D. G. DVRANDI EPISC. MIMATENSIS

SPECVLVM IVRIS

Cum Ioan. Andreæ, Baldi, reliquorumque clarissimorum I. V. [illegible] visionibus hactenus addi solitis.

[illegible]

SVMPTIBVS [illegible] HI, FLORENTINI.

[illegible]

D. G. DVRANDI EPISC. MIMATENSIS

SPECVLVM IVRIS,

Cum Ioan. Andreæ, Baldi, reliquorum'que clarissimorum I. V. doctorum visionibus hactenus addi solitis:

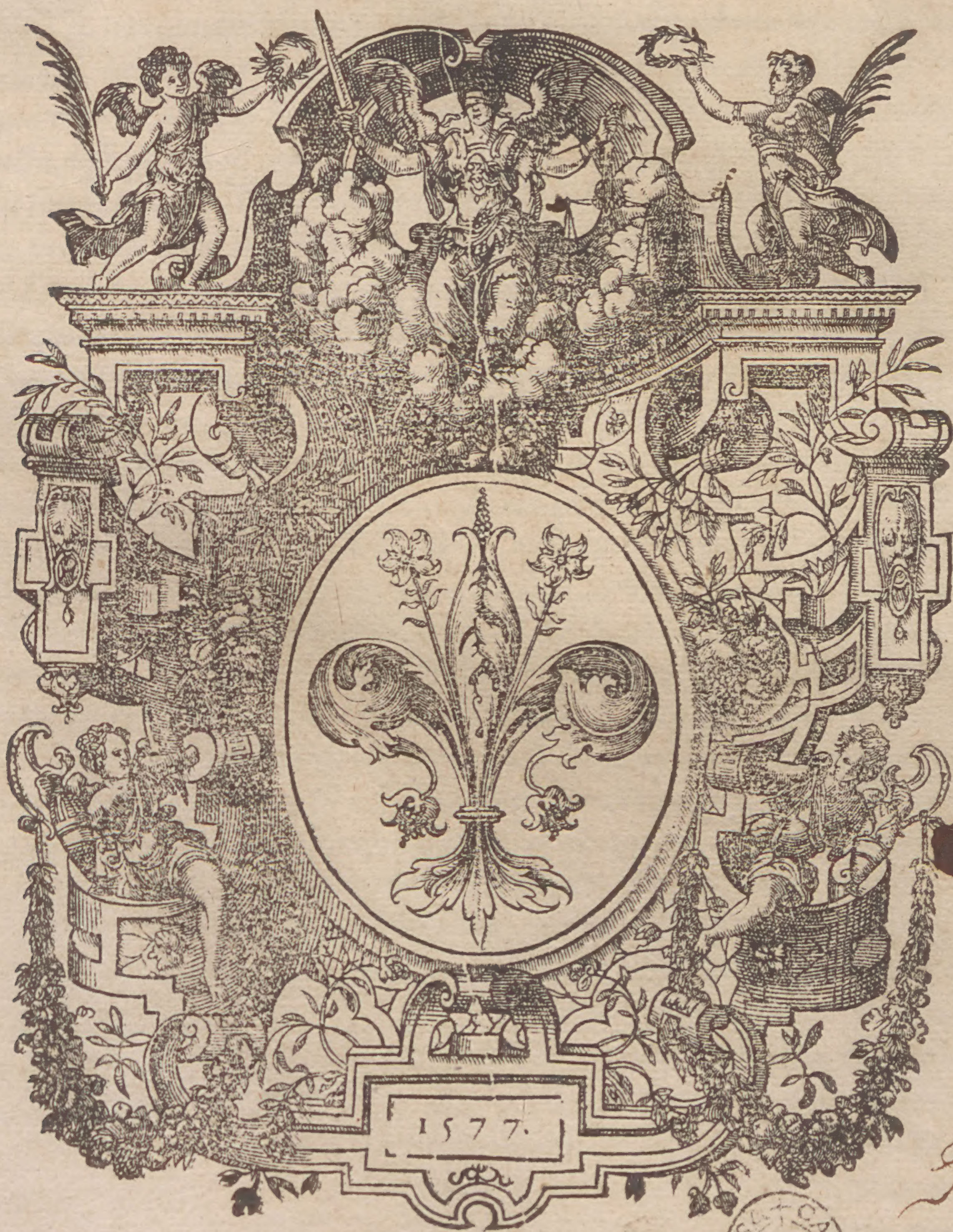
Nunc primùm variis, & perquàm necessariis ad vnumquemque titulum adiunctis additionibus & quæstionibus, quas hac nota §• designauimus, illustratum, quæ passim è multis veterum Iurisconf. commentationibus iam olim decerptæ, quicquid omnino post Durandi ætatem inde in illa tempora in foro controuersum erat redditum, continent:

AVCTORE ALEXANDRO DE NEVO I.V.D. CELEBERRIMO.

Addidimus eiusdem Gul. Durandi *AVREVM REPERTORIVM* omnes omnium & textuum & glossarum, tum Decreti, tum Decretalium materias miro artificio complectens, in gratiam canonistarum.

Cum INDICE gemino, vno rerum & verborum, altero titulorum, locupletissimo.

Pars Prima.

LVGDVNI,
SVMPTIBVS PHILIPPI TINGHI, FLORENTINI.
Cum Priuilegio Regis.

ORNATISSIMO VIRO AC DOCTISSIMO I.C. PETRO BOVLLIOVD, REGIS IN CVRIA LVGDVNENSI CONSILIARIO, EIVSQVE CAVSARVM PROCVRATORI,

PHILIPPVS THINGHIVS FLORENTINVS S.D.

IVRISPRVDENTIAE studium semper ego, vir doctissime, arduum & difficile, atque huiusmodi quod haud facile quis possit expedire, non tam ipsius subiecti ratione, quàm ob immensitatem & copiam auctorum, qui in eo sunt versati, ad idq; se applicarunt, existimaui. Cum enim non opinione, inquit ille, sed natura ius ipsum constitutum sit: iurisq; prudentia sit diuinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia: imo etiam, si hominum inter ipsos societatem coniunctionemq; perspexeris, ad iustitiam simus nati: nihil facilius est quàm ipsum iuris studium assequi. Quod ex eo magis patet, quòd nihil est vnum vni tam simile, tam par, quàm omnes inter nosmetipsos sumus. Sed copia ipsa librorum, opinionum, eorumq; quæ in iure sunt introducta, difficultatis est causa, efficitq; vt minus compendiosa ad iuris scientiam pateat via, cumq; alioqui illis sine plana esset, illorum adminiculis salebrosa reddatur. quod & in omnibus scientijs & disciplinis accidit. nec enim ei qui rem aliquam tractaturus est, tam copia, inquit ille, quàm modus in dicendo est quærendus. Et verò cum non opinionibus, vt diximus, ius ipsum constitutum sit, sed natura, magisq; à nobis ipsis, & mutua eorum cum quibus versamur consuetudine, quærendum sit, nec in humanis tantum sed & diuinis rebus consistat, ad quid tot opinionum congeries? quæ magis legentium animos impedire, & vanis quibusdam rebus replere, quàm certi aliquid constituere solent. Hinc, mea quidem sententia, Iulius Cæsar, cum post debellatos inimicos, adeptumq; Imperium, de ornanda instruendaq; vrbe Romana destinaret, ius ciuile, (vt refert Tranquillus,) ad certum modũ redigere, atq; ex immẽsa diffusaq; legum copia, optima quæque & necessaria in paucissimos conferre libros, meditatus est. quod & ante illum aliquot viri præclarissimi præstare conati erant: sed etiam post illum aliquot alij. Denique quid noster præstiterit Iustinianus, (seu potius Tribonianus, cum cæteris eius rei ministris) omnibus est notum: & cur ex immẽsa, & prope infinita librorum copia, qui de iure scripti prostabant, Pandectas iuris ciuilis composuerit, eadem credo ratio est. viderunt enim viri illi præstantissimi obstare huic disciplinæ librorum & opinionum copiam & accumulationem. Et certè duodecim illæ tabulæ, iuris ciuilis verum promptuarium, leges ipsæ sequentibus seculis promulgatæ, edicta prætorum, quin & ipsæ Imperatoriæ constitutiones, siquis ipsarum vim medullitus introspiciat, & accuratè consideret, non tam opinionibus Iurisconsultorum, quàm æquitate naturali constare dignoscet. Semper igitur inter eos qui huic se studio addixerunt, eos potissimum censui plurimi faciendos, qui non fuse, & multis voluminibus, sed strictim, & accuratè rem ipsam tractarunt, quiq; magis in præceptis ipsius disciplinæ tradendis, quàm variorum auctorum sensis insudarunt: variarum quæstionum quæ quotidie possunt incidere, & in iure potius, quàm in alia quauis scientia, decisionem ipsi æquitati naturali relinquentes: nec non eos qui quæ confuse apud alios & permixtim sunt tradita, certa quadam methodo, & optimo ordine digesserunt & tractarunt. Inter quos, meo quidem iudicio, postremum locum non debet obtinere D. GVLIELMVS DVRANDVS, *Mimatẽsis quondã episcopus: nisi & de eo hoc dici possit, in hoc genere scribendi eũ ita excellere, itaq; accuratè iurisprudentiam tractasse, vt verè huius ordinis coryphæus, & Iurisconsultorum familiam ducere dici possit. Quid enim limatius, quid consummatius dici potest eo libro, quem Speculum iuris inscripsit? Verum profectò speculum, in quo quicquid in iure dici potest & debet comprehenditur: planum adeo & lucidum, vt nihil* μεθοδικώτερον, *apertius, accuratius doceri potuerit:*

tantæ vtilitatis & doctrinæ, vt qui in iure profectus aliquos cupierit facere, non aliter id poßit aßequi, nisi iugiter hoc Speculum præ oculis habeat, & ad id se affingat & componat. Ecquid verò? quam accuratè de omnium iudicum generibus tradidit, de eorumq; officio, libri primi particula prima: quàm plenè de personis in iudicio necessarijs, eiusdem particula secunda: quàm diligẽter de ijs qui alieno nomine agunt & defendunt, particula tertia: deq; ijs qui adminiculum causis præstant, particula tertia. Libri verò secundi, part. I. quam sedulò de his quæ præcedunt litem contestatam disseruit: part. secunda, de litis contestatione, & his quæ vsq; ad finem ipsam sequuntur: tertia, de sententia, & his quæ post eam accidunt. Quàm diligenter libro tertio ea quæ ad iudicia criminalia pertinent tradidit? denique libro quarto quàm religiosè singulos titulos, paucis exceptis, librorum quinque Decretalium persecutus est, super quolibet libellum formãdo cum positionibus. Miranda hæc sunt: sed magis quis profectò miretur, si methodum ipsam, ordinemq; quem in his tractandis obseruauit, accuratius consideret. Primò enim de iudicibus, & personis, quæ in iudicio solent adesse, tradit: secundò de omnibus quæ ad litem contestatam pertinent: tertiò de criminalibus iudicijs: quartò de libellis omnibus, vbi & omnes ferè quæstiones, quæ in foro solent quotidie incidere, perstringit. Hæc huiusmodi sunt, vt hic mihi liber omnino necessarius iuris studioso videatur. Adde, & quæ sunt addita & annotata à Ioanne Andrea, illo inter Canonistas consummatißimo: quibus loci alioqui difficiles explicantur, quæq; deerant, & posterioribus seculis decisa sunt, supplentur: quæq; sunt ex Baldo, alijsq; Iurisconsultis adiecta, quæ eodem pertinent. Nec verò silentium esse debet de nouis quibusdam additionibus & quæstionibus, à nobis hac postrema editione ad vnumquemque titulum adiectis, nec minoris hæ faciendæ, vt censeo, quàm vel illæ Ioan. Andreæ, vel Baldi, aliorumq; Iurisconsultorum. In his enim plurimæ variæq; quæstiones à posterioribus Iurisconsultis tractatæ, inde ab illis D. Gul. Durandi temporibus, accuratè deciduntur, & explicantur: de quibus aut attigit aliquid noster Durandus, aut prorsus nihil, cum post eius ætatem in foro motæ fuerint: quæ tamen & ad perfectam iuris sciẽtiam cognitu sunt necessariæ, & non inutiles iuris continent decisiones. Hæ autem à nobis sunt desumptæ è veteri quodã libro manuscripto, quem auunculo meo dùm esset Padua, dedit vir quidam doctus & celebris, qui & affirmauit, huiusmodi quæstionum syntagma à celeberrimo illo J. V. D. ALEXANDRO DE NEVO compositum & ordinatum fuisse, ea ratione vt Speculo iuris insereret suis quibusq; locis: quod & ex titulorum serie dignosci potest: vtpote in quibus secutus omnino sit titulorum Speculi ordinem. Sed siue ab illo sint ordinatæ, siue ab alio quopiam veteri Iurisconsulto (nec enim affirmare id velim) eiusmodi tamẽ sunt, quæ & viris doctis plurimis arriserint, & ab illis nobis sit consultum eos vt hinc operi insereremus. Hæc sunt quæ præter alia aliquot à nobis in hoc opere animaduersa, qua potuimus diligentia, præstitimus. Quæ quoniam tibi, vir ornatißime, dedicata volumus, tuoq; sub nomine in lucem edi, nostri erga te amoris indicium, & vt aliquatenus tuis erga nos meritis satisfaciamus, non vlterius prosequemur. Tu enim is es qui quænam, qualiáue hæc sint, facilè poßis dijudicare, quidue à nobis præstitum vel non præstitum cognoscere: in iure scilicet versatißimus, & cui huiusmodi scripta vel ex ipso vsu & consuetudine forensi satis sunt cognita: cui & propterea si aliquo pacto satisfactum sensero, nõ omnibus tantùm satisfecisse, sed & oleum & operam non perdidisse existimabo, is enim in aliqua disciplina syncerus & optimus dici meretur censor & ἀγωνοθέτης, qui in ea est consummatißimus, & in ea olim brauium meruit. Hos igitur nostros in Speculum iuris D. Gulielmi Durandi labores accipe, atque in tuam clientelam suscipe, mi Bullioud: nomine quidem ipso satis probantur, sed tui nominis indicatos hedera, non dubito ab omnibus beneuolè receptum iri. Vale, Iurisconsultorum decus, tuique amantißimum plurimum dilige. Vale etiam atq; etiam. E nostra Typographeia A. D. XIX. Kal. Febr. M. D. LXXVII.

VITA G. DVRANDI, EX PERIOCHIS VITARVM IVRISCONSVLTORVM NEOPALAEORVM EXSCRIPTA.

HENRICI *de Segusia, Cardinalis* HOSTIENSIS auditor & discipulus fuit GVLIELMVS DVRANDVS, qui eximium opus, quod SPECVLVM inscripsit, anno M. CC. LXXI. edidit, ex eo magnam sanè gloriam apud posteritatem consecutus. Multa tamen veterum scriptorum ipse sibi sumpsit, & in hoc Opus ad verbum descripsit, quæ postea IOAN. ANDREAS in Additionibus suis passim notauit atque prodidit. Præterea frequentissimum hoc illi est, opinionibus aliorum hinc inde vtramque in partem recitatis, subijcere, quæstionémque in suspenso relinquere. quæ quidem res dubium lectoris animum magis etiam implicatum reddit. Nihilominus tamen vtilis scriptor est, déque Iuris prudentia bene meritus. Excessit ex vita non multo pòst, quàm Speculum absoluisset, iuuenis adhuc, & annum XXX. non ita multum egressus.

DE EODEM.
EX BIBLIOTHECA VVLGARI DECERPTVM.

GVLIELMVS DVRANDI, episcopus Minacensis, siue Mimatensis, Henrici HOSTIENSIS quondam auditor atque discipulus, quem SPECVLATOREM nominant, doctor in Iure peritissimus, & Ecclesiasticæ obseruationis valde studiosus, scripsit ad Ottobonum Cardinalem S. Hadriani, postea summum Pontificem Hadrianum V. egregium opus, in tribus voluminibus partitum, quod prænotauit

Speculum iuris,	lib. IIII.	Item
Rationale diuinorum,	lib. VIII.	
Repertorium Iuris,	lib. I. & quædam alia.	

ITEM
DE EODEM EX COMMENTARIO
Verborum Iuris.

SPECVLATOR Iurisconsultus, nomen habuit GVLIELMI DVRANDI: sed cùm anno M. CC. LXXI. volumen illud de Iure scripsisset, quod Speculum Iuris inscripsit, SPECVLATOR vocitatus est. Vita functus traditur florente adhuc ætate, cùm vix annum trigesimum excessisset.

DE ALEXANDRO DE NEVO

QVAEDAM, EX EIVS

Consilijs collecta.

LEXANDER DE NEVO ciuis fuit Vincentinus, qui in iuris scientia magnam est adeo gloriam adeptus, vt Paduæ, tunc temporis cum eò loci iurisprudentiæ vigerent studia, doctoratus laurea fuerit insignitus, ibíque per aliquot annos iura canonica ordinariè legerit. Floruit sub annum à Christo nato quadringentesimum septuagesimum, supra millesimum, cum & ibidem publicè ius ciuile docerent D. Bartholomæus Cœpolla, Ioannes Baptista de Rosellis, & Angelus de Castro, Pauli filius.

Rubricæ huius voluminis.

SVMMA PRIVILEGII.

DIplomate Henrici III. Galliarum, & Poloniæ Regis Christianissimi, cautum est Philippo Tinghio Florentino Bibliopolæ Lugdunensi, ne quis sine ipsius, permissu, in excudendo D. Gul. Durandi iuris Speculo, quicquam eorum, quæ in hanc editionem, recolendo, recognoscendo, nouisque Additionibus illustrando contulerit, audeat intra decennium vsurpare: alioquin præter amissionem librorum, mulctam arbitrariam irrogandam Regio fisco, ipsique Philippo Tinghio, ex æquo sciat esse persoluendam, vt plenius ex contentis in dicto diplomate colligi potest, quod datum est Blœsis die vicesimaquarta Decembris, anno Domini millesimo, quingentesimo septuagesimosexto.

Subsign.

POVSEPIN.

GVLIELMI DVRANDI, VTRIVSQVE CENSVRAE

omnium calculo haud dubie principis, & omnium practicorum oculatisſimi excellentisſimique Ducis, Speculi pars prima.

SVMMARIVM.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI ſuo Domino Ottobono, Dei gratia ſancti Adriani diacono Cardinali Gulielmus Durandus domini Papæ ſubdiaconus & capellanus, inter Decretorum Profeſſores minimus, cum recommendatione ſui, vtriuſque hominis ſoſpitatem, & cum debita correctione perſpicaciter ſpeculari, ac ſalubriter attendere præſens Opus[a].

a

E throno Dei procedunt fulgura, & voces atque tonitrua, & in circuitu eius die ac nocte clamant animalia ſenas alas habentia. Hæc leguntur in Apocalypſi[b]. Et xciij. diſtinctio. legimus. circa medium, ibi: filius tonitrui, &c. de pœniten. diſtinct. ij. pennata. extra. de electio. ſcriptum eſt, in principio. † Sane thronus Dei eccleſia eſt, à qua procedunt fulgura miraculorum, voces

b

1

ADDITIONES.

a Præſens Opus. ¶ Ego Ioan. And. huius Speculi ſpeculationē aſſumens, illũ ſpeculor, qui eſt ſpeculum ſine macula, & candor lucis æternæ. Sap. 7. ipſúmque ſuppliciter inuoco, vt iuxta verbũ Hieronymi cōtra Suſannam, in fi. mihi de ſuo fonte det gratiam, per quam in ipſo, qui eſt veritas, Io. 14. ſic ſciam, & poſſim veritatem ſcripturarũ hmōi Speculi ſpeculari, ꝙ ĩ illis ſtylo vel calamo à veritatis ſemita ñ diuertā: & ſic effici merear ſuę magnitudinis ſpeculator. 2. petitione. 1. Licet aũt hoc loco interpoſitio videat̄ incōgrua: qa tñ ſtatim inchoabo concepta, hîc illa iuſtè cogor exprimere, q̃ nec ꝑtermittere volui. ob reuerentiā eīn autoris ſui Operis principiũ cũ ſuo ti. fineq̄; præſeruare diſpoſui. Speculũ igitur hoc, cui⁹ cōmēdationē & meditatā imitationē auctoris dicēdā reſeruo, j. đ of. iud. §. vl. ĩ prin. quoad decē reformare diſpoſui: quorũ aliqua poſt factũ reputabũtur fuiſſe facilia, cuius ꝯriũ ſuſpicor experiri. Primò eīn quotas oēs Bibliorũ, & morales mihi notas, quas auctor omiſit, dare curabo. Secũdò cũ ponit dicta doctorũ, ſaltē qui ſcripſere volumina, & omittit vbi ſcripſerint, id ſępe ſupplebo. Tertiò illa, quæ ſcripſit, autore et loco ſuppreſſis, ſępe vnde ſumpſerit, enarrabo. Quartò, quę poſt primam publicationem Operis addidit, declarabo. Quintò, multa, quæ ſcriptorũ vitio, vel auctoris inaduertētia ſunt corrupta, cũ certo ſigno curioſi⁹ emēdabo. Sextò, licet quæ allegat pro et ꝯ, non ſoluā, quia id eſſet duplicare volumē: cōtraria tamē, quę ſimpliciter ſignat, et nō ſoluit reſpōdēdo vel remittendo, ſoluere laborabo. ¶ Septimò, in materiis, ſaltem quas plenius auctore tractaui, vel cùm in illis ab ipſo diſcordo, ad nouellā remiſſiones dabo. ¶ Octauò in aliis, ſi eius opinio non placebit, id exprimā, dicens quare: & ſi placuerit opinio, vel dictum, illa quādoque textus, ratione, vel opinione iuuabo. Nonò, addam ſæpe quæſtiones affines materiis, quas ſi breuitatis cauſa non proſequar, vbi haberi poterunt, intimabo. ¶ Decimò, ea, quæ iura noua corrigunt vel decidunt, in ſuis materiis explicabo: & quæ in Sexto ſunt inſerta, ſub illo ſignabo: & de allegatis extrauagantibus, ſi reuocatæ, mutatæ, vel abbreuiatæ ſunt, certificabo. Et hoc tripartitũ, & in ordine vltimum, feſtinātius proſequar: quia fuit inter mea motiua præcipuum expertus Canoniſtas non prouectos meroſq̄; Legiſtas in his errare ſæpiſſimè, & fortius Notarios, quibus ēt huius libri ſtudiũ congruit, vt ipſe autor aſſerit infrà, ver. igitur ſpeculũ. in prin. & c. hoc autē. & in rubrica de notario. Nam ſecundũ Senecā epiſtola cviij. nō eſt mirādũ, ex eadē materia quēq̄; ſuis ſtudiis apta colligere. cùm in eodē prato quærat bos herbā, canis leporē, ciconiaq̄; lacertā. Cōcludo quod offerre nō audeo, qđ ꝯcepi, ſcilicet me in ꝑdictis fore breuiloquũ: quia teſtāte Hieronymo ad Athletā, Rota currente ſæpe format amphorā, qui vrceũ formare conceperat. Cerno ēt ſuprà ſcripta prolixiora fore, quā credidi: quę bis decē lineis putabā includere. Sũmè tñ placet, & inter huius fabricæ motiua fuit hoc potiſſimũ, ꝙ in nouella breues remiſſiones huc addēdo poſſum additiones in illa vitare prolixas. Sileāt igitur, precor, reprehēſores huius Operis nondum viſi, cùm aduertēt quædam hic ſcripta, ibi addi non potuiſſe ſine deformitate voluminum: licet id agēdo multorum ſcripta defenderēt, inter quos noſter auctor, vt ſuprà dixi, verſic. iiij. & Hoſti. qui quandoq̄; additiones integræ chartæ fecit. vt in Decre. à nobis. de decimis. totũ ſcilicet quod ibi ſcripſi ſuper fi. ſecundæ gl. Eſt autē ſciendum, quòd iſtæ dominus Ottobonus, cui Auctor hoc Opus direxit, fuit nepos dñi Innoc. IIII. vt infrà, verſ. nouiſſime. ꝑ quē cardinalatum adept⁹ fuit, & demũ quinque Romanis pōtificib⁹ intermediis, ſcilicet quartis, Alexādro, Vrbano, & Clemēte, Gregor. x. & Innoc. v. elect⁹ fuit in papā, & aſſumpſit nomē Adriani, qđ cardinalis in cognomē habuerat, ſed vixit ſolũ trib. dieb. & ſic ſpes digna & quaſi certa hui⁹ auctoris ad cardinalatũ fuit cũ ipſo Papa ſepulta. De ipſo verò auctore qa bñ fecerit nomē ſuũ inſcribendo, vide in nouella Sexti, in vltima quæſtione: & præcipuè in vlt. col. verſi. vij.

b Apocalypſi. ¶ Quarto capitulo, non tamen ad literā, ſed ꝑ ſaltũ. Scias, quòd hanc auctoritatem & partem proſecutiōis ipſius ha-

2 ces mădatorum & suasionum, atque tonitrua cõminationũ†|Si
quidem miracula sunt in ecclesiasticis sacramentis & aliis signis,
vt de consec.dist.ij.reuera.extra.de cel.mis.cũ Marthæ.& §.quæsi
3 uisti.j.q.j.teneamus.†Mandata sunt,vt,Nõ occides [a].xxiij.q.v.c.
a j.& c.fin.non licet.non mœchaberis.xxxij.q.v.non mœchaberis.
4 & q.vj.c.fi.& q.iiij.meretrices.† Suasiones sunt,quarũ transgres-
5 sio pœnam nõ meretur,vt iiij.dist.c.fi.†Comminationes sunt,vt
b Omnis arbor quæ fructũ nõ facit,excidetur,& in ignẽ mittetur [b].
extra.de deci.quamuis. Has quidẽ voces atq; tonitrua tam in die
prosperitatis,quàm in nocte aduersitatis indefesse clamant, siue
pronuntiãt animalia,i.doctores ecclesię,vt xliij. dist.sit rector.vij.
q.j.c.aduersitas.§.hoc etiam tunc obseruandum.& §.seq.extra.de
renun.cum pridem.§.propter malitiã.quos diuina prouidẽtia co
lumnas immobiles in suę fulcimentũ ecclesiæ stabiliuit:vt extra.
de acc.qualiter.ij.§.j.ver.& ideo sancti.ij.q.vij.accusatio.l.dist.fide
lior.in fi.xix.dist.ita Dominus Deus. Ad quod designãdũ in Geñ.
iij.in fi.legitur,quòd cùm Dominus Deus eiecisset Adam de para
diso propter suũ peccatum:vt xl.dist. Adam.de pœ.dist.j.Adã.col
locauit ante paradisum voluptatis Cherubim,&gladiũ flãmeum
6 atq; versatilem ad custodiendum viam ligni vitæ.†Nempe para
disus voluptatis,ecclesia Dei est:de qua in Geñ. ij. Plantauit autẽ
7 Dominus Deus paradisum voluptatis à principio.† cherubim
verò,qui interpretat̃ Sciẽtię plenitudo,vt de pœ.dist.ij.principiũ
8 prope fi.† Ordo doctorum est, quorum lingua flamme⁹ gladius
dicitur,quia flamma charitatis ignita,iuxta illud Prophetæ: Qui
facit angelos suos spiritus,& ministros suos ignẽ vrentẽ: vt Psal.
ciij.atque versatilis:quia prompta ad omnia & parata.Nam omni
poscenti de fide debent reddere rationem:vt xxxvij.dist.c.qui ec-
clesiasticis.§.hinc Petrus,ver.parati.extra.de sacra unct.c.j.§. quia
9 verò.ver.in vertice,† Hi ergo Cherubim ad custodiendam viam
ligni vitæ,i.veritatem fidei orthodoxæ, per quam peruenitur ad
vitã:vt ĩ pal.§.qa verò.&xxiiij.q.vbi sana.fuerũt ĩ ecclesia colloca
ti;vt fides catholica circũ cincta tali muro ĩexpugnabili bellatorũ,
posset resistere ascendẽtibus ex aduerso:vt extra.ne cler. vel mo.
super specula.§.fi.xliii.dist.si rector.in prin.vij.q.j.aduersitas. §. cũ
10 verò.i.q.iij.saluator.in prin. † Quæ si quidem animalia senas ha-
bent alas.Per sex alas, sex leges intellige. Prima est lex Naturalis,
secũda Mosaica,tertia Prophetica,quarta Euãgelica,quinta Apo
stolica,sexta Canonica:vt xxv.q.j.omne quod. Primã Deus con-
c cessit hõi in prima eius creatione:vt v.dist.in prin.iuxta illud [c]:Fe-
cit Deus hominem,& inspirauit in eum spiraculum vitæ: legẽ, s.
d naturalem.Vnde Apostolus [d]:Sunt qui habent legem Dei scrip-
tam in cordibus suis. Cùm enim gentes quæ legem non habent,
naturaliter ea q̃ legis sunt,faciunt,ipsi sibi sunt lex:vt xix.q.ij. duę.
Verum diaboli inuidia succrescente post peccatum,cõfusa est in
homine lex naturæ, quia pondere distortæ malitiæ depressa est
rectitudo iustitiæ, & erroris caligine offuscatum est lumen iusti-
tiæ:de pœn.dist.ij.principes.xvj.q.ij.visis.Vt autẽ ex hac confusio
ne aliquantis per infirmitas nostra consurgeret, miserator Deus
illam coadiuuans: vt xij. quæstione. secunda. cum redemptor.
viuendi legem, quam à seculo in hominis corde scripserat, lite-
ris, per Moysen expressit, decemque præceptis conclusit, vt vij.
dist.Moyses.de pœn,dist.j.libenter.extra.de sum.tri.c.j.§.hæc san-
cta.quam legem veterem seu Mosaicam nũcupamus:vt extra.de
ele.cùm in veteri.& extra.de pur.post par.c.i.& etiam legis Deca
logus appellatur,vt de pœ.dist.j.tres autem sunt.Huic quoque tã
11 quam modus,lex accessit Prophetica,vt in §.hæc sancta. Nã†cũ
Mosaica vsuras ab alienigenis sineret exigi,vt xiiij.q.4.c.ab illo.ꝑ
e fectò talis permissionis vsum lex dissuadet ꝓphetica [e], dicẽs,eum
fore in tabernaculo Dei mansurum,qui pecuniam suam nõ dedit
ad vsuras,& munera, &c.vt xlvij.dist.quoniã.& xiiij. q. iiij. si quis
obligatus.Sed quoniam,vt ait Apostolus ad Hebræos vij.Lex ne
minem ad perfectum adduxit, Euangelium aũt salutem dat om-
ni credenti.& ar.xxiij.q.v.ad fidem. cùm aduenit plenitudo tem-
f poris,misit Deus filium suum [f] legislatorem,per quem nobis sta-
tuti legem vitæ,legem quidem immaculatam animas conuertẽ-
tem,quã fœlici vocabulo Euangelicã appellamus.vt.j.di.in prin.
12 &in d.c.libenter.extra.de cõsti.translato.Huic verò lex accessit†
Apostolica,illam modificans in quibusdam.Nam quod indulget
g Dominus,de perfectionis ꝯsilio vetat Apostolus, dicens [g]: Ego
dico,nõ Dñs,si quis frater iã nunc,&c.ij.q.j.multi.ad idem.xxviij.
q.j.iam nunc.& vbi Dominus nõ præcipit in spiritu Dei,Aposto
lus fideliter cõsuluit, vt ibi:De virginibus pręceptum nõ habeo,
consilium autem do,bonum est si sic permanserint.xxviij.q.j. sic
enim neq;.in j.col.Deniq; ecclesia Deo auctore crescente,gradi-
bus q́; ac ordinibus ritè in ea dispositis, cùm ad eos decernendos,
clericorumq́; lites dirimendas lex nõ sufficeret Euangelica: vt j̃.
In tractatu libello.de libel.conce.in prin.tam ab Apostolis, quàm
eorum vicariis per temporũ curricula statuta plura sunt edita: vt
j̃.versi.sanè.quæ generali vocabulo Canones appellantur, vt xv.
dist.c.j.xix.dist.c.j.in prin.iij.dist.cano.xxv.q. j. violatores. licet &
multa alia specialia nomina.sortiãtur.vt xxv.q.ij.si quis dogmata
& iij.dist.regula.§.porrò.Quibus si quidẽ sedulò cõsideratis, vix
quisquam hęsitationis emergere poterit scrupulus, qui per eos
13 nequeat explicari,vt extra.de priuileg.super specula.† Canon ta
men duas leges ponit tantùm,videlicet publicã,i.canonicã,&pri
14 uatam:vt xix.q.ij.duæ.† Porrò super huius canonicæ legis expo
h sitione [h] varii iurisprofessores per varias temporum successiones
diuersimodè laborarunt,vt Ruffinus,Syluester,Ioan.Hispa.Ioan.
Faueñ.Hug.Melen.Pet.Pisa.Io.Galeñ.Dama.Boem⁹,Pe. Papieñ.
Alanus Anglicus,Petr.Apu.Laur.Vinc.Tanc.Ioann.Theu.Ioan.
i de Finto.Iac.de Alb.episcopus Faueñ [i].Goff.Bartol.Brix.Ioan.de
k Deo.&B.Parm. [k] Ii siquidẽ præ cæteris clariorib⁹ sapiẽtiæ ꝓconiis
coruse

ADDITIONES.

☞bere potuit auctor ex Ioanne Fauentino,q in sua lectura Decre
ti,q̃ illo tpe Sũmę nomẽ arripuit,& hucusque seruauit,in operis
principio hãc auctoritatẽ assumpsit,q̃ tñ ipso pleni⁹ auctor iste ꝓ
sequitur.Ioan.And.

a Non occides.¶Exod.xx.
b In ignem mittatur.¶Math.vij.
c Iuxta illud.¶Gen.ij.
d Vnde Apostolus.¶Ad Rom.ij.
e Prophetica.¶ Psal.xiiij.
f Filium suum.¶Ad Galatas.iiij.c.
g Dicens.¶j.ad Corinth.vij.
h Expositione.¶ No.ad ea,quæ infrà dicam.
i Fauentinus.¶Hic fratrem Ray. de Pennaforti, quẽ toties allegat
non debuit omisisse.
k B.Parm.¶ Nõ mireris,si omnes suprà scriptos in procemio No-
uellæ non descripsi:cùm ibi in ver.antiquarum.solùm de his,qui
scripserãt super quinq; antiquis compilationibus, vel altera illa-
rum,facerẽ mentionẽ:hic verò loquẽdo de expositorib.legis Ca
nonicæ,omnia ipsius scripta & volumina comprehendit:& tamẽ
de antiquis, quos ibi scripsi,prętermittit Bernardum Papi.Credo
tamen,ꝙ vbi suprà est Pet.Pap.debet esse B.Item antiquum B.cõ
po.de nouo non conqueror:quia secutus est istum.Itẽ Richardũ
Anglicũ,& Rodoicũ Bertrãdũ,Guil.Na.quẽ tamẽ allegat j̃.ti.j.§.
ij.ver.sed nunquid.et §.sequitur.ver.verũ.&§.restat. ver.i tẽ mor
tuo mandatore.& tit.ij.§.nunc ostendendũ.ver.ix. & Phi. quem
etiam allegat j̃.de primo Decret.§.nunc videamus.in fi.Econuer
so mihi noti non sunt Pet.Bœmus.et Pe.Apulus, quos hic ponit
illos ergo vel alios,vt Io.Hispa.& Fauen.Hugo. et mel. Item Ba-
zianum, & Gandulphum, quos duos auctor etiam omisit, quo-
rũ scripta super cõpil.illis ñ habẽtur per modũ Summæ,lecturę,
vel apostillarũ, ꝯgruè prætermisi.De modo dixi:qa Paulũ Vnga-
rũ,qui notabilia secũdæ& iij.compil.ordinatè collegerat,etiã nõ
expressi.¶ In his autẽ instãdo credẽs nõ displicere,quæro quare
Ber.Pap.Io.Galen.& antiquũ B.cõpo.ibi præposui Ruffino, Syl-
uestro,& aliis,qui fuerũt antiquiores.Dico id actũ qa fuerũt cõ-
pilatores nõ solũ glossarũ,sed textuũ,vt ibi scripsi super j. gl. Ipse
ergo B.sup Rubricis ꝯpil.q̃ fecerat, & cui suũ nomẽ inscripserat,
fecit Sũmã, q̃ incipit: Profectus discipuli gloria magistri. Fecit ẽt
sup illa paucas glosellas Ioã.Galẽ.de quo auctor j̃. d̃ act. vel peti
tione.§.j.ver.porro.Et per me de elec.q̃ sit sup fine gl. Sic patet ali
quas gl.fecit,&ipsius fuit pat primæ gl.Decre.sup hoc,de renun.
B.Cõpo.qa nõ diu viguit sua cõpilatio,nõ habemus,ꝙ illã glossa
uerit:sed legerat duas primas ꝯpil.& apostillas d̃derat sup illis cui
certas legẽdo signabam:vt de app.c.ij.Et interpositionẽ faciẽdo,
sciẽdũ,ꝙ dũ Decretales legebã,dabã signa antiquorũ quorũ fue
rant gl.q̃d propter breuitatẽ raro posui in Nouella.quod eñ bre
uissimè fiebat signo,multũ occuparet ĩ scripto. Ruffinus, d̃ quo
in ix.q.j.in smma.iii.q.iiij.in summa.de pœ.dist. j. qs aliqñ. §. illud
autẽ.de bigamis.c.ij.in iiij.gl.Et Syluester,cuius fuerũt duę primę
gl.Decre.ad nostrã.de cõsue.& Io.Hispanus fecerũt lecturas sup
Decr.in quib.nullã Dec.alleg.Idẽ dico de Io.Fauẽ.d̃ quo not.xiij.
dist.nerui.xxvij.di.q̃d interrogasti.iiij.q.in summa.ix.q.j.c.ij.xvj.q.
ij.& xiij.q.iiij.in summis.& de iur.pa.c.ij.de sen.exc. cũ nõ ab ho-
mine.præuenerũt enim cõpilationes,de qbus suprà. Dicũtur tñ
primi duo supuixisse,&certas cõpilatiões legisse:&sic reportatas
post eos aliquas apostillas.Hugo.certũ est,quòd vidit primã & se
cundã cõpi.in sua tñ summa rarissimè Decretales allegat: & si al-
legat,vt facit lvj.dist.§.j.&c.j.nõ tñ allegat sub compil.vel sub ru-
brica:motus,vt puto,quia nõ fuerant papales.Quòd illas viderit,
patet:quia Decr.in quadã.de cele.mis.& Decr.quãto.de diuor.di
rectæ fuerũt ad ipsum tũc Ferra.episcopũ:&de ipso loquit̃ Decr.
eoram.de offi.dele. vt ibi dixi: que oẽs in tertia cõpil.postea sunt
insertę.Richardi Anglici videtur fuisse gl.vl.Decre.ex literis.j̃.de
spon.Rodoicus habuit cognomẽ Modici passus:de ipso dixi post
Vincen.de sepul.fraternitatẽ.super iij.gl.sibi etiã multæ gl.signã-

☞tus

coruscarũt,quorum nõia dignũ duximus ad perpetuã memoriã
15 recensen.vij.distin.Moyses.& c.fuerunt.& j.ver.proxi.† Tanta enim nobis antiquitati habita est reuerentia, vt nõia sapientum taciturnitati tradere nullo patiamur modo: sed vnusquisq; eorũ, qui author fuit opiniõis,nostris inscript⁹ est dictis:vt C. de ve.iu.
16 enu.l.tanta.§.tanta.† Nouissimè aũt duæ stellæ lucidissimæ nostris temporibus mirificè rutilarunt, videlicet sanctissimæ recor-
a dationis do.Inn.papa.IIII.vester patru⁹,pater Iuris a. Et reuerẽdus pater Dominus meus Henricus Dei gratia Host. episcopus, lumen Iuris,quorũ venerãda memoria fulget,vt splendor firma-
b mẽti perpetui,velut stellę in æternitates perpetuas ꝑmansuræ: b vt extra.de magistris:sup specula.quorum ẽt dignitate nihil est altius:vt C.li.xij.de consul.l.j. Cùm in hoc cunctos incõparabiliter transcẽderint cuiusq; magnitudinẽ maiori excellẽtia obũbrãtes: vt de pœ.dist.ij.principium. prope fi. sicut eorum opera indicant euidẽter.extra.de sta.mo.quod Dei.in prin.extra.de reg.iu.estote lxxxvi.dist.tanta.Quicquid namq; alibi circa iuris theoricam quæritur,in eorũ scriptis perfectissimè reperitur:xxxvij.dist. legimus.
17 §.hinc etiã.ver.fi.† Cæterùm cùm eorũ actio mea sit instructio, vt xij.q.j.exemplũ. quia quæ bonus pater facit,debet deuotus filius imitari,vt lvj.di.Dominus noster.in fi. nec potest filius quicquam à se facere,nisi quod patrem viderit facientem: vt de conse. dist.vlt.c.fi.in fi.ideo animaduertens ego solicitè,quòd circa iuris practicam, videlicet tam circa libellos aliasque formas iudiciales tradẽdas,quàm circa iudiciorum ordinem,à plurimis sit diuersimode laboratum,videlicet à Pileo,Bagaroto, Tancredo, Roffredo, Beneuentano, Vberto de Bobio, Vberto de Bonacurso, Ioanne de Deogratia, & Bonaguida Aretino, Ioanne de Blano-
c sco, Aegidio Bononiensi,& aliis plurimis c: nec adhuc super his doct

ADDITIONES.

☞ tur,inter quas est gl.pen.Decr.ij.de coniu.lepro.vbi perpendes, quòd horum posteri ipsos allegando, vel ipsorum gl. signando, & solã literã R.sine uocali ponendo, inter Ruffinũ, Richardum, & Rodoicũ,nos reliquerũt incertos:q uocalib.positis,certi fuissemus propter varietatẽ ipsarum.De Mellendo not.xviij.dist,secundum.xxviij.q.j.virginib.& de ser.nõ ord.nullus.& de accus.veniens.in j.gl.De Pet.Hispano.de appel.pastoralis.in glo. hæc ratio. & l.distinctio.in summa. xj.q.iij. nemo contemnat. xxxiij. q. j. si quis accepit.et vide quod de eo scripsi,de rest.spo.literas.in gl.ergo ecclesia,&c.Bertrandi.glo.fuerunt secunda in Decre.non est. de spõ.& j.in Dec.seq.Damasus fecit summam super j.compil.& librũ quæstionũ super multis Decretal.& Brocarda. & hunc allegat gl.ij.in Dec.ad hæc.de rescr.Alan⁹,Laur.Vinc.Io.Theu.&Tã, glossas abũdãter habem⁹.Vinc.aũt.q scripserat sup iiij.cõpil.facta in Vinc.ĩꝯpil.Greg. glossauit illã.Tã.aũt ĩ antiqs ꝯpil.alleg.Vinc. &ipse Vinc.ĩꝯpil.Greg.alle.Tãc.Bazianũ miror ꝑ auctorẽ omissum:ᵭ quo multę gl.loquũť.de cle.ægro.tua.& summæ dist.lj. & questionis vij.incã secũda distinctiõis primę.de pœ.&j.q.j.qui studet.xxvij.quæst.ij.despõsatã.xxxij.q.vij.licitè.xxxiij.q.v.mulier.de cõse.dist.ii.c.ij.& dist.iii.q bis.¶De Gãdulpho idẽ dico,de quo auctor in vers.porrò.de quo suprà.et no.de conse.eccl.vel al.c.vno. lib.vi.ĩ iiii.gl.& xxxi.dist.qm̃.I.q.i.detrahe.xi.q.iii.non licet.xxxii. q.i.dixit Dñs.& q.ii.honorãtur. & quæstio.vii. licitè. Gul. Nasonis reportationes multas habuimus,et de ipso loquiť gl.Decr. ad hoc qm̃.de ap.Iac.de Al.magister H.glossauit Honorianas.quarũ prima erat Decr.nouerit.de sent.excõ.& ei⁹ glossas ibi signaui.& de eo scripsi,de ap.ad hoc si in vna.sup gl.Est aũt sciendũ,ꝙ Greg. IX.successit immediatè Honorio tertio : quo creato statĩ fuit fama,ꝙ cõpilationẽ,qua vtimur,facere intẽdebat:ita ꝙ ꝑdicti antiqnõ curarũt Honorianas glossare,&merito: qa multę ex illis omissæ vel resecatæ fuerũt,Itẽ sciendũ,ꝙ quędam gl.in Decr.al.Petrũ Mãducatorẽ.xxx.dist.c.i.lxxxvi.dist.nõ satis.ĩ prin.de pœ.dist.i. in prin.in gl.Alii,xxxiii.q.iii.vir cum propria.allegãt etiam Car.xxxi q.i.in Sum,ad idem alle.xxxiii.q.i.si per sorciarias.

a Pater Iuris.¶ De cuius promotione & commẽdatione j.dicã super rubri.ne se.uac.

b Mansuræ.¶ Danielis.xii.

c Plurimis.¶ De his,quos notos habui,j.dicã.& ne per tot frustradicenda diuiderẽ,reassumo de Pileo qui modicensis fuit,qᵭ Tãc. in prin.sui libelli,de quo statim dicã, dixit,ꝙ Richard⁹ Anglicus, quẽ nominat auctor j.de aduoc.§.i.ver.sed nunquid clericus.præuenit Pileũ,leges & canones,ꝑ vtraq; parte sub §.allegãdo,ꝙ pileus ciuili ordine paucos inducens canones in modũ Sũmæ perfecit:vnde ipse Richardus in Distinctionib⁹, quas super Decreto composuit,quę inchoant:Patres nostri omnes sub nube fuerunt dixit summã ordinis iudiciorũ vtilẽ & necessariã ꝯpilasse.Richardi Sũmã nõ vidi:Sũma verò Pilei intitulata,De ordine iudiciorũ, incipit:Inuocato Christi nomine, rem aggredior difficilimam.& tractatum inchoat,De ꝯfectione & porrectione libelli.¶Secundus Bagarotus libellum composuit,& incipit:Precibus & instantia:& contractum,qui incipit,Ab accusatore,composuit.& secũdũ,cui Cauillationũ nomẽ imposuit:& ĩcipit, Cùm periculosum sit mihi. & de iudicis recusatione præmittit. Scias tñ hoc quasi ꝑ omnia idem op⁹ ad literã cũ opere Vber.de Bonacur.de quo seqtur,ꝙ aliqs horũ fur fuerit.Quis aũt fuerit, relinquamus illi, cuius est furta punire, Alterius igiť nomẽ quo ad illud opus expressum,ꝓ vtroq; sufficiat.¶ Tertius Tãcredi libellus ĩcipit:Assiduis postulationibus,& in quatuor partes diuidiť, & tractatus incipit: A iudice ordinario.Et hoc sciendũ,ꝙ Bar.Brixi.hunc libellũ solũ in antiquarũ cõpillationũ allegationibus reformauit, aliqua ponẽs ad literã,omisso tñ Tãcredi procemio.¶Quartus Roffredus bene in vtroq; iure cõposuit,quæstiones vtiles circa ipsorũ materiam prosequendo,& opus incipit:Si considerarem ingeniũ. & à Iudicio,s.qd sit inchoat tractatũ.In iure verò Canonico ĩcipit,Super omnibus actionibus.Allegare autẽ primos semp intẽdo,nisi exprimã de secũdis.¶Quint⁹,Vbert⁹ de Bobio,cui⁹ opus incipit: Quia pietas paterni nominis.& ĩchoat ab aduocatis:fecit op⁹ ita ꝯfusum, qᵭ particulariter difficilè allegatur,vt in ꝓcessu patebit. ¶Sext⁹ Vber. de Bonacur.cui⁹ op⁹ ab eo nomẽ suscepit de Prelu diis cãrũ & incipit,Cũ de mãdato imperialis maiestatis,et inchoat ab exceptione ꝯ iudicẽ, & vide qᵭ præmisi, vbi de Bagaroto. Sed cùm allegabo simpliciter Vbertũ,intelligã de primo.Idẽ vbicunq; Ioãni de Deo ꝯiungiť.¶Septim⁹,Ioan.de Deo reformare volens libellũ Vber.de Bobio ꝯfusum, vt dixi,illũ ampliauit,ordinauit,& in septẽ lib.diuisit,& illi nomẽ Cauillationũ imposuit,& incipit:Ad honorẽ summæ Trinitatis,Inchoat aũt sicut Vbertus ab Aduocatis,de qb⁹ est tot⁹ prim⁹ liber:sed & postea fecit libellũ,cuius nigrũ incipit,Principio nostro,quẽ libellũ, Iudicium vocauit,à iudicibus & iudiciis inchoãdo.illũq; in quatuor partes diuisit:multũ ẽt ĩ illo fauit Canonistis. qa cũ leges allegat,annectit librorũ partialiũ numerũ,et distinguit tria volumina Digestorũ, vt sic legem possit facilè inuenire.rubricarũ ẽt sæpe, quo ad partiales libros,numerũ exprimẽdo.¶Octauus,Gratianus Aretinus quem allegat auctor j.de ꝓcu, §.vt aũt.versic. & nota quod si.de iu.cal.versic.nunc dicamus.ver.itẽ dixit,quem quæsitũ nondum inueni.¶Nonus,Bonaguida ẽt Aretinus.Iste Sũmã fecit introductoriã aduocatorũ ecclesiastici fori.& incipit:Cũ aduocatiõis officiũ.& j.rub.de diuisiõe operis.Secũda,de moribus aduocatorũ: & ipsam Summam in quinq; partes diuisit. Cõposuit ẽt margaritam satis vtilẽ,sed inordinatã,& quæ in repertorio suo per rubricas Decretaliũ ordinato multum potuit iuuare Guliel.ipsam aũt quæ incipit:Quoniã post inuentionẽ sciẽtiæ,Gemmã vocari voluit:quã in tres partes diuisit ; & à iudiciis & iudicibus inchoauit. ¶Decimus,Io.de Blanosco Burgũdus,q plenè ꝓsequẽdo titulũ de Actionibus,sup ipsarũ singulis ponit libellos, præmittẽs post prologũ suum & cõtinuationẽ materiæ, an ante oblationẽ libelli sit aliqd faciendũ.incipit autem post titulũ eius opus:Ego Ioan de Blanosco:nec in reliqs nomẽ celat.In omni eñ libello se ponit auctorẽ,& nr̃a iura ñ vexat.¶Vndecimus,Aegi.Bono.q post inuocationẽ Christi incipit:Ego Aegidius,& inchoat à præsentatione rescriptorũ,&libellũ diuidit ĩ quinq; partes. ¶De aliis aũt, quos auctor non exprimit,præmitto Bernardum Dorna prouincialem,qui scholaris fuit Azonis,& librum de libellorum conceptione cõposuit:qui incipit: Quoniam nefanda subdolaq; hominum.Tractatũ aũt inchoat quærẽdo,quid sit libellus, de nostro iure parum allegans.¶Secũdus sit Guliel.de Droreda Anglic⁹,q legens Oxoniæ satis cõmendabilẽ & copiosum libellũ cõposuit ᵭ Iudiciorũ ordine,quẽ in sex partes diuisit,&inchoauit ab impetrando.incipit aũt.Cùm omne artificiũ.in eo autẽ satis nostris iuribus vtiť.¶Terti⁹ sit Albert⁹ Galeotus Parmẽsis,cui⁹ vtile opus licet Margarita vocetur:nõ tñ ab ipso.Illud eñ vocauit Summulã questionũ:nec fuit Margarita solũ remittens,imò principalius & lõgè amplius decidit causidica,& instruit aduocatos.Incipit autẽ,Cũ ego Albertus,& à procuratoribus inchoat,& incõgruis materiis plenus.q̃ ꝯ.proxi.ruminauit nostra iura. Mirãdum eñ videtur,quòd auctor superius omisit eundem;cùm credã,ꝙ de toto illi⁹ opere decẽ virgulas hic inserere nõ omisit:& illũ,licet nõ semper,sæpe tñ allegat:sed inter practicos ipm ponere noluit,quem practicũ nõ putauit.Quartus sit Nepos de Mõte Albano, q familiarius se exhibens nostro iuri opus suũ,qᵭ incipit:Cùm plures libelli.Fugitiuũ libellũ voluit appellari,& merito: qa suæ rubricæ communiter formantur per ꝯ.inchoat ergo,Contra rescriptum prosequitur ꝯ scripturam,contra iudicem,contra arbitrum, & c. & sic forma sua docet reos fugere,vt ẽt ipse dixit,in fine.Quint⁹, sit Odo.qui Sũmã de libellis formandis sup qualibet actione dicitur composuisse, quæ incipit:Postq̃ op⁹ notarię.in qua primò tractat.qd sit libellus:demum cõposuit ordinẽ iudiciarium.qui incipit:Quemadmodũ Christi fauẽte clemẽtia,& tractat primò de e-

doctrina tradita ſit ad plenum, quia nulla lex in Republica ſuffici-
enter videtur ab initio promulgata: vt in Auth.col.vj.quib.mo
a na.fil.ef.le.in prin. nunquã perfectum in humanis intẽtionibus
b reperitur: vt C.de vet.iu.enu.l.ij.§.ſed qa diuinæ. iuxta illud Pſal.[b]
Imperfectum meum viderunt oculi tui. vt de conſec. diſtin.iiij. ſi
non ſanctificatur. Idcirco, reuerende Pater, quem Deus inſigne
luminare, fulgore nempe rutilãs mirifico, ſuper ſuę candelabrum
eccleſiæ venuſtiſſimè collocauit, cùm ſitis iuris lucerna radians,
18 & auriga iuſtitię ſingularis, † & faciendi plures libros nullus ſit
c finis. vt legitur in libro Eccl.c.xij.[c] meritò ad veſtræ honorẽ reue
rentiæ, vt xcvj.diſt. quædam capitula quæ ſunt ad veſtri glorioſi
odorem nominis vbiq; diffuſum in æuum memoriter retinendũ
d vt extra.d̄ re iudica.ad apoſtolicę.ĩ ſupraſcriptiõe[d], & extra.d̄ ver.
ſig.in his: & C.de teſta.iubemus.verſ.ſed ne aliqua.& de conſecr.
diſt.ij.ſemel.& ſ.ver.proxi. his vacare diſpoſui, ne qua Iuriſprudẽ
tiæ particula noſtro tẽpore maneat indiſcuſſa: vt C.de ve. iu.enu.
l.j.§.primũ nobis.& l.ij.§.hoc igitur. Imitatus ſapientiſſimũ Eccle
ſiaſten, qui quæ fecerat inueſtigans, cõpoſuit parabolas multas,
q̃ſiuit verba vtilia, & ſcripſit ſermones rectiſſimos, ac veritate ple
nos: vt in eius li.c.xij.habetur, & futuris proſpiciens: vt ĩ.de of.iu.
in prin. ſcriptis tradere, q̄d Spiritus ſancti gratia miniſtrauit, q̄d q;
experientia præbuit, ac lectio docuit diuturna, de prato doctri-
næ illorũ flores etiam aliquos colligendo. Nec mirũ, cùm de eo
19 dem fonte gratiæ diſcipulus biberit & magiſter. † Nec aliud do-
ctus tradere poterit, quàm quod à doctore ſuſceperit: vt xxiiij.q.j
cùm beatiſſimus. Nemo enim debet viã ingredi, quam à doctore
non didicit: vt xvj.q.j.ſi clericatus.in fi.& C.de ali.pu.præ.l.ij.in fi.
imò oportet ſcientiam ab eo diſcere ſcripturarũ, qui eam à ma-
ioribus ſecundum veritatem ſibi traditã ſeruat, vt ipſe eam, quam
rectè ſuſcepit, poſſit aſſerere: vt xxxvij. diſ.relatum. Quòd autem
ex eodem fonte, vt dixi, diſcipulus biberit, & magiſter, patens eſt,
cùm omnis ſcientia ſit à Deo. vt xxxvij.diſt.hinc etiam.& j.quæſt.
ij. quam pio. & omnis lex. vt ff. de leg. & ſena. conſu. l. iij. imò
20 & ipſe Chriſtus eſt ſcientia: vt xxxviij.diſt. ſi iuſta. † Et iura ſunt
diuinitùs per ora principum promulgata, vt xxvj.q.iij.nemo.xxv.
q.j.violatores. & q.ij.igitur. viij.diſt.quo iure.l.diſtin.ſi quis diaco
nus.in prin.& c.ſi ille.in fi.& lxxx.diſt.illud. & C.de p̄ſcr.lon.tẽp.
l.fi.ibi, ideo enim, &c. Quia Deus imperium ad hoc de cœlo con
ſtituit: vt in Auth.de inſtrumẽt.cau.& fi. prope prin.§.quia igitur
21 imperium.col. vj. † Verùm licet vtrumque idem fons imbuat,
nõ ob hoc ſequitur, quòd æqualiter quiſq; ſumat: hinc eſt, quòd
non omnium communis eſt gratia: vt de pœ.diſt.iiij.c.ſed non in
pluribus.poſt §.eorũ verò.neq; æqualis gloria, nec omnes mini-
ſtrãt æqualiter, nec æquali ſciẽtia, vel prudentia omnes ſunt p̄di-
ti: ſed in euãgelizãdo alius alio melius operat̃: ideoq; dici p̄t alius
alio doctior, ẽt in ipſa ſalutari doctina: & hæc leguntur de cõſec.
diſt.iiij.cùm tantum. Et probãtur viij.q.j.licet ergo.& ix.diſt.quis
e neſciat. Bono enim melius inuenitur.ar.ff.ſi cer.pe.l. cum quid[e].
quia nec omnes per omnia. ſed certi per certa meliores aut dete
riores inueniunt̃: vt C.de ve.iu.enu.l.j.§.cũq; hoc. Pluit nãq; Dñs
ſuper vnã ciuitatem, & non ſuper alterã, & eandẽ ciuitatẽ ex par
f te ꝯpluit, & ex parte aridam derelinquit: vt de pœ. diſtin.j.pluit[f].
Hinc etiam eſt q̄d legitur j.ad Corin. xii. diuiſiones gratiarũ ſunt.
& ĩ. † Alii quidem datur per Spiritũ ſermo ſapientiæ, alii ſermo
ſcientiæ, alii fides, alii gratia ſanitatũ, alij prophetia, alij diſcretio
ſpirituũ, alii genera linguarũ, alii interpretatio ſermonũ: vt facit j
q.i.teneamꝰ.& quoſdã dedit Apoſtolos, quoſdã Prophetas, quoſ
dã euangeliſtas, quoſdã paſtores & doctores: vt extra.de hęre.cũ
23 ex iniũcto.ĩprin.& c.ſicut in vno. † Sanè placitandi ſciẽtia p̃ q̃ eſt
neceſſaria. Nã effrẹnata cupiditas ex humanę ꝯdõnis corruptiõe
proueniens, pacis æmula, mater litium, & materia iurgiorum, tot
noua litigia generat, q̄d plura ſunt negotia, q̃ vocabula, vt extra.ĩ
procemio Decre.& ff.de præſcript.verb.natura.extra.de conſtit.
nam concupiſcentiam. xlvii. diſt. bonorum.in Authen. coll.i.vt
iud.ſine quoquo ſuf.§.cogitatio. verſus final. & natura prona eſt
ad diſſentiendum: vt de conſecr.diſt.iiii.ſicut in ſacramẽtis. extra.
de conceſ.prębẽn.quia.ĩ prin.ff.ad Trebel.quia poterat.lxiii.diſt.
ſi fortè, & nouas deproperat edere formas. C.de ve.iur.enuc.l.ii.
24 §.ſed quia diuinæ. † Hinc eſt, quòd iudiciorum ordo & placitan
di vſus in paradiſo videtur exordium habuiſſe. Nam Adam de in
obedientia à Domino redargutus, quaſi actori exceptionem ob
iiciens, relationem criminis in cõiugem, imò in cõiugis actorem
g conuertit, dicens[g]: Mulier quam mihi ſociam dediſti, me dece-
pit, & comedi. de pœn.diſt.i. ſerpens. videtur tamen, quòd tunc
homines iure naturali regebantur, ſecundum quod omnia com
munia erant. xlvii.diſt.ſicut.& diſt.i.ius naturale.& xii.q.i.dilectiſ
25 ſimis. Placitandi non erat vſus. Nam ſecundum † Senecam[h], ho-
h mines quietiſſimè viuerẽt, ſi hæc duo nomina, Meum, & Tuum,
de medio tollerentur. & alibi dicit: Noſtri eſſemus, ſi noſtra, non
eſſent. Sed dic, quòd & tunc aliquid erat proprium. vnde Adæ, v-
bi ſuprà, dictum eſt, In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. vt l.
diſt.in capite. à lege quoque veteri ordo iudiciarius comprobari
26 videtur. ait enim † Moyſes[i]: In ore duorum vel trium. teſtiũ, &c.
i ii.q.iiii.§.i.extra de teſti.in oĩ.tunc etenĩ rerum dominia erant di-
k ſtincta[k]. Vnde dictũ eſt[l], Non cõcupiſces rem proximi tui. In no-
l uo etiam Teſtamento placitandi comprobatur vſus. Vnde Apo
m ſtolus[m]: Secularia igitur iudicia ſi habueritis, &c. xi.q.i. ſicut enĩ.
§.ex his. Hinc eſt quòd ſuper litibus dirimendis tã Apoſtoli, quã
eorum ſucceſſores, varios canones ediderunt: vt xvi.di.ca.ii.iii.&
iiii.& xv.di.ſancta. ¶ Igitur Speculum iudiciale formabo, in quo
q̄dẽ iudices, aduocati, tabelliones, partes, teſtes, cętereq; perſonę
ſpeculari valeãt, qualiter ĩ iudiciis ordinariis & extraordinariis, ci
uilib. & criminalib. ac in ſingulis iudiciorũ capitulis ſua ritè offi-
27 cia moderẽtur. arg.xix.diſt.enimuerò. Debet nãq; q̄ſq; ſolicitè †
quid ſuo incumbat officio, ſpeculari: vt xxi. diſtinct. cleros. ver.
Epiſcopi enim Grẹcè. Quanquam non ſit ĩ ſpeculo res, quæ ſpe-
culatur. in illo tamen, quemadmodum materiale ſpeculum cu-
iuſlibet formæ ſibi oppoſitæ imaginariam profert ſimilitudinem
ſiue inſtar: vt ar.de pœn.diſtinct. ii. ſi enim inquit. circa medium.
ver. ſi quis auditor. Sic profectò hoc ſpeculum formas uarias in
iudiciis & extra neceſſarias recipiet, & diſtinguet. Quiſquis ergo
huiuſm

ADDITIONES.

☞ ditiõe actiõis. ¶ Sextꝰ ſit Martinus de Fano, cuiꝰ opꝰ incipit: Q̄m
pleriq; principalem cãm. qui diſtinguit xj.tp̄a cãrum. Compoſuit
etiam aliud opus: in quo in ſingulis actionibus ponit inſtrumen-
ta breuiſſima, cuius ꝯiungit breuiſſimos libellos, q̄d opus ẽt bre-
uib.gloſ.ornauit. & incipit, Pars hic agẽs. ego q̄dẽ Martinus cõfi-
teor: & verũ ẽ. ¶ Septimꝰ, Guido de Suzaria, cuiꝰ opꝰ poſt inuoca
tionẽ explicitam Trinitatis, incipit: Super cauſarũ ordinatiõe pri
mò videndum eſt. inchoat autẽ inſtruere aduocatũ actoris, & no
ſtrorum iuriũ ſibi familiaritas nõ fuit, licet voluerit eſſe epiſcopꝰ
vt ſcripſi de voto.c.vno.lib.vj.ſuper iii.glo. fateor tamẽ, ꝙ in ipſo
opere duos Canõ.& tres Dec.alleg. Habuimus Boñ. duos Rolãdi
nos, ſcilicet Rolandinũ de Romantiis, & Rolandinũ Paſſageriũ:
primꝰ fuit Legũ doctor, & maximus aduocatus, & cõpoſuit libel
lum d̄ ordine Maleficiorũ, cuius principiũ poſt inuocationẽ Do
mini eſt: Incipit paruus libellꝰ, & tractatũ inchoat ab Accuſatiõe.
Secũdus, fecit ſummã notariæ, quã quaſi totã inſeruit hic auctor
& hi multis additionibꝰ cauſam dederũt. Habemꝰ quatuor huius
rei opera, & auctorũ nomina ignoramus, opus ſcilicet q̄d ĩcipit:
vt nos minores. quæ verba in progreſſu ſæpius repetuntur: & ĩq̃-
tũ ex ꝯtextu percipere potui, Gallicus fuit auctor eius, & poſt tẽ
pora Innoc.quarti, fuit etiã Iuris vtriſq; peritus. inchoauit aũt di
ſtinguẽdo decem tempora cauſarũ. ¶ Habemus ẽt opus, q̄d inci
pit, Ad ſummariam notitiam curſus conſueti cauſarum, q̄d eodẽ
modo decẽ cauſarũ tempora diſtinguit: & tam breuiſſimũ p̄ſeq-
tur, quòd mihi mediã petiã excedit in modico. ¶ Habemus etiã li
bellũ, qui vocatur Cõtentio actoris & rei, & incipit: Quidam lite
ras impetrarunt, in quo poſitio quodam themate de citatione &
multis cauſarum aliculis de vtroq; iure diſputant, reus citatus &
actor. Item libellũ, qui dicitur Paruus ordinarius, qui ĩcipit, Quia
deciſio cauſarũ. & tractatum inchoat, quid ſit cauſa, quid iudiciũ,
&c. Verbis autem vtriuſque Iuris vtitur, ſed nominatim iura ali-
qua nõ allegat. Integraliter quartò iſta tranſcurri inquirendo, ſi
in formis vel aliter poſſem de auctoribus cõiecturas habere: qui
tamen ita loquũtur, quòd nedum ipſorum omnia, ſed nec prouĩ
cias tertii & quarti mihi licuit coniectari: quia tamen in perſonã
Greg.papæ ponit formas, vtroſque eos tempore Greg.x.ſcripſiſ-
ſe concipio.

a In prin. ¶ Cõcor. pulchrè Seneca, epiſtola lxv. dicens: Multũ ad
huc reſtat operis, multũq; reſtabit, nec vlli nato poſt mille ſęcula
præcludit̃ occaſio aliq̄d adhuc adiiciẽdi. Et Gale. ſecũdo de Virtu
tibus naturalibus, dicit, quòd impoſſibile eſt eundem incipere, &
finire aliquam artem. Ioan. Andr.
b Illud Pſal. ¶ cxxxviii. Ioan. And.
c Cap.xii. ¶ quod eſt vlt.in fi. Io. And.
d Supraſcriptione. ¶ lib.vi. Io. And.
e Quid. ¶ Non eget argumento, quia text. eſt ff.de verb. oblig. vbi
autem non apparet. in prin. & facit de conſecra.diſt.v.non medi-
ocriter. Ioan. And.
f Diſtin.i.pluit. ¶ Amos iiii. c. Io. And.
g Dicens. ¶ Gen.iii.
h Senecam. ¶ In Prouerbiis ſub litera q. Io. And.
i Moyſes. ¶ Deuter.xix. Io. And.
k Diſtincta. ¶ Vide quod not.ff.de iuſt.& iu.l.ex hoc iure. Io. And.
l Dictum eſt ¶ Exodi xx. Io. Andr.
m Apoſtolus. ¶ i.ad Corinth.vi. Io. And.

huiuſmodi ſpeculo caruerit, priuilegio ſpeculationis carebit: vt xvi.q.vii.ſed.hoc diximus prope prin. iuxta illud iii. Ezech. ꝓph. Speculatorem te dedi domui Iſrael. tantus enim ac talis eſt liber iſte, vt abſque illo ſi quis iuris peritiam ſibi voluerit arrogare ſe-
28 metipſum irriderat, ſicut alibi ait Hieron. in prologo. Paralip.† Quanta aũt huius Operis vtilitas ſit,ñ eſt opꝰ verbis exprimere. Nam linguis tacentibus ſeipſa rei veritas exhibebit:vt ff.de in integ.reſti.l.j.& plenitudo nulla requirit commẽdationis augmen-
a ta:vt xvj.q.j.ſi omnia.in fiª. Hoc autem ſolum audacter aſſero, ꝙ huius ſolers inſpectio quemuis quantumlibet inexpertum, peritum iudicem,cautum cauſidicum,& tabularium efficiet eruditũ. Hæc etenim iudicialia plenè pro viribus explicabo, & cùm omnis iactantia à bonis ſit moribus aliena ar.xxj.q.iiij. omnis iactantia.& vi.q.i.imitare.xi.q.iiii.ſi quis verè. vereor ſi quidem principem imitari,qui ſe iactat ea melius &plenius omnibus ante ſe de
29 terminaſſe.in Auth.col.iii.de trien.& ſe.§.illud quoq;.†Sed & ꝗ rerum veritatem coniiciunt, non facilè ad culpandum venient, ſi veritatem examinent diligenter.vt in Authentic. vt defun.ſeu fu.co.in prin.co.vi.nempe pro viribus,quod effuſum & immenſum eſt,ſubticebo.quod verò optimum & meritum eſt,ſubrogabo:vt in Auth.col.v.de eccle.re.immo.alien.in prin.vt nil.hic immenſum,neq; inordinatum ſit:vt in Auth.col.iiii.de cõſulibus.§. cuncta ſi quidem.in princ.ii.colum.extra.de accuſ.qualiter.j.quia pene nihil immẽſum bonũ eſt. in Aut.vt deter.ſit nu.cle.in prin. col.i.& ar.lxxxiii.diſt.legimus.prope fi.xiiii.q.v.c.ij.& c.ſcriptũ.& C.de ve.iur.enucle.§.ꝑriũ.¶ Cæterũ nõ eſt mei ꝓpoſiti,iuris materias tã copioſe ab aliis traditas refricare:nã hoc eſſet aq̃ mari ſuperaddere,cùm tñ adiectione nõ indigeat plenitudo,vt in prę.c. ſi omnia. & lxxxvj. diſtin. bene quidem. in princip. niſi id fortè
30 quandoque contingat, vt addam, vel vt aliter dicta perſtringam. Ad hoc enim ſufficere cenſeo aureum Repertorium dudum à me labore eximio compilatum.Solùm ergo quæ ad exercitium ſeu factum pertinent, hic ſtylo nouo & vtili enucleabuntur:quæſtiones quoque plurimæ, quas diuerſis temporibus in cauſis &ſcholis ac conſiliis examinari vidi in Romana curia, &alibi,inſerentur.C.de quæſt.diuo.Variç inſuper impugnationes ſingularum perſonarum in iudicio interuentium monſtrabuntur. Formæ quoq; ſingulorũ iudicialiũ actuũ deſcribent̃.Formę ẽt inſtrumentorũ tam in iudiciis, quàm in contractibus interuenientium,ſupponentur. illis magiſtrorum dictis poſtpoſitis, quæ varia ac vacua magis opinione iactantur, quàm auctoritate aliqua roborentur,vt xxxvi.diſtinctione deinde. verſic. quæro. & xxiii. q.vi.vides.quia quòd ratione caret,extirpandum eſt.vt lxviii.diſt. cor epiſcopi.nec eſt ad emendicata ſuffragia recurrendum: vt C. libr.xii.de palatinis ſacrarum lar.l.ſcriniis.in principio.&in Auth. de iudi. prope principio verſiculo. illi autem. collat. vi. Quidam enim in tantam ingreſſi ſunt obſcuritatem, vt diuinando magis, quàm interpretando docuerint.vt in Authentica,de teſta.imper
40 fect. prope fi. Alii verò ſub quadam iuſtitiæ ſpecie fucatis quibuſdam inquiſitis adinuentionibus æquitatem obruere ſtudent: vt xi.quæſtione. iii. ita corporis. Ex his enim quæ legunt, veriſimilitudines capiunt,ſenſum alienum quærentes,extrinſeco quo quo modo ipſum ex literarũ authoritate confirmantes:vt xxxvii. diſtinctione,relatum.Sunt quoque nonnulli nullo dogmate fulti,vt xvi.q.i.ſunt nonnulli.in prin. quibus eſt diſcretionis immoderata ſubtilitas: qui dum exiſtimari hebetes nolunt, ſæpè ſe in quibuſdam inquiſitionibus plus quàm expediat, exercentes, ex nimia ſubtilitate falluntur.& hæc leguntur xlviii,diſtin.hinc etenim.ver,paruo autem. & ver.naſus etenim. & hi in præcipitium ſuos mergunt auditores,quibus non ſalutaria, quę corrigant,ſed quę illos delectant,erronea prædicant:vt ii.quæſt.vii.ſecuti ſunt. ad fin. ¶ Grano igitur vtilitatis à paleis ſuperfluitatis ventilabro meæ ſolicitudinis ſegregabo:vt ii.q.i.multi. verſic. de his autem. & xxxii.q.iiii.recurrat.ad fi.verſicul.ſiue in area.&c.xxiii.q.vii.c. i. tam ex his,quæ in aliorum libellis ſemiplenè ſunt tradita, quàm ex his,quæ mihi ſcientię miniſtrabit modulus,in vnum faſciculũ colligatis, vt xii. diſt. nouit. ad inſtructionem lites exercentium, duce Deo, præuidi componere hunc libellum, ipſum quadrifariã diuidendo.In Parte prima de Perſonis in iudicio interuenientibus, dicetur. In Secunda totus ordo Iudiciarius in cauſis ciuilibus perſtringetur. In Tertia, Iudicia criminalia ſupponentur. In Quarta verò diuerſæ Libellorum formæ,cum poſitionibus,nec non & inſtrumentorum in diuerſis contractibus formæ deſcri-
30 bentur. † Quæ in cuiuſque Partis procœmiis luculentius monſtrabuntur, ſicque quaternario numero hæc iudicialis conſummabitur lectio:ſicut & Euangelica lectio ad inſtar quatuor flumi num paradiſi, quatuor Euangeliſtarum teſtimonio confirmatur: vt xvi.diſtin.c.i.Coniugalis quoque prohibitio,quatuor concluditur gradibus:quia quatuor ſunt humores in corpore,quod eti-
b am cõſtat ex quatuor elemẽtis:vt extr.de cõſan.&affi.nõ debetᵇ de cele.miſ.in quadam.ad fi.Huic ergo claritatis Speculo iudicialia cedant volumina antiquorum, iuxta illud: Recedant vetera
c de ore veſtro.vt in Pſalmo.Exultauit cor,& c.ᶜ Vnde dicit Impe-
31 rator,Vetuſtatẽ renouamus:vt in Auth.co.vii,de adm.cir.prin.† quibus licet reuerentia debeatur,vt in Iv.diſtin.priſcis.in princ.& ff.de iure immu,ſemper.& de tranſac.quanto.&ix. q.iii. conqueſtus.xxv.q. i. contra. nunc tamen fides eis in pluribus non habetur.Nam ſecundum varietatem temporum iura variantur huma
32 na:vt in præ.c.non debet.& xxxii.q.iii.recurrat.§.his ita. † Sæpe pro neceſſitate vel vtilitate mutilantur & laxantur canonica præcepta.vt i. q.vii.& ſi illa.in fin.& quod paulatim labitur,conuenit renouari:vt in Authent.co.xi,de quæſtore.circa princ.&nihil penè in ſemetipſo manet, ſed currit natura multas euoluens mutationes,quas neq; prouidere facile eſt,neq; prædicere:vt in Auth. col.v.vt omnes obe.iudic.prouin.§.ſi verò ille. alle. in §. arripiat. & nil eſt quod mutabilitatẽ nõ ſentiat,in Auth.co.ii.de non alie. aut permu.§.nos igitur.aliàs in §.vbi autem lex.&lxxxix.diſtin.ad hoc.de conſec.diſt.v.ne tales. prope fin. ſed & ſemper opere vacante conſonæ cauſis leges ponuntur,cùm ſemper inopinabiles emergant,quas antiquitas nõ agnouit:vt in Auth.co.v.vt defun.
33 ſeu fu.e.nõ iniu.in princ.†Nec erubeſcat antiquitas,ſi quid melius horum quæ ipſa tradidit, nouitas adinuenit: vt in Auth.col. iiii.de nupt.in i.col.§.maiores.& arg.lxxxvi.diſtin. eſto. in fi.Nam paulatim.hæc. ad melius per eruditionem accedunt: vt in Auth. col.i.de mona.§.fin.verſicu.oportet.& omne artificium per exercitium recipit incrementum:vt ff.de leg.iii.legatis ſeruis.§. ornatricibus.& C.lib.xii.de re mili.l.milites.ſed & antiquorum quidã vino inebriati ſunt:vt xxxvii.diſt.vino. quia nõ plenam ſcripturarum notiam habuerunt:vt extr. de ſacra vn.c.i.§.fi.licet nonnunquam nouitas malè negligat, quod bene ſtatuit vetuſtatis auctoritas veneranda:vt ii.q.vi.c.anteriorum.verſicu.illud. & in Auth. co.v.vt ordinariæ præfect.vrb.in prin.Plurima namq; diffiniti iuris tacita ſunt,& certã nõ meruerũt memoriã:ſed vſus hoc præcipiens in aliam tranſtulit figurã:vt in Auth.co.vi.de iudic.in prin. & iiii.diſtin.in iſtis.§.leges.Hoc igitur opus aggredior ad honorẽ Dei & glorioſæ virginis matris ſuæ:vt extra. de vſu pal. ad hono-
d remᵈ. Quæ nempe pronuncio per ſingulos gradus meos: vt de pœn.diſt.ii.dum ſctãm.in prin.& accedit.C. de of. præfec. præto. Affr.in nomine Domini.in prin.&xxvi.q.vl.nõ obſeruetis.& xxiiii.diſt.in nomine.&extr.de teſt.in nomine.Ipſe namque res deſperatas ad eſſe perducit optatum:vt C.de ve.iu.enuc.l.i.§.primũ nobis cõmuni vtilitati nihilominus ꝓſpiciens: vt C.de no. Cod. compo.in i.conſti.in prin.ibi,communibus,&c.& extr.in proœ. Decre. §. ſanè. ac animæ meæ ſaluti conſulere per hoc credens.
34 †Non enim iuſtitiæ Dei eſt, vt obliuiſcatur bonorum operum, & miniſterii propter nomẽ eius exhibiti:vt de pœ. diſt. ii. ſi enim inquit.circa medium,&c. non eſt tam iniuſtus.& xxvii.diſt.deinde.ꝗa nec debet labor vacuꝰ eſſe à mercede:vt in Auth.col.vi. de iudi.§.ne aũt.de pœ.diſt.i.ꝑt fieri.xii.q.ii.charitatẽ. extra.de ꝑben. cum ſecundum.extr.de renun.niſi cùm pridem. §.quippe. nec irremuneratum apud eũ remanet ullũ bonũ de pœ.diſt.iii.piũ aũt. §.ex hoc

ADDITIONES.

a In fi.¶Vide quod dicam ĩ.de off.iudi.§.vlt.in prin.

b Non debet. ¶ Vbi de hoc numero plenè ſcripſi ſuper verſi.in corpore.Io.And.

c Cor,&c.¶Cautius allegauit hoc ꝓ cantico,ſcilicet non pro Pſal. ĩ.de aduo.§.nunc de exordiis.ver.noti ſunt.& fuit ſumptũ j.Reg, ii.c.Ioan.And.
Adde ad verſicul.ſeq.ibi:nam ſecundum varietatem temporum, &c. quòd per hoc dicunt quidam volentes detrahere ſcientiæ iuris,quòd ſcientia iuris Canonici vel Ciuilis non eſt propriè ſcientia:cùm ſcientia ſit de incorruptibilibus, & de impoſſibilibus aliter ſe habere, vt habetur primo Poſteriorum per Philoſophum: quod nihil eſt dicere,ſecundum Car.in cap.non debet.hic alleg. Nam ſcientia iuris, licet in cõſtitutionibus particularibus variet̃: tamen in eſſentia ſua manet inuariata & incorruptibilis: quia in mente legiſlatoris eſt dictum rationis informatum traditionibᵃ iuris:ex quo dictamine quãdoq; ſtatuitur vnum quandoq; aliud, manente tamẽ eadem ratione in eius mente.Item in ſuo primordio eſt ſciẽtia ĩuariabilis, vt nemini fiat ĩiuria: & reddat̃ vnicuiq; qđ ſuũ eſt licet ad cognoſcendũ q̃ ſit iuſtũ & æquũ exigit̃ notitia circunſtantiarum de iure.in c.cùm quidam.& c. ſicut dignum de homi. & c.ſi quæſtiones extra, de ſimonia.& dicit Præpoſitus Mediol.in d.c.non debet.& adde, quòd iura diſtinguũtur, & per alia iura limitantur.l.ſed & poſteriores.ff.de legibus.in c.cùm expediat.de elec.Hen.Ferrandat.

d Ad honorem.¶ No. pro inuocationibus. & concor. ĩ. de inſtr. edit.in j.col.Io.And.

§. ex hoc sensu, & c. cauēdū. & de poe. dist. v. c. j. in ij. col. ver. pium. lxxxvij. dist. diuinæ. extra. de cen. procurationes. Iustitiam enim colere, summū bonū in reb. est. vt xij. q. ij. cū deuotissimā. nec ꝑfectò ad hoc laus humana vel gratia me inducit: ea naq; veritatis est regula, ne quid fiat gratia commendādi: vt xj. q. iij. si quis verò.
35 & s. ver. igitur. † Quamuis doctor delectari valeat auditoribus doctrinam eius admirantibus, non auiditate ꝯsequēdę laudis, sed charitate seminandæ veritatis: vt xxxii. q. iiij. obiiciuntur. ¶ Pater ergo reuerēdissime, hoc Opus quæso suscipito, ipsumq; tuū facito approbando: vt C. de ve. iur. enu. l. j. §. sed neque. & §. tanta aūt. corrigens quæ correctione noueris indigere. Enimuerò negare nequeo, quin aliqua huic sint inserta Opusculo, quæ possunt iusto iudicio nulla temeritate culpari: vt ix. di. negare. super Operis
a imperfectione humiliter veniam postulans, & deuotè.[a]

ADDITIO.

a Deuotè. ¶ Expedire puto, quòd nō solùm Rubricæ vel mēbra, q̄ procedūt in trib⁹ partib. ex iiij. diuidētib⁹ hoc volumē, qđ omissum in quarta, causam habet notā Legistis meris ingratā: sed etiā diuisiones & mēbra singularū Rubricarū semp scribantur in capite virgularū. Cùm enim experientia sæpe docuerit, difficillimè inueniri, quæ in hoc volumine allegantur, cōsulo singulas hui⁹ voluminis chartas numero designari loco, q gratior sit signanti: dū tñ vniformis existat, qui numerus potest esse continuus vsq; ad vltimam chartam libri. posset ēt pars quælibet suū numerum chartarū habere: bene tñ tunc possent innu. partes tertia & quarta coniungi. Et licet non sic æquè posset de prima & secunda fieri illud idē: singulis aūt mēbris descriptis, vt s. iūgatur ante vel pòst numerus suæ chartæ: & si charta ꝯtinet plura mēbra, illa ꝑ virgulas numero cōiungantur. De rubricis, quo ad sua mēbra, fiat idē. sed his adiungātur duo, nomē scilicet §. & numerus chartæ suæ coniungatur ēt numero chartæ suæ. Rubr. Quando in neutra paginarū erit rubrica descripta. & in §. hoc idem seruo. iterum in §§. prolixis, quacūq; parte chartæ prima col. nō integra finiatur, per alphabetū signent vna litera tantùm singulæ quatuor columnę. integræ. quæ sequuntur, vt scilicet in cornu quintæ integrę colūnæ ponat b. in principio verò nonæ ponatur c. & sic fiat de singulis quatuor ordinatim, & si post vltimas integras quatuor supsit vna sola columna, vel min⁹, transeat sine signo: si plus restat, sua litera designetur. ¶ Quisq; verò prudēs aduertit, ꝙ hæc prouisio, licet cōis sit omnib. voluminib. in cōi, in numero tñ & locatione signorū intātū erit singulis voluminib. singularis, ꝙ ēt post multorū annorū cursum ñ reperient duo volumina, q̄ in his in toto ꝯcordent, nisi forsan ad vnius exēplū punctatim aliud scriberēt. ¶ Sint ēt informati Studētes, qđ hæc verba notatur, & scripsi, vel dixi. differūt quoad sextū: apparat⁹. n. ꝑ primū, & ei⁹ nouella inducitur per fm. Item sciēdū, ꝙ inter diuersas signorum formas, per quas deberent à verbis auctorū mea verba discerni, hę duę ꝑualuerunt. scilicet vt inter rubei coloris a. & z. vel inter Io. And. locari deberēt: sed primū, vt breuius & minus pompæ deferens prælegi. Aliquibus videbať, ꝙ inter Ad & Deo includi deberēt: sed ñ assensi, eo ꝙ additionib⁹, quas post publicationē Operis facit auctor, quas expedit sępe nosse, vt ī processu patebit, illud signū, licet nō eiusdē coloris, affigā. Istud licet mihi sumptuosum elegi, scilicet Speculū; cū addit. sic faciendo trāscribi: volētes tñ ꝑseruare libros iā scriptos, & tāto sumptui parcere, additiōes paruas in marginibus, prolixas aūt ordinatè describi faciāt in quaternis, in q̄b. chartarū numerus describatur: vt de libro dictū est s. Et additiōis signo iungatur, charta tali, col. tali. & sic facillimè habebunť. Cui rei multū ꝓfert, si signa ad quaternos remittentia fiant ordinatè. per literas alphabeti, semp resumēdo finitū: q̄a ex varietate chartarū ñ erit dare ꝯcursum. Posset tñ à primo variari fm: puta tractatū postponēdo ꝓmissum. a. a. ¶ Mihi aūt ñ ē grat⁹ mod⁹, ꝑ quē additiones Odofredi ad Summā Azonis in quaternis fuēre descriptæ. Vltimò summè miror de his, q in tantum algorismū abhorrent, quòd illud de petiis Nouellæ per Andruitiū oportuit alterari: malè enim per septēniū in iure proficient, q algorismū reputant difficilem in discendo: cùm tamen id saltem quantū Iuristæ cōpetit, in vnius horæ parte septima, vel ad plus in vna hora posset sciri plenissimè. Mihi autem gratus est modus ille scribendi ꝑpter duo. Primum, quia literis multū opus abbreuiat vtens illo, ī quo sciēdū, ꝙ algorismi numerus ꝯtra denarium vnicam habens literā in duodecim literis, cōputato denario exceditur à communi. Itē ab vndecim vsque ad centum, duas literas non exedit: oēs verò communes numeri limitationis illius præter octo, scilicet xv. xx. xl. l. lj. lv. lx. xc. literas duas excedūt, qui excessus ꝯsistit in ducentis ccc. literis, nisi fallat. Nec deridebit hanc rationem, qui visa constitutione Io. quæ incipit, Cùm ad sacrosanctę. percipiet. ꝙ cētū q̄nquagita literę vnā lineā ī apostolicis lřis faciūt, q ibi īvni⁹ Turō. ꝑte quarta. taxať, fm qđ scriptores ī illo min⁹ fallūť & fallūt & hoc ꝯriuat à j, q̄a ñ sic ī m̄ri erauit nu. vt cōiter ī maiori. I. An.

PRIMAE AVTEM PARTITIOnis Capitula sunt hæc.

SVMMARIVM.

1 *Personæ in iudicijs interuenientes sunt, iudex, actor, reus, defensor, & testis.*
2 *Testes non sunt necessarij in notorijs, nec in his, quæ aliter plenè probantur.*

QVONIAM parum esset nosse iura fore prodita, nisi personæ, quarum causa sunt prodita, notæ essent: vt Insti. de iur. na. gen. & ci. §. fin. & quia prius persona, quàm ratio est quærenda. vt ff. de iur. codi. quidam referunt. ff. communia præ. venditor. extra. de despon. impu. ad dissoluendum. & extra. de re iu.
a abbate sanè. §. i. [a] Ideo † nobis de iudiciis tractaturis prius in hac
1 prima Parte necesse est videre de personis, quę in eis interuenire solent: & de ipsarum constitutione, & officio, & impugnatione: quæ quidem generaliter sunt hæ, scilice iudex, actor, reus, defen-
b sor, & testis [b]: vt extra. de ver. sign. forus. §. in omni. & iiij. q. iiij. c. i. hæ personæ necessariò interueniūt in iudicio, scilicet ordinario.
2 Nam † in notoriis nō sunt necessarij testes [c]: vt ij. q. j. de manife-
c sta. & c. manifesta. extra. de iure iur. ad nostrā. iij. extrà. de accusa. euidētia. & c. qualiter. ij. Defensor quoq; quandoq; interuenit, & quandoq; nō: vt patet extra. de procu. per totum. vt ff. e. l. i. ¶ Subdiuiditur autem hæc prima pars in quatuor particulas. In prima tractatur de iudicibus, & eorum iurisdictione, & officiis, & recusatiōe. In secunda de actore, reo, & accusatore, & accusato. In tertia de personis, quæ pro aliis in iudicio interuenire solēt. In quarta de testibus & de tabellionibus, & de salariis.

ADDITIONES.

a Sanè. §. j. ¶ lib. vj. Io. And.
b Et Testis. ¶ Cùm hìc non de probationibus & ipsarum specieb. sed de personis tractet. satis patet, quòd non debuit instrumenta exprimere. Item nec alias probationes causatas à facto partium. Ioan. And.
c Testes. ¶ Sup. nec in his, quæ aliter plenè probātur. Ioan. Andr.

a DE IVDICE DELEGATO. [a] Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Iudicum distinctio.*
2 *Iudex delegatus à principe supremum inter iudices obtinet locum.*

1 IVXTA promissionis ordinem videndum occurrit de iudicibus. Vnde no. † quòd Iudicum alij sunt delegati, alij ordinarij, alij auditores, alij aessessores. alij arbitri, alii arbitratores: vt ij. quæstione. sexta. à iudicibus. §. quod de arbitris. de quorum singulis per ordinem disseremus.

ADDITIO. †Et

a Rubrica. ¶ Cùm author. s. in procemio. §. cæterùm. certos practicos, qui ante ipsum scripserant, nominauerit, quorum volumina declarāui, concepi super singulas Rubricas describere, qui ex prædictis, & vbi materiam tractauerunt, sæpe etiam de his, quos addidi cumulando, & cùm in processu tituli ex illis aliquos allegabo, dicendo: talis, vbi s. habebitur relatio ad rubricam: quod satis breuitati proficiet. ¶ Pileus ergo sui operis parte secunda rubricam posuit de delegatione causarum: Tanc. hic in rubrica.

¶ secund

a † Et quoniam iudex delegatus saltem à principe supremum inter iudices obtinet locum, vt extr. de offic. ordi. cap. pastoralis. §. prætereà. & de offi. deleg. si quando. & ar. xciij. dist. cap. fi. & xciiij. dist. c. j. ab eo meritò ducimus inchoandum: vt ff. de eden. argentarius. §. j. & l. dist. quia tua. prope principium dicentes, ¶ Quid sit delegatus. Quis eum constituat. Quis constituatur. Quæ delegari possunt. Quod sit delegati officium, iurisdictio, seu potestas [a], Quib. modis finiatur. Ex quibus causis recusetur. Et quæ contra eum excipi possunt.

ADDITIO.

☞ secūda. Rof. in rub. ij. delegatos & ordinarios miscuit, ī tertia subdens, q̄ causæ delegari possint. Vber. de Bobio, vbi sententia delegati mihi charta iij. & vbi de delegato mihi charta ix. Albertus d̄ Bonacur. de exceptio. ꝯ rescriptū & ꝯtra delegatos. Ioan de Deo lib. iij. Cauil. rub. de exceptio. contra iudicem & se, scilicet, ꝯ rescriptum. Bonagu. rubri. qualiter reus excipiet cōtra iudicē, & tu bri. sequen. Aegi. vij. primis rubricis, quę etiam alibi diuident. Alber. Gal. ponit rubricam simul d̄ ordinariis, & delegatis: ꝓ hac prima vice reliquos prætermitto. ¶ Sit aūt notum, quòd vbicunq; allego Tanc. ī ordine iudiciario, submittere possem Bar. Brix. qđ omitto propter id, q̇ dixi in procemio, versi. tertius Tācredi libellus. ¶ Est etiam sciendum, quòd hanc compilationem secuta est ꝯpilatio textus, cuius cōstitutiones ñ vidit auctor, & sic nec illas huius tituli, ꝓter primā, quæ fuit Innocētij IIII. & secūdā, q̄ fuit Alexan. ēt quarti, de quibus ĩ. ante si. ti. Sunt autem ibi. sub hoc ti. xiij. consti. Boni. quæ apertissimè & vtilissimè multa huius materiæ dubia declarauerunt. ¶ Quatuor aūt ex illis communes sunt huic ti. & rubricæ de appell. Quarū prima vult, q̇ cùm cōcurrunt iurisdictio delegata & subdelegata, semꝑ appelletur ad primū delegantem. e. ti. si duo. Secunda vult, quòd à subdelegato dato ñ in totū appellet subdelegans, quicquid sibi reseruauerit, eo. tit. si delegatus. in fi. Tertia vult, q̇ excommunicato subdelegāte, vel eius sede vacante, de ipso subdelegato nō in totū appellet ad papā. e. tit. si is cui. Quarta vult idem, cùm appellatur propter id, qđ negatur, ēt subdelegantem iurisdictionem habere, eo. tit. si à subdelegato. Hæc sunt dicta, ꝓpter illos meros Legistas, qui solū student hunc librū. ¶ De reliquis omnibus locis cōgruis fiet ĩ suppletio cōmendabilis. est vnica cle. e. tit. quæ soluit duo dubia frequentata. Ad questiones quatuor, quas de hac materia disputaui, remittam ĩ. §. restat. super iiij. versi. in fin. versicu. quæstiones autem. & super versicu. sed nunquid procurator. & in vlt. col. super versi. item quæritur, cùm sint. Io. And.

a Potestas. ¶ Hostien. in Sūma hoc interposuit, quibus modis eius iurisdō prorogetur. qđ quare Actor omiserit, vide ĩ. §. sequit. in fi. Tancred. autem in suo ordine iudici. Rubrica, secunda posuit solùm tria membra: scilicet primum quintum, & sextum. Ioan An.

SVMMARIVM.

1 *Delegatus iudex quis dicatur.*
2 *Subdelegatus quis dicatur, & an executor dicitur delegatus.*
3 *Auditor quis dicatur propriè.*

1 ℘ 1. §. Delegatus est is, † qui ex alterius cōmissione ℘ alicuius causæ recipit iudicialem ꝯmissionē, ext. e. ti. super qōnū, §. j. & §. ei⁹. & ff. de off. eius, cui man. est
2 iurisd. l. j. in fi. † Subdelegatus verò est is, cui causa, vel aliquid d̄ causæ mediis, à delegato secundo loco committitur, vt ibidem. Sed & subdelegatus dicitur delegatus: de quo no. ĩ. §. proxi. Item executor dicitur delegatus. extr. eo. c. fi. de concess. præben. accedens. Item is, cui aliquod de mediis causæ committitur, delegat⁹
3 dicitur: vt in §. proxi. versicu. sed nunquid. † sed tunc propriè dicitur auditor: vt in præalleg. capitulo. super quæstionum. §. verò.
a & §. quem verò [a].

ADDITIONES.

℘ Commissione. ¶ Aliud est iurisdōnem ꝯmittere, aliud remittere. Committi dicitur quando alias cui committitur non habebat iurisdictionem: & tunc est delegatus. Remitti dicitur, quādo alias habebat iurisdictionem, & tunc est ordinarius. Est ergo commissio & remissio. Item est distributio causarum, vt quando sunt plures ordinarij, vt plures auditores domini cardinalis, tamen nullus cognoscit nisi de causa sibi nominatim iniūcta. Hæc propriè non est commissio, sed distributio. & ideo ordinario iure non ex delegatione cognoscunt. fac. l. vlt. C. vbi sena. vel clar.

a Quem verò. ¶ Vide tres quæstiones, quas scripsi super rubrica eo. ti. quarum prima conuenit huic situationi: secunda est in hoc membro soluta: tertia ĩ. §. sequitur. expeditur. Io. And.

SVMMARIVM.

1 *Licentia dandi iudicem, est de iurisdictione ordinaria: & quis constituat iudicem delegatum.*
2 *Delegatus ab alio, quàm à principe, non potest delegare personam sibi subditā.*
3 *Delegatus potest committere etiam partibus inuitis, cùm potestas sit ei à iure concessa.*
4 *Delegatus sub conditione tali, quòd poterit ante litis contestationem aliū substituere, an alium poterit delegare.*
5 *Subdelegatus delegati à principe, vel ab alio, quàm à principe, qui non est delegatus ad vniuersitatem causarum, an possit citationem committere.*
6 *Delegatus à principe, vel legatus, vel ordinarius, licet totam iurisdictionem in alium transferre possint, non tamen potestatem habent alij committendi.*
7 *Arbiter quomodo potest citare per nuncium, vel epistolam.*
8 *Citandi actus non est ipsa iurisdictio, & citans non est aliud, quàm organum & instrumentum citantis.*
9 *Auditores palatij domini papæ sunt quasi ordinarij, quibus vniuersitas causarum totius mundi est commissa.*
10 *Testes si non sunt in loco, vbi causa agitur, tunc delegatus rogabit ordinarium illius loci vbi causa agitur.*
11 *Examinatio testium tribus commissa qui non possunt in vnum conuenire, non potest fieri.*
12 *Differentia inter delegatum à principe, & delegatum ab Ordinario.*

2. §. Iam nunc dicendum est quis possit constituere, & qđ etiam constituere potest princeps: vt in præall §. eius ergo. Item ordinarius. extr. de off. or. cap. pastoralis. respon. i. extr. de ap. dilecti filij prior. vt ibi. not. in fin. mag. glo. Item delegatus à principe: & talis dicitur subdelegatus respectu delegantis. extr. eod. super quæstionum. §. nos autem. & cap. cùm te. pastoralis. & generaliter quicunque ordinariam iurisdictionem habet, ipsum constituere potest: vt. ff. de iurisd. ōm. iu. solet. & per totum. C. de iud. à iudice. C qui pro sua iurisdictione iud. dare. dari
1 ve pos. l. in causarum. † Nam de iurisdictione ordinaria est iudicē dandi. licentia: vt ff. de iurisdict. om. iud. l. more. nisi natura causæ, vel alia ratio delegationem impediat: quę dic vt ff. de off. eius cui man. est iu. in l. i. & ff. de off procons. l. nec quicquam. §. vbi. & valet ita demùm delegatio, si fiat de causa & persona, quæ ad eius ꝑ
a tinent iurisdictionem: vt in præal. l. in causarum [a]. extr. de off. or. c. pastoralis. in prin. de fo. compe. Romana. §. j. & ff. de iur. om. iu.
2 l. fi. † Delegatus aūt ab alio, quā à principe, non delegat. C. de iu. à iudice. extr. de off. del. super quæstionum. §. j. Hoc dicas speciale in legato proconsulis, vt ff. de off. proconsu. & le. legatus. fm v
b nam literam [b]. & ff. de iud. cùm prætor. Certum verò articulum potest cōmittere secundum quosdam, vt ĩ. §. proxi. Vel distingue quia aut est lis contestata coram delegato: aut non. Alij dicunt, q̄ aut est delegatus ad vniuersitatem cārum alicuius ciuitatis, vel castri, vel prouincię. aut ad vnam causam tantùm: quæ prosequere, vt no. extr. de ap. cùm causam. & ĩ. versi. sed nunquid. & ĩ. §. sequ tur. ver. item potest causam. Omnis autem delegatus ab alio quā
c à principe, dicitur pedaneus [c]. C. de peda. iud. l. j. in Auth. col. v. vt
3 defun. seu fune. non in iuri. † ¶ In casibus autem, vbi potest delegatus committere, committit etiam partibus inuitis, vt videtur, cum potestas committendi sit ei à iure concessa: vt extr. de of. de leg. quamuis. & c. pastoralis. in prin. & c. fi. & nemini facit iniuriā, qui vtitur iure suo. extr. de electi. cùm ecclesia Vulterana. & ff. de iniu. iniuriarum. §. j. & §. si quis. nisi se malitiosè velit exonerare, vt in c. præ. pastoralis. & e. tit. prudentiam. §. adiicimus. & de rescr. sciscitatus. Vel dic, quòd vtraque parte contradicente, nō potest.
d arg. ff. de arbi. arbiter ita sumptus [d]: quia eis debet prouidere potius, quàm grauare: vt extr. de off. dele. cùm te [e]. Altera verò tantū
e cōtradicente, potest. ff. de arbi. nō ex omnibus. §. j. & l. non distin. §. dies compromissi. secūdum ho. bo. Vel dic vt ĩ. §. sequitur. ver.
4 sed nunquid. ¶ † Quid si in delegatiōe [f] dicatur, Delego tibi cau
f sam talem, & do tibi potestatem alium ante litem contestatam substituendi, si tibi necesse fuerit: nunquid iste delegatus poterit alij

ADDITIONES.

a Causarum. ¶ Ponit verba Rofredi, in opera iuris Ciuilis, titulo iiij. ver. ita demùm. Sed indubitatum est, vt etiam ibi nota. quòd bene valet delegatio facta personæ non subiectæ deleganti, sed ille per delegantem non potest cogi, vt recipiat. Hoc probant iura sequentia. & facit l. iij. ff. de officio eius, cui man. est iurisdict. & sic nota. in l. eum qui. ff. de iurisdictio. omnium iud. Ioan. Andr.

b Literam. ¶ Hoc intelligas ĩ. ver. iij. Io. And.

c Pedaneus. ¶ De istius potestate vide ĩ. de iurisdict. om. iudi. vers. infimi.

d Sumptus. ¶ Non in delegato principis, sed in arbitro loquitur, cuius potestas de pendet à partibus. Io. And.

e Cùm te. ¶ vt ibi patet, etiam subdelegare esse posset partium prouisio.

f Delegatione. ¶ Sup. alterius, quàm principis. Io. And.

a alij ante litem conteſtatam [a] delegare? Dicunt quidam quòd ſic.
ar.ff.quod cuiuſque vniuer.item eorum.§.decuriones.ext.đ do.
&con.c.fi.in fi. Vber.de Bobio contrà,niſi expreſſum ſit de certo
b ff.de procu.l.j.in fi.& l.ſeq.ff.de teſta.tut.incertus [b].¶† Sed nun-
5 quid ſubdelegatus delegati à principe,cui tota cauſa ſubdelega-
ta eſt,vel etiam delegatus ab alio, quàm à principe,qui nō eſt ad
vniuerſitatem cauſarum delegatus,poteſt citatiōem,vel quem-
uis alium certum articulum cōmittere? Et videtur quòd ſic,vt in
cōcor.quæ ſunt j̃.§.ſequitur.& extr.eo.ſuper quæſtionum.§.j.ibi
c vel iudex quicunque,&c.[c] & eod.tit.ex literis.& C.de ſportulis.
l.ij.ex quibus iuribus,& aliis notauerūt Gul.Naſo,&do.Innocēt.
IIII.& dominus meus Hoſt.quòd tales poſſunt cōmittere cer-
tum articulum executorium ſine iuris diſcuſſione. Vnde ſi articu
li & interrogatoria,& alia plenè ſunt examinata,poſſunt teſtium
receptionem committere, vt in præalleg. cap.cùm Bertholdus.
Secus ſi plenè non ſunt examinata,ſed habent aliquā cauſæ cog-
nitionē annexam.extr.de app. cùm cauſam. Poſſunt etiam com-
mittere citationem ,vt in præalleg.c.paſtoralis.§.item cum,vel đ
nunciationem,vt eod.tit.ex literis.vbi etiam no. dominus meus
d Hoſti. [d] ꝙ talis executor à talibus deputatus habet coercionem
contra omnes opponentes ſe ſibi,& iniuriantes illis,quos mittit
pro expeditione articuli ſibi commiſſi.Quē etiam articulum po
teſt alij delegare, quoad denunciationem faciēdam.ar.præalleg.
decre.ex literis.Mihi videtur,ſalua tanti viri debita reuerentia,ꝙ
nullus ſubdelegatus , nec etiam delegatus à delegato vel ordi-
nario,& breuiter nullus delegatus ab alio,quàm à principe, poſ-
ſit citationem vel lits conteſtationem,vel teſtium receptionem
vel ſententiæ prolationem committere: vt extra. de appel. cum
cauſam.quæ hoc expreſsè dicit de conſan.& affi.ca.j.qa talia ſunt
iuriſdictionis,ſeu iuriſdictionalia:vt extr.de prob. quoniam con-
tra falſam. & cauſæ cognitionem deſiderant, vt iij. quæſtio. iij. à
procedente.ff,de offi.proconſul.nec quicquā.§.j.& C.de dil.à ꝓ-
cedente.quia fortè opponetur,citationem non tenere,vel eum
non poſſe citare,vel litis conteſtationem non tenere,vel non eſ
ſe faciendā,vel teſtem habere cauſam criminalem cum eo,con-
tra quē producitur.in Auth.de teſt.§.ſi verò:& ſic de aliis,quæ q-
dem iudex admittere debe:vnde tales talia committere non poſ
ſun,quia à iudice iudex datus iudicem dandi poteſtatem non ha-
bet,vt C. de iudi.à iudice.ff.de offi.proconſ.& le.legatus.ſecūdū
e quod eſt ibi in litera,non.[e] & ff.de iur.om.iu.l.fi.vbi hoc videtur
expreſſum,extra.de appel.cùm cauſam. Nam & tales dicuntur ñ
tam executores,quam cognitores,ſeu auditores,qui habent ali-
quā notionem,vt in præal.c.ſuper.§.j.& §.porrò, ff. de verb. ſig.
notionem.ff,de re iud.ait prætor.in prin.&ſubdelegati vocantur
vt extr.de re iud.cùm Bertholdus.& in c.præal.cùm cauſam.nec
delegati olim citabant per executores,ſed per ſe,ff.de iur.om.iu.
iubere.C.de iudi.ſancimus. Præterea qua ratione poſſent vnum
articulum committere,eadē & totam cauſam quod fieri non po
6 teſt,vt proxi.concor.† Licet enim delegatus à principe,vel lega
tus, vel ordinarius iuriſdictionem totam in alium transferre poſ
ſint,non tamen poteſtatem habent alij committēdi. ff.de iu.om.
iud.l.iij.in fi.Et eſt ratio, quia illa poteſtas nō habetur ex commiſ
ſione,ſed ex lege vel conſtitutione.vt C.de iudi.à iudice. ff. eod.
cùm prætor.reſpon.j.extr.eo.paſtoralis.in prin.& c.vlt. reſpon.j.
& quæ ſpecialiter lege vel ſenatuſconſulto tribuuntur , manda-
ta iuriſdōne non tranſeunt.ff.de iu.om.iu,l.j.Nec ob.decr.paſto-
ralis.§. j. quia ibi loquitur de delegato à principe , qui hoc facere
poteſt, Item nec obſtat decre. cùm Bertholdus.quia ibi ſic de fa-
cto contigit, nec conditor iuris ad hoc ſe ibi retulit.vel reſpōde,
f prout ibi notatur [f],nec decre.ſuper quæſtionum.§.j. quia quod
ibi dicit,iudex quicunque,intellige de ordinario,vt innuit gl.ibi.
poſita,quæ incipit,Ergo ſi ordinarius,&c. nec decre. ex literis. qa
ibi patriarcha nō commiſit publicationem ſentētiæ: ſed ipſemet
per ſuas literas publicauit. Item ibi patriarcha erat ſubdelegatus
à delegato principis,quod poteſt fieri,vt in præall.c.ſuper. §. j. &
eo.titul,paſtoralis.in princ. vnde habebat coercionem,vt ibi : &
licet ibi faceret legi ſuas literas,hoc non erat committere.arg. ff.
de arbitr.ſed & ſi interpellatur.§.arbiter.& l.diem. §.j. vbi dicitur,
quòd arbiter poteſt citare per nuncium,vel epiſtolā:& legendo
per alios,ipſe legere videtur.ff.de admi.tu.ita autem.§.geſſiſſe.ex
g tra.eo.paſtoralis.§.præterea.reſpon.j.in fi.[g] Non ergo poteſt mā
dare aliquem citari per alium,ſed poteſt ſic alicui ſcribere:
7 ¶† FORMA. Noueritis,nos ſubdelegationem talis recepiſ-
ſe,vnde nos citamus talem, vt tali die & loco compareat coram
nobis:quare rogo, vt hāc citationem ſibi coram teſtibus intime
tis:vel etiam ſcribat ei , quem citat : & de præſentatione literæ ei
h facta,fiat publicum inſtrumentum,vel in eius præſentia legat [h].
Eodem etiam modo per nuncium, vt extr. eodem. prudentiam.
in prin. & in hoc videtur conſentire Tanc. in libro in rubrica de
i iudicibus deleg.circa prin.[i] & Vin.extr.de offi.deleg.c.fi.& Inno.
eo.tit.§.cæterùm.¶Quòd autem dixi,verum eſt de iure commu
ni:prius tamen dictum de facto ſeruatur:& benignius eſt ſuſtinē
dum gratia dirimendarum litium : extr.de reſti.ſpo.frequens , in
prin.C.de iud.properandum.nec enim tales ſemper poſſunt om
nia perſonaliter expedire & ſi velis prius dictum ſuſtinere, dic ꝙ
ſi coram tali recipiatur contra citationem vel litis conteſtatio-
nem,vel contra te,vel huiuſmodi.non ipſe,ſed delegatus de hoc
cognoſcit,vt in præalleg.c.ſuper quæſtionum. §. quem verò. &
8 ſic ceſſat premiſſa obiectio.†¶ Et quod actus citandi non habēt
iuriſdictionem,ſed citans eſt velut organum, vel pica citantis &
miniſter,vt ff.de rebus eor. qui ſub tut.vel cu.ſunt.l. magis. §. ne
tamen titulo tenus.ff.de offi.præfe.vrb.l.i.§.pe.xxiij.q.v.miles.&
j̃.de procu.§.vt autem.ver. & nota quòd idem poſſet dici in ſen-
tentiæ executione,quia hæc facti ſunt.Quod autem dicit domi-
nus meus , quòd talis executor habet coercionem : non placet,
niſi datus eſſet à delegato à principe, & ſic loquitur decret. ex li-
teris.Item quod dicit,executor talis poteſt etiam alij committe-
re,quò ad denunciationem,non placet: quia ſic res poſſet in in-
finitum abire , quod eſt vitandum : extra, de reſcriptis. cùm in
k multis. cum ſuis concordantiis. [k] & quia talis deputatus eſt ad
certum miniſterium. Vnde non poteſt alij committere: extra de
of.del.quoniam.§.pe.& hoc niſi ſibi mandatum eſſet, quod poſ-
ſet per ſe vel per alium expedire, quia tunc poſſet , extr. de dolo
9 & contu.capi.vlt.in fin.† Item non obſtat,ſi obiicis de auditori-
l bus palatij domini papæ, qui citationes indifferēter cōmitunt [l],
Nam ipſi ſunt quaſi ordinarij,& vniuerſitas cauſarum audienda-
rum totius mūdi eſt ipſis commiſſa, vt ex generali commiſſione
audiant vice domini papæ cauſas appellationum, & vſque ad du-
as diætas per ſimplicem querelam,niſi in prælaturis & maioribus
dignitatibus.ff.de iud.cùm prætor.§.j.ix.quæſtio.iij.cuncta.& ca.
per principalem.in Authen.de iudic.§.vetus. collat. vj. licet non
poſſit aliquid ſine eius ſpeciali mandato diffinire:vt extr.de teſta.
Raynutius.§.cùm autē.ſcilicet ei facta prius relatiōe fideli:vt ex-
trà,de re iudic.cùm Bertholdus,verſicu.qui cum nobis.& de de-
cimis.dudum.§.prior autem. & de appel.intimaſti.C.de rela.per
m totum. & vide j̃.titul.proxim.§.j.[m]† ¶Sed ſecundum præmiſſa,
10 quid ſi teſtes non ſunt in loco, vbi cauſa agitur? Dic quòd dele-
gatus rogabit ordinarium illius loci,vt eos recipiat.C. de fide in-
ſtrumen. Authent.apud eloquentiſſimum.& l.iudices . & ille re-
cipiet autoritate iuris communis non rogantis : extr. de fideiuſſ.
conſtitutus.& ad hoc tenetur.ff.de requirend.reis.l.j.§.præſides.
Quam rogandi formam collige j̃.in titul.de teſte. §.qualiter au-
tem.verſi.ſcribet autem.Nec enim ille iſti cōmittere poteſt, nec
eum ad hoc cogere, quia extra tertiorium ius dicēti impunè nō
paretur.ff.de iu.om.iu.l.fi.iij.q.vj.neminē.& c.ſeq. & par in parē.
&c. extr.de ele.innotuit.cum ſuis concord. & ideo cautè dicitur
in Decr.quòd debet ſuis literis ſignificare. extr. de fideiuſſ. capit.
iii.in fin. Si verò præſentes ſunt per ſe,examinet eos.& cauſam p
n ſe audiat.C.de iudi.authen.ad hæc. de conſang. & affi.capitul.j. [n]
11 † ¶ Item, quid ſi receptio teſtium tribus committitur: ſed quia
illi

ADDITIONES.

a Litē conteſtatam. ¶ Hoc dicit propter oppo. quæ habet,ꝙ poſt
litem conteſtatā hic poſſet ſuo iure,de quo j̃. §. ſequitur. ver.itē
poteſt cauſam.in.fi.Io.And.
b Incert⁹.¶Pro.Vber.facit de off.dele.is cui.lib.vj.vbi is,cui cōmit
titur prouiſio eccleſiæ fienda certæ perſonæ delegatæ:aliàs non.
Sed in quæſtione ego ibi tenui contrariū in vlt. gl. & vide quod
ſuper ea plenè ſcripſi. nec procedit quod dicit Vber. de procu. p
dec.ij.de procu.lib.vj.ij.reſpō.in fi.Io.And. Adde, quòd commu-
nis ſententia do.Legiſtarum & Cano.eſt cum Io.And.prout.ha-
betur per Mod. in l.more.ff.de iuriſdicti.ominum iudicum,
c Quicunque, &c.¶ Vbi vide ſuper gl.ſi ergo.Io.And.
d Hoſtien.¶ Vbi ſcripſi in gl.fortè.Io.And.
e In litera,non. ¶ Vna litera habet, quòd legatus iudicis dandi ius
habet,alia litera habet,ius non habet.& vide quod ibi.no.Io,An.
f Ibi nu.¶In gl.ſed qualiter. Et vide qđ ſuper ea ſcripſi.Adde quod
Bar.in l.more.ff.de iuriſd.om.iu.tenet cōtrà:tamen vide Alex.ib.
g In fi.¶ Vide quod ſcripſi de dolo & cont.ca.fi.ad fi.ſuper verbo,
vel alios.Ioan.And.
h Legatur.¶ Facit cle.de elect.cauſam.in prin.Io.And.
i Circa prin.¶ Ibi loquitur de legato principis.Io.And.
k Suis concor.¶ Lib.vj.Io.And.
l Committunt.¶De hoc ſatis j̃.de citatione.§.vlt.Io.And.
m Proxi.§.j.¶ Corrige ſecundo,& vide quod dicam j̃. tit.proxi. in
prin.Ioan. And.
n Et affi.c.j.¶ Tu dic prædicta procedere ī delegato ordinarij.quæ
ſunt falſa ī delegato papæ,de quo ēt videtur G.intellexiſſe p dec.
iij.de fideiuſſ.quam alleg. quæ tamen apertè probat contrarium:
☞ cùm

illi de facili non possunt in vnum locum conuenire, vna pars elegit vnum, alia alium, & ipsi tres tertium, qui testes examinent. Dic ꝙ cùm in rescripto dicatur quòd per se examinent, non potuit hoc fieri. Vñ nō valet talis testiũ examinatio: & sic obtinuit. arg. ff. de iud. l. ij. extr. de off. dele. c. fi. arg. tamen contrà in his, quę no. ĵ. de teste. §. nunc tractandum. ver. debet quoq; [a]. † ¶ Et nota
12 diligenter quatuor differentias inter delegatum à principe, & delegatũ ab ordinario. Prima est ĵ. e. §. iij. ver. itē ꝑt cām sibi. Scđa est, qa delegatus à principe olim poterat citare cũ solēnitate edicti, q̄ ꝯsueuerat obseruari, & non delegatus ab alio. C. de iud. sancimus. in fi. Authen. de litig. §. omnes. Tertia, quia si delegatus à principe aliquid de iurisdictione sibi reseruat, cùm causam subdelegat, ad eum tantùm est appellandum. e. tit. super quæstionũ. §. porrò. secus in alio, à quo ad superiorem appellatur. ff. quis & à quo ap.
b l. j. & ij. & extr. de appell. Romana [b]. Quarta, quia suam sententiam potest exequi, vt extr. c. significasti. & c. quærenti. alius verò non. ff. de re iud. à Diuo. extr. de foro com. si quis cōtra clericum.
c quod B. & Io. non admittunt, vt ibi no. ii. q. vj. quisquis. [c]

ADDITIONES.

☞ cùm ibi dicatur, significes vt eos vice tua. probatur idē de offic. ord. significauit. ibi, non accedũt: nec aliquos pro illorum receptione transmittunt. & delegato papæ loquitur, vt ibi patet. bene facit de rescrip. statutum. §. pe. lib. vj. Petrus ergo dictũ huius ver. formabat in subdelegato, vt scripsi in Decret. super questionum. eo. ti. super gl. si ergo. Io. And.

a Debet quoque. ¶ Vbi datur alia remissio Decre. fi. e. ti. superius al legato. Facit pro hoc contrario, cùm ille, cui committitur negotium personaliter exequẽdũ, de consensu partiũ deleget, nisi ĩ casibus ibi positis per q̃d puto hoc vltimũ verum in delegato principis: primũ procedat in delegato ordinarij, & q̃d dixi de delegato principis, intellige qui iudex est, non nudus minister: vt no. in cle. e. ti. iudices. in j. gl. Io. And.

b Romana. ¶ Lib. vj. Io. And. Adde, quærendo, quæ differentia est inter ipsum delegatũ & ordinariũ? Responde, ꝙ iurisdō delegata est stricti iuris & odiosa, ordinaria verò est fauorabilis. gl. ma. & ibi scribentes. in c. j. de rescri. lib. vj. gl. in c. dispendia. e. ti. & lib. gl. in c. solet. de senten. excom. e. lib. vj. quòd delegata sit odiosa, tenet Rota in anti. deci. xxiiij. Lapus alleg. lv. in ij. col. circa finē. Cardi. in consi. xvij. in j. Item gl. pe. in cle. ij. de offi. ord.

c Quisquis. ¶ Vide quod scripsi in præ. Decre. si quis contrà. super gl. hoc ideo. vbi posui has differẽtias, quas habuit G. à Tan. in suo libello huius ti. in fi. & Pet. & Ab. & Bonag. Io. And.

SVMMARIVM.

1 *Iudex delegatus quis constituatur.*

1 3. §. Constituuntur † autem delegati omnes, qui non prohibentur. extr. de spōsum apud. ff. de procur. mutus. Qui autem prohibeantur, vide ĵ.
☞ eo. tit. §. pe. & fin. ☞

ADDITIO.

☞ Et fin. ¶ An laicus possit esse delegatus papæ. Io. And. in c. mulieres. de iud. li. 6. in nouella, vbi remittit ad no. per ipsum de app. c. sua. in gl. laicis.

SVMMARIVM.

1 *Delegari quæ causæ possint?*

4. §. Sequitur videre, quæ possunt delegari: super quo vide ĵ. de iurisdict. om. iud. in multis versicu. [a] † Delegari autem potest generaliter principiũ causæ, vt ci-
1 tatio, & mediũ, puta testium, vel iurisiurandi receptio, & finis, vt sententiæ prolatio, vel eius executio. extra. eo. super quæstionũ. §. verũ. & §. seq. & c. pastoralis. §. j. & c. ex literis. de re iu. cùm Ber-
☞ tholdus. & de testibus cog. c. j. ☞

ADDITIO.

a Multis vers. ¶ Sic dictũ, qa Titulus ille nō habet mēbra. Io. And.
☞ c. 1. ¶ Si merũ imperium est semel à principe delegatum, ꝙ de cetero non possit delegari, vide not. in l. 1. C. qui pro sua iurisdic. & l. pater. §. quindecim. de leg. 3. per Bar.

SVMMARIVM.

1 *Delegatus debet formam sibi traditam diligenter seruare.*
2 *Delegatus à papa non benè facit subdelegando remotum partibus inuitis.*
Delegati ad officium quæ spectant.
3 *Delegatus in quibus debeat animaduertere, vbi eius impeditur iurisdictio.*
4 *Extraneus suspectus quòd velit vocatum ad causam offendere, potest cogi per delegatum ad cauendum idoneè de securitate.*
5 *Extraneus offerens actori rem, de qua corā delegato mouenda erat quæstio, nō potest ab ipso delegato puniri.*
6 *Delegatus non potest cogere brachium seculare, vt suam exequatur sententiã.*
7 *Delegatus non potest bellum indicere, sed bene potest mittere in possessionem causa custodiæ.*
8 *Delegatus quomodo potest excommunicatum actorem absoluere, & causam sibi delegatam alijs committere.*
9 *Socius quomodo non tenetur subdelegationem recipere.*
10 *Episcopus non cogitur recipere subdelegatum sui condelegati.*
Papa non præsumitur per suum rescriptum alicui velle damnum inferre.
Delegatus si non potest interesse, non potest subdelegare: si potest interesse, debet per seipsum exercere.
11 *Subdelegare volens, quibus verbis in commissione vti debeat.*
12 *Commissio iurisdictionis seu subdelegatio, quibus literis fieri debeat.*
13 *Committens simpliciter vices suas, totam causam, & omnia, sine quibus causa explicari non potest, committere intelligitur.*
Diffinire non potest is, cui commissa est causa committenda.
14 *Legatus potest causam, quam alicui etiam integraliter commisit, reuocare.*
15 *Commissionis, quæ fit per vnam vocem, aut cursorem, forma.*
16 *Papa suis ostiarijs aut cursoribus suas causas solet committere.*
17 *Commissio episcopi dicentis, Ego talis episcopus tibi talem causam committo an valeat.*
18 *Delegati si sunt tres, quorum vnus præsens est, pro secundo compareat subdelegatus, tertius se excusat, quid iuris.*
19 *Coniudice respondente, & mandãte se velle interesse actui, non tamen conueniente, quid sit agendum?*
Delegatus papæ maior est ordinario.
20 *Delegatus papæ potest de contumace facere non contumacem. Itẽ potest excommunicare, suspendere, & interdicere, & sententiam papæ exequi.*

a 5. §. Sequitur videre quod sit officium seu potestas delegati: & quidem ad officium eius spectãt
1 multa, de quibus dicam ĵ. de offi. iudic. † Debet etiam formã sibi traditam diligenter seruare. extr. de rescri. cum dilgenter. ad fi. ff. man. diligenter. Alioquin non valet quod agitur: vt ibi, & extr. e. venerabili. Idem quòd per se causam audiat, si potest, alioquin alteri committat. C. đ pedaneis iu. l. ij. C. de iudi. Auth. ad hæc. extr. eo. si pro debilitate. Etiam partibus inuitis, cùm hæc potestas sit ei à lege concessa: extr. e. c. fin. C de iud. à iudice. nisi se malitiosè exponeret: extr. eo. c. pastoralis. §. j. Is autem, qui à parte, vel à partibus communiter eligitur, non potest sine partis vel partium ꝯ-
b sensu alteri [b] committere. Item electus ab vna parte non potest electo ab altera committere: extr. eo. quoniam secundum domi-
c num meum [c]: in alio delegato cōtrà: vt ĵ. ver. item potest suo. q̃d plenius prosequere in summa eiusdem tit. §. quòd sit eius offici-
d um. ver. item electus. Gof. tamen ꝯ [d]. † ¶ Sed nunquid delegat⁹
2 à papa poterit subdelegare aliquibus remotis, partibus inuitis? Non credo, quia nec ipse papa hoc fecisset. extr. de rescri. super literis. prope fi. imò ex hoc poterit appellari. ff. de iudi. si locus. ff. đ arbi. si cùm dies. §. si arbiter. & extr. de app. secundò requiris. §. iij. Remotos autem hoc casu intelligo vltra duas diætas cōstitutos. extr. de rescri. nonnulli. sed infra duas diætas posset saltē, reo cōtradicēte: actore aũt ꝯdicente, dicũt quidam nō posse ꝯmittere extr. locum illũ, vbi papa causam commisit, ne sibi cōmoditas loci ex beneficio literarum Apostolicarum cōcessa auferat: xxviij. distin. đ his. iii. q. vi. peregrina. extr. đ exce. olim. De hoc š. §. ii. ver.
e in casibus [e]. ¶ Item ad officiũ eius spectat primò expedire, quod ei prius mãdatur. C. de ap. l. i. C. de rei ven. ordinarij. extr. de rescri.
f cũ dilecta [f]. ff. de iudi. qui prior. extr. de or. co. c. ii. & de causa pos. & prop

ADDITIONES.

a Officium. ¶ In membros š. interposuit, & iurisdictio. Io. And.
b Alteri. ¶ Cuicunque de collega tamen plus dubitatur. Io. And.
c Meum. ¶ Ibi vide i. respon. in gl. dicit Host. Io. An.
d Tamen contrà. ¶ Bene fatetur Gofr. quòd malè facit delegatus sic committendo: sed dicebat ex eo appellari non posse. Cuius dictum vide in Summa. eod. titu. ver. potest delegatus. omnino vide Host. vbi š. remissi. Io. And.
e Casibus. ¶ Hodie dic vt de rescrip. statutum. §. in nullo. lib. vi. per quem §. videtur, quòd etiam de expresso cōsensu partiũ non possit extra locum commissiōis subdelegare. Super quo vide quod ibi dixi sup verbo, quomodolibet. Io. And. Adde tu, ꝙ vbi causa necessaria suaderet, vt extr. locum cōmissionis fieret subdelegatio: tunc delegatus potest extra locũ subdelegare. Abb. Sic. in c. ꝯstitutus. p illũ tex. extr. de fideius. Item adde, quòd si hoc similiter ñ procederet, deberet fieri cognitio in loco, &c. quoties Papa cōmitteret alicui expresso nomine dignitatis, residenti extra suã dœcesim: de hac tamen residentia facta mentione. Ita Abb Sic. in c. fi. extr. de re. permut. idē in c. olim. extr. de excepti. & ibi Felin. in iii. column plenè tractat.
f Dilecta. ¶ Dic vt ibi. not. in iiij. gl. Io. And.

& propriè.c.ij. item legitimas exceptiones admittere, quantum-
cunque præcisè scribatur.e.tit.ex parte.ii.& c.super eo. Item ad e-
ius officium spectat omne id, sine quo eius iurisdictio expediri nõ
potest. & quod potest per generalem clausulam comprehendi.
e.ti.præterea, & c.ex literis, & c. prudentiam. in fi. ff. de iurisdict.
om.iud.l.ii.non tamen potest cognoscere de rebus, vel personis
a in commissione nõ contentis: eod.titu.P.&G.c.cum olim. in fi.[a]
nisi per modum reconuentionis.extrà, de mut. pe. c. ij. iij. quæst.
vii.cuius.quia forma mandati.&c.vt iam dixi. Item vt quemlibet
contumacem impedientem suã iurisdictionẽ compescat: extrà, e.
b c.j. & c. pastoralis. & de poe. & re. Romana[b]. Iurisdictio enim sine
coercione nulla est.ff.de off.eius cui man. est iurisd. l. fi. & extrà,
eo.ex literis.vnde põt eos excommunicare, si est delegatus Papæ,
vndecũq; sint, & etiam mulctare, si aliàs nõ põt suam iurisdictio-
c nem defendere, vt ibi.& eod.tit.de causis.in fi.[c] ff.si quis ius di.nõ
ob.l.vnica.qa oẽs de sua iurisdictione sunt.ix.q.iii.cũcta. & c. per
principalem. Delegatus verò alterius nõ potest, nisi eos qui sunt
de iurisdictione delegãtis.vi.q.iii. placuit. C. vbi de cri. agi opor.
Auth.qua in prouincia.nec iniuriam sibi dictam à partib. vel aliis
3 punire: imò hoc fiet p superiorẽ: vt extrà, de pœnis. dilectus. ¶ †
Quid ergo, si altera pars occidatur, vel verberetur, vel spolietur,
vel incarceretur: nunquid delegatus poterit in tales animaduer-
d tere[d]? Ad hoc dico, quòd aut excessus est notorius, aut occultus.
In primo casu potest, si tñ sit, vt ex hoc turbetur, vel impediatur
eius iurisdictio: vt quia offensus vocat⁹ à delegato veniebat, vel
alio modo: vt in prealle. concor. xxiiii.q.iii.si quis Romipetas.& c.
paternarum.extrà, de treu.& pac.c.ii.vel etiã si fiat in iniuriam de
legati.ii.q.vii.si quis.xxiii.q.iiii.si illic.& c.Guilisarius. extr.e. ex li-
teris.arg.ff.de iniur.l.item apud Labeonem.§.si quis virgines.&§.
generaliter.& §. prætor. & multis aliis §§.& l.iniuriarum. §. qui-
e dem[e].extra.de pœnis. Romana[f]. & hoc siue fiat à partibus, siue
f ab extraneis.& sic intelligo.ff.si quis ius di.nõ ob.l.vnica.extrà, de
testibus.cum causam. Si autem hoc fit propter inimicitias, igno-
rãs eum ad iudicium venire, fortè non sic.arg.ff.ex qui.cau.in pos
ea.l.Fulcinius.§.j.& ii.ff.de his quæ in frau.cre.prætor.§ ii.sol.ma.
etiam.§.i.In quib.innuitur, quòd non tenetur, nisi in dolum & in-
iuriam eius fecerit, licet quidam in hoc dicant contrà. Si verò ex-
cessus est occultus, siue fiat à partibus, siue ab aliis, non cognoscet
de hoc, nec coget eos coram se super hoc respondere, nec puni-
et.quia nec super occultis iurisdictionem habet, nec super eis da-
tus est iudex: sed ordinarius de his cognoscet.arg.extrà, eod.c.pa-
g storalis.in fi.de off.ord.c.ii.& ii.q.i.De⁹. Quidã tamẽ fatentur[g], cũ
☞ posse de hoc summatim cognoscere, & mulctam inferre, ☞ non
tamen pœnam ordinariam: quod mihi non placet, quia nec certa
accusatio vel actio de hoc coram eo institui potest, nec ad hoc da
tus est; vt iam dixi. C. de testibus. nullum Alioquin contingere
posset, vt de omnibus illorum causis cognosceret: quod esse non
4 debet, vt extrà, de rescrip.ad hæc.& de iure patro. relatũ.† ¶ Por-
rò hoc fateor, quòd si quis etiam extraneus suspectus sit verisimi
liter, quòd vocatum ad causam velit offendere, delegatus potest
eum cogere ad cauẽdum idoneè de securitate.ar.extrà, de restit.
spol.literas.in fi.vt lit.non conte.accedens.ii.extrà, de app. ex par
te.& melius C.de his qui ad ecc.confu.denunciamus. ver. nam si
quis.C.de sacr.sanct.ecclesi.sancimus.ff.de ædil. edic iustissimè. ff.
de offic. præsi.congruit.ff.de vsufr.æquissimum. & j. de pig. §. se-
quitur.ver. quid si timeo. nec excusatur impediens, dicens delega
tum non habere iurisdictionem, maximè vbi partes de hoc non
excipiunt: quæ prosequere secundũ papam & dominum meum.
h vt extrà, e.c.i[h].† ¶ Quid autem, si aliquis extraneus rem, de qua
5 corã delegato quæstio moueretur, auferat actori: dic quòd cùm
nullam iurisdictionem habeat in illũ violẽtum, non poterit eum
i punire.argu.extr.de app.Romana.§. in alium[i]. Sed si commissio
foret realis, secus esset: qđ dic secundũ papã vt not.extr. de pœn.
k dilectus[k]. ¶ † Sed nunquid seculare brachium potest inuocare,
6 & eum cogere suam exequi sententiam? Non videtur, quia si hoc
posset: superuacuo apponeretur in literis Apostolicis, quæ tamẽ
secundum iuris formam procedunt, illa clausula, Inuocato, &c.
extr.de exce.pre.c.fi.in fi. Item certa pœna statuta est à iure, quam
debet infligere delegatus, s.excõmunicatio: vt extr.e.c.i.vnde illa
☞ debet esse contentus.extr.e.de causis.& hoc tenent quidam. ☞
Alii contra arg.ex.de off.ord.capi.i.& c.quoniam.in fi. extrà, eod.
præterea.in fi.& c.sanè.C.de epi.au.episcopale.xi.q. i. de persona.
& ca.si quis cum clerico.xxiii.q.v.administratores. extrà, de sen-
ten.excom.c.dilecto.de cleri.excom.c.ii. & prædicta clausula ap-
ponitur quandoq;, quia plus solet timeri, &c. extrà, de hære. si ad-
uersus.xxiii.dist. quanquam. Si enim hoc potest ordinarius face-
re, vt in præ. iuribus cum suis concor. multò fortius hoc potest
delegat⁹, qui, quo ad causam sibi commissam, maior est quolibet
ordinario, vt extrà, de of.iu.del.sanè. de of.le.c. ii. & hoc videt̃ et
l papa sentire.extrà, de officio delegati. significasti. in glossa sua[l]. ¶

Sed nunquid potest bellum indicere? Respon. non, quia hoc so-
7 lius Principis est.xxiii.q.ii.c.i.& ii. ¶ † Potest etiam dare missionẽ
in pos.cã custodiæ: extr. de eo qui mit.in pos.cã rei seruan.c.i.& ii.
& etiam veram possessionem.ar. extrà, de re iud. cum aliquibus.
C. de iud. properandum. & hoc si sine armis & contentione fieri
potest: alioquin recurret ad ordinarium, qui hæc manu militari
exequatur.ff.de re iud. à diuo. ff. de rei vendi. qui restituere. & in
præal.c. administratores. ff. de iurisd. om. iud. iubere. De hoc j. de
primo & ii.decre.§.restat. & hoc in delegato Principis. Alius enĩ
non dat possessionem, sed decernit dandam, vt in præal. l. iubere.
& ordinarius etiam mittit.ff.de damno infect.l.iiii§.& in prælleg.
l.à diuo.§. i. Potest etiam absoluere excommunicatum actorem,
licet hoc non sit sibi specialiter demandatum.extrà.eo.c.pruden-
m tiam.§.sexta[m].† ¶ Item potest causam sibi delegatam totam, vel
8 partem coniunctim, vel diuisim, vni, vel pluribus committere, ab
sente vel ignorante reo. Coniunctim; vt, Committo tibi vices
meas. Aut diuisim: vt, Cõmitto tibi vices meas vsq; ad litis conte-
stationem, vel si committit aliquem certum articulũ: extra. eod.
super quęst.§.nos aũt.& §.seq. quod intellige de delegato à Prin-
cipe. Nam delegatus ab alio non posset. C.de iud.à iudice.nisi cau
sarũ vniuersitas esset sibi commissa.ff.de iu.cũ prætor: extr.de ap.
n Romana.li.6.vel secundũ quosdam[n], nisi corã eo lis esset ꝯtesta-
ta. C

ADDITIONES.

a In fi. ¶ Excipit à rebus, non à personis, vt in præd.decre.c.P.& G. & pro solutione contrariorum ibi remissionem dedi in fi. vlt.gl. Ioan.Andr.

b Romana. ¶ Lib.vi.Ioan.And.

c In fi. ¶ Et ibi in fine plenè scripsi de mulcta.Ioan.And.

d Animaduertere? ¶ Gul.And.in iiii.q.de rescript. quæsiuit de verberantibus nuncium delegati, per quem citat, vel aduocatum, qui coram ipso patrocinatur: tenet per Decre. j. eod.ti. & per l.ii. ff.de iurisdict.omn.iudic.& de offic.eius cui manda.est iurisdict. l. final. quòd illos punire poterit ex suo officio, non iure actionis: cùm sine illis eius iurisdictio expediri non possit. Inducit etiam ff.de procur. ad rem mobilem.& l.ad legatam. procedat hic cum distinctione, quæ sequitur. Ioan.And.

e §.quidem. ¶ Sic etiam alleg.Innoc.sed ibi est vers.quidem. sub.§. siquidem tamen.Ioan.And.

f Romana. ¶ Lib.6.Ioan.And.

g Fatentur. ¶ Dicit Inn.vbi j.fortè non malè.

☞ Mulctam inferre. ¶ An delegatus possit mulctare? Innocen. in c.quoniam.& c.quærenti.ext.de of.deleg.ponit vide gl.in l.2. C.de modo mul.& Ioan.Andr.in c.de causis.de offic.deleg. & tenent quòd sic.

h Extrà, eodem capit. primo. ¶ Ibi scripsi in gloss. quid si aliqua. Ioan.Andr.

i In alium. ¶ Lib.6.Ioan.Andr.

k Dilectus. ¶ Ibi scripsi in vltim. gloss. quam hic intelligas. Ioan.Andr.

☞ Et hoc tenent quidam. ¶ Et hoc etiam tenet Arch.in c.vt officium.de here.lib.6.licet contrarium videatur tenere do.Io.de lig. in cle.1.de of.del.vbi dicit ꝙ primo debet implorari brachium ordinarij ecclesiastici, & si illud non sufficit, tunc vltimatè debet recurrere ad brachium seculare. & ita concordat opin.Host.in c.1. e.ti.& Arch.vbi s. qui videntur discordare. & hæc habent locum quando in literis delegati adest illa clausula, inuocato brachio secularis iudicis, si opus fuerit, &c. ergo debet esse vltimum remedium: sed si illa clausula non adest, tunc non potest implorare. & intelligit Albri.opi.Archi.in l.epistolæ.de epis.aud.al.de episc.& cle.& hanc sequitur Collectaneus prag.in c.quoniam. de offi.or. & ita dicit quòd seruat curia Rom. & papa dicit quòd nunquam potest inuocare nisi in literis hoc sit adiectum. vide etiam per Archi.in c.1.in fi.de stat.reg.in 6.vide etiam ad hoc quod not.Bal.in l.3.C.de iur.omn.iud.

l In glo. sua. ¶ Vide quòd ibi satis scripsi in glo. nunquid. & quod sequitur.ibi vide in glo.etiam. De ordinario verò, à quo est appellatum, an inuocet, scripsi de offic.ordin. cap.i.super gloss. penult. Ioan.Andr.

m Sexta. ¶ Vt ibi dicitur, hoc verum si casus non est de reseruatis: & tunc facta prius remissione. & vide quod ibi dixi super ver. excommunicatorem. Ioannes And.

n Quosdam. ¶ Quibus Guliel.consentire videtur j.de lit. contest. in fin.vide quod ibi dicam. Ioan. And. Adde tu, quòd delegatus ordinarii ad certam causam deputatus, licet non possit committere articulum causæ cognitionem requirentem, potest tamen nudũ ministerium, seu nudam examinationem committere. Rota in antiq.decisio.clxiiii.

ta.C.de procur.neq; tutores.quod dic vt not.extrà,de re iud.cùm
a Bertholdus [a]. Debet autem committere personis in dignitate cõstitutis,vel institutis in ecclesiis cathedralibus, vel aliis collegia-
b tis honorabilibus:extra, de rescriptis præsenti[b]. Posset etiam certum articulum aliis committere ,& hoc innuit ipsa constitutio, dum dicit causam, de partium tamen assensu. ¶ Item potest suo condelegato committere vices suas:extrà,c.quamuis.& hæc vera sunt,si est impeditus iure,vel facto.extrà,de rescr.sciscitatus.de off.del. si pro debilitate. & c. pastoralis alioquin ille non cogitur subdelegationem huiusmodi suscipere.e.tit.coram. Imò ipse cõmittens ex hoc arguendus est & puniendus,vt in prædi.c.sciscitatus.& c.prudentiam.§.adiicimus. Formam huius cõmissionis vi-
9 de infrà de citatione.§.iam de citatione.versi.quid si.† ¶ Tertius verò cum conuenientia partium,vel ex officio auditoris contradictarum datus,non debet alteri ex electis à partibus,sed nec vtrique, vel etiam alicui extraneo cõmittere vices suas: quod dic vt not.extrà,de offic.deleg.cap.fin.respon.j.& suprà in princ. huius
c §[c]. ¶ Item socius non cogitur subdelegationem huius recipere, si cla,Quòd si non omnes,&c. non sit apposita in rescripto, cùm non liceat ei mandati fines excedere:vt extrà,de off.deleg.prudẽ-
d tiam.& de rescrip.cum dilecta[d]. Verùm cùm causa aliqua plurib⁹ committitur, cũ adiectione illius clausulæ, Quòd si non omnes, &c.quæritur , an is qui non potest interesse, possit alii vices suas delegare, & an coniudices subdelegatum admittere teneantur? Ad quod dic,quòd aut est impeditus impotentia iuris,aut impotentia facti.Impeditus impotentia iuris, puta quia est excõmunicatus,vel periurus,vel infamis,&huiusmodi.nequit committere nam et si præsens esset,cognoscere non posset, vel iudicare .nec alii tenentur admittere subdelegatum.extrà,de rescri. sciscitatus. & extrà,de re iud.ad probandum.iij.q.vii.c.infamis persona.§.tria, & j.§.fi.versi.item quod est criminosus.& in hoc omnes concordant. Si verò impotentia facti, bene valet committere , secundũ Io.quia tunc: extat conditio in rescripto cõtenta.arg.ff.de off.deleg.si pro debilitate.& c. quamuis. ¶ Tancredus verò distinguit, quia aut impotentia est perpetua , & tunc nequit committere, quia extat iam conditio. Aut temporalis,&tunc potest.arg.extrà, de off.del.pastoralis.in fi.&de voto.q̃d super his.&cap.ex multa & postquam cessauerit impotentia, cum aliis procedere poterit. ar.C.de cur.furi.cũ aliis.extrà,de sta.mo.cùm ad monasterium.in fi.extrà,de appel.cum cessante.Gul.Nas. & Io. de Deo, & Innoc. IIII.dicunt simpliciter,quòd bene potest generaliter committere vices suas,sed socii nisi velint admittere,non coguntur:quia iam extat conditio.arg.in præ.c.pastoralis.in prin.&eod.tit.super quæstionum. §. si verò. Laur. & Iac. de Alb. dixerunt referre , an delegetur causa episcopo, & aliis sine episcopo:si episcopo,& aliis, & adiicitur illa clausula: Tu frater episcope , cùm eorum altero,&c.tunc tenentur subdelegatum episcopi admittere.extrà,de off.deleg.c.fin.§.idem quoq;.& c.insinuante.imò sine illo nequeunt procedere, vt ibi dicitur:licet videatur contra.extrà,de empt.
e & vend.c.iij[e].† ¶ Episcopus verò non cogitur recipere subdele-
10 gatum sui condelegati:vt colligitur in præal.§.à contrario sensu, & patet eod.tit.coram.vbi de hoc. Quid si delegetur aliis sine episcopo? Dic vt j.ver.aut aliis.Gof.dicit , quòd aut potest interesse, nõ tamen sine rei familiaris incõmodo, quo casu si nolit interesse potest committere : & alii tenentur recipere. Non enim tenetur propter causam huiusmodi sua contemnere negotia. ff. de iud. si longius.rñ.j.& ff.de arb.licet aũt.in fi.Nec est contra lxxx.dist.episcopus nullam. quia nec papa per suum rescriptum intẽdit alicui damnum inferre:vt extrà,de maio.&obedi.humilis.in fi.Aut nullo modo interesse potest:&tunc nec ipse potest committere,nec alii etiam subdelegatum tenentur admmitttere. Et dicit, quòd allegatio posita in præal.c.coram. contra illam clausulam, Quòd si ambo,&c.continet ius,& secundum ea pronunciatur.Ber.no.super præal.c. coram. quod aut ab initio delegantur plures cum illa clausula,Quòd si non omnes,&c.& nullus postmodum eis adiungitur:quo casu delegatus potest alium subdelegare,& socii illum tenẽtur admittere,si erat impotentia temporalis:vt s̃.in opinione Tancr. Aut ab initio delegatur vnus vel plures : & postea alius eis adiungitur cum clausula, Quòd si ambo:vel, Quòd si nõ omnes, &c.& tunc aut q̃n adiungitur , res est integra , aut non:si est integra,idem est,ac si ab initio vna cum aliis dat⁹ esset, de quo iam dixi:si verò non est integra.quia lis iam erat cõtestata, & hoc tacito ille adiunctus est: tunc nec ipse , nec eius subdelegatus admittitur.arg.in prædi.c.coram.& in Auth.de exhib.& intro.reis. §.illud. Alii,quibus Vincen.assentire videtur, dicunt, quòd si delegatus non potest interesse, non potest subdelegare:si verò potest interesse,non debet subdelegare,sed per seipsum expedire:vt extra.de officio delegati. prudentiam. §. adiicimus. & c. pastoralis. in princip. si tamen subdelegat,tenet:& subdelegatus eius admittendus est.eo.tit.quamuis.& cap.super quæstionum.& probatur in præd.c. coram. in fi. vbi confirmatur sententia per episcopum solum lata,non admisso subdelegato à socio. Dominus meus dicit,quòd si persona,seu eius industria eligitur, illa persona electa potest committere,& non electa cogitur illum admittere:sed si is qui non est electus,alicui committat,electus nõ cogitur illum admittere,imò solus potest procedere,& hoc redit ad id quod suprà dixit Laur. ¶ Et sic sunt circa hoc octo opiniones. Vt igitur possis eas ad concordiam reuocare, distingue: quia cùm delegatur causa : aut vni, aut pluribus delegatur. Si vni, aut ille impeditus est impotentia iuris:puta est infamis,vel excommunicatus,& tunc nequit committere,nec alii tenentur admittere:vt s̃. versic. verum. Aut impotentia facti,vel sola voluntate ducitur, tunc potest committere:vt eo.tit.si pro debilitate.& cap.pastoralis. Si verò pluribus,aut clausula, Quòd si non omnes.vel si nõ ambo,&c. non est in rescripto:aut est ibi.Si non est.potest committere quãdo vult:vt eo.tit.quamuis. adeo quòd sine illo, vel eius subdelegato processus per socium seu socios habitus,nullus erit,eod.tit. cùm.i.&c.vno delegatorũ.Si verò illa clausula ibi sit,aut similiter impeditur impotẽtia iuris:super quo dic vt præ.ver.verũ. Aut facti,&tunc subdistingue,quia aut impedimentum est perpetuum: vt quia est mutus,vel perpetuò furiosus,&tunc non potest committere,nec alii tenentur recipere: vt in prædicto cap. sciscitatus. vt ff.de vaca.mu. l. fi. & s̃.ver.si verò. Aut temporale , & tunc aut ineuitabile: vt quia grauiter infirmatur,vel in vinculis detinetur: & tũc similiter nequit committere,nec alii tenentur recipere:vt in præal. c. prudentiam. & in præal. c. sciscitatus. Iam enim extat conditio illius clausulæ,Quòd si non omnes,&c. Aut est euitabile,vt q̃a habet propria negotia, quæ bene posset dimittere, si vellet,sed non vult:vt ff. de iudi. si longius. & tunc aut est commissa causa episcopo, & aliis,cum clausula:Tu frater episcope,&c. quo casu dic vt s̃. versi. Lauren. Aut aliis sine episcopo , cum clausula, Quòd si non oẽs, &c. sicut positum fuit s̃. in prin. & tunc potest quilibet cõmittere , & condelegati tenentur recipere : quia tunc bene habet iurisdictionem, & ideo alii non possunt sine suo coniudice,vel eius subdelegato procedere:sic loquitur eod.tit.quamuis.Sed videtur contrà,eod.tit.prudentiam.§.adiicimus, vbi dicitur , quòd si vnus noluerit interesse, alii possunt procedere. Sed illud intelligitur. cùm non vult interesse ex sola voluntate, vel contemptu.Hoc autẽ quod dixi, intelligitur cùm non vult , non tamen ex contẽptu:sed quia non vult propria dimittere negotia
f ad quod non tenetur:vt s̃.versi. Gof[f]. ¶ Cùm ergo volueris committere,non dicas te interesse nõ posse, quamuis habeas aliquod impedimentum:sed dicas simpliciter , Cum sim priuatis negotiis occupatus:vel, Cùm ad præsens possim licet minus commodè interesse, vobis tenore præsentium vices meas committo , donec
12 possim commodè interesse,secundum Gof.& Pe. † Commissio autem iurisdictiõis seu subdelegatio cõsueuit per literas fieri sub hac forma:FORMA. Talis iudex delegatus à domino Papa in causa j.scripta deputatus,tali salutẽ in domino Iesu Christo. Noueritis,nos à sede Apostolica recepisse literas in hac forma:Clemens, &c.posito toto tenore subiungat:Sed cùm propter curam rei familiaris simus aliquantulum impediti : vel sic, Cùm nos tam nostris quam ecclesiæ nostræ pluribus & variis necessariis simus negotiis impediti , adeò vt examinationi dicti negotii vocare ad præsens commodè nequeamus: de vestra discretione & solicitudine plurimum confidentes. super ipsius causæ examinatione & decisione vobis tenore præsentium integraliter siue totaliter committimus vices nostras: vel Causam huiusmodi duximus committendam,in cuius rei testimonium & memoriam futurorum , p̃ntes literas fecimus sigilli nostri appensione muniri. Datum

ADDITIONES.

a Bertholdus.¶ver.verum.in glo.Io.And.

b Præsenti.¶Quã hodie non habemus.Sed dic,vt de rescri.statutũ. §.i.lib.vi.Ioannes And.

c Huius §.¶vbi plena remissio.Io.And.

d Dilecta.¶ Vide quod scripsi eod.tit.de off.del.c.fi.i.respon.super versicul.Valebit.Ioan.And.

e Ven.c.iii.¶Sed ibi clausula non dabat prærogatiuam ep̃o.Io.An.

f Gof. ¶ Qui plenè & cõmendabiliter hoc tractauit. Si tamen vis hoc breuius habere,vide in Decr. coram super fi.pe.gl. vbi etiam additur distinctio de clausula, Appellatione remota.Ioan.An.Additio.Et vide tu per Abb.ibi.in v.no.vbi dicit,ꝙ clausula, Si ambo non poteritis, &c. debet intelligi de impotentia personali vnde purificatur clausula,Si delegatus sit per se impeditus:licet non sit impeditus per alium. quod est menti tenendum,secundum eum. Eran , & quando delegatus possit subdelegare , vide plenè per eum ibi in colum.fin.& per Card.Zaba.in colum. penulti. versic. tertiò quæro.Henricus Ferran.

a Datum, &c.a ¶Quid si in commissione causæ app. non exprimit
nomen eius, à quo appellatum est? de hoc no. j. de appel. §. de off.
13 quoque. ver. sed pone.† ¶Et not. φ simpliciter committendo s
vices suas, totam causam, & omnia, sine quibus causa explicari nō
potest, cōmittere intelligitur: vt iam dicam, & s. ver. item ad hoc
dico, quòd quando superfluit verbum illud, Integraliter, propter
hoc eius officium, & cui causæ cognitio committitur, de decisio-
ne nulla facta mentione, bene poterit pronunciare. & arg. ff. de
b proc. ad rē. & l. ad legatum. & l. cui procuratorem, vbi not. cōtrab.
c nisi committens specialiter sibi sententiam reseruet c, vel nisi in
cōmissione exprimatur, quòd tantū cognitio & decisio demādat.
C. ad l. Cor. de fal. vbi. iii. q. vi. quamuis. vel nisi causa sit talis, in qua
non liceat ei sententiā ferre. ar. ff. de off. proc. solent. in prin. & in
d præ. c. quāuis. ar. cōtra. C. de transa. transactionis d. Cautela igitur
est, φ sic dicat, Causam tibi audiendā cōmittimus, & fine debito
e terminandā. extra. de re iu. cū Bertholdus. §. postmodū e. Item cū
f committens f simpliciter vices suas, totam causam commisisse vi
deatur, postq̄ is, cui cōmittit, cœperit vti, nō poterit amodo reuo-
g care. quod dic vt j. §. proxi. ver. item reuocato g. & no. ext. de offi.
14 deleg. venerabili. & c. super. §. si verò duo. in prin. †Secus est in le
gato, qui licet alicui aliquā causam ītegraliter cōmittat, bene po-
test reuocare, cùm sit ei causarum vniuersitas cōmissa: nam & ad
h illum ab eo appellatur. ff. quis & à quo appel. l. i. h. ¶Verùm quan
doq; committitur causæ cognitio vsque ad sententiæ prolatio-
nem, quam delegans sibi reseruat & tunc post verba illa, Super ip
sius causę cognitione, &c. iunge vsq; ad diffinitiuam sententiam,
cuius prolationem nobis reseruamus, vobis tenore præsentium
ducimus cōmittendas. extra. eo. cùm te consulente. Quandoq;
etiam cōmittitur vnus solus articulus, puta testium examinatio,
vel iuramenti receptio, & huiusmodi: vt in præalleg. c. cùm te. eo.
tit. super quæstionum. §. verum. & §. seq. & tunc sic dicet, Post in
certum tenorem commissionis.

¶FORMA. Verum cùm in causa ipsa lis inter partes fuerit conte-
stata, difficile foret partibus ad nostram personaliter venire præ-
sentiam, vel testes ducere: nos laboribus & sumptibus ipsarum
parcere cupientes, iuramenti de calumnia, si causa sit ciuilis, vel
i de veritate, si sit spiritualis i, receptionem à partibus, necnō & exa
minationem, ac receptionem testium in causa ipsa vtrinq; produ
cendorum vobis tenore præsentium ducimus committendam.
Quicquid super præmissis faciendum duxeritis, & quanta fides
adhibenda sit testibus, sub sigillo vestro nobis fideliter ac plena-
riè referentes. Vel dic melius, quantum ad testes, prout not. j. de
testi. §. qualiter, ver. scribet aūt. & seq. Item quātum ad iuramētū,
dic in ordinario, prout not. j. de iur. cal. §. restat. versicul. quid ergo.
Si verò alter coniunctim committit alteri vices suas, dicet vt s.
versic. & sic sunt. in fi. Sed si vnus committit alteri tantùm citatio
nē: dic vt j. de citatione. §. iam de citatione. ver. hoc aūt. ¶Qñq;
k verò dr̄ cōmitto tibi vices meas, donec eas duxero reuocandas k.
De quo nota secundum Papiam, e. ti. si pro debilitate. Cæterùm
15 quandoque talis commissio fit per viuam vocem.† ¶Quando-
que per cursorē, de quo debet fieri publicum instrumentum sub
hac forma:

¶FORMA. Anno, mense, die, loco, in dictione tali, talis in causa
tali, quæ vertitur, vel verti speratur inter tales, iudex à sede Apo-
stolica delegatus, prout cōstat clarè per literas Apostolicas, com
misit vices suas tali suo consocio seu condelegato, vel tali, si sit so
lus, vsque ad litis contestationem, vel vsque ad sententiā, vel do-
nec eas duceret reuocandas, vel simpliciter, vel recipiendum iu-
ramentum de veritate seu de calumnia. Et huiusmodi ego talis ta
li authoritate notarius prædictæ commissioni interfui, & de man
dato prædicti domini talis scripsi. Si verò vnus alteri committit ci
tationem: vide j. de citatio. §. iam de citatione. ver. quid si tertius?
Quid si ordinarius causam committat? dicet sic:

¶FORMA. Anno, &c. Venerabilis pater talis episcopus, vel no-
bilis vir talis comes, causam quæ inter tales vertitur, seu verti spe
ratur, dño tali præsenti, & recipienti audiendam commisit, & fine
16 debito terminandam. & ego talis, &c. vt suprà.† ¶In curia verò
Romana dominus Papa committit causas per suos ostiarios seu
cursores: vt j. de proba. §. videndum. ver. quid de auditoribus, quæ
commissio scribitur in hac forma:

¶FORMA. Ann, & c. talis ostiarius, vel cursor domini Papæ, mā-
dauit venerabili viro tali, vt causam appellationis vel negotii prī
cipalis, vel vtranq;, quæ inter tales vertitur, vel verti speratur, au-
diat, & fine debito decidat: & ego talis, &c. vt suprà. ¶Qualiter au
tem scribatur commissio causæ appellationis, vide j. in tit. de ap,
17 §. de off. aūt. ver. in summa. & vide sup hoc j. in tit. de vice dño.†
¶Quid si episcopus causam ad eū ratione comitatus spectantem
l cùm sit comes & episcopus l commisit hoc modo: Ego talis epis
copus committo tibi talem causam: nūquid valet? Videtur quod
non, quia videtur commisisse vt episcopus, non vt comes: ar. C.
de inoffic. test. si filiam. & ff. de offic. eius cui mand. est iurif. & si p̄
tor. Dic contra. Nam videtur commisisse eo iure, quo & quod po
tuit. ff. de iureiur. si duo. §. idem Iulianus. licet erratum fuerit in p̄-
nomine. ff. de iud. si in nomine. & eo ipso quòd episcopus est co-
mes. vij. quæst. j. scire. ¶Sed quæritur vtrum delegatus possit reci
m pere subdelegationem condelegati parte cōdicente? Dic φ sic m.†
18 Quid si sint tres delegati, vnus præsens est in loco, vbi causa agi de
bet: pro alio compareat subdelegatus: tertius verò se excusat: nū
quid est in potestate delegati admittere subdelegatum? Item nū-
quid præiudicatur absenti excusato, vt in alio termino possit re-
pelli? Item si ambo absentes mittunt subdelegatos, nunquid præ-
sens potest illos repellere: & si delegatus nolit illos admittere,
nunquid subdelegati poterunt procedere? Hoc prosequere secū
n dū Papiā, prout no. in præalle. c. super questionū. §. si verò n. †Sed
19 pone, tertius coniudex respondet se velle interesse: die verò ad
procedendū statuta, nec venit, nec se excusat, neq; cōmittit: imò
facile mittit nuncium ad dicendum φ interesse uult. & sic facit
quādocunq; alii procedere volūt. Dic quòd reliqui duo mone-
bunt eum, quòd veniat, & procedat: quod nisi fecerit, ipsi proce-
dent. quod dic prout notat. extrà, de officio delega. cùm causam
quæ

ADDITIONES.

a Datum, &c. ¶Præmissa tamen cautela verborū, tūc non expedit,
qñ est clausula in rescripto, vel si ipse subdelegatus est prælectus.
Ioan. Andr.

b Cōtra. ¶Et ibi p l. vbi. C. de fal. j. alleg. & p Auth. ad hoc. C. de iud.
tenet gl. quòd is, cui commissa est causa cognoscenda, illam diffi-
nire non p̄t. Pro gl. illa facit de rescr. causam ibi, in causæ cognitio
ne ac decisiōe. de seq. pos. c. j. ibi: plenius cognoscentes, eam debi-
to fine deciderēt: per quæ patet verbo cognitiōis, decisionē non
cōmitti. Facit quod de auditore no. s. e. §. ij. ver. sed nūqd. in fi. & j.
tit. ii. & iii. in prin. Item verbum cognitionis, cadit etiam in procu
ratorē. de p̄cur. ex insinuatione. sed impropriè: vt ibi. no. p Gul. cō
gl. facit de rescr. pastoralis. in prin. ibi: simul vtriq; cognoscant, &
tamen pronunciant, vt ibi patet per sequētia, Ad idē de appel. cū
speciali. & c. legitima. & quod ibi not. lib. vj. & eo. lib. hoc eo. tit. ab
arbitris. & de senten. excom. si iudex. in princ. per quæ iura patet,
verbo cognitionis pronunciationē includi. Ad idē eo. ti. pruden
tiam, post prin. item de qua re, &c. de causa pos. cū super. ff. de iud.
l. de qua re. Inducunt Legistæ. ff. de off. præfe. vigi. l. nam salutē. §.
cognitori. C. si contra ius vel vti. pu. l. j. C. vbi sena. vel cla. l. fi. circa
medium. ibi: nec sacro quidem cognitori, per eūdem modū facit
iii. q. vii. c. j. & c. seq. §. tria. ver. cognitores. Ad l. vbi respondetur. j.
Auth. ad hoc. nō procedit de iure nostro: vt patet e. tit. super quæ
stionum. §. intentionis. Concordando opiniones videtur qbusdā
G. procedere, cum delegat ordinarius. ad quē facilè pro diffinitio
ne recurritur. Facit de off. del. si cō. §. j. lib. vi. vbi coram episcopo p̄
batur recusatio sui delegati. & quod ibi not. in glo. ii. Opinio con
traria in delegato principis, vel aliter, si cōmittitur cognitio per
modū ordinariæ iurisdictionis, transit diffinitio quasi in ordinario
necessario cōsecutiua cognitionis. facit per l. qui procuratorē. &
eo. tit. quid proprio. §. item quæritur. & hoc eo. ti. prudentiā. in fi.
& c. si super gratia. lib. vi. nisi specialiter sit excepta, vt hic seqtur.
Si verò per modum delegationis procedat gloss. ad materiam, vi-
de. ff. de verb. signi. notionem. in princip. & quod ibi not. Io. And.

c Reseruet. ¶e. tit. cū T. & C. super questionū. in prin. de off. ordin.
dilect. Joannes And.

d Transactionis. ¶Lex illa dicit, φ procurator, cui commissum fuit
causam agere, non litem decidere. non transigit. ad idē de proc. q
ad agendum. in fi. l. vj. Ioan. And.

e Postmodum. ¶Meli9 facit de of. arch. c. vlt. in fi. prin. de resti. spo.
cum ad sedem. in princ. Io. And.

f Committens. ¶Supple, delegatus. Ioan. And.

g Reuocato. ¶Ibi vide. Ioan. And.

h Appel. l. i. ¶Probatur hoc de off. leg. c. ii. lib. vi. vbi patet, quòd est
ordinarius. Ioan. And.

i Spiritualis. ¶Hodie dic vt de iur. cal. c. i. in fi. lib. vi. Ioan. And.

k Reuocandas. ¶Et per talem formā transit ēt sentētię prolatio, ni
si prius fiat reuocatio: nec expirat morte cōmittentis re non inte
gra, eod. tit. si delegatus. §. i. lib. vi. Ioan. And.

l Episcopus. ¶Vt de episcopo Parisiē. no. de foro cōpet. quod cle-
ricus. Et pro solutione facit quod scripsi de præscrip. cùm ex offi
cii. super verbo, Contemptores, & quod not. j. de arbit. §. fin. post
princ. versicul. sed pone quod. Ioannes And.

m Sic. ¶Cùm nullo iure sit prohibitū, & procedit hoc. siue cōdicat
pars, quæ impetrauit subdelegantem, siue reliqua. Aptius autem
posuisset hanc quæstionem post prin. huius §. vel post ver. item
potest suo. Ioan. And.

n Si verò. ¶Vide ibi not. in prin. §. in glo. instruitur. Ioannes Andr.

a quæ [a]. ¶ Item delegatus Papæ maior est, quàm ordinarius: vt dixi s. in prin. huius tit. Item potest suam sententiam exequi: vel ordinario, vel alij committere. eo. ti. in literis. vbi de hoc. & c. quærenti, & c. pastoralis. §. quia verò. & hoc prosequere plenius in Summa Domini mei [b]. † Item potest facere de contumace nō contumacē extra. eo. consuluit. Item potest excommunicare, & in possessionem mittere. extra. vt lit. non conte. quoniam. §. in aliis. & ī fi. extra. eo. significātibus. vbi de hoc, secūdum Papam. & s. versi. potest. Item suspendere & interdicere. extra. e. sanè. item sententiam Papæ exequi [c]. eo. ti. quærenti. ¶ Qualis sit eius iurisdictio, ex forma commissionis apparet, extra. [d] iud. exhibita extra de voto. ex multa. ff. de arbit. non distingiemus. §. de officio. Potest etiā multa facere, de quibus supra dixi. ¶ De prorogatione iurisdictionis per omnes plenè tractatum est: quare illud ad præsens hic non repetamus [d].

ADDITIONES.

a Quæ. ¶ In i. gloss. super qua scripsi post Host. quid agendū, si mo nitio ad eum peruenire non potest. Io. And. Adde tu, quòd si causa committitur tribus, cum clausula, Quòd si non omnes, &c. si duo ex tribus cognoscant de purificatione gratiæ, ante quam cōstet tertium fore impeditum, quòd valet hæc cognitio, si reuera hic tertius erat impeditus, & hoc probatur. Ita Romanus. ī antiq. decisio. cxxxiiii.

b Domini mei. ¶ Eo. ti. §. ii. in princ. Ioannes And.

c Exequi. ¶ Hoc non intelligo, nisi specialiter committatur. & decret. allegata non probat. Ioan. And.

d Repetamus. ¶ Per Azo in Sum. de iurisdict. om. iud. per Accur. eod. titu. l. i. vide eod. titul. P. et G. in vltima gloss. & quæ super ea scripsi. Hosti. autem plenè in Sum. eod. titu. §. penul. Cyn. in l. si q ex consensu. C. de episcopali audientia. Ioannes Andr.

QVAESTIONES.

1 ¶ Si delegatus ductus ꝓbabili errore aliquid faciat qđ ipso iure non teneat, ꝙ iterum faciet quod sibi mandatum est. arg. ff. de iur. & fac. ign. l. errore. & Inn. in c. 1. extr. de sen. & re iud.

2 ¶ In l. non distinguemus. §. quæsitū. ff. de arb. in tex. ibi, nisi ad hoc not. arg. ꝙ si ordinarius delegat, & dat potestatem subdelegandi, ꝙ delegatus potest subdelegare vigore illius potestatis: licet alias non posset delegatus ad vnam cām. licet P. dixerit ɔriū. & ita dicit Cy. in additionibus. quod est notan. ꝙ delegatus subdelegat si est ibi clausula per te vel per alium, &c. Bal. vbi s.

3 ¶ Cui⁹ loci seu ciuitatis statuta dēat seruare iudex delegatus, not. in decre. 12. dist. c. illud. 21. dist. c. consuet⁹. per Archi. Inno. & Compost. in c. 1. & super rub. de consuet.

4 ¶ Qr̄itur de delegato ad ordinariū, nunquid acta facta per delegatū valebunt apud ordinariū? dic ꝙ sic, ideo qa dicta acta habentur ac si facta essent apud ordinarium. nam quicquid facit delegatus facere vr̄ ordinarius delegans, l. fina. C. vbi & apud quem.

5 ¶ Quæro episcopus inuocat brachium seculare ɔ clericum suum, qui tamen ab eo ex causis probabilibus ad sedem apostolicam appellauit, quæritur an princeps vel iudex secularis debeat eum iuuare? & videtur ꝙ sic. nam brachium seculare tanquā executor est, & sic quantumcunque appellatio fiat, tenetur exequi, extra de off. dele. c. pastoralis. §. quia vero. & de re iud. c. executor. immo ad hoc potest compelli, extra de maled. c. 2. & l. 1. C. de his qui latro. Videmus etiam ꝙ iudex qui dimittit delinquentem, nō cognoscit an deliquerit no. 3. q. 6. in summa. & in auct. qua in prouincia. C. vbi de cri. agi opor. Et si hoc esset verum semper clerici potentes eluderēt correctionem, cum tamen à correctione non appelletur, c. de appellationibus. ad nostram. & c. reprehensibilis. & in dubio magis est præsumendū pro sententia & præcepto iudicis, quam pro appellatione. c. sicut. de re iud. sed pro appellatione non nisi prout fuerit causa. extra de appellat. c. vt debitus. & c. causam. In contrarium facit nam ea quæ fiunt à iudice si ad eius officium non spectant, viribus non subsistunt. c. ea quę. de reg. iu. libr. 6. & quæ contra ius fiunt debent pro infectis haberi. eo. c. sed cum per appellationem sit suspensa iurisdictio, vt c. venientes. extra de iureiu. immo secundū leges extincta est, l. 1. in fi ff. ad Turp. in tātum ꝙ quicquid agitur pendente appel. est nullum, extra de appel. c. ad audientiam. sic cum hęc fiant à non competente iudice, extra de iud. c. at si clerici. impune potest ei non pareri, l. fi. ff. de iur. om. iud. nam quantum ad hoc pro priuato habetur l. 3. de off. præsi. Et sic etiam in istis potest subdit⁹ ei resistere. l. prohibitum. C. de iur. fis. no. Inn. in c. ad aures. extra de temp. ord. immo procedens appellatione pendēte videtur superiori iniuriam facere cognoscendo de causa ad superiorem pertinente, l. 2. q. 1. nomen. & q. 6. augmenta. Nam qui scit aliis se oppositum, non debet molestè ferre alium sibi præesse prælatum. 2. q. 6. qui scit. & ideo Festus Paulum Cæsarem appellantem, ad Cæsarem, remisit, Act. 25. immo procedēs peccat & punitur. 2. q. 6. de cętero. cum trib⁹ c. seq. & l. quoniam iudices. de appel. vbi dicitur ꝙ si officialis non resistit punitur. & ibi est casus. & ad denotandum quòd non debet brachium seculare ī iniustis. auxilium suum impertiri dicit tex. ꝙ debet eum iuuare ad ea quæ sunt deo placita exequenda, & non ad præiudicandum, extra de off. ord. c. 1. immo canon videtur innuere ꝙ antequam suum brachium impertiatur debet aliqualiter examinare an iustum sit præceptum, 33. q. 5. administrator. & de agri. & censi. l. si coloni. per quæ iura tenent doct. ꝙ remittens criminosum debet aliqualiter cognoscere. not. Ioan. An. in c. pastoralis. extra de re iud. in cle. & hoc credo verum, maximè si appellatio sit emissa ex causa probabili. non obst. §. quia vero. quia ibi nō fuit appellatum, vt ibi in clem. & per Inn. & Bern. in c. cum in iure. & est quæstio dist. 25. dicit tamen ꝙ inuocatio tunc habet locum demum quādo inuocans fecit quod potuit, & non habet vltra quid faciat, extra de iud. c. cum non ab homine. de maledi. c. 2. ibi, si necessarium fuerit si opus fuerit. & similiter, de off. ord. c. 1. & c. quoniam. de stat. reg. periculoso. libr. 6. & l. 2. C. de his qui latr. occ. Oldrad.

6 Quid si legatus à papa delegat cuidam excommunicato, nunquid si plus delegatus cognoscere non possit, nihilominus primus priuatus sit iurisdictione? vide Albri. in l. quod in eo. §. si furioso. ff. de acq. pos.

7 Quid si iudex delegatus tulit sententiam nullam, quia non seruauit ordinem iudiciorum, vult iterum iudicare, an possit? Inno. j. de re iud. quòd si fecit hoc in elusionem mandati vt expiraret officium suum, ne amplius pronunciare teneret, tunc potest: sed si bona fide, tunc expirat officium. & Bal. dicit quòd Inn. dicit verum, licet aliqui dicant contrarium distinguendo.

SVMMMARIVM.

1 *Delegati iurisdictio quibus modis finiatur.*
Iurisdictio prioris suspensa dicitur medio tempore.

2 *Commissio causæ facta tribus, videlicet episcopo, abbati, & præposito, quorū vnus non est in rerum natura: an cæteri duo fungantur commissione.*

3 *Turpia lucra sunt ab hæredibus extorquenda.*

4 *Præceptū iustum factum à quocunque iudice mortuo, vel translato, nō expirat.*

5 *Delegatus mortuo delegante, perdit suam iurisdictionem.*

6 *Mandatore moriente, expirat mandatum, quoad partem.*

7 *Subdelegati iurisdictio quādo perit, si delegatus deponitur vel transfertur: & quid si excommunicetur, ibid.*

8 *Iurisdictio legati sedis Apostolicæ durat post mortem mittentis.*
Rescripta sunt personalia, nec transeunt ad alias personas, quàm ad contentas in ipsis. & nu. 3.
Vicarij & officiales officia sua exercere non possunt dominis eorum excommunicatis.

9 *Commissio delegati quot modis potest reuocari.*

10 *Triennij lapsu omnia acta an pereant.*

11 *Tempus an deducatur in continuatione actus.*

12 *Statutum ciuitatis continens, quòd lites tam ciuiles, quàm criminales certo tempore sopiantur, & intra illud tempus iudex nihil cognoscit: quid iuris.*

13 *Arbiter in quibus casibus non tenetur dicere sententiam.*

a
1 6. §. Restat videre [a] quib. modis eius iurisdictio finiatur. finiatur aūt iurisdō † delegati sentētia lata, & executioni mandata. extra. eodem. in literis. & c. venerabili. extra de re iudi. iudex. Itē p appellationē legitimam. extra. de appellat. vt debit⁹. & c. ad hæc. ii. q. vi. ad Romanam. Nā is qui de ea cognoscit, habet confirmare vel infirmare. C. de episc. au. Aut. si quis litigantium. Et medio tempore dicitur suspensa iurisdictio prioris. C. de rebus cre. generaliter. in princip. C. de appel. præcipim⁹. §. hoc si. ff. ad Turpil. l. i. in fi. extra. de offic. deleg c. pastoralis. §. ꝓterea. Item si defert appellationi. extra. de app. sępe. & c. interposita. & c. cordi [b]. Item si iudex pronunciat commissionis literas nō valere. eod. titu. significantibus [c]. Item per recusationē causa ei⁹ legitima probata. extra. de foro cōp. licet. de offic. del. suspiciōis. de appell. legitima. Hoc tamen quidam negant, dicentes recusatum posse cōmittere. quod dic vt j. de recusat. §. effectus. in pric. versic. sed quid si is [d]. Item mortuo iudice, cui nomine proprio scriptum erat. extra. eodem. quoniam abbas. à contrario sensu.

ADDITIONES.

a Restat videre. ¶ Mandata, cū aliquandiu partiū est, vt scripsi e. ti. viii. q quærenti. super fi. pe. gloss. Io. And.

b Cordi. ¶ Dic, vt e. tit. de appell. cū appellationibus. lib. vi. Io. An.

c Significantibus. ¶ Et ibi sup gl. ii. respondetur ad decre. dilectus. iii. de præb. quæ facit in contrarium. Io. And.

d Si is. ¶ Distingue vt hoc eo. ti. iudex. lib. vi. Io. And. Adde ad versiculum sequentē, item mortuo iudice. quod si fiat cōmissio episcopo expresso nomine dignitatis, qui tamen re integra moriatur, eius successor electus & confirmatus exequitur mandatum Apostolicum. Rot. in not. decis. decis. cccclxiiii. capitulum tamen sede vacante non succedit ī iurisdictione ista delegata. Rot. in antiq. decisio. decisio. cccliiii.

2 xviii.q.ii.dudum.† ¶ Quid si causa committitur tribus puta episco
a po,abbati,& præposito: & præpositus non est in rerum natura [a],
b nũquid valet commissio quo ad alios duos [b]? Videtur quòd nõ:
arg.ff.de arb.Pedius.& l.sicuti.ff.de re iud.duo.ff.de cõ.h.emp.ti du
os.Commissio enim non potest valere pro parte,& pro parte non.
arg.ff.fa.erc.in hoc iudicio.Institu.de hære.instit.§.si vnum.Item
talis commissio est ius,ergo est res indiuisibilis.ff.si ser.uen.loci.
§.si fundus.Vnde ratione partis totum vitiatur:arg.ff.communia
præ.si quis duas.§.i.ix.distin.si ad sacras.Item impetrantis & com-
mittentis fuit intentio,vt tres essent.Vno ergo deficiente,nõ va
let.ff.de ædil.edict.cum eiusdem.C.de testamen.si vnus.ff.de cõ-
stit.pecun.eum qui.§.i.extra.de off.deleg. prudentiam . respon.i.
ibi:illa quippe,&c.Ad idem eod.ti.causam.i.& de testi.præsenta-
ta.& de eo qui mit.in pos.causa rei ser.c.ii.& de hoc j.ver.itẽ mor
tuo vno.Sed Mar.de Fa.contrà.nam si possunt duo,præsente ter
tio & cõtra dicente,iudicare:vt pre.l.duo.multò fortius poterũt
eo mortuo.ff.de reg.iur.qui potest inuitis.Itẽ quòd siue dicatur,
siue intelligatur clã illa, Si alter vestrûm,&c.tamen alter cogno-
noscere potest.ff.de arbi.sed si ita.quia ratiõe maioris partis valet
totum.arg.ff.de contrahen.emp.domum.extra.de de his.quæ fi-
unt à maiori parte ca.i.Item licet non valuerit commissio in tres,
valet in duobus.arg.ff.de pact.si vnus.§. si acceptilatio. Ad idem
ff.de iudi.mortuo.ff.de castr.pec.l.hæreditate.ff.de reg.iur.quoti
es.ff.de iudi.per minorẽ.ff.de in inte.resti.scio.C.de cadu.tol.l.i.§.
i.in prin.& præsertim valebit,vbi alter superstitum erat episcop9
c extra.de off.deleg.c.fin.& vide ff.de pact.l. tale pactum [c]. ¶ Item
mortuo eo, contra quem impetrantur literæ re integra.extra. de
d de resc.significauit [d] †. ¶ Quid si impetraui literas cõtra vsurariũ
3 à sede Apostolica:ille verò vsurarius moritur ante citationẽ,nũ
quid heres eius per illas cõuenietur?Et videtur quod sic.extra.de iud.
q.v.quia turpia lucra sunt ab hæredibus extorquenda.ff.de calũ.
e l.iiii.Ad idẽ.extra.de vsur.c.tua.i.[e]. Sed illud in ordinario qui põt
iudicare hæredem,sicut poterat testatorem.Vnde dic, quòd hæ-
res per illud rescriptum non conuenitur,si de eo ibi mentio non
habetur: quia rescriptum nõ extenditur ad personas in eo nõ ex
pressas.extra.de off.deleg.de causis.& cap.cum olim.& c.P.& G.
f extra de resc.significauit[f].† Itẽ mortuo mandãte re integra.extr.
g c.gratũ.& c.licet[g].C.mãdati.l.mandatum.ff.de iur.om.iud.& qa.
h & l.more.& l.seq.vel eo recedente [h].extra.de offi.leg. ca.fi. licet
4 secus sit in mandato procuraroris: vt infrà de procurat. §. idem
quoq;.ver.sed nunquid.Sed licet tũc mandatum expiret non ta-
men præceptum factum à quocunq; iudice mortuo,vel transla-
to:dummodo iustum sit, vt in Auth. vt nulli iudic.§.& hoc verò
i iubemus.& §.si vero etiam.colla.ix.& xiiii.q.i.quod præcipitur.[i]
secundum Vincẽ.Lau.Gof.G.Na.& Io.Nec etiam cõsilium mor
te finitur:vt ecce,mandatur aliquibus,vt eligat eum,de quo Ti-
tius consuluerit:alioquin si contrà fecerint,decernitur illud irri-
tũ & inane , Demùm T.consuluit de G. sed prius quàm consiliũ
ad eos perueniret,mortus est T.velfortè peruenerat,sed nondũ
fuerant illud secuti.In hoc enim casu iudicatum fuit in curia,cõ-
siliũ ipsum valere,& nõ expirasse.arg.cõtrà.in præ.c.quod præci-
k pitur[k].vide j.de homi.versi.sed pone,P.& j.titu.proxi.§. finitur.
5 ver.pone ergo.† ¶ Quid si delegatus ignorans delegantẽ mor-
tuum fore,re integra citat,& pronunciat?Dic sententiam nõ va-
lere,propter defectum iurisdictionis.ff.de iur.om.iu.& quia. ex-
tra.de offic.dele.licet.vbi de hoc secũdum Vincen.&ff.si cer.pet.
l.eius qui in prouincia.vbi de hoc in glo. ergo si sciuisset.in fi. &
l C.de iur.& fact.ign.error.Vber [l].& alii contra.institut.man.§.re-
ctè.ff.de dona.hoc iure.§.si quis.Nã videtur iurisdictionem habe
re,ex quo recepit rescriptũ.extra.de app.super eo.ff.de iudic. vẽ-
ditor.§.fi.ff.de off.præ. & si fortè. & quia ignorabat mortem illi-
us.ff.qui po.in pig.hab.qui absenti.C.de satisdan.l.vnica. & ff.de
procur.si absentem. & videtur casus pro eis . extra de testibus.cũ
m venisset.sed dic vt ibi [m].† ¶ Quid si super duob.articulis prorsus
6 diuersis est datus iudex,& super vno citat,& super alio nõ: & sic
n mandator morit?Dic sm Vin.mãdatũ quo ad partẽ,expirare[n].ff.
de ap.cũ.in vna.ff.de negot.gest.nã & seruus,si viuo. ff. de mino.
ẽt.& no.de hoc.extra. de ref.pastoralis.in fi.papa no.cõtrà in prę.
o c,licet,[o].& de rescr.pastoralis.cùm iurisdõ sit res indiuisibilis : vt in præ

ADDITIONES.

a Natura.¶ Quia dignitas illa non extat: & sic nuper fuit in eccle
sia Rhegina.vbi commissa fuit causa episcopo & abbati S.Prospe
ri,& præpositio Rhegino:cũ tamen non sit præpositura in eccle
sia:sed ex vi clausulæ,quod si non omnes &c.,pcesserunt duo: aut qa
prepositus est mortuus,de quo etiam intelligit:vt j.ver.sed Mar.
de Fa.& tunc dic vt s.ver.proximo.& dicam in fin.Io.And.

b Duos.¶ Si solus fuisset,non esset dubium rescriptũ in totum pe
rire.ff.quæ senten.sine app.rescind.l.ii.de re iudic.Neratius.Facit
ff.de hæredi.insti.si liber homo.§.si ita.in fi.

c Tale pactum.¶ Ibi no.in gl.fi. De materia Decre. quoniã abbas.
eod.tit. quæstio non est dubia & tene primùm, ex quo non erat
clausula,Quod si non omnes,in rescripto : & scribebatur perso-
næ vel dignitati,quæ non extant:per Decre.vno delegatorum e
odem tit. & ibi inuenies super prima glo. improbari rationes V-
ber.de Bob.quæ. conueniunt rationibus Marti. de quibus suprà.
Et licet prædicti ad Decre.causam.præal.e.tit.respõdere possent,
quòd loquitur,cùm sunt duo delegati, quorũ vnus nõ facit ma-
iorem partem.& Decre.cùm causam.eod.tit.loquitur,cùm terti
us viuit:& contemnitur.tamen Decre.illa apertè probat de vno
ex pluribus non extante in rebus humanis.& vide j.de arbitro.§.
ii.in 4.versi.¶ Quæstiones autem,quas disputaui de duobus de-
legatis datis simpliciter sub nominibus dignitatum , quorum al-
teri mortuo habenti duas dignitates duo subrogant:vel habenti
vnicam per dispensationem,subrogatur collega tenens primam:
vide in regula,rationi.de reg.iur.lib.vi.Et faciunt prędicta ad quę
stionem facti. Delegata fuit causa episcopo Pragensi nouissimè
per dominũ Clemen.ecclesia illa facta est archiepiscopalis.Quæ
ritur,an archiepiscopus procedere possit in causa prius inchoata,
vel non inchoata? Si nomen domini Arnesti fuisset expressum,
minor esset dubitatio:quia tunc remaneret iurisdictio in eum.e-
tiam translatum ad aliam ecclesiam.per Decre.quoniam abbas.e.
tit. Fortius manente in eadem aucta. Et vide quod scripsi in De-
cre.quamuis.eod.titu.lib.vi.Sed licet nomen proprium nõ sit ex
pressum:dic intrepidè ipsum procedere posse. Facit extrauagans
Io.sedes Apostolica.in fi.certum est istum esse episcopum Pragẽ
sem, non enim per dignitatem archiepiscopalem desiit esse epi-
scopus. Vnde & papa se uocat episcopum. Augmentum igitur
honoris & irisdictionis metropoliticæ non tollit primam,sed au
get.Facit de transla.c.fin.Bene facit C.de dignita.l.iii.lib.xii.&eo.
lib.xii.de primicerio.l.i.& per l.qui eos.in fi.de excu.mu. lib. x. &
interponam.q.ad propositum per legem illam fuisse iudicatum,
quòd qui in ludo schacorum conuenit mattare socium cum pe-
dona:victor est si mattat cum pedona facta regina.Ad idem facit
ff.de instito.l.in eum qui.§.i.vbi varietate status nõ mutatur cau-
sa periculi.Et loquitur de seruo ĩstitore interim facto libero. Ad
idem ff.de liberis & posthum.l.Gallus.§.si eius. in fi. & satis est in
corpore non errari.ff.de contrahenda empt.in venditionibus.§.
fi.& hic est additum,non mutatum.C.de adop.in adoptiõe. & ff.
eodem.l. per adoptionem. vnde facit quod de statulibero facto
libero dicitur.ff.si ex noxa.cau.agatur.lege fina.Item l.si longius.
in fi.ff.de iudiciis.Audiui Paduæ pronunciatum cõtrarium, per l.
ff.si quis cau.qui autẽ nouo priuilegio vtitur,nõ videtur in eadẽ
causa sisti.& per idem ff.de legat.iii.§.i.distinguendo tamen pro-
cedit vtrunq; dictũ.Et sic Bonon.in scholis disputatũ fuit,&ter-
minatũ primum scilicet dictũ esse verũ , quando conuentio fuit
de aliqua certa pedona: secus si de certa non cõuenisset,sed in ge-
nere de pedona.iura inducta distinctionẽ probãt : & sic soluta est
cõtrarietas.Et facit ff.de verb,oblig.l. quicquid adstringendæ. in
fi.i.resp.vbi refert an de certis,an de omnibus actũ sit.¶ Redeun-
do ad principale,cũ in themate propositio maneat eadem digni-
tas,licet creuerit,manebit& delegatio.Facit ff.de furt.inficiando.
§.infans.Nec propriè dicitur alterata conditio.ff. de condi. & de.
l.falsa.vbi liberto legatũ sibi debetur licet ab Imperatore anulos
suscepisset:dixit tex. quia honor est auctus,sed cõditio non muta-
ta.Ad prædicta etiam facit ĩ Auth.vt iudices sine quoquo suffra-
gio.§.illud tamen decernimus.collat.ii.Io.And.

d Significauit.¶ De impetrante dicet j.versi.item finitur.i.Io.And.

e Tua.i.¶ vide quod ibi scripsi in fi,& qd hìc subdit de primo,incõ
siderate fuit dictum:quia secunda incipit.tua dudum. Ioan. And.

f Significauit.¶ Vide quæstionem quam disputauit,positam super
regula,is qui in ius.de reg.iur.lib.vj.Ioan.And.

g Licet.¶ Hæc vera in delegatis,ad lites,de qb9 loquũt hæc iura:&
idẽ in datis ad gratias faciẽdas,de qb9 loquũt hæc iura:&idẽ in da-
tis ad gratias factas exequendas.H.e.ti.sup gratias.lib.vj.Ioan.An.

h Recedente.¶ Cùm finitur eius iurisdictio per recessum , sicut in
legato,de quo loquitur Decre.quam allegat.Ioan.Ad.

i Præcipitur.¶ Vbi hoc not.Io.in j.gl.&vide xviij.q.ij.dudũ.in glos.
i.reliqui verò hoc notauerũ in Decre,quoniã abbas.e.ti.Io.And.

k Præcipitur.¶ Solutio,formamãdati hoc induci:vt s.patet,qd ne-
cesse est cõsiliũ seq:aliàs secus,vt ibi.&de arbit.cùm olim Io.And.

l Vber.¶ Sed si Vber.de appel.loquitur,habeo cõtrium per eũ super
preal.l.&qa alleg.ff.mã.l.mandatum distrahendorum.Ioan.And.

m Vt ibi.¶. Vide quod ibi plenè scripsi super glo.ii. & ibi primos se-
quor , quos ẽt per hæc verba superiora sequi videtur & Gul. licet
statim dicat cõtrium in subdelegato:&qd dicã j.de rescrip.§. ratione
impetrantis.super ver.sed nunquid tunc.Ioannes And.

n Expirare.¶ Allegatur ad hãc prædi.l.eius qui.& ff.sol,matri.l.pe.
§.ii.Ioan.And.

o Licet.¶ Vbi videas super gl.ii.&in gl.dicit Host.de hoc articulo,
& tribus seq.tene quod ibi dixi.Ioannes And.

in præ.c.pastoralis.§.j.Veruntamen licet vna persona in rescripto
contenta,citata sit ante mortē delegātis,non ideo perpetuatur iu
risdictio,quo ad aliam ibidem contentam.ar.extra.de off.dele. re-
latum.Sed si moritur ante declarationem generalitatis,perit iuris
dictio super non declaratis:vt in præallegat. cap.pastoralis.ad fin.
7 vbi de hoc.†Quòd si delegatus deponitur vel transfertur a, ante
a quam subdelegatus citet,perit.extra de offi.del. quoniam Abbas.
Alij tamen contrà:& erit subdelegatus successoris. ar. præall. De-
cre.licet in Auth.vt nulli iud.§.& hoc verò.& seq. collat.ix. & in-
tellige,quòd iurisdictio subdelegati perit morte mandatoris: nō
ipso iure,sed ope exceptionis. Et si delegans,qui totā causam cō-
misit,excommunicet,non perit iurisdictio subdelegati.Item for-
tè si partem tantùm commisit:quod dic secundum Papā, vt not.
b in præal.c.licet b.¶Secus autem est in vicariis & officialibus, qui
nequeūt officia sua exercere,dominis eorū excommunicatis exi
c stentibus.extra.de off.vicar.Romana c.quia vnum & idem est au-
ditorium domini & officialis seu vicarij.extra.de appel. Romana.
d in princip d.¶Porrò iurisdictio†legati Apostolicæ sedis,vel etiam
8 alterius,durat etiam post mortem illum mittētis.de hoc j. de of.
legat.§. finitur. Item finitur mortuo Imperatore re integra. insti.
man.§.rectè.ff.eo.inter causas.in princi.quia rescripta personalia
sunt,nec transeunt ad alias personas, quàm ad contentas in ipsis.
extra.eod.c.P.& G.& c.cùm olim.secus,si egit ante mortem:quia
tunc poterit successor finire litem,si sit tale ius, vbi successio lo-
cū habeat:vt C.de inoffi.test.si pater.aliàs non.& hoc vbi proprio
nomine literæ obtētæ sunt. si verò nomine ecclesiæ mortuo Im-
peratore successori,valebunt.ar.extra.de of.del.quoniam. secun-
e dum Tanc.e Item mortuo eo,pro quo mandatum dirigitur.ff.quę
sen.sine ap.re.l.pe.ff.qui satis.cog.si decesserit. Item per secundas
literas de primis expressam mentionem facientes.extra.de rescri.
cæterum.Item per remissionem causæ factam superiori, seu per
relationem,seu cōsultationem.extra.de off.legat.licet.C.de rela.
l.j.C.de app.ex illo.iij.q.vj.multū.extra.de app.intimasti.& j.in tit.
de rela.Item reuocato mandato, vel si delegans causam ad se re-
uocat.ff.de iud.cùm prætor.& l.iudicium soluitur.extra.de const.
ecclesia.instit.man.§.rectè.extra.de elect.in causis.extra.de app.vt
9 nostram.†¶Potest etiam delegatus,re integra adhuc existente,
reuocare commissionē quam fecit,etiam si simpliciter vel totam
causam commisit.Idem etiam facere potest,si subdelegatus. re in
tegra moriatur,& causam resumere.ar.in præal.Decre.licet.& sic
f obtinuit.Et de hoc secundum papā,e.ti.in literis.& c.venerabili f.
Item mortuo vno coniudicum datorum, non adiecta illa clausu-
la,Quòd si non omnes,&c.vel,Quòd si nō ambo,&c.extra. eod.
g vno.licet sit ar.contrà ff.de iudi.vēditor.§.iudices.g Sed hoc fallit
quando dignitas non nomen propriū exprimitur.e.ti.quoniā ab-
bas.de hoc s.ver.quid si causa.Item finitur,quādo apposita nō est
h clausula,Quòd si non omnes,&c.si incidat h in perpetuam impos
sibilitatē iuris & facti.extra.de rescr.sciscitatus.& de re iu.ad ꝓban
dum.vt dixi s.§.proxi.ver.verū cum causa.Item lapso tempore ꝯ
10 missionis:vt j.§.fi.ver.item si quod iurisdictio.† Item si instantia
iudicij triennio durauit. C. de iud. properandum ¶Sed nunquid
i omnia acta pereunt lapsu triennij i Dicunt quidam, quòd sic:vt in
k preal.l.§.j.k.ff.e.& post edictum.Alij dicunt,ꝙ ea in quibus grande
periculum vertitur,non pereunt:vt sunt confessiones, & attesta-
tiones,quibus est subueniendum.C.de reb.cred. generaliter. xiij.
q.ij.super.testes enim possent mutare consilium.ff.ad Treb.l.iij.§.
causæ.C.de recep.l.pe.C.de lib.causa,iubemus.Ea verò in quibus
nō est tantum periculi,illa pereunt,sicut est libelli oblatio,litis cō
testatio,iuramenti præstatio,& huiusmodi:vt in primis cōcor.j.
j.de iura.calum.§.sequitur.ver.quid si instantia.Sed secūdū Cano.
l non perit instantia lapsu triennij:vt extra.de iudi.c.pe l.†Sed nun-
11 quid de tēpore triennij ☞ deducetur tempus,quo partes corā ar
☞ bitris fortè fuerunt:sicut ꝯtingit in anno prosequendæ appella-
m tionis m? Videtur quòd nō:cùm hoc non sit iure cautum: vt illud
ar.præ.l.properandum.in plerisq; locis eiusdem l.& extra. de offi.
n del.si quando.Quidā tamen contradicunt n. † Quid si in statuto
12 ciuitatis continetur,quòd lites tam ciuiles, quā criminales certo
tempore sopiantur:& intra illud tempus iudex non cognoscit su-
o per aliqua quæstione o:nunquid post illum terminū poterit cog-
noscere ex illa generali lege,properandum. & C. vt intra certum
tps.l.fi.Dic,ꝙ sic ar.C.de nox.act.l.ij.& ff.de pub.l.j.§.vñ q̃ritur.fm
p Mar.de Fano p.Itē per litis ꝯtestationem factā ꝯcorditer corā or-
dinario

ADDITIONES.

a Transfertur.¶De translato disputauit Gof.& est secunda ipsius q̄-
stio:& tenuit,quòd perit.Respondens ad l.venditor.§.j.ff.de iudi.
vt dicā.j.ver.item mortuo vno.Io.And.
b Licet.¶Facit ad hanc partem.e.ti.si is cui.lib.vj.Io.And.
c Romana.¶lib.vj.Ioan.And.
d In prin.¶lib.vj.Io And.
e Quoniam.secundū Tanc.¶Vide remissionem super ver.itē mor
tuo eo.in fi.Ioannes Andr.
f Venerabili.¶Et sic terminatum est.e.tit.quamuis.lib.vj.Io.And.
g Iudices.¶Ibi dicitur, quòd iudices dati à præside durant in tēpus
successoris:sed dic vt ibi no.illud verū perpetua prius iurisdictiōe
vel ex confirmatione successoris.Io.And.
h Incidat.¶Vnus coniudicum,vt sic iste casus æquet motui,de qua
prædixerat.Io.And.Adde tu ad ver.sequentem,item lapso tēpo-
re:quòd hoc ꝓcedit in cōseruatoribus,etiam quoad negotia iam
cœpta,vt finito tempore cōseruatoriæ,finiatur cō seruatoris po-
testas.Rota in antiq.decisi.decisi.cccxviij.
i Triēnij.¶Hæc quæstio non procedit secundum lect.Petri de Bel.
qui tenet,lapsu triennij instātiam nō perire:et sic ēt post trienniū
ex actis finiri poterit:cū hæc lex illa non vetet,sed punit iudicē &
partem,eiusq; patronū per quē stetit,quò minus prius causa fini-
ret.Hoc etiam recitat Cy.in l.properādum.in prin. & §.sin autem
vtraq;.& §.illo.Procederet ergo quæstio,quando per sententiam
iudicis reū absoluentis ab obseruatione iudicij finitur instantia, q̄
solo cursu temporis sine tali sententia nō finit,fm eū: cōmuniter
doctores ꝯ tenētes eā triennij cursu finiri,vel dato, quòd ñ finiat
sine iudicis sñia:tenēt tñ ex actis,quæ pertinēt ad instātiā finiēdā,
illā finiri ñ posse.qđ planè ipsius legis verba sonare vidēt.Io.And.
k §.j.& vlt.¶Vbi dicitur,quòd causa cadit, ꝓ hoc quod tenuit Gul.
de Suza.& pro hac parte arguit C.iud.sol.l ij.Io.And.
☞ Sed nūqd đ tpe triēnij.¶De hac q.Albri.ī ope statorū ī j.pt.q.lx.
ꝓ doc.l.ꝓperā.§.sinaūt vtrūq;.C.đ iud.& l.scire oport.§.ꝯsequēs.
ff.đ exc.tu.ꝑ Ray.vbi sic distīguit aut tps statuit pti,& factū post ñ
tēet,d §.ꝯsequēs.l.exceptiōē.C.đ ꝓb. aut statuit iudici & iurisdō-
ni,& tūc factū post ñ tēet,ar.l.ij.§.si iudex.ff.đ iu.aut statuit actiōi:
& tūc aut statuit ad substātiā actiōis,& factū post ñ tēt.l.fi.C.đ do
lo.aut circa litis instātiā,& finito tpe finit instātia:sed iudex de no
uo poterit cognoscere, & iudicare nō vigore primæ instātiæ.per
no.in l.ꝓperādū.C.de iud.ī fi.facit aūt l.cū testōr.C.ad l.Fal.Ray.
l c.pe.¶Vide ad quæstionē quod ibi dixi super j. glo. sed plenius de
testi.causam.j.vbi omnino videas.Io.And.
m App.¶Vt patet in cle.de app.quandiu.& est simile quod no.j.de
arbi.§.j.ver.quid si à tempore.Io.And.
n Contradicunt.¶Pro primo dicto facit quod no. Accur.in l.ꝓpe-
randū.post prin.in gl.quidam.vbi tenet de cōsensu partium trien
nium prorogari non posse.Pro secundo facit,quia videt eadē ra-
tio.de confir.vti.vel inuti.cū dilecta.& ibi ꝯcor.Sed ad hoc respō-
detur,quòd non est idem periculum in vtroq;: quia in principali
perit sola instātia cāæ,sed ñ cā:sed lapso tēpore appellatiōis perit
causa:quia rata manet sententia.de app.cùm sit.& in cle.eo.ti.si ap
pellationem.quæ bene facit.vnde primum tene.Io.And.
o Aliqua quæstio.¶Sub.corā ipso no.Ruditer proponit hæc quæ
stio:sed recipe intellectum ponentis.
p De Fano.¶Oldradus in sua disputatione,de qua mecum contulit
Paduæ,intellexit hoc dictū Mar.qñ statuto licet date certā formā
& tempus,tamen ex verbis vel ex mente nō tollebat ius commu
ne prouisum de eo casu:quia tūc cū sublata via statuti ꝓduret via
iuris communis,per l.quoties.de act.& obl.& C.de sepul.vio.q se
pulcrum.agens ea via non patietur exceptionē statuti,quo ñ vtit
ff.quod cū fal.tu.Auth.l.planè.Est tamē aduertendū,an statutū ī-
ponat terminū iudici & iurisdictioni, an iudici tantū.Primo casu
post terminū ñ valeret sñia.C.quando prouo.non est nec.l. cùm
ñ eo die.ff.de iu.l.ij.§.si & iudex.& l.iudex.Secundo casu tenet.C.
vt oēs tam ciuiles.l.vna in fin.de ædi.pri.l.vlt.& sic loquitur.C.de
decur.l.generaliter.lib.x.quæ solum punit iudicem nō finientem
intra tres menses.Ad hoc concor.quod dixi e.ti.de causis.post gl.
in j.q.¶Richardus Malumbra in quæstione sua,quam posuit j.de
ꝓcur.§.nūc breuiter.super ver.licet aūt det.addēs tertiā quæstiō-
nē,refert quosdā tenere,ꝙ ex eadē instātia lapso tēpore statuti,in
tra tēpus iuris poterit cā diffiniri:& inducūt tres leges s.proxi. al-
leg.ipse tenet ꝯriū,vt sic tēpus per statutum instantiæ deputatum
in totum censeatur vice tēporis à iure communi instantiæ depu
tati. Super quo vide quod dixi in præalleg.ver.licet.inducit glo.l.
properandum.super verbo,triennij.quæ à tēpore instantiæ depu
tato excipit certos casus.Ad legem vnic.vt omnes tā ciui.respon
det,ꝙ ibi fauore administratoris,nō fauore expediendæ causæ est
tempus statutum,intra quod,si causa non fuerit finita,recedet ad-
ministrator:& punitur iudex,qui fauorē administratoris violauit
tamē post illos quinquaginta dies instātia iuris communis rema
net,ꝓ qua principaliter tempus nō fuerat limitatū. Eodē mō res-
pondet ad legē fi.C.de ædi.pri.l.ꝙ non principaliter pro causa ter
minanda statutum est tempus,sed fauore operis non dilatandi.Fi
nito ergo tempore,in opere proceditur,manēte instantia, ꝓ qua
tēpus principaliter nō fuerat limitatū.Sic etiam respondet ad l.ge
neraliter.vt statutum.ibi de trimestri tēpore fauore curiæ. Ad qđ
ff.de decur.l.generaliter.§.spurios.non pro instantia principaliter
& sic illa durabit post tēpus trimestre: vel secundū eū quādo lex

☞ poenam

dinario, licet per delegatum fuisset facta citatio: nam tacitè renūciasse videtur, quia res de facili ad sui naturam reuertit. ff. de pact. si vnus. §. quòd si non, vt totum. & vbi negotium cœptū fuit per litis contestationem, ibi finietur. ff. de iud. vbi. ar. ad prædicta. extra de app. si duob. & c. vt debitus. quod plenius prosequere in Sūma
a domini mei, e. ti. §. quòd si eius officium[a]. Item finitur, si duo delegati diuersas proferant sententias. extra. de re iud. c. fi. Itē si quis p sententiam absolutus est, extra. de accu. de his. extra. de collu. c. fi.
b de cal. c. ij. ff. naut. cau. sta. licet[b]. Item si litigantes adinuicem se absoluunt. ij. q. iij. si quem. extra. de mut. peti. c. j. extra. de simo. que-
13 relā. †Item finitur acceptilatione, pacto de non petendo, transactione, & rei peremptione: quibus ēt casibus arbiter sententiā dicere non tenetur, nisi aliquis litigantium intersit. ff. de arbitr. non distinguemus. §. summa, & §. item non est cogendus. extrà, de arbit. ex parte. extrà, de lit. contest. exceptionis peremptoriæ. lib. vj. & in multis casibus, qui sunt j. §. fi. SVMM

ADDITIONES.

☞ pœnā imponit pro eo, quod factū non fuit tēpore statuto, cōtētari debemus illa pœna. ff. de verb. obl. si stipulatio. ne idē factū dupliciter puniatur. ff. de accusa. l. Senatus. & sic circa instantiā remanet ius cōmune. & sic etiā potest dici de l. vnic. vt omnes tam ciuiles. Vbi verò lex solū statuit tēpus terminandi, nec pœnā adiicit: tūc nō factū corrigatur in hoc, vt pereat instantia. Allegat ꝙ notari consueuit C. de legi. non dubiū. hoc tenendo: quod in l. generaliter. instantia nō sit finita, tamē gl. ibi. & in l. properandū. tenet cōtrariū: vt sic in dubio, vbi aliud n̄ appareat, expressè lapsus tēporis statuti ad causam finiendā perimat instantiā: & hoc fortè odio litiū, sicut simile no. ff. si cer. pet. quidā. C. de pa. postquā. Item cum principaliter instantiæ statutū est tēpus, eo lapso indubitatū ꝙ pereat instantia, & quandoq; causa: vt in ap. dixi. s. ver. proxi. ¶Et quia versiculus tractat etiā de termino finiendæ causæ criminalis. et de Richar. locuti sum⁹: veniat eius alia quæstio de accusato de hom. Quis ꝓ p testes corā iudice, cui limitatū est tēp⁹ causæ finiēdæ: pone lx. dierū. accusat fr̄ accusati, vel ipse idē, vel tertius oēs illos testes de falso testimonio illi⁹ causæ ad pœnā falsi: q̄rit̄ an pp hāc litis pēdētiā vltra lx. dies possit finitio primę causę tardari. Incipit q̄stio, ex forma statuti, & prolixè tractat illā. & vide hāc p Cy. in l. j. q. accus. non pos. in trib. vltimis q. Diffinitio in hoc residet, quia dicit quicquid pro differenda sn̄ia in causa homicidij allegari posset, tēdit ad hoc, ꝙ ꝓbata falsitate testiū accusatorū, ꝓbata eēt īnocētia accusati, & de homicidio videretur esse purgat⁹. Hoc enim deficiente, ad quid fieret dilatio. Nō enim formatur quæstio, cū ipse accusatus excipit de falso. Nā etiam in accusatore esset diuersum, an accusaretur, an exciperetur. Dicit enim lex, ꝙ nō relatione criminum, sed innocentia reus purgatur. ff. de publ. iud. l. is qui. & de adult. l. ij. §. si publico. saluo casu prædictæ legis primæ. C. qui accusare non pos. & de seruis fugitiuis. quicūq;. §. sanè. ff. quando crimen quod fert̄, est tale, et sic præiudiciale: quòd si de illo constabit, n̄ est possibile illud, de quo prius accusabat̄, fore commissum. Si hoc de accusatore, fortius in teste. Cùm igitur accusatio testiū per accusatum, vel per alium facta ad pœnā falsi, nō releuet accusatum, cum res inter alios acta, &c. C. quibus res iud. non nocet. l. secunda. & quoad casum l. iii. e. ti. quæ si locum habeat in eodem delicto: vt dicit ibi gl. fortius in diuersis, vt hic. Sic etiam per casum conuersum. l. Lucius. ff. de infa. Cùm igitur non subsit causa quare, vel ad quid: ergo non differetur sententia, ff. ad Velle. aliquando. in fin. & differēs, cū causa nō subsit, in pœnam incideret. Dicit etiam executionem non differendam, etiam si falsitas testiū exprimeret: in hoc s. quòd viueret ille, quem accusatus dicit̄ occidisse. Multis videtur hoc durū: cùm facta decapitatione homicidę, non sit locus temperationi. si tempus datum esset ad finiendum, & nō exequendum, ego differrem. Nec puto Richardum æstimasse cōtrarium, secundum quem ēt si per suę causæ acta, vel propter illa, puta de consociis vel complicibus accusatis cum illo, constaret īnocentia accusati vel illum absolueret, vel non exequeretur, si iā condemnasset. Allegat etiā ad Sillan. l. & si certus. & seruaretur, vt dicit lex. j. ff. de quæstio. ad fin. & l. diui fratres. de pœnis. ¶ Si autē accusatus de falso excepisset ꝯ testes, & iudex videret, quòd malitiosè differendi causa proponeretur exceptio, non est diffinitio vltra xl. dies differenda metu pœnæ. C. de iuramen. cal. l. j. de legatis. si in fraudē. extrà. de rest. in integ. sciscitata. Idem dicit si accusatus se arctauit, quia prius potuit excipere: & modò sic arctatur tēpus, quòd exceptio examinari non potest. Facit. C. de tempo. rest. in integ. l. petendæ. & de temp. app. nemo ad fi. si verò quia accusans tardè produxit, vel aliàs, nō est quod sibi possit imputari. nec aliquo modo examinatio exceptionis, & diffinitio fieri potest intra tēpus, poterit differri sine metu pœnæ. C. de adulteriis. l. fi. ad fi. ff. de execu. tu. l. si cùm ipse. determinationem enim recipit statutum à iure communi propter necessariam & iustam cām ff. de mu- ne. & hono. vt gradatim. §. j. C. de nox. l. ij. ff. de fer. l. si cui. ff. de ritu nup, quanquam. Ad materiā facit quod scripsi j. de accu. §. fi. i ver. gradum septimum. Io. And. Adde. dum Io. And. vult, quòd in dubio tempus intelligatur præfixum instantiæ fauore litium dirimēdarum, quòd Bal. in l. fi. C. vt intra certum tempus. dat doctrinam cognoscendi, & dicit ꝙ aut tempus apponitur à lege vel à statuto loquente in rem: & tempus præsumitur præfixum instantiæ. Aut statutum loquitur in personam iudicis, & tempus videtur appositum iudici, & hoc sequitur Azo. in l. properādum. C. de iud. dicēs esse idē de mente Iac. But. Sali. & Ful. ibi. quia Sali. allegat pro primo membro in argumentum text. in l. peto. §. frater. de leg. ij. pro secundo mēbro allegat l. pater. §. xv. de leg. iij. & idem voluit Bal. in l. obseruare. §. proficisci. ff. de off. procon. in iij. q. Adde etiam, dū vult, quòd si statutum imponit pœnam pro eo quòd factum non fuit, quòd remanet ius commune. Si verò non apponit pœnam, tunc pereat instantia: quòd hanc opinionem sequitur Alex. in d. l. properandum. Ab. consi. xvj. inci. in quæstione fratrum, vbi etiā tenet quòd tempus instantiæ currat in causa ciuili, quando tēpus per statutū est limitatum: licet testes fuerint accusati de falso. allegat Io. And. hic, & Richar. Pau. verò de Cast. consi. ccxxxviij. incip. videtur dicendum. post multa residet etiam cum opin. Ioan. And. licet sibi aliter videatur. Quam opi. etiam sequitur Ab. in c. de causis. extra. e. Scias tamen secundum Ang. in d. l. properandum. quòd licet iudex non possit post tempus instantiæ diffinitiuè pronunciare, tamen potest absolutoriè pronunciare ab obseruatione iudicij, per l. fi. C. vt intra certum tempus. quam dicit singularē: subdens hoc fallere in casu singulari, l. pe. C. de naufra. lib. xj.

a Officium. ¶In fin. & vide quod dixi de purg. ca. c. pen. super vlt. gl, & de accusatio. ad petitionem, super j. gl. & ad hunc vers. remisi in Decre. vt debitus. de app. super gl. sed nunquid. Io. And.

b Licet. ¶Secus si condemnatus fuisset: quia tunc restat executio, quam facere potest. De hoc s. §. ij. in fi. sed absolutio non requirit executionem. quod per se patet. & no. de app. pastoralis. in gl. hęc ratio. Ioannes. Andr.

QVAESTIONES.

§ 1 An delegatus poterit ꝯmittere reseruato & retēto sibi consilio, hoc est ꝙ ipsum cōsulere debeat. item quid si dicat cōmitto tibi causam, vt sententiā feras, nisi te reuocauero: vel quid si dicat cōmitto tibi causam quandiu te reuocauero. de his vide Inno. in. c. si pro debilitate. de off. deleg. vbi tenet ꝙ ille cui cōmissa est quæstio isto modo non potest ferre sentētiam.

§ 2 Quid si delegatus aliū subdelegat sciente & patiente primo delegante. vide. l. j. §. omnia. ff. de exercit. per Guil. de Cu. et Ray. qui videntur tenere ꝙ valeat.

§ 3 In l. lex est comm. & c. de legi. super verbo virorū. nota hic ꝙ mulieres nō pn̄t esse ad facienda statuta, nec iura inquirē. hoc tenet Albri. in lectu. l. humanum. de legi. hoc, idem Bal. & Ange. in cōmissionibus quæ fiunt si dicimus, cōmittim⁹ potestati & eius curiæ talem quæstionem, intelligitur tantum illis esse cōmissam qui sciunt de iure disceptare, et non iura inquirere.

§ 4 Pone. mādata fuit iurisdictio sub ꝯditione vel die certa: postea iste sic delegatus processit in causæ cognitione ante conditionē, vel diē, de consensu partium: vel prin. postea moritur iste delegatus Querit̄ an iurisdictio eius sit perpetuata, vel non. & dic ꝙ nō, per. l. ii. §. & si iudex. de iudi. fac. c. cū plures. de off. deleg. lib. vj. præterea iste delegatus habet tātūmodo spem iurisdictionis, insti. de obligatione. §. ex cōditionali. nō aūt plenā iurisdictionē, nisi cōdictione vel die extante. Ad hanc quæstionē facit optime lex. iii. C. de iur. om. iud. vbi dicit̄ ꝙ priuatorū consensus &c. secus si prius aliquam iurisdictionē haberet. l. j. de iur. om. iu. ff. de iudi. & hæc est vera solutio: licet aliqui ꝯ. præterea ante ꝯdictionē vel diem neque habitu neq; actu dicitur eē iudex. & ideo non potest præuenire tp̄s: secus autem in ipso die, quia tūc si ex ꝯsensu partiū ꝓrogaret, tūc dr̄ esse iudex actu & habitu. & hæc q. fuit disputata Bononię p do. Io. An. & Pau. de Leaz. in c. de causis. de offi. deleg.

§ 5 Item quærit ipse ibi: pone ꝙ delegatus datus est ad diem, tulit sententiam in vltima die, an post terminum possit sententiam executioni demandare? & dicit Hostien. in c. consuluit. e. tit. ꝙ sic: quia istud est quasi declaratiuum ad præcedentia. pro hoc l. 1. C. de re iud. tn̄ Hu. & Io. tenuerunt ꝯriū. 27. q. 2. si homo esses. quia executio sententię, est actus iurisdictionalis. j. e. c. si delegatus. lib. 6. Io. And. distinguit concordādo dictas opiniones: aut terminus adiicitur decisioni, aut iurisdictioni. Primo casu potest sentētiam executioni demandare: secundo non, quia mandare executioni est actus iurisdictionalis, vt d. c. si delegatus. Pau. de Leaz.

§ 6 In l. i. de off. pr̄si. ibi in tex. legati Cęsaris. ex hoc verbo dicit Mat. de fauo. ꝙ cū papa fecisset legatū suū in Lombadia archiep. Rauenæ, ipse legatus excommunicauit cōe bononiæ, quia distraxerat bona epi Imolēsis, vt dicebat tamē ante excōmunicationē mortu⁹ erat papa: & hoc sciebat legatus. opponebat sibi per cōe Bononiæ excōmunicationē nō valere: quia morte delegātis fa-

☞ cta erat

ꝑfecta erat delegatio, & sic nõ valebat excommunicatio. & sic fuit iu
dicatum ꝑ plures sapientes. sed dic. Mar. ꝑ istã literam dicebat ex-
cõicationẽ valere cum legatio adhuc teneret: qa ipse delegat⁹ à
papa erat ordinarius, vt hic vr̃ in legato Cæsaris, & isti non amit-
tunt iurisdictionem morte mandantis extra. de offi. dele. c. licet.
& sic fuit iudicatam ĩ curia Roma. pro hoc. ff. de iur. om. iu. l. mo-
re. & l. quia. ad hoc vide nota. ĩ. de legato. §. finit. ver. pone ergo.
7 Si lata ẽ sñĩa per quẽdã tãq̃ delegatũ. cũ nõ esset an potuit
ꝯfirmari ab eo qui potuit delegare. quidã dicũt ꝙ sic, per. l. instar.
C. de iur. fi. quia vbi iurisdictio deficit nihil operatur rati habitio,
no. in l. i. C. vbi de cri. agi op. & l. i. C. q ꝓ sua iur. & extr. đ re iud. c. i.
8 In. l. i. §. si iudex. ff. de iudi. pone est delegata causa alicui. vt
eam intra mensem terminaret. & vlterius inter eos iurisdictionẽ
nõ haberet: cũ infra mensem nõ posset cognoscere, ꝓrogauerũt
partes iurisdictionẽ vt vlterius cognoscere posset. modo quærit̃
an vltra mẽsem cognoscere possit inter eas partes. dicũt quidam
ꝙ nõ, quia expresse vetitũ est, & fines mãdati &c. tamẽ ista litera
facit cõtra, & facit in eo cui specialiter prorogatio fuerit inhibi-
ta, & in nr̃o casu nõ fuit inhibita. ergo p̃t, nõ ob. C. qñ pro. nõ est
nec. l. cum nõ eodẽ die. quia ibi nõ ꝯsenserũt de prorogatiõe. qđ
potuissent vt hic. & sic intelligitur l. illa. Guido de Suzaria.
9 Refert Io. Cal. in c. fi. de offi. del. ꝙ quidam disputauit talem
quæstionẽ. legatus de latere commisit cãm cuidam đlegato. Iste
delegatus cõmisit citationẽ, sed post recessum legati fuit facta ci-
tatio an talis citatio, valeat, & sit perpetuata iurisdictio. & quòd
non valet arguitur: quia verba sunt intelligẽda &c. de ele. resi. ca.
relatũ. l. i. §. hęc verba. ff. qđ quisq; iu. & ideo ista citatio nõ valuit.
econtra ꝙ valuit, quia sufficit ꝙ citatio sit ĩcepta: & citationis tres
sunt partes. s. cõmissio, vocis, emissio. & relatio: & per cõsequens
videt̃ valere. & hãc partẽ tenet ꝑ c. licet. extra. de offi. dele. Io. Cal.
10 Nota ꝙ si iudex ordinarius reuocat iurisdictionẽ delegatã,
quæ in se tãtũ residet, partes ꝯmuni ꝯsensu nõ poterũt procede-
re corã delegato: quia non tangit ius partis ista reuocatio, vt no.
Inn. in c. cum contingat. extra de rescriptis.
11 Quid si aliqs ẽ absolut⁹ ab ĩstãtia iudicij ꝑ đlegatos ã poterit
vlteri⁹ agere corã illis. viđ ĩ c. examinata. extr. đ iud. ꝑ Ab. & tenet
ꝙ sic, vl̃ ob cãm c. in literis. de off. deleg. quia illud est quando tu-
lit sentẽtiam diffinitiuã: secus si absoluit ab obseruatione iudicii.

SVMMARIVM.

1 *Delegatus quibus ex causis potest recusari?*
2 *Familia reprobat aliquem propter dominum suum & econuerso, omnes de familia recusantur propter eum.* 3 *Suspicionem tollit par affectionis causa.*
4 *Repellitur iudex in causa sui socij, durante societate: pòst non. & quid de magistro in causa sui scholaris.* *Doctor est iudex sui discipuli.*
5 *Iudices reciproci habentur suspecti.*
6 *Conquerens de subdito suffraganei sui coram ipso suffraganeo, an sit audiẽdus: an verò ipse subditus possit suffraganeum recusare.*
7 *Episcopus alterius diœcesis dans literas contra aliquem, potest recusari.*
8 *Literæ impetratæ ab episcopo communi, non sunt impugnandæ.*
9 *Prælatus ecclesiæ impetrans nomine ecclesiæ suum consanguineum in iudicẽ, an ille poterit recusari.*
10 *Prælatus ecclesiæ non est dominus rerum ecclesiasticarum, sed procurator: & si sit aduocatus, procurator vel assessor in eadem causa, an admittatur.*
11 *Aduocatus, an quis possit esse in causa, in qua fuit iudex.*
12 *Iudex an possit esse quis in sua cã, vel suorũ, & quid si sit testis in eadẽ sua cã.*
13 *Inimicitia post reconciliationem an repellat iudicem.*
14 *Episcopus à quo appellatum est, si archiepiscopus fiat loco eius ad quem appellatum est, an possit cognoscere.*
15 *Personæ, q̃ sint incapaces iudicialis dignitatis: & cãæ, in qb. repellũtur iudices.*
16 *Fideiussor an possit esse iudex in causa rei. & quid de fratre fideiussoris.*
17 *Cã qua repellitur ꝓcurator, vel arbiter, eadẽ repellitur ordinarius & delegat⁹.*

7. §. Superest videre quis valeat recusari. Recusari au-
tem potest delegatus, si sit suspectus: vt
iij. quæstio. v. quia suspecti. extra. de excep. cùm inter. C. de iudic.
a apertissimi. quod potest ex multis causis [a]. Primò si sit dominus
impetrantis. extra. eod. causam quæ. iij. quæst. v. accusatores. iij. li-
cet sit. argu. contra, extra. de for. compet. ex transmissa. vbi de hoc
b secundum papam [b]. † Idem credo in vasallo impetrante. xxij. qu.
v. & de forma. extra. vt lite non contest. accedens. j. C. de asses. l. fi.
c Item si est nimis ei familiaris, vel commensalis eius [c], eod. titul.
d insinuante. & iij. q. v. accusatores. & c. j. vbi no. q sunt familiares [d].
Item si sit nimis fauorabilis alteri parti. extra. de rescr. ad hæc. ex-
tra vt lite non contest. accedens. ij. Item si ipse seipsum impetra-
uit, vel impetrari procurauit. ff. de proc. quæ oĩa. ibi suspectus est
&c. & arg. ff. de orig. iu. prætor. C. ne quis in sua causa iud. l. vnica.
ff. de arbitr. l. pen. C. de assess. l. fina. in fin. ibi, iudicare. ff. ad l. Cor-
nel. de fal. vxori. §. qui se. Item si ad petitionem alterius partis da-
e tus est. ff. de iudic. l. obseruandum [e]. extra. de of. delegat. insinuãte
¶ Itẽ si sit comes aduersarii, seu aduersari⁹ est de familia eius, vel
libertinus, vel filius eius. ff. de of. pręsi. senatus. C. si quacunq; pręs.
po. l. vnica. C. de epis. audi. si præses. ff. de iur. omn. iud. qui iurisdi-
ctioni, extra. eodẽ. cũ R. ff. ad l. Iul. repe. l. ij. & iij. Sed hoc ñ semper
2 verũ est: vt extra. de fo. comp. c. cũ contingat. de offi. archi. c. fi. †
f Item si est inimicus, vel suspectus [f] iij, quæst. v. quia suspecti. arg.
ff. de suspect. tuto. tutor quoq;. §. si tutor inimicus. ff. de procurat.
q exilio. ff. de liber. causa. si pariter. C. de iud. apertissimi. ¶ Itẽ si sit
inimicus domini mei. Nã propter dominũ recusat aliquẽ tota fa
milia: & econuersò omnes de familia recusantur propter eũ. C. si
quacunq; præ. po. l. vnica. Itẽ si est familiaris inimici mei: vt in prę
3 di. l. & extra. de accusat. repellãt̃. † ¶ Itẽ si est concanonic⁹, vel so
g cius specialis [g] aduersarij. extra. eodem. cum R. ff. pro soc. verũ. re
spon. primo. & in concor. quæ sunt ĩ. versic. item si sit de terra: &
ver. sed quid si. nisi fortè in causa tertij concanonici, quia tũc par
affectionis cã suspicionẽ tollit. ff. de ritu nu. non solũ. §. de vno [h].
h ¶ Cardinalis potest tñ dari iudex in causa alterius cardinalis: vt
extra. de electio. querelã. extra de excep. cũ venerabilis. Sed põt
dici, quòd ibi nõ fuit exceptũ. extra. de accusationibus. ad petitio
nem. vel fortè ibi ex certa scientia principis fuit dictũ, quòd non
4 posset recusari. ĩ. tit. de recusatio. §. ij. ver. quid si sit cã. † ¶ Quid si
sit socius in eadem domo? Dic ꝙ durãte societate repellitur. pòst
i ñ. ar. extra. de officio dele. cũ [i] R. vbi ꝯcanonicus repellit̃. ¶ Quid
de magistro in cã scholaris? Dic ꝙ nõ est quæstio, quia doctor est
iudex in cã: vt C. ne fil. pro pa. Auth. habita. & in proœmio Dige
storum. §. penult. Sed ꝯ, extra. de offic. delegat. causam, quæ. vbi si
subditus contra alium impetrat dominum suum, quia aliàs iudex
suus est, potest dominus recusari. Sic si scholaris contra nõ scho-
larẽ ĩpetrat magistrũ, videt̃ posse recusari: secus si contra schola-
rem: quia tunc par affectionis causa suspicionem tollit. ff. de ritu nup.

ADDITIONES.

a Causis. ¶ quæ omnes sunt exempla suspicionis, quæ est vnica
causa recusationis: vt author fatetur infr. de recu. §. iij. in prin. Est
aũt sciendũ, quòd suspicio delegati papæ probatur corã collega
vno vel pluribus, si dati sunt cũ clausula, Quòd si nõ oẽs, vel ꝙ si
ambo. aliàs itur ad arbitros. eo. tit. si contra vnum. libr. vj. Io. And.
b Papam. ¶ Vbi scripsi in glo. hic patet. Ioan. And.
c Eius. ¶ Et Gul. Ang. idẽ dicit in eo, qui à parte recipit magna do-
na, per l. vnã. ff. ad l. Iul. de ambi. secus in paruis. ff. de of. ꝓcon. l. so
lent. vide de rescrip. statutum §. insuper. lib. vj. Ioan. And.
d Familiares. ¶ Gl. illa est in summa quæstionis: & idẽ vide not. de
testi. in literis. in gl. ij. Ioan. And.
e Obseruandũ. ¶ Dic vt ibi not. & eo. tit. cũ R. in vlt. gl. & de foro
compet. cap. j. in vlt. Ioan. And.
f Suspectus. ¶ Quę suspicio oritur etiam ex inimicitia nõ capitali:
& sic nõ est necesse talẽ exprimere. Nõ ob. ff. de adi. le. l. 3. in fi. qa
vt dicit Gul. Anglic. de recusa. in iij. col. iudex ruit in reũ ẽt inuitũ
ff. de verb. obli. inter stipulãtẽ. §. j. nõ sic testator in legatariũ. Vn-
de nõ mirũ, si leues inimicitię, q̃ non adimunt legatũ, impediunt
iudicẽ. Nec obstat in Aut. de testi. §. si verò qs. col. vij. vbi leuis ini
micitia nõ repellit testẽ. Ratio patet ĩ. §. vlt. in fi. Ioannes Andre.
Adde tu, ꝙ eo ipso ꝙ iudex manifestat intẽtionẽ suã dicẽs ꝙ talis
ñ hẽt i⁹ ĩ cã, p̃t vt suspect⁹ recusari: qa ex his verbis reddit se suspe-
ctũ. Rot. in antiq. deci. dec. cclvj. Inn. in c. irrefragabili. ext. đ of. or.
g Spãlis. ¶ Extra domũ, vt differat à ver. seq. Et Gul. An. ĩdistĩctè re-
pellebat sociũ ꝑ l. stari alleg. q̃ đt, ꝙ societas est altera fraternitas.
h De vno. ¶ Per hãc legẽ dicit Gul. Angl. vbi s̃. ꝙ reus recusare nõ
p̃t iudicẽ ex cã, ex qua etiã recusare posset ipse actor. alleg. etiam
l. in arena. C. de inoffic. & l. quoniam. C. de hæreticis. Dari potest
exemplum, quando contra consanguineum meum inpetro iudi
cem ex eadem causa communem inimicũ sibi & mihi, in his quę
iudicis personam afficiunt: de quibus ĩ. §. proximo, non puto eũ
intellexisse, aliàs nil valeret materia illius §. Item illæ non sunt ꝓ-
priè recusationes, sed exceptiones. Primùm dictum mihi nõ pla-
cet, quòd actor sponte vadens coram inimico, compellat reũ liti
gare coram illo. Facit de cõuer. coniu. quidam. & c. placet. de ele.
ab eo. in fi. lib. vj. nec est bona æquatio dicere, Impetraui ꝯ te cõ-
munem consanguineũ cõcanonicũ, vel magistrũ. de quo ĩ. ver.
ij. tu non potes illũ recusare: ergo nec communẽ inimicũ. ibi eñ
recuso, quia tuus, qđ ñ possunt te replicãte de facto meo scilicet
ꝙ est meus. hic verò recuso, qa meus: de tuo facto replicare ñ po
tes, licet de meo possis: puta ꝙ sibi recõciliatus sum, vel ꝙ ꝯsensi,
vel aliquid tale. Non obstat. l. in arena. & l. qñ. & decret. penul. &
vlti. de adulte. in illis eñ criminis paritas ab agẽdo vel excipiẽdo
reiicit criminosum: hic nõ est crimẽ in recusante, Vltra hoc satis
est vehemens p̃sumptio. ꝙ suspicionis cã in reo ꝑdurans sit ꝑ oc
cultam reconciliationẽ in actore sublata. Io. And.
i Cum R. vbi. ¶ P. & Ab. posuerũt istud dictũ & sequẽs. Io. Andr.
Adde tu, ꝙ si iudex aliàs esset tantæ integritatis, bonitatis & fidei,
ꝙ nulla ꝯ eum posset esse suspicio: ꝙ ĩ quãplurimis ex his causis
hic enumeratis ñ admitteret̃ recusatio. Ita do. Ant. quẽ ferè oẽs
sequuntur, in c. postremo. extra. de app.

nupt.non solum.§.de vno,Item si habet consimilem causam.ex-
a trà, de iudic.causam:quæ a. & de testi.personas.† Item si vn9 est
5 iudex alterius vt quia impetraui te contra Titium,& tu me contra Mæuium:hic Meuius recusabit me,eo quòd es iudex meus in cã Titij,& Titius te ex eo,qa sum iudex tu9 in cã Meuij): hi eñi re
b ciproci iudices suspecti sunt b. C.de iud.properandum.xvj.quæst. ij.visis.ibi.humanum est,eum vereri,&c. & ibi: vnde fit vt in partem,&c.viij.quæst.ij.c.j.xj.quæst.iij.quatuor.extra de collu. detegen.c.j. Vnde nullus potest esse conseruator deputati conseruatoris sibi:vt in Constitut. Alex.IIII.de officio delegat. quia de cõ
c seruatoribus c. ¶Idem est,si cum altera partium litem habeat. ff. de excusat.tuto.ꝓpter litem.C.qui da.tuto.vel cura.poss.Authẽ. si curatoris.extra.de officio deleg. cum super abbatia. in casu.ibi scripto.¶Item si est sufraganeus aduersarij mei. extra. vt lit. non contestat.accedens.& de pur.cano.cùm in iuuentute. & hæc nõ
d est probanda,cum sit notoria d.¶Sed quid si conqueror de subdito suffraganei mei coram ipso suffraganeo:nunquid poterit subditus suffraganeum recusare? argument.quòd sic in præ. c. accedens.& xvj.quæst.ij.visis.ibi:humanum est,eum uereri,&c.extra. de foro competenti.cap.primo. Contra credo,quòd ex hoc so-
e lo, cùm sit ordinarius eius e quia actor sequitur forum rei. C. de iurisdictione omnium iudi. iuris ordine.xj. quæst.j. experientiæ. extrà, de foro compet.cum sit.argumen. ad hoc extra de officio
7 archidiac.c.fin.†¶Quid si impetro literas contra te ad episcopũ
f meum f?Videtur ꝙ possis eum recusare.arg.extra.de offic.deleg. causam.vt lite non contes.accedens.j.quia episcopus loco domini est,& ego sum de ipsius diœcesi:vt ibi.& s̃.versic.j.Posset tamẽ
g esse secundũ Vincentiumg,quòd si ego possideo,& tu ex actor h
h non potes recusare ex hac causa. Et quòd cõmittitur episcopo meo causa,quoniam ille aliàs iudex est,& ratione mei,& ratione
i rei i: secus autem si est,vbi aduersarius meus præsidet.Sed si impetraui contra te literas ad episcopum cõmunem tibi & mihi: non potes literas impugnare, vt extra.de seten.excom. cum illorum.
8 †¶Item si sit de terra aduersarij oriundus,vel eius clericus:secus si eius episcopus esset,secundum Vincen.extra.vt lite ñ contest. accedens.ij.quod B.non admittit:sed potest esse sufficiẽs causa in compatriotis extra suam patriam constitutis:puta in scholaribus vel mercatoribus,& huiusmodi, qui se diligunt velut fratres:vel econtrà in indigenis contra alienigenas.arg.ff.de hær.inst.nemo dubitat.§.qui frater.ff.de verb.signifi. latæ culpæ.§.amicos.ff.pro soc. verum. quia inter indigenas & alienigenas liuor inuidiæ re-
k gnare consueuit.vt extra.de instit.ad decorẽ secũdum d.meum k
¶Item si sit consanguineus. vel affinis,vt vitricus vel priuignus. ff.de iniur.lex Cor.in prin.ff.de lib.caus.si pariter. extrà de appel. postremò.iij.quæst.ij.absens.ij.ff.de procur. sed hæ personæ. & l.
l aut affinitate.¶Quid si non est cõsanguineus,est tamen affinis l? Respond. idem est.ff.de procurat,aut affinitate.Intuenda tamen est persona,secundum Vincentium:nam talis posset esse consanguineus.qui recusari non debet,vt d̃t:vt si sit monachus Cisterciẽn.iiij.q.iij.c.placuit.§.item in crimi.ver.item testium.ff.de testib9
m l.iij.ff.de re milit.non omnes.§.à Barbaris m.†¶Quid si prælatus
9 alicuius ecclesiæ impetrat nomine ecclesiæ aliquem suum ꝯsanguineum in iudicem,nunquid ille poterit recusari? Et videtur ꝙ sic.cũ sit consanguineus impetrantis:vt in præ.c.postremò.extra vt li.non contest.accedens.ij. Contrà:quia non est causa prælati, sed ecclesiæ. Quod patet, qa in ea testificari põt.extra.de testi.veniens.ij.& c.insuper.xiiij.q. ij. sup prudentia.nec emolumentum vel damnũ ad ipsum spectat,imò ad ecclesiam.ij.q.vj.biduũ. ver. palàm.ff.quando app.sit l.i.§.impropria. quia ipse non est dominus rerũ ecclesiasticarum,sed procurator.extra.de dona.c.ij.xij.q.
n j.si priuatum. & hoc tenet Aegidius n. †¶Item si fuerit aduoca-
10 tus vel ꝓcurator vel assessor o in eadem causa:vt in præallegato
o cap.postremò.ij.quæst.vj.statuendum.ff. de iurisdictione omniũ iudicum.prætor.arg.ff.ad Trebel,ille §.pen.ij.quę.j.de manifesta. § sed sciendum.C.de postul.quisquis.in princ.C.de assess.nemo. in fi.veruntamen qui fuit aduocatus, potest esse iudex ordinari-
p us,secundum Vinc.vt in præ.l.prætor p.†¶Quid ecõuersò,si qs
11 velit esse aduocatus in causa, in qua fuit iudex?Respon.nullo iure ꝓhibet̃:honeste tñ facit, si abstinet ne malũ commerciũ præsumatur,tempore quo iudex erat,habuisse. De hoc j̃.de aduoca.
12 §.j ver.item ꝙ fuit.†¶Item si fuit testis in eadem causa.ff. de testibus.l.fin.C.de assess.l.fin.in prin. & in si.Item si velit fieri iudex in causa sua,vel suorum.vt C.vt nemo in causa sua iud.l.vnica.extra.de offic.archi.c.fin.extra de foro competen. cum contingat. ff.de iurisdict.omn.iud.qui iurisdictioni.argument.contrà.extra.
q de pœnis.Romana.lib.vj.ff.de offi.præsi.l.Senatus q.j̃.versi. item quod vult esse. Item si ab eo ritè fuerit appellatum in illa,vel in
r alia causa. extra de app.ad hæc.j.r.& c.directè.& c.acceptam.& c. Romana.§.cùm verò his.lib.vj. C.quomodo & qñ iudex.si vt ꝓponis.C.de episcopali audi.nemo.l.distin:si quis ꝓpostera. extra.

eod.suspicionis.Itẽ quia prætium recipit,vel hæres institutus est ab impetrante.extra de ui.&ho.cle.cum ab omni.ff.de procu.aut affinitate.ff.de iudi.Iulianus ait.¶Itẽ si sit inimic9 meus,vel mihi
s suspectus s: vel timet aduersarium meũ,vel ab eo per pecuniam est corruptus,vel ex aliqua causa speciali minus diligit.xj.quę.iij.
t quatuor t.de re iud.cum æterni.respon.j.ver.caueat.& seq.iij.q. v.quia suspecti.prope fi.& in prin.& quasi per totam quæstionẽ. ff.de libe.cau.si pariter.C.de iud.l.apertissimi.Et causæ inimicitiarum sunt specificandæ. C.de test. Aur.si dicatur.ff.loc.si merces.
13 §.si culpæ.extra.e.suspicionis.†¶Item quòd quondã fuit inimi-
v cus,licet reconciliatus fuerit v.iij.q.v.accusatores.j.extra. de app. proposuit. ¶Item quòd est de minoribus iudicibus vnde de tali summa cognoscere nõ valet.ij.q.vj.ei qui.§.diffinitiua.ver.item cum certa.¶Item si agitur de priuilegio papę,non potest ali9 co-
14 gnoscere de eodem extra.de iudic.cùm venissent.†Item si prius fuerit ab eo appellatum, qui tunc erat episcopus, & nunc factus est archiepiscopus loco eius,ad quem appellatum fuerat, nõ potest cognoscere:vt in concor.quæ sunt s̃.ver.item si fuerit aduocatus.& versicul.item si ab eo.argumen.contrà.extrà de electio
x querelam.in principio vbi de hoc x. ¶Item in l.Corneli.de iniu.non

ADDITIONES.

a Quæ.¶Quod dic vt ibi dixi.in glo. bene dicit.Io.And.
b Sunt.¶Si cãæ sunt arduæ,dixit Vber.vbi tractat d̃ recus.deleg.H. hoc e.ti.vbi tractat de recus.§.quæ sunt iustę.hẽt hãc ꝓ iustissima & ẽ sexta in nu. & dicit ibi ꝙ magister suus tales iudices vocabat cessionarios,quasi inter se essent ꝓcessus.& in hoc ibi instat. I.A.
c Conseruatoribus.¶Cuius mẽtem vide e.ti.c.fi.in prin.lib.6. I.A.
d Notoria.¶Est tñ ꝓponẽda,vt dixi ĩ pal.decr.accedẽs.j̃.sup j.gl.& vt scripsi e.ti.index.li.6.in gl.añp.ista recusatio,qa respicit dignitatẽ,afficit successorẽ:licet prim9 dat9 fuerit sub noĩe dignitatis.I.A.
e Eius.¶Hoc tẽuit H.ĩ Sum.d̃ app.vbi tractat d̃ recus.§.ex qb.cau.ĩ fi.dicẽs,ꝙ sec9 eẽt,si illũ ĩpetrasset ĩ d̃legatũ.Sed hæc rõ,ꝙ sit ordinari9,parũ valet:q̃ ꝯcluderet idẽ ĩ pře vł ꝯsang. ipi9 epi illũ ĩpetrãte,vł corã illo agẽte.vñ primũ teneas.nõ ob.gñale,qđ seqt̃, ꝑ qđ reo ñ tollit̃ recusatiõis bñficiũ.Nõ ob.dec.vl.d̃ of.ar.licet.n.familia epi possit corã ipo ꝯueniri,ñ ꝑ illđ seqt̃,ꝙsi familiaris corã ipo ꝯueniat aliũ,ꝯuẽt9 illũ recusare ñ possit:vł ꝙ volẽs familiarẽ eius ꝯuenire,ñ possit vti remedio,qđ scripsi d̃ for.ꝯp.si qs ꝯ̃.I.A. Adde tu ꝙ ordinari9,cui assistit assessor suspect9,ṗt&ipe vt suspect9 recusari.Ita Ab.Sic.ĩ c.j.ĩ 3.c.q̃si ĩ fi.ver.et fm hoc d̃cidit.ex.d̃ iu. An aũt papa vł ĩpator possit recusari,vt suspect9?Dicas ꝙ ñ.fm d.Ab.Sic.ĩ c.qrelã.ĩ 2.co.vltra med.ext.de ele.idẽ ĩ c.cũ venissent.ext.de iud.
f Meum.¶Hoc hodie ñ ꝓcedit ꝯ̃ reum alterius diœcesis,ꝑ Decr. statutum.de rescr.§.cum autem.lib.vj.Io.And.
g Vinc.¶Qui hoc notat in Decre.causam quæ.eo.tit. Ioan. Andr.
h Actor.¶Ineptè loquit̃ Vinc.& Gul.Si eñi actor impetrauit,certũ est ꝙ nõ recusat,si possidẽs impetrat:puta interdicto de retinẽda.ergo ipse est actor.Ioan.And.
i Ratione rei.¶Parum valet hæc rõ,vt dixi s̃.proxi.ver.Ioã. And.
k Meũ.¶In Decre.ꝑallegat.accedens.& in Decr. litigia de appell. lib.vj.vbi scripsi in glo.ij.Io.And.
l Affinis.¶Hic ꝑdixerat,ꝙ nõ aduertit: qa iste ver.fuit additio.I.A.
m Barbaris.¶Hoc not.ipse Vincentius de app.postremo.vbi etiam allegat Decr.mandata.de præsum.Io.And.
n Aegidius.¶Tu dic contrà,vt dixi in Decr.insinuante.eo.ti.in gl. hoc videtur.Ioannes And.
o Assessor.¶Assessor si impetratur ab appellato q ex illi9 ꝯsilio obtinuit.procedit recusatio. Cessat autem,si impetrat appellans.huius ratio potens est.Ioan.And.
p Prætor.¶Recusari tamẽ potest,& tũc delegabit,vt ibi.Vincent. autem illud dixit vbi s̃.Io.And.
q Senatus.¶Ad Decre.respondet vt ibi not. lex facit ꝓ Ioãne An.
r Hæc.j.¶Hoc intellige vt ibi dixi in tex.& pleni9 sup gl.vni.I.An.
s Suspectus.¶Hoc dictum fuerat s̃. t Quatuor.¶Extrà lib.vj.
v Fuerit.¶Sup.nouiter.vt ꝓbat canõ allegat9.& ibi.de hoc.& de simo.ꝑ tuas.in glo.pp.alias in aliqua suspicionis cã,q̃ cessauit,dicit Gul.An.de recu.in iij.col.pp illã ꝓteritã recusari iudicẽ non posse,ꝑ l.qđ ita.ff.de edil.edict.& per illud generale,ꝙ cessante causa &c.nõ ob.C.de assi.nemo.ex his.in fi.qa ibi aduocatus ex affectione q̃ habuit ad cãm illã,iudicare nõ debet.Quæ affectio nõ tollitur per dimissionẽ officij:qđ licet verum sit, ꝙ præteritũ neqt ñ fuisse verũ:tñ est ꝙ põt non esse. Adde & intellige de reconciliatis de præsenti,vel de nouo:aliàs secus:vt per Ioan.And.in tit.de iud.§.superest.versi.sed videndum.
x Hoc.¶In j.gl.& solue,vt sup ea dixi. Adde ꝙ Bal.consuluit.ꝙ stãte statuto ꝙ à Potestate appelletur ad capitaneum: &contingat Potestatem gerere vtrunq; officium : quod de sententia lata per eius vicarium tanquam Potestatis cognoscit ipse tanquam capineus,nec processus erit nullus:tamẽ vt omnis suspicio cesset, debet delegare. Vide eius consi.lv.j.lib.

15 iu. non potest † esse iudex gener, socer, vitricus, priuignus, sobrinusue, propriorue eorū, q in ea cognatione vel affinitate, patronusq; eius, vel eorum qui de ipsa cognitione sunt, vt ff. de iniu. l. lex Cor. ¶ Item si est maritus, vel pater, vel filius, vel patronus aduersarij, vel quia aduersarius est de ei⁹ familia. ff. de offi. præsid. Senatus. & ff. de iu. om. iud. q iurisdictioni. & ff. de iniur. l. lex Cor. respon. j. quod intelligo in criminali, seu in famosa actione. nam in ciuili filius potest esse iudex in causa patris. ff. de iudic. in priuatis. iij. q. vi. infamis persona. §. tria. & c. seq. §. cognitores. saltem vsque ad lit. cōtest. ff. de offi. præsidis. Senatus [a]. Et intellige secundum P [b]. quòd pater in causa filij, vel econuersò, non potest esse ordinarius: vt in l. priuatis. sed delegatus sic, vt in l. qui iurisdictioni [c]. Poterit tamen, vt puto, recusari, extr. de app. postremo. & vide j. de instrumentotū edit. §. instrumentum. versi. item quòd est domesticus. & seq. Item quòd vult esse iudex in sua causa: vt j. in tit. de actore. ver. item quòd vult. Item si causa incipiat ad eum ptinere. ff. de iud. l. Iulianus ait, si alter ex liti. multò fortius si ab initio fuit sua. C. ne qs in sua causa ius sibi di. l. vnica. Item si causa aliquo modo tangit eum vt quia tenetur de euictione rei, pro qua
16 agitur. ij. q. vi. biduū. † ¶ Sed nūquid fideiussor potest esse iudex in causa [d] rei? Dicunt quidam quod sic, si est soluendo [e]. Alij ꝯ, ar. ff. de leg. i. si cui. in fi. & ff. de fur. itaq; fullo. § fi. [f] Sed pone, T. debitor meus in decem dedit mihi P. in fideiussorē: verum ipso T. dicente cōtractum huiusmodi factū fore in fraudem vsurarum, impetrauit contra me super hoc iudicem fratrem dicti P. nunquid eū potero recusare, eo quia frater est fideiussoris? Videtur quod sic. extr. de appel. postremò. cum suis concor. Nam videtur propria causa fideiussoris. ff. de appel. ab executore. Interest enim ei⁹, vt liberetur, etiā si debitor sit soluendo: vt in præalle. l. si cui. in fi. & l. seq. & arg. extr. de fideiuss. ca. fi. arg. contra. Non enim dicitur propria causa fideiussoris, cùm commodum, vel incommodum non spectat ad ipsum. ff. qn̄ app. sit. l. j. §. in propria. ij. q. vi. biduum. Præterea fideiussor, qd̄ prestaret recuperaret à debitore. ff. iu. sol. iam tamen. §. in hac. extr. de fideiuss. c. ii. & iii. Et hoc tenent quidā quòd non recusetur, cùm frater eius non sit principalis [g]. & in a-
17 liis casibus, quos habes j̄. proxi. §. † Et generaliter quālibet causam sufficientem ad recusandum procuratorem, vel arbitrū, credo sufficere ad ordinarium vel delegatum etiam recusandum [h]. De recusationibus dicam j̄. titu. de Recusationibus [i].

ADDITIONES.

a Senatus. ¶ Hoc placet Vber. & Bo. ti. de declinatoriis ꝯ iudicem.
b Pi. ¶ Sic eum allegat Rof. ti. ii. ante fi. & illud dixi vbi s̄. ad fi. i. col. vers. & notandū. Et per Rof. redditur ibi ratio: qa delegatus fungitur munere delegātis: & sic cēsetur vt alius. Ordinarius verò munere proprio. Parum vrgent hęc verba, secundum quæ rarò recusari posset delegatus.
c Iurisdictioni. ¶ Et hoc ibi placet Accur. qui ponit alias duas solutiones, quarū vna procedit hic: alia distinguit, an agat vel cōueniatur. Et vide quod no. de foro compet. cum contingat. in gl. ii. & super ea Rof. tit. quo s̄ in fi. distinguit, an sit iurisdictio contentiosa: & tūc potest esse iudex, & recusatur. An volūtaria: & tūc p̄t esse iudex, nec recusatur. alleg. ff. ad Treb. nam quod. & qd̄ cuiusque vni. illud. cum l. sequen. Adde, quòd d. Anton in d. c. cùm cōtingat. dicit quòd pater non potest esse iudex in causa filiorum in criminali, si opponatur, absque alia recusatione. alleg. d. l. qui iurisdictioni. quam ipse intelligit loqui ī criminalib. & l. lex Cor. ff de iniu.
d Causa rei. ¶ Id est, debitoris & impetrantis. Nam impetrante creditore non esset dubium.
e Soluendo. ¶ Intellige ipse reus. aliàs parū valeret hęc distinctio: quia etiam diues fideiussor suspectus est, ne se liberare velit absoluendo reum: vt infrà ver. pro.
f §. fin. ¶ Istæ duæ leges ꝓbāt sic: dixit prima, quod interest fideiussoris liberari, quātūcunq; debitor sit soluēdo, ne habeat necesse mādati actionē intēdere. Scd̄a dicit interesse creditoris incūbere pignori licet debitor sit soluendo. Ad idē ff. qn̄ app. sit. l. ii. ī fi. vbi dicitur, ꝙ qui sua interesse dicit, propriā causam defendit. Et hæc iura inducit etiam Albe. Gal. in quæstiōe, an fideiussor possit esse testis pro debitore, de testi. ver. sed nunquid fideissor. licet sibi videatur placere superior distinctio ēt eo casu: mihi placet per iura prædicta, ꝙ licet debitor sit soluēdo, eius fideiussor suspectus est: & à iudicādo & testificando repellitur in causa, qua fideiussit. De primo quis dubitat. longè repelli fideiussorem, quàm sociū, ꝯsanguineū, vel dominū, & quàm plures. de quibus suprà. De scd̄o satis pater, ꝙ causa saltē secūdariò sua est: qd̄ sufficit. Facit quod no. C. de testi. omnibus. in i. gl. & vide infrà de teste. §. primo, eo. vers. quid de fideiussore. Fortius hæc procedunt: quando fideiussor se constituit principalem, & renunciauit iuxta formas, quas vide j̄. de fideiussoribus. Ioan. Andr.

Adde qd̄ Bald. in d. l. si cui. §. fi. dicit, ꝙ si debitor principalis sit soluēdo, & fideiussor nō renunciauit beneficio Auth. p̄sente. ꝙ poterit esse iudex, & testis in causa principali, qa tunc nullo mō vexari potest. Pro hoc bene faciunt not. Per Bartolū in l. si quis ita. de rebus dubiis. per Cynū & Baldū in l. dictātibus. C. de testib. per Bal. in l. fi. §. fi. C. de vsu. rei iud. & quod singulariter not. Iac. Bu. & Ange. in l. non solū §. quæritur. ff. de procur. Nec obstat, si dicatur ꝙ debitor pōt desinere esse soluendo: qa respondetur, ꝙ lex hanc vani timoris consideratione non permittit. l. si quis ab illo. ff. de re iud. Lud. tamen Ro. consil. 382. tenet, quòd cedens nullo mō possit esse testis pro cessionario: etiā si in nihilū teneretur, succūbente cessionario propter affectionem: quod simile videtur in fideiussore, vt omnino affectus habeat.
g Principalis. ¶ Albe. Gal. hoc tenet: cuius ad literā fuit iste ver. & præcedens tit. de iudicibus ordinariis & legatis. in fi. Io. Andr.
h Recusandum. ¶ Hoc facit dictum Tanc. & Vincen. in decre. postremo. de. appel. Io. And.
i Recusationib. ¶ Hac eadē parte hoc dicto, in parte ij. ponit etiā rubricā, in qua remittit, nihil tradens. Io. And. Adde, vtrum in notoriis possit iudex recusari: vt qa delictū sup quo agitur, sit notorium dicat ꝙ sic, vbi pœna est imponenda arbitrio iudicis. Hosti. in c. cum speciali. & ibi etiam Io. And. extr. de app. Archi. ī c. quia suspecti. iij. quæst. v. Abb. in c. Quintauallis. in c. eo. circa prin. ext. de iureiurando. Idem Abb. Sicu. in c. cùm venissent. extr. de iud. idem in cap. j. extr. de male. excipi potest.

QVAESTIONES.

1 An delegat⁹ papæ qui recusatur possit exigere à recusante ꝙ præstet sacramentum malitiæ. Vide in c. in app̄onis. de iur. cal. lib. vi. per Io. And. & dic quòd sic.
2 In l. qualem. in fi. de arb. dicit Bal. ibi ꝙ si delegatus det certā formā subdelegato pronunciandi, ꝙ nō valet subdelegatio etiā si sit à papa. Inn. in c. si pro debilitate. de offi. del. vbi idem videtur dicere Hosti. contra, quia si delegans potest limitare iurisdictionem delegati, sic delegatus iurisdictonem subdelegati.
3 Quid si delegatus mortuo delegante, de quo ignorabat, ꝓcessit in causa, & tulit sententiam nunquid tenet sententia vel iudicium. gl. ponit in l. eius qui in prouincia. ff. si certum peta. vide quod not. in c. gratum de offi. delegat. & de procur. c. auditis. & l. quæsitum. §. fi. ff. q & à qui. & gl. in d. l. eius, tenet quòd non. & est gl. super versi. ignorasset.
4 Quid si opponat̄ delegato ꝙ ipse est homicida, an per talem exceptionem debeat repelli à iudicando. In. quòd nō. in c. quòd super abbatia. de offi. dele.

SVMMARIVM.

1 Exceptiones contra delegatum & iudicem fiendæ primò quòd est excommunicatus, vel suspectus, &c.
2 Infamis, an potest procedere, si contra eum non excipiatur.
3 Ordinarius esse non potest, nisi xxv. annum attigerit.
4 Monacho vel canonico regulari, quomodo causæ possint committi.
5 Simplices regulares non possunt esse iudices, nisi ex certa scientia domini papæ
6 Excipi an possit cotra eum, quem papa inscriptis vocat simplicem clericum.
Legatus statuto generalis concilij derogare non potest.
7 Exceptio de dignitate, in quibus locum habere possit.
8 Exceptio potest esse in iudicio, quòd ex pluribus iudicibus maior & dignior est suspectus.
9 Remittens causam ad superiorem, non potest se amplius de ea intromittere.
10 Delegatus super re certa, non potest se de alijs intromittere.
11 Exceptio cōtra delegatum potest fieri de hæresi, schismate, infidelitate, &c.
12 Exceptio potest fieri contra delegatum in causa criminali, & quæ spectat ad merum imperium ab alio quàm à principe.
13 Princeps causam criminalem committens sub speciali forma, an postea agi possit ciuiliter.
Liberalis causa delegari non potest.
14 Iudex an quis sit, vel non, quis cognoscet.
15 Delegatio committentis, qui tempore commissionis non habebat iurisdictionē committendi, sed postea habuit, an valeat.
16 Excipi potest contra delegatum, quòd ostendit mandatum literis comprehensum, & si illud perdidit.
17 Exceptio de imperitia seu ignorantia delegati valet.
18 Iudex in quo non est iustitia, non meretur vocari iudex.
19 Legatum & fideicommissum quibus tacitè reuocetur.
20 Excipitur de iudice, quòd partes non audent ad eum ire sine mortis periculo.
21 Remoueri non potest ordinarius à iudicio, vel officio, quandiu toleratur.
22 Causa si commissa est canonico, expresso nomine canonicatus, ille verò post citationem contraxit matrimonium, quid iuris.
23 Clericus post citationem episcopus factus, potest subdelegare causam.
24 Conseruator est, non iudex, qui potest solùm defendere à manifestis iniurijs.
25 Iudex repellitur ex minori causa, quam testis, quia facilius inueniuntur centum iudices, quàm vnus testis.

8. §. Excipi potest contra iudicem, quòd finita sit eius iurisdictio: quod fit multis modis. quod dic. vt
1 s. §. restat. Item quòd est suspectus. quod dic vt s. §. prox. † Item quòd excommunicatus. extr. de re iud. ad probandum. de excep. dilecti filij. & cap. cùm inter. & c. exceptionem. & c. pia. lib. vj. Dic vt ibi not. xxiiij. quæst. j. miramur. & c. audiuimus. ff. de iud. cùm prætor. etiam si tempore quo recepit rescriptũ, erat absolutus: quod dic
a vt extr. de preben. dilectus. ij.[a] Quis autem cognoscet, de hoc no.
b j. de except. §. ij. versi. sed si hoc[b]. Itẽ quòd est seruus ff. de offi. prętor. Barbarius. ext. de rescriptis. sciscitat[9]. C. de iudiciis. seruus. iij.
c qu. vij. infamis. §. tria. Item quòd est libertus[c] secundum quosdã. ar. iij. quęst. v. accusatores. ij. & c. nullus seruus. vj. quæst. j. infames Item quòd est periurus, vel aliàs infamis. C. de infa. l. vnica. lib. x. & C. de transact. si quis maior. lib. xij. de digni. nec famosis iij. quęst. vij.
d §. vlt. extr. de rescript. sciscitatus[d]. ¶ Qui autem sint infames. ĩ aureo Repertorio, sub tit. de pœnis, dixi plenè: quia nec infamis põt,
2 esse assessor, vt ff. de asses. liberti. † ¶ Sed nunquid infamis potest procedere, si non excipiatur contra eum? Respon. sic: nec enim propter infamiã ab honoribus publicis quis excusatur. ar. C. de d. cu. lib. x. l. nec infamem. & arg. ff. de offic. præt. Barbarius. Item quòd est minor xx. annorum, nisi maior decem & octo annis datus fuerit de consensu partium, vel etiam minor xviij. dat[9] fuerit à prĩc. extr. eod. cùm vicesimum. ff. de re iudi. quidam. ff. de arbitris. cùm
3 lege. & hoc in delegato. † Nam ordinarius non potest esse nisi xxv. an. attigerit, secundũ Azo. & Rof. vt præ. l. quidam. extr. de ele. cùm in cunctis. ff. de mu. & ho. l. ad rem publicam. ff. de iudiciis.
e cùm prætor. §. fin. sed certè. præ. l. quidam videt̃ dicere[e], quòd ex quo pubes est, possit esse ordinarius: & possit iudicare de cõsilio assessorum. arg. iij. quæst. vij. d. §. tria. De hoc vt not. in præ. c. cum
f vigesimum[f]. Item quòd non est constitutus in aliqua dignitate, vel in ecclesia cathedrali, vel collegiata honorabili. de rescript.
g præsenti[g]. extr. eod. si pro debilitate. & c. cùm te consulente. partes tamen bene possunt renũciare huic exceptioni. vt C. de pac.
h si quis in conscribendo[h]. † ¶ Nunquid ergo monacho vel cano
4 nico regulari causæ possunt committi[i]? Et videtur quòd sic: vt
i extr. de priuil. cũ olim propter. in princip. & in præ. c. præsenti. ibi seu aliis collegiatis, & c. arg. contra. quia à causarũ strepitu debẽt esse remoti. extr. de syndico. c. vno. & C. de test. consulta. in fi. nec alicuius forensis negotij debent esse susceptores, nisi de abbatis imprio, & vtilitate monasterij nihilominus suadente. xvj. q. i. monachi. extr. de post. c. ij. & C. de episcop. & clericis repetita. Dico quòd nullus põt eis committere, nisi papa. Nec ob. xvj. quæst. i. qui verè. ibi: propter vrgentes, & c. quia illud intelligitur secundum præ. c. monachi. Abbas posset fortè sibi cõmittere, quia est in ei[9] potestate. xij. quę. j. non dicatis. nec etiam papæ commissio valet. nec processus per eos habitus, nisi expresso nomine monachat[9] seu canonicatus. vt in p̃. c. olim. arg. extr. de rescript. cùm ordinem & de confir. vti. vel inu. porrecta. & xvj. q. j. de præsentium. nec in hoc est differẽtia inter monachos & cano. regulares. ext. d. postu. c. ij. Et est ratio præmissa, ne detur eis vagandi materia. extr. d. offi. or. q̃to. Nec ob. præ. c. præsenti. imò hoc ꝓbat: q̃a ibi dicit, institu
5 tis. † ¶ Et hoc ad differentiam regularium, qui non dicuntur instituti: nam in ingressu tria promittunt, quę habes extr. de sta. mo. cùm ad monasterium. in fi. Præmissa autem intellige de simplicibus regularibus, qui non possunt esse iudices, nisi ex certa sciẽtia domini papæ: & sic dicunt quidam fuisse declaratũ, & super hoc literam bullatam asserunt se vidisse: vbi autẽ est talis, qui fit per electionem, vt abbas & quidam priores: vt extr. de sta. mo. in singulis. in princip. & c. ea quæ. in fi. de priuileg. volentes. §. sanè. versic.
k hãc in prioratibus, & c.[k] tũc satis credo quòd valebit commissio, nõ expresso nomine monachatus. Nam talis est in dignitate ɔstitutus: vt in præ. c. præsenti. Idem etiam credo de habentibus perpetuos prioratus. Curia Romana committit habentibus perpetuos prioratus, non simplicibus regularibus, nec habentibus offi
l cia, vt sacristæ, custodi, priori claustrali, camerario, & huiusmodi[l].
6 † ¶ Quid si papa scribit alicui vocando ipsum simplicem clericũ, nunquid põt contra eum excipi, quòd non sit in dignitate, vel in ecclesia honorabili constitutus? Respon. non. Secus, si delegatus
m sic scriberet: nisi partes consentirent[m]. quia legatus statuto generalis ɔcilij derogare nõ potest: vt extr. de præben. dilecto. ¶ Quid si delegatus papæ subdelegat: nunquid habet locum præmissa exceptio? Respondeo, sic. Eadem enim ratio est in eo, quæ & in d.
n legato. Alij contrà[n]. Quid si certus articulus alicui committitur, puta testium examinatio, vel vt coram eo fiat, litis cõtestatio. Respon. non habet locũ hæc exceptio: & ideo signanter dicit̃ in
7 c. præd. consti. præsenti causæ. † ¶ Item illa constitutio in ordinariis locum non habet. ¶ Item excipi potest, quòd est condemnatus. l. Iul. rep. j. quæstio. j. eadem lege in fin. Item quòd functus est
o officio, siue benè, siue malè pronunciando[o]. extr. de sequestra. pos. c. j. extr. e. in literis. & c. venerabilis. ff. d. re iudic. iudex. & hoc in delegato: secus in ordinario. C. de sent. & interl. om. iudic. l. j. & de accusa. l. iiij. & de sentent. ex breui. reci. l. ij. extr. de matrimonio
8 contract. contra interdictũ eccl. c. ij. † ¶ Itẽ quòd ex pluribus iudicib[9] maior & dignior est suspectus: q̃a ex hoc alij recusari, alij reuocari possunt, extr. de eo qui mit. in possess. cùm sicut. de offic. deleg.
p c. fi. §. j[p]. Item quòd iurisdictio ad tempus data expirat. ff. de arbit.
q cũ dies. §. si intra. extr. e. de causis[q]. ff. d. iud. l. ij. §. sed iudex. Et hoc nisi de consensu partium & iudicis fuerit prorogata, vt ibi. Et intellige quòd ante lapsum termini possunt prorogare: non post quam expirauerit. ff. de preca. sed & si manente. & not. extr. e. significantibus. ¶ Sed nunquid procurator eam potest prorogare?
r Dic vt extr. e. cùm olim[r]. † ¶ Item quòd causam remisit ad supe
9 riorem, vnde ñ potest se amplius intromittere: vt s. §. restat. vers.
s item per remissionem[s]. Item quòd non est iudex. C. si à non cõpet. iud. l. fin. C. ne de statu defunct. si pater. extra. de iudic. at si. xi. quæstio. jn. in clericorum. & c. clericus sine. & c. seq. iij. quæst. vj. pulsatus. C. vbi in rem act. l. fi. extr. de consuetud. ad nostram. vel ratione personæ suæ: vt ff. de iudi. cùm prætor. §. fin. in multis exemplis vel ratione rei de qua agitur. ext. de fo. comp. c. j. & c. cùm sit. & c. si clericus. xj. quæstion. j. experientiæ. & in concord. quæ sunt infrà versiculo item quòd est is laicus. vel ratione causæ: vt quia

ADDITIONES.

a Dilectus ij. ¶ Vide quod plenius ibi scripsi super gl. ij. Adde quid si aliquis est excommunicatus, & hoc cõstat in vna prouincia, in altera tamen vbi est hoc occultum, ipse deputatus iudex ꝓcedit, & diffinit causam? an valeat iste processus. Vide Abb. Sic. in c. ad nostrã. el. iij. ext. de iureiu. in iij. col. & vltra ea, q̃ ibi per ipsum allegantur: adde text. in arg. in l. j. C. de test. text. in c. ij. & pe. extr. qui fil. sint legitimi.
b Si hoc. ¶ Et ibi dabitur plena remissio. Io. And.
c Libertus. ¶ In non plenè manumisso ꝓcedere põt, q ñ põt ordinari aliàs cùm ordinari possit, ergo & iudex dari liiii. dist. quicunq;. & facit l. liberti. alle. j. ver. proxi.
d Sciscitatus. ¶ Vide quod ibi no. in gl. ij. & quod super ea dixi, de q̃stiõe, quæ seqtur. Io. An. Adde ver. seq. quod idem ɔsuluit Rom. cons. ccxcvij. & Pau. de Ca. cõs. cxcviij. Adde quoad hũc & sequẽtem ver. sed nunquid infamis. q si aliqs inhabilis impedimento naturæ procedit, ẽt non opposita aliqua exceptione, vt in furioso, q nõ valeret processus: q̃a non est in arbitrio opponẽtis huic mederi. Vide Inno. c. sciscitatus. extr. de rescri. Roma. in repet. rubri. de arbi. in viii. col. post principium.
e Dicere. ¶ Sup. in quantum excludit impuberem. Io. And.
f Vigesimũ. ¶ Et vide q ibi scripsi super fi. ii. gl. Io. And. Adde, q licet minor 20. annis, pubes tñ, sit rex, & habeat de quorum consilio possit iudicare: q tñ ad adminisṫ. regni nõ admittitur. vt Old. decidit eius consi. lii.
g Præsenti. ¶ Quam hodie non habemus.
h Conscri. ¶ Hoc hodie falsum est, de rescriptis. statutũ. §. i. & §. in nullo. & in fi. lib. vi. Adde, q cũ oppinio Io. And. transit Alex. ɔsil. 77. ii. lib. vbi decidit, ꝙ c. statutum. habet etiam locum, quando fit delegatio inter laicos, & in causis laicorum.
i Committi. ¶ De regulari canonico ecclesię cathedralis, vide q̃d scripsi de rescr. statutum. lib. vi. in prin. vbi etiam inuenies obseruantiam curiæ.
k Prioratibus, & c. ¶ Lib. vi. Adde q valet ɔmissio facta monacho habenti administrationẽ vel officium in ecclesia cathedrali, licet non fiat mentio pro monachatu. Rota in anti. deci. decis. ccix.
l Huiusmodi. ¶ De hoc officiali epi ẽ expeditũ ĩ cle. d rescrip. c. ii.
m Consentirent. ¶ Per decr. statutũ. de rescrip. §. in nullo. Dic ɔsensum ñ sufficere, vt ẽt ibi dixi in §. j. sup gl. põt papa. vbi hæc quæstio not. Adde q Abb. consil. lxii. i. lib. tenet, q ɔmissio facta per papã oraculo viuę vocis laico, absq; eo q dicat, ex certa scientia, & exprimat aliquam dignitatem, tenet. alle. In. in d. c. statutum.
n Contrà. ¶ Primum tene. vt de rescri. statutum. §. in nullo. lib. vi.
o Pronunciando. ¶ Vide suprà §. restat. in princ.
p §. i. ¶ Iura ista hodie non ꝓbant ad quod inducũtur, si superius habet̃ recusari, verũ est q antiqua decr. cũ sicut. bñ ꝓbabat hoc, vbi recusabatur Archieps Rothomagen. & propter eum collegæ Archid. & Abb. sibi subiecti. & ibi fatebat̃ Ala. hoc procedere, q̃ñ collegæ subditi sunt suspecto. Facit aũt hæc decre. insinuãte. hoc c. ti. & q post Vincẽ. dixi de iudic. c. i. sup gl. ii. sed cõis litera habet reuocari: & tunc vno recusato, sine quo alij procedere ñ possunt cõstat iurisdictionem aliorum reuocari. illa verò clausula, Quod si ñ oẽs, tu, & c. solet attribui maiori. & sic facit pal. decr. vltra. §. i.
q De causis. ¶ Vide quod ibi dixi post gl. in i. q. Adde tu, idẽ esse in qualibet iurisdictione restricta ad certũ numerũ ꝑsonarũ, saltem localiter, vt per Bal. in l. qui plures. in prin. ff. de vulga. & pup.
r Cum olim. ¶ Io. And. iii. gl. & vide quod super ea dixi.
s Remissionem. ¶ Quęstionem, de vno ex duobus datis cum cl'a, q̃ renũciauit, an pœnitere possit, vide sup r̃a, mutare, de reg. iu. li. 6

quia est fiscalis.ff.de officio proconsul.nec quicquam.vel libera-
lis.C.de peda.iudi.l.placet.vel criminalis,vt j.sequitur.talia enim
non delegantur. Vel ratione personæ cõuentæ.extra.de fo.com-
pe.si diligenti,xj.quæst.j.innolita.& c.clericum.j.quæ.ij.& c.cleri-
cus.vel ratione domicilii.extra.de fo.compe.ex parte. de rescrip.
dilectus filius Io.vel ɔ̃ctus,extra.de foro compe.Romana.§.ɔ̃hẽ
tes.lib.vj.vel consensus. eod. tit. significasti. vel delicti. C. vbi de
crim.agi oportet.Auth.qua in prouincia.iij.q.vj.c.j.Et sic de aliis,
ex quib⁹ quis forũ sortitur. quod ꝓsequere:vt extra.de for.com-
pe.c.vlt.& j.in tit.de cõpe.iudi.aditione.§.j.Item nõ potest cog-
noscere post mortem prædecessoris sui,cui expresso ꝓprio nomi
10 one scriptũ fuit.extra.eod. quoniam. † ¶Item quòd datus est su-
per re certa,vnde de aliis se intromittere,nequit.C.si à non com-
pe.iud.l.j.& l.si de proprietate.extra.de offic.del.cùm olim. ¶ Itẽ
quòd nõ potest post annum Absoluere,quem prius ligauit, e.ti.
quærenti.Sed hoc intellige,prout ibi no.¶Item quòd est surdus
a mutus,impubes,& perpetuò[a] furiosus,& à dignitate propter tur
pitudinem amotus.ff.de tutor.& curat.da.ab his.nec mandãte.ff.
de sta.ho.qui furere.ff.de iud.cùm pretor.§.nõ autem.&l.Cassius
iij.quæst.vij.c.infamis.§.tria.ff.de sena.l.ij.& extr. de ele. super eo.
32.q.vij. neq; furiosus.¶Quid de cæco?Dic vt j.in tit.de senten-
tia.§.sequitur. ¶Item ꝙ est mulier:vnde nec iudex nec arbiter es
se potest.ff.de regul.iur.l.ij.&iij q.vij.d.§.tria.C.de arb.l.fi.33.q.v.
b mulierem.cõtra.ij.quæst.v.Menam.extr.de arbitr.dilecti[b].nisi ha
beat iurisdictionem ratione seu iure successionis.ff.de acquir. re.
c do.l.quædam.C.de testa.milit.l.fin.secundũ Vber.[c] sed tunc ho-
nestum est ꝙ cõmittat: nisi aliud sit de consuetudine,vt in præ.c.
dilecti.& C.de eman.l.j.& fin. Item quòd cõmisit alteri totaliter
vices suas,vnde non potest amplius cognoscere,ex quo alter co
gnoscere,cœperit:vt s̃.§.sequitur. ver. & nota quod simpliciter.
¶Itẽ quòd est iudex appellationis,vnde non potest causam alte-
ri cõmittere.C.de iudic.Auth. ad hæc.sed hoc corrigitur extra.e.
super quæstionum. §. intentionis. ¶Item quòd per calumniam
tulit in aliqua causa sententiã,&inter aliquos:vnde in aliis meritò
potest suspectus haberi.ff.de suspec. tutor.l.ii. §.nunc videamus.
& ff.de accu.l.si cui.§.iisdem.& ff.de re milit.non omnes.§. à bar-
d baris[d].extra.de præsum.mandata. ii.qu.iii.c.j. C.de aduoc.diuer.
11 iud.l.i.†¶Item quòd est Iudæus,vel hæreticus[e],vel non credẽs,
e vel nondum baptizatus,sed schismaticus,vel paganus,vel aliàs in
fidelis.ij.quæst.vj.catholicus.C.de hæreticis.l. penul. & in Auth.
ibi posita liiii.dist.in.nulla. C.de Iud.l.fin.extra.de hæreticis c.excõ
municamus.§.credentes.24.quæst.i.audiuimus.xvii.quæsti.iii.ɔ-
stituit.extra.de offic.ordin.quod sedem.extra.de elect.quia diligẽ
tia.Item quòd est subdelega⁹ à delegato alterius,quàm principis.
extra.de app.cùm causam.C.de iudi.à iudice.extra.eo. super quæ
stionum. §. j. & cap. pastoralis. in princip. ff. de officio eius, cui
man. est iur. l. fi. quod dic vt s̃. §. iam nunc. versic. sed nunquid.
12 †¶Item quòd est delegatus in causa criminali, & quæ spectat
ad merum imperium,ab alio quàm à principe quod fieri non po-
test.ix.quæst. iij. saluo. ff. de officio proconsul. nec quicquam. §.
omnia.ff.de regul.iuris.omnia.ff.de offic. eius cui man. est iuris.l.
j.nisi quando præsens impeditus est: quia tunc potest ipse aliquẽ
ad prouinciam sibi decretam mittere:qui omnia poterit, præter
vltimum suppliciũ,& membri mutilationem. in Authen. collat.
ix.de collatio. & aliis c. §. ad hoc autem. quod verũ est prius quã
prouinciã sibi decretã fuerit ingressus, nõ post:& nisi quando cõ
tingit præside proficisci.ff.eod.l.penul.sed licet delegat⁹ tũc cog-
noscit:non tamen pronunciat,sed ipse ordinarius.ff. ad Turpil. l.
i.§.si his.& ff.ad municip.ea quæ.&nisi in proconsule,qui cõmit-
tit cognitionem,sed non sententiã.ff.de off.proconsul.solent.&
nisi in iudice in locũ alterius subrogato. C. de offic. eius qui vicẽ
alterius iur.ob.l.pen. sed ille habet,cõmendatã,non delegatã iu-
f risdictionem,secundum Rof.[f] & ff.de testi.l.iii.§.item diuus.extra.
13 de præsum.literas.†¶Quid si princeps causam criminalẽ cõmit-
tit sub hac forma, Causam quæ inter tales vertitur, tibi cõmitti-
mus decidendã.actũ est primò criminaliter. desistit actor, &vult
g coram eodem iudice ciuiliter agere[g]. quærit an possit. Dic ꝙ pt,
arg.in præ.c.literas.Alii ɔ:vt extra.de off.deleg.in literis.quæstio
h hæc venerabilis est : dic vt ibi[h]. ¶Item ꝙ est causa liberalis, quæ
delegari nõ põt.C.de pedane.iudic, placet.de hoc j.in tit. de iur.
i omn. iud. [i] Item ꝙ causa cõmissa ad iurisdictionẽ suã nõ pertinet,
vel delegantis. C. qui pro sua iurisdiction. dare diarius possunt. l.
vnica.C.vbi & apud quẽ.l.fi.ff.de procur.sed & hæc.§.defendere.
14 C.de peda.iud.l.ii.in fi.ff.de [illegible]bi.nõ distin.§.de liberali.†¶Sed qs
k cognoscet de hoc:& an sit ipse iudex vel nõ:Dic[k] ꝙ ipse delega
tus,q ratiõe incertitudinis iudex est.extra.e.significãtib.C.de iur.
om.iu.priuatorũ.extr.đ rescr.dilect⁹.C.si ɔ i⁹,vel vni.pu.l.ii.& li.x.
de đcur.gñali.qđ ĩ ordinario indubitatũ est cui⁹ iurisdict.certa est
& firma.ff.de iu.si quis ex aliena.ff.ad municip.l.fin.&l.de iure.A-
lii dicũt,quòd delegatus,qui priuatus est,nõ cognoscet:quia si ne
gatur delegãtẽ habere iurisdictionẽ, negatur simpliciter delega-
tũ habere iurisdictionem aliquã:sed ordinarius qui eũ delegauit,
l cognoscet[l].¶Sed si negatur mandatũ,vt j. versic. itẽ excipitur ꝙ
non:quis cognoscet de hoc? Et quidem si ipse habet aliàs iurisdi
ctionẽ,videtur quòd ipse delegãs. nam authoritas sua facit ꝓ eo.
arg.ff.de testib.testiũ.lxxxvij.dist.nobilissimus. C. de sum. trin. li-
quet.ff.de fide instru.l.fin.arg.cõtra.ff.de off.eius cui mã.est iur.l.
& si prætor.Nã & si testes essent in hac causa necessarii,ipse vide-
tur vocãdus: quia de iure seu honore eius minuẽdo agitur. ff. de
aqua plu.arc.l.in ɔcedẽdo.extra.de offi.archid.ad hæc.secundum
m Vber.[m] prius dictũ placet.arg.extra.de rescrip.pastoralis.in prin.
& c.dilect⁹ filius Ioan.in fi.¶Sed si dicatur mãdatum reuocatum:
vt j. ver.itẽ quòd mãdatum coram quo de hoc cognoscetur?Vi-
detur coram delegato:quia cõstat ꝙ quandoq; habuit iurisdictio
nem.Contra,quia reuocatum est mandatũ:&sic iudex esse nõ pt:
&sic videẽ causa ad ordinarium remittenda. Vber.dicit,ꝙ si ɔstat
euidenter de tacita reuocatione per cõmissionẽ causæ alii factã,
est negotiũ expeditũ:vt j.versi.itẽ quod mãdatũ. Si verò meritò
de hoc dubitetur,ambo cõueniãt.ar.ff.de execu.tut.l.iurisperitos.
C.vbi cau.sta.l.penul. Tu dic,vt extra.de rescrip.cum cõtingat.&
15 cap.pastoralis.& c.dilect⁹ filius Io.in fi.†¶Quid si cõmittẽs tem-
pore

ADDITIONES.

a Et perpetuò.¶ Secus si non perpetuò.ff.de iud.cùm furiosus.Ad
de tu ad versicu. Item non potest cognoscere,quòd in arbitro &
procuratore hoc sine dubio procedit,etiam si fuerit facta cõmis-
sio expresso nomine dignitatis,vt cõpromissum,vel procuratori
um non transeat ad successorem.Ita Bal.in l.qui liberis.§.hęc ver
ba.ff.de vul.& pup.

b Dilecti.¶Ibi vide in glos.ij.& quod super ea dixi.& de hoc etiam
xv.quæst.iij.cap.j.Adde tu Hosti.in Sum.extrà,de offi.ordi.§.quis
possit esse ordinarius. vbi notabiliter tractat. Item adde Abb. Si-
cul.post alios in c.Quintauallis.extr.de iureiu.

c Vber.¶ de Bobio.Car.cõtra.xii.vbi de officio aduocati rei. versi.
nonne poterit.Ipsius etiam fuit quod sequitur.Adde quòd muli
er succedẽs in dignitate, efficiatur capax iurisdictionis,tenet An.
in repe.l.eã quam.C.de fideicom.et in l. fœminæ. de re. iu.& in l.
cùm prætor.ff.de iudic.ibi dicens,quòd ꝑ seipsam potest admini
strare iurisdictionalia, & ꝙ vidit reginam Ioannã sedentẽ in solio
regali ferentem sententiam capitalem contra illos de Balso.& vi
detur de mente Host.in c.dilecta.de maio.& obe.vbi per illũ tex.
dicit, ꝙ licet cura animarũ non possit cadere in mulieribus quo-
ad exercitium actuale: tamẽ ius curæ potest competere monaste
rio monialium, vt exercitium committat viro capaci illius pote-
statis.Et sequr Rot.de pb. 21.in antiq.vt refert Fel.in d.c.dilecta.

d Barbaris.¶Hucusque. Vber.vbi s̃.versi.nonne posset.

e Hæreticus.¶De hoc satis scripsi eod.titu. si à subdelegato. super
glo.puta.Rof.tit.iij.vltra prin.

f Secundũ Rof.¶Sed hic incidit alia quæstio,si per principem dele
gata est cã meri imperii,an delegatus subdeleget.Gl.in l.vna.C.q
pro sua iurisdict.dicit quòd sic.per l.à iudice.C.de iud.& per l.illã
vnã.in fi.quæ vult nõ haberi distinctionẽ causarũ.Sed Iac.& Pe.il
lud intelligunt de causis delegabilibus. Sed cũ hi, q tales cãs au-
diunt ex ɔmissione legis,illas non ɔmittant,vt s̃. ergo nec hi,qui
habent ex commissione principis,quasi ex maioritate cãæ videa
tur electa ꝑsona.Allegãt epistolam liquet circa finem.C.de sum-
ma trinitate.De hoc Cynus ibi in l.vnica.in quarta quæstione,iu
re nostro:cùm omnia sint ordinariis delegabilia,vt no.j.de iurisdi
ctio.omnium iudic. versi. secundũ canones non procedit hæc so
lutio:sed dicemus delegatos papæ posse,quod possunt ordinarii.
Adde,quòd gloss.in d.l.vna.secuti sunt Bar.Bald.Ang. ibi Bartol.
& Gul.de Cu.in l.j.ff.de iurisdictione omniũ iud.Ang.cõsi.cxcvj.
incipiente,in causa accusat.&Bar.sequitur Inno.in c.venerabilis.
& c.fin.de offi.dele.& Abb.ibi.

g Agere.¶Eo casu,quo aliàs id posset coram iudice competẽti.de
quo dicit,vt C.quando ciui.ac.l.vbi.vide in vltima gloss. est ergo
hæc quæstio solùm de iudice.

h Ibi.¶Est nona.formatur tamen,cùm sententia iam est lata in cri
minali.fuit etiam quæstio Gof.xx.&Dama.j.de rescri.& omnino
vide quòd scripsi de rescri.dispendia.lib.vi.super ver.ad diuersos.

i Iur.om.Iudic.¶Ante medium.versi.sed quid de causa.

k Dic.¶Secundum Vber.vbi s̃.potest aũt.& ver. sequentibus. vbi
tract.quæ sequuntur.

l Cognoscet.¶Quasi velit hæc opinio,ꝙ ordinarius,& si nõ habe-
at iurisdictionẽ in cã q̃ delegauit, habet tñ in aliquib⁹. & sic cũ sit
iudex,poterit cognoscere:sed delegatus eius in cã,in qua iurisdi-
ctionẽ nõ habebat,est priuat⁹.Sed hisnõ obstãtib. ꝓcedit j.opi.qđ
bñ ꝓbat decr.si à subdelegato.e.ti.li.6.vbi patet,ꝙ exceptio ẽ co-
rã tali ꝓponẽda,&ipse hẽt illã admittere,vł repellere. Et si dicas,ẽ
dubiũ đ ꝓbatiõe,ñ đ ꝓpositiõe,viđ qđ dixi đ exce.pia.sup ver.iu-
m Vber.¶Vbi s̃.
(dex.

pore cōmiſſionis nō erat illius iuriſdictionis, quod poſſet cōmittere, ſed poſtea illā habere cœpit: nūquid valet delegatio? Et vi-
a detur ꝙ ſic, ſi poſt ratū habet[a]. qđ facit arg. C. ad Maced. l. fin.[b]
b Dic cōtrà. ff. rē rat. ha. l. fin. ff. de offi. proconſul. obſeruare. §. fin. & arg. ff. de acqu. poſ. l. q bona. §. iuſſus. ff. de aut. tu. l. j. §. j. Eadē etiam ratione dico, ꝙ ſi lis eſt cōteſtata corā eo, qui putabaṫ habere iuriſ
c dictionem in cauſa ipſa, cū nō habeat[c], non valent quæ ſunt acta corā eo: licet poſtmodū eā nanciſcatur: nec etiā valet interrūptio præſcriptionis per talē litē cōteſta. facta: vt C. ne de ſta. defunct. ſi pater. extra de iudic. at ſi clerici. extr. de appellat. vt debitus. in princip. vbi de hoc. Idem eſt, etiā ſi prius habuit iuriſdictionem cognoſcendi, ſed poſtea eā perdidit; nā non valet ſententia per eum lata quod enim nullū eſt ipſo iure, ratū haberi nō poteſt. extr. de ele.
16 auditis, & xvj. q. iij. c. dilecto. §. poteſt & aliter. † Item excipitur, ꝙ oſtendit mandatum literis compræhenſum: vt C. de man. princi.
d l. vnica. extr. de off. deleg. cū in iure[d]. & ſi illud perdiderit: dic vt j. de inſtrumē. edit. §. reſtat. verſic. illud quoq;. & j. verſic. item quia dicit ſe deleg. Si autem ſit legatus, vel nuncius, ſeu ambaſſiator, & ſit nobilis & authentica perſona & notabilis, ſatis eſt illi ſine literis credēdum. lxxxvij. diſtin. nobiliſſimus. & in authentica. de mā-
e dat. princip.[e] C. de ſumma trinitate. liquet.[f] ¶ Sed nunquid man-
f datum poteſt per teſtes probari? Dic vt j. in titulo de probationibus. §. vidēdum. ¶ Item quòd inquiſitio, vel eccleſiæ, vel perſonæ prouiſio, vel abſolutio, vel ſuſpenſio, vel huiuſmodi ſibi cōmiſſa ſunt, quæ nō poteſt alii ſubdelegare. extr. eodem cap. fin. & in de-
g cre. Alexan. papæ. iiij. de offic. deleg. quæſiuit[g]. ¶ Item quòd iniūctum eſt ei, vt perſonaliter exequatur, quare cōmittere nō poteſt
h etiā de partiū cōſenſu. e. tit. ca. vlt.[h] ff. de ſolu. inter artifices. C. de cad. to. l. vnica. §. ſi verò. extra. de reſcrip. cū dilecta. vbi de hoc. ¶ Item quòd datus eſt cū illa clauſula, Ea quæ de bonis, &c. vel cū illa: Quicquid poſt iter arreptū, &c. vel cū illa, Quicqd poſt litem motā. &c. & ipſe vult inquirere, & nō in iudiciario ordine cognoſcere. ¶ Item nō vult de poſſeſ. ſed ſolū de ꝓprietate cognoſcere. quæ dic ſecundū papam, vt no. extra. de reb. eccle. ali. vel non. epi
i ſcopi[i]. Idem iuris eſt etiam in illa clauſula, mādamus quaten⁹ vocatis, qui vocandi fuerint, ſuper propoſitis veritatē inquiratis: vt
k extra. de iud. exhibita[k]. † ¶ Item ꝙ eſt illiteratus & imperitus. de
17 pœ. di. vj. §. quod autem. extra. de pœn. & remiſ. omnis. in auth. de iudi. §. j. col. vj. C. de ſentent. ex bre. reci. l. ſecūda. xx. diſtinct. j. c. j. extra. de conſang. & affinit. c. j. xxxvj. diſt. c. i. Cōtrà, quia illiterat⁹ habens cauſarum experientiā, poteſt iudicare. C. de iudi. certi. extra. de cōſuetud. ad noſtrā. & in. præ. auth. & ff. de re iudi. quidā. Quod & verū eſt: aliàs naturalis diſcretio, quę mater eſt cūctarū virtutū viget in eodem: extra de of. cuſto. ca. i. & i. quæſt. v. pręſentiū. licet quidā dicant illud, quod in præ. l. certi. dicitur eſſe ſpeciale in ma-
l giſtro militū.[l] ¶ Itē ꝙ ipſe ſpoliauit. iii. q. j. redintegranda. extra. de reſtitut. ſpoliat. cōquerēte. ii. quæſtio. i. notum. Itē quòd eſt odio, fauore, gratia, prece, precio vel metu, vel promiſſione, vel iuſſu alicuius potentis deprauatus. ii. quæſtione vi. hoc etiam placuit.
m extra. de re iudic. cū æterni[m]. xi. quæſtione iii. quatuor. & ca. iniuſtum. iii. quæſt. v. accuſatores. iii. ¶ Itē quòd nō habet Deū præ oculis, nec procedit ſecundū cōſuetum vſum cauſarum, & quòd apud eum eſt acceptio perſonarum, nec via regia procedit. extra. de accu. qualiter. j. de iudic. decernim⁹. & ca. nouit. §. licet forſan. de præben. graue. vt eccleſi bene. vt noſtrū. in princ. ff. de eo qđ
18 certo loco. qđ ſi Epheſi. in fi. † ¶ Item quòd nō eſt in eo iuſtitia: vnde nec iudex vocari meretur. extr. de verborum ſignificat. ſi for⁹. §. in omni. xxiiii. quæſtione. ii. ca. i. iuxta illud, Si re priueris, nec nomē habere mereris. arg. l. viii. diſtinct. cor epiſcopi. in fin. & 33. diſtinct. quæ ipſis. & in procemio Digeſtorū. §. diſcipuli. in fin. §. ¶ Itē quòd nimis ſuæ prudentiæ innititur. extra. de conſtitut. ca. primo. & ca. ne innitaris. ¶ Itē quòd ſuas ſententias, vel conſilia nimis præcipitat. vi. quæſt. i. quæro. l. diſtinct. pōderet. ii. q. i. Deus. extra. de in integr. reſtit. tamen ex literis. Itē quòd citatus nō eſt de ſua iuriſdictione: & hoc in ordinario ēt locū habet. ff. de iur. omn. iudic. l. fin. & poteſt ei dici: Ingreſſus es, vt aduena: nūquid vt iudices. iii. q. vi. leges. & quæſt. v. accuſatores. & iudex cognoſcet tūc, an ſua ſit iuriſdictio: vt ſ. verſic. item quod cauſa commiſſa, &c. ¶
n Item quòd mandatum ſibi traditū eſt reuocatū[n]. extra. de appellat. vt noſtrum. de iudi. iudicium. & de procurat. l. poſt litē. ſiue expreſſe: vt extra. de procurat. in noſtra. ſiue tacitè, ſcilicet quia alteri eſt cōmiſſa. ff. de procurat. ſi quis cum procuratorio. in fine. ex-
19 tra. de off. deleg. paſtoralis. §. præterea. † ¶ Sed nunquid tacitè reuocatur per omnem cauſam, per quam & legatum & fideicommiſſum, maximè per illam, de qua tractatur. ff. de adimen. legat. l.
o tertia & quarta? dicit Vber.[o] ꝙ ſic: quia in vltima voluntate eſt merū lucrū: vt ff. mād. hæreditatē. hic aūt eſt honor habēs on⁹ an
p nexū[p]. ¶ Itē ꝙ cōmiſit tale crimē qđ l. diuina morte puniebaṫ ſecūdū quoſdā. liiii. diſtinctio. multos. lxi. diſtin. Catinenſis. lxiii. diſtinct. nouit. ¶ Item ꝙ eſt tale crimen, de quo ipſe cognoſcere nō valet. ii. quæſtio. vi. ei qui §. diffinitiua. verſic. cum certa. ¶ Item ꝙ punit in principio litis, vel nimis auſterè ꝓcedit. extra. de reg. iur. quod in ꝯtēplatione. ii. quæſt. vi. ante ſentētiā. & c. nō ita. ¶ Itē ꝙ cauſa pendet coram ordinario. extra. de appel. vt debitus. extr. eodem. gratum. ſic e conuerſo, ordinarius ſe nō intromitteret de cā
q coram delegato pendente. extr. de purg. ca. cum dilectus. in fi.[q] ¶ Item quòd eſt præſumēdum, quòd ſententiam pro voluntate ad
r uerſarii ferat. extr. de eo qui mit. in poſſeſ. cùm ſicut.[r] † ¶ Itē quòd
20 partes non audent ad eum ire ſine mortis periculo, licet habeāt literas de ſaluo cōductu: vel nō facit partes ſecuras in eūdo & redeundo ad ſe: vt iii. queſtio. ix. hortamur. extra de appel. ex parte. extra. vt lit. nō cōteſtat. accedēs. ii. ¶ Itē ꝙ cōdelegat⁹ obiit, & cā cōmiſſa eſt ſine clauſula illa, Quòd ſi nō ambo, &c. ſ. §. reſtat. ver. itē mortuo vno. ¶ Itē quia dicit ſe delegatum à legato papæ: nec oſtendit legatū habere iuriſdictionē. arg. extra. de off. deleg. cum in iure. C. de māda. princip. l. vnica. ſed puto ſufficere, ſi faciat fidē de delegatione ſibi facta: nec eſt neceſſe vt faciat fidē de iuriſdict. legati: quia ſufficit oſtēdere ꝙ ſic agebat, ſic cōtrahebat: vt ff. ad Maced. l. iii. & iii. qſt. vii. ca. infamis. §. tria. in princip. extra. de off. legat. nomini. & de ſentē. excōmun. ad eminētiā. & hoc propter excellētiā dignitatis ip⁹ legati. 97. diſt. nobiliſſimus. C. de ſumma trinit.

ADDITIONES.

a Habet. ¶ Ipſe cōmittens, ſed potius videretur requiri debere ratificatio eius, q ampliauit poteſtatē ꝯmittētis. De materia tñ ad ſaturitatem vide quod ſcripſi eo. tit. prudentiam. ſuper gloſſ. ii.

b Macedonia. l. fin. ¶ Per quam legem. & ff. de iud. l. licet. Guid. de Suza. hoc tenebat. ff. de iu. om. iud. l. eū qui. inducens pro ſe gl. C. qui ꝓ ſua iuriſd. l. vna. quæ mihi dicit contrariū. dicebat tamē Iac. de Are. quòd ſi delegans erat electus, non tñ cōfirmatus, vel iuriſdictionē habens, ſi poſtea confirmetur, valet delegatio vt nūc, nō vt tūc: per leges ſeq. quaſi radix iuriſdictionis præceſſiſſet delegationem. Vide ibi Cy. in præalle. l. vna. in ſecunda & tertia quæſtio. & dictum Ia. male procedere de iure noſtro, quo omni ſuo iure priuaṫ elect⁹ ante ꝯfirmationē adminiſtrās quoquo modo. Sufficiat de electiōe auaritiæ. lib. vi. Adde, qđ Bar. in l. i. C. vbi de cri. dicit, quòd quando eſt defectus in iuriſdictione iudicis, ſi pendente cauſa iudicii iuriſdictio ſuperueniat ex cauſa de nouo emergēte, nullo modo iudiciū cōfirmatur per gl. ibi. Et eſt ratio quia initiū iudicii non fuit legitimū, vt l. momentaneæ. C. qui legi. perſonā. Si aūt iuriſdō ſuperuenit ex cā de præterito, tunc ꝯfirmatur iudicium vt ex nunc, non vt ex tunc, vt l. obſeruare. §. fi. ff. đ offi. ꝓcōſ.

c Habeat. ¶ Si ordinariā putatiuā iuriſdōnē nō ſubditi ꝓrogaſſent, valet ꝓceſſus ipſius, vt not. j. de cōpe. iud. adi. §. j. ver. qđ ſi priuati.

d In iure. ¶ Alb. Gal. tit. de iudi. ordi. & deleg. circa mediū. ver. ſed nūquid fatetur ſuper hanc decr. hoc verum eſſe in eccleſiaſtico foro: in ſeculari dicit ſecus, quia in eo probari poteſt per teſtes. Alex. in auth. de liti. §. præſenti. colla. viii. & vt litig. iurent. §. quia verò. col. ix. Ad legē ꝓxi. reſp. illā loq, cùm ꝯmittitur adminiſtratio.

e Prin. ¶ Nō allegat §. cū tñ tex. ſit ibi ꝓlixus. ibi in §. ſit tibi. & in §. ñ ꝓmittas. facit diſtinctiones perſonarū litigātiū, & emētiū fiſcalia.

f Liquet. ¶ Aliàs eſt ver. ſub epiſtola. īter claras. De hoc pleni⁹ j. ti. i. §. ſupereſt. verſi. quid ſi deleganti.

g Quæſiuit. ¶ Reuocata eſt, quia non incerta lib. vi. vt in Procemio ſexti lib. in fi. de prouiſione tñ eccleſiarū dic, vt eod. tit. is cui. lib. vi. & in cle. eo. tit. c. vno. & duas quæſtiones Io. de Deo. circa hoc ſcripſit in præal. decre. is cui. in prin. in qbus delegat⁹ ſubdelegat partē cōmiſſionis, & aliā partē nō. & quia iſte ver. de inquiſitione præmiſit, ſi illa vel aliud faciendū cōmittitur certo loco: & ibi fieri nō pt, tenet alio loco factū. Quod dic, vt eo. tit. ſtatuimus ii. li. 6.

h Vlti. ¶ Illa decre. §. ii. dicit cōtrariū, ſcilicet quòd de conſenſu partiū ꝯmittit niſi in duobus caſibus, ad quos reſtringe hoc dictum.

i Epiſcopi. ¶ Vbi ſcripſi in gl. ſumitur hic. & de hoc ēt j. de reſcr. præſen. §. ratione formæ. ad fi. j. col.

k Exhibita. ¶ De clau. ſi partes cōſenſerint, procedas hoc modo. ſcripſi poſt Inn. & alios, de elect. ſcriptum poſt principium.

l Militum. ¶ Vide j. de ſen. prola. §. ſequitur. in prin. Adde, quòd illiteratus poſſit eſſe iudex, tex. & ibi Bar. in l. ex parte. de decu. lib. x. glo. in ca. ſciſcitatus, de reſcri. gl. in c. qui vult. de pœ. diſtin. vj. Bal. in procemio inſtit. Angelus & Imo. in l. quidā ꝯſulebat. de re iudicata. Archid. xj. q. iij. ſummopere. vbi dicit ꝙ Innocētius. IIII. dū prolixas ferret ſentētias, p alios faciebat legere. Adde tu ꝙ poſſit excipi imperitia & ignorantia ꝯ iudicem. & vide Abb. Sicu. & alios ſcribentes in d. c. ſciſcitatus. extr. de reſcr. & aliquid in c. j. extra. de conſan. & affi. vbi bonus tex.

m Aeterni. ¶ Lib. 6.

n Reuocatum. ¶ ſ. ver. ſed ſi dicatur teſtis, quis hoc cognoſcat.

o Vber. ¶ Ad literam vbi ſ. ver. ſed nunquid.

p Annexū. ¶ c. ti. paſtoralis. ī prin. ff. đ mu. & ho. munerū. §. iudicādi.

q In fi. ¶ Vide ſ. §. reſtat. ad fi. ver. item finitur per litem.

r Sicut. ¶ In antiqua, vt dixi ſ. ver. item quod ex pluribus.

a nit. l. liquet[a]. ¶Item ꝙ aduocatus alterius partis est commẽsalis
b eius.extra.de appel.ex insinuatione.& de off.iudic.c.j.[b] ¶Item ꝙ est criminosus.32.quæst.vj.c.j.iij.quest.vij.qui sine.& c.in grauib. & c.postulat⁹.& c.infamis.§.tria.in fi.& c.sacerdos.hæc in delega
c to[c].¶Sed nũquid idem in ordinario? Videtur ꝙ sic, quia iura præ dicta non distinguunt:vnde nec nos distinguere debemus. xix.di stin.si Romanorum.extra.de ma.& obe.solitæ.ij.q.v. consuluisti.
21 extra.de transl.inter corporalia.de deci.quoniam.† Dic ꝙ nullus ordinarius,quandiu tolleratur, potest à iudicio vel officio remo ueri: & valent quæ fiunt ab eo non de merito vitæ , sed de officii potestate.iij.quæst.vij.c.sacerdos.§.sed obiicitur.ar. extra. de pur. cano.constitutus.&ij.q.vij.lator.§.hoc edicto. non de officio.De
d hoc ĩ.titu.proxim.versic.quæritur an [d].¶Itẽ ꝙ sum pupillus , vel vidua,vel debilis,vel diutino morbo fatigatus, vel scholaris , vel legatus,vel gratia testimonii vocatus,vel causa iudicandi, vel appellationis,vel tutelæ exercendæ,vnde non teneor coram vobis respondere:vel quia coram tali litigo.In his enim casib.potest ali
e us eligi,& forum reuocari.extra.de fo.compe.ex tenore[e]. de off. deleg.significantib.lxxxvij. di.defensionis. C. quando Imperator inter pupillũ & vid.l.vnica.C.ne filius pro patre.auth.habita.vt ff. de iud.l.ij.extrà,de dila.c.fi.¶Item quòd defectus est in rescripto. Super quo dic,vt ĩ.de impugna.rescript. ¶ Item quòd estis indiscretus:vnde pupillus non potest esse iudex. C.de fal.mo.l.j.extra. de reg.cùm virum.de consang.&affin.c.j.¶Itẽ quòd non habetis iurisdict.vnde nõ potuerunt partes vos iudicem facere.C. de iur, omn.iud.priuatorũ.extra.de for.comp.significasti.& c.Romana. respõ.j.lib.vj.¶Item ꝙ estis laicus, qui non potestis esse iudex in causa clerici.in auth.vt clerici apud proprios episcopos.col.vj. & de san.episc.§.si quis contra.& C.de episc.& cler.auth.clericus.& auth.statuimus.extra.de foro compe.si diligẽti.xj.q.j.inolita. vel ecclesiastica: puta decimarum vel matrimonii , & huiusmodi : vt extra.de iudi.decernimus.& c.seq.& c.at si.& de off.del.cũ te. vbi
f de hoc de rescripti præsen.[f] de arbitris contingit.x.di.c.j. extra. de constit.ecclesia.xcvj.dist.bene.extra.de reb.ecclesi.non alie.cum
22 laicis.†¶Quid si causa commissa est alicui canonico expresso nomine canonicat⁹,ille verò post citationem contrahit matrimonium? Dic ꝙ si causa est spiritualis,non cognoscet.extrà, de clericis coniu.diuersis.sed si iam lis sit contestata, vel contraxit cum virgine,bene cognoscet,si vult priuilegio clericali gaudere,quod põt: vt 26.distinctio.vna. Secus si cum vidua, quia nec tunc potest vti priuilegio clericali.lxxxiij.distinct.quisquis. & in cõstit. Gregorii
g X.de bigamis,altercationis.li.vj.Io.de Deog.[g]¶Quid si postquã
23 citauit,fit episcopus distans vltra duas diætas? Dic ꝙ poterit subdelegare causam.arg.extra.de excep.olim.& de offic.deleg.c. fin. §.j.Nec obstat extra.de test.præsentata.& de eo ꝗ mittitur in pos.
h cau.rei ser.c.ij. si bene intelligãtur[h]. ¶Quid si fiat monachus? Dicit Io.de Deo , quòd potest procedere de licentia abbatis, si erat lis contestata:nam & ei potest causa cõmitti.vt s̃.ver.nunquid ergo.secus secundum eum,si non erat lis contesta.tu dic,vt in præ. ver.¶Item excipitur, quòd non exhibet mandatum suum : vt C. de man.princip.l.vnica.extra.de off.deleg.cùm in iure. Quid si illud perdidit? Et dic vt ĩ.in tit.de instru.edi.§.restat.vers.illud quoque.Item ꝙ cùm sint plures iudices,vnus sine aliis citare vel pro.
i cedere nequit,si alius excusauerit[i].extra.de offi.deleg. prudentiã. De quo dic vt ĩ.de citat.§.iam de citatione.ver.porrò.& sequentibus. ¶Quid si in rescripto,in quo Papa mandat alicui prouideri, est illa clausula,Vos,vel alter vestrùm exequamini,&c. Dic quòd tunc vnus potest altero irrequisito procedere: & sic obtinuit : &
k vide super hoc decret. Alexan.[k] ¶Sed quid si plures sunt consules,vel collegæ in eodem officio,& coram vno illorum fit stipulatio:nunquid poterit coram alio super eo agi & procedi? Et videtur quòd sic , quia vnum est officium , & vna iurisdictio. Habent enim officium & iurisdictionem à municipio,ꝙ iudex vnius vice fungitur.ff.de off.procõ.meminisse.respon.j.ff.ad muni.magistratus.vj.q.iij.scitote.xv.q.vii.episcopus nullius.extra. de off. deleg. vno,& c.fin.arg.contra.extra.de his quæ fi.à ma.par.ca.quæsiuit. ¶Super hoc dicunt quidam , quòd aut stipulatio fuit concepta coram illo,eius proprio nomine expresso:vt quia dictũ fuit, Promitto tibi soluere quod T.consul.iudicabit:& tunc non committitur stipulatio apud alium. Aut eius proprio nomine non expresso:vt quia dictum fuit, Promitto tibi soluere, quod consul iudicabit:& tunc sic.arg.ff.de condi.& demon.nonnunquam. ff. de leg. i.si hæres nominatim.extra.de off.deleg. quoniam abbas. & c. cũ super. ¶Sed quæritur quæ impotentia impedit iudicem. ne possit committere causam, cùm interesse non potest? Respondeo, impotentia iuris,quia cùm nihil habeat,nihil committere potest. i.q.vii.Dalbertum.extra.de rescri.sciscitatus. Impotẽtia verò facti non impedit commissionem,extra.de off.deleg.si pro debilitate. & c. pastoralis. sed tunc condelegati subdelegatum admittere non tenentur.extra.de offi.deleg.coram.quæ dic vt s̃. §. sequitur videre quid sit officium.ver.verùm cum causa.¶ Item quòd non estis iudex meus.C.vbi in rem act.l.fin.iii.q.vii.pulsatus. extrà, de iud.at si.extrà,de consuet.ad nostram.C.de iur.om.iu.in crimina-
24 li.xi.q.i.clericus sine.& c.seq.† ¶Item quòd non estis iudex, sed cõseruator,qui potest solùm defendere à manifestis iniuriis, nec potest manum extendere ad ea,quæ iudicialem requirunt indaginem: vt extrà,de offi.dele.statuimus.lib.vi.[l] Sed nunquid conser-
l uator potest committere vices suas alteri? Dici potest quòd sic,in quo ipse habet causę cognitionem:puta in cognoscendo, vtrum iniuria vel offensa sit manifesta,vel non in aliis aũt nõ: vt extra.de off.deleg.c.fi.Et nota quòd hodie nullus potest esse conseruator, nisi solùm episcopi,abbates,& canonici cathedraliũ ecclesiarum. præsertim in dignitatib.constituti. Item nullus potest esse conseruator eius,qui suus est conseruator.¶Item si de aliis,quã de manifestis se scienter intromiserit,potestatem vel iurisdictionem aliq̃ exercendo , eo ipso per mensem ab officio est suspensus , & pars hoc procurans in expensis aduersario condemnetur.¶ Item nullus debet habere cõseruatorem sibi subditum,exceptis Regib. & hæc habentur in constit. Alexan. quarti. de officio delegati. quia
m de ꝯseruatorib.[m] ¶Itẽ ꝙ est iudex pedane⁹, ꝗ nõ põt cognoscere de cau

ADDITIONES.

a Liquet.¶Et hoc maximè,quando legatus faceret suas literas publicari,vt no.ĩ.hoc tit.§.superest.versi.quid si delegati.

b Cap.i.¶ Dic vt ibi in vlt.gl.& vide quod super ea scripsi.Gul.An. in tit.de recu.iii.colum.distinguebat,an iudex cum illo commensali habeat consilium & tractatum super ordinanda causa,&tunc ordinatur,an non:& tunc non recusatur. Vel aut propter defectũ vel inæqualitatem dedit iudex commensalem, & tunc non recusatur:vt in præ.c.j.& ff.de postu.l.j.§.ait prætor. & C. eodẽ. prouidendũ.aut aliàs illum habuit,& tunc recusatur. Vel distinguenda est qualitas clientuli,vel qualitas iudicis,ex quibus variari potest, & nõ potest oriri suspicio. Bene cõuenit quod scripsi post Hosti. cùm quærit,quid de casu conuerso ꝓ: cùm iudex est commensalis aduocati.in preal.decre.i.super vlt.gloss.in fi. Adde quod Host.vt refert & sequitur Ab.in c.i.de of.iudi. concludit quoad primum, quando aduocatus est commensalis iudicis,quòd si aduocatus esset versutus & malitiosus,&nimis improbè promoueret patrocinium,&assisteret semper iudici,tunc considerata persona iudicis & astutia aduocati,superior arbitrari, an hoc sit legitima causa recusandi:aliàs cessantibus prædictis,an possit recusari:quia non est tanta suspicio, cùm aduocatus est domesticus iudici:sicut pars,qa causa non est sua,sed partis. Quoad secũdum, si iudex est commẽsalis aduocati, sentit quòd recusari possit , quia facilius mouetur iudex ad petitionem superioris,quàm subditi.arg.c.visis.xvi.q.ii.

c In delegato.¶ Contrà scripsi post Hostien.eodem titulo,cùm super.in fine magnæ gloss.

d Quæritur an.¶ Debet dicere tit.ii.in fine.& ibi remittam.& facit litera corrupta ad id,quod dicam infrà ti.i.in prin.

e Tenore.¶Et c.vlt.vbi de hoc.

f Præsen.¶Quam non habemus.

g De Deo.¶De hoc & de monacho,de quo sequitur,plenè scripsi de rescript.statutum.lib vi. super gloss.habentibus igitur. & vbi Ioan.de Deo hoc tractet,ibi dixi.

h Intelligantur.¶Quia decre.præsentata. loquitur in arbitro, qui non delegat.in decr.ii.ille Abbas,qui iureat in Angliam, non subdelegauerat,qđ vtiliter fecisset,si in rescripto erat clausula, Quòd si non omnes.

i Excusauerit.¶Questionem quam disputaui cum collega verè impedito,sed non excusato,vel fide non facta,procedit socius. Vide super regula,eum qui certus.de regulis iur.libr.vi.

k Alexan.¶Decretalem illam non vidi, sed nũc est expeditum,nõ solùm in executoribus,sed etiã in iudicibus,eodẽ titulo,cùm plures.lib. vi. vbi etiam dicitur, quòd præueniens excludit collegas: nisi in casibus ibi positis. Subditur etiam, quòd perpetuatio iurisdictionis facta per vnum, prodest collegæ, an verò prosit adiuncto,ibi satis scripsi super verbo,eo casu.

l Libro sexto. ¶ Alias differentias inter conseruatores & iudices, vide not.eod.ti.c.vlt.in glo.pen.&super eo.lib.vi.& ibi etiam posui de materia conseruatorum per modum summę xvi.mẽbra:an verò dari possint ab alio, quàm à Papa, ibi scripsi quòd non, super verbo,& etiam. Et scias quòd Marti. de Fano propter decret.illã, statuimus,fecit de conseruatoribus vnam magnã gl. quam nõ curo propter decre.vlt. eod.ti.& vtrobique notata satis plenè.

m Conseruatoribus.¶Cuius mẽtem habes hodie e.ti.c.fi.lib.vi.& ibi expeditur , quòd non committunt, nisi citationes, & sententiarum denuntiationes: vbi etiam corrigitur qđ de canonicis ecclesiarũ cathedraliũ dicebatur in illa. ibi ẽt ꝓuidetur, quòd vltra vnam dietã quis nõ trahatur, sed vt ibi scripsi super verbo, dietã, Forma conseruatoriarũ, quæ dicitur cõcilij Vien.in multis tollit illã ꝯstitutionem,&permittit iudicialem indaginem, & subdele-

de causa liberali. C. de ped. iud. l. ij. C. de iudic. l. quoties, Vel rationalis qui non potest cognoscere de causa ingenuitatis. C. vbi causa sta. agi. de. l. iam dudũ. Vel de aliis minoribus magistratibus, qui non cognoscũt de magnis. C. de defen. ciuit. defensores. in auth. eod. tit. ff. de iur. om. iu. magistratib. Vel quia cognitio iure communi, vel municipali interdicta est vobis: vt ibi, & ff. ad muni. inter conuenientes. Item ꝙ non potestis vos intromittere, quia in hac causa bene vel malè pronunciastis: vt s̃. dixi. ver. item ꝙ functus. vel quia appellatum est à vobis. ij. q. vj. in fi. C. de app. eos. in princ. extra. de app. vt debitus. vel causa est alteri cõmissa. G. de test. consulta. extra. de off. deleg. pastoralis. §. præterea. ¶ Aliàs aũt potest a esse iudex, quicunq; nõ prohibetur. ar. ff. de iudi. cũ prætor. † ¶ Itẽ generaliter quodcũq; opponitur contra testẽ, & contra iudicem potest opponi. minor enim causa repellit iudicem quàm testem: a qa facilius inueniũtur cẽtum iudices, quã vn⁹ testis: ſm Vber.[a] & b nota. iij. quæstio. v. capitul. j. quòd simpliciter non approbo[b].

ADDITIONES.

Rogari totum, & trahi vltra dietam: dummodo non vltra quatuor. Et ex hoc vidi dubitari de pluribus: & sit primũ, si monasterio habenti mẽbra in diuersis diœcesib. dentur cõseruatores in diuersis locis cũ illa clausula, an iniuriator vno cõseruatore præsente, vel infra dietam, possit coram alio trahi ad quatuor dietas, sed non vltra qđ videtur fieri posse, cùm verba, quæ ponderanda sunt, & debent aliquid operari. de deci. ad audientiã. de priuile. si Papa. §. primo, in fi. lib. vj. sint clara: & sic eis est standũ. Nam ambiguitate cessante, cessat quæstio voluntatis. ff. delega. tertio. ille aut ille. §. primo. & l. non aliter. in princ. ¶ In ꝯrium facit ratio decret. lib. vj. de resc. statutum, & clem. eo. tit. c. j. Itẽ & si ius deficeret, æquitas hoc suggerit, Facit ff. de aqua plu. arcen. in Summa. §. Labeo. in fi. iiij. distinct. erit autem. Solũ enim cũ vrgẽs ratio id flagitat, haberi debet ratio quatuor dietarum. C. de dila. l. prima. argum. ff. qui satisda. cogan. l. de die. §. fi. Seruari igitur debent iura de dieta loquentia, quandiu fieri potest: & sic clausula ciuiliter intelligatur: & quãtum minus fieri potest discrepet à iure, ẽt si verba non patiantur. Facit xxiiij. q. j. paratus. de rescri. causam, de offi. dele. ex parte. ij. ff. de in ius vocand. l. quamuis. C. de inofficios. testament. si quando. Item cùm litera sit odiosa, quia per eam præiudicatur ordinariæ potestati. de rescriptis, ad hæc. & clausula odiosa lædens eum, qui cum dispendio à longe trahitur, contra iura prædicta. Facit C. de exact. trib. apparitores. in fi. & in auth. vt dif. iud. §. hæc autem omnia. ergo restringẽda est: vt de fil. presby. c. j. lib. vj. & de reg. iur. odia. ff. de act. & obli. in honorariis. §. pe. de bonis libe. si patronus testa. §. si patroni filius. maximè cum hoc versetur in cõmodum vtentis. ff. de vsufruct. si cuius. Et quia talis fuisse videt mens principis, ne graue damnum alteri inferatur: cõcordantias vide de pri pil. in his. in gl. ij. quæ mens præualeret verbis, de elect. si postquã. §. j. cum cõcor. lib. vi. ff. qui pe. tu. l. credẽdum. ad Tertu. l. ii. §. si mater. de excu. tuto, scire oportet. §. aliud. de pactis. tale pactum. §. pater. si conseruator præsens est persona iniuriantis, vel alia noua causa esset suspectus impetranti, subdeleget, si forma id patitur: si non patitur, vel subdelegare non vult, tũc isti monasteriũ adirẽt remotius, & cessarent superius dicta. Facit de off. deleg. cũ plures. §. i. lib. 6. Est secundũ dubium de clausula illa multùm hodie in cõseruatoriis vsitata, scilicet præsentibus post quinquẽniũ minimè valituris, an duret post quinquenniũ iurisdictio, quoad cœpta, teneo quòd non, vt scripsi in præal. decre. vlt. in vlt. glo. eo. tit. li. vi. Tertio dubitatur concessa, vt suprà dr̃, iudiciali indagine, & quòd subdelegare possit etiam totum: & nõ obstãte constitutione Bonifa. per se & alios procedere, etiam extra locum, in quo deputatus est conseruator, & an iudex possit subdelegare his, qui de iure possunt esse delegati, sed nõ ꝯseruatores, vt canonici ecclesiarum cathedralium, quos constat delegari et subdelegari posse, per decre. de rescri. statutum. lib. vi. & dubium sumitur. ex decr. si. prædicta. eo. ti. & potissimè quo ad illa, quæ requirunt iudicialẽ indaginẽ, procedit dubium, fortificatum per illud verbum conseruator, & iudex: quod in quæstione ponitur. De facto fuit nuper hæc quæstio mihi de Apulia delata, quam adoptiuo ꝯmunicaui, qui illam disputauit, & mecum tenuit, ꝙ iste non est purus delegatus sed est ꝯseruator, habens potestatẽ ꝓrogatã ad quædã prohibita. Sed decr. vlt. ṗd. de of. del. §. vices. li. 6. aptè ꝓbat, ꝙ si ex beneficio literarũ ꝯpetit cõseruatori cõmittere, necesse habet cõmittere ꝑsonis in dignitate vel ꝑsonatu ꝯstitutis in ecclesiis cathedralibus vel collegiatis. Clausula igitur, ꝙ possit per se vel aliũ, vtilis est in hoc: quia exceptis citationib. & denũciationib. sententiarũ, nõ poterant ꝯmittere, modò possunt ex vi clausulæ ṗdictæ. Nõ sunt aũt priuilegiati circa personas, quib. fiẽda est ꝯmissio. Stat igitur in suis finib. virtus clausulæ maximè in materia restringibili, qualis est ista, q̃ iudiciorũ ordinẽ tollit, & extenditur ad futura, qđ simplex iurisdictio delegata nõ facit. de rescri. ad hęc. & c. fi. & vide qđ scripsi in præal. decr. vlt. lib. vi. super verbo, dietam. & dic quòd nomẽ & officiũ cõseruatoris retinet, licet eius iurisdictio amplietur: vt dixi in decre. præal. summa. Et fateor eũ iudicẽ, sed nõ simpliciter delegatũ, sed delegatũ cõseruatorẽ: & sic nõ obstat illud verbum, conseruator, & iudex: imò facit pro. & facit ipsius conseruatoris descriptio, q̃ posui in summa ṗdicta. in prin. Et quomodo ꝓrogatũ primã naturam retinet, vide extra. e. ti. de offi. del. P. & G. ad fi. vlt. glo. & super ea, si latius videre vis, quære quæstionẽ de qua s̃. copiose & subtiliter pertractatum, scilicet, quòd teneat in totum subdelegatio. Secundò quòd solũ ad iudicialem indaginem. Tertiò quòd in membro teneat. & hoc placuit vt s̃.

a Vber. ¶ Vbi s̃. ver. nõne in gñe. Adde, ꝙ si in ꝓuincia, in qua sunt dati ꝯseruatores, sint aliqui legati nati, ad quos inferentes iniurias monasteriis appellent de sententiis ꝯ eos latis à cõseruatoribus, quòd legati quouis modo nõ possint se intromittere de gestis ꝑ cõseruatores, nec valet ꝯsuetudo, ꝙ à sentẽtiis ꝯseruatorũ appelletur ad legatos vel metropolitanos. Ita cõsuluit Pe. de Anch. cõ si. cxxxi. incipiente, In Christi nomine. in primo dubio. Delegatus ẽt dat⁹ sup violentiis & iniuriis illatis alicui monasterio, potest ꝑ viam inquisitionis procedere.

b Approbo. ¶ Nec ipse Vber. approbat: quia etiam dixit se dixisse, vt daret cãm studẽdi: & de principali dicto loquitur auctor, nõ de ꝓxima ratione dicta. Certum enim est, quod testis esse nõ potest, nisi habens factum notum.

QVAESTIONES.

§ 1 An delegatus teneatur seq ꝯsuetudinẽ delegãtis, an loci vbi est an ius cõe? no. 12. d. c. fi. & Io. An. ext. de ꝯsue. sup rub. in nouel. & in Spe. de fe. §. j. ver. sed pone de eo q mittitur. & Inn. in c. postulasti. de fo. comp. & c. Romana. de sen. exc. lib. 6. & tenẽt ꝙ ꝯsuetudo rei debet seruari, nisi ratione ꝯctus, vel delicti sortiatur forũ.

§ 2 In l. si cũ ipse. ff. de excu. tu. ꝑ hanc l. soluit Vber. de bo. talem qõnem. Pone ꝙ delegata fuit causa certo tpe finienda, & per reũ stetit, forsan pluribus exceptionibus vsum, quo minus infra id tẽpus causa finiretur: nũquid vltra id tempus poterit delegatus cognoscere? & dicit ꝙ sic per hanc l. ad quod fac. l. perendæ. C. de temp. in inte. rest. peten. & l. intra vtile. ff. de min. & ibi gloss. super verbo ætatem. & in pu. & in auct. vt spons. largi. §. hic quoque. & ita sentit Guido de Suza. aliud est in causa in qua statuitur triennium. vt in ciuili, & biennium in criminali: quia ista nunquam durat, vt no. in auct. de ap. §. j. Nicol. de Neap.

§ 3 Si habẽti iurisdõnẽ mãdat aliqđ explicãdũ, an videat iniũctũ vt ordinario, an vt delegato? no. i l. i⁹ ciuile. ff. đ iust. & iu. In. & Vin. in c. licet. extr. de off. ord. Albri. in l. sæpe audiui. ff. de offi. præsi.

§ 4 An delegat⁹ cognoscẽs đ cã añ receptionẽ lrarũ đlegatiõis ꝓcessus valeat? Bal. i l. eũ q. đ iu. om. iu. gl. i l. instar. de iur. fi. ꝙ nõ. ꝯ not. in l. j. C. qui pro sua iur. no. in c. ex conquestus. de rest. ſpo.

§ 5 Quod episcopus potest esse delegatus imperatoris in causa ecclesiæ. & no. ꝙ in causa ecclesiæ super re ecclesiastica ꝯ laicum iudex secularis est iudex. Ant. de Bu. in c. inter dilectos. de fid. inst.

¶ Bal. de Iudice delegato.

OMNIS delegatus dicitur pedaneus iudex, excepto eo, qui delegatur à principe. in §. i. ver. omnis autem. Gui. & Cy. qui pro sua iurisd. l. j. in fi. Bar. Delegatus ab inferiore à principe nõ potest cõmittere recep. testiũ, secus in auditorib. curiæ, vel aliis domini papæ, vt eo. tit. §. i. ver. sed nũquid. & ver. seq. tñ isti auditores nil possunt diffinire sine speciali mandato papæ, & facta prius relatione. G. & vide c. i. de of. del. in cle. & an isti auditores dñi papę sint ordinarij vel delegati, vide in Spec. de off. iud. §. i. vers. quid de auditorib. vbi tenet, quòd in audiendo habẽt ordinariã potestatẽ, secus in diffiniendo. Item an vacãte sede Apostolica possint iura eorũ exercere, & generaliter de materia auditorũ, vide Spec. de audi. ꝑ totũ. Qualiter aũt referre debeãt, vide in Spec. de dila. §. qualiter. ver. fi. ꝯhẽs pt nec ꝯueniri nisi corã delegato, qa idẽ est forũ ordinarii & deleg. de fo. comp. dilecti. per Innoc. Electus ab vna parte non pt ꝯmittere vices electo ab altera parte. in §. sequitur. ij. in prin. G. An impedientes exercitiũ delegatæ iurisdictionis, q non sunt in literis nominati, possint à delegato puniri. eo. §. versicu. quid ergo. G. An delegatus possit inuocare brachium seculare, tene quòd sic in delegato papę. versi. sed nunquid. alle. Innocen. extr. c. significauit, & illa clausula, Inuocatis, &c. nõ addit, sed exprimit. G. ¶ Tertius, qui datur ex officio auditoris ꝯdictarũ, vt no. ff. de iudi. l. obseruãdũ nõ pt alteri ꝯmittere vices suas. ponit eo. §. ver. itẽ potest. qđ est no. G. Vide qđ no. ff. de arbi. l. sicut. vbi no. ꝙ animi motus nõ pt ꝯmitti. ¶ Impeditus cognoscere de impedimẽto iuris, nõ potest cõmittere alteri vices suas: sec⁹, si impedimẽto facti. e. §. ver. verum. G. ¶ Si ꝯmittitur cã trib. & tũc vnus erat mortuus, vř nulla ꝯmissio, q ꝯmissio est indiuidua. ꝯriũ sentit. §. restat. ver. qđ si cã. G. Prima verior, arg. ff. de arbi. l. Pedius. §. i. cum si. & l. non distinguemus. §. cũ plures. & l. sicuti. Nã nõ trãsit ad hæredẽ rescriptũ nõ ꝑpetuatũ. eo. §. ver. qđ si impetraui. G. qa expirat morte, vt ꝯsiliũ, ꝑceptũ nõ. Secus in ꝯmissiõe re ĩtegra. e. §. ver. itẽ mortuo, G. quia

G.quia ꝯmissio dependet à mera voluntate,& voluntas morte finitur,sed præceptũ ab auctoritate est,qđ est not.dignũ.Vide ĵ.de ar.§.ꝑceptũ.De ꝯsilio vide ĵ.de appella.§.lata.& de arbi.§.an possit.¶ Quomodo intelligitur re integra, vide ĵ.de iudi.ordi.delegato.¶ Tempus cõpromissi non detrahit̃ de tpe instantiæ,nisi in eã appellatiõis.e.§. ver.sed nũqd de tpe.qđ no.vide ĵ.đ app.ante ti.de appel.§.ille,qui cõpromittit.& infrà,e.§.pen.¶ Si ꝑ statutũ assignatur mẽsis ad diffiniendũ causam, tñ eo decurso adhuc durat instãtia vsq; ad trienniũ,de iure communi.e.§.ver.qd si statuto.G.subaudi,si terminus statuitur iudici:secus,si liti,vt l.properãdũ.C.de iudiciis.per Cynũ. Et finitur officiũ delegati trãsactiõe.e.§.vers.fi.Officiũ dico,nõ iurisdictio.ff.de condictiõe indebiti.l.elegãter.§.si quis.Nã adhuc si pronunciaretur,valeret snĩa.ergo nõ est functus iuridõne,sed officio:qa nõ debet amodò partes suas interponere.G.¶ Si petitur rescindi à reo principale instrumẽtũ,vt vsurariũ:ista causa non dicitur esse cũ fideiussore,& ideo frater fideiussoris potest ĩ ea esse iudex.in §. supest videre qs. ad fin. G.ergo inhibitoria facta iudici seculari,ne capiat interim reũ,nõ extẽdit̃ ad fideiussorẽ ꝓꝓs,sec⁹ in fideiussore iudicatũ solui. Facit ff.mãd.l.creditor.in prin.Nõ ob.C.de diuer.rescr.l.si libellũ.quia ibi in libello supplicatorio,nõ in cõuẽtionali.Itẽ ĵ.presumitur responsio ad interrogata.no.Bald.¶ Infamis potest procedere.si ñ opponitur.in §.excipi potest.ver.sed nunquid ĩfamis.G.Nec obstat qđ no.ff.de infa.l.secunda.§.miles.& de sena.l.Cassius.qđ debet intelligi ope exceptionis,non ipso iure. Bal.& no.& vide ĵ.e.§.exceptio.¶ Simplici monacho vel regulari canonico non cõmittitur causæ,ẽt si officiũ aliquod gerat intra claustrũ, vt quia sit sacrista,vel prior claustri,camerarius vel custos,&c. secus si sit prælatus vel prior ecclesię:e.§.nunquid ergo monacho.G.¶ Nota quòd c.statutum.de rescri.locũ habet,siue papa deleget,siue đ legatus papæ subdeleget,scilicet plenã iurisdictionẽ:secus si committat vnũ articulũ causæ.e.§.ver.quid si certus.G.in aliis ordinariis hoc non habet locum.ff.de iudi.l.fi.Bal.& no.¶ Causa simpliciter cõmissa,intelligitur cõmissa ciuilis & criminalis:de rescriptis.c.dispendia.lib.vi.in nouella.Bal.¶ Post lapsum termini nõ ꝑt prorogari iurisdictio,in ver.item quod iurisdictio.G.¶ Causæ criminales ñ delegãtur,nisi à principe,vel eius delegato.vers.itẽ qđ est.C.qui pro sua iurisdictio.l.i.in fi.¶ Quod nullũ est ipso iure,ñ potest ratificari.ver.quid si cõmittẽs.G.& C.cõmunia vtriusque iudi.l.secũda.Bald.¶ Quando est præceptũ alicui,quod persona liter exequatur,nõ ꝑt committere ẽt de partium voluntate,quia partes non possunt mutare formã mandati.ver.item quod iniunctum.G.ff.de pollic.Bal.¶ Exceptio criminis non potest opponi ordinario,quandiu residet in officio.ver.sed nunquid idem.G.vide ĵ.e.§.infamis.¶ Si sunt duo collegæ, & est compromissum pa rere mandatis vnius, & alter procedat, an committatur stipulatio? Non,si nomine proprio:secus,si appellatiuo. ver. sed quid si plures sunt cõsules.G.l.pe.ff.iudi.sol.& s̃.e.§.tẽpus ꝯpromissum.

¶ De Legato. Rubrica.

Auctor in hac Rubrica nihil est adiut⁹ per suos practicos,q specialiter de legatis nil tractauerũt in libris: de qb.dixi in ꝓœmio, saluo quod ꝑ Rof. adiutus fuit in materia de procurationib⁹ legatorũ,q̃ vide ĵ.§.supest.ver.illud quoq;.vsq; ad ver.legat⁹ quoque.quã in libel. iuris canonici posuit Rof. rubri.de procurationibus.In tractatu ẽt dispẽsationũ,per quos extr.illos adiutus fuerit,ibi dicã:ĩ aliis habuit necesse ad Summistas recurrere,& ad gl. Azo.tamen in Sũma de offi.procon.& legat.nihil profuit.nostri Summistæ multum contribuere, & vide de hoc tit.quod statim subdã,& iura nostra antiqua loquentia de legatis nunciis. Itẽ de legatis iudicib.scripsi in Nouella,e.tit.super rubrica.Itẽ excipe đ aliis,quæ habes ĵ.de senten.§.sequitur.& §.pen.& fi.

VONIAM legati officiũ seu potestas,paucis prudẽtibus innotescit, super quo dubia oriri videmus infinita, & peritos adinuicem dissentire : idcirco de officio Legati plenè tractare præuidimus, & quoddam
a breue ac prælucidũ formare Speculũ legatorũ [a].Cæterum quoniam quæ sit eorum, vel etiam aliorũ in dispensando potestas, semiplenè à doctoribus iuris Canonici traditum est:idcirco hoc tractatu quadam noua doctrina plenè de dispensationib. disseremus. Primò igitur de officio legati. Secundò de dispentionib.disputare intendimus:vt sic binario numero huius tractatus lectio compleatur. Nobis ergo primò delegati officio tractaturis videndum est, Quid sit legatus, & qualiter sit tractandus, Qualiter constituatur, Quot species sint, seu genera legatorũ, Quid ad legati pertineat officium, & quæ sit eius iurisdictio, siue. potestas, Vtrum possit beneficia conferre, Quæ sint ei interdicta, & soli sedi
b Apostolicæ reseruata, Quãdo, & vbi [b] suam valeat iurisdictionem exercere. Qualiter eius potestas, seu iurisdictio finiatur.

non mireris:quia hunc titulũ à principio fecit,& publicauit Speculator.Et quia sic publicatum erat in prima publicatiõe Speculi huius,illud nõ inseruit:postea mutato consilio,& bene,illũ hic ĩseruit,aliquibus adiectis.Vnde s̃.secũda ꝓxima col.vers.sed nunquid.idẽ allegabat rubricã sequentẽ,pro proxima præcedẽtis rubricę.& idẽ videri ꝑt s̃.ti.ꝓxi.§.ij.ante vers. sed fm.& ĵ.ti.ꝓxi.§.fi.
b Et vbi.¶ Hosti.de his fecit duo membra.

SVMMARIVM.

1 *Legatus quis sit,& qualiter sit tractandus.*
Legatus dicitur vicarius muneris alieni.
2 *Episcopi funguntur Christi legatione:& qui eos persequitur,Christum persequi dicitur.*
3 *Legatus & nuncius Apostolicæ sedis sunt honorandi, & benignè tractandi: & contrà facientes qua pœna puniantur.*
4 *Legatus potest vlcisci iniuriam sibi,vel suis manifestè illatam.*
5 *Debitor Reipublicæ prohibetur iure ciuili esse legatus, non autẽ debitor fisci.*
6 *Mitti debet legatus talis, qui habeat spiritum Dei,& præcepta eius in conspectu suo,& qui Moysi,idest,papæ notus sit & familiaris.*
7 *Cõstituit Moyses tribunos & centuriones,id est,superiores & legatos,in quib. erat veritas,& qui odio habebant munera.*

1 I.§.Legatus est † seu dici potest.quicunque ab alio missus est, vt l.distin.presbyterum. 25.quæst.j.satagendũ.iij.q.vj.hoc quippe.xcvij.distin.nobilissimus.lxij.dist. ego.ad fi.xciiij.dist.si quis legationẽ.j.dist.ius gentiũ.ff.de legationib.l.j.& ij.& l.sciendũ.§.fi.siue à principe,vel à papa ad alios,vt ff.de off.ass.diem.siue ab aliqua ecclesia ad papã, vt in Auth.col.la.ij.de sanct.epis.§.si verò episcopi siue ab aliqua ciuitate,vel ꝓ
a uincia ad principem,vel ad alium,vt C.lib.x.de le. per totũ [a]. siue ẽt à proconsule vt ff.de off.procons.& le. obseruare.§. fi.& l.seq.& l.legatus & l.seq.Hinc est,quòd legatus dicit̃ vicarius muneris alieni.ff.de leg.vicarius.& l.legatus.Sed & nuncii,quos apud nos hostes mittũt,legati dicuntur,quorum legatorũ causa sancta res est.Nam si quis eos pulsauerit,hostibus,quorũ legati erãt,tradẽdus est,vt illorum seruus efficiatur.ff.de legationibus.l.fi.¶ Nos tamen hìc principaliter de illo legatorum genere tractare intendimus,quib.à sede Apostolica certa prouincia gubernãda mãdatur:extr.de of.leg.c.i.& c.nouit.& c.seq.qui vocari potest missus Dominicus,vt ex.de re.& transeun.ad reli.c.ii.extr.de frig.& ma.
2 c.j.Vel apocrisarius,vt extr.de ele.significasti.† ¶ Episcopi quoque Christi legatione funguntur:vnde qui eos persequitur,Christum persequi dicitur.vij.q.j.omnis,qui.¶ Item sacerdotes legati Christi sunt: vnde illorum iniuria ad Christum pertinet, cuius legatione funguntur,vt xxj.distinct.in nouo.ij.q.v.habet hoc ꝓ
3 prium.in fi.ij.q.vij. accusatio.in fine. † ¶ Honorandus autem est legatus,& nuncius Apostolicæ sedis,ac benignè tractandus,tanquã dñi Papæ vicem gerens,& si qs secus tyrannicè præsumpserit,gradu ꝓprio repulsus, vltim⁹ omniũ in ordine suo fiat,vt 93.di.c.fi.& eundo & redeũdo in suis est necessitatib⁹ adiuuãdus,vt ext.de præsc.accedentes.Et hoc qlibet epscopus in sua consecratione obseruaturũ se iurat,vt extr.de iureiur.ego.Quòd aũt legatus domini Papæ sicut ipse sit honorandus,ꝓbatur ff.de off.præfect.præ.Afric.l.vnica.ibi:Credidit ei princes,&c.xciiij.distin. c.j.C.de sum.tri.liquet.in prin.& in fi.vñ in parabolis Salomonis.c.25.Sicut frigus niuis in die messis:ita legatus fidelis ei,q misit illũ,animã illius quiescere facit.Vnde sedes Apostolica honoratur in eius honore,vt ext.e.ti.volentes.imò qui legatũ Apostolicę sedis impedierit,excommunicandus est.iuxta illud:Debent legati tristia nulla pati.De iure enim gẽtium est legatorum non violãdorum religio,vt j.dist.ius gentium.Vñ Alex.Papa ait:Si quis legationem,idest,legatum impedierit,nõ vnius,sed multorum ꝓfectum auertit:& sicut multis nocet,ita à multis arguẽdus est,& bonorum societate priuãdus,& quia Dei causam impedit,& statũ turbat ecclesiæ:ideo ab eius liminib⁹ arceatur. Ab omnib.itaque talis est cauẽdus,& non in communicationem fidelium vsque ad satisfactionem recipiendus. Leguntur hæc xciiij. distinct.
b si quis legationem. Nam legatus fidelis,sanitas [b]: quies quoque populorum,& disciplina spectaculorum ad eius curam pertinet:
4 vt ff.de offi.præfect.vr.l.i.§.quies quoque.† ¶ Sed nunquid legatus poterit excommunicare& punire eos,qui sibi vel suis,vel ei⁹ nunciis iniuriam,vel damnum inferunt, vel eius iurisdictionem impediunt? Ad quod,omissa solita doctorum disputatione, quæ notari consueuit 23.q.iiij.inter querelas. & c. Guilisarius.& ij. q. vij.si quis erga.& ca.si quis ab episcop.respond.quòd legatus potest vlcisci iniuriam manifestè sibi vel suis illatã.arg.ff.de off.rect.pro.l.Senatusc.ext.de fo.comp.cùm ꝯtingat.ad fi.ext. de off.arc.c.fi.versi.& potest suam iurisdictionẽ impediẽtes,& sibi ñ obedientes

ADDITIONES.

a Legatorũ.¶ De hoc loquendi mõ quo in aliis rubricis non vtit̃

ADDITIONES.

a Per totum.¶ Vide quod ibi plenè super rubrica notatur.
b Sanitas.¶ Prouerb.xiij.

entes punire. arg. extr. de pœn. Romana. lib. vi. & de offi. deleg. c. j. & c. præterea. cum suis concor. ff. de offic. eius, cui mand. est iur. l. fin. xciiij. dist. ca. ij. aliàs delusoria videretur eius potestas, si coercitionem eius non haberet. extr. de offic. deleg. ex literis. Potius enim in hoc iniuriam Romanæ ecclesiæ prosequitur, quàm suã: vt ij. q. vij. accusatio. secundum ea quæ notantur extr. de sententia excom. contingit. Quis autem dicatur visitator, & quis intercessor, & quid ad eorum spectet officium, colligitur & no. lxi. dist. obitum. & c. Cathinensis. 71. distinct. fraternitatem. vij. q. j. constitutum. ¶ Potest autem esse legatus subdiaconus Apostolicæ sedis, vt xciij. distinct. ca. fin. etiam diaconus. vt xciij. distinct. c. j. & c.

5 ij. & quicunque superior videtur. † ¶ Prohibetur iure ciuili esse

a legatus debitor Reipublicæ, sed nõ debitor fisci[a]. ¶ Item is, qui postulare nõ potest, nec legatus esse potest, sed nec qui alium accusat de crimine publico, cogitur legationem suscipere ad amicum seu domesticum accusari, vt ff. de leg. sciendum. & ar. extr. de accu. repellantur. ¶ Item nõ cogitur quis amplius quàm semel suscipere legationẽ, nisi necessitas subsit: vt ff. de mu. & ho. l. existimationẽ. §. fi. ¶ Itẽ pater triũ incolumium liberorum legationib.

b liberatur, vt C. lib. x. de legatio. l. j.[b] † ¶ Dẽt quoq; talis legat⁹ mitti, q in semetipso hẽat spũm Dei, & pcepta ei⁹ ĩ cõspectu suo sint: &

6 q † Moysi, i. Papæ, valde not⁹, & familiaris sit, id ẽ, ĩ quo sit claritas eius, & legis scientia, vt possint eũ audire filij Israel, vt viij. q. j. sic ergo. Vnde legitur in Exod. c. 18. quòd Moyses viros Deum timẽtes, in quibus erat veritas, & qui odiebant munera, constituit tribunos & centuriones, vt populum iudicarent.

ADDITIONES.

a Debitor fisci. ¶ Ponit igitur hæc esse diuersa, quod ostendit etiã diuersitas rubricarũ C. lib. x. de iure fisci. & lib. xj. de iur. Reipublicæ. & vide j. de resti. in inte. §. ii. vers. itẽ quoq;. & qd ibi dicã in fi.

b Delegatio. l. j. ¶ Et est speciale in hoc casu, cum aliquando requirantur quinque. quod dic vt ibi no. eod. lib. qui numero libe. l. iij.

SVMMARIVM.

1 *Legatus qualiter constituatur.*
2 *Potestas legati dependet ex virtute literarum.*
3 *Instructio salutifera, quæ in literis legationis apponi est solita.*
4 *Forma antiqua instituendi legatos.*
5 *Litera legationis debet continere principalem causam commissionis legati.*
6 *Legato in regno Franciæ constituto, qui specaliter consueti sunt committi, sunt tres, videlicet Viennen. Lugdunen. & Bisuntin.*
7 *Legatus generalis non est mittendus, nisi de consilio collegij Cardinalium.*

2. §. Qualiter autem legatus cõstituatur, licet ad nos nõ pertineat tractare, quia hoc ex mittẽtis

1 illum depẽdet arbitrio, tñ † quia ex virtute literarũ potestas depẽdet ipsius, vt extr. de priuileg. porrò. C. de man. prin. l. vnica. ad aliquã instructionẽ verba, quæ in literis legationis modernis apponũtur tẽporibus, supponamus: & cũ negotiorũ varietas varietatẽ formarum requirat, exẽplo vnico sum contentus. Præmisso

a enim præfationis præludio[a], sic subiungi consueuit:

2 FORMA. † Sanè licet ad singulas regiões Deo & Apostolicę sedi deuotas nr̃æ cõsideratiõis diffundam⁹ intuitũ, tales tñ pouincias, in quib humani generis inimicus, pacis æmulus, & zizaniæ seminator, turbationes & scãdala suscitauit, oculo sereno conspicimus, & intra claustrũ nostri pectoris præ dilectione portamus, & ad illas, & earũ incolas feruor nostræ dilectionis exuberat, circa sui status psperitatẽ cũ affectionis paternæ plenitudine cogitãdo. Verùm, quia innumerabiliũ quasi negotiorũ varietate distrahimur, & humana natura nõ patit, vt e slentia nostri corporis totã simul in diuersis locis exhibeat se præsentẽ, illos in partẽ Apostolicæ solicitudinis de latere nostro nõnunquã assumimus, qb. fore pspicimus cœlesti dono puisum, vt in arduis negociis sciãt, & possint puidẽ cõsulere, & vtili consilio puidere. Attendẽtes itaq;, q psonã tuã Dñs scientiarum magnitudine puidẽtiæ munere, circũspectiõis gratia ĩsigniuit, humeris tuis fortitudinis robur adiiciẽs, vt ad laudẽ sui nominis onera grãdia supportãtes, plenã

b quoq; de tuis meritis fiduciã obtinẽtes[b], pter optatã illarũ partium quietem, de fratrum nostrorum consilio illuc tanquã pacis angelum te duximus destinandum, fraternitati tuę in eisdem prouinciis vices nostras & plenę legationis officium committentes, vt euellas, destruas, dissipes & disperdas, ædifices, plantes, & facias auctoritate nostra quæcunque ad honorem Dei, prosperum statum partium earundem, ac reformationem pacis huiusmodi videris pertinere: concessa tibi auctoritate simili. contradictores & rebelles quoslibet per excommunicationis, suspensionis, vel amotionis, aut depositionis sententias, siue aliàs per censurã ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendi libera facultate, non obstantibus quibuslibet indulgentiis, &c. Nos enim sententias & pœnas, quas propter hoc ritè tuleris in rebelles, ratas habebimus, & faciemus, auctore Domino, vsque ad satisfactionem condignam inuiolabiliter obseruari. Datum, &c. † Antiqs

3 autem temporibus legatus sub hac forma constituebatur:

FORMA. Valde necessarium esse perspeximus, vt sicut prædecessorum nostrorum fuit iudicium, vni, eidemq; personæ omnia committamus, & vbi nos præsentes esse non possumus, nostra per eum, cui præcipimus, repræsentetur auctoritas. Quamobrem Petro subdiacono sedis nostrę intra prouinciam Siciliam vices nostras, auxiliante Deo, commisimus. Nec enim de eius actibus dubitare possumus, cui, Deo auxiliante, totum nostræ ecclesiæ noscimur patrimonium commisisse: vt notaui. xciiij. dist. valde vel sic:

FORMA. Mandata cœlestia efficacius gerimus, si nostra cum fratribus onera partiamur. Proinde super cunctas ecclesias Sicilię vices Apostolicæ sedis ministrare decreuimus, quas non loco tribuimus, sed personæ: quia ex transacta in te vita didicimus, quid de subsequenti conuersatione tua præsumamus. ext. de præsumptio. mandata. ¶ Debet ergo papa onera sua partiri, prout ibi no. & probatur in Exodo, capitulo. xviij. prope fin. quod est contra quosdam Romanos pontifices, qui sic quos volunt sibi in negotiis familiares efficiunt, quòd omnino alios à sua familiaritate excludunt, contra sententiam Greg. dicentis: Is qui cunctis præest, omnibus distribuat: nec quicquam vni personæ honorabilius exhibeat, vnde alij scrupuloso corde moueantur quia inhonestum est, vt alij sacerdotes habeant alii verò detrimentum patiantur,

4 vt xvi. quęstione. vii. c. j. † ¶ Debet autem continere litera legationis principalem causam commissionis legati. vt ii. quæsti. i. in primis. Patet ergo ex præmissis, quòd legatus gerit vices domini papæ: vt j §. nunc ostendendũ. ver. legatus igitur. Et eo ipso quod princeps vices suas, vel plenè legationis officium alicui committit in aliqua prouincia, videtur illi omnem iurisdictionem, & omne imperium commisisse ĩ illa: vt in præd. c. valde. & ca. mandata.

5 † ¶ Hoc autem scias, quòd legato in regno Franciæ constituto, consueuerunt specialiter cõmitti Viennen. Lugdunen. & Bisun-

c tinen.[c] prouinciæ: vt extr. de off. leg. nouit. Eundem enim plures legationes suscipere, prohibitum non est, si & sumptus & itineris compendium suadet, vt ff. de lega. l. eundem. † ¶ Vltimò no.

6 quòd legatus generalis de consilio collegij Cardinalium, & non aliter, est mittendus, vt probatur C. lib. x. de lega. l. fin. vbi dicitur, Quoties legatio destinatur, vniuersos curiales, qui intra vrbem consistunt, si non ægritudine, vel alia excusabili necessitate impediantur, in locum curiæ præcipimus cõuenire, & decreta sua ppria subscriptione firmare, & sub examine præfecti prætorio, perpensa legatione, res ordinetur. & argu. extr. de his, quæ fiunt à pla. sine consensu capituli. c. nouit.

ADDITIONES.

a Præludio. ¶ Quod vocamus exordiũ, & quã plurima pulcherrima videri possunt ĩ formulario vel stylo Romanę curiæ, sub hoc ti. vbi ẽt formæ multarũ, quæ solent cõcedi legatis p diuersas literas describuntur: sed conceduntur hodie multò plures.

b Obtinentes. ¶ Commendationes Alba. legati in Francia habentur vbi s. in prin. sed lõgè pulchrius cõmendatur missus in Angliã in forma, quæ incipit, Pater futuri sœculi. ante fi. vbi narrat papa, facta excusatione sui psonalis itineris, qd ĩn gruentiũ negotiorũ varietas ñ pmittit q deliberauit Sabinẽsem vt fortè ad fortia mittere, & onera grãdia humeris robustis impõere: subdẽs ad literã. Cùm enim, sicut experientia didicimus, dederit ei Dominus, os & sapientiã, linguamque adiecerit eruditam, vt sciat quando debeat proferre sermonem: cùm eius, sicut adipe & pinguedine repleuerit animam, vt vigeat in ipso rectitudo iudicii, consilii prouidentia, rigiditas cẽsuræ, in aduersitate securitas, & in prosperitate deuotio, in zelo sobrietas, & in agẽdo strenuitas, & in arduis experiẽtia multipliciter approbata, speramus nõ ĩmeritò, &c. Hen.

c Et Bisuntinen. ¶ In Stylo, de quo s. forma prima & secunda, fit mentio de Bisuntina.

SVMMARIVM.

Legatorum genera sunt tria.

1 *Vsus Romanæ ecclesiæ solos Cardinales vocat legatos de latere.*
2 *Cardinales sunt sacerdotes Leuitici generis, qui domino papæ in executione sacerdotalis officij coadiutores existunt.*
3 *Legati constituti sunt, qui non emanant de latere, sed eis committitur legationis officium.*
4 *Legatus emanans de latere, excedit legatum natum in quatuor.*
5 *Legato de latere præsente, & insignijs vtente, patriarchæ cessant portare crucem ante se.*

3. §. Seq

3. §. Sequitur videre quot sint genera legatorum. Et quidem tria sunt. Nam alij sunt laterales, alij
constituti, alij nati. Laterales sunt, qui à latere domini papæ ema
nant. Potest aūt dici de latere domini papæ missus, ēt si nō sit car-
dinalis: puta aliquis officialis eius, vel capellanus, vel familiaris,
vel ēt extraneus: dum tamen ab eo mandatum susceperit oracu-
lo viuę vocis, vt si tetigerit fimbriam vestimenti eius, quoad hoc
a vt saluus & priuilegiatus sit, secūdum dominum meum [a], v. dist.
ad eius, ar. ad hoc. extra. de maior. & obed. per tuas, & xciij. dist. c. si.
& melius. viij. quæst. j. si ergo. ad fin. extra. de consec. eccl. vel alta.
quod in dubiis. Hinc est, quòd episcopis à curia veniētibus ob re-
uerentiā summi pontificis, quem tetigerunt, & osculati sunt, vt
1 extra. de priu. cùm olim essemus processionaliter obuiatur. † ¶
Sed Romanæ vsus ecclesiæ solos cardinales legatos de latere vo
cat: vt ij. quæst. vj. Decreto. & extra. de senten. excom. ad eminen-
tiam. extra. de offic. leg. volentes. Illi enim summo pontifici in cō
siliis & in arduis negotiis assistunt. extra. de off. del. venerabili. ex-
tra. de dila. exposuit. in fin. de restit. spo. Pisanis. in fin. extra de fide
instrum. cùm Ioannes. prope fin. & ad hoc C. de Iusti. Cod. confir.
l. vnica. C. de cad. tol. l. vnica. Respon. i. quia pars corporis eius cē-
setur, vt vj. quęst. j. cap. si quis eum militibus. C. ad l. Iul. ma. quisqs.
& in locum Senatorum succedunt, vt xcvj. dist. Constantinus. Vn
2 de ecclesia habet Senatum. xvj. quæst. j. ecclesia habet. † ¶ Cardi-
nales enim sunt sacerdotes Leuitici generis, qui domino papæ in
executione sacerdotalis officii coadiutores existunt: vt extra. qui
fil. sint leg. per venerabilem. §. rationibus. Hi autem legati, tanq̃
ipse dominus papa, sunt, honorandi, vt s̄. §. j. & sunt maximę aucto
ritatis: vnde & sicut honoris ꝓrogatiua lætantur, sic ampliori au-
ctoritate in beneficiorū collationibus, & in aliis funguntur, vt ex
trà. de off. leg. officii. lib. vj. & cap. excommunicatis. & j̄. §. superest.
ver. illud quoq;. Nec est credendum, quòd ipsi aliter iudicēt, quā
ipse dominus papa iudicaturus esset, vt in præ. §. superest. versi. est
3 autem. † ¶ Constituti verò propriè sunt, qui non emanant de la-
tere, sed eis cōmittitur legationis officium. vij. quæst. j. placuit. &
hi sunt minoris auctoritatis, vt extra. de offi. lega. volentes. de ac-
cus. cùm dilectus. nihil enim possunt extr. suam prouinciam. arg.
ff. de iurisdict. om. iud. l. fin. ff. de off. præsid. l. iij. & j̄. §. nunc dicam⁹.
¶ Nati siue electi sunt, qui nec emanant, nec eis specialiter com-
mittitur, sed officium hoc est suæ dignitati annexum: & hi sunt
magnæ auctoritatis, vt probatur extr. de off. leg. c. j. de appel. cap. j.
de fil. presbyt. cap. j. de his tribus legatorum generibus legitur &
not. extr. de off. leg. excommunicat. & c. officii. lib. vi. & j̄. §. nunc
dicamus. ¶ Dici ergo potest, quòd legatorum alii sunt minimi, vt
nuncii & cursores: & alii magni, vt nati: alii maiores, vt constituti:
4 alii maximi, vt laterales. † ¶ Item not. quòd legatus de latere ema
nans, excedit in quatuor legatum natum. Primò in absolutione
excommunicatorum. extr. de off. legati. excommunicat. prout j̄.
§. nuc dicamus. plenius differemus. Secūdò, quia illo præsente na-
tus, tanquam minor, suis insigniis non vtitur, nec officium lega-
tionis exercet, vt eod. tit. volentes. extra. de priuileg. antiqua. 21.
distin. denique. Tertiò, in beneficiorum collationib⁹: vt in prædi.
b c. officium [b]. & dicetur j̄. §. nunc tractemus. Quartò in procuratio
c nibus: vt patet, extr. de censi. procurationes. responso j. & §. j. [c] Nō
enim ita procuratur ille, qui ordinari⁹ est, & in domo sua consistit
sicut iste. ¶ Item excedit constitutum in excommunicatorum ab
solutione, vt in præ. §. nunc dicamus. versic. circa. & in beneficio-
5 rum collatione: vt j̄. §. nunc tractemus. in prin. † Hoc etiam not.
quòd præsente legato de latere insigniis vtente, patriarchæ ces-
d sant portare crucem ante se: vt extra. de priu. antiqua [d].

ADDITIONES.

a Dominum meum. ¶ Sūma huius tit. §. ij. cui⁹ sunt verba sequētia.
b Officium. ¶ Vbi de hoc in iij. glos. & super ea.
c Et §. j. ¶ Et vide quod ibi dixi in gloss. tene quod.
d Antiqua. ¶ Vidimus certas prærogatiuas cardinaliū, in quibus ex
cedūt alios legatos, cū sunt legati. Et vide qđ scripsi post Hostien.
in Decret. antiqua hic allegata, sup ver. insigniis. scilicet, ꝙ transe-
untes mare vtuntur vestibus rubeis, palafredo, aliàs freno & calca
ribus deauratis. Sed & sine literis creditur ei asserenti se legatū, ex
quo cardinalis est. De hoc quidā ꝰ. & vide j̄. prox. §. ver. qđ si dele
gati. Aliàs prærogatiuas ad alios legatos, collige de elect. si abba.
tē. i. & ii. respon. lib. vi. et eod. lib. de verb. signif. ca. i. in prin. ¶ Sed
& sine legatione priuilegiati sunt super nō residēdo in titulis vel
beneficiis suis, vt dicam j̄. de cle. nō resi. in fin. Item ꝙ eis creditur
super actis coram se, licet scriptura non appareat super hoc. Vide
qđ scripsi de ap. ꝯstitutus. sup verbo, assertionē. & ibi remisi ad ti.
j̄. de teste. §. i. ver. qđ si aduocat⁹. vltra mediū. vbi vide dictū Clemē-
tis quarti. ¶ Itē specialiter sunt priuilegiati ꝯ offensores, in decre.
Felicis. de pœnis. lib. vi. ¶ Item de priui. Decret. quia periculosum
de sentent. excom. lib. vi, vt ibi scripsi post Hostien. & super i. glo.
Decret. ii, de cler. non residen. & vide quod scripsi de schisma. ca.
vno. super verbo, cardin. lib. vi. ¶ Item per hoc dico idem de aliis
sex priuilegiis episcoporum notatis in Decre. vlt. de priu. lib. vi. in
glo. pen. de quorum vltimo, quod cardinales exprimunt, nullum
est dubiū, in cle. de cele. mis. dignū. Sunt ēt vel fuerūt priuilegiati
circa Decret. Ioan. execrabilis. vt ibi patet, ver. nos. itaque.
Adde, quòd legato Cardinali credatur de actis coram se, consul-
uit Abbas consil. xiii. ii. lib.

SVMMARIVM.

¶ Potestas legati, & ad eius officium quid pertineat.

1 *Quies populorum, & disciplina spectaculorum, spectant ad legatum.*
2 *Legatus in ecclesia sibi decreta potest cognoscere de omni quæstione ad forum ecclesiasticum pertinente. Roma est patria communis.*
3 *Legatus papæ per simplicem querelam potest adiri, sicut & ipse papa.*
4 *Delegatus legati papæ potest mittere in possessionem causa rei seruandæ.*
5 *Beneficium iuris nemini est denegandum.*
6 *Legatus habetur loco Apostoli.*
7 *Legatus debet cognoscere & committere iuris ordine seruato.*
8 *Legatus an potest de causa criminali episcopi cognoscere.*
9 *Legatus an potest cognoscere de causa episcopatus, vbi duo de eodem episcopatu litigant.*
10 *Electionem archiepiscopi potest legatus de latere examinare, & per consequens confirmare.*
11 *Appellari an possit ad legatum, omissis mediis.*
12 *à sententia suffraganei, si vna pars ad legatum, alia ad archiepiscopum appellet, quis eorum cognoscet de causa.*
13 *Legatus an possit officium suum exercere in exemptis, qui papæ subsunt?*
14 *Pertinentia ad legatos de iure communi, quę sint, quibus constet eos esse legatos etiam si super his mandatum speciale non ostendant.*
15 *Publicare solent legati sedis Apostolicæ in ingressu decretæ sibi prouinciæ legationis suæ literas, ne quis possit ignorantiam allegare.*
16 *Cardinali legato, vel alij noto, & non suspecto, etiam absque literarum ostensione credendum est.*
17 *Literæ legationis si perdantur, quid sit agendum?*
18 *Gerentis se pro legato, cùm non sit, an valeat sententia.*
Error communis facit ius.
19 *Legatus ecclesiæ Romanæ potest particulare conciliū celebrare, non generale.*
20 *Iurisdictione generali cōmissa & mandata, nō trāsit potestas concilij faciendi. Priuilegium concilij congregandi sibi Romanus pontifex specialiter reseruat.*
21 *Legati de latere de cōsuetudine possunt absoluere eos, qui propter violētam manuum iniectionem in clericos, inciderunt in canonem latæ sententiæ.*
22 *Inuigilare debet legatus saluti & ædificationi cleri & populi sibi commissi.*
Auaritia crescente perit lex à sacerdote, & visio à propheta.
23 *Prandia legati secundum cuiusque loci mediocritatem debent esse.*
Subditus denegare potest exactum sibi tributum, vbi exigens modum excedit.
24 *Expensæ moderatæ quæ sint, et qui plus aut minus alendi.*
25 *Legati de latere domini papæ missi, seu alij honorabiles nuncij, decenter sunt recipiendi.*
26 *Legatus non debet curare speciosas domos, nec lauta cōuiuia, &c. nam locum tenens Apostoli, illius conuersationem & abstinentiam imitari debet.*
27 *Sumptus legato proficiscenti dati, si in munere legationis decesserit, non sunt restituendi.*
28 *Forma literarum, quas legati, seu nuncij solent super suis procurationibus mittere.*
29 *Legatus constitutus qua de causa possit literas apostolicas in irritum reuocare.*
30 *Mandatum papæ potest legatus de latere interpretari.*
31 *Legatus de latere electionem illius, qui abiurato schismate ad ecclesiæ redijt vnitatem, dispensatiuè potest confirmare.*
32 *Legato de latere consultationes super suis dubiis facienti respondetur.*
33 *Legatus de latere etiam irregularē, & in minoribus ordinibus constitutū, potest præficere in abbatem.*
34 *Potestas legati de latere in multis cōmittendis extenditur, quæ nō potest alius.*
35 *Legatus de latere potest condere statuta perpetuò duratura.*
36 *Violatores statutorum legati de latere, per quem absolui possint.*
37 *Legatus cardinalis similis dicitur proconsuli.*
38 *Legati Cæsaris prouincias regentes præsides appellantur, licet sint senatores.*
39 *Indulgentiæ possunt à legato pro ædificatione pontium & ecclesiarum concedi.*
40 *Legatus an iure legationis possit excedere in literis indulgentiarum numerum quadragenarium.*
41 *Legatus an possit aliquem ex aliqua causa reddere inhabilem ad beneficia ecclesiastica perpetuò duratura.*
Præses prouinciæ non potest alicui interdicere arte sua vti vltra tempus suum.
42 *Prouinciæ episcopi, & omnes alij, legato subsunt.*
43 *Legato mittenti sub sigillo suo tenorem aliquorum priuilegiorum credendum est.*

44 I

44 *Legatus secundum interpretationem Romanæ ecclesiæ potest xenia recipere, non tamen auarè modum excedere.*
45 *Patriarcha legatus potest ex causa reuocare indulgentias domini papæ & suorum prædecessorum.*
46 *Legatus de latere potest se opponere guerris & discordijs, & ideo de causa, quæ est inter duos reges, cognoscere.*
47 *Legatus an possit concedere interdictis, excommunicatis exclusis, & ianuis clausis suppressa voce celebrare diuina.*
48 *Legatus, etiam non de latere, potest regem & reginã malè cõiunctos separare. Legatus, cui causa aliqua specialiter delegatur, maior est legato generali, quantum ad illam causam.*
49 *Excommunicatus à delegato domini papæ non potest absolui à legato.*
50 *Negligens exequi inquisitionem commissam à papa, an possit cogi per legatum ad procedendum.*
51 *Legatus licet alicui in aliqua causa simpliciter commiserit vices suas, potest nihilominus reuocare ad se causam.*
52 *Papa debet seruare id, quod fit per eius legatum, ac si ipse fecisset.*
53 *Priuilegium legatorum in materia responsionis.*
Occupati in negotijs & occupationibus seu legationibus publicis, à ciuilibus oneribus excipiuntur.
54 *Præses prouinciæ fines prouinciæ excedere non debet, nisi voti soluendi causa. Legatus ita se in adeundo facilem præbeat, vt se contemni non patiatur.*
55 *Legati tam in citationibus, quàm in confirmationibus & dispensationibus, stylum Romanæ curiæ sequi debent, quia super iure fundatur.*
56 *Commissiones primi legati non expirant per aduentum secundi, si iudices cœperant cognoscere.*
57 *Legatus primus extra prouinciam incidens in canonem latæ sententiæ, an poterit absolui à secundo de latere, & quid si econuerso.*
58 *Superueniens legatus an poterit corrigere & iudicare primum iam suspensum.*
59 *Papa si commisit primo legato diuersas causas singulares, expresso nomine proprio, an post aduentum secundi poterit in illis procedere.*
60 *Legatus de latere peractis negotijs legationis suæ remanẽs, an alius cedat eius priuilegio.*
61 *Legatus de latere existens in prouincia, non potest concedere primo sui officij executionem, quia abdicans à se imperium, non admittitur.*
62 *Imperium cuiuslibet legati deponitur in ingressu Romæ.*

4. §. Superest videre quid ad legati pertineat officiũ, & quæ sit eius potestas. Et quidem ad ipsius pertinet officium, commissam sibi prouinciam tenere pacatam, & eam purgare malis hominibus, & eos punire: vt ff. de off.
1 præsi. l. iij. & l. congruit. extra. de offic. iudic. ordin. cap. j. † Quies enim populorum & disciplina spectaculorum ad illum spectat: vt ff. de offic. præfect. vrb. l. j. §. quies quoque. qui missus est & constitutus super gentes prouinciæ sibi decretæ, vt euellat vitia, & dissipet malos: ædificet virtutes, & plantet bonos: vt in cõstitut. Cle
a men. papæ quarti. eod. tit. ex parte[a]. & extra. de maio. & obed. solitæ. circa medium. §. qualiter. Ad officiũ legati pertinet, prouincialiũ causas audire, quæ per appel. deferũtur ad eũ: vt extr. de off. lega. c. j. & ij. q. vj. Decreto. Per simplicem autem querelam ita demum, vt dicunt quidam, potest ipsas audire, si quis de immediatè
b domini papæ subiecto, puta exempto[b] conqueratur: vt xj. q. j. per uenit. Secus si de subiecto alicui ordinario cõqueratur: nam tunc corã ordinario debet causa agi: vt in eodem c. & xxv. q. ij. in Galliarum. sicut in metropoli seruatur: vt ix. q. iij. conquestus. de off. or. duo. nisi fortè de partium communi consensu. ij. q. vj. à iudicibus. C. de iurisd. om. iud. priuatorum, extr. de foro compe. significasti. Nec obstat extra. de off. lega. c. j. quia ibi loquitur de illo, qui est simul ordinarius & legatus. Quamuis ergo ibi ratione ordinariæ potestatis non possit per simplicem quærelam adiri, ratione tamen legationis hoc fieri potest, vt sic legatio aliquid operetur. ff. ad municip. l. j. in fin. ff. de vsu. si stipulatus. Non ergo poterit indistinctè secundum eos cognoscere de causis subditorum episcoporum, ipsis episcopis omissis: quia hoc est speciale priuilegium domini papæ, vt dicunt. ij. q. vj. ad Romanam. ix. q. iii. cuncta. & in
c hoc concor. Vin.[c] † ¶ Tu dic, quòd legatus passim potest in prouincia sibi decreta cognoscere per simplicem querelam de omni quæstione ad forum ecclesiasticum pertinente, omisso quolibet ordinario. extra. de foro compe. c. fin. quia Roma communis patria est. ff. ad muni. Rom. Ipse enim plenissimam habet iurisdictionem, & maius imperium omnibus post principem: vt infra. §. nũc ostendendum. ver. legatus igitur. præ. autem capitu. peruenit. loquitur in defensore, non in legato: vel loquitur in legato cogente subditos prælatorum conqueri coram se, suis ordinariis prætermissis & contemptis: vel loquitur, quando legatus de temporali iurisdictione ad episcopum pertinente cognoscere contẽdebat, q̃d facere nõ debebat: cũ ratiõe illi⁹ nõ sibi, sed regi fortè
d subesset[d]: vt viij. dist. quo iure. Poterit ergo legat⁹ passim de omnibus causis ecclesiasticis cognoscere: vnde separat matrimoniũ propter errorẽ conditionis: vt extra. de coniug. seruorum. c. fin. Item cognoscit de quæstione, quæ vertitur inter clericum & laicum: vt extra. de re iud. cùm causam quæ. quod hodie in legato emanante à latere cardinali consuetudo comprobat generalis: in aliis autem non sic. Quòd tamen & illi possint, habetur extra. de
3 re iu. cùm Bertoldus. † ¶ Sicut ergo papa per simplicem querelã p̃t adiri, qui ordinarius est singulorũ: vt ii. q. 7. si qs. & q. vij. metropolis. ix. q. iii. cuncta. extrà, de appel. dilectis. extrà, de priuileg. anti
§ qua, sic & legatus eius, qui ipsius vicem gerit: § vt præ. ver. legatus igitur. leges tamen ɔ̃dicere videntur, prohibẽtes etiã ad principem, omissis mediis, recurri: vt in Auth. collat. iii. de man. princ. §. sit tibi. in Auth. collat. ix. vt differẽ. iudices. §. si quis verò existimans. Cùm ergo legatus ordinariam habeat iurisdictionem, vt infrà versic. quid de sententia. generaliter ad ipsius pertinet officium, cuiuslibet excessus inquirere & corrigere, causas diffinire, & audire, & eas delegare: quamuis per appellationem ad eum non deferantur: vt extrà eod. c. j. & extrà, de his, quæ fiunt à maio. par.
4 ca. c. quanto. & de accus. qualiter & quando. & c. inquisitionis. † ¶ Et delegatus ab eo potest mittere in possessionem causa rei seruandæ propter contumaciam: & ab illo delegato potest appellari ad papam: & legato recedente, vel decedente, coram alio successore legato poterit præstari cautio de parẽdo iuri, & recuperabit reus possessionem: et hæc legũtur extra. de eo qui mit. in pos. cã rei seruan. cùm venisset. Si autem prius quàm delegatus eius partes citauerit, legatus ipse moritur, vel reuocatur, ita quod suam ꝓ
e uinciam exiuerit, iurisdictio illius expirat. vt j̃. §. finitur[e]. ¶ Potest quoq; legatus causas familiæ suæ audire: arg. ff. de off. rec. prouin. l. senatuscõ. Sed nunquid legatus potest cognoscere de aliqua causa, vel eam cõmittere audiendã de plano, sine strepitu, summariè, & figura iudicii, de quo nota. infrà, de inquisitione. §. nunc
f tractemus. ver. quid igitur si[f]. † ¶ Et videtur quòd non: quia bene
5 ficium iuris nemini est denegãdum. xxviii. dist. de his. extra. de secun. nup. c. penul. & fin. Non enim potest minor tollere legem iudiciorum à superiori tot vigiliis & laboribus adinuentam: vt ex
g tra. de elect. ecclesia. ii. in fine[g]. C. de inoff. testa. si quando. xxi. dist. in tantum. & c. inferior. xcvi. dist. quis dubitet. extra. de ma. & ob. cùm inferior. xxviii. q. j. iam nunc. & cap. seq. licet successor conditoris, qui pari fungitur potestate, illam tollere possit: vt extra. de elect. innotuit. ff. de arbitr. l. nam magistratus. ff. ad Trebel. ille à quo. & §. tempestiuum. vel ipse idem qui condidit: vt xxv. q. ii. c. in Galliarum. ver. si ergo. extra. de sent. excom. inter alia. ar. contra. Nam legatus omnia videtur posse, quæ papa sibi specialiter nõ reseruat. quia vices eius gerit: vt j̃. §. nunc ostendendum. versicut legatus igitur. & potest procedere secundum æquitatem,
6 quando sibi videtur: vt extrà, de transactionibus. c. finali † ¶ Et Apost

ADDITIONES.

a Ex parte. De qua fuit sumpta Decr. ii. c. ti. lib. vj. vt ibi no. in i. glo.
b Exempro. ¶ De his j̃. ver. sed nunquid legatus potest. iii. Adde tu, quòd legatus de latere habet iurisdictionem in exemptos. c. i. & q̃d ibi no. extra. de verb. signifi. lib. vi. Abb. in c. cũ venerabilis. in iii. notabili. extra. de consue.
c Concor. Vin. ¶ Et Io. in tribus locis, vt scripsi e. ti. §. i. super ii. gl. in prin. vbi etiã inuenies quæ cõcordant opinioni ɔ̃riæ, quæ sequitur & quæ vera est, & seruatur.
d Subesset. ¶ Quod dic vt de appel. Roma. §. debet. lib. vi.
§ Vicem gerit. ¶ An legatus possit adiri per simplicem querelam, vide cap. 1. extra. de offic. delegat. vbi videtur dici quòd sic. & capit. peruenit. & quod ibi not. xj. quæstio. j. & capit. conquestus. 9. quæst. 3. per quæ capitula, & in quibus Io. videtur tenere quòd non possit. & ista est vera regulariter.
e Finitur. ¶ Vide quod ibi dicam in princi. Adde, in l. exemplo. C. de probationib.
§ Pone quidam cardinalis tanquã legatus de latere, necnon asserens se habere certas speciales commissiones, puta ad restitutionem famæ, processit ad executionem istorũ tamen postea literæ apostolicæ non apparent: & ideo reuocaẽ indubiũ illud quod factum est: Quæritur quid iuris, respondeo si publice fecit istos act⁹ nõ semel, sed pluries, præsumitur ꝙ habeat mãdatũ ad ea quę asserit. & valent gesta ratione communis erroris & præsumptæ veritatis in assertione talis & tanti viri. extr. de restitu. spo. quod tene menti. & not. in c. dudũ. de elec. in glo. quia cum iam ibi pœnitentia imposita per eũ qui est ipso iure priuatus vel absolutus valuit propter bonam fidem. & vide quod not. in reperto. Spe. de pœni. & remissionib.
f Igitur si. ¶ Hæc quæstionẽ vide no. de hæreticis. c. vlt. lib. vi. in iiii. gl. in fi.
Adde tu dom. Abb. in c. i. in i. no. extr. de rescript. Item adde eundẽ in c. dilecti. in ii. col. extra. de iudi.
g In fi. ¶ Et in cle. eo. tit. c. ii. in prin.

a Apostolus[a], cuius loco legatus est, dicit: Omnia mihi licent. xj. q. j. aliud. Hoc etiam probatur extr. de spon. cùm in tua. & videtur expressum ff. de off. procon. si in aliam. §. fin. Sol. Dici potest, quòd non potest tollere iuris solennitates, quo ad hoc, nisi sicut quilibet ordinarius, cui hoc licet in multis casibus: vt no. ĩ. de libel. cõcept. §. nunc dicendũ. & ĩ. de teste. §. nunc tractemus. solus enim princeps potest suũ ius alicui auferre: vt ĩ. §. nunc ostendendum.
6 versi. lvij. † ¶ Debet igitur legatus cognoscere & committere ordine iuris seruato. arg. extr. de iureiur. veniẽtes, cum suis concor. & de iureiuran. ego. & est expressum ff. de off. procõsul. nec quicquam. §. de plano. & §. vbi decretum. Quæ enim communia sunt omnibus præsidibus, debet proconsul. obseruare: vt ea. l. in fi. Solennitates autem non substãtiales, & in eorum fauorem inductę, partium consensu remitti possunt: vt extrà, de rescrip. præsentia.
b in fin.[b] quod ꝓsequere prout not. extrà, de offic. delegat. de cau-
8 sis. † ¶ Sed nunquid legatus potest de causa criminali[c], episcopi
c diffinire? Videtur quòd sic: & quòd sit hoc speciale in eo, arg. ad
d hoc. 16. qu. j. frater noster[d]. Sed dic contrà: vt ff. de off. proconsul. solent. ff. de off. eius, cui man. est iurisd. l. vnica. & in ꝯcor. positis. ĩ. §. nunc ostẽdendum. ver. 17. nisi hoc habeat ex speciali ꝯmissione: vt ij. q. 6. Decreto. & 23. q. iiij. ille gladium. ff. de test. l. iij. §. item diuus. arg. tamen contrà, quòd possit cognoscere, licet non possit diffinire. Nam & proconsul. cognoscit de omnibus: vt ff. de off. ꝓconsul. l. j. licet non possit pœnam grauiorem imponere: vt eo. ti. lib. j. & concilium examinat causam criminalem episcopi: sed dif-
9 finire non potest. iij. q. vj. quamuis. & c. multum. † ¶ Sed quid dices in causa ep̃atus, vbi duo de eo litigant: nũquid legatus de hoc poterit cognoscere, vel per appellationem, vel ꝑ simplicẽ quæ-
e relam[e]? Videtur quòd nõ: quia hoc est de maiorib. causis, quas sibi Apostolica sedes reseruat: vt in constitut. Alexand. iiij. de rescrip.
f dilecti[f]. & 25. quæst. ij. in Galliarum. extrà, de appel. vt debitus. in fin. contrà credo, arg. extrà, de appel. constitutus. j. & de elec. quia ibi, permittimus. nõ enim dicit, mandamus: cùm hoc possit etiam metropolitanus, & ipse omnia potest, quæ ille: vt in præ. §. nunc ostendendum. ver. legatus igitur. & vide ibi in ver. legatus quoq;. nam & visitator potest examinare quis ex electis melior sit: vt 85. dist. Florentinum. & satis habetur expressè in constit. Greg. X. de elect. quamuis. lib. vj. quæ constitutio, me procurante, edita
10 fuit in concilio Lugdun. † ¶ Potest enim legatus de latere electionẽ archiepiscopi examinare: vt extr. de off. leg. licet. & per cõsequens confirmare: vt extrà, de electio. venerabilem. sed si postquam electionem examinatam ad sedem Apostolicam transmisit, iterum eam examinauerit, nulla est ipso iure secunda examina-
11 tio: vt in præ. Decre. licet. † ¶ Illud autem quæritur, vtrum ad legatum possit omissis mediis appellari. Io. Mo. ij. q. vj. si quis vestrũ quòd non: quia hoc est priuilegium speciale domini papæ: vt ĩ. §. nunc ostendendum. ver. xlvij. Sed contrarium de facto obtinet: quia vices eius gerit: vt š. quod dic plenius, vt ĩ. de appel. §. nunc tractemus. ver. & nunquid idem est. Sed & si ab eo appelletur ad papam, debet humiliter appellationi deferre: vt extrà, de re iudi.
g cùm causa, quæ. arg. tamen ꝯ, extrà. de accus. ad petitionem[g]. † ¶
12 Quid si quis ita dicit: Appello ad archiepiscopum: appello ad legatum: appello ad papam: vel quid si ita dicit: Appello ad legatũ, vel ad papam, reseruans mihi optionem coram quo malim prosequi appellationem. Item quid si à sentẽtia suffraganei vna pars appellat ad legatum, alia ad archiepiscopum. Quæritur quis in his casibus de appel. cognoscet. de hoc tractatur in præ. §. nunc tracte-
h mus, ver. sed pone aliquis. & sequen.[h] † ¶ Sed nunquid legatus
13 potest suum officium in exemptis, qui subsunt papæ, exercere, & causas contra ipsos, mouendas audire: & etiam in eos, si res exegerit, animaduertere? Videtur quòd non. arg. xvij. dist. huic sedi. licet possit contra eos inquirere. & arg. extrà, de sup. ne. præla. sicut. §. fin. & extrà, de stat. mon. ea quæ. & in præd. Decre. ad petitionem Priuilegia enim eorum perpetua debent esse: vt 35. q. ij. seruatis.
i arg. ad idem. extrà, de appel. constitutus. §. j. ibi, non vt appellationi interpositæ, & c. Ar. contra. 16. quæstio. j. frater noster[i]. hoc dicit Io. ꝙ non potest, & melius facit legatus, si abstineat. ar. ff. de off.
k ꝓconsul. nec quicquam. Ber. contra[k]: vt 11. q. j. peruenit. non obstantibus eorum priuilegiis: quia per priuilegia eis concessa non eximuntur, nisi à iurisdictione diœcesanorum: nõ à iurisdictione papæ, vel legatorum suorum: vt 25. q. ij. c. posteaquã. §. si ergo. ꝑ pe prin. & c. ita nos. §. sed obiicitur. ver. quanq̃. extr. de sup. ne. prę la. licet. vnde papa committendo vices suas, nec retinẽdo exemptos, illos etiam concessisse videtur arg. extrà, de off. dele. venerabilis. extr. de præb. grauc. & de sen. exc. nuper. qd̃ in legato de latere emanante admitti potest: vt probatur. extrà, de verb. sig. veniens.
l resp. j[l]. In aliis aũt nõ videt̃, nisi hoc in suis priuilegiis specialiter sit expressũ: ar. ext. de of. iu. or. graue. Inspiciẽda sunt ergo priuilegia legati, vt extrà, de vsu. pal. c. fi. & de priui. porrò. extrà, eod. excommunicatis. Alioquin non est ei in omnibus credendum: vt infrà
14 proxi. ver. & ad hoc facit. extrà, de iureiuran. ego. † ¶ Præmissa autem, & quæ infrà sequuntur, ad eos de iure communi pertinent: ex quo constat eos esse legatos, licet super his mandatum speciale non ostendant. ¶ Quid si de legati iurisdõne dubitetur? Dic quòd de ea fieri debet fides per literas legationis: nec prius est tanquam legatus recipiendus & tractandus: vt extrà, de iureiuran. ego. Nunquam enim Apostolicæ sedis moris fuit, absque signatis apicibus vndecunque legationem suscipere: vt xcvij. dist. nobilissimus. Ad idem lxiij. distin. lectis. & argumentum, extrà, de off. deleg. cùm in iure. de rescriptis, cum contingat. C. de mand. princ. l. vnica. & lib. x. de iure fisc. prohibitum. Si igitur sedes Apostolica aliorum legatos sine literis non suscipit: nec alii etiam sine literis suos recipere cogũtur. Nam quod quisq; iuris in alium statuit, ipse eodem iure vti debet: vt ff. quod quisq; iu. l. j. extrà, de
15 constit. cùm omnes. † ¶ Et propter hoc Apostolicæ sedis legati in ingressu decretę sibi prouinciæ solent legationis suæ literas publicare, ne quis deinceps possit ignorãtiam allegare: vt 16. dist. qd̃
m dictis. ext. de postu. præl. c. j. & vt eorum potestas perpetuetur[m],
16 s̃m ea, quę no. ĩ. §. finitur. † ¶ Quidam tñ dicunt, legato cardinali, vel alii noto, & non suspecto, absq; literæ ostensione esse credendum. arg. in præ. c. nobilissimus. & ij. qu. v. quæ de causa. extrà, de loc. & c. j. in fin. extr. off. legat. officii. in fin. & C. de sum. trinita. liquet. in princ. & prope fin. quod satis sustineri potest in his, quæ ad legatum pertinent ex officio & iure legationis: secus autem quoad alia, quæ speciale mandatum requirunt: indistinctè tamen creditur eis: & raro videmus de ipsorum peti copiam potestate. Consulo igitur, vt quicũq; aliquid à legato recipit, quod ad eum iure legationis non pertineat, siue fuerit dispensatio, vel aliud, habeat sub manu publica tenorẽ lr̃æ, ꝑ q̃ talis ptãs ipsi legato ẽ ꝯmissa spe

ADDITIONES.

a Apostolus. ¶ j. ad Corinth. vj. & x. c. ante fi. Adde, ꝙ legat⁹ nõ possit causam ꝯmittere, iuris ordine nõ seruato, gl. in cle. sæpe. in verbo, mandamus. de verb. signi. Guliel. de Cu. & Bald. in l. nec quicquam. §. de plano. ff. de offic. procon. & le. An. in disputa. incipien, Astensis miles. Dom. Anto. in c. dilecti. vbi põderat tex. extrà, de iu. Innoc. in c. fin. de trans. vbi dicit, quòd ex causa potest committere causas sine strepitu: quod est intelligendũ, dũmodo de causa appareat: quia in inferiore à principe causa nõ præsumitur, vt voluit Inno. in c. dudum. el. ij.. de elect. & dicit Abb. in c. j. de transf. ꝙ legatus nõ potest suplere defectum iuris omissum in ꝯctu. & in c. fi. de ꝯfir. vtil. vel inut. dixit, ꝙ oĩa tẽdẽtia ad violationẽ iuris sint ꝓhibita legato. Fed. d̃ Se. ꝯs. cc. dicit. ꝙ legat⁹ ñ pt tollere i⁹ alteri⁹. An legat⁹ de latere possit ꝯmittere cãm cognosci & terminari debere summariè, simpl̃r, & sine strepitu, & figura iudicii, vide Alex. cõsil. cclv. incip. Prospectis his. col. iiij. ver. & bene facit. in ij. volu, et per Andr. Sic. consil. 24. in c. Viso puncto. col. iij. ver. præterea. in ij. volu. & adde Guido. papę. sing. dccxcj. incip. De illo. vbi dicit, quòd licet legatus sedis Apostolicæ habeat potestatem cõdendi legem, etiam perpetuam, non tamen potest derogare statutis super summum pontificem factis. Et an legatus possit excommunicare & punire eos, qui eius iurisdictionem impediunt, vide Ioan. de Turre crema. in c. si quis. xciiij. dist. Henr. Ferrandat.

b In fi. ¶ Quam non habemus hodie.

c Criminali. ¶ Quę requirit priuationẽ officii vel beneficii: aliàs nedum legatus, sed etiam archiepiscopus & sine synodo de crimine episcopi cognosceret. Sic fuit hic disputando terminatum per c. quia cognouimus. x. q. iij. in fi. & per c. Romana. de offi. ordin. li. vj. in fi. vt plenè scripsi eo. lib. & titul. c. vt litigantes. in prin.

d Noster. ¶ Vbi de hoc in gl. videtur, ibi vide.

e Querelam? Expeditum est, quòd legatus de latere cognoscit, & confirmat, etiam si episcopatus sint exempti. de ele. si abbatem. ij. respon. lib. vj.

f Dilecti. ¶ De qua fit mentio in dec. quam statim allegat.

g Petitionem. ¶ Facit. pro, cùm ibi papa improbet sententiam latã per legatum post appellationẽ: si dicit, quòd approbat eius acta; respon. vt ibi not. in gl. ij.

h Sequen. ¶ Vbi dicam.

i Noster. ¶ Nõ loquit̃ de legatis de latere, sed de minoribus, quos respõsales vocat. Adde ꝙ id. qd̃ dr̃ in hoc ver. se. in Ab. ꝯs. 77. li. ij.

k Ber. ꝯ. ¶ Qui hoc no. e. ti. qd̃ translationẽ. in j. glo. Adde ꝙ idem tenet Abb. in d. c. & Io. An. in c. j. de ver. sig. Fel. in gl. cũ gratiæ. de offi. or. & ibi quid si sit datus super correctione criminũ, an excepti comprehendantur.

l Resp. j. ¶ lib. vj. Et facit de elec. si abbatem. eo. lib. vj.

m Perpetuetur. ¶ Hoc nõ expedit, c. ti. c. ij. lib. vj. nisi dicas hæc respicere specialiter cõmissa, qd̃ nec expedit, in quantũ sapiũt ipsius legati gratiã. de off. dele. si super. lib. vj. datur tñ hodie litera legatis, quòd q̃ citò exiuerint curiam, ipsorum iurisdictio sit perpetuata, quo ad oĩa sibi cõmissa, & hanc habuit domin[a] meus dñs Carno.

a sa specialiter[a].arg.extr.de hæret.cùm ex iniuncto.§.quod si fortè. ¶Vtrùm autem soli cardinali aliquid asserenti credatur: dicā in-
17 frà,de teste.§.primo.ver. item quod fuit. †¶Sed quid si legationis literæ perditæ sunt? Dicunt Vber.& Ioan.quòd potest probare amissionem per testes:& audietur.C.de testi.testium.in fin.nō tamen sufficit probare tenorem literæ,nisi probetur illam sine vitio esse:vt extrà,de priu.cùm olim.j.in fin.C.de fid.instru.l.fin. C. de edict.diui Adri.tol.l.i.Ber.verò no.contra.in prædi.Decr.cùm olim.argum.C.de mand.prin.l. vnica. extra.de off.deleg.cùm in iure.vbi de hoc:quia nec esset superior,coram quo hęc probatio fieri posset.extrà,de elect.in fi.aliàs tamen, vt dicit,si honestus & notus sit,potest,& debet ei credi:vt in prædic.c.nobilissimus.De hoc infrà,de instru. edi.§.restat.versic.quid si habet:& j̃.de sent.§. fin.ver.si autem.Sed nunquid sufficit probare mandatum factum fuisse sine literis? Dicit Ioan.quòd nō:vt in præ.l.vnic.C.de man. prin.Delegatus autem bene potest probare mandatū:vt in Auth. de litig.§.omnem.& arg.extrà,de rescriptis.ex parte.& de off. deleg.prudentiam.¶Tanc.verò & eius sequaces dixerunt,quòd nō sufficit probare amissionem instrumenti,nisi originale probetur: quod hic non est vlterius prosequendum.& vide infrà,de proba.
18 §.videndum.ver.sed nunquid.& sequenti.†¶Quid ergo,si quis se pro legato gerit,cùm non sit? quia sæpe etiam cardinales mittuntur nuncii pro certis negotiis,sine plenæ legationis officio.
b nec ad prouinciam certam.Et quidem dicunt aliqui[b],quòd valebunt eius sententtæ,si gentes ad eum bona fide,tanquam ad legatum,communiter recurrebant:quia communis error facit ius.iij. q.vij.infamis.§.tria.ff.de off.prætor.§. Barbarius.ff. ad Macedo.l. iij.Quos ergo absoluit,absoluti erunt:vt extrà,de sent.excom.ad eminentiam.& super hoc vide quod no.extrà,de elec. c. dudum,
19 ij.prope prin.†¶Sed nunquid legatus ecclesiæ Romanæ potest concilium celebrare? Et videtur quòd sic:particulare tamen,non generale:vt iij.dist.c.regula.§.porrò.xvij.dist. regula. multa enim concilia particularia,sine præsentia domini papę,presente legato Romanæ sedis celebrata inueniuntur:vt xvj.dist.sexta.lxiij.dist c.
c ii.i.q.vii.conuenientibus.Sed Hug.Lau.& Io.contrà[c],nisi ad hoc specialiter destinetur,vel nisi hoc ei specialiter committatur:& secundum hoc intelligunt iura innuentia legatum concilium facere posse. Talis enim legatus potest facere concilium generale, si de generali fuerit ei specialiter iniunctum: vel particulare, si de
d particulari.Priuilegium enim de concilio congregando[d] sibi Romanus pontifex specialiter reseruauit:vt ii.q.vi.ideo.& ideo non transit in generali legatione:vt j̃.§.nunc ostendendum. versicul.
20 præmissa.† Quia mandata iurisdictione generali,non transit potestas concilii faciendi:vt ff.de off.eius,cui man.est iurisdic.l.ii. &
e arg.extra.de elect.quòd sicut.in fi.Sed contra eos facit[e]: nam metropolitanus & primas faciunt iure proprio sua concilia prouincialia & particularia.xvi.dist.c.i.xcii. dist. si quis episcopus vacans vocatis ad hoc suffraganeis suis:vt xviij.di.in multis. c.ibi positis. extra.de accus.sicut olim.Et episcopus facit suam synodum episcopalem cum clericis suis:vt xviii.dist.non oportet.& xxxviii.dist. quando.xii.q.ii.placuit. & episcopus. Non ergo omnibus his inferior erit legatus Romanæ ecclesiæ quoad hoc:imò poterit cōcilium facere,& prouinciale & particulare cum episcopis prouinciæ sibi decretæ,& in eo cōstitutiones & statuta edere: vt j̃. versi. potest etiam legatus.Nec obst.præ. c.ideo quia loquitur de concilio generali & vniuersali:quod habet fieri vocatis episcopis diuersarū prouinciarum.Item non obst.præ.l.ff.de off.eius,cui mā.
f est iurisd.quia de alio dissimili concilio loquitur[f].†De consuetu-
21 dine quoq; introductum est,quòd legati de latere absoluere possunt illos,qui propter violentam manuum iniectionem in clericos in canonem latæ sententiæ inciderunt:vt extra.de off. legati. quod translationem.quòd dic vt infrà,eod.§.nunc.dicamus, ver. circa.Potest etiam legatus abbatem,vel priorem exemptum trās-
22 ferre.De hoc infrà,§.nunc ostendendum.ver.xxii.† illud quoq; non est omittendum,quòd legatus,dum legatione fungitur, inuigilare debet saluti,& ædificationi cleri & populi sibi commissi:
g vt ff.de off.præfect.vr.l.i.§.quies quoq;.Nā legat⁹ fidelis,sanitas[g] nec debet subditos in procurationib.inhumaniter aggrauare,nec in hospitiis prebendis prouinciam onerare:vt ff.de offc.proconf. obseruare.respon.i.ne longi temporis victum breuis hora consumat.extra.de censib.cùm Apostolus.Agere enim Rempublicam, vt diuitiæ augeantur,damnabile est,& propterea quadam prouidentia militibus stipienda constituta sunt:nedū sumpt⁹ quæritur, prædo grassetur:vt xxii.q.i.militare. prope prin. Talis enim concussor est:vt ibi in fine.nec ibi per potentiam legationis nominis totū,quod Leuitarū est,in suos redigat vsus:vt xciii.distin.diaconi.ver.sing. nec cum aliena iactura desideraret locupletari.vt extra,de pœnis.suā.ff.de cōd.inde.l.nā hoc natura.qa ex quo auaritiā creuit,periit lex de sacerdote,& visio de propheta:vt in p̄.c.dia
23 coni.circa mediū.ver.nūc aūt.†¶Prādia igitur eius sint secūdū cuiusq; loci mediocritatem:vt eo.tit.cùm nuper. & x.q. iij. c. fin. sic agens vt nulla ecclesia, seu prælatus se indebitè grauari rationabiliter cōqueratur.Sed patiatur coniungi ecclesias procurando,quæ per se non sufficerent sigillatim:vt eo.tit. cum instantia. extra. de præsc. accedentes. De talibus enim contributis licet viuere,non de symbolis vel confertis: vt xliiij. distin. non oportet. c.non liceat.Quod si debitum modum in exigendo excedat,iure poterit subditus denegare:extra. de exces. præ. sane. & c. cùm ad quorundam.Aliàs autem nullus se potest ab ipsius procuratione excusare,nec contra hanc currit præscriptio,vt in præ.c. cum instantia.In modo tamen procurandi fortè præscriptio locum ha-
h bet.arg.in eo.c.§. sane. ar. tamen contra eo. tit. quanto[h]. sed nec legatus,vel nuncius absq; manifesta & rationabili causa debet procurationem recipere, nisi personaliter visitet: & cùm in vno loco oportuerit eum necessariam moram contrahere,recipiat moderatas procurationes ab aliis ecclesiis vel p̄sonis, quæ nondum fuerant suis procurationibus aggrauatæ:& cùm aliqua non suffecerit per seipsam,duę vel plures cōiungantur in vnum:ita tamen quòd numerus procurationum numerum dierum,quibus huius
24 modi morā fecerit,non excedat:vt eo.tit.procurationes.†¶Intelligo autem moderatas expensas, si fiat iuxta modum in suis li-
i teris statutum:vel si non sit statutum, iuxta decentiam sui status[i]:
* non enim coguntur diuites pauperū cibis vesci,* vt xlj.dist. non cogantur.& arg.extra.de præben.de mulcta.in fi.& secundum cōsuetudinem aliorum legatorum:vt ff.de lega.l.ij.§.fi. & extra. de censi.super e. in fi. Lautius enim procurandi sunt maiores quàm minores prælati.arg.35.dist.ecclesiæ vt extra.de cēs.cùm Apostolus.& 25.dist.§.aliàs,ea demum.prope fi.vbi dicitur,quòd venialiter peccat,qui pauperibus nimis delicata & sumptuosa cibaria ministrat.Et vide j̃.de expen.§.fi.ver.& nota quòd expensæ.& j̃.de sa
25 lariis.§.j.prope prin.†¶Hoc etiam sciendum est,quòd legati de latere domini papæ missi,& alii honorabiles nuncii,puta episcopi,abbates, & capellani sui decenter recipiendi sunt & honorandi:aliis autem minoribus, puta cursoribus Apostolicæ sedis, debet tantùm in victui necessariis pro equis & personis in domibus prælatorum prouideri,nullis aliis sibi datis expensis: vt in consti-
k tu. Alex.iiij. de censi. licet[k]. ¶Item quando nuncii vel alii legati Apostolicæ sedis transeūtes aliquid ab ecclesiasticis personis postulabunt,si ipsi præsentes vel vicini sint,debent facere copiam literarum suarum:si verò sint absentes, illarum transcriptum Authentico sigillatum ostendere tenentur:alioquin nullus tenetur eis in aliquo respondere.Sed si ostenderint, debet eis pro numero personarum & equorum in literis comprehēsō iuxta tempus, quo eos morari contigerit,cōpetenter prouideri: dum tamen illi dent suas patentes literas,continentes quid,quantum,& quando receperint ab eisdem:quæ literę locorū ordinariis assignētur: & si

ADDITIONES.

a Specialiter.¶Communiter legati in talib.ponūt in gratia, quam faciunt totam literam commissionis eis factæ de illis.Adde quòd legato cardinali credatur absque literis,saluo in his quę papę sunt reseruata.tenet Pau.de Castr.in l.vna.de mand.prin.q alleg.Ioan. And.in c.j.de off.dele.in vj.in nouel.idem tenet Abb.cons.18.secundo li.vbi dicit quòd etiam creditur illis de gestis coram se. all. Io.And.& Hosti.in c.constitutus,extra.de app.tenuit etiam Ang. cons.72.quòd legato cardinali de latere asserēti se habere specialem commissionē super eo quod directo respicit præiudicium alienū,non credatur sine pragmate suæ legationis, secus in his q; ad nullius præiudicium tendūt,sed ad commodum papę.Et ita dicit se intelligere Inn.in c.cùm iure.de of.de.Adde tu.Ab.Sic.in d. c. cùm in iure.& extr. de off.del.vbi notabiliter hoc tractat & ibi per doc. si satis ample. amplissimè tamen pro hac materia si quis vult videre,ad vtranq; partem videat do.And.Sic.in tract.de p̄sc. Card.in ij.parte.in §.circa ij.mēbrū. vbi hoc disputat per decē col.
b Aliqui.¶Hostien.in Sum.eo.tit.§.iij.post prin.
c Io.contrà.¶Qui hoc no.in præ.§.porro.& in c.ideo.
d Congregando.¶Semper reseruat:et sic procedit hoc dictum.
e Eos facit.¶Dicit H.vrgēs rō,q hūc ver.posuit in sum.e.ti.§.3.ī fi.
f Loq̄t.¶Sc.circa manumissiōes fiēdas,vt ibi no. Itē ibi ñ loq̄t d̄ legato principis,sed p̄sidis. Et licet vera sit opi.q̄ possit,propter dubium tñ opinionum quandoq;id specialiter conceditur:vt patet in stylo,de quo dixi s̄.§.qualiter.in prin.sub prima legatione: Ad de tu ad versi.seq.de consuetudine,&c. quod legat⁹ p̄t absoluere excōicatos,& propter iniectionē manuū in clericos pro quacunque læsione ēt enormi.Ab.Sic.in c. quod de his.extra.de sen.exc.
g Fidelis,semitas.Prouerb.13.
h Quanto.¶Hoc ca.facit pro & ɔ̄ propter diuersas lecturas, quas ibi scripsi in pe.gl.Item pro hoc ɔ̄rio facit quod no.j̃.de cēsi. in fi.
i Status.¶ Vide qd̄ dixi de censi.procurationes. in glo. tene quòd.
* Vesci.¶Alias vti.
k Licet.¶Reuocata est:qa nō inserta ī vj.vt in proœmio Sexti,in fi.

& si absentes per procuratorem aut nuncium procuratione͂ exegerint, soluentes debent transcriptum literarum sub sigillo authentico retinere,& sic sub aliquorũ testimonio soluere:nec petent procurationes,vel alia,nisi ab illis,per quorum dioeceses trãsitum fecerint:nisi fortè alicubi contingat eos moram contrahere, vel nisi fortè aliqua dioecesis secundũ tempus moræ inibi factę nimis in procurationibus sit grauata:& hæc obtinent in legatis,quibus in aliqua prouincia plenæ legationis officium non est
a commissum:vt in constit. Alex.iiij.eo.tit.ne legati [a]. ¶Vt autem
26 breuibus vtar,legatus,† quia loco Apostoli est,illius conuersatione͂ & abstinentiam imitetur,non multùm curet de speciosis domibus,vel de lautis conuiuiis, & multo labore epulis cõquisitis: vt xxxv.dist.ecclesiæ principes.de conse.dist.v.ne tales.in prin.ñ similã & mella fastidiat:vt xij.q.ij.gloria episcopi.bonis tamen & delicatis cibis vtatur:vt in præ.cap.non cogantur.& melioribus. quã Ioan.ei præparet in gl.quã ponit in præ.c.cùm instantia.nec super barbas pauperum comessationes siue cõuiuia extraordinaria frequentet.Nã species furti est,velle de alieno largiri.vt ff.de fur.l.si pro pignore.§.j.vnde secundum Augu. qui offert sacrificium ex substantia pauperis,quasi qui victimat filium in conspectu patris:vt xiiij.q.v.immolans.j.q.j.non est putanda. Et si quis totũ tribuit,quod alteri abstulit,potius addit peccato, quàm minuat:
27 vt xxiiij.quæ.v.fortè.†Sumptus autem legato proficiscenti dati non restituentur, si decesserit in munere legationis prius quàm ad patriam reuertatur:vt ff.de leg.l.legatus antequam.& C.lib.x. eo.tit.l.ij. Sed illud obtinet, quando de publico sumptus legato subministrantur. Legatus autem sedis Apostolicæ de substantia pauperum procurator:& ideo caueat,quòd vltra victus necessaria nil imburset.xlvii.distinction.sicut hi.in fin. Nam Apostolica sedes,pro magna parte per sua priuilegia diuites à præstatione ꝓ
b curationum exemit:cùm potius pauperes eximere debuisset [b]. Si autem legatus mortuus non fuerit,nec alia vrgens necessitas fuerit,sed spõte legationem deseruerit,tunc bene restituet sumptus:vt legitur & no.in præ.lib.C.quo etiã casu punitur:vt ĩ.§.punitur.¶Itẽ legato de latere cardinali debetur procuratio.extra ꝓuinciam sibi decretam,si fortè contingat eum alio transitum fa-
c cere,secundum dominum meum [c],sed alteri non: nisi fortè hoc habeat ex priuilegio speciali:vt extra.de censi.cũ instantia. extra. de iureiur.ego.arg.extra.de off.leg.officij.& legatus de latere excedit legatum cõstitutũ in ꝓcurationibus:vt ŝ. §.sequitur.ver.&
28 not.†¶Solent autem legati & nuncij literas super suis procurationibus mittere sub hac forma:

FORMA. Talis domini papæ nuncius,vel Apostolicæ sedis legatus,tali episcopo salutem in domino Iesu Christo.Cùm pro negotiis Apostolicæ sedis nos oporteat in tali prouincia amplius immorari, & iam receptarum procurationum tempus completum sit: decreuimus ad præsens pro tot futuris mensibus die tali inchoandis, procurationes recipere ordinatas. Facta igitur de consilio peritorum distributione æquali ecclesiis ciuitatis & dioecesis uestrę,tot libras pro dicto tempore duximus imponendas. Quocirca imponendi, ac proportionabiliter exigendi per vos vel alios dictam summam, cum moderatis & necessariis expensis pro exactione huiusmodi faciendis,ab ecclesiis & ecclesiasticis personis exemptis & non exemptis ciuitatis & dioecesis vestræ,secundum vniuscuiusque ecclesiæ,& loci facultates,prout fieri consueuit, auctoritate nobis in hac parte concessa paternitati vestræ præsentium auctoritate, plenam committimus potestatem. Nos verò ex nunc contradictores quoslibet & rebelles, si legitima per vos monitione præmissa de portione sibi imposita in præfixo eis termino satisfacere contempserint, in his scriptis excommunicationis vinculo innodamus, & eorum ecclesias ecclesiastico supponimus interdicto. Quarum sententiarum denunciationem & publicationem, & prædictarum etiam, si necesse fuerit, absolutionem & interdicti relaxationem post condignam satisfactionem vobis tenore præsentium duximus committendas: pecuniam ipsam nobis intra decem dies à præsentatione præsentium computandos,omni excusatione & dilatione cessantibus, per aliquem vestrum certum & fidelem nuncium transmissuri. Porrò vrgente nos viarum difficultate cogimur ex nunc vos monere,& insuper in his scriptis excommunicationis in vos,& in ecclesiam vestram interdicti sententias proferre,si moram vel difficultatem aliquam in præmissis adhibueritis, & præmissa adimplere contempseritis, vel si hac occasione aliquid vltra summam prædictam à subditis vestris duxeritis extorquendum: scituri quòd super præsentatione præsentium literarum fidem earum dabimus potiori.In prima autem impositione,oportet quòd nuncij faciant fidem de Apostolico mandato,vt ŝ.versi.prox.& versi.quid si legati.& se.¶ Nuncij quoque, & legati viatores ad instar formæ prædictæ suas literas hoc modo formabunt.

FORMA. Tali episcopo talis domini papæ nuncius salutem. Literas Apostolicas me recepisse noueritis in hac forma, Clemens episcopus,&c.veniens igitur ad talem locũ pro executione iniuncti mihi mandati,vel trãsiens per talem locum pro sumptibus tot dierum, quibus ibi moram traxi, recepi tantum à tali procuratore ipsius cleri vestræ ciuitatis vel dioecesis dante ac soluente pro ipso clero. Cùm itaque diuisum in partes onus facilius supportetur imponendi,ac proportionabiliter,&c.vt ŝ.vsque
29 ibi:pecuniam ipsam, &c. † ¶ Legatus quoque constitutus potest reuocare in irritum,quod fit per literas Apostolicas obtentas,tacito de dispensatione per alias,quibus renunciatum fuerat, obtenta:& decernere impetrantem earum commodo carere:vt extra.de rescript.ad audientiam. Vel dic.quòd ibi processit lega-
30 tus auctoritate mandati Apostolici.†¶Potest etiam legatus de latere interpretari mandatum domini papæ, vt extra. de postul. præ.c.j.versicul.nec valet.Ex officio legationis potest interdicere totam terram regi adhærentem: prout ibi not. secundum papiam.Imò etiam commendatur processus eius cõtra regem Frãciæ factus post appellationem à rege interpositam,& post causas recusationis propositas:vt extra.de app.nouit.Appellatione aũt ad dominum papam interposita, se non intromittat, nisi prout
31 no.ĩ.§.nunc ostendendum.ver.xxxiij.†Electionem quoq; celebratam de illo,qui abiurato schismate ad ecclesię rediit vnitatem potest legatus de latere dispensatiuè confirmare:vt extra.de ele.
d quia diligentia.arg.tamen contrà.xij. dist.nos consuetudinem [d]. Item etiam legatus de latere examinat quandoq; quod est notorium,quia non est sibi notorium:& papa defendit & excusat eius
32 processum:vt extra de elect.bonæ.j.& c.venerabilem.† ¶ Facit etiam legatus de latere consultationes super suis dubiis,& ei respondetur:vt extra.de elect.dubdum.j.& de temp.or.quod translata.& de dolo & contu.cùm dilecti.& extra. de priu. recipimus. & c.quia circa.de senten.excom. officij etiam quoad forum animæ:vt extra.de poe.& re.officij. & papa libenter debet eius consultationes & relationes audire, ne illius videatur decrescere auctoritas, si eius consulta veluti prophanorum preces à suis aditis repellit:vt C.de off.vicar. l.ij.Consuluit etiam dominum papam legatus de latere super processu per legatum non de latere factũ vtrum valeat:vt extra.de elect.officij. delegatus autem legati ipsum legatum consulere debet in dubiis iuris.& non papam:vt ff.
33 de off.procons.& leg.l.solent.§. legatos.†¶Præficit etiam irregularem, & in minoribus ordinibus ꝯstitutũ in abbatem: vt legitur & no.secundũ papiam.extrà.de æta.& qual.tuam. & de cor-
e pore vitia.exposuisti [e]. †¶Potest etiam cõmittere aliis prædica-
34 re crucẽ excõmunicare,absoluere,dispensare cum irregularibus & iniungere poenitentias,si hæc fuerint sibi commissa, quod alius facere non posset: vt extrà.de off.leg.ca. fin. Si ergo dominus papa aliquid agendum specialiter legato cõmittit, vel aliquem de prouincia sibi ꝯmissa ad eum remittit,legatus nõ cogitur hoc specialiter perficere: imò poterit hoc alij cõmittere peragendũ vt ibi patet,& probatur ff.de off.præsi.l. sæpe. & l.seq.sed & sine commissione potest ex officio legationis absolutionem ab ex-
35 cõmunicatione committere:vt extra.de off.ordi.c.fi.†¶Potest etiam legatus statuta facere, quæ perpetuò durabunt:vt extra.e. ca.fin.& extra.de verb. signif.cap.ex parte.& c.super quibusdam. §. fi.

ADDITIONES.

a Legati.¶De qua dic vt proxi. dixi de Decre.licet.Adde Ab. in c. ad eminẽtiã.de sen.excom.vbi dicit, ꝙ legati non cogũtur ostẽdere mãdatũ expressum super his q̃ veniunt iure legationis ex dispositione legis vel ꝯsuetudinis,secus in aliis. & vide Felin.ibi in j.col.ver.limita oẽs.vbi dicit, ꝙ si agereť de graui pͥudicio alicuiꝰ non crederetur ẽt cardinali,nisi ostendit literas: ꝑ gl.singularẽ in c.sicut. eo.tit.q̃ gl.allegat ꝓ singul. Abb.in c.cum in ecclesiis.col. ij.versic.in ead.glos.de maior.& obed. Vide tamen Bart.in l.j. C. de superindic.li.x.vbi dicit, ꝙ illud qđ dicunt Canonistæ, ꝙ cardinalibus,& quibusdam præcellentibus creditur,etiam si literas nõ ostendant,nec habere se dicant:est contra illum tex. vbi non creditur etiam præfecto prætorio.Hen.Fer.

b Debuisset.¶Hoc dixi propter hospitalarios,& olim tẽplarios, vł similes habentes talia priuilegia, quibus an obstẽt verba gñalia, q̃ ponũtur in literis legatorum,sæpe disputatum est, nec diffinitũ Sed vide quod scripsi de exces.præla.c.vno.lib.vj. super prima gl.

c Dominum meũ.¶ Vide qđ dixi de cẽsi. ꝓcurationes.in gl.tene, ꝙ vbi videbis ꝙ legatis & cardinalibus taxat curia in itinerãdo xl. flore. pro die, in prouincia verò sua non fit taxatio,sed recipiunt vigesimamquintam redituum.

d Consuetudinem.¶Ibi soluitur.& vide ŝ.eo.§.ver.sed quid dices.

e Exposuisti.¶Adde tu, ꝙ legatus de latere põt absoluere irregularitate, quam quis celebrando suspensus incurrit: dummodo non celebrauerit in contemptum.Ita Lapus all.xiij.

§.fi.j.§.finitur.ver.quamuis.& ea interpretari, vt ibi dicitur.& ea excommunicationis pœna vallare.vt extra.de loc.c.j.vñ& papa concedit etiam quandoq; aliquibus priuilegium saluis institutionibus legatorum Apostolicæ sedis: vt extrà.de præs. veniens.
a Potest aũt intelligi secundum Vin. [a] de illis statutis, quæ perpetua sunt, quæ legatus edidit in cõciliis prouincialibus, de quibus loquitur iij.dist.c.regula.§.porrò.lxxvj.distinct. vtinam. De aliis autem præceptis & inhibitionibus aliud est: vt j.ver.sed nũquid
36 põt.†¶Sed per quẽ absoluent violatores statutorum ipsorum? Respon.per ordinarios locorũ, extra.de sent.exc.nuper. Vtrùm autem in condendo statuta requires prælatorum consensum, no
b ta secundum papiam, extra.de offi.leg.c.fin.[b] Quid de sententia, quam ferret sub hac forma, Quisquis furtum fecerit, sit excommunicatus.extra.de sent.exc.à nobis.j. Dic quòd valet, & durabit legatione finita: vt extrà.de loc.c.j.& j.ver.sed nunquid.Legatus enim est iudex ordinarius: vt extra.de off.leg.c.j.& c.fi.&C.de of. rec.prouin.qui ordinariã.& l.seq.& ad idem.ff.de off. proconf.l. j.& ij.C.de off.eius, qui vicem alterius iudicis obtin. l.j.& ij.quia habet imperium in prouincia sibi decreta: vt ff.de offic.proconf.
37 & ideo.†¶Legatum enim, si sit cardinalis, dicimus similem proconsuli.argu.ff.de offi.procon.l.j.& fin. extra.de senten. excom. ad eminentiam.quia cardinalis sumitur ex consiliariis domini papæ: vt s.§.sequitur.sicut & proconsul olim eligebatur ex consulibus vrbis Romæ ad aliquam prouinciam regendam.ff.de offic. præsi.l.j.arg.ff.de off.quæsto.l.j.§.ex his.vel potius præfecto prætorio.secundum do.meum, arg.extrà. de app.nouit.& C.de episc. aud.episcopale.Et quòd legatus cardinalis sit similis proconsuli, & ordinariam habeat iurisd.habet expresè in constit.Clem.iiij.
c eo.tit.ex parte [c].Alios autem singulos dicimus similes præsidib. ar.ff.de off.præsid.l.ij.Illi enim præsides prouinciarum dicebant, qui cùm non essent prius consules, eligebantur ad regimina pro
38 uinciarum: præses autem nomen generale est.†¶ Nam omnes legati Cæsaris, & alij omnes prouincias regentes, licet senatores sint, præsides appellant: vt ff.de off.rec.prouin.l.j.& præses prouinciæ ordinarius est: vt C.de lega.lib.x.l.si quod extraordinariũ. & j.de off.ordin.§.j.Præterea appatet eum ordinarium esse: quia vniuersæ causæ criminales & ciuiles totius prouinciæ sibi decretæ deferuntur ad eum: vt extra.de off.leg.c.j.Cùm ergo hoc possint alij ordinarij facere, vt in præ.dec.à nobis.extra.de senten.ex com.multò fortius legatus poterit hoc: quia habet maius imperium in prouincia post principem, vt in præl.l.ideo.& eo.tit.si in aliam.§.fin.& l.nec quicquam.in prin.vicarius etiam ordinariam habet iurisd.vt no.extrà.de off.ord.quia in plerisque. & hæc valent ad dispositionem quæstionis illius, quæ sequitur, vtrum videlicet legati indulgentiæ perpetuæ sint. argum.tamen contrà, quòd legatus habet delegatam iurisdictionem, non ordinariam
d xxv.q.ij.igitur.& c.seq.[d] & c.in Galliarum.†¶Potest etiam indul
39 gentias pro ædificatione pontium & ecclesiarum huiusmodi cõcedere, & illæ perpetuò durant: quia indulgentiæ extendendæ sunt: vt ff.de constit.prin.l.fi.& extrà.de dona.cùm dilecti. prout not.in præ.Decre.de offic.leg.c.fin. Si enim episcopi & archiepiscopi dare indulgentias possunt: vt extrà de pœ.& re.cum ex eo. & c.seq.multò fortius ipse hoc potest: quia maius imperiũ habet
40 in prouincia post principem, vt prædixi.†¶Sed nunquid iure legationis poterit excedere numerum quadragenarium in literis indulgẽtiarum? Et videtur quod nõ, sicut nec episcopi, vel archiepiscopi hoc possunt: vt in concilio generali.extrà. de pœ. & re. cum ex eo.§.final. Respond.licet ibi de legatis non fiat expresè mentio: tamen credo, quòd ipsi propter reuerentiam dicti concilij, in hoc se debẽt aliis prælatis conformare: vt j.§.nunc ostendẽdum.ver.lvij.nisi super hoc vel rescripto, vel viuæ vocis oraculo
41 aliquid eis concessum fuerit speciale. †¶Sed nunquid potest aliquẽ ex aliqua causa reddere inhabilem ad beneficia ecclesiastica perpetuò obtinenda? Videtur quòd nõ: quia præses prouinciæ non potest alicui interdicere arte sua vti vltra tempus suum. ff.de pœnis.l.fin.ff.de postu.l.puto.§.fin.arg. contrà. Nam etiam præfectus vrbis ad tempus, & in perpetuum, potest alicui officium aduocationis, & negotiationem, & professionem, & forum interdicere.ff.de off.præfect.vt.l.j.§.pen.& hoc puto: & idem credo in laico ex causa quoad publica officia: quia potest illum infamare per sententiam, quæ sentẽtia facit ius, & perpetuò effectũ habet, donec ille restitutionis beneficium mereatur: vt extrà. de hære.si aduersus.in fi.& c.excommunicamus.§.credentes.& ij. q.iij.si quem pœnituerit.in fin.& j.§.fi.Credo etiam, quod quilibet episcopus potest hoc facere in sua diœcesi [e]. Quòd autem le
e gatus possit ferre sententias sub conditione: puta, si quis sic fecerit, talem pœnam patiatur: & quòd post finitam legationem duret, probatur, s.versicul. & quid de sententia. Nec obst.præalle.l. de pœnis.& de postu.quæ loquuntur. vbi iudex absque causæ cognitione pœnam infert sine temporis præfinitione, quæ pœna tempore suæ administrationis tantùm intelligitur durare.arg.ex trà.de constit.ex literis.l.dist.c.j.in fi. Vnde si indignatus fortè præcipit, vel interdicit alicui ne aduocet: post finitam legationem
f poterit aduocare.ff.de poen.mortis.secus si sentẽtialiter.[f]†¶Itẽ
42 prouinciæ episcopi, & omnes alij legato subsunt, & sibi obedire tenentur: & si fortè aliquis episcopus ad ipsius vocationem venire contempserit, mittendus est ad sedem Apostolicam, suã innocentiã, si poterit, pstensurus.extra.de ap.cùm parati.arg. tamẽ
g contrà.xxv.q.ij.in Galliarũ [g]. & ipse debet cogere clericos obedire prælatis suis: nec debet dissimulare quin significet domino papæ ea quæ malè aguntur, vt extrà.de instit.ad decorem.& iudicare de episcoporum processibus, & eos secundum iuris trami-
43 tes, quando expedire viderit, reuocare, & emandare potest. † ¶Creditur quoq; sigillo legati de latere. Vnde creditur ei mitteti sub sigillo suo tenorem aliquorum priuilegiorum: extra de cõfirm.vti.vel inut.cum dilecta.& etiam delegati quandoq;. Quod dic, vt j.de remis.§.vtile.versi. sed nunquid. Potest etiam cogere dimittere beneficia ecclesiastica eos, qui illa minus canonicè sunt adepti, non obstante confirmatione à sede Apostolica obtenta.sub illa forma: Sicut iustè possides, &c. extra.de concessio. præbend.quia diuersitatem.sed ibi ex speciali commissione processit legatus etiam, qui iuit ad concedendum pallium alicui præ
44 lato.†¶Et potest secundum interpretationem ecclesiæ Romanæ licitè recipere ab electo equum vnum, & electuaria, vinum, & similia.extrà.de simo.& si quæstiones.argu. contrà: quia in vj.
h sol.committitur simonia: vt eod. tit. ex tuæ [h]. & pro gallina furtũ.Instit.de rerum diui.§.gallinarũ. Non enim debet in totum abstinere ab xeniis, nec etiam auarè modũ xeniorũ excedere: quia valde inhumanum est à nemine recipere: sed passim vilissimum, & per omnia auarissimum. Sed nec xenia producẽda sunt ad munerum qualitatem. Hæc leguntur ff.de off.proconf. l.solent.§.fi. Recipiat igitur confidenter esculenta & poculẽta, quæ intra dies proximos prodigantur: vt ff.de offi.præsi.plebiscito. A donis autem & munerib.abstineat: vt in præ.l.Hinc est quòd Moyses cõstituit tribunos munera odientes: vt s.§.legatus. in fi.& ab illicitis exactionibus: quia si debet alios ab hoc cohibere: vt. j.ver.in summa.multò fortius se: vt j.§.nunc de episcopo.versi.in his igi-
45 tur.†¶Item patriarcha legatus ex causa reuocat indulgẽtias do-
i mini papæ [i], & etiam suorum prædecessorum: vt extra.de cle.non resi.c.pen. Item non potest legatus de latere cogere appellãtem ad papam coram se litigare: vt extra, de appel.si duob.quia quolibet omisso appellatur ad papam.2.q.6.ideo.arg.extr.de app.constitutus. Notandũ quoque est, ꝙ legatus de latere potest ecclesiam inordinatam in prebendis, & in aliis ordinare: & papa sententialiter approbat quod per eum fit: vt extr.de cle.exc.min.proposuit. Potest etiam Græcos & eremitas propter inobedientiam suspensos & excommunicatos cum manuali absoluere promissione, si
46 nullatenus iurare volunt: vt extr.de sen.exc.super eo.†¶ Potest etiam se opponere guerris & discordiis, & propter hoc de causa, ꝙ est inter duos reges, cognoscere: vt ext.de iudi.nouit.§.j. Vtrùm legatus vel alius possit suspendere interdictum in aliquam ciuitatem, vel castrum prolatum, colligitur ex his, quæ no.extr.de app. ad hæc qm.& c.dilectis.& secũdum papiam in c.vt priuilegia. quod j.seq. Bñ faciet aũt legat⁹, si interdictũ p ordinariũ prolatum nõ suspendit.arg.in his quæ no.j.§.nunc dicamus.vers.quod autem.

De sent

ADDITIONES.

a Secundum Vincen.¶Qui hoc not. in præc.c.fi. sed vide quòd ibi dixi, & statim sequitur.
Adde tu quòd legatus de latere nedum potest facere constitutiones, vt hîc dicitur: sed etiam confirmare constitutionem seu statutum capituli, cuius dignitatis prouisio spectat ad summum põtificem, etiam si hæc faciat cum prælato ipsius capituli seu collegij. Vide Card.in conf.6.in fi.
b c.fi.¶Et tenet quòd non, vt ibi scripsi.
c Ex parte.¶Vide quod dixi in prin.huius §.
d Et c. seq. ¶In his duobus largè ponitur versi. delegationis. sequens non facit.
e Sua diœcesi, ¶ Facit clemen. de pœnis, si quis suadente. vers. ipsius filij.
f Sententialiter. ¶ Vide quod scripsi eodem titulo, cap. fin. super 1.gloss.
g In Galliarum.¶Ibi limitata erat forma: nec expresè loquitur de legato.
h Ex tuæ. ¶ Solue, quòd ibi interuenit pactio, vt ibi dixi super 1.gloss.
i Domini papæ. ¶Illud de papæ licentia.item ibi potius est temperatio, quàm reuocatio.

De sentētia aūt dñi papæ,vel delegati sui intromittere se nō pōt, vt ĩ.§.nūc ostendēdum.ver.xxvj.Hoc tñ nota,ꝙ licet locus interdictus sit:tñ ibi potest celebrari,de licentia iuris:vt extra.de priui. priuilegia.& c.seq.& etiā hoīs:vt extr.de ap.dilectis.secūdū quosdam. Sed si persona sit interdicta,vel suspensa,nō pt de licētia alicuius celebrari: nec suspendi potest interdictum in persona suspēsa.De quo dic secundū papā,prout no.in præ.c.vt priuilegia.†
47 ¶Sed nunquid legatus pt cōcedere aliquib.priuilegiū, ꝙ tēpore interdicti liceat eis,interdictis & excommunicatis exclusis,ianuis
a clausis supressa voce celebrare diuina[a]?Credo ꝙ sic,& ꝓderit tale priuilegiū,quātū ad sentētias suas & suorū successorū,in legatiōe nisi illi specialiter reuocauerint illud', & quorūlibet ordinariorū prouinciæ suæ:quia & ipsi ordinatij simile priuilegiū, quoad suas & successorū sententias,cōcedere possunt, nisi successores id expresse ex causa duxerint reuocandū. Quoad sñias aūt Romani pontificis vel delegatorū eius,dicunt quidā,tale priuilegiū nō va
b lere.ar.tñ ꝙ etiā cōtra illas valeat.Nā papa cōcedit[b] priuilegia,saluis institutionib. legatorū Apostolicæ sedis: vt extra. de præscri. veniens.Pari ergo ratione in sua & sui delegati sentētia nō intelligit ea tollere,sed saluare:quia vult istorū statuta & priuilegia ppetuò durare:vt extr.de off.leg.c.fi.Hinc est,ꝙ legatus pt ratione pacis comitis Tholosæ & præcepta & statuta facere perpetuò dura
48 tura:vt extra.de verbo.signifi.super quibusdā.§.fi.† ¶Pōt legat⁹, etiam non de latere regē & reginā malè cōiunctos separare:vt extrà.qui fil.sint legi.per venerabilē.§.verum.Item is,cui aliqua causa specialiter delegatur,maior est legato generali,quātum ad illā: nec legatus iurisdictiones illius debet aliquatenus impedire vł relaxare,nec sententiā per delegatum latam potest legatus iure legationis irritare:sed eam ritè latam cōfirmare potest,& ad requisitionē siue mandatum delegati,cui obedire tenetur, executiōi mādare:vt extrà.de off.leg.studuisti.ext.de treu.& pa.c.j.§.j.& ar.93. dist.præcipimus.& extr.de offi.ordi.pastoralis. C. si aduersus rem iudica.l.aduersus sñiam.Dñs tñ meus dicit,ꝙ delegatus nō pt co-
c gere legatū exeq,si spōte hoc ille facere nolit[c].† ¶Pr ergo ex p-
49 missis, ꝙ non pt legatus absoluere excōicatū à delegato dñi papæ, & multò minus excōicatum ab ipso papa:nec de sentētia vel processu illius se intromittere, nisi ad illius requisitionem: vt in præ.decr.studuisti.& xj.q.j.peruenit.Vel dic,ꝙ potest confirmare sententiā illius in cōmuni forma,quæ parum prodesset,s.Confirmamus sicut iusta est,extra.de conces.preb.quia diuersitatem.sed hoc nō placet. Cùm causæ aūt cognitione nō potest:quia per cōsequens posset etiā infirmare.xxj.dist.inferior.de pœn.dist. j. verbum.ff.de re iud.qui condemnare.ff.de reg.iu.eius est.& l.nemo.
50 & vide ĩ.§.nunc ostendendū.ver.xxiij.† ¶Quid si is,cui papa cōmisit inquisitionē,negligens est,nunquid legatus pt illi præcipere vt procedat?De hoc ĩ.de inquisitione.§.j.versi.sed pone quod. hoc etiā nota,ꝙ legatus debet causas cōmittere tantū personis in dignitatibus,seu in ecclesiis cathedralibus,seu aliis collegiatis ho-
d norabilibus institutis:vt ext.de resc.præsenti[d].Et legatus Apostolicæ sedis,& etiam archiepiscopus bene possunt aliquem trahere per literas suas vltra duas dietas à finibus diœcesis ipsius citati. Et idē videt̃ de delegatis eorū,cùm hoc nō inueniatur ꝓhibitū.Constitutio enim illa de rescr.nōnulli.loqt̃ in delegato domini papæ. Alij aūt cōtradicunt:sed dominus meus dicit,quòd contra literas legatorū excipi potest, si per eas quis vltra duas dietas trahatur, ar.extra.de rescript.præsenti.respon.j.quicquid tamen ipse scrip-
e serit,contrarium videmus vbiq; seruari[e].† ¶Cæterùm licet lega-
51 tus alicui in aliqua causa simpliciter commiserit vices suas:nihilominus poterit reuocare ad se causam, licet ille ꝓcesserit, quod non est in deleg.De hoc not.ĩ.de remis. §.qui aūt. prope prin. & s̃.de off.deleg.§.sequitur.ver.& nota quòd simpliciter.& §.restat.
52 ver.item reuocato.† Illud autem notandū est,quòd dominus papa ita seruare debet,quod fit per eius legatum,ac si ipse fecisset:vt ij.q.ij.de causa.& ff.de off. procur.Cæsa.l.j.in prin.extrà.de cler.excom.mi.proposuit.extr.de app.nouit. Credere.n.debet princeps eum,qui ob singularem industriam explorata eius fide & grauitate,ad huius officij magnitudinē adhibetur, non aliter iudicaturū esse pro sapientia ac luce dignitatis suæ,quàm ipse foret iudicaturus:vt ff.de offi.præfec.præto.l.vnica. prope finem,extr.de rescriptis.super literis.prope finem,extrà.de off.leg.nouit.Vnde nō est intentionis domini papæ,lites sopitas per legatum de ipsius latere missum suscitare:vt extrà.de in integ.restit.exposita.nisi eius sētentia foret iniusta,quia illam bene reuocat:vt extra. de re iudica. cum causa quæ:imò quòd per legatum minus canonicè fit, quandoque ipse ex causa tolerat:vt extra.de accus.ad petitionem. & idē honor illi exhibendus est;sicut & papæ:vt s̃.§.j.& ipse facere dicitur,quòd eius legatus facit.ff.de administr.tuto.l.ita tamē.§. ges
53 sisse.extra.de sent.excom.mulieres.xxv.q.ij.si ca.† ¶Porrò priui
f legium legatorum[f] est,vt legatione durāte,respondere nō teneātur,nisi de his tantùm quæ legationis tempore contraxerint: nisi fortè legatione finita,in prouincia permanserint:vt ff.de iudi.l.ij. §.legatis.& §.sequenti.& ff.de off.præsi.Senatus. sed si ipsi agunt, & contingat eos reconueniri,respondere tenentur, nisi agāt pro iniuria sibi illata:vel pro furto vel damno:vt in eadem l.§.sed & si agant.& ff.de legationibus.l.Paulus.responso ij.& l.sequenti.pōt tamen in alium compromittere:ff.de arbi. nō distinguemus.§.itē si qs.Legato aūt tpsprodest,ex quo legatus creatus est,nō ex quo Romā venit:vt ff.de leg.l.legato. Item qui in legationib.publicis versati sunt,à ciuilibus muneribus & oneribus excipiuntur: vt C. de lega.l.iiij.lib.x.In transmarina autem legatione perfuncti,vacationem biennio habent:non tamen hi,qui de proximo obsequium Reipublicæ videntur exhibuisse: vt eo.ti.l.iij. Item præses prouinciæ fines prouinciæ excedere non debet,nisi voti soluendi cā dum tamen ei abnoctare non liceat:vt ff.de off. præsid.l.illo. ¶In summa no.quòd ad officium legati pertinet, vt in adeundo facilem se præbeat:ita tamen, quòd se contemni non patiatur,nec in vlteriorem familiaritatem prouinciales admittat. Nam ex con-
g uersatione æquali contemptus nascitur dignitatis[g].Sed nec excādescat aduersus eos,quos malam causam fouere putat:nec precibus calamitosorum eum illacrymari oportet:& ita ius reddere debet,vt auctoritatem dignitatis ingenio suo augeat.Hæc leguntur ff.de off.præsi.obseruandū. Illicitas quoq; exactiones & violētias prohibere debet: & ne potentiores humiliores iniuriis afficiant, ff. de off.præsi.illicitas.in prin.& §.neq;.iiij.distin.factæ. & xxiij. q.
54 quinta. non frustra.† ¶ Vltimò consulo legatis, quòd tam in citationibus, quàm in confirmationibus, & in dispensationibus, & aliis formis, sequantur stylum Romanæ curiæ, qui super iure fundatur.In summa verò nota, quòd quibusdam legatis plus conceditur,& quibusdam minus,quod ex suarum literarum patet inspectione: vt suprà, versiculo. nunquid legatus. in fine. Quid si literæ legationis indeterminatè loquuntur? Respon.plena est interpretatio facienda in eis : extrà. de verborum significatio. olim.de dona.cùm dilecti.ff.de constit.prin.l.j.Quædam tamē sunt,quæ non transeunt, quantumcunque sit legatio generalis: vt extrà.eo.quòd translationem.& ĩ.§.nunc ostendendum. Illud etiam nota quòd superueniente legato maioris auctoritatis,puta de latere,minoris officiū cessat,quandiu ille præsens est:vt extrà.
h eo.volentes.[h] extrà.de priui.antiqua.†Sed quid erit de causis in-
55 choatis corā primo.Dic quòd ipse amodò se de illis nō intromittet.Nam tutor gerere prohibitus remot⁹ esse intelligitur.ff. de suspect.tuto.l.hæc enim. Sed an secundus superueniens de illis cognoscet.Respon.sic.ff.de iudi.si iudex.extrà.de officio ordina.pastoralis.de eo qui mit.in posses.causa rei seruan.cùm venissent. Argum.tamen contrà:quia qui apud aliquē nomina edidit, apud
i alium consulem manumittere non potest.ff.de off.consul.l.j.[i] Idē quoque erit de præbendis,quas minor suæ donationi reseruauerat:quoniam secundus eas conferet.infrà.§.proximo.versicu.sed
k ecce[k].Item si aliqua acta perficienda erant, ille perficiet. extra de
56 fide instrumentorum.cùm P. † ¶Quid de causis commissis per primum

ADDITIONES.

a Diuina.¶Hodie quæstio ista est superflua, cum hoc liceat de iure communi.de sent.excom.c.fi.lib.vj.
Adde,quòd stāte priuilegio prædicto,ac etiam quòd possint recipere ecclesiastica sacramēta ꝙ mortuis poterunt super cadaueribus cantari diuina officia,& tradi sepulturæ.Ita consuluit Fede.ↄs. cclxxxvj.& præcedenti.
b Cōcedit.¶Sup.quandoq;.& hoc soluit contrarium.Idem ergo si papa interdiceret,saluis priuilegiis legatorum.
c Nolit.¶Nisi aliàs esset ordinarius in loco,secundum Vinc. vt scripsi in decre.studuisti.super vlt.glo.
d Præsenti.¶Quam non habemus.
e Seruari.¶De archiepiscopis dic vt de off.or.vt litigātes.lib.vj.De legatis verò dic,ꝙ corā se bñ citāt p totā legatiōē licet vltra duas dietas: si verò delegāt ipsi & ipsorū delegati seruare debent decr. statutum.de rescript.lib. vj.Adde. ꝙ delegatus habens sub se plures ꝓuīcias,ñ pt trahere hominē vni⁹ ꝓuīciæ ad aliā.Ita no.Ab.in c.nouit.in iij no.de iud.
f Legatorum. ¶Qui ītelligant̃ quoad hoc legati.& de materia huius §.satis scripsi de foro compe.c.fi.super gl.fi.
g Dignitatis.¶Facit lxxxvj.dist.quando.& quod ibi no.& extra. de Iudæis.& si Iudæos.
h Volentes.¶Ibi ad literam notauit Vin.omnia quæ sequuntur vs quæ ad fi.§.vt ibi etiam scripsi.in vlt.gl.
i Consulis.l.j.¶De collega loquitur,nō de successore:& tamen impedito primo,etiam collega id agit:vt ibi.
k Sed ecce.¶Ibi vide.

primū ante secūdi aduentū? Respon. non expirant cōmissiones, si
iudices cœperant cognoscere. ar. extrà. eo. c. fin. j. §. finitur. Sed ad
quem appellabitur ab illis iudicibus? Respon. ad legatum de late-
re, quasi ad successorem. Sed quis absoluet eos, qui excommuni-
cati erant ante aduentū secundi? Respon. iste secundus de latere
tanquam successor. Quid si lata sententia per primum secundus
intra decennium superuenit? Respon. dicit Vinc. non debere ap-
pellari ad secundum: quia pares sunt, licet primus factus sit priuat⁹
ij. quæst. vj. anteriorum. §. fi. ar. tamen contrà: quia secundus de la-
a tere maior sit. extrà. eodē, officij [a]. † Quid si primus extrà prouin-
57 ciam incidit in canonem latæ sententiæ? Respon. poterit absolui
à secundo de latere: quia prim⁹ inferior est illo, quo ad hoc: ar. ex
trà. c. excommunicati: xxj. dist. inferior. extrà. de maio. & obed. cū
inferior, Sed quid econuersò. Nūquid missus de latere poterit ab
solui à primo, qui non habet executionem? Et videtur quòd sic,
quasi se subiiciat illius iurisdictioni. ij. quæstio. vij. nos si incompe-
tenter. & quæst. v. mandastis. Contrà credo, vt in prædicto c. infe-
rior. Nec enim potest legatus de latere se subiicere alicui j. domi-
num papam: nisi in iudicio animæ, qui est casus exceptus: vt extrà
58 de pœn. & re. c. fin. † ¶ Sed nunquid iste superueniēs poterit cor-
rigere & iudicare primum iam suspensum? Respon. sic, super his, ī
quibus excesserit tempore suspensionis: quia istius missi de latere
est iurisdictio. Secus de his, quæ gessit ante huiusmodi aduētum.
extrà. c. studuisti. quia par in parem nō habet imperium. ff. de arb.
nam magistratus. extrà. de elec. innotuit. ¶ Sed an iste de latere ali
quid p̄t mandare prius quàm ingrediatur prouinciam? Resp. vide
tur generaliter in quolibet, quòd non. ff. de of. proconsl. l. obserua
re. Sed si moram necessariam facit in via: nunquid potest præmit
tere legatum ad prouinciam, ad quam vadit? Et videtur quòd sic.
ff. eo. l. aliquando. j. §. nunc dicamus. in princ. Sed dic quòd prædic
ta lex non habet locum in casu, in quo loquimur quando videli-
cet alius legatus est in prouincia, qui non tenetur suspendere suæ
legationis officium: nisi demùm viso legato de latere superueniē
te: nec etiam hoc casu ante ingressum in prouincia exercebit vo-
b luntariam iurisdictionem [b]. quod aliàs posset: vt in præ. §. nunc di-
camus. imò primus iudicabit: & omnia faciet vsque in aduentum
c successoris, vel quasi [c]. ff. de off. proconsl. l. meminisse. & valebit qc
quid egerit, donec nouerit illum de latere aduenisse: vt eodem ti.
59 l. si fortè. † ¶ Sed pone quòd dominus papa primo legato com-
d miserat diuersas causas singulares, expresso nomine legationis [d]:
& ipse ante aduentum secundi in illis processerat Apostolica au-
ctoritate, non legationis: nunquid post aduentum secundi pote-
rit in illis procedere? Respon. sic: extrà. eodem, studuisti. extrà. de
off. deleg. quoniam. de off. ord. c. pastoralis. §. præterea. ¶ Item, qd
si iste de latere se transfert ad aliam prouinciam sibi similiter cō-
missam, in qua primus non est legatus: nunquid primus poterit re
sumere officij executionem & legationis, dum sic ille abest. Et vi-
detur quòd sic: vt præd. Decre. volentes. ibi: quandiu legatus, &c.
& ar. ff. de asses. l. si eandem. Sed dic cōtrà. nam legatus potest nego-
60 tia vnius prouinciæ in alia tractare: vt extrà. eod. nouit. † ¶ Quid si
iste de latere remanet, peractis negotiis legationis suæ: nunquid
alius potest resumere executionem, vel vsum suæ iurisdictionis?
Videtur quòd sic: qa alius videtur cedere priuilegio. ff. de iud. l. ij.
§. omnes. Sed dic contrà: nisi tempus certum esset sibi præfixum.
extra de off. del. de causis. Sed qd si secūdus egreditur prouinciam
animo redeundi ad illam? Dic quòd primus nequit vti iure suspē-
so: quia ille pro præsenti habetur: licet enim extra prouinciam iu-
dicare non possit, tamen inde causas committere potest, & iube-
re sicut præses, qui prouinciam egreditur, ff. de off. præ. vrb. l. fi. Vi
detur tamen de mente iuris, quòd huiusmodi egressus non debet
61 esse longè. ff. de off. præsi. illud. infra §. finitur. in prin. † Quid si is-
te de latere existens in prouincia, concedit primo vt suum officiū
exequatur? Respon. hoc non potest: quia abdicando à se imperiū
non amittit. ff. de off. præsi. legatus nisi hoc faceret sibi subdelegā
do: vt j. ver. sed an hoc. Quid si legatus de latere animo non rede-
undi mare intrat? Respon. alius poterit immediatè iure suo resu-
mere exercitium suæ legationis, exceptis causis inchoatis per de-
legatos à cardinali. Quid de causis cœptis coram ipso cardinali, vł
coram auditoribus curiæ? Respon. dici potest quòd etiam illas fi-
62 niet secundus. s. ver. sed an seruus. † ¶ Sed pone, quòd aura ad-
uersa iterum reducat illum ad portum: nunquid primus tenetur
ei cedere? Dixit Vinc. quòd si in breui rediit, debet illum admitte-
re: ar. de pœ. dist. j. diuortium. quia in ingressu Romæ deponitur ī-
perium. ff. de off. proconsl. l. fi. Si autem longo tempore post redi-
it, finito legationis officio per longum exitum ad prouinciam, nō
videtur ex necessitate admittendus. ar. ff. de iudiciis. l. longius. ex-
e trà. de renunc. ex transmissa. Vel dic vt j. §. finitur. ver. quid ergo [e].
Sed an hoc casu primus potest ei cedere, si vult ob reuerentiam
Apostolicæ sedis? Et videtur quòd non. s. versic. quid si iste. Vnde
enim haberet iste iurisdictionem, si finita sit, ar. extrà. de off. del. si-
gnificantibus. de cons. dist. iiij. quæris. versus prin. Vinc. contrà. & dicit quòd reuiuiscit ex eo, ꝙ recipitur. fingitur enim non recessisse, sed voluisse recedere: sicut quandoque quis nō petiit, sed voluit petere: vt ff. rem ra. hab. amplius. Præterea in ingressu Romæ dicitur imperium deponere: vt s. & ita ante ingressum id habet, licet non habeat executionē, cùm non sit in prouincia: vt ff. de iud. venditor. §. fin. sicut & primus legatus, qui ibi erat, præsente isto habuit imperium, sed non executionem: si ergo admittitur, poterit exercere.

ADDITIONES.

a Officij. ¶ lib. vj. Verū est ꝙ est maioris honoris & potestatis, quàm ille: sed non est maior illius, id est, super illum, cum vtriusque potestas ab vno dependeat.

b Iurisdictionē. ¶ Sup. quo ad illam prouinciam, ex quo est ibi legatus, licet minor: & sic etiam intellexit Vin.

c Vel quasi. ¶ Hoc puto dictum propter illos duos dies, quibus deponit cingulū ante successoris aduentum. in Authē. de administ. in fi. coll. vij.

d Legationis. ¶ Sup. & proprio. aliàs non procederet quod sequit.

e Quid ergo. ¶ Sub eadē alternatiua ibi huc remittit, sed iustior est istius causa, quia necessaria: illius verò voluntaria. de quo ibi quæritur.

SVMMARIVM.

1 *Legatus quomodo possit beneficia conferre.*
Sedes Apostolica & legatus Apostolicus differunt, & in quo sit sedes Apostolica.
2 *Cardinalis legatus potest reseruare suæ dationi collationem præbendæ primò vacaturæ.*
Promissio facta à legato de conferendo alicui beneficium primò vacaturum, non valet.
3 *Promittere non valens beneficium primo vacaturum, quomodo poterit illud pro aliquo reseruare.*
Legatus episcopo vel capitulo auferre potest potestatem eligendi.
4 *Reseruatio beneficiorum per legatum quomodo fieri debeat.*
5 *Legatus an possit conferre præbendam spectantem ad præsentationem laici patroni, illo inuito.*
6 *Legatus reseruans collationi suæ præbendam primo in ecclesia vacaturam alicui conferendam, an poterit statim facere illum recipi in canonicum.*
7 *Receptio vltra numerum statutum iuratum, & auctoritate Apostolica confirmatum, quomodo teneat.*
8 *Receptus secundo auctoritate Apostolica, præfertur recepto primò auctoritate legati. & nu. 11.*
9 *Papa solus per se, vel per executorem suum potest dare ius in vacatura.*
10 *Papa conciliis non ligatur, imò contra illa facere potest.*
12 *Legatus ex officio, siue iure legationis, reseruans collationem siue beneficium primò vacaturum, si reuocatur vel moritur ante collationem, quid iuris.*
13 *Commissio mista quæ sit. & nu. 14.*
15 *Mandatum legati de prouidendo patienti defectum ætatis, vel aliàs indigno, non est validum.*
16 *Legatus de latere quomodo concedere possit episcopo pauperi ius percipiendi fructus cuiusdam præpositurę vel plebis.*
17 *Ordinarius conferens præbendam vacantem, quam legatūs reseruauerat collationi suæ, an teneat talis collatio.*

1 5. §. Nunc tractemus, vtrum legatus possit beneficia conferre: & quidem legatus cardinalis † potest ex suæ legationis officio beneficia vacantia conferre: vt extr. de offi. leg. libr. 6. sed constitutus & natus ex legationis suæ munere hoc non potest, nisi eis specialiter sit indultum: vt ibi, & extr. de appe.
a c. 1. nec potest legatus de vna prębenda duas facere, vel [a] duos ad vnā recipere: vt ext. de p̄b. dilecto. ¶ Sed nūqd p̄t cardinalis legat⁹ cōferre beneficia illa, q̄ tanto t̄pe vacauerunt, ꝙ secundum statuta Lateranen. concilij eorum collatio est ad sedem Apostolicam deuolu

ADDITIO.

a Facere, vel. ¶ Pro id est, aliàs enim ex causa de vna posset facere duas: cùm hoc posset episcopus. extra, de præbend. vacante. in fi. vbi de hoc. & eod. titul. maioribus. Adde tu, an legatus de latere possit vnire ecclesias: dicas quòd sic. Item quòd potest aliquam ecclesiam attribuere mensæ episcopali, licet hoc non possit episcopus, per clem. 2. de reb. eccl. non alie. quæ omnia vide per Ab. Sic. in c. sicut vnire. extr. de excus. prel. in ver. extr. glos.

deuoluta[a]?Non videtur:quia non ipse,sed papa est sedes Aposto
lica,ar.xciii.dist.legimus.prope fin.imò aliud est sedes Apostoli-
ca,aliud eius legat⁹.ar.extr.de sen.excom.quod de his.& aliud Ro
mana ecclesia,& aliud eius legatus: vt e.ti.c.ea noscitur.in fi.Nec
dicitur emanare à sede Apostolica, quod ab eius legato emanat:
nisi & ab ipso papa emanet, vt le. & not. sm papam, extra. de fil.
presby.c.pen. & ex quo papa sibi specialiter hoc reseruat,nō tran
sit in generali legatione:vt j.§.nunc ostendendum.ver.legatus i-
gitur.Dic contrà,vt extr.de præb.venerabili.&ar.extr.de præsum
pti.madata.quia ēt, quod metropolitanus facit,sedes Apostolica
dicit facere:vt lxiiii.di.ordinatiões.ext.de trāsl.inter.§.sed neque.
b Imò etiā videtur,quòd legatus cōstitutus hoc possit[b]: vt extr.de
suppl.negl.præl.literas.sed illud ibi contingit ex virtute mandati.
2 non ex officio legationis.†¶Item legatus cardinalis potest reser
uare suæ donationi collationē præbendæ primò vacaturæ certæ
psonæ faciendam,& inhibere ne illa ab aliquo conferatur: & de-
cernere irritum & inane,quod ↄ fiet:vt extr.de iure pa.cùm dilec
tus.circa prin.ar.tamen.quod non possit decernere irritū,j.§.nūc
c ostendendum est.ver.xxxvii.[c] Promissio autem facta à legato de
cōferendo alicui beneficiū primo vacaturū,non valet: quia hoc
esset contra Lateran.concilium,quod prohibet donationem,vel
promissionem beneficij prius quàm vacet. extr.de conces. præb.
c.ii.contra quod conciliū legatus nil pt.Papa aūt bñ pt:vt j.ver.de
illo.nec etiam conferre potest loco proximò vacaturum:vt extr.
3 de præb.dilectus.i.de cōces.præb.c.ii.†¶Sed si nō potest mihi be
neficiū primò vacaturum promittere: quomodo poterit primo
vacaturū pro me reseruare?Respon.bene:& est ratio diuersitatis:
d quia plus est promittere,quàm reseruare[d].Sed nō videtur quòd
legatus possit reseruare præbendam primò vacaturam alicui cō-
ferendam:quia hoc videtur fieri in fraudem prædicti concilij La-
teran.vt extr.de conces.præb.constitutus.sed illud loquitur de e-
piscopo,cui hoc interdicitur,& legatus ibi non sua,sed domini pa
pæ auctoritate processit.Legato autem, qui maior est episcopo
hæc potestas à iure conceditur: vt prædixi. Item qua ratione po-
test legatus primo vacaturam suę donationi reseruare,pari etiam
ratione poterit & secundam & tertiam reseruare. ¶Sed secundū
hoc videtur, quòd legatus potest capitulo vel episcopo auferre
potestatem eligendi, & beneficia conferendi.Dic quòd non po-
test eos priuare,pt tamen suæ legationis tempore eligendi pote-
e statem sibi reseruare:& eis interdicere collationem, iuxta pmissa[e]
4 †Reseruatio autem fiet per legatum hoc modo.Nam primò co-
ram testibus reseruabit sub forma,quæ iam.j.sequitur.de quo fie-
ri faciet publicum instrumentum:deinde scribet aliquibus execu-
toribus sub hac forma:

FORMA.Frater Latinus miseratione diuina Hostien. & Velle-
tren.episcopus,Apostolicæ sedis legatus, talibus salutem in Do-
mino.Cùm nos in tali ecclesia intendamus,auctore Domino, p-
sonæ idoneæ(vel si vis,exprimatur persona)prouidere canonica-
tum & præbendam, si vacat ibi ad præsens:vel quàm primum va-
care contigerit,nulli de iure debitos:iunge,si vis,conferendos ta
li,collationi nostræ auctoritate qua fungimur,reseruamus:distri-
ctius inhibentes omnibus & singulis,ad quos aliàs eorundem ca
nonicatus & præbēdæ collatio,electio,seu prouisio spectare pos
set:ne ipsi canonicatum huiusmodi seu præbendam alicui confer
re, seu de ipsis prouidere quoquo modo præsumant. Nos enim
ex nunc irritum decernimus & inane,quicquid de ipsis, vel eorū
altero contra prædictam reseruationem nostram, à quocunque
quomodolibet ↄtingerit attentari.Quo circa vobis præsentium
tenore committimus & mandamus, quatenus vos vel alter ve-
strum per vos,vel alium aut alios,prædictas reseruationem& inhi
bitionem nostras ac decretum in præsentia talis episcopi & capi-
tuli, necnon & in ipsa ecclesia coram canonicis & aliis honestis
personis studeatis publicare: & nihilominus ex parte nostra sub
forma consimili reseruare,inhibere,& decernere,& quod contrà
fiet,irritum & inane facturi de publicatione huiusmodi: necnon
5 &de nostra inhibitione ac decreto confici publica documenta.†
Sed nunquid legatus potest conferre præbendam seu ecclesiam
spectantem ad præsentationem laici patroni,illo inuito?Non vi-
detur:vt in præ.Decre.cùm dilectus.& extr.de præb.cùm dilect⁹.
f iii.Et hoc tenet Ber.& Goffre.& ferè omnes[f]:quia nec episcopus
hoc potest:vt 16.quæstione vii.decernimus. Et hanc opinionem
patroni laici in regno Franciæ defendunt.Vel dic,quòd siue sit cle
ricus,siue laicus,q ius patronatus,vel alia iura spiritualia obtinet,
semper de illo domino papæ & eius legato respondere tenetur.
extr.de iud,quanto.Hinc est quòd plus iuris habet in concessiōe
prælatus,quàm in præsentatione patronus:vt extr.de off.leg:dile
ctus.Et hanc opinionem sequi voluit dominus Nicolaus papa,ↄ-
ferendo præbendam,quam ipse ante suam promotionem in ec-
clesia Laudun.habuerat.Rex tamen Franciæ dicens collationem
g ipsius præbendæ ad se pertinere,alii de facto contulit illam[g].Præ
bendam autem ad præsentationem ecclesiasticæ personæ spectā
tem,potest legatus indubitanter conferre:vt in præd.Decre.dilec
h tus.vbi de hoc[h].†¶Sed si legatus reseruauit collationi suæ præ-
6 bendam primò in ecclesia vacaturam mihi conferendam:nunqd
poterit facere me statim recipi in canonicū ad illam vltra nume-
i rum in ecclesia statutum[i]?Videtur quòd sic:vt extr.de præben. di-
lectus.prima.& c.dilecto.& de concessio.præben.cùm super.arg.
contrà:quia non debet esse canonicus sine præbenda:vt in præ.c.
dilectus.& extr.de constitutio.cum M.quia nec executor deputa
tus à papa ad prouidendum,potest hoc facere,nulla præbenda va
cante,prout no.secundum papam,extr.de conces. præben.propo
suit.Item non debent plures institui in ecclesiis, quàm ex fructi-
bus possint commodè sustentari:vt extr.de institut.c.i. Item hæc
receptio vr̄ fieri in fraudem vacaturarum.Super hoc dicendū est,
quòd si in ecclesia est certus canonicorum numerus statutus iu-
ramento roboratus,cum nullus canonicatus vacet, non poterit
legatus infringere numerum, & me facere recipi in canonicum,
donec mihi fuerit de præbenda prouisum:vt in præd.Decreta.di-
lecto.quia non licet ei ex suæ legationis officio tollere iuramen-
tum,vel in illo dispensare:vt j.§.proximo.ver.xxiiii.sed si ad man-
datum legati capitulum scienter me recipiat, tenet quidem rece-
7 ptio:ipsi tamen remanent periuri.†¶Sed si numerus statutus nō
solùm est iuratus,imò etiam est auctoritate Apostolica confirma
tus,tenet quidem facta receptio,etiam si in confirmatione appo-
sita sit clausula illa,quòd si quid contrà fiat,non valeat:tamen re-
manent periuri,vt dixi:quoniam in eorum fauorem facta fuit cō-
firmatio: vnde ei possunt renunciare. Et præterea legatus ex offi-
cio legationis potest circa prædictam clausulam dispensare: vt in
præ.concor.& extr.de præb.pro illorum.extr. de regula.ad Apo-
stolicam.sine auctoritate verò legati, vbi in confirmatione appo
sita est clausula,illa receptio non teneret:vt in prę.Decre.dilecto.
¶Item Innoc.papa not.in præ.Decre.dilectus.quòd bene licet ca
nonicis sua auctoritate recipere aliquos vltra numerum sine be-
neficiis,vt instruantur in moribus& in officiis ecclesiasticis.quod
nō placet.Nam & ipse idem no.in præ.c.dilecto.quòd si in aliqua
eccl'a est numerus iuramento cōfirmatus,&aliquis vltra numerū
k eligatur,non tenet electio[k].& idē iuris est,si numerus ñ iurat⁹ sit
auctoritate Apostolica confirmatus,cū pdicta clausula, q si quid
contrà

ADDITIONES.

a Deuoluta.¶Vide quod no.e.ti.c.i.lib.vj.in vlt.glo.& quod super
ea plenè scripsi,omnino videas.Item pro legato facit clemen. de
præben.si de beneficio.vt ibi not.in fin.antepenul.gl.hodie com-
muniter datur legatis de latere litera super hoc: vt patet in stylo
curiæ sub prima legatiōe:& hāc nuperrimè habuit dominus me⁹
legatus cardinalis.S.Martini in Montibus.

b Possit.¶Secundum Fran.Vercel.cuius motiuum & responsionē
ad illud vide vbi suprà remisi.

c Ver.xxxvii.¶ibi.dabo remissionem.

d Reseruare.¶Cùm reseruans pœnitere & reuocare possit: vt no.
eo.ti.c.iii.in gl.illa igitur,quòd non licet promittenti.Psal.lxxxiii.
Quæ procedunt à labiis meis,non faciam irrita.

e Præmissa.¶Quod dic hodie,vt de off.leg.c.iii.& iiii.lib.vi.per quę
iura satis restricta est in his legatorum potestas.

f Omnes.¶Et facit quod no.j.de act.vel petit.§. super actionibus.
ad fi.ver.illud etiam.

g Contulit illam.¶Præsentationem posset habere, collationē nō:
nisi ex priuilegio papali.&vide quod no.xvi.q.vij.in fi.summæ.&
x.dist.imperium.& priuilegium imperiale.de quo j.de præben.ad
fi.nō dat collationē,vt ibi dicā.& ibi vide.& vide quod plenè scri-
psi de electi.qđ sicut.ī pri.& de præbē.c.ii.lib.vi.sup gl.nil dixit. &
de iure patro.nobis.ī gl.q dicat.j.§.px.ver.lx.Adde q legat⁹ pt bñ
ficiū sitū ī sua diœcesi ↄferre.licet ille,ad quē ptinet collatio siue
psentatio stet extra puinciā ↄmissam illi legato.Ita ↄsuluit ↄs.361
incipiente,omnipotentis Dei in casu præpositæ,&c.

h De hoc.¶Vide quod ibi dixi super iii.gl.& in præ.Decr.cum dile
ctus. super gloss. pen.

i Statutum.¶Vide quod scripsi de præben.si eum.lib. vi.super ver.
obtemperatum. vbi etiam scripsi de reseruationibus legatorum
cum beneficio acceptandi.

k Electio.¶Contrarium teneo in Decre.dilecto.vbi vide sup vers.
iuramento.sic etiam fuit hîc disputatum,nisi in casu quando elec
tus,ve receptus sciens iuramentum id procurasset:quo casu ipse,
qui periurio causam dedit.periurus est.xxii.q.v.c.i.facit ea.q. si qs
se.cum tribus sequentibus.ii.q.i.notum.de of.del,c.i.& sicut per-
iurus repellitur. de iureiurando. querelam.Adde tu, an receptus
vltra numerum iuratum sit bene recept⁹ qđ refert an ex iusta cau
sa,an non:vt primo casu teneat facti receptio:secunda verò non.
Ita videtur concludere Archidia.in c.i.circa prin.xxii.q.i.

contrà fiat,&c.aliàs ſecùs:vt in præd.c.dilecto.& c.per illorum.&
8 extr.de conſtitut.cùm M.& c.cùm acceſſiſſent.† ¶De illo etiam
quærendum eſt,pone A.primò receptus eſt autoritate legati,vel
etiam proprio motu capituli:B.verò ſecundò auctoritate domi-
ni papæ:quæritur quis eorum præferetur in præbenda primò va-
a catura[a]?Reſpond.B.qui auctoritate domini papæ receptus eſt: vt
extr.de conceſ.preben.cùm ſuper.in litera regiſtri ibi ſumpta ſecũ
dum papam Inn.IIII.cùm enim dare ius ad vacaturã ſit prohibi
tum per prædictum concil. Later. legatus iure legationis , vel ca-
pitulum huic concilio præiudicare non potuerũt:vt ext.de fil.pſ-
9 byt.c.pe.& fin.extr.de præb.dilectus.j.c.tuæ. ſed ſolus papa †dare
ius in vacatura,ſeu ad vacaturas poteſt per ſe, vel per executorem
ſuum:vt extr.eo.ti,relatum.& de reſcrip.eam.vnde quotidie facit
apponi in literis,non obſtante certo canonicorum numero, & c.
conſtitutus.extr.reſcript.Et ſi talis vult renunciare , tali conferas:
b vt extr.de off.del.ex parte j.[b]& tamen dicit , quòd quamuis hoc
poſſit,non eſt intentionis ſuæ talia rata habere:vt extr.de conceſ.
10 præb.propoſuit.† ¶Et facit tamen hoc quando vult,vt in c.con
ſtitutus.quia ipſe conciliis non ligatur:imò contra illa facere po-
teſt:vt extr.de elect.ſignificaſti.& de reſcri.nonnulli.licet difficilè
hoc faciat:vt extr.de renun.poſt tranſlati.prope fin.iure legatiõis
ideo dixi:quia legatis maximè cardinalibus quãdoq; de gratia ſpe
ciali cõceditur,quòd prouideant de beneficiis,adiecta clauſula il-
la,non obſtante certo canonicorum numero : & tunc primus le-
gati auctoritate receptus, quia auctoritate papæ receptus intelli-
gitur, præfertur ſecundo authoritate papæ recepto. Quidam ta-
men in hoc contradicunt,dicẽtes,quòd ſi generalis legatus reci-
pit ſpeciale mandatũ ſuper prouiſione alicui facienda,cum prædi
cta clauſula,non obſtante certo,&c.ſecundo receptus auctorita-
te papæ præfertur primo recepto auctoritate legati:quia,vt dicũt
ſpeciale mandatum directum legato legationis durante officio,ñ
inducit nouam auctoritatem papę:ſed prorogationem poteſtatis
ipſius legati.ar.ff.de preca.ſed ſi manente:& ſic primò receptus au
ctoritate prædicti ſpecialis mandati,non papæ, ſed legati auctori-
tate ꝓrogata, intelligit̃ eſſe receptus : vnde poſtponitur ſecundo
recepto per papam:vt in conſtit.Alex.papæ.IIII.de conceſ.prę.
c execrabilis[c].Sed prius dictum verius eſt,vt intelligatur auctorita-
te papæ receptus:quia legatus non cardinalis hoc facere ñ poſſet
auctoritate legationis:vt extr.e.officij.li.vj.& ſic præponitur ſecũ
do recepto per papã.Nec obſtat præall.l. ſed ſi manente. quæ lo-
quitur,vbi prima & ſecunda cõceſſio in eadem forma factæ ſunt
ſed mandatum legationis primo factum,& mandatũ de prouiſio
ne vni vel plurib.facienda ſecundario legato directum, non ſunt
eiuſdem naturæ vel formæ.Primum enim non continet gratiam
ſed generalem legationis formam:ſecundum verò de prouiſione
continet gratiam ſpecialem factam legato,vel ei,pro quo ſibi pa
pa ſcribit.Item conſtitutio execrabilis,non obſtat, quia vel loqui
tur in recepto auctoritate legati cardi.qui ex officio legationis pt
beneficia conferre:vt extr.e.quod tranſlationẽ. & c.officij.& tali
bene præfertur receptus auctoritate papæ: vel dicã,ꝙ cũ ꝯſtõ illa
odioſa ſit:& ꝯ iuris dationẽ,ñ extẽditur ad alium caſum,ꝗ ad eum
tantùm,in quo loquitur,quando ſ.comparatio fit inter receptos
d intra numerũ quaternariũ[d].ar.de pœn.diſt.j.pœnæ.ff.de leg.& ſe.
11 conſu.ꝙ verò.† ¶Quid ſi P.receptus autoritate legati , vł ꝓprio
motu capituli,impetrat literas Apoſtolicas ad executorẽ:in quib.
papa facta narratione de illius receptione eã approbat,& mandat
ſibi cõferri præbendam,ſi qua vacat:vel quæ primò vacabit,ꝯtra-
dictores,&c.nunquid iſte primus præferetur ſecundò recepto au
e ctoritate papæ[e]?Reſpondeo,quidã inſpiciunt originẽ,ſ.receptio
nẽ auctoritate legati,vel capituli factã.ar.ff.de priui.cred.l.ij.& di-
cunt,ſecũdò receptũ auctoritate papæ potiorẽ eſſe.Tu dic,ꝙ ſi re
ceptꝰ auctoritate legati,vel ꝓprio motu capituli primò p̃ſentauit
p̃dictas literas Apoſtolicas,ꝗ receptus per papã ſuas, ſit potior in
præbẽda primo poſt præſentationẽ ipſarum literarũ vacãte.Non
enĩ video,quòd ex quo papa ſibi prouideri de præbẽda mãdauit,
ꝙ ꝓpter hoc deterioris cõditionis eſſe debeat:quia habet auctori
tatẽ & conſenſum capituli,vel legati.Secus aũt , ſi primò receptꝰ
auctoritate legati,vel proprio motu capituli,fuit poſterior in lite
rarum Apoſtolicarũ præſentatione:qa tunc nõ habet cauſam vin
cendi ꝑ legatũ,vt dixi.Itẽ nec per papã,cùm poſterius præſentaue
rit:vt extr.de reſcr.capitulũ. & ſic ſæpe obtẽtum eſt.arg.ad hoc.ff.
de dona.inter vir.& vxo.ſi dotem.§.ſponſus.C.lib.x.de conſulibꝰ
f l.j,in fi.& in cõſt.Alex.IIII.de reſc.dilectus filius magiſter Laur.[f]
extr.de conuer.coniu.placet.Hodie tamen multi curiales tenent,
quòd ſecundò receptus auctoritate papæ præferatur ipſi P.tum
quia,vt dicunt confirmatio & approbatio papæ,litera executoria
& proceſſus per illam habitus,& omnia referũtur ad originalem
receptionem,vt premiſſum eſt,& illius naturã nõ immutant:tum
quia confirmatio ius non tribuit:nec reddit validum,quod eſt in
ualidum:vt extr.de ſen.& re iud.cùm inter vos.ext.de deci.dudũ.
& ideo quidam in huius confirmationis literis apponi procurant
ex certa ſcientia:& etiam clauſulam illam,volentes receptionem
g ipſam illas vires habere,ac ſi apoſtol.auctoritate facta fuiſſet[g].ex-
12 trà.de tranſa.c.j.† ¶Sed ecce legatus ex officio,ſiue iure legatio-
nis reſeruat collationem,ſiue beneficium primò vacaturum : de-
mum contingit illum mori,vel reuocari ante vacationem benefi
h cij,vel etiam pòſt,ſed ante collationem:quæritur quid iuris[h]?Re
ſpond.dicit Ber.quòd collatio illius beneficij reſeruati redit ad or
dinarium:cuius legatio morte vel egreſſu de prouincia finita eſt:
vt j̃.§.finitur.Sed dominus meu notat extr.de off.leg. c. fin.quòd
dominus papa,vel etiã legatus,in eadẽ ꝓuincia ſucceſſor in hoc il
li legato ſuccederet,vt ext.de eo,qui mi.in poſ.cau.rei ſer.c.iij.§.j.
& j̃.verſ.proxim.cùm alter legatus ei ſuccedat in onere,ac hono
re:vt extr.de off.or.paſtoralis.§.pe.ext.de off.dele.quoniã abbas.
ar.extr.de reſcr.literis.& præſertim vbi legatꝰ,qui ſuccedit,maior
eſt eo,qui reſeruauit.ar.in his,quæ no.s̃.§.prox.ver. ſed an maior.
ar.tamen contrà:quia perſonalis videtur fuiſſe talis reſeruatio.vij
q.j.petiſti.extr.de vſu pal.c.ij.extr.de conceſ.præben.c.conſtitutꝰ.
ff.de reg.iu.priuilegia.xxvj.q.ij.non exemplo.Si verò legatus non
ſolùm reſeruauit,verum etiam executorem ad hoc exequẽdum
dedit,qui ante eius obitum ſeu diſceſſum proceſſit citãdo,vel pu-
blicando poteſtatem ſibi conceſſam,reſeruando,inhibendo, & ſi
13 milia faciendo:talis quidẽ poteſtas per hoc ꝑpetuata eſt.†Cũ ta-
lis commiſſio miſta ſit,vt pote habẽs cauſæ cognitionẽ annexã,
extr.de iud.exhibita.ꝓut cõtingit in cauſis ante ingreſſum com-
miſſis & cœptis,extr.de off.dele.c.fi.curiales tamen pro maiori ꝑ
te tenent,& ita dicũt ſæpe declaratũ fuiſſe,ꝙ qualeſcũq; ꝓceſſus
ſiue per legatũ,ſiue ꝑ executores ab eo deputatos habiti ſunt,ex
eunte legatione ante vacationẽ ſeu collationẽ beneficij reſeruati
ipſo facto oẽs huiuſmodi proceſſus expirant:nec is pro quo facti
ſunt,ſe poteſt in aliquo ꝑ illos iuuare:vt per hoc ſubtrahatur le-
gatis occaſio eccleſias aggrauandi , &c.Verum ſi legatus reſerua-
uerit præbendam collationi domini papæ, tunc indubitanter nõ
i redit ad ordinarium conferendi poteſtas.[i]† ¶Quid ſi legatus mã
14 dauit mihi prouideri de beneficio vacante,vel etiam non vacãte
cũ haberet ſuper hoc ſpecialem poteſtatẽ à papa?Dixit dominus
meus, ꝙ talis commiſſio miſta eſt , ſecundum ea,quæ ipſe not.in
Summa,in tit.de off.dele.§.quæ delegari.verſi.quid ſi dubitas. Vn
de bene perpetuatur per citationem , ſeu proceſſum : vt extrà.de
off.dele.gratum.& c.relatum.Et ideo ſi poſt inſinuationẽ manda-
ti,appellationem,vel inhibitionem, vel reſeruationem pro certa
perſona factam,legatus moriatur,vel reuocetur : non redit pote-
ſtas conferendi beneficium illud ad ordinarium,cui eſt interdicta
imò ad dominum papam,cuius auctoritate reſeruatio facta eſt,&
qui prouiſionem faciendam impetranti per ſe,vel per executorẽ
ſuum ad ſe reuocauit:vt extr.de app. vt noſtrum.vel executor ab
k ipo legato deputatꝰ hoc exequat̃[k].† ¶Quid ſi legatꝰ mãdat ꝓui-
15 deri alicui patiẽti defectũ ĩ ætate,vel aliàs indigno?Dic literas nõ
valere:vt extr.de æta.& quali.cam.reſponſo primo. & de reſcrip.
cum

ADDITIONES.

a Vacatura.¶Expeditum eſt:vt infrà ſequit̃ ꝑ Decre.ij.q.de p̃b.li.vj.
b Parte j.¶Quod non p̃t legatus,vt hic,& e.ti.c.pen.ij.reſpõ.lib.vj.
c Execrabilis.¶Quam non habemus.
d Quaternarium.¶Vt intelligas Alex.in conſtitutione illa,ſciens ꝙ
in plurib.eccleſiis erat multitudo expectãtiũ,reſtrĩxit illã multitu
dinẽ ad quatuor,ita ꝙ ſi per literas Apoſtolicas recepti erãt qua-
tuor,illi ſoli remanerẽt expectãtes , ẽt ſi poſt receptos auctorita-
te legatorũ recepti fuiſſẽt.Si ergo ĩtelligat̃ illud de receptis aucto
ritate legatorũ habentiũ ſuꝑ eo poteſtatẽ à papa, dicatur ꝙ illud
iuri ꝯriũ nõ excedat ſuũ caſum , ſ.qñ fit cõparatio inter receptos
ĩtra numerũ quaternariũ,quo caſu voluit immediatè deſcẽdẽtes
à papa præferri deſcendentib. per perſonã legati mediã.Tertia ſo
lu.additur in decr.hi qui.in prin.alleg.in fi.vlt.gl.ſc.ꝙ illa decr. eſt
reuocata.quod non vidit Guliel.
e Papę.¶Expeditum eſt,ꝙ præfertur primus per decr.ſi eum.& c.ſi
Apoſtolicæ.de præb.lib.vj.
f Laur.¶Quam habemus pro reuocata:quia non eſt in Sexto.vt in
procemio Sexti,in fi.
g Fuiſſet.¶Fortior eſſet iſta clauſula,quã p̃cedẽs,vel quã illæ quas
ponunt decr. ſi eum.& ſi Apoſtolicæ.quas in princi.allegaui.
h Iuris.¶Expeditũ eſt,quòd finita legatione finita ſunt omnia, ſ.re
ſeruatio proceſſus,& omnia ab his cauſata.e.ti.præſenti.lib.vi.
i Poteſtas.¶Idẽ no.de iure pa.cũ dilectꝰ.in gl.ſed qd.Hoc verũ pu-
to in caſu ſequẽtis ver.qñ id facit ex poteſtate papali ſi iure lega-
tionis,ñ credo ꝙ poſſit ordinarios impedire,ꝯ mẽtẽ decr.3.& 4.
e.ti.lib.vi.imò in his,de quib.loqtur præ.decr.iiij. ſic apertè patet
ex tex.etiã legatione durãte ordinarios ꝑ eũ impediri non poſſe.
k Exequatur.¶Et ſic ſeruatur.

a cũ adeò a. Et no. q̃ si legatus scribit ꝑ me, quòd recipiar in aliqua ecclesia: ipsis verò id facere nolẽtib. papa mãdat eis, q̃ iuxta formã mãdati ipsius legati me recipiant cõtradictores, &c. & si recipiar, ĩtelligor esse receptus auctoritate Apostolica, nõ legati, vt in cõst.
b Ale. I I I I. de reser. dilect a b. † ¶ Sed qd, ecce legat' de latere ꝯces-
16 sit alicui episcopo c propter eius paupertatẽ, ius percipiendi fruc
c tus cuiusdam præpositurae, vel plebis per quinquenniũ: quæritur an hoc potuerit facere: & si præpositura non fuit collata, quæritur an vacet: & si vacat, quæritur, an semestre tempus, quod spectabat ad collationem episcopi, sit elapsum. Ioan. de Deo no. in q̃-
d stionibus suis, q. iij. quòd legatus nõ poterit extinguere d illam diuersitatẽ ad tps, vel in perpetuũ: cũ hoc sit solius papæ: vt extr. de consti. cũ accessissent. & xxij. dis. omnes. vnde nõ tenet, qđ fecit: vt ext. de preb. dilectus. Sed posito, q̃ ex causa potuerit illi fructus ꝯcedere: vt extr. vt ecclesia. benefi. vt nostrũ. ad fi. & de ver. sig. tuã.
e tñ dignitas debuit cum aliquo emolumento cõferri e. † ¶ Sed po
17 ne, legatus reseruauit collationi suæ aliquã præbendã: ordinari' verò illa vacãte eã alicui confert post huius reseruationẽ: nunqd tenet collatio ordinarij? Dic q̃ nõ, ar. extr. de iure pa. cũ dilectus. §. nos igit. & extr. de do. & cont. veritatis. ad fi. Cũ enim ordinarius
f post inhibitionẽ f & reseruationẽ suspẽsus sit à collatione illius beneficij: collatio eius tãquã à suspenso facta, nõ tenet: vt extr. de cõsue. cũ dilectus. & de ele. cũ inter. extr. de cõces. præb. quia diuersitatẽ. presertim si decretũ fuit interpositũ. iuxta s. scriptã formã, vt patet in his, quæ no. extr. de præb. dilectus filius. G. & in Sum. dñi mei, eo. ti. §. & à quo. ver. quid si legatus. de hoc no. secundum pa-
g pam in prædicto. c. cum dilectus g.

ADDITIONES.

a Cũ adeò. ¶ Vt ibi scripsi in vlt. gl. etiã de papa dubitatur, an eo casu sit sibi parendum. Adde Oldr. plenè à consi. 332. vsque ad 335. inclusiuè. vbi ponit, an papa pupillo præsenti conferens gratiã de dignitate in aliqua ecclesia, videatur dispensare ipsum pupillum respectu ætatis.
b Dilectus. ¶ Quã nõ habemus, sed patet hoc de præben. si eũ. li. vj.
c Alicui episcopo. ¶ An ex causa hoc posset. no. de res. si propter. in gl. an legat'. & omnino vide qđ sup eius finẽ scripsi ꝑpter cle. de reb. eccle. non alie. si vna. ij. respon. Scripsi ẽt ibi satis plenè in gl. pe. q̃ episcop' cũ capitulo posset statuere, q̃ pars certa fructuũ beneficiorũ suæ diœcesis primi anni deberetur fabricæ ecclæ suæ, ꝯcurrentib. tribus ibidẽ expressis: nec per id auctorizat in facto ꝓprio. Adde, quãdo ꝑpter paupertatẽ episcop' possit vnire ecclas, Old. consil. cclx. cum duob. sequentib. & per Fed. consi. cxj.
d Extinguere. ¶ Istud non est extinguere, quod patet ex sequẽtib'.
e Conferri. ¶ Vt no. de præben. si tibi cõcesso li. vj. in gl. ij. secus si ꝯcessa esset beneficiorum retẽtio: vt in decr. si gratiosè. li. de resc. Erit aũt emolumentũ illud, qđ habetur de off. or. præsenti. §. porrò, & in extrauag. Ioan. suscepti.
f Inhibitionẽ. ¶ De hoc nõ dixerat in quæstione. hoc dico ꝑpter ea, quæ scripsi de præben. si apostolicæ. lib. vi. super gl. no.
g Dilectus. ¶ Vt ibi scripsi super verbo. inhibens.

QVAESTIO.

§ An legatus possit concedere massariam fratrum laborerij vel concedere alicui fratrum laborerij sicut alia beneficia? Stephanus quòd sic in cle. ij. extr. de præb. in fi. in verbo apostolicus.

SVMMARIVM.

Interdicta legato, & sedi Apostolicæ reseruata.

1 *Causæ maiores ad sedem Apostolicam sunt referendæ, & super istis citatus coram ordinario potest absque grauamine ad sedem Apostolicam appellare.*
2 *Papa seu prima sedes à nemine potest iudicari, nisi in causa hæresis.*
3 *Papa solus potest erigere, siue de nouo ordinare ecclesias cathedrales.*
4 *Vnire duos episcopatus in vnum, & vnum diuidere in duos, solius papæ est.*
5 *Transferre vnum episcopum de vna ecclesia ad aliam, solus papa potest.*
6 *Restituere solenniter degradatos, solius papæ est.*
7 *Restitutio siue dispensatio iure communi petita, &c. potest fieri per episcopũ.*
8 *Remouere episcopum deserentem ecclesiam suam ab episcopatu, seu administratione episcopali, potest solus papa; & num. 12. aliquando cardinalis legatus de latere.*
9 *Promouere insufficientes & defectum patiẽtes, puta bigamos, &c. potest papa.*
10 *Disputare, vtrum dignus sit quem princeps elegit, sacrilegij instar est.*
11 *Committere causam appellatione remota, nullus potest, excepto principe.*
13 *Patriarcha Constantinopolitanus & Alexandrinus videtur posse deponere episcopos suos.*
14 *Supplere defectus in contractibus & iudicijs, papæ interest.*
15 *Clausula illa, Supplemus de plenitudine potestatis si quis defectus fuerit: in priuilegijs apposita, quomodo sit intelligenda.*
16 *Cardinalis legatus in terris Imperij, an Imperio vacante poterit ex officio legationis cognoscere de causis inter laicos.*
17 *Papa potest deponere Imperatorem propter suas iniquitates.*
18 *Abbas vel prior exemptus renunciare debet in manib. papæ, & non aliter.*
19 *Dispensare cum simoniaco in ordine solus papa potest.*
20 *Dispensatio episcopi, quoad simoniam, in quib. se extendat.*
21 *Ignorans se simoniam commisisse, postea tamen sciens ratum habet, perinde est ac si ab initio consensisset.*
22 *Ordinatus à simoniaco prælato, caret executione, donec cũ eo fuerit dispensatũ.*
23 *Diffinire & decernere, vbi dubitatur, vtrum iuramentũ sit seruandum, vel non, pertinet ad papam.*
24 *Iuramentum & votum sunt de iure naturali.*
25 *Iuramentum dolo, vi, vel metu extortum, potest episcopus in eo dispensare.*
26 *Dispensat episcopus ex causa in iuramentis licitè præstitis.*
27 *Consuli debet papa, vtrum iuramentum sit illicitum.*
28 *Iurantes se facturos aliquid, quod ad cultum Dei, aut religionem, vel pietatem pertineat, nequeunt sibi talia iuramenta remittere.*
29 *Iurantes se facturos id, ad quod aliàs tenentur, non possunt sibi remittere iuramentum.*
30 *Iurans in honorem Dei se quicquam facturum, quomodo teneatur.*
Iuramentum potest relaxare is, cui iuratur.
31 *Papa solus, vel cui specialiter commiserit, potest excommunicatum à se absoluere quia eius est soluere, cuius ligare.*
32 *Papa in quibus debet solus dispensare, vel quæ pertineant ad eum solum declarare.*
33 *Episcopus quandoque potest pœnitentiam à papa iniunctam diminuere.*
Papa excommunicatum salutans, vel aliter ei participans, præsumitur eo ipso ipsum velle absoluere.
34 *Inferior absoluere non potest, vbi lator canonum sibi absolutionem retinet.*
35 *Papa solus dispensat cum eo, qui irregularitatem incurrit.*
36 *Causa qualitercunque ad Papam delata, debet per eum examinari & diffiniri.*
37 *Appellatio extra iudicium quomodo, & in quibus recipiatur, aut impugnetur.*
38 *Appellatio non semper est admittenda.*
39 *Diffiniri debet per papam, vbi de fide, vel fidei articulo dubitatur.*
40 *Prouisionem, quæ nondum facta est si eam contingat fieri, papa poterit pronunciare irritam & inanem.*
41 *Papa quid agere habeat erga Imperatoris creationem.*
42 *Mutat Papa ẽt rei naturã, de aliquo faciens nihil, de nihilo faciens aliquid, &c.*
43 *Papa solus legibus est solutus: nam nulli subest, nec ab aliquo iudicatur.*
44 *Appellatur ad papam omnibus medijs omissis.*
Abbate & monacho contradicentibus, potest papa monachum extrahere de monasterio, & sibi prouidere.
45 *Papa solus potest auferre vni, & dare alteri.*
46 *Concedere potest papa laicis spiritualia, & eos eximere à præstatione decimarum.*
47 *Papa solus sedet in sede illa, quàm dominus sibi in personam beati Petri specialiter elegit: ideoque summus pontifex appellatur.*
48 *Dispensat solus papa cum filio sacerdotis, vt ecclesiam, in qua pater eius ministrauit, obtineat.*
49 *Dispensat solus papa cum clericis conferentibus ecclesiastica sacramenta hæreticis.*
50 *Papa vtrumque gladium habet, s. temporalem & spiritualem ex commissione Dei.*
51 *Papa est successor Petri, & vicarius Iesu Christi, vicem Dei gerens in terris.*
52 *Voluntas papæ habetur pro ratione, & quod ei placet, legis habet vigorem.*
53 *Legatus potest exercere omnia, quæ potest ille, qui eum misit, nisi specialiter sibi ipsi reseruarit.*
54 *Legatus vicem proconsulis & præsidis prouinciæ obtinet: nam ei adhæret merum imperium.*
55 *Clausula, quòd legatus potest, quicquid potest patriarcha, in quibus fallit.*
56 *Legatus de latere an possit electum in archiepiscopum cofirmare.*
57 *Alienare non potest legatus sine speciali mandato res ad sedem apostolicam pertinentes.*
58 *Prælatus, qui ex iuramento tenetur singulis annis limina apostolorum visitare an visitando legatum securus erit.*

a 6. §. Nunc ostendendum est a, quæ sint interdicta legato. Sup quo prænotandũ est: q̃ de his q̃ sedes Apostolica sibi specialiter in signum vniuersalis dñij reseruauit, nulli' gñis legatus iure legationis se intromittere pt: vt extr. eo. ti. quod translationem. cum enim iudicatur, rẽ meam esse, simul iudicatur
1 tuam non esse: vt ff. de procu. Pompo. scribit §. sed & his. ¶ † Sup
b hoc aũt b sciendũ est, q̃ maiores causæ ad sedẽ Apostolicã sunt referendæ: vt extr. de ba. maiores. extr. de transla. c. j. ij. q. vj. omnis oppressus & citat' super istis corã ordinario p̃t etiam absque aliquo grauamine illato, vel cõminato ad sedẽ Apostolicã appellare: vt ij. q. iiij. nullã. & q. vj. ad Romanam. & c. ideo. §. cũ ergo. qđ spãlissimũ est: vt pbaĩ extr. de app. vt debitus. in fi. quæ autem sunt illa, p
2 ordinem de aliquibus est vidẽdum. † ¶ Primò igiĩ papa, vł prima sedes

ADDITIONES.

a Nunc ostendendum est.)
b Autem. ¶ Textus bene probat, quòd ab inferiore deponi non potest: sed quòd se deposuerit, nõ patet ex textu, sed ex historia. renũciando autem se deponit, de renun. c. j. lib. vj. adde, quando papa possit accusari & deponi, plenè Roff. consi. pe.

ſedes à quocūq; accuſari,vel iudicari non pt,niſi ſolū de hęreſi:vt
xl.diſt.ſi papa.ix.q.iij aliorū.niſi fortè ipſe papa voluntariè ſe ſub-
mittat alicuius iuriſdictioni.ij.qu.vij.nos ſi incompetenter.ij. q. v.
mādaſtis.ff.de iuriſd.omni.iud.eſt receptum.Nam etiā ipſemet ſe
3 deponit:vt xxi,diſt.nunc aūt.†¶Secūdò ipſe erigit, ſiue de nouo
ordinat eccleſias cathedrales,xvj.q.j.Felix.& c.pręcipimus.& arg.
dē cōſe.diſt.j. de locorū,Nam omnis dignitas ab eccleſia Ro.origi
nē ſumpſit.xxij.diſt.c.i.& ſm hoc intelligitur extr.de maio.& obe.
cum inferior.reſp.j.ibi,eccleſiam cathedralem erexeris,&c. Sup-
ple,auctoritate noſtra.Ad idem lxxx.diſt.in illis.& j̃.ver,proximo
Tertiò à dn̄o papa cōſueuit regalis dignitas impetrari,ſ.vtrū,& à
quo rex inungatur.hoc enim ad ipſum pertinet diffinire.ar.extrà.
de ſacra vncti.c.vnico,§.vn̄.in veteri Teſtamēto. ¶Quartò ſubii-
cit vnā eccleſiā cathedralē alteri:qđ legato facere non licet:vt in
4 præ.c.qđ trāſlationē.†¶Quintò vnit duos epiſcopatus in vnum,
& vnū diuidit in duos:vt xvj.q.j.& tēporis.& c.præcipimus.§.ſicut
duo.& hoc ſpecialiter interdicitur legato de latere cardinali: vt in
a præ.c.qđ trāſlationē,in fin. eccleſias aūt inferiores fortè [a] poterit
legatus de latere ex cauſa diuidere & vnire.ar.extr.de exceſ.præl.
ſicut vnire.ſine præiudicio tn̄ diœceſani:vt extr.de ɔfir.vti.vel in
uti.c.fi. ¶Sextò mutat ſedē epiſcopalē de vno loco in aliū:vt extr.
de trāſl,c,j.vij.q.j.& tēporis.lxxx.diſt,in illis. ext.de priui.c.primo.
5 †¶Septimò trāsfert vnū epiſcopū de vna eccleſia ad aliā:vt vij.q.
j.mutationes.& c.ſeq.ext.de trāſla.epiſcopi.c.i.& fi.Legatus autē
de latere cardinalis hoc nō pt:vt extr,de poſt.pla. gratū. in fi.imò
punit̄,ſi fecerit.extrà.de off.le.niſi.ſecus de abbate:vt j̃.verſi. xxij.
¶Octauò ipſe ſolus,vel is cui mādauerit,pt cōmutare votū terrę
Sanctæ;vel redemptionem illius recipere:vt extr.de voto & voti
6 redemp.magnæ.& c.qđ ſuper his:& c.ex multa. †¶Nonò reſti-
tuit ſolēniter degradatos:vt ij.q.vij.ideo.vbi ſic dicitur: Ideo huic
ſanctæ ſedi præfata priuilegia ſpecialiter ſunt cōceſſa, tā de cōgre
gandis cōciliis & iudiciis,id eſt,depoſitionibus,ac reſtitutionib.e-
piſcoporum,q̄ etiā de ſummis eccleſiaſticarū rerū negotiis:vt ab
ea oēs oppreſſi auxiliū,& iniuſtè damnati reſtitutionem ſumāt:&
talia ab impiis nō præſumantur abſq; vltione:nec exerceātur abſ-
que ſua damnatione.Ad idem facit vij.q.j.ſi quis presbyter.extrà.
de cle.non reſi,ex tuæ.& l.diſt.c.j.& ij.& xvij.diſt.huic ſedi.de pœ
ni.diſt,vj.c.j.in fi.nā nec præſes ꝓuinciæ pt illū reſtituere, quē dā-
nauit.ff.de quæſtioni.l.j.in fi.& hæc vera ſunt,cùm reſtitutio , ſeu
7 diſpenſatio de gratia petitur ſpāli.†Si verò petitur reſtitutio,ſiue
diſpenſatio iure cōi : puta, quia dicit degradatus ſn̄iam ɔ̄ eum la-
tā fuiſſe p falſos teſtes,vel per falſa inſtrumēta , vel contra ipſum
abſentē ex cauſa ꝓbabili,vel nō citatū,vel conuictum : tunc pt e-
piſcopus reſtituere & diſpēſare.xj.q.iij.epiſcopus preſbyter. xlvj.
diſt.clericus maledicus.& ibi exponitur,degradetur,id eſt, ſuſpen
datur.Porrò ſi nō ſunt ſolenniter degradati , ſed ſunt ſolo verbo
depoſiti,poſſunt p epiſcopos reſtitui:vt extr.de iudiciis.at ſi cleri-
ci.ff.de poſtul.l.j.§,aqua.nā in criminalib. notoriis locū hēt diſpē-
ſatio,ſeu reſtitutio,nō in occultis extr.de tem.or.c. fi. Sed de hoc
die prout no.in præ.c.ideo.& l.diſt.cōtumaces.& c.domino.extr,
de cleri.excom.mini.clerici.Gul.Na.verò dixit indiſtinctè,epiſco
pū nō poſſe diſpēſare, ſeu reſtituere poſt ſententiā:cū ſit functus
officio ſuo,ſiue bene,ſiue malè pronunciādo.extr.de off. dele. in
literis.& c.venerabili.& in præ.decr.at ſi clerici. Alij etiam cōtra-
dicūt indiſtinctè per eādē decr. ſed primum verius. Quot autem
epiſcopi ſint neceſſarij in reſtitutione:vide j̃.in ti,de accuſatione.
8 §.ij.ver.ſed nunquid.†Decimò remouet ab epiſcopatu,vel ab ad
miniſtratione epiſcopum deſerentem eccleſiam ſuam : quando-
que tamen hoc ſpecialiter legato de latere cardinali committit̄:
vt extr.de cler.non reſi.ex tuæ.Regulariter autem licet cauſa cri-
b minalis[b] epiſcopi poſſit per concilium tractari,per dominum pa
pam ſolum habet diffiniri:vt iij.q.vj.quamuis,& c.dudum ar.con-
c trà.extr,de cleri.nō reſi.c.ij.[c]¶Vndecimò eximit epiſcopos & ali-
os:vt xvj.q.j.frater noſter.xiij.q.i.ca,j.§.j. Nam legatus non poteſt
vnam eccleſiam alteri ſubiicere:vel conferre,nec iuri ordinarij p̄-
iudicare : nec confirmatio ſedis Apoſtolicæ in communi forma
ſuper hoc obtēta præiudicat:vt extr. de cōfirmatione vti.vel inu-
ti.c.fi.& extr,de app.c.j.& de p̄ben.dilectus j.Solus enim papa ta-
lia pt:vt j̃.ver.lvj. ¶Duodecimò legitimat illegitimos filios:vt ex
trà,qui fil.ſint legi.c.per venerabilē.& c.tanta.& vide j̃.§.nunc de
d epōrum:ver.vtrū aūt[d].& §.poſtremò.† Tertiodecimò ꝓmouet
e inſufficiētes & defectū patiētes:puta bigamos.34.di.lector.l.diſt.
qcūq;.ij.& illegitimos,vt exr,de fil.preſ,c.pe,& minores xxx.an.ad
epiſcopat⁹.extr.de ele.cum nobis olim. §.fi. Quidā etiā dicunt,ꝙ
nullus alius pt diſpenſare in defectu ætatis.De hoc j̃.§.nunc de e-
piſcoporum.ver,liij.Item promouet ad epiſcopatus illos,qui nō
ſunt in ſacris ordinib.cōſtituti,qđ alius facere n̄ pt:nec in hoc diſ-
penſare,ar.extr,de elec. dudum.j̃. §.fi.& de æta. & quali. à multis.
Sed ad eum pertinet, ꝙ ſolus,& non alius poteſt de epiſcopatib.
iudicare,ar,xvij.di.multis,in fi,lvj,diſt.Cenomanenſem.& c.Apo-
ſtolica.& c,quia ſimpliciter.extr.de corp.vitia. c. ij. ſecundū dn̄m
e meum.Tu dic cōtrà,vt in præ.ver.liij.ibi,ſed nunquid[e].& idē pt ī
10 aliis defectib.dici.†Nam ſacrilegij inſtar eſt diſputare,vtrum dig
nus ſit,quem princeps elegerit. C. de crimine ſacrilegij.l.diſputa-
re.& in Auth.colla.ij.vt iudic.ſine quoquo ſuf.§.eos aūt.ibi: quis
11 nō diligat,& c.xvij.q.iiij.ſi quis ſuadēte.§.cōmittunt.†¶Decimo
quartò,nullus,excepto principe,pt cōmittere cauſam,appellatio
ne remota:vt ff.quib.ap.nō licet.l.j.in fi.ēt delegatus ſuus,vt extr.
de of.del.ſuper quęſt.§.j.vel legatus,qui nemini poteſt beneficiū
iuris ſua auctoritate auferre:vt s̃.§.ſupereſt.ver.ſed nunquid lega
tus.¶Decimoquintò,ab eo nō appellatur,cùm ſuperiorē nō ha-
beat,vt ext.de ele.licet.§.fi. ſed allegato ſic.s̃.§.ſupereſt.ver.illud
aūt.¶Decimoſextò,licet quilibet legitimæ ætatis poſſit in quali
bet religione facere profeſſionem,tn̄ in inſulis citra xviij.an.con
ſtitutum prohibet ſuſcipi:vt extr.de regular.quia in inſulis.ad qđ
f accedit in Auth.coll.viij.vt cùm de ap.co.hanc aūt pœnam[f].†¶
12 Decimoſeptimò,deponit epōs.iii.qu.vj. quamuis.& c.multum.
& c,dudum.ix.q.iij.ſi aūt.iij.q.viij.c.j.vi.q.iii.deniq;. extr. de regu-
larib.licet.§.illa ſemper. Idē iuris eſt quoad hoc de electo confir-
mato:vt extrà,de tranſla.inter coporalia.§.i.nec legatus de latere
hoc poteſt:vt extrà,de tranſla.inter.qđ dic,vt no.extrà , de off.le-
ga.c.i.preſbyterū tamen deponere poſſet,vt ibi,iunctis ſibi aliis e-
piſcopis:vt xv.q.vii.Felix.&c.ſi autē.Vtrum legat⁹ poſſit de cauſa
criminali epiſcopi diffinire,no.s̃.§.ſupereſt.verſ.ſed nūquid lega-
13 tus.ii.†¶Patriarcha autē Cōſtantinopolitanus videt̄,ꝙ poſſit de
ponere epiſcopos ſuos,ſicut & papa,ar.iii.q.v.quia ſuſpecti.& A-
g lexādrinus,vt lxv.di.mos antiquus[g].†¶Decimooctauò,ſupplet
14 defectum ſi quis eſt in contractibus,vel in iudiciis,vt extr.de trā-
h ſa.c.i.[h]& iii.q.vi.hæc quippe.ideoq; in confirmationib.beneficio
rū frequēter apponitur illa clauſula,Supplētes defectū,ſi quis eſt
de plenitudine poteſtatis.& probatur extr.de elec.illa.Nam ſecū
dum ipſam poteſt de iure s̃.ius diſpēſare, & omnino illud tollere
vt extr.de cōceſ.præben.propoſuit.§.fi.extrà,de cogn.ſpiritu.c.i.
15 & j̃.verſic.xliii.†¶Et not.ꝙ ſi clauſula illa,Supplemus de pleni-
tudine poteſtatis,ſi quis fuerit defect⁹,ponitur in priuilegiis,ītel-
ligitur tātum diſpenſatum eſſe in defectu,ſi quis fuerit circa ſolē-
i nia iuris:[i]nō autē ſi is,de quo agit̄ erat excōicatus , vel illegitimè
natus,vel aliū naturalē defectū patiebat̄.Nam tūc neceſſaria ē ex
preſſa diſpenſatio:vt j̃.§.qualiter aūt.verſ.de illo.Quod ſi dicatur,
ſupplemus defectū,ſi quis circa iuris ſolēnia fuit,tunc parum ope
ratur

ADDITIONES.

a Fortè.¶Et ſine fortè,cùm minores poſſint,& vid̄ j̃.pe.col.ver.le
gat⁹ igit̄ pp q̄ pl⁹ dico,ꝙ legat⁹ de latere poterit eccl'ā ſubiectā e-
p̄o ex iuſta cā vnire eccl'æ cathedrali,n̄ erigēdo illā in cathedralē,
ſed applicādo illā mēſæ epi:de qua vnione loquit̄ clemen. vlt.de
reb.ecc.nō alie.ii.reſpon.Fiet aūt id ſine præiudicio rectoris, ſi vi-
uit,pp qđ n̄ eſt neceſſe eū ad id vocarj,vt ib.i.reſpō.illo verò mor
tuo reget illā epiſcopus p vicariū perpetuū,cui de redditib.eccl'ę
aſſignabit̄ ɔgrua portio,iuxta diſtinctionem decre.i.de iure pa.in
cle.Adde,qn̄ de licētia papæ vnit̄ eccl'a ſubiecta ep̄o q ipſam vnit
an ſit citandus rector parochialis,& quid ſi facta vnione rector p
mutet,an teneat pmutatio,& an qn̄ epiſcop⁹ vnit eccleſiā ſibi ſub
iectam,ſit neceſſarius conſenſus capituli.Oldra.conſil.ſuo allega-
to cclvii.incipit,dom.Nico.papa quartus.& vide etiam eius con-
ſil.ccxxiii.
b Criminalis.¶Vide s̃.§.ſupereſt.ver.ſed nūqd.ii.Adde pulchrè Pe
tr.de Anch. ɔſi.clvii.qualiter debeat puniri p̄lat⁹ epiſcopus ſpoli-
ans eccleſiā,de qua in aliā eſt tranſlatus.& ibi ponit æquiparatio-
nem pœnarum legalium & canonicarum.
c Reſi.c,ii.¶Ibi ſoluitur in i.gl.
d Vtrum autem.¶Ibi dicam. Adde tu, ꝙ legatus de latere ex ſpe-
ciali poteſtate pōt legitimare,& habens poteſtatem legitimandi
ſpurios & inceſtuoſum ſimul.Ita Bald.in l.ſi ita.per illum text.ff.
de lib.& poſthum.
e Nunquid.¶Ibi remittam:quia primum verius.
f Pœnam.¶Idem dici poteſt de ordinibus mendicantibus,iuxta id
quod habetur de reg.non ſolùm.& c.ſeq.lib.vi.
g Antiquus.¶Hoc repetit ad fi.huius §.ver.quod autem dixi.ſed c.
iſtud non probat id,ad quod inducitur, ſecundum ſecundem lec-
turam gl.quæ placuit Hugo.quia c.factum recitat.
h Tranſac.c.i.¶Vide ꝙ ibi ſcripſi poſt Inn.in vlt,gl.
i Solennia iuris.¶Vide cle.de re iu.paſtoralis.ad fi.ver.cæterū defe
ctus.& ver.ſeq.Et ibi Pet.de Anc.& do.Car.ac cæteros ſcribētes.
Adde Socin.conſi.clxiiii.incip.viſa bulla Bonifacii.col.fi.ver.nec
obſtat clauſula,in ii.volu.Ludo.Roma.ſing. cccciix. incipien. an
verba reſcripti.& p Io,de Turre Crema.poſt Archi.& Io.de Fan.ī
c.Cenomanenſem.diſt.lxvi.vbi plenè,an ſi in priuilegiis ponatur
clauſula,ſupplemus de plenitudine poteſtatis, ſi quis fuerit defec
tus:an omnis defectus intelligatur remotus.Hen.Ferran.

a rat, vt quidā dicūt[a]: nisi defectus specificet̄.ar.ff.si quis cau.sed & si quis.§.quæsitū.ext.de off.dele.ex parte.¶Decimononò, Supplet defectū regis vacante regno: vt ext.de elect. cùm inter vniuersas. in fi.& defectum Imperatoris vacante Imperio: vt ext.de fo.cpe.
16 licet.¶Sed nūquid cardinalis legatus in terris Imperii poterit ex officio legationis vacante Imperio cognoscere de causis & quæ-
b stionib.inter laicos[b]? Et videt̄ q̄ sic, extr.de trāslatio,c,fi.in princ. p̄ credo: nec per simplicē querelam: vt in præ,decre. licet, respon. i.q̄ extr.de elec.venerabilē.nec ēt p ap.vt in eadem decr,ver.licet tñ.ibi,ad nostrā, si maluerit, &c. & in fi.ibi: ad nos p iustitia recurras: nisi fortè sibi specialiter sit cōmissum.rōne pacis tñ de multis poterit se intromittere legat⁹: vt extr,de iudiciis.nouit. §. cæterū.
17 & §.seq.†¶Vigesimò. Deponit Imperatorē pp ipsi⁹ iniquitates vt extr.de re iud.ad apostolicæ.lib.vi.& ēr reges.xv.q.vi.ali⁹.& dat eis curatores vbi ipsi sunt inutiles ad regēdū: vt extr. de sup. neg. præla.grādi,li.vi.¶Vigesimoprimò, Episcoporū recipit renunciatiões: sup quo scriptura requiritur, vt vii.q.i.c.sicut vir. §.ecce his auctoritatib.extr,de renun,c.i.& c.nisi cū pridē.extr.de regula. licet.§.ille semper.imò etiam episcopus electus simoniace, eo tñ ignorante, non potest renūciare sine licentia dñi papæ: vt le.&no, extr,de renun.post trāslationē. §. rursus.& de simo,de regularib. Legat⁹ aūt nō p̄t recipe resignationē episcopi: vt extr.de off. del.
18 quod transla.& de transla.c.i.& no.xciiii.distinct.c.ii.†¶ Vigesimosecundò. Abbas vel prior exēpt⁹ renūciat in manib.dñi papæ, & nō aliter, vt extr.de renū.dilectus. Transferri aūt & confirmari p̄t auctoritate legati de latere cardinalis, vt extr.de cōsue. cum venerabilis.secundum Rof.& papa idem tenuit.Dñs aūt meus dicit, quod nec transferri potest sine auctoritate papæ: vt extr.de of.le. quod translationē. Regulare enim est quòd nullus potest renunciare, nisi in manib.prælati sui: vt ext.de ren.admonet.cum suis cor.& c.lectæ.nec potest, secundū eū, reddi ratio diuersitatis quare aliud sit in renūciatione q̄ in translatione. Nec ob.præ.decr.cū venerabilis.imò coadiuuat. Nā qđ ibi dicitur, qui vices nostras in illis partib, tūc gerebant: intelligitur quoad illud, de quo ibi quæritur specialiter. De facto aūt seruatur, q̄ legatus de latere electos ad monasterium exēptū confirmat: curia tñ Rom. tenet, q̄ legatus puidere nō p̄t tali monasterio vacanti, præsertim diuiti & famoso: & licet aliud sit confirmare, & aliud prouidere, tamē ipsa curia molestè gerit, si legatus electos in maiorib⁹ monasteriis confirmet,
c c.†¶Vigesimotertiò. Ipse solus dispēsat cū simoniaco in ordine:
19 vt i.q.i.si quis à simoniacis.sup hoc tñ breuiter tenendū est, q̄ aut committitur simonia in ordine, aut in beneficio: si in ordine, vt quia dedit aliquis pecuniā, vt pmoueretur ad aliquē sacrū ordinē hoc nō p̄t episcop⁹ dispēsare, vt extr.de simo. nobis. q a nō p̄t dispēsare, nisi in adulterio, & in minorib.vt ext,de iud.at si clerici. At simonia maius crimē est adulterio, vt extr.de simo.licet Heli.& c. seq.sed papa in hoc bene dispēsat, & purgabit vitiū ordinis.i. q.v. psentiū.licet quidam dicāt, papā in hoc dispēsare nō posse: vt j.§. nūc breuiter.ver. vi. Sed si ignorante eo pecunia fuit soluta, & sic occultata, dicit dñs meus, q̄ episcop⁹ poterit dispēsare.ar.extr. de simo.de simoniacè. Si verò beneficium est quis simoniacè adept⁹ aut illud est simplex beneficium, aut est prælatura: si simplex, post liberam eius resignationem, potest illud ex dispensatione episcopi, vel etiam capituli, episcopo consentiente, recuperare: vt extrà, de elect.si alicuius.in fin, extr. de simo.ex insinuatione. Si verò sit dignitas.vel prælatura, puta plebs vel beneficium cum cura: vt ex trà.de off.ordi.cùm ab ecclesiarum, & ille nullo ipsum accusante, vel denunciante suo proprio motu renunciat in manibus episcopi, poteri ex dispensatione ipsius episcopi, qui tamen non deliqt i hoc, recuperare, si vtilitas, vel necessitas ecclesiæ id exposcit, i.q. v. præsentium.& c, quicunque. Si verò in iudicium vocatus cōuictus sit, vel timore probationum confessus: & propter hoc eius electio reprobetur, non potest episcopus illa vice cum eo dispensare: vt in prædic.decre.si alicuius.& extr.de simo.nobis fuit. §.j.& secundum hoc potest intelligi i.q.i.erga.& ext. de elect.super eo. & i.q.v.c,i,& fin. Vel dic breuius, quòd in beneficio simplici dispēsat episcopus cum capitulo ex causa, & sine causa: dum tamen id meritorum prærogatiua exposcat: vt in decr.si alicuius, in fi.& in c.ex insinuatione. In duplici autem potest dispensare, etiam ea vice, si necessitas ecclesiæ id exposcat: vt in c.præsentium.aliàs non potest episcopus dispensare: vt in d.c.nobis fuit, §. i. Verum est ea vice, sed secunda bene potest: vt in decr.si alicuius.in prin.& sic c. præsentium.determinat decretalem, si alicuius.& illa determinat illam.nobis fuit.ff.de leg.non est nouum. & l.sed & posteriores. Quod autem dixit, episcopum dispensare posse, intelligendum est, quando non sibi, sed eo ignorante alicui de sociis suis pecunia data fuit. Si enim ipse deliquisset, indignus esset potestate dispensandi.arg.extrà.de cler.coniu.diuers.in fi.& innuitur hoc in præd. cap.pœnitentium.ibi, non episcopo, sed cuidam principum, &c. arg.prima.q.i.fertur, vtr.vulnerato, & xxvj.distinct.vna.& vide j.

d de sen.§.vt aūt.ver.si aūt[d]. † Sed nūquid dipensat episcopus in si-
20 monia cōmissa[e] circa officia mortuorū, benedictiones nubentiū,
e sepulturas, chrismatis venditiones, sacrorū vasorum & vestimentorum benedictiones, & huiusmodi? Dicunt magistri, quòd sic, post peractam pœnitētiam: cū non sit prohibitum.ar.extr.de sen. exc.c.nuper. Quid si aliquis simoniacè ingressus est aliquā religionē? Dici potest, q̄ episcopus p̄t dispensare cum eo, si eo ignorante fuit pecunia data. Alij dicūt, indistinctè standum fore concilio
f generali.extr.de simo.c.quoniam.&c.de regularibus[f].†¶Hoc ēt
21 no, q̄ si aliquo ignorante simonia cōmissa sit, postmodū tamen sciens ratum habet, perinde est ac si ab initio consensisset: vt legitur & no.in præ,decr.si alicuius.& in præ,c.ex insinuatiōe. De hac materia no. extr. de renun. post transla.in mentali verò simonia, sufficit per pœnitentiam satisfacere creatori. Sed si papa committit alicui q̄ dispenset cū monachis simoniacis, ille dispensare poterit ēt cum abbate, vt extr.de simonia.c.fi.l.dist.de his verò.extr.
22 de sen.excō.nuper.†¶In ordinato aūt à simoniaco prælato, dicendum est, q̄ caret executione, donec cū eo dispensatum fuerit per papā, vel etiā per episcopum, vt quidam dicunt, quod dic put
g legi.& no.j.q.vij.si qs à simoniacis[g].†¶XXiiii.Qñ dubitatur, vtrū
23 iuramētum sit licitum, vel seruandū, vel nō seruādū ad papam ptinet diffinire & decernere, vt extr.de cler. non resi. ad audientiā, & extr.de ele.venerabilē.§.pen.extr.de iureiur.verū.& c.quanto. & c.intellecto. Itē cùm in omni iuramēto intelligatur eius aucto
h ritas excepta[h]: vt extr.de iureiur.venientes.§.j.& ff.ad munic. Imperatores.& xxij.q.ij.beatus.videtur q̄ potest illū absoluere, qui iurauit: qđ verū est secundū d.m.inter clericos ēt in ecclesiasticis indistinctè, vt patet extr.de rescrip.constitutis. & de ap. dilecto. Item etiam inter laicos, & in tēporalibus: & si non absoluat omnino, relaxat tamen siue suspēdit ad tempus ex causa: vt patet xv. q. vj.iuratos.extr.de pœnis.c.fi.& de hæret.c.fi. Quidam tamen hoc vltimum non reputāt speciale secundum d.m. Quidam aūt dicūt q̄ papa dispensare potest & absoluere aliquē à iuramento pp graue scandalū, vel malū exemplum, præcedēte tamen claue discre-
24 tionis.sed hoc ɔtrà: nisi sit illicitū qđ iuratur.† Quia iuramentum & votum sunt de iure naturali, vt extr.de iureiuran.& si Christus. & de voto, magnæ.& iura naturalia sunt immutabilia & indispensabilia, vt v.dist.c.j.& vj.dist.non erit peccatū.§.his ita.& j̄. §. nunc
i breuiter. De hoc not.xv.q.vj.auctoritatem[i]. Vbi aūt quis temerè iurauit, quod de sui natura illicitū est, & quod seruatū vergit in detrimentū vtriusque salutis, id est, animæ & corporis.p̄t episcopus dispensare, vel potius denunciare non tenere, secundum Ioan.de
k Deo[k].xxij.q.iiij.q sacramento.& §.fi. & c.inter cætera.& c.in malis.ext.de iureiur.peruenit.j.& c.sicut ex literis.imò ēt ipse iurans p̄t tūc auctoritate ppria ɔuenire, licet debeat pœnitere: vt ibi & xxii.q.iij.c.j.c.ij.& c.seq. Si verò possit seruari sine interitu salutis æternæ

ADDITIONES.

a Dicunt.¶Bonagui.in præ.c.illa.allegans eadem iura.
b Laicos.¶De terris ecclesiæ non videtur dubium, de eo, qui mit. in pos.c.pe, Istud dictū Specu.refert pro singulari, & sequitur Lu. Roma.fin.ccccxij.incip.vacante Imperio, & ibi assignat rationē: quia nemo debet ponere manum auctoritate generalis ɔmissiōis in his quæ cōpetūt papæ speciali prærogatiua.per c.quod translationem.de officio delegati.sed hoc est concessum singulariter papæ in signum singularis præeminentiæ.ergo, & c.Hen.Ferr.
c Cōfirmet.¶Etiā epos exēptos, quos tñ nō trāsfert, sed bñ transfert abbates exēptos. Hæc patēt de ele.si abbatē.j. & ij.respon.lib. vj. Adde quando valeat renunciatio facta aliter, quàm in manib.p̄lati, Pau.de Cast.consi.cccxiij.
d Si autem.¶Et ibi vide circa hoc dictum Ioan.de Deo.
e Commissa.¶Quòd simonia sit, patet de simonia, non satis.c.seq. & c.ea quæ.& c.in tantum.
f Regularibus.¶Ber, ibi tenet primū in quarta gl.quod placet respectu eius, quod de secularib.clericis & simplicibus beneficiis dictum est s̄.ver.ij.& secundū hoc consiliū loquitur de simoniacis.
g Simoniacis.Et ix.q.j.c.ii.& de simon.per tuas.ii.
h Excepta.¶Et in his, quibus sic intelligitur excepta, dicit Host. qđ potest sola volūtate absoluere iurātē, vt scripsi in decr.quanto.su per ij.gl. Adde quæ consuluit Pe.de Anch.consil.lxv.de cardinalib⁹ q tpe Gregorii papæ iurauerāt ire Saonā, & papa Gregori⁹ nolebat q̄ irēt, aliqb⁹ ratiōib.& allegabat̄, q̄ in oī iuramēto auctoritas papæ itelligit̄ excepta: tñ ipse ibi ɔsuluit, q̄ iuramētū deberent cardinales obseruare; & in illo casu auctoritas papæ non erat excepta.
i Auctoritatem.¶Et in præ.decre.quanto, de iureiur.in glo. ii. curiosus in hoc videat Tho.secunda secundæ quæst.lxxxix.art.ix.& de voto.in quæst.præce.lxxxviii.articulo x.& xi.
k Ioan.de Deo.¶Vbi statim dicam.

æternæ,licet aliàs temerariũ sit & periculosum,nõ debet propria
auctoritate cõtrauenire.extr.de iureiur.si verò.& c.cum quidam.
§.fi.& c.verũ.imò papa sol⁹ absoluit à temerario iuramento,vt in
præ.decr.venerabilẽ.ar.tñ ꝯ,ꝙ etiã episcopus in temerario dispẽ-
sat:extr.de cẽsib.grauis.& hoc quidã tenẽt,qđ eps dispensat in te-
merario,si in peiorẽ exitũ vergat:vt extr.e.Quintauallis.& c.si ve
rò.xxij.q.j.qui sacramento.& §.fi. Potest ẽt dispensare episcopus,
vt nõ exigat iuramentũ ab alio,cui cõmittit curã animarũ.xxij.q.
v.nullus episcopus.à contrario sensu:extr.de iureiur.nullus. Dis-
pensat etiã episcopus,qñ est ꝯ primũ,& est illicitũ.extr.c.veniẽs.
& c.quãto.& qñ est cõtra libertatẽ ecclesiæ,extr.de maior.&ob.
dilecti.& qñ est contra honestatẽ status naturalis.extr.de iureiur.
a Quintauallis.secundũ Io.de Deo[a].Itẽ videtur ꝙ episcop⁹ p̃t inter
25 pretari,ꝙ quis nõ sit periurus.extr. de pig.significante.† Itẽ papa
b no.extr.de iureiu.debitores.[b]ꝙ episcopus dispensat in iuramẽto
dolo,vi,vel metu extorto.xv.q.vj.ca.j.& ij.xxij.q.iiij.inter cætera.
Si tñ sit metus talis,qui potuerit cadere in constantẽ virũ:vñ ipse
no.extr.qđ metus causa.ad aures.& de iureiur.c.ij.qđ abiurãti res
ecclesiæ suę,dari p̃t licẽtia repetẽdi illas,vel iurãs cõstituet actorẽ
qui repetat.Si autem abiurauit res proprias etiam vi,vel metu: ta
le iuramentum obligat,&seruari debet,donec iurãsper episcopũ
absoluatur.Eo verò per episcopũ absoluto,repetere p̃t.extr.de iu
reiu.si verò.prius tñ quã episcopus absoluat, debet inquirere v-
trum fuerit talis metus,qui cadere potuerit in constantẽ virum:
vt ff.quod metus cau.l.metũ.ext.e.ad audientiã.Sed quandiu eps
aliter commodè prouidere põ', nondebet absoluere à iuramen-
to.Tutius aũt videť,ꝙ episcopus nõ absoluat à iuramẽto dolo,vi
vel metu extorto,nec etiã legatus de latere:& sic vidimus plures
legatos seruare.ar.in præ.c.ad aures.& extr.de iureiu.c.ij.& c.si ve
rò.& c.verũ.Etiam in hoc videť cõcordare dominus meus,& Io.
c de Deo,dicentes[c]solum papam dispensare posse,vbi vtraque sal⁹
seruari possit. Vide in præ.c.si verò.& c.verũ.extr. qđ metus cau-
sa.cũ dilectus.xxii.q.iiij.§.fi.& in præ.c.venerabilem.Quidam au-
tem dicunt iurm per metum,qui cadere possit in virum cõstantẽ
extortum,non obligare:vt extr.de iureiu.cùm contingat. Quod
est verum in iuramento de sui natura illicito præstito,&etiã in iu
d ramẽto per coactionem absolutam extorto:vt in c.verum[d].aliàs
26 enim bene obligat.†¶Dispensat etiam episcopus ex causa in iu-
ramentis licitè præstitis,vt xv.qu.vj. nos sanctorum. & c.iuratos.
Hinc est ꝙ si iuraui tibi certa die restituere gladiũ, & medio tẽpo
re efficeris furiosus,non debeo tibi reddere:xxij.q.ij.nec quis.hoc
e casu tamen est necessaria dispensatio:vt quidam[e]dicunt.¶Potest
etiam episcopus iuramentum in melius commutare. Hinc est, ꝙ
si quis iurauit ire ad sanctum Iacobum,& vtilius sit ire vltra mare:
bene poterit commutare:sic & in voto contingit:vt extr.de iure
iu.peruenit.ij.& ꝙ episcopus possit licita iuramenta in melius cõ
mutare,patet:quia iuramentũ non magis obligat,quã votũ: ma-
ximè cùm iuratur qđ nulli est vtile,& alicui est damnosum: puta,
si quis iurat,ꝙ non loquetur cũ P.nec cum eo comedet,nec ei ser
uiet,& similia:nisi fortè hoc iuret,vt peccãdi occasionẽ vitet.nec
ob.extr.de rescri.constitutus.quia ibi loquitur de illicito iuramẽ
to vniuersitatis,quod cõsensu sui episcopi debuit præstari:&ideo
nõ potuit ibi episcopus dispẽsare:& fortè iuramẽtũ vniuersitatis
nequit episcop⁹ propter scandalũ in aliud cõmutare,vel in eo dis
27 pẽsare:licet hoc possit ĩ iuramẽto priuatæ psonæ.† ¶Itẽ nec ob.
præ.decre.venerabilẽ.vbi dicitur,ꝙ papa consuli debet, vtrũ iura
mentũ illicitũ sit:quia circa ardua negotia,& circa magnas perso-
nas potest fortè propter scandalũ solus papa in talib. interpone-
re partes suas.Vel loquiť ibi de licito,vel saltẽ dubio iuramẽto,in
quo solus papa p̃t dare auctoritatem contraueniendi sine cõmu-
28 tatiõe aliqua.†¶Hoc quoq; notãdũ est,ꝙ si aliqui iurãt se factu-
ros aliquid qđ pertineat ad cultũ Dei,aut ad religionẽ vel pietatẽ
nequeunt sibi remittere talia iuramẽta:puta si duo iurant ire vltra
mare,&ibi Deo militare:aut religionẽ ĩtrare:aut duo vel tria psal
teria pro inuicẽ dicere:vel si pistores vel aliqui mechanici iurant
de lucro certã portiõẽ præstare fabricæ ecclesiæ,vel in alios pios
vsus:possunt tamen in primo exẽplo sibi remittere, ꝙ simul non
vadant vltra mare,sed nõ ꝙ non vadant.Si aũt iurm respicit tpale
ꝯmodũ,aut præter illud iurm tenentur facere quod iurant:puta,
qa carnifices iurãt nõ vẽdere carnes infectas pro sanis:vel merca-
tores, quòd non sophisticabunt merces suas: vel quòd propter
29 prolixiorem terminum,carius non vendent.†¶Et tunc neque-
unt sibi remittere,quia propter animarũ salutem sic iuratum esse
videtur.Aut non tenentur sine iuramento seruare, quod iurant,
sed solum ex iuramento:& tunc subdistingue: quia si obseruan-
tia iuramenti spectat tantùm ad commodum vel incommodum
iurantium,& iurant de dando, vel faciendo,vel non faciendo ali-
quid alteri,vel ab altero,possunt sibi remittere : vt si aliquis iurat
alij librum scribere,vel domum , vel aliquid aliud facere : & alius
iurat ei mercedẽ reddere:vel quando duo socij iurant de commu
nicandis omnib.lucris.Si aũt nõ iurẽt super aliquo dando, vel fa-
ciendo,vel nõ faciendo adinuicem,vt dictum,est:sed aliàs iurant
aliquid se facturos,vel nõ facturos,nequeunt sibi remittere.Simi
liter cùm iurant,& non intendunt se obligare Deo, sed tantum
30 homini,nihilominus non possunt absolui ab homine.†Si iurant
aliquid se facturos in fauorem Dei, sicut si iurassem tibi ꝙ darem
x.Titio in fauorem Titij,nõ posses mihi remittere hoc iuramen-
f tum,secundum Ray.[f]De hoc ꝯ.in tractatu libel.de iureiuran.ver.
g is.quig.[g]¶Is quoq;,cui iuratum est, potest relaxare iuramentum,
vt extr.eo. c.j.& de vsur.consuluit.ver.& vtrum.& vide ꝯ.§.conse
31 quenter.ver.cęterùm.†¶Vigesimoquintò.Ipse tñ,vel is,cui spe
cialiter ipse cõmiserit,potest absoluere excommunicatũ à se: qa
eius est soluere,cuius est ligare:vt xxj.distin.inferior. extr. de ma.
& ob.cum inferior.vel eo defuncto eius successor,vt extr.de ele.
venerabilem.§.rationibus.ver.fuit quoq;.& extr.de off.or.pasto-
ralis.§.j.ver.ad quod.¶Vigesimosextò. Ipse solus potest absolue
re à sententia sua,& non legatus:vt s̃.& extr.de elec. venerabilẽ.
xvj.q.j.frater.&à sententia sui delegati,vel legati,cuius iurisdictio
expirauit,& cui nullus successit in officio sibi iniuncto, vt in præ.
ver.ad quod.& extr.de off.del.quærenti.extr.de concess.præ.quia
32 diuersitatem.extr.de off.le.studuisti.†¶ Vigesimoseptimò.Si lex
seu ꝯstõ dñi papę,vel legati sui obscura sit,& legatio sit finita,nec
alius legatus illi succedat in prouincia illa,vel si quęratur de dispẽ
satione in casibus illis,qui per easdem leges sunt sedi Aposto. re-
seruati,ad solum papam pertinet declaratio & dispensatio.arg.in
concor.s̃.ver.proxi.inductis.exẽplũ de declaratione legis summi
pon.extr.de simo.per tuas.& de senten.excom.inter alia.extr. de
off.dele.super quæstionum.§.intentionis.25.q.j.§.si ergo.ver.ipsi
namque soli. extr.lib.vj.in consti.Gre.X.de ele. nemo. & de sent.
exc.præsenti.Item ipse renouat leges imperiales,vt in const.Gre.
h X.de postul.properandum[h].Item exemplum de lege siue de con
stitutione legati,extr.de loc.& con.c.j.& extr.de consan.& aff.qđ
dilectio.Ipse idem tñ legatus bene declarat suam constitutionẽ:
extrà. de ver.sig.ex parte ij.Item ipse interpretatur processum sui
legati,vt extr.de ele.c.venerabilem.& de ap.nouit.legatus etiam
potest suam constitutionẽ interpretari:vt extr.de ver. sign.ex par
te.iij. & in præ.§.si ergo.Item legatus interpretatur mandatũ do-
mini papæ,vt extr.de postu. præ.c.j.& iunge quod est.ꝯ.versi.xxx.
33 †Item quandoque episcopus diminuit pœnitẽtiam iniũctam à
i papa,vt l.dist.accedens.33.q.ij.latorem[i].C.de epi.& cle.authẽ.in-
terdicimus.¶ Vigesimooctauò.Ipse solus absoluit participãtem
ex certa scientia in diuinis officiis excommunicato à se,vt extr.de
k sen.excõ.significauit.cõmuniter tamen aliter illud intelligitur.[k]
¶Xxix. Si ipse aliquem excõicatum ex certa scientia salutauerit,
vel

ADDITIONES.

a Io.de Deo.¶In libello Dispensationum,arti.vj.in v.col.

b Debitores.¶Vbi scripsi super gl.ij.

c Dicentes.¶Vbi s̃.art.vj.ij.col.

d Verũ.¶Ego planè sto illi decr.in eo quod dicit finis.vt ẽt ibi scripsi in vltima gl.

e Vt quidã.¶Inn.& Host.vbi s̃.& est vna ratio,quare nõ extẽditur ad hũc casum:quia de illo ñ præsumiť cogitatũ.Secũda pp ꝯditionẽ subintellectã,si res ĩ eodẽ statu pmãserit.ibi vide.Adde,quòd iuramẽtũ habet has subintellectas clausulas:s.facultatẽ adimplendi,itẽ rei pseuerãtiã,itẽ verisimilitudinẽ,itẽ pcogitationẽ.Vid eũdẽ Io.Andr.in regula,in malis.in j.co.de regulis iuris.lib.vj.extr.in mercu.Adde ꝙ ꝓ hoc facit,qđ consuluit Fede.ꝯsil.mihi.ccxlix.ꝙ iurãs soluere creditori,si creditor bãniať,ñ efficiť periurus,imò dicit ꝙ iudex secularis vigore illi⁹ iuramẽti,ñ p̃t ipsũ cogere,vt soluat fisco tãquã successori illi⁹ dãnati.alleg.Host.ita tene.ĩ c.significauit.de cẽsib.Iac.But.ĩ l.his ꝯsequẽter.ff.fa.er.& Cõposte.extr. de rescr.c.mãdatũ.Et isto casu qs p̃t allegare de iure tertij: vt ibi p eũ.Adde tu quoad solutionẽ,q̃ facit hic Spec.circa ardua,&c. qđ hoc sequiť do.Abbas Sicu.ĩ sua quadã disputat.ij.ĩ ordine,ĩ xj.colũna,vbi pulchrè ad ꝓpositũ.Itẽ do.Ant.de Bu.in c.j. & ibi etiam Ab.Sicu.Item Felin.ad saturitatem.extr.de iureiur.

f Secundũ Ray.¶Qui de hoc tractat in Sũma de iuramẽtis & periuriis,paulò ante finem.

g Is qui.¶Et ibi allegat decreta.præterea.extrà. de spon.vbi de hoc scripsi super vltima gl.

h Properãdum.¶Quã hodie nõ habemus.innouabat autem l,rem non nouã.§.patroni.C.de iudiciis. circa iuramẽta aduocatorum. taxabat autem ipsorum & procuratorum salaria.

i Latorẽ.¶Vt ibi nota.in vtroque c.id fuit de speciali mandato papæ,quod aliis non licuisset.facit qđ no.de sortile.c.ii.in gl.ij.& de accusat.cũ P.in vlt.gl.auth.interdicimus.eodem modo solui potest,licet solution⁹ non egeat.96.dist.c.1.de consti.ecclesia.

k Intelligitur.¶ Ad hoc omnino videas quod ibi scripsi super j.g

vel aliter ei participauerit, pſumit ꝙ eũ velit abſoluere eo ipſo. extr. de ſen. exc. ſi aliquando. & ar. ext. de priui. cùm olim eſſemus. §. fi. & 63. diſt. cum Adrianus. & de conſe. diſt. 2. pacẽ. arg. contrà: quia formã nõ ſeruauit in abſoluendo, vt extrà. de ſent. exc. cum deſideres. §. fi. & c. à nobis. Sed dic ꝙ princeps ſola volũtate abſol
a uit, ſicut & ſola voluntate manumittit, vt ff. de manu. apud eum[a].
34 †¶ Xxx. Qñ lator canonũ ſibi abſolutionẽ retinet: inferior abſoluere nõ poteſt: aliàs aũt videt abſolutionẽ aliis cõceſſiſſe, vt extr. de ſent. exc. nuper. §. in ſecunda. verſi. in ſecundo. Et idem in
b tellige de cõſtitutionibus legatorum ſuorum[b], ex quo legatio eſt finita, nec aliquis legato ſuccedit, cùm in talibus nullus ſit ſuperior, niſi papa, vt ſ. ver. 26. & ver. 27. Is autem caſus plura membra complectitur: nam in pleriſque caſibus papa ſibi retinet abſolutionem & diſpenſationẽ, vt patet in noſtro aureo Repertorio
c in ti. de poe. & re. §. ſequit. verſ. itẽ habens ab ipſo. & ſe.[c] †¶ Xxxj.
35 Solus papa diſpẽſat cum eo, qui irregularitatem incurrit, vt xj. q. iij. ſi quis dãnatus. extr. de eo, qui fur. or. ſuſ. veniens. extr. de ſent. exc. cum illarum. & c. cum medicinalis. §. pe. & de re iud. cum æterni. & is caſus multa membra includit, cũ in multis caſibus irregularitas cõtrahatur. quod dic, vt j. §. iuxta. & §. ſi quis autem. & ſeq. ¶ Xxxij. Si qs ſuſpenditur pro eo, quòd hæreticis eccleſiaſtica ſacramenta miniſtrat, citra ſedem Apoſtolicam abſolui non po-
d teſt, vt ext. de hæreticis. excõmunicam⁹. §. ſanè clerici[d]. †¶ Xxxij.
36 cum cã defertur ad ipſum, ad eum pertinet examinatio & diffinitio: nec legatus ſe intromittere põt: ſiue deferatur per relationem factam, vel pollicitam, vt C. de app. ex eo. ext. de præben. dilectus. ext. de off. leg. licet, ext. de app. intimaſti. ſiue per commiſſionem, vt extra. de off. leg. ſtuduiſti. ſiue per querelam. ij. q. vj. quoties. & cap. anteriorum. §. ad hoc. ſiue per poſtulationem porrectam, vt extr. de poſtula. bonæ. ij. §. nec nocebat. ſiue per reuocationem à ſe factam. ff. de iudi. iudicium ſoluitur. extr. de app. vt noſtrum. extra. de procur. auditis. de quo not. j. de remiſſ. §. nunc videamus. verſicul. idem etiam eſt ſiue per app. vt ij. quæſt. vj. Decreto. ſiue alio quocunque modo: imò in his omnibus eſt ſuperioris iuſſio, deciſio, vel reſponſio expectanda, vt iii. quæſt. vj. multum. vj. quæſtione. iij. denique. C. de rela. l. j. & ij. & in præ. cap. Decreto. Poteſt tamen legatus cauſam app. ad papam interpoſitæ, examinare, nõ vt ei præiudicet, ſed vt magis inſtructam remittat, & ei creditur in hoc: vt extr. de app. conſtitutus. vbi de hoc. & de accu. ad petitionem. ij. q. vj. Decreto. ij. quę. j. nomen. extr. de ſta. regu. ea, quæ. verſi. hæc eadem. Quod verum eſt, niſi cauſam iam examinatam ad papam remiſerit: quia poſtea ſe intromittere non poteſt, cum deſierit eſſe iudex, ſecundum B. vt in præ. Decre. licet. & de poſtu.
37 bonæ. & vide ſ. §. ſupereſt. ver. item is cui. †¶ Circa hoc tamen ſciendum eſt, ꝙ quando appellatur, maximè extr. iudicium, ſi appellatus coram eo, à quo appellatum eſt, vel coram alio ſuperiore, vel etiam coram quocunque alio, ius ſuũ ſuper eo, ſuper quo appellatum eſſe dicitur, proſequitur: appellans verò coram illo excipit, ꝙ ipſe appellauit ad papam: quare ille non debet ſe ſuper hoc intromittere: appellatus autem appellationem negat: vel eã confitetur, ſed dicit, ꝙ per eam non eſt tranſlata iuriſdictio ad eũ, ad quem appellatum eſt, vel dicit tempus proſequendæ appellationis elapſum eſſe: Bene audiet ille huiuſmodi replicationes & probationes ſuper eis, ar. extr. de app. Romana. §. ſi verò vocatis. lib. vj. Niſi forte ſuperior iã incœperit de cauſa app. cognoſcere: quia tunc cauſam à iudice app. attentatam, nullo modo inferior tangere debet. extr. de offic. del. paſtoralis. non ergo derogat appellationi ad papam interpoſitæ legatus, qui aliàs de cauſa cognoſcere poterat, vel etiam quilibet ordinari⁹ cognoſcẽdo, vtrũ
e app'o detulerit cãm ad ipſum[e], vel penes illum iuriſdictio permãſerit. Imò ſententia ſuper hoc lata partibus præiudicat, niſi fuerit appellatum. ff. de iudi. ſi quis ex aliena. & extrà. de app. ſolicitudinem. Et ſic in quæſtione, quæ inter archiepiſcopum Piſanum, & commune ciuitatis Piſanæ vertebatur, proceſſi: licet pro parte communis Piſani ad ſedẽ appoſtolicã appellatum eſſe diceretur.
38 †Non enim paſſim eſt admittẽda quælibet appellatio: imò diligenter cõſiderare debet is, à quo appellatur, an debeat illi deferre, vt not. j. de appell. nunc dicamus. ¶ Xxxiiij. ſi dubitatur de reſcripto Apoſtolico contentioſo, vtrum per aliud reſcriptum eiuſdem reuocetur, Apoſtolicus ſolum hoc diffinire poteſt, vt extra. de offic. delegat. c. ij. Idem eſt in gratioſo, ſcilicet in priuilegio, vt ext. de iud. cùm veniſſent. & de confir. vti. vel inuti. c. j. & ij. Siue definitiuo extr. corpus iuris canonici vacante, vt extr. de fi-
39 de inſtr. paſtoralis, ſiue incluſo, vt ſ. verſi. 27. †¶ Xxxv. Si de fide vel fidei articulo dubitatur, hoc per papam diffiniri debet: vt ext. de bap. maiores. in prin. extr. de hære. cum Chriſtus. & in Decret. Gre. x. li. vj. de ſum. trin. fideli. vt ibi dixi. 24. q. j. quoties. 12. diſt. præceptis. etiã ſi indubitatũ ſit: ex quo in dubium vertitur. C. de ſum. trin. l. fi. vnde & de ſacram. eccleſiaſticis ſentiendum eſt prout ipſe ſentit, extrà. de hæreti. ad abolendam. arg. tamẽ quòd per eius legatum, vel etiam per epiſcopũ, quæſtio fidei poſſet cogno
f ſci. 16. qu. 1. frater noſter. circa medium[f]. ¶ Xxxvi. ipſe diſpenſat, vt quis habeat plura beneficia cum cura, vel plures perſonatus cum cura. 21. q. 2. ſicut. quod dic vt j. §. videndum. ver. duplex.
40 & ſeq. †¶ Xxxvij. pronunciat electionem & prouiſionem, quæ nondum facta eſt, ſi eam contingat fieri irritam & inanem: vt extra. de elect. innotuit. §. fina. extra. de præben. inter cætera. quod alius facere non poteſt, ſecun. domin. meum: quia tractus futuri temporis non pertinet ad inferiorem iudicem in hoc caſu: vt ff. de vſur. l. i. §. j. Vnde gradus qui non eſt, rumpi nõ poteſt. ff. de iniuſt. rup. & irr. teſt. l. nam & ſi ſub conditione. Delegati ergo in quorum literis non ponitur hæc clauſula, ſi ipſa vti præſumunt, abutuntur ſecundum eum. Alij tamen contradicunt. argument. pro eis. extrà. de conceſ. præben. quia cunctis. §. non ſic. quia omnia videntur ei commiſſa, &c. vt extrà. de off. deleg. præterea. Sed
g ipſe reſpondet, quòd bene poteſt aliter expediri[g]. ¶ Xxxviij. Edit legem generalem. extr. de conſtit. c. j. & fin. iiij. diſtinct. erit. C. de ſum. trini. cunctos. & per hanc approbat conſuetudinem: quæ aliàs non excuſaret, vt extra. de tempor. ordinand. capit. ij. extra. de
41 conſe. eccle. vel alta. aqua. extra. de cog. ſpiritu. ſuper eodem. † ¶ Xxxix. approbat electum in Imperatorem, & ꝯfirmat, vel infirmat electionem ipſius gratificando cui vult, cum ſint plures in diſcordia electi: conſecrat & inungit, & coronat ipſum, vt extra.
h de elect. venerabilem[h]: & etiam iuſtis ex cauſis repellit, vt ibi. & etiam iam coronatum deponit, vt extr. de re iudi. ad Apoſtolicæ. lib. vj. Item ordinat eum. Nam imperator ordinem habet, vt 63. diſtinct. Valentinus. in fine. & §. principibus. in fin. Dicunt enim quidam, quòd habet ordinem ſacerdotalem, prout not. ff. de re-
i rum diui. ſacra[i]. Alij dicunt, quòd eſt ſubdiaconus. Tertij dicunt, quòd non eſt ſubdiaconus, ſed epiſcopo in officio ſubdiaconatus miniſtrat. Tu dic, quòd nullum habet ordinem. & quod dicitur in præd. cap. iuxta ordinem meum. expone, id eſt, officium. habet enim characterem militarem, vt j. quæ. j. quod quidam. l. diſt. ſi quis poſt. ¶ Xl. Facit concilium generale: vt ij. qu. vj. ideo. xvij. diſtin. per totum. quod dic vt ſ. §. ſupereſt. ver. ſed nunquid legatus. ¶ Xlj. canonizat & approbat ſanctos, & in catalogo ſanctorum ſcribi facit nomina eorundem: & aliter nullus quantiſcunque fulgens miraculis, debet venerari pro ſancto. extra. de reli-
k quiis & veneratio. ſanctorum. capit. j.[k] extr. de teſti. venerabili.
42 †¶ Xlij. De aliquo facit nihil, mutando etiam rei naturam: vt C. de rei vxo. act. l. vnica. reſpon. j. Ad idem extr. de exceſ. præla. tanta. §. i. in fin. Immutat ergo ſubſtantialem rei naturam, puta faciendo de illegitimo legitimum: vt extr. qui fil. ſint legi. per venerabilem. & de monacho canonicum: vt 74. diſtinct. quorundam. Et de monacho non monachum, & de capaci non capacẽ, & huiuſmodi. j. verſicul. proxim. ¶ Xliij. De nihilo aliquid facit, vt extra. de tranſact. cap. j. iij. q. vj. hæc quippe. extr. de conceſ. præb. conſtitutus. ij. q. j. in primis. & ſ. verſicul. 18. ſ. verſicu. proximo. ¶ Xliiij. ſemper & vbique pallium portat, quod nulli alij licet, vt extra. de vſu pal. ad honorem. ¶ Xlv. concedit pallium inſtanter petenti. c. diſtinctio. priſca. & cap. optatum. extr. de elect. cap. ſignificaſti. quod nullus alius poteſt, etiam legatus, vt extr. de vſu pal. excep
43 tis patriarchis, vt extr. de priu. antiqua. † ¶ Xlvj. Solutus eſt legib. ff. de

ADDITIONES.

a Apud eũ. ¶ Dicas hoc verum, ſi id exprimat: aliàs non, per cle. de ſent. excom. ſi ſumus.
b Suorum. ¶ Scilicet quæ abſolutiones reſeruant.
c Et ſeq. ¶ Scias ꝙ inter caſus excõmunicationis iuris noui, quos notaui, de ſent. excomm. eos, qui reſeruati ſunt. ver. 23. 29. & 30. iſte tamen ſub conditione. & 162. qui not. in cle. de ſenten. excõ. c. j. ſunt 16. reſeruati, qui ibi exprimuntur in glo. & ſic ſunt 20. iuris noui reſeruati. & ſic bene dixit Gul. quòd iſte caſus plures cõplectitur. Adde an excommunicatus à ſancta ſynodo, et abſolutus à papa, abſque aliacitatione ſit vitandus. Roman. conſi. 354.
d Clerici. ¶ Vide infrà, 83.
e Ad ipſum. ¶ Satis videtur hoc ꝓcedere, ẽt in appellat. de quib. loquitur Decr. quãuis. de elect. lib. 6. & c. j. ſi poſtquã. & c. prouida. Nã etiã in illis nõ oĩs appellatio deuoluit: ſed interpoſita in ſcriptis, & ex cã ꝓbabili. Itẽ poſſet eſſe ab illo canonicè receſſum. & vt ibi patet, de hoc cognoſcit inferior: antequã ſit præſentata papæ. vt ibi. & facit quod not. in c. quamuis. in gl. ergo ſi.
f Circa medium. ¶ Solue, vt ibi not. & 80. diſt. c. ij.
g Expediri. ¶ Super hoc vltimo vide quod ſcripſi de conceſ. præb. ſi ſoli. li. 6. ſuper gl. not. ſuper primo, quę tractat, an ipſe ſolus apponat decretum, vide quod dixi de præb. ſi apoſtolicæ. eod. lib.
h Venerabilem. ¶ Et in cle. de iureiuran. Romani. in prin.
i Sacra. ¶ Vide j. §. diſpenſatio. verſi. ius autem.
k c. j. ¶ De hoc no. plenè eo. tit. c. vno. lib. vj.

ff.de le.1.principes.& 25.q.1.c.ideo permittente.§.si ergo.prope principium.versi.ita ergo.quia nulli subest, nec ab aliquo iudicatur, vt s.ver.j.decet tamen ipsum seruare iura: vt C.de legib.digna vox.extr.de sup.neg.præla.licet.11.q.1.peruenit.9.q.3.ipsi sunt. &c. patet.9.dist.iniustam.palea est,& in præ.§.si ergo. versi. hinc etiam.de eod. Vnde Christus volens baptizari à Ioanne,dixit:Sic nos decet omnem iustitiam implere: vt in Euangelio. Matthæi legitur,iij.c.¶Xlvij.Appellatur ad eum omnibus mediis omissis.
a 2.q.6.c.ij.iij.iiij.&v.ext.de ap.dilecti.licet sit ar.5,ij.q.vj.Decreto. Ars aũt gradatim est appellãdũ, vt ij.q.vj.metropolitanũ.11.q.1. peruenit.in Auth.col.4.de appel.& intra quæ tempora. §.illo videlicet qui.§.est.2.q.6.anteriorum.ver.illo.de legato. not.s.§.superest.ver.illud aũt.¶Xlviij.Sñia eius facit ius,si aĩo ius condendi
44 pronunciat.ext.de re iud.in causis.†¶Xlix.Abbate & monacho ꝓdicẽtib,pt monachũ extrahere de monasterio,& alicui epõ,vel principi in socium assignare,vel secũ tenere. 9.q.3. per principalem,octaua distinctio.quæ contra mores.11.quæstione.9.qui resistit,nec mirum.Nam & secundum quosdã de monacho potest facere ñ monachũ:prout no.extr.de sta.mo.cùm ad monasteriũ. in fi.¶L.Dispensat in criminib,ꝗ sunt maiora adulterio; epĩ verò põt in adulterio,& in minorib.vt ext.de iudi.at si. Vtraque tñ regula fallit prout dicam j.§.nunc breuiter.& §.nunc de episcoporum.ver.in his ergo.¶Lj.Canonica impedimẽta matrimonij aliquando restringit & annihilat:vt patet extr. de consang. & affin. non debet.35.quæst.3.quædam lex.& c.quod scripsi.j. versi.75.
b ¶Lij.Ipse solus licitè ordinat[b] ext.quatuor tempora in festiuis diebus,puta Dominicis,vt extr.de tempor.ordin.c.i.& cap.de eod. & si alius hoc fecerit, papa solus cum taliter ordinato, & cum ordinatore dispensat:vt eo.tit.cùm quidam.& argument.eodem titu.dilectus.Sed videtur,quòd archiepiscopus dispensare valeat cum taliter ordinato:vt eodem. titul.consultationi. Sed illud intelligunt quidam ibi ex speciali domini papæ mandato factum esse:vt eodem titul. cùm quidam. Alij contra: sed si ordinatus ab alio.quàm à papa extrà statuta tempora,vel aliàs illicitè celebret ante dispensationem obtentam, solus papa cum eo dispensat,vt quidam dicunt quod dic, vt j.§.nunc de episcoporum.versi.prohibetur.¶Liij.Ipse solus vna & eadẽ die ad duos ordines sacros promouet aliquem:vt eod.titu.dilectus. sed si ab alio promotus sit,poterit cum illo episcopus dispensare,vt dicunt quidam,cùm non prohibeantur,vt ibi.Alij contrà de hoc in præ.versicul.prohibetur.¶Liiij.Promotum à se,vel à prædecessore suo,ipse solus
c ordinat:vt extr.de tem.or.cùm in distribuendis[c].¶Lv.Ipse solus facit ordinationes in die suæ consecrationis:vt extr.de ele.quod sicut.§.propterea.¶Lvj.Ipse solus potest beneficia vacatura con
45 ferre:vt s.§.nunc tractemus.in prin.& versi.de illo.†¶Lvij.Ipse solus potest auferre vni,& dare alteri.24.q.8.cõuenior.& c.seq. in fi.xij.question.ij.futuram.Quod non potest legatus,vt s. versi.
d 11. Solus enim princeps potest aliquem iure suo priuare[d]: vt in præ,concor.& C.de quadri.præ.bene,& ix.quæst.iij.cuncta.& ca, per principalem.¶Lviij.Ipse potest contra omnia statuta & concilia venire:vt extr.de elec.significasti. quod non potest legatus. in præ,ver.de illo. ¶Lix.Ipse concedit episcopalia insignia abbatibus & inferioribus,puta mittram,anulum, baculũ pastoralem, sandalia,& similia:prout not.in Sum.do.m.in titu.de vsupal. §.&
e quibus diebus.ver.& notandum.j.ver.79.[e] Vel quod aliquis faciat ante se crucẽ portari.vt extr. vt lite pen.c.j. quod tamen fieri non debet in præsentia eius vel sui legati,vt extr.de priuile. antiqua.& archiepis,insignia sua recipiunt de corpore beati Petri: vt
46 extr.de elec.significasti.ad fin.†¶Lx.Ipse concedit laico spiritu-
f alia:puta ius eligendi[f],vt extr.de iure pat.nobis fuit.& ecclesias & decimas,eximendo ipsum à præstatione decimarum,vt extra. de deci.à nobis.quod alius facere non potest:vt extr. eo.tit.quãuis.& c.tua,& j.ad idem,ij.quest.v.Mennam.ibi,coram te,&c.32. dist.c.præter hoc. §.ad hoc.ver.scribit enim.vbi videtur spiritualia siue cãæ spirituales laicis delegari, quæ tamen sunt eis aliàs interdicta:vt patet ext.de consti.ecclesia. & de reb.ec.alie.vel non. cum laicis.96.dist.bene quidem.extr. de iudiciis. decernimus. de hoc ext.de arb.contingit.¶Lxj.Concedit presbytero,quòd possit infantes chrismare in fronte.95.dist.peruenit.quod à nullo alio fieri potest,vt ext.de consue.quanto.& de sacra vnct.c.vnico §.quia verò.versicu.per frontis.& de consecra.ec.vel altar.aqua.
47 †¶Lxij. Ipse sedet in sede illa, quam Dominus sibi in persona beati petri specialiter elegit,vt extr.qui fil.sint leg.per venerabilẽ
g §.rationibus.vers.sanè[g].ext.de bap.maiores.in prin. 19.di.enim uerò. Ideoque summus pontifex appellatur:vt ext.de sta.mona. cùm ad monasterium.in fin.ad idẽ, 19.& 20.& 21.& 22. dist. per totum.¶Lxiij.Approbat scripta aliorum & consilia,extr.de sum. trin.c.ii in fin. 19.distinct.si Romanorum.15.distin.sancta Rom.
48 17.dist.regula.extr.de hereticis fraternitatis.†¶Lxiiij.Ipse solus dispensat cum filio sacerdotis, vt habeat ecclesiam, in qua pater eius immediatè ministrauit secundum Gof.vt extr.de fil.presby.
h dilectus[h]. ¶Lxv.Ipse solus dispensat cum illegitimè nato.qđ dic, vt j.§.nunc de episcoporum.vers.vtrum autem.¶Lxvj.Ipse sol⁹ dispensat cũ suspenso,seu interdicto ab homine vel excommunicato celebrante,de quo dic,vt j.§. nunc de episcoporum. versic. sed nunquid potest.¶Lxvij.Ipse sol⁹ absoluit incendiarios,post-
i quam sunt excommunicati denunciati,secundũ Ioan.De Deo[i]: vt extr.de senten.excommuni.conquesti.& ca.tua.¶Lxviij.Ipse solus absoluit occisores clericorum:vel si aliàs læsio sit enormis vt j.§.nunc dicamus.ver.circa.¶Lxix.Ipse solus dispensat,vt nouitius vel homo alterius professionis fiat abbas, secundum Papã
k & Io.de Deo[k].vt extrà. de elect.c.officij. Alij contrà,vt j.§.nunc
l de episcoporum.versi.lij.&§.consequenter.ver.legatus.[l] ¶Lxx. Ipse solus dispensat,vt monachus, laicus, vel in minoribus ordinibus existens fiat episcopus.61.dist.miramur.63.dist.Valentinianus.61.dist.c.Osius episcop.§.sed aliud.s.versi.13.¶Lxxj.Ipse so
m lus dispensat cum illo[m] qui scienter excommunicatus ordinem recepit,vt extra.de sent.excom.cum illorum.§.j. & hoc siue sciat ius, siue ignoret: & etiam quod plus est, si non recordabatur de facto,propter quod excommunicatus erat,quia in culpa est:nec potest cũ tali episcopus dispensare,secundũ Papã: vt ibi.¶Lxxij. Ipse solus dispensat cum ordinato in apostasia,vt extra. de apo.c. fi.argu.tñ contrà ꝙ etiam abbas hoc possit:vt extr.de temp.ord.
n ex parte[n].¶Lxxiij.Cũ ordinato à schismatico solus papa dispensat secũdũ B. Alij contrà,ꝙ etiã episcopus hoc possit,vel dic prout legit & no.extr.de schism.c.ij.& extr.de elect. quia diligentia. ¶Lxxiiij.Is qui renunciauit executioni pontificalis officij ingrediendo religionẽ, per solũ papã ipsam recuperare põt,vt extr.de renũ.post translationẽ. ¶Lxxv.Ipse solus dispensat in gradu cõsanguinitatis prohibito,& non legatus:vt extr. de consan. & affi. qđ dilectio.& c.qa circa.extr.de transact.c.fi.35.q.3.quædã, &c. quod scripsi.s.ver.lj.¶Lxxvj.Ipse solus dispensat cum regularib. exeuntib.ad audiendum leges, vel physicam, vt promoueantur, vt ext.ne cle.vel mo.nõ magno.in fi.& c.super specula.ref.j.secũ
o dũ do.meũ[o].¶Lxxvij.Cũ nõ ordinato ministrante,vt ad superiores ordines ascẽdat:vt j.§.nũc de episcoporũ.ver.18.¶Lxxviij. Secundũ quosdã ipse solus dispensat cũ eo, qui excommunicatus vel suspensus recipit beneficium ecclesiasticum, vt j. eod.§. versic.xvj.

ADDITIONES.

a Decreto.¶Ibi soluitur in ij.gl. Adde quòd valet appellatio interposita ad concilium, vel summũ pontificẽ: quãdo quis dubitare potest, quod sacrum concilium nollet de causa cognoscere. Ita consuluit Rom.consil.340.& respectu versi. seq.dic quod idem Ro.ꝯsuluit,quod à sententiam papæ appellatur,quando ipse iudicat ex relatione non vera eidem facta: & hoc casu concilium non debet remittere cognitionem ipsi papæ. Vide eius consi.ccccxxi.

b Ordinat.¶Supple,ad sacros.

c Distribuendis.¶Hæc decre.de ordinato probat,non de promoto. De quo vide quod satis scripsi de temp.ord.cùm nullus.libro vj.super versi.in hoc casu.

d Priuare.¶Etiam nuda voluntate.j.versic.89.& §.nunc breuiter. ante fin.non tamen debet id facere sine causa:vt nota.22.distinct. capitul.j. Item inferiores quandoque id facere possunt ex causa. ad hoc de reli.do.constitutus.in gl.hic ergo cum suis remissionibus. Adde pulchrè Bald.consi.92.ii.& consi.38.& 170 j.lib.Paul. de Cast.consil 218.& 222.& plenè 283.& ibi an possit expedire ardua sine consensu cardinalium : & an possit tollere dominium rerum suarum clerico non subdito.

e Versic 79.¶Ad hoc priuileg.vt Apostolicæ.lib.6.

f Eligendi.¶Vide quod dixi s.proxim.§.super versicul.sed nunqd legatus.

g Vers.sanè.¶De elect.fundamenta.§.nec autem.lib.6.vide quod dixi eod.lib de temp.or.c.j.super glo.quid econuersò.

h Dilectus.¶Vide j.§.qui statim allegatur in fin. Adde quando episcopus potest dispensare cum illegitimo. Old.consi.215.

i Ioan.de Deo.¶Vt s.articu.2.

k Io.de Deo.¶Vbi.s.

l Versi.legatus.¶Vide quod ibi dicam.

m Cum illo.¶Etiam religioso.

n Ex parte. ¶Ibi nõ fuit vera apostasia: imò si ad maiorẽ trãsierat, nõ peccauerat. Adde in ver,se.an papa sine causa possit dispẽsare inter cõsanguineos matrimoniũ fiendum.Bal.cõsi.433. lib.3. Et an papa possit dispẽsare, vt nepos vxorẽ patrui ducat in vxorem: & fuit in nepote regis Angliæ,Petr.de Anch. quòd sic,eius consil. 383.

o Dominũ meũ. ¶Item dñs meus in additione, quã ibi posuit in fine vlt.gloss.

a ver.xvj[a].qđ nō placet.¶Lxxix.Ipse solus ꝓcedit diacono,vtꝙ pagibus siue sandaliis vtat̄,vt xciij.distin.peruenit ad nos.& clericis vt mappulis vti possint,vt c.dist.illud.s̄.ver.59.¶Lxxx.Ipse solus dispensat in decimis nō dandis,qđ dic,vt extr.de deci.ex parte,& c.à nobis.& s̄.ver.60.¶Lxxxj.Vt portet Christian⁹ arma Sarace-
49 nis,vt extr.de Iudæis.significauit.†¶Lxxxij.Cōmittit causam laico spirituale͞,vt s̄.ver.60.¶Lxxxiij.Ipse solus dispensat dū clericis conferentib.ecclesiastica sacramēta hæreticis,& ab eis oblationes & eleemosynas recipiētib, vt extr. de hæreticis. excommunicamus.§.sanè.vbi de hoc.¶Lxxxiiij.Ipse solus dispensat secundum quosdam contra canones iniungentes certam pœnitentiā,seu satisfactionē in enormib.criminibus,vt est homicidiū &simonia in beneficio cum cura,vel in ordine.l.distin.minor.de hoc.extr.de renun.post translationem.in fi.contrà.j̄.§.dispensatio.ver.& scias.¶Lxxxv.In voto continentię,& pro terra sancta emisso.j̄.§.nunc de episcoporum.ver.134.¶Lxxxvj.In ętate fm quosdam,vt eo.§.ver.liij.& s̄.ver.33.¶ Lxxxvij.Ipse confirmando ex certa scientia firmat& sanat infirmum:extr.de confir.vti.c.
50 j.extr.de transact.c.j.&s̄.ver.18.†¶Lxxxviij.Ipse habet vtrunq; gladiū, scilicet, temporalē & spiritualem ex cōmissione Dei, vt
b 22.distin.c.omnes. & in Euangelio [b],Ecce duo gladij:& Dn̄s,cuius ipse vices gerit,vtroq;vsus est,vt x.dist. quoniam idem,& 96. dist.cū ad verū.sed & alij q̄nq; habent exercitiū vtriusq; gladij:vt
51 extr.de sent.excō.dilecto.lib.vj.†¶Lxxxix.Ipse est successor Petri, & vicarius Iesu Christi, vicem nō puri hominis, sed veri Dei gerēs in terris,vt extr.de transl.inter cor.respon.j.& c.quanto.respon.j.&c.licet.extr.vt eccle.ben. vt nostrum.§.j.ver.porrò.21, dist.c.j.extr.de homi.ꝓ humani.24.q.i.quoniā vetus. vnde omnia regit & disponit,& iudicat,prout sibi placet.ix.q.iij.cuncta.& c.per principalem.ij.q.vj.ideò licet & quilibet episcopus sit,quo ad quædam,vicarius Christi:vt 23.q.v.mulierē.& extrà.de sacra vnct.c.vnico.§.ad exhibendum.vers.caput igitur.& §.seq.ver.ad quod etiam. ¶ Habet etiam papa plenitudinem potestatis, ad quam vocatus est. Alij verò in partem solicitudinis sunt vocati, vt extr.de vsu pal.ad honorem.ij.q.vj.Decreto.& c.qui se scit.& dummodo contra fidem non veniat in omnibus & per omnia potest facere & dicere quicquid placet, auferendo etiam ius suum cui vult.quia non est qui ei dicat,Cur ita facis.19.dist.In me
52 moriam.de pœ.dist.iij.c.quāuis.†Nam & apud eū est ꝓratione voluntas,& qđ ei placet,legis habet vigorem.Instit.de iur.na.§.
c sed quod prin.Potest etiā omne ius tollere [c]:& de iure supra ius dispensare.vt s̄.versi.18.Itē nō habet superiorem,vt ext.de elec. licet.Sed ipse super omnes est:nec potest ab aliquo iudicari.21. distin.in nouo.& c.nunc autem.9.q.3.cuncta.& cap.nunc verò. & sequen.2.q.5.auditum.s̄.versicul.46.& habet in terris plenitudinem potestatis.2.q.6.Decreto.Item habet cœleste arbitriū, vt C.de sum.trinit.l.j.Item ei iura cœlestis & terreni Imperij à
d Deo commissa sunt:vt 22.distin.c.j.[d]Quædam tn̄ sunt,in quibus papa dispensare non pōt,vt j̄. §. nunc breuiter. & dixi in nostro aureo Repertorio,sub ti.de temp.or.in rubrica. Hæ sunt irregularitates, quæ deiiciunt iā promotos. ¶ Præmissa autem omnia quæ sibi specialiter in signū generalis dn̄ij, sedes Apostolica reseruat. generali legationis mādato non transeunt in legatū, nisi specialiter cōmittatur,vt 25.q.2.seruatis. extr. de off.lega.quod translationē.& 17.dist.huic sedi.Hæc enim sunt quasi meri imperij.ff.de iur.om.iu.l.imperiū.& j̄.de iu.om.iud.ver.secundum canones. & ideo in generali commissione non transeunt, sicut & multa alia sunt q̄ in gn̄ali mandato nō trāseūt. vt ꝓbat̄ ff. de offi. eius cui man.est iur.l.j.Ad idem accedit ff.de his,quæ in fraudem creditor.si pater.ff.de dona.filius familiâs. ff. de pec. qui peculij. ff.de procur.l.Pomp. & l.mandato.ff.de dam. infe. dies cautioni. §.j.ff.de iurisd.omn.iud.iubere.¶ Legatus igitur quicunque prædicta vsurpare non debet,secundū do.m. alioquin confundetur vt extr.de vsu pal.nisi.& de translatione episcopi.c.i.iij.& iiij.ext. de of.leg.quod translationem. & c.nisi.Vsurpare aūt intelligitur nisi super præmissis priuilegiū& concessionē habeat specialem, arg.extr.de priu.porrò.& c.sanè.nec intelligit̄ à sede Apostolica emanare,qđ ab eo non emanabit,vt s̄.§.nunc tractemus.in prin.
53 †¶Alia autē quæcunque exercere posset is,qui legatum misit, quæ sibi ipsi specialiter non reseruat,exercere potest legatus: se-
e cundum Gof.& B.& d.m.& ferè omnes.extr.de sent.excō. nuper.extr.de off.le.quod translationem.extra.de off.vica.c.pe.Idē etiam no.Io.ij.q.v.de causa.Et pro eis facit ff.de procur.procurator cui.&l.seq.¶Legatus eīn plenissimam iurisdictionem habet cui adhæret merū imperiū,sicut,& proconsf.ff.de off.procōsu.nō aliā.§.fi.&maius imperiū habet in prouincia sibi decreta omnib. aliis post principē,vt ff.e.& ideò.& ff.de off.præsi.l.iiii.nec quicq̄ est in ea prouincia,qđ per ipsum non expediatur,vt ff.de off.pro
54 cōs.nec qcquā.in prin.†Nā ipē vicē ꝓcōsulis & p̄sidis ꝓuinciæ
f obtinet,vt in cōsti.Clemen.1111.eod.tit.ex parte [f].¶Sed certè res periculosa videt̄,sic dicere indistinctè.Vnde circa legati potestatē dicendū videt̄, ꝙ si sibi cōmissum sit in certa ꝓuincia plenè legationis officiū,omnia exercere liberè& immediatè poterit,q̄ siue de iure, siue de cōsuetudine quilibet ordinari⁹ offic. suæ legationis exercere pōt:siue sit ille abbas,siue eps, archiepiscopus,
g siue primas,vel patriarcha [g], vel alius quicunq;: vt in præ. l. si in aliā.§.fi.ff.de off.præsi. l.ex omnibus. & l.sequē. & l.sed licet.ipse enim ordinarius est in illa prouincia:vt s̄.§.superest. versic.qd de sententia.quia gerit vices dn̄i papæ,vt ext.de consuetudin.cum venerabilis.extra,de præsum.mandata.xciiij.dist.c.j.extra,de off. legat.c.j.& c.quod translationē.Illa autem, quæ sunt sedi Apost. specialiter reseruata,tangere nō debet, vt dixi.sed & si aliqua immineāt,quæ sedes Apostolica sibi specialiter reseruasse nō inuenit,ardua tn̄ & grauia sunt,debet legatus illa ad Apo. se. referre, vt euidenter probat̄ xvj.q.j.frater noster.circa mediū.xxv. q.ij.in Galliarū.extr.qui fil.sint legi.per venerabilē,prope fi.ext.de bap. maiores.in prin.xvij.dist. multis.xviij.dis.c. j. extr. de off. archi.ad hoc.§.itē in epistola.extrà. de transl.episcopi.c.j.Vnde legitur in Exod.c.xviij.in fi.quòd Moyses constituit principes & tribunos, q̄ qđ maius esset ad eū referrēt,& faciliora tantummodo iudicarēt.Ad idē ext.de re iud.cum æterni.j.resp.sicut sunt illa quæ maiori animaduersione indigent:vt ff.de off.præf.vr.l.j.§.itē solent. Ad idē ff.de off.præf.vigilū.l.iij.§.cognoscit.ff.de off.procon.l.si quis erit.Et absoluere occisores clericorū,vt j̄. §.nunc dicamus. versi.ꝙ etiam. sicut etiam sunt ea, quæ per generalia cōcilia sunt prohibita:quę tangere non debet, vt s̄.§.nunc tractemus.ver.de illo.licet aliàs merum imperium habeat,vt prędixi,&alia similia. Cum enim plura sint negotia, quam vocabula, vt ff.de præs. ver. l. natura. non possunt omnes articuli legib⁹ comprehendi,vt ff. de legib.l.non possunt.& ideo est de similib.ad similia procedendum,vt extrà.de resc.inter cæteras,& C.de leg. leges. præsertim vbi nulla dissimilitudo notati potest,vt 28.q.j.sic enim neque in iij.col.ver.nūquid etiam.hic.Intelligendum est ergo,dominum papam maiora & grauiora sibi retinuisse,licet illa non sint in iure expresse scripta:vt in præ.concor.Itē in dubiis melius est abstinere,q̄ inconsultè falcē in messem ponere alienā,vt in præ.l.nec quicquā.resp.j.extr.de ele.venerabilē.6.q.3.scriptū.& ar.extr.de ap.dilectis.in fi.& 14.distin.sicut, quia non omne quod licet,expedit.

ADDITIONES.

a Versi.xvj.¶Ibi dabo remissionem.
b In Euāg.¶Luc.22.Adde tu, vt hodie habem⁹ extrauagantē Bonifacij viij.incip. Vnā sanctā catholicā.sub titulo de maio.&obe.
c Ius tollere.¶Etiā taliter,qđ hēat ꝓ n̄ facto:vt ī cle.de im.ec.q̄m.
d c.j.¶Scias ꝙ de his 89.casibus Hostiē.posuerat 61.in Summa huius ti.§.qd ptinet.ver.illud quidē miror,ꝙ omiserunt casum Decre.vlt.de relig.do.in prin. de noua religione nō creāda ꝑ alium, q̄ per ipsum cui concor.eod.tit.c.j.in prin.libr.vj.Idē dico de casu Decr.aduersus.ver.propter.de immunita.ec.¶.Nūc addēdi sunt casus iuris noui,& primò lib.vj.& ante oīa de excommunicationib.iuris noui reseruatis:vide qđ dixi s̄.ver.30.Itē reseruatæ dicūtur ꝑpetuæ gratiæ sup absentia.de rescript.c. fi.Item ꝙ quis sit triplex in ecclesia,de cōsue.c.j.ꝙ personæ ꝓhibitæ præficiantur vrbi Romanæ.de electio.fundamēta.§.vt ergo.Itē dare administratorē eccl'iæ cathedrali vacāti.e.tit.is cui.saluo qđ habetur de sup. neg.præ.eccle.Itē dispēsare cū vltramōtano ordinato ꝑ epm Italiæ ꝑ formā Decr.primæ.de temp.or.Itē dare simul potestatē recipiendi renūciationē bn̄ficij,& illud cōferēdi,de off.deleg.c.penult.§.j.Itē conferre beneficia vacātia in curia de præb.c.ij.Item ꝙ monach⁹ hēat administrationē alterius monasterij,vel plures priorat⁹ ꝓprij,vel curatas ecclesias.eo.tit.cū singula.Itē dare coadiutorem episc.qđ dic de clerico ægr.c.vno.Itē dare licētiā faciendi recognitiones,vel submissiones de q̄bus de reb. ec.nō alie. hoc cōsultissimo.Itē quoad mendicātes approbatos post ꝯciliū duo reseruata sunt papæ,de relig.do.c.vno.§.j.& vlt.Itē casus Decret.vnicæ, de schisma. Itē vt mēdicātes possint acquirere noua loca,vel antiqua mutare.de exces.pla.c.vno.Itē vt agēs pœnitentiā vltra mare,ꝑ Decr.Felicis đ pœnis.possit īde redire,vt ibi ver. cū aūt.in cle.ꝙ īmutet̄ vel dispēset.Decre.vbi periculū,de elect. ne Romani.Itē ꝙ quis ꝓuideat ecclesię cathedrali carēti clero& populo Christiano,eo.tit.in plerisq;.Itē forma citatiōis,quæ habet̄ de iudi.dudū. Itē casus qui habet̄ de relig.domi.qa ꝯtingit.& ibi not.gl.per hanc.Itē solus papa reuocat & tēperat priuilegia ꝑ se data,de cen.c.j.alias ꝯcor.vide de re.iur.decet.in gl.fi.Aliquos ēt casus collige ꝑ gl.đ resc.si pp. ī gl.an legat⁹.& de cle.cupiētes.ī gl.ī hoc casu.&gl.seq.e.ti.indēnitatib.in prin.et in cle.e.ti.c.j.&ij. cle.de prob.literis.in 4.gl.Aliū casum collige ex quęstione,quā posui super regula,indultum.de re.iur.lib.vj.
e Secūdū Gof.¶in Sūma huius ti.ver.īgressus.B.&Ho.e.ti.c.j.in fi.
f Ex parte.¶De qua sumpta fuit Dec.2.e.ti.lib.6.vt no.in 1.gl.
g Patriarcha.¶Hoc j̄.temperat.

pedit, vt ff. de reg. iur. nō omne. 11. q. 1. alias aūt generaliter pœnas imponere, dispēsare, & alia facere potest: nisi inueniatur expressè, vel per probabilē cōsequentiam prohibitū: vt extr. de trā lact. c. fin. Audiui aliquos peritos dicentes, ꝙ sicut episcopus omnia pōt, quæ sibi non sunt expressè prohibita, ita & legatus, nec aliud pōt legatus quā episcopus. quorum dictū non approbo, vt
55 prædixi. †¶Quod aūt dixi, legatum posse ꝗcquid patriarcha pt. fallit in quibusdā casib⁹. Nā ille cōfert pallia, & facit ante se cruce ferri, vt extr. de priui. antiqua. legatus nō. Itē patriarcha Cōstātinop. de ponit epis. suos, & etiam Alexādrinus: quod legatus facere non pōt, vt s. ver. 17. Itē ad illos duos pōt omissis mediis appellari, vt 11. q. 1. si clericus. 22. distinct. reuocantes. 65. dist. mos antiquus. qđ in legato nō obtinet, secundū quosdā, vt s. §. superest. ver. illud aūt. Itē licet alij prælati baculo pastorali vtant, non
a tamen papa, vel eius legatus [a]: tū propter historiā, tū propter mysticā rationē, vt extr. de sacra vnctio. c. vnico. §. fi. Prohibet autē legatus sententiam delegati dñi papæ reuocare, vel relaxare, vel impedire: quanuis ipsam possit confirmare, & comprobare, vt §. superest. ver. itē is cui. s. ver. 26. ¶ Legatus quoq; de latere non pōt admittere postulationē alicuius in archiepiscopū, vt extr. de
56 vsu pal. nisi. †¶Sed nūquid poterit electū archiepiscopū cōfir-
b mare [b]? Videtur ꝙ sic: cū possit electionē de ipso factā examinare, vt s. d. §. superest. ver. sed qd dices. Nā & patriarcha hoc pōt, vt extr. de priuil. antiq. arg. tñ cōtra: extr. de elect. significasti. prope finē. Quicquid tñ sit de iure, bene facit, si abstineat, arg. præ. Dec. nisi. & 17. dist. huic sedi. & ar. extr. de elect. bonæ. j. vbi talia specialiter legato de latere ꝯmittuntur. De episcopo aūt dubiū nō est, quin illius electionē possit cōfirmare, & eū cōsecrare, vel facere cōsecrari. ar. in his, quæ no. in præ. vers. sed quid dices. quia quilibet metropol. hoc pōt in prouincia sua, vt extr. de elect. suffraganeis, & c. qđ sicut. §. præterea. Cōsulo tñ ꝙ abstineat. Nā ecclesia Ro. nō libenter alteri participat hunc honorē. Et sic seruari vide
57 mus, ꝓsertim in episcopis exēptis. s. eo. ver. 22. †¶Itē legatus nō dōt alienare sine speciali mādato rē ad sedē Apo. pertinentē. arg. ff. de off. proc. Cæsaris. l. j. nec donare. ff. de dona. filius. §. itē videa
c mus. extr. de do. c. ij. licet sit. arg. ꝯ. ff. de procur. l. procurator cui [c]. ¶Itē si sit in causa, quæ immediatè pertineat ad sedē Apost. fortè melius faciet, si abstineat, nec de ea sine speciali mādato diffiniat, vel cognoscat, arg. ff. de off. procon. l. nec quicquam. respō.
58 j. †¶Illud autem queritur, vtrum prælatus vel exemptus, qui ex iuramento tenetur singulis annis limina Apostolorum visitare, vt extr. de iureiur. ergo visitando legatum, securus erit? Respon. non. Limina enim Apostolorum ibi esse intelliguntur, vbi est papa, vt 94. distinct. legimus. prope fin. Apostoli enim illi sunt Petrus & Paulus, vt xij. q. ij. de viro. quorum papa est successor, vt extrà de homicidio. ꝓ humani. respons. j. libr. vj. & aliud est sedes Apost. & aliud eius legatus, vt s. §. nunc tractemus. versicul. j. sed nec legatus cōtra illius iuramētum sibi potest ad hoc terminum prorogare, vt s. ver. 24.

ADDITIONES.

a Legatus. ¶Sup. non episcopus.
b Confirmare. ¶Expeditū est quod potest, de elect. si abbatem. ij. respon. lib. v.
c Procurator cui. ¶Obstat primo dicto de alie. nunc ꝓximè de donatione, vide quod not. de off. vicarij. c. 2. in 4. gloss. lib. 6.

Legatus quando & vbi valeat suam iurisdictionem exercere.

SVMMARIVM.

1 *Legatus & confirmatus potest, etiam priusquā diœcesim ingrediatur, causas committere, exceptis hic expressis.*
2 *Præmittere debet legatus prius quàm decretam sibi prouinciam ingrediatur, edictum de suo aduentu, exemplo Christi, qui præcursorem habuit.*
3 *Legatus iurisdictionem suam exercere nō potest extra territorium prouinciæ sibi decretæ, quantum ad cognitionem vel diffinitionem causæ.*
4 *Beneficia conferre potest legatus, etiam extra decretā sibi prouinciā existens.*
5 *Potestas legati circa absolutionem excommunicatorum.*
6 *Intromittere se non potest legatus de sententiis ordinariorum suæ prouinciæ.*
7 *Dictum illud, quòd legatus de latere possit absoluere excommunicatum causa violentæ manus iniectionis in clericum, intelligitur de leui iniuria.*
8 *Iniuria grauis, atrox & enormis, quæ dicatur.*
9 *Legatus de latere nō solùm potest excōmunicatos absoluere, imò etiā absolutiab alpibus in casibus à iure concessis remittuntur ad eum, & remissis mandata iniungit, etiam si non sint de sua legatione.*
Legatus constitutus extra prouinciam sibi decretam existens, an poterit de cōsensu ordinarij ad cuius diœcesim transit, absoluere excōmunicatos propter violentam manuum iniectionem.
10 *Legatus an possit absoluere capientem se.*
Excommunicare an possit legatus extra prouinciam suam existens.
Excommunicatio causæ cognitionem requirit, sine qua ferenda non est.
11 *Legatus cōstitutus an possit absoluere subditos extra prouinciam delinquentes, qui reuersi petunt ab eo absolui.*
12 *Læso non tantùm verbalis satisfactio, verum etiam pecuniaria est facienda per lædentem. & no. casum in quo impeditus lædens absoluitur etiam à legato de latere.*
13 *Excōmunicare non potest legatus extra prouinciam existens, absque licētia diœcesani: & hoc dicit papa.*
Denunciator & pronunciator differunt.
14 *Delegati, qui ante egressum legati cœperunt vti iurisdictiōe, quomodo possint de causis cognoscere & excommunicare.*
15 *Legatus an poterit post egressum de prouincia intra annum exequi sententiā.*
16 *Iurisdictio legati prorogata, an expiret ipso reuocato, vbi etiā incœpit de causa cognoscere.*

7. §. Nunc dicamus, qñ & vbi suam iurisdictionem seu potestatem legatus valeat exercere. Et quidē postquam ingressus fuerit prouinciam sibi decretam: prius verò non, nisi infirmitate impediatur, & res vrgeat, ꝙ aliquam causam committat. Item etiam priusquam ingrediatur, voluntariam. sed non contentiosam iurisdictionem exercet: vt ff. de off. procons. l. j. & ij. respons. j. & l. obseruare. §. post hoc. & l. seq. Hodie tamen indistinctè licere videtur, vt causas committere possit: vt in Aut. col. ix. de collatoribus. §. ad hoc prohibemus. versi. antequam ve-
1 rò. in penul. col. †¶Idemq; dici potest secundum dñm meum, [a]
a & Goff. [b] de electo confirmato, & præsertim consecrato: vt s. pri
b us quā diœcesim ingrediatur, possit committere causas: excipitur tamen in prædictis legibus, vt nō possit demandari vltimum supplicium, vel membri abcissio: ergo nec secundum canones. clericorum depositio, vel perpetua amotio: Nam amotus dicitur abscindi: vt extr. de exces. præl. grauem, ext. de deci. quamuis. in fi. & dixi. j. de iuris. om. iu. versi. sed canones. Patet ergo ex præmissis, quòd legatus extra prouinciā sibi decretā existens potest causas in ea delegare: vt ff. de off. præ. vr. l. fin. qa hoc nō requirit causæ cognitionē. ff. de offic. procons. aliqñ. & l. solent. licet hoc ex imperio procedat: vt ext. de off. deleg. pastoralis. Et hoc olim tantū, quantum necessariam moram extra prouinciam faciebat: vt ibi. Hodie verò potest, etiam si voluntariam: vt in præd. versic. antequā verò. Quidā tñ dixerūt, ꝙ qñ post īgressum prouinciæ ex aliqua causa exit, animo tamen redeundi, committere potest iurisdōnem contentiosam: sed priusquam ad prouinciam peruenerit, non potest: vt in l. obseruare. §. pe. quia etiam ipse illā non habet, quo ad exercitium. Vnde quod non habet, committere non potest: vt extr. de don. inter virum & vxo. cap. nuper. j. quæ. vij. Daiberrum. Nec etiam potest cogere recipere renitentem: vt extr. de offic. ord. pastoralis. si tamen commiserit, & ingressus prouinciam ratum habuerit, quod fecit, valet tempore, & vi ratificationis tantùm: vt in præ. l. obseruare. §. fin. sed hodie potest in distinctè cōmittere etiam prius quàm prouinciam ingrediatur, vt dixi. In ipso quoque prouinciȩ, & cuiuslibet ciuitatis introitu debet legatus prouincialium mores seruare: vt in præallegata l. obseruare. §. ingressus. & eod. titul. l. si in aliam. & in Auth. col. 7.
2 de administratoribus. §. illud autem. 12. distin. illa. †¶Rectè autem faciet legatus, si prius quàm sibi decretam ingrediatur prouinciam, edictum de suo aduentu præmittat, significans quando ingressurus sit: exemplo Christi, qui Ioannē suum precursorē ꝓ-
c misit [c], vt corda hominū præpararet. Non tamē imprudenter appetat populares cursus, & mundanos honores: sed nec vltrò oblatos respuat iuxta decentiā sui status: quia & Christus super asi-
d nam taliter voluit honorari [d]: & præmissā denūciatione per eam partem prouinciæ ingrediatur, per quam alij legati consueuerūt ad instar proconsulis. Hæc omnia probantur in præalleg. l. obseruare. §. antequam. & §. seq. & §. rectè. & in præ. §. illud autem. & jurisdictionē suam impedientes potest excōmunicare: vt s. j. ver. sed nunquid. Legatus aūt egressus prouinciam, & reuocatus, licet sit priuatus quoad exercitiū imperij, quousq; tamē portas vrbis ingrediatur, imperium non deponit. qđ dic vt j. §. finitur. ver.
3 item quàm citò. †¶Et breuiter not. quòd legatus iurisdictionē suam

ADDITIONES.

a Secundū dominū meū. ¶In summa huius tit. §. quando. & Gof. in ver. itē legat⁹. & ita seruatur: dūmodo si promoti sunt ꝑ Apo. sedē satisfiat extraua. Bonifacij, ꝗ incipit, iniunctæ. scilicet quòd literæ promotionis exhibeātur: aliàs esset pœna administranti & illum recipientibus ad administrationem, vt ibi.
b Et Goffr. ¶In summa huius tit. post prin.
c Præmisit. ¶Matth. 3. Ioan. 1.
d Honorari. ¶Matth. 21. Ioan. 12.

ſuam exercere poteſt intra territorium prouinciæ ſibi decretæ: non extra quantum ad cognitionem vel diffinitionem cauſæ:vt extr.de offic.vicarij.c.penult.& ff.de iuſti.& iu.l.pen.ff.de iuriſdi. omn.iud.l.fin.extr.de offic.leg.nouit. Nam & ſi vltra centeſimū lapidem egreſſus eſt,notio præfecti vrbis non eſt:vt ff.de off.pręf. vrb.l.j.§.initio. Poteſt tamen cauſas extra ſuam prouinciam exi-
a ſtens delegare, vt ſ.Item poteſt iudicare [a] in aliena prouincia de conſenſu eius.cuius eſt ipſa prouincia.argu.extr.de fideiuſſ.conſtitutus.in fi.& de auctoritate & vſu pal.ex tuarum.in fin. extr.de inſtit.ex frequentibus querelis.per totum.3.quæſt.6. peregrina.
4 & c.ſequen.& iunge.j.verſ.ſed nunquid legatus.† ¶Poteſt etiā extra ſibi decretam prouinciam exiſtens beneficia conferre: vt
b extr.de conceſ.præben.poſt elect.in parte deciſa.ſecundū Ioan.[b] & extr.de app.qua fronte.Item ea quæ ſunt voluntariæ,nō contentioſæ iuriſdict.exercere poteſt extra prouinciā.ff. de offi.proconſul.l.ij.& l.obſeruare.vnde legatus de latere pōt de conſuetudine excōmunicatos propter manuū violentam iniectionem in clericos extra prouinciā exiſtens abſoluere:vt extr.de ſent.excōmunic.ad eminentiam.ext.de offi.leg.c.qd tranſlationē.alias aūt
5 non:vt eod.titul.excommunicatis.† ¶Circa poteſtatem autem abſoluendi ab excommunicatione plenius eſt notandum. Nam legatus de latere cardinalis in prouincia ſibi decreta exiſtens, poteſt ex officio legationis abſoluere delinquētes ibidem, ſiue ſint eius ſubditi, ſiue non: ſed aliunde veniant, & ibi occurrant, vel ad eum accedant : ſed & extra prouinciam exiſtens, ſiue ante ingreſſum:ſiue poſt egreſſum,prius tamen quam Romam ingrediatur:abſoluere poteſt, vndecunque veniant occurrentes. Legatus autem conſtitutus intra prouinciam ſibi decretam exiſtens, poteſt ſubditos ſuos abſoluere ratione domicilij & peccati, vel ratione peccati tantum:non dico ratione domicilij tantum,vt j. verſicu.illud etiam. Extra prouinciam exiſtens non poteſt abſoluere hos vel illos:quia priuatus factus eſt.ff.de off.præ.l.3.Cæterum legatus natus, nec extra prouinciam ſuam, nec intra illam poteſt aliquos abſoluere regulariter:niſi in illis caſibus,qui omnibus aliis epiſcopis ſunt conceſſi. Et hæc vera ſunt, niſi primo, ſecundo,vel tertio,amplius per ſpeciale priuilegium ſit conceſſum.extra.de priui.porrò.Hoc totum elicitur & probatur extra. eo.tit.excommunicatis.Et ſecundum hanc diſtinctionem intelligenda ſunt iura illa,eo.ti.c.2.& c.quod tranſlationem.& c.volētes.& extr.de ſen.exc.c.1.in fi.& c.ſi verò aliquis.in fin. & c.ſeq. & c.ea noſcitur.in fin.& cap.de his.in fi.& cap.ad eminentiam.& cap.quamuis.Patet ergo quòd poſtquam legatus de latere egreſſus eſt vrbem,ſemper donec reuerſus eſt ad illam,poteſt excommunicatos abſoluere:licet non habeat iuriſdictionem,niſi in prouincia ſibi decreta. Nam & proconſul ſtatim atque egreſſus eſt vrbem,ſemper donec reuerſus eſt ad illam, vbique inſignia proconſularia portat,licet iuriſdictionem non exerceat, niſi in prouincia ſibi decreta:vt ff.de off.procon.l.1.¶Quando autem dicitur legatum abſoluere poſſe, intellige de excommunicatione, quam quis incurrit propter violentam manuum iniectionem in clericum,ſeu in perſonam religioſam:vt in præd.concord.& 17.
6 q.4.ſi quis ſuadente.†Nam de ſententiis ordinariorum ſuæ prouinciæ ſe non poteſt intromittere, nec illas reuocare cauſæ cognitione,& ſecundum tramites iuris.ext.de ſen.excom.per tuas. de off.or.ad reprimendam.de off.deleg. cum contingat, ſed nec extra fines ſuæ legationis: vt j. dicam.quod intellige de ſententiis contra certam perſonam prolatis:ſecus autem eſt de ſententiis in forma conſtitutionis in genere promulgatis:puta, Statuimus quòd quicunque falſauerit chartam, vel luſerit ad taxillos, vel furtum fecerit, & huiuſmodi ſit excommunicatus. Cū enim talis ſententia potius iuris,quam hominis cenſenda ſit: argu. 24. q.1.c.2.extr.de ſenten.excom.à nobis.1.& de app.reprehenſibilis.reſpon.1.legati à talibus ſententiis paſſim abſoluunt.Nam etiam à ſententiis de iure ſcriptis abſoluunt: ex quo eis ſpecialiter
c non inhibetur, ext. de ſententia exc.nuper [c]. De ſententiis verò ordinariorū non ſuæ prouinciæ ſe nullatenus intromittat : ſiue cum cauſæ cognitione: ſiue intra ſuam prouinciam:vt in conco.
7 quæ ſunt j.ver.ſed nunquid pōt.† ¶ Quod etiam dixi legatū de latere,vel alium ab excommunicatione,quam quis propter violētam manuum iniectionem in eccleſiaſticā perſonam incurrit abſoluere poſſe,intelligendum eſt in leui iniuria:& ſic intelligēda ſunt iura prædicta: quo caſu epiſcopo interdicta eſt abſoluendi poteſtas:licet vbi eſt leuiſſima, epiſcopus abſoluere poteſt: vt extr.de ſent.excom.peruenit.& e.ti.in Decre.Inno.IIII.extraua-
d ganti,plectis [d].Si aūt iniuria atrox,grauis & enormis ſit dicit dominꝰ meus,ꝙ nullus legatus tūc abſoluere poſſit citra ſede Apoſtolicā,vel aliū ab ea ſpeciale ſuper hoc mandatū habentem,nec hoc trāſit in gñali legatiōe:vt in ꝯcor. poſitis.ſ.§.nūc oſtēdēdū. ver.legatꝰ igit.ibi:ſed & ſi aliqua. Imò qn̄ qs ſup hoc priuilegiat in gñe,vt i ſpecie ſemp talis iniuria excipi ꝯſueuit: vt patet extr.de ſen.exc.ſi vero alicuius.reſp.1.in fi.& c.peruenit.& c.cū illorum. §.j.& 2.& c.relatum.prope fi.& c.canonica.ergo ſecundum eum nec legato Apoſtolicæ ſedis hoc licet in hoc caſu ex generali legatione, niſi ſuper hoc poteſtatem receperit ſpecialem. Nam & poteſtas abſoluendi potius ei competit ex conſuetudine,quàm de iure:vt in præ.c.quod tranſlationem.& in hoc concordat Ioan.de Deo,dicens legatum abſoluere nō poſſe mutilatores, vel occiſores clericorum:vt in prędicto c.cùm illorum.& 23.quæſt. vlt.ſi quis membrorum. & arg.17.q.4.ſi quis ſuadente. ſecundū ſanum intellectum illius. arg.tamen contrà extr.qui cleri.vel vouē.c.j. vbi epiſcopus abſoluit eum, qui diaconū vulnerauit. Sed
8 dic, quòd ibi illud fecerit auctoritate Apoſtolica & non ſua. † ¶Quę aūt dicatur atrox,& enormis & grauis iniuria,colligitur in præ.Decre.perlectis.& c.cùm illorum.inſtit.de iniur. §.atrox.de pœ.diſt.j.aut facta.Hoc tamen præter homicidiū.& membri mutilationē committo diſcreti iudicis arbitrio. ext.de offi.deleg.de cauſis.& not.ſecundū papam in præ.c. cùm illorū.In hoc autem inſpiciendæ ſunt ꝯditiones perſonarū iniuriantis & iniuriā paſſę & modus,& cauſa illatæ iniuriæ,& populi ſcandalum:vt 29.diſt. ſciendum.extr.de tranſact.cap.fi.in fin.Dicunt aūt quidam,quòd ſanguinis effuſio,etiā ſi os capitis,vel brachij fractum fuerit,non poteſt dici quod hoc enormis iniuria, quòd inde non ſequitur mors,vel membri mutilatio:quòd ſatis puto quoad legati pote-
e ſtātē.arg.ff.de ædil.edict.l. ſi is cui dens.alij contrà [e]. Non ſolùm aūt poteſt legatus de latere excōmunicatos abſoluere:imò etiā abſoluti ab aliis in caſibus à iure cōceſſis remittuntur ad eum, ſi-
9 cut & ad Apoſtolicam ſedem:vt in præ Dec.ea noſcitur.† ¶Sed an tunc poterit mandata iniungere illis, qui non ſunt de ſua legatione, qui ſic abſoluti remittuntur ad eum videtur ꝙ ſic : quia cū poſſit eos abſoluere & per conſequens eis mādare:ergo multò fortius abſolutis poterit mādatū facere.arg.l.di.accedens.ibi, & in hoc tuæ fraternitatis,&c.C.de epiſcop.& cleri. Auth.interdicimus.& hoc quidam tenent. Alij dicunt,quòd ex quo abſoluti ſunt,cum amplius nō ſint in periculo,non remittuntur niſi ad papam,vel ad propriū legatum,ſi in illa prouincia aliquis ſit legatus. Quod enim legatus poſſit extra prouinciā ſibi decretam abſoluere,hoc inductum eſt propter periculum moræ:& mandata dare eſt acceſſorium abſolutioni. Quanuis ergo ea dare poſſit acceſſoriè,non tamen principaliter poterit. Prius tamen dictum be-
f nignius eſt:& ſatis per præd. Decret.ea noſcitur comprobatur [f]. Et ſunt hæc in arg.quòd legatus non poteſt diſpenſare cum illis, quos abſoluit ſuper irregularitate, quam adminiſtrando in ſuis officiis contraxerunt.quod dic vt j.§.conſequenter.verſ.quid ſi. ¶ Sed nunquid legatus cōſtitutus extra prouinciā ſibi decretam exiſtens,poterit de conſenſu ordinarij,ad cuius diœceſim tranſit ibi abſoluere excommunicatos propter violentam manuum iniectionem? Videtur quòd non.cùm enim ipſe ordinarius hoc nō poſſit:vt extr.de ſentent.excōmunic.peruenit.non poterit alteri dare licentiam hoc faciendi:vt i.q.ii. Daibertū.extra.de donat. inter vi.& vxo.nuper.Quidam tn̄ dicunt, ꝙ poteſt: nam de conſenſu illius poteſt ibi pro tribunali ſedere,& cōtentioſam iuriſdictionē exercere.arg.extr.de app. Rom.& de foro cōp.Romana. lib.vj.& ſ.ver.& breuiter.Quod ſatis admitti poteſt in ſubditis ſuis.Si enim poteſt ordinarius ei concedere, quòd ibi ſubditos ſuos iudicet & illum ſuum vicarium facere:multò fortius concedere poteſt de ſubditis ipſius legati.Melius tamen facit legatus,ſi extra ſuam prouinciā hoc non faciat: vt iij. q.vj.peregrina.& ſi ſuis terminis ſit contentus.extr.de ſepul.c.1.24. quæſt.3.transferunt.
10 † ¶Sed quæritur, vtrū legatꝰ poſſit abſoluere capientē ſe? Io.no. xciiij.diſt.

ADDITIONES.

a Iudicare. ¶ Inter ſubditos ꝯſentientes: quia extra territoriū, &c. de conſti.c.2.lib.6.& ſic eſt in epis, ſaluo quod habetur in cle.de foro competen.quāuis.& vide quod ibi not.in §.eiſdē.in j.gl.Adde,an legatus in trāſitu poſſit dare mandatum Apoſtolicū abſoluto ab epo in caſu neceſſitatis,quemadmodū & abſoluere.Vide do.Abb.Sicu.in c.ea noſcitur.extr.de ſent.excom.

b Secundū Ioan. ¶Cuius dictum ponit G.eo.tit.nouit.ante fi.

c Nuper. ¶ Ad prædicta facit, qd ſcripſi de inſtit. ex frequentibus. in fin.& de præb.graue.in fi.

d Perlectis. ¶Quam hodie nō habemus:& omnino vide qd ſcripſi in præ.Decr.peruenit.ſuper gl. Adde tu,ꝙ Ab.Sicu.tenet, ꝙ legatꝰ poſſit abſoluere in huiuſmodi caſu,in quacūq; leſione ēt enormi.in c.ad eminentiam.et in c.quod de his. extr.de ſent. excom.

e Alij contrà. ¶Vide quæ ſcripſi de ſent.excom.ad eminentiam.

f Comprobatur. ¶Vt ibi ſcripſi in vlt.gl.licet hæc opinio ſit benignior:tn̄ contraria verior. Nec ob.dec.eos.de ſen.exc.lib.6.cùm tex.ibi nō dicat abſolutū adire debere eū qui abſoluere poterat: ſed eum,qui abſoluere debeat vt ibi dixi.

xciiij.dist.c.2.quòd sic:vt extrà.de sent.excõicat.ad eminentiam. arg.tamen contrà: quia non debet esse iudex in propria iniuria.
a 23.q.1.c.j.& 3.q.v.quia suspecti.resp.j. [a] ¶Sed nũquid potest legatus extra prouinciã existens excommunicare? Dic ꝙ non: vt extr.de offic.legat.nouit.quia excommunicatio causæ cognitionem requirit,sine qua ferenda non est:vt ij.q.j.nemo.& 11.quę. 3.nemo episcoporum. Vnde ferenda est à iudice pro tribunali sedente:vt 2.q.3.c.si quem pœnituerit.§.si quis,3.quæst.3.c.induciæ.§.spacium.ver.à iudice. Sedere autem pro tribunali non potest in alterius prouincia,nec ibi aliquid disponere:vt in præd.ca. peregrina.11.quæst.1.si quisquã.& ca.peruenit.extr.de paroch. nullus.ix.quæst.ij.episcopum.21.dist.deniq;.ff.de off.de bon.authorit.iudi.pos.cùm vnus.§.pen. Alij dicunt contrà:vt 11.qu.3.
b si episcopus fortè [b]. sicut Apostolus excommunicauit Corin-
c thium absentem.ext. de app.cum sit Romana.in fin.xj.q.iij.audi. ix.q.iij.c.fi.& hoc põt verum esse secundum dominummeum [c]. in notoriis,in quib.causæ cognitio nõ requirit̃.vt in prox.conc.
11 & extr.de iureiur.ad nostrã.iij.de fil.presbyter.quoniã.† ¶Illud etiã quæritur vtrũ legatus cõstitutus possit absoluere subditos suos, qui extra prouinciã suam deliquerunt: nunc verò ad illam reuersi,ab eo petunt absolui.Et videtur ꝙ nõ,cũ nequeat absoluere suos subditos extra prouinciam suam existentes,nec infra illam aliunde venientes:vt in præ.Decret.excommunicatis.argu. contrà:quia eius subditi sunt,& in sua prouincia absolui petunt:
d vt in eadem Decre. Super hoc dixit dominus meus [d], quòd non potest:nam talis potest iudicari aliunde veniens,cùm ratione delicti factus sit de foro eius,in cuius iurisdictione deliquit:vt extr. de foro cõpe.cùm cõtingat.& c.fin.C.vbi de cri.agi oportet.Authen.qua in prouincia.C.vbi sena. vel cla.l.j.iij. quæst.vi c.j.& ab illo potest excommunicari:vt extr.de rap.cap. primo. Hæc solutio probatur extra de sentent.excommunicat. officij.Quod euidentius apparet,si ponas duos legatos eiusdem generis, & subditus vnius in alterius prouincia delinquat.Nam indubitanter is in cuius prouincia delinquit,absoluere poterit. Et hac etiam ratione dici potest, quòd aliundè veniens, & in sua prouincia delinquens poterit per eum absolui: vt ff.de offic.præsid.l.iij. versicul. habet. Alij verò dicunt, quòd potest absoluere suos prouinciales extra suam prouinciam delinquentes.argument. decimasexta. quæst.prima.cap.placuit.j.Vnde secundum eos vnus legatus absoluere poterit ratione domicilij,alius verò ratione delicti:secundum ea quæ not.in præ.cap. placuit. sed secundum dominũ
e meum [e] non est hæc mens Apostolica.extra.eod.volentes.quia sic fines prouinciarum confunderentur:quod esse non debet:vt dixi. 11.quæst. 1.peruenit.& extra.de paroch. super eod. argum. tamen contrà, quòd in præmisso casu vnus non possit sine reli-
f quo absoluere.extrà.de sentent. excommunic.cum illorum [f].†
12 ¶Quid si læsus legato de latere cardinali extra fines legationis occurrit,dicens,Domine non debetis hunc absoluere, nisi satisfactione præmissa:offero libellum: peto tantùm pro iniuria mihi irrogata. Nam non solùm verbalis, verùm etiam pecuniaria est satisfactio facienda; vt probatur extrà, de sentent. excommuni.parochianos.& c.ea noscitur.17.q.4.si quis deinceps,nec teneor,nec volo sibi remittere satisfactionem:vt legitur &not. xc.distinctio.si quis contristatus.Quid faciet legatus?Non enim potest extra prouinciam sibi decretam causam hanc diffinire,neque ius dicere.ff.de iurisdictione omnium iudi.l.fina.Super hoc
g dicit dominus me⁹ [g],quòd debet scribere ordinario,vt iure suo hoc audiat, & diffiniat vice legati, excommunicatum absoluat, vel si periculum sit in mora,statim illum absoluat:vt ext.de senten.excomm.sacro.Et mandabit illi,vt ad arbitrium ordinarij satisfaciat:alioquin in eandem excommunicationem illum reducat: sic enim curia seruat. Quid si legatus existens in ꝓuincia sua aliquem excommunicauit: nunquid postquam est illam egressus,poterit illum absoluere? Dic quòd non. Nam exeundo prouinciam priuatus est dignitate.ff.de off.præsi. l.iij. & statim expirat eius iurisdictio.extr.de offic.legat.nouit.& cap.fina.absolutio enim causæ cognitionem requirit,vt dixi.quod verum est,quando exit prouinciam reuocatus, & animo non redeundi: aliàs secus.Non enim videtur diuertisse,qui incontinenti reuertitur:vt
13 j.§.proximo,vers.ij.Papa dixit,quod † si legatus exit,etiam non animo deserendi legationem, non tamen poterit extra prouinciam existens excommunicare sine licentia episcopi diœcesani: sed cum illa sic:vt s.versicul. sed nunquid potest. & versicul. sed nunquid legatus.Potest tamen absoluere,vbi suum errorem recognoscit sine causæ cognitione,propter periculum excommunicationis.argumen.extr.de sentent.excommunic.sacro.§.si verò iudex.Si autem aliquem denunciasset excommunicatum propter violẽtam manuum iniectionem, potest bene egressus prouinciam illum denunciare.Nam denunciatio non ligat.extrà.de appel.pastoralis.& de senten. excommunic. cùm non ab homine.& c.sequen. denunciator enim non est pronunciator, sed est latæ sententiæ declarator.extr.de elect.venerabilem.§.obiectio-
h ni.de app.nouit [h].ff.de test.hæredes.in fin.extr. de testi.cogend.
14 præterea.§.fi.† ¶Delegati autem ab eo post eius ingressum possunt excommunicare, & absoluere, & de causis cognoscere, si cœperunt ante egressum illius vti iurisdictione.extr.de offic.ordin.c.fi.ab eis appellabitur ad papam, vel ad successorem illius legati. Causam verò à se inchoatam non finiet legatus post egressum,sed successor, ipsius vel papa,qui intelligitur eius successor ex quo alium non dat.ff.de iudiciis.mortuo.extr.de eo.qui mit.
15 in pos.cùm venissent.extrà.de offic.ordin.pastoralis. † ¶Sed an poterit legat⁹ post egressum de prouincia intra annum exequi suam sententiam?respon.non, secundum præmissa: nec est contra.extrà,de offi.deleg. quærenti.quæ loquitur in delegato.legatus autem ordinarius est:vt suprà,§.superest. versic. quid de sententia. Alij autem dicunt idem iuris esse in delegato,& in legato argument.in præ.Decret.pastoralis. §.j. quòd videlicet vterque post sententiam retineat iurisdictionem intra annum quod non
i puto [i]:quia legatus exeundo prouinciam sibi deputatam animo non redeundi, nullam retinet iurisdictionem, imò fit priuatus, vt dixi.Dominus meus dicit,quòd ordinarius potest exequi sententiam legati, de qua nullum est dubium:& coram eo proponi poterit actio iudicati.argum.ext.de off.leg.c.j.& de off.ord.ca.si-
16 gnificauit.de foro cõpet.postulasti.ff.de re iudi.à diuo. † ¶Sed pone.ꝙ non subditi,videlicet de aliena prouincia,super quæstione.quæ inter eos vertitur iurisdictionem legati in se prorogant, & legatus incipit de illa cognoscere: nunquid eo reuocato talis iurisdictio prorogata expirat?Idem etiam quæri potest de episcopo,cuius iurisdictio prorogata est:si ipse postmodum ad aliam ecclesiam transferatur.Et videtur ꝙ duret iurisdictio prorogata ex quo incœpit ea vti priusquam ordinaria finiretur.arg.extr. de offic.deleg.gratum.& c.licet.potius enim videtur fuisse electa persona,quæ superest, quàm iurisdictio,quæ defecit.arg.extr.de offic.leg.c.j.& de offi.deleg.c.fin.§.his autem.ad si.extr. de arbit.ex parte.§.fin.& c.à nobis.extrà.de test.requisisti.ff.de leg.iij.si quis concubinam.§. penul.arg. contrà: quia iurisdictio ordinaria erat principalis:prorogata verò accessoria.Perempta igitur ordinaria videtur perimi subrogata.ff.de regul.iur.cùm principalem.extr. de electio.qualiter.ad fin.& de fide instru.inter dilectos. §. cæterùm.in fi.Ad hoc facit j.q.j.cùm Paulus.lxviij.dist.quorum vices. in fi.xxv.q.ij.c.fi.extr.de app.cùm cessante.cùm concor. ff.de pu. si ergo.§.idem ait:si ædibus emptis.de vsufr.si à Titio,ad fin.Pro & contrà etiam facit ff.eo.item si fundi. §.huic vicinus.ff.de ver. obl.l.inter stipulantem.§.sacram. ¶Super hoc no.dñs meus ex-
k tr.de offic.leg.nouit [k].ꝙ iurisdictio dignitatis prorogata,suppresso proprio nomine legati, vel episcopi, omnino expirat quantũ ad personam iudicis prorogati:ille enim ad successorem transmisit:vt extr.de offi.ord.pastoralis.§.j. prope fin. Si autem fuit proprium nomẽ eius expressum: tunc videtur ꝙ eum iurisdictio sequitur prorogata.arg.ff.quib.mo.vsusf.amit.quid tamen. j.resp. nisi propter crimen vel aliam causam famosam remotus sit,quæ ipsum ad iudicandum inhabilem reddit:vt iij.q.vij.iudicet.extra. de rescrip.sciscitatus.Sed contra hoc vltimum membrum facit, quia prorogari non potuit iurisdictio proprio nomine expresso tacita dignitate:quia non tanquam Petrus, vel Martinus iurisdictionem habet,sed solum ratione dignitatis, & priuato tum consensus eum iudicem non facit,qui nulli preest iurisdictioni:vt ff. de iud.

ADDITIONES.

a Respon.j.¶Delegato cardinali,tene q̃d dicit dec. Felicis.de pœnis.libr.vj.& de non cardinali tamẽ epo,tene quod habes in cle. de pœnis.si quis suadente. in neutro istorum obstat contrarium quia cũ null⁹ absoluatur,nisi hoc petat.xj.q.iij.plerũq;. & c.cùm aliquis.de eo qui dux.in ma.significasti petens p eũ absolui.ꝯsentit eũ esse iudicem.& sic cessat suspicio. de re iu.inter.cum conc.

b Fortè.¶Ad hoc capitulũ & rationẽ sequentem,respõde vt scripsi in decre.præ.nouit.super gl.j.

c Secundum Dominũ meũ.¶Eo.tit.nouit.vt ibi scripsi.super j.gl.

d Dixit dominus meus.¶in Summa eodem.tit.§.pen.

e Secundum dominum meum.¶in Summa eo.ti.§.pen.

f Illorũ.¶§.si verò.sed de religiosis loquit̃,q fortius adstringũtur abbati, quam prouincialis legato. Item vide quod ibi dixi post Host.super secunda gl.

g Dicit dñs meus.¶Qui hoc not.eo.tit.officij.lib.vj.& vide quod ibi scripsi super glo.tria genera.

h Nouit.¶Item scripsi hoc eodem tit.nouit.super fin.primæ glos. secundum Goffr. Iac.& Host.

i Non puto.¶Idem Inno.vt scripsi eod.tit nouit. super prima gl. vbi etiam inuenies id,quod sequitur.

k Nouit.Vbi vide in gl.quid sit.

de iud.l.j.& ij.in prin.extrà.de foro cõpet.significasti.C.de iu.om. iud.priuatorum.De hoc ĩ.cõpe.iud.aditio.§.j.ver.qd si duo. Vltimò nota,ꝙ legatus in plurib. prouinciis pt causas vnius prouinciæ in alia tractare:vt extrà.de offi.leg.nouit.

Potestas legati,seu eius iurisdictio qualiter finiatur.

SVMMARIVM.

1 *Legatus à principe,si exierit,non debet absque speciali mandato redire.*
2 *Legatus generalis missus ad aliquam prouinciam,si papa moritur eo exercente iurisdictionem,an vlterius poterit de causis cognoscere.*
3 *Concessio papæ de puniendo abusores literarum Apostolicarum,an expiret moriente papa.*
4 *Legatus non est admittendus absque literis legationis,nec cum alio signo missus,tanquam legatus est habendus.*
5 *Vacante sede Apostolica,an cœtus cardinalium reuocare possit legatos à papa. Minor aliquando reuocat factum maioris.*
6 *Legatus de latere si facit constitutionem de non recipiendo beneficium ecclesiasticum,nisi cum residentia sub pœna excommunicationis,an contrà faciens teneatur:vide casum Metropolitani.*
7 *Princeps mittens posteriorem legatum ad aliquã prouinciam,non videtur prohibere priorem.*
8 *Legato præterito debetur reuerentia in memoriam pristinæ dignitatis.*

8.§.Finitur aũt legati iurisdictio quatuor modis principaliter.¶Primò tempore, quando videlicet ad tempus datus est.ar.ff.de arbit.si cùm dies.§.si intra diem.& extrà. de offi.dele.c.de causis.¶Secundò reuocatione,ex quo videlicet reuocatus,vel alio modo prouinciam egreditur non reuersus. ff. de offi.præsi.l.iij.§.j.respon.j.extrà.de offi.leg.nouit.& c.fi.ff.de iudiciis,iudicium soluitur.& tunc finit̃ legatio quoad se, sed non iurisdictio in causis cœptis per alios,quibus eas delegauit:& intellige causas cœptas esse per solum citationis edictũ:vt extrà.de offi.
a leg.gratum.C.de liti.Authen.litigiosa[a].Causas autem inchoatas ꝑ se,vel per auditores curiæ suę perficere nequit,postquam reuocatus vel egressus est:cum desinat esse legatus,& factus sit priuatus. ar.ff.de suspe.tu.l.hęc enim.ar.tamen quòd etiam egressus retinet iurisdictionem,licet eã exercere non possit.s̃.§.superest.versi. sed pone quod iura.& seq.sed si egreditur:vt statim reuertatur, iurisdictio intermittitur,ñ finitur.Et secundum hoc intellige.ff.de offi.præfect.vrb.l.fi.& extrà.de offi.leg.c.fi.&c.excõmunicatis. Nec enim videt̃ egressus,qui statim reuersurus est.ff.de diuor.l.diuortiũ.quæ est de pœn.dist.i.& ff.de in rẽ verso.l.si pro patre.§.si nouissimi.& extrà.de ver.sig.nã & ego.s̃.§.superest. versi. sed quid si secundus.Superflua ergo videtur indulgentia,quam quidã legati obtinent:vt si contigerit eos propter aliquam causam exire prouinciam suam,reuersi ad illam possint hoc nõ obstante legatiõis officium exercere.argum.tamen quòd sit necessaria,in qua etiam
1 nota.suprà.§.superest.ver.item præses.†Sed si vocatus à principe exierit, non debet absq; speciali mandato redire.Quid ergo si legatus reuocatus fortè,vel ob aliam causam , prouinciam egreditur animo non redeundi:sed audita morte papæ potius vult in loco pascuæ manere,quàm ad sedem Apostolicam redire:nunquid poterit ad prouinciam redire,& ibi legationis officium reassumere?Responsio patet ex præmissis,quòd non:nam egrediendo illã animo non redeundi , priuatus est dignitate & exercitio iurisdictionis.ff.de offi.præsi.l.iij.suprà.§.nunc dicamus.ver. quid si legatus.vel dic vt suprà.§.superest.ad fi.ver.sed pone quod iura. & sequen.¶Tertiò , ex quo aliquod negotium retulit ad Apostolicã sedem,quoad illud negotium eius iurisdictio est finita:vt s̃.§. nũc ostendendum.ver. xxxiij.vbi etiam alij modi ponuntur.¶Quartò morte ipsius legati,vel illius,qui eum misit:& hoc quando personalis est legatio,secundum dominum meum,extrà.de præsumpt. mandata.non tamẽ,quoad causas cœptas:vt in præ.Decr.gratum & eo.ti.relatum.quia quoad illas remanet legatio,non obstante morte mittentis:si autem ratione dignitatis competit legatio,
2 tũc morte alterius non expirat,vt extrà.de offi.leg.c j.† Pone ergo,ꝙ legatus generalis missus est ad aliquam prouinciam, eo ibi exercente iurisdictionem,papa moritur:quæritur vtrum vlterius poterit de causis cognoscere,per app.vel per simplicẽ querelam? Et videtur ex præmissis,quòd non.Super hoc no.Ioan.de Deo in
b quæst.suis[b]. quòd poterit, ex quo in vniuersum incœpit vti sua iurisdictione:sicut aliàs dicitur in iudice dele.in cuius commissio ne continetur clausula illa,quidam alij & rebus aliis. quia si quoad expressa viuente mandatore perpetuatur iurisdictio: & quoad contenta sub prædictis clausulis intelligitur esse perpetuata: vt legitur & no.extrà.de rescr.pastoralis.Goffr. autem nota.in summa sua,eod.titu.id quod do. meus.suprà.versi.prox.dixit,quòd videlicet morte mandatoris expirat legationis officium, nisi quo ad causas cœptas.Papa verò not.extrà.de offic.lega.licet.quòd iurisdictio legatorum Apostolicæ sedis,& etiam aliorum durat etiam post mortem eius,qui eum misit:& hoc puto simpliciter verum esse:& sic seruari videmus,arg. extrà.de in integ.resti.tamen ex literis.prope prin.ibi:officium legationis denuò,&c.secundum qd̃ dictio illa denuò,determinat verbum illud commisit,quod ibi sequitur.Et enim legatus Apostolicæ sedis,vt patet in omnibus iuribus de hac materia loquentibus,& illa nũquam moritur, vt xij. q.ij.liberti.ij.Hoc hodie expeditum est per constit. Clementis pa
c pæ IIII.eod.ti.ex parte[c].vbi dicitur,quòd legatus ordinarius est sicut & proconsul,& alij prouinciarum rectores: vnde non expi-
d rat obitu mandatoris.Idem etiam videtur secundum Vincen[d].in quolibet cui causarum vniuersitas ĩ genere commissa est,vt morte mandatoris eius iurisdictio non expiret: vt ff.de iur.om.iudi. &
3 quia.¶Sunt†hæc in argum.ad quæstionem illam,de qua peritos dubitare vidi:si papa concessit alicui,quòd possit punire in sua diœcesi,vel prouincia abusores literarum Apostolicarum : vtrum mortuo ipso papa concessio huiusmodi expiret?Et sunt in arg.ꝙ non.Ad idem extrà.de conces.præben.quia cunctis. quod indubitatum est quoad causas cœptas:vt s̃.ar.contrà.ĩ.§.videndum.ver-
e quid si is cui[e].Sed quid si papa mittens legatũ prius moritur , quã legatus intret prouinniam sibi decretam?Videtur ꝙ expiret lega-
f tio:ar.ff.de off.proconsul.l.iiij.§.fin.quod verum.credo[f].arg.tñ ĩ.
4 extrà.de ele.in causis.§.fi.extrà.de offi.de leg.gratum. † Sed pone de facto,papa de consilio fratrũ suorum misit legatum ad partes vltra marinas,& in Franciã,signo crucis ei dato: de legatiõe tamẽ transmarina nulla litera facta fuit.Dum intrasset regnũ Francię,& cœpisset vti legationis officio,prædicando crucem,homines cruce signando,& aliis modis,mortuus est papa:quæritur,vtrum saltem quoad terrã vltramarinam,legatio expiret? Et videtur quòd sic:quia quo ad illam res est integra.extrà.de off.del. gratum.& c. relatum.& c.licet.instit.man.§.rectè.& quia sine litera delegationis non est admittendus tanquam legatus:vt s̃.§. superest. versic. quid si legati.& ver.sed nunquid sufficit.argum.contrà,quia non est res integra,cùm iam legatus sit cruce signatus,& se præparauerit ad transfretandum.C.de in inoffi.test.si pater.ff.de cond. causa data.si pecuniam.& l.dedi. Legatio enim Franciæ,qua vsus est, ꝑparatoria est ad aliam.arg.ff.de procur. l. ad rem mobilem. & l.ad legatum.vel ei connexa.argu.ff.de neg.gest.eum actum.ff.de mino.etiam si patre.§.j.Hinc est,quòd legatus in pluribus prouinciis negotia vnius prouinciæ potest in alia tractare: vt extrà.de offic. leg.nouit.Præterea hoc non videtur simplex mandatum,sed potius iussio siue præceptum,quod etiam re integra non expirat:vt in Auth.coll,ix.vt nulli iud.§.ad hoc verò iubemus.§. si verò etiã præcepta.Et hanc sententiam dominus meus amplectitur:vt no.
g in præ.Decre.rum ex literis g.†¶Sed nũquid sede Apostolica va
5 cante,cœtus cardinalium potest reuocare legatũ à papa missum? Videtur ꝙ nõ.arg.extrà.de ma.& obe.cùm inferior. ff.de mino.l. minor magistratus.Cùm enim à papa de cõsilio cardinalium missus fuerit,necesse est,quòd ab omnibus reuocetur,ar. extrà.de regulis iur.c.j.ff.de pac.ab emptione.Expectetur ergo successor: vt extrà.ne se.va.c.j.ar.contrà.extrà.de ma.& obe.his quæ.& c.cùm
h olim.super hoc no.dominus meus[h], ꝙ reuocare potest ex magna & euidenti causa non aliter.Bene enim reuocat aliquando mi
i nor factũ maioris.l.dist.accedens[i].Item aduentu legati maximæ auctoritatis,cæteri suspẽdunt̃.extra.c. volẽtes. ergo multò forti⁹ aduentu papæ:vt extrà.de priui.antiqua.§.dñicæ.De quo dic plenè,vt s̃.§.supest.ver.illud est.& ver. seq. Itẽ quã citò portã Romæ ingreditur,imperium deponit,& non prius:sicut nec proconsul. ff.de offic.proconsul.l.fi.j.respon.non tamen imperare potest,nisi in prouincia sibi decreta,quantum ad exercitium. vt eod. titu.l. j.& fin.Nam extra prouinciam existens & reuocatus,priuatus est, quoad

ADDITIONES.

a Litigiosa.¶Fuit quæstio disputata , quid si citatio prius fuit commissa,sed pòst facta.quam posui eo.ti.c.vlt.in vlt.gl.
b Quæstionibus suis.¶Lib.j.q.ij.
c Ex parte.¶Quam habes,quo ad mentem.eo.ti.c.ij.lib.vj,
d Secundum Vincen.¶eo.tit.relatum.
e Is cui.¶Vide quod ibi dicam.
f Credo.¶Contrarium no.e.ti.c.fi.lib.vj.in gl. pen. contraria autẽ, quæ sequuntur inducit ad id,quòd res non erat integra.
g Literis.¶Ibi scripsi super verbo,denuò.
h Nota Dominus meus.¶vbi s̃.
i Accedẽs.¶Hodie nõ possunt, ꝑ cle.de ele.ne Romani.ver.irritũ.

quoad exercitium imperij: vt s. versi. quid ergo. Vidi tamen dominum Rodulphum bonæ memoriæ. Alban. episcopum de legatione Apuliæ redeuntem, cùm intraret ciuitatem Viterbiensem, vbi dñs papa Clemens erat erat præsens, per vias, & vicos populo benedicere: cùm tamen ibi Roma sit, vbi papa est: vt xciij. dist. legim' prope fin. sed illud fit de consuetudine, vel mandato domini papæ potius, quàm de iure. Quamuis autem prædictis modis finiat legatio, statuta tamen per legatum facta perpetuò durant. s. §. re-
6 stat. ver. potest etiam. † ¶ Sed pone, legatus de latere facit constitutionem, quòd nullus reciperet beneficium ecclesiasticum, nisi ibi faceret residentiã personalem: alioquin dans & recipiens ipso facto esset excommunicatus: constitutio tamen non fuit in scriptis redacta: processu temporis, postquam legatus exiuit prouinciam, metropolitanus eiusdem prouinciæ fecit se eligi in canonicum cuiusdam ecclesiæ contra constitutionem legati: quæritur vtrum sit excommunicatus? Ioann. de Deo notat in quæstionibus
a suis[a], quòd sic: si is audiuit vel aliquo modo sciuit cõstitutionem
b promulgatam fuisse. extrà. de post. præla. c. j.[b] ar. contrà: quia sententia excommunicationis ferenda non est sine scriptis: extrà. de treu. & pa. c. j. extra de senten. excom. c. cùm medicinalis. respon. j. Item episcopi & superiores non incurrunt sententiam suspensionis generaliter prolatam, nisi expressim in sententia nominẽtur: secus in excommunicatione. extr. de senten. excom. c. quia periculosum. lib. vj. ¶ Sed nunquid legatus de latere, seu etiam constitutus, potest renunciare legationi, & recedere de prouincia sibi cõmissa & redire sine licentia illum mittentis? Respon. non. ff. de ori. iu. l. ij. §. & cùm placuisset. Nam & legatus Cæsaris abdicando se ñ amittit imperium: vt ff. de off. præsi. l. pen. & ar. in concor. positis, s. §. nunc ostendendũ. ver. xxj. & vj. q. iij. deniq;. xvij. q. vij. Gonsaldus. imò punitur voluntariè deserens: vt ff. de legationibus. l. j. vnde quidam legati ad cautelam indulgentiam obtinent, vt peractis
c negociis sibi impositis[c] possint redire alia licentia non petita, iux-
d illud[d], Tempus est vt reuertar ad eum, qui me misit. † ¶ In summa
7 notandum, quòd princeps mittendo posteriorem legatum ad aliquam prouinciam, non videtur prohibuisse priorem. ar. xxv. q. ij.
e in Galliarum. prope fin.[e] & argu. ff. de leg. l. ij. §. cessatio sicut aliàs simile contigit in duobus tutoribus: vt C. de testa. tu. l. ij. Secus autem est in procuratore: vt ff. de proc. si quis cum procuratorio. §. fi. & extr. eo. ti. non iniustè. Ad idem extr. de offi. deleg. pastoralis. §. præterea. sed nec legatus reuocatus deponit imperium, & officiũ legationis: nisi velit prius, quòd ei substitutus prouinciam ingrediatur: vt ff. de off. procon. meminisse. respõ. j. ff. de off. præfe. Aug.
8 l. vnica. † ¶ Item nota quòd ei, qui semel fuit legatus, semper reuerentia debetur in memoriam pristinæ dignitatis. hinc est quòd eum, qui prouinciæ gubernaculis comes primi ordinis esse meruit vicariæ dignitatis, post depositã administrationem priuilegio frui oportet: vt C. de comitibus q prouinciam regunt. l. vnica. lib. xij. cum suis concor. & ar. extr. de foro compe. ex parte. in fi. & de episcopo qui resig. episc. ca. j. de transl. inter. Nec est omittendum, ꝙ defuncto vel reuocato legato, successor eius in legatione, vel dominus papa tenetur beneficiare & remunerare seruitores & socios legati, quos ille non remunerauit. arg. ff. de off. asses. diem. vbi dicitur, diem functo legato Cæsaris, salarium comitibus residui temporis debetur. & ar. xij. q. ij. hæc huius placiti. & ca. quicunque suffragio. & c. seq. Et iunge hic quod no. s. §. nunc dicamus. ver. qd si legatus. & seq.

ADDITIONES.

a Suis. ¶ Lib. j. q. iij.
b c. j. ¶ Hanc quæstionem plenè videas super regula, nemo põt. de reg. iur. lib. vj. & ibi in fin. respondetur ad sequens primum contrarium; secundum non ob. vt ibi in contrario no. in gl. secus.
c Impositis. ¶ Quandoque limitatur tempus: puta post annum. & sic habuit dominus Tornacen.
d Illud. ¶ Tobiæ xij. ad fin.
e Prope fi. ¶ Vbi idem no. Io.

¶ Bald. de Legato.

LEGATVS potest punire eos, qui in eum vel suam familiã delinquũt, in §. legatus. ver. sed nunqd. G. quid quasi honor papæ legato, seu proconsuli eius debetur: & non aliter creditur iudicaturus pro luce suæ sapientiæ. l. j. ff. de off. præfe. preto. Vide de hoc in l. fundi. per Barr. Item quia iste non habet superiorem nisi principem, quẽ adire difficile est, cum procul mittantur. Item isti non habẽt tẽpus determinatũ: & ideo pro ppetuis sunt habendi. ff. de excusa. tuto. l. iurisperito. Secus in præside prouinciæ, qui eligitur ad tempus taxatum. ff. de iurisd. om. iud. in l. qui iurisdictioni. ff. de off. præsi. l. senatusconsulto. cum sim. Econtrà si sua familia delīqt possunt eã punire, si sunt perpetui officiales. Sec' in tẽporalib. ff. de pœnis. l. si quis fortè. §. si quos. nã qui dicit quòd possit cõdemnare, dicit quòd possit absoluere. Sed hoc est incõueniens: quia esset fortè minus gratiosum. Bal. ¶ Legatus non potest ordinem iudiciorum immutare, in §. superest. ver. sed nunquid. G. procedendo vel cõmittendo. vide j. eo. ver. potest legatus. statuendo tic. l. j. ff. de fer. Potest ad legatũ papæ appellari, omissis mediis. ver. illud aũt. G. ¶ Quando legatus facit illud quod non est de natura legationis cõmissæ, sed est de speciali priuilegio suæ personæ, vt de dispensando, vel similia: oportet quòd appareat hoc sibi fuisse cõcessum p tenorẽ literarũ dñi papæ. in ver. ꝯsulo. Igitur sufficit, ꝙ in literis cardinalium tenor papalis ꝯcessionis inserat. ar. ff. de admin. tut. l. chirographis. in prin. j. e. §. ver. creditur quoq;. G. ¶ Potest legatus perpetua statuta facere in prouincia sibi decr. ver. pone etiã G. Potest etiam perpetuò inhabilitare culpa suggerente. Sed ex mero animi motu, & extra ordinem, durante sua legatione duntaxat. ver. sed nunquid potest. G. vide s. e. §. ij. & j. e. §. penult. De re ꝯfirmata per papam inferior non cognoscit sine speciali mandato: vt no. c. fi. de consue. lib. vj. in nouella. Quam potestatem habet legatus circa interdicta. ver. vtrum legatus. & ver. seq. G. Legati debẽt sequi stylum curiæ: qa stylus fundatur super iure, vel iuris ĩterpretatione. e. §. ver. vlt. consulo. ¶ Vnus legatus factũ alterius prędecessoris etiã minoris auctoritatis prosequitur, & exeqt. ver. sed an secundus. G. ¶ Legatus ante ingressum prouinciæ, nil mãdare pt, si est ibi alius legatus: ver. sed iste. G. ¶ Licet legatus de vna prouincia vadat ad aliam, in qua habet eandem legationem: tñ potest negotia vnius prouinciæ in alia tractare & iudicare. ver. item quid si iste. G. ¶ An legatus possit beneficia conferre, vel suæ collatiõi reseruare, & de eius auctoritate receptis, & qui potiores in præbẽdis habeantur. §. nunc tractemus. G. ¶ Papa est ipsa sedes Apostolica, nõ dico personã Vrbani: sed ipsas dignitas sibi annexa: reseruata autem collationi sedis, si pertinent ad legatũ de latere. ver. sed nunquid potest. G. vide j. e. §. sibi. ¶ Auctoritate legati potest rũpi numerus ẽt, iuramento taxatus. G. quoad robur receptionis, non quoad excusationem periurij, etiam si papa confirmauit taxationem. Et addit nõ valere, si ꝯ fiat. ver. sed & si. G. Nam Decretum ꝯfirmatiõis in fauorem eorum appositum, habetur pro priuilegio, cui pt renunciari. ar. no. C. de test. l. omnium. no. B. ¶ An processus legati expiret, expirante legatione: ver. curiales. G. ¶ In literis bñficialibus nomine consuetudinis præscripta tantũ significat: vt no. in c. vlt. de consuet. in cle. Consuetudo, q̃ dat alicui præbendam, videtur sibi dare licentiam possidendi: vt no. in d. c. vlti. de consue. in clemẽ. Inhibitio habet vim suspensionis: & ideo ordinarius interĩ nõ confert. e. §. ver. fin. G. De constitutione execrabili, quæ est odiosa, & non habet locum nisi in casibus ibi expressis. e. §. ver. ille. G. ¶ Quæcunq; sunt reseruata papæ vel sedi, sunt interdicta legato, & sunt expressa, vt in §. nunc ostendendum. G. ¶ Legatus potest vnire ecclesias inferiores eiusdẽ diœcesis. & diuersarum, sine præiudicio iuris episcopalis. versi. verò. G. ¶ Clausula, Supplentes de plenitudine potestatis, excludit defectus solennitatis, non inhabilitatis, vel natiuitatis, vel alios naturales defectus. ver. & nota ꝙ si clausula. Quod est no. dignum. ¶ Legatus potest omnia, quæ possunt episcopi, patriarchæ, & cæteri de iure & consuetudine: tñ multũ ardua non debet inconsulto principe determinare: licet ñ sint per casum legis papæ reseruata. ver. legatus generaliter. G. hęc enim quæ sunt quasi paria, reseruata per similitudinem, pro reseruatis habentur. Nota ergo, quòd prælati tenent seruare bonas cõsuetudines locorũ. ff. de offi. proconsul. l. obseruare. & l. fin aũt. Bal. ¶ Vbi est papa, ibi sunt limina Apostolorũ. ver. illud aũt. G. s. quodam intellectu. ff. de reli. l. ossa. vide s. in §. papa. Bal. ¶ Quod legati possunt absoluere. in §. nunc dicamus. ver. breuiter. & multis vers. seq. G. ¶ Vtrum sicut vnus potest condemnare ratione originis vel domicilij, alius ratione delicti: vt l. j. C. vbi de crimine agi oportet. ita econtrà absoluere. ver. illud etiam quæritur. §. nunc dicam' & sentit quòd non. G. ¶ Verbum sum, es, est, significat originem, indefinitè prolatũ. C. de excusa. tutorum. l. testamento. not. ¶ An iurisdictio prorogata in legatis expiret vna cum legatione? versi. sed pone, quod subditi. G. ff. de capi. dimi. l. tutelas. Cy. ¶ Legatus est ordinarius, & non expirat eius iurisdictio per mortem papæ: sicut nec episcoporum iurisdictio, vel præsidum. Sed quid de singulari commissione facta episcopo de aliquo reseruato papæ: an in hoc est ordinarius? quod credo, si commissio esset facta dignitati: secus si personæ. §. finitur. vers. sed pone. Sed si ista cõmissio esset facta ñ habẽti territoriũ, iste eẽt delegat' sm Iac. Bu. ¶ Sed qd si ꝯmissio discrepat à iure cõi ĩ ordinẽ pcedendi: puta ꝯmittit̃ epo cã suorũ subditorũ, q̃ erat ordinaria, vt sũmarie cognoscat, & fine debito decidat: dic ꝙ in cognoscẽdo erit delegat' sed ĩ iudicãdo erit ordinarius: quia quãtũ ad processum, discrepat mãdatũ à iure cõi: sed ñ quãtũ ad sñiam, sm Iac. Bu. ff. de procur. l. qui procuratorem vnde à processu appellatur ad papam, à sententia autem ad metropolita

tropolitanū, secundum Iac. Butri. Ego dico eū in totū eē delegatū, nec diuerso iure cēseri debet. ff. de iustitia & iure. l. i⁹ ciuile. qđ ibi not. per gl. & d. l. qui procuratorem dat. arg. ff. de vsuca. l. cum qui ædes. & optimè ꝓbatur per no. in c. licet. de offic. ordin. p Innocen. & alios doctores: vbi habet̃ quæstio, si in nullo adiiciat̃ iurisdictioni ordinariæ, ꝙ remanet ille, cui est facta commissio, ordinarius: qa nō videtur cōmissio noua, sed iurisdictionis excitatio. Ex quo apparet. ꝙ si aliquid adiiciatur, sicut in casu nostro, videlicet ꝙ procedat summariè, quod non poterat vigore iurisdictiōis ordinariæ, ꝙ erit delegatus, non ordinarius. Nec obst. ꝙ cōmissio videatur in parte discrepare, videlicet in mō procedendi, & quo ad hoc sit delegatus, & quoad sententiam remanet ordinarius: qa in proposito non est verū. Nam iurisdictio qualificata in mō procedēdi alterat naturā iurisdōnis ordinariæ, etiā in proposito quo ad totū processum, & etiā quoad sententiam: cùm ipsa sit de processu. tex. est & no. doc. in c. qm̄ contra. de proba. & actorum appellatione cōprehenditur. not. gl. ff de iure fisci. l. in fraudē §. sed neque. in fi. gl. propriæ. Non debet igitur aliud dici de ꝓcessu, & aliud de sententia. in totū igit̃ erit delegatus. Bal. An scriptura sit de esse constitutionis legati, sentit ꝙ non etiā si cōtineat sententiā excōicationis. ver. sed pone. le. G. Per missionē secundi legati primus nō ĩtelligit̃ tacitè reuocari. ver. in summa. G. arg. C. de offic. præfecti vrbis. l. j.

De Dispensatione. Rubrica.

PRAEMISIMVS, quæ circa forum contentiosum ad legati pertinent officium: nunc autem dicendum est, quæ sit illi in dispensando potestas. Verùm quia materia de dispensationibus vtilis est & frequens, & tam legatis, quàm aliis prælatis est oportuna plurimum, super qua dubia oriri vidimus infinita, & sapientes plurimum adinuicem discrepare: idcirco super ea quædam noua & vtili doctrina planè
a ac p̄ enè præuidimus disputare [a], dicentes primò, Quid sit dispensatio, vnde originem habuit, & quare fiat. Quot sint genera seu species dispensationum, Quid sit irregularitas, & quid iuris de ea sit, De dispensatione episcoporū, De dispensatione legati Apostolicæ sedis, De dispēsatione dñi papæ, De dispensatione abbatis & principis, & quarundam aliarum personarum, Qualiter & quando sit dispensatio facienda, Quid iuris sit de dispensatione super beneficiorū pluralitate: & quis sit dispēsationis effect⁹. His
b igitur ita sparsis. ea per ordinem prosequamur [b].

ADDITIONES.

a Disputare. ¶Ioānes de Deo ꝯposuerat super hoc libellū, tractās ĩ eo de xiii. dispēsationib⁹, Diuina papali, Legatorū, Patriarcharū Archiepiscoporū, Episcoporū, Abbatū, Presbyterorū, Regū vel Principū, Procerū & Nobiliū, Patrum, Maritorum, Amicorum & Sociorum.
b Prosequamur. ¶Sciēdū est, ꝙ Host. in summa sub rubrica de pœni. posuit rubricellam de dispensationibus, ex qua auctor primū §. sumpsit, tamen aliquibus additis. Prius etiam tractauerat hoc Ray. lib. iij.

Dispensatio quid sit, & vnde originem habuit, & quare fiat?

SVMMARIVM.

1 *Regulæ tres circa materiam dispensationis summopere notandæ.*
2 *Casus maiores adulterio, in quib. episcopus potest dispensare.*
3 *Rigor & seueritas, ius & æquitas & dispensatio differunt.*
4 *Aequitas est media inter rigorem & dispensationem, siue misericordiam.*
5 *Dispensati an sit ius.*

a 1. §. Dispensatio [a] est prouida iuris cōmunis relaxatio vtilitate siue necessitate pensata. Vel sic: Dispensatio est rigoris iuris, per eū, ad quē spectat, canonicè facta relaxatio. Vtraq; diffinitio colligit̃ j. q. vij. requisitis. §. nisi rigor. & c. se. & ĩ. §. genera. Quandoq; tamē dispensatio impropriè
b sumitur pro iuris declaratione: vt extrà. de iureiur. Quintauallis [b]. ¶Vocat̃ aūt dispēsatio vuln⁹, quæ ius vulnerat: vt xxiiij. ipsa pietas. circa fin. vocat̃ etiā misericordia. ĩ. versi. sed nunquid. ibi: ego dico. & ĩ §. fi. in fi. ideo dixi, prouida. Nam prouida deliberatione est in dispensationib. ꝓcedendū: vt extrà. de trāsa. c. fin. Alioquin potius dissipatio, quā dispensatio est dicenda. Ad quod accedit,
c quia dñs non vult simul effundi opes, sed dispensati [c]: vt lxxxvj.
d dist. nō satis. circa medium [d]. † ¶Circa quod tres regulæ sunt notandę. ¶Prima est, ꝙ peccans mortaliter post baptismum promoueri non potest: vt xxv. dist. primum. xlviij. dist. quoniam. l. distin. illud. j. quęst. vij. si quis omnem. ¶Secunda, quòd promotus post suam promotionem mortaliter peccans deiicitur, siue deponitur. l. dist. qui semel. & ca. si episcopus. & c. si post ordinationem. lxxxj. distin. diaconus. ¶Tertia est, quia depositus ab ordine non restituitur. l. distinct. capit. j. & ij. & c. peruenit. & c. postquam. Hæ tres regulæ colligi possunt, l. distin. vt constitueretur. ¶Vbicunque autem mitius agitur, quàm dictæ tres regulæ dicant: dispensatio dici potest. quod prosequere, prout no. l. distinct. in summa. Et scias, quod contra duas primas regulas, possunt episcopi dispensare in adulterio, & in minoribus criminibus adulterio: sed in maioribus illo non nisi in casibus à iure expressis: vt extra. de
2 iudiciis. at si clerici. † Exprimuntur enim quidam casus maiores adulterio, in quibus potest episcopus dispensare: vt in hæresi. l. distinct. presbyteros. in sacrilegio. e. dist. si quis presbyter. in matrimonio contrahendo quandoque, xxxiij. quæst. ij. antiqui. & quandoque in simonia, & in homicidio, & schismate, & in quibusdam aliis: vt ĩ. §. nunc de episcoporum. Vel potest dici quòd præ. cap. presbyteros. hodie non habet locum: quia hæretici hodie incarcerantur: vt extrà. de hær. c. pen. Item præall. c. si quis presbyter. non obstat: quia illud sacrilegium, de quo ibi dicitur non est maius, imò minus crimen adulterio: & sic de aliis. Contra tertiam verò regulam solus papa dispensare potest: vt ĩ. §. nunc ostē
3 dendum. versic. nono. †Notandum est autem, quòd aliud est rigor siue seueritas, aliud ius, aliud æquitas, & aliud dispensatio. De his omnibus habetur extrà. de transact. c. fin. Rigor est districtio iuris siue excessus & austeritas iuris scripta, aliquando ad terrorem: vt patet in accusatore clerici: in probatione deficiente, cui denegatur communio, etiam in fine vitæ suæ: vt ij. quæstion. iij. si quis episcopum, & in eo qui nominauit præsbyterum in testamento tutorem filio suo, pro quo non est orandum: vt lxxxviij. distinct. neque. Ad idem facit j. quæst. vij. qui in qualibet. & quan
e doque seueritas appellatur: vt l. dist. vt constitueretur [e]. ix. quæst. j. c. iij. in fi. ij. q. v. quanto. xxiij. q. iiij. c. non potest. §. precepta. extrà de sent. excom. super eo. Sed rigor iste seruandus non est: nisi vbi timetur exemplum mali: vt xlv. dist. sed illud. & extrà. de transac. c. fina. ¶Quandoque tamen rigor est idem quod subtilitas iuris: vt extrà. de resti. spo. in literis. & c. sæpe. extrà. de præben. tuæ. extrà. de appel. interposita. §. fin. Item rigor dicitur disciplina: vt xlv. distinct. disciplina. in princip. Item dicitur iustitia, vt c. distinct. o. omnis qui. & cap. vera. Et scias quòd quandoque rigor inducitur contra naturalem æquitatem ex causa pro bono publico: & quādoque etiam sine causa, & sine ratione. & hoc solum pro ratione sufficit, quòd ita scriptum est. ff. qui, & à qui. ma. lib. non fi. pro spexerit, vj. quæst. iij. scriptum. quia alia ratio reddi non potest: vt ff. de legi. & se. consul. l. non omnium. xxiij. q. iiij. Nabuchodonosor. in prin. & de hoc extr. de rescrip. si quando. Hoc prosequere, & exemplifica prout not. j. distinct. ius generale. & ff. de iusti. & iur. l. antepenult. ¶Ius autem est ars boni & æqui, cuius quis merito nos sacerdotes appellat, id est, sacrorum præceptorum mini
4 stros. ff. de iusti. & iur. l. j. §. ius. †¶AEquitas verò est media inter rigorem & dispensationem, siue misericordiam. C. de iudiciis. placuit. xxxiiij. dist. fraternitatis. extrà. de translat. c. fin. Interpretari autem an ius scriptum sit æquum, vel iniquum, solius principis est. C. de leg. & consti. l. j. Aequitas ita describitur à Cypriano. AEquitas est iustitia dulcore misericordæ temperata. Vel dic quòd æquitas est motus rationabilis regens misericordiam & rigorem. xlv. dist. disciplina. & c. & qui emendat. & ca. vera. quia rigor est mansuetudine temperandus: vt ext. de pur. ca. cum in iuuentute. Hec autem est æquitas illa, quam iudex semper præ oculis debet habere: vt ff. de eo quod certo loco. qđ si Ephesi. in fin. & extr. vt eccle. benefi. vt nostrum. in princ. in parte decisa. & de transac. c. fi. xxvj. q. vlt. allegant. Quid sit dispensatio. ĩ. est dictum, & illa vtendum non est, nisi necessitas vel vtilitas id exposcat: vt
5 ĩ. c. §. genera. † ¶Sed nunquid dispensatio est ius? dicunt quidā ꝙsic: sed tali iure, superior vti potest: inferior verò illud petere n̄ potest: vt ĩ. §. genera. Alij, vt H. & M. dicunt contrà. argum. j. q. vij. exig

ADDITIONES.

a Dispensatio.)
b Quintauallis. ¶Verbū dispēsationis ibi n̄ est, nec erat in antiqua aliqualiter. facit Decr. & si Christus. eo. tit. in fi. & qđ ibi no. in vlt. gl. sed magis ꝓpriè facit Decr. ij. de tornea. q̄ alleg. ĩ. ver. pen in fi.
c Dispēsari. ¶id est, distribui. Sic etiā ponitur xliij. dist. dispensatio.
d Mediū. ¶Quomodo dispensatio ꝯ ius cōe, & ꝙ si super ratione fundatur, possit eē rationabilis, plenè scripsi de præb. multa. in fi.
e Constituerer̃. ¶Et ibi no. hæc materia in gl. hic habes. & xlv. dist. disciplina. in gl. sed qualiter. j. q. vij. dispensationes, & c. exigunt.

a exigunt[a]. & ea. si quis omne. nam in dulgentia non est regula: vt xxxiij. q. ij. interfectores. ergo nulla dispensatio est ius: quia regula est canõ, seu ius: vt iij. dist. canon. & c. regula. Itẽ aliud est ordo legitimus, & aliud vsurpatio, id est, dispensatio: vt j. q. vij. quod ꝓ remedio. Tertij dicunt, ꝙ secũdũ qđ est in dispensante, nõ est ius, sed potestas à iure permissa, & quędã actio: sed secundũ qđ est in eo, in quo dispensatũ est, ius priuatũ est, nõ commune, & est quędã passio. Ad hoc extr. de fil. presby. ex tuæ & in præ. c. interfectores. & ea. q. in adolescentia. xxxj. q. j. hac ratione. xxxij. q. vij. Apostolus. in fi. ext. de præb. cùm iamdudum. in fi. Ego dico. quòd ibi dispẽsatio debita est: vt j. §. genera. tunc est ius: cũ sit executio iustitiæ. ff. de iusti. & iur. l. j. respon. j. Si verò est prohibita, tunc non est ius, sed dispensatio iuris. Si autem sit permissa, tunc nõ est ius, sed misericordia, vt in præ. c. allegãt. & xlv. dist. disciplina. in prin. & c. omnis qui. ix. q. j. ordinationes. ver. quamuis. & j. q. vij. is qui. siue compassio: vt ea dist. vera. Quandoque tamen dispensatio ponitur pro iure: vt extr. de tornea. c. ij. ¶ Vbicunq; aũt iudex debitas pœnas, & à iure statutas relaxat, semper dispensare videtur multa enim ex officio suo facere potest, ad quę de rigore non tenetur. ff. de iudic. non quicquid. ij. q. iij. c. si quem. §. notandum. in princ. Ad idem. xxviij. q. j. iam nunc. & c. si enim. Minor quandoque mitigat pœnam à superiore inflictam: vt l. di. accedens. xxxij

b q. ij. latorem. C. de epis. & cleri. Auth. interdicimus[b].

ADDITIONES.

a Exigũt. ¶ Vbi de hoc. Adde tu, an dispẽsatio sit ius, q̃ voluit notabiliter Arch. ĩ c. vt ꝯstitueret̃. l. di. vbi ipse sequit̃ hũc. & bñ declarat. & adde ꝙ dispẽsatio respectu superioris est volũtatis, nõ aũt necessitatis, secundum Phili. in c. j. de æta. & qualitate, libro vj.

b Interdicimus. ¶ Vide qđ dixi s. §. nũc ostẽdendũ. sup ver. xxvj. ĩ fi.

SVMMARIVM.

1 *Dispensationis remedium vnde deductum.*

2 *Dispensatio Dei cum Adam & Eua.*

3 *Dispensationis aliquot species è sacris literis sumptæ.*

4 *Rationem reddere de misericordia melius est, quàm de seueritate.*

a 1 2. §. Originem autem[a] traxit † dispensationis remediũ ab eo, qui ex sola misericordia & dispẽsatione vniuersa creauit, & ea homini subiecit: vt ff. de vsu. in pecudũ. in fi. institut. de rerum diuisione. §. in pecudũ. & lxxvij. dist. huius. xxiij. q. vij. quod autem. in fi. vnde Psalmus viij. Omnia subiecisti sub pedib. eius. & c. quẽ de limo terræ ad imaginẽ suam creauit. xxxiii. q. v. hæc imago. † ¶ Itẽ ipse dispensauit cũ Adã & Eua

2 transgressoribus, & post pœnitentiam dimisit illis peccatum. de pœnit. dist. j. serpens. & c. sicut primi. de pœnit. dist. iij. Romanos. & c. Adam. aliàs est ver. de pœnit. dist. iij. Iudas. & de pœnit. dist. v.

3 c. j. † ¶ Item ex dispensatione saluauit Noe & filios eius, cũ vnus illorum, scilicet Cham, reprobus esset: vt xxiiij. qu. j. quia ex sola. & c. quoniã vetus. ij. q. vij. sententia Cham. ¶ Item dispensatione liberauit Abrahã à Chaldæis: vt xxxv. q. j. c. fi. ¶ Item ex indulgentia liberauit Lot de Sodoma. ij. q. j. Deus. xiiij. distin. quod ait. quia perit sæpe iustus ꝓ impio. xxiiij. q. j. non turbatur. de consecra. dis. j. in sancta. j. q. iiij. c. ecclesia. §. item ex peccato Achor. Item eundẽ liberauit ex indulgentia de captiuitate gentilium. xxij. q. v. dicat. ¶ Item ex dispensatione liberauit Iacob de manu Esau: xxij. q. ij. §. fina. & Moysem de multis periculis. de pœnit. distinction. j. §. vt cognouer. §. opponitur. & filios Israel de fornace ferrea. xvj. q. iij. porrò. & de Babylonica captiuitate. de pœniten. dist. j. prædixerat. † ¶ Item dispensauit Deus cũ humano genere, quando mi

4 sit filium suum, vt nos redimeret. viij. q. j. in scripturis. vij. quæ. ij. cùm redemptor. & in præ. cap. porrò. qui etiam quotidie nobiscum dispensat: vt de pœnit. dist. v. c. ij. & in Psalmis, miserere mei secundum. & c. ¶ Non est igitur mirum, si homines cum hominibus dispensent; quia omnis ei⁹ actio, nostra debet esse instructio xij. quæstione prima. exemplum. & vbi dominus est largus dispẽ

5 sator non debet famulus esse auarus. † Quia melius est de misericordia, quàm de seueritate reddere rationẽ. xxvj. q. vlti. allegant. xliij. dis. dispensatio. xxxiii. di. vsqueadeò. Misericordia enim communis est vsus. lxxxvj. distin. non satis. ad fin. extrà. de regulis iur. estote misericordes. Defectus nostri temporis, quibus non solũ merita, sed etiam corpora defecerunt, antiquam canonum non patitur manere censuram: vt xxxiiij. distinct. fraternitatis. vnde & misericordia temperanda est: vt s. §. proxi. versicu. æquitas. Vnde Augusti. Imple Christiane iudex pij patris officium: sic succense, ne iniquitatis memineris, vt in peccatorum atrocitatibus non exerceas vlciscendi libidinem: sed peccatorum vulneribus curandi adhibeas voluntatem. xxiiij. quæst. v. c. j.

ADDITIONES.

a Originem autem. ¶ Hunc §. vsq; ad ver. nõ est igitur. habuit à Io. de Deo. vbi. s.

Dispensationum species quot sint.

SVMMARIVM.

1 *Dispensatio an possit fieri ex causa probabili.*

2 *Dispensare tenetur prælatus in aliquibus casibus, ne detrahatur seueritati. Episcopatus debetur meliori de ecclesia.*

3 *Dispensatio prohibita est, vbi nõ potest fieri sine decoloratione status ecclesiæ.*

4 *Dispensari potest, vbicunque à iure conceditur.*

5 *Dispensatio permissa quæ.*

3. §. Genera autem Dispensationum sunt hæc. Nam est alia debita, alia ꝓhibita, alia cõcessa, alia per

a missa[a]. Debita est, vbi multorum strages iacet, & de scandalo timetur. l. dis. vt cõstitueretur. extr. de cle. exc. mi. latores. xlv. distinctio. licet. j. quæst. vij. dispensationes. xj. quæstione iij. plerunque xxiij. quæstio. prima, noli. in fine. Multitudo enim dispensationẽ inducit, extr. de transactio. cap. fin. ix. quæst. j. c. iij. in fin. & not. extrà. de tempor. ordin. cap. ij. & est scandalum, vt not. extr. de temp. ordin. ad aures. & de præscript. nihil. Item debita est ratione temporis, vel personæ, vel pietatis, vel necessitatis, vel vtilitatis ecclesiæ, vel euentus rei. Hæc enim dispensationem inducunt, vt probatur sigillatim per ordinem prima quæstione vij. §. nisi rigor. & capitulis sequen. vsque ad §. ecce quibus. c. requisitis. in capitu. si quis episcopus. extr. de præben. exposuisti. extra. de æta. & qualit. tua. & cap. indecorum. & cap. quæris. vij. quæstione j. scias. xiiij. distinctio. sicut. extr. de concessio. præben. cum nostris. ad fin. Item quandoque est debita post peractam pœnitentiam: vt j. de resti-

1 tutio. in integrum. §. secundo, versic. in summa. † ¶ Sed nunquid ex causa probabili potest & debet fieri dispensatio? Alan. dixit quòd sic, argumen. lvij. distinctio. ca. vnico. Ioan. contrà. Nec obstant præd. c. quia ibi, si postea fides eius appareat probabilis, abo letur irregularitas præsumpta: & promouetur de iure communi. & breuiter vbicunque persona, res & locus eam exigit, debita est. xxix. distinct. c. j. & ij. l. distinctio. domino sancto. versicul. præcipiunt. & versicul. necesse sit. & cap. considerandum. Vnde & dispensare est diuersa discretè pensare: & in animo, vtrum relaxatio iuris expediat, versare, argum. xliij. dist. dispensatio. & xxxiiij. distinct. vsqueadeò. Cùm enim dispensatio sit quædam misericordia, certum est quòd quilibet debet esse misericors: vt lxxxvj. distin. non satis. prope finem. l. distinction. ponderet. ad fi. xxvj. q. vlt. allegant. ¶ Item fit quandoq; dispensatio ratione ętatis: vt extr. de senten. excommunic. c. fin. vbi de hoc xxiij. quæst. ij. in adolescentia. 34. distinct. fraternitatis. ¶ Item quandoq; quia timetur maius scandalum: vt 35. quæst. iij. quod scripsi. argu. contrà. extr.

b de regulis iuris. capit. iij.[b] detrahendum est enim seueritati, & c. l. dist. vt ꝯstitueretur. & vbi multorum strages iacet, detrahendum est seueritati: vt ix. quæst. j. ordinationes. in fin. extr. de senten. excommunic. super eod. in fi. Quandoque etiam propter futurum bonum: vt quando dispensatur cùm hæreticis, vt alij facilius re-

2 uertantur. xiij. quæst. iiij. ipsa pietas. † ¶ Licet autem ex prædictis causis debita sit, & etiam peccet prælatus non dispensando tunc vt argum. ij. quæst. v. quanto. in fi. & l. dist. domino sancto. versic. ergo ita est. & j. quæstio. vii. exigunt. tamen subditus non potest eam petere, nisi fortè supplicando. sic & meliori de ecclesia debetur episcopatus: vt viij. quæst. j. licet. & extr. de offic. custod. cap. ij. nec tamen eum petere potest: vt ea. quæst. in scripturis. & i. quæst. vij. sicut is. Exemplum etiam patet in concorditer postulato, cui fit gratia, si admittatur, cùm superior ad hoc non teneatur: & iniuria, si repellatur. Quod dic prout not. extr. de postu. præla. cap. penulti. Sicut & panis, quem auarus detinet, est egentium: illi tamẽ nullam habent actionem ad illum petendũ: vt legitur & no. xlvij. dist. sicut hi. Nunquid ergo tenetur episcopus ex debito cum criminoso post peractam pœnitentiam dispensare. argu. ex præmissis quòd sic. ar. tamen contrà, ext. de iudiciis. at si clerici. §. de adul

c teriis. vbi dicitur potest episcopus[c], & c. Sed dic quod debet de bono & æquo: vt j. q. vij. exigũt. vbi de hoc. & extr. de trãs. c. fi. vbi dicit̃, poteris ꝓut videris expedire: & si nolit, põt subditus adire superio

ADDITIONES.

a Alia permissa. ¶ De his breuiter Hosti. vbi s. §. ij. & scripsi post eũ de renun. nisi cùm pridem. §. personæ. super verbo, potest.

b c. iij. ¶ Solue, vt ibi not. in gloss. ij. cum suis remis.

c Episcopus. ¶ Et vide quod ibi dixi super illo verbo. & de tempo. ordin. ex tenore. super gloss. ij.

periorem, vt eum compellat.ar.ext.de iure pa.nullus. quod ñ pla
a cet: quia nemo cogitur facere beneficium, vt x. q. ij. præcariæ ᵃ†
3 ¶Prohibita autem est, vbi non pt fieri sine decolaratione status
ecclesiæ: & vbicunq; non subest iusta causa dispensandi: vt prima,
quæst. vij. & si illa. & capitu. tali. extrà. de election. innotuit. §. mul-
cta. & §. final. In quibus autem casibus sit prohibita, not. j̃. §. nunc
4 breuiter. & §. seq. §. nunc de episcoporum. & ver. prohibetur.† ¶
Concessa est, vbicunque à iure conceditur. quod dic vt suprà. §.
nunc ostendamus. & in præ. §. consequenter. & §. nunc de episco
5 porum. & j̃. §. sunt quoq;.† ¶Permissa autem dici potest in casu:
puta si quis aliquo accusante conuictus est sacra vasa, vel aliam rẽ
ecclesiæ subripuisse. hunc enim poterit episcopus etiam fortè ad-
uersario contradicente dispensare. Sic potest intelligi l. dist. si quis
b presbyter ᵇ. De hac dicitur, permittimus, quòd volentes præcipi-
mus: vt xxxj. q. j. hac ratione. Permittitur enim aliquid, vt peius e-
uitetur: vt extr. de sponsalibus. c. ij. quod vocatur comparatiua per
missio, siue tolerantia, vt extr. de præben. cùm iam dudum. in fine.
quod tamen permittitur, non iubetur: vt xxxij. q. vij. Apostolus. in
fi. sed quod permittitur, durat: vt ff. quod cuiusq; vniuer. nomi. Itẽ
eorum. §. penul. de hac. legitur extr. de fil. presbyter. l. literas. & de
cor. vi. c. j. Et no. quòd tribus modis dicitur aliquid permitti: quod
dic vt no. iij. dist. omnis autem. Sunt & alia dispensationum gene-
ra: prout no. j̃. de sententia. §. vt autem. ver. postremò. Potest & ali
ter distingui: nam dispensatio alia volũtaria, quam solus princeps
facere potest: vt in præalleg. §. nunc breuiter. ver. & no. Alia. ratio
nabilis & necessaria, quam episcopus interponere potest: vt infrà
c dicetur ᶜ.

ADDITIONES.

a Precariæ. ¶Facit ad materiam, quod scripsi, ne cleri. vel mo. ca. ij. lib. vj. super ver. prælato.

b Quis presbyter. ¶Vide j̃. de aboli. §. j. ver. sed cum. s̃.

c Dicetur. ¶Host. in Summa de fil. presbyt. in fin. ponit tertiam speciem, s. de rationabili, non necessaria: quæ fit propter prærogatiuã meritorum. de præben. de mul. in fi.

Irregularitas quid sit, & quid iuris de ea sit.

SVMMARIVM.

1 *Irregularitas prouenit ex facto, seu crimine, vel aliqua notabili inobedientia, præsertim aduersus Apostolicam sedem.*
2 *Irregularis dicitur ab in, quod est sine, & regula: quia sit contra regulam ecclesiæ natus, vel ob iniquitatem extra eam positus.*
3 *Papa dispensare potest in omnib. irregularitatibus.*
Irregularitas inducta est à iure diuino.
4 *Sacramentorum defectus, an irregularitatem inducat.*
Hortator viduitatis esse non potest, qui coniugia frequentauit.
5 *Irregularitates temporales, & non perpetuæ, erant in veteri Testamento, vt in eo, qui propter tactum morticinij eijciebatur extra castra.*
6 *Bigamia est triplex, s. vera, similitudinaria, & interpretatiua.*
7 *Cupidus vsurarius, & turpis lucri sectator, sunt irregulares.*
Percussio dupliciter consideratur.
8 *Beatus Petrus an fuit irregularis, cùm auriculam seruo pontificis abscidit.*
9 *Litigiosus quomodo irregularitatem incurrat, cuiuscunque status existat.*
Clericus non debet interesse, vbi vindicta sanguinis exercetur.
10 *Iudex, officialis, miles, aduocatus, & qui talia susceperũt officia, non tamen sunt ea executi, an dici possint irregulares.*
11 *Exercens artem chirurgiæ, si propter imperitiam vel negligentiam mors sequatur, censetur irregularis.*
12 *Extrahens sagittam, vel aliud à cuiusdam corpore, propter quod citius moritur an sit irregularis.*
Clericis chirurgiæ officium prohiberi.
13 *Custodiens infirmum, si imperitè & contra consilium medici det ei vinum, vel aliud, vnde sequatur mors irregularis est.*
Irregularitas diuersimodè & in multis casib. notatur.
14 *Accedens ad monasterium causa pœnitentiæ ibi agendæ pro quocunque delicto irregularis habetur.*
15 *Casus impedientes promouendos, vel deiicientes iam promotos, & qui pœnam depositionis merentur, irregularitatem inducunt.*
16 *Irregulares sunt, qui per acta pœnitentia ordinis executionem non habent.*
17 *Sodomitico peccato vitiatus, irregularis habetur.*
18 *Infamis siue infamia iuris, siue infamia facti, est irregularis.*
19 *Suspensus ab officio celebrando, fit irregularis.*
20 *Participans excommunicato ipso iure suspensus habendus est.*
21 *Excommunicatus maiori excommunicatione, siue à iure, siue ab homine, scienter celebrans semper fit irregularis.*
22 *Irregularis nemo iudicandus, nisi in iure expressum inueniatur.*
23 *Suspensio ad tẽpus non dicitur propriè sententia, vel suspensio, canonis, sed Dei.*
24 *Violans interdictum ecclesiasticum, celebrando in loco interdicto, fit ipso iure suspensus & irregularis.*
25 *Celebrans coram excommunicatis à domino papa, est irregularis.*
26 *Ecclesia violata vel sanguinis effusione, vel aliter, non dicitur propriè interdicta, nec in ea celebrans, est irregularis.*
27 *Excommunicatus vel interdictus, dicitur violare sententiam vel interdictum, agendo suum officium, vt prius.*
28 *Excõmunicatus si celebrat, vt prius, non in ecclesia, sed extra, quid iuris: & quid si celebrat in ecclesia non consecrata.*
29 *Cœmiterium, in quo sepultus est excommunicatus, est interdictum nec potest in eo aliquis ante reconciliationem sepeliri: & sacerdos contrà faciens, est irregularis.*
30 *Sepeliens publicè scienter & solenniter excommunicatum, grauiter peccat.*
In officiis vel ministeriis constitutus, si excõmunicatus sit, & ea exerceat, an sit irregularis.
31 *Aduocati tabelliones, iudices, & talia publica officia gerentes si ab illis per superiorem suspensi nihilominus ea exequuntur, an irregularitatem incurrant.*
32 *Excommunicatum absoluere per sententiam non est ordinis, sed iurisdictionis.*
33 *Sacra ministeria exercentes sine apparatu suo, cum requiritur, an sint ipso facto irregulares.*
34 *Consuetudo in sacramentis & ecclesiasticis officijs est attendenda.*
35 *Presbyter excommunicatus, vel simpliciter ab ordinibus suis suspẽsus, accolitatus officium exercens, an sit irregularis.*
36 *Episcopus à pontificalibus suspensus, nihilominus potest absque irregularitatis periculo celebrare.*
37 *Iudicari nemo debet in debito irregularitatis.*
Irregularitas à iure positiuo est inducta.
38 *Abbas non remouetur à prælatione propter irregularitatem.*
39 *Irregularitas quando occasione homicidij contrahatur.*
40 *Consulens alicui seipsum occidere, vel aliter interficere, an sit irregularis.*
41 *Iudex habens latronem captum, super quo consuluit peritum aliquem, qui respondet morte puniendum, an sit irregularis.*
42 *Episcopus à suo iudice interrogatus super crimine, pro quo est pœna sanguinis, infligenda quid respondere debeat.*
43 *Consulens alicui aliũ occidere, ille autẽ ab alio occidit, an irregularis habeatur.*
44 *Consulens alicui se periculo exponere pro patria sua, vel proximo suo, vel iure suo, vel suæ ecclesiæ: non ob hoc fit irregularis.*
45 *Occidens quemcunque facto & propria manu, fit irregularis.*
Deus cor interrogat: Lex autem opus quærit.
46 *Infirmum vertens vel transuertens de latere in latus, vt citius moriatur fit irregularis, si ex hoc moriatur.*
47 *Dispensatio facilis est erga eum, qui ineuitabili casu se defendens aggressorem occidit.*
Hominem à morte non liberans vbi potest, illum occidit.
48 *Retrahens aliquem à proposito liberandi hominem à morte iniusta, indirectè homicidium committit, & per consequens irregularis habetur.*
49 *Clericus trahens potestati seculari latronem, petens illum puniri citra sanguinis effusionem, non ob hoc fit irregularis.*
50 *Instruens iudicem, vel officialem de fure inueniendo, quo casu irregularis efficiatur.*
51 *Ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur.*
52 *Mortuus si quis sit in rixa, nescitur tamen quis illum interfecerit, an omnes homicidæ censeantur.*
53 *Amici alicuius si illum iniuriantes interficiunt illo inuito, an illi noceat homicidium?*
54 *Associans aliquem euntem alium occidere, quo casu reddatur irregularis.*
55 *Clerici si inducant milites ad pugnandũ pro ecclesia, vel republica, vel fide Christiana, & in conflictu ipsis præsentibus aliquis moriatur, an ipsis imputetur irregularitas.*
56 *Clericus existens ĩ bello iusto vel ĩiusto, armatus vel non, semper redditur irregularis, si in illo aliqui moriantur.*
57 *Clericus non debet præponi bellis, nec retiarijs nec balistarijs, seu huiusmodi viris sanguinum.*
58 *Clericus in bello iusto potest interesse, & militibus necessaria ministrando præponi, dummodo vindictam non intendat.*
59 *Sacerdos in duello pugnans est irregularis, & quo casu poterit cum eo suus episcopus dispensare.*
60 *Promittens pacem & securitatem fugienti & timenti, irregularis dicitur, si ille cui promisit, fuerit in loco, vbi timebat esse occisus.*
61 *Irregularitas homicidij quando & per quem possit dispensari.*
62 *Homicidium euitabilis necessitatis, aut ineuitabilis, diuersimodè consideratur & circa illa diuersimodè dispensatur.*
Episcopus dispensare potest cum presbytero homicida in casu ineuitabili.
63 *Curia Romana non dispensat cum clerico in homicidio voluntario, nec de facili in casuali, vel dubio.*
64 *Homicidium ante baptismum commissum an irregularitatem importet.*

4. §. Iuxta propositionis ordinem dicendum restat, quid iuris sit de irregularitate. circa qđ primò videndũ est, qđ sit irregularitas, & vnde dicatur, Quot modis sumat. siue ac

cipiatur irregularitas personę, Quibus modis, & in quibus casibus
irregularitas contrahatur. ¶ Irregularitas est nota seu impedimẽ-
tum canonicum ex facto seu defectu proueniens, qua quis pro-
hibetur ad ecclesiasticos ordines promoueri, & in eisdem mini-
strare. Bene dixi, nota, qđ est idem quod infamia seu irregulari-
tas, vt extrà, de pur. cano. accedens. ij. q. iij. si quem. §. notandum. &
in l. indulgẽtia. ff. de his qui no. infa. furti. accipe. §. si quis alieno. &
a l. sequen.[a] & est etiam nota idem quod cicatrix, vt ff. de ser. fug. l.
ij. Et irregularitas est cicatrix criminis vel defect⁹, vt 61. di. in sacer
dotibus. in fi. vnde sanitas, s. pœnitentiæ post vulnus, scilicet pec-
cati sequuta sine cicatrice, s. irregularitatis esse non potest, vt j. q. j.
ventum est. Item ideo dixi canonicum, quoniam irregularitas à
b iure canonico ortum habet, vt j. ver. ij.[b] † Ex facto autem seu ex
1 crimine prouenit irregularitas, vt patet in clerico censuram ec-
clesiasticam violante, vt j. dicetur, vel ex aliqua notabili in obedi
entia, præsertim aduersus apostolicam sedem. 81. distinctio. si qui
sunt. extrà, ne cle. vel mo. non magnopere. in fi. extrà, de hæreti.
excommunicamus. j. §. sanè. extrà, de cle. exc. mi. c. fi. prope fi. ex-
trà, de sen. excom. significauit. & in simoniaco in ordine, & in cle-
rico per saltum promoto, & in similibus: & generaliter in cōmit-
tente aliquod de criminibus in Apostolica regula cōtentis, vt di-
cunt quidam 25. di. c. vnum. §. nunc autem. & c. j. & in crimine ho
micidii, quod quemlibet hominem irregularem facit, vt l. dist. mi
nor. Item ex defectu quod prouenit quandoq; à natura, quando-
que ex euentu. A natura, vt defectus natalium. Regula enim ec-
clesiæ est, vt quis de legitimo matrimonio nascatur: contra hanc
regulā natus irregularis est, vt lvij. distin. per totum. & extrà, de fil.
presbyt. per totum. vel si quis cum corporis defectu nascitur, ex
quo sit in membro nobili & apparenti vitiatus: talis enim nequit
promoueri, quamuis sit de legitimo matrimonio natus, vt lv. di-
stin. pœnitentes. & extrà, de cor. viti. per totum. Ex euẽtu autem
prouenit in quolibet homine casualiter, vt bigamia quæ propter
sacramenti defectum inducit irregularitatẽ: non tamen omne cri
2 mẽ, nec omnis defectus irregularitatem inducit. † ¶ Dicitur aũt
ab in, quod est sine, & regula: vnde irregularis, id est contra regu-
lam ecclesię natus, siue ꝑ defectum, vel factũ extra eam positus,
c vt præmissum est[c]. ¶ Sumitur ergo siue accipitur irregularitas
primò ꝓ defectib. qui sunt in homine sine peccato: puta quia est
bigamus, vel viduæ maritus illegitimus, vel huiusmodi. extrà, de
renun. nisi cũ pridem. §. personę. alios etiam defectus habens. liiii.
& lvj. dist. per totum. & l. distin. nō confidat. & extrà, de fi. presbyt.
& de seruis non ordi. per totũ. Secundò sumitur irregularitas per
sonæ, vbi generaliter omnis homo prohibetur ordinari, vel etiā
celebrare in ordine iam suscepto sine dispensatione domini papę
siue patiatur defectum sine peccato, siue commiserit grāde pec-
catum: & qui sint, hic dicetur j. §. nunc de episcoporũ. Non ergo
hic dicitur irregularis pro eo quod secundum regulam Apostoli
ordinari prohibeatur: sed quia talis est extra regulam aliorum,
Nam cum generaliter episcopi possint dispensare cum omnibus,
nisi eis specialiter prohibeatur, vt quidam dicunt, vt j. §. nunc de
episcoporum. versi. his igitur. & seq. cum prædictis tamen dispen
3 sare specialiter ꝓhibetur. † ¶ Papa aũt in omnibus irregularita-
tib. dispensat, quia irregularitates ipsæ, & pœnæ earum de iure po
sitiuo sunt, in quo ipse habet plenariam potestatem, vt extrà, de
conces. præben. proposui. prope fin. arg. tamen contrà, quòd à iu
d re diuino irregularitas sit inducta. Nā dictũ est Dauid[d], Non ædi-
e ficabis mihi tẽplum, quia vir sanguinis es: vt de cōsec. dist. j. c. j.[e] ¶
Tertio etiam modo dicuntur irregulares omnes illi qui non pos
sunt remanere in susceptis ordinibus: nec ad maiores promoue-
ri, etiam post peractam pœnitentiam sine dispensatione vel pa-
pæ, vel prælatorum inferiorum de quibus dicetur j. versicul. sunt
4 quoque. & in præ. §. nunc de episcoporum. † ¶ Defectus autem
sacramentorum videtur, quòd tantùm ex constitutione ecclesiæ
irregularitatem inducant, quo ad ordinationem in hoc, vt cum
eis non possit dispensari, nisi per papā. argu. cōtrà. quia vnũ de ca-
pitulis Apostolicæ regulæ est, Oportet episcopum vnius vxoris
esse virum, xxvj. distin. c. j. & ij. Sed responderi potest quòd hoc,
ꝙ talis prohibetur ordinari, non est ex defectu sacramenti, sed
quia non potest esse hortator viduitatis, qui cōiugia freqentaue-
rit, vt patet 26. distinc. vna. in fin. Vel dic, quòd licet per nouum
Testamentum inducatur huiusmodi irregularitas, quo ad hoc ꝙ
promoueri non possit: non tamen quo ad hoc, quin per alium ꝗ
per papā dispensari possit. sed videtur, ꝙ defectus sacramenti est
causa, quare tales promoueri nō possunt, argu. 26. dist. acutius,
& extrà, de biga. debitum. Sed potest responderi, ꝙ est causa coa-
5 diuuans, vel dic vt s. † ¶ In veteri aũt Testamēto erāt irregularita
tes tẽporales, & nō perpetuæ, vt qñ qs eiiciebatur extra castra, ꝓ
eo quòd tetigerat morticiniũ: vna tñ videtur fuisse perpetua, s. ꝙ
summus sacerdos deberet habere virginẽ, & nō repudiatā. de quo
no. secūdũ do. meũ, extr. de cleri. cōiu. sanè. i. Sed nec istud erat ꝑ
defectũ sacramēti, sed qa nō posset esse hortator viduitatis, vt s.
Idē ēt videť de his qui tantũ de iure positiuo sunt irregulares, vt
corpore vitiati, illegitimi, & obligati ad ratiocinia. Contrahitur
autem irregularitas ex defectu natalium: quia non legitimè ge-
nitus ordinari non potest. vt s. versic. j. Et si ordinetur, non pro-
mouebitur ad beneficia cum cura, vel ad dignitates sine dispen-
satione, vt extrà, de fil. presbyter. c. j. & c. nimis. extrà, de elec. cum
in cunctis. respon. j. & c. innotuit. & c. cùm Vintoniensis. de quo
dic vt j. §. nunc de episcoporum, versi. vtrum. Item etiam ex defe
ctu alio modo, puta si careat oculo, manu vel pede. vt s. Item cō-
trahitur ex facto: puta si est criminosus, prout in regula Apostoli
ca continetur. Tales enim non promouentur, de qb. habetur 25.
distin. per totum. & vj. q. j. infames, vbi tales defectus enumeran-
tur. Item bigamus est irregularis, qui non potest promoueri pro-
pter sacramenti defectum, vt 25. distinct. per totum. extrà, de bi-
6 gamis. per totum. & s. versic. proximo. † ¶ Et scias ꝙ est triplex
bigamia, s. vera, quando videlicet qs contrahit cum vna, postquā
habuit aliam, vt 26. distin. acutius. Similitudinaria, vt cum mona-
chus seu monialis professa matrimonium contrahit, vt 27. q. ij.
quotquot. Et interpretatiua, vt cum habens vnam de iure, contra
hit cum alia de facto: vt extrà, de biga. nuper. & c. debitum. 31. qu.
f j. quomodo. in fi.[f] Item ebriosus, id est non sobrius, est irregularis,
qui si persistit, est deponendus, nec ordinatur, vt 25. dist. ca. vnum
orarium. §. aliàs ea demum. 25. dist. episcopus. Vinolenti enim
non de facili continent. 44. dis. c. j. 49. dist. c. hinc etenim. prope
fi. Item illiterati & imprudentes sunt irregulares, vt 36. dist. illite-
ratos. j. §. nunc de episcoporum. versicul. 27. Sed nunquid talis
promotus recipit characterem? Non videtur. Nam scientia caret,
g & scientia clauis est, vt 20. distin, c. j. vbi de hoc g. † ¶ Item cupidus
7 est irregularis, vt lvij. dist. per totum. Vnde vsurarius deponitur,
& turpis lucri sectator de clero eiicitur, vt c. distinct. c. j. & ij. extrà,
de vsur. preterea. Item percussor. 45. distin. per totũ. extrà, de cler.
percus. per totum. ¶ Et scias. ꝙ percussio consideratur dupliciter.
Primò passiuè, vt si quis percussus est lepræ morbo, & deinde scā
dalum generatur. Talis enim non promouetur: imò promotus
nō ministrat, sed ei coadiutor datur, vt vij. q. j. cũ percussio. ext. de
cleric. ęgrot. vel debilitat. c. pen. alia verbalis, est percusio, vt si ac-
cuset vel deferat crimẽ, pro quo capitis pœna debetur, vt v. quæ.
vj. delatori. & vj. q. j. summa. extrà, de accusat. accusasti. Alia realis,
& hoc quocunque modo fiat, siue in propria persona, siue per ali
um eius mandato: & si sequatur inde homicidium, contrahitur
irregularitas. extrà, de homi. præsbyterum. & c. Petrus. l. distinct.
miror. & c. clericum. & c. de his. j. Idem est, si sequitur membri mu
tilatio, vt dixi in aureo Repertorio, super titulo de pœnis, in rubri
h ca. casus totius iuris quibus promoti deiiciuntur. ver. truncans[h].
8 † ¶ Nunquid ergo beatus Petrus fuit irregularis, qui auriculam
i seruo pontificis præcidit,[i] 24. quæstione prima. si Petrus. & 22.
quæstione iij. pro membris. & videtur quod sic: cùm hoc non fe-
cerit superioris auctoritate, vt e. causa. quæst. iiij. ille gladium sed
dicas contra. Nondum enim erāt clericis arma prohibita. nec irre
gularitas erat inducta, quæ à iure positiuo ortum habet, vt dixi s.
versicu. ij. imò olim licebat sacerdotib. interficere, vt ij. quæst. vij.
c. nos si incompetenter. §. item cum Balaam. Vnde & Paulus, qui
beatum Stephanum lapidantib. ministerium præbuerat, electus
est à Domino Apostolus, vt l. di. §. econtra. c. si post. Sed in eo om
nis irregularitas fuit abolita in baptismo, vt notat 26. distinctio.
k deinde. & j. versiculo vlti.[k] Vel dic quòd illi & alii ex diuina or-
dinatione

ADDITIONES.

a Et l. seq. ¶ Et extrà, de sortil. c. fi. vbi de hoc dixi. & de off. dele. cũ
olim. ij. super versi. notauisset.
b Ver. ij. ¶ Vnde nō contrahitur, nisi in casibus expressis à iure. de
sent. exc, is qui. lib. vj. Adde tu, quòd irregularis fit de iure positi-
uo. hoc tenet Pe. de Anch. in cle. vna. de homi. & ibi do. Car. in vj.
col. Item do. Ab. in c, ego N. in fin. extrà, de iureiu.
c Præmissum est. ¶ Quod sequitur vsq; ad ver. contrahitur. posue-
rat Inn. in decr. nisi cùm pridē. de renunc. §. personæ. vbi breuita-
tis causa huc remisi super gl. arg. pro opinione.
d Dauid ¶ j. Paralip. 16. & 28.
e c. j. ¶ Vt ibi no. & j. §. nunc breuiter. versic. v. Dauid fuit figurator
noui Testamenti.
f In fin. ¶ Idem si cum vidua contraxit, & eā cognouit. de biga. c. iij.
& c. debitum. versi. cùm ego.
g De hoc. ¶ Scilicet claui scientiæ: ibi enim nil de quęstione, in qua
contrarium eius quod tenet gl. no. in præ. c. illiteratos. & vide qđ
scripsi de tempo. ord. nullus. lib. vj. super ver. illiterato.
h Truncans. ¶ Tex. est in decr. is qui. de ho. li. vj. & in cle. eo. tit. c. et
tuo. & ibi multæ concordantiæ in v. gl.
i Præcidit. ¶ Lucæ 22.
k Ver. vlt. ¶ Qui penultimus est, sed ante additionem erat vltimus.

dinatione excusati sunt, vt extr. de diuor. gaudemus. §. verum. 23. q. iiij. si non licet. & quæst. viii. occidit. Diuina enim facta, & maximè veteris Testaměti sunt admiranda, non in exemplum nostræ actionis trahenda, vt ij. q. vij. nos si incompetenter. §. item cum Ba
a laam. ver. Daniel. & iiij. q. iij. c. si testes. §. sed obiicitur[a]. Si verò per cutiat absq; mortis periculo, vel sanguinis effusione, vel trũcatio
b ne, & habet potestatem, non imputatur ei[b]: vt ext. de rap. in archi episcopatu, & 23. q. v. c. ij. quod prosequere, vt ĩ. ver. facto autem.
9 † ¶Item litigiosus est irregularis. xlvj. dist. per totum. extr. de syndico. c. vnic. Si enim criminalis est quæstio, & sequitur inde mors vel mẽbri trũcatio, sequit irregularitas, siue sit iudex vel assessor, vt no. 23. q. vlt. princeps. & c. sæpe. siue aduocatus, siue pro actore
c siue pro reo. ĩ. de aduo. §. primo. versic. in causa[c]. siue actor vel notarius, siue dictator sententiæ, vel promulgator, vel procurator, vel officialis, vel executor, vel testis, vel accusator, vt l. distinct. si quis viduam. extr. ne cleric. vel mo. sententiam. & c. clericis. ext. de hom. postulasti. lj. q. c. j. siue purgationi vulgari, vel vindictæ sanguinis auctoritatem, vel benedictionem seu præsentiã suam exhibet. ext. de excess. præ. ex literis. Item in milite. lj. dis. si qs post. xix. q. iij. monasteriis. Tamen in his casibus, si mors, vel membri diminuito non fuerit secuta: dicunt quidam posse episcopum dispensare. arg. extr. de cleri. pug. in duel. c. j. alij dicunt, quòd cùm tales voluntarij homicidæ intelligantur, solus papa potest dispensare cum eis. licet autem clericus non debeat interesse, vbi vindicta sanguinis exercetur: si tamẽ ex sola curiositate, vel leuitate fuerit, vbi latro suspẽditur, vel vbi qs in duello interficitur, licet grauiter peccet: non tamen fit irregularis, si nec auxilium, nec consi-
d lium, nec auctoritatem præstiterit.[d] † ¶Sed quid de iudice vel of
10 ficiali, vel milite, vel aduocato qui talia susceperint officia: nõ tñ
e sunt ea executi? Respondet Hugo. no. lj. dis. si quis[e]. eos non prohiberi ab ordinum susceptione. Alij etiam tales iudicant irregulares propter propositum exercendi, quod habuerunt. arg. extr. de biga. nuper. & c. fin. Si autem ex officio suo causa iustitiæ aliquem iudex interfecerit, irregularis est: miles autem qui fuit in bello, per per eum stetit quin occideret, repellendus est: secus si nec percussit, nec ad hoc operam dedit, secundum Hug. similiter iudex q examinauit causam sanguinis, & aduocatus in ea, & officialis qui ex officio suo dedit operam vt sanguinis effunderetur, irregulares sunt, licet mors vel sanguinis effusio non fuerit subsecuta. Potest tamen cum talibus per episcopum dispensari, vt ĩ. ver. quãdo autem. & similiter cum illo qui non ex officio, sed ex odio dedit operam, & fecit quod potuit vt occideret: non tamen occidit, nec mutilauit. Indigent enim tales dispensatione. & vide ĩ. ver. sed nũ
11 quid cleri. & ver. sed quæritur quando. & seq. † ¶Item exercens artem chirurgiæ, videtur quòd sit irregularis, si propter imperitiã vel negligẽtiam suam mors fuerit subsecuta, ex incisione, adustione, vel potione quam dedit infirmo, vt extrà. de homi. tua. §. j. Item si quis peritus phlebotomat & secat, vel adhibet omnẽ diligentiam quam debet: non tenetur in aliquo si mors sequatur: qa poti⁹ præsumitur casu & culpa phlebotomati, vel medicinati seu secti, mors euenisse. 22. q. v. de occidendis. secus si propter eius ne
12 gligentiam euenerit, vt ĩ. versi. facto. & sequen. † ¶Si autem aliquis sagittam vel telum vel gladium infixum in gutture vel pectore, seu corpore alicuius extrahit, propter quod vulneratus citi⁹ obiit, irregularis efficitur: vt ff. de re iud. in culpa & l. quamuis. extrà. de homi. tua. Intellige autem cihirurgum non prohiberi à ꝓmotiõe, nisi propter periculum: quoniam de facili in officio suo errare potest. vnde si quis existens laicus hoc officium exercuerit non ob hoc est irregularis, licet multi sub eius cura obierint: nisi propter eius incuriam perierint: vt dixi. ¶Clericis autem hoc officium omnino interdictum: est ita quòd si cessare nolunt, deponendi sunt, quamuis ex hoc solo non sint irregulares. Si tamẽ sub eorum cura aliqui obierint: etiam præter eorum culpam dicit papa eos irregulares fore, vt no. in præ. c. tua. & extr. de cle. vel mo. sententiam. Is autem qui ante baptismum vel etiam existens laic⁹ irregularitatem contraxit post baptismum, vel etiam factus cleri
13 cus, remanet irregularis. 26. dist. c. j. & ij. † Similiter si custodiens infirmum det ei bibere vinum, vel aliud imperitè contra consiliũ medicorũ faciat, propter quod mors sequatur, irregularis fit propter imperitiam & negligentiam dissolutam. Sed si talia bona fide fiunt circa ægrotos, non debet quis facilis esse ad faciendam sibi conscientiam scrupulosam quamuis in aliquo sit erratum, si non sit ibi lata culpa, cum negligentia dissoluta quæ prope dolum est, & huiusmodi scrupulum de facili deponere debet ad consilium sapientis. Si autem lata fuerit culpa aut negligẽtia dissoluta, & certum sit quod inde mors euenerit, irregularitas contrahitur. Si verò non sit certum, aut dubitatur probabiliter secundum iudicium medicorum, aut non. In primo casu abstinendum est ab officio & promotione: in secundo deposità erronea conscientia, si fieri possit: poterit administrare, & etiam promoueri: aliàs non, secundum fratrem Ray. l. distin. hi. qui arborem. & c. sæpe. Solus tamen papa cum prædictis dispensat secundum quosdam. Item est irregularis ordinatus ad sacrum ordinem ab episcopo qui renuntiauit episcopatui, vt extra. de ord. ab episc. qui renunciauit episcopatui. c. j. Item ordinatus à non suo episcopo: non enim recipit executionem. ix. q. ii. c. j. ij. iij. & iiii. vij. q. i. episcopus in diœcesi. lxxj. distinct.
f c. j. & ij. & dixi in decr. Grego. X. de temp. ordi. eos qui[f]. nisi fiat de licentia proprij episcopi, vt ibi. & ix. q. ii. Lugdũ. Quidam tamen dicunt, ꝙ ordinatus ab alieno episcopo non est suspensus ipso iure, sed suspendendus, vt extr. de temp. ord. quod translationem. & de ord. ab episcop. qui renunc. episcop. capi. j. §. j. ad fin. Vnde si celebrat, non est irregularis: quia prædicta iura loquuntur de suspensione quo ad se tantùm, potest tamen suspendi seu interdici ei ne celebret, vt in præ. ca. quod translationem. & si postea celebrauerit, irregularis efficit: nec poterit cum eo citra sedem Apostolicam dispensari: prout ĩ. dicetur: & hoc etiam probat styl⁹ curiæ. Nam quando scribitur pro talibus, dicitur sic: Mandamus quatenus ipso ad tempus suspenso super hoc: auctoritate nostra dispenses. Et no. quod dicit, super hoc: & non dicit, super irregularitate dispenses. Dispensatur enim, vt non deponatur: quod fieri de
g bet secundum predicta iura. & hoc sentit do. meus[g]. Item ordinatus extra statuta tempora, vt extr. de tempor ordin. cùm quidam Item non ordinatus celebrans, vt ĩ. §. nunc de episcopo. ver. xviij. Item recipiens plures ordines sacros eodem die, vt eodem titul. dilectus. Item minor xiiij. annorum in subdiaconum ordinatus, vt eodem ti. vel non est. Item per saltum promotus, vt extr. de cleric. per saltum promo. tuæ. ¶Sed quid si nullum ordinem habens ordinetur in presbyterum: vel quid si prætermisso aliquo ordine sacro quis ordinetur in episcopum? De hoc dic prout ibi nota
h tur[h]. Item rebaptizatus, de consecra. distinct. iiij. qui bis. extra. de apostatis. c. j. Item simoniacus in ordine. extra. de simo. si quis. j. q. j. statuimus. Item neophytus, vt xlviij. dist. per totum. Item regularis audiens leges vel physicam vltra duos mẽses. extra. ne cleric. vel monac. non magno. in fine. Idem etiam dici potest de personis illis quæ enumerantur eo. ti. c. fin. §. fi. Item publicè pœnitens.
14 l. distinct. canones. & lv. distin. pœnitentes. † ¶Item accedens ad monasterium causa pœnitentiæ ibi agendæ pro quocunque delicto siue leui, siue occulto, vt extr. de renunciat. post translationẽ. l. distinct. si ille. Item suspensus, vt extr. de cõsuetud. cùm dilectus. Qui autem sint suspensi, vide in Repertorio sub titu. de senten. ex
i commun. in rubrica extraordinaria[i]. Item accusatus accusatione pendente. extrà. de testi. capitu. fina. Item conuictus & confessus, & condemnatus de crimine. xv. quæst. vlt. si quis. argumen. extra. de testib. testimonium. Idem est si non sit condemnatus, si crimẽ sit enorme & manifestum. l. distinct. de his verò. Item denunciatus de aliquo crimine. extr. de accusat. omnipotens. Item accusator accusatione pendente, vt ij. quæst. iii. Euphemium. Item excõmunicatus scienter ordines recipiens. extra. de senten. excommunic. cùm illorum. Item recipiens ordines etiam ignoranter ab hæretico, vel excommunicato, vel schismatico, vel suspenso, vel etiam ab eo qui renunciauit episcopatui, vt legitur & notatur extra. de schisma. c. ii. extra. de ordin. ab episcop. qui renun. episc. c. fin. j. quæst. vii. conuenientibus. Item qui contraxit matrimonium cũ ioculatrice, vel alias vili muliere, vel ancilla. xxxiiii. distin. si quis viduam. extra. de cleric. coniuga. sanè. ii. Item promotus post inhibitionem sub pœna anathematis. extra. de eo qui fur ordines susc. c. i. ¶Generaliter quicunque promoueri non potest ad ordines, vel honores sine dispensatione: & quicunque ineligibilis est, irre
15 gularis est. † Item omnes casus qui impediunt promouendos, vel deiiciunt iam promotos: & qui pœnam depositionis merentur, irregularitatem inducunt: quos plenè prosequere in Repertorio

ADDITIONES.

a Obiicitur. ¶xxii. q. ii. si quis per testamentum.
b Imputatur ei. ¶Ad irregularitatem vel ad culpam: si verò potestatem non habet, imputatur ad culpam, sed non ad irregularitatem
c In causa. ¶Ibi dabo remissionem.
d Præstiterit. ¶Hoc scripsi post Inn. & Host. in præ. decr. sententiã. super j. gl.
e Si qui. ¶Et Ioan. ibi.
f Eos qui. ¶li. vi. & ibi vide in gl. quod non licet.
g D. meus. ¶Vt post eũ scripsi in præ. c. quod translationẽ. in gl. ergo talis.
h Ibi nota. ¶Et xl. dist. sicut. & lii. dist. solicitudo.
i Extraordinaria. ¶Hanc ĩ declarat ver. casus aũt. vide quod plenè no. in cle. de pœnis. cupientes. in gl. nota nouam.

d 3

torio sub titulo de tempor. ordin. in duabus rubricis extraordinariis, & sub titu. de pœnis. in rubrica illa: casus totius iuris in quibus promoti deponuntur: & de aliis multis, vt patet infrà §. nūc de episcoporū. ¶ Item in veteri Testamēto quædam inueniuntur irregularitates, quæ impediebant aliquem panes Domino offerre: quæ figuraliter intellectæ etiam in nouo repelluntur, vt cęcus, id est, ignorantia: claudus, id est, infirmitas mentis. Item nasum paruum, id est, indiscretio, vel grandem vel tortum, id est immoderata discretionis subtilitas. item habens fractum pedem id est, alienatio à bono, vel gibbum, id est peruersitas. Item lippus, id est, depressio ingenij. Item albuginem in oculo habens id est, arrogantia. Item habens iugem scabiem, id est, luxuriam. Item ponderosus id est, immunda cogitatio. Item habens impetiginem in corpore, id est, auaritia. Hæc leguntur quadragesimanona. distinctione. hic etenim. Item languidum: id est tarditas & negligentia. Indignū enim est, dare Deo quod dedignatur homo
16 vt eadē distinctione, cap. final. † ¶ Sunt quoq; irregulares hi qui post peractam pœnitentiam non habent ordinis executionem, vt extra. de renunc. nisi cùm pridem. §. primo. quod contingit in
a pluribus casibus [a]. ¶ Primò, in homicidio. l. distinctione. miror. extr. de tempo. ordi. ca. fina. ¶ Secundò, in simonia in ordine, prima, quæstione j. erga. extr. de simo. tanta. vel in beneficio quoad illud retinendum. extra. de accussa. inquisitionis. j. respon. §. nunc ostendendum versicul. xxiij. ¶ Tertiò, si quis excommunicatus, vel suspensus, vel interdictus in contemptum clauium se fecerit ordinari. extra. de sentent. excommuni. cùm illorum. §. si autem hos. ¶ Quartò si talis præsumitur celebrare. xj. quæstione tertia. si quis episcopus. in conci. extr. de vita & honest. clerico. vt clericorum. §. si quis igitur. vel beneficia conferre: vel si quis à contēnente interdictum beneficia recipere, vel ipsum interdictum violare præsumit. extr. de exces. præla. tanta. Quintò, falsarius literarum domini papæ. extr. de crimine falsi. ad falsariorum. §. primo.
b Talis tamen secūdùm papam, [b] si occultus sit, post absolutionē & pœnitentiam peractam, sine peccato ordinatur: nec debet petere restitutionē: quia nullo iure cauetur: quòd sit infamis ipso iure. ¶ Sextò, hæreticus. extr. de purgat. cano. inter solicitudines. & qui fuit hæreticus, prima, questione septima. conuenientibus. & §. fina. xij. distinct. non cōsuetudinem. ¶ Septimò, exhibens hęreticis ecclesiastica sacramenta, vt extr. de hæreti. excommunica
17 mus. primo. §. si verò clericus. & §. sane clerici. † ¶ Octauò, sodomita, extr. de exces. præla. clerici. ¶ Nonò presbyter peccatorem sibi cōfitentē denudans. extr. de poe. & remis. omnis. §. finali. ¶ Decimò, incorrigibilis & in nimia cōtumacia perseuerans. extra. de dolo & contuma. veritatis. §. fina. 23. quæstio. iiij. fortè. extr. de iudi. cùm non ab homine. ¶ Vndecimò crimen notorium de iure vel de facto, extr. de tempo. ordi. cap. fina. ¶ Duodecimò, vtens officio assasinorum, vel eos receptans vel defendens, vel occultans, licet exinde mors non sequatur, extr. de homi. pro humani lib. vj. ¶ Decimotertiò, apostata. extr. de aposta. capit. fin. ¶ Decimoquartò, schismaticus. extr. de schismaticis. c. primo. ¶ Decimoquintò, intrusus, 16. q. vij. si quis deinceps. vij. quæstione j. factus. & capitu. sequent. & per abusum secularis potestatis voluntariè electus. extr. de elect. quisquis. ¶ Decimosextò, secundum Ioan. omne crimen, quod ipso facto inducit infamiam ciuilem. iij. quęstione vij. c. infames. §. porrò. C. de infamibus. l. j. ff. de his qui no. infam. l. j. & l. ait. ¶ Decimoseptimò, infamia descendens ex delicto per sententiam declarato: quia pœna potest demi, culpa pe-
18 rennis erit. ij. qu. iij. c. Euphemium. §. hinc colligitur. † ¶ Infamis enim est irregularis. siue sit infamia iuris, vt lj. dist. qui in aliquo. & ij. quæst. iij. c. si quem. §. notandum. C. de infami. l. j. extr. de testibus. c. testimonium siue sit infamia facti, vt extr. de accus. omnipotens. ij. q. iij. §. hinc colligitur. 80. distinct. tantis. C. lib. xij. de dignit. l. iij. extr. de exces. prael. inter. §. postremo. versicu. hoc etiam nota. Qui autem sint infames, vide plenè in nostro Repertorio sub titulo, de pœnis, in rubrica extraordinaria. ¶ Decimooctauò, in casibus in quibus papa non potest dispensare, quos habes j. §. nunc breuiter. & in quibus ipse solus dispensat. qui no. s. §. nunc ostendendum. In his enim casibus etiā si occultū sit, non potest quis ministrare, vt j. §. qualiter. in aliis aūt casibus non impeditur executio ordinis post pœnitentiam peractam, sed sufficit per solā pœnitentiam suo satisfacere creatori: nec illa si latentia vel occulta sint irregularitatē inducunt, vt extr. de simo. c. fina. in fine. l. distin. ferrum. 32. q. 5. Christiana. extr. de coha. cler. & mu. vestra. extr. de renuntia. nisi cùm pridem. §. personæ. Alij tamen contra argument. pro eis. l. dist. sacerdotes. & c. de his verò. Sed dici potest qđ inducunt irregularitatem canonicam, quæ per pœnitentiam aboletur, & non aliam præterquam in homicidio & in aliis
c præmissis casibus. extr. de temp. ord. c. fi. Vincētius dixit [c], ꝙ nūquā ꝑ peccato occulto acta pœnitētia īpedit qs vti ordinibꝰ habitis, & ascendere ad superiores, nisi inueniatur expressum, vt ī si-

moniaco in ordine. extra. de simonia. tanta. Nec acta pœnitentia indiget dispensatione, quoad vsum, vt in c. Christiana. & in c. ferrū. & in eadem distinctione quæ sub gradu. & præ. c. de his. vbi dicitur seruato gradu. Intelligit enim seruato; scilicet ipso iure. arg. pro eo. extr. de tempo. ordi. cap. fina. ibi: non debent, &c. & intellige contraria loqui de crimine, in quo lata est sentētia: vel de fama, vel de infamia irregulari. xxv. dist. primū. lxj. distinctione, in sacerdotibus. Itē non obstat extr. de tempo. ordi. ad aures. quia loquitur de irregulari, qui non habet velle, nec nolle: quoad hoc aūt, vt nunquā inde accusari possint, bene est necessaria dispensatio. extr. de fil. presbyt. ex tua. vbi autē aliquis manifestè deliquit, peccat celebrando, siue egerit pœnitētiā, siue nō, vt in d. c. sacer-
d dotes. extr. de furt. ex literis [d]. & vide j. §. nunc de episcoporum.
19 versi. ꝓhibetur. & §. qualiter autē. versiculo hoc quoq;. † ¶ Item nota ꝙ suspēsus ab officio celebrando fit irregularis, vt xj. q. iij. si quis eps dānatus. & c. si qs eps in ꝯcilio. Sed canones illi loquuntur in excommunicato scienter, & in contemptum clauium celebrante. Hodie tamen idem iuris est in suspenso à diuinis, vt extra. de re iud. cùm æterni. & de sent. excō. cùm medicinalis. in fin. lib. vj. & hoc casu solus papa dispensat, vt j. §. nunc de episcoporum. versi. sed nūquid potest. Suspēsus aūt à beneficio tātum nō fit celebrādo irregularis: quia hoc nullo iure cauetur, secundum
e Papam [e]. extr. de electio. cùm in cunctis. §. clerici. & c. statuimus. §. fina. extr. de conces. præben. quia diuersitatem. Minori quoque excommunicatione propter participationem ligatus, licet celebrando grauiter peccet, non tamen efficitur irregularis: imò si medio tempore, scilicet, postquam communicauit excommunicato celebrauerit, bene poterit sine papę dispensatione celebrare, vt extr. de cleri. excom. mi. c. si. xj. q. iij. si quis presbyter. & cap.
20 seq. † ¶ Quod autem dixi de excommunicato minori propter participationē, idem etiam dicendum est in notorio fornicatore & simoniaco, & omnibus aliis suspēsis à iure: cùm & participans excommunicato sit à iure suspensus, vt eadem quæstione, excōmunicatos. & duobus cc. seq. & vbi est eadē ratio, idem ius debet esse. de consang. & affinit. tua. extr. de constitu. nam concupiscentiam. Secus autē est in suspensis ab homine. Illi enim si celebrāt irregulares fiunt, vt in præce. c. si quis presbyter. & c. seq. & extr. de cler. excom. mi. c. ij. & c. latores. & c. postulastis. Et est ratio: qa mitius agitur cum lege q̄ cum ministro legis. ff. de arbi. l. Celsus. Quidam tamen dicūt participantes seu communicantes cū excommunicatis, & illos qui per saltum promoti sunt, non suspensos à iure, sed suspendendos esse: & solū propter peccatum, quātum ad Deum, prohiberi à sacramentis, & à promotione, vt extr. de cler. per saltum promotis. c. vnico. & lij. dist. ca. j. Quod verius
f videtur secundum papam. & do. meum [f]. Si enim à iure suspensi essent, celebrando fierent irregulares, vt extr. li. vj. de re iud. cum æterni. §. si quis. & §. sciturus. de sent. excom. cum medicinalis. §. si quis. & §. fin. Alij tamen aliter dicunt, extr. de cohabit. cleri. &
21 mulier. sicut. Ad idem extr. de sent. excom. solet. lib. vj. † ¶ Vt autem in hac materia plenius instruaris, nota ꝙ excommunicatus maiori excommunicatione siue à iure, siue ab homine, scienter durante excommunicatione celebrans, semper fit irregularis, & deponendus est, vt in præ. cap. si quis presbyter. & c. sequent. & ea. quæstion. de illis. & in præ. decre. latores. Secus si ignoranter, vt eodem titulo. §. Apostolicæ: & j. §. nunc de episcoporum. ver. sed nunquid potest. & etiam clericus illi ministrans, vt dicunt
g quidam, arg. extr. de aposta. c. ij. [g] Si autē dubitaret probabiliter de sua excōmunicatione, præsertim quando cōscius est de culpa sua propter quā iustè potuit excommunicari: nescius tamen exponit se discrimini: & si celebrauit: cum sit excommunicatus irregularis est: & indiget dispensatione domini papæ, vt in c. Apostolicæ. Crassa aūt dici pt in talibꝰ ignorātia, si citatꝰ pereptoriè, nec iuit, nec misit: & sic excōicatus celebrat, licet nil de excōicatione

ADDITIONES.

a Casibus. ¶ Quos scripsi in præ. c. nisi. super gl. ex loco.
b Secundum Papam. ¶ In decr. nisi cum pridem. post prin.
c Vincen. dixit. ¶ In c. prox. alleg.
d Literis. ¶ Hucusque Vin. qui addebat, maximè si scādalū est, vitari non poterit ante sententiam. xv. q. vlti. c. vlti.
e Papam. ¶ In prin. c. nisi cùm pridem.
f Dominū meum. ¶ Qui hoc no. in ca. si celebrat. vt ibi scripsi post principium.
g c. ij. ¶ Hoc nō placet, nec hoc etiā recipit interpretatio ꝯsuetudinis: & ꝓbat hoc decr. is qui. j. respon. de sen. exc. li. vj. nō ob. decre. ij. Dispar enim est culpa celebrātis in excōmunicatione et rebaptizantis, qui quasi crucifigere Christum dicitur. de cons. dist. iiij. q bis. Et in quo punitur etiam ignorantia rebaptizati, vt ibi. & secus in excommunicatione, vt s.

a tione sciat[a]. In suspensis autē distinguitur: quia quomodocunq;
quis suspēdatur à iudice, siue ad certum diem, siue perpetuò, siue
quousq; pœniteat: semper si celebrat, fit irregularis. Huiusmodi
enim suspēsi nunquā debent celebrare, nisi prius sentētialiter ab-
soluantur per iudicē, sicut sententialiter suspensi fuerunt: extr. de
regu. iuris. c. j. Quidam tñ contradicunt in hoc vltimo casu, scili.
quando suspensus est quousque pœniteat. Sed pro primis multū
facit ij. q. v. presbyter. vbi dicitur de tali, ꝙ ad arbitrium suspenden
b tis satisfacere debet[b]. Et si tales ante absolutionē celebrant, sunt
irregulares: vt in præ. c. si quis presbyter. & c. seq. extr. de resc. dilec
tus. extrà. de exce. Apostolicæ. Suspensi verò à Deo, quales sunt
omnes peccatores: vt extr. de cohab. cle. & mul. c. si. quia q indig-
nè corpus Christi sumit, iudicium sibi manducat & bibit. de cōse.
dist. ij. sancta. & c. timorem. & c. qui scelerate. xj. q. iii. c. ad mensam
§. euidenter. 23. q. iiij. fortè. nunquam fiunt irregulares, si celebrāt
licet peccent: nisi in grauioribus criminibus, vt in homicidio, si-
monia, & huiusmodi: in quib. etiam post peractam pœnitentiam
executio officij impeditur, vt s. ver. sunt quoque. quia hoc nō in-
uenitur in canonibus. & hæc irregularitas à iure canonico tantū,
22 est inuenta: vt dictum est s. ver. ii. † ¶ Et ideò neminem irregula-
rem iudices, nisi hoc in iure inueniatur expressum, vt j. vers. gñali-
c ter[c]. In suspēsis à canone ab officio propter crimen, dic quòd fiūt
irregulares celebrando: vt in præ. decre. cum æterni. & c. cùm me
dicinalis. Sed contrà, nonne excommunicati minori excommu-
nicatione suspensi sunt à canone, & tamen non fiunt irregulares
celebrando? vt s. ver. item no. So. excommunicatus minori excō-
municatione est principaliter à Deo suspensus, & non à canone,
nisi per approbationem. quod apparet ex eo. quia quā citò vult
pœnitere, absoluitur à quoq; confessore: & statim celebrare pōt:
vt extr. de sen. excom. nuper. in fi. Sed secus est in suspensis à cano
ne: quia ipsi quantumcunque pœniteant, ante tempus suspensio
nis finitum celebrare non possunt: vt in prædicta decre. cùm ęter
ni. & c. cùm medicinalis. Sed adhuc opponitur, quia in minori ex-
communicatione aliquid adiectum est à canone. Nam in absolu-
tione est necessaria solennitas. extr. de sen. excom. nuper. & c. qua
muis. & c. venerabilis. & c. duob. & omnia nostra meritò facimus,
quib⁹ auctoritas nostra impartitur, vt C. de ve. iu. enu. l. i. §. sed ne-
que. & §. tanta autem. Sed dic, ꝙ hęc adiectio, quo ad solennitatē,
non immutat statum, siue naturam suspensionis, vel minoris ex-
communicationis: & ideo non est dicenda sententia canonis, sed
23 Dei tantùm. † ¶ Item quando dicitur, Sis suspēsus, quousque sa-
d tisfacias, vel pœniteas, vel vsque ad annum, vel aliud tempus g: ñ
dicitur propriè sententia, vel suspensio canonis, sed Dei: & ideo sta
tim post pœnitentiam legitimam celebrare potest: vt lxxxj. dist. si
qui sunt presbyte. in prin. & etiā prius celebrans non fit irregula-
ris secundum papam, vt probatur, & no. secundum eum extrà. de
e coha. cleri. & mulie. sicut[e]. Nototius quoq; fornicator non est prī
cipaliter suspensus à canone, sed à Deo. quod patet ex eo, quòd
quàm citò pœnitet, licitè celebrat. eo. c. fina. licet per canones in
odium criminis aliquid additum sit, quo ad vitatioēm eorum. vt
eo. ti. c. tua. & c. vestra. 32. distin. nullus. & ca. præter hoc. §. verum
secundum papam. Dominus autem meus dixit, ꝙ simoniacus &
notorius fornicator suspensi sunt ab officio propter crimen à ca
none, quantum ad se, & quantum ad alios: vt in præ. §. verum. Vn-
de quantumcunque pœnitentiam egerint, nunquam celebrare
debent ante obtentam à sede Apost. dispensationem: alioquin cō
trahunt irregularitatem: vt extr. de biga. quia circa. & notatur se-
cundum eum extr. de simo. tanta. & in præ. c. cum medicinalis. Si
enim aliquis est suspensus ab officio propter crimen, quātum ad
se, & quantum ad alios, siue à canone, siue à iudice, semper fit irre
gularis celebrando, secundum eum, vt no. in præc. decr. cùm æter
ni. & c. cùm medicinalis. ar. tamen contrà in his quæ no. j. §. nunc
de episcoporum. ver. 26. Porrò si non sint suspensi à canone pro-
pter crimen, sed propter aliquem defectum, vt puta illegitime na
ti, & corpore vitiati, & huiusmodi non incurrunt nouam irregu-
laritatem, si ante obtentam dispensationē celebrent: & hoc curia
Romana obseruat: quia quando dispensat cùm talib. simpliciter,
dispensat super defectu tantùm, nulla facta mentione de irregula
ritate: quia nullam contraxit. lxvj. dist. Apostolica. & c. Cenoma-
nensem, extr. de fi. presby. veniens. & c. peruenit. Et idem est, si sus
pensi sint à canone non propter crimen, sed propter infamiam: si
cut illi quorū crimina sunt notoria: & qui etiam post peractam
pœnitentiam celebrare propter scādalum & infamiam prohibē-
tur, vt in præalleg. decre. de coha. clerico. & mulie. c. fina. & de ho
mi. ex literis. §. fina. & tamen celebrando ante dispensationem, no
uam irregularitatem non incurrunt: quia hoc non inuenitur iure
cautum. Et idem est in suspenso à confessionib. audiendis celebrā
te ante reconciliationem: quia hoc iure non cauetur. xi. q. iii. §. eui
denter. De hac suspensione habetur 26. q. v. & qu. vj. per totum.
¶ Hic etiam est, quòd si quis in irregularitate existēs beneficium
recepit: tamen imperata absolutione super irregularitate, non in
diget alia dispensatione super beneficio obtento, secundum fra-
trem R. sed & vbi quis debet esse in suspensione, id est, in probati
one prius quàm celebret, si illa durante celebrat, bene potest cū
tali episcopus dispensare, vt legitur & no. secundum papam extr.
f de clerico peregrinant. c. j.[f] Casus autem in quibus sit aliquis ipso
iure suspensus, vel debeat de iure suspendi, vide plenè in nostro
aureo Repertorio sub titulo de sen. excommunicatio. sub Rubri
ca casus totius iuris, in quib. est aliquis suspensus. & in titulo seq.
24 † ¶ Sed quæritur, vtrum is qui non seruat, sed violat interdictum
ecclesiasticum celebrando in loco interdicto, sit irregularis, & sus
g pensus iure ipso. Et videtur ꝙ sic[g]: vt extrà. de exces. præla. tanta.
ver. fi. & de cle. excom. mi. postulasti. §. fi. Sed contrà: quia celebrās
& communicans excommunicato non est suspensus ipso iure,
nec irregularis. vt eodem titulo, si celebrat. in principio. mul-
tò ergo minus qui non seruat interdictum. Super hoc dicunt qui-
dam, quòd non est irregularis: nec suspensus ipso iure. Et intel-
h ligunt prædictam decretalem, tanta[h]. loqui, quando quicun-
cunque non seruarent interdictum, sed celebrarent in loco in-
terdicto expresè per sententiam erant excommunicati vel sus-
pensi. Tu dic contrà, etiam si super hoc nulla sententia lata fuerit,
vt eodem titulo, Apostolicæ. & extr. de electio. cùm inter. R. & de
postulatio. prælato. c. j. Qui enim in loco interdicto celebrat, non
i à canone, sed à latore sententiæ, intelligitur esse suspensus[i]. vnde
cùm sit irregularis, non potest dispensare cum eo, vt 11. q. iij. si qs
episcopus. & c. seq. Qui autem coram excommunicato celebrat,
verè irregularis nō est, quia non est suspēsus, nec ab homine, nec
à iure, sed est censendus sicut ille, qui excommunicato participat
in oratione, qui tantùm minori excommunicatione excommu-
nicatus est, vt 11. q. iij. excommunicatis. Nec est irregularis, vt in
præ. decr. si celebrat. in prin. vnde potest à quocunque absolui. vt
extr. de sent. excom. nuper. in fin. ¶ Sed quare non multò magis ē
suspensus celebrans & communicans excommunicatis, quàm ce
lebrans in loco interdicto? De hoc dic secundum papam, vt no. in
k præ. c. tanta[k]. Suspensum autem ab homine reputo, siue nomina-
tim suspensus sit, vt Suspendo talem: siue generalis suspensionis
sententia feratur in omnes qui in tali facto commiserint: Vt inter
dico talem ecclesiam, vel talem ciuitatem: vt in præal. decr. tanta.
25 & extr. de postula. c. j. de verbo. significa. cùm in partibus †. ¶ Qđ
autem dixi, quòd celebrans coram excommunicatis non est irre-
gularis, fallit secundum quosdam, si illi fuerint à domino papa
l excommunicati, vt extrà. de sententia excommunic. significauit.[l]
Illud

ADDITIONES.

a Sciat. ¶ Durū videtur hoc, cùm potuisset etiam non excommuni
cari, & post peremptorium iterum citari. de off. dele. consuluit. de
do. & contuma. prout vel alia pœna contumacis puniri, vt lit. non
contesta. quoniam.
b Debet. ¶ Remissiuè dabo j. ver. proxi.
c Generaliter. ¶ Et sic est declaratum de sent. excom. is qui. j. resp.
libr. vj.
d Tempus. ¶ Quomodo hæc duo vltima differunt à primis duob⁹,
plenè scripsi de æta. & quali. cum bonæ. in gl. moderatè.
e Sicut. ¶ Vbi scripsi in gl. satisfactio, & gl. seq.
f c. j. ¶ Vt ibi scripsi. super ver. suspensus.
g Quòd sic. ¶ Et sic est determinatum de sen. excom. is qui. ij. respō.
li. vj. & quod sequitur de celebrante coram excōmunicato, si scie
ter ibi expeditur. in j. responso.
h Tanta. ¶ Vt ibi recitat Ber. in gl. no. quod vt quidam. Adde quòd
celebrans in loco interdicto, fit irregularis: voluit Fede. de Senis
cons. ccxxj. An autem prælatus non prohibens celebrare in loco
interdicto, sit & ipse irregularis, ibi vide. & cui incūbat onus ꝓban
di. ꝙ prælatus sciuit locū interdictū, etiā ibi vide: & an prælatus, q
tpe interdicti clausis ianuis interfuit missæ, quæ cælebrabatur sup
cadauere cuiusdā beguinæ, fit irregularis: cū dicta beguina sit pri-
uilegiata, ꝙ tēpore interdicti diuinis officiis possit interesse, & ec-
clesiastica capere sacramenta, vide Fede. de Senis concludentem
quòd non cons. lxxxvj.
i Suspēsus. ¶ Melius diceret, nō à latore sñiæ, sed à canone: vt patet
in præ. decre. is qui. ij. respon. & huic literæ melius coaptat istud.
vnde quod sequitur nō ob. decr. nuper. de sent. exc. vt ibi scripsi su
per gl. colligitur. & vide quod no. e. ti. statuimus. in ver. gl. & super
ea. libr. vj.
k Tanta. ¶ Cuius mentem ibi posuit Ber. in additione.
l Significauit. ¶ Omnino videas qđ ibi scripsi super j. glo. Adde ver.
sequenti. illud quoque. Fede. de Sen. consi. xcij. inci. fratri Raynal
do, vbi bene discurit materiam huius ver. & per ipsum etiam con-
si. lxx. vbi ponit de illo q accipit aliquos ad diuina officia tēpore

Illud quoq; notandum est, quòd cùm locus interdicitur, non solùm clerici illius loci, sed etiam alienigenæ ibi prohibentur celebrare, nisi sint priuilegiati, vt extr. de priuile. quod nonnullis. & c. vt priuilegia. Nominatim autem interdicti celebrantes irregulares fiunt, vt xj. q. iij. si quis episcopus in concilio. & c. si quis episco
26 pus damnatus. † ¶ Quæ autem dicimus de loco interdicto, intelligimus etiam si parochia fuerit interdicta. Si autem ecclesia interdicta sit: ideo quia est violata sanguinis effusione, vel semine pol-
a luta: non est irregularis in ea celebrans[a]. Tunc enim nõ dicitur ꝓprie interdicta, sed dicuntur in illa organa esse suspensa. extr. de ꝯse. ec. vel alta. c. fi. extr. de adul. significasti. & de priuile. tuarum. vbi generaliter no. ꝙ celebrans in ecclesia à iure interdicta, nec suspẽsus nec irregularis est: quia interdictum nomen iuris est: & plus ĩportat quã verbi ꝓprietas sonet. Idem etiã puto, si episcopus propter patronorũ discordiã clauserit ecclesiam, & inde reliquias asportauerit: præcipiens ne ibi missarum solennia celebrentur. Non enim credo, quòd celebrans ibi sit irregularis. extr. de iure pat. c. j. & ij. Si autem dicatur sic: Interdico talem ecclesiam: celebrans in ea incurrit irregularitatem & suspensionem, sed clerici & laici illiꝰ ecclesiæ bene poterunt alibi vbicunq; audire & celebrare diuina:
b nisi illud additum fuerit in sentẽtia interdicti secundũ papã[b]. Idẽ no. Vinc. extr. de consue. cùm venerabilis. Ber. tamen dicit, & melius, quòd isti laici non poterunt alibi diuina audire, vt no. extr. de
c priuil. quod nõnullis[c]. ar. ꝓ eo. iiij. q. v. quisquis. versi. si autem. De hoc dic secundũ papam, prout no. in præd. c. tanta. & in præ. Dec.
d quod nõnullis. & in c. cùm venerabilis[d]. † ¶ Hoc etiam not. quòd
27 excommunicatus vel interdictus dicitur violare sentẽtiam vł interdictum, agendo suum officium, sicut prius: puta offerendo in missa calicẽ, vel vrceos & huiusmodi, vel celebrando solenniter vesperas, vel matutinũ, vt in præ. c. si quis episcopꝰ in concilio. Vtrum autem episcopus vel legatus sic possit in hac irregularitate dispensare, no. ĩ. §. prox. ver. sed nunquid episcopꝰ. Quid si officio diuino interest, & cantat: nõ tamen celebrat? R ñ. non incurrit irregularitatem vel suspensionem, licet peccet: quia nõ facit tanquã in officio suo agens, ar. eiusdẽ c. Legere enim psalterium, vel docere etiam Euangeliũ, vel nouum, vel vetus Testamẽtũ in ecclesia interdicta, nõ est prohibitũ: cùm etiam ibi prædicari possit, vt ext. de sen. excõ. respon. ar. tamẽ cõtrà extr. de exces. prael. tanta. & de
e cler. excõ. mi. illud. §. fin.[e] & extr. de re iud. cũ ætern. §. sciturus. Sed distingui potest, vtrum ex ignorantia seu etiam deuotione, an ve-
28 rò ex contemptu, seu ex malitia se officio ingerat. † ¶ Quid si excõmunicatus celebrat, sicut prius, vel dicit horas suas officiando populum, nõ in ecclesia, sed extr. puta in naui, vel in exercitu, vel alibi? Respon. irregularis est. ar. de conse. di. j. concedimus. Secus, si dicit horas cum vno vel duobus, aut plurib. sociis non officiando in ecclesia, tunc tamen bene facit, si supprimit verba illa quæ à
f solo sacerdote dici solent, vt, Dominus vobiscum[f]. & si per alium etiam nõ sacerdotẽ, facit officiũ inchoari. Quid si excommunicatus, vel interdictus celebrat in ecclesia non cõsecrata? Resp. idem iuris est, ac si esset consecrata, quo ad hoc, extr. de immu. eccle. ecclesia. extr. de cõse. eccle. vel alta. c. fi. Nam ẽt idem esset, si extr. ec-
29 clesiam celebret, vt s̃. † Quid si sacerdos sepelit aliquem in cœmiterio, in quo certum est aliquos excõmunicatos esse sepultos? Et videt̃ quòd sit irregularis: cùm constet eum violare interdictum, extr. de exce. præla. tanta. Nam tale cœmiteriũ interdictum est, donec reconcilient̃, extr. de conse. eccle. vel alta. consuluisti. extr. de sepul. ex parte. Sed dic ꝯ: cùm hoc non sit expressè iure cautum. ĩ. ver. generaliter. sicut nec celebrans in ecclesia sanguine vel semine polluta, vt s̃. ver. illud quoq;. Mitius enim punitur committẽs contra interdictum legis, quàm hominis. ff. de arbi. Celsus. In cœmiterio autem per sententiam hominis interdicto sepeliens solẽniter, bene fit irregularis. ĩ. ver. quid si excommunicatus. extrà. de postu. præla. c. j. prope princ. extr. de cle. excom mi. c. Apostolicæ, Regulariter enim siue interdictus ab homine in loco non interdicto, siue etiam nõ interdictus in loco ab homine interdicto, ea q̃ suo ordini sunt specialiter attributa, solenniter prophanet, præsertim scienter & in contemptum: ex hoc efficitur irregularis. ar. 11.
30 qu. iij. si quis eps, j. ibi: aliquid contigerit de sacro ministerio, & c. † ¶ Quid de illo qui scienter & solenniter sepelit publicè excõicatum? Respon. licet grauiter peccet, non tñ ex hoc fit irregularis: si
g cut nec ille qui celebrat excommunicato. s̃. versi. sed quæritur g. Quid de officiis, vel ministeriis: puta si magister scholarum suum exerceat officium: & sic de aliis? fortè idem dicendum quòd de
h ordinibus secundum papam[h]. quod ex eo apparet, quia laici qui irregularitatem vel suspensionem nõ incurrunt, cùm ordinem vł
i officium non habeant, puniuntur, si violetur interdictũ. Tu dic[i], quòd talis non incurrit irregularitatem: quia hæc non competũt ordinis ratione. Peccat tamen, & grauiter est puniendus, sicut & laicus excommunicationem contemnens, vt extr. de cle. excom.
31 mi. c. ij. in fi. † ¶ Sed quid dices de aduocatis & tabellionibus, iudicibus, & aliis publcia officia gerentibus: nisi quid si ab illis per superiorem suspensi, ea nihilominus exequũt, irregularitatem incurrãt? Videtur quòd sic. ar. extr. de hæret. si aduersus. in fin. & de cler. ex. mi. c. ij. respon. j. extr. de re iudica. cùm ætern. §. sciturus. Sed dic contrà, nec obstant iura prædicta: quia locum habent in suspensis à spirituali officio ordini sacro annexo. 11. q. iij. si quis episcopus damnatus. & c. si quis episcopus in cõcilio. Quid de benedicente mensam? Et videtur quod sit irregularis: quia hoc ex officio incũbit. xliiij. di. pro reuerentia. de conse. dist. v. in omnib. Sed dic ꝯ: cũ hoc nulli sit ordini deputatum. xliiij. dist. c. fi. secus in benedictiõe
32 aquæ: quia illa fit cum solennitate. de consecrat. dist. iiij. aquam. † ¶ Quid de absolutione ab excommunicatione? Dic quòd absoluere excommunicatum per sententiam non est ordinis, sed iurisdictionis, sicut & excommunicare, vt ij. q. j. nemo. Nã par est ius ligandi & soluendi. de pœ. dist. j. verbum, sed absolutionis solennia adhibere, sicut est dicere orationes cum stola, & psalmum pœnitentialem: & in ecclesiam introducere, ordinis & officij est. ar. extrà. de sent. ex. nuper. in fi. xj. q. iii. debent. & c. seq. & ĩ. de sent. §. vt
k autẽ. ver. porrò. & seq.[k] † ¶ Quid si diaconus, vel acolytus legunt
33 epistolam sine apparatu in loco, vbi de consuetudine generali per subdiaconum dicitur epistola? Videtur quòd sint irregulares. arg

ADDITIONES.

☞ interdicti, aliis seruatis circa obseruationem interdicti: & an seruãtes interdictũ possint admittere aliunde venientes ad ecclesiasticã sepulturam: & an debeat illo tempore portare corpus Christi cum sono campanæ ad infirmum: & an in quatuor festiuitatibus anni, in quibus tempore interdicti permittitur celebratio diuinorum officiorum, sepeliens mortuum sit irregularis. Io. An. & Pau. de Lea. vt refert Fede. de Se. cons. xcj. tenent quòd sic. Sed an tunc officiantes ad sepulturam sint & ipsi irregulares, Fed. vbi s̃. consuluit, quòd non.

a Celebrans. ¶ Et sic terminatum est de senten. excom. is qui. j. respon. lib. vj.

b Papam. ¶ Qui in hoc dixit in præ. Decre. tanta. in fi.

c Nonnullis. ¶ Salua pace Gul. Ber. non loquitur de speciali interdicto ecclesiæ, sed de generali interdicto terræ. de quo loquitur ibi tex. Cy. q̃d no. de sen. exc. c. vlt. §. adiicimus. in glo. j. lib. 6. Adde ꝙ Ab. Sic. in c. tãtæ. de exce. præl. tenet, quòd alibi possint celebrare & audire, qñ locus solus est interdictus, & ita intelligit. d. c. tanta.

d Venerabilis. ¶ Tu distingue, vt de sen. exc. si sententia. §. j. lib. vj.

e §. fi. ¶ Vide quòd ibi scripsi in gl. distinguit. & in præ. c. tanta. super ver. violauit. Adde, quòd idem quod Spe. sentit. Ab. in d. c. tanta.

f Vobiscum. ¶ Hoc ẽt supprimũt laici & moniales dicẽtes officiũ, vt scripsi de cele. mis. j. super. ver. j. compleantur. Aduerte ad id q̃d dicit hic Spec. dum vult quòd excõmunicatus celebrans etiã ext. ecclesiam, sit irregularis. Nã videtur tenere contrariũ In. & Host. ĩ c. sacro. extr. de sen. exc. Itẽ Arch. in c. is cui. per illũ tex. dum dicit ĩ ea. extr. de sent. exc. lib. vj. & ibi ẽt Io. An. in gl. in ver. in ea. & ibidẽ Do. & Phil. Fran. Sed pro dicto Spe. facit: quia videtur effectiuè & ꝯsecutiuè ꝓhibita celebratio, ẽt ext. ecclesiã, si ibi sit populꝰ & sua plebs. Nã ibi est collectio fideliũ, & nil aliud est ecclesia quã fidelium collectio. c. ecclesia. de conse dist. j. quare satis dubitandũ est. Ego aũt sic dicerẽ, salua tñ opin. melius sentiẽtis: aut hic celebrãs extr. ecclesiã, cui ecclesia est interdicta, celebrat cõueniẽdo populũ ext ecclesiã frauduleñter, & ĩ ꝯtẽptũ censuræ & ĩ hoc casu sũ cũ Speculatore. ar. c. illo vos. ext. de pig. c. quãto. de priu. c. fi. de imm. ec. li. vj. cũ si. Si verò celebrat his sedatis, s. simpliciter, & ñ hoc animo fraudulento: sum cũ opinione ꝯria. Tu cogita. Vel posset dici, & forsitã melius, ꝙ opinio cõmunis intelligit qñ celebrat sine plebe & fideliũ collectiõe sub aere ĩ territorio aliquo, vł ĩ aliquo priuato oratorio: ñ cũ fideliũ multitudine. & hoc quãtũ ad irregularitatẽ incurrendã: qa nõ incurritur, nisi ĩ casibus à iure expressis vt iã dictũ est. vltimò tamẽ his missis disputandi gratia dicas, & hæc est veritas, ꝙ opinio cõmunis intelligitur in suspẽso vel ĩterdicto solum in ecclesia, seu est sibi interdictus ingressus ecclæ, vel ab eo suspẽsus. & ita loquitur tex. in d. ca. is qui. & cũ hoc ꝯcordat autor ĩ. e. §. ver. quid si quis suspẽditur ab ĩgressu ecclesiæ. Sed hic loquit̃ in excõicato maiori. dicas, qui est extr. omnẽ ecclesiam, est membrum diaboli effectus est. c. omnis Christianus. & d. c. audi. deniq; xj. q. iij. & ideo vbicũq; celebraret cũ populo, celebraret in ecclesia. quare, & c.

g Quæritur. ¶ Dic vt de priu. episcoporum. libr. vj. & in clemen. de sepul. eos qui.

h Papam. ¶ In c. tanta. Adde & intellige secundum præcedentem ad fin. addit. & per Fed. consi. Alex. cxj.

i Tu dic. ¶ Idem Host.

k Et seq. ¶ Et illam exercens irregularis esset, vt in Decre. tanta. scripsi post Inn. & Host.

arg.11.q.3.si quis episcopus damnatus.vbi dicitur generaliter, si
quid contingat de sacro ministerio. Sed intelligendum videtur
de his, quæ certo & suo ordini sunt deputata: sicut subdiacono
legere epistolam, vel acolyto portare cereos, & sic de aliis. Simi-
le 23.dist.subdiaconus.& c.seq.25.distin.perlectis.21.dist.cleros
Sed si facit ea, quæ nō sunt certo ordini, vel officio deputata, vel
à iure, vel à constitutione ecclesiæ, vel de consuetudine, vt si can
tat Responsoria, vel legit lectiones: non fit irregularis. Vnde vi-
detur, quòd si in aliqua ecclesia sit consuetudo, quòd quisque si-
ne distinctione ordinis legat epistolam, vel portet cereos, vel
quid aliud pertinens ad aliquod officium faciat, non erit irregu-
34 laris qui illud officium facit. † Consuetudo enim attenditur in
sacramentis & in ecclesiasticis officiis, vt extr. de celebratio.miss.
perniciosus.cum suis concord. Argumen.tamen contrà, extr.de
homic.sicut dignum.in fine. vbi dicitur quòd homicidæ non de-
bent etiam Responsoria separatim cantare, sed dici potest, quòd
illud specialiter fuit inuentum propter terrorem enormis crimi
nis. Patet ergo ex præmissis, quòd in minoribus ordinibus con-
trahitur irregularitas, & probatur & not. secundum dominum
meum.extr.de cler.excom.mi.c.2.Nam & tales degradantur, vt
11.q.2.episcopus presbyter.in fin.24.dist.ca.fin. Quidam tamen
dicunt constitutos in minoribus non incurrere irregularitatem
ministrando in suis officiis. Nam prædicto c.si quis episcopus.j.&
& ij.non loquuntur de his, sed de præsbytero & diacono, & poe
næ moliendæ sunt vel saltem si incurrunt, potest cum eis epi-
scopus dispensare, cùm non inueniatur ei prohibitum. nec est
contrà, extr.de cler.excom.mi.Apostolicæ.quia vt dicunt, ibi lo
quitur de existentibus in sacris ordinibus. Quid de simplici cleri
co? Respondeo secundum illos qui dicunt, quòd non est ordo
nullam irregularitatem incurrit: secundum illos verò, qui con-
trarium dicunt, ꝓprium est dicendum, si in officio suo cantat. 23.
distin.psalmista.quod verius est secundum dominum meum, ar-
35 gumen.ad hoc 21.dist.cleros, in principio. † ¶ Quid si presbyter
excommunicatus vel suspensus simpliciter ab oridnibus suis ad-
ministrat in ordine acolytatus? Respondeo, irregularis efficit̃, vt
in præced.c.si quis episcopus damnatus. vbi dicitur si quid con-
tingit de sacro ministerio: secus si tantum à missarum celebratio
ne suspensus esset. Quid si constitutus in minoribus ordinibus
excommunicatus legit epistolam in missa priuata? Respondeo
non est irregularis, ex quo sine solennitate hoc facit: cùm etiam
à laicis quandoque legantur epistolæ, & lectiones in missa, de
consuetudine. Et idem iuris est, si ministret sacerdoti ad altare pa
rando vinum & aquam & lumen, & huiusmodi. & idem etiam
36 puto in presbytero & diacono & subdiacono. † ¶ Quid si epis-
copus à pontificalibus sit suspensus? Dicunt quidam, quòd in il-
lis celebrando non efficitur irregularis: quia pontificalia non
sunt de substantia. Nam & sine ipsis potest quolibet pontificale
officium exercere: nec debet quis irregularis iudicari, nisi vbi in-
uenitur expressum. Quid si quis suspenditur ab ingressu ecclesiæ
tantùm? Dic quòd non fit irregularis celebrando: quia etiam ex
a trà ecclesiam celebratur: de consecr.dist.j.concedimus[a]. Quid si
excommunicatus, vel suspensus baptizat? Respondeo, non est ir
regularis, vt quidam dicunt: nam hæc pœna non extenditur ad
hunc casum: quia hoc non est specialiter certo ordini deputatū.
argument.contrà.11.q.3.si quis episcopus.j. Sed quod ibi dicit,
contigerit de sacro ministerio: restringitur, vt dn̄t ad officium ec
clesiasticum, & ad sacramentum altaris. Vel dic quòd si quis pa-
ratus vestibus sacerdotalibus, vel diaconalibus solenniter bapti-
37 zat, irregularis est: secus si aliter hoc facit. † ¶ Generaliter autem
dicendū est, quòd non debet aliquis in dubio irregularis iudica-
ri, nisi vbi inuenitur expressum in iure. arg.ff. de pœnis.l.præses.
de pœn.dist.j.pœnæ. Irregularitas enim à iure positiuo est intro-
b ducta, vt s̄.vers.ij.[b] Scandalum etiam solum inducit irregularita-
tem, vt extr.de homic. ex literis.j. Hoc etiam sciendum est, quòd
habens plura beneficia cum cura, vel plures personatus sine di-
spensatione, irregularis est, quod dic vt j̄.§.videndum.ver.nunc
38 aliqua † ¶ Abbas autem propter irregularitatem à prælatione
non remouetur, vt extr.de æta.& qualita.tuam.l.dist.accedēs.16
c q.j.legi secundū papam[c]. † ¶ Sed quæritur, quādo occasione ho
39 micidij irregularitas cōtrahitur[d]. Super quo nota, quòd ad hoc
d quòd irregularitas & peccatum ex homicio contrahatur, neces
se est quòd interueniat cōsilium vel præceptum, vel factum, vel
defensio occidentis.l.dist.si quis viduam.extr.de cler.pugnan.in
duello.c.ii.in fi.23.q.vlt.c.fi.de quo plenè not.extr.de homic.si-
cut dignū.§.clericos. Intelligitur autem aliquis consilium vel p̄-
ceptū vel factum in mortem alicuius dedisse, quādo suasit illud,
vel rogauit, vel mandauit, vel aliàs consuluit ostendendo vtilita
tem, quæ ex homidio sequeretur, extra.de hom.sicut dignū. Sed
& qui non consuluit homicidium, sed consuluit id vnde illud se
quitur, irregularis est: vt si suasit iactum lapidis, machinæ, vel bali-
e stæ[e]. vel ꝙ quis iret ad capiendum castrum: qd̄ de facili capi non
potest absque hominis morte. Si enim iste occidit aliquē in cap-
tione castri irregularis est: qa captiōi castri & iactui machinę, vel
balistæ valde affine est hominem interficere, Secus autem vide-
tur, si mandauit furtiuè, seu proditionaliter capi castrum: tunc
enim licet qui ad hoc vadunt, hominem occidant, cōsiliarius ex
hoc nō fit irregularis: nisi fortè aliàs verisimile esset, vel ipse idē
suspicaret̃, ꝙ hoc sine hominis morte fieri non posset. Vel dic, &
melius, ꝙ cùm illicitum opus consulat, irregularis efficitur, etiā
si casu mors inde sequatur, argu.extr.de homic.de cætero. In ta-
lib.enim ita punitur, qui remotam causam homicidio præbet, si-
cut qui propinquam, vt not.eod.tit.presbyterum. Idem quoque
est, si mandauit aliquē verberari: quia satis credibile erat, quòd il-
le se defenderet.ff.de iusti.& iur.vt vim.extr.de homici.significa
f sti .prope fin.[f] Sed si insisteret consilio liciti operis, videlicet, vt
maleficus, vel alter consimilis capiatur: tunc non fit consiliarius
irregularis, etiam si capiens illū occidit: quia hoc non consuluit.
arg.extr.eo.tit.c.fin. Absit.n. vt ea quæ propter bonum facimus,
si quid per hoc præter voluntatem nostram cuiquam mali acci-
dit, nobis debeat imputari.23.q.v.de occidendis. Semper tamen
fit irregularis dans directè consilium in mortem alicuius, vt extr.
ne cler. vel mona.sententiam. Nec interest, siue is cui datum est
consilium, statim fecerit homicidium, vel etiam diu post, nisi pri-
mum cōsilium reuocauerit, & contrarium suaserit.extr.de hom.
Petrus.& argu.extr.de sent.excom.mulieres.cum suis concord.
imò nisi firmiter & probabiliter credat quòd post reuocationem
consilij, reuocetur is cui consultum est à proposito occidēdi: ne
cesse est quod denunciet illi de cuius morte tractatum est quod
caueat sibi. In eo autem qui mandauit pro se fieri homicidium,
videtur sufficere, si contrarium mandet tantùm, extra.de reg.iur.
omnis.vel si sciente eo cui mandatum est, pacem iuret cum occi
dendo, vt 22.q.1.omne quod. vel parentelam, vel extr.amiciti-
am cum eo contrahat aliam.extr.de despon.impub.cap.ij. Licet
hoc non significauerit ei: quia qui certus est certiorari non de-
bet.ff.de actio.empt.& vend.l.j.in fine. extrà. de elect. cùm inter
vniuersas. Ratio diuersitatis est, quia quando mandato alterius,
& pro alio tantùm fit mandatum de occidēdo: videtur ꝙ cōtra-
rio mandato vel cōtraria voluntate ostensa debeat ab homici-
dio cessare. Sed vbi non fit mandatum pro alio, sed pro se, is qui
cōsuluit, debet semper dissuadere, & etiam plus facere, si hoc cō-
scientia dictat. Cautè tamen facit, ne quem prodat, vt 46.dist.cle
ricus.ij.q.j.si peccauerit. Si autem postquam consulens pœnitet:
prius tamen quā reuocet consilium, ille procedit ad actum irre-
gularis fit, licet tempore perpetrati homicidij in charitate sit, ni-
si reuocauerit tempestiuè, ita ꝙ reuocatio ad illū p̄uenerit. ar.ff.
man.si mādassē.& ff.ad Mace.si tn̄. & l.si filius.& ff.quod iussu.l.
j.Resp.j.extr.de procu.mandato.& c.ex insinuatione. extr. de re-
40 scr.ex parte. † ¶ Sed si aliquis alicui cōsuluit, ꝙ proiiciat se in ma
ri, vel quòd aliàs se occidat, irregularis fit. argumen.l.distinctio.si
g quis viduam[g]: Sed pone, rusticus super asinum volebat torren-
tem uadare cūque fuisset in medio torrentis, asinus nec ante nec
h retrò voluit ire, sicut asina Balaam[h].ij.q.vii.c.nos si.§. item cum
Balaam

ADDITIONES.

a Cōcedimus. ¶ Dic vt de sen.exc.is cui.j.respon.li.6.quicquid in-
tellexerit Gul.in eccl̄ia celebrādo, irregularis est, vt ibi. Adde ꝙ si
suspēsus ab ingressu ecclesię celebrat in ecclesia, fit irregularis, te
net Fed.consil.129.

b Ver.ij. ¶ Sumitur, & vide s̄.ver.vt autem.in fin.

c Papam. ¶ Qui not.hoc de cor.vit.expo.

d Contrahitur. ¶ Multa de his q̄ hic sequuntur, scripsi post Inn. &
Hostien.de homic.ad audientiam.in gl.mag.

e Balistæ. ¶ Vide qd̄ scripsi de parante balistam, ne cle.vel mo.sen-
tentiam, super verb.balistariis. Adde ꝙ si fanticellus alicuius offi-
cialis minor 14.an.doli tamen capax, vacit cum familia ad capiē-
dū aliquē, qui postea suspendit̃ sine facto illius fanticelli, an effi-
ciat̃ irregularis: & dato ꝙ efficiat̃, an poterit absolui à suo p̄lato ip
so iam ꝓfesso: cū prælatus habeat priuilegiū dispensandi super ir
regularitate ꝯtā, cum quocunq; suo subdito: nisi fuerit casus gra
uis et enormis, pp quē meritò tales essēt ad sedē Apostolicā desti
nandi. vide Felin.consi.clviij.

f Prope fi. ¶ Et sic est terminatū eod.tit.is qui.lib.vj.ēt si ille man-
dans expressè prohibuisset occidi, vt ibi.

g Viduā. ¶ Hoc aūt intelligas, si cōsilio paritū fuit: nec putes ex so
lo ꝯsilio irregularitatē induci. Vnde canō ille supponit homici-
diū. Et qd̄ sic intellexerit Gul. patet ex superiorib⁹: & sic ēt scripsi
in præ.c.ad audientiam. Et scias, ꝙ hoc interdicit auctor ibi: scri-
pta. vsque ad ver. quod si aliquis consuluit.

h Balaam. ¶ Numeri 22.& ij.Petri.ij.c.

Balaam.& c.secuti sunt. Clericus verò vna cũ aliis,quia aqua crescebat clamauerunt ad illũ,vt de asino descenderet, & rediret ne periret, firmiter & verisimiliter credentes, quòd illæsus redire posset: ille igitur ad eorũ clamorem de asino descendens vi fluminis est submersus: nunquid ergo clericus ille irregularis est? Responde: non. Absit enim, vt ea quæ propter bonũ. &c. vt in præ.c.de occidendis.& ad idem.ea.q.cùm homo. Rectè ergo cõsului illi religioso facto,vt erroneam deponeret cõscientiam,vt

41 extr.de simo.per tuas.ij. in fi. † ¶ Quid si iudex habẽs latronem captũ, quærit ab aliquo perito, quid fieri debet de tali: & ille respondit,talem morte puniendum,vel simile: iudex autem secutus consilium, latronem punit ad mortem? Respon. irregularis est,secundum R.taliter cõsulens.fuit.n.in culpa.sic in casu qui de facto erat,respondendo,extrà.de exces. prælato.ex literis. vbi de

a hoc [a].Si verò nõ est casus de facto, sed iudex simpliciter quærit, qualiter sint tales puniendi,& clericus respõdet,quòd ad mortẽ, vel ad sanguinem. Quam responsionem secutus, talis punit ad mortẽ,vel ad sanguinem.Si respondens reputatur Iurisconsult⁹, & super talibus cõsueuit consulere,& respondere consultus:aut errauit in apicibus iuris, & vbi sunt variæ magistrorum opiniones, respondet secundum opinionem suam, in qua etiam aliqui periti errant,& tunc non est irregularis: dũ tamen consulenti dicat super hoc varias esse opiniones:aut errauit per crassam ignorantiam & supinam:vbi nullus perit⁹ ꝓbabiliter dubitasset:& tũc fit irregularis, q̃a fuit in culpa lata.Si autẽ nõ reputat̃ Iuriscõsultus: nec interrogatus, respondet vt Iurisconsultus, sed simpliciter dicit q̃d de talib.sentiat,nec præsumit,nec pręsumere debet ꝙ iudex sequatur ipsius responsionẽ: cõtrahit ex hoc irregularitatẽ,ex quo nõ respõdeat ad casum, q̃ sit de facto, Sed si scienter respõderet ad casum, qui esset de facto:vt pote,si iudex quęreret ab eo,quid debet facere de primo deprehẽso in tali, & tali crimine:si ex eius responsione sequatur mors, irregularis est: quia in culpa est in casu de facto respondendo,secundum fratrem R.de

b penna forti [b]. † ¶ Quid si episcopus habens iurisdictionem tem-

42 poralem,interrogatur à iudice à se constituto,quid agendum sit de aliquo crimine, pro quo est pœna sanguinis infligenda? Respon. potest respondere, hoc non pertinere ad episcopum: sed consule super hoc alios peritos,arg.in præ. Decret.ex literis. Potest etiam præcipere,vt quidam dicunt,vt puniat.vt iura volunt dum tamen non exprimat, quòd puniat ad pœnã mortis vel sanguinis:prout no.Hug.di.tertia, omnis autem lex.non tamen debet interesse,ne videatur auctoritatem præstare. Aliàs autẽ si alius prælatus ex sola curiositate talibus interesset,non ob hoc fieret irregularis,nisi aliàs de facto cooperaretur,vt ver.sed quid de iudice.& sic intellige præ. c.ex literis. Si verò episcopus à iudice interrogatus respondeat. malũ est, si iste malefactor remanserit impunitus:irregularis fit,si post eius responsionẽ iste pœna mor

43 tis,vel sanguinis puniatur:vt eo.cap. † ¶ Quid si aliquis consuluit alicui, quòd aliquem occidat, ipse tamen ab illo occiditur? Dicunt quidam irregularẽ fieri consulentem: quia dedit operã cõsilio illiciti operis:vnde quicquid mali culpa,vel casu,inde secutũ est,sibi debet imputari.arg.extr.eo.tit.continebatur.& c.sufficepimus. Potuit enim cõsiderare & examinare diligenter quòd etiam ipse poterat ab illo occidi:vnde fit irregularis.l.distinct.hi qui.& c.sæpe. Alij contra dicunt,quia nullum consilium dedit in mortem illius:imò eum mori nolebat.Si enim hoc voluisset,& fraudulẽter ei consuluisset ad hoc, vt ipse occideretur:indubitatè irregularis esset.argument.prædictorum. c.hi qui.& c.sæpe.& extr.e.ca.significasti. Consilium enim illius licet malum fuerit& magnæ negligentiæ,non tamen fuit ad mortem eius:nec fuit in negligentia in morte eius, quia consilium sic debuit intelligi, vt bene sibi caueret, & hoc faceret in loco & tempore, vbi recipiens consilium, vel sui, occidi non possent occidendo eum.Sed si excitaret eum ad occidendum alium in loco,vbi periculum esse posset,tunc bene esset irregularis:etiam si is,cui consuluit,occidatur. Quod si dicatur,semper apparet quòd non fuit diligens, nec bonum dedit consilium, ex quo is qui recepit consilium,est occisus:ipse respondeat,fines mandati diligenter seruandi sunt. extr.de rescr.cum dilecta.ff. manda.diligenter. Vnde si non bene sibi cauet,& fines mandati egressus est,non videtur eius consilio

c fecisse: vnde non est irregularis [c]. † Porrò si quis alicui suadeat,

44 quòd pro patria sua,vel proximo suo,vel ꝓ iure suo,vel ecclesiæ suæ periculo se exponat:non ob hoc fit irregularis, etiamsi ille ibi moriatur, 23.quæstio.iij.pro membris.& infrà capitulo sequen.& capitulo viij.igitur.& capitulo sequen.& capitulo,conuenior:in princip.prope fi.versicul.respondi.& versicul. sanctus enim.Sed si sciret,vel crederet eũ moriturũ tunc videt̃ q̃d fiat irregularis: quia est ordinata charitas, quòd quisque diligat plus corpus suum, quàm alterius. de pœnitentia distinctione. tertia. qui vult. sed si ei consulat, quòd se indubitatæ morti exponat pro honore Christi,vel pro fide,vel pro statu ecclesiæ,non fit irregularis:etiam si mors inde sequatur. 25.quæst.1.sunt quidam. 11.quæstio.iij.non solùm.& cap.sequen. cùm Christus pro nobis mortem subierit. 12.quæst.2. cùm redemptor.extr. de hom. pro humani. & sancti martyres pro ecclesia sanguinem suum effuderunt:hac etiam ratione excusari possunt ab irregularitate inquisitores hæreticæ prauitatis: scientes, quòd statim postquam pronunciauerint aliquem hæreticũ esse,ille morti tradetur,hoc etiam aliàs multipliciter procurando. Ad hoc etiam accedat 23. q.viij.legi & q.v.si audieris. Quid de his,qui propter indulgentiam habendam portant ligna ad hęreticos comburendos? Respõde,si illa ligna combusserũt hæreticum irregulares sunt: nec cũ

45 eis dispensatur, nisi per papam. † ¶ Facto autem si quis sponte committat homicidium propria manu,fit irregularis:etiam si Paganum,vel Sarracenum occiderit.l.dist.clericũ.& c. de his clericis.extr.de homici.c.pen. Idem etiã est, & si non sponte,sed casu cùm daret operam rei illicitæ: vel si non adhibuit diligentiam, quam debuit:vt ext.de homic.c.sicut dignum.& cap.presbyterũ & cap.continebatur. & c.ad audientiam.& c. Ioannes.& cap.fin. Idem est,si causam proximã morti dedit:vt l.di. studeat.vel si venenum dedit:vt eo.tit.si aliquis.& C.de maleficis & mathe.l.j.siue accusator,vel iudex,vel aduocatus, vel testis fuit in causa criminali:vt §.ver.item litigiosus,& c. Si autem casu cõmittitur homicidium, & dabat operam licitæ rei, & adhibuit diligentiam, quam potuit,ex hoc non fit irregularis,vt extra.eodem. lator.& c.ex literis.ij.& c.seq.& c.Ioannes.& c.fin. Alij dicunt, quòd talis fit irregularis, licet ei non imputetur ad culpam: quia Deus cor interrogat,lex autem opus quærit. 15.q.j. si quis non iratus. Sed prius dictum est verius. Hinc est quòd medico.qui adhibuit diligẽtiam,quam potuit,& operatus est iuxta traditionem artis medicinæ,non imputatur mors ægrotantis.extr.de æta t.& qual.ad aures.& de homic.tua.& §.ver. contrahitur.aliàs autem si in aliqua negligentia fuerit: consulitur medico, ne promoueatur ad

46 ordines. † ¶ Quid si aliquis infirmum vertit, vel transuertit in aliud latus, vt citius moriatur? Resp.irregularis efficitur tam ipse, qui fecit, quam ille qui consuluit, si ex hoc mors fuerit subsecuta: puta, quia forte via anhelitus præcluditur, vel rumpitur apostema ex violentia motus,& suffocatur. Si autem non citius moritur ex hac causa,non est irregularis: licet alias pœnitere deberet de peccato. Si tamen de his & similibus dubitatur, an inde mors fuerit subsecuta, deponat leuem & temerariã conscientiam ad arbitrium prudentis viri: alioquin eligat tutiorem viam. & iunge quod no.§.ver.item exercens. Quid si aliquis tenet ceruum,vel leonem,qui aliquem occidit? Dic ꝙ non est irregularis, dummodo malitiam vel latam culpam non adhibuerit in morte alicuius. Non enim videt̃,quòd leuis culpa,vel negligentia debeat huic imputari,cùm multùm sit remota causa ab homicidio. Alij dicunt quòd si aliquid est, q̃d possit imputari tenenti ceruũ vel leonem,qui occidit,est irregularis,argum.l.distinct. sæpe. Instit.si quadrupes pauperiem fecis.dica.§.j.Item quandoq; aliquis est irregularis,vt non promoueatur,sed nõ quin ministret in susceptis ordinibus,vt extr.de homic.cõtinebatur.in fi.& c.ad audientiam.in fin. Item non solùm est irregularis quis, si ex eius percussione aliquis interiit,verum etiam si ex hoc infirmitatem contraxerit, vnde mortuus est: vt extrà.eo.capitul. presbyterum. & capitul.ad audientiam.& l. distinction.studeat. extra.de cler.percus.c.

ADDITIONES.

a De hoc. ¶ In gl.ij.& vide quod super ea dixi.& ne cleri.vel mon. clericis.sup verbo,officiũ Adde q̃d Bal.in auth.habita.C.ne fil.ꝓ pa.dicit.ꝙ clerici possunt dare consiliũ in legibus & statutis condendis,licet ex hoc sequat̃ mors, nõ efficit̃ irregularis. Ad quod facit q̃d voluit Inno.in c.ad audientiã.extr.de homic.vbi dicit,ꝙ qui dat consiliũ rei licitæ secundum conscientiã,licet ex hoc indirectè sequat̃ mors,nõ efficit̃ irregularis. Adde tu, ꝙ hoc communiter tenetur vt vbi nõ imminet crimen de ꝑsenti puniendũ, clericus dicens seu respondens de iure, vel cõsulens tale crimẽ corporaliter puniendũ,&c. ex hoc non incurrit aliquã irregularitatẽ:aliàs secus.hoc mõ intelligitur gl.in c.oĩs. 3.di.gl.in c.delatori.v.q.vj.hoc tenet Host.in d.c.ex literis.extr.de excess.prælat. hoc tenet Arch.in d.c.omnis.hoc tenet. Ab.in c.j.extr.de furtis.

b Forti. ¶ Cuius etiã fuit ver.sequen.in sum.de hom.ver. itẽ nota.

c Irregularis. ¶ Hucusq; sic ad literã recitat Inn.ĩ Decr.ad audiẽtiã. vt ibi scripsi.ver.q̃d si Titius, Sed tu similiter dicas eum irregularẽ,ꝑ Decre.is qui.de homic.lib.vj. Nam vt ibi scripsi,si ille prohibẽs homicidium pp culpam,& quia non præuidit, quod debuit, est irregularis, fortius ergo ex eisdem causis iste,qui suadebat homicidiũ,& ibi vide nota.super ver.occidat. Idẽ in consulente aggressionẽ dicẽdum,si sequatur mors,vel truncatio. Adde ꝙ opi. Io.Andr.sequitur Abb.in c.ad audientiam.extr.de homic.

47 cus.c.ij. †¶Defensione quoq; cõmittitur homicidium. Vnde si
quis ineuitabili casu se defendit,& homicidiũ committit, irregu
laris efficitur:vt in præ. c.si quis viduam. quia voluntate cõmittit
a homicidium,sed facilis est cum huiusmodi dispensatio [a].Item eti
am defensione committitur: vt si quis comitatur occisorẽ, vt eũ
b defendat,extr.de homic.sicut dignum [b].Quid si potui hominem
defendere,& liberare eũ à morte,& nõ feci, videt ꝙ sum irregu-
laris:quia qui potest hominẽ liberare à morte, & nõ liberat,cum
occidit:vt in ead.dec.§.illi etiã.extr.de sent.excommu.cap.quam
te.& c.dilecto.§.fi.23.q.3.non inferenda.83.distinct.§.j. ff.de lib.
agnos.necare.Sed super hoc vide quod no.in præal.Decret.quã
48 te.& c.dilecti. †¶Quid si cùm velles hominem liberare à mor-
te iniusta,te retraho à proposito liberandi?Resp.irregularis sum:
quia quodammodo homicidium committo indirectè.l.distin.si
quis viduam.de pœn.dist.j.periculosè.Illud etiam nota,ꝙ si quis
occidendi animo percussit latronem,non tamen lethaliter,latro
autem ex aliorum vulneribus perit,irregularis est,vt colligit,ex-
tra.de homic.significasti.primo.Idem est etiã si nõ percussit, sed
aliquid operis impendit in mortẽ eius:puta,quia latronẽ detinu-
it, vel ꝯtra eũ clamauit, & huiusmodi. Aliàs aũt si clamasset ꝯtra
eũ,nõ in mortẽ eius,sed ꝙ caperet: vel detinuit eum, vel leuem
ictum ei dedit,irregularis nõ est,etiã si ab aliis occidat,secundum
papam arg.præ.Decre.In hoc enim videt esse vis,ꝙ non auxiliũ,
nec consilium det in morte alicuius apertè.nec etiam sit in negli
gẽtia quia si culpa eius, vel malitia homicidiũ perpetrat, irregu-
laris fit.& idem est,si eius negligentia committitur, l.dist. hi qui.
extr.eo.Petrus.& ideo siue clamet ꝯtra latronem,siue eum capi-
at, siue quocunq; alio modo potuit intelligere ex clamore , vel
alio actu suo homicidium posse sequi, irregularis est: nisi fortè
faciat ꝓpter corporis sui periculũ:vt si timet ꝙ aliquis eum occi
dere velit, tunc enim bene põt inuocare & clamare pro auxilio:
quia nõ intendit in aliorũ mortẽ,sed in suã liberationẽ,& præte
reà liberat à peccato animã volẽtis eum occidere : secus si faciat
hoc propter periculũ rerũ : vel si fugæ præsidio euadere potest,
eo.tit. suscepimus. Clericus quoq; q vnà cum socio cepit latro-
nẽ & ligauit,& postmodũ timẽs interfici à latrone ligato,eum in
terficit:irregularis est.extra.de homi.suscepimus.Itẽ si clericus ñ
valẽs aliter recuperare res suas,tenet furẽ,ne cũ rebus fugiat,do
nec eũ exhibeat iudici, vel eius auxiliũ inuocet ad res suas recu-
perãdas:nõ est irregularis,vt quidã dicũt:licet fur à iudice postea
corporaliter puniat,vt ĩ.ver.prox. dum tñ eius intẽtio nõ sit cor
49 rupta,intendẽdo ad furis mortẽ,vel mutilationẽ.†¶Quid si cle
ricus tradit seculari potestati latronẽ, petẽs ꝙ eũ puniat citra san
guinis effusionẽ: vel petẽs rem subtractã sibi restitui? Resp. licet
potestas in latronẽ animaduertat, nõ ꝓpter hoc cleric⁹ fit irregu
laris:nec etia nocet illi,si ad ꝯuincendũ latronẽ tradiderit intersi-
gnia.Et idẽ est, si simpliciter deponit quærelã de iniuriantib. sibi
& ecclesiæ suæ, quãuis tales vix absq; sanguinis effusione valeant
coarctari.extr.eo.tua nos.§.ad vltimũ.& c. postulasti.23. quæ.4.
Maximianus. & qu.v.c.j.& c.vnum. & c. pœna. & argu. ff.de bo-
nis liber.qui cùm maior.§.j.& hæc vera sunt, qñ non intendit ad
c mortem:nec hoc in animo gerit, sed fortè [c] expressè instabat, vt
citra sanguinis effusionẽ castigaretur.extr.de rap.in archiepisco-
patu.vel in exiliũ mitteret,vt extr.de iud.cùm non ab homine.&
de verb.signif.nouimus.vel in ꝑpetuũ carcerẽ detruderet.ext.de
hæret.c.excõmunicamus.ij.§.pe.& de apost. à nobis. 23.q. 5.non
vos.Non est ergo irregularis agens ꝯtra furẽ ciuiliter de crimine
nõ criminaliter ad mortẽ vel sanguinẽ: licet iudex causa probata
illũ suspenderit ex officio suo:vt not.in præ.cap.postulasti. Absit
enim vt ea, quæ propter bonum facimus, si præter voluntatem
nostrã cuiq̃ malum inde cõtigerit,nobis debeat imputari: vt 23.
50 q. 5.de occidendis.†¶Et sunt hæc in arg. nullius notã irregula-
ritatis incurrere eũ, qui per executores alicuius curiæ ꝓcurauit
aliquẽ capi ꝓpter tale delictum, propter qđ nec mori, nec muti-
lari debuisset: licet iudex inueniens eum alia commisisse, ꝓpterea
suspẽderit eum: si tñ ille nec credidit, nec cogitauit id cõtingere
posse. ¶Quid si iudex,vel officialis insequit furem fugientem,&
quærit à me vtrũ viderim illũ : & ego sciẽs ꝙ fur ille ad mortem
quærit,instruo eũ? Resp.si ꝑ meã responsionẽ fur inuẽtus est, &
occisus,irregularis sum:sec⁹ si nesciui,nec suspicatus fui ꝙ ad mor
tẽ,vel ad pœnã sanguinis quæreret.Quid si scio illũ ad mortem
quæri,nec ille fugere potest, nisi per alteram de duabus viis:& di
d co quòd per hanc viam nõ fugit, sciens eum per alterã fugere [d]?
Et videtur quòd non sim irregularis:quia non indicaui eum:arg.
contrà, quia dicendo ipsum per hanc viam non fugere , implico
eũ per aliã fugere.arg.extr.de præsumpt. nonne. Tutius est ergo
tacere,vel quærentẽ curialiter eludere dicẽdo:Nunquid ego cu-
stos illius sum?vel alio modo,de poe.di.j.c.voluissent.§.ex his ita-
51 que.ver.deniq;.43.dist.in mandatis.in fin. †¶ Sed quid si agenti
ad res suas,ex post facto placet,quòd latro suspensus est,&ratum
habet?& quidem videtur contrahere irregularitatem.Nam rati-
habitio retrò trahitur,& mandato comparatur:vt ff.de vi &vi ar.
l.j.§.quoties.& extr.de elect.c. pe.& ff.de his qui not. infam.quid
ergo.extr.de rest.spolia.cùm ad sedem.in fi.Quod enim non pro
nunciat ore, Deus audit in corde, & voluntas pro opere reputa-
e tur,vt xvij.q.j.c.q bona.§.si ergo.Et hoc tenet dom.meus [e].quod
verum est,vt dicit,si gaudet de morte personę:secus si gaudeat,ꝙ
maleficium est punitum.23.q. 5.reos.licet doleat de motre per-
sonæ,& compatiatur figuræ Dei, & tristetur:quia commisit, vn-
de taliter est punita.argu.extr.de homi. c.ij.C.de pœnis.si quis in
metallum.extr.de sent.excom.vt famæ. In dubio autem relinqui
tur quis ꝯscientiæ suæ,quam intentionem habuit,extr.de homi-
cid.exhibita.& c.petitio.extr.de iureiuran.mulieri.33. distinct.ha
buisse.extr.de ætat.& qual.ad aures.Ego simpliciter credo,solam
ratihabitionẽ, siue placentiã,vt ita dixerim,non inducere irregu-
f laritatem [f] vbi nullus consensus, vel cooperatio, vel exhortatio
ꝓcessit,nec eius nomine factũ est.arg.ff.man.si verò.§.si post.Pec-
catum enim , quod sola voluntate committitur, sola voluntate
contraria aboletur.arg.extr.de simo.c.fi.ff.de reg.iur.nihil tam na
turale.extr. eo.c.j. Item dico, quòd irregularitas ratione homici-
dij non contrahitur sola voluntate,nisi homo actu occidatur. ar.
extr.de homi.sicut dignũ.§.j.vbi de hoc in gl.ex corde,&c. xj.q.j.
si quis verò. Sed nec fit aliquis irregularis propter solum homici
diũ:nisi culpa,vel voluntas præcesserit:vel aliàs inde sequatur scã
dalum:vt probatur & no.l.dist. hi qui.primo.extr. de homic.ex li
52 teris,de cle.ægro.ca. tua. †¶Quid si quis in rixa mortuus est,ne
scit tamen quis illum interfecerit:nunquid omnes sunt irregula-
res , & ab ordinibus repellendi ? Videtur ꝙ sic,qa omnes censen-
tur homicidæ, saltem quo ad promotionem, propter incertitu-
dinem:vt 23.quę.vlt.c.fin.ff.ad l. Aquil.itẽ Mela.§.sed si plures.&
hoc dixit Io. Sed Gul. Na.dixit neminem in dubio repellendum:
arg.extr.de homicid.petitio.& c.significasti.Dominus meus dicit
quòd est suæ conscientiæ relinquendus.Quod prosequere secũ
g dum eum in Sum.e.ti.§.qua pœna.versic. sed nunquid omnes [g].
53 †¶Quid si amici mei interficiũt aliquẽ mihi iniuriantem me in-
uito,& cõtra meam prohibitionem? Respon.mihi non nocet:vt
e.ti.Petrus.& j.q.iiij.quia præsulatus.Idem est, si me ignorante, vt
extr.de simo.nobis.c.sicut nobis.& c.de regularibus.Sed si volũ-
tas turbata sit:puta, quia nec consensi expressè,nec contradixi, mi
hi imputatur.arg.extr.de simo.Matthæus.Imò etiã dicunt quidã,
ꝙ si sciens tractatum de morte habitũ, nõ reuelaui,non sum irre
gularis:quia homicidium commisi facto mandato, consilio, vel
h defensione.l.distinct.c.si quis viduam.& in præ.Decre. Petrus [h].

ADDITIONES. Alij

a Dispensatio.¶De hoc ĩ.eod. §.ad fi.sed hodie terminatũ est per
clem.de homi.si furiosus.qđ accidẽs necessitate ineuitabili, quia
mortẽ aliter vitare nõ poterat,irregularis nõ est: vt ibi. ii.resp.Et
vide qđ ibi.no.& ibi.j.respons. Idẽ dicitur de furioso,infante,vel
dormiẽte. Adde ꝙ ꝓ hoc facit qđ volunt doc.in l.ex hoc iure.&
in l.vt vim. ff.de iusti.& iur. quòd occidens necessitate ineuitabi-
li non tenetur de homicidio.consuluit Bal.cons.430.lib.j.
b Dignum.¶De hoc infrà,ver.quid si aliquis.
c Fortè. ¶Tu dic sine fortè talẽ protestationẽ necessariã,per decr.
secundam,de hom.lib.vj.& vide quod ibi scripsi super ver.quere
lã.& hunc ver.plenè posuit Host.in Sum.de ho.§.qua pœna.ver.
verũ circa.Adde,qđ opi.Io.An.sequit Ab.in c.postulasti.hic alle.
d Fugere.¶Notãter hoc dicit:quia si penit⁹ esset ignarus, nullũ si-
bi est irregularitatis periculũ.In terminis pone artifex, sutor, vel
ceruo sedẽs foris in via rñdet de negatiua, certus ꝙ ille quæsit⁹ ꝑ
illã viã nõ fugit:huic nil attribui potest ad culpã. Adde,quòd qs
tenetur furem indicare de iure canonico.Casus est,in c. qui cum
fure.ext.de fur.& ibi gl.sed de iure ciuili nõ tex. est in l.q vas.§.q
furẽ. ff.de fur.& qđ de rebelli,dic ꝙ tenetur quis indicare:& si nõ
indicat,punitur pœna relegationis. tex.est in l.Metrodorum.ff.đ
pœ.quem tex.ad hoc dicit esse singularem Ludo.Ro.sin.785.in
ci.nunquid teneatur.Hen.Fer.
e Do.me⁹. ¶ In Sum.de hom.§.qua pœna.ver.quid ergo si placet.
f Irregularitatẽ. ¶ Sicut nec inducit excommunicationẽ. de sent.
excom.cùm quis.ij.respon.lib.vj.
g Omnes.¶Mouebat eũ extrauagãs:quæ attribuebatur Gre. quæ
incipit, nullũ. & vide ĩ. de hom.ver.pone quatuor homines hìc
oĩno vide ꝙ scripsi de hom.significasti.ij.in gl.arg.ad quæstionẽ.
Adde,de occiso à plurib⁹,& nescit qs sit qualiter teneatur. Pe.de
Anch.ꝯsi.217.Bal.cons.448.lib.3. & per eundẽ consi. 211.4.lib.
Et quid de associãte ad homicidiũ,non tamen assistente,vide eũ
dem Bal.consi.436.j.lib.quod facit ad ver.seq.si aliquis vadit.
h Petrus.¶Vide quod ibi dixi super iiij.gl. Adde,ꝙ ibi distinguit,vt
refert Ab.aut dolosè iacuit,aut nõ.primo casu sibi imputetur:se-
cundo nõ.arg. c.quãto.extr. de sent.exc.quod placet Abbati:sed
ipse consulit,vt reuelet propter opi.suas.

Alij dicunt contrà, si credidi, quod non obstante mea prohibitio-

54 ne, mei intuitu interficeretur. †¶ Quid si aliquis vadit ad interficiendũ aliquem, & tu eum scienter associas, non tamẽ eum incitas ad homicidium perpetrandum: nec cum eo super hoc aliqua verba habuisti: vel si habuisti, semper ex animo ei hoc dissuasisti: sed cùm tibi nollet acquiescere, timens de ipso, eum associas, eo proposito, vt si fortè quis eum insequeretur, eum defendas: & sic homicidium perpetrat: nunquid es irregularis? Resp. sic secun-
a dum dominum meum. vt eo. tit. sicut dignum. §. illi. & §. fi.[a] Item clericus pugnantibus arma ministrans, irregularis est, si aliquis interficiatur ibi: arg. 23. q. vlt. ca. fi. Nomine autẽ armorum fustes & lapides intelliguntur. ff. de ver. sig. armorum. cõtrà. j. ver. quid

55 si clericus. †¶ Sed nunquid clerici possunt inducere milites ad pugnandum pro defensione ecclesiæ, vel Reipub. vel fidei: & nũquid imputatur eis, si tunc in conflictu aliquis moriatur: & nunquid incurrunt irregularitatem propter hoc. si ipsi sint præsentes? De hoc no. 23. q. 3. Maximianus. & secundũ papam, extra. de restit. spol. olim causam. & in Sum. domini mei. in præ. §. qua pœna. ver. illud no. & seq. Et breuiter teneas, ꝙ ecclesiasticus iudex põt hortari brachiũ seculare cõtra violẽtos, vel hereticos, vel paganos, nõ vt occidat vel mutilet, sed vt de terris fidelium expellantur: nec est irregularis, licet aliqui sint hincinde occisi. 23. qu. v. de occidẽdis. & in præall. c. Maximianus. Papa no. ext. de hom. petitio. quod licet aliquis in bello iusto aliquos percusserit, si tamen nullus inde mortuus sit, non fit ex hoc irregularis: vt ibi probatur. licet enim ibi de ꝑcussione quæsitũ fuerit, nõ tñ respondet de hoc, sed de interfectione. In bello aũt iniusto quodcunq; auxiliũ vel consiliũ dederit in mortem alterius, vel si culpabilis, vel negligens fuerit: & ex hoc est mors secuta, irregularis fit. l. distin. quantum. & c. sæpe. & c. si duo. Vnde videtur quòd euntes ad bellũ iniustũ, siue præstẽt suis fauorẽ: puta, quia lædunt securius inimicos: siue terrorẽ incutiãt aduersariis. s. ꝙ fugiant, vel timeãt se defendere: vel ꝙ amici eorum stupefacti eos deserãt: si exinde sequatur mors, irregulares sunt. Si verò quis accedit ad iniustũ bellũ causa pacificandi, vel ex alia iusta causa, licet ex eius præsentia aliquod robur accrescat suis, vel timor incutiatur aduersariis: nõ est ei imputandum: dummodo dolus, & etiam lata negligentia absit omnino. arg. à cõtrario sensu, in præ. c. quantum. & extra. de homic. presbyterum. & 23. q. 5. de occidendis. extra. de tornea. c.

56 ij. †¶ Põt etiam dici, ꝙ clericus, q cũ armis vel etiã sine armis interest bello iusto, vel iniusto, in quo aliqui interfecti sunt hinc-
b inde: irregularis est, licet ipse nõ occiderit[b]. lj. distin. si quis post. 27 quæst. 3. porrò. 23. q. vl. quicunq; ex clero. j. q. j. c. fin. Sed si ad religionẽ transiuerit, potest secundũ quosdam, ex dispensatione episcopi in subdiaconũ ꝓmoueri: securius potest tamẽ hoc fieri per solũ papã. Clericus quoq; proiiciens lapides in conflictu etiam ex parte illorum, qui violentiã repellunt. irregularis est. si ab alijs sint hincinde aliqui occisi, licet ipse nullũ percusserit: & debet à missarum celebratione biennio abstinere. extr. de cler. ꝑcu. c. fi. & capitulo pe. vbi de hoc. arg. extr. de cleri. pugnant. in du. ca. j. & ij. Quidam tamen hoc intelligunt, quando clericus est in culpa mouendo enormiter arma in conflictu voluntate, & sine necessitate: quia si in necessitate defenderet se, vel suos, licet tunc aliquis ex defendentibus esset interfectus ex alia parte, reliqui, qui non interfecissent, nec interfectores adiuuissent: non fierẽt irregulares, licet voluntatem occidendi habuissent: quia lex promotionis factum requirit. 15. quæstio. j. si quis non iratus. & vide s. versiculo, sed quid de iudice. Nec obstat præ. c. si quis post. quia illud intelligitur de milite, qui bellis sæpe interfuit, vel de officiali Item notatur extr. de cle. percus. præsentium. vbi fuit ad tempus suspensus: quia hoc ibi fuit propter ambiguum duplicitatis.

57 †¶ Clericus ergo nõ debet præponi bellis, nec retiariis, nec balistariis, nec huiusmodi viris sanguinum: vt extr. ne cle. vel mon. sententiam. tamen iusto bello, quod non ad occidendum, sed ad defendendum, seu recuperandũ sua geritur, ꝓponi põt: vt s. & not.
c secundum papam in præ. capitulo[c]. olim causam. non vt præsit directè prædictis viris sanguinum: sed vt respondeat militibus, & sumptus ministret, tractatus teneat, sententias proferat, & negotia cuncta disponat, prout nos huiusmodi officium gessimus in guerra, quam ecclesia Romana cõtra ciuitates sibi rebelles in prouincia Romaniolæ gessit. Potest etiam clericus interesse bel-
d lo iusto[d]. vt xxiij. quæstione tertia, Maximianus. & quæstione. viij. hortatu non iniusto. extra. de homicid. sicut dignum. ff. ad legem Aquil. item Mela. §. item. & hortari & dicere, Viriliter pugnate, & capite: non dico occidite. & hoc priusquam veniatur ad actus, seu percussiones. Nec obstat extr. de homicid. capitulo. penult. quia ibi aliquos percusserat: bello autem iam commisso incitans aliquem ad percutiendum aliquem alium: si sic percussus obierit irregularis est: maximè si bellum sit iniustum: vt extr. de pœnis, quod in dubiis. Idem est, si generaliter seu communiter super bellatores clamauerit, dicens, Viriliter pugnate: vel, date illis, vel similia. arg. tamen contrà, extr. de homici. c. penul. Vel dic, quòd in defendendo potest clericus licitè nauem gubernare & alios ad pugnam defensionis incitare, & in tantum hostes cõfringere, quòd eos dimittant. argum. 23. quæstio. j. cùm apud. &

58 extr. de cler. percus. c. pe. & fi. secus si sit bellum iniustũ. †¶ Quid si clericus in bello iusto ministrat balistas, seu sagittas balistario ad sui defensionem: & ille postea aliquem interfecit? Respõdeo, si non intẽdit, quòd balistarius aliquem interficiat seu interficere velit, sed quòd illos terreat, vel se, vel sua defendat, vel recuperet, non est irregularis: licet ille aliquem ociderit, pro eo quia voluit alienum dimittere, vel ab impugnando desistere: licet sit contrà. s. versi. item clericus. quod ꝓsequere secundum papam:
e prout not. in præ. c. sententiam[e]. Eodem quoq; modo dicimus, non esse irregularem illum, qui in bello iusto præpositus est exercitui, vt sumptus faciat. & cuncta disponat: si fortè præcipiat lanceas vel sagittas emi & ministrari, vel ad exercitium, seu ad custodiam castri mitti, vel si hortatur ad currendum post hostes, vt eis præda hominum, vel animalium auferatur: & tunc fortè aliquis interficiatur, dummodo intenderit solùm ad recuperationem prædæ, non ad vindictam: talis enim causa remota non no-

59 cet, arg. in præalleg. cap. de occidendis. †¶ Sacerdos quoque in duello pugnans irregularis est: sed si mors vel membri mutilatio inde non fuerit subsequuta, eius episcopus poterit cum eo dispẽsare, imposita sibi pœnitentia pro peccato. extr. de corp. vit. c. j. &
f ij.[f] Item qui homini vel mulieri facit aliquid ne concipere, vel generare, vel post conceptum parere possit: & q pregnantẽ mulierem percutit, ita quòd ob hoc abortiuum faciat, mortaliter peccat: & si partus iã viuificatus erat, irregularis est: alias non: & cũm talibus solus papa dispensat: vt legitur & no. extr. de homi-
g cidiis. si aliquis[g]. ij. quæstio. v. consuluisti. in fi. Sed si probabiliter dubitat, vel credit an sit mortuus vel abortiuus factus ex illa percussione, vel vtrum cõceptus fuerit animatus, vel non: in tali dubio debet à promotione & à ministerio abstinere: ne periculose committat. Si verò leuem, aut temerariam habet opinionem, deponat eam, si potest: & sic poterit promoueri & administrare: alias non. arg. extr. de sent. excom. inquisitioni. & de simo. per tu-

60 as. ij. †¶ Quid si aliquis mori timens vult aufugere, sed alius promittit ei pacem & securitatem, & ei consuluit, quòd non vadat: & sic ille propter talem promissionem stetit: & interfectus est in loco, vbi mori timebat, & vbi temerè fuit ei securitas ꝓmissa? Respon. irregularis est, secundum quosdam: secus autem si promittens habebat probabilem securitatem, posse firmiter quod promisit implere: puta quia habebat in eos: qui interficere quærebãt illum, patriam vel dominicam potestatem: vel ita erãt amicitia sibi, consanguinitate vel affinitate coniuncti, quòd posset eos à tali proposito remouere. Si autẽ non habuit probabilẽ credulitatẽ. sed fuit in culpa temerariæ præsumptionis: & præsertim si lata fuit culpa, vel negligẽtia, quæ prope dolũ est, tunc fit irregularis. Est etiam irregularis beneficiatus vel feudatarius ecclesiæ, si personam illius ecclesiæ interficiat: nec filij ei' vsq; in quartam generationem debẽt in clericos promoueri. extrà, de pœn.

61 in quibusdam. †¶ Quando autem, & per quem possit circa irregularitatem homicidij dispẽsari, videam'. Super quo nota, quod cum aliquibus ex prædictis irregularibus solus papa dispensat, & cum aliquibus etiã episcopus: vt extr. de homic. continebatur. & capitulo, ad audientiã. Si igitur aliquis occidẽdi animo aliquem vulnerauit, licet vulnerat' non fuerit mortuus, tñ ꝑcutiens irregularis

ADDITIONES.

a Et §. fi. ¶ Ad hanc materiam & sequẽtem, vide qđ ibi scripsi in §. eos. in magna gl. & eo. tit. petitio. in gl. no. ꝙ.

b Non occiderit. ¶ Adde ꝙ ɔ̃rium tenet expresse Abbas in c. petitio. extr. de hom. vbi dicit esse tex. quòd licet clericus in bello iusto ꝑcutiat, et ab aliis interficiatur, ꝙ non efficitur irregularis. Et ita dicit tenere Inn. respondendo ad c. sicut dignum, ꝙ loquitur in aliis casibus, præterquam vbi bellum sit iustum.

c In præ. c ¶ Scilicet allegato s. ver. ij.

d Iusto. ¶ Dedi plenã remissionẽ de bello iusto & iniusto, de iure iur. sicut. 3. super 2. gl. Et de hoc, & an clericis sit licitũ bellare, vide p Tho. ij. ij. q. lx. art. j. & ij. Adde qñ bellũ sit licitũ Oldr. consil. lxx. & quãdo liceat clericis arma capere, aliquid per Pet. de Anc. consil. clvij.

e Sententiam. ¶ Vt ibi scripsi in gl. dicunt.

f Et ij. ¶ Secundũ nõ facit: sed puto quòd debet dicer. c. j. & de cle. pu. in du. c. j. & ij.

g Aliquis. ¶ & c. sicut ex literarum.

gularis est:& episcopus potest dispensare cum illo: sic etiam in dictatore vindictæ sanguinis, quia est irregularis: vt s. ver. item parcussor:& seq. & tamen si non peruenitur ad membri mutilationẽ quamuis sanguis effusus sit, potest episcopus dispensare cum eodem c. petitio, & de cle. pug. in due. c. j. & extr. ne cler. vel mo. sententiam. Si verò peruentum fuerit ad membri truncationem absque homicidio, papa solus cum illo dispensat: vt extr. de cor. vit. c. j. & de cler. ægro. vel debili. presbyterum. & in præ. versicul. itẽ percussor. Cùm homicida autem actu voluntario non licet, etiã
62 domino Papæ dispensare: vt j. §. nunc breuirer. ver. v. † ¶ Circa homicidium necessitatis euitabilis dicendum est, quòd talis ad superiores ordines non ascendet: sed in susceptis non facilè dispẽsatur: sed si necessitas fuit ineuitabilis, datur consilium, quòd nõ
a ministret. l. dist. de his cleric. j. & ij. [a] Non tamen propter hoc deponitur, imò in suo ordine administrans toleratur de iure communi absque dispensatione, secundum Laur. l. dist. quia tua. & sic loquitur, extr. e. c. ij. Quod prosequere secundũ dominũ meum in præalleg. §. qua pœna. ver. si necessitas. & sequen. Alij dicunt, episcopum dispensare posse cũ presbytero homicida in casu in-
b euitabili. extr. de cler. pcuss. præsentiũ. Ioan. de Deo dixit [b] in hoc
c solùm papã dispensare posse [c]: cũ casuali aũt dispensatur. s. ver. fa
d cto quoq;. ¶ Fit aũt circa homicidiũ casuale [d] triplex dispẽsatio, scilicet magna, vt videlicet promotus ad ordines sacros non in eis, sed in minoribus, tolereť: vt eodem titulo cõtineať. & ca. ad audientiam. Maior, scilicet vt in sacris tolleretur. eod. tit. tua nos. respon. l. distin. clerico. Maxima, vt s. promoueať. e. ti. lator. secun
e dum Gof. [e] ¶ Quid si infans cõmittit homicidium? de hoc in pręv
63 ver. v. † ¶ Curia Romana non dispensat cum clerico in homicidio voluntario: nec de facili in casuali, vel ẽt in dubio. ¶ Vtrum ingressu religionis irregularitas tollatur, not. extra. de apost. c. ij.
64 ¶ Vltimò nota, † quòd homicidium ante baptismũ siue ex officio, siue ex voluntate commissum, non facit aliquem irregularem, vt quidam dicunt. xxvj. dist. de inde. vbi de hoc. l. dist. aliquãtos. Alij contradicentes, quòd homicidæ repelluntur propter
f errorem facti, non propter irregularitatem [f]. Sed primi dicunt, quòd irregularitas homicidij nõ est ex defectu sacramenti. & iõ tollitur per baptismum, si præcessit: vt in præal. concord. & lj. dist. si quis post de hoc not. secundum papam extr. de diuor. gaude-
g mus. in fi. [g] Multæ autem aliæ irregularitates sunt scriptæ in iure quas plenè poteris reperire in nostro aureo Repertorio, sub tit. de temp. ord. in Rub. illa, hæ sunt irregularitates, quæ impediunt promotũ: & alia Rub. ibi se. & sub ti. de pœnis, in ru. casus totius iuris. in quibus promoti deiiciuntur & deponuntur: sed de his hic sufficiat exempli gratia tetigisse.

ADDITIONES.

a j. & ij. ¶ Et vtrobique de hoc in primis gl. & plenè de homicidio, sicut diguum in gl. pen.
b Dixit. ¶ In libello suo, vbi de dispensatione episcoporum. in vlt. col. Adde quòd Fed. de Senis consi. clxviij. refert Vinc. & Archi. lj. dist. d his verò tene, ꝙ eps pt dispensare cũ homicida occulto.
c Posse. ¶ Vide quod s. dixi versi. defensione quoque.
d Casuale. ¶ Quod culpa præcessit.
e Secundum Gof. ¶ In Sum. de homic. in fine.
f Irregularitatem. ¶ In quæstione quã statim allegabo. dicit ꝙ factũ extra ecclesiã ante baptismũ, nõ est error vel scandalũ: qñ ergo fit post baptismũ, tunc subest cã ẽt in officiali occidente. Item crimẽ pręsumptũ: quia rarum est qđ non moueatur ira vel odio. Tertia, quia salario ꝯstituto solẽt hoc facere, nõ cã pietatis: tñ vt ibi dicitur in veteri Testamento, homicida non erat irregularis đ quo s. eod. §. ij. col.
g In fine. ¶ Et ibi scripsi post eum & Hosti. super vl. gl. in fi. Fuit autem hæc quæstio venerabilis. xiii. vbi Bar. dicit Hugo. & Tanc. ita dixisse, eũ q prius iustè occidit, ꝓmoueri, quasi irregularitas illa sit sequela peccati: cùm apud infideles non sit iustitia, xxiiij. q. j. v. bi sana. Secundum hoc cessaret ratio Innoc. in decret. gaudemus. distinguentis cum Bazi. homicidium ex officio, vbi non est peccatum. ergo nec sequela peccati à voluntario, Ipse tñ cõtrarium dixit de homic. presbyterum. nõ distinguens inter illa duo: vt ibi scripsi. Et hoc placet Gof. ꝙ etiam iustè occidens ante baptismũ ꝓmoueri possit, in sum. de homi. ver. aliqñ. Vide plenè per Host. in Summ. ipsius titul. §. qua pœna. ver. lingua. Adde, quòd abbas in d. c. gaudemus. refert Io. Cal. & An. & Hugo, tenere, ꝙ indistinctè omnis irregularitas ꝯcta ex homicidio tollitur. & illos ipse sequitur aliquibus rationibus. de quibus ibi per eum.

De dispensatione episcoporum.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus potest dispensare cum ordinato extra tempora statuta.*
2 *Dispẽsat episcopus cum pugnãte in duello, dum tamen inde mors, vel membri mutilatio non sequatur.*
3 *Episcopus potest dispensare in beneficio cum non ordinato ministrante, & vt post statutum terminum in ordine suscepto ministret.*
4 *Dispensatio episcopi valet in omni foro pœnitentiali, & in pœnitentijs imponendis.*
5 *Capiens vel capi faciens cardinalem ecclesiæ Rom. sacrilegus est.*
6 *Consentire potest episcopus dispensatiuè, vt monachus vnius religionis præsideat monasterio alterius religionis.*
7 *Legatus aut achiepiscopus, an poterit cum postulato ad episcopatum dispensare in ætate.*
8 *Monachus existens in minoribus ordinibus potest dispensatiuè fieri abbas.*
Abbates olim erant laici.
9 *Prælatus de iure debet in propria persona seruire in beneficio, potest tamen episcopus dispensar.., vt faciat perpetuum vicarium.*
10 *Character semper remanet in clerico etiã depositio, et debet episcopus cum eo dispensare, ne curiæ seculari tradatur.*
11 *Res ecclesiæ dispensatiuè vendi debẽt tempore famis pro alimentis paperum & redemptione captiuorum.*
12 *Dispensat episcopus, vt abbas conferat inuestituram in ecclesiis per eum sibi collatis.*
13 *Monachi possunt habere cellulas intra claustrum cum dispensatione episcopi.*
14 *Episcopus potest dispensatiuè deferre friuolæ appellationi propter scandalũ vitandum.*
15 *Dispensat episcopus, vt clerici peregrini in sua diœcesi recipiãtur, & sine literis commendatitijs celebrent.*
16 *Episcopus potest ratificare dispensatiuè facta sui prædecessoris, licet sint inualida, sine consensu capituli.*
Dispensat etiam abbreuiando pœnitentiam.
17 *Dispensare potest episcopus cum incestuoso per errorem sororem vxoris suæ cognoscente, & etiam cum incestuoso simpliciter.*
18 *Episcopus potest vnum votum in melius dispensatiuè commutare.*
19 *Dispensat episcopus, vt clericus scholaris, vel peregrè proficiscens locet tẽpus redditus beneficij sui.*
20 *Parochias vnire & diuidere potest episcopus de consensu eorum quorum interest.*
21 *Pœnitenti i à papa imposita potest dispensatiuè minui per episcopum.*
22 *Potestas episcoporum generaliter magna narratur in multis.*
23 *Episcopi in quibus sunt priuilegiati.*
24 *Minor non potest superioris legem soluere, sed secundum eã iudicare tenetur.*
25 *Episcopo non licet regulariter dispensare in his, quæ pertinent ad generalẽ ecclesiæ statum.*
26 *Casus in quibus episcopus prohibetur dispensare.*
27 *Disensare nemo potest contra papæ sententiam, vel eã reuocare, aut relaxare.*
28 *Consuetudo facit dispensationem valere, quæ aliàs non valeret.*
Episcopus quare potius dispensat contra canones irregularitatem inducentes, quàm contra alios.
29 *Clericus accusatus probato crimine contra ipsum, ante sententiæ prolationem probat se de illo crimine pœnitentiã egisse, an episcropus accusatore inuito secum poterit dispensare.*
Accusatore deficiente in probatione, an poterit cum illo episcopus dispensare.
30 *Episcopus vt legatus de latere cum excommunicato vel interdicto celebrãte dispensare potest, vbi monitus velit abstinere.*
cum Illegitimis vtrum valeat episcopus dispensare.
31 *Illegitimus religionem ingrediens, de iure commmuni sine dispensatione aliqua potest ad ordines promoueri.*
32 *Dispensatio non negatur, vbi ius commune statuitur.*
33 *Curia Romana tenet, neminem præter papam posse dispensare cum illegitimo seculari, quoad curam & ordinem sacrum.*
34 *Illegitimus prohibetur succedere patri suo immediatè in beneficio paterno, nisi cum dispensatione.*

5. §. Nunc de episcoporum dispensatione subiiciamus, ad cuius materiæ euidẽtiam clariorẽ primò enumerabimus casus in iure scriptos, inquib. eis à iure permittitur di-
a spensare, & ius commune relaxare [a]: cõsequẽter verò illos, in q. bus dispensare prohibenť. Vltimò qd iuris sit de hac materia. sup
1 ponemus. † ¶ Potest ergo primò dispensate episcopus cum ordinato extra statuta tempora: vt quidam dicũt, quod dic vt s. §. nũc ostendendũ. ver. lij. Scdò dispensat, qđ quis habeat duas ecclesias intitulatas. lxx. dist. sanctorum. secũdũ papã. Tu dic vt j. §. videdũ. vers. duplex. & seq. ¶ Tertiò, dispensat cũ ordinato ab altero epo in consulto proprio vel cõtempto: vt extr. de offi. archi. significasti. lxxi. dist. c. j. ij. & iij. & ix. q. ij. Lugd. ¶ Quartò, cum eo, qui ignoranter recepit ordinem ab episcopo, qui renunciauit episcopali dignitati, vt extr. de ord. ab episcopo, qui renun. epi. c. j. ¶ Quinto, cum

ADDITIO.

a Relaxare. ¶ Io. de Deo, primò posuit casus, qui habeňt in Decretis: secundò eos qui habentur iu decretalib.

tò,cũ ordinato ignoranter ab excõmunicato:vt e.tit.c.ij.& ix.q.j.
a c.ij.ar.tñ contrà,ea.q.j.c.j[a]. ¶Sextò,vt duo ad vnã præbendam eli-
gantur:quod dic vt no.extr.de præb.tuę. ¶Septimò,cũ clerico ꝑ
crimẽ vsuræ per epm ab officio beneficioq; suspẽso,vt no.ext.de
vsur.preterea. ¶Octauò,cũ adultero & minorib.criminib.adulte-
rio irretito post pœnitentiã:vt 33.di.fraternitatis.ext.de iudi.at si
3 clerici.§.de adulteriis.extr.de tẽ.ord.c.fi.† ¶Nonò cũ pugnãte in
duello.extr.de corp.viti.c.j.& ext.de cler. pu.ĩ du.c.j.dum tñ inde
mors vel mẽbri mutilatio nõ contingat,quia tunc non ꝑt.xxiii.q.
viij.his à quibus.Sed & tũc potest in beneficio dispensare:vt e.tit.
c.ij.&l.dist.studeat.ad fi. ¶X.In multũ enormi &notorio crimine
vt probatur, & no.secundum papam,extr.de cor.viti.c.j.& ar.ext.
de aposta.ca.ij.& etiã in capitalibus criminib.occultis.l.dist.de his
verò.de hoc ext.de tem.or.ex tenore.&ĩ.§.qualiter.ver.hoc quo
que. ¶Xi.Cũ sacerdote simul plures concubinas habente.extr.de
bigam.quia.xxxiiij.dist.fraternitatis. ¶Xij.Cum alienigena institu
to in ecclesia ꝑ eũ,qui instituere non potuit.extr.de cle.perc.c.fi.
¶Xiij. Cum presbytero de facto matrimonium cum virgine ꝯ-
hente,quoad executionem officij sui:vt extr.de cler. coniu.sanè.
ij.Similiter & cum diacono.extr.qui cleri.vel vo. c.ij.dum tamen
non contrahant bis.xxviij.dist.presbyterum.vel etiã cum corrup-
ta,vt extr.de big.c.ij.pe.& fi. ¶Xiiij.Cum diacono,qui vulnerauit
alium diaconum,& matrimoniũ de facto cõtraxit secundũ papã:
vt extr.qui clerici vel vo.c.j.Sed Ber.illud intelligit factũ auctori
b tate manati Apostolici:vt extr.de sen.ex.cùm illorũ.[b] ¶Xv.Cum
monacho,& cum canonico regulari,vt possit in seculari ecclesia
ministrare:vt xvj.q.j.doctos.& c.ex auctoritate.j.q. vij. §.nisi.& ꝙ
regularis sit ibi solus:vt extr.de sta.mo.quod Dei.Quidam tñ dicũt
c esse ius cõmune,quod ibi dicitur:sed Io.de Deo[c] ꝯ.xvj.q.vij.in no
ua.xx.q.iij.præsens.ad fi.sed nõ cũ monacho,vt sit solus:vt ĩ.§.sunt
d quoq;.ver.x.[d] ¶Xvj.Cum eo , qui excõmunicatus recipit benefi-
e cium:vt extr.de cler.ex.mi.c.postulastis.in prin.secundũ papam[e].
f Sed Io.deDeo. dicit[f],in hoc solùm papam dispensare posse,quod
nõ est verũ:nisi fortè fuisset auctoritate Apo.propter eius ꝯtem
ptũ excõmunicatus:vt extr.de æta.&qua.cum bonæ.vt no.B.epis
copũ nõ posse dispẽsare cum eo,qui suspẽsus recipit beneficium.
¶Xvij.Cum clerico per saltũ promoto:vt lij.dist.c.j.extr.de cle.ꝑ
3 saltum promo.c.j.† ¶Xviij. Cum non ordinato ministrante põt
dispensare in beneficio.& vt post biennium vel triennium in or-
dine suscepto ministret,sed nõ vt ad superiorem ascendat: vt legi
tur & no.extr.de cler.non or.mi.c.ij.Breuiter tamen teneas:quòd
is,qui nullũ habet ordinem,diuinũ officiũ exercẽs irregularis est
& etiã is,qui habet aliquem ordinem,si officiũ superioris ordinis
exercet:& cum tali solus papa dispẽsat,vt in ordine,quẽ habet de
misericordia toleretur,& ad superiores ascendat. xj. q.iij.priuile-
gium.xxv.q.ij.sic decet.Quidam tamen dicunt, episcopũ posse in
hoc dispẽsare,sicut & in diacono missam celebrante,cum quo po
test dispensare,in beneficio post peractam pœnitentiam,& etiam
post bienniũ vel trienniũ,vt diaconatus officiũ exerceat.Ad sacer
dotiũ verò nõ potest is promoueri,nisi ex dispẽsatione papæ : vt
g legitur & no.extr.de cle.non or.mi.c.j.& ij.[g] Alij tñ dicunt episco
pũ posse etiam quoad sacerdotium dispensare.ar.extr.de iud.at si
clerici. ¶Xix.Cum clerico furtiuè,&post inhibitionem ordinem
suscipiente:vt ext.de eo qui fur.or.suf.c.j.&fi.prout.ibi no ¶Xx.
Quòd religiosus ad minorem transeat religionem.extr.de reg.&
h trans.ad reli.significatũ.& de temp.ord.ex parte[h]. ¶Xxj.In com-
mutatione præbendarũ & personatuum,extr.de rerũ permu.quæsi-
i tũ[i].& c.cũ vniuersorũ.De iure enim communi debet vnusquisq;
manere in ea vocatione,in qua vocatus est:vt xxi.q.j.c.j.& C lib.
xij.de palatinis sacrarum lar.l.quidam. ¶Xxij.Cum eo.ꝙ bigamũ
ordinauit:vt extr.de biga.c.ij.& idem iuris est , si alios irregulares
k promouit secundum papam[k]. ¶Xxiij.Cum falsario. s.vt vel eum
in carcere teneat,vel eum ad papam remittat:vt xix.dist.ĩ memo-
riã. ¶Xxiiij.In dispensatione ecclesiasticorũ ordinũ quia ipse præ
ordinator est in cunctis:vt xxi.dist.clericos.xxiij.dist.tales. xxv.di.
c.j. ¶Xxv.Vt clericus cõiugatus habeat simplex beneficiũ.xxviij.
l dist.de his.& ead.dist.decernimus[l]. ¶Xxvj.Vt clericus concubina
rius post peractã pœnitentiã promoueat̃.xxxiiij.dist.fraternitatis.
nisi fuerit per sententiã damnatus vel infamis:vt extr.de tem. or.
quæsitũ ĩ.§.iuxta ver.in suspẽsis aũt. ¶Xxvij.Cum idiota iã ꝓmo
to,vt remaneat in illo statu,& non deponatur,sed doceatur.x.q.j.
placuit.xxxviij.dist. nullus.& c.sedulo.nõ tñ vt ꝓmoueatur. l.dist.
non confidat.ĩ.§.iuxta.ver.si.contrahitur.arg.contrà. extr.de ren.
m post translationem[m]. ¶Xxviij. In omni foro pœnitentiali : & in
4 †pœnitentiis imponendis. lv.dist.licet.& ferè per totum.xxvi.q.
vij.tempora.& c.alligant.ratione tamen duce,alias non: de pœn.
dist.v.falsas.xxiij.q.iiij.si is,qui.Et mitigare potest canones pœni-
tentiales de pœ.dist.i.pœnæ.& c.verbum Dei.& c. medicina.& c.
mensuram.&c.iudices.& pondera pœnitentiæ,de consec. dist.iij.
de pœnitentib.extr.de pœ.& re.significauit.& c.quæsitum.nisi ei
à canone prohibeatur.xxiij.q.vlt.pessimam. Quòd dic , vt in Re-
pertorio sub ti.de pœn.& re.in illa rubrica:hæ sunt pœnitentiæ à
canone diffinitæ Non tamen dispensare potest quòd solenniter
pœnitentes promoueantur.l.dist.ex pœnitentib.&c. confirman-
dum.& c.non confidat.lxi.dist.sacerdotib.ver.proferens,&c.arg.
n contrà.xxviij.di.presbyter.extr.de pœ.& re quæsitum[n] † ¶Xxix.
5 Cum sacrilego. l.dist.si quis presbyter.& extr.de furt.c.fi.Et scias
quòd capiens, vel capi faciens cardinalem ecclesiæRo.sacrilegus
o est:vt extr.de re iud.ad Apostolicæ[o]. ¶Xl.[p] Cũ homicida:& hoc
p in beneficio tantũ,ne mendicet.l.di.studeat.extr.de cle.pu. in du.
c.ij.sed nõ in officio.l.di.miror.ĩ.§.iuxta.ver.sed quid si qñ. ¶Xlj.Cũ
seruo promoto,si velit eũ redimere.liij.dist.generalis. ¶ Xlij. Cum
seruo monasterij vt ꝓmoueat̃:liiij.dist.multos.extr.de ser.ñ or.de
famulis & c de eo. ¶ Xliij.Cũ clericis,ne ꝓmoueant̃ inuiti.lxxiij.
di.c.fi. ¶Xliiij.Cum assumpto de sua diœcesi in epm,vt remaneat
in primo beneficio,si nõ admittat̃ ad ecclesiã,ad quã ꝓmotus est.
xcij.dist.si qs episcopus.j. ¶Xlv. Cum hæretico cõuerso.l.dist. ꝑs
byteros qui.extr.de hære.ad abolẽdã.de cons.dist.ij.ego Berenga
rius. ¶Xlvj.Cum schismatico:vt l.dis.vt cõstitueret̃. ¶Xlvij.Cum
raptore,quantũ ad viaticũ ei cõcedendũ.extr.de rap.super eo.§.si
verò.prædonib.enim dispensatiuè cõmunicamus : vt xxiij.q.ij.sa-
nè quod sup. ¶Xlviij.In recipiẽdo ex causa minorem procuratio
q nem solito.x.q.iii.relatũ.[q] ¶Xlix.In minoratione tertiæ vel quar
tæ decimarum ex cã ea q.priscis.& c.vnio.xii.q.iii.c.fi.ĩ.ver.lxxvi.
¶L.In executione sententiæ differẽda.xi.q.iii.cùm apud. ¶Li Cũ
sortilego:vt ext.de sortil.ex tuarũ.xxvi.q.v.contra idolorũ.& c.ꝑ
6 uenit.† ¶Lii.Potest consentire dispẽsatiuè secundũ quosdam,vt
monachus vnius religionis præsideat monasterio alterius religio
nis.extr.de elec.cùm monasterium.quod tamen est contra cano-
nem.16.quæst.7.in noua actione.extr.de ele.cum in magistrum.
r Alii ꝯ:vt ĩ.§.nunc ostendendũ. ver. lxix.[r] ¶Liii.Potest dispensare
cum clerico post xiiii.ann.& non antè:vel etiam si patiatur defe-
ctum in scientia:dum tamen non sit nimis rudis:vel etiam in ordi
nibus,dum tamen sit in minoribus,& in breui possit ad sacros ꝓ-
moueri,& hoc quo ad regimẽ ecclesiæ parochialis seu plebis,vel
quo ad dignitates:vt ext.de ele.dudũ.i.de æta.& qual.ꝑterea.& c.
indeco

ADDITIONES.

a c.j. ¶Dic vt vtrobique no.
b Cùm illorum. ¶In quantũ illa decr.loquitur de absolutiõe ab ex
communicatione verũ est Ber.id tenere,vt ibi patet in iij.gl.licet
inquãtũ ipso absoluto loquitur de dispensatione.Bert. tenet pri-
mum:vt patet in quarta gl.& c.ij.in fi.ij.gl.qui finis fuit additio , ꝙ
forsan non habuit Guliel.
c Io.de Deo. ¶Vbi de specie episcoporum.in vij.col.
d Ver.x. ¶Vide quod ibi dicam.Adde,quid si abbas non exemptus
habens sub se hospitale,in quo ñ est ecclesia,nec capella:sed ad ip
sum & cõuentum spectat præsentatio rectoris dicti hospitalis, ad
episcopũ verò confirmatio præsentauerit aliquẽ ex monachis,vt
consuetum erat:similiter & episcopus ipsum confirmauit , an ab-
bas solus poterit illum reuocare ad monasterium epicosco cõtra
dicente:vide Fede.de Senis cons.cxxxiiij.concludentem quòd ab
bas poterit illum reuocare.
Adde tu,beneficia collata hoc modo religiosis,sunt ad nutum im
mobilia per superiorem regulariter.Rota in antiq.decisi.cclxv.
e Papam. ¶Vide quod ibi plenius scripsi super tertia gl.& facit. ĩ.§.
prox.ver.in suspensis.in fine.
f Dicit. ¶Vt ĩ.in vltima col.
g Et ij. ¶Ibi hoc not.in gl.penul.vide quod super ea dixi.
h Parte. ¶Omnino vide quod dicam ĩ.§.sunt.quoq;.ver.xxiiij. Ad-
de Ab.in c.non est.ext.de gula.& c.significatum. e.ti.
i Quæsitum. ¶Vbi de hoc scripsi.in fi.& no.in clem.eo.ti. c.vno.in
gloss.penultim.
k ¶Papã.Vt post eũ scripsi de tem.or.dilectus.Adde vers. seq.xxiij.
quæ in terminis scripsit Fed.cons.ccxviij.
l Decernimus. ¶Vide quod plenè dixi de cle.ꝯiuga.in j.obiectiõe.
m Transl. ¶Si istud cõtrarium signatur,ad vltimum dictum respõ-
de,quòd ibi cessauerat impedimentum:quia profecerat.&vide e.
ti.nisi.§.pro defectu.& quod scripsi de æta.& qua.c.fi.in gl.ac si di
cat.&in gl.pen.
n Quæsitum. ¶Vtrobique soluitur.
o Ad Apostolicæ. ¶Et graues pœnas incurrit:vt in præ Decræ feli
cis.de pœnis.li.vj.Vide quod dixi ĩ.§.nunc dicamus.ver.sed quæri
tur vtrum.
p Xl. ¶Hic fuit erratum in numero,nec corrigendus est error pro-
pter allegationes versiculorum sequentium multoties iteratas.si
mile ĩ.de loca.§.nunc aliqua.ver.clviij.
q Relatum. ¶De censi.felicis.lib.vj.
r Ver.lxix. ¶Vide quod dicam ĩ.§.consequenter.ver.legatus.

a indecorũ a.& c.ex ratione. quod eſt contra præ. Decre.dudũ.&
b eo.tit.cum in cunctis.ſed ibi eſt ius cõmune b.Ber.tñ & Tanc.no. extr.de elec.cũ dilecti.quòd nullus põt diſpẽſare in defectũ ætatis,niſi ſolus papa:etiã quoad inferiores dignitates:vt ext.de ele. nihil.C.de his,qui ve.æta.impe.l.ij.& iij.Sed pri⁹ dictũ tenet Gof. Io.de Deo & papa,qui no.in præ.Decre.indecorũ.& c.præterea. quod intra xiiij.an.ꝓhibet diſpẽſare,vt ibi ſ.aũt põt:cũ non ſit ei ꝓhibitũ.& do.meus.vt no.in Sum.eo.tit.§.ætas.Ioan.tñ de Deo
c viſus eſt alibi dicere c,ꝙ poſſit diſpẽſare cum eo q eſt xiiij.an.quo ad obtẽta,vt nõ priuet illis,vt in præ c.indecorum.& eo.tit.eam te.ſed nõ quoad obtinenda.hodie aũt videt ipſis adempta diſpẽſandi poteſtas in ætate, quoad eccleſias parochiales per conſtit.
d Gre.de ele.licet canon.lib.vj.vt ibi dixi d.†¶Sed nũquid legatus
7 vel archiepiſcopus põt diſpẽſare in ætate,vel in ordinib.cum poſtulato ad epiſcopatum?Nõ videt ex his quæ no.in præ.c.cùm dilecti.& ar.eo.tit.innotuit.& c.dudũ.ij.Ex quib.colligitur,ꝙ ſolus papa in epatu diſpenſat.Et hoc tenet Gof.papa etiã ext.de poſtu. præla.c.fi.ꝙ quãdocunq; quis in epiſcopum poſtulat,ſolus papa
e poſtulationem admittit.Sed Io.contrà,ſecundum ea e quæ not. extr.de præben.de multa.& lxx.diſt.ſanctorum.& xxj.q.ij.ſi quis iam. Cum enim papa non reſeruet ſibi hoc ſpecialiter, videtur eis indulgere.extr.de ſent.exc.nuper.Idem dicit Aegidius,qui ſuper hoc quãdam gl longiſſimã cõpilauit: ſed ſalua ei⁹ reuerẽtia,
f iura faciẽtia ad hãc materiã nõ induxit f: dico eos diſpẽſare non
g poſſe de iure in defectu ordinũ:vt extra.de æta.& qua.à multis.g lx.diſt.nullus in epiſcopũ.& patet in his quæ not.papa extr.de tẽpo.ord.dilectus.eccleſia tñ Romana,quæ tanquã domina oĩa ad ſe trahit,nõ pateretur per eos totaliter diſpẽſari,imò epiſcopum Paduanũ,cũ quo patriarcha Aquileienſis diſpẽſauerat iam cõſecratum ab epiſcopatu amouit:in ætate verò non.imò ſolus papa vt extr.de elect.cum nobis olim. Electiões enim epiſcoporũ inter maiores cauſas numerant. ext.de app.vt debit⁹.in fi.de tranſl.
h inter corporalia.xvij.diſt.multis h.Dñs aũt meus dixit contrà de
i defectu ordinis: i vt ſ.§.nũc oſtẽdendũ.ver.xvij.&ver.lxx.¶Liiij. Cum eo,qui beneficium renunciat,vt ſibi concedat in illo victũ arg.vij.qu.j.quamuis.extr.de renunc.ad ſupplicationem,etiam ſi ob culpã remoueatur:vt ſ.verſi.ix.Lv. Cum eo, qui petit ceſſionẽ,ſcilicet vt vel cedat,vel remaneat.eo.tit.admonet.& c.quidã.
8 & c.i.† ¶Lvj.Quòd monachus exiſtens in minoribus ordinib⁹ fiat abbas.extr.de æta.& quali.tuam.olim enim abbates & monachi laici erant:vt xciij.diſ. à ſubdiacono.xvj.q.j.legi.prope finem.
k ar.contrà.xvj.q.j.§.ſuperiori k. ¶Lvij.Debet diſpẽſare cum illis, quos ſine titulo diſpenſatiuè promouit ad ſacros, vt habeant victum.ext.de æta.& qua.accepimus.extr.de preb.cùm ſecundum. & c.non liceat. & c.epiſcopus.¶Lviij.Diſpenſat cum ſectis in cunabulis,vel à dominis,vel à barbaris. vel ſi caſtrati timore lepræ, vel ita nati ſunt.ſcilicet quòd promoueantur,vel promoti remaneant in ſuis ordinibus:vt extr.de cor.vit.ex parte B.et c.ex parte M.lv.diſtinc.ſi quis pro ægritudine.& c.eunuchis.Si verò aliquis hoc ſponte,vel propter Deum feciſſet,vel ſibi fieri affectaſſet:nõ diſpenſatur cum eo.niſi per papam.lv.diſt.qui partem.extr.eo.ſignificauit. vbi de hoc ſolus etiam papa diſpenſat cum habente
l maculam in oculo:vt no.ſecundum papam eo.tit.c.ij. l¶Lix.Cũ ſacerdote extraneo,vt celebret occultè ſine literis vel teſtibus ſuę ordinationis.extr.de cle.peregr.c.fin.ad fi.lxxj.diſt.& lxxij.diſtin.
9 per totũ.†¶Lx. Quòd prælatus faciat perpetuum vicariũ.extr. de off.vicar. ad hæc. cum de iure ipſe prælatus debeat in propria pſona ſeruire in beneficio, quòd beneficium datur propter officium:vt lxxxi.diſtin.eos.& c.ſeq.& præ.verſ.clx. ¶Lxj.Poteſt diſpenſatiuè cõcedere minoribus prælatis,quòd poſſint ſuos ſubditos excommunicare.extr.de off.ord. ſi ſacerdos. & c. cùm ab eccleſiarum.quod illi non habent de iure communi ſecũdũ.Ioan.
m de Deo m,extr.de off.arch.cùm ſatis. & c. archidiaconus.extr.de foro comp.cùm ꝯtingat.niſi hoc habeant de conſuetudine:licet poſſint ex cauſa interdicere diuinũ officium & eccleſiaſtica ſacramenta: vt in præ Decr.ſi ſacerdos.& ij.q.j.nemo.¶Lxij.Diſpenſat cum clerico percuſſore.extr.de cle.percuſ.c.j.arg.contrà.xlvj.
n diſt.ſeditionario.& j.q.vij.ſi quis omnem n. ¶Lxiij.Diſpenſat cũ rectoribus ad ſynodum non venientibus.extr.de ma. & obe.ſuper eo.Poſſunt enim puniri,niſi veniant:vt xviij.diſtinct.de eulogiis.& c.penu.¶Lxiiij.Vt ſine vitio fiat tranſactio ſuper decimis. extr.de tranſact.ſtatuimus.de rerum permu.capit.j.&ij.ſic etiam
10 in beneficio.extr.de tranſact.de cætero.†¶Lxv.Poteſt & debet diſpenſare cum clerico depoſito,ne curiæ ſeculari tradatur.extr. de iud.

ADDITIONES.

a Indecorũ.¶De hac Decre.vide qđ ſcripſi de reſcriptis,ſi eo tempore.lib.vj.ſuper gl.penul.
b Cõmune.¶Hucuſq; verba Io.de Deo.vbi ponit caſus Decretalium.in prin.
c Dicere.¶Vbi ſ. ante medium.
d Dixi.¶Hodie permiſſi ſunt diſpẽſare in ætate, in dignitatib⁹, vel pſonatib.ſine cura,cũ his qui peregerunt xx.annũ,de æta.&qua. c.vno.lib.vj.
e Secundũ ea.¶Id eſt,p illas rationes & argumenta, quibus ibi vtitur,cùm tractat an diſpẽſet in pluralitate curatorũ vel dignitatũ: hoc dico,quia de hac quæſtione in dictis locis nil tractat.
f Induxit.¶Nimis detrahit illi doctori ſui tẽporis ſine ꝯparatione maiori:& q eum iuuit in hoc opere,per quem primo anno,quo Decretales adhuc puerul⁹ audiui,cũ quoddã xeniolũ ſibi ex parte patris portaſſẽ, me examinatũ memoror ſup lectione diurna: cui qa gratè reſpõdi,me cũ oſculo fuit amplexus propter qđ eũ ꝯ hãc detractionẽ cũ gl.illã habeã,tueri diſpono. ¶Et breuitatis cã certè talis fuit illius gloſſę q̃ſtio,qualis in hoc ver.proponitur. ¶Ad negatiuã inducebat l.ij.C.de his q ue.æta.impe. per modũ, quẽ inducit in gl.Decr.de elect.cũ dilecti.in prin.& in fi.Itẽ e.tit. nihil eſt:qa cùm ibi puniat promouẽs minorem.hęc ergo pœna nõ cedet in cõmodũ.de do.inter vi.& vx.& ſi neceſſe.Inducebat Dec.indecorũ.de æta.& quali.de elec.dudum.& c.innotuit.& de fil.presb.c.pe.demũ poſita opin.Goff.ꝙ in epiſcopatibus ſol⁹ papa diſpenſet,per c.innotuit.de elect.In inferiorib⁹ epiſcopis ſub dit opi.Io.q̃ ſequitur,ꝙ legati & archiepiſcopi in epiſcopatib. diſpenſant, nõ vagè & indiſcretè : ſed vbi neceſſitas vel vtilitas eccleſiæ id expoſcit.all.de æta,& qua.tuã.& c.indecorũ.de conceſ. præb.cum noſtris.& de elect.cum nobis olim.in fin.in quantum ibi patet, ꝙ neceſſitas & vtilitas diſpenſationẽ inducunt. Ad idẽ de præ.expoſuiſti.vt ſic morum probitas impleat ætatẽ & ordinẽ lxxvij.diſt.c.vlt.Fundat aũt opi.ſuã, quia diſpenſatio his duobus caſibus nõ eſt eis expreſsè prohibita:nec eſt de reſeruatis.Et ſpecialiter pro legato inducit,ꝙ cõfirmare electionẽ,vel admittere poſtulationem eſt iuriſdictionis: & iuriſdictionalia quæ ſpectãt ad papã,cõpetunt legato,qui eius vices gerit.de conſu.cũ venerabil.ex quo reſeruata non ſunt expreſsè,de off.lega.quod tranſlationem. ¶Ad allegata in contrarium reſpondet, primò ad leges,quòd leges, minores, dummodo ſint puberes, ex cauſa vel neceſſitate vrgente permittunt ad honores promoueri.ff.de decur.non tantum. §.j.& de iur.immu.l.ij. ¶Ad Decre.nihil eſt.reſpondit.ꝙ de confirmatione loquitur,non de diſpenſatione. Prima requirit iuris obſeruantiam:per ſecundam fit iuris relatio.Poterat etiã dare inſtantiam per c.qui in aliquo. li.diſt. Itẽ licet Turon.conciliũ ꝓhibeat diuiſionem prębendarũ,de præb.maiorib. ex cã tñ epiſcopus illã facere põt,eo.tit.uacante.Idem in permutatione:de rerũ pmu.q̃tiũ. Per hoc reſpondetur ad cõciliũ,cũ in cunctis, & ſimilia q̃ licet determinẽt ætatẽ,iuſtã diſpenſationẽ ñ ꝓhibẽt.¶Ad Decr.dudũ.ij.ver.nos igit.reſpõdet,ꝙ indiſcreta & temeraria fuit ibi diſpẽſatio propter pluralitatẽ ecclíarũ parochialiũ,q̃ trãſgreſſionem & infamiã inducebat:nec loquitur de defectu ordinis vel ætatis. Cõcludebat aũt ꝯ tenentes contrariũ cum verbis canonis.vij.q.prima.ſcias. in fi. nõ videatur per i⁹ nouum ſuperi⁹ allegatũ hæc verba ſuperflua:q̃ caſum illũ directè ñ reſpiciũt,vt p ſe patet. Adde qđ ſi papa diſpẽſat cũ minore 18. ann.vt poſſit obtinere beneficiũ curatũ: & deinde ꝯcedat alicui abbati, vt à certa vicaria poſſit pſonæ idoneę ꝓuidere,an poterit ꝓuidere dicto minori,q de iure ꝯmuni nõ eſt idone⁹.Et qđ ſi is minor vigore dicti ſcripti obtinuit bñficiũ curatũ,an poſſit illo dimiſſo aliud obtinere,vide Pet.de Anc.ꝯſ.ccccv.inci.tria dubia.ꝯcludẽtẽ in oĩbus,ꝙ ſic. Adde ꝙ Abb.in c.cũ in cunctis.in prin.de ele.dicit ꝙ diſpẽſatio epi in minori ætate nõ dẽt fieri niſi ex magna cã: & qđ vbi nõ ſubeſt cã.dicitur diſſipatio,ñ diſpẽſatio,vt colligi dicit ex diffin.diſpẽ.q̃ diffi. vide p gl.j.q.vij.c.requiretis.§. niſi rigor. illam gloſ.tene menti,quia tangit multa neceſſaria in materia diſpenſationis.
g Multis.¶Tu dic contrà,vt ibi.dixi ſuper gl.ſic olim.
h Multis.¶Et eſt expreſſum de elect.quamuis.in prin.lib.vj.
i Ordinis.¶Quo ad dignitatẽ epiſcopalẽ,remiſſionẽ dedi ad decretalẽ,à multis.ſ. eo.ver.Quo ad inferiores dignitates vide qđ no. de æta.& qua.c.vno.li.vj.in vl.gl.& ſcripſi de ele.dudum.j.ſuper verbo,in ordinib.
k Superiori.¶Licet Abbas poſſet fieri ſacerdos,&ſacerdos abbas, vt ibi nõ tollit ꝙ primitiuæ ecclæ ſtat⁹ illos ad id nõ cogebat: vt patet in prin.§.& in fi.qui hodie coguntur, de æta.& qua.c.j.Nõ obſtat quod in contrario dicitur de regula Benedicti:cùm illa vltra cc.annos ſecuta fuerit,c.à ſubdiacono.quod fuit Silueſtri,qui fuit tẽpore Conſtãtini primi,& Bñdictus tẽpore Iuſtiniani,vt patet ex Chronicis.Fuerãt ergo monachi añ Bñdictũ ſub regula Baſilij,xviij.q.ij. pernicioſam.& vt patet in fi. ꝯrij vſque ad tempus Euſebij,Zoſimi,& Sirici monachi non fuerunt clerici.
l c.ij.¶Ibi vide.& quod ſcripſi eo.ti.ſignificauit.ſuper gl.fi.
m Io.de Deo.¶Vbi ſ.ad fi.j.col.
n Omnem.¶In fi. vide quod no.in præ.Decre.j.& xlv.diſt.in ſum.

de iudi. cùm non ab homine. Semper enim in illo remanet chara
cter,& viuere debet clericaliter.l.dist.accedens.lxxxj.dist.dictum
a & ideo non reordinatur,si restituatur.xj.q.3.si episcop[a]. ¶Lxvj.
Dispensat,vt contumax non sit contumax.extr.de off.deleg.con
suluit.de dolo & contu.c.j.& ij.& c.cùm dilecti.& c.cùm olim.v.
q.iij.præsenti. ¶Lxvij. Ex causa sequestrat fructus ante sententiã.
extr.de sequestra.c.penult.& fin. cùm tamen sequestratio sit re-
gulariter interdicta: vt C. de prohibita sequestratio. per totum.
¶Lxviij. Dispensat cum suspecto de crimine, vt nõ condemnet
eum,extr.de præsump.literas.extr.de dolo & contu.cùm dilecti.
¶Lxix. Dispensat,quòd vir & vxor separati contineant,ne dete-
rius inde contingat. ext.de iureiu.tua nos.quod est contra cano-
nem.xxvij.q.ij.si vir & vxor. ¶Lxx. Potest ratione iuramenti co-
gere clericum vel monachum esse loco obsidis.extrà.de iureiur.
ex rescripto. ¶Lxxj. Si prælatus diffidit de iure suo, potest dimit-
tere rem,quam ecclesia possidet,vt dicunt quidam,argu. extr.de
postu.bonæ.ij.ver.quòd si contradicentibus.sed dic prout ibi no
b ta[b]. ¶Lxxij.dispẽsat in correctione morum, & in dispensatione
ecclesiasticarum rerum: & hoc præuia ratione.xij.q.j.præcipim[9]
c xvj.q.vij.c.j. aliàs contrà[c].xj.q.iij.quomodo.& c.illud.& c.plerũ-
que.xj.quęst.ij.cognouimus.x.q.iij.quia cognouimus. ¶Lxxiij.
Cum fure rei ecclesiasticæ,vt sibi pœna mitigetur. xij.qu.secun-
da.fraternitas.xiiij.q.vj.si res.& l.dist.si quis presbyter. xvij. q.4.si
fortè.vt post peractam pœnitentiam,vel partem eius possit ad sa
cros ordines ꝑmoueri.extr.de fur.c.fi. ¶Lxxiiij. Vt seruus eccle-
siæ bene meritus cum peculio manumittatur:vt xij.qu.ij.si quos
11 de seruis. & cap.cùm redemptor. † ¶Lxxv. Vt res ecclesiæ tem-
pore famis vendantur pro alimentis pauperum & pro redempti
one captiuorũ.x.q.ij.c.ij.xij.q.ij.aurum.& c.gloria.& c.sacrorum.
& capi.sequen. ¶Lxxvj. Cum ecclesia parochiali,seu cum sacer-
dote, dimittendo ei quartam decimarum sibi debitam. extrà.
de rescript. de quarta. xij. quæstione. iij. episcopus si tertiam. &
d decima.quæstione.iij.relatum. & alia episcopalia iura[d]. extra.de
donat.pastoralis. Quod verum est de consensu capituli, non ali-
ter.extr.de his,quæ fiunt à præla.c.nouit. ¶Lxxvij. Vt si pater ex
hæredato filio instituerit ecclesiam hæredem,mortuo patre re-
stituatur filio hæreditas.xiij.quęst.ij.si quis irascitur.& idem est si
credens se non habiturum filios contulit bona sua ecclesiæ,vsu
fructu sibi relicto,& postmodum nascitur sibi filius:vt xvij.quæ-
stio.4.quicunque. ¶Lxxviij. Vt suspensus,in quo signa pœniten
tiæ apparuerunt,apud ecclesiam sepeliatur.xiij.qu.ij. quæsitum.
Nec est contrà xxiij.q.v.placuit.quia ibi loquitur de impœniten
te:vt in §.quid ibi sequtur. ¶ Lxxix. Quòd sacerdos in ciuili causa
coram laico testimonium ferat.xiiij.q.ij.quanq̃. ¶Lxxx. Secun-
dũ quosdam in iuramento metu extorto:qđ est in detrimentum
animæ & corporis.de hoc s.§.nũc ostẽdendũ.ver.xxiiij. ¶Lxxxj.
Quòd vna ecclesia ex causa faciat alteri partem de decimis & pri-
e mitiis.xvj.q.j.sicut duo. & c.statuimus[e]. ¶ Lxxxij. Quòd patro-
nus conferat decimas monasterio malè à laicis detentas,in qua-
rum possessione non erat ecclesia:vt xvj.q.j.ca.fi.extr.de his,quæ
fiunt à præl.sine cõsensu capituli.cũ apostolica. ¶Lxxxiij. Episco
pus patronus dispẽsat, vt præsentatus ab eo admittatur sine exa-
minatione:quia præsumitur pro eo.xvj.quæstione v.capitul. pri.
12 mo. † ¶Lxxxiiij. Dispensat,vt abbas conferat inuestituram in ec
clesiis per eum sibi collatis.xvj.quæstion.ij.visis. ¶Lxxxv. Quòd
ecclesia det clericis ad vitam eorum de suis possessionibus. xvj.
quæstio.iii.clerici.& c.si episcopus.xii.q.ii.sæpe fit. & etiam ipse
de possessionibus ecclesiæ suæ dat suis seruitoribus ad vitam eo-
rum,& de propriis in perpetuum.xvj.q.vi.illud.quia & successor
illos alere tenetur:vt xii.q.ii.hoc ius. ¶Lxxxvi. Dispensat in pœ-
na pro immunitate ecclesiæ violatæ.xvii.q.iiii.si quis contumax.
& arg.xii.quæstio.ii.de viro. ¶Lxxxvii. in separando suo arbitrio
monasteria duplicia. xviii.quæstio.ii.in nullo. & cap. diffinimus.
¶Lxxxviii. Cum monasteriis in tributis sibi dandis,xvii.quæstio
ne vii.Eleutherius. ¶Lxxxix. Cum clerico suo,vt possit ad alteri
us episcopatum transire,xix.quæ.ii.duæ.à contrario sensu.& lxxi.
13 & lxxii.& lxxiii.dist.per totum. † ¶Xc. Cum monachis,vt habe-
re possint cellulas intra claustrum.xviii.quæstio. ii.de monachis.
& cap.cellulas.& cap.nullus. quod etiam abbas facere potest cũ
benemeritis xx.quæstione vltima.cap.fina. ¶Xci. In tempore ve
f landi virgines, vt extr.de temp.ordin.cap.i. [f]aliàs,nõ nisi ex cau-
sa,præterquàm in certis festiuitatibus,vt xxi.quæstion. prima.de
votis. ¶Xcii. Potest dispensando mitigare pœnã secundum mo-
dum canonum.xxiii.quæstione quarta.fortè.de pœniten.distio-
ctio.sexta.cap.primo.in fio.extrà.de officio lega.nisi. ¶Xciii. Dis-
simulando vel correctioni ex causa supersedendo. vigesimater-
tia quæstione quarta,non potest. ¶Xciiii. Parcendo testi,ne per-
sonaliter puniatur.vigesimatertia quæstione quinta,capitul. pri-
primo,ad fin. ¶Xcv. Relaxat excommunicationem ad cautelam
ne plus debito principale negotium retardetur.extr. de except.

g Apostolicæ.extr.de testi.veniens.2.in fin.secus in interdictos:vt
in consti.Greg. 10. de sent. excom.præsenti.libr.6. ¶Xcvi. Dispẽ
sat in modica iniuria,si iniurians ex sententia sit infamis. extr. de
re iud.cum te.2.quæstione tertia.capitul. si quem. §. notandum.
14 † ¶Xcvii. Potest dispensatiuè deferre friuolæ appellationi pro-
pter scandalum vitandum.extrà.de appel.constitutus.ii. q.sexta.
appellatione pendente,quod de iure facere non tenetur: imò iu
dex hoc faciens multandus est. in 20.libr.argenti,vt ca. ei qui.2.
q.6.§.sunt etiam quorum.versic.si quis etiam. ¶Xcviii. In trans-
formatione habitus ex causa.extr.de vit. & honest.cler.c. clerici.
& c.Deus. ¶Xcix. Cum clericis concubinariis. ext.de coha. cler.
& mu.clericos.& c.vestrã.nisi irregulares effecti sunt:vt s.§.iuxta
ver.in suspensis. ¶C. Cum clerico non residente in ecclesia. ext.
de cleri.non resid.ex parte.& c.tua.& c.fin. ¶Ci. Cum duobus in
discordia electis:vt vnus habeat dignitatem.& alius aliquid vltra
consuetum.extrà.de præb.nisi.lxi.dist.Osius.12.q.1.illi. ¶Cii. Vt
aliqui habeant campanas.ext.de pri.patentibus. ¶Ciii. Vt ex vna
præbenda fiant duæ: & hoc ex causa. extra. de præben. vacante.
h aliàs contrà.[h]eo.tit.maioribus.& c.dilecto. 1.quæstion. 3.ca.fin.
¶Ciiii. Dispensatiuè vnir capellas, vt augmentet præbendas. ex-
15 tr.eod.exposuisti. † ¶Cv. Quòd clerici peregrini ex aliqua iusta
causa in sua diœcesi recipiantur,& sine literis commendatitiis ce
lebrent.extr.de instit.ad decorem.& de cler.pereg.c.fin.de cons.
dist.i.vnicuique.& c.clericos.alias contrà.71.di.c.i.& ii.s.ver.89.
16 † ¶Cvi. Potest dispensatiuè ratum habere, quod factum est per
prædecessorem eius,licet illud inualidum sit,puta sine consensu
capituli.extrà. de his, quæ fiunt à præla.sine consensu capit.cùm
nos.& c.cùm Apostolica. ¶Cvii. Potest ex causa retinere ad tem
pus fructus beneficii vacantis.extr.vt eccles.ben.c. vnico. prope
i fin.[i] ¶Cviii. Potest dare monasteriis priuilegia exemptionis.[k] ex
k tr.de priu.c.cùm olim.& c.ex ore. 16.quæstio. 1.peruenit. ¶Cix.
Potest capellas concedere monachis:vt extr.de dona.pastoralis.
16.q.1.peruenit. ¶Cx. Dispensat abbreuiãdo pœnitentiã x.an.sa
crilego,qui cum moniali contraxit.27.q.1.virginem. ¶ Cxi. Cũ
cognoscente fornicario coitu monialẽ.27.q.1.eos. ¶Cxii. Cum
l frequenter iubentib.31 q. 1.de his[l]. ¶Cxiii. Episcopus potest
adulteram ponere in monasterio:si vir eam nolit recipere.32.q.
1.de Benedicto. Adulteros autẽ excommunicare potest: vt ead.
causa.q.v.perceptum. ¶Cxiiii. Permittitur episcopo separare ma
leficiarios post triennium.33.q.prima.si per sortiarias.ext.de fri.
m c.fi.[m] ¶ Cxv. Potest ex causa mitigare pœnã matricidæ. 33. q.2.
latorem ¶Cxvi. Potest dispensare cum solenniter pœnitente,&
cum incestuoso in matrimonio contrahendo:vt ea.quæstion. si
17 quis cum duabus.& c.in adolescentia.& c.antiqui. † ¶Cxvii. Cũ
incestuoso,per errorem sororem vxoris suæ cognoscente: 34.q.
2.in lectum. & etiam cum incestuoso simpliciter.extr.de eo,qui
cogno. consangui. vxoris suæ, ex literis.trigesimaquinta quæ-
stione tertia.de incestis.ad finem.& quæstione.octaua. de grad-
bus.&

ADDITIONES.

a Si episcopus. ¶Facit quod scripsi de cleri.coniu.super rubrica.
b Ibi no. ¶In v.gl.super qua alias remissiones videas. Adde ver.69.
ꝙ si vir vxori, & vxor viro inuicẽ remittãt ius matrimoniale ab-
sente episcopo, vel eius vicario,& alter dictorũ coniugum,puta
maritus intrat religionẽ,& facit ꝓfessionẽ, ꝙ mulier non potest
ipsum reuocare eo quia non facta fuerit dicta remissio præsente
epõ,& hoc siue mulier sit iuuenis & suspecta.siue non:vt decidit
Feder.consil. 27. & hoc maximè, quia non est de necessitate au-
ctoritas epi.sed de honestate.alleg.Hug.Laur.et Archidiaco.17.
q.2.si vir.& Innocent.in cap.i.de conuer.coniug.in i.gl.
c Aliàs contra. ¶Id est,id non potest,cum iustitia: & ratio nõ sunt
præuiæ.
d Iura. ¶Vide qđ plenè scripsi de cẽsibus cũ venerabilis.sup gl.seq.
Adde ꝙ dictum Spe.licet de eo mentionem non faciat,sequitur
Feder.consilio 248.incipiente,Casus talis, quidam episcopus.&
vult ꝙ nec episcop[9] possit dicta iura remittere à principio funda
tionis ecclesiæ vel hospitalis:quia esset valde præiudiciale epõ &
episcopali mensæ,ꝙ ecclesia esset in sua diœcesi, & non haberet
ius episcopale in ea.latius ibi.
e Statuim[9]. ¶ Vide qđ hoc no.de reli.do.ꝯstitut[9].in gl.hic videtur.
f Cap.i. ¶Dic vt ibi.no.in vlt.gl.
g In interdicto. ¶Loci,non personæ.vt ibi.no.in gl.pe.
h Contrà. ¶Id est,si causa non subest.
i Prope fi. ¶Vide qđ ibi dixi super fin.vlt.gl.ꝓpter clem. si vna. de
rebus eccles.non alien.
k Exemptionis. ¶Vide remissionem quam dedi s.ver.76.
l De his. ¶Ibi vide in i.gl.
m c.fin. ¶Solu.ibi.in i.gl.

bus.& c.hoc salubriter,ad fi.& c.incestuosi.Vnde dispensat,vt cognoscens matrem sponsæ,possit cum alia contrahere. extr. de eo qui duxit in matri.quam polluit per adul.c.ij.De hoc 33.quę.2.si quis cum.& 27.q.j.virginem.& vt is,qui separatur ab vxore propter consanguinitatis impedimentum, possit cum alia contrahere.35.q.6.ab isto die.j.¶Cxviij.Contra sententiam,quę non transit in rem iudicatam.vt 35.qu.8.quod quis.Vnde restituit mulierem contra sententiam in causa matrimoniali latam:q̄ non transit in rem iudicatam:vt ead. qu.c.j.& ext.de in inte.resti.ex literis. ¶Cxix.Cum raptoribus mulierum,vt euadant legalem pœnam: & acta pœnitentia cũ mulieribus raptis contrahant.35.q.j.& q.2.& tria.ext.de rap.c.i.arg.contra,ea.q.c.fi.¶Cxx.Sup statu ecclesiarum,vt eas faciat numero pauciores,si plures sint: vel etiã mi-
a noresa,si nequeant de propriis reditibus sustentari.de conse.dist. j.omnes basilicę.& ꝙ etiam numerus canonicorum diminuatur, vel augmentetur.extr.de constit.ex parte.àcontrario sensu.extr. de ver.sign.c.fi.extr.de instit.c.j.& ij.extr.de cõcesſ.præb.ex parte. & vt fiat nonus personatus in ecclesia, qui nunquã fuit.extra. de consuetu.cùm olim.¶Cxxj Quòd missa cantetur,in oratoriis.de consec.dist.j.concedimus.& c.clericos.& c.si quis.¶Cxxij.Cum presbytero qui sub vno canone duas missas celebrauit.de conse. dist.ij.relatũ.& c.cõperimus.¶Cxxiij.Potest minuere pœnam sa-
b cerdoti,propter cuius negliẽtiam mus comedit speciesb.e.ti.qui bene. ¶Cxxiiij.Dispensat, vt presbyter celebret in altari, in quo
c eadem die episcopus celebrauit.ea.dist.c.fin.c¶Cxxv.Vt Iudæus statim ex causa baptizetur.de conse.dis.4.ne quod absit.¶Cxxvj. Secundum quosdam cum ignoranter rebaptizato,cùm esset paruulus:si necessitas & illius merita, & ecclesiæ vtilitas hoc exposcunt:vt ead.dist.qui bis. ¶Cxxvij.In pœna presbyteri cum veteri chrismate baptizantis.ea.dist.si quis de alio. ¶Cxxviij.Consentire potest,quòd presbyter signet pueros inuertice,quos episcop9 baptizauit,si fortè propter multitudinem episcopus non potuit omnes in vertice chrismare.ea.dist.omni tempore.xcv.dist. c.pe.
d & fi.Ipse autem solus potest chrismare infantesd. ext.de consue. quanto.de con.dist.v.manus.¶Cxxix. Cum monacho sciẽter extra claustrum carnes comedente.de cons.dist.v.carnem. ¶Cxxx. Cum clerico vel prelato religioso,vt eat in peregrinationem.de con.dist.v.non oportet.ii.ext.de voto.magnæ.prope fi.& c.pe.& fin.¶Cxxxj. Quòd clerici iaceant & comedant in propriis domibus,& non simul.extr.de vi.& hon.cle.c.quoniã.à contrario sensu:contra canones illos.de con.dist.v.in omnibus.& xii.q.j.necessaria.¶Cxxxij.Dispensatiue reducit fugitiuos ad claustrum:ut extra de reg.c.fi.xviij.q.ij.abbates.¶Cxxxiij.Dispensat,quòd simpliciter de voto cõtrahat,ne deterius faciat.ext.qui cle.vel vo. veni-
e ens.licet sit contrà,eo.tit.rursus.22.q.4.§.fi.e†¶Cxxxiiij. Dispen
18 sat in voto,vt in meli9 cõmutetur.ext.de voto.c.j.& c. ex multa. nisi in Hierosolymitano.vt e.ti.p tuas.& c.ex parte. & c. magnæ. & nisi in voto cõtinentię:vt no.e.ti.c.j.¶Cxxxv.Vt in defectũ regularium monasterium de secularib.clericis ordinetur.ext.de reli.do.inter quatuor.Sed contrà,xix.q.iij.quæ semel.& ext.de reb.
f eccl.non alien.possessionesf.¶Cxxxvi.Recipiendo secundũ præsentatum à patrono primo omisso.extr.de iure patro.cũ aũt.& c. pastoralis.¶Cxxxvij.Cũ sacerdote incauto, q in officio suo peccat.extr.de cele.mis.c.fi.¶Cxxxviii.Quòd infirmus,vel ex alia cã, quis comedat carnes in diebus ieiuniorum.ext.de obseruu.ꝯsiliũ. ¶Cxxxix.Vt ecclesia parochialis fiat monasteriũ.extr.de eccl.edi. ad audientiam.xij.q.ij.bonę.extra.de dona.Apostolicę.¶Cxl.Dissimulare potest,ꝙ sponsus& sponsa de futuro se absoluant,ne deterius inde contingat, extra de spon. præterea. ¶Cxli. Vt puella nubilis dimittat sponsum minorem xiiij.annis.& contrahat,ne fiat deterius.de despon.impu.c.ex literis. quod est contra iura illa. eo.tit.de illis.& c.à nobis.¶Cxlii.Vt cõfirmet vel impediat sponsalia secundum formam Decr.extra.de spon.cùm in tua.¶Cxliij. Cum filiis adulterorum, vt alantur à parẽtibus:vt extr. de eo qui duxit in matrim.cum haberet.in fin. contra iura illa.xxxv.q.iii. c. ij.& q.vj.c.vnico.C.de naturali.li.Auth.licet pater.ext.qui fil.sint le.per venerabilem.in fi.¶Cxliiij. Dissimulando dispensat in dispensatione ex falsa causa obtenta,vt valeat,quę aliàs non valeret extra.de consang.& affi.quia circa.¶Cxlv.Potest dissimulare dispensatiue adulterium sponte à muliere confessatũ, nisi perseueret in illo. ext.de diuor.ex literis.¶Cxlvj.Potest dispensare miti9 puniendo ex causa accusatorem probatione deficientem.ij.q. iij. Paulum.§.notandum.ex.de calum.cùm dilectus.extr.de elect.statuimus.in fi.li.vj. ¶Cxlvii. In numero & qualitalitate compurgatorum.extra.de simo.insinuatum.ij.qu.v.omnib.extra.de purgat. ca.ex tuarum. ¶Cxlviij.Cum eo,qui per simplicitatẽ fecit homagium propter beneficium.extra.de simo.ex diligenti.Sed cum directe simoniaco an valeat dispensare dic vt s̃. §. nunc ostenden-
19 dum.ver.xxiiij.†¶Cxlix. Dispensat vt clericus scholaris vel peregrè proficiscens locet ad tempus reditus beneficii sui. extra. ne

præla.vices suas.c.fi.de voto.c.fi.¶Cl.Cum homicidis & parricidis,quòd contrahant matrimonia.extr.de his,qui fil.oc.c.j. xxxiij.
20 q.ij.seculares.& c.interfectores.& c.in adolescentia.†¶Clj. Potest ecclesias parochiales diuidere & vnire, nisi ab eo appelletur: de consensu tamen eorum,quorũ interest:vt extra.de exces.prælа.sicut vnire,aliàs non.xvij.q.j.c.præcipim9.§.sicut duo. & x.dist.
g c.j.vbi de hoc arg.cõtrà,xvj.q.j.quicunque g.¶Clii.Potest mona
h chis dare priuilegium de non dandis decimish, tam præteritis, quàm præsentibus,quàm etiam futuris:extra.de priui.quia circa.
i & c.ex ore.& c.cùm olim.xvj.q.j.peruenit i.¶Cliij. Dispensat cũ filiis patronorum occidentium vel mutilantium prelatum,quòd scilicet possint in monasteriis ad honores assumi.extra.de pœnis. in quibusdam.xxiij.q.viij.si quis membrorum est. & argu. xvij. q. iiij.de fi.presby. non tamen expresè, sed per contrarium actum
k admittendo eos,videlicet ad electionẽ,&ad alios actusk.¶Cliiij. Cum criminoso publicè celebrante,prout no.secundum papam extra.de cler.pereg.c.j.¶Clv. Cum excommunicato ministrãte, quo ad beneficium:vt extra.de cler.ex.mi.postulastis.respon.j.& c.ij.secundũ papam & dominum meum,qui hoc notauerunt,extra.de temp.ord.dilectus.Sed salua eorum reuerẽtia,Decr.postulastis.non loquitur in hoc casu:sed loquitur quando excommunicatus beneficium recepit:vt s̃.ver.xvj.Item prę.c.ij.ad hoc non
21 facit.†¶Clvi. Potest dispẽsatiuè minuere pœnitẽtiam à papa im
l positam l, vt l.dist.accedẽs.33.q.ij.latorẽ.C.de episc.& cle. Auth. interdicimus.¶Clvij.Ex causa potest obsoluere clericum ab ecclesia,in qua ordinat9 est,& eum in alia collocare.lxxiiij.dis.quorundam.¶Clviij. Cum presbytero casu ineuitabili homicida, vt quidam dicunt:quod dic vt s̃.§.iuxta. ver.si quãdo autem.¶Clix. Ne quis ad tempus teneatur in ecclesia parochiali residere: vt in
m constit.Greg. X.de elect.licet canon.§.fi.lib. vi. j̃.ver.proximo.m ¶Clx.Vt quis deseruiat per vicarium in ecclesia parochiali dignitati annexa.vt extra.de præb.extirpãdæ:vt not.extr.de æta. & qualí.eam te.s̃.ver.lx.¶Clxi.Cum eo,qui factus erat ineligibilis: quia receperat electionẽ per abusum secularis potestatis factam: vt s̃.
n no.nextra.de elect.quisquis.¶Clxii.In casibus,qui habentur lxviii.dist.quis.& c.cor epi.¶Clxiii.Vt corpora sanctorum trãsferantur de loco ad locum.de ꝯs.dist.j.corpora. & reliquiæ ex cã de ecclesia extrahãtur.& p̃t ẽt inhibere,ne in ea diuina celebrẽtur.ext.
o de iure pat.c.ii.& œconomũ in ea ponere.extr.d̃ of.or.cũ.vos o. †Gen

ADDITIONES.

a Minores.¶Numero.Adde Fed.cons.cxi.& ibi an possit facere in præiudicium expectantiũ,&de requisitis in vnione, vide Ol.consil.cclxi.& per eundem qualiter & qua de causa annulletur vnio. cõsilio ccxlij.& quomodo episcopus possit vnire aliquam dignitatẽ,per eundem, consil.clxxxvj. Et an si habeat potestatem à papa vniendi aliquã ecclesiam, an si vnit, videatur auctoritate sua, vel papę fecisse,per eun.cõsil.cclvij.& quid si papa concedit episcopo licentiam vniendi quatuor ecclesias mẽsæ suæ,qui eas vnit viuentibus rectoribus earum sine p̃iudicio episcoporum:& dein de mortuo illo pontifice successor concedat expectatiuas cum clausula anteferri:an mortuo aliquo ipsorum rectorum,habẽtes expectatiuas debeant præferri episcopo, vide plenè per eundem Old.consilio ccxxiij.Adde,an vniones monasteriorum remaneant sub dispensatione episcopi diœcesani, vide plenissimè Guid. Papæ in quæstionib9 suis, q.ciij.inci.pragmatica sanctio.& Adde, ꝙ episcopus potest vni ecclesiæ priuilegium concedere in alterius ecclesiæ præiudicium: imò vnius ecclesiæ iura vel dignitates tribus interuenientibus alteri donare, de quo per Ludo. Rom. consil.ccclxix.incip.circa.j.col.ver.tertio.quia videm9.Henr. Fer.
b Species.¶Eucharistiæ.
c c.fi.¶Tex.id non dicit,sed gl.sic.
d Infantes. ¶In fronte.vide de sacra vnc. cap. vno. ver. quia verò.
e §.fi.¶Dic vt de voto.c.vno.lib.vj.
f Possessiones.¶Vide quod dixi in præ.Decr.inter quatuor.in textu,& super i.gl.
g Quicunque.¶Solue vt ibi no.& de reli.domi.constitutus.
h Decimis.¶Episcopalibus,quæ consistunt in quarta.de quibus loquitur Decr.quia circa.& vide s̃.ver.lxxxvi.
i Peruenit.¶Loquitur de decimis percipiendis.
k Actus.¶Puto quòd per hunc finem Gui.recedere voluit ab opi. Io.&sequacium.quas vide in Decr.ĩn quibusdã.in vl.gl.&sup ea.
l Impositam.¶Omnino vide quod dixi s̃.§.nunc ostendendũ.ver. 27.in fi.Adde tu gl.notabilem,&ibi Arch.in c.tempora.26.q.vii. Rom.in suis sing.in iii.colum.iiii.no.Io.Maria.Blon.
m Proximo.¶Facit etiã contra pœnã illius Dec,dispensationẽ sup tardãdo sacerdotio per septenniũ,secundũ formam Decre.cũ ex eo.de elect.lib.vi.
n Vt s̃.not.¶§.iuxta.B.sub ver.sunt quoque.versic.xv.
o Cùm vos.¶Adde casum,quẽ ponit Decre.antiqua extrauag.Io.

c

22 † ¶ Generaliter autem magna est episcoporum potestas. Nam nõ potest ecclesia fieri, nisi primò episcopus crucẽ ibi figat, atrium designet, & primarium lapidem ponat. ead. dist. nemo. Item ipse solus & superiores possunt consecrare, reconciliare, pœnitentias solennes imponere, indulgentiarũ literas concedere, de causis matrimonialib. cognoscere, ordinationes facere, chrisma
a confícere. extra. de excess. prælatorum. accedentibus [a]. xxj. q. j. interdicim⁹. extr. de pœnit. & remiss. cùm ex eo. in fi. de conse. eccl. vel alta. consuluisti. & c. aqua. l. dist. in capite. Item quinquagesimam vel centesimã dare. extr. de do. Apostolicæ. xx. q. ij. bonę. extra. de his, quæ fi. à præla. sine consen. ca. pastoralis. Item solenniter excõmunicare. xj. qu. iij. debent. Item literas dimissorias dare: aliter non valet ordinatio ab alieno episcopo facta. viij. q. ij. illud & c. dilectissimi. ext. de offi. arch. vt nostrum. vbi de hoc. Item annullũ portare. extra. de vi. & ho. cler. q͂d clerici. Itẽ duos de canonicis ecclesiæ suæ secũ habere. extr. de cler. nõ residen. ad audientiã. Itẽ parochias limitare, & cœmiteria ordinare. xiij. q. j. ecclesias & in præd. c. pastoralis. Itẽ cõstitutiones in suis diœcesib. facere. de consec. dist. j. oẽs basilicæ. xvj. q. vij. oẽs. extr. de fer. c. fi. xij. dist.
b catholica [b]. Ex quibus iurib. colligit̃, ꝙ oẽs ecclesiæ ad eos pertinẽt. Itẽ generalẽ synodũ facere. xvij. dist. episcop⁹. extr. de maior. & obe. q͂d sup. Item hæreticos condemnare. extra. de hæreticis. ad abolendã. §. j. & contra eos inquirere. eo. tit. excõmunicamus. §. fi. Nec hæc potestas ipsis adimitur, licet inquisitio alteri com-
c mittatur [c]. Itẽ ecclesias cẽsuales facere. de iure pa. ꝑterea. de censi. sciẽtes. Itẽ instituere clericos, & destituere. ext. de fil. presby. c. ex tua. de insti. ex frequẽtibus. de his quæ fi. à præla. nouit. & alia plura: nam ad eos singula referũtur: vt xxv. di. perlectis. ext. de offi. ar
23 chip. vt singulę. † ¶ Ipsi quoq; in multis sunt priuilegiati. nã non incurrunt sentẽtias excommunicationis, suspensionis, & interdicti
d sicut aliæ personæ: extr. de senten. excomm. quia periculosum [d]. Itẽ aliter proceditur cõtra eos cõtumaces, quã cõtra alios: vt in
e cõstit. Alexãd. IIII. de priuileg. quia põtificali [e]. Itẽ ipsi aliter iurãt quàm alij, nec testificari cogũtur. extr. de iuramen. calum. c. fin. & xj. quæstio. j. nec honore. in auth. de sanctis. epis. §. nulli. Item tempore generalis interdicti possunt audire diuina. extr. de priuileg. quod nonnullis. Item possunt sibi quem volunt eligere confessorem: vt extr. de pœni. & remi. c. fin. Itẽ non coguntur subire iudicium, nisi imperialis iussio præcedat, vt not. in Summ. Azon. in tit. de episco. & cleri. §. quod sit. Item episcopalis dignitas liberat à patria potestate. liiij. dist. si seruus. & no. extr. de æta. & qualitat. indecorũ. Item quinque priuilegia habes in l. antiqua. xj. q. j. q̃cũque. Itẽ plures testes contra eum necessarij sunt. ij. quæstio. quar-
f ta. præsul. & c. seq. & in iuribus aliis sunt priuilegiati [f]. ¶ In his igitur casibus, qui expressi sunt in iure & similibus, potest indubitatè episcopus dispensare, & ius commune relaxare, sed nõ in aliis,
g qui non sunt in iure expressi, secundũ Goff. & Gul. Na. [g] & Io. de
h Deo [h], & eorum sequaces. Cùm enim in præmissis casibus sit ei concessum, videtur in aliis esse prohibitũ: vt ff. de his qui sui vel alie. iur. sunt. l. j. & Insti. eo. §. j. Item cùm episcopus astrictus sit canones obseruare, vt extr. de iureiurand. ego. & c. distin. optatum. iij. dist. c. fi. xxv. quæstio. j. hac consona. nõ debet contra eos facere, nisi expressè sibi concedatur à iure: vt extrà, de na. ex lib. ven. cap. vnico. extrà. de ele. dudum. ij. ibi: quod in aliis reprobare. & c.
24 xxxij. quæst. v. si Paulus. in prin. xxv. quæst. i. c. ij. iij. iiij. & v. † Minor enim non potest superioris legẽ tollere. & x. dist. c. j. nec de
i illa, sed secundum illam iudicare tenetur. iiij. distinction. in istis [i]. ¶ Non ergo potest episcopus dispensare secundum eos, nisi vbi inuenitur expressam, quod possit: argumentum. extra. de iudic. at si clerici. extra. de tempor. ordinand. dilectus. de supplen. neglig. prælator. Romanæ. l. dist. miror. & hoc idem tenet Innoc. IIII. dicens cũ dispensare posse, vbi ius ei simpliciter dispensationem cõcedit: vt in præ. decr. nuper. & ext. de cleri. ex. mi. c. postulasti. Si autem dispẽsatio ei nõ cõceditur à canone, nunquã dispẽsare potest: vt dicitur in decret. dilectus. Sed certè præmissa obiectio impertinẽs esse videtur: nã dispensando in casu nõ expresso in iure, nõ ob hoc impugnat canones, vel eos tollit, nisi ei expressè à canonib. dispẽsandi ptãs interdiceretur in casu, in quo dispẽsat. & propter hoc Io. Lau. Hu. Tan. B. & alij, quorũ dictum communius est, dicũt, ꝙ episcopus dispẽsare potest vbicũq; nõ prohibetur. arg. extr. de hær. excõmunicamus. §. sanè. de sen. exc. nuper. & c. à nobis. & c. cùm illorũ. extr. de spõsalib. cũ apud. xvj q. j. sunt nonnulli. ff. qui. ex cau. ma. necnon. §. j. Nam & Apostol⁹ dicit: Omnia mihi licet. xj. q. j. aliud. Nec ob. præ. decret. at si clerici. prout ibi no. Vinc. aũt dicit episcopũ dispẽsare posse, vbicunque nõ prohibet̃. & inuenitur quãdoq; per episcopũ dispensatũ fuisse. In aliis autẽ nouis casib. papa consulendus est, vt dixi, & in illis intelligitur prohibitũ, q͂d nõ inuenitur cõcessum. extr. de transl. inter. vt in præ. ca. dilect⁹. sed hæc opinio parũ discrepat à prima.
25 † Sunt qui dicunt, nõ licere episcopo dispensare regulariter in his, quæ pertinẽt ad generalẽ ecclesiæ statum: vt in præ. decre. dilect⁹. & eo. tit. sanè. & xiiij. dist. sicut. In criminibus aũt, vt dicunt, semper dispensare potest, nisi prohibeatur, & sic potest intelligi præ. dec. nuper. Dom. meus dixit, quòd in his, in quibus mortale peccatũ est secundũ legem diuinã, sicut in furto & rapina. vt 14. q. v. si pœnale. dispẽsare nõ potest, nec etiã papa (vt aliqui dicũt) quò minus pœnitẽtiã agat, & restitutio fiat. extr. de vsur. cũ tu. & e. q. si quid inuenisti. & cap. multi. & q. vj. si res. In his verò, in quibus mortale peccatum est secundum ius positiuũ, & est episcopis siue inferiorib. à papa interdicta dispẽsatio, nullus dispensare vel pœnitentiã præstare potest, nisi sol⁹ papa, vel is cui speciali-
26 ter ꝯmiserit: si verò nõ est interdicta, tũc potest. † ¶ Prohibetur aũt episcop⁹ dispẽsare cũ homicida. l. dist. miror. Itẽ cum filiis illegitimis, quoad dignitates, personatus & beneficia curã habentia animarum: vt ĩ. ver. vtrũ. Itẽ cum minore xiiii. ann. ad dignitates. vt s. ver. liij. Itẽ cum corpore vitiatis. lv. dist. si quis. argum. tamen
k contrà, extrà, de corpore vi. significauit [k]. Item cum bigamis & viduarum maritis. extr. de biga. c. j. xxxiiij. distin. lector. s. §. iuxta. ver. contrahitur. Item cum eo qui duas vxores de facto duxit, vel qui secundas nuptias de facto contraxit. eod. tit. nuper. Item cum presbytero secundas nuptias benedicente: vt extrà, de secũdis nup. capitu. primo. Item cum faciente duellum, ex quo mors vel membri debilitas est secuta: & cum eo, qui facit duellum tale fieri: vt suprà, versiculo nono. Item cum eo qui de iniusta excommunicatione conqueritur in iudicio seculari. vigesimaprima. quæstione. vltim. c. pe. Item cum simoniaco in ordine: vt s. §. nunc ostendendum. versic. xxiij. Item cum infamibus. ij. quæst. iii. Euphemium. §. hinc colligitur. vbi de hoc. & §. notandum Item vt quis in vna ecclesia habeat duas præbẽdas. extra. de cõcess. præ. literas

ADDITIONES.

a Accedentibus. ¶ Ibi satis tractaui super ver. indulgentiarũ, an electi confirmati indulgentias dare possint.

b Catholica. ¶ Iura melius faciẽtia collegi de app. c. fi. li. vj. super fi. vlt. gl. in prin. & quæstio ibi notabilis facit ad propositum.

c Cõmittatur. ¶ Hoc est expressum de hær. per hoc. i. respõ. lib. vj.

d Periculosum. ¶ De excõmunicatione n̄ est verũ: vt ibi no. in gl. secus. sed vt sup ea scripsi post Hosti. à principio, bñ fuerat ibi de excõmunicatiõe ꝓuisum, sed postea sublatũ, & hoc excusat Gul. qui decisam fortè non vidit.

e Pontificali. ¶ Quæ habetur de off. delega. c. ij. lib. vj.

f Priuilegiati. ¶ Adde Casum altaris viatici, de priuile. c. vlt. li. vj. & ꝙ et religiosi familiares eorũ se possunt eis ĩ officio coaptare: vt in cle. de cel. mis. dignũ. & adde q͂d habes in cle. de priuil. ca. ij. §. j. vbi priuilegiãtur de celebratione diuinorũ, & bñdictiõe populi in locis exẽptis: & vides ꝙ auctor diuisit hæc priuilegia ab aliis. q̃ possunt episcopi: per quod dici posset, ꝙ quicquid hodie eis licet quod de iure veteri non licebat, ꝑt inter priuilegia computari: ꝑ quod cadit exẽplũ cle. de foro comp. quamuis. in eo quod episcopi expulsi sedere possunt in diœcesibus alienis ꝯ expulsores & fautores et inter subditos, & in eo quod statur assertioni ipsorũ in §. sanè. Itẽ in eo quod supplent negligentiã exemptorũ, & certas prouisiones faciunt ꝯ illos de sup. ne. præla. c. i. nõ tamẽ id faciunt iure suo, sed auctoritate Apostolica: cui conueniũt duo iura, vetera, duo Sexti, & alia duo Clemẽtinarũ: ibi no. sup ver. Apostolica. Securitati ẽt ipsorũ multũ prouidit decr. si quis suadente de pœnis. ¶ Sed studẽtib⁹ dãdo meditandi materiã, quæro an beneficiũ decr. cũ in cũctis. de elect. ver. cùm verò. locari debuerit inter prima vel secunda. Quæstio videt̃ expedita ꝑ id, quod dixi post Host. de præb. de multa. super iij. glos. in prin. qui vocat hoc priuilegiũ. Si carens apparatu Hostien. mihi non credit, videat in Sum. de elect. §. quo tẽpore. ver. quid si ante. & in ver. præ. & omnes, qui asserunt hoc in episcopo speciale, satis includũt hoc esse tale. ꝑp hoc scripsi super prę. glos. abbates. ibi non participare. de benedicendis loquor: q̃a de aliis non esset quæstio. Non eñ oẽs benedicũtur: vt in Cle. de sta. monac. attendentes. §. statuimus. & quod ibi no. ad hoc ꝙ nõ participẽt, facit decr. sanè. de priuile. cũ concor. primæ gl. Siue igitur expectetur benedicto, vt in abbate tali: siue ordo, vt in archipresbytero sacerdotiũ: in archidiacono diaconat⁹, defect⁹ horũ, q̃ necesse est recipi, n̄ retardat vocationẽ priorũ in habente possessionem: & quoad abbatẽ satisfacit; xvj. q. j. presbyteros, & satis scripsi super gl. prædicta. ibi vide.

g Gulielmum Na. † ¶ Super decr. at si clerici.

h Io. de Deo. ¶ Vbi de dispensatione episcoporum, in prin.

i In istis. ¶ Et in cle. de ele. ne Romani. in prin.

k Significauit. ¶ Ibi spõte se absciderat. Vide tñ quod ibi no. in vlt. gl. & ꝙ super ea scripsi. Adde ver. itẽ cũ infamib⁹. Bal. cons. cccli. iij. vbi ponit, quòd clericus tabellio ab officio remotus propter crimen falsi, non potest per episcopum restitui.

a literas[a]. Item cum penitùs illiteratis, vt clerici fiant: & cum solenniter pœnitentib. §. ver. xxvij. & seq. Itē cum seruis & obligatis certis conditionibus. vt l. dist. non confidat. liiij. dist. per totū. Itē cum obligatis ad ratiocinia præstanda. extr. de obli. ad ratiocinia. c. vnico. seruata tamen distinctione, quæ ibi no. Item quod sine aliquo temporis interuallo quis ordines maiores assumat: vt in præ. c. ñ confidat. secus de minoribus: vt extr. de temp. ordi. de eo. Item in his, quæ sunt maiora adulterio. extr. de iudiciis. at si clerici. §. de adulteriis. Item non potest mitigare vel dispēsare canones pœnam depositionis vel suspensionis in enormib. criminibus inducētes. l. dist. miror. xij. q. ij. de viro. extr. de accusa. inquisitionis. Responso. j. de quibus no. ext. de elec. nihil. & in Repertorio sub ti. de pœnis. in rub. casus totius iuris, in quibus promo. deponitur. ¶Item nec in criminibus, in quibus post peractam pœnitentiam impeditur executio offici: quæ enumerātur s. §. iuxtà. ver. sunt quoque. Nisi fortè inueniatur ei expressè permissum: vt in præ. decre. at si clerici. tales enim quantumcunq; pœniteāt, cùm regulariter pristino statui restitui nequeunt, nisi cùm eis per sedem Apostolicā fuerit dispensatum. extr. de tempo. ordi. c. fina. xxxv. dist. primum. xlviij. dist. quoniam. l. dist. illud. & c. miror. j. qu. vij. si quis omnem. vj. q. j. qui crimen. Item non chrismat, seu confirmat, nisi pueros suæ iurisdictionis. extr. de relig. do. c. j. Item prohibetur dispensare cū nō ordinato ministrāte, vt ad ordines superiores ascendat: vt s. ver. xviij. Itē, nō dispēsat, vt aliquis vna & eadem die plures ordines sacros recipiat: sed si susceperit ab alio, non prohibetur dispēsare cum illo. prohibetur etiam dispensare cū ordinatore & ordinato extr. tēpora statuta: quæ dic vt s. §. nūc ostendendū. ver. lij. & ver. liii. & cū illo, qui extr. quatuor tēpora, vel aliàs illicitè ordinatus est, & ante dispensationem obtentam ministrat. arg. lij. dist. sollicitudo. & ar. extr. de sacr. non ite. c. j. Alij dicunt, quòd episcopus potest dispensare cum tali. ix. quæst. secunda, Lugdunensis. extrà. de temp. ordi. consultationi. nisi interdicta esset ei ab homine executio, vel ab eo suspensus esset: & postea celebraret: argu. eod. tit. cùm quidam, & c. literas. & c. dilectus. in fi. s. §. iuxta. post ver. nun
27 quid ergo. ibi, quidam tamen dicunt quòd. † ¶Item vbi papa, vel alius de ipsius mandato aliquem suspendit, nullus contra ipsius sententiam potest dispensare, vel eam relaxare. xxj. dist. inferior. extra. de maio. & obedien. cùm inferior. arg. contrà. s. versi. clvj[b].
b Item non dispensat cum ordinato sine dispensatione, qui canonicum bebat impedimentum. lxxxj. dist. si quis sine examinatiōe. Item cū religioso vel plebano leges vel Physicam audiente. s. §. nūc ostendendū. ver. lxxxvj. Item vt vni ecclesiæ duo æqualiter p̄sint. 21. q. ij. c. pe. quia hæc res monstruosa esset. extrà. de off. quoniam in plerisq;. Itē cū suspēso in cōcilio propter inordinatā collationē beneficiorū, in quo casu solus papa, & iiij. principales patriarchæ dispensant: vt extr. de præben. graue. in fi. ¶Itē generaliter nō dispensat in his, quæ sedi Apostolicæ in priuilegiū speciale reseruātur, in quib. papa solus dispensat: vt extr. de consangui. & affini. non. debet. & c. quod dilecto. xxxv. q. iij. quod scripsi. quæ no. in præ. §. nūc ostendendū. nec in his, in quibus papa dispensare nō p̄t. quæ no. j. §. nunc breuiter. ¶Verū vt tanta opinionū diuersitas ad concordiam reuocetur quoniam promptum est iura iurib. concordare. C. de inoff. do. l. vnica. & ar. extrà. de restitu. spo. literas. & xxix. dist. per totū, & extr. de deci. c. j. dici potest, q̄ ī adulterio, & in his, quæ sunt illo minora, p̄t semper episcopus dispensare, nisi expressè prohibitū inueniatur: vt in præ. decr. at si clerici. §. de adulteriis. Et sic potest intelligi opi. Ioan. & suorum sequacium, & iura pro parte illa inducta: in maiorib. verò adulterio nūquam dispensare potest, nisi vbi inuenitur expressè concessum: vt s. §. dispensatio. ver. scias. & sic potest locum habere opi. Goff. Vin. & Pape & aliorū: & hoc puto simpliciter esse verum, & apertè probatur de pœ. dist. vj. c. j. in fi. vbi dicitur, quòd pontifex non cogit suos sacerdotes semp abiicere, nec mox restituere, nisi statutum fuerit à Romano pontifice. Vel dici potest, non licere episcopo, dispensare, in faciendo: vt videlicet aliquid faciat cōtra canones, nisi vbi hoc ei à iure permittitur: vt in præ. decre. dilectus. extr. de const. c. j. & nisi contraria cōsuetudine & præscripta sit eis derogatum. vt extr. de consu. c. fi. iiij. dist. in istis temporib. §. leges
28 xj. q. j. quicunq;. & c. sed. † ¶Cōsuetudo enim facit dispensationē valere, quæ alias non valeret. ar. ext. de cele. mis. perniciosus. cum suis ꝯcor. & ar. extr. de transa. c. fi. & j. §. sunt quoque. ver. ij. Et sic intelligi potest opi. Gof. & papæ & sequacium suorū. Sup eo aūt, quod iam factum est, dispensare p̄t, vt toleretur, nisi prohibeat: vt in præ. decr. nuper. ar. ad hoc. xxij. q. v. hoc videtur. & sic p̄t locum habere opi. Io. & Vin. idē est in his, quę omissa sunt: vt extr. de sac. vnc. c. vnico. & de sacr. non ite. c. j. & ij. Potest & aliter distingui secundum magistrum P. de Sampso. quondam nostrum canonicū Narbon. Nam refert, an velit episcopus dispensare contra canones, qui non inducunt irregularitatē: an verò contra illo, qui eā inducunt. In primo casu dicit hoc sic non licere: verbi gratia: Canones prohibent aliquem vna die ad plures sacros ordines promoueri: & hoc non est propter irregularitatem, sed vt temporum interstitia à canonib. diffinita seruentur. in hoc enim casu episcopus dispensare non potest, cū huiusmodi dispensatio ei à canone minimè sit permissa: vt in c. dilectus. Item prohibetur episcopus de ecclesia ad ecclesiam transire sine licentia domini papæ: & hoc ñ est propter irregularitatem, sed quia dominus papa hoc sibi ī speciale priuilegiū reseruauit: vt extr. de transla. ca. j. vnde in hoc casu archiepiscopus cum suffraganeo dispensare non potest: vt ibi. & eod. tit. inter corporalia. nec etiam legatus: vt extr. de off. lega. q̄d translationem. Sed contra hoc facit. Nam prohibitum est beneficium cum cura conferri patienti defectum in ætate, vel in ordinibus: sed si fiat, nulla sequitur ex hoc irregularitas: & tunc potest p̄ episcopū dispensari: vt extr. de æta. & qualita. indecorum. & c. præ
c terea[c]. Si autē velit episcopus dispensare contra canones, qui irregularitatem inducunt: dicit subdistinguendum esse. Nam aut irregularitas prouenit ex defectu, aut ex delicto si prouenit ex defectu, vt quia contraxit quis cum vidua, vel corrupta, vel habuit duas vxores, vel aliàs effectus est bigamus: tunc, vt dicit episcopus dispensare non potest: vt extr. de biga. super eo. & c. nuper. Sed contrà. Nam dispensat quandoq; cū mutilato. extr. de corpo. viti. ca. j. & cū patiente defectū in ordinibus. extr. de ætate & qualitate. tuam. & tamen hæc est irregularitas proueniēs ex defectu. lj. dist. q in aliquo. Si verò proueniat ex delicto, iterum subdistinguit, quia aut ex ꝓprio, aut ex alieno. Si ex ꝓprio, potest, vt dicit, episcopus dispensare in adulterio, & in aliis quæ sunt minora: vt in præ. dec. at si clerici. non autem in maioribus, nisi vbi hoc inuenitur expressum: vt s. quia ex quo conceditur de minoribus, negatur per consequens de maioribus. xxv. dist. qualis. extr. de præsum. nonne. de transla. c. ij. §. sed neque. vers. & quod non est. Sed certè quandoque potest in maioribus, & quandoq; prohibetur in minorib[9]. Si autem ex alieno, tunc vt dicit, episcopus potest dispensare in maiorib. criminibus, quàm sit adulterium: vt patet in crimine simoniæ. j. q. v. c. j. & fi. quod est maius adulterio: vt extr. de simo. tanta. & c. licet Heli. & c. per tuas. Si enim aliquis tuus amicus te ignorāte per pecuniam tibi beneficium acquirit, vel te ad ordines præsētat, potest episcopus post tuam liberam resignationem tecum dispensare: quamuis indignitate taliter acquisita dispensare nō possit, vt j. q. v. c. j. & fi. extr. de ele. c. pe. Sed contrà: quia filius presbyteri ob delictum patris, & non suum, punitur. lvj. dist. nasci. & tamen cum tali non dispensat episcopus: vt extrà, de fil. presby. c. fi. & c. j. ¶Sed quæritur, secundum eum, quare episcopus dispensat contra canones irregularitatem inducentes, & non contra alios: cùm potius videatur contrarium esse dicendum? Respon. in canonibus irregularitatem inducentibus, ideo dispensat episcopus, q̄a tempore dispensationis cessat causa constitutionis. Criminosus enim nō prohibetur promoueri, nisi propter crimen, quod commisit: sed causa eius constitutionis cessat post pœnitentiam ab eo peractam: vt l. di. ferrum. & c. domino sancto. ibi: age pœnitentiā, & prima opera fac. de pœ. dis. j. miror autem. Vnde meritò potest episcopus dispensare: quia cessante causa, cessat constitutio: vt ix. q. j. ordinationes. vbi dicitur: Quamuis autem misericordiæ intuitu magnaq; necessitate cogente hanc in sacris ordinibus dispensationē constituerimus: nullum tamen præiudicium sacris canonibus fieri volumus, sed obtineant proprium robur: & cessante necessitate, illud quoque cesset, quod factum est pro necessitate, ad idem extr. de app. cum cessante. j. q. vij. quod pro remedio. Sed in canonibus, qui non inducunt irregularitatem, nunquam pōt ratio cōstitutionis cessare. Et ideo nec ꝯstitutio cessare potest: vt j. quæsti. vij. & si illa. Nunquam enim cessare potest causa illa, quæ prohibet episcopum transferri sine licentia papæ: quia illa ē speciale priuilegium Apostolicæ sedis, vt dixi. Priuilegia enim semp durant

ADDITIONES.

a Literas. ¶Vel quòd qs sit triplex in certa ecclesia: quod dic, vt de ꝯsu. c. j. lib. vi. vel quòd monachus habeat administrationē vł officiū alterius monasterij: vt in proprio plures prioratus vel curatas eccłas. q̄d dic vt de p̄bē. cum singula. lib. vj. Adde, de monacho, q̄ scripsit Pet. de Anc. ꝯsi. lvj. Et an episcopus possit dispēsare in duabus ecclesiis curatis: dic q̄ sic, secūdum Fed. consi. xj. qui refert Inno. & Host. ita tenere: & illud verum, si sunt pauperrimæ. Itē p̄t episcopus dispensare, vt quis obtineat archipresbyteratum & canonicatum in eadē ecclesia, si necessitas vel vtilitas eccłæ subsit, vel maxima prærogatiua personarum, prout consuluit Fede. consil. ccvj. incip. Reuerende pater.
b Versi. clvj. ¶Ibi remissionem dedi, per quam soluitur hoc contrarium.
c Præterea. ¶Vide s. ver. liij.

durant; vt xxv. q. ij. c. j. & ij. & l. dist. c. quicunq;. el ij. Sed nũquid cũ clerico condemnato pt episcopus dispensare? De hoc s. §. nũc ostendendum. ver. ix. ¶ Sed cùm episcopus dispenset circa ætatẽ & ordines, & circa filios sacerdotũ, quoad ordines, & circa corpore vitiatos, & in adulterio, & minoribus criminibus, & in plurib. aliis vt s. patet, quare nõ eodem modo dispensat cũ defectum patientibus? R. ñ. quia crimina per pœnitentiam abolentur: vt ij. q. iij. Euphemium. §. hinc colligitur. irregularitas verò nõ tollitur: vt 26. dist. acutius. & c. deinde. Item irregularitas ex delicto proueniens ex accidẽti est: sed proueniens ex vitio originis, est naturalis. Ad
a hoc Insti. de iu. natu. gen. & ci. §. sed naturalia. secundum Goff. a†
29 ¶ Sed pone, clericus accusatus, pbato crimine cõtra ipsum ante sententiæ plationem pbat se de illo crimine pœnitẽtiam egisse: & ideo petit secũ p episcopũ dispẽsari: quærit̃ vtrũ episcopus accusatore inuito secũ poterit dispensare? De hoc j. de abol. & pur.
b §. j. ver. sed cũ b. ¶ Sed nunquid cũ accusatore deficiente in probatione poterit episcopus dispẽsare? R. ñ. non. quia ille nõ egit pœnitẽtiam de calumnia, quæ ꝯ ipsum præsumitur, vt dixi: vnde secum dispensari non debet. xxiiij. q. ij. legatur. extr. de iud. at si clerici. ad fi. à contrario sensu. Sed secus est in accusato probante pœnitentiam se egisse, vt dixi, ar. bonum, l. dist. si quis presbyter. & c. si quis diacon⁹. Claudicare ergo videtur hoc iudiciũ cõtra iura ext. de exce. cũ inter. sed nõ est ita, vt dixi. & iũge hic qđ not. j. §. postremo.
30 ver. hoc etiã nota. † ¶ Sed nũquid potest episcopus, vel legatus de latere cũ excommunicato vel interdicto celebrante dispensare? Videtur quòd sic, si monitus velit abstinere: vt xj. q. iij. de illis. extra de cleric. excom. ministr. clerici. ibi. n. non retinet papa sibi
c specialiter dispensationem c. Præterea legatus gerit vices domini papæ: vt s. §. nunc ostendendum. versic. legatus igitur. & absoluit excommunicatos, quorum absolutio sedi Apostolicæ reseruatur: vt s. §. nũc dicam⁹. ver. circa. Sed dic ꝙ nec episcopus, nec legatus, nec etiam synodus, dispensare potest cum excõicato maiori excõicatione, vel cum suspenso seu interdicto celebrante scienter. xj. q. iij. si quis eps damnatus. & c. seq. & c. placuit. extr. de cleric. excom. mi. illud. extr. de eo, qui fur. ord. suf. c. j. & ij. q. v. qua de causa. Sed solus papa in hoc dispensat vt extr. de sen. excom. cùm medicinalis. §. fi. & de re iud. cum æterni. lib. vj. Talis enim irregularis est, & ab officio & beneficio remouendus: vt extr. de cle. exc. mi. latores. & ferè per totum. & dixi suprà. §. iuxta. vers. itẽ nota ꝙ suspensus. & seq. Si autem probabiliter ignorauerit se excommunicatũ vel suspẽsum: nullã incurrit irregularitatẽ celebrãdo. extr. de cleri. excom. mi. Apostolicæ. Potest tamen episcopus dispensare, quo ad pœnitentiam imponendam cum excommunicato, vel suspẽso ministrante: vt in præalleg. c. de illis. ¶ Fuerũt autem, qui dixerunt, ꝙ in omni excõmunicatione, de qua potest episcopus absoluere, potest ẽt dispensare, si taliter excõmunicatus celebrauerit, vel ordines receperit. ar. extr. de offi. deleg. præterea. quod indignũ est recitatione. ¶ Vtrũ aũt cũ illegitimis valeat episcopus dis
d pensare, dubitari cõsueuit d, Super quo dicunt quidã solũ papam posse dispẽsare cum illis: nec inueni, quod episcopus dispenset cũ eis: vt s. ver. prohibetur autem. ibi. Item cũ filiis illegitimis. Tu verò dic, quòd aut illegitim⁹ religionẽ ingreditur, aut in seculo re-
31 manet. † Si religionẽ ingreditur, tũc de iure cõmuni sine dispensatione aliq̃ua potest ad ordines promoueri: vt extr. de filiis presby. c. j. cũ suis ꝯcor. Ad honores verò promoueri sine dispensatione nõ potest: vt in eo. c. ibi, prælationes verò, & c. & c. ti. c. fi. Et vbi necessitas imminet, pt suus prælatus dispẽsare cũ illo, quo ad dignitates, personatus, & beneficia cũ cura, & quo ad ordines sacros, secundum do. meum, & ar. ext. de aposta. ex literarum. extr. de pœnis. in quibusdã. ad fi. in auth. col. j. de monachis. in prin. Ipse idem Tã. notat extr. eo. c. fi. & no. ꝙ quo ad præmissa tria nõ prodest ingressus religionis, vt episcopus valeat dispẽsare: vt eo. tit. c. j. Si verò remanet in seculo, episcopus pt cum eo dispensare ex magna causa, vt pmoueatur ad ordines sacros. ar. extr. e. c. veniens. & c. pposuit. & ad beneficia minora simplicia ar. c. tit. cũ decorẽ. & c. ad abolendam. Quoad prælationes aũt & dignitates, & personatus, & alia beneficia curam animarum habẽtia, solus papa potest dispẽsare cũ eo. extr. de fi. presby. c. fi. vbi prohibetur episcopus dispensare in personatib. & dignitatib. & aliis beneficiis cũ cura. Vnde p cõsequens videtur cõcedere de ordinib. & simplicibus beneficiis quia quod de vno neg. de alio concessum esse videt̃. xxv. distin. qualis. ff. de iudi. cũ prætor. extr. de præsum. nonne. ¶ Quòd autẽ solus papa dispenset in prędictis probatur eo. ti. ex tua. & c. ad abolendam. & c. pe. Sed videtur, ꝙ nec quo ad ordines, nec etiã quo ad simplicia beneficia possit cum tali episcopus dispensare: vt eo.
32 titul. ca. j. † Sed vbi ius commune statuitur, dispensatio tamen nõ negatur. Item contrà, eo. tit. literas. vbi Papa cum tali dispẽsat ĩ clericatu. Sed dic, ꝙ licet ipse dispenset, pp hoc alios dispensare non vetat. Vel expone ibi, pmittim⁹, id est pmissum esse declaram⁹. qđ si fortè episcopus dispensatiuè illum ordinauerit, tenetur ei bñficium assignare: vt in præ. c. veniens. & c. pposuit. & si assignauerit ñ potest illi auferre: vt ext. de cle. coniu. diuersis. ad fi. Et dixerunt quidam, quòd episcopus dispensat cum illegitimo in seculo remanente, quo ad minores ordines, & simplicia beneficia ex meritorium prærogatiua: vt l. dist. c. fi. Si autẽ transit ad religionem, dispẽsat cum eo, quo ad ordines sacros, similiter ex meritorum prærogatiua: vt ibi. Tu dic, quòd imò ipso iure dispensat: vt eo. tit. c. j.
e & etiam quo ad beneficia cũ cura: sed hoc ex necessitate e. Sed cũ episcopus dispenset cum adultero & minus criminoso: vt extra. de iudi. at si clerici. quare non dispensat cum illegitimè nato? R. ñ.
f in odium parentum, secundum Gof. f Tu dic, vt s. ver. sed cùm e-
33 piscopus. † ¶ Curia verò Romana tenet, quòd nullus præter papam potest dispensare cum illegitimo seculari, quo ad curam & quo ad ordinem sacrum. Item cum natis de religioso, vel de adulterino, vel incestuoso coitu, sedes Apostolica non de facili dispẽsat: nisi ad religionem transeat. ar. extrà, de ser. non ord. consuluit. & facilius dispensat cum nato ex soluto & soluta, quàm cum nato ex coniugato & soluta: vel econuerso. ¶ Quo ad episcopatum autem, indubitatum est: quia nullus pręter papam dispensare cum illegitimo potest: vt extr. de elec. innotuit. Nam si sibi reseruat dispensationem in dignitatibus & personatibus, multò fortius in episcopatu. Quid si electus in episcopum tacuit hunc vel alium defectum, & confirmatus est: pòstea verò dispensatur cum eo? R. ñ. no. papam in præ. c. innotuit, & extr. de renũ. nisi. §. personæ. tenere quod factum est, vt in §. personæ: dum tamen is, qui dispensat, potestatem habuerit cõferendi dignitatem illam, in qua dispẽsat, sicut papa: secus si nõ habuerit. Alij dicunt, quòd siue is, qui dispẽsat, habeat potestatem conferendi beneficium, in quo dispensat, siue non, licitè tenet ex quo dispensatum est: si ille tamen potestatem habet dispensandi: & sic dispensatio, quod de iure non tenet validum facit, & accedit ext. de cor. viti. exposuisti. Nec electores nec confirmator resilire possunt, si is, qui potest dispensare, velit. ar. extr. de elect. cum inter canonicos. in fin. & de postu. præla. bonæ. ij. §. fi. & ar. extr. de prob. per tuas. §. pe. in fi. & j. §. pe. ver. non ẽ. Sed si duo sunt electi, non potest cum vno in alterius præiudicium episcopus dispensare: nec poterit electionem, quę nulla est reddere validam: prout no. secundum Papam, extr. de elec. dudũ.
g j. g † ¶ Cęterùm prohibet̃ illegitimus h succedere patri suo imme-
34 diatè in beneficio paterno: tamen archiepiscopi & episcopi in
h hoc dispensare possunt secundum fratrem R. de Pennaforti i. ex-
i trà. eo. ex tua. vbi respondet̃ ad consultationem. vnde patet ꝙ loquit̃ de iure cõi. Gof. tamen contrà, ar. pro e. ti. veniens. quia hoc
k est contra Apostolum, vt e. ti. ex transm. in fi. vij. q. j. Apostolica k. Tenet etiam dom. meus, quòd in hoc legatus sedis Apostolicæ dispensare non potest: vt e. ti. dilectus. quod dicit Ber. verum esse, nisi sit legatus de latere cardinalis: quia ille hoc bene potest secũdum eum. quod non puto: quia hæc est prohibitio concilij generalis: vt eo. ti. ad abolendam. quod legatus tangere nõ debet: vt s.
l §. nunc tractemus. ver. de illo l. Et not. quòd dispensationes super natalibus vel irregularitatibus secundum curiæ vsum committũ-
m tur diœcesanis m. ¶ Sed quis dispenset in simonia, vel in iuramento? De

ADDITIONES.

a Secundum Gof. ¶ Nõ est verum, ꝙ Gof. sic formauerit quæ. sed erat eius quæstio, quare in criminibus dispensabat. & ñ in defectu nataliũ, quam nota per eũ: de fi. presby. c. fi. Vide in Summa ipsius tit. ver. pe. & sic eam posui eo. ti. c. j. li. vj. ij. respon. in gl. ij.

b Sed cũ. ¶ Et vide quod dixi de iudi. at si clerici. sup ver. põt. cũ sua remissione. Adde ver. seq. quòd contrarium tenent Car. & Abb. in c. at si clerici. in pe. col. de iudi.

c Dispensationem. ¶ Omnino vide quod ibi scripsi super j. glo. vbi etiam inuenies quid seruetur circa lega.

d Consueuit. ¶ Tene quod habes de filiis presbyt. c. j. lib. vj.

e Necessitate. ¶ Vide j. §. sunt quo que. vers. viij.

f Secundum Gof. ¶ Vide quod no. de fil. presbyt. c. ij. li. vj. in iij. gl.

g Dudum, j. ¶ Vide quod ibi dixi super gl. talis electio. & in remissionibus. ibi datis. in fi.

h Illegitimus. ¶ Et etiam legitimus. de fil. presby. ad extirpandas.

i Pennaforti. ¶ In Sum. de fil. presby. in j. col.

k Apostolica. ¶ Opiniones plenè vide notatas de fil. presb. c. j. li. vj. j. respon. in fi.

l De illo. ¶ Illud idem dicit B. & eadem ratione: vt patet in præ. decre. dilectus. in fine. ij. gl. sed excusatur Gul. quia non vidit finem illum, qui fuit additus. & vide quod dicam j. §. proxi. super secundo ver.

m Diœcesanis. ¶ Sed q̃s dispẽsat in simonia, vel ĩ iuramẽto? De hoc s. §. nũc ostendendũ. versiculo 23. et versi. 24. De dispensatione in homicidio. not. s. §. iuxta. versi. quando & per quem, & iunge hic quod not. j. §. postremo.

to? De hoc s.§.nunc ostēdendū.ver.xxiij.& ver.xxiiij. De dispensatione in homicidio, no.s.§.iuxta.ver.& per quem iūge hoc quod not.j.§.postremo.

ADDITIONES NOVAE.

Nota ꝙ episcopi non possunt dispensare contra iura quæ ipsi idem faciunt, nec etiam contra approbatas consuetudines. licet possint illa tollere et interpretari. ex quo legem fecit episcopus vel consuetudinem etiam ius alicui est quæsitum.ex illo iure nō potest ei ius quæsitū tollere.& hoc etiam tenet Inno.de temp.ordinan.in c.dilectus. & ēt additio noua.Inn.ita no.Arch.in c.licet. super verbo carere. circa medium glos. mag.extra. de ele. lib. vi. Adde. An episcopus possit dispensare cum monacho translato ad ecclesiam parochialem,ꝙ cum illa possit habere beneficiū nō curatum? Io. And. in nouella in reg. quæ à iure. de regu. iur. in vi.

¶ De dispensatione legati.

SUMMARIUM.

1 *Cardinalis legatus de latere potest circa dispensationes quicquid potest episcopus, vel archiepiscopus, vel primas seu patriarcha.*
2 *Legatus dispensare non potest, vt nouitius, vel homo alterius professionis fiat abbas.*
3 *Dispensare potest legatus cum illegitimo, vt patri suo succedat immediatè in eodem beneficio.*
4 *Dispensandi potestas transit in generali mandato legationis.*
5 *Dispensatio est strictè interpretanda, nec faciliter dispensatur alienigenæ, &c.*
6 *Prior vel abbas iurans non alienare sine consensu diœcesani episcopi, vel alicuius abbatis intra legationem constituti, quid iuris?*
7 *Abbas quidam in Thuscia st iuret non alienare sine licentia abbatis montis Cassini in Apulia, cui subest, an legatus in Thuscia potest dispensare cum tali iuramento.*

6.§.Consequenter. aliqua de dispensationibus legatorum Apostolicæ sedis di
1 cenda sunt.†Super quo sciendum est, quod quicquid potest circa dispensationes episcopus, vel archiepiscopus, primas seu patri
a archa [a], vel quilibet alius ordinarius hoc totum pōt legatus de latere cardinalis: qā ipse ordinarius est in prouincia sibi decreta, vt pote in ea vices domini papæ gerens: & plenissimā & maiorem omnibus post principē habet in ea potestatem: vt s.§.nunc ostendendum.ver.legatus igitur. Vnde quecunq; suprà vel infrà de potestate episcoporum vel aliorū ordinariorum in dispēsando scripta sunt, hic repetita intelligantur. ¶Item legatus de latere cardinalis dispensare potest in omnib.vt dicunt quidam: illis duntaxat exceptis, quæ sunt summo pontifici reseruata, in quib. manū apponere non attentet: vt extra.de officio lega. quod translationē. & arg.extra.de consang.& affinita.qđ dilecto.de transla.c.fi. Quæ autem sint illa, no. s.in præd. §.nunc ostendendum. Illa enim ita inhærent ossibus summi pontificis, ꝙ in generali legatione non transeunt, vt in præ.decre.ꝙ translationem. Legatus autem alius q̄ de latere non potest in dispensando, nisi in quantū ius vel priuilegium ei concedit.extr.de offi.le. excommunicatis. de priui.por
2 rò.xxv.q.ii.seruatis. †¶Legatus ergo dispensare non potest, vt nouitius, vel homo alterius professionis fiat abbas: vt extr.de ele. officii.argum.tamen contrà, eo.ti.cùm monasterium. Alii dicunt ꝙ legatus cardinalis pōt ex causa dispensare, vt homo alterius ꝓfessionis eligatur arg. extra.de transla.c.fi. cū hæc dispensatio nō sit specialiter sedi Apostolicæ reseruata.arg extra.de off.le.quod translationem.de sen.excom.nuper. Nec obstat pre.c.officii.quia secundum eos legatus ibi non dispensauit, sed electionem confir mauit: & male: quia cassanda erat propter causas, quæ ibi contin
b tur [b]. De hoc s.§.nūc de episcoporum. ver. lij. Item non dispensat cum illegitimis: vt extra.de filiis presby.dilectus.nisi prout in episcopo dictum est s.§.proxi.ver.vtrū.& seq.nec cū irregularib. vt videtur extr.de off.dele.c.fi.§.fi.contrà.j.ver.generaliter. Et generaliter dico quòd legatus quicunque ex suę legationis officio nō potest contra aliquod generale concilium dispensare, vt s.§. nūc tractemus.versi.de illo. Item non dispensat in prohibito consanguinitatis gradu: vt in præ.c.§.nunc ostendendum.versi. lxxv. Itē nec in ętate, quo ad episcopatum, sed quo ad minores ordines sic vt s.§.proxi.versi.liii. Potest autem dispensatiuè confirmare electionem illius, qui de apostasia rediit, vt s.§.superest.versi.electio
3 nem quoque. †¶Item dispensat secundum B. vt illegitimus patri suo immediatè in eodem beneficio succedat. s. §. proxi. ad fi. Alii contrà. Item dispēsat etiam non de latere legatus cū presbytero plures concubinas habente, quo ad ordinis executionem vt extra. de biga. quia circa. Itē legatus de latere videtur ꝙ possit generaliter dispensare, & pœnas mitigare, vbicunque non prohibetur: vt extra.de translat.ca.fin.ad fin. Itē dispensat quòd regularis canonicus teneat plebanatum, vt extra. de statu mo. quod Dei.bene tñ potest talis sine dispensatione in episcopum eligi, ꝑut ibi no.secundū papā [c]. Item dispensat contra confirmationem
c Apostolicæ sedis: vt s.§. nunc tractemus. versicul. sed si legatus. Quæ autem legato ex officio legationis competant, no. supra. §.
4 superest.† ¶ Generaliter autem tenendum est, quòd in generali
d legationis mandato transit dispensandi potestas [d]. argumentum. ii.quæstione v.qua de causa.extrà, de transactio. cap. final. extrà, de biga.quia & in præmissis concor.argum.tamen contrà, extrà, de off. leg. quod translationem. de fil. presby. c. pe. Dispensatio enim instar habet restitutionis in integrum.argum. xi.q.iii.si quis episcopus damnatus.quæ non transit in generali mandato: vt ff. de mino.illud.extr.de in integ.restit. coram. Sed dic quòd omnia potest, quæ non sunt specialiter summo pontifici reseruata. qđ dic vt s.§.nunc ostendendum.versi.legatus igitur. ¶Quid si legatus de latere absoluit ab excommunicatione aliquem siue de sua prouincia, siue aliunde venientem: nunquid poterit cùm eo iure legationis super irregularitate ꝫcta, quia sic excōicatus diuina celebrauit dispensare? Nō puto, vt s.§.proxi. vers.sed nunquid.& s.
5 §.nunc dicamus. versi. sed an tunc. †¶Sed nunquid legatus, cui specialiter indultum est, vt cum huiusmodi irregularibus ex officio legationis sibi commissæ valeat dispensare, poterit cum scholaribus vel aliis alienigenis intra illam ad tempus degentibus dispensare? Respon.non: quoniam dispensatio strictè interpretanda
e est, & intelligenda solùm de indigenis, & ibi intitulatis [e], & illic
f perpetuò moraturis [f]. Fieri enim posset fraus, vt cum vndecunq; venientibus dispensaret: sed nec potest tales ordinare. Cæterùm cùm solus papa possit dispensare in iuramento, vt in prædicto §. nunc ostendendum. versic. xxiiii. superfluò quæritur, vtrum legatus possit alicui prælato ex officio legationis dare licentiam alienandi de bonis ecclesiæ suę, contra proprium iuramentum super rebus ecclesiæ non alienandis præstitum, Romano pontifice in cōsulto: vt extrà, de rebus eccle.alie.vel non vt super.& de feu.c. ii. Idem etiam iuris est in cōcedēdo licentiā aliquas res ecclesiasticas cū aliis permutādi: quia permutatio alienatio est ext.de rebus
g eccle.non alie.nulli licet.argum.tamē contrà, e.tit.c.i.g [g]. ¶Quid
6 si aliquis prior vel abbas iurauit non alienare sine consensu diœcesani epi, vel alicuius abbatis infra legationem constituti? Resp. legatus huiusmodi licentiā dare poterit, qui ordinarius est. Quicquid enim potest quilibet ordinarius suæ legationis, & ipse hoc potest: vt in præ.versi.legatus igitur. Quidam tamen dicunt contrà, Cum enim iurauerit non alienare inconsulto episcopo illo, vel abbate, nullus illis exceptis, vel papa, illum à tali absoluere poterit iuramento. argumentum. extrà, de vsu. consuluit.extra, de iureiur.eam tē.in princi. Sed prius dictum verius est: nam legati auctoritas in hoc iuramento intelligitur excepta. extrà, de iureiu. venientes. Potius enim ad episcopum vel abbatem concedere huiusmodi licentiam pertinet ratione potestatis, vel officii sui, quàm ratione suæ personæ: vnde legatus hoc poterit, qui

ADDITIONES.

a Patriarcha. ¶Cū hoc idem dixisset s.§.nunc ostēdendū.in vi.col. statim id temperauit in ver.quod autem dixi.
b Continentur. ¶ Ista opinio fuit Cōpo.vt scripsi in decret.officii. super ver. potuit hodie. ꝑ cle.de elect.c.j. non videtur hoc licere, etiam legato de latere, arguendo vt no.s.§.proxi.in fin.& j.ii.ver. scilicet.quod illud ca.fuit concilii Vien.& contra concilia legati, etiam de latere, non dispēsant.de preben.dilectus.j.de fi.presbyt. c.pe.& vlt. Dispensabit ergo solꝰ papa, vt ibi no.in gl.nō prohibet pro his facit lex ii.C.de offi.præfec.præto.
c Papam. ¶Et patet de ele.c.nullus.in fi.lib.vi.
d Potestas. ¶Quo ad sibi permissa.& hic soluit contraria.
e Intitulatis. ¶Vel quasi intitulatis: vt sunt socii priorum regulariū & sic non obstat finis huius ver.decre.cum nullus.in fin.de temp. ordin.libr.vi.
f Moraturis. ¶Facit ff.de pig.l.debitor.& cōcor.ad idem j.de compe.iudi.adi.§.j.super ver.quid si quis.
g c.j. ¶Ibi nō fuerat iuratum papæ: vt s.nil ergo impediebat episcopum dare licentiam permutandi: & sic nec legatū: vt in fi.huius §. Scias autem falsum esse, quòd quidam dixerunt tale iuramentum intelligi solùm de alienatione illicita. Super quo vide quod scripsi de eccl.ædi.c.vlt. Adde etiam, quòd si episcopus iurat non alienare bona ecclesiæ sine licētia superioris, quòd nec minimas res poterit dare in emphytheusim: vt consuluit Fede.cons.ccx. Adde etiam ver.fi. quòd duo priores manuales non possunt inuicē permutare cum licentia legati, quando abest abbatis licentia: vt voluit Fede.cons.ccx.

qui potest, quicquid ille potest, vt dixi: secus si ratione suæ discretionis, vel amicitiæ, vel intuitu personæ illis sic iuratum esset, argu. extra. de off. dele. c. fi. §. fi. extra. de testam. requisisti. & s. §. nunc
7 ostendẽdum. ver. xxiiii. in fi. † ¶ Sed quid si aliquis abbas in Thuscia iurauit non alienare sine licẽtia abbatis Montis Cassini in Apulia, cui subest: nunquid is, qui est legatus in Thuscia poterit dispẽsare cum illo in tali iurmẽto? Dic φ non: cùm abbas Montis Cassini non sit de sua legatione: & ideo non potest vti eius potestate vbi autem nullum iuramentum præstitũ est, bene potest legatus ex causa concedere licentiam, alienandi vel permutandi possessiones intra metas suę legationis positas: etiam si ille prelatus sub sit alteri extra eius legationem moranti: argumen. extrà, de reli. do. c. ii. xi. q. j. experientiæ. extrà, de foro compe. sanè. & c. fin.

¶ De dispensatione domini papæ.

SVMMARIVM.

1 *Papa in omnibus, ratione duce, dispensare potest, & debet.*
Miseratio Apostolicæ sedis veniam solet præstare correctis.
Papa in quibus dispensare non potest.
2 *Papa non potest contra Apostolum dispensare, nec contra Euangelium, aut Decalogum.*
Dispensatio locum non habet contra ius naturale.
3 *Dispensare non debet papa cum homicida voluntario, vt post pœnitentiam ministret in officio altaris.*
4 *Papa non potest dispensare in gradibus consanguinitatis lege diuina prohibitis.*
5 *Papa non dispensat cum simoniaco in ordine, aut ordinato à simoniaco per pecuniam.*
6 *Matrimonium per verba de presenti contractum, carnali copula nõ consummatum, an possit papa soluere.*
7 *Romanus pontifex inter homines nullum habet superiorem.*

7. §. Nunc breuiter dicendum est de dispẽsatione domini papæ. Super quo notandum est, φ sunt certi casus, in quibus dispensare nõ potest: quibus exceptis, per consequens omnia alia in eius arbitrio relinquũtur. arg. extra. de trans
1 la. inter corporalia. xxv. dist. qualis. ff. de iudic. cũ prætor. † ¶ Et in omnibus, ratione duce, dispensare potest, & debet. l. dist. domino sancto. & c. ponderet. & c. considerandum. & c. fidelior. lvj. di. quia simpliciter. extra. de renũ. nisi cùm pridem. & de iure potest supra ius dispensare: vt extra. de conces. præben. proposuit. Miseratio enim Apostolicę sedis veniam solet prestare correctis: vt xj. q. iii. de illis, quia ipse assumptus est in plenitudinẽ potestatis, nec legibus est adstrictus. ij. q. vi. decreto, extrà, de vsu pal. ad honorẽ. & s. §. nunc ostendendum. versi. xlvi. & in eo, §. inuenies ea, in quibus ei soli liceat dispensare. ¶ Super hoc tamen dicunt quidam, quòd Papa dispensare potest in omni casu, etiam contra Aposto-
a lum: cùm teneat locum beati Petri[a], & sit vicarius Iesu Christi: vt in præ. §. nunc ostendendum. ver. lxxvi. & posset de iure supra ius dispensare, nec legibus adstringatur, vt dixi. Quia non habet imperium par in parem, vt extrà. de elec. innotuit. ff. de arbi. nam magistratus. exceptis tñ articulis fidei, vt xl. di. c. i. ix. q. 3. aliorũ. & hoc
b vr papa sentire, ext. de renun. post translationem. in fi[b]. Alii dicũt, quòd nec contra Apostolum, nec ɔ ius diuinũ, nec contra Euangelium, nec contra quatuor concilia principalia dispẽsare potest. xxv. q. i. sunt quidam. extra. de rest. spo. literas. xcv. dist. olim, prædicta enim quatuor concilia ita veneratur ecclesia, sicut & quatuor Euangelia: in quibus doctrina fidei est expressa. xv. dist. sicut. & c. seq. & in prę. c. post translationem. respon. i. in fi. In his autem, quę ad eum spectant, quæ enumerantur in prę. §. nunc ostendendum. dispensare potest prout sibi placet. & hæc obtinent in expressis dispensationibus. nam tacitè semper dispensat, cùm omnia vindicare non possit: vt vi. q. i. si omnia. Vnde ipse dicit: Nolumus exaggerare quod factum est: ne cogamur vindicare quod dignum est. lxxiiii. dist. vbi ista. xiiii. q. ii. sanè. quod super Richardo. ii. q. i. multi. & alibi: quod permittimus volentes, præcipimus: quia malas hominum voluntates ad plenum prohibere non possumus. xxxi. q. i. hac ratione. Multa enim per patientiam tolerantur, & c. vt ext. de præben. cùm iam dudũ. ¶ Hæc autem sunt, in quibus papa di-
2 spensare non potest. † ¶ Primò contra Apostolum, vt bigamus fiat diaconus, vel sacerdos, vel episcopus: vt xxxi. distin. Acutius. & c. vna tantum. & c. deinde. xxv. q. i. sunt quidam. extra. de biga.
c c. iii. argum. tamen contrà, xxiiii. dist. lector[c]. vel vt quis simul plures possit habere vxores: vt ext. de big. super eo. & c. de bigamis. & c. nuper. Io. no. in præ. c. sunt quidam. quòd bene potest dispẽsare contra Apostolum: non tamen in his, quæ pertinent ad articulos fidei. ¶ Secundò cõtra decem precepta decalogi, vt xiiii. dist. sicut quia & si non sint articuli, sunt tamen articularia fidei, id est, ita annexa articulis fidei, quòd sine eis salutem præstare non possunt,
d secundum Ioan. de Deo[d]: vt in præ. c. sunt quidam. & vi. distinct. c.
e fi. lxxxvi. dist. non satis. ad fin.[e] ¶ Tertiò, contra Euangelium, vt in c. sunt quidam. & xxvi. dist. deinde. & xiiii. dist. sicut. arg. extra. de celeb. miss. cum Marthæ. Contra enim ius naturale dispensatio locum non habet: vt xiii. dist. c. i. extr. de transac. c. fin. Ius autem naturale est, qđ in lege & in Euangelio continetur. i. distinct. humanum. ix. distinct. c. fin. ¶ Quartò, contra quatuor concilia principa
3 lia tollendo ea: vt s. in præd. c. sunt quidã. † ¶ Quintò, cum homicida voluntario, vt post quantãcunque pœnitentiam ministret in officio altaris. extra. de tempo. or. c. fi. l. dist. miror. i. q. vii. si quis omnem. extra. de exces. præla. ex literis. extra. de accu. inquisitionis. extra. de tempo. or. c. fi. extra. de hom. c. i. Quia si Dauid prohibitus est ædificare Domino templum, quia vir sanguinis erat, eo
f φ figurabat nouum Testamentum, vt de consec. dist. i. c. i.[f] multò magis sacerdos homicidia prohibendus est celebrare, vt ibi. & in præ. c. miror. etiam si quis interfecit paganum. l. distinct. clericum. qui nisi sit homicida iustitiæ, qui ex causa in susceptis ordinibus toleratur per papam, licet non dispenset cũ illo, quòd ad superiores ascẽdat: vt lj. dist. aliquam. & c. prece. dispẽsatur tamen cum tali circa beneficium. l. dist. studeat. in fi. extra. de cleri. pugnã. in du. hæreticus. in fi. extra. de renun. ad supplicationem. xxviii. dist. presby. xciii. dist. diaconi. Quidam tamen dicunt, φ licet non deceat papam dispensare cum homicida: potest tamen, si velit. extra. de
g conces. præben. proposuit. ad fi.[g] ¶ Quid si quis in infantia commisit homicidium? Videtur φ saltem per papam dispensabitur: cum nec talis teneatur lege Cornelia de sica. ff. ad l. Corn. de sica. infans. de consecra. dist. iiii. eos, quos. xv. q. i. illud. ff. de acquiren. poss. l. i. §. i. extr. de delic. pue. c. i. & de sent. exc. c. i. & fi. C. de fal. mo. l. i. ff. qui & à quib. manu. li. non fi. pupillus. arg. contrà xv. q. i. si qs non iratus. iii. q. ix. indicas. Dic, quòd satis decet eum in hoc casu dispensare, quia potius videtur casualis, quã voluntarius homicida, & cũ illo dispẽsare potest: quod dic vt suprà. §. iuxta. versi. quã
h do aũt. quod verũ est, nisi scandalum aliud inducat[h]. † ¶ Sextò,
4 in gradibus consanguinitatis lege diuina prohibitis, vt extra. de restitu. spol. literas. xxx. q. iii. pictacium. In aliis sic, vt extra. de consanguinitate & affinita. quia circa. & de conces. præbẽ. proposuit. & de transac. c. fi. ¶ Septimò, in his, quę de natura sui sunt mala: puta, vt quis sine peccato possit adulterari. arg. extra. de iureiuran. & si Christus. §. quædã. In sequentibus aũt casibus nõ dispensat, nec
5 dispensare debet, & si fortè dispensare possit. † ¶ Octauò, cum simoniaco directè in ordine, & ordinato à simoniaco per pecuniã. i. q. i. statuimus. & c. si quis à simoniacis. & in præ. c. inquisitionis. i. q. vii. requiritis. ¶ Nonò, cũ rebaptizato scienter. i. quęst. vii. qui in qualibet. de consecr. distin. iiii. qui bis. & c. confirmandũ. ¶ Decimò, cum ordinato ab hæretico in subuersione fidei, cùm esset catholicus. i. quęstio. vii. conuenientibus. ad finem. ¶ Xii. Cum re ordinato, vt ea. quæst. saluberrimũ. in fine. & i. quęstio. i. quod quidã. ¶ Xii. Vbi status ecclesiæ decoloratur. i. q. vii. & si illa. xxv. quæstio. i. quæ ad perpetuam contrà. extra. de consanguinita. & affi.
i non debet[i]. ¶ Xiii. Vbi sancti patres aliquid bene diffinierunt: vt xiiii. dist. sicut. & in præ. c. sunt quidam. & xxv. quæstio. ii. de priuilegiis. & c. cũ piè. & c. qđ verò. ¶ Xiiii. Vt monach' existẽs monachus

ADDITIONES.

a Petri. ¶ Qui fuit maior Paulo. 80. distinct. in illis. in fi. J. remittam.
b In fine. ¶ Ponendo ibi vltimam glo. B. quæ fuit etiam Io.
c Lector. ¶ Vide quod no. de biga. c. ij. in iiij. gloss. & quod super ea scripsi. Adde, quæ scripsit Pet. de Anch. consi. cxxiij. incipiente, in Christi nomine. Circa bigamos. vbi etiam, an possit dispensare cũ eo, qui post adulterium vxoris cum ea concubuit.
d Io. de Deo. ¶ Vbi de dispensatione papali, vltra medium.
e Ad fi. ¶ Vide quod scripsi de hæret. cùm Christus.
f c. i. ¶ Vbi satis de hac auctoritate no.
g Ad finem. ¶ Hæc fuit opi. Host. quam vide cum suis rationib. de homi. sicut dignum. super gl. no. quod homicidium.
h Inducat. ¶ Terminatũ est, eum non irregularem; & sic dispensatione non eget, per cle. de homici. si furiosus. j. resp. vbi idem dicitur de furioso vel dormiente. & vide quod ibi nota. Adde vers. vj. quod plenè scribit. Pe. de Anch. consi. cclxxviij. pro filio fratris regis Angliæ, qui vxorem patrui ducere volebat. vide etiam Bal. consi. cccclxxxiij. lib. iij. An autem eo ipso quod papa dispensat matrimonium contractum in gradu prohibito, sunt absoluti, qui cõtraxerunt, ab excommunicatione vigore cle. j. de consan. & affi. absque eo quod in rescripto de excommunicatione fiat mentio vide Ro. consi. cccvj. concludentem, quòd sint absoluti.
i Debet. ¶ Ibi non decoloratur, imò color datur, propter rationes ibi expressas.

chus propriũ habeat, vel matrimonium contrahat: vt extr. de statu monac. c. cùm ad monasterium. in fi. ¶ Decimoquintò. In voto continentiæ, vt dicũt quidam: quia vix inuenitur melius, in quod
a possit commutari: vt ibidem[a]. Et no. ꝙ nisi papa ex iusta causa dispenset, peccat: nec dispẽsatio prodest: vt notatur extr. de voto. c. fi. est. Quod verum est, quando dispensat cõtra votum tacitum vel expressum, vel contra Euangeliũ, vel contra generale statum ecclesiæ, vt dixi: secus in dispensationibus, quæ fiunt contra ius positiuum: quia in his sufficit sola volũtas dispensatoris, et sine causa: quia de iure potest s. ius dispẽsare, vt dixi. quod prosequere secun
b dum papam, prout no. in præ. decr. cùm ad monasterium. in fin.[b] ¶ Vtrũ papa dispẽsare possit cũ subdiacono, vt matrimonium cõ
6 trahat? no. 31. dist. de illo. & extrà. de cleri. coniu. cùm olim. † Sed nũquid papa potest soluere matrimonium per verba de præsenti
§ 𝔠𝔱ũ, qđ nõ est carnali copula consummatum? § De hoc ext. de
c conuer. coniu. ex publico[c]. Potest autẽ papa contra statutum vel concilium sui prædecessoris dispẽsare, vt legit & no. ext. de capel. monacho. c. pen. & de renun. post translationem. ad fi. Vtrum aũt possit contra ius naturale dispensare, not. xiij. dist. in Sum. & xv. q. vj. auctoritatem. extr. de deci. à nobis. ext. de iureiurando. quanta. & secundum papam extr. de statu. mona. cũ ad monasterium. Quæ autem sunt illa, in quibus solus papa dispensat: vide s. §. nunc ostẽ
7 dendum. † Et nota, ꝙ Romanus pontifex inter homines nullum
§ habet superiorẽ, vt extr. qui fi. sint legi. per venerabilẽ. ꝓpe fi. §

ADDITIONES.

a Ibidem. ¶ Circa hoc & quæ sequũtur, vide quæstionẽ. quã posui super regula, semel Deo. de reg. iur. lib. vj.
b In fin. ¶ Ibi vide super vl. gl.
§ Consummatum? ¶ De hoc no. Archid. 27. q. 2. c. quia propter. qui tenet ꝙ papa potest dispensare super matrimonio nondum per carnalem copulam consummato: secus post, quia tunc non potest. & sic dicit Bal. in l. deo nobis. C. de epis. & cle. Ibidẽ etiam quærit, quid si dubitatur an interuenerit copula carnalis, necne in non cognita. aliàs dicit standum prout aspectus corporis indicat, 27. q. 2. c. quod autem interrogasti. si verò non potest apparere, vt quia erat vidua, & sic aliàs cognita, tunc refert: aut erat traducta ad domum viri, & sic præsumitur cognita ex loco à communiter accidẽtibus: si verò in domo, non præsumitur cognita, quia est ꝯsuetũ ita, & raro fit ꝯrium. & no. 27. q. 2. c. priusquã. quia nisi sponsa inueniat in domo viri post pubertatẽ, nõ ꝓsumit cognita.
c Publicò. ¶ Vide qđ de ꝯsummato dixi ĩ qõne, quã posui sup rubr. act[9]. de reg. iur. lib. vj. Adde an papa matrimoniũ ꝑ verba de ꝑsenti ꝯtũ, copula nõ secuta possit soluere. Pe. de Anc. ꝯsi. ccxl. incipiẽ. te. in Christi nomine, parum dubitationis.
§ Prope fi. ¶ In summa de filiis presbyt. §. quis possit. Host. sic dicit, ꝙ quamuis papa sine causa dispensare possit de plenitudine potestatis, pro eo ꝙ non habet superiorem in hoc mundo, nec qui corrigat nec emendet, attamen cum homo sit ꝑt peccare, & à dominorum domino & pontificum omnium pontifice, si sine pœnitentia decederet, punitur: ideo nouerit sibi terribilius iudicium quam aliis imminere. 9. q. 3. aliorum. & c. seq. arg. l. rem non nouam. C. de iud. circa med.

SVMMARIVM.

De dispensatione abbatis, principis, & quarundam aliarum personarum.

1 *Patriarchæ quatuor principales dispensant, in casu, quo non possunt Metropolitani, &c.*
2 *Primas & patriarcha non differunt, nisi nomine.*
3 *Archiepiscopus iudicare potens inter suffraganeos & eorum subditos, per cõsequens potest, cum eis in pœnalibus actionibus dispensare.*
4 *Abbas potest cum monacho multipliciter dispensare.*
5 *Monachi non possunt de iure communi habere capellas, vel decimas, vel sepulturas.*
6 *Abbas dispensat in ieiuniis, cibis & esu carnium, & in operibus manualibus monalium, ad quæ monachus tenetur.*
7 *Abbas potest dare monacho licentiam eundi ad scholas.*
8 *Princeps non recognoscens superiorem, nisi papam, dispensare potest.*
9 *Capitulum comparatur Senatui, & quandoque dispensat.*
10 *Concilium dispensat contra Apostolum.*
11 *Sacerdos dispensare potest contra canones pœnitentiales.*

1 8. §. Sunt quoque nonnullæ aliæ personæ † quæ quandoq; dispensare possunt: vt ecce quatuor patriarchæ principales dispensant cum illo, qui propter malam ordinationem beneficiorum suspensus est per concilium prouinciale à collatione beneficiorum, vt extr. de præb. grauc. ad finem. Quod non posset fieri per Metropolitanum, nec etiam per ipsum concilium, quod suspendit: vt ibi patet. Et potest etiam dici, quòd isti possunt dispensare cum suis subditis, vbicunq; non prohibentur.
2 ar. lv. distinctio. mos antiquus, & extr. de priuil. antiqua. ad finẽ. † ¶ Et nota, quòd primas & patriarcha idem sunt, licet nomina sint diuersa: nec est inter eos realis differentia, sed vocalis, vt xcix. dist. prouinciæ. propriè tamen quatuor principales patriarchæ vocãtur, s. Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus: vt 22. distinctio. per totum. de priuileg. antiqua. Alij verò propriè dicuntur primates, vt Aquilegien. Graden. Toletanus, Cantuarien. Bituricen. & similes, vt ix. quæstio. iij. nullus primas. & ferè per totum. & c. conquestus. lxiij. distinct. longe. extrà. de officio ordi. duo. Isti tamen quandoq; vocantur impropriè patriarchæ. Ad istos ergo omnia negotia difficilia referenda sunt: nec episcopus sine eorum licentia consecratur: de quorum primatu, & qualiter sunt maiores, & quid ad eorum spectat officium, & vbi debent constitui, & qualiter, si peccant, puniri debent: vide ꝑ
a ordinem[a] xvii. distinct. multis. xviij. distin. c. j. xix. distin. secundum. & c. propter. 21. distin. cleros. & c. submittitur. & c. in tantum. 22. distin. per totum. lxiij. dist. c. j. & ij. & c. Agatho. lxv. dist. per totum. lxxv. dist. quod à patribus. & c. quod die. lxxx. dist. per totum. xcvj. dist. satis. c. j. & j. quæst. vij. c. iiii. ij. q. vj. multum. iiij. quæst. j. quod autem. ii. q. vij. sicut inquit. iij. quæst. v. quia suspecti. ix. quæst. iij. per totum. xj. quæ. iij. Theugaldum. xij. q. j. dilectissimis. xvj. quæst. pri-
3 ma, frater noster. & quæst. vj. placuit. de conse. dist. j. nosce. † ¶ Ar
b chiepiscop[9] autem[b], vbi potest inter subditos suffraganeorum, & inter ipsos suffraganeos iure Metropolitano iudicare, ꝑt per consequens cum eis in pœnalibus actionibus dispensare. ar. de pœni. dist. vi. c. vi. ad finem. & de pœn. dist. j. pœnæ. In quibus casibus habet iurisdictionem in illos. no. extr. de offi. ord. pastoralis, in sua aut tẽ diœcesi potest, quod quilibet episcopus in sua potest: & nõ potest. quod ille non potest. Potest autem dispensare cum malè institutis à suffraganeo: vt extr. de æta. & qualit. & ord. præfici. ex ratione. & de temp. or. consultationi. Itẽ si inuenit suffragneum circa rem aliquam deliquisse, potest illud emendare. ix. q. iij. cum scimus. Et nota, ꝙ archiepiscopus cum Metropolitano idem sunt. Sicut autem primas potest iudicare & punire Metropolitanum, nõ tamen eius suffraganeos, nisi in casibus: ita & Metropolitanus potest iudicare & punire suffraganeos suos, non tamen subditos eorum, nisi in casibus. Vnde tam in primate, quã in Metropolitano fallit regula illa, Si vinco vincentẽ te, ergo multo fortius te: quæ habetur ff. de diuer. & temp. præs. l. de accessionibus. Abbas quoq;
c [c]potest cum monacho multipliciter dispensare. † ¶ Primò si ille
4 fuerit nocturna illusione pollutus, vt in die sequenti valeat celebrare, vt vj. dist. testamentum. & c. sequenti. ¶ Secundò in diuersis capitulis secũdum monasterij consuetudinem, dũ tamen hoc non sit contra ius vel cõtra regulam professam, vel contra bonos mores. xj. dist. ecclesiasticarũ. & trib. capitulis sequentib. xii. di. illa. Si tamen consuetudo sit irrationabilis, tollenda est per illũ, q hoc possit, vt eadẽ dist. omnia. ¶ Tertiò, dispensat suo arbitrio in pœnitentia monachi nubentis: vt xxvij. di. presbyterũ. 27. q. j. nec aliqua. Tales enim nubentes, vel concubinas habentes, canones dãnant: vt in prædicto c. presbyterum. 32. dist. seriatim. 27. q. j. vt lex. & c. quotquot. & c. impudicas. & c. monachi. ¶ Quartò, cum illis, qui in oratorio loquuntur contra inhibitionem beati Benedicti: xlij. di. in oratorio palea est. ¶ Quintò, cũ monacho nouitio, vt ꝓmoueatur ad ordines sacros. lxxvij. dist. monachus. ar. tñ ꝯ. xlviij.
d dist. sicut Neophytus[d]. ¶ Sextò, cum monacho apostata, l. dist. ca. fi. reconciliando eum videlicet, & ei pœnitentiam iniungendo, nõ tñ si in apostasia fuerit ordinatus: vt extr. de aposta. c. fin. ¶ Septimò. contra illum canonẽ. liii. dist. lege, vbi prohibetur miles ante probationem triennij monachari. Ad hoc accedat, extrà. de regula. ad Apostolicam. xix. quæstione iij. monasteriis. quia potest renunciare abbas seu monasterium iuri pro se inducto, vt ibi, & xv-
e ij. q. j. Gonsaldus. licet hoc periculosum sit[e]. vij. q. j. quam periculosum

ADDITIONES.

a Ordinem. ¶ Omnes sequentes concor. posuit Io. de Deo. sub iiii. articulo.
b Autem. ¶ Quintus articulus. Io. de Deo.
c Quoq;. ¶ vii. articul[9]. Io. de Deo. qa ĩtermedi[9] fuit de dispẽsatiõe epõrũ. & quasi ad literã fuerũt ei[9] verba sequẽtia vsq; ad ver. xiii. & oĩa sequẽtia ẽt ei[9] fuerũt, tñ ꝑ saltũ. Est et sciẽdũ ꝙ hic ĩseruiet de omnium religionum statu & origine, vsq; ad prædicatores & minores inclusiuè.
d Neophytus. ¶ Solue vt no. ĩ ꝑ c. monachus. & xvi. q. i. monachos.
e Periculosum sit. ¶ Et ideo specialiter omnibus mendicantibus ꝓhibitum, vt dicam ĩ. ver. xxiii.

losum. In seruis aũt alienis dispensare non potest contra illud c,
liiij.di,si seruus. ¶Octauò,cũ illegitimo monasteriũ ingrediente;
vt possit ad sacros ordines promoueri, & administrationes tene-
a re,lvj,dist,c,j.extr,de fi.presbyt,c,j.[a] ¶Nonò,cũ seruo monasterij,
manumittendo ipsum:vt ibi monachus fiat.liiij.dist,qui ex famu-
b lis.& c,multos[b],extr,de ser.nõ ord.de famulis. ¶X. Quòd mona-
chus detur in capellanum ecclesiæ parochialis, si episcopi & po-
puli consensus accedat.lviij,dist.c,j.& ij,xvj.q.j.doctos,& c.si mo-
nachus.& c.monachos.& c.nos aũt. & c.in parochia.& c.si quos.
dum tñ non sit ibi solus.extr,de stat.mo,c.ij,de ca.mo.ex parte.&
c.ad audientiã.Sed canonicus regularis bene potest esse solus: vt
c s̃.§.nũc de episcoporum.ver.xv,[c] †De iure enim cõi nõ p̃nt mo-
§ nachi habere capellas,vel decimas,vel sepulturas.xvj.q.j.ca. & c,
placuit.sed solũ ex indulgentia:vt ea.q.c.peruenit. ¶Xj. Vt eũ re-
ducat ad claustrũ,si sibi non placet esse in capella vel prioratu,74.
dist,quorundam. ¶Xij.Cũ monacho murmuratore & susurrone
in disciplina & correctione.xc.dis,alienus,& c.seq. ¶Xiij.Vt pos-
d sit episcopũ vel alium prælatum accusare.ij,q.vij.§.fi.[d] ¶Xiiij.Si ꝯ
tra regulam aliquid occultè recipit,xij.q,j.non dicatis. extr.de sta,
mo.cum ad monasterium.ad fine.à contrario sensu. ¶Xv, Vt fiat
episcopus.xviij.q.j.c,vnico.potest ẽt concedere vt episcopus fac
tus iterũ monachus fiat,secũdum ea quæ leguntur extr.de renũ.
post transla.cũ suis concor. ¶Xvj. Ex causa, vt monachus habeat
cellam propriam intra monasteriũ.xviii.q.ii.nullus.29.q.vl.c.fin.
ad fi. ¶Xvii.Dispensatiuè debet fugitiuũ requirere,& ad claustrũ
reducere,& cũ eo misericorditer agere:vt 18.q.ii.abbates.extr.de
e reg,c.fi.26.q.i.nec aliqua[e]. ¶Xviii.Dispẽsat ĩ pœnitẽtia homicidę
§ q mõach⁹ ẽ fact⁹ 33.q.ii,admonere. † ¶Xix.In ieiuniis & cibis,in
esu carniũ,& ĩ operib.manualib.ad q̃ monach⁹ tenet̃,de ꝯse.dis.v.
non mediocriter.& c.carnem.& c.nunquã.ext.de sta.mo.cum ad
monasterium. ¶Xx.Cũ nouitio non professo:vt illi recedenti bo
na sua restituantur.extr. de renun. ex transmissa. secus si donasset
inter viuos.xvii.q.iii.sunt qui opes. & c.i,in fin.xix.quæst.iii.quia.
& c.prælatum. ¶Xxi,Vt promoueatur ad superiores ordines: q̃a
sine eius licentia non potest,vt extr.de temp.or.ad aures. ¶Xxii.
Dispensat cum monacho & conuerso,vt ẽt inuitus ferat testimo
nium in causa sui monasterii.extr.de testi.statuimus.& c. cum nũ
cius.& c.tuis.& c.nuper.de iureiu.& si Christus. ¶Xxiii, Vt noui-
tius intra annum profiteatur renunciando tempori professionis
nomine monasterii,extr. de reg.ad Apostolicam. contra iura illa
xvii.q.i.Gonsaldus.& q.ii.si quis incognitus.xix.q.iii.monasteriis
f & extr.de reg.non solùm[f]. ¶Xxiiii.Vt monachus transeat ad ma-
iorem ordinem.extr.de reg.licet.& c.sanè.vel etiam ad parem ex
g causa,sed non ad minorem:vt no.e.ti.non est[g]. ¶Xxv. Vt habeat
expensas pro iniuncta sibi administratione:sed non ꝙ habeat pro
priũ. extr.de sta.mo.c.ii.& iii. ¶Xxvi. Potest dispensatiuè recipe-
re clericos seculares in monasterio ad beneficia,contra constitu-
h tionem illam,extr.e.tit.c.fi.[h] † ¶Xxvii.Dando monacho licentiã
eundi ad scholas:extr.ne clerici vel mo.non magno. & de magi-
i stris,super specula.secundũ sanum illorum iurium intellectum[i].
¶Xxviii.Cũ illo,qui priusquam fieret monachus,ordinem furti-
uè recepit.extr.de eo,qui or.fur.re.cum H. ¶Xxix.Cum illo, qui
priusquam religionem assumeret, excõmunicationem propter
manuum iniectionem violentam in clericũ incurrerat: & ẽt cum
monacho,qui similem excõicationem ĩcurrit:si per ignorãtiã iu-
ris vel facti excõmunicatus ordinẽ sacrũ receperit:nisi contra ig-
norantiã violẽter p̃sumat̃.extr.de sen.exc,cũ illorũ,ꝓpe fi.ext.de
eo,q fur.or.rec.c.ii.p̃t ẽt monachum suum,alium monachũ ver-
k berantem absoluere.eo.tit.per tuas[k].& c.monachi.secus si cleri-
l cum percusserit secularem:vt in præ.concor.[l] ¶Xxx.Potest dispẽ
satiuè excõmunicatũ à se recipere sine iuramento cum manuali
promissione.ext.de sen. excom.super eo.sed ibi loquitur de lega
to. ¶Xxxi.Vt monach⁹ remaneat in domo propria vtens ibi reb⁹
propriis,vt extr.q cler.vel vo,c.fi. ¶Xxxii.Abbas sacerdos, qui re
cepit manus impositionẽ:iuxta morẽ præficiendorũ abbatum,p̃t
in proprio monasterio conferre clericatũ,vt extr.de æta.& qual.
m cum contingat.lxix.dist.c.i.[m] ¶Xxxiii.Dispensat in regulæ obser-
uantiis remittendis,vt 20,q.vl.c.fi,de conse.dist,v.carnem.saltem
in his,quæ nõ sunt de substantia.ar.extr.de vi.& hone. cle. Deus.
¶Xxxiiii.In pœnitentia suo arbitrio imponenda ei, qui monaste
riũ ingreditur.Nõ est enim certa delicti satisfactio iniungenda ei
cuius totũ vitę tempus obedientiæ impẽditur creatoris:vt de pœ
ni.dist.i.quis aliquando.§.his auctoritatibus. ¶Xxxv.Cum mona
cho,qui mutato habitu sine licẽtia abbatis in alio monasterio re-
cepit ordinem;vt no.Gof.extr.de temp,ord.ex parte.Prohibetur
autem abbas,vel episcopus dispensare, vt in eodem monasterio
sint monachi & moniales.xviii.q.ii.diffinimus.&c.in nullo. & ca.
monasteria & c.perniciosam.Item non potest abbas dispensare,
vt monachus mortaliter peccet: imò monachus ei obedire non
tenetur.xi.q.iii.si quis episcopus,ii.Item non dispensat, vt defec.
tu sumptus monialis serulat clericis.lxxxi. dist. ad reatum. Potest
autem monachos verberare,si se verbo non corrigant, vt xlv.di,
n cum beatus.§.Salomon.xxiii.q.iiii.c.fi.[n] † ¶Princeps quoq;[o],qui
§ alium nõ recognoscit superiorẽ in terris,nisi solũ papam,dispen
o sare p̃t: quia per reges & principes omnia Deus tribuit humano
generi:vt viii.dist.quo iure.C.de quadri.præscr,bene,xxiii.q. vlti.
conuenior.& c.seq.Dispensat enim Imperator in animaduersiõis
sententia.xi,q.iii.cũ apud.23.q.i.paratus.i.q.i.quod quidam.Item
in abolitione infamiæ,quã facere potest,& debet:& nõ solũ prin
ceps hoc p̃t,imò & iudex.C.de aboli.l.abolitio.Item princeps re
stituit ad famã & ad natales primos,& ad statũ primum, & ad ho-
nores,& ad ordinem propriũ:vt C.de sent,pas,& rest.l.i.Et hoc ve
rum est,cũ specialiter restituit:aliàs aũt solùm indulgentiam facit
sed infamiam non tollit.Nã indulgentia quos liberat,notat:vt C.
de genera.aboli.indulgentia quæ est.ii, q.iii. §, notandum. prope
fi.C.de sen.pas.& res.cum patrem.& l.tutor.& l.generaliter.Item
p restituit illegitimos filios natalibus[p], & facit eos patribus legiti-
mis succedere.in Authen.coll.vii. quibus mod.nat.effi.leg. §.i.&
iii.circa

ADDITIONES.

a c.i. ¶Vide s̃.§.nunc de episcoporum.ver.vtrum.ad fin.§. & quod scripsi.in præ.Decre.i.in gl.pen.

b Multos. ¶Coniuncto §.ibi præcedenti.

c Ver.xv. ¶Verius dic p̃dicta locum habere in claustralibus,id est,q possunt ad claustra reuocari,in aliis non: vt no.in cle.de sta.mon. ne in agro.§.ad hoc in gl.sæpius.

d §.fi. ¶Io.de Deo contrà, vbi s̃.per Decret.ex parte.de accus.dic vt ibi no.in gl.ii.dicebat etiam,quòd peccat monachus nõ accusans socium ad pœnitentiam.De hoc in gl,prædicta,& super ea.

e Aliqua. ¶Hodie per constitutionem Benedicti ad hoc arctant̃:vt in Decr.quæ incipit,Pastor bonus.

f Solùm. ¶& c.seq.lib.vi.per,quę patet quod dictum est in mendicantibus ordinibus locum non habere.

g Non est.In i.gl. & vide quod super ea dixi post Host.qui ibi notat etiam abbatem ex causa dare posse licentiam transeundi:ad minorem autem non.de præb.cum sing.lib.vi.in gl.vt si in tali trãsitu sine causa dispensaret solus papa.Et aduerte.quia s̃.§. nunc de episcoporum.ver.xx.no.episcopũ dispẽsare debere in transitu ad minorem:& Inno.in Decre,vlt.de renun.notat, vt ibi scripsi sup iii. gl.dispensationem episcopi requiri,cùm transit ad parẽ vel laxiorem.& in Decr.significatum.de reg.vt ibi scripsi super fi.vlt.gl.dicit hanc dispẽsationem facilè fieri,vbi minor professionem faceret,Ray.in Sum.de trãsitu cleri.circa fi.dicit,sed malè,quòd in trãsitu ad parẽ sufficit petere licentiam,licet non obtineat̃. Dictũ Inno.placet,cui ꝯcor.Archidia.de elec.si religiosus.lib.vi.in fi.& Ioan.Mona.cùm transit ad parẽ.in præ.Decr.cum sing.Adde ꝙ Roma.consi.ccxli.dicit hæc verba: Dicitur autem transire indebitè ad laxiorem vel parem, si transeat sine obtenta licentia sui superioris & conuentus.& hoc est in d.c.statuimus.& c.si quis de alterius.lviii.dist.Aliter.etiam do.Anto.in d.c.non est. & Lapus alle. lxii.& xxx.An autem monachus,qui auctoritate Apostolica trãslat⁹ fuit ad aliud monasteriũ, possit ad primũ redire sine licẽtia Apostolica,vid̃ Fede.ꝯsi. cclxiiii. q dicit ꝙ si intuitu monasterii fuit translatus,ꝙ non p̃t redire ad primum,absq; Apostolica licentia.

h c.fi. ¶Idẽ dixit Io.de Deo in articulo vii.iii.col.Sed neuter hoc ꝓbat,quare ꝯtrariũ videtur,cũ vi præcepti facta sit hæc ꝓhibitio in ꝯstitutiõe prædicta circa monachos etiã nigros,specialiter est ꝓuisum,& prohibitio innouata sub rubrica de creatione monachorum.in fi.

i Intellectũ. ¶Per Decr.vt periculosa.ne cleri.vel mo. necessaria ẽ licentia abbatis cum consilio ꝯuentus:aliàs est pœna excõicationis monacho.vt ibi.Adde,plenè per Abbatem consi.xciii.lib.i. & ibi an possit obligare bona monasterii pro necessitatib⁹ studii: & quomodo possit agere cum abbate,quod mittat ad studium.

k Per tuas. ¶Nil facit.sic posuit Io.de Deo in tertia col. cuius errorem auctor sequitur.

l Concor. ¶& de sent.excom. religioso.i.respon.lib.vi.

m c.i. ¶Hoc verũ quo ad suos monachos,vel conuersos,vel eos,in quos habet episcopalẽ iurisdictionẽ, vel quasi,aliàs ñ;vel nisi priuilegiũ habeat. de priu.abbates.in fi.lib.vi.

n c.fi. ¶Et est expressum de sent.excom. vniuersitatis,

o Quoq;. ¶Nonus articulus Io.cuius fuerunt verba sequentia vsque prope finem,ibi:vtrum.Adde ver. seq. ad differentiam inter restitutionẽ & indulgẽtiã.Bal.& Inn,in l.liber homo. §.si hæres. de hæred.instit.an stante statuto,quòd banniti rebãniantur,videãtur habere restitutionẽ,vel simplicem indulgentiam:vide Bart.in l.i.§.fi.ff.de quæst.

p Natalibus. ¶Non tamen per id censentur legitimi ad ordines.De hoc j.§.fi.ver.sed illud quæritur.

iij.circa mediū. Potest enim in hoc leges tollere: quia non habet imperium par in parem.extr.de elect.c.innotuit.ff.de ar.nam magistratus.¶ Itē Imperator, vel rex, qui non habet superiorem, legitimat proprium filiū, tanquam princeps subditū, non tanquā pater filium.extr.qui fi.sint legi.per venerabilem.§. verum.& in Auth.qui.mo.na.fi.effi.legi.§.illud. Item dispensat cum seruo alieno, & eum restituit primis natalibus liberorum[a]. 12. quæst. iij. qui manumittit. Itē generaliter ꝓcedit priuilegia & absolutiones restitutiones ēt ꝯ sententias, & in criminibus.iij.dist.regula.§.por rò.iiij.dist.§.fi.xcvj.dist. Cōstantinus.97.dist.victor.j.q.j.quod quidam.12.q.2. ecclesiarum seruos.& in præ.§.illud. & §. notandū. & ff.de sent.pas.& rest.l.j.& ii. Vtrū autem reges vel collegiū cardinaliū possint in integrum restituere laicos, & quos, & ad quæ.

9 not. secundum papam de re iudic. cum te.† ¶ Capitulum etiam quandoq; dispensat: vt extr.de simo.ex insinuatione. & extra.de præb.cum non ignores.16.q.1. alia.nam capitulum comparatur senatui: vt ead.q.ecclesia.sed senatus restituit aliquem famæ suæ.

b ff.de postu.l.j.§.de qua.ergo & capitulum hoc poterit.papa no.[b]

c ext.de eo qui fur.or.re.[c] quòd abbas, archi. vel alius prælatus sub episcopo, vel etiā capitulū, dispēsare non possunt: minores enim prælati ardua ad episcopos debent deferre.vt extr.de offic.archi. ad hæc.18.dist.c.j.nec video qualiter pro capitulo inducta faciāt pro ipso.Ioan.tamen not.in præ. c. ecclesia. quòd capitulum eligendo aliquē indignū, intelligitur dispensare cum illo, nisi sit ta-

10 lis casus, in quo prohibita sit ei dispensatio.† Item concilium dispensat cōtra Apostolum: vt legitur & not.82.dist. presbyter. in

11 prin.† Sacerdos quoq; dispensare pōt contra canones pœnitentiales: vt l.dist.de his.de pœni.& xxvi.q.vii. tēpora.& dixi in Repertorio sub tit.de pœ.& remis.in rub.hæ sunt pœnitentiæ à ca-

d nonibus diffinitæ[d].

ADDITIONES.

a Liberorum. ¶ scilicet dn̄s non habeat patronatum, vt ibi patet.

b No ¶. Et Host.

c Or.re. ¶ c.ii.& ibi dixi in vlt.gl.& idem dixi de postu. præla. c.vlt. vt ibi scripsi ad fi.vl.gl. & vide ȷ̄.§. videndum.ver.quid si collatio.

d Diffinitæ. ¶ 16.tales canones collegit Host.in Sum.de pœn.§.q̄ pœnitētia. sub §. vt aūt.Sed plures ponit ibi auctor, & ibi tractās in prin.an sint pœnitētiæ arbitrariæ in casibus, vbi sunt per canones expressæ.de quo Ioan.de Deo articulo 8.& tenent, quod sic ex causa, Bene facit de poe.& re.Deus qui.quidam no.de pœnitētia.dis.i.mensurā.vbi etiā no.quid si sacerdos malè fuerit arbitratus.alias quæstiones ꝓsequitur Io.de Deo, quæ non respiciūt ꝓpositū.sed ponebat alios quatuor articulos dispēsationū, scilicet dn̄i cum vasallo.itē patris cum filio, legitimo & non legitimo, itē mariti cū vxore: item socii cum socio, & donatoris cum donatario: quas vt exquisitas auctor omisit.

¶ Dispensatio qualiter & quando sit facienda.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos sine iusta causa & indiscretè dispensans, deponendus est.*
2 *Dispensatio debet fieri per episcopum causa cognita summariè, cùm egeat cōsilio, & inter maiora negotia computetur.*
3 *Episcopus scienter faciens contra ius commune, neminem tamen lædens, si factum tale est, quod in eo potest dispensare, habetur pro dispensato.*
4 *Episcopus promouens indignum, an intelligatur dispensare cum illo.*
5 *Peccans enormiter & manifestè, deponitur: nec promouetur sine ordinarij episcopi dispensatione.*
Dispensatio quomodo fiat cum redeunte ab hæresi.
6 *Dispensatio cum causæ cognitione summaria danda est.*
7 *Exceptio de crimine non est facienda contra electum, quem constat de peccato veram pœnitentiam egisse: vnde nec tali necessaria est dispensatio.*
Accusari præsumitur mala intentione, qui de crimine pœnitentiam egit.
8 *Dispensatio obtenta pendente accusatione, vel exceptione, an valeat.*
9 *Dispensator attendere debet dignitatem ad quam vocatur electus.*
10 *In exceptionibus oppositis cōtra electum, semper debet fieri interpretatio in meliorem partem.*
Electio non cassatur, cuius crimen est modicum, aut nemini nocuum.

9.§. Qualiter autem & quando facienda sit dispensatio, breuiter perstringamus: & quidem facienda est ex iusta & certa cā.& magna hoc exigente, vt i.q.vii. & si illa.& s̄.§.genera. Is tamē, qui dispensat, omnia illa, quæ ibi enumerant̄, diligenter pensare debet: alioquin non dispensatio, sed dissipatio potius dici debet.nā si is q prælatus est, debitori dominico culpas impunè dimittit: nō mediocriter ꝓfecto offendit qui debita cœlestis regis, & Domini sua præsumptione resoluit. Ea namq;, quæ in nos cōmittuntur, facile dimittere possumus: ea verò, q̄ in Deū cōmissa sunt, cum magna discretione, nec tñ sine pœnitētia possumus relaxare, vt 20.q.4.si is, qui.quia quādoque est culpa relaxare vindictam, vt 28.distin.quia sunt culpæ. Debet ergo fieri dispensatio post peractam pœnitentiā, vel partem ipsius, vt extra.de iud.at si clerici.§. de adulteriis. & 82.distinct. §.qui aūt.& c.presbyteri.ad fi.sed & qui indignum scienter promouet

1 grauissimè peccat.49. distinct.† ¶ Sacerdos q sine iusta causa dispensat, propter indiscretam dispensationem deponendus est, si super hoc accusatur.li.distin.c.i.in fi.& c.qui in aliquo.in fi. Quod fortè obtinet, si canonicè monitus, sit incorrigibilis, & propter hoc suspensus adhuc in sua contumacia perseueret, violans sententiā suspensionis, secundū dom.meum.arg.ext.de præben.graue.§.volentes, & de vi.& hone.cle.vt clericorū.§.si quis igitur.&

2 extr.de exces.præla.tanta.† ¶ Debet aūt fieri dispensatio per episcopū causa cognita summariè, cū egeat consilio, & inter maiora negotia computetur.vt patet j.q.vii.requisitis.§.nisi rigor.& c. seq.& §.necessitatis.& cap.se.& §.vtilitatis.& §.seq.& nisi fiat de consensu canonicorum, vel maioris partis, non valet: vt dicunt quidam.ar.extr.de his quæ fi.à præla.nouit.& c.quanto.extra, de exces.præla.c.j.& j.q.v.præsentium.in fi.vbi de hoc.& de hoc no. l.dist.ex pœnitentibus.& 86.dist.si quid. Alij dicunt assensum capituli in dispensationib. de honestate, non necessitate requirendum: nam iure suo potest episcopus dispensare: & hoc communis vsus tenet.arg.extr.de iu.at si clerici.§. de adulteriis.ibi: poterat episcopus, & c.& in præd.concor.in quibus nulla de capitulo

a mentio fit[a]. Quibus autem, & quot modis fiat dispensatio: & qualiter formentur sententiæ super dispensationibus, no.ȷ̄.de sentē-

3 tia.§.vt autem.vers.postremo, & seq.† ¶ Dicunt autem quidam ꝙ vbicunq; episcopus scienter facit aliquid contra ius commune: & est tale factum, in quo ipse dispensare potest, pro dispensatione habetur, maximè vbi nullus ex hoc læditur: vt ext.de biga. super eo.& extr.de cler.coniug.diuersis.& extr.de fil.presby.ve-

b niens.& de Aposta.c.j.[b] in quib.no.de hoc.& ȷ̄.ver.prox. Alij dicunt, & melius, ꝙ ad hoc vt dispensare intelligatur, oportet ꝓcedere, ea quæ præsumi faciunt dispensandi voluntatem, scilicet, ꝙ præcesserit cognitio summaria super causis dispensationis: puta, an sit necessitas vel vtilitas, vel alias iusta causa subsit.ff. de in ius voc.l.libertus.j.q.vij.requisitis.nisi rigor.& c.seq. & etiā necessaria est sententia dispensationis vel potius decretū super dispensatione concessa, scilicet dicendo, Decerno eum idoneū ad ordinē & c.vocatis forte his, quorum interest: vt j.q.7.quoniā quicquid qđ non puto, ꝙ sint vocandi. Aliter aūt, vt dicunt, præsumitur temerariū factum episcopi, nec pro dispēsatione habetur: imò episcopus punietur. Quod non fieret, si dispensasset prout deberet in casu sibi dispensabili, & successor vt superior poterit contraue

4 nire, lj.dist.qui in aliquo.81.dist.quicunq;.† ¶ Nunquid ergo episcopus promouendo indignum: intelligitur dispensare cum illo Et videtur ꝙ non: vt in c.qui in aliquo, circa prin.ibi, qui cōcubinas autem, & c.& 81.dist.si qui.ext.de præben.referente. Semper enim episcopus diceret se dispensasse, vt non puniretur.arg.contrà, quod ipso facto dispenset.liiij.dist. si seruus.extr. de filiis presbyter.veniens.extr.de sent.excom.si aliquando, & extra.de app. dilecti filij.& extr.qui ma.ac pos.per tuas.28.dist.diacon.extr.de resti.spol. literas, versic.opinioni.vbi dicitur ꝙ ecclesia mandando, vel dissimulando dispensat. Ioan.dixit, ꝙ circa notum solo facto dispensat, sed non circa ignotum. Tu dic, ꝙ si episcopus dicit se dispensasse, vel aliquis dicat secum dispensatum esse, non est ei credendum, nisi hoc probet. Debet enim dispensatio probari per testes: vel etiam per literas dispensationis: vbi crimen occultum fuit quis episcopo confessus secretè, & de dispensatione obtenta habuit literas, prout legitur & no.extr. de schisma.ca.2. Necessaria est ergo expressa dispensatio, vt ibi: & etiam in beneficiis, vt not.extr.de conces.præben.literas.& s̄.versi, dicunt. Illud autem no.ꝙ facilius dispensatur in ordine suscepto, quam in suscipiendo, vt l.distinct.quicunq;. ¶ Qualiter & in quibus dispensetur cum redeunte ab hæresi, not. 12. dist. nos consuetudinem. extra.de elect.quia diligentia.vel cum ordinato ab hæretico, vel præciso ab ecclesia, vel excōicato.9.q.1.in summa. & c.ab excōicatione. Hoc etiam scias, ꝙ quandoq; dispensatur cū aliquo in al-

c terius odiū, vt extr.de iureiu.si verò.cū suis cōcor[c].arg.ȷ̄.16.q.7. c.i.ver

ADDITIONES.

a Mentio fit. ¶ De hoc no.de ele.cum ex eo.in gl.licet igitur.lib.6.

b c.j. ¶ Erratū puto forsan ex vicinitate: q.ex.vel gl.nil ad propositum: Sed in Decr.prædicta, scilicet secunda de schisma.est materia, quæ etiam ȷ̄.allegatur, & quæ contigua est isti.

c Concor. ¶ Quæ no.ibi.in vl.gl. Hoc dictū nō ꝓcederet ſm Gof. quod patet ex eo, quod ibi scripsi in gl.fi. Ad ꝯrium respondetur per ea, quæ scripsi de præb.de multa.super ver.ratio.& de consti. cum omnes.super glo.sic ergo.

c.j.verſic.has verò. Hoc quoq; notandum, ꝙ delicti manifeſtatio
ꝓhibet diſpenſationē, ſaltem propter ſcandalum, vt extr. de apo
ſta. c. ii. quod non eſt in occulto peccatore, qui poſt pactam pœ-
nitentiā in ſuſceptis remanere, & ad ſuperiora aſcendere pōt pręter-
quā reus homicidij. Si aūt crimen non eſt manifeſtū, id eſt no-
torium: eſt tñ tale, de quo quis accuſari poteſt, & conuinci, tunc
habet locū diſpenſatio. Hæc probantur extr. de temp. ord. c. fi. &
5 no. eod. tit. ex tenore. & l. diſt. in ſum. & c. de his verò. † ¶ Vt aūt
hic articulus plenè liqueat, nota ꝙ ſi peccatum alicuius eſt enor
me & manifeſtū, deponitur: nec promouetur ſine diſpenſatione
ordinarij epiſcopi, l. diſt. miror. & c. de his verò. Si aūt eſt enorme
& occultū, parte pœnitentiæ peracta, poteſt miniſtrare in ordini
bus ſuſceptis: monendus eſt tñ à ſuo confeſſore, ne ad ſuperiores
aſcendat: ſed ſi omnimodè aſcendere voluerit, non eſt prohiben
dus, vt in cap. ex tenore. nec peccat ordines recipiendo, ſecundū
a papam [a]: vt extr. de apoſt. c. ii. in fi. & extr. de tempo. ordi. c. fi. etiā
ſine diſpenſatione epiſcopi: quia ſufficit ſacerdotis abſolutio ex
clauium poteſtate. ar. vi. q. i. illi, qui abſtinendo. tamen ex humili-
tate meretur. Et hæc vera ſunt, niſi ſit tale crimen, quod etiam
poſt peractam pœnitentiam executionē officij impediat: de quo
no. ſ. §. iuxta. verſi. ſunt quoq;. quia talis & ſi prohiberi nō poſſit,
q̄a peccatū eius eſt occultū, extr. de ſim. ex tuæ. & arg. vi. q. i. ſi tan
tū. & c. placuit. peccat tñ, ſiue miniſtret, ſiue promoueatur. arg. I.
q. I. erga. ext. de ſimo. Mattheus. & ſolus papa cū eo diſpenſat ſe-
cundū do. meum: vt ſ. §. nunc de epiſcoporū. ver. prohibet. Cæ-
terū ſi eſt modicū ſiue mediocre & occultū, fortè nō eſt monen
dus vt abſtineat à ſuſceptione ordinum. Talis enim poſt peractā
pœnitentiā licitè pōt miniſtrare, & ad ſuperiores aſcendere, ſine
diſpenſatione. Si verò eſt mediocre & manifeſtū, & eſt conuict⁹
in iudicio, vel metu probationis confeſſus deponit: 16. qu. vlti. ſi
quis preſbyter. 81. diſt. c. i. Si aūt euidentia rei vel ſpontanea con
feſſione: tunc acta pœnitentia poterit cū eo miſericorditer agi,
quandoq; plus, quādoque minus inſpecta perſonæ probitate, &
aliis circunſtantiis, vt in c. ſi quis preſbyter. & l. diſt. preſbyterum.
Vocatur autem mediocre mortale ſecundum do. meum in Sum
ma, extr. de tempo. §. ei cui. ver. quod autē vocetur mediocre de-
lictum periurium ſcilicet, adulterium, furtum, falſum teſtimoni-
um, &c. ibi vide. & hæc vera ſunt, ſi verā egit pœnitentiam: ſecus
ſi ſimulatā: vt ea di. vt conſtitueretur. ¶ Porrò licet ſancti patres
ſtatuerint, ne conuictus de crimine ſiue pœnituerit, ſiue non, de-
beat promoueri, ſed promotus deiiciatur, & deiectus non reſti-
tuatur: vt l. diſtinct. preſbyter. & c. peruenit. & cap. ſi poſt. non ta-
men propter hoc eſt epiſcopis adempta poteſtas diſpenſandi cū
verè pœnitentibus, præſertim vbi ſcandalum non timetur: vt ea.
diſt. vt cōſtitueretur. & c. dño ſancto. Diſcretus tamē ſit in diſpen
ſando epiſcopus, vt attendat ſcandalum, conditionem perſonæ,
vtilitatem, & neceſſitatem eccleſiæ, & vtrum peregerit partem
pœnitentiæ, & alias debitas circunſtantias, vt ſ. §. diſpenſatio-
6 num. † ¶ Diſpenſatio enim cum cauſæ cognitione ſummaria dā
da eſt, vt ſ. verſicul. debet autem. hinc eſt, quòd ſi quis fuerit in
mortali peccato deprehenſus, ſtatutum eſt, ne celebret propter
ſcandalum, quod eſt in populo de oblatione talis: vt l. diſtinctio.
de his verò. Et idem eſt, ſi confeſſus fuerit, vel conuictus, vel ali-
ter ſit notorium: vt ea. diſtinct. ſi quis diaconus. & c. ſi epiſcopus.
& in præ. Decret. ex tenore, eod. titu. c. fi. niſi fuerit diſpenſatum
cum eo. 81. diſtinct. miniſtri. & 82. diſtinct. preſbyter. quod fieri
debet, ſi verè pœniteat: vt in pręd. Decret. ex tenore. & l. diſtinct.
ſi quis diaconus. Sed nónne idem ſcandalum remanet, etiam ſi
fuerit diſpenſatum? Videtur ꝙ ſic: quia licet per pœnitentiam ani
mas ſaluare poſſumus, infamiam tamen abſoluere non poſſu-
mus, & pœna poteſt demi, culpa perennis erit: vt ſecunda quæſt.
b iij. Euphemium. §. hinc colligitur. Sed dic [b], quòd non, quantum
ad catholicos, firmiter credentes, ꝙ prælati poteſtatem habent li
gandi atque ſoluendi, & etiam diſpenſandi. l. diſtinctione. ponde
ret. & capit. vt conſtitueretur. De hæreticorum autem ſcandalo
non curamus: vt patet 11. q. 3. inter verba. extra, de voto. magnæ.
§. cùm igitur. verſi. de illis. arg. tamen contrà. extr. de ſacra vnctio.
c cap. vnico. §. ad exhibendum [c]. Si autem crimen occultū ſit, quan
tumcunq; graue ſit, acta pœnitentia, vel parte eius celebrare po-
teſt, etiam ſine diſpenſatione: vt in præd. Decre. ex tenore. & eo.
tit. ad aures. & de apoſt. c. ii. niſi tale fuerit crimen, quod etiā poſt
paractam pœnitētiam officij executionem impediat, vt prædixi.
Irregularis autem ſine diſpenſatione celebrare non debet: vt l. di
ſtinct. ex pœnitentibus. cum ipſo tamen, ſi ſit occultus, eſt diſpen
ſandum ſecundum papam: vt extr. de renun. niſi. §. perſonæ. hoc
proſequere ſecundum eum, prout not. in præce. Decre. ex teno-
7 re. † ¶ Diximus ergo qualiter & quando ſit cum ordinando di-
ſpenſandum: nunc dicamus qualiter & quando diſpenſandum
d eſt cum promouendo ad honores. Super quo dicunt quidam [d],
quòd ſi conſtat aliquem electum veram de peccato egiſſe pœni
tentiam: de æquitate ex officio iudicis non eſt contra eum admit
tenda exceptio de crimine, in quo non ſit neceſſaria diſpenſatio.
ſ. verſic. prox. licet de rigore iuris poſſit admitti, argu. ii. q. vii. re-
quirendum. alias, quærendum. Sed & accuſator tunc repellitur,
quia præſumitur mala intentione accuſare eum, qui pœnitenti-
am egit: niſi forte ſuam vel ſuorum iniuriam proſequatur. iiii. q.
v. omnibus. Alij dicunt, quòd vbicunque accuſatur aliquis de cri
mine, vel contra eum excipitur, ſemper neceſſaria eſt diſpenſa-
tio: ſiue ſit crimen enorme, ſiue mediocre, ſiue modicum. Nec
obſtat ſuprà verſiculo proxim. quia diſtinctio illa locum habet,
quando is, qui petit ordinari, non accuſatur, nec excipitur contra
eum. Et ex hoc apparet, quòd cùm delegatus diſpenſare non poſ
ſit, omnem exceptionem cuiuſlibet criminis admittere debet:
prudenter tamen aget, ſi priuſquam in cauſa procedat, hoc refe-
rat deleganti, vt per illum, ſi expedierit, diſpenſetur. argumen. ex
trà. de offi. archidiaco. ad hæc. §. item in epiſtola. & de offi. archi-
presbyt. c. fina. in fin. Sed videtur quòd etiam delegatus nequeat
diſpenſare. Nam priuilegium lite pendente impetratum, non va-
8 let: vt extr. de lite penden. c. fi. extr. de teſti. cauſam, quæ. † ¶ Er-
go pari ratione nec diſpenſatio pendente accuſatione, vel exce-
ptione obtenta valere debet. Ad quod reſpondeo, quòd aliud
eſt in priuilegio, per quod fit alij præiudicium: & aliud in di-
ſpenſatione, per quam nemini præiudicatur: ſecus tamen eſſet,
ſi per eum alicui fieret præiudicium. Nam & priuilegium, ſi nulli
afferat præiudicium, poteſt lite pendente impetrari. Præterea cū
nondum ſit probatum crimen, bene poteſt diſpenſari. extrà. de
exceptio. Apoſtolicæ. extrà. de cleric. excommuni. mi. Apoſtoli.
extr. de ſenten. excommu. venerabilis. & vide quod not. ſuprà §.
nunc de epiſcoporum. verſicul. quid ſi electus. Hæc vera ſunt, ſi
obiiciatur electo crimen præteritum, de quo pœnitentiam egit.
j. §. prox. verſi. ſed quid ſi aliquis. Si verò ei obiiciatur crimen, in
quo perſeuerat, & de quo pœnitentiam non egit, ſemper eſt ex-
ceptio admittenda. l. diſtinct. abſit. 34. diſtinct. cap. j. 25. diſtinct. c.
fi. in occultis etiam, de quibus poſt electionem tantùm pœnitu-
it, poteſt diſpenſare cum eo: extr. de renun. niſi cum pridem. §. j.
9 † ¶ Porrò diſpenſator debet diligenter attendere dignitatem, ad
quam vocatur electus: quia facilius diſpenſabit in minori, quam
in maiori. arg. extr. de elect. ſcriptum. §. penult. arg. tamen contrà,
extr. de tranſla. c. fin. §. j. verſi. vnde licet. ſed verba ibi poſita cōtra
e rium ſoluunt [e]. Item conſiderare debet qualitatē perſonæ. Nam
facilius diſpenſabit cū gratioſo, propter multas bonas dotes, quā
cum minus grato. extr. de præben. de multa. §. fi. Item facilius qs
repellitur ab obtinendo, quam deiiciatur ab obtēto. extr. de iure-
iuran. quemadmodum. §. ſi poſt. Item conſiderandum eſt, quare
accuſatio vel exceptio proponatur: nam ſi proponitur, vt quis re
pellatur à promotione: tunc cum accuſato, ſeu cum eo, contra
quem excipitur, diſpenſatur. Si verò ideo, vt repellatur de accu-
ſatione, vel teſtimonio in cauſa criminali: tunc non diſpenſatur
cum eo: quia huius accuſatoris, ſeu excipientis illaudabilis eſt in-
tentio. ii. q. vii. ſi quis epiſcopus. & quia fieret in præiudicium ei⁹,
10 qui accuſat, vel teſtes producit. ii. q. iii. Paulum. † ¶ In ſumma, no
tandum eſt, ꝙ in huiuſmodi exceptionibus, quæ opponuntur cō
tra electum, ſemper probationes & dicta in meliorem partem in
f terpretanda ſunt [f]. extr. de regulis iur. eſtote. niſi fortè alias pro-
bationes probabiliores in ꝯtrarium moueant iudicem, extrà, de
elect. cùm inter R. ſeniorē. de præſumptio. quia veriſimile. Hæc
autem interpretatio latior fiet: quando excipitur, quàm quan-
do quis accuſatur: nec iudex eccleſiaſticus debet admittere illum
qui libidine vindictæ accuſat. Item ſi in modum exceptionis pro
batum fuit crimen, de quo electus pœnitentiam egit vel egiſſe
præſumitur, & crimen eſt modicum, vel non eſt inde exortum
ſcandalum, non ſemper caſſatur eius electio: ſed ei alia pœna im-
ponitur. extrà. de electione. quod ſicut. ſexageſimatertia. diſtinct.
Salonitanæ. extra. de homicid. ex literis. j. §. fi. ſecundum Papam,
g quod proſequere ſecundū eū, prout no. in præ. Decre. dudum [g].
Sed

ADDITIONES.

a Secundum papam. ¶ Vt ſcripſi in præ. c. ex tenore. ſuper gl. ii.
b Sed dic. ¶ Secundum Inno. in c. ex tenore. vt j. ſequitur.
c Exhibendum. ¶ Solue vt de renun. niſi. §. ꝓ graui. vt ibi no. de vo-
to. magnæ. ver. cum igitur. & vide quod no. 11. q. 3. præſenti.
d Quidam. ¶ Ingreditur gl. Innoc. de qua in fin.
e Soluunt. ¶ Solue vt ibi dixi ſuper ver. diſpenſare, ſcilicet illud ꝓ-
cedere, quando ſolum vinculum eſt impedimento.
f Sunt. ¶ Hanc partē & eius exempla plenius vide de elect. dudum.
ii. poſt prin. ſuper verſi. obiecta.
g Dudum. ¶ Hic eſt erratū, quia in toto iſto. §. nō allegauit decr. du
dū. 2. de elec. de qua intendit, & ibi ſcripſi ſuper præ. gl. in glo. hic
non facit. & ibi in fi. inuenies dictum Hoſt. quod ſequitur.

Sed dominus meus dixit, quòd & si papa probato crimine in modum exceptionis, vel denunciationis, vel accusationis hanc gratiam facere possit, licet non deceat: non tamen hoc alii iudici facere licet: quamuis aliud sit de illo dicendum, qui suo proprio motu petit consilium salutare. argu. extra. de homic. significasti. iij. §.
a j. versi. & quidem. extra. de elect. innotuit. prope prin. a Postremò nota quòd is, cui mandatur quòd dispenset cum monachis, dispensare etiam poterit cum abbate: vt extra. de simonia. c. finali.

ADDITIO.

a Prin. ¶Et vide quod post ipsum Hosti. dixi de cleric. excom. mi. cleric. super j. gloss.

¶De dispensatione super pluralitate beneficiorum.

SVMMARIVM.

1 *Beneficiorum aliud simplex, aliud compositum: & simplex beneficium quid sit.*
Actio nouiter inducta non tollit veterem, nisi hoc expressè dicatur.
2 *Episcopus dispensare non potest in diuersis episcopatibus, propter iuris impossibilitatem.*
3 *Collatio præbendarum, si pertineat ad regem, vel abbatem, vel capitulum, vel decanum, an poterunt dispensare cum aliquo in duabus præbendis.*
4 *Papa literis conferens aliquod beneficium cum clausula, Non obstante, &c. literis apposita, an hæc sufficiat ad beneficium obtinendum.*
5 *Retinere an possit quis de iure sine peccato, & absque dispensatione, plura beneficia.*
6 *Consuetudo generalis interpretari dicitur, quam papa scit, & tolerat, vnde eam approbare videtur.*
7 *Beneficium duplex aut compositum quid sit.*
Casus, in quibus quis plures ecclesias habere possit.
8 *Episcopus an possit dispensare, vt quis habeat duo beneficia simplicia.*
9 *Dispensare an possit episcopus, vt quis habeat duo beneficia, vnum simplex, & aliud duplex.*
10 *Curam animarum potest quis dispensatiuè habere cum vna præbenda.*
Recipiendo secundam curam animarum, non vacat prima præbenda.
11 *Irregularis est & ineligibilis, qui plura tenet beneficia cum cura sine dispensatione.*
12 *Suppressio veritatis, & expressio falsitatis, reddunt indulgentiam inualidam.*
13 *Indulgentia alicui facta, quòd præter obtenta possit vnum beneficium curam habens animarum recipere, & licitè retinere, an sit valida.*
14 *Impetranti indulgentiam summè nocet mendacium.*
15 *Indulgentia plurium beneficiorum contra intentionem domini papæ, non valet.*
16 *Dispensatio tenens in maiori, per consequens in simili vel minori tenebit.*
17 *Dispensatio, in qua dicitur, licere personatum vnum recipere, & simul cum obtentis retinere, & prius habitum est vnum beneficium canonicè, & aliud minus canonicè, an valeat.*
18 *Indulgentia si sit alicui data, posse plures ecclesias tenere, an intelligatur dispensatus, vt in neutra teneatur residere.*
19 *Papa dans alicui potestatem dispensandi cum aliquibus in pluralitate beneficiorum, quomodo intelligatur.*
20 *Dispensatio an valeat, non obseruata conditione, vel clausula in ea apposita.*
21 *Tenens plura beneficia cum cura, sine dispensatione, an potest eligi ad minora.*
22 *Impetrans indulgentiam de beneficio insufficienter & minus canonicè obtento, de perceptis inde fructibus mentionem nullam faciens, an sit ineligibilis.*
23 *Dispensatio cum aliquo facta, vt sibi liceat plures personatus recipere, si sibi canonicè conferantur, si eos non canonicè recipiat, quid iuris.*
24 *Insufficiens dispensatio, non confert ius beneficium retinendi: agit tamen aliquid pro dispensato, & aliqualiter obstat ordinario.*
25 *Ordinarius potest conferre beneficia, de quibus in termino per ipsum assignato non ostenditur dispensatio.*
26 *Sufficientiam vel insufficientiam dispensationum, papæ est cognoscere.*

10. §. Dicendum restat de dispensatione super pluralitate beneficiorum, super quo
a videndum est, per quem & in quibus beneficiis a dispensetur, & quid iuris sit de huiusmodi dispensatione. ¶Primò igitur sciendum est, quòd beneficiorum aliud est simplex, aliud duplex, siue
1 compositum. †Simplex beneficiũ dicitur simplex canonia cum præbenda: vel aliud beneficium curam animarum non habens. Et in talibus, vt quidam dicunt, bene potest episcopus dispensare ex causa, vt aliquis habeat talia plura: vt extra. de elect. c. pen. xvj. q. possessiones. nam dum constitutio, extra. de præben. de multa. reseruat specialiter Apostolicæ sedi dispensandi potestatem super pluribus personatibus, & beneficiis curam animarum habentibus, per consequens videtur relinquere aliis ordinariis potestatem super simplicibus dispensandi. argumentum extra, de præsump. nõne. xxv. dist. qualis. ff. de iudic. cùm prætor. Et per contrariam consuetudinem derogatum est illi canoni, lxx. dist. c. sanctorum. vbi interdicitur episcopo dispensandi potestas in pluribus præbendis: quam consuetudinem dominus papa scit, & tolerat, & quoad permittitur, durat, ff. quod cuiusq; vniuer. item eorum. §. pen. Alii verò dicunt, ꝙ nec in simplibus potest episcopus dispensare. Nam ille antiquus canon sanctorum, nisi corrigatur expressè, remanet cum nouo simul. C. de appel. præcipimus. in fin. Quoties enim noua actio inducitur, vetus non tollitur, nisi hoc expresse dicatur. ff. de ac. & obli. l. quoties. xxxv. q. iij. de incestis. in fi. Quod enim non mutatur, quare stare prohibetur: vt C. de testamentis. sancimus. responspon. j. Ad hoc etiam facit extr. de præb. cùm iam dudum. in fi. & de concess. præb. literas. Nec obstat, vt dicunt, ꝙ de scientia dñi papæ proponitur. Nam multa per patientiam tolerantur, quæ si deducta forent in iudicium, non deberent mediante iustitia tolerari: vt in præ. Decre. cum iam. in fi. Ad idem xxxj. q. j. hac ratione. in fi. & xxxii. q. vii. Apostolus. in fi. Prior tamẽ opinio verior est, & communiter obseruatur: veruntamen episcopus non potest dispensare cũ aliquo super pluribus talibus beneficiis in eadem ecclesia obtinẽdis: prout colligitur in prædicta Decretali, de multa. §. pe. & in præ. Decre. literas. eo. tit. cum nostris. & ar. ff. ad muni. municipes. ij. xxvj. dist. acutius. in fine. Sed ꝙ in diœcesi sua possit quis plura talia habere, bene dispensat epis-
2 copus secundum primam opinionem. † ¶In diuersis episcopatibus dispensare non potest, propter iuris impossibilitatem, quia teneretur vtrique episcopo obedire, & ordines recipere ab vtroque; & ab vtroque iudicari posset: quod esse non potest, si contraria mandarent, quia nemo potest duobus dominis seruire: vt xxi. quæstione. prima. capitul. j. 26. distinctione. acutius. Vnde huiusmodi perplexitatem solus papa tollere potest, secũdum dñm meum, qui dispensando videtur ei cõcedere, quod eligat, cui maluerit obedire. Ber. autem no. extra. de elect. dudum. ij. vtriusque episcopi necessariam dispensationem esse: & sufficere quoad hoc arg. extra. de senten. excom. cum illorũ. §. si verò. & de offi. arch. ad hoc. §. fi. Sed si primum beneficium requirebat residẽtiam, dispensatio alterius episcopi non sufficit, vt ille possit recipere prouentus prioris beneficii: & sic potest intelligi præ. capitu. sanctorum. Item licet episcopus prioris beneficii dispensare possit tacitè vel expressè, vel saltem sustinere, secundum papam, sine dispensatione, ꝙ habeat canonicatum in alio episcopatu, si placuerit secundo episcopo, vel etiam suo: non tamen valet eius dispensatio, vt contra statutum, vel consuetudinem ecclesiæ habeat præbendam: quia sic aliorũ præbendæ diminuerentur, & ecclesiis est ad profectum, vt plures habeant consiliarios. lxiiij. dist. extra. Hoc prosequere secundum papam prout not. extra. de cler. non resi. c. fi. Goffr. autem dixit, ꝙ nullus, solo papa excepto, neque in eodem, neque in diuersis episcopatibus in talibus dispensare potest. Et nota, quòd expressa dispensatio necessaria est in talibus. Est etiam necesse, quòd fiat ex causa, nec intelligitur episcopus dispensare conferendo etiam noto, nisi hoc exprimat. quod dic vt suprà, §. qualiter autem. versic. dicunt autem quidam. &
3 versicul. sequent. ¶Quid si collatio præbendarum pertinet ad regem vel abbatem, vel capitulum, vel decanum: nunquid illi poterunt dispensare cum aliquo in duabus præbendis? Videtur quòd sic, cum non sit eis prohibitum. argumentum. extra, de spon

ADDITIONES.

60 Quid sit dignitas, quid personatus, quid officium, & quæ differentia sit inter ista. Archidiac. de hoc in cap. j. extra. de consuetud. libr. vj.
a Beneficiis. ¶Si intelligit de his, de quibus loquitur ca. quod primò allegat, planũ est: si intelligit, vt videtur per sequentia, de simplicibus, de quib. prox. dixit: contrarium no. in c. literas. statim allegato in fin. vlt. gl. & vide quod super ea dixi. Adde aduer. seq. ibi, simplex beneficiũ, & c. Ioan. de Turrecrema. in c. sanctorum. dist. lxx. col. iiij. ver. ad tertium. & col. seq. vbi plenissimè examinat, an episcopus possit dispensare super pluralitate beneficiorum. Henric. Ferran.

de sponsa. cum apud. extra. de translatio. inter. post medium. Ipsi
enim ita poterunt considerare personę merita, sicut & episcopus.
Et præterea ipsi vtuntur iure episcopi in collationibus præbenda
rum: quare dispensare poterunt sicut ille. Pro rege est arg. extra.
de cōces. præb. c. fi. pro abbate est arg. quia maiora potest. s. §. sunt
quoq;. pro capitulo est arg. extra de conces. præben. cum nostris.
in fin. de præben. cum non ignores. in fi. & præ. §. nunc breuiter.
a versic. capitulum [b]. Sed dic cōtrà, quòd nō possunt. De iure enim
cōmuni nullus potest duo beneficia obtinere: vt j. ver. illud. Et
specialiter permissum est episcopo, vt possit in hoc casu dispensa-
re, & ius cōmune relaxare: vt s. ergo alii hoc sibi vsurpare non de
bent: quia priuilegia singulorum cōmunem legem non faciunt:
vt xxvj. q. ii. non exemplo. & iii. dist. priuilegium. quod si fecerint,
tanquam violatores canonum puniendi sunt: vt xxv. q. ii. violato
res. Quòd autem rex hoc non possit, probatur extra. de pœnis. in
quibusdam. & de offic. leg. dilectus. Quòd abbas non possit, pro-
b batur extra. de exces. præl. accedentibus. xvi. q. i. interdicimus [b]. †
4 ¶ Quid si papa ita dicit, Dilecto filio magistro Gul. Durando ca-
nonico Beluacen. capellano nostro salutem. Conferimus tibi de
canatum Carnoten. non obstante, quòd es canonicus Narbon̄.
& ibi præbēdam obtines. Respon. credo, ꝙ absq; alia dispensatio-
ne potero præbendam Narbon̄. tenere: cùm satis appareat inten
tio domini papæ super hoc, dum dicit, non obstante, &c. vt extr.
c de conc. præb. quia cunctis [c]. Circa præbendam autem Beluacen̄.
licet non possit dici litera seu gr̃a subreptitia, pro eo ꝙ non tacui,
sed de hac in salutatione fit mētio, h intelligitur mecū dispēsasse:
5 quia expressa dispensatio est necessaria, vt prædixi. † ¶ Illud autē
quæri ꝯsueuit, vtrū quis possit de iure communi sine peccato. &
absq; dispensatione plures prębēdas, & plura simplicia bñficia re
tinere? Et videtur ꝙ non: vt extra. de præb. cùm iamdudum. ibi,
plures dignitates atq; præben. &c. & in fi. & c. cum non ignores.
& c. super inordinata, vbi hoc videtur expressum lxx. dist. sancto-
rum. extra. de conces. præbend. literas. arg. tamen contrà, extra. de
d excep. cum ecclesiasticæ [d]. & extra. de elect. dudum. ij. prope fin.
vbi prohibetur aliquis habere titulum in diuersis ecclesiis paro-
chialibus: vnde videtur concedi, quòd possit habere in diuersis
simplicibus. Sol. Dicunt quidā, quos dominus meus sequitur, ꝙ
hodie licet habere plura beneficia simplicia: cùm constitutio, de
multa, interdicat solùm de duplicibus, & in eadē ecclesia. Nec ob
stat Decre. cū iamdudum. nam licet possit quis plures præbendas
habere, non tamen multitudinem: prout ibi dicitur. Multitudo
enim est canonibus inimica: vt eod. tit. quia intantum. & sic intel
6 liguntur omnia contraria, vel de beneficiis curam habentibus a-
nimarum. † ¶ Et sic consuetudo generalis interpretatur, quam
scit papa, & tolerat: vnde eam approbare videtur. arg. iiij. distin. §.
leges in istis. Vel ibi habebat ille simul dignitates & præbēdas, qđ
esse nō potest absq; dispensatione: & in hac sententia concordat
papa, dicens, quòd quis potest esse præbendarius & canonicus in
diuersis ecclesiis. Quod prosequere secundū eum, prout not. in
e præ. Decr. cùm iamdudum [e]. Et potest responderi ad iura contra-
ria, prout not. in Sūma dñs meus in ti. de præben. ver. & qualiter.
sub §. & illud. & præ. Decr. cùm iamdudum. secundum eum. Et se
cundum hanc opinionem non est necessaria dispensatio: quia su-
perfluum est precibus postulare, quod de iure communi compe
tit. C. lib. x. de thesau. l. vnica. Alii autem inhærent verbis præd. c.
sanctorum dicētes, quòd quis potest habere plures præbendas in
diuersis ecclesiis propter honorem personæ, vel vtilitatem eccle
siæ: sed non erit canonicus intitulatus, nisi in vna. argumen. l. xxii.
dist. c. j. & ij. extra. de procur. ex insinuatione. De iure enim cōmu-
ni, vt dicunt, nullus potest plures præbendas habere, siue in eodē
episcopatu, siue in diuersis: vt s. Et in hac sententia fuit Ioan. Hinc
est, ꝙ si quis in indulgentia tacet minimū simplex beneficium. nō
valet: vt j. ver. sed nunquid nocet. Nō enim potest aliquis esse in
pluribus collegiis simul. ff. de col. illici. l. j. §. fi. extra. de priuile. vo-
lentes. §. fin. lib. vj. de reli. do. c. fi. Nec pōt plures militias, nec plus
quam vnius nomē ordinis affectare, nec dignitatem coniungere
dignitati: super quo etiam non potest à principe dispensatio ob-
tineri: vt C. lib. xij. qui mil. non pos. l. is quidem. §. in posterū. nec
duos honores habere: vt ff. ad muni. libertus. §. præscriptio. Si igi-
tur hoc in laicis & in secularibus honoribus statuit, multo fortius
in clericis, & in ecclesiasticis honoribus obtinebit. lix. di. si officia.
38. dist. si in laici. Ber. etiā, & do. meus no. in præ. Decre. dudum. ij.
ꝙ nulli licet habere duas ecclesias, quoad tit. canonicatus: imò si
primum beneficium sit sufficiens, non potest aliud recipere sine
dispēsatione. arg. pro eo, j. q. ij. clericos. & c. pastoralis. & c. seq. Su-
f per hoc no. plene domin⁹ meus in præ. Decr. super inordinata [f].
& c. literas. & quamcūq; opi. sequaris, per receptionē secūdi sim-
7 plicis, nō vacat primū ipso iure. † ¶ Duplex aut beneficiū seu cō-
positū, dicitur omne aliud beneficiū citra episcopatū vsq; ad sim-
plex, siue sit dignitas, siue personatus, siue plebanat⁹, siue quodcū
que aliud curā habens animarum annexam. Et nota, ꝙ nullus po
test habere duas ecclesias intitulatas de iure cōmuni, quoad titu-
lū clericatus, vel canonicat⁹, vel ordinationis, vel prælationis, vel
dignitatis; vt extra. de elect. dudum. ii. versi. suggessit. vbi de hoc.
70. dist. sanctorum. vij. q. j. sicut alterius. extra. de præben. ad hoc.
& c. seq. imò recipiendo secūdum cum cura, ex quo illius posses-
sionem habuit, vacat primum ipso iure: vt extra. de præben. de
multa. & 21. q. j. si quis iam translatus. licet quidam dicant quòd
debeat vacare per sententiam, nisi vtrunque in iudicio contēde-
rit retinere, prout not. in præ. Decre. de multa. Nisi in quibusdam
casib. specialibus, in quibus possunt plures haberi. ¶ Primò, prop
ter paupertatem ecclesiarum. x. q. iij. vnio. extra. de ætа. & quali.
eam te. extra. de preben. exposuisti. ¶ Secundò, vbi vna dependet
ab alia: vt in præ. versi. suggessit. & in præ. c. eam te. & extra. de pre
ben. extirpandę. §. j. ¶ Tertiò, olim propter penuriam clericorum
21. q. i. c. j. in fin. & §. j. & j. q. vij. requiritur. §. nisi rigor. ¶ Quartò, si
vna sit intitulata, & alia commendata: vt in præ. versic. suggessit.
21. q. i. qui plures. Sed tunc in commendata non est prælatus, sed
procurator: imò vacat, nec habet commendatarius ius in ea nec
§ facit fructus suos, § sed colligit, & eos in vtilitatem ecclesiæ cō
uertere debet. arg. extra. de accu. si constiterit. hodie commenda
ecclesię parochialis non potest fieri indistinctè: vt dicam in cōsti.
Gregorii X. de elect. c. nemo. lib. vj. ¶ Quintò, ex dispensatione
8 papæ vt extra. de præb. de multa. §. fin. 21. q. i. relatio. † ¶ Sed nun
quid episcopus dispensare potest, vt quis habeat duo beneficia
duplicia? Dixerunt T. & B. & ferè omnes, quòd non, sed solus pa-
pa: vt in c. de multa. in fin. à contrario sensu, vbi dicitur, Circa sub-
limes autem & literatas personas, quæ maioribus sunt beneficiis
honorandæ, cùm ratio postulauerit, per sedem Apostolicam po
terit dispensari: ergo non per alios, arg. extra. de præsumptio. non
ne. 25. distin. qualis. ff. de iudiciis. cùm prætor. xcv. dist. illud. Quæ
enim Titio nubere iubetur, omnibus aliis nubere prohibetur: vt ff.
de condi. & demon. cùm ita. Hoc idem probatur extr. de cleri. nō
resi. nonnulli. vbi episcopus conferens beneficium habenti ali-
ud simile, priuatur potestate conferendi beneficium: vt in præ.
ver. suggessit. Ioan. autem, qui multas & prolixas gloss. super hāc
materiam compilauit, & dominus meus cū eo dixit, quod episco
pi olim poterant dispensare, vt aliquis haberet plures ecclesias, &
plura beneficia cum cura: vt 70. dist. sanctorū. & quòd hodie idē
possunt. in præ. constit. de multa interdicitur tantùm eis vaga &
indiscreta dispensatio: quod enim non mutatur, quare stare pro-
hibetur: vt s. prope princip. huius §. papa etiam notat extra. de tē-
por. ordin. dilectus. episcopum dispensare posse, vt quis habeat
duas ecclesias intitulatas, vt in c. sanctorum. Sed certè ibi non dici
tur, quòd sit necessaria episcopi dispensatio, sed dispositio. Et pro
pter hoc dicunt aliqui, non esse in hoc necessariam dispensatio-
nem, quia de iure communi potest eas habere: vt not. secundum
eum in præ. Decret. cum iamdudum. quod non placet. Dic ergo,
quòd aut in dispensatione consideratur vtilitas, & necessitas ec-
clesiæ: aut prærogatiua meritorum, & excellentia personæ. In pri
mo casu dico, quòd propter necessitatem, & euidentem vtilitatē
ecclesiæ, vel personarum ipsius, potest episcopus dispensare, vt
quis habeat duas, vel etiam plures ecclesias. arg. extra. de conces.
præbend. cum nostris. in fin. j. q. v. præsentium. extra. de conces.
præben. exposuisti. de rerum permuta. quæsitum. vij. quæstio. j.
scias. extra. de electio. in causis. in fin. lv. distin. priscis. x. q. j. regēda.
& in

ADDITIONES.

a Capitulum. ¶ Vbi videas.
b Interdicimus. ¶ Bene facit ele. dosta. re. ne in agro. §. ad hoc. vbi
non possunt abbates ecclesias vnire, licet ad eos spectet colla-
tio. & idem de permutatione not. in clemen. de rer. per. ca. vno. in
gloss. penult.
c Cunctis. ¶ Lib. vi. Tu dic contrà, vt patet de præben. non potest.
§. vltim. libr. vj.
d Ecclesiasticæ. ¶ Vide quod ibi scripsi super j. gloss.
e Dudum. ¶ Ibi plene scripsi hanc materiam in magna glo.
f Inordinata. ¶ Ibi distinguit beneficia regularia, secularia, duplicia,
& simplia, iterū subdistinguens, vt ibi scripsi in vlt. gl. Quod aūt
scripsit in Decre. literas. coniunxit in præ. Decr. cū iamdudum. cū
eo quod ibi nominauerat.
§ Facit fructus suos. ¶ De hoc in c. nemo deinceps. de electionib.
lib. vj. per totum Adde. Nunquid ecclesia data in commendam di
citur vaccare. vide ibidem per ipsum. & in c. si propter. de resc. lib.
vj. & per archi. & tenent quòd non.

& in hoc concordant Vincen. & dominus meus. Et sic potest in-
telligi op. Ioan. Nam etiam ex hac causa posset duas ecclesias vni
re: quod fortius est. extr. de exces. prȩla. sicut vnire. Si verò in di-
spensatione huiusmodi considerantur merita, vel fauor, seu ex
cellentia alicuius personȩ, tunc solus papa dispensare potest. arg.
extrà. de elect. innotuit. in fin. Et sic loquitur & intelligitur prȩd.
constit. de multa. in fi. & de elect. dudum. ii. §. nos igitur. & opi. T.
& B. & sequacium suorum. & iura pro ea inducta. Licet enim
olim episcopus posset dispēsare, vt in c. sanctorum, hodie tamen
a post Lateranense concilium non potest [a]: vt in decret. de multa.
& in Decr. dudum. Hæc distin. probatur in Dec. Greg. x. de elect.
b nemo. ibi, cum euidēti vtilitate ipsius ecclesiæ, &c. [b] † ¶ Sed nun-
9 quid poterit episcopus dispensare, vt aliquis habeat vnum sim-
plex, & aliud duplex? Dic, quòd sic: quia cùm hoc non sit prohi-
bitum, videtur esse concessum: vt extr. de sent. excom. nuper. ex-
tra. de transla. inter. post medium. ff. ex quibus cau. ma. necnon. §.
sed quod simpliciter. Vnde B. etiam not. extr. de conces. præben.
literas. ꝙ non videtur adempta episcopis potestas dispensandi su-
per beneficiis simplicibus, vel super vno beneficio & ecclesia, per
constit. de multa. & beneficium intelligitur simplex, ecclesia ve-
rò duplex: vt j. ver. proxi. & idem videtur dicere papa. j. versi. quid
si habeo. Non ergo recipiendo secundum vacat primū: licet pec-
cet sine dispensatione tenendo. Sed quæritur quod beneficium
intelligitur curam animarum habere? Respon. illud, cui inest in-
quirere, corrigere, reformare, præcipere, interdicere, suspendere,
excommunicare & absoluere. argument. in præ. Decre. dudum.
§. tandem. extr. de off. or. c. j. versi. iij. & c. conquerente. §. j. extr. de
de maio. & obe. his quæ. Sed hoc plenius prosequere secundum
c papam, prout no. extr. de off. archid. cum satis [c]. Quo ad hoc tamē
largè sumitur cura animarum, prout not. secundum eum in præ.
Decre. de multa. nō enim est vis, siue sit ecclesia parochialis, siue
cappella, habens curam aliquorū parochianorum. Item non est
vis, siue habet parochianos, siue non, dum tñ habeat parochiā, in
qua habet ius parochiæ: super quo dñs meus plures & vtiles quę
stiones ad meā instantiā notauit, & scripsit, extr. de cleri. non re-
d si. quia nonnulli [d]. † ¶ Quid si habeo præbendam habentem ali-
10 quam ecclesiam annexam? Notant papa & dominus meus extr.
de præben. extirpandæ. §. qui verò. quod episcopus, & quilibet su-
perior, poterit dispensare mecum vt possim recipere aliam curā
animarū cum dicta præbenda. Dicit etiā, quòd recipiendo secun-
dam curam animarum, non vacat prima præbenda: quod tamen
durum videtur. Et licet hanc quæstionē apud Apostolicam sedē
viderim pluries coram me, & coram aliis in iudicio agitari: nun-
quam tamen eam diffiniri vidi. multi tamen non approbant gl. ip
e sius papæ, nec rationes in ea notatas [e]. † ¶ Nunc aliqua de virtute
11 indulgentiarum tangamus. Nota ergo, quod habens plura be-
neficia cum cura, vel plures personatus sine dispensatione, irregu
laris & ineligibilis est, vt extra. de elect. dudum. ij. & de præb. de
multa. Sed quid si aliquis tenuit plura beneficia sine dispensatio-
ne, sed ea ante tēpus electionis suæ ipse dimisit: nūquid cassabitur
electio de ipso celebrata? Papa & dominus meus not. in præ. De-
f cre. dudum. ij. §. nos igitur. & §. tandem [f]. ꝙ sic de rigore iuris. arg.
25. dist. j. præsumitur enim simulata resignatio, propter electio-
nem subsequutam. extra. de elect. officij: & pœnitentia simulata,
quoad hoc, non proficit: vt l. dist. vt constitueret. secus si de vera
pœnitentia constaret. l. dist. ferrum. cum ex hoc ambitionis præ-
sumptio tollatur. de hoc s. §. prox. ver. diximus. Quid si aliquis im
petrat indulgentiā, quòd cū eius reditus sint tenues & exiles, pos-
sit licitè archidiaconatū recipere, & habere vnà cū talib. ecclesiis
quas est canonicè assequutus? Respon. per hoc non indulget ei,
quod ipsas ecclesias habeat canonicè, si prius canonicè nō habe-
g bat: vt extr. de elect. dudū. ij. [g] † ¶ Quid si archidiaconus nihil de
12 tenuitate in impetratione indulgentiæ expressit, sed simpliciter
petiit, vt cū obtentis possit aliud recipere & habere? Respon. di-
ci potest, quòd dispensatio valet dummodo non sit nimia plura-
litas: quia tunc non valeret. Nam supprimeret tale quid, quo ex-
presso non habuisset dispensationem. Suppressio enim veritatis
& expressio falsitatis reddunt indulgentiam inualidam, vt in præ.
Decre. dudum. ij. & ext. de consan. & affin. quia circa. & arg. ff. de
nata. re. l. ij. & extr. de offic. or. ex parte. sicut & in rescripto con-
tingit: vt extra. de rescr. super literis. quod verū est, vbi falsitas est
expressa, vel veritas suppressa de his, quæ circa dispensationē ob-
tinendā consistunt, scilicet quibus tacitis, vel expressis eā non ha
buisset: qualia sunt q̃ in præ. Dec. dudū. continent: puta, quia ha-
bebat canonicè ecclesias, super quibus dispensabatur. Si enim di-
xisset, quòd non haberet canonicè, nunquam obtinuisset: simili-
ter si non dixisset, quòd exiles prouentus haberet, eam non habu
13 isset de facili. s. versi. sed nunquid nocet. † Quid si indulgetur ali-
cui, quòd præter obtenta possit vnum beneficium curam anima-
rum hbens recipere, & licitè retinere? dic quòd per hoc non vi-
detur super obtentis dispensatum. Nam indulgentia huiusmodi
tanquam ambitiosa est restringenda: vt extra. de rescript. causam
quæ. & de elect. dudum. ff. de sena. l. j. argu. contrà. ff. de annu. le. l.
Seio amico. §. vxori. vbi hæc dictio, Præter, ponitur īclusiuè. Sed
ibi loquitur in testō, vbi plenior fit interpretatio: vt extr. de dona.
cum dilecti. hic autem loquitur de dispensatione super pluralita-
h te beneficiorū, vbi fit strictissima, vt prædixi [h]. Melior est ergo in-
dulgētia, si dicaꝛ, ꝙ tales ecclesias, quæ vacauerant per receptio-
nē aliorū beneficiorū, vel alio modo, possit licitè retinere, & ar-
chidiaconatum vnitū recipere, & ipsum licitè vnà cum prædictis
eccl. habere. per hanc enim formā prouideretur, quantū ad ob-
tinenda, & ēt ꝙ cautius est, in indulgētia ecclesiarū nu. exprimaꝛ:
vt j. ver. proxi. quia si habeat plures quā duas, nō sufficit dicere, vt
cū ecclesiis, quas obtinet: possit aliā recipere: quia in his odiosis
indulgētiis verbū, Ecclesiis, ad duas dūtaxat ecclesias referꝛ. argu.
i iiij. quæ. iij. ver. item vbi numerus [i]. Item quoad beneficia obtinē-
da cautius est, si certa summa, vsque ad quam sibi recipere liceat,
exprimatur: sed nec sufficit, si in indulgentia dicatur: vt cum be-
neficiis quæ habet, possit vnam ecclesiam, vel personatum reci-
pere, si obtenta beneficia curam habent. Restringenda est enim
talis indulgentia, vt prædixi, sicut aliàs diximus: quia si impetrans
literas cum clausula illa, Non obstante, quod aliàs beneficiatus
existit: habet etiam vnicum beneficium cum cura, non valent li-
teræ: quia cum in beneficio illo oporteat eum residere, vt extra.
de cler. nō resi. quia. & c. fi. nō fuit scribētis intentio sibi aliud be-
neficium conferre: nisi expressè dicatur, ꝙ primū curam anima-
k rum haberet [k]. † ¶ Sed nunquit nocet impetranti indulgentiam,
14 si in ea dicatur, ꝙ obtenta quæ fuit canonicè assequutus, possit li-
citè obtinere? Videtur ꝙ sic, propter mēdacium: vt in præ. Decre.
dudū. Dicēdo enim se dicta beneficia canonicè fuisse assequutū,
mentitus est: quod facere nō debuit. extr. vt eccle. bene. c. vnico.
Iustū ergo est, vt dū mentiēdo voluit vsurpare quod suum ñ est,
perdat etiam quod suū est: vt viij. q. j. §. quia ergo. prope fi. vers. vt
aūt. & C. finiū regū. l. si cōstiterit. Sed dico, ꝙ sibi non nocet: quia
quod dixit se canonicè assequutū: intelligiꝛ sic, id est, per eum, q
☞ sibi potuit conferre. ☞ Defectum autem, qui est in hoc, quòd
ipsa beneficia simul retinere non potest, papa remouet, dum in-
dulget ei, quòd ea possit licitè retinere, & sic non obstat præ. De-
cre. dudū. quia ibi papa nō remouit defectū huiusmodi super ob-
l tētis, vt dixi. Dñs meus verò dixit [l], ꝙ vix aliqua indulgentia suffi-
ciēs inueniꝛ: quia in eis beneficia non specificantur: vt s. versicul.
m prox. sed semper apponiꝛ clausula illa, quæ te asseris [m] canonicè
assequutū: qđ est impossibile: vt probaꝛ in præ. Decr. dudū. §. insu
15 per. † ¶ Item quia tales indulgentiæ sunt contra intentionem
domini papæ: qui non intendit in tot beneficiis dispensare: vnde
non valet,

ADDITIONES.

a Potest. ¶ Repete propter prærogatiuā personę, secūdū prędicta.
b Ecclesiæ, &c. ¶ Potius facit cōtrà, cū illud permittatur ea de cau
sa solum in temporali commenda tit. vide quod dixi in Decre. de
multa. super vlti. gl.
c Satis. ¶ Ibi vide in gl. secundum Inn. vbi etiam ponitur dictū Hos.
& ibi etiam remisi ad extrauag. Ioan. quia quorundam.
d Nonnulli. ¶ Ibi scripsi. vide super ver. parochiales.
e Notatas. ¶ Sed approbata est hodie. de præb. super eod. lib. vj.
f Tandem. ¶ Ibi scripsi in gl. hoc non facit. in prin.
g Dudum ij. ¶ Ad hæc de rescript. gratiosè. lib. vj.
h Prædixi. ¶ Ille §. vxori, dicit ꝙ si vir legauit vxori p̄ter ānuū qđ de
bet Mæuius: aureos cētū, habebit illud annuū, & semel cētū aure
os. & hāc solutionē plenius vide de ele. dudum. ij. ad fi. in glo. q. d.
i Numer⁹. ¶ Bñ facit de præb. is cui. lib. vj. §. j. ad hæc. & ad sequētia.
k Haberet. Hoc patet in præ. Decr. is cui. j. respon.
☞ Conferre. ¶ Pone ꝙ papa ꝯcessit cuidā ep̄o vt cū tribus clericis
suę diœcesis habentib. beneficia curata, siue dignitates, siue perso
natū, possit dispensare super aliis beneficiis vel dignitatibus etiā
curatis si eis canonicè deferantur: an authoritate eiusmodi indul
gentiæ ipse episcopus possit dispensare cum vno suæ diœcesis
qui nullū beneficiū habeat, vt duo beneficia curata si sibi cano-
nicè deferanꝛ possit licite retinere? arch. tenet ꝙ nō p̄t. ī c. ñ p̄t. de
p̄b. li. vj. Adde, Pone ꝙ qs habens duas ecclesias obtinet à papa ꝙ
ei liceat tertiā obtinere si ei canonicè deferaꝛ, nō obstante ꝙ ha
beat duas alias: an per hoc videaꝛ cum eo dispensatū super pri-
mis duabus quas iniuste detinebat. Archi. de hoc in c. nō p̄ot. de
præben. lib. vj. vbi dicit ꝙ nō nisi dicat liceat tibi cum obtentis ter
tiam obtinere.
l Dixit. ¶ In præ. decr. dudum. ij. vbi vide in gloss. dicunt Innocen.
& Hostien.
m Asseris. ¶ Hic solet interseri, aliàs, scilicet, præter pluralitatis
vitium.

nō valet, vt ibi. Debent ergo specificari beneficia plura obtenta: aliter non valet, vt dixi. Et nisi intelligas verbum canonicè, prout iam s. dixi: imò si quis in dispensatione habeat beneficium, quantumcunq; simplex & modicum, non valet dispensatio [a], & remanet ineligibilis. Vnde videmus cassari per dominum Clementem IIII. lumen iuris electionē Cōpostellani electi, pro eo solo: quia in indulgentia sua non fiebat mentio de quibusdam præstimoniis, quæ tempore impetratæ indulgentiæ obtinebat: non obstante quod diceretur à multis, ꝙ huiusmodi præstimonia nomine beneficij ecclesiastici non erant censenda: cum in sola temporalitate consistere videantur [b]. Tunc etiam dixit idem dn̄s Clemens, quòd quantumcunq; impetrās habilis sit, si tamen supprimit vel exprimit, quo expresso vel suppresso princeps moueri potuit ad petitionem gratiæ repellendam, & literam, & gratiam subreptitiam iudicabit. ¶Hinc est, quòd si habens præposituram impetrat, quod sibi liceat alium personatum habere, & simul cum præpositura retinere, tacēs de cura animarum, quā præpositura habet, nō valet dispensatio. s. versi. prox. nec etiā alium personatum cū cura poterit cū primo, etiam si primū curā non habeat licitè retinere [c]. Et est ratio: quia in personatu cum cura duo sunt impedimenta. Vnum, quia personatus est, de quo idem iudicium est, quod de beneficio curam animarum habente: vt in præ. Decre. dudum. Aliud, quia curam habet: vt extr. de præben. de multa. si ergo impetrat quis, quòd sibi liceat duos personatus tenere, nulla facta mentione de cura, vnum impedimentum est sublatum, sic. quia personatus sunt: aliud verò, scilicet, de cura remanet. Si enim de duabus seruitutibus vna remittatur, altera remanet: vt ff. de serui. vrb. præ. si domus tua. arg. ext. de vsu pal. ex tuarum ext. de priuil.
16 pastoralis. † ¶Sed opponitur, personatus maior est, quam cura. Vnde si dispensatum est in maiori, per consequens in simili, vel minori. ar. ext. de deci. ex parte. iij. & qui fil. sint leg. per venerabilē. j. resp. ff. de reg. iur. nō debet. xij. q. j. præcipimus. Sed dic, ꝙ hoc arg. fallit in priuilegiis & dispensationibus. argu. extr. de priuil. sanè. quod prosequere secundum dn̄m meum, vt not. de rescript. postulasti [d]. ¶Quid si habens plura beneficia minus canonicè, obtinet quòd sibi liceat recipere, & habere plura beneficia, nulla de obtentis habita mentione? Respond. licet dispensatio nihil valeat, quoad priora beneficia, valet tamen quoad futura, si ea licitè quæsierit, secundum papam [e]. argument. contrà. suprà, versic. sed nunquid nocet [f]. † ¶Sed quid si in dispensatione dicitur,
17 Indulgemus, vt tibi liceat personatum vnum recipere, & simul cū obtētis beneficiis retinere: & prius habuit vnum beneficium canonicè, & aliud minus canonicè? Respon. bona est dispēsatio: qa per eam potest obtenta prius licitè retinere cum quæsito de nouo. s. ver. prox. ¶Quid si habens ecclesiam cum cura, obtinuit indulgentiam, vt sibi liceat aliud beneficium etiā si sit personatus similē curā non habēs, si ei ꝯferatur recipere, & cū priori tenere: demū cōfertur ei archidiaconatus: nūquid poterit illū cū priori ecclīa retinere? Videt̄ ꝙ sic: quia cura archidiachonat⁹ nō est similis, imò dissimilis curæ ecclesiæ. extr. qui fil. sint legiti. per venerabilē. §. verum. Sed dic cōtra. Nam dissimilitudo ista ad genus, non ad species refert̄. De hoc dicam ext. de off. ord. in consti. Greg. x. ordinarii. §. si g. ¶Itē si aliquis obtinuit dispensationē super duob. beneficiis cum cura obtinendis: quæritur de quibus intelligit̄? Respon. de his, quę primò post obtentam indulgētiā obtinebit: & si illa, vel aliquod eorū dimiserit, nō licebit ei ex vi indulgentiæ alia, vel aliud loco dimissi recipere sine noua dispēsatione. arg. ff. de leg. iij. fideicōmissa. §. si qs decē. ff. de cond. & dem. on. hec conditio si. & l. ꝙdō si. ff. de ver. sig. boues. §. j. Hmōdi. n. indulgētiæ tanquā ambitiosæ restringēdæ sunt, vt dixi. arg. cōtrà, ꝙ liceat ei aliud loco dimissi recipere. extra. de voto. magnæ. §. cum igitur. ver. ex hoc attendentes. & de testi. significauerunt. Alii aliter dicunt [h]. † ¶Quid si indulget̄ alicui, ꝙ possit plures ecclesias
18 licitè tenere: nunquid intelligit̄ secum dispensatum esse, vt in neutra teneatur residere? Videtur ꝙ sic: alioquin indulgentia inutilis videret̄. Et hoc videtur sentire Ioan. prout not. vij. q. j. si quis in clerico. imò indulgentia hoc principaliter cōcedere videtur. Illa enim videtur causa prohibitionis, ꝙ qs nequeat plures habere ecclesias: quia non potest in vtraq; personaliter residere, & per se curam illarū agere: vt extra. de cle. nō resi. quia nōnulli. & c. relatum. Tu dic ꝙ talis indulgentia non liberat eum, quin teneatur in earū altera residere, nisi hoc expresè in ea dicatur [i]. Nam ambitiosa est: & ideo restringenda. extr. de præben. quia intantum. & c. se. clericus enim nunquā debet ab ecclesia abesse: vt 91. dist. Eleutherius. & c. se. 92. dist. c. si. Habēs igitur talem indulgentiam, de cōsilio meo nunc resideat in hac ecclesia, nūc in alia: vt sit vtrique satisfaciat, vt ex indulgentia lucrū reportet. ar. in præ. ca. si qs in clerico. de consue. distinct. j. si quis etiam. & de consue. distinc.
19 iii. episcopus. & vide j. versicul. sed quid si indulgentia. † ¶Quid si papa dat potestatem alicui [k], quòd dispenset cum aliquo, vel cum aliquibus super pluralitate beneficiorum. Respon. [l] ille pōt dispensare solum cum sublimi, vel literata persona. Nam ius dicit cum tali esse dispensandum: vt extr. de præben. de multa. in fi. & potestas huiusmodi ad ius est referenda: vt extra, de consuetud. cum

ADDITIONES.

a Dispensatio. ¶Vt de præb. non potest. j. respo. lib. 6. in p̄dicto. Hic deficit additio Ioannis And. Tu dic, quod Inno. in c. dudum. el ij. dicit ita pronunciatum contra præpositum Argentinum.

b Videantur. ¶Hoc plenius scripsi post Hostien. in Decr. postulasti. ad quam in fi. remittam, vbi ad hāc allegationem plenè rn̄detur. Et facit qđ scripsi de elect. c. j. lib. vj. super verbo, canonis. Dat̄ etiā p̄stimoniis etymologia, quasi præstent muniū vel nimiū. ad id aūt quod dicitur, ꝙ non arctant ad residentiam, & ꝙ fructus recipiūtur In absentia, respōdetur ꝙ in multis b̄ficiis hæc duo cōtingūt. Vn̄ p̄ hoc non excusat̄ subreptitia gratia. & faciūt verba Clemētis, q̄ statim auctor subdit ad iudicādum gratiā subreptitiam, q̄ sic continēt, non obstante, quod canonicatū & præbendā cum certis præstimoniis, vel præstimonialibus portionib⁹ in tali ecclesia noscitur obtinere: & potissimè cū p̄stimonia non sint de ecclīa, in qua canonicatū obtinet, sed extr. hoc j̄. reassumā. Item, qa duplex odium versat̄ in his literis: primum cōmune, vt in Decre. quāuis. prima de præb. lib. vj. secundum plurale, eodem titulo. quia intantum, & de electionibus. dudum. ii. & eius augmentum odiū auget. Facit constitutio, execrabilis. Fieri ergo debuit illarum expressio: vt p̄sidēs super his certificat⁹ ꝯgruè dispensare, vel distribuere: vt dixi de præb. de multa. in fi. Et si fatearis, sub tali ḡnalitate posse decē ïcludi, æquè 20. & 30. & plura. Infinitas aūt, etiā in literis iusticiæ, est odiosa. de rescrip. c. ii. lib. vj. Bene igitur expressit cle. de off. ord. c. ij. ꝙ faciēda est mētio specialis. Quod s. dixi. potissimè p̄dicta ꝓcedere, qñ præstimonia nō sunt de ecclesia, sed de extra, dictū est: quia quibusdam videtur, ꝙ quādo præstimonia sunt in vna ecclesia, in qua plures p̄ vnū de ꝯsuetudine possint haberi, illa pluralitas habeat̄ ꝓ vno. arg. ff. arb. fur. cæsa. si gemina. & videt̄ quoddā cōmodū vel stipēdiū canonico deputatū potius q̄ beneficiū, vel saltē vnicū stipendium, de quo loquit̄. C. de execu. rei iud. l. stipēdia. ff. de re iu. cōmodis præmiorū: & qa cōsuetudo ecclesię facit multitudinē taliū nō inimicā canonū nō videt̄ de illis, vt de beneficiis iudicandū: de præb. quia intantū & c. cū iādudū. tene certū. Adde, ꝙ appellatione beneficii ecclesiastici non veniat p̄stimoniū, tenet Abbas eius consi. 47. ij. lib. et inquantū subdit, ꝙ si habens præposituram, impetrat is, ꝙ sibi liceat aliū personatū habere & retinere simul cu p̄positura, tacens de cura animarū, quā habet p̄positura, non valet dispensatio. Ad de Abba. consil. 38. ij. libr. in princ. An aūt motus proprius tollat omnes istas subreptiones, vide Petr. de Anch. consil. 37. & verba Io. And. hîc vide per Old. consi. cxl.

c Retinere. ¶Hodie declaratū est p̄ p̄dicta verba etiā si in litera dispēsationis adiecta sit clausula, ꝓuiso ꝙ animarū cura, si qua illis imminet, nullatenus negligatur: vt in cle. de præb. c. j. j. respō. vbi etiam no. rationem quæ sequitur.

d Postulasti. ¶Ibi plenè videas super ver. vicaria.

e Papam. ¶in Decre. dudum. §. super. ver. canonicè. Adde, quòd Innocen. dudum. el. ij. de elect. dicit fuisse pronunciatū contra præpositum Argentinum, cum quo fuerat dispensatum, vt præter obtenta posset beneficiū curatū recipere, & licitè retinere: vt p̄ hæc verba nō intelligatur dispēsatio facta circa obtēta, vt illa possint simul retineri, & obtineri cum præpositura, debet enim s̄m ipsum intelligi illa dictio, Præter, vt stet exclusiuè.

f Nocet. Huic ꝯrio standum est per Decr. nō potest. de præb. lib. 6. coniunctam cum Decr. eo. tit. eum qui. vt ibi not. in fi. 4. gl.

g §. fi. ¶Lib. vj. Et vide hoc plenius eod. lib. de præb. non potest. §. j. in gl. pone habens. & quod super ea scripsi.

h Dicūt. ¶Expeditum est, quod de primis intelligitur, de præben. non potest. lib. 6. §. j. ad idem cle. eo. tit. si plures.

i Dicatur. ¶Et disputando terminauit dn̄s meus, ꝙ ep̄s, qui dispensauit cū canonico suo, vt possit etiam habere curatā ecclesiam, poterit eū cogere ad residēdū in curata, licet in absentia nihil ex canonia percipiat.

k Alicui. ¶Aduerte, qa non dicit ep̄o, quo casu ꝓcederet primum dictū sequendo vltimā opi. positā s. versi. sed nūquid ep̄us. quasi episcopo ꝯcessum videatur id solū, qđ nō poterat. Sed cū de episcopo non formet̄ q̄stio, mirandū videtur, ꝙ dispensationē fauorabiliorē, q̄ respicit necessitatē & vtilitatē ecclię, facere non possit: & facere possit minus fauorabilē. qđ patet ex ibi not. cōcesso aūt ꝙ facere possit dispensationē necessariam, vel vtilē ecclesiæ satis placet Guil. distinctio, vbi solū imminet fauor p̄sonæ, p̄ iura quæ allegat.

l Respon. ¶Secūdū Inn. in gl. sup verb. canonicè. supius allegata.

cum dilecti. & de rescri. causam quæ. Secus si ipse papa dispenset de cuius factis disputare non licet. Sacrilegij enim crimen est, disputare vtrum dignus sit, quem princeps approbauerit. vt C. de poe. sacrileg. l. ij. C. de diuer. rescrip. l. sacrilegii. extr. de æta. & qua. eam te. xvij. q. iiij. si quis suadente. §. qui autem. & c. seq. Ipse enim potest de iure supra ius dispensare. ext. de concess. præben. propo
a suit. in fin. Alij dicunt [a], ꝙ etiam cum non sublimi, & cum non literato poterit dispensare, s. §. nunc de episcoporum. versi. xxxvij. quia beneficium principis est largissimè interpretandum: vt ext. de dona. cũ dilectus. & præcipuè, vbi non conceditur ad instantiam eius, cui beneficium confertur, secundum ea quæ not. secundum papam, extra. de præ. c. fin. Ego dico, ꝙ si in indulgentia dicitur, quòd dispenset cum vno, aut pluribus, nullius expresso nomine, vera est prima sententia: si verò in ea exprimitur nomẽ ei⁹, cum quo dispensandum est: tunc obtinet secunda sententia, præsertim vbi mandatur simpliciter, ꝙ dispenset certo modo, seu cõditione non adiectis. Nam tunc habet obedire & exequi, non de idoneitate personæ, pro qua mandatum recipit, disputare: vt in præ. concor. & extr. de offi. dele. pastoralis. §. quia verò. argum. tamen pro eo extr. de rescript. si quando & c. cùm adeò. Quid si is, cui mandatum vel concessum est, ꝙ dispenset cum aliquibus, dispensauit cum vno: nunquid per hoc est potestas eius perpetuata, ita ꝙ post mortem mandatoris possit cum aliis dispensare? Respon. obtinuit quòd non. argument. contrà in his quæ not. s. §.
b finitur. ver. pone ergo [b]. †¶ Sed nunquid, si ĩ indulgẽtia de pluri-
20 bus beneficiis obtinendis contineatur clausula illa: Dummodo in beneficio, in quo non resederit, faciat idoneè deseruiri. extra.
c de off. ordin. in constit. Greg. x. ordinarij [c]. nunquid si non obseruauerit hunc modum, seu conditionem, valet dispensatio, & beneficiorum collatio, & receptio? Respon. valet nihilominus: cõditio enim non fuisset apposita dationi indulgentiæ, & receptioni beneficij: imò q̃d dixit, dumodo, non habet vim conditionis, sed potius monitionis: quæ licet non fuisset apposita, nihilomi-
d nus est seruanda [d]. argu. ff. de tutel. muto. siue comminationis: vt C. commina. vel episto. program. per totum. & nota. secundum papam extr. de præsum. c. fin. poterit tamen priuari propter negligentiam: vt extr. de cleri. non resi. ex tuæ. & c. relatum. ĩ. ver. quid si dispensatur. & s. ver. quid si indulgetur. Quid si habens duos ꝑsonatus canonicè ex Apostolica indulgẽtia, recipit tertium sine dispensatione: quæritur quis de primis duobus vacet: & an vacet vterq;, an neuter? Et videtur esse in voluntate principis, quem de primis duobus retinebit. ff. de excu. tut. l. vj. §. si duas. Imò videtur esse in optione recipientis, quod retinere malit. extr. de præben. præterea. & c. referente. Potest dici, ꝙ cũ prima duo habita loco vnius propter indulgentiam habeantur, vacat vtrunq;. extra. de præb. de multa. præsertim cùm indulgentia si de pluralitate beneficiorum, & ipsa pluralitas odiosa sit: vt s. & odiosum priuilegium de facili perditur, prout no. ext. de constit. cũ accessissent. & de deci. suggestum. Nec obstat præ. l. ff. de excus. tut. nam licet non debeat quis pluribus tutelis grauari: non tamen per receptionem vnius tutelæ vacat prius obtenta, quod contingit in beneficiis. Item Decr. præterea. & referente. corrigitur per Decre. de
e multa [e]. †¶ Sed nunquid habens plura beneficia cum cura sine
21 dispensatione, impedit̃ eligi ad minora beneficia: puta ad archidiaconatum, vel præbendam, & similia: sicut impeditur propter hoc eligi ad maiorem dignitatem: vt in præ. Decr. dudum. Et dicunt quidam quòd non: cum hoc non inueniatur iure cautum: & quia maior perfectio requiritur in electo in episcopum: imò collatio beneficij facta criminoso, puta adultero, tenet: dum tamen non sit aliàs irregularis: vt extra. de excessib. prælatorum. inter dilectos. & arg. extr. de cle. excom. mi. capit. fin. Sed videtur verius, quòd de rigore iuris impediatur: si hoc in iudicium deducatur. extr. de præbend. cum iamdudum. in fin. Nam est violator canonis. extr. de cleri. non resi. quia nonnulli. ac vt canonum violator debet deiici etiam ab obtento. extra. de maior. & obed. ca.
f ii. xxv. qu. i. violatores [f]. Sed an episcopus poterit dispensare cum tali, vt eligi possit ad huiusmodi minora beneficia. Et videt̃ quòd non. Cùm enim dispensare nequeat, vt quis plura talia beneficia retinere possit, vt in præd. c. dudum. & c. de multa. in fi. multominus tollere poterit irregularitatem ex hoc sequutam. Quidam tamen cõtrà argu. pro eis, extr. de sent. excomm. c. nuper. nam & in multis maioribus, quã hoc sit dispensare potest. extr. de ind. at si clerici. s. §. nunc de episcoporum. versiculo. de his igitur. & sequent. Ad hoc etiam bene facit, quod ibi not. in versiculo. clxj.
22 quoad episcopatum autem dispensare non potest. †¶ Sed pone, quòd aliquis malè tenuit beneficium, puta, quia minùs canonicè institutus: vel quia dispensatio, quam habuit, non fuit sufficiens: postmodum impetrat indulgentiam, quòd beneficium illud licitè valeat retinere: de perceptis exinde fructibus nulla penitùs habita mentione: nunquid remanet iste ineligibilis? nota. dominus meus extra. de rescript. postulasti. & in præced. Decret. dudum. §. insuper. quòd sic, pro eo quòd fur, & latro, & ambitiosus fuit, fructus ad eum non pertinentes percipiendo. argumen. in capitul. dudum. respons. j. Necesse est ergo fieri in indulgentia de fructibus mentionem: vel dic purgatum esse vitium illud. Nam concesso, sibi, quòd beneficium illud possit licitè retinere, videtur sibi dominus papa per consequens concessisse fructus perceptos. cùm sit factus verus prælatus. Vnde nomine ecclesiæ nouiter sibi collatæ suos facit tanquam nouus successor, & verus prælatus. decima quæstio. secunda. si quis episcopus. xij. quæstion. ij. de laicis. extr. de testa. relatum. ij. versicu. vbi autem. vnde non nisi sibiipsi restituere tenetur: vt extr. de offic. ordina. cùm vos. in fin. & de præben. dilecto. §. fin. quasi per canonicam adeptionem prælaturæ actio confundatur: sicut & per aditionem hæreditatis: vt C. de hæredi. act. vt debitum. & l. sequent. Dominus meus tamen hoc non admittit, nisi per veram pœnitentiam fue
g rit satisfactum: quod non placet, propter rationes prædictas [g].
23 †¶ Quid si dispensatur cum aliquo, vt sibi liceat plures personatus recipere, si sibi canonicè conferantur: ipse verò eos recipiat non canonicè. Respon. licet peccet, & contra eum procedi possit, eo quia illos malè tenet: non tamen quia plures tenet. Vnde papa not. in præalleg. cap. dudum. quòd dispensatio non vitiatur propter multitudinem beneficiorum: licet quis peccet eam multiplicando: propter quod est puniendus, vel eius electio cassanda: & non propter hoc, quia plura beneficia curam animarũ habentia receperit. Quod ex eo apparet, quia si dimitteret priora beneficia, vno excepto, & post dispensationem obtentam aliud recipiat, ambo licitè retineret. contra hoc tamen facit quod no.
24 s. versic. Item si aliquis obtinuit. †¶ Porrò dominus meus no. in præalleg. §. insuper. quòd insufficiens dispensatio, & stylus non cõferat beneficium retinendi: obstat tamen ordinario, ne talem priuet secundo beneficio: dum tamen in dispensatione contineatur: quòd possit primũ cum secundo retinere, non obstante cõstitutione concilij generalis, vt ita & si non in vtroq; operetur, saltem quoad secundum: vt videlicet eo sine papæ licentia non priuetur. argument. extrà, de confirmat. vti. vel inuti. capitul. j. & ij. qui tamen aliàs priuaretur. si vtrumque contenderet retinere: vt extrà. de præben. de multa. respon. j. primum autẽ in casu conferre poterit tanquam vacans: vt in c. j. §. & si vltra. quia quantum ad illud: parum, aut nihil dispensatio operatur. Quid iuris sit circa dispensationẽ illegitimorum & irregularium, quantũ ad eccle
25 siastica beneficia obtinenda, no. ĩ. §. postremo. †¶ In summa no. ꝙ si habens plures ecclesias, vel personatus in termino sibi per ordinarium assignato, non ostendit dispensationem, poterit or-
26 dinarius eas ꝯferre. Vbi aũt dubitatur †, vtrũ dispensatio sit sufficiens,

ADDITIONES.

a Dicunt. ¶ Vt ibi recitat Compo. Adde, quòd Ab. in c. dudũ. el ij. in fi. dicit putare, ꝙ virtute dictæ gratię nõ possit episcopus dispẽsare: nisi cũ cã rationabili: quia hoc importat verbum dispensare: vt not. gl. i. q. vii. requisitis. §. nisi rigor. hoc dicit Inn. in c. cùm ad monasterium. de statu reg. ꝙ in casibus in quibus episcopis ꝑmittitur dispensatio, facta sine rationabili causa est nulla: vel saltẽ venit irritanda: & ipse episcopus puniendus est: q̃a vbi non subest rationabilis causa, dicitur dissipatio.
b Ergo. ¶ Tu distingue, vt dixi de fil. presb. in gl. nunquid. an fuerit litera commissionis de certis personis; an litera gratiæ factæ dispensare debẽti. Itẽ primo casu, an fecerit actum omni dispensationi fiendæ communem, vel specialem tantùm. ibi vide.
c Ordinarij. ¶ Lib. vj.
d Seruanda. ¶ Facit præ. c. ordinarij. ver. prouideat. lib. vj.
e Multa. ¶ Ad literã fuerũt hæc verba Cõpost. in Dec. de elect. dudũ. ij. ad fi. expeditum est, quòd omnia vacant per cle. de præben. si plures. & ibi plenè not. an valeat collatio vltimi. in gloss. si intelligas.
f Violatores. ¶ Vide hæc verba, q̃ fuerũ ad literã Compost q̃ scripsi in Decr. dudũ. ij. in j. gl. & vt ibi dixi in fi. hodie per constit. Io. execrabilis. ver. qui verò deinceps sunt inhabiles ad quęcũq; beneficia, per quod etiam soluitur, quod hîc sequitur.
g Prædictas. ¶ Iuxta doctrinã datam suprà, ver. sed nunquid nocet videtur remedium primum dictum. Expert⁹ enim sui cum papa Ioan. quòd cùm mihi iustificasset cuiusdam mei scholaris titulũ, remissionem præteritorum fructuum facere noluit, nisi ea ꝯditione, ꝙ ipsorum dimidia intra certũ tẽpus suæ cameræ solueret. Posset tamen transire dictum Guli. si conuerteret illos in vtilitatem ecclesiæ. Absit enim quòd successor illius reciperet iuris fructum: imò recipere, vt debitum ecclesię ex malefitio recipientis furtiuè, vt dictum est suprà, bene facit. de simo. audiuimus. in fin. cum concor. vltimæ glossæ.

ciens, domini papę est cognitio: sed si sufficiens dispensatio ostenditur, ordinarius prouidere debet, ne illa beneficia debitis obsequiis defraudentur. Hæc leguntur in constitut. Grego. X. de offi. ord. c. ordinarii [a]. & si illas habet in diuersis episcopatibus, vterque episcopus poterit ei terminum statuere s. dictum, prout ibi not. [b].

ADDITIONES.

a Ordinarii. ¶Lib. vj.
b No. ¶Ibi vide in glo. ad quos.

Effectus Dispensationis quis sit.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus dispensans cum criminoso simpliciter, an intelligatur in suscipiendis, vel susceptis ordinibus.*
2 *Dispensando cum illegitimo vt possit fieri clericus, quomodo intelligatur.*
Priuilegium odiosum semper est restringendum.
3 *Dispensatus vt ad aliquem ordinem promoueri valeat intelligitur de minorib. ordinibus dispensatus.*
4 *Dispensatio facta in aliquo, non est intelligenda facta in alio.*
5 *Dispensatio facta quo ad ordines & beneficium, quomodo intelligatur.*
6 *Dispensatio cum aliquo facta ne defectus natalium obstet in retentione dignitatum ecclesiasticarum, an intelligitur de episcopatu. & nu. 7.*
8 *Infamis ipso iure, vel per sententiam condemnatus, licet eum sustineat episcopus, non tamen accusationem instituere potest, nec admittitur in testem, &c.*
9 *Legitimatus per episcopum, an effugiat obiectionem illegitimæ natiuitatis.*
10 *Legittimatus à iudice seculari, non intelligitur in spiritualibus legittimatus.*
11 *Episcopus an dispensare possit quo ad successionem.*
12 *Cessante causa, etiam cessare debet quod dispensatiue statutum fuit.*
13 *Irregularis & ineligibilis si sit electus confirmatus vel consecratus in episcopum, quomodo cum eo potest per superiorem dispensari, etiam ipsis electoribus non vocatis.*
14 *Sententia, quæ misericordiam vetat, fugienda est.*
Misericordia est omnibus proposita, tanquam perfectæ forma virtutis.
15 *Misericordia nemini est claudenda, nullique peccanti impunitas relaxanda.*

II. §. Postremo loco dicendum est, quis sit dispensationis effectus. Et certè vt ea obtenta, ecclesiastica sacramenta & beneficia dignè & licitè recipi possint. Nullus enim in mortali constitutus promoueri debet regulariter, nisi pœnitentia iam peracta. xl. dist. multi. xxv. dist. illud. xj. q. iij. audi. Item effectus est, vt iam promotus ea obtenta suum officium licitè exequatur. quod non potest ex quo mortaliter peccauit, nisi post pœnitentiam obtinuerit dispensationem: quia suspensus est, quãtum ad se. ij. q. vii. secuti sunt. §. quia ergo. Item est effectus, vt beneficium, quod aliàs licitè retineri non potest, ea obtenta licitè valeat retineri. extra. de cle. coniug. diuersis, & de cle. pereg. c. fin. extra. de sup. negl. præl. literas. Itẽ, effectus est, vt super crimine publico, super quo publicè dispensatum est, non possit quis vlterius accusari. extra. de fil. presb. ex tua. extra. de accus. de his. Si verò dispensatũ fuerit in occulto, bñ adhoc poterit accusari: quia etiam post pœnitentiam accusari potest. xxxiij. q. ii. admonere. extra. de tempo. ord. c. fi. de hoc no. j. de abol. & purg. versi. porrò.
1 †¶Sed nunquid episcopus simpliciter dispensando cum aliquo criminoso, iuxta ea quæ dicta sunt s. §. nunc de episcoporum. ver. verum. & sic intelligitur in susceptis & suscipiendis ordinibus, & in habitis & habendis beneficiis dispensasse? Respon. sic. Nam in beneficiis ampla est interpretatio facienda. extra. de dona. cùm dilectus. extra. de priu. quia circa.
2 †¶Quid si dispensatur cum aliquo illegitimo, quòd valeat fieri clericus? Dic, quòd intelligit dispẽsatum esse cum eo, vt ad minores ordines tantum valeat promoueri. De hoc not. extr. de fil. presbyter. literas. Quid si dispensatum est, vt ad ordines valeat promoueri? Respon. de minoribus tantùm ordinibus intelligendum esse. argu. xxiiii. dist. lector. ff. de le. iii. numis. Priuilegium enim tale, cùm sit odiosum, restringendum est: vt ff. de lib. & posthu. cum quidam. extrà, de consan. & affin. quod dilectio. extra. de transa. c. fin. ad fin. Generaliter enim dispensationes, cùm sint contra ius commune, restringendæ sunt. arg. de pœ. dist. i. pœnæ. argu. tamen contrà, quòd largè sit tale beneficium interpretandum. ff. de constit. prin. l. fi. extr. de dona. cum dilecti. xii. q. i. duo. Sed hæc contraria loquuntur in indulgentiis, quæ non sint contra ius commune, vel in alterius
a præiudicium [a].
3 †¶Quid si dispensatum sit cum aliquo, vt ad aliquem ordinem valeat promoueri? Respon. non ideo intelligitur
b cũ eo esse in certis ordinibus dispensatum [b]. ar. xxxiiii. dist. lector. xii. dist. nos cõsuetudinẽ. vbi de hoc l. dist. quicunque pœnitẽtes. xv. q. vlt. c. i. & 2. & arg. C. de sen. pas. & rest. l. iii. Potest. n. aliquis habere minorem honorem, qui nõ potest habere maiorem. ff. de interdic. & releg. l. relegatorum. §. fi. & quis dignus est minori, non tamen maiori: vt argum. extra. de elect. scriptum est. Sic etiã licet
c dispensetur mecũ in vno matrimonio contrahendo [c], non tamẽ in sequenti: vt legitur & not. 33. q. ii. antiqui. & 36. q. ii. si autem. Quid si degradatus, & beneficio suo per sentẽtiã priuatus, dispẽsatiuè restitutus est ad ordinem & eius executionẽ: nunquid per cõsequens restitutus est ad beneficium? Rñ. non. Nam deportatus ex indulgẽtia principis restitutus ad dignitatẽ, non est ꝑ hoc restitutus ad bona: vt ff. de sen. pas. & resti. l. ij. nisi gñaliter restitutus sit ad ordines, & honores, & cætera bona: vt ibi. & C. eo. l. j. quæ est. ij. q. iij. c. si quẽ. §. notandũ, in fi. cũ suis cõcor. & eo. ti. l. ij. & arg. ff.
d de ser. rust. præd. Attilicinus. in fi. [d] Quid si dispensatum est cum aliquo solùm, quoad ordines? Et dicit papa, quòd episcopus poterit tali beneficium simplex cõferre: sed non cum cura, nisi in dispensatione contineatur expressè. Et sic de cõsuetudine obtinere videtur: & sic intelligitur, extra. eo. c. fi.
4 †¶Quid si dispensatũ est cum tali, vt ad omnes ordines, & ad omnia beneficia valeat ꝓmoueri: nunquid quoad dignitates & prelaturas dispensatum esse videtur? Dic quòd non, propter rationẽ proximè dictam. nam & si mecum dispensatur in aliquo, non ob hoc intelligitur esse in
e alio dispensatum, vt dixi. Quidam tamen dicunt [e], quòd vbi per
f priuilegium nulli fit præiudicium, vel modicum fit [f]: tunc latè interpretabitur. arg. extra. de deci. ad audientiam. & de verbo. signific. olim. Sed tamen interpretatio non excedit metas iurisdictio-
g nis interpretãtis [g]. ff. de iurisdi. om. iud. l. fin. Vbi verò fit enorme præiudicium, est interpretatio restringenda. extra. de priuil. c. porrò. & c. recipimus. de deci. suggestum. de verbor. sign. quid si per nouale.
5 †¶Sed quid si cum tali dispensatum est: quoad ordines
h & beneficium: nunquid potest habere canonicatum [h], vel ecclesiam parochialem? Respon. nõ: si per episcopum vel archiepiscopum dispensatio facta fuit: vt extra. de fil. presbyt. c. fi. & extra. de præben. cum olim. Si verò per papam, intelligitur dispensatum etiam in præbenda. extra. de præben. pro illorum. extra. de æta. &
i quali. accepimus. §. final. & etiam in ecclesia parochiali, non ta-
k men collegiata [i]. extrà, de præben. capitu. fin. secundum Goffr. [k] †¶Quid

ADDITIONES.

a Præiudicium. ¶Vide qđ plenè scripsi de ver. sig. olim. super vl. gl.
b Dispensatũ. ¶Hoc intellige de maioribus. & quòd sic intellexit, patet per sequentia, hoc dico: quia licet scripserim post Hosti. de rescr. postulasti. in magna gl. ad fi. quod in dispensationibus odiosis nõ arguitur de pari ad parem, vel de maiori ad minus: illud tamẽ, vbi dicit, non habet locum in clausis. vnde dispensatio ad diaconatum bene includet subdiaconatum & minores, sed non sacerdotiũ. Maximè etiã ꝓcedit illud in diuersis speciebus, quæ cõnexitatem non habẽt. Hoc dico propter id, quod sequitur j. vers. ij. non ob prædictæ doctrinæ Hostien. qui fil. sint legi. per venerabilem. in princip. quia æquè posses opponere de regula vtriusq; iuris, cui licet. li. vj. cum concor. dat enim Hosti. casum exceptum à regula, scilicet dispensationes odiosas, quæ dispensationes contra ius commune fiunt: vt s. eod. §. dispensatio. in prin.
c Contrahendo. ¶Super certo vel expresso. & vide quod scripsi de præben. non potest. lib. vj. super versic. in primis. post prin. Adde versi. sequen. quòd deportatus etiã restitutus ab bona, nõ intelligitur restitut⁹ ad bona alienata ob priuatã vtilitatem: secus si ob publicam, secundum Barto. in l. quicunque. C. de fid. instrum. & iur. hast. fisc. lib. x. & ita dicit Alexand. reperisse consultum per collegium Florentinum. Adde dom. Ias. in l. sed si hac. §. liberos. ff. de in ius vocan. vbi in iij. not. an deportatus restitutus recuperet id, quod erat quæsitum alteri. Hen. Ferrandat.
d In fi. ¶Ad hoc dictum & sequẽs facit quod scripsi de fil. presbyt. c. j. in fi. & eo. tit. c. i. super gloss. hoc intelligo. lib. vj.
e Dicunt. ¶Sic ponit etiam Goffr. & Hosti.
f Fit. ¶Vt in casu nostro quicquid coloretur, tex. est Decr. i. in fi. de fil. presb. lib. 6. quòd hæ dispensationes sænt restringendæ.
g Interpretantis. ¶Si dicas, id est, concedentis, cuius est interpretari. de sen. exc. inter alia. tunc est planum.
h Canonicatum. ¶Goffr. dixit personatum, vt j. dicam.
i Collegiata. ¶Dixit Goffr. cui per electionẽ prouidetur de rectore
k Goffr. ¶In summa de fil. presby. in vlti. col. vbi ponit etiam quæstionem præcedentem. Et scias, quòd Hosti. ponens hunc ver. in e. ti. vlt. col. attribuit hũc etiam Gof. tñ Gof. vbi in principio qõnis dicit canonicatũ, dixerat parsonatum: puto quòd Hosti. mutauit propter id quod submisit Goff. de præben. De canonicatu autem non procederet, secundum opi. Archid. qui tenet, episcopum dispẽsare posse etiam in canonicatu ecclesiæ cathedralis, vt scripsi de fil. presby. c. i. super gl. intelligo. Io. Mo. contrà, vt etiam dicam j. de fil. presbyt. in fin. patet quòd si addidissent Host. & auctor de canonicatu cathedralis ecclesiæ transire poterat: sed sic simpliciter dictum non placet, cùm sonet in canonicatu ecclesiæ ruralis, episcopum dispensare non posse: quod nullus asserit.

6 †¶Quid si dispensatum est cum aliquo, quòd sibi non obstet defectus natalium, vel alius, qui potest honores vel dignitates ecclesiasticas retinere[a]? Dic quòd non poterit propter hoc episcopatum obtinere, qui est non solum dignitas, sed est culmen dignitatum: vt extr. de preben. venerabilis. prope fin. Nam dispensationes restringendæ sunt, vt dixi, & arg. ad hoc. extr. de ele. innotuit. de præben. c. fi. arg. tamen contrà, extra. qui fil. sint legi. per venerabilem. prope principi.[b] Quid si sit dispensatum super episcopatu? Tu dic, quòd non intelligitur dispensatum esse super archiepiscopatu. xii. dist. nos consuetudinem. extr. de elect. scriptum. quia qui dignus est minori, non semper est dignus maiori: prout ibi not. Quid si dispensatum est, quòd ad omnia spiritualia licitè assumatur? Dic quòd non poterit in episcopum eligi. Nam in generali obligatione non comprehenduntur, quæ specialiter concessurus esse quis non præsumitur. C. quæ res pig. oblig. poss. l. i. Cùm ergo hæc dignitas excellens sit inter alias, & specialibus gaudeat

7 priuilegiis, vt ii. q. iiii. præsul. & c. seq. iii. q. vi. quamuis, & c. seq. † & inueniam ipsum aliarum dignitatum iuribus non comprehendi: vt extra. de conces. præb. dilectus. & quia episcopus, summus pontifex, seu sacerdos dicitur: vt de conse. dist. v. de his. xii. q. iii. pontifices. ii. q. vii. accusatio. non credo illam sub generali obligatione, seu constitutione comprehendi. arg. extra. de sent. excommu-

c nic. quia periculosum[c]. † ¶Hoc etiam nota[d], quòd si episcopus

8 substineat in famem ipso iure, vel per sententiam condemnatũ

d vel etiam dispenset cum eo, cum tamen dispensare non possit, vt ii. q. iii. Euphemium. §. hinc colligitur. tamen talis non admitteretur ad accusationem vel testimonium, cùm sit infamis: vt ij. q. j. prohibentur. extr. de testi. testimonium. Infamis enim irregularis est: vt s. §. iuxta. ver. sunt quoque. Sed si episcop⁹ dispenset cum alio, quam cum infami, talis post dispensationẽ admittitur ad testimonium, & ad accusationem, & ad alios legitimos actus, & in ciuili & in criminali causa, & cõtra clericos & alios. Nam cum ratione dispensationis possit esse in ordinibus susceptis, & promoueri ad maiores: eadem etiam ratione poterit accusare & testificari in sacerdotes. ij. q. vij. episcopi. & c. testes. Argu. tamen contrà in præ. Decre. testimonium. vbi dicitur, quòd de crimine condemnatus non admittitur in testimonium in criminali. Sed illud intelligo,

e vbi dispensatum non est[e]. Videtur tamen, quòd episcopus possit restituere infamem: & per consequens tollere infamiam: vt colligitur l. dist. domino. versic. ergo dum. ibi ignominiam portãs, &c. quod verum est in omni crimine, in quo dispensare potest. nam & Senatus tollit infamiã: vt ff. de postul. l. j. §. de qua. & ecclesia cõparatur Senatui. x. q. j. ecclesia. Super hoc autem, licet extra principale propositum, notabis, quòd infamia alia est iuris, alia facti, alia canonica: et qualiter vtraq; tollatur, not. vj. q. j. omnes verò. & c. illi qui. ¶Tu verò hoc ex nostra doctina tenebis, quòd secundũ canones infamia tripliciter abolетur: primò per in integrum restitutionẽ: & hoc directè per principẽ, qui solus directè ad famam restituit: vt ff. de postul. l. j. §. cæterum. Indirectè autem, & per consequens etiam per alios iudices, vt in ea. l. §. hoc edicto. ¶Secũdò, per dispensationem factam ab eo, qui potestatem habet dispẽsandi, quando videlicet pœnam crimini debitam remittit, vt in præmissis sæpius est tactũ. ¶Tertiò per pœnitentiam: & hoc diuersimodè, secundum diuersas opiniones, quę not. l. dist. in summa. Patet ergo ex p̃missis, q̃ aliud est dispẽsatio, & aliud est restitutio. ar. tamen q̃ idem sunt s. §. cõsequenter. ver. generaliter. Vtrũ ecclesiasticus iudex restituit aliquem ad famam, not. ĩ. de restitu. in integ. §. videndum. versi. item iudex. † ¶Sed aliud quæritur, vtrum

9 legitimatus per episcopum poterit effugere obiectionem illegi-

f timæ natiuitatis. Dixerunt Vinc. & Tanc. & papa[f], quòd sic quoad actus legitimos, scilicet quòd possit esse iudex, & testis, & tabellio, & huiusmodi. In paterna autem hæreditate, vel in aliis non intelligitur esse dispensatum: quia sicut non potest super hoc iudicare vt extra. qui fil. sint leg. lator. & c. causam, quæ. ita nec dispensare potest arg. extr. de paroch. nullus. Et nota q̃ legitimatus & restitutus famæ, & cum quo dispensatum est in quocunque foro siue ecclesiastico, siue ciuili, omnia ea facere poterit: super quibus habuit potestatem is, qui legitimauit, & famæ restituit, vel dispẽsauit. Poterit enim in omni iudicio testimonium reddere: & ad ciuiles honores vocari, nisi sint talia, quæ sint in alterius præiudicium. Verbi gratia, quia legitimatus ab vno principe vel ciuitate, non obtinebit ab intestato bona hæreditaria in terra, quæ non sit subdita legitimanti: quia sic auferrentur bona consanguine-

10 is defuncti, vel fisco, qui debet succedere ab intestato. † Item legitimatus à iudice seculari, non intelligitur, quoad ordines legitimatus: quia promoueri ad ordines, non est de iurisdictione iudicis laici. Sed si vnus episcopus legitimet aliquem, ille poterit etiam in alia diœcesi promoueri: quia dispensare in ordinibus cum illegitimo, de iurisdictione est cuiusque episcopi: & quòd illegitimus promoueatur, in nullius vertitur præiudicium. In aliis autem, in quibus non est necessaria legitimatio, famæ restitutio, vel dispensatio: vt si seruus detur libertati, vel obnoxius nexibus curiæ absoluatur, etiam si laicus hoc faciat: tamen ad ordines redditur aptus. liiij. distinct. c. j. ij. iij. iiij. & v. Ratio diuersitatis est: quia in his non est aliquod delictum, vel defectus, nec est

11 in prædictis aliqua dispensatio necessaria. † ¶Alii autem dicunt, quòd episcopus dispensare potest, quo ad successionem: & etiam intelligitur dispensatum in hæreditate hoc ipso, quia in ordine dispensatur. arg. extra. qui filii sint legi. per venerabilem. §. j. versic. præterea etiam. Sed contrà ff. de sen. pas. l. ij. & C. eo. l. ij. & iij. Item contrà, eo. tit. in insulam. vbi dicitur quòd vinculo patriæ potestatis exempto, ideo quia filius est in insulam deportatus, si postea ex indulgentia redditus est in paternum solum. & præcedens dignitas restituta: potestas tamen patria non videtur repetita. Sed illa non tangunt hunc casum. Item contra vtramque opinionem videtur: quia episcopus non habet iurisdictionem in temporalibus. extra. de app. si duobus. Sed dic, quòd licet non habeat iurisdictionem contentiosam, tamen voluntariam exercere potest. ff. de off. proconsu. & leg. l. ij. Item aliqua conceduntur per consequentiam & indirectè, quæ directè non concederentur. 4. q. 3. §. item in criminali. ver. serui. ff. de pac. tutor. de hoc not. x. distin. c. j.

12 † ¶Item summa no. q̃ cessante cã, cessare debet, quod dispensatiuè statutum fuit: vt j. q. vij. quod pro remedio. &c. & si illa. & dispensationes, quas extorquet necessitas, cessante necessitate sunt mutilandæ: quę verò regulariter fiunt, non. ix. q. j. ab excommunicatis. l. di. placuit. vij. q. mutatiões. q̃d sanè intellige, vt videlicet q̃ cessante necessitate, simul dispensatio non fiat. Nam dispensatio semel facta, non est amplius reuocanda: vt extrà, de fil. presbyter.

g ex tua[g]. sicut nec iniuriæ remissio: vt xxiii. q. iiii. si ille. Imò beneficium decens est esse mansurum. in auth. co. vii. const. quæ dign. liberat à pa. po. §. illud quoque. xxv. q. ii. quæcunque. & c. non tam

h nouum. & c. institutionis[h]. Arg. tñ contrà, q̃ successor possit reuocare dispensationem à prædecessore factam. extra. de cle. non resi. c. pe. sed illud de gratia, & ex causa, scilicet propter defectum

i clericorum[i]. ¶De illo etiam quæritur, an absolutus sit quoad Deum is, cum quo papa sine causa dispensat. de hoc s. §. nunc breuiter. ver. & no. Qualiter autem ciuiliter dispensetur in criminibus

13 per impetrationem abolitionis? Vide ĩ. de aboli. & pur. † ¶Non est etiam omittendũ: quia si irregularis, & ineligibilis electus. cõfirmatus & consecratus est in episcopum, superior, ad quem hoc pertinet, dispensare potest electoribus, & confirmatore vel aliis non vocatis: & talis habita dispensatione habet canonicũ ingressum, nec poterunt electores vel confirmator amodò resilire. ar. extra. de elect. cùm inter canonicos. in fi. & de postul. bonæ. ii. §. fin. de proba. per tuas. §. pe. in fin. & de hoc s. §. nunc de episcopo-

14 rum, ad fi. ver. quid si electus. † ¶Nouissimè notandum est, quòd sententia, quæ misericordiam vetat, fugienda est: vt l. di. ponderet. in fi. Nam iudicium sine misericordia erit ei, qui misericordiã non vult fieri delinquẽti: vt ii. q. vii. plerunque. §. de his. vltra medium. 33. q. iiii. §. præcepta. Misericordiæ enim cõmunis est vsus, & plenitudo est virtutum: ideo que omnibus est proposita per-

k fectæ forma virtutis: vt lxxxvi. dist. nõ satis. prope fi. iuxta illud[k], Estote misericordes, vt extra. de reg. iur. c. ii. melius est ergo propter misericordiam rationem dare, q̃ propter crudelitatẽ, seu inclementiã: quia vbi paterfami. largus est, dispẽsator nõ debet esse tenax

ADDITIONES.

a Retinere. ¶Notant hoc & duo quę sequuntur Innoc. & Hostien. de conces. præben. dilectus, vt ibi scripsi in gloss. not. ex hoc. & aduerte, q̃ istæ quæstiones formantur in dispensato, non in legitimo: super quo vide quod scripsi, qui fil. sint leg. per venerabilem. super gloss. ii. & hæc duo nimis permiscentur, infrà, ver. sed illud.

b Principi. ¶Vbi non ad maiora ampliatur, sed ad minora.

c Periculosum ¶Bene facit cle. de pœn. cap. si quis suadente. ad fin. versic. nec super.

d Etiam not. ¶Secundum Innoc. post quem hoc scripsi, de sent. & re iud. cum te. in gl. quæ potest.

e Non est. ¶Quod hic dicit Host. vide in glo. prædicta.

f Et papa. ¶Post quem, quod sequitur vsq; ad versi. in summa scripsi, qui fil. sint leg. per venerabilem. super ver. dispensatũ. vbi etiam satis tractaui, an habens ab imperio potestatem legitimandi, id facere possit in terris ecclesiæ. Adde, an papa legitimet in terris imperii, et econtrà Imperator in in terris ecclesiæ, Bal. consi. 37. ij. li. Paul. de Cast. consil. cclxxxiij. Pet. de Ancha. consil. cccxxj.

g Ex tua. ¶Item not. de iureiur. & si Christus. in gl. pen.

h Institutionis. ¶Et de reg. iur. decet. lib. vj.

i Clericorum. ¶Adde quod ibi no. in vltim. gloss.

k Iuxta illud. ¶Luc. 6. c. j.

pax. Nam si Deus benign⁹ est, vt quid sacerdos eius austerus vult apparere? Hæc leguntur 26. quæ. vlti. allegant. & in præal. c. non satis. ver. melius. Diuinitatis si quidem natura clemens est & pia, & ad indulgendū prona: vt de pœ. dist. j. quia diuinitatis. cuius exemplo rectores prouidi ex sua infirmitate aliorum infirma pensantes, lapsos debent per mansuetudinem subleuare: vt xlv. dist.
5 recedite. † Quia nulli claudenda est misericordia, nulli peccati impunitas relaxanda: vt 23. q. iiij. duo ista. ¶ Hinc est, quòd Christus ex magnæ pietatis dispensatione cadere Petrum permisit, vt ex sua infirmitate cognosceret, quam misericorditer aliena infirma tolerare deberet. l. dist in. considerandum, & c. seq. ¶ His igitur auctoritatib⁹ iudicialis informatur auctoritas misericordiam seu dispēsationem sequi potius, quàm rigorem. Ad quod etiam accedit ix. dist. sanc. ff. de pœ. l. interpretatione. extr. de transact. c. fin. Nec enim aut seueritatis, aut clementiæ gratia affectanda est; sed ī leuioribus causis proniores ad lenitatem iudices esse debēt; in grauioribus verò legum seueritatem cum quodam benignitatis temperamento subsequi debent: vt ff. eod. titu. respiciendum. respon. j. quia vera iustitia compassionem habet: xlv. dist. vera. & disciplina destituitur, si sine misericordia teneatur: vt ea. dist. disciplina. in prin. Ergo prælatos in dispēsatiōe misericordiæ cōstituit ipsa iustitia debitores: vt s. §. gña: iuxta illud Apostolici [a]: Dispensatio cœlestis seminis nobis iniuncta est: vt xliij. dist. dispensatio. nam vtitur eis Deus in dispensatione. 23. q. iiij. ecce.

ADDITIO.

a Apostolici. ¶ Scilicet papæ Nicolai, sed Apostolus j. ad Corinth. ix. dicit, Dispensatio mihi credita est.

¶ Bald. De Dispensationibus.

DISPENSATIO est rigoris mitigatio, vel pœnalitatis moderatio, per habentem auctoritatem facta, suadente vtilitate publica, vel alia rationabili æquitate. §. j. Guli. quam lex ciuilis indulgētiā vocat. Bal. Rigor est stricti iuris seueritas. Aeqtas est flexio rigoris ad humaniorem partem. Ius est constitutio rationabilis. Bal. ¶ Dispēsatio est præter legē ordinatio aliquali rōne ,ꝓcedēs. ver. no. G. dispēsatio hominis propriè loquendo, est in libero superioris arbitrio. & si dispensat causa suadente, est gratia gratis facta, si non, est iniuria: tamen nullus querelæ locus est. ff. de aqua quoti. & æsti. l. j. §. permittitur. Nulla enim dispēsatio gratiosa habet causam finalem necessitatis, sed fundatur in causa impulsiua. largè tñ dispensatio, quæ necessaria & debita est, dicitur dispensatio, vt ætatis miseratio. ff. de minor. l. auxilium. §. fi. & de infa. l. quid ergo. §. pœna grauior. & de inoff. test. l. Papinianus. §. fi. in gl. hoc verbo tex. legū rarò vtūt. Bal. ¶ Irregularitas ē ihabilitas, seu impedimentum canonicum obstās promotioni, & deiiciens iam ꝓmotum, sumens originem ex cā vel culpa non digna. in §. iuxta. per Gul. & est sicut quædam cicatrix. Guliel. ¶ Contrahitur irregularitas defectu natalium: quia degeneres homines non sunt ad nobilia & honores euocandi. Esset enim confundere & denigrare ecclesiasticum honorem, si passim viles homines promouerentur. Item ꝯtrahitur ex bigamia & est triplex bigamia, in ver. contrahitur. & versic. scias. Item ex percussione passiua: vt si quis lepra percutitur. nam leprosi sunt irregulares: & dicit lex, quod debent ab aliorū consortio separari, in Auth. iusiuran. in fin. Item ex percussione actiua, quæ est duplex, scilicet verbalis per capitalis criminis accusationem, & realis ipso facto: vt per homicidium & mutilationem. Itē religiosi causidici, & cæteri sunt irregulares quandoq;. G. Item contemptores clauium, violando interdictū, excommunicationem, vel suspensionē, quę omnia qualiter sunt intelligenda vide eo. §. versi. item nota, quòd suspensus. cū multis versi. sequen. & versi. sed quæritur. quando cōplures. & versi. sequen. vbi omnino videas, vbi aperitur multarum Decretalium intellectus. ¶ Habens plura beneficia cum cura, vel plures personatus sine dispensatione, irregularis est, secundum Innocentium versic. hoc sciendum. G. ¶ Abbas per irregularitatem à prælatione non remouetur, secundum Innocent. de tempo. ordin. c. tua, secundum Innocen. eo. ver. ¶ De dispensatione episcoporum eis permissa, vel prohibita, & de auctoritate episco. §. nunc episcoporum. per totū. G. ¶ Cū illegitimè natis, quod ad curam & ordinem sacrū, solus papa dispensat. ver. curia verò. in fi. §. G. ¶ Qui iurat non alienare sine licentia episcopi, potest alienare cum licētia legati. §. consequenter. versi. pen. G. Si in eo episcopatu gerit legationē, nō si alibi. Quam potestatē habet papa, in §. nūc breuiter. Quam quatuor patriarchæ. §. sunt quoq;. G. Nunquid superior videtur dispensare eo ipso, ꝙ scienter aliquid facit. in §. qualiter. ver. dicunt autem. & ver. nunquid. Et dicit, ꝙnon: quia dispēsatio debet fieri expressè, & potest probari dispensatio per testes & per instrumentum. Non obst. ff. de re iud. l. quidam consulebant. in fi. quia ibi in principe. G. Secus autem in inferiore. ¶ Itē illud propter publicam vtilitatem vt l. Barbarius. ff. de off. præsi. Si tamen sit mutatio pœnæ, an videatur hoc ipso dispensatū super infamiæ vide j. de senten. §. sed quid si per statutū. ¶ An lite pendente valeat dispensatio. vers. sed videtur. G. & ff. si quis cau. l. qui autem. ¶ Semper probationes, & dicta testium in odiosis sunt īterpretanda in meliorē partē, versi. in summa. ¶ Quando in pluralitate beneficiorū possit dispensari, & quando plura beneficia possint simul teneri, in §. videndum. per totum. ¶ An per clausulam, Non obstante, inducatur dispensatio super pluralitate bñficiorū. ver. quid si propter. & tenet quòd sic. G. ¶ An pstimonia nomine beneficij ecclesiastici contineantur, in versi. vnde vidimus. sub ver. quid si indulgetur. G. Quis sit effectus dispensatiōis, legitimationis & restitutionis famæ, in §. postremò. per totū. G.

¶ De officio Ordinarij, Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Ordinarius iudex quis dicatur.*
Diffinitio ordinarij in quibus locum habeat.
2 *Officiales episcoporum ordinarij censentur, vbi eis causarum vniuersitas est commissa.*
3 *Auditores generales palatij domini papæ, an possint dici ordinarij.*
4 *Prælatus quilibet per electionem receptus, est ordinarius.*
5 *Archidiaconus non dicitur ordinariam iurisdictionem habere, quia episcopi licentiam requirit.*
6 *Legatus ordinariam habet iurisdictionem. & an morte mandatoris expiret eius potestas.*
7 *Patronus non habet iurisdictionem inter libertos.*

IDEAMVS quis dicatur ordinarius iudex, Quis eum constituat, Quod sit eius officium, Quis possit esse ordinarius [a].

1 I. §. Ordinarius † est, qui iure suo, vel principis beneficio vniuersaliter iurisdictionem exercere potest. ff. de iuris. om. iud. more maiorū. & l. seq. quod locum habet siue in ecclesiasticis: vt sunt primates, archiepi, epi, & alij ecclesiastici, qui habēt iurisdictionem à papa. ext. eo. duo. 22. dist. omnes. resp. 1. extra de elect. significasti. siue in ciuilib. vt duces, marchiones, comites, & hmōi, qui habent totalem iurisdict. vnius prouinciæ: vel loci ab Imperatore. nam si vni causæ cognitio esset commissa, talis esset delegatus. dominus papa verò est iudex ordinarius singulorum. extr. de elect. cum nobis olim [b]. ix. q.
2 ij. cuncta. extr. de priuileg. antiqua. † ¶ Item ordinarius est is, cui causarum vniuersitas est commissa: vnde officiales episcoporum ordinarij censentur. ar. extr. de app. Romana. in prin. lib. vi. ff. de iud. cùm prætor. §. i. Gof. tamen dicit eos delegatos, vt ipse notat in Sum. de off. vica. sed prius dictum verius est [c]. Pari etiam ratiōe camerarius domini papæ, vicecancellarius, auditor cōtradictarū, & auditor cameræ, ordinarii sunt, secundū Gof. & dominum meum [d]. Quis autem dicatur ordinarius alicuius, dicam j. in ti. de cōpe. iud. adi. §. sequitur. † ¶ Quid de auditoribus generalibus pala-
3 tii dñi papæ, nunquid sunt ordinarii? Hæc quæstio fuit sæpe corā me disputata: & puto ꝙ in audiendo ordinariam habent potestatē: quia generalis audientia ē eis ꝯmissa à dño papa: secus in diffiniēdo: vt dixi s. in ti. de deleg. §. iam nūc. ver. sed nunqd. in fi. & ar. in auth. col. 3. de administ. off. & in auth. col. 5. vt ordinarię, & vrb. præfe. sic etiā auditori cameræ dñi papę. generalis audientia causarum intercuriales ventilandarum committitur à camerario, cuius est officialis. Hinc est, quòd vacante Apostolica sede, camerarius, marescalchus, & auditor cameræ suam possunt iurisdictionem exercere, & hoc dixit dominus meus tempore vacationis post obitum domini Clementis papæ IIII. dicens, ꝙ omnia illa officia, quæ sunt in C. lib. 1. ordinaria sunt: vt dicam j. de iur. omn. iud

ADDITIONES.

Pileus modicum vbi de iurisdictione. ¶ Tancre. super rubrica prima. ¶ Rof. super rubr. secunda. ¶ Vber. de Bobio, vbi de sententia ordin. mihi char. iij. & vbi de ordin. mihi char. ix. ¶ Vber. de Bona. quib. modis examen ordinum declinetur. ¶ Ioan. de Deo de excepti. contra iudicem cauil. lib. iij. ¶ Bonagui. rubrica qualiter facere reus debet, si iudex est ordinari⁹. ¶ Albert. Gal. vbi s. de legato. ¶ Guil. Angli. sub rubrica de iudicibus, posuit hanc rubricam.

a Ordinarius. ¶ Hosti. in Summa addit duo mēbra, scilicet qualiter impeditur, & qualiter finiatur.

b Olim. ¶ Allegauit sicut Tancr. & antiqui, non aduertens, quòd decisa erat sub secundo, j. talis litera. Præterea cū sedes Apostolica caput omnium ecclesiarum existat, & Romanus pontifex iudex sit ordinarius singulorum, &c.

c Verius est. ¶ Quod satis probatur de consuetu, c. ij, lib. vj, et vide quod not. de officio vicarii. c. ij. in gl. ij. eod. lib,

d Meum. ¶ In Sum. huius tit. in princip,

ind. ver. infami. pari ratione & isti, quamuis quidam cardinales cõ trarium tenerent, dicentes, quòd præmissi tunc de causis audie-
a bant auctoritate collegii, & non sua [a]: auditores autem palatij, q vice papæ viuentis causas audiũt: eo mortuo etiam cœptas audi re nõ possunt: cùm non habeant ordinariã iurisdictionẽ, licet ha beãt viuẽte papa ordinariam cognitionem, vt prædixi. arg. ꝯ, ꝙ auditores palatij sint delegati, in Auth. coll. vj. de iudicibus. §. iu-
4 dices itaq;. De hoc ĩ. de sententia. §. vt aũt. ver. cæterũm. † ¶ Item quilibet prælatus per electionem factus, ordinarius est. extr. eod. cum ab ecclesiarũ. & extr. de iud. decernimus. xvj. q. iiij. c. fin. Prætermissis aũt inferiorib. prælatis, episcopus pt de omnibus causis subditorũ ipsorũ prelatorũ cognoscere, ſm papã, vt no. in præ. c.
b cũ ab ecclesiarũ [b]. † ¶ Et hac ratione vr̃, ꝙ archidiaconus non ha
5 bet ordinariã iurisdictionem: quia licentiã episcopi requirit, extra. de off. arch. archidiaconus. vel dic, ꝙ vbi ꝯstituitur ab vniuersitate & episcopo, tũc est ordinarius: nã eius iurisdõ est à lege. ar. lxiij. dist. si in plebibus. secus si ab episcopo tantùm. nam solus prĩ ceps facit ordinariũ. ij. q. vj. §. quòd de arbitris, vel dic secundum
c Vin. [c] quòd delegatus est, & quotidie fit ei commissio & delegatio: sicut & vsusfructus quotidie constituitur nõ aũt proprietas quotidie cõstituitur: sed tantùm eo tempore, quo vendicatur: vt
d ff. de vsufr. accr. l. j. §. fi. [d] ¶ Item officialis episcopi est ordinarius:
e vt no. ext. de app. Romana. in prin. lib. vi. [e] † ¶ Itẽ legatus ordina-
6 riã habet iurisdictionem in prouincia sibi decreta. quod dic vt ſ. ti. proxi. §. superest. versi. quid de sententia, quam fert. Vtrum autẽ morte mandatoris eius potestas expiret, & an possit p collegi um reuocari, not. ſ. ti. prox. §. finitur. † ¶ Patronus autem nõ ha
7 bet ordinariam iurisdict. inter libertos, prout not. secundum pa-
f pam, extr. de arb. dilecti [f].

ADDITIONES.

a Sua. ¶ Vide in clem. de rescri. auditor. & quod ibi no. in j. gl. & de elect. ne Romani. ver. eo. tamen. & quod ibi notatur.

b Ecclesiarum. ¶ Tene quod dixi, eo. ti. pastoralis. super. j. gloss. scilicet, quòd saluo iure speciali consuetudinis, vel priuilegij locus est præuentioni. & vbi ita concurrunt, quòd non apparet quis ꝑ uenerit. ibi vide.

c Secundum Vincen. ¶ In decre. vltim. in princip. de off. archidiac. dicit quasi delegatus.

d §. fin. ¶ In horum verborum expositione satis ibi instat glo. j. Ad intellectum autem facit l. j. ff. quando dies vsufr. leg. cedat. Si enĩ vsusfructus legatur per dies, vel annos: quolibet die, vel anno ꝯstituitur: & si pluribus erat legatus, ita quòd coniunctim cõpetebat ius accrescẽdi: vno etiam qui vsus fuit, perdente, constituitur alteri. quod nõ esset in proprietate, que licet reintegra accrescat coniuncto: tunc tamen solùm cùm habet ius vendicandi. constituitur enim per traditionem.

e Lib. vj. ¶ Hoc dixerat ſ. versi. j.

f Dilecti. ¶ Ibi scripsi in glo. ar. quod.

ADDITIONES NOVAE.

§ In l. ij. ff. de his qui sunt sui vel ali. iu. not. ꝙ sicut priuaẽ domin⁹ dominio serui propter nimiã sæuitiam. ita officialis & iudex repellitur ab officio propter nimiam seueritatem. Bar. in d. l. ii.

§ An laicus possit eẽ assessor in causa spirituali. Io. And. in c. sicut. ne cle. vel mo. dicit quòd sic.

§ In l. iii. ff. de officio asse. Item non debet quis esse iudex vel rector in ciuitate sua, nisi princeps specialiter hoc indulgeat. l. fi. al. i. de sacrile. sed quare hodie fit contrarium? dic ꝙ hoc forte est ex potestate quã habent ciuitates Lombadiæ ex pace Constantia, ex qua possunt eligere sibi rectores & quos volũt, & speciale est in ciuitate Romana, vbi officiales erant de Roma tñ, vt dicta l. iij. Sed nũquid in vna ciuitate ortus, & habens domiciliũ in alia, poterit residere in ea in qua habet domiciliũ. videẽ ꝙ sic: q a tex. dicit, hic ortus &c. sed dic ꝙ non, quia prouinciales prohibẽtur, vt hic: & dic. l. ii. ex quib. caus. ma. & prouinciales dicuntur non tantũ origine, sed etiam domicilio, l. prouinciales. de verb. sign. & l. iii. de diuer. offic. lib. xii. Sed quid in locũ tenente? nunquid oriũdus ciuitatis possit eẽ locũ tenens? videẽ ꝙ non, à simili: pro hoc l. i. §. fin. de priuile. sch. & in hac rõne fundat tex. in l. iii. de offi. magist. mili. sed dic cõtra, quia locũ tenens pt esse de prouincia, licet nõ possit esse iudex. & ratio est in iudice, quia non timet aliquẽ, cùm nõ habeat superiorem nisi principem, sed si locũ tenens delinquat in officio, statim punitur per superiorẽ & hoc ẽt, quia q̃ officialis se absentat, ñ de facili inueniret locũ tenẽtẽ extra ꝓuinciam. ergo de prouincia ꝓcediẽ, ar. l. fi. C. Item locum tenẽs est de legatus, sed delegatus pt eẽ subditus, l. fi. ĩ. tit. prox. & l. fi. C. qui ꝓ sua iurisdictione. fac. l. si quis offi. de ri. nup. & l. si concubi. & l. in quorum: de pigno. Albri. de rosate.

§ In l. super creandis. de iure fisc. lib. x. nota antiquam consuetudinẽ obseruandam in electione officialium, in l. non tantum. §. fi. de decur.

§ Nota ꝙ in famulis & in sumptibus familiæ seruanda ẽ cõsuetudo: & ideo cõducens iudicem, debet intelligi ꝙ sumptib⁹ ꝯducẽtis conducaẽ, & in eundo stando, & redeũdo: q a sic est ꝯsuetudo. fac. l. dñi prædiorum. C. de agric. & cens. & l. exempta. C. loca.

§ An iudex ordinarius possit habere salarium, an delegatus? Item nunquid rector tenetur ex consassessoris? Itẽ nunquid quis compellitur esse consiliarius, vel assessor. Item an sententia lata per rectorem absque consilio in assessoris præsentia valeat? Albri. in l. j. ff. de offi. asse. Item ibi ponit an delegatus à principe possit habere salarium. & in l. diem functo. e. ti. & ĩ. de salariis. not.

¶ Ordinarium iudicem quis constituat.

SVMMARIVM.

1 *Prælatus quilibet factus per electionem, ex quo habet administrationem, ordinariam iurisdictionem dicitur habere.*
2 *Potestates & rectores prouinciarum, an habeant ordinariam iurisdictionem.*
3 *Episcopus an possit facere ordinarium.*

1 2. §. Constituit † autẽ ordinariũ princeps: vt dixi ſ. in prin. Item lex facit ordinarium. ij. q. vj. §. quod de arbitris. ff. de iurisd. om. iudi. & quia. Item consuetudo. ext. e. duo. ix. q. iij. conquestus. C. de eman. l. j. & fi. ext. de offi. arch. c. fi. Item vniuersitas, non priuatus, & tunc lex dat sibi iurisdictionem. arg. lxiij. dist. si in plebibus. & in auth. de defen. ciui. §. nos igi tur. col. iij. C. de iur. om. iud. priuatorũ. extr. de exces. præl. ad hoc.
2 † ¶ Ex quo patet, quòd quilibet prælatus, qui fit per electionẽ, iurisdictionem ordinariã habet ex quo habet administrationem: vt dixi ſ. § proxi. Præmissa probantur, ff. de iuris. om. iudi. more. & l. & quia. & vide ĩ. de iur. om. iudi. Item ex præmissis patet, potestates & rectores, qui in Italia eliguntur habere iurisdictionem or-
a dinariam [a]. † ¶ Nunquid ergo episcopus potest facere ordinari-
3 um? Videtur quòd sic: quia potest alicui committere vniuersitatem causarum, vt dixi. De hoc not. extr. ne pla. vic. suas, vel iurisdi
b ctionem. c. ij. [b]

ADDITIONES.

a Ordinariam. ¶ Vide ĩ. tit. ij. §. officium. & quod ibi dicã. sed Hoff. ti. ij. repræhendit eos, quòd vsurpant merum imperium. vide qđ dicam ĩ. de iurisdict. om. iud. §. j. versic. infimi. in fi.

b c. ij. ¶ In gloss. ij. & vide quod super ea dixi post Hosti. de hoc etiam xj. q. j. experientiæ.

¶ Iudicis ordinarij officium quod sit.

SVMMARIVM.

1 *Ordinarij officium est, cuncta diligenter inquirere, & rerum ordinem plena inquisitione discutere.*
2 *Quæstiones incidentes debent per interlocutoriam ordinarij terminari, interlocutoriæque cum expedire visum fuerit, reuocari.*
3 *Ordinarius debet sententias delegatorum principis, si eis iniunctũ fuerit, executioni debitæ demandare.*
4 *Iudex ordinarius debet alienam necessitatem tanquam suam habere, & ius suum vnicuique tribuere.*
5 *Scelera inquirere, delinquentesque canonicè punire, iudicis est & ordinarij.*

1 3. §. Officium ordinarii & cuiuslibet iudicis, est latissimum: vt dicã ĩ. de offi. iud. † debet enim cuncta diligẽter inquirere, & rerum ordinem plena inquisitione discutere: vt xxx. q. v. iudicantem. Item tutum locum partibus assignare. ij. q ij. c. vlt. extr. de appell. ex parte, id est, timorem à testibus, & à partibus remouere. iij. q. ix. hortamur. extra. de sponsa. cũ locum. Dilationes, prout expedire viderit, moderari. extra. de ap. cum sit Romana. ff. de re iudi. l. ij. ff. de iudi. l. nonnunquam. v. q. iij.
a si ægrotans. † ¶ Item incidentes [a] quæstiones per suam interlocu
2 toriam terminare: & interlocutorias, cum expedire viderit, reuocare. extra. de ord. cog. c. j. ff. de re iudi. quod iussit. extra. de app. cũ cessante. de accu. qualiter. ĩ. de re iudi. ad Apostolicæ. lib. vj. Item
b negotia sententialiter diffinire, & suas sententias [b] & suorum de-
3 legatorum. † ¶ Item sententias delegatorum principis, si eis iniunctum fuerit, executioni debitæ demandare. extra. de officio delegat. quærenti. & cap. pastoralis. & cap. si quando. Item curam subditorum habere. viij. q. j. qui episcopatum. Item singulos iu-
4 uare, & cunctis velle prodesse. viij. q. j. clemens. † ¶ Item alienam necessi

ADDITIONES.

a Incidentes. ¶ Cautius dixisset, emergentes per ea quæ no. de ord. cogn. cap. i.

b Sententias. ¶ Quæ superius dicta sunt, conueniunt etiã delegatis.

necessitatem, suam existimare. lxxxvi. dist. fratrem. Item ius suum vnicuique tribuere. xii. q. ii. cũ notissimam. C. de appel. eos qui re spon. i. & sine delectu psonarũ. extra. de iud. nouit. prope fin. extr. de stat. mo. c. fin. in princi. †¶Item delinquentes canonice punire. extra. eo. c. i. & c. irrefragabilis. §. fi. de vit. & honest. cler. vt clericorum. §. pen. Item scelera inquirere, & ea inuenta punire. extra

5 eo. c. i.ᵃ Item gratis, & sine expensis ius reddere. extra. de vit. & ho ne. cle. cùm ab omni. Item in correctionib. & pœnis misericordi

a am adhibereᵇ. xlv. dist. omnis. & c. licet. extra. de purg. ca. inter. Itē

b spectant ad eumᶜ; quæ sunt de lege diœcesana, & iurisdictionis:

c quod dic, vt extrà, eodem. dilectus filius. & x. quæstione j. in sum.

ADDITIONES.

a c. i. ¶Et si est episcopus, hoc potest in quolibet loco suæ diœcesis non exempto. eod. tit. cùm episcopus, lib. vi.

b Adhibere. ¶De qua satis s. tit. proxi. in fin.

c Ad eum. ¶Sup. episcopum, nõ generaliter ad omnem ordinariũ.

SMMARIVM.

1 *Ordinarius esse quis possit, & cui prohibeatur?*

2 *Consentiens in iudicem non suum, an possit ante litis contestationem resilire?*

3 *Exceptio de impotentia iuris vel facti, an contra ordinarium admittatur?*

4. §. Potest autem esse ordinarius, quicunq; non prohibetur. Qui autem prohibeatur, & de excep-

a tionibus contra eum competentibus, dixi s. tit. proxiᵃ. §. recusari, in omnibus casib. eiusdem §. & in multis qui sunt in §. ibidē sequē

2 ti. †¶Quid si consensi in iudicem non meum, nunquid possum ante litem contestatam resilire? Respon. sic, secundũ Io. & H. ff. so lu. mat. si cùm dotem. §. eod. tempore. sed post non, secundũ Gof fre. ff. de iur. omn. iudi. si conuenerit, secundũ Bar. quæstio est ve

b nerealisᵇ: & videtur expedita. ext. de foro competen. significasti. Et de hoc dic vt j. de compe. iud. adi. §. j. versi. xxvij. & sequen. ver

3 sic. x. & sequen. †¶Quæritur, an exceptiones de impotentia iuris vel facti contra ordinarium admittantur? Respon. non: quandiu in dignitate toleratur: vt extra. de coha. cle. & mu. vestra, & s. tit. j. § fin. ver. item quòd est criminosus, Nisi exciperetur de excõmunicatione, in qua est speciale. extra. de offi. deleg. cum super. & de elec. nihil est, Sed ɔtra delegatũ locũ habent: vt extra. de rescrip.

c scisicitatus.ᶜ

ADDITIONES.

a Proxi. ¶Col. j. & sic j. versic. vltimo. et probant hæc quę scripsi s. tit. proxi. in princip.

b Venerealis. ¶lxv. & de hoc de iudi. c. i. super gl. sed nónne.

c Scisitatus. ¶Et vide quod ibi scripsi super gl. ij. & de accus. qualiter, ij. super j. gloss.

a ¶De Auditore. ᵃRubrica.

SVMMARIVM.

1 *Auditor quis dicatur, & quam cognitionem habeat, & quomodo possit eligi, vel recusari.*

2 *Apellari non debet ab auditore, nisi modum, vel mandati fines excedat.*

3 *Auditores in curia Romana dicuntur, qui aliorum vice causas examinant, nullam diffiniendi potestatem habentes.*

4 *Officium auditoris est exequi quod mandatur.*

5 *Exceptio contra auditores, quæ fieri possit, & quomodo.*

1 AVDITOR †est is, cui ab aliquo iudice aliquid demedijs causæ committitur: puta aliquis certus articulus audiendus, vel examinandus: vt dixi s. de iud. dele. §. sequitur. ibi etiam no. an habeat cognitionem quis: ne

2 valeat recusari, de partium deputandus est assensu. †Nec ab eo appellatur, nisi modum, vel fines mandati excedat: vel nisi meritò sit suspectus. extra. de offi. del. super questionum. §. verum. & §.

3 seq. in fi. ij. q. vj. à iudicibus. †¶In curia autem Romana auditores dicuntur, qui aliorum vice causas examinant: sed sine illorum mã dato potestatem diffiniendi non habēt: vnde & generales auditores palatij domini papæ vice & loco ipsius domini, causas exami-

b minant & audiunt, & postea eidem domino referuntᵇ: vt secundum eius imperium, & beneplacitum sententias eius auctoritate promulgent, & causas decidant, ad instar Moysi: vt extra. de re iudi. cum æterni. & dixi s. de iudi. delegat. §. ij. ver. item non ob. Ab eorum tamen sententiis appellatur. extr. de appel. c. cum causam. Vtrum autem sint ordinarij, dixi s. ti. prox. §. j. Item, quæ de assesso

4 ribus j. in ti. proxi. dicentur, hic repetita esse intelligantur: †¶Officium autem auditoris est, exequi quod mandatur, ext. de re iud.

c c. Bertoldᶜ. extra. de offi. dele. super quæstionumᶜ. †¶Excipitur

5 contra auditorem, ꝙ grauet alterã partē, vel ꝙ mandati fines excedit, vel ꝙ est meritò suspectᵒ: vt s. sed fidatus sit de partiũ cõsen

d su, non potest, nisi in prædictis casib. recusariᵈ. Potest etiam excipi contra auditorem de his, quæ contra iudicem, vel arbitrũ excipi possint, secundum Gof.

ADDITIONES.

a Tancred. hanc rubricam cum sequen. coniunxit, tractando de assessore & auditore.

b Referunt. ¶Quomodo aũt isti citãt in audientia, & de consue. j. duas dietas extr. curiam & citationum formas, vide j. de citatio. §. vlt. in prin.

c Quæstionum. ¶Vide quod ibi scripsi super ver. articulum.

d Recusari. ¶Impropriè loquitur: quia cùm grauat, vel modum excedit, locus est appellationi.

¶De ordinario Iudice, & de Auditore. Bald.

COMITES & barones habentes territoria. Item episcopi & eorum officiales. Item mareschalcus & camerarius domini papæ, vicecancellarius, auditor cameræ, & auditor ɔtradictarum, & generales auditores sacri palatij, habent in cognoscendo iurisdictionē ordinariã, non in decidendo: & post obitũ domini papæ camerarius, mareschalcus & auditor cameræ, possũt suam iurisdõnē exercere: secus in auditorib. palatij, qui vice domini papæ causas audiunt. G. vide quod no. in simili. ff. de acquir. poss. l. j. §. veteres. in gl. ordin. Nota, quòd vicarius mortuo domino etiam inchoatas causas non potest perficere, in §. i. in titulo. de auditore. G. delegatio quotidie fit, & ideo semper res est integra. ff. de vsufr. accresc. l. j. in fi. secũdum Vincen. versi. prætermissis. G. Et ista ratio est subtilis, tamen non est vera: quia sequeretur, quòd morte delegantis etiam re nõ integra finiretur, quod est falsum. Bal. Potestates habent ordinariam iurisdictionem. §. ɔstat. & no. in Auth. de defen. ciui. §. non habente. vnde possunt causas delegare, & vicarios constituere: vt not. C. de sen. ex breui. reci. l. fin. in gloss. per seq. Exceptio. de impotentia iuris & facti, non potest opponi contra ordinarium, quandiu non remouetur. in §. fina. versic. quæritur. vide s. ti. j. §. pe. cõtra auditorem possunt opponi exceptiones, quę possunt opponi iudici & arbitro. in tit. de auditore. G.

¶De Assessore. ᵃRubrica.

AD huius materiæ notitiam videndum est, Quis sit assessor, Quis eum debet eligere, Qualis esse debet, Quod sit eius officium, An possit recipere salarium,

b Et de pœna assessoris delinquentis.ᵇ

ADDITIONES.

a Tancred. posuit hanc rubricã præcedenti cõiunctã, & est quarta. ¶Ioan. de Deo ponit hũc tractatũ in Cauil. lib. vj. in iii. rub. & in lib. iudi. in rub. vlti. primæ partis. ¶Aegidius rub. lx. & lxvj. & lxvij. tractat de assessorib. & consiliariis. ¶Gul. Angl. ponit rub. de assessoribus & officio, præmiis & pœnis eorum.

b Delinquētis. ¶Ad literã sic posuit Tan. in suo ordine iudiciario.

¶Assessor quis sit.

SVMMARIVM.

1 *Assessor alio nomine dicitur consiliarius.*

a 1. §. Assessor est isᵃ, quē ille, qui iudicandi potestatem habet, sibi associat, vt sibi in causæ cognitione assideat vel assistat, & eum ad rectè decidendum causam

1 instruat: vt C. de asses. l. j. † Is autem aliter vocatur consiliarius: vt j. de consi. re quisi.

ADDITIO.

a Est is. ¶Secundum Azo. in Sum. huius tit. C. & eius fuit officium. parte j. & §. pen. Item vltimus parte prima.

¶Assessorem eligere quis debet.

SVMMARIVM.

1 *Eligi debet assessor de partium consensu, ne qua partium eum postmodum valeat recusare, & ne sub suspecto iudice litigare cogantur.*

2 *Iudex partibus non concordantibus eligere potest assessorem, prout viderit expedire.*

3 *Iudicium redditur in inuitum.*

2. §. Eligitur autem à iudice, vt patet s. in descrl. verumtamen consuetudo tenet in plerisq; locis,

1 & congruit rationi & iuri: & tutius est vt †assensu partium eligatur. xiij. q. v. nõ sanè, ne qua partium eum postmodum valeat recusare, & ne sub suspecto iudice litigare cogantur: vt in præ. l. j. & argumentum extrà, de officio delegati. super quæstionum. §. ve-

a rum. & §. sequent. ij. quæstione. vi. placuit. xj. quæstione. j. cap. iij.ᵃ Ex quo

ADDITIO.

a c. iij. ¶Hoc patet de rescrip. statutum. §. assessorem. lib. vi.

Ex quo enim semel electus est, non potest nisi ex causa improba-
ri. C. de assess. nemo. & licet. 32. q. v. horrendus. ff. de mu. & hono.
2 l. honor. §. fi. viij. q. ii. dilectissimi. †¶Si verò nõ concordauerint
partes, iudex eligat, prout viderit expedire. arg. extr. de app. cum
3 speciali. etiam inuitis eis: quia † iudicium redditur in inuitum. ff.
de verbo. oblig. inter stipulantem. & in hoc concor. Ber. & Goff.
a in c. super quæstio.ᵃ Innocen. papa IIII. dicit, quòd iudex tantum
eum debet eligere, qui de eius facto tenetur. vt C. de asses. l. j. & l.
nullus iudicum. & hoc apud nos seruatur.

ADDITIO.

a Quæstionũ. ¶Ibi Ber. in §. verũ. in gl. & ideo. & vide super ea di-
ctum Innocen. quod sequitur.

¶ Assessor qualis esse debeat.

SVMMARIVM.

1 *Appellari potest, vbi assessor grauat partem.*
2 *Excommunicatus non potest esse assessor.*
3 *Clericus potest esse assessor, etiam in curia ciuili, quia assessoris officium non est publicum.*

3. §. Debet autem esse integri status & famæ, non turpi-
tudine notatus, vel infamis. ff. de offi. asses. l. ij.
C. de dign. neq;. lib. xij. non suspectus alteri partium. Si enim esset,
recusari posset: cùm participet iurisdictionem iudicantis. ff. de of.
fic. asses. l. j. extra. de offi. deleg. super quæstio. §. verum. & §. seque.
1 †¶Item si grauat partem, potest ab eo appellari, extra. de priuil.
2 ex parte. licet ibi in iudicibus loquatur. †Excommunicatus autẽ
non potest esse assessor, sicut neque iudex, propter communio-
nis periculum: multa etiam alia possunt contra eum excipi, quæ
3 collige s. in rub. de iudi. deleg. §. fin. †¶Sed nunquid clericus po-
a test esse assessor in curia ᵃciuili? Videt quòd sic: quia assessoris of-
ficium non est publicum: vt C. de asses. l. iiij. Publica enim officia
sunt clericis interdicta: vt C. de epis. & cleri. placet. Dic contrà, se
cundum Vber. nam oportet eum sæpe interesse in consiliis cau-
sarum sanguinis, quod est prohibitum: vt extr. ne cle. vel mo. sen
tentiam. per quam hæc quæstio expeditur.

ADDITIO.

a In curia. ¶Non dicit in causa ciuili.

¶ Assessoris officium quod sit.

SVMMARIVM.

1 *Assessor nullam habet iurisdictionem.*
2 *Iudex volens pronunciare, deliberat seu confert cum assessore.*

4. §. Officium eius constat in examinatione causæ, vt
patet s. in diffinitione, puta in postula-
tionibus, vt videlicet admittat aduocatum, qui de iure postulare
põt: infamem autẽ & indignum repellat. Item in interrogationi-
bus, in libellis, scilicet conuentionalib. recipiendis, si bene cõcep
ti sunt: vel respõdẽdis. & dilaniãdis, si inptè, vel super re illicita con
cipiãtur. ff. de offi. asses. l. j. extr. de excep. exceptionem. ff. de offic.
procon. nec quicquam. §. obseruare. ff. de postu. quos prohibet.
extr. de libel. obla. c. j. ij. & iij. q. vij. c. infamis: §. tria. xj. q. j. sacerdoti
bus. ibi, libellos, quos acceperat, incẽdit, &c. ff. de accu. libel. q̃ est.
ij. q. viij. Itẽ in edictis proponẽdis, & in epistolis dictãdis, q̃ superi
ori mittuntur: vel relationib. pro dubiis, vel ꝓ pœnis inferẽdis,
& citationib. faciẽdis, ff. de offic. asses. l. j. C. eo. l. fin. xxxiij. q. iij. quæ
a situm. & c. illud. ij. q. vj. si quis in insulã ᵃ. Itẽ in decretis formandis
super rebus minorũ alienandis, & super transactionibus alimen-
1 torum. ff. eod. l. j. C. eod. l. ij. † ¶Item nota, quòd assessor nullam
habet iurisdictionem. C. eodem. l. ij. Quid est ergo de assessoribus
potestatum in Italia. qui iudicant, & alij faciunt? Dic ꝙ potestas
debet conuocare vniuersitatem, & facere ꝙ illa det iudicandi po
testatem illi assessori. Quòd autẽ vniuersitas det iurisdictionem,
b dixi s. de iu. ordi. §. j. & ij. ᵇ ¶Qualiter autem iudex † volens pro-
2 nunciare deliberabit seu conferet cum assessore: dic vt j. de con-
sil. requisitio. in prin.

ADDITIONES.

a Insulam. ¶Ver. est sub l. biduum.
b Et ij. Ibi dixit in fine. ꝙ potestates habent ordinariam: de istis asses
soribus & eorum, quos Odofr. & vulgares vocãt iudices, quære-
bat ipse Odofr. an sint ordinarii? & tenet quòd sic, si sunt electi à
populo, per leges ibi allegatas. Sed si dantur, à potestate dicit eos
delegatos. allegat C. de iudi. à iudice. C. q. ꝓ sua iurisdi. l. j. ff. de off.
asses. diẽ functo. & vide q̃d no. eo. tit. l. j. in vlt. glo. de offi. dele. su-
per quæstionũ, §. porro & dato, quòd statutũ ciuitatis dicat quòd
potestas secum teneatur ducere duos iudices, non putat eos per
hoc ordinarios. dat ergo cõsiliũ q̃d ponit iste ver. vel vt dicit po-
testas in publica arenga cõsentire populo, ipsos eligat in ordina-
rios. hodie communiter statuta ciuitatum dant eis ordinariam.

¶ Assessor an possit recipere salarium.

SVMMARIVM.

1 *Iudex habens assessorem, quo casu possit salarium exigere.*
2 *Assessor importunus in exigendo salariũ, debet per iudicem refrænari, & eius salarium moderari.*
3 *Assessores vel consiliarij duo assumpti, vt de illorũ consilio pronuncietur, si ad inuicem discordant, & tertius assumitur: vnde iste salarium habebit.*
4 *Alter litigantium postulans à iudice consilium peritorum, an solus teneatur de salario, aut etiam pars altera.*
5 *Iudex potest leuiare expensas factas in consiliarijs.*

5. §. Salarium autem dicunt quidam quod secundum
canones recipere à partibus nõ potest: si-
cut nec iudex, extr. de vit. & honest. cle. cum ab omni. Tu dic cõ-
a trà: vt ff. eo. tit. diẽ functo. & xj. q. iij. non licet. in fi. ᵃVnde licet de
legatus moriatur, prius quã quæstio terminetur: nihilominus ta-
men assessores sua salaria habebunt: vt in præ. l. diẽ functo. & arg.
ff. loca. qui operas. quia non cogitur quis suis stipendiis militare:
nec de suo inuitus beneficium facere. extr. de præscri. cùm ex of-
ficij. xij. q. j. vbicunque. §. quia ergo. extr. de simo. cùm sit Roma-
na. x. q. ij. precariæ. xij. quę. ij. charitatẽ. Et hoc est q̃d dicit lex, quia
assessores spe præmiorum atque honorificentia debita, non me-
tu terribili sunt prouocandi. C. de asses. l. j. nec prę. decreta. facit in
contrarium imò probat quod dixi, dum dicit, in fraudem, &c. er-
go si non proponatur in fraudem, possunt aliquid petere nomi-
ne assessorum. Hoc tamen sanè intellige, quòd si iudex delega-
tus est peritus, nihil debet petere nomine assessorum: quia debet
occurrere laboribus partium & expensis. extra. de offic. delegat.
cum te consulente. & de appel. vt debitus. & de do. & contum. fi-
nem. Si verò non est multum peritus, potest assessorem habere,
ne sibi imprudentia imputetur, & ex ea puniatur. quod fieri po-
test: quia tenetur ex quasi maleficio, in quantum bonum, & æ-
quum visum fuerit iudici. Institut. de oblig. quæ ex quasi delict.
nasc. in prin. ff. de var. & extraord. cog. l. fi. arg. extra. de sent. & re
iud. cũ æterni. §. si quis. ibi: cõtra cõscientiã, &c. q̃d dic vt j. in titu.
de requisi. consi. & pro eis potest salarium exigere: dum tamẽ nil
b in fraudẽ fiat: vt in præalleg. c. cùm ab omni ᵇ. †¶Sed nũquid or-
1 dinarius potest habere assessorem in præmisso casu, & pro eo sala
riũ exigere? Nõ videtur, cũ debeat habere cõsciẽtiã discernendi.
xx. q. ii. c. j. extr. de consan. & affi. c. j. & de pœ. dist. vi. c. j. vers. fi. arg.
contrà. extr. de consuet. ad nostram. & ij. qu. j Deus omnipotens.
c prope fi. ᶜItẽ si post cõclusionem partes ante sententiam compo
nant nihilominus habebit suũ salarium: vt no. j. tit. de salar. §. j. in
fi. Si quid aũt assessor lucratur ex officio, si est filiusfamil. erit illud
quasi castrense. C. de of. asses. l. velut. Nec illud, quòd lucratur, sub
2 iicitur oneri indictionis, seu executionis. C. e. non parũ. †¶Hoc
aũt no. ꝙ si assessor importun⁹ est in exactione immoderati sala-
rij, ꝑ iudicẽ debet ei⁹ refrænari importunitas, & salariũ moderari
d vt j. de sala. §. nũc d ꝓcu. ver. fi. ᵈSed nec iudices sibi dẽnt assessorũ
salariũ retinere: licet plerũq; cõtrà faciãt. & secundũ hoc põt in-
e telligi præal. c. cũ ab omni ᵉ. †Quid si duob. assessorib. vel cõsilia-
3 riis assumptis: vt de illorũ cõsilio pronũcietur adinuicẽ discordã
tibus. terti⁹ assumitur: vnde habebit iste salariũ? Dic ꝙ illi debent
salariũ suũ participare, ne de suo dolo cõmodũ reportent: q̃d fie-
ret, si eis fingẽtib. se cõcordare nõ posse ad hoc, vt tertius in eorũ
exoneratiõnẽ assumatur, vt sæpe fit: alias partes illi soluere tene-
rẽrur, & huic fraudi iudex obuiet: prout habes j. de requisi. consi.
4 in prin. †¶Quid si alter litigatorũ dicit iudici: Domine cõsulatis
peritos super isto articulo: nunquid alius tenetur soluere par-
tẽ ei⁹ q̃d datur illis peritis pro cõsilio: arg. ꝙ sic. ff. finiũ regũd. sed
& loci. §. j. ibi. sed & si mẽsor ab altero, &c. arg. cõtrà. ff. de edend.
prętor. in fi. Super hoc dici põt, ꝙ aut peto aliquid, q̃d mihi soli ꝑ
futurũ est: & sic obtinet prę. l. ꝑtor. Aut peto. q̃d & mihi & aduer-
sario

ADDITIONES.

a In fin. ¶Et patet hoc in prædi. §. assessorem.
b Omni. ¶Terminatũ est in præ. §. assessorẽ. & hoc relinquitur ꝯ-
sciẽtiæ suæ: & sic non potest sibi quæstio referri, quòd nõ indige
at, vt ibi not.
c Prope fi. ¶Vide quod dixi in dec. cùm ab omni. super gl. assessor.
d Ver. fi. ¶Hoc patet in præ. §. assessorem.
e Omni. ¶Cõtra istos est ꝓuisum: q̃a tenẽtur ad restitutionẽ: nec
iuuat eos remissio: vt in præ. §. assessor. & §. se. & §. si quid.

sario ꝓfuturũ sit: & sic obtinet ꝑdicta lex, sed & loci. Ad hoc facit C. de reb. cred. l. pen. §. expẽsis. & 4. q. 3. c. placuit. §. itẽ in criminali. & c. seq. ver. venturis. Sed nec debet iudex vnã partẽ in solutione huius salarij grauare, & alterã alleuiare, prout sæpe fit, quia in iudiciis æqualitas est seruanda: & in hoc debet actoris & rei ęqua esse cõditio: vt extr. de mut. peti. c. ij. de iudi. nouit. §. sed forsan. &
a §. seq. nec debet iudiciũ claudicare. extr. de except. cũ inter[a]. † Iu-
5 dex quoque bene põt leuiare expensas factas in consiliariis: vt xiiij. qu. v. non sane, & in mittendo ad diuersa loca pro consilio requirendo.

ADDITIO.

a Cum inter. ¶ Hoc patet in præ. §. assessorem. in fin.

¶ Pœna Assessoris delinquentis quæ sit.

SVMMARIVM.

1 *Consiliarius interdum plus punitur, quàm faciens.*
2 *Suadere plus est, quàm compellere: & obligatur quis ex consilio fraudulento.*
3 *Fungi officio diuersarum personarum in vna eademque causa nemo potest.*
4 *Festinans ad vtrumque neutrum bene peragit.*
5 *Sententia illius, qui primò fuit aduocatus, sed postea factus assessor, an valeat.*

6. §. Pœna assessoris alicuius ciuitatis in suo officio delinquentis est, vt deposito officio quinquaginta diebus remaneat responsurus de se conquerẽtibus, & malè ablata in quadruplum restituat: quæ inter spoliatum & fiscũ æqualiter diuidẽtur. C. de asses. l. cõsiliarios. & l. post depositũ. C. ad leg. Iul. repet. l. j. & j. qu. j. iubemus. & l. in eum. & l. seq. 18. dist. quoni-
a am. Item punietur sicut iudex. ff. quod quisque iur. hoc edicto.[a]
1 † ¶ Item interdum plus punitur consiliarius quàm faciens. 86.
2 di, tãta, in fi. 11. q. 3. qui consentit. ¶ Et † plus est suadere[b], quam
b compellere. ff. de ser. corrup. l. j. §. suadere. & obligatur quis ex cõsilio fraudulento, ff. de reg. iur. consilij non fraudulenti. extra. de
c renun. sane. & c. lectæ[c]. ¶ VLTIMO nota, quòd † nemo in vna
3 eademq; causa diuersarum personarũ officio fungi potest. 4. q. 4. c. j. & ij. & extra. de insti. c. fi. Vnde non põt quis vti officio asses-
4 soris, & aduocati, & iudicis. C. de asses. l. fi. quia † qui ad vtrũque festinat, neutrum bene peragit: vt ibidem. & xvj. q. j. presbyteros. extr. de cler. non resi. quia nonnulli. x. q. iij. vnio. Nec potest quis in duobus collegiis esse, nec in duabus ecclesiis intitulari: vt s. de
d off. leg. §. videndum. ver. illud autem[d]. † Sed quid si is, qui primò
5 fuit aduocatus, factus est in eadẽ causa assessor: nunquid valet sententia per eũ lata? Videtur ꝙ sic: licet eam ferre nõ debuerit. arg. in Auth. de restitut. & ea quæ par. in 11. mens. §. fi. Vel dic ꝙ non tenet: debuit enim eã demandare. ff. de iuris. omn. iud. prætor. secundum Vber.

ADDITIONES.

a Edicto. ¶ Vide ij. q. vj. hoc etiam placuit. & quod ibi no. in vlt. gl. vide etiã qđ no. ff. eo. l. 4. in vlt. gl. de præside remoto ante tẽpus pp culpam assessoris, sed si propter imperitiam, videtur imputandum ei, qui talem eligit. de hoc no. ff. de rei vend. l. vtiq;. in vlt. gl. Adde, ꝙ id, quod factũ fuit à potestate, videtur fieri de cõsilio assessoris, in l. qm̃ iudices. C. de appell. vbi Bal. dicit per illum tex ꝙ quando potestas facit iniustitiam, assessores & assistentes debent puniri: nisi protestẽtur, & ei ꝓdicant apud acta. Quod est mẽti tenendum, sm̃ eum ibi facit glo. in l. diem functo. in verbo. in eo. ff. de offi. asses. quæ dicit, ꝙ magistratus, qui remouetur, præsumitur remotus pp culpam assessoris. & ideo Paul. de Cast. ibi dat cautelã, quòd quando potestas facit aliquid iniustũ, qđ assessores ꝓtestentur se non consentire. Hen. Ferran.
b Suadere. ¶ Quia se habeat ad bonum & ad malum.
c Lectæ. ¶ De hoc de reg. iur. nullus ex consilio. lib. vj.
d Autem. ¶ Ibi ante fi. allegat concordantias, & alia similia contra duplicitatem.

¶ Bald. De Assessore.

Magistratus tenetur de facto assessoris, quẽ ipse elegit. in §. j. G. ciuiliter, non criminaliter. ff. de offi. procon. obseruare. §. ꝓficisci. vbi de hoc in fi. ff. qđ quisq; iur. l. ij. ¶ Assessor nõ debet recipere ineptũ libellum, in §. officium. non ꝙ super hoc habeat iurisdictionẽ, nisi per statutũ, vel consilium ciuitatis detur iurisdõ assessoribus: vt quotidie fit in assessorib⁹ potestatũ Italiæ, vers. pe. G. nec pt ꝓnũciare libellũ aptum: licet vtraq; sit interlocutoria, siue ꝓnunciẽt libellus aptus, siue ineptus. ff. qđ met. cã. l. metum. §. si ex facto suo. vbi de his est tex. not. Bald. ¶ Dictio, nulla excusatione obstante, ꝓcisam ꝯpulsionẽ inducit. C. de excus. tut. l. libertos. vbi de hoc not. Bald. vide j. de sala. §. fin.

¶ De Arbitro & Arbitratore. [a] Rubrica.

DICTVM est s. de Iudicibus. & quia arbitria redacta sunt ad instar iudiciorum. ff. de arb. l. j. ideo ꝯsequẽter de Arbitris differemus, ostendentes, Quid sit arbiter, Quis possit esse arbiter, Sup quibus, & à quibus possit eligi, In quibus differat à iudicibus, Et qualiter arbitriũ finiatur, Et de exceptionib. cõtra arbitriũ seu arbitrũ, De forma compromis-
b si arbitrij. Vltimò quædã notabilia & q̃stiões aliquas inseremus[b].

ADDITIONES.

a Legistæ habẽt rubricas. C. & ff. de recep. & sic dicũtur, qa recipiũtur à partibus. & vide sup rub. ff. eo. et per Azo. in Sum. eod. tit. in prin. Materiã ponit Tãcred. sub iij. Rubr. Vber. de bo. charta mihi iij. vbi de sẽtẽtia arbitri. & charta. 12. vbi de arbitris. ¶ Vber. đ Bona cur. in rub. vlt. Io. de Deo Cauil. lib. 3. et vj. post prin. & lib. j. iu. Rub. pen. ¶ Bonagui. solùm posuit formã libelli ꝯ nõ seruãtẽ arbitriũ. ¶ Aegi. Rub. 123. & pri⁹. Rub. 24. & seq. tractauit de arbitris sup recus. iudicis. ¶ Alber. Galli. posuit rubricã. ¶ Guil. Angl. post ru. de of. or. posuit rub. de arbitro, & ei⁹ officio. ¶ Nepos de Mõtealb. posuit rubricã ꝯ arbitros & ꝯpromissũ. ¶ Guido đ Suz. in char. vlt. post generalem Rub. posuit tres rubricellas.
b Inserem⁹. ¶ Præmitto, ꝙ Vbert⁹ aliqua de infrà scriptis notauit ĩ suo lib. char. pen. ver. sed si sub arbitro. & charta 3. vbi de sentẽtia arbitri, q̃ Ioan. de Deo posuit in Cauil. lib. iij. in rub. de excep. contra arbitrium. & lib. vj. sub rub. de arbitr.

¶ Arbiter quid sit, & eius sententiæ quomodo stetur.

SVMMARIVM.

1 *Differentia inter arbitrium & compromissum.*
2 *Arbiter & arbitrator in quo differant.*
3 *Arbitrator est amicabilis compositor electus, vt pacificet, non vt cognoscat.*
4 *Iudex loci dici potest ille vir bonus, dũ dicitur, quòd stetur boni viri arbitrio.*
5 *Anno lapso à tẽpore, quo cœpi agere, vt arbitrium reduceretur ad arbitrium boni viri, an opponens audietur non vlterius agendo.*
6 *Arbiter ferens iniquam sententiam, an facit litem suam, sicut iudex.*
7 *Assumitur quis arbitrator in re propria, non autem arbiter.*
8 *Arbitrium & arbitratus quomodo conueniunt.*

1. §. Arbiter est, q de partiũ consensu eligitur, & in eum
a sub pœnæ stipulatione cõpromittitur[a]. 2. qu. vj. à iudicib. & §. seq. Nõ enim statur sententiæ eius, nisi metu pœnæ vel sine pignoris datione, vel alicuius loco pœnę. ff. eod. l. nõ distinguemus. §. j. C. eo. l. j. ff. eo. litigatores. §. j. & l. non cogen
b dum[b]. extr. eo. dilecti. & dicam j. eod. §. excipitur. vel metu iuramenti, quod potest interuenire secundum canones, extra. eod. c. ij. & c. per tuas. xxij. q. j. omne. quod licet secus sit secundum le-
c ges. C. eo. Auth. decernimus. in Auth. de iudi. §. quia verò. col. vj.[c] non tamen vitiatur, licet iuratum sit, dum tamen pœna intercesserit, vt ibi: sed & licet præmissa non interuenerint, tamen statur ei in duob. casibus, s. si partes subscripserint sentẽtiæ, vel si decem dieb. post latũ arbitriũ tacẽtes, eã homologauerint. C. e. cum an-
1 tea. † ¶ Est autẽ differentia secundũ quosdã[d] inter arbitriũ & cõ-
d promissum. Nã arbitriũ est qđ fit sine pœna, est tamen pignorib. vel iureiurãdo vallatũ. C. eo. l. ne in arbitris. Cõpromissũ est, qđ fit cũ pœna. C. de iud. rẽ nõ nouã. §. j. C. vbi & apud quos in interest. post l. fi. Sed mihi nõ placet hæc differentia: vt C. eo. l. pen. in prin. & ff. eo. l. diẽ. in fi. Quid aũt sit arbitriũ, dic vt in Sũ. dñi mei,
e eo. ti. in prin.[e] † ¶ Est etiã differẽtia inter arbitrũ & arbitratorem.
2 Nã arbiter est, quẽ partes eligunt ad cognoscẽdũ de quæstione, vel lite: & sic sumitur super re litigiosa & incerta, vt de ea cognoscat: vt extr. eo. quasi per totum. & debet iuris ordinem seruare. ff. eo. l. j. vbi de hoc. & fit semper cum pœnè stipulatione. ff. eod. l. li-
f tigatores. §. j. & l. non cogendum[f]. & statur eius sententiæ, siue æqua sit, siue iniqua. ij. q. vj. c. à iudicibus. §. quod de arbitris. ff. eo. l. diem

ADDITIONES.

a Compromittitur. ¶ Quõ diuersimodè sumitur nomen arbitri scripsi de off. de leg. ab arbitris. in prin. lib. vj.
b Cogẽdũ. ¶ Aliàs est §. & ĩcipit, idem Iul. & sic allegatur pluries j.
c Col. vi. ¶ Vide quod dixi eo. tit. c. fi. super 3. gl.
d Quosdã. ¶ Ineptè loquentes: cùm arbitriũ sit sententia, vel laudũ ꝯpromissum est cõuentio partiũ: vnde primum transit ad hæredes. ff. eo. q̃uis. secundum non: nisi id fuerit actum. eo. tit. c. vlti. qa multũ sic vsitatur, dicitur arbitriũ arbitrandi potestas. & sic sumitur s. in v. membro.
e In prin. ¶ Et per me post Inno. in c. Quintauallis. de iureiur. in gl. magna. ver. notanda est.
f Cogendum. ¶ Aliàs est sub §. idem Iul. vt s. dixi.

a l.diem.§.stari.nec ab eo appellatur:vt dicam ĩ.§.differt [a].nec ad ar
3 bitriũ boni viri reducitur, secundũ quosdam.† ¶Arbitrator vero est amicabilis cõpositor, nec sumitur super re litigiosa, vel vt cognoscat:sed vt pacificet,& quod certum est,diuidat:vt in societate,quam certum est fuisse cõtractam. Sed eligitur,vt det cuilibet certã suam partẽ,quæ ipsum ex societate contingit:vt ff. pro socio.l.si societatem.ij.§.arbitratorum. & hoc non dicitur arbitri
b um [b].ff.de arbit.l.si de meis. §.recepisse. Nec tenetur iuris ordinẽ obseruare:nec statur eius sententiæ,si sit iniqua, sed reducitur ad
c arbitrium boni viri [c]:vt in præ.l.si societatẽ.§.arbitrorum.extr.de iureiur.Quintauallis.& c.veniẽs.& ff.pro so. vnde si Neruæ.& ff. de oper. li.l. si libertus.ita vt ad superiorem recursus habeatur.ff. eo.l.pe.extr.eo.c.ij.Dixerunt etiam Iacobus de Alb.& B.ꝙ si sentẽtia arbitri sit iniusta,vel iniqua, reuocať superioris auctoritate, sicut & sententia arbitratoris.Nec in hoc est differentia inter eos extr.eo.exposita.& c.j.ij.& iij.licet enim sẽtẽtiæ eius inique stetur:non tamen iniustæ,videlicet contra ius latę,secundum domi
d num meum [d],in Auth.col. viij. in me. litis non fieri sacras iussio. §.& hoc dicim⁹.extr.de confir.vti.vel inuti. vel examinata: vel si lata sit contra aliam sententiam,à qua non extitit appellatum:vt
e in præ.c.exposita [e].extr.de re iud. inter monasterium. & c.seq.C. de transact.si causa.ff.eo.l.si post rem.de hoc ĩ. §.fi.versi.sed nunquid peti. & seq.
4 † ¶Sed quis erit ille bonus vir.cuius arbitrium est sequendum,vt prædixi?Respon.iudex loci.ff.de verb.obligat.
f continuus.§.cùm ita [f].Sed pone,ꝙ cõpromittẽs promisit & iurauit stare mandato arbitri?Respõ.adhuc ad arbitriũ boni viri reducitur, quasi hæc conditio insit, scilicet si æquè fuerit arbitratus:vt in præal.l.si libertus.& in præ.Decre.Quintauallis.& extr. e.c.ij.& iij.& c.cum tempore.in præ.c.veniens.&extr.de electio.
g causam,quæ.de hoc.ĩ.§.finali.ver.item quid si compromissum [g]. Sed quid si fuerit expressum in iuramẽto,quod de iniquo præce
5 pto non quereretur?De hoc ĩ.§.fi.ver.item quid si actũ.† ¶Quid
h si à tẽpore quo cœpi agere [h],vt arbitrium reduceretur ad arbitrium boni viri,lapsus est annus:iedoq; opponitur mihi,quòd non possum vlterius agere:sicut & in appellatione dicitur, vt extr.de app.cum sit.& c.oblatæ.in gl.pars appellata?Dic,ꝙ opponens nõ debet audiri:quia hæc non potest dici appellatio, sed potius attestatio.ff.eo.non distinguemus.§.cùm quidam.& C.eo.l.pe.ver.si
i autẽ.Et præterea alia ratio est in appellatione,& alia hîc [i].
6 † ¶Sed si arbiter ferat iniquam sentẽtiam, nunquid facit litem suã; sicut & iudex.ff.de iud.l.si filiusf.Instit.de ob.quæ ex quasi delict.nasc. in prin.& extr.de re iud.cùm æterni.libr. vj.vbi de hoc. Dic ꝙ sic, C.de pac.si quis in cõscribendo.Sed quæro, in quo facit litem suam?Dico,ꝙ teneť ad interesse:vt in præd. l.si quis in conscribendo.in fi.& in præ.c.cum æterni.arg. cõtrà C.eo. Auth.decernim⁹. vbi dicitur, quòd à solo Deo pœnam expectet: in iudice autem planum est,ꝙ tenetur ad interesse,si quid dolo egit,vt in præmissis concor.Si verò iuris imperitia,inquantum fuerit visum bono viro.Institu.de oblig. quæ ex quasi male.nas.Sed dic idem in arbitro.Nec obst.per Auth.quia locum habet,vbi electus est cum sacramento.
7 † ¶Itẽ arbitrator quis in re propria assumitur,non arbiter:vt dicam ĩ.§.prox. Amicabilis verò compositor sumitur ad componendum inter litigatores,& etiam ad contractus, scilicet ad constituenda pretia venditionum & merces conductionum & huiusmodi,ff.pro so.l.si societatẽ.j.& ij.hoc plenius prosequere secundum Innoc.IIII.vt not. in præ.ca.Quintauallis.vbi etiam
k no.an arbitrator teneatur ordinem iuris seruare [k].Conueniũt autem

ADDITIONES.

a Differt.¶Et ibi ver.item eius sententia.remissionẽ dabo an valeat pactum,quòd appellare possit.

b Arbitriũ.¶Vnde vt scripsi post Inn.in Decr.Quintauallis statim alleg.post prin.notant Io.& Acc.in Auth. vt dif.iu.§. si verò.col. ix.quod dici possit transactio per iura vtrobiq; allegata.et vide ĩ. §.finitur.ver.sed nunquid arbitratus.

c Viri.¶Sciendum ꝙ Mar.de Fa.tractatum,cuius parte careo,composuit de hac materia,dicens,ꝙ Acc.qui hoc tenet in l.in cõpromiss.ff.e.ti.ad id allegat quatuor leges,inter quas est lex,si societatẽ.hic allegata alias videas ibi. Ipse aũt addit aliàs,s.duas ꝗ statim sequũtur.&ff.de leg.j.si sic.& de leg.iij.fideicõmissa.§.ꝗꝗ.et l.si filię. & de admi.tu.l. Titiũ.ij.resp.de re.iur.in personã.§.j.C.de do.pro. si cum ea. Coadiuuat etiã hoc dictum, si certum est, ꝙ à iudicum iniquis sententiis ꝑ appellationes releuamur: & à sẽtẽtiis ꝑfecti ꝑtorio ꝑ supplicationem iura omitto:ergo & à sẽtẽtiis taliũ arbitrorũ,si inique sunt,releuari debem⁹. Arbitri eñ seruare debẽt ordinẽ iuris,& arbitratores iustitiã. Vitiatur aũt illorũ sentẽtię,si non seruant ordinẽ.ff.eo.tit.l.diem. §.pe.& l.si feriatis. Sic & istæ reuocandæ sunt,si non seruarũt iustitiam,per iura præal.& meritò,quia vnus petit malefactũ reformari,& alter petit præseruari. Quis ille monoculus,qui non videret,qđ ex his est iusti⁹: allegatur C.cum vtri.iud.l.iij. Item quomodo nõ releuabor à deceptione mihi facta per putatiuum amicũ, cum etiam releuer à deceptione mihi facta ꝑ meipsum.ff.de verb. oblig. si quis cùm aliter. Nititur demùm probare ꝯrium: quia si iniquæ sententiæ arbitri statuř,vt dictũ est ŝ.ver.prox.fortius id ĩ arbitratore,q latiores habuit habenas à partib.ff.de ꝓcu.mãdato. & l. ꝓcurator.cui libera. Et in hoc multũ instat, addẽs, ꝙ stare sentẽtiæ, est lites dirimere. C.de transf.l.fratris.Et si dicas,vt ꝓximè dixi,ꝙ hæc sit trãsactio,ꝯ stat ꝙ ab illa ñ receditur,ẽt si transigẽs sit deceptus in quadruplũ. ff.ad treb.l. Lucius.§.fin. Ad quam validandam sufficit timor litis. C.quod met.cau.l.ij.vlterioribus careo. Ad primum respondeat lex,presbyteri.C.de epis.& cle.canon.v.qu.vlt. Ad secundum fateor,fauorabile fore,lites dirimere.Sed huic respõdeat Decr. nuper,ante fi.de dona.inter vir.& vxo.Ad tertiũ, licet cõpromissũ possit largè dici transactio, in quo partes sic cõcordant: laudũ tñ ex cõpromisso secutũ non habet specificè cõsensum partiũ,sicut transactio:& ideo non mirũ si reformari potest,& ab illo recedi.

d Meũ.¶Omnino vide quod dixi post eum.& Gof.e.tit. c.ij. super fi.vlt.gl.hoc etiam dixit Host.in Sum.eo.tit.§.pen.ver.pen. Adde Bal.cons.477.4.li.& quæ habentur per Legistas.in c.qui Romæ. §.duo fratres.de verb. oblig.

e Exposita.¶Est sciendũ,ꝙ quæstio illius capituli exposita, nostris tẽporibus reuocata,dedit materiã certis doctoribus, qui cõsultores vel aduocati causæ fuerũt disputandi.Federicus enim de Schalis doctor legum,in quæstione,quæ incipit,imperator Henricus: dicit,quod post rationem factam episcopo Feltren. per sententiam legati, post tempora cõmune Teruisinũ illud castrũ occupauit,vt hæres Azolini de Romano,cui erat datum ĩ feudũ:& illud posteà possederat xxx.annis,& vltra:& renouata lite factũ fuit cõpromissum. Hoc ipse disputauit, & terminauit cõpromissum nõ valuisse: quia super re iudicata, vel finita trãsigi vel compromitti nõ potuit,per iura hîc allegata. Ad idem ff.de condi.inde.eleganter.§.j.C.de transac. fratris tui. & l. causas.Item à re iudicata,quæ certa est.recedi non potest per contrariam sententiã. C. qñ prouo.nõ est ne.l.j.ergo nec ꝯ compromissum,vel laudũ, quod similitudinẽ habet ad iudicia.ff.e.l.i.& l.si de meis.§.recepisse.Itẽ ꝓut dicit ipsa l.j.& l.quamuis.e.tit.compromissa pertinẽt ad lites finiendas:non ergo ad finitas.Itẽ administratores transigere nõ possunt,& sic nec ꝯpromittere,qñ iura locorũ,vel ꝑsonarũ quas administrãt,sunt clara & aperta: & sic hic erat ergo eṗs compromittere non potuit.C.de transl. præses.ff.de iureiur. tutor.& l.iusiurandũ.§.j.& ij.ff.de fur.interdũ.§.pe.ext.de transf.contingit.¶Sed Iac.de Are.dilatauit q.ꝗ incipit. Apostolicę sedis legatus. dicẽs ꝙ ꝯpromissum fuerat in duos,ea lege,ꝙ si discordarẽt, Titius daret tertiũ:qui dedit quẽdam monachũ, qui cũ vno arbitrorũ pronũciauit: quærebat primò an sentẽtia præcedẽs legati impediuerit compromissum.De aliis articulis alibi dicetur,s. de secũdo ĩ. §.fi. ver.sed ei qđ dixi.De tertio,eo.§.versi.sed qđ de simplici. Quartũ hodie expeditũ,vbi ponatur cõpromissum tenere ꝑ Dec. ij.e.tit. li.vj.Soluẽdo tenuit,cõpromissum voluisse:subtilizãdo sic.Facta episcopo ꝑ Teruisinos restitutione,euanuit actio in factũ,quę ꝯ eos in sentẽtia ipi ꝯpetebat.Quod ꝯpeteret, inducit l.actor.C.de reb.credi.et ff.de iureiu.nã postea.§.fi.Quod euanuerit, ĩducit:qa solutiõe ei⁹ qđ debeť,&c.insti.q.mo.tolliť ob.in prin.est aũt sibi ꝗsita rei vẽdicatio:vł publiciana, habita distinctiõe,cõe eẽt vł nõ eẽt dñs.Cõcludit ergo,nouationẽ sentẽtię eẽ factã,prima ĩ factũ trãsfusa in secũdã.ff.de noua.l.ij.Sicut ergo facta nouatione ꝑ stipulationẽ.posset trãsigi & cõpromitti:ita & hîc cũ nõ ex sñia,sed ex rei vẽdicatiõe agi oporteat.ff.de pig.si fund⁹.§.creditor.ĩducit ad ꝑdicta,ꝓbãda,l.si cã cognita.C.đ trãs maximè aũt fm eũ qa hîc allegabať noua cã apprehẽsionis, & ꝑscriptio post illã, de qua cũ sup̃uenerit,ñ ꝑt dici iudicatũ.Itẽ in facto allegabať,sñiã legati fuisse nullã,de qb⁹ cũ posset eẽ iudiciũ,vt ĩ ꝑ.§.creditor. & de exce. rei iu.ff.l.si à te. §.i.ergo & ꝯpromissũ ĩ arbitros,q & iudices sunt ij.q.vj.à iudicib.& §.se.Adde,ꝙ licet regłr nõ valeat sñia ꝯ sñiã,tñ qñ post sñiã oriť aliqđ dubiũ ꝑt ꝯpromitti,& sñia scđa valet:vt ꝯ suluit Bal.ꝯs.cxcix.j.li.Itẽ ẽt ꝑt ꝯpromitti,qñ ĩ ꝯpromisso est renũtiatũ sñiæ,q trã siuit ĩ rẽ iudicatã: vt voluit Bal ĩ l.iuris gentiũ.§.si paciscar.ff.de pac.& nouis.ponũt in l.si diuersa. C.de transf.voluit Ro.cons.369.Alex.cons.22.j.lib.Ange.cons.198.

f Cùm ita.¶Idem not.in præ.§.arbitrorum.

g Cõpromissum. ¶ Vide quod ibi dicam post Dyn. adde quod ibi etiam dicam.

h Agere.¶Intra quod tempus debeant idcipere,vide ĩ.§.fi.ver.sed intra quod.

i Alia hîc.¶ Vide qđ dixi ŝ.ti.j.§.restat.ad fi.vers.sed nũquid. Adde Old.cons.clvi.& Ang.cons.314.Alex. cons.xcv.lib.ij.

k Seruare. ¶Clarius dixisset, ꝙ arbitrator nõ tenetur,&c.& ibi vide in gl.magna.versi.& sciendũ.& ver. quid si compromissum.et sequentibus.

tem arbitrium & arbitratus: quia nõ egrediũtur personas eorum, in quos compromissum est: nec alter potest pronunciare, nec alij delegare. ff. eo. l. in cõpromissis. & ff. de verb. obli. si quis arbitratu,

¶Arbiter quis possit esse.

SUMMARIUM.

1 *Mulier prohibetur esse arrbiter.*
2 *Seruus & liber simul prohibentur esse arbitri.*
3 *Mutus, surdus, furiosus & pupillus sine tutore, non possunt cogi arbitrium suscipere.*
4 *Confirmari non dicitur ex pòst facto, quod ab initio non tenet.*
5 *Laicus potest in re spirituali auctoritate iudicis delegati esse arbiter. Excommunicatus non potest esse arbiter.*
6 *Compromitti an possit in ordinarium de re, in qua est iudex.*
7 *Filiusfa. etiam de re patris, & in causa ciuili potest esse arbiter.*
8 *Compromitti an possit in venditorem rei, de qua litigatur.*

2. §. Potest esse arbiter omnis qui non prohibetur. Viso ergo qui prohibentur: per consequens videtur qui esse possunt. Nam viso vno cõtrariorum, noscitur & reliquum. lxxxviij. di. eiiciens. ff. de his qui sui vel al. iur. sunt. l. j. & Inst. eo. ti. in prin.[a] †¶Prohibetur ergo mulier esse arbiter. ff. eo.
1 cũ lege. C. eo. l. fi. xxxiij. q. v. mulierẽ. nisi sit talis, quæ habeat potestatem iudicãdi. viij. q. j. vereor. & nisi terræ cõsuetudo aliud teneat, vel personæ excellentia aliud inducat. extr. eod. dilecti. xij. q. ij. cùm deuotissimam. amicabiliter tamen posset cõponere pro bono & æquo, sed nõ de iure: vt in præ. c. dilecti. cõtrà. ff. de verbor. obliga. illa verba arbitratu[b]. Quid si compromittentes in mulierem, iurant nõ contrauenire? Dicunt quidam[c] nõ valere compro
2 missum: vt no. C. de legi. & consti. nõ dubiũ. in fi. †¶Item seruus & liber simul prohibentur esse arbitri: ff. l. eo. l. Pedius[d]. sed si seruus fiat arbiter, & liber fact⁹ pronunciat. valet ex nouo consensu ff. eo. sed & si in seruum[e]. Arbitrator autem esse potest de æquitate, secundum quosdam[f]: alij contrà: vt ibi, & in præall. l. illa verba[g]. Sed quid si cõpromittatur in duos liberos, & vnũ seruum: nunquid pœna cõmittetur, si sententiæ eorum non stetur? videtur quòd sic: vt in præ. l. Pedius. in fi. quia quod fit à maiori parte, ad vniuersos refertur. ff. de re iu. refertur. §. fi. extr. de elec. cùm in ter canonicos. in prin. extr. de his quæ fi. à ma. par. ca. c. j. ff. ad municip. l. quod maior. & l. seq. arg. contrà. quia præmissa locum habent, quãdo omnes tales sunt, qui poterant pronunciare: quod nõ est hic, vt in præd. l. Pedius. in fin. & præterea vtile vitiatur per inutile: vt in ead. l. §. in seruum, & l. sed & si in seruum. & extra de elect. Massana. arg. tamen contrà, eo. tit. illa[h]. †¶Item prohibet̃
3 mutus, surdus, furiosus, pupillus sine tutore[i]. ff. eod. l. sed & si in seruum. §. j. & l. diem. §. coràm. iij. q. vij. infamis. §. tria. Hi enim nõ coguntur arbitrium suscipere: quia nec tenet compromissum, vt
4 puto. ff. eo. l. non distinguemus. §. summa, †¶Item minor xx. an. ff. eo. l. cùm lege. extra. de off. deleg. cùm vicesimum. ff. de mu. & ho. l. ad rempublicam. Quid si pendente compromisso factus est maior? videtur quòd nõ cogetur pronunciare: quia quod ab initio non tenet, ex pòst facto non confirmatur. ff. de act. & obli. l. obligationum ferè. §. placet. arg. extr. de ele. dudum. j. & c. auditis. arg. cõtrà. C. si ma. fa. ra. ha. l. fin. extr. de renunc. post translationẽ. §. item si quis. Nam maior factus cõsentire videtur: & ex quo cõsentit, contrahere videtur: & in iudiciis seu cõpromissis quasi cõtrahitur. ff. de pecu, l. iij. §. idem scribit. vnde videtur cogendus. Primum verius est, nisi de nouo in eũ cõprom ttat̃. ff. eo. l. sed & si in seruũ. resp. j.[k] Itẽ prohibetur laicus esse arbiter in spiritualibus. extr. eo. contingit. in fin. extr. de iud. c. ij. sed simul cum cleri
co esse potest[l]. extr. eo. per tuas. †¶Item etiam laicus potest esse
5 arbirer in re spirituali, auctoritate iudicis delegati, secundum papam[m], prout not. & proba. in præ. c. per tuas. in fin. & argument. xxxij. dist. præter. §. verum. Sed nec ordinarij, nec delegati auctoritate potest fieri, quòd clericus habeat laicũ in iudicem ordinarium. Item excommunicatus non potest esse arbiter: quod dic vt j̃. eod. §. differt. ver. item secundum eum. In iudicem autem delegatum potest compromitti. extr. de præben. nisi. extr. de præsum.
6 literas extr. eo. cùm olim. †¶Sed nunquid in ordinariũ, de re in qua est iudex? non videtur. iij. q. vij. infamis. §. tria. in l. si quis verò iudex. ff. eo. sed & si in seruum. §. si quis. Dic secundũ canones quòd potest esse: extr. eod. cùm tempore. extr. de elect. cum causam. & de iureiur. veniens. & etiam secũdum leges potest esse arbitrator. in Authen. vt differ. iudi. §. si verò contingit. C. de iudic. l. apertissimi. & Aut. ibi posita. argum. contrà, ff. de tuto. & cura. l. prætor.[n] †¶Item potest esse arbiter liber homo, filiusfamiliàs
7 etiam de re patris in causa ciuili: cum etiam possit esse iudex. Item ingenuus, libertinus, & infamis[o]. ff. eo. sed & si filius. & duabus legibus seq. iij. q. vij. d. §. tria. in princ. & l. cognitiones. Itẽ nullus in re sua, siue in totũ, siue in partem arbiter fit. ff. eo. l. pe. ff. de iudi. si alter. alias incipit, Iulian⁹. & C. e. ne qs in sua cau. per totũ. C. mãd. in re mandata[p]. Sed arbitrator fic, etiam in propria offensa p: dum tamen iustè arbitretur[q]: aliàs enim itur ad arbitrium boni viri, ff. loca. l. in lege. j. respon. ff. de contrah. empt. hæc venditio. ff. de iureiurand. l. Labeo. §. quæstiones. & ff. mand. l. in re mandata. & ff. de oper.

ADDITIONES.

a In prin. ¶Sed quid valet hoc scire, cũ voluntate aditus ñ reprobetur? Vide j̃. §. sequitur in prin. valet ẽt ante cõpromissum, ne inutiliter laboretur.

b Arbitratu. ¶Sequitur Titij. fœminas significant, & nõ cadunt in seruũ, sed ñ est facienda æquatio inter fœminã & seruũ: qđ collige ex notatis in præ. Decr. dilecti. in iij. gl. & his q̃ super ea dixi de sepul. c. fi, lib. vj. in vlt. gl. Et hoc patet etiã in testamẽto, testimonio, & tutela filij, q̃ cadunt in fœminã, nõ in seruum. De primo et scđo de test. indicante. de sepul. de vxore. ff. de test. si filius, & l. se. §. mulier. & §. seruus. extr. de testi. qm̃. C. de testi. qm̃ liberi, De tertio patet in præ. gl. & de appe. ex parte secunda. Ad so. vide ẽt qđ sequitur j̃. ver. ii. Adde quod Abb. in c. dilecti, dicit ꝙ Papa potest mulieri delegare spiritualem causam inter clericos, per text. in c. Mennam. alleg. in gl, dilecti. cap. dilecti.

c Quidam, ¶Alb, Gal. eo. ti. versi. sed quid si partes. Adde Abb. in d. c. dilecti.

d Pedius, Si tñ in solidum dati sunt liber pronunciare cogitur: vt in l. ibi se. quæ incipit, sed si ita,

e Seruum. ¶Vide quod hîc sequitur in ver. quid si pendente,

f Quosdam. ¶Vber. vbi s̃.

g Verba. ¶Vide qđ circa hoc. & circa id, qđ præmissum est de fœmina, dixi, in solutione quæstionis, quam posui super regula dolo facis. de re, iu. lib. vi,

h Illa. ¶Solue vt no. in regula, vtile, de re. iur, lib, vj. Adde de huius versiculi dicto videndus Bald, consil. 449. 4. libr. incip. proponitur, quod in quodam compromisso,

i Tutore. ¶Ineptè hoc posuit, cùm tractemus, an ĩ eũ possit ꝯpromitti. & ꝯstet ꝙ habeat, vel non habeat tutorem: cùm nec in minorem xx. anno. vt sequitur, Procederet aũt id, cùm quæritur, an possit cõpromittere: vt in §. corã. e, tit. si pupillus. de quo j̃. §. ꝓxi. ver. sed quid de minore.

k Respon. j. ¶Aduerte, quia s̃. ver. item seruus dixit ꝯrium, per eãdem legẽ: nisi exponas ibi, ex nouo ꝯsensu, id est, ex nouo ꝯpromisso, vt hîc, & sic ẽt illud ponit Host, in Sum, eo. ti. post prin. Sed in hoc nulllum dubium gl. ibi, videtur intelligere, ꝙ fingatur nouum ꝯpromissum. ex quo partes ꝓcessum cõcesserunt. Ego darẽ alium intellectum illi legi, s. ꝙ qui compromissi tempore erat seruus, sed tempore quo recepit, vel acceptauit, erat liber, partib. ꝯsentientib⁹, sine nouo ꝯpromisso ꝓcedat: facit. ff. de legatis, 3. l. 1. §. i. & tunc facit ꝯ no. de præb. dilectus. ij. in gl. ij Sed delegata iurisdictio ñ sic pendet à partibus, sicut compromissoria. vt ext. de of. deleg. significantibus.

l Pŏt. ¶Sup. de auctoritate superioris, q̃ erat iudex cãæ vt ibi. Adde & nota: qa alibi fortè nõ reperies, ꝙ de re spirituali p̃t quis laicus solus vt arbitrator cognoscere, licet non vt arbiter, ꝓut ꝯsuluit Roffr. consilio clxxiii. incipiente, pro decisione. qui alleg. etiã ita tenuisse in suis consiliis Pet. de Anch. cõsilio quod incipit, istã quæstionẽ facit dubiã. c. cũ contingit. non allegat, ex quo numero ego habeo xcvij.

m Papam. ¶Cuius dictum intellige simul cum clerico: vt s̃. proxi. dictum est.

n Prætor. ¶Dupliciter legit̃, vt ibi no. & neutra lectura obstat, siue dicatur, ꝙ non possit prætor se facere arbitrũ, siue quòd non possit se facere tutorem, dato quòd de hoc compromittatur. Adde, fm Abb. in c. cum tempore. extr. eod. quod etiam videtur dicẽdũ ꝙ de iure ciuili ordinarius possit esse arbiter, cùm illo iure sit dubium, & de iure canonico sit decisum.

o Infamis. ¶Qui tamẽ non pŏt esse arbiter iuris: vt no. j̃. de recus. § fi. ver. sed nunquid possunt,

p Offensa, Vt no. j̃. præalleg. l. pe. & fuit quæstio Pilei xliii, qui idem tenuit. & de hoc C. de do. promiss. l. si cum ea, & patet in Decret. Quintauallis. de iureiuran.

q Arbitretur. ¶Vnde dicit Guil de Suz. in l. nõ distinguemus, quòd nõ posset interdicere certũ locũ: cùm illa pœna sit corporalis. ff. de pœn. l. fi. & de in integr. restit. l. fin. & id non pertinet ad priuatum, sed ad p̃sidẽ, vel eo maiorẽ. ff. de offi. præsi. illicitas. §. antepe. nisi in compromisso id dictum esset. ea. l. §. ex officio. Adde an qs possit esse arbitrator in ꝓpria offensa, Bal. in c. inter pares, de lege Corradi. & refert, qđ Iac. de Aret. disputauit hãc q. & vide ẽt An. in l. si sit. de leg, j. an qs possit se committere gratiæ & misericordiæ alterius,

de oper.lib.l.si libertus.& in concor.quæ sunt s.§. prox.ver.arbitrator verò.¶Sed nunquid abbas potest esse arbiter in rebus mo
8 nasterii?De hoc dicam j.§.fin. versic.sed nunquid abbas.†¶Sed nunquid in venditorem rei,de qua litigatur, potest compromitti de ea.argum.quòd non.ff.eo.l.pen.ff.quando appell.sit.l.j.§.in propria.ii.qu.vi.c.biduum.§.palàm. Videtur tamen contrà,ff.de euict.l.si dictum.§.si sententia.Cessant enim hic rationes legis.ff. de arbit..l.pe.& quia fortè periculum huius causæ nõ spectat ad eum,cùm non per iudicem, sed per arbitrum tunc euincatur: vt
a in præall.l.si dictum.§. si compromisero a. Sed pone, quòd compromissum est in eum, & ipse tulit sententiã contra emptorem: nunquid emptor habet actionem de euictione amodò contrà eum:argumẽ.quòd sic:quia facto ipsius emptor rem perdidit.C. de asser.tol.l.fi.sub iudice lis est.Sed coram quo cognoscetur de hoc, quòd obiicitur, scilicet quare non potest esse arbiter? Dic
b quòd coram superiore b, si ipse non habet iurisdictionem. ff. de iudic.si quis ex aliena.Sed nunquid præmissæ exceptiones de seruitute,de sexu,& huiusmodi cessabunt,si sit electus ad certum tẽ
c pus c arbiter?Et videtur quòd sic d:argu.ff.de iudi.l.j. in fi.& l.ij.&
d de arbi.Pomponius e.in fi.vel dic contrà,& imputent sibi,qui sic
e legerunt f.Quid si sit actũ,vt nulla exceptio opponatur?Dic vt j.
f in tit.de conclu.& re. Vtrùm autem in regularem promitti pos-
g sit,dicam j.§.fi.versi.sed quæro diligenter.& seq.g.

ADDITIONES.

a Cõpromisero.¶Subdit Vber.vbi s.qđ nõ est multum laudabile, quòd ipse pronunciet.
b Superiore.¶Dicit Vber.vbi s. ad quẽ spectaret arbitri cõpulsio.
c Tempus.¶Vbi s.dicebat,& melius,breue tempus.
d Quòd sic.¶Quasi res sit tẽpore peritura: & sic non sit in talibus insistendum.
e Pomponius.¶Aliàs incipit,si de meis.& sic allegatur s.§.j.
f Elegerunt.¶Si pp examen exceptionum non potest intra tẽpus causa diffiniri:hoc dico,quia & contrarius intellectus inde possit haberi.
g Et seq.¶De milite & clerico disputauit Fran. Acc. in q̃stione sua mihi 30.all.iij.q̃ incipit,duo cõsortes.ꝗ quisq; ipsorũ poterat esse arbiter,et forti⁹ arbitrator.alleg.de milite.ff.e.l.iij.§.fi.C.de iud. l.certi.in Auth.de defen.ciui.§.j.ibi nobiliorib.&c. Nõ obst.C.de ꝓcur.l.militẽ.& l.neq; fœmina.ff.e.fili⁹. §.veterani.C.de præpo. sac.scri.l.hac parte.lib.xij.de prin.agen.in rebus.l.j.e.lib.q̃ loquũtur de vilibus officiis.de clerico alleg. ff.e.non distinguemus.§.sacerdotio.C.de epis.audi.si qui ex consensu.& l.seq.ff.de verb.sig. l.illa verba.C.de his qui ad eccl.con.l.præsenti.§.pen.& vlt.Non obstat in Auth.de sanct.episc. §.alium.quia de officio ꝓcuratoris loquitur, qđ est vile officiũ. Arbitrari autẽ competit hominibus maximæ dignitatis:vt in præ.l.iij.§.fi.ff.e.tit. & est officium pium ad ꝯcordias & paces reducẽdas, ad q̃ clerici præcipuè tenentur. C.de epis.& cle.si quis in hoc.& de sum.tri.epistola,inter claras.ĩ prin.& in fi.& iura nostra.vide j.§.vlt.cha.vlt.ver.in episcopo.

¶ Compromitti super quibus,& à quibus possit.

SVMMARIVM.

1 *Compromitti de criminali causa an possit.*
Compromitti an possit in causa restit.in integ.
2 *Compromitti an possit de sententia excommunicationis,vel alio iure spirituali, vel in quo periculum animæ vertitur.*
3 *Compromissum super alimentis factum,an valeat.*
Compromitti potest de omnibus,quæ expressè non prohibentur.
4 *Seruus non potest compromittere,nisi se gerat pro libero.*
5 *Mater si dicat se præferẽdam tutoribus datis in testamento mariti sui, cùm illud sit imperfectum,an potest de hoc compromitti.*
6 *Exemptus non potest super rebus exemptis compromittere in præiudicium eximentis.*
7 *Religiosus non habens administrationem sine licentia superioris, non potest compromittere.*
8 *Compromitti non potest cum excommunicato.*

3.§.Restat videre super quibus, & à quib⁹ potest cõpromitti:& quidem de omni causa ciuili.extr.eo.
1 c.j.non autem de criminali publica† vel priuata,nec de liberalia,
a vel matrimoniali. extr.de in integr.restit.causa.de transact.c.fi.ff. de arbitr.non distinguemus.§.si per errorem.& §.de liberali. ext. eod. cùm tempore de iureiur.tua nos. Sed si de crimine ciuiliter
b agatur b,potest ff.de his qui not.infa. l.quid ergo. §. ex compromisso arg. contrà,quòd de crimine cõpromittatur.extr.de ꝑsum.
c literas c.Item contrà,quòd de causa status compromittatur.C.de
d reb.credi.l.cum proponas d.Quid de famoso delicto, aliàs criminè?Dic quòd non potest compromitti super eo:vt no.in pre.§.si
1 per errorem. †¶Item de causa restitutionis in integrum cõpromitti nõ valet.extr.de resti.in integ.causa.incidenter tamen arbiter de ea cognoscit.C.de iudi.quoties.& de ordi.iudic.l.j.extr.qui fil.sint legi.lator Sed nunquid arbiter incidẽter potest dare restitutionem.Azo not.in Sum.eod.tit.§.potest. quòd sic: & proba-
e tur.extr.eod.ca.pen.e Alij tamen dicunt contrà,vt C.vbi & apud
f quos.l.fi. in fi. f Item de matrimonio spirituali compromittitur. ext.e.ex parte.ext.de ele.cùm inter canonicos.& c.quia propter. Item quid de causa conuersionis & monachationis? De hoc no.
2 in §.de liberali.†¶Item de sententia excõmunicationis,vel alio iure spirituali, vel etiam alio, in quo periculum animæ vertitur? Non videtur,ꝗ possit in aliquem tanquam in arbitrum cõmpromitti:ne pateat via ingressui ad spiritualia vitioso,& ne metu pœnæ pareatur iniustæ sententiæ,vel iustus etiam condemnetur.extr.de sent.excom.cum medicinalis.xi.q.iii.episcopus. §.si ergo.&
g cap.audi.§.cum ergo.& c. nemo. secundum dominum meum g. Potest tamen de talibus in iudicem compromitti, tanquam in amicabilem arbitratorem,& non in alium:vt quantum ad spũale
h de iure pronunciet,à quo ad expensas&alias arbitretur h.Item de publica,vel populari actione non potest compromitti.ff.eod.tit.
3 l.non distinguemus.§. Iulianus.& §. de liberali. †¶Sed nunquid
i compromissum super alimentis i factum valeat? Videtur quòd
k sic:k nam de omnibus,quæ expresŝè non prohibẽtur,potest cõpromitti vt in eod.§.& §.seq.& ff.ex qui.cau.ma.necnon.§.ij.Dicũt quidam hic contrà, cùm quædm maiores desiderent iudices: vt in præ.§.de liberali.& ff.de transact.cum hi.in prin. Alii Dicũt quòd si cõpromittatur in aliquem,vt cognoscat tanquam iudex valet:& perinde est,ac si facta esset transactio iudicis auctoritate,
l aliàs non.C.de transact.l.de alimentis. primũ verius l. ¶Quid de præbendis clericorum? Dic quod bene potest compromitti de
4 eis:vt j.versi.sed nunquid clericus. †¶Seruus autem non potest compromittere,nisi se gerat pro libero,sed filiusfa.sic:ff.de pecu. licet.§.si seruus.cum seq.& §.si filius.C.de iudi.seruus.ff.eod.non distinguemus.§.si seruus.Nec furiosus, nec prodigus. ff.e.l.diem.
m §.pen.¶Sed nunquid m de minore?Respon.pupillus sine auctoritate tutoris compromittens , non obligatur ciuiliter, naturaliter sic:fideiussor tamen efficaciter tenetur. ff. eod. si pupillus.& l. iii.in

ADDITIONES.

a Liberali.¶Hominis nõ sic de libertate ecclesiæ.Rationẽ diuersitatis scripsi in Decret.causa.super ver.liberali.
b Agatur.¶Dixit Gui.de Suza.in l.non distinguemus.§.Iul.super j. gl.quòd de omni crimine,de quo licet transigere,de quib⁹.C.de transac.l.transigere.pt compromitti:quia si possum trãsigere,fortius in arbitrum cõpromittere.Item de crimine,quod ꝯ te commisi,possum iurare stare mãdato tuo.de hoc s.§.proxi.ver.itẽ pt. & sic de crimine compromittũtur, sed illud in arbitratore, vt ibi. Adde,quod Bar.hoc sequitur in d.§.Iulianus.& Ro.consi.xcv.
c Literas.¶Soluitur in præ.Decre.causa.in fi.vlt.gl.
d Proponas.¶Ibi tripliciter soluitur.
e c.pen.¶Scilicet de resti.in integ.
f In fin.¶Hoc placet Inn.& quale sit tunc remedium, scripsi post eum in præ.Dec.pe.super gl.pen.vbi omnino videas ipsius dictũ & Gof.Adde,quod dictum Innoc.impugnat Abb.in c.causa.rest. extr.de resti.in inte.& ibi dicit esse text. cui sine difficultate ñ põt responderi.et quod d.l.fi. loquitur,cu principaliter petitur, ñ aũt secundariò.Causa etiã matrimonialis incidenter cognosci,ñ potest:vt consuluit Rom.cons.ccxcix.
g Meum.¶In sum.§.de qua re.
h Arbitretur.¶De præben.nisi essent.
i Alimentis.¶Sup.futuris,& in vltima volũtate relictis,vt probãt iura sequentia:per quæ patet de præteritis,vel aliter debitis trãsigi posse sine prætore.& vide j.qui fil.sint leg. versi.sed quæritur, vtrum.
k Quòd sic.¶Secundum Alb.Gal.
l Verius.¶Fortè intendit de prima opin.nõ de prima allegatione: quia tunc dixisset,hoc veri⁹.imò ꝑ præ.l.cũ hi.§ vult igitur.oĩno videtur non valere cõpromissum,etiam factum auctoritate prætoris:cùm requiratur ipsius requisitio circa cãm,modum & personas:vt ibi,sine quibus non sufficeret ipsius prætoris auctoritas. Adde tu,notabiliter,ꝗ stãte statuto,quòd valeat cõtractus minoris cũ iuramẽto:ꝗ si minor transigat,vel renunciet alimẽtis cũ iuramento,valet quod per ipsum factũ est. Ita voluit Pet.de Anch. consi.376.
m Minore.¶De filiofa.vide j.de actore.§.fi.ver.sed an filio.

a iij. in prin.[a] In iudicio verò etiam dato fideiussore, non potest esse sine tutoris auctoritate. ff. eod. l. diem. §. coram. vbi de hoc, C. si aduer. rem iud. cum minores. C. de auct. præ. clarū. ff. de re iudi. acta. §. fi. nisi in momentanea possessione. C. qui leg. perso. ha. stā. in iud. l. fin. Et nisi in casibus, in quibus minor censeretur maior: quos dic, vt extr. de restit. spol. ex parte. & xv. q. iij. certis. & melius ĵ. de actore in prin. Idem in adultis, scilicet, in minore xxv. ann. curatorem habente. C. de in integr. resti. mi. si curatorem. Si verò curatore caret, tūc non potest in iudicio esse: vt in præ. c. clarum. tamē dicunt quidam quod potest compromittere, & tenet argu. præd. l. si pupillus. & l. iij. in prin. & in hoc differt à iudicio arbitrium: vt in præ. l. si curatorem. & iunge hic quod est ĵ. versi. item si sit filius. Alij dicunt quòd non potest compromittere: & si compromiserit simpliciter, expectabitur donec pater consentiat, vel curatorem habeat. C. q leg. per. ha. stan. in iu. l. ij. & C. si aduer. rem iud. l. cùm & nos. nec etiam tenet cōpromissum. arg. x. dist. vides. ff. eo. l. Pedius. & l. seq. & hoc videtur tutius. †¶ Quid si mater dicit se præferendam tutoribus datis in testamento mariti sui, cùm illud sit imperfectum: nunquid potest de hoc compromitti? non videtur, quia tutoris datio est mixti imperij: & de huiusmodi cōpromitti non potest, nec de populari actione, vt suprà. Et actio suspecti popularis est, multò magis si postulatione, confirmetur. argument. contrà: quia hoc non est prohibitum: & lex videtur dicere, quòd potest. C. de rebus creditis. l. cùm proponas. Sed illud est verum, si mater postulet. nec confirmetur: quia ipsa debet præferri: secus si petat eum tanquam suspectum remoueri secundum Vber. †¶ Item exemptus non potest super rebus exemptis compromittere in præiudicium eximentis. ext. eodem cùm tempore. vigesimaquinta. quæstione ij. postea verò quàm. Sed nunquid vasallus cum alio contendens super re feudali compromittere potest? Respon. sic, quo ad suum, non domini, præiudicium. argument. prædict. Decre. cùm tempore. & extrà. quod met. causa, cùm dilectus. de confirmati. vtil. vel inutil. cum dilecta. §. quia verò. extrà de donation. inter dilectos. in fine. Posset tamen dominus hoc prohibere. ff. si quis ius dic. non obtempera. l. vnica. & in libr. feud. capitulo. lex Conradi. post titul. testes sunt vocandi ad nouam inuestituram, secundum dominum meum[b]. †¶ Sed nunquid clericus, maximè religiosus, potest compromittere? Dico, quòd religiosus non habens administrationem, sine licentia superioris non potest compromittere, argument. extrà. de sta. mon. cùm ad monasterium. & cap. monachi. xij. quæstio. j. non dicatis. xvj. quæstio. j. placuit. Item nec habens administrationem, nec etiam clericus secularis potest compromittere, quo ad perpetuum præiudicium ecclesiæ, cui præest. extr. de deci. ex multiplici. ext. e. c. iij. & c. cùm tempore. & c. per tuas. prope fi. ibi, q iuramento, &c. quatenus autem tangit suum propriū factum, potest. Vnde si ageretur super possessionib. suis, vel super ecclesia tanquam super beneficio, potest compromitti eo modo, quo licitè fieri potest. extr. de transact. super eo. extra. de præben. nisi. de off. deleg. si quando. j. q. j. gratia. extr. eo. c. j. & ij. & c. dilecti. & c. innotuit. & c. seq. Itē mulier non potest alieno nomine cōpromittere. ff. eo. non distinguemus. §. si mulier. Item si sit filiusfa. is, cum quo compromisisti de tali causa, quæ patrem tangit, & in qua eius consensus requiritur, potest dissentire quousq; pater consenserit, sicut & in iudicio seruatur. ff. eo. l. j. C. de iud. rem non nouam. C. de bo. quæ lib. l. fi. §. j.[c] †¶ Item cum excommunicato non potest compromitti, propter periculū communionis. extr. de excep. dilecti. xxiiij. q. j. audiuimus. extr. de sen. excō. solet. lib. vj. & de iud. c. intelleximus. iiij. q. j. c. j. non enim aliquid coram arbitro poterit petere, vt ibi, & sic expirabit[d].

Margin: 5 (at "ff. eo. l. Pedius"), 6 (at "dum Vber."), b (at "candi ad nouam"), 7 (at "† ¶ Sed nunquid"), c (at "non nouam"), 8 (at "cato non potest"), d (at "arbitro poterit").

ADDITIONES.

a In prin. ¶ Vt vtrobiq; non procedit, quod de fideiussoris obligatione dicitur cū pupillus est talis, qui naturaliter obligat. accedit enim fideiussoris obligatio ciuilis tantū: de naturali tantū, Inst. de fideiu. in prin. Adde, an statutum de compromissis liget minores. Bald. consi. 390. lib. ii. cōcludit, quòd sic. Bal. consi. lxvij. incip. Statutum de cōpromissis. & quid de iure communi, vide Bal. consi. 390. ii. lib.

b Meū. ¶ De hoc remissionē ipsius ad summam scripsi Decr. cū tēpore. in fi. vlt. gl. Adde, quòd vasallus non possit compromittere sine dicta licentia. Bald. consilio 322. j. lib. et ver. ij. Adde Abb. consil. xxxiij. ij. lib. vbi de clerico. de prælato no. vide Alexand. consil. xxxij. ij. lib.

c §. j. ¶ Vbi de hoc. Secus ergo si patrem non contingat. de iud. cap. vlt. in fi. lib. vj.

d Expirabit. ¶ Per hunc finem videtur ꝙ de actore intellexit. & idē Vber. vbi s̄. & sic ēt loquitur iij. gloss. circa med. Decre. in mo nāste. de re iu. Durū eīn videtur, ꝙ reo excōicato compromitti nō possit. obstat tamen periculum communionis. de quo s̄. Item ab surdū, qđ ex voluntario actu excommunicati detur alicui iurisdictio solum partibus attributa. Qua ratione dico, ꝙ reus exōicat⁹ voluntariè, ñ eligit arbitros. omni autem casu, quo de necessitate eliguntur, quos vide de off. deleg. ab arbitris. in tex. & in gl. lib. vj. illos eligere poterit: aliàs si ibi esset fauor, id nō posset, ꝯ Decr. intelleximus. de iud. Ad prædicta facit qđ de ꝯueniētia iudicū scripsi, de rescri. c. j. lib. vj. in vlt. gl.

¶ Arbitrium in quibus differat à iudicio.

SVMMARIVM.

1 *Compromissum non extenditur in hæredes compromittentis, nisi hoc in eo exprimatur.*
2 *Arbiter non pronunciat altera parte absente, nisi hoc actum fuerit.*
3 *Arbiter non exequitur suam sententiam, sed ordinarius.*
in Arbitrio non purgatur mora, cum dies ab homine præfixus est.
4 *Arbiter non potest contumacem punire, nec testes cogere, nisi in compromisso actum sit.*
5 *Arbiter non potest citare partes, nisi ad locum, quo compromissum factum est.*
6 *Arbiter non potest delegare arbitrum.*
7 *Sententia arbitri non infamat, quia non cognoscit de crimine.*
8 *Actio seu exceptio non oritur ex sententia arbitri, ex sententia iudicis sic.*
9 *Iudex & arbiter differunt in exceptione spoliationis in modum exceptionis propositæ, de qua non potest cognoscere arbiter.*
10 *Excipere non possum de excommunicatione contra arbitrium quem scienter elegi. secus in iudice.*
11 *Compromitti potest in bannitū nostri temporis, cùm non sit expresè prohibitū.*
12 *Arbitrium in quibus assimiletur iudicio.*
13 *Arbiter si non venit ad locum destinatum, pars non veniens non dicitur contumax.*
14 *Maiores restituuntur ab arbitri sententia.*
15 *Arbiter an possit de fructib. & expensis cognoscere.*

a 4. §. Differt autem arbitrium à iudicio[a]. Nam venalis sententia iudicis non valet. ii. quęstio. vi. ei
b qui. §. diffinitiua[b]. extr. de vi. & ho. cler. cùm ab omni. arbitri ve-
c ro sententia per sordes & preciū lata tenet, licet possit excipi[c] de dolo. C. eod. l. arbitrorum. Item à sententia arbitri non appellatur. C. eod. l. i. ii. quæst. vi. à iudicibus. nisi sit talis, qui ex iuris necessitate eligitur, vt extr. de off. deleg. suspicionis. & de appel. legi
d tima[d]. à sententia verò iudicis sic. ii. q. vi. non ita. & ca. omnis oppressus. Item coram eo non habet locum reconuentio. extr. eod.
e cùm dilectus[e]. coram iudice sic. iii. q. viii. cuius in agendo. extr. de
1 mutu. peti. per totum. †¶ Item compromissum nō extenditur in hæredes compromittentis, nisi hoc in eo exprimatur. extr. eo. ca. fin. ff. eo. l. diem proferre. §. i. iudicium sic, C. de delict. defunct. in quantū hæres: cum l. vnica. extr. de iud. quia V. & C. de iur. calum. Auth. principales. Quid si sit contra defunctum processum eo viuente. nunquid acta coram arbitris habita valebunt contra hære
f dem coram iudice[f]? Respon. sic. extr. de testi. præsentata. C. de arbit. l. pen. compromissum ergo ad hæredes non extenditur, vt in eo procedatur: secus quo ad ea, quæ iam acta sunt. sic & societas non transit ad hæredes, tamē pro lucris & damnis ante mortem socij contingentibus, datur actio hæredi, & cōtra heredem. ff. pro soc. actione. §. morte vnius. Item licet cōpromissum non exten-
2 datur ad eos, arbitriū tamen sic. ff. de arbit. quamuis. †¶ Itē arbiter non pronunciat altera parte absente: nisi hoc actū fuerit. ff. e. l. diem.

ADDITIONES.

a Iudicio. Istius §. materiam ponit gl. ij. Dec. cū dilect⁹. eo. tit. vbi repilogando clarius pono, in quo conueniant, & in quo differāt. in prin. in medio & in fi.

b Diffinitiua. ¶ Versi. venales. & vide quod ibi no.

c Excipi. ¶ Cōtra petentē pœnam à non parente: & dominus me⁹ tenuit eum ipso iure tutum.

d Legitima. ¶ Patet expressi⁹ de off. deleg. ab arbitris. libr. vj. Adde Bar. & noui. in l. ab arbitro. qui. ff. qui sat. cog. Abbas in c. cum dilectus. extr. e. in vi. col. Alex. consi. lxxxvi. i. lib.

e Dilectus. ¶ Vide ĵ. de reconuen. in prin. Adde Bal. in d. c. & Alex. consi. 198. ii. lib.

f Iudice. ¶ Sripsi de hoc extr. eo. ti. c. fin. in i. glo. Adde ꝙ acta, facta coram arbitro, faciunt fidē corā iudice, Bal. in l. pe. C. eo. & consil. 384. li. & Abb. in c. fi. extr. eo. Et an sicut morte alterins ꝯpromittentiū finitur arbitriū, ita finiatur arbitramentum, vide Pau. đ Ca. consil. xxx. & adde ver. ita. ĵ. eo. Bal. cons. ccc. i. lib. & cons. 471. cum duob. sequentibus. 4. li. Pe. de Anch. consi. cx. Rom. consil. cviii. & cxv. & ver. item non potest. Adde Pet. de Anch. cōs. 270. Bal. cons. cclii. Rom. cons. lxi. & lxxii.

l.diem.§.si quis litigatorũ.iudex sic.iij.quæst.ix.decernimus.extr. qui fil.sint legi.causam.de pœ.calumniã.C.de iud.properandum. Ergo in eius potestate est deludere partem. Respon. imò si non venerit,committitur pœna,ac si per eum stetisset:quò minus ꝓ-
a nunciaret arbiter:vt in præ.§.si quis a.†¶Item non exequitur su
3 am sententiã,imò ordinarius ff.eo.l.iij.iudex verò sic.extr.de off. delegat.quærenti.extra.de re iudica.de cętero.ff.eodem.l.à diuo. & iunge quod nota.ĵ.§. excipitur. versicul. item quod arbitrio pro. Et intellige, quòd ordinarius exequitur sententiam arbitri, qui electus est de partium consensu sine pœna,postquam est homologata. C. eodem. cùm antea. §.j. Sed nunquid exequetur eius sententiam,qui cum pœna eligitur? Dic vt ĵ.§.fina.versicul. quid si sit cũ pœna. ¶Itẽ in arbitrio non purgat mora, cùm dies præfixus est ab homine. ff. eod.l. Celsus. In iudiciis sic. ff. si quis caut.l.& si post tres.C.de fideiuss.sancimus. ext.de re iud.cùm Bertoldus.Itẽ in eo nõ venit, nisi quod dictũ est vt veniat. ff. eod.l.si cùm dies. §.plenum. Vnde arbiter nihil facere põt extr.compromissum.ff.eod.l.si cum dies.§.pen.& l.Labeo.& l. non distinguemus.§.de off.& §.fi.extr.eod. cùm dilecti. Sed in iudicio veniunt quæcunq; nõ ꝓhibent.ff.de iud.solem9.ext.de causa pos.cùm ec
4 clesia.†¶Itẽ arbiter non põt cõtumacẽ punire nec testes cogere,
b nisi in compromisso actum sit b.ff.de iud.l.ij.§.fi.ff.eo.non ex omnibus Dic vt ibi:& nisi in casu, qui habetur extr. de off.deleg.suspicionis, sed ibi arbitri illi nõ habent iurisdictionẽ, & coercitionẽ,nisi prout ibi not.Iudex verò sic.extr.de off.dele.pretęrea.ext. vt lit.non contest.quoniam. ff.si quis ius dic.non obtemp.l. vnica.ext.de testi.cùm contrà.& c.seq.ext.de testi.cog.cùm causam,
5 de hoc no.ĵ.§.fi.ver. sed nunquid incidit. †¶Item non potest citare partes,nisi ad locum,quo compromissum factum est,nisi aliud fuerit dictum.ff.eod.l. si cum dies. §. si arbiter. Iudex verò potest,vbi vult,dum tamen in loco non prohibito.extr.de resc.nõnulli.& c.cùm in multis.lib.vj.de app.ex parte.De hoc dic,vt no.
c secundum Papam,extra.de testi.præsentata c. Vtrum arbiter pos-
d sit citare per totam diœcesim, vide ĵ.de cita.§.j.versi.j. d†¶Item
6 non potest delegare arbitrium. ff. eodem. in compromissis.& l. non distinguemus. §. quæsitum. iudex verò delegatus à principe vel ordinario,potest committere sententiam,vel aliquem articulum:vt extr. de off.deleg.cum te.& c.super quæstionũ.& š.de iu.
e deleg.§.iam nunc. Item e coram eo non præstatur satisdatio de prosequenda lite,de qua no.ĵ.de sat.§.fi. quia sufficit pœnæ promissio: vt in Auth. de lit.§.ad excludendas.in fin.collat.viij.& C. de epis.& cler.Auth.generaliter.in fi.sed coram iudice sic. 3.q.3.
7 c.incidit.§.offeratur. & Auth. quod fieri. †¶Item eius sententia non infamat.ff.de his. qui no.infa.l.quid ergo.§.ex compromisso. quia non cognoscit de crimine quod infamat.ff. eodem non distinguemus. §.Iulianus.extra.de in integr. restitut. causa.in fin. Iudicis sic,ff.de fur.non potest.ff de pu.iudi.l.infamen.extr. de re iudicata, cum te. Item si sit pactum de non appellando,vel recedendo ab arbitro,nihilominus recedi potest. C.eodem .l.penul.
f ver.si autem.secus in iudicio.C.de temp.appe.l.si.in fine.f¶Item infamis potest esse arbiter:vt š.eodem.§. potest esse.ad finem.sed non iudex.extr.de rescriptis.sciscitatus.iij.q.vj.c.j.Item arbitrium non redditur in inuitum.ff.de arbit.l.iij.§.tametsi. Iudicium sic.ff. de ver.oblig.inter stipulantem.§.j.& ĵ.vers.proxim. Item inuitus quis subit iudiciũ.ff.de mu.& ho.l.munerum. §. iudicandi.C.qui pro sua iurisd.l.vnica.non arbitrium.extr.eo.c.j.licet receptũ fini
8 re cogatur.ff.eo.l.iii.Et dic vt ĵ.§.sequitur.in prin.†¶Item ex sententia arbitri nõ oritur actio, nec exceptio:quod dic vt ĵ.§.fi.ver. hoc quoq; notandum. Ex sententia iudicis sic.ff.de re iud.l.miles
g in fi.C.de reb.cre.actori.& not.extr.de off.dele.coram g.Item arbiter non potest assignare diem ad sentẽtiam audiendam, nisi id actũ fuerit:vel nisi de nouo partes cõsentiant.extra.e.ex parte.ff. eo.l.cõ distinguemus.§.fi.Iudex verò potest,extr.de off.dele.cõ-
9 suluit.& de testi.cũ olim.†¶Itẽ secundũ Vin.h & alios differunt
h in exceptione spoliationis in modum exceptionis propositæ:de qua non potest arbiter cognoscere. Nec etiam coram eo potest peti restitutio incidenter: quia non fuit cõpromissum super hoc
i extr.de rest. in inte.causa. & hæc quæstio est dominicalis i.dic vt
10 ibi. †¶Item secundum eum, non possunt excipere de excõmunicatione contra arbitrum, quem scienter elegi. Aliud in iudice, cùm in eum nõ cadat iurisdictio.extr.de re iud.ad probandũ.ext. de excep.pia.Ego credo,quòd siue scienter,siue ignoranter arbitrum excommunicatũ elegerim,nõ teneor sibi cõmunicare,nec tenet compromissum:vt in præ.c.ad probandũ.xj.q.iij.cum excõmunicato.xxiiij.q.j.audiuimus.extr.de cle.exc.mi.illud. Nam excommunicatus pro hæretico est habendus.in auth.de priuil.dot. hæreticæ.muli.nõ præs.§.quia enim.arg.C.de epi.audi.iubemus, & est seruus peccati.C.de sen.pas.l.vlt.ij.quæ.vij.§.quia ergo.Ad idẽ in Auth.de iureiur.quod à mo.præ.arg. cõtrà, quia non inuenitur excommunicatus ob hoc prohibitus. ff.ex quib. caus.ma.l.

necnon.§.quod eis.extr.de transla.inter corporalia.Item infamis
k potest esse arbiter k.Idem videtur in Iudæo.C.de Iudæis.l.Iudæi. Sed quod prius dixi, verius est: quia nec cum excõmunicato potest contrahi, quod dic vt in Repert.in titul.de sen.excom. versi. an cum excommunicatis. licet tamen posset dici quod inter ex-
l communicatos l põt esse arbiter.arg.C.de hær. quoniam.ij. q.vij. c.pagani.§.in hoc.& c.seq.Si igitur peto arbitrum corrigi,& probo arbitrum fuisse excommunicatum:debet iudex pronunciare cõpromissum,& arbitrium esse nullum:nam & verba illa,arbitratu boni viri,in seruum nõ cadunt.ff.de verb.sig.& illa.& sic obti-
m nuit m.†¶Quid de bannito nostri temporis, quẽ deportato cõ-
11 paramus,si ob graue delictum sit bannitus:vt not.Instit.qui.mo. ius pa.po.sol.§.relegati.& videtur ꝙ potest in eum compromitti:quia nõ est prohibitum.ff.de testi.l.j.quod verũ est,si sit relegatus ob tale delictum,propter quod non sunt eius bona publicanda:aliàs secus,vt in præ.§.relegati.& ff.de admin.tut.sine hærede.
n §.fin.n & vide ff.de his,qui sui vel ali.iu.sunt.l.patre.Item arbitriũ est contractus,& cõtractus est de iure gen.ff.de iust.& iure. l.manumissiones.& ea quæ sunt iuris gent.reseruata sunt deportatis: licet quæ sunt de iure ciuili,sint adempta. ff.de pœnis. quidã serui. & sic de aliis casibus, qui in iure inueniuntur expressi,in quib9 est differentia inter arbitria & iudicia:alioquin quicquid in iudicis statutũ est, debet in arbitriis obseruari. quia redacta sunt ad in-
12 star iudiciorum.ff.eo.l.j.C.de iud.rem non nouam.§.j.†¶Porrò quædam etiam similia inueniuntur,nam coram eo libellus offertur:quod dic,vt dixi infrà,de libel.concep.§.restat.versi.sed nunquid. Item coram eo fit litis contestatio, & sic interruptio præscriptionis.C.de iudic.rem non nouam.§.patroni.C.eodem.l.penulti. Item citat per nuncium, vel per epistolam. ff.codem. l.sed interp

ADDITIONES.

a Si quis.¶Vide ĵ.§. vlt.ver.sed nunquid incidit.
b Actũ sit.¶Istud Nisi,respicit primũ dictũ tãtùm,sed illud Nisi qđ sequitur,vtrũq; respicit.& in hoc cautius locuta est gl.quã ĩ prin. allegaui.
c Præsentata.¶Ibi scripsi super verbo solo.
d Ver.j.¶Sic erat ante additiões:qa quicquid est in illo §.ante ver. licet nunquid.detractis trib.primis virgu.fuit additio.
e Itẽ.¶Secundum Azo.in Summ.de satis.in princ.& de arb.iij.col. ver.producitur.
f In fi.¶Vide ĵ.de app. §. vlt. in fi.an verò valeat pactum, ꝙ partes possint à sentẽtia arbitri appellare,satis scripsi super gl.ij.de Dec. cũ dilectus.ꝗ in prin.huius §.alleg. Adde Abb.in d.c.cùm dilect9. Pau.de Ca.& Bar.qui contrarium tenent,in l.j.C. de arbitr.& Specu.in tit.de app.§.j.vers.quid si conuenerit.& Moder.in l.ex consensu.ff.de app.
g Corã.¶In vlt.gl.& vide quod scripsi de testa.Ray.in gl. nõ enim potest.an ex sentẽtia arbitri transferatur dominium. Adde, an ex sententia arbitri oriatur actio,Alex.consil.xcvj.j.libr. Et ꝙ ex sententia arbitri non transferatur dominium,nisi dominus tradat,tenet Bal.consi.ccclxij.iij.lib.
h Secundũ Vin.¶Qui hoc,& id,quod sequitur,notauit in prę.de cre.cùm dilectus.sed non probauit hoc aliquo iure.
i Dominicalis.¶86.vbi idem dicitur quod hic.
k Arbiter.¶Vt š.ver.itẽ infamis.& §.ij.ver.itẽ potest. Adde,ꝗ dicit gl.in l.Pedius.de arbitris.ꝗ sequitur Bar.etiam tenet opi.Sp.& Ab. in c.ad probandũ.de re iud.Sed in arbitratore Bar. tenet ꝙ excõmunicatus possit esse arbitrator.in d.l.Pedi9.& in l.si quis arbitratu.ff.de verb.obligat.Ang.in sua disputatio.duo ad inuicem litigãtes.Ant.de But.in c.Quintauallis.in xxv.col. Prædictã tamẽ conclusionem limita fm Ang. in dicta disputatione, nisi forma statuti arbitrantiũ haberet executionem paratã,sicut sententia:qa tũc non valet arbitrantium excom.per d.c.ad ꝓbandum, ad iura allegata per Io.And.qui ꝯrium tenet regula,dolo in merc. Respõde vt per Alexan.in d.l.si quis arbitratu.& Bar.in d.l.si quis arbitratu. Idem dicit in bannito,quod in excommunicato.
l Excommunicatos.¶Compromittentes,quia non intendit,quòd inter plures arbitros possit esse vnus excommunicatus: sed arguit, quòd si reus & actor sunt excommunicati, quòd arbiter possit talis esse.
m Obtinuit. ¶ An autem publicè excommunicatus possit esse arbitrator, vide quæstionem super regula, de dolo. facit de regul. iur.libr.6.
n §.fi.¶Gul.de Suzar.in l.si Pedius, alle, ff.pro socio.actione.§.publicatione.& ff.de bon.pos.contra tab. l.j.§.vlt.et vide ĵ.de instr. edi.§.compendiosè.post princip.versi.quid de bannito.& versic. ij.oppone & quod ibi dicam. & de cessione actionis.§.j.ver.illud etiam quæritur.

interpellat.§.arbiter adesse. extra.de offic.deleg.prudētiam.Item
coram eo iuratur de calumnia.C.de iu.cal.l.ij.§.sed quia.Itē parifi
catur & in aliis capitulis ordinis iudiciariis obseruādis,de quibus
habes extra.de probat.quoniā contrà.secus in arbitratore.quod
dic secundum dominum meum, & Inno.IIII.extr.de iureiurand.
Quintauallis. Itē vt valeant depositiones testium coram eis habi
a tæ [a],extra.de test.præsentata.C.de testi.l.fin. C.de fid.instru. cùm
apud cōpromissarios.Itē in feriarū obseruatione.quod dic vt j.§.
fi.ver.forma autem.& seq.Item in ferendo sententiam in scriptis
C.eo.l.pen.§.j.C.de sent.ex breui.re.l.vnica.ij.q.j.statutis.Et secū-
b dum hoc videtur,quòd non possit in idiotam [b]. compromitti:&
ideò debet poni,tanquam in arbitrum & arbitratorem,&c.secun
dum Ia.Alij dicunt, quòd loquatur & pnunciet,vt scit,& potest
arg.C.de iudi.certi.& in his, quæ no.j.de sent.§. in quo sit feren-
13 da.†¶Item si arbiter nō venit ad locum destinatum,pars non ve
niens non est cōtumax.ff.eo.l. arbiter calendis. sicut & in iudice
cōtingit,de quo dic vt extr.de dolo & con.c.fi.& j.§.fi.ad fi.Item
litem suam facit,sicut & iudex.C.de episc.& cle.si quis in conscri
c bendo.in fin.extr.de re iud.cùm æterni [c].Itē vt nec minor 20.an-
14 nis,nec mulier possint esse arbitri,vt dixi s.§.potest esse.†¶Item
vt ab eius sententia maiores restituantur. ff. ex quib. cau. ma.l.ij.
d ¶Itē vt intra trienniū cā n expiret [d].si dies certa statuta sit. sec9 si n
sit statuta.ff.e.l.j.&l.si vn9.§.si multo pòst.&l.litigatores.resp.j.C.
de iud.l.properādum.ext.de iud.c.pe.Super hoc aūt dixit Placen.
q arbiter potest pronunciare quandiu voluerit.ff.eo.sed si com-
e promissum.in fi.[e] Et Auth.de appel.& ff.de verb.obli.si Stichum
aut Pamphilum.§.vnico.quę multum ad hoc facit pro eo.Azo di
cit, quòd si lis est contestata, tunc vsq; ad terminum, sicut est in
iudicio:vt prædixi.Si verò non est contestata,vsq; ad 30.annum:
f vt in præ.l.properandum.Io.de Deo [f] not.cum Vber.quòd vbi c
promissum est sub certa pœna, tunc expirat triennio: secus si sit
amicabilis cōpositor.ff.eo.l.non distinguemus.§.soluto.Item se-
cus si sit dictū,quòd in hæredes transeat.ff.eo.l.diem.§.si hæredes
& l.sed & si non interpellatur.extr.eo.c.fi.arg.contrà,quòd non
expirat, & quòd nō est necesse finiri triennio. C. de tempor.app.
Auth.si tamen. sed ibi nihil aliud probatur, nisi quòd biennium,
quod datur ad prosequendam appellationem, non currit parti-
g bus, quamdiu litigant coram arbitris [g]. Item contrà in præd. l. si
15 Stichum.§. vnico. † Sed nunquid potest de fructibus & expen-
sis cognoscere arbiter?Hoc prosequere,vt j.§. fi.versi. sed cùm s.
Item in induciis deliberatoriis concedendis.C.eo.l.pe. §.fi.Item,
sicut legatus cogitur ferre sententiam,vel suscipere iudicium,qd
in legatione suscepit:vt ff.de iudic.l.ij.sic & arbiter.ff.e.l.nō distin
guemus.§.item si quis Romæ.Itē collige alia similia & dissimilia.
in his,quæ s.& j.no.In omnibus autem sunt similia.in quib.dissi-
militudo non inuenitur expressa,vt dixi.

ADDITIONES.

a Habitæ.¶Sup.cum distinctione,quæ habetur.
b Idiotam.¶Idiotam proferūt chirographi. id est, illiteratū, indo-
ctū,insipientē:et cōponitur ab Idos,quod est diuisio,vt no.super
data vj.li gl.ij.& iota quæ est litera,quasi à literatis diuisus.
c Aeterni.vide s.§.j.ver.sed si arbiter.& ver.seq.
d Expiret.¶Nota, quia aliud est hìc qrere, an instantia cōpromissi
pereat triēnio?aliud,an de instantia iudicij detrahatur tēpus, quo
partes fuerūt corā arbitris.de quo no.& dixi s.tit.j.§.restat.ad fin.
ver.sed nunquid.
e In fi.¶Et hoc ibi recitat finis vlt.gl.Et iustificari pōt hoc dictum,
ideò per legem triennium non esse liti per arbitrium finiēdæ sta-
tutum:quia partes illud statuere possunt, qd nō pcedit in iudice
Paret primum ff.e.l.si cū dies.in prin.& l. Labeo.ij.Imputet ergo
sibi,si n statuerūt. Itē cum eo casu iudex triennium statuere pōt,
& arbitrum cogere,vt intra certam diem pronunciet.ff.e.l.iii.§.j.
de appel.legitima.lib.vj.ergo.vt s.propter quæ, & per Auth.j.al-
leg.hæc op.placet, hæc tn disceptatio nil valet de iure Canoni.d
iud.c.pen.Hoc scias, q Mart.de Fano plenè de hoc tractauit in c.
cpromisimus.& sine distinctiōe tenet cōpromissum expirare tri
ennio cputato:n à die compromissi,sed à tempore causæ corā ar
bitro cœptæ,p l. pperandū.in quo aūt differt hoc dictum à dicto
Azo.facilè est videre.Iste ponderat cām cœptā,ille litem conte-
statā,quasi prius n sit lis.de verbo.sig.ex parte.ij. Adde,quòd arbi
ter possit pronunciare quādiu voluerit,Bal.in consi.clxj.ij.vol.&
consi.475. iiij.lib.sed Bart.in l.si quis arbitratu. de verb.obl.dicit,
quòd Spec.hic nihil boni allegat: q in arbitratore potestas pro-
nunciandi finitur anno.& hoc sequitur Bal.consi.135.iij.li. Vide
Alex.in d.l.si quis arbitratu.& Pau de Castr.in l.properandū.§.il-
lo proculdubio. C.de iudi.
f Io.de Deo.¶In suis Cauil.lib.vj.rub de arb.in fi.
g Arbitris. ¶Sequitur ētibi, si decies millies plusquam biennij tē-
pus effluxerit:ergo patet,triennio nō finiri cpromissum. Et idē ī
c.le.de app.c.quandiu.In sequenti prio dicitur, q stipulatio in an-
nos singulos, est vna incerta & ppetua. Sed quia stipulationes n
habent triennium diffinitum,sicut lites, ad illā facilè respōdetur.

¶ Arbitrium qualiter finiatur.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium finitur per lapsum diei in compromisso appositæ,& vbi litigatores ad alium iudicem iuerint.*
2 *Finitur arbitrium morte arbitri, vel alterius litigatorum,nisi aliquid specialiter exprimatur.*
3 *Arbitratus an soluatur morte vnius,sicut compromissum,aut arbitrium.*
4 *Prælatus alicuius ecclesiæ compromittens super rebus ipsius ecclesiæ, an eius morte compromissum finiatur.*
5 *Arbitro coram prætore se excusante,expirat arbitrium.*
6 *Iurisdictio iudicis non ob hoc expirat, si causa coram ordinario iudice, vel delegato pendente simpliciter compromittatur.*
7 *Eundo de vno arbitratore ad alium,quare dicatur recessum à priore.*

5.§.Finitur autem arbitriū,si de omnibus, de quibus cō-
promissum fuit,sit pronunciatum: secus si de
quibusdam tantùm:nisi vbi actum sit, quòd de parte litis pronun
1 ciare possit.ff.eo.l.diem.& l.quid tamen.†¶Item finitur per lap
sum diei in compromisso appositæ.ff.eo.l.si cùm dies.& l.arbiter
§ ex compromisso.& dicam j.§. prox.Item si litigatores § ad iu-
dicium,vel ad aliud arbitrium iuerint.ff.eo.l. si quis.j. & l.sed & si
in seruum.§.fi.& l.seq.& l.litigatores.& l.item si vnus. §. si multo
2 pòst. †¶Item morte arbitri vel alterius litigatorum [a], nisi dictū
a sit, quòd hæres succedat: vel si dictum sit, sed ab altera parte tan-
tùm.ff.eo.arbiter calen.& l.nō distinguem9. §.soluto.extr.de te-
sti.præsentata.extr.eod.ca.fi.pro socio.l.actione.§.morte.ff.eo.l.
diem.§.j.& l.sed si interpellatur.in fin.&l.si compromissum ita.&
b l.seq. Sed videtur quod arbitro mortuo alter sit ei associandus [b].
ff.de iudi.l.proponebat.& l.mortuo.C.de peda.iudi.l.placuit.Sed
illa,& similia loquuntur in iudiciis.Nam arbitrium soluitur,vt so
cietas.extr.de spon.cap ij. quia in infinitum posset dari terminus
& dilatio & adiunge hìc quod not.j.§.prox.ver.item quod cpro
3 missum.§.ij.& seq.†¶Sed nunqd arbitratus soluitur morte vni9,
sicut compromissum seu arbitrium?argum. quod sic, in prædict.
l. diem. Vbert.dicit contrà: quia non est verum compromissum
seu arbitrium:sed quoddam pactum vel transactio,in quo hæres
c succedit, & ad eum transit. ff. de prob.sicut pactum [c]. Sed vbi fit
mentio de hærede,nunquid intelligitur tantùm de vero hærede,
vel etiam de aliis in infinitū? Et videtur quòd tantùm de primo.
C.de vsufr.antiquitas.Dic contrà.C.de leg.l.in annalibus.nam&
hæres hæredis in infinitū testatoris est hæres: vt C. de hære.insti.
l.fi.Nec ob.pręl.antiquitas.Nam illud speciale est in vsuf.ne pro
d prietas [d] sit inualida absente vsufructu [e]. Quod autem dicitur, q
e hęres non succedit in compromisso:verum est ante sententiam.
Si verò post snīam moritur litigator,hęres eius succedit ī emolu
mēto.vel dāno, qd ex snīa cōtingit.ar.in præ.l.diē.in prin.& e.tit.
quamuis.

ADDITIONES.

§ Item si litigatores.¶Dic hoc verū in arbitro.secus in arbitrato-
re,sm Bal. qui ita dicit in l.si quis rem. de arbi. cum arbitratorum
compromissum magis accedat ad transactionē, in qua nō habet
locum præsentia.l.quamuis.ff.de transf.Bal.
a Litigatorum. ¶ Nisi plures erant cōpromittētes p qualibet par-
te,non facta mētione hæredū suorū,et vnus cōpromitteriū mo
ritur,tenet Alberi.Gal.eo.tit.ver.antepe. q si res erat diuidua,&
quilibet litigabat, p parte sua durat cpromissum: qatot sunt cō-
promissa,quot sunt partes & psonæ. C.cmuni diui.l.ad officium
ff.de verb.obl.scire.et de iniur.si plures.Sec9 si res erat indiuidua:
quia tunc finitum fuit cōpromissum: vt est in seruitutib9,sm eū.
ff.fa.erc.hæredes.§.an ea.& si serui.ven.loci corpus.§.pen.Tenet
etiam ibi ver.vlt. q si nō facta mētione hæredū,pro se & vxorib9
cōpromiserunt duo,promittentes de rato,& alterius vxor mori
tur, non finitur compromissum: cùm executio nō contra illam,
sed c promittentem fieri deberet.ff.de procur. l. Plautius. Adde,
Paul.de Castr.qui refert hanc addit.eius consil.xxxij.Angel.con-
sil.ccxlvj.
b Associandus.¶Debuisset dicere subrogandus.
c Pactum.¶Vide quod dixi s.§.j.ver.arbitrator verò. Adde, q con
trariū tenet Bar.in d.l.si quis arbitratu.Sed dominus Fran.de Alb.
tenet in respon.dictæ l.opi.Spec. & idem tenent Roma. & Alex.
d Proprietas.¶Vni legata.
e Vsufructu.¶Illi9 rei legatæ hæredi:finiet ergo cū primo hærede.

quamuis.& vide in eo.ver.item quod compromissum.† ¶ Quid
si prælatus alicuius ecclesiæ cōpromisit super rebus ipsius eccle-
siæ,nunquid eius morte finitur compromissum? Videtur, quòd
non.nam ipsa ecclesia videtur compromittere,cuius nomine cō
promittitur.extra.de rest.spo.cùm venisset.in fin.extra.de sent.ex
com.mulieres.& ecclesia nunquam moritur:vt xii.q.ii.liberti.ii.
Et ad idem ff.de ann.leg.l.annua.§.post. Vbi dicitur,quòd si lege-
tur sacerdoti talis ecclesiæ,& sacerdos moritur:ecclesia nihilomi
nus habebit.xii.q.iii.pontifices.extra.de test.requisisti. Sed dic cō
trà,arg.in præ.l.diem.§.ii.Cùm enim à parte vnius finiri possit,eo
mortuo,ergo debet esse idem in alia parte:vt in præ.l.sed & si in-
terpellatur.§.fi.eo.tit.si cùm dies.§. si arbiter. in fin. Nam non de-
bet claudicare:vt s.& extra.de excep.cùm inter.secundum Odof.
Verius dic,quòd successor non cogit stare, nisi in hoc vtilitas ec-
ecclesiæ fuerit procurata.ar.extra.eo.c.i.de præca.c.ii.de so.c.i.&
a extra.ne præla.vi.su.c.fi. ᵃ Prima facie contradicere videtur. & ff.
loc.si quis domum.§.hic subiungi. & quia nec tenet compromis
sum ab eo factum, quo ad perpetuum præiudicium sine consen-
b su superioris:vt extra eo.c.iii.& c.cū temporeᵇ.& c.per tuas.cùm
5 non sit dominus,sed procurator:vt extra.de do.c.ii.† ¶ Item expi
rat,si arbiter coram prætore se excusat:quod facere potest in mul
tis casibus positis ff.eo.licet autem.& l.seq. Item si dictum sit, vt
præsente vtroq; litigatore,aut hæredibus eorum pronuncietur,
& alter decesserit pupillo relicto.nisi tutoris auctoritas intercedit
vt in præalleg.l.si cōpromissum ita.& l.seq.Item si capitales inimi
c citiæ,vel infamia facti arbitrii,& huiusmodi superueniātᶜ: vt j.§.
prox. ver. item quòd inimicitiæ. Item si arbiter est in magistratu
positus,vel in potestate:quia fortè est consul,vel prætor,non co
gitur sententiam dicere.ff.eo.l.iii.in fi.Item soluitur compromis-
sum die,morte,acceptilatione,iudicio,pacto de nō petendo, trā
sactione,rei peremptione,& sacerdotio aduenieate.ff.eo. non di
stinguemus.§.compromisso.& §.seq.& §.sacerdotio.extra.eo. ex
parte.arg.etiam,quòd expiret sacerdotio.extra.de testi.præsenta-
ta.Quid igitur,si vnus ex arbitris sit monachus? Dic vt j.§.vlt.ver.
sed pone quòd vnus.Item vno ex litigatoribus cedente bonis.ff.
e.item si vnus.resp.i.Item si sit furiosus.ff.e.si cōpromissum ita.&
d l.seq.Itē spatio triēnii:vt s.§. proximoᵈ. Quid si factus est arbiter
ad litem cōtestandā,vt interrumpatur præsumptio:nunquid po-
test vltra procedere? Arg.quòd non.ff.eo.l.non distinguemus.§.
de off.s.§.prox. circa prin.ver.item in arbitrio nō,&c.Dicas con-
trà,ff.de procur.l.qui procuratorem.ff.de iud.vbi. Secᵒ, si dictum
esset quòd vlterius non procederet.C.ď iud.cùm specialiter. vel
si datus esset ad certum articulum.ff.qui satis.cog.l.arbitrio. secū-
6 dum Vbert.† ¶ Illud autem certum est,quòd licet causa coram
ordinario iudice,vel delegato pendente,simpliciter compromit
tatur,nō ob hoc expirat iurisdictio iudicis:imò potest ad eum re-
duci.C.de temp.app.Auth.si tamē in medio.nec est contra rectē
e intelligentiᵉ,ext.de off.deleg.significātib.& de arb.innotuit.Ve
runtamen si temerè ab arbitro receditur, ad iudicem redeundo
pœna cōmittitur.ff.de arbi.l. si quis rem. Et quando itur ad arbi-
tros,delegatus,à quo receditur, nō potest cogere partes ad arbi-
trium obseruandum:quia fines mandati,&c.vt ext.de rescri.cùm
dilecta nisi hoc actum fuerit inter partes: vt in præ.c.innotuit,p
rogando eius iurisdictionem:vt extr.de off.del.cùm olim.& c.P.
7 & G.† ¶ Sed quare de nouo arbitro eundo ad aliū videtur à pri-
ore recessum,vt ff.de arb.l.sed & si in seruum.§.fi.& l.seq.non au
tem videtur recedi à iudicio accedendo ad arbitrum,vt prædixi?
Respon.arbitrium est voluntarium:ideoq; partes communi con
sensu ab eo recedere possunt liberè.extr.de reg.iur.c.j.ff.eo.l. ni-
hil tam.Iudicium verò redditur in inuitū.ff.de verb.obl.inter sti-
pulantem.§.j.Ideoq; partes ei renunciare nō possunt.Item iuris-
dictio datur à le.vel superiore:vt xcvj.dist.si Imperator. ff. de off.
eius,cui man.est iuris.l.j.extr.de off.dele.pastoralis.respon.j. & c.
super quęstionum.§.j.& ideo ei nequeunt partes renunciare:se-
cus in arbitrio,quod fit per partium consensum.vnde de eorum
f dissensu potest reuocari:vt dixiᶠ.

ADDITIONES.

a c.fi. ¶ Vide quod ibi no.in gl.ij.& quod super ea dixi.
b Tempore. ¶ Vide quod ibi dixi post Host.in fi.& e. ti. c.iij. super
vltima glo.& facit cle.de procuratorib. pcuratorem.vbi de hoc
in vlt. gloss.
c Superueniāt. ¶ Idem videtur,si inimicitias,quæ prius erant, pba
biliter ignorabat. Cui dicto satis conuenit litera §. cùm quidam.
in l.non distinguemus.Bene facit ď elect. nulli.lib.vj.& ff.de ɔfir.
tut.l.in ɔfirmando.in fi.cū l.seq.& dixit Gul.de Suza.in p. §.ꝙ si li
tigator offendit arbitrū, per qđ factus est inimicus : illū recusare
non poterit,ne ex dolo suo ɔmodum consequatur. Alle.e.ti.l.ita
demū.in princ.& ff.ex qb.cau.mat.l.v. Facit Decr.v.ď dona.inter
virum & vxorem. Adde,quòd Gu.de Suza.sequitur Bar.licet de
eo mentionem non faciat,in d.§.cùm quidam.adde etiam inuer.
item soluitur compromissum,ꝙ si arbiter est bannitus,& p bāna
publica,soluitur cōpromissum:vt tenet Bar.in d.l.si qs arbitratu.
sequit rō.ibi Ant.de But.& Inn.in c.Quintauallis.Alexan. in d. l.
si qs arbitratu.Bar.in l.postquam.ff.vt leg. nomine cauea. & eius
consilio incipiente,talionis de Spoleto.
d §.proximo. ¶ Circa fi.ibi vide.
e Intelligenti. ¶ Vt ibi no.in gl.ij.& vltima.
f Vt dixi. ¶ Idem scripsi eo.ti.innotuit.super j.gl. Adde ver.item ꝙ
lapsa die.& ver.item quòd pro gatio. & ver.quid si fuerit actum.
ad eorum clariorem notitiam vide quod scripsit Bald. consilio.
ccxcix.& seq.i.lib.& vide consil.cccclxxj. cum duob.sequentibᵒ.
& consi.cccclxxvij.iiij.lib.

SMMARIVM.

¶ De exceptionibus contra arbitrium & arbitrum.

6.§.Excipitur contra arbitrum seu arbitrium, quòd
non potest esse arbiter: quod dic,vt di-
xi eo.tit.§.potest esse. Item quòd potestas eius expirauit,quòd fit
in multis:vt dixi s.§.proxi.Item quòd est talis res, de qua non po
tuit compromitti:vel talis persona,quæ non potuit compromit-
tere:quod dic,vt dixi s.eod.§.restat. Item quòd cōpromissum fa-
ctum est sine pœna,vel sine eo,quod vicem pœnę obtinet. Vnde
non valet.ff.eo.l.litigatores.§.ij.& C.eo.l.pe.§.altera.& extra.eo.
c.per tuas.& dixi s.e.tit.§.j.Item quòd claudicat:vnde non valet.
ff.eo.l.quod tamen.§.pe.extra.de except.cùm inter.Itē quòd pro
nunciatio arbitri incerta collata est in Arbitrium tertii. ff. eod. l.
item si vnus.§.idem Pompo.& §.seq.de hoc j.§. fi. ver. sed quid si
dicatur.Item quòd actum est,vt tertius incertus assumatur:vt j.§.
fi.ver.hoc quoque notādum.& seq.Item ꝙ lapsa die in compro-
misso apposita fuit pronunciatum:nec erat dictum,ꝙ arbiter pos
set diem prorogare.ff.e.arbiter ex compromisso. & l. non distin-
guemus.§.dies.& §.fi.& l.se. & l.Pompo.§.fi.aliàs incipit,si de me
is.§.fin.& C.eo.l.j.in fin.& l.ij.sed si lapsa sit dies in cōpromisso ap
posita,postea,etiam cogitur pronunciare,si ei liquet de causa: vt
1 præ.l.Pompon.§.fin.† ¶ Item quòd prorogatio diei fuit illegiti-
ma,vt quia sine cōsensu partium,vel huiusmodi. ff.e.l.arbiter ita.
ff.quibus mod.vsusf.ami.l.iij.in prin.ff.de in diem addic.quod ait.
ff.de le.iij.si quis fideicom.§.si quis decem.extr.de off.dele.de cau
sis.Potest tamen fieri prorogatio per nuncium,vel per epistolam
2 ff.eo.l.diem.respon.i.† ¶ Sed quid si arbiter mandat vni litigato-
rum,quòd ipse prorogauit diem à die Dominica in sex dies,& al-
teri mandat de altera die: quæritur à quo tpe currat prorogatio-
nis tempus? Quidam dicunt,ꝙà secundo tempore:vt arg.ff.de te-
sta.mi.qui duos.ff.de ser.rus.præd.l.per fundum.ff.commu.præd.
l.fi.& videtur casus,licet in alia materia.ff.de iur.do.l. tali facta sti
pulatione.respon.i.& arg.ff.de bo.pos.ex testa.mil.l.i.Ego puto à
neutro incipere currere: quia & si altera pars in altero tempore
non veniret,nec posset contra eum procedi:vt s.§.differt.ver.itē
a si arbiter non venit.& j.de expen.§.fi.ᵃver.tu autem.Et facit extr.
de rescriptis.cap.fin.vers.aut res.& extr.de in integ.rest.ex literis.
& ext.de ap.sup eo.ii.in fi.ver.postremo.ver.tu aūt.& se. Assigna-
tio eīn termini facta sine cāæ cognitiōe,non valet: vt j. de dila.§.
3 nūc videamᵒ.ver.sed pone.† ¶ Sed qd si fuerit actū ī cō pmisso.ꝙ
dies

ADDITIONES.

a §.fi. ¶ Qui incipit,postremo.

dies prorogeť:nunquid ſemel prorogabitur, an pluries? Et vide-
tur, ꝙ pluries.arg.ff.de eden.l.veluti.§.hæc vos iterum.& xix.diſt.
c.j.Tu dic,ꝙ tantùm ſemel,licet ſimpliciter dictum ſit de die pro-
rogandi.ff.de lega.j.fideicommiſſa.§. ſi quis decem.ff.de verb.ſig.
a boues.§.hoc ſermone.& extra.de reſcr.cùm in multis[a].†¶Item
4 nũquid diuerſis temporibus poteſt fieri prorogatio, vt hodie cõ
ſentiat actor,cras reus? Videtur quòd ſic:& quia hoc poteſt fieri
per epiſtolã,vt dixi.Sed nõ eſt magna vis,vtrum fiat eodem tem-
pore, vel diuerſo:&omnes prorogationes per vltimam cõfirma
buntur:vt ff.de ſer.ruſ.præ.per fundum.ff.communia præ.l.fi.Itẽ
quòd eius turpitudo eſt manifeſta:quia accepit pecuniam,vt pro
altera parte pronunciet.ff.eo.item ſi vnus.& l.qualem.Secus ſi vt
pronunciet tantum.ff.eo.l.iij.§.j.& l.ſed et ſi in ſeruum.§. ſunt &
b alii.Item & inimicitiæ capitales[b],aut infamia facti,aut ętas,aut va
letudo,aut occupatio propriorũ negotiorum , aut profectio vr-
gens,aut munus aliquod Reipublicæ cauſa,& ſi qua alia incõmo
ditas ſuperuenit:tunc enim arbiter non cogetur pronunciare. ff.
eo.l.licet,& l.ſeq.& l.non diſtinguemus. §. cùm quidã. Sed nun-
quid excuſabitur eodem modo propter amicitiam? Arg.ꝙ ſic.C.
de excu.tut.humanitatis.ff.de procu.aut affinitate.extr. de off. de
le.inſinuante. iij.q.v.quia ſuſpecti.arg.cõtrà ff.de iniur.l.lex.Cor-
c nel.ff.de iur.om.iu.qui iuriſdictioni.Primum verius [c].¶Itẽ ꝙ cor
ruptus pecunia ſententiam tulit, vel dolo aduerſarii decept⁹, vel
ſorde,vel gratia corruptus.ff.eo.l.iij. §. tametſi neminem. in fine.
& l.ita demùm.& l.ſed & ſi ſeruum.§.ſunt & alii. & extra. eo. c.ij.
de re iud.cũ æterni.xj.q.iij.quatuor.iij.q.v. accuſatores, vel teſtes.
& ſic vltra latrocinium peccauit.lxxxvj.diſt in religioſum.arg. cõ
d trà.C.eo.arbitratorum[d].Item ꝙ tulit cõtra ius.extra. de ele. cau-
ſam,quæ.vbi de hoc in Auth. in medi. li. non fieri ſacras iuſſ. §. &
e hoc dicimus.col.viii. [e] Item ꝙ pars non fuit ſtipulata pœnã à par
te,ſi arbitrio non ſtaretur.ff.de præ. ver.ſi gratuitam.§.fi.ff.eo.l. di
em.§.fi.& l.ſi cùm dies.§.pe.& l.ſi de meis.& l.ſi liti.§. Iulianus. &
§.qđ ait.Item ꝙ non fuit compromiſſum pœna vallatum:ſed cõ-
ſenſus ſolus interuenit, vnde non poteſt agi ad pœnam,ſed ad id
intereſſe. ſic ff.eo.l.diem.§.fi.de hoc j.§.fi.ver.ſed quid ſi ſtipulat⁹.
Item ꝙ pœna ſoluta non eſt neceſſe ſtari arbitrio,quia expirauit.
Et ſi peto quod laudatum eſt,non poſſum exigere pœnam. ff. de
do.excep.apud Celſum.§.Labeo.& ff.eo.l.ſi duo.§.ſemel. & §. fi.
& l.Celſus.niſi dictum eſſet, ꝙ pœna ſoluta laudum firmum ma-
neat:& laudo rato manente,peti poſſit pœna: quia tunc vtrunq;
exigetur:vt in præ. §. ſemel. & C. de tranſa. cùm proponas. ff. de
tranſact.l.qui fidem. xxv.q.ii.ſi eccleſiæ.vbi de hoc.extra.eo.dile-
f cti[f].Et iunge hic quod not.j.eo.§.fi. verſic. quid ergo ſecundum.
Item pœna in compromiſſo promiſſa non exigitur niſi pro capi-
tulo,ſuper quo actum eſt:niſi fortè dictum ſit, ꝙ pro omnibus &
ſingulis peti poſſit.ff.e. l.ſi duo.in fi.ff.ſi quis cau.ſi ſeruus.§. ſi plu
rium.De hoc j.§.fi.ver. quid ſi plura.Item quod in compromiſſo
interuenit iuramentum arbitri,vel alterius partis:vt s.in prin.hu-
ius ti.Item ꝙ factum fuit nudo pacto,quod non valet:niſi in caſu
q̃ñ ſcilicet litigatores paciſcuntur de non petẽdo id quod debeť,
g ſi arbitrio non pareatur.ff. eo.litigatores.§.interdũ [g].Item ꝙ arbi
ter non ſuſcepit in ſe compromiſſum:vnde non valet.j.§. fi. ver.
ſed nunquid arbitrator. Item ꝙ nõ eſt latũ ſuper eo , de quo fuit
cõpromiſſum,ſed ſuper altero.ff.eo.l.quid tñ.in fi.& §.interdum.
& l.ſeq.§.plurĩu.&l.ſi cùm dies.§.plenum.in l.non diſtinguemus.
§.de officio.& §.fi.& l.ſeq.ext.e.cùm dilectus.Omnis enim pote-
ſtas arbitri pendet ex cõpromiſſo:& nihil extr.illud poteſt.in prę.
concor. Item ꝙ pronunciauit ſuper vna re tantùm , cùm tamen
dictum eſſet, vt de omnibus controuerſiis vnam ſententiam fer-
ret vt præ.l.quid tamen.& in præ.§. de officio.Item ꝙ erãt plures
arbitri,& vnus vel duo tantùm pronunciant:vnde non valet, ni-
ſi id actum eſſet:vt in l.non diſtinguemus.§.cùm in plures. & l.itẽ
ſi vnus.§.item ſi plures.&l.Pedius,aliàs incipit,parui.§.in ſeruum.
extra.de off.dele.prudentiam.quod dic vt s.§.vlt. ver. poſtremò.
Item ꝙ compromiſſum expirauerat, prius q̃ arbitraretur , morte
cõpromittẽtis:niſi actum ſit de vtroque hærede ſucceſſuro,& ẽt
5 morte arbitri.quod dic,vt s.e.§.finitur.ver.item morte.†¶Quid
ſi actũ eſt,ꝙ hæredes arbitri ſuccedant?Videtur idem quod in hæ
rede litigatoris.de quo dixi in præ. ver. Item morte. Nam poteſt
dari alicui &hæredi eius iuriſdictio.ff.de re iud.ait prætor.Et con
tra videtur,ꝙ hæres non ſuccedat,etiam ſi hoc ſit actũ:vt contin
git in herede ſocii.ff.pro.ſoc.l.Labeo.&l.nemo.Vel diſtingue an
h fuit actũ de hæredib.litigãtiũ,vel arbitri:vt tũc valeat: aliàs nõ[h],
Item quòd doli clauſula non fuit appoſita, vnde non fuit plenũ.
6 ff.eo.l.ita demùm.in fi.†Item quòd nõ poteſt mulctare , niſi hoc
actum fuerit.ff.de iud.l.iij.§.fi.Item quòd ſuper vna re tãtùm, quę
fuit ſpecificata. fuerat diſpenſatum: vnde ſuper ea , & non ſuper
alia,videť fuiſſe cõpromiſſũ.ff.e.l.ſi cũ dies.§. plenũ. †Sed pone,
7 T.[i]dedit filio ſuo tutorẽ P. debitorẽ ſuũ: tutela finita ꝯuentus eſt
P.actione tutelæ:tandẽ generaliter compromiſſum eſt:& arbiter
cõdemnat.P.de malè geſtis, & de omiſſis: nunc pupillus cõuenit
P.actione ex ſtipulatu,ꝓ debito paterno:ille excipit,ꝙ eſt cõdẽna
tus in xxx.& ab aliis petitionib.abſolutus quæritur an poſſit con
ueniri? Et videtur ꝙ ſic. Nam iniquũ eſt pacto perimi id , de quo
cogitatum non docetur.ff.de trãſ.l.q cũ tutorib.& l.cũ Aquil.ar.
contrà.Nam prima actio deuoluta fuit in actiõe tutelę,& debuit
à ſe exigere.ff.de neg.geſ.diuortio.§.fin. Meritò ergo ſi generalis
fuit petio,omne ius ſuum in iudicium deduxit.ff.de iud.ſolemus.
extra.de cauſa poſ.& proprie.cũ eccleſia.C.de ap.l.fin.Vnde ſi ge
neralis fuit abſolutio,tunc non poteſt: vt in dictis legib. Nec ob.
C.de iudiciis.licet.quia ibi fuit gneralis petitio : hic ſententia ſpe-
k cialis[k].Sed dic,quòd non poteſt:quia aliud eſt in iudiciis[l].&aliud
l in arbitris:vt not.C.de tranſact.ſub prætextu ſpecierũ.&extra.eo.
c.j.

ADDITIONES.

a Multis.¶Ad hoc de electione,ſi compromiſſarius.&de præb. nõ
poteſt.§.i.lib.vj.
b Capitales.¶De his vide qđ dixi s.§.proxi.ver.item ſi capitales.
c Verius.¶Lex humanitatis benefacit,vbi tutor nõ cogitur defen
dere pupillum contra ſorem,vel eius filios:ſed adito prætore pro
uidebitur pupillo.Satis videbitur diſtinguendum,an amici aduer
ſarius reſiſtat exceptioni:& eo caſu non procedat,cùm etiam pa-
ter in cauſa filii, & ecõtrà,poſſint arbitrari.ff.eod.titul.quin etiam
& iudicare,niſi recuſentur. ff.de iudic. l.in priuatis. Leges contra-
riæ loquuntur in coniuncto agente, & aduerſario recuſante. Ta-
men pro ſolutione facit:quia iſte arbiter vult ꝓuidere famæ ſuæ,
quæ lædi poſſet,ſi iudicaret pro coniuncto. Contra hanc ſolutio
nem facit de conceſ.præb.quia cunctis.in fi.vt ibi no.in gl.penul.
*ADDITIO,ad ver.ibi.Itẽ quòd corruptus.&c.Adde,ꝙ ex enor
mi & minima læſione dolus arbitrorũ præſumitur.arg.l.omnes.
§.Lucius.ff.quæ in fraud.cred.Iniquum eſt arbitrium, quando læ
dit vltra ſeptimam partem.Pau.de Caſt.conſ.cxxii.incip.viſo pun
cto.col.ij.ver.ſecundò videndum.in ij.par.conſiliorũ Hen.Ferrã.
d Arbitrorum.¶Ibi videtur,quòd neceſſaria ſit exceptio.ibi ſoluiť
e Colum.viij.¶Guid.in quæſtionibus ſtatutorum ſub litera I,dicit
iudicatum fuiſſe,ꝙ ſi compromiſſum eſt, vt pronuncietur ſecun-
dum iura,arbiter non poterit ꝓnunciare ſecundũ ſtatuta,ſaltẽ iu-
ri contraria.alleg.Auth.pręſides.C.de epi.audi.C.de iud.l.rem nõ
nouã.&quia iuris nominatio ſiue additio intelligitur de cõi iure
Romanorum.Inſti.de iur.na.gen.& ci.§.ij.in fi.& licet iudices iu-
rent ſeruare ſtatuta & conſuetudines locorum,de iureiu.venien
tes arbitri. nõ hic vidẽtur diſtinguenda ſtatuta ordinãtia ꝓceſſus,
à ſtatutis diffinientib.principale: ex quo ſolum pronũtiationi im
ponitur illa meta. Sed ſi additũ fuiſſet cognoſcere & pronũciare
tunc fortius ligaret,periculoſum eſſet ſi committeret ei,qui ꝑ ſta
tutum fouet iuſtitiam per ius commune:non ad exemplum.j. de
inſtr.edi.§.compendioſè. ver.ſed nunquid conſuetudine.cũ ver.
ſeq.Adde, quòd hanc addi.ſequitur Ang.in diſputa.ſua,duo ad in
uicem litigantes.Sed Bal.in l.ſtip.de hær.inſtit.tenet contrarium.
& Ant.de But.in c.Quintauallis.in repet.quia iura municipalia in
ciuitate ꝓpria loco iuris ciuilis ſunt:vt l.omnes populi. ff. de iuſt.
& iur.Conſi.tamen cccc xcvj.li.iiij.dicit,quòd aut hoc nomen ius
profertur inter perſonas eiuſdem municipii:& tunc poteſt intel-
ligi de iure municipali.Aut inter ꝑſonas diuerſi municipii:& tũc
debet intelligi de iure communi.
f Dilecti.¶Vbi ſcripſi ſuper fin.vlt.gl.
g Interdum.¶Vide j.§. vlt.ver.itẽ vbi nudo.'Adde, ver. item quòd
non eſt latum.ſuper eo.Bal.in conſiliis ſuis liiij.&ccliij.primo vo.
& ccccxliiij.ij.vol.& ccclxvj.lib.iij.& ꝯſ.xxxvij.lib.iiij.Pet.de Anc.
conſil.cx.Rom.cõſil.lv. & lxxxvij.& clv.&cxv. Adde etiam verſi.
item quod erat.Bal.conſil.ccxxxix.& cccxcj.lib.ii.
h Non.¶Ineptè poſuit hoc dictum Vber.qui chat.iij.vbi de ſenten
tia arbitrii ſic dixit de hæredibus litigantium:& tunc valeat,an ar
bitri:et tunc non valeat.vide Cy.C.de contrahen.emp.l.vlt.ad fi-
nem.licet non contigat directè caſum iſtum.
i Pone,T.¶Hæc quæſtio ad literã fuit Alb.Gal.e.tit.verſ.ſed pone
qõnem.ſed Roſ. plenè diſputauit hunc Caſum,vt dicam in fine.
k Specialis.¶Suſpicor,&dicere voluit:ſed ſententia ſpecialis:& ſic
ponit Alb.quam lecturam ponit ibi finis primæ glo. licet non ap
probet,quo ad verba ipſius legis.
l Iudiciis.¶Quæ reſtringũtur ad cogitata:qa dãtur in inuitos com-
promiſſa,& tranſactiones ex ꝯſenſu proueniunt,vt ibi no.in i.gl.
in cui⁹ fine no.quod in tranſactionibus dicitur, in arbitris locum
habere,per l.ſi cùm dies.§. plenum.ff.e.vt hic in prin.dixi.Roſ.be
ne plenè in ſua q.xli.tractat hunc caſum,& tenet contrarium.qđ
&mihi placet,ſ.ꝙ adult⁹ agere p̃t primitiua actiõe pro motuo,qa
quod debebatur ante tutelã,non venit in ratiõe tutelæ:ergo pe-
ti p̃t. Nã prout dicit lex,qui cũ tutorib.ſuperius allegata,q tranſi-
git cũ tutoribus de adminiſtratione tutelæ,agit ꝯ tutorem ex alia
cauſa.ergo,&c. Non obſ.l.diuortio.§. fin. volens quòd actio pr-

c.j.Item ꝙ pronunciauit die feriato. C.de fer.oẽs.ff.eo.l.Pompo-
nius.in fi.& l.ſi feriatis. De quo dic, vt j.§.vlt.ꝓpe fi.ver.in forma.
& ſeq.Item ꝙ alibi pronũciauit,q̃ vbi fuerat compromiſſum: vel
alibi,q̃ vbi fuerat dictũ ꝙ ꝓnunciaret :& eſt arbiter talis conditio
nis,ꝙ nõ cõſueuit in ſucceſſionib.agere.ff.eo.l.ſi cùm dies.§. ſi ar
biter. Qđ dic, vt j.§.fi.ver.de loco.Itẽ ꝙ ſic fuit aſſumptus,vt ſen-
8 tentiaret ꝓ altera parte:vt s.ver.itẽ ꝙ eius.†¶Item ꝙ arbitrio ꝓ-
mulgato,nõ põt partem cogere, nec ſe de aliquo intromittere,
cùm non habeat iuriſdictionẽ:nec ſuam ſententiã exequi poteſt:
vt dixi s.§.differt.ver.item non exequitur. Poteſt tñ in ſententia
diem ſolutioni faciendæ ſtatuere.ff. eo. quid tñ. §. ſolutioni. & l.
9 ſeq.§.ſi intra.quæ eſt cõtra,ſolutio.ibi.†¶Sed pone, ꝙ litigantes
de Digeſto compromiſerunt in Titium, non tanq̃ in arbitrũ, ſed
tanq̃ in arbitratorẽ,ſeu bonũ virũ,q ſic pronunciat:cõdemno te
ad Digeſti reſtitutionem,decem prius ab aduerſario ꝑceptis:nun
quid poterit iubere taliter pecuniam ab altero præſtari? Nõ vide
tur:qa hoc in cõpromiſſo non fuit actũ.ff.eo.l.non diſtinguem⁹.
§.de off.& §.fi.& l.ſi cùm dies.§.j. Dic & talis iuſſus in pecunia va-
let ſecundum Hoſt.& alios:ſecus tñ in arbitro, vt in præ.concor.
Et eſt ratio:qa ei⁹ ſentẽtia tenet, ſiue ſit æqua,ſiue iniqua: ſed ſen
tentia arbitratoris reducitur ad arbitrium boni viri : vt no. §. j. &
a ideo latius patet ei⁹ officium. Alii tñ ꝯtrà: vt ibi[a], & in præ.cõcor.
Item ꝙ cõpulit partes in ſe ꝯpromittere. iij.q.vij.c.infamis.§.tria.
b & l.ſi qs verò iudex[b].Itẽ ꝙ ſententia non fuit coram litigatorib⁹
dicta.vnde non valet, niſi expreſsè fuerit actũ.ff.eo.l.diem.§.ꝓin-
10 de.†¶Sed pone, ꝙ ſit actum, vt partib.abſentib.feratur: nunquid
tenetur arbiter partes citare? Credo ꝙ ſic. C. de iudic.ꝓperandũ.
§.& ſi qdem.C.de tẽp.& re.ap.cũ anteriorib.§.illud.& vide j.§. fi.
ꝓpe fi.ver.quid ſi arbiter.& ſeq.Item generaliter opponitur ꝙ cõ
promiſſũ ipſo iure nõ tenet.C.de legib.nõ dubiũ.x.diſt.vides. C.
de agri.& cen.quemadmodum.xxv.q.ij.imperiali.

ADDITIONES.

Forma trãsfuſa ſit in actionẽ tutelæ. cui cõcor.lex,quot. ff. de admi.
tu.ꝑ totã.l.& maximè.§.itẽ tẽporali. Illud enim ſtatutũ in pupilli
fauorem,non cõuertitur in ipſius læſionem. Veniat regula,quod
ob gratiã,de re.iur.lib.vj.cũ concordãtiis.Intelligit ergo illã trãſ-
fuſam,ſi vult,& ſi ſibi ſic expedit.Facit ff.ad Carb.l.Carbonianũ.§.
duę.vbi differtur,quęſtio ſtatus & bonorũ in tp̃s pubertatis,ſi vo-
luerit pupillus : aliàs non. principaliter inducit ad ſolutionem l.
Marcellus.§.quidam. ff.ad Treb. vbi rogatus reſtituere quicquid
de portione ſua habet in hæreditate, nõ reſtituit ꝑ prælibata. Ad
idem e.tit.in fideicommiſſaria.Inducit etiam l.ſi is qui.ff.de actio.
& obli.vbi ſi is,cui ex ſtipulatu debebat Stichus,fuit hæres debito
ris,habeat actionem ex teſtamento,& ex ſtipulatu:& vna intenta
ta,altera ſalua manet.Allegatur etiã contra tutorẽ, ꝙ ſe debuerat
excuſare,quia debitor:& id nõ faciẽdo debebatur ſibi pœna:et ſic
non præmiũ: vt in Auth. vt hi.qui obli.coll.vj.& in Auth.mino-
ris.C.q dari tu.poſ. Itẽ ꝙ in cõpromiſſo debuit exprimere caſum
illũ:vnde contra eum fiat interpretatio, vt in regula, contra eum.
de regu.iur.lib.vi.Adde, ꝙ aliud ſit in iudiciis.aliud in arbitriis, re-
prabatur ꝑ Pet.& Cyn. Ray.Bar.Fran.Ang.et Pau.de Ca.in d.l.ſub
prætextu.& pro opi.Io.And.eſt tex.cum gl.& Bar.in l.Aurelius.
§.Mæuia.de li.le. vbi ꝯuentus actione tutelæ,licet ſequatur libe-
ratio generalis,põt etiã cõueniri rei vendica.ad eaſdem res admi-
niſtratas:et ſecundum Bal.ille tex.non eſt alibi.& eſt in d.l.qui cũ
tutorib.in §.qui ꝑ fallaciã.Facit quod voluit Ang.conſ.incipien-
te,viſo cõpromiſſo.& conſ.incip.viſo teſtamento domini comi-
tis Rober.vbi dicit, ꝙ ſi factum eſt compromiſſum de omnib.quę
ſtionibus,quę eſſent,vel eſſe poſſent: ꝙ illa verba nihil operantur
ſuper eo, vbi lis non eſt:aliter facilè poſſet quis circumueniri.
a Vt ibi. ¶Scilicet in §.j.s.eo.in verſ.arbitrator,ibi:dixerunt tamen.
b Iudex. ¶Dicit Guido de Suz. quòd ſi compulſi ſponte proſecuti
ſunt cauſam,& lata eſt ſentẽtia,ipſa bene tenet.ff.de cõdi.ob turp.
cauſam.ſi ob turpẽ.C.quod met.cau.l.ij.& de renũ.l.ad ſolutio.ꝯ.
de regu.iu.non firmatur.li.vj.ſolue vt ibi no.

¶De forma Compromiſſi & Arbitrii.

T AVTEM compromiſſum & arbitrium rectè cõci-
piantur, vt nihil de præmiſſis poſſit eis opponi, vtriuſ
que formas hic duxim⁹ inſerẽdas. Forma igitur com-
promiſſi hæc eſt:
a FORMA[a]. Titius & Seius voluntariè & ex certa ſcientia, nõ per
errorem, de tali cauſa, lite, & controuerſia, quæ vertitur, & verti
ſperatur inter eos tali occaſione, ſcilicet cuiuſdam vineæ, &c. ſuper
decem, quæ Titius petebat à Seio ex cauſa mutui, vel ſocietatis
hactenus inter eos habitæ: & ſuper xv. ex cauſa depoſiti: & gene-
raliter de omnib. aliis quæſtionib⁹, litibus, & cõtrouerſiis, quę ver
tuntur, ſeu verti ſperãtur, ſeu quocunq; modo occaſione præmiſ
ſorũ verti pñt inter eos, in hoc ꝯpromiſſis expreſsè, vel non, ꝓ ſe
ſuiſq; hæredibus, & ſucceſſorib. omnib⁹ cõcorditer cõpromittũt
& cõſentiunt de alto & baſſo in Caium electũ, conſtitutũ, aſſum-
ptũ, & ordinatum communiter ab eis tanquam in arbitrum, com
promiſſarium, arbitratorem, laudatorem, diffinitorem, ſeu amica
bilem cõpoſitorem, & cõmunem amicum, ſponte in ſe hoc arbi
trium ſuſcipientem. Vel loquatur tabellio per verba de præteri-
to, dicens: Elegerunt, fecerunt, conſtituerunt, & ordinauerunt Ca
ium, &c. ſed non eſt vis in hoc: vt extr. de iure pat. quod autem. &
de conuer. coniu. dudum. dantes ei, & concedentes plenam & li-
berã poteſtatẽ, vt poſſit per ſe, vel per alium, vel ſimul cum alio,
b quem ſibi voluerit aſſociare[b], vſque ad talem diem in præmiſſis
& ſingulis, de plano, & ſine ſtrepitu, & figura iudicii examinare,
cognoſcere: partes ad audiẽdum ſententiam, ſeu præceptum, vel
ad alia citare, & diem ad pronunciandum, vel ad aliud præfixam
prorogare: partem cõtumacem mulctare, & per ſeipſum pronun
c ciare, diffinire, laudare, arbitrari, præcipere, & altè & baſſe[c], ſicut
ei videbitur, terminare, & ordinare ſemel & pluries, coniunctim &
diuiſim ſimul: vel ſuper altera earum, ordine iuris ſeruato, vel nõ
ſeruato: ordinariè, vel extraordinariè, dieb⁹ feriatis, & nõ feriatis,
ſedendo, vel ſtando, in ſcriptis, vel ſine ſcriptis: aliàs qualitercun-
que & quandocunque, prout ſibi melius videbitur, expedire, nul-
lo prætermiſſo obſtante, omni hora, loco & vtraque parte abſen
te, vel vtraq; pręſente, vel altera præſente, & altera abſente, citata
tamen: & quòd poſſit ſemel & pluries, & etiam quandocunque
ſuam ſententiam, vel ſentẽtias, dictum laudũ, ſiue ꝓnuntiationẽ
interpretari, declarare, corrrigere, reformare, ſi ſibi videbitur ex-
pedire quodque ſi velut arbiter de aliquib. vel omnibus quæſtio
nib. cognoſcere cæperit, vel aliquas terminauerit, poſſit iam cœp
tas, vel etiam nondũ cœptas tanquã arbitrator ſeu amicabilis cõ-
poſitor aſſumere, & de ipſis cognoſcere, ac diffinire, vel econtrà:
& ꝙ ſuper pœnæ commiſſione, & aliis ad pœnam ſpectantib. &
quibuſcunque aliis, idem arbiter valeat quandocunque, etiam
elapſo tempore compromiſſi cognoſcere, diffinire, declarare, ar-
bitrari, dicere & præcipere, ſub pœna in cõpromiſſo cõtenta. Qđ
ſi in dicto termino nõ fuerint oĩa & ſingula terminata, vel aliqua
remanſerint declaranda, poſſit partib. pręſentib. vel abſentib. req-
ſitis, vel irrequiſitis, ſemel & pluries, & quandocunque voluerit,
ipſum terminum prorogare. Et ſi ſint plures electi: iunge ꝙ vnus
poſſit ꝓ ſe & alio pronũciare, vel ſententiã legere, vel alio abſen-
te. Promiſerũt inſuꝑ dicti Titi⁹ & Seius ſibi adinuicẽ pro ſe ſuiſq;
hæredibus per ſolennem ſtipulationem ſtare, parére, & obedi-
re eius banno & laudo, dicto plenè, arbitrio, ꝓnunciationi, præce
pto ſeu præceptis per eũ vel alios de mandato eius facto ſiue fa-
ctis: & mox eis ꝓlatis homologare & approbare, & in nullo con-
trauenire, quacunque ratione, vel cauſa ſeu modo de iure vel de
facto, verbo vel opere, per ſe, vel per interpoſitã perſonam, quæ,
vel quas inter eos ſuper quocũque, aut aliquo præmiſſorum, ſeu
eorum occaſione dixerit, fecerit, ꝓnunciauerit, diffinierit, ſeu fue
rit arbitratus: & ꝙ contra eius præceptum, laudum, pronunciatio
nẽ, ſeu arbitrium non appellabunt, nec appellationem ꝓſequen-
tur: nullũ reſcriptum, vel priuilegium per ſe, vel ꝑ alium impetra
bunt, nec impetratis vtẽtur, nullam exceptionem opponẽt, reſti-
tutionẽ in integrum nõ petẽt: nec illud corrigi ſeu emendari per
ſuperiorem vel aliquem iudicem petent, quodque non vtentur
d cuiuſcũque legis[d], vel canonis, ſtatuti, ſeu ꝯſuetudinis beneficio,
quod vitiet, ſeu vitiare vel infirmare valeat huiuſmodi compro-
miſſum ſeu arbitrium in totũ, vel in partẽ, ſiue ex perſona arbitri,
ſiue ex perſonis cõpromittentiũ, ſiue ex forma cõpromiſſi, vel ar
bitrii, ſeu ex reb. vel cauſis, de quib. eſt ꝯpromiſſum, ſiue quacũq;
alia rõne. Quod ſi facerent, vel in aliquo ꝯ præmiſſa, vel aliquod
præmiſſorũ venirẽt, promiſerũt ſolẽniter, vt eſt dictum, ſibi inui-
cem, & eidẽ arbitro, quòd pars arbitriũ ſeu laudum in totũ, vel in
partem

ADDITIONES.

a Forma. ¶Iſtæ formæ compromiſſi & laudi ponuntur, ſed multũ
ampliant formas, quas poſuit Roland. parte vj. in princ. & eſt etiã
plenior, quàm illa Gui. Angl. & quam poſuit parte prima, vbi tra-
ctatur de arbitriis. in fi. et loco notarii ponit illa forma hæc verba
ſecundum morem Angliæ in huiuſmodi rei formatione. vtraq;
pars cũ ſignis dic. arbitrorũ ſignũ ſuum appoſuit. Nepos de Mõ-
te albano dedit etiam formam ſub rub. contra arbitros, & contra
compromiſſum. in fin. ſed hæc plenior.
b Aſſociare. ¶Probatur hoc. ff. eo. ti. non diſtinguemus. §. quæſitũ.
in fi. facit extra. eo. tit. c. pe.
c Baſſe. ¶De iure et de facto, vel de iure tantũ, vel de facto tantum.
d Legis. ¶Additur maximè l. ſi ſocietatem. cum l. ſequen. ff. pro ſo
cio. et l. ſi libertus iurauerit. ff. de ope. li. & l. hæc venditio. ff. de cõ
trahen. empt. & cuiuſlibet alterius legis. ſic conſuluit Guido de
Suza. in ſua Summa, vbi de arbitris. in fin. primæ partis.

partem non seruans parti seruanti dabit, & soluet pœnæ nomine decem lib. Bon. & legalium Turon: reficere ac resarcire sibi omnia damna & expensas & interesse, quæ vel quas ipsum facere cōtingeret, vel etiam sustinere, sicut suo declarauerit iuramento: cui sine aliis ꝓbationibus, fidem plenā eis placuit adhiberi. Vel si nolis tam largè dicere, dic iuxta arbitriū: cognitionem & declarationem abitri suprà dicti: quæ oīa & singula promiserūt sub pœna præmissa, & obligatione omnium bonorum suorū præsentium & futurorū fideliter obseruare: constituentes adinuicem seu vicissim, ꝙ bona sua vnus alteri, & vnus pro altero possideat bona sua: ita ꝙ liceat arbitrium seruanti sua auctoritate absque cuiuscū que iudicis vel curiæ requisitione, cum dicti tamen arbitri licentia ingredi bona venientis cōtra illud in totum vel in partem: & accipere de bonis eius mobilibus, vel immobilibus pro summa prædicta: & pro restitutione damnorum, expensarum & interesse hoc nihilominꝰ specialiter acto, ꝙ pœna prædicta semel & pluri
a es[a], quoties contra prædicta, vel aliquod prædictorum à quocunque ipsorum actum fuerit, vel præfatum laudum, seu dictum integrè obseruatum non fuerit in omnibus & singulis capitulis, in solidum committatur, & commissa exigatur: qua soluta, vel non soluta, & expensis, damnis & interesse resarcitis, vel non: prædicta oīa & singula, & prædictum cōpromissum, laudum, seu arbitriū in suā ꝑmaneat firmitate, & laudo seu dicto, etiā rato manēte, pœna nihilominus peti possit. Et hæc omnia & singula iurauerunt quilibet attendere & obseruare per se suosq; hęredes, corporaliter præstito sacramento renuntiantes specialiter. Auth. decernimus. positæ, C. eod. tit. quæ inhibet arbitrium fieri cum sacramenti interpositione, & generaliter omni beneficio & auxilio cuiuslibet iuris specialiter sibi connumerati & priuilegii, statuti, rescripti, consuetudinis, appellationis, & in integrum restitutionis, emendationis; seu correctionis & exceptionis: per q̄d possent in totum vel in partem à pœna seu obseruatione prædicti arbitrii seu præcepti, seu à restitutione damnorum & expensarum & interesse quomodolibet liberari. Porrò si duo eligantur, & tertius nominatur, & adiungitur eis, si ipsi duo discordarent, tunc sic formabitur:

FORMA. Titius & Seius. &c. vt s̄. vsque, Ordinauerunt Caium, &c. ita tamen quòd ibi ponas de duobus arbitris, verbis competenter mutatis: postea iunge, Quòd si prædicti. Caius & Martinus inter se discordarent, elegerunt Sempronium in tertium, dantes ei plenam, &c. vt s̄. & vide super hoc s̄. §. proxi. ver. itē quòd erāt: Cognito igitur de negotio, sententiam proferent in hac forma:

FORMA. In nomine Domini amen: Nos Caius & Martinus cōcorditer electi arbitri arbitratores, &c. vt s̄. in forma compromissi, à Titio ex parte vna, & Seio ex parte altera, super lite & controuersia, &c. vt s̄. vsque, Ex præmissis vel non, &c. prout in forma compromissi plenius continetur: lite coram nobis legitime contestata, visis, auditis, intellectis, & examinatis partium iurib. delibe ratione præhabita diligenti, pro bono pacis & concordiæ ex vigore compromissi prædicti, Christi nomine inuocato, ordinamꝰ, laudamus, arbitramur, diffinimus, dicimus, atque præcipimus ꝙ dictus S. vsq; ad ꝓximas Calend. Septemb. vel vsque ad alium terminū, quem dictus T. sibi cōcesserit, det & soluat dicto T. vel cui ipse ius suum dederit, decē quę ab eo petebat causa mutui, vel societatis, in quibus sibi tenetur, prout nobis cōstat per publicū instrumentū, vel per testes: & ad hoc ipsum ꝯdemnamus: super xv. verò, quæ ab eo petebat ex causa depositi: quia idem T. suā intentionem non probauit, dictū S. ab eius impetitione duximus absoluendū, eidem T. super eis perpetuum silentiū imponentes. Et ꝙ vna pars alteri adinuicē de omnib. & singulis aliis quæ vnus ab altero occasione prædicti mutui seu societatis petere posset: faciat hodie per totā diem, finem, refutationem, diffinitionem, & pactū de vlterius non petendo, per publicum instrumentū: & hæc oīa laudamus, arbitramur, diffinimus, dicimus, atq; inuiolabiliter præcipimus fieri & obseruari, sub pœna in compromisso apposita in singulis capitulis laudi & comprossi, si cōtrā factū fuerit, committenda: saluo & reseruato nobis arbitrio & potestate declarandi, interpretandi, & corrigendi super prædictis vbicunque, & quādo cunque visum fuerit expedire: & super prædictis & quolibet prædictorum iterum semel & pluries pronunciandi. Tabellio autem in fine sententiæ dicat sic: Latum fuit prædictum arbitrium præsentib. partibus, & laudum seu arbitrium audiendū statim expresse homologantib. seu approbantibus. Vel si altera pars abesset, dicat, præsente Titio[b] ad laudum seu arbitrium audiendum: & ego talis tali auctoritate notarius prolationi huius arbitrii interfui: & de mandato prædictorum arbitrorum, & de partium voluntate hæc scripsi, &c. E not. ꝙ si fuerint solummodo arbitri, qui ordine iudiciario seruato cognoscunt, debēt vti forma diffinitiuæ sentētiæ, de qua dicā ī. in tit. de sent. & re iud. §. vt aūt. Qualiter arbitri ad cognoscendū de causa suspicionis electi prōnūciabunt, no. ī. de recu. §. qualiter. ver. vt autem. Nota etiam, ꝙ singula verba in compromisso s̄. posita pondere non carent. sicut s̄. §. proximo, & per totum hunc tit. Rationem super singulis dictis diligēs lector poterit reperire, Et nota ꝙ quandoque fit cōpromissum in arbitrum tantùm; quandoque in arbitratorem tantùm: quandoque in vtrunque simul: vt in sequenti §. apparebit.

ADDITIONES.

a Pluries. ¶ Si dicam etiā semel & iterum, tenet Guido de Suza. quares pœnalis est, quod solum pro secūda vice incidet in pœnam, ꝑ l. fideicommissa. §. si quis decem. ff. de le. iij. & lex veluti. ff. de edēdo. §. hęc vox loquatur in non pœnalibus. hoc tenet in l. si duo. §. fin. ff. eo. tit. vide s̄. proxi. ver. sed quid si fuit. Adde videndum Bal. consil. cccxviij. lib. iiij.

b Titio. ¶ Credo quòd vitio scriptoris hic deficit, & absente Seio, tamen legitimè citato.

¶ Notabilia & dubia quædam de arbitris & arbitratoribus.

SVMMARIVM.

1 *Aduocati subtilis, maximè reo fauentis, notabilis instructio in causa condemnationis pecuniariæ.*
2 *Compromissum si est in tres, & vnus condemnat in decem duo verò in viginti, quæ sententia præualeat.*
3 *Arbitri si concordent in summa condemnationis, discordent autem in termino solutionis, quorum sententiæ standum est.*
4 *Vbi tres sunt arbitri, valet duorum sententia præsente tertio lata, etiam si dissentiat.*
5 *Arbiter tertius, dissentientibus duobus, an sit vocandus & expectandus ad procedendum vel sententiam dicendam.*
6 *Compromissum factum de omnibus litibus præsentibus & futuris, an valeat.*
7 *Multiplicatio verborum non necessaria substantiam non immutat.*
8 *Iudicantium decreta non debent esse elusoria.*
9 *Cognoscere incipiens vt arbiter, diffinire debet vt arbiter.*
10 *Compromissio facta, vt possit procedi ordine iudiciario seruato, & non seruato quomodo sit interpretanda.*
11 *Arbitrator seu amicabilis compositor, an possit cogi ad arbitrandum in cōtrouersia seu contractu, in quo etiam potest assumi.*
12 *Pactum inter compromittentes ne arbiter cogi possit sententiam ferre, an teneat.*
13 *Compromissum & arbitrium ad hoc fiunt, vt lites finiantur.*
14 *Arbitri tres diuersæ iurisdictionis, per quos cogi debeant sententiam dicere.*
15 *Arbitri duo dissentientes, si tertium eligant incertum, nihil valet quod agitur.*
16 *Compromissum quod iubetur de consilio alicuius sapientis pronunciari, an valeat.*
17 *Compromissum, in quo sunt duo electi, nulla facta mentione de tertio, an sit validum.*
18 *Arbiter tertius mandato prætoris electus verus arbiter est habēdus, quasi partes tacitè intelligantur elegisse, si eos contingeret dissentire.*
19 *Arbiter tertius electus à duobus coactis, vel à iudice datus: an debet cogi recipere.*
20 *Arbitri duo tertiū eligentes per se sine iudice, si concordes ferunt sentētiam, an talis sententia sit valida.*
21 *Arbitri eligentes tertium litigantibus odiosum, an ipsis inuitis pronunciare possit.*
22 *Compromissum factum tanquam in arbitrum & arbitratorem, si actum & ratum est, ne ad boni viri arbitrium recurratur, vel ne sententia dicatur nulla, an sit validum?*
23 *Reductio ad arbitrium boni viri, quo iure petatur.*
24 *Reductio ad arbitrium boni viri, intra quod tempus petatur iudicis arbitrio relinquitur, cùm non sit à iure diffinitum.*
25 *Reductio in arbitrium boni viri, quando compromissum est tanquam in arbitrum, arbitratorem & amicabilem compositorem, an peti possit?*
26 *Ponens se in arbitrio alicuius, vt arbitretur super beneficio, si apposita est pœna, & ipse malè est arbitratus, quid iuris.*
27 *Compromitti an possit in abbatem, vel priorem, vel præpositum regularem. Compromissum morte expirat.*
28 *Religiosi in ipso religionis ingressu corpus & animam Deo dicauerunt.*
29 *Monachus simplex, vel frater Prædicator, vel Minor possunt esse arbitri.*
30 *Compromitti potest in episcopum, cum habeat cognitionem causarum.*
31 *Abbas an possit esse arbiter in causa monasterij.*
32 *Sententia arbitri actionem non causat, nec exceptionem.*
33 *Actiones non nascuntur ab initio ex voluntate partium, nec extinctæ renascuntur.*
34 *Compromissum tribus modis concipitur.*
35 *Compromissum si est in aliquem de iniuria, & passus iniuriam dicat arbitro, quòd si contingerit iniurium condemnari, detur cōdemnatio hospitali, an per tale quid acquiratur hospitali actio.*
36 *Actio an nouetur per sententiam arbitri.*
37 *Dictum in compromisso, quòd soluta pœna ratum maneat compromissum, quo modo intelligatur.*

38 Pact

7. §. Sequitur de quibusdam notabilibus & de quibusdam dubiis videre. Igitur in primis notã-
a dum est,[a] ꝙ si elegisti sub arbitro litigare, quem elegisti voluntariè, non poteris amplius ab eo dissentire. xxxij. q. v. horrẽdus. viij. q. ij. dilectissimi. extra. de re iudi. quod ad consultationẽ. & de test. præterea ff. de euic. si dictum. §. si sine. ff. de iur. om. iud. si tibi. §. j. C. de ac. & obl. sicut in initio. Imò in te inuitũ reddit iudiciũ, seu arbitriũ. ff. de verb. ob. inter stipulantẽ. ij. q. vi. c. à iudicib. § qđ de arbitris. extr. eo. arbitris ext. e. cũ tempore. de præsc. cũ olim. & c. veniens. arg. contrà, quòd possum eum reprobare. ff. de mu. & ho. vt gradatim. §. medicus. C. de profes. & medi. l. i. ij. & iii. & l. medicos. extra. de iureiu. quemadmodum. Sol. Vbicunque conditio subintelligitur, vel noua causa intercedit, vel iusta, possum reprobare qđ approbaui. de pœ. dist. i. quamobrem. xxii. q. ii. beatus Paulus. extra. de offi. dele. insinuante. Si ergo arbitrium non tenuit ip-
b so iure,[b] vel alia iusta causa, de his q̃ s. positæ sunt, poterit arbiter & arbitrium reprobari. x. dist. vides. C. de legi. l. non dubium. extr. de confir. vti. vel inuti. examinata. de rerum permu. c. fi. de testi. c.
1 ii. in fin. De hoc s. §. differt. versi. item arbitrium, & seq. † Notare quoque debet subtilis aduocatus, maximè reo fauens, ꝙ si duo vel plures arbitri volunt reum in centum marchis condemnare, & in hoc concordent, faciat vt vnus ex arbitris ipsi reo fauẽs condemnet in quinque solidis: & sententia eius tenebit, & omnes alios ad ad se trahet: quia omnes in illa summa concordant. ff. eo. tit.
c diem proferre. §. si plures[c]. Nec propter talem dissensum cogũtur assumere tertium: qa inter se non cõtradicunt: imò in vnam summam concurrunt, vt dixi: maior enim numerus includit in se minorem. ff. de adi. lega. l. iii. §. si quis plus. ff. de reg. iur. in eo. & arg. xv. dist. c. i. & inter asseuerantes non est contradictio extra. de his quæ fi. à præl. sine con. ca. cum apostolica. C. de non nu. pe. l. si asseueratio. ff. de inof. test. Papinia. §. sed nec impuberis. Tũc enim eos esse diuersos intelligo, quo ad hoc, vt tertius debeat assumi: quando vnus vult absoluere, alter condemnare. sic videtur loqui lex ff. e. item si vnus. §. si in duos. & §. seq. In absoluẽdo autem, vel condemnando maiori parti stabitur: vt in præ. §. si plures. extra. de
2 re iud. c. fi. ff. eo. ti. duo. ff. de pac. maiorem. † ¶ Sed pone compromissum est in tres, vnus condemnat in decem, duo verò in xx. & protestantur, ꝙ non consentiunt in condemnatione facta ad decem, absoluunt condemnatum ab illis decem: nunquid præualet sententia duorum? Dicunt quidam, ꝙ non. arg. in præ. l. diem. §. si in tres. alii contrà, ff. de vulg. & pup. substi. ex facto. §. i. quod veri-
d us est. [d] † ¶ Sed quid si arbitri concordant in summa condemna-
3 tionis, tamen duo ex eis dicunt, ꝙ detur annus cõdemnato ad soluendum condemnationem: tertius dicit de duobus annis? Dic ꝙ stabitur maiori parti, vnde cùm maior pars in anno concordet, annum habebit: vt patet ex præmissis, ext. de his quæ fiunt à ma. par.
e ca. c. i. lxv. dist. c. i. argumentum contrà: quia in dubiis [e] id accipiendum est, quod est vtilius debitori. ff. de cõdi. & demon. l. idẽ. & qđ minimum est, sequendum est. ff. de leg. iii. nummis. xiii. distin. nerui. ver. fin. versic. est tamen quòd. extrà. de spon. iuuenis. sed prius
4 dictũ de facto obtinuit. † ¶ Et nota, ꝙ vbi tres sunt arbitri, valet
f duorum sententia præsente tertio lata, licet dissentiat[f]. Eo verò absente

ADDITIONES.

a Notandum est. ¶ Secundum Vber. de Bo. & Ioan. de Deo. in versi. sed si sub arbitro. quem in prin. huius ti. allegaui.
b Ipso iure. ¶ Concor. quod no. de cle. coniu. diuersis. in gl. pe.
c Plures. ¶ Ex quo duo ex tribus concordant in summa, hæc cautela non valet: vt e. ti. c. i. lib. vi. Adde videndum Bal. quando valeat talis cautela, eius consil. clv. in vltims verbis. primo vol. vide etiã Paul. de Cast. consi. xxiij.
d Verius est. ¶ Verba sunt Alb. Gal. eo. tit. ver. sed pone quæstionẽ. & quid dicat ille §. j. satis dixi in præ. decre. j. super vlt. glo.
e Dubiis. ¶ Hic non est dubium, ex quo maior pars concordat: vt in præd. decre. j. e. ti. lib. vj. vbi idem no. Adde videndum omnino Bal. consl. cxlv. lib. j. vbi ponit, ꝙ si ex trib. arbitris vnus ꝯdẽnet Titium in decem hinc ad mensem: alius in octo hinc ad duos mẽses tertius in quinque hinc ad tres menses: quòd sentẽtia non valet. quod si vis capere tempus trium mensium, vt insist in vno mense tamen est diuersitas respectu summæ: quia in primo est plus re, q̃ in secundo. & sic de singulis.
f Dissentiat. ¶ Quid si taceat Alb. Odo. in sua disputa. quæ inchoat, Titius & Seius: dixit secundum Azo. vale sententiã duorũ tertio præsente, siue taceat, siue contradicat, per l. sicuti. ff. e. Hoc etiam tenuit gl. in summa huius tit. ver. quid si duo. dicens, ꝙ illũ tacẽtẽ habet ꝓ contradicente. Ipse verò tenet contrarium: quia requiritur, ꝙ omnes tres pronuncient: ad quod etiam sunt cogẽdi. Hoc verum, nisi in compromisso esset clausula, ꝙ valeret sententia maioris partis: quia tunc non esset necessaria pronunciatio tertii. ff. eo. nõ distinguem⁹. §. cũ in plures. & sic respõdit ad prædictã l. sicuti. & ad l. duo ex trib. ff. de re iu. quòd sententia maioris partis valet, qñ in cõpromisso, vel delegatione est clausula id sonans: vel cũ oẽs pronunciauerũt duobus ferentib⁹ vnã sententiã, & tertio ꝯriã. Allegabat pro se, ꝙ in sentẽtiis opus est verbis cõdẽnatoriis vel absolutoriis. ff. de re iud. l. j. Vnde nec sufficeret sententiam dari partib. in scriptis. C. de sen. ex breui. reci. l. j. & sic in stipulatione requirũtur verba. ff. de ver. ob. l. j. in prin. Ad idẽ facit C. de noua. l. fi. Ad hoc C. de duo. reis. Auth. hoc ita. Itẽ licet ĩ collegiatis valeat factũ maioris partis, ĩ eo tñ qđ ꝯpetit singulis, quales sunt arbitri, requiruntur oẽs, no. Mar. de consti. cùm oẽs. Item lex videtur expressa, ꝙ aut oẽs arbitri pronuncient, aut nullus. ff. eo. tit. item si vn⁹. §. item si plures. Et hæc solutio videtur placere Host. in Sũ-

a absente [a] lata, nõ tenet.ff.de arbi.si in tres.extra,eo.c.j. nisi actum
fuerit in cõpromisso,vt duo sine tertio procedant.ff.eo.nõ distin
guemus.§.cum in plures.sicut obtinet in iudicib.extra.de off.del.
b prudentiam.& c.vno.& de testa.Ray.in prin. [b] † Sed nunquid q̃-
do hoc actum est, debet tertius vocari ad procedendum,vel sen-
tentiam dicendum cũ aliis & expectari? Rñ.sic:sicut & tertius cõ
judex citatur,& expectatur,vel eius excusatio:aliàs non pñt pce-
dere duo:vt in præ.c.prudentiam.rñ.j.Arbitria enim ad instar iudi
ciorum redacta sunt,vt ff.e.l.j.Secus aũt esset,si actũ fuerit,ꝙ duo
possunt sine tertio pcedere: & eo præsente, & absente citato, et
c non citato:sicut quandoque dici de partib.consueuit. [c] †¶Sed q̃
6 ritur,an valeat compromissum factum de omnib.litibus præsen-
d tib.& futuris? Dic [d] ꝙ sic:cum nõ sit prohibitum.ff.ex qui.cau.ma.
e necnon.§.ij.ff.de pba.l.ab ea parte. [e] ¶Sed pone,ꝙ sicut quotidie
fit,cõpromittitur in P.tãq̃ in arbitrũ,vl arbitratorẽ,seu amicabilẽ
compositorẽ,pœna apposita:deinde P.pronunciat.nunquid vale
bit dictum eius iure arbitrii tantum,vel etiam arbitratus tantum,
vel vtriusque,vel neutrius? Et hoc pdest quærere: quia arbitrio
semper statur:arbitratus autem reducitur ad arbitrium boni viri,
si fuerit iniquus:vt dixi s̃.eo.§.j.ver.est etiam differentia.Et quidẽ
videtur,ꝙ neutrius iure valeat.ff.de rebus dub. in ambiguo. ff. de
regulis iuris,vbi repugnantia.C.de fide instrumentorum.scriptu-
ræ.C.de codicil.l.si idem.& l.fi.in prin.extra.de fi instr.imputari.de
censi.cũ olim.de app.solicitudinem.ad fi. extr.de off.dele.cum su
per.in fi.ext.de resc.ex tenore.extr.de postu.c.fi.Econtrà videtur,
ꝙ teneat iure vtriusq;.nec enim nocet testamentum diuersis no-
minib.appellari.C.de test.testamentũ.C.de codic.l.fi.xciij.di.legi
mus.in fi.xiiij.q.iij.plerique.extra.de simo.in tantum.arg.ff. si cer.
pet.l.si tibi pecuniam.in fi.Imò videtur ꝙ teneat iure cõpromissi:
7 maximè ex quo pœna vallatũ est.†Nã verborum non necessaria
multiplicatio substãtiã non immutat.ff.de aur.& arg.leg.l. pedi-
culis.§.Labeo.ff.de reg.iu.quę dubitationis.lxxxvj.dist. facientis.
§.q.j.Marciõ.xxxviij.dist.sedulo.extra.de verb.signif.nihil ob.& c.
seq.Imò videtur,ꝙ tãtũ iure arbitrat⁹, tãquã humanioris.arg. C.
cõia.de le.l.omne. ppe fi.extr.de transac.c.vlt.ad fi. cũ suis cõcor.
f Rñ.valebit secundũ quosdam, [f] eo iure,quo melius valere põt,&
potius iure arbitrii:ne possit reduci ad arbitrium boni viri.arg.ff.
man. qui mutuam. & in concordantiis positis §. ibi: imò videtur,
quòd teneat.Nec enim itur ad arbitros causa inducendarum,sed
8 dirimẽdarum litium.ff. eo quãuis. †Nec iudicãtiũ decreta debẽt
esse elusoria,præsertim arbitratorum:nec in alios trãsferri. arg.ff.
eo.non distinguemus.§.quæsitũ.arg.ff.de reb.dub.quoties. ff. de
iud. si prætor.rñ.j.ff.ne quid in loco pub.l.fi.C.de bo.quę li.cũ nõ
9 solùm. §. vbi aũt puerilis. in fi. † ¶Quid si compromissum est in
aliquem, tãquã in arbitrum,arbitratorẽ,seu amicabilem compo-
sitorẽ:coram illo libell⁹ porrigitur,litis cõtestatio fit,& de calũnia
iuratr:postmodũ ipse vult tãq̃ arbitrator cognoscere seu diffinire,
& n tãq̃ arbiter? Dic ꝙ nõ põt.qa ex quo incipit vt arbiter cognos-
cere,diffiniat vt arbiter.arg.C.de codi.nec codicillũ.C.de iure do.
impe.l.ij.& eligendo vnã viã,alteri renũciat.C.de pac.inter emp.
& vendito.l.cõmissoriæ.& varietas reprobatur.extra. vt ec.bñ. c.
g vno.Alii contradicunt, [g] per l.ff.de test.mili.l.si miles.j.& ff.de ac-
qui.hæred.l.Claudius.Et idem dicunt econuerso:ꝙ si primò cœ-
pit cognoscere vt arbitrator,non poterit pronunciare tanquam
arbiter.& vide j̃.versi.sed nunquid peti.& facit C. de epis. audi. si
qui ex consensu: quia iuxta formam petitionis debet sentẽtia for
10 mari,extra.de accus.qualiter.& qñ.ij.§.fi.†¶Quid si sit compro-
missum,vt possit pcedere ordine iudiciario seruato,& non serua
h to? Respõ. [h] hæc verba sic sunt interpretanda,ꝙ cõpromittitur in
eũ tanq̃ in arbitrum,& tanquam in arbitratorem:& si processerit
vt arbiter,s.seruato ordine iuris,non redigetur eius dictum ad ar-
bitrium boni viri:si vt arbitrator,s.iuris ordine non seruato, vt s̃.
i §.j.Quid si simpliciter eligitur in arbitrum? Dic [i] ꝙ non intelligit
electus vt arbitrator,nisi ex aliis verbis compromissi appareat de
contraria intentione:puta,si dictum sit, ꝙ possit pcedere ordine
iudiciario nõ seruato:& econueso, si electus est in arbitratorem,
vel in bonum virum,non intelligitur electus vt arbiter,nisi ex ali
is verbis aliud appareat.Quæ differẽtia sit inter arbitrũ & arbitra
torem,& de sententiis eorũ.& effectu earũ,qualiter cognoscent,
& de homologatione sententiæ vtriusque,dic secundũ Papã, vt
no.extra.de iureiur.Quintauallis,& dixi s̃.eo. §.j.ver.est etiam dif
11 ferentia.†¶Sed nunquid arbitrator,seu amicabilis compositor
poterit cogi ad arbitrandũ in controuersia & contractu , in quo
etiã põt assumi:vt ff. p socio.si societatem.ij.Arg.ꝙ non.ff.eo.itẽ
si vnus.§.principaliter.vbi dicit tantũ de arbitro,qui sustinet par-
tes iudicis.Vnde aliud videtur in arbitratore,seu amicabili cõpo-
sitore,q habet pacificare.C.de iudiciis.Auth. si verò cõtigerit. &
arg.ff.de verb.oblig.l.si quis arbitratu.Cum enim nemo cogatur
trãsigere vel pacisci:vt in auth.vt litig.iurẽt.§.fi.ergo nec senten-
tiam dicere.Ad hoc tñ dico,ꝙ sic.arg.ff.e.l.iij.§.tametsi.licet & ibi
de arbitro loquatur.Si enim scripsi tibi Digestũ,vel feci tibi fossa
tũ,& debet mihi satisfieri arbitrio Titii,qui non vult arbitrari: æ-
quũ est vt cogatur,& ẽt ęquius q̃ in arbitro.Nec est contrà,ff.lo-
k ca.si merces.in prin.& C.de cõtrahẽ.emp.l.fi.ver.sin aũt [k].qd ẽm
ibi dicit,noluerit vel,non potuerit,sic intellige: noluerit, s. cũ in
se arbitriũ nõ receperit non potuerit,scilicet,qñ recepit: & iustã
causam allegat,quare pnũciare nequit:aliàs aũt cogẽdus est pnũ
ciare:ne litigatores vel contrahentes decipi videãtur, qui alium
amicabilem cõpositorẽ inuenissent, si iste nõ recepisset:vt in præ
§.tametsi.Nec enim amicitia debem⁹ decipi,sed iuuari.ff. de neg.
gest.si pupilli.§.videamus.ff.cõmo.in cõmodato.§.sicut autẽ.ex-
tra.eo.c.vnico.& de fideius.c.ij.Ex quo ergo suscepit,cogi debet,
nõ aliter:vt in præ.§. tametsi.& C.cõmu.de leg.l.si duob.§.sed si qs.
ibi:hoc facere supsederit,&c. ff.d le.ij.l.ij.Suscepisse aũt vr̃, si pñs
l ẽ,eo ipõ ꝙ patiat̃ i se cõpmitti, [l] ar.ff.mã.si remunerãdi.§.si pass⁹.&
l.qui

ADDITIONES.

☞ ma huius tit.§.qualiter.ante finem. Ego puto cum Azo. & Gof.
quòd sententia valeat,etiã de iure ciuili.Et põdero,quòd decr. ij.
e.ti.li.vj.ponit duo. principale est ius nouũ in foro ecclesiæ locũ
habẽs:vt in fi.no.in gl.super ver.ciuili.Inductiuũ vel similitudina
riũ est ius vetus,quod ponit ibi,sicut posset illo præsente & nolẽ
te cũ eis in vnã sententiã cõcordare.Ergo patet de iure veteri suf
ficere præsentiã,sine pronuntiatione.Itẽ ratione legis deficit eti-
am præsente & tacẽte,qui collegas in sui opinionẽ tacẽdo trahe
re nõ potest.Cùm ergo eũ cõcordare nolle appareat per cõtradi
ctionẽ sine pronunciatione: cùm dicit, nolo concordare . & per
taciturnitatẽ,qua durante cõstat concordare nõ posse, & hæc im
potentia super voluntate fundatur:ergo constat eũ nolle.valebit
ergo duorũ sententia:cùm per id pateat,hoc nõ esse illud mediũ
qd ponit regula,is qui tacet.de reg.iu.lib.vj. quo medio sublato,
siue ipsum tacentẽ habeas p cõsentiẽte,siue pro cõdicẽte pcedit p̃
dicta cõclusio.Benefacit ad id finis ipsi⁹ ptis q finis vult illũ haberi
pro præsente:& sic ostẽdit sufficere præsentiam. Adde, ꝙ opi. Io.
And.tenet Bal.alle.cõsilio,in proxima addi.& consi.cccxxj.lib. ij.
incip. proponitur.vbi etiam tenet,quòd si duo elegerunt tertiũ,
et promiserunt stare eius dicto: & deinde illi duo, qui tertiũ ele-
gerunt ,concordent, quòd valet eorum sententia absque tertio.
a Absente.¶Vel mortuo,vt in decre.vno.statim allegata.
b In prin.¶Hodie iure nostro tenet processus & sententia,si ille ar
biter tertius legitimè requisitus conuenire non vult.eo.tit.c.ij.li.
vi.Iste verò articulus pleni⁹ tractatur j̃.ver.quid igitur.& seq.&c.
c Consueuit.¶Distingue in forma compromissi,sicut distinguitur
in forma delegationis decret.cùm plures.de off.deleg.lib.vi.
d Dic.¶Secundum Alb.Gal.cuius est iste versic.eo.tit.ver. sed po-
ne quod factum.
e Parte.¶Hoc plenius prosequitur,& dubiũ aperit.j̃.vlt.char.vers.
quid ergo si.
f Quosdam.¶Vber.de Bo.cui⁹ ad literã fuit iste ver.sui operis col.
pe.et etiã Alb.Gal.hoc tenuit eo.tit.ver.pe.qñ nec ex verbis sen-
tentiæ,nec per acta, quia nulla apparẽt,discerni põt,quo iure pro-
cesserit.Facit quod no.s̃.tit.j.§.sequitur.ad fi.ver.quid si.episcop⁹.
adde vt refert Alex.in l.j.ff. de iud. qd idẽ videtur tenere Bal in l.
iij.ff.de testa.mil.et in c.fi.de re iud.sed Rayn.in l.in testamẽto. C.
de test.mil.tenet cõtrarium: qa imò tanq̃ arbitrator:quia æquius.
Rota dicit obtinuisse in facto:& ꝙ Bal.ita voluit in l.si seruus plu
riũ.ff.de leg.j.in §.fi.et in l.non codicillũ.C.de testa.pter.h.d.A-
le.cõs.xiij.et lxxxvj.lib.j.et cõsi.xix.li. iiij. tenuit,ꝙ confessio facta
corã eo. q habet potestatẽ cumulatã arbitri & arbitratoris est iu-
dicãda,ꝙ sit facta corã arbitratore.Alle.Bal.vbi suprà, dicentẽ ita
seruari de consuetudine.Alleg.etiam Bar. Ang.in d.l.si seruus. &
Ioan.de Imo.in l.nemo potest.de leg.j.Arch.in cle.de verb.signi.
g Contradicunt.¶Vt Host.& scripsi in c.Quintauallis. in gl.magn.
in ver.& quid dices.& Fran.Accur.in sua quæstione, quæ incipit,
duo consortes,alle.duas leges,quæ sequuntur.& in l.2. ff.de ope.
le.facit,quod no.j̃.ti. 1.ver.vltimò no. propter hoc dubium posi-
tus fuit in forma compromissi.s̃.§.proxim. ante med. versi.quo-
que si velut.
h Seruato.¶Respon.sm Inn.vt in gl.præ.ver.quid si cõpromissum.
i Dic¶Secundum Inn.vt in gl.præ.ver.hoc autem.
k Sin autem.¶Ibi de hoc,& communiter non approbatur,ꝙ vl.gl.
ibi distinguit arbitrum ab arbitratore : sed solùm distinguitur ab
vtroque,an susceperit:nécne:vt sequitur.sic & in fideicõmissario
dr̃ de testa.c.Ioan.Adde,ꝙ idẽ tenẽt cõiter Legistæ in l.j.de leg.ij.
l Compromitti.¶Hoc dictũ, & quod de absente sequitur, nõ pla-
cet.&de arbitro est expressum cõtrium.ff.e.l. Pomponius:aliàs inci
pit,si de meis.§.recepisse.Facit prædicta decretalis,Ioann.de testa.
& quod ibi dixi super ver.susceptum.ff.de proc.l.filius. §.inuitus.
& cle.de proc.c. 1.vbi non sufficit scire,nisi instrumentum simpli-
citer receperit.Nec ẽt illud sufficit,nisi cõstituens p ipso cauerit.
☞ Leges

l.qui patitur.& l.se. Si verò absens est, statim cũ cognouit, debuit ɔdicere: alioquin suscepisse videt. vt ff. ad Maced. l. si filiusfami. ab
12 sente. extr. d spõ. ad id qđ. & qui ma. accus. pos. insuper. † ¶ Quid
a si actũ sit inter ɔpromittẽtes, ne arbiter cogi possit sniam ferre?a Et videtur tale pactũ valere: cũ ius illud, qđ dicit ꝙ arbiter cogatur nõ sit ius publicũ auctoritate & vtilitate, secundũ ea, q̃ not. j. de cõclu. & renũ. versi. cui autẽ. Ad idem ff. đ mino. si iudex. & cũ
b qlibet, & c. C. de pac. si quis. Cõsensus enim litigatorũ facit licitũ, qđ alias nõ liceret. ff. de fer. l. j. b ff. de arbi. si feriatis. & l. nõ distinguem⁹. §. cũ in plures. & §. de offi. & l. si cùm dies. §. pluriũ. Itẽ forma mãdati seruãda est. ff. manda. l. diligẽter. extr. de rescr. cũ dilecta. Quidam contrà hoc enim pactum videtur appositũ ad malignãdũ: & ideo valere nõ debet. ff. de pact. do. l. cõuenire. & ff. de reli. & sump. fune. Neratius. ff. de arbi. qualẽ. ff. solu. matr. alia causa. C. de in off. testa. si quãdo. §. j. Nã daretur arbitris malignandi occasio: quod esse nõ debet: sicut nec in cõtractibus. C. de ɔtrahen. empt. in emẽtis. Nec pactũ compromittentiũ pt hoc ius tollere:
13 vt ext. đ testa. requisisti. ff. de leg. j. l. nemo potest. † præsertim q̃ cõpromissum & arbitriũ ad hoc fiũt, vt lites finiãtur. ff. de arb. l. j.
c & l. itẽ si vn⁹. §. si in duosc. ¶ Hoc quoq; notandũ est, ꝙ si sint duo vel tres arbitri, cogẽdi sunt p ordinariũ sententiã dicere, vel ter-
d tiã d psonã eligere: ne res sit sine exitu futura, ꝑpter hominũ ad dissentiẽdũ naturalẽ facilitatẽ. ff. e. itẽ si vn⁹. §. pricipaliter. & hoc
14 si sunt eiusdẽ iurisdõnis. ff. e. l. iij. §. tametsi. † ¶ Sed qđ si isti duo ñ sunt eiusdem iurisdictionis: puta vnus est Narbon. alter est Bituricen. tertius fortè est cleric⁹? Credo quòd iudices eorũ debent si-
e mul conuenire, & eos simul ad hoc e cogere. argu. ff. de excu. tut. iurisperitos. §. j. secũdum Vber. de Bo. arg. extr. de senten. excom. cùm illorum. Cogentur autẽ captis pignoribus. argu. ff. de lega. j. l. huiusmodi. §. fi. extr. de offic. deleg. suspicionis. ff. đ mune. & ho.
15 si quis magistrat⁹. ff. de ven. inspi. l. j. §. ex hoc. † ¶ Sed ei quod dixi, ꝙ duo cogũtur tertium eligere: opponitur. nã si in duos committitur sic, vt si dissentiant, tertium in certum assumãt, non valet quod agitur. ff. e. item si vn⁹. §. si in duos. ext. eod. innotuit. Dic ꝙ hoc non valet ex partium consensu: potest tamen auctoritate iudicis tertius assumi: vt in præ. §. principaliter. in fi. vel iuris auctoritate: vt extr. de appel. cum speciali. & sic intellige præmissa. Et dic, quòd aut fuit actum à principio de tertio eligendo, aut non: si fuit actũ, aut de certo, & tunc valet: vt in §. principaliter. aut đ incer-
f to, & tunc non valet. eo. tit. l. ij. §. nihil. f † ¶ Sed quid si dicatur in
16 cõpromisso, quòd de consilio alicuius certi sapientis pronuncietur: nunquid valet? Non videtur: quia libera potestas iudicandi videtur eis auferri: vt in præ. l. item si vnus. §. idem Pomponius. sed non est ita, vt quidam dicunt: quia præmissa adiectio pro non adiecta habetur: vt ff. loc. si in lege. in princi. nec per hoc habet e-
g ius consilium sequi g. argument. ff. de administrat. tu. quidam decedens. & l. Titium & Mæuium. respon. j. extr. de arbi. cùm olim. de elec. cùm in veteri. Si verò dictum est quòd pronunciet quod
h tali perito placebith: non cogitur pronunciare: vt in præd. §. item Pomponius. Alij dicunt, quòd si fuit dictum, quòd consilio & voluntate talis pronuncietur: tunc sine illo pronũciari non potest. Si autẽ fuit dictum cum consilio tantùm: tunc sufficit eius consilium requiri: nec est necesse, quòd sit præsens: vt in præ. capitulo cùm olim. Si autem causa committitur ita, vt secundum alicuius consilium pronuncietur, quid iuris? Super hoc dic secundum do. Inno

ADDITIONES.

☞ Leges ĩ. alle. nõ obst. prima loquitur in passo, ꝑ se fideiuberi. Secunda loquit in illo, q patiatur ab alio mãdari, vt sibi mutuet. lex, si fili⁹. loquitur in filiofa. qui quasi ex patris mãdato pecuniam recepit, mandans patri, vt solueret: qui tunc debet cõstitutionẽ ꝑponere contrariæ volũtatis. Decr. allegatæ de ꝑprio facto loquũtur, sed in casu nostro, quid ad me, si duo ɔpromittũt ĩ me, quod possunt ꝑ libito facere: quare igit teneor respondere vel loqui, nisi cùm requirar: faciunt not. de præsumption. nonne. Adde, ꝙ ꝑ opin. Spec. facit qđ voluit Pau. de Cast. in l. absenti. ff. de do. quòd licet procurator substitutus in absentia non sit statim procurator: tñ cùm ad eius notitiam peruenit, vult quòd sit procurator. Allegat Fede. de Senis consil. xxiij. Archi. in cap. ij. de ꝑc. in vj. Spec. in tit. de procur. §. j. versi. quid si instrumentum. allegat etiã Bar. ita cõsuluisse. & vide, licet ipse nõ alleget, cõsilio mihi lxxiij. inci. Quæritur vtrum procurator.

a Ferre. ¶ Guid. de Suza. in §. si in duos. allegato. in fi. huius versic. quærit quando actũ est, quòd duo cogi non possunt eligere tertium, quæ quæstio differt ab illa, de qua ĩ. versic. sed quid si duo, vt ibi dicam. & tenet pactum valere, per §. de officio ĩ. allegato. Et quia legum austeritas, pacto litigantium mittigatur. C. de tẽpo. app. l. fin. in fin.

b Fer. l. j. ¶ Et extr. eo. tit. de fer. ca. vltim. in fine.
c In duos. ¶ Gui. de Suza. licet in simili quæstione, de qua prædixi, teneat contrarium in isto §. coadiuuat tamen hanc partẽ, quã fatetur æquã, per l. iij. §. j. ff. eod. & l. si de meis. §. recepisse. per l. pen. ff. pro soc. & si cer. pet. l. quidam.
d Tertiam. ¶ Sup. quando sunt duo.
e Ad hoc. ¶ Scilicet ad eligendum tertium, quando sunt duo: vel ad pronunciandum, quando sunt tres: & idem si duo.
f Nihil. ¶ Vide qđ dixi in præd. decr. innotuit. in gl. qñ ergo. & sup gl. ij. Et addo ad illa, ꝙ Franc. Acc. in quæstiõe, de qua dixi s̃. versi. quid si cõpromissum. tenuit, ɔpromissum factum in duos cũ potestate eligendi tertiũ incertũ, valere. & §. si in duos. procedat, q̃do discordant in tertio eligendo. Facit ff. qđ cuiusque vniuers. itẽ eorũ. §. si Decuriones. Probat per textũ ibi, nam & in assumendo, & c. Cessante ergo illa rõne, qa cõcordarunt in tertio, cessat phi. bitio: quia qđ durius est, vt dicit, rõ præfert verbis. Allegat ff. đ iure pa. l. adigere. §. quãuis. de adi. le. l. iij. §. conditio. qđ cũ eo, qui in alie. potest. l. si filius. & de in ius vo. l. quãuis. Facit C. q̃ sit long. cõsue. l. j. Et prædicta concludunt valere sententiã, in qua ipsi duo ɔcordant, tertio nõ electo. Cõtrariũ in innuit hîc, & j. vers. sed pone. ad cõcordandas has opiniones contrarias: cũ ex opinio. Fran. sequi posset absurditas, scilicet cũ partes diutius litigassent: & tẽpore diffinitiõis discordarẽt arbitri in pronũciãdo, qa sic possent discordare in tertiũ eligendo: & per id partes inutiliter sic grauatæ essent diutinis laborib. & expẽsis grauib. bona fuit ɔsideratio legis, volẽtis huic casui prouidere, qui euenire poterat, licet non euenerit. quod sæpe iura faciunt, de diuor. quanto. in fi. de fer. nõ ordi. c. j. de procu. c. j. C. in quibus cau. in integ. restitu. non est ne. l. vlt. C. quando li. vni. sine iudi. se vin. l. j. Sed si ab ipso principio illi duo arbitri concordarent de tertio, qui deberet in casu discordiæ tempore diffinitiõis adesse: hic optimè procedit hæc opi. ex qua nulla possunt sequi incõuenientia: & si compromittentes ñ arctassent ipsos ad habendum tertium solùm tempore sententię in casu discordiæ: sed simpliciter dedissent potestatem de assumendo tertio, si vellent: statim ille cum eis posset inchoare processum, & sine vlla calumnia habetur perinde, ac si per compromittentes nominatus in compromisso fuisset. ¶ Sed aduertendũ est, quòd vbi ponderamus solum euentum discordiæ in his, sequeretur, quòd si in vnum solum quamuis cõmissa esset electio tertij, cùm ille cum seipso discordare nõ posset, valeret à principio compromissum. Ad quod facit decre. pen. e. ti. & tamen decre. in notuit. solam incertitudinem ponderare videtur. & decre. pe. habet varias lecturas, vt ibi patet in tex. & super vltima gl. Sed ĩ terminis, quos dixi suprà, incertitudini & discordiæ ãprin. ꝑuidetur Faciunt proximè dicta ad secundum articulum quæstionis Iac. đ Are. de qua dixi s̃. §. j. super ver. arbitrator. ad fi. de cõpromisso facto in duos, qui si discordarent, Titius daret tertiũ. Et dici potest, secũdum eum, tale compromissum non valere: quod nec suis viribus nititur, nec prætoris. Suis non. ff. e. item si vnus. §. si in duos. & §. principaliter. & extra. eodem, innotuit. Prætoris non: quia cùm partes tertio talem electionem commiserint, prætor ñ potest cogere arbitros ad eligendum tertium. Vni enim cõcessum aliis denegatur. C. de testa. l. consulta. Nec illum nuncium cogere potest, vt eligat, qui se ad id non adstrinxit. ff. locat. l. si merces. in principio. C. communia delegat. l. si in duobus. in principio. de contrahenda emptione. l. si. & sic cum nec suis viribus, nec prætoris auxilio iuuetur, cessat. Quod nota pro solutione contrarij in prædicto §. principaliter. Subdit tamen dici posse, quòd si concordant primi duo in sententia, illa valet. & tenuit compromissum, non ex suis naturalibus viribus, sed quia sic fieri consueuit. ff. de vsufruct. l. si quis donaturus. cum concordant. & đ legatis primo l. si seruus plurium. §. j. Facit extr. de temp. ord. quod translationẽ. in fi. Nec vitiatur ex clausula de eligendo incertum, quæ locum non habuit. Facit C. de lega. l. si legata. & de impube. & aliis substitut. l. post aditam. Adde, quòd opi. Ioan. An. concordat Bar. in dicto §. si in duos. & Abb. in d. c. innotuit. & incertitudinem ẽt ponderat Angel. consilio lxxxiiij. in princip. Secundò, quando absente tertio possint sentẽtiare, vide Oldradum consi. xl. Abba. consi. lxiiij. j. lib. & xxvij. ij. lib.
g Sequi. ¶ Tenet tñ requirere, vt probãt iura sequentia: & sic non habet, ꝑ nõ adiecta, vt prædixi. Vñ nõ bene continuat Guid. đ Suza. in §. idẽ Põponius. Per hanc rationẽ diuersam à prima tenet ɔpromissum valere. Alleg. ẽt ff. mand. idẽq;. §. si quis ea. Consuetudo approbat compromissum talis valere, quòd pronunciat prout certus: & fortius incert⁹ iurisperit⁹ đ iure ɔsulet. & no. hæc. ff. de hæred. instit. l. illa institutio. in fi. ij. gl. Adde Bal. in l. si plures. ff. de exerci. & in d. §. idem Pomponius. & pulchrè Ange. ɔsi. cclxxj.
h Placebit. ¶ Qũo Hosti. ponderauit hoc verbum, vt sonet in aliud ꝯ arbitratus, scripsi in decre. pe. eo. tit. super vlt. gl. & sic soluit contrarium. §. statim. allegatus. ad §. ibi. seq.

Inno. IIII. & do. mcũ vt no. extr. de offi. deleg. ca. si pro debilita-
a te a. † ¶Sed quid si duo sunt electi, & actũ est in compromisso d̃
17 tertio non assumendo b. nunquid valet compromissum? Et vide-
b tur quòd sic: quia cõtractus ex conuentione legem accipiunt. ff. depo. l. i. §. si conuenerit. ff. si quis cau. l. sed & si quis. §. quæsitum. Sed Vber. de Bo. dicit huiusmodi pactum non debere seruari: q̃a primũ est cõpromisso: vt s. ver. hoc quoque notãdũ. vnde cõpellẽtur eligere captis pignorib. vel per pœnam, vel inclusis personis. ff. ad leg. iul. pecul. l. pe. in fi. Alij cõtrà, vt in primis concor. & ff. e. Pedius. §. fi. Sed licet dixerim s. versi. hoc quoq; ꝙ duos arbitros
c electos discordãtes p̃t p̃tor cogere tertiũ eligere, c & eos cogere in illũ ↄsentire, ar. ff. de admi. tu. l. iij. ĩ fi. ff. de bo. au. iud. pos. l. in vẽdi-
d tiõe. §. fi. C. d̃ nu. l. j, & l. ĩ ↄiũctiõe. ar. t̃n ↄ, ff. d̃ iud. l. ij. §. ↄuenire. d †
18 ¶Sed nũquid iste tertius sic datus est arbiter? e Videt ꝙ sic: quasi
e partes tacitè intelligãtur eũ elegisse, si arbitros cõtingeret dissentire, quẽ ipsi eligerẽt, vel iudex eis daret, argu. extr. de appel. cum speciali. de offi. deleg. suspicionis. argu. ↄtrà, ff. de verb. obliga. ita stipulatus. §. Chrisogonus. in fi. & extra. de offic. delega. P. & G. In quib. colligitur, quòd non subintelligitur aliqua persona in stipulatione, nisi de qua nominatim actum fuerit. Sed dic, ꝙ nõ intelligitur esse arbiter, nec iudex: sed ipse vocabit ad se arbitros: qui si in vnam sententiam conueniant, planum est: si verò discordent, eius auctoritati stabitur: vt in præ. §. principaliter. in fi. non quòd idem ipse pronunciet sed eius dicto seu consilio eis in scriptis dato arbitri stare cogentur, & secundum illud pronũciare. Et sic est ↄsiliarius seu mediator: & sic de facto obtinuit, vt quidam dicũt. Idem etiam dicunt in tertio à partibus electo de iudicis præcep-
f to f. † ¶Sed nunquid iste tertius, à duob' arbitris coactis elect',
19 vel ẽt à iudice datus, debet cogi recipere? Resp. sic. C. de aduoc. diuersi iu. sancimus. Alij ↄ, arg. ff. e. si cùm dies. in princ. & l. iij. §. ta-
g metsi. & in præ. §. principaliter g Sed nunq̃d stabitur eius solius di-
§ cto, aliis duob. discordãtib'? Vr̃ ꝙ sic: vt in præ. §. principal'r. § in fi. ibi. cuius auctoritati pareatur. quod intellige, vt iam dixi in ver. sed nunquid iste. Quid si vnus ex arbitris concordet cũ isto tertio? Dicunt quidam, quòd valet eorum sententia, tãquam à maiori parte lata. ff. e. si in tres. aliàs in l. item si vnus. §. principaliter, & §. Celsus. & l. seq̃ẽ. extr. e. c. j. ext. de his, quæ fiunt à maio. par. capi. c. j. ff. de re iudi. duo ex tribus. secundum Iaco. Bald. & dicam ĩ. ver. item quid si omnes. Sed hæc ratio non videtur mihi bona: cùm iste tertius non sit arbiter, vt iam dictum est; & ideo nõ facit numerum. Ratio est ergo, quare valeat hæc sententia quia vnus arbiter pronunciat iuxta consilium huiusmodi, vt prædictũ est. nã & solum eius consilium seq̃ẽdum est, vt iam dixi. Quid si omnes discordant: quia vnus dicit quinq;, alter duo, alter vnum? Dicunt quidã, quòd iste tertius pronunciabit, & eius dictũ valebit. Ego dico, quòd non pronunciabit, sed procedet. vt dixi suprà
20 ver. sed nunquid iste. † ¶Sed pone eligendo tertium bene duo arbitri per se sine iudice concordant, & eligunt: & sic omnes tres concordes ferunt sententiam: nunquid valet? Respond. non, secundum Ioan. Nam cùm compromissum ab initio sit inualidum: puta factũ super tertio incerto assumendo contra iuris formam:
h vt s. versi. sed ei quod dixi h. tractu temporis non conualescet. ff. de regu. iur. q̃d in initio vitiosum est. & l. pe. xvj. q. iij. ca. placuit. §. potest. extr. de elect. auditis. Sed nunquid processus corã eis habitus tenet: puta positiones, cõfessiones, negationes, & huiusmodi? Respon. non: quia si principale non tenet, nec accessorium. ff. de re. iur. cùm principale. extr. de iudi. at si clerici. de appel. vt d̃bitus. in prin. xj. q. i. in clericorum. extr. de fide instrumen. inter. ꝓ-
i pe fi. argu. ↄ. ext. eodẽ. c. penul. i † ¶ Sed quid si arbitri elegerunt
21 tertium, vel datus est eis non eligentibus à iudice: demùm litigatores nolunt quòd arbitrẽtur cũ isto, sed volunt quòd alium eligãt, ipsi verò hoc nolunt? Videtur quòd inuitis partibus possint pronunciare auctoritate isti' arbitri: quia eis cõcessum est eligere tertium à lege: vt in prædicto §. principaliter. Vel eis dissidẽtibus, prætor potest eos cogere, vel eis eum dare, vt dictum est. Si ergo elegerint, vel eis iudex dedit tertium, cuius auctoritati pareatur iure factũ est, & secundum legem: vnde nõ debet alio euentu tolli. C. de administ. tut. l. sancimus. C. de adult. Gracchus. xxv. q. ii. si ea. ne edictum istius iudicis illusorium videatur. ff. de iud. si prætor. ff. ne quid. in loco publi. l. fi. ext. de matri. contrac. ↄ inter. eccle. contract. c. i. de clande. despõs. cùm inhibitio. §. penult. credo quòd non possint. Non enim cogitur quis transigere, vel pacisci: ergo nec litigatores in istum consentire coguntur, in Auth. litig. iur. §. fi. & argumen. ad hoc. ff. e. l. non distinguemus. in fi. &
§ l. sequen. Quid si actum fuerit in compromisso, § vt nulla exceptio proponatur? Dic vt infrà, in tit. de cõclu. & renun. ver. po-
k ne k. † ¶Item, quid si compromissum est tãquã in arbitrum & ar-
22 bitratorẽ, & actũ & iuratũ ẽ, ne ad boni viri arbitriũ recurrat, vel
l ne dicatur sententia nulla, vel iniqua? Dic nõ valere l. arg. extr. de iureiu. quemadmodum, & c. ad nostram. ij. extr. de foro compet. si diligenti. in fi. quia tale pactũ videtur ↄ bonos mores: vnde nõ
m valet. ff. de pact. l. iuris gẽtiũ. §. p̃tor ait. ext. e. m c. fi. It̃e, q̃a per illud videt dolus futur' remitti. q̃d esse non p̃t: vt ff. eo. si vn'. §. illud. & §. pacta. & ꝓbat hæc solu. ff. quarũ rerũ actio nõ dat. l. j. §. si onerãdæ, & p huiusmodi pactũ inuitatur quis ad malè ꝓnũciãdũ. arg. ff. de preca. cũ precario. extr. e. ca. fi. ff. de pact. do. conuenire. & in præ. §. pacta. & §. illud. ff. de ope. lib. si libert'. ff. de loca. l. si in lege.
n in principio n. Arg. contrà, quoniam contractus ex conuentione legem

ADDITIONES.

a Debilitate. ¶ Ibi vide in gl. puta Innoc, ver. redeundo,

b Assumẽdo. ¶ Nota, quia hîc agebatur, tertium per duos assumi nõ posse: ĩ quæstione verò, de qua dixi s. vers. quid si actũ. duo assumere poterant tertium, si volebant.

c Eligere. ¶ Tamen dicunt pleriq;, ꝙ eis dissentientibus ipse prætor potest tertium eligere.

d Conuenire. ¶ Lex illa dicit, posse defendi processum factũ per p̃torem ex partium consensu, quem ipse prætor ignorabat, credẽs suam iurisdictionem.

e Arbiter. ¶ Nota quia de dato per iudicem loquitur,

f Præcepto. ¶ Secundũ istos, vbi spõte partes eligerẽt, bñ esset arbiter: sed ex quo per iudicem coacti eligunt, secus. Pro istorũ op. facit: q̃a §. principaliter. dicit, ꝙ iudex cogit duos arbitros eligere tertiã personã: non dicit tertiũ arbitrũ: sed decre. cum speciali. dicit, ꝙ tenebit q̃d duo ex illis decreuerint. Per q̃d patet, quòd decernere & iudicare, ita ꝑtinet ad tertiũ, sicut ad alios. & decret. suspicionis. de offi. delega. dicit, ꝙ tertius cũ duob', vel altero ferũt sententiã. & adhuc apertius decret. legitima. de app. lib. vj. i. & ii. respon. Propter quæ videtur istud dictũ, & illa ex sequentibus, q̃ sup isto fundantur, non procedere. Tenens tamẽ illud dictum, responderet ꝙ loquitur de arbitro seu arbitris, qui necessitate adeuntur. Tamẽ quo ad hunc casum, rationẽ diuersitatis realẽ nõ video. Adde, quod Bal. consi. lxxiiij. lib. iij. referẽs opi. Spe. dicit. Sed Iacob. de Aret. dicit, ꝙ sunt veri arbitri. ff. de sol. l. quod si fortè. §. j. & idẽ in tertio, q eligitur ab eis, vel à iudice: vbi ipsi nolũt eligere, discordiæ eorũ finis est electio tertij: nec ãte functi essent officio suo, quàm eligant tertium, & iudicent cum ipso.

g Principaliter. ¶ Primum ibi tenet Accur. & etiam quod sequitur in proximo versiculo,

§ §. Principaliter. vbi dicit Bal. hoc verũ, si primi duo nõ sunt ↄcordes: quia tunc præualet sententia tertij discordantis ab vtroque: secus si primi duo essent concordes, quia causa finalis electionis istius tertij erat discordia, quæ ratio hîc cessat. item dicto maioris partis debet stari, sicut si à principio essent electi. hoc tenet Fran. Curt, & Cy. in additioni, vide glo. in §. principaliter. & ibi Bart. & Albri. sed an tunc committitur pœna, Albri, ibid,

h Dixi. ¶ Omnino videas quod ibi dixi in fine.

i c. pen. ¶ Diuersitas habet lecturas, vt ibi in gl, & super gl.

§ In cõpromisso, &c. ¶ Vide ad hoc. §. alias. c. vel semel cõmissa, in l. si duo. & ibi. Bal, vbi dicit ꝙ s̃m Mar. de fauo. & Iac. d̃ Ra. si est dictũ in ↄpromisso ꝙ pœna ↄmittat rato manẽte cõpromisso, ꝙ t̃n ꝑpter hoc ñ p̃t peti pœna & res. de hoc etiã p eũdẽ in l. ij. e. ti.

k Pone. ¶ Quod posuit Vber. in versicu. sed si sub arbitro, alleg. in prin. ti. hanc remissionem, in fi. versi. dederat. s. §. ij. in fi.

l Valere. ¶ Hoc pl' placet Alb. Gal. e. tit. vers. sed pone quòd duo.

m Extr. eo. ¶ Scilicet de pactis.

n In prin. ¶ Dyn. in regula, scienti. d̃ regu. iuris lib. vj. tractat plenè, an pœna peti possit ab illo, qui sub pœna id quod s. dicitur, ꝓmiserat: & demùm petit iniquum arbitramentum reduci ad arbitrium boni viri. Et tenet ꝙ nõ, per rationes hîc inductas, & p l. ff. loca. quæro. §. inter locatorem. & ff. de verb. oblig. l. quidã cùm filium. §. sed videamus. cum sua gl. Item quòd cuiusq; arbitri libertas, quamuis generalis & larga, restringitur ad id, quod de iure cõmuni liceat. ff. de condi. indeb. si procurator. quæ in frau. cre. si pater filio. ad muni. l. Ludius. §. penulti. C. de mune. non conti. l. i. §. pro infante. Alia etiam inducit, quæ ibi videas. & vide quod sequitur ĩ. ver. iiij. Scire t̃n debes, ꝙ ipse Dyn. in quadam cã Senensi, vt patet suo cons. xiij. ↄsuluit, quòd licet talis, de quo suprà, petẽdo reduci, non incidat in pœnam: si tamen succũbãt, & appareat iustè prolatũ, tunc pœna cõmittetur cũ effectu: & sic. ex pòst facto declarabitur, an pœnæ cõmissio cũ effectu procedat, necne. Nil allegat: ibi etiam tenet, ꝙ prouocans, dicens laudum iniquũ, habet probare. argument. C. de iure hast. fisc. l. j. lib. x. ff. de prob. l. ab ea parte. maximè cùm intrinseca solẽnitas præsumatur. Institut. de fideiuss. §. fi. & de inutil. stipul. §. quod scriptum. vterque tamẽ probat. de renunc. super hoc. cum vterque dicat ff. de prob. ei q. Tenuit etiam ibi, quòd valet obligatio pœnalis, quam duo extr. compromittentes sibi inuicem faciunt super obseruantia laudi ferendi: id est, quod ego tibi promitto, quòd A. vnus ex compromittentibus seruabit laudum; & tu idem mihi promittis de B. al-

tero

legem accipiũt.ff.depositi.l.j.§.si couenerit. Sed illud verũ est in pacto honesto.Item cõtrà.ff.de pact.pactũ inter hęredẽ.C.eod.l. si quis in cõscribendo.& extra.de reg.ad Apostolicã.ff.de distrac. pig.si creditor.§.penult.ff.de pign.actio.l.si cõuenerit.Nam & appellationi potest quis renunciare.ff.à qui.ap.non licet.l.j. & hæc renunciatio speciẽ obtinet appellationis: vt in præ.l.nõ distinguemus.§.cùm quidam. Alii [a] dicunt, quòd licet nõ possit renunciari reductioni ad arbitrium boni viri: tamen hoc bene potest pacto [b] remitti: puta, si partes conueniant, qđ si contingat iniquè arbitrari, non peteret aliquis illud reduci ad arbitriũ boni viri [c]. De hoc s.§.

23 arbiter.vers.sed pone.†Sed quo iure petetur reductio huiusmodi? Respon.iudicis officio: vt extra.de arbi.c.ij.& c.exposita.quod latissimum est.ff.de iurisdi.omnium iudi.l.j. nec petetur pro modica re, sed pro magna.ff.de in integ.restitu.scio.arg.extr.de arbit. c.ij.& iij [d] †.Sed intra quod tps petetur [e] hæc reductio? Dicitur

24 hoc iudicis arbitrio relictũ cũ non sit à iure diffinitũ.extr.de off. del.de causis.extra.de iud.at si clerici.extra.de translat. c.ij. ff. de iure delibe.l.j. [f] Dicunt tñ quidam,ꝙ vsque ad xxx.annos.C.de pscript.xxx.vel xl.ann.sicut in rem.Cũ enim hoc ius psonale sit, tollitur solum cursu xxx.anno.C.de neg.gest.aduersus.ff.ad leg. Falcid.l.Falcidię beneficiũ.C.de cõstit.pec.l.ii.Alii distinguũt, quòd aut in arbitrio positum est tẽpus, in quo aliquid debeat solui vel fieri: & tunc intra illud tempus debet hæc reductio peti. Aut non est præfixum, & tũc debet peti intra spatium quatuor mensium, quod datur condemnatis ad soluẽdum.ff.de arbit.si cùm dies.§.fi. & l.seq.extra.de officio.delegat.quærenti & hoc in agendo. Nam semper excipi poterit. ff. de doli exception. purc. §. finali. tutius tamen

ADDITIONES.

Cætero cõpromittente: & hoc etiam si ipsorum non intersit laudũ seruari.in stipulante enim pœnam non est necessarium, quòd ius intersit.ff.de verb.obliga.l.quidam cùm filiũ.vbi de hoc.& l.stipulatio ista.§.alteri.& versi.at si quis.& ver.si quis dolum.ff. de iud. sol.nouissima.& de verb.signifi.l.hæc verba.Si ergo B.de quo mihi promisisti, nõ seruat laudum, pœna cõmittitur: & exigitur cũ effectu, siue laudum de iure sortiatur effectum, siue non, secundum eum.Et per hoc consilium multùm in Thuscia frequẽtatur iste modus compromittendi. ¶Redeo ad primum dictum huius consilii, quod procedit secundũ Guid.de Suza.qñ petens nõ habuit probabilem causam id petendi.alleg.ff.de re iudi.l.fi.de ap. l. neg.gest.& ff.de vsuris.l.tutor.j.resp.Si verò petẽs reduci ad arbitriũ boni vbi habuit probabilẽ causam id petẽdi, & iustè credere potuit sententiam iniquam: tunc non incidit in pœnã, per legem si quis fortè.ff.de pœnis.& ff.de pet.hæredi.si debitor. hoc notauit in Summa.tit.de arbit.ver.sed nunquid is. Conuenit materiæ cõdemnationis expensarũ eius, qui victus est in lite.no.de dolo. finẽ.cũ suis concordantiis. Adde quòd Bart.tenet opi.Dyn.in l.q' Romæ. §. duo fratres.de verborũ obligationibus. & ibi vide per Alex.qualiter procedat opi.Ioan. Andreæ hic, quem ipse sequitur consilio xxxij.lib.ij.

a Alii.¶Guid.de Suza.in Summa.ti.eo.ver.sed quæro, an partes. et in l.si qui ex ꝯsensu.C.de episc.audi.inducit rationẽ s.proximam.

b Pacto.¶ Quod fortius est, quàm renũciatio: quia fulcitur duorũ cõsensu, vt scripsi de testa.Raynutius.super ij.gl.ad fi. Et pro istorũ dicto facit ff.de libe.leg.nõ solùm.ij.§.fi.& l.si quis rationes.& de pac.si vnus.§.illud.Et de hoc Cy.eo.ti.l.cùm antea.in pe.q.

c Viri.¶Clarius sic formatur hæc clausula, quòd partes per pactũ renunciant reductioni ad arbitriũ boni viri, & omni iuri & actioni pro illa petenda competituro, quantũcunq; iniquè arbitratũ sit, & quantũcunq; enorme pręiudicium per illud alteri partiũ inferatur.Hic fuit disputãdo terminatum, quòd hoc casu sic expresso quantuncunq; dãnum, vel lęsionem re ipsa laudum contineat non erit locus reductioni his rationibus: quia licet potestas arbitratorũ ex præsumpta mente cõpromittentium contineat tacitã ꝯditionẽ ęquitatis: leges multas scripsi s.§.j.super vers.arbitrator. Sufficiat nunc lex, & si libertus ita.ff.de oper.lib.ibi, & ferè ea mẽs &c. de iureiuran.veniens. Apparet aũt ipsorum mens contraria, qui contrarium expressè paciscũtur.Cessat ergo illa presumptio. In incertis enim, non certis, &c.l.continuus.§.j.in fi.ff.de ver.obl. veniant leges, quæ per expressum tollunt tacitum.ff.e.l.doli.clausula.de reg.iur.expressa. Ad casum facit lex, si conuenerit.ff. de re iudi.de verb.oblig.quidam cùm filium.ver.quare. Sic de læsione re ipsa dixit: quia si ex proposito dolo suo, vel patris corrumpentis, siue odio siue gratia iniquè laudatũ esset, nõ teneretur ex tacita cõditione, si dolus absit, qui nunc apparet affuisse. Hoc per l. arbitratorũ.C.eo.tit.ff.e.ita demum.& l.non distinguemus. §. cùm quidã.ff.de iudi.si filius.& l.si prætor.§. Marcellus. De casu sic expresso dixi: quia si fuisset generalis renunciatio, & læsio re ipsa esset enormis, non impediret reductionẽ ex tacita conditione: nisi enormis læsio inferatur.ff.de vsur.si stipulat⁹: de dam.infect. l.iiij. §.hoc aũt.ff.de verb.obl.l.v.§.conuentionales.coniuncta cũ l.vnde si Neruæ.& l.seq.ff.pro socio. Alias, si enormis non est, tenebit renunciatio: cùm non offendat aliquam predictarum cõditionũ tacitè intellectarum. Et sic intelligatur quod not.in l.eo.ti.l. si de meis.§.recepisse. Pro distinctione allegat ff.de mino.l. si ex causa. in prin.C.si aduer.ven.pig.l.j.extra.de resti.in integr.c.j.cum concor. Adoptiuus meus hanc quæstionẽ Legistarum quoad vinculum iuramẽti, de quo per eos tractatũ non erat, reassumpsit, & valde plenè tractauit: & ante omnia dicit, ꝙ arbitramentũ, cuius obseruatio peccatum induceret, vel nutriret, non obligat iurãtem. vnde nec periurus esset, petens illud reduci. Allegat 22.q.4.si aliquid. 1.& 2.& c.si quis præuentus.& hoc voluit Host. vt scripsi in c.Quintauallis.in gl.mag.ver.quid si partes.& hoc nulli dubium. In arbitramento autem, aliàs iniquo, concordat ei quod dixi s. j. membro de laudo, quod solùm re ipsa est iniquum, dicens reductionem impediri per talem, si est expressum iuramentum: & ꝙ illud petens est periurus: cùm solùm de suo preiudicio hic agatur. Inducit qđ dicit Host. vbi s.alle.de iureiu.si verò. & c.cũ ꝯtingat. de instit.cùm venissent.de pactis.c.quamuis lib. vj. Subdit tamen ibi Hostien.quòd forsan ex ęquitate iudex deberet occurrere iniquitati, vbi circunstantiæ hoc suaderent, vt ibi scripsi. facit ff.de iureiuran.c.ad nostram.ii.Si verò laudũ est iniquũ, vt dixi s.ij.membro.versi.de læsione.concordans his, quæ ibi dixi: tenet iuramentum nõ obstare, & petentẽ non esse periurum. Probat per locum à diuisione: quia aut casus dolosi arbitri non includebatur in pacto & iuramẽto, aut includebatur. ¶Primo casu planum est: inducit de iureiur.c.pen.de eccl.ædi.c.vl.& iura quæ scripsi de eo, qui duxit in ma.cũ haberet.super gl.iuramentum. ¶Secundo casu cùm diceis includi idẽ: quia hoc tacitè inclusum nõ potest plus operari, quàm expressũ: sed si expressè iurasset de huiusmodi dolo futuro, nõ esset iuramentum obligatorium: cùm ꝯ publicum bonũ iustitiæ, contra bonos mores & honestatem fuisset prestitũ. de reg.iu.non est obligatorium.li.vj. cùm sine peccato taliter per quemuis pronunciari ñ possit.xi.q.iij.c.qui rectè.& c.quatuor.& c.seq.de re iudica.cap.j.lib.vj.& sic ipse iurãs ex principio criminise inuoluit, p quod vtriusque turpitudinem continere videtur.& sic facit præ.dictum Hostien.in decreta.in fin.de pactis.vbi scripsi in vltima gloss. Inducit etiam quod de exceptione non numeratæ pecuniæ scripsi post Hostien.de solutio.cap.fina.fortius etiam hoc procedit, quando in ipsum compromissum est, vt in bonũ virũ.Debuit ergo arbitrari, vt bono viro cõgruebat.ff.loca. si in lege.j.resp.& Matth. 12.& Luc.6.Bonus homo profert bona. Resspondet demùm ad decretalem, debitores.de iureiu. inquantum vltimo membro videtur contraria. ¶ Vltimò sciendum, ꝙ circa tertium quod dixeram s.ver.de casu.Hostiensi bene placet, vbi s. ꝙ generale iuramentum de stando dicto arbitratoris, sup. & de non petendo reduci ad arbitrium boni viri, non impedit reductionem. Circa hoc etiam vide quod post eum scripsi eodem titulo per tuas.in glo.not.ergo.& c.ij.super vltima glo. Adde Angel.cõsil.clxxvij.vbi sequitur hanc additio. licet de ea mentionem non faciat.Incipit, Ludouicus.sequitur Paulus de Castro, ꝯsilio ccxvj. incipiente, circa primum.Idem vult Oldr.consilio cvj.incipiente, primũ, quòd quæritur.Bal.consilio.cccxxix.lib.iij.incipiente, præmitto, vbi dicit, communis obseruantia est, quòd quæcũque verborum cautela sit apposita, per enormem læsionem potest peti reductio.Hod idem firmauit eius conf.6.lib.4.vbi refert Ray. de For.ita disputasse in quæstione incipiente, Quæro, duo præmiserunt.& Io.Calde.in quæstione, duo adinuicem litigantes. Pet.de Anc.consi.209.inci.Iudex.Fed.de Sen.verò cons.135.dicit, quòd si partes iurarunt non petere reduci, nec per iudicem aliquem emendare, quòd stabitur laudo: ibi vide.& Abbas cons.64.lib. 1.

d Et tertio.¶Bene facit l. vnde si Neruæ. ff.pro socio. & iura, quæ non curant de modico.ff.de dolo. l.si oleum. in fin. cum l.seq.de contrahend.emptio.l.res bona.de impen.in rebus dotalibus factis.l.omnino.

Sed intra quod tempus. ¶Vide ad hoc no.per Bar.in l.si societatem. §.arbitrorum. pro socio. & Bald.idem, vbi sic dicit, quòd aut ad reuocata ad arbitrium boni viri datur actio ex eo contractu, vt in contractu bonæ fidei, l.vnde si mĩe.e.ti.& ibi Iac.Butri.& tunc personale durat 30.ann. aut non competit, vt in contractu stricti iuris, & tunc tanquam officium & restitutorium durat quo ad mo.ar.eorum quæ not.in l. 1.cum simi. ex quib.caus.maior. & sic dicit se consuluisse Bal.& Segnorol.in ij.parte consiliorum, in cons.quod inci.factum sic se habet.

e Petetur. ¶Suprà §.j. versi.quid si à tempore.tractauit intra quod tempus finiatur.

f l.j.¶Ad idem.ff.de euict.si rem quam.§.fin.de lib.& posth.l.Gallus.§.videndum.de ven.inspi.l.j.§.meminisse.de bon.aut.iud.pos. in venditione.§.de tempore.

tamen est, quod intra decennium petatur, prout in appellatione
a & in supplicatione seruatur a. † ¶ Sed nunquid peti potest huiusmodi
25 modi reductio, quādo compromissum est tanquam in arbitrum, arbitratorem, & amicabilem compositorem? Dic inspici qualiter sit processum. C. de testa. non codicillum. Nam si processit vt arbiter, locum non habet: vt dicunt quidam. Tu dic vt s. §. arbiter. ver. arbitrator. Si autem à principio cognouit vt arbitrator, sed pronunciauit vt arbiter: tunc, vt dicunt, non reducitur. ff. de arbit. diē. §. stari. Sed si econuerso, tunc reducitur. ff. de ope. lib. libertus iura uit. & vide s. ver. quid si compromissum est. & versicu. sed pone
26 quòd sicut. † ¶ Quid si posui me in arbitrio alicuius, vt arbitretur super beneficio: & apposita est pœna: ipse autem malè arbitratus est, non vt bonus vir: nunquid retineri possint pignora, ne eatur
b ad arbitrium boni viri? Resp. non. ff. iud. sol. l. iij. b † ¶ Sed quæro
27 diligēter, an in abbatem, vel priorem, vel præpositum regularem
c possit compromitti c? Et videtur quod sic. Nam & in famosum cōpromittitur. Item potest esse arbiter quicunque non prohibetur quæ dic vt s. eod. §. potest esse. Cùm ergo de his non sit prohibitum, videtur esse concessum. extra. de transla. inter. ff. ex qui. cau. ma. necnon. §. quod ait prætor. & C. de testam. milita. in testamento. ff. de iudic. cùm prætor. respon. j. Præterea abbas habet iurisdictionem, & coercitionem. xviij. q. ij. quàm sit. extra. de off. ordin. quanto. extr. de simo. sicut. Ergo duo priuati possunt in eum consentire, & in se illam iurisdictionem prorogare: sicut in episcopo contingit. C. de epis. aud. si qui ex consensu. argum. ff. de iud. l. j. extra. de off. deleg. P. & G. multò fortius in eum tanquam in arbitrū consentire: quia quicunque repellitur ab arbitrando, & à iudicando, non econtra: maximè cùm habeant abbates vt plurimum eti
d am merum imperium in multis locis d. Item sacerdos potest esse arbiter: vt in præ. l. non distinguemus. §. compromissum. sed illud
e de alio sacerdotio e. Contrà, qui mortui sunt. & vox eorū funesta est. C. de episc. & cler. l. Deo nobis. responso j. in fi. ij. q. vii. placuit. xvi. q. j. c. j. & compromissum morte expirat. ff. eo. arbiter cal. & extra. de offi. deleg. c. vno. & de testi. præsentata. Nihil enim in terra habere debent. in auth. quomodo oportet mo. viuere. §. nō egredietur. coliat. viij. quam rubricam quidam habent. & in auth.
28 apud quos op. mo. causas di. col. vj. † Nam corpus & animam in ipso ingressu dedicauerunt. in Auth. hæc cōstitut. interp. primam constit. collat. vj. C. de sacrosanc. eccle. Auth. ingressi. in Auth. de monach. §. illud. Ergo facti sunt serui. iiij. dist. multos. & not. Insti. de iure perso. vnde non possunt esse arbitri. ff. e. Pedius. Sol. Mul-
f ti f dicunt, & bene, quòd possunt esse arbitri. Alii contrà, nisi sint tales abbates, vel præpositi, vel priores, qui possunt de causis cognoscere, ex priuilegio vel consuetudine, vt s. est allegatum arbi-
29 tratores tamen esse possunt, argum. C. de feriis. l. fi. † ¶ Sed quid de simplici monacho, vel de fratre Prædicatore, vel Minore. Et videtur quòd possunt esse arbitri. nam etiam si prius erant serui, efficiuntur quasi ingenui: vt in Auth. de monachis. §. non est facilis. in fine. & C. de episc. & cler. Authen. si seruus. Dic quòd non possunt esse arbitri: quia non debent esse disceptatores forēsium
g negotiorum. xvj. q. j. monachi. & c. de præsentium g. C. de episc. & cler. Authen. repetita. & quo ad hæc mortui sunt, & serui, vt prædixi: & nihil est eis commune cum publicis actionibus: vt C. e. tit. placet. Et ad hoc facit in Authen. quomodo opor. mo. §. j. vbi dicitur, quòd debēt esse alieni à consortio laicorum. & ff. eod. non distinguemus §. sacerdotio. & hoc si habes ibi. §. secus si non habes:
h & tunc est sub §. compromisso. Dominus tamen Odoff. h distinguit inter arbitros, qui habent seruare iuris solennitates, vt tales non possint esse, vt in prædictis iuribus: & arbitratores seu amicabiles cōpositores, vt hi possint esse in Auth. vt dif. iud. §. si verò contigerit. col. viij. xj. q. iij. iniustum. ff. pro soc. si societatem. § arbitro-
i rum. lxxxvj. dist. peruenit. ad fin. i Ego dico, quòd non possunt fieri etiam arbitratores sine imperio maiorum suorum. xvj. q. j monachi. extra. de postulat. c. ij. Non enim possunt viuere sine claustro, sicut nec piscis sine aqua: vt xvj. q. j. placuit. c. ij. Nec obstat præ. c.
k iniustū. si subtiliter aduertatur k: & præsertim in re litigiosa & tēporali: partiarii tamen esse possunt, secūdum quosdam. Posset autem dici, quòd monachus potest esse arbiter, si monasterii id ex-
l poscat vtilitas l, abbate nihilominus imperante: vt in præ. c. mona
m chi. & ea. q. præsentium. extra. de postu. c. ij. m † ¶ In episcopo au-
30 tem planum est: quia cum habeat causarum cognitionem. pōt in eum compromitti: vt C. de episc. aud. l. si qui ex consensu. & l. seq. & probatur eodem titulo cùm tempore, & eodem c. ex parte. & de testi. c. præsentata. Sed pone, quòd vnus ex arbitris iam electis ingreditur monasterium: nunquid cogetur pronunciare? Argu. quòd sic. extra. de foro compe. proposuisti. ff. de iudic. si quis postea. & in his quæ no. lj. distinctio. præterea. Dic contrà, argum. C.
n de episc. & cler. Deo nobis. Auth. ingressi. xix. q. vlt. tunc autem n. Sed quid si abbas vult. & præcipit, quòd pronunciet: nunquid cogetur? videtur ꝙ non, nisi id monasterii exposcat vtilitas: vt supra,
o versic. sed quid de ar. contrà, xj. q. iij. quid ergo o. Item quid si cap-
31 tus sit ab hostib', vel in carcere inclusus: sub iudice lis est. † ¶ Sed nunquid abbas potest esse arbiter in causa monasterii? Argum. quòd non. ff. e. ti. si de re. quia vsufructuarius est. arg. ff. de vsufru. l. iiij. extra. de pecu. cle. c. fi. arg. contrà, quia non est dñs. ff. de in ius vocan. sed si hac. §. qui manumittitur. ff. quod cuiusque vniuersi. sicut. §. si quid. ext. de do. c. ij. xij. q. j. c. fin. maximè si monasterium habet syndicum. Tunc enim cessat ratio illius legis, si de re. & tūc potest compromitti tam in abbatem, quàm etiam in aliquem de ipso collegio. arg. extra. de testi. insuper. quia & legatarius testis in
p testamento. C. de testa. dictātibus. & Instit. de testa. ordi. p † ¶ Hoc
32 quoque notandum est, quòd ex sentētia arbitri non oritur actio nec exceptio: vt ff. eo. l. secunda. vbi de hoc. & de hoc etiam not.
q secundum papam extra. eo. tit. per tuas q. nec per eum per consequens actio innouatur: vt j. versi. item quæro. nisi in casibus, scilicet quando iuratum est: vel quando partes subscripserunt homologando: vel quando decem diebus tacuerunt, vel quando non fuit adiecta pœna: sed partiū ꝯsensus interuenit: Hæc ꝓbant C. e. l. j. & l. nec in arbitris. in fi. & l. seq. in prin. vbi de hoc. pōt aūt agi ex stipulatu, si nō pareatur, ad pœnam certā, vel incertā, sine inter esse.

ADDITIONES.

a Seruatur. ¶ Et hoc tenet Guid. de Suza in sua Summa. versic. sed quæro. hoc eodem titulo. Adde, quòd Oldr. consil. clvj. proximè allegato tenet, quòd intra xxx. annos peti possit: quia tanto tempore durat officium iudicis. Non obstat c. causam. extra. de elect. quia loquitur in casu speciali, qui celeritatē desiderat, fm ipsum.
b l. iij. ¶ Vide s. versi. item, quid si compromissum est tanquam.
c Compromitti. ¶ Iste versiculus fuit Vber. de Bon. in fi. sui Operis.
d Locis. ¶ Habentes comitatus & castra: vt patet in abbate Frassianorum, & quis in Germania est maior princeps abbate sancti Galli: vt dicit prædictus Vber.
e Sacerdotio. ¶ Vt dixi de fo. compe. si diligenti. super j. gl.
f Multi. ¶ Inter quos est Vber. prædictus: quia etiam sequentē quęstionem mouet. sed soluit.
g Præsentium. ¶ Hoc ibi tenet Io. Andr. & Vincen. de sta. mo. c. cū ad monasterium. vt ibi scripsi super verbo, excipere. Item Rof. bene in sua xviij. alleg. xxxvij. q. cuius iste erat vnus articulus. De hoc Cyn. C. de episc. aud. si qui ex consensu. vbi etiā hoc remittit.
h Odoff. ¶ Super præ. l. si qui ex consensu. C. de episc. audi.
i Ad fin. ¶ Iacob. de Aret. in quæstione, de qua dixi s. versi. j. arbitrator. alleg. ff. de admi. tut. Titium. §. j. vbi mulier potest esse arbitratrix in taxatione alimentorum, & similium legatorum: sic ergo et monachus. Item, vt dicit, amicabiliter componere, est actus pietatis: cadit ergo in monachum. C. de feriis. l. dies. Verus autem arbiter, litium scilicet cognitor & director esse non potest, nisi prout in fine huius ver. dicitur, secundùm eum. Adde, quòd opinio. Specula. videtur sequi Bart. in l. Pedius. ff. de arbitr. & de fratre Minore, Bal. tenet, quòd non possit sine cōsensu superioris. consi. cccc-xlix. iiij. lib.
k Aduertatur. ¶ Vult enim, quòd religiosi sint lingua modesti, nō seminantes odia, sed extinguentes.
l Vtilitas. ¶ Sufficere posset aliqualis expediētia, in quo vide quod scripsi de re iud. cùm I. & A. in gl. ij. versic. subdit.
m c. ij. Et hoc vltimum tenet Hosti. in Summa de arbit. §. ij. in fine. An autem possit dari coadiutor, vide quod scripsi de cler. ęgro. c. fin. in iiij. q. tertii membri.
n Autem. ¶ Ad hoc de procur. c. ij. lib. vj.
o Ergo. ¶ Apertius xxxiii. q. ij. quid culpatur. in fin. & vtrobique de hoc. Per quæ satis videtur, quod vbi qualitas causæ non resistat, obedire deberet, facit etiam quod not. de hęre. vt officium. lib. vj. in gl. per hanc.
p Testa. ordi. ¶ §. legatarius. Bene facit de præscrip. cum olim. vt ibi scripsi super verb. Lucanis. & vide quod scripsi de excep. cū inter. super verb. subscribit. tamen Decr. illa, cū olim. non loquitur de principali prælato de quo quærit hic auctor. Item si teneatur opinio, ꝙ episcopus potest esse iudex in causa ecclesiæ suæ, de quo plenam remissionem dedi. de iudi. cùm venissent. super prima gl. & sic concluderetur, ꝙ posset esse arbiter verus, sumpta ratione ex l. cū lex. ff. de arbitr. non tamen hoc ꝯcluderet in abbate, propter quod verius videtur, quòd verus arbiter esse nō posset in causa monasterii. Posset esse tamen arbitrator, iuxta no. in l. pe. ff. e. & s. e. ij. ver. item potest arbiter. ibi, item nullus cū sua remis. & bene facit ad prædicta, quod dicunt leges. ff. de leg. j. Senatus. §. penult. & l. si sic. in prin. eo. tit. per quas patet legatum committi non posse in pura voluntate hęredis: vt in j. l. Potest tamen sibi committi, vt bono viro, vt in secunda. Cui concor. l. fideicommissa. §. quanq̄ ff. de leg. iij. Adde quòd hæc additio videtur esse ex his quæ scripsit Old. in allegato consilio. clvj.
q Per tuas. ¶ Vt ibi scripsi, maximè in gl. videtur.

esse.ff.de arbit.l.diem.§ si & l.seq.& l.ii. vbi de hoc. quod plenius prosequere,vt in Sum.Domini mei,eod.tit.§.qualiter, & ff.de re
33 iud.l.ait prætor.in prin. †¶Quid si dictum fuerit, vt actio,& exceptio ex arbitrio oriatur? Dicunt quidam, talia verba nil operari: quia actiones non nascuntur ab initio ex voluntate partium: nec extinctæ renascuntur.ff.de negot. gest.Pomponius.j.& ff.de pact.si vnus.§.sed & si pactum.Consueuit etiã quæri, an nascatur actio vel exceptio,quando compromissum est cum pœna,& sententia taciturnitate decem dierũ est confirmata. Et respondent quidam,vt in quæstione quæ est in vers.quid si sit cũ pœna. Azo autẽ no.in Sum.eo. tit.§. pe.quòd ex sententia arbitri nõ oriatur actio iudicati:quando pœna fuit in compromisso apposita: sed si nudo pacto factum fuit,& taciturnitate decem dierum est homologata sententia, vel partes subscripserũt,tunc sic.Item no.Azo. ff.eod.l.ii.ff.de re iudi.à diuo.in prin.sed Accursius not.contrà.ff. de re iudica.l.ait prætor.in gloss.quales sunt delega.&c. primùm tamen verius videtur.& vide ĵ.versic. quid ergo secundum præ.
34 †¶Ad huius autem articuli euidentiã no.breuiter,quòd cõpromissum tribus modis concipitur.Primò,cum pœnæ interpositione.secundò,simpliciter, quibus casibus arbiter cogitur pronunciare:& agitur condictione incerti,s.ex stipulatu,quæ cõpetit ad factum,quod incertum est,& agetur vt sententiæ stetur, vel interesse præstetur:vt notatur ff.si quis in ius voca.non ierit.l.fin.Vel dic,ꝙ agetur condictione incerti,id est,cõdictione generali,quæ competit ex omni causa & obligatione, ex qua certum petitur: vt ff.si certum petatur.l.certi. Fit etiam tertio modo,nudo pacto sine stipulatione:& tunc si partes consenserint expressè vel tacitè sententiæ:quia tacuerũt per decem dies, agetur actione in factum.ff.eo. l.penult. & hoc casu non cogitur arbiter pronunciare:quia posset esse,quòd non valeret sententia,si partes non consentirent. Item vbi nudo pacto compromittitur, ne petat quod
a sibi aliàs [a] debet is,qui arbitrio non paruerit,valet: & datur alteri exceptio ex tali pacto cõtra nõ parentem.ff.eo.litigatores.§.in
35 terdum.†¶Sed pone,compromissum est in Titium de iniuria: & passus iniuriam dicit,sic arbitror:domine,si contingat eum cõdemnari,volo ꝙ id,quod mihi præstaret ex condemnatione,cõdemnetis eum tali hospitali:nunquid per tale pactum acquiritur actio hospitali absenti?Dic quòd non:vt ff.eo. l.arbiter intra cer-
b tum [b].Quia alteri nemo pacisci potest.ff.de verbo.obliga.stipulatio ista.§.alteri.& Institut.de inuti.stipulatio.§.si quis alij.& §.alteri.Ille tamen potest postea cedere actiones hospitali,& aget iure
36 cesso.†¶Item quæro,an actio nouetur per sentẽtiam arbitri?Et videtur quòd sic: quia ex ea datur actio in factum, vel condictio ex lege,vel rei vendicatione.vt C.de arbitr.ne in arbitris.§.sed & si ipse.Sed dic contrà,nisi in casibus,vt s̃.ver. hoc quoque.de sen
c tentia tamen [c] fuit dubitatum,an per eam personalis actio nouetur:sed de reali constat apud omnes, quòd ñ nouatur.super quo
d vide C.de vsur.rei iudic.lege finali [d].ff.de pigno.l.grege.§.etiam.
37 secundum Vbert. de Bobio.†¶Quid ergo secundum præmissa si dictum sit in cõpromisso,vt soluta pœna,tamẽ ratũ maneat cõpromissum:vt ff.de transact.qui fidem. de quo etiam dixi s̃. § excipitur cõtra.ver.item quòd pœna. Et quidam in hoc casu videntur dixisse,quòd reo absoluto,detur pœnæ petitio,&exceptio,si iterum agat actor. Ad hoc facit C. de transact. cùm proponas. ff. de verb.obli ita stipulatus.in fi.vbi agitur ad pœnam:quia actum fuit,vt ea soluta firmum maneat pactum,aliàs enim non daretur vtrunq; auxilium,nisi dictum fuisset.ff.de pact.rescriptum.§. si pa
38 cto.†¶quia pactum aliquid debet operari.ff.de leg.i.si quando. de vsur.si stipulatus.ff.ad mu.l.i.lxxvi.di.huiusmodi. Domini,Hobonus,Iacob.& Ioan.dicunt,quòd licet hoc actum sit:tamen
e datur tantùm pœnæ petitio [e],non exceptio:quia nõ cogitur stare arbitrio.nam generaliter ex cõpromisso non oritur actio, vel exceptio. ff.eod.lege secunda,C.eod.l.penult.ergo in aliis generaliter prohibetur. Præterea secundum eos qualiter per pactum ipsorum orietur actio, vel exceptio ex sententia alterius? Certè nullo modo.Item dixit lex.C. eodem.penu. quòd consensus partium post sententiam interueniens eam confirmat.vt ex ea actio vel exceptio oriatur.ergo si ante sentẽtiã interponitur,non orietur.Nec obstat quod dicitur, quòd pactum debet aliquid operari.Nam sæpe plura ponũtur tollendæ dubitationis causa.ff.mãd. qui mutuam.ff.pro socio.l.sed si adiicitur.ff.de auro & argen.leg.
f pediculis.§.Labeo C.de fideiuss. nõ rectè.extr. de procur.ca.fin.[f] Hoc autem secundum eos, operantur hæc verba prædicta: quia ex hoc habet electionem, an velit petere pœnam, vel sententiæ stari. quod aliàs non haberet, nisi fuisset apposita.& in hoc concor.Iac.Item dixit idem Iaco.quòd si dictum fuerit,vt pœna soluta vel non,cõpromissum in sua maneat firmitate: & postea arbitrium homologatum est tacitè,vel expresè.Is autem,cõtra quẽ prolatum est arbitrium, vult pœnam soluere, & sententiæ non parere, non poterit agi contra eum actione in factum ex sententia arbitri:sed agi poterit ad interesse, per l.ff.de arbit.diem proferre.§.fi.& facit quod no.in Auth.de iud.§.quia verò.Sed Accu.
g dixit, & bene, licet dicant dubitando, quòd fortè [g] tunc dabitur
h actio & exceptio per prædictam l.diem [h]. Nam duo sunt hic cõpromissa:vnum cum pœna, & alterũ propter verba illa,rato manente,&c. sine pœna. Vnde isto soluente pœnam: & ita sublata pœnæ stipulatione, & sublato primo compromisso, quod erat cum pœna, durat adhuc aliud compromissum, propter verba illa,rato manente,&c. sed nudum est. vnde tunc locum habet lex C.de arbi.cùm antea.vt homologato arbitrio expresè, vel decẽ dierum taciturnitate, detur actio in factum: quia lex illa locum habet, quando compromissum non fuit stipulatione vallatum: nec vlla fuit pœna promissa. vide suprà, versi. consueuit.& infrà,
i versicul.quid si in compromisso [i]. †¶Quid si plura capitula con
39 tinentur in compromisso,vel contractu,&pœna sit promissa:& aliquis facit, vel venit cõtra vnum capitulum: nunquit pœna in solidũ committitur,& exigitur?Resp.non,sed pro parte:vt suprà §.excipitur.versicu.item pœna in compromisso. Nam quod sunt capitula, tot sunt diuisiones illius pœnalis stipulationis: sicut & aliàs,quot sunt res,tot sunt stipulationes:vt ff.de verbo. obligat. quod dicitur. Sicut ergo si veniret quis cõtra omnia,committetur in totum: sic & in veniendo contra partem, pro parte duntaxat committetur:vt idem iuris sit in toto,quo ad totum,quod in parte quo ad partem.ff.de vsucapio.pro derelict.an pars.ff.de rei ven.quæ de tota.ff.de Attil.tu.si duo.xxxi.distinct.tenere.& capi. si laicus.xxii.quæst.vii.licitè. Ideoque lex consuluit, vt si vis pro vno capitulo pœnam in solidum committi, apponatur sic in stipulatione: Promittis, & hoc sub tali pœna: & si quid prædictorum non erit,vel non fiet,dabis pœnam.Instit.de verb.obliga.§. fi.Vnde & tabelliones nostri temporis subscribunt sic,promittis omnia prædicta & singula seruare: & si contra prædicta, vel aliquod prædictorum veneris dabis tantum nomine pœnæ: vt pa-
40 tet s̃.§.proxi.in forma.†¶Vt autem circa materiam hanc,quando pœna in solidum vel pro parte committatur,instruaris,nota, licet extra propositum præsentis operis principale, quòd si quis promittit sub pœna aliquid dare vel facere,& illud pro parte dat, vel facit: aut apponitur loco interesse: & tunc iuxta æstimationem facti, vel non facti, dari, vel non dari committitur & exigitur. aut apponitur loco pœnæ: & tunc in solidum committitur & exigitur:intersit,vel non: quia in pœnali stipulatione non inspicimus quid intersit agentis. sed quæ sit quantitas in stipulatione deducta,Instit.de inutil.stipul. §.alteri.ff.de verbo. obligat. stipulatio ista, habere licere. §. alteri. Sic distinguunt quidam; sed mirabilis videtur hæc distinctio. Primò, quia dubium est, an loco pœnæ vel interesse pœna promittatur. Difficilis enim esset hæc probatio.Præterea,non semper pœna in solidum committitur,nec in solidum exigitur,vt iam dicam.Dic ergo,refert vtrum
k dare,vel facere sit in obligatione. Si dare [k]: tunc si pro parte fiat contra pœnam, in solidum committitur, & exigitur, etiam si de marcha restat vnus denarius ad soluendum tantum. ff.de verbo. oblig.stipulationem.de alie.iud.§.si sortem.& l.in executione.§. penult.& argument.C.de distra.pign.quamdiu.& hæc vera sunt, quando aliquid dandum est ab vno. Cæterùm si à pluribus,tunc pro parte committitur,& exigitur:vt ff.de condi.& demonstrat. qui duo

ADDITIONES.

a Sibi aliàs.¶Qua ex causa, de qua cõpromissum est:vt qñ duo inuicem debitores cõpromittunt de domo,& paciscuntur, ne petat,arbitrio non parens,quod sibi ab altero debetur.
b Certum.¶Per eandẽ.l.idẽ dixit Gui.de Suz.super l.litigatores.ff. eo.si hoc actum esset inter partes de pœna ñ seruantis laudũ:puta,vt acquiratur epõ,vel regi vel alteri.Adde Pet.de Anc.consi.i. vbi quidam arbiter laudauerat, ꝙ pars, quæ non obseruaret laudum, daret mille comitti Virtutum, Vicario imperii Mediolani. Ipse consuluit,ꝙ arbiter hoc facere non potuit:quia à partibus ñ habuerat potestatem.
c Tamen.¶Sup.iudicijs.
d l.fin.¶Et quod ibi not.in gl.sic ergo.
e Petitio.¶Et insuper interesse sñ Mar. de Fano,q plene hanc materiã ꝓsecutus est in l.tñ. antea. octo rationes ad vtranq; partem inducens, quas Cy. omisit cã breuitatis, vt ibi dicit. & ego idem ex eadem causa faciam:& hic in fine remittam.
f c.fin.¶Vide de ma.& obedien.solitæ.in gl.quod quãdoq;. & qđ super ea dixi.
g Fortè.¶Sic loquitur Azo in Summa eo.tit.ver.item.& si.
h Diem.¶Vbi de hoc.
i Compromisso.¶Et quod scripsi s̃.e.c.dilecti.super fi.vlr.gl.&per Cyn.in l.cùm antea.C.eo.in iiij.quæst.
k Dare.¶Hanc partem plenè vide per Pileum in sua quæst.xxix.

qui duobus. & l. qui habere. & l. Plautius. & l. qui fundus. nisi tamen illi plures loco vnius habeantur: vt in præd. l. cui fundus. & ff. de verb. oblig. l. ij. Si autem factum sit in obligatione: aut illud est diuiduum, aut indiuiduum. Si diuiduum, tunc pro parte committitur, & exigitur. Si indiuiduum, tunc in solidum committitur, & exigitur: vt ff. eodem. stipulationum quædam in dando. & l. eadem. §. Cato. Fallit tamen hoc in quodam facto, in quo pœna committitur in solidum, sed pro parte tantum exigitur: vt ff. si
a quis cau. si seruus. §. si plurium a. Sed illud casuale est propter iudicia, vbi pœna in solidum committitur, sed pro parte exigitur:
41 quia habito respectu ad iudicium, indiuiduum continet: † quia omne iudicium est indiuiduum. ff. de re iudic. de vno quoque. ff. famil. ercis. hoc iudicio. extr. de sequestr. pos. capitu. j. Sed habito respectu ad seruuos, factum illud est diuiduum. Secundum hoc idem est, quādo dare est in obligatione, vt habito respectu ad stipulationem, quæ est ius cōtineat indiuiduum: habito verò respectu ad rem est diuiduum. Vnde dic, quòd ideo in l. si seruus. pœna pro parte committitur: quia pendet ex facto alieno, sicut & aliàs patitur propter factum alienum. C. de fideiuss. l. sancimus. secunda quæstio. iij. capitul. Paulum. licet in fact proprio secus fit: vt ff. si quis cau. & si post tres. extra. de elect. per inquisitionem. vel ibi hoc operatur spontanea oblatio debitoris: sicut & aliàs. ff. de dolo. l. eleganter. §. si dolo. ff. de iure fisc. edicto. extr. de elect. cùm dilecti filij. argument. in fi. & xxiij. dist. quanquam. Sed quando dare est in obligatione, puta decem, hæc decem diuidi possunt. sic & quando factum diuiduum est in obligatione: ergo pro parte debet pœna committi, & pro parte exigi: ideoque malè videtur. s. distinctum. Sed dic, quòd imò bene. Nam quoties debes dare decem, si soluas minus quàm decem, pœna vel stipulatio committitur in solidum. In solidum enim danda sunt decem, sicut & quando factum indiuiduum est in obligatione. Et pro prima di-
42 stinctione facit, ff. famil. ercisciun. hæredes. §. in illa. † ¶ Sed nunquid obligatio mutatur propter hæredes? Iura in hoc variare videntur. nam dicit lex. ff. de verbor. obligatio. stipulationum quædam. §. primo. quòd ex personis hæredum conditio obligationis non immutatur. argument. in prædict. §. Cato. versicu. si ideo cautum dicitur contra. Respon. tunc mutatur, quia illud, quod erat in nō faciendo, diuiduum erat: & hoc casu loquitur præ. §. Cato. Cæterùm si indiuiduum, vt quia homo in genere promissus est: pro parte præstari nō potest. Vel si erat indiuiduum, vt viam præstari, vel non impediri volentem agere: non mutatur conditio obligationis propter personas hæredum. Ideoque dicit præ. lex, non mutatur conditio obligationis: & non dicit in obligatione. quasi dicat, conditio obligationis non immutatur. Conditio dico, si sit indiuisibilis. Sed contra. ff. eo. stipulationum. §. fin. vbi factum est diuiduum, & tamen vno soluente, pœna in solidum cōmittitur. Respondeo, ibi etiam non mutatur conditio in personis hæredum: licet enim ibi quod debebatur, esset diuiduum natura, non tamen præstatione. Nam nec debitor auditur volens particularem facere solutionem. ff. de vsu. tutor. §. Lucius. & hoc secundum Azo. & Roffre. Iacob. verò distinguit, an quid ab vno sit faciendum, vel dandum: puta promisi tibi, vel legaui, si aliquid faceres, vel dares: an à pluribus. Si ab vno non potest ad aliquid agere, nisi totum, quòd iniunctum est, faciat: excipere tamen potest, vt non teneatur, nisi pro parte: vt in prædict. l. si plurimum. & ff. de condict. & demonstrat. qui duobus. & l. qui hæredi. Si autem à plurib⁹: subdistingue, an sit pecunia, an species, vel factum. Si pecunia dari debet: quisque ad partem tenetur: & pro parte soluta agit, vt in præ. l. si cui. Si verò species: pro parte quidem tantùm tenetur: sed non liberatur, nec agit pro parte soluta: vt ff. de verb. oblig. l. ij. ex harum. ver. quædam partis. & l. in executione. §. pro parte. Si autem aliquid faciendum sit à pluribus, necesse est vel ab vno, vel ab oībus impleri: vt ff. e. de test. ma. si ita fuerit seruus. Innoc. Papa sequitur opinio. Iac. But. vt not. extra. de pœnis.
b suam b. Lau. dicit, quòd siue factum sit diuiduum, siue indiuiduum semper pœna in solidum committitur: sed de æquitate condemnatio fit in parte: vt in prædicta l. in executione in princ. & §. fi. ff.
43 deposi. si duo hæredes. † ¶ Quid si dictum fuit in compromisso, quòd pœna pluries committatur, si pluries contrà fiat: nunquid pœna semel soluta, solutum est compromissum: an verò durat? Dicunt quidam, quòd si ante sententiam arbitri contra eius præceptum fiat: puta, quia citatus non venit: ꝯmittitur statim pœna: & nihilominus poterit pronūciare. Et si iterum non pareat, iterū cōmittetur. Si verò pronunciabit, & altera pars non paret, committitur tantùm semel. Alij dicunt etiam post sententiam, quoties contrà fiet, toties agi posse ad pœnam. argum. in his, quæ not. ff. de arbit. si quis rem. Tertij dicunt verba præmissa nihil operari:
44 vt aliàs euenit in plerisque casibus. † ¶ Sed quid si stipulatus est arbiter suæ sententiæ stari, nulla pœna promissa? Videtur ꝙ teneat cōpromissum: quia vbi stipulatio interuenerit sine pœna agitur ex stipulatu ad interesse. ff. e. l. diem. §. fi. & videtur sic stipulat⁹ gratia litigantis. ff. si quis cau. l. si argu. ad hoc. ff. de mag. com. l. j. §. exigere. ff. rempu. sal. fo. l. ij. iij. & iiij. arg. contrà: quia non interest arbitri, vnde non tenet cōpromissum, nec stipulatio. argum. ff. de verb. oblig. si ita stipula. §. j. & sic fuit pronunciatum Bon. Et hoc verum est, nisi arbitrium esset à partibus homologatū taciturnitate decem dierum C. eo. l. pen. Nec ob. præ. l. si quis cau. quæ loquitur in procuratore, qui ratione officij acquirit domino vtilem actionem: aliæ leges loquuntur in iudicibus ordinariis. Et
45 iunge hic quod est j. versi. sed quæritur. quare ponitur. † ¶ Sed nunquid incidit in pœnam, qui ad citationem arbitri non venit? Non videtur. ff. eo. non ex omnibus. Do. Vber. dixit, ꝙ pœna non
c cōmittitur, nisi quādo diffinitiuæ sententiæ nō paretur c: vt ff. eo. nō ex omnib. & l. diem proferre. §. si quis litigatorum. notabiliter ergo s. §. proxi. in forma posui, vt sub pœna promittat ad citationem venire. Sed hoc si verum est, qualiter arbiter citabit partes? quia nunquam obtemperabūt citationi, vbi scient pœnam non
d committi: & sic compromissum fiet elusoriū d. Sed respon. Vber. ꝙ semper debet citare ad sententiam diffinitiuam audiendam:
46 nec erit hoc inconueniens, licet nondum sit lis cōtestata. † Quia nō facit hoc dolosè: imò facit ad excludendum dolum. Non eñ videtur dolum facere qui eum excludit. ff. de leg. ij. cùm pariter. §. Titio D. hoc. s. §. differt. ¶ Sed an mit. in pos. causa rei seruan. propter contumaciam? Resp. non: quia hoc est meri imperij. ff. de iur. om. iud. l. iubere. ff. ad mu. ea, quæ. ff. de arbi. non distinguem⁹. §. Iulianus. & §. de liberali. & arbiter non habet iurisdictionem,
e sed notionem ff. de re iud. l. ait prætor. in prin. e † ¶ Hoc quoque
47 prætermittendum non est, quòd si ex altera tantum parte stipulatio pœnæ committitur: non cogitur arbiter sententiam dicere vt ff. eo. l. Pomponius ait. & l. seq. & l. litigatores. §. idem Iulianus. ¶ Sed circa hoc quæro, pone ꝙ in stipulatione pœnæ est inæqualitas: vt puta. Compromisimus ego & tu: ego stipulatus sum a te xv. nomine pœnæ, si arbitri sententiæ non parueris: ego verò promisi tibi decē nomine pœnæ, si ei non parerem. quæro an teneat cōpromissum? Et videtur quòd non: vt in præd. §. idem Iulianus. Respon. maior pœna redigetur ad minorem: & sic ad æqualitatē. C. de pac. do. l. fin. ne fiat præiudicium rei maiori. ff. de in inte. rest. l. scio. ¶ Sed quid si ego promisi sub pœna, & tu cum pœna & fideiussoribus: nunquid valet? Videtur quòd non propter inæqualitatem. ff. e. si cum dies. §. j. Distingue, vtrum mihi sit melius credendum, vel adeò bene absq; fideiussoribus, sicut tibi cum fideiussoribus: & tunc valet. Instit. de satisda. tu. §. fin. ¶ Sed quid si iurasti, ego non? Resp. vt in prox. q. s. ¶ Quid si cum adulto compromisi in Titium: & ipse iurauit, ego non? Resp. valet compromissum: nam iuramentum ducit hìc potius ad æqualitatem, quā ad inæqualitatem. Nam prius erat inæqualitas: cùm ipse esset minor, ego maior: vt xxij. q. v. paruuli. & c. seq. sed nunc sacramentū eum repræsentat maiorē C. si aduer. ven. l. j. & Auth. sacramenta.
48 † ¶ Hoc autem certum est secundum leges, quòd in cōpromisso nō debet iuramentum interuenire: vt C. de arbit. Auth. decernimus

ADDITIONES.

a Plurium. ¶ Ibi satis de hoc.

b Suam. ¶ Ibi etiam de hoc per Ber. in j. gl.

c Paretur. ¶ Vel nisi terminus compromissi finiretur ea die, s̃m Si. Vinc. qui sic dicit intelligendā l. ij. C. eo. tit. vbi hoc no. Gl. ibi dat alium casum, qñ id actum fuerat in cōpromisso. & facit quod hic sequitur. Dicebat ergo ibi dñs meus ꝙ rñsio est, ꝙ non veniens ad citationem, non per hoc incidit in pœnam cōpromissi. Instantiæ verò sunt duæ, quas permisi. dabat & tertiā. q̃ non capio, de l. si cum dies. §. si arbiter. ff. eo. tit. De his satis p Cy. in præ. l. ij. C. eo. tit. Adde, quòd compromissum in arbitrum cum clausula, quòd ferat sententiam, etiā præsentibus partibus, & ipsis absentibus, est validum: vt l. diem proferre. §. si quis ex litigatorum. hìc allega. Et quid si isto casu arbiter tulit sententiam parte non citata? Dic ꝙ sententia nulla est. Ita singulariter voluit Spe. in §. excipitur. in fi. ver. sed pone ꝙ sit actum. s. eo. quem refert & sequitur Lud. Ro. sing. cclxix. incip. compromissum est. vbi dicit se ita de facto pronunciasse. Hen. Ferran.

d Elusoriū. ¶ Si potestatē haberet puniēdi ꝯtumaciā, cessaret hoc: vt no. Accu. secundum Mar. in l. non ex omnibus. Adde videndū Abb. in c. cùm dilectus. extr. eo.

e In principio. ¶ Albe. Gal. e. tit. §. sed pone, ꝙ duo. Dicit Vbertum de Bobio tenuisse, ꝙ pronunciare pt missionē faciendam: licet ñ possit mittere per quandā illusionem ꝯpromissi, dicēte reo post receptū libellū se nolle litigare, siue dicat se ñ possidere, seu possidere. ponit Host. secundum ipsum Vber. in Summa eo. tit. §. pen. circa medium, ver. sed pone compromissum.

nimus. tamen secundum canones, ex quo interpositum est ser-
uari debet.extr.eo.c.ij.& c.cùm tempore.Sed pone,quòd cōpro
missum per fidei interpositionem est validatum: nunquid pars
nolens arbitrium obseruare,est periura: & per consequens infa-
mis:vt C.de transact.si quis maior.xvj.quæstio.j.quicunque.& in
præ.c.paruuli?Et videtur quòd non,cùm non iurauerit,nec cor-
poraliter Euangelia sacrosancta tetigerit.Item quia prohibitum
49 est in tali casu iurare,vt iam dixi. Dic contrà.† Nam fidei præsta-
tio,& iuramentū æquipollent:vt extr.de fideiuss.c.ij. in fi. & extr.
quod met.caus. c.ad aures.& inter simplicem fidem & iuramen-
tū,non est differentia,quo ad Deum.xxij.q.v.iuramenti.licet ma
ior pœnitentia imponatur venienti contra iuramentum, quàm
venienti contra fidem:vt not.extr.de iureiur.c. pen. Iustus enim
ex fide viuit,vt 24.q.j.vbi sana.&extra.de sacra vnctio.cap.vnico.
§.quia verò.Nam & iuramentum,quod fit pro salutem principis,
ei quod fit super Euangelia,comparatur:vt in præ.l.si quis maior
in fin.Item Authent. prædicta prohibet arbitrum, non partes iu-
rare,secundum quosdam.Iuramentum autem quod fit per Deū,
ita infamat,sicut illud,quod fit per Euangelia: vt 22.quæstione.j.
50 si aliqua.†¶Quid si iurauit quis se contra arbitrium vel conuen-
tionem aliquam nō venturum:& postmodum actiones suas ali-
cui,puta clerico cedit,vt aduersarium per illum vexet?Dic quòd
est periurus.arg.ff.de dam.infec.l.fluminum.§.adiicitur. C.si man
ci.ita fuerit ali.l.j.Ipse enim vexat,cùm ille nomine suo agat:vt ex
tr.de sent.excom.mulieres.in fi.cum suis concor.Quid si post hu
a iusmodi iuramentum, fecit citari [a] aduersarium suum: qui nil ti-
mens,quia ille iurauerat,non venit,& ideo excommunicatur:nū
quid si excommunicatus pœnam exigat, repelletur: & nunquid
citans sit infamis? Et videtur quòd non possit petere, cùm non
sit in pari causa turpitudinis.ff.de regu.iur. in pari.§.illi.ff.ne quis
eum,qui in ius voc.vi.exi.l.ij.Sed hîc non fuit par delictum:vnde
dic,quòd potest petere,postquam fuerat absolutus.Item ille in-
51 famis fit.†¶Porrò si res,vel quantitas,de quibus est lis,apud ar-
bitrum depositæ sunt eo pacto,vt det ei qui vicerit: & quòd det
alias,de quibus non est quæstio,si arbitrio non pareatur: cogen-
b dus est arbiter pronunciare.ff.eo.litigatores.§.quid ergo [b].Sed si
c simpliciter data sunt pignora [c]: sibi non poterit retinere: imò ei,
qui vicerit:vel seruāti arbitrium tenet restituere. C.de transa.l.si
52 quis maior.†¶Postremò ad sententias & pronunciationes arbi
trorū,nos breuiter transferamus,super eis aliqua noua quæren-
tes.Et in primis sciendum est, ꝙ si in plures cōpromissum est, nō
vnus solus,sed vel omnes, vel nulli cogendi sunt. ff. eod. item si
vnus.§.item si plures Pone ergo,quòd vnus legit sententiā aliis
præsentibus:nunquid valet sententia,in iudice?Planum est, ꝙ nō
valet sententia,exceptis quibusdam, qui possunt legere per alios
vt C.de sent.ex breuicu.reci.l.ij.& ī.de sent.§.sequit. ver.sed & si.
Vnde idem videtur in arbitris.ff.eo.l.j.nisi hoc inter partes conue
nisset.ff.de iurisd.om.iud.si conuenerit.ff.communi di. iudici. & l.
iudicem.& l.seq. Et ideo in cōpromissi forma notabiliter posui-
mus, quòd vnus possit pro alio pronunciare. & sententiam lege
re.ff.eo.non distinguemus.§.cùm in plures. quia in compromis-
so omnia procedunt secundum conuentionem litigatorum. ff.
eo.litigatores.§.de officio.& sic obtinuit.Et hac ratione dominus
Azo & quidam alter doctor arbitri electi simul sententiam lege-
d runt [d].Dixit etiam Laur.valere sententiā,si tēpore, quo ferenda
est,litigantes consentiant, ꝙ vnus pro se & ꝑ aliis possit pronun
e ciare [e].†¶Item non valet,si duo tertio absente pronunciāt:quia
53 absens eos poterat in suam sententiam concordare: vt in præ.l.
f si vnus.in fin.aliàs incipit,si in tres [f].Sed quid si omnes præsentes
sunt,& maior pars concordat,altera dissentit? Videtur standū ma
iori parti,vt dixi s̄.eo.§.ver.quid si vnus ex.& ī.vers. quid si ac-
tum.Secus videt̄ in iudicio,in Auth.vt iud.non expec.sac.iu.Sed
g cōtrà,ff.de re iudica.duo ex tribus [g].†¶Quid si ex quatuor arbi-
54 tris,duo condemnant, alii duo absoluunt? Fortè [h] valet senten-
h tia absolutionis.arg.ff. de reg. iuris.inter pares. ff. de inoff.test.si
pars iudicantium.Vel dic, ꝙ neutra valebit:vt in præ.l. duo.extra.
55 de re iu.c.fi.ī.de sent.§.iuxta.ver.j. †¶Sed pone: lata est sententia
altero arbitrorū absente:& sic non tenet.ff.eo. item si vnus. in fi.
aliàs inci.si in tres.extra.de off.deleg.vno. quia non fuit dictū,vt
vnus alio absente,vel moriente pronunciaret.ff.e.nō distingue-
mus.§.cùm in plures.& l.sicuti.extr.de testa. c.Raynaldus.in prin.
demum ille reuersus confirmat sentētiam:nunquid valet senten
tia:& cōfirmatur?Arg. ꝙ sic,ff.de ser.rust.præ.per fundum.& C.si
rector prouin.l.j.in fi.ff. de ritu nup. si quis in senatoria. extra de
ele.quod sicut.extr de his,quæ fi.à præl.sine consen.ca.cùm nos.
i vbi de hoc [i].ff.de off.prætor. Barbatius.ff.de iud.licet. vbi de hoc.
Quidā dicūt contrà.ff.de reg.iuris.quod ab initio.xvj. q.iij. §.po-
test.ij.extr.de ele.auditis.C.de sent.ex breuicu.reci. l.j.& ij.& præ-
missa iura non obstant:quia ibi tales personæ erant,quæ de nouo
poterant seruitutem constituere,vel matrimonium contrahere,

vel electionem,quæ nō erat vlla,approbare.Quid igitur si se frau
de absentat,ne præsentes valeāt pronunciare:quia fortè cùm es-
sent in tractatu pronunciandi,dixit,Expectetis me aliquantulum
quia statim veniam , & dies compromissi finiebatur , nec venit.
Argum.quòd præsentes non possunt pronunciare:& si fecerint,
quòd non tenet sententia:vt in præ.l.item si vnus.in fin.& ff. eo.
l.diem.§.si plures.ff.de re iud.duo ex tribus.C.quando prouo.nō
est ne.cùm magistratus.quæ est ij,qu.vij. c.ei, qui.§.diffinitiua.&
hoc dixerunt quidam. Azo & alij cōtra. nam ratio præd.l.item si
vnus.in fin.cessat hîc.Certum est enim, ꝙ ipse non poterat alios
trahere ad suam sententiam: quia ipse volebat condemnare, alij
absoluere:& ideo recessit: quare tenet sententia ratione latitan-
tis argu. C. quæ sit long.consue.l.j.Cùm enim sit contumax,pro
præsente debet haberi.C.vbi de cri.agi oport. Auth. qua in pro-
uincia.extr.de eo qui mit.in pos.eum qui.alias iste solus posset ar
bitrium deludere,quod esse non debet.ff.eo l.non distinguemus.
§.de officio,nec malitiis hominum est indulgēdum.ff.de rei ven.
in fundo. extra. de rescript.plerunque.C.de indic.vid.l.ij.in fine.
extr.vt eccle.benefi.c.vno.in fin.Ad hoc etiam facit extr.de offic.
delegat.prudentiam.§.adiicimus. Sed illud loquitur,quando illa
clausula,quod si nō omnes,erat inserta.Ad hoc etiam facit quod
no.eo.tit.cum causam,quæ & ff.de re iud.si vni.Itē cùm fuerit in
tractatu.& si certus sit de die,non debuit citari:arg.de act.emp.&
ven.l.j.ff.de ver.obl.continuus §.cùm ita.Item quia eo ipso ꝙ re-
cessit,contradicere videat̄.ar.ff.sol.ma.si cùm dotē.extra.de præ-
sum.nullum.extr.de ele.cùm nobis olim,ne dolus eius ei prosit:
k vt ff.de fur.l.itaq; fullo.extr.de resc.sedes. [k]†¶Sed quid si tertio
56 absente reliqui duo de eius licentia pronunciant. Argu. ꝙ valet
sententia: quia qui per alium facit,&c. ff. de admi. tut. ita autē.§.
gessisse.xvj.q.vj.consuetudo.in fi.ext. de sent.excom.c.mulieres.
arg.cōtrà.in præd. l.si in tres.C.de sent.ex breuic.reci.l.ij.& iij.in
Authen.vt defun.seu fu.defun.§.illud.Quædam enim sunt, quæ
per alios fieri non possunt.C.de his qui ve.æta.impe. l.ij. argum.
ad hoc.ff.e.sicuti.& hoc tenet Vber.de Bob. Hoc aūt certum est
ꝙ si partib.& arbitris placet, ꝙ vnus pro se & ꝑ aliis pronunciet:
hoc bene valet & tenet:vt in concord.quæ sunt s̄.eodem.§.ver-
sicul.pone igitur quòd vnus.ibi: nisi hoc inter partes,&c. Quod
si dictum est , quòd omnes vel maior pars sententiet , singulorū
l sententia pœnam non facit [l]:vt in prædicta l.non distinguemus.
57 §.cùm in plures.†¶Sed quid si actum est in compromisso,quòd
concorditer pronuncient? Dico ꝙ non valebit sententia duorū
m sine tertio [m].Nam verba debent aliquid operari:vt ff.de le j.si pa-
ter.ff.ad muni.l.j.in fi.ff.de vsur.l.si stipulatus.& lxxxv. distinctio.
huiusmodi. argument. contrà , ff. de pact. iuris gentium. in fine.
Nam in talibus valet.quod maior pars facit.& dixi s̄.eodem.ver-
n sicul.quid si vnus ex.versiculo,sed quid omnes [n]. †¶Item ex eo
58 quod dicitur in prædict. l. si in tres. quòd absentis præsentia po-
tuit

ADDITIONES.

a Citari. ¶ Coram ecclesiastico iudice super eo , de quo iuraue-
rat:vt s̄.
b Ergo.¶ Et eo casu, vt pignora det parēti agetur cōtra eum præ-
scriptis verbis: vt not.Accurs.C.eod.titul.cum antea.§.j.& ibi de
hoc per Cyn.
c Pignora.¶Scilicet n̄ expresso, ꝙ dent̄ parēti:vt s̄.no. Acc.ead.l.§.
quod ait.quòd tacitè id videtur actum, ꝙ parenti dentur:& sic ha
bendum est pro expresso.ff.si cer.pe.l.cum quid.
d Legerunt. ¶Aequati sunt iudices & arbitri hodie in hoc.qa vnus
solus aliis præsentibus & mandantibus,pronūciare potest sentē-
tiam:de scripto tamen per verba pluralis numeri.de re iudica.cū
ab vno.lib.vj.
e Pronunciare. ¶Vt dixi, sufficit præsentia, & mandatū collegarū,
etiam sine consensu partium.
f Tres.Vide quod dixi post prin.huius §.ver.& nota.Adde Old.cō
sil.xl.& Abb.cons.lxxviij.ij.lib.& lxiiij.j.lib.
g Tribus.¶Et huic ꝯrio stat̄.& de hoc.ext.de re iud.c.vlt.& Aut.n̄
obstat.licet enim dicat, ꝙ omnes iudices debent pronunciare,
non tamen dicit,quòd debeant necessariò concordare.
h Fortè.¶Miror de hoc fortè,& de disiunctiua,quæ sequitur.
i De hoc.¶Et ix.quæst.ij.c.j.& vide quod scripsi de off.deleg.pru-
dentiam.super j.gl.
k Sedes.¶Iterum remitto,vt remisi in prin.huius.§ ver. & not. ad
Decr.secundā.eo.tit.lib.6.& vide quod ibi scripsi super j. gl.post
Innoc.& Hosti.
l Facit.¶Ita loquitur textus legis.
m Tertio.¶Item not.eo.tit.c.ij lib. vj. in gl.penult.& bene facit de
test.c.ij.in fi.lib.vj.
n Omnes. ¶Hæc vera. vbi cōtrarium non fuisset actum expressè,
vel tacitè:vt in hoc casu.

tuit duos trahere. Quare pone, quòd duo præsentes erãt doctores legũ, vel aliàs multũ periti, tertius vero absens erat laicus imperitus: nunquid habebit locum ratio dictæ legis? Non videtur. si enim ille præsens foret, non traheret illos in suam sententiam. & argu. ad hoc ff. eo. Pedius. in fi. Dic, quòd posset: quia quandoque videt subtiliùs imperitus, quam peritus. C. de off. re. pro. po-
a tiores, xcv. dist. esto. in fi. extrà. de consuet. c. iij. [a] quia omnes per omnia, &c. C. de ve. iu. enu. l. j. & in Euangelio, Domine Deus, qui
b abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis [b]. † ¶ Item
59 quòd nõ valet cõpromissum, quod sic fit, vt certa feratur sententia. ff. eo. qualẽ. Quid ergo, si dicatur, vt possit condemnare vsq; ad decem, & amplius? Dicunt quidam, quòd non valet. Videtur
c enim mandare, vt certam sententiam ferat [c]. Nam hæc adiectio pluris, ad modicam quãtitatem refert. s. ad vndecim vel duodecim. ff. de ver. sig. hæc adiectio. pluris. Secus si dixerit ꝙ possit condemnare vsq; ad decem, & nõ vltra. extrà. de dila. literæ. Hoc etiã notandum est, quòd si de pluribus compromissum est: non videtur pronunciare, nisi super omnibus pronunciet: imò super aliis cogendus est pronunciare. ff. eodem. dicere. aliàs incipit. qualem.
60 † ¶ Quid ergo, si de quibusdam pronunciat, & eadem die de omnibus aliis: nunquid videtur tulisse sententiam? Dic, quòd si dictum sit, vt simul pronunciet, videtur pronunciasse, & valet, cum eadem die, licet diuersis horis pronunciatum sit. argum. ff. de re iud. Paulus. ff. de pig. fundus. § pen. C. de fruc. & li. expen. l. termi-
d nato [d]. Secus si dictum sit, ꝙ vnam tantùm sententiam ferat. ar. ff.
61 de testa. l. hæredes. §. fi. ff. de verb. obl. cõtinuus. §. cùm ita. † quia vnitas diuisionem non capit. xxiiij. q. j. loquitur. arg. C. de iud. nulli. extrà. de seq. pos. c. j. ¶ Sed pone, actum est quòd possit pronunciare quoties voluerit, & ꝓmissa est hincinde pœna, si pronũciationi non stetur: demùm arbiter pronunciat reum debere actori dare decẽ petita: reus verò non dat, quare videtur incidisse in pœnam: postmodum arbiter vetat sententiando reum dare illa decem: actor verò nihilominus petit pœnam, quasi commissa sit post primam sentẽtiam. Reus ad sui defensionem inducit iussum arbitri subsequutum: quæritur quid iuris? Videtur, quòd pœna non sit commissa. argum. ff. de noui ope. nun. l. opus. & ff. de præto. stip. l. Valerianus. ff. de re iud. quod iussit. extrà. de appella. cùm cessante. Sed dic contrà, nec obstant illa verba compromissi, quoties voluerit, &c. quia illud intelligendum est, si super aliis capitulis ab illis, super quibus pronunciatum est, pronunciaret. Super eis enim, de quibus pronunciauit, pronunciare non poterit iterato. ff. de arbitr. quid tamen. circa medium. & l. Labeo. extrà. de
62 off. deleg. in literis. & j. sequitur. † ¶ Licet autem possit diuersas sententias eadem die proferre, vt dixi: non tamen potest senten-
e tiam elatam mutare, nec errorem corrigere: vt in præ. l. dicere. & l. seq. & j. de sent. §. qualiter. ver. hoc quoq; notandũ. nisi inconti nenti hoc faciat. arg. ff. de hære. insti. si ita. extr. de test. cog. præterea. cũ suis concor. & nisi sit iussus seu interlocutoria: vt in ea. l. & ff. de re iud. quod iussit. extrà. de accus. qualiter. j. Sed intra quod tempus potest tunc corrigere, vel mutare? Respon. secundum Legistas, semper: quia secundum eos, ab interlocutoria non appellatur, nec transit in rem iudicatam. extr. de appel. super eo. ij. & ij. q. vj. non ita. & l. ante sententiam. Idem est forte secundum cano
63 nes. quod dic, vt j. de exc. §. viso. ver. sed nunquid iudex. † ¶ Quid ergo, si cum proposuisset absoluere, condemnauit? Respon. functus est officio suo, & ideo non poterit mutare: vt in præ. l. quod iussit & l. iudex. ff. de re iudi. extr. de off. deleg. in literis. argu. contrà, quia per hoc quod dixit, noluit partes descedere à iudicio, vt in l. qualẽ. in princ. Item non videtur dixisse, quod mente non agitabat. ff. de sup. lega. Labeo. ff. de reb. dub. in ambiguo. & hoc quidam tenẽt. Nam in hac quæstione non dixit, quod voluit: sed in l.
f dicere. & l. seq. [f] dixit, ꝙ noluit, putans benedicere, licet errauerit quia errare, est vnum pro alio putare. 22 q. 2. in quib. & ff. de iud.
g si per errorem. in fi. [g] † ¶ Sed nunquid verbũ obscurum in sentẽ-
64 tia positum poterit interpretari [h]? vt si condemnauit in 20. lib. in
h terpretetur de qua moneta? Et quidem videtur, ꝙ sic: quia eius est interpretari, cuius est condere. ff. de præt. stip. prætoriæ. ff. de re iud. Neratius. 11. q. 3. c. sicut. §. ex his omnibus. extrà. de sent. ex com. inter alia. ff. de testa. l. hæredes palàm. §. j. argu. contrà: quia cùm hoc sit concessum maioribus iudicibus, vt ff. de appe. ab executore. respons. j. per consequens videtur minoribus negatum, ex quo non est in compromisso dictum. ff. eo. l. nõ distinguemus. §. de officio. extr. de priui. sanè. 26 q. 2. non exemplo. extr. de præsum. nonne. qui enim interpretatur, videtur corrigere. ff. de ori. iur. l. 2. §. exactis. ff. ad Tertul. l. ij. Dic, quòd non potest. Nec obst. præ. l. hæredes. quia illud habet locum in vltima voluntate, quæ ambulatoria est. extrà. de cele. mis. cùm Marthæ. 13. q. 2. c. vltima voluntas. in Auth. de testa. imperfect. Alia iura etiam non obstãt. Alij contrà: quia non fert de nouo sententiam sed causam, quæ est declarata. ar. præ. l. hæredes. §. j. ff. si ser. ven. l. sicuti. §. sed si quæ

i ritur. ¶ Vt autem super his plenius instruaris, nota quia [i] arbiter, vel iudex in accessoriis potest eadem die addere, vel mutare addendo. ff. de re iudic. Paulus. & quo ad dictamen quandocunque reformare eo. tit. acta. non tamen quo ad mentem: quia functus est officio suo: vt prædixi in ver. quid ergo, si cum. nisi per in integrum restitutionem, vt in minore: vt ff. de mino. l. præfecti. vel nisi sententia sit lata per falsa instrumenta, vel per testes corruptos ff. de in integ. rest. diuus. extrà. de proba. licet. Quod autem prædixi, arbitrum non posse corrigere, vel mutare, verum est, & sententia tenuit ipso iure: alias secus. C. de accus. l. iiij. C. quomodo & quando iudex. l. si vt proponis. ff. eod. quid tamẽ. Vel dic, quòd delegatus & arbiter hoc non possunt, ordinarius sic: vt in proxi. concord. Nec obstat præ. l. quod tamen. quia ibi non perfecerat arbiter omne id, ad quod fuerat assumptus: sed in l. ibi præcedẽti sic: quę dicit, eum non posse corrigere, vel mutare. & iunge quod est infrà. de sentent. §. qualiter. versicul. hoc quoque notandum.
65 † ¶ Sed secundum præmissa, si arbitri sententia est ipso iure nulla, vt quia contra ius est lata: vt ij. quæstio. vij. ei qui. §. diffinitiua. vel litigatore absente: vt extrà. de consecr. eccl. & de cau. pos. ca. j. ver. die feriato. extrà. de fer. c. fin. & huiusmodi. nunquid quasi non dixerit, poterit iterum cognoscere & pronunciare? Videtur quòd sic, secundum ea quæ dicta sunt: vt argument. C. de sentent. & interlo. om. iud. l. j. & C. de accu. l. 4. Dic contrà: sicut in delegato. ff. de re iud. iudex. extrà. de offi. deleg. in literis. C. quomodo & quãdo iud. l. si vt proponis. Vel dic, quòd si pronunciauit de omnibus, de quibus pronunciare debuit: tunc non poterit iterum cognoscere & pronunciare: vt in prædict. l. quid tamen. quia functus est officio suo: vt s. Secus si pronunciauit de quibusdam, seu de vna, non de omnib. Et hæc potest esse vna differentia inter arbitrum & iudicem: quod dic. vt j. versicul. quid si arbiter. ¶ Quid igitur: si de vna re tantum assumptus, de parte eius pronunciet? Dic, quòd sententia nulla est. argum. in præ. l. qualem. in fin. resp. j. & iterum cogetur pronunciare. Nec obstat l. C. si aduersus rem
k iud. l. j. si bene aduertatur [k]. Idem etiam extrà de elect. cùm inter
l R. vbi de hoc secundum papam [l]. & j. de senten. §. qualiter. versi. quid si peto. ¶ Sed econuerso, quid si non appareat, de qua re sit actum? Resp. si causæ sunt inter se connexe & cohærentes, tacitè vr̃ actum, quòd de omnib⁹ pronunciet. argu. in præ. l. quid tamen ibi, nihil sibi de communibus, &c. ar. ff. de mino. etiam. ff. de lega. 3. si chorus. ff. de verb. oblig. scire. ff. de cond. & dem. hæc scriptura. extr. de resc. c. fi. ver. seu quenquam. & c. dispendia. ver. decernimus. li. vj. secundum Vber. Potest ergo pronũciare de rebus & cõtrouersiis, quæ ab initio inter cõpromittentes fuissent: nõ de his, quæ postea superuenerunt. ff. eo. l. his rebus. & extr. de rescr. c. fi. Quid ergo, si compromissum est de controuersiis præteritis & futuris? Argu. quòd non valet ad instar iudicij. ff. de iud. l. non quẽadmodum. nam sicut iudicium de futuris esse non potest: vt ibi, & ff. de vsur. l. j. §. j. & extr. de re iud. abbate sanè. lib. vj. Sic videt̃, ꝙ nec arbitrium, quod est simile ei. ff. eo. l. j. C. de iudi. rem ñ nouã.
m Dic contrà [m], argum. extra. de priuileg. quia circa. non tamen vt pronun

ADDITIONES.

a c. iii. ¶ Delectabit ad propositũ videre, quod ibi dixit super j. glo.
b Paruulis. ¶ Matthæi xj. Luc. x.
c Ferat. ¶ Non video hic incertitudinem e dvnovsque ad xij. Est ergo incertitudo de certo, de qua no. instit. de leg. §. si generaliter. & Guid. de Suz. in præ. l. qualem. dixit compromissum valere. alle. eo. tit. non distinguemus. §. de offi.
d Terminato. ¶ Et de appel. cùm appellationibus. lib. vj.
e Sententiam. ¶ Diffinitiuam. & hoc etiam si in compromisso id sibi fuisset concessum: vt dixit Guido in l. qualem. §. fi. quia id esset inuitare victum ad illum corrumpẽdũ, ꝯ l. ꝯuenire. ff. de pac. dot.
f l. seq. ¶ Quæ incipit, quia arbiter. & ibi de hoc. Adde, qd si vult cõdemnare, & absoluit, Pet. de Anch. consi. clxxxij.
g In fine. ¶ Vide quod plenè dixi de purg. vul. c. ij. super j. gl.
h Interpretari. ¶ Guil. in c. qualem. §. finali. formabat hoc dubium, quando in compromisso fuerat expressum, quòd id posset. & dicebat quòd cùm certi sint iudices, qui suas sententias interpretati sunt. ff. de app. ab executore. in princ. & quod per legem fieri possit, etiam exactio contrahentium. ff. de pac. non est impossibile. ergo id poterit. Ade Bald. in l. fin. C. eo.
i Nota quia. ¶ Hoc quasi ad literam no. Acc. in præd. l. quia arbiter.
k Aduertatur. ¶ Hoc intelligas per ea, quæ dixi de re iudicata cùm inter. in vlt. glo. versicu. de ij. q. & per Azo. in Sum. huius tit. versi. porrò si vni.
l Papam. ¶ Ibi scripsi in gl. pronunciat.
m Dic contrà. ¶ Hoc placet Albe. Gal. cuius verba habentur ad literam s. eodem. §. in princip. versic. sed quæritur. idem Guid. de Suza. in l. de his. allegat. l. non distinguemus. eodem. titul. §. de offic. ff. de proc. l. iij. Huic concordat ext. e. ti. de proc. c. pen. in prin.

pronũciet de futuris:sed vt remaneat arbiter in eis, & postea cog
noscat,& arbitretur.ar.ff.si serui.ven.harum.& l egi.aliàs nihil o-
a peratentur prædicta verba[a], quæ sunt in præ.l. de his.q᷈ esse non
debet.ff.de vsur.si stipulatus.ff.de lega.j.si quando.ff.ad munic.l.j.
66 in fine.C.lib.x.de thesaur.l.vnica lxxvj.distin.huiusmod.. † ¶ De
loco autem sciendum est, quòd si non appareat de quo actum sit,
intelligitur de eo,vbi compromissum factum est ff.eo l.si cùm di
es.§.si arbiter.versic.quid ergo. Quid igitur si compromissum fa-
ctum est in villa, & sententia in ciuitate lata?Respon. dicunt qui-
dam,quòd tenet,si non fuit actum de eo loco,quia non est idem
b locus: vt in prædi.l. [b] Sed nunquid ex post facto possunt locum
partes declarare? Dic q᷈ sic.argu.extr.de rescript.c.fina. Item quæ
ritur,an stricte accipiatur locus in præd.lege:vt si factum est com
promissum in porticu,vel in ecclesia, & hmõi, in eisdem locis sit
pronunciandum?Et quidem videtur , quia litera ipsa simpliciter
loquitur.argum.ij.q.v.consuluisti.extra.de transla. inter corpora
lia.Veruntamen non est ita stricte intelligenda.nam sufficit in ea-
dem ciuitate pronunciari licet non faciat in eo loco ciuitatis , in
quo compromissum est.arg. ff.de vi & vi ar.l.j. §. ibi autem. ff. ad
67 Syl. l. j. §. eodem. † ¶ Imò locus quandoque accipitur pro tota
prouincia. C.de præscrip.long.tempo.l.fi.prope princi. Nec ver-
ba iuris sunt calumnianda,sed sanè intelligenda.ff.ad exhib.l.pen.
ff.de procu.l.præses.extra. de verb.signifi. præterea. C. de leg. &
constit.l.ij.Et hæc vera sunt,dummodo sit locus ille honestus.Se
cus si in popina,vel lupanari:quia tũc impune arbitro non paret.
ff.e.si cùm dies.§.si arbiter.versi. sed si in aliquẽ.Sed quid si spon-
te iuerint partes,sed alicui præcepto ibi facto non paruerunt?Vi-
detur eodem modo,quòd non punientur,secundum Acc.arg.ff.
c de iur.om.iud.l.fi.[c] ar.contrà:quia lupanaria non infamant casti.
d tatem.xxxij.q.v.c.j. cum suis concor. [d] Sed quid si vterque potest
honestè venire:puta,quia quilibet est leno?Videtur quòd valeat
quia vnus non habet quod alteri opponat.arg.C.de hære.quoni
am.& de episc.audi.si quenquam.in fi.ij.q.vij. c. pagani. §. in hoc
capitulo.extra.de excep.cum ecclesiasticæ.& paria delicta,&c.ex
e tra.de adult.c.pen. & fin.[e] † ¶ Sciendum quoque est, quòd si id,
68 quod arbiter intra diem certum iusserit dari,non detur:licet post
ipsam diem offeratur, nihilominus pœna committitur,nisi is,cui
offeratur, acceperit:quia tunc pœnam petere non potest.ff.eod.
69 l.Celsus ait.in prin. † ¶ Sed pone,quòd dum recepit pecuniam,
dixit , recipio pecuniam, saluo iure meo: an hæc verba operen-
tur,vt possit postea petere pœnam? Resp. sic,argu. ff.quib. mod.
pig.vel hyp.sol.l.debitor.§.j.non tamen petet vtrunque, scilicet,
pœnam,& illud,quod dari iussum est.ff.de doli exce.l.apud.§.La-
beo.Sed si plus est in pœna,quàm in eo,quod dari iussit,illud vl᷈
petet,nisi stipulatus fuerit pœnam,rato manente contractu.ff.de
transact.qui fidem.& s᷈.in forma compromissi. Si verò iussit arbi
ter me certa die tibi dare pecuniam , & tu noluisti recipere , non
committitur pœna:vt in præd.l.Celsus.in fin.aliàs incipit, si arbi-
70 ter me. † ¶ Pone igitur,quòd iussit me dare pecuniam creditori,
quam creditor non vult recipere:demùm eam expendo:quo au
dito,creditor vult eam habere:nunquid teneor statim dare?Non
videtur.argu.præ.l.Celsus. ff. de iudi. si iudex. Imò debeo habere
tantum tempus, quantum antè habueram:quia hæc secunda dila
tio videtur subrogata in locum primæ.arg.ff.de acqui.hære.ex fa
cto.Vel dic,quòd determinabitur tempus arbitrio boni viri.ff.de
solut.l.quod debetur.Sed pone,arbiter condemnat Titium,vt re
stituat Sempronio centum,de quibus compromissum erat:Titi-
us restituit: postea idem Titius illa centum abstulit: quæritur an
f inciderit in pœnam? arg.quòd sic.ff.eo.inter Castellianum. [f] Ali-
às enim non videtur restituere,nisi duret restitutum.ff.de ver.sig
nifi.restituere.ff.de in rem verso.si pro parte.§.versum.ff.de vsuf.
71 l.videamus.ij.§.Fauiana.de pœ.dist.j.c.diuortium. † ¶ Item quod
facit exceptio rei iudicatæ in iudicio,illud idem facit sententia ar
bitri in compromisso.ff.de excep.rei iudi.l.penul.§.Latinus.& ff.
quod cuiusque vniuer.item eorum.§.sed si decuriones.arg. con-
trà,Instit.quib.mod.tol.ob.resp.j.C.de act.empt.& vendi.l. fin.&
C.si mancip.ita fue.ali.l.pe.ff.de verb.obli.l.stipulatio.Distingue.
72 † Nam aut dedit siue restituit eo animo.vt postea auferat:& tunc
incidit,ac si non dedisset.ff.de solu.l.qui sic soluit.de pœ. distin. j.
ecce nunc tempus. in fi.de pœ.d.st.iij.c.j. & c.pœnitentiam agite.
& c.sequent.extrà,de verb.signi.c.nouimus.in fin. Aliter non in
cidit;si eo animo,vt non auferat.ff. de verb. oblig. inter stipulan-
tem.§.sacram.sed agendum est iure ordinario de violentia.Instit.
quib.mo.tol.obl.in prin.&ff.de sol.qui res §.aream. Vel dic,quòd
petiit rem sibi tantum restitui,si post auferat, non incidit: si verò
petiit,vel præcipit restitui, & restitutam penes eum dimitti:tunc
incidit:quia duo videtur sibi arbiter præcipere. Vnde quamuis fa
g ciat vnum, scilicet, quia restituit: facit contra aliud, scilicet, quia
73 non dimittit.argumentum.ff.eodem Celsus.§. j. [g] † ¶ Sed cùm s᷈.
in forma compromissi fiat mentio de exemptis , quæro an arbi-
ter possit super eis pronũciare:idem etiam quæro de vsuris,& de
fructibus. Et videtur,quòd non,nisi fuerit dictum.ff.e.non distin
guemus.§.de officio.& in l.fina. & l. quid tamen. §. fin. Azo dicit
contrà.ff.eod.l.qui tamen.§.fin.argum.ff.de iur.om.iudi.l.ij. ff. de
procur.ad rem mobilem.& l.ad legatum.quia & de fructibus po
test.Ad idem ff.iudi.solui.l.iam tamen.§.in hac. Vel distingue, an
sumptus vel fructus , vel vsuræ peti possunt iure actionis: vt tunc
super his cognoscere , vel pronunciare non possit : cùm de hoc
actum non fuerit:an verò veniat iudicis officio : vt in bonæ fidei
iudiciis,vt tunc possint:nam vna actio dicitur,& non duæ. C. de-
po.l.iiij.Quod prosequere,vt in Summa domini mei.e.ti.§. quali
ter ad effectum.ver.sed nunquid potest.Quid ergo si non fuerũt
petitæ:nunquid potest pronunciare? Dic, quòd si debentur offi-
cio iudicis,tunc potest fieri:sed si iam pronunciauerit,nõ possunt
peti.Si verò per stipulationem,tunc sic. ar.C.deposi.l.iiij.ff. de eo
q᷈d certo loco.cẽtum Capuæ.Sed an de pœna,vel interesse com-
promissi cognosceret?Arg.quòd sic.ff.ad l. Aquil.inde Neratius. §.
pen.quia licet non possit iudicare,nisi de his,quibus in eo extitit
h compromissum: vt extra.eodem c. cum dilectus[h]. potest tamen
de his cohærẽtibus.Nam & potest diem solutioni præfigere.ff.e.
i l.si cùm dies.§.fi.Papa tamen contrà tenet[i],ar.præ.l.quid tamen.§.
74 fin. † ¶ Sed nunquid arbiter potest à partib.petere sportulas? Ar.
quòd sic,in auth.de iud.§.ne autem.ff.e.l.j. C.de iud.rem non no-
uam.Arg. contrà: quia compromittitur , vt expensæ vitentur: &
gratis ipse debet hoc officium expedire.ff.de neg.gest.l.j. & l. qui
seruum.prope fi.ff.de admi.tut.l.qui negociationi. in fin.ff. man.
qui procurator.§.fi.& l.ex mãdato.& l.j.Sed certè casus est,quòd
potest.C.lib.xij.de proxi.sacro scrini.in sacris.iij.versus prin.& C.
eo.lib.de priuileg.schola.quoties.versus prin.licet in vtraque le-
k ge consueuerit exponi arbitrum,id est,delegatum[k]. † ¶ Illud au-
75 tem certum est,quòd sententia arbitri de communi consensu si-
ne pœna electi est executioni mandãda:vt C.de arbit. cùm antea.
§. sancimus. Quid si sit cum pœna electus : nunquid eius senten-
tia est executioni mãdanda?Et videtur,quòd sic:vt argumentum.
ff. de re iudicata. ait prætor. in princip. & l. à diuo. & ff. de arbitr.
non distinguemus. §. Iulianus. in fine. Item diligentia non de-
bet sibi esse nociua : vt C. de allu. & palu. l.finali. Vbertus tamen
dicit

ADDITIONES.

a Verba. ¶ Incõsideratè dicit hoc,quod per te videas, si dixisset lex
de his tantum rebus , &c. dicere potuisset finem superabundare:
sed nec sic probaret intentum.
b In præd.l. ¶ Facit de rescript.Rodulphus.de sentent.excommun.
si ciuitas.libr.vj.
c l.fin. ¶ Salua pace non loquitur Accurs. in casu isto,scilicet cùm
in loco compromissi citantur ad lupanaria : sed quando citantur
extra locum compromissi : vt de Roma , vbi fuerat compromis-
sum in prouinciam.de quo loquitur §.si arbiter. j. responso. & ibi
est illa gloss. & sic facit hæc lex finaliter, quam allegat: quæ dicit,
quòd extra territorium,&c.de constitut.cap.2.in fin. libr.6. Puto
igitur hoc casu laudum valere.cui gl.vel lex allegata non obstat.
facit quod sequitur. Adde, quod Bald. consil. 291. 1.libr.tenet,
quòd si in compromisso dictum sit, quòd possit pronunciare in
quocunque loco: quòd tamen non poterit arbiter aliquid facere
extra domicilium compromittentium.
d Concord. ¶ Vide quod ibi not.in 47.dist.quantumlibet.
e Et si. ¶ §.compromisso.in l.si cum dies.& versic.sed si in aliquem.
simpliciter preceptum,vel locum inhonestum improbant,dicen
do in illis arbitro non debere pareri.
f Castellianum. ¶ Facit quod ibi not. Adde versic.sed pone. Quid
si non recepit pecuniam, sed calculata est sæpius ratio , an videa-
tur remissa pœna.Rom.cons. 143.
g §.j. ¶ Simile quod nota.de elect.commissa.libr.6. in gloss. quid si.
Adde quod voluit Bartol. in l.si fideiussor. §.j. de legat. 1. quòd si
arbiter condemnat Titium ad locandum fundum Sempronio, &
Titius locauit,demùm contrauenit, quòd per hoc non incidit in
pœnam.per l.in numerata.in fi.ff.de sol.& ibi hoc sequuntur Bal.
Ang.& Paul.de Castr.& Bart.consuluit eius cons.incipiente,præ
cepit arbiter.
h Dilectus. ¶ Vide quod de hac in præcedenti ibi dixi super gloss.2.
post princip. Adde quòd opinionem Specu.sequitur Abb.de iud.
c.cùm dilectus.
i Tenet. ¶ In præd.decre.cùm dilectus.
k Delegatum. ¶ De hac & aliis expositionibus notat. ff. eodem.
l. penultima. & scripsi de officio delegat.ab arbitris.in prima glo.
libro sexto.

a dicit[a], q̄ sñia arbitri cũ pœna electi, non est executioni mandãda, sicut sententiæ aliorum iudicum: vt ff. de arb. Pomponius ait. & l. diem proferre. §. fi. Sufficit enim tũc pœnam ꝯmitti: sicut fit aliàs, qñ aliquis vendidit rem, & nõ vult tradere. Nam sufficit, si reddit duplum arrharum: vt C. de fid. instr. l. contractus, in fi. & sic manda
76 tur cũ effectu. †¶Quid si in ꝯpromisso pœnali sit dictum, q̄ pœna soluta ratũ maneat arbitriũ: vt s. ver. quid ergo secũdũ præmissa. nũquid hoc arbitriũ erit ad modũ sentẽtiæ executioni mandãdum? Et videtur q̄ sic: nã lex dicit arbitrorũ sententias executioni mandãdas. ff. de re iud. l. à diuo. Itẽ hoc videt̃ expressum in arbitris Iudæorũ. C. de Iudæis. l. Iudæi. & etiam in aliis. ff. de transact. l. qui fidem. & C. de cõtrahen. empt. l. fi. Verba enim illa, Ratum maneat arbitrium, debent aliquid operari. ff. eo. l. j. si quando. lxxvj. dist. huiusmodi. aliàs non esset finis litiũ contra mentem iuris. C. de fru. & lit. expen. l. terminato. ff. de arbi. l. non distinguemus. §. quæsitũ. extr. de dolo & contu. c. finẽ. ar. contrà. C. de arbi. l. j. ff. e. ex cõpromisso. Priuatorũ enim consensus non facit iudicẽ. C. de iur. om. iud. l. priuatorũ. Item lex prohibet actionẽ iudicati dari: vnde litigãtes pacto non possunt hoc facere. ff. de postu. quos ꝓhibet. extra. de testa. c. requisisti. Item si sine pœna cõpromissum fuisset de tenendo ratũ arbitrium, tñ interesse peteretur. vt ff. de arbit. l. diẽ. §. fi. & l. seq. Sed pœnæ adiectio cum subscriptione de rato, nil plus fortitudinis adiicit compromisso, cùm quis alteri stipulatur, & pœna tenet: & prima pactio tanquam inualida nõ suscipit vllas vires. ff. de verb. obli. l. stipulatio. §. alteri. †¶Itẽ verbũ
77 illud, Ratũ manet arbitriũ, nihil aliud sonat, quàm vt pœna soluta arbitrium maneat in suo primo vigore: sed primus vigor fuit tantummodo ad interesse. arg. ff. de lega. j. legata. Item certa sunt genera arbitrorũ, quæ lex noluit executioni mandari: vnde cõtra legem non est aliqua forma tradenda. ar. ff. de act. & obl. obligationum fere. respon. j. extra de transla. inter. circa med. ij. q. v. consuluisti. Dicendum est ergo, q̄ tale arbitrium non est executioni mãdãdum: sed solùm pœna & insuper interesse petatur. Nec ob. prædicta ratificatio, quæ non fuit post latum arbitrium subsecuta
78 vt C. de arbi. l. pe. †¶Sed quæritur, quare ponit̃, vt s. §. proxi. in foma sibi inuicem: & eidem arbitro, &c. nam partes debent pœnam sibi inuicem stipulari, & non arbiter: vt in præ. l. Pomponius ait. & eo. tit. in l. seq. Quid ergo erit si arbiter pœnã stipulat̃, & altera pars non obtẽperat arbitrio? nõ enim pars obtemperans petere poterit illã: quia non fuit stipulata. Sed dic, q̄ arbiter debet cedere actionem, quam habet parti obtemperanti. ff. de præscrip. ver. si rem inspiciendam. §. si quis sponsionis. & sic applicabitur pœna parti obtemperanti. C. de transac. si quis maior. Pla. tamen
b dixit[b] non tenere compromissum, si arbiter, vel alius fuerit pœnam stipulatus. quod dic in summa Azo. e. tit. ver. quid si arbiter.
79 vide s. versi. sed quid si stipulatus. †¶In forma aũt compromissi notabiliter ponitur, q̄ possit pronunciare die feriata. Nã aliàs nõ
c posset[c]. Et in hoc est arbitrium simile iudicio. ff. eo. si de meis. §. fi. & l. si feriatis. & l. diẽ. §. si quis litigatorum. Et licet actum sit, non tamẽ poterit diebus in honorem Dei feriatis pronunciare, etiam si expressè sit dictũ. C. de fer. omnes dies. prope fi. & extra. eo. c. fi. xv. q. iiij. c. j. & ij. quia illa clausula non extenditur ad id, quod de iure fieri non potest. ff. ad muni. l. Lucius. §. idem respon. & probatur hoc ff. de postu. l. quod prohibet. ff. de pact. l. ius publicũ. extr. de foro cõp. si diligenti. j dist. ius publicum. In rusticis aũt & repẽ
d tinis poterit secundum Iac. & Bal.[d] †¶Sed nũquid amicabilis cõpositor poterit diebus feriatis pronunciare? Respondeo sic: quia non dicitur tunc verum compromissum, sed quoddam pactum, seu transactio, quæ tunc fieri possunt. arg. C. de fer. l. fi. versic. transactio. & omni tempore potest quis paci reformandæ intendere: vt ibi, & extra. eo. c. j. ibi: nisi pro pace, & c. fi. xxij. q. j. omne quod. Vnde dixit Vber. q̄ si dixit arbiter, q̄ arbitriũ obtinet vicem. amicabilis compositionis, seu transactionis, valebit. C. de fer. l. fi. Secꝰ si dixit, q̄ habeat vim sententiæ propter vitiũ pronunciationis. ff.
81 de excu. tuto. l. qui testamento. †¶Sed nunquid tenetur sedere, & audire diebus feriatis, quibus audire potest ex pacto partium, ex quo partes renunciauerunt? Respon. non, sicut nec iudex: quia hoc pactum non ligat arbitrium. vel iudicem. Potest tamen si velit: quia non quicquid iudicis potestati, &c. ff. de iud. non quicqd ij. q. iij. c. si quẽ. §. notandum. prope prin. C. quomodo & quando iud. l. j. ff. de pac. ius publicum. extra. de foro compe. si diligenti.
e Vel in arbitrio refert[d], an dictũ sit, q̄ possit sedere: vt tunc sit in e-
f ius voluntate sedere, vel non: an dictũ sit quòd possit, & debeat[f] sedere, vt tunc sit obligatus ad sedendũ: quia sicut partes obligantur arbitro, sic ipse eis. arg. xxij. q. vlt. de forma. in fi. Primo ergo ca
g su cogitur procedere: in secundo non g. Ad hoc facit ff. de verb. sig. l. verbum oportere. ff. de arbi. non distinguemus. §. de officio.
82 †¶In summa quoque illud non est omittendum: nam si aliqui[h]
h sponte de communi consensu consentiant coram episcopo liti-
i gare, ipse more arbitri cognoscet. Si verò coacti[i] sint, sententia nõ valebit: etiam si sit altera parte absente lata. Hæc habentur C. de episcop. audi. l. si qui ex consensu. nisi dictum fuisset, quòd altera parte absente, posset sententiare: vt in præ. l. diem proferre. §. litigatores. Quid si inuiti detinerentur? Dico quòd non valet, quod actum est: vt ibi, & ff. qui testa. face. poss. testamẽto. & ff. de aucto.
83 præst. l. j. §. fi. extra. de spon. cùm locũ. & de procur. accedens. †¶Quid si arbiter pronunciauit altera parte absente: & sic non valet vt dixi: nec vult amplius pronunciare: vel pars aduersa nõ vult q̄ pronunciet, per l. ff. de re iudica. iudex. nunquid debet iterum pronunciare? Et videtur quòd sic: quia hoc faceret ordinarius: vt C. de accusat. si accusatoribus absentibus. C. quõ & quando iud. l. si preses. licet sit secus in iudice delegato: vt eodem titul. si vt proponis. & extr. de offic. delega. in literis. cui quandoque arbiter cõparatur. Sed respond. secundũ Vber. q̄ iterũ debet pronunciare, quia nondum tulit sententiã: vt ff. de arbi. quid tamẽ. & l. qualem. argu. contrà. Nã si vnus absfuit, sentẽtia non tenuit: tamen qui nõ venit, incidit in pœnam. Vnde non potest amplius iudicare, nisi sit dictum, quòd pœna pluries committatur: vt ff. e. si quis. & l. si duo. §. fin. Sed si fortè die feriata pronunciasset, altera parte absen
k te: quia tunc non commisisset[k], esset à prætore cogendus: vt ad hunc diceret. Vel dic vt s. versi. sed secundum præmissa. Sed quid si arbiter pronunciet pro absente, nunquid absens petet pœnam, si præsens nõ pareat sententiæ? Respon. sic. Absurdum enim est, vt actor veniat cõtra ea, &c. vt C. de iureiuran. l. generaliter. vnde sæpe euenit, quòd is, qui petit, excludi potest exceptione: non tamen est qui opponat, vt C. de transactio. vbi. C. de constitu. pecu. Authen. contrà. ita licet hic non habeat actionem mero iure,
84 tñ non est qui obiiciat exceptionem. †Præterea sententia lata ꝓ minore sine tutoris auctoritate, valet: vt C. de proc. l. non eo. Sed dic, q̄ præsens potest euadere per aliam viam. Dicet enim absenti: Et tu incidisti in pœnam, quia non venisti. & sic poterit compẽsare, cùm generaliter dicat litera præ. l. q̄ sententia vno absente lata, non valet: & ideo est generaliter intelligenda: vt xix. dist. si Romanorum. & quia cõpromissum non debet claudicare: vt ff. de arbi. l. si cùm dies. in fi. & l. non distinguemus. §. si seruus. sicut nec iudicium: vt extra. de excep. cùm inter. secundum Vber. & vide s. §. excipitur. ad fi. Sed pone, arbiter nocte præcedente ante diem statutam decedit: pars verò: quæ non venit ad diem, non mouerat tunc se de loco suo: & certum est, quòd amodò non poterat venire die assignata: quæritur vtrum incidat in pœnã? Et videtur quòd sic. ar. ff. de verb. oblig. insulam. & l. cùm stipulatus sim à Proculo. Odof. contrà: cùm aduersarii non intersit. arg. ff. si quis in ius voc. non ierit. l. ij. §. fin. & vide j. de expensis. §. final. versicu.
l cùm autem.[l]

ADDITIONES.

a Dicit. ¶Vbi s. in prin. Adde ad ver. seq. ibi: quid si in compromisso, &c. quòd sentẽtia arbitri nõ mandatur executioni, vbi est pœna: quia agitur ad pœnam, aliàs sic, secundum Guido. Pap. singul. cclxxviij. incip. assertio interfecti. & dicit istud fuisse dictũ Oldr. allegat l. Iudæi. C. de Iudæ. & l. à diuo Pio. ff. de re iudi. licet sint gl. contrariæ. in l. ait prætor. ff. de re iudi. & in c. per tuas. extr. de arb. Hen. Ferran.

b Dixit. ¶Vt not. Accur. ff. eo. litigatores. §. quod ait. not. etiam de hoc in l. pen. §. j. C. eod. tit. & ibi etiã per Cyn. ver. vlti. quærit glo. tractando de pignorib. datis arbitro pro obseruatione arbitrii: & ibi ponit etiam dictum Guid. de Suza.

c Posset. ¶De arbitrio iuris, j. de recus. §. fi. pen. char. ver. item nunquid.

d Iaco. & Bal. ¶Vide j. de fer. §. vlt. in prin.

e Refert. ¶Secundum Vb. de Bob. char. iij. in princip. & Io. de Deo Cauil. lib. iij. char. vlt. in prin.

f Debeat. ¶Facit q̄ no. in cle. de iud. dispendiosam. ad fi. super verbo, valeat.

g Secundo no ¶Supp. nisi dies compromissi extitura esset, per l. si de meis. §. vlt. ff. de arbi. Sic etiam dicit Bart. de Pratis in q. quæ incip. societas iudicum. in fin.

h Aliqui laici. ¶Sed idem in clericis et propriis, de quo s. §. ij. versi. sed nũquid. vel extraneis: qui licet non possint iurisdictionẽ proprii declinare, nisi certa concurrant eundo ad alium iudicem: bene tamen sine episcopi sui consensu arbitros eligunt in causis ꝓpriis: vt not. de foro compe. si diligenti. in fi. j. gl.

i Coacti. ¶Vide quod dixi s. §. excipitur. prope finem.

k Commisisset. ¶Clarius secũdum superiora dixisset: quia tũc nullus incidisset in pœnam.

l Cùm autem. ¶Allegatur quod not. de dolo & contu. cap. final. & idem in §. differt. versic. item si arbiter.

¶ Bald. De Arbitris.

ARBITER est bonus vir electus super lite cognoscenda, & tādē sententialiter dirimēda. Arbitrator aūt est bonus vir, & amicabilis compositor electus super lite transigenda, & ad cōcordiam via æquitatis inter partes inducenda. Arbiter debet sequi iuris rigorē, & equitatē scriptā: & non potest assumi, nisi ad diffinitionē litiū. Arbitrator sequitur equitatē sui capitis. & potest arbitrator modicū lædere, enormiter non. ff. de arbi. l. si in seruū. §. si quis iudex. & l. si de meis. §. recepisse. ff. pro soc. l. vnde si Neruæ. & si eligatur arbitrator super lite, habet vim trāsactionis. in auth. vt differ. iudi. l. j. Differt tamē à vera trāsactione: quia in vera transactione, sicut in sñia, toleratur oīs læsio ꝑpter eius auctoritatē. ff. ad Tre. l. Lucius. §. fi. ff. de pig. l. si plures. Secus in arbitramento, quia videtur cōpromissum super spe futuræ æquæ pronunciationis: nō tamen hæc spes cōditionem facit, sed modū & exceptionem parit & ius petendi reductionē. Nam si inesset ibi cōditio, non valeret laudū ipso iure. qđ est falsum. ff. loca. l. quæro. §. inter. in fin Nam nec dol⁹ nec culpa arbitratoris facit laudū nullū esse, sed parit exceptionē. ff. de arb. l. non distinguem⁹. §. cùm quidā. & l. ita demū. vbi de hoc. & ar. ff. ad Treb. l. seruo inuito. §. cùm prætor. Eligitur ēt arbiter super diffinitione ꝯtus. C. de contrahen. emp. l. fi. ff. loca. l. si merces. & l. si in lege. in prin. & super testamento. ff. de leg. j. Sed hæc differentia est, quia in contractu videtur eligi in modū conditionis: sed in vltima voluntate remanet declaratiuus: vt d. l. j. secundum Pe. vide j. eo §. dicit Bar. & in §. quo iure. ver. super cōtractu. Bal. ¶ A sententia arbitri nō appellatur: quia appellatio debet fieri ad superiorem gradatim: sed arbiter non est in gradu iurisdictionis. Idē in arbitratore, quòd nō appellet: sed loco appellationis petitur reductio ad arbitriū boni viri, quæ in arbitro peti non potest: & si processit arbitrator, & diffiniuit vt arbiter, auctoritatem, qua pronūciauit, non auctoritatē, qua cognouit, cōsidero, quoad admittendā vel respuendam reductionis petitionem. ¶ Ab interlocutoria reductio nō petitur: quia arbitrator non interloquitur: quia cum est processum coram eo, arbiter interloqtur, sed non subiacet reductioni. ¶ Item an de consensu partium possit appellari, vide j. de app. §. sententia arbitri. vide j. eo. §. an ꝓcessus. & j. de inquisi. §. j. & j. e. §. si quis est arbiter. ¶ Nota, ꝙ iura votis litigantium tripliciter prospexerunt. Vno modo maximè ad lites dirimēdas, si partes volūt ꝙ id, qđ sentē: iabit, firmū sit: nec esse de cætero lis possit, siue bene, siue malè pronuncietur. Nam si hoc volunt, cōpromittāt in arbitrum: cui laudo metu pœnæ standū erit: siue bene, siue malè pronuncietur. ff. de arb. l. diē. §. stari. Secundo modo, & valde subnixo rationi, quòd litigetur corā iudice: si bene iudicabit, stabitur: si malè, appellabitur. Huic tamen appellationi potest renunciari l. j. in fi. ff à qui. appel. non lic. C. de tempo. appella. l. finali. in fine. Tertio minimo modo, quòd compromittatur in arbitratorem, qui debet sequi viam veritatis & iustitiæ: & in dubio debet facere, quod credit vtrique parti expedire: non autem debet esse partialis homo: sed cōmunis amicus facto & opere, vt nomini suo facta cōueniant: & si secus faceret, potest peti reductio, cui non potest renunciari, nisi laudo lato. de quo j. eo. §. renunciari nō potest: sicut nec homologari. arg. C. e. l. pe. Et in hoc differt à sententia, vbi potest renunciare appellationi. Item iste in dubio laudat, sed iudex in dubio non iudicat, si de causa sibi per gesta non liquet: sed arbitrator nō indiget gestis: vt per Innocen. de iureiurando. c. Quintauallis. Bald. ¶ Non valet sententia arbitri, vel arbitratoris contra sententiā iudicis, quæ trāsiuit in rem iudicatam. in §. j. ver. arbitratores. Et ratio not. per Accur. C. de transact. l. diuersa. Nam nec partes in hoc possūt expresse consentire, vbi not. Bal. & vide j. eo. §. sed de re iudica. ¶ Petitio reductionis debet peti coram iudice eius loci. versi. sed quis erit. Gloss. s. vbi est compromissum. ff. de arbitris. l. si cùm dies. §. si arbiter. Vel dic. ꝙ actor sequitur forum rei, contra quem petit reductionem. ff. de condi. inde. l. qui certo loco. & C. vbi & apud quos l. ij. quod est verius. Non obst. §. si arbiter. quia illud valet, quoad ꝓcessum arbitri: sed hic loquimur de processu iudicis. vñ non discedo à regula, quæ dicit, quòd petens sequitur forum rei. Ab illo enim iudice iudicandus est, cui subest: non à iudice actoris, cui nō est suppositus. Bald. Vide j. §. quare. versicul. & tunc qui est. ¶ An processus reductionis deseratur per lapsum anni, sicut processus appellationis? Dic quòd non: quia petitio reductionis non est vera appellatio. ver. qđ si à tēpore. G. Sed est potius simplex querela, in qua nō cadit desertio iuris intentati: & petitur correctio ista officio iudicis, quando super lite, vel aliquo litium capitulo extitit compromissum nota. ff. qui satisd. cogan. l. arbitro. secundum vnam lecturā Bal. Vide e. §. quo iure. & s. e. §. à sentētia. & j. de appellatio. §. sed pone quæstionē de facto. ¶ Potest de vno articulo ꝯpromitti, sicut de tota cā. C. de pact. l. pen. vide j. codē. §. cōpromissum B. ¶ Arbiter facit litem suā eo modo, quo iudex. ver. sed quæro. G. sed arbitrator ñ tenet, nisi de dolo & lata culpa: quia ꝯtus celebratur solùm gratia compromittētis. arg. l. j. §. j. ff. si mensor fal. mo. dixe. secundum Bartol. Idem in consiliario. ff. mandati. l. idemq;. §. si quis ea. Baldus. vide j. de re iudica. §. iudex facit. ¶ Si compromittitur in tres simpliciter, & vnus sit inhabilis, non valet compromissum, quoad duos. §. potest. ver. sed quid si. G. Nam quando committitur aliquid copulatiuè: illa copula videtur esse de forma compromissi, à qua non potest recedi. l. Pedius. §. j. de arbitris. Baldus. Vide s. §. si compromittitur. ¶ Ordinarius causæ nō potest compellere partes, vt cōpromittant in eū de eadē causa, nec spōte recipere secundū leges: secundū canones sic: sed de alia bene potest recipere sponte. ff. e. l. iij. in fin. & l. sed & si per seruū. §. ij. G. in versicu. sed nunquid. & vide gloss. dictæ l. sed & si. §. j. eodem titu. ¶ Compromissum & actus partium & processus arbitrij, tenet figuram & similitudinem iudiciorum in personis: nisi sint ꝑsonæ prohibitæ in iure gentium vel diuino. Item in ordine substantiali iudiciorum, non accidentali: vt est de satisdatione. vide j. §. minor. versic. quæ, &c. Bald. ¶ Dicit Bartolus in l. si quis arbitratu. quòd si perfecto contractu cōpromittitur de aliquo, quod ei defuit, quod eo nō arbitrante recurritur ad arbitriū boni viri. ff. de contrahenda emptione. l. officio. & l. donum. secus si compromittitur de contractu futuro, secundum Bartolum. & vide s. eodem §. primo. versicul. eligitur etiam. Tu dic, vt notatur C. de cōtrahend. emptio. l. in emptione. & de regulis iuris. l. in personam. Non obstat lex, officio. quia ibi fuit contractum simpliciter, non per viā ꝯpromissi. Bal. ¶ Minor non habens curatorē pt̄ ꝯpromittere, sicut & ꝯhere: sed non procedere ad actus iudiciales corā arbitro: quia ꝯpromissum tenet instar ꝯtus, sed processus sequens tenet instar iudicii: in dubio tñ qui compromisit, præsumitur ætatis legitimæ: vt ff codē. l. tertia, in principio. quia quilibet præsumitur idoneus. ff. de probationib. l. ab ea parte. §. finali. in §. restat. versiculo. qđ de minore. G. Vide ff. de minoribus. l. si minor. §. minores. in textu & gloss. & suprà §. compromissum. ¶ Vasallus potest ꝯpromittere de feudo in sui præiudicium, nō domini, versic. sed nunquid vasallus. G. Illud est verum, quoad personalem obligationem non quoad realem fundi alienationem. argumentum C. ne rei do. vel templo. l. vniuersitas. nisi domino concedente: vt ff. de seruitu. rusticor. prediorū. l. cū esset. §. fina. Et idem in emphyteuta, præsertim cū persona prohibita. ff. de verborū obligationibus. l. si ita quis. §. eadem lege. in glo. Bald. ¶ Rector ecclesiæ potest compromittere de tit. suo, non de bonis ecclesiæ. versicu. sed nunquid clericus. vide j. e. §. fi. in fi. ¶ Compromissa personalia sunt, cū processus factus sit probatorius: & tunc sententia transit ad hæredem. in §. differt. ver. ij. vide j. e. §. an arbitrator. & §. præceptū. & j. §. ꝓximo. ¶ Cōfessio famosa corā arbitro nō infamat: quia nō est facta in vero iudicio. no. ff. de infami. l. quid ergo. §. ex ꝯpromisso. ¶ Itē quia ꝯfessio & sententia sunt duo proportionabilia: & si sententia non infamat, nec confessio: vt ibi notatur qđ. est notatu dignum. Bal. ¶ An arbitramērum finiatur morte compromittentis. §. igitur. ver. sed nunquid. G. Vide ff. de legat. iij. l. si sic. §. fina per Iacobū de Are. ¶ Arbitramentum est sententia, vel laudum. Cōpromissum est conuentio partium. Vnde primū transit ad hæredes. ff. e. l. quātūis. Secundū non, nisi id fuerit actum. c. ti. c. vltimo. quia multum sic vsitatur. dicitur arbitrium arbitrādi potestas. Ioan. in additionibus. in §. arbiter. versi. est autem differentia, secundum quosdā. Vbert. dixit, quòd compromissum in arbitratorem non est propriè cōpromissum: sed quoddam pactum. G. s. super contractu: sed super lite est verum compromissum. Et hoc facit ad statutum Perusii, quo cauetur quòd non valeat compromissum, nisi in præsentem & acceprantē. Nam si de lite compromittitur, habet locum statutum. Si autem in declaratione contractus, non habet locum statutum, sed ius commune, & sic valet. Nam verba statuti sunt strictè intelligenda & propriè. ¶ Item valet, si tertius arbiter eligatur per primos duos. Nam valet electio in absentia: quia ista electio non est compromissum. j. eo. §. sequitur. ver. sed nunquid iste tertius. per G. ¶ Ante litem contestatam coram arbitro sunt compromissa perpetua: sed lite contestata finiuntur triennio, secundum Azo. non vi triennij, sed vi desertionis. Nam vi triennij sola instantia, non conuentio expirat: vt no. in l. item si vnus. §. i. ff. de arb. De hoc in §. differt. ver. item. vt j. ¶ Coram arbitratore autem non cadit instantia: ergo nec eremodicium: vt no. s. e. §. in arbitramentum. ¶ An arbitrator possit apponere conditionem: vt, Condemno te ad restitutionem. c. habito pretio: cùm de pretio non esset ꝯpromissum? Et sentit ꝙ sic. secus in arbitro. in §. excipitur. ver. sed pone ꝙ liti. G. & C. de sent. l. cùm eorum. & l. cum iudex. ff. de rei ven. l. in fundo. in fi. Sed ibi loquitur coram iudice, qui non habet iurisdōnem coarctatam. Hac ratione vr̄. quòd arbitrator possit admittere compēsationem, de qua non est compromissum expressè: quia potest ꝯponere inter partes, & quia compensatio est imaginaria solutio. & quia fundatur in æquitate, & quia est similis exceptioni doli. de distra. pigno. l. & si

l.& ſi debitor.& ff.de admin.tuto.l.inter tutores.& inſtitu.de act.§.in bonæ fidei. In contrarium facit, quia habet inſtar reconuentionis.C.de compenſat,l.neque.quæ non poteſt fieri coram arbitro,extra,de arbitris.ca.cùm dilectus. Item quia eſt quæſtio, quæ poteſt examinari ſeorſum à principio, nec eſt reſciſſoria, neque contigua:ergo nec veniet,ex quo non fuit plenum, id eſt, generale compromiſſum:vt l,ſi cùm dies. §.plenum. Itē excōicatus ꝑt excipere:& tamē non poteſt ꝯpenſare.ext.de iud.c,intelleximus.quia non eſt mera defenſio. Et pro hoc facit quod Bald. not.in l.qm̄ Alexandrum.C.de adult. ¶Item compromiſſa ſunt ſtricti iuris;& non prorogātur.ff.de arbi,l.non diſtinguemus.§.illud.Et ad hoc facit quod no.j̃.de recuſ.§.effectus.ver. item quid ſi vna ſolutio.Aut compenſatio naſcitur ex eadem cauſa:vt ff.pro ſo. l.de illo,& tunc poteſt opponi:vt ff.famil erciſ.l.Mæuius.§.arbiter.Aut ex alia cauſa:& tunc coram mero arbitro non poteſt opponi:nec poteſt incidere coram eo;ſed arbitrator,ſi vult,poteſt conditionaliter abſoluere,vt,Abſoluo te ab vndecim,de quibus eſt compromiſſum,ſi tu abſoluis aduerſarium tuum à totidem,de quib.compenſatio opponitur.Iubere enim de eo,de quo non eſt compromiſſum,non poteſt,ſed ꝯditionem adiicere,ſuadente æquitate.& ſic iudex quoque appellationis cognoſcit de ꝯpenſatione primò non obiecta,j̃.de appel.§.pen.ver.ſed nunquid in cauſa. vbi videas,Nec per prædicta nego arbitros de exceptionibus cogniturOS: nam de omnibus exceptionibus,ſine quib' non poteſt ritè & rectè procedi,vel rectè iudicari,cognoſcunt:vt de dilatoriis & peremptoriis.ff.e.l.non diſtinguemus.§.ſi is.Sed exceptio compenſationis non reſpicit iniquitatem pronunciationis: nec intrinſecus venit,ſed extrinſecus.Nam in ea non de æquitate libelli,ſed de æquitate exceptionis diſputatur, quod longè diſtat à facto principali,de quo eſt compromiſſum.¶De beneficio autem diuiſionis ceſſionis, & excuſſionis cognoſcit: quia moratoria exceptio, & quælibet poteſt opponi coram arbitro,ſicut & coram iudice.Nō enim,qui compromittit,ſua iura perdit, nec ſuas exceptiones: ſicut nec actor ſuas actiones.Neuter enim ſua arma perdit compromittendo;imò vterq; ſe armat ad bellū ciuilis diſcriminis ingreſſurus.Baldus. ¶An autem exceptio præpoſterationis poſſit opponi,vide j̃.e.§.fi.& vide prox.§.de recuſatio.¶Pōt etiam arbiter cognoſcere de fructibus & intereſſe acceſſoriè venientibus:vt no.ff.e.l.qui arbiter.& l.non diſtinguemus.§. de officio, De pœna autē ꝯctus vel compromiſſi non cognoſcit.ff.e.l.qui tamen.§.fi.Et ratio differentiæ eſt,quia fructus veniunt ex conſequētia principalis petitionis.Item ſi quis petit fructus,etiam intereſſe videtur petiiſſe. ff.ſi ſeruitus vendic.l.loci corpus. §.in confeſſoria. vbi de hoc, quod eſt ibi notabile. ſed pœna conuentionalis venit iure actionis.¶Et omnis actio eſt nobilis,& per ſe ſtat.Officium autē iudicis in acceſſoriis eſt mercenarium,& regulatur à principali.ff.de actio.empt.l.qui per colluſionem.§.vlti.& ideo eſt mercenarium: quia rurſus aliud ſibi famulari non poterit,vt not. ff. de petitio.hæredi.l.hæres furioſi.§.finali.ſecundum vnam lecturam. Vide circa prædicta Ioannem Andream,extra.de arbitr.c. cùm dilectus.¶Si plures compromittunt pro qualibet parte,nō facta mētione ſuorum hæredum, & vnus cōpromittentiū viuit, & res eſt diuidua,& quilibet litigat pro parte,durat compromiſſum:& tot ſunt cōpromiſſa,quot ſunt partes & perſonæ.C.cōmuni diuidū.l.ad officium.ff.de verborū obligationi.l.ſcire.& de iniuriis.l.ſi plures, ſecus,ſi res erat indiuidua: quia tūc finitū fuit cōpromiſſum. Similiter ſi quis promittit pro ſe & vxore, non facta mentione hæredum, promittit de rato, non finitur compromiſſum morte vxoris:cùm executio contra compromittētem fieri debeat. ff.de proc.l.Plautius.Ioan.And.in addit.in §.finitur.verſicu.item morte legatorū.¶Si quindecim petā,& vnus arbiter ꝯdēnat in quinque,alter in decē,nō habet locū electio tertij;quia iſti de quinq; ſ cōcordāt,ēt ſi ille de decē in ꝯtrariū proteſtetur: quia maior numerus affirmatiuus incommutabili veritate minorē continet, & ꝑſupponit:vt dicūt arithmetici & geometre:maior,inquiunt,numerus minorem numerat:vt j̃.de iureiurando.§.plus in ſe.& probatur in l.diem.§.ſi plures.§.ſequitur.verſi.notare.G,Hoc verum vbi in cauſa conſonant,ſed in quantitate ſe excedunt.Sed ſi in facto vel æquitate cauſæ diſſonant: vt quia vnus declarat nomine pretij libri eſſe promiſſa decem,& alter quinque,dicit:tunc eſt locus electioni tertij:quia nō ſunt ꝯcordes.ff.loca.l.ſi decē.Item in abſolutione non ſunt concordes quia q in plus condemnat, minus abſoluit.Quando igitur valet? nam condemnatio partis ſine abſolutione ꝯcordi nulla eſt. ff.de doli excep.l.apud.§.ij.Solu.tacitè videntur eſſe cōcordes:vt d.§.ſi plures. Bal. Vide j̃.proximo.& extr.de re iudicat.c.j.lib.vj.¶Sed quid ſi ſunt tres,vnus condēnat in quinque purè, alij in decem ad annum? Certè tunc propter additionē tēporis præualet ſentētia in decē. Item ſi adiiciatur locus vel alia adiectio.ff.de verborū obligationib.l.i.§.cùm adiicitur.In verſic.quid ſi arbiter.G.& vide j̃.proximo.Quid ſi vn' dixit in xx.flor.alter in xl.flore. qui tātum valent? Dic quòd formaliter ſunt concordes.ff.de verborum obligationib.l.qui ex trinſecus.Baldus.¶Si quis eſt arbiter & arbitrator, videtur procedere, & pronunciare ea via quæ validior eſt. Caueat tamen ſibi actor, ne formet libellū coram eo,tāquā coram mero arbitro:quia tūc videretur elegiſſe certam viam verſic.ſed pone.& ſequen.G.vide s̃.§.à ſententia.Arbiter videtur acceptaſſe tacēdo.ver.ſed nunqd.per l.ſi filius.ff.ad Macedo.G.¶Tertius arbiter elect' iuris auctoritate,nō eſt verus arbiter:nec laudat,ſed præcipit,& conſulit: & duo debent ſibi parere,vel ſponte,vel iudice cōminātе:verſi.ſed nunquid iſte.G.Dyn.dicit,quòd eſt verus arbiter,& debet laudare.ff.de furt.l.ſi dominium.Et idē diſputando tenuit Franciſc. Accurſi.& Iacob,de Aret.quod eſt verius.Ergo neceſſe habet,& poteſt cū altero pronunciare:imo diſcordantib. duobus poteſt tertiam ferre ſententiam,quæ præualet.ff. eod.l.itē ſi vnus.§.principaliter.per Accur. & Bald. Si autem eſt electus auctoritate compromittentium,tunc certū eſt quòd eſt arbiter.ff.de ſeruitu. ruſtico.prædio.l.cùm eſſet.§.fina.not.Bald. An poſſit adiici in cōpromiſſo de habendo cōſilio,vel de ſequēdo,vel ſimile? Dicit Inno. quòd ſic.c.ſi pro debilitate.extra.de officio deleg.Quid de conſilio confectionis inſtrumenti, vide j̃. de inſtrum. edi. §.ſi tabellio ineſt.Baldus. ¶Renunciari non poteſt iuri futuro reductionis, ſi qua erit,ſed pacto remitti pt̄,ſm̄ quoſdā.ver.itē qd ſi ꝯpromiſſū.G.Dic vt not.per Cyn.C.eod.l.penulti.per Dyn.in c. indultū. de reg.iur.lib.vj.Et per me.ff.de cond.ind.l.ſi procurator.in lect.Bal.& nimia cautela eſt ſuſpecta, & inſolitæ renunciationum clauſulæ.ff.de cond.indeb.l.6.vbi de hoc.vide s̃.eod.§.& not.j̃.eod.De homologatione.in fi.ver.illud ſciendum.¶Nota quòd officium tertij vel adiuncti expirat expirante tp̄e compromiſſi. C. quando tut. vel curat.eſſe deſierit.l.j.not.Bal.¶ Tertius arbiter n̄ dicitur eſſe de numero,ſed de auctoritate.Et dicitur terti',id eſt,medius,n̄ plicans in aliquam partem:s̃.eo.§.tertius.¶Nota in iudicibus,ꝙ ſi duobus diſcordantibus dat̄ tertius,tota auctoritas ſtat in illo tertio.C.de appell.l.in offerēdis.verſi.ita tamen.Bal. Quibus remediis cōſtringantur primi arbitri,ſi nullo modo volunt concordare in electione tertij,j̃.de recuſa.§.effectus.verſi.item quid ſi duo volunt.per G.& ff.de liber.lega.l.ſi duobus.Quo iure petatur reductio ad arbitriū boni viri? Dic quòd officio iudicis:& cautum eſt,ſi petatur intra decem dies ne videatur homologari.ver.ſed quo iure.& verſic.ſequen.G.¶Duobus modis poteſt peti reductio,ſcilicet,excipiendo & agendo.Excipiendo non ſimpliciter de iniquitate, ſed adiuncta incidenter petitione reductionis.ff.eo.l.non diſtinguemus.§.cùm quidam.in fine.& de in offic. teſtamē.l.Papinianus.§.ſi filius.& tūc qui eſt iudex primę cauſæ.eſt iudex ſecūdæ & reductionis cauſæ.vide s̃.eod.§.petitio reductionis. C.de iudi.l.quoties.& not.ff.de inoff.teſta.l.ſi ſuſpecta.§.fi.& iſta exceptio eſt perpetua.C.ſi ma.fa.ſine decre.l.j.ff.de excep.doli.l.purè.§.fina.Agendo,& hoc dupliciter:quia aut eſt laudū latū ſup contractu,aut ſuper lite:ſi ſuper contractu ad inchoationem ꝯctus,puta ſocietatis:& tunc agitur ad excipien.actione ex eo ꝯctu:vt l.ſi Neruæ.ff.pro ſocio.ibi dum dicit, per iudiciū bonæ fidei,id eſt,per actionē pro ſocio.Nā officium iudicis nō eſt bonę fidei.Si verò eſt laudatū ſuper lite:tunc aut eſt laudum tranſigēdo,aliquo dato vel retēto,vel condemnando,vel abſoluēdo:& tunc officio iudicis agendū eſt: quia non eſt prodita certa actio.arg.ff.de minorib.l.qđ ſi minor.§.fi.C.vnde vi.l.pen.¶ Quod officiū iudicis debet īplorari intra quadrienniū,ſicut reſtitutio ī integrū.C.q.ex cau.ma.l.in ꝯctib.Vel dic,ꝙ eſt perpetuū.C.de præſcrip.xxx.ann.l.ſicut,& ff.de contrah. empt. l. officio qđ eſt verius per regulam generalē.l.ij.C.de ꝯſti.pecu.Facit,qđ in fine not.C.de fal.l.querelam.& ſic falſa eſt opi. ꝙ intra decē dies. Nec ob,l.pen.C.e.q̄ loquitur in vero arbitrio,nō arbitramento.Non.n.debemus extendere legē illam,quæ loquitur in arbitro,ad arbitratorem.Et iſta eſt communis opin.Bal.vide s̃.e. §.an proceſſus reductionis.& §.petitio reductionis.& §.j.in fin. & in §.de homologatione.Bal.Sed an pendente cauſa reductionis poſſit arbitramentum executioni mandari? Videtur quòd ſic.ſi per formam alicuius ſtatuti habet executionem paratam, & hoc quatuor rationibus.Primò,quia præſumitur petens reductionem facere cauſa moderandæ ſolutionis.C.de ord.cog.l.fi. C. de fal.l.ſatis apertè.Secūdò,quia cauſa executionis eſt ſummaria:vnde non retardatur per petitionem,quæ requirit cognitionē plenariā.C.de ꝯpēſa.l.fina.C.de edict.diui Adria.tollen.l.ſecūda. ff.ad Trebellia.l.ille à quo.ff.đ re iudica. l.à diuo Pio.§.qđ ſi ſuper rebus.Tertiò, quia iſtæ videntur mutuæ petitiones: & in ſummariis ſummaria petitio nō ſuſpenditur per reconuentionē cāæ nō ſummariæ:vt in ca.j.de mutu.petit, Quartò,quia quando duo iudicia ſic ſe habent,quòd vnū ad alterum ſunt pariter oppoſita: vnum nō impedit proceſſum alterius.ff.de exceptione rei iudicatæ. l. ſi inter me & te.Quintò videtur probari hoc per id;quod not.Innoc.de

offi.dele

offi.del.c.cũ in iure peritus. In cõtrarium videtur pluribus rationibus. Primò ex natura præiudicialiũ. Nam quæstio præiudicialis præferenda est.ff.de iudic.l.per minorẽ.& not.in l.q prior.e.ti.& semper intelligitur præuenire, etiã si sit postea mota.ff.de noxa.l. si ad libertatem.in principio. Secundò, qa non debet iudex exeq, qđ postea subiacet retractationi.ar.ff.de excu.tuto.l.dicitur. Tertio, quia reductio habet instar appellationis: ergo interim nihil est innouandum. C.de transact.l.si causa cognita. Quarto, quia actio præiudicialis habet instar exceptionis, vt not.in dicto §.si fili⁹.sed exceptio obstat: ergo, &c. Quinto, videtur casus ex cõiunctione duarum legum. Si enim filius erat debitor patris ex sententia: & pater moriẽs instituit extraneum, filio exhæredato: potest filius cõueniri petitione hæreditatis, tãquam iure prior: & habet paratam executionem.ff.de peti.hæred.l.item veniunt.§. idem rectè. quã tamen filius opponendo querelã reiicit. Casus ergo est in d.§.si filius. quod verũ credo, si causa reductionis intra duos menses debeat finiri, fortè ex forma statuti.ar.ff.de iure fisc.l.aufertur. §. qui cõpositionem. Si autem requireret longum tractum: tunc posset iudex exequi recepta cautiõe.ext.de in integ.rest.c.suscitata. Pro prima parte facit de ap.c. pastoralis.in princip.cõiuncto. s.e. titu. §.j.ver.nunc tamen Bal. ¶ Ad hoc vt valeat compromissum, sufficit ꝙ reus etiam extra iudiciũ negauerit: licet possit de facili cõueniri. C.de trãsact.l.præses.& l.interpositas.§.j.qđ no.Bald. ¶ Valet cõpromissum etiam de vno articulo.ff.qui satisdare cogãtur.l. arbitro. C.de pact.l. penul. & tunc laudum habet vim interlocutoriæ. Bal. Vide suprà eodem.§.potest de vno articulo. ¶ Ex forma statuti veniens cõtra laudum punitur in cẽtum: quæritur vtrum excusetur ab ista pœna habens iustam causam litigandi? Et dic qđ sic, per gloss.ordin. C. quorum appella. non reci. l. ab executore. iuncto tex.cum gloss.quæ incipit, distinctione adhibita. quod est valde notabile. Bald. ¶ Sed quid si statutum dicit, quòd cõtra laudum nil possit obiici: an poterit peti reductio? Et dic quòd non ar. ff.de alea.l.j.§.quod autem. Idem si dicat, quòd nihil possit excipi. Nam cui denegatur exceptio: & actio, per quã deuenitur ad excipiendum. C.de trãsact.l.nec intentio.ff.solu.matr.cùm mulier.& quod not.ff.de mino.l.in causæ.in prin.per gl.& per Cyn.in q.Nã nec minor aduersus laudum hoc casu posset restitui in integrum. secundum Cyn.ibidem, quod est no. Si dicit, quòd non possit agi videtur quòd possit excipi: quia quando excipit propriè loquendo, non agit de causa possess.c.iij.per Innocent.Bal. ¶ Potest renũciari arbitramento sicut transactioni, & denuo compromitti. C. de transactio.l.si diuersa.quod not. Sed de re iudicata non potest compromitti: vt no. C.de episc.aud.l.si qua.per Cy.de arb.c.si qua. per Innocen. ¶ De homologatione notandum est, quòd in contractu vel arbitramento nõ habet locum homologatio. nam nulla lex hoc dicit: ergo stamus regulæ.ff.de action.& obligat.l.obligationum ferè.§. placet. Si tamen pars est præsens, laudo debet contradicere, ne acquiescere videatur. Arg.ff.ad Macedo.l. filius. C.de rela.l.j.ff.de fideiuss.tut.l.cum ostendimus.§.fin.ff.de pignor. l.si fideiussor.§.pater. Ego verò credo, quòd præsentia nõ habeatur pro consensu, sed facit bene præsumi pro iustitia laudi non cõtradicti.ar.eorum quæ not.Innocen.& Hostien.in c.quoniam cõtra.de probat. nisi notarius scribat latam tali præsente & cõsentiente. Nam tunc præsentia haberetur pro consensu. Sic loquitur dicta l.cùm ostendimus, in fine. Sed in vero arbitro habet locum homologatio, cũ hac distinctione Nam interdũ fit compromissum nudo pacto sine pœna: & tunc habet locum homologatio. C.e.l.penult. Interdum nudo pacto cum pœna: & tunc habet locum homologatio, quo ad laudi vigorem: quia lex non prouidet ei, qui sibi prospexit. C.de pact.conuen.l.fina. C.de procura.l.maritus.& quia soluẽdo pœnã nõ tenetur ad aliud.arg.not. in l.prima.in princip.ff.de actio.empt. Et quia in commissione pœnæ videtur fieri quædam nouatio. naturalis enim obligatio nouari potest: vt not.ff.de pact.l.rescriptis.§.si pacto. Dixit Azo, ꝙ aut erat apposita pœna sine clausula, rato manẽte laudo & compromisso: aut cum alia clausula. Primo casu homologatio cessat: secũdo casu habet locũ homologatio, quasi sint plura cõpromissa, vnũ cũ pœna: alterũ sine pœna, versic. quid ergo. G. Ita dicit glo.ff.de arbit.l.secunda. Hanc partẽ tenuit Cyn. & Bartol. quia plures clausulæ habẽt vim diuersorum factorum.& est simile ff.de hæred.institu.l.contra eos.in prin.ibi autẽ duplici, &c.de cõdi.indeb.l.hæc scriptura. Interdum cõpromittitur per stipulationem sine pœna: & tũc dicunt quidã, quòd cessat homologationis rigor, sed agitur ad interesse, quod tacite facta stipulatione continetur.ff.de arbi. l.diem proferre.§.fina. Alii dicunt, ꝙ cadit homologatio: quia petitio ad interesse descendit potius ex prouisione legali causa coadiuuandi laudum, nõ causa perimendi, quod credo verius. Interdum cõpromittitur per stipulationẽ cùm pœna: & tũc aut est adiecta clausula, aut nõ: vt in pacto. Non tñ mihi placet illa ratio, ꝙ duo iudicantur ꝯpromissa, sed poti⁹ est vnũ licet habẽs plura capita.de ꝯdi.& demõst.l.hac scriptura. Nec fit hoc casu nouatio.ff.de ver.ob.l.stipulatus.§.fi.ff.de transa.l.qui fidẽ.& maximè, qa obligatio naturalis est de iure gentiũ. vnde nõ nouatur à pœna: vt ff.de actio.empt.l.prædia.ff.pro soc.l.duo. Illud sciendũ est, ꝙ homologatio debet sequi laudũ, nõ præcedere, scilicet ex interuallo: vt d. l.pe.C.e.Bal. Vide s.eo.§.& nota.& s.eo.§.quo iure.in fi. ¶ Sed illud quæritur, dicit statutũ, ꝙ pœna inserta dationi quãtitatis, non possit peti. Modo arbiter condẽnauit ad dandũ quãtitatẽ: nõ dat: petitur pœna, qritur an possit? Et videtur quòd sic. Nam pœna petitur ex compromisso, non ex laudo. Sed attento compromisso pœna nõ est apposita certæ rei, sed facto, scilicet sententiæ arbitri.ff.de verb.obl.l.ij.in fi.in contrariũ facit qđ no.ibi Dy. scilicet quòd pœna compromissi videtur inserta dationi, si arbiter iubet dare. Implicitè enim vtrunq; continet à principio: sed ex post facto declaratur, secũdũ Dy.& Bar. Sed pro prima parte videtur, ꝙ possit peti pœna: quia petitur loco contẽpus, nõ loco solutionis ff.e.l.si quis rem. Sed ad hoc respondetur, ꝙ aut mora cõmittitur in non soluendo: & tunc petitur loco solutionis, nõ loco contẽptus: & ideo nõ põt peti vnà cũ principali.ff.e.l.Celsus. Aut in alio cõmittitur mora: & tunc loquitur lex contraria. & sic nõ obstat. Sol. De iure cõmuni illa pœna potest peti: quia nõ videtur apposita in fraudem vsurarum, sed ad vigorem compromissi. vt not. Iac.Bu.de vsur.l.cũ allegas.& auth.ad hæc.in lect. Aut loquitur ꝯsiderato dicto statuto: & tunc aut laudũ requirit aliquod factũ cũ datione: & tunc potest peti ratione facti. Facit qđ no.ff.si cer.pe.l. rogasti.§.fi.per Iac. Aut iubet simpliciter dari: & tũc dubiũ est. Sed idẽ puto propter naturã cõpromissorũ.ff. e.l.iij.§.j.& l Celsus. Et statutum debet intelligi, vbi non offenditur tertia persona, quæ non contraxit: sed hic non solùm offenditur pars, sed arbiter. Bal. ¶ Terminus assignatus tertio arbitro à statuto non currit, nisi à die notificationis. C.de excus.tut.l.quinquaginta. postea non excusatur. C.e.l.amplissimi.ij.resp.vide j.de proc.§.ꝓcurator. ¶ An regulares vel simplices monachi possint ꝯpromittere, ver.itẽ pt. cum seq.G.ff.de iud.l.cũ prætor.in fi. Priores sunt sui iuris, & qua si emancipati viuunt.fm Lap.đ S.Miniato.vide idẽ in c.ne nimia. de reb.do.in notula. ¶ Si actum est in compromisso, vt possit semel & pluries iudicari, non propterea poterit ex interuallo apponi modus & conditio, nisi reseruauerit.ff.fa.erc.l.item Labeo. §.j.in gl.parua.& hoc operabitur virtus clausulæ. quod nõ credo verum. Sed vide quod no.Dy.ff.de verb.ob.l.triticũ.& per Cy.C. de inst.& sub.l.pe.§.in diffinitiua.ver.sed pone actor. Sed videtur cõpromissum diuisum: & super diuisis pt peti pluries iudicari, nõ super eodẽ. quod est no.G. Sed perseuerãtia requiritur, quæ vno momento amputari non põt.ff.de cond.inst.l. si qui ita. vide in c. ne nimia.de reuo.do.in notula. ¶ An dicatur paruisse arbitro, qui condemnatus soluit, sed postea vim fecit.ff.e.l.inter Castellianũ. ver.sed pone quòd arg. G. Vbi si tractus futuri temporis expectatur ex natura iudicii, tunc committitur pœna, aliàs nõ.ff.de sol. l. in numerationibus. Bal. ¶ Aut tacita conditio inest ad inchoationem obligationis, aut ad executionem, aut ad expirationem. Primo casu non nascitur obligatio: vt not.ff.de pact.l.item quia. Secundò nascitur obligatio, sed eliditur per exceptionem.ff.e.l. ita demum ff.loc.l.quæro.§.inter. Tertiò casu nascitur, sed soluitur secundum naturam contractus.ff.de in diem addi.l.ii. vbi de hoc Bal. Præceptum arbitri aliud est monitorium, & non transit in aliud tẽpus: vt l.diem.§.si intra.ff.e.ibi erat dilatio expectatoria, quæ non transit in successorem.G. ¶ Not, quòd termini bannorum, q multi sunt, non incidunt in tempus successoris termini bannorũ: sed diffinitiua præcepta sunt perpetua, licet cũ illis expiret iurisdictio. vt l.iudex.de re iud.Decr. et trãseunt in successorẽ. l. quãuis. ff.de reb.eo.& acta facta ff.de iud.l.proponebatur. vide s.tit.j.§ ꝓceptum.& §.compromissa. & j.de accu.§.annotandus. ¶ An valeat sententia arbitrorum parte non citata? Quidam volunt quòd non.ff.de verb.ob.l.si quis arbitratu.& de ædil.edic.l.quod si nolit.§.fi.& de in diẽ addic.l.necesse.& de le.ij.l.si tñ. In ꝑriũ facit: qa citatio est de processu.instit.de pœn.teme.litig.in fi. Sed arbitrator nõ procedit iudicialiter: ergo non citat. Idem iudicat die Dominico. C.de fer.l.fi.per Iac. Hoc est verius, ꝙ nõ citat: si tñ amicabiliter monet ad instructionem sui, bene facit: & pars, quæ non ꝯparet ad eum instruendum, dr impedire laudum ferendum: vt d. l.si quis arbitratu. ¶ Arbitratus non est sententia. Item arbitrator non est iudex, vel quasi: ideo non propriè citat: tamen non debet indiscusse procedere ad arbitrandũ partib. in auditis, quia merita causarum, &c. C.si per vim vel alio modo.l.fi.& ff.de ver.ob.l.si qs arbitratu. Item arbitramentum est stricti iuris, sicut transactio. C.de transactio.l.sub prætextu. Et si dicatur, quomodo est transactio, declaratio arbitratoris? Respon. quia id idem inuenio in alio casu C.de transa.l.si de possess. vide Cy.de ꝯhen.empt.l.fi.ff.de bo.poss. l.iij.§.pe. ¶ An præsumatur contra laudum, quod fuit latum clam Respond. non: quia de hoc non potest facere pars quicquam, quin

quin arbiter in secreto loquatur: in præiudicium tamē partis aliud præsumi non debet. arg. no. in l. Lucius. in fi. de l. e.j. tamen tali die citari non potest. Item ad hoc not. ff. de bo. pos. l. iij. & penul. ¶ An ꝯpromissum generale sit vnū, vel plura? Dic ꝙ vnum, quoad capitula prosecuta, vel scienter neglecta: sed quoad omissa per errorem, non reputatur vnum, sed plura: & ideo extenditur laudum ad ipsa omissa. Et sic est secundum quid vnū, & sm quid plura. ff. e. l. de rebus, vbi de hoc. Quod enim eēt simpliciter vnum, n̄ posset pro parte valere, & pro parte nō. vide ȷ̄. proxi. ¶ An valeat laudū pro absente non citato? Dic ꝙ non: ne claudicet, & quin ꝯ eum non valeret, &c. ver. pen. G. Ista ratio non valet: quia habet locum quando actus fit communiter gratia vtriusque: sed quando gratia vnius tantummodo, secus. & etiam melior ratio, quæ not. ff. de re iudi. l. furti. C. quomo. & quando iudex, in. l. ea quæ, facit quod no. C. iudiciis, l. properandum, §. sin autem. ideo non valet: quia est lata omisso ordine iudiciorū: nā citatio est de ordine. Baldus. ¶ Sed quid si compromittitur causa diuisionis, an corā arbitro poterit opponi exceptio præposterationis? nā coram iudice potest opponi. ¶ Item non possessor prouocat ad diuisionē, l. j. C. fa. erc. Si verò possessor præsumit hæres vel dn̄s, tūc possessionis, procedit iudicium, vt ibi dicitur. Et si illa lex diceret ꝙ ꝓsumeretur dn̄s, hoc esset quantū ad iudicij ordinationē, nō q̄tum ad efficacem probationem. C. vnde cogna. l. non ob hoc. ff. communi diuidun. l. communi diuidundo. §. inter prædones. quia nō possidet vt hæres: ideo vincit in diuisorio, nisi titulum ꝓbet. Sed non potest sibi opponi exceptio præposterationis, quin prius debeat mouere petitionē hæreditatis. Nam petitio hæreditatis nō datur possidenti. ff. de petitio. hæredi. l. si quis libertatem. versic. nam cùm quidam. Et si dicatur, imò ex possessione transfertur onus probandi in aduersarium. ff. de procur. l. circa. Solutio. Ibi erat possessio, in qua cōcurrebat ꝯsensus vtriusq; partis. Sic extr. de probatio. c. per tuas. Et si dicatur, ꝙ etiam sine consensu alterius partis sufficit possessio, vt notatur in l. sicuti. §. si quæratur. ff. si serui. vendi. ¶ Aduerte, quòd ille, qui est in possessiōe prædii sui, tamen non ideo præsumitur dominus eius: sed si est in possessionē tam prædij, quàm seruitutis, sic. quia in seruitutis possessionē accedit patientia aduersarij. ff. de seruitutibus, l. fina. Item non obstat, quòd præsumitur quis prælatus ex possessiōe: quia est verum, quando lis non est constituta de beneficio: sed agit aliqua actione prælatus, nam tunc sufficit sibi quod est in possessiōe prælaturæ auctoritate superioris. Secus verò, si esset prædo. ff. condictio. indebit. l. vrbana. de elect. c. querelā. de offi. præto. l. Barbarius. ¶ Aliud est enim quærere ad hoc, vt iudicium ordinē accipiat. de libe. cau. l. liberis. Aliud, vt persona legitimetur: aliud, vt diffinitiuè de iure vel dominio pronuncietur: aliud est, quoad commoda possessionis: vt l. item Mela. §. pe. ff. ad leg. Aqui. aliud, quo ad potestatem conditionis. C. ne vxo. pro mari. l. ob maritorum. vbi dominiū non petitur principaliter propter se, sed venit incidenter propter aliud. & adminiculatiuè: tunc possessio plus facit præsumi. ff. de solu. l. Titia. & de cōdi. institu. l. penul. Et dic vt ibi per Oldr. Cyn. & Bar. An ergo ista coram arbitro vera sint, videt̄ ꝙ sic. ff. eod. l. non distinguemus. §. si is. Sed certè arbiter non pōt cognoscere de eo, de quo compromissum non est: vt in §. de officio. & facit ff. si pars hæred. petatur. l. non possumus. G. ¶ Corā aūt arbitratore exceptio præposterationis non habet locum: q̄a seruat ordinem iudiciorū. Et ista est exceptio ordinis: vt no. ff. de euict. l. si mancipium. §. si cōi. Bal. ¶ Quid de aliis exceptionibus, vide s̄. eodem. §. an arbitrator. vide ff. de act. & petitio. §. an qui. & ȷ̄. de positio. §. sed pone q̄d. Bal. ¶ An ꝯstitutio de duobus reis habeat loū in arbitro, vide ȷ̄. de citatio. §. j. ¶ In ꝯpromissis p̄t renunciari omnibus feriis, et in honorē Dei, vide ȷ̄. de citatio. §. citatio est de ꝓcessus. in fi. Sed cōtrà not. Io. And. in c. de feriis. in verbo arbitro. ¶ An arbiter possit supplere, vide ȷ̄. de disputat. & alleg. §. fi. in fi. ¶ An arbitri possint facere præcepta sub pœna, vide ȷ̄. de senten. §. arbiter ramen.

ADDITIONES NOVAE.

§ In l. cum non solum. C. de prædiis minorū, an tutor possit compromittere de re pupilli. Et videt̄ ꝙ nō. per dictam l. quia cōpromissum quod hodie fit tanquam in arbitrū & arbitratorem, dicit̄ quasi transactio. & sapit vim transactionis, in auth. vt diffe. iud. §. si vero. sed transactio non potest fieri per tutorem de re pupilli, quæ non potest alienari sine decreto, vt dicit hæc l. ergo, &c. fingi enim lites possent, vt circunueniatur oratio diui seueri, l. j. de reb. eorum. ad quod facit quod dicitur in gl. ff. de transf. l. cum hi. nec ob. l. præses. ff. de trans. quia ibi intelligitur ꝙ tutor p̄t facere compromissum de re mobili, quæ potest alienari sine decreto. l. iussur. §. si tutor. de iureiur.

§ Item pōt facere de dubiis quæstionibus deficientibus probationibus, d. l. præses. & de iureiuran. l. tutor. vnde intelligitur in rebus alienabilibus sine decreto. & nō p̄t compromittere vt noceat pupillo: quia oportet vt prosit, l. tutor. de pactis. & l. pactum. eod. l. iulianus. §. si à pupillo. de actio. empt. & l. non eo. de procu. sed pupill⁹ potest compromittere de qualibet re cum auctoritate tutoris. intellige si cognoscat vt arbiter ille in quem compromissum fuerit non sicut arbitrator, l. si pupillus. ff. de arb. nam si vt arbiter, eius auctoritas succedit loco decreti, cum arbitria sint redacta ad instar iudiciorum. l. j. de arbitris. & in talibus non habet locum oratio diui seueri. dico tamen si tutor cōpromittit nomine suo, ipse tutor obligatur, cum excedat terminos administrationis. & l. si post mortem. ff. quando ex fac. tuto. Rizar. malum. vbi supra facit do. Signor. in ꝯsiliis in 3. parte. l. quæstione. & in rubr.

§ Nota ꝙ ꝯpromissa sunt stricti iuris, & stricte interpretanda, l. si cum dies. §. plenum. ver. id enim. de arb. ff.

§ Quot sunt spēs arbitrorum, Archi. in c. arbitri. de off. del. lib. vj. licet à sententia arbitri nō possit appellari, tamen ꝯ eius sententiam potest supplicari, Arch. vbi s̄. & ij. q. vj. quid de arbi. & c. non sine. extra de arbi.

§ Quid si fiat compromissum in aliquē p̄ntem, q nihil dicit, nec contra dicit an videat̄ in se arbitrium suscipere? dic ꝙ nisi probet̄ aliquid de volūtate eius, nō videtur iudicium suscipere, quia eo inuito poterant in eū consentire, arg. l. gaius. de pign. act. Guido de suz. in l. iij. §. tamet si. ff. de arbi. Homo bonus de Cremona tenet quòd ex quo sunt presentes, si non contra dicunt, videntur recipere. ff. de his qui no. infa. l. quid ergo. idem dicit si sint absentes, & statim cum sciunt nō contradicunt coram testibus, ar. l. filius. ad Mace. & l. filius. §. inuitus. ff. de proc. non ob. l. si merces. in prin. loca. quia forte ibi non susceperat: vel si susceperat, nō fuit compulsus, cum posset compelli.

§ In l. si cum dies. in prin. ff. de arbitris. ibi, compromittere voluerunt, &c. not. ꝙ non dicitur ꝯpromissum nisi à die acceptationis. ergo ante acceptationem non currit terminus arbitro: quia non est arbiter ante acceptationem, ar. l. tali. de iure do. in princ. Bald.

§ In l. sed & si restituatur. §. ex qualibet. de iudi. nota ex isto tex. ꝙ ille qui nō p̄t cogi iudicium sumere, nō p̄t cogi ad ꝯpromissum: vnde exceptio declinatoria impedit processum qui alias intentatur ex forma alicuius statuti, quia istud comprommissum succedit loco iudicij. ergo, &c. per rationem huius literæ. Bal.

§ In l. non distinguemus. §. quæsitū. ff. de arbi. per hunc tex. determinatur, ꝙ si statuto cauetur ꝙ de quæstionibus inter affines debeat fieri compromissum, modo si factū est cōpromissum in cā principali, & lata sententia petitur reductio, vel appellatū est. & dicit appellatus denuo fieri cōpromissum debere, q̄a est quæstio per not. in. l. & si post rem. de tran. per hunc §. dicitur ꝙ nō potest cogi ad compromittendū ex dispositione huius statuti, & sufficit semel esse peritum statut. & ita tenet Iac. de Are. & Dynus per l. bonæ. §. hoc sermone. de verbo. sign. & l. hoc quod cū. de cōd. & demon. hæc Bal. in l. fideicōmissa. §. pe. de leg. iij. & l. si quis. §. hoc vos. ff. de edendo. & not. ȷ̄.

§ Furiosus habens dilucida interualla nō p̄t esse arbiter, vt l. cui furiosus. in prima gl. de arbi. & ꝙ furiosus non possit esse arbiter. probatur per l. sed & si in seruum. §. fi. de arbi.

§ Nota ꝙ arbitria mediantibus ipsis arbitris censentur dispositiones partium, l. fina. C. de contrah. empt. & l. si quis arbitratu. de verbo. obl. & l. sunt eorum. §. j. ff. quod cuiusque vniuersi.

§ De tertio arbitro qui assumitur est differentia, vtrū assumatur à iudice vel à partibus, vel ab arbitris: quia si assumitur à partibus dicitur nouum compromissum: si autem à iudice vel ab arbitris, nō. sed dicitur tertius assumptus. Bar. in l. si dominium. ff. de fur.

§ Nota, quòd filiusfam. potest esse arbiter inuito patre, l. iij. §. sed si filius. ff. de pecu.

§ An filiusfam. possit litigare & compromittere coram arbitro sine consensu patris? gl. & Ia. Butri. in l. cum non solum. de bonis quæ lib. tenent quòd sic.

§ Si sunt plures compromittentes, & vnus non paret, omnes tenentur, l. stipulationum. de verb. obl.

§ Si arbitro est data p̄tās auferendi multū & parum, non potest peti reductio ad arbitrium boni viri. Hostien. in c. humilis. de maior. & obed. circa hoc vide Ioannes Andr. in addi Spec supra in tit. de arbitro. §. sequitur hic. sed ex æquitate iudex debet corrigere & occurrere iniquitati, vt scripsit Ioan. And. in c. quintauallis. extra de iureiur. in gloss. mag. vide ȷ̄. ver. an valeat pactum. & ver. an impediatur

§ Quid si fiat compromissum in Titiū, & si non acceptauit, in gayum. an valeat compromissum alternatū? Bal. tenet ꝙ sic in l. idē si vnus. §. sed si ita. ff. de arbi. item nota ex dicto tex. ꝙ alternatiua posita inter personas arbitrorum non resoluitur in coniunctam sed in tali alternatiua pertinet electio ad partes. pro quo, l. si duos. in prin. de excu. in Bal.

§ In l. item si vnus. §. principaliter. ff. de arbi. Bal. not. ꝙ per dissensum duorū arbitrorū primorū venit ad electionē tertij, & hoc siue dissen

ne dissentiant in pronũciando, siue in procedendo: & ex hoc patet, quia si duo primi arbitri laudant in discordia ꝙ non sunt functi officio suo, ideo adhuc debet eligi tertius: quia arbitri non possunt derogare prouisioni istius. §. quæ est inducta in partiũ fauorem, non arbitrorum.

§ An si partes nolint parere sententiæ huius tertij committatur pœna, Ia. Butri. quòd non: sed ex eius sententia nascitur actio in factum, vt dicto §.

§ Nota ꝙ arbitrator pt eligi cum sacramento. l. hac edictali. §. his illud. versi. mobilium. C. de secun. nup. quod secus in arbitro. vt ibi no. Bal. in authen. decernit. C. de arbi. tenet quòd non.

§ An possit fieri compromissum de eo de quo est semel lata sententia not. in l. si causa. C. de transa. & Inno. in c. exposita. de arbitris, tenet quòd non.

§ Pone quòd arbiter me condemnauit tibi in mille, tu petiisti reduci sententiam ad arbitrium boni viri, & in hac reductione fui condemnatus in centum, nunquid si non soluam incidam in pœnam compromissi? Bart. in. l. multa. ff. de condi. & dem. in princi.

§ Pone quòd in eadem sententia fui condemnatus tibi, & tu mihi ex diuersis causis ab arbitratore, tu petiisti reduci ad arbitrium boni viri, ego non petij, tu petis à me vt ego soluam tibi, vel incidam in pœnam compromissi. sic ego debeo dicere quòd mihi soluat, vt ego soluere possim, alias stat per eũ. & hoc postquam fuit declaratũ ipsum male petiisse: alias interim posset peti executio, vt notauit Cy. in. l. per hanc de temp. app. Bar. in l. iulianus ait. ff. de condic. indeb.

§ In l. eleganter. §. si quis post. de condic. indeb. vide rationẽ quare si valet transactio post rem iudicatam. text. dicit ꝙ imperator: gl. dicit ꝙ ratio est quia transactio debet esse de re dubia, sed quãdo iudicatum est certũ est. ergo &c. quod nota pro statutis quæ dicunt quòd partes cogantur ad compromissum: quia si qui habẽt sententiam diffinitiuam, vel instrumentum qđ habet vim diffinitiuæ, non coguntur ad compromittendum, quia arbitramẽtum est quædã transactio: sed de eo quod certum est, non potest transigi, ergo &c. Sed si illud instrumentum non esset liquidum, sed posset aliquo modo in dubium reuocari, tunc secus. Bar. & in l. post rem. de transl. Bal. & Ang in l. cum hi. §. sed cũ lis. ff. de transl. vult ergo Bar. cum gloss. quòd donec potest sententia aliquo iuris remedio attentari, & quoties res est dubia verisimiliter quòd potest transigi: alias non. & ex hoc infert quòd si statuto cauetur quod de quæstionibus fiat compromissum, habet locum quando est appellatum, quia tunc dubitatur an teneat sententia. quod sane intelligitur quando in principali causa non fuit compromissum factum: sed si ex forma statuti factum fuit compromissum in principali, quamuis appellationis causa pendeat, non coguntur partes de nouo compromissum facere, quia sufficit semel factũ peritũ. alias esset processus in infinitum, contra l. non distinguemus. §. quæsitum. de arbit. & l. fideicommissa. §. si quis. ff. de leg. iij. & ibi vide Bar. pro glo. fac. l. bonæ. §. hoc sermone. de verb. sig. & ista est veritas. alias sequeretur absurdum quòd de reductione deberet fieri compromissum, quod est factum. Philip. & Ange. Et ideo sit cautela cautis aduocatis cum volunt facere fieri ꝯpromissum post sententiam, faciunt renunciare sententię, & quod erat decisum faciunt in dubium reuocari, & ita valet compromissum tanquam de re dubia. Bald. C. de transl. l. si causa. & l. si diuersa. Bald. & Ange. in l. post rem. ff. de transl. idem Ange. in l. cum hii. §. sed cum lis, eod. titu. & in l. j. eod. titu. vbi dicit quòd si apponitur clausula quòd intelligatur compromissum de omni eo de quo fuit arbitratum, valet etiam de re decisa. sed se ipsum corrigit in dicta l. cum hij. § sed cum lis. fac. Bal. in l. si quis maior. C. de transl.

§ An si est quæstio apud quem debeat ali pupillus, possit de hoc compromitti? Bart. in l. non distinguemus. §. quæsitum. ff. de arb. qui dicit quòd non, etiam si statuto caueatur quòd de omnibus quæstionibus debeat compromitti.

§ Arbiter non recipitur in testem ĩ causa in qua est arbiter. Inno. in capit. nõ secundũ. ff. de arb. no. Barto. in l. deferre. §. j. ff. de iur. si.

§ An sit idem in confessione emissa coram arbitro, arbitratore & tabellione, quod in confessione iudiciali? Bar. in l. non fatetur. ff. de confe. tenet quòd est differentia, quia in arbitro si est pœna vel rato manẽte pacto, tunc idem quod in iudicio: alias posset reuocari: in arbitratore videtur adhibita extra iudicium.

§ Qualiter arbitramentũ probetur iniquum, & quis probet? Bar. ff. de verb. obl. l. si quis cum aliter. & l. in tuis. §. i. ad trebe. & l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. Dy. in simili in l. per hanc. C. de temp. app. vbi notatur. quis habeat probare in causa appellationis an appellans, an appellatus? vide Ioan. And. in titu. de arbi. in Spe. §. sequitur. vbi multa bona dicit, secundũ Dy. in consilio suo & dicit quòd dicens iniquum arbitrium habet necessitatem probare. & in cap. in præsentia. de renunciatio. & in Spe. de syn. §. fin. in fin. & Cy. in l. hij qui. de appel. Ray. in l. si libertus. de operis lib.

§ An arbiter possit pronunciare altera parte absente etiam per contumaciam? Spe. in titu. de arbi. §. differre. ver. item arbiter. tenet ꝙ non, nisi sit actum in compromisso. secus in iudice. Item secus si est actum. eo. ti. §. excipitur. circa finem.

§ An super vsuris & causis beneficialibus & spiritualibus possit ꝯpromitti in arbitrum? & ar. Bal. in l. si de meis. §. recepisse. ff. de arbi. Ioan. And. in add. Spec. ti. de arbitris. §. restat. & not. in l. non distinguemus. §. iulianus. de arbi. & §. liberali. & Bal. in l. j. de confes.

§ An coram arbitratore possint recipi testes super matrimonio? Bal. in l. de liberali. de arbi.

§ An compromittere sit lata culpa? Bar. in l. cum hereditatem. ad trebel. videtur dicere quòd non.

§ Quod ea quæ publicã vtilitatem cõcernũt non possunt in cõpromissum deduci, Bal. in l. fi. C. vbi & apud quem. vbi ponit hoc pro regula. item ponit ibi pro regula quòd nullus actus in quo đ sui natura sententia habet ius potest in compromissum venire.

§ An de causa tutelę possit compromitti? gl. quòd sic. in l. pretor. de tut. & cur. da. ab.

§ Sed quid si statuto caueatur ꝙ certæ personę cogantur ad compromissum, an tunc compellantur. Bar. ibi in dicta l. prætor.

§ In cap. cum olim. extr. de præscrip. in ver. arbitrium. pōt ergo đ spiritualibus compromitti & componi. de arbi. c. cum tempore. & in clericos, & in clericum & laicum. de arb. c. per tuas. Hostien. & Ioan. And.

§ An de publica vel populari actiõe possit fieri compromissum? Ia. Butri. in l. licet. C. de procur.

§ In l. nõ distinguemus. §. si mulier. dicit Bal. quòd si mater est tutrix filij sui, bene potest ꝯpromittere nomine filij sui pupilli: quia in tutela renunciauit Velleiano, vt in Aut. matri & auiæ.

§ Si sunt plures compromitentes ex vna parte, vtrũ quilibet videatur compromisisse insolidum? qđ est vtile propter commissionem pœnæ. Bal. in l. diem proferre. §. si hæred. ff. de arbi. & remittit ad not. per gloss. & Ia. de Are. in l. si sic. §. j. de leg. j.

§ An tutor possit facere cadere pupillum in pœnã compromissi? Bal. in l. si pupillus. de arbit. & l. si minor. §. si minores. de min. & not. in l. j. §. si procurator. ff. si quis ius dic. non obt.

§ In l. nõ ex omnibus. de arbi. not. quòd si arbiter pt mulctare cõtumacem, ergo nõ est finitũ compromissum per cõtumaciã: sed cõtra facit l. diẽ. §. si quis. s. e. vbi dicit ꝙ desinit esse arbiter, ergo non pt mulctari ab ipso. Guido de suz. dicit ꝙ aut quis est contumax ad audiendã sententiam, & loquitur contra aut. circa præparatoria, vel media causæ, & tunc non incidit in pœnam. sed hoc non est verum, quia ex quo nõ comparet facit quòd actor non potest procedere. ergo incidit in pœnam, vt in contrario: & ideo solue vt glo. & hæc lex intelligitur quãdo erat actum vt soluatur compromissum per contumaciam.

§ In dicta l. non ex omnibus nota ꝙ arbiter potest facere pręcepta pœnalia. sed gl. hic sentit contrarium, & melius quòd nõ pōt, nisi habeat ptãtem expressam per formam compromissi, vel per naturam actus intentati, vt l. si cum exceptione. §. hoc autem actum. ff. quod me. causa. Bal.

§ An arbiter possit testes cogere? Bal. in l. sed interpellat⁹. ff. de arbi. dicit quòd testes non possunt citari per arbitros, sed p iudicẽ debent citari: & si sine citatione deponant, valet eorum testimonium ar. eorum quę no. ĩ l. post legatum. §. hiis verò ff. de his qui. vt indig. Bald.

§ An super alimentis possit compromitti? Vber. de Bo. no. in l. j. §. quies. ff. de of. præf. & dicit quòd vt arbiter cognoscat modo iudiciario potest, sed vt cognoscat vt arbitrator & amicabilis compositor non potest compromitti.

§ In l. qualem. ff. de arbitris nota, quòd nõ tenet compromissum quando datur arbitro certa forma pronunciandi. & est ratio, qa istud arbitrium nõ est arbitrium, & non est arbiter, sed potius executor fac. s. eo. l. item si vnus. §. pomp. de appell. c. nouit in ratione sui. & est ar. quòd arbiter nõ cogatur pronũciare secundũ scedulã datã à partibus, sicut plerũque fit: quia licet cõpromittant libere, tamen in secreto dant scedulam de communi cõsensu factam, vt ab ea nõ discedat. in ꝯtrariũ fac. l. si contrauenerit. de iudi. hic allegata in gl. ibi, secundũ legem nota ꝙ arbiter debet seruare ius commune. Tu dic ꝙ debet seruare statuta, & consuetudinẽ loci: alias grauaret partes. nã ex quo statutum tollit ius cõmune, illud seruandũ est in loco illo C. de ædi. priuat. l. an in totũ. Bal.

§ An in sententia arbitratoris requiratur præsentia partis? Bal. in l. si quis arbitratu. de verb. ob. & quanto tempore duret ptãs, ibid. per Bart. Ange. ibidem aliter dicit. & quod not. Bal. x. coll. de lege corradi. §. inter partes. & l. final. §. si quis. C. commun. de leg. & l. multa. de cond. & demonstrat. & authent. si tamen. C de tempore app. per Bald. & l. fia. de contrahend. empt. & l. falso. C. de diuersis rescript.

§ An arbitrator possit in totum absoluere vel condemnare? Bar.

h [illegible] in l. quòd

in l. quòd si Ephesi. ff. de eo quod cert. loc.

§ An vir & vxor tanquam affines cogantur ad compromissum virtute statuti. Bal. in l. 1. C. vnde vir & vxor. ¶ Quid de bastardis? Inno. in c. non mihi. de rescr. dicit quòd naturales coguntur, sed non incestuosi, nec nepharij. ¶ Quid de duobus cognatis? no. in c. quod super his. de consanguin. & affin. dicatis quòd non sunt affines.

§ An assumendo tertium dicatur nouum cõpromissum? Bar. in l. si dominium. ff. de furioso, si à partibus assumatur dicitur nouum compromissum: secus si ab arbitro.

§ An arbiter post sententiam nullam, quia nõ seruauit ordinem iudiciorum possit iterum iudicare? Innoc. in rubric. vel in ca. j. de re iudica. & Bal. in l. fi. C. de contrahen. emp.

§ Quid important hæc verba, de iustitia & iure & veritate? Bald. in l. iustitia. de iusti. & iur.

§ An excommunicatus possit eẽ arbiter? Bar. in l. cum pater. §. hęreditatẽ. de leg. ij. Ioan. And. format in reg. iur. dolo facit. de reg. iuris. & dicit ꝙ non potest eẽ arbitrator, sed mediator simplex, ex cuius iuramento partes adinuicem concordarent. & sic contractus firmaretur ex partium conuentione, non ex arbitrio vel pronunciatione ipsius. Ioan. An.

§ Quid si sit factum compromissum in Titiũ excõicatũ de dominio feudi, & promisserunt inuicem pronunciationem & laudum ferendum per dictam arbitrationem homologare: & sic sentẽtia lata pro possessore, homologari dictę partes petant pronunciata lauda ab ipso arbitratore, an homologatio quærat ius in reo, si constat ad actorem dominium pertinere? Iac. Bu. disputauit istam quæstionem, & finaliter soluit sic videlicet quòd non quæratur ius reo, & ad omnium solutionem præmitto quòd hic notare debemus verba tria, duo scilicet pronunciationẽ & laudum, & tertium scilicet homologatio. & ipsorum potestatem. & hæc verba pronuntiamentum & laudamentum secundum sui significatum designant duo concernentia primum actum iudicis, seu arbitratoris pronuntiantis, & eius dispositionem, secũdum formam & auctoritatem sumptam ab ore & auctoritate pronunciantis, & secundum quòd actus est iure receptus, & non reiectus, vel reprobatus. primum per totum. de sent. exc. & l. non distinguemus. §. nũc de officio. ff. de arbi. & l. cum antea. C. e. & natura appellatiui est vt nõ plus significet quam representet appellatum. l. heredes. §. nunquam. ad Treb. & l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudic. l. quia mens. quæ erat in proprio colligatur & deprehendatur etiam & in proprio, quia eadem vel maior ratio quo ad dispositionẽ: preterea probatur in l. verbis. & in l. in pupillari. ff. de vul. & pup. & l. librorum. §. quòd tamen cassius. de leg. 3. Secundò, probatur ex. l. ex. l. ij. de legi. tut. & l. nõ aliter. de leg. iij. Tertiò præmitto quòd ea quę deficiunt ex iuris rigore, vel publico fauore consensu partium nõ corroborantur. l. si expressum. ff. de ap. & l. nemo potest. de leg. j. ex primo & tertio paret, ꝙ dispositio iudicantis si non sit lege recepta, sed improbata, potest & debet dici carere effectu & nomine pronunciantis & iudicantis: nec à iure ex ꝯsensu partiũ receptabilis vel homologabilis fiat: cũ arbitri persona ex iuris rigore deficiat. Ex primo sic concluditur, aut verba pronunciatum & laudatũ recipiunt dispositionẽ ſm formã à pronũciante datã, & eius auctoritate, & sic secundum sui significatum, & sic homologationem & cõfirmationem non recipiunt, cum arbitri persona ex iuris rigore & publico fauore deficiat: aut secundum sui naturam, & secundum continens & non contentum, & hoc non est de proprio intellectu. Ex secundo prob. quòd vltra proprium intellectum non possit operari, vt ex virtute contineat voluntariam dispositionem eius quod in sententia continetur, & ad proprium transit, cum hoc soleat ex veritate procedere q̃ hic deficit propter præsumptum errorem contra donantem, propter præsumptam necessitatem ex primã promissione, propter præcedentem proximum actum iudicij qui iniunctum ex necessitate processit, item probatur per l. cum de indebito. de prob. item per l. 3. §. scio. de mino. Tertium probatur per l. si vero non renunciandi. §. id cui pom. ff. man. cum ibi no. sic ergo hic cum homologatio non potest operari secũdum proprium significatum, nec trahatur ad improprium. ergo nullo modo. omnia autem in cõtrarium allegata loquuntur vbi expressum erat plus: ergo idẽ est in eo qđ est minus. vel saltem in vtroque eadẽ rõ, vt l. ij. §. si stipulatus. de verb. oblig. sic loquitur l. verbis cuilibet. cũ si. Secundò p̃mitto ꝙ homologatio secũdũ sui formã & significatũ non ordinatur ad nouam dispositionẽ inducendam, sed ad veterẽ ꝯfirmãdam & roborandam. l. si pupilli. §. itẽ quæritur. ff. de negot. gest. aut ergo valebit per modum comprobatorium alterius actus. & hoc eẽ nõ potest: aut per modum absolutæ dispositionis. & ñ p̃t: quia forma dispositionis nõ cõuenit. & nõ habet locũ illud generale, si non valet vt ago. &c. propter vitium formæ. nec obstat. l. C. qui pro sua iurisdictione. per l. ij. C. communia vtriusque iudicij. quia ibi expresse se retulit ad id quod in sententia continetur, nec obst. quòd hæc verba significare videntur substantiam, quia non significant simpliciter, sed qualitatem, & respectu qualitatis & formæ, quia appellatiua sunt: & paria sunt significare qualitatem vel substantiam respectu qualitatis, sunt paria debere speciem, vel qualitatem respectu speciei. l. in nauem. ff. locat. Iacob. Butrig.

§ In l. diem. §. hæredis. ff. de arb. no. quòd ius offerendi. in tex. ibi, compromissum. nec transit instãtia ad hæredem, etiam si esset in causa conclusum. no. in c. ex parte. de arbi. licet sit secus in iudicis, l. si petitor. & l. si his qui Romæ. de iudi. & l. si hominem. ff. de fideiusso. Bal.

§ An per lapsum anni expiret compromissum? Bal. in l. si duob⁹. §. sed si quis. C. de leg. Bar. in l. multum. ff. de cond. & dem.

§ In l. quamuis. ff. de arb. no. quòd laudum formatum in persona compromittentis transit ad hæredem. Cyn. de contrah. & committen. stipulatio. l. victrici.

§ An p̃tãs arbitrandi expiret per mortẽ vnius ex compromittentibus? Bar. in quodam suo consilio qđ incipit taloniusde spoleto no. in l. diem. in prin. & ibi Ray. tenet quòd transit, & l. sed interpellatur. de arbi. & no. in c. si. de arbi. & Ioan. Andr. in addit. Spec. in tit. de arb. §. finitur. in vers. sed nunquid arbitrator. & ita practicatur, quòd si est factum in arbitrum & in arbitratorem, ꝙ transeat in hæredem, & sic non expiret, cum sit contractus: alias si in arbitrum tantum, tunc secus. & quod no. Bal. in l. si per epistolam de acquiren. hære. vide in tex. & not. in c. præsentata. de testibus.

§ An si arbiter dedit illud tempus ad soluẽdum quod datur à lege poterit post moram purgare? Bar. in l. hæc verba. de lega. j. Albri. in l. Celsus. e. tit.

§ An ab arbitro electo virtute statuti possit appellari? Bar. in l. j. à quibus appella. non licet. tenet quòd sic. & allegat text. in l. fin. in fin. C. de iudic. Bald. in l. j. C. de arbit. ¶ Coram quo iudice? & an iudex rei vel actoris est conpetens ad cognoscendum de iniquitate. dom. Signorolus in consiliis suis in ij. parte, quæ incipit, factum sic se habet. facit l. ij. & ibi Bar. C. vbi & apud quos. & j. no. in secundo fo. do. Federicus de Senis in suis questionibus tenet quòd iudex rei sit iudex competens, quia actor sequitur forum rei. Bar. in l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio.

§ Nota quòd non derogatur iurisdictionis licet iudex delegatus recipiat compromissum. Inno. in c. innotuit. ext. de arb.

§ Quid si fiat compromissum sub dignitatis nomine, an transeat in successorem? Bar. in l. qui liberis. ff. de vul. & pu. & authen. si tamẽ. de tempore app. & ibi Bar. dicit quòd p̃t fieri compromissum in aliquos perpetuo duraturum. l. falso. C. de rescrip. diuer.

§ Si dictum est in compromisso quòd arbiter possit protogare terminum compromissi, quòd teneat prorogatio, licet partes ñ sint præsentes, & nunciabitur eis per nuncium vel epistolã, Bal. ĩ l. diem. in princ. ff. de arb. & ita exemplificat ibi. alio modo exemplificat in prorogatione dilationis ad comparendum, vt eod. tit. l. qualem. §. Cassius. quia p̃t ꝓgare ẽt abbsente & ignorãte. fac. l. Labeo. de iureiur. & l. iij. §. si causa. ff. đ bo. poss. Bal. & idem Bald. in l. eos. §. apostolos. de app. & in l. j. & auth. ei qui. C. de temp. ap.

§ Quod per compromissum non impeditur cursus causę principalis, secus in instantia appellationis. Bald. in l. si quis rẽ. ff. de arb.

§ An arbiter faciat litem suam: quid de arbitratore, quid de amicabili compositore? Variæ sunt opiniones. no. in l. si merces. §. ii. ff. loca. Bal. in l. si quis in conscribendo. ff. de pac. Bartol. in l. si. ff. si mens. fal. mo. dixit. & Angelus in l. si filiusfamil. de iudic. ¶ Quid si iudex, arbiter vel arbitrator noluit iudicare, an faciat litem suam? Bart. in l. non quicquid. ff. de iudic. & dicta l. fin. & fac. Mar. quòd sic. quia ex quo negat facere iustantiam dicitur facere iniustitiam, extr. de excep. priuile. c. dilecti. facit l. Gallus. §. quid si forsitan. ff. de li. & post. secundum vnum modum legendi. Bald. ibi.

§ In l. si cum dies. de arbi. an si compromissum prorogetur censeatur idem compromissum? dicunt quidam aut prorogatio fuit facta infra diem compromissi, & censetur idem: aut post, & non cẽsetur idem l. sed si manente. ff. de prec. Sed contra videtur, quia primum dicitur respectu secundi, & econtra: ergo non sunt idem: pro quo gl. hic posita in fi. dicit Alber. de saluis, aut fuit dictum in compromisso de die protoganda, & tũc inspecta veritate est nouum compromissum, sed inspecta iurisdictione alias si non fuit dictum verè & iuris fictione censetur diuersum. nec obst. l. sed si manente. quia illud in prec. de cuius forma non est diei nec temporis appositio, sed de forma ꝯpromissi sic. & hoc credo verum Cy. in additio. suis dicit, aut prorogatio venit ex natura primi actus, vt in p̃cario quod non finitur ipso iure lapsu t̃pis, nisi renocetur, & tunc idem numero sunt: sicut officium iudicis, quod prorogatur in tempus successoris l. meminisse. ff. de offi. procon. si autem est talis actus qui finitur ipso iure ꝑ lapsum temporis, vt est compromissum, tunc censetur nouum compromissum: quia forma est mutata ratione temporis. Alij dicunt, aut prorogatio fit cum repetitione contractus, & videtur idem numero. fac. quod no. in l.

no.in l.item si vnus.§.j.de pac. Item fa.l.cum stipulatus sim mihi procule.de ver.obl.& l.emilius.de min.ibi tamen loquitur in ꝓrogatione quæ erat contra naturam primæ conuentionis:hic ꝑter.adde etiam quod notat archid. xlj. dist. bonæ. vide circa hoc quod no.Bar.in l.Vitius filius.in prin in petiis nouis.de excu. tu. fac. quod no. Albri.in l.non distinguemus.§.dico.& l. Labeo.& l.si arbitri.de arbi.

In l.Titius.de excu.tu.principium huius legis inducitur ꝑ Dyn. in ar.ad quęstionem factum est compromissum sub pœna,&dati sunt fideiussores vel pignora de parendo sententiæ,deinde prorogatum fuit ꝯpromissum:querit̃ an eo lapso teneant̃ fideiussores vel pignora? Istud primum facit ꝙ sic.§.sed si ita scriptum facit ꝙ non,dic ꝙ fideiussores nõ tenentur,dicta l.labeo.§. fi.de arbi. In pignoribus refert aut pignora erant compromittentium,&tunc tenentur,aut aliorum,& tunc non,vt l.item quæritur. §. qui impleto.loca.de hoc per Dyn. in l.j.§.mulier.ff.sol.mat.Raymun. d forli.Bal.in dic.l.titius.& Albri in d.l.si arbitri.

Quid si vnus ex litigatoribus factus est monachus, an cogitur arbiter sententiam dicere?dic quòd non secundum Vbert.de bobio qui hoc ponit in l.itẽ si vnus.de arbitris:nisi alius velit vt sententia ferretur. ¶ Quid de eo qui dedit se in adrogationem? tunc cogitur, quia retinet proprietatem bonorum suorum, vt Insti.de acquis.per adrogationem.§.j.

Nunquid in arbitro vel arbitratore possit adiici in compromisso quòd teneatur & debeat pronunciare secundum consilium alicuius?vide Bal.super Inno.in c.j.de offi.delega.

In l.si cum dies.in prin.de arbi.in gl.super ver.compromiserũt not.quòd non dicitur compromissum nisi à die acceptationis:ergo antè non currit tempus arbitro,quia ante acceptationem nõ est arbiter,l.tali.de iur.dot.in prin.Bal.

In l.plautius.ff.de procur.dicit Iac.But.si statuto cauetur quòd si fuerit quæstio inter vicinos affines & similes,& vtile sit clientulo quòd fiat compromissum,si est actor quòd cedat iura alicui ꝯiuncto vel vicino aduersarij: vel si est reus quòd faciat aliquem coniunctum vel vicinum aduersarij procuratorem in rem suam qui suscipiat in se iudicium animo nouandi,& sic petatur fieri cõpromissum. quod no. & sic terminatum fuit. & fac.etiam quod dicitur in l. cum antea. C. de arbi.in fin. vbi not. quòd si vnus timet petere reductionem ad arbitrium boni viri,dat consilium ꝙ cedat alicui ius seu officium petendi reductionem huiusmodi, si & in quantum sibi competat sine pœnæ promissione, & sine commissione.

An possit implorari officium iudicis pro exequendo arbitrio de iure communi?Bar.quòd sic.do. Ange.contra in l.diuo pio. §. sententia.ff.de re iudi.

Nota quòd arbitri de iure cõmuni debent pronunciare simul, l.non distinguemus.§.cum in plures.ff.de arbi. gl. super versicul. dicant simul.

An vnus de pluribus possit pronuntiare sine requisitione alterius?Bar.in l.habere.§.fi.ff.ad treb.vide in l.si de meis.§.fi. de arbi. Bal.l.ij.§.si & iudex.de iudi.

Quid si arbiter statuit certum terminum partibus ad aliquid faciendum, an possit terminum prorogare postquam certum est illud nõ posse expediri?Bar.in l.cum stipulatus sum.de verb. obl. & dicit quòd pœna legalis euitatur per prorogationem,secus in conuentionali promissa:secus si non erat promissa expresse.

In l.arbitri ex compromisso.de arb.vtrum possit fieri prorogatio per vnam partem absente alia vel vnus in vno loco, & alius ĩ alio diuersis horis coram arbitro prorogauerit.Cy.in additio.dicit quòd tenet prorogatio,ar.l.ij. §. conuenire.de iudi. quia non desideratur præsentia,cum non sit contractus,sed quædam commissio:nisi forsam ratione pœnæ quæ nõ debet̃ effectualiter nisi per stipulationẽ,l.consensu.de act.& obli.apparet ex dictis quòd compromissum potest fieri per partem seorsum ab alia,si ad hoc vt pœna committatur promittatur alteri recipienti pro parte l. quæcunque.de act.& obli.Bal.

Nota quòd si quis vult quòd omnia veniant in compromisso, adiiciat clausulam quòd intelligitur de omnibus de quibus fuerit laudatũ.ita dicit Bal.in l.si cum dies.§.plenum.ff.de arbi. Bald. vide ibi Albri. & ibi quærit an possit fieri ꝯpromissum de quæstionibus futuris.

In auth.nisi breuiores.C.quomodo & quãdo iudex. dicit Bar. quòd si arbitro & arbitris est data ptãs sententiandi & iudicandi in scriptis,& sine scriptis,vt fit communiter, quòd eius dicto stabitur de omnibus quæ dicet acta esse coram eo. hæc opinio est valde piculosa,& arbitramẽta talia nõ possent reduci ad arbitriũ boni viri,&aperiretur via multis malitiis:nã arbiter non haberet dicere nisi,Et quia corã nobis fuit plene probatum Titiũ debere vel nõ debere:&sic absoluo,vel condemno,quod esset absurdũ. Præterea vbi acta ad sui substantiã requirũt scripturã,non pñt ꝓbari per testes,nisi allegetur scripturã factam perditã,ext. de priuilegiis.c.cũ olim.sed ibi non requirit̃ scriptura. ꝯmunis opinio est ꝙ possint per testes,l.si prætor.§.Marcellus. ff.de iudi. & Inn. in c.quoniam cõtra falsam. extra.de prob.vnde frustratoria esset ista probatio,si crederetur verbo iudicis.Angelus.

In l.non distinguemus.§.cũ in plures.de arbit.dic ꝙ aut agit̃ in cõpromisso ꝙ omnes arbitrẽt̃,aut ꝙ vnus,aut quòd simpliciter. Bal.ibi distinguit,& Dy.in additionibus suis Cy. primo casu non valeret nisi omnes concordent:nec sufficit quòd maior pars&c. Secundo casu valet vnius sententia etiam aliis non requisitis: in tertio casu sufficit quòd maior pars.hoc dicit. Bal. in ver. separatim cogere &c. nec ẽt duos esse præsentes sufficit, nisi esset actũ in cõpromisso,ꝙ duo possent absente tertio, vt hic per Cy.in addi.quod nõ credo verũ:quia quando ex forma pacti est ꝙ stet̃ dicto maioris partis,tunc nõ est necesse ꝙ minor pars citet̃, vel sit pñs,sicut cũ est actum ꝙ vnus possit pronunciare, nõ oportet alios vocare,vt s̃. hoc §.j.resp.secus si nõ sit per formam pacti, sed per formam iuris communis,vt s̃. eo.sicuti. & est ratio, quia pactum debet aliquid operari.

Quærit Cy.quid si est actum ꝙ quilibet possit ferre sententiã, & oẽs sunt pñtes,& vnus pronũciat,alius secũdò,alius tertiò,cuius sententia præualebit? & dic eius qui præuenit in sententiam ferendo primam,sicut in pluribus procuratoribus dicitur.l.pluribus.de procurator.secundum Iaco.de ra.nisi forte intendat alios etiam sibi associare,& non solus pronunciare,ar.c. cum super.de offi.deleg.Bal.& episcopus vicent.c.j.de arbi.

An in arbitriis instantia possit durare vltra triennium?gl.ĩ l.sed si compromissum.de arbi.videtur dicere: & vide quod ibi no. gl. tamen not. contrarium in l.item si vnus.in prin. in gloss. scilicet post quinquennium.

An lauda & arbitramenta dicantur instrumenta confessionata quæ ex forma statuti mandant̃ executioni,sicut sententia, Bar. in l.vnum ex familia.in prin.de leg.ij.

An arbiter possit laudare de fructibus &expensis,quãuis de ipsis non fuerit factum cõpromissum?gl. quòd sic.l.non distinguemus.§.item non est cogendus.de arbi.

An coram arbitris possit peti restitutio in integrum? no.in l.fi. C.vbi & apud quem.

An valeat pactum de non reducẽdo ad arbitriũ boni viri?Bart. in l.quidam cũ filium.de verb.obli.fac.quod no.Bal.in l.cum antea.C.de arbi.Albri.in l.quidam cum filium.& l.si quis arbitratu. de verb.ob.& l.si vnus.§.illud.ff.de pac.& Bal.& Albri.in rubr.de arbi. vide s̃.ver.si arbitro est data potestas. & ĩ. versi. an impediatur. ¶ An incidat in pœnam ille qui promisit non repetere reductionem ad arbitrium boni viri, si petat & succumbat in l. qui Romæ.§.duo fratres.ff.de verb.obl.& l.Iuliam.de condi.& dem. Ioan.And.in Spec.de arbitro.§. sequitur in additio.suis.sed quid si obtinet inparte & in parte nõ?vide Bal.in l.sancim⁹.C. de arbi.

Nota ꝙ si arbitri absoluunt partes ab instantia iudicij, & dicũt partes esset in suo gradu,non dicuntur terminare, & incidunt in pœnam statuti.Bar.in l.generali.de decu.lib.x.& l.qualem. de arbi.pro Bart.vide not.in l.transactio.C. de trans. & in l.non distinguemus.§.quintum.de arbi.

An in sententia arbitri requiratur scientia partis,& quanto tẽpore duret petans arbitrandi.Bart. in l.si quis arbitratu.de verbo. obl.Bal.in l.fi.de contrahen.empt.

Nota quòd arbiter absoluit ab obseruatione propter contumaciam partis non comparentis,sicut facit &iudex.Inno.in c.ex parte.de arbi.

Nota quòd illud est æquum arbitrium in alio quod bonus vir appetit in se,l.j.de solut.est autem bonus vir, qui innocentia consilij pollet.l.cæde.§.j.famil.ercisc.

Quid si compromissum factum est in arbitratorem & arbitrũ generaliter an possit præcipere quòd fiat quietatio gñalis? hanc qõnẽ ponit Bar. in l.Aquiliana.de trans.& dicit ꝙ nõ. ¶ Quærit ẽt ibi quid si erat quæstio de quodam fundo,&dedit arbitro plenam potestatem,an poterit cogere alteram partem vt det aliam rem de qua non erat quæstio?& dicit ꝙ non, per l. nõ distinguemus.§.de offi.de arbi.secus si pecuniam:quia pecunia est per quã omnes res æstimantur,& sic alia res esse non videtur.l.si ita.de fideiuss.Bar.

Quid si sententia arbitri est nulla ipso iure, nunquid si non pareatur possit agi ad pœnam?gl.in l.ita demum.in fi.de arbi.

An arbitrator possit ferre sententiam per alium vel per literas absentibus partibus?vide Guil.in l.episcopale.de epi.audi.

An corã arbitro iuretur in litem?l.non ex omnibus.ff.de arbit.

An acta coram arbitro, attestationes, confessiones valebunt apud ordinarium,not.in l.penul.§.fina. C.de arbitr. ¶ An acta facta coram ordinario valebunt coram delegato?quòd sic. l. gesta.C.de re iudi.

§ Ex sententia arbitrali ad tradendum rem qui est condemnatus ipsam tradidit, demum res redit ad ipsum condēnatū, qui restitu ere non vult. an cadat in pœnam compromissi? not. in l. inter Castellianum. ff. de arbi. Cy. in l. si quis. de insti. & subst. l. si fideiuss. §. meminisse de leg. j. Iac. de Are. in l. piscari. ff. de acquir. re. do. & dicta l. inter castellianum.

§ Quid si factum est compromissum in arbitro vt possit pronuntiare partē esse restituendam? gl. & doct. ꝙ sic in l. fi. C. vbi & apud quē. nam & delegatus potest pronuntiare quē fore mittendum in possessionē, licet ipse non possit mittere, l. iubere. ff. de iur. om. iud. do. Signorolus in consiliis suis tenet.

§ An arbiter possit sibi reseruare potestatem iterum arbitrandi? Bar. in l. si quis arbitratu. de verbo. obli. & l. quid tamen. & l. arbi. & l. dicere. §. videndum. ff. de arb.

§ Quid si testes iurauerunt coram arbitro, sed non deposuerunt quia compromissum interim expirauit, & quæstio resuscitat coʀā iudice ordinario, an idem testes iterū iurabunt corā iudice ordinario? pro & contra fac. quæ est. C. de iura. cal. & l. inter litigantes. de iudi. sicut alias dicitur in l. qui bona. de dam. infec. & quod notatur in l. plures. de arb. de isto iuramento notauit Inno. Hostien. & Io. An. in c. de testi. extr. de testi.

§ In l. sicuti. de arbi. ibi, animi sui motum. ex hoc no. ꝙ si quid est ɔmissum pluribꝰ per reformationem vel statutum, quòd ille qui se absentat, nō potest committere vicesuas alteri: quia electa est industria certe personæ. & ita seruatur.

§ Item no. ꝙ si est commissa quinque syndicis syndicādi ptās, & quator volunt ipsum absoluere, quintus aūt non vult, non valet: & ad hoc vt absolutio non valeat, fuit consultum vt ille quintus non pronunciaret, sed taceret. Idem dicit Franc. Accurs. si quis vltra faceert, vt cōdemnatio non teneat. & hoc intellige nisi in statuto vel prouisione dicatur quòd stetur maiori parti. & adde qđ not. per Archid. ij. q. ij. ca. iudicibus. & cap. si episcopus. Bald. no. j. de sententia.

§ Nota quòd ille qui venit contra laudum excipiendo incidit in pœnā compromissi Bal. in l. j. de ordi. cogni. in repertorio suo super Innocen. & dicit quòd non.

§ Nota quòd nisi pœna est apposita laudum non potest homologari. l. ij. & l. si duo rei. ff. de arb. Bal. ¶ Arbitrio boniviri multa requiruntur, Innoc. in c. prudentiam de leg. ¶ An expressio diei facta ab arbitro impediat purgationem moræ. Bart. in l. iij. de leg. iij. ¶ Quæ verba important arbitriū boni viri? Bar. in l. Lucius de fideicommissa. liber. ¶ Quando plures concordant in maiori Summa eis statur, Bal. in l. diē. §. si plures. ff. de arb.

§ Quod maiori summæ minor inest non habet locum in speciebus, c. cū non de sacerdotali, de præb. lib. vj. l. qui laute. ff. de auro & arg. lega. item intelligitur quando minor summa profertur absolute, secus si respectu alicuius corporis. l. si tibi x. ff. loca. & sic ñ haberet locum super declaratione præcij alicuius rei: & fac. in ratione sui, l. si is cui. de nouationibus. adde quod notat Guil. in l. si ex multis. de annali excep. fac. quod no. Bal. l. j. C. de testa. Archi. ij. q. viiij. c. quisquis. fac. Bal. in l. j. C. de senten. quæ sine cer. quan. & l. ij. C. de iudi. & l. si pupillorum. §. si prætor. ff. de rebus eorum.

§ Nota ꝙ quando est actum vt duo sine tertio procedant, an debet tertius cum aliis expectari, & vocari ad procedēdum, vel sententiandum? Dic. ꝙ sic: quod not. Archi. c. si contra. lib. vj. Innoc. in c. cum plures. de offi. dele. & Host. in c. prudentiam. e. tit.

§ Not. quòd licet statutum prohibeat appellari. vel de iniquitate agi, tamen iudex ex officio suo poterit illam iniquitatem retractare, gl. & Archi. ij. q. vj. à iudicibus. quæ õpinio probatur in c. ij. de arb. & idem Ioan. de Lign. fac. l. diem. ff. de arbi. coniuncta. l. iij. C. eo. ti. vide j. ver. si arbitria non possunt.

§ In l. item si vnus. §. si in tres. alias. l. celsus. not. quòd præsentia vnius pt trahere alios ad suam sententiam. & ideo quod est commissum pluribus, non potest nisi omnibus præsentibus explicari: nisi fortè sit dictū ꝙ sufficeret maior pars: quia vt aliquid valeat pactum, intelligam in minori parte absente.

§ Quid si apparet de intentione absentis, nunquid pñtes possunt tunc iudicare cum sit maior pars? Inno. ꝙ sic in c. Raynutius. de testamen. & ibi tenetur contrariū, quia posset ille mutare propositum in præsentia aliorū. & quia tex. dicit expressè in præsentia. adde quod no. Archi. l. xv. dist. c. fi. & Bar. in l. duo ex tribus. de re iud. & ista pars est vera, quia quantumcunque liqueat de intētione absentis, tamen propter formam compromissi oportet ꝙ vnus non pronunciet seorsum ab alio, ar. l. Pedius. §. j. ff. de arbit.

§ Nota quòd pœna ñ debet peti ex vi laudi, sed ex vi ɔpromissi. l. quid tamen. in fi. ff. de arbi. qui docet formare libellum in hoc. vnde si statutum dicat quòd laudum mandetur executioni, non mandabitur quātum ad pœnam ex forma talis statuti. quod not. Bal. sed ipsa pœna petitur actione ex stipulatu.

§ Sed nunquid homologatio possit fieri per partes ante sententiam latam, vide in c. scienti. de reg. iu. lib. vj. Bar. dicit in l. quid de bonis. §. fin. ad l. fal. vbi hoc tangit. fac. quod not. in l. plures. C. de arbi. Bal. in l. super rebus. de contrahen. emp.

§ Factum sic se habet, Duo, quorum vnus erat Marsiliensis, alter Pergamēsis. adinuicem ɔtraxerunt societatem in territorio Pergami. Subsequitur de his q̄ habebāt simul facere ɔctū societatis. fuit factū cōpromissum Marsiliæ in a & b. & ipsi virtute dicti cōpromissi Marsiliæ tulerunt arbitria sua. finaliter dictus Marsiliē. non bene cōtentus de dictis arbitris, ipsum Pergamēsem reperit Marsiliæ, & ibi ipsum citari fecit coram potestate Marsiliæ, & ibi libellū porrexit, dicens ipsa arbitria eē iniqua, & fore reducenda. Ex aduerso Pergamensis excipit potestatem Marsiliæ non esse iudicē competentē. pro parte Marsiliensis replicat ꝙ compromissum & arbitramētū fuit factū in ciuitate Marsiliæ, & ꝙipse pergamensis Marsiliæ est repertus, & ꝙ ibi citatur. super his omnibus quærit quid iuris? domi. Signorolus in consiliis suis. hic expedit videre, an ad resolutionē ɔctus attendatur locus contractus? de hoc per Bal. C. vbi & apud quem. l. j. ij. qu. & v. in quæstio. quæ incipit, Petrus. vbi teneto ꝙ iudex rei sit iudex. Angel. in l. si suspecta C. de in offic. test. §. fi. & Bal. in d. l. ij. C. vbi. & apud quem. & no. in l. j. de summa trin. & fi. cath. Guil. in l. qui certo loco. de condi. ind. & l. ij. §. j. de eo qđ cer. lo. & rectis multis allegationib. hinc inde sic vr̄ dicendū ꝙ ad detegendū iniquitatem dictorum arbitrorum agitur in casu nostro actione descendente ex cōtractu societatis. l. vnde si nunc. ff. pro socio. & sic cum ipsa actio pro socio duret xxx. annis sic & petitio reductionis: licet Spec. in hoc titu. §. sequitur. teneat contrarium. si ergo agitur actione descendente ex eo cōtractu celebrato super territorio pergameni propter iniquitatem arbitrorum commissam Marsiliæ non attenditur locus Marsiliæ, iuxta gl. l. si vxor. de iudi. & hoc puto verū quando arbitramenta facta sunt super contractu bonæ fidei, qui producit actionem vltra ea quę sunt acta & cogitata, dicta. l. & secundū hoc non esset forte male dictum ꝙ ex quo & iniquitas processerit Marsilię possit hoc intentari ex verbis generalibus authēticę, qua in prouincia. & hoc verum, si arbitramenta facta sunt super præamblo contractu stricti iuris: si verò super contractu bonæ fidei, tunc attenditur locus cōtractus ex quo agitur. Signorolus in secunda parte suorum cōsiliorū, in consilio quod incipit factum sic se habet. circa finem. vide in quæstionibus Federi. de Senis.

§ Dominus Angelus in l. certū. circa fin. de confessis. dicit ꝙ si data est ptās arbitro vel arbitratori ferendi sententiam parte absente vel parte non citata ꝙ si per partem fiat confessio coram eis in parte absentata, quòd talis confessio prodest absenti quod nota.

§ An consanguineus veniens ad defendum extraneum posse'fo rem, possit ex sui persona petere causam compromitti? Bart. in l. si minor. de iure fi. lib. x. & l. procurator. ad exhiben. ff. rem ratam habe. Bald. in l. j. C. vbi in rem actio. Barto. & Ange. in l. venditor. de iudi.

§ An minor possit supplicare vel petere restitutione cōtra arbitramenta, nō in l. j. C. si de mo. po. fu. ap. & l. post quā liti. de pac. Signorolus in ɔsiliis. Bal. in l. eos. §. fin autē. de app. & l. nō videt ꝟ in integ. rest. & an possit appellari? Bal. & Albr. C. de ap. in rubrica.

§ Si arbitramēta nō possunt dici iniqua an iudex vidēs ea iniqua possit ex suo officio retractare? facit in simili quòd sic. l. plane & l. fin. de petitio. hæred. & not in capi. quintauallis. de iureiuran. per Hostien. & Ioan. And. fac. Inn. in c. causa resti. de in integ. restitut. super ver. incidenter. & gl. & Archid. ij. q. vj. c. à iudicibus. & Ioan. de lign. c. ij. de arbi. vide. s. vers. nota quòd licet statim.

§ In l. dicere. in princi. de arbi. nota quòd arbiter debet habere affectum pronunciandi. & dicunt docto. ꝙ nisi sciat se abitrum, nō tenet pronuntiatio. fa. l. penult. de eo qui pro tutore. & quod notauit Innoc. in c. ex conquestione de restitu. spol. Bal.

§ Pone ꝙ compromissum est in aliquē tanquā in arbitrum & arbitratorē, & sub pœna de non reducendo ad arbitrium boni viri, posteā arbitrator me iniquè condemnauit: timeo petere reduci ad arbitrium boni viri propter pœnā: quomodo facere potero? Iaco. Butrig. dat talem cautelam, ꝙ cedam hoc modo, Si quod iꝰ mihi competit reductioni boni viri, cedo tibi quatenus idem cōpetit sine pœnæ præstatione. tunc enim certum est quòd tibi cōpetit, quia huic renuntiari non potest per pactum. l. si vnus. §. pactus. de pactis: & sic potes cedere, nec ab eo petetur pœna, quia non promisit, nec à te, quia non petis: quia cessisti quatenus tibi competeret. Iac. Butri. hoc ponit in l. quia. §. opus. de aliena. iud. mut. cau. fac. & in l. cum antea. in fin. C. de arb.

§ In l. nō codicillum. de testam. hæc l. est in arg. ꝙ si ille qui est assumptus vt arbiter & arbitrator, cognouit vt abiter, non pt pronunciare vt arbitrator. quod non videtur verum, quia vtraque potestas est data sibi, nec vna tollitur electione alterius, vt in ca. cum ex officij. extra. de præscriptio. per Innoc. bene tamen credo quòd si cognouerit vt arbiter, videatur pronunciare vt arbiter, & sic

tes, & sic non possit appellari, nec reductio peti, vt l. diem. §. stari. si autem non seruauit preceptum arbitri, non potest vt arbiter pronunciare, sed vt arbitrator: & ideo potest peti reductio, l. vnde si nunc. pro socio. si verò dixerit, pronuntio vt arbiter & arbitrator si quidē potest vtroque modo valere, valet fortiori modo quo potest, argumentum. ff. de seruitut. vrban. prædi. l. si domus. & l. si vero lex. posset tamen dici contrarium, quia arbitri sententia vltima est, l. j. de arbi. sed arbitratio est sicut quædam transactio, in auth. vt differen. iudi. §. j. & quia in dubio res debet valere, intelligitur quòd debeat valere iure arbitratoris: & sic si est iniquitas debet corrigi per superiorem. & hæc est vera Bar. & Bal. in l. si dominum. ff. de fur.

Nota ꝙ si sint tres arbitri sine clausula, ita ꝙ sint omnes, &c. si sint omnes præsentes pt ferri sententia per vnum in præsentia omnium. hoc prob. per tex. in c. si. extr. de re iudi. lib. vj. nec est necessarium ꝙ omnes loquantur, vt voluit Bar. in l. si duo ex tribus. de re iudi. nec sufficit præsentia sine mandato, secundū quod voluit Alb. Odoffre. & Ioan. And. in c. fina. de arbi. & Albri. disputauit hanc quæstionem, & terminauit quòd sufficit sola præsentia cū mandato, dato quòd non loquantur omnes. alias oportet ꝙ omnes loquantur, quando non interuenit mandatum. sic saluat Bar. Segorolum in consiliis in ij. parte, in prin.

Si statuto caueatur ꝙ si quæstio fuerit inter affines cogātur ad cōpromissum, non habet locū inter sponsum & sponsam minores, quia dicitur affinitas cæpta non completa. Bal. allegat gl. in l. quòd seruus. in fi. super vers. affinitatis. de conditio. ob cau. vide eundem Bal. in l. j. in prin. C. vnde vir & vxor. vbi vult quòd etiam maritus & vxor non sunt affines, & sic non habeat locum in eis dictum statutum.

In l. item si vnus. §. fin. de arbi. quòd si ex cōfessione eius à quo petitur duo pñtes pronuntiant, ita ꝙ nō est verisimile virum bonum aliter pronunciare. Inn. in c. Raynaldus, de testamen. dicit ꝙ valet. Bal. cōtra, quia non est seruata forma compromissi, quam rationem non considerauit. Inno. licet considerauerit vnam solam rationem.

In l. si in tres. de arbit. Bal. dicit ꝙ Innoc. in c. Raynaldus. de testamen. dicit ꝙ si arbitri fuerunt simul in allegationibus, & vnusquisque dixerit allegationes suas, ꝙ postea duo poterunt pronuntiare absente tertio, cuius contrariū dicit Bar. in l. duo ex tribus. de re iud. vide Bal. in l. non ambigitur. de leg. ad quod allegat dictum Innoc. positum in dicto c. Raynaldus.

Arbiter qui ex forma statuti tenet̄ sub certa pœna intra xl. dies facere arbitramenta sua, an teneat̄ facere citare partes ad audiendam sententiam? Bar. in l. si societatē. §. arbitrorum. pro socio. & l. si de meis. §. fi. de arbitris. Bal. contra in c. in quo tempore miles. & ibidem Inno.

In l. si cū dies. §. si arbiter. de arbi. Bal. dicit ꝙ prorogatio potest fieri de loco ad locū, sicut pt fieri de tempore ad tempus, ar. l. quęro. ff. de solu. Cyn. dicit quòd non credit ꝙ possit in arbitro fieri prorogatio de loco ad locum, quia non est iurisdictio, sed officiū quoddam. Bal. ita dicit ibi vt. s. dixi.

Nunquid in arbitris sit lis contestanda, & iuramentum calumniæ præstandum. Bal. quòd sic in l. cum antea. de arbit. & an vitiū litigiosi inducatur per litis contestationem factam coram arbitro? Bal. quòd sic in d. l. cum antea. & c. cum dilectus. extra. de arbitris.

Nunquid per compromissum & sententiam ex ipso secutam validatam & homologatam dicat̄ reus sortiri forū, vt possit ibi cōueniri actione in factū? dic ꝙ nō, si alibi forū originale habet, dicta l. cum antea. versi. in hac quidē. quid de sententiis latis per duos arbitros? vide Angel. in l. si pars. de in offi. testamen.

Nunquid arbiter possit cogere partes ad salarium sibi dandū? Iacob. Baldu. dicit ꝙ sic, arg. l. in sacri. de prox. spec. eod. titulo. §. fi. Sed quo iure compellet partes de actione in factum? quia hoc suggerit æquitas, arg. l. quotiens. de præscriptis verbis. vel iudicis officio ad instar aduocati, l. j. in prin. de va. & extraordi. cogni. vel nō compellatur arbitrari, nisi recepto salario. quidam enim & c. l. j. §. est quidem. de var. & extraord. cog.

An arbiter possit mittere in possessionem causa rei seruandæ, in cōtumacia nolentis parere? dic ꝙ non, quia est mixti imperii, l. iubere. ff. de iurisd. om. iud. modo arbiter habet solū notionē, nō iurisdictionē. l. ait ptor. de re iudi. fac. l. non ex oībus. đ arbi. cū gl.

A quo cōpellet̄ arbiter sumere cōpromissum? dic à iudice suo non ab alio, l. iij. §. tametsi. de arbi. sed quid si sunt diuersarum iurisdictionum. dic quòd quilibet compellet̄ per suum iudicem, licet hoc sit difficile: & ideo cauiliosi litigatores compromittunt se in arbitros diuersarum iurisdictionum.

Nūquid de articulo & super articulo iuris possit fieri compromissum? Bal. & Cy. in l. cum proponas. de rebus credit. & iure iuran. dicunt quòd sic, licet dicat contrarium Pet. sed nonne fiunt compromissa ꝙ sententietur de iure: & conditio iuris pōt apponi in compromisso, vt notauit Inno. in c. si pro debilitate. de offi. delega. Respondet Bal. quòd de iure pro laudo potest fieri compromissum, sed de iure quod potest apparere per aperturā librorum, non pt: secus autem si esset quæstio in qua essent variæ opiniones. vide l. cum prolatis. de re iudi. illud ergo credo eē ius in talibus quod arbiter inter partes declarat. potest ergo saluari ista lectura in l. cū ꝓponas. ꝙ hic nō fuit compromissum super potentia iuris, sed super valentia. & sic glo. saluatur.

In authē. generaliter. de episcopis & cle. dicit dñs Bal. ꝙ habēs iustam causam petendi reduci in arbitrium boni viri, excusatur à pœna compromissi, si succumbat. & hoc tenet Io. And. in additioni. Spec. titulo de arbi. in collatione vj. in vers. in eodem. ff. loca. cōtrarium tenet Dynus in cōsiliis suis. fac. l. qui Romæ. §. duo fratres. de verb. obl. Bal. in l. fi. §. de arbi.

Quando pœna succedit loco contemptus sententię arbitri, an possit peti, si non intersit petentis? Dic aut sit principaliter cōtra sententiā, aut accessoriè, & nō directe, primo casu potest peti, secundo nō, no. gl. in l. cum pœnam. ff. de arb. & Bal. & Bar. ibi. & in l. si quis à socio. ff. pro soc. & in l. ij. §. fi. de verb. obl.

Quis mandabit sententiam arbitri executioni? dic ꝙ iudex suus, l. veluti. ff. pro socio. secundū Vgo. non autē arbiter. Bal. in l. si iudex. de his qui sunt sui vel alie. iur.

Quid si iudex reductionis ꝓnuntiauit errore arbitratū esse equū nūqd pœna possit peti posito ꝙ sñia sit erronea? Bar. in l. fructus. de rei vend. dicit ꝙ sic: secus si iudex nō pronūtiauit arbitramentum esse æquū, sed partē cōuentā simpliciter absoluit à petitiōe. non enim per hoc videtur pronunciari arbitriū esse æquū. allegat l. Iulianus. in gl. magna. in princi. de condictione indebi.

In l. quid tamen. §. fi. de arbi. quid si arbiter cōdemnat Titiū ad dandum mille infra mensem, & si infra mensem non dederit, cōdemnauit eum ad dandum duo millia? quòd talis sentētia nō valet dicit Bar. quoad mille, quia super pœna pronūciare non pōt, vt hic. est ergo cōsilium ꝙ dicat, Condemno Titium ad dandum duo millia infra mensem, & si soluerit mille intra decem dies, talis debeat ab solui à duob. milib. & ex nunc sit absolutus. Bar. vide no. s. in versi. no. quòd pœna non debet peti, &c.

Quid si in compromisso renuntiatū est feriis introductis in honorem Dei, & de feriis repentinis, vt not. in l. si feriatis. de fer. cū ius publicum & diuinum æquiparantur. l. fin. C. de sacrosan. eccl. sæpe. de verb. signifi. Bal.

Nota, an impediat̄ reductio ad arbitrium boni viri. Ioann. And. hoc titulo. dicit quòd sic quòd si partes per pactum renuntiant reductioni ad arbitrium boni viri, & omni iuri & actioni pro illa petenda competituro, quantumcunque inique arbitratum sit, & quantumcunque enorme præiudicium per illud alteri partium inferatur. & hoc casu sic expresso, quantumcunque damnum, vel læsionem re ipsa contineat laudum, non erit locus reductioni. & sic fuit terminatum, vt dicit. & etiam subdit ibi, si est iuratū. nā si ibi iuratum sit, & arbitrium sit iniquum, dolo arbitri potest peti reductio, & non est periurus: sed si re ipsa est iniquum, tunc superior ex officio suo, tamen implorato, potest corrigere iniquitatem. sed si pars peteret reductionem esset per iura Bal. in l. si vnus. §. illud. de pac. dicit quòd nulla pactione potest tolli reductio ad arbitrium boni viri. vide eundem in l. cum antea. C. de arbi. in q. sed iuxta prædicta quæro. & q. sequen. vbi tenet quòd pro minima, vel etiam non minima tollerabili tamen læsione non cōpetat reductio, sed pro enormi sic. & hęc in pacto tantum: de sacramento autem nil dicit ibi. quidam autem dom. Florianus doctor Bononiensis repetendo. §. arbitrorum. in q. quę incipit, quid si sit iuramento validata. j. per ij. columnas versicu. hoc videtur procedere. videtur tenere quòd quando est iuramentū ratione modicæ læsionis, non possit dici iniquum: secus ratione immodicæ, & vbi est iuratum. & postea. j. per duas alias columnas vers. vt igitur non possit. dat consilium vt non possit peti reductio etiam enormissimæ læsionis, videlicet quòd partes concedant arbitro liberā & absolutā potestatē ius vnius partis in totum & in partē alteri concedēdi, & donationis titulo conferendi. item dat aliud consilium, secundum Dy. s. quòd extr. compromissum sibi inuicem partes pœnam promittant si aliquis contrahentium nō seruat laudum ferēdum. quia tunc nil aliud quæritur nisi an aliquis ꝯtraueniat. & vide illam repetitionem quæ multa pulchra dicit. quam habent domin. Ioann. de Tabernis, & dom Iacob. de Arzonibus. vide etiam domi. Vincen. in dicto c. quintauallis, qui sentit idem quod supradictus doctor, scilicet aut est enormis læsio, aut non. fac. quod not. Bal. in l. j. C. de his quæ pœnæ no. Bal. in l. incertus. de transac. Albr. & dom. Segnorolus in l. quidam cū filium. & l. si quis arbitratu. de verb. obl. vide s. versi. si arbitro est data potestas. & versic. an valeat pactum.

Vnde dicat̄ arbitrium, Cardina. & Arch. ext. de arbi. super rubr.

§ An arbitria possint reduci ad arbitriũ boni viri Albr. tradit formam in rubr. ff. de arbi. & etiam aliquid notat in l. si quis arbitratu. ff. de verb. oblig. Bal. in. l. si vnus. ff. de pactis tenet cõtra Albri. etiam in l. quidam cum filium. ff. de verb. obli. Bal. in l. fi. C. de cõtrahen. empt.

§ An arbiter sumatur solum super litigio, & arbitrator super cõtractu? Segnorolus in l. si quis arbitratu. ff. de verb. obl.

§ An laudũ ante quam feratur possit homologari? Bal. in l. ne in arbi. C. de arbi.

§ Si data est potestas arbitro pronuntiandi alte & basse. Bal. in l. cum antea. C. de arbi. & in vsu feu. de l. corradi. cap. j. §. porro. fac. quod no. Bal. in j. consti. C. §. quibus. in fi.

§ An arbiter possit citare partes? Bal. in l. cessante. C. quomodo & quando iudex.

§ Quando est data ptãs arbitro procedendi de iure & d̃ facto, & pronuntiandi de iure. Bal. in l. qui procurat. de procurator.

§ An statutũ cogens agnatos & parentes ad cõpromissum sit fauorabile? Bal. in l. qui se patris. C. vnde liberi. circa principium vltimæ columnæ tenet quòd sic odio litium. allegat l. fi. ff fa. er.

§ Quid si compromittatur in duos hoc pacto, vt nõ admittatr tertius, nec eligatur? Alb. in l. iij. §. principaliter. & l. iij. §. tametsi. de arbi. ff. & Bal. ibi hoc limitat.

§ An si partes nõ velint parere sententiæ huiusmodi tertij, committatur pœna. Iac. Butrig. ꝙ non, sed ex eius sententia nascetur actio in factum, vt l. iij. §. tametsi. de arbitr. & l. quæritur. principaliter. eo. titu.

§ Si arbiter condemnauit vt locet, & locauit: sed postea vendidit, & emptor expulit illum conductorem, an committetur pœna compromissi, vel pœna apposita in instrumento locationis? Bar. in l. fideiusso. §. meminisse. de leg. j.

§ Si statutum prohibet arbitrria facta inter agnatos, affines &c. posse dici iniqua, mala, nec querellari, nec supplicari, nec appellari, an possit peti restitutio in integrum. dom. Segnorolus in consiliis in tertia parte. consilio lxij. consuluit quòd sic. Bald. in consiliis tenet contrarium. fac. quod not. in l. j. C. si. de momẽ. possess. fuer. app. & l. postquam. de pactis. & l. eos. §. cautus. de appel. & l. non videtur de iure resti. Bal.

§ An ĩ arbitris possit opponi exceptio doli? Bal. in rub. C. de ap.

§ An partes possint compromittere diuersis vicibus? Specul. in titulo de arbi. §. excipitur. tenet ꝙ sic Innoc. in c. scriptum. de electio. Cynus in additionibus suis in l. fi. & l. si cum dies. ff. de arb. in gl. quæ incipit, si finita. Bar. in quæ. quam disputauit, quæ incipit consuetudo disponit.

§ Si compromissum est in aliquem, vt arbitretur secundum suã conscientiam, an poterit reduci ad arbitrium boni viri. fac. domi. Bald. in l. j. C. de iureiurã. & c. statutum. de rescr. lib. vj. §. assessorẽ.

§ Statuto cauetur ꝙ omnes causæ & quæstiones compromittãtur: quid si apparet sententia lata an cogentur partes ad compromissum? Bal. in j. constitu. C. §. quilibet.

§ Nota quòd quis cadit in pœnam excipiendo sicut agendo cõtra arbitramenta. Bal. in l. non solum. §. si statur. de procurator.

§ An compromissum in arbitratorem fiat mutatiõe iudicis, vel iurisdictionis. Bal. in l. 2. C. vbi in rem actio.

§ Quando dicatur arbiter iniquè arbitrari. glo. institu. de contrahen. emptio. §. precium. super versic. definierit. Bar. in l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio.

§ An iudex reductionis possit cognoscere de nullitate arbitramẽtorum. Bal. in c. iij. quo tempore miles x. coll. & l. arbitrorum. C. de arbi.

§ An de publica vel populari actione possit compromitti? Iac. Butrig. in l. licet. C. de procurator.

§ Quid debeat probari quando petitur reductio ad arbitriũ boni viri. Bal. in l. ii. C. de rescinden. vend. ¶ An petitio reductionis ad arbitrium boni viri, sit actio de nullitate, an de iniquitate. Bal. in l. arbitrorum. C. de arbit.

§ An ex sola cõtumacia quis incidat pœnã? Bal. in l. ii. C. de arbi.

§ Nota quòd si arbiter vt arbitrator cognouerit, in dubio videt pronunciare aut arbiter: sed si pronuntiauit vt arbiter & arbitrator, de hoc per Bal. in l. non codicil. C. de testamen.

§ An compromissum prorogatum dicatur idẽ, vel aliud? Albri. in l. si cum dies. in princ. & l. Labeo. & l. non distinguemus. §. dies. de arbit. Bal. x. collatio. de lege corradi. §. inter pares.

§ An arbiter possit arbitrari partes de nouo debere in se compromittere. Bald. in l. si quis sub conditione. de conditio. & demon. & contra Bart.

§ Quid si decedat vnus ex arbitris, vel vnus ex arbitratoribus, nũquid expiret Albric. in l. item si vnus. ff. de arbitr. tenet quòd sic, & not. in ca. vno delegatorum de offi. deleg. & quod non Bal. in l. iii. C. quando prouoc. non est nece.

§ Nota quòd licet sententiæ arbitri debeat stari siue equæ, siue iniquæ, tamen de iure canonico secus. ij. q. vij. c. iudici. Bald. in l. si seruus plurium. de leg. j.

§ An coram arbitro possit opponi exceptio compẽsationis, Bal. in l. j. C. de arbitris.

§ An arbiter possit in totum absoluere? Bal. in l. quòd si Ephesi. §. interdum. de eo quod certo loco. & videtur quòd non, cum sit quædam transactio: tamen ipse tenet contrarium.

§ Si compromissum est factum inter laycum & clericum super reductione ad arbitrium boni viri, episcopus adeundus est. Bal. in l. præcipimus. de app. & quòd not. Bart. in l. Titius filius. in princi. de excusatio. tuto. in petiis nouis. & l. iuris peritus. §. j. eodem titulo.

§ Nota quòd propter nimiam difficultatem arbiter p̃t quæstionem sibi ꝯpromissum per modum compositionis terminare, & partes componere. Bal. in l. si pater. de conditio. insti.

§ Si est dictum in compromisso, quòd procedatur de facto, & ꝓnuntiet de iure & veritate Bal. in l. illa institutio. de hæred. instit. & l. iustitia. de iust. & iur.

§ An secundum laudum contra primum de consensu partium valeat. Bal. in l. si diuersa. de transac. & an sentẽtia lata possint partes compromittere, ibidem quòd non, nisi dicatur non obstante sententia. & quod not. Ang. in l. post rem. & l. cum hi. §. sed cum lis. de transf.

§ An arbiter possit citare testes? Bald. ꝙ non in l. sed interpellatus. §. arbiter. de arbi. sed Spec. in titulo. de citatione. §. j. versi. sed nunquid arbiter. quod non. & an possit citare. partes. Bal. l. j. C. de arbi.

§ Si arbiter adiudicauit vnam domum, sed reseruauit sibi condemnationem quam volebat illũ dare alij, qui discessit ante quã declararet dictam quantitatem. Dynus in l. si quis arbitratu. de verbor. obligat. vbi examinat an possit conferri in arbitrium alterius.

§ Quid si plures arbitri ferant diuisim sententiam per interualla, Albri. in l. si in tres. ff. de arbi.

§ An petens reductionem ad arbitrium boni viri, & obtinens ꝓ parte, & pro parte non, cadat in pœnam. Bald. in l. eos. §. inter. C. de appell. Bal. in l. fin. C. de arbi.

§ An arbiter vel iudex possit testificari de gestis coram se, Bal. in l. ne. in arbi. C. de arbi. distinguit, & ibi Cynus.

§ An pœna adiecta in primo compromisso videatur tacite adiecta in secundo, Bal. l. in his. §. vxor. ff. solu. mat.

§ An si compromissum expirauit quod semel fuit factum, iterũ cogatur de nouo compromitti. Bal. quòd sic in l. si quis ex argentariis. §. hæc vox. ff. de eden.

§ An ex sententia arbitri transferatur dominium, vel impediatur translatio dominij? Bal. in l. traditiones. C. de pac. Innoc. in c. Raynaldus. de testamen. & no. in l. filiusfam. §. diui. de leg. j. Contrariũ notauit Innoc. in c. fi. de accu. Albric. in l. cum lege. de condictio. ob caus. & Bal. ibidem, & l. fi. de rebus alienis non alienan. & l. fi. §. coram. de leg.

§ Nota quòd prorogatio quæ fit per arbitros partibus absentibus, debet eis notificari Bal. in l. eos. §. apostolos. C. de ap.

§ Si sunt electi duo arbitri cum pœna, deinde iudex dat tertium, qui tertius pronunciat cum vno ex illis duobus, si illi sententiæ non pareatur, an pœna committatur. Bald. in l. prima. C. de his quæ pœnæ nomi.

§ An laudum arbitratoris possit ratificari ãtequam feratur. Bal. quòd non in l. super rebus. de contrahen. emptio. tamen limitando dictum suum, vt s̃. not.

§ Nota quòd arbitramenta non sunt transactiones, sed sunt declarationes transactionis, sed compromissum est transactio, Bal. in l. iureiuran. C. de iureiuran.

§ Vsque ad quantam quantitatem possit auferri per arbitrum, not. in gloss. insti. de contrahen. empt. §. pretium. & Bar. in l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. Domi. Segnorolus in l. si quis arbitratu. de verb. obli.

§ Nota quòd si est data potestas arbitro procedendi de iure & d̃ facto, quòd videtur data licentia de iure tantum decidendi, Bald. in l. qui procuratore. ff. de procura.

§ Quis debeat probare in reductiõe ad arbitrium boni viri? Dic quòd ille qui dicit iniquum, Albric. in l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. Ioan. And. in Spec. de arbitro. & Bart. in l. si quis cum aliter. ff. de verb. obl.

§ Si factum est compromissum vigore statuti, & finita sit instantia, an de nouo cogatur compromitti? Bal. quòd sic, quia non videtur satisfactum statuto, in l. fideicommissa. §. penulti. de leg. iij. & l. si quis. §. hæc vox. ff. de eden.

§ Si vnus ex ꝯpromittentibus veniat ꝯ arbitramenta, & sic incidat in pœnã, & alius postea ꝯueniat, an vnus petat pœnã ab altero? Albr. in l. cũ par. §. illi. de reg. iur. & l. cũ ꝓponas. la ij. de pact. & l. si quis.

l.si quis.de tran.& l.apud Celsum.§.Labeo.de exceptio.& c.frustra.de reg.iur.lib.vj.in gl.fac.Bal.in l.mora.ff.solu.matri.

Nota ca.ij.de arbitris.libr.vj.non seruatur in foro seculari non subiecto temporali ecclesiæ.gl.in eod.c.super ver.ciuilis.

Nota dictum cap.ij.habere locum solum quando sunt simpliciter electi:secus si adest clausula, Vos vel alius vestrum,vel clausula quòd si non omnes,&c. glo.eo.capi.super.vers.electis:quo casu quando adest clausula prima aduertendum est secundum Bart.an ambo incipiunt simul cognoscere,& non posset alter sine altero sententiare.Barto.in l.sed is ita,seu in l.pedius.in fin.ff. de arbitris.pro quo etiam videtur gl.in l.non distinguemus.§.cũ in plures.ff.de arbitr.ad quod facit text.in capitul.cum in plures. de offic.delegat.libr.sexto & gloss.in l. Pomponius.l.si vni.ff.de re iudica.

Ioan.And.titu.de arbitro.§.j.versicul.arbitrator.dicit quòd in quantum assumitur arbitrator super lite dici potest transactio vel compositio, quia additur non vt iudicet sed vt partes pacificet:sed eius laudum non habet vim transactionis propriæ,sed vt ab alio initæ.quod not.quia per hoc non ob.si dicatur,si laudum habet vim transactionis non possunt partes ab illo recedere etiam vbi modum excedat:sicut non possent à transactione: potest tamen dici transactio hoc respectu,quia laudum & compromissum in arbitratorem fit de re dubia,sicut transactio,vt dicit gloss. de arbitr.capitulo, exposita.in gloss.secunda.hæc ponit Anton. de Butrio in capitul.Quintauallis.de iureiur.in versicul.secunda differentia.

In l.si dictum.§.si compromisso.ff.de empti.dicit Bart.notabilem rationem hic positam,quia nulla necessitate &c. ex qua habes quòd si quis cogitur compromittere ex forma statuti, committitur stipulatio,quia ex necessitate fecit.

Quod pro laudo arbitratoris præsumitur secundum Dynum in quodam ɔsilio,quod incipit Ptolemeus, & ideo determinauit quòd in causa reductionis ad arbitrium boni viri probatio iniquitatis incumbit petenti.ita recitat & tenet Bald.in l.si de meis. §.recepisse.ad finem §.ff.de arb.

Vt laudum seruetur non potest arbitrator apponere nouam pœnam extra compromissum per tex.in ratione sui in l.quid tamen.§.fin.ff.de arbi.& ideo dicit Bar.quòd non debet pronuntiari per modum pœnę,sed per modum sortis,hoc modo,Condemno te in centum, Saluo quòd si dederis infra mensem quinquaginta,sis totaliter liberatus.&ita practicatur Florentię.lex tamen videtur dicere quòd etiam in casu isto maior summa censeatur loco pœnæ,& videtur inserta in fraudem pœnæ.j. de solutionibus.l. qui res.§.mihi Romæ aut Ephesi.

Item istud laudum est conditionale,nõ secundum naturam iuris partis,& ideo non videtur valere,vt in ca.Raynaldus.vt s.in §. præcedenti:tamen contrarium seruatur.

¶De iurisdictione omnium Iudicum.[a] Rubrica.

SVMMARIVM

1 *Iurisdictionum alia ordinaria,alia delegata: vel alia est plena,alia semiplena, & earum diffinitio.*
2 *Iudicum ordinariorum notanda est duplex distinctio.*
3 *Admissum intra centesimum milliare,ad præfectum vrbis pertinet.*
4 *Præfectus prætorio quis sit,& quòd trina specialitate lædatur.*
5 *Iudices medij sunt spectabiles,vt magistri militum.*
6 *Iudices minimi sunt clarissimi,vt præses prouinciæ.*
Iudices infimi sunt defensores ciuitatum,vel locorum.
7 *Ordinarij qui sint,& merum imperium habentes.*
8 *Distinctio iudicum secundum canones.*
9 *Delegati iudices à principe possunt in causa sibi commissa maximi dici.*
10 *Iurisdictio quid sit,& quotuplex.*
Mistum imperium quid sit.
11 *Meri imperij quæ sint secundum leges.*
12 *Membri mutilatio,aut pœna mortis,vbi imponuntur,dicuntur meri imperij.*
13 *Relegatio,& omne crimen,pro quo magna imponitur pœna etiam pecuniaria, est meri imperii.*
Merum imperium est,vbi minores ad maiores remittunt.
14 *Pœna capitalis tripliciter contingit,& semper in mero consistit imperio.*
15 *Delegari non possunt,quæ sunt meri imperij.*
16 *Concessio alicuius castri,vel villæ,quantumcunque sit generalis,vel indefinita transferens non intelligitur transferre ea quæ sunt meri imperij:nisi hoc specialiter exprimat.*
17 *Misti imperij quæ sunt,non delegantur.*
18 *Causa liberalis,an sit misti,vel meri imperij.*
19 *Bonorum possessio,an possit delegari.*
20 *Causa damni infecti potest demandari.*
21 *Causa nulla est,quæ non requirit causæ cognitionem.*
Demandari possunt,quæ iure actionis petuntur.
22 *Delegari possunt,quæ sunt cohærentis imperij,non autem quæ sunt meri vel misti.*
23 *Merum imperium habet solus papa,vel alij,à quib.non appellatur.*
24 *Meri imperij res dicitur,vbi de pœna sanguinis tractatur:misti verò,vbi excellentiæ causa reseruatur.*
25 *Commissio iurisdictionis qualiter fiat.*
26 *Iurisdictionum notabilis distinctio.*
27 *Episcopus quandoque habet merum imperium.*
28 *Clericorum depositio,vel eorum perpetua suspensio, &c. secundum canones sunt meri imperij.*
29 *Iurisdictio, quæ versatur circa causas existentes intra merum imperium, est misti imperij.*
30 *Suspensio perpetua extra depositionem,est misti imperij secundum canones.*
31 *Delegatio,quæ in suo nomine generali stat iurisdictio nuncupatur,& competit magistratibus municipalibus.*
32 *Permittere exercere iurisdictionem contentiosam in causis pecuniarijs, cuius sit imperij.*
33 *Coercitio modica est, quæ eo ipso commissa intelligitur, quòd causa alicuius commissio demandatur.*
34 *Procedere valens duabus auctoritatibus,an cogatur alteram eligere.*
35 *Possessio generalis iurisdictiõis acquiritur si vnius iurisdõnis actus exerceatur.*
36 *Causarum aliæ sunt infimæ,aliæ mediæ, aliæ maximæ.*
37 *Mandatum vel inhibitio principis,vbi contemnitur,ad eius spectat officium hoc punire.*
Iurisdictio quid sit.

1.§.Expedito Tractatu de Iudicib. vtile est vt de eorũ Iurisdic.discutiamus. Est aũt iurisdictio, b potestas publico introducta[b]: & hæc qñque est ordinaria, qñq; delegata. Ordinaria est,q̃ à papa,vel Imp.vel à lege,vel ab vniuersitate cõceditur:qđ ꝑsequere vt s.in ti.de iudi.ordi.Itẽ ordinaria dicit iurisdictio,quæ generaliter se extẽdit ad omnes causas in solo territorio.ff.de verb.signfi.si pupillus.§.territoriũ.xvij.q.v.c.j. c & ij.quæstion.iij.licet in regulis.ad fi.ff.de iurisdictione omnium iudicum.l.iij. Delegata est, quæ à principe[c] demandatur specialiter ad vnã,vel plures causas.ff.eo.l.more.extr.de off.dele.quoniã.&c.super.&c.pastoralis.Itẽ dicitur iurisdictio à definitiõe,qđ d est ius & potestas,[d] xx.distin.c.j.Alio modo dicit iurisdictio,iudi-
1 cis dandi licẽtia:vt ff.de iuris.om.iud.l.iij.in fi.†¶Diuidit autẽ iu-
e risdictio.qa alia est plena, alia semiplena[e]. Plena iurisdictio in solo principe consistit.Institu.de iure nat.gen.& ciui.§.sed qđ principi.extr.de vsu pal.nisi.& de cõces.præb. proposui.ij.qu.vj.c.decreto.& c.q se scit.& c.arguta.extr.de off.leg.quod translationẽ. ij.dis.per totum.Item ius ponit differentiam inter maiores & minores iudices.ff.de offi.procons.l.solent.§.fi.& l. & ideo.& extr. de in integ.rest.causa.iudicũ igitur ordinariorũ alij sunt cõsules, qui ex cõsulib. fiũt:alij ꝓconsules,alij præsides,alij quæstores ij. q.vj. anteriorũ. ff.de offi.procons. & aliis titulis. de offi.ff.& C. ij.q.vj.c.à iudicibus.§. quod de arbitris.
2 † ¶Vel distingue aliter, quia iudicum alij sunt maximi,alij magni, alij medij,alij minores,
f alij infimi: vt in authentic.de appellat.§.illud etiam.collat.4.Ma-
g ximi sunt superillustres[f], vt Imperator & papa[g], qui super omnes

ADDITIONES.

a Huius tituli nigrũ Azo tractat in Summa huius titu.C.& Rof.titulo secundo & tertio:actor potuit ab his aurire,exceptis q̃ de iure canonico posuit.& quæstionem, q̃ tractatur sub ver.quæ aũt. Pile° in rubrica de delegato causarũ.in prin.diffinit iurisdictionẽ, & aliquid de materia ꝑsequitur.Et scias, ꝙ ex practicis. quos auctor in procemio nominauit,solus Io.de Deo posuit hanc rubricam,& est in Cauil.vltima quarti libri.

b Introducta.¶Subdit Azo ĩ Summa e.tit.cũ necessitate iuris dicẽdi,& æquitatis statuẽdæ. Idẽ in auth.de defen.ciuita.§ sed neque colla. 8.sed Odoff.addebat,ac cũ iudicis dãdi licẽtia.De hoc dicã ĩ.ver.notandum.

c Principe.¶Vel ab alio,qui delegare possit.de quo vide s.tit.j.§.ij. & j.ver.sunt & alii.

d Potestas.¶Nõ bñ fuit sumptũ de Azo. qui dicit in princ.Sũmæ, qđ dicit à ditione.quod est potestas,& iure quasi iuridica,vel legitima potestas. & debet scribi ditio ꝑ vnicũ t,ad differẽtiã dictionis quæ est pars orationis.Esther. 3.Domine,in ditione tua cuncta sunt posita.

e Plena.¶Dicit Azo,vel plenissima:qa populus trãstulit in eũ,&c. vt in §.statim allegãdo subdit.sed & sublimioribus potestatib.merum imperiũ competere dico:licet ex hoc amiserint æquũ:sed ñ fuit æquum.

f Superillustres.¶De his nõ facit gl.mentionem in l.j.ff.de of.ci°, cui man.est iurisdi.& quasi id tractat ibi Cyn.2.q.2.

g Papa.¶Nõ fuit Gul.sed ordinem inspexit:quia prius fuit imperium,quam papatus Petri.

a omnes sunt a: vt xcvj. dist. duo. vij. q. j. in apibus. ix. q. iij. cũcta. ff. ad leg. Rhod. de iact. deprecatio. Itẽ consul. Itẽ patricius. sicut princeps: quia & princeps eũ vocat patrẽ. ar. Insti. quib. mo. ius pa. po. sol. §. filius. Hoc pbatur C. vbi sena. vel cla. l. iij. & C. lib. xij. de cõsuli. l. nemini. & in auth. vt ab illu. & qui super eam digni sunt. col. v. C. de episc. & cle. l. cũ clericis. Omnes autẽ iudices possunt clarissimi appellari. ar. ff. de sena. fœminæ. Magni sunt illustres, qui sunt superspectabiles: vt in prædict. cap. anteriorum. prope finem. versicul. si autem. vt præfectus prætorio Orientis, & Illyrici, & præfectus Africæ. præfectus vrbis, & quæstor, qui præerat libris principalib. legẽdis: vt in prædi. c. anteriorum. in authen. de app. §. illud. ff. de orig. iur. l. ij. §. & quia, vt diximus. & §. deinde cũ ærariũ. ff. de
b offic. quæstoris. l. vnica. Azo tñ contra in quæstore b. † ¶ Et scias
3 quòd si quid intra cẽtesimum milliare admissum sit, ad præfectũ vrbis pertinet: vt ff. de offi. præfect. vrb. l. j. §. sed & si quid. qđ est argu. quod quicquid est in regno, vel comitatu aliquo, intelligitur esse de iurisdictione regis, vel comitis, nisi contrarium ostendadatur: vt argumen. viij. distin. quo iure. & xxiij. quæst. vij. c. j. arg. ta
c men contrà, C. de episcop. & cleri. nulli. versic. quod si in vico c. j. de feu. §. quoniam. versic. xiiij. & sequent. Item etiam sunt magni senatores. ff. de sena. l. fin. Præmissa etiam probantur C. de appell. præcipimus. C. de epis. & cleri. raptores. Item comes donationũ, quæ fiunt in curia principis. C. de assess. l. fin. §. nec sibi aliquis. in fi. & quidam alij comites: vt C. lib. xij. de erog. mili. an. l. prouinciali-
4 um. † ¶ Et nota, quòd præfectus præt. secundũ quosdam est, qui immediatè subest principi, & præest omnib. iudicibus aliis, & excellẽtior est magistratibus omnibus: & iste trina specialitate lætatur. Primò, quia ab eo non appellatur: vt j. tit. de appel. §. videndum. Secundò, quia minores contra eius sententiam non restituuntur. ff. de offi. præfe. pto. l. vnic. in fi. nisi à principe. ff. de mino. in causæ. & l. fin. Tertiò, quia potest condere leges & constitutio
d nes d. C. de offi. præfe. præ. l. normam. ff. de legibus. l. non ambigi-
5 tur. † ¶ Medij sunt spectabiles, vt magistri militum. C. de offi. ma. mil. l. ij. Item prætor. in authen. de app. §. simili quoq; modo. colla. iij. Item præfectus vigilũ: vt ff. de offi. præfe. vigil. l. iij. in fi. j. respon. Item proconsul, vt in præ. §. simili quoq; modo. & in auth. de non alie. aut permu. §. fi. & de admi. offi. Item præfectus Augustalis. C de priua. car. l. vnica. Itẽ præfectus Aegypti. Item vicarius & dux. C. de ep. & cle. raptores. §. si autem. & ij. q. vj. anteriorũ. ver. illio videlicet. & seq. Item comes rerum priuatarũ, & comes Orientis, non tamen comites Italiæ & Alemaniæ, quos clarissimos reputo. Comites verò prouinciales regẽtes, vt Tholosanus, & prouinciæ spectabiles sunt, vt in præ. §. simili quoq;. & ii. q. vij. anteriorum. ver. simili quoq; modo. & C. lib. xij. de comitibus, qui prouincias regũt. l. vnic. vbi de hoc. Quidã ẽt comites sunt illustres,
6 vt dixi. † ¶ Minimi sunt clarissimi, vt pses puinciæ. C. de pri. car. l. vnica. & in authent. de non alie. aut permu. re. eccle. §. fin. colla. ij. Item ciuitatum rectores, vt in prædict. §. sin autem. Infimi sunt defensores ciuitatum vel locorum. & magistratus municipales, qui non possunt cognoscere vltra summam 300. solidorum. in authen de defen. ciuit. §. audient. colla. tertia. ff. de iur. omn. iudic. l. fin. Item pedanei iudices, vt puta, qui non possunt cognoscere, nisi de paruis, & in duobus aureis punire. C. de ped. iud. l. fi. secunda. quæstione vj. cap. ei qui app. §. diffinitiua. Item etiam fortè duum viri. C. qui admit. ad bon. poss. l. fin. ff. de dam. infect. l. dies. §. si fortè. Item rationalis, qui cognoscit de causa libertinitatis, & seruitutis, non tamen ingenuitatis. C. vbi cau. sta. agi. de. l. penul. Præmissa omnia specifica, vt in authen. de appel. §. ij. iij. & iiij. col. iiij. & in authen. vt ab illust. & qui s̃. eos sunt. coll. v. & ij. qu. vi. anteriorum. Vnde versus:

Illustris, primus, medius spectabilis, imus,
A summo clarum cœpit habere gradum.

7 † ¶ Prædicti omnes ordinarij sunt, & merũ imperiũ habẽt, exceptis defensorib. ciuitatũ, & magistratib. municipalibus, & qui s̃. sequũtur. ff. de offi. præfe. vrb. l. i. ff. de off. procons. l. obseruare. & l. seq. ff. ad munici. magistratus. Hi enim leuia tractant. in auth. de defen. ciui. §. nos igitur. & §. audient. colla. iij. & de man. prin. §. quod si delinquentes. eadem col. Ergo potestates ciuitatũ nostri tẽpo
e ris e mutilantes membra, & capita amputantes, vsurpãt sibi merũ
f imperiũ, secũdum Rof. f † ¶ Secundũ canones etiã iudicum alij
8 sunt legati. alii patriarchæ, seu primates: & hi possunt superillustres dici. xcix. dist. per totum. & extr. de priuil. antiqua. xciij. dist. c. fi. xciiij. dist. c. j. extr. de offi. leg. officii. in fi. lib. vi. & per totum titu. & papa etiam. vt s̃ vers. maximi. Alij primates & metropolitani: & hi possunt dici illustres. ext. de offic. ordin. duo. & ca. Romana. ix. quæst. iii. conquestus. Quod autem dicitur, quod primas & patriarcha idẽ sunt, vt xcix. di. c. i. verũ est, quoad quædam: veruntamen patriarchę maioris sunt dignitatis & iurisdictionis: vt in prę. c. antiqua. & xxj. dist. p totum. de hoc s̃. de legato. s̃. sunt quoque. prope princi. Alii sunt episcopi: & hi possunt spectabiles dici. xl. quæstio. i. de persona. & c. clericus nullum. & ca. inolita. extra. de pœn. in quibusdam. Nec obstat, quòd dicuntur summi sacerdotes: quia illud verum est, quoad excellentiam ordinis, non iurisdictionis. Vel dic vt j. eod. versicul. hoc tamen. alij archidiaconi & archipresbyteri, in huiusmodi dignitatibus constituti, & per electionem creati: quia habent iurisdictionem: & hi possunt clarissimi dici. extrà, de offic. ordin. cùm ab ecclesiarum. & de resti. spol. literas. de consang. & affin. ca. i. extra de priuileg. volentes. §. sanè, quia. li. vi. Alii rectores ecclesiarũ: & isti possunt infimi dici. ij. q. j. nemo. & in præ. c. cùm ab ecclesiarum. & sic diuidit iurisdictio: vt ii. q. vi. c. à iudicib. §. ꝙ de arbitris, xxi, dist. c. i. & c. cleros. lxxxi. dist.
9 tantis. † ¶ Sunt & alii, qui sunt à principe delegati: & hi possunt etiam, quoad causam sibi cõmissam, maximi dici. extra. de officio leg. c. ii. in fi. extr. de offi. deleg. super quæstionum. & c. pastoralis. & c. si quando. Alii subdelegati ab eis, vt in præ. concor. Alii delegati ab ordinariis. ii. q. vi. quisquis. extr. de foro competen. si quis contra. xii. quæst. i. peruenit. Alii assessores. extr. de vi. & honestat. cle. cùm ab omni. Alii executores, vt in prædict. decr. super quæstionum. §. nos autem. & §. porrò. extr. de appel. nouit. Alii arbitri, vt extr. de appel. per totum. Fuit quoque apud Gentiles alia diuisio. Nam alii flamines, alii archiflamines: alii protoflamines dice-
10 bantur: vt lxxx. distin. in illis. xxi. dist. c. i. & c. cleros. † ¶ Notandũ quoque est, ꝙ iurisdictio alia est meri imperii, alia misti, alia modica coercitio. ff. de iurisdi. om. iu. l. ii. & iiij. de offi. eius, cui man. est iurisd. l. fina. extr. de offic. deleg. c. ex literis. Est autem merum imperium quædam summa potestas, per quam ea, quæ sunt iurisdi-
g ctionis maxima explicantur g. Et dicitur merum, quasi separatũ & purgatum à cognitione pecuniaria. arg. Institu. de public. iudi. in princip. Illud autem quod habetur ff. de iurisdictio. om. iudi. l.
h imperium. non est diffinitio meri imperii, sed eius effectus h. Mistum imperiũ est cui nõ solùm merum imperium, sed etiam iurisdictio inest, vt in præ. l. imperiũ. Vel dic, quòd mistum est quædã potestas media, per quam ea, quæ sunt iurisdictionis mediæ ex-
i plicantur i. Et dicitur mistum, quasi ex iurisdictione & mero imperio, secundum V. vel quia neutri omnino accedit. Sic instit. de act. §. quædam actio. ff. de cond. & dem. l. seruus. Quę autẽ ad hoc secundum canones pertineant, dicam. j. versi. huiusmodi. † ¶ Se-
11 cundum leges verò hæc sunt meri imperii, sc. animaduertere in facinorosos homines. ff. de iuris. omnium iudi. l. imperium. Item conijcere delinquentes in carcerem, & vinculis detinere. argum.
k contrà in auth. de defen. ciui. §. audient k. Item non posse agere vel conueniri tempore sui magistratus: vt dicam j. in rubric. de reo. versic. illustris. Item coram eis posse fieri venditiones prædii minoris. Item transactiones alimentorum. ff. de reb. eo. qui sub tu. vel cur. sunt. l. i. ff. de transact. cùm hi. Item testamentorum insinuationes olim, licet hodie non sint meri imperii: quia possunt fieri coram defensore: vt in auth. de defen. ciuita. §. non habente.

col. 3

ADDITIONES.

a Omnes sunt. ¶ Hac ratione Cy. improbat hoc dictũ in l. iii. j. alle. C. vbi se. vel clarissi. nõ enim dici possunt in ordine graduũ: quia omnes gradus excellũt: & à quibus dependent oẽs gradus dignitatum. Huic conuenit quod dicitur, stipes non facit gradum, cùm ab eo gradus descendant. de consanguinita. & affi. c. vlti. & patet in Arbore.

b Quæstore. ¶ De quo s̃. distinguit enĩ tria genera q̃storũ in Summa. C. de offi. quæstoris. & tertium genus erat illustrium.

c In vico. ¶ Ibi non habet ratio prouinciæ, vel regni, vel ciuitatis, sub qua est vicus, in quo defunctus decessit. Certũ tñ est, ꝙ stãte iurisdictione episcopi vel defensoris, sunt in prouincia maiores & minores eis. Sed quoad dictum principaliter, vide qđ scripsi de off. archi. c. fin. super i. gl.

d Constitutiones. ¶ Legibus principum non contrarias, vt ibi.

e Temporis. ¶ De quibus etiam not. s̃. de offi. ord. §. pe. in fi.

f Rof. ¶ ti. ii. Sed dicit Acc. in auth. de defen. ciui. §. nulla, ꝙ id faciũt ex consuetudine: & quia quandoq; à principibus concessum fuit vt per Fed. Lombardis, s. in pace Constantiæ, & vide quod dixi de verb. sig. super quibusdam. super gl. solus.

g Explicãtur. ¶ Vel est potestas siue iurisdictio seuerioris vltiõis exercendæ in personam vtilitate publica introducta.

h Effectus. ¶ Idẽ dicit Azo in fin. huius tit. in prin. de iurisdictione, quoad id qđ dicit illa l. 3. in fine. ibi iurisdictio est iudicis dãdi licẽtia: id est, de iurisdictione est talis licentia: vt sic ponat vnam iurisdictionis speciem, vel vnum effectum.

i Explicantur. ¶ Vel est iurisdictio explicãdi causas ciuiles, quæ sui excellentia maioribus iudicibus deputantur.

k Audient. ¶ Ibi capiunt præsentandos præsidi.

col. 3. Item iubere cauere prætoria stipulatione, & in possessionem mitti re ipsa.ff.de iurisdict.omn.iud.l.iubere.Et breuiter scias, ꝙ vbicunque pœna mortis imponitur,meri est imperij : vt in præ.l.imperiū.& ff. de pœn.l. capitalium.Item si quocunq; mo-
a do capitalis sit,vt j. versicul.merum [a].& not. in præ.l.imperium.
12 †¶Quid de membri mutilatione,quæ quandoq; fit:vt C.de ser. fugit.auth.ibi posita.videtur ꝙ sit meri imperii.de pœn.dist.j.vulgaris.quia tāto magis,&c. vt in auth.de collato. §.ad hoc ꝓhibe-
b m⁹.Arg.cōtrà:quia nō est animaduersio in totum corpus [b].vt in præ.l.imperiū.Sed illud exēpli gratia ibi dicitur. nā & alia præter illud sunt meri imperij : vel dic ibi, animaduersio. scilicet, in to-
c tū,vel in partē [c].†¶Quid de relegatione?Dicunt quidā esse meri
13 imperij.&idē dicunt in omni crimine,vnde magna imponit̃ pœna etiā pecuniaria.Nā minores hoc ad maiores remittūt:vt ff.de offi.præfec.vrb.l.3.& fin.de offic.proconsul.si quid fortè. in aut. col.3.de defen.ciui.§.audient.Et idem dicunt in fustigatione,vel alia correctione graui:secus in leui,vt in præallega.§.audient.Sic ergo secundū eos,nulla pœna mistum respicit imperiū:quia vel grauis est,& sic meri imperij est:vel leuis,& sic iurisdictionis.Vnde alij dicunt non esse meri imperij,nisi vbi mors infligitur naturalis:vt in d.l.Iulia.de adul..& similibus:vt ff.de offi.eius,cui man.
d est iur.l.j.§.j.& iam dixi.Tu dic secundum Ioan.& Accur.[d]†quòd
14 omnis capitalis pœna,quæ tripliciter cōtingit [e]:vt ff. de publ.iu.
e l.2.& de bo.pos.l.edic.ff.de pœ.l.rei capitalis.& de cōtra tab.l.j.§. filiū.in mero consistit imperio.Idē est in mēbri abscissione,vt dixi.Cæteræ verò graues sunt misti;aliæ verò,scilicet leues sunt iurisdictionis.Quid ergo dices de relegatione, de qua præmisi? Dic esse misti.Et quòd nō sit meri,est argu.ff.de pœn.absentem.§.j.&
15 l.capitaliū. §.j. ff.de public.iudic.l.2. †¶Quæ autē meri imperij sunt delegari non possunt.quod dic vt s̃.de iudi.deleg.§.fi.versi.
f itē quod est deleg.in causa.Et dicunt quidam [f],quòd licet comes & marchio merū imperium specialiter trāsferre nō possint:vt ff. de offi.eius,cui mand.est iur.l.j.si tamen donauerit aliquā ciuita-
g tem vel castrum [g],tunc cum ipsa vniuersitate transit merū imperium:nisi excipiatur.arg. extr.de re iudic. cùm Bertoldus.de iure patro.c.ex literis.& c.cū secundū.cum suis concor. extr. de don.
h cùm dilecti [h]. præsertim quando sibi retinet exercitium, vel aliquid aliud specialiter. tūc enim omnia certa cōcedere intelligit̃. arg.ff.de off.præ.vr.l.j.prope prin.ibi:sed & si quid intra.& in aut. constitutioque. de digni.§.illud quoq;.in fin.colla. vj. & argu.ff. de iudi.cùm prætor.& de testa.ex eo. extr. de præsumpt. nonne. C.de procur.maritus.& de pact.conuen. super dote.l.fin.ff.de lega.3.legatis seruis.respon.j.ff.de vi.oleo & tri.le.l.ij.ff.de aur &argen.leg.l.j.respon.j.&§.penult.extr.de his quæ fi.à præla.cùm Apostolica.in fi.argum.contrà, j.quæst.7. Daybertum.extr. de de-
i ci.dudum [i].†Veruntamē plures ex iudicib.regis Frāciæ [k].tenēt ꝙ
16 quātūcūq;generalis vel indefinita sit alicui⁹ castri vel villę con-
k cessio,non intelligitur trāsferēs,etiā princeps, ea quæ sunt meri imperij transferre:nisi hoc specialiter exprimat.ar.in his q̃ not.in præ.§. item quod est delega. in causa. & j̃.in hoc eod.tit.& argumen.extr.de offi.leg.qđ translationem.ff.de his,quæ in frau.cre.
l si pater.ff.de offic.psid.l.pen.xvj.q.2.visis.extr.de his.q̃ fi.à præla.
17 c.pastoralis [l].†¶Sed & q̃ sunt misti īperij n̄ delegantur.ff.ad muni.ea

ADDITIONES.

a Merum.¶Est sub ver.ad huiusmodi.
b Corp⁹.¶Id est,nō vertit animā à corpore.Sed,vt dicebat dn̄s meus in l.imperium. ēt animaduertere est aduertere quodcūq; mēbrū à corpore.Adde,ꝙ Ant.de Bu.in c.j.de collusi.deteg. vult,ꝙ abscissio mēbri sit pena capitalis.& idem vult Pau.de Ca.in l.trāsigere.C.de transa.
c Partem.¶Vt ibi not.
d Accur.¶In l.imperium.hoc eo.tit.sæpius alleg.
e Contingit.¶vt j̃.ver.ad huius.
f Quidā.¶Scilicet Host.cuius ad literā sunt verba sequētia vsque ibi:ar.ꝯ.& hoc in Summa de iure patro. §. qualiter trāsferatur.in fi.& tetigit de offi.deleg.§.quæ delegari.ad fin. Vide quod statim subdam.
g Castrū.¶Si addit cū pertinentiis,quid ꝑ hoc intelligatur,scripsi de resti.spo.cum ad sedem.in prin.
h Dilecti.¶Facit pro donatario.C.de bonis vac.l.ij.libr.x.& regula contra eum.de reg.iur.lib.vj.
i Dudum.¶Ibi in ver.nos igitur.patet solutio vtriusque contrarij.
k Frāciæ.¶Pileus in sua vlti.q.tractauit de dona.facta per ipsum regē Frāciæ de castris Turonis ecclesię sancti Martini,cū oī honore & iurisdictione plenaria,retentis inuestitura decani,&thesaurarij:est tn̄ ita confusè,qđ nihil cōfert huic quæstioni: sed in q.xvj. tractauit.an castro dato in feudum,trāseat iurisdictio.& ꝑ solutione remittit ad id qđ dixit in 73.q.quod vide j̃.de loc.§.fin.super vers.93. vbi scripsi.Adde,quid si imperatori ꝯpetat ius psentandi in ecclesia,alicuius ciuitatis,& illam det in feudū:an etiā illud ius præsentandi transierit in vasallum.Old.cons.312.
l Pastoralis.¶Vidisti duas opiniones,quarū prima vult,ꝙ etiā merum imperiū transeat, nisi fuerit exceptuatū: & hoc maximè qn̄ aliquid fuerat reseruatū.Secunda habet,ꝙ non transeat,ēt à principe collatū,nisi id fuerit expressum. Tertia opi.recedit à ꝓxima quoad principem,vt per eum dato castro transeat etiam merum. Facit C.de bon.quæ li. cū multa.in fi.& de prec.Impe.offe.l.j. Fit enim ex persona donātis larga interpretatio.ff.de consti.princ.l. fi.Item ex persona eius,cui donatur.C.de obli. votorum.l.vna.li. xij.Quarta opin.subdistinguit in principe,an proprio motu concedat:& tūc procedat,quòd proximè dixi. Secus si ad instantiam alterius.Pro hoc facit de præb.c.si motu proprio.& c.si plurib.li. vj.Quinta opinio in priuatis distinguit,an contractus sit gratuit⁹. & tunc transeat in fauorē donationum. extr. de dona.cùm dilecti.& ibi concordantiæ in vlti. glo. An sit contractus non gratuitus:& tunc non transit, nisi prætium esset tam grande, quod bene congrueret emptioni meri imperii. arg. ff. de iure do.cum in fundo.§.vxor.Alias concordantias vide de seru.in ordi.fa.c.vno. super j.gl.versicu.de coniectura.Sexta opinio habet,quòd merū imperium sic inhæreat ossibus principis,quòd illud à se abdicare non potest.facit quod not.de renunciat.c.j.lib.vj.in gl. & erat.& quod super ea dixit. Ad contrarium facit ipsa decreta.sed responderi posset, qđ de hæsione dr̄ in Imperatore, stante Imperatore ꝓcedit:secus si renunciat,quod p̄t fortius,q̃ papa: vel deponitur, quod p̄t facere papa.de re iud.ad Apostolicæ.libr.vj.& tunc licet non hæreat personæ,tn̄ hæret imperio,vt j̃.dicam. Habeo consilium Dy.datū monasterio sanctę Marię,in regula de Imola,super quodā imperiali priuilegio illi monasterio ꝯcesso: in quo tenet, ꝙ imperialis ꝯcessio facta de omni iurisdictione castri, includat etiā merū imperiū,quod est species iurisdictionis.ff.de offi. eius, cui man.est iur.l.j.& no.in l.imperium.ff.de iuris.om.iud.Inducit etiā priuilegia esse interpretāda largissimè in his, q̃ respiciūt ius concedentis.ff.de cōsti.prin.l.fi. Idem in alia donatione ꝑ principem facta in ecclesia.tenuit Old.cū principis prodigalitas freno non subiaceat.C.de don.inter virum & vxo.l.pe. & de don.l.sancimus.§.exceptis.C.de agen.in rebus.l.fi.li. xij. vbi dicitur per absurdum & temerarium fore ꝑ astutā interpretationē,non ad augmentum, sed ad diminutionem priuilegia principum velle ꝑducere.Ponderabat etiam donatariam,s.ecclesiam.C.de sacrosanct. eccles.vt inter diuinum.& in donationibus eis factis sola immēsitas est mensura:vt in auth.col.ij.de non ali.aut perm.§.si minus. &maximè hoc,quādo pietatis causa,&pro animę remedio fiebat donatio.de testa.si pater.lib.vj.Quo casu dici potest,quòd sub liberalitate sedis Apostolicę,debitum naturæ persoluitur.C.de impo.lucra.descrip.l.j.vltra prin.lib.x.Inducebat etiam verba Inno. in decre.ex literis.de iure patro.quæ ibi scripsi in gl.magna.versi. dixit etiam.Inno.addebat, quòd in donatione facta ecclesiæ Romanæ per Ludo.& Ottonem,& Constantinum, de ciuitate Romana.& adiacentibus,non fuit expressum merum & mistum Imperium:tamen notorium est,quòd transiuit,& quòd ecclesia Romana vtitur illis.De illis habetur lxiiij. dist. ego Ludouicus, &c. tibi domino.& in palea,Cōstantinus.xcvj.di.& de ele.fundamēta.§.ne autem.lib.vj.Ex prædictis concludi potest,quod in donatione valida,quæ per imperatorem facta fuit,vel fit Romanæ ecclesiæ tali,per quem transeat expressè,vel non expressè,merum & mistū imperium, nulla ipsorū iurium adhæsio remanet penes donatorem,vel imperium.& sic procedunt,quæ dixi de donatione Constantini,& aliorum.Sed si talis donatio fiat,vel facta sit in laicum, vel inferiorē ecclesiā, dico ꝙ licet transeat,tamen hæret ossibus imperij iure superioritatis:ita quòd etiam illa delata ad ipsum causa per appellationē,vel aliter poterit exercere: opponēs de decr.Romana.§.j.de appel.lib.vj. quod facit pro:q.si nulla esset superioritas.consuetudo de appellando non valeret. facit de cōsue.c.ij.lib.vj.Quæstionem non ad propositū:sed à fine propositū vidi de facto:Testator legauit castrum,in quo tenebat instrumēta quędā quātitatū sibi debitarum:habebat ēt ibi arma:legatarius dicebat,nomina illa & arma ad se spectare:hęres negabat.Diffinitum fuit ꝑ hærede,quoad nomina,per l.de leg.iij. si mihi Mæuia.j.& ij.resp. & e.tit.l.vxorem.§.legauerat.Non obstat.l.si chorus,e.tit.q.a in instrumētis non cadit distinctio ꝑpetuitatis,q̃ cadit in thesauro:vt ff.de acqui.rerū do.l.nōnunquam.§.j.De armis autem fuit diffinitum, quòd in legato cederent illa quæ propriè erant ad defensionem castri:reliqua non. ff.de vsuf.leg.l.generali. §.vxori.de fun.instr.l.quæsitum.§.si quis ex eo.de hære.institut.l. ex facto.§.rerum autem.Adde huic addi.Oldr. in consil. cclij.incipiente,ad quæstionem.vbi ferè de verbo ad verbum ipsam additionem inuenies.

ni.ea quæ. Quæ autem illa sint, inferius apparebit. Hoc tamen fal
lit, Primò, circa tutoris dationem. ff. de tut. & cura. da. ab his. l. ius
dandi. de offi. eius, cui man. est iurisdict. l. cognitio. ff. de administ.
tut. l. Lucius. §. cùm testamento. in princip. Sed tamen delegatus
non pronunciabit, licet cognoscat, sed ordinarius tantùm. ff. ad
Turpi. l. j. §. suspecti. Dicunt tamen quidam speciale in legato pro
consulis, vt pronunciet in cognitione suspecti tutoris: vt Institu.
de suspect. tutor. Secundò fallit in causa restitutionis, quæ olim
poterat specialiter demandari: non generaliter: hodiæ verò speci
aliter & generaliter. C. vbi, & apud quos in inte. resti. pe. l. fi. in fin.
18 †¶Sed quid de causa liberali, an est misti vel meri imperij? Dicũt
quidam, quòd meri: quia ibi quasi de animaduersione tractatur
puta de seruitute, quæ morti cõparatur. ff. de reg. iu. l. seruitutem.
in auth. de nupt. §. si verò decretũ. colla. 4. ff. de arbitr. non distin-
guemus. §. de liberali. Item non potest delegari. C. de peda. iudic.
placet. quod fieret, si misti esset, vt dicunt. Sed dic, quòd est misti:
& intellige hoc de quæstione ingenuitatis. Nã aliæ liberales sim-
plicis iurisdict. sunt. C. vbi causa sta. aga. iamdudum. extr. de testi.
c. cùm olim. Idem puto in causa restitutionis: quare non poterat
olim delegari. ff. ad muni. ea quæ. & quia desiderat magnam cau-
sæ cognitionem. ff. de in inte. rest. omnes. hodie tamen delegan-
19 tur, vt dixi. †¶Sed an bonorum possessio possit delegari? Respõ.
non, si est talis, quæ ius tribuat, vt sunt illæ sex, bon. pos. secundũ
a tabu. contra [a], vnde liberi, vnde agnati, vnde cognati, vnde vir, &
vxor, etiam septima extraordinaria. de quib. habes Instit. de bon.
pos. §. j. & §. sunt autẽ. & §. cũ testis, & §. vij. & in li. Rof. in ti. de bo.
pos. & in tit. de testa. §. iij. hæ enim omnes ius tribuunt. ff. de bon.
b pos. [b] l. iij. §. bonorum pos. Magna enim desideratur solennitas in
c petenda bonorum pos. Azo [c] dicit, quòd hodie potest. Nam nul
la desideratur solennitas. C. qui admit. ad bo. pos. l. fin. C. de cur.
fur. l. fin. Si verò sit bo. pos. quæ facti est, vt Carbonens. & illa quę
datur mulieri nomine ventris: & legatario nomine legati sub cõ
dit. relicti, illa iure veteri etiam hodie delegantur. ff. de offic. eius,
20 cui mand. est iurisdict. l. pen. †¶Causa verò damni infecti potest
demandari. nam habet eam magistratus municipalis: vt mittere
possit in pos. ex primo decr. & hoc propter celeritatem. ff. de dam.
infe. l. j. Arg. contra præmissa: quia quæ causæ cognitionem desi-
derant, non possunt p libellũ explicari, i. demandari. ff. de reg. iur.
21 omnia. & ff. de offi. procon. nec quicquam. §. j. †¶Item nulla cau
sa est, in qua causæ cognitio non desideretur: ergo nulla delega-
ri potest. Dic, quòd quædam sunt, quæ desiderant plenam causæ
cognitionem, & per solum officium iudicis expediuntur: vt bon.
poss. quæ ius tribuit. ff. de bon. poss. l. j. §. penult. & restitutio in in
tegr. vt ff. de in integ. restit. omnes, & ff. de minor. quod si minor.
§. fin. extra de offic. iud. c. fin. & transactio super alimentis: vt ff. de
transact. cum hi. & hæc non demandantur, vt dixi. Sed hoc fallit in
datione tutoris, & in causa restitutionis: vt s. Quædam verò sunt
quæ desiderant semiplenam, & solo iudicis officio expediuntur:
& hæc demandantur, vt Carb. bon. poss. ff. de Carboniano edict.
l. tertia. Quæ verò petuntur iure actionis, demandari possunt, li-
22 cet in eis causæ cognitio requiratur. †¶Item licet ea q̃ sunt me-
ri vel misti imperii, non committantur: ea tamen, quæ sunt co-
hærentis imperii, seu iurisdictionis, transeunt, & delegantur, vt
modica coercitio. ff. de offic. eius, cui mand. est iurisdict. l. fina. ex-
tra. de offic. delegat. ex literis. ff. de iuris. omn. iudic. l. secunda. & l.
magistratibus. & de cohærenti imperio est pronunciatio, quòd
aliquis mittatur in poss. non tamen ipsa missio. Sed tamen quoti
die videmus contrarium. C. de iudi. properandum. §. sin autem. &
j. de execu. sententiæ. §. secundo. in princi. & executio sententiæ
arbitri vel delegati. ff. de re iudic. à diuo. respons. j. ff. de bon. aut.
iu. pos. cum vnus. §. is qui. ff. de iu. om. iud. more. & l. seq. & citatio
d partium, secundum Roff. [d] †¶Hoc tamen scias, quod secundum
23 quosdam solus papa & Imperator, à quibus non appellatur, ha-
bent merum imperium. nona. quæstio. 3. cuncta. & capit. ipsi. & c.
pater, ff. à qui. ap. non licet. l. j. Alij verò à quibus appellatur, habẽt
mistum. ij. q. vi. decreto. xvj. quæst. j. frater noster. Episcopi tamen
& superiores dicuntur habere merum imperium respectu inferi-
orum: sicut & dicuntur summi pontifices, seu sacerdotes respec-
tu inferiorum, extrà, de sacra vnct. c. vnico. §. per frontis. de cons.
distinct. de his. & cap. sequen. ij. quæst. iij. accusatio. & xviii. distin.
si episcopus. Alij dicunt etiam merum imperium aliis, vt præsidi-
bus competere, vt prædixi, vt ff. de iurisdi. omnium iud. l. iii. ff. de
24 offic. præ. l. illicitas. §. qui vniuersas. †¶Ex præmissis patet, quòd
res dicitur meri imperii esse, vbi de iudicio seu pœna sanguinis
tractatur. Misti verò imperii est, quicquid excellentiæ causa præ-
sidibus per legem aliquam reseruatur, non continens animad-
uersionem, sed pecuniariam cognitionem, vt tutoris datio, & si-
milia. Licet enim habeantur de mero imperio: non tamen sunt
meri, sed misti imperii: & hæc non possunt delegari. Iurisdictio-
nis autem sunt ea, in quibus agitur de pecuniario commodo, &
25 quæ delegari possunt. ff. de iur. omnium. iudicum. l. more. & l. se-
quent. †Qualiter autem fiat commissio iurisdictionis. not. j. titu.
de vicecomite. & suprà. de iud. deleg. §. sequitur. Eo autem ipso,
quòd princeps vices suas, vel plenæ legationis officium alicui
committit in aliqua prouincia, videtur illi omnem iurisdictio-
nem & imperium commisisse: vt nonagesimaquarta. distinction.
26 valde. extrà. de præsump. capitul. mandata. †¶Ad huius autem
articuli notitiam pleniorem nota, quòd iurisdictionum alia vo-
luntaria, vt emancipare: & hanc potest legatus exercere prius-
quam ingrediatur prouinciam: vt ff. de adopti. emancipari. ff. de
offic. proconsul. l. secunda. argument. extrà, de offic. legat. capitulo,
excommunicatis. Alia contentiosa: & hęc quædam est, seu habet
merum imperium, quædam mistum, quædam verò generali vo-
cabulo iurisdictio appellatur, & quædam dicitur modica coerci-
tio. Merũ imperium habet illa, per quam tollitur caput ciuitatis,
vel libertas: vt suprà. versic. quid de relegatione. & per quam ani-
maduertitur in homines facinorosos: vt ff. de iurisdict. omn. iudi.
l. imperium. & ff. de offic. præsid. illicitas. §. qui vniuersas. extrà. de
ma. & obed. solitæ. & de homicid. postulasti. secunda. quæstione.
septima. capitul. nos si incompetenter. §. item cum Balaam. ver-
sic. cum Dauid. & talis iurisdictio secundum prima iura non de-
mandatur: nisi cùm præses abesse cœpit: & tunc quantum ad co-
gnitionem, non quantum ad executionem. ff. de offic. eius, cui
man. est iur. l. j. Hodie tamen omnia possunt demandari, præter vl
e timum supplicium: & illud etiam, quando præses abesse cœpit [e]:
vt in auth. coll. ix. de colla. §. prohibentur. & nisi in casibus, q̃ no-
tan. s. in tit. de iudi. deleg. §. fi. vers. itẽ quod est deleg. in causa cri.
27 †¶Et no. q episcopus habet quandoq; merũ imperiũ: vt extra.
de foro compet. cõquestus. in prin. & quantũ ad illud exercen-
dum semper intelligitur proficisci: vnde potest hoc officium suo
f baiulo generaliter [f] semper cõmittere: vt in præ. l. j. ff. de offi. eius
cui mand. est iurisdi. quia causis sanguinis interesse non potest: vt
extr. ne cle. vel mo. clericis. vbi de hoc. & c. sententiã. & extr. de ex
cess. præla. c. ex literis. s. secũdũ Vinc. qui hoc not. in præ. c. sentẽ-
tiã. & extr. de rap. in archiepiscopatu. & in præ. c. cõquestus. & est
arg. q ipse solus habet merum imperium in sua diœcesi. ij. q. vij.
g si quis episcopus. cũ suis concor. [g] †Secundũ canones autẽ meri
28 imperij potest dici clericorum depositio, vel eorum perpetua
suspensio. v. quæst. v. delatori. extr. de iudi. at si clerici. & extr. de vi
ta & hon. cleri. vt clericorum. §. si quis. & de cleri. excom. mini. la-
h tores. Excõmunicatio, vt extr. de offi. ordin. pastoralis. j. respon. [h]
vt no. dominus meus e. tit. q̃d sedem. Purgationis indictio. ii. q. v.
per totum. Dispensatio. l. distin. vt cõstitueretur. Solennis pœni-
nitẽtiæ impositio. l. distin. in capite. extr. de exces. pla. accedentib.
quod dic, vt not. in repertorio, in titu. aureum memo. far. & con-
fessis. in fin. titul. Item ecclesiarum erectio. de consecrat. distinct.
prima. nemo ecclesiam. & capitul. ecclesias. Virginum consecra-
tio. xx.

ADDITIONES.

a Contra. ¶Et hæ duæ sunt ex testamẽto: reliquę quatuor ab intestato. Dicitur aũt cõtra tabulas, ideo ex testamẽto q̃a nõ cõpeteret, si testamentum factum non fuisset. De hoc, & quare detur, cùm testamentum sit nullum, not. in §. sunt autem. j. alleg. in glo. ii. De his autem & libellis circa ipsas, vide j. de testam. §. sequitur videre.

b Pos. ¶Ti. generali, post quem de diuersis bo. poss. ponit xii. rub.

c Azo. Notat in summa eo. tit.

d Roffr. ¶Cuius quasi ad literam fuerunt hæc verba, saltem à vers. sed & quæ. titul. iii.

e Cœpit. ¶Ex necessaria, si ex voluntaria cã: vt not. in l. j. ff. de offi. ei[us], cui man. est. Dicitur autem incipere abesse, cum parat sarcinulas ad proficiscẽdũ. Facit ff. ex qui. cau. ma. l. ab hostib. §. quod simpliciter. sm Cyn. in præ. l. i. facit j. versi. mistũ. in fin. & ibi etiã tenet quòd si infirmus est, id possit propter similitudinẽ casus. & idẽtitatem rationis. Sed gl. in l. ii. de pedan. iud. videtur velle priũ. & tex. l. j. ff. de offi. eius, cui mã. est iurisdi. apertè dicit, quòd nõ aliter q̃d do. meus exponit, etiã si sit infirmus. Adde, q opinio Spe. in hoc ver. limitatur per Bar. Cyn. & Ang. in d. l. i. nisi esset aliquis magn[us] latro: cuius pœnam differre vsque ad aduentum præsidis periculosum esset: quia tũc delegatus potest expedire. arg. l. si quis filio. §. 2. ff. de iniu. test. & l. de pupillo. §. si quis riuos. de ope. no. nun.

f Generaliter. ¶Imò & specialiter. quod dic vt in c. vlt. ne cler. vel mo. lib. vi.

g Cõcor. ¶Facit de of. or. cũ episcopus. lib. vi. De hoc xxj. dist. per lectis. xi. q. i. de persona.

h j. resp. ¶Vide quod ibi dixi super ver. animaduertere.

tio.xx.q.j.deuotis.extr.de elec.quod sicut.Clericorum ordinatio extr.de trans.inter corporalia.& in præ.c. quod sicut. Chrismatis confectio:vt ibi. Ecclesiæ sacratæ reconciliatio:vt extr.de conse. eccles.vel altar.aquam. Talia enim quæ sunt ordinis, delegari nõ possunt,vt ibi dicitur.Sed cõtrà: nam vnus episcopus potest alteri hoc demandare:vt extra.de tempo.ordin.quod translationem. de elect.suffraganeis.ix.q.ij.episcopũ.& c.Lugdun.extra de offic. ordin.quod sedem.Sed ibi nulla est commissio , sed quædam per missio seu demandatio: nec tunc hæc fiant iure delegationis, sed iure proprio: quia illi non deficit, nisi sola auctoritas demãdantis
a seu permittentis[a],vnde non possunt omnia simplici sacerdoti cõ
b mitti[b].Ioan.verò not.xcv.di.peruenit.quòd episcopus nil habet hodie,quod sit meri imperii:cũ omnia valeat delegare, etiam ea, quæ sunt ordinis, saltem episcopo: nisi vsum pallii. extra. de vsu
c pal.ad hæc.ver.etiam not.idem not.in præ.c.quod sedem[c].argu.
29 xxiij.q.iiij.illud.& ij.q.vij.sicut.†¶Mistũ autem imperiũ habet illa iurisdictio , quæ versatur circa causas existentes intra merum imperium,seu intra animaduersionem capitis:vt ff.de iurisd. om. iud.imperium.vt cognoscere de transactione alimentorum,& super eis,& super rerum minorum alienationibus decreta interponere:& generaliter omnia, quæ conceduntur à lege & constitutionibus,quæ non attingunt animaduersionem.ff. de offic. eius, cui mand.est iurisd.l.j. Item cognoscere de ingenuitate, vel libertinitate,& seruitute.C.de pedane.iu.l.placet.§.fi.ibi:deinde,& c.ff. de arbi.l.non distinguemus.§.liberali.super quo vide.C. vbi causta.agi debeat.l.pen.Item mittere in possessionẽ, & recipere cautionem.quia iubere cauere,& in possessionẽ mittere,magis sunt imperii,scilicet misti,quàm iurisdictionis.ff.de iu.om.iud.iubere. Et dicitur mistum, quia partim accedit ad naturã meri,partim ad pecuniarium commodum. Commodum enim pecuniarium respicit,si alicui caueatur,vel in possessionem mittatur:& talia dele-
30 gari non possunt:vt in præ.l.ff.de offic.eius,cui mand.†¶Secundum canones verò misti imperii, dici potest,extra depositionem
d perpetua suspensio[d],admonitiones,inquisitiones,clericorum institutiones:vt xvj.q.vlti.nullus.visitationes & correctiones,& huiusmodi.extra.de offic.or.conquerente.Hæc tamen delegari possunt potius secundum canones,quàm secundum legistas.ff.de offi.proconsul.nec quicquam. Videtur tamen, ꝙ talia possunt simpliciter delegari:vt extr.de off.dele.venerabili.vbi fuit restitutio delegata. Sed ibi iudex erat impeditus,vel ꝓficisci volebat,ideoq́ue potuit delegare:vt in præ.l.de offi. eius. vel est illud speciale.
31 †Porrò illa, quæ in suo generali nomine stat, iurisdictio nuncupatur,& competit magistratibus municipalibus: vt ff.de iurisdic. om.iud.magistratibus.& ponitur pro his,quæ tantùm iure magistratus cõpetunt,& delegari possunt:& sic ponitur in præ.l.iubere ff.de off.eius,cui man.est iur.l.j.§.fi. Dicũtur autem ea iure magistratus competere, quæ competunt eo ipso,quòd magistratus est,etiam minimus villæ,vel castri,vel ciuitatis: vt præstare auctoritatem manumittere volentibus , & adoptiones & publicationes testium ante litis contestationem , & instrumentorum permittere,exercere iurisdictionem contẽtiosam in pecuniariis causis,vsque ad quinquaginta aureos olim:hodie vsque ad ccc. aure
e os,siue solidos[e].in auth colla.iij.de defen.ciui. §. sed neque. & §. ex prouinciali.& §.audient quoque.C.de magi.muni. conue. l. i. C.de defen.ciui.l.i.& in præ.l.magistratib. & Instit.de emã.§. per
32 emancip. C.eod.l.j.† ¶Quid si vltra ccc solidos[f]? Azo dicit esse
f iurisdictionis,licet maiores iudices requirat. Alii dicunt esse meri
g imperii[g],cùm non competat hoc iure magistratus.Item etiam testamenta insinuare:vt s̃.versi.notandum.Item tutores dare. ff.de offic.eius,cui man.est iurisdic.l.j.& penul. Quid de datione curatoris ad litem? Dic iure magistratus competere:vnde magistratus municipalis dare poterit.argu.Instit.de cur. in fin. dũmodo intra
h ccc aureos[h].Item leuiter castigare:vt in præ.§.audient xlv.distin. cùm beatus.ff.si quis ius di.non obtem.l.vnica. secundum Canones hæc iurisdictio cõuenit archidiacono, vbi est de consuetudine.Ipse enim scrutator est iurgiorum.xx.distin.perlecti.& de mãdato episcopi excommunicat se temerè ad ordines ingerentes: vt ext.de eo,qui fur.ord.re.c.i.De hoc not. Vincen. extr. de offic.
i delegat.capit.final.& in præd.cap.conquestus[i].†¶Modica verò
33 coercitio est,quæ commissa intelligitur eo ipso,quòd causæ alicuius commissio demandatur:& hoc etiam imperium dicitur:vt ff.de offic.eius,cui man.est iurisd.l.fi.ext.de offic.deleg.ex literis. & c.fin.§.fi.ibi,quia non iurisdictio, &c.à contrario sensu. vbi de hoc secundum Vincẽt.Vtrum in causis misti, vel meri imperii fi-
k at ꝓrogatio,no.ff.de iudic.l.j.C.de iuris.omn.iud.l.i.[k]†¶Vltimò
34 not.quòd qui duabus auctoritatibus procedere potest,non cogitur alteram eligere.argu.extr.de præscript.si diligenti.Si tamen elegerit,electio tenet:& illa electa vtetur.arg.extra.de off.deleg. significantibus.Posset ẽt eligere.ꝙ in vna parte eiusdem causæ v

l tatẽ ordinaria,in altera delegatã[l]:vt extr. de arbitris.innotuit.imò videtur, quòd licet dicat, nolo procedere auctoritate ordinaria: tamen valebit processus auctoritate ordinaria,quia nemo potest à se imperium abdicare:vt ff de off.præ.legatus.Sed qualiter hoc intelligatur,prosequere secundum papam:vt not.in præ.c.si dili-
m genti[m].†¶Illud etiam nota,quod possessio generalis iurisdictio
35 nis acquiritur , si vnus actus iurisdictionis exerceatur : puta quia cognoscit quis de cã vna,siue de ciuili,siue de criminali:vel si ex communicat aliquem. Et idem est,si quid aliud faciat,quod ad iurisdictionem pertineat: dummodò intendat vti iure suo, quo ad iurisdictionem vniuersaliter. Nam si intenderet per hunc actum in ciuilibus causis tantum vti iure suo,non propter hoc acquireret in criminalibus.arg. ff.quemad.ser.amit.l.fin.extr.de præscrip. auditis.& c.cùm olim. Hæc tamen generalis iurisdictio non procedit vltra personam,in qua eam exercuit. Itẽ licet eam exercuerit in vniuersitate, non ideo acquiret possessionem iurisdictionis in singulares personas.ar.xij.q.ij.qui manumittitur.Generalis autem possessio ciuitatis,vel ꝓuinciæ acquiritur,si publicè per omnes partes ciuitatis , & vniuersaliter bannum posuerit in ciuitate: quod verum est,si nullus alius erat in possessione generalis iurisdictionis.Item si quis facit homines alterius confiteri,quòd sunt suæ iurisdictionis : vel sacramentum fidelitatis ab eis extorquet: prout in plerisque locis patrimonii beati Petri inuenim⁹ factum esse, dum eramus ibi rector & capitaneus generalis: vel etiam in prouincia Romaniolæ,dum essemus ibi , & in ciuitatibus Bononiæ Vrbini & Massæ & Vrbariæ comes & rector generalis : vel facit eos renunciare & abiurare iurisdictionis prioris domini : non propter hoc acquirit possessionem iurisdictionis. Item si habens iurisdictionem vel aliud ius generale iure , vel consuetudine,

ADDITIONES.

a Permittentis.¶Vt not.in decret.j.de transla.in glo.pen.
b Committi.¶Vt in præ.c.aqua.de conse.eccle.vel altar.
c Sedem.¶In fi.j.glo.& ibi posuit alias remissiones.
d Suspẽsio.¶Hoc posuit sub mero,s̃.ver.proxi.in prin. Precor Canonistas, quòd huius materiæ subtilitatẽ dimittant Legistis , qui nec in hac materia sunt concordes.Hinc est quòd Gui.de Suz.reprobat omnes glo. dicentes mistum imperium non delegari : dicens illud delegari,nisi in casib.expresse prohibitis:sicut in datione tutoris,quæ misti est.ff.de tute.l.muto.§.tutoris.& non delegatur,nisi iurisdictionem habenti.Instit.de acti.tut.§.pe.ff.de tut. & cu.da.ab his.l.nec mandante.Secundò,quãdo mistum plus habet de mero,quàm de iurisdictione, vt in l.iubere.ff.eo tit. Item cùm requirũt decreti interpositionem:vt in §.vbi decretum.hoc dixit super l.j.ff.eod.tit.Dicebat enim,ꝙ causæ misti imperii, non concedebantur maioribus magistratib.habentibus merũ lege,se natusconsulto vel constitutionibus: sed eo ꝙ tales sunt , habent illud.& sic in illa l.intelligatur ver.quæ verò.per quod concludit ꝙ præses,vel alii,qui habent merum imperium,etiam si non proficiscant,tamen propter publicas occupationes,& non alias causas misti imperii poterunt delegare , etiam non habentibus iurisdictionem.alle.C.de peda.iudi.l.ij,C.qui pro sua iuris.l.vna.saluo quod de tribus casibus prędixi. Adde quod Alexan.in l.j.ff.de off. eius,cui,&c.probat.opin.Gui.de Suza.
e Solidos.¶Facit ad id,quod scripsi de iudic.c.fi.super iij.glo.
f Sol.¶Azo in sum.not.vbi vide in fin.primæ partis.
g Imperii.¶Dominus meus in l. imperium. dicebat eas esse misti: inducens §. iudicare. in auth. de defen.ciui. & ratio sequens non resistit.vide Cy.in l.ij.C.de peda.iudi.
h Aureos.¶Bene facit de iudi.c.vlti.§.delegatus.lib.vj.
i Conquestus.¶Alleg.ver.& not.
k l.i.¶De hoc de foro comp.si diligenti.ad fi. j.gl.cũ suis remiss. & aliquid j̃.de compe.iud.adi.§.j. ver.sed nũquid in iudice. De hoc & de potestate excommunicãdi, vide quod scripsi de offi.deleg. P.& G.super fi.vltimæ glossæ.
l Delegata.¶Facit quod not.s̃.titul.j. §.fin.versic.quid si compromissum.
m Diligenti. ¶ Sciendum quòd Inno.materiam ad quam hic remittit Gul.non posuit in c.si diligenti.sed in c.cùm ex officii.ibi præcedenti. Erat autem signata super ver. auctoritate. quod quia nõ habebatur communiter in illa decreta,putauerunt aliqui & Spe. cum eis, quòd caderet in c.si diligenti.vbi est tale verbum. Miror autem de Guli. quia doctor suus Hostiensis bene posuerat glo. illam in c. cùm ex officii. propter literam antiquæ, quam ibi posui.ibi vide. Adde,quòd doctrinam Inn. sequitur Bald.in l.falsus. C.de fur.& in l.non codicillum.C. de testa. mili. Ange. in l.si per errorem.s̃.de iurisdi.om.iudi.Ro.consil.cccxlvi.

consuetudine, vel statuto in aliqua loca, vel personas: & quantocunque tempore stet, quòd in aliquo locorum dictorum vel personatum non vtatur, vel omni iure, quod in eis habet, vel etiam in aliquo capitulo, non tamē contra eum præscribitur, quia semper possidet. Nam exercendo ius illud, vel etiam vnum capitulū illius iuris generalis in vno loco suo, in omnibus locis & personis & capitulis retinere videtur, nisi possessionē amittat, vel quia expellatur, vel reuersus non admittatur, vel suspicetur se posse repelli. Præmissa omnia prosequere plenius secundum papam, pro
a ut not. extr. de capel. monacho. c. ij.[a] Et sunt hæc in argumentum contra curiales regis Franciæ. Si enim aliquis miles, vel prælatus habet castrum, in quo lōgo tempore omnem iurisdictionē exercuit, prout casus occurrerunt: nunquam tamen contingit casus, quòd ibi oportuerit merum imperium exerceri; hodie verò cùm contingit, dicunt hæc ad curiam regis spectare, non ad ipsum militem, vel prælatum; quod reprobat papa, vt not. in prædi. c. arg. tamen pro eis in his, quæ not. j. de præscrip. versic. sed pone, miles. Qualiter concipiatur libell⁹, quando agitur de iurisdictione, siue petitorio, siue possessorio; not. j. de cau. pos. & proprie. §. in retinēdæ. versic. porrò. & §. notandum. versic. cæterum. & de tali. do. ver.
36 quid si petatur. † ¶ Et breuiter nota hîc, quòd causarum aliæ sunt infimæ, vt quæ sunt infra summam ccc. solid. & pro illis potest quilibet magistratus adiri: vt in auth. de defen. ciui. §. & iudicare. & §. audient. & ff. de off. eius, cui mand. est iurisd. l. j. Aliæ sunt mediæ, vt quæ prædictam summam excedunt, & pro illis adiri debet præses puinciæ, vel delegatus ab eo, cùm ipse impeditus est: vt C. de peda. iudi. placet. in prin. aliæ maximæ, vt quæ ad merum pertinent imperium: de quibus s. dictum est: & pro illis adiri debent rectores prouinciarum: vt ff. de off. præsi. illicitas. §. cui vniuersas. & in pdi. l. placet. §. nō ita. Non autem delegati ab eis, vel magistratus municipales: vt ff. ad munic. l. ea quę. nisi in casu, cùm videlicet cōtingit præsidem abesse: vt s. de iudi. deleg. §. fin. versic. item quod est lega. in causa. Item etiam quę ad mistum pertinent imperium de quibus s. dictum est. Pro quibus etiam maiores iudices adiri debent: vt in præ. l. j. & ff. de offic. proconsl. l. nec quicquam. §. j. Si em̄ extraordinarius, vel qui de his nequit cognoscere, adeatur; impunè sibi non parebit vocatus. ff. de iurisdict. omn. iudicum. l. fi. extr.
b de rescrip. præsenti.[b] † ¶ Non est etiam omittendum, quia si mā-
37 datum, vel inhibitio iudicis contemnitur, ad eius spectat officiū hoc punire: vt ff. si quis ius dicenti non obtemper. l. vnica. extrà, de matrimonio contra interdict. ecclesi. contracto. c. j. cum suis
c cōcor.[c] Iustè ergo petebatur à nobis pro parte episcopi Massan. vt commune ciuitatis Senen. punirem⁹: quia post inhibitionem eis factam, exercitum fecerant, & damnificauerant ipsum episcopū in Castro Cæse. quod idē episcopus coram nobis ad se asserit pertinere.

ADDITIONES.

a c. ij. ¶ Et ibi plenè vide in gl. quæ incipit, intelligas.
b Præsenti. ¶ Quam hodie non habemus.
c Concor. ¶ Ibi not. in gloss. pen. & vltra illas facit ff. de iudi. si prætor. quod met⁹ causa. l. iij. ex qui. cau. ma. sed & si per prætorem. §. sed & si. Item iudices licitè cōminantur. de app. cùm cessante. vbi remissionem dedi. & ff. de offi. præfec. vrb. l. j. §. cum patronus. s. de offic. præfect. vrb. nam saltem. §. j. & iudex inferior illam sequitur. ff. de admi. tut. l. tutor. §. si deponi. Sed dic vt ibi in glo. non tāquam. Item iubere potest alicui, ne de domo sua exeat. ff. de inter & releg. l. fin. Sed vidi dubitari in præceptis, quæ fiunt per iudices nuda voluntate: puta, ne pars loquat, ne exeat aulam, ne moueat manum à poste, sub pœna cētum librarum: & in primo exemplo tenuit Gui. de Suza. super materia l. j. & l. interlocutio. C. commi. vel epis. per illas leges. & per l. ff. de legat. j. filiusfa. §. el. ij. & de leg. iij. l. pater. §. Iulius Agrip. & l. Lucius. & pœna exigi non potest, cùm illa præcepta nuda sint, & sine causa, vel causæ cognitione facta. Alle. ad idē leges, quæ requirunt causam. C. de edic. diui Adri. l. fi. ff. de suspect. tutor. l. iij. in fi. cum l. seq. de transact. cùm hi. §. in causa. de infa. l. ij. §. ignominiæ. de fideicom. liber. si legatario. in fi. de iur. fisci. l. ij. §. Senatus. de dona. l. nuda ratio. de probatio. cùm de indebito. §. fin. cui⁹ causam ponit decre. si cautio. de fide instrumen. Ad idem de libel. obl. cap. fin. de app. vt debitus. & eo. tit. vt super. lib. vj. de censi. c. peruenit. de sen. excom. c. sacro. e. tit. c. j. lib. vj. e. lib. de off. or. si canonici. Ad pdicta facit quod scripsi de re iudi. c. in causis. super j. gl. et de pœnis. dilectus. Facit ad materiam j. de sent. prola. §. ij. ver. sed nunquid iudex. & fortius j. de contumacia. §. fin. versi. sed pone, iudex. Adde versicul. illud etiam no. qualiter acquiratur iurisdictio. Bal. consl. lxiiij. & cclviij. libro primo. & qualiter merum imperium: Petr. de Ancha. consil. cxlj.

ADDITIONES NOVAE.

§ Nota ꝙ per præsentiam maioris iudicis silet iurisdictio minoris iudicis. fac. l. iiij. §. si tam vicinum. ff. de damno infec. Archi. xj. q. j. de persona. & l. in hac. de donatio.

§ Nunquid iudex ad ciuilia possit cognoscere de delictis quæ cōmittuntur coram eo. Bar. in l. hoc iure. ff. de aqua quoti. & æsti. §. si aquā. & dicit ꝙ sic. fac. l. nullū. & l. sciāt. de testi. & de probatio.

§ Quid si duo habentes iurisdictionem in aliquo castro diuidant inter se, nunquid vnus per alium dicetur vti dicta iurisdictione. Bar. ꝙ sic in l. constat. §. inter duos. de aqua quotidiana & æstiua.

§ Nota ꝙ actus iurisdictionis voluntariæ non possunt fieri cum eo qui habet parem iurisdictionem cum eo qui habet interponere auctoritatem. fac. l. cogi. §. tempestiuum. ad trebellian. & l. apud eum. de manumiss. & hic inducitur argu. ad talem quæstionem: quidam iudices chartularii qui habēt iurisdictionem super actibus voluntariis, l. ij. ff. de iudici. & per Azonem in summa qui dare tutores possunt. facit quod not. in l. j. C. de tu. & curator. dat. ab his. quid si ab aliis aliquis ex dictis iudicibus vult emancipare filium suum cum auctoritate alterius, dic ꝙ non potest per prædicta. de hoc Guill. in dicta l. apud eum.

§ Nota ꝙ iurisdictio limitata circa certas res & circa certas personas non potest ad alias res nec ad alias personas prorogari. Cyn⁹ in l. nunquid. de iurisdictio. omn. iud. & l. testamenta. de testamē. de prorogationibus notauit Cynus. l. si qui ex consensu. de episco. audien. & gl. in l. j. de iurisdictione omni. iudi.

§ In l. leges. de legibus, pone duo iudices erant deputati in ciuitate in quæstionibus fallitorum: postea fuerunt duo alii additi, vtrum isti adiuncti videantur adiuncti litibus pendentibus corā primis. Videtur quòd non, per l. j. de officio cōsulis, sed ibi loquit̄ in iudicibus habentibus iurisdictionem quilibet in solidum. sed ego loquor quando omnes habent simul. vnde illa lex nō obstat Bal. consuluit quòd isti additi haberēt adesse quo ad reliquū processum: quia lex noua respicit formam processus, & processus habet formas distinctas. vnde quantum ad præterita non stamus statuto nouo: sed quantum ad futura. non obst. in authē. in medio litis, &c. quia ibi loquitur quo ad decisionem, non quo ad iudicium. l. iudicium soluitur. ff. iudicat. sol.

§ Merum imperium & iurisdictio ordinaria an præscribantur per longam consuetudinē glo. videtur dicere ꝙ sic in l. fin. C. de emācipatio. libero. quid de iurisdictione attributa diuersis personis, & circa diuersa. Angelus in l. cum prætor. ff. de iudic.

§ Si iudex habet iurisdictionem vsq; ad centum, & litigauit quis coram eo de maiori summa. Bal. in l. certa ratione. C. quando puocare non est necess.

§ Si opponitur iudici de iurisdictione, an ipsemet cognoscet de iurisdictione; no. in l. quidam. de re iudi. & l. j. C. quan. pro. non est ne. & auth. habita. C. ne filius pro pat. in. l. ex quacunque causa. ff. si quis in ius vocatus, non ier. l. ij. §. sed & si. ff. de iudici.

¶ Bald. de iurisdictione omnium Iudicum.

IVRISDICTIO est potestas de iure publico introducta cā necessitatis iuris dicendi, & æquitatis statuendæ: vt ff. e. l. j. quæ diffinitio est de ordinaria iurisdictione. Item de delegata. G. vide ff. de ædil. edict. l. sciendum. Et ex verbo statuendæ, colligit Bar. ꝙ statuta facere, est iurisdictionis ordinariæ: quia cui competit diffinitio, & diffinitum, secūdum Bar. Sed Ray. dicit contrarium, quia non omnes populi habent iurisdictionem, nec locum publicum causarum. ff. de exc. tut. l. si duos. §. dictum. & tamen possunt adinuicem statuere de suis negotiis, non de iure publico, nisi à superiore confirmetur. C. de testa. l. fi. Non obstat verbum statuendæ: quia præcedit verbum de necessitate statuti: & statuta non fiunt d̄ necessitate, sed sponte. ergo facere non competit iure magistratus seu iurisdictionis: sed magistratibus sic. Bald. Sed an ista diffinitio sit vera in voluntaria iurisdictione, dic ꝙ sic, vt respectu litigatorum dicatur voluntaria: sed respectu iudicis est necessaria. ff. de off. procon. l. ij. per G. in Auth. de qstore. §. super hoc. G. ¶ Subrogatus ad vniuersitatem causarum habet iurisdictionem ordinariam: secus si ad certa, scilicet talis populi. ¶ Superillustres sunt papa & Imperator, consul & patritius. ¶ Illustres sunt præfectus prętorio Orientis, Illyrici, Affricę, Vrbis, & quæstor cādidatus. ¶ Spectabiles sunt magistri militum, prætor, præfectus vigilum, procōsul, præfectus Augustalis, præfectus Aegypti, Vicari⁹, & Dux, Comes rerum priuatarum, Comes Orientis, & non alii Comites. ¶ Clarissimi sunt Comites Italiæ & Alemaniæ, præses prouinciæ: sed magistratus municipales & alii pedanei non sunt clarissimi. G. ¶ Potestates terrarū non habent merū imperiū de iure cōmuni: sed pses puinciæ: sed de cōsuetudine & vsurpatiōe sic. Vnde mēbra mutilare, & damnare ad mortē, habent ex vsurpatione, nō de iure. ver. ergo potestates. Quidā habēt hoc per priuilegiū per pacem Cōstantiæ: vt no. in Auth. de defen. ci. §. nūc habēte. in fi. magnæ

gnæ gl. Hanc tamen præscriptionem potest reuocare princeps, quandocunque vult: quia cõtra absolutam principis potestatem potest præscribi, & omnis cõsuetudo potest ab eo cassari. de consti. c. j. ff. de sepul. vio. l. iiii. §. diuus. & in Auth. nauigia. C. de ser. fugit. cum similibus. ¶ Si potestas condemnat aliquem ad mortem an iste efficiatur seruus pœnæ. Videtur quòd nõ: quia non potest alicui adimere ciuitatem vel libertatem. ff. de off. præ. l. illicitas. §. qui vniuersas. Præterea iste condemnatur ex forma statuti: & statutum non dicit, quòd iste efficiatur seruus pœnæ. ergo, &c. Nã quod omittitur à statuto, pro omisso est habendum. vt no. Cy. C. de hære. insti. lib. i. Præterea nos videmus, ꝙ bona non confiscantur: quod fieret, si moreretur seruus pœnæ. Vlterius, nemo hodie bene natus ex condemnatione fit seruus. Ex hoc sequitur, quòd valent testamenta istorum: quia sunt liberi, & retinent bona. In contrarium videtur: quia sententia statim facit damnatum seruum. ff. de pœnis. l. qui vltimo. & l. quidam. ergo non valet suum testamentum. Et hoc est verum de iure: quia lex, non iudex, facit eum seruum. argu. de rit. nup. l. palàm in fi. tamen si de ꝯsuetudine est, quod eorum testamenta seruentur, valet testamentum, cùm etiam seruo lex & consuetudo possit concedere testandi licentiam. arg. ff. de offic. prætor. l. Barbarius. in fin. & C. de his, qui vt indi. l. pen. Et prædicta vera de condemnatis præsentibus: sed absentes condemnati ex forma statuti non fiunt serui, nisi demùm capti. tunc enim quasi ab hoste capti incidũt in seruitutem. Nam sententia in eos fertur hoc modo: quòd si quo tempore peruenerit in fortiam communis, &c. de re iud. c. pastoralis. in cle. Vnde interim antequam terminus adueniat, sunt liberi: & possunt testari. argu. ff. de ser. expor. l. Titius. Bal. ¶ Merum imperium liberum habet papa & Imperator: legi subnixum habent inferiores, quibus nominatim participatum est in parte solicitudinis, nõ in plenitudine potestatis. l. i. in prin. ff. de off. eius, cui man. est iuris. consistit merum imperium circa humanum corpus gladio materiali vel ciuili conterendo, quia homo summa res est: & ideo summa iurisdictio requiritur ad hominem morti tradendum, vel capitaliter condemnandũ. Nam homo est creatura facta ad imaginem Dei. C. de pœn. l. si quis in metallum. ¶ Mistum imperium consistit circa res & actus, in quibus nobile officium iudicis vel mercenarium decretum, vel auctoritas imploratur. Nam decretum in auctoritatibus & officio iudicis consistit: iurisdictio consistit circa actiones vice enim actionum exercetur. ff. de ori. iur. l. ii. §. post originem. Hoc tangit Spec. hîc: & dic, vt ff. eo. l. imperium. per G. de Cu. Cy. & Bart. ¶ Episcopi delegant merum imperium, quod semper intelligitur, quo ad causas sanguinis, abesse: & debent committere generaliter, sed alii prælati inferiores de iure non habent ius gladii. ver. & nota, quòd episcopus. G. ¶ An qui habent duas auctoritates cogantur alteram eligere. ver. vlt. no. tenet quòd non: quia non potest à se abdicare publicam iurisdictionem. ff. de offic. præsi. l. legatus. ver. vltimò nota. G. ¶ An præscribatur merum imperium, si quis eo non est vsus, quia non occurrit casus vtendi: tamen fuit in possessione territorii, vt dominus vel iustitiarius. Et dic, ꝙ sic. versic. & sunt hæc in arg. contra curiales. G. nam in istis incorporalibus plena possessio consistit in aptitudine, sicut in actu. ff. de seruitut. rusti. prædiorum. l. formam. & si quis præscribit iurisdictionem in incolas, videtur etiam præscripsisse in forenses, qui ibi delinquunt. Nam ista præscriptio causat ius reale: & velut confessoria contra quãlibet redditur. ff. si ser. ven. si quis diuturno. in fi. quia in ipsum territorium videtur ius præscribi, cui iurisdictio inhæret. C. vbi & apud quos. l. fi. no. hoc. probo ẽt per c. dilecti. de foro compe. Bal. ¶ Faciens guerram pendente inhibitione, pertinet ad forum ecclesiæ. in ver. Guil.

¶ De officio omnium Iudicum. Rub.

SVMMARIVM.

1 *Notabiliter facta nisi diligenter notentur, neglecta esse dicuntur.*
2 *Interrogatio facta in bonæ fidei contractibus, tantum valet, quantum in stipulatione.*
3 *Lege deficiente, & contractu, iudex potest, quod sibi bonum videtur, agere.*

I. §. Quæ ad perpetuam memoriam fiunt, diligenter prospicienda sunt: vt xxiij. distin. in nomine. & extr.
a de re iu. ad Apostolicę. in superscriptioneª. j. q. vij. conuenientib⁹. nec vlla temporum sunt commutatione varianda. xx. q. j. quæ ad perpetuam maximè vbi sunt posteris profutura: vt ext. vt ecc. be. c. vlt. in prin. Ad posterorum ergo vtilitatem & memoriam perpetuam, hîc de officio iudicis tradidi, quę nec à modernis sunt eti
b am contemnendaᵇ. C. de quæstionibus. c. diuo. in fin. ᵇC. de testa.
1 iubem⁹. ver. sed nec aliqua. de consecr. distin. ij. semel. †quia quæ notabiliter fiunt, nisi diligẽter notentur, neglecta esse videtur. ff. de iniur. item apud Labeonẽ. §. ait prætor. Quia ergo de officio iudicum in specie tractauimus: hîc in genere de his, quæ spectant
2 ad omnes, dicamus. † ¶ Officium ergo iudicis latissimè patet: põt nãq; bo. possessionẽ dare, & in possessionem mittere, tutores cõstituere, & iudices dare: vt ff. de iur. om. iu. l. j. & xxx. q. v. iudicantẽ. & s. tit. proxi. & tantum valet in bonæ fidei contractibus, quantũ in stipulatione interrogatio facta. ff. de negot. gest. l. quia tantun-
3 dem. ff. depositi. Lucius Titius. † ¶ Item, quia vbi deficit lex & cõtractus, iudex facit quod sibi & de bono & æquo videtur. Instit. loca. §. pen. quod etiam, vt latè patet, sic plenius ostendamus. Nam quãdoque proponitur principaliter loco actionis, seu loco principalis actionis. Quandoque verò proponitur incidenter. Quandoque impedit actionem. Quandoque detrahit actioni. Quandoque deseruit ei. Quę singula seriatim specialiter prosequamur. Vltimò quid iuris sit de summaria cognitione dicturi.

ADDITIONES.

Sciẽdum est, quòd ex practicis, quos nominauit auctor in Proœmio, soli tres de hoc tractauerunt. Primus Rof. qui parte secunda sui Operis posuit Rubricam de officio iudicis, quod datur iure actionis, & v. post illam ad idem. Item post tit. de iuramento vasalli. posuit quasi continuè xiiij. Rubricas super diuersis, quæ petuntur iudicis officio. & sic sunt xix. ¶ Secundus fuit Vber. de Bon. q tractatum de hoc composuit, in suo libello ante med. versi. rogatus. vsque ad versi. si criminaliter. mihi char. vj. ¶ Tertius Ioan. de Deo, qui post ipsum Cauil. lib. x. per generales & speciales Rubricas materiam prosequitur. & Adde quod statim dicam. Item scias, quòd Roffr. in certis locis & super Rubrica de offic. iudic. contra colonos & adscriptitios, versic. sed opponitur. improbat subtilitatem dicentium, quòd quando iudicis officium proponitur loco actionis, non debet in libello dici, Ago contra talem. sed Propono vobis, &c. Horum ratio: quia iudicis officium non sit actio. ff. de mino. quòd si minor. §. fin. contra partem non debet proponi, sed solùm iudici: sed contra partem proponitur, cùm agit suo iure Sed ipse de hoc non curat: quia nomine actionis saltem generalissimo, etiam officium iudicis, continetur ff. de accus. & oblig. actionis verbo. & sic bene dicitur, Ago contra talem.
a Superscriptione. ¶ libr. vj.
b In fin. ¶ Facit cle. de iureiur. Romani. versi. nos itaque. & in fine.

SVMMARIVM.

1 *Actione ordinaria deficiente, proponitur officiũ iudicis, loco principalis actionis.*
Iudex vel prælatus audita subditorum infamia, ad inquisitionem excessuum suo officio potest, etiam nemine petente, procedere.
2 *Distinguendum est, vbi iudicis officium interponitur principaliter pro actione ad petionem partis.*
3 *Pater ageas contra filium sibi obedire nolentem, agit iudicis officio.*
4 *Officio iudicis agitur, cùm de patria potestate inter patrem & filium disceptatur.*
5 *Iudicis officio agitur, cùm filius petitur, qui à nemine detinetur.*
Iudicis officium imploratur cùm filius à patre petit emancipari.
6 *Deceptus qui renunciauit iuri suo, & quia aduersarius non seruat quod promisit: iudicis officium implorat.*
7 *Magister cuiuscunque facultatis potest à discipulo petere salarium, cui discipulus absque pacto, vel stipulatione obligatur. Idem de nutricibus, obstetricibus, medicis, &c.*
8 *Vxor timens viri sæuitiam petere potest officio iudicis sibi caueri.*
9 *Imploratur iudicis officium, vt hæres cogatur adire hæreditatem.*
10 *Officium iudicis imploratur loco principalis actionis in quinque casibus.*
11 *Iudicis officium imploratur pro via publica adæquanda.*
12 *Bona debitoris non soluentis peti possunt officio iudicis possideri, vendi, vel separari.*
Recurrendum nõ est ad extraordinarium auxilium quandiu superest ordinariũ.
13 *Officium iudicis quomodo competat ordinario, & quomodo delegato.*
14 *Officium iudicis si loco principalis actionis ad petitionem partis contra incertam personam imploratur, tunc non est necessaria litis contestatio.*
15 *Litis contestatio non est necessaria, vbi iudicis officium pro actione proponitur contra nullam personam.*
16 *Iudicis officium in quibus casibus interponitur, etiam inuitis partibus.*

2. §. Iudicis offic. loco principalis actiõis ꝓponit, cũ alia actio ordinaria deficit, & non est actio: vt ĩ. §.
a vlt.ª & tũc lit. ꝯte. exposcit, vt extr. e. iudicis, qđ tñ sic intellige: qa
b aut interponit̃ ad nulli⁹ partis petitionẽ: aut ad partiũ petitionẽ,
1 aut eis inuitisᵇ. † Iudicis offĩn loco pĩcipalis actiõis ad nulli⁹ ptis petitionem

ADDITIONES.

a §. vlt. ¶ Nũc ꝓpter additionẽ penultimã, de quo dicã ĩ. §. fi. ĩ prin.
b Inuitis. ¶ Exempla posuit Vbert⁹ vbi suprà, & multa post Vincẽ. Phi. & Gof. scripsit in Dec. ij. e. ti. post prin. & ex his, & ex omis. & his quæ posuit Inn. ibi, & Host. ibi, in summa hui⁹ ti. format⁹ fuit. tñ apertius tot⁹ iste tractat⁹ vsq; ad vlt. §. q fuit additio, vt ibi dicã.

petitionem interponitur: cùm prælatus vel iudex audita subdito
rum infamia ad inquisitionem excessuum ex officio, sine cuiusq;
petitione procedit. extra de accu. qualiter. ij. & ij. q. j. Deus. lxxxvj.
distinct. si quid verò de quocunque. extr. de simo. licet Heli. Item
cùm ex officio suo mandat, vt quicunque scit veritatem, vtrum
Titius soluerit vsuras alicui, qui Titi⁹ iurauit hoc non denuncia-
re, hoc dicit, extra de iureiur. ad nostram. ij. in fi. Idem cùm per se
inquirit, an tutor suspectus sit de tutela. ff. de suspe. tu. l. ij. §. præte-
rea. & j. dicam. Ad eius enim officium spectat, per se talia inquire
re & corrigere. ff. de off. præsi. congruit. extra de off. ord. c. j. xxxv.
q. vj. episcopus. extra. de te. cog. præterea. xxiij. q. iiij. si is qui. C. de
bo. proscrip. si intra. in princ. & obuiare ne fiant. lxxxvi. dist. c. i. ii.
& iii. dist. c. i. & ii. suspectos ab administratione remouere: vt ibi, &
extra. de off. dele. venerabile. iii. q. ii. quia ea. extr. de accus. cùm di-
lecti. & de simo. licet. Item damnis ecclesiarum occurrere. extra.
de instit. cùm venissent. in fin. Similiter & his quidem omnibus
non est litis ꝯtestatio necessaria: sed sunt illi exponenda capitula,
super quibus inquiritur contra eum extra. vt lite nō contest. quo
niam fre. §. sunt & alii. & in præ. c. qualiter. §. dēt igitur. xi. q. iii. eo-
rum. vel dic, vt j. de inquisitionib. §. nunc tractem⁹. aliàs, nunc vi-
a dendum. ver. cùm igitur. & seq. † ¶ Si verò officium iudicis inter
ponitur principaliter pro actione ad petitionem partis petentis
aliquid sibi dari vel fieri: tunc subdistingue, quia aut contra certā
personam, aut contra incertam, aut contra nullam. Si contra cer-
tam tunc habet locum dec. extr. eo. iudicis. quia tunc est merum
officium, & datur libellus, & exposcit lit. conte. ff. de mino. Papin.
in fin. & l. pater. §. j. & C. si aduersus deli. l. j. C. in quib. cau. in inte.
rest. non est ne. l. j. C. de mino. l. iij. extr. de restit. in inte. c. j. Cùm e-
nim loco actionis succedat, vt s. ver. prox. sine qua nemo experi-
tur: vt ff. de neg. ge. si pupilli. §. fi. viji. dist. quo iure. extr. de iud. exa
minata. eius naturam debet imitari. ff. si quis cau. si eum. §. qui in-
iuriarum. C. de rei vxo. act. l. vnica. extr. de stat. ho. recolētes. lxxvj.
dist. nosce. & c. scire. licet nō perpetuetur per lit. cōtest. vt in præ.
l. Papinianus. Quod autem dixi, quòd exposcit lit. conte. patet in
multis exemplis: vt ecce, primò in rest, in inte. siue à minore, siue
à maiore proposita. Pone enim, ecclesia alienat iuris solennitate
adhibita aliquam possessionem, in qua læditur enormiter citra di
midiā iusti prætii: certè potest petere per merum officium iudi-
cis, vt pecunia emptori restituta recuperet possessionem: vt extr.
de rebus eccl. non alie. ad nostram. & extr. de rest. in integ. c. j. Hu-
iusmodi enim officium iudicis proponitur à parte pro actione, &
contra certam personam, scilicet, contra emptorem: vnde debet
lis contestari. Item etiam in minore læso, licet ei per edictū præ-
toris subueniatur: vt ff. de mino. l. ait pretor. & l. patri. §. i. & l. qđ si
minor. §. fi. & extra de in integ. rest. constitutus. ff. de euictio. l. mi
nor. respon. j. C. in qui. cau. nō est in integ. rest. ne. l. j. in fi. de exce.
exceptiones. in fi. Idem est in maiore causa Reipublicæ absente:
cùm læso cuilibet prætor subueniat: vt ff. ex qui. cau. ma. l. j. tamen
ex officio iudicis iuuatur. C. ex qui. cau. ma. in contractibus. Idem
etiam in rescissoria, quæ quàuis ex beneficio prætoris competat,
vt ff. eo. maiores. & l. ab hostibus. & C. eo. l. j. tamen officio iudicis
expeditur. Vnde dicunt quidam, quòd ex edicto prætoris est inef
ficax, quousque prætor viuus in eam insufflat spiraculum vitæ: vt
a ff. quod metus causa. metum. §. violenti. Insti. de act. §. rursus[a]. An
autem restitutio in integ. sit necessaria litis contestatio, vel possit
dari contra absentem? Dic vt extra. eo. c. ij. de in inte. rest. c. j. & c.
3 cùm ex literis. † ¶ Item aliud exemplum: nam si pater agit contra
filium, obedientiam & reuerentiam sibi præstare nolentem, agit
iudicis officio. xxx. dist. c. j. extr. de ma. & ob. cū inferior. C. de emē
da. prop. l. vna. ii. q. vii. quæritur. Item si pater, vel mater agunt cō-
tra filium, vel filius contra eos pro alimentis: aget iudicis officio.
Est enim hîc necessaria cognitio: quia fortè negabitur pater esse,
vel filius, xxx. dis. si quis dereliquerit. ff. de lib. agn. si quis à liberis.
respon. i. & per totam l. i. ff. de iust. & iure. extra de fil. pres. Micha-
el. extr. de eo, qui du, in ma. quam pol. per adul. cùm haberet. in fi.
in Auth. vt li. ma. & aui. §. illud quoque. extra. qui fi. sint leg. trans-
misse. de proba. per tuas. Item si patronus ad inopiam vergens pe
tit sibi per ecclesiam vel libertum prouideri. extra. de iure pa. no-
bis. xvi. q. vii. quicunque. & in præ. l. si quis à liberis. §. solent. Item
si patron⁹ petit vt libertus obsequium sibi præstet: vel si conque
ritur se ab eo contemptum, vel ab eo conuitium sibi factum, vel
dictum: officio iudicis agetur. ff. de offic. præ. vr. l. i. §. cùm patro-
4 nus. † ¶ Item officio iudicis agitur, cùm inter patrem & filium de
patria potestate disceptatur, & constat tantùm filiatione. ff. de li-
be. exhi. deinde. §. i. ff. de rei vend. l. i. §. per hanc. C. de peti. hære. si
putas. C. de patria potestate. l. i. & ii. extr. de conuer. infi. c. fi. ¶ Sed
quæritur. an in præmissis casibus, scilicet, de patre & filio, & de pa
trono & liberto sit libellus necessarius? Quod dic, vt j. de libel. cō
b cep. §. nunc dicendum. vers. xxxv.[b] Sed an in eisdem casibus, & eti
am in cautione damni infecti, de quo j. subiicitur, debeat appella
tio admitti? Et quidem dicunt, quòd nō. ff. de appel. reci. vel nō si
c res. Alii contra[c]. C. de peda. iud. l. placet. Ita tamen, quòd penden-
te appellatione alatur qui fuerit pronunciatus alendus, sine præ-
iudicio tamen. ff. de inoff. test. si instituta. §. pen. C. de ori. iur. l. fi. ff.
test. tu. l. item, ff. de iure del. filius. & no. ff. qui sui vel alie. iur. sunt.
5 l. pe. † ¶ Item agitur officio iudicis, cùm filius petitur, qui à nemi-
ne detinetur. ff. de li. exhi. l. iij. §. hoc autem interdictum. extra. de
conuer. infi. c. fina. iii. q. j. redintegranda. Item imploratur, cùm fi-
d lius petit à patre emancipari[d]. ff. si quis à pa. fu. ma. l. fin. & de cōd.
& de. si cui legatum. ver. arbitro. Item cùm petuntur separari bo-
na. ff. de separa. l. fin. Item cùm petitur sententia pronunciari nul.
la, vel processus. extra. de procu. in præsentia. extra. de off. dele. cū
e contingat. ff. de fer. l. i.[e] Item imploratur contra hæredem, vt vlti-
ma voluntas testatoris impleatur. extr. de testa. tua. C. de episcop.
& cler. Auth. licet. C. de sac. sanct. eccl. l. j. Item implorat officium
iudicis, qui per metum rem suam tradidit: licet ei subueniatur per
edictum quod metus cau. ff. quod metus cau. metum. §. ex hoc e-
dicto. Item deceptus, qui se supponit gratiæ capituli, suas literas
ei tradendo: si capitulum malum causamentum habet ei extra. de
f renunciat. sanè. & capitul. veniens[f]. † ¶ Item qui deceptus re-
nunciauit iuri suo, & qui deceptus est, quia aduersarius non ser-
6 uat quod promisit. extra. de pact. cùm pridem. & de rerum per-
mutatio. cùm vniuersorum. & de præbendis. inter cætera. Item
cùm aduocatus seu qualiscunque defensor à clientulo: vel magi
ster cuiuscūque facultatis à discipulo petit salarium: qui sola pol-
g licitatione, non pacto, vel stipulatione ad hoc obligat⁹ est[g]. † ¶
7 Idem intelligas in nutricibus, & obstetricibus, & medicis. ff. de
var. & extraor. cogn. l. j. §. in honorariis. & per totam legē. C. man.
salarium. & ff. eodem salarium. Dic, vt ibi. extra. de foro compe.
Romana. §. nec etiam. & in hoc forma libellum, vt j. de magistris.
Item is, qui passus est in oculis propter mala collyria, quæ medi-
cus apposuit, & propter hoc rem suā vendidit: factus sanus rem à
medico officio iudicis petet. ff. de var. & extraordin. cogni. l. medi
8 cus. & hîc forma libellum, vt j. de iniur. † Item vxor timens sæui-
tiam viri, petet officio iudicis sibi dari licentiam ab eo recedendi,
vel idoneè caueri. extra. de restit. spolia. literas. in fi. extr. de spon.
cùm locum. de procur. c. accedens. Item cùm seruus conqueritur
de nimia sæuitia domini, ff. de his, qui sui vel alieni iuris sunt. l. j. &
ij. & Instit. eodem. versus finem. Et tunc libellus datur, si petitur:
alioquin appelletur. C. de epis. audi. si lenones. ff. si quis à patre fu.
ma. l. final. Item cùm pater conqueritur de malo filio, vel filius de
patre duro. ij. q. vij. quæritur. Item cùm propter ingratitudinē off.
iudicis petuntur liberti: vel etiam quæ donata sunt reuocari. C.
de libertis, & eorum libel. l. prima, extra. de don. c. finali. Item peti
tur officio iudicis, vt arbiter vel iudex pronunciare cogatur. ff. de
arbit. l. tertia. §. primo. ff. de iudic. de qua re. extra. de causa poss. &
proprie. cùm super. Item imploratur officium iudicis, vt tutores
vel curatores compellantur gerere: & si malè excusati sunt, vt re
ducātur in gestionem. ff. de minor. verum. §. ex facto. Instit. de ex-
cusa. tut. §. fi. quod remoueātur. C. de admi. tuto. l. fin. Item implo-
h ratur[h], vt caueatur de damno infecto; & pro legatis & fideicom-
missis præstandis, & similibus. ff. de actio. & oblig. actionis verbo.
ff. vt lega. vel fideicommis. nom. caueatur. l. j. & l. etiam. xvj. q. iiij.
neque decennii, & ff. de damno infecto. l. prætoris. & l. iij. §. hoc
autem. & l. prætor. §. eius. An autem hic sit necessarius libellus,
notat. infrà, de lib. concep. §. nunc dicendum. versicul. xxx. &
versicul. xxxij. Item imploratur in actionibus priuatorum cri-
minum pro pœna imponenda. Vnde dicuntur extraordinaria
crimina illa, de quibus tractatur ff. de extraordin. crimin. & de
i priuat. delict. Item imploratur [i] pro exhibendis tabulis te-
stamen

ADDITIONES.

a Rursus. ¶ Hic scripsi post Hostien. eod. titul. ca. ij. super gloss. ij. an-
te finem.
b Ver. xxxv. ¶ Quod ibi posuit, fuit dictum Vber.
c Contra. ¶ Scilicet Vber. cuius ad literam fuit iste ver. & vide j. de
app. §. in quibus. versi. sed nunquid quando.
d Emancipari. ¶ Quod quatuor casibus petere poterit, quos scripsi
de restit. in integ. constitutus. in prin.
e l. j. ¶ Hoc fuit vltimum dictum Innoc. in ca. ij. eod. titul. in fin. ma-
gnæ gloss.
f Veniens. ¶ Ibi dixi post Vinc. quòd causamentum est vulgare Hi
spanorum. in gl. videtur. in fi.
g Obligatus est. ¶ Vide j. de salariis. §. ij. in princip. & §. iij. versicu. is
quoque.
h Imploratur. ¶ Secundum Vber.
i Imploratur. ¶ Hunc, & sex casus seq. posuit Vber.

stamenti.ff.de tab.exhi.l.j.in fi.ff.quemadmodũ testa aper.l.ij. An
9 autem libellus sit hic dandus,dicam in præ.versicul.30. †¶Item imploratur, vt cogatur hæres adire hæreditatem: vt eam, vel legata aliis restituat.ff.ad Treb.restituta.§.Titius.& l.nam & diuus. l.cogi.respon.j.& l.ille à quo.§.tempestiuum.& l.recusare.& no. ff.de fideicommis.hære.pe.l.ij.An autem hîc sit dandus libellus, not.in præ.versic.30.Item cùm dominus imponit seruo necessitatem peccandi. C. de episc. audi.si lenones.Item imploratur ne vis fiat ei,qui in pos.missus est, vel mitti iussus est,vt defendatur, si repellitur,vel non admittitur.ff.ne vis fiat ei,qui in pos.mis.est l.j.ij.& iij.extr.de do.& contu. contingit.Item in edicto diui Adriani proponitur officium iudicis secundum quosdam. C.de edict.
a diui Adri.tol.l.fi.[a] Item in alio casu.ff.ad l.Fal.l.pen.in fin. Item si seruus vel filiusfamiliâs argentariam exercuerit, pater vel dominus per officium iudicis edere cogetur.ff. de edendo. prætor ait.
b §.ij.[b] & l. si quis secundum quosdam. Item imploratur etiam in denunciatione matrimonij.extra qui ma.accus. pos. cum in tua. Item in crimine vsurarum, 14.quæstio.iiii.per totum.extr.de iureiurand.ad nostram.ii.Item in quolibet crimine ecclesiastico,in quo ciuiliter agitur.xxiiij.quæst.iij.ecce. extra.de collu. crimina. 22.quæstio.i.c.si.Item imploratur, cum agitur condictione ex canone.3.qu. 1.redintegranda.vt cum clericus dicit se amisisse rem per violentiam,vel metum,vel dolum, vel captiuitatem,vel tẽporis conditionem:vt ibi, & extra.de re.spo.sæpe.Item implorat̃ cõtra collectores, vel dominos homines in collectis vltra vires
c grauantes[c].Item cùm vocantur ad officia,qui excusationem habent.ff.de vac.mu.sextumdecimũ.§.fin.C.li.x.quemadmodũ ci. munera. l. i. ii. iii. & iiii. Et in hoc & in sequenti forma libellum, vt j̃.de censi.Item cõtra colonos, seu adscriptitios reditus dominis soluere nolentes: quia dubitant,an hi domini sint.C.de agri. & censi.litibus.§. i.libr. xi. Item cùm vasallus à domino indebitis grauatur,saltẽ ex mente iuris.ff.si quadr.pau.fe.di.l.i.§.pe.ff.de iu. om.iu.si quis id quod.C.li.xi.in quibus ca.colo.censi.l.i.& de agr. & censi.l.pe.& fin.in Auth.de quæst.colla.vi. Et in hoc forma libellum,vt j̃.de feu.§.fin.Item imploratur pro fructibus rei meæ contra detinentem eam.C.de rei ven.certũ.§.bonæ fidei.ff.eo.si nauis.§.fi.extr.de testi.spo.grauis.ff.de pet.hær. illud. §.prædo.& §.ad officiũ.& l.sed & si lege cõmissoria.§.si ante litem.Et in hoc forma libellũ,vt j̃.de cau.poss.& proprie.§.notandũ.vers.porrò. Item pro impẽsis,siue de nouo, siue in refectione factis. C.de rei ven.domum.ff. de pet.hære. planè. & l.illud.§.ad officium.Item pro vsura in bonæ fidei iudiciis: in his,quæ imitantur iudicia bonæ fidei,sicut in legatis.C.in qui.cau.in integr.resti.non est ne.in minorũ persona.C.de vsu.vel fru.le.& fidei.l.i.ii.& iii.& ff.de vsu.
10 vsuræ.Et in hoc forma libellũ,vt j̃.de vsu.†¶Item imploratur[d]
d loco principalis actionis in quinq; casibus. Primus contra turbãtem mihi vsum,quem habeo percipiendi,vel hauriẽdi,vel ducẽdi aquam: quia non permittit vti, vel fortè amouit vsum aquæ, vel ipsam aquã, quo casu iudex per officiũ suũ faciet me retinere vsum aquæ,coercens factum aduersarij,&rei competẽtem formam dans.Et intellige quòd habebam illum vsum non iure seruitutis:quia tunc competeret cõfessoria.ff.si serui.vend.l.ij.& l.si cuti.§.Aristot.& ff.de serui. quoties.Secundus, cõtra instituentem inciuiliter, id est, nõ de iure ciuili, riuum seu seruitutẽ aquæ per prædium meum.In hoc etiam casu competit mihi negatoria directè,si sim directè dominus prædij:vel vtilis, si vtiliter sim dominus.ff.si ser.vend.l.ii.ff.de pub.l.si ego.Si verò nec directè,nec vtiliter sim dominus:tunc valde necessarium est officium iudicis Tertius,cõtra detinentem equam meã,penes quem concepit& peperit: petam enim officio iudicis tam equam quàm fœtum.licet enim in hoc casu mihi competat directa rei vendicatio & Pu
e bliciana:vt in prædict.l.si ego.ff.de vsu.equis[e].ff.de vsuc.l.si aliena.§.Sceuola.Quartus contra mittentem animalia in segetes meas: & maximè cùm sunt in herba, vel in vineam: licet & hic aliæ competant actiones:vt not.j̃.de iniur. Quintus,cùm plurimi ho
f mines,qui p plura loca debent distribui[f]:quia fortè mutantur de loco ad locum,vt Saraceni dispersi in Sicilia, mutati sunt in Apuliam:vt C.lib.x.de iure fis.l.certa.in meum agrum collocati sunt. Per iudicem enim tũc fiet æqua distributio.Hi quinq; casus sunt ff.de var.& extraor.cog.de vsu.Et in his quinq; casibus concipies libellum.vt j̃.de cau.pos.& proprie.§.priuata.versicu.sed & sinc.
11 †¶Item imploratur officium iudicis seu magistratus,si via ciuitatis,quæ est prope domum alicuius,facta est arctior,vel augustior,vel est clausa,ita vt publicus cõmeatus impediatur,vel si facta est affluxior:quare expedit domino domus,vt debeat adæquari: vel si sic impedita est, vt non possit transiri, nisi fiat pons. cogetur enim vt eum faciat, vel quòd sic paretur, vt aqua possit labi: vel etiam si via fodiatur,vel aliquid ibi fiat,propter quod non potest transiri, vel vehiculum duci: vel si morticinia ibi proiiciatur vel stercora,vel alia immunda.ff.ne quod in loco pu.fi.l.ij.§.hoc interdictum tantùm.tunc etiam competũt interdicta:vt j̃.de causa pos.& proprie.§.quia verò.versicu.cæterum.& seq.Item contra eum,cui relictum est legatum,vt filium suum emancipet:nec vult emancipare,cogetur enim ad hoc extraordinariè,id est,offi
g cio iudicis.ff.de condi.& demon.si cui legatum[g]. †¶Item bona
12 debitoris non soluentis petuntur officio iudicis possideri,& vendi,vel separari:vt ff.& C.de bo.auth.iu.poss.extr.vt lite non conte.quoniam.§.in aliis.Super quo forma libellum, vt j̃. de eo,qui mit.in pos.Item imploratur officium iudicis à creditoribus,vt cõstituatur curator bonis eius,qui bonis cedit,vel qui sine hærede decedit, vel etiam cùm hærede, qui tamen non vult hæreditatem adire, vt per eum bona vendantur, & creditorib[9] satisfiat: vt ff.de cu.bo.dan.l.j. in fin. In his igitur casib. iudicis officium directè seu loco principalis actionis proponitur ad petitionem partis contra certam personã:& est merum officium:vnde exposcit litis contestationem,vt dixi. Videtur tamen hoc fallere in denunciatione, quam quis prosequitur, vbi non videtur litis contestatio necessaria.extr.de dolo & contu.cùm dilecti. extr. vt lite non contest.quoniam.§.sunt & alii.extr.de accu. qualiter.ij.§. debet. Sed dic, quòd tunc debet lis contestari, & ordo iuris seruari: vt not.extr.de purg.ca.cùm dilectis.& j̃.in ti.de inquisit.§.nunc tractemus.ver.si autem inquiratur.Sed opponitur:nam in multis expressis casibus certæ competũt actiones:& quandiu superest ordinarium auxilium,non est ad extraordinarium recurrendũ: vt ff.
h de mi.in causæ. in prin. sed illud verũ est in causis minorum[h].In aliis autẽ casibus licet aliæ cõpetunt actiones, nihilominus tñ &
13 iudicis officiũ imploratur. †¶ Et nota ꝙ hoc officium cõpetit ordinario principaliter & incidenter:sed delegato incidẽter, vel etiam principaliter,si hoc ei principaliter cõmittitur.extra.de in inte.rest.c. pe.Item officium hoc datur fauore personæ, non rei. vnde potest computari inter personales actiones,&non inter reales:cùm imploratur à minore, vel ecclesia, vel etiam à maiore.
14 †¶Porrò si officium iudicis loco principalis actionis ad petitionem partis contra incertam personam imploratur: tunc non est necessaria litis contestatio,sed res iudicis officio expeditur,quod in casibus sequentibus patet: vt si mihi furtum fit, & nescio per quem, sacerdos, me petẽte ex officio suo potest excõmunicare furẽ incertum.extr.de off.or.c.ij.Item in eo, qui famosum libellum clanculò proiecit.v.qu.j.quædam.Item quandoque petitur dari tutor pupillo,vel curator minoribus xxv. annis, maioribus tamen xiiij annis.Institu.de cura.per totum.ff. de postu.l.j.ad fin. & l.seq.videtur tamen hic peti cõtra certam personam,quia certa persona debet assignari ab eo,qui petit tutorem vel curatorẽ. C.qui petant tut.l.ij.& per totum tit. Sed dic quòd nihil petitur ab eo,quem nominat:vnde in talibus ñ est dãdus libellus,nisi iu-
i dex dicat,scribe tuam petitionem: vt super ea deliberem[9][i]. sic 7. q.j.qualiter.& c.quanuis.& §.ecce hic. Item quando petitur dari curator bonis.ff.de cura.bonis. dan.l.i.& fi. Itẽ quando episcopo
k impotenti petitur dari coadiutor. extr.de cleri. ægro.ex parte[k]. Item per officium iudicis pro tribunali sedentis petat se mitti quis in possessionem bonorum ex testamento vel ab intestato. ff.de bon.poss.sed cum patrono.§.bonorum pos.ff. quis ordo in bo.pos.serue.l.vtile.§.dies.ff.de suc.edic. l.i.§. edictali. Non enim videtur in hac petitione certa persona nominanda. Sed si is, qui credit

ADDITIONES.

a l.fi.¶Vt ibi no.in gl.sigillorum.
b §.ii.¶Etiii.vbi de hoc.
c Grauantes.¶Et quõ isti ad restitutionẽ teneantur,vide per Host. in Sum.de pœn.§.fi.ver.sed quid de quæsitis.& ver.seq.
d Imploratur.¶Verba Rof.vbi rubrica de off.iudi. per quod vsum aquæ retineo. Adde, An ex sola æquitate naturali ĩplorari possit officiũ iudicis,vide Socin.cons.164.inc.visa bulla.col.v.ver.non omitto.in ii.vol.Henricus Ferran.
e Equis.¶Exponitur,id est,equabus,& in l. sequẽti bos ponitur ꝓ vacca.
f Distribui.¶Forsan in exercitu,dicit ibi gl.
g Legatum.¶Iste §.est vnus de quatuor casibus, ad quos s̃.remisi.
h Minorũ.¶Supple,& ecclesiarum,vt scripsi eo.tit.c.ii.super prin. ij.gl.Adde Bart.in l.in prouinciali.§.si verò.in ii.col. versi. contra istud.ff.de oper.noui nuncia.vbi quòd quando auxilium extraordinariũ est mihi vtilius quàm ordinariũ, vt quia nimis grauor: ꝙ tunc possum vti extraordinario. Et ibi an remedium ordinarium tollat extraordinarium, quãdo extraordinarium est facti:& quid quando vtrunque est iuris.Hen.Ferran.
i Deliberemus.¶Secundum Vber.cuius fuit iste ver. quem etiam posuit Io.de Deo.
k Parte.¶Sed hoc dic,vt de clerico ægr.cap.vno.lib.vi.

credit lædi, contradicat, tunc admittetur. ff. de adopt. l. nam ita C. quorum bon or. l. j. in fin. & l. sequent. extra. de offic. archiepisc. ad hæc. ff. de aqua plu. arcen. l. 3. & C. de cur. fur. l. fin. §. ij. C. qui ad mit. ad bon. poss. l. pen. xij. q. ij. non liceat. extr. de reb. ecclesi. non
a alien. si quis presbyterorum. Item [a] quando petitur vt interdicatur alicui administratio propriorum bonorum, tanquam prodigo: hoc solo officio iudicis petitur, vnde nec libellus datur, nisi vt ipse deliberet, vt prædixi: licet concedam eos, qui læduntur vocā
b dos: vel saltem ad contradicendum admittendos [b]. C. si minor se ab hære. absti. Auth. si omnes. C. de liberali causa. principaliter. ff. de mino. etiam. §. fi. ff. de cur. fu. obseruare. Minor ergo, qui petit restitui, vt ab hæreditate abstineat, non dat libellum. Alij dicunt, quòd si minor se velit defendere, quòd non sit dand⁹ curator, dabitur libellus, quia ab eo petitur iudicis officium, vt cesset ab administratione rei suæ: sicut cum tutor suspectus accusatur. Item reperitur officium iudicis, quòd iudex per se intentat, & exequitur sine aliquo petitore: vt in remouendo tutorem suspectum, de quo sibi constat: & in inquirendis criminibus, de quibus est pu
15 blica fama: vt dixi s. in prin. huius tit. † ¶ Si verò iudicis officium pro actione proponatur contra nullam personam, eodem modo non est necessaria litis contestatio: vt si infamis, qui nō potest postulare, nisi pro se, & pro certis personis petit in integrum restitui ad famam. ff. de postul. l. j. & iij. q. vij. infamis. §. tria. versicul. alij enim omnes. Item quando petitur electio concors confirmari. extr. de elect. postquam. xlvij. distinct. de Petro. xxj. quæ. j. relatio. Hoc enim contra neminem petitur, sed solius iudicis officio confirmatur: vel infirmatur. eod. titul. nihil. & cap. cùm nobis. ibi, du-
c ximus officio nostro, &c. [c] Item cùm minor, qui damnosam adiit hæreditatem, petit restitui contra factum suum, vt sibi liceat abstinere. C. si minor se ab hære. absti. l. vna. & Authen. si omnes. ff. de cura. bon. dand. l. j. Sed iste casus posset poni s. in præcedenti membro, quando contra incertam personam. Item generaliter ꝯtra nullam personam imploratur, quoties aliquid, quod petenti prodest, & nulli obest, petitur. C. de preci. Impe. offe. rescripta. q
16 est. xxv. quæst. ij. † ¶ Inuitis quoque partibus interponitur officium iudicis: vt si quis contraxit cum consanguinea, & nolit se admonitionem episcopi separare, vel testes super matrimonio producere: quia tunc potest eos inuitos episcopus excommunicare
d extra. de offic. ordin. significauit [d]. Item si vir & vxor se prætextu consanguinitatis sine iudicio ecclesiæ separant, episcopus de hoc etiam inuitis eis, vel consanguinitatem confitentibus, ex officio suo inquiret. extr. de diuor. porrò. in fin. extr. de eo, qui cog. consang. vxo. suæ. super eod. Item si super beneficio sit appellatum, & neutra pars vult ꝓsequi, sed differt vsque ad annum: superior, si videat ex dilatione ecclesiæ periculum imminere, potest partibus ex officio suo terminum præfigere. extr. de appellat. oblatæ. in fin. Idem potest dici in sacerdote postulāte, quē inuitū iudex repellet. extr. de postu. c. fi. ff. e. quos prohibet. xiiij. q. iiij. denique.
e Itē p̄t dici in excōmunicato [e] & aliis: qđ dic, vt ĩ. §. impedit. Quòd etiā inuitis oīb. officiū iudicis interponat, ꝓbat. ff. de postu. l. j. extr. de eccl. benef. c. vnico. ver. nos, vt prædiximus. & ij. q. vij. alieni. vbi de hoc.

ADDITIONES.

a Item. ¶ Secundum Vbert. cuius fuit quod sequitur vsque ad ver. si verò.
b Admittendos. ¶ An aūt ad hanc ꝯditionem admittatur excommunicatus, plenè scripsi post Inn. & Host. de excep. c. cùm inter. in glo. dixit hoc Innoc. ver. quid de illo.
c Nostro, &c. ¶ Super hoc vide quod scripsi de ordin. cog. eā. ii. in gl. hāc exceptionem. ver. hæc etiam exceptio locum non habet. & de causa pos. cum ecclesia. super gl. ij.
d Significauit. ¶ Hodie si scienter ꝯxerunt, excōmunicati sunt ipso iure, per cle. de consang. & affi. eos, qui. & prælati denunciare tenentur, vt ibi.
e Excommunicato. ¶ Quē non solùm iudex ecclesiastic⁹ ab hoc repellit, sed cogit etiam iudicem secularem ad id. de sen. exc. decernimus. lib. vj.

¶ Officium iudicis, quibus modis potest incidenter implorari.

SVMMARIVM.

1 *Officium iudicis incidenter proponitur quandoq; in modum exceptionis, quandoque in modum replicationis.*
2 *Officium iudicis proponitur per modum exceptionis.*
3 *Minor petens restitui directè, dare debet libellum.*
4 *Officium iudicis vicem obtinet actionis: imò simpliciter inspecta diffinitione actionis dicitur actio.*
5 *Implorans beneficium epistolæ diui Adriani, qua ratione dabit libellum.*
6 *Libellus videtur super qualibet exceptione dandus.*

a 3. §. Incidenter quoq; potest officium iudicis implorari [a]: vt ext. de in int. rest. c. causā. nec est tunc litis cōtestatio necessaria, vel libellus: vt ecce, si agitur rei vēdicatione re vsucapta post litem contestatam, iudex ex officio iubet incidenter caueri, quòd reus non pignorauerit rem petitam, vel quòd non manumiserit si seruus vendicabatur. Instit. de offi. iud. §. ad exhibendum. ff. de nox. act. si quis hominem. §. quantum ff. de rei ven. l. si post acceptum. Item pignoratitia actione proposita iubet incidenter caueri de dolo. ff. de pigno. ac. creditor. Item incidenter petitur restitutio ad aliquam probationem in principali causa omissam. extr. de in integr. restit. cum venissent. & c. au
1 ditis. & c. ex literis. † ¶ Vt autem hoc plenius videas, dic quòd officium iudicis incidenter quandoque proponitur in modum exceptionis: quandoque verò in modum replicationis. Officium iudicis incidenter in modum exceptionis proponitur: vt si minor,
b qui alienauit [b] pecuniam mutuo acceptam, excipit contra creditorem, quòd nullam inde habuerit vtilitatem: vnde petit se restitui. C. si aduer. cre. l. j. ff. de min. l. patri pro filio. §. fi. C. si aduer. de-
c lic. l. j. [c] Item si episcopo petente in aliqua ecclesia subiectionem, lata est sententia contra ecclesiam, quam cum petit episcopus ꝯfirmari, excipit ecclesia, quòd non est confirmanda: imò petit restitui pp ꝓbationē omissā. extr. de in inte. restit. c. ij. & c. suscitata. Itē si is, à quo res vendicat, excipit, qđ eā ex necessitate distraxit: qa erat tēpore peritura: vel etiā fruct⁹, ne corrūperentur, officio iudicis ei succurrit, vt solū ad prætiū teneat. ff. de rei ven. l. item ver
2 beratū. §. j. † ¶ In modū ēt replicationis officiū iudicis ꝓponit [d].
d nā & replicatio est exceptio. ff. de excep. l. ij. Instit. de replic. extra. de excep. dilecti filij S. & P. & c. dilecto. & c. significauit. Verbi gratia, minor egit rei vendicatione ad domum: vel conuenit debitorem: exceptum fuit de præscriptione: tunc quasi loco replicationis minor petit restitutionem officio iudicis cōtra illam præscriptionem. C. si aduer. vsucap. l. vnica. ff. de procurato. qui proprio. §. item quæritur. ff. de mino. etiam. C. in qui. cau. in integr. restitu. non est ne. l. fi. in fi. Idem etiam dicendum est, vbi opponitur exceptio iurisiurandi, vel rei iudicatæ, vel pacti: & vbi actio ipso iure salua remansit, licet inefficax, per dictam exceptionem. ff. de rei. vend. l. j. C. de pac. l. pacta. ff. de pact. si vnus. §. pactus. Debet igitur minor intentare aliquam actionem, vel causam prætendere: & si non opponitur exceptio, quod quandoque contingit: vt ff. de publ. si quis. in fin. C. sent. rescin. non pos. l. ij. non habebit locum replicatio. extr. de re iudic. inter monasterium. & sic obtinet sine restitutione. ff. de rei vend. officium. in prin. Si autem opponitur exceptio à debitore, interueniat replicatio minoris ętatis, & restituetur, vt dictum est, argum. ff. de iureiur. nam postea. §. si minor. extr. de except. dilecti. C. si aduer. rem iu. l. j. C. si aduer. transact. l. j.
3 & ij. † ¶ Sed quæritur, an in præmissis casibus minor dabit libellum, cum petit restitui principaliter vel incidenter? Et dico quòd cùm directè petit restitui, tunc dabit libellum. extr. eo. c. ij. iij. q. 3. offeratur. extr. de li. obla. c. j. ij. q. j. legum. C. si sæp. in integ. restitut. post. l. ij. in fin. vbi dicitur, agant: ergo detur libellus. & l. tertia. &
4 C. si aduer. cre. l. fin. ibi solenniter, &c. † Officium enim iudicis ex toto tunc vicem obtinet actionis. argument. ff. de act. & ob. actionis. imò videtur simpliciter actio inspecta diffinitione actionis. C. de eden. edita. Instit. de actio. respons. primo. sine qua nemo experitur. ff. de neg. gest. si pupilli. ff. de peti. hære. si quid. §. illud. Tamen non est actio, sed quasi: quia loco eius datur. Si verò excipiendo vel replicando restitutio seu iudicis officium postuletur secundum quod dicitur. ff. de procurator. qui proprio. §. item quæritur. Tunc non debet dari libellus, nisi in formam petitionis ad instructionem iudicis, & non in modum libelli, secundū Ioan. de
e Deo [e]: sicut nec in aliis exceptionib. vel replicationibus. Vbert. autem de Bob. dixit hoc verum esse in aliis exceptionibus, quæ à iure communi competunt: sed hic dixit dandum libellum. Nā hoc beneficium est implorandum: & idcirco est libellus dandus, cum à iudice postuletur: quia fortè pronunciabitur super hoc: vt no. C. de or. iu. l. j. ff. de mino. intra resp. j. De hoc ĩ. in tractatu. libel
f lorū. de rest. in inte. §. j. ver. porrò [f]. Quid si is, contra quem petitur, cōtumaciter se absentat? De hoc ĩ. de in integ. rest. §. ij. versic.
5 vlt. † ¶ Et secundum præmissam rationē videtur, quòd implorās beneficium epistolæ diui Adriani, dabit libellum. ff. de fideiussor. inter

ADDITIONES.

a Implorari. ¶ Vide qđ de hoc īcidēter scripsi post Inn. e. tit. c. 2. ĩ fi.
b Alienauit. ¶ Vber. q posuit hoc dictū: vbi s. ĩ prin. dixit dissipauit.
c l. j. ¶ Per easdē leges dixit, vbi idem generaliter cùm conuenitur ex ꝯtu, quem constat factū cū minore ętate, & in quo læsus est.
d Proponitur. ¶ Iste ver. & seq. quasi ad literam. fuit Vber. vbi s.
e Ioan. de Deo. ¶ Addit cum assignatione cāæ in suo lib. parte ij. ti. qu ibus casibus lib. dari non debet.
f Porrò. ¶ Corrige primo ibi in fi. allegat hunc versi.

inter eos.in prin.quod dic,vt ĵ.de li.concep.§.nunc dicendū.ver. 28. Vel potest dici libellum esse dandum, in quocunque casu id petatur.C.de re iud.gesta.ff.de testi.l.curent. ff.de fi.instr. in re.C. de app.nec causas.in fi. C.vt lite pen.l.2. Finaliter autem dixit idē Vber.φ detur ad iudicis instructionem, vt dixi. Faciat enim scribi minor,quomodo petit restitui:& licet officium videatur extraor dinarium auxilium,vt ff.de min.in causæ.in prin.tamen est in forma iudicij agēdum.arg.extr.de accus.qualiter.j.&ij.De hoc etiam
6 no.in præ.§.nunc dicendum.ver.8.† ¶Secūdum canones tamen videtur super qualibet exceptione dandum esse libellum. quod dic,vt no.ĵ.de excep.§.viso.ver.sed nunquid.Item cùm petitur re stitutio,est danda dilatio,si petatur:vt ĵ.de in integ.rest.§.qualiter. in fi.Hoc autem sciendum est, φ incidenter imploratur officium cuiuslibet iudicis ad restitutionem faciendam,non tamen princi paliter.extr.de in integ.rest.l.cau.ff.de mino.in causæ.& ĵ.de resti. in integ.§.videndum.Item alia exempla potes ponere,quando in cidenter proponitur,ad vtrunque membrum facientia:vt extr.de in integ.rest.c.auditis.& c.suscitata.& c.coram.

SVMMARIVM.

1 *Officium iudicis an impediat actionem.*
2 *Iudex non repellens excommunicatum actorem ex officio,an reus ex hoc poterit appellare.*
3 *Infamis vel hæreticus potest à iudice ab actione repelli.*
Iudex quos ab actione possit repellere.

1 4.§.Impedit quoque † officium iudicis actionem, siue in principio causæ, siue in medio: & hoc siue ad instantiam partis,siue proprio motu iudicis: vt patet in publicè excommunicato, quem ex officio suo sine petitione partis potest iudex quādocunq; repellere ab agendo, vel testificādo, vel aduocando,& similibus,propter periculum communionis:nec fiet super hoc litis cōtestatio. extr.de except. exceptio-
a nem.in fi.& c.pia [a].§.fi.extra.de off.dele. prudentiam.§.sexta.[b] †
b ¶ Quid si iudex non repellit ex officio actorem excōicatū:nunquid reus ex hoc poterit appellare? Resp.non.licet iudex male facit.tunc enim potest appellari cùm grauat, vel exceptionē propositam non admittit.ext.de appel.vt debitus.& c.dilecto.quod
c non est hîc [c].† ¶Item potest repellere eodem modo infamem, vel hæreticū.ij.q.vij.alieni.in Auth.de testi.§.scimus.C.de q.ser-
d uos.Item militem procuratorem.ff.de procu.filiusfa.§.milites[d]. C.eo.ti.militem.& hoc propter publicā vtilitatem,vt armis intē dant.C.loc.milites.C.de iure delib. sancimus.in prin.Item aliàs ī dignum.ff.de postu.l.j.in prin.Item prohibitum pustulare. ff.eo. quos prohibet.& in similibus casibus.

ADDITIONES.

a c.pia.¶§.fin.lib.vj.Za.
b Sexta ¶ Vide quod dixi s̄.§.j.in fine.
c Est hîc.¶ Hoc fuit dictum Petri,vt scripsi de exceptio. exceptionem.in fine.
d Milites.¶ Versic.est sub §.veterani.

SVMMARIVM.

1 *Officium iudicis detrahit actioni,vt non sit necessaria litis contestatio neque libellus.*
2 *Compensatio plerunque facit, vt quis minus consequatur, quàm sibi debetur.*
3 *Iudicis officium actioni detrahit in expensis aliquando à malæ fidei possessore factis.*

1 5.§.Detrahit etiam actioni † officium iudicis.id est.diminuit actionem, nec est necessaria litis contestatio,neq; libellus:& quandoq; per se quandoq; ad petitionem partis.Per se officium iudicis detrahit,vt cū in quarta Trebellianica & eius fructibus mandat computari fructus perceptos post litem contestatam de hæreditate,quæ subiacet restitutioni: vt ext.de testa.c.Raynutius.ver.in eo verò,quod quartam.Item quando datrahit ex hæreditate filii emancipati expensas factas à parte pro militia filii.ff.de pet.hære.l.fi.Ad petitionem verò partis detrahit vt patet exemplū extr.de testa.Raynutius.ver.dictus verò.in hoc quod ibi ad petitionem partis iubet detrahi tertiā & quartam, priusquā hæreditas restituatur. Est & aliud exemplum vt si casu fortuito colonus graui damno vitio rei,non suo afficiatur:eo enim petente fiet remissio pensionis.extr.de loca. prop-
a ter.ff.eo.ex conducto.§.j. Item detrahitur [a] quandoq; actioni in
2 expensis propter cōpensationem,quæ opponitur.† ¶Compensatio enim plerunq; facit, vt minus quis consequatur, quàm sibi debetur.Instit.de act.§.pe. habendo respectum, ne reus egeat in casibus,arg.ff.de rei ven.item si verberatum. Instit.de actio. in fi.
3 ext.de depo.c.bona fides.in fi.† ¶ Item detrahit actioni in expēsis factis aliquando à malæ fidei possessore:vt ff.de pet.hære.l.miles.C.de rei ven.domum.

ADDITIO.

a Detrahitur.¶ Ad hæc fuerunt verba Vberti.

SVMMARIVM.

1 *Deseruit officium iudicis in actionibus bonæ fidei, & quæ ex testamento descendunt.*
2 *Officium iudicis communiter deseruit post litem contestatam, etiam in actionibus stricti iuris,quo ad naturales obuentiones.*
3 *Vbi agitur iudicis officio deseruiente, non iure actionis,non fit litis cōtestatio.*
Lite non contestata proceditur contra absentem.
4 *Libellus quomodo,& qua ratione sit dandus in iudicis officio.*
5 *Officium iudicis deseruiens, quare non tantum valeat, quantum vbi tenet locum actionis.*
6 *Iudicis officium quando incipiat deseruire.*
7 *Lis incipit à citatione.*
8 *Iure actionis veniunt ea, quæ ante litis contestationem fiunt, & in libello peti debent.*
9 *Agens contra aliquem rei vendicatione potest iudicem requirere,vt illum officio suo citet.*
10 *Iudex ex officio suo facit libellum ineptum emendari,& actionem mutari,ne ipse & partes inutiliter laborent.*
11 *Iudex ex officio potest æquitatem facere inter aduocatos,ne omnes boni vna ex parte consistant.*
12 *Duorum accusare volentium eligendus est magis idoneus.*
13 *Dilatione pendente iudicis officium conquiescit.*
14 *Officium iudicis in quibus deseruit actioni,etiam post litem contestatam.*
15 *Ea quæ post litem contestatam accidunt,maximè spectant ad officium iudicis: & vt plurimum quæ sint.*
16 *Iudex tanquam seruiens & minister ex officio suo interponitur,seu mouetur in sententiæ prolatione.*
17 *Actio proposita,si est euidenter inepta,potest eam iudex ex officio suo statim talem proferre,& libellum lacerare.*
18 *Libellus ineptus,si per iudicem sit admissus:an reus condemnabitur ad faciendum quod petitur.*
19 *Proponens coram delegato actionem ineptam,si succumbit, an poterit coram eo aptam proponere.*
20 *Clericus si contra laicum & coram iudice seculari proponit actionem ineptā, & succumbit, postea autem à sede Apostolica impetrat literas super eadē causa,volens aptam proponere,an valeant literæ.*
21 *Aequitatem & misericordiam sequi,spectat ad iudicis officium potius quàm rigorem.*
23 *Officium iudicis mouetur,& deseruit actioni mandando eam executioni.*
23 *Officium iudicis locum habet in tribus communibus iudicijs.*
24 *Iudex precibus calamitosorum emolliri non debet,nec aduersus eos,quos malos putat,excandescere.*

6.§.Deseruit quoq; officium iudicis cuilibet actioni. Cùm enim nulla actio possit habere effectum sine iudice,ipse eam facit edi ab initio vt ĵ.ver.item facit e-
1 di.† Deseruit ergo in actionibus bonæ fidei,& quæ ex testamen
a to descendunt:& plenius in his.q̄ in aliis [a],qa in his iudex ex qualibet mora ex officio suo facit venire fructus & vsuras, ff.de negotiis gest.l.qa tantundē.ff.de vsuris.l.mora.§.j.& l.videamus.C. de vsu.& fru.le.l.ij.& per totū.C.de vsu.in bone fidei.ff.de leg.iij. apud.& l.quæsitum.§.Iulianus.& C.depositi.l.si d̄ positi.C.de rei ven.certum.Et est ratio quare in his plenius deseruit,quàm in aliis:quia in his bona fides magis debet abundare.Quòd si non faciat,iudex emendabit.Insti.de ob.ex consen.in fine.& C.pro soc. l.ij Item ad eius officium spectat decernere:vt & ibi tabulæ testamenti ponantur,aliàs aperiantur.ff.famil.er.cæteræ.§.sed & tabulas.Item actionibus arbitrariis satis deseruit,vt patet ff.quod me. cau.l.putat.§.ex hoc edicto.& l.item si cum exceptione.§.aliquā do.& ff.de ædil.edic.l.ædiles.§.item sciendum.ff.de rei ven, qui restituere,in fi.Instit.de act.§.præterea.ff.de vsu.l.iij.§.in his.vt patet in eo,qui certo loco dare promisit.quod dic,vt ĵ. ver. in sen-
2 tentiæ prolatione.† ¶ Item officium iudicis communiter deseruit post litē contestatam,etiam in actionibus stricti iuris, quo ad naturales obuentiones,non quo ad ciuiles.ff.si cer.pe.cùm fundus.resp.j.C.de rei ven.certum.ff.de vsur.l.ij.&l.videamus,§.fi.ff. de cond.inde.l.indebitam.Item deseruit ciuilibus,& quibuslibet in id, quod à reo fieret post litem contestatam circa rem petitā. ff.ne quid in flu.pu.l.vnica.ad fin.ff.de rei vend. non solùm.argu. extr.de

ADDITIO.

a Aliis.¶ Secundum Vber. cuius quasi ad literam serunt hæc verba,vsque ad ver.vbi autem.qui fuit Vinc.

extr.de do,& contu.prout,extr.de pur.ca,per totum.ij.q.v. si le-
gitimi.& c.presbyter.& 3.q.j.reintegranda.extr. de off.dele.con-
suluit.de pœ.dist.v.c.j.& de pœ.dist.vj.ca.j. Item officium iudicis
certum seruitium præstat in incorporalibus:quod vide ff.si serui,
3 ven.l.hatum.& l.egi.† ¶ Vbi autem agitur iudicis officio deser-
uiente,& non iure actionis,nō fit litis contestatio:quia iam facta
est,vel facienda in principali actione,cui deseruit:sicut aliàs. qui-
dam dicunt, quòd in causa appellationis non est litis contestatio
a facienda:quia facta est in principali.extr. de app.c.p tuas[a]. imò li-
te nō contestata proceditur contra absentem. vnde si volo pro-
bare, quòd aduersarius meus se occultat,vel procurat ne citatio
ad eum perueniat,hoc non fit lite contestata,ext.vt lite non con
test.quoniam.§. porrò.xj.q.3.certū.Ponit & alia exempla in ap-
4 pellatione.extra.de app.interposita.& c. sæpe. † ¶ Sed nunquid
in hoc officio dabitur libellus? Dicas, q si petat hoc officium ra-
tione temporis, quod præcessit litis contestationem . dari debet
b libellus[b]. Si verò petitur ratione eorū, quæ contingunt post li-
tem contestatā,non est dandus libellus:imò sufficit si solo verbo
c ei dicatur ante sententiam,vel post,eadē die[c],vel fortè si non di-
catur aliquo modo,iudex hoc tamen supplebit:vt ff.de ædil. edi.
ædiles.§.sciendum.ff.de vsur,parum.C. vt quæ desunt aduo. l. v-
d nica.ff.de li.causa.l.si.De hoc j.ver.illud.Item præfigit[d] iudex di-
em,qua expediat hæredē & legatarium:& si illa die nō veniat al-
tera partium,nihilominus iudex ex officio suo procedet. C.de v-
su & fru.le.l.ij.Item si altera pars se subtrahit die assignata ad mē-
surandum fines, mensor procedet ea absente. C. finium regun.l.
5 3.† ¶Sed quæro quare non valet tantùm officium iudicis deser
uiens,quantum vbi tenet locum actionis:cùm dicat lex,quòd tā
tum valet iudicis officium in bonæ fidei iudiciis, quantum si no-
minatim fuisset deductum in stipulatione:vt not.s.in prin.huius
tit.Sed dic,secundum Vin.quòd tantum valet, durante obligati-
one principali,vel actione.Si verò essent perempta,vel finita ea,
quæ per officium erant debita,vt vsuræ,& huiusmodi , peti non
possent.C.de vsur.in bonæ fidei. sed debita per stipulationem pe
ti possunt,secundū leges. C.de iud. l.j.ff.de eo,quod cer.lo.l.cer-
tum.licet non secundum canones:vt ext.de vsur.quia in omnib.
6 xlvii.dist.quoniam multi.† ¶Sed quæritur,quando incipiat offi
cium iu.deseruire.Et videtur,quòd à tempore citationis:non ta-
men habet locum antequā partes compareāt coram iudice.arg.
extr.de app.significante.vbi de hoc secūdū Vin, quia fortè in ter
mino impugnabitur iurisdictio iudicis adepti.ff.de iud. si quis ex
aliena, & arg. extr. de except. exceptionem. & ita de offensis,vel
innouationibus , vel ante terminum emergentibus iudex se in-
tromittere nequit,licet citatio præcessit. Vinc.dicit , quòd postq̃
citauit partes auctoritate rescripti Apostolici,& eis terminum as
e signauit,& res de qua agitur expressa fuit[e],incipit officiū iudicis
deseruiens causæ:vt omnis innouatio,vel violentia,vel mutatio
status debeat adueniēte termino ante omnia per officium refor
mari,prius quàm ad alia pcedatur,vt extr. de app.solicitudinem.
& xvj.q.4.volumus.ext,vt li.pen.à memoria. C,de Iudæis.null9.
f quamuis videatur contrà,extr.de app.cùm teneamur[f]. † ¶ Lis
7 enim incipit à citatione.extr,de off.dele.gratum,licet sit ar.con-
g trà.extr.de ver.sig.c.ex parte ij.[g] & in principio litis dato libello,
iudex facit interrogationes,quæ ante litis cōtest.habent fieri : vt
ff.de inter.ac. l.j.& l.de ætate.§.ij. Et sic iudex antequam recuset,
purgabit per officiū omnem violentiā præcedentē,& immutati
onē status.ar.ff.de mu.& ho.reus.§.cùm.& C.fi.regun.si constite
rit,sicut posset partem punire,si non veniret ad terminum.extra.
de.off.dele.præterea.Et hoc intelligo , nisi generalitas præcesse-
rit in citatione sine specificatione:vbi nō potest exercere iurisdi-
ctionē.extr.de rescr.pastoralis.prope finem.Nec obst.præ.ca.sig-
nificante.quia ibi actores, qui dicebant se post citationem spoli-
atos,non erant in possessione : vnde non erant restituendi , vel si
erant non poterant petere ante litis conte . restitutionem : vt ibi
h dicitur, imò potius iure actionis[h]. † ¶ Quia quæ ante litis con-
8 test.fiunt,veniunt iure actionis,& in libello peti debent : vt ff.de
ædil.edi.ædiles,§.item sciendū. Et quandiu superest ordinarium
auxilium, non est ad extraordinarium recurrendum : vt extra.de
in inte.restit.constitutus.ff.de mino.in causæ. Secus tamen est in
his quæ fiunt post appel.à diffinitiua interpositam : vt j.de app.§.
nouissimè.ver.& nota q.& seq. Vt aūt in hoc membro plenius
instruaris,no.quòd officium iudicis tanquam seruiens,seu mini-
ster, seu mercenarius interponitur,seu mouetur ante litis conte,
sed tamen post citationem,& in ipsa citatione,non ante:vt extr.
de app. significante. & iam suprà dixi , Item in litis contest. Item
post litis contest.Item in prolatione sententiæ.Item post senten
9 tiam.† ¶ Ante litis contest.deseruit actioni:vt si ago contra ali-
quem rei ven.iudex ex officio suo me instante illum citabit. ext.
vt lite non conte.accedens.& c.quoniam.§.si verò.Item facit of
ferri libellum.iij.q.iij.c.induciæ.§.offeratur.ext.de libel.ob.cap.j.

Item facit edi actionem,seu causam.ff.de eden.l.j.resp.j.C.de edē.
edita.Item vt non admittat, sed reiiciat libellum , vbi non est ad-
10 mittendus,quòd dic,vt j.de libel.concept.§.sequitur. † ¶ Item
facit libellum ineptum emendari,seu actionem mutari ne ipse&
partes inutiliter laborent:& dentibus laniabit : vt in præ. l. edita.
& ij.quæst.vlt.libellorum.ver. quòd si libellus. ff. de off.assess.l.j.
& ff.de accu.l.iij.xj.q.j.sacerdotibus.ff.si mensor fal.mo.dix.l. j. §.
sin autem.C. vt nemo priua.prædi.suis vel ali.tit.impo.l.ij. in fin.
C.de sac.paga.l.iij.extra.de iud.examinata.Dic,vt j.ver.in senten
tiæ prolatione.Item aduocatum non habenti.dabit extra de off.
iud.cap.j.ff.de off.procon.nec quicquam.§.fina.iij.q. vij. infamis.
§.tria.Item aduocatos patienter audiet:sed cum ingenio,ne con
temptibilis videatur. Nec dissimulabit si quos concinnatores,
11 vel redemptores inueniat vt in præ.l.nec quicquā.§.circa.† ¶ I-
tem aduocatos pariter distribuet,ne omnes boni vna ex parte ꝯ-
sistant:vt iij.q.vij.§.tria.ver.si verò.in fi.Sed illud obtinebat olim,
cum salaria de publico dabantur: hodie verò contrà . secundum
i Accur.[i] Tu dic,secundum Albe.Papien.quòd & hodie de æqui-
tate potest iudex æqualitatem facere.argu.C.de prox.sacro.scri.
in sacris.ff.de eo quod cer.lo.quod si Ephesi.§.fin.extr.de excep.
cùm inter. Item assignabit terminum ad omnes dilatorias pro-
ponendas.extr.de excep.pastoralis.Item facit redigi in scriptis p
tabellionem,vel per duas personas quæcunque fiunt in iudicio.
extr.de proba.quoniam contra.Item quòd locum tutum partib9
assignet:vt omnis securitas sit iudicio añ litis cōtestatio , & post.
extr.de app.ex parte.vt lite non contest.accedens.ij.ext.de spon.
cùm locum.de procu.accedens.xxxiij.q.ij. siue de coniugij.Item
quòd citat eas in locis,quibus morantur.extr.de app.cum parati.
& de dol.& contu.cùm causam.vel si ibi non inueniantur,faciet
publicè edictum proponi in eisdem locis.in præ.c.cùm causam.
& c.contingit.extr.de cler.non resi.ex tuæ.xvj.q.iij.ca.placuit.vt
quicunque.§.potest.ff.de dam.infecto.l.iiij.§.prætor.Item quòd
dilationes concedat.ext.de app.cùm sit Romana.Item quòd eas,
ꝯsideratis circunstantiis temporis causæ & personæ moderetur.
ext.de dila.c.j.ff.de iud.nonnunquam.ext.de in integ.rest.tum ex
literis.in fi.xxiiij. q. iij. de illicita.Item quòd faciat principalem p
se,non per aduocatum factum proponere , nisi fuerit valde sim-
plex,extr.de iud, pastoralis. & nisi in aliis casibus ibi no. Item re-
pellet publicè excommunicatum,etiam aduersario tacente,&a-
12 lios,de quibus dixi s.§.impedit.† ¶ Item de duobus volentibus
accusare eliget magis idoneum. ff.de accus.l.si plures . Idem etiā
est in populari actione.ff.de popula.actio.l.si plures. Idem etiam
in pluribus procuratorib. in solidum constitutis , simul ad litem
k contestandam concurrentibus:vt not.extr. de procur. iniustè[k].
Idem est in prosecutione inquisitionis secundum Vinc. extr. de
accus.olim. §.fin. cùm ibi plures possunt eligi : vt ibidem dicitur
& probatur extr.de simo.licet Heli.§. cùm igitur. Item faciet in-
terrogationes , & ad eas respondere iubebit , quæ sunt ante litis
contestationem faciendæ:quas habes j.in tit.de interroga.& ali-
as etiam facit in quacunque parte litis,&quandocunq; sibi vide
tur expedire.ext.d fi.instru.cū Io.in fi.xxx.q.v.iudicātē.ff.d inter.
l act.vbicūq;[l].Itē faciet iterū satisdari.si fideiussores dati ad inopiā
vergūt.ff.qui satis,cog.si arbiter.in fi.Item relaxabit iuramentum
super vsu

ADDITIONES.

a Per tuas. ¶ De quo vide j.de libel.con.§.nunc dicendum.ad fi.
b Libellus. ¶ Dixit Vber.cuius fuit iste ver.vel in libello principa-
li, in additio.
c Eadem die. ¶ Hoc verbum repetitur j.ver. post sententiam. sed
non repetitur j.ver.sed quæro. & resistit in hoc ver. hoc autem.
ante fin.vt ibi dicam.
d Præfigit. ¶ Hic reincipiunt verba Vincen.
e Expressa fuit. ¶ In citatione.quod dic,vt in Clem.vt lite pen.c.ij.
& concordat Hosti.ei,quod sequitur in præ.Decre.significante,
vt ibi scripsi in gl.& malè.ante fin. Vide etiam quod scripsi,vt lit.
pen.c.j.super ver.direximus.
f Teneamur. ¶ Diuersos intellectus habet,vt ibi dixi in tertia glo.
g Parte ij. ¶ Diuersis respectibus ista procedunt,vt ibi scripsi in vl-
tima gloss.
h Actionis. ¶ Hucusque Vinc.declarans quòd licet ibi episcopus
alibi fecisset vēdi carnes, id non fuerat priuare illos possessione,
sed potius turbare;pro quo competebat vti possidetis , vel actio
iniuriarum.
i Secundum Accur. ¶ Et Ber.eod.titu.ca.j,in glo.ij,& Ioan.in præ.
ver.si verò.
k Iniustè. ¶ Et idem in datis non in solidum,quo ad causas specia-
les.de procur.si duo.§.vlt.lib.vj.
l Vbicunque. ¶ Fuit de iur.ca,c.ij,in fi,lib.vj,

super vsuris nō repetendis præstitū extr. de iureiūr. c. j. & c. ad nostram. ij. Item moderabitur diem, vel tempus in stipulatione appositum. ff. qui satisf. cog. l. de die. extr. de app. oblatę. extr. de re iu. quod ad consultationem. Itē potest supplere de iure, & pro vtraq; parte plenius, quam aduocati dixerunt allegare. De quo, & qualiter se habebit audiendo allegationes, vide j. in tit. de dispu. & allegatio. & aduocat. §. fi. & j. ver. in sententiæ. Item super exceptionibus ante litis contestationem propositis, facit præstari iuramentum de malitia: vt ext. de rest. spo. literas. ext. de elect. cū dilecti. Item condemnat in expensis proponētem calumniosè aliquā dilatoriā exceptionē. extr. de rescr. cæterùm. ī fi. Quod dic, vt no. j. in tit. de expen. §. si ante lit. Item quandoq; nō requirendos requirit. extr. de accu. veniens. Item de contumace facit non contumacē. extr. de off. dele. consuluit. In omnibus his & similibus officium iudicis deseruit actiōi, & ipsam coadiuuat, vt prædi-
13 xi. † ¶ Illud aūt certum est, ꝙ dilatione pendente iudicis officiū conquiescit: vt extr. de app. significante. Ibi etiam probatur, ꝙ antequā declinatoriæ proponantur, siue dilatoriæ: officium iudicis debet cessare. arg. in Auth. de exhi. & intro. reis. §. si verò quidam. Sed si corā delegato proponatur aliquid factū esse post citationem circa rem, de qua agitur, poterit de hoc cognoscere: qa perpetuata est eius iurisdictio. extr. de off. dele. gratum. nec debet ad diuersos iudices iri. ff. de lib. cau. si pariter. Et etiam cognoscet, si ante citatiōem aliquid dolo factum sit. extr. de ali. iu. mu. cau. fac. c. j. De his aūt quæ fiunt ante litis cōtestationem cognoscet libello dato, & alio iuris ordine obseruato: de his verò, quæ pòst accidunt, puta de violentia circa rem petitam facta, vel de damno dato, vel super fructibus, iudex suum impendit officiū. ff. de ædil. edi. l. ædiles. §. itē sciēdū. ff. de aqua plu. ar. l. si tertius. §. officiū. Alij dicunt, ꝙ licet iudex possit impendere officium suum post litem contestatam super nouis iniuriis: nō tamē potest cognoscere in modum delicti interdicti, vel actionis, de his quæ ante litis contestationem accidunt: quia hoc nō intelligitur sibi commissum. arg. ext. de resc. significauit. ff. de arbit. l. de his. ff. de iud. nō potest.
a Hoc prosequere secundum Papam[a], prout not. in præ. c. significante. & s. ver. sed nunquid. & ver. seq. In lite contestanda etiam officium iudicis deseruit actioni, cōpellēdo reum petitioni actoris respondere. ext. de iur. ca. cùm causam. prope fi. ext. de lit. con. c. j, ext. de ele. dudum. ij. §. licet autem. Item vt faciat proponi ap-
14 ta verba ad litē contestandam. extr. eo. c. j. & C. e. l. vnic. † ¶ Post litem contestatam quoque officiū iudicis deseruit actioni: videlicet vt statim post litem cōtestatam faciat à partibus præstari calumniæ iuramentū in ciuilibus & criminalibus. extr. de iura. cal. cùm causam. in fi. & c. cæterùm. C. eo. l. j. vel in spiritualib. de veri-
b te dicenda. extr. de iura. ca. literas[b]. Item ꝙ facit ipsum præstari ꝑ principalem: si est iustior, q̄ ꝓcurator. C. e. Auth. principales. extr. eo. in pertractandis. C. de procu. l. fi. Item defert iuramentū quādoq; actori, qn̄q; reo, inspectis personarū & causæ circunstantiis. extr. de iureiuran. c. fi. & j. ti. de iura. dela. Item defert illud circa quantitatem expensarum, vel damnorum. in Auth. de iudicib. §. oportet. colla. vj. extr. quod met. cau. c. fi. C. vnde vi. si quando. ij. q. j. primis. Item statim post lit. conte. facit instrumenta edi. quod dic, vt j. de instru. edi. §. nunc dicamus. Item positionibus & interrogationibus responderi facit, si pertinentes sunt, etiam negatiuis quandoq;: & super quolibet capitulo earundem. ff. de interro. act. vbicunq;. extr. de iura. calum. cùm causam. extra. de cofes.
c statuimus[c]. de testib. c. præsentium. & s. ver. item faciet interrog. Item articulos examinat, & eos respicit, si sint tales, qui probati, dantem releuent: vt in præ. dec. præsentiū. & eodē tit. c. per tuas. Item cogit testes perhibere testimoniū veritatis. extr. de testi. co. per totū. ij. q. vj. statuendū. Item publicat dicta eorū, & super eis facit partes disputare. extr. de testi. in causis. & c. cū venissent. & c. veniens. ij. §. pars aūt. Item eos interrogat de singulis circūstātiis, scilicet de loco, tempore, visu, auditu, scientia, credulitate, fama, certitudine. extr. eo. c. cùm causam. Item mittit ad eos, qui egregij, vel valetudinarij, vel ægri, vel senes sunt, qui venire nequeunt. extr. e. si quis testium. Auth. e. §. quoniam multi. ff. de iureiur. ad egregias. Item testium effrænatam multitudinem refrænat. extra. de testi. significauerūt. & c. seq. §. fi. Itē eos facit iteratò ex causa reinquiri. extr. eo. cùm clamor. Itē non permittit aliquid pendēte lite innouari. extr. vt lit. pend. c. j. C. vt ne lic. sine iud. auctor. sig. impo. l. i. & ij. Item innouata reuocat. extra. de constitut. cùm M. in fi. extr. vt lite pen. c. i. Item possessionem post app. turbatam reformat. extr. de app. cùm teneamur. Item interdicit appellanti, ne faciat id, propter quod appellauit. extr. de matrimo. cōtracto contra inter. eccl. c. ij. Item admittit redeūtem de proprietate ad
d possess. extr. de cau. pos. pastoralis[d]. Item dubia debet interpretari. extr. de off. dele. de causis. de voto. c. j. ff. de vsuris l. mora. extra.
e de postu. cap. j. ff. de testi. l. iij. & de verb. oblig continuus. ¶ Hoc
1 autem notandum est[e], † quòd ea quæ post litem contest. accidunt, valde spectant ad officium iudicis: vt quæ accidunt circa rē petitam, & circa eius fructus, vel partus: & circa damnum in ea datum, vel lucrum, vel moram, vel mortem, vel si pretium eius, vel aliquid loco pretij peruenit ad possessorē: vel etiam circa expensas: ff. de rei ven. non solùm. & l. item si verberatum. §. j. C. eo. certum. Insti. de off. iu. §. post inchoatam. & §. eo quoq; nomine. ff. de ædil. edi. l. ædiles. §. item sciendum. & l. item si ser. §. j. ff. de aqua plu. arcen. l. hactenus. §. officium. extr. de resti. spo. grauis. de pœnis. c. calumniam. Et idem est in dolo vel culpa vel negligētia post litem contest. amissa. ff. de rei ven. qui petitorio. §. j. Itē idem est etiam in tribus primis exemplis positis s. e. §. incidēter. in prī.
f & hæc petuntur ante sententiam, non post.[f] C. de fru. & lit. expen. l. terminato. C. depositi. l. iiij. extr. de off. dele. in literis. Ea autem, quæ contingunt ante lit. contest. vt expensæ, & huiusmodi, peti debent nominatim in libello: alioquin iudex non pronun-
16 ciabit super his, vt in præ. §. item sciendum. † ¶ In sentētiæ quoque prolatione mouetur, seu interponitur officium iudicis, tanquam seruiens vel minister: vt videlicet in his, quæ in numero, pondere & mensura ꝯsistunt, fiat per officiū iudicis cōdemnatio nō tantùm in re, sed etiam quantiplurimi fuit tempore moræ. ff. si cer. peta. l. vinum. extr. de officio iud. deleg. c. P. & G. in prin. Itē vt certā ferat sententiā. Insti. de act. §. curare. xj. q. iij. graue. xxxiij. dist. c. fi. Nisi in noxali, vbi fit condemnatio in decē, vel noxæ de-
g ditionem. ff. de re iud. miles. §. j. & ij.[g] Item absoluit reū, si inepta actio est ꝓposita. nec. n. poterit ꝑ se ab initio litis eam corrigere: quia hoc esset de facto supplere. ext. de iud. c. examinata. ff. si mēs. fal. mo. dix. l. j. resp. j. ext. de dona. inter dilectos. secundum Vin. &
h Ber.[h] † ¶ Ego dico, ꝙ si actio ꝓposita euidenter est inepta, po-
17 test statim dicere iudex ex officio suo: Hęc actio est inepta, & dētibus lacerare libellum: vt C. vt nemo priua. ti. prædiis suis, vel ali. imp. l. ij. in fi. & ff. de asses. l. j. ff. si mensor fal. mo. di. l. j. §. ideo. & in cōcord. quæ sunt suprà, ver. ante lit. ibi: tem faciet li. &c. & infrà, de libel. concep. §. sequitur. etiam aduersario nolente: quia boni prætoris est, lites minuere. ff. si certū petatur. l. quidā. ext. de dolo & contu. c. finem. Si verò malè actum esset in hoc iudicio, posset iterum agi in alio: & sic lites prorogarentur. ar. ff. de pigno. l. grege. §. fi. ff. de ædil. edict. l. boue. §. fin. ff. de excusa. tut. l. cùm ex oratione. Si igitur vendicans fundum proponat ad hoc negatoriam, quæ datur neganti rem esse alterius: iudex poterit dilaniare libellum, & dicere eam ineptam ad vendicandum rem. ff. de rei vendi. si in rem. quia reus absolueretur ab instantia iudicij. ff. si mensor fal. mo. di. l. prima. resp. j. vel econuerso, vt extr. de iud. c. examinata. & sic in similib. & hoc est supplere. de iure, non de facto. hoc enim plus habet iuris, quàm facti, scilicet quæ actio ꝓponat̄, & in iure supplere potest. Si verò ab initio est dubiū, an sit apta, vel nō satis potest expectare tunc vsq; ad sententiā. Nam per probationes potest declarari, an sit apta, vel non: & tunc pronunciabit & decernet intentionem actoris nō tenere: vt in præ. c. examinata. & in præ. l. j. ff. si mensor fal. mo. di. & extr. de restit. spoli. c. cùm ad sedem. veruntamen si petitio tollerari potest, admittenda est, vt ibidem, quia semper interpretandum est secundū actorem. ff. de
i iudic. si quis intētione.[i] An aūt iudex possit de iure vel facto supplere, vide j. in tit. de dispu. & alle. aduoc. §. fi. Et nota, ꝙ ꝓponens ineptam actionem succumbit: vt præ. §. ideo. & si proponat postmodū aptā, nō obstat sibi exceptio rei iudicatæ. ff. de euictionib. minor. §. j. & ff. de pigno. l. grege. ff. de iudiciis. l. nō idcirco. §. fi. ff. de ædil. edi. bouem. §. si sub conditione. Quid si reus simpliciter absolutus est, nō adiecto in sententia, quòd propter ineptam petitionem fuerit absolutus? Dic, quòd non obstabit actori exceptio rei iudicatæ: imò admittetur volens probare per iudices & ꝯsiliarios causæ, quòd ob hoc fuit lata. arg. ff. de suspe. tuto. l. iij. §. fi. & l. sequen

ADDITIONES.

a Papam. ¶ Et Hosti.
b Literas. ¶ Et de calum. quod dic, vt eodem titulo. capit. j. in fin. libr. vj.
c Statuimus. ¶ Libro vj. & eo. lib.
d Pastoralis. ¶ Et in causa appellationis, quo ad causas beneficiales deuolutas ad curiam: vt in cle. eo. tit.
e Notandum est. ¶ Quod ponit gl. in eo. tit. c. ij.
f Post. ¶ s. ver. sed nunquid dixit, nisi eadem die: pro quo dicto facit lex sequens primò allegata. sed secunda facit contrà: & vide quod ibi not. in vlt. gl.
g Et ij. ¶ Vide quod scripsi de empt. & ven. cùm dilecti. in prin.
h Et Ber. ¶ Gul. non vidit additionem Ber. quæ est in præ. Dec. examinata. in prin. vltimæ gl. vide quod super ea dixi.
i Intentione. ¶ Facit quod scripsi de ord. cogn. cap. ij. super versic. iustitiam.

18 & l. sequenti. † ¶ Quid si libellus ineptus admissus est per iudicem, non reiectus: actor tamen plenè probauit, quòd in tali libello petebatur. nunquid condemnabitur ei reus ad dandum vel faciendũ illud? Dicunt quidam quòd sic, si actio proposita possit aliquo modo rei petitæ adaptari, & intētioni agentis, licet non ꝓpriè: puta, si per confessoriam petit vsumfr. earum rerum, in quibus vsusfructus propriè constitui non potest: vt ff. de vsufr. earũ rerum quæ vsu consu. l. ij. sicut in pecunia, quæ ab vsu consumitur, vt ibi dicitur: si tamen probaret, vel per testes, vel per iuramentũ sibi delatum, vel alio modo vsumfr. pecuniæ suum esse, aduersarius sibi condemnatus est: licet nō propriè vsumfr. petierit, quia vsum petere debuit: vt ff. de iureiur. sed si possessori. §. pe. quia effectus sequendus est. Si autē nullo modo potest adaptari negotio, de quo agitur: tunc est absolutio facienda à petitione [a] iudicij quia curialius est dicere in sententia, quàm in inepta petitione: licet iudex hoc dicere possit, vt patet, ff. si mē. fal. mo. di. l. j. §. j. ibi dicendum erit non tenere intentionem. De hoc secundum Papam

19 in præ. c. examinata. † ¶ Quid si proponens corā delegato actionem ineptā succūbit, nũquid corā eo poterit aptā ꝓponere? Vr ꝙ sic: cùm enim eadem sit res, eadem causa vr̃. cũ ergo hic causa sit sibi commissa, & nondum sit finita: videtur quòd actionē mutatam examinabit. arg. in præ c. examinata [b]. & ij. q. iij. ca. si quem pœnituerit. §. notandum. ver. destitisse. ext. de elect. cùm terra. ff. ad Syl. cùm Syllanianum. & vbi cœptum est iudiciũ, ibi finiri debet. ff. de iudi. vbi extr. de fo. compe. proposuisti. de re iudic. inter monasterium. & qui posuit initium, ponat & finem. de consec. dist. j. nullus episcopus. Omnia enim ad causam spectātia, & sine quibus causa expediri nequit, sibi sunt commissa: extr. de off. dele. preterea. c. prudētiam. G. Nam dixit, quòd semel bene vel malè pronunciando, functus est officio suo: vnde amplius se non intromittet. extr. de off. dele. in literis. & c. venerabili. & c. significantib. & ff. de re iud. l. iudex. Tu dic contrà: licet enim pronunciauerit absoluendo ab instantia: non tamen super principali. Vnde cũ habeat iurisdictionem vsque ad sententiam, & pòst per annum. vt eo. tit quærenti. adhuc poterit cognoscere. Nec est cōtrà. ext. de off. iud. dele. significantibus. nam illi iudices pronunciauerũt se non habere iurisdictionem: ideoq; ipsam resumere non potuerunt [c]. † ¶ Sed quid si clericus trahit laicum coram iudice secula-

20 ri, & ineptam actionem proponens succumbit: postmodùm verò impetrat literas à sede Apostolica super eadem causa, volens aptam proponere, nulla facta mentione de processu priori? Videtur quòd non valent literæ: vt præ. ca. inter monasterium. de off. dele. ex literis. Sed videtur, quòd valeāt saltem de consuetudine, licet non de rigore: vt extr. e. c. si duobus [d]. Item si promisi tibi dare x. certo loco, & tu conuenis me alibi: iudex ex officio suo considerabit in condemnatione interesse meum. ff. de eo, quod cer. lo. l. iij. in fi. & l. seq. extr. de plus peti. c. vnico. ext. de offic. dele. P. & G. quod verum est in iudiciis stricti iuris, vt est stipulatio. Si verò sit bonæ fidei, interesse venit iure actionis. ff. de eo, quod cer. loc. l. in bonæ fidei. ff. de dolo. eleganter. §. nō solũ. De hoc j. in ti.

21 de fructibus & interesse. §. sequitur. † ¶ Item ad iudicis officiũ spectat, vt potius sequatur æquitatem, & misericordiam, quàm rigorem. xxvj. q. vlt. alligant. & j. ver. & generaliter [e]. Item vt sententiam ferat inscriptis. ij. q. j. statutis. ext. de sentent. excom. cum medicinali. extr. de treuga & pace. c. i. Item vt ferat sedendo pro tribunali, non stando. iij. q. iij. à procedente [f]. Item debet in eo, qđ petitum est. & secundum quod petitur, condemnare. ff. com. di. vt fundus. ff. de fideicom. lib fin. extr. de iud. ca. examinata. & de simo. licet Heli. Item de eo, quod cognouit, pronunciare. extr. de

22 cau. pos. & proprie. cum super. & ff. de iud. de qua re. † ¶ Post sententiam quoq; mouetur officium iudicis, & deseruit actioni, mādando eam executioni post tempus quadrimestre in ꝑsonali, in reali statim. ff. de re iud. à diuo. & l. si se non. §. j. C. de execu. rei iu. l. ij. & l. ordo. extr. de re iud. cùm aliquibus. extr. de off. dele. quærenti. vbi de hoc. Item in illud tempus arctando & prorogando, si ei videbitur expedire. extr. de re iud. quod ad consultationem. Item vt si condemnatus dicit, se non posse rem restituere ad præsens, ei indulgeat tempus: ita tamen quòd ille caueat cum fideiussoribus de præstando litis æstimationem, si intra tempus indultum non restituerit. Instit. de off. iud. §. sed & si præsenti. Item locum habet officium iudicis in tribus communibus iudiciis, & quid in eis adiudicatur alteri parti, statim eius fit. Instit. de off. iud.

23 §. fi. † ¶ Item eadem die potest supplere in sententia circa fructus & accessiones. ff. de re iudi. l. Paulus. j. Item si condemnatus in re actione, iudici non paret, potest eum condemnare, in quantum aduersarius in litem iurauerit contra eum. ff. de rei vend. qui restituere. Item potest interlocutoriam latam, si ei videtur expediens, reuocare. extr. de re iud. ad Apostolicæ. ff. eodē. quod iussit. extr. de app. cùm cessante. Quod autem sit officium iudicis inferenda sententia super seruitute, colligitur ff. si ser. vend. l. harum. & l. egi. Et generaliter debet in quacunque parte litis diligenter cuncta rimari. xxx. q. v. iudicantem. extr. de off. dele. super quæstionum. §. intentionis. ex. de fi. instr. cum Io. ad fi. C. de iud. iudices. Item debet lites dirimere, & laboribus & expēsis partes releuare. extr. de restit. spo. frequens. lib. vj. extr. de off. dele. cùm te consulente. de do. & cont. finem. C. de iud. properandum. ff. si cer. pe. l. quidam. Partes ad compositionem inducere. extr. de transact. ca. fi. extr. de elect. cùm inter R. seniorem, v. q. ij. si primates. xc. dist. statuendum. Malitiis hominum obuiare. ext. de rescr. plerunque. ff. de rei ven. in fundo. Exceptiones arctare. extr. de except. pastoralis. Crimina punire. extr. de sent excom. vt famæ. ff. ad le. Aquil. ita vulneratus. ante finem. ff. depositi. bona fides. respon. j. extra. de collu. crimin. Aequitatem semper prę oculis habere. ff. de eo, quod certo loco. quod si Ephesi. extr. vt ecclesi. bene. cap. vnico.

24 iiij. q. iiij. ca. j. C. de iud. placuit. s̄. ver. in sententiæ. † ¶ Vnde nec nec precibus calamitosorum eum illacrymari oportet: nec aduersus eos, quos malos putauerit, excandescet. ff. de off. procons. ob seruandum. Item. dubia debet interpretari, vt s̄. eo. §. ver. post lit. contest. Item lite pendente debet partes defendere, ne se adinuicem: vt extr. de accu. cùm dilecti. extr. de despon. impu. ad dissoluendum. Et cassare quicquid innouatum est. extr. de constit. cũ M. in fi. Et punire impedientes suam iurisdictionem. extr. de off. dele. c. j. & c. ex literis. ff. si quis ius dic. non ob. l. vnica. de pœ. Romana. Et pone plura alia exempla: vt j. de disp. & alleg. §. fi.

ADDITIONES.

a Petitione. ¶ Solet dici ab instantia, vel ab obseruatione.
b Examinata. ¶ Vide quod ibi scripsi super ver. nihilominus. vbi inuenies quod Innoc. Pet. & Abb. & Fr. concor. Guil. pro quo etiā facit quod not. eo. tit. de iud. c. pe.
c Potuerunt. ¶ Et ibi super gloss. soluitur contrarium de Decre. dilectus. iij. de præb.
d Duobus. ¶ Hæc solutio principale dubium non soluit, sed secũdarium de mutatione fori. Tenens tamen hoc dictum posset ad contraria respondere, quòd in vtraque Decr. pendebant processus: hîc non. Item in Decr. ex literis, à diuersis impetratę fuerunt literæ: hic verò idem adiuit vtrunque.
e Generaliter. ¶ Et plenius s̄. de legato. §. vlt. in fi.
f Procedente. ¶ Hæc duo habent de re iud. c. vlt. lib. vj. j. & ij. resp.

SVMMARIVM.

1 *Officium iudicis, licet per actionem proponatur, non tamen est actio.*
2 *Officium iudicis pulchrè distinguitur, cuius distinctionis membra diffiniuntur.*
3 *Iudicis officium efficacissimè, desiderantia quæ sint.*

7. §. Potest & aliter [a] distingui. Est enim latissimum officium iudicis. Nam qñq; exercetur in iudiciis: vt in exemplis positis s̄. §. deseruit. [b] quandoque etiam extr. iudicium. nam debet resistere violentiis hominum. Ideo enim vigor iudiciarius est in medio constitutus, ne quis audeat per se sumere vltionem. C. de Iudæis. nullius. xxiij. q. j. ca. j. extra. in Procemio Decr. ver. ideoque lex proditur. Item non patietur ad arma & rixas venire, quos potest sua iurisdi. compescere. ff. de vsufr. æquissimum. resp. j. quam potest etiam iudicio pœnali defendere. ff. si quis ius di. non ob. l. vnica. extr. de off. deleg. ex literis. & c. j. Item vt & treugas faciat obseruari. extr. de treu. & pa. ca. j. Item statuta legatorum sedis Apostolicæ. extr. de off. leg. ca. fi. Item, vt viduas pupillos, & alias miserabiles personas ab oppressionib. defendat. lxxxvj. dist. desolatis. extr. de for. competen. ex tenore. Item prouinciam malis hominibus purgare. extr. de off. or. capi. j. ff. de off. præsi. congruit. Item sibi commissos verbo instruat, & exemplo. extr. eo. inter cætera. §. j. & in multis aliis exemplis supra positis. & s̄. de iud. ord. §. officium. Item cōnittentes contra sua interdicta

1 puniat: vt s̄. de iurisd. om. iu. §. fi. & in aliis infinitis. † ¶ Vltimò notandum, ꝙ licet officium iudicis per actionem proponatur, non tamen est actio. ff. de mino. l. quod si minor. §. fi. sed eius loco succedit: vt ff. de mino. l. in causæ. ij. & l. quod si minor. Si enim loco actionis proponitur, vt ext. de off. iud. c. ij. ergo nō est actio: licet eius debeat imitari naturam: vt s̄. §. j. ver. si verò offic. iud. Alij autem dicunt, vt M. ꝙ est actio. ff. de actio. & obli. l. actionis verbo. Sed quæ

ADDITIONES.

a Potest & aliter. ¶ Respicit principium huius tit.
b Deseruit. ¶ Si non esset hæc allegatio, quę etiam infrà repetitur, putassem, quòd hic §. non deberet esse §. sed ver. cùm in prin. nō habuerit suum membrum iste tractatus.

Sed quæ vis est in hoc? Dic, quòd quando imploratur non vt actio, in optione iudicis est cōcedere quod petitur, vel negare. Cū verò proponitur vt actio, cùm tūc proponam auxilium mihi ex persona mea, non aliunde ꝯpetens: oportet illud tanquam mercenarium actioni meæ necessariò deseruire. C. de postul. l. iiij. ff. de rei ven. officium. ff. qđ met. cau. l. metum. §. ex hoc edicto. secū
a cundum domin. Innoc. quartum [a]. † ¶ Et no. secundum dominū
2 meum [b]. quòd iudicis officium aliud est merum, purum, & gene-
b rale, quod scilicet iudex proprio motu interponit. de quo s̄. in prin. Aliud solēne, qđ loco actionis proponitur: vt s̄ §. j. in princ. ver. si verò. Quidam tamen dicunt hoc esse merū, vt ibi dixi. Aliud mistum: vt deseruiens, aut minister. de quo s̄. §. deseruit. Aliud anomalū, summarium vel plenarium, vt in interrogationibus & positionib. Vtrū autem quodlibet istorum litis contestatioem đ
3 sideret, s̄. dixi. ¶ In summa no. † quòd quędam sunt, quæ efficacissimè desiderant officium iudicis, scilicet numerus testium moderandus. ff. de testi. l. iij. & extr. e. cùm causam. Item mora: ff. de v sur. mora. Item tempus, intra quod causa suspicionis debeat probari. extr. de appell. secundò requiris. §. iij. Item induciæ citatorię ad causam: extr. vt lit. nō cōt. c. quoniam. §. quod si. Item expensæ vt ext. de do. & contu. c. finem. & ff. de rei ven. in fundo. Item numerus compurgatorū arbitrarius est in ascendendo. extr. de pur. ca. cùm in iuuentute. Itē canon pœnitentialis. xxvi. q. vlt. tempo-
c ra. de pœn. dist. v. c. j. secundum Vinc. [c] & in repertorio in titul. hi sunt canones pœnitentiales. in prin. & alia multa, quæ in præcedentibus sunt discussa.

ADDITIONES.

a Quartum. ¶ Vt scripsi in Decr. iudicis officium. in prin. eo. tit. lex dicit id, quòd officio iudicis præstatur. in obligatione non esse. ff. de accu. emp. qui per collusionem. in fi. ad Treb. l. deducta. de an. le. l. Quintus. in fi. Item cùm superest pars, interdicto contra eam agendum est: parte cessante succedit notio prætoris. ff. de lib. exhi. l. iij. §. iij. quod gl. ibi exponit, id est, officium iudicis.

b Dominum meum. ¶ In Summa eo. tit. §. i. vbi singula membra satis prolixè diffinit. Vnū non omittam: quia commendabile, & q rarum, qđ Hostien. ipse in fi. summæ istius ti. fatetur, ꝙ vltimū ipsius Summæ §. totum sumpsit de Summa Gof.

c Secundum Vinc. ¶ Qui hoc not. de dolo & contu. finem. vt ibi scripsi in vlt. gl. & ibi illud verbum Vinc. in ascendendo, qđ est s̄. in numero cōpurgatorū non posui, quia etiam in descendendo est arbitrarius: vt probat Decr. quam allegat. & patet ij. q. v. presbyter si. & c. omnibus. de accu. cùm P. in fine. & c. inquisitionis. in fi. de purg. ca. quoties. & not. eo. tit. inter. & de simo. insinuatum.

¶ De summaria cognitione.

SVMMARIVM.

1 *Plenissima causæ cognitio requiritur regulariter in criminalibus, & in quib. ista cognitio consistat.*
2 *Plena causæ cognitio in quibus generaliter requiratur.*
3 *Semiplena siue summaria discussio in quibus sit adhibenda.*
4 *Libertas si ex testamento pendeat, & speretur moueri quæstio: iudex summatim cognoscere debet, an bona fide imploretur iudicium.*
5 *Iudex summatim cognoscet in omnibus incidentibus & emergentibus.*
6 *Quæstio falsi si incidat, vt quia fortè dicitur instrumentum falsum, plenè probabitur.*
7 *Positiones factæ in aliqua causa, super quibus opponitur tanquam sint impertinentes, verba tamen hæc locum habebunt, & summatim procedetur.*
8 *Verbum, de plano, quomodo intelligatur.*
9 *Summatim procedendum non est in extraordinarijs.*
10 *Libelli oblatio est de ordine iuris, & sine ea non valet quod agitur.*
11 *Probatio plenissima exigitur in criminibus.*
12 *In manifestis an sit ordinariè aut summariè, vel sine magna probatione procedendum.*
13 *Cognitio summaria in quibus differat ab extraordinaria, vel ab eis, quæ de plano cognoscuntur.*
14 *Libellus an offeratur in summario.*
15 *Litis contestatio quib. casib. in summarijs requiratur.*
16 *Summaria cognitio in quibus consistat, & in ea quæ probatio exigatur.*
17 *In actione ad exhibendum, re exhibita in ordinario iudicio, reseruatur integra rei ven. defensio.*
18 *Lex vel statutum si dicat in aliquo casu summariè posse procedi. si talis est causa, quòd quæstio principalis terminetur, non potest esse succumbenti ad eum regressus.*
19 *Summaria cognitio fit in dilationibus.*
20 *Cognitio summaria fit diuersimodè.*

a 8. §. Postremo [a] loco videndū est quid iuris sit de summaria cognitione: cùm hoc quotidianum sit. ar. ff. de li. le. l. lega. ff. ad exhib. l. j. Ad cuius rei euidentiam videndum est. Primò, in quibus plenissima cognitio exigatur. Secundò, in quib. plena. Tertiò, in quib. semiplenè, siue summariè: & in quibus extr. ordinē proceditur. Quartò, vtrum, & in quib9 summaria cognitio differat ab extraordinaria, vel plenaria. Quintò, vtrū in summariis libellus, vel lit. contest. exigatur. Sextò, in q bus est ista summaria cognitio: & quid per hoc detur intelligi: & quæ probationes exigantur in ea. Septimò, vtrum in concedendis dilationib9 sit summaria cognitio. ¶ Octauò, qualiter fiat hęc
1 summaria cognitio. † Primò igitur sciendum est, ꝙ regulariter ī criminalibus plenissima causæ cognitio requiritur: vt C. de fal. vbi. C. de proba. l. fi. ij. q. viij. sciant. Et est ratio: vt C. de appell. addictos. C. de pœn. qui sententiā. ff. de Carbo. l. j. Est autem ista plenissima cognitio in libelli oblatione, sine quo nemo auditur: vt ff. de accus. l. libellorum. quæ est. ij. q. iij. nisi in casibus, qui not. in Auth. de exhi. & intro. reis. §. sancimus. & j̄. de libel. conce. §. nūc dicendum. C. qui accus. non poss. qui crimen. Item in iudiciorum solennitatibus obseruandis. C. de accus. l. iij. & l. absentem. inaudi
b ta enim causa, &c. [b] ff. de re iud. l. j. extr. de cau. poss. & proprie. c. j. iij. q. ix. indicas. Item in dilationibus concedendis: quia minores ī bi quàm in ciuilibus conceduntur. ff. de fer. l. fi. & in probationibus: vt in pr. l. sciant. ¶ Item in sententiæ prolatione: vt in præ. l.
c qui sententiam. Item & post sententiam. ff. de appel. non tantū [c]. & adeò plenissima requiritur secundum quosdam, quòd in his testes admittuntur: de quibus dicitur ff. de test. l. iij. in prin. quæ est iiij. q. iij. placuit. §. item in criminali. ver. testium fides. ex eo quod in præ. l. sciant. dicitur, testibus idoneis, & apertissimis documentis. Et hac eadem ratione dicunt, ꝙ propter probationum inopiam tunc res per iusiurandū minimè decidetur. argu. ff. quod me.
d cau. non est. ff. de min. l. iij. §. j. arg. contrà. C. de reb. cre. in bonæ [d].
2 † ¶ Secundò videndum est, in quibus plena causæ cognitio requirat. Et quidē generaliter in omnibus ciuilibus. C. de iud. iudices. quæ

ADDITIONES.

a Postremo. ¶ Vt impleam, quod circa commendationem huius Operis & auctoris meditatā per me imitationem ipsius in prin. Procemij obtuli me dicturum, est sciendum ꝙ §. iste vsque ad finem totus fuit additio post primam publicationem, non tamen multum vulgatam. Vnde sæpe §. præcedēs allegatur, ꝓ vlt. vt tūc erat sufficiēs. s̄. e. §. j. in prin. ꝯcordat quod scripsi s̄. de leg. in prin. Hunc ergo tractatum, quem ꝯposuit Io. de Fazolis Pisanus legū doctor populo, post dictam publicationem habuit auctor, & hic inseruit, & de eo membrū addidit s̄. e. tit. in fi. principij. Ipsum tamen Io. auctor bis alleg. De eo aūt mentionē fecit in cle. de ver. sig. c. sæpe. in gl. scire debes. Est autem notabilis vtilitas huius Operis in multorum collectione sparsorum, quæ fuissent vt plurimum ignorata. Idem dico de tractatu do. Mart. de Fano, đ Homagiis, quem habes j̄. de feu. §. ij. Item ipsius xxvij. quæstiōes de iure emphyt. positas sub ti. de locato. Item ipsius tractatus de alimentis positus, qui fi. sint legi. Item tractatus Iac. Bald. de primo & secundo Decr. de quo ponitur j̄. parte ij. specialis rubrica. Item tractatus Ioan. Blanci, de executoribus vltimarum voluntatum, infrà de instrumento edi. §. nunc verò. vt ibi dicam in prin. Item tractatus Odof. de positionibus, qui etiam habet specialem rubri. Item tracta. eius de confessionibus positus, licet ꝑ alia verba, sub rubri. de confessis. Item duplex tractat9 de fama, quorū alter fuit Thomæ de piperata: quē posuit actor parte secunda sub titulo, đ notoriis crimi. Singularium autem casuum est innumerosa multitudo quib9 adhuc caremus, si hîc non fuisset inserta. Secundò fuit Operis grandis vtilitas ea, quæ in voluminibus erant scripta ordinatius secundum materias collocare: ꝑꝑ quod rubricas, vel tractatus augere fuit expediens auctori. Tertio notabiliter fuit ꝯmendabile, sic opus componere, quod ēt nō Iurista facilè potest quod sibi expedit, inuenire. & præter quartam partem, quæ requirit sciētiam ordinis rubricarum, quem tenet ꝯpilatio Gregoriana. reliquum opus singulis est in propositi adinuentione cōe. Manifestatur ex facto ineffabilis huius vtilitas Operis: quia videmus omnes iuris vtriusq; peritos cum eis, vel nouum, vel dubiū occurrit, huc habere refugiū: secundum materias perquirendo quod appetunt. Sciunt enim quòd hic plurima, vt plurimum ignorata sunt ordinatè collocata. Cùm igiť hîc scriptis insisto vel tractando, vel remittendo, casus adiungo, sum adiutor quærentium, & imitator auctoris.

b Causa, &c. ¶ Ponebat Ioan. de Deo, neminem condemnari ratio patitur æquitatis, alleg. C. qui accus. non poss. qui crimen. text. autem est in l. statim allegata.

c Non tantum. ¶ Appello pro reo damnato etiam inuito.

d In bonæ. ¶ Vide j̄. de iura. de la. ver. vt aūt. vbi remittam ad Decr. vlt. de iureiur.

ces.quæ est in libelli oblatione,& in lit.cont.iij.q.iij.c.induciæ.§.offeratur.Sed hoc fallit in casibus, qui not. in præ.§.nunc dicendum.Item in dilationibus causa testium:vt in auth.de testi.§.quia verò. & mistim testium, & instrumentorum. C.de dilat. l. j. Et in citationibus,& aliis solennitatibus obseruandis.ff. de iud.ad peremptorium.C.quo.& quando iud.l.ea quæ.& l. consentaneum. C.de sententiis.prolatam.extr.ne proba.quoniam contrà.& omnia,de quibus s. in criminalibus dicta sunt.nam oportet iudicantem cuncta rimari:vt C.de senten.ex breui.re.l.fi.& s.§.deseruit. ad fi.ver.generaliter.Non est enim præcipitanda sententia:vt C. eod.l.ij.& vj.q.j. quæro.xxxij.q.ij.quod non est ij.q.j.Deus.in pri. Azo verò not.in Summa C.de vindic.in prin.in hac plena causæ cognitione vij.requiri:aliàs sententia nullius est momenti,videlicet libelli oblatio,cautionis expositio, litis contest. iuramenti de calumnia præstatio,causæ congruis interrogationibus examinatio,sententiæ in scriptis prolatio & executio. De hoc not.j. in Procœmio secundæ partis.Ioan.dixit,quòd nisi plena causæ cognitio adhibeatur,potest sententia nulla dici,tanquam iuris ordine nõ seruato.vt in præ.l.prolatam.In aliis autem omnibus,quæ non requirunt plenam causæ cognitionem,videtur contrarium quia non videtur in eis dilatio aliqua danda.ff.de adulte.in crimine.Sed debet cum celeritate,non cum deliberatione procedi. ff. de dam.infe.l.j.& sine aliqua mora vel dilatione.C.de epis.& cle. Auth.clericus.ff.de fer.l.ij.& iij.Sed ad hoc responderi potest, quòd licet in illis breuius spatium sit statuendum,quàm in aliis:non tamen debet iudex præcipitare sententiam, sed causa cognita proferre:vt dixi s.eod.l.dist.ponderet,ar.in his quæ not.j. hoc quo-
3 que.† ¶ Tertiò dicendum est,in quibus semiplena,siue summaria sit discussio adhibenda: & quidẽ in casibus,in quibus præmissa fallunt.Nam illa regulariter vera sunt:sed fallunt in casibus, in quibus semiplena, siue summaria causæ cognitio requiritur, videlicet cùm agitur ad exhibendum:quia tunc quæritur an inter-
a sit:vt ff.ad exhib.l.iij.§.sciendum [a].ext.de testi.c.veniens.Item cũ filius à patre petit alimenta:quæritur an sit filius,vt ff.de li.agn.si quis à liberis.§.si vel parens. Item cùm filius petit,ex Carbo. bonorum possess.si agatur an sit filius:vt ff.de Carbo.edict.l.iij.§. causæ.Item cùm mulier nomine ventris petit se mitti in possess.vt ff. de ventre in possess.mitten.l.j.§.si ea.Item cùm actor in reali vel personali act.reo absente petit se in possess.rei petitæ induci.C. vbi in rem act.l.ij.extra.vt lite non contestata, capitulo, quoniam.
b §.si super.C.quorum appell.non reci.l.j.[b] Item si legatarius petit pro legato satisdari: & quæritur an sit legatum relictum. ff. vt in poss.leg.si is à quo.Item cùm bona capiuntur ex causa iudicati:quæ-
4 ritur an sint illa cõdemnati.ff.de re iudic.à diuo.§.si super.†¶ Itẽ si libertas ex testamento pendeat, & speretur moueri quæstio, iudex summatim cognoscet,an fortè bona fide imploretur iudicium de testamento:vt ff.de pet.hær.si quis libertatem. §. planè. Item si petitur caueri:& dicitur hoc per calumniam fieri:vt ff.de præt.stipul.l.j.§.pe.Item si testes petuntur produci ante lit. contest.& dicantur senes vel valetudinarij:vt ff.ad l.Aqui.in lege.Itẽ si quæritur,vtrum aliquæ interrogationes debent fieri, vel non. ff.de interrog.act.l.si defensor.Item idem dici potest in casu, qui
5 est ff.de mino.l.iij. §. j. † ¶ Item etiam idem fortè dici potest in omnibus incidentibus & emergentibus:si tamen tales sunt quæ reuocẽtur, diffinitiua sententia reuocata:& ita non penitus præiudicium afferunt,quin per aliam suam viam ordinariam,vel extraordinariam reseruetur condemnato regressus: aliàs si per eas diffiniretur principale negotium, vel ad eas nullus reseruaretur regressus,tunc plenè proceditur,prout cõsueuit in interlocutoria distingui:an videlicet sit talis,quæ reuocetur per diffinitiuam: quo casu non appellatur ab ea,Si verò non reuocetur, tunc appelletur:vt j.de ap.§.in quib. vers.sed nunquid pt.quod nõ puto
c verum indistinctè [c]. † ¶ Quid enim si incidit quæstio falsi, quia
6 fortè dicitur instrumentum falsum? Certè tunc plenè probabitur:vt C.de fal.l.vbi.& iij.q.xj. prius.Item quid si opponitur actori, quòd sit seruus,vel monachus,& excommunicatus, vel similes quæstiones incidunt, vel emergunt? Certè plenè debet eas probare opponens:vt in ea.l.& C.de ord.iud.l.j.C.de iud.l.quod.ij.q.
7 j.in primis,& not.de his extr.de ord.cog.c.j.†¶ Si autem fiant aliquæ positiones in causa,& opponitur non esse admittendas,quia sunt impertinentes,vel alia ratione:si quidem talis quæstio emergeret,tunc fortè posset locum habere, quod dicunt: & summatim procedetur:vt ff.de interrogat.act.si defensor.§. illud. Vel si dicit testis inimicus,vel cõsanguineus,vel vilis vel infamis,& huiusmodi,& sic non admittendus, summaria & semiplena probatione habita,poterit eius testimonium recipi,& in tempus disputationis poterunt quæstiones seruari.in Auth.de testi. §.si verò. Idem dicunt in omnibus similibus legibus, quæ si admittantur, vel non,nihilominus de facili integra defensionis,vel impugnationis via reseruatur:vt ĩ interrogationib.meis prędixi:quia melius est quandoque aliquas friuolas recipi, quam vnam necessariam respui:vt ff. de interrog.act.l.vbicunque.ff.de ven.inspic.l.j. §.j.xiij.q.vij.non æstimemus. Et idem in testibus & aliis:vt pdixi. Ad hoc etiam facit quod dici consueuit, An super incidenti plenè cognoscatur:& tunc sententia in principali lata præiudicet incidenti:vt C.de or.cog.l.ij.& in prædicta l.vbi.An summatim: & tunc nõ præiudicat:vt ff.de re iud.à diuo.§.si super.ff.de lib.agn.si quis à liberis.§.meminisse.Idẽ quoque videtur in omnibus,quæcunque,etiam si principaliter mouerentur,& non essent incidentes vel emergentes,per aliam tamen viam,puta idem refricando posset damnato succurri: vt aliàs habes in similibus, quæ principaliter mouentur in præ.§.si super.& in præ.§.meminisse.& C.ad Carb.l.ij.& ff.e.l.iij.§.causæ.& in auct.ad exhibendum, & similib[9] summariis suprà dictis.Item idem dicunt quidam,vbi lex dicit extra ordinem agi:vt ff.de reli.si quis sepulchrum.& vbi ius dicit de plano aliquid debere cognosci: vt extr.de accus. olim. vt in leuibus criminibus.vt ff.de accu.leuia.ff.de off.procon.nec quicquã. §.de plano.ff.de off.præ.vr.l.j.§.cum patronus.ff.de quæst.vnius. §.fi.ff.de adul.l.miles.§.sexaginta.ff.quis ordo in bo.pos.ser.l.ij.§.
9 dies.† ¶ Et intelligunt de plano.i.sine magna disceptatione, atque summatim.Sed Io. Fazoli hic non approbat: & intelligit de plano.j.sine scriptura vel libello.ar.ff.de consti. prin. l.j.vel.i.non pro tribunali,vel in figura solennis iudicij:puta sedẽdo in prætorio,vel vbi semper ius reddere cõsueuit:sed alibi nõ seruata solennitate strepitus iudiciorum:vt in præ.§. sexaginta. & præ. §. dies. Vel dic vt j.de inquisi.§. nunc tractemus. ver.quid igitur si.& vide j.de libel.concep.§.nunc dicendum.versi.xlij.nõ autem summatim proceditur, i.quòd solum semiplena probatio sufficiat.vt
9 in summariis iam dicetur. † ¶ Præterea in extraordinariis non procedetur,vt puto,summatim.i.semiplenè,prout dicunt quidã per præ.l.si quis sepulchrum.nisi in hoc fortè, quòd nõ offertur libellus.& sic potest lex illa intelligi:nec fortè in his extraordinariis ista solennitas iudiciorum seruabitur: vt in aliis extraordinariis causis.Ergo circa hæc tria genera cãrum distingue:quia quædam dicũtur summariæ,in quibus summatim proceditur,& semiplena probatio sufficit;de quibus plenius j. dicetur. Quæ autem sint istæ summariæ,superius explicatur.Secundum genus est, quia quædam sunt extraordinariæ:vt in l.si quis sepulchrum. & idem dico vbicunque iudex suo mero officio procedit, constringendo aliquem ad aliquid faciendum ipso facto, vel dandum: vt in authen.de col.§ & hoc quoque iubemus.ff.ne vis fiat ei,qui miss. est in possess.l.si quis missum.ff.si ventris nomine mulier in pos.l. j. & j. de sen. excu. §. breuiter, Idem potest dici in omnibus criminibus in quibus sine accusatore proceditur: vt notatur. ff. de adulteriis, l. secunda. & extra, vt eccles. benefi. capit. vnico. Has enim appello extraordinarias, quia in eis non est necesse libellum offerre: vt suprà dixi, & aliquid de solennitatibus iudicij relaxatur in eis.vt patet in prędictis legibus. Dicuntur enim extraordinariæ,& sic sine ordine,vt deseruiamus nomini.Insti.de
10 dona.§.est & aliud.& xvj.q.i.si cupis.† ¶ Nam libelli oblatio est de ordine,& sine ea non valet quod agitur:vt iij.q.iij.ca.induciæ. §.offeratur.& j.de li.conce.§.vtrum.& aliæ solennitates, de quibus dixi s.ver,ij.non tamen ideo dicuntur extraordinariæ, quòd plena probatio nõ requiratur in eis: imò bñ exigitur. Nã regulariter in omni causa criminali & ciuili auctore nõ probante,&c.C.de eden.qui accusare.C.de pœ.l.q.sententiã.ext.de causa poss. & proprie.cũ ecclesia.ext.de iureiu.c.fi. Et isti casus nõ inueniuntur ab hac regula excepti.C.de iud.iudices.& probantur per l.C.de epi. & cle.auth.clericus.ff.de adulte.in adulteriis.quia quanquam illæ cãæ citius decidantur,plena tamen in eis adhibeda est cognitio. Quæ autẽ probatio exigatur,planũ est:quia si semiplena, sed
11 plena.† ¶ Et in criminibus plenissima, vt s.versi.j.ad minus per duos testes:vt ff.de testi.vbique est.iiij.q.iij.c.placuit.§.Item in criminali.& extra.de testi.in omni. vel in instrumentis.C. de fid. instr.in exercendis.& ext.de test.cog.peruenit.i. Vel præsumptionibus

ADDITIONES.

a Sciendum.¶ Dixit Ioan.& ibi satis de hac materia.ibi enim in gl. quod fiet,enũmerantur ferè omnes casus infrà scripti.

b l.j.¶ Et infrà de libel.concep.§.nunc dicendum.ver.xlv.Et idem esset in casu,de quo infrà,de primo & secundo Dec.§.restat.post prin.ver.sed qualiter.Adde Barto.in l.si finita.§.Iulianus.ff.de dã. infecto.

c Indistinctè.¶ Verba Ioan.prædicti.

nibus siue iudiciis indubitatis: vt C. de proba. sciant.quæ est 2.q. 8.& extra.de hære.excommunicamus.in fin. Vel confessionibus: vt ff.de confes.l.j. Vel aliis modis: vt j.de proba.§.videndum. Tertium genus est: quia quidam dicuntur cognosci de plano; hoc est sine libellis, vt quidam dicunt. vel verius, i. non sedente iudice pro tribunali: nam & diebus feriatis potest: vt in prædict. §.sexaginta.& etiam domi potest cognoscere, vel alibi quàm in pro tribunali iudicio: vt colligitur in prædict. §.dies.& ff. de dam.infect. l.quarta.§.penult.ff.de inter.act. l.4. §.fina. Libellus tamen in his offertur, vt probatur in prædict. §.sexaginta. & probationes plenæ, non semiplenæ, requiruntur: vt dixi per omnia.s.proximè in secundo genere. & quæ istæ sint, dixi s.eo.versi.ibi: item idem dicunt quidam.vbi lex.[a] † ¶ Quid de manifestis? nunquid in illis est

a

12 ordinariè, an verò summariè, & sine magna probatione procedendum? Et videtur quòd sic.C.de appel.ciues.C.de sum.tri.credentes.in prin.ar.cōtrà.extr.de ap.peruenit.& c.seq.ff.de leg.3.ille.ff. de verb.ob.continuus.§.2.ff.de aur.& ar.le. pediculis.§.2.ff.de in inte.resti.l.j.ff.qui satisd.cog.si verò.§.j.C.de li.præ.l.3.extr.de co ha.cle.tua.extr.de testi.cog.super eo.2.quæstione.prima. de manifesta.extr.de elect.bonæ.j. Sed prima iura locum habent in notoriis: secunda in non notoriis.extr.de appellat. consuluit.extra, de iureiuran. ad nostram.3.de hoc extra. de diuor.capit.tertio.& infrà.de noto.crimi.§.primo. Vtrum autem legatus, vel alius possit committere causam summariè audiendam: not.s.de legato.§. superest.ver.sed nunquid legatus potest.[b] † ¶ Quarto loco vidēdum occurrit, vtrum & in quibus differant summariæ ab extraordinariis, & in quib.ab illis, quæ de plano cognoscuntur. Et certè hoc liquet ex præmissis: quia in summariis semiplena probatio fit, & in quibusdā libellus offertur, & in quibusdam non, vt iam dicam. In extraordinariis verò plena: sed libellus non datur. In his autē, quæ de plano tractant, libellus & plena probatio requirunt: non tñ est necesse fieri iudice pro tribunali sedente: vt C.de dila.à procedente.quæ est 3.quæ.3.c.induciæ.§.spatium.& in hoc etiam omnes cōueniunt: quia omnes summariæ possunt extra ordinē appellari: quia in qualibet earū aliquid de ordine seu solennitate iudiciorum omittit. Quidam tamen imperiti omnes extraordinarias

b

13

14 appellāt, nullā in eis differentiam facientes. † ¶ Quintò dicamus, vtrum in summario offeratur libellus? rñ. hoc expressè cautum nō reperit in iure: olim tñ non erat in ciuilib.necessarius: vt ff.de edē.l.j. nisi in casu C.lib.xij.de dig.quoties. In criminalib. verò sic, & olim & hodie: vt in præ.l.libellorum.hodie verò generaliter in oī cā offertur, vt in præ.auth.offeratur. nisi in quibusdam specialibus casibus: vt dixi s.ver.j.& ver.ij. Cùm igitur hi casus nō excipiantur à regula, stabimus generalitati.ff.de le. præst.l.j.§ generaliter. Vel dic, quòd si in prædictis summariis competit actio, & iure actionis petitur: vt est in actio.ad exhibendum. vel si qua com peteret alia. tunc indubitatè debet libellus offerri. nam actio est in libello edenda.ff.de eden.l.j.& in præ.authen. offeratur. Fallit hoc autem in actione iudicati: super qua sunt opiniones. quod dic vt j.de libe.conce.§.nunc dicendum.ver.xxv.sed si aliquid fit, vel petatur iudicis officio, nunquid dabitur libellus? De hoc dic vt eo.§.versi.8.[c] † ¶ Sed quæritur vtrum in his summariis fiat lit. contesta. Rñ. sic in omnibus, in quibus iudicis officium principaliter imploratur, & loco vel iure act. aliquid petitur, & in omnibus, in quibus offerēdus est libellus, & vbicunq; fertur diffinitiua sententia: vt ff.de re iud.l.j. Aliter enim non videtur res in iudicium deducta. C.de lit.contest.l.j. nec valet aliter factus processus. vt in præ.authen.offeratur.& hoc est generaliter verum in omni causa, præterquam in causa app. vt quidā dicunt, extr. de offi.iu.c. j.quod dic vt not.in præ.§.videndum.versi.sed nunquid in causa.

c

16 † ¶ Sextò quærendum est, in quibus constat hæc summaria cognitio.& quæ probatio exigatur in ea. Super quo not. Accur.[d] in actione ad exhibendum, quòd cognoscitur summatim, i. semiplena probatio sufficit: in qua non sunt necessarii testes, vel instrumenta: sed statur iuramento actoris, super suo interesse ff.ad exhibendum.thesaurus. Si tamen reus opponit except. quæ facilè repellit agētem, absoluitur: si verò est obscurior differtur: exceptis quibusdam casib. vt eodem.titu.l.tertia.§.ibidem. Idem dicimus, quando contra contumacem ante litis cōtestationem datur possessio rei pro mensura debiti declarati, scilicet semiplenè. C. de bo.authorit.iud.poss.cùm proponas.& authent.ibi posita.in qua semiplena sufficit, scilicet sacramentum. argument.in authen.de collatoribus.§.penult.& sic de consuetudine obseruatur: vt not. extra.vt lite non contestat.quoniam.§.fin. Sunt & alij quam plures casus, in quibus statur sacramento vnius: vt C. de don. si quis pro.C.de fid.instrumen.l.fin.& alij, qui not. C.de his, qui ad eccle.

d

17 confu. præsenti. §.planè. † ¶ Et hæc vera sunt in prædictis duobus, scilicet.quòd sufficit sacramentum: fortè ideo, quia illud propter quod principaliter intenditur, non finitur: nec per hoc reo grande præiudicium generatur: quia in actione ad exhibendum re exhibita in ordinario iudicio rei vendicationis integra defensio reseruatur, & actori probatio incumbit. Item in secundo auditur intra annum recuperare volens possessionem: vt C. de bonis author.iud.poss. authen.ei qui iurat.& in prædict. decret.quoniam. Et potest esse ratio, quare in his solum sufficit sacramentum: quia cum in vno reus grauetur, quia statur sacramento actoris: in altero alleuiatur, s.quòd de facili auditur defensio, vel ad recuperandū admittitur. Item ideo tandē de facili subuenitur actori: quia & de facili reo subuenitur: sicut est aliàs simile ī interlocutoria, quæ de facili & p aliū, & sine magna cognitione reuocatur.ff.de re iu. quod iussit.extr.de accusa.qualiter.j. Et imputatur ei quòd de facili potuit agere, vel reuocare, & non fecit.ff. de nego. gest.si autem.C.de pigno.nec creditores. Et hoc generaliter quidam dixerūt, quòd in omnibus summariis sufficit præstatio iuramēti: & sic alicubi obseruatur. Ego non credo[e] ita indistinctè intelligi debere: vt patet in casu, qui est in præd.§.si vel parens. licet ibi de summaria dicat. Item in casu, qui est in præ.l. ff.de re iudica.à diuo.§.si super. nam in illis non statur sacramento actoris. Magis enim posset euenire iniquitas, cùm aliqui sint valde faciles ad iurādum.ar. ff.de condi.insti.quæ sub condi.insti.quę sub condi.& alij timidi: vt in ea.l.& extrà, de simo.& si quæstiones. extrà, de iureiuran.& si Christus.nec debet via periuriis aperiri: vt extr. quod met. cau. cùm dilectus. Imò si talis iniquitas eueniret, emendanda esset. Institut.ad Tertullian. in princip. ff. de successor. edict. l. 1. in principio. Ioann. Fazoli dicit, quòd in his & similibus, vbi potest reo maius præiudicium generari, quàm in actione ad exhibendum, & aliis suprà dictis, semiplena probatio fiet, non per sacramentum, sed saltem per vnum testem.ff.de op.leg.Theopomp⁹. Nam & aliàs quandoq; vni testi statur.C. de veteri iure enu.l.j.in fi.primæ col. Item fit semiplena probatio per priuatā scripturam, & etiā per collationē: vt no.j.de pba.§.si.versi.vlt. vbi de hoc Tertiò pōt dici, quòd vbicunq; pro reo præsumimus.& eū absoluerem us ratione causę, vel rei, vel dubitationis: vt ff.de re iudi.inter pares. Instit.de interdic.§.commodum.ff.de testi.ob carmen.§.fi. In his etiam casibus reus debet condēnari. Vel dic quartò, quòd vbicunque dubitari potest, vtrum actori ius competat ex probationibus factis, nec constat ius ei non competere, nec in euidenti calumnia inuenitur, tunc reus debeat condemnari.ff.de ventre in pos.mit.l.j.§.si ea.ff.ad Carbo.l.3.§.causæ.& arg.extrà, de vsu.c. si.§.j.vbi dicitur verisimiliter.idem fortè, si testes inducti ab actore tales sunt, quibus minor fides adhibetur[f], licet sufficiens numerus intercedat.de quib.habes ff. de test.l.iij.in princ.quæ est.4. q.3.c.placuit.§.item in criminali.versi.testium fides. Aliàs vbi plenè proceditur, tales debent esse testes, quibus lux veritatis assistat & fides syncera.ff.eo.ob carmen.§.fi.& extr.eo.in nostra. Sed his opponitur, quia si filius petit alimenta, & pronuncietur, non pręiudicatur patri circa filiationem: vt in præ.§.si vel parens. Idem in re capta pignori, si probetur non esse condemnati: vt in præd §.si super. Idem in missa in pos.causa ventris, vel impubere, ex Carbo. vnde in his casibus videretur sufficere sacramentum: vt s. Respō. hîc maius est præiudicium, quàm in actione ad exhibēdum, quasi nullum est in possessione, etiam quæ datur contra contumacem modicum: vt s.dixi. Item propter contumacem hoc contingit.ff.de tabul.exhibend.locum.§.condemnatio. ff.de re iudic. l.contumacia. & sic non est quasi contrà eum probatio necessaria: cum propter contumaciam, vel absentiam præsumatur de debito.in auth.de exhi.& intro.reis.§.si verò.C.de asses.l.3.extra.de præsum.nullus.3.q.ix.decernimus. Sed iudex in his oībus sit prouid⁹. vt hæc oīa diiudicet ex psonarū & cāæ qualitate, & quātitate & conditione, vtrum sacramento sit standum, vel non ext.quod met⁹ cā.c.si.ff.de le.j.si seruus. §.fin. Nā cū hoc non inueniatur in iure expressum: est iudicis arbitrio relinquendum.ff.de iure deli. l.j.§.fi.

e

f

ADDITIONES.

a Vbi lex. ¶ Hoc qđ sequitur vsq; ibi: quarto loco, posuit Gui. nec fuit præd. Ioan. Fa.

b Potest ¶ Ibi dedi remis.ad vi. Adde.quod ibi posui.

c Ver.8. ¶ Hoc exportādo cōiunxit Gul. duo furta. ponit enim in illis versiculis ad literam verba Ioan. Fazoli, illa sibi attribuens.

d Accur. ¶ Ioan. Fazoli allegabat Azo. & melius. quia ad literā fuerunt hæc eius verba in Summa, ad exhibēdū.ver.in hac.vsque ibi, idem dicimus.

e Credo. ¶ Verba Ioan. prædicti.

f Adhibetur. ¶ Vide quod scripsi de testi.veniens. ij.super versicul. incidenti.

l.j.§.fi.extra.de off.deleg.de causis.¶Hoc quoque prætermittendum non est, quòd si lex † vel statutum, vel rescriptum dicit in
18 aliquo casu summariè procedendum, vel iuris ordine prætermisso:& talis est causa, vel negotium, quòd si principalis quęstio, vel illud quod postulatur principaliter terminetur, non potest ad eũ esse reo vel succumbenti regressus, nec per aliquod ordinarium iudicium vel alio modo via defensionis, vel repetitionis integra conseruatur, vt ex superioribus summariis causis liquere pōt: nisi fortè vel per appellationem vel per alios modos, quibus sententia retractatur. In his, inquam, vt & in aliis ordinariis dico plenè
a cognoscendũ, atq; probandum dilationẽ dictarũ ᵃ solẽnitate minimè obseruata, quæ recitatur ff. de fer.l. fi. Et fortè iudex nõ seruabit solennitatem peremptorij, quæ est ff. de iud.ad perẽptoriũ: nec libell⁹ offeretur: saluo tñ eo, quod no.š. ver.iiij.cũ suis remissdum tamẽ aliqua detur dilatio. Nã si plenè debet probari, vt dixi: ergo & dilationes aliquæ dari debent.arg.ff.de iurisf. om.iudi.cui & citatio fiet, arg.de requi.reis.l.j.& ff.de adopt.nam ita. Et quòd plena probatio fieri debeat in prædictis, probat. C.de adult. in crimine.& in præ.auth.clericus. Nec est pręsumendum, omnem solennitatem esse sublatam. C. de inof.testamen.si quando.extr. de electio.ecclesia.ij.in fine. Et sola plena cognitione sublata remanet semiplena: vt in prædict.l.& argumen. ff. de seruitutib. vrban. præd.si domus tua.extrà, de priui.pastoralis.extr, de vsu pal.ex tu
b arũ ᵇ. Sed nunquid à sententia super summariis, vel extraordinariis, vel cũ agitur ad exhibendũ lata, appellatur? De hoc j.de app.
c §.in quibus.versf.sed nunquid. & seq. ᶜ¶Septimò notandum est, quòd in dilationibus dãdis summaria fit cognitio: quia in summariis minores dilationes dari potuerunt, quàm in aliis.& hoc ante li.contest.& post.& etiã post sententiã: vt in præ.auth.offeratur. & C.quõ & qñ iudex.auth.qui semel.& C.de iudic.properandũ. Vnde has poterit minorare. C.de dilatio.l.j.& l.siue.extr.de appe. cũ sit Romana.vbi de hoc. & sic intelligitur ff.de iud.nõnunquã. Item in medio causæ arctabit eum. Pro testibus autem & instrumentis certa tempora statuuntur: vt in prædict.l.secunda.de dila. Item

ADDITIONES.

a Dictarum. ¶Io.Fazoli præmiserat isti §.id quod infrà sequit̃ versf. 7.vnde debuisset dicere Gui.infrà dicendarum.

b Tuarum. ¶Vide clemen.de verb. sig.sæpe. in qua tñ nõ ponitur ver. summariè.sed quatuor coniuncta, s.simpliciter, de plano sine strepitu & figura: & vide quod ibi nota.in v.gl. Adde quid importent ista verba, summariè simpliciter, de plano sola facti veritate inspecta, Roma.consilio dxviij.& Adde huic ver.quæ nota. Bart. in l.si filiusfami.ff.de dona.& quæ ibi posui post Alexand. scilicet. quid possit facere iudex, cui per statutum datum est procedere de facto, prout vult.

c Et seq. ¶Hęc remissio cũ toto hoc ver.6.facit ad materiã de qua scripsi.de rescr.statutum.libro vj.§.cũ aũt.super verbo, iuramento, s.ꝙ contra iuramentũ timoris, de quo ibi dixit textus, admittetur probatio, & ibi scripsi.sic me consuluisse. Submisit tñ me habuisse, quòd, ꝙ si reus ad hoc non admissus appellet, cancellaria nõ dat sibi iudicem. Ibi tamen loquor de iudice iã impetrato ab actore ꝯ reũ: & per hoc fortius videretur admittendus in impetrãdo, id est, ꝯ impetrantẽ vel impetrare volentem. & ego eũ admitterem in audientia ꝓdictarum, vel in cancellaria, si haberet probationes promptas. aliàs procederet: quod seruat dominus M. dominus Bon.episcopus ꝓdictarũ auditor, vt ab ipso habui: qa dicit reo vel procuratori ipsius opponenti falsum esse quod allegabat impetrans de timore: amice, ego non possum huic auferre beneficium iuris, qui sic impetrat, eris coram delegato. Sed opinio mihi ꝯria ꝯcludet, ꝙ inutiliter remittitur ad delegatum: ex quo iuramẽtũ ꝓcludit ei probationẽ ꝯriã. Tñ id tenentes, sic id probare conantur: hic agitur de timore: sed timor cõsistit in animo, & generatur ex leuiori cã in animo vnius q̃ alterius. Si ergo actor: iurat: se timere: reus contrariũ volẽs ꝓbare, adstruit negatiuam, & impossibilem probari, & in iudicis intellectu imprimi, s.ꝙ timor nõ sit in animo iurantis.facit de spon.tua nos. ¶Secũdò inducitur, ꝙ per hoc iuramentũ non minuitur reo aliquid iuris in principali: & sic facili⁹ ei standũ est. Facit l.de ætate.ff.de inter. act.in fi.& q̃ ibi no.& in l.& ĩi post tres.ff.si qs cau.& aggrauat hoc ꝑp odiũ ꝑiurij.ad q̃ ꝓbãdũ re⁹ tẽdit: & qa hoc erit inuoluere cãm, & differre pñcipalẽ. ¶Tertiò asserũt illud iuramẽtũ eẽ delatũ à iure: cui⁹ ꝯriũ ibi dixi, & dñt, ꝙillud saltẽ q̃ allego, ñ ponit̃ ad dãdũ ĩpetrãti ordinẽ, sed optionẽ. Rñdeo ad ꝓdicta: ĩcipiã ab hoc vltimo, & dico hoc eẽ ꝯ regulã grãmaticalẽ, q̃ dat versũ. Saltim saltando, sed saltẽ diminuẽdo. Quẽ versũ ẽt scripsi q̃ ele. qa pp. sup verbo, vel saltem: vbi posita via ordinaria scrutinii, ponitur subsidiaria compromissi. Constat autem primam debuisse præmitti, quia gratior, quia integrum est iudicium, quod plurimorum sententiis roboratur.extra.de offic.delega.prudentiam.vbi concordantiæ. Idem dico de decre.de iudi.nouit.ad fi.vbi papa præmissis duobus, quæ sunt gratiora subdit, vel saltem humiliter patiatur, &c.& rectè sonat istud saltẽ, q̃tũ ad min⁹: vt dicit versus.& patet de poe.& remi. oĩs.ĩ prĩ.ibi suscipiẽs ad min⁹ ĩ pascha.ac si diceret, saltẽ ĩ pascha. Cõcludit̃ ex his, ꝙ ver.sed & ĩ duob.de quo tractam⁹, dũ dicit iudici fidẽ faciat, saltẽ ꝑ ꝓpriũ iuramẽtũ: ĩ idẽ sonat, ac si diceret, ad min⁹ ꝓprio iurõ, & sic ẽ diminutio ꝓbatiõis. Cõstat eñ, ꝙ probare posset ꝑ testes. Itẽ ĩ primo casu ẽt ꝑ instr̃m bãni sibi dati q̃ ciuitate & districtu: sed si plena ꝓbatio fieret ꝑ testes, liceret reo ꝓducere ꝯrios añ publicatas attestatiões simul cũ actore. Itẽ & pòst qñq; iuxta ea, q̃ no.ext. q̃ te.ex tenore.& q̃ scripsi j. q̃ test. §.sæpe. ĩ prĩ. Itẽ & instr̃m reprobare liceret.de fi.ĩstr.c.cũ Ioãnes.vl̃ re ꝓbare illũ exbãnitũ, ẽt ꝑ aliq̃ ĩstr̃ũ forti⁹, &c. Itẽ aduertẽdũ, ꝙiur̃m de quo loqmur, respicit q̃libet duorũ, s. q̃ ciuitatẽ ĩtrare ñ audet, vl̃ ꝑhorrescit, &c. Pone: iurauit actor ĩ primo, ꝙ ciuitatẽ ĩtrare ñ audet, q̃ absurditas ẽ dicere, ꝙ re⁹ ꝓbare ñ possit eũ publicè ĩ ciuitate manere, & ĩpetratiõis tꝑe mãsisse. Sed si hoc in isto mẽbro, quare ñ in alio: cũ vniformiter data vni⁹ sit diffinitiõis & formæ.de bapt.maiores.ver.sifr.& ꝑ hoc ẽt ad primã rõnẽ ꝯriam sit rñsum: de qua ẽt miror, cũ apertè sit ꝯ tex.illi⁹ §. q̃ dupliciter aggrauat, dũ dicit meritò, & subdit ꝑhorrescẽs.& illa rõ vult dicere ꝯriũ: cũ tñ ꝓ augeat.ff.q̃ verb.sig.l.vrbana.§.ꝓnoctare: & sic habem⁹ ꝙ meritò & valde timere dẽt: & rõ illa dicit ꝯriũ. Itẽ ꝑ illã vitiat̃ regula, vani timoris.ff.de reg.iu. Ad idẽ ext. q̃ me.cã.c.pe.ff. e.l.vlt.C.e.tit.l.metũ.& l.ad inuidiã.ff.ex qb.cauf.ma.l.3.& q̃ ibi no.& lex in hoc dicit, ꝙiudex habet talia examinare.ff.si cui plusq̃ ꝑ le.Fal.hoc aũt.ergo & cognoscere. Ad f̃m tripartitũ, q̃ nitit̃ destruere duritiã & absurditatẽ, q̃ ĩduxi, vbi š.s.ꝙꝑ vnũ falsum iur̃m possit quis extrahere aduersarium de lare & domicilio suo: pro qua rõne facit ff.ad Carbon.l.j.§.sed & si quis. & de transa.l.cum hi.§.si cum is.& de lib.cau.l.ordinata. Dicit enim illa rõ hoc non ponderandum, per quod fit ꝑiudicium negotio principali. Huic resisto. Primò, qa ponderam⁹ quod esse posset. Sufficiat dec.vlt.i. resp.de ele.lib.vj. Propter pericula verò itinerantium facile posset aperiri defensio. Item mirabilis conclusio est ista, ꝙnon fiat in iustitia vel grauamẽ, vbi nõ lęditur negotiũ principale. Et omissis antiquis iurib.& eorũ auctoritatib. Bonifacius VIII. fortiter not. in hoc, q fuit tã curiosus, vt in illis terminis re⁹ de suo domicilio non traheretur. Nõ ponderãt ꝓdicti textum legis ff.quemad.test. ap.sed si qs.vbi dicitur iniquum, damnosum & onerosum, & sæpe cum magna captione, quẽ à rebus suis euocari. Cui concor.C.de test.si qñ. Et si hoc in teste, qui sigillum agnoscẽdo, vel ratificãdo fortè vna hora, vel die expediet, saltẽ vltra dies xv. teneri non pt; fortius in reis quorum cãæ sępe tractum habẽt longissimũ: ita ꝙ videntur immortales.extr.de dolo.c.fi.in prin. Et sic extra larem ad iudiciũ vocati mœsti solẽt esse, & mœstos penates cõponere de quibus habetur j.de acc.in prin.ver.qualiter. Item inde grauamen ꝑlatus vel priuatus habet aduocatos & ꝓcuratores assistentes omnib⁹ casibus suis pro certo annuo salario ꝯuento, & forte soluto: nunc eundo ad ciuitatẽ vicinã, oportebit nouos ꝯduci cũ magno dispendio. Itẽ ꝯstat lõgè pluris posse eẽ grauamẽ itineris, quã cãæ principalis. Exemplũ in quæstione census. nonne in decr.olim.de resti.spo.erat census triũ solidorum: in decr.ꝯstitutus. de religio.domi.octo denariorum. Sed dices, Arduæ erãt illæ cãę propter res, quę incidere poterant in ꝯmissum. sed tolle dec.olim de censi.vbi cessat hæc rõ: quia ibi nõ erat quæstio, quin deberet̃ census sex denariorum Papien. sed solum an per Papiensem sufficeret soluere tres Lucen.ad idem dec.pe.e.ti. Excedat ne grauamen tractionis extra domicilium negotium principale: & numquid plus interest rei sic grauari, quam actoris causam perdere? Videant prædicti quod dicitur de odio periurij detegendi. Nil ad propositum, maximè cùm hoc non proponitur ad pœnam: & nullo iure probatur exceptiones etiam odiosas non competere reo, cuius interest & eius ꝯrium notum est. Et quod in fin. dicitur, quòd hoc est inuoluere causam principalem: non difficilis erit responsio: cùm concludat, quòd nulla exceptio contra personam iudicis vel partis non contingens negotium principale, vt iudicis excommunicatio, vel suspicio, vel alia inhabilitas ipsius, vel actoris, vel loci, poterit opponi, cum nõ inuoluat negotium. Cõcludo, ꝙ obseruantia prædicta cancellariæ simpliciter sumpta, non placet; licet fateat, quòd ex conditionibus personarum & qualiter factorum quandoque posset æquitatem habere in facto quasi certo. Ad illam partem in dubio seruanda non esset: multominus in quasi ceto ad contrarium.

Item cum qñq; tres, qñq; quatuor dilationes dētur: vt ff. de fe.l.fi. & l.oēs. vnam tamen dare poterit: vt in dictis legib. & C. de epi. & cle.auth. clericus. & C. de adul.l.in crimine. Item circa finem cauſæ, ante ſententiā, ſolēnitatē peremptorij, & illam, qua quæritur, nunquid aliquis habeat aliquid, qđ de nouo, vel alterius ꝓponat, poterit tñ nō ſeruare. xxx.q.vlt. iudicātē. C. de iud. iubemus. Præterea poſt ſententiā nō tenebitur tēpora iudicatis conſtituta obſeruare. ff. de re iudi. qui ꝓ tribunali. extr. eo. qđ ad conſultationē. & dilationū materia eſt amputanda. Sed contrà: nam lex dicit generaliter plenā cauſæ cognitionē in omnib. adhiberi: vt C. de iudi.l.iudices. ergo in dilationib. hoc obſeruabit: vt eod. tit. auth. iubem⁹: vt tātùm cauſa cognita tribuātur: vt in l.à procedente. & alias nequeunt minui: vt ff. de re iudica.l.iiij.§.ſi quis cōdemna. Sed prædicta regula in quibuſdā caſibus fallit: quia in quibuſdā ſummatim & ſemiplenè cognoſcitur, ergo & in dilationibus erit ſemiplena. Nec obſt. quod dicūt quidam, dilationes arbitrarias eſſe vbicunq;: vt C. de dilationib. l.j. quia nō eſt indiſtinctè verū: quia cū lex dicat arctandas, vel ꝓrogandas cū cauſæ cognitione, ſequitur, ꝙ ſine ea, vel ſuo arbitrio hoc non poſſit. argum. ff. de transa.
20 cum hi.§.ſi pretor. † ¶ Octauò tangendū eſt, qualiter iſta ſumma
a ria fiat [a]. Et certè fit diuerſimodè: quandoque ſine libello: ſolummodo teſtamēto vel inſtrumento iudici demonſtrato. C. de edic. diui Adri. tol.l.fin. & ff. vt leg. no. ca. l. poſtquam. alias incipit, Imperator.§.ſi dies. C. de bo. auto. iud. poſſi.l.fi. Quandoque ſufficit ſolummodo ſimpliciter petere, & de calumnia non facienda iurare. ff. de eden. quædam.§.fin. Aliquando eſt neceſſaria lit. conte. ſed ſola probatio ſufficit iuramenti: vt ff. ad exhi. theſaurus. & eo. tit.l.igni.§.fin. Quandoque dicitur fieri ſolis probationibus ſemiplenis inductis: vt ff. ad Carbon.l.iij.§.cauſæ. ff. de fideicom. lib.l. iiij.§.ſi ex die. Quandoq; fit in temporis breuitate: vt C. vt omnes tam ci. quàm mili. in l.j. & no. C. de iudi. properandū. Quandoque fit altera parte tantū audita. ff. ad Trebel. recuſare. & l.ille à quo. reſpon.j. & C. de bo. aucto. iud. poſſ.l.ei qui. Vbi ergo non fit ſummaria, ibi iudiciorum ſtrepitus dicitur interueniſſe. C. de inoff. teſta. ſi quis in ſuo. C. ad l. Cor. de fal. vbi. Alibi autem dicitur ſummaria, quæ fit ſine inſcriptione. C. de abige.l.j. Quandoque dicitur fieri de plano, id eſt, ſolo iudicis officio ſine ſcripta ſententia. ff. de accu. leuia. C. de ſentent. ex breui. rec. authen. niſi breuiores. ff. de offici. proc.l. nec quicquam.§. de plano. Quandoque etiam dicitur fieri non definiendo, ſed interloquendo. C. de dila. à procedente. ff. de adminiſt. tuto.l.tutor.§.ſi depoſiti.

ADDITIONES.

a Fiat. ¶ Ad literam totum quod ſequitur, fuit M. de Fan. ſuper l.3. ff. ad exhiben. hoc ſolo mutato: quia infrà dicitur, quandoque, vbi Mar. dixerat aliquando.

§ Si ſtatuto cauetur ꝙ in aliquo caſu nulla exceptio dilatoria vel impediens proceſſum opponat, tamen pt implorari officium iudicis. no. Iac. Butri. in l. plane & l.fin. de petitio. hæredi.

§ In l. bonorum. li.ij. C. qui ad bono. poſſeſ. admittā. ibi in tex. ſciens, &c. no. ex hoc habet doctrinā practicā, videlicet quando relinquitur vt iudex poſſit explicare actum, eo ꝙ in eius notitiā ſit deductum vt ſemper in actu hoc facias ſcribi ꝙ iudex hoc ſciens ſic fecit ad quod fac. quod notatur in l. hoc autem.§. non defendi ff. de mino.l. ait prætor.§.j. ff. de mino.

§ An ille qui tenetur officio iudicis poſſit conſtitui in mora per interpellationem factam extra iudicium. vide quod no. in l. cum poſtulaſſem. ff. de damno infec. per Raymun.

§ In l.in cauſæ. ff. de procuratoribus, quærit vtrū quando dominus vult reuocare procurarorē vt ſuſpectū, debeat offerre libellū? dicit gl. ibi ꝙ nō. ex quo nota ꝙ triplex eſt officiū iudicis, nobile, mercenariū & principale: primis duobus caſibus nō requiritur libellus vt hic. tertio regulariter requiritur ext. de off. iud. c.ij. Bal.

§ Iudex ſecularis tenetur ſeruare ſententiam excōicationis epiſcopi & etiam epiſcopus tenetur ſeruare ſententiam iudicis ſecularis: & epiſcopus poteſt compellere iudicem ſecularem per cenſuram eccleſiaſticam. facit quod not. in l. ex ea. de poſtulan. non tamen cogitur iudex ſecularis procedere vel condemnare ad mādatum epiſcopi nec econtra, licet condemnatum ab vno alter debeat vitare. ita notauit Innocen. extra. de officio ordinarii capitul. primo.

§ Iudex appellationis poteſt corrigere & reformare errorem. no. Inno. in c. bonæ. de appellatio.

§ Iudex licet recipiat compromiſſum, per hoc tamen non derogat iuriſdictioni ſuæ. Inno. in c. innotuit. de arbit.

§ Iudex in quibus caſibus poſſit iudicare ſecundum æquitatem. Innoc. in c.j. de conſti.

§ Iudices ordinarij & delegati quando poſſint in cauſa teſtificari Inn. in ca. dilecti de teſti.

§ Iudex qui condemnat iniuſte tenetur ad reſtitutionem totius damni quod conſequitur condemnatus. Inn. in c. ſuper eo.

§ Iudex poteſt ſententiam temperare. Innocen. in c. cognoſcentes. de conſti. & per Hoſt. & Compoſt.

§ Iudices duo vbi ſunt pares ſi vnus præuenit aliū in cognoſcendo, factū ab altero in eodēmet negotio valet. In. in c. cum omnis. de conſti. fac. quod not. in auth. qui ſemel C. quomodo & qñ iud.

§ Iudex reputans an reſcriptum præſentatum ſit verum, ſi de facto procedit, valet proceſſus, ſi reuera reſcriptum eſt verum. ita no. in c. ſuper literis. Inn. Bar. in l. multum. de condi. & demonſtr. fac. l. ii.§.i. de iudi.

§ Iudex in procedendo & puniendo ſequit̃ cōſuetudinem loci delicti commiſſi. Inn. c.j. de conſuet. ſed in cognoſcendo ſequitur ſuam. i. loci ipſius iudicis, vt no. in l. de eo. ff. de eo quod cert. lo.

§ Iudex cum iudicat vltra ſuā iuriſdictionem & nihil ſibi opponitur, valet ſententia, niſi error ſit expreſſus. ita notauit Innoc. in c. cum ſuper. de offi. deleg.

§ Iudex poteſt parcere contumaci vt non condemnet vel pronūtiet ex contumacia: ſed nō in expenſis, cum ſit intereſſe partis, ita not. in c. conſuluit. de offi. deleg. & C. de iudi. l. ſane.

§ Iudex à quo non poteſt citare appellantem. Inn. in cap. paſtoralis. de officio deleg.

§ Iudex ſi male condemnauit in expēſis, poteſt condemnationē reuocare. Inno. in c. auditis. de procurator.

§ Iudex quando cognoſcit de iniuria facta ſibi, Innoc. in c.j. & c. ex parte. de verb. ſign.

§ Iudex appellationis debet ſequi ꝯſuetudinē partis. Item poteſt addere & ſupplere ſententiæ. Inno. in c. Raynaldus. de teſtamen. & l. ampliorem. de app. & l.fin. C. quando prouo. non eſt nec.

§ Iudex ſine aliquo libello poteſt decernere poſſeſſorem eſſe tenendum in ſua poſſeſſione: quod dic, vt no. Inn. in c. cū veniſſent. de inſti. & l. ſi inter me & te. de ſeruitu. vrbano. præd.

§ Iudex licet citetur ad defendendum ſuum proceſſum, non tamen dicitur pars. Inn. in c. cum ſpeciali. de appellatio.

§ Iudex qui non admittit exceptionē, quia non verā putat, valet proceſſus ipſo iure. Inn. in c. poſt electionem. de conceſſ. præb.

§ Iudex pt abſoluere à termino ei aſſignato. Inno. in c.j. de re iud.

§ Iudex ordinarius vel delegatus vel elector quando poſſit iterū iudicare vel agere. vide Inn. in c.j. de re iudi.

§ Iudex quando procedit ex inquiſitione, multum debet tēperare ſententiam ad mitiorem partem. c. quia. de præſcr.

§ Iudex appellationis ex ſuo mero officio poteſt facta in fraudē officij iudicis refrænare & corrigere. Inno. in c. bonæ. de ap. & Cynus. in l.j. de alienatio. iudic.

§ Iudex appellationis ſequitur ſtatutum primi iudicis, l.fin. iu. ſol. Inno. in c.j. de conſuetud.

§ Iudex à quo qui non detulit appellationi poteſt ſententiam ſuam exequi in certis caſibus. ita Inno. in c. paſtoralis. de offi. del. niſi appelletur ad principem, vt ibi not.

§ Quid in cauſa nullitatis? Inn. in c. cum in iure. de off. dele. & Dynus in l. iij.§ ſi ſeruus. de acquir. poſſeſſ.

§ Iudex qui cognoſcit de reſtitutione in integrum contra ſentētiam, ſi videbit ſententiam nullam, pronunciabit quòd non valet & procedet ad alia ſicut iudex appellationis. Innocen. contra in c. coram. de offi. deleg.

§ Iudex quis eſſe non poteſt in cauſa familiæ quæ eſt in ſua poteſtate vel obſequio. Inno. in c. inſinuante. de offi. del.

§ Iudex appellationis non poteſt iudicare de quo non eſt petitum. Inno. in c. cum contingat. de offi. deleg.

§ Iudex ſicut abſoluit propter contumaciā partis, ita poteſt arbiter abſoluere ab obſeruatione arbitrij. Inn. in c. ex parte. de arbit.

§ Iudex eccleſiaſticus in quibus caſibus poteſt ſe immiſcere cauſis ſecularibus. Inno. in c. licet. de offi. deleg.

§ Iudices ordinarij vbi debeant ſedere & iudicare, & quis puniat eorum officiales. Inno. in c. poſtulaſti. de foro compet. contrarium videtur notari in l. fina. in fi. de anna excepti. Bar. in l. cunctos populos. de ſumma tri. & fi. cath.

§ Iudex quādo pronuntiat ſe iudicem competentem contra verum contumacem, non poteſt appellari, licet non eſſet. Inno. in c. præterea. de dilati.

§ Iudex poteſt dicere in ſententia, ego pronuncio vel nos pronuntiamus. licet ſit vnus ſolus. Inn. in c. extra. de re iud.

§ Iudex non poteſt reſeruare ius de quo non eſt actum niſi de cōſenſu partium. Innoc. in c. cum dilectus. de emptio. & vendi. facit Bobius. de pac. dot.

§ Iudex debet imponere ſilentium accuſatori, ſi non fuerit in termino, Innocen. in capitu. licet. de accuſa. tamen tale ſilentium eſt ſententia interlocutoria, & ab ea poteſt appellari, l. titia. de accuſationib.

§ Iudex pt corrigere errorem suũ siue errauerit in pcessu, siue in sententia etiam criminali. Inn. in c. qualiter. de accusat.

§ Iudex potest recipere cautionẽ pro securitate officij sui. Inno. in cap. quia frustra. de vsur. & not. in l. si quis vxor. §. final. de vsur. per Bar.

§ Iudex si procedit contra aliquem nõ subditũ, processus nõ valet, nec sufficit tacitus consensus ad eum validandum. Inno. in c. petitus. de accusa.

§ Iudex debet seruare ferias fori sui, non fori litigãtium. Inno. in c. fin. de feriis.

§ Iudex potest mutare interlocutoriã latã super exceptione. Inn. in c. j. de ordine cogn. & not. in l. quod iussit. ff. de re iudi.

§ Iudex laicus non pt cognoscere de aliquo actu spirituali principaliter vel incidenter. Inn. in c. tuam. de ord. cog. Bal. in l. quotiens. de iud. C. Sed quid si coram arbitro incidat illa quæstio an arbiter remittet ad episcopum? dic q non, quia nõ pt esse. ar. l. non distinguemus. §. de officio. de arbi. Itẽ non procedit arbiter vt iudex. tamen istæ probationes in iudicio an valebunt dic quòd nõ valent testimonia extraiudicialia non tanquam iudicialia: Idem de arbitratore. Bal.

§ Iudex an præcipere potest alicui vt nõ vadat per talem locum, vel nõ vadat in plateam? nota q sic in l. relegatorũ. in fi. de interdictis & releg. per Nicol. de Neap. & gl. etiam in simi. in l. quis sit fugitiuus. §. pen. de ædil. edict.

§ An iudex possit pręcipere quòd tale quid faciat sub pœna eius arbitrio inferenda not. in l. sanctio. de pœnis. in gl. super ver. pœnam. & Alberic. de rosa.

§ Iudex si in aliqua causa debet procedere summarie & de plano, & procedat plenarie & ordinariè, an valeat, not. in clemen. sæpe. de verb. signifi. Inn. in c. nouit. de iudi. & dicit q nunquam nocet seruare ordinem iudiciorum.

§ Iudex debet interrogare à testibus de causa scientiæ, & si interrogauit, & testis nihil vel non bene respondit, tunc non potest repeti. Inno. in cap. cum clamor. de testi. si verò iudex non quæsiuit, tunc malitia & dolositas præsumitur, quia omittit ea quę suo officio incumbunt. si autem omiserit interrogare de circunstantiis non de substantialibus, vt de loco & tempore & contestibus, non sunt testes iterum interrogandi. Si autem omiserit interrogare de principali re vel facto, vt de titulo in præscriptione, tunc debet repeti: quia fuit culpa iudicis non partis. Inn. in ca. per tuas. de testib. & in testibus interrogãdis potest iudex supplere ex officio suo. Inn. ibidem.

§ Iudex qui non pronunciat super principali non pt petitori reseruare restitutionem petitionis, ex princ. quia nunquam habuit petitionem seorsum à principali causa. Inno. in c. fine. de dolo & contu.

§ Iudici soli non creditur nisi quatenus constet, tamen creditur iudici & notario simul. Innoc. in capitu. quoniam contra falsam. de probatio.

§ Iudex potest committere notario examinationẽ testiũ in eius absentia fiendam. Inn. in dicto c. quoniam cõtra falsam. & in c. causam. de testi. sine cõmissione autẽ nõ pt notarius testes recipere, quia hoc spectat ad officiũ iudicis, non notarij. l. hac consultissima. de testa. & l. scire. §. pen. de excusat. tut. sed quid si testes non possunt venire ad iudicium? Bartol. in l. ex sententia. de testa. tut. Ioan. An. & Host. in c. quoniã contra falsam. de prob. Bal. in l. iudices. ff. de fi. instru.

§ Iudex si citat aliquem per cedulam suo sigillo sigillatam, licet non sit scripta manu notarij, valet. Inn. in c. ij. de fide instru.

§ Iudex quando habet duas vias ad procedendum, potest procedere ex vtraq;, & vnũ actũ ex vna facere, & aliũ ex alia. de hoc in c. cum ex officii. de præscript. Bald. in l. multum. de condit. & demonstr.

§ Iudex si videt testes titubare vel vacillare, debet facere scribere modum titubationis, & notarius debet scribere vacillationem testis, quando iudex sibi dicit Inno. in ca. quoniam contra falsam. de prob.

§ Iudex appellationis quando tertius appellat an pronuntiabit pro appellante sibi non fieri præiudiciũ, an rescindet in totũ sententiã, etiam quo ad principale. Item an tertia persona veniens ex transuerso quæ nunquam appellauit, possit tertiò appellare. Item an sententia mandetur executioni in præiudicium vnius ñ alterius. Inn. in c. cũ super. de re iud.

§ Iudex si condemnat de principali, & nõ de fructibus, nec de interesse, quæ pertinent ad consequentiã petitionis, non pro ipsis agitur nouo iudicio. Inn. in c. grauis. de restitu. spo.

§ Iudex duobus equè probantibus possessionẽ diuidere nõ põt inter eos. Inn. in c. licet. de prob.

§ Iudex debet laborare interrũpere testes si videntur ei suspecti. Inn. in c. cum causam. de testi.

§ Iudex licet deleget causam, non ideo poterit in causa testificari. Inn. in dicto c. cum causam.

§ Iudex ex officio suo debet inquirere de conditione testiũ licet nõ excipiatur ab eo contra quem producuntur. Inn. in dicto c. causam. & l. j. §. si præses. de mgistra. conue.

§ Nota q in quocunq; iudicio summario persona cum qua litigatur debet comparere legitimè, vt not. Bart. in l. ij. super ver. seruis. de edic. diui Adr. tol. & etiam not. in constitu. ad reprimendũ. super ver. figura.

¶Bald. De officio omnium Iudicum.

OFFICIVM iudicis quoddã exhibetur proprio motu, quoddã ex postulatione partis. Nã si respicit vtilitatẽ publicã, sine actore expedit inquirendo. extr. de acc. c. qualiter. Item si propter publicã vtilitatẽ, & ẽt æquitatẽ, vt in tutore dando, vel remouẽdo. ff. de suspe. tut. l. 3. Idẽ si publicũ decus. ff. de leg. j. l. ciuitatibus. de v. sufr. lega. l. legatũ. Idẽ si testatoris pietatẽ. ff. de pet. hær. l. hæreditas. in fi. extr. de test. nos qdẽ. Idem si animę fauorẽ, vt in vsuris & male extortis: vt ext. de iureiu. c. ad nostrã. el 2. Quod verò rẽ familiarẽ alicuius respicit, & ñ publicã curam, petenti tantũ impartiri debet. ff. de dam. infe. l. 4. §. hoc autem iudicium. & ibi per Bar. Et si lex imponitur iudici expediendi processum, & non petitur citatio. intelligitur iudex esse in mora, vt ibi. ¶An in officio iudicis debeat offerri libellus? Dic q non, vbi nõ est actor. Sed vbi est actor, & non reus, non offertur libellus parti, sed iudici. Sed vbi est vterq;, actor & re⁹ certus, super præparatoriis ñ offertur: vt no. ff. de interroga. actio. l. j. sed sup decisoriis sic, si principaliter imploretur: sed super incidenti non est necessarius libell⁹. ff. de auct. tu. l. defensores. Vide ff. de bono. pos. l. 3. §. pe. Itẽ vbi officiũ iudicis summariè imploratur, non offertur libellus. l. nec quicquam. §. de plano. ff. de off. procon. cũ similib. Itẽ vbi certa psona est in cã: vt in auth. si omnes. & ar. de cur. furio. l. obseruare. G. in §. j. & §. ij. vide j. de libel. conce. §. officium iudicis. iudex ex officio supplet pro reo. ff. de pe. hæ. l. fi. Item pro actore in eo, quod post litẽ ɔte. contingit. ff. de ædil. edi. l. ædiles. §. ita sciendum. C. de app. l. ampliorẽ. cum simi. G. scilicet qñ officium iudicis imploratur summariè, residet in iudice ex gestis vel allegatis: semper tamen supplet, secundum Old. Si iudex admisit ineptum libellũ, & super eo apertissimè probatum est, non valet probatio. in §. deseruit. vers. quid si libellus, & no. extr. de iud. c. examina. per Io. And. in nouella. Si verò libellus est aptus, sed processus ineptus, adhuc non valet pbatio, nisi per confessionem. de rest. spo. c. Pisanis. Vide Inno. in c. de iur. cal. in abbreuiatore. post Bal. & j. de accusatore. §. quid si statutum. & j. de libel concep. §. exceptio ineptitudinis. & j. de sent. §. quid si libellus. ¶Si delegatus pronunciat super ineptitudine libelli, non definit esse iudex: quia est interlocutoria. ver. quid si pprio. G. vbi iudex procedit ex officio de facto non exigitur ordo tamẽ probatio requiritur, in §. postremò. ver. & idem dico vbicũque. G. allegat in auth. de colla. §. hoc quoq;. & debet esse probatio plena, vbi plenè lædit: & semiplena, vbi semiplenè, & potest reparari. ff. ad exhi. l. thesaurus. vbi de hoc. & ff. ad Carb. l. 3. §. duæ causæ. G. & doct. Et an iuramentum tantũ habeatur pro semiplena probatione. ver. sextò quærendum. G. Si in statuto fit mentio, quòd procedatur summariè quid significat statutum? Dic idẽ quod ius commune, quando ius commune vtitur eodem sermone. §. hoc quoq; prætermittendum. G. quia verba iuris ciuilis idẽ significant in legibus & statutis. Bal.

¶De Recusatione.[a] Rubrica.

Dicto de iudicibus & eorum officiis, consequens est videre de eorũ recusationib⁹. Videamus ergo. Quid sit recusatio, Quis possit recusari, Ex quibus causis, Et quando, Et qualiter. Et quis sit re-
b cusationis effectus[b].

Recusatio

ADDITIONES.

a Pile⁹ satis de hac materia parte ij. sub rub. p quas psonas ɔtestatio fieri possit. Tan. parte ij. de recusatione iudicũ. Ro. Bñ. in prin. sui operis. 4. & v. & vj. rubricas posuit hoc ordine. Primò de recusatione ordinarij. Scdò, de recu. delegati. Tertiò, an cã suspiciõis sit ĩferẽda: & qualiter libellus recusationis ɔcipiat, & adiut⁹ multũ fuit auctor in hoc tit. p easdẽ. de Vber. de Bo. & I. de Deo. dicã statim j. §. 2. Vber. de Bo. in prin. sui operis: Bonagui. parte 3. ru. qualiter offerat libell⁹ recusatiõis. Aegi. rub. 23. cũ tribus sequẽtibus Alber. Gal. rub. de iud. or. & dele. ver. sed an ordinari⁹. cũ trib⁹ seq. & ver. pone q ante. & seq. Guil. Angl. satis sub ru. de recusationibus. Gui. de Suzaria, de aduocato rei. ver. si verò. cum sequentib⁹.

b Effectus. ¶Ad literã fm mẽbra psequit Host. in Sũma de of. deleg. in fi. Sed Gul. Angl. addit, q sit officiũ recusati quod dic vt de off. deleg. suspicionis. & de app. cũ speciali. & c. legitima. libro vj.

a RECVSATIO, est a iurisdictionis, vel audientiæ causa suspicionis proposita declinatio. C. de iudi. apertissimi. iij. q. v. quia suspecti. extrà, de offic. deleg. suspicionis. ca. super quæstionum. §. ij. iij. & v.

ADDITIO.

a Recusatio est. ¶Richar. distin. iiij. q. v. dixit, quòd recusare, est iudicem suspectum ante lit. contesta. proclamare. Tanc. in suo iudiciario ordin. Rubr. de recusatio. dicit, quòd recusatio, est audientiæ, vel iurisdict. declinatio per exceptionem suspicionis opposita. Summistæ, Ber. Gofr. & Hostien. in tit. de appel. non diffinierunt recusationem: tamen in tit. de offi. deleg. Host. eam diffiniuit prolixius, quàm hîc. Guil. Anglic. in hoc tit. diffiniuit quòd recusatio, est cognitionis iudicialis refutatio. Multa possēt hîc fundari, quę omitto: tamen dic, ꝙ aliud est diffinire recusationem, & aliud legitimam recusationem: & hanc, vt scias, diffinit Hostien.

SVMMARIVM.

¶Recusari potest quilibet iudex secundum canones.

1 *Declinare nemo potest ordinariæ iurisdictionis examen post litem contestatam: ante autem sic.*
2 *Delegatus non præsumitur aliter iudicare, quàm iudicaturus esset ordinarius.*
3 *Actor an possit delegatum à seipso postulatum recusare.*
4 *Recusari non potest delegatus, vbi causa commissa est appellatione remota: quia vbi tollitur appellatio, & recusatio.*
5 *Causa sic commissa, & ex certa scientia, vt non possit iudex recusari, an aliquo casu possit recusari.*
6 *Alius à principe an possit causam sic committere, vt non valeat delegatus recusari.*
7 *Auditor recusari potest, nisi de partium datus sit assensu.*
Merus executor non debet recusari.

a 1. §. Recusari potest a quilibet iudex secūdum canones, vt in præ. concor. De ordinario patet ext. de fo. cō. si quis contrà. & c. licet. ij. q. vj. placuit. xj. q. j. peruenit. extr. de ap. cum specialis. & c. ad hoc. si in vna. & in præ. c. quia suspecti. Idem videtur etiam secundum leges. C. de iu. omn. iud. ne-
1 mo. vbi dicitur. †¶Nemo post litem contest. ordinariæ iurisdictionis declinet examē. Ergo à contrario ante li. contest. declinet & ad idem facit ff. eod. qui iurisdictioni. C. de sen. & interlo. om. iud. auth. & consequenter. & hoc secundum Mar. sed secundum Io. & Ber. & Accur. non recusatur: sed si suspectus est, episcopus ei associatur. C. de iudi. auth. si verò. & no. in l. apertissimi. & secundum eum, auth. & consequenter. loquitur in delegato, & ipse assumit sic arg. à contrario illius l. nemo. ergo añ li. cōte. non ordinariæ iurisd. declinet examen: quasi dicat, delegatus non ordina-
b rius recusatur. Vber. dixit b, ꝙ ordinarius recusatur ante litis contest. maximè in foro. vbi sunt plures iudices: vbi cessat ratio, quare fuit inuenta associatio. in l. apertissimi. & in pre. l. nemo. & vide quod super hoc nota. ĩ. de inquisitionib. §. j. versic. item quod est
2 sibi. †¶De delegato etiam est expressum C. de iu. cū specialis. & l. apertissimi. secundum canones in prædic. c. suspicionis. & de ap. postremo. licet sit ar. contrà: ex quo papa ex certa sciētia cum dat. xciiij. di. c. j. vbi de hoc ff. de off. eius, cui man. est iuris. & si prætor.
c & C. de cri. sacrileg. l. ij. c & ff. de off. præf. præto. l. vnica. prope fi. & arg. extra. de rescriptis. super literis. prope fin. quia non est verisimile, quòd aliter iudicet, ꝗ̃ papa iudicaturus est: vt ibi dicitur. Sed ad hoc facilis respōsio. Quod autem dixi, delegatum recusari posse, verum est, nisi sit datus ad petitionem partis: quia is, qui petit nequit eum recusare. iij. c. induciæ. §. offeratur. ext. de causa pos. & proprie. c. cum olim. extr. de of. deleg. cum olim. ii. nisi ex noua
3 causa: extr. de off. deleg. insinuantem. & ar. ff. de arb. licet. †¶Nunquid ergo actor poterit recusare? ar. quòd sic. C. de iu. l. apertissimi. in princip. vbi dicit, litigatoribus. Sed dic contrà. C. de sportu.
d l. i. & C. de asser. tol. l. i. §. fin. ff. de off. procō. l. vna. secundū Vber. d Sed cùm dixeris episcopum associādum, quid erit, si causa sit epis-
e copi e? Respondeo: tunc alter iudex associabitur, non ipse. & sic obtinuit. arg. in authen. de exhi. & intro. re. §. sancimus. & authen. in me. li. non fieri sacr. iuss. §. super hoc. extra. de foro compe. si qs cōtra. Vel. dic, quòd recurretur ad superiorem: vt xj. q. j. peruenit.
4 vel ad arbitros. xj. q. j. si clericus. †¶Sed quid si causa cōmissa est, ap. remota, nunquid poterit delegatus recusari? Videtur quòd nō quia vbi tollitur appellatio, & recusatio: vt extr. de ap. super eo. el ii. & c. nouit. arg. contrà, ij. q. vj. si quis in quacunque causa. & C.
f de sen. & interl. om. iu. l. fin. dic vt ibi. f Vel dic, quòd vbi appellatio interdicitur, & vaga recusatio: quod dic vt præ. l. si quis in quacunque. Vel dic tertiò, vt no. in præ. c. super eo. & in præ. ver. item
5 quod est sibi. †¶Quid si sic causa committitur, vt non possit recusari: & hoc ex certa scientia? dic quòd non poterit recusari. argum. ff. de offic. præto. l. vna. & xciiij. distinct. cap. j. cum suis concor. & xvij. q. iiij. ca. si qs suadēte. §. qui autem. sicut nec appellatur,
g cùm appellatio interdicitur. ff. à quibus ap. non li. l. j. §. pe. g extrà, de ap. super eo. & c. pastoralis. & c. nouit. hoc si sic à principe committitur: secus si ab alio. quod fieri non potest, vt in præ. l. & ff. à quib. ap. non licet. & C. de sen. præfe. præ. l. vnica. extr. de off. dele. super quæstionum. §. nos autem. Sed fortè tunc ei associabitur episcopus, cùm sic à principe cōmittitur. C. de iudi. auth. si verò.
h Vel dic, quòd nihilominus potest recusari, si iusta causa subest. h argum. extra. de off. deleg. ex parte. ij. Nam & licet inhibita sit appellatio, nihilominus ex causa potest legitima appellari. extrà, de app. vt debitus. & c. cordi. in prin. ij. q. vj. non ita. & c. placuit. Et appellatio & recusatio, quo ad hoc, pari passu ambulant. extr. de ap. super eo. j. Sed si certa causa exprimatur, propter quam non possit recusari, tunc non recusabitur propter illam: & sic intelligo pcedentia iura. & ff. si quis cau. sed & si quis. §. quæsitum. & vide in
6 præ. ver. item quod est sibi. †¶Sed nunquid alius à principe potest sic causam committere, ne delegatus valeat recusari? Et vide
i tur quòd sic. Cùm enim ipse recusari non possit i, iurisd. suam cum eodem iure potest alii demandare. Sed dic contrà, vt iam dixi. Nā & à papa non appellatur: & tamen ipse non potest sic committere, quin appellari possit ex causa: vt ff. à qui. ap. non licet. l. tractan-
k dum k. in fi. & C. de sen. præ. præto. l. j. & in prædicta decr. ex parte.
l ij. l †¶Item auditor etiam recusatur, nisi de partium sit datꝰ assen-
7 su. extr. de off. deleg. super quæstionum. §. ij. iij. & v. Item assessor. C. de asses. l. fi. Quod si ipsi absint, debet reus accusare eos coram loci iudice: vt C. de iudi. l. cum speciali. Item si sub delegatus à dele
m gato principis recusatur, coram delegato m fit recusatio, & suspicionis probatio. extra. de off. deleg. super quęstionū. §. quā verò. Idem

ADDITIONES.

a Recusari potest. ¶Recusantur rationes vtriusque opinio. & quō ad vtrasque respōdeatur, posuit Rof. in prima rub. in prin. alleg.
b Dixit. ¶In suo opere: vltra medium, vbi tractat de off. aduoc. rei, quod ponit Io. de Deo lib. iij. Rub. de excep. contra iudicem. in fi. & quia non plus dicunt ad materiam, eos omisi super rub.
c l. ij. ¶Dicit Gul. Na. illam legem loqui, cùm princeps ex certa scientia dat iudicem sibi notum, ad legē seq. dicebat, quòd exequēs mandatum fungitur vice papæ seu principis: sed inhabilis ad exequendum, vt suspectus, non est talis. Respon. ad primam: non videtur sufficiēs. Notitia enim quam habet princeps de iudice, nō impediret recusationem: nisi dicas, quòd haberet notitiam causæ recusationis, vt quia causam meam scienter commisit fratri meo Dic ergo, quòd dicere iudicem sibi suspectum, non dicit indignitatem personę, sed præbet tuitionem recusanti contra timorem, qui ex causa probabili ipsum terret. Et circa quod multum sibi iura fauent. quæ vide s̃. §. j. & per decret. de off. del. ex parte. secūdo, sit responsum ad alia contraria. & vide de off. deleg. cùm olim. in ij. gloss. sic ergo. & quòd super ea dixi.
d Vber. ¶In iudice iam adito, dicas hoc verum ex noua causa, per iura s̃. ver. proxi. allegata, in fi. in adeundo, si est ordinarius. dic vt dixi de foro compe. si quis contrà. super versi. recusatus.
e Episcopi. ¶Agētis, aliàs nō procederet quæstio propter illud generale, actor forum rei.
f Vt ibi. ¶In textu & in vlt. glo.
g §. penultimo. ¶Aliàs vlt. & ibi de hoc.
h Subest. ¶Idem Gul. Na. hic titul. post princip. allegat de appel. postremo. Adde, quòd princeps scribendo ex certa scientia non tollit recusationem, causa legitima subsistente. tenet Lapus in cap. iudex. de officio delegati. in vj. Bal. in lege finali. C. de sen. & interlocu. omnium iudicū. quæstio. vij. glossa in c. ad hæc. de rescrip. Si autem facit mentionem in specie de suspicione, puta non obstāte quòd sit consanguineus: tunc valebit commissio, nec poterit recusari: vt tenent præfati doctores & domi. Anto. de sancto Georg. in c. postremò. de ap. Contrarium tamen tenet Panor. in d. c. ad hæc. do. meus in d. c. iudex. per gl. ii. q. vi. si quis erga.
i Possit. ¶Fortè de facto: quia non subest causa. Vel loquitur secūdum leges iuxta no. s̃. in pr. vel præfectus prætorio, de quo sequitur. & ad literā iste ver. fuit Rof. in quarta rub. de qua in prin. dixi.
k Tractandum. ¶Lex inest.
l Parte ij. ¶Vide quod ibi not. in j. & ij. gl. & ibi dixi super illis.
m Delegato. ¶Qui subdelegauit non in totum: & hoc nullum dubium. sed Innocen. idem putat, si subdelegauit totum, & res est integra. vt post eum ibi scripsi in §. si. super verbo, auditores. Et pro eo facit de off. del. quāmuis. lib. vj. Sed dices, Quomodo erit res integra, cùm citatus sit is, qui recusationem proponit? So. Sto obiectioni, vt patet ex illa gl. Inno. Procederet ergo hoc. quando pars certificata de cōmissione citationē præueniens. vadit corā subdelegante, recusans subdelegatū. Et idē si corā subdelegato sic præueniret citationē: & quo ad hūc casum recusatiōis nō esset absur-

dum

Idem fortè [a] in delegato ab ordinario: vt coram ordinario proponatur & probetur. Item merus executor non recusatur. extra. de appel. nouit. prope finem.

ADDITIO.

Validum, imò æquum tenere opinio. Archi. de qua dixi in præ. decre. quãuis. super glo. penult. quòd ad perpetuandam iurisdictionem subdelegati requiratur citatio: nec sufficit alter actus. Certum tamen est, quòd ex cõtrario iustitia non parit: quia itur ad arbitros. ac si ille fuisset principalis delegatus. In casu autem mortis subdelegantis, de quo etiam loquitur ipsa decretal. quamuis. damnosa esset illa opinio, quòd ad perpetuationem requiretur actio, secũdum nos. Adde, quòd opinio. Inn. tenet simpliciter Panorm. in d. cap. super quæstionum. §. quem verò.

a Fortè. ¶ Sine fortè, inquantum de probatione loquit, & decre. si contra vnum. in fi. de offi. deleg. lib. vj.

¶ Recusatio ex quibus causis fieri possit.

SVMMARIVM.

1 *Causa suspicionis, quæ allegatur à partibus hincinde, si pars sit, non potest vtraque pars causam allegare cum effectu.*
2 *Causa sufficiens ad repellendum delegatum, non est æquè sufficiens ad ordinarium remouendum.*

2. §. Causa recusationis vnica est tãtùm, scilicet suspicio. Hoc tamen surgit ex multis & variis causis, ex quibus potest delegatus, vel ordinarius, vel auditor, vel assessor, vel arbiter recusari: quas dic vt in rubricis specialibus s. tractatur.
1 & no. extra. vt lite non contest. c. j. † Hoc autem hîc no. quòd vbi causa suspicionis, quæ allegatur, hinc & inde par est, neutra pars potest eam allegare cum effectu. ff. de ritu nup. non solùm. §. de vno, ff. de cur. fur. l. fi. circ. prin. c, de excu. tu. l. humanitatis. ¶ Item
2 nota †, quòd non omnis causa, quæ sufficit ad repellendum delegatum, sufficit ad ordinarium remouendum, argum. extrà, de appella. vt debitus. Puto tamen, quòd ordinarius potest remoueri
a [a], si sit pater, vel patronus, vel corruptus, vel nimis odiosus, vel fauens; vel si fuit prius in eadem causa aduocatus, vel procurator, vel iudex: vt suprà, de iudice dele. §. recusari. & in quibusdam aliis ibi positis casibus.

ADDITIO.

a Remoueri. ¶ Id est, recusari. Adde plenè per dominum Anthon. de sancto Geor. in c. postremo. extra. de appel.

SVMMARIVM.

¶ Recusatio quando fieri possit.

1 *Dicere, quòd post litem contestatam non est locus deliberationi, falsum est.*
2 *Recusatio secundum canones fit tantùm ante lit. contest.*
3 *Recusare nõ potest iudicem qui coram eo processum incepit, vel aliàs ipsum approbauit.*
4 *Obtinens in aliqua exceptione, non potest amplius recusare.*
5 *Consentire non videtur in iudicem, qui sibi edi genus postulat actionis.*

a 3. §. Fit autem [a] recusatio vsque ad xx dies, secundum leges C. de sen, & interlo. omn. iu. auth. consequenter. & hoc siue sit lis contestata, siue non: dummodo intra viginti dies
1 proposuerit, secundum quosdam. † Sed hoc est falsum dicere. qa post litem contest. non est locus deliberationi. Ad quod dantur prædicti xx dies: vt patet C, de lit. contes. authen. offeratur. Igitur nec recusationi. Præterea hoc expressum est C. de iudiciis. apertissimi. Item nec semper fit vsque ad xx dies: cùm illi possint abbreuiari à iudice, extr, de proc. dilectus, extr. de app. cùm sit Romana.
2 † Sed & secundum canones ante lit. cõtest. tantùm fit recusatio, cùm sit dilatoria, & non post: vt extra, de re iudi. inter monasterium, vbi de hoc: nisi ex noua causa post litem con. suspicionis causa oriatur: vt in præ. c. insinuante. & ff. de arbi. licet autem. C. de testi. si quis testibus. ff. de vac. mune. l. pen. §. fi. vel nisi quis iuret eã de nouo ad eius notitiam peruenisse. ext, de excep. pastoralis. sed nec semper ante lit, contest. nam si intra diem à iudice ad hoc pręfixã eam non proponat, vlterius non auditur: vt ibidem, & extra.
3 qui matrimo. accus. pos. cùm in tua. † Item secundum Tan. [b] si ali
b quem processum habuit coram iudice, vel eius iudicium subierit
c [c], videtur eum approbare: vnde vlterius ipsum non poterit recusare: arg, ff. de iur. om. iu. si conuenerit. à contrario sensu: quia hæc exceptio de sui natura, omnes aliàs præcedit: vt patet extr. de proba. quoniam contra. ex ordine verborũ. & iij. q. v. quia suspecti. Io an. dicit, quòd si coram eo obtinet in aliqua except. amplius non poterit eum recusare. ff. de iudic. sed & si susceperit, in princip. ar. ff. de neg. gest. Põpo. ff. loc. & cõduc. ea lege. in fi. ff. ad l. Iu. de adul. si vxor. in n. s. de sen. & inter. om. iud. l. pe. & auth. ibi posita. extr. de offi. dele. gratum. & c. causam. iij. q. viii. cuius. Secus, si succumbit. ar. iii. q. iii. c. induciæ. §. offeratur. Ia. de Al. & Vber. de Bonacur.
d [d] dicunt. ꝙ licet quis alias exceptiones proposuerit, adhuc põt ad hanc redire vsque ad lit. contest. siue transierint xx dies, siue non: imò reputant fatuum, qui eam vltimò non proponit. Nam si primò proponit, & succumbit, iudicem prouocabit. extra. de offi. de leg. suspicionis. l. di. si quis præpostera. Ego dico, quòd tutius est eam primò proponi: vt dicit T. & in hoc concor. Goff. Ber. Vin. & Io. a Nec ob. proxima obiectio de prouocatione iudicis: quia po-
e terit ab eo appellari. ext. de of. del. cùm super abbatia. in casu [e]. Itẽ
4 nõ placet simpliciter quod dixit Io. quòd † qui obtinet in aliqua except. non potest amplius recusare. Nam constat quòd xx dies, in quibus secundum iura ciuilia fit recusatio, dantur post libelli oblationem, & postquam cautum est iudicio sisti: vt in præ. auth. offeratur. & Insti. de excu. tu. §. qui autem. ff. de iudi. sed & si susceperit. Si ergo iudex interloquatur pro reo libellum esse dãdum, vel esse cauendũ, nihilominus adhuc poterit eum recusare: vt in pręauth. offeratur. extra. de libel. obl. c. i. & arg. extra. de app. ad hoc.
5 & j. † Quia non videtur in iudicem consentire, qui sibi edi genus
f postulat actionis. ff. de iudic. non videtur [f]. Sed nunquid post xx dies poterit recusari? De hoc infrà de dilationibus, §. nunc videamus. in fine.

ADDITIONES.

a Fit autem. ¶ ca. pastoralis. quod Pau. de Ca. in l. ita demum. C. de procura. tenet contrarium per gl. in l. qui procuratorem dat. ff. de procur. & illam gl. ibi sequitur Bal. & idem tenet Ang. in l. de die. §. seruus. ff. qui satis. cog. vbi dicit, quòd est text. ꝙ exceptio dilatoria non potest opponi post lit. contest. etiam si fuit per errorem omissa. Pro opi. Spe. est gl. in l. qui excepti. C. de prob. Io. Cal. in c. fi. de ordi. cog & Ant. de But. in c. ii. eo. tit. Bar. in l. error. C. de iur. & fact. igno. & vide j. de excep.

b Secundũ Tan. ¶ In apparatu in ord. iud. tenuit cõtrarium. vt dicã j. de excep. §. viso. versi. porrò.

c Subierit. ¶ Facit j. §. fi. versi. quod si reus.

d Bonacur. ¶ Qui in prin. sui Operis consuluit hanc exceptionem cum protestationibus, quòd saluæ sint declinatorię, quando plus fieri potest, tardari, propter rationem quæ sequitur. & eius verba ad literam posita sunt j. §. prox. ver. quidam. ibi: licet autem. Adde, quòd Bar. in l. quidam consulebant. de re iudic. tenet ab initio proponendam. Bal. in §. quibus. in prima consti. C. Cano. in c. cùm in te. de re iud. dom. Ant. de sancto Geor. in c. secũdò requiris. de ap.

e Casu. ¶ Quem ponit j. gl. hoc dixit, quia tex. non probat.

f Videtur. ¶ Distingue, an proponatur exceptio, per quam negetur iurisd. vel per quam non negetur, vt scripsi in præd. decreta. inter mona. super gl. quicunque. & huic concor. Gul. j. de excep. §. viso. ver. porrò. & ver. seq. in fi.

SVMMARIVM.

¶ Recusatio qualiter fieri debeat.

1 *Recusatio in scriptis est facienda, vbi proposita est coram iudice causa sufficiens suspicionis.*
2 *Iurisdictio iudicis est suspensa eo ipso, quòd causa suspicionis est proposita. Causam suspicionis quis cognoscat esse sufficiẽtem ad recusationem causandã.*
3 *Exceptio recusationis. si malitiosè opponatur, quid iuris.*
4 *Causa suspicionis proposita, illicò à partibus eligi debent arbitri.*
5 *Legistarum quorundam opinio dicentium non esse necesse causam recusationis etiam ordinarij proponi, seu probari.*
6 *Flectuntur homines verbis.*
7 *Iudex coram quo suspicionis causa est proposita, debet scire, an causa ipsa sit sufficiens.*
8 *Forma pronunciationis arbitrorum, auditis partium disputationibus in causa recusationis post conclusum.*
9 *Subdelegatus si recusetur, an ei dabitur libellus recusationis?*
10 *Processus siue per delegatum, siue per ordinarium post recusationem propositã habitus tenet, nisi aliàs transferatur.*

1 4. §. Qualiter autem debeat fieri recusatio, videamus. Et quidem sic. † Nam proposita coram iudice sufficienti causa suspicionis, recusatio facienda est in scriptis. extrà, de probationib. quoniam contrà. & C. de iudic. l. apertissimi, ibi, libello recusationis, &c. & l. cùm specialis. ibi, recusationis libellum, &c. & in libello ipso continebitur quis,
a quem, & in qua causa, & quare recusat: &, si vult, nomen [a] arbitri, quem

ADDITIO.

a Nomen. ¶ Facit j. versi. proposita. in fin.

tri, quem eliget, & proponatur talis causa, quę probata debeat sufficiens reputari extr. de appella. secundò. & c. cùm specialis. ff. de liberali causa si pariter. ff. de suspec. tut. l. iii. & v. & extra. de fo. comp. licet. sicut fit in appellatione. extr. de app. vt debitus. Illa etiam probabitur esse vera coram arbitris: vt in præ. c. suspicionis
2 & non corā recusato, qui forsan prouocatus obesset, vt ibi. †Sed quis cognoscet, an sit sufficiens vel admittenda, vel non? Dico quod eo ipso, quòd causa suspicionis proposita est, iurisdictio iudicis est suspensa: arg. extr. de off. deleg. suspicionis. in prin. ibi: assignantem, &c. & capit. pastoralis. §. præterea. in fi. Vnde arbiter, & non ipse, de hoc cognoscet, & decernet: quia semper diceret, non esse sufficientem: vnde omnia quæ ad hunc articulū pertinent, ad eos spectant: & quia forte prouocatus obesset, sicut & in causa appellationis contingit, vbi non is, à quo appellatur, sed iudex appellationis cognoscet, an causa appellationis sit sufficiens, siue iusta. extra. de appel. cap. Romana. §. quod si. Et hæc vera sunt, nisi causa notoriè esset frustratoria: vt extra. de app. pastoralis. & in hoc
a cōcordat[a] Vin. & Ber. Quidam tamē dicunt[b], & malè, quòd iudex
b hoc[c] decernet, non arbiter, an sit vera. Vel distingue, vtrum sit ma
c nifestè legitima vel friuola, an dubium sit: vt dixi infrà, de excep. §. viso. versic. facta igitur. De hoc ĵ. §. proxi. versic. & nunquid pos
d sunt. tamen in c. cum speciali. not.[d] quòd ad arbitros pertinet declarare, an exceptio sit legitima, vbi dubia est. †¶Quid si præsum
3 ptio sit, quòd exceptio recusationis malitiosè opponatur? Dicūt
e quidam[e], quòd iudex potest exigere iuramentum, quòd malitiosè non proponat: vt in concor. quę sunt infrà proxi. versic. quid si arbiter non vult. in fi. non obstante quod dicitur, quod ad arbitros pertinent omnia, quæ ad hunc articulum pertinent: vt in prædi.
f c. suspicionis. & c. cū speciali[f]. †¶Proposita autem causa suspicio
4 nis eligentur à partibus arbitri illicò, id est, intra triduum: vt in l. cum speciali vel etiam secundum canones, qui de causa suspicionis cognoscant: quibus electis, recusatus hoc eis denunciabit: & coget eos, si necesse fuerit, arbitrium suscipere, vt dicam infra §. fi. versi. sed quis coget. Et isti habēt coercitionem, & omnia possūt quæ pertinent ad articulum recusationis: vt not. in c. suspicionis. & sunt potius delegati, quam arbitri: vt dicam infrà §. proxi. versi. sed quis prouidebit. Et not. quòd sufficit recusanti causas recusationis legitimas proponere, nec oportet quòd iudices petant coram quibus probentur: quod dic secundum papam, vt not. in prę.
g c. cum speciali[g]. Hoc facto, recusatus præfiget ipsis arbitris, non dico partibus, terminum intra quem concordent, vel tertium ad
h uocent. extra. de appella. legitima[h]. Arbitri verò, & non recusati, partibus præfigent terminum, intra quem veritatem causæ probent: alioquin ipse procedat, vt in prę. c. suspicionis. & sic vtraque illarum Decre. manet: nec vna per alteram corrigitur: licet aliter
i à pluribus intelligatur[i]. †¶Quidam autem Legistæ dicunt, non
5 esse necesse causam recusationis, etiam ordinarii, proponi, seu probari: sed potest sine causæ expressione recusari. ar. C. de iud. l. aper-
k tissimi. ibi. iudicem. putat, &c.[k] & ibi: suspicionis, &c. & Authen. si verò. iii. quæstione. v. quia suspecti. versiculo, sed solum. Alii
l etiam dicunt[l], quòd recusans saltem iurabit se habere suspicionē licet non dicat causam. nam metu sacramenti calumnia refrænatur. C. de iura. calum. l. j. Sed hæc falsa sunt, vt prædixi. & nisi in termino ab arbitris præfixo causa suspicionis expediat. iudex in causa procedet. Licet autem laxa tibi det in recusando iuxta præmis-
m sa potestas: tamē tibi non consulo[m], quòd facile ad recusandum prorumpas. Nam si nō plenè causam probaueris, ille iudex remanebit, vt dixi: & fortè eum prouocatum senties, & acerbum. & dirum, & insidiatorem causæ tuæ: vt C. de test. mil. l. fi. §. sin verò quidam. in fi. & arg. l. dist. si quis præpostera. & in præce. c. suspicionis. nec tibi libenter in aliquo gratificabitur, quod erit valde graue: cùm multa subiiciantur eius potestati. ff. de iudi. non quicquid. & ij. q. iij. si quem. §. notandum. & C. quomodo & quando iud. l. i. extra. de off. deleg. consuluit ff. de ædil. edi. ædiles. §. item sciendū. extr. de postula. bonæ. j. Consulo autem, quòd eum blandis verbis alloquaris: & omnibus modis honestis, quantum poteris, eum ti
6 bi fauorabilem facias. †Nam verbis homines flectuntur: quod dic vt ĵ. in tit. de aduo. §. hinc docendum. ver. deinde. post præmissa illa protestatione, ne in eum videaris consentire, saluis omnibus excep. dilatoriis & declinatoriis, tam contra rescriptum, quàm contra iudicem proponendis. Qualiter autem libelli recusatorii con
7 cipiantur dicam ĵ. in tractatu libellorū, in tit. de off. deleg. †¶Vt
n autem[n] in his plenius instruaris, nota quod iudex, corā quo suspicionis causa proposita est, debet videre, an causa ipsa sit sufficiens. Super quo tamen & qualiter arbitri eligentur: dic vt ĵ. de excep. §. viso. ver. facta igitur. & s. eo. ver. si quis. Deinde arbitris electis iudex per certum suum nūcium eos ad suam aduocet præsentiam: vel per suas literas eis significet qualiter super tali exceptione arbitri à partibus sunt electi, assignans & præfigens eis certum terminum, intra quem causam præfatæ recusationis per se, vel cum tertio per eos assumpto, vel assumendo debeant diffinire: alioqn comminetur se ex tunc processurum in negotio principali: vt in prædic. c. legitima. & c. suspicionis. & de app. cum speciali. resp. j. vt s. dictum est. Arbitri autem citatis coram se partibus etiam præsentibus, legant per se eis, vel per notarium, quem habere dicunt, exceptionem recusationis: deinde terminum eis præfigant ad probandam quicquid voluerint super ea. Caueant tamen, ne nimis se arctent: sed talem assignent, quòd post illum possint articulum ipsum decidere intra terminum ipsis arbitris à iudice præstitutum. Receptis ergo probationibus, & auditis post cōclu. partium in causa recusationis disputationibus, super eis pronūcient in hunc modum.
8 †FORMA: Nos tales arbitri electi à talibus super exceptione recusationis proposita, per ipsum talem contra talem iudicem, quæ talis est: quoniam naturale est, &c. vt ĵ. in tract. libel. in tit. de offi. delega. receptis probationibus hincinde, & auditis, quæ partes ipsę coram nobis proponere voluerunt, sentētialiter pronūciamus, & pronūciando diffinimus, dictam exceptionē non esse, vel, esse vel sic esse probatam: quòd si probata non fuerit, iudex procedat in negotio principali: vt extra. de app. secundò requiris. in fin. &c. legitima. ¶Vtrum partes possint recusare iudicem, in quem consenserunt, not. ĵ. de cōp. iu. adi. ver. x. & seq. & s. §. ij. ver. de deleg. Item quid iuris, si plures delegati recusentur. not. extra.
9 de offic. deleg. cùm super. †¶Quid si subdelegatus recusetur[o]?
o Dicunt quidam, quod non dabitur ei libellus recusationis: nec causa

ADDITIONES.

a Concordat. ¶Supple. ibi.
b Dicunt. ¶Bonagui. vbi de libello recusationis. ver. & not.
c Hoc. ¶De quo quæris, scilicet an sit iusta.
d Not. ¶In quarta gl. & vide de exemplis. quod super ea dixi. Idem etiam no. de offi. deleg. suspicionis. in j. gl.
e Quidam. ¶Aegid. rub. xxvi. in fi.
f Speciali. ¶De hoc plenè scripsi de iuram. calum. cap. ii. post prin. libr. vi.
g Speciali. ¶Vbi scripsi in tertia glo. & vide quod ibi dixi super verbo, suspectum. Ioan. And.
h Legitima. ¶Quòd ergo itur ad arbitros: vt quia recusetur officialis, vel delegatus epī, vel vnus ex delegatis datis cum clausula: vel subdelegatus delegati papæ, non est locus termino assignando per recusatum maiori, vel pari: vt ibi scripsi in glo. quando ergo. vbi etiam scripsi tria remedia, quæ habet episcopus, cùm eius officialis, vel delegatus recusatur: & si episcopus esset absens, vide quod scripsi de off. deleg. si p̄ vnum. lib. vi. super verbo, episcopi,
i Intelligatur. ¶Et ibi de hoc in gl. ipsum recusatum. Adde, secūdū episcopum Alexan. qui ita dicit tenere omnes, in cap. cum speciali. quòd aut loquimur quo ad assignādum terminum partibus ad probandum, vel aliud agendum coram arbitris: & tunc ab arbitris assignatur. Aut loquimur quo ad assignādum terminum arbitris, quòd procedant in causa recusationis: & tunc recusatus assignat. & ita loquatur Decre. legitima.
k Putat, & c. ¶. Et ibi not. in gl. nisi à principe. & aliquid de appellatio. secundò requiris. in glo. penult. Rof. in iii. rub. de qua dixi in princip. tit. pro causa non exprimenda inducit iura ad primum. ff. ad Trebel. quia poterat. ff. de app. l. ii. C. de senten. & interlo. om. iud. illud. & Authen. & consequenter. C. de nup. l. viduæ. & l. apertissimi. de iud. Ad secundum inducit ff. de liber. causa. l. si pariter. C. de transactio. vt responsum. & rubricas. ff. ex quibus causis in pos. ea. & ex quib. cau. ma. in integ. restit. C. de edict. diui Adri. l. fi. ff. de his, qui no. infam. l. ii. & de trāsactio. cùm hi. §. in hac. hoc nō posuit propter casum de nostro iure non dubium: sed quia aliàs posset in aliis materiis expedire. Adde, quòd causa suspicionis non sit exprimenda de iure ciuili, tenet Alexan. in l. quia poterat ff. ad Trebel. vbi dicit hanc esse communem opin. quam limita, vt per Bal. in d. l. apertissimi. De iure etiam canonico causa nō est exprimenda, si nimium infamaret iudicem: sed standum est iuramento proponentis, attenta qualitate personæ. Ita Panor. in c. secundò requiris. extra. de appella. & sequitur domi. Ant. de sancto Georg.
l Dicunt. ¶Vber. de Bona. in prin.
m Cōsulo. ¶Ad literam sunt verba Vberti de Bonacurso vsque ibi: qualiter autem.
n Autem. ¶Ponit verba Aegidii præ. rubri. xxiii. & sequen. hoc vsque ad versic. quid si.
o Recusetur. ¶Totum, quod sequitur, vide per me post Inn. de appel. cùm speciali. in gloss. proprium.

ſa recuſationis coram eo proponetur: ſed coram delegato tantũ
a ſi præſens eſt: vt extra. eo. tit. ſuper quæſtionum. §. j.[a] & ſi abſens
ſit, proteſtabitur, & etiam probabit cauſas recuſationis coram epiſ
copo loci, vel archidiacono, vel aliis iudicibus ordinariis loci: vt
C. de iudic. cum ſpeciali. Alii dicunt, non eſſe eundum ad iſtos or-
dinarios, ſed ad deleg. ſi præſens ſit: ſi verò abſens ſit, dicet pars ip-
ſa ſubdelegato, quòd habet eum ſuſpectum: & hoc ſimpliciter
nulla cauſa aſſignata; & ꝙ vult ire ad delegatum, vt obtineat alii
cauſam committi: & ex tunc non debet ſubdelegatus procedere:
quod ſi faceret, debet ab ipſo appellari: cùm grauet procedendo
contra ipſum, poſtquam vult probare eum fore ſuſpectum co-
ram illo, à quo ipſe iuriſdictionẽ habet: vt in præ. c. ſuper quæſtio-
num. in fin. Quòd ſi non appellauerit, tenebit proceſſus per ip-
ſum contra recuſantem habitus: cùm iuriſdictio penes eum ſit:
nec per app. neque per reuocationem, vel alio modo ad alium
10 tranſlata. † ¶ Generaliter enim credimus[b], quòd proceſſus ſiue
b per delegatum, ſiue per ordinarium poſt recuſationem propoſi-
tam habitus, tenet: niſi appelletur, vel per alium modum cum ef-
c fectu cauſa ad alium transferatur[c]. Tutius tamẽ videtur ſecundũ
hanc opinionem, cauſas recuſationis proponi coram ſubdelega-
to: vt in præ. c. ij. & poſtea ipſas probent coram delegato: quia for
tè ſubdelegatꝰ eas admittet: & partes ab onere probationis rele-
uabit. Quidam dixerunt, quòd à ſubdelegato poteſt appellari abſ
que vllo grauamine, hoc modo.

FORMA: Habeo te ſuſpectum ex talibus cauſis, appello, ne
procedas, arg. in præce. c. ſuper. §. cùm vero. Alii tamen dicunt, &
bene, illud reuocatum eſſe per Decr. de app. c. vt debitus. & c. cor
di. lib. 6. Vtrũ poſſit appellari ex ea cauſa, quia ſuſpectus eſt iudex:
cùm tunc competat recuſationis remedium no, ſecundum papã
d in prædi, cap. cum ſpeciali[d].

ADDITIONES.

a §. i. ¶ Diſtinguitur, an totum ſubdelegauit, vel partẽ, & primo ca-
ſu an ſit res integra, vel non: & vide quod dixi s̃. §. ij. ad fi.
b Credimus, ¶ Verbum Innoc, qui dicebat ſe non legiſſe contra-
rium.
c Transferatur, ¶ Inducitur pro & contrà. ff. de arbitr. non diſtin-
guemus. §. cùm quidam.
d Speciali. ¶ Ibi ſcripſi in princ. iij. gloſſ. & ibi videas. Adde, vt per ip
ſum Alexan.

SVMMARIVM.

1 *Iuſta cauſa ſuſpicionis eo ipſo, quòd proponitur iudicis iuriſdictio eſt ſuſpenſa.*
Cognoſcere quis debeat de principali in caſu recuſationis.
2 *Ordinarius recuſatus poteſt de aſſenſu recuſatoris, & probata cauſa recuſatio nis, committere cauſam perſonæ neutri parti ſuſpectæ.*
3 *Recuſatus delegatus nullam habet iuriſdictionem.*
4 *Suſpectus dicitur iuriſdictionem habere, & eius proceſſus dicitur valere, ſi re cuſator nil opponat.*
5 *Delegatus recuſatus ſecundum canones, debet ſuperſedere, probata cauſa ſuſpi cionis.*
6 *Eligere an poſſit vna pars plures arbitros ad cognoſcendum de cauſa ſuſpicio-nis recuſati.*
7 *Conſulendus eſt ſuperior, vbi duo nolentes tertium conuocare, non poſſunt per iudicem concordari.*
8 *Arbitri malignãtes aliquo modo in tractatu, ſeu deliberatione, poſſunt repelli.*
9 *Arbitris diuerſas ferentibus ſententias, an ſtetur.*
10 *Arbitri ſi approbant caſum, quòd ad eos ſpectat, quid iuris.*
11 *Arbiter, qui non poteſt intereſſe, an poſſit conſocio vices ſuas committere.*
12 *Arbiter rei nolens procedere, vbi arbiter actoris vult, poteſt à iudice excom-municari.*
13 *Arbiter actoris, ſi non vult cum alio concordare, vel alius cum ipſo, cogendi ſunt per cenſuram eccleſiaſticam.*
14 *Negotium principale plus debito prorogari non debet.*
15 *Prorogari poteſt negotium plus debito, vbi reus pendente arbitrio vocatur co ram ordinario ſuper alia cauſa.*
16 *Reus eligens aliquem arbitrum peruerſum & litigioſum, de quo non eſt ſpes cõ cordiæ, an ſatisfaciat.*
17 *Recuſatione pendente, ſi alterutri parti poſſeſſio turbetur, iudex debet prohibe re.*
18 *Prouidere arbitris de expenſis quis debeat.*
19 *Recuſatus ſuper principali procedere poteſt, vbi partes non veniunt in termino ab arbitris ſtatuto.*
20 *Arbitri ſi primò diem & locum ad cognoſcendum ſtatuunt, demùm alter ne-gligit, & poſtea partes adinuicem remittunt, quid iuris.*
21 *Libellus an dari debeat coram arbitris non concordantibus.*
22 *Reconuentio, an fieri poſſit coram arbitris.*
23 *Laici quo caſu poſſint eſſe arbitri, & quo non.*
Excommunicatio, eſt mucro epiſcopalis.
Laico nunquam licuit anathema dare.
24 *Spectantia ad articulum cauſæ ſuſpicionis pertinent ad arbitros.*
25 *Arbiter actoris ſi excommunicat arbitrum rei, vel econtrà, an ſit excommuni-catio efficax.*
26 *Arbiter rei ſi excommunicet iudicem impedientem proceſſum, tenet excom-municatio.*
27 *Reus proponens iudicem eſſe ſuſpectum, & actorem tempore impetrationis eſ ſe excommunicatum, de quo prius cognoſci debeat.*
28 *Proponi non debet cauſa coram arbitris, quæ non ſit coram iudice propoſita, præterquam cauſa recuſationis.*
29 *Arbitri an poſſint die feriato procedere, & teſtes recipere.*
30 *Tres productiones teſtium, & totidem dilationes, an fieri poſſint coram arbitris*
31 *Arbiter nolens recipere arbitrium, eſt cogendus.*
32 *Delegatus ſtatuere poteſt terminum, intra quem omnes cauſæ ſuſpicionis pro-ponantur in cauſa recuſationis.*
33 *Recuſari qui poteſt ſi priuſquam recuſetur, cauſam alij committat, valet com-miſſio.*
34 *Recuſari an poſſit is, cui commiſſum eſt ab eo, qui legitimæ poterat recuſari, an tequam tamen fuerit recuſatus.*
35 *Si alicui competat recuſatio contra iudicem, & excommunicatio contra par-tem, quid iuris.*
36 *ex Tribus delegatis datis cum clauſula, Quòd ſi non omnes, &c. ſi vnus, vt ſu-ſpectus recuſatur, an cæteri de cauſa poſſint cognoſcere.*
37 *In notorijs non eſt locus recuſationi.*
Iudex poteſt in notorijs recuſari.

¶ Recuſationis effectus quis ſit, & quotuplex.

1 5. §. Effectus autem recuſatiõis multiplex eſt, & primò: † nam eo ipſo quòd iuſta cauſa ſuſpiciõis
proponitur, eius iuriſdictio eſt ſuſpenſa: vt dixi s̃. §. proxi. Item ſi
ſit iam probata, non debet recuſatus à modo in cauſa procedere,
ſed ſuperſedere. extra. de ap. ſecundò requiris. Quis ergo cognoſ
cet de principali? Super hoc dic, quòd aut recuſatur delegatus,
a aut ordinarius. Si delegatus[a], & cauſa non probetur vera, arbi-
ter remittet eam ad iudicem, qui eam terminabit: vt & iudex
appellationis facit, vt iam dicam. Si verò probetur vera, iu-
dex non ſe intromittet, cùm iam ſit pronunciatus ſuſpectus: ſed
ſi ipſe arbiter, qui de ſuſpicione cognouit, de cauſa cognoſcat,
tanquam delegatus ab eo, qui recuſatum delegauerit, in hoc ſuc
cedet in locum iudicis recuſati: vt extra. de appellationibus. cum
ſpeciali. ibi, ſciant quia ſe, & c. C. de iudic. apertiſſimi. & l. cum ſpe-
ciali. quæ loquuntur in delegat. & extra. de reſcriptis. diſpendia. §.
reus, ſicut etiam facit iudex appel. vt extra. de appel. vt debitus. in
fin. extra. de exceptio. dilecti. extra. de teſt. Raynutius. & c. Raynal
dus. Nam recuſatio & appellatio parificantur. extra. de app. ſuper
b eod. ij. & c. cum ſpeciali. Et hoc dicunt Roſ. & dom. meꝰ[b]. Alii au
tem ferè omnes, vt Vinc. Tanc. & Ioan. & Ber. dicunt, ꝙ ſm cano
c nes probata ſuſpicione, euaneſcit iuriſdictio delegati[c]. vnde ar-
bitri iſti de principali non cognoſcent: nec delegatus poteſt aliis
committere: nec partes cogere ad eligendum alios arbitros, qui
d de principali cognoſcant[d]: imò neceſſe eſt aliud de nouo impe-
trari reſcriptum: niſi aliquem concorditer elegerint. extra. de ap.
ſecundò requiris. quæ loquitur in deleg. licet aliud ſecundum le-
ges, ſecundum quas itur ad arbitrum, id eſt ſubdelegatum ſuper
2 principali, vt iam dixi. † ¶ Ordinarius autem recuſatus probata
cauſa ſuſpicionis poteſt de recuſatoris aſſenſu committere per-
ſonæ neutri parti ſuſpectæ cauſam: ſeu cogere partes ad eligen-
dum arbitros, quibus ipſe vices ſuas committat, ac deleget: & hi
tanquam delegati eius vice de principali cauſa cognoſcant, & nõ
arbitri: vel poteſt cauſam remittere ad ſuperiorem. extra. de app.
cum ſpeciali & c. ad hæc. el iij. c. cum te. de offic. deleg. extr. de fo.
compe. ſi quis ꝯ clericũ. ij. q. vj. placuit. xi. q. i. puenit. Nec ob. extr.
de fo. cõp. c. licet. in fi. vbi videtur, ꝙ non cõmittat: quia illud loca
le eſt: vel ibi fuerat ab arbitris appellatum: vel ibi partes voluerũt
ire ad

ADDITIONES.

a Si delegatus. ¶ Papæ: quia ſecus in delegato epiſcopi. de off. dele.
ſi contra vnum. in l. fin. lib. vj.
b Dominus meus. ¶ Fuit etiam Damaſi, vt ſcripſi de offi. deleg. ſuſ-
picionis. ſuper iii. gl. & non placet. vt ibi ſcripſi, & in Decre. ſecun
dò requiris.
c Delegati. ¶ Hoc fuit dictum Ioan. ii. quæſ. vi. ſi quis in quacũque.
quod hodie falſum eſt: quia non ſufficit ſuſpicionem eſſe proba-
tam, niſi pronunciatum ſit, vnde diſtingue tria tempora in pote-
ſtate ſubdelegandi: vt de offic. deleg. iudex. lib. vi.
d Cognoſcant. ¶ Dixit Tanc, in lib. eod. tit. in fin. quòd ſic ſeruabat
Bononia & tota Italia.

re ad arbitros: vel hoc non negatur ibi, sed dicitur quòd si fuerit appellandum, ad papam vel episcopum appelletur, secundum Vincen. Ratio diuersitatis est, quare aliud sit in delegato, & aliud
3 in ordina. †Quia delegatus recusatus nullam habet iurisdictionem: vnde non potest eam delegare. extra. de off. deleg. cùm super. in verbo, desierat. i. q. vii. Daybertum. & q. i. gratia. extra. de deci. dudum. & nemo cogitur ad arbitum ire, ff. de arb. l. iii. §. i. Ordinario autem id competit ratione ordinariæ potestatis vt in præ. c. si quis contra. Item hi, qui deputantur ab ordinario, potius sunt iudices, quàm arbitri: & iudicium redditur in inuitum. ff. de ver. ob.
a inter stipulantem. Gof. tñ à communi opinione recedens dixit [a], ꝙ tam delegatus quam ordinarius probata causa suspicionis, potest committere negocium principale de recusatoris assensu: eo. tit. in præ. c. cum speciali. quam intelligit communiter loqui & in ordinario, & delegato. Nec obstat præ. Decr. secũdò requiris. ibi: supersedere tenetur. Nam illud verum est vt cognoscat, non autem vt nõ committat: vt C. de iudi. l. apertissimi. quia expresse loquitur in delegato. Item secundum eum non obstat præ. Decre. ad hoc. & infra: quia quod ibi dicitur in fi. quæstionem intelligit, scilicet, principalem: licet alii intelligant, scilicet suspicionis. Sed salua reuerentia tanti doctoris, l. apertissimi. l. cũ speciali. eod. tit. non dicunt, ꝙ delegatus possit committere, vel partes ad eligendum cogere: imò ad ordinarium loci spectat, eas ad hoc cogere: vt ibi. Item Decre. cũ speciali. & Decre. ad hoc. & similes, loquuntur in ordinario: Decre. autem, secundò requiris. in delegato. Vnde ad saluandas prædictas opiniones dico, quòd ordinarius recusatus de partium, non dico de recusatoris tantùm consensu, de-
b bet causam committere [b]: vt in præ. c. cũ speciali. & ext. de off. de deleg. super quæstionum. §. i. ibi: dummodo de partium, & c. & §. verũ. Sed si partes non concordant, ipse, vel eius executor coget eas aliquos eligere, quibus ipse causam committat: vel ipse per se aliquibus neutri parti suspectis committat: vt in concordantiis inductis s. versi. ordinarius autem. Vel, si malit, remittat causam ad superiorem. Sua enim est in hoc optio, vt in præ. c. cum speciali. Et secundum hunc intellectum est litera illius Decr. cum speciali exponenda: vt illa clausula, de recusatoris assensu, determinet primam partem disiunctæ tantùm. vt & ibi no. Licet Goff. hanc optionem det recusatori, dicens, ꝙ principale non committitur sine recusatoris assensu: & si non consentiat recusator, recusatus remittit negotium ad superiorem: quia secũdum eum, licet olim eligerentur arbitri, qui de principali cognoscerent: vt in præd. c. si quis contra. & c. peruenit. & hoc insistente iudice recusato: vt in præd. c. ad hoc. Hodie tamen eliguntur solùm, vt cognoscant de causa suspicionis: vt in præ. c. cũ speciali. in principio. Sed hoc mihi non placet: vnde dic vt iam dixi. Delegatus autem nihil potest partibus inuitis, vel non consentientibus. & sic intelligitur dictum Gof. quod est s. ver. Gof. tamen. vt tunc intelligatur quasi compromissarius in hoc, vel saltem intelligatur eius iurisdictio prorogata de persona eius ad personam alterius, extra. de off. deleg. c. P. & G. ¶Si opponas, Iurisdictio, quæ non est, non põt prorogari: vt extr. de off. deleg. de causis. & ff. de præcar. l. sed si manē
4 te. Ad hoc resp. † quòd imò suspect⁹ habet iurisdictionem: licet fiat inefficax, probata causa suspicionis: & si recusator nil opponeret, valeret eius processus. arg. ext. de re iudica. inter monasteriũ. ff. de ritu nupt. non solùm. §. de vno. ver. sed quid si is. & versi. sed quis coget. Dictum autem Roff. & do. mei, scilicet quòd probata causa suspicionis, iidem arbitri cognoscent de causa principali: licet secundum canones non sit necessitas: tamē potest secundum leges defendi: secundum quas non est necesse probari causam suspicionis: vt dixi s. §. proxi. ergo oportet coram eis causam princi
5 palē probari. †¶ Verũ licet secundũ canones delegatus recusat⁹ in totum debeat supersedere, probata causa suspicionis: tamen secundum leges videtur, ꝙ ipse exequetur, quæ ab electis arbitris fuerint iudicata: nisi ab eis fuerit appellatum. C. de iud. l. apertissimi. & l. fin. quod tamen non posset, si ipse pronunciasset. ff. de re iu. l. à diuo. licet secundum canones delegatus à principe suā sententiam exequatur. extra. de off. deleg. quærenti. & c. pastoralis. §. postulasti. De hac materia dixi j. in titu. de excep. §. viso quando.
6 ver. his ergo omis. & seq. †¶Sed nunquid vna pars potest duos, vel tres arbitros ad cognoscendum de causa suspicionis eligere? Non videtur, quia Decr. cum speciali videtur, dicere, ꝙ quælibet pars eligat vnum, & post communiter tertium: vel etiam iudex vnum, & pars alium, vbi proceditur ex officio: & quia quanto plures erunt, tanto facilius dissentient. ff. de arb. si vnus. §. fin. & ar. de consec. dist. iiii. sicut in sacramentis. extra. de concess. præb. quia diuersitatem. & sufficit sic scriptum esse, vj. q. iii. scriptum. ff. qui, & à
c qui. ma. lib. non fi. prospexit. Dic quòd [c]. Possunt etiam partes in vnum consentire siue delegatus, siue ordinarius recuset. & quod
d ibi dicitur, exempli gratia ponitur. & est aliàs simile [d]. extr. de ele. quia propter, ibi: eligant tres, & c. ff. ad l. Aquil. l. ita vulneratus in fi. Quid si arbitri electi non possunt concordare? Resp. aduocent
7 tertium eod. tit. suspicionis. †¶ Item quid si duo nolunt tertium conuocare, nec possunt per iudicem concordare? Dicunt quidā, consulendũ superiorem. ext. qui fil. sint le. per venerabilem. Gul.
e Na. dixit, quòd episcopus vel alius iudex loci [e], dabit tertium. xj. q. i. quicunque. C. de iudic. cùm specialis. in Auth. de sanctissimis episc. §. si quis litigantium. ff. de adm. tuto. l. iij. §. fi. Tu dic quòd iudex statuet eis competentem terminum, intra quem concordēt: & nisi fecerint, ipse in causa procedet, extra. de appella. legitima. lib. vj. & c. cum speciali. extr. de off. or. significauit. extr. qui fil. sint
f le. lator [f]. Dic vt j. ver. sed quid si arbiter. †¶ Quid si malignantur
8 arbitri aliquo modo in tractatu, seu deliberatione? Dicit Vincen. ꝙ iudex vrgeat litigatores, alios eligere auctoritate illius constitutionis, cum speciali. & illi similiter habebunt iurisdict. authoritate eiusdem constitutionis. vbi de hoc ipse nor. vel cogat eos cõcordare: vt in c. suspicionis. vbi hoc nota. & arg. extra. de rescr. pastoralis. & vi. q. iiii c. i. ii. & iii. & si nondum sint admissi, non admit
9 tat eos. vt j. ver. quid si reus eligat. tudic vt s. ver. proxi. †¶ Quid si arbitri diuersas ferunt sententias? Dic ꝙ neutra valet. ff. de arbi. l. diem. §. si plures. & extra. de re iudi. cap. fi. & iudex in causa procedat: vel habebitur recursus ad superiorem si ordinari⁹ fuerit recusatus, vel ad primum delegantem. cùm delegatus recusatur, & isti sunt delega. ff. de re iudic. duo. secundum Gul. Na. & Vinc. Tu dic
g hoc verum esse [g], si super principali diuersas ferunt sententias: secus si super causa suspicionis: quia tunc non habebitur recursus ad superiorum, vt parcatur partium laboribus & expensis. extra. de offic. deleg. cum te. sed cogatur eligere tertium, vel alios: vt s.
10 versi. proxi. †Quid si approbant casum, quod ad eos spectat, vt dixi. §. proximo, sed non concordant in termino, intra quem debeat probari? Dic ꝙ iudex assignabit eis terminum, intra quē concordent: vel tertium aduocent: vt in præd. capi. legitima. Quid si terminus à iudice præfixus dicatur minus competens, vel de hoc sit du-
h bium. & quæstio inter iudicem & arbitros? Ber. dicit [h] standum arbitrio iudicis: vt in præd. cap. suspicionis. & de verbor. significat. cùm olim. in fin. Sed timeo, quòd prouocatus obesset. Vnde dico recurrendum ad ordinarium loci. C. de iudi. l. fin. vel ad dioecesanum. arg. In Authen. vt dif. iu. §. si verò contingit. colum. ix. C. de
11 episc. aud episcopale. & dixi s. versic. item quid si duo. †¶ Sed nũ quid arbiter, qui non potest interesse, potest consocio vices suas committere

ADDITIONES.

a Dixit. ¶De appel. secundò requiris. & in Summa eod. tit. §. item finitur. Adde ad hoc videndum Pau. de Cast. in l. apertissimi. C. de indi.
b Committere. ¶Nimis animose loquitur: cum etiam ex his quæ subddit, appareat, quòd de neutrius partis assensu comittit saluo iure recusationis. Item per præ. Decre. iudex. patet in delegato iā recusato sufficere consensum recusatoris, saluo etiam iure prædicto: ante pronunciationem tamen non possunt. Adde versicu. sequenti, an valeat processus iudicis recusati. Ro. plenè eius consil. cccxx. Pau. de Cast. cons. ccccxxxviij. iij. lib. Old. cons. cxlvij. & episcopum Alex. plenè in c. cum speciali. de app. an tabelliones consultores possint recusari, & ex qua causa, vide Anch. consil. cclvj. & Cald. cons. vii.
c Potest. ¶Hic puncta: aliàs deficeret solutio quæstionis, quę tamē non placet: nec video quare sit recedendum à verbis tex. in hoc casu. Si ergo conuenire volunt, assumant communiter vnum vel plures, prout placet, vt sequitur, alias quælibet pars vnum tantũ, vt dicit litera. Facit Decre. præ. de elect. lib. vj. per quam tamen dico. quòd possem plures nominare vel eligere ad finem, vt ille solus, qui acceptaret, vel qui gratior esset iudici, vel parti cognosceret. Ad materiam facit quod not. de cle. ægro. pastoralis. in gl. hāc literam. & quod scripsi de off. del. cum te. in prin.
d Simile. ¶Ponendo, quòd in scrutatoribus numerus trium nõ sit de substantia.
e Loci. ¶In Decretal. suspicionis. dicebat de ipso iudice, qui recusatur.
f Lator. ¶Per quam Decr. idem dixerat ipse Gul. Na.
g Esse. ¶ Sup. deleg. dati ad causam principalem non enim intendit seq. opin. Hostien. Adde quòd Abb. Sic. in c. suspicionis impugnat opin. Spec. quod tamen dicit notādum propter eius authoritatem: & quia fundatur super magna æquitate: & pro hoc dici posset, quòd si ex forma statuti debēt eligi arbitri: quòd si discordarent in sententia possunt compelli ad eligendum tertium.
h Dicit. ¶In Dec. legitima. cuius dictum, quia non placebat, omisi. sed ibi j. nor. suppleui. super glo. quòd si. in fi. quæ glo. tenet hoc casu appellandum. & per quem, vide super ca. sequens autem dictum fuit Host. vt ibi patet.

a committere [a]? Respon. sic, argu. extra. de off. deleg. super quæstionum. vnde Gul. Na. dicit, quòd cùm in quadam causa duo arbitri forent ad cognoscendum de causa suspicionis electi, nec vellent procedere, imò excommunicationem patiebantur: papa mandauit cuidam iudici, quòd illos vocaret, & faceret quòd illi vices suas committerent alicui personę neutri parti suspectæ. Sed ad hoc responderi potest, quòd hoc fecerunt non ex sua potestate, sed
b ex vi apostolici mandati. Innoc. papa tamen videtur innuere [b], quòd ipsi non habent iurisdictionem, licet possint terminos assi-
c gnare, & probationes recipere [c], de mandato papæ. vt extra. de appellationibus, cum speciali. Si igitur non habent, eam committere non possunt: vt suprà, versiculo, ratio autem. ¶Quid si ar-
d bitri sunt excommunicati [d], & sic non possunt procedere? Dic ꝙ per iudicem absoluentur. extr. de off. delega. prudentiam. §. sexta.
32 † ¶Quid si arbitro actoris volēte procedere, arbiter rei non vult? dixit Columbus, quòd iudex eum excommunicabit, nisi proce-
e dat. extr. de app. legitima. lib. vj. & de testib. constitutus [e]. & c. tam literis. Nam & potest omnes impedientes suam iurisdictionem excommunicare. extr. de offi. deleg. c. j. & c. ex literis. extra. de pœnis. Romana lib. vj. & suam iurisdict. pœnali iudicio defendere: vt ff. eius, cui mand. est iurisdict. l. vnica. Quid ergo si non vult cogere testes, imò impedit arbitrum actoris id agere? dic quòd iudex eum excommunicabit tanquam impedientem suam iurisd. vt iā dictum est. Vel dic hic, & in quæstione precedenti, ꝙ ipse non excommunicabit, cùm in omnibus sit suspectus: vt in consti. suspi-
33 cionis. Sed nisi in termino præfixo eam probet, ipse ꝓcedet. † ¶ Sed quid si actoris arbiter non vult cum alio concordare, imò sustinet excommunicationem, vt sic elapso termino eis à iudice recusato præfixo, vt ŝ. versic. prox. ad fi. procedat ipse iudex in negotio principali? Dic quòd si nolunt conuenire nedum ad sententiandum, sed nec ad cognoscendum de articulo recusationis, cogendi sunt per censuram ecclesiasticam intra certum terminum conuenire: vt ŝ. ver. proxi. Quòd si nec sic curauerint: dicit Aegi-
f dius [f], quòd crescente eorum contumacia, crescat & pœna: vt iudex priuet eos beneficiis. quod non placet, cùm hoc ad eum non spectet, sed alias sententiam grauet, vel alios non suspectos eligere cogat. Hodie super hoc sic prouisum est, quia sæpe arbitri odio, vel fauore nolunt in vnam sententiam, vel in tertium arbitrum conuocandum conuenire, sed potius excomunicationem patiuntur: vt nisi intra mensem à tempore suspicionis obiectæ ꝯputandum arbitri electi non fuerint, & quæstionem ipsam terminauerint: iudex tunc in causa ipsa procedet, obiectione huiusmodi non obstāte: nisi per eum, vel per partem ei in hoc consentiendi non obstiterit, quominus intra id tempus quęstio huiusmodi fuerit
g terminata: vt in Decr. Alex. iiij. de off. deleg. probandæ [g]. Sed nunquid reus habebit inducias pro arbitro eligendo, & expectando, si remotus est. quem elegit Arg. quòd sic, extra. vt lite nō contest c. j. Sed hoc relinquo arbitrio iudicis, cùm non sit iure cautum. extra. de offi. deleg. de causis. de accusat. c. super his. extra. vt lite non
34 contest. quoniam. † ¶ Quid si reus valde remotum vult eligere puta vltra duas dietas extra suam diœcesim: vt extr. de rescrip. nō
h nulli, Respon. non admittat [h]: quia sic negotium prorogaretur: quod esset contra mentem illius constitutionis suspicionis, quæ dicit, ne principale negotium plus debito prorogetur. & ideo est vitandum. x. dist. vide. j. q. j. Marcion. xxxviij. dist. sedulo. C. de legi. non dubium. Et præterea expressum est, quòd non sint valde remoti. extra. de appel. secundo. imò iudex ab eo exigat iuramentū
35 de malitia: vt j. vers. quid si arbiter. † ¶ Quid si pendente arbitrio reus vocatur coram ordinario super alia causa: & sic arbitri nequeunt procedere sine parte: vt extr. de in integ. rest. tum ex literis. in fin. de causa poss. & proprie. c. j. de app. sæpe. nec ipse tenetur mittere procuratorē, maximè si causa sit ardua: vt extra. de proc. querelam? Respon. dico eum expectandum, licet negotium plus debito prorogetur, cōtra constitutionem, suspicionis. arg. ff. si quis cau. l. ij. & l. iij. ff. ex qui. cau ma. in inte. ff. de re iud. contra pupillū. §. is qui. xviij. dist. c. si episcopus. de offi. deleg. pastoralis prope fi. Hæc enim est satis iusta causa. extra. vt lite non conte. quoniam.
i dum tamen non fiat malitiosè, vt in præd. c. pastoralis [i]. & idem puto in actore vocato. Sed quid si alter arbitrorum infirmatur, & sic negotium plus debito prorogatur? Distingue: quia aut est perpetua infirmitas, aut temporalis: vt extra. de renuncia. c. j. iij. q. ix. indicas. de rescr. sciscitatus. Sed quid si moritur? Rñ. pars illa eligat alium, vt sic procedāt. arg. extr. de off. dele. quoniam abbas. Nam superstes solus non potest procedere. e. tit. vno. & de testa. Raynutius. in prin. Quid si ab eis appelletur? Dic ꝙ ad papam appellabi-
k tur, vt no. in præd. c. suspicionis [k]. † ¶ Quid si reus eligit aliquem
36 puersum & litigiosum, de quo non est spes. ꝙ debeat concordare? Dic quòd non admittet eum iudex: argum. extra. de syndico. capit. vno. xlvj. di. extra. de elect. venerabilem. §. j. versi. nunquid, xxiiij. q. 1. alienus. de consec. distin. ij. qui discordat, imò exigat iu-
17 ramentum de malitia, vt infrà, versicu. quid si arbiter. † ¶ Quid
l si recusatione pendente alterutri parti possessio turbatur? Dic [l] ꝙ iudex hoc prohibebit. arg. extra. de appella. cùm teneamur. ff. ne vis fiat ei, q missi est in pos. l. j. xvj. q. iiij. volumus. extr. de simo. querelam. Nam pendente causa suspicionis, bene retinet iurisdictionem. viij. q. iiii. nónne. ext. de accu. olim. in prin. xv. q. vlt. c. fi. & ar. præ. Decr. suspicionis. & c. legitima. arg. ext. de app. Romana. §. in
m alium [m]. † ¶ Sed quis prouidebit arbitris in expensis? Videtur ꝙ
18 propriis expensis hoc faciēt. Cùm enim cogi possunt arbitrium suscipere: vt C. de iudic. apertissimi. & l. fi. ergo si quid receperint, vt concussores tenentur restituere. j. q. j. concussiones. xxiij. q. j. militare. ad fin. xviii. dist. de eulogiis. Dic quòd non coguntur suis stipendiis militare. xii. q. ii. charitatem. xiii. q. ii. c. i. extra. de præs. c. cùm ex officii. Nec obstat præmissa obiectio: quia & testis cogitur: vt extr. de testi. co. per totum. & tamen ei in expensis à producente prouidetur. iiij. q. iij. c. si testes. §. venturis. & xiiij. q. v. non sanè. sic & hic eis à parte eligente prouidebitur. arg. extra. de offic. ordinarii. inter cætera. vt not. extra. de rescript. stipendia. in fi. & de vi. & ho. cler. cùm ab omni. Sunt enim delegati, vt extra. de ap.
n cum speciali. ibi: sciant quia se, &c. [n] & C. de iudiciis. l. fin. vt extr. de off. deleg. cùm R. Et ab eis appellatur ad papam: vt ibi. & no. in
o prædi. c. suspicionis. licet quidam dixerunt eos ordinarios [o], eo quòd à lege recipiunt iurisdictionem. ff. de iur. om. iud. Et quia fi-
19 unt per electionem, xciij. dist. legimus. quod falsum est. † ¶ Sed pone, quòd partes non veniūt in termino ab arbitris statuto? Dicunt quidam, quòd recusatus immediatè super principali procedet. argu. extra. de prèsump. nullus. & quòd statim resumet iurisd. sicut in aliis arbitris. fit. ff. de arb. & l. si cum dies. §. pen. & l. non ex
p omnibus. C. eod. l. ii. Mihi vř [p] ꝙ non procedet, donec totus terminus

ADDITIONES.

a Committere. ¶Tene, quòd non potest committere: sicut nec alius arbiter. ŝ. de arbitris. §. differt. ver. item non potest. ij. cum nec sit ordinarius, nec delegatus datus à principe: & dato quod committere posset, non tamen deberet committere socio ab altera parte electo. de quo vide ŝ. tit. j. §. sequitur. in prin.

b Innuere. ¶Decr. suspicionis. non tamen id asserit, sed dicit quosdam id dicere: & ideo id ibi ponere non curaui.

c Recipere. ¶Sup. & alia facere quæ possunt puri arbitri, nec Dec. cum speciali. dicit eos delegatos, sed ex mādato papæ ad quoddā teneri, quod non facit eos iurisdictionem habere. facit ŝ. de resc. cùm contingat. sic recitat Innoc. vbi ŝ.

d Excommunicati. ¶Non intelligas, quòd in excommunicatum possit compromitti, cum etiam voluntarius arbiter talis esse non possit. vt ŝ. de arbi. §. differt. versic. item secundum eum. item non putes, ꝙ arbitrum excommunicatū propter aliam causam recusatus possit absoluere. & §. vj. loquitur in actore, qui nisi absoluatur impeditur processus: quare facta prius remissione ad excommunicatorem, delegatus absoluit: sed hic alius potest assumi, & sic nō impeditur processus. Gul. ergo Na. formabat quęstionem in arbitris propter contumaciam excommunicatis à recusato: dicens ꝙ illos absoluit, & dabit tertium, vel assignabit terminum: vt ŝ. ver. quid si duo. Adde, an excommunicatus possit esse arbiter an arbitrator, Alex. in l. si quis arbitratu. ff. de verb. oblig.

e Constitutus. ¶Id est, per hanc decreta. dixit Gul. Na. vbi ŝ. ꝙ si arbiter excōmunicationem contemnit, iudex reum, de quo præsumitur quòd sit in causa, excommunicare poterit.

f Aegidius. ¶In libel. suo, rubrica xxvi.

g Probandæ. ¶Quam non habemus in vi. & sic reuocata est: vt in eius proœmio contra malitiam rei valebat hæc prouisio: sed nō cōtra malitiam actoris, de qua iste versi. loquitur. Idem dico de ꝓuisione illius Decr. legitima. Sed dic vt ibi in vlt. glo. & super illa gl. exquiro constitutionem contra aliam fraudem, scilicet qñ ab arbitris appellatur ad papā, & arbiter appellanti defert. ibi videas.

h Non admittat. ¶Ipse iudex.

i Pastoralis. ¶Facit cle. de pœnis. multorū. versi. illis.

k Suspicionis. ¶Et est casus de offic. dele. ab arbitris. lib. vi.

l Dic. ¶Secundum G. N. vbi ŝ.

m In alium, ¶Superior solutio procedit in ordinario simpliciter, & in delegato, si possessio turbatur ꝑ partem, siue turbetur recusanti: quòd est communius: siue per recusantem, puta qui conueniebatur vti possidetis. Si verò turbatur per tertium; tunc delegatus se non intromittit, vt in contrario.

n Quia se, &c. ¶Vide quod dixi suprà ver. sed nunquid arbiter.

o Ordinarios, ¶Gl. pen. in Decret. suspicionis. dicit eos quasi ordinarios.

p Videtur. ¶Et Innoc. sic visum est, vt scripsi in Decre. suspicionis. super vlt. glo.

minus arbitris ad cognoscendum de causa suspicionis statutus ef-
a fluxerit: vt in c. suspiciõis. & in c. legitima a. † ¶ Sed pone quòd ar-
20 bitri statuũt diẽ & locum ad cognoscendum super exceptioni-
bus propositis: sed arbitro actoris veniente, arbiter rei venire nõ
curat: demùm arbitri remittunt partes ad iudicẽ, qa nihil ꝓbatur:
nunquid actor petet expensas factas propter aduersarij malitiam?
Respondeo, sic: extr. de dolo & contuma. actor. lib. vj. ff. de iudic.
is. cum quem. & habetur ex his quæ nota. de dolo & contuma.
b finem b. Quid si non concordant de notario habẽdo? Dic quòd
c iudex dabit eis non suspectum c. arg. ext. de app. cum speciali. & de
off. delega. cùm R. extr. de foro compe. si quis cõtra. extr. de offi.
21 iudic. c. j. ff. de of. procõ. nec quicquam. §. fin. † ¶ Sed nunquid co
rã eis dabitur libellus, & fiet litis contesta. & alia? Dic quòd sic: vt
patet in his, quæ not. extr. de off. deleg. prudentiam. §. sexta. Sicut
fit etiam in causa appel. vt not. ĩ. de li. concep. §. nunc dicendum.
ad fi. §. ver. sed nunquid. Quia hæc duo pariter ambulant. extr. de
appell. super eo. ij. Quod etiam patet: quia hinc producuntur te-
stes: quod non debet regulariter fieri ante litis contestationem,
d ext. vt lite non contest. c. quoniam d. Sed si hoc ignoranter omit
tatur, fortè nihilominus valet processus, secundum ea quæ not.
e in præd. §. sexta e. Quidam tamen dixerunt non valere. argum. ex
tr. de ele. dudum. ij. & iij. q. iij. c. induciæ. §. offeratur. extr. de lit. cõ-
test. c. vno. Sed & corã veris arbitris bene offertur libellus: quod
22 dic vt ĩ. de libel. concep. §. restat. versi. sed nunquid. † ¶ Sed nun-
quid coram istis fiet reconuentio? Videtur quòd sic: quia isti sunt
iudices: vt in præd. c. cum speciali. coram quibus fit reconuentio.
iij. q. viij. cuius. extr. de rescrip. dispendia. §. reus. extr. de mut. peti.
c. j. & ij. Sed dic quod non potest ex eo quod dicitur in præ. ca. su-
spicionis. ne negocium plus debito prorogetur: & solum hic ar-
ticulus est eis commissus: vt ibi. extr. de appella. Romana. §. in ali-
um. lib. vj. Et quia coram arbitris non fit reconuentio. extr. de ar-
23 bit. cùm dilectus. † ¶ Et nunquid possunt esse laici? Dicunt qui-
f dam, quòd non. imò erunt personæ ecclesiasticæ f: argument. ex
tra. de offic. deleg. cum te. Quia isti habent exercere censuram ec-
clesiasticam. excommunicando testes, & coercendo partes: vt in
præ. c. suspicionis: quæ non possunt per laicos fieri, quia nunquã
licuit laico anathema dare. xcvj. dist. c. bene quidem. Excommuni
catio enim est mucro episcopalis. xvi. quæst. ij. visis. quod satis po
test concedi, maximè in causis ecclesiasticis. extr. de iudic. c. decer
nimus. extr. de constitu. ecclesia. & spiritualibus. extr. de arbit. con
tingit. Si tamen de rebus profanis inter personas seculares agatur
satis credo quòd possint laici literati esse arbitri: quia possunt ex-
pensis & aliis remediis testes cogere, & partes punire. extr. de pœ
nit. calumniam. C. de iudic. l. certi. vel mulcta indicta. ff. si quis ius
di. non obtem. l. vna. extr. de offic. deleg. de causis. vel vel captis
pignoribus. Institu. de satisda. tuto. §. fina. ff. de liber. agnoscend. si
24 quis à liberis. §. si quis ex his. † ¶ Quidam tamen videntur dicere
quòd recusatus compellet testes in causa recusationis. Et hoc ex
g pressè dicit constitu. Alexandr. IIII. de testibus eo. exhibita g. Sed
Ber. & Vincen. & Goffre. dicunt quòd omnia, quæ ad articulum
causæ suspicionis spectant, pertinẽt ad arbitros, scilicet, terminos
assignare, testes vocare, locum eis statuere, eos compellere & ex
aminare, iuramenta eorum recipere. si falsum dixerint, eos puni-
re, exceptiones in personas, & dicta eorum admittere, & an cau-
sa sit sufficiens, vel approbata pronunciare, & deficientem in ex-
pensis condemnare. Sed fortè hoc vltimum ad iudicem spectat.
Et vide suprà §. proximo. versicul. sed quis cognoscet. Sed nun-
quid possunt esse infames? Respon. non, cum sint iudices. extr. de
rescript. sciscitatus. iij. quęst. vij. infames. C. de dig. neque famosis.
libr. xij. secus in viris arbitris: vt not. suprà. de arbitr. §. potest esse.
25 † ¶ Item pone, quòd arbiter actoris excõmunicat arbitrum rei,
vel econtrà: videtur quòd sit habendus ligatus saltem propter du
bium. x. quæstio. iij. c. j. & cap. si episcopus fortè iracundus. extra.
de cle. ex. mi. illud. Dic contrà: cum in eum nullam habeat iurisdi.
extr. de appel. ad præsentiam. extr. de consue. ad nostram. extra. de
iudi. at si. ij. quæsti. j. in primis. Nec par in parem habet imperium.
extr. de elect. innotuit. ff. de arbit. nam magistratus. xxj. dist. inferi-
26 or. † Item quid si arbiter rei excommunicauit iudicem, prout de
facto vidi, dicens ei, Tu impedis quo minus procedere possim:
& ideo cùm omnia, quę ad hunc articulum spectant, sint mihi cõ
cessa vt in capit. suspicionis. & eod. titu. præterea excommunico
te: vt eod. titu. c. j. & cap. ex literis. nunquid est excommunicatus?
Videtur ex præmissis, quòd sic, argument. contrà, quia iste non
est sub eo. xxj. distinct. inferior. ext. de maior. & obe. cum inferior.
Dic quòd si per se vel per suos impediebat, tenet sententia, per
Decret. de testi. constitutus. infrà, de sentent. excommunic. muli-
h eres. secunda. quæstio. vij. negligere. de resti. spo. cùm ad sedem h.
Sed nunquid excommunicatio iudici opposita probatur coram
arbitris? dic quòd sic: quia non debet ipse esse iudex in causa sua.
C. ne quis in sua causa iudic. vel ius sibi dic. l. j. Non enim libenter
se excommunicatum pronũciaret: quia sic suam turpitudinẽ alle
i garet. ext. de diuor. c. ex literis. & de app. solicitudinem i † ¶ Quid
27 si reus proponit contra iudicem, quòd est suspectus, & contra
k actorem, quòd erat tempore impetrationis excommunicatus k.
Videtur primò debere cognosci de excommunicatione: quia ea
probata, constat iudicem non recepisse iurisdictionem, quam po
test & debet in arbitros exercere: vt in præd. c. suspicionis. & in c.
l legitima. si ergo eam non recepit, eam exercere non potest l. Qui
dam tamen dicunt primò cognoscendum de suspicione. Nam
excommunicatio talis coram iudice probanda est. si igitur pro-
posita suspicione contra iudicem, velit probare coram ipso di-
ctam excommunicationem, videtur sibi contrarius, & ideo non
m esse audiendus: vt in præd. c. solicitudinem m. Sufficit tamen reo
alteram istarum exceptionum probare, ad eneruandam iudicis
28 iurisdictionem. vide ĩ. versicu. si alicui. † ¶ Item quid si vnam iu-
n stam causam suspicionis allegaui n, quam non potui coram arbi-
o tris probare, sed aliam sufficientem probaui? Vinc. o not. extra. de
appel.

ADDITIONES.

a Legitima. ¶ Facit de ele. commissa. lib. vj. cum concordan.
b Finem. ¶ Gul. Na. hoc e. ti. ix. & x. q. per eadem iura dixit eum con
demnandum. Non obstat, quòd l. fi. C. de iud. & Decre. cũ speciali
nil dicant de hac pœna: quia satis est ꝙ alia iura generalia hoc vo
lũt: inter quæ allegat l. omnes. ij. C. de epi. & cler. in fi. & Inst. de ex
ceptio. §. hodie. Item etiam l. omissa non omittit religio iudican-
tis. ff. de test. l. quæsitum. Id tamen verum, nisi probabilis causa ex
cusaret recusantem. dicit etiam, ꝙ hanc condemnationem facere
debeant arbitri: qui licet principaliter iudicem pronuncient su-
spectum vel non: tamen & iudicant consequentia. ff. de procu. ad
legatum, & l. ad rem. extr. de don. inter vi. & vxorem. c. iij. Allegat
etiam, ꝙ hoc facit, qui de appellatione cognoscit. de app. vt debi-
tus. ergo & cognoscens de recusatione. eo. tit. super eo. ij. Si ergo
non condemnauerit, locum habet iste ver.
c Suspectũ. ¶ Facit de rescri. statutũ. §. assessorem. & §. sequẽ. lib. vj.
d Quoniam. ¶ Id verum super principali: sed hîc est emergens.
e Sexta. ¶ Vide ad materiã qđ scripsi post Inn. qui filij sunt le. lator.
& quod not. ĩ. de ord. cog. Communiter seruatur, quod not. s. §.
proxi. versi. vt autem. scilicet, quòd super exceptione dant arbitri
terminum ad probandum. Adde quæ plenè not. episcopus Alex.
in c. interposita. §. sanè. extr. de appellatio.
f Ecclesiasticæ. ¶ Imò si esset vera opinio Host. de qua in prin. hu-
ius §. ꝙ delegato papæ recusato, isti arbitri haberent delegatum
in negotio principali, oporteret illos esse in dignitate, vel perso-
natu, vel canonicos ecclesiarum cathedraliũ. per Decr. statutum.
de rescript. lib. vj.
g Exhibita. ¶ Reuocata est, quia non est in Sexto.
h Sedem. ¶ Non placet hæc solutio: cum ille solus iurisdictionem
nõ habeat, vt dictum est s. ver. quid si moritur. facit etiam vers. s.
proxi. bene tamẽ fateor culpam dignam excõicatione, etiam si ꝑ
alium impediat, & hæc solum probant hic allegata. Quòd autem
non posset cõtra extraneũ, nec poterit contra iudicem. Non ob-
stat quod scripsi de offi. deleg. si contra vnum. lib. vj. super verbo,
non possunt. quia ex duobus datis cum clausula, in euentum clau
sulæ, alter solus est iudex.
i Solicitudinem. ¶ Vide infrà, de excep. §. ij. ver. sed si. plenius scripsi
de excep. pia. lib. vj. super §. iudex. Adde Bar. in l. quidam consule-
bat. ff. de re iudic. Imo. & dom. Ant. in c. super literis. extr. de rescr.
contrarium tenentes. vide per episcopum Alex. in capit. ij. requi-
ris de appel.
k Excommunicatus. ¶ In hoc differt ista quæstio ab illa, ad q̃ remit
tit hic in fin. quia illa excõmunicatio non contingit rescriptum,
sed solum agentem. Sed salua pace illa debuisset isti coniungi, &
præcedere.
l Non potest. ¶ Patet hoc de rescrip. cap. j. lib. vj.
m Solicitudinem. ¶ Vide quod dixi s. §. si autem. ante fin. & in fi.
n Allegaui. ¶ Corã iudice, & scias quòd quæstio quę ponitur infrà
versi. quid si hodie. præcedere debuisset istam.
o Probaui? Vincen. ¶ Tan. & Dama. vbi scripsi. Adde Imolam & Pa
nor. in c. postremo. extr. de appel. dom. Ant. in c. cum contingat.
de offic. deleg. & in cap. accedens. el primo. vt lite non contest. se
quentes Specul. Quid autem si non expressit causam in recusat.
an possit postea? Dic quòd causam non expressam poteri expri-
mere, donec arbitri non sunt electi: quia simile videmus in appe.
ab interlocutoria, vt ĩ eadem intra decem dies possit exprimi cau
sa, quia intra illud tempus posset appellari. Et ita tenet Bal. in cap.
cum speciali. de appel. & episcopus Alex. post eum.

appel.postremò.id sufficere.arg.ff.de appel.scio quæsitum, extr.
eo.constitutis.Quam opi.non credo veram.Non enim coram e
is debeo proponere causam,quam coram iudice nõ allegaui;sed
eam solam,propter quam ipsum recuso:vt eod.tit.c.secundo.&
c.cum speciali.de re iud. Abbate sanè.§.cæterùm.lib.vj.Possibile
a est enim, quòd propter illam probatam eum recusare nolebã [a].
Nec ob.pre.Decre.postremo.vbi dicit:vel ex alia iusta causa,&c.
quo intelligo quòd illa fuerit allegata.Item præ.l.scio.non loqu
tur de recusatione,sed de appellatione à diffinitiua:in qua nõ est
necesse causam specialem allegari,secundum ea,quæ not.extr.e.
cum causam.in fin.Item Decre.constitutis.non loquitur in recu
29 satione,sed cùm quis impedit promouendum.† ¶Item nunqd
procedere possunt,& testes recipere die feriato?Argu.quòd sic.
ext.de testi.significauerunt.Dic contrà.extr.de feri. conquestus.
& ff.de feri.si feriatis.& vide suprà,de arbi.§.fi.versic.in forma.&
seq.Sed dato,quòd ob hoc sit cassatus processus,nunquid pote-
runt de nouo procedere?Dicunt quidam, quòd sic.ext.de accu-
sa.qualiter.j.argum.tamen contrà.ext.de offic.deleg.in literis.&
b ff.de re iudica.iudex [b].† ¶Item nunquid tres productiones testi
30 um fient coram eis,&totidem dilationes.Dic quòd sic:cùm sint
iudices.extr.de testi.vltra.& capit. in causis. ne nimia subtilitas sit
partibus damnosa.ij.q.vj.anteriorum.ext.de iu. dilecti. & coram
eis testes producentur & reprobabuntur, tanquam coram iudi-
cibus. extra, de testibus,licet. sed & qui prius fuerint inducti co-
ram eis, poterunt produci. extra, eodem. fraternitatis. & capi-
tulo, cùm in tua. Item nunquid consanguineus rei potest esse
arbiter actore permittente,& econtrà.Respon.sic,argumentum
iij.q.v.c.j.ff.de ritu nupt. non solùm. §. de vno. quia potest quis-
que renũciare viri sibi competenti. extr.de resti.spolia.c. j. de re.
licet.Aliàs autem eo contradicente non posset.extr.de appel.po
31 stremò, iij.q.v.accusatores.† ¶ Quid si arbiter non vult recipe-
c re arbitrum [c]. Credo quòd sit cogendus [d].Nã talis arbiter est ne-
d cessarius.arg.C.de aduoc.diuer.iud.sancimus.ante fi.& de app.cũ
e speciali [e].licet secus sit in arbitro voluntario.ff.de arbitris.l.iij.§.j.
nisi vbi prius fuerit in mora.ff.eodem.si cùm dies.Respon.i.Nam
& hoc eis præcipitur in virtute obedientiæ.in præ.c.cum specia-
li, si tamen arbiter alleget iustum impedimentum, puta infirmi-
tatis, & huiusmodi quod notorium est vel de facili de ipso con-
stare potest iudex hoc admittere debet, & partem cogere alium
eligere. Vel distingue,vt s̃.versi. sed quid si alter, Sed & si sit præ
sumptio contra partem,quòd velit tales eligere,vt processus prĩ
cipalis negotij differatur:potest iudex ab ea exigere iuramentum
quòd bona fide talem eligat: quia non debeat probationem arbi
trii retardare.arg.extr.de elect.cùm dilecti.de restit.spoliato.lite-
f ras.de excep.pastoralis [f].Sed quis coget eos?dic quòd delegatus,
vel ordinarius,qui recusatur.argum.extr.de offic.delega.præter-
ea.& ca.prudentiam.§.pen. & fi.quia propter solam exceptionis
propositionem,nõ desinit esse iudex,donec probata sit.xv.q.vlt.
ca.fi.secundum leges.In hoc erit quasi executor;quia coget mã-
dante præside,vel rectore prouinciæ : vt in præ.l.cum speciali. &
32 l.apertissimi.& extr.de appel.ad hoc.& infrà,ca.cũ à te.†¶Quid
si hodie proponatur vna causa suspicionis,cras altera,vt sic nullꝰ
sit finis. Dic quòd delegatus statuet terminum, intra quem om-
nes proponat:vt suprà §.prox.in fi.& extunc non audietur super
aliqua,quam nõ proposuit,nisi de nouo emergat.extr.de excep.
pastoralis.secundum ea quæ not. infrà,in titu.de except. §. nunc
g videndum.versic.cæterùm. Dominus meus [g] notat, ꝙ nisi om-
h nes proponat in libello [h], non audietur deinceps:quia præsumi
tur in dolo versari:argum.extr.de dolo & cont. finem. & de cau.
33 pos.& propri.ad vltimum.† ¶ Sed quid si is iudex.qui potest le
gitimè recusari,causam alii committit, priusquam recusetur.No.
i Goff.[i] & dom.meus, quòd ante recusationem potest committe
re:& valet commissio,siue sit ordinarius,vt ff.de iur.om.iud. præ
tor.extr.de fo.compe.si quis contrà.siue delegatus : arg.extra de
rescrip.c.nonnulli.§.cùm autem lites.Licet enim recusari possit:
nihilominus iurisdictionem recipit,& valet processus coram eo
habitus:nisi recusetur,vt extr.de offic.deleg.insinuante.in fin.su-
prà.versic.ordinarius,prope fi. quod non posset esse , nisi iurisdi-
ctionem recepisset.C.de iuris.om.iud.priuatorum. & l.i.extra.de
foro comp.si diligenti.de offic.deleg.P.&G.& c.cùm olim.Cau-
sa enim suspicionis personam afficit: & nõ iurisdictionem. argu.
C.de diuer.&temp.præsc.l.an vitium.ff.de excep.ii.q.i.in primis.
ff.vti pos.si duo.§.non videor.extr. de offic.vica.Romana.Et viti
um personale non egreditur personam delegantis.argu.ff.de ex
cep.l.exceptio. Videtur tamen,quòd non valet commissio.Nam
exceptio quæ obstat venditori,obstat & emptori.ff. commu. di-
ui.l.in hoc iudicio.§.si conueniantur. ff.de contrahen.empt. do-
li.§.i.Item si iurisdictio inefficax erat in delegante, & poterat an-
nullari,ergo & in delegato;quia nullus plus iuris,&c.extr.de do-
na,inter virum & vxorem.nuper.Sed tene vt no.Goff. sed si iam
sit suspicionis exceptio coram eo proposita, nequit vlterius cõ-
k mittere:argum.præ Decr.insinuante. in fi.[k] † ¶ Sed nunquid is
34 cui causam commisit,poterit recusari? Quæstio est dominicalis
lxxiiii.& dic quòd non, si tota causa, vel simpliciter est sibi com-
missa,vt in prædictis concordantiis.nisi ex alia causa sit suspectus
Si verò delegatus aliquid de casu sibi reseruauit,potest:cùm pri-
mus,qui recusabilis est,non desierit esse iudex,secundum Tan.&
G.argum.ff.de offic. proconsul.obseruare. circa fi.imò adhuc po
test ad se reseruare iurisdictionem , & cognoscere vtrum subde-
legatus sit suspectus:& in primo casu non potest.extr.de offi.de-
leg.super quæstionum.§.ii.& fi.ff.de iudi.l.iudicium.Idem notat
papa extr.de appel.cum speciali.& Bart.in prædic.ca. super quæ-
35 stionum.§.porrò. † ¶ Quid si alicui competit recusatio contra
l iudicem:& excommunicatio cõtra partem [l]?Dicit dominus me-
m us in summa de off.deleg.§.quando [m] debet.quòd delegatus po
test cogere recusantem, vt coram ordinario excommunicatio-
nem probet:arg.extr.de off.ordi.ca.significauit.& C.de iudi.l.fin.
Aut cum aduersario arbitros eligat: qui primò de excommuni-
catione cognoscant:& secundò de causa suspicioĩs:& sibi ad hoc
faciendum terminum præfigere,intra quem nisi fecerit, electio
ad aduersarium deuoluatur.arg.ff.de lega.ii. statuliberum. §. Sti-
chum. Vel si id renuat,poterit contra eum tanquam contra con
tumacem procedere.arg.in prædic.c.suspicionis.& vide versicu.
36 quid si reus proponit.infrà, de except. §.ii. versicul. sed si hoc.†
¶Quid si vnus ex tribus delegatis datis cum clausula,quòd si nõ
omnes,&c. recusatur vt suspectus. Dicit dom.meus, quòd coniu
dices non suspecti de hoc cognoscent: & ex vi clausulæ habent
hanc potestatem:arg.extr. de off. deleg. cum super abbatia. non
n ergo tunc arbitri eligentur [n].Item nec eligentur cùm subdelega
tus à delegato recusatur : quia hoc coram ipso probabitur dele-
o gato,vt dixi suprà,eodem.§.recusari.in fi.[o] Sed pone,aliquis cõ-
questus est papæ,quòd episcopus suus eum iniuste excommuni
cauit. Vnde papa mandat illi episcopo, vt si est ita reuocet illud:
alioquin mandat aliquibus,vt illud reuocent:arg.extr. de rescri.
c.ab excommunicato. quæritur an episcopus poterit illos recu-
sare? Videtur quòd non , nisi mandatum excedant : cùm certum
p quid sit eis mandatum,vt extr.de appel.nouit. Vincen.contrà [p].
Non enim sunt executores:imò cognitores super interesse,&ali-
is,vt in præd,c.ab excommunicato.Item pone,quòd vnus ex du
obus arbitris electis ad cognoscendum, de causa suspicionis ob-
iicit,dicit dominus meus episcopum associandum, vt nota. extr.
de rescr.

ADDITIONES.

a Nolebam.¶ Facit cle.de appel.appellanti.
b Iudex. ¶ Et hoc verius, etiam si dicantur habere delegatum. & de hoc vide quod not.infrà,de sent.prola.§.qualiter.versic. hoc quoque.cum duobus versicu.seq.vbi soluitur contrarium de Decre.qualiter.
c Arbitrium.¶Quæstio ista cum duabus seq.fuit Hostien.in Sum. de offic.delega.vbi de recu.§.qualiter.
d Cogendus.¶ Idem Ber.in Decre.suspicionis.in glossa penult. & Aegi.rub.xxvi.
e Speciali.¶ Quod ibi patet in versic.sciantque.
f Pastoralis.¶ Remissiones dedi suprà,§.prox.versicu. quid si præsumptio.
g Dominus meus.¶ In prin.§.qualiter.in quæst.vltima.
h Libello. ¶ Id est,exceptione quam coram suspecto proposuit, & vide s̃.versi.sed nunquid coram.
i Not.Goff.¶ de appel.postremò.& in Summ.de appel.§. dubitari.& Host.in Sum.de offic.deleg.§.vlt.versicul. quid si iudex. Adde vt per episcopum Alexãdrinum in c.cùm speciali.vbi ferè totam hanc materiam explicat.
k In fin.¶ Id verum,nisi de accusatoris assensu.quod dic , vt de offic. delegat. iudex. libr. vi. vbi etiam probatur quod habetur in sequen.versic.
l Partem.¶Si hoc non contingit iurisdictionem:vt quia iudex est ordinarius impetratus ante excommunicationem,recusatio præcedere debet,dedi remissiones s̃.§.fit autem.ante fi.
m Quando.¶ Vltim.versi.vbi plenius quàm hîc.
n Eligentur.¶Et sic est approbatum de offic.deleg.si contra vnum lib.vi.& vbi id no.Hosti.ibi no.in i.gl.
o In fi. ¶ Vide quod ibi dixi.
p Vincent. contrà. ¶ Et Compost. vt ibi scripsi super fin. vltimæ glossæ.

a de rescript.dispendia.§.fina.[a]Item no. quòd vbi causa committi-
b tur episcopo & aliis [b], sufficit recusare episcopum ad hoc, vt alij non procedant, vt extr.de offic.deleg.c.fi.§.idem quoque.& no-
37 ta secundum Vincen.extr.vt lite nõ ɔtesta.accedens.ij.†¶Hoc etiam nota, quòd in notoriis non est locus recusationi, vt extra.
c de appel.proposuit.sicut nec appellationi, vt eod. tit. peruenit [c]. argum.cõtrà 3.q.v.quia suspecti. Sed illud de manifestis, & non notoriis. Vel dic, quòd in notoriis potest iudex recusari: quia licet factum notorium sit, æstimatio tamen est dubia: & in multis potest grauare litigatorem. Secus vbi fortè factum notorium est,
d pro quo certa pœna à lege statuta est, secũdum Vincen.[d] In summa not.quòd cùm agitur de turpitudine, siue de conditione iudicis delegati, & cã illa agitur corã arbitro vel alio: iudex recusatus debet iurare de veritate super his coram illo, ſm quosdam.ar. de hoc C.de eden.is autem.in Authen.de testib.§.j.ext.de appel.
e cum speciali.§.porrò. Sed certè hoc non seruatur [e], nec videtur fieri debere: quia non debet se prodere, vt infrà, in titu.de posit. §.vij.versic.xix. Et quia quamdiu hoc pendet, pro iudice est habẽdus, vt suprà, versic.quid si de recusatione. vnde iurare nõ debet: & quia de hoc incidenter agitur: secus fortè, si principaliter con-
f tra eum ageretur. C.de iudi.quot [f].extr.de appel.interposita.infi.
g & iunge hic quod not. j.de excep.§.viso.versi.facta igitur [g].

ADDITIONES.

a §.fi.¶Non recedit ibi in hoc Host.sed addit alium sociãdum vel subrogandum, vt in Decr.causam quæ.ij.de iudi.& ð offic.deleg. causam quæ. interponebat, ꝙ poterat alius impetrari facta mentione de processu.de re.iur.inter.& scias quòd in his verbis Host. respectum habuit ad opin.suam, quæ habet, arbitros debere cognoscere de principali iudice pronunciato suspecto: quę non placet, vt dixi in prin.huius §. Dic ergo vt s̃. versi.sed quid si moritur.
b Aliis.¶Cum clausula quod si non omnes.tu frater episcope.aliàs nil in episcopo speciale.
c Peruenit.¶Et c.consuluit.j.& tene quod ibi dixi. Adde plenè in c.cum speciali.§.porrò.ext.de app.per episcopum Alex.
d Secundum Vinc.¶Qui hoc not.in præ.Decr.proposuit. sed de hoc plenius quàm hic, vide Inno.super c.cum speciali.in glo.sar. gue.vltra medium.
e Seruatur.¶Secundum Vber.de Bob.vbi de aduocato rei.versic. secundum vnum.char.mihi ix.
f Quod.¶Subdit Vber. est tamen contra iudicem in Authen.de testib.§.j.
g Igitur.¶Et vide quod not.de excep.c.j.in gl.ex eo quod.

¶Bald. de Recusatione.

ETIAM coram arbitris iuris, qui elgunť ex necessitate inducta per legem, non habet locũ recõuẽtio: qđ est notabile. G. Nec coram eis potest proponi causa, quæ nõ est corã iudice allegata, vt §.qualiter aũt.versi.item ꝙ si vnã. G.quod not.pro arbitris statuti communis Perusij.secundum Gul.&non ob.ff.de app.l.scio. quia iudex appellationis est iudex totius causæ generalis, vt l.per hanc.C.de temp.appel.vide suprà, de arbit. §. sed an arbiter. Si in causa suspicionis arbitri sunt discordes, eligitur tertius: non autẽ deuoluitur ad superiorem, licet sint delegati.versi.itẽ ꝙ si duo.G.

Incipit Partic.II.

a ¶De Actore [a]. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Actor in causarum discussionibus semper, & in cunctis prior habetur.*
Excipitur contra actorem de ætate.
2 *Sententia in curatorem lata pro pupillo maiore 14. annis, & minore xxv. valet: contra eum autem non.*
Pupillo permittitur se deferre.
3 *Pupillis petens alimenta à tutore, an possit habere curatorem.*
4 *Actor dictus minor habet se maiorem probare.*
5 *Probatio ætatis ex aspectu iudicari potest à iudice, vbi negatiuè ab vtraque parte probatur.*
6 *Minorem se ipsum dicens, si à iudice petat procuratorem, an obijci possit contra curatoem.*
7 *Pupillus si agat sine curatore, licet postea appareat minor: valet tamen sententia pro eo lata, sed non contrà.*
8 *Pupillo actori an possit iudex deferre iuramentum ad se minorem probandum.*
9 *Minor si sit in iudicio sine curatoris authoritate quia fortè non habet, vel si habet, non dat authoritatem, quid iuris.*
10 *Minor volens fideiussores dare, vel iurare se ratum habiturũ, an valebit quòd cum eo agetur.*
11 *Opponi potest contra actorem, quòd sit prodigus, demens, surdus, mutus, fatuus, vel orphanus.*
12 *Masculo luxurioso an dabitur curator.*
13 *Opponi potest actori in quacunque parte litis, quòd est excommunicatus.*
Excommunicatio minor non repellit ab agendo.
14 *Opponitur contra actorem, quòd deportatus est, qui non agit, nec suo nomine conuenitur.*
15 *Infamis & à communione fidelium separatus, agere non potest.*
16 *Actori opponitur, quòd est periurus super re, quam petit, aut quòd eam renunciauit.*
17 *Frangenti fidem fides frangatur eidem.*
Seruus non potest pro se, vel pro alio agere in ciuili aut criminali causa.
18 *Excommunicatus qui non conuenit, sed conuenitur, similis est seruo, qui non accusat, sed accusatur.*
19 *Contumax vel inobediens iudici, debet ei satisfacere quem contempsit.*
20 *Filiusfamiliàs non potest agere contra patrem, vel contra eum, in cuius est potestate.*
21 *Edictum de in ius vocando an locum habeat in casu quo discipulus magistrum vel iuuenis senem, sine venia in ius vocat.*
Pater an & quando contra filium possit agere.
22 *Iudicium nullum est, vbi filiusfamiliàs etiam maior agit, aut conuenitur sine patris consensu.*
23 *Peculium quomodo diuiditur, aut subdiuiditur, & quid vbi filiusfamiliàs agit de peculio.*
Peculium castrense, & quasi castrense, quid.
24 *Filiusfamiliàs minor xxv. annis, volens agere de peculio castrensi, an habere debeat curatorem.*
Aduentitium dicitur, quod ex materia successiõe, vel alia iusta causa prouenit.
25 *Profectitium est quod filiusfamiliàs de rebus patris acquirit, seu quod ex eis prouenit.*
26 *Filiofamilias in dubio quæsita, an profectitia præsumantur, an aduentitia.*
27 *Filius pupillus obligari non potest, etiam patris consensu.*
28 *Pater an in delictis ciuilibus, aut criminalibus cogatur defendere filium.*
29 *Pater agere potest cum filio vbi filij causa patri aliàs competit.*
Patris consensus non est in castrensi, vel quasi necessarius.
30 *Pater nolens consentire filio in casu quo eius consensus necessarius est, potest cogi per iudicem etiam capitis pignoribus.*
31 *Pater an per epistolam vel nũcium si absens sit, poterit filio agenti consentire.*
32 *Patrem vocari non est necesse in causa filij, vbi conuenitur filius ex causa castrensi.*
33 *Filiusfamiliàs debet conueniri suo nomine, vbi agitur de aduentitio peculio, in quo pater nihil habet.*
34 *Filiusfamiliàs an egeat patris cõsensu, vbi procuratorio nomine pro alio agit?*
35 *Filiusfamiliàs si contra patrem agat, habebit curatorem, cuius officium lite finita cessabit.*
36 *Præceptum filiofamiliàs factum sine patris consensu an teneat.*
37 *Lite cõtest ata cũ filiofamiliàs sine consensu patris, an pater coget consentire?*
38 *Lis non legitimè contestata habetur pro non facta.*
39 *Filiusfamiliàs an possit facere pacem de morte patris: & quomodo possit obligari sine patris consensu?*
40 *Patris consensus generalis, vel mandatum generale factum filio, vt agat, vel se defendat in omnibus, & contra quemlibet, videtur sufficere ad agendum.*
41 *Tutor debet in qualibet parte litis pupillo authoritatem præstare, sic & pater filio consensum.*
42 *Lex, cùm non solum, est ad fauorem filijfamiliàs inducta: & ideo potest illi renunciare.*
43 *Filiusfamiliàs si litem contestatus est parte presente: aduersarius autem ignorans eum patrem habere, nihil opponit quid iuris?*
44 *Exceptio de non habente patris consensum, quando possit opponi.*
45 *Filiusfamiliàs an sine patris consensu possit esse in iudicio in illis casibus, in quibus potest minor sine tutore vel curatore.*
46 *Pater in rebus filio quæsitis potest per se, vel per procuratorem agere.*
47 *Patris consensus an sit necessarius in vendicatione rerũ à clerico acquisitarũ.*
48 *Excipi potest contra actorem si est monachus, vel canonicus regularis, vel alterius obedientiæ suppositus, vnde non potest nomine suo agere. &c.*
49 *Abbates, Priores, vel alii quibus administratio concessa est, possunt agere.*
50 *Monachi qui de abbatis licentia sunt in studio, quo pacto possunt agere, accusare, aut seipsos defendere.*
51 *Monachus spoliatus, an possit petere restitutione.*
52 *Abbas an possit monachum licentiare, vt possessionum alicuius villæ administrationem habeat, aut pro illis agat.*
53 *Exceptio fieri potest contra fideiussorem agentem, vt à fideiussione liberetur, quòd non potest agere prius quàm soluat.*
54 *Litem alienam volens agere, potest repelli, vbi alius est ei præferendus.*
55 *Turpitudinem suam vel ignauiam allegans repelli debet à iudicio seu actione.*
Casus in quibus potest quis sibi propria auctoritate ius dicere.
56 *Dominus potest sua propria authoritate colonum non soluentem pensionem tempore statuto eijcere.*
57 *Spoliatus potest incontinenti bello continuato spoliatorem deijcere.*
58 *Incendio imminente potest quis domum vicini propria authoritate destruere.*
59 *Animal in segete inuentum potest capi, & retineri, donec de damno satis fiat.*
60 *Excipitur contra locatorẽ, vel commodatorem, si ante vsum completum rem*

locatam petat.
61 Creditor volens conuenire mandatorem, vel fideiussorem, repellendus est nisi prius principalem excusserit debitorem.
62 Illustris persona non potest per se agere, sed per procuratorem.
63 Tutor aut curator prohibentur suo nomine, vel suo & pupilli simul actione tutelæ contra tutorem & curatorem experiri.
64 Rector ecclesiæ potest post dimissam ecclesiam repetere fructus sibi tempore regiminis subtractos.
65 Excipitur contra volentem agere actione furti, vel iniuriarum, quod pacto, vel aliàs remissa est actio: vel quòd innocens est criminis obiecti.
66 Excipi potest contra actorem de compensatione, quæ sit liquida, & non multis ambagibus inuoluta.
67 Repellitur ab actione, qui causam non exprimit in libello.
68 Deiectus à possessione fundi vel domus, & proponens pro vna parte fundi interdictum vnde vi: & pro alia actionem triticariam contr adeiectorem, an sit admittendus.
69 Pater si coram iudice filio, vel econtrà, experiatur, an teneatur.
70 Repellendus est actor petens causæ restitutionem coram eo, qui tribunali non præest.
71 Filia non est in repetitione dotis audienda sine patris consensu, nec econuerso. Casus plures & speciales, in quibus quis ab actione repellitur.
72 Agentes nomine alieno tenentur docere se legitimè ordinatos, antequã admittantur. & nu. 74.
Actor ignotus, antequam admittatur, debet se talem probare.
73 Exceptiones quæ sint intentionem agentis, si probatæ sint perimentes.
75 Clericus ecclesiæ agens vel defendendus ecclesiam, debet primò docere de legitimo mandato.
76 Obijci potest prælato agenti, quòd nõ habet sui capituli consensum, vel ecõtra.
77 Episcopi, abbates, & alij prælati, omnesque personę legitimam administrationem habentes, possunt agere & conueniri sine alterius consensu.
78 Capitulum an possit agere sine prælati consensu.
79 Clericus ecclesiarum conuentualium, aut sacerdotibus capellarum, an sit necessarius episcopi consensus.
80 Agere & conueniri possunt sine alterius consensu, quicunque habent de consuetudine, vel ex constõe ab episc. vel alio iudice ordinario administrationẽ.
81 Monachus agere potest pro dignitate & officio, vel obedientia.
82 Canonicus secularis agere potest nomine sui beneficij, vel præbendæ, cuius habet administrationem.
83 Actor excipere potest, quòd non cogitur inuitus agere vel accusare.

a 1 I. §. Expedito Tractatu de Iudicibus, superest vt de aliis psonis ĩ iudicio necessariis videamus. † Et primò, de his qui suo nomine agunt, vel accusant: vnde prius videndum occurrit de Actore, quàm de Reo. Nam actor in causarum discussionibus prior in cunctis habetur. ipse enim causam nititur ampliare, vt iiij. quæst. 4. c. i. & in iure præponitur: vt extra. de verb. sig. forus. §. in omni. & naturali consideratione passionẽ actio præcedit, & responsionem petitio. Videam' igitur quis possit agere. Et quidẽ omnis qui non prohibetur. Simile ff. de proc. mutus. ext. de spon. cùm locum. Viso ergo qui non possunt agere, sciemus per consequens qui possunt: quia viso vno contrariorum, videtur & reliquum. ff. de his qui sui vel al. iu. sunt. l. j. lxxxviij. distinct. eiiciẽs. palea est. Supponamus ergo quæ possunt excipi contra eum. Et quidem excipitur contra actorẽ de ætate. Super quo dic, ꝙ aut est minor xiiij. aut maior. Si minor excipitur ꝯtra eum, ꝙ est pupillus, vel infans, qui non potest agere, vel accusare, vel cõuenire: sed tutor eius. C. qui legit. pers. stan. in iu. ha. l. j. & ij. ff. de adminis. tuto. l. j. C. de anna præsta. l. clarum. ext. de appellat. ex parte. & iunge quod est s. in tit. de arbit. §. restat. ver. seruus. & sequen. & j. de primo & secundo Decr. §. restat. & ver. sed pone ꝙ pupilli. Admittitur tamẽ in casibus, qui non in figura iudicij intentantur, vt in bonorũ possessione petenda. C. qui admi. ad bonorum possess. bonorum quidem. & l. j. C. de iure deli. si infanti. in fi. & in interdicto de libero homine exhi. ff. de li. ho. exhi. l. iij. §. sed & si mulier. Et in populari actione, si commodum spectet ad pupillum. ff. de popul. act. l. multi. & in delatione. Nam pupillo permittitur se deferre ex quibus causis non ca. ff. de iure fis. l. ait diuus. in fine. & in iudicio momentaneæ possessionis, quod potest per quamlibet personam exerceri. C. qui legi. perso. stan. ĩ
b iudi. ha. l. fi. [b] C. si per vim, vel alio modo. l. j. quod Bar. intelligit in proximo pubertati, qui omne negotium rectè agit. Insti. de inuti. stip. §. pupillo. Secus, secundum eum, in infante vel proximo infantię, qui nullo modo potest esse in iudicio: tamẽ sententia lata tenet, secundum Vber. ne litigantes principis auctoritate decipi-
c antur. C. de his q ve. æta. impetra. l. j. [c] Sed nunquid tunc potest iurare? Dic vt j. de iura. calum. §. restat. versic. sed nunquid. Præmissa etiam vera sunt in pupillo q fari potest. ff. de admin. tuto. l. j. §. sufficit. & §. seq. siue intelligat quid agitur, siue non. ff. rem pupil. sal. for. l. seruum. licet secus sit in acquisitione possessionis. ff. de acquiren. possessio. l. j. §. furiosus. & l. quamuis. §. infan. C. de acqui-
d ren. possessio. donatarum [d]. † Si autem sit maior xiiij. annis, & mi-
2 nor xxv, non habens curatorẽ, eodem modo impeditur: quia sententia pro eo sine curatore lata valet, sed contra eum non: vt dicim j. versic. porrò. In specialibus tamen casibus, in quibus censet maior, potest agere vel accusare sine tutoris auctoritate: quos habes

ADDITIONES.

a Sciendum est, quòd Summistæ Azo. Goff. & Host. huius ti. materiam tractauerunt super ti. de iudiciis per hunc modum dicendo, quòd iudiciũ est legitimus actus trium personarum, iudicis, actoris, & rei: tractant de his tribus. Et primò de iudicib. q̃uo sunt multæ personæ, ex quibus vt iudicibus nõ p̃t cõstare iudiciũ, & de his vidimus, vt dicit hîc auctor in prin. Sũt ẽt multæ, ex quibus, vt actoribus, & reis constare non p̃t: & de his in hac rub. & seq. Azo. igitur de actore primò, & statim post de reo tractauit ipso. T. post prin. ver. in psona verò agẽris, & demũ in ti. q legit. perso. habent stan. in iudicio. & ibi incipit à minore, vt hîc auctor. Goff. idem ꝺ iud. ver. itẽ ex defectu actoris. Host. e. ti. §. iij. ver. item attendenda est Bagarotus pag. j. lib. vj. ver. nũc de ciuilibus pulchrius, sed non tam bene tractauit. Et miror, ꝙ auctor ipsum non fuit in diuisiõe secutus, ex quo eum vidit. quem alleg. j. ver. sed quid si dubitatur & c. ver. item illustris. per q̃d suspicor, ꝙ ipsum viderit post hanc materiam ordinatã. Dixit enim ampliando verba Azonis: qui aliquid tetigerat in præ. tit. de iudic. ꝙ in ciuilibus agens solo nomine repellitur. Primò, ratiõe sui. Secundò, ratione aduersarij. Tertiò, ratione iudicis. Quartò, ratione causæ. Quintò, cõsideratione sui & aduersarij. Sexto, ratione sui & iudicis. Septimò, ratione iudicis & aduersarij. Octauò, ratione iudicis & causæ. Nonò, ratiõe causæ & aduersarij. Decimò, ratiõe modi vel ordinis. Vndecimò, ratione loci. Duodecimò, ratiõe tẽpotis. Peroptimè hæc verba cõpetebant auctori, & de aliquibus præmissis se poterat expedire. Excusari tñ potest: quia per illum modum cõplura sæpius repeti oportebat: ne tamen in tanta prolixitate huius tituli, omnis partitio desit, ipsum diuidam in tres partes: quia prima vsque ibi: & quidem continuat tractatum ad superiora & inferiora exprimens procedendi modum. Secundò ponit tractatum de causis, quæ repellunt agentem. Tertiò, in vlt. ver. concludit vtilitatem tractatus cum suasione salutifera. Pars secũda diuiditur in sex partes. Prima de repulsione agentis propter ipsius ætatem prosequitur vsque ad versi. item opponitur contra actorem. Secunda ponit xxxviij. ver. dispersarum causarum. ad id vsque ad ver. item q̃d est filius. Tertia de filiofamil. agente ponit circa duas chartas, vsque ad ver. item excipitur contra actorem. Quarta vbi de religiosis tractat, vsque ad ver. item excipitur contra fideiussorẽ. Quinta ibi incipit, quæ in lv. vers. prosequitur alias causas dispersas, & ĩ terserit xix casus. quib. quis ius sibi dicit, & tres quæstiones, vsq; ad versiculum. item contra prælatum. Ibi tractat de prælatis, administratoribus, canonicis, vel clericis agentibus: & casum quo quis cogitur agere, vsque ad vlt. ver. redeũdo ad practicos. Roffr. facit speciales rubric. numero xviij. de personis litigantium q pro se agere possunt, vel nõ. & iste in proposito satis iuuit auctorem. Vber. de Bob. char. mihi ix. §. ex persona actoris. ĩ vij. col. ver ficu. si veniat. vsque ad §. sed si sub arbitro. qui incipit char. mihi xij. & distinguit exceptiones iuris communis & priuilegiatas, quę magis congrunt j. ti. prox. vt ibi dicam. Ioan. de Deo. in Cauil. lib. iij. in prin. & circa medium li. ru. de eo qui vult agere. & sequenti. Vber. de Bo. & plenè & pulchrè in sua rub. ij. vel prima post prin. profecit auctori. Gui. de Suz. modicum sub rub. de aduocato rei. Nepos de Monteal. rub. contra actorem.

b l. fi. ¶ Et hoc intelligunt ibi Accur. & Azo in Sum. Expedito tractatu de omni possessorio adipiscẽdæ, recuperandæ, & retinẽdæ. & id intelligas in agendo, vt hîc loquitur. Conuẽtus enim in his non habet legitimam personam sine tutore, vel curatore: quia quod fauore, & c. q̃d etiam videtur velle G. in l. illa. sed Cyn. apertius post Pe. & q̃d dixi de recuperanda. Non ob. lex. si quis in tantam. C. vnde vi. cuius pœna non procedit ex interdicto possessorio, vt not. de causa poss. pastoralis. in gl. sed. nunquid.

c l. j. ¶ Datur tunc restitutio. vt plenè not. C. si de mom. pos. l. vna. & per Azo. C. qui leg. perso. in fi.

d Donatarum. ¶ Leges Digestorũ videntur velle, quòd intelligat lex Codicis contrarium. ibi de hoc dantur multæ solutiões in gl. & secundũ opinio. Ioan. ibi not. quam sequebatur dom. meus in fans, qui non intelligit possessionem, per se nõ quærit, si traditus fuerit tutoris auctoritate, q̃rit, & per tutorem suppletur affectus. Hoc ergo voluit, illud secus, scilicet, ꝙ in acquirenda possessiõe per seipsum est necesse quod intelligat. Recitabat etiam ibi do. meus opinionem distinguentem inter rem ad quam poterat habere aliqualem affectum: vt ad iocale, vel pomum, an non puta ad prædium, vt primo casu acquirat, secundo non. & Cyn. ibi infert, quòd hæc opinio placebat Dyno Aliam Pe. vide per eum.

habes not.extr.de restitut.spo.ex parte.& xv.quæstione.3.de cri
a mine[a].versi.pupilli.Idem etiam videtur in omni crimine,si suam
suorumque iniuriam prosequatur:vt ff.de accu.qui accusare.&l.
3 hi tamen.in princip.4.quæst.vlti.omnibus.† ¶Quid si putat ali
menta à tutore?Respōd.si de facili potest habere curatorem,dā-
dus est:aliàs eum sine curatore admitterem.C.de ali.pupil.præst.
l.j.quia hæc res dilationem non ca.argum.de hoc ff.de re iudica.
b l.ij.ff.de feriis.l.ij. in princip.[b] Aliàs autem regulariter contra eū
excipitur de ætate, cùm suo nomine in ciuili vel criminali causa
sine curatore in iudicio agit. vt C.qui legit.person.l.i.& ff.de mi-
norib.l.j.§.prætor.& in prædict.decretal.ex parte. & de in integr.
restitu. c.constitutus.C.de author.præst. l.clarum. Nisi quia for-
tè à suo debitore exigit.ff.eodem.l.ait prætor.§.secundo.vel à cu
ratoribus liberari petit,vt ff.eodem minor xxv.annis.Idemetiam
extra iudicium, vel si velit administrare bona sua vt ff. eod.l: pri-
ma.in fi.vel alienare.vt ff.de rebus eo.qui sub tute.vel cura.sunt.
4 l.j.vel ad honores admitti.ff.de muner.& hono.l.ad rem.† ¶Si
c ergo[c] excipis contra eum,qui ex aspectu repræsentatur minor:di
cas sic,tu es minor.ff.minori.l.minor xxv. annis.ij. & l.de ætate.
d Nam per hoc[d] satis probatur ætas,vel saltem transfertur in illum
onus probandi se maiorem.vt ibi,& ext.vt eccl.bñ.c.vnico.Si ve
rò dubium est,quia ætas se habet ad vtrunque,seu aspectus,tunc
dicas sic:nego, vel non credo te esse maiorem.ff.de probationib.
e cum de ætate.[e] & sic incumbit probatio actori. vt C. de proba-
tionib.cùm te. Ioan. nota. lxxxviij. distinction. presbyter. quòd
vbi dubitatur de ætate,actori incūbit probatio.Vnde si actor mi-
f nor dicitur,ipse probabit se maiorem:vt in præ.l.cùm te[f].& C.de
in integ.restitutio.mi.l.si eum minorem.& in præ.l.minor.Si ve-
rò reus dicitur minor,actor etiam hoc probet.C. qui & aduersus
quos.l.j.& in præd. l. de ætate. Prius tamen dictum mihi placet.
Vel breuius dic,secundum Azo.quòd aut quis asserit se maiorē,
quia vult à tutoribus liberari,vel vult admitti ad agēdum.vel ac-
cusandum tanquam maior: & tunc debet probare se maiorem,
vt in præd.l.minor xxv.& l.de ætate.Idē est si dicit se minorem,vt
ipse hoc probet, probando se minorem esse tempore contractus:
vt in præ.l.si minorē.& in præ. l.cū te. quia ex transcursu tēporis
g præsumitur esse maior,fm Acc.ext.de prob.in psentia[g].ff.de iure
iu.nam postea.§.si maior.Aut negat in se maiorem:puta quia tu-
tores volunt finire tutelam: dicentes eum puberem esse factum,
vt tunc eis incumbat probatio, ipsum puberem factum esse.Ioa.
h de Deo dicit[h], quòd si quis dicit,Non sum minor:per consequēs
i dicit se maiorem[i].vnde hoc probat.ff.de probat.ei.C.eodem ac
tor.ext.de renun.super hoc.in fi.De hoc not.ī Sum.domini mei,
k de prob.§. & quot sunt[k] † ¶Quid si vterque negatiuè probat?
5 Dicit Acc.[l] quòd fortè præsumitur minor.ar.C.de prob.siue.Ve-
l rius credo quod iudex ex aspectu iudicet probationem,prout viderit
6 expedire:arg.in concord.quæ sunt ī.ver.prox.in princ.† ¶Por-
rò si is qui minor esse dicitur,dicat: Peto curatorem, vel iudex
sibi det obiicias contra curatorem,vt ī.in titul.de curatore. dice-
mus. sed si velis eum probare minorem: tam in criminali, quam
in ciuili causa,poteris,vt negotium deferatur. C.qui legit.perso.
m per totum.& in prædi.l.clarum.Si autem[m] non curas differre cau
sam:dicas,Domine iudex inspice eum,vt C.quando tut.vel cura.
esse desi.in decoram.de pœn.dist.prima. c. voluisset.versic.Moysi
quoque.ff.de fer.l.j.§.sanè. ff.finium reg. si irruptione.& in præ.
l.minor. Tamen vt omnia cautè procedant in dubio, scilicet cū
aspectus se habet ad vtrunque, facias pronunciari eum minorē
vel maiorem:ext.de elect.cum dilect.ij.q.vj.c.ei qui.§.diffinitiua.
extr.de ap.significante.Vel facias ei dari curatorem.ff.de exec.tu.
ei qui.C.qui dari tu.vel cu.pos.l.j.C.si aduersus rē iudicat.cum &
minores.ff.de reg.iu.acta.& teneas quod certius, aliàs tutius est.
extra.de spon.iuuenis. ff.de iud.l.si quis intentione.de pœn. dist.
7 vij.si quis positus.& c.qui egit.† ¶Si enim ageret sine curatore.&
pòst appareret eum fuisse minorem,valeret sententia pro eo,sed
non contra eum,C.de proc.nō eo minus.C.si aduer.rem iu.l.pe.
& fi.ff.de tu.& cur.l.sciendum.Instit.de auto.tut.& j.q.4.§.fi.pro-
pe fi.& in præd.l.cum & minores.& arg. C.de leg. quod fauore.
n quod intellige de diffinitiua:secus secūdum quosdam[n] ī interlo-
cutoria:vt ff.ex qui.cau.in pos.ea.apud Iul.§.fi.& l.in possessionē.
§.j.ideoque cùm ætas est in dubio, fortè ille scienter tecum li-
tigabit:vt retractentur præcedentia.& in sequentib.iure minoris
admittatur.ff.de cur.fur.obseruare.ff.de tut.& cu.da.ab his.l.Seię
Vnde iudex bene faciet.si faciat vtrunque probare.ne eius iudici
o um sit delusorium[o].† ¶Sed nunquid iudex potest deferre illi iu
8 ramentum,vt iuret se minorem?Credo[p] quòd sic:nisi pars alte-
p ra velit contrarium probare.ff.de iudi.tam ex.ff.de pecu. licet. §.
penul.Sed & si ipse offerat iuramentum,credo quod est audien-
dus:vt in præ.l. si tamen postea vellet contrarium probare, non
audietur,vt C.si aduer.ven.Authen.sacramēta.C.si minor se ma.
dixerit.l.penul.quia non est verisimile,quòd sit immemor suæ sa
lutis,vel quòd falsum iurauerit.j.q.vij.sancimus.C.de non num.
pe.l.generaliter.ext.de probat.per tuas.nisi vellet probare tunc
se fuisse impuberem cùm iurauit,vt in præd.l.sacramenta.& xxij.
q quæst.vlt.paruuli.& c.pueri[q].Cum tutoris autem auctoritate po
test minor in iudicio adesse.C.de aucto.præst.l.clarum.&ff.de ad
minist.tuto.l.j.§. sufficit. & tutor semper adesse debet. ff. de auct.
tuto.obligari.& instit.eod.tit.& vide ī.de emp.& vend.§.nuncdi
9 cendum. versi.illud autem.& seq.† ¶Quid si minor fuit in iudi
cio sine curatoris auctoritate: quia fortè non habebat vel habe-
bat,sed non præstitit auctoritatem:aduersarius opponit ante sen
tentiam,quòd ipse non potest esse in iudicio:quare dicit non va
lere processum:& petit ne iudex vlterius pcedat:minor verò di-
cit omnia bene pro eo acta fore,quare valere debent,vt patet ex
superioribus. Dic quòd iudex non debet sententiam ferre, nec
vlterius procedere.C.qui dari tut.vel curat.pos.l. in vniuersis. in
fine.& faciunt pro & contrà,quæ nota.C.de procura.non eo mi
nus.& C.de legib.l.quod fauore.C.lib.xij.de proxi.sacro.scrin.in
sacris.Melius est ante tempus occurrere, &c. vt C. in qui.cau. in
r integ.restit.nō est necess.l.fi.& dicit lex, quòd initiata legitimè[r]
controuersia est fiēda:vt C.qui legiti.perso. ha.sta.in iudicio.l. fi.
& C.qui dari tut.vel cu.pos.in vniuersis.arg.tamen contra: quia
s hoc debuit ab initio opponere[s] iij.q.vj.ca.si quis episcoporum.
§.excep

ADDITIONES.

a De crimine. ¶Communiter incipit ex certis causis,sic allegatur infrà,ver.item mulier.

b In princ.¶ Facit s.de offi.iu.§.fi.ver.tertiò dicendum.in prin.

c Si ergo.¶ Verba Io.de Deo,post Vber.vbi suprà.

d Per hoc.¶ Scilicet per aspectum.

e De ætate.¶ Vber.de Bo.vbi suprà,& Io. de Deo. allegant, cùm quæritur. sed communiter incipit, cùm de indebito. ibi dicebant colligi hanc cautelam. Adde, cui incumbat onus probandi ætatem, plenè Bar.in l.de ętate.ff de mino.Bal.in l.Deo nobis.C. de episc.& cle.Bald. consil.cxliij.lib.iii 3. & an minor probetur, eo ipso quòd contraxit cum decreto, ponit Alexand.consil. xxi. lib.i.& Pau.de Ca.consi.cxl.& qualiter debeant cōcludere testes super ætate,vide Bal.consi.cxii.lib.4.& consi.cclx4.lib.i.Bar.eius consil.incip.inter do.Simo.

f Cùm te.¶ In hac l.& l. proxima hìc seq.vide de hoc per Accur.

g Præsentia.¶ Ibi de hoc aliquid dixi suprà. gl.no. quòd si contra electum opponitur defectus ętatis,vide quæstionem super regulam,infamib.de regu.iur.lib.vi.

h Dicit.¶ Vbi s.

i Maiorem.¶ Vt enim dixi in solutione quæstionis, ad quā nunc remissi per sophisticationes verborum natura affirmatiuarum mutari non debet,ibi vide.

k Sunt.¶ Per R.satis plenè rubri.de offi.iu. quo rest. datur mi. pe. col.versi.sed quæritur quis.

l Dicit Accur.¶ in l.de ætate.ff.de mino.in fi.ii.glo.

m Si autem.¶ Verba sunt Vberti primi.

n Quosdam.¶ Accur.in l.i.C.qui legiti. personas.& de republica. idem no.C.lib.xi.de iure reipub.l.prima.& Dy.in di.quam posuit super l.impuberes.ff.de aucto.tuto.prope fi.dist.tenet idem.allegat ēt vterque l.si minor.ff.de bon.aucto.iudi.possi. Sed vt refert Cy.in præd. l.i. Pe. de Bei.negat interlocutoriam tenere contra pupillum vel minorem indefensum: nisi in casibus illarum legū, scilicet interlocutoriis de mittendo in possessionem contra pupillum,vt in primis legibus, vel de vendendo cōtra adultū, vt in l.si minor.excipit causas spirituales & matrimoniales, de quibus non est dubium:cū in illis teneret ēt diffinitiua.de resti.spo.ca.ex parte.de iudi.c.fi.lib. vi.& sequitur in vers.item mulier. Et sine dubio l.i.C.qui legi.perso. de pronūciatione loquēdo diffinitiuam & interlocutoriam videtur includere.quare dici pt,regulam consistere in vtraq;, & quòd certos casus exceptos habeat vtraque. De primis,s ver.si autem.De secundis prædixi.Adde,quod etiam valet sententia diffinitiua in causa appellationis contra minores & in defensores,vt not.in l.si alienam.C.de procura.

o Delusorium.¶ Secundum Vber.primum.

p Credo.¶ Secundum Vber.Ioan.vbi.s.

q Pueri.¶ Dicebat Vb.& Io.post eum, si iurauit se esse minorem, bene posset iurare nunc se tunc in instanti fuisse maiorem: puta die sequent. iuramentum, nisi de certa minori ætate iurasset. Reddit ergo in his aduocatos cautos.

r Legitimè. ¶ Hoc inducit.

s Opponere.¶ Hac ratione distingunt quidā,an sciuerit vel ignorauerit,vt secūdo casu audiatur, maximè negotio non finito. C. de iuris & facti igno.l.error.Facit ff.de iudi.l.nō idcirco.§.i.In primo casu non audiatur, nam qui licitam prouocationem omisit, perpetuò silere debet.C.vt lit.penden.l.fi.

§.exceptio.C.de procurat.ita demùm.& ext.de exception.pasto ralis.quia licet ipse non possit vincere,vt valeat minor: non tamen potest,vt suprà.Sed contra hoc est: quia non debet iudiciũ
a claudicare [a].¶ Quid si curator non velit authorari? De hoc ĵ.de
10 cura.§.fi.vers.quid si nol t.†¶Sed quid si minor vult fideiussores dare,vel iurare se ratum habiturum?Et videtur,quòd valebit, qđ cum eo actum est.arg.C.de procu.l. non eo minus. Nam in iudicio quasi contrahitur:vt ff.de pecul.licet.§.sed si filius.C.si aduersus ven.Authen.sacramenta.Contrarium credo.Eadem quæstio fit,quando tutor fuit in iudicio non facto inuentario,vel non pstita satisdatione.& facit C.arbitr.tutel.l.fi.§.de tutor.vel curato. qui non satisd.l.in dubium.& in filiofamil.qui litem contestatus
b est:cùm hoc ignoret [b]. ¶ Item mulier,vel vir minor xxv. annorum,maior tamen xij.vel xiiij,censetur maior,quo ad causam matrimonialem:& quoad alia spiritualia tractanda,prout legitur.& not.ext.de resti.spo.ex parte.Et quoad alios casus ibi notatos.& xv.quæstione 3.certis.sed si fuerit intra xij.vel xiiij.annos: tunc nõ censetur maior:imò debet curatorem habere,ēt in spiritualib. vt xx.q.ij.puella.Et ipse curator authoritate diœcesani episcopi debet causam tractare, siue agendo siue defendendo.quod dic secũ dum papam,prout not.ext.de ætat.& qualitat.indecorum. & vi
c de ĵ.ver.sed nunquid in casibus[c].Sed nunquid minor sciens tutoris contumaciam,eam non purgans,potest excommunicari?Dic vt ĵ.de contumacia.§.nunc dicamus.versi.fi. Vtrum autē formabo petitionem,vel agam contra pupillum, vel contra curatorē,
11 dicam ĵ.de libel.concep.§.iam nunc.ver.porrò.& sequen.†¶ Item opponitur contra actorem,quòd est prodigus,cui bonis est interdictum,vel demens,vel surdus,vel mutus,vel fatuus, vel orphanus: & breuiter idem in omnibus qui non possunt esse in iudicio sine curatore.Idem in muliere luxuriosa.Instit.qui testam. face.possunt.§.prodigus.& §. mulieri.& ff.de priuileg.cred. l. dabimus.& l.vel surdo.& l.sequen.ff.de postulan. l. prima.§.fi.& l. sequenti.ff.de cura.furio.l.cõs.in princ.& l.curator.ff.de opt.leg. l.si tibi.§.vnius.C.de in integ.rest. mi.l.si curatorem.3.q.vij.infamis.§.tria in principio.C.de episcop.& cler.orphanotrophos.veruntamen priusquam mente capto & prodigo interdicatur bo-
d nis,possunt pro se & pro aliis[d] in iudicio esse.Non enim est eis ad
e ministratio bonorum ipso iure interdicta[e], sed per iudicem debet interdici:& idem in muliere luxuriosa.ff.de cura.furio.l.j.& l.
f mulieri[f].†¶Sed vtrũ masculo luxurioso dabitur curator,hoc ñ
12 est iure cautũ [g] & est ratio, quare datur mulieri,& non masculo
g quia magis in ea ardet stimulus carnis:& magis opprobriosum ē
h amicis [h],si mulier fornicetur,quam si masculus.licet sit aliàs pariter in delicto: vt xxxij.q.vj. per totum.Præterea sexus muliebris magis fragilis,& debilior est,in concordan.quæ sunt infrà de ,p
13 curat.§.j.vers.regulariter.ibi,xxxv.†¶Item quòd est excommu
i nicatus[i].& hoc in quacunque parte litis.ext.de exceptionib. exceptionem & c.à nobis.& c.cum inter.in fin.ext.de offic.delega. prudentiam.§.sexta.xxiiij.q.j.audiuimus.C.de sacrosan.eccle.placet.& de episcop.& cleric.Authen.sed & quæcunq;. & in Auth. de sanctis.episc.§.nulli.collatio.ix.& in authen.col.viij.de priuileg.dotium hæreti.mul.non præstan.licet possit appellare,& appellationem prosequi.& super ea impetrare.extr.de excep.c.fin.
k & c.dilecti.& c.dilectæ.& c.seq.vbi de hoc secundum papam[k].Idem etiam est in reo,qui reconuenire nõ potest. e.ti. cũ inter.in fi.extr.iudicium autem dicunt quidam,quòd non potest excommunicatus appellare: appellationem tamen ante excommunicationem interpositam prosequi potest: de quo & an in negotiis potest contradicere,& restitutionem petere,no.in præ.c.cùm
k inter.secundum papam [k].Sanè reo necessariò excõicato, omnis legitima defensio in iudicio reseruatur:vt ext.de iudiciis, intelleximus.& etiam in casu voluntario:puta,si canonicus alicuius ecclesiæ voluntariè se opponit ei,qui est electus in prælatum ecclesiæ suæ,pendente confirmatione electionis.Licet enim sit excõicatus,admittetur tamen ad defensionem ecclesiæ,ad quam tenetur, propter quod necessariò admittitur. Si verò pro re propria,
l vel pro suo interesse,nõ admittetur: & sic curia hodie seruat[l]. Vtrum hęc exceptio in audientia admittatur contra impetrantem not.ĵ.de rescrip.præsentata. §.ratione formæ. versi. sed quid si cõtra.Quid de minori excommunicatione? Resp. illa non repellit ab agendo.ext.de cle.exc.mi.c.fi.3.quę.iiij.Angeltrudam.nisi aliquis participet alij in crimine,vel ei,qui excõicatus fuit cũ parti-
m cipib.[m]ext.đ sen.exc.nu.p.& c.qđ ĩ dubiis.& c.si ɔcubinæ.Et iũge hic quod est ĵ.de exceptio.§. nunc videndum. versi. porrò, & §.
14 visum.versic.& quoniam.†¶ Item quod est [n] deportatus, qui
n non agit.nec cõuenitur suo nomine: sed fiscus qui in eius bonis succedit.ff.de fideiusso.si debitor.ff.de nouat.quoties. C.de bon. dã.si quis post.Idem est in quolibet,qui amisit ciuitatem.ff.de capit.dim.l.j.licet hodie bona damnatorum non publicentur.C.de bon.dam.auth.bona,conuenitur tamen,si deliquit:vt ĵ.titu.proxi. §. item seruus.& sequen.Item quòd spoliauit reum aliqua re: vnde non respondebit,nisi restituatur,& hoc siue causa sit ciuilis siue criminalis. quòd dic vt extr.de restit.spol.frequens.lib. vj. & c.conquerente.eodem ti. ext.in ant.iij.quæst.j.redintegranda.& per tot.& ij.q.ij.per tot.ext.de or.cog. c.ij.C.de rei ven.ordinarij.
o C.de appel.l.j.C.de do.inter virum & vxo. si maritus [o]. Itē quòd
p est apostata.secundum Ioan.de Deo [p].4.q.j.c.j.& ij.& iij.q.4.ca.j. & ij.ij.q.vij.alieni.Præmissa iura loquuntur in causa criminali.Idē
q tamen in causa ciuili cùm sit infamis [q],vt vj.q.j.infames.& ĵ. ver.
15 proxi. † ¶ Item ꝙ est infamis qui non potest agere, secundum quosdam.iij.q.v.constituimus.ext.de testi. licet.ext.de exces.pla. inter dilectos.C.de infa.l.vnic.lib.x.vj.q.j. infames.& ij.q.j.prohibentur.C.qui accus.non pos.criminis.Et pręmissa iura loquũtur
r in causa criminali.Idē tamē videtur in ciuili,3.q.4.c.penul.Roff.[r] dicit ꝙ agere potest.ex quo non est separatus à communione fidelium.extr.de ele.excõi.ca.fi.Qui aũt sint infames, in Reptorio
16 nostro plenè poteris reperire.Et an possint accusari, dicam ĵ. in
s ti.de accusatore.ver.item ꝙ est infamis. † ¶ Item ꝙ est piurus [s], qui non

ADDITIONES.

a Claudicare.¶ Vt de exce.cũ inter.Sup.& sic primo dicto standũ est.Posset tamen dici reũ.si maliciosè distulit,cõdemnandum in expēsis,vt de excep.exceptionē. hoc verũ si dicat processum nõ tenere,vt ibi no.in gl.etiã si hoc dico:quia aliquibus videtur,& si liquidũ est ,p actore bene gestum,vt quia publicatæ sunt attestationes:& tũc non repellitur & tenet ,pcessus,& ex eo fertur sententia pro minore,secundum do.meum Mar.Sili.in prædi.l. non eo minus.alleg.no.e.tit.neque.& l.ita demum. Aut non est liquidum,& tunc repelletur:& processus est nullus. Sed Iac.de Ra.ēt primo casu dicit eum repellendũ,sed tenet processus, & instabit vt cũ curatoris autoritate ex primis actis feratur sententia.argu. ff.de rescin.vend.si id quod.§.j.secuudũ quod locus non esset ɔdemnationi expensarum.& vide Cy.in prædi.l.non eo minus.Vbert.de Bo.extra.volumen.per eandem l.si id quod.tenet idē qđ Iac.dicens esse in optione minoris,desistere à lite tota,aut illã cũ curatoris auctoritate finire.Allegat etiam ff.de act.emp.l.Iulian* aliàs incipit,inter eum.§.si quis colludente.Nec dicatur,secundũ eum,quòd leges illę loquantur in contractu.& hîc tractamus de iudicio:qa & in iudicio cõtrahitur.ff.de pecu.licet.§.idem scribit. Adde quòd gesta per minorem,in cuius fauore teneant,sine curatoris auctoritate,tenēt cõiter docto.in d.l.nõ eo minus.& Bar. in l.si tutor ff.in qui.cau.in integ.re.non est necess.

b Ignoret.¶ De quo ĵ.e.ver.sed quid si præsente.& versi.seq.

c Casibus.¶ Dic vt de iud.c.vlti.lib.vj.

d Pro aliis.¶Dixit Roff.vbi suprà,gaudeat qui furioso negotia sua curanda committit.

e Interdicta.¶ Contrà habent à iure curatores legitimos, scilicet, agnatos.ff.de mino.l.pater.Insti.de cu.§. furiosi. dicit Rom. licet tales habeant,nõ est per inde talis eis administratio ĩterdicta.Ad de dicendum de hoc,vt l.is cui bonis.ff.de ver.oblig.

f Mulieri.¶ De muliere religiosa dic,vt de iud.c.ij.lib.vj.

g Cautum.¶ Rof.dixit me legisse,& non memini.

h Amicis.¶ Rof.dixit generi,& melius,

i Excommunicatus.¶ Qui separatus est à corpore Christi,& à cõmunione fidelium:secus si à primo separatus esset per peccatum mortale.etiam si sit infamis:sed non à secundo sic.sed de isto ver sic,& seq.expediebat Ro. Adde Feder.consil.cxvj.vbi dicit,quòd nec suam iniuriam prosequi potest.

k Papam. ¶ Vide quod ibi post eum & Hosti.dixit in gl.not.quòd

k Papam. ¶ Vide quod ibi post eum & Hosti. scripsi in gloss. dixit hoc Inno.

l Seruat.¶ De hoc scripsi post prædictos in decr.dilecti.de excep. in gl.fortè agendo. Adde,quod hoc sequitur Abb.in d.c.dilecti.

m Participibus.¶ Soluo quod habes de sen.exc.c.statuimus. lib.vj.

n Quod est.¶ Iste etiam ver.fuit Rof.ad fi.ti.

o Maritus.¶ Hanc legē solam ad,hoc allegauit Vber.de Bonacur. sed Vber.pd.allegabat omnes tres,quæ competunt,cùm obiicit spoliatio facta ab actore,maximè qñ super eadem re:sed ipse Vber.dicebat iure ciuili non haberi de ista exceptione spoliationis acta,saltem à tertiò.Inducebat tamen prouerbium, quod homo deprædatus litigare non potest.

p Io.de Deo.¶ lib.ij.in prin.

q Infamis. ¶ Et est excommunicatus in casu decr.secundæ,ne cle. vel mo.lib.vj.

r Roff.¶ Vide s.ver.item quod est excommunicatus.

s Periurus.¶ Non bene conueniunt proposito casus vel exceptiones:q licet dent victoriam cāæ,non tamen repellunt agentē.& multas tales submittit. De ista verò & seq.in quantũ de iuramento loquuntur,& de ver.ĵ.item quod iurauit,vide ĵ,de excep.§.dicto.ver.sed quæro.& versi.seq.cum sua remissione.

qui non potest agere nec habere rem quam petit, xxij.qu.v.par-
uuli.vbi de hoc extra.de iureiur.querelam.extr.de fideiusso.c.ij.
in fi.extra.de except.dilecti.C.de transact.si quis maior. Itē quòd
rem quam petit, renunciauit vel abiurauit.extr.de rescript.ex par
te j.Item quòd non appellauit intra decennium.extra.de elect.cū
dilecti.& de app.Romana.§.j.lib.vj.Item quòd non est appellatio
nem prosecutus intra terminum competentem.ext.de appellat.
cùm sit Romana.& cap.personas.Item quòd pactum vel conces
sio ex qua agit fuit personale,& non reale,vt extra.de transact.ve
niens.& ff.de pact.in persona.& l.contra iuris.§.si filius.extr.de in
stit.cùm venissent.de præ.c.nisi.in fi.de deci.ex multiplici.vel cō-
tinet speciem simoniæ.extr.de transact.constitutus.j.q.ij.q̄ pio.
¶Item excipitur, ꝙ patrocinatus fuit alii petenti rem quam ipse
nunc petit.extr.de transac.ex literis. Item quòd non recuperabit
rem,nisi restituat quod bono animo à colono in causa est expen
sum.extr.de in integr.restit.c.j.Item nemo cogitur inuitus agere.
a C.vt nemo inui.agere vel accus.co.l.nemo [a]. Item quòd non de-
dit libellum:vnde respondebitur ei,extr.de libel.obl.c.j.iij.q.iij.c.
induciæ.§.offeratur.quod dic vt j.de libel.conce.§.vtrū.Item ꝙ
non dedit sufficientem cautionem de lite prosequenda, vel pœ-
na soluenda,si succumbat,vt C.de epi.& cle.auth. generaliter. &
C.de li.conte.auth.libellum.quæ sunt.iij.q.iij. & C. de dila.auth.
quod fieri.Sed hoc de consuetudine non seruatur. quod dic vt j.
de satisd.§.j. Item ꝙ per se non proponit factum: quod tamen fa-
cere debet.extr.de iudi.pastoralis. Sed quid si sit vniuersitas quæ
per se non agit,quomodo narrabit?De hoc ibidem,secundum pa
b pam [b]. Item quòd propter viri maleficium vxor non debet puni-
c ri,extra.de pign.ex literis [c].Item quòd iurauit nō accusare, vel nō
agere,vel non conuenire.extra.de accusat.veniens.extra.de resc.
ex parte j.Item conuentus de dolo excipit cōtra actorem,ꝙ alter
similiter qui tenebatur,soluerit:nam vno soluente,cæteri liberā-
tur.ff.de dolo.si plures.in auth.vt spon.lar.§.rursus. ¶Itē ꝙ actor
17 non seruauit fidē:vnde nec ipse seruare tenetur:iuxta illud,†Frā
genti fidem,fides frangatur eidem.extr.de iureiur.peruenit.ij. C.
de pac.cum proponas.Item ꝙ est seruus qui nō potest pro se,vel
d pro alio agere [d] in ciuili, vel criminali causa, nisi in specialib.casi-
bus,qui habentur C.de iudic.seruus.C.de praeci.Impe.offe.l.j.C.
e de quæst.l.j.C.si per vim,vel alio modo poss.tur.fu.l.j.[e]C. vbi cau
f sæ fisc.l.fi.ff.de iudi. vix certis. vbi de hoc[f]. ff. de re.iur. q̄d attinet.
g Conueniri tñ pñt ciuiliter,& criminaliter accusari.gl.Iul.de vi pri
ua.& in eius accusatiōe seruāt̄ q̄ ī accusatiōe liberi seruāt̄ ff.de ac
cu.l.hos.§.si seruus.& §.omnibus.Interest tamē,quia si volo age-
re ciuiliter contra seruum, tunc cōcipiam libellum in personam
domini,vt patet j.de sol.§.prænotandum.ver.verum si ex.& seq.
& de pecul.cle.ver.cæterum. Si verò criminaliter, tunc concipe
libellum,vt dicit l.ff.de accu.libellorū.quæ est ij. q. viij. Domino
18 autem conceditur defendere illum,vt C.eo l.ij.†¶Sic ergo pa-
tet,quòd excommunicatus qui non conuenit,sed conuenitur,vt
extra, de iudiciis. intelleximus. similis est seruo qui non accu-
h sat,sed accusatur [h].& vide j.versic.item seruus. Item ꝙ est statuli
ber,id est,libertas est sibi sub cōditione relicta.qui pendente con
ditione pro seruo habetur.ff.de statuli. statuliberū in medio tem
pore.& l.statuliberi à cæteris.in prin.Item quòd commisit crimē
i læsæ maiestatis [i].Item. ꝙ est hęres adhuc infra deliberationis tem
pora constitutus:his enim rerum alienatio & diminutio per legē
est interdicta.vnde super eis non possunt actiones exercere:vt ff.
de do.l.donationes.ij.in fin.C.ad leg.Iul.ma.l.fin. ff. de iur. delib.
ait prætor.§.j.extra.de hæretic.vergentis.Item,quòd est tutor,&
est accusatus de suspecto: vnde non agit vt tutor, licet non sit ei
interdicta administratio,vt j.de tuto.versic.si autem per præmis-
sa.nec etiam finito officio:vt j.eo.titu.versic.item tutor.Idem eti
am potest dici in prælato de dilapidatione suspecto,suspicione ꝓ
bata.extra.de simo.licet Heli.versic.quia verò.extra.de accu. c.si.
iii.q.ii.quia ea.extra.de dol.& contu.veritatis.de off.deleg.vene-
rabili. Tales enim non possunt alienare, vt in præ. concor. ergo
k nec rem in iudicium de ducere:vt ff. de iure deli. ait prætor [k]. Itē,
quòd est ab hæretico hæres institutus,vnde non potest pro hære
ditate agere.C.de hæreticis.cognouimus.& in præd.decr.vergē-
tis.& eod.titu.si quis episcopus.Item vir & vxor prohibentur in
ter se famosas intentare actiones constante matrimonio. ff. rerū
l amo.l.j.C.eo.l.diuortium.In casu tamen speciali virum [l] vxor de-
ferens commēdatur, & de bonis eius certam partem cū fisco par
titur,vt C.lib.x.de his qui se deferūt.l.vnica.Item serui contra do
minos,vel econtrà.C.an seruus ex suo facto.l.fina.ff. de iudi. l. lis
nulla.ij.q.j.c.prohibentur.argum.contrà.xxiij.quæst. iiij. si eccle-
sia.Dic,vt j.de accusa.versi.item quòd est libertus.Item,quòd est
libertus qui non auditur contra patronum, vel patronam, vel pa-
m rentes,vel liberos [m] patroni,maximè in famosa actione,vel quæ
famam sugillet,nisi hoc impetret.ff. de excu. tut. nequaquam. ff.
de obsequiis à liber.pa.præst.l.j.l. nec serui.& l.seq.extr.de ser. nō
ord.de famulis.Institut.de pœna te.liti.in fi.ff. de in ius voc. l. sed
& si hac lege.§.prætor.& l.quicunque.§.j.& C.eod.l.j.& ij. C. qui
& aduersus quos.l.fin.prohibetur etiam petere restitutionem in
integrum aduersus patronum. C.qui & aduersus quos.l.fi.quod
dic,vt j.de rest.in inr.§ j.ver.item.pp.Non pt etiam accusare,vt di
cam j.de accusat.ver.item,ꝙ est libertus.Itē quòd est adscriptiti⁹
qui non admittitur contra dominum,& fortè nec econuerso.C.
19 lib.xj.in qui.cau.col.censi.domi.acq.poss.l.ii.†¶Item,quòd fuit
contumax vel inobediens iudici: & ideo debet ei satisfacere quē
cō:empsit:& etiam de aduersario & de expensis: & idoneè caue-
re quòd in terminis comparebit,priusquam absoluatur.ff.ex qui.
caus.maio. sed & si per prætorem.§.actio. versic. sed & si dum. &
versic.idemque.ff.de iudi.eum quem.extrà.de dol.& cont.actor.
lib.vj.iiij.quæst.v.quisquis.xj.quæst.iij.absit. & c.certum.extr.qui
fi.sint leg.per venerabilem.§.rationibus.versi.qui autem superbi
erit.& versicul.cuius sententiam.extra.de maio.& ob.c.ij.Item.ꝙ
est furiosus.qui nec pro se,nec pro aliis agere potest.iij.quæst.vij.
infamis.§.tria.in prin.& q.ix.iudicas.extra.de success.ab inte. c. fi.
ff.de codicil.l.ij.& s.ver.item opponi.Item, quòd reo dedit noxā
n seu damnum.ff.de nox.actio.l.cùm seruus [n].iij.q.j.redintegranda.
secundum Ioan.de Deo.Item, quòd de eadem re non potest eo-
dem tempore ciuiliter & criminaliter agere.ff.vi bo.rap.prætor.
§.j.ff.de publ.iudic.interdum.ff.loca.si merces.§.culpæ. Dic, vt j.
versi.item proponens.Item,quòd est bannitus.ff.ex qui.cau.ma.
sed & si p prętorē.§.actio.Nā deportato ꝓparatur,vt no.Instit.qb.
o mo.ius pa.pot.sol.§.relegati.[o] Itē,quòd agens fami.ercisc.non est
20 cohæres,nec cōmunionē habet cū possessore.ff.famil.erciscū.l.i.
p ff.de exce.l.fundū.†¶Itē q̄d est filiusfa.[p] qui non potest agere ꝯ
patrem.

ADDITIONES.

a Nemo.¶Vide de hoc j.ver.pen.
b Papam.¶Vt ibi scripsi super i.gl.
c Literis.¶Etiam si maritus esset hæreticus,quod dic vt de hære.de
cre.lib.vi.
d Agere.¶Dicunt Azo & Host.nisi sit seruus principalis.
e l.j.¶Et in casu illius legis licet domino absente agat pro recupe-
randa,& pro retinenda,pro adipiscenda nō aget,vt no.Accur. C.
qui le.pers.l.vlti.& Azo ibi in sum.
f Vbi de hoc.¶In tex.& glo. enumerat Host.in sum.de iudic. §. iij.
ver.item attendenda.
g Accusari.¶Est sciendum quòd in §.omnibus.statim allegato,ha
betur duplex litera,vna quòd pœna huius l.non cadit in seruum,
alia sine non.Prima plus amicatur textui,in quantum premiserat
excepta l.Iul.&c.& hāc habuit Rof.qui dicit hoc præter l.Iul.&c.
tamen vtraque litera bona: de quo satis ibi in gloss. vt scilicet ac-
cusari non possit illa lege ad pœnam pecuniariam, possit tamen
accusari ad corporalem.Damnati enim ea l.puniūtur publicatio-
ne tertiæ partis bonorum:ergo non cadit in seruum illa pœna.vi
de s.de accu.in prin.Adde plenè per Bar.in d.§.omnibus.
h Accusatur.¶Hanc instantiam dabat Rof.j.q.quare seruus de cri
mine accusabatur,& nō accusabat.Ad.de Bar.quòd quia reipubli-
cæ interest,maleficia punire. extra.de sen.excom.vt fiant. ff. de fi-
deiuss.à reo.§.vltra.ad leg. Aquil.ita vulneratus,in fi. expedit il-
lum expediri,si delinquat.Alius autem delinquens licet nō accu-
setur,à seruo, per alium poterit accusari. In ciuilibus autem ideo
regulariter non agit: quia actiones sunt de iure ciuili. ff. de orig.
iur.l.ii.ad fi.i.col.cui seruus nō participat:imò quo ad id, habetur
pro mortuo.ff.de re.iur. l.antepe. nec habet communicationem
edicti ciuilis,nec prætorii.ff. qui test. fa. pos. qui testamento. §. si
seruus.
i Maiestatis.¶Sic coniunxit Vber.de Bona, cuius fuerunt isti duo
versic.& ver.item quod est.cum seq.
k Prætor. ¶Quomodo illa lex non dat regulam, vide j. eod. §. in
princ.vlt.col.
l Virum.¶Qui per tactum fideicommissum instituebat hæredem
non capacem,ipsum vel alium,iuxta ibi no.
m Liberos.¶Etiam nō hæredes.Item nec extraneos hæredes.C.de
in ius vo.l.ii.vbi not.quare extraneus hæres liberis non debet re-
uerentiam.ff.de obseq.à liberis,&c.l.hæres. quæ tamen debetur
extraneo hæredi patroni,quam,&c.not.Rof.vbi de edictis.super
iii.edicto.
n Seruus.¶Non probat ad quod inducitur. est l. antep. & sic alle-
gat eam Ioan.de Deo Cauil.lib.iij.vbi de patrefa.Itē Vber.de Bo-
bio sub ver.si conueniat.alle.super rub.ver.in cæteris actionib.ali
ter ponit hæc verba ibi vide.
o Relegati.¶Vide j.de cessio.actio.§.j.ver. illud etiam quæritur.&
remissiones alias ibi dabo.
p Filiusfa.¶ Istud membrum vltra duas chartas durat, includendo
ver.sed cum clericorum.

patrem, vel contra eum, in cuius potestate est, etiam cum venia.
C.de in ius voc.l.fin.ff.eo.generaliter.& ff. de iudi.lis nulla.Instit,
a de pœna te.liti.in fin.nisi in certis casibus. Primus[a], si velit agere
de castrensi peculio:vt in prædic.l.lis nulla.ff.de fur.si quis vxori.
respon.j.C.de in ius voc.qui in potestate.vel de quasi castrēsi: qđ
hodie redactum est ad similitudinem castrensis: vt C. de inoffic.
test.l.fin.§.in his itaque.de quo iam dicam.Secundus,in causa ali
mentorum.C.de alen.li.à pa.l.si.ff.de agno.lib.l.si quis à liberis.§
si vel parens.Tertius,si petit emācipari in illis casibus,in quib.pa.
b ter cogitur eū emancipare[b].ff.de cond.& demon.l.si cui legatū[c].
c ff.si quis à pa.fu.ma.l.j.& fin.C.de epi.au.si lenones. & C. li. xj. de
specta.& sce.& leno. l.fin. Quartus, si cum reuerentia factum pa-
tris arguit,dicens se ab eo per violentiā de possessione expulsum
non vt crimen intētet,sed vt possessionem recuperet.ff.de acc.hi
tamen casus.§.liberi.In causa enim criminali filius non agit cōtra
patrem:vt ij.q.j.c.prohibentur.ver.liberi. Quintus, si patri sit hæ
reditas relicta,vt filio restituat, fili⁹ agere pōt,vel vt restituat,vel
vt de ea non dissipanda caueat,ff.ad Treb.l.Imperator. Emancipa
tus etiam non potest,nisi venia impetrata:vt C.de in ius voc.l. fi.
Sed tunc nec in criminali, vt dixi:nisi in eum iniuriam commise-
rit:vt C.de pa.po.l.iij. Vnde non potest cōtra eum agere de furto,
sed actione in factum sic:vt C. de dolo mal. si superstite. De hoc
j.de accusatore.ver.item quòd est libertus.Nec potest etiam pe-
tere restitutionem in integrū aduersus patrem.infrà, de in integ.
restitut.§.j.versicu.item propter.& hoc siue sint patres naturales
siue adoptiui.ff. de in ius voc. parentes. & l. seq. & l. adoptiuum.
21 †¶Sed[d] nunquid edictum de in ius vocando locū habeat, si dis
d cipulus magistrum,vel iuuenis senem sine venia in ius vocat? Vi-
detur,ꝙ sic.ff eo.generaliter. Nam personas, quibus reuerētia de
betur,non possumus in ius vocare sine venia, vt ibi:at seni debet
reuerētia.ff.de iure immu.l.semper.ij.q.vj.anteriorū.ver.illud eti-
am.extra de transla.quanto & magistro, vt ff.de dona.l. Attilius
Regulus.xcvj.distin.quis dubitet.viij.q.j.qualis.vj.q.j.sacerdotes.
e Sed non est ita:& prædicta lex generaliter[e], loquitur de reuerē-
tia paternitatis,vel patronitatis.Et iunge hîc quod not.j.de do.&
cont,§,restat.ver.sed etiam vocans.& seq. ¶ Sed non econuersò
pater potest contra filium agere.ff.de iudi.lis.vbi de hoc.Nam in
tra domum debet inter se & filium ortas dirimere quæstiones. C.
de pa.po.si filius,& l.congruentium.C.an seruus ex facto suo.l.fi.
Interdum tamen pater petit filium per interdictum de liberis ex-
hibendis.ff.de lib.exhi.l.j.§.j.& l.iij.in prin. à quo repellitur, si eū
exposuerit:vt C.de infan.expo.l.ij.& extra.eo.c. vnico. Item po-
test contra filium agere, vt eum alat:vt j.qui fil.sint legiti.in prin.
Item & in alio casu,vt C.de pa.po.l.i.Item in castrensi peculio : vt
C.de iudi.lis nulla.ff.de in ius voc.l.adoptiuum.& hoc,cùm ciuili
ter agitur. Nam criminari potest pater filium.ff.ad leg.Cornel. de
sicar.l.auditum.& criminaliter agit contra eum:vt C.de pa. po. l.
f tertia[f].Sed quæ est ratio,quòd criminaliter agere potest,& non ci
uiliter ? Respon. quia in criminalibus consilium capit personam
patris pro filiis.ff.de adulte.nec enim.Item not.quòd dixi,in filio
locum habet in nepote & omnibus descendentibus. ff. de in ius
voc.sed si hac lege.§.liberos.sed videtur secūdum canones,ꝙ po
test filius conqueri de patre,& ecōuersò,ciuiliter & criminaliter.
ij.q.vij,quæritur.& xxxv.q.vj c.j.& arg.C.de pa.po.l.iij.& no.j.ti.
22 proxi.ver.Item quod est frater.†¶Sed & filiusfa.licet sit maior,
g tamen sine patris[g] consensu contra quemlibet extraneum non
agit nec conuenitur:nec in iudicio esse potest:& si sit, nullum est
iudicium:vt C.de bo.quæ lib.cum non solum,in jj.col.versicu.ne
h cessitate[h].C.de anna,excep.l.j.§.fi.& C.ad Mace.l.fin. Consensus
enim hic exigitur ad solennitatem:qua deficiente,nullum est iu-
dicium.ff.de transac.cum hi.§.prætor.Hoc tamē fallit in tribus ca
sib.Primus est,quia si absens sit, agit pro sumptu, seu pro viaticu-
i lo[i] non recepto. Secundus, pro furto sibi facto. Tertius, quando
pater vel patris procurator abest:vel si pater est præsens,est tamē
senex,vel demens,sic quòd non potest filio agenti, vel defendēti
consentire.ff.de iud.si longius.ff.si cer.pe.cum filius.ff.de procur.
filiusfa.respon.j.ff.so.ma.si cum dotem,§.eo autem tempore.&§.
nec non etiam illud.ff.de iniur.sed si vnus.§.filiofa.Idē si filia agit
k sine consensu patris[k] in casu C.de col.auth.quod locum. In factū
quoque actiones filiusf.exercere potest.ff.de act.ob.l.in factum[l].
l Sed & in aliis quatuor, scilicet in actione iniuriarum, quod vi aut
clàm,depositi,commodati.ff.de act.& ob.filiusfa.& in præ.l.si lō
23 gius.& ff.de iniur.l.lex Cornelia. §. in lege. †¶Item cùm agit de
peculio.ff.ad Maced,l.vsque.In quo tamen sic distingue:quia pe-
culium aliud castrense,aliud quasi castrense,aliud paganum,siue
rusticanum, quod subdiuiditur: quia aliud est aduentitium , aliud
profectitium:vt colligitur Insti.per quas per.nob. acqui. §. sanci-
tum. & C.de inoffi.test. l.fi.in princip.C. de bonis quæ li.cū opor
tet.§.j ¶Castrense est,quod in castris quæritur.ff.de castren.pe. l.
castrense,& l.si forte. ¶Quasi castrense est, quod ex publica cau-
sa in ciuitate quæritur, vt salaria ex publico , vel ex aduocatione,
vel notaria, vel doctrina, vel medicina, vel assessoria:& similibus
publicis salariis.C.de aduoc.diuer.iud.l.fori tui.C.de episc.& cle.
sacrosanctæ.C.de inoffi.test.cum antiquis. ver. de aliis autem. &
in præ.l.cùm oportet.& C.de assesso.l. velut. Qui enim stipendia
de publico habent, dicuntur quasi castrense peculium habere: vt
in præ.ver.de aliis autem.Nec intelligas,ꝙ per præ.l. cū antiquis.
moderni aduocati dicantur habere quasi castrense peculium , vt
serui hic habeant illud præcipuum, quod lucrātur:quia ibi loqui-
tur de eo , quod publicè percipiebatur. Erant enim conscripti in
matricula,& salaria de publico percipiebant.Nec obstat prędic.l.
fori.quæ intelligitur secundum illam secundum Alb.Papieñ.nisi
fortè in aduocato fisci vel pauperum,& similibus,qui alicubi sta
m tuuntur[m].In præmissis autem casibus,s.cùm agitur de peculio ca
strensi,vel quasi castrensi,bene agit filiusfa.absque patris consen-
su.ff.ad Treb.Imperator. ff.ad Maced.l.ij. quia in his maior cense-
tur:vt in præ.l.vsque.& ff.quando act.de pecul.est an.per totum.
n [n]Oportet autem eum docere,quod sit castrense vel quasi,si nega
tur,nec prius lis contestabitur.& probatur hoc ff. de pecul.l.iij. §.
o j. Dominus tamen Accurs. dicit[o], quòd cùm agitur de castren-
si vel

ADDITIONES.

a Primus. ¶Verba Vber.de Bonacur.& Roff.vbi de dictis,in tertio
edicto.
b Emancipare. ¶Sunt quatuor,tres ꝓbant iura, quæ allegant,quar
tum addam,& hic casus no.Insti.qui.mo.ius pat.pot.sol.§.fi.& di-
xi de resti.in integ.constitutus.post prin.
c Legatum. ¶ff.de adopt.nonnunquam.& l.seq.
d Sed. ¶Versiculus iste fuit Rof.de edictis,super tertio edicto.
e Generaliter. ¶Vt ibi no.de qua gloss.sumptus fuit iste ver. Et do.
meus ad illius declarationem diuidebat quatuor casus illorum,
quibus reuerentia debetur de iure ciuili: & de illis lex illa non lo
quitur:quia in ius non vocantur.eo.tit.l.ij.& dic,vt ibi no.Secun
dus illorum , quibus debetur ex verbis & mente edicti prætoris:
& illi cum venia vocantur:vt in præ.l.fin.C.de in ius voc.Tertius
illorum,quibus debetur ex mente vel interpretatione, vt socer,
socrus:& in his loqui potest lex illa:vt ibi no.in fine gl. Quartus,
quib.ea naturali æquitate concedebatur,vt hîc,de quib.loquitur
iste ver.& istos in ius vocari nulla lex vetat. Adde,vt ibi per Ale.
de Imo.quid de eo,qui leuauit de sacro fonte.vbi Bal. Ang. Pau.
de Cast.tenent, ꝙ in ius vocari non potest sine venia,& sicut nec
pater adoptiuus,& ibi dicit Bal. quòd hac ratione videtur, quòd
non possit esse testis pro eo,quem leuauit.Tamen Bar.tenet cō-
trarium in quæstione versi. cùm inter dominum Simonem. Idē
tenet Bal.& Salice.in l.parentes.C,de testb, & in l. testis idoneus.
ff.de test. Et quòd magister vel doctor possit in ius vocari sine ve
nia,tenet Ioan.de Platea,in §.pœnales,Insti.de act.Defensor autē
vniuersitatis sine venia in ius vocari non potest,secundum Ang.
in l.generaliter.Bald.in l.sed si hac.§.qui manumittitur.ff.e. titul.
Quid in nouerca & priuigno:etiam ibi vide.
f l.iij. ¶Et dicit præses sentētiam,quam pater dici voluerit,vt ibi in
fine.per hoc intelligas,quod sequitur.
g Patris. ¶Qui non sit vilis homo,nec bannitus.ff.sol,mat.l. si cùm
dotem.§.si pater propter.& §.seq.& de iniuriis.l. sed si vnus. §. fi-
lio.& §.sequenti.
h Necessitate. Et ibi in j.gl. Accur.reddit rationem: quia ipse nō est
integer homo,sed medius. Quæ ratio approbatur:super quo vi-
de Cyn.in præ. §.in secunda opinione, vbi inuenies distinctionē
Ia.de Aretio.
i Viaticulo. ¶Id est,quod in via portatur pro expensis in studio.
k Patris. ¶ Textus dicit, inuito patre. & est casus, quando maritus
vergit ad inopiam,& dos est ampla.
l Factum. ¶Et cùm quatuor sint actiones in factum , de qua lex lo
quitur,ibi not.
m Statuuntur. ¶Hoc tenuit antiqua glo.in prę.l.fori.Sed in additio
ne tenuit contrarium,per l.velut.C. de asseſſ. cùm assessores non
recipiant de publico:& tamen quod acquirunt,est velut castren-
se.Item quod miles ex militia acquirit, licet non ex publico , est
castrense.ff.de castren.pec.si fortè.ergo idem in aduocato,qui mi
litat:vt in l.aduocati. de aduo.diuer.iudic. Itē cùm ista salaria pri-
uatorum succedant illorum loco, quæ dabātur de publico:ergo,
&c.de voto.c,magnæ.versi.cùm igitur.
n Totum. ¶Bene facit de sepul.licet.in fin.lib.vj.
o Dicit. ¶In l.cùm non solum.in gl.magna.ante fi.& similiter Vin.
ibi enim cōcordat. Sed cōmuniter illud improbatur, vt sequitur
quod probat l.miles.§.j.ff.de castrē.pec.cōiuncta lege,qui potest
inuitis.ff. de regu.iur. Inducitur etiam lex ff. de furt. si quis vxori.
&c post prin

si vel quasi, necessarius est patris consensus, per præ.l.cùm non solum.versus princi. Sed tu dic contrà, vt iam dixi. pro eo tamen facit præd.l.cum non solum.§.sin autem pater.versi. simili quoque
24 modo. †Sed quid si filiusfa. qui vult agere de peculio castrensi, vel quasi, sit minor xxv. ann. nunquid debet curatorem habere? Dicunt quidam, ꝙ non. Tu dic, quòd habebit curatorem bonis eius datum, secũdum quod intelligitur. C.de bon.mat.l.j.§.j.& de bo.quæ li.l.j.& l.fi.§.sin autem secũda.& in auth.vt li.ma.& auiæ. §.j.& ij.C.de auth.præs.clarum.arg.extrà.de æta.& qualit. c. indecorum.& c.ex ratione. non dico personæ: quia ei, qui in alterius potestate est, non datur curator. C.de curat.fur.l.fin.rñ.j.¶Aduẽtitium autem est, quod ex successione materna, vel alia iusta causa prouenit: vt in præ.l.cum oportet.C.de cod. filiæ. & in hoc nõ potest agere filiusfa.licet actiones ad eum spectent, sine patris au
a ctoritate: cùm earum exercitium, & vsusfru.talis peculii[a] ad eum spectet. C.de bo.ma.l.j.& in præ.l.cùm non solum.§.vbi autem.ff.
25 de iudi.si longius.§.si filius.†¶Profectitium verò est, quod filiusfa.de rebus patris acqrit, seu quod ex eis prouenit: vt quia ex modica patris pecunia multa lucratus est. & in his filius non agit: nã totum cedit patri, vt Instit.per quas per.no.acq.§.j.& in præ.l. cũ non. Item nec nomine patris, vt coniuncta persona admittitur, secundum quosdam: quia cum filiofa. non fit iudiciũ inuito patre, vt sic corrigatur, C.de procu.exigendi. Et est speciale, secundum eos, in peculio, vt filius non admittatur tanquam coniuncta persona: ne fortè id fiat in fraudem: vt in præ.§.si filius.& arg.x.q.ij. si œconomus.& ff.si cet, pe.l.cùm filius. Vel veri⁹ dic, quòd admit-
b tatur coniuncta persona.arg.C.de testa.sancim⁹[b].†¶Sed quid si dubitatur, an ex profectitia vel aduenticia causa filius quæsierit?
c Dicunt quidam[c], præsumi quòd ex profectitia, ad instar vxoris.ff. de do.inter vir.& vxor.Quintus, extr.de don.inter virum & vxo.
d c.ij.arg.contrà Institut.de le.agna.suc.in fin. Azo dixit[d] attendendum esse, an pater sit inops, & filius sit diligens in arte sua: & tunc præsumitur pro filio: an verò econtrà, & tũc pro patre. C.arbi.tu. si defunctus.aliàs autem non potest filiusfam. agere sine consen
e su patris, nisi vt dixi. Verum tamen Azo[e] exigit patris consensum in his tamen, in quibus sibi acquiritur vsusfructus: & non in his, in quibus non acquiritur. quæ no.C.de bonis, quę liberis.auth.id
f est. Ot. verò & Baga.[f] exigunt tantum, vbi vsusfructus patri non quæritur, ideo quia non vult. Vbi autem patri nõ quæritur, quia
g non potest: tunc non exigunt: vt no.in prę.l.cũ non solum[g]. Tertii dicunt, quòd iudicium cum filiofa.conuento sine patris cõsensu habitum, tenet.ff.de minor.l.denique.§.sed vtrum.ibi: & quidẽ in potestate manens, &c.ff.de fideiuss.si dubitetur.§.fin. ff. de nox. ac.quoties.& l.seq. Nec obstat secundum eos l. cum non solùm. quia loquitur de vrbanitate: alioquin iam esset in patris potestate, vt ꝯueniretur filius, vel non. Agere tamen non potest hodie, secundum eos: vt in præ.l. cum non solùm. sed nec olim poterat agere, nec actiones suo nomine mouere, nisi in casibus, qui sunt in præ.l.filiusfamil.ff.de ac.& ob. Imò earum exercitium patri, si præsens erat, competebat.ff.de iniur.sed si vnus.§. filio. & not. in præ.l.si longius.§.j. Alii dicũt, ꝙ si filiusfa.potest hodie ex delicto conueniri, & olim etiam poterat præter consensum patris: vt in
h præ.l.quoties[h].sed non contractu: vt in prę.l.cùm non solũ. Nec obstat præ.l.denique.quia ibi in conuentione bene interuenerat consensus patris: sed ex causa iudicati potuit conueniri, quia res iudicata non est ventilanda, sed executioni mandanda.ff.de iudic. si prætor.ff.de minor.xxv ann.cùm fideiuss.ff.de excep.rei iudic.l. fi. Vel secundum Lanfr. loquitur secundum sua tempora, secundum quæ poterat conueniri filiusfamil.sine consensu patris, & tenebat iudicium: vt ibi, hodie tamen non potest: vt in l. præ. cùm
27 non solùm. Tu dic, vt dixi suprà versic.sed & filiusfa.†¶Consilium tamen est, vt semper patris consensus requiratur, etiam in delictis: & hoc si filius maior sit. Si verò minor sit, non sufficit patris
i consensus in iudicio[i]: quia filius pupillus patris consensu obligari non potest: vt ff.de verb.oblig.l.fin.§.j.Instit.de inuti.sti.§.pupillo.& vide ff.de pec.l.j.§.ij. Nam sicut in stipulatione contrahitur cum pupillo, sic & in iudicio: vt ff.de pec.licet.§.sed si filius. Dandus est ergo ei curator, cuius auctoritate conueniatur. Nec obst. quòd filio in patris potestate constituto curator dandus non est. C.de cur.fur.l.fi.quia verum est, quòd personæ dari non potest, sed liti, vel rei sic: vt in præ.l.cum non solum.& in auth. vt li.ma. & auiæ.in prin. Sed nec isti⁹ curatoris sufficit auctoritas sola, imò necessarius est cum ea patris cõsensus: quoniam auctoritas tutoris vel curatoris operatur, vt iudicium ipsius minoris suppleatur per illam legem, vt perinde habeat, ac si maior esset. ff.de acquir. pos.quamuis §.infans. Imò aliquando minus facit tutoris vel curatoris auctoritas, quam maior ætas: quia licet illa interueniant, tamen nihilominus datur ipsi minori in inte. restitutio: quod nõ fieret, si maior esset. Cautela est ergo, quando vis conuenire filiũ fa.minorem, quòd facias patrem consentire: & facias etiam sibi
28 dari curatorem ad litem, secundum Vber. †¶Sed quæritur vtrũ pater cogatur defendere filium? Dicunt quidam, quòd in delictis, & in ciuilibus non potest cogi, vt defendat, tanquam defensor, & extraneus: sed vt pater & legitimus administrator sic: ar.in prę. l.quoties.& ff.ex qui.cau.in pos.ea. hoc autem. §.j.vbi dicitur, ꝙ tutores & curato.& huiusmodi administratores coguntur captis pignoribus, & aliis remediis defendere, vel remouentur ab administratione. C.de proc.eum quem.vbi videtur innui, quòd si velint ab administratione cessare, non coguntur, quasi sit in eorum electione. Vel dic hoc verum esse in procur. & defensoribus, sed in tuto.& curat. & similibus est electio iudicis, vtrum velit cogere, an remouere. Et vide C.de administr.tut.l.fi. Pater autem vr̃ omnino cogendus: quia remoueri non potest. & vide C.de bo. quæ li.l.fi.§.necessitatem. Sed nũquid in publicis iudiciis potest filius
k agere sine ꝯsensu patris? Dicũt quidã[k], ꝙ nõ. C.de bonis q̃ libe. l. cũ nõ solũ. §.& filii. Sed ibi loqtur in pecuniariis causis. Vnde dic cõtrà: qa quod ad ius publicũ pertinet, nõ refert inter patrem & filium

ADDITIONES.

☞ post prin.ff.ad Maced.per quam hoc tenet Guid. de Suza. Alleg. etiam ff.de iudic.l.lis nulla.& de minor.l.iij.§.sin autem. Adde, q̃d Bald.quem sequitur Paulus de Castro dicit, quòd in d.capitu.fin. de iudic. datur regula, quòd filiusfamliàs non potest esse in iudicio sine consensu patris, & illa regula est generalis: & non potest intelligi, nisi in casibus, in quibus ipse filius agit, vt agere potest: & sic qñ pater non habet vsumfructum, qualitercũq; non habeat, vel qa nolit, vel quia nõ possit: quia si haberet exercitiũ actionis competeret patri, non sibi: vt eadem l.§. vbi autem. & postea ab illa regula excipit causas beneficiales, de quibus pater non habet se intromittere: quia dicitur militare. non sic in aliis non beneficialibus, in quibus filius non militat. Vnde dato, quòd pater non habeat vsumfructum, nec sit ligitimus administrator, saltem debet interuenire ad integrandam personam filii, per illud c. filii. Et dicit Pau.de Cast.se verè putare, quòd hæc fuerat mens Imperatoris. Tamen communem opi.& contrarium eius, quod hîc refero, tenet, eius cons.liiij.

a Peculii.¶Iustè quæsiti, aliàs secus: quia de tali adstricto restitutioni, nec vsus, nec vsusfruct⁹ competit patri.ff. de ac.pos.quod servus.& ff.pro socio.l.quod autem. & vide quod dicam ĩ.de te. super rub.post Ia.de Are.sui consilii membro v. Adde, quòd Bal.in l.j.ff.de his, qui sunt sui vel alie.iur. tenet dominium rerum malè acquisitarum transire in patrem: quia qui soluit vsuras, & transfert dominium, & à sponte soluẽte recessit: & filia quæ etiam nõ potest, nec valet stare. In præcedenti ergo relinquitur quod patri quæritur, Alex.in d.l.quod seru⁹, conatur defendere opinio. Bar. quæ concordat cum Io. And. hoc ibi vide, & Ang. qui etiam tenet opi.Bar.conf.ccvij.in fi.

b Sancimus.¶Et no.extra.de procu.non iniustè.in j.glo.

c Quidam.¶Refert Gui.de Suzar.in l. vl.C. de pig. quòd per illam legem dixit Pla. indistinctè præsumi pro patre: & dicit quòd non habetur lex, quæ melius id dicat.

d Dixit.¶In summa C.de bo. quæ li. ver. quid si dubitetur. tamen hoc dictum attribuit Accu.Io.in l.cum oportet.in prin.C. de bo. quæ li.quod etiam ibi approbat do.me⁹, si mortuo patre quæstio esset cũ fratre. Placet quod tenet illa gl. in fi. s. quod probet agẽs. & sic procedit dictum Pilei in j.q.cxiiij.qui ponebat fratrem agentem: & iudicauit pro filio. Adde, quòd probet agens, tenet Abb. Sen. consilio xxxvj. vbi ponit multas præsumptiones, quæ faciunt pro filio.

e Azo.¶& Guido de Suzaria.

f Et Bag.¶Cauil.ti.j.ad fi.j.col.& eadem sunt verba Vber.de Bona, e.ti.& loco.

g Solum.¶Bene allegat ibi gl.mag.in fi.Ottonem hoc dixisse.

h Quoties.¶Aliqui distinguunt, an debeatur pœna corporalis: & tunc non requiritur, per l.nam quod. ff. ad Treb. & ff. de his, qui sui vel alie.iur.sunt.l.filiusfa. an pecuniaria: & tunc consentire debet, quia fieret executio in peculio. Ia.de Are.non requirebat cõsensum, vbicunque dicebat ratio, quare consensus requiritur. & de hoc per Cy in l.cum non solum.parte ij.in viij.not. Adde Pet. de Anch.consi lxxij.incipiente, visis omnib.& singulis.

i Iudicio.¶Dicit Vber.contrà.licet per præal.l.multi fatui dicerent contrarium.

k Quidam.¶Accu.in præ,gl. magna, circa fi.alternatiuè tamen Si. Vinc.dicit hoc verũ: si ciuiliter vel criminaliter agatur per eũ, vel contra eũ, si ordinaria via agatur, scilicet oblato libello, vel instituta accusatione: secus si ex officio suo iudex procederet contra eum: quia tunc consensus non requiritur. Et quibus casibus inquiri possit, vide infrà de inqui.§.ij.

filium.ff.ad Treb.nam quod attinet.& videtur expressum.ff. ad le
a gem Iuliam,de adulter.inter liberos.§.filius.&l.filius fa.[a] †¶Hoc
29 quoque scias secundum Homoboñ.quòd quæ de patris consen
su habendo dicta sunt,locum habent,quando filius agit vel con-
uenitur ex ea causa,ex qua nihil patri quæritur,vt prædixi.Porrò
si ex ea causa sibi competunt actiones, vel etiam tenentur alteri,
ex qua patri quæritur vsusfructus,tunc pater habet earum exerci
b tium,& in eis ipse agit,&conuenitur[b].C.de bon.ma.l.i.& in præ.
l.cum non solùm.§.ii.versic.vbi autem in vnum.Et hoc in aduen
titiis.nam in castrensi,vel quasi,non est necessarius patris consen
sus:vt s.dixi.Sed certè non bene video,quando in aduentitiis pa-
tri non quæritur vsusfru.cùm lex,cùm oportet,dicat ei in omni-
bus vsumfruct.quæri.Vnde intellige pręmissa,cùm patri acquiri-
tur vsusfructus, sed si ipse eum respuit, & de hoc constet: tunc
enim obiiciatur eidem de consensu patris.C.de bon.ma. l. i. & in
30 præd,l.cùm non solùm.§.i.† ¶Sed quid si pater nolit consenti-
re filio agenti in casibus, vbi est necessarius eius consensus? Re-
sponde,cogetur per officium iudicis captis pignoribus: vt in præ.
l.cùm non solùm.ibi necessitate,per offic.iudi.&c. Institut, de sa-
tisd.tut,& curat.& §,quibus.ff.de ventr. inspic.l.i.& §.ex hoc edi-
cto,ibi:quis ergo,&c.ff.de dam.infect. l.iiii.§.i.versic.an tamẽ.vel
mulcta indicta.argum.ff.de vent.inspic.l.i.§.ex hoc rescripto. ver
c sicu,cogenda, vel secundum Lanfr.[c] per mis.in possess.bon.eius.
ff.de in ius voc.satisque.licet patri negabitur vsusfructus.argum.
Institut,de acquisi.per arro.§.fin.ff. si ex nox. causa aga. sicut vsu-
d fructus.§.fin.Vel fortè [d] sufficiet patrem interpellari ad hoc,vt iu
dicium valeat,licet nolit consentire,ff.vt in pos.leg.vel fideicom
e miss.l.i.§.non exigit.Sed tutius est, si consentiat[e]. Econtrà videt,
quòd consensus patris nõ valeat,qui inuitus cogitur.ff.de aucto.
tuto.l.i.§.fin.& l.ii.ff.quod cum fal.tuto.auctor.l.nouissimè.§.qđ
f si compulsus [f].extrà,de spon.cum locũ.xx.quæst.iii.præsens.Cre
do tamen eum cogendum,sicut dixi,si grande præiudicium filio
paretur, nisi iustam causam proponat, quare consentire non de-
bet.ff.de leg.i.huiusmodi.vt de nolente fiat volens.lxxxiiii.distin.
cap.fin.Sed quid si iurauerit non consentire?Respon.nihilomin[9]
cogetur,cùm non potuerit in præiudicium alterius iurare: & fiet
ei remissio iuramenti.ff.ad mu.l.fin,in princ.& C.qui mili.nõ pos.
l.j,lib.xii.& cùm periurus sit,imputet sibi,quia ita temerè iurauit,
sicut aliàs dicitur in iuramento calumniæ, secundum Vbertum
g de Bo.[g] Quid si nullo modo vult consentire?Respon.[h] detur cu
h rator bonis.in auth.vt li.ma.& auiæ.in prin. ff.de cur.bon.dan. l.
fi.ff.ex quibus cau,ma,l.ab hostibus.in princip.Si enim absens est
quis iusta de causa peregrinationis,vel capt[9] ab hostibus: dabitur
curator bonis,si nõ est qui eum defendat:vt in præ.l.ab hostibus.
31 & C.de postli,re.l.iii.nõ tamen dabitur personæ:vt s.dixi.† ¶Sed
nunquid poterit per epistolam vel nuncium consentire,si absens
i est [i].Ar.quòd sic.ff.de acquir.hære.l.si quis mihi bona. §. iussum.
extra.de off.de leg.prudentiam.Respon.i.extra.de temp.ord. nec
k episcopi.Vber.de Bo.[k] & Iac.But.[l] & Odof.not.quòd præsentiali
l ter coram iudice consentiet,ad similitudinem tutoris, argum. ff.
de aucto.tutor, obligari.§.pupillus,& §. tutor. & l. accipientis. &
Institut.e.§.fin.& argu.de pœn.distinct. j. quem pœnitet. in prin.
cip,extr.de senten, excom. quod de his. in fin. Gerit autem pater
legitimam administrationem,tanquam tutor in bonis filio dela-
m tis,C.de bo,ma.l.i.[m]Vel dic,quòd dabitur curator bonis,qui con
sentiat vice patris.arg.in præ.l.cùm non solùm.§.fin autem in se-
32 cunda,†¶Sed certè feci citari filiumfam. in casu in quo eget pa-
tris consensu:non comparet:quæritur an debeam mitti in posses
sionem causa rei seruandæ?Respon. si ille conuenitur ex casu ca-
strensi vel quasi,sufficit eum vocari:nec est necesse patrem voca-
ri:vt ff.ad mu.l.ij.ff.de castr.pec.miles.§.j.& debeo mitti in posses-
sionem,& hoc si ille sit ætatis legitimę.Sed si agebam de peculio,
in quo pater habet vsumfructum, & ille proprietatem:tunc non
potest fieri missio, nisi patre citato, qui est legitimus administra-
tor:vt C.de bon.quæ lib.l.j.&l.cùm oportet.§. vbi autem.Si verò
agebam contra illum super profectitio peculio, tunc etiam non
debet fieri missio:quia pater,ad quem totũ pertinet, debuit con-
ueniri,non filius,qui nihil in eo habet nisi possessionem.ff.de ac-
quir.poss.l.possessio.§.i.ff.ex qui.caus.in poss.ea.Fulcinius. §. si qs
33 ac.†¶Sed quid si conuenitur super aduentitio peculio , in quo
pater nihil habet,& filio agenti & fugienti consentire debet, nũ-
quid propter eius contumaciam,patre non vocato,sum mitten-
dus in possessionem peculii?Respondeo sic, quia tunc ipse filius
fa.debet conueniri suo nomine. Et si dicatur , quòd pater debuit
consentire: respondeo. verum est in iudicio : sed si filius non ve-
nit,quare debuit pater citari,vt consentiret?frustrà enim consen
tiret,si filius non ageret,vel veniret.ar.ff.ex qui.cau. in poss. ea. l,
ij. Licet ergo ordinarium iudicium sine patris consensu non vale
ret:valebit tamen extraordinarium, s. missio, arg. C. qui ad bon.
n pos.admit.l.j.[n] Nam & video quòd fit missio & contra pupillum,
& cõtra minorem.ff.ex qui. cau.in pos.ea.l.hoc autem.& l.pupil-
lus.§.adeo.ff.de bon.auth.iud.pos.si minor. Cautela tamen est, ꝙ
& pater citetur.& facit Instit.de acquisi. per arro. §. fi. Licet autẽ
filiusfa.non possit suo nomine agere:tamen bene potest esse pro
curator alterius.extra.de procur.non iniustè. ff.eod.l.filiusfa.§.ip
se quoque.ff. de mino.cum mandato.& procuratorem facere in
præmissis casibus,in quibus ipse potest agere : vt in eadem l. & j.
34 de procur.§.j.versi.item quòd constituens.† ¶Sed an egeat pa-
tris consensu,cùm procuratorio nomine pro alio agit? Accur.di-
o cit [o] quòd sic,arg.in præ.l.cum non solum.resp.j.in fin.& de anna
li exce.l.j.in fi.C.manda.l.iij.C.ad Mace.l.fin.Idem dicit G.Na.&se
cundum hoc non intelligitur decr.non iniustè.Nam non admit-
titur quis pro alio,quin & pro seipso admittatur:licet quãdoque
quis admittatur pro se,& non pro alio.ff.de post.l.j.§.ii.Cùm eñi
oporteat eum satisdare de iudicato soluendo,vt j.de satisda.§.ex-
pedito.in prin.non posset hoc facere, cùm nil reputetur habere.
p Tu dic contrà [p], argu.ff.de in ius voc.quæsitum.& l. sed si hac le-
ge.§.fi.& ar.extr.qui mat.accu.pos.cũ in tua.& de testi.licet. Gerit
enim personam eius,pro quo agit.ff.de procu.l.j.in prin.& in fin.
xciij.distinct.c.fin.xciiij.distinct.c.j. Et ad hoc facit ff. eod. filiusfa-
mil.§.ipse quoque.extra eodem. non iniustè. Quod autem per se
non potest agere,illud inductum est in eius fauorem, ne lædatur
in re

ADDITIONES.

a Filiusfa.¶Sed primi dicunt leges illas correctas per l.cum non so
lum.an aliquid patri deperire possit, vide s.ea.col. plus dicit Gui.
de Suzar. quòd etiam in priuatis delictis non requiritur patris cõ
sensus.ff. de noxa.quot.de cond.fur.l.iiij.de iniur.l.sed si vnus.§.fi
lio.& §.si filius. Adde, quod Bart.dicit in d.l.inrer liberos.§.filii.ff.
de adulte.quòd illæ leges non sunt correctæ.Et vide Bal.in l.si fi.
lium.ff.de his qui sunt sui, vel alieni iuris. Ang.in d.§.filius.Pet. de
Anch.consilio lxxij.
b Conuenitur.¶Et an tunc satisdet de rato, vel de iudicato soluen
do, vide j.de syndico, versi.sed quæritur.
c Lanfr.¶& Alber.Papien.qui dicit sic seruari:dicebat,quòd etiam
ꝑpter necessitatem casus, vel crimen puniretur:si erat crimina
liter accusatus:filius poterat dari curator personę:sicut aliàs fit in
l.fi. C.de sen.pa.secundum illa parum facit:quia pater deportatus
non habebat filium in potestate.
d Fortè.¶Sic dixit Vber.de Bona.
e Consentiat.¶Ita ibi Accur.in mag. gl. vel secundum Gui. de Su-
zar.interloquatur iudex, procedi posse cum filio sine patris con-
sensu,& propter iudicis auctoritatem valebit iudicium. ff. de mi-
nor.l.ait prætor.§.quid tamen. Alia iura ad idem ibi vide in gl.hic
no.pro dicto prox.§.interpellari sufficit.Facit l.si lõgius.ff.de iud.
ꝯiuncta.cum l.non tantum.ff.de fideicom.lib.§.siue iusta.& l.ne-
que infantes.§.j.per quas probatur,quandoque præsentem ꝯsen
tire nolẽtem haberi pro absente,& tempore absentiæ audiretur:
ergo & tunc. Adde, vt per Bar.in d.l.non solùm.
f Compulsus. ¶Ad istas leges & ad l.ij.ff.de iudi.circa prin. respon
detur,quòd aliud est auctorizare vel agere,aliud consentire, De
hoc loquimur secundum Accu.Sed Guid.de Suza dicebat cõtra-
ria loqui,cùm quis cogitur ad id, ad quod non tenetur:hic ad id,
quod tenetur,& iuris executio non est iniuria.ff.de iniuriis.l.iniu
riarum.§.j.
g Vbert.de Bobio.¶Quod vide j.de iura.cal.§.vlt. post prin. & vi-
de simile de teste.§.pen.versi.quid si quis.& de deci.§.j.in fi. Facit
etiam quæstio dñicalis,xxxiij.de quo scripsi de off.or. quia pleri-
que.in gloss.pen.lib.vj.
h Respon.¶Secundum Iac.Bal.
i Absens est.¶Intellige,id est,non præsens iudicio.& sic etiam in-
tellexit gl.in l. cum non solum hoc dixi.& si pater longè abesset,
non est necessarius nuncius,vel epistola,per l.si longius.ff.de iud.
k Vbert.de Bob.¶Et de Bona.& licet hoc teneat, respondet tamẽ
ad leges allegatas infrà,vt statim dicam.
l Iaco.Bu.¶In meis scriptis.Iac.Bu.tenet primam per §.iussum.Ad
de,quòd eadem tenet Bar.in d,l.cum nõ solùm.quia aliud est cõ
sensus,aliud auctoritas.
m l.j. ¶Mutuauit auctor verba Vbert. qui dicebat leges illas loquĩ
in actoritate præstanda pupillo, sed pater habens administratio-
nem in bonis filii, gerit vt pater, non vt tutor alle. eandẽ legem,
& facit quod dixi in versi.sed pone quòd lis,in fi.
n l.j.¶Facit quod scripsi post Inn.de ap.ex ratione.super fi.j.gl.ver.
quod enim dicitur.& de concessio.præbẽ. post electionem. ad fi.
in gl.sententiam istam.
o Dicit.¶Vbi s.post prin.magnæ gl.
p Tu dic contrà.¶Et sic est hodie approbatum de procu.qui gene
raliter.§.j.lib.vj.

in re sua:vnde nō debet in eius lęsionem in aliis retorqueri.C.de legib.l.quod fauore. Hoc autem damnum & emolumentum ad alium spectat.ij.q.vj.biduum. & ideo non procedit ratio domini Accur.Sed nunquid tutor aget consensu patris?Respon. non:vt a in præd.l.quæsitum [a].†¶Quid si filiusfam.contra ipsum patrem 35 agat,quod potest quandoque,vt prædixi?Dic quod non est tūc necessarius eius consensus:argum.extr.de accusa.ex parte.&cap. olim.quia omne beneficium legis est ampliandum.in Auth.con b sti.quæ de digni.§.illud [b].Vel dic,quòd dabitur filiofa.curator ad litem qui aget:cuius officium lite finita cessabit.Instit.de aut.tut. in fi.ff.de tutelis.l.iij.§.si pupilli.in fi.prout no.in simili casu.extr. c de rescript. edoceri.[c]† ¶Sed nunquid tenet præceptum ei sine 36 patris consensu factum?Non videtur,cùm sit sententia: vt ff. de iudic.si debitori.Ar.contrà,quòd tenet,& quod non sit sentētia: d vt ff.ad leg. Aquil.proinde Accurt.dicit [d],quòd si fiat post litem contestatam,teneat:secus si ante.Mihi videtur,quòd si non licet ei minus sine patre,scilicet contestari litem:multò fortius maius scilicet recipere præceptum totius causæ.C. de præcib. Imperat. offe.quoties.ff.de reg.iur.non debet cui.& extr.de deci.ex parte. xcv.dist.illud.& c.eccle.lxxiiij.distin.gesta.extr.de sent.excomm. e cùm illorum [e]. Et no.quòd si in causa,in qua præceptum datur,li bellus fuerit oblatus,fit lis contest.alioquin non quod dic.vt no. f extra.de elect.dudum.ij.[f] Sed an filio coram arbitro agenti pater consentiet?Videtur quòd sic:cùm arbitria sint redacta ad instar iu diciorum.C.de iud.rem non nouam.& ff.de arbit.l.j.Dic contrà, g secundum Accur.[g] ff.de pecu. l.iij.§.sed & si filiusfamili.†¶Sed pone quòd lis est contestata cum filiofamil.sine consensu patris 37 nunquid pater cogetur consentire,si fortè fuit omissum:& si po stea consentit,an valebit?Respo.non cogetur,nec etiam sponte consentiens proficit: quia iam stetit in iudicio sine patris volun tate:arg.ff.de aucto.tuto.obligari.§.fin.& Institut.eod.titu. Nam ante litis contestationem debet consentire:sicut & cautio rati in principio præstatur.ff.de procurat.Pomponius.§.rati.quæ simpli citer præstatur ad iudicij securitatem.arg.contrà,ff.de iudic.licet. per quam legem Lanfr.dixit contrà, sed ibi ratum habet is,cuius h nomine egit [h].ff.de neg.gest.si pupilli.§.si ego.Eodem etiam mo do responde ad l.ff.qui satis.cog.l.Iulianus. aliàs incipit, si autem. i quidam tamen contrà [i]:vt infrà, versicu.sed an valeat tunc.Et nū quid valent acta habita in tali casu?Dicit Iac.& Bald.quòd sic, ma ximè testibus mortuis.vt C.de testi.l.fi.non enim ratione eorum quæ producta sunt in causa,dicitur iudicium nullum,sed ratione personę filiifa.qui inhabilis erat ad agendum ab initio sine patris consensu: & hoc vt facultas probationum non angustetur, sed salua sit.C.de hæreticis.quoniam.in fin.& xiij.q.ij. quanquam.& ff.de testi.curent.Item facit ad hoc,quia ex inutili contractu trās k fertur dominium [k]:vnde Bar.processit venditio, vt infirma,&c. vt not.ff.de dolo. l.eleganter. §.j. Item vtile non debet per inu tile vitiari.C.de do.l.sancimus. C. de iure dot. siue generalis. ex tra.de electionib.illa.& argument.ad hoc extra.de testib.præsen tata.& c.causam quæ.C.de arbitr.l.pe.& ff.de off. præto.Barbari. us.arg.tamen contrà.C.si à non compet.iud.l.fi.extr.de appel.vt debitus.in prin.& de iud.at si clerici.in princ. cùm suis concor.& xj.q.j. in clericorum, quæ possunt in contrarium responsionem 38 mouere.†¶Quid si filiusfamil.egit iniuriarum sine patris con sensu,& fuit lis contestata,demum pronunciatur nullus proces sus,per l.cùm non solùm.§.j.nunquid per talem litis contestati onem est actio perpetuata?Videtur quòd non,cùm non sit legi timè contestata,vnde pro non facta habetur. argum.in his,quæ not.extr.de app.vt debitus.in prin.& C. ne de stat. defun.l.si ma ter.Nam & bonorum possessio admittitur,nisi petatur per filium intra legitimum tempus.C.qui admit.ab bon.possess.l.j.Et præte tea hæc actio odiosa est:quia datur ad vindictam,& ideo restrin genda.ff.de libe.& posthu.cùm quidam.de pœ.di.j.pœnę.Nec in ea datur minori restitutio.ff.de minor.auxilium.& hoc credo ve rum.Audiui tamen aliquos contrarium asserentes. ar. pro eis C. l de anna.exc.l.i.in fi.[l]†¶Vtrum filiusfam. possit facere pacem de 39 morte patris:not.j.de homicid.ver.illud autem.¶Sed quomo do filiusfam.potest obligari sine consensu patris:vt in prę.l.cùm non solùm.contra illud.ff.de verb.obl.l.fi.§.j.Respons.non obli gatur principaliter,sed per obliquum,scilicet post consensum pa 40 tris habitū.†¶Sed quid si pater filio dedit gn̄ale mandatum, vel gn̄aliter cōsensit,vt ageret,vel se defenderet cōtra quēlibet,vel m in omnib⁹ causis,quas habet [m]?Videt̄ sufficere:qa tantū facit ge nerale mādatū quantū speciale.ff.de admi.tu.l.si duo.in fi.cū suis concor.

ADDITIONES.

a Quæsitum.¶Sic dixit Accur.in prædicta glo.Et est huius dicti ra tio:quia tutela est publicū mun⁹ auctoritate, sed vtilitate priua tum.Insti.de excu.tut.in prin.In publicis autem muneribus non curatur patria potestas,in quib.filiusfamiliâs loco patris habetur ff.ad Treb.nam quod.in prin.ff.de his,q sui vel alie.iu.sunt.filiusf. fam.& facit ver.sed nunquid in publicis.s.e.

b Illud.¶Et sic nota.Accursius.in l.cùm non solùm.ad fin.magnæ glossæ.

c Edoceri.¶Vide j.de syndi.ver.sed quid si causa.

d Dicit.¶Non dicit sic apertè.vt dicit Guil.quod vide in præ,glos. magna.Ex qua ego puto Accur.intellexisse casum cōuersum.sc. quando sine litis contestatione fit præceptū in confessum,vt fie ri solet:cum non sit sententia: & tenet præceptum. Sed quando fit post contestationem:tunc propriè fuit iudicium & sententia & sic non tenet.Pro primo dicto facit l.proinde.in fi.ff.ad l.Aqui. vbi dicitur, ꝙ sententia non habet locum in confessum. Et vide quod ibi no.in fi.vlt.gl.& sic est verum,ꝙ talia præcepta non re quirunt solennitatē sententiarū:de qua de re iudi.c.vlt.libr.vj.C. de sen.ex breui.reci.per totū.Adde,vt per Bar.in d.l.cum non so lùm.ver.quæro,quid si præceptum.

e Illorum.¶Distingue causas,vt dicetur j.versicul.duobus.versic. proxim.

f Dudum.ij.¶In gloss.sed pone.& vide j.de sent.prolat.§.ij.versic. est quoque.

g Accur.¶In gl.magna,de qua s.cui etiam continuatur sequens q̄ stio.Sed Gui.de Suza.respondet legi sequenti,quòd ibi n̄ dicitur ꝙ possit litigare,licet possit compromittere:vnde tenet,ꝙ in his casibus,qbus acquiritur,vel acquiri p̄t patri vsusfructus necessa rius erit ꝯsensus patris corā arbitro:aliàs non iuxta dicta s. ver.sed quid si dubitatur.Simon Vinc.fm Ioan. distinguit inter arbitrum & arbitratorem,vt primo casu,ideo ꝙ in iudicio. per præ.l.j.ff.de arbit.Secundo casu obligetur pater de peculio.ff.de pec.licet. §. sed si filius.Quod apparet,qa talis arbitratus non dicitur sn̄ia sed transactio: sicut de venditione sic facta,si Titius fuerit arbitrat⁹. C.de contrahen.empt.l.fi.Inst.de emptione.§.item præcium.Ad de de hoc,vt per Bar.in d.l.non solùm.

h Egit.¶Subdit Acc.hoc verū,si filius non patris,sed suo nomine agebat:dicit Simon,vel dic melius,quòd indeterminatè requira tur cōsensus: propter quod sufficit quandocunq; cōsentire.Sed in l.cùm non solùm.determinatè,id est,ab initio.vnde nō sufficit fieri quādocūq;.Allegat §.iussum.de quo j.iiij.ver.inducit ad hoc quòd requiratur consensus ante lit.cōte.§.eo.tempore. in l.si cū dotem.ff. so ma.de quo §.dicam super præ.versicu.de quibus de terminato & indeterminato consensu remittit ad ea,quæ scripsi C.ad Maced.l.fin.

i Contrà.¶Inter quos sunt Gui.de Suza.& Old.qui super l. cū nō solùm dicebāt,ꝙcùm lex non requirat certū tempusconsensus, oī tempore poterit consentire.Inducunt ff.de peti.hære.l.si quo tempore.de rei ven.l.si autem.§.j.ad exhiben.l.tigni. §. si qs.Et p hoc vult Old.etiā respōsum ad quæstionē,quæ sequitur in vers. sed quid si pater.cui solutioni quo ad illam non obstat.ff.so.ma.si cùm dotem.§.eo.autem tempore.imò facit pro:cū ibi dicatur fi liā ante litis contestationē pœnitere posse:patet in ipsa contesta tione nōꝯsensisse,sed prius.Nō ob.ēt l.obligati.§.tutor.ff.de aut. tu.qa aliud in tutore,cuius auctoritas redintegrat pupillū.n̄ sic in filiofa. Patet primū.Secūdū ff.de ver.ob.l.fi.§.j.Insti.de inut.stip. §.furiosus.Et de facto videmus filiumfa.esse magnę discretionis, quam patria potestas non minuit.Facit ff.ad Trebe.nam quod in principio. Item videmus eos ætate grandæuos quinquagenari os,& vltrà:non est ergo de illis ad minores æquatio facienda.Sa tis dici potest,cum Cyn.quòd opi.Speculatoris, quam Simon & Pe.sequuntur,sit vera eo casu, quo pater est legitim⁹ administra tor: quia scilicet vsumfructum agnouit. Tunc enim à principio litis actor debuit esse per iura per eos inducta.Si verò non agno uit vsumfructum,cùm solùm in signo repudiationis requiratur consensus:& ne litē resuscitet:qn̄cunque hoc signum & consen sus interuenerit,satisfactū erit illi legi.& sic procedat opinio Lan fran.Gui.& Old.cum verò extra illa bona filius conuenit,vel cō uenitur, cū in illis possit esse in iudicio hodie sicut olim. restat ꝙ consensus non requiratur:vel dubitanti an requiratur,sufficiat ꝙ qn̄cunque interuenerit.Ad prædicta facit versiculus, sed quid si dubitatur.s.eodem. Adde,vt per Paulum de Castro cons.liiij.vbi mentionem facit de hac addi.

k Dominum.¶De hoc dabo remissiones super rubrica de emp.

l In fi.¶Diuersitas ista fundat̄ super varietate opinionū,quas vidi sti s.ver.sed qd si dubitat̄.Et certū est,ꝙ si lex,filiusf.ff.de actio.& obli.non sit correcta,non procederet quæstio:quia sic teneret iu dicium & cōtestatio.& vidē s.ver.sed nunquid.In publicis tamē formatur quęstio, quādo propter causam illam pronunciatū est processum nullum: licet fortè non sic pronunciari debuerit. Fa cit s.versic.prox.& vide quod dixi suprà.char.j. eo.tit.super ver. quid sit minor.

m Habet.¶Dictum Old.dixit suprà ver.seq.sed pone quòd lis.

a concor.[a] Et arg.ff.pro socio.l.actione.§.renunciare.& ff.de iniur. l.sed si vnus. §.pcuratore.C.de bon.quæ libe. cùm oportet.§.fin autem.ar.contra,ff.de mino.illud.§.si talis,ff.de auctor.præs.obligari.C.ad Velle.iubemus.C.de auctorit.præ.clarū.& de acqui.hæred,si quis mihi.§.& putat generaliter.& §.iussum.ff.de ritu nup.
b generaliter[b].Sed dic,quòd sufficit generale:ne pater cogatur sæpius consentire,arg,C.de cur.fur.l.j.in fi. Generale enim mandatum semper sufficit:nisi dicatur quòd speciale exigatur:vt not.ff. de procurat.l.Pomponius.in principio.Nec est iure cautū quòd hic exigatur speciale mandatum.Sed opponitur;nam videtur de mente legis,cùm non solùm speciale exigi,vt pater inquirat causam,quare agere vult filius.Vnde alij distinguūt vtrū ita dixit,mādo,vel concedo,vt possis agere contra P.& G.& omnes alios,cōtra quos causam habueris: vt tunc valeat. An dixerit generaliter non expresso aliquo speciali:vt tunc non valeat.argum. ff.si quis cau.sed & si quis.§.quæsitum.&C.quando mul.tu,offic.fung.po
c test.Authent.mater.secundum Vbert.de Bo.[c] Iac.Bald.dixit non
d sufficere generalem consensum : imò requiritur specialis[d]: vt ff.
e de acquir.hæred,si quis mihi bona.§.iussum[e].extr.de appel.ca.ii. Inuitus enim intelligitur,qui expresse non consentit.ff.de serui.
41 vrb.prædi.inuitum. †¶Sed nunquid sufficit vnus consensus semel in initio litis præstitus:an verò in quolibet actu,puta in qua-
f libet positione,habet consentire?Dixit idem Iacob.[f] quòd si ante litis contest.consentit,quòd in lite possit esse,vel etiā in ipsa lite, hoc non sufficit: imò necesse est,quòd consentiat in qualibet positione & responsione:sicut dicitur de tutore,in pre.l.clarū.& Instit.de auctor.tutor.§.tutor.ff.eod.l.obligari.§.fi.In quibus dicitur, quòd tutor in qualibet parte litis debet pupillo auctoritatē præstare, sicut & iudex delegatus per se debet in medio, in principio, & in fine cognoscere: vt C. de iudic. Authentic. ad hoc. extra,de offic.delegat.cap. super quæstionum. §.intentionis.Sed hoc non placet;vnde dic, semel ab initio sufficere consentire. ar.
g ff.eo.§.accipientis.ff.quod iussu.l.j.§.j. & arg.xvj.q.j.monachi.extr.de postul.c.ij.Et ad hoc facit præcedens disputatio quæstionis
42 & vide j.de cura.§.fin.ver.sed nunquid sufficit.& seq.†¶Sed nūquid filiusfa.potest pacto renunciare illi legi,cùm non solùm videtur quòd sic:cùm in eius fauorem sit inducta. C. de pact. l.fi.& l.si quis in conscribendo,extr.de fo.compet,si diligenti.de regu,& transe.ad re.ad Apostolicam?Dic cōtrà.nam illud in fauorem Reipublicæ est inductum,ne filiusfam.accusationes subeat incōpetentes,ff.de pact.ius publicum.ff.ad Maced.l.j.& l.sed & si pater.in fin.& j.de conclu.& ren.vers.cui autem iuri.Interest enim reipublicæ,ne quis re sua malè vtatur.Insti.de his qui sui vel alie. iur.sunt.§.& rectè.Quid si promisit pœnam,si contrauenirer?Respon.non tenetur,ex quo pactum non tenet.C.de legi.non dubium,x.dist.vides.ext.de fide instr.inter.in fi.Quid si super hoc iurauit?Videtur quòd possit contrauenire,vt in præ.concor.& extra. de foro compe.si diligenti.in fin.Dic contra,si pubes sit; C. si aduer.vend.Auth.sacramēta.xxij.quæs.v.pueri.Sed pone quòd filius patre absente egit,quod potest,vt dixi s.ver.sed & si filiusfam, demùm pater reuersus vult retractare quod actum est? Respon. dicit Lanfr.quòd non potest;alioquin aduersarius auctoritate legis deciperetur:quòd esse non debet.C.de his,qui ve.ætat. l. j. ff. quādo act.de pecul,est an.l.iij.& C.de senten.pass.l.fi,xx.quæst.i.
43 c.de viduis.†¶Sed quid si præsente patre,sine eius ɔsensu litem contestatus est, & aduersarius nihil opponit : quia ignorat eum habere patrem, vel esse in eius potestate?Dicunt Lanfran.& Iac. Bald.& quidā alij,quòd post litem contest. nō potest hoc opponi:cū sit quasi dilatoria exceptio:arg.C.de procur.ita demum.extr.de re iudi.inter.C.de satisdat.l.j. ext.de excep.c.pastoralis,Cre-
h do[h],quòd quandocunq; potest obiici:quia retro iudicium facit
i nullum.C.de procur.licet.extr.eo.in nostra.in fi.xj.q.j.c. pe,[i] Sed
k an valeat tunc iudicium,quādo aduersarius ignorabat[k] eum habere patrem, & sic lis est contestata?Dicunt quidam,quòd sic:ne decipiatur auctoritate legis,vt iam dictum est.Si verò sciebat nō valere contra filiumfamil.sed pro eo sic,arg. C. de procur.nō eo minus.Si autē dubitetur,si sciuerit,vel non:dicunt quidā sufficere,si tunc in quacunq; parte litis cōsentiat, vt potius valeat iudicium, quàm pereat:vt ff.de re iud.semper in dubiis.& l. in obscuris.ff.de re iud.quoties. C.de communi seruo ma.l.fi.extr.de fide instr.c.inter dilectos.prope fi.Tu tñ dic,vt s.ver. sed pone, quòd lis est contestata. Sed quæritur quando exceptio ista, non habes patris ɔsensum,obiici possit?De hoc j.de excep.§.dicta.ver.quid
44 de illa,non habes.†¶Quid si postquam est productioni testium renunciatum, reus malitiosus ponit, quòd actor habuit patrem legitimum,& actor hoc confiteatur:deinde reus negat illū mortuum non esse:& sic dicit iudicium sine eius consensu habitū nō tenere?Respō. adhuc poterit actor super hoc testes producere, cùm sit nouus articulus,C.de temp.appel.l. per hanc. extr.de testi.fraternitatis,ff.de iureiu.admonendi.ff.de interrog.act.de ætate.§.ex causa.Sed quid si iste est alienigena, & de longinquis partibus, nec potest hic de morte patris docere? Dic, ꝙ non potest hoc sibi obiici:cùm etiam patre absente agere posit:vt ff.de iud.
l si longius.ff.de procur. l. filiusfa.[l] imò & si sit de eadem ciuitate, in qua agitur,& pater nō comparet:filius admittetur,quasi patre absente.arg.ff.si cer. pet.cùm filius.Sed & si reus negauerit patrē abesse, vel defunctum esse, sufficit actori probare per famam de
m morte.arg.ff.de acquir.hære.l.si quis mihi.§.planè[m]. Et idem est in absentia:nā eo ipso quòd non est præsens,præsumitur absens, & probata est absentia.arg.C.de contrahen.stip.l.j.& l.optimam. vbi probatur præsentia per instrumentum. & satis est,quòd non cōparet,arg.C.de his quibus vt indig.si ideo.imò si de hoc iudici constaret,non deberet hanc obiectionem admittere:quia manifesta probatione non egent:vt extr.de ele.bonæ.ff.de i int.rest.l. i.Præterea nonne satis est quòd actor est in quasi possessione patrisfa.Probet ergo reus patrem actoris viuere.ar.ff.quemad.test.
n ape.l.ij.§.si dubitetur.licet sit ar.contrà,ff.de probat.si filius[n].maximè si probet se longo tempore vt patremfami. fuisse, quòd satis est,vt C,de pa.po.l.j. Quid si pater intrat monasterium,nūquid habet necesse filio agenti consentire:& nunquid eum in potestate retinet?Itē quid si filius intrat,nunquid persistit in patria pote-
45 state?De hoc j.de sta.mo.versi.xii.†¶Sed nunqnid in casibus in quib.minor pt esse i iudicio sine tutore,vł curatore,q no.extr.de
o re.sp.ex parte.poterit ēt filiusf.sine patris ɔsēsu,Credo ꝙ sic[o].ar. illarum

ADDITIONES.

a Concor.¶Multa induxit Mar.de Fano ad istā partē, & ad ɔrium, in quæstione,de qua infrà dicam.Et multa videre potes in §.quæsitum.infrà alleg.& in omnibus Broc.de off.ord.c.ij.in gl.ij.& super ea,& xxiij.dist.quanquam.Ad soluen.Broc.vide Iac.de Bel.super præ.l.si duo.in solutione contrariorum.Adde,ꝙ sufficit generalis consensus Bal.cons.cliij.lib.ij.
b Generaliter.¶Facit cle.de elect.c.fi.
c De Bo.¶Facit pro ipso de procur.qui ad agendum.lib.vj.
d Specialis.¶Et expressius alleg.Cy.Auth.de æqual.dotis.§.fi.ver. fin autem.
e Iussum.¶Marti.de Fan.qui satis disputat hunc casum in q̄stione, pater filio, vbi tenet ēt speciali casu expresso generale additū nō tenere.Inducit sic hunc §.generalis cōsensus non sufficit in adeūda hæreditate,vt ibi:multo minus in iudicio:cùm hæreditatē minor accipiat sine curatore:iudicium non.ff.de acquiren.hære.l.si minor.C.qui legit.perso.per totum.ergo hoc fortius.Inducit ēt l.Labeo.ff.de sup.lega.& l.iubemus.C.ad Velle.& ff. de transf.cū Aquiliana.Inuenio etiā Alber.Gal.idem tenuisse per §.iussum.& hoc no.in opere,sed in reportationibus super l.cùm non solùm. §.filius.
f Idem Iacob.¶In meis scriptis tenet quod sequitur,dicens quòd illud approbat generalis consuetudo.
g ff.e.¶Scilicet de au.tu.Adde Bar.& gl.in l.nō solùm.Bal.in l.i.C. de sacrosanct.ecc.vbi dixit sufficere generalē licentiam datam filio,ad hoc vt possit testari ad pias causas.An autem iste generalis consensus sufficiat in causa appellationis,vide secundum Alexā. Dyn.Bald.Salyc.in l.si iudex.C.de procurator.
h Credo.¶Secundum Vber.vt dixit remissio, quā dat infrà, ver.ii.
i c.pen.¶Simon Vinc.fortificat q̄stionē,quærētes de patre,q in iudicio satisdedit iudicio sisti,vel fideiussit:an per id filio reo cōsensisse videatur?Quòd non arguit per l.ff. quod iussu. l.i.in fi.i.resp. Ad contrarium inducit C.de euict.l.exceptione.
k Ignorabat.¶Et iustè ignorare poterat,secundum Iac.Bal.alle.ff. ad Maced.l.iii.& pen.
l Filiusfa.¶Et s. ea.cq.ver.sed pone.
m Planè.¶De hoc plenè dixi j.de no.cri.§.famā.s.ver. qd si agenti. Adde,qualiter pbetur mors.Bal.cōs.330.lib. ii.& qualiter pbentur absentia & præsentia,per eundem Bald.cons.311.ii.lib.Adde Qualiter probetur mors, vide plenissimè per Alex.consi.cxv.inci.viso processu,in quarto vol.& cons.xxiiij.inci.in causa vertente.col.ij,ver.mouentur,eo.vol.& cons.cxlvj.inci.videretur inspectis.col.v,versi.si verò possit. in ij. vol. & latè per Hēricum Bouhic in c.in præsentia.de sponsa.Hen.Ferran.
n Filius.¶Ibi non erat in possessione tali.& ibi not.
o Quòd sic. ¶Hoc placet, licet aliqui ɔdicentes, ꝙ alia est tutoris vel curatoris auctoritas,& alia patris voluntas.ff.de verb.oblig.l. vlt.§.j.Insti.de inutil.stip.§.pupillus.Et pro hoc facit quod not.s. ver.qd si dubitetur.in fi.Sed ad hoc vltimū respondetur ꝙ loquitur ext. illos casus præmissos.Ad primū responde.quòd si excluditur auctoritas,quæ plus arctat:fortius ergo volūtas,Et facit qđ dixi s.vers.sed pone,quòd lis,ante finem,

illarum ll.& C. si per vim vel alio modo poss. tur. fu. l.j. Idem etiam puto in aliis, in quibus causetur maior: vt in prædict. ca. ex parte. & de procurat. accedens. vide s. versi. item mulier. †¶Sed nũ
46 quid pater potest concedere exercitium actionum in illis casibus, qui sunt in l. ff. de iud. si longi⁹. quos s. scripsi in ver. sed si filiusfa. ar. quòd not. in præalleg. l. cùm non solùm. §. vbi aũt pueril. Sed contrà arg. C. de collat. Auth. quod locum. & ff. de procur. si filius. §. ipse quoq;. Illud autem certum est, quòd pater in reb. filio quæsitis, agit per se, vel per procuratorem: quod dic, vt j. in tit. de procur. §. ratione quoque. ad fi. Quid de filiofam. in scholis existẽte? Dic, vt s. in præ. vers. vt filiusfam. & sic de monacho dicemus. Quid si sit scholaris minor in illis casibus, qui sunt in præallc. l. si
a longius. & ff. si cer. pet. cùm filius? Dicit Vber.[a] quòd non admittetur sine curatore dato causæ, non personæ: vt prædixi. Vtrum autem minor accusans admittatur: dicam j. tit. ii. †¶Sed cùm cle-
47 ricorum sint bona post clericatum per eos acquisita: & ea possint vendicare: vt C. de episc. & cler. l. sacrosanctæ. & Auth. presbyteros. & Auth. licentiam. nunqd in vendicatione est necessari⁹ patris consensus? Videtur quòd non: cùm sint eius propria, vt ibi & vendicatio soli domino datur. ff. de rei ven. l. in rem. argu. con-
b trà: quia agenti & fugienti[b] debet pater consentire. in præ. l. cùm non solùm. §. i. Et hoc dictum quidã dicunt & exponũt in præ. l. sacrosanctæ. vendicent, id est, habeant agere tamen nequeunt si-
c ne patris consensu. Sed prius dictum verius[c]. Nam quod acquisiuit, iure castrẽsis peculii censetur: vt in preced. Auth. presbyteros & in castrensi potest filius agere sine consensu patris: vt C. de bo. quæ libe. l. cùm oportet. cùm sit dominus. C. ad Maced. l. ii. ff. ad Tertul. l. penult. & l. cum non solùm. non loquitur de tali: sed in his in quibus patri quærit̃ vsusfructus. & facit j. de stat. mo. versi.
48 xii. †¶Item excipitur contra actorem, quòd est monachus, vel canonicus regularis, vel alius alterius obedientiæ suppositus, qui non potest nomine suo agere, vel cõueniri sine consensu patris, & abbatis licentia: vt extr. de syndic. c. vno. xvi. quæst. i. monachi. quia pro mortuis habentur: & nihil habent, xvj. quæstio. i. cap. j. ii. quæst. vii. placuit. in Auth. de monach. §. illud quoq;. & §. si verò relinquens. col. i. & xii. quæsti. i. non dicatis. & in Auth. hæc constit. interpr. per cõst. de his: qui ingre. mone. col. vi. & in Authent. apud quẽ oportet mo. ca. dic. ea. co. extr. de sta. mon. cùm ad monasterium. C. de episco. & cler. repetita. in fi. Eo enim ipso: quod monasterium sunt ingressi, omnia iura & actiones eorũ in monasteria sunt translata: vnde ad illud pertinet exercitium causarum. quod dic, vt nõt. secundum papam. extr. de probat. c. in præ-
d sentia[d]. Possunt tamen suos abbates accusare: vt extr. de accus. ex parte. & c. olim. venia tamen prius à principe impetrata. ff. de in ius voc. generaliter. & C. e. l. i. & l. ii. vel dic, ꝙ non est alia licentia
49 impetranda: cũ iã sit à iure concessa: vt in primis concor. †¶Por-
e rò abbates & priores, & alii, quibus administratio concessa est[e],
f possunt agere. nam proprium[f] habent. extr. de sta. mo. monachi. extr. de resc. edoceri. & ff. de app. c. bonæ. ext. de iud. cùm deputati. quod dic, plenè secundum Papam. extra de restit. spol. olim. & ext. de probat. ex literis. An autem sit tunc necessarius consensus capituli, vel literæ de rato: & an conuentus possit agere sine prælato: & quid iuris sit? De hoc not. ibi, & extra. de rescript. edoceri. & de procur. c. i. & de reli. do. c. pe. de transact. cõtingit. & de offi.
50 deleg. coram. & j. prope finem. †¶Cæterum monachi, qui de abbatis licẽtia sunt in studio, credo quòd possunt contrahere & agere ex contractu causa studii inito: & etiam accusare pro iniuria sibi facta. Nam ex quo habent licentiam standi in studio. per cõsequens faciendi ea, sine quibus ibi esse non possunt. ff. de iudic. si longius. ff. depo. Iulianus. ff. de iniu. sed si vnius. §. filios. ff. de re iu. quidam consulebat. extr. de off. de lega. ex literis. & c. præterea. ff.
g de iur. om. iud. l. ii. Secus si sine eius voluntate[g]. ff. de pec. liber. & in Auth. de mona. §. pe. ibi: erronea, &c. Si autem nõ sit in studio, non potest agere, nec pro iniuria accusare sibi facta: quia hoc spectat ad abbatem, vel syndicum. quod dic, vt no. extr. de senten. ex com. c. parochianos. & plenius xii. q. i. non dicatis. Si tamen monachus à monasterio expellitur, vel sibi victualia denegẽtur: super his potest agere, & restitutionẽ petere. arg. extr. de rescr. cùm dilecta. & de accus. olim. Sic & seruus potest conqueri, si eum dominus multum grauet. ff. de his, qui sui vel ali. iur. sunt. l. ij. ff. de iu
51 di. vix certis. †¶Sed quid si spoliatus sit cappa vel libro: nũquid potest petere restitutionẽ? Quæstio est venerealis xxxix. vide eã: & est solutio, quòd sic, si non sit abbas, vel syndicus qui agat no-
h mine monasterii: ipse tamen eam petet nomine monasterii[h]. quia vestis, quam portat, non est sua, neq; cuculla: vt in concord. quæ sunt s. ver. prox. in prin. nec etiã eã possidet, cũ sit seruus: vt in 54. dist. multos. ibi, subire seruitutem. Vestis enim, qua seruus vtitur, est de peculio domini: vt ff. de pecu. id vestimentum. At seruus non possidet ea, quæ sunt in peculio. ff. de acqui. possess. quod seruus. Et præterea nihil possidet, qui ab alio possidet. ff. de adulter. sic eueniet. Si igitur non possidet, non potest suo nomine petere restitutionem. ff. de vi & vi ar. l. i. §. dicitur. extr. de restit. spoliato. olim causam. prope finem. Si verò abbas vel syndic⁹ sint præsentes, ipsi agent: ar. ff. de preca. si adoptauero. & in prædict. l. libera. veruntamen si ille ab ecclesia sua vel prioratu eiiciatur, poterit petere restitutionem. ar. extr. de rescript. cùm dilecta. & de accusatio. c. olim. & hoc est ratione administrationis sibi concessæ, vt
52 prædixi, sed de rebus propriis non posset, vt dixi. †¶Sed nũquid abbas potest monacho cõcedere, quòd habeat administrationẽ
i possessionum alicuius villæ, & quod pro his agat? Dic quòd sic[i], constituendo ipsum procuratorem, vel syndicum ad ista. extr. de statu monacho. monachi. alias non. Nam si aliter ageret. oporteret eum dicere, ergo nomine meo, quod nõ licet monacho. xii.
k q. i. non dicatis[k]. Sed superior vel prælatus agit nomine officiorum, vel obedientiarum suarum. Canonicus autem secularis, qui proprium potest habere: vt xii. quæsti. i. certè. bene potest agere nomine præbendæ suæ, seu beneficii pro iuribus ipsius: & dicere in libello, ego nomine meo. extr. de probat. ex literis. Vtrum autem monachus. & similes, valeant accusari: dicam j. tit. prox. ver.
53 item seruus. & seq. †¶Item[l] excipitur contra fideiussorem qui
l agit vt liberetur à fideiussione: quod non potest agere priusquã soluat. ff. de cond. inde. indebitũ. & Inst. de fideiuss. in prin. nisi in casibus, q sunt ff. man. l. Lucius Titius. & C. eod. si pro ea. Contra quam extr. de fideiuss. c. si. Item excipitur cõtra actorem, quòd nimis maturè agit: vt cùm pupillus agit ante finitam tutelam: vel debitor agit pignoratitia intra solutionem & debiti obligatione: vt ff. de tut. & ra. di. l. nisi finita. & l. si tutor reipub. §. fi. & l. seq. & ff. de pign. act. l. si rem alienam. §. omnis. licet debitor ante sententiam offerens rectè egisse videatur: vt ad l. i. fi. Sed & si stipulatus fuero centum amphoras vini ex fundo Titii, vel Arethusæ partum licet pura videatur obligatio, tamen propter tacitam conditionem, quæ inest, expectare debeo, donec nascatur. ff. de ver. ob. inter stipulantem. §. sacram. versi. si stipulatus. & l. interdum. ẽ. resp. Idem quoq; est. si hæres damnatus fideicõmissario de restituenda hereditate, recepta ab eo certa pecuniæ quantitate: vel si insti-
m tutus est sub cõditione nominis ferendi[m], vel sub alia possibili & honesta & nõ turpi: quia oportet eum impleri, vel æquipollens fieri. ff. ad Treb. facta. §. si in danda. alias. si verò. & l. si mulier. §. Brasidas quidam. ff. de condi. & demon. l. non dubitamus. & generaliter omnes creditores impediuntur agere ante diem vel cõditionem: vt ff. de pac. item quia conuentiones. & ff. quãdo di. le. ce. l. cùm illud. in fin. & Inst. de excep. §. temporales. & licet olim perderent causam, si prius agebant: hodie solum duplicantur induciæ: vt in concor. quæ sunt j. ver. item quod plus petit. Tamen quandoq; ex causa iusta ante diem existentem agit ad cautionẽ: vt ff. de pig. l. grege. §. pe. & ff. de iudi. in omnibus bonæ. nã & is. q.
n aliquid stipulatur sub cõditione, creditor est, anteq̃ ipsa existat[n].

Is verò,

ADDITIONES.

a Vber. ¶Vbi s. ver. sed de scholari. De reo scholari plene tractatur in tit. proxi. de his. & j. de satisda.
b Fugienti. ¶Reo.
c Verius. ¶Vt patet hodie de iud. c. vlt. in fi. lib. vi.
d In præsentia. ¶Vbi scripsi super verbo, restitui.
e Concessa est. ¶Vt hospitalium rectores dicebat Vber. de Bo.
f Proprium. ¶Cautius dixisset peculium: vt dixit Dec. monachi. sed secutus fuit verba Vber. prædicti.
g Voluntate. ¶Et tunc excõmunicatus esset per Decr. ii. ne cle. vel mo. lib. vi. Adde ꝙ idem quod Spec. consuluit Abb. cons. 84 lib. i. & ibi vide quid si sunt in studio de licentia episcopi: quomodo monachus agere possit contra Abbatem.
h Monasterii. ¶ Dixit Dama. qui eandem quæstionem posuit, & non suo.
i Quod sic. ¶Secundum Inn. & Hostien. vt scripsi de rescr. c. edoceri. super i. gl. in prin. à sup.
k Dicatis. ¶Hoc reassumit infrà in vlt. col.
l Item. ¶Reassumit quasi ad literam verba Vber. de Bo. vsq; ad ver. item quod vult.
m Ferendi. ¶ Id est, quòd nomen certum, fortè testatoris sibi imponeret. & ibi etymologizat Accursius. nomen suum dicebat Vbert. de Bo. quia malum est inhonesti hominis nomen assumere.
n Existat. ¶ Quo ad quæ censeatur creditor. nota in l. is cui. statim allegat. legatarius autem pro tanto non censetur creditor: quia prius decedens non transmittit ad hæredes, C. de caduc. tollen. l. vna. §. sin autem.

Is verò, cui aliquid sub conditione legatur, interim non est in numero creditorum: vt ff. de act. & obl. is cui. & Instit. de verbo. obl. §. ex conditionali. arg. contrà, ff. de verb. sig. creditori. & l. ij. & l. conditionales. L. ex tamẽ indistinctè dicit solum debitorẽ, à quo
54 inuito pecunia pōt exigi: vt ff. de verb. sig. l. debitor. † ¶ Item repellitur, q alienã litẽ vult agere: cùm alius ei præferatur, vt ff. de inoff. test. l. posthumus. §. si quis ex his. C. qui admit. ad bon. pos. l. fi. in fin. C. de edi. di. Adri. tol. l. j. ff. de acqui. hære. l. quandiu. j. & ij. C. de lib. causa. l. j. ff. de iur. deli. l. si plures. Veruntamen pater agit ꝓ filio, quẽ habet in potestate. C. de bo. ma. l. j. Item negotiorum gestor, si talis sit; qui sine mandato admittitur: alienam litem potest prosequi, vt ff. de neg. gest. si autem. Item orphanotrophus, actor, syndicus, œconomus, & huiusmodi, admittuntur. vt j. per speciales tit. apparebit. Item repellitur filius natus, si petat vltra quartam hæreditatis, prægnante vxore patris. ff. si pars hære. pet.
a l. j. §. interdum. & l. antiqui [a]. ff. de iudi. sed & si restituatur. §. fin. Itẽ repellitur regulariter quilibet veniens contra factũ suum. ext. de cler. coniug. diuersis. xij. quæst. ij. monemus. Sed hoc fallit in quibusdã casibus specialib⁹: vt ibi no. & ff. de adopt. post mortem. ff. communia prædi. venditor. ff. de re iud. iudex. xij. q. j. certè ego. ex
55 tt. de ele. nosti. † ¶ Item turpitudinem suam, vel ignauiam allegãs. extr. de do. inter dilectos. de conces. præben. cùm super. C. de transact. l. transactione finita. ff. de le. ij. qui solidum. & §. etiam. C. de ser. pig. da. ma. si creditorib⁹. Item qui plus petit causa, vel tempore, vel re, vel loco. quod dic, vt extr. de plus pet. c. vnico. & C. eo. l. vna. & Institut. de act. §. si quis agens. & in §. tripli. & Institut. de except. §. appellatur. & j. de plus peti. Item quod vult propria auctoritate sibi ius dicere, quod esse non debet: vt s. de iudi. dele. §. superest. ver. item si velit. & ver. item si causa. & seq. Non enim debet quis in ꝓpria causa esse iudex. C. ne quis in causa sua iudicet. l. j. necesse debet vindicare. quod si fecerit punitur. ff. quod me. causa. l. extat. C. de iud. nullus. vbi de hoc, in Authen. de defun. seu
b fu. eo. §. j. [b] Fallit tamẽ in casibus, in quibus potest quis sibi i⁹ dicere. Et primò fallit in his casibus, in quibus potest quis aliquem sine iudice capere: quod dic, vt j. tit. de accus. §. j. versic. hoc tamen. Item fallit: nam inueniens suam possessionem vacuam, pōt eam propria auctoritate ingredi. ff. quorum lega. l. j. in princ. extra de ord. cog. c. ij. Tertiò, cùm inter partes conuenit, vt res auctoritate propria capiatur: vt C. de pig. act. pignore. & de pign. l. iii. ff. de
c contrahen. emp. l. si quis sub hoc [c]. ¶ Quartò, debitorem fugiẽtẽ creditor sua auctoritate capit. ff. de his quæ in fraudem cred.
56 ait prætor. §. si debitorem. † ¶ Quintò, potest dominus sua propria auctoritate eiicere colonum pensionem statuto termino non soluentem. C. locati. l. iij. & de iure emphyteut. l. ii. ff. eodem. quæritur. §. inter locatorem. & extra. eod. tit. c. pen. & fin. ¶ Sextò, ratione officij, tutelæ vel curæ, quam quis administrauit qui sibi dicit ius. ff. de admi. tut. quoties. §. sicut ff. de cōtrahen. empti. fistulas. §. i. & C. qui da. tu. tuto. vel cur. poss. creditorem. ¶ Septimò, in procur. & negotiorũ gestore, qui possunt vti retentione expensarũ quas fecerunt. ff. de procur. quæ omnia. §. fin. ff. de negot. gest. debitor. §. sed si episcopi. ¶ Octauò, si magistratus copia non habeatur. C. li. x. de procu. generali. ¶ Nonò, cùm eccles. rem immobilem ex permutatione transtulit in principem, & eandem transtulit princeps in priuatum; tunc enim œconomus sua auctoritate rem apprehendere potest, & ad ecclesiam reducere: vt in Authentic. collation. v. vt de cætero rerum ecclesia, commut. non fi. §. de cætero. ¶ Decimò, si venditor vni emptori ad metiendum vinum certam diem præstitit, postea verò ei denunciet, vt vinum tollat; poterit enim vinũ fundere emptoris periculo, nisi tollat. ff. de pericul. & commo. rei vendi. l. j. §.
57 licet. † ¶ Vndecimò, spoliatus potest spoliatorem incontinenti continuato bello deiicere. ff. de vi & vi ar. l. i. §. i. & l. iij. §. cùm igitur. & iii. q. iii. c. fi. ¶ Duodecimò, si quis citra seruitutem per domum meam aquæductũ pertraxerit, possum propria auctoritate illud interdicere. ff. ad leg. Aquil. quemadmodum. §. i. resp. i. ¶ Decimotertiò, fur nocturnus potest à quolibet capi: non tamen occidi, nisi defensionis causa. ff. eod. itaq;. extr. de homicid. c. si per-
58 fodiẽs. & c. suscepimus. † ¶ Quartodecimò, si incendium immineat, possum auctoritate propria vicini domũ destruere. l. si quis. §. quod dicitur. ff. ad leg. Aquil. ff. de incen. rui. nau. l. 3. §. quod ait prætor. In hoc tamẽ casu dicunt quidam vicinos debere contribuere pro damno resarciendo. arg. ff. quod vi aut clàm. si alius. §. est & alia. & C. de oper. publ. l. ædificio. ff. ad l. Rho. de iact. per to-
d tum [d]. ¶ Quintodecimò, si post tres denunciationes te inuenero in domo mea, vel in popina coeuntem cum vxore mea, te sine iudice interficiam: si verò loquẽtem, te capiã. in auth. vt lice. ma. & auiæ. §. his. quoq;. & §. seq. col. ix. & ff. de adul. pater. & l. quod ait
e lex. & l. marito. arg. contrà. xxxiij. quæst. ij. inter hæc vestra [e]. ¶ Sextodecimò, curialis seu officialis fugiens, sine iudice capi potest. C. vbi quis decu. vel cohor. l. i. & in præ. l. generali. ¶ Decimoseptimò, permittitur alicui in casu ius sibi dicere in odium sui, & in fauorem eius, cōtra quem vult sibi ius dicere: vt §. de peti. hæred. si quis possessor. §. sed si ipsi. ¶ Decimooctauò, verberatur Iudæus vel alius qui non potest à iudice alias cogi: quia citatus nō vult venire, secundum Ioan. And. in præ. l. generaliter. & in præ. l. nul-
f lus [f]. ¶ Decimonò, in casu qui est C. lib. xij. de metal. l. deuotum.
59 † ¶ Sed pone [g], inuenio pecudem tuam in mea segete damnum
g dantem: nunquid illam ꝓpria auctoritate capere possum, & tenere, donec mihi satisfeceris? Et videtur quod sic: nam furem in furto inuentum capere possum. Talis enim dicitur manifestus. Instit. de obl. quæ ex delict. nasc. §. furem. nec ex hoc teneor actione iniuriarum: cùm hoc tantum fecerim iuris mei conseruandi causa. ff. de iniur. iniuriarum. extra. de elect. cùm ecclesia Vulterana. nec furti: cùm animum lucrandi non habuerim. Argu. tamen
h contrà, quòd non possum. ff. ad leg. Aquil. l. Quintus. [h] Dic, quòd non possum capere, vt teneatur, donec mihi satisfactum sit, quasi loco pignoris: possum tamen capere & tenere, donec sciat do-
60 minus, cōtra quem agere possum. † ¶ Item excipitur [i] contra lo-
i catorem, vel commodatorem petentem rem locatam, vel commodatam ante vsum completum. ff. commo. in commodato. §. si cut autem. extr. eo. c. vnico. in fi. ff. loca. & conducto. in fi. Exceptis casibus, quibus conductor impunè repellitur. C. loca. e. ff. eo. l. quæro. §. inter locatorem. in fi. extr. eo. propter. licet aliud sit in
k precario, quo quis [k] non vtitur, nisi quandiu patitur, qui cōcessit. extr. de præca. c. fin. ff. eo. ait prætor. §. j. & l. cum præcario. ¶ Item repellitur venditor, & eius hæres vendicãs ab emptore rem, quã vendidit. ff. de euic. l. vendicantẽ. & ff. de exce. rei ven. & tra. l. j. C. de rei ven. cùm à matre. C. de reb. al. ñ al. venditrici. vel etiã si agat ex vendito, anteq̃ res sit vendita, vel tradita, vel saltẽ oblata. Et etiam excipit cōtra emptorẽ agẽtem ex empto priusquam pretium soluat, vel offerat venditori. ff. de act. emp. & vend. Iulianus. §. offerri. & §. ex vendito. Instit. de re. di. §. venditæ. ff. de cōtrah. empt. quod vendidi. extra. de fide instru. cùm Ioannes. prope prin. Vel si agatur ex stipulatu de euictione priusquã res empta per sentẽtiã ab eo euincat. ff. de rei vend. vtiq;. ff. de euict. euicta. i. resp. & §. j. extr. de emp. & vend. c. fi. licet emptor bonæ fidei possit ex empto agere contra venditorem alienę rei, priusquam res euincatur:
61 vt ff. de act. empt. l. seruus, quem. §. fi. † ¶ Item repellitur creditor volens

ADDITIONES.

a Antiqui. ¶ Per hanc l. in fi. melius intelliges, sc. quia incertum est quod nascantur.

b §. j. ¶ An procurator episcopi corã ipso, vel eius vicario, vel delegato cãm episcopalis mẽsæ agere poterit, vide in Summa Hosti. & de sen. & re iud. sub rub. de sent. §. quis debet. ver. sed nunquid pōt episcopus. & quod scripsi de censi. venerabili. ante fi. magnæ glossæ. Adde Old. consi. clvj.

c Hoc. ¶ Formã huius quæstionis vide j. de oblig. in prima forma, ibi pro quibus oĩbus, &c. Et ad hoc facit quod scripsi post Inn. & hoc de foro comp. verum in gl. ij. ver. dicũt autem quidam. & qđ scripsi de ele. licet. ij. lib. super iiij. & v. gl. Adde vt per Bart. in l. cre ditores. C. de pign. Et ad ver. item fallit. adde puchrè Pau. de Cast. consi. 35. incip. priusquam. Item ad versi. iiij. adde post Bart. in d. l. debitorem. Pet. de Anch. cons. xxij.

d Per totum. ¶ Vide quod dicam infrà de iureiur. §. 2. super ver. sed pone inimicitias. Adde, vt plenius p Ang. cons. 197. & ver. v. adde Alex. consil. 131. cum seq. & ibi, quid si sit promissa pœna de soluendo in tempore.

e Vestra. ¶ Dic, vt ibi not.

f Nullus. ¶ Alleg. in prin. huius ver.

g Pone. ¶ Add. fuit iste ver. receptus de Rof. tit. de ac. in factum de paup. ante fin.

h Quintus. ¶ Per quam legem dicebat idem gl. j. in Decr. si lęserit. de iniur. & dam. da. Adde quòd Bar. Rom. de Cast. Inno. & communiter doct. idem tenent in l. hoc amplius. ff. de dam. infect.

i Item excipitur. ¶ Reassumit verba Vber. pdicti vsq; ad ver. itẽ repellere, q sine excep. verbis Bal. sub ver. itẽ illustris. & ver. rector quoq;. & ver. q de quadragesima loq. Adde ver. seq. itẽ repellitur q̃ scripsi Rom. cōsi. diii. vbi ponit quomodo intelligatur illa regula, Quẽ de euict. &c, adde ver. item repellitur creditor. quòd illud est verũ, nisi notoriè constet debitorem principalẽ ñ esse soluẽdo, vt voluit Bart. in l. decem. de verb. ob. in l. si. ff. si cert. peta. Bal. cõsi. xxv. & clxviii. lib. iij. & cons. xiii. & xxiii. lib. i. & lv. eodem libr. Abb. cons. xxix. & lxxii. Pe. de Anch. cons. ccxcv. & cccxviii. An autem saltem requiratur super hoc notorietate sententia iudicis. Bal. in l. si quis. §. habet. & ff. de ope. noui nun. sed tenet quòd sic. Idem consuluit Roma. consi. xciii. & ccxi. licet aliqui contrà in d. §. habet.

k Quis. ¶ Quia mera liberalitate conceditur, Vbert.

volens conuenire mandatorem vel fideiussorem, vel pignorum possessorem nisi prius principalē excusserit debitorem. in auth. de fideiuss. §. sed ne quis. C. de act. & obl. Aut. sed hodie. Idem puto in beneficio epistolæ diui Adriani, & nouæ cōstitutionis, quę iuuat reos debendi, q̄ante litis contestationem sit opponendum vt ff. de tute. & rati. di. l. j. §. nunc tractemus. & in Authen. de duobus re. Dic vt j̃. de excep. §. dicto ver. quid de exceptione beneficij. Itē differt̄ iudiciū, si impuberi quæstio status moueatur. ff. de
62 Car. edic. l. iiij. §. duæ. & C. ad Car. l. j. & ij. †¶Illustris p̄sona non
a pōt agere p se, sed p p̄curatorē. C. de p̄cu. l. pe. & Aut. q̄d ius. vt[a] sunt cardinales & primates, & tales q minacē timorē suis aduersariis inferre possunt: sed & maiores magistratus, & qui cum eis sunt, sicut nō cōueniuntur, sic non conueniunt, nisi vsq; ad litis cōtestationem: & hoc si res vrgeat. ff. de iudic. pars literarum. ff. de off. præsi. senatus. Quod de temporalibus magistratibus intellige, scilicet de consulibus, de potestatibus, de præsidibus prouinciarum, & proconsulibus, & prætoribus, & similibus. Præmissa verò intellige de perpetuis. Horum tñ p̄curatores dicit Bagaro-
b tus[b], admittendos ad instar illorū. Et idem de illis qui à principe[c]
c ad certas prouincias mittuntur, quos legatos vulgariter appellamus. ff. de iudi. legat⁹. ij. & l. is, qui. & j. di. ius gentiū. xciiii. distin. si quis legat. & dicā j̃. in tit. de reo. ver. item consul. Sed quid de ma-
63 iorib. magistratibus? Dic, vt in præ. l. pars. †¶Item tutor & curator durante administratione prohibentur suo vel suo & pupilli simul nomine cōtra tutorem & curatorem actionem tutelę experiri. ff. de admi. tut. cùm plures. j. resp. & l. actus. C. eo. l. ij. ff. de tute. & ra. dist. l. nisi. & l. si tutor reip. §. fi. Sed tutor & curator vel procurator vel œconomus deposito officio non agunt inuitis dominis directis actionibus durante officio sibi quæsitis: quia illi, quorum nomine litigauerunt, in suis vtilitatibus præferuntur. ff. de p̄cur. in causæ. §. fi. & l. sequent. & C. quando ex fac. tut. vel cur. l. ij. Assistere tamen possunt agentibus inchoatis. vt j̃. de tut. & cur. §. generali. ver. item quod his. Sed nec conueniri possunt, vt dicam j̃. tit. de reo. ver. itē tutor. De hoc no. j̃. in ti. de tut. & cur. actor tamen procurator petens sibi ex iudicato satisfieri, auditur, vbi do-
64 minus nō est soluendo. ff. de procur. actor. †¶Rector quoq; ecclesiæ post dimissam ecclesiam potest repetere fructus sibi per p̄donem subtractos tempore regiminis, vsq; ad tempus perceptionis secundi beneficij: licet perierit actio per receptionem secundi beneficij: quia debiti sunt iure actionis. C. de iud. l. j. ff. de eo q̄d cer. lo. l. iij. §. Idem Iulianus. secundum Vin. vt ipse no. extr. de ele.
d dudum. ij.[d] Et separatos à solo: vt nota. j̃. de fruct. & interesse. §. j. ver. sed pone. & seq. Et vsufructuario per dominum eiecto cogitur dominus sibi constituere vsumfructum deperditum. ff. de vi. & vi ar. si plures. §. deiectū. Item excipitur contra actorem, quod præposterè agit, iuris ordine non seruato: vt si prius agit de proprietate, quàm de violentia: vel si quæstionē præiudicialem post ponit. ii. q. j. in primis. C. de app. l. j. C. de rei vendi. ordinarij. C. de interdict. l. incerti. C. loca. l. j. & l. omnes. & ff. de iud. si de vi. extra. de iud. c. examinata. C. de ord. cog. si res. & iij. q. xi. c. non est credē-
65 dum. §. aliquando. †¶Item excipitur cōtra volētem agere furti vel iniuriarum actione, quòd remissa est actio pacto, vel transactione, vel dissimulatione, vel q ipse obiecti criminis est innocēs. ff. de pact. si tibi decem millia. §. j. & ij. & l. si vnus ex. §. sed & si pactū. Instit. de iniur. §. fi. ff. eod. non solùm. §. j. & l. eum qui nocentem. Arg. contra finale dictum: quia non relatione criminis, sed innocentia reus purgatur. iii. q. xj. neganda. & c. seq.[e] Item excluditur
e agens rei vēdicatione, vel noxali actione, si reus neget se possidere. ff. de rei ven. l. qui petitorio. ff. si ex nox. causa aga. l. ij. §. j. nisi primò possessor de medio fuerit redargutus. ff. de noxa. act. l. quoties. §. j. & ij. l. si seruus depositus. §. fi. Similiq; modo si possessor pignoris negat rem fore eius, cuius actor eam esse asserit: probata verò actoris intentione, dicit se emphyteutā, vel etiam iuris possessorem: oportet à se possessionē tranferri prius quàm super iure suo audiatur: vt C. qui po. in pig. ha. l. item possessor. Sed & si reus debitum confiteatur, & soluere sit paratus: non cogitur susci-
f pere iudicium: vt j̃. in ti. de reo. ad fi.[f] Et iunge hîc quod not. j̃. de act. seu peti. §. in anterioribus. in prin. & §. sequitur. versi. si autem velit. & seq. Item in reali actione actoris intentio deuiatur, si reus ante litis contestationem exhibeat rei pætitæ possessorem. ff. de rei ven. l. is, qui se obtulit. & l. seq. & l. sin autem. in princ. & in noxali. si ostēdat seruum noxosum, ab alio defendi cum satisdatione: vt ff. de nox. act. l. si plurimum. Et in causa criminali si accusa-
66 tus ostendat criminosum. C. ad l. Cor. de fal. l. si maiorem. †¶Itē excipitur cōtra actorem de compensatione, quę tamen sit liquida, & non multis ambagibus inuoluta. Et hoc tam in criminalibus, quàm in pecuniariis, quàm etiam in turpibus & famosis. ff. de compen. in l. j. & l. si ambo. C. eodem. l. fi. ff. solu. matri. l. viro. ff. de dolo. si duo. C. de libe. causa. si filium. ff. de eo, per quem fac. est. l.

fi. §. sed si stipulatio. ff. ad leg. Aquil. scientia. §. cùm stramenta. extr. de dep. bona fides. in fi. Item impediuntur agere venditor, mulier, debitor, & dominus de proprietate rei venditæ, vel pignoratæ, vel in dotem, vel in feudum, vel in emphyteusim datæ. ff. de re iud. l. sæpe. C. de rei ven. doce. & s̃. ver. item repellitur venditor. Item impeditur actor agere tēpore quadragesimæ, saltem in cau-
g sa criminali. C. de fer. l. quadraginta. sed hoc non seruatur[g]. Idem & tempore feriarum, nisi in casibus specialibus. ff. de fer. l. j. & ij. & extra. eo. c. j. & fi. de dilat. c. fi. & j̃. de fer. Item repelluntur, qui vocant in ius eos, qui vocari non possunt: qui habentur ff. de in ius vocan. l. ij. iij. & iiij. resp. j. & in aliis. ff. de iniur. nec magistratibus. in Auth. vt cum. de appell. cog. §. pen. & fi. collat. viij. Dixi aliquid s̃.
67 ver. item quòd est libertus. & dicam j̃. tit. prox. †¶Item repellitur, qui causam non exprimit in libello. iij. q. iij. c. induciæ. §. offeratur. extr. de libel. obl. c. fin. Et generaliter proponens actionem nimium generalem, seu ambiguam & confusam: j̃. de actio. seu peti. §. sequitur. in princ. & ver. illud quoque. Item proponens contrarias opiniones, repellitur. C. de fur. l. j. C. de codici. l. fin. in prin. C. si ser. exte. se emi man. l. vna. extr. de appel. capit. solicitudinem. in fin. lxxiiij. distinct. gesta. Vel diuersas: & compellitur alteram eligere, nisi vna sit alteri⁹ præparatoria. vel nisi vna sit pœnalis sui natura, & ab initio, altera verò rei persecutoria, vel nisi hoc faciat contumacia rei non respondendi. ff. de tributo. l. quod in hæredem. §. eligere. ff. de legatis secundo. cum filius. §. variis. ff. de condi. fur. si pro fure. respon. j. ff. de fur. si pignore. §. cùm furti. ff. arbo. fur. cæ. l. prima. & l. penult. ff. quorum le. l. prima. §. quod ait. ff. ad
68 exhib. l. tertia. Est autem personalis. †¶Quid ergo si deiectus de possessione fundi vel domus, proponit pro vna parte fundi interdictum vnde vi, & pro alia triticariam actionem contra deiectorem vel inuasorem? Videtur admittendus, argumē. de vi, & vi arma. l. j. §. si fundus. extr. de probatio. licet. Nam & triticaria contra prædonem intentatur. ff. de condi. triticar. l. j. §. fin. & l. seq. Domi-
h nus tamē Vber. de Bona.[h] dicit contra, sumens argumentum ex ratione legis, quæ redditur in præalleg. §. variis. Et ad hoc accedit arbor. fur. cæ. si gemina. Secus cùm partem fundi, vel domus emit à domino partis, aliam à non domino. Vel si vna pars domus rat feudum, alia allodium: quia tunc pro vna parte Publicianam pro altera rei vendicationem intentabit: & pro parte vtilem, & p̄ parte, quę est allodium, directam rei vendicationem. argum. ff. de publ. l. j. ff. si ager vectigal. l. j. §. j. veruntamen si conduxit aream, & postea imposuit superficiem, qualem pro solo, talem pro superficie soli dominus poterit intentare. ff. de superficie. l. j. §. ait. In pœnalibus autem, si dantur ex vno facto, oportet alteram eligi: verū tamen si plus est in vna, quàm in altera, poterit actor per aliam cōsequi, quod non consequitur per eam, quam intentat. ff. comm. l. vnde quæritur. & l. prece. ff. de act. & obl. qui seruum. Si verò ex diuersis factis dantur, vna nō impeditur per aliam: imò poterunt ambæ in eodem libello intentari: vt furti, pro seruo surrepto: & l. Aquil. pro occiso, si seruus sit à fure occisus: vt ff. de priua. delic.
i nunquam. ff. de regulis iuris. nunquam[i] super hoc. vt j̃. de act. seu pe. §. sequitur. ver. notandum etiam. Item repellitur, qui sine principali rescripto alium vocat ad extraordinarium iudicem. C. de iurisdictione omnium iudicum, l. in criminali. C. de dila. l. si quando. quæ est iiij. q. iij. c. induciæ. §. spacium. Item repellitur, qui libertatem, vel aliud ex testamento petit contra hæredem scriptum, qui suscipit, vel suscipere sperat iudicium petitionis hæreditatis, ne per hanc petitionem hæredi præiudicetur, quoad illud iudicium. C. de petitione hæreditatis. l. fi. ff. eo. l. si quis libertatem. ff. de actioni.

ADDITIONES.

a Vt. ¶Incipiunt verba Bagaroti.
b Bagarotus. ¶Vbi expressi in prin. huius tit.
c Principe. ¶Vtroque dixit Bagarotus.
d Dudum. ij. ¶ Quod scripsi de præb. de mulcta. super versicul. habebat.
e c. seq. ¶Dic, vt not. ea. q. in summa, vbi distinguitur inter accusationem & exceptionem.
f Ad fi. ¶Vbi ponit, quid de confesso partem debiti, dixit Vber.
g Seruatur. ¶Etiam in curia Romana: vt not. xv. q. iiij. placita. & de hoc plenius j̃. de fer. in j. col.
h De bona. ¶Conscientia ductus illum nominat: cùm tamen ferè totum, quod est superius, fuerit eius quo ad casus. hic autem dixit sui Operis rub. ij. in fi. vbi ad literam habetur totum, quod in hoc ver. sequitur.
i Nunquam. ¶Hic est finis Vberti de Bona. Sequentes casus ferè omnes fuerunt Baga. vbi s̃. vsque ad versiculo, item contra prælatum.

actioni.& obligationi. qui cum hærede.Item qui facit præiudicium maiori quæstioni, de minori causa iudicium proponendo.ff. de iudiciis.l.per minorem.ff.de in integ.restit.scio.& iij.q.xj.capitu.non est.§.aliquando.& de legib.ibi positis.Excipitur quoque, quòd non satisdedit.j.tit.de satisdan.§.j.Item quòd non venit in termino,ad quem reum citari fecerat: vnde non audietur,nisi prius refundat expensas,& caueat de fideliter parendo. ext.de dolo & contum. actor.lib.vj.C.de iud.sancimus.Item quod noluit agere intra tempus sibi præfixum. Ad hoc C.de inge. ma.l. diffamari.C.de accus.Titia.extr.de resti.spo.frequens.§. solet. libr.vj. extr.de clandestin.despon.cùm inhibitio.Item repellitur,qui experitur coram iudice eo quem dedit: vt in concord. quæ sunt s. de iud.deleg.§.superest.ver.item si velit.Item repellitur, qui promisit non conuenire reum coram isto iudice.arg. C. de pac.l.pe. extr.de iud.ca.j.Sed videtur tale pactum nō valere.ff.eo. l.ius publicum.super quo vide j.de competen.iudi.adi. §.j.ver.circa hoc
69 quæritur. & seq. †¶Idem si pater coram filio iudice,vel econtrà,de famosa actione experiatur:quòd dic,vt j.§.superest.versic. item si maritus. Item vbicunq; iudex suspectus est, vel nō potest
70 esse iudex.quod dic vt in dicto §.superest.& seq.†¶Item repellitur.qui restitutionem causæ petit coram eo, qui tribunali non pēst.vel qui à principe delegatus non est.C.vbi,& apud quos in integ.restitut.postu.l.fin.vel qui restitutionem petit coram minoribus;contra sententiam& factum minorum.ff.de mino.l.minor autem.C.vbi,& apud quem. l.j.Item repellitur, qui satagit agere non in tribunali, sed in popina, vel lupanari, vel quouis alio lo-
a co.vbi more maiorum ius reddi non consueuit [a], vel quandoq; dictum fuerit.ff.de arbit.si cum dies.§.penul.ff.de iusti.& iur.l.fin. & de iud.si locus.C.de dila.à procedente. C. quomodo & quando iud.si vt proponis.ext.de resc. c.fi.item si continentiam causę velit diuidere.ff.de iud.nulli.ext.de seq.possess.c.j.Item si sup pluribus personalibus actionibus velit reum coram diuersis trahere.ext.de resc.c.fi.& c.dispendia.lib.vj. Item reus conueniens vel reconueniens actorē repellitur:nisi hoc coram eodem iudice faciat,vt eo.c.dispēdia.§.reus.iij. q.viij.cuius.C. de sent.& interloc.
71 om. iud.Auth.& consequenter.†¶Item filia sine patris consensu audienda non est in repetitione dotis:nec econuersò.ff. solu. matr.l.ij.& iij.vbi de hoc.& l. iiij. & in pluribus aliis legibus.Nec etiam mulier cōstante matrimonio potest dotem , vel res dotales petere ab aliquo possidente. C. de collat.do. l.dotes.C.de rei vend.l.doce.&de dotis promiss.si pro te.nisi in casibus:vt C.de iure do.vbi.& in Authen.ibi posita.extr.de consuet. ex parte.C.de rep.l.j. In multis enim casibus deterior est conditio fœminarum
b quam masculorum:vt dicam j.de procur. §.j.[b] Quid si pater agit actione de dote , & fundus datus est ei in solutum pro dote: qui postea alienauit eum,& demùm ipse obiit: nunc filia, quæ nō est hæres,petit fundū:quæritur an possit?Dic,vt not.C. de rei vxor. actio.l.j.& Auth.sed quāuis.& de iure do.l.rē.& facit.ff.de collat. do.l.fi.ff.ad leg.Falc.pater.ff.qui.mo.pig.vel hypo.sol.Lucius.Itē repellitur,si res quæ petitur,sit præscripta. C.de constit. pe.l.ij.& de annal.except.l.j.xvj.q.iij.ca.placuit. §.potest.extr.de præsc.sanctorū.& c.vigilāti.&se.c.Itē si trahat reum clericum coram ciuili iudice in cā criminali, vel ciuili:siue trahēs sit clericus siue laicus: vt in concord.quæ sunt s.de iud.deleg.§.fi.prope fi.versicu.item quòd est laicus. Item consors eiusdem litis,etiam coniuncta persona, non auditur sine mandato ante litis cōtestationem: etiam præstita cautione:sed pòst sic,præstita cautione de rato.C.de cōsor.eiusdem lit.l.ij.& sic intelligitur,extra.de constitu.cùm M.in
c prin.tam in tex.quàm in gl.j.[c] & de do. & contuma. cū dilecti.in prin.Item repellitur is, qui non comparuit in termino, ad quem reum vocari fecerat,donec cauerit,ꝙ fideliter comparebit,& do
d nec expensas soluerit.extr.de dolo & contuma.c.actor [d].Item q procuratorem ad totam causam cōstituit,cum quo est lis contestata.amodo enim ipse ñ potest agere:nisi ex iusta cā procurator fuerit reuocatus,C.de proc.l.procuratoribus. ff.e.l.causæ.& l.ante
e litis contest.& l.seq.C.manda.si pater [e].Item qui se dicit hæredē, repellitur,nisi dicat an ex testamento,vel ab intestato.ff.de inter.
f act.si defensor.§. illud. [f]Sed si dicit ex testamento , & altera pars id negat.nō tenetur incontinenti probare. Sed in processu iudicii probabit,& ei respondebitur interim super principali.arg.ibi, & ff.eo.l i.in prin.& j. de instr.edi.§ nunc dicamus.vers.sed quid. Item petenti fundum non respondetur , nisi eum exprimat per decentes cōfrontationes:vel si plures habet reus sub eisdem con-
g frontationibus,nisi ipsum oculo ad oculum,vel digito ostēdat[g]. Sic intelligitur extr.de lib.obl.c.ij.ff.si cer.peta. certum.ff.de condit.& demon.l.nominatim.ff.de censib.forma. & vide j.de libel.
h conce.§.iuxta propositionis. versi. item non valet [h].Item actor, qui iterum deserit litem ; ab omni cadit accusatione ipso iure.in Auth de litig.§.omnes.in fi.Item contra prælatum agentem excipe,quòd nō fuit electus.xliij.dis.in mandatis.xxiij.q.iiij.tres personas.& vij.q.j.Nouatianus.& c.factus.lxij.di.c.j.& ij .vel confirmatus.xij.q.ij.alienatiōes. ext.de ele.qualiter.& c.per inquisitionem.& c.nostri.& c.bonæ memoriæ.j.viij.q.iij.talia.& c.seq.Sed & is,qui tanquam prælatus agit,debet in aliis mihi respondere.ff. de re.eo.qui sub tut.& cur.sunt.l.qui neq;.arg.ext.de iud.cùm de
72 putati.†¶Sed pone quidam dicens se episcopum cuiusdam ecclesiæ in Græcia vel in barbaria,conuenit me in curia nomine illius ecclesiæ,cui me dicit obligatum in centum:ego dico,Non te cognosco episcopum esse:nec in possessione episcopatus esse: nunquid ante litis contestationem tenetur probare se episcopum esse , vel saltem in administrationibus ipsius ecclesiæ in possessione esse? Videtur quòd sic,in his quæ not. j. de procur.versi.illud quoq;.cùm alij qui nomine alieno agunt, teneantur docere prius quam admittantur,se legitimè ordinatos, puta procuratores. extr.de procu.c.j.Item tutor & curator. vt videatur si est datiuus vel testamentarius;& si datiuus, vtrum satisdedit, & fecit inuentarium.C.de tuto.qui non satisd.l.fin. C.arbitr.tut.l.veteris.Item syndicus, actor, œconomus, & similes ad hoc tenentur.ff.quod cuiusq; vniuer.l. nulli.Respon.in quæstione proposita & similibus, cùm quis agit aut nomine suo , aut alieno : si suo , puta petitione hæreditatis , vel ex iure cesso , & similibus , non tene-
i tur ante litis contestationem ostendere se hæredem [i] , vel sibi ius esse cessum:vt notatur infrà,de instrument.edit.§.nunc dicamus.ver.sed quid ecce.& s.versi.item qui se dicit, sicut si rei vendicatione agat , non tenetur ante litis contestationem ostende-
73 re se dominum. †¶Huiusmodi enim exceptiones, Non es hæres: non est tibi ius cessum, non es dominus : si probentur , perimunt intentionem agentis : & ideo litis contestationem nō impediunt.extr.de lit.contestation.exceptionis.lib.vj.argu.contrà, ff.famil.erci.l. j. vbi contra proponentem se hæredem,& ad hoc familiæ erciscundæ agenti obstat exceptio,quod non est hæres. Resp.illud ibi speciale est, ne fiat præiudicium petitioni hæreditatis,quæ de sui natura præcedere debet : vt ibi dicitur.Idemque dici potest in aliis præiudicialibus:vt si dicatur actor seruus,vel filius conuenti:vt C.de ord.iud.l.j.& ij. Institut.de actio.§.præiudiciales. & hæ præiudiciales proponuntur & probantur ante litis
74 contestationem:vt C.de adulter.quoniam. †¶Si autem alieno nomine quis agat, tunc ante omnia docere debet de mādato,& se legitimè constitutum esse:vt in tutore,curatore,syndico,œconomo,procuratore,& similibus personis, suprà probaui: excepto prælato, secundum quosdam,qui licet nomine ecclesiæ agat, non tenetur ante litis contestationem ostendere se confirmatū, vel institutum legitimè,vel in possessione administrationis esse; sed nisi ante sententiam aliquid horum ostendat , absoluetur reus.Et est ratio in prælato,quia licet nomine suo non agat,sed ecclesiæ: tamen ius maius habet in re, quàm prædicti nomine alieno agētes. Quòd dic, vt no.v.q.ij.quia episcopus. Alij dicunt idē in prælato,quod in prædictis. Alij dicunt,& melius,quòd si proponatur excepptio sic: Tu non es prælatus: non bene excipitur. Si verò dicatur,tu nō es prælatus,nec es in possessione prælationis,neq; haberis pro prælato:tunc bene:& hoc casu ante litis cō-
k testationem debet agens docere de sua possessione , vel quasi [k].
†¶Item

ADDITIONES.

a Consueuit. ¶Nec esset clarior.

b §.j.¶Dixit Roff.vbi s.prope fi.ꝙ de iure Lombardo.mulier sine mundualdo suo agere non pt,vt in Lombar. rub. qualiter muli. ali.perm [illegible] l.j.Si videre vis, est x.ru.secundi libri.& eo.lib.rubr. ij.est de illa, quæ sine voluntate mundualdi ad maritum ambulauerit.

c In gl.j.¶Suprà vide qđ super ea dixi tractando, quando præcluditur via huic cautioni,ex quo lis contestata non est.

d Actor. ¶Lib.vj.& hoc dictum erat s.ead. column. post versicul. excipitur.

e Si pater. ¶De procur.c.ij.lib.vj.

f §.illud. ¶De hoc plenè scripsi de lib.obla.capi.ij.super versi.quia sum hæres.

g Ostendat. ¶Dicit Nepos de Montealbano, quòd sic seruatur in diœcesi Tholosa.& Cuturcen.si reus hoc petat.

h Valet. ¶In actione reali.

i Hæredem. ¶Saluo quod scripsi de lit. contest.c.vno.lib.vj. super verbo,impediat.

k Quasi. ¶Nimis patens furtum fecit Gul. Compostellano, cuius ad literā fuit hæc quæstio in Dec.nihil est.de ele.in fi.& ibi super fi.vlt.gl.& in fi.huic remittendo deci.gl.illā.Itē huic fini ñ obstat quod nor.j.de proba.§.j.penul.ver.verum licet.hic enim formatur casus de episcopo valde remoto.

75 †¶Item si vnus canonic⁹ vel clericus ecclesiæ agit, vel defendit pro ecclesia, quòd potest: vt ext. de concess. præben. ex parte. & de elect. cùm causam, quæ inter. & de testibus. cùm olim. vbi de hoc opponitur ei, quòd non habet mandatū, vel literas de rato: vt extrà. de off. del. coram. de transact. c. contingit. de hoc in præ. ca. cū olim. & in prædi. c. ex parte. Sed nunquid taliter agens tenetur ecclesiam defendere, si eius nomine reconueniatur? Dic, vt ī. in tit.
76 de reconuentione. §. nunc dicamus. ver. sed pone. †¶Item etiā obiicitur prælato agenti, quòd non habet consensum sui capituli: vel econtrà. extr. de rescriptis. edoceri. Sed certè ibi non dicitur vtrū prælatus possit agere sine consensu capituli, vel econtrà: sed quòd cogitur prælatus defendere, vel experiri pro suo collegio, vel capitulo. si bona eorum non sunt omnino discreta: non tamē determinat aliquid de cōsensu, vt ibi patet: quod pauci aduertūt. Vbi autem sunt discreta, tunc non cogitur: sed vt quilibet extraneus volens admittitur. ff. quod cuiusq; vniuer. not. l. j. §. fina. vel saltē, vt coniuncta persona. nam quilibet clericus ecclesiæ ꝯiuncta persona esse censetur. arg. xij. q. ij. non licet. Vt dicam de hoc ī.
a de procur. §. ratione quoq;. ver. item quòd constitutus est[a]. ¶Ad præsentis autem articuli clariorem doctrinam, nota. quòd super hoc, s. an prælatus possit agere sine consensu capituli: vel econtrà varietatem corporum sequitur varietas opinionū: vt extr. de concess. præben. c. quia diuersitatē. cum suis concord. Primò igitur videndum est, an prælatus possit agere sine consensu capituli, & postea de capitulo ostensuri. Super primo igit quatuor sunt opiniones. ¶Prima est cōmunis, s. Io. Laur. & Ba. & sequaciū, qui dicunt simpliciter, quòd non potest: vt extrà. de iud. c. causam quæ. & de procur. c. j. & xij. q. ij. placuit. & ff. de iur. deli. ait. xvij. q. iiij. in venditionibus. C. de episc. & cler. l. omnes. §. hoc nihilominus. Dicunt enim, quòd si negotium principaliter spectet ad prælatum: tunc ipse aget, vel procuratorem constituet de cōsensu capituli. Si verò ad capitulum tunc capitulum constituet de cōsensu prælati. Si autem sit commune, tunc prelatus constituet de consensu capituli. Quòd si inter se inuicem litigent, tunc superior dabit collegio curatorem ad litem cuius officium ea finita expirabit. Hoc no. in præ. c. edoceri. ¶Secunda est Gul. Na. dicentis, quòd si negotia prelati & capituli sunt cōmunia: verum est quod primi dicunt, quòd neuter agit sine consensu alterius. Secus si sint discreta: quia vnus aget, vel procuratorem cōstituet sine altero. ar. extr. de rescriptis. cùm dilecta. in prin. de testi. in nostra. præ. & de iud. examinata. in prin. extr. de procurat. in nostra. extr. de do. fraternitatem. xcix. di. volumus. & in præ. c. edoceri. ¶Tertia est Vin. dicētis, quòd prelatus potest agere sine consensu capituli: & discretè agit, qui ipsum conuenit. Econtrà de iudi. causam quæ. nec enim filius est conueniendus, quamdiu est in potestate patris. C. de anna. except. l. j. in fi. nec tenetur de rato cauere: sicut nec tutor cauet de rato, nisi cū dubitatur an sit tutor: vt ff. de admi. tu. vulgo. cui prælatus ecclesię cōparatur. xvj. q. j. in canonibus. Et no. v. q. iij. quia episcopus. Nec administrator decurionum. ff. quod cuiusq; vniuer. no. l. fi. cui cōparatur prælatus. xij. q. ij. precariæ. extr. de donatio. c. ij. Nec actor vniuersitatis, nisi dubitetur an sit actor: vt ī. de satisd. §. viso. versi. no. quòd actor. Sed contrà, extrà. de procu. c. j. Sed ipse respondet quòd ideo ibi exigitur, quia necesse est, vt instrumentum procuratoris sit publicum, & habeat subscriptiones clericorū, vt ei credatur. ¶Quarta est Gof. qui dixit, quòd bene potest prælatus agere sine consensu capituli: sed tenetur de rato cauere. ar. extr. de offi. dele. coram. Nam & maritus cauet de rato in causa vxoris. C. de procur. maritus. ergo iste cauebit, cùm sit maritus ecclesiæ: vt vij. q. j. sicut alterius. extr. de transla. inter corporalia. & c. fin. etiam si causa sit communis, sicut & consors cauet in causa sui consortis: vt C. de consor. eiusdem lit. l. ij. hoc no. Gof. in Summa de transac. §. sed quæritur. Item Ber. no. extr. de procur. c. j. quòd prælatus pręstita cautione de rato, bene audietur sine consensu capituli: vel etiam præstita cautione de iudicato soluēdo, si conueniatur, sicut & quilibet & extraneus ad hoc admitteretur. Innocē. Papa IIII. ambulat inter opinionem G. Na. & Vinc. & tandem videtur declinare in sniām Vin. vt ī. patet: licet de cautione de rato nil tetigerit. Dicit ēt, ꝙ licet sint discreta bona prælati & capituli: si tamen negotium, de quo agitur, sit cōe, in eo alter sine altero non aget. De rebus verò ad alterum tantùm spectantibus, alter tm̄ per se aget. Et hæc vera sunt, vbi generaliter sunt omnia bona discreta. Si verò non generaliter, sed conuentus per se habet aliquas posessiōes puta pro vestibus, & huiusmodi, & Abbas similiter habet alias: tunc Abbas sine consensu capituli aget pro communibus: imò ēt secundum eum, si nullæ sunt diuisæ, sed omnes sint communes, siue pro medietate, siue pro inæqualibus partibus, siue pro parte diuisæ, siue pro parte indiuisæ. & etiam si omnes sint diuisæ: vel si sint generaliter diuisæ, sed prælatus habet per se multa, & conuentus per se multa, non tamen habent per se administratorem temporalem, vel perpetuum, qui eorum causas agat: ī his, inquam, casibus prælatus sine consensu capituli causas etiam conuentus in iudicio aget. Et in hoc concordat cum Vinc. cùm sit eorum legitim⁹ administrator: vt ff. quod cuiusq; vniuer. l. ciuitatis. & l. fi. Multum enim iuris habet Abbas in eis, s. administrationem: licet fructus dispensentur in vsus monachorum. ext. de reb. ec. non al. possessiōes. Et hæc vera sunt, nisi ꝯsuetudine vel ꝯstōne lrīmē fcā, vł alio mō legitimè ordinatū sit, pro qua parte agat prælatus, & qua ꝯuentus: vel nisi diuisa sit administratio. Nā tunc ratione administrationis potest cōuentus facere syndicum, qui eius causas aget. extr. de iudi. cùm deputati. & in præ. l. ciuitatis. & e. tit. l. fi. ¶Verū quoniam promptum est leges legib. cōcordare: vt C. de inof. do. l. vnica. vt hæc opinionum diuersitas ad concordiam reducatur: distingue, quòd aut prælatus vult agere suo nomine, aut ecclesię. Si suo, puta quòd electus est, prosequi vult negotium suę electionis: potest hoc per se, & per procuratorem absq; consensu sui capituli: & hoc casu locum habet opinio G. Na. & iura pro eo, quo ad alteram partem suæ distinctionis inducta. Si verò nomine ecclesiæ: aut vult agere, aut defendere. Si agere: aut per se, aut per ꝓcuratorem: si per se, aut causa spectat tantùm ad eum, aut simul ad eum & capitulum, aut ad capitulum tantùm. Si agit nomine ecclesiæ per se, & causa spectat ad eum tantùm, potest agere sine cōsensu capituli, nec tenetur cauere de rato. Et hoc casu intelligitur opinio Vinc. & iura pro eo inducta. Si verò communiter ad eum & capitulum, tunc pro parte eam contingente. Idem, vt iam proximè dixi. pro parte etiam capitulum contingente, potest agere sine mandato, præstita tamen cautione de rato: & hoc casu loquitur opinio G. & iura per eum inducta: quod & Ber. de cautiōe notat. Nec mireris, quòd pro parte capituli agitur sine mādato: nam etiam quilibet clericus ecclesiæ hoc posset, præstita cautione de rato: vt in prædicto c. coram. Si autem causa spectat ad capitulum tantùm, tunc dicas id, quod proximè dixi de parte capituli contingente. Nec admitto simpliciter opinionem dicentium, quòd quando causa communis est inter prælatum & capitulum, potest prælatus sine mandato seu consensu capituli agere, ad instar consortium eiusdem litis: vt s. ver. iiij. quia illud verum est tātùm post litem contestatam. quod dic, vt no. extr. de constitu. cùm M. in princ. Et sic vera sunt, cum per se agere vult. Si verò per procuratorem: idem est, secundum quosdam. Et hoc videtur velle Vin. & satis sustineri potest, quando causa spectat tantùm ad eum: vel quando pro parte episcopum contingente tantùm vult cōstituere, vbi communis est causa: sed pro parte capitulum contingente, vel quæ totaliter ad capitulum spectat, non potest: imò est opus distinctione. Nam aut est lis contestata, & tūc potest procuratorem constituere. C. de procura. neq; tutores. Aut non est cōtestata, & tunc non potest. quod dic, vt ī. de procur. §. ratione quoq;. versi. item quod fuit constit. & de syndic. ver. item quòd non est constitutus. Si autem prælatus velit defendere, tūc in causa ad eum pertinente tantùm: vel in contingente eum, quando est communis, potest omnia sine consensu capituli. In causa verò, quę spectat totaliter ad capitulum, vel pro parte ipsum capitulum contingente cùm causa communis est, dicit P. simpliciter, quòd potest defendere ecclesiam sine mandato, præstita tamen cautione. Nā & quilibet alius clericus ipsius ecclesiæ admitteretur. ff. de procur. seruum quoq;. §. publicè. ff. quod cuiusq; vniuer. l. i. in fi. ext. de concess. præben. ex parte. Sed an cogetur inuitus defendere: dic, vt in
77 præ. c. edoceri. in tex. †¶Breuiter autem tene, quòd episcopi, abbates & alij prælati, & omnes personæ legitimam administrationem habentes, sicut sunt tutores & curatores, & similes, & possunt agere & conueniri sine consensu alterius: vt ī. ver. quid si clerici. Nec est vis, an sint bona diuisa īter platū & capitulū, vł nō: qa semp prælatus est omniū administrator, et eorū, quorum fructus cedunt in vsum capituli. Et hoc est verum, nisi conuentus & capitulum priorem vel alium administratorem vel ministralem perpetuum, vel temporalem habeat, qui eorum causas agat, vel talia consuetudine, vel constitutione legitimè facta ordinatum sit, pro qua

ADDITIO.

a Constitutus est. ¶Vide quòd scripsi de procur. c. vlt. super fin. vlt. gl. Adde Abbatem Sic. in c. edoceri. extr. de rescr. Adde do. de Rota in deci. cccclxvj. incip. confessio prælati. in nouis. vbi an prælat⁹ sit legitimus administrator à iure deputatus omnium ecclesiarū, monasteriorum & congregationum suæ diœcesis: & an pro illis possit solus agere in iudicio, & defendere, si bona sint communia & quid si sint discreta. & vide Lud. Rom. consi. ccclxix. incip. circa primum. ver. tertia est ratio. in iiij. col. vbi dicit, quòd nunquam ꝑlatus debet ardua sine capituli consensu explicare. Et an prælatus possit sine capitulo compromittere, vide Bal. consi. ccxxvij. incip. honestus vir. in ij. colum. versi. nunc verò. in j. vol. Henricus Ferrand.

pro qua parte Abbas, & pro qua parte conuentus agat, vel nisi aliàs diuisa sit administratio inter eos, vt dixi s. secundum Papam. Et secundum hoc potest intelligi prædictum cap. edoceri. Et quod in his attendatur consuetudo, no. secundum Papam, extra, de probatio. ex literis. Item arduas causas debet prælatus cum consensu capituli tractare, arg. extra. de maio. & obed. humilis. & sic potest
78 intelligi, extra. de procur. c. j. † ¶ Sequitur videre, an capitulum possit agere sine consensu prælati? Et dicunt quidam quòd sic, si bona sint distincta: vt in præ. c. edoceri. Sed dic còtrà, extra. de iud.
a causam, quæ.[a] Ratio autem diuersitatis quare prælat' potest agere sine consensu capituli, & non capitulum sine cõsensu prælati, hæc est: quia prælatus nomine ecclesiæ intelligitur semper tanquam caput. vij. q. j. scire. Vnde nil potest fieri sine eo. extr. de his, quæ fiunt à prælatis sine consensu capitu. cap. nouit. de resc. cùm non liceat. Sed nomine prælati non semper intelligitur capitulũ sine ecclesia. ext. de test. requisisti. vt ibi no. & ext. de cõce. pb. post electionem. §. cùm igitur. Dominus meus dicit, quòd refert, vtrũ agatur de diminutione honoris vel dignitatis ecclesiæ puta de subiectione, vel limitatione episcopatus, vel membrorum: & tũc vnus sine altero nequit in iudicio esse; an de his, quæ ad mensam pertinent? Quo casu si mensa est communis, idem iuris est, hoc saluo, quia nisi syndicus sit constitutus, prælatus tanquam caput suo nomine & capituli erit in iudicio. Et in his casibus locum habet prior opinio. Si verò mensa est diuisa, tunc prælatus regulariter de iure suo aget per se, vel per procuratorẽ, & collegium per syndicum; & sic vnus sine reliquo in iudicio admittetur. ff. quod cuiusque vniue. nom. l. j. §. in quibus. Nec alium defendere cogit: vt in c. edoceri. in fin. Et hoc etiam dicit Inno. IIII. & in hoc cõcordat cum G. Na. Quę dic plenè secundum dominum meum, vt in præ. c. edoceri. & in Summa eius in tit. de rescriptis. §. quæ pos-
79 sunt obiici, sub §. pen. ver. xcix. & seq. † ¶ Quid de clericis cõuentualium ecclesiarum? Item quid de sacerdotibus capellarum: nunquid est eis agentibus necessarius consensus episcoporum? Et videtur, quòd sic. Cùm enim non possint alienare sine eo: vt xij. q. ij. abbatibus. & c. sine exceptione. xvij. q. iiij. in venditionibus. ergo nec in iudicium deducere: quia qui non potest alienare, non potest rem in iudiciũ deducere. ff. de iure deli. ait prætor. Dic, quòd agere possunt sine consensu: vt probatur, extr. de prob. ex literis. in prin. vbi de hoc secundum Papam. Habent enim legitimam administrationem. C. de iur. cal. l. ij. Nec obstat preal. l. ait prætor. Nã dicimus, quòd habens à domino generalem administrationem potest rem in iudicium deducere: vt ff. de pact. nam & nocere. Vnde tutores, curatores, syndici, œconomi, generalis procurator, & pater in bonis filii, non possunt per se alienare sine auctoritate & decreto iudicis: & tamen possunt per se super rebus, quarum administrationem habent, actiones mouere. Nec prædicta lex ponit pro regula, quòd qui non potest alienare, non potest rem in iudicium deducere: sed loquitur in suo casu, scilicet, quòd cùm hæres deliberat: an adeat hæreditatem, non potest alienare rem
b hæreditariam. nec eam in iudicium deducere[b]. † ¶ Dicimus ergo
80 generaliter, quòd quicunque habet de consuetudine, vel ex constitutione, vel ab episcopo, vel alio iudice ordinario administrationem: is potest agere & conueniri sine consensu alterius. ff. quod cuiusque vniuer. l. fin. & in præ. capitu. cùm deputati. vij. q. j. quia sunt. in fin. in Auth. de ecclef. tit. §. fi. Nam vsufructuarii sunt, vt no. extr. de pecul. cler. capit. fi. qui agere possunt: vt ff. fini. regũ. l. iiij. §. j. Nec obstat C. de epis. & cler. orphanotrophos. Neque l. omnes qui. §. hoc nihil minus contradicit, imò concordat, cùm dicat, quòd œconomus debet conueniri: nec dicat alicuius consensum in agendo esse requirendum: licet in eius constitutione, cùm est negotium commune, requirendus sit. Hac eadem ratione non obstat præ. capitu. edoceri. Item non obstat extr. de procu. c. j. quia ibi presbyteri, & diaconi adhibentur vt testes: vt s. ver. iij. In summa notandum est, quòd si prælatus sit persona de dilapidatione suspecta: nec pro parte sua, nec pro parte capituli facilè admittetur, nec sine idonea cautione: vt Instit. de suspe. tut. & in
81 concor. quę sunt s. ver. item quòd est tutor. † ¶ Monachus quoque pro dignitate, vel officio, vel obedientia sibi cõmissa, agere potest: vt extr. de iud. cùm deputati. Abbas autem non potest monacho concedere, quòd habeat administrationem aliquarum possessionum, vel villæ, & quòd pro eis agat, nisi tanquam syndicus, vel procurator. Nam si velit agere non tanquam syndicus, vel procurator, oporteret, eum dicere. Ago nomine meo, vel
c præbendæ meæ: quod non licet: vt xij. q. j. non dicatis[c]. extra. de statu monacho. cùm ad monasterium. in fine. & c. ij. §. qui verò. Sed superiores agunt nomine officiorum, vel obedientiarum suarum. Si tamen monachus à monasterio expellitur, vel sibi victualia denegãtur, bene potest super his agere, & restitutionem petere. extra. de rescriptis. cùm dilecta. & de accus. cùm olim. Sicut & seruus conqueri potest, si dominus suus eum nimis grauat. ff. de his, qui sui vel alie. iu. sunt. l. ij. ff. de iudiciis. vix certis. & patet
82 de malo filio, & econtrà. ij. q. v. ij. queritur. † ¶ Canonicus autem secularis, cùm possit habere beneficium, vel præbendam, vt lxx. dist. sanctorum. bene agit nomine ipsius beneficii, vel præbendæ, cuius habet administrationem, & potest dicere: Ago nomine beneficii, vel præbendæ: vel etiam, Ago nomine meo, secũdum Papam. Vtrum autem petet, restitutionem nomine suo, vel dignitatis, no. secundum eum, extra. de restit. spoliato. capitu. in literis. Item qualiter agetur nomine præbendæ, cùm illa nihil habeat, vel possideat? De hoc secundum Papam, extra. de probatio. capit.
83 ex literis. † ¶ Quid de præcentoribus[d]? Et videtur quod ipsi agere
d possunt sine licentia: quia vbi agitur de iuribus alicuius ecclesiæ, vel domus, sufficit quòd magister illius domus agat: vt in præ. capit. cùm deputati. Si verò de subiectione eius, vel restitutione, tũc debet agere superior minister, puta prouinciæ. vel ciuitatis: vt extra. de restitut. spolia. olim causam. De hoc dic, prout no. secundũ Papam in eisdem capitulis. & de relig. do. cùm venerabilis. Item episcopus, & quilibet superior, agere potest pro ecclesia vacante sibi subiecta: quod prosequere secundum Papam, vt not. extr. de successio. ab intestato, c. cùm dilectus. Quid si post litis contestationem cum prælato accedit consensus capituli? De hoc infrà de
84 his, quæ fiunt à prael. sine consen. ca. ver. sed pone. † ¶ Item excipere potest ipse actor quòd non cogitur inuitus agere, vel accusare; vt C. vt nemo inuitus agere vel accusa. per totum. & C. de pigno. l. creditores. Quandoque tamen cogitur quis ius suum intra certum tempus prosequi: quod si nõ fecerit, priuatur iure suo agendi: vt C. de ingenuis & manumis. l. diffamari. C. de remissione pignorum. si eo tempore. Hinc est, quòd si ciuis Bonon. velit impedire scholarem volentem repatriare, volens quod permaneat, & iuri pareat, potest scholaris à iudice postulare, vt illi terminus ad agendum præfigatur. argu. prædictæ legis, & ff. de optio. lega. l. mancipiorum. & l. cui electio. extr. de restitutio. spolia. cap. fre-
e quens. §. solet[e]. Expræmissis[f] & aliis, quæ occurrent, satis poteris
f iudicium differre: & nisi admittantur, poteris appellare: quia beneficium iuris nemini est denegandum. vigesima octaua distinctione. de his, extra. de secund. nupt. capitul. penultim. & fin. extra. de re iudicata. quod ad consultationem. Memorare tamen in talib' nouissima tua: quia circa maiora maius periculum vertitur. xlij distin. c. quiescamus. periculum, scilicet, animæ. extr. de simo. c. Mat
g thæus. j. q. j. c. si quis neque.

ADDITIONES.

a Causam, quæ. ¶ Per illam tamẽ Decr. probatur, quòd etiam in his quæ per alium sine altero in iudicio tractari non possent, teneret rescripti impetratio ab altero solo facta, vt dicam infrà, de rescri. psentium. §. ratione eius. in fin. Ade quòd dicta in hac addit. sequitur Panor. in dicto c. causam.

b Deducere. Verbum fuit Vincen. Hostien. & Compo. vt scripsi in Decr. edoceri. super j. gl.

c Dicatis. ¶ Hoc dixerat s. ver. sed nunquid abbas.

d Præcentoribus. ¶ Dixit Vber. de Bo. vbi s. in principio, quòd circa istos frequentabatur exceptio: quia veniebant ad agendum minus legitimè constituti. Habent autem, vbi sunt iustè creati, legitimam administrationem, propter quod satisdare non tenentur iudicatum solui, vel de rato, secundum Guido. de Suza. allegat. C. de administrat. tut. l. final. §. defensionem. & ff. rem rat. haber. l. actor.

e Solet. ¶ Lib. vj. & ibi post Hostien. scripsi super gl. & alii xvij. casus quibus quis cogitur agere, quorum aliquos notat Accu. in l. vna. C. vt nemo inuitus. & sub xvij. casus ibi ponitur plenius, quod prę dictum est de scholari.

f Præmissis. ¶ Tota ista conclusio fuit Vberti prædicti in fi. ver. quẽ in prin. tit. allegaui.

g Neque. ¶ De hoc plenè vide infrà, de excep. §. pe. in vlt. colum.

ADDITIONES NOVAE.

☞ Si sum in iudicio cum aliquo qui vere est minor, & in processu perpendo ipsum esse minorem. an possim petere omnia retro facta irritari, vel vt detur curator per quem ratificentur. Cynus in l. final. C. si aduersus rem iudicat. fac. l. in vniuersis. C. qui dare tutor. pos.

☞ An iudex ex officio suo possit repellere quem ab agẽdo etiam si non opponatur ab aduersario. no. in l. item apud Labeonem. §. quod ait. in fi. de iureiur.

☞ Nota quòd licet minor sit in iudicio, & nihil opponatur de ætate, tamen curator debet opponere, nec hoc pati, l. minor xxv. annis adito præside. de mino.

☞ Si quis vocauit in ius illum qui vocari non poterat sine venia, & ex hoc soluit pœnam à persona vocata poterit petere quòd processus irritetur. gloss. in l. excep. de exceptionibus. C. quia factum est quod fieri non debuit.

☞ In l. fi. C. de in ius vocando pone quòd pater renunciauit vsumfructum quem habebat in bonis filij sui, nunquid hoc casu filius poterit agere contra patrem? ipse dicit quòd non, licet de hoc casu magnum vertat dubium, & ratio est, dicit ipse, quia prima potestas est de iure ciuili, & iudicia & sententiæ similiter sunt de iure ciuili. & glo. est de hoc institu. de obligatio. in prin. vnde cum pater sit superior de iure ciuili, & ipsa sententia & iudicia meritò per ius ciuile quantum ad ipsum superiorem possunt limitari, vt non teneatur.

☞ Quid si pater concedit filio vt possit esse in iudicio, & filius cõdemnatur, & postea contra ipsum intentatur actio in factum ꝓ sententia exequenda, an exigatur interim consensus patris pro sententia exequenda? dic quòd non, l. iij. §. Sed vtrum. de mino. in gl. hoc olim. In officio autem iudicis non est dubium, quia habet paratam executionem. sed quid si consensit filio in contractu cui sit necessarium ipsum consentire in executione contractus. fac. dictus §. sed vtrum. cum sua gl.

☞ An in publicis executionibus & accusationibus requiratur cõsensus patris no. in l. cum non solum. §. sin autem. C. đ bonis quæ liberis. & Bar. in l. inter liberos. §. filiusfami. de adul. & l. si seruus. §. pupillus de verb. obli. & c. fi. de iudi. lib. vj.

☞ An sententia lata contra filiumfam. habeat etiam paratam executionem contra eundem filium sui Iuris, & nunquid filiusf. possit condemnari, & executio fieri in rebus peculij. vide Bar. in l. filiafam. ff. soluto matrimo. & l. quòd si minor. & l. sed si seruus. de mino.

☞ Quid si pater cõsentit filio quòd in omnibus causis possit agere & conueniri tanquam si sit sui iuris, an valeat? Bar. in l. si quis in bona. §. iussum. de acquir. hęre. & an possit consentire filio per epistolam? Bal. in authen. causa quæ cum monacho. C. de episco. & cle.

☞ Quid si filiusfami. vult esse in iudicio. an sufficit authoritas patris, an debeat dari sibi curator? not. in l. si seruus. §. pupillus. đ verbo. oblig. & dicta l. cum non solũ. Iac Butri. ibi dicit ꝙ si est maior sufficit auctoritas patris: si autem est minor, debet etiam dari curator liti & causæ: filio verò non cum sit in potestate, institu. de tutelis. in simili fac. quod no Bal. in l. j. C. qui ad bono. poss. Ang. in l. si longius. § si filius. ff. de iudici.

☞ An sufficiat interpellare patrem ad hoc vt iudicium valeat, licet non velit consentire? videtur quòd sic, & hoc sequitur Bart. in l. si longius. §. si filius. de iudic. gl. videtur contra in dicta l. cum non solum. §. necessitate.

☞ Filiusfamil. duplici ratione non est integra persona: primò qa est in potestate: secundò, quia minor. Primꝰ defectus supplet̃ per cõsensum patris: secundꝰ per auctoritatem curatoris dati liti. Iac. Butrig. in dicta l. cum non solum. & Bald. ibidem in dicto §. necessitate.

☞ An si pater est præsens, & tacet, videatur consentire, Bar. in l. si filius. ff. de tutelis.

☞ In l. cum non solum nota quòd cum pater agit tanquam legitimus administrator quòd requiritur consensus filij: alias iudiciũ esset nullum in præiudicium filij, si quam iustam causam contra dicendi habuisset filius l. si cum dotem. §. eo tempore. & l. ij. §. voluntate. ff. sol. ma.

☞ In c. olim de restitutio. spol. & c. cum deputati de iudi. & c. constitut. de religi. dom. & clemen. j. de rescriptis, quærunt Innocen. & Hostien. vtrum fratres minores, prędicatores vel templarij, cũ agunt contra aliquem vel conueniuntur ab aliquo ventilabitur quæstio corã generali totius ordinis, aliàs prouinciali, aliàs priori illius loci. nota. vbi. š. nam si agitur de iuribus pertinentibus ad domum, magister illius domus. si verò de subiectis alicuius domus, magister superior prouinciæ.

☞ In c. audita. extr. de restitutione spoli. nota quòd si possessor alicuius administrationis agit nomine suæ administrationis siue petitorio, siue possessorio, semper excipi potest contra ipsum. nã licet tu sis in possessione, tu non es canonicè institutus. Inno. ibidem, & Archi. in c. vno. extr. de eo qui mittitur in possessi.

☞ In l. cum non solum. quæritur ibi quid si pater ab initio non ꝯsensit, sed postea sic, an confirmetur iudiciũ. Iac. Butrig. ibi ꝙ nõ. nam ratificatio bñ operatur quando litigatum est cũ personã habili: secus si est litigatum cum persona minus habili.

☞ In dicta l. cum non solum. Iaco. Butrigarij quærit an filiusfami. possit compromittere sine consensu patris, & coram arbitro litigare? & dicit quòd p̃t compromittere sine patre, sed non litigare coram arbitro per modum arbitri sine patre.

☞ In l. j. C. de bonis mater. gloss. ordinatam à se litis contestationem &c. ista gloss. decidit ꝙ pater non potest constituere procuratorem ante litem contestatam ad exemplum tutoris. sed Andreas de Pisis tenuit contrarium, ibi, per se vel per procuratorem & litis contestatio sumit procuratorem. & ibi, ac si perfectum solidumque dñium &c. vñ ęquiparantur dño. & ibi, personã gerat legitimã, &c. & sic authoritate huius legis ꝑsona eiꝰ est legitima pro hoc ĩ. tit. j. l. cum oportet. §. non autem. ibi, plenissimam potestatem &c. & hoc sequuntur doctores. Dicit tamen Inno. in c. accedens. de procuratoribus, quòd si filius est maior infante, & præsens, semper requiritur eius consensus: & allegat l. cum oportet. §. vbi autem. ĩ. titu. j. & subdit quòd si pater non concordat cum filio, & filius est minor xxv. annis, quòd voluntas præponderat, & curator dandus est ei, quod est mirandum, cum filius pro rebus istis cum est in potestate non habeat excipiendi potestatem, vt hac l. fin. sed dic quòd hoc est verum cum bona alienantur per patrem, alias bene potest filius pro eis sistere in iudicio inuito patre. & ita intelligatur opinio Innocent. fac. pro hoc l. ij. §. quòd si in patris. ff. solu. matri. & auth. quod locum. de collatio. glo. solemnis in l. si longius. §. filius. ff. de iudi. dicit curatorem dandum esse liti, & non filio, & tuta pars est in eadem gloss. ibi, vel à filio cum voluntate patris. &c. Istud est clarum, quando filius est maior. sed quãdo filius est minor sufficitne volũtas patris? Dic quòd quando pater habet vsumfructum sufficit, quia sola auctoritas est sufficiens ad obligandum filium: alias secus. imò requiritur auctoritas curatoris, vt l. finali. §. pupillus de verbo. obl. & ibi per Bart. sis ergo cautus aduocate filij. qui est minor. vt si litigat pro re cuius vsusfructus est patris, licet sit minor, sufficit auctoritas patris, alias facias dari curatorem, & similiter facias interuenire consensum patris ad faciendum integrum hominem. Ange. de Perusio.

☞ Sententia est data pro filiofami. in causa appellationis apparet ipsum fore filiumfami. quod tamen non apparuit in causa principali, quid iuris? Bal. in l. cum non solum §. necessitatem C. de bonis quæ lib. acquir.

¶ Bald. De Actore.

QVAERITVR quis probet ætatem? aut allegat quis se maiorem, aut minorẽ. Si quis minorẽ se ꝑtendit, aut ad rescindendũ quod factũ est: & tũc debet ꝓbare: vt l. si minorẽ te. & l. nã & postea. §. si minor. ff. de iureiu. & no. in l. 3. ff. de arbit. cum similibus. Aut ad id qđ fiendum: & tunc iudex ex aspectu potest transferre onus probationis, & assignare probationem cui vult. tamen sententia lata ex aspectu, quia est lata ex præsumptione, recipit probationem in contrarium. ff. de mino. l. minor. xxv annis. ex aspectu. Si autem iudex nõ figit pedem ex aspectu: tunc probet, qui dicit se minorem: quia præsumitur quilibet habilis, nisi probetur contrariũ. ff. de proba. l. ab ea parte. §. fi. Sed Azo dicit. quẽ præsumi minorẽ, cùm semel fuit minor. l. de ætate. ff. de mino. & facit quòd no. G. de iuramẽto calum. l. ij. §. qđ obseruamus. Si verò allegat se maiorem, ad honores fortè ꝯsequendos, præsumitur maior, nisi contrariũ probatur, quod dic, vt no. in mercuria. in regula, infamibus. per Io. And. in Nouella. lib. vj. Si verò qui nõ se, sed aduersarium allegat maiorẽ, tũc aut ad expirationem officij: & isto casu loqtur l. minor ex aspectu. in ratione sui: vt qa dicit curator, curam finitam rõne ætatis. Aut ad consecutionẽ commodi: vt qa relictum est sibi, cùm Titius maior erit: & tunc probabit ꝯditionẽ euenisse. ff. de leg. j. l. si cui legetur. & ad Trebel. l. Seius Saturninus. Aut de extinctione beneficij, vt qa dicitur quis egressus quadriennium restitutionis: & tunc distingue, qa aut allegatur transgressus ętatis per modum affirmatiuum, aut negatiuũ: vt no. in l. de ætate. & sic cautũ est negando formare capitula secundum gl. & G. Et si dicatur, ergo verborũ cautela est vtilis, &c. respondeo, quid mirum: semp eñ prudentia profuit, & verborum temperies. Dominus Iacobus dicit, ꝙ semper fundanti intentionem, & nõ fundanti defensionẽ, incumbit onus probandi ætatẽ. Et aut quis vult admitti vt minor, & probet se minorẽ: aut vt maior, & probet se maiorem. Facit quod no. in fine ff. qui satisda. cogantur. l. si verò. §. qui pro rei qualitate. Idem tenet Bart. Et facit C. de ꝓbatio. l. cùm te. Non enim est pura negatiua ista negatiua ætatis: imò est valde probabilis. Et probatur ætas extraordinariis modis: vt priuatis scripturis: vt C. ne his, qui ve. æta. impe. l. ij. ff. đ excu. tuto. l. ii. §. ætas. Itẽ indiciis, ff. de proba. l. cùm de ætate. Item domestico testimonio. ff. de prob. l. etiam maritus. Et facit ff. simi. se maio, dixe. si alterius. Baldus. Vide hoc in versi. si verò excipis. cum ver. sequenti ꝑ G. & ĩ. de na. ex libe. ven. Facit ff. de interrog. actio. l. de ætate. in princ. Bal. ¶ An minor legitimet personã suã per iu

per iuramentū de non veniendo ꝯtenet quòd non. ver.ſed nūquid ſi minor.G. quia non cogitur aduerſarius deferre iuramentum minori.G.nec admittere cū.Idem tenet Pe.& Gul.¶Tutor, de quo ꝯſtat,ꝙ nō ꝯfecit inuentarium,non legitimat perſonā ſuam propter cautionem rati,ſecus ſi dubitatur.ver.ea quæſti.vide ī.de tutore.§.j.¶Lex non interdicit adminiſtrationem prodigo, ſed iudice opus eſt.ff.de cura.fur.l.Iulianus.Et faciunt not.ff.mā.l.qui mutuā.§.non ideo.Etiam ſi prodigalitas ſit notoria:quia notorium æquiparatur ſententiæ declaratoriæ, nō ſententiæ inductoriæ noui iuris:aliter videatˀ not.ff.de verbo.oblig.l.ſi is cui bonis.per Bar.quod verum credo in eo,qui eſt prodigus dilapidando ſine turpitudine:ſecus in luxurioſo.ff.de vſuc.pro emptore.l.ſi quis eam.Spe.dicit quòd hoc verum eſt in fœmina:ſecˀin maſculo.ver.itē opponitur contra eum. Bal. Bannitus repellitur ab agendo.ver.item quòd eſt deportatus.G.Super hoc dic,aut bannitus vult agere re familiari,aut ad publicam vltionem.Si ad publicam vltionē,pōt.Si de re familiari,aut habet bona:& poteſt.ff.de mi.l.Papinianus exuli.ff.man.l. ſi mādato Titij.§.is,cuius bona ff.ex quibus cauſ.maio.l.ſi contra militem.§.j.Si nō habet bona, non agit ipſe,ſed fiſcus.ff.de noua.l.quoties.§.fi. & de ca.di. l.tutelas.§.ſi libertas.niſi ſtatutum primò dicat, vel interdicat agere, vbi nec accuſare poteſt.ff.ſol mat.l. cū mulier.& de alea.l.j.§.qđ autem.Et hæc vera,ſi agendo vtitur via iuris cōis. Si autem velit vti prærogatiua ſtatutorum,nō poteſt, ſecundum Iac.ff.ad Trebel.l.ex facto.Sed quid ſi ſtatutum eum hoſtē iudicet, & ſibi bellum indicat.ff.de cap.dim.l.amiſſione.§.j.Tu dic,quòd in hoc ſtādum eſt formæ ſtatuti.l.j.C.de hære.inſtit. per Cy. Si verò loquuntur in accuſationibus tamen incœptis ante bannum,licitè proſequitur.ff. de pub.iudi.l. is qui reus.ſed nouas accuſationes non inchoat:vt notatur ibi.ergo impunè offenditˀ.dicit Cy.C.de accuſatio.l.reus. Sed tu dic,ꝙ multiplex eſt bānum,ſcilicet imperialis diffidationis,& tunc poteſt impunè offendi, vt ī Auth.caſſa. Aut belli inductionis:vt ff.de cap.di.l.amiſſione.§.j.& idē in l.3.§.trāſfugas,ff.ad l.Cron.de ſica. Aut bonorum annotationis.ff.de req.reis.l.j.tunc non poteſt impunè iniuriam pati. arg. ff.de cuſt.reo.l.diuus.Item alicuius mulctæ vel pœnæ indictionis.ff.de ven.inſpi.l.j.§.ex hoc reſcripto.& tūc nō poteſt impunè offendi,niſi ſtatuto aliud caueatur:nec efficitur hoſtis,ſed debitor:nec etiā ſi eſt in carcere.Facit ff.de re iud.ſi incertum.cū ſimili.Bal.vide ī.e.ti.§.ſicut contumaci.& ī.de accuſ.§.annotandus. ¶Periurus nō agit.ver.item ꝙ eſt periurus.G.ſcilicet contra iuramentū: ſed præter iuramētū,ſic.ff.de iureiur.l.aliàs:vbi de hoc.Bal.¶Excōicatus admittitur ad defenſionem ſuæ eccleſiæ.ver.item ꝙ eſt excommunicatus.Sicut cōtumaci poteſt in omni cauſa audientia denegari, ita & bannito.l.ſed & ſi per prætorem.§.actio.ver.item qđ eſt bānitus.& ī.§.filiusfam.G.¶An oīs aduocatus dicatˀ habere caſtrēſe peculium.ver.itē cum agitur de peculio.G.ſi eſt aduocatus,vt quia licētiatus in iure notarius ñ eget ſolum matriculatione, qa ex officij datione auctoritate publica approbatus matriculatus, tunc lucrum artis eſt caſtrenſe.Aliàs eſt aduentitiū,niſi ſit publicum ſalarium,quod eſt ſemper quaſi caſtrenſe,ſecundū Gul.Sed lucrum mercatoris eſt aduentitiū, quod nō venit ex publico officio,doc,Bal.¶Quando conuenitur filiusfam.& minor,tunc requiruntur duo remedia contra duos defectus, ſcilicet quia contra defectum ſui iuris carentiæ, requiritur conſenſus patris:contra defectum ætatis auctoritas curatoris dandi liti.ver.cautela eſt ergo.G.Vide infrà, ti.ſeq.§.ſi pater.& infrà,eo.§. an ſufficit. ¶Filiusfam.patitur immiſſionem ex contumacia: ergo & bannum, quia auctoritas patris non debet accedere negligentię,ſed facto: quia extr.ordinē proceditˀ,ſicut & pceptū ext.ordinē fit.verſi.ſed ecce.& ver.ſeq.& ver.ſed nunqd tenet.G.Itē patitˀ executionem ſentētiæ.ff.de mino.l.3.§.ſed vtrū.Ex contumacia tñ filij,non capitur peculij profectitij poſſeſſio,ſecundū G.ſed ex diffinitiua ſic: vt no.ff.de noxa.l.& ſi condemnatus.ff.ſol.ma.l.ſi filio.Hoc in ciuili:ſecus in criminali.C.de bo.proſc.l.ſi filius.C.qui bo.ce.poſ.l.pe,ar.ff.qđ quiſq; iuris.l.3.§. ſi filius.Vide ſ.§.ſicut contumaci. & ī.de ſent.§.filius.nō poteſt.Bal.¶ Ea quæ ſunt ſolennitatis, quia requiruntur ad inchoationē,nō quo ad officiū,ñ poſſunt ſuppleri poſtea.ver.pone quòd lis.ſed ea quę ſunt conſenſus,& ſunt de materia,nō de forma,vel ſolēnitate. poſſunt ſuppleri.l.fi.cōia de lega.vide infrà de tut.§.ſatiſdatio.Bald.an ſufficiat licētia generalis patris:ver.ſed quid ſi pater.& ſeq.G.argu.quòd ſic, ff.de decur.l.honores.§.fi.Vide ſ.ver.quando conuenitur. ¶ Caſus,in quibˀ quis dicit ſibi ius.ver.item quod vult propterea.G.An.poſſim includere tuam pecudem dantem mihi damnum? Dicit ꝙ ſic:ſed ñ claudere animo celandi,ſed cōcludere,non vt mea ſit.ſed animo eam reſtituendi:vt ff.ad l.Aqui.l.Quintus Mutius. ver.ſed pone. G.Vide infrà,de comp.iud.ad §.maleſactor.¶Qui agit vt hæres, repellitˀ,niſi declaret ex teſtamento vel ab inteſtato, verſi. itē qui dicit.G,¶Quādo prælatˀ habet legitimā perſonā,& quādo capitulum,& qñ monachus,ver.itē obiicitur prælato. per plures columnas.G.Quādo prælatus agit nomine eccleſiæ, & opponitur exceptio,quòd non eſt prælatus:excipitur ineptè,ſed debet dici, tu non es prælatus, nec in poſſeſſione prælaturæ, nec haberis ꝓ prælato.ver.item.ꝯ prælatū agentē. Nam exceptio debet tacitè concludere de neceſſitate.& iſta non concludit:cum ex ſola quaſi poſſeſſione fundetur eius perſona.G.¶Adultus ſimpliciter citatus videtur monitus ipſo iure,quòd petat ſibi curatorem,ſi nō habet:& ſi non petit,patitur interlocutoriā nō diffinitiuā.l.ſi minor. Secus in pupillo, qui non cogitur petere curatorē. Nec eñ cogitur per legem, nec per iudicē debet cogi. ſed gl. dicit, ꝙ imò cogitur,niſi quando litigat cū tutore.C.qui pe.tu.l.i. in gl.¶ An volens agere debeat facere aliquid antequam agat? Vide Spec.de præpara.iud.Et qualiter actor debeat adire iudicem,vide in tit.de compe.iud.adi.per totum. ¶ Item ſcias quòd agere non poteſt infans,vel proximus infantiæ in caſu aliquo. Item prodigus,ſurdus,mutus,orphanˀ,fatuus,mulier luxurioſa,apoſtata. Item periurus,infamis,&c.Ita dicit Spec, per multos ver. & ibi vide Bald.

a De Reo[a]. Rubrica.

S V M M A R I V M.

1 *Miles conueniri non debet,niſi coram magiſtro militum,nec ab alio puniri.*
2 *Nobilis de facili non debet conueniri.*
3 *Clericus non debet, nec poteſt trahi coram iudice ſeculari in cauſa ciuili, vel criminali:nec poteſt ſuo iuri renunciare.*
4 *Reus ſi fiat clericus pendēte lite coram iudice,an coram eodē finiri lis debeat.*
5 *Scholaris laicus reſpondere poteſt ſub magiſtro,ſiue clerico,ſiue laico, vel ſub iuſticiario,vel Poteſtate loci,vel ſub epiſcopo,vel ſub quo maluerit.*
6 *Scholaris conuentus ſub magiſtro,vel ſub Poteſtate loci, vel ſub epiſcopo,an aliquem poſſit recuſare.*
7 *Scholaris vocatus tenetur coram iudice loci comparere, vt vel coram eo reſpondeat,vel ſuum priuilegium oſtendat.*
8 *Scholaris eligens coram vno litigare,an poſtea illum poterit declinare.*
9 *Scholaris clericus,nec volens,nec inuitus trahitur ad iudicium ſeculare.*
10 *Medicus,grammaticus, profeſſores liberalium artium, & doctores legum, oratores,philoſophi,in ſe,& vxorib.& reb.tali gaudeant immunitate,vt in iudicium non deducantur.*
11 *Conſul,prætor, præfectus,& minores magiſtratus qui merum imperium habent,cauſas proſequi non habent. ſed bene conueniri.*
12 *Perſonæ quæ in iudicio conueniri non debeant.*
13 *Legati & cæterorum negotiorum executores non conueniantur.*
14 *Vocatus de ciuitate vel diœceſi ad curiam ordinariam, & ab alio inuentus, qui eum velit conuenire,poteſt opponere,quòd non venit ad hoc:& ſic poteſt domum reuocare.*
15 *Citatus præſumitur,qui reperitur in iudicio.*
16 *Pupillus,vidua,orphanus,debilis,vel morbo diutino fatigati,& huiuſmodi perſonæ miſerabiles,quandoque poſſunt ordinaria iudicia declinare.*
17 *Agi non poteſt contra infantes,vel minores xxv annis,vel furioſos, &c.*
18 *Tutor,curator,vel alius adminiſtrator, maximè neceſſarius, finito officio non poteſt conueniri de contractibus bona fide initis nomine eorum quorum negotia geſſerunt.*
19 *Seruus,monachus,conuerſus,profeſſus,& huiuſmodi,non conueniuntur.*
20 *Monaſterium an poſſit conueniri pro commiſſis ante ingreſſum.*
21 *Seruum qui ſe habere neget,rei vindic. non conuenitur,neque noxali actione.*
22 *Actione qui nulla tenetur conueniri non poteſt.*
23 *Vocatus ad maius tribunal non poteſt conueniri.*
24 *Debitum qui confitetur,non cogitur iudicium ſuſcipere.*

1.§.Dicto de exceptionibus contra actorem competentibus, ſequitur videre de defenſionibus reo cōpetentibus,Et primò,ſi quis aliquem ſub certa pœna promiſit iu
1 dicio ſiſti,habet ad hoc ſemeſtre tempus à lege.C.de fideiuſ.ſan-
b cimus.† Item miles [b] non ꝯuenitur vel accuſatur,niſi corā magiſtro mi

ADDITIONES.

a Puto ꝙ auctori ſic diuidēdi per rubricas repulſiōes actorū dedit cām Vber.de Bo.qui diſtinxit exceptiones priuilegiatas ab exceptionibus iuris cōis,vt dixi ſ.Rubri prox.qđ alij non fecerāt. Tractat ergo de defenſionib.rei, nō de impugnatiōib.vt dicit in prī.& vide ꝙ auctor bene ſupplet Vbert.q oblitus iſtius primę defenſionis,de l.ſancimus.addidit eā vbi ſ.Rub.proxi.dixi in fin.dicens illā nō prætermittendā. illā ergo ne ꝑtermitti poſſet,auctor hic ꝑmiſit. Adde, ꝙ q ꝓmiſit pñtare reū ad omnē requiſitionē iudicis nō ꝑt præuenire in ꝑſentando,vt liberetur,ſecūdū Roma.ꝯſ.cxxxvij.Item q promiſit præſentare reum infrà octo dies ad libitum iudicis,illis elapſis non tenetˀ,& tempus cauſa finiendæ, nō differendæ litis eſt appoſitum,ſecundū Paul.de Caſtr.cōſ.clxviij.
b Miles,¶ Iſtæ exceptiones ſunt,quas Vbert,prius vocabat priuilegiatas,vt dixi ſ,ti.prox.ſuper rubrica.

stro militum:nec ab alio punitur.C.de iurisd.om.iud.magisterię.ff.
de custo.re.de militibus.ff.de re milit.l.ij. vij. q. j. nullus omnino.
Quod verum est in milite militante:aliàs esset contra.ff.de accus.
l.fin.in fi.& dicam ĩ. tit.prox.ver.item excipitur,quòd est miles.ĩ.
versi.item consul.& nisi in quibusdam casibus, vt in prædictis le-
2 gibus.†¶Item nobilis priuilegiatus est,vt defendatur,&ne de fa
cili conueniatur,arg.xvj.q.j.frater.vj.q.j.c.sunt plurimi. §. verum.
3 xxxij.q.v.præceptum.extr.de pur.ca.c.j.ff.de in ius voc.l.ij.†¶Itē
clericus non potest trahi coram iudice seculari in causa ciuili,vel
criminali: nec potest huic iuri renunciare.extr.de fo.compe.si di-
ligenti.xj.q.j.inolita. & c.placuit. & c. continua. C. de epis. & cle.
cum clericis.& Auth.statuimus.&Auth.sed hodie.& in Auth.de
sanctiss.episc.§.si qui autem contra. & in Auth. vt cler. apud pro-
a pri.epis.per totum.Nisi ratione feudi,vel reconuentionis[a]: & in
aliis casibus,qui no.xi.q.j.in summa.& c.clericum. quod dic, vt ĩ.
de conclu.& renun.ver.cui autem.& seq.& melius.ĩ.de compe.
iudicis adi.§.j.ver.in clericis autem. & seq. Olim etiam habebant
exceptionem ne conuenirentur,nisi solum sub præside.in Auth.
4 de san.episc.§.si verò.& in præ.l.cùm clericis.†¶Sed quid si pen-
dente lite coram ciuili iudice reus fiat clericus? Resp. dicunt om-
b nes[b],quòd coram eodem iudice finiet. C. ad l. Cor.de fal. si quis
decurio.prope finem.ff.de re iudic.si quis postea.extra.de fo.cō-
pe.proposuisti.ff.de iu.om.iud.cùm quædam.ff.de bonis dam.l.fi.
§.ex bonis. Licet quidam in hoc contradixerint. arg. ff. de arbitr.
non distinguemus.§.sacerdotio.& hoc verum est, si causa sit ciui
lis.Sed quid si est criminalis?Dic,quòd coram ecclesiastico finie-
tur:quia secularis non posset eum punire,arg.xj.quæst.j. de perso
na.extra.de iud.at si clerici.& in præ.concor.arg.tamen ꝯ.ij. q. iij.
Euphemium. C. vbi de cri. agi opor. Auth. quia in prouincia. in
princ.ij.q.j.si peccauerit.in fi. & iij. q. vj. c. j. Vnde si vis vt cessent
cōtraria, dic quòd etiam causa criminalis finietur coram illo: sed
mandabitur executioni,per ecclesiasticum,arg.etr.de foro com-
5 peten.postulasti.de rap.c.j.†¶Item scholaris laicus respondebit
vel sub magistro,siue laico,siue clerico,vel sub iustitiario, seu Po
c testate loci,vel sub episcopo, sub quo maluerit[c]: vt in Procemio
Digestorum.§.& hæc omnia.& seq.C.ne fil.pro pa.in l. Feder.ha
bita.licet scholares Bon.quo ad criminales quæstiones huic pri-
d uilegio renunciauerint[d]: super quibus coram iudicibus Potesta-
tis respondent: eligendo tamen vnum , videtur aliis renunciare.
arg.iij.q.iij.c.induciæ.§.offeratur.expressè.extr.de iudi.c.j.vbi plu
res habebat iudices.Quoduultdeus.An aūt tunc,& ad quem po-
terit appellari,vide ĩ.in tit.de exe.sent.§.ij. ver. quid de sententia.
& seq. Sed nunquid poterit scholaris tali priuilegio renunciare?
Non videtur cùm sit eis specialiter à prædictis legibus cōcessum.
Sed dic,quòd potest,arg.C.de episc.&cle.si quis in conscribendo
& C.de pact.si quis in conscribendo.ff.si quis in ius voc. non ie. l.
6 j.& sic de facto seruatur.†¶Item nunquid scholaris conuentus
sub aliquo istorum trium , eum poterit recusare ? Videtur quòd
non.arg.C.de iu.om.iu.l.fi.Sed dic cōtrà:vt in prædi.l.aliàs.Auth.
habita.Siue ergo scholaris receperit,siue porrexerit libellum co-
ram altero istorum trium,siue etiam protestatus fuerit, quòd sal
uum sit ei priuilegium,siue non,sibi præiudicat:nisi vlterius pro-
cesserit.arg.ff.de iud.non videtur.ff. de in ius voc.libertus aduer-
sus.Scholaris tamen vocatus tenetur coram iudice loci compare
re,vt vel etiam coram eo respondeat,vel suum priuilegium alle-
e get.arg.in prę.constit.habita[e].†¶Quid ergo si scholaris vocatus
7 coram altero istorum iudicum contumax est , propter quod iu-
dex decernit actorem esse mittendum in possessionem bonorū
illius: demùm ille comparens præstita cautione iudicio sisti,recu
perat possessionem nunquid adhuc poterit iudicem declinare,&
alium eligere?Respondeo sic, cùm nondum sit lis contestata.ar.
C.de prob.exceptionem.C.de procu.ita demum. C. de plus peti.
f l.j.arg.contrà.C.vbi in rem accus.l.pe.circa fi.[f]†¶Sed pone quòd
8 scholaris conuentus comparet coram altero istorū,dicens se vel
le coram eo litigare:nunquid postea illum poterit declinare?Dic
g quòd non[g].arg.ff.de eo.quod certo lo.l.iij.§.j.ff.de leg.j.l.v. & l.si
pluribus.in fi.extr.de iud.c.j.xxij.q.iiij. horrendus.viij.q.ij.dilectis-
simi.ĩ.de compe.iud.adi.ver.sed nunquid potest.Nec obstat ff.de
iudiciis,si conuenerit,quæ loquitur in eo,qui consensit in iudicē
9 non suum prorsus extraneum.iij.quæstio. vj. peregrina. †¶Sed
quid si scholaris est clericus?Dicunt Goff.& do.meus,cessare pri-
uilegium,quia clericus nec volens,nec inuitus trahitur ad iudici
um seculare:nec potest in alium,etiam ecclesiasticū,sine sui epis-
copi consensu consentire:vt in concor.quæ sunt s̃. ver. proxi. &
extra.de foro compe.significasti.& c.Romana. in prin. Sed dictū
h eorum pōt intelligi in scholaribus diœcesanis , & ciuitatensib.[h]
Si verò sint extranei vel alienigenæ,&magister esset clericus:pos
i set fortè[i] dici, quòd coram eo poterit agere, & conueniri, si vo-
luerit,aliàs nullum esset priuilegium quod esse non debet:extra.
de verb.sig.abbate sanè.& de priui.in his.& c.porrò.extra.de fide
k instru.inter dilectos.versus fin.& in hoc concordat Io.de Deo[k],
& Vber.de Bobio.Dominus tamen meus in hoc expressè cōtra-
l dicit[l].Coram Potestate autem non potest clericus,etiam volens,
conueniri:vt in prædi.concor.Porrò scholaris Bon. residens per
m xxx.annos,sortitur ciuium priuilegium.C.lib.x.de incol.l.ij.[m] sed
n & studentes in iure vsque ad xxv annum[n] non conueniuntur:vt
C.lib.x.qui æta.vel profess.l.j.Quod verum est,si bene proficiant
aliàs autem non.arg.xij.q.ij.gloria.in fin.& lxj.dist.miramur. in fi.
o & c.nullus.& c.statuimus[o]. †¶Item medicus, grammaticus, &
10 professores liberalium artium,& doctores legum,& oratores,&
philosophi in se, & vxoribus, & rebus, & liberis, omni gaudeant
immunitate, vt nec in iudicium deducantur, vel exhibeantur: vt
C.li.x.de profess.& med.l.medicos.& l.fi.& l.j.secus tamen in poe
p tis & geometris.C.eo.tit.poetę.& l.seq.[p]†¶Item consul,& præ-
11 tor,& præfectus, & maiores magistratus, qui merum imperium
habent,& qui cum eis sunt,causas non prosequantur,sed conue-
niantur.ff.de iudici.pars literarum. ff. de iniur. nec magistratibus.
ij.q.j.prohibentur.saluis quibusdam casibus in Auth.collat. iii. vt
iud.sine quoquo suf.§.si quis autem.& in Auth. collat. ix. vt diff.
iud.§.si tamen.Arg.tamen contrà,j.q.j.iubemus.so.ibi saluo,quia
debent cauere,si de adulterio accusentur,secundum formam le-
gis,quæ est ff. de adul.l. si adulterium.in fi. Dic super hoc vt s̃. de
actore.ver.item illustris. An autem possint accusari,dicam ĩ. titu.
12 prox.ver.item quod est magistratus.†¶Item episcopus,dum sa
cra facit,& monachi,& eremitæ,& is, qui cum equo in causa pu-
blica transuehitur:& is,vel ea,qui vel q̄ nubit:& iudex dū de cau
sa cognoscit:&is,cuiꝰ causa apud maius tribunal agit:& is,q̄ ducit
funꝰ familiare,seu iusta mortuo faciēs obseq̄a, vel q̄ cadauer p̄ se
proseq

ADDITIONES.

a Reconuentionis. ¶Vide quod scripsi de iudic.at si clerici. super gloss.ij.

b Omnes.¶Supple ferè,vel quasi,propter id quod sequitur.Hanc autem quæstionem plenè tractataui de oblig.ad ratio. c. vno. super gl.ratiociniis.Adde,quod plenè tractat:quia furtum facit Oldra.vt ibi ponam

c Maluerit.¶Si coram omnibus hic citetur, vide ĩ. de citatio. in fi.

d Renunciauerint. ¶Secundum Accur.in præ. §. & hæc omnia. & apertius in l.alias.Auth.habita.super ver.litem.quod ibi non placet.Cy.not.cum nō renunciauerit,vt corpus, vel collegium: per non vsum autem perdi non potuit,secundum eum, qui remittit ad l.j.& ij.C.de seruitut.

e Habita.¶An satisdare teneatur,& coram quo,vide infrà,de satisda.§.ij.ver. quid ergo.

f Circa fi.¶Ista lex penultima est & secunda, & eius verba habent extr.vt lite non contest.quoniam §.pe.& ponit casum specialem quo lis habetur pro contesta. ad vnum finem tantùm, scilicet interrumpendæ prescriptionis:videat tamen scholaris ille,quomodo caueat : quia si simpliciter cauet stare iuri, procedat quod est est dictum.Secus si caueret stare iuri corā illo, per id quod statim sequitur.

g Quòd non.¶Licet gl.teneat contrarium in Auth.habita.tamen vt ibi etiam tenet Cy.in iij.quæstione, communiter moderni tenēt hoc dictum.Pro quo facit:quia aliàs esset tardius finis litis. Alle.etiam l.ij.§.pe.ff.de iudic.Dicunt enim,quòd rei fugiunt contestationem litis, ad quam actores properant: de quibus loquitur lex,si conuenerit. Ad l.si cum dotem.ff.soluto matrimo.§. eo autem tempore.quam etiam allegat Accur.respondetur vt ibi not. in j.gl.quòd ibi voluntatis mutatio nulli erat damnosa:hîc secus, vt prædixi.

h Ciuitatensibus.¶In quibus locum non habet constitutio,habita quæ expressè loquitur de peregrinantibus ad studium.

i Fortè. ¶Vbert. quem statim allegat, dixit non puto reprehensibile.

k De Deo.¶Cauil.lib.iii.sub rubri.de priuilegio scholastico.Vber. autem hoc dixit ante finem ver.quem allegauit s̃.ti.prox.in prin. Ineptè tamen auctor præponit Vber.Io.quo ad scripta,etiam lib. Cauil.rationem dixi super Proœmio huius libri,vbi de eis tracto.

l Contradicit.¶Vide quod scripsi de fo. compe. si diligenti. super glo. hic ergo. Adde vltra ea, quæ dicūtur in c.postulasti. quòd clericus non possit se voluntariè subiicere laico.Bald.consil.cclvi.li. iij.& clxxvj.lib.ii.An autem clerici coniugati,vt sunt Græci, gaudeant beneficio aliorum clericorum. Bald. consuluit quòd non, eius consi.cccxx.lib.i.

m l.ij.¶Dic,vt ibi no.in gl.ij.

n Annum.¶Aetatis suæ.

o Statuimus.¶Facit quod no.in salutatione Sexti,super verbo,cōmorantibus.& quod ibi dixi.

p l.seq.¶Quæ lex geometras vocat calculatores,& quare geometræ dicantur,ibi no.

prosequitur:& qui certo loco causæ adesse habet,& infans,& furiosus non conueniuntur.ff.de in ius voc.l.ii.iii.& iiij.in prin.& ĵ.
13 ver.item hæres.xcvi.di.Constantinus.†¶Item legati & cæterorum negotiorum executores coram aliquo,siue Romæ,siue alibi non conueniuntur:imò priuilegium reuocādi domum habēt. ff.de iud.l.ij.& l.non aliàs.& l.seq.extra. de foro compe. c. fi. & ĵ. tit.de accusato.§. item nec legatus. Sed nec is, qui venit Romam ad concil.v.q.ij.vocatio. ext.de dila.c.fi.vel pro aliqua alia iusta &
a necessaria causa & probabili:vt extra.de foro compe.c. fin. [a]Sub quo comprehenduntur ferè omnes,qui continentur ff. & C. ex qui.cau.ma.puta causa appellationis exercēdæ, vel testimonii ferēdi,vel promouēdi electionem, vel postulationem factā,nisi ibi perfectis negotiis moram trahant vel ꝓhant, vel alia negotia aggrediantur:vt in præ.l.ff.de iud.l.ij.§.legatis. & §. omnes.& l.quid enim.& in Auth.col.ix.de sanct.episc.§. reuerendissimi verò. Secus autem,si veniant pro impetrandis priuilegiis,vel immunitatibus,vel aliis suis vel ecclesiæ suę negotiis procurandis:& sic curia seruat,in præ.concor. Quid si is, cui competebat ius reuocādi domum coram aliquo iudice citatus obtinuit in aliqua interlocutoria coram eo,vel etiam succubuit,sed non appellauit: demùm ante litis contestationem petit sibi concedi ius reuocandi domum, nunquid habebit?Resp.non:& sic fuit pronunciatum.argu.in his quæ not.ext.de re iud.inter monasterium.Cętera de hac materia prosequere secundum dominum meum in Summa de excep. §. fin.item effectus.& seq. & plenius secundum Papam ext.de foro
b compe. c. fi. [b]†¶Item si quis ob aliquam causam de ciuitate vel
14 diœcesi ad curiam ordinariam vocatus est,& alius eum ibi inueniens velit conuenire,potest excipere, quòd nō venit ad hoc: &
c ideo habet ius reuocandi domum,secundū Io.de Deo [c],& Vber. de Bo.arg.ff.de iud.l.ij.extra.de dila.c.fin. Alii cōtrà:nisi pro publica & commmuni causa vocatus fuerit:vt extra.de dilat.exposuit. quia vbi te inuenero,ibi te iudicabo.arg.ij.q.i.si peccauerit.in fin. & q.vij.c.j.C.vbi de cri.agi opor. Auth.qua in prouincia.&arg.ex
15 tra.de ele.bonæ memoriæ.j.ver.porro. †¶Vbi præsumitur quis citatus,ex quo in iudicio inuenitur, maximè vbi nō subest causa,
d quare hoc priuilegium debeat habere:quia tunc haberet [d]. ff. de minori,quòd si minor.§.j.& ff.ad Trebel.si legat° in prin.extra.de verb.sig.abbate. de do.cum dilecti. Non tamen negant, quin debeat inducias deliberatorias,& alias à iure concessas obtinere. ar. iij.quæst.iij.ca.induciæ. §.offeratur.& l. ei autem. Item hæres defuncti,aut parens,aut liberi,aut coniunx,aut cognatus,aut agnatus,aut affinis,vel fideiussor, vel alius nomine defuncti, non conueniitur intra nouem dies ab obitu numerando. C.de sepul.viol. l.final.& Authent.ibi posita.in Authenti. vt cùm de app.cogno. §.pe.Item pater vel patronus venia non petita.ĵ.de dolo & contu.§.restat.ver.sed & vocans.Item suus hæres non conuenitur ante confectionem inuentarii. C.de iure deli.l.fi.extr. de testa. Raynaldus.in fi.arg.xij.q.ij.hæc huius placiti.& c. charitatem. Item is, cui conceditur ne intra certum tempus conueniatur, non respōdebit intra illud.C.de præci.Impe.off. quoties. Item si fiscus concurrat cum aliis vendicātibus hæreditatem alicuius,ius fisci prius exeutietur:&aliorū vendicantiū,& aliorū creditorū actiones differentur:vt ff.de iu.fisci. apud Iul.& facit ff. si cui plus quàm per l.
e Fal.si hæres [e].& hæc exceptio,quæ dilatoria est fauore fisci,videtur quasi ex iure communi competere:vt ff.de interrogato. ac. l. iiii.in fi.Caue tamen aduocate rei,ne actio sit sublata:per id quod habes C.de peti.hære.l.fi.Item reus excipiet contra citationē: qđ
16 dic.vt ĵ.de citatione.†¶Item quòd conuentus est pupillus, vel vidua,vel orphan°,vel debilis,vel morbo diutino fatigatus,& huiusmodi personæ miserabiles: quæ si principem proclamant, vel etiam ecclesiam,quandoquę possunt etiam ordinaria iudicia declinare.C.quando Imper.inter pup.& vi.l.vna.lxxxvii.di.ca.i.& ii. & per totum.ext.de fo.compe.c.ex tenore.de off.dele. significantibus.C.de episc.&cle.orphanotrophos.Ita tū si sit grauis infirmitas.extr.de procur.c.ii.v.q.iii.si ægrotans.ff.si quis cau.l.ii.§.si quis in iudicio.Vel est expoliatus.iii.q.ii.si episcop°.extr.de restit. spo. frequens.C.de don.inter vi.& vxo. si maritus. Vel dicit se paratū soluere,& litem vitare.ff.de procur.si reus.ff.si cer.pe.l.fi. Vel quæstionem sibi motam nō præiudicare alii prius à se motæ.ff.de pe. hær.si quis libertatem.C.de ord.iud.iii.q.xi.&ext.de ord. cog.per totum. Vel se rem petitā non possidere. ff.de rei ven.l.fi. Vel dilationem sibi concessam pendere:vt iii.q.iii.ca.induciæ.§.offeratur. extra.de app.significante. Vel litem sibi motam,à iure esse prohibitam.xi.q.i.sacerdotibus.C.de obsequiis liberto.l.i.ff.de iudic.lis C.vt nemo priua.per totum, vel libellum ineptè esse formatum. C.de formu.l.ii.& ii.q.viii.c.perscripta.§. libellorum. & in præ. c. sacerdotibus.Vel si fideiussor obiiciat reum principalem , vel bonorum possessorem , prius fore conueniendos. C. de fideiussor. Auth.præsente.ĵ.de renunc.& conclu. & C. de act. & obl. Auth. sed hodie.Item excipit de tempore feriato.C.de fer.omnes. ff. e. l.i.extr.eo.c.fi.& de iud.c.fi.ff.de in ius voc.l.il.in fin.xv.q.iiii. pla-
17 cita. † ¶Item non potest agi contra infantes , vel minores xxv. an.vel fuiosos, vel mente captos,& similes personas,sine tutoris
f vel curatoris autoritate [f].ff.de admi.tu.l.i.&ii.C.si aduer.rem iudi. l.fi.C.qui legi.personam ha.l.i.& ii.& ff.de re iud.acta.& l. contra pupillum.C.de epi.& cler. orphanotrophos. Nec etiam hi agere possunt:vt s.in tit.de actione in diuersis locis.Item nec filiusfa.vt ibi dixi in ver.sed & filiusfa.& seq.Item Respublica acephala conueniri non potest,sicut nec minor.C.lib.xi.de cur.Reipub.l.i. C. qui.cau.ma.in inte.re.Respub.& sicut nec ecclesia:vt extra.ne se.
18 vac.c.fin.†¶Item tutor, vel curator,vel alius administrator,maximè necessarius , finito officio non conuenitur de contractibus bona fide cum eo initis nomine eorum , quorum negotia gesserunt.ff.quando ex fac.tu.vel cu.l.post mortem.ff.de re iudic.l.iiii. C.de admi.tu.cùm quidā.ff.de instito.l.fi.de procu.Plautius.Nec etiam agunt,vt dixi s.in ti.de act.ver.item tutor.Durante verò officio respondere tenentur,alioquin ab administratione remoue-
g buntur [g]:vt C.de procu.l.iii.& ĵ.de accu.versi.item nec maior. Et nunquid erit in prælato idem,vt ex hac causa possit remoueri?rū non. Prędicta enim lex loquitur tantum de his,qui habent onus, non emolumētum. Quid si tutor ideo non vult defendere, quia scit pupillum malam causam fouere:& vult potius,quòd aduersarius mittatur in possessionem,nunquid debet aduersarius audiri?Respon.si pupillo expedit magis,quàm aliud, quòd fiat missio non audietur aduersarius.Nam tutor defendere videbitur hoc ca
h su [h] ad instar procu.ff.de procu.sed & hæc.§.fi.& seq.secūdū Alb.
19 Pap.†¶Itē seruus,monachus,conuersus,professus,&hmōi.non ꝯueniuntur.C.de iu.seruus.& l.seq.C.de rei ven.non solùm.ff.de reg.iur.cum seruis.extra.de syndico.c.vno.ff.de iudic.lis nulla. & s.versi.item episcopus. De hoc tamen, & qualiter formabitur li-
i bellus contra eum,no.ĵ.de stat.mo. [i] Nec etiam hi agere possunt, vt dixi s.de actore.ver.item quòd est seruus.&ver.item excipitur contra act.Sed an monachus potest accusari? Videtur quòd sic:extra.de simo.dilectus filius A,non tamen quo ad pœnam pecuniariam:quia proprio caret.xii.quæ.i.nolo.extrà.de sta. mo. cùm ad monasteriū.sicut dicā in seruo.ĵ.ti.de ac.in prin.Et hęc vera sunt,
k nisi abbas velit eū defendere.ff.de re iu.l.si seruū.Rof.verò not [k]. quòd

ADDITIONES.

a c.fi.¶Et ibi super verbo,Necessaria.scripsi quid de illo, qui venit pro restitutione in integrum impetranda.
b c.fi.¶Et ibi plenè scripsi super vlt.gl.
c Io.de Deo.¶Cauil.lib.iii.Rub.de excep.quę datur legat.Vber.autem hoc dicit post dictum supra illius ver.sed quid si scholaris.
d Haberet. ¶Reuertitur ad primum dictum, & clarius ponit dictū Vber.quàm posuit ipse Vber.vel Io. allegat tū Vber.easdē leges.
e Si hæres. ¶Istæ duæ leges videntur contrariæ. Prima dicit idem quod s.ista dicit, quòd fideicommissum soluendum cū cautione de restituendo. Sed vtrobique dicunt gl.in prima lis iam erat mota per fiscum,in secunda non:vnde ver. iste ponit fiscum concurrere cum aliis vendicantibus.
f Auctoritate.¶Quærit Rof.tit.vii. ante medium : quid facere debeat, volens conuenire pupillum vel minorem ? Respondet , ꝙ conueniam pupillum maiorem septennio,& minorem adultum si pupillus est minor septennio,conueniam tutorem solum,si illum habet:aliàs petam illum sibi dari:in adulto,si curatorē habet, & si minor est præsens,ipsum conueniam,& in sui personam formabo libellum: cui respondebit cum auctoritate curatoris: si est absens minor,concipiam libellum in personam curatoris. si non habet,petam sibi dari:& dabitur sibi inuito ad litem. Alleg. C. de iure delib.l.potuit.et l.si infanti.C.qui pe.tut.l. i. ff. de tuto. l. qui habet.§.idem Cassius.& ad Treb.l.restituta.§.i.& alleg.infrà.
g Remouebuntur.¶Si iudici videbitur.De hoc s.ti.proxi.§.i. ad fi. versi.Sed quæritur vtrum pater.
h Casu.¶Quando sic expedit pupillo,&sic esset dominus prudens facturus: aliàs autem cum missio in possessionem fiat propter rei defensam,constat quòd defendere nō videtur.Et super hoc vide quod no.in §.fi.statim alle.in gl.regulam ponit.
i De statu mona.¶in prin.
k Verò not.¶Suo tit.viii.versi.penult.&versi.sequen.est vltimus. Adde Bal.in l.si seruus ignorante. C.de noxa. vbi quòd seruus & monachus in iudicio criminali habēt legitimā personam in se defendendo.& idem dicit in filiofamiliàs,qui habet legitimam personam in criminali in defendendo seipsum sine patris auctoritate.Et adde Lu.Ro.consi.ccclxxv.inci.in proposita quęstione:vbi an abbas habeat iurisdictionem in monachos, etiam in criminalibus,vbicunque deliquerint. & ibi an monachus punitus de delicto per abbatem possit per episcopum vlterius puniri. & vide latè G. Papæ in quæstionibus suis q. dliiij. inci. ad quem pertineat correctio.Henr.Fer.

quòd monachus, & similes, si delinquant, accusantur: licet aliàs
non agant, nec conueniantur: vt in pre. ver. item excipitur contra
actorem, sicut & deportatus. ff. de pœ. aut damnum. §. inter eos.
& l. in seruorum. §. quod enim. & l. capitalium. §. in exulibus. ff. de
acc. l. si cui. §. fi. in auth. de sanc. epi. §. si monachus. de nup. §. secun
dum occasionem. col. iiij. extra. de priui. c. volentes. lib. vj. C. vbi
de cri. agi opor. auth. qua in prouincia. in prin. Mar. de Fa. dixit, quod
si monachus accusetur de crimine: ipse se defendet, & nō Abbas:
potest tamen abbas ei assistere. C. de accu. l. j. & ij. & ad l. Iul. de vi
pub. seruos. C. de nox. si seruus. in fi. C. de epis. & cl. auth. causa. De
a hoc ĩ. de sta. mo.[a] & ibi not. qualiter tunc agitur, & qualiter con-
20 cipiatur libellus. † ¶ Sed nunquid pro commissis ante ingressum
conuenietur monasterium? Videtur quod sic: & si nolit defendere, &
agetur ciuiliter: & de bonis eius, quæ monasterio obuenerunt, sa
b tisfiet agentibus. arg. Instit. de acqui. per arro. §. fin.[b] Si autem cri-
minaliter ageretur, contrà credo: cùm omnia crimina in ipso in-
c gressu sint extincta. in auth. de monachis. in princi. colla. j.[c] & de
pœ. distin. j. c. quis aliquando. §. his auctoritatibus asseritur. prope
principium, extrà, de filiis presbyte. c. j. licet dici possit extincta es-
d se, quo ad Deum.[d] † ¶ Itē is, qui negat se seruū habere, vel in po-
21 testate sua esse, non conuenitur rei vendi. vel noxali actione. ff.
de rei vend. l. penultima. §. finali. ff. si ex noxali causa aga. l. secun-
22 da. extrà, de iudi. c. examinata. † ¶ Item is, qui nulla tenetur actio
ne. ff. de eden. quædam. ff. ad exhiben. thesaurus. Item potest exci-
pi per illos casus, in quibus fallit illa regula: actor debet forum
rei sequi: quod dic vt ĩ. de compe. iudi. adi. ¶ Item conueniri non
23 potest is, qui in infirmitate detentus, vel † ad maius tribunal vo-
catus est. ff. de iudi. si prætor. ff. de re iu. quæsitum. §. j. extra. de pro-
24 cur. c. ij. v. q. iij. si ægrotans. xviij. distin. si episcopus. † ¶ Item reus,
qui debitum confitetur, & paratus est soluere, non cogitur iudici
um suscipere. ff. de iudic. si debitori. quòd si partem confiteatur,
per illam etiam non cogetur. vt ff. si cert. pe. quidam existimaue-
runt.

ADDITIONES.

a De statu mona. ¶ In prin.
b §. fin. ¶ Hugolinus allegat ad idem ff. de capi. dimi. l. tutelas. §. fi.
c Collatio. j. ¶ Hucusque Rofr. & est finis tituli.
d Deū. ¶ Et quo ad ecclesiam facit, quod no. in præ. §. his auctorita tibus. in gl. ar. quod & de voto scripturæ.
☞ Quid si pendente appellatione reus accusatus est effectus clericus. Ioan. And. in c. j. de oblig. ad ratioci. Bar. in l. j. ff. de pœn.

¶ Bald. De Reo.

QVI promittit aliquē repræsentare sub pœna, nec adiicit tempus, nec dixit ad mandatum iudicis, vel partis requisitionē, habet semestere tempus ad euitandam pœnam: vt C. de fideiuss. l. sancimus. G. Item sufficit repræsentare vsque ad sententiam, quia talis fideiussor post sententiam non tenetur, nec sistere, nec soluere: quia clausula, De iudicio sisti, non continet clausulam iudica. solui. ff. de fideiuss. l. Græce. §. post litem. vbi de hoc. Sed econtrà clausula, iudicatum solui, vel soluere iudicatum. non enim sunt verba ista formalia. ff. de præstit. l. ij. continet tres clausulas: quia finis continet principium & medium, & ipsum de necessitate præsupponit: sed non contrà. vnde sententia includit processum: sed processus non includit sententiam. Sic & satisdatio, quæ concernit sententiam, totum processum spectat. Sed satisdatio, quæ concernit processum, nō continet iudicati executiōe. Sic ff. de pac. l. sed si tm. & de solu. l. hoc iure. Est & alia ratio: quia iudicium non porrigitur post sententiam: quia finitur per sententiam: ergo & promissio de iudicio sisti finitur. ¶ Sed quid si quis generalius promisit, scilicet sistere & parere mandatis curiæ, vtrum teneatur lata sententia? Dic, quòd non: quia istud de parendo mandatis, venit accessoriæ ad promissionē, vnde non semper per ipsam satisdationem de iudicio sisti, debet parere mandatis secundum naturam satisdationis. ff. de in ius voc. l. eum. Pro quo facit, quòd no. Dy. ff. de verb. oblig. l. continuus. §. cùm quis. Bal. Vide ĩ. de acc. §. verò qualiter. & ĩ. prox. ¶ Sed an reus qui promisit de iudicio sisti, & parere curiæ, potest opponere exceptionem iudicis incōpetentis? Et videtur, quòd non: quia in eum consensit, cùm eius mandatis se submisit. ff. de iurisdi. om. iudi. l. est receptum. In contrarium facit, quia ista verba sunt intelligenda secundum ius commune: vt no. in d. §. cùm quis. & no. ff. de reg. iur. l. nō videtur. §. qui iussu. & de ope. lib. l. si libertas. Item persona non sui iudicis, nō fundatur per satisdationem: vt C. de lit. conte. auth. offeratur. Facit quod no. Cy. C. de spon. l. fi. Sol. per simplicē de iudicio sisti promissionem non excluditur obiectus contra iurisdictionem: sed cùm qs promisit mandatis eius, p hoc prorogatur iurisdictio. arg. no. in l. pe. ff. de arbi. per Accur. & Gul. Et ideo subdistingue: aut ista promissio fit iudici, qui ex priuilegio poterat recusari: & tunc perditur priuilegium. C. de pec. l. pen. Aut iudici extraneo: & tunc etiam videtur, quod possit pœnitere: vt l. si conuenerit. ff. de iuris. om. iudi. Hoc non credo: & ideo dic, quod si promisit per errorem, non valet. secus si ex certa scientia, non per metum. ff. de iudi. l. ij. ff. si qs cau. l. sed & si quis. §. fi. Nam per contrarium contractum factus est subditus illius iudicis, & fori, quo ad illam causam. & vide qđ no. ĩ. ver. quid si scholaris per G. ¶ Si lite pendente quis sit effect9 clericus, non impeditur per hoc cognitio: sed executio iudicis secularis. versi. quid si est. G. Certè si clericus est litigiosus, vt ita dixerim, & ideo nil sibi opitulat̃, facit. ff. de iur. om. iud. l. pe. Bal. Vide Io. An. de obli. ad ratioci. c. j. Bald. ¶ Scholaris clericus non potest conueniri sub rectore laico, sed sub clerico, si quis scholaris est aduena, sic. Sed si studet in ppria diœcesi, non potest cōueniri, nisi coram diœcesano. ver. quid si scholaris. G. Si tamen clericus est pelliparius, potest conueniri sub camerlingo occasione artis. C. de iuris. omnium iudicum, l. fi. quia clerici negociatores, quantum pertinet ad eam negociationem, iure laicorum communi vti debent. C. de episc. & cleric. l. ij. Isti enim, vt sic dixerim, nō sunt puri clerici. arg. C. de sacros. ecc. l. cui sub ptextu. & de vita & hon. cler. c. fi. Bal. Qui habeant ius reuocandi domum. ver. item legati. & ver. seq. cū sunt in curia Romana. G. ¶ Præsumitur quis citat9, ex quo in iudicio comparuit, & ideo si offertur ei libellus, non potest dicere, Cita me, & ego veniam: sed bene potest petere terminum ad deliberandum. versicu. si quis ob aliquam. G. ¶ Certè si iudex eum non monet, potest illicentiatus recedere, & tota die hoc fit. Si enim præsumitur citatus, & illicētiatus recederet, esset verus contumax: vnde non præsumitur citatus. ff. de in ius vo. l. j. Tamen præsentia idem quod citatio operatur: quia non refert qualiter quis sit in iudicio, per citationem, vel sine. ff. de re iudi. l. de vnoquoque. & nota. in c. vlt. de elect. li. vj. in Nouella. Nam citatio non fit ad deliberandum, sed comparendum. Parū ergo de modo curamus, si finē habeamus: & ista est cōis opi. & vera. ergo per talē libellū reo præsenti oblatū interrumpitur præscriptio: sicut per efficacem citationem tam in ciuili, quàm in criminali. ff. de adult. l. miles. §. sexaginta. quod tene mēti. Nam & quædam fiunt sine citatione. ff. ad Trebellia. l. recusare. & l. ille à quo. Bal. & vide ĩ. de lib. cōcep. §. reo non citato. & quòd de teste præsente citato, vide ĩ. de teste. §. valet dictum. Et etiam suus hæres habet dilationem trium mensium propter inuētarium. ver. item suus. G. incipit quod à die immissionis, quā creditor probare debet, si negetur. ff. de condi. furti. l. ij. ff. de inter. act. l. ij. & iij. ff. sol. ma. l. si cū dotem. §. transgrediamur. in gl. Bal ¶ An monachus possit conueniri. Ciuiliter non, criminaliter sic, ad pœnam in corpus luendam in defectum pecuniæ. Item ad pœnam corporalem. ff. de acc. l. hos accusare. §. omnibus. quia natura cōis est. Ciuiliter autem conuenitur monasterium, si monachus obtulit vniuersitatem bonorū: secus si rem singularē, vel nullam: vt no. per gl. & Dy. in l. si peculium. §. j. ff. de pecu. leg. Nam monasterium habetur loco hæredis ratione rerum, non ratione personæ: imò est successor anomalus sicut pater, qui occupat iure peculii, & fiscus iure caduci. ff. de noua. l. nouatio. ff. solut. mat. l. si constante. §. fi. Insti. de eo, cui li. cau. §. fin. Bal. Et si monachus diuisit matrimonium per quotas, monasterium non tenetur nisi pro rata. ff. de religi. l. si pro rata. licet tamen monasterium possidendo vnam rem singularem, non conuenitur tanquam obligatū tamen non defendit monachum, patitur in illam rem missionem. Insti. de acqui. per arro. in fi. de hoc in versi. item seruus. cum seq. per Gul. & Iac. & Cy. in auth. causa quæ fit cum monacho. C. de epis. & cle. vide ĩ. de statu mo. §. iuramentum. & ĩ. de acc. §. potest clericus. Bal. ¶ Ille, qui non vult recipere libellum, sed soluere, non dicitur litem contestari, sed declinatoriam opponere, secundum Gul. ff. de procu. l. si reus, Item si non vult recipere libellum, nec soluere, sed confiteri debitum, non videtur litem contestari: sed fit præceptum in eum officio iudicis: vt l. si debitor. ff. de iudi. & nota. ff. de inter. act. l. vbicunque. Si verò reus libellum iam susceperit, offerendo debitum, non videtur litem contestari, sed perimere contestationem litis & sententiam. Si verò non offert debitum, sed confiteatur libello suscepto, & in figura iudicii: tunc fit litis contestatio de plano, in qua non requiritur iuramentum calumniæ, vt no. ff. de nego. gest. l. at qui natura. §. cum me absente. Si verò contradictionem opponit fit litis cōtestatio, & exigitur calumniæ iuramentum. C. de iud. l. rem non nouam. C. de iur. cal. l. ij. in prin. C. de excep. l. si quidem. Bal. ¶ Si pater satisdat pro filio de iudicio sisti, an videatur persona filii legitimari, sine aliquo consensu? Videtur quòd sic. ff. qui satisdat. cogan. l. fili9. sed ibi pater erat in iudicio nomine filii, nō filius. Ad idem: qa qui fideiubet, ɔsentire vr̃. ff. ad Mace. l. sed si pr̃. §. non solùm. Tñ si ista satisdatio præstatur ante litem contestatam non videtur sufficere: qa oportet qđ pater cōsentiat alio tēpore, scilicet tēpore litis cōtesta. ff. solu. ma. l. si cū dotem. §. eo aũt tēpore. & istud est tutius. Tamen ēt credo primum verū: quia consensus perseuerat, donec reuocetur: & quotidie ɔsentire vr̃. arg. ff.

de vſufru.acere.l.j.in fin.Bal.vide j.ti.proxi. §.conuenitur.& ſeq. & §.an ſufficiat.& j.prox.¶Sed quid ſi ſtatutum dicat, quòd filius non poſſit ſe obligare ſine expreſſa licentia patris: & in eodem inſtrumento filius & pater principaliter ſe obligant: vel vnus pro altero fideiubet, nec dicitur, quòd pater dederit licentiam filio, an ſufficiat? Quidam dicunt, ꝙ non: quia eſt tacita licentia, nõ expreſſa. Videtur enim fideiubere, non conſentire.ff.qui.mo.pig.taci.cõ.hi.l.ſi gratuitam.§.j.ff.qui.mo.pig.vel hyp.ſol.l.Titius Sempronius.in prin.Nam & duo rei videtur inuicem fideiubere.l.vir vxori.§.fi.ff.ad Vell.Sed arg.quòd ſufficiat.ff.de proc.l.filius.§,ſed & filia. Et ſi dicatur quòd non eſt expreſſa licentia, dico ꝙ ſatis eſt expreſſa rebus ipſis & factis.ar.ff.de leg.l.de quibus.& neceſſariò ſequitur ex verbis, quod ex tenore verborũ apertè colligitur.ar.ff.de lib.& poſth.l.Gallus.§.fi. Nam & ratione ſtatuti ſatisfactum videtur: ergo & ipſi ſtatuto,ff.de ritu nup.l.libertus.§.ſenatus. C.de iudi.in l.fin.de condi.& demõ.l.cum tale.§.pe.in gl.Sed quidã pronunciabit contrarium, inhærẽs verbo, expreſſa.ar. ff. de auto.tuto in fin.cum glo.& l.etiam.& quod no.ff. de re. iur.l. vbi non voce.ff.de adoptio. l.ſi pater naturalis.per Gul. Nam nec tutor ſi ſe obligat vnà cum pupillo, dicitur ipſe ſufficienter autorizare: quia requiritur verborum expreſſio, quod eſt tutius. Bald.vide j.de procur.§,ſufficit generalis.

a ¶ De Accuſatore.[a] Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Conceſſum eſſe intelligitur, quod non eſt à iure prohibitum.*
2 *Accuſare an poſſit quis vniuerſitatem de crimine contra ſe commiſſo.*
3 *Accuſari an poſſit quis bis ſuper eodem actu.*
4 *Accuſatus à conſanguineo interfecti, an iterum poſſit à fratre eiuſdem interfecti accuſari.*
5 *Pax facta de vulnere, intelligitur facta de omni eo quod ex eo naſci poteſt.*
6 *Vulnerans aliquem, ſi actione pendente de vulnere condemnetur, vel obſoluatur, poſtea autem vulneratus decedit, an poſſit iterum accuſari.*
7 *Accuſans de vulnere, & petens punitionem, dicitur criminaliter agere.*
8 *Iudex an condemnare poſſit vulnerantem pecuniariter, qui ſimpliciter petitus eſt puniri.*
Vulneratus pecunia recepta remittens iniuriam, an poſſit poſtea agere de expenſis in vulnere factis.
9 *Opponi poteſt contra accuſatorem, quòd inuitus fecit.*
10 *Accuſans ſocius criminis & particeps repellitur.*
11 *Iniuriantes ſe mutuò, an poſſint ſe mutuo accuſare.*
12 *Accuſator repellitur, vbi iam tranſegit, vel pactus eſt de crimine.*
13 *Clericus an poſſit paciſci, ne prælatum ſuum de crimine commiſſo accuſet.*
14 *Frater non poteſt fratrem criminaliter accuſare.*
Affinis poteſt affinem accuſare.
15 *Accuſans non debet ex odio procedere.*
16 *Mulier quibus caſibus accuſare poſſit.*
17 *Excipi poteſt contra accuſatorem, quòd eſt pupillus vel impubes.*
18 *Pubes accuſare poteſt cum tutoris auctoritate.*
19 *Pupillus, vel minor xxv.annis, non poſſunt de crimine publico accuſare, niſi ſuam, vel ſuorum iniuriam proſequantur.*
20 *Agnitionem meri vel miſti imperij habentes, non poſſunt ante depoſitum officium accuſari.*
Defenſores ſeu minores Poteſtates ciuitatum poſſunt accuſare & accuſari, agere & conueniri.
21 *Opponi poteſt de accuſatore, quòd eſt infamis, niſi in quinque caſibus.*
22 *Excipitur cõtra accuſatorẽ ꝙ eſt hæreticus, vel Iudæus, vel ſchiſmaticus, &c.*
23 *Contra agentem de adulterio excipi poteſt de lenocinio.*
24 *Excipi poteſt contra accuſatorem, quòd eſt pauper, & in prætio deceptus eſt.*
25 *Excipitur contra accuſantem quòd eſt libertus, beneficiatus, filius, vaſallus, &c. qui non poſſunt eos accuſare, in quorum domibus nutriti ſunt.*
26 *Accuſatus nõ poteſt pendente accuſatione ſuũ accuſatorem, vel aliũ accuſare.*
27 *Calumniantes ad vindictam poſcit ſimilitudo ſupplicij.*
28 *Inimicus repellitur ab accuſando & ab excipiendo.*
29 *Inimicitiæ quæ repellant ab accuſando.*
30 *Alienigena, homicida, maleficus, fur, ſacrilegus, &c. repellũtur ab accuſando.*
31 *Opponitur accuſatori, ꝙ nõ eſt bonæ æſtimationis, vel fidei, & ꝙ temerè accuſat.*
32 *Accuſans alienor nomine non admittitur in iudicio.*
Crimina ſpacio viginti annorum extingui.
33 *Reo moriente crimen extinguitur.*
34 *Opponitur accuſatori, quòd libellum non rectè concepit.*
35 *Frater non poteſt accuſare eum, quem prius frater ſuus accuſauit.*
Obijciens turpem exceptionem, an poſſit iniuriarum conueniri.
36 *Fideiuſſori recuſato competit iniuriarum actio cõtra recuſantem, quia recuſatio eſt quaſi exceptio.*
37 *Perſonæ quæ in certis caſibus repelluntur, ſi ſuam ſuorúmque iniuriam proſequantur, admittuntur, præterquam in octo criminibus hic enumeratis.*

VISO de Actore, videndum eſt de Accuſatore. Vnde videamus qui non poſſunt accuſare: quo intellecto, ſciemus, qui poſſint.ff.de accuſ. qui accuſare. Inſti. de ob. quæ ex quaſi deli. naſcuntur *. lxxxviij.diſtin.eiiciens. Hoc

ADDITIONES.

a Hic aduertendum, quòd in hoc volumine habemus quatuor rubricas, quæ cum allegantur, integrè ſunt ſcribendæ, de Accuſatore hîc, de Accuſato, quæ ſequitur: de Accuſatione in parte tertia, & in quarta de Accuſationibus. Item eſt ſciendum, quòd Legiſtæ habent in C.ſpecialem rubricam, qui accuſare non poſſunt: quæ congruit huic nigro, quia ſpecialiter ad hoc tendit. & Azo ibi in Summa innuit actorem, & noſtri Summiſtæ ſuper rubrica de accuſa. Goff. vſque ad ver. accuſari. Hoſt. in ij.§. Baga. in prin. vſque ad verſ.nũc de ciuilibus oſtendit accuſatorem repelli ratione ſui, ratione accuſati, ratione miſta vtriuſque, ratione iudicis, item ratione ipſius iudicis & cauſæ, & ratione temporis. Tanc.in ſecunda parte rubricę de criminibus, & ſeq. quaſi nil ad propoſitũ. Roſ. in libellis iur.canonici.in princ.ij.partis, poſuit xij.rubri. de ſingulis perſonis, quæ accuſare nõ poſſunt, quod multum iuuit auctorem. Vber.de Bo.de hoc in pe.col.§.quem allegaui ſuper rubrica de actore. Vber.de Bo.fecit ſpecialem rubricam de his, qui in criminalibus actionib.repellũtur, quę eſt tertia rubrica. aliàs eſt pars ſecundæ, ex qua ſatis adiutus eſt auctor: de reliquis dicetur in tit. de accuſatione, & de accuſationibus. Et circa rubricam congruè quæritur, ſi per ſtatutum non poteſt quis accuſare de crimine publico ſine conſenſu offenſi: & A. accuſat B. de crimine publico, dicens, Ego A. de voluntate talis accuſo B. quis dicatur hic accuſator? videtur, quòd conſentiẽs, quaſi ille videatur mandatarius, & per eum mandans accuſet. Veniat regula, qui per alium. cum ſuis exemplis.de re.iu.lib.vj. Item quia potentior eſt in accuſando, & eius plus intereſt: ita quòd præuentus extraneum excluderet. Et ſufficiat j.j.col.ver.ponè quidam.cum ver.ſeq. Tu dic cõtrà: quia per id vitiarentur iura volentia in criminalibus cauſis non interuenire procuratorem.extr.eo.tit.veniens.& c.ſeq.in fi.ff.de pub. iudi.l.pe.§.j. Item aliud eſt agere, aliud agenti conſentire. ff. de re. iur. Alius curioſus in hoc proſequendo videat quæſtionem domini Ia.But.patris, qui hoc miſtis duobus articulis plenè diſputauit in quæſtione, quæ inci.certum eſt. Propter quod eſt ſciendũ, quod idem olim tenuit Lãber.de Rampo.in quæſtione, quæ incipit, duo ſunt capitula, ponens vnum ſtatutum eſſe, de quo s. aliud quòd querelæ bannitorum non audiuntur: nec damna eis illata emẽdantur. ponebat Titium vulneratum à Seio: & quia crimẽ erat publicum, ego poteram vulnerãtem accuſare: ſed quia ex vi ſtatuti neceſſe ſic erat, habui conſenſum Titii offenſi: & accuſaui ante litis cont. vel priuſquam nomen Seii reciperetur inter reorum nomina, Titius bannitus fuit pro homicidio iuſto, vt procedatur in accuſatione. Seius contrà ex vi ſecundi ſtatuti, quærebat quid iuris: & tenuit idem, ſcilicet, ꝙ procedatur in accuſatione, nõ obſtante reſiſtentia accuſati. hoc maximè per l.ff.de publi. iudi. l. is qui reus.in fin. vbi dicitur, quòd damnatus implere poteſt accuſationes, quas ante damnationem inchoauerat, etiam ſi poſt damnatione adimatur ei ciuitas, vel libertas. Intelligit autem inchoatam accuſationem ante damnationẽ, etiam ſi ſuper accuſatione lis cont.non erat. C.qui acc.non poſ.l.neganda.in fi. quę habetur iij.quæ.xj.neganda. Inducit etiam l.quæcunque.ff.de act.& ob. & ff.de ſeruo.cor.l.doli.§.fin.in quibus actiones, quæ ex ſeruo inceperunt cõpetere: ſiue ex l.xij.tab.vel ex l.Aquil.iniuria, furto vel corruptione mihi competunt, quicquid de ſeruo eueniat, manumiſſione, alienatione, vel alio modo. Ponderat principaliter, ſi ego, quia ſtatutum non impediuiſſet, liberè poteram accuſare: cũ crimen ſit publicum, ſtringere gladium, & ferire: & l.Corne.de ſica.punitur.ff.ad l.Corn.de ſica.l.j. Conſenſus ergo offenſi non facit me mandatarium vel procuratorem: ſed ſolũ remouet obſtaculum obſtantiæ: & ſic remanſit in iure communi, per quod verificatur ſolutio. Ad quam additur regula, in ambiguis. §.j. ff. de re. iur.& regula, factũ legitimè.e.ti.li. vj. Sed qd ſi ipſe Titi⁹ accuſaſſet, & poſtea bãnitus fuiſſet, vt s.Dy.in l.antep.ff. de fideiuſ. dicit aduocatos tenere, ꝙ bannit⁹ accuſationẽ inchoatã pſeq nõ poterit, p iſtam l.§.ſed cũ duo quẽadmodũ inchoare nõ poſſet, ſic nec inchoatã pſeq: cũ res ad caſum, à quo nõ poterat inchoari: & qa qđ ĩpedit faciẽdũ, ĩpedit factũ: vt ibi, & ff.đ ſuſp.tu.l.poſtfinitã.aiũt, ꝙ ſi ſtatũ phibeat bãnitũ admitti ad accuſandũ, ipſe bãnit⁹ accuſationẽ inchoatam proſequi poterit, per prę l.qui reus.& hoc ibi placet Dy.& dicit præſtari debere ſecuritatẽ bannito per cõe, quod non offendatur, donec inchoata accuſatio ſit finita. Adde Bart.in d.l.is, qui reus.quo ad ſecundam q.& quo ad q.de accuſatore poſtea ex bannito, vide Petr.de Anch.conſi.308.incip.plura. & quantum ad vltima verba, quòd iudex debeat præſtare ſecuritatem bannito: adde, quòd idem vult Barto.in d.l.is, cui reus. Item ſcias quòd in mandato quod datur ad accuſandum, requiruntur ea, quæ in ipſo accuſato: aliàs mandatum non valet, & tenet Rom.conſil.60.

* Naſcuntur.¶§.j.in fi.ſcito quòd eſt furtum manifeſtum, ſcimus quòd non eſt manifeſtum. Ioan. And.

Hoc enim edictũ prohibitorium est, vt quilibet admittatur, qui
non prohibetur: sicut edictum de postulando: & de matrimonio
contrahendo. & de testi. & de procu. ff. de postu. l. j. extr. de spon.
a cum apud. ff. de testi. l. j. ff. de procu. mutus [a]. Et est ratio: quia † q̃d
1 non est à iure prohibitum, intelligitur esse concessum. extra. de
b transla. episc. inter corporalia. [b] post medium. ff. de proba. l. ab ea
parte. Et quidem multæ exceptiones contra actorem competen
tes, de quibus s. diximus, competunt etiam contra accusatorem:
sicut sciet sedulus lector adaptare. Excipitur ergo primò contra
accusatorem, quòd non est legitimus accusator. extra. de accu. c.
c j. Item [c], quòd non potest quis eodem tempore & eodem libello
duos accusare: vt ff. de accu. hos accusa. §. j. q̃d sic intellige, si plu
res accusationes criminales vellet quis contra duos ex diuersis
factis vno eodemque tempore & in eodem libello proponere,
non potest: nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur. Sed in di
uersis libellis bene potest duos accusare, sed non tres: nisi suam
vel suorum iniuriam ꝓsequatur. C. qui ac. non pos. curationibus.
d & ij. q. j. prohibentur [d]. Vel dic ꝙ nec etiã duos, nisi suã vel suorũ
iniuriam prosequatur, vt ibidem: quia vna accusatio per alteram
ĩpedit: vt ĩ ꝑal. l. & ff. ad adul. iter. §. fi. Nec ob. ꝑ. l. cũ ſoib. q̃a licet ne
get de tribus, non tamen concedit de duob. Fallit aũt hoc ĩ mari
to de adulterio vxoris querente: qui potest in vno libello plures
accusare: vt in præce. l. inter. in fin. Verùm occasione vnius facti
seu criminis potest vnus mille accusare. C. si re⁹ vel accusa. mor.
fu. l. j. ff. de adulteriis. l. vim passam. §. incesti. Nisi in crimine adulte
e rii: de quo non potest ex eadem causa plures accusare [e]. C. eo. re.
os. ff. eo. si maritus. §. fi. & in præd. l. vim passam. §. duos. Sed in in
cestu potest etiam adulterum, & eum, qui domũ præbuit, simul
f accusare: vt in eo. tit. l. nihil. §. fi. [f] † ¶ Sed nunquid põt accusare v-
2 niuersitatem de maleficio cõtra te commisso? R̃n. sic. ff. quod me.
causa. metum. etiam criminaliter, & omnes punientur: vt C. li. xij.
g de re milit. l. tam collatores. De hoc j. ti. proxi. in fi. [g] Sed an in eo
dem libello potest quis de pluribus criminibus accusari: vt j. in ti.
de incidentibus quæstionibus. versic. porrò si diuersæ. Vtrum de
eodem crimine possit agi criminaliter & ciuiliter in eodem libel
lo? Dic vt j. in tit. de fur. in prin. & de incidentibus quæstionibus.
ver. quòd si plures. Item excipitur contra plures vnum accusan-
tes: quia magis idoneus est eligẽdus: vt ff. de accusa. si plures. arg.
contrà, extra. de purg. ca. c. quoties. ij. q. j. in primis. versic. quia agi
h tur [h]. † ¶ Pone, quidam [i] fecit insultum contra quendam militẽ,
3 & eius scutiferum interfecit: miles de insultu in eum facto, &
i de morte scutiferi accusauit quendam: accusatus hoc negauit: lite
pendente, filius scutiferi accusauit eundem: quæritur an possit? Et
k videtur, quòd non. C. eo. l. qui de crimine. arg. contrà. ff. de adul. [k]
l l. iij. §. fi. [l] † ¶ Quid si quis accusatur de homicidio à consanguineo
4 interfecti, & eius nomen inter reos est receptum [m]: demùm fra-
m ter defuncti vult accusare eundem, nũquid potest? Io. dicit quòd
non, nisi tria probet, scilicet præuaricationem prioris, & se igno-
rasse accusationem, & proprium dolorem prosequatur: vt no. in
præ. l. qui de crimine. Alii contrà: vt ff. de adul. l. ij. §. fi. & l. seque. &
no. in ꝑ. l. si cui. §. j. & ff. de ꝑuari. l. p̃euaricationi. Sed hoc locũ ha-
bet, cũ sentẽtia lata est: vt no. j. de aboli. & purga. §. j. ver. porrò. Si
aũt pendẽte accusatiõe veniat fili⁹ dico ꝙ audietur. ff. de adult. l. ij.
§. fi.

ADDITIONES.

a Mutus. ¶ Addit Rof. scito, qui sunt sub potestate, scitur qui sunt sui iuris. ff. de his, qui sui iur. sunt. l. prima. & si iudicatur rem meam esse, &c. ff. de excep. rei iudi. l. si inter me & te.

b Inter corporalia. ¶ Rof. qui ad hæc allegat contraria, soluit vt ibi no. in gl. ar. quod non. in fine.

c Item. ¶ Hoc tractauit Rof. sub vj. rubri. scilicet quòd repelluntur propter quæstum, vel qui duos, &c.

d Prohibentur. ¶ Vbi de hoc, & C. eodem tit. qui de crimine. & vide de purgatio. vul. c. ij. in prin. vbi idem scripsi post Hostien. Adde omnino videndum Pau. de Ca. in l. edita. C. de edendo. & ibi Alexand. qui videtur tenere post Paul. quòd eodem libello possint cumulari plures actiones ex diuersis causis ad diuersa, etiam si non sint vniformes, & eiusdem generis, etiam accusando. & idem tenet Roman. licet præfati de eo mentionem non faciant, eius consi. cclx. sequẽs Pet. & Cy. vt ipse refert in l. eo quod à multis. C. si cer. pe. Pau. de Ca. motus est per c. quærelam. extra. de ele. & per l. si idem cũ eodem. de iur. om. iudi. quia prædicta lex non haberet dubiũ, si intelligeretur in diuersis libellis.

e Accusare. ¶ Scilicet adulterum & adulteram: aliàs contradiceret ei, quod prædixerat. Vt tu purus Canonista intelligas, scire debes, quòd lex non permittit per maritum, vel patrem, vel alium, qui possit adulterum & adulteram eodem tempore accusare vno libello, vel pluribus: sed habet eligere quem prius accusare velit. Hoc verum, nisi quæ dicitur adultera, alteri nupserit, prius ei denũciatione non facta. Et ante omnia de hoc non mireris; quia leges veteres permittebant repudium, & repudiata nubebat. Poterant etiam coniuges secundum illas mutuo consensu diuertere. C. de repud. si constante. quod hodie etiam mutuo cõsensu non licet: vt ibi in auth. quod hodie. sũpta de corpore, vt liceat matri & auiæ. §. quia verò. j. & ij. mulier autem accusata, & conuicta de adulterio puniebatur morte. C. de adulte. castitati. hodie detruditur in monasteriũ: vt ibi, in auth. sed hodie. sumpta de corpore, vt nulli iud. §. adulteram. & de hoc xxxij. qu. j. publico. & de procu. tuæ. Redeo ad propositum: licet adulter & adultera ab eodem simul accusari non possent: vt ff. de adulte. l. si maritus. §. fin. C. e. tit. l. reos. à diuersis poterant. ff. de adulte. denunciasse. §. vltimo. Poterat autem maritus accusationem incipere à quo eorum volebat: nisi, vt dixi, mulier denunciatione sibi nõ facta alteri nupsisset: & tunc incipiet ab adultero: qui si absoluatur, proderit mulieri: vt in præ. §. vlt. l. denunciasse. nisi appareret per collusionem adulterũ absolutum, quo casu licet secundo matrimonio durante mulier accusari non possit, poterit tamen, cùm desierit esse nupta. ff. e. ti. l. adulter. §. fi. Adultero autem damnato, hoc mulieri non nocet, quæ reportare poterit victricem sententiam: vt in præd. l. denunciasse. in fin. Ex hoc vltimo colligas rationem, quare lex noluit simul adulterum & adulterã accusari: quia vnius absolutio alterũ iuuare posset, vt prædixi: & vide j. eod. versi. item excipitur ꝯ agẽtem. Adde, de hac addi. Bald. consi. ccxxxj. incipiente, factum tale est. lib. iiij. vbi consuluit in terminis. & ibi etiam habetur, an statutum loquens de adultero torquẽdo, habeat locum in adultera.

f §. fin. ¶ Ad intellectum huius versi. est sciendum, ꝙ circa primordia studii mei pro quadam quæstione Paduæ magna fuit disputatio: & data fuere diuersa cõsilia, & in aliquib. contraria per doctores legũ super certis articulis, quorum vnus fuit, an syndicus vniuersitatis possit nomine vniuersitatis accusare de crimine publico. Et concordauerunt, quòd non: sed accusabit nomine proprio tamen ad vniuersitatis cõmodũ. C. qui accusa. nõ pos. l. ij. De hac remissionem dabo. j. titu. proxi. in fine. Alius articulus pertinens fuit, an quatuor, vel plures testes, qui deposuerunt contra Titiũ, vel contra syndicũ vniuersitatis causam agentem possent per eũ vno libello accusari de falso: & an simul cũ eis is, qui ꝓduxit eosdem. Dubiũ ergo remanet, an istud sit vnũ factum, siue diuersa, & circa hoc prẽmittã opinionẽ dñi mei, q nõ fuit de ꝯsultorib. meo scitu, & q̃ mihi placet. Dicebat enim, ꝙ aut isti testes simul cũ producente conuenerunt vno consilio & tractatu tale testimonium ferre: & tunc non sunt plura facta, sed vnum, & sic vnico libello omnes poterunt accusari, per præ. l. j. Si verò non ex tali tractatu & condicto id tulerũt, tunc sunt diuersa facta: & sic vno libello non poterunt accusari. Alleg. ff. q̃d vi aut clam. l. semper. §. sed in sepulchro. de iur. omn. iud. l. si familia. & si fami. fur. fe. dica. l. 2. Fran. Acc. & Iaco. de Are. dixerunt hîc esse plura delicta, & ex diuersis factis descendẽtia: quia diuisim q̃libet testis deposuit suum testimonium, & quilibet de suo dicto reprehenditur, & de productione. producẽs: & sic non est locus l. j. C. si reus, vel acc. sed legi, cũ rationib. C. qui acc. non pos. Item Fede. de Sca. addens, ꝙ si aliquis dicere vellet, ꝙ si accusatio pluriũ eodẽ libello procederet, ex idẽtitate delicti de ꝓducẽte, tamen admisso negari nõ pt, quin sit diuersum. Admistio ergo ista vitiabit totũ. Nõ ob. regula, vtile, de reg. iur. lib. 6. Inducebat legẽ, quoniã in prioribus. C. de inof. test. quia hoc vitiũ est in libello, & eius vniuersitate, in qua ex legis dispositione vitiatur totũ. Alleg. ff. de reb. dub. si fuerit legatũ. cũ si. Dy. aũt contrà, in quo fortius institit in hoc residens, q̃d delictũ producentis & producti est idem specie: quia ab vtroque falsum ꝯmittitur, & vtriusq; eadẽ pœna. ff. de fal. l. j. in prin. Item idẽ numero: q̃a vnũ factũ est: q̃a ex actis oĩm ad eundẽ finẽ ꝯcurrẽtiũ resultat vnus effectus. Alleg. ff. ad l. Aq. l. illud. §. fi. ꝑ q̃d concludit oẽs vno libello accusari posse, per præd. l. primã. Inducit et l. j. ff. ad Turp. §. inc dit. & ff. de iniur. l. non solum. in prin. & §. si mãdato. & §. Procul⁹. ꝑ quas patet, ꝙ instigãtis & instigati mãdantis delinqui, & mandatarii est eadẽ pœna: ergo idem delictum, & sic procedit eius ꝯclusio. Allegationes autẽ eius potes pleni⁹ videre per Cy. in præ. l. j. in vlt. q. Adde Bar. in d. §. lege Iul. & ad quæstionẽ Spe. an possit accusari vniuersitas, vide plenè Ang. consi. clxv. & ꝙ syndicus non possit accusare nomine vniuersitatis de crimine publico, adduci possunt quæ Federi. disputauit ei⁹ q. xv. ꝙ syndicus vniuersitatis non potest esse procurator nomine vniuersitatis. Bar. tñ in l. ij. in fi. tenet, quòd syndicus nomine vniuersitatis possit accusare, sicut tutor nomine pupilli. & vide in extrauag. ad repri. in verbo, legitimè. per eundem & Bal. in l. eos. C. de accus.

g In fi. ¶ Et vide quod ibi addam, quòd partim pl⁹ hîc competeret.

h Igitur. ¶ Vtrobique soluit gl. & de collu. c. j. in j. gl.

i Quidã. ¶ Ad lrã fuit iste ver. & se. Alb. Gal. e. ti. ver. pono. q. 2. & 3.

k Adul. ¶ Et hic bene continuatur ver. j. sed secundum præmissa.

l §. fi. ¶ Vide quod sequitur, quia huic statur.

m Receptum. ¶ Vide j. de incid. quæstio ante finem.

a §.fi.[a]& ff.de iur.fi.editio.§.cùm aūt.ff.de bo.lib.l.si filius.§.fi.C.qui admit.ad bo.poss.l.fi. Vtrum qui denunciauit, possit accusare, no.
b infrà.de inquisi.§.pe.[b]† ¶Sed pone, A [c] ccusauit B.de vulnere: fa
5 cta pace de vulnere, demùm A. moritur ex illo vulnere: quęritur
c an hæredes A. poterūt accusare B. de occiso? Et videtur quòd sic: quia licet actum sit de vulnerato, nihilominus agitur de occiso. ff.ad l. Aqui.si vulnerato.& ad hoc ff.de act.& ob.l.qui seruum.ff.
d vi bo.rap.l.j.arg. contrà [d]: quia si de vulnere pax facta est, videtur facta & de omni eo, quod ex eo nasci potest. ff. de fideiuss. si quis pro reo.§.j.ff.quorum leg.l.fi. Preterea, aut erat lethiferè vulneratus: & tunc videtur mortuus.ff.ad l. Aquil. huic scripturæ.§.j. & l.
e ita vulneratus[e].& ad idē ff.de dam.infec.l.damni.§. Sabinus. Aut non mortiferè: & tunc videtur ex negligentia mortuus: vt ff.ad l.
f Aquiliam, qui occidit.§.fi. Dicunt quidam[f], quòd nō valet pactū: quia pactum est in vna re factum, &c.ff.de pac.si vn⁹.§.in summa.
g quia iniquum est perimi pacto, &c.[g]ff.de transac.qui cum tutoribus.in fin.& per l. præ.si actum sit. Et ideo cōsilium est, ꝙ fiat pax
h de vulnere [h] & de omni eo, quod ex vulnere sequi potest: quia tunc non poterit de homicidio accusari. Iuri enim futuro per pactum renunciari potest vt C.de pact.l.j. Hoc bene probatur ff. ad Syl.l.j.§.fi.& l.ij.de transact.non exigimus.C.de reuocā.dona.l.fi.
i & l.j. Et iūge hîc qđ est ĵ.de fideiuss.§.j.ver.sed pone. Ti.[i]† ¶Quid
6 si vulnerasti P. animo occidendi: quod ex eo apparet, quia gladiū strinxisti, & eum percussisti: vt ff.ad leg. Corne.de sic.l.j.§.diuus.& actum est contra te de vulnere: & absolutio vel condemnatio subsecuta: postea P. ex illo vulnere decedit: nunquid iterum poteris accusari lege Corne.de sicar.de morte. Dic quòd si de vulnere actum fuerit ciuiliter, puta impensæ vulneris petitæ fuerint, & æstimatio operarum amissarum. Nam aliter pro libero homi-
k ne vulnerato non potest agi Aquilia: vt ff.e. liber homo [k]. bene poterit pro morte criminaliter agi: vt C.quando ciui.ac.l.j.ff.ad l. Aquil.inde Neratius.§.si dolo.& l.si vulnerato. Insti.eo.tit.§.liberum. Si verò actum esset iniuriarum, licet ciuiliter, non videtur posse agi: quia illa prodita est ad vindictam: vt in præ.l. C. is qui. Vna autem pendente, alia intentari non potest.ff.de pub.iu.inter
7 dum.† ¶Quid si primò actū fuerit de vulnere, sic, accuso H. qui me gladio percussit: & peto eum puniri. Certè hæc accusatio criminalis est: nec potest dici ciuilis petitio in libero homine, prout ex superioribus liquet: tum, quia non petitur impensa curationis vel æstimatio operarū, tum etiam quia pœna non petitur ad propriam percussi vtilitatē, sed publicè petitur inferri. Et est dicendū ꝙ ex tali accusatio vel actio legis Corne.de sic.proposita est: licet hoc non specificetur: quia id est in vsu, vt in præ.§.diuus. Vn̄ si priori accusatione terminata proponatur alia accusatio de morte, non est admittēda: cū sit eadem cum prima: licet in prima fiat bonorum vel vulnerum mentio, in secunda mortis: quia in l. Cor. non expectatur exitus vtrum morietur aliquis, vel non: sed prima voluntas inspicitur delinquentis. Vn̄ mors non inducit speciem accusandi, sed modum: vt ff.ad l.Cor.de sic.diuus. & ita videt̄, quòd amplius accusatio de morte non admittetur, si iam fuit cōdemnatus, vel absolutus, cū idem sit crimen.extr.de acc.de his.ff. e.si cui §.iisdē.& l.senat⁹.C.e.ti.đ crimine. De ꝯsuetudine tñ, licet dicaturꝗ occidendi animo percussisse, non tñ de morte punitur.
l ar.ff.de pœn.aut facta.§.pe.[l]† Quid si iudex ipsum ꝓdicto vulne-
8 re in certa summa pecuniæ, & non corporaliter condemnauit? Rñ. hoc non obstat: quia licet debuerit pœnam corporalem infligere, fortè hoc omisit: quia talis erat loci cōsuetudo. ff. de leg. & senatuscō.de quib.vel ex aliqua causa hoc fecit, quòd præsumēdum est: vt ff.de pœ.hodie.ff.de his, qui not.infa.quid ergo.§.pœna.& vide ĵ.de fideiuss.§.j.ver.sed pone, T. Quid si vulneratus remisit iniuriam pecunia recepta, nunquid pro impensis in vulnere factis poterit agere lege Aquil. Et videtur ꝙ non: imò renunciasse videtur. C.de reb.cre.l.iurisiuran.C.de pac.postꝗ.ff.eo. si duo patroni.§.idem Iul.vij.q.j.ꝗ periculosum.ar.contrà: qa ex iniuria duæ nascuntur actiones: vna ad pœnam, alia ad rem: & acta vna, potest alia agi.ff.de condi.fur.si pro fure.§.j.ff.de iniur.l.præt.§.j. ff.ad l.Aquil.si quacunque.§.fi. Ad id ff.de fur.si quis vxori. Vn̄ dici potest secundum quosdam, ꝙ tollitur actio iniuriarū, non aūt
9 actio legis Aquil.facit C.li.xij.de numer.& actuar.l.nulli.† ¶Opponitur etiam, & ꝙ inuit⁹ quis accusat: quod esse non debet: vt ŝ. de actore.ver.item excipere potest.ante fi. Quid si nullus audeat accusare homicidam propter potentiā eius: nec potest in eo crimine ex officio procedi: vt ff.de mu.& ho.rescripto.§.si qs.nūqd ꝑt frater occisi cogi accusare? Et vr̄ ꝙ nō: vt C.vt nemo inuit⁹.l.v.
m nic.[m]ar.ꝯ: qa expedit ne maleficia maneāt impunita.ar.ext.de sen. exc.vt

ADDITIONES.

a §.fin. ¶Non allegauit hanc ŝ.sed est ff.eo.tit.§.de accusa.
b §.pe. ¶Ver.vltimò quæritur.
c Pone A. ¶Iste ver.fuit ad literam Alb.Gal.in tit.de accu. ver. vlt.
d Contrà. ¶Hoc placere videtur Accur.Insti.de iniur.§.fi.in vlt.gl. & Guid.de Suza.in q.statu.in fin.
e Vulneratus. ¶Et eo.tit.l.ait lex.§.j.
f Quidam. ¶Ipse Alber.Gal.
g &c. ¶Id, de quod cogitatum non docetur.
h Vulnere. ¶Sufficeret si addere t̄ mortifero, vt facit qđ dicā statim
i Sed pone, Tit. ¶Qui ver.fuit etiam Alber.Gal. vt ibi dicam. Et sciendum, quòd Fede.de Sca.in sua disputatione cōiungit sequentē quæstionem huic præcedenti, quærens an exceptio pacis de vulnere, vel sententiæ condemnatoriæ, vel absolutorię super illo, repellet accusantem de homicidio filium vel extraneum, & incipit q. Titi⁹ vulnerauit.mihi prima. Soluit primò de sñia, & distinguit: aut simpliciter fuit accusatus de vulnere, per id, secundū ꝯsuetudinem Italię, non imponatur pœna corporalis, poterit de morte postmodum accusari ab alio, non ab illo, qui primò de vulnere accusauit, per l. qui de crimine. C. de accusat. Et secundum hoc etiam ab hærede poterit accusari, cū quo ad hoc pro extraneo habeatur: nisi in hoc, quod aliis præfertur. ff. de his, qui deie. vel effu.l.si verò.§.quæ autem.ar.ff.ad l. Aquil. nam sicut.§.j. Sed si continuasset accusa. quòd vulnerasset animo occidendi eum, secundum legem puniatur, vt homicida.ff.ad leg.Cor.de sic.l.j.§.diuus. esset idem quod de mortifero statim dicam: si in loco seruaretur lex. Si verò accusatus fuit de vulnere mortifero, cum tunc censeatur fuisse mortuus, vt in l. huic scripturę.& aliis superius alleg. absolutus fuerit, vel condemnatus, non poterit vlterius accusari, ex quo accusatio incluserat mortem.ff.de accu.sicut.§.iisdem.extra. de accus.c.de his.saluis casibus ibi no. Si quæratur, an non expectata morte sic accusatus debeat de morte puniri? dicit dominum suum Fran. Accur. dixisse, quòd non: ar.l. si vindicari. C. de pœn. & ff.eo.ti.l.prægnantis. Sibi autem distinguendum videtur, an illud dederit animo occidendi, vel non, quod ex qualitate facti probatur: vt primo casū nō differatur: secundo sic, per præ.§.diuus.& C. eo.tit.de sica.l.j. Circa exceptionem pacis factæ, circa quam vide ĵ.de obli.§.j.ver.quid si accusatus.& quod super eo dixi, & remissiones, quas ibi dedi. Dixit autē ipse Fede. quòd si vulneratus erat nobilis, accusari poterat à quocunque, & sic ab hærede: quia transactio non tenuit; cùm nō deberetur per legem pœna sanguinis. ff.ad l.Cor.de sic.l.iij.§.pen.& C.de transact. l. transigere. Si verò erat humilis persona: & sic debebatur pœna sanguinis: tenuit trāsactio quo ad vulneratum, per iura prædicta. Et quia transigere, pacisci, vel pacē facere, est quasi contractus, præiudicabit hæredi. in auth.vt insiur.quod à morien.præ.in prin.col. v. Extraneis aūt non præiudicat.ff.ad legem Iul. de vi publi.l. qui cœtu. §. vlti. ad Sylla.l.ij.& ibi no.& in præ.l.transigere. Ad hoc vltimū, quòd extraneis etiā in publicis iudiciis nō pręiudicet: occisi pax vel principalis offensi: alleg. Iaco.de Are.& Dy.ff.de pact.iuris gētium. §. si pacisca r.& l.si vn⁹.§.item ne experiar.ff.de publi.licitatio.§.quod illicitè. Dicebat autem ipse Iaco. specialiter de vulnere, vel homicidio hominis, quòd illa illata dicūtur Reipublicæ, cui homo nascitur.ff.de ventr.in possess.mit.l.j.§.si ea, quæ.ad fin. Dicitur etiam homo Reipublicæ subtrahi.ff.de muner.& honor.l.iij. §.si filius. Pactio igitur ab alio facta Reipublicę, cuius res est, non debet obesse. C.res inter ali.acta.per totum.ff.de pac.si vnus.§.ante omnia Item publicè interest ciuitates hominib.abundare.ff.so.matri.l.j. C.de ind.vidu.l.ij. Facit etiam, quod no.ff. ad Sylla.l. diuus. Et per hoc etiam expedita videtur quæstio Gul.de Suza.in quæstiōe statutorum. in princ.an pœna pecuniaria imposita per statutū exigi possit p cōmune post transactionem, vel pacem factam super publico crimine. Et dicebat, ꝙsi statutum præcipiebat pœnam exigi pace non obstante, tunc exigetur. Aliàs distinguebat, an trāsactio valuerit: & tunc dicebat exigi non posse: cùm per illius legis autoritatem omnis iniuria sit sublata. An nō valuerit transactio: & tūc certum est pœnam exigi posse. In primo membro distinctionis resistunt, quæ dicta sunt ŝ. Scias tamē, quòd ipse Gul.in l.huic scripturę.§.si seru⁹.tenet, ꝙ facta pace de vulnere mortifero, intelligitur facta de homicidio secuto.alleg.l.vulneratus. eod. titul. ff. de dam.infec.l.damni.§.Sabini.& ff.de pecu.leg. l. ij. Dicit tamen, ꝙ multi hoc non recipiunt. Bonum est exprimere in pace, ꝙsit ipsa pax de vulnere, & de morte, si sequatur: vel de omni eo, quod sequitur. Consuluit etiam idem Iaco.de Are.& Dy.in præ.l.damni. §.Sabin⁹. Adde Bar.in d.§. Sabini. vbi plenè de his dictis per Spec. & ibi etiam ponit, quòd stāte statuto, ꝙ occisor habeat pacem ab hæredibus occisi, non sufficit, si habeat à defuncto: qa de facili remittit, videns se proximū morti. de quo vide Imo.in.§. 'Cato. Vide etiā ibi: an cōdemnari possit morte, qui mortiferè vulnerauit: & anceptio sententiæ absolutoriæ, vel condēnatoriæ obstet de nouo accusanti? vide Ang.consi.exc.Roma.consi.cccxxiij.
k Homo. ¶De hoc ĵ.de iniur.§.ij.sed nunquid pro libero.
l §.pe. ¶An verò ex instātia inqsitiōis factæ sup vulnere morte secuta, illa pēdēte, possit ferri sñia đ occiso, dicā ĵ.đ inqsit.sup rub.
m Vnica. ¶Et ff.de accu.l.diui fratres.

a exc.vt famę.ff.de off.præsi.l.iij.a Hoc enim esset res mali exempli.
b ff.de iudi.obseruandum. Dicunt quidam b, quòd iudex bene faciet, si cogat, & ei securitatem præstet, si timet. C. de his, qui ad ec. confu.l.denunciamus.lxxxix.di.c.ij.Sed secundum præmissa quæ
c ritur, quare potest vnus accusare plures, & non plures vnũ? Rñ. c Si plures accusarent vnum, & in accusatione deficerent, malum esset, quòd pro vno solo, qui occidendus esset, si conuinceretur, occidantur tot deficientes: quia calumniantes ad vindictam poscit similitudo supplicii: vt C.de acc.l.fin.C.de calumn.l.fin.ij.q.vl.
d quisquis. d † ¶ Item repellitur e, qui fuit socius & particeps crimi-
10 nis.extra de test.veniens.j.& C.eo.quoniam.& l.si.ff.de quæstio.
e l.repeti.§.j.extra de confes.c.j.C.de liber.causa.si filium.de epi. & cle.si quenquam.ff.so.ma.viro.nisi in casibus, scilicet in simonia pro papatu habendo commissa.lxxix.di.si quis papa.& in crimine læsæ maiestatis.xv.q.iij.nemini.& extrà, de proba.c.j.& cuiuslibet simoniæ, vbi est eadem ratio.extrà, de simo.licet Heli.xv. q.iij. sane.& falsæ monetæ.C.de fal.mo.l.j.ff.de cust.reo.diuus.& sacrilegii.ij.q.i.in primis.& nisi in mathematicis. C. de male. & mathe.l. final.& in latronibus:quia vnius confessio contra alium auditur, quantum ad præsumptionem, C. de fer. prouinciarum. Et nisi in hæresi:extrà, de præsum.literas.& nisi in aliis exceptis criminibus. de hoc ĵ.de testibus.§.i.versicu.item, quod est socius. Et hæc exce
f ptio est dilatoria f. Caue tamen qualiter oppones; quia si dicis, Tu me fecisti in id crimen incidere: vel non potes me accusare, vel contra me testificari, quia fuisti mihi socius in ipso crimine: vt in præ.concor.iam ex tua confessione condemnaberis.extrà, de cõfes.c.i.ii.q.i.nos in quenquam. Si verò dicas sic: non feci, quod mihi imponitur: & si fecissem, tu mihi socius esses: sic mentireris, & lex non docet mentiri.xxiiii.q.iii.qui peccat.xxii. q. v. iuramenti. licet sit ar.contrà, C.de legib.l. digna. Sed docet socium criminis repellere: vt in præ.concor. Vnde si dicas, excipio contra te, quòd non potes accusare: quia quicunque fuerit in delicto, tu illud fe-
g cisti.& id probare volo, secundum Vber.de Bo.g & Tancr.quod
h est hîc speciale: vt confessus non puniatur: vt no.in prę.c.si quis h
i Sed quid si quis confessus, non potest illud probare? Dic, vt ibi i. Item secundum quosdam excipitur, quòd par vel simile crimen commisit.ff.sol.ma.viro.arg.extr.de simo.per tuas.circa prin.ext.
11 de testi.personas. † ¶ Quid si te vocaui latronem, & tu me: nun-
k quid ex hoc possumus nos adinuicem mutuo accusare k? Videtur ꝙ non: quia sicut licet vim repellere vi: sic iniuria iniuriam retorquere: vt ff.de iust.& iur.vt vim atque iniuriã, & eam propulsare: vt extr.de homi.significasti.el ii.prope fi.& ff.de bo.lib. cum maior.& paria delicta mutua compensatione tolluntur: vt extra. de adul.cap.pe.& fin.& ff.de dolo.l.si duo.ff.solu. mat. viro. & C. de inoffic.testamen. in arenam. Dic contrà: quisque enim nostrum ageret de sua iniuria: licet par sit iniuria. C. qui accusa.non pos.negan da.quæ est iii.quæst.xi.& de iureiur.veniens. Nec obstat illud, quòd paria delicta, &c. quia loquitur, quando crimina circa idem factum committuntur: & ex eis ciuiliter vel criminaliter agitur: puta circa idem matrimonium, vel circa eãdem societatem, & huiusmodi: secus si sint diuersa facta, ex quibus ciuiliter vel criminaliter agitur: vt in præ.l.neganda. Nec iniuria prosequendo iniuriam propulsatur, seu tollitur, sed potius accumulatur.ff.de adul. l. ii.§.si publico. Dicunt tamen quidam, quòd si te prouocaui dicto vel facto ad iram, & si dicto vel facto mihi iniuriaris, non debes ex hoc mihi condemnari.arg.ff.si quadru.pau.fe.dica.l.i.§. cũ ariete s. Quod enim calore iracundiæ fit, non imputatur.ii.quæst.iii.si
12 quis iratus.& §.notandum.vers.prin. † ¶ Item repellitur accusator, si iam transegit vel pactus est de crimine priuato, vel etiam capitali, nisi in crimine adulterii: in aliis autẽ publicis, quæ pœnam sanguinis non ingerunt, non licet transigere, præterquam in crimine falsi.C.de transact.l.transigere.C.ad l.Cor.de fal.querelam.
l ii.q.iii.si quem.§.notandum.versic.in omnibus l. Sed hæ videntur peremptoriæ, etiam in causa criminali: & ideo ante litis contest. opponẽdæ.argum.ff.de adul.si maritus.§.præscriptiones. Sed fortè speciale est in accusatione adulterii: vel de dilatoriis loquitur,
m secundum Vbertum de Bo. m ¶ Consilium autem est, quòd perẽptoriæ opponantur ante litis cõtest.& probatio reseruetur post, vt dicam ĵ.de excep.§.dicto. in prin. Item, quòd fecit pactum, vt
n non accuset n de crimine iam commisso: vt ff.de pac.si vnus.§.pa
13 cta. † ¶ Nunquid ergo clericus pacisci potest, ne prelatum suum de crimine commisso accuset? Respon. non, xxiiij. quæst.iij. ecce. quia turpe pactum est, ne de crimine agatur.ff.de pac.si vnus.§.illud.& §.pacta. Ad idem.ff. de re. iur. contractus. extra. de iureiur. quemadmodum.§.illud autem.vbi de hoc. Secus si tacitè fiat pactum, vt extra.de accu. veniens, & secus vbi per sententiam hoc præcipitur alicui, vt eum de cætero non accuset. xxxiij. q. v. hæc imago. Item excipitur contra eum, quòd spoliauit accusatum tota substantia sua, vel maiori parte: extr.de ref.spo.si equens.lib.vj. Item, quòd ipse criminosus est quocũque crimine: vnde non potest alium accusare: extra de exce.à nobis.iii.q. iiij. si quis à suo.& c.sequentibus.& q.vij. qui sine.& c.postulatus. & cap. infamis. §. tria.in fin.licet etiam non sic nunc: quia sufficit, quòd fuerit.vj. q. j.qui crimen.xxv.dist.eod.tit. Item quòd est vilis persona.extr.de spon.cum in tua. & de simo. licet Hely. & c. seq. ij. q. j. in primis.
14 † ¶ Item quòd est frater o, qui non potest fratrem vel sororem
o criminaliter accusare de magno & capitali crimine: imò si faciat, pœna exilii plectendus est, nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur, vel nisi in leuibus criminibus. C. qui accu.non pos.si magnum.& l.si sororem.& nisi in crimine læsæ maiest.C.eo.l.pe.& hęresis: vt extra.de præscr.literas.& xxiij q.viij.legis.& s̃.dictum est. Affinis autem accusat affinem arg.C.de abo.l.ij.in fi. arg. contrà,
p iii.q.v.similiter p. Pater etiam & mater accusant filios de crimine in se commisso: aliàs non: vt ff.ad l.Cornel.de sica. inauditum. C. qui accusare non poss.propter insidias, vel si paternam pietatem non agnoscant.C.de pact. pig.l.iij.& non econuerso: vt ĵ.ver. itẽ
15 quòd est libertus. † ¶ Quid si aliquis interfecit patrem vel tutorem meum: postea pœnitet, & fit bonus: nunquid potero eum vlterius accusare? Et videtur, quòd non. Video enim ex odio procedere, cùm ille contritus & emendatus sit: extra.de accu. accusasti. lxxxvj.dist.odio.arg.contrà.quia si non fecero, priuor hæreditate. C.de his, quibus vt indig.l.j. Item licet satisfecerit quo ad Deum: non tñ quo ad mundum.ĵ.de abo.§.i.ver.porrò.in fi.sed dic ꝙ potius debeo perdere hereditatem. Alii sunt tamen contrà dicentes quòd licet accusem, non tamen videor ex odio procedere, secun
q dum Vinc. q Item quòd accusatus aliàs super eodem crimine ab-
r solutus est: quod dic vt in præ.ver.porrò r. Item quòd altero accusatore mortuo, vel aliqua de causa impedito, lapsi sunt xxx. dies vtiles: vnde non est alter admittendus.ff.de accu.libellorum.in fin.quæ est.ii.q.viij.& ff.ad Turpil.aut priuatim.& ĵ.in tit.diaboli. ver.legalis. Item ꝙ alius primò cœpit accusare: vnde pendẽte illa accusatione non est alius accusator admittendus.ff. de accu. hi omnes.

ADDITIONES.

a l.iij. Et eo.tit.l.congruit.facit extr.de procu.accedens.de spon. cũ locum.
b Quidam. Guido de Suza.super præd.l.vni.& Rol.doct.in prin.sui operis.ambo tamen fatentur hoc lege non caueri. Non obstat lex.si quis homicidii.C.de accu.quæ loquitur in illo, qui inchoauit, vbi no.Io.xxii. q.j.si quis per capillũ. officio iudicis potest qs cogi quòd accuset: sed nõ iure actionis.vide etiã quod no.ij.q.vij qua propter.iiij.quæst.v.c.vno.
c Respon. ¶ Secundum Roffre.in vj.rub.
d Quisquis. ¶ Dicit Io.in c.j.in primis.vers. quia agitur. s̃. alleg. cui iste versi.continuatur, quòd posset esse, quòd vnus probaret, & alter deficeret.
e Repellitur. ¶ Hæc fuit vij.rub.Rof.& istis coniunxit ver.item qđ est semel.cum duob.seq.
f Dilatoria. ¶ Vide ĵ.ver.sed hæ.
g Vber.de Bo. ¶ in §.ex persona actoris.s̃.de actore.in prin.alle. in pe.col.Tan.autem hoc dicit in ij.compil. super decr. quamuis ad abolendam.de simo.
h Si quis. ¶ Vide quod ibi no.& quod no.de testib.c.j. lib. vi. in vlt. glo.C.de lib.causa.l.si filium.in vlt.glo.per Ho.in Sum.de simo.§. qui accusationem.in fi. Adde Dy.in tractatu de quæstionibus, vbi dicit, ꝙ inculpatio, quam facit socius criminis de aliquo, in casu quo potest interrogari, facit indicium ad torturam.& hoc sequitur Alex.in l.i.§.si seruus.in addi.ibi.ff.de quæstioni.
i Vt ibi. ¶ In fi.magnæ gl.cui concor.quod no.i.q.i.reperiuntur. in gl.penult.
k Accusare. ¶ Quando accusatio procedat ex conuitio illato, scripsi post Host.de iniuriis.c.fin.super.iiii.gloss.& adde ad ibi dicta.qđ plenè scripsi infrà, de iniur.post prin.
l Omnibus. ¶ Vbi de hoc, in i.gl.verius autem de hoc no.prę.l.transigere.
m Vbert.de Bo. ¶ Vbi suprà.
n Accuset. ¶ Pactum autem ne superiori ipsius reuelet, etiam si iuratum sit, non obligat.de offi.or.quia plerique.lib.vi.
o Frater. ¶ Hoc posuit, Roff. sub ix.rub.de qua infrà, versic.item ꝙ est libertus.
p Similiter. ¶ Ibi quo ad affines, quòd non possunt esse accusatores exponitur, id est, accusatoris testes.
q Secundum Vinc. ¶ Qui hoc not.de accu.accusasti.& vt ibi scripsi.Secundam sequor.
r Porrò. ¶ est ĵ.de abo.§.i.allegato s̃.i.colum.ver.quid si quis.

omnes. §.ab alio. Item quòd est apostata, vel filiusfa. vel mona-
chus: vt s. de actore. in diuersis ver. Item si ex l. Corn. de iniu. expe
riatur coram socero vel gñ o vel aliis, qui numerãtur, s. de iure del.
16 §. recusari. ver. item l. Corn. †¶Item quòd est mulier [a], quæ prop
a ter verecundiam accusare non potest. ij. q. j. prohibentur. xv. q. iij.
de crimine. ff. de accu. qui accusare. nisi in casibus. ¶Primò si pro-
sequatur mortem eorum contra quos inuita non cogitur testifi
cari. ¶Secundò in l. Cor. testamentaria. de falsis, & in testamento
falso liberti paterni, vel materni. ff. de accus. l. ij. C. qui ac. non pos.
vxor. l. senatus. & l. non ignorat. & l. de crimine. ¶Tertiò, si suam
vel suorum iniuriam prosequatur, & hoc est cõe omnib. accusare
prohibitis, vt j. prope fi. ver. in summa. ¶Quartò, in l. Iul. de an. ff.
eo. militem. & ff. ad l. Iul. de an. l. fin. ij. q. j. prohibentur. ¶Quinto,
in l. Iul. ma. de ac. in quæstionibus. vj. q. j. nullus. ¶Sextò, in crimi-
ne suspecti tutoris: Insti. de susp. tu. & ff. eod. l. j. ¶Septimò, in cri-
mine simoniæ: vt in præ. ver. in summa. ¶Octauò, in crimine hæ-
reseos, vt in præ. versi. in summa. extr. de diuor. de illa. xvij. q. iiij. si-
cut qui ecclesiam. xxiij. qu. viij. le. & q. v. si audieris. ¶Nonò, fortè
in dilapidatione: vt in præ. ver. in summa. Sicut ergo non admitti-
tur in publico crimine mulier, ita nec in populari accusatione, ni
si ad eam pertineat. ff. de popul. act. mulieri. In multis enim articu
lis deterior est conditio fœminarum, quàm masculorum. qđ dic
17 vt j. in tit. de procu. §. j. ver. regulariter. †¶Item excipitur, quòd
b est pupillus [b], vel impubes vt in præ. l. qui accusare. & ij. q. j. prohi
bentur. C. de fal. mo. l. j. iiij. q. iij. c. si testes. §. inuiti. ff. de rei ven. ꝙ
infans. nisi quando mortem patris vel aui prosequitur, & nisi in l.
Cor. testamentaria ob testamentum patris: sed hoc fit cum aucto
ritate tutoris, & cùm doli est capax. ff. eo. l. ij. §. fi. & nisi fortè in cri
mine læsæ maie. & hoc cum auctoritate tutoris. C. de auctor. præ.
clarum. Popularem autem actionem non intentat, nisi ad eum
18 pertineat. ff. de popul. actio. mulieri. †¶Sed quid de pubere? Dic
c quòd admittitur ad accusandum cũ tutoris [c] auctoritate. ar. præ. l.
clarum. Nam ex quo de pupillo excipitur, in adolescentia conce
di videtur: nisi in l. Iul. de adult. vbi requirũtur xxv. ann. ff. de adul.
si maritus. §. lex Iulia. secundum Roff. & Azo. Alii dicunt, quòd
nec pupillus, nec minor xxv. an. potest de publico crimine accusa
re, nisi suam, vel suorum iniuriam prosequatur. ar. præ. §. lex Iulia.
d Cætera de minore, dic vt s. de acto. in prin. [d] †¶Item excipitur [e]
19 quòd est miles, qui propter sacramentum non potest accusare
e ij. q. j. prohibentur. & in præ. l. qui accusare. nisi suam vel suorum
iniuriam prosequatur. C. qui ac. non pos. l. non prohibentur. & l.
si crimẽ. & nisi in crimine læsæ maie. C. ad l. Iul. ma. nullus. quæ est
vj. q. j. & nisi pro annona fraudanda. ff. de acc. mulierẽ. & hoc ideo
est, ne à susceptis signis auocetur. ar. C. lo. l. fi. & l. milites. & xvi. q.
j. gñalr. Et hæc & similia intellige de milite q iurat se non euitatu
f rum mortem pro repub. ff. ex qui. cau. ma. l. pe. [f] ff. de his qui not.
infa. l. ij. non de eo, qui stat in domo propria, qui non iurat modo
prædicto, nec stipendia meretur. C. de proc. l. qui stipendia. & in
præ. l. qui accusare. Sed fortè negociatur, & aliis militibus patroci
natur. arg. extra, de vi. & ho. cle. c. fi. & de cle. coniu. ex parte. & de
pri. ex parte. Milites enim nostros potius arma scire volum' quã
leges. C. de iur. deli. scimus. De quibus militibus hîc intelligatur,
g vide j. de proc. [g] versi. item quòd est miles. †¶Item quòd est ma
20 gistratus [h], vt præses prouinciæ, seu iustitiarius, vel senescallus, &
h huiusmodi. qui habent agnitionem misti vel meri imperii: & alii,
i de quibus dixi s. de iur. omni. iu. ff. de accu. qui accusare [i]. & l. hos
accusare. ij. q. j. prohibentur. ff. de iniu. nec magistratibus. ff. de iud.
pars literarum. ff. de adul. si maritus sit magistratus. in prin. Hi eñ
k maiores magistratus [k] ante depositum officium non accusantur,
nisi in casu: quia pater potest eum cum filia inuentum occidere.
ff. de adul. marito. nec conueniuntur: vt dixi s. de actio. versi. item
illustris. dic vt j. ti. prox. ver. item nec maior. & s. ti. prox. ver. item
consul. Item nec legati Imperatoris, vel præsidis prouinciæ; vt eo,
tit. item nec legatus. & seq. Sed quid de minoribus magistratibus
vt sunt defensores, seu potestates ciuitatũ? Respon. isti tempore
sui officii accusant, & accusantur, agunt & conueniuntur. ff. Ad l.
Aquil. quemadmodum. §. si magistratus. & in præall. l. nec magi-
stratib. ff. de iud. l. si filius. ff. de reg. iur. factum. Insti. de ob. quæ ex
21 quasi del. nas. C. vt omnes tã ciui. quàm mi. l. in l. vnica. †¶Itẽ [l], ꝙ
l est infamis: vt in concor. quæ sunt s. de actore. ver. item quòd est
infamis. & j. de ac. §. iii. vbi de hoc, nisi in quinque casibus. Primus,
si suam suorumque iniuriam prosequatur. j. ver. in summa. Secũ-
dus, in l. Iul. maie. Tertius, in crimine simoniæ. Quartus in crimi-
ne hæreseos. Quintus, in crimine fraudatæ annonæ, in concor.
quæ sunt s. ver. item quod est mulier. & j. ver. in sum. & sicut ei in
terdicitur accusatio, sic & popularis actio: vt ff. de popul. act. si po-
pularis. & hoc siue sint infames ipso iure, siue per sententiam. Sed
quid de his, q sunt infames de facto? & resp. non inuenio eos iure
repelli: tamen circa tria obstat infamia facti. nam repellit à quere
la inofficiosi testamenti: vt C. de inof. test. in arenam. & l. fratres. &
m l. ab honoribus. nisi in subsidium [m]. ff. de decu. l. generaliter. §. spu-
rios. extra. de accu. omnipotens. & à testificando, si ex parte altera
sint testes honesti. ff. de testi. ob carmen. quæ est iiij. q. iij. extra. de
n testi. c. pe. & fi. [n] Infamis autem non potest infamem accusare: vt
vj. q. j. qui crimen. nisi prius eum tolerauerit: extra. de accu. nulli.
nisi sit arenarius, qui arenarium accusat. C. de inof. test. in arenam
& nisi in cas. in quibus socius criminis non repellitur, quos prædi
xi. argu. ꝯ, 2. qu. 7. pagani. §. in hoc c. [o] Qui autem sint infames, di-
22 xi plenè in repertorio in tit. de pœnis. †¶Item excipitur, quòd
est hæreticus, vel paganus, vel Iudæus, vel schismaticus, vel fidem
sanam simulat confiteri, vel conuenticula cum eis facit. iiij. q. j. c. j.
o & ij. q. vij. pagani. arg. contrà, ea. q. si hæreticus. [o] Item quòd ipse [p]
p recepit pecuniam ob accusandum, vel non accusandum, vel non
vt ff. de ver. ob. generaliter. & l. veluti. ff. ad l. Iul. repe. l. eadem. §. j.
quæ est ad fi. quæstionis. & j. q. j. concussionis. Is enim tenetur cri-
mine concussionis, vt in præ. l. concussionis. & falsi. ff. ad l. Cor. de
fal. l. j. §. j. & actione in factum ex edicto de calumniatoribus. ff. de
cal. l. j. tenetur etiam l. Rhemmia. ff. ad Turpi. l. j. Item quòd est se-
mel calumniatus. ff. de accu. si cui. §. eisdẽ. iij. q. v. similiter. & c. seq.
Item propter suspicionem calumniæ repellitur quis, vt qui sub
ornatus falsum testimonium tulit. ff. de accu. alii. iij. q. v. consan-
guineorum

ADDITIONES.

a Mulier. ¶Hic inchoant ad literam verba Roff. de quibus dixi su-
per rubri. j. qui non pos. ac. propter sexum.
b Pupillus. ¶Secunda rubrica, qui ratione ætatis.
c Tutoris. ¶Id est curatoris, sed posuit vt Roffr.
d In prin. ¶Scire debes, quòd ista remissio valet, quo ad ciuiles quæ
stiones: quo ad casum nostrum, non adiuuat: vnde sciendum, ve-
rum esse Azo. in Sum. qui ac. non poss. ante mediũ tenuisse ꝙ præ
mittitur, & ea ratione. & eum sequitur Rof. rub. proxi. alle. Accu.
in l. ij. ff. de accus. ponit hãc opi. & contrariam Hugo. suplentis in
l. qui accusare. vbi dicit de pupillo, quòd idem de adolescente per
præ. §. lex Iul. sed vt dicit Rof. opin. Azo. defenditur, si dicatur §. il
lum ponere casum specialẽ in adulterio, eadem causa, ne fortè ꝯ-
iuges bene viuentes dissocientur per iuuenem non robustæ æta-
tis, vt ibi. & cuius ratio est firmum iudicium. ff. de mino. l. j. Facit
C. de adult. l. quamuis adulteriis sic & in adulterio est speciale, qđ
non transigitur. C. de transact. l. transigere. Item minor xxv. an. iu-
stificatur in criminali. ff. de test. in testimoniũ. cano. iiij. q. iij. Sed q̃-
rit Rof. de rõe quare minor xxv. an. nõ admittitur ad testimoniũ
nisi sit maior xx. tamen admittitur ad accusationem, secundum
Azo. respondet in accusatione, ꝙ minori ætati deest, per authori-
tatem curatoris suppletur. C. de auto. præ. l. clarum. ff. de acqui.
pos. l. quamuis. Sed quando testificatur, solus deponit. C. de te. l.
nullum: extra. eod. titu. venerabili. elegit ergo legislator quoddã
tempus medium inter pupillarẽ & minorem ætatem. & secundũ
opinionem contrariam sic respondetur, quòd in testificando suf
ficiunt xx an. ne rei veritas depereat: simile C. de hære. quoniam.
extr. de te. co. c. vlt, & quod ibi no. in fi. vlt. gl. Adde Bar. in d. l. ij. vbi
dicit etiam Cy. Pe. & omnes, &c. quòd adultus admittitur ad accu
sandum, & alleg. Spe. hic. & idem tenet Bal. in rub. qui ac. non pos.
e Excipitur. ¶In rub. iiij. Roff. qui ratione sacramenti.
f l. penult. ¶& qđ ibi dixit Ac. hîc dicit Roff. illud iuramenti haberi
per negotium lib. de re mili. quia specialiter forma l. aliqua non
habetur.
g Procur. ¶Sup. eod. §. j.
h Magistratus. ¶iiij. rubr. Roffred. qui non possunt propter magi-
stratum.
i Accusare. ¶Et quod dicit ibi tex. tales sine fraude in ius vocari nõ
posse, intelligit ibi Accur. circa mediũ magnæ glo. de fraude Rei
publicæ: ibi vide, vel ponit fraudem pro pœna: sic enim veteres
ponebant. ff. de ædi. cum autem. §. excipitur. & de ver. sig. aliud est
fraus, alibi pro dãno. C. de repu. bon. pos. l. ij. Sed quærit Rof. quæ
erit hæc pœna? Respondet quòd extraordinaria, cum non inueni
at certam hoc casu statutam. alleg. ff. de effrac. & expi. l. j.
k Magistratus. ¶Nescio quare sic alleg. cum non sit alia.
l Item. ¶Quinta rub. qui propter delictum, vt infames.
m In subsidium. ¶Quando non extat legitimus competitor.
n Et fin. ¶Vide quod scripsi de testibus, testimonium. super versic.
tali modo.
o Capitulo. ¶Non tenet quod ibi dicitur: vt ibi no. & in c. seq.
p Hæreticus. ¶Solue vt s. quod dixi.
q Quod ipse. ¶Hunc versi. posuit Roff. sub vj. ru. de quæstio. dicẽs
quòd contra eum, qui contra duos subscripsit, est præsumptio ꝓ-
pter quæstum: sed contra istum est certitudo: & in certis nõ est lo
cus coniecturis. ff. de verb. obl. continuus. §. ij.

guineorum. nisi in crimine læsæ maiestatis,& nisi suam suorum-
que iniuriam prosequatur, vt s.Item quòd semel ab accusatione
desistit sine abolitione.ff.ad Turpil.l.ii.C.qui accu.non poss.si ea.
ii.q.iii.si quem.§.notandum.ver.destitisse.nisi in præmissis duob.
a 3 casibus.†¶Item contra agentē de adulterio [a] excipit de lenoci-
a nio.C.de adult.ita.ff.sol.ma.cum mulier.xxxiii.q.i.ca.requisisti.§.
quod si.& hoc si est liber qui accusatur.C.eo.quoniā.& antequā
b nomen rei sit inter reos receptum [b],id est, anrequam sit lis con-
te.non post.ff.eod.l.ii.§.i.& ff.solu.ma.cum mulier.Excipitur eti-
am,quod lapsum est quinquennium.C.de adul.in præd.l.ita.vel
quòd ante cōtractū cum secundo matrimonium post diuortium
inter eam & primum celebratum, non fuerat denunciata à viro
primo,apud quem fuerat adulterata.C.e.si dum in tua.& in præ.
l.ita.& ff.eo.l.nupta.vel quod post lx.dies vtiles non potest accu
sari à viro iure mariti.C.eo.iure.ext.eo.maritis.iiii.q.iii.c.nullus.
§.aliquando.vel etiam post vj. menses vtiles iure extranei cōpu-
tando in nupta,ex die diuortij:in vidua ex die commissi criminis:
vt in vtroq; post quinquenniū non recipiatur accusatio: in præ.
l.iure.& ff.eo.mariti lenocinium.§.sex mensium.& §.quinquen-
nium.& l.miles.§.adult. Aliàs quinquennium semper spectatur:
vt in præ.l.mariti.§.hoc quinquennium.nisi adulterium cum in-
cestu sit mistum.ff. eod.vim passam.§.præscriptione. Vel nisi per
vim sit commissum:vt in præ.l.mariti.in fin.In aliis criminibus xx
ann.attenduntur:vt j.versi.item quòd lapsi.Excipitur etiam con
tra agentem de adulterio,quòd destitit.C.eod.absolutionem.in
fi.Vel quòd negauerat se velle accusare.ff.eo.l.si maritus.§.si ne-
gauerit.vel quòd ipse accusator est adulter,vel turpis persona.ff.
eo.si vxor.§.iudex.extr.de diuor.significasti.in fi.ext.de adul.c.pe.
& fi.xxxii.qu.vi.c.i.& per totum.vel quòd eam approbauit,cum
ea postea contrahendo:vt in præ.l.si vxor.& ext.de iureiu.quem
admodum.in prin.vel quòd adulter est absolutus, cuius victoria
proficit adulteræ,& econtrà, ff.eo. denunciasse.§.quæritur.& sic
c de similibus.& de hoc j.de adul.[c] †¶Item excipitur [d] contra ac-
24 cusatorem,quòd est pauper: vt quia nō habet l.aureos in bonis.
d C.de accu.nonnulli.ii.qu.i.prohibentur.& c.in primis.Præsumi-
e tur enim contra tales,quòd possint de facili corrumpi [e].Aliud in
diuitibus.extr.de sim. & si quæstiones.Et scias quòd lxxxii.aurei
f faciunt libram auri:vt C.libr.x.de suscepto.& arca.quod.[f] †¶Itē
25 quòd [g] est libertus,vel beneficiatus,vel filius,vel vasallus,vel fa-
g miliaris,vel seruus,qui non admittitur contra patronos, vel pa-
rentes,vel dominos,vel ecclesiam,vel eos,in quorum domibus
sunt nutriti.ff.de accu.l.hi.§.liberti.& C.q ac.nō pos.l.pe.& l.fi.&
l.iniquū.iii.q.v.c.i.& c.accusatores.& c.similiter. & duobus c.se.
& q.xi.si quis enim,&c.Similiter si liberti.xii. q.ii.liberti.extra.de
ser.non ord.de famulis.extr.de postu.c.fi.& idem fortè est econ-
trà:nisi ibi specialiter conceditur:vt in casu, qui est s. versic.item
quòd est frater.& ibi:pater etiam,&c.licet dicatur, quòd patroni
filius maior xxv.anno.accusans libertum,repellatur à bonorum
possessione ꝯ tab.vt ff.de bo.lib.qui cum maior.in prin.vel dic vt
s.ti.prox.ver.itē serui.& duo.ver.se.& ver.itē ꝙ est filiusf.In filiis
autē & libertis est ratio:quia patris & patroni persona debet eis
sancta videri.ff.de obseq.& ali.pa.præs.l.honori. Nec enim ideo
patronus liberum manumisit,vt eum aduersarium haberet.C.de
obsequi.pat.præst.si manumissori.In seruo est ratio: quia non ha
bet personam standi in iudicio: imò pro mortuo habetur: ff. qui
test.fa.pos.qui testamento.§.seruus.ff.de re iudi.l. seruitutem.&
hoc siue nunc sint domini,siue olim fuerint.arg.de quæstionib.
h l.vnius.§. seruos.& l.etiam.C.eo.seruos.Hi tamē omnes [h] audi-
untur,si suam vel suorum iniuriam prosequantur.C.qui ac. non
pos.propter insidias.ff.ad l.Cor.de sica.l. ii.& nisi in crimine læsæ
maie.C.eo.l.pe.hi etiam ciuiliter nō agunt.Et dic vt no.s.de acto
re.ver.item quod est libertus.& versicu.item serui.Seruus etiam
agit in quibusdā aliis casibus:vt eo.tit.vers.item quod est seruus.
i Item excipitur [i],quòd fuit de publico crimine damnatus.Item,ꝙ
de calumnia notatus. Item , quòd fuit missus in arenam cum be-
stia dentata pugnandi causa.Item quòd artem ludicram exercu-
it,vel lenocinium cōmisit. Item, quòd pronunciatus est aliquid
fecisse causa calumniæ,vel præuaricationis in publico iudicio.ff.
26 de accu.qui iudicio.nisi suam iniuriam prosequatur: vt s. †Item
quòd accusatus est de publico crimine:vnde pendente accusatio
k ne [k],reaccusare non pōt suū accusatorē, nec aliū. ff. de pub.iu.is
qui.iii.q.xi.neganda.extr de testi.c.si iiii.qu.i.c.ii.in fin.Nisi suam
vel suorum iniuriam prosequatur:quia tunc potest quemcunq;,
& de quocunq; crimine, siue pari , siue minori,siue maiori, siue
lis sit contestata siue non,vt in præ.l.qui iudicio.C.qui accu.non
pos. neganda.maximè autem si iam fuerit condemnatus, potest
l suum accusatorem accusare : licet Azo [l] dixerit contrà:tum quia
inimicus p̄sumitur, tū quia suspectus est vt j.dicā. Et probatur.ex
tr.de ac.cū P.tū ꝗa ex cōdēnatione remanet infamis:vt j p.l.q iu-
m dicio.& hoc plenè ꝓsequere in lib.Rof.[m] j ti.q prohi.ac propter
ipsorum

ADDITIONES.

a De adult.¶Hoc posui sub x.rub de qua j.Sumptum autē fuit hoc ex verbis Azo.in Sum.de adul.ante medium.

b Receptum. ¶Nota quia soluit quæstionem, quando dicatur receptum nomen rei inter reos,& hoc placet Ia. Bal.& Cyn. vt qđ facit contestatio in ciuilibus,ante quam non dicitur quis agere, vel agere, velle.ff.rem ra.ha.l.amplius.hoc facit etiam in criminalibus, vt per contestationem dicatur agere , & sic ille dicatur descriptus inter reos.hoc vide per eum, C.qui ac.non pos.l.i.in i.q. vbi inuenies alias opi.scilicet,quòd tunc receptum dicatur,cùm iudex cœpit viriliter cognoscere:alias cum fideiussores dati sunt. & hę reprobantur:quia leges non habentur,in Auth.de tri.& se. §.consideremus. Tertia, quia tunc receptum dicitur etiam ante li.conte.cū iudex ex aliqua præsumptione lite non contestata facit illum describi inter nomina reorum.& hæc placuit Ia.de Are. in l.is,qui reus.ff.de publ.iudi.Sed absurdum esset,sic præcludi viam exceptionibus dilatoriis. Quarta opin.distinguit tria tempora:primum,ante litem conte.secundum post, vsq; ad descriptionē factam in libro:tertiū post talem descriptionē.Sed licet fateamur descriptionem illam post contestatio.ex interuallo fieri posse:tamen nihilominus contestatio operatur,quod s.maximè,cū de cōsuetudine descriptio illa non fiat. Adde Bar.in l.is qui reus, vbi dicit , quòd tunc dicitur receptum inter reos, quando iudex reiectis exceptionibus dilatoriis, appositis accusatis pronunciat procedendum,de quo vide Bal.in l.i.&in l.si neganda.C.qui acc. non pos.& in l.quāuis.si pen.appel.Bart.in l.ii.& ibi Ful.C. vt nemo priua.Bal.in l.cum mulier. ff.sol.matri.

c De adul.¶Et vide quod dixi s.eo.tit.post prin.

d Excipitur.¶viii.rub.Roff.qui propter paupertatem.

e Corrumpi. ¶ Ergo vbi talis cessat præsumptio, admittuntur: vt dicit Roffr.& vide j.de teste.§.i.versi.item quòd est pauper.cum sua remis.

f Arca.quod.¶Et no. de in ius vo.l.fi. & C.de ser.fu.l.quicunque.

g Quòd.¶ix.rub.Roff.qui ratione reuerentiæ,&c.

h Tamen omnes.¶Seruis exceptis.Roff.

i Excipitur.¶Hæc est x.rub.Roff.qui propter ipsorum delicta,&c.

k Accusatione.¶Illa enim finita per absolutionem,accusat quemcunque:vt in l.is,qui.si per condemnationem,distinguitur vt ibi, & infrà dicam.

l Licet Azo.¶In Summa.qui accusar.non poss.in fine.& id placet Roffred.

m Lib.Rof.¶Supple iure canonico,vt dixi in prin.huius ti.per hāc remissionem exonerauit se auctor à multo labore. sed hodie vide plenius per Cy.super l.i.C.qui accu.non poss.& l.neganda eo.titu.Ego etiam hac remissione me releuare disposui post omnia scripta visa:& potissimè vide distinctionem, quam posui super p̄dicta l.i.Cuius principalia membra circa recusare volentē,distinguunt tria tempora.Primum scilicet,antequam accusati nomen sit receptum inter nomina reorum.Secundum,postquam receptum fuit,& ante sententiam.Primo tempore.aut accusat,de maiori eo,quòd fuit accusatus:& id potest,vt in præd.l.i.can.iii.qu. xi. prius. Aut de minori, vel pari : & tunc si illud est præiudiciale primo crimini auditur,& præfertur:& sic legebat Azo præ.l.i.vt patet in Sum.qui accu.non poss.in fin. & exemplum eius de hoc recitat ibi Accurs.in iiii.gloss.& hoc ibi placebat do.meo.Si non est pręiudiciale vel strangulatorium primi,vt verbis do. mei vtar si vult solum libellum porrigere , potest : vt in l.neganda.Si vult super libello procedere , potest prosequendo suam iniuriam, aliàs non:vt ibi.Secundo tempore,si vult solum libellum dare,id potest antequam sit liquidum & conclusum,postea non:vt in l. neganda. ad finem can. vbi s. Si vero vult in libello procedere, vna opinio habet quòd potest,si prosequitur suam iniuriam:alias non. Alia opinio,quæ multis placet,habet, quòd nullo modo illo tempore prosequi possit quodcunque sit crimen, & intersit vel non.Inducunt pręc.l.is.ff.de pub.iu.Tertio tempore,si sententia est absolutoria,certū est quòd potest. Si ꝯdemnatoria,& talis est , quæ non infamat , idem : quia potest.quia non prohibitum est,nisi infamet:& si vult vti antiqua accusatione,quam ante sententiam intentauit,potest:alias oblatio vel propositio fuisset inutilis.Si verò vult nouam actionem proponere,non potest,si condemnatoria illa abstulit libertatem vel ciuitatem: vt quia deportatus vel damnatus in metallum:si non abstulit , & prosequit suā vel suorū iniuriam, pōt. Si non prosequitur talem iniuriā, alium quàm accusatorem suum accusare non poterit.ff.de pub.iu.l.infamem. sed accusatorem poterit. & ignoscitur ei , qui vindicare se vult.Nec obstat sibi quòd calumniosus fuit in defendendo,ꝗa calumnia est ꝓpriè in agente: vt not.in l.is qui.& in præ.l.i. in fi.iiii. gl.Item dicit Azo in fine Sum.superius allegatę.potuit iniustè dānari.Rof.vbi s. vult, quòd etiam perdens libertatē vel ciuitatem
accusatio

a ipsorum delic.[a] Item quòd est laicus, qui non potest clericum accusare. extr. de accu. cum P. ij. q. vij. ca. j. ij. iij. & v. extra de testib. de cætero, nisi in exceptis criminibus. super quo dic. vt no. in præ. c.
27 cum P. & ij. q. vij. in Summa. †¶ Item quòd non est eius ordinis, cuius est accusatus, licet sit clericus, vt & ille. arg. ij. q. vij. ipsi apostoli. & ca. testes. & c. sacerdo. & quasi per totũ. Non enim posset tunc pœna talionis puniri: cùm tamen regulariter calumniantes ad vindictam pascat similitudo supplicij. ij. q. viij. quisquis. C. de accu. l. fi. extr. eo. licet. & c. super his. vnde episcopus accusabat episcopũ, presbyter presbyterũ, & sic de aliis. ij. q. vij. clericus[b]. Si enĩ
b
episcop⁹ vel presbyter deberent degradari, qualiter acolytus vel subdiaconus, & similes accusatores possent similitudine supplicij puniri, si in probatione deficerent? Certè non video, arg. tamẽ contrà: quia poterunt verberari in pœnæ supplementum. v. q. vj.
c quia iuxta[c], & extr. de cal. c. j. Ibi enim subdiaconus accusauit diaconum. Et ad idem facit ij. q. vij. latos. vbi clericus accusat episco-
d pum. & c. præsumunt. quibus standum est[d]. Vel dic vt ĩ. de adul. versi. sed quæritur. Item quòd est talis, qui non potest testis esse, vel ad ordines promoueri: vnde non potest accusare, xiiij. q. j. super prudentia. ij. q. vij. ipsi. & c. testes. quod dic vt ibi, & xv. q. iij. sane. Item secundũ canones excipitur, quòd ipse secundum leges repellitur. omnis enim, qui secundum leges repellitur, & secundum canones repellitur. iij. q. v. canonica. & duobus c. seq. Item ꝙ aliàs ei crimen probatum est, propter quod fuit à testimonio repulsus, licet non sit infamis. extr. de ord. co. c. ij. in fi. & de elect. super eo. ij. q. j. prohibentur. ver. propter suspicionem. extr. de testi.
e testimonium. & no. in præ. c. j. Item, quòd[e] cum inimico cohabitat, vel de ei⁹ domo ꝓdit. extr. de ac. repellantur. & iij. q. v. ca. iij. & c. accusatores vel testes. quare præsumitur inimicus. iiij. q. j. testes C. de inof. test. liberti. xciij. dist. si inimicus. extra de off. deleg. insi-
28 nuante. †¶ Item, quòd est inimicus. iij. q. v. c. ij. iij. & iiij. & ca. omnes. extr. de accu. c. cùm oporteat. & c. cùm P. & ca. qualiter. ij. vel fuit olim, licet nunc non sit. iij. q. v. c. j. vj. q. j. qui crimẽ. Repellitur etiam inimicus ab excipiendo: vt extr. de accu. c. meminimus. Idẽ puto in conspiratore: secus autem de aliis. nam is, qui accusat de publico crimine, est inimicus. ff. de verb. sign. licet capitalis. ff. de his, qui, vt indig. si inimicitia. ff. de iure pa. cùm patronum. in Authen, collat. iiij. de testi. §. si vero. ij. q. vij. si quis episcopus. vj. qu. j. si omnia. ergo ex eo, quòd accusat, videtur posse repelli. arg. iii. q.
f iiij. clericus. Respon.[f] præmissa iura loquuntur, cũ prius accusauit, sed in probatione defecit: & iudex ei parcere poterit, qui eũ de calumnia non cõdemnauit. ii. qu. iii. si quem. §. nondum. ff. ad Turpil. l. i. vel fortè impetrauit abolitionem. C. de abo. l. ii. Vnde si nunc velit accusare, præsumitur inimicus ex præcedenti facto: extra de accusa. meminimus. secus si de nouo velit accusare: alio
29 quin nullus admitteretur, cũ omnes dicerentur inimici. †¶ Sed quæ inimicitiæ repelluntur? Dominus meus dicit hoc arbitrariũ esse: quia etiam in fraudem posset hoc asserere. extra. de accus. inquisitionis. & de simo. per tuas. Item, quòd est suspectus, vel facilè litigans, vel malè conuersationis, vel vitæ accusabilis, vel non rectæ fidei: vel quòd non rectam docet fidem, vt ea. q. suspectos. & c. cano. & c. similiter. & duobus c. se. & ii. q. vii. quærendum. Itẽ, quòd eius vita & fides libera esse nescitur, quòd mortuus est in peccato mortali: vt in præ. c. cañ. & q. iiii. hi qui. in fi. & ii. q. vii. quę
30 rendum. & c. placuit. † Itẽ, quòd est alienigena. iiii. q. v. accusatio
g nes. & c. accusatores. & ca. can. Itẽ, quòd est homicida, maleficus, fur, sacrilegus, raptor, adulter, incestuosus, veneficus, suspect⁹, criminosus, & domesticus, periurus, raptor virginum, quòd falsum testimonium tulit, vel ad diuinos & sortilegos iuit, & similes ea.
h q. cõstituimus. ii. q. viii. quisquis. Itẽ, quòd est gratiosus[h], id est, libenter flectitur ad gratiam, vel sceleratus. ea. q. similiter. & c. seq. Nam in causa criminali pro quolibet crimine quis repellitur: vt ibi, & iii. q. iiii. si quis à suo. & c. se. ii. q. vii. qui fine. & postulatus & infamis. §. tria. in fi. extr. de exceptio. à nobis. Item, quòd conuicijs vel insidiis studet. iii. q. v. nullus. & c. omnes. & q. iiii. clericus. Itẽ quòd est incestuosus, vel non legitimè cõiunctus, qui sacerdotẽ vel legitimè coniunctum non potest accusare. iii. q. iiii. consanguineorum. Item, quòd est cõspirator vel detractor. ea. q. conspiratores. & c. detractores. extr. de ac. cap. dilectus. ii. Item, quòd est anathematizatus vel excommunicatus. ea. q. nullus. & c. se. iiii. q. i. c. i. & ii. extr. de excep. exceptionem. & in præd. c. cùm dilectus.
31 Item, quòd est sacrilegus, ea. q. c. pe. †¶ Item, quòd nõ est bonæ æstimationis, vel opinionis, vel quòd mala fide vel intẽtione, vel temere accusat: vel quòd est malæ vitæ, vel conscientiæ, vel mali meriti, vel non pro Deo, sed pro vana gloria, vel odio, vel cupiditate accusat, ii. q. vii. si qui sunt. & ca. seq. & c. clericos. Item, quòd est publicè concubinarius. extr. de ac. c. cum dilectus. Item, quòd odit quemcunq;. iii. quæs. v. omnes. in fin. Item, quòd est histrio, iiii. quæst. i. c. i. Item quòd est absens, qui non potest accusare præsentem, vel econtrà, C. de acc. & inscrip. absente, ii. q. vltim. c. i. & c. per scripturã. & q. i. in primis. ver. quia igit. iii. q. ix. absens. & ca. se. extr. qui ma. ac. poss. à nobis. Item, ꝙ nõ potest vnum pro vno delicto pluribus legibus accusare. ff. de acc. l. senatus. vbi de hoc. de quo dic in ciuilibus. vt s. in titul. de actore. Item, ꝙ non dat libellum accusationis. ii. q. vlt. c. i. & d. c. per scripta. §. libellorũ. Itẽ, quòd est de illis personis. quæ prohibentur à publica accusatiõe & populari actione: vt ff. de popul. actio. populares. & l. mulieri. ff. de acc. & l. iiii. §. in quæstionibus. & C. qui accu. non pos. l. i. & l. de crimine. & l. sena. & l. pe. & fin. xv. q. iii. nemini. quæ tñ exceptio locum nõ habet in crimine excepto. C. ad l. Iul. maiest. nullus. extr. de sim. licet Hely. Item excipitur contra accusatorem, nesciuisse prohibitum id, de quo me accusat. vnde non teneor respõ-
32 dere. ext. de const. cognoscentes. & c. ex parte. & c. fi. †¶ Item ꝙ
i est[i] tutor, vel curator, vel ꝓcurator: & generaliter contra quẽlibet alieno nomine accusare volentẽ. ff. de pub. in l. pe. §. at crimẽ. C. qui ac. non pos. l. ii. extr. de accu. c. super his. in fi. & de ꝓcu. tuæ. Contra tamẽ fallit in illustribus personis, quòd cõstituunt proc. in act. iniuriarum. C. de proc. l. pe. & in Authen. quod ius. ¶ Item, quòd lapsi sunt xx. ann. à die commissi criminis. C. de fal. quærelam. in fin. extra de excep. cum venerabili. prope fin. nisi in crimine suppositi partus, cui nullo tempore præscribitur. ff. ad l. Corn. de fal. l. qui falsam. ext. de pœn. & re. officii. multò fortius secun-
k dum quosdam[k] in ea, quæ partum abegit, ne mariti inimico partum procreet. ff. de poe. Cicero. & arg. ii. q. v. cõsuluisti. xxxii. q. ii.
33 solet. & tribus c. sequentibus. & ext. de homi. si aliquis. †¶ Item ꝙ reus mortuus est, vnde crimen extinctũ est. C. si reus vel acc. mor. fue. per totum. xxiii. dist. quorundam. extr. qui fi. sint le. peruenit. & capit. causam. ii. Sed hoc fallit in crimine hæreseos. C. de
l hæret. l. iiii. & xxiiii. q. ii. sanè profertur. & c. i. §. fi.[l] & apostasiæ. C.
m de aposta. apostatarũ. & læsæ maiestatis. & repetundarum[m], & cũ quis diuidit ciuitatem in duo. ff. de ac. l. ex iudiciorum. vi. q. i. sunt plures. §. verum. C. ad l. Iu. ma. quisquis. & l. meminisse. & pecula-
n tus[n]: vt ff. ad l. Iul. pe. l. fin. & vbi quis in crimine notorio decessit. lxxxviii. dist. neq; xxii. q. v. placuit. Vel si hæreticos hæredes instituit. extr. de hæreticis, si quis episcopus. vel si sibi mortem cõsciuit quod intellige prout habetur ff. de bo. eorum, qui mort. sibi consc. l. iii. C. si reus vel ac. mor. fu. defunctis. in casu. C. libr. xii. de
34 primipilo. l. i. †¶ Item, quòd non rectè libellum concepit, vel ꝙ non inscripsit. ii. qu. vlti. §. perscripto. §. libellorum. C. qui ac. non pos. qui crimẽ. extr. de ac. c. super his. ff. de priua. delic. l. fi. Hoc tamen fallit, si accusator sit priuilegiatus, vt fœmina in quibusdam & maritus, pater, & patronus, quos non est verisimile calumniari: vnde nõ inscribet. C. qui acc. non pos. de crimine & de adult. l. quamuis. ff. de iniu. l. iusiurandum. §. hoc iusiurandum. ff. qui satisd. cog. de die. §. iubentur. Fallit etiam, cum vir accusat vxorem iure ma

ADDITIONES.

☞ accusationẽ inchoatã prosequi possit ꝯ accusatorem. & sic intelligit l. his qui. Refert tñ aliquos tenere, ꝙ contra accusatorẽ nouas inchoare possit. quod sibi non placet. Adde, plenè vt per Bar. in l. is qui reus. de pu. iu. sed consi. xciii. vbi ponit de clerico, qui accusauit laicum, aut laicus lite contestata accusauit clericum coram episcopo, quod ipsum calumniosè accusauerit, an valida fuerit accusatio.

b Delic. ¶ xi. rub. Ros. cum ver. seq.

b Clericus. ¶ Vt ibi not. illud capitu. non tenet: vel loquitur de irregulari.

c Iuxta. ¶ Per quod c. patet, quòd priuatur etiam spe illius ordinis, quem non habet.

d Standum est. ¶ Dicit Ros. quòd aliàs pauci essent accusatores, quia coruus coruo non extrahit oculum.

e Item, quòd. ¶ xii. rub. Ros. repelluntur inimici, &c. & durat vsque ad ver. item quod est histrio.

f Respondeo. ¶ secundum Ross. vbi s.

g Alienigena. ¶ Sup. & ignotus, vt no. in c. canonica. vbi vide.

h Gratiosus. ¶ Dicit Ross. multum.

i Quod est. ¶ Ver. cum tribus sequentibus fuit Vber. de Bon. tit. iii. circa medium.

k Quosdã. ¶ Vber. de Bon. & lex alle. ponit duos casus, quãdo mulier prægnãs corrupta à substituto, abiecit partũ malis medicamẽtis, vel quando id abiecit vi propter odium mariti à quo prægnãs diuerterat.

l c. fin. ¶ Et ibi de hoc in summa.

m Repentundarum. ¶ Quod est, cũ constitutus in publico officio pecunia data, vel promissa facit quod facere nõ debet, vel omittit quod debet facere.

n Peculatus. ¶ Quod est furtum in pecunia publica fisci, vel ciuitatis Rom. intercepta, vel machinata in pecunia aliarum ciuitatum no. ff. de fur. l. ob pecuniam.

iure mariti de adulterio, secundum quosdam. C. de adul. iure ma
a riti. Sed hoc non placet, per Decr. de proc. tuæ. [a] Fallit etiam in a-
b liis casibus, qui no. in præ. c. super his. [b] & 4. c. nullus. §. aliquando.
ĵ. de libel. conce. §. nunc dicendum. ver. xij. & xxix. vsque ad vers.
xxxv. Hodie tamen de consuetudine multarum regionum, non
fiunt inscriptiones, quæ tollerantur per l. ff. de pub. iu. ordo. & ff.
c de pœnis. hodie [c]. Item, si fuit testis in alia causa contra ipsum ac
35 cusatum, extr. de ac. c. cum P. & c. meminimus. † ¶ Item, φ frater
d eius accusatum prius accusauerat. ext. de accu. cùm P. Sed pone [d],
quòd obiiciens infamiam, vel turpem exceptionem, eam non ꝓ
bat: nunquid potest iniuriarũ conueniri? Videtur quòd non: quia
iuris executio non habet iniuriam. ff. de iniu. iniuriarum. §. i. ff. de
reg. iur. l. factum. §. non videtur. ext. de elect. cum ecclesia Vulte-
rana. Nam & patroni filius à liberto delatus non punitur: nec cō
tra tabulas repellitur, si retorserit crimina in libertum, dum volu
it se vlcisci. ff. de bo. lib. qui cùm maior. §. si libertis. & §. idem pu-
to. Præterea cùm aduersus parentes & patronos propter reuerē
tiam eorum doli, vel alia turpis exceptio à filio, vel liberto non
proponatur: ergo contra alios impunè proponi potest, alioquin
non esset in eis speciale. ff. de doli excepti. apud Celsum. §. aduer-
sus. C. de thesauris. l. vnica. libr. x. Contrà, quia fideiussori recusa-
to competit iniuriarum actio contra recusantem. ff. qui sa. cog. si
36 verò pro. † ¶ Et recusatio quasi exceptio est. Præterea, si tenet
iniuriarum is, qui alium dicit delatorem vel seruum: vt C. de iniu.
l. 3. & l. si quidem. multò fortius, qui coram iudice excipiendo di
cit. Puto tamen, quòd pater vel patronus habet actionem iniuri-
arum: si contra eos filius vel libertus obiiciant exceptionem. ar.
e ff. de aqua quo. & æsti. l. j. & pe. in fi. [e] Insti. de iniu. §. pe. in fi. Quæ
autem opponi possunt contra accusatorem matrimonii, vide ĵ.
f qui ma. acc. pos. Diximus [f] s̄ de his qui accu. non pos. criminali-
g ter. Sunt etiam quidam, qui nō possunt deferre [g], scilicet mulier,
clarissimus vir, damnatus de hæresi, fustibus cæsus, damnatus in
metallum, veteranus miles, seruus. & quidam alii, qui numerãtur
ff. de iu. fisci. l. deferre. C. de his qui se deferũt. l. vnic. lib. x. de dela-
h to. [h] per totum. † ¶ In summa [i] nota, quòd præmissæ personæ
37 quæ in certis casibus repelluntur, admittuntur, si suam vel suo-
i rum iniuriam prosequantur. ff. de ac. l. hi tamen omnes. 4. quæ. 3.
k omnibus. ij. q. j. prohibentur. extr. de testi. de cætero [k]. quod quã
do fiat, dicam ĵ. de accus. §. iij & in criminibus exceptis, quæ sunt
hæc, scilicet crimē læsæ maiestatis. vj. q. j. si quis cum militibus. ex
tra. de hæreti. vergentes. extr. de simo. licet Hely. ver. aliis. Institu.
de pub. iu. §. ij. & s̄. versi. item, quòd est mulier. vbi de hoc. ¶ Secũ
dò, crimen perduellionis: quod est sub crimine læsæ maiestatis,
vel fortè idem. ff. ad l. Iul. ma. l. fin. & illud committitur in princi-
pem, vel in aliquem de eius latere: vt in præd. l. quisquis. Vel dic
l vt not. Insti. de hære. quæ ab intest. defer. §. interdum [l]. ¶ Tertiò,
crimen hæreseos: vt in præ. cap. vergentis. & C. eod. Manichæos.
¶ Quartò, simoniæ quod est maius. i. q. vlt. patet. & in pre. c. licet.
& eod. tit. tanta. xv. q. iii. sanè. C. de epis. & cleri. si quanquam. ver.
cùm sanè. ¶ Quintò, sacrilegii. C. eo. si quis in hoc. xvii. quæstio.
iiii. c. si quis suadente. §. qui autem. ii. q. i. in primis. versi. de perso-
na Ianuarii, &c. ¶ Sextò, secundum quosdam fraudati cẽsus, qđ
committit, qui furatur pecuniam sibi commendatã. ¶ Septimò,
fraudatæ annonæ, secũdum, quòd committitur, cùm portitores
furantur victualia ad exercitum à Republica missa, ar. ii. q. i. prohi
bentur. ver. mulierem. vt ibi not. & s̄. versi. item, quòd est mulier.
¶ Octauò, dilapidationis: vt in ꝑdicto c. licet. ver. aliis. 3. q. 2. qa ea.
& 12. q. 2. non liceat. ext. de rebus ec. non al. si quis presbyterorũ.
C. vbi de cri. agi opor. l. 2. & 2. q. 7. qua propter. sed nec in præmis-
sis casibus capitales inimici admittuntur: vt ext. de simo. per tuas.
& c. licet. & 3. q. 5. c. i. Quæ autem hîc desunt. vide ĵ. de accu. §. iii.

ADDITIONES.

a Tuæ. ¶ De hoc ĵ. de adul. post princ.
b His. ¶ In gl. ii. & vide quod super ea dixi.
c Hodie. ¶ Dicebat Vber. prædictus, quòd in Lombardia non fit
inscriptio, nec libelli accusatorii porrigũtur: sed scribitur ꝑ tabel-
lionē dictũ vulnerantis & vulnerati coram iudice: & scriptura ha
bet vim libelli, & cogitur accusatus se defendere. Quã ꝯsuetudi-
nem dicebat nimiũ dãnosam aduocatis. hodie euanuit illa ꝯsue-
tudo: propter qđ auctor illa verba nō posuit. hæc tñ mō consu-
etudo durat in Italia, φ licet inter laicos dētur libelli accusatorii:
non tñ fit inscriptio vel obligatio ad pœnã talionis. De hoc etiã
ĵ. de lib. ꝯcep. §. fin. in princ. Hanc autem consuetudinem impro-
bat Aegi. dicens, φ per illam inuitantur homines ad calumniã-
dũ, & ad grauãdos reos: maximè in illis locis quib. de certis graui
bus criminibus accusati per mensem carcerati tenentur. Gui. de
Suz. in l. q crimen. qui ac. non pos. commendat illam: quia timo-
re talionis remanebant crimina impunita: quia in vera accusatio
ne posset agens facilè in probatione deficere: vt quia non plenè
probat, vel propter repulsam testium, vel propter imperitiam ad
uocati, per quam nolunt se homines submittere periculo talio-
nis: expensarum autem & carceris & custodum poterit fieri re-
fusio.
d Pone. ¶ Iste versi. totus ad literam fuit Vber. de Bon. titu. 3. post
princ.
e In fi. ¶ Credebam φ hic esset aliquis defectus: reuoluto tamē V-
ber. prædicto, quem habeo duplicatum, inueni sic esse: sed multũ
fuit subtilis & congrua ista solutio. Dic mihi, quid reportas ex il-
la, fortificatur pars prima? quia cùm iiuria iudicetur ex animo, ex
cipiens qui intendit agentem repellere, solum habet animum
ad se defendendum: & vt condemnationē euadat, non vt punia
tur agens: quia virtus exceptionis id non habet. ext. de or. cog. c.
2. ff. de infa. l. Lucius. & sic defendit eum causa dicendi: licet non
probet. bene facit ff. de iniur. item apud. §. si quis astrologus. vbi
ponderatur causa dicendi ab exclusione iniuriæ, & excusationis.
qa non nocendi, sed sibi proficiendi animo fecit, quod nocuit. ff.
de aqua plu. ar. l. i. §. denique. & si etiam dubium esset de animo, ꝓ
sumendum esset pro ipso, sicut de illo, qui amouit rem commu-
nem. dicit l. merito. ff. pro socio. & per l. item apud. §. si commu-
nem. Ad hanc partē, bene facit ff. de iure fis. l. ii. i prin. & l. fiscus. &
l. deferre. §. sed communem. & l. delator. & C. de delato. l. nulla. &
quod ibi no. lib. x. vtile tamē est consilium, φ protestetur, se id n̄
facere animo iniuriandi. Ad secundã partem faciunt leges hîc al
legatæ. C. de iniur. si non es. & l. i. si quidem, C. de li. causa. si tibi.
2. & iura puniunt etiam excipientē, non probantem. de accu. su-
per his. de ele. vt circa. lib. vi. Et crimina licet quãdoq; non infa-
ment de iure, infamant de facto. ext. de test. testimoniũ. C. de po-
stu. quisquis. & in præ. §. aduersus. Ad contraria respondetur illa
procedere, si ꝓbassem: sed ex defectu probationis insurgit præ-
sumptio calumniæ, q̄ præsumptio cũ qualitate verborũ ꝯtume
liosa fuerit, vincit præsumptionē, q̄ faciebat pro excipiēte: qđ di-
ctum fuit speciale in parente & patrono, sic speciale in vero con
uitio, in falso verò vel calumnioso nil speciale: & licet canō dicat
ii. q. 3. si quis iratus. quòd obiectus conuitii, non habetur pro ac-
cusatione, tamen habetur pro iniuria, vt ibi not. Ad l. deferre. su-
perius allegatam, difficilis est responsio, cum apertè loquatur in
non probante. per quod forsan congruè distingueretur is, qui n̄
fuit pertinax in probando. vel quem apparet deceptum promis-
sione testium. 2. q. 3. paulum. vel impedita fuit probatio per acto
rem. extra de testi. constitutis. i. de testib. cog. peruenit. i. Si verò
fuit pertinax, & quia falsum erat, non potuit probare, conueniri
posset. facit quod scripsi de fo. compe. si diligenti. super glo. nun
quid. Adde plenius de hac addit. per Ol. consi. 53. inci. consueuit
dubitari. & Pet. de An. consil. 326. incip. super primo. & Roma.
consilio xcvi.
f Diximus. ¶ Verba Vberti vbi s̄.
g Deferre alios. ¶ Nam seipsos possunt: vt in rub. hîc allegata se-
cundò. Sunt autem delatores, qui deferunt bona spectantia ad fi
scum, qui præmiantur à fisco.
h Delatore. ¶ Vbi de hoc super rub.
i In Summa. ¶ 13. Roff. quibus casibus prædicti accusare possunt.
l Cætero. ¶ Et ibi dixi de hoc.
k Interdum. ¶ Aliàs incipit, per contrarium. & ibi not. quare dici-
tur perduellio.

ADDITIONES NOVAE.

☞ Quid si aliquis me accusauit quòd eum percussi super facie, &
probauit quòd percussi super brachio. an condemnabor? Guil. in
l. i. §. item exigit. ff. de dolo.
☞ Nota, quòd hodie l. qui cum telo. non habet locũ in pœnis sta
tutorum, quia statuta disponunt de actu secundum effectum, nō
secundum affectum. Adde quod nota. in l. fi. de iussorem. de fide-
iussor. per Bar. & dom. Bal. in l. si quis non dicam. C. de episco. &
cle. & in l. si fugitiui. C. de seruis fugiti.
☞ An mandans & faciens possint eodem libello accusari? Bar. in
l. si talis seruus. in fi. de falsa.
☞ An producens falsos testes & ipsi testes possint eodem libello
accusari? no. in l. si plures serui. de iniuriis. per Nicola. de Neapol.
☞ Statuto cauetur quòd querelæ & accusationes bannitorum
non debeant audiri pendente acusatione: accusator fuit bannit',
an poterit super accusatione iam incepta procedere? Bar. in l. Vra
nius. de fideiussor.
☞ Statuto cauetur quòd nullus possit accusare de alterius iniuria
nisi consentiente eo cui facta est: contingit quòd quidam adul-
tus fuit vulneratus, aliquis accusauit vulnerantem ꝯsentiente eo
adulto opponitur ei quòd hoc facere non possit, quia ipse adul-
tus absque auctoritate curatoris accusare non posset an audiri
debeat talis accusans? iudicatũ fuit Boñ. φ audiatur, arg. l. si pater.
§. fin. de

§.fin.de manumiss.vindi.& C.de pactis.final. ibi, nisi ipse de cuius hæredi.&c.fa.ad hoc l.si pater.cum gloss. de his qui à non domi. manumiss.

An si persona prohibita accusare accusauit, talis accusatio sit ipso iure nulla? & si non excipiatur, vel sit opus exceptionem pro ponere. Bar.in l.j.§.accusationem.ad Turpill.

In l.2.ff. de aleatorib.in gloss.ibi, secundum eas causas, &c.glo. tenet expresse quòd licet ex forma statuti bannitus non debeat audiri, tamen si ante bannum accusauit potest prosequi & finire accusationem. pro hoc est tex in l.de fundis.allegatus ī gl.& Bar. in l.si qui reus.de publi.iudi.& l.Vranius.§.si vero.de fideiussori. Angel.de perusio.

Nunquid si sunt plures testes falsi in eadem causa possunt eodem libello accusari? not.in l.sed si plures serui de iniuriis.per Nicolaum de Neapoli.

¶Bald. De Accusatore.

OMNIS accusator præsumitur legitimus, nisi ꝯriũ probetur, ī prin.ti.G. ¶Potest qs accusare plures.& simul, & e.libel.& de eo dē vel cōmuni delicto, nō de diuersis: qa requiruntur plures cāæ de factis nō ꝯtiguis. Potest tamen, si eodē tempore plura delicta sunt ꝯmissa, fieri accumulatio.ff.de iniu.prætor.§.si mihi.C.de accu.l.si qs homicidij.& hoc quia propter identitatem temporis vnus impetus fuisse videtur.ff.ad l.Aqui.l.illud.in fin. Sed an ille, q̄ accusatur de mandato, videať accusare & de eodem facto? Dic ꝙ sicut not.C.si reus vel accusator.l.j. Item si accusať.de ꝯsi.vel fauore: quia factum principale initium obligationis præbet: secus si cōsilium est per se obligatorium.nec desiderat aliud factũ post se: quia tunc per se decernitur, & interpretatur vt l.j.§.persuadere.de seruo cor. Nec distingendum est, an ꝯsultus erat aliàs facturus: quia ipsum consilium per seipsum tunc incidit in speciem criminis: vt ibi not.Bal. Sed quid si offensus accusat principalem coram potestate, & auxiliatorē coram alio, an potest auxiliator petere se remitti ad eundem iudicem? Dicunt quidã, quod sic.ff.de quibus re.ad eundem iud.ea.l.j.facit quod not. Inno.ext. de ꝯstitu.in ca.cũ M.ego nescio legem, ꝙ in criminali fiat ista remissio. Bald.vide infrà, de libel.concep.§. actor. ¶ Filius interfecti præfertur cuilibet accusanti: sed non frater, sicut præuentus. vers.qđ si quis.G. Si mora potest imputari fratri, non præfertur iusto accusatori præuenienti fratrem: aliàs præfertur, nisi sit vtilis persona: quia iustiorem dolorē prosequtur.ff.de adul.l.2.in fi. Confessionem aũt nemo aufert, secundum G. ¶Pax facta de vulnere, qđ tūc mortiferũ videbať extēditurad mortē: qa securis ponitur ad radicem facti, & sic potest fieri pax de morte ante mortē.l.diuus, ff.ad Syl.qđ est not.dignũ.& facit ff.de confes.l.si is qui Stichum. Si aũt vulnus non erat mortale, presumitur infirmus ex negligētia mortuus.ff.ad l.Aquil.l.q occidit.versic.sed pone, A.G. ¶Absolutus de vulnere non potest iterũ accusari de homicidio ratione eiusdē vulneris: quia vnicum factum est, ver. qđ si vulnerasti. per G.& quia mors retrotrahitur.l.huic scripturæ.§.j.ff.ad l.Aql. ergo obstat exceptio rei iudicatæ.ff.de excep.rei iudic.l.si mater. §.eod.Bald. ¶ Condemnatus de vulnere non potest iterum condemnari de morte ex eodem vulnere.ibidem G. Hoc non videtur verum: quia primò non erat bene actum, quod ex post facto apparuit, & ideo prima sentētia debet rescindi, vel in secunda cōdemnatione computari, si hoc fieri potest ex genere pœnæ.ff.ad l.Aquiliam sed si priore. Sed si occasione vulneris esset facta executio, talis executio reuocari non potest: vt puta, āputata est manus, non potest de nouo puniri: ne absurdum sequatur & inhumanum. Et mitius est toleranda pœnæ minoritas, quã asperitas. & not. quòd in ista quæstione mutatur titulus criminis, scilicet vulneris, in titulũ homicidij. Sed si non mutatur titulus criminis, sed additur qualitas: an primo absolutus rōe additæ qualitatis potest iteratò accusari? Dic quòd non.ff.de noxa.l.in delictis.§. si de tracta. Sed quid si primò fuit condemnatus? Et videtur idē: quia ñ potest quis accusari semel, nisi sit in prima conclusum.ff.de accu. l.senatus.& de fur.l.inficiatus.§.infans. Item ratione absolutionis non à crimine, sed ab omni eius pœna, quę in solutiōe ꝯsistit. Nã si à crimine: ergo non repetetur vt indebitum, quod est ridiculũ: & potest iudex eum declarare absolutum per solutionē. ff.de excep.rei iud.l.si quis cum totum.§.planè.ff.si seru.ven.l.harum. Item in actionib.ad vindictam, vna tollit aliam: sed in qua plus est ff.de iniu.l.prætor edixit.§.si dicatur.& ita consuluit Iaco.But. Aliàs facile erit fingere qualitatem, & iteratò rerum inuoluere in alio iudicio nouo, quod satis inconueniens videtur, nisi probaretur collusio.ff.de priua.l.3. In contrarium facit: quia non est actum integraliter à principio: ergo potest suppleri, quòd deest: vt not.ff.nau.cau.sta.l.3.ver.nouissimè.& Inst.si qua.pau.fe.dica.ad fi.arg.ad hoc C.de spor.l.2. quod not. Ber.extr.de iudic.c. at si clerici. Hoc tenet Bart.in l.senatus.& ita consuluit collegium Perusinum Assisij: licet multi essent in contraria opinione: quia §.si de tracta.permittit addi nouam qualitatem pendēte iudicio, non eo finito: vnde videtur ibi casus secundum Iac.cùm idem factũ substãtialiter & essentialiter repetatur, in quo iã collusum est, secus si nouus accusator suũ dolorē ꝓsequatur. Bal. ¶ Vbi opponitur verbum accuso, & petitur ꝙ pœnaliter procedatur, videtur criminaliter, non ciuiliter actum. vers.qđ si primo. G Rigor legis Cornelię de sic.nō ꝯsiderat exitum percussiōis, sed percutiētē de pũcta gladij, qui quantum in se, homicida est, & punitur, ac si verè occidisset: licet vere ñ sit homicida, vnde mors de iure cōi nō inducit speciē accusandi, sed modũ. Sed statuta terrarũ, q̄ pōderant factũ à modo, non puniunt vt homicidam: quia non est, nec habet locum fictio in statutis nec in consuetudinibus terrarum. Sic & quo ad irregularitatem, qui considerat actum completum, nō est irregularis: quinimò etiam de iure communi æquitas iudicãtis mitius punit eũ, qui minus lædit.ff.de pœ.l.aut facta.§.pe.ver. quod si primo.G.& idem nota.Cy.C.de sic.l.is qui cum telo. vbi vide. Theologi verò actum intraneum conspiciunt, & leges etiã animos disponere volunt propositis præmiis atque pœnis.ff.de iust.& iur.l.j.§.j. Et not.quòd vbicunque ponitur hoc verbum in processu, & per eum non stetit: nihil operatur, quantum ad pœnam statuti, quod requirit veros terminos facti, & toties statutũ habet locũ, quoties est vera propositio de vera existentia terminorũ statuti, secundum Oldr.Bal.videtur ĩ.de procur.§.criminalibus. ¶Quid si iudex, qui debet ꝯdemnare in persona, cōdēnat in pecunia? Respondeo, sufficit: nec potest iterũ accusari, & ꝓsumitur ꝓ iudice & iudicio, quod fecerit ex causa.vers.qđ si ipsum.G. & hoc verum in sententia, quæ expectat hominis declaratiōnē. Secus in eo, quod venit in ipso iure: vt infamia.l.qđ ergo.§.pœna grauior.cum si.& si iudex errauit, nō datur fisco auxilium restitutionis in publicis pœnis.ff.de mino.l.auxiliũ.qđ est notabile.Bal. ¶ An de iure cōmuni valeat pax de vulneribus? Dico ꝙ ñ: sed de violētia sic.l.2.ad Syl.vide s.§.pax facta.& ĩ.prox. ¶Si per formã statuti potest fieri pax de homicidio intra octo dies & filius occisi, ad quem pertinet, facit pacē cũ Titio nomine occisoris: an occisor, qui erat fortè in partib.remotis, possit ratificare post terminum? dicit Dyn.ꝙ non, in l.bonorũ ff.rē ra.ha.facit l.j.ī prin.ff.de app.reci.dubiũ est: quia statutum nititur respicere facientē, & ei imponere terminũ, scilicet factioni, nō acceptationi. Nã ista sunt diuersa.de elect.c. quia propter. Item videtur respicere veritatē: at quod fit ꝓcuratori, videtur fictitiè domino fieri, nō verè.ff.de reli.l.ossa.§.fi. Sed certè pax est in his, quæ inhærent ossibus: & iō ratificans verè est in pace, nō fictè.ff.de manu.vind.l. pater. & qa pax est act⁹ reciprocus, eodē termino limitatur hincinde. ar.ff.de vulg.& pup.substitutione. l.nã hoc iure.§.sed si alter. Nō obstat quod absenti q̄ritur liberatio & obliuio ꝯtumeliarũ, & gratia. ff. de li.leg.l.nō solũ.§.si liberationis. Institut.de iureran. in fin.ff.de iureiuran.l.Labeo.& si nulla videtur necessaria ratihabitio: quia aliud in pace ex natura pacis, quæ est actus correlatiu⁹, sicut amor: vt ĩ.de treu.& pa.§.j.vbi videtur requiri speciale mandatum in pace fienda: & si sit cōiuncta persona. Sed dic ꝙ hic actus sapit defensionem, non actionem: ergo potest per quemlibet explicari, arg. l.non tantùm.ff.de appel.& de procu.l.seruum quem. §. pubicè. ¶ An cogatur quis accusare de homicidio, versi.quid si vulnus. C.de leg.si quis homicidij. G. ¶ Qui excipiendo aliquid præsupponit, non fatetur: quia semper videtur ꝯtradicere. ver. item repellitur. G.qui etiam agit, non intelligitur, id quod dixi narratiuè non per modum causæ vel fundamenti, confiteri de iure aduersarij: sed potius errare.ff.fa.erc.l.familiæ, quæ lex est not. Vide qđ dixi.ff.de iud.l.si quis intentione ambigua.& ĩ.de libel.concep.§. depositi.& §.pone ꝙ mutuaui. ¶Prouocatus ad irã, si dixit verba iniuriosa, non tenetur de verbis iniuriosis: quia magis impellitur, quàm impellat. ver.quod si te.G. ¶ Exceptio renũciationis litis ī criminalibus non potest opponi lite ꝯtestata, nisi sit primò protestata: nec exceptio transactionis in criminali: quanquam secus sit in ciuili, secundum Vber.ver.item accusator.nisi postea super uenerit. C.de ꝓfor.eius.li.l.2. Sed quod dico, quòd aut repellit crimen, & pœnam, aut personam, primo casu potest opponi. Secundo casu non.ff.de adul.l.ij.§.q.h.d.Bal. ¶ Infamis infamia facti nō excluditur à testimonio per infamiam, nisi ex aduerso sint testes honesti.versi.sed quid de his. G. ¶ Laicus non accusat clericum de publica iniuria, qui non est accusatus in speciali: & clericus, qui sic excipit, non obiicit foro, sed actori. vnde nō incidit in pœnam declinantium. versiculo, item quod est laicus.& ita vidi fieri per dominum And. vide Bald.super Inno. de senten. excom.c. contingit. ¶ Potest clericus verberari in pœnæ supplementum.versi.item quòd est laicus. G. quod ergo defecit in vna pœna suppleť in alia. C.vt intra cer. tem.l.ij. Sed an ista pœna surrogata dicatur pœna maleficii? Et videtur quòd non.ff.de in lit. iur. l. j. sed quòd officio iudicis mercenario veniet. Ad idem ff. de pen. hære.l.

hære.l.etiam.§.pen.In contrarium,quia surrogatur loco ordinariæ pœnæ:unde sapit eãdem naturam.arg.ff.de do. inter virum & vxor.l.si donationes.§.si sponsus.& dicit tex. quod verberibus de iniuriis satisfit.ff.de iniur.l.sed & si vnius.§.si ante. Ergo ista solutio purgat delictum,sicut pœna originalis.vide s.de reo.§.an monachus.Bal.¶Pro homicidio statutum imponit pœnam centum lib.& si quis bannitur ex contumacia,bannitur in quarto pluri:alio statuto cauetur,quòd non soluens pœnam homicidij intra decem dies decapitetur.Quidam bannitus ex homicidio soluit centum,sed nõ soluit quartum plus:an decapitabitur?quæstio est,an pœna ratione contumaciæ sapiat naturam pœnæ principalis? Et dic quòd non:quia non est natura primordialis & essentialis, sed accidentalis.ff.de pe.hær.item veniunt.§.cum Pedius.& not. in l. certi condictio.ff.si cer.pet.Item non est pœna homicidij,sed cõtemptus:quia non venit ex vna & eadem causa immediatè cum principali.ff.de arbit.l.si quis rem.Bal.arg.ɔ.ff.de pac.do.l.inter.§.cũ inter.ver.nec sperabitur?De cõsuetudine in quibusdã locis nõ fiunt inscriptiones ad pœnã taliõis.ver.item quòd nõ rectè libellum & tamen valet processus.ar.ff.de pub.iudi.l.ordo.vide j. proxim. Bald. Sed quid si statutum dat hanc formam, quòd ille, qui accusat, debeat promittere prosequi & probare, & in casu quo succumbat debeat promittere xxv.au.si sic non promisit,erit processus nullus. Et videtur quòd sic: quia est omissa debita forma: & omissio modi & formæ, nedum in actu odioso, sed etiam in actu fauorabili,impedit dispositionem legalem.ff.de verb.oblig.l. qui Romæ.§.Flauius.¶Item non tenet processus inordinat⁹,ext. de iud.c.exhibita.& de rest.spol.c.Pisanis.de rescri.cum dilecti.In contrarium videtur, quòd valet processus. Nam ista promissio pœnæ xx. succedit loco inscriptionis. Sed si omittitur inscriptio, valet nihilominus processus,& punitur actor,ac si se inscripsisset expresse:vt no.C.qui ac.nõ pos.l.qui crimẽ.facit ad hoc C.de pc. imp.off.l.vniuersa.ff.de proc.l.Pompo.§.rati.Aliud in exceptiõe ĩeptitudinis,quia reddit ĩpossibilẽ pronũciationẽ.ar.ff.de interro. ac.l.si fil.el ij.¶Et nota,ꝙ accusatio dicit̃ inepta plurib.modis.Primò mõ,qñ cã non infert cõclusionem, nec de iure,nec de facto: vt quia accuso te,quia minxisti ad parietẽ:vt no.l.j.ff.de edẽ.& de doli excep.l.ij.§.circa. Secundo, qñ continet apertã rei defensionẽ:vt accuso te,quia occidisti bannitum:vt no.C.de ac.l.reos.& ꝓbat C.de his,qui ad ec.con.l.si seruus.& ar.de C.de li.causa.cũ præcum.Tertio,qñ apertam accusatoris continet calumniã.ff.de bo.li.l.qui cũ maior.§.si præsens.ext.de off.vi.c.j.per Inn.Quarto,qñ apertam lapsus temporis cõtinet præscriptionẽ.ff.de adul.l. accusat⁹. & facit ad prædicta.C.ne quis vela regia.l.ij.in fi.&ibi de hoc. Et no.ꝙ ibi libellus est ineptus secũdo modo,siue propter omis. modi,siue formæ substantialis:vt l.libellorũ.vel propter alias ineptitudines prædictas, bannũ latum tanquã in contumacẽ,nõ valet,nec videtur cõtumax cõfessus esse maleficiũ:vt d.l.si fil.& no. C.de iur.cal.l.fi.§.sin autem reus.Et si non valet bannum, non valet subsequens sententia,quæ fundatur in banno.ff.de re iu.l.si cũ nulla.Nec meretur exeq sentẽtia quę est ipso iure nulla.ff.de fer. l.si feriatis. ff.de iud.l.si prætor.de re iu. l.iiij.§.cõdẽnatũ.cũ si. Sed exigitur,ne fideiussor in d.cautione, si statutũ non facit mẽtionẽ de dando fideius.videtur ꝙ non,C.de ver.si.l.sancimus.dic cõtrà quia redacta est ad instar prętoriæ,& ad vigorem,&executionem iudiciorũ interponitur.Tamen de coniunctis personis omnis fideius.est idoneus,ẽt non possidẽs immobilia.ff.de in ius voc.l. ij. sed in aliis amicis non,nisi possideant immobilia,vt not.in Auth. de exhi.reis.§.sancimus.tene menti.Bal.& vide j.de libel.cõcep.§. exceptio ineptitudinis.& j.de sen.§.quod si libellus.Sed contra p̃dicta valet,ꝙ confessio facta super inepto libello, non valeat, videtur s.de off.iud.§.si iudex.sed ibi in vera cõfessione: hic in præsumpta,quod no.¶Sed quid si statutũ dicit,quòd potestas teneatur de delicto suæ familiæ,& soluere omnem eius condemnationem,& repræsentare tempore syndicatus:modò dicunt testes. ꝙ viderunt quendã familiarem potestatis percutere Titium,tamen nesciunt nomen,an sufficit?& videtur ꝙ sic: nam cùm sit vniformis cõditio conclusorũ sub genere,debet valere probatio generalis.ar.ff.de acqui.hære.l.quod si dubitetur.& ff.de lib.& posth.l. Gallus.§.Seius.Cõtrarium est verũ.nam & in libello & probationibus requiritur specificatio certi hominis.ff.nau.cau.sta.l.licet.§. fi.Et ideo si testes nõ cognoscunt nomẽ personæ, debent testib. corpora exhiberi.ff.de publica.l.si cum exhibuisset.& no. extr. de testi.c.cum causam.per Bar.hoc tamẽ fallit in actione, quod me. causa,vbi non oportet certi hominis factũ argui.ff.quod me.cau. l.si cum exceptione.§.in hac.Si autem potestas non vult suam familiam exhibere testibus,videtur subtrahere probationes,& fingitur contra eum,ar.C.de postu.l.prouidendum. in fi. Sed illa nõ loquitur in sufficienti probatione,tamen melius facit C. de asses. l.nullus.& l.consiliarios.quæ optimè facit.& ar.xxij.q.v.c.cũ homo.¶Sed nunquid potestas tenetur pro familiari,qui debet condemnari ex cõtumacia?dic ꝙ sic:quia tenet̃ de iudicio sisti, & iudicato soluendo.& cùm teneatur ex facto alieno,non dicitur potestas teneri ex maleficio,sed ex quasi maleficio:quia vsus est opera malorũ hominũ:vt ff.de fur.l.aduersus.& nau.cau.sta.l.j.in fi.& facit gl.ff.de off. ꝓconsul.l.obseruare.§.j.Bald.vide j.proxi.§. ¶Sed nũquid potestas teneatur pro familia,quã non elegit, sed cõmune dat sibi?Dic ꝙ non : quia nõ eligit ipse,sed cõmune dat sibi,ff. loca.l.cùm in plures.§.seruũ meum. secundo responso. qui §. est ar.bonum.in ratione sui.Bal.vide j.proxi.¶Sed quid si familiaris decessit?Dic ꝙ potestas non tenetur.ff.qui satis.cog.l.si decesserit Idẽ si est bannitus ex alia causa,ita,ꝙde iure sisti non potest propter bannũ,ff.si quis cau.l.sed & si quis.Et ideo cùm familia delinquit,& potestas nõ vult teneri,nec ipse potest cognoscere, facit antequã tempus sit syndicatus poni delinquentẽ in banno,per aliquẽ officialẽ ciuitatis,ꝑ dictas leg.Bal.¶Sed nũqd ꝓcedit accusatio ɔ syndicũ,q accusat,ꝙ ñ denũciauit quoddã homicidiũ commissum tali tempore in tali loco:nec dicitur à quo,nec in quẽ?Et vr̃ ꝙ sic:quia sufficit ꝙ cõstet scelus interẽpti,licet nomina facientis & patientis non apponantur.ff.ad Syl.l.j.§. illud.& ibi la. Nam syndicus ad curã & solicitudinẽ suam dẽt hoc reuocare, & aliũ instruere,& alia nomina edere:nõ aũt petere ꝙ sibi edant̃.ff.de edẽ. l.si quis ex argen.§.fi.ar.cõtrà.in l.licet.§.fi.nau.cau.sta.Pro prima parte facit,ꝙnõ sit necesse nomen offensi apponi.si tamen de corpore constet,facit quod no.iij.q.viij.c.perscripta.§.libellorũ.non est aũt necesse,quo ad libelli aptitudinẽ,sed quo ad effectus probationis,debet constare de corpore.A prin.enim nil liquere põt, quia probationes non fiunt à principio,sed in medio causæ.extr. vt lite non contest.c.quoniam frequenter.¶Sed nunquid excusant tenebræ noctis?Est ar.ꝙ sic,in gl.l.si cũ exce.§.in hac.qđ met⁹ causa.ff.Sed nũquid eũ excuset, quòd propter tumultũ sciri non potest quis fecerit?Videtur ꝙsic,per dictã gl.ar.contrà,ꝙ tũc omnes,qui interfuerunt,denunciandi sunt.ff.ad l.Aqui.l.item Mela. §. si plures.Facit ff.de sic.l.si in rixa.& iunge §.prox.§.& generaliter no.quòd de absconso maleficio non tenetur quidem,de aperto tenetur.ff.ad Syl.l.j.§.occisorum,& ibi per Iac.Bal. Sed nũquid excusat syndicum domestica ĩquisitio:quia interrogauit omnes & non potuit inuenire?& videtur ꝙ sic,vt C.de his qui.vt indig.l. si ea.in gl.parua,super verbo,habetur.Contrarium videtur: quia hoc non est suum officiũ,s.examinare testes, sed ad iudicem pertinet.Facit quod no.C.de testa.l.hac consultissima.§.pen.Sol.si fecit quicquid potuit pro inuestigando,nõ tenetur.ff.loc.si merces in fin.Nam ignorantia publica excusat eum:imò etiam sua ꝓpria & singularis,si sit iusta:puta,quia fuit absens.arg.l.fin.ff.de decr.ab ordin.faciẽ.& de pig.act.l.tutor.§.j.de interrog.ac.l.de ætate.§.ex causa.vide j.proxi.Bal.¶Sed quid si sunt duo syndici vnius castri, & vnus denunciauit:nunquid prodest alteri,qui non denũciauit? Dic ꝙ sic:quia sunt collegæ,&factum ab vno videtur factũ à quo libet,& nõ debet amplius alius se intromittere.ar.l.j.ff.de offi.cõsu.Ex quo enim vnus nomina condit,alter se nõ potest intromittere.Item quia denũciatio est indiuisibilis:ergo omnibus prodest ff.quemadmo.ser.amit.l.si communionẽ.Item delatus ab vno ñ debet ab alio deferri.Item,quia non interest reipublicæ.¶Sed an fama publica excusat syndicũ, qui denunciauit falsum maleficiũ? Dic ꝙ sic.qa sicut fama sufficit iudici ad inquirẽdũ,ita ad denũciãdum.Item fama excusat.ff.de adul.l.miles.§.mulier.Item, syndic⁹ nõ videtur teneri,nisi de dolo,propter necessitatẽ officij.ff.de cu. reorũ.l.diuus.ar.no.in l.athletas.§.calũniator.ff.de infam.&l.fi.ff. si mens.fal.mo.dixe.& ff.ad Turpil.l.j.§.calũniator.ĩ ver.pepercit. Sed an syndic⁹ debet apponere testes?Dic ꝙ sic: qa debet probationes adducere.ff.ad Tur.l.ab accusat.§.nunciatores.¶Sed quid si villa careat syndico,an poterunt cogi homines ad faciendũ syndicũ,qui denunciet?Dic quòd sic:ar.ff.de fideicom.li.l.ergo.§.creditoribus.&quod no.per Iaco.¶Sed nunquid potest iudex cogere ad denunciandum illum,qui scit,licet non habeat officium?Super hoc dic vt no.ff.de cond.ob tur.cau.l.idem est. §.si tibi interdictum.¶Sed an teneatur syndicus denunciare maleficiũ non punibile?Videtur quòd non.nam non est maleficium,si non est punibile.ar.no.quod metus causa.l. accusationis. In contrarium facit quia ad sydicũ non pertinet hæc cognitio,sed ad iudicem.facit ff. ad Syl.l.si quis in graui.§.j.Sol.maleficium potest esse etiam quod non punitur:quia quandoq; est maleficiũ sine pœna,vt periuriũ. C.de re.cre.l.j.§.quod autẽ.ff.de leg.l.quid ergo.§.his.¶Item, ex post facto remanet maleficium impunitum propter temporis p̃scriptionẽ.ff.de adul.l.mariti.§.pe.vr̃ pp principis indulgẽtiã.ff.de ꝗsti.pri.l.j.Nemo tñ negat maleficiũ eẽ,qđ est à iure naturali ꝓhibitũ,vt l.vt vi.ff.de iusti.&iure.tñ qcqd sit ꝑ hoc verbũ maleficiũ ĩ isto statuto intelligo,id est,factũ,cui ĩponit̃ ꝑ legẽ nomẽ maleficij:vt furtũ,ꝑcussionẽ,damnũ datũ,& similia,q̃ cadũt ĩ notitiã sensati,seu sensus.Nã syndic⁹ quasi testis est.ar.extr.de testi.c. ꝓterea. Respõ.igit̃ ad quæstionẽ:aut erat tale factum,de quo nõ poterat

initiari processus: & tunc syndicus non tenetur denunciare. arg. ff. iudicat. sol. l. vir bonus. Aut poterat procedi: licet reus postea possit vitare condemnationem: & tunc non tenetur syndicus denunciare, vnde videtur factum. ¶ Sed an syndicus teneatur denũciare factum cum qualitatibus? Dic quòd non, nisi statutum eum arctet ad omnia denuncianda. nam qualitates non sunt crimen, sed circa crimen: & ideo si statutum facit mentionem de facto & crimine, non includit: necesse qualitates. Potest ergo si vult, tamẽ non cogitur à statuto. sed quod omittitur à statuto, non debet omitti à religione iudicantis, argum. ff. de testi. l. scio. Vnde ex officio debet compellere syndicum, & ab eo plenum officium desiderare: vt l. idem est §. si tibi. ff. de cond. ob tur. cau. & ar. ff. ad Turp. l. ij. §. antep.

a ¶ Accusato[a]. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Accusari potest quilibet non prohibitus.*
Filiusfa. monachus, aut seruus, an possint accusari.
2 *Praeses vel legatus prouinciæ aut magistratus populi Romani accusari non possunt.*
3 *Imperator accusari potest coram papa de quolibet graui crimine, & ab eo iudicari.*
4 *Magistratus maior, in quibus, & quando possit accusari.*
5 *Accusari non potest quis de crimine apud pedaneum iudicem.*
6 *Legatus Imperatoris nec accusari, nec accusare potest.*
Accusari non potest, qui in ius vocari non potest.
7 *Vniuersitas delinquens an possit accusari, vel syndicum constituere.*

I. §. Viso de exceptionibus, quæ accusatorem ex persona eius repellunt, sequitur videre de his, quæ ratio-
1 ne personæ, accusati competunt. † Et scias, quòd quilibet accusari potest, qui non inuenitur prohibitus: vt s. tit. de accusatore. in prin. diximus. Sunt autem quidam prohibiti accusari: & primò seruus non accusatur de crimine, pro quo pecuniaria pœna imponi
b tur, puta l. Iul. de vi priuata[b]: quia proprium non habet. Insti. de pub. iud. §. item l. Iul. de vi priuata. vel pro quo imponitur pœna amittendæ ciuitatis: quia non est ciuis. Instit. de liberti. vel pœna capitis: quia caput non habet, cùm non habeat patrem: imo spurius intelligitur: vt C. de suis & le. hære. ex libera. & sic nec lege
c Pompeia de parricidiis: nec fortè[c] l. Cor. de iniu. hæc probantur. C. ad l. Iu. de pu. seruos, qui. in fine. ff. de ac. hos. §. omnibus. quia non potest perdere quod non habet: arg. i. q. vij. Daibertum. extr. de deci. dudum. & ff. de fur. itaque fullo. & extr. de rest. spol. olim. Dominus tamen potest eum defendere. ff. eo. si seruum. & ff. de publi. iud. sciendum. Secundum canones tamen potest accusari secundum dominum meum, arg. ij. q. vij. quæritur. quia & mittitur ad sedem Apostolicam absoluendus. extr. de sen. excom. relatum. Filiusfa. autem potest accusari secundum Acc. Sed an monachus potest accusari, dixi s. de reo. versi. item seruus. & seq. s. de actore.
d in diuersis vers.[d] † ¶ Item non potest accusari præses prouinciæ,
2 nec legatus prouinciæ, nec magistratus populi Romani. ff. de accu. hos accusare. & s. tit. proxi. ver. item quod est magistratus. Itẽ papa & Imperator, qui soluti sunt legibus, accusari non possunt. extra. de conces. præben. proposuit. C. de legi. digna. xxj. dist. nunc autem. & ix. q. iij. nemo. & cap. facta. & c. seq. Hæc enim sunt duo magna luminaria ad mundi firmamentum, & regimẽ posita: vt extra. de maio. & obed. solitę. §. præterea. xcvj. dist. duo. & sunt etiam duo dona ad hoc à superna collata clemẽtia. in Authen. quomo
3 do opor. epi. & cæte. cle. ad or. per. in prin. colla. j. † ¶ Sed dic[e], ꝙ
e Imperator accusatur coram papa de heresi, sacrilegio, & periurio, & quolibet graui crimine: & ab eo iudicatur. extr. de re iu. ad apostolicæ. & de homicidio, pro humani. lib. vj. vt ibi dixi: & pro voto facto extr. de voto. licet. & pro similibus. xv. q. iij. alius. Item. & arg. C. de sum. tri. l. j. & l. fi. extr. de iud. nouit. & in præ. c. solitæ. Papa etiam tantùm de hæresi accusatur. xl. dist. si papa. & tunc vel à synodo, vel à principe: vt xxiij. q. v. principes. & xcvj. dist. sicut quãuis. & c. nos. ad fidem, vel à corpore fidelium. ea. dist. vbi. nam vel si submittat se alicuius iudicio. ij. q. vij. nos si. ff. de iur. om. iud. est receptum, aliàs nunquam accusatur: vt in præd. c. nunc autem.
4 † ¶ Item nec maior magistrat[us]: sicut nec accusare. ff. de accu. hos. quod dic vt in prę. versi. Item, quòd est magistratus. Sed licet non possit accusari tempore sui honoris, tamen bene interficitur: vt
f in eo. ver.[f] eius etiam accusatio differtur: vt præstita cautione ab eo reus præstolatur, prout traditur, ff. de adul. si adulterium. §. fin. miles tamen durantib. stipẽdiis bene differtur. ff. de re mi. milites. ꝓhibentur. in fi. & tutor durante officio. C. de suspe. tu. eum. & s. de reo. ver. item tutor. & iunge hîc quod est j. ver. item nec lega-
g tus. Item, ꝙ accusatus fuit aliàs absolutus[g] super eo crimine. quod
h dic vt s. tit. proxi. versic. item quòd accusatus[h]. Item repellitur accusans clericum coram iudice seculari de crimine canonico, seu ecclesiastico. in Authen. de man. prin. §. si verò cano. col. iij. & vt clerici apud propri. epi. com. per totum. & s. de reo. ver. item clericus. quod dic vt xj. q. j. in summa. Item causa criminalis episcopi & presbyteri & diaconi plures iudices requirit: vt j. de ac. §. iiij.
5 ver. j. ¶ Item apud pedaneum iudicem non potest quis de crimine accusari. de peda. iud. per totum. ff. de off. eius. cui man. est iur. l. j. Item, nemo sine accusatore damnatur: vt extra. vt ec. bene. c. vnico. ff. de mu. & hono. rescripto. nisi in casibus, qui not. in præd. Decre. & ij. q. j. c. de manifesta. Item, minor de lapsu carnis non accusatur, sed de aliis sic, ff. de adul. si minor. extra. de deli. pue. c. j. &
i ij.[i] † ¶ Item nec legatus Imperatoris vel præsidis prouinciæ ac-
6 cusare vel accusari possunt: nec legatus prouincialis, vel ciuitatis nisi duntaxat de crimine in legatione commisso: nec magistratus populi Romani: nec is, qui Reipublicæ causa absuit: dummodo in fraudem legis absens non fuerit: vt ff. de acc. l. hos accusare. ff. de iud. l. ij. in Authen. de san. epi. §. reuerẽdissimi. & arg. ff. ex qui. cau. ma. in inte. rest. hi qui. & l. qui data. & vide s. de reo. ver. item legati. Quid ergo de comitibus & aliis ordinariis nostri temporis, & delegatis papæ, vel Imperatoris: nunquid possunt accusari? Dic vt in Summa domini mei, in tit. de accu. §. quis accusari. Item omnis, qui in ius vocari non potest, nec accusari poterit: qui sint illi, vide ff. de in ius vo. l. j. ij. iij. iiij. & v. & l. adoptiuum. dixi s. in titu. de reo. & ideo nec monachus: vt eo. tit. ver. sed an monachus. & seq. Item, non possunt accusari omnes illi, qui numerantur. ff. de iud. l. ij. Item ab vno accusatus, non potest ab alio accusari. ff. de ac. l. hi tamen omnes. §. si. & l. hos. §. hoc beneficio. ij. q. j. prohibentur. ver. ab alio. Item mortuus accusari non potest: vt s. in tit. j. de accusatore. vers. Item quod reus. Item, nec infans, vel furiosus. ff. de rei ven. quod infans. ff. ad l. Cor. de sic. infans. C. de pœnis. impunitas. iij. q. ix. iudicas. ff. de off. præsi. congruit. & l. seq. argu. contrà,
k de delic. pue. c. j. & ij.[k] Item non potest absens accusari: sed contra
l eum proceditur: vt j. in tit. de acc. §. vi. & quæ hîc desunt, vide ibi[l].
7 † ¶ Quid si vniuersitas deliquit, nunquid potest accusari, vel syn-
m dicum constituere? Dicunt quidã[m], ꝙ si pulsata campana & ꝯsilio cõgregato deliquit, accusari p̃t. ff. q̃d me. cau. metũ. §. animaduertendum. & §. quod ait prætor. de hoc ex. de simo. c. dilectus. ij. & xij. q. ii. episcopus qui. & s. tit. prox. versi. sed nunquid. potest etiã facere syndicum: vt not. C. lib. xij. de re mil. l. tam collatores. §. at vniuersitas. ff. quod cuiusque vniuer. not. sicut. §. si quid papa. no. in præ. c. dilectus. quòd vniuersitas non potest accusari vel puniri: sed delinquentes tantùm, ciuiliter autem conueniri & puniri potest ex delicto rectorum. arg. extra. de simo. c. veniens. xii. q. ij. qui manumittitur. ff. quod me. causa metum. §. ij. xxiiij. q. iij. si habes. vij. q. j. sicut. ff. de acqui. pos. l. j. §. fin. Potest etiam inquiri super statu vniuersitatis: non tamen tunc puniuntur, nisi ipsi delinquentes. extra. de accu. c. pen. extr. de simo. licet Hely. de sen. excom. c. grauem. vbi etiam de hoc secundum ipsum. & vide j. de proc. §. j.
n versi. sed procedens[n].

ADDITIONES.

a Hæc fuit xiij. rub. Roffr. secundæ partis libel. iur. canonici, qui possint accusari, & qui non: & ab Azo. in Summa, de accu. & ab eo. & Hostien. loco alleg. j. versi. quòd ergo. habetur totum, quod hîc scribitur.
b Vi priuata. ¶ Vide quod dixi suprà, de actore. super versicu. item seruus.
c Fortè. ¶ Hoc dixit Azo vbi suprà, & Host. & rationem reddunt: quia solet plerunque arbitrio iudicis imponi pœna perditionis ciuitatis, quæ non cadit in eum: vt s.
d Diuersis ver. ¶ Et maximè versi. sed quid si dubitatur. G. & vide quod ibi dixi. Adde quando papa possit accusari & denudari papatu, plenè per Rof. consi. pen.
e Sed dic. ¶ Secundum Host. vbi s. quod præcedit posuit Roff.
f Eo. ver. ¶ Per illum hîc intelliges.
g Absolutus. ¶ Quid si trãsegit? Adde quid si absolutus: quia crimẽ non est probatum, Roffr. consi. ccxxiij.
h Accusatus. ¶ Addit Host. quid si cum eo fuerit dispensatum, & remittit ad Summam de accus. ver. quis sit effectus. & ver. sed nunquid. & de hoc de schis. c. ii. & j. de abol. ver. porrò. & ver. sed cũ s.
i Et ij. ¶ Vide quod scripsi de sen. excom. c. Romana. §. vlt. lib. vj. super ver. innoxios.
k Et ij. ¶ Vtrobique soluitur. iiij. q. iij. c. j.
l Vide ibi. ¶ Hoc dixi, quia Roff. hîc tractauerat.
m Quidam. ¶ Alber. Gal. sub rub. de syndico. ver. sed pone.
n Procedens. ¶ Vide quod plenius scripsi in præ. Decre. dilectus. super glo. sic s. vbi etiam plenè tractaui, an vniuersitas possit de publico crimine accusari: an autẽ punita vniuersitate possint singulares omnes puniri: dixi de pœnis. c. vlt. lib. vj. super glo. pe. Adde vt per Ang. consi. clxvj.

DE ACCVSATO.

Statuto cauetur quòd quilibet intelligatur habere legitimam personam standi in iudicio, ex quo habet xviij. ann. in omnibus autem aliis casibus ex quo habuerit xx. modò cõtingit quòd quidam maior xviij. & minor xx. fuit coram iudice vocatus, qui vocatus fuit confessus Titio præsenti & ad eius instantiam, dare debere ipsi Titio mille ante aliquam oblationem libelli. postquam confessionem in ipsum tanquam in confessum fecit præceptum de soluendo secũdum formam l. si debitori. de iudiciis. Quæritur an iste minor xx. annis, & maior xviij. intelligatur habere legitimam ætatem iuxta formam dicti statuti. Dom. Segnorolus iudicauit quòd non in secunda parte suorum consiliorum. in fine, in consilio quod incipit statuto ciuitatis m. & quòd non teneat confessio fa. l. cũ non solum. §. necessitate in glossa magna, ibi item quod in præcepto, & c. de bonis quæ liberis.

Quid si conueniantur duo quorum vnus est laicus & alius est clericus. Bart. in l. iurisperitos. §. cum oriũdus. de excusa. tuto. fac. quod per ipsum notatur in l. solent. de alimẽ. & cibar. leg. in vj. q.

Quid si pendente accusatione reus accusatus est effectus clericus Ioan. And. in c. j. de oblig. ad ratiocin. Bar. in l. j. ff. de pœnis.

¶ Bal. de Accusato.

An Imperator possit accusari coram papa. versi. item quia papa. G. ¶ An vniuersitas possit accusari, & qualiter etiam singulares veniant puniendi: versi. si. G.

Incipit Partic. III.

¶ De his, qui alieno nomine in Iudicio inter-
a ueniunt[a]. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Procurator ille dicitur, qui aliena negocia domini mandato administrat.*
2 *Exorcista dicitur secundum canones defensor, cuius officium est obsessa corpora à dæmonibus defendere.*
Excusator quis dicatur.
3 *Syndicus dicitur quasi singulorum de collegio, vel vniuersitate causam dicens: & tantum constituitur ad iudicia.*
4 *Actor & procurator quid differant.*
5 *Oeconomus est, cui ecclesia gubernanda mandatur.*
Præpositus & œconomus idem sonant.
6 *Castaldus est, qui curã rerum exteriorũ habet qui aliàs dicitur maior dominus.*
Tutor datur pupillo, curator autem adulto, furioso, & similibus.
7 *Administrator quilibet secundum can. vocatur procurator.*
Vis in nominibus non est, secundum canones.

b SAtis vtiliter[b] de exceptio. quę suo nomine agentes vel accusantes repellunt, ostendimus: nunc ergo de eis: quæ alieno nomine agentes, vel defendentes impediunt, videamus. Et quidem nomine alieno interueniunt in iudicio. Procurator Actor, Coniuncta persona, Defensor, Excusator Syndicus, Oeconomus, Orphanotrophus. Vicedomin⁹, Viceco-
1 mes, Castaldus, Curator, Tutor. De quib⁹ singulis videamus. Procurator est, qui aliena negocia mãdato domini administrat. ff. de procu. l. j. v. q. iij. quia episcopus. Quis autem sit nuncius, dicam j. tit. prox. §. vt autem. ver. & nota quòd largè. Negociorum autem gestor est qui sine mandato gerit. Insti. de obli. quæ ex quasi contractu. §. j. Quæ autem sint coniunctæ personæ, dicam j. tit. ij. Defensor autem est, qui absq; mandato se alicuius defensioni offert. ff.
2 de procur. minor xxv. an. Inst. de satida. §. ab eis. † ¶ Secundum canones etiam exorcista dicitur defensor: vt lxxvij. di. in singulis, & c. monachus. Cuius officium est, obsessa corpora à dęmonibus defendere: vt xxiij. dist. exorcista. de consec. dist. v. omni die. Dicitur etiam defensor rerum ecclesiasticarum procurator & defensor. extra. de re. ec. non. alie. si quis presbyterorum. & ex hoc officio quandoque vocatur castaldus, scilicet, in rebus ecclesiæ: quando que aduocatus, s. in rebus episcopalib. Quandoque iudex: vt in ec
c clesia Bono[c]. Hoc probat v. q. iij. quia episcopi. & j. q. iij. saluator. xvj. q. j. de præsentium. in prin. C. de epi. au. decernimus. Defensor enim & aduocatus pro eodem sonant: vt extr. de elect. venerabilem. §. quod autem. & facit ad prædicta extra. de iure patro. præterea. Defensor etiam dicitur Vicedominus: vt lxxxix. dist. diaconũ. Item defensor dicitur quandoque legatus, seu rector prouinciæ, vel alicuius episcopatus: vt xxviij. dist. quia sunt culpæ. ij. q. j. in primis. xxvij. q. j. si homo. in superscriptione. Excusator autem est, qui sine mandato ad causam ad prætendendas excusationes seu causas absentiæ, non ad causas causæ mittitur: vt extra. de elec. bonæ
3 memoriæ. in §. nos igitur. † ¶ Syndicus autem constituitur tantũ
d ad iudicia, & dicitur syndicus quasi singulorũ[d] de collegio vel vniuersitate causas dicens: vt ff. de mu. & ho. munerum. §. ij. defen
e sores[e]. ff. quod cuiusque vni. no. l. j. circa fi. & §. quibus. vbi de hoc & l. item. §. j. extra. de prob. licet. extra. de syn. c. vnico. quæ autem sit differentia inter hunc actorem, vide j. ver. actor. Sed & syndic⁹ quandoque vocatur Apocrisarius. vt in Auth. col. j. qũo op. ep. §. non aliter. & §. neque eum. j. q. vij. conuenientibus. in prin. extra. de ele. significasti. & quandoque etiam Apocrisarius ponitur pro œconomo: vt in auth. e. tit. §. reuerendissimi. Item & syndicus defensor vocatur: vt in præ. §. defensores. & ordinatur sine consensu & tractatu episcopi: & etiam in ciuilibus causis & secularibus, & est personale munus: vt in præ. l. de mu. & ho. & sic datur inuitus, quod non est in proc. vt ff. de proc. filius. §. inuitus. Actor autem constituitur etiam ab vniuersitate, & ad vnam causam: vt ff. quod cuiusque vni. item eorum. Sæpe tamẽ vnum pro altero ponitur: vt ibi extr. de procu. petitio. ff. quod cuiusque vni. no. l. j. in fi. Actor etiam quandoque ab vno cõstituitur. Insti. de cu. in fin. In hoc tñ differũt: nã actor ad lites pręsentes tantũ, & cũ decreto constituitur, vt
f ibi: quia decretũ nõ extẽditur ad futura, sed ad præsentia tantùm[f].

Syndicus

ADDITIONES.

a Roff. de hac generali rubri. tractauit, quasi vt hîc sequitur in sua rubri. ix. sed non continuauit rubri. vt auctor, posuit tamen duas rub. de acti. ex stipulatu. rem ratam haberi, & iudicatum solui. quę faciunt ad plures rub. inferiores, & prius posuerat de actione mãdati. id est, directa & contraria. Nepos de Montealb. ponebat versus quos ponit auctor in fin. præmittebat tamen vltimum.

b Satis vtiliter. l. j. ibi est sic textus. dixerunt Azo & Host. quòd hanc descriptionem multum calumniantur Legistæ, propter quod dicit Azo, quòd procurator est, qui aliena negocia mandato domini gratuitò gerenda suscepit. Host. dicit gratuitò administrat, vt intelligas: vide quod ibi no. in j. glo. Dicebat autem Azo & Accu. in fin. gloss. se ideo dixisse, suscepit: quia procurator tenetur, non quia gerit, sed quia gerendum suscepit. ff. mand. si remunerandi. §. j. Et dixit gratuitò: quia si cõueniret de mercede, esset locatio operarum: si non conuenit, licet postea dominus propter laborem prouideat, durat actio mãdati. no. C. e. ti. licet Accu. & Simon. Vin. in l. j. C. man. dicũt locationẽ operarũ esse in aliasnõ facturo. Scias quòd Petr. de Bel. nõ vult fateri, quòd procurator omnino debeat esse gratuitus. alle. l. fi. de præscrip. verbis. l. naturalis. §. fin. hoc posuit Cy. C. eo. ti. super rub. pro hoc facit communis obseruatia. Fit ergo gratuitum ab illicita conuentione, & à remuneratione prohibita & sic loquitur lex, item. eod. tit. Adde his vltimis verbis Bart. in d. l. j. de procur. in fin.

c Bono. Hodie cessat hoc nomen: quia in ea pullulasse patet per instrumenta multa illius temporis. & per glo. Ioan. in c. saluator.

d Singulorum. ¶ Sic dixit Accur. in §. quibus. statim alleg. & Goff. in Sum. Gul. de Suza. hoc dictum repræhendit in præd. §. quibus. per l. ij. illo e. ti. & l. sicut. §. j. vbi patet, quòd causa vniuersitatis nõ est singulorum. Sed bonus fuit intellectus, in quãtum singuli participãt: hoc dicit, quod dicit quasi singulorum, vel simul cãm dicẽs.

e Defensores. ¶ Sequitur quos Græci syndicos vocant, qui ad certam causam agẽdam vel defendẽdam constituuntur, eliguntur, & c. subdit quod est mun⁹ personale, hoc dixi, quia diuersas diffinitiones inuenio ab antiquis datas. de syndico adhuc nullum inueni qui posuerit, Illud tantum ad iudicia, quod ponit author. Dama. enim & Tan. & Ioan. de Deo vbi s. dicunt syndicum constitui ad agendum, vel defendendum causas vniuersitatis. Ber. in summa dixit, syndicum esse, vt dicit tex. in apparatu. diffiniendo syndicũ, vtitur verbo legis prædictę, dicẽs singulariter certam cãm: vt dic. l. prædicta. sed statim subdit, & generaliter ad omnes causas, & c. ideo in c. si quis erga. ij. q. vii. quod Ber. dixit disiunctim, dicit coniunctim, dicens syndicum per vniuersitatem constitui ad vnam & plures causas, in c. quoniam. xvj. q. vij. dicit eum constitui ad vniuersitatem causarum. Host. in summa. §. si quis syndicus. dicit syndicum constitui ad causas vniuersitatis agendas & defendendas pręsentes & futuras. Azo videre non potuit: quia in summa remittit ad apparatum suum in l. j. ff. quod cuiusque vni. quem non vidi reseruari. Goff. qui plus amicatur auctori, dicens, quòd syndic⁹ est procu. vni. ad iudicia constitutus: non tamen dicit iudicia tantùm, sicut auctor. & illud est contrarium communi obseruantiæ, qua habet per vni. eccle. & secu. constituit syndicos ad extraiudicialia contractus quoslibet per vniuer. faciendos vendi. emptionum, locationum, conductionum, obligationum in mutuo contrahendo, & his similibus, & licet dec. vnica hoc ti. plus abhorreat religiosos prosequi lites, text. tamen dicit & repetit generaliter de negotiis.

f Tantum. ¶ Sic dixerat Ioan. ij. q. vii. si qs ergo. alleg. l. j. ff. de vsu ad quod respondendũ, vt scripsi de proc. auditis. super vlt. gl. vnde in formis quas ponit j. de actore vniuer. patebit huius dicti contrarium in ver. porrò. & in fi. & vide quod ibi dicam, super versi. actor ergo. Ad l. itẽ eorũ. §. sed si ita. ff. quod cuiusque vni. respõdendũ, vt ibi no.

Syndicus verò ad præsentes & ad futuras,& sine decreto. vt in p. l.item eorum.§.si decuriones.de hoc not.in ea.l.§.actor. Quandoque verò actor ponitur pro procu.vt liiij.dist.ex antiquis.& duobus se. ¶Item † actor datur inuitus:& sic differt à procu.Item procu.non fit ab vniuersitate,quæ non est domina.Item actor ante litem datur:procurator verò ante & post. Item actori municipum fit constitutio vel stipulatio in personam municipii:procuratori

4

5 verò in personam eius.ff.de cōstit.pe.cum qui.§.Iu.† ¶Oeconomus autem est cui res ecclesiæ gubernanda mandatur:vt C.de sacrosf.eccl.l.iubemus.in prin.& C.de episc.& cle.omnes qui.§.hoc nihilominus.& lxxxix.dist.quia in quibusdam.ext. de offic.or. cū nos.ext.de iu.c.Imperatorum.&interuenit tam in iudicibus, quā in contractibus,& eligitur cum tractatu episc. vt C.de epis.& cle. l.iubemus.&in præ.dec.Imperatorum.Oeconomus quandoque dicitur vicedominus,vt lxxxix.dist.volumus.& c.seq.j.q.iij.saluator.Propriè tamē œconomus in rebus canonicorum,vicedominus in episcopalibus.extr.de simo.consulere.Item præpositus & œconomus,idem sonant:vt in præ. c.saluator. Orphanotrophus autem quis sit,habes C.de epi.&cle.orphanotrophos.De vicedomino iam præmissum est:&dicam j.de vicedo.De vicecomite di

6 cetur.j.in ti.de vicecomite.† ¶Castaldus est,qui curam habet exteriorum rerum, qui & aliàs dicitur maior dominus, secundum Io.vt in præ.c.saluator.Tutor autem datur pupillo,vt Instit.de tu te.§.est autem.Curator verò datus adulto,& furioso,& similibus Insti.e.tit.& Insti.de cur.in prin.& §.furiosi.& §.seq.de hac materia C.de procu.neque tutores.& Insti.de cu.in fi.& ff.quod cuiusque vniuer.no.l.i.in fi.vnde versus: Est procurator curatoris,syndicus actor,Priuati minimi plebis episcopi:Oeconom⁹ datur ec-

7 clesiæ , tutorque pupillo. † ¶Veruntamen secundum canones non est vis in omnibus:sed omnis administrator ritè vocatur procurator:vt j.quæst.iij.saluator.vt in præ.c.petitio.eod.tit.quia.extra.de iura.cal. cum causam.Inst.per quas perso.no.acqui.§.fin.& quære hic vt no.j.in tit.de acto.ver.sed pone.

ADDITIO.

a Consulere. ¶Nō probat ad quod inducitur.Scire debes,quòd variæ deriuationes dantur istius nominis. Vna est , quòd dicitur ab œcos Grecè,quòd Latinè dispensator:&comes,quod est pauper ideo œconomus,pauperum dispensator. Sed hoc non congruit ei,quod dictū est supra,& quod dicetur infra,de œconomo. Hu. dicit quòd œconomus dicitur ab ico, quod est imago, vel signū, & noma, quod est lex,vel regula:quia ad eius signū vel regulam tota familia dispensatur:vnde œconomia idem quòd dispensatio vnde extat liber,qui dicitur œconomicus Xenophontis:qui dispositionem domus &familiæ docet. Alii describunt œconomus ab echo,quod est sonus: quia ad eius sonum familia ordinatur.

¶ Bal,De Personis,quæ alieno nomine in iudicio interueniunt.

QVOT modis dicitur defensor.In constitutione actoris requiritur decretum, sed in constitutione syndici non, ver. Actor. G.& ideo syndicus constituitur ad lites etiam futuras,actor non. G.quia decretum super futuris,quæ incerta sunt,& nondū originem habent,non potest interponi gloss.vide j.tit.j.§.procurator constitutus. ¶Oeconomus propriè est in rebus canonicorum,vicedominus in episcopalibus.ver.œcono.G.vide l.fundus.§.si tutor.ff.pro emp.gloss.j. ¶ Omnis administrator largè dicitur procurator.j.q.iij. saluator.ff.fa.erc.l.si pignori.in fi. ¶Syndicus dicit, quia dicit causam singulorum collectiuè , non distributiuè. nam non possunt administratores ciuitatum obligare singulares personas.ff.communia præ.l. vendit. §. j. nisi sub nomine collectiuo & veluti. ¶Ille,qui per se nō potest consentire, vt ciuitas non potest facere procuratorem ad iudicia:secus in collegio vel corpore,vbi singuli habent immediatum consensum per se ipsos. ff. de procu.l.filius.§.veterani. ¶Non est vis facienda in nomine,sed in aptitudine constituentis,& licentia iuris.ff.de con.& de. l. patris. §.conditionum.

a ¶ De Procuratore [a]. Rubrica.

NTER eas personas, quæ alieno nomine agunt vel defendunt procurator frequentius iudicio interuenit,ideoque decens est,vt de eo primitus, quibus cauillationibus repelli valeat,differamus.argu.ext. vt li. non conte.quoniam frequenter.in primo verbo.xix.dist.in canonicis.ff.de leg.nam ad ea.Et scias,q̄ q̄nque cōstituitur procurator simpliciter in rem,seu in causam alienā.Quandoque in rem suam vt.ff.eo.procuratore.ff.de iureiu.iusiurandum. i. in fi. Si in aliena re.Quandoque opponitur contra eum ratione sui & causæ.Quandoque ratione constituentis.Et quandoque ratione formæ constitutionis:de quibus per ordinem est dicendum.Deinde formas supponemus.Vltimò verò de procuratore in rem suam constituto,annectemus.

ADDITIO.

a Sciendum est,quòd Azo multum plenè & Tan.breuiter sic prosequebatur hæc membra. Quis dicatur procurator. Secūdò,qualiter instituat. Tertiò,quis instituat. Quartò,quis instituat. Quintò,in qua re. Sextò, qualiter suum officium explicetur. Septimò, qualiter finiatur.Goff.post Vinc.addit.q̄ & q̄n ab ipso cautio exigatur.Host.per alia verba q̄rit,ad qđ teneatur,& quis sit effectus. Vides quod auctor omittit primum,de quo dixerat s̄.titul.proxi. in princip.De quarto autem &v.facit primum membrum de tertio facit secundum,de secundo tertium.Formam autem hanc habuit ab Vbert.de Bona.sui operis iiij.rubr. Et est etiam commendabilis.& ipse Vber.& Albe.Gal.sua j.& iij.rub.multum iuuerunt auctorem,faciendo etiam specialem rubri.de procur. in rem suā. Bagarotus in ii.char.ver.restat igitur parum ponit. scilicet vsque ad ver.quod ergo.Rof.vl.ru.generalem,de qua dixi s̄.proxi.duas rub.posuit,quæ hūc tit.respiciunt,vt ibi dixi:quibus satis profuit auctori.Vber.de Bona.suo more tractat de his in char. x. versi. si accedit ad agendum.Ioan.de Deo Cauil.iij.rubri. de procura. qui vult agere in libel.iudic. l,iiij.rub. quid sit procura. cum vij. sequ. Aegid. sua rubri.ix.cum quatuor seq.auctori proficit.Guli.Angl. sub rub.de procu. posuit plures rubricellas & diuersas formas, & xxxij. quæstiones quæ occupant multas chartas vsque ad titu. de defenso. is etiam, quem super procemio vocaui Gallum, in vlti. charta posuit duas formas, & parum instruit. Dubitatum vidi, si Azo dicens se procuratorem Titii,agit vel contrahit, non adiecto,quòd id facit nomine ipsius Titii:an sufficiat? Et ad negatiuā facit ff.de iur.fisci.l.de eo.cum si.l.præced.&ff.si quis cau.l.penul. in prin.in contrarium fuit obtentum per l.ff.qui satisd.cog.sciendum.§.tutores.& quod ibi no.& per l.cum post.§.j.ff.de admi.tu. ibi ponderatur,quod expressum fuit verbum,curator:licet nō dixerit curatorio nomine.in l.de eo.non dixit delator se mandatarium.l.pen.in princip.loquitur allegando.vt ibi no. Adde Bar.in l. qui in aliena.§.non is qui.ff.de acqui.poss.& Pau. de Cast. ibi, qui alleg.pro hoc casu in l.si ita quis. §.Seia.ff.de verb.obli. & in l. res ex mandato,ff.de acqui.re.do.

SVMMARIVM.

¶ Quando opponatur contra procuratorem ratione sui & causæ.

1 *Mulier non potest officium procuratoris exercere.*
2 *Articuli xxxvij.in quibus deterior est conditio fœminarū,quàm masculorum.*
3 *Casus,in quibus fœminæ melioris sunt conditionis,quàm viri.*
Conditio masculi & mulieris quandoque similis.
4 *Procurator mandatum habens generale tantùm,non sufficit in agendo in causa,in qua requiritur mandatum speciale.*
Casus,in quibus requiritur mandatum speciale.
5 *Mandatum speciale requiritur ad hoc, vt petatur absolutio ab excommunicatione.*
6 *Impetrans pro alio dispensationem natalium,dicitur secundum stylum cancellariæ Romanæ ecclesiæ habere mandatum speciale ad iurandum,vt audiatur.*
7 *Literæ procurationis & de rato,idem sunt.*
8 *Procurator constitutus ad causam appellationis, & aliquid confitens in præiudicium domini factum fuisse in causa principali,non præiudicat domino.*
9 *Procurator non interuenit in agendo vel defendendo in causa criminali publica,vel priuata.*
10 *Regula,quòd procurator non interueniat in causa criminali,fallit in multis casibus.*
11 *Vniuersitas ciuitatis,vel ecclesiæ si criminaliter accusetur,potest syndicum constituere.*
12 *Media causæ criminalis,an possint per procuratorem exerceri.*
Quod iuris est in toto,idem est in parte.
13 *Relegatio & damnatio in opus publicum est quid temporale.*
Priuatus beneficio ad tempus dicitur statu minui.
14 *Procuratori an requiratur mādatum speciale in causa ad sedem Apostolicam deuoluta,vel coram alio superiore agitata.*
15 *Mandatum ad proponendum crimina,an contineat ad probandum.*
Constitutus ad causam proponendam,admittitur etiam ad probandam.
16 *Procurator repulsus ratione mandati de accusando non habiti:si postea in eadē causa mandatum obtineat,an admittatur.*
17 *Terminus illius constitutionis, Statuimus per se,vel per procurato.tantum valet,quantum valet terminus ad proponēdas exceptiones præfixus,post quem non admittitur quis sine sacramento.*
18 *Procurator non dans articulos causæ intermino præfixo ad dandum,non admittitur.*
19 *Terminus si non fuerit specialiter assignatus ad exhibendum procuratorium, sed ad exhibendum mandatum,ad causam non præiudicat.*
20 *Opponitur contra procuratorem,quòd est causa status, in qua non potest interuenire procurator.*

21 Miles

21 *Miles non debet esse procurator.*
22 *Fidem facere iudici, & probare casum, est quoddam iudicium.*
23 *Procurator ad litem, non potest procuratorem loco suo constituere.*
24 *Procurator intercedens post litem contestatam, non potest, alium substituere.*
25 *Constitutio procuratoris est quoddam negotium, & potius est facti quàm iuris & per alium explicari potest.*
26 *Substitutus à procuratore ante litis conte. an satisdabit dominum rem ratam habiturum, an procuratorem.*
27 *Defensor, qui cauit de iudicato soluendo, an possit ante litis contestationem procuratorem constituere.*
28 *Procurator est dominus litis, & ideo potest lite conte. substituere.*
Defensor post satisdationem est dominus litis.
29 *Excipitur contra procuratorem, quòd non habet mandatum ad defendendum licet habeat ad agendum.*
30 *Obligatus ad defendendum an stare debeat perpetuò.*
31 *Mandatum generale super omnibus causis, valet ad agendum & defendendū, licet non exprimatur.*
32 *Excedens fines, mandati, & faciens aliud, quàm sit ei commissum, potest repelli.*
33 *Episcopus, sacerdos, vel in sacris ordinibus constitutus, non potest in procuratorem assumi, nisi pro ecclesia vel miserabili persona.*
34 *Procurator secularis non debet recipi in causa spirituali, excepta matrimoniali.*
Abbas depositus non potest esse procurator.
35 *Constitui debet procurator, qui causam cognoscat, & qui in lite interrogatus facilè respondeat.*
36 *Procuratore occultante mandatum in principio litis, condemnatur dominus, secus si agere cœpit, & factus dominus litis contumax sit.*
37 *Reuocatio procuratoris debet peruenire ad aduersarium, vel iudicem, aliter valent cum eo facta.*
38 *Procurator generalis constitutus ad negotia, an constitutus videatur etiam ad causas.*
Inhabilis ad sua negotia peragenda, per consequens & ad aliena.

1. §. Ratione igitur sui & causæ opponitur contra procuratorem, quòd est excōmunicatus. extr. de prob. post cessionem. de offic. deleg. prudentia. §. sexta. de iudi.
a intelleximus. Sed si sit occultus, credo [a], quòd processus habitus cū eo, tenet. extr. de excep. pia. li. vj. iij. q. vij. infamis. §. tria. in prin.
b & not. j. de aduo. §. j. in prin. Licet quidā contrà [b]: vbi ergo procurator tempore constitutionis est excommunicatus, non valet cōstitutio: vt pręd. c. post cessionem. Quid si post absolutionem per duret dominus in eadem voluntate? Videtur quòd valet ꝓcuratio: vt ff. de off. procon. obseruare. quod nō credo: vt in præd. ca.
c post cessionem [c]. De hoc dic vt extr. de procur. c. fi. Sed nunquid procurator excommunicatus, qui causam principalem duxit: poterit causam appellationis exercere? Papa nō. quòd sic, extr. de ex
d cept. significauerūt [d]. † ¶ Item quòd est mulier, quæ non potest
1 hoc officium [e] exercere. ff. de procu. neq; fœmina. ff. ad Velleia. l.
e ij. C. eo. quia. & l. alienam. ff. de reg. iur. l. ij. & iij. q. vij. d. §. tria, argu. contrà, extr. de confir. vti. vel inuti. cum dilecta. prope fin. Sed illud ibi voluit papa, qui cuncta potest. iij. q. vj. hoc quippe. de con ces. præben. proposuit. C. de crim. sacri. l. j. vel illud ratione administrationis fuit, quam vt abbatissa gerebat. In casibus tamen mulier procuratrix admittitur. Primus, si sit in rē suam constituta. C. de procura. quia te. Secundus, pro parentibus morbo, aut ætate agere impeditis: nec alios procuratores inuenientibus. ff. eo. fœminas. Tertius, quando filiorum tutelam gerit: vt C. quando mulier tu. off. fun. po. l. fin. & Auth. ibi posita. extr. de appel. ex parte. ext. qui fil. sint legi. ex tenore. Quartus, cùm agitur pro libertate fi. vel patris, vel fratris, vel viri, vel alterius de consanguinitate. ff. de libera. causa. l. iij. Quintus. in causa filij per sententiam condēnati: quia appellat pro eo: & causam prosequitur. ff. de appel. reci. vel non. l. j. §. fi. quæ est ij. qu. vj. non solent. Item fortè pro quolibet consanguineo. argum. extr. de regu. cùm scimus. in parte de-
f cisa [f]. † ¶ Regulariter autem in multis articulis deterior est cōdi
2 tio fœminarum, quam masculorum, ff. de sta. ho. ī multis [g]. ¶ Pri
g mus articulus est in iurisdictione: quia non potest esse iudex. ff. de iudi. cùm prætor. §. non autem. iij. q. vij. d. §. tria. xxxiij. q. v. muli
h erem. arg. contrà. xv. q. iiij. c. j. [h] ff. de regu. iur. l. ij. ¶ Secundus, in arbitro, quia non potest esse arbiter. C. de arbit. l. fi. contrà, extr. eo.
i ti. dilecti [i]. ¶ Tertius, in postulatione. ff. de postul. l. j. §. sexum. & in præ. §. tria. ff. de regul. iur. l. ij. ¶ Quartus, in adoptione. Institu. de adop. §. fœminæ. C. eod. mulierem. ¶ Quintus, in intercessione. ff. ad Velleia. l. j. ff. de reg. iur. l. ij. argum. contrà, extr. de iureiuran.
k ex rescripto [k]. & in præ. c. mulierem. ibi: fidem dare, &c. ¶ Sextus in testamentaria testificatione. Institu. de testa. §. testes. & ī. de testa. §. testes. & j. de teste. §. j. ver. item quòd est mulier. ¶ Septim⁹, in criminali testificatione secundum canon. vt extra. de verbor. significat. forus. in fin. trigesimatertia. quæstione quinta. mulier. & præd. versic. item quòd est mulier. secus secundum lect. vt xv. q. iij. ex eo. ¶ Octauus, in tabellionis depositione. ff. de fi. instrum. l. fin. ¶ Nonus in ꝓcuratione: vt prædixi. ¶ X. in tutelæ seu curæ susceptione. ff. de tutel. l. fina. C. quando mulier tut. off. fung. potest. l. j. ¶ Xj. in publica accusatione. ff. de his, qui accusa. non pos. de crimine. quę est xv. quæst. iij. quòd dic vt s. in titu. de accusatore. versic. item quòd est mulier. ¶ Xij. in delatione in fiscum. ff. de iure fis. deferre. in prin. ¶ Xiij. in populari actione ff. de pop. acti. l. mulieri. ¶ Xiiij. in paterna potestate, quam non habet. Institu. de adop. §. fœminæ. & de hæ. quali. & diff. §. cæteri. ¶ Xv. in magistratus susceptione. ff. de regul. iur. l. ij. ¶ Xvj. in facienda filio pupil. substit. ff. de vulg. & pupil. substi. l. secunda. in princip. ¶ Xvij. in tutoris datione, pater potest dare tutorem filio instituto, & etiam exhæredato: ipsa verò tantum instituto. ff. de tut. pater. ¶ Xviij. in filij successione: nam mater, q̄ succedit filio ab intestato in rebus paternis, quo ad vsumfructum, perdit illum, si ad secundas nupt. conuolet: quòd non euenit in patre. in Authen. de non eligend. secun. nuben. colla. prima. & in Authen. de nupt. §. hinc nos. columu. tertia. ¶ Xix. in iniuriarum persecutione, quia vir prosequi potest iniuriam illatam vxori: non econtra. ff. de iniur. l. prima. in fin. & l. ij. Institut. eod. titu. §. patitur. Sed quid si illustris conueniatur iniuriarum? Respondebis, quòd conceditur filio illustri, non filiæ. C. eo. l. ij. Instit. eo. §. pen. ¶ Xx. in pœnæ paternæ executione nam omnia bona patris curialis condemnati ad filios pertinent: ad filias autem tantùm medietas. C. de bo. præscript. l. fi. ¶ Xxj. in adulterij accusatione. C. de adulte. l. j. & xxxij. q. j. apud misericordem. §. hoc in mulieribus. dic vt ibi. secus videtur secundum canones, secundum quos vxor etiam accusat virum: quia non ad imparia iudicantur. extr. vt lit. non contest. capit. j. xxxij. quæstio. i. si quis. in fin. & quæst. vi. per totum. extr. de adult. capitul. penult. & fin. de diuor. significasti. & c. sequent. ¶ Xxii. de denunciatione & honoris assumptione. ff. de sena. fœminæ. extra. de foro compet. ex parte. in princip. & in fi. in Auth. de consul. §. si verò. in iii. col. & col. iiii. C. lib. x. de incol. l. fin. ¶ Xxiii. in lugendi solennitate. ff. de his. qui notan. infa. vxores. C. ex quibus cau. infam. irrog. Decret. ¶ Xxiiii. quia viri nomine mulier continetur, non econtrà. ff. de legat. ii. si ita scriptum. extra. de iureiurand. Quintauallis. ¶ Xxv. in moriendi præsumptione: quia prius mori præsumitur quàm homo. ff. de reb. dub. si inter virum. & l. qui duos. §. fin. l. cū pub. ¶ Xxvi. in filiorum honoratione: nam filius patrem non matrem sequitur, quoad honores. ff. de stat. ho. cùm legitimæ. ff. de sena. liberos. argum. contrà, extr. de ser. non ordi. capitu. fina. Sed illud quoad statutum. argument. etiam contrà, l vi. distinct. nunquam. sed illud quoad virtutes animi. ¶ Xxvii. in successione: nā si quis decesserit matre superstite, & sororibus: tunc mater habet medietatem. C. ad se. consu. Tertul. si quis, vel qua. Nepotes quoque ex filia præmortua, succedunt auo cum diminutione tertiæ partis eius, quod mater eorum esset habitura, si viueret, ex bonis eorum. C. de suis & legit. hæred. si defunctus. in princip. ¶ Xxviii. in clauium potestate: quia non potest soluere vel ligare. extr. de pœn. & re. noua. de senten. excom. de monialibus. arg. contrà, de
l maio. & obed. dilecta. [l] ¶ Xxix. in doctrina. & prædicatione. trigesimatertia. quæst. v. mulierem. xxiii. distinct. mulier. de conse. dist. quarta. mulier. ¶ Xxx. in sacrorum contrectatione. vigesimatertia. distinct. sacratas. ¶ Xxxi. in sacri ordinis susceptione: vt in præ. c. noua.

ADDITIONES.

a Credo. ¶ Idem Hostiensis in Summa huius ti. §. quis dari. versi. is verò. & vide quod scripsi eod. tit. c. fi. super i. gl.
b Quidam contrà. ¶ Ioan. Mo. quoad actum impetrationis, vt scripsi de rescr. c. j. super gl. quid sit. Adde Abb. in c. fi. ext. eo. qui allegat Inn. in c. cum dilectus. de consue. vbi dicit, quòd In his, qui agunt iure priuato, non additur, an occultum vel publicum sit.
c Post cessionem. ¶ Ibi de hoc plenius scripsi post gloss. versi. citra secundum.
d De excep. significauerunt. ¶ Et ibi scripsi in gl. not. quod capi.
e Hoc officium. ¶ Procurationis ad iudicia: vel negotia potest. ff. de neg. gest. l. iii. §. i.
f In parte decisa. ¶ Ibi ñ dicebatur expresse de muliere: sed dicebatur, ꝙ consanguinei illius filii militis pro ipso erant in causa, & appellauerunt. Adde vt per Legistas in l. alienam. C. de procur.
g In multis. ¶ Aliquos ex his casib. enumerat ibi glos. quos posuit Nepos de Montealba. rub. contrà procura. &c.
h §. i. ¶ Ibi soluitur in textu. & glo.
i Dilecti. ¶ Dic vt ibi.
k Ex rescripto. ¶ Ibi soluitur in gl. sed quare & sequens casus debebat præcedere. contrarium huic facit pro. Adde versi. xviii. quòd contrarium tenet gl. in l. fœminæ, C. de secun. nup. & Bal. ibi Old. consil. 33. Roma. consil. 189, quòd etiam habeat locum in parte prædictæ pœnæ.
l Dilecta. ¶ Sol. ibi in gloss.

re.noua.& 27.q.1.diaconissam.arg.contrà.C.de episco.& cle.nul
a la nisi.& auth.ibi posita[a]. ¶Xxxij.in capitis velatione.33.q.v.mu
lier debet.& c.seq.& c.hæc imago. ¶Xxxiij.in subiectione:quia
debet esse viro subiecta,non contrà. ea.quæst.Adam per Euam.
& c.hæc imago.& l.seq. ¶Xxxiiij.in comæ relaxatione.30.distin.
c.ij. ¶Xxxv.in sexus complexione. extra.de priuil. ex parte.C.ad
Velleia.si sine.& l.si mulier.xxvij.quæst.j.de viduis.in fin.33.quæ
stio.vij.quod proposuisti.§.sed illud. ¶Xxxvj.in sacrarij ingressu,
dū diuina celebrantur,altaris appropinquatione.extr.de coh.cle
ri.& mulierum.c.j.de conse.distinct.j.in sancta. 23.distinct.sacra
tas. ¶Xxxvij.in officio argentariæ exercendo:vt ff.de eden.l.pen.
3 †¶Econtrà quoq; in multis casibus sunt fœminæ melioris con
ditionis,quàm viri. ¶Primus,in veniæ ætatis impetratione,C.de
b his,qui ve.æta. impe.l. omnes[b]. ¶Secundus,in primo nascendi
c præsumptione.ff.de reb. dub. l.si fuerit. in fi.[c] ¶Tertius,in rei cū
fisco communis diuisione:quia tunc datur sibi optio.C. libr.x.de
his,qui se defe.l.vnica. ¶Quartus,in filiorum conditione,qui se
quuntur matris,nō patris conditionē.ff.de adop.l.lex naturæ.ex
tra.de ser.non or.c.fi.cōtrà,32.q.3.liberi dicti sunt.sed illud secū
d dum legem Lombardā,quæ per Romanam abrogatur[d]. Sed &
natus ex inquilina & decurione sequitur condi.matris,& non pa
tris.C.de decur. l.nati. ¶Quintus, in operarum remissione:nam
si patronus consentit vt liberta nubat,videtur operas remisisse:
secus in patrona & filia & nepte patroni. ff. de ope.li.si cū patro-
ni. ¶Sextus,in commodati repetitione:nam si filiofa. commoda
e tum fuerit,agi poterit de peculio[e],& cum eo[f] directè:si verò fi-
f liæfa.de peculio tantùm.ff.commod.sed mihi videtur.§.si filiof.
& §.seq. ¶Septimus, in bonorum condemnati de crimine læsæ
g maiest.successione.C.ad l.Iul.ma.quisquis.[g] ¶Octauus,in bono
rum pos.cōtra tab.delatione, quæ non datur contra testamenta
h earum[h].ff.de bo.pos.contra tab.illud.§.ad testamenta. ¶Nonus,
in detētione: qa neq; in ciuili causa includitur, seu incarceratur.
i C.de decu.re. Auth.hodie.cōtrà,eo.tit.quoniam[i]. & C.de offi.di
uer. iu.l.ij. ¶Decimus, in solutione excōicatione: quia non mit-
tuntur ad sedem apostolicā.extr.de sent.excō. mulieres.& ca.ea
noscit. ¶Xj.in creditorum prelatione:vt C.qui po.in pi.hab.assi-
duis.extr.de pig.ex literis,Porrò quandoq; est similis cōditio mu
lieris,& masculi:quia non ad imparia iudicantur:vt prædixi. ¶Pri
mò,in successione:nam mater & fili⁹ viriliter diuidunt duas vnci
as,quas filius ex patris ꝯcubinarij habuit testamento, in auth.de
trien.& se.§.cōsideremus.col.iij.C.de natu.li.authent.licet patri.
¶Secūdò, quia rescisso testamēto patris legata soluētur liberis,
& parentib.sine differētia sexus.ff.de le.prętād.l.j. ¶Tertiò,quia
oēs fugitiui sine distinctione sexus ad loca,vnde fugiūt,redire co
gūtur.C.lib.x.de agri.& censi.oēs omnino. ¶Quartò,in instituti
one,quare pari modo hæredes instituūtur.Institut.de exhæ,li.§.
nostra constitutio. ¶Quintò, in successione: quare mater virili-
ter vocatur cū fratribus tantū,vel sororib.tantū,vel cum permi-
stis.C.ad sena.cōsul.Tert.auth.& cū sol. sed & filij & filiæ sine se-
xus differētia succedūt defuncto.C.de suis & le. hæ. auth. in suc-
cessione. ¶Sextò, quoniā iuris ignorātia nō prodest mulieribus
in cursu anni,vel centū dierū,qui dātur ad cognoscendā bo.pos.
C.qui admit.ad bo.pos.iuris ignoarntia,ff.de iur. & fac. ign. l.j.in
prin. ¶Septimò,in matrimonij solutione, quare non ad imparia
iudicantur:vt in concor.quæ sunt s.ver.21.ibi:secus,&c. ¶Octa-
uò,in pacto de lucrāda dote, & donatione propter nuptias,& eti
am in præsta.& consti.eorum seruanda est æqualitas. C.de pact.
conuen.tā super dote,quàm super aliis,&c.auth.equalitas.&l.ex
morte.& l.seq. ¶Nonò, quare bonorum possessio masculorum
& fœminarum communiter defertur:& masculi & fœminæ cō-
muniter capiunt.ff.vnde leg. l.j. §.j. ¶Decimò, quoniam castitas
æque requiritur in viro ac fœmina.32.q.vi.c.j.& ij.& per totum.
¶Xj. quoniā ius sepeliēdi se & alios transit in hæredes.cuiuscun-
que sexus.ff.de relig.& sump.fu.l.vel quod pater.in princi. ¶Xij.
In collatione.C.de col.auth.quæ tertiæ. ¶Xiij.Quoniam ad cōi-
candum & orandū viri & mulieres intrāt sancta sactorum, cleri-
cis non psallentib⁹:sic intelligitur.ext.de vi.& ho.cle.c.j.Hoc exē
pli grā sufficiat notauisse;qrite quos agitat labor,& plures nume-
k rate[k]. ¶Nunc ergo ad præincœptā mīam redeam⁹.Itē opponit
ꝯ proc.ꝙ nō hēt līas đ rato,quāuis habeat procuratorias literas.
extr.de relig.do.c.penulti.extr.de trāsla.cōtingit.de offi.dele.co-
rā.C.de pc.l.j.Sed hoc mihi nō placet:alterum enim sufficit, imò
pmissa duo idē significāt: & iūge quod est ĵ.vers.ij.prope fi.ibi:in
præmis.auth. &c.Itē ꝙ est maritus,qui nō admittitur pro vxore:
nisi ad hoc ꝙ literæ ꝓcurationis cōtinent: vt C.de procur. mari-
4 tus.in fi.qđ aliàs non posset: vt ĵ.ver. proxi. †¶Itē opponitur,ꝙ
licet habeat generale mandatū:tamē talis est causa, in qua exigit
speciale.quod cōtingit in multis casib. ¶Primus est,in petendo
pro alio in integ.resti.extr.de in integ. resti.per tuas.c.corā.&c.ꝓ
cedenti.ff.de minor.l.illud.§.si talis.& l.Pōponius.§.fi.C.etiā per

ꝓcur.causam resti.in integ.agi posse.l.vnic.de hoc ĵ.in titu.de in
l integ.resti.§.quis.autē.ver.prælatus.& seq.[l] ¶Secundus,in causa
suspecti tutoris.ff.de procu.nō solū. §.fi. ¶Tertius, vbi sunt duo
ꝓcu.omniū rerū alicuius: tunc enim nō potest vnus ab alio sine
mādato exigere speciali.ff.eo.q duos.& l.itaq;. ¶Quartus,in in-
terdicto de liberis exhi. & deducēdis.ff.eo.Pomponius.in princ.
¶Quint⁹,in trāsactiōe vel pacto.ff.eo.mandato.extr.de trāsact.c.
cōtingit.de arbi.per tuas.ff.de pa.nā & nocere.& l.seq. nisi habe-
ret omniū bonorū generalem & liberā administrationem:vel ni-
si esset in rē suam cōstitutus.extr.e.petitio.ff.e.procurator.quod
m dic vt C.de trans.trāsactionis[m]. ¶Sextus In iuramenti delatione
& receptiōe.ff.de iureiu.l.iusiurādū. §.fi. ¶Septim⁹,in acceptila-
tione.ff.de acce.l.4. ¶Octauus,in rescripto rū īpetratiōe,& si sint
literæ legēdæ.Et sic obseruat cācellaria curiæ Romanæ.ext.de re
n scriptis.c.nōnulli.& c.ex parte.3.[n] ¶Nonus fm Vin.[o] in cā matri
o moniali.ext.q matri,accu,pos.ex literis,in parte decisa.ar.contrà
extr.de proc.accedens.Sed ibi parentib.agentib.de matrimonio
filiorū accessit cōsensus eorū:vt ibi no. ¶Decimus,fm Dominū
meum

ADDITIONES.

a Ibi posita. ¶De hoc vide quod plenè dixi de pœn.& re.noua.ĵ.su
per glo. ij.

b l.omnes. ¶Impetrat enim mulier finito anno xviii, vir finito xx.
Item probat per procuratorem, qđ ñ facit masculus. Itē probat
solùm numero annorum,quod masculo non sufficit.

c In fi. ¶Ponit casum,qñ legata est ancillę libertas,si masculum pe
perit: si parit masculū & fœminā, & nescitur vter pri⁹, præsumit
filius primò natus:& sic mater erit libera & filia ingenua. Adde,ꝙ
sic præsumitur fauore libertatis:quia pro libertate in dubio iudi
candū est. Ita intelligit ibi Bart. vt si testator dixerit: si fœminam
pariat,libera sit:& nascatur masculus & fœmina,illa præsumetur
prius nata fauore libertatis.

d Abrogatur. ¶De hoc de ser.non ordi.c.fi.in j.glo.

e De peculio. ¶Supple,contra patrem.

f Cum eo. ¶Scilicet filio cōmodati,quod intelligas vt ibi not.

g Quisquis. ¶Quo ad bona cōdēnati ñ est differentia inter mares
& fœminas,qa in nihilū succedunt,sed quo ad bona materna:qa
mares in nihilo fœminæ quotcūq; sint,succedūt ī falcidia,vt ibi
ver.ad filias.qui decisus fuit:vj.q.j.si quis.in quo dicitur,ꝙpro fra
gilitate sexus,minus præsumitur audere. Adde de hoc vt latè per
Bar.in l.fi.§.ope.ff.de fur.

h Earū. ¶Quia suos hæredes nō habent.ista stat textus,id est:quia
non habent filios in potestate,vel saltem tales,vt ibi not.

i Quoniam. ¶Illud de iure veteri sequentia concordant.

k Numerate. ¶Excusatur auctor de nouo iure,qđ nō vidit Præmit
to igit ꝙ decretū,indēnitatibus.de elec.li.vj.Facit ad omnes tres
partes,ad primā de ætate,q̄ maior requirit in abbatissa,q̄ in abba
te.De secūda & tertia facilè videbis ꝑ ea,quæ ibi colliges ꝑ gl.pe.
specialiter ad primā partē duos casus dant dec.de sta.re.c.vno.lib.
vj.& cle.eo.tit.attēdentes.in fi.per quas patet,ꝙ includūtur pro-
fessæ, quòd de moribus nō habemus.Reuocātur etiā priuilegia
professarū,& non marium. Ad secundam partem additur decre.
mulieres.de iudic. libro 6. & adducit prædict. decretal.ea quæ.
in fi.de sta.re. Ad tertiā inducitur de iur.cal.c.i.§.præterea.xx.q.vl
ti.virgines.cum c.seq.de bap.& ei⁹ effectu,maiores.ver.sicut eñ
Itē habet immunitatē capituli,si quis suadente.monialis,vt mo-
nachus.de sen.exc.monialibus.Ad idem in auth. de monachis.§.
ii.& pe.qūo opor.epis.§.quarta.Est casus dubitabilis,de quo dixi
& remisi de despon.ipu.c.vno.lib.vj.super verbo,parētes. Adde,
fm Ab.Sicul. quòd abbatissa potest inuocare brachiū seculare,ꝑ
exercenda iurisdictione ibi cōpetente: sicut alius iudex ecclesia-
sticus,per capit.abbates.xviij.q.j.

l Et seq. ¶Gul.An.sub hoc tit.q.xxj.dixit idē in petēda restitutiōe
possessionis traditæ actori pp cōtumaciā rei,qui postea ꝓcurato
rē cōstituit:debet enim dare speciale mādatū ad hoc,s.ad petēdā
reformationē possessionis.Generale enim mādatum respicit ea,
quæ sunt causæ, non ea,quæ sunt contumaciæ præcedentis. Al-
leg.quod habetur ĵ.ver.vj. & ver. xvi. Adde ver.tertius. omnino
videndum Fede.consil.124.incipiente, quidam constituit. Item
ver.4.adde quod Gul.de Cu.quem sequitur Bart.ibi:tenet quòd
non requiratur speciale mandatum in interdicto de libero ho-
mine exhiben.

m Ttransactionis. ¶Et de procur.qui ad agendum.in fi.lib.vi. Adde
vt per Bar.in l.qui Romæ.§.Callimachus.de verb.oblig.

n Parte 3. ¶Vtrobiq; not.ꝯrium de obseruātia curię:& vidę quod
scripsi in præ.decr.nōnulli.super fi. pe.gl. Adde qđ Ab.Sic.in d.c.
nonnulli.§.i.dicit,ꝙaut vult impetrare in personā domini:& tūc
requiratur sine speciali mandato. Aut in personam suam:& tunc
possit sine speciali mandato:& valeat rescriptum.

o Vin. ¶Azo dicit idē sub dubio fortè,in Sum.hui⁹ ti.§.est& illud.

meum, in voto trāsmarino. extr. de vo. ex multa. in prin. vers. illis. ¶Xj. In instrumentorū consumptorū exemplatione. extr. de fid. instru. c. fi. ¶Xij. In his, quæ sedes Apostolica sibi specialiter reseruauit. quod dic vt no. extr. de offi. leg. quod translationem. ¶Xiij. In matrimonio contrahendo. extr. de despon. impu. c. j. & c. ij. Insti. de nupt. §. j. quare per generale mandatū datum quærendi mariti non fit matrimonium. ff. de ritu nupt. generali. & l. mulierem.
a & arg. xxx. q. v. nec illud. extr. de conuer. cōiu. ex parte. in princip.[a] ¶Xiiij. In spōsalibus. extr. qui cle. vel vo. veniens. Vel dic, ꝙ in primis duob. casib. potest pater, filia non contradicente, contrahere pro ea, sine eius mandato. xxxij. q. ij. honoratur. extr. de spon. tuæ.
b & de despon. impu. c. fi. secus si contradicat. eod. tit. ca. j.[b] ¶Xv. In
5 compromisso. extr. de arb. c. per tuas. †¶Xvj. In petenda absolutione ab excōmunicatione. extr. de sent. excōmu. c. quod de his.
c in fi. & arg. de pœn. dist. j. quē pœnitet[c]. Non enim datur nisi pœnitēti: vt ibi in prin. xxiiij. q. ij. ligatur. in prin. At satis patet de hoc de pœniten. cùm ad hoc mittit nunciū specialem seu procuratorē: & sic curia Romana seruat. Si enim petente procuratore auditor aliquem velit absoluere, mandabit presbytero: cuius est parochianus is, qui debet absolui, quòd illum iuxta morem ecclesiæ absoluat: vel si per auditorem sit pœnitentialiter absolutus, mandabit presbytero, prædicto, vel alicui pœnitentiario in curia quòd illum in ecclesia iuxta formam ecclesiæ introducat. qđ dic vt j. de sen. §. vt aūt. ver. item scias, quòd licet. Sic ergo patet, quòd per procu. ad hoc specialiter constitutum peti potest in iudicio, & extr. absolutio: & cum eodem ipsam dandam fore, vel non, decerni. Danda autē non est per eum, id est, vt ipse alterius nomine absoluatur: & sic debet intelligi quod no. Innocen. IIII. extra. de
d sent. excom. cùm desideres[d]. Absens autem potest per literas absolui & excommunicari: vt probatur & no. ij. q. v. quanto. & ext. de cleri. excom. mi. c. pe. ¶Xvij. In oblatione filij idolis seu dęmonibus facienda. de cons. dist. iiij. quæris in principio. ¶Xviij. In cōtrahenda excōicatione. xxiiij. qu. iij. si habes. in prin. ¶Xix. In iuri de calūnia præstatione. quod dic vt j. de iur. cal. §. restat. ver. quid ergo si. ¶Xx. In exceptiōis famosæ seu criminosæ propositione: vt j. ver. sed nunquid. & seq. ¶Xxj. In petēda dispēsatione: vt j. de elect. §. superius. ver. itē no. ¶Xxij. In pace facienda: vt j. de treug. & pa. versic. hoc quoq;. ¶Xxiij. Cùm iudex finito officio cōueni
6 tur: vt C. vt omnes tam ciuil. quā milit. in l. j. †¶Xxiiij. Secūdum stylū cācellariæ ecclesiæ Romanæ is, q pro alio impetrat super dispēsatione nataliū, dicitur habere speciale mādatū ad iurādum & aliter non auditur. In præmis. autē casibus, si dubitetur de mandato speciali, sufficit de rato cauere. ff. de minor. quod si de speciali. extr. de offi. deleg. corā. quod dic, vt j. §. ratione autē. ver. Item quod nō sunt factæ. & seq. Quod est in arg. quòd q habet literam de rato, possit trāsigere: vt not. extr. de reli. do. c. penul. de trāsact. ꝯtingit. & arg. ff. de vsu. si stipulatus. quod nō credo, nisi sequał ra
7 tihabitio post trāsact. secutam: vt extr. de arbit. per tuas. †¶Qualiter literæ procurationis, & de rato idem sunt, vt dixi s. ver. item opponitur contrà. At per literas procuratorias nō potest qs trāsigere: vt prædixi. Nec obst. l. qđ si de speciali. aliud enim est cauere de rato, ad quod se potest procurator obligare, & sic postea transigere seu restitutionem petere, vt ibi: aliud si dominus dicat in procuratorio, quod habebit ratum & firmū, &c. Quia non in-
9 telligit ꝑ hoc sibi dare licentiam transigendi: sed promittit ratum habere, quod in causa ipsa per eū secūdū iuris formā fuerit procuratū. extr. de procu. c. j. & xxj. q. j. relatio. Itē excipitur, quòd nō potest audire sententiā: nisi ad hoc vel ad totā causam fuerit con
8 stitutus. C. de trāsactio. l. transactionis. †¶Quid si procur. constitutus ad causam appellationis cōfitetur in pręiudiciū dñi aliquid factū fuisse in cā principali? Videtur id domino non obesse: quia solùm ad exercitiū causæ appellationis cōstitut⁹ est, argu. tamen cōtrà, ff. de proc. non solùm. & l. sed hæ. §. non solùm. & l. minor. §. i. quod verū est: sed dic secundum papam, vt extr. de offi. deleg. cū olim. j. extr. vt lit. non cōtest. c. i. Itē ꝙ est minor xxv. an. ff. de ꝓcu. minor. in prin. C. eo. exigēdi. C. q le. p l. i. & ii. & dic rationem: vt j. de aduo. §. i. ver. itē ꝙ est minor. arg. contrà. ff. de minor. cum mandato. in prin. & in fi. ff. e. filiusf. §. ipsa. Institut. qui, & ex quib⁹ caus. manu. non pos. §. & qui manu. ff. eo. licet. §. fi. in fi. Sed hic loquitur in procuratore ad negotia, in quibus potest esse procura. minor xviiii. ann. Tamen pro patre vel pro matre, & similibus absentibus indefensis videtur admittendus in subsidium: vt in præ. l. exigendi. ff. eod. fœminis. ff. de tute. & ratio dist. l. i. §. si nōnullos.
e & no. in præ. l. minor. Rof. dicit[e], ꝙ minor xxv. an. potest esse procu. pro parte actoris cū mandato: sed non sine mandato, nec etiam ex parte rei: vt in præ. l. cum mandato. Et est ratio, quia quando cum mandato, est quod sibi debeat imputare dominus, qui tali commisit. Cæterum si sine mandato, vel quando pro reo, oportet illū satisdare: in quo casu obligatur: & ideo succurritur ei, & fideiuss. eius. & dicit, quòd præ. l. cum mādato. non loquitur in contractibus: licet & in contractu verum sit. & in præ. l. minor. lo
f quitur in iudiciis.[f] †¶Itē ꝙ causa criminalis est publica vel priua
9 ta, in qua procurator non interuenit in agendo, vel defendēdo. ff. de pub. iudi. l. pe. extr. de procu. tuæ. de accu. veniēs. in fi. ii. q. vi. sꝗñ. v. q. iii. in criminalibus. & c. seq. ii. q. ix. absens. ii. Arg. contrà ff. de procur. seruum. §. publicè. Sol. ibi. item contrà, v. q. iii. reos.
g Sol. ibi. Item contrà, extr. de dol. & contu. veritatis. Sol. ibi g. ¶Et
h est duplex ratio [h]. Primò, quia si interueniret procurator, & succumberet, ipse condemnaretur, qui non deliquit, ff. de neg. gest. liberto, vel amico, quòd esse non debet. extr. de constitu. cognoscentes. de his, quæ fi. à ma. cap. quæsiuit. Secundò, quia id quod admitteret, non posset consequi per actionem mandati contrari
i am: licet secus sit in causa ciuili[i]. ¶Sed pone quòd in causa tali constituitur

ADDITIONES.

a In prin. ¶Et eo. tit. c. vlt. j. respon. lib. vi.
b c. j. ¶Dic vt de despon. impu. c. vno. §. pe. & vlt. lib. vi.
c Pœnitet. ¶Quod dicit Tho. quarto snīarum distin. xviii. posui de sent. exc. c. i. lib. vi. in fi. secūdę gl. quòd in absolutione ab excōmunicatione impetrāda sit opus speciali mādato. Adde Rot. in anti. deci. 329. & in nouiss. deci. 416. illam tamen decerni nullam fore per procuratorem generalem, vel coniunctam personam peti potest, vt ibi idem in dicta deci. in nouiss.
d Desidere. ¶Et vide quod ibi scripsi super ver. absolutus. & quod not. j. de iur. cal. §. restat. ver. quid ergo fiet.
e Dicit. ¶In lib. iur. ciui. rub. de actio. ex stipulatu rem ratam haberi. versi. sed nunquid minor. quæ est 219.
f In iudiciis. ¶Dictum Rof. placuit Hos. & Ia. de Are. vt satis scripsi eo. ti. nō iniustè. super j. gl. & c. q generaliter. li. vi. super gl. pe. per quod capitulū, vt vtrobiq; scripsi, procedat opinio prima, si opponał, exceptio, si nō opponił procedit secunda. Adde, ꝙ do. An. in d. c. non iniustè. tenet indistinctè, quod procur. esse non possit, etiam si non opponatur: cùm non habeat personam standi in iudicio per se. & idem tenet Abb. Sic. qui pro hoc adducit Bar. in l. filiusfa. §. veterani. ff. eo. vbi dicit, quando quis non potest esse in iudicio, nec pro se, nec pro alio, ꝙ licet non opponatur, non valet iudicium: vt arg. in l. ii. ff. qui satisd. cog. Sed minor non potest esse in iudicio pro se, nec pro alio sine curatore. l. clerū. C. de aut. præst. ergo, &c.
g Sol. ibi. ¶Et satis de hoc contrario j. de accu. §. vlt. ver. porro.
h Ratio. ¶Secundum Rofr. eo. tit. ad fin.
i Ciuili. ¶Per hoc videtur ꝙ his rationib. deficientib. possit īteruenire procurator, puta si ꝑ statutū capitalis pœna redacta est ad pecuniariā. C. e. tit. l. 3. & si crimē sit publicū, & eo forti⁹ ī priuato: vt sic cessante ratiōe vel cā cesset ꝓhibitio, & effect⁹. ff. de iu. pa. l. adigere. §. quāuis. Bene facit ad hāc l. ꝙ ad statutū. ff. de pœnis. & eo. tit. in seruorum, in fin. Itē capitalia crimina iudicātur ex pœna. ff. de publi. iud. l. ii. facit ff. de bonis lib. l. qui cū maior. §. fin. cū l. seq. Gui. de Suz. format hanc q. super §. publicè. in l. seruum. ff. e. & in præ. l. ii. C. eo. tit. & in qstionibus statutorum sub litera P. & licet dicat se vidisse pronunciari pro & cōtrà, tenet, quòd admitti poterit per §. ad crimē. qa origo respiciēda est. C. ad Mac. l. 3. ff. man. si procuratorē. i. resp. & quia pœna succedēs in locum primæ, sapere debet illius naturā. ff. si quis cau. si eum. §. ii. & ff. de dona. inter virum & vxo. si donat. §. si sponsus. Et eadē rōne dicit in prin. quæstionū, ꝙ si pœna adulterii, quæ capitalis est. C. de adult. castitati. reducta esset ad pecuniariam, nō liceret trāsigere, per l. C. de transact. trāsigere. alleg. ēt ad ꝑdicta ff. de verb. obli. filius. §. i. ff. de do. qui id quod de fideiuss. tutor. Cōmuniter doctores Moder. tenēt ꝯrium per prius alleg. vbi in sola pecuniaria cōsistit pœna: secus si admissa eēt corporalis: vt si dicatur: Qui tale crimen cōmiserit, decapitetur, nisi intra decē dies soluat mille: vel soluat mille: q̄ si intra decē dies non soluerit decapiteł. Tūc eñ corporalis pœna est ī obligatiōe primo vel scđo gradu, fm verba statuti: sed per pecuniariā solutionē euitari posset. De hoc Cy. in l. reos. C. đ ac. in q. ii. Sed hic pleni⁹. Gandin⁹ ēt magn⁹ practic⁹ nominās doctores, q Bono. sic tenebāt, tractat hoc prolixus sub rub. xxi. & qa prædicti duo, vbi s. cōtinuant similē casum, idē agam sic dicens, ꝙ auctor inter casus sequētes numerare debebat casum, ꝙ de crimine absens dānari pt, p l. suū. §. publicè. vbi apertè innuił, ꝙ eo casu ēt in capitalib. admittitur defendēs innocētiā. Sed sic est hodie per statuta Italicorū, quod de oī graui crimine damnatur absens. ergo in oī q̄tūcūq; graui auditur defensor innocentiæ. qđ tenet Ia. de Are. in l. inter accusatorē. ff. de pub. iud. & fert Dy. sic in quadā cā regia consuluisse. & fm hoc duo requiruntur ad excludendum defensorem, quòd pœna sit super relegatione, & ꝙ absens

constituitur procu. nec cõtrà eũ aliquid opponitur:nunquid va
lẽt,quæ cũ tali fiunt? Dic ꝙ sic,ex quo non opponitur: vt not.ex
a tt.de iud.iuris esse a.†¶Sed præcedens regula falli t.Primò,in cri
10 mine iniuriarum, si sit illustris: quia tunc interuenit procurator.
iii.quæst.ix.c.absens.§.nisi.C.de iniur.l.fin.Secundò,in accusatio-
ne ingratitudinis.ff.de procurat.sed & hæ.§.patronus. ¶Tertiò,
in accusatione suspecti tutoris.ff.e.non solùm.§.fi.Quartò,si præ
latus dicitur suspectus,secũdũ Innoc.quartũ,arg.pro eo.in præ.l.
nõ solũ.& extr.de dol.& cõtuma.veritatis.¶Quintò,si crimen si
b ue publicũ sit,siue priuatũ,nõ excedit pœnam b relegationis,vel
c etiam ab ordine remotionis,secundum Azo. & Tancr. c vt ff.de
pœn.absentem.ff.de pub. iu.l.pen.§. ad crimen.& ff.an per alium
cau. appel.exer.pos.l. j. Sed illud verũ est in causa appellat.secus
d in principali,secundum quosdam d.¶Sextò, in actione populari
pro priuato damno intẽtata. ff.de procu. licet in popularibus.&
l.non cogendum.§.qui publi.sed pro publico admittit,non pro
e actore sed pro reo.de popu.ac.l.qui pupillari.Et est ratio e,quare
pro publico ex parte actoris non admittit:nam procu.constitui-
tur à dño.ff.eo.l.j.at hæc actio nõ est magis mea,quã tua:saltẽ an
te lit.contest.ff.de verbo.signific.si cui.vnde & in ea fideiussor nõ
accedit.ff.de fideiuss.si quis pro ea.§.fi.Septimò, ad proponendũ
excusationes:vt v.quæst.iij.reos.¶Octauò,cùm seruus accusatur
quem dominus defendit.ff.de accu. si cui.§.penul.& C.eod.si ser
uus.¶Nonò,in leuibus criminib.ff.de accu.l.leuia.¶Decimò,ad
f excusandum vel excipiendum f.ff.de var.& extr.cog.l.cognitio-
num.extra.de dolo & contu.cũ dilecti.in prin.de accus.veniens.
xxiij.quæst.v.reos.Admittitur etiam ad proponendum causas ab
sentiæ,nõ causas causæ.ff.de procurat.l.seruum. §. publicè.v.qu.
iij.si ægrotans.& c.reos.quod dic vt ĩ.in titu.de accusa. §.j.versic.
si autem. ¶Xj.cùm agitur de crimine ciuiliter.extr.de accusat.su-
per his.in fin.de procurat.tuæ.& c. in nostra. vt lite non cõtesta-
ta.c.j.de re iudicata.cùm I.& A.& ff.an per aliũ causæ appella.ex
erc.pos.l.j. ¶Xij. per socium litis agitur in causa criminali,secun-
dum Ioan.extr.de dolo & contuma.cùm dilecti.in prin.iij.qu.vj.
hoc quippe.extr.de accusat. licet in princi.¶Xiij. etiam in causa
criminali ad libellum offerendum, & ad alia præparatoria potest
constitui procurator.ff.de adul.denunciasse. in principio, secun-
g dum Vbert.g & Ioan. de Deo. Quod mihi non placet:cùm tunc
oporteat inscribi.ff.de accus.libellorum.quæ est ij.q.vij.quod nõ
fit per procu.nec in aliis præparatoriis, etiam vt credo,vt s.versi.
11 x. †¶Xiiij. si vniuersitas ciuitatis vel ecclesiæ quæ parificantur.
vt C.de sacrosan.eccl e.l.fi.accusetur.põt syndicũ constituere: vt
C.li.xij.de re milit.tã collatores.& C.de episc.& cler.cũ clericus.
Et est ratio:nã vniuersitas,quæ caput non habet,dãnari non põt
in personã:secus eũ priuata psona accusatur,pro qua si ꝓcurator
interueniret,in personam procuratoris esset formãda sententia:
& sic decapitaretur quandoq; sine culpa,quòd esse non debet:vt
h s.versi.proxi.& dic vt not. s.de accus. versi.fin.h & extr.de simo.
12 dilectus filius.†¶Sed nũquid media causæ criminalis possunt ꝑ
procuratorẽ exerceri,puta testium productio,allegatio positio-
i num factio, & similia?dicũt multi i,quòd sic & hoc seruãt:sed non
k hoc approbo k:nam talia sunt de prosecutione negotij. extra.de
offi.deleg.super quæstionũ.§.intentionis.& §.porro.ad quã pro-
curator non admittitur, vt s. patet. Quia quod iuris est in toto,
idem & in parte.ar.C.de non nume.pe.cum vltra.& xiiij.q.v.pœ-
nale.licet ergo cõstituatur procurator generaliter ad omnes cau
sas:tamen de ciuilibus tantùm intelligitur.C.de episcop.& cle.cũ
clericus.& auth.clericus.& s.in primis concor. Quinimò siue ge
neralis siue specialis ad causam sit procurator, non tamen potest
proponere crimina,vel defectus, etiã excipiẽdo contra personã
eius, qui litigat de sua electione vel prouisione, vel de alio: nisi
specialiter fuerit sibi mandatum,quòd de crimine excipiat.extra.
de in integ.restitut.coram. Et est ratio:nam cùm grauiter punia-
tur obiiciẽs crimina,vel defectus,si deficiat in ꝓbando: vt extr.de
ele.statuimus.lib.vj.quodammodo per hoc status eius minuitur
quia suspenditur ab omnibus beneficiis per triennium,& si se il-
lis ingesserit,perpetuò priuatur:vt ibi.Et sic circa statum dignita-
tis suæ pœna plectitur: licet manente libertate. hoc enim dimi-
nutionem status inducit:vt ff.de va.& extraor.cog.l.pen.& ideo
procurator eius admitti nõ debet,nisi nomitatim sibi mandetur.
13 ff.de procura.non solùm.§.fin.& arg.ff.de mino.illud.†¶Et ve-
rè est diminutio status:licet ad tempus tantùm priuetur benefici
is,quia relegatio & damnatio in opꝰ publicum temporales sunt
vt probatur ff.de pœn.l.quidam.Et præterea cùm dominus puni
atur,vt dictum est,apparet,ꝙ pet mãdatum generale vel speciale
ad causam noluit ꝙ procurator criminales defectus proponeret
ne dominus pœnam huiusmodi patiatur.& generaliter prohibe
tur,ne procurat. in causa criminali interueniat, vt prædixi. curia
l hoc tenet l.Arg.tamen contrà,ff.pro soc. actione.§. renunciare.

& ff.de iniur.sed si vnus. §. procurat.Sol. Ibi non minuitur status
domini,cuius procura.societati renũciat, vel qui in accusatione
iniuriarũ nomine domini agendo succubuit: & ideo ibi genera-
lis procurator admittitur. Procurator autem sine speciali manda
to ad hoc quãdoque admittitur ad excipiendum de crimine ter-
tij: vnde bene potest proponere de excõmunicatiõe iudicis,vel
executoris alteriꝰ partis, licet nõ habeat ad hoc spãle mãdatũ:qa
pel ta

ADDITIONES.

☞ nõ possit diffinitiuè dãnari. Adde vt ꝑ Bar.in d.l.pe.& l.ij.eo.ti.&
Pet.de Anch.cõsi.273.inci.plenè & subtiliter.vbi tenet,ꝙ si sit in
arbitrio iudicis pœnam imponere, & reus nõ cõpareat: qua pro-
pter ponat eũ in bãnum centũ ducatorũ:ꝙ si ꝓcurator velit cõ-
parere ad defensionẽ banni:quia dicat pœnã pecuniariã,ꝙ nõ de
bet audiri.Item adde fm Bar.in l.j.ff.de dam.infect.ꝙ si dubitatur,
an vulnus sit mortale,poterit interuenire procu.sub cõdi.si appa-
ruerit vulnus non esse mortale.Et quando procu. in criminali in
teruenire possit, vide Bal.consi.cvj.lib.j.

a Esse.¶Lib.vj.in gl.intelligas. Et vide quod super ea dixi. Adde ꝙ
idem quod Spec.tenet Old.cons.309.

b Pœnam.Vnde dicit Alber.Gal.quòd in ea pœna vel maiori con
stituitur.eo.ti.in fin.col.j.

c Et Tan.¶Eo.ti. ver. in quibus causis.& ibi allegat Azonem,qui
hoc dixit eo.tit.ij.col.ver.si autem.

d Quosdam.¶Vide qđ satis scripsi de ac.c.veniens.super j.gl. & li-
cet illa responsio conuenire posset l.j.s.proxi.alleg.non tamẽ cõ
uenit l.absentem.& ĩ vtraq; est illud vsque,qđ facit dubitationẽ.

e Ratio.¶Secundum Roff. vbi s.

f Excipiendũ.¶Omnino vide,quod scripsi in præ.dec. veniens.su
per j.gl.& super eo.ver.dicit Alber.Gal.vbi s.ꝙ est ratio:qa id nõ
est plenè defendere,cũ à crimine per id non petatur absolui.Ad
de Bal.cons.cvj.lib.j.

g Secũdũ Vber.¶Qui salua pace expressit:ꝙ non dicebat id asserẽ
do, vbi s.ver.cum cõstiterit.& Ioan.de Deo vbi s.non asserit hoc
sed dixit,dicunt quidam.

h Ver.si.¶Et vide quod ibi addidi in fi.Adde Ange.cons.198.

i Multi.¶Prudentes dixit Rof.

k Approbo.¶Rof.in libel.iur.ca.tit.qualiter in cã procedatur neu
tro contumace, dixit.alij ꝰ: quia talia,&c. tertius ergo eligit au-
ctor,& longè plenius,& apertius videtur tex.C. vt oẽs tã ciuiles
quã crimi.l.j.ad fin.vbi accusatione verò.&c.p ꝗ ẽt Alb.Gal.hoc
tenet,eo.ti.ver.vlt.de ac. l.ij. C.per rationẽ quæ sequitur:& quia
aliquo ꝓhibito omne id,per qđ ad illud peruenitur, intelligitur
esse prohibitũ ff.de spon.l.oratio.Item si speciale est in qbusdam
quòd dant procuratores ad media tantũ, ñ tñ ad sententiã. C.de
iniur.l.fi.ergo in aliis ius cõmune est in contrarium.ff.ad muni.l.
i.& præ.l.ij.nõ loquitur in procuratore,sed in domino,qui defen
dendo seruum,suã cãm prosequitur.Accur.in l.pe.§.ad crimẽ.ff.
de pub.iud.tenet,ꝙ possit.Idem Gui.de Suz. in q.statutorum.lite
ra.n.Gan.ẽt sub suã rub.xxj.dicẽs Odof.rectè tenuisse:ponit tamẽ
casum incarcerato pp illud crimen.Est eorum ratio:quia ad certã
speciẽ datur procur.ff.eo.l.j.Item in ciuilibꝰ hoc licet,& in crimi
nalibus non est prohibitum.Alle.ff. de prob.ab ea parte.Ad l.ij.
de custod.reor.quæ dicit,ꝙ in vinculis debet reus causam dicere.
Rñ.quòd loquitur de litis contest.ad quam faciẽdam reus cũ cu
stodia se iudici præsentabit:in aliis autem non. Certum est,quòd
medium causæ præsupponit principium. Si ergo principiata est
causa per contestationem, & reus manet in carceribus custodia
vel compedibus iudicis,ita ꝙ expedit:facilè ab ipso veritas etiam
de mediis haberi poterit,si expediat etiam per tormenta:non vi-
deo,quare per procuratorem nõ possit producere, vel nomina-
re testes,& impugnare testes accusatoris,&his similia.Et cum ibi
necessariò ipse reus maneat, & in vinculis ipsius causa tractetur,
satisfactum videtur illis duabus legibus.Item cessant illæ duæ ra
tiones,de quibus s.versi.& sic duplex,cùm hîc non sit in procu-
ratores tales ferenda sententia. Item cessat ratio fugiẽti pœnam.
Adde quod Bar.in d.l.pen.relato Specu.hic dicit,quòd si reus es-
set in carcere,potest constituere procuratorem in omnibus,præ
ter quam ad sententiam.de quo vide Bald.in l.seruum.§.publicè.
eod.titul.

l Hoc tenet.¶Et sic est hodie approbatũ per cle.e.tit. non potest,
etiam si habeat formam decr. qui ad agendum.e.ti.lib.vj.& ĩ præ.
decr. non potest.no.hîc recitata,& in duobus ver.sequen.Adde,
quòd licet dominus dederit mandatum generale ad iurandum
& ad faciendum omnia,quæ necessaria sunt ex forma statuti,pet
hoc non potest inducere dominum in pœnam falsi:nec manda-
tum habet ad fraudem committtendam,vt consuluit Bal. consil.
xciiij.libr.ij.

per talem exceptionem non agitur ad pœnam seu priuationem.
14 extr. de ordin. cog. ca. ij. †¶Sed quid si causa electionis, vel proui
sionis non est per appellationem ad sedē apostolicam deuoluta,
sed per citationem: vel quia partes sponte illuc iuerunt vel mise-
runt: vel fortè causa huiusmodi coram metropolitano, vel alio
superiore tractatur: nunquid si detur procur. ad hanc causam, re-
quiritur speciale mandatum? Super his dicit Ber. Cōpo. quòd nō:
quia ex quo appellatum non est cessat pœna in dicta constitutió
ne statuta, propter quam speciale mandatum requirebatur, vt di
a xi.[a] Sed nunquid sufficit habere mandatum ad obiicienda crimi-
na in genere, eis non specificatis? arg. quòd nō. & ext. de testi. præ
b sentium. §. fin.[b] vbi requiritur specificatio criminū. Sed dic con-
c trà: quia apparet per hoc de mente cōstituentis, & sic obtinuit[c].
arg. extr. de proc. petitio. Hodie nullus potest aliquid ꝯ formam,
vel personas obiicere, nisi quæ in appellatione expressit: qđ dic
d vt in constit. Greg. X. de elec. vt circa.[d] †¶Quid si habet manda-
15 tum ad proponendum crimina, nec ibi dicitur ad probandum?
Respon. videtur voluisse constituēs, quòd procurat. ad causam,
& ad proponendum constitutus, admittatur etiam ad probandū
& ideo admittetur. argu. ff. de procur. ad rem. & l. seq. & l. sed & id
arg. tamen contrà: quia procuratorium non extenditur ad alia,
quàm ad ea, quæ in eis continentur. arg. extr. de offic. deleg. pru-
e dentiam. ad fi. & c. præterea[e]. Quid si constitutus contra promis-
sionem factam T. & eius executionem, & contra ipsum T? resp.
non armittetur ad dicendum contra personam T. quia nō habet
ad hoc speciale mandatum: vt s̃. & sic obtinuit. Sed pone, quòd
constitutus ad prosequendam appellationem capituli, narrat in
libello capitulum appellasse propter crimina, vel defectus eius,
de cuius electione vel prouisione agitur: nunquit admittetur ad
probandum ea? Respon. si in appellatione, quæ dicitur interposi-
ta, exprimatur alia causa, quàm crimina vel defectus, tunc non ad
mittetur contra personam: si verò propter crimina, vel defectus
tantùm fuerit appellatū, tunc procurator datus ad prosequendā
appellationem, admittetur ad ea probandum, quia tunc necessa-
riò ad ea refertur: non sic, vbi alia causa, quàm crimen fuit expres
sa, arg. ff. de libe. & posthu. l. iij. & sic determinauit domin' Inno-
f cen. IIII.[f] †¶Sed pone, capitulum appellat[g] contra diuisionem
16 Titio factam: in causa autem huius appellationis procurator ca
g pituli obiiciens crimina contra Titium, repellitur: quia non ha-
bebat mandatum crimina vel defectus obiiciendi: demùm obti-
net in causa huiusmodi: postea in causa appellationis producit
procurator mandatum cuius data præcedit diem latæ pro T. sen
tētiæ, in quo sic continetur: Constituimus te ad causam appella-
tionis, quæ vertitur inter nos & T. & tibi damus potestatem ob-
iiciendi crimina & defectus. Nunc quæritur, an per illud debeat
admitti, & si aliàs esset sufficiens in data, an procurator possit op-
ponere crimina, quæ in prima causa proposuit: sed fuit repulsus,
quia non habebat mandatum? Ad primū respond. quòd mon ad
mittetur: quia non videtur constitutus ad hanc causam, sed ad
eam, quæ tempore datæ instrumenti procurationis pendebat ꝓ-
pter verbum præsentis temporis, scilicet quæ vertitur, &c. quæ
est ibi: & sic fuit in consistorio determinatū per dominum Cle-
mentē papā IIII. data enim in talibus cōsideratur. extr. de rescript.
eam te. cum suis concor. Ad secundum dico, quòd si mandatum
sit aliàs sufficiens, potest tunc proponere crimina in prima causa
posita: licet tunc prætextu mandati, quòd non habuit, nō fuerint
admissa. Nec obst. quod terminus ad proponendū quicquid vel-
let in prima causa datus, est quædam interlocutoria, quæ videtur
trāsisse in rem iudi. ff. de arb. qualē. quia illud verum est, ꝙ præiu-
dicat in prima causa, nō in causa appellationis, in quo potest non
oppositū opponi, & non probatum probari, secundum Bart. &
Gof. argu. extr. de testi. fraternitatis. ff. de appellat. scio. C. eo. eos.
§. si quis autem. & de temp. appel. per hanc. Præterea non fuerūt
tunc illa repulsa tanquam impertinentia vel insufficientia, sed ꝓ-
pter defectum mandati: & ideo pro non ꝓpositis habentur. Hæc
sol. probatur ff. de appel. l. j. respon. j. & §. j. & fi. & l. ij. & iij. ff. quan-
do appel. sit l. j. post prin. C. de iureiu. generaliter. §. sin autem cui.
& in his quæ not. j̃. de excep. §. dicto. ver. sed quid si in principali.
17 †¶Quid si appellans & appellatus venerunt in termino prædi-
ctæ cōstitutionis, statuimus per se, vel ꝑ procuratorem: procura
tor tamen non habuerit tunc speciale mandatum ad dicendum
contra personam: postea facta commissione super quibusdam
articulis iura partium & formam tāgentibus, & attestationibus
ad curiam remissis, comparet procurator cum speciali mandato
ad dandum contra personam. Quæritur an sit admittendus con-
tra personam? Respons. non. Nam tantum valet terminus illius
constitutionis, quantum terminus ad proponendas exceptio-
nes præfixus, postquam non admittitur quis sine sacramento. ex
tra. de exceptioni. pastoralis. & sic determinauit dominus Inno-
cen. Ber. Compo. tamen tenet contrà: quia peremptoria excep-
tio omissa in principio potest opponi vsque ad sententiam. C.
senten. re. non pos. peremptorias. Nec terminus prædictæ consti-
tutionis præfigitur ad exceptiones proponendas: sed vt eo lap-
so possit procedi, alterius partis absentia non obstante. Prius di-
ctum mihi videtur propabilius, non ea ratione, quam ponit In-
nocen. sed quia constat, quòd ante commissionem super articu-
lis factam processerat terminus ad dandum articulos, seu excep-
tiones proponendas præfixus: qui quidem terminus vim habet
interlocutoriæ, aut prædictum est: quæ, quo ad hanc instantiam
transiuit in rem iudic. Non enim restat, nisi, quòd publicatis atte-
stationibus sententia feratur. argum. extr. de testi. ad hæc. §. cæte-
rum. quem §. quidam non habent. & de elect. dudum. j. versus fi-
nem. Certo nanque certius est, & sic sępe obtinuit, quòd post ter
minum datum ad dādum articulos, non admittitur quis ad dan-
dum contra personam ratione procurat. post terminum ipsum
18 dati. †¶Sed quid si procuratorium ad dicēdum contra personā
non fuit ante ipsum terminum à procur. receptum, licet factum
esset, ipse tamen proc. intra ipsum terminum dederat articulos ꝯ
personam? Respon. ñ debet admitti, quia non dedit eos in termi-
no: qui potestatem haberet dandi: licet enim procuratio ante ip
sum terminū fuisset ꝯcepta, procurator tamen non habuit dādi
potestatem. nisi ex quo eam recepit, & approbauit. extr. de appe.
h super eodem. ff. de offic. procusul. obseruare. in fin.[h] Sed quid si
receptum erat priusquam termin' assignaretur, vel quàm articu-
li dat

ADDITIONES.

a Vt dixi. ¶Omnino vide quod not. in præ. decr. non potest. super
verbo, elect.
b §. fi. ¶Ibi de forma excipiendi, vel opponēdi: hîc de forma ꝓcura
torij. Nec turberis: q̃a idē in procuratorio ad agendū, in quo sunt
necessariò exprimēda, quæ oportet exprimi in libello. eo. tit. qui
ad agendum. lib. vj. de li. ob. c. ij. & iij.
c Obtinuit. ¶Vide qđ no. in præ. decr: non potest. in iiii. gl. vbi inue
nies, qui concord. huic dicto, & quomodo in hoc differt procura
torium ad appellandum, in quo requiritur expressio criminum
de elect. procur. lib. vj. Adde quòd contra hoc facit, quia obiiciē-
tes crimina loco accusatorum habentur: vt in authēt. quomono
oportet episçopos. §. si qui autem tales. & voluit Oldr. cōsil. 313.
Sic ergo loco accusatoris requiritur specificatio criminum. Et
quòd in mandato ad accusandum requiratur specificatio crimi-
num, consuluit Rom. cons. lx.
d Vt circa. ¶Lib. vj. & in cle. eod. tit. constitutionem.
e Præterea. ¶Dic illud verum in non dependentibus, vel non con
nexis: hoc probant hîc iura in cōtrarium alleg. Vnde puto, quòd
hic fuerit defectus scriptoris, propter hîc allegatā rubr. de offi. de
legat. Aestimo autorem sic posuisse, de off. deleg. cùm olim. j. Sed
sed pro primo dicto facit de offi. deleg. Adde, quòd pro prædictis
facit quod voluit Bar. in l. mutus. §. pœna. ff. de procur. quod ha-
bens mandatum ad agendum, habet ad defendendum, & si esset
dictio taxatiuè tantùm ad agendum, & sequitur Abb. Sic. in c. ac-
cedens. extr. eo. tit.
f Quartus. ¶Potestatiua plus quàm iuridica mihi videtur hæc pro
nunciatio. Si enim appellatio capituli interposita fuit. vt debuit,
quare procur. datur ad illam prosequendam singula ibi expressa
prosequi nō possit, nō video: licet sit in appellatione permistio.
Secundum enim membrum distinctionis, fatetur quòd ratio illi
us ver. sed nūquid pia. nō obst. & meritò: q̃a apparet voluntas cō
stituentiū: ꝑmistio nō est ꝓhibita in hoc casu, imò permissa. & vi
de in cle. de elect. constitutionū. §. & insuper. i gl. & sic soluitur l.
iiij. superius allegata: quia impossibile iur. est filium institui & ex-
hæredari: vt ibi. Si ergo appellatio incipit à domino, in illa debet
fieri expressi specifica: & in procuratorio ad illam prosequendā
hoc non requiritur. quod probat text. in decre. procurator. vt ibi
scripsi in gl. ij. si verò incipit à procuratore, tunc secus, vt ibi. Ad-
de, ꝙ si fuerit constitutus procurator ad apppellandum & appel
lationē prosequēdā, isq; alium simpliciter substituerit, quòd &
ipse mandatum habere intelligitur, quòd substitutus habebat, vt
pulchrè scripsit Old. cos. 314. inci. thema quæstionis.
g Appellat. ¶Hodie ꝑ decr. vt circa. iste ver. & seq. sunt superflui, si
ue ipse appellans seruauerit, siue non seruauerit formam ipsius
constitutionis.
h In fi. ¶Et de hoc & sequentibus duob. ver. scripsi de proc. is qui.
lib. vj. in gl. ij. Et aduerte non restringendo ad casum præmissum,
si procurator fuit in causa, vt procurator de mēse Martij demùm
factus est procurator de mense Aprilis, & continuauit causam
antequam procuratorium reciperet, vel sciret. quòd posteà rece
pit de mense Maio. quæritur quid de prius gestis ante receptio-
nem? hîc ruminet Legista, quæ not. in l. Iul. ff. qui satis. cogan. vbi
distinctum inueniet inter actorē & reū: & distinctionis rationē.

li darentur, sed nondum fuerat i iudicio exhibitum, quia illud habebat in arca, nec recordabatur? Responde, tunc admitteretur: quia dati sunt per eum, qui potestatem dandi habet, & sic papa cum fratribus determinauit: & ego de eius mandato. veruntamen si datus fuisset sibi terminus specialiter ad illud exhibendum, nec exhibuisset, credo quòd tunc nō admitteret, obstante sibi termi-
19 no ipso. extr. de in integ. restit. auditi. & c. corā. † ¶ Sed quid si ñ fuerit assignatus terminus specialiter ad exhibēdum illud, sed ad exhibendum mandatum ad causam? Dico quòd talis terminus ñ preiudicabit: quamuis tunc non exhibuerit mādatum ad crimina proponenda, quin possit crimina proponere, & illud adhuc exhibere: quia hæc diuersa sunt, & sic obtinuit. Quidam tamen cōtra dicere voluerunt: quia odia restringenda sunt. de pœnis. distin. j. pœnæ. & quia vna actione electa, non potest quis ad aliam redire. ff. de tribut. quod in hæredem. §. eligere. sic iste eligendo procedere cum mandato ad causam, non potest ad illud redire de criminibus. Sed prius dictum verius est. arg. extra. de collu. crimina.
20 24. quæstione 3. ecce. † ¶ Item excipitur contra procuratorem quòd est causa status, in qua non interuenit procurator, nisi vbi quis est in possessione libertatis: tunc nisi trahatur de possessiōe ingenuitatis in seruitutem, potest constituere procuratorem. Si verò de possessione seruitutis proclamat in ingenuitatem, tunc non constituit: vt 2. quæstio. vj. si quando. C. de assert. tol. l. j. in princip. 54. distin. frequens. Sed nec in primo casu constituit indistincte: vt ff. eod. seruum. §. cùm verò. dic, vt ibi. Refert autem, an dicatur seruus illius, vel alterius, vt distinguitur C. de ord. cog. si status. & j. versi. item quod est seruus. Item quòd est procurator. cōtra ecclesiam, in qua beneficium habet. extra. de postu. capi. fina. Item recusatio criminis pendet contra eum. C. de procura. reum C. lib. x. de reis postu. l. vnica. 3. quæst. xj. neganda. extrà. de testib°.
21 c. fin. de accusat. omnipotens. & c. cùm P. † ¶ Item, quòd est miles. C. de condi. ob causam da. si militem. & C. de procur. militem. & l. qui stipendia. & l. ita demùm. & ff. eod. neque. nisi sit in rem
a suam factus, vel nisi iam sit lis contest. cum eod. [a] vel nisi in causa sui numeri. ff. eod. filiusfami. §. veterani. & in præd. l. qui stipendia Præmissa intellige de militante, secus in veterano. ff. eod. filiusfamil. §. veterani. & ideo hæc exceptio non videtur efficax hodie: sed olim, quando salaria de publico dabantur: vt in præ. concord. & C. loc. milites. & quando stigma seu nota publica in eorum brachiis infigebatur: vt C. lib. xj. de fabric. l. stigmata. sicut signum imperialis nominis infigebatur custodibus aquæductus: vt C. xj. lib.
b de aquæductu. l. pen. prope fi. [b] Et quando expeditionis tempore bucellato, ac pane & aceto & lardo ac carnibus veruecinis vte-
c bantur [c], secundum doctrinam legis C. li. xij. de erogatione mili. anno. l. j. & quando in Septembri & Apri. de nouo induebantur.
d C. lib. eod. de mili. vesti. cano. l. j. [d] Et quando iurabant, quòd pro
e Republica mortem non euitarent. ff. qui. ex cau. ma. l. penul. [e] ff. de his, qui not. infa. l. ij. sed quicquid pro ea vtiliter imperaretur, obtemperarent: vt 23. q. j. summa. Et quando in numero ponebantur, & scribebantur. ff. de testa. mili. ex ea. & quando non negociabantur, & scribebantur. C. lib. xij. negotiat. ne mili. l. j. & quādo examinabantur: vt C. lib. eod. qui mili. non poss. l. j. Illi enim erant, quibus iura priuilegia huiusmodi concedebant. Quidam tamen dicunt etiam hodie comparari antiquis, cùm cingantur ense, vt olim. ff. de testa. mili. filiusfamiliâs. Et inducunt ff. eo. l. j. & fi. quod
f mihi nō videtur [f]. Et iunge quod not. s. in ti. de accusatore. versi. item excipitur, quòd est miles. Itē, quòd est cōstitutus in iudicio ante litis contestationem à tutore vel curatore. C. de procur. neque ad negotia: tamen omni tempore possunt cōstituere. ff. mā.
22 si procuratorem. §. si tutores. † ¶ Quid ergo si cōstitueris ad impetrandum decretū iudicis super venditione rei minoris facienda, & ad faciendum sibi fidē, quòd necessariò res est vendenda: & videtur, quòd valet cōstitutio, & impetratio, & decreti interpositio, & rei venditio subsecuta. Nā hoc est quoddam negotium. argum. contrà: quia facere fidem iudici, & probare quòd sit casus, in quo potest fieri venditio, est quoddam iudicium: ideo in hoc dubio consulo eis, quòd ipsimet impetrent, & iudici fidem faci-
g ant [g]. Sed quid si solùm per libellum fuit iudici suggestum, quòd iusta erat cā venditionis, & verū erat: iudex verò nulla alia inqsitione facta, statim interposuit decretū? Dicunt quidam, ꝙ tenet, licet minus bene fecerit. argum. ff. de rebus eo. qui sub tut. vel cu. sunt. l. si pupillorum. Multa enim fieri non debent, & tamen facta teneent: vt ff. quando appe. sit. l. i. §. biduum. quæ est ij. quæst. vj. argum. contrà. ff. de transact. cùm hi. §. si prætor. ff. de testa. tut. in testamento. ff. de rebus eo. qui sub tut. vel cur. sunt. quamuis. Et nota, quòd iudex volens decretum interponere, de mulris habet
23 inquirere: vt eod. ti. magis. §. ne passim. & §. sequent. † ¶ Item excipitur, quòd est constitutus à procuratore ad litem, quod fieri non potest, nisi post litem cōntestatam constituatur ab eo, qui generale mandatum habuerit ad totam causam. C. de procurat. l. quod quis. l. neque. in fin. & l. procuratoribus. & l. seq. & nisi es-
h set in rem suam datus: vt C. de dona. illa [h]. vel ad negotia: ff. de procurat. si procuratorem. §. j. & l. ad legatum. De hoc secundum papam extr. vt lite non contest. ca. j. & iunge hîc quod not. j. versic. sed quid si procurator constitut. & j. §. ratione autem. versi. quid
i si constitut. Quid si constitutus est ad exceptiones proponēdas [i]? Dicit Vbert. quòd poterit alium substituere, cùm in in eis fiat cōtestatio, & iureiur. de calumnia: vt C. de iur. cal. l. j. & not. extra. de
24 offic. delegat. prudentiam. §. sexta. † ¶ Quid si procurator intercessit post litem contestatam? Dic, quòd non potest alium substituere: quia non est factus dominus litis, quod est necesse: vt ff. de
k appell. ab executore. §. fina. [k] Procurator autem victus in causa, potest

ADDITIONES.

☞ Constat enī, ꝙ sine mandato reū ignorantem, & quod plus est, etiam inuitum defendere possumus. C. eo. tit. exigendi. ff. de solu. l. solutione. & de hoc, de neg. gest. liberto. §. fi. vbi no. id fieri posse, etiam auctore inuito. Et facit ff. e. ti. non solùm. & quod ibi no. Sed thema quæstionis nō proponitur in defensore, sed in eo qui vt procurator fuit in causa, cùm non esset in primo casu: vel esset, sed ignorabat, vt in secundo. & sic non poterat litem agere: vt in præ. decr. is qui. & facit cle. e. tit. ca. j. & l. ij. ff. e. titul. & faciunt no. ij. quæst. v. quanto. & de cle. excom. mi. Apostolicæ. Item quę scripsi in regula, quod ob gratiam, in quæstio. Quicquid dicatur, via tuta est quòd constituens expresse ratificet prius gesta ante constitutionem, & post: quod certum est eum posse. ff. de indic. licet. & de regulis iuris. ratihabitionem, libr. vj. Nec ex sola constitutione dici potest ratihabitio eius. quod ignorabat: nec id intendebat. ff. de transact. qui cum tutoribus. facit cle. de sent. excom. si summus. Adde his vltimis verbis, quòd voluerunt domini de Rot. conclusione 463, s. quòd si procurator habens potestatem substituendi alium, sciuit Titium aliquid agere tanquam substitutum ab eo: si postea eū substituat: videtur ratificasse primò gesta per eum. & idem vult Anto. de But. in c. ex parte decani. extr. de rescr. qui alleg. in ar. l. sæpe. de re iudic. Sed meliùs probatur secundum Alex. in d. l. Iulianus. & ad dicta Ioā. vide Oldr. cōs. ccxix. & quod consuluit Barto. consil. xxvj. incip. ex facto proponitur.
a Cum eo. ¶ Ab illo, qui sciebat illum militem, alias post contestationem opponet secundum Guid. de Suza. in præ. l. ita demum. allegat. ff. de transact. l. fi. de confir. tut. l. in confirmando. facit de elec. nulli. lib. vj. dicit etiam ibi, quòd si priuatus post contestationem militet, obstabit exceptio. arg. ff. eod. titul. filius. in fine. & l. post litem. in fi.
b Prope fin. ¶ Et habetur de sent. excom. capit. si iudex. libr. vj. ver. iustum est.
c Vtebantur. ¶ Expone ista, vt dixi de sensibus. cum instantia. super iij. gloss.
d l. j. ¶ Hodie allegat solum de mili. veste.
e Penul. ¶ Vbi de his not.
f Videtur. ¶ Idem Hostien. vt scripsi de senten. excommu. c. cùm desideres. in princi. Vber. de Bon. dicit hoc sub dubio fortè in sua rubr. 4. in princ. de hoc Iac. de Are. & Cy. ponit in l. j. C. de iur. & fac. ig. in vj. q. Adde quòd milites nostri temporis possint esse procuratores, Ange. & Gul. de Cu. in l. filiusfamiliâs. §. veterani. ff. e. Ioan. Fa. Institut. de except. §. final. per Bald. in l. milites. ff. ex qui. cau. ma. Sali. in l. qui prohi. C. qui accu. non poss. Inn. in ca. Ray. de testa. Bald. voluit cons. 236. lib. 3. quòd etiam possint donare cōcubinis. Adde Gul. Papæ singul. 215. incip. milites. vbi, quòd sicut non possunt donare suis, aut aliis concubinis, ita nec clericus: qa est milies cœlestis militiæ. Vide tamen Pe. de Anc. cons. 247. incip. dubium facit. vbi, ꝙ licet inter personas prohibitas simplex donatio non sit valida: tamen donatio ob cām non reprobatur: & tales personę donarent propter merita. & si de ipsis meritis cōstaret aliter, quàm per assertionem donantis, valeret donatio, secundum eum, qui ita cōsuluit pro concubina cuiusdam sacerdotis. Hen. Ferran.
g Faciant. ¶ Vide j. de ces. act. §. j. ver. sed nunquid minor.
h Illa. ¶ Et e. ti. c. j. §. j. lib. vj. vbi ponitur alius casus, de quo j. 4. ver.
i Proponendas. ¶ An tale procuratorium valeat, vide j. §. ratiōe autem formæ. ver. quid si sit constitutus. Adde, quòd Bal. in l. si procuratorem. §. j. ff. man. in reportatis antiquis, refert Cy. & ibi in addi. dicere, quòd super exceptione lis non cōtestatur. & idem tenuisse Richar. & Salic. & hoc sequitur Alex. in l. quod quis. C. eo. dicens non reperiri iure cautum, quòd super except. lis contesteretur. Hoc idem vult Abbas in d. §. sexta. vbi dicit hanc esse communem opin. mod. Spe. in tit. de libel. concep. §. pe.
k §. fi. ¶ Et sic est terminatum eo. tit. c. j. §. j. lib. vj.

potest facere alium procuratorem ad appellãdum: vt ibi, & j. & e
tiam ipse idem potest, si velit appellare: vt extr. de procur. non in
iustè. sed inuitus non tenetur prosequi, licet teneat domino nun
a ciare, vt ibi. volens tamen potest per se [a]: vt no. C. quorum appel.
non re. nulli. & iunge quod nota. j. de appel. §. j. Sed pone, procu-
rator rei appellans non vult appellationem prosequi, sed vocat'
per iudicem appellationis, cùm sit fortè in curia Romana, dicit
quòd vult hoc domino vltra mare, vel in Frisia absenti denunci
are: vt in præ. c. non iniustè Dic, quòd non est audiendus. Debuit
enim mittere dominus sufficienter ad causam: vnde appellatus
poterit petere confirmationẽ sententiæ. arg. C. de ap. in offeren-
dis, ver. vt tamẽ. & ij. q. vj. ei, qui. & sic obtinuit. Vtrum aũt ille co-
gendus sit prosequi? Dic, secundum dominum meum, vt in præ.
25 c. non iniustè. † ¶ Sed quid si procurat. constitutus est à domi-
no sic, vt possit alium substituere, quod fieri potest, arg. ff. de ser-
ui. rust. præd. cùm essent. §. j. & ff. quod cuiusque vniuer. l. item e-
orum. §. si decuriones. nunquid poterit hoc ante litem contesta
b tam facere [b]? Videtur ꝙ sic. Nã ꝯstitutio ꝓcuratoris, est quoddã
negotium, & potius est facti, quàm iuris: & per alium explicari
potest. ff. de cu. fur. consilio. §. si. etiam ante litem contestatam. ff.
man. si procuratorem. §. j. Ad hoc etiã facit præ. §. si decuriones.
& ff. de rebus dub. l. quidam. & ff. de manu. test. pater. & ff. qui pe-
tant tut. vel curat. l. j. §. fi. & not. in præd. l. cùm essent. in fi. & hoc
c admittit Vbert. [c] & curia [d] sic tenet, & bene, gratia litium diri-
d mendarum. Alber. Pap. contrà, C. e. neque. & l. quisquis. & Ber. vt
e not. extr. de resc. ex parte 4. [e] ne fiat fraus legi in prædictis. Et pro
f eo facit diffinitio procur. vbi dicit, mandato domini, &c. [f] ff. de ꝓ
cur. l. j. in prin. At procur. nõ est dominus litis ante litem contest.
C. e. l. nulla. & l. procuratoribus. Et quia certus debet esse domi-
no cõstituenti. ff. e. l. 3. & ff. de testa. tut. l. tutor incertus. Vnde ad
euadendas huiusmodi oppositiones, ponimus verba illa in pro-
curatorio: & eum vel eos ex nunc ipse constituit: &c. j. §. vt autẽ.
g ver. porrò [g]. † ¶ Sed nunquid talis substituere tenetur alium suis
26 expensis: & si non facit, an imputatur domino, vel etiam sibi? De
hoc not. Innoc. IIII. extr. vt lite non contest. c. j. in fi. Et scias quòd
procurat. substituens alium post lit. contest. dicet sic, Facio talem
procuratorem in tali causa, in qua procur. eram. C. qui accus. non
poss. l. j. Et nunquid substitutus satisdabit dominum rem ratã ha-
h biturum: an verò procur. Dicit Alber. [h] satis esse, si satisdet procu
rat. rem rat. ha. nam factus est dominus litis per litis contest. & p̃.
i iudicat domino, quod fit per talem [i]. Sed pone, quòd procur. ha-
bens potestatem substituendi, te substituat: nunquid ipse te po-
terit reuocare, cùm voluerit? Respondeo, non. ar. ext. de off. de-
leg. venerabili. nisi haberet potestatem reuocandi: & sic curia ser
k uat [k]. † ¶ Sed nunquid defensor, qui cauit de iudic. soluẽ. potest
constituere procur. ante litis contest. Videtur quòd non: quia ꝓ-
cur. non constituitur, nisi à domino. ff. de procur. l. j. sed iste non
est dominus: cùm commodum non spectet ad eum. ij. q. vj. bidu-
um. versi. palam. Item hodie non efficitur principalis inuito acto
re: quia nouatio non fit, nisi vtroque volente: vt ff. de noua. & de
leg. Stichum. §. fi. C. eod. l. fi. Et ideo si fideiussor veteri principali
actione conueniatur, reus iurabit de calumnia: vt not. ff. de pro-
cu. non solùm. §. sed interdum. & C. de iur. cal. l. ij. §. si autem. Præ-
terea si procurator vel tutor non p̃t añ litis ꝯtest. substituere, vt p̃
dixi: multò minus defensor. arg. ꝯ, quia quilibet potest constitue
re, qui non prohibetur. ff. e. inuitus. §. cũ q̃rit. iste autem non ꝓ-
28 hibetur. † ¶ Præterea ratio, quare procurat. post litem contest.
potest substituere, est quia est dominus litis: ergo eadem ratione
poterit defensor, quia est dominus litis, post satisdationem. ff. eo.
Titius. Item iste litem facit suam adeò, vt ex causa iudicati conue
niri possit: & sententia contra eum mandabitur executioni: vt ff.
de re iud. si se non obtulit. ff. de min. l. eum qui. ext. & ff. de proc. si
ꝓcur. meus. in fin. & l. Plautius. in fi. ergo vt dominus potest con-
stituere. Idem quia factus est principalis. nam solutione vel iudi.
l & cætera [l]. ff. de solut. solutionem. & etiam iurat de calum. tãquã
dominus, secundum Placen. vt not. ff. de procu. non solùm. Item
reo latitante fideiussores ꝯstituit procu. ff. e. licet. §. reo. ergo mul
tò fortius defensor: qui si ex cautione iudicatum soluerit, non ha
bet contra quem experiatur: vt in præ. l. si procurat. in fin. & ff. de
re iudi. si se non ob. in princ. sed fideiussores sic, scilicet aduersus
reum actione mandati. ff. iudic. solui. iam tamen. §. quòd si hoc. &
in præ. l. Titius. in fin. Item, quia spectat ad eum causæ periculum
potest constituere, vt aliàs in fideiussore: vt in præ. l. iam tamen.
§. si tamen. Pro hac parte fuit sententiatum, licet multi sapientes
m contrarium tunc sentirent [m]. Nec obstat, secundum eos, quod
est loco domini: nam tutor & procurator sunt loco domini: vt ff.
pro emptore. qui fundum. §. si tutor. & ff. de fur. interdum. §. qui
tutelam. & tamen non faciunt procurat. ante litis contesta. vt j.
29 §. proxi. ver. item quòd fuit. † ¶ Item excipitur, quòd licet ha-
beat mandatum ad gendum: vel licet de rato cauerit, non tamen
habet ad defendendum, quòd tamen est necesse, vel quòd non
defendit. extr. de procurat. accedens. ff. e. mutus. ff. pœna. & l. sed
& hæ. §. præter. vbi de hoc. C. e. actionem. & l. cũ qui. C. de satisdã
do l. vnica. imò condemnabitur ad expensas. arg. extr. e. constitu-
tus. Debet enim defendere nomine omnium actionum tẽpore ꝯ
n stitutionis ꝯpetentium contra agentem [n]: non quę postea ꝯpete
re cœpe

ADDITIONES.

a Per se. ¶ Etiam si sit excommunicatus, vt s. e. §. ver. ij.
b Facere. ¶ Cùm hoc non fuerit in mandato expressum.
c Vber. ¶ Primum non inueni dicere.
d Curia. ¶ Alber. Gal. e. tit. ver. breuiter. & Aegi. rub. x. dicunt se vi
disse in curia Romana seruari: sed de vtraque dixit Vber. de Bon.
vbi s. in fi. pro. hac parte est hodie expeditum e. ti. c. j. §. j. lib. vj.
e Parte 4. ¶ Sed ibi potius tendit ap primum dictum in vlt. gl.
f Domini, &c. ¶ Quæstione super l. j. ff. e. dixit Gul. idem, quod ẽt
si hoc fuerit expressum in mandato, ꝙ hoc posset ante lit. cõtest.
tamen id ñ poterit. Nõ obst. ꝙ illa verba debẽt aliqd operari: qa,
vt dicit, qñq; secus. super quo vide quod dixi de maio. & obediẽ.
solitæ. super gl. quod quandoq;. Adde, videndum Ludo. Rom.
sing. 211. incip. vltimò tu scis. vbi, an procurator, q non habet in
mandato potestatem substituendi, possit ante lit. contest. substi-
tuere, si sit clausula ꝓuisionis releuandi procuratorem. Et adde,
quòd substitutus vel constitus ab aliquo, qui habuit mandatum
speciale à domino, censetur ab eodem domino constitutus: & iõ
post lit. contestatam potest alium substituere, vt per do. de Rota,
decis. cxlvj. inc. substitutus. in nouis. Hen. Ferran.
g Ver. porrò. ¶ Improbant aliqui hoc consilium, vt ibi dicam.
h Alber. ¶ Et Simon Vinc. C. eo. tit. l. nullam.
i Talem. ¶ Ergo si substituit ex vi specialis mandati, satisdabit do-
mino, vt scripsi de procur. is qui. lib. vi. in i. glo. rationem ibi vide.
k Seruat. ¶ Et sic est terminatum, e. tit. is qui. i. respon. lib. vi.
l Et cætera ¶ Pro nobis accipiendo etiam inuiti & ignorantes li-
berari possumus.
m Sentirent. ¶ cùm Alberi. Gal. de coniuncta persona. ver. iste vers.
vlt. vbi est versi. iste. sed dic plenius.
n Contrà agentem. ¶ Dubitatur autem, an reus, qui per procura-
torem actoris petit satisdari de domino suo defendendo, quem
vult reconuenire, teneatur exprimere, super quo eum reconue-
nire vult. Et videtur ꝙ non: quia ex prædictis legibus nulla eum
ad hoc arctat, ergo nec nos eũ actare debemus. ff. de pub. l. de pre
tio. Item satisdare debens sequi debet voluntatem illius, cui satis
dare tenet. ff. qui satisd. cogan. l. i. ad fi. & de verb. obl. l. stipulatio-
num aliæ. §. satis Vber. super præ. l. actionem. fertur tenuisse ꝯ. &
idem ibi Guid. de Suz. Nam nil plus placet legislatori, quã clari-
tas. 4. dist. erit autem. ext. de consti. c. fi. in Auth. de testi. imperfec.
§. nos. igitur. col. 8. facit. ff. de rei vend. si in rem. de noui oper. nũ.
de pupillo. §. qui nuncia. & forsan malitiosè proponitur, vt one-
ratus procurator cogatur à lite desistere. Et si dicas: ẽt declarãdo
posset hoc euenire. Respõdeo, quòd tunc iudex ꝓuideret inspe-
cta qualitate personarum, ita ꝙ non grauetur procurator cauti-
one superuacua. ff. vt in poss. leg. l. hæc stipulatio. in fi. & obuiabit
malitiæ. ext. de rescrip. plerunque. ff. de rei vend. in fundo. Prima
verba cessant. secundum opinio. quæ habet, quòd licet procura-
tor is tenetur eum defendere, si reus reconueniat. cauere tñ de
defendendo non tenetur: cum nullo iure id caueatur. Cum igit
reus reconueniat: tunc ille defendet, & cauebit de iudicato sol-
uendo. & sic prouisum est reo. & secundum hoc. gl. i. in fi. Decr. i.
eo. ti. glo. in præ. l. actionem. e. ti. C. & ff. e. seruum. §. ait prætor. &
multæ aliæ, quæ dicunt procuratorem actoris cauere debere de
defendendo, si reus non vult statim agere: vel cum iura rei non
sunt prompta: aliàs si statim procedere vult, satis est quòd defen-
dat. In primo dicto quòd non procedant, æquitatem habet hoc
dictum, & satis placet, & legibus satisfit: quæ dicunt, quòd debet
defendere, & si aliqua dicit de cautione, debet intelligi de cautio
ne iudicatum solui, quam præstat procurator rei & actoris recõ-
uenti, qui reus censetur. & placuit gl. in l. sed & hæ. §. defendere.
in i. gl. ff. e. & facit quod no. Hosti. in prin. eo. tit. §. ad quid: versi. si
verò certum. & lex, munus. §. pœna. non loquitur de non cauen
te, sed de non defendente: licet vtramque lecturam ponat gl. &
placuit hoc Iac. de Rauen. & Pet. quod vide per Cy. in præ l. acti-
onem. C. eo. ti. placet etiam Simoni Vinc. in l. in fi. C. e. ti. & super
ea. ad declarationẽ sequẽtis ver. dicit Guid. de Suz. sequẽdo Ho-
sti. & Vber. quòd ante lit. contest. vel in contestatione, reus con-
uenire tenebitur: aliàs non audietur, quia cùm intra illud tempus
teneatur reconuenire dominum, vt in Auth. & consequenter. C.
de sent. & interl. ergo ipsum, qui eius vicem gerit. ff. eodem. mi-
nor. §. primo. nec est grauior conditio procuratoris, quàm do-

☞ mini

re cœperunt.ff.eo.omnium,ff.de neg.gest.nam & seruus.ff.de dã
infect.l.damni infecti.§.si is qui.ff.de arbit.de his.& hoc in procu
rat.simplici. Si verò sit in rem suam,distingue: An sit ex causa lu-
cratiua, & tunc tenetur defendere. An ex causa necessitatis: &
tunc non tenetur defendere.ff.de procurat.seruum.§.fina. & l.si
quis.& l.patet.ff.de reg iur.ex qua persona. Non est autem vis v-
trum dicatur ad defendendum, vel respondendum, quod idem
est:vt in præ.c.accedens.in fi.quia constitutus ad respondendum
30 constitutus intelligitur ad defendẽdum:vt in præ.l.seruũ.† ¶ Sed
nunquid perpetuò stabit obligatus ad defendendum? Et videtur,
quòd liberabitur ab obligatione,si non reconueniat reus vsque
ad duos menses, ex quo fuerit dies statuta procuratori agenti,vt
pro domino respondeat:vt C.de fideiuss.l.pe.C.de lit.contestat.
Auth.libellum.C.de dila.quod fieri.quæ est 3.q.3.cap.induciæ.§.
spatium, Vel dic, quòd iudex statuet reo tempus ad reconueniẽ-
dum procuratorem.ff.de dam.in fect.qui bona §.fin.& l.si finite.
ext.de testi.præsentium.de re.spo.frequens.§.solet.lib.vj. secun-
a dum Vinc.[a] ¶ Sed nunquid procurator qui satisdedit,cogitur de
fendere? De hoc j.de satisda.§.expedito.ver.sed quæritur. Et not.
quòd actore inuito potest procurator dominũ defendere,nisi per
sona domini iustior sit, quàm persona procuratoris: vt not.ff. de pro
cur.si actor.ff.fa.ercisc.planè.& ff.ex quibus cau.in pos.ea.l.hoc au
31 tem.§.fi.& l.ij.§.fi.† ¶ Sed pone, quòd mandatum est generale,
in quo sic dicitur, Constituo te procuratorem in omnibus causis
quas habeo cum tali, vel cum qualibet alia persona, promittens
ratum, &c. nec est ibi clausula ad agendum & defendẽdum? Dic,
quòd valet, cùm sit generale. Nec obst. præ. Decr. accedens.si be-
b ne attendatur[b].& sic obtinuit. Item, quòd reuocatus est, quia post
eum est alter constitutus, etiam ante litis contestationem cũ primo
Vel si simul dati fuerunt, quòd alter prius causam hanc occupa-
uit: nisi dictum sit, quòd non sit melior cõditio occupantis. extr.
eo, nõ iniustè.ff.eo.pluribus.& l.si quis cum procuratorio.in fin.
De hoc j.§.ratione autem.ver.item quòd licet plures.& seq. Itẽ
quòd non cauit de rato,& dubium est de mandato. C.de procur.
l.j.& hoc siue interueniat ante litis contestationem: vt ff.eod. Pom-
ponius.§.rati.siue post.C.de consor. eiusdem lit.l.ij.& not.in pr
§.rati.qui §.prima facie videtur cõtrà.& in §.præ.ibi,vbi dicitur,
si ab eo, qui ante litis contestationẽ interuenit, non exigitur cau
tio, postea non exigetur: cùm hæc sit dilatoria.& vide quod no.
c j.de satisd.§.viso[c].† ¶ Item, quòd excedit fines mãdati: & quòd
32 facit aliud, quàm sibi fuerit mandatum.C. e. si proc.& l.maritus.
& C.de transact.transactionis.C.de noua.non abstulit.extr.de e-
lect.innotuit.in fi.ext.de off.deleg.cùm olim.de resc.cùm dilecta
vnde debet puniri in æstimatione damni.ext.de arbit.per tuas:&
de rescri.nõnulli.de hoc j.de vniuer.actore.ver.item quòd exce
dit.Item,quòd non iurauit iuxta tenorem constit.Greg.X.extra.
d de postulando.properandum[d].Item, quòd est monachus,vel ca
nonicus, vel quilibet regularis:nec habet mandatum sui maioris
e etiam in causa[e] propria.ext.ne cler.vel mo.c.3. 12.q.j.nondicatis
xvj.q.j.monachi.&c.qui verè.ext.de postul.c.ij. Dic plenè, vt no.
extr.de re iudi.cùm I.& A.Innoc.IIII.& secundum alios de appe.
Nicolao.& de censi.sopitæ.Nisi pro personis miserabilibus: & tũc
de abbatis imperio:vt dicam j.ti.de aduocato.§.j. ver.item quòd
33 est clericus.& seq.j.§.proxi.in prin.& j.ver.prox.† ¶ Itẽ, quòd
est episcopus, vel sacerdos secularis, & in sacris ordinibus existẽs,
vel in minoribus, & est beneficiatus. ext. ne cle. vel mo.c.j.& 2.
12.q.3.c.j.in Auth.collat.ix.de sanct.episc.§. Deo amabiles. & §.
seq.fin alios aũt xj.q.j.c.sicut enim. §.ex his omnibus.& c.quidẽ.
C.de epis.& cler.repetita.nisi pro miserabilibus personis & con-
iunctis, & pro ecclesiis suis.ext.de postul.c.j.& fin.maximè in cau
sis laicorum, & in foro seculari; vt in præ.iurib⁹.& ext.ne cler.vel
monach.c.ij.& C.de episc.& cler.placet.arg.cõtrà.extr. de simo.
cùm essent, sed ibi non habetur, quòd ille responsalis clericus es-
set, vel non. qui fil.sint legit.per venerabilem.ibi causa erat spiri-
tualis,licet esset causa laici:& tunc bene admittuntur, & præter-
ea ibi extra iudicium agebatur. Idem autem dicunt quidã in quo
libet clerico:vt ĩ præ.l.placet,& ext.de synd.c.vni. Sed ego hoc re
stringo solùm ad prædictos,arg.extr.de postul.c.j, De hoc not.C.
de procur.militem. Quidam autem faciunt clericos per laicos con
stitui procuratores, velut in rem suam.& sic admittuntur. Roffr.
f dixit[f] clericum prohiberi in causis secularibus, sed in ecclesiasti-
cis indistinctè admitti.arg. C.de procur.qui stipendia. de hoc no,
g eo.neque fœmina[g].† Item, quòd est laicus, & causa est spiritua-
34 lis: & generaliter quòd non potest pro se, vel alio agere pro re,
quam ipse nequit possidere.arg.ext.de elect.sacrosancta.& c.Me
ssana.de præscrip.causam,quæ.de constitut.ecclesia sanctæ Mariæ
de re.eccles.non alien.cùm litis. de iud.cap.2.de except.Aposto-
licæ.in gloss.ex hoc videtur,&c. ibi: non possunt pro se vel alio,
&c.nisi esset causa matrimonialis: quia hoc specialiter cadit in lai

cum,& per eum habet tractari.& secus in ciuilibus.lxxvij.distin.
h in singulis.argument. tamen contrà[h],extr.de simon.cùm essent.
Hoc prosequere secundum dominum meum in Summa, eo.tit.
§.qui dari.versi.fi.& s.ver.prox.& j.de syndic.ver.item quòd esti a
magistratu.ff.eod.neque fœmina.C.eo.l.pen.ij.quæst.ij.prohibe-
tur. Item abbas depositus non potest esse procurator secundum
quosdam.3.q.7.infamis.tria.in princ.ibi:qui senatu,&c. quod po
test esse verum, si propter fraudem depositus est: quia tunc fit in-
famis. secus si propter simplicitatem: vt ff.de susp.tuto.l.3. §. qui
ob segnitiem.& C.eod.l.fi.& j.versi.item quòd infamis.& no.ex
tra.de simon.per tuas in fi.arg. Item, quòd dominus est eo iustior
vel quòd causa est vehemẽs: vel est talis causa, in qua tenetur dñs
personaliter comparere: v j.de compari.in termi. in princi. Item,
quòd est furiosus.ff.de procur.l.3 & l.mutus. Vel mente captus,
vel prodigus, cui bonis est interdictum.ff.de reg.iur. l.2. Vel sur-
dus vt in præ.l.mutus. Item, quòd est potentior. C. ne lic.pot.l.j.
extr.de alie.iu.muta.causa fac.ca.ij. Item, quòd est fiscus vel Res-
publica.C.ne fisc.vel Respub.procu.alicui patro.causa. in lib.pst.
per totum. Item, quòd est infamis.3.quæsti.7.in fames. & 5.q.3.
quia epi.arg.contrà: Insti.de excep.§.fi.sed ibi.de modica infamia,
vel statu illius. Item, quòd est mutus & surdus, vel mutus tantũ,
vel surdus tantùm, qui prorsus non audit: vt ff.e.mutus.& l.j. §.fi.
35 & ff.de postu,l.j.§. item furiosus. † ¶ Itẽ, quòd omnino causam
ignorat; vt extr.de iur.ca.in pertractandis. Debet enim talis con-
stitui, qui in lite interrogatus de facili respondeat: quia non habe
bit inducias ad consulendum dominum, nisi ex iusta & euidenti
causa.C.de procur.l.fi.ff.eo.si actor.ext.eo.dilectus. imò si procu.
rator respondet se nescire ea, de quib. interrogatur, quæ ad cau-
sam pertinent principalem, condemnabitur in expensis propter
hoc factis secũdum Papam: vt in præ. Decr. in pertractandis. vt j.
depositi.§.sexta.ver in summa.& seq. Item, quòd est seruus.ff.de
procurat.seruum.arg.C.de rei vend.nõ seruũ.C.de iud.seru⁹.sed
ad negotia potest esse procurator: vt in præ.l.seruum.& no.C.e.
neque, 3.q.7.c.infamis.§.tria.xxxij.q.iij. c. vnico.& s.ver. item ex
cipitur contra procur.qui est causa statutus. Item, quòd amisit ciui-
tatem, vel libertatem: vt not.C.de procura.reum.& de accusat.is
qui aliàs, ne qui.ext.de testibus.c.fi. Item, quòd est de capitali cri-
mine accusatus: vt in prædi.l.reũ. Item, quòd est curialis alicuius
curiæ.C.de decurio.lib.x.l. si quis procurationem.& C. loca. cu-
rialis.sed illud de procuratore ad negotia. item, quòd est filiusfa-
miliàs:& in eius constitutione non interuenit patris cõsensus: &
i hoc secundum quosdam. Ego contrà[i], vt dixi suprà in titulo, de
actore.ver.licet autem.& ver.licet autẽ.& vers.sed an aget. Itẽ, quòd
est me

ADDITIONES.

Domini, præterquam in satisdando.ff.e.ti.sed & hæ.§.defendere.Io.
And. Adde, quòd gl.in d.l.sed & hæ.sequitur Guli.Bar.Ang. ibi
Ray.Fran.Iac.But.Bart.Bal. Ang.Salic.in d.l.actionem.& Pau. de
Cast.ibi etiam, vbi dicunt, quòd iudex poterit taxare tempus. in-
tra quod reus debeat agere.

a Vinc. ¶ Qui hoc no.in præ.Decr accedens.in vlt.gl.

b Attendatur. ¶ Quod ibi non dicitur, aliter factum non valere, vel non dicit illa verba in procuratorio ponenda: sed satis est per quæcunque verba id possit liquere.

c Viso. ¶ Et s.de actione.§.j.ver.item consors.Io.And.

d Properandum. ¶ Reuocata est, quia in vj.non est inserta.

e In causa. ¶ Vide in cle.e.ti.religiosus.

f Dixit. ¶ Ante finem rubricæ, quam allegat s.ti.proxi.super rubr. Adde vt per Feder. consi.270.& per Ab.Sicul.in c.ĩ nostra.ext.e. vbi & ipse Fede.idem facit.& per Rom.consi.384.

g Fœmina. ¶ Et in Authen.de sanct.episc.§.alium.vide Cy.C.eo.l. militem.

h Tamen contrà. ¶ Cui statuit.c.j.resp.j.lib.vj. Adde, vt per Rom. consilio.266.incipi.iste Petrus Alemanus.

Illius. ¶ Vide quod scripsi de iur.calum.Imperatorum. super vlt. gl. Adde, quòd de iure ciuili potest esse procurator per §. fi.Insti.de excep.sed de iure cano.secus: vt d.c.Imperator. & in casu quo potest esse procur.potest tamen peti, vt compareat dominus tanquam legalior: vt voluit Bal.in l.reum.C.eo.

Pertractandis. ¶ Ibi scripsi super verbo, omnino.

i Contrà. ¶ Supple, & bene.eo.tit.qui generaliter.§.j.lib vj. Adde ver.item quod est de capitali.secundum const.doct. in d.l.reum. quod idem si est criminalis, licet non capitalis: quia nimis esset restringere d.l. Item idem esset, si esse mortalis de omnibus vel maiori parte, quia æquiparatur causæ criminali. artic.j.tit.de reuoc. dona.&.§.Item propter litem. Instit.de excu.tut.& dicit Alex.in d.l. reum. quòd hoc in terminis istis voluit gloss.in l.j. C. de reis postu.lib.x.

est medicus seu parabolanus.C.de epis.& cle.placet.Item, quòd est redemptor litis.ff.man.si remunerandi.§.Maurus.C.e.si contra.C.de procu.litem.Item,quòd non habet mandatum, nec ostendit,nec est coniuncta persona.ff.de negot.gest.si pupilli.§.fin. & l.sequent.& l.si autem.ff.de præscrip.verb.naturalis.§.fi.C. de procur.licet.extr.eo.c.j.& c.in nostra.ff.de admi.tut.quoties Cõiuncta enim persona,& quędam alię,admittũtur ad agendum ꝓ alio sine mandato præstita cautione de rato.ff.e. sed & hæ.& dicam j.in rub.de coniun.persona.†¶Et not.quòd si procurator
36 in principio litis mandatum occultat,dominus condemnatur:secus si postquam agere cœpit, & factus dominus litis contumax fit:vt j.de executio.sent.§.sequitur.ver.sed quid.Item,quòd mãdatum est finitum, quod fit multis modis.Item , quòd certa species est sibi mandata,& ipse super alia agit.C.de procur.si procurator.Item,quòd mãdatum fuit ante litem reuocatum,quod po
a test fieri,etiam sine causæ cognitiõe[a].ff.de procu.ante litem.ext. eo.in nostra.Inst.man.§.rectè.& ff.quod cuiusq; vniuer.item eo
b rum.§.fi.Post litem autem contestat.cum procuratore[b].non potest eo inuito in alium lis transferri sine causa,& sine causæ cognitione.ff.eo.post litem.&legibus sequentibus,vsque ad l.si pro
37 curator.& C.eo.procuratoribus.†¶Reuocatio autem procuratoris debet peruenire ad aduersarium,vel ad iudicẽ,quod si non fiat,valet nihilominus quod postea fit cum eo.Secus si peruenerit,extr.eo.ex insinuatione.& c.in præsentia.de rescr.ex parte. & hoc post litis contestationem.nam si antè non est necesse,quòd reuocatio perueniat ad aduersarium,vel iudicem, dum tamen ꝑueniat ad ipsum procuratorem,secundum T.& alios ar.à contrario sensu.extr.e.mandato.& c.in nostra.quod ego non credo,vt
c ibi no.[c]Non ergo nocet malitia,quam quidam facere soliti sunt Constituunt enim procuratorem:postea in præsentia testium,ꝓhibent ei ne tractet causam illam,ad quam constitutus erat: vel ne vtatur procuratione illa.& hoc ideo,vt si ille ꝓcurator in causa obtinuerit,possit acceptare pro se.Siverò succubuerit vel non vtiliter egerit,possit reuocationem allegare:vt de procu.ex insinuatione.Certè hoc eis non prodest : quia debent reuocationẽ publicare:vt ff.de instit.sed & si Sed & reuocationem procuratoris ad negotia non est necesse ad aduersarium peruenire,ff.man. si mandassem.ar.cõtrà.ff.quod iussu.l.j.ver.sed ego.Sol.ibi. Item contrà,ff.si cer.pe.eius qui.Sed hoc fallit in contractu matrimonij.extr.de conuer.coniu.ex parte.De hoc no.extr.de resc.ex par
d te.iij.[d]& de procur.mandato.Porrò quando de reuocatione obiicitur,debet sibi is,cui opponitur,cõsulere in hunc modum,sc. ꝙ satisdet sub conditione:vt si mandatum fuerit reuocatum , teneantur fideiussores:alioquin non teneantur.& ad hoc ff. de dã. infec.prætor.§.j.& l.qui vias.& l.inter quos.§.alie.& ff. de admi.
e tut.vulgo[e].Item excipitur,quòd dominus processit in causa postea,quare videtur eũ reuocasse:quod potest re integra indistinctè.ff.eo.ante litem & l.Paulus.arg.ff.mand. l.qui mutuã.§. non ideo.Idem etiam videtur re non integra.extr.de rest.spol.ex conquestione.ar.contrà,ff.eo.post litem.De hoc dic secundum Pa-
f pam:vt extr.eo.petitio[f].Item,quòd fuit ei expressè à domino inhibitum,ne litem suscipiat.extr.eo.ex insinuatione. Item , quòd ipse procurator resignauit procurationem re integra.ff.e.mutari.& l.præ.& seq.Inst.man.& §.rectè.Si verò non esset integra,ip-
g se puniretur in litem,vt ibi no.secundum Ioan.de Deo[g].Item,ꝙ est falsus procurator:vnde non valet quicquid cum eo fit.extrà. eo.in nostra.imò punitur.ff.eo.licet.Inst.mand.§.tua tantùm.Itẽ quòd non est legaliter missus.extr.e.c.j. Legaliter autem intellige secundum ea,quę no.j.§.ratione etiam formæ.in j.ver.& ij.& iij.Item,qui Reipublicæ causa absfuturus est,& morbo perpetuo impeditur.& qui magistratum initurus est,& qui inuitus iudiciũ pati non potest:vt qui factus est consul,vel alterius iurisdictiõis non potest defendere, vel procurator esse.ff.e.neq; fœmina. Itẽ generaliter constituitur procurator in qualibet causa,puta in spirituali.extr.de in integ.rest.cùm venissent.& pecuniaria.C.de ꝓcur.licet & breuiter in qualibet ciuili,& vbicunque non prohibetur.ar.ff.e.l.j.§.fin.in criminali non,vt s.dixi.Constituitur autẽ procurator in omnibus rebus vel causis,vel etiam in vna tantùm & præsentialiter & absens per nuncium vel epistolam.dum tamẽ certus sit ad litem præsentem & futuram in die, & vsque ad diẽ, & sub conditione,& in perpetuum,& ad generales causas & spe
38 ciales.ff.e.l.j.ij.iij.& iiij.ff.mandati.l. j. †¶Sed nunquid procurator generalis ad negotia constitutus , videtur etiam constitutus
h ad causas.Ar.quòd sic[h].Nam negotium dicitur in causis : vt ext. de verb.sig.fotus.§.negotium.& ponitur pro causa criminali & ciuili:vt C.de episc.& cler.cùm clericis.respon.i.Vnde procurator generalis ad negotia potest causas peragere,nisi illas,in quibus speciale mandatum desideratur:quas habes.s.versi.item oppo.quod licet.quod intellige de ciuilib.Nam in criminalibus ꝑcurator non interuenit,vt s.secundum Vber.Item regulariter se
i cundum Rof.[i]qui inhabilis est ad sua peragenda negotia,per cõsequens & ad aliena.C.de legi.tut.l.fi.extr.de ætа.& qua. indecorum.ij q.vii.qui nec regiminis.Et similiter quicũque non prohibetur,admittitur.ff.e.mutus.§.i.de his.per quos agere poss.§.fi.& quicunque pro se potest esse in iudicio, potest pro alio.ar. extr. de prob.post cessionem.

ADDITIONES.

a Cognitione.¶Saluo quod habetur ff.e.ti.quæ omnia etiam no. e.ti.is cuius.& scripsi eo.ti.c.ii.lib.vi.in i.& ii.gl.Gul.Ang.sub hoc ti.q.xxii.ad casus ibi no.ad debat alium, s.quando intererat aduersarii.quæ allegatio hoc non probat,s.lex de ætate.§.vl.ff.de interrog.act.quæ resp.rei ad interrogationem vel positionem loquitᷣ ex qua quæsitum est ius actori.& vide quòd ibi no.alia iura,quæ alleg.reducuntur ad regulam,non debet aliquis.de reg.iur.li.vi.

b Procuratore.¶Quid si causa fuit talis,in qua ꝓceditur sine ꝯtestatione,vel de sui natura vel in cõtumacia partis:vt patet in cle. de verb.sig.sæpe.& in casibus notatis,vt lite non contest. qm.in i.gl.quærit an proc.qui i talibus causis aliqua facit , quæ post litẽ contestatã veniebant fienda,possit reuocari causa non cognita? Gui.de Suz.in l.post litem ff.e.arguit quòd nõ cũ actus illi in locũ ꝯtestationis succedat:ergo idem sit affectus. Allegat Inst.de actio.§.fuerat.ff.si qs cau.si eũ.§.q iniuriarũ.tenet cõtrariũ, & verbis in dubio statur.ff.de leg.iii.non aliter.& de exercitio.l.i.§.in re igitur dubia.Similem quæstionem format in l.neque.C.e.ti.si retẽtis terminis s.dictis tutor.curator vel procurator fecerũt tales actus,an possit substituere,Et tenet,ꝙ sic,per l.i.ff.man. si procuratorem.post prin.hîc vides ꝯrietatem,& secunda placet.veniãt no.de ele.c.i.lib.vi.ver.quod si.in gl.vbi & remissiones,quas sup ea dedi.& j.de comparati.ver.attendas.Adde,quòd in casibus qbus lis non esset contest. procurator efficiatur dominus litis per primum contractum.voluit Barto.in l.post litem contest.& in l. nulla.C.e.ti.&in extrauag.ad reprimendum.in verbo,figura.Bar. & Bald.in l.proxi.§.si quidem.C.de iud. Paul. de Leaz.& Petr.de Anc.in cle.sæpe.de verb.sig.& ideo non poterit reuocari.

c Ibi no.¶Quid dixerit Host.no.s.e.ti..c.ii,in iii.gl.Adde plenè per Bar.in l.i.C.de satis.

d Parte.iii.¶Et vide quod ibi satis.dixi super gl.sic j.

e Vulgò.¶Ad literã fuit iste ver.Alb.Gal.e.ti.ver.sed quando. Pe. de Bella Per.tenet contrarium,vt ponit Cy.C.e.l.i.in vl.q.loquitᷣ tamen de satisdatione à prin.sic oblata,sed ẽt in primæua satisdatione Ol.tenet primũ dictũ per easdem leges.C.ea.l.j.sine dubio in casu quo mandatũ,de quo ꝯsistit,dicitᷣ reuocatũ: maior ratio, suadet talẽ formã cautionis admitti,quã à pricipio : tũc enim fit à iure gratia procuratori,quòd admittitᷣ:hoc verò fit ab homine gratias opponẽti quod cauetur.sibi enim incũbit onus probãdi reuocationem,vel certificationem sibi de hoc factam.Vbi ergo ne fiat tardatio ꝓcessus,talẽ cautionem offert:facit ad hoc,ꝙ nõ tenetur malitiosè:ergo recusatur,cui iudex debet obuiare presumens malitiam opponentis,non offerentis probationẽ,nec recipere volentis talem cautionẽ.Procedat ergo in principali.In principio verò si talem formã aduersarius acceptat:bene quidem.ff. de noui oper.nun.l.i.§.& pòst.aliàs expectet probationem mandati:& tũc procederet lis sine cautione rati. Aut si festinare vult, purè caueat , vt tenetur : & tunc procedit dictum Petr. quòd in prætoriis stipulationibus nil debet addi,vel detrahi.ff.de præ.sti. l.i.in fi.Alia ratio,quam ponit M.non concludit in practica. Ioã. And.Adde,vt per Imo.post Bar.in §.qui alieno.

f Petitio.¶Imò dic,vt e.ti.c.si quem.lib.vj.& contrarium solue,vt ibi no.gl.ad hoc.

g Io.de Deo.¶In li.iud.lib.iiij.rub.qñ delictum procuratoris &c.

h Quòd sic.¶Et sic est terminatũ e.ti.qui generaliter.j.resp. lib.vj.

b Secundum Rof.¶Tit.quo.s.circa medium.

SVMMARIVM.

1 *Seruus,deportatus,vel bannitus in perpetuum,non possunt procuratorem constituere.*

2 *Masculus volens veniam ætatis impetrare,non potest ad hoc probandum procuratorem constituere.*

3 *Ecclesia si vnicum rectorem habeat,ille potest procuratorem constituere.*

4 *Tutor & curator non possunt procuratorem dare,nisi post litem contestatã.*

5 *Procurator constitutus à prælato,an poterit causam agere mortuo prælato. Ecclesiæ vacanti,an possit constitui visitator,seu procurator.*

6 *Procurator à minore XXV.annis constitutus absque tutoris vel curatoris interuentu,non admittitur.*

7 *Actor ciuitatis non potest procuratorem constituere.*

8 *Prælatus non est dominus rerum ecclesiasticarum,sed procurator.*

9 *Canonicus alicuius ecclesiæ agens sine consensu prælati contra aliquem ad aliquam*

quam rem,quam dicit contra formam iuris alienatam, an possit ante litem procuratorem constituere.

10 Filiusfamiliâs non potest procuratorem constituere, quia exercitium suarum actionum pertinet ad patrem.

11 Pater in reb.filio delatis,quia ipsi acquiritur vsusfructus, agere potest per se, vel per procuratorem.

12 Pater habet in rebus filij administrationem,& vsumfructum.

13 In instrumento vel litera si scribatur quis talis,vel talis,& id non probetur,an fidem faciat.

14 Conditio procuratoris,in nullo est deterior,quàm domini, nisi in satisdando.

15 Reus valetudine impeditus,tenetur mittere procuratorem.

¶Quando contra procuratorem opponitur ratione constituentis.

2.§.Ratione quoq; constituentis opponitur, quòd cõstituens est monachus,vel canonicus,vel conuersus,vel alius regularis : quia hi non possunt actiones per se mouere:vt no.s̃.in ti.de actore.ver.item excipitur contra actorem:ergo nec aliis committere.ar.contrà expressum.ext.de resc. cùm dilecta.vbi regularis agit,& procuratorem etiam constituit in causa electionis suæ.extr.de elect.cùm inter.& de re iud. cum I.& A.resp.j.Sed dic,vt ibi secundum Papam.& in Auth. de sanc.
a epis.§.si verò episcopi,ver. si quando autem [a].†¶Item quòd est
1 seruus,vel deportatus, vel bannitus in perpetuum, qui pro deportato habetur:quia missus exulat,& pro mortuo reputatur,ff. eo.seruum quoq;.ff.de leg.iij.l.j.§.hi quib.& §.seq.ff.de ca.dimi.l. tutelas.§.si libertate.xxxij.q.iiij.c.vno.ff.de bo.poss.contra tab.l.j. §.fi.Inst.quib.mod.ius pat.pote.sol,§.relegati.&in his quę ibi no
b tantur[b].In seruo autem dic plenius,vt s̃.§.prox. ver.item excipi-
2 tur contra procuratorem,quòd est causa status.†¶Item masculus,qui veniam ætatis impetrare vult,non potest procuratorem cõstituere ad hoc probandum.C.qui veniam ætatis impe.l.ij. Itẽ quod constituens erat excommunicatus,vel maiores & iurati de vniuersitate,quæ eum constituit,erant excommunicati.extr. de procur,c.fi.ar.extr.de testi.licet ex quadam. Dic,vt s̃.§. proximo.
c in principio.[c]Item quòd impetrauit veniam ætatis,vnde non potest agere per procuratorem.C.de his,qui væ.æta.impe.l.ij.Item quòd constitutus est ab abbate sine consensu conuentus,extr,de arb,per tuas.quia etiam ipse non audiretur sine literis capituli de rato,extr. de transac.contingit.& extr.de procu.c.j.& de iud. causam,quæ.De hoc s̃.de actore.ver.item etiam obiicitur.& seq.Regularis autem bene agit quandoq;,& constituit procuratorem:
3 vt s̃. in principio huius §.†¶Porrò vbi est in ecclesia vnicus rector,ille potest constituere procuratorem,qui iuret de calumnia in causa ecclesiæ:vt no.ver.item quod fuit.& v.q.iij.quia episco-
d pi.& ipse poterit tunc esse testis[d]:vt extr.de testi.insuper.&ca.cũ nuncius.Circa hoc autem no.quòd vbicunq; potest prælatus agere & conueniri in causis ecclesiæ suæ sine suo capitulo. quod dic vt s̃.de actore.ver.ad præsens ibi:breuiter tamen, &c. ibi põt etiam dare procuratorem:vt ext.de procur.petitio. In causis eñ pecuniariis electionem habem⁹,an per nosipsos,an per procuratorem eas tractemus.C.de procur.l.fi.ff.eo.l.j.nisi in casibus, qui
4 ibi no.†¶Nec ob.quòd tutor & curator possint agere, sed neq; unt procuratorem dare,nisi post litem contestatam:quia prælatus plenius ius habet in rebus ecclesiæ,quàm illi in rebus pupilli. Nam prælatus illis vtitur & fruitur:vt extr.de vita &hone.cle.cũ ab omni.Inde est,quòd potest dare procur.ante litiscontest.vt j̃. ver.item quòd fuit.Item contrà,quòd consensus capituli & subscriptio requiratur,extr.de procu.c.j.sed ibi illi adhibentur vt testes,& non vt auctoritatem præstantes.Et præterea ibi dicitur,ꝙ episcopus faciet procuratorem,vel ibi loquitur de magnis causis,vt dixi in præalleg.ver.breuiter tamen. Veruntamen si prælatus velit constituere vnum generalem & perpetuum officialem qui omnia communiter negotia gerat,siue in causis,siue in aliis, hoc debet facere cum consensu sui capituli:cùm hoc inter ardua negotia sit.lxxxix.dist.iudicatum.in quibus consensus capituli ẽ requirendus.extr.de his quæ fiunt à præl.sine consensu ca.quanto.& c.nouit.Vtrum autem capitulum sine cõsensu prælati procuratorem constituet:no.j̃.de syndi.ver.item quòd non est con
5 stit.& seq.†¶Sed nunquid procur.constitutus à prælato,siue rectore ciuitatis tẽporali,vel perpetuo,poterit causam agere mortuo prælato:siue cœperit agere ante mortem,siue post?Papa no.
e extr.de foro compe.dilecti.quòd sic[e]:secus tamen in procuratore ad negotia constituto.De hoc j̃.de syndic.versi.quid si aliqua. Vtrum ecclesiæ vacanti possit constitui visitator seu procurator & vtrum archiepiscopus possit constituere procuratorem in rebus episcopalibus,vel episcop⁹ in rebus capellarum suarum : dic
6 plenè secundum Papam,prout no.extr.ne sede vac.c.j.†¶Item quòd constituens erat minor xxv. an. nec tutoris nec curatoris auctoritas interuenit.C.eo.neq;.& l.non eo minus.C.si aduer.rẽ iud. cùm & minores.vbi de hoc.ff.de minor.cum mandato.ff.de neg.gest.qui aliena.§.quanquàm.nisi quando abest,quia tunc petit curatorem per procuratorem : vt ff.qui petant tutor.l.ij.§.pe. & nisi in casibus,in quibus censetur maior,qui no.extr. de restit. spol.ex parte.& xv.q.iij.certis.Cùm enim possit in his per se agere:ergo per alium:ar.ff.eo.l.j.§. vsus.& ff.fa.er.planè.ar.tamen cõtrà in præ.l.neq;.Ad hoc respondeo, quòd tutori & curatori nõ competunt suo nomine actiones populares:& ideo in eis non cõ
f stituunt procuratorem,licet per se agāt.Hoc autem[f]nota. quòd procurator à minore legitimè constitutus debet cauere,quòd si minor aut hæres eius,aut is,ad quẽ res,de qua agitur , petinebit: fuerit in integrum restitutus,quanti ea res erit , tantam pecuniã dabit:vt ff.rem ra.hab.cum minor.ver.& ideo ita, &c.Alioquin repelli potest.& iunge hîc quod no.j̃.de coniu.perso.versi.item quod is,pro quo.& seq.Item quòd est constitutus à procuratore,quod dic planè,vt s̃.§.prox.ver.item excipitur, quòd est con-
7 stit.&seq.†¶Item quòd est constitutus ab actore ciuitatis,qui ñ potest constituere.ff.de procur.nec ciuitate.Item quòd fuit constitutus à tutore vel curatore ante litem contest. cum eis , quod fieri non potest:quia non sunt domini,sed post sic, quia sunt facti domini per litis contestat. C.eod. neque. in princip. & in fine. C.de app.si actor.de quo dicam j̃.de actore ab vni.constit.versic. porro.&ver.item actor.in fi.Dominus enim cõstituit,non alius
g ff.eo.l.j.respon.j.¶Tanc.autem no.in lib.suo[g].& Acc.ff. de procur.lib.j.resp.j.& l.nec ciuitatis,& Azo in Summa,cod.ti.in prin. idem esse in prælato,vt non possit constituere procu. in causa ec
8 clesię,nisi prius sit lis contest.cum eo:†quia prælatus non est dominus rerum ecclesiasticarum,sed procurator,xij.q.j.c.fi.extr. de dona.c.ij.at procurator non potest ante litis contest.alium facere.C.de procur.quod quis.nec tutor,vt iam dixi,cui comparatur
h prælatus : vt no.v.q.iij.quia episcopus[h]. Nec actor ciuitatis:vt s̃. ver.prox. Ego dico contrà.cum Io.& Gul.Na.& Inno.IIII. & est
i expressum in præ.c.quia episcopus.vbi de hoc[i].extr.e.petitio. &
k de iu.cal.cùm causam.ibi:quorum procur.&c.[k]& in Authen.de san.epis.§.si verò episcopus.ver.si quando autem.& sic communiter obseruatur.Sed vtrum sit necessarius consensus capituli,dixi s̃.de actore.ad fi.ver.& hæc vera.Nec ob.imò iuuat,quòd episcopus dicitur procur.rerum ecclesiæ.nam est procur.habens generalem negotiorũ administrationẽ,qui põt cõstituere ĩdistinctè ar.ff.de ꝓc.ꝓcurator,cui.&l.mut⁹.res.j.ff.mã.l.j.§.ij.ar.ꝯ.ff.man. si procu.

ADDITIONES.

a Autem.¶Et vt in cle.e.tit.religiosus.Io.And.

b Ibi no.Vide quod de materia huius ver.& illius §.plenè dicam j̃. de ces.actio.§.j.super ver,illud etiam quæritur.

c In principio.¶Ibi de procuratore excommunicato: hîc de cõstituente.Et debuit auctor distinguere inter actorem & reum constituentem,placet enim iuri,quòd reus excommunicatus potius litiget per procuratorem,quàm per se.de iud.intelleximus.

d Testis.¶Vide j̃.de teste.§.i.co.iiij.ver.sed nunquid rector. &versequenti,& quod ibi dixi. Adde Old.cons.clvj.

e Quòd sic.¶Contrarium est terminatũ per cle.e.ti. procuratorẽ. vbi dicitur,quòd reuocatur per mortem,etiã in his,in quibus cõtestatus fuerat litẽ. Adde,ꝙ opi.Io.An.licet de ipso mẽtionẽ nõ faciat,tenet Roma.cons.ccclxxiiij.vbi tenet,quòd si prælatus cõstituerit procuratorẽ ad litigandum super titulo beneficii,& platus renunciet beneficio,quod statim intelligitur reuocatum mãdatum,& ibi parificat mortem & renunciationem.

f Hoc autem.¶Secundum Vber.de Bo.ti.quo s̃.ver.exigo. Adde, an cum iuramento minor possit procuratorem constituere,Bal. cons.clxxvii.lib.vi.

g In lib.suo.¶Eo.ti.ver.quis constituere.sed contrarium no. in apparatu,vt statim subdam. Adde idem esse de executorib.testamẽtorum,vt ante litem cõtestatam possint constituere procuratorem, vt tenet Pau.de Cast.cons. cxlviii. Et idem est in rectoribus hospitalium,vt voluit Bal.in l.orphanotrophos.de epis.& cler. quia & ipsi percipiunt fructus hospitalis:qua ratione idem videtur dicere in commendatario ecclesiæ cùm debeat de bonis ecclesiæ viuere:vt in c.nemo deinceps.de electio.in vi.

h Quia episcopus.¶Multa,in quibus est disparitas, vbi vide in fin. i.gloss.

i De hoc.¶Et ii.q.vii.si quis ergo.in fi.i.gl.

k Procur.&c.Et ibi hoc tenuit Tanc.,vt scripsi super fi.ii.gl. seq.& vide simile j̃.ver.sed quando.

a si procur.§.j.[a]† ¶Quid si canonicus alicuius ecclesiæ sine consen
9 su prælati agit contra aliquem ad aliquam rem, quam dicit contra formam iuris alienatam: vt extr. de rebus eccle. alie. vel non. si quis presbyterorum. nunquid poterit ante litem contestatã procuratorem constituere? Et videtur quòd non, secundum eos, qui dicunt quòd nec prælatus, nec coniuncta persona ante litis contest. procuratorẽ cõstituere possunt, vt prædictũ est. Dic contrà. nam in hoc succedit in locum totius capituli: & capitulum procuratorem facere potest. ff. quod cuiusq; vniuer. l. antepen. & sic
b obtinuit[b]. ¶Quid de executore vltimæ voluntatis: nunquid poterit ante litis contestat. facere procurat. De hoc ĩ. de instru. edi. §. nunc verò. ver. sed nunquid. Quid si habens plures filios constituat procur. pro se & pro ipsis? Dic, vt ĩ. in ti. de syndic. Item quòd cõstituens requisitus de calum. nõ iurauit, cùm fuit cõstitutus: vnde nõ valet, secundum quosdam. C. de iur. calum. l. ij. §. fin autẽ affuerit. Tu dic, vt ibi no. ff. de procurat. Pomponius. §. sed & is. Item quòd ab infami cõstitutus. Instit. de excep. §. fin. qui §. facit in cõtrarium
c potius[c]. † ¶Item quòd constituens est filiusfamil. qui non potest
10 constituere procuratorem ad agẽdum: cùm exercitium suarum actionũ ad patrem pertineat: vt C. de annali except. l. j. in fin. nisi ĩ certis casibus: vt ff. de procurat. filiusfam. respon. j. in fin. & arg. in his quæ not. s. ver. item quòd constitutus erat minor xxv. an. qui casus no. s. in tit. de actore. ver. sed filiusfam. Ad defendẽdum autem semper potest, vt ff. e. l. seruũ quoq; resp. j. Item quòd constituens erat reus criminis læsæ maiest. C. ad l. Iul. ma. l. fi. Item quòd constituens re integra obiit. C. mandatũ re. ff. e. inter casus. in prin. & l. præ. in fi. Instit. eo. §. si adhuc. extr. de off. dele. c. j. & c. gratũ. & c. relatũ. Item quòd clericus constitutus à laico. extr. ne cler. vel mo. c. j. & ij. dic, vt s. proxi. versi. item quòd est episcopus, vel sacerdos. Itẽ quòd dominus nouerit veritatem, & procur. ignorat: & dominus est iustus & legalis, & procur. est perfidus & infidelis. ff. eo. l. si actor. C. e. l. fi. Item quòd est cõstitutus ab eo, qui de statu suo litigat, vel furioso, vel mente capto, vel prodigo post interdictum factum: & generaliter ab eo, qui non habet liberam bonorum administrationem. ff. de procur. seruũ. in princ. C. de asser. tol. l. j. Et no. quòd in reb. à filio delatis patri acquiritur vsusfru. vnde pater per se, vel per procur. in rebus illis agere potest: vt C. de bo. ma. l. j. † ¶Sed quando poterit illum constituere? Videtur quòd post litem contesta. tantùm ad similitudinem tutoris & curatoris. C. de pc. neq; ff. de ap. ab executore. §. fi. Nam & quod in illis dicitur, ad alios administratores porrigẽdum est. ff. de contrah. emp. si in emptione. §. fi. ff. de reb. dub. quod si nolit. §. quod in curatore. Arg. tamen contrà, quòd etiã ante litis cõtest. hoc possit in pr.ç. l. j. de bo.
d ma. ver. atque ita omnia. vbi de hoc[d]. † ¶Nam & pater plus habet
12 in rebus filij, quàm tutor vel curator in rebus pupilli vel adulti: & quia habet administrationẽ & vsumfructũ, vt prælatus. Et quia p l. C. de bo. ma. l. j. quæ indistinctè loquitur: & ideo videtur indistinctè intelligẽda: quia dicit, quòd potest constituere proc. nec dicit ante litis contest. vel post. ff. de alimen. leg. l. j. §. j. & de le. præ. de bo. poss. cõtrà. l. j. §. j. xix. dist. si Romanorum. Et quia vsufructuari' loco domini habetur. ff. de bo. auth. iud. poss. in venditione bonorum. & quia nullus est amor qui, &c. C. de cur. fur. l. fi. in prin. & quia vsufr. pars est dominij. ff. de vsufr. l. iiij. Vnde potest distingui vtrum pater agat ratione proprietatis: & tunc post litem contest.
e tantũ: an ratione vsufr. & tunc ante & post, secũdum Vber.[e] Sed in cuius persona talis procur. concipiet libellos? dic, vt ĩ. in tit. de
13 libel. concep. §. iam nunc. ij. ver. illud autem. † ¶Illud quoque notandum est, quòd licet contineatur in aliquo instrumento, vel litera: ego talis episcopus talis loci: vel, ego talis procurator, vel curator, vel tutor talis, vel syndicus talis vniuersitatis non ideo creditur episcopus, vel procurator, vel tutor, vel syndicus, nisi probet: nec valet quod per eos agitur: vt ff. de reb. eorum. qui neque. Quidam tamen contrà, quòd credantur tales, eo quòd sic in scriptura se vocant. argum. C. de contrahend. stipula. optimam. §. cùm itaque. ibi. & ita eam esse scripto domino, &c. sed ideo ibi literæ creditur: quia erant contra eum, qui eam fecerat: secus esset, si pro se: vt ar. ff. de interrog. act. de ætate. §. j. Item pro eis facit, quia non fit præiudicium libero homini, qui sic scripsit. C. de lib. causa. liberos. Sed bene fit præiudicium, vt dicatur esse in possessione seruitutis, secundum Vber. Item pro eis facit nam scriptura facit fidem etiam in eo negotio, super quo principaliter non est facta: vt probatur & no. secundum Papam, extr. de censi. cùm olim. ad fin. De hoc ĩ. de probat. §. fi. ver. sed pone. & de edi. instrum. §. edicto. ver. sed nunquid. & secũdum Papam, de off. dele. cùm in iure. ¶Item breuiter potest constituere procur. paterfam. liber homo maior xxv. an. compos mentis dominus rei vel causæ, & generaliter qui
14 cunque, qui non prohibetur. ff. e. mutus. respon. i. † ¶Hoc autẽ[f]
f certum est, quòd in nullo est deterior conditio procuratoris, quàm domini, nisi in satisdando. ff. eo. sed & hæ. §. fi. & l. ius in operis. & l. minor. §. quoniam. De satisdatione autem dicam ĩ. in ti. de satisd. Generaliter autem opponitur contra procuratorem, quòd est constitutus ab eo, qui constituere non potest: potest autem quilibet constituere, nisi prohibeatur: vt ff. eod. mutus. §. j. prohi-
15 bẽtur autẽ præmissi. ¶Sed nunquid † reus valetudine impeditus tenetur mittere procuratorem? Videtur quòd sic. ff. de mino. Papin. ff. ex quib. cau. maio. sed & si per prætorem. §. j. Sed illud in a-
g ctore. Arg. contrà, quòd non teneatur. ff. si quis cau. l. ij. §. si quis[g].
h De hoc no. extr. eo. c. ij.[h] & ff. de diuer. & tem. præst. l. j. Vel dic, quòd si longum spatium intercessurum sit, vel dilatio damnum sit illatura, tunc cogetur. ar. ff. de hære. insti. si quis instituat. in fi. & ff. ex
i qui. cau. in pos. ea. l. Fulcinius. §. adeò[i]. De hoc in Summa domini mei, co. ti. §. & in qua re. ver. sed nunquid.

ADDITIONES.

a §. j. ¶Loquitur in procuratore negotiorum, qui non habebat liberam.

b Obtinuit. ¶Dicit Alber. Gal. e. ti. ij. col. quòd sic iudicauerunt doctores Bonon. & vide quod no. de testib. cùm olim. in glo. ij. & quæ super ea dixi. Adde, quòd hoc dictum Specul. multum commendat Ant. de But. in c. edoceri. ext. de resc.

c Potius. ¶Vide s. §. proxi. ver. item quòd est infamis.

d Vbi de hoc. ¶In gl. ij. cui placet primũ dictum. sed per ratiões hic positas Odofr. Iaco. de Ra. & de Are. Gul. de Suz. Pet. & Dy. tenẽt hoc dictum, quod potest etiam ante lit. cõtestat. pro proprietate procur. dare, & placet ibi Cyno. in j. opp. & vide quod no. & dixi. s. ver. item quòd fuit. ij. Adde Bar. ibi. in d. l. j. & Alex. ibi in apost.

e Secundum Vber. ¶Et Alb. Gal. e. ti. ij. col. ver. quæritur an pater. de hoc membro nullum dubium: cùm agat nomine proprio.

f Autem. ¶Vltimus ver. est.

g Si quis. ¶Per quem §. Accur. hoc tenet in l. quæsitũ. ff. de re iud.

h c. ij. ¶Et v. q. iij. si ægrotans. & super iiii. gl. præ. Decre. ij. dixi responsionẽ ad leg. Papi. secundum Inno. & specialitatem in causis electionum: in quibus licet sint arduæ, necesse habet infirmus procur. cõstituere. ibi vide. Adde, vt per legistas in l. quæsitũ. de re iudi. Et an carceratus teneatur mittere procuratorem, si fuit citatus ad audiendum sententiam, Ang. consil. clxv. tenet quòd sic.

i §. adeò. ¶Hucusq; verba Alber. Gal. e. ti. circa medium interseruit tamen quòd inualetudo mẽtis, non quia furiosus est, vel mente captus, excuset ab inobediẽtia, & pœna sufficiat Decr. cle. de homi. si furiosus. vbi concor. in j. & ij. gl. In valetudine autẽ corporis distinguit: vt in l. ff. de vaca. mu. l. ij. §. corporis debilitas. cuius textũ Canonist. videat. extrà. de testib. si quis testiũ. In suffragio dixit Gul. de Suz. super l. fi. C. eo. quòd nulla esset immunitas infirmitatis, si tenerẽt ĩfirmi pcuratorẽ cõstituere, cũ sanis id sufficiat, vt ibi.

SVMMARIVM.

1 *Tabellio non fit nisi à principe, vel à se commisso, vel comite, vel marchione iurisdictionem habente.*
2 *Literis priuatæ personæ non est credendum in facto alieno, nisi probetur.*
3 *Calumniæ sacramentum exigendum est ab eo, qui sine instrumento & literis dicit se procuratorem.*
4 *Procuratorium, in quo dicitur, Promitto me ratum habiturum, quicquid per te fuerit legitimè procuratum: non valet.*
5 *Procurator datus ad litem contestandam, an poterit litem vlterius prosequi.*
6 *Procurator constitutus ad proponendum exceptionem tantùm, non potest procedere.*
7 *Clausula illa, & ad omnia, quæ facienda occurrent: requiritur in assignatione termini ad testes producendos.*
8 *Procurator ex parte actoris ad vnum solum capitulum constitutus, an teneatur satisdare de defendendo.*
9 *Procuratorium generale, in quo tamen non exprimitur tempus præsens, vel futurum, an extendi possit ad futura.*
10 *Obligatio generalis comprehendit bona tam præsentia, quàm futura.*
11 *Indefinita locutio æquipollet vniuersali.*
Vbi in procuratione est verbum ambiguum, debet constitués illud interpretari.
12 *Constitutus super fundo, molendino, domo, & aliis rebus, nunquid sit procurator super contentis in eis.*
13 *Clausula illa, nolo quòd valeat vltra annũ, & in mandato generali, vel aliàs sufficienti appositum, quid operetur.*
14 *Procedendo per speciale mandatum, videtur generali renunciare.*
15 *Mandatum sub proprio sigillo factum, debet datam, diem, consulem, &c. continere, aliàs est inualidum.*
16 *Duo vel plures si simul simpliciter ad vnam causam constituantur, an vnus sine altero agere, vel defendere possit.*
17 *Vbi sint plures consules, an vnus eorum agere possit.*
18 *Fieri potest per pactum, quod potest per legem.*
19 *Procuratores plures cum ab aliquo constituantur, & dicitur quod vnus sine altero nil possit, quid obseruandum.*

20 Nomto

20 *Nomen constituentis & constituti, & contra quem, & in qua causa debet in mandato procuratorio contineri.*
21 *Exceptio procuratoria, & dilatoria duobus modis dicitur.*
22 *Pars semel procuratorem approbans, an amodò poterit eum recusare.*
23 *Procurator comparens ad iudicium firmandum die ad iurandum de calumnia assignata, quo pacto possit iurare.*
Falsus procurator dicitur, qui fines mandati excedit.
24 *Procuratorium originale in iudicio exhibitum, quomodo possit reddi parti producenti.*

¶Quando contra procuratorem opponitur ratione formæ constitutionis.

3. §. Ratione autem formæ constitutionis opponitur ꝯ procur. quia non continetur ibi ad quid est constitutus, puta ad agendum, vel ad defendendũ. extr. e. accedens. & c. constitutis. de app. Nicolao. Veruntamen in causa electionis is, qui habet tantum mandatum ad excipiendum cõtra electionem, potest litem contestari, & omnia facere, vt quidam dicunt: & quære hîc, vt dixi s. §. j. ver. item excipitur, quòd licet habeat. Item, quòd literæ procutationis parti vel iudici non diriguntur, quod fieri debet: vt in præ. l. si procuratorem. & ff. rem ra. ha. ne satisdatio. Item, quòd non sunt factæ per manum publicã, vel quòd tabellio fuit ignotus, vel seru⁹, vel vilis, vel deportatus: his
1 obiectis vacillat fides instrumenti. †¶Non enim fit tabellio, nisi à principe, vel ab eo, cui ipse commiserit: vel à comite vel à marchione iurisdictionem habente. hoc probatur in Auth. de test. §. si verò ignoti. ff. de eden. si quis ex argentariis. §. cogitur. C. lib. x. de tab. generali. & per totum. ff. de pub. quæcunque. in fin. qui test. fa. possunt. l. iij. ff. quod vi aut clàm. prohibere. in fine. j. respon. in Auth. coll. iiij. de tab. & de instrumento. caut. & fide. col. v. & j. de edit. instr. §. restat. vers. sed quid si. Item, quòd non sunt sigillo authentico sigillatæ, sed ignoto, vel falso, vel non habente characteres, vel habente, sed illegibiles. C. de episc. & cle. si qua. in fi. C. de mand. principum. l. vnica. extr. de probat. post cessionem. extr. de cle. peregr. c. j. xj. q. iij. curent. extr. de fide instru. inter dilectos. ff. de testi. ad testium. §. signum. cxvij. dist. victor. & ca. nobilissimis.
2 †¶Priuatæ verò personæ literis non videtur credendum in facto alieno, nisi probentur. C. de prob. instrumenta. & l. seq. ff. de le. ij. l. si. in prin. extr. de fide instr. si scripturam: quia dicto vnius non creditur. extr. de testa. licet. el j. xxviij. q. ij. admonere. Nec testimoniis. ext. de cohab. cler. tua. ar. contrà. ff. de procu. l. si procuratorẽ. Sed illud in proprio facto. & ff. rem ra. ha. ne satisdatio. Sed distin
a gue inter iudicem authenticum & priuatũ[a]. C. de app. eos. de hoc vide j. in ti. de probat. §. videndum. ver. x. in his tamen casibus, & in his, qui sunt s. ver. prox. admitti potest, si offerat cautionem de rato, si dicas te dubitare de mandato. j. de satisda. §. viso. Vnde caue,
b ne hoc dicas[b] in sigillo, vel aliis. C. de procu. l. j. extr. eod. c. j. de off. dele. coram. vbi vero instrumento vel literis etiam in modum exceptionis falsitas opponit̃: tunc non admitterẽ eum cum cautiõe de rato, nisi probet verum esse instrumentum, vel sigillum. C. ad leg. Cornel. de fals. l. fin. & l. si quis. in fin. C. de fide instrument. plures apochis. C. de probationi. iubemus. licet contra vtentem instrumento alibi distinguatur: vt ff. de acqui. hære. cùm falsum.
3 †Porrò vbi quis sine instrumento & literis dicit se procu. & hoc
c vult probare per testes[c], exigere debet prius calumniæ sacramentum C. de iur. calum. l. j. extr. de elect. cùm dilecti. ver. nos verò. & præstabit illud dominus, non ipse, secundum quosdam: vt no. eo. ti. l. ij. & probatur in Auth. principales. Alij dicunt, quòd ipse, q̃ se dicit procur. illud prestabit: quia hoc negotium extraordinarium est: & in hac causa ipse principalis est. ff. de dam. infect. qui bona. §. si aliena. ar. ext. de iur. cal. in pertractandis. Hoc autem certum est, quòd per sigillum ad causas deputatum, non potest procurator constitui: vt extr. de app. significauit. secus si esset sigillum alterius & notum: vt C. de test. si vnus. præsertim si sigillans aliud non habeat: vt j. de cita. §. iam de citatione. versi. literis igitur. Secundum vsum autem cancellariæ Romanæ curiæ, non valet procuratoriũ ibi factum ad impetrandum & contradicendum, nisi fiat sub sigillo auditoris contradictarũ. Et licet multi præsumant hoc inductũ propter quæstum, tamen vtiliter est inductum, ad multas fraudes
4 excludendas. †¶Item excipitur, quòd in procuratorio dicit̃, Promitto me ratum habiturum, quicquid per te fuerit legitimè ꝓcuratum: quod non valet. Nam semper diceret: Non est hoc legitimè factum. Debet ergo simpliciter dicere: Quicquid per te fuerit procuratum. ff. de procur. si procuratorem. ij. q. v. quæ de causa. in fi. extr. de confir. vti. vel inuti. cùm dilecta. prope fin. & de dolo &
d contu. capitul. fin. secundum Ioan. & Ber.[d] Alij contrà: nam semp intelligitur, quòd legitimè procedat. argum. xxj. quæst. j. relatio. vbi de

ADDITIONES.

a Priuatum. ¶Remissio declarat hoc dictum: quia potest distinguere inter iudicem maiorem & minorem, & solenniter iudicem & priuatum. Adde, quòd tabellionatus officium est vtile, & creari possunt tabelliones ab episcopo, & à quolibet ordinario in sua diœcesi, secundum Oldr. eius consil. lxxv. incip. quæritur quis possit, & ibi dicit Hostien. ita tenere in c. cùm P. tabellio. & in Summa eo. titu.

b Hoc dicas. ¶Te dubitare de mãdato propter sigillum, vel alia: & fuerunt hæc verba Vber. primò. Io. de Deo, post eum locis, quæ allegaui super rubr. ibi etiam sic tenebat distinctionem But. Adde quòd Bal. & Sal. in l. j. C. e. dicit Io. And. in c. quamuis. extr. e. & Arch. lxxiij. dist. in nomine domini. Hosti. & Io. An. in c. ij. de sol. tenere, quòd solum sigillum non sufficiat ad probandum mandatum plenè: sed bene sufficit cum cautione rati: per tex. in d. c. ij. vbi æquiparatur traditio scripturarum, & traditio sigilli, Ergo sicut traditio scripturarum sufficit cum cautione rati: ita & eodem modo traditio sigilli. Et quòd sufficiat traditio scripturarum cum cautiõe rati, tenuit Paul. de Cast. in d. l. j. Rom. consi. 416. & quando deferenti sigillum domini sit credendum, vide d. Alex. in c. significauit. extr. de appel.

c Testes. ¶Videtur auctor præsupponere & Vber. pri. et Io. de Deo quorũ fuerunt hæc verba, vt proximè dixi. & Azo in Summa huius tit. vltra mediũ, ver. est aliud. & vide j. de satisd. §. viso. in pri. q̃d procuratoriũ possit ꝓbari per testes, quod ꝯsuetudo iudiciorum nõ recipit, & maximè ex parte actoris prouocantis. Ex parte autẽ rei ad excusandũ ipsius cõtumaciam & impediendam missionem vel excommunicationem contra dominum, satis congruum esse talem probationem admitti, si talia erant in fieri, & solum ad illũ finem, non prosecutionem litis: & maximè si dicant instrumentũ statim portandum: quia festinè peruenerunt. Aliàs autẽ via parata esset reo fugienti protelandi litem, ordinando quòd aliquis dicens se procuratorem suum, petat dilationem ad producẽdos testes super mandato, & illos producant, quos fortè & reprobari continget: & habebit fortè longiorem tractum articulus iste, quàm principale. Ad materiam facit quod not. j. de proba. §. videndum. ver. sed nunquid delegat. Cyn. super l. j. C. e. ti. in vj. q. refert Pe. de Bel. Per. hoc tenere, quòd procuratoriũ non probetur per testes, sed per instrumentum: cuius probatio est probata. Instit. de satisd. §. sin autem. Probatio autem testium non est probata: quia improbantur. Mihi non concludit hoc: cum ex persona & dictis reprobetur vtrunq;. Inducit etiam quandam rationem prolixam, sumptam ex l. ij. ff. ex quib. cau. in poss. ea. §. defendi: quæ etiam mihi ñ concludit, vbi depositiones testium essent in actis. Vnde dabat cautelã Gul. An. sub hoc tit. in j. q. quòd iudex interloquatur probationem hanc per testes fieri posse: & redigatur in actis. & sic valebit probatio ex decreti pronunciatione & actorum recitatione. C. si mater indemni promi. l. vltima. Dicebat etiam distingui posse, an fiat procurator in ciuitate, aut in rure: vt primo casu requiratur instrumentum, vel litera, secundo sufficiant testes. Sic alibi distinguitur. C. si cer. pe. Auth. sed nouo. de fide instr. Auth. at si cõtractus. & de test. l. fi. Iac. autem de Ra. admittebat probationẽ mãdati per testes in iudicio paratos, & omni exceptione maiores: aliàs si parati non sunt, vel exhibentur, facilè repellendi: tunc vt altercationem tollat, & ne iudicium proteletur, talem probationem non admittit. ar. Instit. de excep. §. fi. Fateor durum esse detrahere probationi testium, ne æquentur instrumento contra tex. vtriusque iuris: sed econtrà. Fateri ergo oportet aliqua melius probari per instrumenta: vt no. de prob. tertio. Item esse certos casus, quibus scriptura requiritur: de quibus j. de instrumento edi. §. restat. & de censi. Rom. lib. vj. nec iniquè istud illis adiũgeretur. quis enĩ testis bene memorabitur, quis, quem, ad quid, corã quo proc. cõstituit, & cum qua potestate, & cum qua limitatione: & cum qua ratione: & si generalem clausulã præcedebat aliud speciale, & his similia, quæ facilè in instrumento clarescunt. Placet ergo consuetudo iudiciorũ, q̃ talẽ ꝓbationẽ ñ recipit, vt prius dixi. Pro qua facit cle. e. ti. c. j. ĩ in prin. & in fi. quod tñ ꝯmẽdo, quo ad lites prosequendas. si enĩ de ꝑterito tractaret, an talis fuerit procu. rationes ꝓdictæ ñ vrgẽt: & meritò ꝓbatio admittet̃, siue qõ sit inter ꝓcu. & dñum: siue ĩter alterũ eorũ & tertiũ: siue ĩter duos tertios. Adde, ꝙ opin. Io. An. reprobat Panor. ĩ c. j. extr. e. sequut⁹ opin. gl. ibi, ꝙ ꝑ testes ꝓbet̃ ꝓcurator. Idẽ tenẽt Bar. Imo. & Ale. ĩ l. j. C. e. Ang. clarissimẽ seq̃t opi. Bar. ꝯs. cclxxj. ĩci. visis oĩb⁹. Itẽ mãdatũ ꝓbat̃ ex eo ꝙ notari⁹ actorũ exhibet scripturã hoc mõ, s. hæc ẽ copia mãdati Titij: licet aliter ñ appareat ex originali de mãdato: vt voluit Pe. de Anc. ꝯs. xl. ĩci. prima facie. Pronũciatio aũt iudicis sola sup legitimatiõe ꝓcuratoris, nõ sufficeret, vt dixi. ꝓbat̃ et mãdatũ ꝑ scripturã priuatã, vt no. ĩ j. notab. eps Alex. ĩ c. significauit. extr. de app. Itẽ mãdatũ ad solutionẽ recipiẽdã ꝑ testes ꝓbari ñ pt: qa soluẽtes debẽt habere plenã securitatẽ ꝑ scripturã solennẽ. l. plures apochis. C. de fide instr. q̃ fieri ñ pt, ex quo mãdatũ ñ est ĩ scriptis. l. sicut instrumẽta. C. de lib. cã. & hîc s̃m Bal. ĩ l. si falsus. in xiiij. col. C. de fal.

d Ber. ¶In c. relatio. quod statim allegatur.

a vbi de hoc[a].& conditiones, quæ ipso iure intelliguntur, non ligant contractum,si exprimantur.ff. de cond. & de. conditiones. extr.de elect.significasti.extr.de præsum.c.fi.Prius dictum verius credo, quòd licet procur. in aliquo excessisset,non ob hoc sententia rescinditur:imò domino præiudicabit:sed ipse habebit recursum contra procu.C.de procur.si procurator.extr.de causa poss. & proprie.cùm olim.extr.vt lite nō contest.c.j.in fi.Sed si dictum sit,quicquid legitimè,&c.tunc posset cauillari,vt dixi. Dominus tamen Clem.Papa IIII.lumen iuris, visus est in sententiam secundam declinare.Item,quòd in literis procuratoriis rei dominus non exposuit satisdationem,per quam ipse dominus sub hypotheca rerum suarum,fideiussor sui procuratoris existat iudicatum solui.Insti.de satis.§.si verò aliquis.etiam si apud acta cōstituatur:vt C.e.l.vnic.in fi.& C.de consor.eius.li.l.ij.[b]Item,ꝙ ipse fuit
b generaliter cōstitut⁹,& alter specialiter.ff.eo.l.j.ij.& iij.extr.eod. c.j.de rescr. c.j.Veruntamen nisi speciale sequatur, generale valet,& sufficit ad lites:vt ff.pro socio.l.actione.§.renunciare. ff. de iniu.sed si vnius.§.procur.nisi in casibus,qui no.s.§.j.ver.item opponitur:quòd licet.†¶Quid si dedi procuratorem ad litem cōtestandam,nunquid ille poterit litem vlterius prosequi?Videtur ꝙ sic.ar.C.de procu.l.procurationib.ff.e.l.qui procu.Nam per litis contest.factus est dominus,& domino inuito procedet, vt e. ti.post litem.& est simile.ff.de lib.& posth.si ita.§.reg.contrà. C.
5 ponitur:quòd licet.
c eo.si procur.&l.maritus.ibi:id solùm:&c.ff.e.l.j.§.j.[c]Tu dic,quòd si dedi ad litem contestandam tantùm.tunc non potest vltra procedere.Si verò dedi simpliciter ad litem contest.tunc potest[d].†
d cedere.
6 ¶Quid si constitutus est ad proponendum exceptionem tantū? Videtur non valere.ff.eo.omnes.& l.fin.extr.de app.Nicolao.& ext.de dolo & contum.venerabili.quod verum est,quòd constituens fuit citatus,vt responderet per se, vel per sufficientem responsalem:alioquin contrà.C.eo.si ad vnam.De hoc.s. §.j. versi. quid si constitutus.Et breuiter not.quòd iustè constituitur procurator in iudiciis ante litis conte. ad proponendam causam absentiæ,& probandam:vt extr.de proc.querelā.& & no. secundū Papam.extr.de acc.veniens. Item etiam ad agendum & defendēdum,& ad testes producendum,& ad appellandum,& ad alia huiusmodi,quæ post litem contest.occurrunt.Sed si ante libelli receptionem constituitur proc.ad proponendas causas recusationis,vel dilatorias,vel declinatorias fori,vel ad aliud huiusmodi:ñ est idoneus procurat. quia semper in prin.est libellus mittendus vel offerendus reo: vt iij.q.iij.c.induciæ.§.spatium.ver.offeratur. at per tale mandatum non habet talis proc.potestatem recipiendi libellum nec recusandi,nec excipiendi. Alij dicunt,ꝙ proc.cōstitutus ad excipiendum tantùm,bene est admittendus:& excipere potest,etiam si non habeat mandatum ad defendendum, vel libellum recipiendum,ꝙ dic,vt no.secundum Papam.extr.de ꝓcur.constitutis[e].†¶Illud ergo no.ꝙ quando assignatur termin⁹
e cur.constitutis.
7 ad testes producendos,vel aliud huiusmodi,semper debet adiici clausula illa. Et ad omnia alia,quę facienda occurrēt:aliàs sufficeret domino constituere procuratorem ad producendum testes, & taliter constitutus nō tenetur,nisi ad hoc,& alia circa hoc necessaria.Et si ex aliqua causa testium productio omittatur,non ꝓcedetur ad alia cum ipso:cùm non sit ad alia proc.Veruntñ proc. quantumcunq; distinctè ad certum articulum datus, potest quo ad alia,quæ sequuntur in iudicio facienda, recipere terminum,
8 ne circunducatur edictum.xj.q. iij. certum. secundum Papam.† ¶Sed illud quæritur,vtrum proc.ex parte actoris ad vnum solū
f capitulum constitutus,teneatur satisdare de defendendo[f]?Et videtur ꝙ sic:nec aliter admittetur.ar.ff.de admi.tut.si duo.ff. de ac
g qui.hær.si seruus eius,qui.ar. contrà.ff.e.mutus.§.pœna[g].& l.seruum.§.pe.& fi.& hoc videtur Vber.sentire.Item, quòd licet sit generaliter ad oēs causas cōstitutus,tamen tantùm ciuiles respicit
9 & non criminales,vt dictum est s.§.j.versi.sed nunquid media.† ¶Sed quid si procuratorium est generale ad omnes causas, nec ponitur ibi aliquod verbum,per quod innuatur loqui de præsentib.vel futuris,quia in eo continetur sic:Constituo te proc.meū in omnib.causis meis contra quascunque personas,&c.nunquid potest extendi ad futura?Non videtur.ar.ff.mā.diligenter. extrà.
h de rescri.cùm dilecta.& c.fi.& c. nonnulli.[h] † ¶Nam in obliga-
10 tione generali tam præsentia,quàm futura bona comprehendū
i tur.C.quæ res pig.ob.pos.l. fi. ff. de pig. & quæ nondum[i].Dic,ꝙ cùm possit constitui ad præsentes & ad futuras:vt s.§.j. in fi.qua ratione potest extendi ad præsentes & ad futuras.Nam & dicendo omne argentum,intelligitur non solum de eo, quod in præsenti habeo,sed de futuro:vt ff.de aur.& ar.leg.filiam.&dicendo lumen,de quolibet lumine intelligitur.ff.de ser.vr.prę.l.seruitus
11 †quia indefinita locutio æquipollet vniuersali:vt xix.dist.c.i. &
k extr.de priu.qa circa.& sic obtinuit[k]. Vbi aūt ī ꝓcuratiōe aliqđ verbū ē ambiguū,debet cōstituēs illud īterp̄tari.C.de legi.& cōst.l. fi.C.de sacrosan.eccl.omni nouatione.ff.de præto.stip.l.in pretoriis stipulationib.ff.de verb.obl.in conuentionalib. extr. de sent. exc.inter alia.extr.de sponsalib.ad audientiā.ar.tamen quòd cōtra cōstituentem sit interpretatio facienda.ff.de pac.l. veterib.ff.
l de contrah.emp.l.Labeo[l].†¶Quid si sit constitutus sup fundo,
12 molendino,domo,& rebus aliis,nunquid est proc.super contentis sub clausula illa?Resp.sic:sicut dicimus in iudice.extr.de rescr. pastoralis.ar.contrà.extr.de off.del.cùm olim.sed ibi in procuratorio nō erat clausula generalis.Hinc est quòd si sit simpliciter cōstitutus sic:Constituo te in causa,quæ vertitur inter me,& T.& ī rescripto continetur,quòd ego iniurior te super hoc & rebus a-
m liis,intelligitur super omnib. expressim cōstitutus secundum P.[m]

ADDITIONES. †¶Quid

a De hoc.¶Et vide qđ dixi de dila.c.vl.sup gl.& ita Adde Ludou. Rom.consil.lx.

b l.ij.¶De hoc ī.de satisd.ver.expedito.post prin.& ī.§.prox.ver.si verò reus.

c §.j.¶Vsque huc fuit Alber.Gal.e.ti.ver.sed quid si dedi.cui continuatur sequens ver.vsq; ad remis.

d Potest.¶Secundum Inn.& vide quod scripsi e.ti. petitio. in gl.ꝑ hoc.& quod no.e.ti.c.i.§.j.in iij.gl.& quod super ea dixi,lib.vj.Adde,quòd dictum Spec.sequitur Paul.de Cast.cons.335.incipiente,visis & ponderatis.

e Constitutis.¶Ibi post eum & Host.plenè scripsi ī gl.dicūt Inn.& Hosti.& ibi sequētē ver.pleni⁹ inuenies ibi.ēt satis de ꝓcuratore cōstituto ad ea,quæ certa die occurrūt agēda.Sed vltra ea fuit hīc disputatū,si iudex īpedit⁹ prorogauit tūc agēda ad aliā diē: an illud ꝓcuratoriū sufficiat ad diē ꝓrogatā.Et terminatū fuit ꝙ ñ.ex quo ad diē determinatū fuerat cōstitut⁹.Facit de off.dele. cū olī.j. de app.signific auit.de p̄b.cui de ñ.lib.vj.C.de proc.marit⁹.ff.de arbi.nō distinguem⁹.§.fi.ff.iud.solu.cū apud.& cōstituēs hoc euenire soluere & posse,debuit cogitare.ij.q.vj.anteriorū.§.ad hoc. Facit de homic. is qui.lib.vj.

f Defendēdo.¶Vide qđ dixi s.§.i.sup ver. item excipitur, ꝙ licet.

g §.Pœna.¶Ibi no.ꝙ procuratori dato ad agendum videt̄ mandatū ꝙ defendat.Facit ergo dubium.quòd ex quo ad vnum solū capitulū datus est,ēt defendēdo aliū tractare nō p̄t.Adde,ꝙ gl.in l. mutus.§.pœna.tenet,quòd datus ad agendū tantū p̄t defendere: & hoc sequit̄ Ab.in c.accedens.extr.eo.

h c.nonnulli.¶Et ff.de aur.& ar.leg.fi.ita.ibi dicit̄,ꝙ demōstrando meum,præsens.non futurum tempus ostendit.

i Quæ nondum.¶Ad idem ff.de admi.tut.l.quoties.§.vl.de lib. & posth.l.placet.& l.seq.de penu.leg.l.ei quoque.

k Obtinuit.¶Gui.de Suz.tenet contrà,super l.iij.ff.e.Alle.ff.de ar. l. de his.ff.de dam.infec.l.damni.in § si is.ff.de leg.iij.l.vxori.§.vxori.& facit s.§.i.ver.item excipitur,ꝙ licet.Item Dyn.sub l.iii.ff. de tut.in fi.per illam legem dicit,quòd ad futuras connexas præsentibus,sine quibus præsentes non possunt commodè terminari,bene extenditur:vt l.iiij.ff.e.ti.de tute.& ff.de proc.si defunct⁹. & l.ad rem mobilem.et l.ad legatū.& ff.de pecu.leg.l.ii.& de pecu.leg.l.nam quod.in principio.Sed dari non videtur ad futuras pēdentibus non cōnexas:vt in præ.l.damni.& de auro & ar. leg. l.de his rebus.Et hoc placet.& facit de præb. qa sæpe.libr.vi. & e. ti.si iusta.in cle. Adde,quòd idem quod Dy.tenet.Old.consi.cccviij,incipiente,vos reuerende pater.

l Labeo.¶Soluitur eo.ti.petitio.in.gl.fi.

m Secundum P.¶Huius contrarium videt̄ tenere Guli. Na. in sua q.viij.sub hoc ti.in qua quærit de illo, q habet causas cum Titio, quarum altera grauis erat,altera leuis:& dixit sic:talem procuratorem constituo in causa,quam habeo cum Titio. quærebatur an procurator esse posset in vtraq;.quòd possit,inducitur ff.de te stat.tu.si quis ita.§.j.vbi dans tutorem filio,si plures habeat,omnibus dedisse videtur.& v.cōcordantias ibi vide in iij.gl.ff.de reb.du. vtrū.vbi instituto posthumo,plures,si nascātur,instituti dicūtur. ff.de tut.l.iii.§.vlt.vbi simpliciter datus curator pupillo, in omnē eius rē datus videtur.de appell.scio quæsitum.in prin. vbi appellatio cōprehēdit aliquibus expressis ēt nō expressos.de assig.lib. l.j.§.j.vbi singulare verbū senat⁹,cōprehēdit ēt plurale.Nec mirū: qa plurale trahit̄ ad singulare.ff.de neg.gest.l.iij.§.negotia.vbi qđ de negotiis dictū est,de vno negotio intelligitur,de condi.& demon.fal.§.vlt.Hanc vide in suffragio de proba.licet super glo.sic videt̄ de cōdi.instit.l.ij. §.vlt.& hāc vide de rescr.olim.super vl. gl. Facit ēt in Auth.vt lic.ma.& auiæ.§.ad hoc.In cōtriū,Inst.de exher. li.§.sed nec nominatim.de lib.& posth.l.ij.in fi.& l.cum quidā.ff. de re.iur.ꝙ qs.Ipse tenuit,ꝙ grauiorē poterit ꝓcurare, ꝑ l.j.ij.iij. iiij.& v.ff.de sol.vbi dicit̄,ꝙ debitor ex pluribus causis simpliciter certā sūmā soluēdo creditori ī duriorē cām soluisse v̄r. Ne igit̄ ī duriori domin⁹ remanet īdefensus,illi⁹ dicet̄ eē ꝓc.C.e.ti. exigē di.ī fi.& ff.de re.du.l.quoties.ff.de iu.si quis.Leuē aūt dr̄ per eum

n ☞procu

13 †¶Quid si mandatum sit aliàs sufficiens, in fi. tñ dicitur, nolo q valeat vltra annum: & si aliquid per eum fieret, nolo illud valere: nunquid est admittendũ? Non videtur. ar. ff. ex quib. cau. ma. item ait. §. pe. videtur enim fraudem fieri, vbi principalis distat, vt post annum possit nouas inducias obtinere: cui obuiandum est, extr. de rescr. sedes. cum suis concor. Dic, admittendum fore: quia ꝓc. ad tempus potest constitui: vt j. de syn. ver. etiam quæritur, ecce

a syndicus. & sic obtinuit[a]. nisi enim post annum sufficiens procu. appareat, vbi lis est contestata, maximè procedetur contra domi

b num tanquam contra contumacẽ arg. C. de iud. properandum[b].

14 †¶Item pone, Titius exhibet duo mandata eiusdẽ datæ, vnum speciale ad causam, quæ agit: aliud generale ex vi specialis substituit Titius aliũ sibi: demum substitutus ante litis contest. recedit. Titius verò ex vi specialis mãdati nõ potest resumere, cùm nõ cõtineatur in eo, q possit causam resumere, vel substitutũ reuocare: querit an Titius possit ex vi generalis mandati causam resumere? Dic, q non. Nã ꝓcedendo per speciale, renunciasse videtur generali. Et preterea generali detrahebatur, quo ad causam illã ꝑ speciale mandatũ. extr. de rescr. c. j. & de proc. nõ iniustè. ff. e. plurib. & l. si quis cum proc. in fi. Et sic nec per speciale nec per generale causam poterit sumere. Et sic sentiebat dominus Clem. Papa

15 I I I I. & oẽs palatij auditores: & sic obtinuit. †Sed quid si in mã

☞ dato sub ꝓprio sigillo ☞ facto, qđ potest fieri: vt j. §. prox. ver.

c si aũt. nõ cõtinetur data[c]? Prædicti dixerunt nõ valere: tum quia

d in talibus data & dies cõsul, &c.[d] ponenda sunt. extrà. de rescr. eã te. & de fide instr. inter dilectos. & in Auth. vt nomẽ Imper. xxv. q. ij. rescripta. tñ ꝓpter periculũ, qđ contingere posset, si de eius reuocatione dubitaret ꝑ aliud posterius: vel qa fortè procu. diceret excõmunicatus ante constitutionẽ eius: & similia. extr. de ꝓba. post cessionẽ. de proc. c. fi. & sic obtinuit. Arg. tamẽ ꝯ, ff. de pi. l. pe. §. j. Sed ibi non respondetur ad illam questionem, de qua ibi quæritur, vtrum epistola probet. De hoc no. dominus meus. ext.

e de fid. instr. inter dilectos[e]. Item excipitur, quòd licet habeat mãdatũ ad agendum, nõ tamẽ ad defendendũ, quod dic, vt s. §. j. ver. item excipitur quòd licet. & j. in ti. de satisd. §. viso. ver. itẽ no. Itẽ q licet plures sint simul & ĩ solicidũ dati, alter tamẽ prius hoc officium occupauit, quàm is, qui nunc vult agere, vel defendere: vt

f extr. de proc. nõ iniustè. vbi de hoc[f]. †¶Quid si duo, vel plures si

16 mul simpliciter ad vnam causam dati sunt: nec fuit dictum quòd quilibet esset in solidum, nunquid quilibet aget in solidum? Re-

g spondeo sic: & sic curia seruat[g]. & nota. extra. de procurato. non iniustè. Vincent. autem & alij dicunt, quòd vnus non potest sine altero agere vel defendere. ff. de negot. gest. cùm alicuius. vt est aliàs videre in pluribus iudicibus datis, vt extra. de offic. delegat. prudentiam. & ca. causam. j. Imò etiam dicit idem Vincent. quòd admitti non debent: quia quando simul agerent, vnus alium impediret. Secus autem est in pluribus tutorib. datis. ff. de admi. tu. Decreto. §. fi. & l. tutores. & l. Lucius. §. j. Nec ob. l. ff. mã. l. creditor. §. duob. quia intelligitur, quando vtriq; in solidum commissa erat administratio negotiorum. De hoc. no. ff. de proc. plurib⁹.

17 †¶Quid[h] si plures sunt consules: nunquid vn⁹ eorum agere po

h terit? Dic, quòd sic: vt patet in pluribus. tutorib. ff. de admi. tu. decre. §. j. De hoc not. C. si vnus ex plurib. tu. l. j. Quid si dictum fuit, q non esset melior conditio occupantis, & quòd vnus incœperit, alter exequatur? Videtur quod licet vnus prius occupauerit, alter adhuc nihilominus admittetur agens. Nam voluntas constituentis debet obseruari: vt C. e. si procur. & ff. man. diligenter. extr. de rescr. cùm dilecta. Item in casibus potest dominus in se li

18 tem transferre post litem contest. ff. e. post litem. †Et quod fieri potest per legem, potest fieri per pactum. ff. de pac. nam impossi-

i bile. Econtrà videtur[i], ne in plures distinguatur aduersarios, qui cum vno fuit litem contestatus: arg. ff. iu. so. iam tamen. §. pe. & ff. de exer. l. j. in fi. & l. seq. ff. de transac. cùm hi. §. in causam. Nam & dominus non potest, nisi iusta de causa post litem contest. procuratorem mutare illo inuito: vt ff. de proc. quæ omnia. ĩ iudicio enim quasi contrahitur: nec prædicta adiectio aliquid operatur: vt ff. de pecu. licet. §. idem scribit. ff. pro socio. sed si adiicitur. & de au. & ar. leg. pediculis. §. Labeo. Quia expressè dr in præ. l. plurib. quòd melior, &c. & ad idem in præ. Decr. non iniustè. Dicũt quidam, quòd si velit cœptum iudicium perficere, audietur: vt ff. de off. consul. l. j. aliàs si velit incipere à capite, non audietur, & vide suprà. §. i. ver. item quòd reuocatus. Alij dicunt tale procuratorium cum hac clausula non valere, per iura in contrarium inducta. Tertij dicunt valere: sed idoneior est eligendus, si omnes concurrant ad litem contestandam. ff. de admi. tu. decreto. in fin. ff. de accus. si plures. ff. de lib. ho. exhi. l. iij. §. si tamen plures. ff. de sepul. vio. prætor. §. i. si autem lis sit contestata cum omnibus: & tunc non eliget: quia omnes facti sunt domini litis: & sic dixit domin⁹ Cle. Papa I I I. Quis autem eliget, videlicet pars, an iudex, an cõstituens? & alia de hac materia no. secundum Papam, extr. de ꝓc.

k in nostra. & secundum Ber. e. ti. non iniustè. dic vt ibi[k]. †¶Quid

19 si constituens plures procuratores dixit, quòd vnus nil possit si-

l ne altero facere? Dic sic[l] obseruari debere: vt no. ff. de admi. tu. Titium & Mænium. & ff. de exer. l. j. §. si plures. Nã intelliguntur solum constituti ad ea, quæ in procuratorio continentur: vt extrà. de off. del. cùm olim. j. Vel dic, quòd vnus altero præsente vel cõsentiente agere possit. ff. de procu. Paulus. & ff. de admi. tu. quidã. §. j. Patet ergo ex præmissis, plures procuratores simul dari posse: quod verum est ex parte actoris. ex parte verò rei vel aliorũ, qui loco vnius habentur, non: nisi vnius, vt in prædi. l. iam tamen. §. pen. De hoc no. ff. de proc. si quis alleg. in l. vel duo. §. pe. & fin. l. pluribus. & l. licet. in fine. & l. omnium. ff. de accusa. ne in plures. Sed cùm dato secundo, primus procurator intelligatur reuocatus: vt s.

ADDITIONES.

☞ procurari non posse. C. de temp. app. l. ii. in prin. cũ litiũ & dilationum materia sit amputanda, vt ibi: & lites sint odiosæ, quæ et ĩ criminibus causam dare solent. C. de iud. properãdũ. in prin. ideo restringendæ. ff. de li. & posth. cùm quidã. in fi. & satis est cõstituenti, quòd sibi in paucis amici laboribus consulitur. C. de neg. gest. tutori. & iura prius inducta de materia fauorabili, loquũtur sicut in datione tutorum, & similium: vt sic fauor & odiũ soluant contraria. subdit etiam, quod dictum de procuratoribus procedat in commissionib. iudicum.

a Sic obtinuit. ¶Et l. iij. ff. e. ti. apertè dicit, quòd dari potest in diem & vsque ad diem.

b Properandum. ¶Facit s. e. ti. audiris.

☞ Quid si in mandato sub proprio sigillo. ¶Dicit Bal. in const. 3. C. §. quibus sic, aut substantia actus potest infringi ex tempore, & tunc debet continere tempus, vt in mandato procuratoris, qa si non apparet de tempore, tunc iudicium tanquam sine mandato factum posset infringi. Aut substantia vel fundamentum actus non infringitur ex tempore, & tunc non est necesse quòd apponatur tempus. non obst. aut. qui. mo. nat. effi. leg. §. quæ sitũ. qa ibi non loquitur in scriptura priuata, sed in scriptura sacerdotis quæ in matrimonio & in dote subscripta tribus testibus, reputat pro scriptura tabellionis. Bal. Et an in literis debeat inspici tẽpus datæ, & idem in rescriptis ante tempus receptionis, no. in ca. dilectus. el ij. de præbendis, & c. fina. de rescriptis, & c. constitutus. & c. super literis. & c. capitulum sanctę crucis. de rescrip. & c. gratum. de offic. de leg. Bart. in illa constitu. ad reprimendam. in fine operis.

c Continetur data. ¶De testib⁹ dicam ibi super iij. & iiij. forma. Ad de vers. præcedenti, quòd si substitutus moritur, mandatum non reuertitur ad mandati substituentem: sed ad fontem, vt voluit Oldr. consi. cxxx.

d Consul, &c. ¶Nõ dicit de loco: qa vt patet ꝑ inferiora. pl⁹ ĩterest de die, quàm de loco in hoc casu. & licet Host. misceat hæc duo, vbi dicit finis: nil tñ ĩducit pp qđ intersit de loco: sicut nec id. sed Gul. Na. hãc q̃stionẽ formauit: & ẽ vj. sub hoc tit. solũ de loco vr tñ intellexisse, ñ de loco, quo fuit scripta litera: sed de loco, quo ꝓcu. debeat ꝯparere, vł litẽ peragere. Nec placebat ipsius solutio distinguens, an datus fuerit ad totam causam, an ad diem, & secũdo casu subdistinguens.

e Dilectos. ¶Vbi post eum plenius vide in glo. quid si procuratorium per quam intelliges hunc finem.

f De hoc. ¶Quod hîc & in ver. seq. dicitur de datis, simul intellige i. coniunctum in eodẽ instrumento. Si aũt dati essent duo ꝑ duo instrumẽta diuisim, nec appareret qđ ꝑ rius, qa eadẽ die cõfecta fuerũt: videt̃ neuter admittẽd⁹: qa nescit̃ qs ex illis sit reuocatus & imputet sibi sic dubiè & indiscretè ꝯstituẽs. Facit de ele. c. vlt. lib. vj. & vide qđ ibi no. in gl. ꝑ ordinẽ. & ẽ hic similis qõ de duo. testamẽtis. no. de resc. duob. li. vj. in j. gl. cũ his, q̃ sup ea dixi. Si aũt in altero vel vtroq; instrumẽto fieret alteri⁹ reseruatio: tũc cessat dubiũ reuocationis, licet in primo mẽbro appareat, qđ fuit pri⁹, ĩ secũdo nõ, & puto in his casib. vtrunq; datũ in solidũ, & cessaret dubium quod in ver. seq. ponitur: quia verba id sonant, quòd alter agat, licet alterum non reuocet: & tunc etiam esset locus occupationi. Adde, vt per Old. cuius hæc videntur verba eius cõsi. j.

g Curia seruat. ¶In causis spãlibus remittã j. ver. ij. in fin. Adde de hoc, vt plenè ꝑ Old. consi. cxxx. & miror, q Io. An. non referat.

h Quid. ¶Alber. Gal. fuit eo. ti. ver. sed pone.

i Econtrà videtur. ¶Hoc placuit Alb. Gal. per rationes, que sequũtur eo. ti. ver. sed quid si dictum.

k Vt ibi. ¶Hodie dic, vt c. si duo. li. vj. vbi distinguitur inter causas spirituales & alias: & ibi patet, quòd prædicta clausula aliquid operatur. sed non quod verbum sonat.

l Dic sic. ¶Secundum Alb. Gal. cuius fuit tot⁹ iste ver. e. ti. ver. sed nunquid plures.

tus:vt s̃.§.j.versic.item quòd est reuocatus. quid erit, si secundus
nolit recipere procurationem:nũquid prima remanet in suo valore? Et videtur, quòd non:sicut in posteriori testamento rumpitur primum:licet ex secundo aliquis hæres non sit, vel esse nol-
a uerit.Inst.qui.mo.test.infir.§.posteriore.[a]† ¶Item nota, ꝙ in mã
20 dato procuratoris rei debet cõtineri nomen cõstituentis & cõ-
stituti,& cõtra quem,& in qua causa constituitur:& quòd ratum habebit dominus,quod cum eo actũ erit:& corã quo iudice:maximè si sit delegatus.Nam si sit ordinarius, nõ est multũ necesse de eo fieri mentionẽ,& hę literæ debẽt aduersario mitti, vt cert⁹ sit:& per eas releuetur ꝓcurator à satisdando. hæc probãtur ff.d̃
21 proc.l.procurator.& s̃.e.§.ver.ij.† ¶Vltimò nota, quòd excep-
b tio ꝓcuratoria dilatoria est.ff.de exce.l.ij.in fi.& l.iij.[b]Et est ꝓbanda ab eo, qui eam opponit.ff.de exce.in probationib.§.sed & si ꝓcuratori.Itẽ exceptio ꝓcuratoria duob.modis dicitur:vel quia ñ est procurator, vel quia non potest esse.quod dic, vt in præ.§.sed & si.ff.de dam.infect.inter quos.§.alieno.Item nota, quòd fide-
c iussori omittẽti hanc exceptionem[c] non denegatᷣ actio mandati.
22 ff.mand.si fideiussor.§.quædã.† ¶Sed nunquid pars procuratorẽ semel approbans, poterit cum amodò recusare? Videtur quòd non:vt xxxij.q.v.horrẽdus.ff.de ne.ges.Pomponius.C.de nõ nu.pe.generaliter.ff.de bo.li.nã absens.ff.de admi.tu.cùm quæritur.ar.contrà.C.de episc.& cle.Auth. presbyteros & diaconos. & C.li.x.de his, qui spõ.mu.sube.l.ij.& iii.Sol.Si sit constitutus ad totã causam, vel simpliciter, locum habent prima iura, nisi quid nouum emergat:vt extr.de iura.cal.cæterùm:vel nisi de nouo aliqd perueniat ad notitiam partis contra eum. extr.de excep. pastora
23 lis:Si verò cõstitutus sit ad diem obtinent cõtraria. † ¶Sed pone, die ad iurandũ de calumnia assignata, cõparet aliquis procurator, qui ideo admittitᷣ, vt iudiciũ firmetᷣ:postmodũ verò cùm nõ habeat speciale mandatũ ad iurandũ, nõ vult aduersarius eũ admittere. Dic, ꝙ nõ admittetᷣ ad iurandũ, licet admissus fuerit ad iudiciũ firmandũ:talis aũt procurator bene admittetur ad alia, præterquã ad iurandũ. De hoc ĩ.de iura.cal.§.restat.ver.quid ergo si. Item nota, ꝙ falsus procurator dicitur, qui fines mandati excedit vt extr.de off.dele.cùm olim.& qui nunquã fuit, & qui fuit, sed nunc non est, ꝙ & an teneat, quod fit à talibus, dic vt not.extr.de
d rescriptis.ex parte decani[d].† Hoc quoque prætereundum nõ est
24 ꝙ procuratorium originale in iudicio exhibitũ non debet parti producenti reddi, si sit speciale ad causam illam tantùm : secus si sit generale ad hanc, & ad alias causas. Tunc enim restituitur copia retẽta.& vide ĩ.de edi.inst.§.nũc dicamus ver.illud aũt.& seq.

ADDITIONES.

a Posteriore. ¶Idem not.e.ti.si duo.li.vj.in gl.ij.Bene facit ff.de le.j.l.plenè.in prin.& Inst.qui.mo.tol.obl.§.præterea. & ibi vide in gl.sed q̃.nõ ob.ff.qñ lice.ab emp. disce.si id quod primo respons. vbi soluitur in j.gl.Adde ver.seq.ꝙ licet in mandato sit, Constituo Titium, & non dicat procuratorem:ꝙ tamen valeat mandatum, si ille Titius erat procurator, secundum Roma.consil.clxx.
b lxiij. ¶Quòd hic nõ procedat in monacho eo casu, quo dari non potuit procurat.& quare aliud in milite, plenè scripsi extr.e.ĩ nostra.sup gl.quando dicatur:vbi ẽt subdit, quid de clerico seculari.
c Exceptionem. ¶Vltimam, s.tu non potes esse:secus de illa, tu nõ es.quod vide in gl.quando dicatur superius allegata. Adde Fed. de Se.cons.cclxx.& Alex.consi.lxxiij.lib.vj.
d Decani. ¶In v. gl.& vide quod super ea scripsi cũ sua remissiõe.

SVMMARIVM.

1 *Forma mandati ad litem quæ sit.*
2 *Procurator actoris audiendus non est, sine cautione de rato.*
3 *Constituens procuratorem, & volens eum ab onere satisdationis releuare, quibus verbis in instrumento vti debeat.*
4 *Satisdationis coram iudice fiendæ in actis, forma quæ sit.*
5 *Nuncius quilibet largè sumendo dicitur procurator, sed non quilibet procurator nuncius.*
6 *Procurator formans verba in personam suam, tenetur domino mandati, & an tali quæratur actio ex eius contractu.*
7 *Differentia inter nuncium, procuratorem, & actorem.*
8 *Mandatum procurationis quid debeat continere: & qua forma debeat procurator constitui non habita copia tabellionis.*
9 *Sigillũ authenticũ quomodo, & qua forma apponatur in literis procuratoriis.*
10 *Procurator literis sigillatis munitus, an per hoc releuetur à satisdatione.*
11 *Generale mandatum ad causas & negotia sub qua forma concipiatur.*
12 *Ratum habere cogitur dominus, vbi de mandato constat.*
13 *Lex non est imponenda verbis, sed rebus.*
14 *Constitutus ad petendum & exigendum debitum, non eo videtur constitutus ad solutionem recipiendam.*
15 *Procurator liberam & generalem habens administrationem potest exigere, nouare. sacramentum deferre, & aliud pro alio permutare.*
Forma ad prælatum alicuius ecclesiæ procuratorem constituendum.
16 *Monachi vel canonici procuratorem constituentes ad petendum cassari vel confirmari electionem, quibus verbis vtentur.*
17 *Mandatum ad impetrandum & contradicendum in audientia domini Papæ, sub qua forma concipiatur.*
18 *Quis admittatur in audientia ad conueniendum de iudicibus.*
19 *Procurator datus ad impetrandum & contradicendũ, an probabit appellationem, per vnum testem, & per confessionem, quam facit in litera.*
20 *Procurator si occultat mandatum, ne per hoc possit probari appellatio in curia Romana, quid iuris.*
21 *Mandatum ad mutuum suscipiendum quomodo concipiatur.*
22 *Reuocatio mandati procuratoris sub qua forma fiat, & quibus præsentibus.*
23 *Recipere mandatum procuratorium voluntarium est, susceptum autem consummari necessarium.*

¶ De formis Procurationum.

4.§. Vt autem quæ scripta sunt cautius euitentur:formas aliquas exempli gratia supponamus. Sciendum ergo est, quòd procurator quandoq; constituitur ad litem. Quandoque ad negotia. Nonnunquam ad impetrandum & contradi-
1 cendum. Et ad mutuum in curia contrahendum.† ¶Forma mandati ad litem talis est:
a FORMA[a]. Anno, mense & die talibus, &c. in præsentia mei notarij & testium subscriptorum, Titius fecit, constituit, & creauit,
b & ordinauit[b] P. præsentem, & ĩ. scriptam procurationem sponte recipientem. & M. licet absentem, & quemlibet eorum in solidũ ita tamen quòd non sit melior cõditio occupantis: sed vbi vnus dimitter, alter possit assumere suos procuratores, actores, & nuncios speciales in cã tali, quã habet, vel habiturus est cũ H. coram tali iudice ad libellũ offerẽdũ, seu recipiẽdũ, vel ad agẽdũ, & defendẽdũ, excipiendum & replicandum, litẽ contestandum, terminos & dilationes petendũ, & recipiendum iuramentũ de calum
c nia[c]:& cuiuslibet alterius generis[d] præstandum, ponendũ, testes
d etiam & instrumẽta producẽdum, & alterius partis testes & probationes, & iuramenta videndũ:& eos, vel ea reprobandũ: iudices eligendum, & recusandum suspectos, sentẽtiam vel sententias audiendum, appellandum, & appellationem seu appellationes prosequendũ:& generaliter ad omnia & singula faciendum quæ merita causarũ exigunt; & quæ ipsemet vel verus & legiti-
e m⁹ procurator facere posset[e]:promittens se ratum, gratum & firmũ perpetuò habiturum, quicquid per ipsos vel alterum eorum circa prædicta, vel aliquod prædictorum fuerit procuratum. Hęc
2 vltima clausula sumitur ex c.ij.q.v.quæ de causa. ¶Et no. quod †
f procurator[f] actoris audiendus non est sine cautione de rato : vt extr.de proc.c.j.de off.dele. coram. in qua nomine cautionis intelliguntur fideiussores.ff.de proc.seruum.§.ait prætor.& vbi agitur pro ecclesia, vel eius subiectione, non potest hac cautione agi ad interesse:quia illa non recipiunt æstimationem : sed solum ad impensas litis.ff.rem ra.hab.l.si sine.§.cum autem proc.& hoc petebatur in prædicta Decr.coram. Et sic patet, quòd quandoq; melius est habere cautionem de rato, quàm literas:quia per cau
3 tionem semper consequitur expensas.† ¶Si verò reus cõstituẽs procuratorem velit eum releuare ab onere satisdationis, quod fieri potest, vt ff.iud.sol.si ad defendendum. Inst.de satisd.§.si autẽ. & in eodem instrumento subiungat sic:
FORMA. Et quia idem Titius voluit ipsum P. procuratorem suum releuare ab onere satisdationis, promisit sub obligatione bonorum suorum mihi notario ĩ. scripto stipulanti vice & nomine omnium eorum, quorum interesse poterit, de iudicio sisti, & de iudicato soluendo : & quòd tempore sententiæ datæ in iudicio aderit, si opus fuerit, & commodè fieri poterit, & quòd omnia soluet, & dabit aduersariis eius pro omnibus clausulis, quę in condemnatione continebuntur, nisi fuerit prouocatum, sub o-
g bligatione bonorum suorum. Alij verò[g] sic dicunt: Insuper d. P. procurator promisit mihi notario infrà scripto stipulanti vice &
nomine

ADDITIONES.

a FORMA. ¶Rolãdini cum duab. sequentibus, part. vij. in vl. char.
b Ordinauit. ¶Cõtra hãc multiplicationẽ vide ĩ. ver. sed opponitᷣ.
c Calumnia. ¶Rolandinus, cui⁹ fuit hæc forma, nõ posuit hoc qđ de iuramẽto dicitur, credens fortè illud etiã cũ mãdato domini ꝑ procuratorẽ nõ posse pręstari:cuius ꝯrium est hodie declaratũ, de iura.calum.c.vlt. lib.vj.
d Alterius generis. ¶Additur in animam suam præstandum, ac etiam deferendum.
e Facere posset. ¶Additur, etiam si mandatum exigant speciale: p. c. qui ad agendum.e.ti.lib.vj.
f Procurator actoris. ¶Supple de cuius mandato dubitatur, vt satis no. in c. statim allegato.
g Alij verò. ¶Scilicet Aegi. in sua rub. xj.

nomine dicti H. & omnium eorum, quorum itererit, iudicatum soluere pro omnibus clausulis stipulationis: & dict' T. tanquam fideiussor dicti sui procuratoris promisit sub hypotheca rerum suarum mihi notario j. scripto stipulanti nomine dicti H. & omnium, quorum interest, vel intererit, se facturum & curaturum, ꝙ dictus procurator defendet eum in dicta causa: & quòd dolum nõ committet, & iudicatũ soluet, & quòd ipse T. aderit in iudicio tẽpore sententiæ ferendæ: quod si non fecerit, ipse dabit & soluet actori omnia in condemnatione contenta: nisi fuerit appellatũ. Acta fuerunt hæc tali loco, anno, mense, & die prædictis, præsentibus talibus. Et ego talis tali auctoritate notarius prædictis interfui, & scripsi, & in publicam formam, &c. & signum meum apposui. Et vide & quære super hac forma, vt j. de satisdatio. §. expedito, in prin. & ver. sed quæritur. & seq. Si autem hæc satisdatio fiat in actis coram iudice, sic scribetur:

4 †¶FORMA. Et quia voluit dictus procurator expediri ab onere satisdationis iudicatũ solui, promisit mihi notario infrà scripto stipulãti nomine dicti H. & omnium eorum, quorum interesit, quòd defendet dictus T. & ꝙ nihil dolo malo faciet in tota dicta lite: & quòd tempore sententiæ ferendæ erit in iudicio, & iudicatum soluet: nisi ab eo fuerit prouocatum sub hypotheca rerum suarum: & pro his omnibus & singulis obseruandis dictus Titius extitit fideiussor sub obligatione bonorum. Hæc probantur Instit. de satisd. §. si verò aliquis. in prædi. §. expedito in principio, & ibi etiam in ver. satisdatio. habes formam satisdationis prę-

5 standæ, extr. procuratorium. & extr. acta. †¶Et nota, quòd largè quilibet nuncius est procurator. ar. extra de testi. causam quæ. in fi. sed nõ quilibet procurator est nuncius. Nuncius enim est is, q vicem gerit epistolæ: estq; vel vt pica & organũ, & vox domini mittentis ipsum: vt in concor. quæ sunt s. de iud. dele. §. iam nũc, ver. sed nunquid ibi: & si velit, &c. & recitat verba domini: puta, misit me dominus, vt sciret an vendis ei rem pro decem, & si ille respondeat, vendo, tenet contractus: & quæritur domino actio per seipsum, non aliàs quærit ei, quamuis alterius ministerium ĩtercedat. ff. de consti. pe. qui autem. §. fi. & l. licet. ff. de vsur. qui solutioni. §. fi. ff. quod vi aut clàm. l. iij. in prin. non autem debet formare verba in personam suam: alioquin tenetur domino mandati: quæ dic, vt C. si quis alte. vel sibi. multum. Sed per procuratorem dominium & possessio bene domino quæritur: vt j. de emp. & ven. §. i. ver. plerunq;. Tamen ipsi procuratori, qui in persona

6 sua format, vt ff. de consti. pec. eum. §. Iulianus. † quæritur actio ex contractu eius sibi, & non domino, etiam vtilis: nisi ille sit nõ soluendo. ff. de act. emp. Iulianus. §. si procurator. & de instit. l. j. & ij. quia per liberam personam nobis actio non quæritur. vt C. per quas per. no. acq. l. j. ff. de ver. ob. stipulatio ista. §. alteri. Ideoq; oportet, vt procurator domino actionem cedat, & eum procuratorem in rem suam faciat, ad quod tenetur. ff. man. si procurator in fin. ff. de acqui. poss. l. possessio. §. fi. Item oportet, quòd caueat domino de facto suo, prout habetur. ff. man. de tu. & l. seq. secus tamen est in nuncio. Item procurator datur ad causas peragẽdas vel defendendas: nuncius verò nõ. quod dic, vt in præ. l. multum & ff. de procur. l. j. §. j. vbi de hoc. ff. de consti. pe. qui autem. §. con-

7 stituere. & l. seq. †¶Item nuncius dicitur, qui sine mandato & literis mittitur. extr. de off. del. prudentiam. respon. j. & de pig. c. pe. Procurator verò est, qui negotium mãdato domini administrat. ff. de proc. l. j. ext. e. c. auditis. Actor quoque, qui debet procuratorem constituere ad defendendũ, si fortè ipsum contingat reconueniri: vt s. §. j. ver. item excipitur, quòd licet. debet illum releuare à satisdatione, quod fiet hoc modo. nam post verba illa, prædictorum fuerit procuratum, &c. posita. s. in fi. primæ formæ, iungatur sic: quòd si fortè ipsum procuratorem reconueniri contingat, volens idem Titius ipsum releuare ab onere satisdationis ꝓmisit, &c. vt s. ver. si verò. & seq. Non est autem vis, vtrum instrumentum procurationis concipiatur in tertia vel prima persona: vt extr. de conuer. coniu. dudum. vel per verba de præterito, vel de præsenti. extr. de iure pa. quod autem. in fi. Quid autem debet continere mandatum procurationis, dixi s. §. proxi. ver. item no-

a ta, quod. ¶Si autem non potest haberi copia tabellionis[a], potest per literas in hac forma constitui:

8 FORMA. †Vniuersis Christi fidelibus, ad quos præsentes literæ peruenerint, magister B. Aug. minor sacrista sancti Pauli Narbõ. salutem in Domino. Vniuersitati vestræ tenorẽ præsentium innotescat, quòd nos facimus, cõstituimus, &c. sicut in præscripta forma continetur, verbis competenter mutatis, & in fine subiunges, Vt autem hoc præsens scriptum robur obtineat firmitatis, ipsum fecimus sigilli nostri munimine roborari. Sufficit enim

b sigillum[b] ipsius, postquam de ipso constiterit[c]. ff. de procur. l. si ꝓ-

c curator. ff. de pig. l. pe. §. j. s. §. prox. in prin. ver. item quòd nõ sunt. Melius est autẽ, quòd scribatur iudici siue parti: vt s. §. proxi. vers. ij. & ver. item no. vnde dicatur sic:

d FORMA.[d] Talis tali iudici tam vitæ præsentis commoda, quàm futuræ. vobis tenore præsentium intimamus, quòd in causa, quã A. mouet vel moturus est contra me: vel ego contra eum coram vobis B. procuratorem meum constituo, concedens sibi generalem & liberam administrationem: dans etiam eidem potestatem agendi & defendendi, ratum habiturus & gratum quicquid per eum in dicta causa procuratum fuerit siue factum: promittens et sub hypotheca rerum mearum pro ipso procuratore, si necesse

e fuerit[e] iudicatum solui: & hoc vobis significo atq; parti, in cuius

9 rei testimonium præsentem paginam feci sigillari, &c. vt s. †¶Si autem velis sigillum authenticum apponi, quod vtilius est: quia de eo non potest verisimiliter de facili dubitari: puta episcopi: vel officialis, vel alterius ordinariam iurisdictionem habentis: vt extrà. de prob. post cessionem. & xj. q. iij. curæ. & in præ. ver. item ꝙ non sunt. constituatur procurator in illius præsentia: & tunc episcopus vel alius scribat, vt iam dictum est: & vbi dicitur, quòd nos fecimus, dicatur quòd magister B. Aug. &c. fecit, constituit, &c. vt in prædicta forma. in fine autem iungatur sic: in cuius rei testimonium & certitudinem pleniorem, præsens scriptum sigilli no-

f stri appensione fecimus communiri, datum, &c.[f] †¶Sed nunquid

10 talis procurator per hoc releuatur à satisdatione? Et certè quo

g ad cautionem de rato, planum est, quòd sic: ex quo de mandato constat: vt in præ. l. si procur. C. e. l. j. sed quantum ad satisdationẽ iudicatum solui, quam semper præstat procurator rei, & etiam procurator actoris: vt j. de satisd. §. expedito. in prin. non videtur releuari. Primò q̃a hæc promissio fit inter absentes. ff. de ver. ob. l. j. in prin. Secundò, q̃a licet facta sit illi ꝑsonæ publicæ vel authẽticæ, quæ sigillum suum apposuit, non est tamen authentica vel publica, quo ad eum cõtra quem fit ꝓcurator: q̃a nõ est eius iudex vel publicus notarius. Vnde nulla sibi ex hoc quæritur actio ff. de magistra. conueni. l. j. §. exigere. Tertiò, quia hic iam conueniretur fideiussor sine principali debitore: cùm tamen obligatio accessoria sine principali regulariter non subsistat. ff. de fideius. l.

h si fideiussio. Inst. e. §. fideiussores. Sed dic, secundum Aegi.[h] tale ꝓcuratorium sustineri posse: vbi hoc fieri consueuit. Instit. de sa-

i tis. in fi. Vel dic[i], quòd talis procurator comparens in iudicio, aut potest dare pignora, vel fideiussores: & tunc det quod maluerit. ff. de constit. pe. promissor. in fi. ext. de off. dele. coram. & hoc pro æstimatiõe litis. Inst. de satis. §. fi. Aut neutrũ dare pt. & hoc iuret:

k & tũc sufficit iuratoria cautio. ff. q satisd. cog. l. j. Et ꝓ tertiã[k] obiectionem

ADDITIONES.

a Tabellionis. ¶Dicit Aegi. sicut apud multos vltramontanos.

b Sigillum. ¶Sup. sine subscriptiõe testiũ, q regulariter in epistolis non requiruntur, secundum Gui. de Suza. qui hoc no. ff. e. l. j. allegat. ff. depo. Lucius. j. de cõsti. pe. l. quidã. C. de epis. & cle. si qua ꝑ calũniã. §. j. Fallit ĩ codicillis. ff. de leg. ij. l. miles ad sororẽ. vt ibi patet in j. gl. & C. de codicil. l. vlt. §. fi. & in casu. C. de Lat. li. tol. l. vna §. simili quoque. ij. Adde, sm Paul. de Cast. vnum perpetuò notandũ in d. l. si quæ per calumniam. ꝙ si aliquis de lõginquis partibus veniens portet instrm procuratorium, in quo cõtineatur, ꝙ talis ꝯstituit Titium procuratorẽ ad agendũ, & asserat se illũ Titiũ esse de quo in instrumento: aduersarius aũt neget dicendo, proba ꝙ sis ille Titius. potuisti enim subtrahere: ꝙ nõ habet necesse probare, secundum doct. per tex. d. l. si qua per calumniam.

c Constiterit. ¶Sed an constabit per collationẽ similis signi? Dicit Gui. Angl. sub hoc ti. q. xviij. ꝙ nõ: nisi appareat id, per quod fit collatio aliàs fuisse ꝓbatũ: & hoc vel pacta vel ꝑ appensionẽ sigilli principalis iudicis ordinarij vel delegati cũ filo ad illud sigillũ. Alleg. C. de fid. instru. l. comparationes. & in Authent. eod. titul. §. si verò. col. vj.

d FORMA. ¶Quæ fuit Aegid. sub rub. xij. cuius fuit ad literã totũ quod sequitur. vsque ad versic. porrò. & hanc formam præcedit ibi forma, quæ est infrà sub ver. verum.

e Fuerit. ¶Dixit Gul. An. post formam, quã posuit e. ti. in j. char. ꝙ istud si necesse fuerit, ponitur in procuratoriis actorũ, qui si recõueniant, habẽt sic cauere: aliàs nõ. in procuratoriis aũt reorũ nõ ponitur, quia semper in eis est necesse satisdari de iudicato soluendo.

f Datũ, &c. ¶De his, qui mittũt schedulas vacuas suo sigillo sigillatas, vt in eis scribatur procuratorium ad eorum volũtatẽ. quibus mittũtur: plenè scripsi de fide instr. c. ii. in magna gl. ver. sed quid de his procuratoribus. & facit quod scripsi de solu. c. ij. & de hoc etiam plenè scripsit Gui. Ang. sub hoc ti. q. iij.

g Satisdatione. ¶Aegi. fuit iste ver. vt statim dicam.

h Secundum Aegi. ¶Sua rubr. xj. in fi.

i Dic. ¶Secundum eundem.

k Tertiam. ¶Verbum Gui.

ctione facit,extr.de off.del.pastoralis.in fi. & melius in constitu. Greg.X.de elec.vt circa.li.vj.& vide in prædicto §.expedito. ver.
a sed quæritur[a].¶Porrò generale mandatum ad causas & negotia sub hac forma concipietur:
11 †FORMA.[b]Anno,mense,&c.vt s̃.in prima forma,vsq; ad,spõ
b te recipientem,&c.iunge suum procuratorẽ & nuncium specialem in causa tali,quam habet vel habere intendit cum H.& generaliter ad omnes causas quæstiones & lites,quas habet vel habiturus est tam in agendo,quàm in defendendo cum aliquo,vel aliquibus coram quocunque iudice tam ecclesiastico, quàm ciuili auditore vel delegato ordinario,vel subdelegato,& specialiter coram tali super quibuscunque rebus vel negotiis:ad libellos offerendos,& recipiendos,&c.vt s̃.in prima forma vsque, promittens se,&c.post iunge.Item ad petendum,exigendum & recipiẽdum omne id,& quicquid ipsi Titio ex quacunque causa vel cõtractu ab aliquo debetur:& ad faciendum finem, & refutationẽ super receptis eius nomine ad solutiones faciendas&recipiẽdas, necnon ad paciscendum,componendum,transigendum,&in integrum restitutionem petendum,compromittendum, laudũ,& arbitrium audiendum,& prosequendum & homologandum:& ad crimina & defectus proponendum,& sic de aliis casibus, in q̃bus mandatum exigitur speciale,vt s̃.§.j.ver.item opponitur.Itẽ ad contrahendum debita:& ad constituendum sibi alios debitores,& ad venditiones,emptiones & locationes,& cuiuscunque generis contractus faciendos,& ad obligandum se aliis nomine ipsius T.& bona ipsius T.super quocunque contractu & generaliter ad omnia ipsius negotia tractanda & gerenda: & ad omnia & singula facienda,quæ circa prædicta, vel aliquod prædictorũ, vel etiam quæcunque aliàs sibi videbuntur vtilia:& quæ per quẽlibet procuratorem verum & legitimum seu nuncium, possent
c aliquo modo procurari:dans ei plenam & liberam potestatem[c], & mandatum speciale prædicta omnia & singula faciendi: & super præmissis & quolibet eorum,quoties expedierit & voluerit procuratorem vnum,vel plures simul,vel successiuè,vel etiam ĩ
d solidum substituendi,& eum vel eos ex nunc ipse constituit[d]:& eum vel eos,quando & quoties voluerit potestatem reuocãdi: promittens se grata & rata habiturum,& in aliquo non contrauenire,quæcunque dictus procurator vel alij seu alius ab eo substituendi,circa prædicta vel aliquod prædictorum facienda duxerint:seu etiam ordinanda acta,&c. vt s̃.in prima forma. Quòd autem dixi liberam potestatem, multum prodest: quia aliter non habet ita plenam.ff.de procu.procurator cui.& l.seq.& l.mandato.j̃.ver.notabiliter.Posset quoque hæc forma fieri sub sigillo ꝓprio vel authentico:vt prædixi.¶Sed opponitur cõtra præscrip
e tam formam.Primò ex eo quod dicit, fecit,cõstituit,creauit,&c. videtur enim sufficere solum verbum fecit: & sic cætera frustrà membranas occupant.xix.dist.si Romanorum.lxxvi.dist. huiusmodi.& superfluitas reprobatur in actis. C.de prec.Imper.off. l.fi. extr.in procemio.§.sanè.imò punitur.C.de app.ampliorem.§.in refutatoriis.Item in eo,q̃d dicit procuratorem & nuncium videtur contrarietas:nam aliud est procurator, & aliud nuncius:vt s̃. ver.& nota quod.Sed hæc propter consuetudinem tolerantur. Præterea quilibet nuncius est procurator,vt præ.ver.& nota q̃d. Item illud quod sequitur in causa tali, videtur superfluum: quia tantum valet generale in omnibus,quantum speciale in singulis ff.de admi.tu.si duo.in fi.xix.dist.si Romanorum. extr. de priuile. quia circa.ff.si cer.pe.certum.Item,quod dicitur,quas habet, vel habiturus est,videtur inducere dubietatem:tum, quòd disiũctio illa vel,videtur dare optionem constituenti,ad quam causam velit illum esse procuratorem,an ad eam,quam habet:an ad illam, quam habiturus est. ff. de iudic.si quis intentione. Tum, quia ea quam est habiturus,non specificatur. Vnde si quis in hoc dubio cum tali procuratore litem ageret,& obtineret, non fieret executio in bonis domini,nec in eum actio in factum dabitur,nisi ꝓbetur eum de illa causa sensisse:quod est impossibile,imò ad intẽtionem domini & declarationem recurrendum erit. Et ideo dicunt quidam, tale procuratorium tanquam incertum generale & obscurum,non esse admittendum.ff. de iur.fis.ita fidei.extr.de rescr.cùm in multis.lib.vj.Item clausula illa,promittens se gratũ
12 &c.videtur superflua.†Nam ex quo de mandato constat,dominus cogitur ratũ habere: vt no.ff.de procu.si procuratore absente.Item opponitur ex eo,quod ibi dicitur: procuratorem, actorem,& nuncium,&c.Si enim in libello vtatur quis omnibus his vocabulis,dicetur ei, ꝙ eligat quod voluerit. C.de codicil. neq; codicillũ.Nã hæc inter se differunt:vt s̃.ti. proxi.ad fi.& s̃. vers.& nota q̃d.nec possunt simul concurrere,inspecta persona ꝯstituẽ-
13 tis.Sed dic,quòd satis tendunt ad idem,vt iam dixi.†Nec est lex verbis imponenda,sed rebus. C.communia de l.omne verbum[f].
f & vsus iudiciorum hoc admittit, maximè secundum canones,

vt j̃.ti.proxi.in fi. Verum ad euadendas huiusmodi obiectiones, quidam sic concipiunt.
g FORMA.[g]Anno,etc.A.constituit B.præsentẽ,& mandatũ suscipientem,suum procuratorem ad omnes causas præsentes & futuras nomine eiusdem A.agendas & suscipiendas contra quamcunque personam ecclesiasticam & secularem,collegium & vniuersitatem,coram quocunque iudice ordinario & delegato, ecclesiastico & seculari,ad agendum & defendendũ:& ad omnia& singula facienda,quæ causæ merita exigant, & quæ per verum ꝓcuratorem,& legitimè cõstitutum fieri possunt: qui procurator mihi notario stipulanti nomine,& vice omnium quorum interesse possit,promisit se dominum defensurum,cũ opus erit,& iudicatum soluere,eodem domino super præmissis promissionibꝰ fideiussore existente & promittente pro suo procuratore iudicatum solui,quo ad omnes sui clausulas,sub hypotheca rerum sua
14 rum, &c.†¶Notabiliter in præcedenti[h]forma dicitur ad solu-
h tiones recipiendas. Nam licet constitutus sit ad petendum & exigendum debitũ non ideo videtur constitutus ad solutionem recipiẽdã.ar.C.so.ma.quemad.dos pe.l.j.& ij.in fi.ff.e.ti.l.ñ solũ. ff. de sol.hoc iure.ff.de pa.sed si tãtũ. Quidã t̃n dicũt ei posse solui. ar.ff.d̃ le.iij.fideicõ.§.si rẽ.C.d̃ noua.&de le.ñ abstulit.C.de sol.in ductam.

ADDITIONES.

a Quæritur.¶Secundò, & hic prosequitur quod hic continuauit Aegid.& salua pace auctoris ista duo iura, quæ hic alle.non ꝯtĩgũt tertiã obiectionẽ: cùm in neutro illorũ d̃ fideiussoria obligatione tractetur,quæ facit hic dubium tertiæ obiectionis,q̃d pendet ex §.si verò aliquis.Inst.e.ti.vbi dicitur, quòd ꝯstituẽs debet esse procuratoris fideiussor.Item satisdatio ista est ꝓtoria: & prætoriæ requirũt fideiussoris obligationẽ.ff.de præto.sti.l.ꝓtoriæ.satisdationes.& talis forma non potest tolli,nisi à prætore.e.tit.l.j. ĩ fi.& fideiussoria non stat sine principali, vt probatum est s̃.Item ipse constituẽs suiipsius fideiussor eẽ nõ p̃t.ff.de fideiussor.hæres §.q̃d sine.Scire debes,ꝙ Cy.plenè hoc ꝓsequit̃,C.de satisda. l. vna.& vbi dicit.quidã defendũt formã præ.l.si qs reũ. ff.de li.le.in prin.vbi patet esse posse fideiussoriã sine principali: & illa fideiussoria habetur loco principalis.& hoc vr̃ placere Dyn.ff.vt le.no. ca.si quando.§.j.vel secũdũ alios, cũ procuratore in iudicio quasi ꝯhat.ff.de pec.l.licet.§.idẽ scribit.huic futuræ obligatiõi,q per procuratorẽ in iudicio ꝯhetur,accedet præcedẽs promissio dñi: & sic erit,licet ex post facto cui adhæreat.vel vt dixit Dyn.in l.fideiuss.ff.de fideiuss.cauebit ipse ꝓc.saltẽ nudè,& huic cautiõi fiat illa accessio,vt dixi,j̃.de satisd.§.expedito.ver.q̃d si. Dominꝰ Cy. ibi dicit se ꝯsuluisse,releuationẽ nõ fieri,nisi interueniat saltẽ nuda cautio procuratoris,cui obligatio dñi releuãtis accedit,ꝑ prę. §.si verò.per quẽ patet,ꝙ ista est fideiussio.&fideiussor est,qui alienę obligationi accedit.ff.de fideicõ.lib.l.j.& ij.inducit ẽt l.si minor.ff.de ꝓc. Quo ad ꝯria rñdet.ibi vide in vlterioribꝰ.t̃n vr̃ fateri,ꝙ sufficit sequẽs cautio procuratoris:qa fideiussor bñ accedit futurę obligatiõi.ff.de fideiusso.l.si stipulatus sum.§.adhiberi,Datur aũt ꝯsiliũ quod multi seruant,ꝙ dominus releuãs absentem promissione,quam notario facit nomine omniũ, quorũ intererit,adiũgat fideiussorẽ:& tũc promissio dñi & satisdatio sunt pro promissione,quã procurator facere tenebatur: nisi dominus sic fecisset,quo respectu dicitur eius fideiussor.Adde de hoc vt plenè ꝑ Bar.in rubr.ff.iud.sol.Rom.consil.lxij.vbi tenet, ꝙ stãte statuto,ꝙ nullus procurator rei conuenti audiatur, nisi primò satisdederit per idoneos fideiussores,quod sufficit,si dominus in mãdato fideiussit.
b FORMA.¶Rolan.vbi s̃.multum ampliata per auth.
c Potestatem.¶Vide quod hîc sequitur statim.& in versicul.item quod.
d Constituit.¶Vt dixi s̃.§.j.versi.sed quid si procu,Ista adiectio facit dubium:quia verè per verba datur procurator incertus ꝯ l.ij. ff.eo.vnde vt ponit Cy.in l.quod quis.C.e.tit.in fi, primæ q̃õnis, sm̃ Ia.de Are.si dicat dominus:constituo te procuratorem, & alium quem feceris,non valet substitutio,per prę.l.ij.Sufficit ergo dari mandatum procuratori de substituẽdo etiã incertũ, qui substituẽdo dabit certum.e.ti.c.j.ij.respõ.lib.vj.Est & simile de electo,qui debet certus esse.de ele.c.ij.lib.vj. & tamẽ bene datur procurator ad eligendum incertum.e.ti.c.pe.
e Formam.¶Secundum Aegi.sua rubri.xj.
f Verbum.¶Lex secunda est,& idem de electiõe commissa.§.porrò.lib.vj.
g FORMA.¶Aegi.rubrica sua xij.in prin.
h Præcedenti.¶proxima,in qua non est illud verbum.Et aduerte: quia in illa forma dicitur,ad solutiones faciendas,&recipiendas.

a ductam.[a] Item, quòd in precedenti forma [b]dicitur, licet absentes
b non videtur valere: quia procurator debet esse certus: vt ff.e. l. ii.
hic autem incertum est quis istorū futurus sit procurator. de ver.
ob. vbi. §. i. & hoc tenēt quidam. Alii contrà, s. quòd si vnus accep
c tauit, ille erit procurator, arg. ff. de cōsti. pe. illud quod verius est.[c]
15 †Procurator autem liberam & generalem administrationem ha
bens, potest exigere, nouare, sacramentum deferre, & aliud pro
alio permutare. ff. de procu. procurator cui. ff. de iureiur. iusiuran-
dum, quod ex conuen. §. fin. ¶Vbi autem prælatus alicuius eccle
siæ constituit procuratorem, hæc erit forma:

FORMA. Anno, &c. Talis præpositus talis ecclesiæ præsenti
bus tali & tali eiusdem ecclesiæ canonicis fecit, constituit, & ordi
nauit talem suum procuratorem, syndicum, actorem & defenso-
rem, & sufficientem responsalem: & in tali causa, vel causis, quam
vel quas habet, vel habere sperat contra, & quoscunque alios, co
ram tali, &c. vt s̃. in prima forma. Et nota, quòd si sit negotium cō
mune inter prælatum & conuentum simul, debent creare syndi-
cum, vel actorem. Si verò diuisim, omnino canonici cum suo prę
posito, vel decano, possunt facere syndicum vel actorem, & epis-
copus suum faciat. extr. de iudi. causam quæ. & de rescrip. edoceri
Si verò sit negotium monasterii. abbas & monachi debent consti
tuere simul, vt in præ. c. causam. & de rescrip. c. edoceri. & de syn-
di. c. vnico. & xvi. q. i. monachi. Abbate verò negligēte, faciat hoc
episcopus cū consensu sui capituli: & sic intelligitur extra. de iur.
cal. Imperatorum. secundū magistrum Gratianum Aretinum, qđ
dic vt s̃. de actore. versi. item contra prælatum. vsque ad fin. & vi-
16 deas §. ratione quoque. ver. item quod fuit consti. †¶Cæterum
monachi vel canonici constituentes procuratorem ad petendū
cassari, vel confirmari electionem, sic scribent:

FORMA. Sanctissimo vel beatissimo patri domino Clemen-
ti, diuina prouidentia sacrosanctæ ac vniuersalis ecclesiæ summo
pontifici, talis, vel tales eius deuotissimi filii cum omnimoda sub
iectione ac reuerentia, pedū osculo beatorum. Sanctitati vestræ
notum facimus per hoc scriptum, & quòd nos facimus, constitui
mus, & ordinamus talem seu tales procuratores nostrum syndi-
cum, vel actorem ad petendum nomine nostro cassari, seu cassam
nullam, & irritam nunciari electionem, quæ de facto dicitur de
P. in abbatem vel episcopū talis monasterii, vel ecclesiæ celebra-
ta: & ad petendum nomine quo s̃. cōfirmationem electionis à no
bis & nomine nostro de tali celebratæ ibidem: dantes ei nihilo-
minus plenā & liberā ptātē agendi, defendēdi, petendi, rñdendi,
excipiendi, & replicandi, & cuiuslibet generis iuramentum in ani
mas nostras præstandi, sententiam vel sententias, & præcepta au-
diendi, appellandi, appellationem seu appellationes prosequēdi,
necnon obiiciendi, & probandi crimina & defectus contra dictū
s̃. & contra adhærentes eidem. Et si necesse fuerit, beneficium dis
pensationis, vel in integrum restitutionem petendi: alium seu ali
os substituendi, & eosdem reuocandi: insuper damus & concedi-
mus ei plenam & liberam ptātē impetrandi, &c. vt j̃. ver. verum.
Et generalitier omnia alia & singula faciendi, in quib. mandatum
exigitur speciale, ratum perpetuò habituri ac firmum, quicquid
per ipsos, & cum eis simul & in solidum, aut cū substituto, vel sub
stitutis, vel ab eis, vel eorum altero actum vel procuratum fuerit
in præmissis, vel aliquo præmissorum. In cuius testimonium sigil
lo nostro præsentes literas fecimus consignari. Actum in capitu-
lo, &c. extr. de ele. nilhil est. & iunge hic quod no. j̃. de ele. §. supe
rius de via. ver. item nota quod. Qualiter autem procuratoria exē
17 plentur, vel publicentur, dicam j̃. de instr. edi. §. i. ii. & iii. †¶Cæte
rùm in audientia domini papæ ad impetrandum & contradicen-
dum mandatum, potest concipi sub hac forma:

FORMA. Anno, &c. vt s̃. in prima forma vsque, sponte recipi
entem, &c, iunge, ad impetrādum in Romana curia priuilegia, in-
dulgentias, quaslibet literas tam simplices, quàm legendas, gratiā
& iustitiam continentes: nec non & ad contradicendum & con-
ueniendum de iudice, vel iudicibus, & ad iudicem vel iudices eli-
gendos: & ad opponendum, recusandum, & appellandum, appel
lationem prosequendum, & cuiuslibet generis iuramentum præ
standum, & ad alia omnia circa hoc faciendum: quæ idem Titius
in persona propria facere posset, si præsens esset: & super præmis
sis & quolibet prædictorum, quoties expedierit, &c. vt s̃. ver. por
rò. vsque in finem. De hac forma habes extra. de renun. veniens.
18 in fin. †¶Quis autem admittatur in audientia ad conueniēdum
de iudicibus, not. j̃. de resc. presen. §. ratione formę. versi. item qui
no. An autem hoc mandatum sit necessarium, & quis eum proba
bit, vel non, no. ext. de resc. c. nonnulli. in gl. sic ergo. q̃ gl. non ap-
pbo per omnia. & c. ex parte. in gl. & ita patet. & s̃. §. j. ver. nouus.
& postquam talis procurator conuenit de iudicibus, non potest
eos dominus recusare: vt ext. de caus. pos. cùm olim. Nisi sibi cer-
tum iudicem expressisset, & procurator fines mandati egressus,
alium elegerit: quo casu non valet: vt ibi no. Vnde consulo, quod
exprimens faciat de hoc fieri publicum instrumentum: in hac aūt
forma non consulo, quòd detur potestas ad agendum & defen-
dendum: quia quandoque non expedit constituenti talem pro-
curatorem, quòd causa eius in curia tractetur vt extrà, de app. sæ-
pe. in prin. Non consulo etiam, quòd de appellatione, super qua
vult impetrare, fiat mentio in prædicto mandato: ne per hoc pro
betur appellatum esse, & sic per consequens causa in curia tracte
tur, vbi de electione & prouisione ageretur. vt extrà, de ele. statui
mus. lib. vj. Perinde enim esset tunc, ac si dominus propria voce
fuisset cōfessus appellatum fuisse. ff. depo si. Publius. §. Titius. licet
per hoc non probentur tempora illius constitutionis, statuimus.
19 fuisse seruata.[d] †Sed nunquid per vnum testem & per confessio
d nem, quam facit in litera, quam impetrat procurator datus ad im
petrandum & contradicendum, probabitur appellatio? Respon-
deo sic, probato procuratorio, etiam si in eo fiat mentio de appel
latione: & hoc propter vehementem præsumptionem, quam in
ducit ipsa confessio procuratoris. arg. contrà, extra. de suc. ab in-
e test. c. fin. & sic obtinuit[e]. Licet confessio, quam fecit impetrādo,
non extendatur ad causam, quę super appellatione vel beneficio
agitur: sed tantum ad negotium procuratoris. ext. de ap. Nicolao.
& de renun. veniens. Tutius tamen est per iuramentum hoc ex-
pediri ratione præsumptionis. extr. de iureiur. c. fin. Sola autem li
tera, quæ impetratur, non probat appellationem, quia confessio
procuratoris nō nocet domino, nisi in causa vel negotio, ad quā
vel ad quod est constitutus. extra. de off. dele. cum olim. de elect.
20 innotuit. in fin. †¶Quid si procurator occultat mandatum, ne p
hoc possit iuxta præmissa probari apppellatio in curia Romana,
f sicut sæpe fit: vt in præ. c. sæpe. in prin. [f]nunquid debet cogi illud
exhibere? videtur, quòd sic, arg. C. de his qui ad eccle. confu. l. fi. §.
sanè. ver. sicubi. C. de hęre. quoniam. in fi. & xiiij. q. ii. super. Ego tñ
non cogo, nisi quando vult dominum defendere. ext. de prob. c.
j. Sed pone: ecce habens mandatum ad impetrandum & contradi
cendum, impetrat super aliqua appellatione: auditor autem gene
ralis palatii reuocat ad se literam ad instantiā patris: quę dicit, cau-
sam huius appellationis debere in curia agitari, & literam non de
bere transigere: sed idem procurator dicit non debere ibi agitari:
nunquid admittetur ad cognoscendum de hoc ex vi illius manda
ti? Respondeo sic: quia hoc est de negotio impetrationis: sed ad
alia hoc expendito non admittetur: vt extra. de renun. veniens. in
21 fi. sic obtinuit. †¶Mandatum autem mutuum suscipiendū, quia
hoc quotidianum est, sic concipitur:

g FORMA.[g] Vniuersis, &c. talis episcopus salutem in domino.
Vniuersitati vestræ præsentibus innotescat, quòd nos talem faci
mus, constituimus, creamus & ordinamus nostrum procuratorē
generalem & specialem nr̃o nostris & ecclesiæ nostræ negotiis,
apud sedem Apostolicam promouēdis, explicandis, gerendis, &
expediendis, sibi p hanc patentē literā mādantes, & spālem plenā
liberam & absolutam potestatem dantes & concedentes, vsque
ad summā centum marcharū argenti coniunctim vel diuisim, si-
mul seu particulariter: vno de diuersis tēporibus, nostro & eccle-
siæ

ADDITIONES.

a Inductam. ¶Hoc placet Albe. Gal. qui dicit, quòd videtur casus ff. de pig. act. l. solutum. §. solutam. ibi: procuratori eius, vel seruo, &c. Inducit etiam ff. de neg. gest. soluendo. cum sua gl. & ff. de solut. si quis seruo. in prin. hoc no. eo. ti. ante fi. Et hoc mihi placet in pro curatore ad negotia, vel misto ad causas & negotia: de quo loquitur illa forma, vt patet ibi. In procuratore autem lit. tantum procedunt contraria Digestorum inducta. & ad l. ij. C. so. ma. in fi. innuit, quòd exigere & accipere sint diuersa. Hoc fateor, quia stricte exigitur ab inuito, accipitur à volente. de censi. exig. lib. vj. & vt diuersa censentur in procuratore litis tantū. Adde quod idem communiter tenent docto. in l. iij. solu. matri. Bal. in l. falsus. C. de fur. Bar. in l. hoc iure. ff. de sol. Ang. in l. solutum. §. solutam. s̃. alle. Ro. tamen in d. l. iij. sequitur Fede.

b Forma. ¶prima scilicet huius §. in prin.

c Verius est. ¶secundum Alb. Gal. eod. tit. ante fin.

d Seruata. ¶ Consilium de tribus mandatis dandis procuratori in causis appellationis, scripsi de renun. veniens. ad finem.

e Obtinuit. ¶ Puto quòd contrarium inducit propter literam ibi, non tanquam sufficienter probantes: tamen Compo. in decre. statuimus. de elect. in glo. quòd si papa. versi. item quæritur, si sufficit. allegabat illam pro, & dicebat sic obtentum quòd sufficeret: tamen vt dictum est, per id non apparet eo tempore seruata. vide quod not. in Cle. de elect. constitutionem. ad fi. in gl. plena, super versi. fides.

f Prin. ¶Et vide quod ibi scripsi post Hosti. in gl. forsan.

g FORMA. ¶Forma mutui in curia contrahendi.

siæ nostræ nomine, mutuum contrahendi, & mutuò suscipiendi, ac susceptum pro prædictis negotiis expēdendi, à quocunque seu quibuscūq; creditore seu creditoribus, vndecunq; & vbicunq;, & cuiuscūq; cōditionis fuerint: ac etiā nos & successores nostros, ac ipsam ecclesiam nostrā bonaq; omnia & nos, & dictā nostrā ecclesiā quocūq; modo pertinētia p̄sentia & futura, mobilia & immobilia, illi vel illis, à quo vel à qb. præfatā pecuniā recepe rit p̄ solēnē stipulationē, vel alter obligandi pro ea, nosq; eis ipsa in præsentiarū etiā obligamus iurādi etiā in animā nostrā, ꝙ loco, tempore & termino à dicto ꝓcuratore vnà cū creditore seu creditoribus statuendis: præfatum creditū cū omnibus expensis, damnis & interesse, cābio & accessionibus, de plano restituemus ac integraliter psoluemus, & cōtractū ipsum aliàs quomodolibet & in aīam nostrā iureiurando vallandi, insup etiā renūciandi nomine nostro exceptioni non habitæ, seu nō receptæ pecuniæ, vel in vtilitatem ecclesiæ non conuersæ, exceptioni doli, cōdicti oni sine causa, & indebiti, & in factum subsidiariæ, & generaliter omni beneficio & priuilegio fori, restitutionis in integrum, constitutionis de duabus diætis editæ in concilio generali: literarum etiam Apostolicarū & indulgentiarū impetrandarum seu impetratarum, cuiuscunque tenoris seu formæ existāt, constitutionū etiam omnium, & quarūlibet exceptionum de iure sibi competentium, & priuilegio cruce signatis indulto, ac generaliter iuris canonici vel ciuilis dantes eidem nihilominus liberam potestatem recognoscendi in iudicio, vel extr. prædictū debitum: & submittendi nos, si necesse fuerit, iurisdictioni cuiuscunque auditoris, vel iudicis generalis, vel specialis, ordinarij, seu etiam delegati: in quem ex nunc sciēter, tanquam in nostrum iudicem ꝯsentimus, quòd possit, si necesse fuerit, super præfato mutuo nobis p̄cipere, & nos condēnare, mulctare, & excōmunicare: & in nos quamlibet iurisdictionis speciem liberè exercere: faciendi quoq; omnia alia super præmissis, & quolibet præmissorum: quæ nos ipsi, si præsentes essemus, facere possemus: promittentes sub hypotheca rerum nostrarum & ecclesiæ nostræ, nos ratum gratum & firmum perpetuo habituros, quicquid per dictum procuratorem promotum, explicatum, gestum, expeditum, contractū, receptum, expensum, obligatum, iuratum & renunciatum, seu aliàs actum, seu procuratū fuerit, quomodolibet in p̄missis vel aliquo præmissorū, & de iure vel de facto in aliquo nō ꝯtrauenire.
n In cuius testimoniū & memoriā p̄missorū, p̄sentē literā sigilli nostri munimine duxim⁹ roborandā. Datū, &c. Qualiter aūt fiet ubmissio, dicam infrà de conclu. & renun. & ex illis hanc formā
22 poteris impugnare. †Reuocatio autem mādati, quæ fit præsente notario, vel testibus, vel etiam præsente aduersario, vel iudice si adsit: alioquin eis significetur: vt no. s̄. §. j. versi. item quod mandatum fuit. & fiet sic:

FOR. Quoniā cōtrà P. quē in tali causa, quā cōtra talē habeo ꝓcuratorē cōstituerā, suspicionē accepi, ac per hoc de ipsius fide cœperim (nec immeritò) dubitare: idcirco mandatū, qđ ei dederā, ex nunc reuoco, & sibi expresè inhibeo, ne vlterius in prædicto procedat negotio, vel se de ipso aliquatenus intromittat: extra. de proc. ex insinuatione. & c. seq. & c. mandato. ff. eo. ante litē.
23 & l. seq. & l. quæ omnia. †In summa nota, quòd recipere mandatum procuratorium ab initio volūtarium est: susceptum aūt est necesse consummari: vt Insti. mā. §. mādatū. extr. de of. del. c. cùm olim abbas. Intantū, quòd pōt procurator propter contumaciā excōicari: vt ꝓbatur secundū Vin. extr. vt lit. nō cōte. c. j. ad fi. Sed quare excommunicabitur: nunquid sufficit stipulationem committi? Dic, quòd vbi quis constituitur procurator apud acta, & satisdatur pro eo præsente vel sciente, & non contradicente, compellitur procurator præcisè defendere: nec sufficit stipulationē committi. Si aūt ipse procurator cauit per se, vel dn̄s pro eo absente, non cogitur præcisè: sed sufficit committi stipulationem ob rem non defensam. ff. de proc. filius. §. fin. & l. si defunctus. & l. non cogendum. §. ij. & in p̄. decr. constitutus. fuit apud acta: vt patet in integra, secundum Vin. Hoc plenè prosequere prout no. ff.
a de proc. sed & hæ personæ. §. præter. & l. si defunctus [a].

ADDITIO.

a Defunctus. ¶Et j̄. de satisda. §. pe. ver. sed quare. & scripsi do ꝓc. accedens. super gl. ij. Adde casum, quo etiam cogitur præcisè defendere in cle. eo. tit. c. j. & ibi etiam de hoc in gl. præcisè.

¶De Procuratore in rem suam constituto.

SVMMARIVM.

1 *Nuda traditio & sine causa facta in rebus corporalibus, non transfert dominium.*
2 *Cessio actionis non tenet, vbi actio est in iudicium deducta.*
3 *Procurator constitutus in causa lucratiua, non debet audiri, nisi satisdet de reconuento domino defendendo.*
4 *Cedere actionem prohibetur minor sine tutoris, vel curatoris auctoritate.*
5 *Excommunicatus, si cedit alicui actionem animo donandi, nunquid poterit agere prius, quàm cedens absoluatur?*
6 *Procuratorem in rem suam facere potest, quicunque se obligare potest.*
7 *Procurator in rem suam habet vtilem actionem nomine suo in casibus quibusdam.*
8 *Obligans alicui nomen debitoris sui, an ille poterit conueniri antè, quàm conueniatur principalis.*
9 *Exceptio compensationis an possit opponi contra procuratorem, in rem suam.*
10 *Mutuans alicui summā pecuniarum, si stipuletur sibi reddi expensas in illius pecuniæ repetitione faciendas, postea autem vendat actiones suas an emens poterit exigere tales expensas ex iure cesso.*
11 *Cedens creditori suo actiones, quas habet contra debitorem suum, eum faciendo procuratorem in rem suam, an poterit talis cedens petere; & alterum, cui cessit, à petitione prohibere.*
12 *Forma denunciationis faciendæ per debitorem creditori, quo ad cessionem actionis.*
13 *Debitor certus an iterum sit certiorandus.*
14 *Cautela illi qui non potest intentionem suam probare, nisi per vnum testem.*

a 5. §. Sequitur videre de procuratore in rem suam constituto [a]. Et quidem contra eum excipitur,
1 quòd nullus titulus est in procuratione insertus. †Nam nuda traditio, & sine causa facta in rebus corporalib. non transfert dominium. ff. de acquir. re. do. nunquam nuda. Ita nuda quasi traditio actionis non transfert vtilem, neque directam: quia in corporalia difficilius acquiruntur. ff. pro soc. l. j. §. fi. & l. ij. & iij. in prin. ff. de pecu. si quis casus. ff. fa. er. planè. Nec tenet sententia eorum, qui præsumunt cessionē, vbi nullus titulus continetur, esse donationem. ar. ff. de condi. inde. l. j. ff. de reg. iur. cuius per errorem. quia regulariter nemo præsumitur donare. ff. de proba. cum de indebito. in prin. & iunge quod no. j̄. de ces. act. §. consequenter. ver. j. ad
2 fi. & ibi nota qđ. †¶Item obiicitur, quòd actio sibi cessa est deputata, id est, in iudicium deducta: vnde non tenet cessio. C. de liti. l. ij. & fi. extr. de ali. mu. iu. cau. fa. c. ij. Itē quòd est pro parte vēdita, & pro parte donata: vt C. mandati. l. fi. Item ꝙ cessio fuit simulata vt ibi. & C. plus valere quod agitur. per totū. extr. qui fil. sint leg. per tuas. quod præsumitur in casibus, qui no. j̄. de ces. act. §. j. ver. si verò. Item quòd facta est tutori vel curatori cōtra minorem, administratione durante. C. qui da. tu. vel cu. pos. aut. minoris. Itē
b debitor delegatus [b], obiiciet contra eum sic, Domine, ego solui creditori meo, qui me tibi delegauit, priusquam mihi denuncia-
c res, vel priusquam mecum fueris litē contestatus [c]. C. de dona. l.
3 iij. †¶Item obiicitur, quòd cōstitutus est procurator in causa lucratiua: vnde non debet audiri, nisi satisdet de reconuento domino defendendo. ff. de procurat. seruum quoque. §. fi. & l. sequent. Secus si non lucratiua: puta quia emit: tunc enim non cogitur defendere: vt ff. eodem. si quis in rem. vbi de hoc. Item, quòd ipse ratione potentiæ vel dignitatis terribilis censetur. C. ne lic. pot. l. prima. §. j. & l. finali. Item, quòd iura cessa sunt ab illo, qui cedere non po

ADDITIONES.

a Constituto. ¶Vt dixi in prin. tit. multùm adiutus fuit auctor per Vberr. De Bona. cuius etiam ad literā fuit totū istud prin. vsq; ad ver. itē ꝙ iura. & ver. sed quæritur. vsque ad finem sui. & hoc sub quarta sua rub. in qua tractat sub tali proc. Et vltra, j̄. de rescri. sciendum: ꝙ talis ꝓcu. ante lit. cōtestatio. dare pōt, ꝓcuratorē. e. tit. c. j. §. j. lib. vj. & no. s̄. §. j. ver. item excipitur, quod est. Item an morte constituti vel cōstituentis finiatur tale mādatum, no. C. de act. & obl. l. si quidē. & de dona. l. illam subtilē. Itē licet vt plurimùm talis procurator det̄ ex parte actoris, qn̄q; ex parte rei: qn̄que simul ex parte vtriusq;. & vide quod no. ff. de proc. l. Plautius. in gl. sed qualiter. Item sciendum, ꝙ procurator in rem suā potest alienare, iuramentum deferre, trāsigere, & pacisci: quia loco domini habetur. ff. de pa. sed si tantum. & l. sed si fideiussor. de iureiur. iusiurandum quod. §. vlt. & ff. hoc e. tit. l. procuratore. & no. eo. tit. qui ad agendum. li. vj. in vlt. gl.

b Delegatus. ¶Incautè cū Vber. præ, sic loquitur: cū l. ex illa, & qđ ibi dr̄, non procedat, qn̄ facta est delegatio debitoris: vt ibi patet in prin. Et rō huius no. eo. tit. l. j. quod dixi, ēt patet ver. in summa defendi tamen posset hoc dictum s̄m not. per Host. in Summ. tit. de delegato. ad fi. sub rub. de sol. vbi dicit, ꝙ licet nouatio requirat consensum debitoris, delegatio non. vide quod scripsi j̄. de cess. actio. §. j. ad fi. super versi. quæ autem. Adde Roma. consi. 135. & versi. seq. adde quòd pupillus sine tutore, & tutor sine pupillo cedere possunt. Ro. consi. 386. & versicu. item quod est pro parte. Adde plenè Roma. consi. 450.

c Contestatus. ¶Tertium omisit: qui enim non soluerat, non potest congruè dicere: priusquam inciperem tibi soluere. posuit tamen Vber. hunc tertium.

4 non potuit.†¶Prohibetur autem minor cedere sine tutoris vel curatoris auctoritate.Item tutor vel curator sine pupillo,nisi absens sit,vel fari non possit.ff.ad Trebell. restituta. Et iunge quod not.j.de ces.act.§.j.ver.sed nũquid minor.Itẽ furiosus,Item prodigus:vt ff.de ver.obl.is cui.ff.de reg.iur.in negotiis.Item pater filio.ff. de contrahend. emptio.l.ij. †¶ Quid si excommunicatus
5 mihi cedit actionem animo donandi,nunquid potero agere priusquam cedẽs fuerit absolutus? Respondeo sic, & si vendat mihi villam, in qua habet ius patronatus,potero præsentare:& potest excommunicatus delegare posse suum,siue debitorem alij:& ille statim aget.Potest etiam alij obligari:sed nõ alius sibi.Hanc quæ
a stionem inuenies disputatam inter venereales [a]. Et facit ad hoc quod not.Papa.extr.de do.& contu.veritatis.& secundum dom.
b meum,extr.de excep. pia. Vtrùm [b] autem procurator in rem su-
c am dicatur procurator,no.ff.de procur.l.j.[c]†¶Item procurato-
6 rem in rem suam facere potest,quicunque se obligare potest. & actionem habet. Quis autẽ se obligare possit,no.in Summa Azo. in titul.de pact.& de hoc j.de ces. act.Sed quæritur,an talis libellus sit admittendus:ago contra P.petens ab eo centum:&ago ex iure mihi cesso à T. creditore:& an directam vel vtilem tunc videar intentare actionem,an vtranq;?Et quidem communis vsus talem libellum admittit,nullo alio exquisito:tu tamẽ exigas causam cessionis:& an sit lucratiua,vel simulata,vt prædixi.Et credo per talem libellum directã actionem solummodo intentari: vtilem enim habet emptor nominis & legatarius,&qui in solutum accepit sine aliqua cessione.C.de hære.vel act.vend. emptor nominis.C.de act.& obl.in solutum.& l.nominibus.C.de leg.ex legato.&si succumbat in predicto libello,quo ad vtilem actionem eidem suo nomine competentem,rei iudicatæ exceptio non obstabit.argument.ff.de excep.rei iud.si mater.§.denique. & §.si qs autem,ff.de euict.minor.§.si seruus.Preterea procurator iurat in suam vtilitatem,quia suum negotium gerit,& in ea est principalis.C.de procur. qui stipendia.licet quidam dicant,quòd directis cessis vtiles admittantur. Vnde consulo, quòd agat suo nomine vtili sibi competenti, & abstineat à directa:cuius ei solum exerci
d tium est commissum,secundum Vbertũ [d].†¶Et nota quòd pro-
7 curator in rem suam habet vtilem nomine suo in casibus. ff. eo. procurat.in rem.C.de dona.illã.& no.C.de act.& obl.l.j.Ex contractu autem sine cessione nõ habebit vtilem actionem suo nomine,nisi in casibus:vt no.ibidem. Vtrum autem habens vtilem præferatur habenti directam:no.ff.de proc.in causæ.§.fi.&l.procuratore in rẽ.ff.si ager.vecti.l.j.§.j.C.de noua.si delegato.j.de accusa.seu pe.§.j.versi.in summa.&seq.Sed nunquid agens ex iure cesso, debet exprimere, an agat vtili suo nomine, an directo nomine cedentis?Videtur,quòd non:quia tantum consequitur per directam,quantum per vtilem:vt ff.de nego.gest.l. antepenul.& nihil interest quo genere actionis,&c.ff.ad Velleia. quamuis.§.si
e mulier.Sed dic contrà.ff. de so. si duo.[e] & ff.de leg.j.si mihi.Simpliciter autem agendo videtur intentare directam , vt dixi.ff. de pet.hæ.nec vlla.§.item sciens.ff.fa.erci.planè. & ad hoc ff.de reli,
f & sum.fun.l.ij.§.j.[f] Et ad hoc faciunt iura inducta j.de act.seu pe. §.j.ver.sed nunquid tenetur.Quando autem is,cui cessio facta est agat vtili vel directa.no.in Summa domini mei, in tit. de act.ces. sub tit.de alie.iu.mu.causa fa.Itẽ vnde nascatur vtilis,no.in Sum-
g ma Azo.in tit.de act.& ob.§.fi. [g] †¶Quid si mihi [h] obligasti no-
8 men debitoris tui: nunquid priusquam cõueniam principalem,
h cõueniam illum vtili actione,secundum l.ff.de pig.act.si conuenerit.§.j.& C.de hære.vel act.ven.l.postquam. An autem primò conueniam principalẽ,secunduum auth.positam.C.de act.&ob. l.fi.Dicunt quidam,quòd non,per l.C.quando fiscus vel priua.l. non prius.& C.de acqui.hær.l.hæredem. ff. de iure fis.l.Moschis. Alij cõtrà dicentes,quòd hoc locum habet in tacita hypotheca: secus in expressa:vt C.de act.& ob.aduersus.& l.fin.& C.de pig.l. persecutionem. Nec obstat præ.auth.quia loquitur in re corporali,quæ possidetur:& non in incorporalibus,quæ non possidentur:vt ff.de acquiren.poss.possideri.Nec obstat in auth.de fideiu. §.neque.versicul.item diceremus si quos homines,&c.quia ibi loquitur in fideiussoribus obligatis pro principalibus: & hoc verius est, & adde quod not.C. quando fiscus vel priua. l.ij.&iij.Sed nunquid is cui iura cessa sunt,tenetur facere venire principalem? Dicunt quidam quòd non:quia nomine suo agit:vt ff.de procu.
9 si actor.C.eodẽ.l.fina.†¶Sed nunquid contra procuratorem in rem suam opponi potest compensationis exceptio ? Videtur, quod non:quia ipse non tenetur defendere dominum suum,nisi in duobus casibus,scilicet.quando factus est in fraudem,& ex causa onerosa:vt ff.de procurat.sed hæ.§.fi.l.seq.& l.pactum.Sed dic contrà:quia omnes exceptiones, quæ obstant venditori, obstant & emptori. ff. communi diui.l.in hoc iudicio.§.si conueniat.ff.pro
i socio.l.idemq; [i]. Sed nunquid pactum procuratoris in rem suam nocet domino?R̃ndeo sic.ff.de pact.si cũ emptore.ff.qui.mo. pi. vel hypo.sol.sicut.§.j.Sed an econuersò pactũ dñi noceat procu
k ratori,no.ff.de transa.l.fi. [k] ¶Quis aũt iurabit de calũnia: de hoc
l no.ff.de procu.non solum. C.de iur. calum.l.ij.§.si autem [l].¶An aũt tutor,curator, vel procurator in rem suam,& similes debeãt ante litis contestationem probare,vel exhibere mandatum: dixi s.titu.de actore.ver.item contra prælatum. prope fin.& j.de edi.
10 instru.§.nunc dicamus. versic.sed quid,ecce. †¶Item circa hoc quæritur: pone,mutuaui tibi decem,stipulorq; mihi reddi expẽsas faciendas pro illa pecunia repetenda, deinde vendo cuidam P.actionesmihi ꝯ te competentes:nunc q̃ritur,an dictus P. possit à te exigere expensas factas, pecuniam à te repetendo ex iure cesso?Et videtur,quòd sic:cùm & vsuras possit exigere:vt C. man.l. per diuersas.prope princi.versi.ita tamen.& ff.de vsuris.l.Herennius Modestinus.Item ego venditor poteram exigere,si eas fecissem:ergo & ipse P. emptor hoc poterit. argument.ff.de contrahend.emp.dolia.in fin.& de hære.vel act. vend. emptori. Econtrà videtur,vt argum. ff.de vsucap. l.in tempus. in princip. Item quia persona eius nõ fuit comprehensa in stipulatione : vt argu. ff.de verb.ob.si ita.§.Chrysogonus.& hoc dico de expensis futuris:argu.extr.de re iud.abbate sane.prope princ.Nam de præteritis non est dubium : quia pro illis non poterit agere , nisi pro eis precium dedisset. Posset & in hoc casu distingui,qualiter dictum fuit in promissione expensarum.Nam si dictum fuit,Promitto tibi,& cui hoc promiseris:tunc planum est.Si verò dictum fuit simpliciter,Promitto tibi expensas:tũc etiam emptor poterit petere expensas. Nam cessat causa prædictæ l. per diuersas. quia non fit in fraudem hæc cessio.Videtur enim dare aliquid nomine expensarum illarum,cùm eas de suo facit.Vel distingue,an eas faciat ex voluntate:& tunc non repetet:an ex necessitate: vt quia fideiussor erat,cui facta est cessio:tunc repetet eas, secundũ Vber. ¶De huiusmodi cessionibus,quid iuris sit,& qualiter fiant.& qualiter constituatur procurator in rem suam:dic plenè, vt j.in titul.
11 de act.ces.versic.in summa.& per totum titul.†In summa nota, quòd si tibi creditori meo mãdo, siue cedo solutionis causa actiones quas habeo contra P.debitorem meum,faciendo te procuratorem in rem tuam, non tamen eum delegando, nihilominus
m potero adhuc petere ab eo, & tibi prohibere, [m] ne ab eo exigas antè,quam cum illo litem fueris contestatus:vel aliquid ex debito acceperis:vel id debitori denunciaueris.vt C.de noua.l.ter-
n tia.& ff.de procurator.l.procuratore in rem. [n] quæ denunciatio poterit sic fieri:
12 ¶FORMA.†Denuncio tibi tali, quòd talis tuus creditor cessit siue mandauit mihi actiones sibi cõtra te ex tali causa competentes, & ecce instrumentum inde confectum: & idcirco tibi denuncio,ne sibi deinceps persoluas.argu. C.quæ res pigno. ob. pos.nomen.ff.de euict.si cũ venditor. in prin. Sed nunquid sufficit,si

ADDITIONES.

a Venereales.¶Et est xvj.quæstio.de hoc no. de iure pat.c.vno.li. vj.in gl.pe.& vide quod super ea plenè dixi.Adde vt pulchrè per Pe.de Anc.consi.245.

b Vtrum.¶Iste versi.& seq. fuerunt Albe.Gal.tit.de procurato.in rem suam.

c l.j.¶In prin.j.gl.dubium facit descriptio procuratoris,quæ ibi habetur,& s.tit.proxi.in prin.vltra ibi no.dicebat Guid.de Suz.istũ gerere negotia aliena quodãmodo:vel procedit ideo,quia de cedente oportet fieri mentionem.C.eod.titul. qui stipendia.& sic tali procuratori competit diffinitio.Adde,quòd appellatione procuratoris propriè non venit procurator in rem suam. Ita not. ex text.iuncta glos.in l.qui stipendia.quod dicit Bald.ibi notandum ad statuta gloss.& Bald.in l.ij.ff.eod.& Bald.in l.j.C.de act.& obli, ver.v.quæritur.

d Vber.¶De Bona.vt dixi in prin.huius §.

e Duo.¶Dicit And.de Baru.per hanc l.sic fuisse de facto pronunciatum.Adde quod Bart.ibi dicit.

f §.j.¶Hucusq; fuit iste ver.Alb.vbi s.idem Guid. de Suza.super l. si procurator. C.eo. tit.Habeo per Dy.Drium super præ.l.si mihi. ea ratione,quia vtilis & directa sunt idẽ in effectu.ff.de neg.gest. l.actio.& no.C.de leg.l.ex legato. non ergo est cogendus exprimere.C.de proba.l.ad probationem.

g §.fi.¶Et per Acc.C.de leg.l.ex legato.

h Mihi,¶Ad literam est Alb.vsque in fi.ver.& reliqui.versi.vsque ad ver.an autem.

i Idemque.¶Albe.Gal.fuit de exec.ver.sed pone contrà.

k l.fin.¶De confessione not.& dicam j.de ces.act.in prin.vers.sed nunquid.

l Si autem.¶& j.de iura.calum.§.restat.ver.procurator.

m Prohibere.Hoc no.dicit lex illa, vt patet ex litera ibi. eo. modo: & vide quod ibi not.

n In rem.¶Et scripsi de ali.iu.mu.cau.fa.c.ij.super ij.gloss.

cit, si solùm dicit, Denuncio tibi ne soluas tali creditori tuo, id qđ debes? Respon. aut debitor petit à creditore nũciãte exprimi causam, quare nunciat: & est dicenda. Aut non petit: & tunc sufficit simpliciter nunciari, ad instar eius, quod fit in noui operis nũcia-
a tione. ff. de no. ope. nun. l. j. in princ. [a] Quid si ipsemet cedens denunciat debitori: nunquid poterit eum amodò conuenire? Respondeo, non: quia cùm alterius denunciatio sibi noceat: multò
13 fortius & sua. † Sed quid si debitor certus erat, nunquid est amplius certiorandus? Non videtur. ff. de act. emp. l. j. in fi. Vel dic cõtrà: quia hæc certioratio sine denunciatio est de substantia: vt videtur. ff. de adulte. l. denunciasse. §. ij. in fi. extr. de accu. c. ij. ij. q. j. si peccauerit. & in prædicta l. nomen. extr. de empt. & vend. c. final. vnde etiam nõ sufficit, si à tertio certificetur. & argu. in his, quæ no. extr. de elect. cùm inter vniuersas. arg. contrà. ff. de pet. hære.
b l. itẽ veniũt. §. petitã. & §. à quo. & ff. de fur. l. vij. [b] Cõsiliũ est ergo, quòd is, cui facta est cessio, vel etiam creditor in casu præd. l. nomen, denunciet per se, & si extet instrumentum de cessione obligationis, sibi ostendat, & legat. ne si aliàs nolit ei debitor credere & soluat creditori suo, possit causari ex bona fide se ei nõ credi-
c disse [c]. argu. in his, quæ no. j. de citatione. §. sequitur. prope prin. [d]
d † ¶ In summa nota cautelam. nam si non potes probare intenti-
14 onem tuam, nisi per vnum testem, cede actiones tuas alicui tuo amico non potentiori: & ille agens poterit te & ilium aliũ in te-
e stes producere. arg. C. de proc. qui stipẽdia. extr. de testi. insuper [e]. De hoc j. de testi. §. j. co. ver. sed pone, mutuaui.

ADDITIONES.

a In prin. ¶ Vt ibi not. in gl. legitima. & idem eo casu dicimus de iuramento, vt dixi de ope. nou. nun. c. ij. super ij. gloss.

b l. vij. ¶ Est & necessarium sm Acc. quod non. in præd. l. nomen. in fi. vult. gl. vbi tenet, quòd necesse est eum à cessionario certiorari, per l. debitores. C. de pig. quæ non facit, cùm de vrbanitate loquatur: vt ibi no. & ext. de simo. licet Heli. in gl. ex hoc. Item ipse Acc. contrarium no. in l. fi. ff. de transa. ad quod facit regula, eũ q̃ certus. de regu. iu. lib. vj. & quod ibi scripsi post Dy. Cy. & in l. iiij. præalleg. & in l. nomen. hanc partẽ tenet, quam dicit placere modernis. & Guid. de Suz. etiam ibi hanc tenet, per præ. l. fi. ff. de transact. cum illa. l. iij. de nouat. ponat regulam, qua tres casus excipit. addere quartũ non est tutum, propter quod sequere Gui. consilium. & vide j. de empt. & ven. in fine. Adde Alex. in Apost. dictę l. iij. & vide Bartol. in l. si cum emptore. ff. de pact. Et an cedens possit aliquid facere in præiudicium cessionarij? vide Angel. consil. cclviij.

c Credidisse. ¶ Fortè melius dixisset soluisse. sed ponitur pro credo credis.

d Prin. ¶ Bene facit cle. de elect. causam. j. respon. in fine.

e Insuper. ¶ Omnino vide quæ ibi scripsi super j. gl. in fi. per quę destrui videtur hæc cautela. Adde Roma. consi. 382.

ADDITIONES NOVAE.

§ Nota q́ durante officio procuratoris non potest procurator à domino conueniri de eo quod ipse cœpit debere ex ipsa administratione post ipsam administrationem gl. in l. qui propter. §. fin. in fi. licet gloss. videatur tenere contrarium in l. curator. de administra. tuto. & malè.

§ Pone q́ reus confitetur procuratorem habere mandatum, nõ tamen constat illud iudici, an poterit iudex repelli? dic quòd sic. nam nemo sine actione excipitur, l. si pupilli. §. videamus. de negotiis gest. maximè cum hoc ad officium iudicis pertineat, l. j. de officio assessoris. §. ob. l. si procurator. de procurat. quia ibi literæ missæ ad aduersarium repræsentabantur iudici. de hoc in l. j. C. vt quæ desunt aduo. par. Iacob. Butri.

§ An possem constituere procuratorem ad alium certum procuratorem constituendum. gloss. in l. j. de procurat. quam reprobat Dynus, dicit quòd non potest constitui procurator ad constituendum alium certum, sed incertum sic. & hoc tali ratione, quia quando habeo in mente aliquid, & illud exprimo, videor velle illud. vnde constituens procuratorem ad alium procuratorem certum constituendum, ipsum exprimendo videor illum facere & non procurator meus. de hoc allegat glo in l. cum esset. de seruitut. vrban. prædio. & Iaco. de Are. in l. quod quis. de procu.

§ Quid si constitui mulierem procuratricem, quæ non potest esse procuratrix, ad faciendum & constituendum alium procuratorem, an hoc possit facere. Do. Segnorolus in secunda parte suorum consiliorum in consilio quod incipit in quæstione. dicit expressè q́ non potest alios habiles facere seu constituere: & q́ de hoc videtur casus in l. qui aliena. §. quanquam. de negotiis gestis & l. filium ad mare. & l. filius. de acquirend. hæredi. & l. ii. de hærediti. de hoc not. Cynus in l. quòd quis. de proc. & Iaco. Are. in l. ita demum. de procur. de hoc dominus Bald. in l. prima. de procura. & tenet quod potest: Et dicit sic, aut procurator primo constitutus est inhabilis ex defectu consensus, vt infans & furiosus, & nõ potest alium procuratorem constituere, vt in capitul. religiosus. & ibi in gloss. & de procurator. in clemen. aut est inhabilis aliàs, vt miles, mulier & minor, & tunc potest alium constituere authoritate mandati, ar. l. fin. de iurisd. om. iudi. Præterea ista substitutio procuratoris est potius contractus quam iudicium, quia cadit in contractum mandati, & quælibet dictarum personarum dicitur esse habilis ad contrahendum, l. j. §. cuius autem. de execu. & l. sed & si quis. §. parui. de instito. Bal. in l. j. de procur. & ff. de acquiren. hæred. l. j. §. cæterum.

§ Nota q́ si procurator admissus est in casu quo requiritur speciale mandatum, dominus potest habere ratum, c. qui ad agendum de procur. lib. vj. per Arch. & l. si maritus. C. man.

§ Quid si aliquis cœpit agere tanquam procurator, & procuratorio nomine petri: deinde fecit aliquos actus, & non dixit procurator procuratorio nomine se agere an videatur fecisse procuratorio nomine, licet non dixerit? Bar. in l. si ita stipulatio. §. Chrysogonus de verbo. obliga. l. v. §. nunciationem. de operis no. nunc. & l. post mortem. quando ex facto tuto. & l. si seruus communis. de stipul. seruo. Guil. in l. si vnus. §. fin. de pac.

§ Qualiter debeat concipi mandatũ, & per quæ verba, & in quibus casibus requiritur speciale mandatum. Cynus in l. j. C. etiam per proc. in integ. rest. pe. po. Bar. in l. si quis mihi bona. §. iussum. ff. de acquir. hæred. & l. filiusfami. de donatione. & l. ij. §. quod ob seruari. de iuram. calum. & l. qui bona. §. qui in alieno. ff. de damn. infec. & l. si procurator. de condi. inde. & l. prima. §. vtrum filium. de fals. & l. Romæ. §. Callimachus. de verb. oblig. Inno. in c. super his. de accusa. Ioan. And. in cle. non potest. de procur. Bal. in l. non solum. §. fin. de procur.

§ An quis possit intimare per procuratorem, & an compaternitas possit contrahi per procuratorem, dominus Nicola. de Neap. in l. si Stichus. §. fin. de statu lib. Ioan. And. in c. non potest quis. de reg. iur. lib. vj. Arch. quòd non in c. j. de cogna. spiri. lib. vj. Bal. in l. Gallus. §. forsitan. de lib. & post.

§ Nota, q́ quando mulier aliquem defendit, vel agit pro aliquo, ipsa potest renũciare Velleiano, imo debet alias non obligaretur vt no. gl. in l. fœminis. de procu. & ibi facit Butr. in lectura sua.

§ An inuentarium possit fieri per procuratorem? Videtur q́ sic in l. scimus. §. fin autem. de iure deliber. An idem de inuẽtario tutoris? Guido de Suza dicit q́ sic, eadem ratione, & etiam cum nõ inueniatur prohibitum, ergo permissum. Item edictum de procuratore est prohibitorium, ergo, &c. l. mutius. de procurat. quamuis faciat contra Insti. de auctoritate tutor. §. fin. quia potes interponere procuratorẽ, ergo &c.

§ An procurator non habens speciale mãdatum ad iurandũ per generale possit iurare? facit clem. j. de proc. & c. qui ad agendum. §. fina. de procu. lib. vj. & l. iusiurandum. §. fi. cum l. seq. de iureiur. & ext. de iuramen. calum. c. nullam causam. lib. vj. in nouella. Bar. in l. qui bona. §. alieno. ff. de damno infec. Albr. in l. iusiurandum. quod exconuent. §. procurator. de iureiur. & l. procurator cui liberam. de procura.

§ Procurator non potest iurisdictionem prorogare, nisi habeat speciale mandatum, vel generale cum libera. c. de causis. de officio delegati. & c. cum olim. eod. titu.

§ Nota, quòd procurator non potest habere ratum gestum nomine domini, nisi habeat speciale mandatum. ita dicit Nic. de Neapo. in l. iij. de acceptilatio.

§ Nunquid in casibus in quibus requiritur speciale mandatũ admittatur cum cautione de rato, in l. q́ si speciale. de mino. & l. nõ solum. §. fin. de procu. cum glo. sua per Bal. & dicit q́ propter periculum moræ admittitur quis cum generali mandato, dummodo caueat de rato, quamuis alias requiratur speciale mandatum. quod not. & vide glo. in l. nam & nocere. de pac. quæ dicit quòd procurator habens liberam administrationem potest nocere domino, & habens generalem, non potest nocere: habens speciale mandatum in illo potest nocere & prodesse.

§ An minor xxv. annis possit esse procurator? Vide Guil. de Perusio in l. si collectaneus. de manumis. vindic. & Guill. de Cun. ff. de insti. act. l. si quis. & an possit esse procurator cum sacramento vide ibid. & c. qui generaliter. de procur. lib. vi.

§ Pone aliquis accusatur quòd vulnerauit Titium, & est dubiũ an vulnus sit mortale vel non, interim quis vult comparere pro accusato, & petit se sub hac exceptione admitti, scilicet quòd si appareat vulnus esse mortale quòd non teneat processus. an debeat audiri & admitti? not. in l. prætor. §. si controuersia. de dam. infect.

§ An procurator habens liberam & generalem possit donare, gl. in l. ignorat. de procurat.

§ An procurator totorum etiam absq; libera possit obligare res

domini,si dominus erat consuetus hoc facere,gl.in l.procurator totorum.de procu.& l.j.§.non autem.de exercitoria.

Quid si Titius constituitur ꝑc.& in casu quo non velit esse ꝯstituitur gaius.& Titius primò acceptauit,postea renuntiauit,an ex ista renũtiatione poterit gaius esse procurator. vide quod no.in l.tutoribus ita datis.de testamen.tu.Raymun.

An procurator in rem suam possit constituere procuratorem ante litem contestatam?dic quod sic,l.illam.C.de donatio.

In l.j.in fi.ver.dari potest,&c.de procuratoribus,no.ꝙ procurator pt constitui in absentia,si in instrumento dicat̃, constituit talem absentem tanquã præsentem. sed ista verba nihil valent. Secundò not. ꝙ est mirabile in isto contractu, ꝙ non est in aliquo alio contractu,quòd non requiritur hic ad essentiã mandati nuntius vel epistola,vt de actio.& oblig.l.consen.Bal.

Nota ꝙ procurator ad recipiendũ habet necesse ostendere mãdatũ, aliàs nõ admittitur,vt in auth. de collat.§.eos.& l.nõ solũ.§.qui alieno.de procur.in glos. magna. circa medi.& c.porro.de priuileg.

Procuratores ad negotia possunt nominare dominum in iudicio,& quasi habeant declinatoriam,opponere:secus in procuratore ad iudicia.Inn.in c.quoniam.extr.vt lite non contest.

An minor xxv. annis possit experiri & pro alio in iudicio interesse,l.clarum.de auctor. præstan.& l.j.C.qui legiti.perso.& l.pe. de legiti.tuto.Iac.de Aret. in l.minor.ff.de minor.

An si quis patiatur alium agere pro se,videatur facere illum ꝓcuratorem tacitè.Inn.in c.ex parte.de rescrip.

In l.metum.§.animaduertendum. quod metus cau. Cynus hic dicit in additionibus suis,ꝙ si constituo procuratorem ad mouẽdum litem contra quamcunque personam,non videor constituisse contra vniuersitatem,per hunc tex.coniuncta glo.sua in contrarium est veritas.Bal.

An laicus possit esse procurator in causis spiritualibus no.in c. apostolicæ.de excep.tex.in c.j.de proc.lib.vj.

An procurator datus simpliciter videatur datus ad agendum& ad defendendum,no.Bar.in l.quod dicitur de tutel.

An plures procuratores possint simul dari: si non adiiciatur ꝙ dentur insolidum.no.in l.cum semel.de tutel. fac.Ang.in l.si pluribus.ff.de procurato.

Nota ꝙ licet nõ possit constitui procurator ad adeundum hæreditatẽ,l.Paulus.ff.de acquir.hæred.potest tamẽ constitui ad possessionẽ bonorũ quærendam: vt si me absente cõstituam quem ad adprehendendam corporaliter bonorũ possessionem cuiuscunq; hæreditatis,in qua continget me institui,l.cum multi.ff.si pars hæredi. peta.& idem dicit de possessione iuris de iure prætorio.de quo per eum in l.j.C.qui admitti ad bon.po.Bal.ibidem.& in l.qui aliena.de acqui.hæred.

Nota ꝙ dominus comparens ex necessitate vel iussu iudicis ñ videt̃ reuocare procuratorẽ.ita Bal.in l.gaius Seius.de leg.ij.& l.si icommissa.§.si rem. de leeg.iij.secus si compareret ex voluntate. Bal.fac.l.fin.de procu.

In l.j.de procuratoribus,in prin.ibi per nuncium,&c.no.hic ar. ꝙ mandatum potest probari per testes, vt puta per nuncium.& hoc tenet Azo in summa mandati.eodem modo reuocatio mãdati potest probari per testes,extr.de proc.c.ex insinuatione.& l. habet.mandatum debet probari per instrumẽtum vel cautionem de rato, si nõ vult pati moram litis: sed si fuit iam vt procurator admissus ad iustificandum actum exercitum,sufficit probatio testium, quia sibi imputet qui talẽ procuratorem admisit.dicit eñ ipse, ꝙ in actu exercitij probatio testiũ potest esse captiosa aduersario,sed non probatio instrumentorũ:quia probatio instrumẽtorũ est probatio probationũ,& si dñs negat mãdatũ,de facili pt conuinci per eadem instrumenta,sed non per easdem attestationes receptas cognoscitur,secundum Ioan.And. quod credo verum in l.j.C.de mandatis prin.& c.j.de procu.

An procurator veniens post litem contesta.possit aliũ constituere,Archi.ꝙ nõ in c.j.de proc.lib.vj.& Cynus in l.nihil.C.e.ti.

De procuratore constituto ad procuratorem substituẽdũ,no. Bar.in l.si quis procurator.§. si quis mandauerit.ff.mand.

An procurator vel constitutus ab eo satisdabit rem ratam dominum habiturum,Bar.in l.j.de curato.bon.dan.

Quid si procurator ꝯstitutus à domino lite contestata constituit aliũ procuratorẽ, & iste secundus procurator fuit condemnatus, an debeat fieri executio in rebus domini, sicut si primus fuisset condemnatus?Guilier. de Cum. dicit quòd sic in l.diffinitio.ff.de procur.fac.l.Titius.De seruis expor.

Quod vbi mandatũ habet certam & determinatã formã, extra iudiciũ.procurator potest alium substituere,l.apud Celsum.§.mãdaui.de exceptio.& c.si quis.de elect.lib.vj.

An procurator substituens aliũ procuratorẽ desinat esse ꝓcurator,& quomodo dici debeat in instrumẽto,ad hoc vt substituendo nõ desinat esse procurator,Bar.in l.ꝙ si forte.§.j.de solutio. vide c.is qui.de procur.lib.vj.

Quid si aliquis ꝯstituat ꝓcuratorẽ ad iudicia,& prohibeat aliũ substituere, tñ ille prohibitus aliũ substituit, an obligabitur dñs per fm substitutũ Guiliel, in l.j.§.omnia. de exercitat. Raymundus distinguit aut dñs sciuit,& obligat̃ dñs;aut ignorauit,& tunc secus.allegat l.procurator absentis.de proc.& l.j.C. de satisdãdo.

Nota ꝙ in his q̃ agunt̃ in iudicio per procuratorẽ quærit̃ dño absq; cessione,l.in causæ.§.fi.de procu.& de his quę non possunt cedi,quia cohęrent personæ.vnde si procurator stipuletur vsum fructum nomine meo,vel accipiat vxorem nomine meo acquirit̃ mihi directò absq; cessione,l.qui ita.§.j. ad Trebell.& in l.possessio.§.& si possessio.de acquirenda possessio.per Bar.

Si procurator constitutus cum facultate substituendi aliũ substituit aliquem qui litẽ est contestatus,& petit aduersarius illum qui substituit interrogari super aliquo articulo, an debeat audiri. no.in l.apud.§.mandaui.de excep.dol.

An procurator substitutus ad vendendũ possit alium substituere,no.in l.si quis procurator,§.si quis mandauerit.ff.mãdati.per Bar.& vide in l.in vsucap.§.item adiiciendum.ff. de diuersis tempora.præscrip.Nicola.de Neapo.

An per superuenientem intelligatur mandatum reuocatum, Bar.in l.qui seruum.de acquir.hæred.

An dominus teneatur de pecunia numerata procuratori.no.in l.si populi.§.j.de neg.gest.

An procurator qui post mandatũ effectus est pauper,videatur ipso iure reuocatus.Bar.in l.liberto.§.largius.de ann.leg.& l.si cũ Cornelius.de solut.in fi.

Quid si constitui procuratorẽ ad vendendũ,siue ad cõtrahendum, siue ad negociandũ, & antequã aliquid faciat reuoco ipsũ &cum eo sic reuocato aliquis ꝯtrait.Cyn.de hoc in l.mandatũ.C. man. an teneat quod cũ tali procuratore actum est,soluit distinguendo, aut est talis cõtractus ad quem faciendũ requiritur animus contrahentium,vt est hæreditatis aditio,datio libertatis,vel de matrimonio contrahendo:& in istis non valet post reuocationem,etiam si non perueniat ad notitiam contrahentis,vel procuratoris reuocati.& loquitur.l. cum quis.de solutio. l.falsus. de furtis.l.si pater.§.j.de manumis.vindi.l.si quis.§.j.de acquiren.hæredi.l.j.§. ꝙ si ego ff.quod iussu & c.fin.de procura.lib.vj.l. si procurator.de procurato.c.manda.eo.tit.l.j.C.de satisdando.& dicta iura loquuntur de procuratore ad iudicia, vbi non valet reuocatio,nisi perueniat ad notitiam iudicis,& partis,vt dicta l.j.fallit in casibus notatis in c.auditis.de procurator.de hoc no.in c.j. de renunciatio.in aliis verò regulariter valet quod agit̃ ante reuocationis notitiã.quia ignorans damno affici nõ debet,vt dicta l.si mãdassem.mandati.& not.xxx.q.v.nec illud.vide ad declarationem istorum quod notat Segnorolus in j.parte consiliorum. in consilio quod incipit,quæritur nunquid.

An infamis possit esse procurator,in l.j.§.ait pretor.de postu.c. cum deputati.de iudi.iij.q.j.in gl.& v.q.3.c.infamis.& c.infames. v.q.vj.fa l.Cassius.de senatuscon.

An infamis possit esse procurator episcopi vel insignis personæ,dic quòd non.c.accedens.l.dist.& no.in l.Pedius.de arbi.

An post litis contestationẽ possit reuocari procurator dato ꝙ perueniat in notitiã,no.gl.in l.si procurator absentis. de procur. & c.si quem.extr.eo.l.vj.nota ꝙ si lite contestata cum procuratore dominus citetur ad aliquem actum,& in contumacia eius aliquid fiat, ꝙ ipsum sic factum nihil valet, cum procurator factus dominus litis debeat citari, quia dominus ius prosequendi non habebat.l.procuratoribus.C.de procu. ¶An dominus ad vnũ articulũ post litem contestatam possit comparere.Iac.butr. in dicta l.procuratoribus,videlicet ad producendum testes.

Nota ꝙ ꝓcurator etiã ꝑ solã missionẽ ꝓcuratoris executoris nõ potest per dominũ reuocari,Arch.in c.is qui. de procu.lib.vj.

Quæro in casibus in quibus lis nõ cõtestat̃, vel quando procurator interuenit post litem contestatam à domino, an procurator dicatur effici dominus litis. Cynus in l.nihil.de procurat.Bar. in l.ab executore.in fi.de appel.

An procurator generaliter constitut⁹ ad negotia, videatur etiam constitutus ad iudicia?de hac in c.quis generaliter.de procur. lib.vj.&l.j.in fi.in gl.magna.Sed nunquid talis procurator posito quòd possit agere, poterit ante litem contestatam procuratorẽ constituere,dic quod non,vt l.si procurator.in fi.ff.mandati.Inn. in c.fi.de fideiu.

In l.mutari. de procuratoribus, nota quod vbi vult dñs reuocare procuratorẽ in casu non permisso, ꝙ aduersarius habet ius contradicendi.modò quęro quomodo poterit contradicere,cũ sua non intersit?Respondent glossatores,& Guilielmus ad ti.de procu.exponit gl.alio modo. Bal. dicit ꝙ gesta in multo tempore possunt in vno momento ratificari:& propterea si aliàs nõ valerent,

ferent, recipiunt robur. Innoc. in c. cum causam. de testi. cum dicit Bald. quòd iste modus nulla lege probetur. quid enim si dominus diceret, nõ ratifico. quia videt quòd acta sunt cõtra se. & ideo dominus Baldus tertio modo exponit, & præmittit, quando noua persona interuenit in iudicio, requiruntur nouæ dilationes ad hoc vt ista persona instruat de gestis causæ, l. oratione. de feriis: modo dicit ipse, dico quòd antequam noua persona veniat ad iudicium, oportet quòd aduersarius eum instruat in narrando prout sunt gesta. vnde non dicit glo. quòd de nouo fiat, sed dicit ꝙ oportebit narrari ad instructionem rei. ergo interest potius litigare cum procuratore instructo, quam cum domino instruendo, quia oportebit quòd in ista instructione interueniant dilationes temporis, & reus fatigabitur in expensis, & patietur morã litis. & ita intelligit hanc glo. Archidiacono. in c. ij. de procurato. lib. vj. Concludendo in isto puncto apparet, quòd retro gesta remanebunt firma, nec opportebit repeti, nisi ad instructionem aduersarii. & hæc est veritas. interest etiam rei ne fiat ista mutatio, ne distinguatur in plures aduersarios, l. post litem. s. eod.

§ Quid si in communi causa plures domini constituere vnum procuratorem: modo vnus istorum dominorum vult procuratorem istum reuocare, vt suspectum, alii non de hoc in simili not. in l. ij. C. de libert. & eorum libe. Innoc. in c. bonæ. de postula. præla.

§ Nota quòd in beneficialibus & aliis spiritualibus causis, necnõ in dependentibus ab eisdem, minor per se vel per suum procuratorem admittitur tanquam maior, c. si auum. de iudiciis. lib. vj. & ibidem de filiofami. qui auditur sine consensu patris minore xiiij. annorum. de pupil. infan. & not. in l. at prætor. in gl. nunquid, &c. & in principio dictæ legis.

§ Pone quòd pupillus fecit procuratorem cum authoritate tutoris, secundum formam l. neque. de proc. an mortuo tutore expiret mandatum. Bar. in l. si per epistolam. de acquirenda hæreditate, & l. si quis mancipiis. §. j. de institо. act. per Guil. de Cu.

§ Nota ꝙ licet tutor & similes facere procuratorem non possint ante litem contestatam, tamen si faciant cum authoritate iudicis, valet. Inno. in c. ex parte. de testi. spo.

§ Pone quòd constitui quem procuratorem ad recipiendam solutionem, & quòd in prædictis & circa prædicta haberet generalem administrationem, an poterit terminum protogare, Bar. in l. qui Romæ. §. Callimachus. de verb. obli.

§ Nota ꝙ licet in aliquo instrumento, vel in aliqua epistola contineatur, ego talis episcopus, vel ego talis procurator, an hoc credatur. not. in l. optimam. de cõtrah. & commit. stip. & Auth. si qs in aliquo. de eden. & in c. cũ in iuris peritis. de offi. dele. per Inno. in c. feries. extra. de testi. & not. xxiii. di. c. in nomine domini. cũ simil. Bal. in l. si qua per calum. C. de episco. & cleri.

§ Quid si procurator semel in iudicio cauit de rato, & interim sibi opponatur ꝙ nõ est procurator, an debeat iterato cauere. Bar. in l. prætor. §. si controuersia. de damno infec. & l. inter quos. e. ti.

§ Nota quòd præsumetur quis procurator ex eo quòd habeat instrumẽta principalia penes se, Bal. in l. si qua per calumniam. de epis. & cle. glo. in l. fina. de pac. conuen. & præsumitur illa persona de qua fit mentio in instrõ vt vbi. s. per Bal. & in l. Meuia. sol. mat.

§ Quid si quis comparet tanquam procurator alicuius & producit & exhibet sigillum proprium illius pro quo comparet, an ex hoc debeat admitti tanquã procurator illius & legitimus. Archi. in c. ij. de procur. lib. vj. tenet opinionem Hostien. qui dicit ꝙ nõ debet admitti, nisi caueat de rato, in l. si qua per casum. de epi. & cl.

§ An quãdo dubitatur de mãdato, potest procurator cauere sub hac exceptione, videlicet si constabit de mandato, fideiussio non teneat. no. in l. ptor. §. si ꝯtrouersia. de dam. inf. & l. inter quos. e. t.

§ Quid si aliquis constituat procuratorem hoc pacto, quòd non possit reuocari, an teneat, Bar. in l. cum precario. ff. de precario. in prin. & tenet quòd non.

§ Quid si quis est constitutus procurator vt litem contestaretur & vltra nõ procederet, nunquid lite contestata poterit vltra procedere. Inno. in c. petitio. de proc. videtur tenere quòd non.

§ Quid si quis est generaliter constitutus procurator ad omnes causas, an extendatur ad futuras. de hoc notauit glo. in l. omnium de procurato. & l. qui habet. §. fin. de tuto. per Bar. & l. damnum. §. si is. ff. de dam. infec. Bar. dicit quòd si reperiatur instrumentum in quo sit constitutus procurator in causa tali contra talem, & generaliter in omni alia causa, intelligitur contra illum tantum, & dicit ꝙ est necesse ꝙ exprimatur & contra quam cunque aliam personam Bal. in dicta l. omnium. dicit, aut causæ sunt de præsenti, & clarum: aut de futuro: et tunc aut sunt connexę, & videtur etiam ad illas causas datus: aut non, sed habent causas de futuro nullam habentes connexionem de præsenti, & tunc simpliciter datus nõ videtur ad illas. Bal. in l. item ad litem futuram. de procurato. quærit an procurator simpliciter cõstitutus, videatur constitutus ad futura. videtur quòd sic in dicta l. omnium. in contrarium facit l. si ita. de auro & argen. leg. Bar. in dicta l. qui habet. §. fin. dicit ꝙ nõ, nisi connexę sint pręsentibus. Idem si nullę essent pręsentes, porrigeretur ad futuras, nisi mandatum sit inutile. sed ꝙ vniuersale mandatum porrigatur ad futura. fac. l. lucius in glo. de fundo instruc. præterea mandatum respicit gratiam mandantis, non præiudicium principaliter. sed vbi agitur de modico præiudicio trahũtur verba ad futura, l. si. quę res pig. ob po. ergo mandatũ includit futura, licet non sint appendicibus præsentium. & hoc est satis æquũ, & maximè qa ille q sic mandat, subrogat illũ loco sui l. creditor. §. Lucius. man. Bal. de hoc ẽt Ray. in lib. j. C. de proc. in pe. q.

§ Quid si in cõstõne procuratoris esset dictũ ꝙ non esset melior conditio occu. de hoc no. in c. si duo. de procu. lib. vj. & l. iam tamẽ ff. iudic. sol. per l. ne in plures. de exercito.

§ Quid si dati sunt duo procuratores ad vendẽdum an vnus possit ab alio emere, no. ff. pro tuto. l. ij. §. procurator. per Ray. fac. l. pupillus. §. pupil. de aucto. tuto.

§ Nota ꝙ leg. j. procuratoris non facit eum irreuocabilem ante litem contestatam. Inno. in c. cum causis. extr. de elec.

§ Nota quòd licet procurator legitimet personam parti quo ad partem, non tamen legitimat quo ad iudicem, quin possit cogi per officium se legitimare. gl. in ca. j. de ele. li. vj. Bal. in l. j. de pc. C.

§ Nota ꝙ legitimatio procuratoris non ratificat pcessum contra nullitatem ex parte domini, l. si quis postea. de iudici. Bal.

§ Procurator qui est releuatus ab onere satisdandi per dominũ, an teneatur cauere saltem nuda cautione, not. in l. si defunctus. de proc. per Ray.

§ Quid si procuratores duo dati sunt, & instrumenta facta vno die & vna hora, an vnus reuocet aliũ. dic quòd intelliguntur simpliciter dari. Ioan. Cal. in c. non iuste. de proc.

§ Procurator constitutus ad vendendum, an possit habere fidem de pretio, Bar. in l. à diuo Pio. §. sed si emptor. de re iudicat. barr. in l. inciuile C. de rei ven. & l. si procu. de iur. fis.

§ Procurator semel approbatus an possit recusari. Spec. ꝙ non: an idem erit in tutore semel approbato. Dynus in l. imperator. §. finali. ff. de procur. pone, ego existens Perusij constitui procuratorem existentem in longinquis partibus. & antequam ad suam notitiam peruenisset, vel potuerit peruenire, iste cõtraxit procuratorio nomine: ego conuenior ex illo contractu, & dico, tu nõ potes, quia procurator non potuit se obligare antequam sciret se procuratorem. De hoc in l. q erat hæres. circa fi. fami. ercis. fac. Compost. in c. statu. de electio. & l. multum. de conditio. & dem. & l. hoc iure. §. non defendi. ex qui. cau. in pos. ea. & l. si finita. §. Iulianus. de dam. infec. per Bar.

§ An notarius possit conficere instrumentum suæ procurationis, & scribere se procuratorem alicuius. Bar. in l. iudices. de fideiusso. dic quòd non. & Goffre. in summa. de procura.

§ An filius possit facere instrumentum qualiter pater sit procurator alicuius. Richard. Malum. in l. testis idoneꝰ. ff. de testib. ꝙ sic.

§ An notarius possit scribere instrũpublicum, in quo ipse cõstituat alium procuratorem. Bart. in l. seruus communis. de stip. ser.

§ Procurator habẽs liberã, an possit donare. gl. in l. ignorãter. de procur. in l. si Titio. de vsufruct. leg. nota ꝙ si instrumentum procuræ dicit, talis constituit talem factorem & nũtiũ specialem, & non pt esse nuncius & procurator simul, quia procurator concipit verba in persona domini, & nuncius in persona sua, tamen valet, & erit procurator, vel nuncius, vt sibi placebit. Bar.

§ An ad iudicia admittatur nuntius, sicut procurator, Bal. in l. j. de procu. dicit ꝙ non. hoc etiam tenet Cyn. in addi. suis, ꝙ nõ admittitur nũcius ex parte actoris nec rei ad causas causæ reddẽdas, sed opus est procuratore: ad allegandas autem causas absentiæ nuntius est legitimus compariter. quia non suscipit in se iudiciũ. vt l. liberto. de nego. gest. fa. l. excusatur. de excus. tut.

§ Quid si dominus promisserit ratum, firmum & gratum habere quicquid per procuratorem gestum erit, &c. an lex hoc videatur concessa libera? videtur ꝙ nõ, in l. ꝯtributionis. §. sunt quidam. de pecu. per dominũ Argen. & Guil. de Cum. & l. adiecto. §. fi. man. p do. Machagnum. quid si dixerit, dans & concedens administrationẽ plenã ad omnia facienda, an videatur data libera. no. vbi s. fac. bal. in l. j. C. de bo. mat. doc. in si. procurator. de proc.

§ In l. quæ omnia. §. plane. de proc. no. ꝙ procurator in rem suam est procurator irreuocabilis. & hoc post litem cõtestatã. sed quærit dictus. Bal. ibi. nũquid ante litem cõtestatã possit reuocari? gl. dicit ꝙ sic sed dicit ipse ꝙ procurator in rẽ suã fit tribus modis, primò mandando sibi exercitiũ directũ ad ipsius procuratoris vtilitatem, nõ tamẽ sibi cedit iura, tunc gl. dicit verũ: & ista talis procuratio potest fieri absente procuratore. secundo modo fit procurator in rem suam, cedendo iura, non tamen mandando directas, & tunc cessio iurium est reuocabilis, l. apud Celsum. §. si is cui. de doli exce. Tertiò modo fit cessione & mandato directarum, & tunc quantum ad mãdatum directarum dic idem quod in primo: quã-

tum ad

tum ad cessionem dic idem quod in secundo. Adde ꝙ interdum fit à lege, interdum ab homine. Item etiam adde ꝙ ille qui alicui cedit iura, intelligitur etiam mandare exercitium directarum. Item quærit vtrum ille qui constituit procuratorem in rem suã, possit postea aliũ constituere in rem suam? & tenendo glossam, est distinguendum, aut ante litem, aut post. sed ex prædictis apparet quòd aut loquimur quoad mandatũ directarum, & est notabilis gl. aut quo ad cessionem iurium, & tunc veritas est, quòd iura cessa vni non possunt postea cedi alteri, vt no. in l. non quousque. §. qui gaio. de leg. j. & Bal. l. j. de ac. & ob. & rub.

§ In l. cõsilio. §. quæsitum. de curato. furti. nota ꝙ si duo sint constituti procuratores in solidum, & vnus cõfitetur recepisse pecuniã, & alter negat, ꝙ statur neganti, no. in c. si duo. de procur. libr. vj. & l. duo iudices. de re iud. & l. pluribus. de procurato. per Ray.

§ Procurator ꝯstitutus ad appellãdũ, & ad appellationẽ ꝓsequẽdam: primò appellauit, & succubuit: secũdò appellauit, an teneatur prosequi secũdam appellationẽ. Cynus in l. inuitus. de procurato.

§ In l. mutari. §. planè. de procurat. dicit Bal. quòd tacita reuocatio per mortẽ nunquam intelligitur fieri de procuratore in rem suam, l. illam. de dona.

§ An possit constitui procurator in rem suam tam ex parte actoris quam rei. Iaco. Butrig. quòd sic. in l. de illo. §. Iulianus. & insti. per quas personas nob. obl. acq. §. procurator.

§ In l. j. ff. de procurat. no. ꝙ nomẽ procuratoris simpliciter prolatũ nõ intelligitur de procuratore in rem suam. & facit pro statuto, quo cauetur ꝙ non valeat processus nisi ante omnia produxerit instrũm procuræ: quia tale statutum non intelligitur de procuratore in rem suam. quod no. Bal. in l. j. de actio. & obliga.

§ Nota ꝙ procurator constitutus à dño non potest liberare, nec quietare debitorem domini sui, nisi de soluto & exacto: quãuis fuerit constitutus ad exigendum à debitoribus & ad quietandũ. Ioan. An. in dditio, Spe. in hoc ti. de procurato. nisi esset dictum, ad quietandum & liberandũ etiam non interueniente vera & reali receptione & numeratione. Bal. in l. ij. in fin. ff. si certũ pe. Bald. ibi contra, & Angel. in l. non abstulit. C. de nouatio. & in l. noua. §. j. ff. eo. & in l. à diuo. §. fi. de re iudi. in ca. si cautio. de fide instru.

§ Nũquid procuratori in rem suam potest obiici exceptio compensationis. gl. in l. si quis in rem. ff. de proc. Bal. dicit quòd aut est debitum hinc inde ex diuersis contractibus & causis: puta debeo tibi centum ex mutuo, tu mihi centum ex vendito: si facio procuratorem in rem suam contra te, ei compensationem non obiicies. ita loquitur l. in venditione. de actioni. empt. aut ex eodem ꝯtractu & ex eadem causa, scilicet in genere: vt quia ego debeo tibi, & tu mihi ex causa mutui tũc procuratorem in rem suam quẽ contra te constituo, ex causa etiam onerosa obiectionem cõpensationis obiicere poterit. Et sic intelligitur opinio Cyni, Dyni, & Guil. & sic concordat eos Bal. Iacobus Butrig. in l. qui stipendia. C. de procurato. Dynus in c. si quis in ius. de reg. iur. Cy. in l. eius. de compensatio. Iaco. butr. in l. j. etiam ob chirogra. per Bal. in dicta l. qui stipendia.

§ Nota quòd ille q̃ soluit procuratorio nomine in rem suã, non dicitur soluere nomine alieno, sed proprio: & ideo si est indebitum solutum, ipse repetit, allegat l. Stichus. §. Titius. de cond. indebi. Bal.

§ De procuratore qui constituitur in actis, & apud acta not. in l. ij. C. de satisdando. & no. ꝙ in tali constitutione quæ fit apud acta requiruntur testes. Bald. in reperto. quod fecit super Innocen. in titulo de probatio. in c. post cessionem. facit quod notat ipse in l. secundum. de testamẽ. fac. l. in donat. de donatio. vbi dicit not. ꝙ illud quod fit in actis & apud acta equiualens est ei quod fit coram testibus trib. intellige tamen ꝙ debent interesse duo testes simul cum tabellione, aliàs non valet instrumentum, quia nõ est propriè de actis, l. verba gesserunt. de verb. signifi.

§ Quid si procurator in emergenti, vbi disputatur de ꝑsonis, ꝓduxit mandatum suum, an iterum teneatur de nouo producere in principali iudicio, ad hoc vt valeat iudicium. Iaco. Butri. in l. licet. dicit quòd sic: alias dicit non valere iudicium: & idem dicit in tutore. & ita vidi de facto, videlicet quòd quidam asserens se tutorem pupilli: cum negaretur eum esse tutorem, probauit in hoc emergenti per instrumentum tutelæ & inuentarium se esse tutorem: postea probationibus factis de debito dicebat aduersarius se non esse condemnandum agenti tutorio nomine, quia in hoc iudicio principali non erat probatum se esse tutorem. vnde oportet quòd in vtroque probet. cautus igitur procurator semper in principio iudicij debet producere mandatum suum.

§ Quid si quis procurator facit in iudicio positionem, & illã admittit aduersarius, an postea opponens quòd nõ sit procurator, admittatur. Quidam dicunt quod nõ: ego dico quòd si ipse negauerit, respondendo libello generaliter, narrata prout narrantur, videtur omnia negare. vnde procurator semper producat instrumentũ ꝓcuræ in prĩcipio iudicij. sed forte ita pt dici, aut volo opponere in vim declinatoriæ & nõ admittitur: aut in vim peremptoriæ, & ꝓcedit opinio Iaco. Butri. vnde nõ debet dicere eũ audiẽdum, sed debet dicere, dico me absoluẽdũ, quia tibi nõ ꝯpetit ius agendi. Iac. But. & Machanamus. de mogundis de bononia.

§ Ad opponendum contra procuratorem factum in lõgissimis partibus. nam cauere debet de iudicio sisti & iudicatum solui in causa reconuentionis: & si fideiussores nõ inueniat, replicabis ꝙ dominus nõ possidet immobilia, vel si possidet, possidet in remoto loco. Angelus in l. si filius. qui satisd. cog.

§ Si dominus decedit ante litem ꝯtestatam, an finiatur mandatum Angel. in l. si defunctus. de procura. & dicit quòd non.

§ An procurator possit renunciare exceptionibus peremptoriis & dilatoriis in præiudicium dominij. Bald. in l. pactum procuratoris. ff. de pactis. fac. Innoc. in c. cum olim. de offic. delega. & Ang. in l. mandato. de procu. & l. j. de feriis.

§ Quid operantur verba apposita in instrumẽto procuræ, ꝙ ꝓcurator possit omnia facere quæ posset ipse met constituens, Bald. in l. j. C. de bon. mat. & in l. si procurator. §. de procurat.

§ An si dictum est in procura, ꝙ dñs habebit ratum quicquid gestum fuerit per eũ, possit talis procurator compromittere & trãsigere Ange. ꝙ sic in l. si procurator absentẽ. de procurato. & q̃d no. glo. in ca. per tuas. de arbitris, & c. contingit. de tran. in c. cum dilectus. de religio. dom. & q̃d no. Ang. in l. mandato generali. de procurat. gl. cum in dicta l. si procurator. quæ incipit, hoc superfluo, videlicet quòd illa clausula rati sit superflua: quod reprobat Ang. dicens quòd per eam potest compromittere, & trãsigere, vt s. vide Bar. in l. qui Romæ. §. Callimachus. de verb. oblig. qui limitat omnia prædicta. vide etiam eundem Bar. in l. procurator cui libera. de procurato.

§ Aliquis contraxit tanquam procurator ante quam reciperet literas mandati, an obliget dominum. Bal. in l. falsus. C. de furtis. & ibi quam plura verba. & l. j. C. de confess. & quod no. Bal. in l. licet. C. de procurat. & de eo qui pro tutore. l. quæro. & Io. And. & Archidi. in c. is qui. de procur. lib. vj.

§ An procurator constitutus ad exigendum possit solutionem recipere à sponte soluente Bal. in l. non solum. ff. sol. mat.

§ Nota ꝙ cõiuncta persona agens pro cõiuncta nõ potest ꝓcuratorem constituere, etiam lite contestata. Albr. in l. si quis apud. ff. iud. sol.

§ Procurator constitutus ad solutionem recipiendam, an possit agere, quòd non in l. qui iurisdictioni. de iurisdict. om. iudi.

§ Procurator etiam potest constitui ad vitam, Albri. in l. item ad litem de procurat.

§ Nota quòd si iudex citat aliquem vt compareat personaliter, & non per procuratorem, non valet citatio. Bal. in l. j. §. vsus. ff. de procurato. & l. j. C. de procurato.

§ An procurator debeat habere mãdatum ad substituendum alium, fac. Ang. in l. ij. §. si quis. ff. si quis cautio. & Inn. in c. j. extr. vt lite non contestata.

§ An procurator omnium bonorum videatur constitutꝰ ad negotia ff. de procura. l. qui proprio. §. procurator. & c. qui generaliter. de procura. lib. vj.

§ Qualiter condemnabitur procurator domini mortui, Bal. in l. edita. C. de eden. & in l. Paulus. quæ sen. sine app. resc.

§ Procurator in cuius persona debeat ꝯcipere verba libelli, Bart. in l. hoc iure. de solutio. & quid si cõcipiat in persona domini, fa. Bal. in l. multum. C. si quis alteri vel sibi. Bar. in l. si Titio. de vsufructu. legato.

§ An clericus possit esse procurator, gl. in l. filiusfamil. §. veterani. de procurator. & l. j. §. sexum. de postu. Bar. & Ang.

§ Procurator impeditus post litem ꝯtestatam debet constituere alium procuratorem suis expensis, licet non habeat de pecunia domini. Inn. in c. j. ext. vt lite non cõtest. tamen repetet per actionẽ mandati, secundum Host. sed ante litem non contestatam nõ imputabitur sibi, si non substituit, etiam si habeat mandatum ad substituendum, ne domini diligentia quę dedit ei mandatum noceat ei, nemo enim qui procuratorem cõstituit tenetur dare mãdatum ad substituendum: & si hoc fecit, non debet ei nocere. In. c. j. prædicto: tamen l. si verò non remunerandi. §. mandati. dicit quòd non tenetur plus expendere quam recepit Bal.

§ Pone quis est procurator ad plures lites, non potest dimittere vbiq; originale, nec videtur posse exemplari domino nõ citato. Inno. in c. Albri. de testi. dicit quòd immo potest exemplari. Bal. in auth. si quis in aliquo documento. C. de eden.

§ Procurator legitimè constitutus, ante receptionem tamen sui mandati egit, an dicatur verus procurator. Bal. in l. licet. C. de procurat. Ioan. An. in c. is qui. de procu. lib. vj.

§ An procurator possit ita constitui quòd non possit reuocari. Albri. in l. item ad litem. & l. si procurator. de ꝓcura. Ioã. Andre. in c. si.

in c.fi.de procura.lib.vj.Bar.in l.cum precario.ff.de precario.

§ An procurator fine speciali mandato possit compromittere, Angel.in l.generali mandato.de procurat.& etiam alij,& dicit ipse Ange.q nō,nisi habeat speciale mandatum,vel generale cum libera.idem si dicat q possit omnia quæ posset ipse dñs,si presens esset.idem Angel.in l.procurator cui libera.e.ti.vide Bar.in l.qui Romæ.§.Callimachus.de verb.obl. qui limitat omnia prædicta. vide etiam eundem in l.procurator cui libera.de procurat.

§ An possit constitui procurator ad prestan.consen.mulieri quę non potest obligari virtute statuti.vide Bal. in l.j. C. qui admitti ad bon.pos.quòd non potest.

§ An procurator constitutus ad causas teneatur appellare,& appellationem prosequi.no.in l.fi.an per alium causæ ap. & Bal. in l.inuitus.de procurato.& clemen.j.de procur.

§ An sit necesse q procurator dicat,procuratorio noīe talis.no. in l.post mortē.quando ex fac tu.& in l. post litē de procura.& l. quicunque.e.& c.nulli.de rescrip.n.Guil.in l.vnū.in fin.ff.de pac.

§ An procurator substitutus possit alium substituere,Bal.in l.qđ quis.C.de procu.

§ An adultus carens curatore & pupillus sine tutore cum authoritate iudicis possint constituere procuratorem.facit quod not. Bal.in l.si curatorem habens de in integ.resti.& l.neq;.de ꝓcu.C.

§ Si constituitur procurator q possit omnia facere q̄ posset ꝯstituēs,Bal.ī l.ij.C.de bonis mater.& in l.si ꝓcurator.C.de ꝓcurato.

§ Procurator constitutus ad quietandū de recepto nō quietabit confitendo recepisse,nisi vere recipiat,nisi habeat in mandato ad confitendum.tex in l.non abstulit.C.de nouatio.Ange.in l. nam & nocere.ff.de pac.

¶ Bald. De Procuratore.

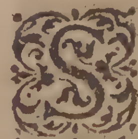
EXCOMMVNICATVS non pt constitui procurator,nec ꝯualescit mandatum,si absoluitur,nisi de noua volūtate dñi appareat §.j.versi.ij. Gul.Facit ff.de arbi.l.sed si in seruum.j.resp.& ff.de ser. expor.l.si minor.B.¶ Casus,in quibus exigitur speciale mandatū, ver.item opp.q licet habeat.G.¶ Per procuratorem ñ pt quis absolui à sentētia excommunicationis, sed potest petere procurationem absolu.committi:tñ debet habere mandatum ad hoc:aliàs enim de specifica peccati poenitentia non constaret.Et sic seruat curia Romana in dict. ver.ibi,quintusdecimus in petēda,&c. Gul.imò dicit,q pt absolui in absentia:sed executio absolutionis debet committi:puta.quia reintroducatur in ecclesiam. G. ar.ff. de iureiu.l.Labeo.Prima verior est:quia absolutio requirit certā formam per manus impositionem:vt no.In.de sen.exc.c.cùm desideres.nisi papa absolueret,quia omnia pt: imò suum factum desiderat formam iuris.ff.man.l.apud.§.Imperator.Bal.¶ Secundū stylum cancellariæ impetrans dispensationem super natalibus,đbet habere speciale mandatū ibi.24.sub d.ver.G.¶ Legitimatio fingit quem legitimum,ñ solùm à natiuitate,sed etiam à conceptione.ff.de ri.nu.l.qa in ꝓuincia.§.diuus.in fi.& hoc quando directè dispensatur super natalibus:sed si indirectè,puta quia dispēsatur super matrimonio.tunc nō fiunt legitimi illegitimè cōcepti.ff.de stat.ho.l.Paulus.per Gul.& Cy.sed matrimoniū,qđ nō indiget dispensatione,bene legitimat filios:Insti.de nu.in fi.Et hoc verum,quando legitimatur super natalibus:tamen legitimatus ñ dicitur legitimè natus:vt not.extr.de elect.c.innotuit.nec succedit in dignitatibus vel feudis.si de feu.fue.controuer.c.naturales. col.x.& ibi de hoc.Bal.¶ Clausula rati, non ampliat mandatum. nec inducit speciale mandatum. ver.in præmissis. G. Sed Accur. dicit,quòd clausula ratum & gratum,nil operatur.ff.de procur.l. si procuratore absente.in gl.& refertur ad ea,quæ fiunt secundū formā iuris:vt not.xx.q.j.c.relatio.G.arg.ff.de serui.l.sicut ff.mā. l.creditor.in fi.Si quis tamen non habet aliter mandatum,nisi qa dominus promittit habere ratum,satis est.ff.rem ra.hab.l.ne satis & per Inn.de rescrip.c.ex parte decani.& ibi vide.¶ Vbi id quod quis facit,tenet de iuris permissione,mandator ñ intelligitur delinquere.Item qui mandat,non facit.ff.de contrahen.emp. l. qđ sæpe.§.si quis amico.Bal.¶ Procurator debet esse legitimæ ætatis:quia iudiciū debet fundare cū legitima psona, & ipse est pars iudicij,& efficitur dominus,& in eū fertur sententia:sec⁹ in aduocato:quia ipse consiliarius est,non pars iudicij,secū dū Nico.Ma. ¶ Quòd literę procurationis & de rato eædē sunt.G.& aliud est, si dominus generaliter promittit de rato:aliud,qñ ꝓcurator: qa quando ꝓcurator,semper habet vim sufficientis & specialis mādati:quia promissio procuratoris refertur ad certū. ff. de mino.l. quod si de speciali.G.¶ Procurator cāæ appellationis pt cōfiteri aliquid fuisse factum in causa principali.ver.quid si procur. Gul. Vide j.§.prox.¶ In criminalibus maximis pt cōstitui procurator in præparatoris iudicij,nō in decisorijs.non tñ ad libelli oblationē,quæ inscriptionem desiderat.versi.sed præcedens. G. Itē nec ad media causæ.ver.sed nunquid.Ad litem enim ꝯtestandā,ad ꝯfitendū,& ad sententiā,debet esse reus præsens.l.fi.Bal.¶ Ad media ergo cāæ criminalis ñ admittitur ꝓcurator:nā talia sunt đ ꝓsecutiōe negotij principalis,& qa à quo remouetur totū.& quælibet ei⁹ pars,vers.sed tātùm,quo ad media.De hoc not.p Accur. in §.ad crimē.& nomine medij ꝯtinent exceptiones,q̄ perimunt factū,vel discrepationē & probatiōes,&c.à cōtestatione litis vsque ad sententiā.no.in l.j.in prin.ff.si quis ius dicen.non obtem. Sententia aūt non est mediū,sed extremum:ad quod de ꝯsuetudine generali,quæ est optima legū īterpres, ꝓ carcerato interuenit procurator,nisi ad respondendū cāæ,vel inquisitioni,vel nisi ad ꝯfitendū,& ad sententiam.Nam in criminali ex ficta confessione quis nō damnat criminaliter.l.ij.ff.de iure fis.& no.in l.iij.ff.de fide instru.Sed ꝯfessio ꝓcuratoris est ficta confessio domini,& intellectualis,ñ naturalis:qa nō exprimitur proprij corporis organo naturali.arg.ff.de relig.l.ossa.in fi.nisi fortè esset ad sic ꝯfitendum ꝯstitutus,arg.ff.de manu.vindic.l.pater.Sed ibi solùm spectatur,quoniā plurimū iuris habet manumissio.argu.ff.de ser.expor.l.seru⁹.Sed in ꝯfitēdo op⁹ est p̄sentia:vt videatur quo vultu, qua trepidatione loquit.ff.de quæstio.l.đ minore.§.j.ar.ff.de off. procō.l.obseruare.& C.de proc.l.fi.in ver.causas vehemētiores. Bal. Vide j̄.de accusa.§.damnatus ad mortem.& j̄.e.§.si procurator respōder,& s̄.de accusa.§.rigor.& de negot.gestis.l.iii.§.hæc verba.in gl.sufficit generalis clausula ad opponēda crimina:qa satis per hoc apparet de mēte constituentis: vers.sed nunquid suf. ficit habere.G. Quia vniformis est ratio & conditio inclusorum Gul.de Cu. dicit,quòd requiritur speciale mandatum.ff. si quis cau.l.sed & si quis.§.quæsitum.&ibi per G.Nec satis fit legi, quæ requirit speciale mandatum. Nam generale apud Legistas est quid de plurib.prædicatur,sicut dicitur generale mandatum,mādatum mariti:licet de intentione quærentis appareat, quòd nubere velit.ff.de ritu nupt.l. generali.Et generalis dicitur subscriptio,quæ nō adaptatur specialiter certo capiti,ff.de fal.l.diu⁹.§.sed nec generalis.Et generaliter dicitur mandatum adire hæreditatē si qua mihi delata est.ff.de acqui.hær.l.si quis mihi bona.§.pe.Legi autem.quæ requirit expressum mandatum,& non speciale, etiam generalib.verbis non satisfit. ar.ff.de vul.subsri.l.Titius.Sed tu dic de prædictis,vt in c.ij.de procura.in cle. & vide ff.de dona. l.filius.p Bar.fac.s̄.de reo.§.fi. ¶ Nota, quod aliud est expressum mandatum,aliud speciale.Procurator constitutus solum ad excipiendū,nō pt procedere probatione super exceptione.ar.ff.de ꝓcu.l.iij. Secus in procuratore ꝯstituto ad agendū: quia ad totam causam videtur constitutus. Nā nomine agendi totus processus significatur.ff.de pc.l.qui ꝓcuratorē dat.ver.si habet.& ff.de pac. l.rescriptū.G.¶ Aliud est opponere ꝯ executionē,aliud ꝯ personā:nec vnū madatū includit aliud.ver.quid sit.G.Et facit ad statutum, q non possit opponi contra executionē instrumenti. nā ꝯ personam bene poterit opponi,si nō eliditur instrumentū.argumen.ff.de probat.l.in exceptionibus.Nam diuersi generis sunt istæ exceptiones,vt ibi patet. & ideo statutum in vna nō porrigit ad aliam exceptionē.Bal.¶ Procurator ꝯstitutus ad prosequendam appellationē domini, nō admittitur ad prosequēdū causas non inclusas in appellatione,id est,non intentatas.ver.sed pone. G.Nā licet natura appellationis sit generalis:nō tame natura procuratorij,ff.de app.l.scio.Sed certè Specu.loquitur in appelatiōe à prouisione vel electione,quæ est stricti iuris.Bal.¶ Procurator ꝯstitutus ad appellationē,quæ vertitur,non habet sufficiens mādatum,si non vertitur tempore datæ, propter verbum vertitur, quod p̄sens tēpus restringit.ver.sed pone capitulū.G.ar. contrà. ff.de lib.& posthum.l.Titius.§.primo. Sed ibi in rerum natura erat:& ad id quod in rerum natura est pt adaptari præsens & preteritum tēpus,arg.ꝯ.ff.de testa.tu.l.pe. Sed ilud ex natura conditionis & substitutionis,quæ prospicit futuris casibus.Bal. vide j̄.in§. procurator constitutus ad causas. ¶ Exceptio repulsa non impertinens,sed ex defectu mandati potest iteratò opponi: ibidem. G. ff.de exceptio.rei iud.l.si is qui heres non erat.§.vlti.Per Dy.vide j̄.de re iudic.§. probatio.¶ Terminus habet vim interlocutoriæ, & post terminum ad dandum articulos non admittitur quis. etiam procurator de nouo constitutus.versi.quid si appellans G. ¶ An soluens procura.in rem suā ipso iure liberetur à cedente, vide C.de exce.l.i.Bal.¶ Procurator nō habet potestate,nisi ex quo recepit procurationem & literas domini.vers. sed quid si.G.arg. ff.de acqui.pos.l. qui absenti.& quod nota. ff. de iureiur. Labeo. Quod ergo dicitur procuratorem in absentiam constitui posse, verum est vt valeat:tamen non habet executionem,nisi cognitis & receptis literis.arg.ff.ad Mace.l.fili⁹.& de acquir.hære.l. est qui duobus.§.fi.& no.in c.is qui.de procu.lib.vj.p Ant.& Io,An. & per ipsum Anto.in repetitione c.quoniam abbas.de offi. dele. Sed ego sic intelligo,q non habeat potestatem,scilicet cōtra aduersarium domini,sed contra dominum sic: quia ratum domin⁹ habet,vbi scientiā procuratoris nō desiderat.ff.rem ra.ha.l.bonorum.&

rum.& ita consuluit Dy.In liberatione tamen dixi, nec tamen ꝑ parte iudicium valet:quia aut in totum approbatur, aut in totū reprobatur.ff.de admi.tuto.cùm quæreretur.Bal.¶Procurator ꝯstitutus ad impetrandum decretum super alienatione rei minoris,&ad probandum causam,nō dicitur constitutus ad iudicia:qa non concernit actū triū personarum. Alij dicunt,quòd est quoddam iudicium:&iō tutor nō potest facere procuratorem.in ver. quid si ergo. G.sic.ff.de offi.consul.l.j.& de adop.l.post mortē.in fi.Sed ibi opus est præsentia,propter solēnia verba,quæ in præsētē dirigūtur:sicut sunt illa, esto tutor, esto tui iuris, &c.nam verbū primæ & secundæ personæ non respicit procuratorē, qui est tertia persona:& quia nō est iudiciū,valet decretum omisso medio,id est,non facta probatione,dummodo cā subsit in reiveritate:& hoc sit certū:quia dec.magis innititur veritati quàm ordini iudiciorum.ver.sed quid si solum.Facit quod no. ff. de transac.l. cum hi.§.causa.per gl.or.procuratori causæ app.non debent dari induciæ ad consulendū dominū,ver.sed pone.G.In procuratore rei loquitur,vel in procuratore,qui non vult procedere,sed tātū nunciare domino.G. ¶Pōt ꝓcuratori ad iudicia dari potestas substituēdi ante litē ꝯtestatā.p l.cū esset,in fi.vbi dicitur, quòd pt alicui concedi potestas concedendi,quod aliàs cōcedi non posset:ergo & committendi.ver.sed quid.G.¶Quid substituitur iure alieno,id est,ex commissione,non reuocatur,secus si iure suo, id est,lite contestata.ver.sed pone quod habet mandatum. ¶Satisdatio legitimat personam procuratoris rei,non tamē facit eū verum dominum iudicij,quod nondum est:vnde liberè reuocatur,nec alium substituit,nisi lite contesta. & habetur loco domini,quo ad onus,non quo ad potestatem.ver.sed nunquid defensor.G.¶Cautio rati in procuratoris,sufficit.ff.de damn.infect.l. inter quas.§.alieno. Super reconuentione procu. potest statui terminus,ver.itē excipitur G.& not.ff.de procur.l.omnium.¶Si procur.respondet se nescire ea,de qbus interrogatur dominus ꝯtumax,quo ad cōdemnationem expēsarū.ver.itē quod omnino G.id est,habetꝰ vt contumax,in nō veniēdo:non tñ pro confesso habetur. Vnde Ia.de Ra.& Dy.dicit ff.de ven.inspi.l.j.§.ex hoc, ꝙ qui non comparet legitimè,non potest censeri ꝯtumax in confitendo,vel negando:cùm hoc fieri debeat in iudicio.Item q habet iustā causam negandi,non videtur confiteri tacendo.ff.de interro.act.l.si filius.& ibi per Ia.Bu.& vide s.e.§.in criminalibus.& j.e.§.qui opponit.& j.de confes.§.confessio aduocati.j.depositi §.procur.s.de iur.om.iu.§.etiam.¶Cùm reuocatur procur.ad iudicia post litem contest.vel iudiciū motū,debet certiorari aduersarius:sed si reuocatꝰ re integra,sufficit soli procuratori notificari, sicut ad negotia:tamen reuocatio nō debet esse clandestina , sed publicè fieri & palàm.ver.item quod mandatum fuit.vide ff.qd iuss.l.j.§.si ergo.Bal.¶Promitto habere ratum & gratum quicqd legitimè feceris:obscura promissio est:quia an legitimè,sub iudice lis erit. Alij dicunt valere,quia non est obscurum,quod ad ius ciuile refertur,cùm tacitè iussit.in §.ratione.ver.item non excipitur.G.¶Quando apparent duo mādata simul facta, vel duæ clausulæ,pleniori mandato,& pleniori clausulæ standum est.ff.de hęredi.institu.l.si ita scriptum fuerit, Titius & Pegasius.Bal.¶Pater ante litem contestata. non potest procur. constituere filio coniunctorio nomine: sed tanquam habens vsumfructum rei vel iuris.Sic no.C.de bo.ma.l.j.aliàs.C.de bo.quæ lib.l.cùm oportet.sicut prælatus.quia nō habet nudā administrationē,sed & propriā. §.ratione quoq;.ver.quid si canonicus.¶Qui opponit exceptionem,nō dicitꝰ respondere:& ideo si dominus est citatus ad repōdendū,nō sufficit mittere procuratorē ad excipiendū. ext.de ap. Nicolao.in §. ratiōe aūt.ver.quid si cōstat.G.vnde s.§ si ꝓc.respōdet.Bal.¶Procurator cōstitutus ad causas ñ adiecto verbo, ꝓsentes,vel futuras:intelligitur ꝯstitutus ad præsentes & futuras.ver. sed nunquid procuratoriū,G.Dy.ꝯ, nisi futura sint connexa præsentibus.ff.de tute.l. quod dicit per Dy.Nec obstat ff.de procu.l. omnium, quia illud non est per mandati expressiōem,sed per iuris coactionem:quia procurator debet in omnibus dominum defendere.Bal.¶In literis procuratoris debet contineri dies &consul.ver.sed quid si.G.ar.ff.de procu.l.cùm tabernam.§.j.sed ibi loquitur in actu irreuocabili, id est, in obligatione pignoris. Bald. ¶In iudiciis plures actores possunt constituere plures procuratores:secus in pluribus reis vnius debiti,vel causæ.ver.quid si cōstitutes.§.ratione autem. ¶ Procuratorium generale debet registrari per notarium,& apud acta dimitti.§.ratione autem.versi.fi. Idem in instrumento causæ principalis.ff.mādat.l.si procurator. in prin.¶An promissio facta per dominum pro suo procuratore iudici vel notario sit sufficiens releuatio,cùm procurator nullo modo se obligauerit,§.vt Authen. ver.sed nunquid talis.dicit G.ꝙ sic:quia ꝓcurator in iudicio obligatur sine vlla promissiōe: vñ huic tāquam principali accedit illa fideiussoria.Facit ff.de vsufru.ea.te.l.tribus.& C.de satisd.l.j.per Cyn. ¶Procuratori iudicij cū clausula ad exigēdū non pt solui. Alij ꝯ alleg.ff.so.ma.l.nō solū.C.de noua.l.non abstulit.in §.vt aūt.versi.verū.ad euadendū. ff.de procu.l.si reus.G.¶Coniuncta persona non dicitur procurator,nec ad agendum,nec ad excipiēdum.l.iij.sed si fortè.ff.iudi. sol.& facit ff.de mino.l.pater pro filio.&l.iij §.sed si filius.ff.quod quisque iur.& ff.qui satisd.cog.l.si filius.¶Procurator occultans mandatum,non cogitur illud exhibere: nisi aliud alleget.ver.qd si procurator occultet. ¶Nomen hypothecatum expresè potest conueniri sine excusatione:secus si tacitè:& secus si non hypothecatum,sed debet fieri missio in nomen:vt l.non prius.& l. à diuo Pio.§.pe.& §.sequitur.versi.quid & si mihi. G.Et est ratio primi dicti:quia conuenitur vtili personali,quasi cessa,non hypothecaria,quæ requirit possessionem rei.ff.de pig.l.si fundus. §.in venditione. Et adde quod no.C.de hære.act.l.hæredem.& de iure fis.l.Moschis.¶Et nota,quando itur contra nomen hypothecæ,non est vis,an fatetur,vel diffiteatur:sed qñ non vi hypothecæ ex ordine executionis sententiæ tunc debet esse debitum cōfessatum:vt in dictis legib.cum si.quia contra tertiū nō fit executio, si contradicat.& sic in possessione.eadem l.§.si super.vide j. de pig.in prin.Bal.¶An sufficiat cessionario testimonium cedentis cum vno teste:ver.fi.ff.de pact.si tibi.per Gul.

a ¶De coniuncta persona[a]. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Personæ coniunctæ pro coniunctis agentes, etiam sine mandato admittuntur, præstita tamen cautione de rato.*
Clerici possunt sine mandato agere in causa suæ ecclesiæ.
2 *Contra coniunctam personam pro alio agentem, quomodo excipiatur.*
3 *Minor quomodo ratum habeat, quod nomine eius gestum fuerit.*
4 *Coniunctio personæ non debet plus operari, quā generale mandatū, imò minus.*
5 *Mulier non potest agere pro alio.*
6 *Coniuncta persona non potest agere in causa spirituali.*
7 *Filius non admittitur pro patre in causa peculij.*

Ciendum est,quòd quædā ꝑsonæ sunt,quæ sine mãmato pro alio agentes admittuntur,præstita tamen cautione de rato:vt coniunctæ personæ,s.consanguinei,affines,liberi,& liberti:vt ff.e.sed & hæ personæ.
b in prin.vbi de hoc[b]. Et de hoc ff.iudic.sol.iam tamen.§.ij.extr.de
c rescrip.nonnulli[c].& c.ex par. in fi.non tamen sine cautione præ
d dicta[d].ff.iud.sol.l.iij.§.sed si fortè.Item maritus in causa vxoris:vt
1 C.eo.maritus.& l.ij.xvij.q.iiij.vxor.†¶Itē clerici in causa ecclesiæ suæ.ar.xij.q.ij.nō liceat papæ.& c.qui abstulerit.lxxiiij.dist.honoratus.ext.de test.cùm olim.arg.tamen quòd non habeat clericus ostēdere literas de rato,extr.de conces.præbē.ex parte. & de reb.ecc.non alie.si quis presbyterorū.in fi.& de off.dele. coram. Vtrum teneatur satisdare,no.j.de reconuen.§.ij.ver.fi.Item consors eiusdem litis:sed hic admittitur post litem contestatam,& ñ ante.C.de consor.eiusdem litis.l.ij.iii.q.vj.hoc quippe.extra.de ꝯsti.c.cùm M.in prin.de dolo & contu.cùm dilecti.in prin. & probet ipse quòd sit consors.ff.de probatio.l.prima.Idem est in omnibus personis,quæ enumerantur.iij.quæstio.vij.infamis.§. tria.
e versic.permittitur autem eis.ff.de postu.l.prima.in fin. & l. seq.[e]

Licet

ADDITIONES.

a Roff.¶De hoc in rub.de actio.ex stipulatu rem ratam haberi.Vber.de Bob.de hoc tract.sub §.ex persona.superius allegato.ver. si agat.de iure.mihi char.xj.& post eum Io.de Deo.libr.iij. Canil. Rub.iij.Alber.Gal.fecit specialem rubricam,tamen parum tradidit,& pars sui nigri posita est,de procuratore.s.ver. sed nunquid defensor.

b De hoc.¶Ibi tenet Gul.ꝙ ascēdentes & descendentes in infinitū,de aliis tenendū quod dicitur in l.j.in fi.cum legi.seq.ff. de postu.vt j.sequitur.vide quod dicā j.de accu.§.iii.post prin.Guid.de Suz.in l.exigendi.C.e.ti.In ascendentibus & descendentibus cōcor.in collateralibus dicit inspiciendum quartum gradum.per l. petitionē.§.egrediētē.C.de aduo.diuer.iudi.Itē Goff.in Summa de ꝓc.§.ꝯstituit.allegat Decr.nō debet.de consan.& affi.& Auth. licentiā.C.de episco.& cle.dicit tamen,ꝙ illa forsan loquitur de gradu legali,vide Roff.vbi de cautionib.Rub.ij.sc.de act.stipu.rē ra.ha.in prin.Adde de hoc, vt per Ab.Sicu.in d.c.cū nonnulli. & ibi quid de naturalibus & spuriis,an admittantur ad agendum.

c Nonnulli.¶Vide quod ibi dixi super fi.vlt.gl.

d Prædicta.¶Cū qua non admitteretur extraneus, quem cōstaret nō habere mādatū:& in hoc consistit priuilegiū personæ ꝯiūctæ

e l.seq.¶Dicebat Rof.respondens sup hoc ti.alle. quòd si vsq; ad illos gradus poterat postulare,quod est honor: fortius ꝓcurare, quod est onus.Insti.de excep.in fi.

Licet autem prædictæ personæ admittantur ad causas alienas si-
a ne mandato cum cautione de rato [a]: non tamen audiuntur con-
tra mandatum contrarium, vel contra voluntatẽ eius, cuius cau-
sa agitur. C.de proc.exigendi.& l.j.ff.e.sed & hæ.& l.Pomponius
§.fi.& j̃.versi.item quòd agit. Licet enim ex edicto prætoris age-
re permittantur, hoc non facit eos procuratores: vt in præ.§.sed
si fortè. Quod verum est, nisi in casibus, scilicet, pro libertate: vt
ff.e.sed & hæ.ff.de lib.caus.l.j.ij.& iij.ext.de testi.cùm olim.& pro
defensione condemnati ad mortem.ff.de ap.non tantùm.ij.q.vj.
b nõ solent. De hoc no.ff.e.Pomponius.in fi.[b] † ¶ Contra coniun-
2 ctam aũt personam pro alio agentem, sic excipitur: primò quòd
non est de coniunctis personis: qa non est cognatus, vel agnatus,
non est affinis, ñ est ɔsanguineus: & sic vt de aliis prædixi. Item si
constet, quòd sit coniuncta persona, excipe quòd est minor, vt
dixi s̃.tit.proxi.§.j.ver.item quòd est minor. Item quòd is, pro a-
c git.est minor: quia licet agens sit coniuncta persona, fortè [c] non
admittetur pro eo, nisi sit tutor vel curator: vt suprà, tit.proxi.§.
ratione quoque.ver.item quòd constituens. Hoc probatur, C.e.
tit.non eo minus. Pupillus enim dicitur inuitus.ff.de condi.& d̃.
d mon.pater.in prin.[d] quæ lex etiã in contrarium potest induci [e].
e & contrà videtur magis cõsulendum ei, qui minor est.ff.de mi-
no.l.j.& per totum.extr.de in inte.rest.c.j.ff.de ven.insp.l.j.in prĩ.
& ideo magis videtur admittendus pro minore, quàm pro maio
f re [f].ar.j.q.j.quòd quidam.extr.de sen.excom.cum illorũ. † ¶ Sed
3 si admittitur pro minore, quæritur quomodo minor habebit ra-
tum, quòd nomine ei⁹ fiet? Dic ꝙ tutoris auctoritate.ff.de noua.
si pupillus.in prin.& iurabitur de calumnia tutoris & cur.auctori
tate: alioqui nihil videbitur actum ff.iud.sol.iam tamen. Item op
ponitur, quòd non cauit de rato.ff.e.sed & hæ.in prin. C. e.l.j. de
admi.tu.tutores.extr.e.c.j.vbi de hoc.ff.de admi.tuto.vulgo. nec
de defendendo eos, pro quibus agunt, seu de iudicato soluendo
secundum ea, quæ not.ff.eo.omnium.& l.mutus.§. pœna.C.eo.
actionem.& no.s̃.ti.proxi.§.j.ver.item opponitur, quòd licet ha-
g beat. An coniuncta persona [g] debeat offerre satisdationem, no.
ff.eod.Pomponius.§.fi.ff.de neg.gest.si autem.§.i.in prin. Item, ꝙ
agit contra voluntatem principalis, vt prædixi: & opponẽti hoc,
incumbit probatio.ff.de probat.l.j. Quod probat ostendendo, ꝙ
is, pro quo agit, alium in hac causa constituit procuratorem: quia
h per consequens alios videtur prohibuisse [h]. ff.de condi.& dem.
cum ita.C.de proc.maritus.arg.extr.de præsum.c.nõne.xxv. dist.
qualis.ff.de iud.cùm prætor. Item, quòd est talis causa, in qua pro
curator non interuenit. Quod dic vt s̃.tit.proxi.§.j.versic, item.ꝙ
4 est causa criminalis.& seq. † ¶ Quid ergo si sit talis, in qua speci-
aliter admittitur, non tamen generaliter: vt in præd.ver.item op-
i ponitur, quòd licet? Respondeo, nec tunc admittam [i]: quia non
plus debet operari coniunctio personæ, quàm generale manda-
tum, imò minus: vt patet in concor.quæ sunt in præd.versi.item,
quòd causa.ibi, ix.& ibi, xvij.& ibi, xviij. Arg. tamen contrà: quia
pater petit restitutionem pro filio: vt ff.de mino.patri.in princip.
k Sed illud ideo est, quia damnũ ad patrem spectat: vt ibi dicitur [k].
Item contrà, ff.de app.non tantum.& ij.q. vj.nõ solent. vbi pater
l & mater [l] appellant, & litem inchoant præter voluntatem filij
condemnati: sed illud est speciale, vt dixi suprà, versiculo, licet au
m tem [m]. Item ɔiuncta persona non potest recipere solutionem. vt
5 ff.vt le.vel fideic.no.ca.l.j.in fi.& l.seq. † ¶ Item opponitur, quòd
est mulier: vt ff.de proc.l.fœmina.nisi admittatur mater, vel auia
tutrix: vt dixi s̃.ti.proxi.§.j.versi.item quòd est mulier. Item oppo
nitur exceptio seruitutis, tam rõe agẽtis, q̃ eius cuius noĩe agit, q̃
ẽt cãæ, quod dic vt s̃.ti.prox.§.j.ver.item ꝙ est seruus.& ver.item
6 excipitur contra procu.& §.ij.ver.j. † ¶ Item, quòd est causa spiri
tualis, puta super beneficio ecclesiastico: in qua pater vel alia cõ-
iuncta persona non admittitur sine mandato, etiam cum cautio-
ne. Nec pater pro filio potest facere procuratorẽ ad beneficium
petendum secundũ quosdam.C.de epis.& cle.sacrosanctæ.C.de
n bo.quæ lib.cum oportet.§.si quis.& no.ext.de testa. quia nos [n].
7 † ¶ Item filius non admittitur pro patre in causa peculij: quod
dic vt suprà, de actore.ver.profectitium. Item obiicias generales
exceptiones ratione causæ, & ratione eius.qui constituit, & con
stituentis, & formæ constitutionis: quod dic vt s̃. titu.prox.§.j.ij.
3.& 4. Item generaliter, quòd est hæreticus, quòd est bannitus,
o schismaticus, apostata, & huiusmodi [o]. extr, de exce.apostolicæ.
12.q.2.cum deuotissimam.33.quæstio.4.ipsa pietas.extr. de ele.
quia diligentia. 2.quæst.7.alieni.3.q.4.ca.i.& ii.

ADDITIONES.

a De rato. ¶ Et si plures concurrant, præfertur proximior vel ido-
neior.de proc.si duo.§.vlt.lib.vi.cum cõcor. & dicit Gui. de Suz.
quòd agens intentabit actionem nomine coniuncti, non pro-
prio, per l.exigendi.C. de procu. ibi filius actionem patris nomi-
ne intentat, seu dirigit. Quis iuret.de calumnia, vide j̃. de iuram.
calum.§.restat. ante fin.versicul. item coniuncta.& j̃.de verb.sig.
admittitur.
b In fine. ¶ Inchoant verba Vbert.de Bob. Adde Barto.in l.si con-
stante.in x.q.principali.ff.so.matr.
c Fortè. ¶ Alber.Gal.vel cuius fuit iste versi.vsque ibi.econtrà: di-
xit hoc hoc sine fortè, in rubrica de coniunctis personis.& vt ha
betur super l.exigendi.C.e.ti.Guid.de Suz.olim idem tenuit: sed
postea mutauit ea ratione, quia nullum præiudicium paratur mi
nori.C.quibus res iudi.non nocet.l.i.& ff.iud.sol.l.3.§.i.ver.sed si
fortè. Vnde si ei expedit, habeat solenniter ratum, vt sequitur: ali
às non. Et si dicis, quòd ideo non debet admitti, quia sibi non prę
iudicatur. Respon.aduersariò prouisum est per cautionem. Item
vt refert Cy.super eadem lege. Iac.de Rau.& P.huic dicto cõcor
dant, & lex, non eo minus.non ob.quia ex mandato nõ legitimè
facto per minorem, maritus non potuit agere. Adde quòd con
iunctus possit agere pro coniuncto minore, Alex.dicit in d.l.exi-
gendi.vbi dicit ita communiter tenere doct. & Bart. in l.si actor.
C.de appel.
d In prin. ¶ Puto vitio scriptoris deficere, quòd posuerat Vber. &
Albe.vbi s̃.& ff.de mi.l.j.in prin.& sic intelligitur quod sequitur,
aliàs non: & super illa l. patri. dicebat Dy. ad quod aliquale argu.
faciebat ad hanc partem negatiuam.
e Induci. ¶ Cui contrario stat Vber.
f Maiore. ¶ Secundum Vber. per sequentes concordan. addit Io.
de Deo, vbi suprà.
g Persona. ¶ Remis.Albe.vbi suprà in prin.
h Prohibuisse. ¶ Vber.dicebat, si persona pro qua agit, fecit ipsum
agentem procuratorem pro alia causa, per consequens de ista ꝓ
hibuisse videtur. Allegabat primas duas leges: & sic sequitur lec-
turam gl.in l.maritus.aliam quæ placuit domino meo: & præscri
psit in Decre constitutis.de procur.super prima gl.
i Admittam. ¶ Dixit Alber.e.tit.in prin.& Cy.in l.exigendi.nisi sit
pater, per l.patri.infrà alleg.quæ aliter infrà soluitur. Adde, & li-
mita, nisi coniunctus pro quo agere vellet, esset prodigus, vel es-
set furiosus: vt est tex.in d.l.pe.in prin.secundum Alex.
k Ibi dicitur. ¶ Quòd diuersimodè esse potest, vt notaui in prima
glossa.
l Mater. ¶ Nescio quare hoc expressit.cum lex ibi dicat, nec distĩ-
guat, an ille consanguineus sit, vel non illius qui ad supplicium
ducitur.suadet enim hæc humanitatis ratio, vt ibi.
m Autem. ¶ In impetratione rescripti, vt de rescri.nonnulli.in fi.v-
bi de hoc dixi: & vide quod scripsi de procu.c.vlti.super fi.vlt. gl.
n Quia nos. ¶ Et puto, ꝙ intendit allegare finem secundę gl.quod
apertius intelliges, per id quod super ea scripsi post Hostien.& vi
de s̃.de actore.§.i.ver.sed cùm clericorum. Adde secundum Abb.
Sicul.& do.de Rota conclusione cxxxv.quod ita.aliter in c.non
nulli.& incip.coram.de off.dele.
o Huiusmodi. ¶ Vt detur regula, ꝙ cùm null⁹ sit proximior sibi se
ipso, qui ñ admittitur pro se: ergo nec pro coniuncto. Inter om-
nes causidicos ab auctore in procemio nominatos, & quos ibi ad
didi, nullus formauit principalem rubricã de defensore, nisi Gui.
Angli.de cuius dictis infrà addam principalem distinctionẽ, pro-
pter Io.de Deo.in lib.iudicum.4.parte, qui vnicæ virgulæ nigræ
posuit rubricam de defensore. Format enim quæstionem Gulie.
Ang.an defendere volens sine satisdatione sit admittendus. distĩ-
guit defensorem, qui solùm allegat causas absentiæ ab illo, qui al
legat causas causæ: vt primus sine satisdatione audiatur.ff.de pro
cu.l.absens reus.18.dist.si quis episcoporum. Secundus non. In-
stit.de satisd.§.nemo. & de re iud.in eo quod plus.§.primo.cum
sua gloss.quod tenet etiam Odof. super Summam. de procur.ff.
eod. Scire debes ad intellectum huius titu.& seq. Thomam de Pi
perata disputasse quæstionem de absente accusato de crimine ca
pitali, pro quo amicus absentiæ causas allegauit; iudex volebat,
quòd satisdaret de illo pręsentando tempore, quo iusta absentię
causa poterat esse finita. quærebatur, an ille defensor ad id tene-
retur. Soluit quæstionem, non esse dubium: sed se illam proposu
isse dixit ad præces amici. Negat etiam de hac satisdatione loqui
gloss.in præd.l.in eo quod plus.§.i. quæ loquitur de satisdatione
judicatum solui.de qua ibi præmiserat. Dicit ergo eum non tene
ri: quia nulla lex hoc dicit. Facit ff.de colleg.illi.l.3.de præuari.l.3.
in fin.extra.de transactio.capitul.2.de sent.excom.is, qui. libr. vi.
Idem eadem ratione tenet Guid.de Suz.in leg.exigendum.C.de
proc.& ff.eod.l.seruum.§.publicè. Non obstat C. de asses.si post.
Ibi eñ speciale: quia tenetur præses de delicto familiarium, quos
secum duxit.ff.de offic.procon.obseruare.vel etiam ibi dicitur, ꝙ
de exhibẽdo absentem satisdet: sed quod exhibet. Nec obstat l.si
seruum.ff.de accusa.& l.ii.de custo.re.in prin.quæ etiam non lo-
quuntur de absente, vel allegante causas absentiæ. Dominus er-
go vel eius procurator, vel extrane⁹ nomine dñi venire possunt
pro illo

pro illo defendendo, satisdando de illo præsentando, & est speciale in seruo, quem dominus defendere potest. C. de acus. l. ij. ff. de public. iudic. l. seruus. An autem admittatur defensor ꝯ eum, qui petit sententiam executioni mandari, dicam infrà, de sent. exc. §. vlt. super ver. xij. Sed quid si obtuli me defensorē Titij, & caui de iudicato soluendo & defendendo, iuxta §. si verò. Instit. de satisdation. ante litem contestatam mortuꝰ est Titius: quæro an cogar illum defendere, aliàs committatur pœna. Et videtur ꝙ non: ne simplex defensio plus operetur, quā mandatum: quod re integra alterius morte finitur. Institu. mandati. §. item si. C. man. l. mandatum. ergo non compellitur defendere. Sic est in emptione, à qua receditur re integra. ff. de rescin. ven. l. 2. C. quando lic. ab emptione. l. prima. sic & in delegatione. ff. de iurisdictio. omnium iudicū. & quia. de officio delegat. quamuis. lib. sexto. Item non debet cogi recipere iudicium, quod esset nullum. ff. de iudi. de qua re. §. fi. Ad idem ff. de re iudi. in summa. §. fi. facit ff. rem rat. habe. l. amplius non peti. Albe. Papien. videtur velle, ꝙ iste defendere debeat, vt principaliter obligatus, quasi si satisdando videatur nouasse. ff. de solu. l. solutionem. Citatus enim in duobus casibus est, si defenditur, vel si trāsactum esset. ff. de in ius voc. neque impuberes ff. fami. ercis. l. plane. Quod dicitur mādatum extingui morte, verum est: sed obligatio non extinguitur. ff. man. l. precedēte. & hoc maximè, quia iste defensor ad instar defensoris, si condemnetur, agere poterit negotiorum gestorum. ff. de neg. gest. l. liberto. §. fi. Adde, quod voluit Bart. in l. penul. §. ad crimen. ver. sed primò quæro. ff. de publ. iud

ADDITIONES NOVAE.

- Nota quòd coniuncta persona non facit committi stipulationem de rato no. gl. in l. procurator. ff. rem ratam haberi.
- Quæ dicantur coniunctæ pſonæ vt possint agere domini mādato, & nunquid spurij & naturales dicantur coniunctæ personę Inno. in c. non nulli. de rescrip. & l. sed & hoc. ff. de prec.
- Nota ꝙ coniuncta persona nunꝗ admittit̃ ad agendū pro coniuncta, vbi ꝯiuncta est presens, & dimissit procuratorem. ita dicit Ia. de Ra. per l. sed si vnius. §. ait ꝑtor. de iniuriis. & ita debet intelligi l. sed & hæ. fac. l. is cuius. & l. mutus. §. is qui. de procur. & est ratio, quia incertus, &c, l. continuus. §. cum ita. de verb. obli.
- In l. sed & hoc. ff. de procu. dicit Guiliel. ꝙ quemadmodū coniuncta persona admittitur pro coniuncta, quamuis nō constet de mandato, idē dicit ipse in amico amicitia coniuncto. ar. l. cū alienā. C. de leg. Bal. dicit ꝙ hoc nō seruat̃ in practica, qa lege ñ cauet̃
- An sententia lata cōtra coniunctā personā præiudicet cōiuncto. guido de suz. in l. sed & hoc. de ꝓcu. dicit ꝙ non p l. j. C. q res iudi. non nocet & debet sibi facere causam per cautionem de rato quam debet præstare coniunctus.
- An minor coniunctus pro maiore admittatur. guido quòd ñ: econtra sic. Primum probat arg. l. si. de legiti. tuto. secundum per l. j. C. qui legitimam personam guido vbi. s̃.
- An religiosus possit pro cōiūcta pſona interuenire absq; licētia superioris. Io. vgo. & bernar. ext. de postul. c. ij. idem tenet Stephanus vgo in clemen. religiosus. de procur. Bernar. in c. coram. de offi. deleg. & c. cum pridem. de pac.
- Pone ꝙ tres sunt coniunctæ personæ, quarum vna alteri debet centum, tertia persona coniuncta vult agere istis centum pro altera coniuncta cui debeantur, an possit Odof. quòd non, nisi iste actor sit magis coniunctus quàm reus: quia tunc potest, vt ipse no. in l. qui proprio. §. si duobus. de procurat.
- An pater interueniens ad defendendum filiū teneatur satisdare de iudicato soluendo? videtur ꝙ nō, quia pater gerit legitimā personā pro filio in agendo & defendendo, & ipse iurat de calū. l. j. C. de bo. ma. econtra ꝙ sic, per l. qui proprio. §. qui alium. de ꝓcur. & l. in eo. §. nemo. ff. de re. iur. & ibi notatur illæ personę quæ à tali satisdatione excluduntur. & tamen pater nō cōnumeratur in eis. vnde dic ꝙ improprie remanet regula & forma, secundum Tancre. vj. de de hoc l. non solum. §. pater. de procurato. vbi dicitur quòd pater non tenetur cauere de rato. & ibi vide Baldus.
- An vbi requiritur speciale mandatum, possit coniunctus agere pro coniuncto. no. in c. nonnulli. de rescrip. Angel. in l. sed & hoc de procu. & c. constitutus. de resti. in inte.
- Qualiter debeat concipere libellum coniuncta persona agēs, vide Bar. in l. vel procurat. de solut.
- Nota ꝙ persona coniuncta agens pro coniuncta non ꝑt procuratorem cōstituere, ēt lite ꝯtestata, Albric. l. si quis apud. iudi. sol.
- Nota quòd coniuncta persona pōt pro alio agere non tamen potest exigere, & licet non possit agere. vt sibi soluat tamen potest agere vt deponatur. Bal. in l. si pupilli. §. sin autem. de neg. ge. & guiliel. de cu. & Iac. de Are. ibi.
- Quę dicantur coniunctæ personę. Bal. in l. j. ff. de accusationib.

a De Defensore [a]. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Defensor quis dicatur.*
Defensor, qui cauit de iud. sol. an possit constitui procuratorante litem cotnestatam.
2 *Procurator potest etiam inuito actore dominum defendere, & inuito reo, si animo nouandi, & actore volente, in se transferat dominium.*
3 *Vendens rem ad alium pertinentem, si ille alius emptorē conueniat, non potest venditor iudicium in se transferre. illo inuito.*
4 *Causa illegitimitatis sine mandato potest per defensorem agi.*
5 *Defensor quo casu admittatur in causa matrimoniali.*
6 *Defensor admittitur in inquisitione.*

DEFENSOR est is, qui sine mandato præstita cautione de iudicato soluēdo, alium in iudicio defendit: vt s̃. de his, qui alie. no. in iu. interue. ver. defensor. Cōtra quem generaliter potest obiici, quòd contra principalem personam pro qua interuenit, obiici potuisset: quod dic vt s̃. in tit. de actore, & in tit. de reo. Item potest contra eum obiici, quod contra procu. obiici potest. quod dic vt suprà, in titu. de procu. Item potest contra eum obiici, quòd non cauit de iudicato soluendo. C. de proc. l. j. & extrà, eo. c. j. vbi de hoc, & c. mandato. Potest autem constitui à minori parte vniuersitatis defensor. ff. quod cuiusque vniuer. no. nulli. & l. planè. Vtrum autē defensor, qui cauit de iud. sol. potest constitui procurator ante litis cō-
1 test. no. si prà. de procu. §. j. ver. sed nunquid defensor. † ¶ Sed po-
b ne, egisti [b] nomine meo sine mandato, lite contest. nolo ratū habere quod fecisti, imò reprobo: tu tamen nihilominus perseueras, demum sententiam pro me latam volo ratam habere: dic ꝙ possum in meum præiudicium, & non aliter: vt ff. de so. dispensatorem. in fi. ff. rem ra. ha. procu. §. j & l. quo enim. Quid si defensor velit cauere & defendere ad vnam diem tantùm: nunquid admittetur? Videtur quòd sic. sicut & procur. ar. ff. de proc. l. iij. Quidam tamen dicunt contrà. Is enim rectè defendit, qui ad totam causam se offert. ff. ex quibus cau. ma. in inte. rest. item ait prætor. §. fi.
c ff. de procu. nō tamen [c]. ff. si ex nox. cau. aga. l. pe. † ¶ Et no. quòd
2 actore inuito potest procurator dominum defendere. vt s̃. de
d procu. §. j. ver. itē excipitur, quòd licet. Sed nunquid [d] reo inuito potest quis eum defendere? Respondeo sic, si animo nouandi, & actore volente in se transferat iudicium: aliàs non: vt no. ff. de so. solutionem, & in Authen. columna v. vt omnes ob. iu. proui. ver
3 sicu. si quidem ipse. in princ. † ¶ Sed pone, vendidisti rem ad me perti

ADDITIONES.

a Defensor est Planè, vnde habuerit hîc author, satis inqsiui, nec inueni, ꝙ habuerit ab alio quàm à Io. de Deo lib. iudic. iiij. ante rubricā de fide instru. qui easdem leges allegans posuit pro maiori parte: & licet infrà ti. ij. dicat de parte minori, no tamen per has leges, quæ dicunt ꝯrium: sed fortè inspexit, quod dicit lex, nulli eum experiri posse causam vniuersitatis, cui permittitur ex lege vel consuetudine: vt dicit gl. puta qa ꝯsuetudo habet, quod senior experiatur. Vel fortè ponderat, ꝙ licet debeant adesse duæ partes vniuersitatis, est tamen necesse, ꝙ illorū pars maior cōsentiat vt ibi no. & de hoc ifrà, tit. ij. in prin. Exemplū: Sūt xxx. adsunt xx, consentiunt xij. isti licet sint maior pars præsentium, sunt tamen minor pars totius. scilicet xxx. nescio tñ quare hoc dixit: qa si ponas mādatū, ille ñ est propriè defensor: vt hîc, in princip. sine mādato aūt extraneꝰ, vel vnus solus posset defendere: & facit quod no. suprà. ti. proxi. in prin. & sic nos fatigant errores. Adde, ꝙ Bar. in d. l. nullū. in fi. dicit, ꝙ licet sufficiat, ꝙ maior pars. vel duæ partes sint præsentes: tamē omnes debēt vocari, per l. ij. C. de dec. lib. x. Sciendum est autem, ꝙ Roff. bene in quæstionibus suis, quæst. xxvij. quæ incipit, Cùm ciuitas Aretina. tenuit non admittendū defensorem, qui vult defendere contra agentem partē vniuersitatis tantùm. magno enim agens afficeretur in commodo, si sic defensio scinderetur. Alleg. ff. de procu. non tamen. quē vide infrà, ver. iij. qui facit ad propositum. ff. iud. sol. iam tamen. §. in hac. fa. arg. l. planè. de exer. ne in plures. ibi in iij. q. planè vide. scilicet, quam etiam allegabo infrà, de sen. ex. §. sequitur. vbi vide versic. quid si vniuersitas, & quia in volumine est, non plus insto.
b Egisti. ¶ Iste ver. fuit Alber. Gal. penultimus. in tit. de procu.
c Non tamen. ¶ Non recipiunt defensores, quorum quisque vult defendere in quinque eum, à quo petuntur decem,
d Nunquid. ¶ Iste versicul. cum duobus seq. fuit Alber. Gal. de procur. ad finem. & vide quod dicam infrà, super rubrica de eo, qui mittitur in pos.

a pertinentem:cõuenio emptorem[a]:tuvis iudicium in te transfer
re,me inuito. Dicunt quidam,quòd non potes:vt no.C.vbi in rẽ
act.l.j.sed Iac.Bal.contrà:vt ff.ex quibus caus.in pos.ea. hoc autẽ.
§.fi.ff.ad l.Iul.ma.l.iij.ff.de alie.iudi.mu.cau.fa.l.iij.§.fi.ff.de pe.hę.
b sed & si in lege.§.fi.quod verius est[b].Sed pone, fideiussor à patre
cuiusdam minoris datus conuenitur:ipse verò minor cum tuto
ris auctoritate ipsum defendere vult:nunquid debet admitti? Et
videtur quòd non.ff.e.minor.& l.neq; fœmina.ff. ex quib. caus.
in pos.ea.l.ij.§.fi.ar.cõtrà : qa pro suo procuratore p̃t fideiubere.
fi.qui satis.cog.de die.§.j.Nam & aliàs mulier non videtur fideiu
bere,cùm defendit eum,qui habiturus est regressum contrà eã.
4 ff.ad Vel.l.ij.§.fi.& l.seq.† ¶Hoc etiam nota[c], quòd causa illegiti
c mitatis agi potest per defensorem sine mandato. C. de satisdat.l.
vnica.ff.rem ra.ha.si procurator.§.si quis.vbi dicitur,quod causa
status agi potest per procuratorem sine mandato. Alij autem di-
cunt contrà,& formabitur sententia:prout no.j̃.de sen.§.vt aũt,
ver.si autem agitur. Vbi enim causa per defensorem sine manda
5 to agitur,tunc in eũ sententia est dictanda,prout ibi no.† ¶Quid
de causa matrimoniali? Dic quòd non est defensor admittendus
in ea,nisi in eo casu,vbi proceditur in causa,etiam si nullus defen
sor appareat.C.de procu.l.exigendi.nec etiam debet tunc satisda
re,ratam rem dominum habiturum,qui metu pœnæ tenendo,ñ
sit:vt extra. de sponsal.gemma.Nec formabitur sententia in per-
sonam procuratoris,vel defensoris,sed principalis personæ:licet
semper fuerit absens. extra. qui fil.sint legit. perlatum. extra,qui
mat.accus.pos.c.j. Non enim ibi possunt apertè verba concipi in
d personam procuratoris[d]. Idem est etiam in causis criminalibus,
in causa iniuriarum. extra. de iniur. olim. In inquisitione autem
bene admittimus defensorem.vt not.secundum Papam,ext.qui
e fil.sint legit.causam quæ.ij.[e]

ADDITIONES.

a Emptorem.¶Possem etiam conuenire venditorem:vt no.de re.
eccle.non alie.si quis.in vltima gl.
b Verius est.¶ver.Alb.Gal.vbi s̃.Adde quòd idem ver. sed pone.
Ang.& Pau.de Ca.in d.§.j.qui videntur intelligere etiam sine au-
thoritate tutoris.
c Etiam no.¶De quo satis scripsi.qui fil.sint le.causam.ii.in gl.ma-
gna.ver.sed nunquid hæc causa.
d Proc.¶Vide quod post Host.dixi de elect.querelam.super gloss.
concipienda.
e Quę.ij.¶Quæritur an cõfessio domini præiudicet defensori.Est
sciendum,quòd Lambertus de Rampo.disputans hanc quæstio-
nem,ad eius solutionem dixit quatuor præmittenda.Primò,q̃ sit
hæc causa.Secundò,quando interuenit defensor.Tertiò, qualis
fuerit is defensor.Quartò,quis iurauerit de calumnia.De primo
dicẽdũ,cãm fuisse ciuilẽ,vel criminalem requirẽtẽ pœnam rele
gationis,vel j̃.relegationem includendo.Circa hoc vide qđ scri
psi de accu.veniens.super j.gl.nã vt dicit,si causa requireret vltra
relegationẽ,ibi non caderet defensor.ff.an per ali.cau.appe.l.j.de
pœnis.absentem.§.j.De secundo dicit non esse curandũ an ante
litis ꝯtestationem,vel post interuenerit,cùm vtroq; casu sit con
dẽnandus.C.de proc.nihil arbitramur.ff.de iudi.de qua re.§.j.ff.đ
neg.gest.liberto.in fi.C.de sent.& inter.l.j.De tertio dicit, quòd
non refert,an cũ mandato vel sine,defendat.Inst.de sati.§.si verò
reus.De quarto dicit defensorem iurare de calumnia,sicut & iu-
rat procurator in rẽ suã.Et hoc,qa cõmodum & incommodum
ad eos p̱tinet.ff.qñ app.sit.l.j.§.impropria.& C.de procurato.l.q
stipẽdia.& no.C.de iura.cal.l.ij.§.si aũt.Nã q iudiciũ suscipiũt ani
mo nouandi,dominum,liberãt.ff.de sol.l.solutionem.ff.de neg.
gest.l.soluendo.Ex his concludit,ꝙ procuratori dato in rem suã
vel defensori qui suscepit iudiciũ animo nouãdi, quos iurare cõ
stat, vt dixi,nõ nocet dñi ꝯfessio.nisi forsan iudex dominũ voca
ret,quia legalior vel meli⁹ veritatẽ nouit:quo casu iuraret domi
nus,& suæ confessioni staretur.ff.de proc.l.si actor.C.đ proc.l. fi.
Inducit ẽt,quod no.Azo.in Summa de iur.cal.vltra mediũ.Cui⁹
verba vide j̃.de iur.cal.§.restat.ver.proc.& vide ẽt ver.quid de de
fensore.Si verò ille esset simplex defensor siue cum mãdato,siue
sine mandato,tunc cùm ipse dominus iuret de calũnia:vt d.l.ij.§.
simili mõ.ꝯfessioni ipsius domini stabit: aliàs ad quid iuraret?Itẽ
& sibi fit præiudiciũ de ꝯfessiõe cedẽtis ꝯ̃ cessionariũ,no.& dicã
j̃.de ces.ac.in prin.ver.sed nunquid.Cõstat autẽ,ꝙ in defensore,
cui non immineret præiudicium,non esset qõ dubia:& nõ obstã
te,ꝙ periculum vel damnum sibi immineat in casu, de quo s̃. in-
terrogabitur,& ex facto suo defensor damnificatur, qui alterius
defensionem suscepit.Facit de reg.iur.damnum.lib.vj.cum con-
cor.sicut de proconsule,qui secum vxorem duxit,dicitur.ff.de of
fi.procon.obseruare.post prin.

¶Bald.de Defensore.

Etiam inuito petitore vẽditor potest in se suscipere iudicium,
& transferre ad emptorem.ver.sed pone,vendidisti. G.f.solenni
ter cauendo de restitutione possessionis,& sub pœna.ff.de al.iu.
l.iij.in fi.Sed Iac.But.dicit, quòd animo nouandi non admittitur
inuito actore:sed suscipiẽdo litẽ pro emptore sic:vt si feratur sen
tẽtia,in rem ipsam fiat executio.C.vbi de crimine agi opor.ĩ Au
then.qua in prouincia .Non obstat.ff.de pet.hæred.l. sed si lege.
§.item si rem.quia speciale est in emptore hęreditatis:vbi execu
tio non debet fieri in rem ipsam:sed in id in quo venditor bonæ
fidei locupletior factus est:secus in rei vendicatione. Nam nõ de
bet dominus re sua carere.ar.de publi.l.si rem.facit ff.de iudi.ven
ditor.C.vbi in rem act.l.j.ff.man.l.si mandato meo.§.j. ff.de neg.
gest.l.libero.§.fi.vbi de hoc per gl.& Iac.de sol.l.solutionẽ. & ibi
p̱Dy.Si autem emptor in totum vult se liberare,reddat possessio
nem venditori:vt no.ff.de pact.l.si cùm fundus.Bal.

a ¶ De Excusatore[a]. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Excusator quis dicatur.*
2 *Exceptiones fiendæ contra excusatorem.*
3 *Procurator,cuius mandatum est reprobatum , & postea se offert defensioni, promittens se post certum tempus habiturum mandatum sufficiens:an sit admittendus.*
4 *Defensor an admittatur pro eo,qui reputatur contumax,quia non respondit positionibus,sed recessit.*
5 *Processus habitus contra illum,qui excusatorem mittere debuit, & non misit, an teneat.*

1 EXcusator † est is, qui venit ad proponendum causas
absentiæ,alicuius,qui non poterat,vel ratione sui,vel
causæ procuratorem constituere. vel qui vocatus e-
rat,vt personaliter veniret:vt s̃. de his, qui alie.no.in
iudi.interue.ver.excusator.& probatur extra.de dol.& contum.
cùm dilecti §.sed contra ext.de accusa.veniens.sic intelligitur v.
2 q.iij.reos.† ¶Excipitur autem cõtra eum,quòd est simplex nun
cius,quare,non valet.extr.de priuileg.ex parte abbatissæ.de elec
tio.bonæ.j.Item,quòd ita potuit mitti procurator, sicut excusa-
tor:vt in præ.c.cùm dilecti.&c.bonæ memoriæ. quod dic vt no.
3 extr.de proc.querelam.† ¶Sed pone,procurator mandato eius
reprobato offert se defensioni,promittẽs secundum vsum curiæ
Romanæ sub certa pœna,dato super hoc P.fideiussore,quòd in-
tra certum tempus habebit mandatum sufficiens: & quòd domi
nus ratum habebit,quod secum medio tempore actum erit: de-
mùm in termino ipso ñ offert mãdatum:sed idẽ Pe.fideiussor of-
fert se defensiõi,parat⁹ præstare idoneã cautionẽ.C.de proc.exi-
gendi.ff.quod cuiusq; vni.l.j.§.fi. ff.de so.l.solutioni.quæritur an
sit admittendus?Respondeo,olim obtinuit,quòd in spiritualib⁹:
in quibus non est soluendo.ff.de dolo.& elegãter.§.pẽ.p̱ tales e-
b nim dilationes posset aduersarius defraudari.[b] † ¶Quid si quis re
4 putatur esse contumax,quia iussus non respondit positionibus,
sed recessit:nunquid admittitur pro eo defensor? De hoc dicã j̃.
5 de positio.§.vij.ver.quid si pro illo. † ¶Item quando excusator
mitti debeat,& vtrum teneat processus habitus contra illum , q
excusatorem mittere debuit,& non misit,j̃.de citatio.§.fin.versi.
quid si altera.& seq.Quid sit excusatoris officium.no.plenè secũ
dum papam extr.de accusat.veniens.

ADDITIONES.

a Vt dixi s̃.simile sup rub.proxi.hanc rubricã ex nominatis ibi solũ
posuit,q cõposuit ꝯtẽtionẽ actoris & rei,dicẽs ꝙ actor dicit reũ
citatum,vt veniat responsurus:si mittit excusatorem facere ꝯ̃riũ
citationi,qui vult vt lis procedat,& excusatio vult,vt non proce
dat:& sic nõ audiẽdus.Dat simile de l.trãsactiones.C.de transact.
procurator eñ dat⁹ vt agat,si trãsigit,vult nõ agi, & sic cũ agere
& trãsigere sint ꝯ̃ria,nõ valet trãsactio,vt ibi.Ad idẽ C.si à nõ cõ
pe.iudi.l.j.ex quibus concludit reũ ꝯtumacem.Ad quod respon.
diuersa esse facere ꝯ̃ mãdatũ,in quo procedunt allegata:& face-
re iuxta mandatũ,vt in nostro casu:qđ bñ licet.ff.de proc.ad lega
tũ petẽdũ.missus nihilominus agere p̃t interdicto de tabulis ex-
hibendis.Et hoc patet,quòd habẽs certam formam mandati,fa-
cit aliud,quod quia non est ꝯ̃ mandatum:sed iuxta,vel pręter,au
ditur.sic in proposito quare non procedunt allegata.
b Defraudari.¶Viđ qđ dixi de offi.dele.coram.super prima gloss.

¶ Baldus de Excusatore.

SIMPLEX nuncius non admittitur in iudicio , extr.de priuile.
capi.ex parte abbatissæ.de elect.c.bonæ.el ij.G.contrà ff.de excu.
o tuto.l.

tuto.l.excusatio.Solu.Ad iudicij inchoationem,vel substantiam nõ admittitur.Cy.ff.de proc.l.j.in addi. quia lit.cont.&c.substantialia exigunt præsentiam & comparitionem.ff.de confe.l.certũ §.si quis.Sed quod fit cum nuncio,dicitur fieri inter absentes: sicut quod fit per epistolam:est enim pica & organum.Bal.¶Secũdum cursum curiæ Romanæ,vbi dubitatur de mandato,cauetur de producendo mandato, sufficit intra certum terminum: & ꝙ dominus habebit rata in medio tempore gesta,& si interim non producatur mandatum,tenentur fideiussores licet nolint absentem defendere.ver.sed pone.G.

a ¶De Syndico a. Rubrica.

SVMMARIVM.

¶Syndicus à quo dicatur.

1 *Syndicus debet à duabus partibus curiæ,vel toto collegio constitui.*
2 *Syndicus an possit constitui ab vno de collegio,cæteris absentibus.*
3 *Constituentes syndicum cuius ætatis esse debeant.*
4 *Conuersi monasteriorum,dicuntur clerici,& debent syndicatui consentire.*
5 *Mulieres collegium facientes possunt syndicum facere.*
6 *Iudex si pronunciat syndicum illegitimum fore legitimum,an vniuersitati prę iudicat.*
7 *Vniuersitas soluens expensas syndicatus,an videatur ratum habere, quod factum est postea.*
8 *Syndicus constitutus ad annum,an finito anno teneatur causam inchoatam finire.*
9 *Minor pars alicuius loci si promittat nomine vniuersitatis rem ratam habitũ iri.si syndicus tanquam illegitimè constitutus condemnetur, quis teneatur si sententia cassetur.*
10 *Instrumentum monasterij qua forma factum valeat.*
11 *Omittens ante litis contestationem exceptionem de duabus partibus,vel maiori parte,an possit ad eam redire.*
12 *Negans si est vterque,quis eorum probare debeat.*
Ostendens syndicatum, debet probare solennitatem affuisse.
13 *Pater plures filios habens,si syndicatum faciat nomine suo & filiorum,an nomina eorum debeant inesse syndicatui.*
14 *Filiam an debeat pater defendere in sponsalibus.*
15 *Syndicus si à villa vel castro constituatur,an omnium filij debeant intromitti.*
16 *Instrumentum continens,quòd omnes de consilio talem syndicum fecerunt,non valet,nisi nomina consiliariorum inscribantur.*
Instrumento credendum est,donec contrà probetur.
17 *Syndicus cõstitutus ab abbatissa cum suo conuentu,mortua abbatissa an possit pro monasterio agere.*
18 *Laicus non debet in rebus ecclesiasticis constitui.*
19 *Causa existente inter superiorem & capitulum,vter eorum possit procuratorẽ constituere.*
20 *Syndico constituto à collegio,sine consensu prælati,an si processit in causa,prælato ratificante,valebit quod cum eo factum est.*
21 *In creatione syndici quæ debeant contineri.*
Forma syndicatus monasterij quæ debeat esse.
22 *Forma syndicatus villæ,castri,vel vniuersitatis,quomodo sit fienda.*

Yndicus Græcè,Latinè dicitur defensor, Super quo dic,vt s.in ti.de his,qui alie.no.in iud.interue,ver.syndicus,vbi no.de nominibus.&licet ad syndici munus
b quod personale est,inuitus cogatur b: vt ff. de mu, & ho.l.j.in prin.& l.fi.§.defensores.tamen ei obiicitur, quòd non ẽ
c constitutus ab vniuersitate,vel collegio licito c.ff. quod cuiusq;
d vniuer.no.l.j.vbi de hoc d.vel ab eo,cui vniuersitas potestatem ꝯ
1 stituendi concessit.ff.eo.item eorum.§.j.†¶Item,quòd non est à duabus partibus curiæ, vel collegij constitutus: vt ff.quod cuiusq; vni.nom.nulli.& l.planè.ff.de decre.ab ordi.faci.l. iij. C. de decu.lib.x.l.nominationum.extrà,de elec.licet.vel saltem à ma
e iori parte.extr.de his quæ fi.à ma.par.ca.c.j. e extr.de elect.ecclesia vestra.ij.in fi. & lxiij.di.obeuntibus. Tamẽ ad defensionem ecclesiæ etiam minor pars potest constituere,ad quod etiam vnus
f admittitur.extr.de conceff.præb.literas.& sic obtinuit. Et nota f, quòd quidam legistæ dicunt in constitutione syndici sufficere duas partes præsentium in ciuitate adesse.C.de leg.l.fi.sed H.&Azo dicunt oportere interesse duas partes totius collegij:&maior pars duarum partium debet concordare:vt notatur in præ.l.no-
g uationum g.& ff.quod cuiusque vniuer.nom.nulli.ff.de decre.ab ord.fa.l.secunda.& probatur extr.de elect.ecclesia vestra.primo.
2 †¶Quid si omnes de collegio,vno excepto h,recesserint:nunqd
h poterit ille constituere?De hoc nota.ff.quod cuiusq; vniuer.no sicut municipium.§.fi.& extr.de postu.præl.c.secundo.Quid si v-
i nus i consenserit hodie,alius cras,vel vnus in vno loco, & alius in alio?Videtur quòd valeat constitutio:quia ratihabitio comparatur mandato.C.ad Macc.l.fi.C.de dona.inter vi.& vxo. in donationibus.ff.de vi & vi arm. l.prima.§.quot.extr.de elect.quod sicut.arg.contrà,quòd non valeat:sicut alias dicitur in auctoritate tutoris.Insti.de aucto.tuto.§.fi.ff.eo.obligari.§.fi.ff.de vsuc.nunquam.§.si solus.Dic quòd non valet:nam.solenniter debet fieri decurionibus conuocatis.C.de legationib.lib.x.l.pen.in fi.& C. de præd.cur.lib.eo.l.fi.ibi:nec ex tabella.& de rebus ciui. ven.l.ij. circa fin.lib.xj. Et nota,quòd constitutio syndici debet fieri in loco publico, & non priuato vel secreto: vt C.de decur.li.x.l.ij.& de legationibus.l.pen.& de prædiis cur.l.ij.ff.de reg.iur.l.aliud.§.
3 refertur.†¶Sed cuius ætatis debent esse constituentes syndicũ?
k Dicunt quidam,quòd debent esse maiores xxv. k an.cùm minor non admittatur:vt C.quando prouo.nõ est nec.si pater.ff.de mu. & hono.ad rem.ff.de execu.tuto.scire.§.j. Alij dicunt, quòd debent esse maiores xiiij.annis:quia tales testificantur, & fidelitatẽ iurant:vt in constitu.Fede. imperialem. & hoc de consuetudine
l seruatur. l Sed nunquid seruus debet consentire syndicatui? Vi-
m detur quòd non:quia quod attinet ad ius,ciuile,&c. m ff.de re.iur.
n qđ attinet.ff.de testamẽtis.q testa.§.seru⁹.& ff.ad l.Corne. de fal.
o nullo mõ.& hoc veri⁹ vr n.†Quid de ꝯuersis monasteriorum o? & videtur,

ADDITIONES.

a Baga.de hoc tantùm parum in ver.quid ergo.quem allegaui super rubrica de procuratore.Tan. etiam parum in hac rub.posuit autem hic author totum Vber.de Bon.char.mihi ix.ver.si veniat tanquam syndicus. Aliquid Vber.de Bona.sub sua rubrica,sci.de his,qui impediunt syndicos vel actores.Io.de Deo.li.iudicum 4. parte,posuit rubricam.de syndico,& eius officio. Totum autem quod dixit Alb.Gal.super rubrica,tribus ver.exceptis,quos alibi collocauit,posuit hic auctor, & hæc oĩa in ꝓsecutione signabo. in fine ponit formas Rolã.Gal.Na.post ti.de defensore,posuit đ actore vnum,& hanc rubricam.Sciendum etiam, ꝙ Host.de syndico tractaturus præmittit quid sit vniuersitas, quid collegiũ, qđ corpus,quid societas,subdens demũ quid syndicus, quid actor, quid œconomus:& de differentiis eorundem ibi vide,& prius ꝑ Goff.ea.rubr.in fi.Patet aũt,ꝙ hic auctor tractat đ syndico q procurat causas vniuersitatis:sed viget in Italia quod iã officium syndicatus rectorum & officialium locorum,qui si dicãtur ĩ officio deliquisse,habẽt id cognoscere,& culpabiles repertos punire, đ qb⁹ sæpe qsitũ est,an merũ vł mistũ imperiũ possint exercere,vł pœnas corporales imponere.Et breuiter istud officiũ ñ habet rimas à iure scripto:qa poti⁹,vt sic loquar,rector vł potestas succedẽs deberet pœnas pro foris factis imponere,quàm tales syndici cognitores defectuũ vel extorsionum. Fatẽdum autẽ est, quòd hoc discerni oportet ex ordinatione officij & ptãte sibi attributa.Non enim venirent ardua meri &misti imperij,nisi specialiter sint concessa.ff.de offi.eius,cui man.est iur.l. j. sicut de vicario & officiali dicitur,de off.vica.c.ij.& iij.lib.vj.& de arbitro,ff.de arbi. non distinguemus.§.de officio. & de priuilegiato. extr. de priui. porrò.vnde vniuersitas studentium hic in iure per sua statuta eligit syndicos, qui contra præteritos rectores & massarios audiũt querelantes & denunciantes,& habent officium limitatum.

b Cogat.¶Supple,qui est de eadẽ vniuersitate vel collegio,vt ibi.

c Licito.¶Vide j.ti.ij.ver.item communiter.

d Vbi de hoc.¶Ibi enumerantur multa collegia licita in glo. quæ multa sunt.Alb.Gal.

e c.j.¶Vide quod ibi dixi super gl.& ita.

f Et no.¶Secundum Albe.Gal.

g Nominationum.¶Ibi gl.non eligit,sed remittit ad l.seq.nulli.

h Excepto.¶Sec⁹ si nullus remansisset,& esset collegiũ dissolutũ. quod dic vt j.ti.ij.ver.itẽ ꝙ vniuersitas. Adde Ab.cons.xxv.& xxviij.lib.vj.vbi ponit,an collegium possit residere in vno.

i Quid si vnus.¶Ad literam fuit Alber.Gal.e.ti. post prin. & totũ quod sequitur vsque ad ver.item opponitur.

k xxv. ann. ¶Hoc procederet,quando collegium est tale, ꝙ non admittit minores:vt collegium decurionum,qui debent attigisse xxv.annum, vt l.ad rem.statim allegata.

l Seruatur.¶Et vbi esset contraria consuetudo,illa seruanda esset ff.quod cuiusque vniuer.item eorum.j.respon.in fi.de decur.l. ñ tantũ.§.vl.de iur.immu.l.semper.§.legem.facit de præben. cùm in ecclesiis.lib.vj.

m Et cætera.¶Serui pro nullis habentur.

n Videtur.¶Subdebat Alber.Gal.quòd de cõsuetudine ciuitatis,si moratur seorsum,à domino admittitur.

o Monasteriorũ.¶Si essent loca parua solos cõuersos habẽtia, nõ esset de eis dubiũ:vt no.de ele.ex eo quod.li.vj.in gl.pe.& sup ea dixi.si aũt essent conuersi & conuersæ, videtur spectare ad solos ☞conuer

& videtur quòd debent syndicatui consentire. Nam & ipsi clerici dicuntur. 12. quæstione. 2 duo. & argumentum. x. quæstione. ij. hoc ius porrectum. ibi, ibidem seruientium. argu. contrà, in auth. de san. epi. §. clericos. ext. de instit. c. ij. vbi videtur prius dictum approbare Innocentius IIII. Alij dicunt, in hoc consuetudini stari. argu. in auth. collat. ix. de alie. & emphy. & ff. de decur. non tan
a tùm[a]. † ¶ Quid de mulieribus? Dic quòd si faciunt collegiū, vt
5 sunt moniales: bene possunt facere syndicum[b]. extra, de priuile
b ex parte. j. de rescrip. cùm dilecta. Alioquin non: cùm non fungantur ciuilibus officiis. ff. de regul. iur. fœminæ. & sic de consuetudine seruatur: quæ multum in talibus operatur: vt C. de eman.
c l. j. & ij. & l. fi.[c] Quid si aliqua vniuersitas delinquit? Dic, quòd po
d test constituere syndicū: vt suprà, de accusat. versi. fin.[d] † ¶ Quid
6 si iudex pronūciat syndicum illegitimum fore legitimum, nūquid præiudicat vniuersitati? Dicunt quidam, quòd sic, propter auctoritatem iudicis. ff. de mino. ait prætor. in prin. & de bo. pos. si seru⁹ & C. qui admi. ad bo. posses. l. bonorum. Alij, contrà: quia factum
e prætoris, &c.[e] vt ff. de testamen. tutel. in nostro. ff. de re. eorum.
f qui neque. ff. de fer. l. j. respon. j. Vber. de Bo.[f] dixit, quòd non præiudicat vniuersitati: vt ff. de col. dete. cum non iusto. Nisi fortè iudex decreuerit se ratum habiturum quicquid erit factum per eū:
g vt ff. quod fal. tut. auct. l. j. §. pe.[g] Sed nūquid quilibet potest à tali pronunciatione appellare? Dic quòd sic. Appellatur enim ab interlocutoria, cùm talis est, quod non potest emēdari in causa appel.
h [h] ff. de mino. intra vtile. C. si sæpius in integ. restitu. postu. l. j.
7 † ¶ Sed pone, quòd vniuersitas postea soluit expensas: nunquid videtur ratum habere quod factum est postea? Respōdeo, sic. ff. rem ra. habe. Paulus respon. ff. de decur. l. pen. ext. de re iudi. quod ad consultationem. Sed nunquid ille syndicus tenebitur ad expēsas? Respondeo, aut sciebat se non legitimè constitutum: & tunc tenetur actione de dolo ad expensas. Aut ignorabat: & tunc non
8 tenetur. ff. de dolo. l. pe. ff. quod falso tu. nouissimè. §. fi. † ¶ Illud etiam quæritur: ecce, syndicus constitutus est vsque ad annū, qđ
i fieri potest[i]: vt ff. de procura. l. 2. & 3. ff. quod cuiusq; vniuer. no. l. item. §. j. ff. man. l. ij. intra quem contestatus est litem: nunquid finito anno tenebitur causam inchoatam finire? Videtur ꝙ sic: cū sit factus dominus litis. C. de procura. neque. Et ad hoc ff. de neg. ge. nam & Seruius. §. pe. & C. vt post puber. causæ adsit tutor. l. j. & ff. de appel. tutor. & l. si pendente. & hoc quidam tenent indistinctè: siue lis fuerit cōtestata cum eo, siue non: ne promiscuis actibus rerum turbentur officia. C. de testa. consulta. & argum. extra. de renun. c. j. Alij tamen contrà per præ. l. cōsulta. nam rerum turbarentur officia, si nouus nouas cās ageret, & antiquus antiquas:
k & argu. pro eis C. de procu. sic procurator. Vel dic[k], quòd aut fuit constitutus inuitus: puta quia erat de collegio, vel vniuersitate: & tunc videtur, quòd non tenetur eam finire. ff. de vacat. mune. l. legato. ff. de lega. Paulus. & hoc si rōnem reddidit: vt ff. de admi. tuto. ita. §. fi. in fi. Si autem spōte factus fuit syndicus, tunc cogitur eam finire: vt in præd. l. nam & Seruius. §. vlti. Sed ad maio-
l rem cautelam vniuersitas faciat syndicum: & ille[l] faciat procura
9 torem eundem syndicum, secundum Alber. Gal. † ¶ Quid si mi
m nor pars hominum alicuius loci[m] promittit nomine vniuersitatis, quod ipsa vniuersitas ratum habebit: & ipse syndicus ꝯdemnatus est: & cùm non esset legitimè constitutus, sententia cassata est:
n nunquid præsentes[n] tenentur? Videtur quòd sic, ff. de mag. con-
o uen. l. j. in princip.[o] Item opponitur, quòd aliqui nō fuerunt vocati, sed contempti in constitutione syndici, extrà, de elect. quia propter. & c. in Genesi. & c. bonæ. ij. ff. de iure delib. ait prætor. C. de sac. san. eccl. auth. hoc ius. nam in talibus nomina singulorum debent esse scripta: vt infrà, versicu. item opponitur. Item, quòd nomina absentium sunt inscripta. extra. de his quæ fiunt à præ. si
10 ne consen. capitul. cap. quanto. in fine. † ¶ Porrò si in instrumē-
p to dicitur, abbas de consensu omnium monachorum constituit, vel abbas & omnes monachi constituerunt: bene est. argum. ff.
q de procu. filius. in prin. & ff. quod cuiusque vniuer. no. nulli[q]. Si verò dicatur, abbas cum consilio monachorum, vel abbas & monachi fecerunt: vel potestas de consilio consiliariorum, nec illorum nomina sunt expressa: aliud est, quia hoc potest verum esse, etiam si tantùm duo monachi fuissent: & non duæ partes. ff. qui satis. cog. inter omnes. ff. de vsufr. accre. l. j. ff. si serui. vendi. si quā.
r do. §. primo[r]. Sed & si instrumentū dicat, abbas cū omnibus monachis: intelligitur de præsentibus: vt in præ. concor. vnde non videtur sufficere secundum Vber. cum absentes vocandi sint, si commodè fieri potest: vt extrà, de elect. quod sicut. C. de leg. lib. x. l. fin. licet contrà. x. q. ij. hoc ius. Dicat ergo abbas, cum duabus
s partibus, &c. & erit melius, si nomina specificet[s]: vt de alb. scri. l. j. & C. de rescin. ven. si quæ hæreditati. & in præ. l. final. C. de lega.
t & adde hic infrà, versiculo, quid si in aliquo[t]. † ¶ Sed quid si o-
11 misit ante litis contestat. hanc exceptionem de duabus partibus seu maiori parte? non videtur quòd post possit redire ad eam: qa est dilatoria. extra. de re iudi. inter monasterium. & quia ex toto non est vera: quia saltem aliquorum erat syndicus, quo ad quos valebat syndicatus. C. de procura. ita demùm. ff. de lega. 2. cùm filius. §. 3. Argu. contrà: quia nō intelligitur habere mandatum, qui non habet integrum. ff. de edendo. l. prima. §. finali. ff. de transactionibus. cùm hi. §. si prætor. extra, de transactionibus.
v capitul. ij. ix. dist. si ad sacras. sol. Dicunt quidam[v], quòd si suscipit onus probandi, audieris post litem contestatam. C. de procur. licet. Alij

ADDITIONES.

☞ conuersos. ff. de sena. l. j. de fide instrum. l. vlti. melius videtur ꝯsiderandum, cui sexui magis deputatum sit collegium vt per illud fiat syndicatus: si pariter vtrique, sic pariter fiat. Inducitur lex, Herennius Modestinus. ff. de statu ho. & de testi. l. repetundarum. in fi. ff. de cōtrah. empt. qui tamen. & l. cùm ab eo. §. mensam. Hæc autem perpendi poterunt ex ministerio loci, & ex eius denominatiōe. ff. ad Maced. l. iij. & de iure fisc. sed si accept. C. de defens. ciui. l. defensores. Institu. de dona. §. j. & facit quod nota. in clemē. de præb. cap. 2. Adde vt per Fede. de Senis, cōsil. ccxiij. incipiente ad vltimum.

a Non tātum. ¶ Idem Vber. præ. & Io. de Deo post eum, vbi suprà, per eadem iura. dic vt de elect. ex eo. qđ. in fi. & vt ibi no. in vlt. gl.

b Syndicum. ¶ Nō de se, sed marem per rationem quæ sequitur: nec dantur curatrices. ff. de tu. & cu. da. ab his. scire oportet. in prī. Adde Bald. cōsi. 214. li. iij. vbi notarius non venit puniēdus de falso, si tres aliquæ moniales recedentes dicunt: nos erimus ꝯtētæ de eo, quod faciet abbatissa, & in ipso sciebat eas fuisse pñtes. cum conclusio facta fuit.

c l. fi. Infrà remittam. versicu. quid de syndico. & suprà. versicu. sed cuius.

d Ver. fi. ¶ Et ibi remissiōem dedi, an possit per syndicum accusare Adde Ange. consil. clxv.

e Et cætera. ¶ Iuri derogare non potest.

f De Bo. ¶ Sic allegabat Alber.

g Penultimo. ¶ Iste finis nō placet, & ad solutionem huius legis & similium, vide quod dixi de rescrip. super literis. post gl. in ij. col. versi. secus, quæ solutio cōsistit in hoc, quòd iudex nō pōt dare parti procuratorem: & tamen dat pupillo tutorem. Inducitur ēt ꝙ certi sunt casus, quibus sententia facit ius. facit ff. de statu ho. ingenuum. & no. ext. de re iud. c. pe. inter quos iste n̄ est. Item sicut n̄ fuit syndic⁹ ī cā pricipali, sic nec ī ista, vt syndic⁹ pnūciaret.

h Causa. app. ¶ Verbum Alber. Gal. habētis respectum ad i⁹ ciuile.

i Quod fieri potest. ¶ Vt s. de procu. §. ratione formæ. versi. quid si mandatum.

k Vel dic. ¶ Hic incipit solutio Albe. de quo infrà, quam ponit e. tit. in ij. col.

l Et ille. ¶ Antiquus, qui contestatus est litem.

m Alicuius loci. ¶ Sup. quod posuit Albe. constituit syndicum, &c.

n Nunquid præsentes. ¶ Verbum est legis allegatæ, id est, constituentes.

o In prin. ¶ Per quam l. & per l. si ex duobus sociis. in fi. ff. de neg. gest. & C. e. titu. l. fi. & ff. mā. si pro te. dicunt quidam, quòd syndico facto per maiorem partem ad causam prosequentem. siue cōtradicente minore, siue obtineat, siue succumbat, cōtradicētes n̄ tenentur cōtribuere ad expensas. Contrarium tene, cùm à toto corpore videatur factum, quod fecit pars maior. ff. de reg. iur. aliud suprà, refertur ad mun. quod maior. extrà, de his, quæ fi. à ma. par. capitu. cap. j. Adde vt per Bart. in l. qđ maior. ad munici. & per Alex. ibi in apo. primam opi. de qua in addi. videtur sequi Old. cōsil. 222. incipiente, circa illud.

p Porrò. ¶ Nunc ingreditur verba Vber. de Bo. vbi s. ADDITIO. Et quid si in instrumento dicitur, tales monachi constituerunt talem syndicum, an per hoc probetur legitima constitutio syndici, scilicet quòd fuerit constitutus ab omnibus, vel à maiori parte? Vide Hip. Marsi. sing. clxxi. incip. audiuisti. aliàs regulam. Et ad materiam vide late per And. Sicu. in consil. vij. incipi. clementissimi Dei, &c. in j. vol. H. F.

q Nulli. ¶ Quod meli⁹ sit eos pariter facere, allegatur lex. ij. ff. sol. ma. sed Vber. præ. vbi suprà, dicit per eadem iura primam formā legitimam, sed secundam admissam.

r §. j. ¶ Ad idem ff. de verb. signifi. inter illam. §. fi. de man. testa. l. libertas. §. vltim. quæ quid dicant, vide super regula, pluralis. in vj.

s Specificet. ¶ Ad hoc C. de episc. audi. auth. præsides. & qui testa. face. pos. hac consultissima. in prin. Adde Fede. cons. 243. & 276. vbi ponit, quòd ex eo quod notarius dicit, interuenerunt A & B. & C. qui faciunt duas partes totius capituli: cum reuera non repræsentarent. non per hoc falsarius dici potest.

t In aliquo. ¶ Vide quod ibi dicam.

v Quidam. ¶ Vber. de hoc. vbi s.

a cet.Alij contrà [a],per prædictã decret. inter monaſteriũ. † ¶ Sed
12 ſi ante litem conteſtatam opponatur, quòd nõ fuerunt duæ par
tes,vel maior pars:& aduerſarius dicit,quòd non fuerunt plures
in vniuerſitate:quis probabit,cùm vterque neget? Et videtur ꝙ
is qui excipit:tum quia omnia preſumuntur ſolenniter acta,tum
quia in ſua negatione ineſt amplificatio:vt ff.de verb.obl.ſcien-
dum.extr.de renun.c.ſuper hoc.ff.de prob.in excuſatione.extra.
eod.titu.c.tertio.& de præſum.illud.Niſi ſit præſumptio. contra
conſtituentes, quòd conſueuerunt eſſe plures.argu.extr. de ſyn
dico.c.vnico.Alij dicunt,quòd qui oſtendit ſyndicatum,debet ꝓ
bare ſolennitatem affuiſſe.ff.de publi.quæcunque.in fi.Nec ob-
ſtat quod alter excipit negando.C.de non nu. pec.ſi ex cautione
b iudex tamen bene faciet [b],ſi vtrunque ad probandum admittat,
& ex officio veritatem inquirat.xxx. qu.vlti. iudicantem.extr.de
offic.deleg.ſuper quæſtionum.§.intentionis.in fi.vt parcat labo-
13 ribus partium & expenſis: vt eo.ti.cùm te.† ¶ Quid ſi pater ha-
bens plures filios facit ſyndicum ſeu procuratorem pro ſe &pro
ipſis? Reſpondeo,ſi ſunt emancipati vel maiores xxv.an.nomina
eorum eſſe debent in procuratione expreſſa:ſi minores ſunt,ſuf-
ficit conſcientia paterna.ff.de procur. ſpurij.& ff. de mun. & ho.
c Rempublicam [c].De emancipatis,q habent patrem ſufficientem,
non eſt qõ:quia non vocantur ad procuratione͂ patris.ff.d͛ admi.
rer.ad ciui.pert.l.ij.§.j.C.de decu.l.v.ff.de min.cũ mandato.Cleri-
d ci autem omnes vocantur,tã maiores q̃ minores [d]:quia canones
non diſtinguũt,ſecundum Ioan.deDeo,extr.de elect.cùm in cũ-
ctis.de his,quæ fiu.à ma.par.ca.cùm in cunctis.C. de decu.l.4.eo.
l.v.ff.de his,qui ſui vel alie.iur.ſunt.fili⁹. ff.ad Treb.nam quod at-
tinet.C.de excu.tut.onera.Dic quòd impuberes non vocabunt:
quia non poſſunt ſapientium iura tractare.C.de teſt.mil.l.fi.extr.
de æta.& qualit.ex ratione.vbi de hoc.extr. de præb. ſuper inor-
e dinata [e].† ¶ Quis defendet filiam in ſponſalib⁹.& an ipſa vel eius
14 pater conſtituet procuratore͂, & quid iuris ſit?de hoc no.ſecun-
dum papam,extr.de procur.accedens.Sed quæritur,vtrum pater
agens pro filio,vel filia teneatur ſatiſdare, quod ille ratum habe-
at? Reſpon.ſi talis eſt cauſa,quam pater poteſt inuito filio, vel fi-
lia,tractare vel remittere,non tenetur cauere.Siverò non poteſt
remittere,puta quia vilis eſt,& filius,cui iniuria irrogata,eſt pro-
bus:tunc tenetur cauere.ff.de iniur.ſed & ſi vnus. §. filio. & vide
f ff.rem ra.ha,ſi ſine iudice.§.fi. ſecundum Vin. [f] † ¶ Quid de ſyn-
15 dico à caſtro vel villa conſtituto, vbi ſunt centum familiæ, vel
centum patres familiâs,qui habent plures filios,quoſdam in po-
teſtate,& quoſdam emancipatos: & in cõſtitutione fuerint duæ
partes patrum,ſed non liberorum? Dic vt iam dixi in præcedenti
g quæſtione:conſuetudo tamen filios non vocat [g].Item opponi-
h tur [h],ꝙ nomina monachorũ vel ꝯſiliariorũ ſeu aliorũ de vniuer-
ſitate, nõ ſint ſigillatim inſerta in inſtr͞o ſyndicatus. C. de ven.
re.ciui.lib.x.l.fi.prope fi.verſi.ĩ prouinciis.licet illud ſpeciale poſ
i ſit dici in vendicatione rerum ciuitatis [i].Ad hoc tame͂ facit C.de
prædiis curiali.e.li.l.fi.ff.de albo ſcri.l.j.& ij.& extr.de his q̃ fiunt à
præla.quanto.Quidam tamen dicunt,quòd ſufficit pulſatio cam
panæ,ad cuius ſonum concilium conſueuit congregari.extra.de
k elect.in cauſis [k].j.diſt.ius militare.ext.de hom.ca.Io. † ¶ Quid ſi
16 in aliquo inſtrumento continetur,quòd omnes de cõcilio Nar-
l bo.congregati [l] ad ſonum campanæ,vel ad vocem preconis mo
re ſolito talem ſyndicum fecerunt? Videtur quòd non valet:nam
nomina cõſiliarium debent eſſe inſcripta,vt dixi. Sed in contrari
um obtinuit.nam credendum eſt inſtrumento,donec contrà ꝓ-
betur.C.de prob.cum precibus.C.de contrah.& commit. ſtipu.
optimam.in fi.extr.de præſcrip.ad audientiam. qui enim omnes
dixit,nullum excipit:xix.diſt.ſi Romanorum.extr.de ma. & obe.
m ſolitæ.Alij tamen contrà [m]:ſed ſi dixiſſet duas partes abfuiſſe:tũc
indubitanter deberent eſſe inſcripta:quia differentia eſt inter vni
uerſalem adiectionem,& ſpecialem.ff.de euict.ſerui venditor.ff.
de no.oper.nun.de pupillo.§.qui nunciat.& vide infra,in tracta-
tu libellorum,in tit.de appel.§.j.ver.& notabiliter.& iunge his s͂.
n verſiculo, porrò [n]. Sed nunquid vniuerſitas vel collegium põt
face

ADDITIONES.

a Contrà.¶Io.de Deo vbi s͂.
b Bene faciet.¶Et Vber.prædicebat,ꝙ ſic faceret,ſi iudex eſſet.Ad
de,vt per Fede.de Senis conſ.xlviij.incipiente,caſus talis.& conſ.
227.incipiente, ſi potero.
c Rempublicam.¶ Dicebat Vber.præ. eccleſia tamen hoc non te-
net:intellige quòd minores xxv.annis non habeant vocem.
d Et minores ¶Conuertere debiſſet:ſed ſic poſuit Io.& intellige,
vt ſequitur.Vel dic. quòd loquitur de maioribus lxx. qui ſecun-
dum leges non admittuntur.ff.de decurio.l.non tantum. j. & ij.
reſp.quos canon admittit.
e Inordinata.¶Et patet electio.ex eo.quo lib.vj.
f Secundum Vinc.¶in præd.Decre.accedens.de materia legis vlt.
C.de bonis quæ libet.in §.vbi autem.in prima gl.formatur quæ-
ſtio,de qua etiam nota.in l.ſi filius.ff.qui ſatiſdare cogantur.Hoc
dixi,quia nimis reſtringit hic auctor hãc quæſtionem, ſcilicet ad
caſum iniuriæ filio irrogatæ, de qua vide j. de iniur. §. primo. ad
fi.verſi.ſed nũquid nocet.ſed generalius de quæſtione,vbi s͂.& a-
liquid per Dyn.in regula,ratum quis.li.vj. ante fi. plenè per Cyn.
in præ.§.vbi autem.& adhuc plenius ibi per Simo. Vincent. q ad
patrem,quòd ſatiſdare teneatur,inducit, quòd inter perſonas cõ-
iunctas enumerãtur,quæ ſine mãdato admittũtur,ſed cauent de
rato,ff.de procurato.ſed & hæ.& de hoc ſuprà,de ꝯiuncta pſona
Item videtur expreſſum.ff.de caſtren.pecu. l.ex caſtrenſi.in fin.ff.
ſolut.matrimo.l.ij.in fi.& l.iij.& l.ſi cùm dotem.§.ſi pater.& de ꝓ
cu.nõ ſolùm.§.ſi de dote.In contrarium tutoris auctoritas inuen
ta eſt ad ſimilitudinem patriæ poteſtatis.C.de ſent.paſ.l.fi.ſed tu-
tor nõ ſatiſdat de rato.C.de adm.tuto.l.tutores.j.ergo nec pater.
Item cũ pater ſit legitimus adminiſtrator in bonis filij,&maximè
in iudiciis:vt in præd.l.cùm ñ ſolùm.& de bonis mater.l.j.ergo fi
lius ñ poteſt ñ habere ratum:ne principis auctoritate decipiatur
conuentus,vt ibi.Solebat,quòd ſi pater vſumfructũ habet in bo
nis filij,de quibus eſt lis. de his.ñ ſatiſdat de rato, ꝓpter legitimã
adminiſtrationem,quã habet in illis: vt patet per leges proximè
allegatas.Et ſicut dictum eſt de tutore,idem putat de illis, in qui-
bus pater non habet vſumfructum: dummodo patri cõpetat ex-
ercitium actionis.ff.de procurat.non ſolùm.§. ſi pater. In his au-
tem,in quibus pater,nec habet vſumfructum,nec exercitium ac-
tionis,ſi nomine filij agat:tunc ſatiſdabit, vt coniuncta perſonæ:
& ſic procedit,ff.de procu.ſed & hæ. de neg.geſt. ſui autem. etiã
ſi procedet lex ex caſtrenſi,in fi.ſuperius allegata. & e.ti.l.iiij.in fi.
Videmus de parte agente, quo ad cautionem de rato: ſed de pa-
tre defende͂te,quo ad cautione͂ de iudi.ſoluendo, Simon ſe expe
diens dixit,quòd idem quod s͂.Sed Dynus tenet in regula,ratum
quis.lib.vj.quod tenet gl,in præd.§.vbi.quòd ſi vt adminiſtrator,
nõ teneatur:ſi vt alius:teneat. Pro primo dicto facit, qa iurat tũc
de calũnia,de hoc j.de iurame͂.calũ.§.reſtat.verſi.ſed an pater.Ite͂
cùm ſolũ teſtimonium patris eximat tutorem ab onere ſatiſdan-
di.C.de epiſc.audie͂. de creationib.Inſtit.de ſatiſda.tu.§.j.forti⁹ re-
leuandus eſt ipſe pater.Ite͂ orphanotrophi ñ ſatiſdant. C. de epi-
ſcopis & clericis.orphanotrophos.ergo nec pater, q pl⁹ iuris ha-
bet in bonis filii,quã ille in bonis pauperum:vt in prædi.l.fi.C.de
bo.quæ lib.In ꝯriũ inducitur regula,in eo qͩ plus ꝙ.§.j.ꝙ nemo
aliænæ rei ſine ſatiſdatione idoneus defenſor eſt, quæ repetitur
Inſtitu.de ſatiſdat.§.quæ diximus.& §.fi.per quod multi tene͂t re-
gulam firmam in patre: cùm de ipſo non reperiatur exceptum.
Facit ff.de præuarica.l.3.in fi.C.de col.ill. de ſent.excom.is qui.li.
vi.De ipſo autem filiofamiliâs an agat ſine ꝯſenſu patris, ad ſaturi
tatem habetur s͂.de actore.§.i.& verſ.idem quòd eſt filiusfam.cũ
duab⁹ char.ſeq.&p ibi ſcripta Canoniſta intelliget s͂.dicta. Adde,
vt per.Bar.in d.§.vbi autem.& no.in l.ii.§.voluntate.ff.ſol.matri.
g Non vocat.¶De hoc,& de ætate, & de mulierib. ſcripſi de ope.
no.nun.cùm ex iniuncto.in gl.magna.ver.ſed &ſi ſit vniuerſitas.
h Item opponitur.¶Reaſſumit verba Alb.Gal.hîc tribus verſ.ſeq.
i Ciuitatis.¶Iſtud non fuit verbum Albe.ſed Vber.deBona.& ſub
dubio fortè.
k In cauſis.¶Vide quod ſatis ibi ſcripſi ſuper verbo,campanam.
l Congregati.¶ Si exponas,id eſt,illi congregati erant:patebit nõ
ſufficiens forma.
m Tamen contrà.¶Alber.cuius fuit iſte ver.
n Verſi.porrò.¶Ber.in Decre.vlt.de procura.ad finem vltimæ gl.
tenet,ꝙ nomina conſtituentium debent exprimi in ſyndicatu:v
bi etiam videtur idem voluiſſe Innocen.ſed Hoſtien. in Summa
de ſyndico.§.& qualiter.tenet illa exprime͂da, niſi impoſſibilitas
vel grãdis difficultas eſſet in exprime͂do,propter ipſorum multi-
tudinem.Sciasquòd procuratorio nõ habente nomina,multum
ſuffragaretur ſigillum collegij,vel vniuerſitatis.Facit extr.de pro
bat.c.tertiò.de appel.ſignificauit.de ſent.excom.ca.primo,lib.vj,
& eodem lib.de ele.vt circa.ff.de procura.ſi procuratorem.C.de
epiſcopis & clericis.ſi quis in hoc.& l.ſi qua.& ſic illi ſtabitur,ni-
ſi contrarium probetur.C.de probatio.l.cùm precibus.Quòd au
tem capitulum,collegium,vniuerſitas,& ſimilia ſint nomina cer
ta,probatur ſic.In iudiciis pſonæ actoris,& rei debent eſſe certæ,
in prin.& in fine:ſed conſtat libellos formari.& recipi,& ſenten-
tias ferri ſub his nominibus.de reſcr.cauſam,quæ.& c.capitulum
ſanctæ cru.vt lite penden.eccleſia ij. de probatio. licet.& ſub no-
minibus his etiam infertur pœna,præter excommunicationem:
vt lib.vi.de ſenten.excommunicat.Romana.§. vlti.capitu.ſi ſen-
tentia.& c.ſeq.de pœnis.ca.felicis.cod.lib.Item conſtat,quòd p-
ſonalegatarij debet eſſe certa.Inſtitu.de lega.§.in certis.& tamen
corpori vel collegio legari poteſt.ff.de lega.iii.l.pater.§.Tuſcula
ni.& l.Lucius.§.collegio.extra.de teſtamentis. capitul.officii. &
c.ſeq

facere syndicum sine rectoris consensu: videtur quod sic. ff. de de
a cr. ad ord. fa. l. j. Arg. contra, si magistratus adest [a]. ff. de tut. & cur. da. ab his. vbi. ff. quando appel. sit l. i. §. solent. extr. de offi. ord. cum vos. C. de his qui ad eccl confu. præsenti. §. si quid. & j. versi. item
17 quòd non est consti. † ¶ Quid si aliqua abbatissa cum suo conuentu constituit syndicum: demùm ipsa decedit: nunquid ille poterit pro monasterio agere? Dicit Alber. Gal. quòd causas cœptas poterit finire: sed de nouo inchoare nõ potest. ff. de neg. gest. l. nam & Seruius. §. si viuo. De hoc suprà, de procur. §. ratiõe quo-
b que. versi. sed nunquid procurator [b]. Tamen, vt dicit, vacante monasterio syndicum faciet: vt extr. de in integrum restitutio. ca. iij. Alij contrà, vt ext. ne se. va. ca. fi. Item, quòd est in habilis ad agendum: vt ff. quod cuiusque vni. l. j. prope fi. versi. & quidam. vt quia est excommunicat⁹, vel miles, vel minor. vel mulier, & huiusmodi. Item, quòd dubium est de eius mandato, nec cauit de rato volens agere. ff quod cuiusque vniuer. l. item eorum. §. penul. quod dic vt not. infrà. de satisdatio. §. viso. & §. sequen. Item, quòd est cõstitutus minus solenniter, scilicet decreto non interueniente. C. de appella. si actor. & l. nominationes, quæ est ij. quæst. vj. nominationes. & in prædi. l. item eorum. Institu. de cura. §. fin. Sed iura
18 præmissa de actore loquuntur. † ¶ Item. quòd est laicus in reb⁹ ecclesiasticis constitutus. suprà, de episco. & cleri. õnia. xvj. que. j. de præsentium. & c. qui vere. & c. monachi. Sed hanc. exceptionẽ secundum canones non admitto: vt ext. de syndic. c. vnico. vbi de hoc, nisi essent spirituales: vt dix i suprà. tit. de procura. §. j. versi. itẽ
c quòd est laicus [c]. & infrà, titulo proximo. versi. item quòd est laicus. & Instit. de tut. & cu. §. fi. ix. quæst. iij. cùm scimus. Item, quòd est constitutus ab vniuersitate, cuius rectores sunt excommunicati. ext. de procur. c. fi. Item, quòd mandatum est reuocatum, nõ permissum: nam si permitteretur, duraret: vt ff. quod cuiusque v-
d ni. item eorum. §. pe. xxxj. q. j. hac ratione [d]. Item, ꝙ nõ est cõstitutus de cõsensu episcopi. C. de episc. & clericis. omnes. qui vbiq;. §. hoc nihilominus. sed ibi de œconomo. ext. de iura. ca. Impera-
e tor. Quod sic intellige [e], si negotium pertineat ad episcopum, ipse de consensu capituli constituit syndicum vel actorem: si ad capitulum, tunc capitulum constituet de consensu episcopi. Sed si ad vtrunque tunc nõ potest vnus sine alio cõstituere. arg. in pd. concor. & xviij. quæst. ij. hoc tantùm. Institu. de cur. §. fi. x. quæst. ij. hoc ius. C. de his. qui ad eccle. confu. præsenti. extr. ne se. vac. c. fi. de iudiciis. ca. causam. de rescri. edoceri. Vtrũ prælatus cõstituat sine capitulo? Dic vt suprà, de procura. §. ratione quoq;. versi. itẽ, quòd consti. Item vtrum capitulum cõstituet sine prælato? Vide
f pro & contrà. s. versi. sed nunquid vniersitas [f]. † ¶ Sed quid in cã
19 quæ est inter prælatum: nunquid capitulum potest agere & constituere procuratorem? Et dicunt quidam, quòd superior dabit tunc collegio procuratorem: cuius officium expirabit causa finita. Insti. de auth. tut. in fin. Tu dic, ꝙ licet hoc fieri possit, si tamen non fiat, ipsum collegiũ habet hoc casu administrationem legitimam: & potest agere & defendere, & procuratorem cõstituere. ext. de elect. cum ecclesia Vulterana. ext. de causa pos. & proprie. cum olim. Idem est etiam in quæstionibus, quæ solent vacãte ecclesia locum habere: vt in causis electionum: vt ext. de elect. cum dilecti. & c. Cumana. & de ver. sig. abbate. & de causa poss. & pro-
g prie. cum ecclesia. [g] † ¶ Quid si syndicus constitutus à collegio
20 sine auctoritate prælati processit in causa: nunquid prælato postmodum ratificante valebit, quod cum illo factum est? Vide ꝓ & contrà, extr. de reb. eccle. alie. vel nõ. dudum. lib. vj. & de his, quæ fi. à præla. sine conf. cap. cum nos. Quidam tamen dicunt, quòd si citò, & post modicum interuallum ratificet, valet: aliàs non. extr. de elect. officium. ff. si cer. pe. lecta. ¶ Debet autem fieri de ipsa vniuersitate, si fieri posset. xvj. q. vij. in noua. & c. præce. ff. quod cuiusq; vniuer. no. planè. vbi de hoc. l. seq. & l. item. ibi: quod suffragium, & c. C. de episco. & cle. placet. xvj. q. j. qui verè. & ca. monachi. extr. de testi. insuper. tamen si est necessitas, puta quia ibi non
h est idoneus: tunc etiam aliunde [h]. ext. de syndico. cap. j. ext. de iur. ca. in pertractandis. ff. de. cur. fur. dan. l. ij. §. ij. C. de epis. & cler. in ecclesiis. ff. de tut. & cur. da. ab his. l. diuus. Potest etiam esse paterfa. vel filius: vt in præ. item eorum. §. fi. ext. de proc. nõ iniustè. Item potest reuocari, vt & procurator: vt in ea. l. in fi. potest etiam post
21 litem contestatam procuratorem dare. C. de procur. neq;. † ¶ Itẽ in creatione syndici vel actoris debet cõtineri quis, ad quid, contra quos, & in qua causa, vel causis constituitur. ff. de procura. si procurator.
i FORMA autẽ syndicatus talis erit. [i] Venerabilis pater dominus Ioann. abbas Villæ magnæ, diœcesis Bituric. de voluntate & assensu talis episcopi Bituric. pro seipso & eius successoribus, vice & nomine dicti monasterij. præsentibus & cõsentiẽtibus fratribus infrà scriptis. & monachis eiusdẽ monasterij, ad hoc in capitulo specialiter congregatis, fecit, constituit, & ordinauit P. ibidẽ præsentem suum & dicti monasterij & conuentus eiusdem syndicum, procuratorem, actorem, & certum nuncium specialẽ, specialiter in tali causa, quam dictum monasterium habet, vel habere intendit cum tali, & c. Pone ea, ad quæ constituitur: vt s. in instrumentis procurationum. In fi. autem dicas: & promittens dict⁹ dominus abbas vice & nomine dicti monasterij, cõsentibus & cõsentiẽtib. eisdem fratribus, se firma, grata, & rata habiturum quicunque dictus syndicus & procurator circa predicta, vel aliquod prædictorum duxerit facienda. Fratres autẽ ipsius monasterij his omnibus præsentes & consentientes fuerunt hi, scilicet domin⁹
22 H. dominus M. & c. † Porrò si ab aliqua vniuersitate castri, vel villæ constituatur, vel ab aliqua societate, Potestas, consul, rector, aut minister, congregata vniuersitate vnà cum omnibus ipsius vniuersitatis præsentibus ibidem constituant: & tunc sic cõficias.

FORMA. Conueniẽtib. & congregatis hominib. castri de Podiomissione apud ecclesiam sancti Martini eiusdem loci, more solito ad pulsationem campanæ talis Potestas, vel consul, vel baiulus, vel rector communis eiusdem castri pro seipso & suis successoribus, vice & nomine dicti communis, cum consensu & voluntate hominum eiusdem castri, ibidem præsentium, scilicet talis & talis: & sic de singulis: & saltẽ duæ partes adsint, & ipsi omnes & singuli ibidem præsentes pro seipsis & vice ac nomine vniuersitatis dicti cõis fecerunt, cõstituerũt, & ordinauerunt talem præsentem, vel absentem, & eorum & dicti cõis & vniuersitatis syndicum, actorem & procuratorem, & certum nuncium specialem.

ADDITIONES.

☞ c. seq. Item ff. de lega. iij. si chorus. dicitur, quòd choro vel familia legatis, perinde est, ac si singuli essẽt legati patet ergo, certitudinem per hoc haberi: super vacuum ergo est certificari petere, quod est certum. ff. de dote præle. l. j. §. fin. Esset ergo certificatio inquirenda, qñ procuratorium non exprimeret capitulum, collegium, vel vniuersitatem sed diceret, canonici talis ecclesię: homines talis collegij, vel his similia. Sed huic obstat, quòd notarius de facto, non de iure fidem facere potest, sicut de teste dixit Innoc. in Decre. cùm causam. de testi. quod vide j. de teste. §. nunc tractãdum. ver. quid ergo si quis. Nam hoc negatur in notario, qui nõ posset secundum hoc scribere aliquem solenniter stipulatũ: cùm solennitas sit iuris. Fides enim notarij ex officio publico est probata. de præscri. ad audientiam. vers. nec credentes. Pro tanto etiã præsumitur solennitas, etiam si no apparet. ff. de verb. oblig. l. sciendum. Instit. de fideiusso. §. si scriptum. Fortius igitur illam potest asserere: sed non sic in teste. Sunt quædam vniuersitates, quæ consistunt in numero: sicut ciuitas habet centum consiliarios: ecclesia vel monasterium xx. canonicos, vel monacos: solent notarij in his sine expressione personarum exprimere numerum verum & præsentem. Sic dicendo, in quo interfuerunt plusquam duæ partes. Nam cùm centum sint consiliarij, interfuerunt octuaginta: & sic de clericis, vel monachis: & hoc sufficit. Consulo quòd in arduis, maximè in longinquo tractandis, exprimas nomina. Adde quòd Io. And. sæpe furtum facit. nam hec additio est Old. consi. c. incipiente. in execu. & Federi. vide consi. 286.

a Adest. ¶ Ergo poterit, si abest. vnde Vber. de Bonacur. exaltans vocem suam, c. ti. in fi. dicit per l. vbi summè. bene probari absente rectore ecclesiastico vel seculari, collegium vel vniuersitatem posse syndicum ordinare. Adde vt per Panor. in c. j. extr. eo.

b Procurator. ¶ Vide quod ibi per clemen. de procu. procuratorẽ.

c Est laicus. ¶ Vide quod ibi dixi.

d Ratione. ¶ Hoc respicit secundum dictum: prima concordantia respicit primum.

e Sic intellige. ¶ Secundum Tancr. in hac rubrica.

f Vniuersitas. ¶ De hoc plenè s. de actore. in vltima charta.

g Cùm ecclesia. ¶ Vide de rescrip. edoceri. in fi. primæ gl. & quod sub ea dixi. est simile, quod de filiosa. contra patrem agente, not. suprà, de actore. §. j. ver. quid si filius. C. de bo. quæ liber. cùm non solùm. ad fi. magnæ gl.

h Etiam aliunde. ¶ De verb. sig. Abbate. in fine.

i FORMA Syndicatus. ¶ Ista forma & sequens fuerunt Rolandi. parte vij. in fin. excepto quòd hic præsumitur de episcopo.

ADDITIONES NOVAE.

☞ Nota quòd si quis litigare vult cum aliqua vniuersitate potest ipsam cogere officio iudicis vt faciat vnum syndicum, vt no. in l. iam tamen. §. si plures. iudicatum solui, & l. iiij. §. adiici. de fideicõ. libert. per Guiliel. de Perusio.

Nota quòd in casibus in quibus requiritur speciale mādatum in procuratore, sufficit generale in syndico. no. gl. in l. item eorū §. actor. ff. quod cuiusque vniuersi. Item dicit Bal. in l. præses. C. de trans. quòd licet in mandato singularum personarum sit necessaria adiectio liberæ, & similia, tamē mādato vniuersitatis hoc semper videtur inesse, & idem in omni legitimo administratore, vt tutore, curatore, prælato, & Iac. de Are. in l. j. etiam per procuratorem in integrum restitutio peti potest. & etiam ibi Bal. melius, vbi dicit quòd syndicus vniuersitatis ciuitatis, castelli, vel villæ potest petere restitutionem in integrum sine speciali mandato, quia habet publicum officium, & in publicis nō requiritur speciale mandatū: secus si esse syndicus alicuius collegij, puta fabrorum, vel mercatorum. idem Bal. in dicta l. j. etiam per procurato. Albricus ibidem dicit prædicta vera in defen. ciuitatis, secundum Iac. de Are. secus in syndico ciuitatis.

An syndicus ciuitatis possit obligare nō solū ciuitatē, sed ēt bona singularum personarum, si hoc habet ī mandatis ab his qui habent potestatem legis condendæ, Bal. hoc plenè examinat in l. j. C. ne filius pro patre. & dicit quòd non, sed quòd primò debet fieri statutum, secundò debet fieri syndicatus ad hoc vt singuli in singulari teneantur pro debito vniuersali: & tunc quilibet tenetur, vt l. secundum. C. de aduoca. diuerso. iud. & hoc probatur. nā video ꝙ prætor potest facere quòd non obstēt feriæ, & tamen si non præcedente edicto pronuntiat die feriato, sententia non tenet, l. j. §. j. de feriis. fac. quod not. in l. ij. C. quæ sit longa consuetudo. quamuis Bar. teneat contrarium in l. 4. §. actor. de re iudic. vide. Bal. in l. j. §. quibus. ff. quod quisque vniuersit.

Quot annis debet esse ille qui consentit syndicatui? Dyn. ꝙ minores 24. annis non possunt cōsentire, no. in l. de pupillo. in principio, de operis no. nunc. & l. spurij. §. minores. de curator. & l. ad rem. in prin. de muneri. & hono.

Si capitulū facit syndicū cum abbate si moritur abbas, an expiret mandatum. not. in clemen. fi. in fi. de procurato.

Quid si est constitutus syndicus ad litigandum vsq; ad annum, & syndicus cœpit litigare cū Titio nomine dictæ vniuersitatis, pendente aūt lite finitum est officiū eius, & alius ipsius loco substitutus: mō aduersarius dicit se velle potius litigare cū primo ꝙ̄ cum secundo, eo ꝗa legalior. & melius scit veritatē, qd iuris? Bar. in l. creditor. §. substituti, de appellat. & l. ita tamen. §. post cōpletum. ff. de administra. tuto. Bar. & docto. in l. dūmodo. ff. de procura. distinguit in specialem procuratorem & generalem.

In l. neque tutus. de procura. C. Bal. no. an vniuersitas possit cōstituere procuratorem, ita ꝙ stet propriè: vbi etiam dicit ꝙ in ꝯstitutione syndici est necessarium decretum superioris. l. j. C. de seruis reipub. manumit. Sed an necesse sit ibi inscribi nomina cōstituentiū, Oldra. ꝙ ñ in l. j. de alb. scriben. no. in c. ꝯsulti. de ꝓcur.

An singuli per se possint reuocare syndicū. dic ꝙ nō, ext. de postu. præla. c. bonæ. per Inno. & superior ad populū est capitaneus vel potestas, superior ad monachos est abbas vel prior: non autem episcopus vel archiepiscopus.

Qualiter constituatur syndicus à ciuitate, notatur in l. ita tñ. in prin. ff. ad Trebel. an si est constitutus syndicus ab vniuersitate cū decreto superioris, vel procurator pupilli cū auctoritate tutoris secundum formam l. neq; de procura. an solus tutor poterit reuocare, vel vniuersitas sola? Bar. in l. actor. rem ratam hab.

An procurator cōstitutus à collegio dicat̄ ꝓprie ꝓcurator, vt sic sit differētia inter ꝓcuratorē ꝯstitutū à collegio & ꝓcuratorē constitutū ab vniuersitate. Bal. in l. filiusfami. §. veterani. de ꝓcur.

An syndicus possit ꝯstitui in ecclesia. Bal. de hoc & de similibus actibus in l. nemo martires. C. de sacrosanc. eccle.

In l. filius. §. veterani. ff. de ꝓcura. an capitulū possit constituere abbatem suum procuratorem, vel syndicum in causa ipsius capituli. no. quòd sic per Archid. in c. præsentium. ext. de testib. lib. vj.

In constitutione syndici requiritur decretum superioris, vt supra dictum est. fac. c. edoceri. de rescrip. in gl. In. in c. imperatorū. de iuramen. calum. & l. nulli. ff. quod cuiuscunque vniuer.

Nota ꝙ in constitutione syndici debent vocari omnes maiores qui dñr capita familiæ, siue sint mares, siue fœminæ, virgines vel viduæ, & tutores minorū, & item filiifamili. qui habitant separati à patribus suis: secus si habitant cum ipsis, vt notat Inno. ī c. ex iniuncto. ext. de no. ope. nun. Specu. tenet ꝙ filij non vocentur: sed alij contra. per l filios. C. de decurion. libr. x. sed minores ann. xxv. non possunt esse decuriones. Item maior annis lx. l. spurii. §. i. & l. non tantum ff. de decuri.

In l. potest. de auctori. tutor. ex secunda parte huius legis nota quòd syndicus factus à capitulo cum auctoritate superioris non potest agere cōtra superiorem, si litiget cum capitulo: & eodem modo de syndico constituto à populo cū auctoritate potestatis.

Qualiter fiat syndicus quando volunt agere subditi contra superiorem. dicit Inno. in c. superiorem. de rescrip.

An capitulum sine suo superiore possit constituere syndicum, dominus Seghorolus in cōsiliis suis multa dicit: primò ꝙ si superior est pñs non possit sine ipso, & fit idoneus. At si est absens, seu caret pastore, vel est inhabilis, & hic aut negotium est arduum, & tunc aut in mora erat periculum allegatū, & tunc ꝑt capitulū cōstituere syndicū: aut negotium est paruū, & tūc similiter potest: aut in mora nō erat periculum allegatū: tunc aut sumus certi nō posse citò prouideri, aut sumus certi posse de facili ꝓuideri, aut dubitamus primo casu non debet expectari. secundo casu potest ꝓuideri sine superioris auctoritate: tertio casu dic syndicū posset constitui per capitulum sine consensu prelati: tutius tamen esset si procurator ꝯstitueretur, l. curator. l. curatorem. & Romani⁹. de tutor. & cura dat. ab his. de hoc notatur in l. nulli. quod cuiuscunque vniuersita. l. omnis. §. proculdubio. de episc. & cle. & l. præsenti. C. de his qui ad ecclesiam confugiunt l. ii. de decurio. c. j. §. procurator. c. edoceri. de rescrip. c. causam. de iud.

In syndicato non sufficit si dicatur, conuocato & ꝯgregato ꝯsi. nisi dicat quòd fuerūt oēs vel duæ partes, l. nominatim. de decur. li. x. & l. si quis decurio. de prædiis decu. li. x. Bart. vbi. s. & d. l. fi. vbi melius ponit Alb. in l. lege. de decre. decur. dicit ꝙ sufficit si maior pars est præsens. & qđ not. Ang. l. nulli. qđ cuiuscunque vniuerś.

Pone ꝙ aliqui faciebant collegium, quòd tamen non erat approbatū, & ꝯstituerunt actorē per x. & per xx. annos, an dicantur præscripsisse. dic vt notat in l. vtiq; societas. qđ cuiuscūq; vniuersitatis. & in auth. vt nulli iud. §. j. & l. dñi prætorū. de agric. & cens.

In l. decreto. de administra. tutorum, an possit ꝯstitui actor nulla causa subsistente, Dynus hic quòd sic: & sic seruat: cōsultius tamen est quòd semper aliqua causa etiam generalis apponatur: & propter impedimentum rei familaris potest per actorem gerere, ar. l. Thais §. j. de fideicomis. liber. per Bar.

An curator ad lites ante litem contestatam possit constituere actorem: dic aut potest liti superesse, & non potest: aut non, & tunc potest. not. in l. neq;. de proc. Ang. in l. & si nō tantū. de pac.

De materia syndici vide Bal. in l. j. quod cuiuscunque vniuersi. & in l. ij. C. de decurionibus.

An curator ad lites faciat inuentarium. no. in l. de creatoribus. de epis. audi. & l. tutor qui repertorium. de administ. tuto. & l. si præses. rem pupil. sal. for. per Bat.

Qualiter congreget vniuersitas, Bar. in l. ij. C. de de decur. Ang. in l. nonnulli. quod cuiuscunque vniuersi.

An requiratur, ꝙ in instrumento syndicatus ponantur nomina constituentium syndicum, Bal. in l. j. §. quilibet. ff. qđ cuiuscunque vniuersitatis. no. Bar. in l. j. de albo scribendo. & not. j.

Nota quòd syndici sacerdotes sunt reipublicæ & ciuitatis. Bal. in l. j. §. huiusmodi studij. de iustitia & iure.

Vniuersitatis quis possit esse iudex cōpetens, vide Bal. in auth. habita. num. 41. C. ne fil. pro patr.

An prælatus sine consensu capituli per se vel per alium procuratorem possit agere, Ang. in l. fi. quod cuiuscunque vniuersita. & no. in c. edoceri. de rescrip.

An in syndicatu debeant poni nomina de collegio. Bar. in l. j. de albo scribendo. Bal. in l. j. de magistr. conuen.

An capitulū possit abbatem suū syndicum capituli vel in communi facere, Bal. in l. filiusfami. §. veterani. de procurator.

Quando vniuersitas dicatur delinquere, & qualiter puniatur, l. j. de seditio. per domi. Bartholom. de salice.

An magistri hospitalium & ꝯfraternitatū possint facere pacta & compromissiones pro ipsis hospitalibus, Angel. quòd sic in l. item magis. ff. de pac.

¶Bal. de Syndico.

SYNDICVS debet ꝯstitui à collegio & collegialiter, ñ à singulis, id est, à quolibet per se: quia tunc peccatur in forma. Nam nō habet formā collegij dispartita voluntas singulorū. Nā collegiū in aggregatiōe ꝯsistit. ver. quid si vn⁹. hodie secus: ꝗa plures faciunt collegiū. ff. de pact. l. cū meo. & de serui. rusti. prædi. l. per fundum. Et dicitur collegiū esse integrū. vbi sunt oēs vel duæ partes omnium ꝯgregatæ & ꝯuocatæ solenniter, more solito, per ꝑconem & sonum campanæ, vel aliū modum ꝯsuetum: non tamē requiritur, ꝙ omnes ꝯgregati ꝯsentiant: sed maior pars ꝯgregatorum. vers. item ꝙ non, & no. G. Et non habēt vocem pupilli, sed adulti sic: & tanquam de collegio ꝯstituunt minores syndicū ad iudicia, licet suo nomine non possint ꝯstituere, vers. sed cuius ætatis. G. Et nō habent vocē mulieres, nisi in collegiis mulierū, vt moniales. ver. qd de mulierib. G. ¶Sentētia lata sup syndicatu in collegio, ꝙ sit legitim⁹, nō nocet collegio: nisi iudex adiecerit se ratū habiturū, qđ cū eo fieret. l. j. §. idē Pōponius. ff. quod cū fal. tu. ver. quid si iudex. G. ¶Si syndicatus erat ipso iure nullus: vt ꝗa à minori parte interlocutoria judicis nihil operat, ꝗa ñ habet fundamentū, nisi sit lata sciente, vel citata vniuersitate. Si aūt per exceptionem poterat eligi, tūc valet. Et ad §. idē Pōponi⁹. dic vt ibi not. per

not. per Iac. de Aret. Bal. Et potest appellari à tali interlocutoria. Vide quo not. Inno. de rescri. super literis. & in frà, de regul. iur. §. & falsum. ¶ Minor pars cõstituit syndicum, & promisit quòd vniuersitas habebit ratum & gratum: non valet constitutio. tamen ex promissione rati, illa minor pars obligat. vers. qd si minor pars G. ff. de mag. conue. l. j. Nam & minor pars potest contrahere, & se obligare. ff si serui. ven. l. testatrix. §. plures. Bal. ¶ Exceptio, quòd syndicus est constitutus à minori parte, vel quòd non fuerunt duæ partes congregatę. potest opponi etiam lit. contest. tamẽ excipienti contra tenorem instrumenti, incumbit probatio. Si autẽ tenor instrumenti non significat de duabus, non incumbit probatio excipienti, sed syndico. ver. sed quid si amisisti. G. Vide C. de cõ trah. & commit. stip. l. optimam. Iac. de Are. & Cyn. ff. rem ra. ha. l. actor. Bald. ¶ De consuetudine in syndicatu sufficit caput familię consentire pro tota familia sua. versi. quid de. G. ¶ Si instrumentũ syndicatus dicit, ꝙ omnes interfuerũt, sufficit sine nominum expressione. Secus si dicit duas partes: quia tunc sigillatim nomina sunt in scribenda, ne vacillet reprobationis facultas. ver. item opponitur. cum seq. Sed Oldr. dicit, quòd equè fidum est testimonium instrumenti de quota parte vniuersitatis, sicut de tota: & cum sit meri, facti æquè cadit in sensum notarii. Bar. dicit quòd in parua vniuersitate debent exprimi nomina, non in magna, propter difficultate. in l. j. ff. de albo scriben. ¶ In syndicatu est necessaria auctoritas magistratus: quia vniuersitas loco minoris habetur: & ideo actus eius quodam quasi decreto firmandus est. l. ij. §. solet. ff. quando appel. sit. ver. sed nunquid. G. Et loco magistratus habetur rector colegii, qui habet etiam modicam coercitionem, vt abbas & abbatissa, præpositus, &c. C. de iu. om. iu. l. fi. Sed in vniuersitatibus, vt in ciuitatibus, vel castro, magistratus debet interesse: vt not. in l. nulli. & l. planè. ff. quod cuiusque vniuer. nomine. quia caput est vniuersitatis. ff. de acqui. rerum do. l. statuta.

a ¶ De Oeconomo a. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 Exceptiones contra œconomum.
2 Oeconomus non debet esse laicus.
3 Oeconomus nolens episcopo vel capitulo reddere rationem, vel fructus ecclesiæ consumens, non est admittendus.
4 Vis non est in nominibus facienda.

QVid sit œconomus, iam dictum est s. titul. de his, qui alie. no. inter. §. j. ver. œconomus. sequitur ostendere
1 qualiter cõtra œconomum excipitur. ¶ Et primo, † quòd non est constitutus authoritate episcopi, vel
b prælati. ix. q. iij. cum scimus. & in præ. §. hoc nihilominus b. l. om-
2 nes qui. C. de epis. & cle. ext. de off. or. cùm vos. † ¶ Item quòd est laicus: vt xvi. q. vij. in noua. lxxxix. dist. iudicatum extra. de rescrip. edoceri. & s. §. proxi. versic. item quòd est laicus. Sed hoc locum habet in spiritualibus, secus in ciuilibus. arg. lxxvij. dist. in singulis. Item, quòd non est de gremio ipsius ecclesiæ, lxxxix. dist. quia. & in concor. quæ sunt s. titu. proxi. ver. debet autem. Item, quòd est consanguineus episcopi constituentis. lxxxix. dist. dicentis. j. q. iij.
c peruenit. contrà, viij. q. j. si ergo. versi. audis c. Item, quòd non gubernat fideliter res ecclesiæ. x. quæst. ij. hoc ius porrectum. & §. œ
3 conomus. † Item, quòd non vult episcopo vel capitulo reddere rationem: vt ibidem, & lxxxix. dist. diaconum. & c. iudicatum. xvj. q. vij. quoniam. xxiij. q. iiij. quod autem. xxiij. q. v. principes. Item, quòd non est constitutus cum episcopi assensu, vbi ad eum pertinet. C. de his, qui ad ec. cõfu. præsenti. C. de epi. & cle. omnes qui. §. in hac. ff. de mu. & hono. munerum. ix. q. iij. cùm scimus. extr. de iur. ca. Imperatorem. Item, quòd fructus ecclesiæ consumit. extr. de off. or. cùm vos. Quid autem sit œconomus, dixi s. in ti. de his,
d qui alie. no. in iudi. interue. ver. œconom9 d. Cãæ tñ ecclesiasticæ
e per syndicos, nõ p œconomos tractãt e. † Licet nõ sit vis in nomi
4 nib. faciẽda, vt dixi in e. tit. Formã œconomat9 collige ex pdictis.

ADDITIONES.

a Vber. de bon. de isto id solùm dixit, quod j. dicam. Ioan. de Deo. fecit de hoc rubr. in lib. iudic. iiij. Alber. Gal. coniunxit hanc rubricam superiori Aegid. cõsi. cxxxij. G. An. ꝯtinuauit illam superiori.
b Nihilominus. ¶ Allegat. suprà proxi. titu. versicu. item quod non est. ij.
c Ver. audis. ¶ Solue vt not. in præ. c. decenter.
d Oeconomus. ¶ Et vnde dicatur, ibi dixi.
e Tractantur. ¶ Dixit Vber. de Bona. se nunquam vidisse œconomum agere causam ecclesiasticam, nec ponit de ipso. nisi principium: & hoc dictum, et quod decretist. præpositum dicũt œconomum, hoc intelligas per c. saluator. & per ibi not. j. q. iij.

a ¶ De Actore ab vniuersitate, seu à tutore, vel curatore constituto a. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 Vniuersitas vel collegium dissolutum, non possunt actorem constituere.
2 Demandatam habens administrationem, procuratoris fungitur officio.
3 Constitutus ab vniuersitate syndicus, actor & procurator, an his tribus possit experiri.
Procurator vniuersitatis, vel syndicus, non cauet de iudicato soluendo.
4 Tutor seu curator possunt actorem constituere.
5 Forma constituendi actorem, vel procuratorem à tutore, vel curatore.
6 Differentia inter syndicum & actorem, & inter actorem vniuersitatis, & actorem tutoris.
7 Exceptiones, quæ sint fiendæ contra procuratorem à tutore, vel curatore constitutum.
8 Syndicus & actor iurare debent de calumnia, & omnia facere vt verus dominus.
9 Indefinita locutio æquipollet vniuersali.
10 Inuentarium dicitur alio nomine repertorium, quia res repertæ in eo describũtur.
11 Vir an possit dari tutor ad litem vxoris.
12 Instrumentum actoriæ factæ à tutore, quomodo conficiatur.

¶ Actor vniuersitatis non debet sine decreto præsidis constitui.

COntra actorem vniuersitatis excipitur, ꝙ est sine decreto præsidis constitutus: vt s. de syndi. ver. itẽ quòd est constitutus. & no. C. de procu. neque. Item, quòd non fideliter protegit res ecclesiæ, vel domini sui liiij. dist. frequens. & c. ex antiquis. extra. de procura. c. fin. Item, quòd est ad futuras controuersias constitutus, nõ ad præsentes, vel certas. ff. quod cuiusque vni. no. item eorum. §. sed si ita. ff. ad Tre. ita, licet aliud sit in procuratore. ff. de procu. l. iiij. Vel dic, vt in præd. §. sed si ita. Item remouetur, si nolit defendere vniuersitatem reconuentam, vt in prædi. l. item. §. actor. Item, quòd non vult de rato cauere: vt s. de syndicis. versi. item quod est dubium. Item communiter vtrique opponitur, quòd est à collegio illicito cõstitutus. Præsumitur tñ licitum, nisi illicitum probetur: vt ff. e. l. j. & ff. d
b col. illi. l. iij. §. in summa b. Item, quòd postquam creatus est, prohi
1 bitus est agere: vt in præd. l. item. §. quod si actor. † ¶ Item, quòd vniuersitas seu collegium est dissolutum. ff. de le. iij. pater filium. §. Tusculanus extra. de verb. sig. abbate. in fi. xxv. q. vlt. §. fin. prope fin. ibi: sic religiose viuẽtes, &c. nisi vbi ad vnionem redierit: quia tunc stat natura vniuersitatis. ff. quod cuiusque vni. sicut municipii. §. fi. sicut & si omnes de vniuersitate, qui interfuerunt ordinationi, sint mutati. Nam eadem vniuersitas censetur, non altera. ff.
2 de iudiciis. proponebatur. vij. q. j. deniq;. cũ suis cõcordan. † ¶ Itẽ, quòd excedit fines mandati: vt in præ. l. item eorum. §. j. Cùm enĩ demandatam habeat administrationem, procuratoris fungitur officio: & ideo non potest vltra id quod mandatum est, extra. de off. dele. cùm olim. de hoc no. s. de proc. §. j. versi. item ꝙ excedit. Prælatus verò habet legitimam, & quasi ordinariam: vt not. v. q. iij. quia episcopus. Item quilibet repellitur, nisi à duabus partibus fuerit constitutus: vt s. de syndi. in prin. Item non possunt hi constituere procurat. nisi sit lis contestata cum eis. ff. de procu. nec ciuitatis. j. ver. item actor. Item nõ valet, si sint excommunicati vel infames, vel etiam à talibus cõstituti, vt no. s. in ti. de proc. in prin. & versi. item. quòd est infamis. Qualiter autem cõstituatur actor ab vniuersitate, not. ff. quod cuiusque vniuer. no. l. j. §. quibus. Item

ADDITIONES.

a Vber. de Bo. diuisit has rubricas. de primo fecit vnam: de secundo & tertio alteram & summè iuuit auctorem Vber. de bona. vbi s. & Alber. Gal. parum, Aegidius parum. cxxxij. Gui. An. ante rubricam de syndico. Est etiam sciendũ, quòd actor dicitur multis modis: Pro agente, de quo satis s. de actore. Pro adiutore. ff. de tutel. l. solet procurator. Insti. de curato. §. vlt. ff. de tut. & cura. da. ab his. l. in omnem. Item pro procuratore. C. de procu. neque tutores. Aliquando pro castaldione. ff. de legi. l. legato. & in Lombar. li. j. actor regis res regias, & cætera in rubro & nigro. Curator res, nec solutionem recipit, nec aliquid tangit, quòd possit occultari: vt not. Spec. s. alii dicunt, quòd debet facere inuentarium de instrumentis. ff. de admi. tut. l. chirographis. de bonis auth. iud. possid. l. si C. de bo. vacan. lib. x. l. fin. Sed ex hac ratione sequitur, quod & de testib9. sed id ridiculũ est. Sed quid si est constitutus ad agendũ, & exigendum? Dico ꝙ idẽ, quo ad caput agẽdi: quia duo videntur esse mandata: itẽ quo ad caput exigẽdi. qa anteꝗ exigat, non imminet sibi necessitas ponendi in inuẽtario qđ nõ exegit, nec postꝗ eius est finitũ officiũ. Bal. de syndico autẽ ad denunciãdũ, vide s. de accusatore. §. sed nunqd procedit cum seq. & vide s. de his, qui alieno no. in iudic. inter. §. dicitur. de confes. § synd. an autem syndicus in syndicatu condemnatus appellet j. de appe. §. potestas.
b In summa. ¶ Ista iura probant ꝯtrã. & istud tenet Vber. de Bo. e. t.

Item quæ vniuersitas constituat actorem, no.ff.de neg.gest. cum
3 alicui.ff.ad Treb.ita tamen.in prin.† ¶Sed pone, quòd aliquis cō stitutus est ab vniuersitate actor, syndicus, & procurator: nūquid potest his tribus officiis experiri? Videtur ꝙ sit cogendus eligere.
a ff.de tut.quod in hæredem.§.eligere [a].quia ista officia sunt varia
b & diuersa: vt patet s.de his, qui alie.no. in iud. interue [b]. Sed non credo hoc necessarium, maximè secundum canon.secundū quos non est vis in nominibus: vt ibidem dixi. & probatur ext.de pro-
c cur.petitio.& j.q.iij.saluator.præterea vsus quotidianus [c] tales ad mittit: vt ff.de legi.si de consuetudine.extra. de consue.cùm dilecti.iiij.dist.c.in istis. §. leges. Item proc. vniuersitatis seu syndicus
d non cauet de iudicato soluendo [d]: quia sustinet vicem vniuersitatis, vel collegii, & iurat in animam propriam: & debet esse bonæ famæ. quæ omnia dici vt no. extr. de procur.mandato.& de syndi
4 co.c.vnico.† Porrò actor constituitur etiam à tutore seu curatore: vt C.de actore à tu.seu cu.da.l. vnica.C. de proc. neque. Cùm enim ipsi non possint in causis pupilli, vel adulti procuratores constituere ante litis cont. vt suprà, de proc. §. ratione quoque. versi.item quòd fuit. licet ipsi minores cum eorum authoritate hoc facere possint: vt in præ.l.neque.& eo.tit.de procur.ff.de admi.tut.decreto. Constituent actores hoc modo:
e ¶FORMA. [e] Ego † A. tutor P. cuius negocia impedior agere,
5 quia abesse debeo, vel quia infirmus sum, facio & constituo B. actorem & defensorem ad gerendum & administrandum negocia dicti P. pupilli in iudicio. & extra. quæcunque & specialiter in causa tali, quam dictus pupillus habet cum tali, vt meo periculo administret, recipiat & exceat actiones: & quicquid per eum factū
f fuerit, firmum & ratum perpetuò esse promitto [f]. Ad quæ omnia talis iudex suum interposuit decretum, suamque interposuit auctoritatem, vt in præ.concor. Tutor autem aget contra actorem actione mandati, & actor contra tut. contraria mandati. ff. de admi.tu.ita autem.§.gessisse.arg.ff.de ne.gest.nam & seruus.§.fi. Cō stituitur etiam actor à prælato ecclesiæ, ij.q. vij. si quis erga. & ab eo, qui non est dominus, & ad præsentes lites tantùm. Instit. de cur.§.fi.ff.quod cuiusque vni.item eorum. quod dicvt no. in præ.
g c.si quis erga [g].† ¶Quæ differentia sit inter syndicum & actorem.
6 no.ff.quod cuiusque vni.no.item eorum.§. si decuriones.& s.de his, qui alie.no.in iud.interu.versi. actor. Item quæ sit differentia inter actorem vniuersitatis, & actorem tutoris, not. ff.rem ra. ha.
h actor. Constituitur [h] autem à tutore vel curat.in duobus casibus, scilicet, quando pupillus est absens, vel fari non potest, & tutor valetudine impeditus est: vel si negocia sint diffusa: vt no.ff. de admi.tu.decreto. Insti.de cur.§.fin. C. de procu. neque. C. de autho.
7 tut.l.j.† ¶Contra quem potest excipi, quòd est constitutus, & sine decreto prętoris, & sine causa legitima constituendi: quia non erant diffusa negocia pupilli, nec dignitas, vel ægritudo, vel ætas: aut valetudo tutoris postulauit: nec pupillus erat absens, imo pręsens, & fari poterat. arg. ff. de admi. tut. decreto. Instit. de cur. in fi. Nam pupillus, ex quo fari potest, debet constituere proc. auctoritate tutoris. C. de procur. neque. §. pupillus. Actor ergo constituitur ad litem, & etiam curator, ad quam tutor dari non potest: qui
i non datur causæ, vel certæ rei. Instit. qui da.tut.pos.§. certæ [i]. licet olim prætorius tutor daretur: maximè cùm tutor aliquas actiones volebat contra pupillum intentare. Instit. de autho. tu.§.fi.& C.de in lit.dā.tu.per totum. cui9 procuratoris, seu syndici, & actoris officium finitur per acto iudicio: ad quod est cōstitutus, vt ibi: & eisdem modis quibus & mandatum procuratoris: vt in præ. l.
8 item eorum.in fin.† ¶Item syndicus, & actor iurant de calumnia sicut & tutor. C.de iur.calum.l.ij.§.quod obseruari.extr.eo.in pertractandis.& contestantur litem, & interrogantur, & eorum confessioni statur: & omnia faciunt, vt verus dominus, vt ibi, & extra. de censi.olim.& de cape. mo.c.ij. & idem intellige de œconomo & vice domino. Puberes autem indistinctè tenentur ad lites assumere curatores. Insti. de cur. §. item inuiti. Et idem est in pupillo non infante: & si indistinctè detur, curator dari videtur ad omnes lites. ff. de tut.l.iij.§.pupillus & §.denique. & §. idem Cassius. & l.
9 quod dicitur.& no.ff.de tu.& cu.da.ab his.l.curatorem.† Indefinita enim locutio ęquipollet vniuersali: vt xix.dist. Romanorum.& l.dist.c.j.in fi.extra.de priui.quia circa. Et curator ad litem vel rem
k certā datus, non faciet, vt puto, inuentarium [k]: cùm eius officiū non consistat in administratione. ar. C.de in lit.dā.tu.vel cu. ad ꝓtegendam.& ar.C.de procu.maritus.& quia sibi non potest solui ff.de sol.hoc de iure. Quid enim in eo poneret, & de quo ipsum fa
10 ceret, & quid scriberet se inuenisse & recepisse? † Inuentarium enim dicitur repertorium: quia res repertæ in eo describuntur. ff.de admi. tut. tutor, qui repertorium. Respon. j. Et hac consideratione libellum dudum à nobis editum, & ad reperiendas materias. repertorium nūncupamus, prout in eius procemio recitamus. Nomina enim debent esse rebus consonantia. Inst. de dona. §. est & aliud. xvj. q. j. si cupis. Iurabit tamen, quòd faciet in causa vel cau
l sis, quæ sibi pro minore vtilia videbuntur [l]: & alia designet: vt C. de epi.aud.l.de creationibus.& Auth.ibi posita. quod nunc gene-
m rale, quod quidam libri habent [m]: & dicam j.in tit. de decu. ¶Sed quid de dato omnia debita exigenda. Fortè talis faciet inuentarium. Quid de dato ad prædia sola administranda? Idem puto. arg. C.de

ADDITIONES.

a §.eligere. ¶Vber.de Bobi.qui hoc tenet, inducit. ff. de sol. si duo rei. Item ratione iuramenti, quod procurator nō præstat, sed syndicus sic: fatetur tamen ipse Vber. quod sequitur de iur.cal.

b Interue. ¶Et not. Accur.ff.quod cuiusque vni.l.j. in gl. differunt.

c Quotidianus. ¶Etiam Romanę curię, vt j. de libel.con.§.iā nunc videndum. ver. contra syndicum. & idem Vber. de Bonacu. rubr. de syndico & actore, in fin.

d Soluendo. ¶Ioan. de Deo in quæstionibus suis lib.iij.q.v. tenuit, quòd si syndicus fuerat contumax, & postea veniens absolutus caueat de stando iuri, si iudici videretur: posset etiam ab eo exigere iudex cautionem iudicatum solui, pro bono & æquo. Allegat C. de satisda.l.vnica, in fine. Sed in procuratore loquitur, ff. de iudic. l.non quicquid.xxx. q.v. iudicantem. de confess. statuimus.lib. vj. hoc non puto grauaret enim in hoc, & appellare posset, sicut & reus, si hoc exigeretur ab ipso. Instit. de satisdat. §. sed hodie. Facit de appel.ex parte. ij.

e FORMA. ¶Ista forma, & quæ infrà ponitur, accedit illi parti, ꝙ tutor, quando est casus dandi actorem, non habet illum petere ꝑ iudicē constitui: sed ipse tutor constituit, & iudex auctorizat. vtrā que ponit Azo in Summa de procurato.in fin.i.col. versi. constituent. Pro primo dicto facit Inst. de cur. in fine. & quod not. C. de actore à tuto. & curat. l. vna. & videtur placere Tan. rub. de syndico. in fine.

f Promitto. ¶Forma quæ ponitur j. eo. §. in fin. addit de promissione & iuramento actoris.

g Si quis erga. ¶Et xvi. q. vii. quoniam.

h Constituitur. ¶Incipiunt quasi ad literam verba Vber. de Bonacur. rub. qualiter cobiicitur cōtra actorem à tutore datum, vsque ad ver. sed quid de dato.

i §.certæ. ¶Hac ratione dixerunt quidam, & placet Acc. C. de procur.l.neque. quod licet actor vniuersitatis dari possit ad vnam litē ff.qđ cuiusq; vni.l.itē eorū. actor tutoris nō. vt sic sit eius ꝓdōnis, cuius is in cuius locum subrogatur. ff. de donatio. qui id quod. in prin. vt leg.no.ca.l.i.§.si quis sub conditio. item l.decreto.§.de admi.tu.in prin.& §. vlt. Insti. de curatore. pluraliter loquuntur de negociis pupilli, vt tutor valetudine vel necessitate impedit9 det actorem. Ad illa ergo non ad vnum solùm negocium, vel vnam litem dari debebit. Ad vnum ergo dabitur curator. ff. de tute. qui habet. §. si pupillus. & præ. §. vlt. Insti. de cur. in prin. Odof. placet super l. vnica. C. de actor. à tu. vel cu. da. quòd tutor actorem dare potest ad omnes lites, & ad omnia negocia. Item ad vnum negocium, & ad vnam litem. & hoc tenuit ipse Acc. scilicet, quod ad vnam litem dari possit, in l. si actor. C. de appel. facit præ. l. neque. quę in singulari loquitur de re pupilli. Hoc autem maximè procedit, secundum ipsum Odof. quādo lis in absentia, vel in alio loco debet esse. Allegat ff. de proc. l. sed & hæ. §. defendere. de iur. fis. l. longius. §. i. & si cer. pe. l. cùm filius. facit de off. ordi. Romana. in fi. lib. vi. Adde, vt per Bart. in l. actor. ff. rem ra. ha.

k Inuentarium. ¶Item Acc. C. de epis. aud. de creationibus. & idem ibi Iac. de Arc. & Pet. & M de Fano ibi allegat ad hanc partem, singularia à generalibus distingui. C. de sent. pas. si debitor. & ibi concor. Gui. de Suza. dixit hoc solui per l. ad protegendam. quæ statim allegatur. & ibi hoc not. idem vterque Vber. vbi tractant de curatore, primus: & de actore tutoris, secundus. Et per hoc puto falsam attributam Vber. de Bo. super l. tutores. ii. C. de admi. tuto. opinionem contrariam: ad quam, vt dicunt illa scripta, ipse alleg. ff. rem pupil. sal. fore. & si ad speciem, vbi tenetur satisdare tutor datus ad speciem, & ibi de hoc de iur. do. siue generalis. C. eo. ti. mulier. & de bo. proscr. l. si quis. Dicit autem, quòd in inuentario ponet instrumentum quod si minor caret, ponet actionem, quæ in inuentariis ponitur: quia actio est in bonis. ff. de ver. sig. l. bonorum. Prima placet: nec video, quòd ratio inuentarij faciendi, quā habuit lex, vt geat in hoc casu, & ad l. fratrem dupliciter respōdet Primò, ꝙ ibi nil de inuentario dicitur. Secundò, vt ibi not. ꝙ erat species administrationis, puta panis vel vini, dicit ēt ibi Vber. secūdum illa scripta, inuentarium faciendū per tutorē, etiam si vilissima sint, quę habet pupillus. per leges prędictas. Adde ꝙ curator, qui non habet administrationem, non tenetur facere inuentarium: vt tenet Bal. consil. xi. lib. i. vbi ita dicit seruari.

l Videbuntur. ¶Dicit ꝓ. Vber. de Bona. ꝙ sic seruatur in Lōbardia.

m Habet. ¶In Vber. de Bona. sequit. ver. & hi curatores. & habes totum titulum.

C.de admi.tu.tutores.ij. Idem si fuerit datus ventri, vel bonis, secundū Vber[a].de Bo.vt ff.de ven.in pos.mit.l.j.§.pe.†¶Sed nun-
11 quid vir potest dari curator ad litem vxori? De hoc,& quę cōtra curatorē ad litem possint excipi: vide j.titul. de cūra.§.vt autem. ver.si verò dicant.& ibi curatores & actores qui ad litem tutoribus adiuugūtur adiutores vocantur: vt ff. de tu.soler. ¶Item actor[b] ɔstituitur à tutore, seu curatore ad lit.eorum periculo: vt Insti.de cu.§.fi.& C.de procur.neq;. De hoc in sum. Azo.tit.de procu.§.constituunt.& tales vltra latrocinium peccant, si malè procurant res pupilli.lxxxvij.di.in religiosum[c].Itē constituuntur tamen post litem conte.non aute sine decreto iudicis: vt C.de procu.neq;.quod dic vt s.in tit.de procu.§.ratione quoque.versicu. itē, ꝙ fuit.& j.ver.itē nō possunt. In summa nota, ꝙ actori vniuersitatis obiici possunt, quæ s.tit.prox.diximus syndico posse opponi, fm Alber.Gal. Instrumentum ergo huius actoriæ factæ à tutore sic conficitur:

12 FORMA.† Talis mater & tutrix H. pupilli filij quondam T. quia propter debilitatem sexus & personæ: vel quia nimis est à foro iudiciali remota: vel quia propter grauem ægritudinem & languorem & alia imminentia impedimenta personaliter intendere & superesse non valet causis, quas ipsa nomine dicti pupilli habet, vel habere intendit, specialiter cum tali, & generaliter contra quamcunque personam, tam in agendo, quàm in defendendo: idcirco P. præsentem ibidem rerum tamen suarum periculo constituit, fecit & ordinauit actorem: qui P. promisit ipsi tutrici, tam nomine suo, quàm dicti pupilli stipulanti: & corporaliter iurauit ad sancta Dei Euangelia, omnia & singula in dictis causis ipsi pupillo vtilia facere, & inutilia prætermittere: & quicquid ad manus eius ipsius causæ, vel causarum occasione peruenerit, ei ad integrum assignare: eo saluo, quòd semper vti valeat veritate: cui actui legitimo idem iudex suam autoritatem interposuit, & decretum. Hoc probatur C.de actore à tutore seu curato.da.l. vnica. Formam[d] verò instrumenti curæ ad lites habes j.in tit.de cura.§.cùm autem.versi.instrumentum verò.

ADDITIONES.

a Vber.¶De Bo.char.x.vbi de curatore bonis dato.
b Itē actor.¶3.vers.Io.de Deo, li.4.iudicum, vbi de actore pupilli.
c Religiosum.¶Et Deo tenentur omnes administratores reddere rationem.xxiiij.q.v.principes.in fi.
d Ad literam.¶Formam hanc ponit Rof.in parte vij.

a ¶De Orphanotropho.[a] Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Orphanotrophis quæ sint opponenda.*
2 *Turpis persona, vel suspectæ vitæ, non fit orphanotrophus.*

b ORPHANOTROPHIS pauca possunt opponi[b]. Quid autem si orphanotrophus, dixi s.de his, qui alieno nomine in iudicio interueniunt.†¶Potest ergo
1 opponi, quòd non fecerunt inuentarium solenniter & quòd sunt minores xxv.annorum.C.de episc.& cle.orphano
c trophos.C.de legit.tutori.l.pe.[c] †¶Item, quòd est turpis perso-
2 na, vel suspectæ vitæ.ff.sol.ma.si cū dotem.§.eo autem tempore vel illud speciale est in dote. Item quòd eis interdicta est administratio.iij.quæst.ij.quia ea.extrà, de accusat.ca.fin.& dixi infrà, de tore.§.fin.in fin.& argum.ff.de eui.vendicantem.C.vnde vi.meminerint. Et hoc idem intellige in prælato ecclesiæ & administratore vniuersitatis. De istis no.j.de instrumentorum edi.§.edicto. versicu.sunt etiam.

ADDITIONES.

a Ad istam & duas seq.sufficiat suum nigrum cum additione.
b Opponi.¶Verbum Vber.de Bo.
c l.penul.¶Ad hoc & ad id quod sequitur, facit clemen.de reli.do. quia contingit.§.vt autem.

¶De Vicedomino. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Vicedominus quis dicatur.*

1 SCIAS†, quòd vicedominus propriè est, secundum iura, qui præest rebus episcopalibus: vt lxxxix.distinc. volumus.& c.sequen.j.quæst.iij.saluator.circa med. ver.in nomine.s.de his, qui alie.no.in iu.interue.pro pe prin.cuius formam collige ex præmissis.

¶De Vicecomite. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Vicecomes quis dicatur.*
2 *Instrumentum constitutionis vicecomitis, quale debeat esse.*
3 *Forma constituendi castaldionatum & vicecomitem, est eadem.*

1 VLTIMO loco nota, qualiter constituatur vicecomes. Et scias †, quòd vicecomes dicitur ille, cui dominus temporalis committit executionem iurisdictionis suæ in aliquib.castris: & sic vulgariter talem vocāt Lombardi, & aliqui in patrimonio beati Petri: & talis non debet
2 esse clericus: vt extr.de ne cleri.vel mo.c.clericis.& constituitur
a sic:† Instrumentum constitutionis vicecomitis[a].

FORMA. Dominus talis elegit, fecit & cōstituit P. suum vicecomitem integrè in omnibus pertinētiis talis terræ, vel castri, sibi super ipsa terra, & omnibus in ea habitantibus & habitaturis suæ potestatis & iurisdictionis, plenitudinē delegans & committens, vt ex nunc, quandiu ipsi domino placuerit, tam super quæstionib.& causis quibuscūq; audiendis, cognoscendis, & terminādis, quàm super collectis, seruitiis, & omnibus & singulis ipsi domino debitis, petendis, exigēdis, & recipiendis, nec non & super imponendis & faciēdis exercitibus & caluacatis ad honorem & seruitiū ipsius dñi, & super manutenendis & conseruandis iuribus & ɔsuetudinibus eius, gerat & habeat in omnibus, & per omnia vicem suuā. Super criminalibus verò causis & maleficiis indagandis & recognoscendis, possit plenè procedere: sententia tamen pœnæ sanguinis & punitione personarum, ipsi & eius iudicio reseruata: qui dominus solēni stipulatione promisit dicto vicecomiti se firmum & ratum habiturum, quicquid circa prędicta duxerit faciendum. Cæterùm in signum recognitionis pleni dominij, idem dominus ipsum P. de suprà dicto officio cum chiro-
3 theca, vel baculo inuestiuit.† Formam autem castaldionatus colligas ex præmissis.

ADDITIO.

a Vicecomitis.¶Ad literam fuit Rolan.vltima, in vij.part.

a ¶De Tutore.[a] Rubrica.

FREQVENTER se tutores asserunt, qui esse non possunt, & idcirco q̄ cōtra eos obiici possunt, videamus. Prænotandum autē est quòd tutores & curato-
b res, alij sunt testamentarij[b], alij legitimi, alij datiui, alij anomali: de quibus per ordinem prosequamur. Vltimò de eorū generalibus impugnationibus tractaturi.

ADDITIONES.

a Ad materiam istius rubricæ, & rubricæ sequentis, non sufficiunt volumina. nam de ea occupati sunt duo libri Digest. scilicet xxvj. & xxvij.in C.e.tit.de te.tu.vsque ad fin.v.libri, quæ sunt rubricæ. xlvij.in j.li.Instit.sunt rub.xiiij.s.de tutela vsque in fin.libri.in lib. Auth.rub.ij.col.vj.& iiij.col.vij.¶Doctores autē prosequūtur, s. Azo in Summa qui dare dariúe tu.vel cu.possint. Bar.char.ij.ver. diximus, compendiosè.¶Tancr.solùm de ipsorum satisdatione. in rub.de satisd.procuratorum.&c.in fi.¶Rofr.vbi de off.iu.Rñ. de off.iu.qui bonis alicuius cura.datur.cum iiij.seq.tractat materiam huius rubric.& seq.& inter ciuiles de actione tutelę directa. & in rub.seq.de ɔ̄ria.de quibus j.de iud.§.generalia.vbi tractabo quæstiones Pilei. De his duabus ēt Ioan.de Blan.& oēs libellarij. Vber.de Bo.j.§.ex persona.sæpius allegato.ver.si veniat ad agendū, vt tutor.mihi char.x. Dicit, ꝙ sapiens aduocatus agēte tutore faciet principalē cām carere prin.& super eo.§.ver.si ista generalia.dicit se ñ consulturum alicui illum in aduocatum recipi, qui ꝑmisit in prin.intra decendium inchoari. Io.de Deo sine his verbis prosequitur.¶Vbertus Cauil.lib.iij.rub.de tutore, qui vult agere. Vber.de Bon.posuit rubricam qualiter repellantur tutores & curatores in genere.¶Quæstionē autem dominicalem lxxvij.de tutore & eius pupillo, qui in præsentando discordant, plenè vide de electio.ex eo quod.li.vj.super gl.ff.de iure immuni.¶Nostris temporibus fuit dubitatum, an tutela regis Legion.finiretur finito anno xiiij.ita ꝙ nec habere deberet curatorem. Quòd illa ætate finiat tutela, patet Insti.q.mo.tu.fi.in prin.& vide j.§.j.ver.itē, quòd is cur. Quòd administrare deberet, allegabat iᵒ & factū ac ɔditio ꝑsonę: de iure allegabat, ꝙ maior xiiij.causas beneficiales & matrimoniales ēt in iudicio administrat vt maior.de iud.c.vlt.li. vj.de rest.sp.ex parte. Si ergo administratio bñficij & coniugis sibi cōceditur, ɔcedi ēt debet administratio regni, ex quo finita est tutoris administratio. Arguebat ēt de sexu ad ætatē: nā fœmina ex sexu est inhabilis ad iudicādū ff.de re.iu.l.fœminę.& tñ si ex successione sibi debeat dignitas secularis, illā administrat.xij.q.ij.cū deuotissimā.de arbi.dilecti.& vide qđ ibi no.in iij.gl.& quod super ea dixi.& facit de priuil.ex parte.iij. Item inducitur lex.cùm prætor.ff.de iud.q̄ solùm impuberib.ætatis respectu prohibet iudicare. Inducitur & lex, quidā consulebant.ff.de re iudic.& quod no.de off.deleg.cùm vigesimū. Inducebatur etiam, ꝙ pubes nō cogitur curatorē habere: q̄a non datur inuito, nisi in lit.Instit.de cur.§.itē inuiti.in facto dicebatur, ꝙ dissensio tutorum erat damnificatio regni. Cùm etiam Euangelista testetur, ꝙ omnes regnū

 diuisum

diuisum in se desolabitur, & domus diuisa non stabit. Matth.xii. Quæ dissensio dicebatur in facto aliter sedari non posse, quàm per administrationem adulti habentis penes se sapientes, quorum consilio regat regnum, per quod & propter multitudinem astantiũ & officiorum ab antiquo ordinatorum in domo & familia regia sperabatur regimẽ prosperari. De tertia dicebatur, quòd multũ ætatis supplebat discretio, sicut aliàs dicitur de despon.impu.c.si. lxxvij.dist.monachus nouitius. & C.de epi. sacro.scri. l.in sacris. Et dicebatur ei conuenire illud Lucæ ij. Puer crescebat & cõfortabatur plenus sapientia, & gratia Dei erat cum illo. & quod Salomõ adhuc puer electus fuit à Deo, Parali.xxiij.& illud Prouer.xx. Et studiis suis intelligitur puer.extr.de præsumptio.ex studiis.¶In contrarium inducebatur textus legis primæ in prin.ff.de mino. Item quod licet sit discretus adultus:tamen veniam ætatis non impetrat ante xx.annum.C.de his qui ve.æta.impe.l.ij.Item tales propria negotia administrare nesciunt:multò minus publica: vbi maius imminet periculum,de elect.vbi periculum.lib.vj.cum concor. Itẽ stabilẽ mentẽ non habens, sapientium hominum nõ debet iura tractare.C.de testa.mili.l.fin.Inducebatur indecorum esse, quòd alios regant qui seipsos nesciũt gubernare.de æta.& qualita.ideo rũ.& quod ibi scripsi post Arist.& post Socra.Inst.de excu.tu. §. minores.& verbũ Salo.xxx.Prouerb.notatũ.extr.de præsum.ex studiis.Et Esa.iij.Dabo pueros prĩcipes eorũ. & Ecclesiast.x.Væ terræ,cuius rex puer est:& cuius principes mane comedũt. Et regis est propriũ,iustitiã facere.xxiij.q.v.regum.& speciale periculum allegabat in ipso regno,in quo in criminalibus nõ appellatur,quia non recognoscit superiorẽ,vt nota.lxiij.distin.Adri.&de ipso.de donatio. inter virum & vxor.& si necesse. Ad hanc partem facit de sup.ne.præla.grandi. Et hæc pars fertur electa.

Adde, quòd verba proposita addita sunt de verbo ad verbum, Oldr.eius consi.lij.incipiente,quæstio talis.

b Testamentarij.¶Hostien.ibi j.§.pen.in fi.remittam.addebat quasi testamentarios.

¶De testamentario Tutore.

SVMMARIVM.

1 *Datus tutor in testamento facto inuentario, an poterit debitorem conuenire pupillarem nomine pupilli.*

2 *Tutor vel curator datus à patre, vel matre filio naturali, si non sit confirmatus, non valet.*

3 *Datio tutoris à matre in testamento coram quatuor testibus, an teneat.*

Instrumentum testamentariæ tutelæ quomodo concipiatur.

4 *Tutor absolutus à reddenda ratione per testatorem, non debet amplius cogi ad iurandum, seu promittendum de ratione reddenda.*

5 *Tutor testamentarius non tenetur fideiussorem præstare.*

¶Obiicienda contra dicentem se testamentarium tutorem.

I. §. Si tutor dicit se testamentarium, s.in testamento datum: obiice, quòd is qui testamentũ condidit, talis est, qui non potest tutorẽ dare, vel is qui datus est nõ potuit dari.quod dic vt ff.de testa.tu.l.j.Itẽ quod testamẽtũ.in quo dat⁹ est, imperfectum est, vel per epistolã datus est.C.de confir.tu.l.ij.ff.e.l.ij. Item, quòd ex illo testõ non est adita hæreditas, ff.de testa. tu.si nemo.& l. seq.& l.in testamẽto.†¶Sed an dat⁹ in testamẽto facto inuẽtario, poterit conuenire debitorẽ pupillarẽ nomine pupilli? Videtur, quod non. Nam hîc videtur esse perplexitas[b]. Nõ enim pt esse tutor, nisi sit adita hæreditas, vt iã dixi:nec ẽt adiri pt, licet sit lucrosa, sine tutoris auctoritate. Insti.de auct.tu.§.neque tamen. Sed dic, quòd iussu iudicis adibit hæreditatem:vt C.de iu.deli.si infanti.in fi. vel dabitur curator ad adeundam. C.de admi.tu.cum quidam. secundum Albe.Pap.[c]Item excipitur, quòd est talis, qui aliàs nõ potest ex testamento capere.ff.eodẽ,testamento tutores.Item, quòd non iure datus est,ff.e.testamẽto.j.Item, quod illud testm̃ est inofficiosum, vel falsum.ff.e.iure nostro, & l.seq.Item, quòd est irritum, & vid cau sas.ff.de iniu.rup.& irri.te.Inst.qui.mo.te.infir.per totum.& dicã j.de edi.instr.§.compendiosè.Item quòd est minus solenne:nec est à iudice confirmatus.C.de confir.tu.l.ij.ff.e.qui à patre. & l. si filio.& de admi.tut.tutores.§.curatores testamento. Et si exhibetur confirmatio, vide si est legit mè facta. quod dic vt ff.& C.eo. per totum.†¶Item, quòd datus est à patre vel matre tutor vel curator filio naturali[d], nec est confirmatus: vnde non valet. ff. eod. de confirmat.tut.l.j.& l.qui à patre. & l.naturali.& l.vtilitatem.C.eo.l.fi.de epis.aud.de creationibus.Inst.de cur.§.i.& in p. §.curatores.C.de neg. gest. curatorem. Item obiice testamento quicquid obiici contra illum posset, si ex eo hæreditas peteretur puta testatorem non fuisse sanæ mentis, vel aliàs fuisse intestabilem, & similia.extr.de suc.ab inte.c.si.ff.qui testa.fa.pos.per totũ. Inst.qui.non est permis.fa.te.Item, excipitur, quod tutor datus in testamento est furiosus.Insti.qui da.tut.pos.§.furiosus.Item, quòd est incertus, vel incertè datus, vel ad certam rem, vel causam dat⁹ quod fieri non potest.ff.de test.tu.tutor.ita.Inst.qui da.tu. pos.§. certè.Item, quòd causa quare datus est, mutata est: quia ex amico factus est inimicus, vel ex diuite pauper.ff.de test. tu.paterfa.in fi. & de confir.tu.l.pe.Item, quòd datus est à matre. tut.vel cur. nec est à iudice confirmatus: vnde non tenet.ff.de confir.tut.l.j. & de test.tu.l.mater.†¶Quid si detur tutor à matre[e] in testamẽto coram iiij.testibus? Videtur, quòd tenet datio: quia potest testari inter libertos quocunq; modo vult[f].Sed hoc verum est in hæreditate: quia si decedat, ex toto perueniet ad eos, secundum Ia. Quid si auia instituens nepotem dat sibi tutorem. Videtur, quòd non valet: quia lex semper dicit de matre, quæ eum instituit: vt C. de te. tu.mater[g].secundum Homobo. Instrumentum autem testamentariæ tutelæ sic concipitur:

h FORMA Tutelæ testamentariæ[h]. Cum nuper. T.in suo testamento manu talis notarij scripto, P.tutorem H.& M.eius filiis reliquisset, idem P.in præsentia talis iudicis constitutus eandem tutelam petiit sibi auctoritate ipsius decerni. Eodem igitur iudice tutelam ipsam ei decernente, promisit idem P.mihi tali notario s.scripto stipulanti & recipienti vice & nomine dictorum pupillorum, & corporaliter iurauit ad sancta Dei Euangelia omnia & singula vtilia ipsis pupillis facere, & inutilia prætermittere: ipsorumque res & personas ad commodum & vtilitatem eorum bona fide custodire & saluare: inuẽtarium de reb⁹ eorum facere & administrationis suæ rationem tempore debito reddere, cum integra residuorum resignatione, eo saluo, quòd semper vtivaleat veritate. Cæterum, dictus iudex huic actui legitimo suam auctoritatem interposuit & decretum. † Hoc tamen nota. quòd si testator liberauit & absoluit tutorem à reddenda ratione, tunc nõ facias eum iurare & promittere de reddenda ratione: sed post illa verba, inuẽtarium de rebus eorum facere, &c. iunge: rationem verò administrationis reddere cum ab ea fuerit absolutus à testatore, non aliter quàm de iure debuerit, teneatur.†Item testamentarius tutor non tenetur præstare fideiussorem: vt j.§.iij.ver.horum[i].

ADDITIONES.

a Sed an.¶Iste ver.fuit Acc.in l.j.C.de test.tu.in j.gl.quæ fuit additio.

b Perplexitas.¶Domi.meus in legibus negabat perplexitatem, dicens hunc casum, quòd sufficit de facto fieri: autorizabit ergo tutor pupillo adeunti, licet non possit de iure, per l.mulier.§.j.ff.de condi.instit. Cuius casum vide, & plura similia in quæ.super regula, non præstat.de reg.iur.lib.vj.ver.adhuc.

c Alb.Pap.¶Et ille faciet inuentarium, in quo solum ponet spem hæreditatis adeundæ, & ita seruatur. Aliqui reprobant, quod de curarore dicitur per l.cùm in vna. ff.de app. & dicunt dandum aliũ tutorem, per l.hæreditas.in princip.ff.de te.tu.& no.in l.si nemo ibi præce. Dici tamẽ posset, quod hæc perplexitas cessat in suo hærede. Ad quod benefacit ff.de legat. j.si post mortem.in princip.& Inst.de hæred.quæ ab intest.§.si autem. De his per Cy.in l.ij.C.de test.tut. Adde quòd opi.Ioan.And.quæ fuit Dyni in d.l.si nemo. sequitur etiam Bar.ibi, qui ponit ẽt, quid si suitas non posset operari: quia testator substituisset vulgariter.

d Filio naturali. ¶ Hic est quod facit hunc casum diuersum ab illo. Item quod datus, qui sequitur. Adde vt per Bar.in l. naturali.§.j. allegata per Specu.& ibi etiam de matre.

e A matre.¶Accur.vbi s.dicit à patre.

f Modo vult.¶C.de test.hac consultissima.§.ex imperfecto.& vide quod ibi not.

g Mater.¶Subdit Accur.vbi s.quod dixi in matre, idem in auia.

h FORMA tutelæ testamentariæ.¶Roladini fuit vsque ad finem huius §.parte vij.post prin.

i Horum.¶An possit esset testamentarius debitor, vel creditor, vide j.§.fin. vltra medium.

¶De legitimo Tutore.

SVMMARIVM.

1 *Dicenti se tutorem legitimum incumbit onus probandi, se legitimè constitutũ.*

2 *Vbi testamentarius tutor extat, non est locus legitimo.*

3 *Instrumentum legitimæ tutelæ qua forma concipiatur.*

4 *Tutelæ legitimæ quando sit locus.*

2. §. Si verò dicit se legitimum, scilicet proximiorem, non habita differentia inter agnatos & cognatos, vt in aut.de hæ.ab inte.ve.§.ex his.col.ix.†probet hoc, & quòd etiam sit legitimè

time constitutus. Tu verò proba, si potes, quòd alius, sit proximior, & quòd non est legitimè constitutus. & vide C. de le. tu. auth. sicut. & ff. e. l. pe. & per totum. †¶Item excipe contra eum, quòd testamentarius tutor extat: vnde non est locus legitimo. ff. de test. tu. si quis sub conditione. ff. de tu. & ratio. dis. si tutor. §. j. Item, quòd non satisdedit idoneè rem pupilli saluam fore: nisi sit pater vel patronus. ff. de legitimis tu. l. ij. in qui. cau. in integ. re. non est nec. si tutor. C. de tu. qui non sat. l. j. & no. Inst. de satis. tu. §. ij. Item, quòd non recepit tutelam intra annum[a]. C. de le. hær. l. sciant. ff. ad Ter. l. ij. §. si mater non petierit. Instrumentum autem tutelę legitimę sic concipitur:

3 †¶FORMA Tutelæ legitimæ[b]: Talis iudex, talem dominam matrem H. pupilli filii quondam T. in ipsius præsentia constitutã eiusdem H. tutelã petentem & affectãtem, cùm eadem tutela sibi secundum iuris ordinem deferatur, & ipsa sit in ea præ cæteris præferenda, eidem pupillo tutricem constituit & decreuit: quæ tutrix promisit mihi notario. j. scripto vice & nomine dicti pupilli stipulanti, &c. vt s. in alio instrumento, vsque ibi: vti valeat veritate, postea iunge, renuncians Velleia. sent. cõ. & secundis nuptiis, & omni alij auxilio, de ipsis iurib. & beneficiis plenè certificata. Quæ sint & quid dicãt. Insuper P. dictę tutricis precibus & mãdato pro ea extitit fideiussor, & demùm huic actui legitimo idem iudex suam auctoritatem interposuit & decretum. Et hæc forma probatur in his, quæ no. j. in §. nunc dicendum. Sed pone, paterfamil. decedit vnico filio impubere, puta anniculo, & alio pubere, puta xxiij. ann. agẽte relictis: reliquit etiã fratrem legitimæ ætatis. Ecce frater impuberis est inhabilis, quia ætatis insufficientis: nũc quæritur. an sit locus datiuo. item esto, quòd frater defuncti vocetur vt legitimus, vel alius vt datiuus: quæritur an iste pubes adueniente legitima ætate, excludat alium illegitimum, vel natiuũ. Et videtur, quòd patruus tanquam legitimus præcedet datiuum, & ei præferetur. C. qui da. tuto. vel curat. pos. l. si soror[c]. Item patruus ipso iure est tu. l. xij. tab. vt ff. de le. tu. legitimos. ergo datiuo locus esse non potest: quia habenti tutorem, tutor dari non põt: vt C. qui petant tu. cum ius habenti. Itẽ, cùm frater impuberis, qui nunc inhabilis est, speretur esse habilis adueniente ætate. ff. de legit. tu. l. j. locus est datiuo, nec vocabitur agnatus, qui est in gradu sequenti. vt ff. de excus. tu. non solùm. §. si libertus. & C. de epi. audi. de creationibus. Item videtur, quòd frater impuberis legitima ætate adueniente, excludet patruum, qui est gradus inferioris. ar. ff. de suc. edi. l. fi. Excludet etiam datiuum si à iudice datus sit: vt ff. de tu. & ra. dis. si tutor. §. si duobus. & ar. Inst. de Atti. tut. §. sed si testamento. & §. item si iure. & §. ab hostibus. Econtrà videtur, quòd nõ excludet patruum, cùm ambo sint legitimi, & sic ambo debent esse tutores. vt ff. de leg. tut. l. iij. §. si duo. & l. si plures. quasi pares sint. Et par in parẽ nõ habet imperium: vt ff. ad Treb. ille à quo. §. tempestiuum. extr. de elec. innotuit. Item videtur quòd non reuocat datiuum, cùm semel legitimè datus fuerit. ar. ff. de tu. quæsitum. C. de testa. tut. si tutores testamento. Odof.[d] dicit locũ esse datiuo tutori, patruo excluso. ff. de legit. tu. l. j. §. si apud & in præ. §. si libertus. & l. de creationibus. Item dicit, quòd legitima ætate adueniente fratris impuberis ipse erit tutor, & excludet datiuũ[e]: vt in præ. cõcord. licet in proxima quæstione. aliàs non. per H. ff. e. agnato.

4 †¶Et vt scias quando tutelæ legitimæ locus sit, dic cũ persona agnati impeditur habere tutelã legitimam, aut impedit ab initio, cùm tutela est deferenda: aut ex pòst facto, ea iam delata. Si ab initio, & impedimentum est perpetuum: vt quia est fœmina, vel perpetuò furiosus, mutus, vel surdus: tunc non est loc⁹ datiuo, sed legitimo sequentis gradus: vt ff. de le. tu. l. j. §. interdũ alibi. & §. item in libertis. & §. fi. & l. agnato. in fi. Si aũt est temporale impedimentum: vt quia minor, vel captus ab hostibus: tunc non est locus legitimo sequentis gradus, sed tantũ datiuo: vt ff. eod. l. j. §. si locus. & in præ. §. si libertus. Cæterùm si impeditur ex pòst facto: vt quia remouetur vel excusatur, locus est datiuo, & non legitimo sequẽtis gradus: vt ff. e. l. iii. §. quæri potest. Si verò moritur, vel capite minuitur, locus est legitimo sequentis grad⁹, & non datiuo. ff. eo. l. iij. §. non tantùm. & l. quod defuncto. Quæ autem tutela excludat alteram dicam j. §. nunc dicendum.

ADDITIONES.

a Itra annum. ¶Vber. de Bo. dicit fortè, subdens hoc non esse clarum, allegat easdem leges. Ioann. etiam de Deo non posuit hic, quem imitatus est auctor. Adde quod Bal. consi. clvi. & cccxliij. lib. j. tenet sufficere, si petat intra annum. & consi. xxi. lib. iiij. Ang. consi. cviii. & consi. clxvi. Pau. de Cast. consi. cclxv. & ccclxxij.

b FORMA Tutelæ legitimæ. ¶Rolandini. vbi s.

c Si soror. ¶Quomodo Host. exponit textum illius. l. scripsi super decr. ex parte. ij. de ap. super j. gl. ver. si tamen iudex.

d Odof. ¶Cuius ad literam fuit tota ista quæstio, vsque ad §. vltimam lineam. in addi. super sum. tit. de legit. tutel.

e Datiuum ¶Testamentarium no. & concordat j. §. nunc dicendum ver. sed pone aliqua.

¶De datiuo Tutore.

SVMMARIVM.

1 *Filio ingressi monasterium, an debeat dari tutor.*
2 *Tutores datiui multimodè dantur.*
3 *Tutor datiuus per Græcam constitutionem debet satisdare.*
4 *Tutor datus inutiliter, & confirmatus, an dicatur datiuus vel testamentarius.*
5 *Instrumentum datiuæ tutelæ quomodo, & qua forma conficiatur.*
6 *Tutela alia datur à lege, alia à testatore.*
7 *Tutelarum species sunt duæ: & qua forma fiant.*
8 *Tutoris datio, quo pacto debeat à iudice confirmari, vt valeat, & qua forma fieri debeat.*
Tutor postquam se datum nouerit intra quinquaginta dies, qua forma se poterit excusare.
9 *Causæ iustæ dandi regibus curatores, quæ sint.*

¶Tutore seu curatore se dicente datiuum, quæ contra opponantur.

a 3. §. Si autem[a] tutor vel curator se dicit datiuum, s. datum à iudice: excipe, quòd alius est testamẽtarius, vel legitim⁹, qui præcedit eum. ff. de tu. & rat. dis. si tutor. §. j. quia habenti tutorem, tutor dari non potest: vt j. dicam. Item quòd est datus ab eo qui dare non potuit, puta à delegato præsidis, vel à prætore, vel præside furioso. ff. de tu. & cur. da. ab his. l. ius dandi. & l. nec mandante. de hoc j. ti. proxi. Item. quòd erat talis pupillus, cui nõ erat datus. ff. eo. l. j. l. pupillo. & C. vbi pupillus edu. l. fina. qui dari tu. vel cur. poss. neque.

1 †Sed quæritur, an filio ingressi monasterium debet dari tutor? Et videtur, quòd sic: quia ingressus transit in alterius potestatem. xviii. q. ij. abbatem. Vnde alium in sua potestate habere nõ potest. ff. de adulte. si eueniet. ff. de acqui. poss. cùm hæredes. & de acqui. re. do. liber homo. Imò seruus efficitur: vt liiij. dist. multos. Sed dic, quod non transit, quoad hoc, in abbatis potestatem, vt filius eius liberetur à patria potestate. Certi enim sũt modi, quibus quis liberatur, de quibus non est is. Insti. qui. mod. ius pa. po. sol. §. fi. Ergo si filius ingressi in patris maneat potestate non debet ei dari tutor: dabitur tamen curator bonis. C. de bo. q lib. l. fi. §. si autem à patre. de capti. & postli. reuer. l. iij. ff. ex q. caus. ma. l. ab hostibus. in prin. vide j. de sta. mona. ver. xij.

2 † Horum autem datiuorum quidam dantur sine inquisitione, alij ex inquisitione, alij extraordinariè, siue anomalè. Hi qui dantur sine inquisitione, seu causæ cognitione: vt quia non quæritur, an sint locupletes, vel non. & huiusmodi. ff. de confir. tu. l. j. Insti. de Attil. tu. §. sed hoc iure, satisdabunt rem pupilli saluam fore, sicut & legitimi, vt prædixi: & probatur C. de tu. & cur. qui non satisd. l. j. & ij. C. in quibus cau. in inte. resti. non est ne. si tutor. C. de postli. reuer. cùm cognatos. C. de tut. & cura. fur. l. fina. §. sed cùm antiquitas. C. de epi. au. l. ij. Sed dati seu confirmati ex inquisitione non satisdant. Insti. de satisd. tu. & cur. §. ij. C. de tut. & cur. qui non satisd. ñ omnium. vt patet in eo, qui à patre datus est tutor in testamento emancipato filio: qui sine inquisitione confirmandus est, & sine satisdatione: vt Insti. de tute. in fi. nisi in curatore furiosi, qui licet datus sit ex inquisitione, tamen satisdat, si non habet idoneã substantiam C. de. cur. fur. l. fin. §. sed si quidem. & §. si verò, non talis.

3 †Hodie verò per consti. Græcam, quæ recitatur Instit. de Attil. tut. §. nos autem. omnis datiuus satisdat. Hoc tamen[b] fallit secundum quosdam, in matre filio tutorem dante, qui non satisdat: licet ex inquisitione detur[c]. ff. de confir. tut. l. j. C. eo. l. j. veruntamen si tutor vel curator sit locuples, remittitur satisdatio. C. de episcop. audien. de creationibus. ff. de testa. tut. testamento. circa finem. ff. de le. tuto. legitimo. circa prin. Sed & testamentarius tutor non satisdat, cuius fides à testatore approbata est. Insti. de sat. tu. & cu. §. j. ff. de test. tut. testamento datos. resp. j. etiam nec rectè datus, si tamen sit confirmatus: vt ff. de confir. tuto. l. j. dum tamẽ confirmatio sit legitimè facta, aliàs non. ff. codem. l. naturali. & dixi s.

4 †¶Sed an datus inutiliter & confirmatus sit testamẽtari⁹ vel datiuus

ADDITIONES.

a Si autem. ¶Hodie dixit Azo in Summa, nisi dicas, vt B. dicere solebat, hoc emendabat, & c.

b Hoc tamen. ¶Proximè dictum.

c Detur. ¶Id est, licet necessaria.

a datiuus? Dic [a], quod datiuus.argumen.ff. de verbor.signi.l.legat. & in authen.de defen.ciui.§.interim.C.de ve.iu.enu.l.j.§.sed neque.De hoc nō.C.de confirman.tut.l.ij.& vide j.§.proxi.versicu.
b item obiicias ei.Item excipitur [b] contra tutorem, vel curatorem quòd non satisdedit rem pupilli saluam fore: vt C.in quib.cau.in integ.resti.non est neces.si tutor.nisi sit testamentarius, vel ex inquisitione datus: quod dic, vt iā dixi in ver.horum.Item, quòd dubitatur an sit tutor vel curator, an gestus sit ei commissus: vnde non audietur, nisi caueat de rato.ff. de administrat.tutorum, vul-
c go [c]. vel si dubitetur pro qua parte gestus sit ei commissus, vbi erant plures tutores, vel curatores.ff.de solu.quæro. & l.quod si
5 fortè.§.j.ff.de admi.tu.l.fi.§. defensionem.† ¶In datiua autem tutela instrumentum sic conficietur.
d ¶FORMA Tutelæ datiuæ [d]. Talis iudex cognito, quòd H.pupillo filio quondam P.nemo fuerit tutor testamentarius relictus & quòd etiam hi, qui legitimi fuerant admittendi, sunt excusati, & rationabiliter absoluti, citatis agnatis & cognatis eiusdem H. quia omnium eorum testimonio & approbatione inuenit T. ad ipsius pupilli tutelam gerendam magis idoneum, idcirco ipsum T. eidē pupillo tutorem cōstituit & decreuit. Quapropter idem tutor promisit mihi notario infrà scripto, &c.vt s. in primo īstrumento, vsque ibi: vti semper valeat veritate iunge insuper M.dicti tutoris precibus, & mandato promisit mihi notario nomine dicti pupilli stipulati, se facturum & curaturum, quòd dictus tutor prædicta omnia & singula attēdet & obseruabit: & quòd ipse dictum pupillum indemnē seruabit de omnib. & singulis suprà scriptis. Post hæc dictus iudex omnibus prædictis & singulis suam auctoritatē interposuit & decretum.
6 † ¶Patet igitur ex præmissis, quòd tutela alia datur à testatore: vt C.de testa.tut.per totum.alia à lege, iudice suum interponente decretum: vt ff.de leg. tu.legitimos.& per totū.C.de cur.fur.auth.quod nunc.alia ab ipso iudice.C.de tu.qui nō sa.l.j.& ij.Inst.de Att.tut.§.pen.ff.de tut. & cura.da.ab his.l.j.ij.& iij.& per totum.¶Veruntamen istæ duæ species hodie de consuetudine, in quibusdam regionibus sunt & fiunt ad petitionem matris pupillorum & aliorum, hoc modo:
7 ¶FORMA Petitionis maternæ: † Accedens domina A.ad præsentiam talis iudicis, instanter petiit B.& C.filiis suis habitis ex D. quondam viro suo dari P.in tutorem, protestādo se velle nubere, & tutelam deserere: qui iudex inquisitione præmissa dicto P. promittente & iurante, mihi notario puplico nomine pupillorū stipulanti, vtilia agere, & inutilia ptermittere, & pupillaria bona saluare, atque defensionem legitimam facere: eundem P.tutorem constituit, dicens, tutor esto.pro quo H.fideiussor extitit se & sua bona mihi notario nomine pupillorum obligans pro tutore.C.de admi.tu.l.fi.§.omnem.ff.rem pup.sal.fore, per totū. Et no. quòd cùm nō fiat de consuetudine plena inquisitio semper, nisi datus à iudice satisdet, non erit legitimus administrator:
8 vt C.in quib.causis in integr.resti.non est ne.si tutor. † ¶Verùm quia tutoris datio qñque non adeò perfecta est, quod valeat, nisi cōfirmetur à iudice: vt pote, quando pater naturalis naturalib.filiis reliquit tutorem: vt C.de confir.tu.l.fi.vel quando mater filiis suis tutores in testamento constituit, eos hæredes instituendo: vt ff.de testa.tu.l.mater.& C.de confirm.tu.l.j.& ff.eo.l.j. taliter fiet tunc confirmatio.

FORMA.Cum A.Titio filio suo naturali in testamento suo P. constituisset tutorem, dicto P.iurante, & promittente mihi notario publico, &c. vt in præc.forma: vsque, legitimā facere. & iunge, coram tali iudice dictus iudex eundē confirmauit in tutela & administrationē: interponendo iudiciale decretum. Quod dixi de iuramento, probatur C.de cur.fur.l.fi.& auth.quod nūc.Eodē quoque modo fit, qñ mater filio instituto reliquit tutorē: hoc addito, q a dēt iudex inquirete, an tutor sit idoneus: vt C.de confir.tu.l.tutores.& facit ff.e.tut.& l.naturali. qualiter in hac materia libelli cōcipiant, vide j.de iudiciis.§.generaliter.ver.sequitur.
e & seq. [e] ¶Tutor autem intra quinquaginta dies postquā se datū nouerit, priusquam aliquid administret, se pōt taliter excusare:

FORMA.Ego H.ppono corā vobis d.iudice talem causam excusationis, quæ mihi cōpetit à tutela T.quā mihi P.eius pater in suo testamento reliquit: dico enim me cùm sim in Italia quatu-
f or filios habere [f]: propter quod postulo me ab ipsius tutelæ one
9 re absolui. Insti.de excu.tu.in prin.& §.q excusare. † Quæ sint iustæ causæ dandi curatores regibus vel ducibus, vide extr. de sup. ne.præ.grandi, lib.vj. Formam autem instrumenti redditæ administrationis, habes infrà, de edi.instr.§.edicto.ver.porrò.

ADDITIONES.

a Datiuus. ¶Dic secundum Azo.de confir.tu.ver.ego puto. Dom. meus in legib.tenebat eum testamētarium, nō obstāte l.lege obuenire.ff.de ver.sig.quæ dicit, quod confirmans dat. Dicit enim id verum in eo, qui non habet necesse cōfirmare, sed hic iudex necessitatur ad hoc: ergo non dat, nisi abusiuè, cū in necessitate ñ sit liberalitas.ff.de adi.lega.l.ad rem. Et eadem ratione non elegit. ff. de leg.ij.vnum ex familia.§.si de fal.& de adopt.si arrogator.prædictā necessitatē probat per l.si impuberi.ff.de curat.furio. & talem præferēdum legitimo, probat per ordinē Rubricarū. C.vbi prius. de testa.secundò, de confir.tut.C.dato in testamēto inutili. tertiò de leg.tu.Et de his vide p Cy.C. de cōfir.tu.neq; q volens opiniones pacificare, tenet eū datiuū cū Azo.& sequacib.sed sapere naturā testamētarij, ita qđ pfertur legitimo ibi vide, vbi narrat Iac.de Aret.concordare domino meo.Item scias, quod dominus meus satis breuiter in titulo de cōfir.tu. sic distinguebat, si detur tutor inutiliter.aut à patre naturali & legitimo, aut à naturali tātùm, aut à matre, aut ab extraneo. Primo casu nō valet, sed debet omnino confirmari sine inquisitione & satisdatione.eo.tit.lib.ij. & ff.eo.qui à patre.& l.si filio.secundum vnū intellectū. Hoc regulare fallit, quādo superuenit noua suspicionis causa, vel nouiter innotescit antiqua.ff.eo.tit.in confirmando.& l.sequent.& l. vtilitatem. Secundo casu, si nihil illi, reliquit, non tenet, nec confirmatur. Si reliquit, cōfirmatur sine inquisitione, cum satisdatione tamen, eo.tit.l.fi.ff.eod.naturali.& C.quando mul.tu.offi fun. po.l.fin.in princip.in matre distingue: aut instituit filium, aut nō. Primo casu iudex debet eum confirmare. Secundò potest & vtroque casu cum inquisitione, quod est notabile: vt dicit Azo in Sūma huius tit. quòd confirmatio non fit sine inquisitione: cū aliàs iudex cum illa & sine illa det & cōfirmet tutores. Hæc patent ff. de testa.tu.l.iiij.ff.eod.l.j.ij.& iij. Quarto casu si non instituit, non debet, nec pōt confirmari: si instituit, & nil vltra habeat pupillus, non malè facit iudex illū decernendo tutorē.ff.eo.l.si patronus. Dicit autē Azo.in fi.Summæ, quod fortè nō remittitur satisdatio in hoc casu.ff.eo.l.tutores. Adde, quod tutor confirmatus sit testamentarius, tenet Bar.post Mar.Sylli.in l.j.ff. de stat. & illum sequitur Petrus de Anch.& in cle.ij.de statu mo.

b Item excipitur. ¶Secundum Vbertum.

c Vulgo. ¶Vt ibi no.Ioan.dixit, quod non est ibi cautio, quod pupillus factus pubes, ratū habebit: sed est cautio, quod aduersarius ñ patietur damnum, dato quod ille non sit tutor.ibi vide. Est sciendum, quod Dyn. xx.suo ɔsilio tenuit, quod præstita cautione de rato, vel æquipollēti, si contingat pronunciari ɔ tutorē, & ipse nomine pupilli, & vt tutor appellet, ñ asserens sua interesse, quia satisdedit: si in causa appellatiōis iterū negetur tutor: vel esse talis de iure, oportebit eū de nouo cauere: quia licet in prosecutione totius causæ, ad quā extēditur cautionis effect', ff.de dam.infe.inter quos.§.alieno nomine.in fi.C.de pcur.ita demū, plus cauere non tenetur: quia tamen illius cautionis effectus ad ɔrium appellationis non extenditur.ff.iudica.solui.cùm apud.Instit.de satisdat.§.si verò.& causa vel exceptio est talis, quæ quoad pupillum, ex quo ille tutor nō erat, redditur iudicium nullum, licet si dilatoria, opponi tñ posset in qualibet parte principalis causæ, & per appellationem causa reducitur ad statum, quo erat ante sententiam: sicut tunc ita, & nūc cauere tenetur. Allega.ad præ. ff.de pœnis.l.ij.§. fin.ff.ad Turpil. l.prima.in fin.ff.de administra.tu.si minoris.C. de temp. appellat. per hanc.

d Datiuæ. ¶Fuit Rolan. in medium duarum præmissarum. & vide quæ dicentur j.tit.proxim.§.vlti.super cura generali ad causas & negotia.

e Et seq. ¶Qualiter verò agat tutor, vel curator, vel agatur contra eos pro pupillis vel minoribus, vide de libe.concep.§.iam nunc. ver.porrò.

f Habere. ¶Si Romæ.tres: in prouinciis quinque, vt ibi.

¶De anomalis tutoribus.

SVMMARIVM.

¶Tutela anomala quare dicatur.

1 *Mater vel auia an possit à marito dari tutrix in testamento filio, vel nepoti.*
Mater si data sit tutrix, & confirmata in testamēto filij, non tenet cōfirmatio.
2 *Petitio tutoris à matre filio, auia existente, est contra ordinem iuris: ideo inualida.*
3 *Matrimonium initiatur per sponsalia: & tutelam filiorum non potest habere illa, quæ nondum matrimonium contraxit.*
4 *Mulier tutelam habens, an matrimonio contracto eam amittat.*
5 *Mulier non potest regulariter esse tutrix.*
6 *Mulier minor xxv. annis, habens filium, cui datus est tutor: quia ipsa non potest esse, an si ad ætatem legitimam peruenerit, possit habere filij tutelam.*
7 *Mater suscipiens tutelam filiorum, quæ deinde ad secūda vota transiens, eam āmisit, an mortuo viro secundo recuperare poterit.*
8 *Testamentaria tutela excludit legitimam & datiuam: si autem testamentarius desiit, quid iuris?*
9 *Mater si desinat esse tutrix, ad quos deuenlat tutela.*
10 *Mater petere habet dari tutores filio impuberi, & illi administrare.*

a 4. §. Nunc[a] dicĕdum est de tutela anomala, seu extraordinaria, scilicet matris & auiæ. Dicitur autem anomala, quia non est testamentaria, neq; legitima, neq; datiua. Testamentaria nō est: quia lex prohibet fœminam dari tutricem in testamento: vt ff. de testa. tu. iure nostro. & sic est data. non habet ius constituendi actorem: nec ipsa videtur posse administrare. Si enim dari posset, cogeretur inuita: at ipsa non cogitur, vt iā dicam. Item legitima non est, cùm lex dicat, eam postponi omnibus testamentariis & legitimis: vt C. quando mu. tu. off. fun. l. ij. & sic patet eam legitimam non esse. Item ipsa est cognata, non agnata: cùm sit per fœmininum sexū coniuncta: vt ff. vnde cognati. l. j. ergo non est legitima: vt C. de lega. tu. l. j. Item si esset legitima, cogeretur inuita: vt ff. de legitim. tutor. l. legitimus. Sed non cogitur, vt dicam. argumentum. tamen contrà, C. ad Tertullian. omnem. & C. in quib. cauf. pi. ta. contra l. pe. Sed ibi exponitur legitima, id est à lege approbata, sed in veritate nō est legitima. Itē datiua non est, cùm tutelæ munus sit necessariū: vt C. de adm. tu. l. fi. in prin. at ipse nō coguntur inuitæ suscipere, sed eis permittit subire, si velint: vt C. quādo mulier tu. off. fun. auth. matri & auiæ. Item quia præferuntur omnibus legitimis, vt ibi. & contrarium verum est: quia legitima præcedit datiuā: vt j. dicā. Huius tutelæ formā vide s. §. si verò. Igitur exhibetur tutela anomala, vt q̄a est mater, vel auia, quæ se dicit tutricem: si dicit se in testō datam, repellas eam: vt in præ. l. iure nostro. sed nec ipse dare possunt, vt di
1 xi s. §. j. versi. item, quòd datus. & seq. † ¶ Sed nunquid mater vel
b auia[b] dari potest à marito tutrix in testō filio, vel nepoti:[c] Vr q̄ n̄,
c cū sit virile officiū: vt ff. de tu. l. tutela. & C. mul. tu. off. fun. l. j. ff. de reg. iur. fœminæ. Itē q̄a fœminæ tatū à principe dantur. ff. de tu. l. fin. Ad idem etiam facit ff. de administra. tut. Titium. & ff. ad Ter.
d tul. l. ij. §. si mater[d]. Imò videtur, quòd etiam si mater confirmata est tutrix in testamento filij, quòd non valet confirmatio: vt in p̄dict. l. iure nostro. in principio. Et hoc tenent Innocent. & Iacob.
e Azo autem dicit[e] matrem vel auiam dari posse tutricem in testamento filio, vel nepoti: verum tamen tunc non ex testamento,
f sed ex confirmatione iudicis est tutrix[f]. Si enim potest horum tutelam subire, vbi non est in testamento data, vt in authentica. collat. ix. de hær. ab inte. §. ex his. multo fortius vbi est in testamē to data, ne voluntas superfluat testatoris, quòd esset absurdum. arg. ff. de legat. j. si quando. in princip. Imò pro lege seruanda est: in authen. collat. iiij. de nup. §. disponat. C. de sacrosanct. eccles. l. j. Hoc etiam probatur. ff. de administra. tu. ita scribit. in princip. & ff. de negot. gest. qui aliena. §. quāquam. & prædict. authen. matri & auiæ. dicit, quòd permittitur matri & auiæ subire tutelam filij vel nepotis: nec distinguit, an sint datæ in testamēto, vel non: & ideo nec nos debemus distinguere: vt ff. de leg. p̄st. contra ta. bo. poss. pe. l. j. §. ḡnaliter. extr. de transact. c. ij. & ij. quæstion. v. consuluisti. ff. de Public. de pretio. Item si dicat se à lege constitutam, excipe quòd illa tutela legitima est: & legitimè, id est, secundum leges à iudice suscipienda. C. ad Tertul. omnem. C. in quib. causis pign. ta. contra l. penulti. Qualiter autem legitimè suscipiantur, & quę ad hæc sint necessaria, not. C. quādo mulier tute. off. fun. l. fina. & in auth. ibi posita, maximè in auth. matri. & in authen. de hære. ab intest. §. ex his. colla. 9. Item obiicias ei, quòd alius datus est in testamento, qui eam præcedit, vt in prædict. authen. etiā si illud sit minus solenne: dum tamen sit confirmatus: tunc enim is eā præcedit quasi testamentarius. ff. de confirmat. tut. l. j. & ij. & s. eod. §. quod satis potest admitti, si prius fuerit confirmatus: quàm ma-
g ter susciperet. C. e. §. si vt proponis. secundum Vbert. de Bo. g Itē obiice auiæ, quòd pater pueri eam præcedit, vt in prædictis au
2 thenticis, maximè in corpore. † Quid si mater petit, & facit constitui tutorem filio, auia existēte? Dicit Iac. quòd non tenet tanquam facta contra ordinem iuris. C. quādo muli. tut. officio fun. potest. authen. matri. quod enim inordinatè fit retractatur. C. de executio. rei iudi. ordo. extrà, de ac. qualiter. el primo. ext. de resc. cū dilecta. ff. de appell. l. prima. Item non sufficit matri filio tutorem petere, nisi & reliqua præstet. argum. C. ad se. cōsult. Tert. l. fi
h na. in principio, secundum Iacob[h]. Item excipitur contra matrē, quòd ad secunda vota transiuit intra annum, vel pòst, vel quòd

ADDITIONES.

a Nunc. ¶ Hoc principium vsque ad fi. ver. huius. fuit Odofr. super Summa de testa. tu. Adde, quòd Bart. post Cy. tenet, matrem legitimam, non anomalam in d. auth. matri & auiæ. qui alleg. tex. in l. pen. C. in quib. causis pignus ta. contrahitur.

b Vel auia. ¶ Hunc ver. habeo per Odo. super Sum. C. quando mu.

c Vel nepoti? Host. in decr. ex parte ii. de app. j. alleg. plenè tra. & ibi vide super j. gl. de matre data in testamento tutrice, cū aliis cōiūctis, an contutores illam repellant? Et tenet, quòd non. Et de hoc in auth. matri. C. quando mul. & c. in gl. quid ergo.

d Si mater. ¶ Qui multum facit: sed loquitur secundum iura Digestorum. j. intelliges.

e Dicit Odof. ¶ Vbi supra. qui ad superiorem opin. contrarium addit Mar.

f Est tutrix. ¶ Gui. de Suz, contrà, vbi datio fuit vtilis ex testamēto solenni. hæc in l. ij. C. quando mu. tu. offi. fun. & vide gl. ad quam s. remisi. ver. nec ostat, ii. de hoc not. in authen: matri. & ibi Cyn. ponit dictum Dyn. in v. quæst.

g Vbert. de Bo. ¶ Vbi tractat de anomala. Sed quid si datus esset tutor à iudice, matre, quæ tutelam petere poterat, non petente, nunquid id obstabit ei nunc petenti tutelam, & illum datum remoueri? videtur, quòd sibi non obstet: cùm factum fuerit contra legem, scilicet authen. matri. quæ præfert eam omnibus, exceptis testamentariis. Et sic habetur pro non dato. de iure patron. quod autem. in fin. ff. de reb. eorum, qui sub tut. l. magis. §. si æs. ff. de tut. & cura. da. ab his. l. scire. §. sed & si quis. & l. tutor si petitus. vbi hoc tenet Accursi. & placet Dyn. & Oldra. C. quando mu. l. secunda. argumen. ff. de adulter. l. tertia. §. finali. Sed ipse Accurs. in authenti. matri. in gloss. quid ergo in fin. quærens tamen de matre ignorante, scilicet alium petere tutelam, & Iacob. Bal. per l. si vt proponis. C. de confir. tut. tenet contrarium. Ad auth. respondet Iac. id verum re integra. & hoc etiam placuit Odofre. ex quo mater fuit in mora, & sciuit iudex pupillum habere matrem. Alle. C. de administrat. tut. sancimus. secus si non fuisset in mora, per prima iura. & ff. de fideicommis. l. cùm verò. §. subuentum. & C. qui admit. ad bo. pos. l. fin. & facit j. versi. sed pone. Hoc placet etiam Cyn. in auth. matri. in vj. quæ. hac ratione: quia cùm mater non sit inuita tutrix legitima, sed tunc cùm petit, existēdo in mora, videtur nolle. ar. ff. de verb. sig. alienationis verbo. & sic pœnitendo redire non potest ad id, cui renunciauit. C. de iureiu. si quis. Hæc secundum Gui. de Suzar. procedunt, quando mulier non erat data tutrix in testamento, & quando sciuit alium tutelam petere, quia patiētia sibi nocet. C. ad Vel. si fine. & de iure do. impe. l. prima. Si vero ignorauit, sibi non præiudicat. ff. de trans. l. fin. de his, qui notant. infa. l. genero. Si autem data fuit in testamē to solenni, dicit dationem per iudicem factam de alio non valere. C. qui dar. tut. poss. si sororis. Non obstat C. de confir. tut. si vt proponis. quæ loquit̄ de inutiliter dato in testamēto: hîc loquit̄ de vtiliter dato. Propter hæc, & sequentia, sciendum est, q̄ dominus meus in legibus disputauit quæstionē de matre, quæ filium īpuberē, cuius erat tutrix, hæredē instituit, & in testamento illi dedit Titiū tutorē: qua mortua, decreta est Titio tutela, & fuit p iudicem ꝯfirmatus: pòst eadem die legitimus petit se in tutela p̄ferri: quærebat q̄d iuris? Allegat pro testamentario testimonium matris filium instituentis, q̄ ex pietate materna & officio præcedenti, videbatur velle & scire quid expediebat pupillo: ex quib⁹ videbatur ille confirmandus: ergo cōfirmatus p̄seruandus. maximè, quia originalis huius causa pendet ex testamento, quæ attendenda est. C. Ad Maced. l. iij. Item legitimus suspectus est, qui operas suas ingerit ꝯ voluntatem matris, quæ aliū dedit, & sic repellendus est. C. si ꝯ voluntatem matris tutor da. fit. l. vna. Pro legitimo facit, quia confirmatus dicitur datiuus: vt s. §. proxi. ad fi. & est p̄ferendus legitimus, iuxta nota. C. de testamen. tuto. l. j. in fi. vltim. glo. Item cum pupillus haberet legitimum tutorem: sic habenti tutor dari nō potuit. De hoc j. §. proxi. ver. item, quòd habeti. Itē decretum interpositum contra ius legitimi non citati, deber haberi pro non apposito. ff. de minorib. l. verum. §. ex facto. C. si maior factus. l. ij. fac. etiam pro ista gl. quæ est insti. de tutel. in fi. & C. de confir. tuto. l. ij. & quod scripsi Azo in summo ipsius. Soluit datum inutiliter in testamento. & confirmatum præferri legitimo, ex ordine titulorum Codicis, & ad instar curatoris dati furioso in testamento, qui eget confirmatione. ff. de cura. fur. si furioso. tamen legitimus ei postponitur. C. de epi. aud. l. de creationibus. C. de cu. fur. l. vit. §. si autem testium. Idem ergo in proposito subdit, quòd si alius hunc testamento datum præuenisset, dum fortè negligeret confirmationem petere, vel esset in statu, quòd non. dum posset confirmari: tunc haberent locum leges. C. de ꝯfir. tu. si vt proponis. & de testa. tut. si vt pupill. Adde primæ quæstioni Bar. in d. auth. matri. in l. si quis cōditione. ff. de testa. tu. Et an iudex illum dare teneatur, quem mater elegerit, vide Bal. cons. clv. l. b. ii. Secundæ verò quæstioni adde, quòd illa venit intelligenda cùm mater filium hæredem vniuersalem instituit: vbi autem solam legitimam reliquisset. tutoris datio non valet, nec debet confirmari, secundum Roffre. consil. clxxxviij. incipiente, in causa mihi commissa. vbi etiam tenet, quòd si pater dedit testamentarium tutorem filio, similiter & mater dederit, quòd solus paternus tutor administrabit.

h Secundū Iac. ¶ De matre decreta tutrice, quæ volens nubere petit per iudicē dari extraneū cui legitimus se opponit, quis præferat, hoc fuit iādiu disputatum in iudicio & in scholis, & terminatū, præferendum legitimū. Hanc omitto, cū plenè p Cy. in Aut. matri. in

quòd peperit, vel peccauit in corpore in tēpore luctus: vt in prædicta l. omnem. & in prædict. Auth. & C. de secundis nup. l. prima. & Auth. ibi posita. & in Auth. collat. iiij. de nupt. §. si quis autem. extr. de appell. ex parte M. † ¶ Quid si nondum contraxit matrimonium, sed spōsalia? Videtur quòd non possit habere tutelam filiorum: vt C. de bon. quæ libe. non sine. ibi: post cœptum matrimonium, &c. vt ff. de sponsa. l. oratio. ff. de adulter. si vxor. Per spōsalia enim initiatur matrimonium: vt ibi. & xxvij. q. j. cùm initiatur vt no. extr. de trāsla. cap. finali. Argum. contrà, ff. de his, qui no. in fam. solet. §. vna. ff. de ritu nup. si quis officium. Dicit Vber. quòd de stricto iure non prohibetur, & potest habere: videtur tamen eadē ratione prohiberi, qua & vxor: Nec enim potest cōtra spōsalia venire. extr. de iureiuran. quemadmodum: cùm tamē oporteat eam secundis nuptiis renunciare vt dixi: non ergo videtur eam posse habere: aliàs ei spem & vitā adimeret. C. de administratiōe tu. l. lex quæ tutores. §. domus. in fine §. † ¶ Quid si tutelam habeat, nunquid statim contractis sponsalibus, eā amittit? Respōdeo, non. Nam facilius impeditur habere, quàm habita perdatur vt ff. de postulando. l. j. §. casum. & ff. de adulteriis. l. secūda. secundum Vbertum. Veruntamen vitricus bene potest esse tutor priuigni, non tamen potest apud eum ali: vt C. de cōtrario iud. tu. si pater. & C. vbi pupil. edu. deb. l. j. & ff. de adop. l. nonnunquā. in fi.

3 (margin, at "extr. de appell.") — 4 (margin, at "tiōe tu. l. lex")

5 † ¶ Vt autem in his plenius instruaris, breuiter nota, quòd mulier regulariter tutrix esse nō potest. ff. de tut. l. finali. C. quando muli. tu. off. fun. potest. l. j. & ij. ff. de regulis iuris. l. 2. etiam in testamē
a to: vt prædixi. in casu tamen potest esse tutrix [a], quādo videlicet testator legauit filio, ne ad patrē perueniat vsusfructus: vt in Authentic. vt liceat mat. & auiæ. in principio. antiquitus tamen poterat esse tutrix si à principe impetrauerat tutelam filiorum specialiter: vt ibi, in principio. & ff. de tuto. l. fi. Medio autem tempore, si mater erat maior xxv. annis, & nullus esset tutor legitimus, vel testamētarius: vel erat, sed se excusauerat, poterat petere filij tutelam à iudice: dum tamen iuraret, quòd non transiret ad secūdas nuptias, & renunciaret Velleiano senatusconsulto, sub hypotheca rerum suarum: vt C. quādo mulier tu. off. fun. potest. l. ij. & fin. Hodie verò præfertur mater primo, & pòst auia omnibus tutoribus legitimis & datiuis, non tamen testamentariis: & sufficit,
b quòd simplici verbo renunciet secūdis nuptiis, sine sacramēto [b] & Velleiano, & omni alij auxilio, vt ex eis non iuuetur, si se obligauerit pro pupillo. in Auth. de hæredi. ab intest. ve. §. ex his. collat. ix. C. quando mulier tut. off. fun. potest. Auth. matri. & Auth. sacramentum. Et ex quo suscepit tutelam, debet inuentarium facere, & cauere rem pupilli saluā fore. in Auth. vt matres debit. & credit. sine prohi. filij tu. ge. §. si. colla. vij. Quod autem dixi, quòd præfertur legitimis, intellige collateralibus, secus in ascendentibus: vt in præd. §. ex eis. & nota. in præd. Authen. matri. Ea autem matrimonium contrahente, soluta est tutela, ac si mortua esset. eod. tit. §. quia verò. extr. de appel. ex parte. & in prædict. Authen. sacramentum. & si transit ad secundas nuptias, non reddita ratione tutelę, bona eius secundi viri sunt tacitè filiis prioris matrimonij obligata. C. in quibus caus. pi. ta. contrahi. si mater. & in Auth. collat. iiij. de nup. §. si autem tutelam. & in præ. Authen. sacramentum. Mater ergo gerens filij tutelam agit & defendit pro ea: vt in præd. decre. ex parte. & extr. qui filij sint leg. ex tenore. sicut & tutor: vt extra. de testa. Raynutius.
6 † ¶ Sed pone, aliqua minor xxv. annis habet filium, cui datus est tutor, vel auia est tutrix: quia ipsa esse non potest, vt iam dixi, & dicam j. §. proximo, in principio. q̄ritur. an mater, cùm peruenerit ad legitimam ętatē, debeat habere filij sui tutelam: & videtur quòd non: quia tutela est ius atque potestas in capite libero, &c. Insti. de tut. Quomodo ergo iste tutor habet potestatem, si remoueretur: vt ff. eod. l. j. §. j. nec habenti tutorem tutor dari potest. j. §. generaliter. versi. quod habenti. argument. contrà, ff. de tu. & ratio. dis. l. tutor, qui Reipublicæ. §. si duobus. & Inst. de Attil. tu. in prin. & argum. ff. de leg. tu. l. j. §. si
c apud. Institu. qui dari tuto. poss. §. furiosus [c].
7 † ¶ Quid si mater suscepit tutelam filiorum, deinde ad secunda vota transiens eam amisit: mortuo autem secundo viro, vult illam recuperare: quæ
d ritur, an possit [d]? Et vr̄ quòd sic. Si enim tutela legitima casu amittit, cessante casu, redintegratur à iure: vt est in tutore expressum. ff. de testa. tu. si quis. sub §. fi. Hoc etiā video in patria potestate: vt C. de sen. pa. & l. fi. Insti. qui. mo. ius pa. po. solu. §. si ab hostib. vt in area legata. ff. de legat. iij. si chorus. §. si area. ff. de rerum diui. in tantum. & facit ff. qui satisd. cog. si arbitro. §. j. ff. de dolo. & si damnum. §. j. C. de iure delib. l. scimus. §. donec. & §. in computatione. ff. quibus mo. vsufruct. am sicut. respons. j. & l. si tibi. C. de furt. l. apud. C. de rei vend. l. ij. C. de inoffi. do. si totas. C. ad exhibend. l. iij. & in pluribus aliis exemplis. Item cessante causa cessat impedimentum: nec est punienda ex eo, quod bene fecit. C. de adulter. Gracchus. Argum. contrà: quia iura semel perdita iterari non debent. ff. de euict. l. finali. de iure do. stipulatio. de dote. & l. si specialib. ff. de stat. hominum. homo liber. ff. de adop. l. si pater filium. ff. de capit. dimin. l. j. §. ei qui. ff. de seruit. vrba. præd. & Attilicinus. ff. deposi. l. j. §. si conueniat. & vt in deposi. culpa præest, rata est. C. de ann. excep. l. ij. C. de temp. appell. l. finali. in fin. de conse. dist. 4. quæris. prope prin. cùm multis similibus. Sol. Si res inuenitur integra, quia pueri alium tutorem non habent, admittenda est: secus si habent alium legitimum, vel habere possunt. ff. de procur. l. fœminas. C. de repu. hæred. l. fin. ff. qui satisd. cogan. fideiussore. respons. primo. & §. ij. ff. de mu. & ho. vt gradatim. §. quod. & l. honor. §. fin. & l. excusationem. in fine. Et facit ad hoc quod not. in authent. de restitut. §. si verò. & ipsam quartam. Et scias, quòd testamentaria tutela, si est, excludit legitimam & datiuam, sed si ea non est, legitima excludit datiuam: quia vbi habet locum legitima datus à iudice ipso iure nullus est: vt ff. de tut. & ratio. distr. si tutor. §. primo. C. qui dare tut. poss. si sororis. Tertiò, suc
8 cedit datiua, deficiente legitima. † ¶ Sed quid si fuit testamentarius, & desiit? Respondeo, refert an remaneat reliquiæ, vt quia excusatus vel remotus est: & tunc datur datiuus: an non, vt quia mortuus est naturaliter vel ciuiliter. & tunc aut aliquis remanet & datur datiuus. Aut non, & tunc legitimus: vt ff. de testamen. tu. si quis sub conditione. Sed quid si fuit legitimus, & desiit? Respōdeo, sequens legitimus erit, quocunque modo desinat primus: vt ff. de leg. tut. l. tutela. §. fina. & l. sequent. nam datiuus iam datus reiicitur superueniente legitimo, qui prius non erat: vt in præd. l. si tutor. §. primo. multò ergo magis impeditur dari, dum est legitimus. Item quid si datiuus desiit? Respondeo, venitur ad legiti
9 mum, si est: aliàs ad datiuum alium. arg. præ. l. si tutor. §. j. † ¶ Sed quid si mater desiit? Respondeo, siue dicas eam testamentariam, siue legitimam, siue datiuam, habes responsionem ex iam dictis. sed qualis sit, no. s. & C. quando mu. tut. off. fun. potest. Authent. matri & auiæ. Hodie tamen non videtur, quod ipsa possit petere
e quem vult [e], si secundo nubat: vt C. ad Tertull. omnem. de nupt. §. si autem

ADDITIONES.

☞ matri. in vij. q̄stione. tractata sit. Hoc tamē scias, q̄ Simon Vin. recitans opin. in Auth. sacramentum. C. quando mulier tut. off. dicit, quòd mulier nubere volens legitimo tutori denūciet, quòd se tutelę immisceat, quia nubere vult: & de hoc etiā iudicem certificet. Alleg. l. C. in quibus cau. tu. habēti, &c. Adde, quòd auia p̄cedat, voluit Bar. in l. si quis sub ꝯditione. ff. de test. tutela ver. q̄d si nondum contraxit. Adde Bal. cons. 266. lib. 4. item ver. veruntamen. adde Bal. consi. 209. lib. iiij.

a Esse tutrix. ¶ Et curatrix, vt ibi, quod dixit Alber. Gal. speciale eo casu: hoc dixit in rub. de cur. bon. dan. vide plenius j. ti. prox. §. vl. ver. nunquid mater.

b Sacramento. ¶ Hoc ergo solum immutatum est iure nouissimo verbalis ergo renunciatio & hodie est necessaria, quo attento, & ponderatis generalibus regulis, scilicet prima: prohibente fœminas à publicis officiis, & secunda, prohibente eas à tutela. de quibus s. terminauit D. Vianisius, disputando, quòd mulier, quæ secundò contraxit. data tutrix filio ab auo paterno, non confirmabitur contradicente legitimo, cùm sit intra regulas ista, quam nō excludit exceptio: quia secundas nuptias ipsa iam cōtraxit. & hoc facit contra. ver. ij. j.

c Furiosus. ¶ Sic dicit Vbert. de Bon. pronunciatum per has leges. Non obstat. C. de testa. tu. si tutores. quæ, vt ibi dicit, loquitur de tutore testamētario, cui cedit legitimus concor. quod ibi notat.

d An possit. ¶ Est hæc vlti. q. Cy. in Auth. matri. sed hic plenius.

e Quem vult. ¶ Accur. idem ff. de test. tut. si quis sub condictione. in fi. mag. gl. Fertur Dyn. idem ibi tenuisse: sed eius ibi triplicatas additiones habeo, & non innueni. Iac. de Bel. in præd. §. si autem. tenet id remittendo ad præ. glo. & ad gloss. in Authen. sacramentum. Patet etiam id ex quæst. quam ibi format, an mater in subsidium teneatur de mala gestione illius, quem tutorem petiit. Allegat quòd sic, C. de admin. tut. l. fin. §. ex personis. cum concord. Ad contrarium, C. si mater indem. promi. l. j. & ij. & hoc tenet, nisi id fecerit in fraudem. ff. ad Tertul. l. ij. §. non solùm. Iac. de Are. tenet contrarium Azoni, Accur. & Iacobo prædictis dicens quòd mater non petit extraneum, extante legitimo, & quando petere potest, quia non extat, non petet certum: sed si petat, iudex dabit alium. Facilè enim fraudaretur pupillus ex electione matris, quæ est sibi debitrix ex tutela. ff. de iudi. l. obseruan. & ff. qui pet. tut. l. diuus. §. siquidem. Et si dicas, quòd eadem lex, j. responso. probat contrarium in princ. & ibi aliorum nomina ediderit defendens. Iac. dicit, vt s. quòd petere vnum vel plures potest, sed illi non dabuntur. Ad idem. C. quando mu. l. ij. quæ dicit dari debere tutorem per iudicē ex inquisitione matre refutante tutelam: & lex vltima. §. vltimo. ff. qui petant tutores. dicit, quòd maternum iudicium non sufficit ad eligendos tutores: & ideo ex inquisitione

☞ datur:

§.si aũt tutelã.C.q pe.tu.matris.fm Azo.Qui aũt tutores aliis pferãt.& quando simul ɔcurrant,plenius prosequere.vt C.de testa.
a tut.l.i.& secundum dominum meum ext.de app.ex parte.ij.[a] †Et
10 nota,quòd mater non solùm petere habet dari tutores filio impuberi,cùm non habet legitimos: imò etiam cùm habet, necesse
b habet petere quòd ipsi administrent [b].ff.ad Tertul.l.ii.§.si mater. & in aliis §.Et iunge hic,quod not.ĩ.de edi.instr.§.nunc verò.ver. sed pone.

ADDITIONES.

dantur:& vide qđ dixi s̃.e.§.super. ver.quid si mater.Adde ꝙ Bar. in l.si quis sub conditione.refert quosdam solennes doctores cõsuluisse,quòd iudex non adstringatur dare illum,quem mater petit.& idem tenet Bal.consil.clv.lib.ij.

a Parte ij.¶Vide quod post Hosti.scripsi super j. glo.circa medium. ver.consueuit autem quæri. & ibi tractatur de quasi testamentaria,an præferatur legitimę.& hoc vsque ad fi.gl.Vocat autẽ quasi testamentariam datam à patre filio emancipato, vel à matre filio instituto,vel ab extraneo hęrede instituto.ibi enim in ver.si verò pmiserat casum,quo ẽt datio ab extraneo facta tenere potuerat.

b Administrent.Et inuentarium & solennia faciant suprà, aliàs excluditur ab impuberis successione, & procedit id etiam, si pater idemq; maritus prohibuit eam id petere,volens eam administrare:vt in §.statim allegato,in fi.Est sciendum,quòd Alber.Odof.in quæst.quidam decessit, tenuit quòd mater quæ non petiit tutorem impuberi filio habenti patruum, cùm ille esset legitimus, & tutores legitimos nemo det,sed lex xij.Tabularum.ff.de leg. tut. l.legitimos.non excluditur à successione impuberis, nec imputatur ei,si habenti tutorem,non petiit dari.ff.qui petant tu.l.fina. & C.qui pe.tu.l.antepenult.&adducit gl.C.ad Tertul.l.iij.Item retẽtis terminis, quòd extabat patruus, licet mater non petiuerit, vt faceret inuentarium, & reliqua solennia more tutorum, dicit ꝙ non incurrit pœnam:ne tam debitæ successionis beneficium restringatur.Non obstat quòd sedulũ officium à matribus requiratur.C.qui pe.tu.cùm à matribus.& ff.ad Tertul. l. ij. §. qui si non cõpulit.&prædic.§.si mater.& quod ibi.in fine no. contra matrẽ, contra quam facit.& ff. qui pet.tutor.l.si minores. Nam, vt dicit, hæc contraria loquuntur in tutore petito à matre,in quo plenũ à matre requiritur officium,quod bene administretur:vt ibi.Prosequendo tres alios articulos, quos cum istis coniunxit, scilicet in illa,quæ prægnãs mansit in bonis mariti,eo mortuo: nec petit se mitti in possessionem nomine vẽtris:nec petiit curatorem vẽtri,nec curatorem bonis.In primis duobus contra mulierem quę non petit se mitti,vel curatorem ventri dari, allegat quòd grauiter deliquisse videtur,negligendo tam fauorabilia partui,vt produceretur in lucem:qui non solùm parenti,sed etiam Reipublicę nascitur.ff.de ven.in possess.mit.l.j.ver.eo facilius. Item huic partui ex facto talis mulieris possent alimenta negari.eo.tit. l. extraneo.in fine.Et hoc esset grauius, quam nõ petere tutorem pupillo,quod repellit matrem: ergo & istud fortius. Adiuuatur hoc p l.si scimus.C.de Lat.lib.tol.& in Auth.de nup.§.si verò ab initio. Contrarium soluit.scilicet,quòd ex vtroque vel altero prædictorum omisso,non perdat mater ius succedendi, quod sibi competit ex Tertulliano,non existentibus descendentibus vel collateralibus vtroque modo coniunctis:vt patet ff. & C. ad Tertul. cùm igitur nulla lex ex verbis,vel mente,eam his casibus prohibeat,dicetur admitti. Ad modũ soluendi,inducit ff.de act.& oblig.l. obligationem ferè.§.placet.In articulo v.lib.iij. de curatore bonis nõ petito,dicit textum esse in l.ij.ff.ad Tertul. §. item si prægnãs. qđ incidit mater in sententiam constitutionis.Nec mirum,quia ipsius negligentia principaliter est in præiudiciũ pupilli, licet & creditoribus præiudicare possit:vt eo.ti. l. j. §. quoties. Adde primæ quæst.Bar.in l.minores.ff.qui pe.tu.Bald.consilio ccclxxxviij.incipiente,statuto cauetur.lib.iiij.& consil.cclxxvj.Ad secundam.adde Pau.de Cast.consil.ccclxxiiij.incipiente,postpositis. in pe. col. & Bal.consil.cxxij.lib.iij.incipiente,quidam.

SVMMARIVM.

1 *Tutor & curator administrare negotia pupilli vel adulti,quibus casibus possit.*
2 *Tutor incipiens inuẽtarium facere,& nõ perficiẽs,an poterit cõueniri & agere.*
3 *Inuẽtario facto corã iudice,vocatis debitorib.pupillarib.incumbit onus tutori.*
Hæres habet duo beneficia ex inuentario.
4 *Curator ad litem,an facere possit inuentarium.*
5 *Tutor non satisdans,nec inuentarium faciẽs,an possit exercere iudicium momẽtaneæ possessionis.*
6 *Pupillus auctoritate tutoris inuentarium non faciens, & iudicis auctoritate vendens prædium,in cuius alienatione decretum desideratur,an valeat.*
7 *Decretum perperam interpositum,habetur pro non interposito.*
8 *Tutorem habenti non potest dari tutor,nisi in sex casibus.*
9 *Forma faciendi instrumenti,vbi datur tutor tutorem habenti.*
10 *Episcopus,vel monachus,vel regularis,non possunt esse tutores.*
11 *Impediunt quædam facienda,quæ non impediunt facta.*
12 *Clerici tenentur ad tutelam miserabilium personarum recipiendam.*
Excedens xxv.annum,non debet habere curatorem.
13 *Tutor,pupillo defuncto, non cogitur adimplere quod instituerat, quia tutela est finita.*
14 *Cura finitur eisdem modis,quibus & tutela.*
15 *Actus legitimus non recipit diem,vel conditionem.*
Dare tutorem,est actus legitimus.
16 *Tutor non potest durante officio nomine suo,vel pupilli,agere contra contutorẽ.*
17 *Pupillus patrimonium habens in diuersis ciuitatibus,vnde habebit tutorem.*
18 *Tutores plures si dati sint alicui,quorum aliqui nolunt agere,an cæteri illos cogere possint.*
19 *Tutoribus pluribus alicui datis,potest quilibet agere ea,per quæ non fit tutelæ dissolutio.*
20 *Tutores si conueniuntur,quorum vnus confitetur,alter negat,cui stabitur.*

¶Exceptiones fiendæ contra quemlibet tutorem & curatorem.

5.§.Generaliter etiam ꝙ quemlibet tutorẽ & cur.opponitur de ætate: vt quia est minor xxv.ann.vel aliàs eget alterius cura. C.de leg.tutor.l.fin. Inst. qui
a da.tuto.poss.§.furiosus.&de excusat.tuto.§.minores [a].&§.pen.& fina.C.quando mul.tut.off.fun.potest.l.ij.§. his illud. Item, quòd capite minutus est.ff.eodem.l.legitimos.in fin.Item, quòd tutor vel curator non facit inuentarium.C.de arbi.tu.l.fina.ff.de ven.in poss.mit.l.j.§.decretum.& ff.de bo.auto.iud.poss.l.j.§.fin.Vel,ꝙ illud non fecit legitimè.C.de iure deli. scimus. & dicam ĩ. de edit. instr.§.dicto.Item,quòd licet fecerit inuentarium,non tamen ibi
b omnia bona pupilli posuit [b]. Quod dic, vt in præ.§. dicto. ver. sed
1 si omnia.ibi, & vide formas multiplices inuentarii. †Hoc autem notandum est,quòd tutor &curator non potest administrare negotia pupilli,vel adulti:nisi prius tria fecerit,scilicet,quòd fecerit
c inuentariũ,& ꝙ iuret vtilia facere, & inutilia prætermittere [c].& ꝙ caueat sub hypotheca rerũ suarum:vt in pręd.cõcord.C.de episc. audien.l.de creationibus.in fi.& in Auth. ibi posita. & C. de cur. fur.l.fin.§.in prouincia.&in Auth.vt hi,qui ob.se.per ha.res mi.§. si quis.col.vj.ff.de admi.tut.§.j.in fin.ff.de suspe.tutor.l.tutores.& hoc,nisi testator inhibuerit eum facere inuentarium:vt in prædi.
d l.final.C.arbitr.tutel.[d] †¶Quid si cœpit facere, sed nondum per-
2 fecit:nunquid poterit agere & conueniri?Videtur ꝙ non.arg. C. arb.tuto.l.fi.§.illo proculdubio. & in Authen. de testi. & ea quæ parit.in prin.ff.de præto.stip.l. ij.ff.de verb.obl.in executiõe.§.pe. ff.de leg.iij.liberorum.§.quid ergo.ff. de verb. signif.ædificio. §. j. Arg.cõtrà,quòd sufficiat cœpisse.ff.de aur. & argen.leg.& si non
e sunt.§.argẽto [e].ff.đ ali.& ci.leg.l.seruos. ff.đ polli.l.j.§.cœpisse. de verb.signi.annicul°.Ad idẽ.ff.de le.iij.seruis.§.ornatricibus.lxxxij. dist.

ADDITIONES.

a §.minores.¶ Et quia litera illius §. dicit, ꝙ olim minores excusabantur,dicunt quidã minores olim dari potuisse,quod est falsum vt patet ff.de testam.tut.quæro.§.Lucius.& de excus.tu.l.non solum.§.libertus.Ad contrarium respondet,vt dicam ĩ.ti.j.§. vt autem.super ver.sed nunquid.

b Posuit.¶Tenuit Gui.de Suza.in l.ij.C.de alimẽ.pu.pręc.per ipsam legem,ꝙ tutor,qui nõ tenetur verba inuentarii ostendere aduersario,ostendet ergo iudici,secundum eum.

c Prætermittere.¶De hoc statim versic.ij. Adde pulchrè Ro.consil.ccccxxv.vbi per ordinem enumerat necessaria tutori facienda suscepta tutela.

d C.arb.tut.Textus illius leg. vtitur verbo,Vetuerit.quo etiam vtitur Guil.ĩ.de instr.edi.§.fi.ver. tutor autem.licet ibi subdat verbũ remissionis. Hoc dico propter dominũ meum in legibus, qui in quadam quæstione,quam disputauit, tenuit quòd simplex remissio testatoris facta tutori,ne inuentarium facere teneatur,non valet,cùm remittat ius publicum.ff. de admi. tu. quidam decedens. & de pact.si vnus.§.illud.Si verò expressè prohibuit:distinxit,aut fuit errore ductus.aut non.& si non:aut venit noua causa,aut nõ quod vide per Cy.ĩ præ.l.fin.C.de arbi.tu.&ideo eius verba sic decido.Ibi tamen pręmittitur distinctio Dy.quod si remissio solum respicit testatorem,valet.C.vt in poss.le.l.ij.si verò respicit hæredem,quia illi potest esse dãnosa,nõ valet.C.de vsufruct.l.j.&not. extra.de pig.c.fi.in gl.ij.quando verò dubitatur,an possit,vel non possit esse dãnosa hæredi,tunc dicebat Dy. quòd valet remissio: quia verisimilæ est,quòd velit vtilitatem hæredis. & sic loquitur per l.vlt.Id autem dupliciter esse potest,scilicet,ne inuidię submittantur hæredis diuitiæ, vel defuncti ne denudetur paupertas. C. qñ &qui.quar.pars.l.ij.lib.x.Adde quòd testator possit remittere tutori confectionem inuentarii:tenet Ang.consi.clxxv.vbi dicit ꝙ sic:tamen iudex iusta causa suadente, potest recedere à voluntate testatoris.&Ro.dicit tenuisse Mar.idem Bal.in l.fi.de iure del.

e Argento.¶Aliàs,quid ergo.in concor.

diſt.presb.verſus fi.ver.expleto.xii.q.ij.de viro,extra.de fur.c.ſi.Fi
a et autem fortè [a]† inuentarium debitoribus pupilli vocatis corã
3 iudice:vt not.ff.de admi.tu.chirographis,nec do ei tempora,quę
dantur hæredi titubanti ad inuentarium conficiendum. C.de iur.
b deli.l.fi.§.j. verſi. quis aũt dubius [b]. Sed mox ab initio, quàm citò
c poteſt:puta intra triduum [c] incipiat cõficere:vt C.de adminiſt. tu.
l.tutores.ij.ff.e.tutor,qui repertorium,in prin.C.arbi.tu.l.fin.§.il-
lo.xxviij.diſt.de Syracuſanę.ibi:deſcriptione,&c.in fi.& xij.q.j.ma
nifeſta,& q.ij.charitatem.licet contrarium ſeruaretur Mutinæ eo
d tempore,quo ibi in decretis legebam [d]. Vtrum autem curator ad
4 litem faciet inuentarium? ¶Dic † vt ſ.de actore vniuer.verſi.pu-
e beres [e], Sed nec poſſunt hi vendere vel alienare [f],vel pignori obli
f gare , niſi ea quæ ſeruando ſeruari non poſſunt , ſine auctoritate
prætoris.C.de adminiſtra.tuto.lex quæ.in fin.& l.finali.in fin.ff.e.
ſed ſine.§.quod ſicut.ff.de ſuſpect.tutor.§.ſi tutor.C.de præ.mi.ſi
ne decre.non alien.l.j.& ij.C.ſi res alien.pi.da.ſit. l. curator. & l. ſi
in rem.Vbert.tamen dixit,quòd licet tutor non iurauerit,valent
tamen facta per eum: quia cùm multa egerit , decepti eſſent , qui
cum eo contraxiſſent.argumen.ff.de offi.præto. Barbarius. iij. q.
g vij.c.infamis.§.tria.in princip. & quia licet ſit hoc in curatore [g] ex
preſſum:vt in prę.l.de creationibus.non tamen in tutore.extr.de
deci.ad audientiam.quamuis poſſit dici eadem æquitate, quòd &
h tutor iuret [h], †¶Item,ſecundum eum, tutor, qui non ſatiſdedit,
5 nec inuentarium fecit,non poteſt exercere iudicium momenta-
neæ poſſeſſionis,niſi magnum periculum ſit in mora:vt C. de tu-
to.& curato.l.fin.& per totum,&ff.de adminiſtra.tuto.tutor,qui
repertorium, reſp. j. licet ſeruus & pupillus ad hoc admittantur,
vt C.qui legitim.perſon.ſtandi in iudic.l.fin. Sed illud vtilitate &
fauore domini & pupilli dictum eſt.Nota tamen,quòd ſatiſdatio
non eſt de ſubſtantia eius, quòd tutor;neceſſe tamen habet face-
re;quia poteſt ſuſcipere tutelam,antequam ſatiſdet,&adminiſtra
re,niſi prohibeatur.C.de tuto.& cura.qui non ſatiſd.l. ij. ſecundũ
i Vber. [i] Sed dic,vt iam ſuprà dixi. †¶Quid ſi pupillus autoritate tu
6 toris,qui inuentarium non confecit,&iudicis auctoritate vendit
prædium, in cuius alienatione decretum deſideratur: vt infrà, de
emptionib.& venditionib.§.tunc dicendum.verſiculo,hoc quo-
k que nunquid valet [k]? Videtur, quòd ſic.ff.de rebus eorum,l.ſi pu-
pillorum,§.ſi tutor,& ff.quando appelland.ſit.l.j.§. biduum. & ff.
de minori,l.ait prætor.§.permittitur.ff.de bono.poſſeſſ.ſeruus.ff.
quod falſo tu.l.j.§.pe.C.qui admit.ad bono.poſſeſſ.in bonorum.
Sed hæc locum habent,quãdo ſolus iudex interuenit. quod plus
valet,quàm ſi cum alio idoneo.arg.ff.de arbi.Pedius.extra.de off.
leg.cùm ſuper.arg.contrà.nam tutoris & iudicis auctoritas requi
7 titur;vt C.ſi propter pub. penſi. l. fi. †¶Sed decretum perperam
interpoſitum pro non interpoſito habere debet.ff. de teſtam. tu-
te,iure noſtro.ff.de reb⁹ eorum.l.quamuis. Credebat enim iudex
illum eſſe legitimum tutorem,& non erat:vnde non valet.eodẽ
tit.l.magis.§.ſi æs,& in prædic.decr. cùm ſuper.& hoc puto verũ.
l arg.ff.de arbit.parui [l],& C.arbi.tu.l.fina.§.illo.Pro non tutore eñ
eſt,ex quo inuentarium non fecit.C.de tut.vel curato.qui non ſa
tiſd.l.fina.&C.in quib.cau.in integ.reſtitut.non eſt neceſ.ſi tutor.
extra.de tranſla.epiſc. inter. circa medium. Vel dic, quòd ſi iudex
ſciens illum eſſe illegitimum, pronunciauit legitimum, bene va-
let venditio tuitione prætoria.argu.ff.quod fal.tuto.autore.l.j.in
fine,& facit.ff. de iureiur.l.iuſiurandum.j.Sed cõtrà.ff.de cura.fur.
conſilio.vbi dicitur in talib⁹ dari exceptionem: ſed illud eſt in ex
m ceptione facti,nõ iuris ibi [m]. Item non obſtat quòd ſic agebat. ſic
n contrahebat;vt ff.ad Maced.l.iij.&de off.præto.Barbarius [n].Nam
talis error non præiudicat fauori pupilli.arg.ff.de rebus eorum,q
o neque,&no,in prædicta l.ſi tutor [o].Item opponitur,quòd tutor,
vel curator,vel etiam pupillus eſt ſeruus: & ſuper quæſtione ſer-
uitutis patitur quæſtionem.ff.de tut.l.j.Inſtitu. eod.in prin.& qui
p dari tu.vel cura.poſſ.§.ſeruus,&deleg.pa.tu. [p] C.e.tit.in ſeruili.C.
de teſtam. tu.ſi pupillorum.& de pa.po.l.impuberis.niſi iudex cer
tus ſit ſuper hoc, & egerit ex mero officio.C. qui da. tu. vel cura.
q poſſun.l.j. [q] ff. de tu. & cura.ei qui. Item quòd habenti tutorem,
r tutor dari non poteſt [r];vt C.qui petant tuto.vel cura.cùm mater.
curator tamen ei datur,Inſti.de cur.§.interdum.vbi de hoc.C.qui
da.tu.vel cur.poſſ.ſi ſororis.C.in quibus caſibus hab.tu.l.j.ff.de tu
8 tel.l.iij.§.ſi pupillus.& l.ſolet etiam.† Niſi in ſex caſibus,in quib⁹
datur tutor habẽti.Primus,ſi tutor ſit ſurdus,vel mutus,vel furio
ſus.ff.de tutel.l.prima.Secundus,ſi habet bona in duabus vel plu-
ribus prouinciis: nam totidem poſſunt eſſe tutores. ff. de excuſa.
tuto.propter litem.§.fina.Tertius, ſi mater tutrix nubat: nam tũc
datur alius tutor.in Authen.de nupt.§.ſi verò tutelam,collat.iiij.
& ſ.§.prox.ver.vt autem.& ſeq.Quartus.ſi tutor eſt ad tempus re
legatus,vel excuſatus,vel remotus:nam interim alter datur.C.in
quibus caſib⁹ ha.tu.l.pe.& facit Inſtit.de Attil.tuto.§.j.& ij.Quin
tus,ſi tutor eſt apud hoſtes,nõ vt ſeruus,ſed vt relegatus,vel trãſ-
fuga.ff.de tutel.ſi quis tutor.Sextus, ſi abeſt Reipublicæ cauſa. ff.
eodem.quæſitum & ff.de ſuſpe.tu.ſi quis abfuturus.&ff.de tutor.
& cur.da.ab his.l.curator.Placentinus tamen in prædi.caſibus in-
telligit tutorem poni pro curatore : & ſic in eis non fallit regula
s prælibata,ſecundum Azo [s].&Accur.cõtrà [t].In hoc autem dubio
t conſulo,quòd ſic facias ſcribi in inteſtrumento:
9 †FORMA. Talis iudex , in locum talis , tutoris , conſtitu-
it talem tutorem, curatorem, adminiſtratorem & adiutorem,&
ſic non poteris errare:& quando oportebit eum eligere,quomo
do agat,tanquam tutor,vel tanquam curator,&c.eligat quod cer
tius eſt,ſcilicet,tanquam curator.Item tutor & curator quando-
que faciunt actorem ad cauſam:de quo dic,vt ſuprà,de actore ab
10 vniuerſita.†¶Item opponitur contra tutorem,quòd eſt epiſco
pus,vel clericus in ſacris,vel monachus,ſeu regularis,qui nõ pñt
eſſe tutores.lxxxiij.diſt.neq; apud. xxj.q.iij.Cyprianus.C.de epi.&
cler.gñaliter.quæ ẽ xvj.q.j.in Auth.ð ſanct.epiſ.&§. Deo aũt ama
biles.Sup quo dic,ꝙ pdicti tutelã teſtamẽtariã vel datiuã nõ poſ
ſunt

ADDITIONES.

a Autem fortè.¶Sic Vber.de Bonacu.vbi ſ.Accur.in l.tutores.ij.j.
alle.in gl.non eſt dicit eos non vocãdos.Et rationem reddit,qua-
re aliud in hærede:quia ex inuentario habet hęres duo beneficia,
ſ.Falcidiæ:& quia vltra vires,creditorib.non tenetur,tutori verò
imminet ſolum onus.
b Dubius.¶Hucuſque Vber.de Bona.ſubdens quòd de Mutina ſic
ſequitur.
c Ttriduum.¶Dixit Vber.de Bobi.vel intra xxx. dies alleg.eaſdem
leges & §.ſi autem.de hoc in l. tutores.in j. gl. Adde Abb. conſil.
lxxxvij.lib.ij.
d Legebam.¶Dixit Gui.de Suz.in præ.l.fin.quòd in tota Lombar
dia id ſeruabatur, ſcilicet, quòd ſufficiebat , ꝙ intra illud tempus,
quod datur hæredi,ſuum inuentarium inchoarent.
e Puberes.¶Et vide quod ibi dixi.
f Vel alienare.¶Etiam cohęredem vel ſocium ad diuiſionem pro-
uocando.C.de præd.mi.l.pen.& dicam ſuper rubr. j.prox.Adde,
an pecunia ſit de rebus,quæ ſeruando ſeruari poſſunt,Ro.conſil.
clxxxviij.
g Curatore.¶Quod Simon in præ.l.intelligit etiam in curatore ad
litem.
h Tutor iuret.¶Hęc opi.Vberti iuſtificauit dictum Guid.de Suzar.
qui tenuit in l.finali. C.arbi.tut.poſſe per teſtatorem hoc iuramẽ-
tum remitti.quod etiam plenè diſputauit.Inducit ipſam l.fin.&ff.
de teſti.l.j.in Auth.de nup.§. diſponat.collat.iiij.C.de ſacroſanct.
eccleſiis.l.j.de teſt. mil. quæ à patre. cum concor. Item etiam per
contractus legum auſteritas mitigatur.C.de temp.app.l. fi. §. vlt.
ff.de fer.l.j.C.loca.licet commo.l.j.fortius per vltimam volunta-
tem.extra.de dona.cùm dilecti.in fi.ff.de pactis.pactũ inter.Inſtit.
de lege Fuſia Cani.tol.in fin.Item remittit ad id,quod habetur C.
vt in poſſ.le.l.ij. & ſatis eſt ſibi non eſſe prohibitum. ff. ex quibus
cau.maior.l.necnon.§.j.
i Vber.¶De Bo.Vbi de datiuo poſt princip.
k Nunquid valet.¶Ad materiam facit,quod ſcripſi de cõceſ.pręb.
literas.in gl.no.quòd præbenda.in gl.ſeq.
l Parui.¶Aliàs Pedius.& ſic allegat ſ.eo.ver.
m Iuris ibi.¶Capio quid velit auctor.lex illa.§.j. ponit caſum de fu-
rioſo hærede, qui vendicat rem vẽditam per ipſius curatorẽ,qui
non cauit: poſſidens reus excipit,quòd curator vendidit: replicat
actor , curatorem illum ſecundum iudicis decretum non ſatiſde-
diſſe. Conſtat quòd replicatio eſt exceptio.ff.de excep. l.ij.§. j. De
quacunque igitur harum exceptionum primæ vel ſecundę,vt ſic
dicam, loquatúr actor,dico illam iuridicam. Verùm ſi addat&pro
bet poſſeſſor pretium per eum ſolutum cõuerſum in ſolutionẽ
creditorum illius furioſi:tut⁹ eſt exceptione doli. Et huic vltimo
dicto concor.ff.de re.eo.qui ſub tut. ſi pupillorum. §. pen. & vlt.
Adde Bald.conſil.xxxviij.in fin.incipiente,Gul.adultus.lib.j.
n Barbarius.¶In his error communis,hic ſingularis.
o Si tutor.¶Facit j.tit.j.§.fi.ver.hoc etiam.
p Pa. tu. ¶ Hoc cancellato , quòd nil ad caſum, bene continuatur
quod ſequitur.C.eo.tit.
q l.j.¶Vbi vide de hoc.
r Non poteſt.¶Succeſſiuè: ſimul autem plures dari poſſunt. C. de
diui.tut.l.ij.& ſucceſſiuè per diuerſos diuerſorum locorum iudi-
ces:ſtatim patet ibi ſeruus.& j.ver.ſed pone quòd pupillus. vſque
ad finem §.
s Secundum Azo.¶In ſumma, in qui.ca.ver.quidam tamen.
t Contrà. ¶ Qui dixit vbi ſ. ꝙ cùm omnes leges inductæ de tuto-
re loquantur,non eſt à litera recedendum.ff.de leg.iij.non aliter.
Quæ autem ſit ratio quare detur curator,& nõ tutor,vide in glo.
prædicta, & per Azo.in præ.verſic.

sunt exercere:vt ibi.sed clerici possunt,si volunt legitimam exer
a cere:vt lxxxvj.distin.peruenit a.lxxxvij.dist. in religiosum.non ta
b mē cogūtur:vt C.de epis.& cler.Auth.presbyteros b.ibi:propria
c voluntate,&c. c & in prædi.l.generaliter. Episcopi autem & monachi,& regulares,etiam volentes,non possunt legitimam exercere:vt in prædict.Auth.presbyteros.in fin.lxxxviij.distin.episcopus puber.& quod dicitur in præd.capit.peruenit. nisi fortè,&c. nō excipit episcopum,vel monachum,seu regulares,sed solùm clericos.Vel dic,derogari illi Auth.per canonem, vel etiam epi-
11 scopi,vel monachi possūt saltem legitimam exercere. †¶Quid si eam prius susceperant,quàm fierent monachi,vel episcopi?Dicit Vber.quòd non finietur.arg.ad hoc. nam quædam impediūt facienda,quę non impediunt iam facta:vt ff.de postu.l.j.§.casum ext.qui cler.ver vo.rursus.arg.contrà.ff.de arbitr.non distingue-
d mus.§.sacerdotio d. Quid de conuersis:nūquid possunt suscipere tutelam vel curam?Dicit Vber.quòd nō.Non enim bene possunt tractare simul diuina & humana.extr. de cleric.coniu.diuersis.& arg.extr. de sent.excommun.parochiands.C.de sacrosanct. eccle.vt inter.quòd fortè verum est in professis & vestitis:secus si nondum sint professi:vt xxvij.q.j.vt lex.extr.de priuil.vt priuile
12 gia.ver.hoc autem.†¶Illud autem certum est,quòd omnes clerici tenētur ad tutelam miserabilium personarum recipiendam:
e vt in præ.c.peruenit e.& lxxxvij.distinct.c.j.& ij.C.de episc.& cle. orphanotrophos. arg.tamē contrà in præ.l.generaliter.Sed fortè nō coguntur,& sic potest tolli illud contrarium.¶Item opponitur contra tutorem vel curatorem,quòd est surdus, vel mut⁹. ff.de tutel.l.penulti.Item, quòd suscipit cessionem actionum cōtra pupillum vel adultum suum:vt in Authen.vt hi,qui oblig.se, per ha.res mihi.in Rubr.& in princip.titul.collat.vj.ad idem facit ff.si ser.ven.altius.ff.de condi. inde. frater à fratre. & extra.de na. ex libero ven.capit.vnico.& infrà versic. proxi.Item quòd tutor
f seu curator est creditor,vel debitor pupilli,vel adulti f, & administrat sine adiutorio,vt in Authent.hi. qui oblig.se perhib.hab. res.min.& C.qui da.tut.vel curatores poss. Authent.minoris.Et hoc locum habet tantùm in datiuo & legitimo,nō in testamēta
g rio,secundum quosdam g.Quod dic vt not.in prealleg.Authen. Facit autem hoc in matre & auia,in Authent.vt matres debit.& credi.sine prohib.tu.si.ge.col.vij.C.quando muli.tut.off.fun.potest.Authen.ad hæc.in fine. Item,quòd is,cui datus est tutor, vel curator,excessit xiiij. vel xxv. ann. & hoc si velit nouum iudiciū inchoare, quòd non potest. Inchoatis autem assistet etiam, post quam

ADDITIONES.

a Peruenit.¶Vbi gl.

b Presbyteros.¶ij.Mihi tamen incipit presbyter.

c Voluntate,&c.¶Mihi dicit litera sua sponte.

d Sacerdotio.¶Ibi nō dicitur, ꝙ non possit arbiter factus sacerdos sententiam dicere:sed ꝙ cogitur.& cōcor.quod dicit ĩ.ver.ij.Adde.quid econtrà,nunquid laicus possit esse tutor clerici?Bal.pari ratione concludit,quòd sic,eius consilio 243.lib.j.non intelligas in beneficialibus.

e Peruenit.¶Vbi idem not.

f Vel adulti.¶In quantitate non minima.De hoc in Authent.minoris.in prima.gloss.est hic arbitrarium,vt not. in corpore gloss. loquitur.

g Quosdam.¶Placuit hoc Odofre.& domino meo,& Gui.de Su. & Cy.in Aut.minoris.vbi pater fuit sciens.Idē Vber.de Bo.vbi s. sed aliter Vber.ponit ꝓ dubio,paulo añ facit de curatore.Azo tenet primā in Summa,q da.tu.& cur.versi.itē creditor.Contrariū tenet in Summa,super ꝯstitutione,vt hi qui ob.&c.col.vj.Accu. vtrobiq;.& Inst.de autor.tu.in fi.tenet ꝯ̃riū.& Iac.de Bel.dicit esse tex.in cor.titu.prealleg.§.hæc omnia.vbi dicit non omnino: quod exponit,id est nullo modo,& nullo casu.Acc.ponderat ibi §.hoc dicim⁹,sequit in oī curatore.vterq; pro se inducit Aut.matri.C.qñ mulier. Dicūt eñ primi, ꝙ si mater debitrix & creditrix admittitur,fortius admittetur testamentarius tutor,cuius fides ꝑ patrē pelecta præfertur matri, vt ibi.Secūdi dñt, ꝙ exceptio matris in cæteris confirmat regulam.Cùm igitur testamentarij non sint excepti,includētur in regula.Sed primi ad hoc vltimū rñdēt quod not.in l.ꝗ pp.ff.de regulis iuris:& qđ scripsi post Dyn. in regula arg.de regul.iur.lib.vj.super j.gl.Ad id qđ dicā de dato ex inquisitione,dicunt primi,ꝙ licet magna sit iudicis auctoritas,plus tñ valet patris testimonium, ꝗ̃ eius inquisitio. Nam pro filio pupillo testatur,& dat tutorē illi etiā exhæredato.& Gul. alleg.l.isti quidem.in fi.ff.quod me.cā.Inducit ēt ad primum dictū §.disponat.in Auth.de nupt.C.arbit.tut.l.fi.Dy. suo consil.xxxviij.& tenuit cū Acc.& sequacibus,ꝙ debitores & si testamētarij sint, non possint esse tutores. Et ad id, ꝙ fides ducitur approbata, rñdet vt Acc.in corpo.vt hi,qui illud verū,quoad onus satisdationis:nam de ꝯstitutione illa.vt hi,qui ob.&c.ꝗ nōdum erat lex de creationibus.C.de epis.audien.& §.j.Instit.de satisd.tut. non potuit cogitare. Itē si releuatio à satisdationis onere sufficeret: ergo qđ dat⁹ ex inquisitione,qui nō satisdat.vt s̄.§.si autem.ver.horum,posset esse creditor,vel debitor.quod omnes negant.His rationib.glossa vtitur. Dy.dicebat etiam ibidem,quòd dato quòd possent esse tutores,quod est falsum,si non prohibitus esset datus simul cum eis., propter quod timet cum eis gerere potest illos prouocare ad satisdationē:pp qđ venitur ad alterū duorū,vt dēt fideiussores nō prohibito,& administrent:vel vt totā administrationē dimittant non prohibito,& ab illo satisdationem recipiant,rem pupilli saluam fore.ff.de testa.tute.l.testamēto datos. Adde,quòd Bar. in d.Aut.minoris debitor.distīguit,aut testator sciebat,aut ignorabat.Primo casu possit esse tutor, secundo non.Et idem consuluit eius consilio mihi cxlviij.incip.quæstio ista.¶Redeundo ad propositum disputauit dominus Rayne.de For.posito,ꝙ consti. vt hi,qui ob. &c. habeat locum in testamentario tutore:quærebat de creditore dato in testō pupillo, qui hæreditate adita se fecit decerni tutorē,de credito mentione non facta, & facto inuētario administrauit:an patruus pupilli,qui sciuit omnia prædicta, possit illum petere remoueri, & sibi vt legitimo, administrationem decerni? Copiosè & subtiliter allegat ad vtranque partem. Virtus quæstionis est in hoc quod no. Accur.in l.pater.ff.de procur.in j.gl.Certum est talem dari posse:sed dubitatur an datio teneat.Ponit ibi opin.Azo.ꝙ datio teneat,sed cadat à credito, & ꝯ̃ria Hug.quam approbat, ꝙ non teneat datio. Vtraq; etiā opinio nor.in l.propter litem.ff.de excu.tut.in gl.in præ.Auth.minor.videtur gl.hoc,si sciuit variare ab eo quod prædixerat in iij. gl.ipse soluendo sequitur Azo.Motiua ipsius hęc,quia aut illa in corpore successiuè ponit quatuor casus,vsque ad §.qm autem.Primus est in creditore ex antiqua causa. Secundus, in creditore ex noua.Tertius.in debitore. Quartus,in iam tutore recipiente cessionem ꝯ pupillum. Prim⁹, qui ad propositum facit: subdiuiditur, si constabat illum esse creditorem à principio repellitur, nec punitur. Quod intelligo, ēt si se ingerat ad illam recipiendā: si tacuit, nec à principio cōstitit de credito,cadit ab illo,& alia pœna non imponitur:ergo nec nos īponamus.Quod sic ꝓbat:Repulsio tutorū est de iure speciali:qa regulariter quilibet, q ñ prohibetur, admittitur:imò & cōpellitur ad tutelam & curam:nisi se excuset. Inst.de excu.tu.in prin.& §.pe.Cū aūt pœna illa.quæ cadit à credito.facit eum non esse creditorem. Et si cessat causa finalis ꝓhibitionis,cessabit prohibitio:causa reducta ad nō cām. Fatetur soluendo l.non dubium.C.de leg.ꝙ qñ prohibitio esset ex iure cōmuni.nō speciali,sufficeret legatorem,&c.vt ibi.secus cū ex speciali.ff.de diuor.l.fi.& sufficere debet vna pœna.ff.de vulg.& pu. sub.l.ex facto.§.Iulianus.Item eodem momēto,quo creditur tacens,credatur tutor vel curator,ipse cadit à credito.ff. de lega.j.§.si post mortē.in prin.Et si videtur creatus non creditor.Itē ipse remisisse videtur,quod lex remittit.C.si manci.ita fu. alien.l. finali. Certum est, creditorem remittētem creditum ad tutelam admitti:ergo & ista,arg.ff.de falsis.l.j.§.tutores.Inducit vltimo §.si verò tacuit.vbi debitori tacēti imponitur pœna,& remanet in tutela: ergo idem in creditore.ad istud quod plus vrgere videretur.Respondeo:ibi non probari debitorem permittente lege in administratione ꝑmanere:bene tñ ostendit,ꝙ in illa mansit.intelligo de facto,donec apparuerit petens illū remoueri:& tūc si tēpore curationis,ꝗ sic de facto gessit, aliquas liberationes obtinuit. illæ ñ iuuant. Memoror dñm meum in legibus, in scholis sæpe dixisse illas opiniones,vel sententias sequendas,quas prudentes laici ꝯmendabāt,non credēdo aliquem prudentē laicum iudicare illū, qui ex receptione tutelæ damnificatus est in credito: pone mille librarum,vel ꝗ ex vera solutione debiti.qua non iuuatur. sed dānatur,vt iterū soluat, longe magis esse suspectū, & plus in illis timeri rationes illius cōstitutionis,ꝗ̃ si sic damnificatus non fuisset Supposito igitur ꝙ ſm allegata fateri oporteret causam crediti directam cessare in creditore,qui desiit: fateri tamen oportet fore causatam ab illa causa duriorē,& longè fortius vrgentē,& verisimiliter plus damnosam:quæ cùm ab illa radice procedat,durabit prohibitio.C.de nup.§.fi.Et per hoc declarasse puto id quod scripsit Iac.de Bel. super §. si verò tacuerit. qui dixit perdentes creditum,nihilominus à tutela & cura remoueri.dicens dictum Vgolini tenendum,tāquam iustissimum & sanctissimum.Puto, quod propter illam diffinitionem id dixerit. Pro quo etiam facit illud penitus,quod est rubrica constitutionis,scilicet.vt hi qui ob.&c. ad eorum gubernationē penitus nono accedāt.quod licet ab aliis allegatum non viderim:quod allegari possit,vide ĩ.de dispu.& alleg.in fi.& quod ibi dixi. Ad id,quod dicitur de duplici pœna,respon.per no.de iu.c.at si clerici.in gl.pe.vel per id,quòd scripsi de elect.c.vlt.lib.vj.super j.gl..

quam excesserit.ff.de tu.& cura.da.ab his.Seio.Instit.de Attil.tu. in fi.& quib.mo.tut.fi.in prin.ff.de admini st.tu.ita tamen si tutor. §.si tutor.& §.sequ, & C.arbitr, tut.tutor potest. C.vt causæ post pub.tutor adsit.l.vnica.de hoc s.in tit.de actore.ver.itē tutor. Accusationem tamē,quam nomine pupilli instituerat,eo defuncto
13 non cogitur adimplere. ff. ad Turpill. diuus Adrianus.†¶Item quòd tutela est finita, vt in præmisso casu, vel quia impubes,qui sub tutela est,ab aliquo atrogatur, vel deportatur,vel in seruitutem reducitur,vel ab hostibus capitur:vel tutor ad certam conditionem, quæ inest, datus est: vel si tutor seu pupillus obiit, vel si tutor maximam capitis diminutionem patitur: quia tunc omnis tutela finitur. Minima verò solùm legitimam parit : per maximā autem capitis diminutionem pupilli omnis tutela finitur.Finitur etiam,si tutor ad certum tempus datus est,ꝙ aduenit, vel si desiit esse tutor, vel si excusatus est,quod fit multis ex causis:vt Institu. de excus.tu.vel si remotus est à tutela,vt suspectus,quod fit multis ex causis.qd̄ dic,vt Inst.de suspect.tut.Premissa oīa probantur Inst.qui.mo.tu.fi.per totū.& C.quādo tut. vel cura. esse desi.per totum,& in præ.ver.item tutor.Quid si tutor nolit causam pupil
14 li defendere?De hoc s.in tit.de reo.ver.itē tutor.†¶Eisdē quoque modis cura finitur, quibus & tutela: si pupillus seu impubes habet curatorē,& eodē tempore,scilicet in xij.anno in muliere, & in xiiij.in masculo:vt C.eod.l.j.Instit.qui.mo,tute,fin,in princ. Parum enim distant curatores à tutoribus:vt ff.de ex, tut.scire.in prin.Instit,de tut.§.itaq;.In quo aūt differant.not.ff.de tut.& cur. da.ab his.ventri. Adulti verò cura finit in xxv.ann.ff.de minor.l. j,in fi.Inst.de cur.respon.j.nisi datus sit ad certam causam,vel speciem,qua finita finitur officiū,non ante.Inst.de auct.tut.in fi. vel nisi datus sit furioso,vel surdo, vel muto,vel perpetuò impedito quia tūc desinit,cum ad sanam mentem redierit,vel liberatus fuerit,non ante.Instit;de cur.§,furiosi.& §.seq.ff.de curat.fur.l.j.§.j. ¶Item excipitur contra tutorem, quòd est datus à testatore, sub
a conditione [a], quæ existat, vel ad certum tempus, vel ex certo tēpore,quod præteriit.Inst.qui da.tu.poss.§.ad certū.& s.ver.proximo.Quod intellige de testamentario, qui datur sub conditio-
b ne,vt ibi:secus in datiuo:vt ff.de tute.mut.§.j.Et est ratio[b]:†quia
15 dare tutorem est actus legitimus,qui non recipit diem,vel conditionem.ff.de re.iuris.actus.Et præterea præsumitur quòd pater bene faciat : & lex multum de eo confidit, adeò vt ab eo datus
c nō satisdet rem pupilli saluam fore:vt dixi s.§.si autem.Si autem[c] per prēmissa eum non potest repellere,suppone aliquē,qui eum de suspecto accuset:& sic durante causa suspicionis,nō poterit reconuenire: quamuis etiam non sit ei administratio interdicta: vt arg.C.de suspect.tu.eum quem.ff.de sol.quod si fortè.§.j.Institu. eo.§.si quis autem suspectus.ff.de iure deli.ait prætor.§.quid si.&
d j.ver.fin.[d]†¶Item durante officio nomine suo,vel pupilli,non
16 potest agere ꝯ contutorem,vel concuratorem.quod dic vt s.in tit.de act.ver.item durante.& in tit.de reo.ver.item tutor.&seq. Ibi etiam nota quid iuris sit, si tutor sciens pupilli causam malam esse,eam defendere nolit. ¶Itē nota, quòd pupillus debet petere tutorem vel curatorem apud magistratus loci,vbi duxit originē per patris conditionem:vel vbi sunt eius facultates.ꝙ si pupillus Narboneñ.moratur Parisiis,vbi nihil habet, neq; inde ratione sui vel patris originē duxit,redibit Narboneñ.ad tēpus,vbi originem duxit, & patrimonium habet: & ibi tutor ei dabitur. Hæc
e leguntur C,vbi tuto,vel cura.petant.l.vnica[e].Si tamen habet Parisiis domicilium,ratione eius ibi posset ei dari,secundum Azonem:vt ff.de tut.& cura.da,ab his.l.j.& arg.C,qui da. tur.vel cur. poss.neq;.sed H.contrà:nisi haberet ibi facultates.arg.ff.de tut.& cur.da.ab his.pupillo.Sed nec præses prouinciæ Narboñ.nec magistratus municipalis eiusdē potest dare tutorem ei,vel eum,qui est ortus apud ciuitatem Arelateñ.qui non habet domicilium in prouincia Narboñ. vbi nominatur, cùm non sit ei subiectus : vt
17 prædict.l.neq;.& ff.de tut.& cur,da,ab his.l.j,in fine.†¶Sed pone, quòd pupillus habet patrimonium suum in ciuitate Narboneñ.& Biterensi,queritur quis dabit tutorem vel curatorem?Respon. iudex Narboñ. in patrimonio Narboñ. & iudex Biterensis in patrimonio Biterēñ.vt in prædic. l. pupillo.ff.de excus.tut.iu-
f risperitos.§.cū oriundus[f].& in præd.l.C.vbi tu,vel cur.petantur. respon,j.quid si quasi omnes res habeat Narbone,habet tantùm vnum fundum apud Biter.non videtur quòd iudex Bitereñ.possit dare tutorem pro illo:quia certæ rei aut causæ nō datur tutor.
g vt Institu.qui dare tu.poss.§. certæ. Vbert.de Bon.contrà g.Dicit enim, quòd certæ rei dari potest tutor,dum tamen generaliter& ytiliter detur, vt ita dicat iudex: Tali patrimonio & tanto constituto apud Bitereñ,do tibi talem tutorem.nō tamē dicat,tali fundo:quia tunc non valeret. ff.de testa.tut. certarū. & sic contingit in petitione hęreditatis:qa licet ipsa sit vniuersalis,tamē pro vna re cōpetit,& proponitur.ff.de peti.hæte.l.licet.curator etiam ad vnam litem datur:vt instit,de cura.§.item inuiti.Item generaliter contra tutorem & curatorem excipitur, quòd est suspectus, &
h postulatus, vel iam remotus [h], vel est sibi administratio i nterdicta.ff.de solution.quod si fortè.§.j.ext.de off.dele.venerabilis.3.
18 q.ij.quia.& s.versic.si autem per. †¶Quid si plures tutores dati sunt alicui,quorum aliqui nolunt agere?Respon.volentes agere facient illos citari coram iudice,& si non venerint, remouebuntur vt suspecti.vt ff.de suspect.tut.impuberibus.in fi. C. eod. tit.l. præses.Si verò veniant,tollentur eis pignora: & præcipietur eis, quòd administrent:vel si non administrent,indicetur eis mulcta vt l.præses.& ff.de administr,tu.l.i.in prin.Et si postea cessauerint administrare remouebuntur ab administratione. In hoc tamen quidam distinguunt:quia aut qui nunc cessant,cœperant iam administrare:& tunc vt suspecti accusantur:vt in d.l.præses.Aut nōdum attigerant administrationem,&tunc non accusantur:sed officio iudicis sine accusatore remouentur: vt ff.de suspect.tut.hæ enim.§.fin.Instit.eo.§.suspectus. C.si tutor non gess.l.j.Vel dic,ꝙ qui cœpit,remouetur vt suspectus,& accusatur ob dolum &culpam:Qui verò nunꝗ̄ gessit,ob dolum tantum,vt in præalle.lege. & etiam famæ periculum patitur:vt C.de administra.tu.l.fi.Item in eo,qui nihil gessit,locum habet coactio:sec' in eo,qui aliquid
19 gessit:vt ff.de administr.tut.ita tamen.§.gessisse.†¶Quid si vnus tutor vult vendere rem aliquam,quæ seruari nō potest,alius nō: vel vnus vult locare, alius non : vel vnus concedit vni,alter alii? Respon. dicit.l. C.si ex plu.tut.vel cur.l.ij.& C.de auth.præst.l.fi. quòd quilibet potest sine alio talia facere,per quæ non fit tutelę dissolutio.& illę leges loqui videntur,quando alij non contradicunt,vt patet C.si ex plurib.tut.vel cu.l.j.Sed in præmissis casibus iudex habet pupilli vtilitatem proponere.ff.de confir.tut.l.vtilitatem.&hoc quando simul diuersis concedunt.Sed si primo vn᷑ cōcedit alicui,& postea alter alij,fortè primus præfertur.argu.ff. locat.l.in operis.Item quando nōdum factum est,&vnus vult facere,sed alius contradicit,fortè fieri debet:vt C.cōmunia de leg.
i cū duobus [i].Vel dic fieri,vt primò dixi:imò certè nō valet,quod
k fit ab vno vetante alio:vt ff.de cur.fur.consilio.§. fi.[k] †¶Quid si
30 duo tutores nomine pupilli conueniuntur,& vnus cōfitetur,alter neget?Dicit Accur.stari confessioni,etiam si sit factum cōtra minorem.cùm factum negantis nullum sit. Argu.tamen contrà, quia negatio dicitur confessio,vt C.qui po.in pig.ha.Auth.item
l possessor.& vide j.de confes.§.postremò.ver.sed pone,qd̄ feci [l].

ADDITIONES.

a Sub conditione. ¶Sup. adimente. Adde, quòd primam opin.sequitur Bart.Sed an Aut.minoris delator.habeat locum ita in reali,sicut in personali:licet multi teneant quòd sic.Bald.tamen subtiliter tenet contrarium,eius consilio cclviij. libr. iij. incipiente, vtrum possit.

b Et est ratio. ¶Vide quod scripsi de regulis iuris.cap. actus. super j.gl.lib.vj.

c Si autem. ¶Ver.de Bona.vbi s.vltra medium.

d Ver.fi. ¶Hic tamen haberi potest remedium Decr. frequens.de re.spo.lib.vj.vltra ea, quæ statuta sunt contra calumniosos delatores.& vide quod dixi de testibus.non debet.in vl.gl.Adde ver. seq.quando tutor durante tutela possit cum pupillo agere.Bald. consil.ccxxvij.libr.ij.& Ang. consil.xcv.Et an tutor approbando sententiam latam contra contutorem, sibi præiudicet: per eundem consilio xcvj.lib.j.

e l.vnica. ¶Et ibi not.gl.opiniones contrarias,quæ sequuntur.

f Cùm oriundus. ¶Secundū Vber. de bona. cuius fuit iste ver.vbi s.in fi.& secundum Acc.in l.statim alleg.in ij.gl.& vide j.de instr. edi.§.tunc verò.in vlt.col. ver.quid si fuit.

g Contrà. ¶Vide s.de actore ab vniuer.super ver.puberes.

h Iam remotus. ¶An id per delegatum præsidis fieri possit, vide p Cy.C.de suspe.tu.l.præses.

i Cum Duobus. ¶Vt scilicet dirimatur res sorte.

k §.fi. ¶De executoribus testamētorū discordātib. j.de inst.edi.§. nūc verò.& ver.sed qd erit.Adde qd si sūt dati plures tutores i testamēto,& vn᷑ moriaī,an ali᷑ sit substituēdus.Bal.cons.clv.lib.2.

l Quod feci. ¶Vbi de duobus procuratorib᷑,de quib᷑ ibi remittā.

ADDITIONES NOVAE.

§ Nota quòd amabiles deo non se libenter ingerunt tutelis.tex. in auth.vt his qui ob.res mi.§.quoniam autem.

§ Quando actio tutelę & obligatio nascātur.glo.in l.tutorem.ff. de administra.tutor.& l.pro officio.C.eod.tit.&l.ij.C.eo.Bald.l.j. C.vt act.ab hæredi.& contra hæred.& l.si post tres. si quis causarum.& l. tutor.de administratione tutorum. & l.si tutor.de tutelæ & rationibus distrahen.

§ An tutor possit dari in ecclesia,Baldus.in l. nemo. C. de sacrosanc.eccle.

§ Si pupillus decedat nullis agnatis vel cognatis relictis tutor succedit si

cedit fisco excluso,l.quando tutela.de reg.iur.

§ Nota ꝙ vbicunq; olim erat præceptũ negotiari tutoribus,hodie nõ tenent fœnerare,sed debent pecuniã deponere ad honestũ lucrũ. Bar.in l.diuus Seuerus.ad l.fal.Bald.in l.j.C.de condict. indeb.allegat c.per nr̃as. ext.de don.inter vir.& vxo.& emere debet prædiũ tantum præstare quantum ex re emenda percipie.

§ Nota ꝙ quando pater committit negotia filiorũ pupillorũ matri,non tamen videtur ipsam tutricem relinquere.Bal.in l.qui aliena.§.quanquam.de negot.gest.

§ Qualiter formetur libellus vt tutor reddat rationem, Albric.l.si tibi.de testamen.tu.&l.quicquid.C.arbitrio tute.

§ In l.j.§.officio.de tutelæ, & rationi.distrah. nunquid istæ rationes inducant probationẽ: dic ꝙ sic contra tutorem,l.publia.in fi. de tute.not.l.rationes,& l.instrumento.& l.exẽplo.de proba.sed si multum expendisset,debet fieri instrumentum, l.intra vtile de annuo.§.fi.& licet hę rationes non plenè probent,tamẽ inducũt probationẽ,dicta l.instrumẽta.& credo ꝙ standũ est talibus rationib⁹,si est verisimile tm̃ expendisse. Spe.hic,& no.in l.id quod. C.de epis.& cle.& l.fi.§.in computatione.C.de iure deli.per Ray. Et an credi debeat sacramento tutoris de his quæ dicat se expendisse,Guiliel.quòd sic in l.edita.C.de eden.& tutor redens rationem primo debet facere rationem de intrata quam de expensis, l.qui nominibus. de administratione tutor. & l. Thais.§.libertatis. ff. de fideicommis.liber. Bartol. in l.ex sentent. de testament. tutor.

§ Si duo tutores simul gesserunt tutelam , redditio rationũ vnius non liberat eũ,nisi toti obligationi satisfaciat pro collega.Itẽ tutor qui rationem reddit non liberatur, nisi librum restituat pupillo.not.in l.si ita fuerit.de manumissis testam. Guiliel.de Perusio.& in lib.rationum debent esse scripti reditus & fructus bonorum,& expensæ factæ.

§ Quando tutela regis vel imperatoris finiat: Alb.in ru.quando tu.vel cu.C.no.quòd dies finitæ tutelę interpellat tutorem Bar. in l.ita stipulatus.de verb.obl.in ij.q.principali.

§ An tutor datus ex inquisitione teneatur satisdare.glos.in l.j.ff. rem pupil.sal.fo.quòd non.gl.in auth.vt his, qui oblig. §.fina.distinguit alibi tenet gl.quòd sic, in l.j.C. de tut.qui non satisd.Dy. sequitur primam gl.Azo.in summa.de tut.qui non satisd.&idem Oldra.quod Dynus.

§ Quid si mater non existat,nec auia, sed proauia, an sibi de feratur tutela, Bar.in l.vel cui.§.affinitatis.ff.de postul.

§ Pone quòd maritus dedit vxorem tutricem filiis suis intestamẽto suo, postea cassauit illam particulam testamenti, in qua dederat ipsam tutricem:an tanq̃ mater remanebit tutrix legitima suorum filiorum,Bar.in l.miles.§.sexaginta,de adulteriis.

§ In l.ij.§.si mater.ad Tertullian.Raymũ. dicit quòd si mater administrat tutelam filiorũ nõ susceptam legitimè secundũ formã auth.matri & auiæ.ꝙ nõ excusabit à petitione tutoris. vide Bal.ĩ l.precibus.C.de impu.& ali.subst. & l.matres. & l.oẽm.ad Tertu.

§ In l.j.§.si pupillus.ibi viatica, &c.quid si tutor proficiscatur pro factis pupilli, & captus & deprædatus à latronibus fuerit,an hoc imputabitur pupillo.videtur ꝙ nõ,l.inter causas.§.non omnia.ff. manda. In contrariũ fac.ꝙ iste facit ex necessitate procur.de qua loquitur ille §. ex voluntate. & inter hæc est differentia, l. vt fideiuss.ff.de fideiuss.& l.vt procurator.de procurato. quædam gl. ĩ.titu.j.l.iij.§.vsuras.videtur dicere quòd non reputetur, postquã iniuria est sibi facta,& iste text. fac.qui dicit viatica,ergo videtur excludere reliqua.

§ An conditio implenda in persona pupilli, vel adulti sufficiat,si impleatur in persona tutoris.no.in l.qui filiũ. & l.Lucius Titius. in fine. de manumis.testam.per Guiliel.de Perusio.Bar.in l.ij.qui pet.tuto.limitat l.sciant.de legit.hęred.videlicet ꝙ si esset mulier vel alia persona q̃ non posset esse tutrix,& esset alius tutor legitimus,ꝙ ipsa mulier excusaret, sicut olim erat in matre.quod not.

§ Pone compromisi in aliqua causa tanquam cũ tutore, postea volo dicere in alia causa ipsum non esse tutorem,vel nõ legitimè constitutũ:Dynus in l.imperator.§.fi.de decuri.videtur dicere ꝙ nõ possum.quod de procuratore not.s̃.de procuratore. §.rationeformæ.ver.sed nunquid pars.in Spe.

§ In l.quamuis hæres.de fideiuss.tu. in gl.not.quòd hęres tutoris non tenetur sumere instantiam per tutorem cœptam.cõtra hoc fac.l.tutor.de app.l.j.§.fi.si penden.app.mors inter.& l.ita autem. §.quintũ.de administ.tutor.Iacob.de Are. videtur sentire quòd si procurator alicuius geret causam alicuius in iudicio & moreretur hærede relicto,quòd hæres procuratoris teneretur procedere in causa.insti.mand.§.item si ad hæc & sic forte aliud est in hæredibus tutoris,quam curatoris.

§ Pone quidam datus tutor fuit petitus remoueri tanquã nõ iuridicè datus: ipse fecit expensas in defensione officii sui de bonis pupilli: an poterit imputare dictas expensas pupillo. Rayman.ꝙ sic in l.in omnibus.§.item sumptus.de tut.& ratio.distra.ar.l.fi.C. de ordi.cogni.& l.ij.de negot.ges.

§ Quando ex dolo tutoris pupillus teneatur,Bar. in l.si dolo tutoris.ff.si quis omiss.cau.

§ Tutor si soluat debitũ pupilli ante diem,valeatne talis solutio. no.in l.sed si vir.§.quòd vir.§.quod vir.de dona.inter virũ &vxo. & tenetur quòd sic.

§ An monachus possit esse tutor,Bal.in l.generaliter,de episc.& cler.& tenet ꝙ nõ.& ideo si monachus est in medio,non obstat sequenti legitimo,nec per hoc peruenitur ad datiuum,Bal.vbi s̃.

§ An tutor si banniat desinat esse tutor,& possit cõueniri actiõe protutelæ.ar.ꝙ sic in l.ꝙ si forte.§.j.de solu.secundum Ia.de Are. Ray.in l.si tutor.§.quòd si tutor.de tutel.& ratio.dist.

§ In l.protutelæ. de eo qui pro tutore an actio protutelæ sit bonæ fidei,dic ꝙ est stri.iur.vt Io.in arbore, & hoc sequitur Dynus.

§ An tutor possit stipulari , & emere sibi ipsi tutorio nomine, & nũquid à seipso possit stipulari pupillo,& nũquid tutor vel alius officialis sibi tradere,Bar.in l.seruus communis.de stipul.seru.

§ An tutor stipulando pupillo acquirat sibi directam vel vtilem. not.in l.j.de stipul.seru.& l.si tu.ff.quando ex fac.tuto.

§ Quid si tutor reperit instrumẽta vsuraria de duplo,vult cognoscere bonam fidem,& recipere tãtum sortem,& residuum remittere. Bal.de hoc in l.præses.C.de trans.

§ Tutor p̃t facere pacem gratis de morte patris pupilli.Ia.Butri. in l.pactum curatoris,ff.de pac.& not.in dicta l.præses per Bal.

§ Nota ꝙ si tutor nõ satisdat idoneè,ipso Iure datio tutelæ nõ tenet,l.in dubiũ.de tut. & cur.qui nõ satisde. & sic si auia vel mater nõ satisdat idoneè imputaret legitimo,& non magistratui:quia tunc sibi imputaret quando ipse dat tutorum secus si lex vel statutum daret,l.p̃ts.C.de magist.conueni. & §.fi.Insti.de satisd.tu.

§ An propter satisdationẽ nõ præstitã idoneè mater remoueat. vel alia cõiuncta p̃sona à tutela,vide Abri.in l. de creatio.de epis. audiẽ.& l.in dubiũ,de tu.& cur. qui nõ satisde. nã dicit ꝙ si iurat se nõ posse satisdare nõ remouet.fac.l.si tutor suspectus.de supe. tut.Fac.Bal.in l.legitimos.de legiti.tut.q dicit, ꝙ si tutor est multum idonea & honesta persona, remittitur ei satisdatio.Bal.ibi.

§ Nota ꝙ mulieri constitutæ tutrici in testamẽto,debet decerni administratio tutelę per iudicẽ.no.in l.fi.ff.de tutel.& l.ij.C.quando mulier tut.offi.fun.potest.

§ Si mater prægnans nõ petiit curatorem ventri demũ pariat & partus decedat,an priuetur hęreditate infantis,Bar.ponit in l.matres.C.ad Tertullia.fa.l.ij.§.quòd si cùm prægnans.ad Tertullia.& dicitur quòd sic.& Bar.in l.j.§.si maritus.de liberis agnos.

§ Pone duo fratres adinuicẽ diuisere bona & ex eis vnus morit, relicto filio pupillo,cuius tutelam petiit patruus tanquam legitimus,opponit ꝙ nõ p̃t esse,quia inter eum & pupillũ est quędam obligatio conditionalis,si res euincat quæ sibi obuenerint ex diuisione:an hoc sibi obstet.Bar.in l.inter stipulantẽ.§.sacrã.de ver. obl. & dicit quòd si præsens status rei hoc indicat quòd res euincatur,quòd non poterit esse tutor:aliàs secus.

§ An pupillus possit ꝓrogare iurisdictionẽ nõ sui iudicis, vt det sibi tutorem,Nicol.de Neap.in l.etiam plures.de manumi.vindi. & l.hęres absens.in fine,de iudi.ibi,partim fortunarũ &c.& dicit Iac.Butr.hoc intelligas si interueniat verbalis consensus & factũ quia dicat velle esse incolam,& domũ conducat,& ibi habitet:& ex hoc dicit ipse,si aliquis minor sit extra ciuitatem,& non habeat curatorem,velit aũt agere,quomodo hoc possit,cum curatorẽ dare non possit,cum non sit suus iudex.Dicunt quidam quòd proroget iurisdictionem illius iudicis , l. Romanius Appulus de tutori.& curato.datis ab his.tu dicas quod conducat domum,& inhabitet,& dicat se esse velle incolam. Iac.Butr.ꝙ possit prorogare iurisdictio.nõ sui iudicis.Bal.in l.j.C.de iurisd.om.iud.& in l. j.de iudic.coniuncta l.est recep.de iurisdic.om.iud.econtra ꝙ nõ possit esse in iudicio Bar.in l.j.de tutor.& cur.da.ab his dicit ꝙ iudex potest dare tutorem illi qui nõ est de sua iurisdictione in lite quæ vertitur coram eo iudice ad hoc alleg.l.fi.§.j.C. de adm.tut.

§ An tutor solus possit repudiare hęreditaten,vel bonorum possessionẽ pupillo competentem.Bar.in l.tut.de bon.poss.& quod ibi no.fac.Bal.in l.bonorum.C.qui admitt.ad bon.poss.

§ Cum pupillus agit contra tutorem,dicendo ipsum non posuisse res in inuẽtario,an probatio requirat cõtra tutorẽ:Respõdeo probatio debet esse talis quæ cõcludat tutorẽ esse in dolo, vel in culpa:id est ꝙ tutor sciuit illas res pupilli,vel ꝙ communiter sciebat. vel ꝙ diligens paterfamilias inuestigasset, ar.l.si putator ad l. Aquil.l.si cõuenerit.§.fi.de pignora.act.l.si tutor.C. de peric.tut. ¶Qualiter autem probari debeant : videtur ꝙ sufficiant indicia nec requiritur plena probatio l.si defunctus.arbi.tute.C.de in litem iur.l.fin.sed certe illa sunt intelligenda de indiciis,hoc est ꝓbationibus claris & liquidis.pro hoc l.ij.C.de in litem iur.l.scim⁹. §.licen.C.de iure delibe.

☞ Quid si probetur vestes & blada fuisse in bonis pupilli, sed non probetur quot vestes, nec quanta quantitas bladi, nec quantum valuerint: posito φ probet taliter φ includatur dolus vel culpa tutoris. Respondeo sicut cõtra tutorẽ qui nullũ repertoriũ fecit iurat in litem, l. tutor qui repertoriũ. de administrat. tut. & c. ratione si fecit. & aliqua omisit ponere in repertorio, pro illis nõ possitis iurabit, quia quantũ ad illas res repertoriũ nõ fecit, & debet intelligi repertoriũ nõ fecit, id est quatenus nõ fecit, l. Stichum qui meus erit. de leg. j. & sub isto iureiuran. veniet quantitas rerũ est æstimatio sicut si nullum repertorium factum esset, & iurabitur in litem taxatione præmissa. l. videamus. de in litem iurã. contra autẽ hæredem nõ iurabit in litem. qualiter ergo probabitur. Respondeo probabit pupillus, item φ tales possessiones tantum reddiderunt omni anno, item φ dicti fructus peruenerunt ad tutorẽ. & hæc est probatio plena. Primũ probat ex repertorio, vel alio instrumento de facili. secundum & tertiũ probat per seruos factores, & laboratores pupilli, l. ad instruen. de administra. tuto. l. i. §. de seruis. de tutel. & ratio. distra. & licet tales personæ exonerent se, & videant testificari in causa propria, id forte est speciale hoc casu in odiũ tutorũ, qui librũ nõ exhibent, vt dicto §. de seruis. sed si tutor cõfiteẽ fructus sibi datos à colonis integrè, sed negaret esse tot quot dicit pupillus, tunc coloni essent idonei testes sed iudex poterit cõmittere vt videant & discutiant quot fructus potuerunt quolibet annorũ dictorũ percipere, & eorũ recollectioni stare: & puto adhiberi posse illos qui negotiorũ pupilli notitiã habuere & habent, & ab eis instrui, & eis credere, l. magis puto. §. in primis de reb⁹ eorũ qui. & l. si cui libertus. de condi. & de mon. & an tales debeant iurare not. in l. j. §. j. de ven. insp. & l. iureiuran. de testi. & l. compater. de fide instrumen. & l. hac edictali. §. his illud. C. de secundis nup.

☞ Qualiter debet eẽ compositus liber rationũ. Respõdeo singulariter debet in eo inseri, quòd ex tali fundo tali colono tãtũ tali anno habui, & recepi. nõ enim debẽt in gñre poni, sed sic vt veritas & falsitas possit reperiri. l. ante pe. de cond. & demõ. & l. verũ. de bo. pos. sec. tab. Si ergo aliter editur ñ videẽ edi Bar. multa alia circa hoc dixit in quodã suo cõsilio quod incipit, literas magnificentiæ vestræ recepi. & ibi ponit de libro rationũ, & in eo debet inseri quòd ex tali fundo tantũ percepi, à tali colono, vt dictũ est

☞ Nota quòd si tutor bannitur, & bona cõfiscantur finitur tutela, no. in l. si tutor. §. fin. de tutel. & ratio. distra.

☞ De tutore petito vide Bal. in auth. sacramẽta. C. quãdo mul. tu. of. fun. põt. & l. si quis. de test. tu. & l. tutor. de tu. & cur. dat. ab his.

☞ Nota, φ donec maior est in medio, nõ currit tempus sequenti in gradu petendi tutorẽ pupillo. ita Bal. in l. nepotib. qui pet. tut. & ibidem gl. Bal. in l. precibus. C. de impu. & ali. subst.

☞ An tutor debeat habere salariũ pro mercede tutelæ. not. in l. à tutoribus. de admini. tuto. & l. in eos. de tutelæ. & l. j. §. si pupillus. de tutel. & ratio. dista. & l. j. & ii. ff. mand.

☞ Nota quòd dies finitæ tutelæ interpellat tutorem, Bart. in l. ita stipulatus. de verb. obl. in 2. quæstio. prin.

☞ Quo iure cõpetat hodie datio tutoris, Bal. in l. muto. ff. de tut.

☞ Nota φ si tutori est factũ legatũ, & recuset tutelã, perdit legatum. l. qui tutelam. de testam. tut. & l. Nesennius. §. fi. cum l. seq. & l. tutor petitus. §. j. de excusatio. tut. cum similibus.

☞ An tutor obligans omnia bona sua non reddita ratione tutelæ incidit in causam stellionatus, l. iij. ff. de cri. stellionatus. Albricus in l. qui duobus. ff. de fal.

☞ An tutor petitus à matre excludat legitimũ, Bar. & Bald. in l. si quis sub conditio. de testam. tute. & l. tutor si petitus. de tut. & cu. dat. ab his. & l. matres. & l. omnem. ad Tertullia. per Bal.

☞ An mater possit petere vitricum tutorem filio suo, no. in l. omnem. ad Tertullia. & l. precibus. de impube. & aliis substitut. Bal. in l. si. de contra. indi. tutel.

☞ Nota pro intellectu huius materiæ quod not. Bal. in l. matres. & l. omnẽ. ad Tertul. & l. sciant. C. de leg. hæredi. & etiam in l. præcibus. & Bar. in l. de tutel. ver. sed & si. de legiti. tutel.

☞ Nota φ licet mater transeat annũ. φ petit tutorẽ filio, φ licet priueẽ succes. nõ tutela. Bal. in l. precibus. de impub. & aliis substi. iudex debet interponere decretum suum circa minorẽ tempore compromissi, non tempore laudi. Bal. in l. præses. C. de trans.

☞ De tutore dato matre existente, not. in l. tutor si petitus. de tutor. & curato. datis ab his. & auth. matri & auiæ.

☞ Nota φ antequã iudex interponat decretũ super alienatione minoris, debet pronunciare de quo, per Barto. in l. tutor. de confirmat. tut.

☞ An mater dicatur negligens si stat per quatuor menses, Bald. quòd non, in authen. presbyteros. C. de episcopis & clericis. Bar. contrarium tenet. fac. Bal. in l. precibus. C. de impub. & ali. substi. tution. & l. matres. & l. omnem. C. ad Tertullianum. & institut. ad tertul. §. fina.

¶Bal. de Tutore.

TVTOR datus pupillo in testamento patris facto inuentario: & decreta sibi administratione per iudicem, agit contra debitorẽ pupilli. Et si opponitur tutori, quòd agere nõ potest, cùm hæreditas non sit adita: quæritur quid iuris? Et videtur quòd non audietur. Nam debuit tutor dari Attilianus, vt Inst. de Attil. tu. in prin. In contrarium, quia existentia sui hæredis confert tutelam testamentariam. Insti. de hæred. ab intest. §. sui, adeò vt si abstineat pupillus, nihilominus sit tutor testamentarius cum effectu. Nã pr̃toris ꝑpositum, dũ suis abstinere permisit, fuit eum, s. ab onerib⁹ releuare, non commodis obuiare. ff. de vulg. substi. l. si filius qui patri. & hoc tenet Dyn. Spec. dicit, φ immistio pcedere debet, vel iudicis auctoritate, vel dato Attiliano tutore, vel dabitur curator ad adeundã hæreditatẽ. in ver. an dictus. hoc non placet, qa tutor alias curator pupillo ñ p̃t in aditione hæreditatis dari. ff. de appel. l. cùm in vna. §. tutor. Et ideo tutor Attilianus dabitur, & adita hęreditate, eius auctoritate finitũ est officiũ suũ, & incipit tutor testamentarius: & sic cessat Attilianus, qui est datiuus. & ita tenet Odofr. Sed Bar. tenet cum Dy. pp priuilegium existentiæ sui hæredis. Nam tutela est de iure ciuili: & ideo propter existẽtiam sui hæredis confirmatur: & in præiudicium tertij. id est, tutoris. ar. ꝯ. ff. de test. tu. l. qui à patre. & quod ibi no. & de admi. tu. l. impuberi. Fortè dici potest, φ volens testamentarius admittetur ad administrationem. sed non cõpellitur inuitus, nisi adita hæreditate. ff. de excu. tu. l. si is qui tres. §. j. vbi dicit, φ testamentaria tutela cedit adita hæreditate. & tamen tutor testamentarius non dabitur nisi suis. Item tex. dat formam de tutore Attiliano dando: & à forma textus non potest recedi. Item si existentia facit illum tutorem efficacem non debet retorqueri in præiudicium pupilli, si ipse se immisceat. quod no. Bal. Ex hoc patet, an in pace q̃ facit pupillus tutoris prædictus auctorizare possit, & fuit de facto, vide s̃. de actore. §. tutor. & ĩ. eo. §. an inuentarium. & ĩ. de except. §. exceptio verò facti, vel nõ facti. & ĩ. de instr. edi. §. an tutor teneatur producere inuentarium. Bal. ¶Consuluit Dyn. φ exceptio falsi tutoris excusata per cautionẽ rati spõte admissam, l. inter quos. §. alieno. ff. de dam. infe. possit iterato obiici in causa appellationis: qm̃ cautio non extenditur ad cãm appellõnis. Bal. C. de proc. l. ita demũ. quia hæc exceptio reddit iudicium nullum. ¶An inuentariũ vitiet, si aliquid omittatur, vide C. de iu. deli. l. j. aliàs si. per Cyn. Opponitur, mater & auia non suscepit tutelam intra annum. ver. itẽ quod non recepit. G. vide ĩ. deposi. §. pono quòd Berta. cum ver. seq. quantum ad excludendum successionem, potest hoc opponi cuilibet legitimo tutori. C. de legi. hære. l. sciant. sed quantum ad excludendã tutelam, nulla lex dicit φ obstat lapsus anni, & iõ etiam post annum mater & auia potest suscipere tutelam vacantem, quia hic nõ est annua. Si tutor testamentarius est minor, interim non deuenitur ad legitimum, sed ad datiuum, si prius tutor testamentarius complet ætatẽ q̃ tutela finiri debeat, qa sola spes testamẽtarij excludit legitimũ. Nã spes testati excludit cãm intestati. ff. de execu. tu. l. ñ solũ. §. si libert⁹. ver. sed pone, pr̃. G. ¶Cũ prior agnatus repellitur à principio, & in perpetuum: tunc venit sequens agnatus. Si repellitur à principio, non in perpetuum, sed ad tempus: tunc venit datiuus: vt dicto §. si libertus. & ff. de legat. tu. l. j. §. interdictum. Si autem repellitur ex post facto post acceptã tutelã, si remanent reliquiæ, venitur ad sequẽtem in gradu. ff. de test. tut. l. si quis sub condõne. nisi alius existat in anteriori gradu. in ver. & vt scias. Sed quæ sunt istæ reliquiæ? Respon. in tutela est considerare curatorem inseparabilem & exercitium, φ tollitur exercitium: tñ remanet ipsa tutela inseparabilis, qđ est qñ tutor remouetur ab actu: & tunc remanẽt reliquiæ. Facit quod no. ff. de aucto. tut. l. si pluribus. in simili. ff. vt lega. no. ca. l. i §. qui minorem. sed quãdo ipsa tutela funditùs per mortem, vel quasi finitur: tunc non remanẽt reliquiæ. arg. ff. de cond. & demon. l. inter dicit. & facit ff. de suspect. tu. l. hoc enim. & dixi ff. de iureiur. l. iusiurandum. §. j. de cond. inde. l. si non sortem. §. qui filius. Vide ĩ. de posi. §. quòd iudex. Baldus. ¶Tutor datus ex inquisitione, aut datur ex inquisitione solenni agnatis, & coniunctis pupilli: & tunc aut est euidenter locuples, & non satisdat: aut dubitanter. & satisdat. Aut datur ex inquisitione ꝯiunctoria: & tunc semper satisdat. in §. si autem. versic. horum autem. & versicu. & no. quod tamen fiat. Guilie. ¶An mater dicatur tutrix legitima? videtur quod sic. C. ad Tertul. l. omnem. & C. ex qui. cau. pig. taci. contraha. l. penu. Spec. dicit ꝯ: quòd propriè non dicitur legitima, quia exorbitat à natura legitimæ tutelæ, sed dicitur anomala. versi. sed nunquid dicendum. G. sed quid ad respondendum quo nomine vocetur? Respon. si esset legitima, falsum diceret G. C. ad Tertul. l. iii. quæ dicit, quòd existente legitimo, mater non priuatur successione: si tamen petiit tutorem. Nam cum mater ipsa esset prima in ordine legitimorum: illa gl. præsupponeret falsum: quia non p̃t inferior legitimus dici, si prior legitimus extat. Bar. dicit, φ etiã si anomala di

mala dicatur. gl.hodie dicit falsum, quia matet præfertur. Debet
ergo repudiare tutelam vel agnoscere, vt pupillus nõ sit absque
tutore, aliàs priuatur successione. Bar. Sed ego dico, quòd nullo
iure cauetur, quòd mater priuetur sucessione, si non acceptat nec
repudiat tutelam: sed bene cauetur, quòd perdit successionem, si
non petiit dari tutorem. Bal. At habenti legitimum, mater quæ
non sumpserit tutelam, non potest alium petere. ver. secundò, qđ
si mater ergo non punitur. Sed vbi sumpsisset tulam, & dicat se nu
bere velle, & petat se à tutela remoueri, potest petere quem vult
loco sui. Facit quod no. Insti. de cur. §. interdum. per Accur. quib⁹
omnibus præfertur: quia loco matris subrogatur. ver. sed quid si
mater. per §. sin autem tutela. secundum Bar. & gl. Tenetur mater
quæ sumit tutelam renũciare extraneis nuptiis, Velleiano, & om
ni alii legum auxilio: hoc dictum est propter beneficium legis an
tiquę. C. ad Vell. Nam vbi non sit certa mulier esset ipso iure tuta.
Et ideo ista verba, & oĩ alii legũ auxilio, sunt de substãtia in tute-
la fœminę. in Auth. vt hi qui ob. perh. §. pe. ¶ Nuda sponsalia non
finiũt tutelã matris iã susceptã, sed impediũt suscipiendã. vers. qd
si nudum. G. arg. ff. de diuor. l. fin. ¶ Tenetur tutor obligare bona
expresse. C. de epis. aud. l. de creationibus. tamen si non exprimit,
valet tutela & decretum, quia tacitè intelligitur. C. de admi. tut. l.
pro officio. C. de iudic. l. properandum. §. fin. & ita tenet Specul. in
titul. de curat. versic. instrumentum quoque curæ. & ver. item qui
dam. vbi omnino vide ĩ. de sent. §. alias. & §. seq. Bald. Tenetur tu-
tor dare fideiussorem idoneum: & tamen si non est locuples, non
propterea decretum est nullum. C. de iure dot. l. mulier. & ibi à
principio nil fuit omissum de ꝯtingentibus. dic, vt ibi, & ĩ. §. satis-
da. ¶ Tutor testamentarius nõ tenetur dare fideiussorem: tamen
si dedit, teneret. ff. de fideius. l. Grçcè. §. ad fidẽ. ¶ Tenetur tutor su
bire defensionem sine vlla cunctatione. C. de admi. tu. l. fi. §. defen
sor. tamen si non dixit illa verba formalia, sine vlla cũctatione, suf
ficit promissio defensionis, quia tacitè intelligitur simpliciter.
Nam Spec. illa verba, Sine vlla cunctatione, non ponit in forma,
sed promissio defensionis explicita est de forma, & eius omissio
vitiat tutelam in d. §. ¶ Victricus potest esse tutor priuigni, sed nõ
educator. §. nunc dicendum. ver. veruntamen. G. Conceditur er-
go sibi, quòd sit tutor, quod est plus, & denegatur educatio, quod
est minus. ff. de neg. gest. alimenta. §. quanquam. Sed si lex non cõ
fidit, eo, quomodo est tutor? Respon. cõfidit secundum quid nõ
simpliciter. ff. de adop. l. nonnunquam. Bald. ¶ Satisdatio non est
de substantia tutelæ: & ideo in alio instrumento, & alia die præ-
stari potest. §. generaliter. ver. non tamen. G. & arg. C. de præci. Im
pe. offe. l. vniuersa. ff. qui satisd. cog. l. de die. §. si necesse. quia non
requiritur ad inchoationem nascentis officii, sed ad executionẽ
officii iam in esse producti. Simile no. ff. de vsufruct. l. j. Bal. vide s̃.
tutor tenetur dare. & s̃. de actore. §. ea quæ sunt. ¶ Si tutor non fe
cit inuentarium, non valet auctoritas eius: nam omissio modi vel
formæ vitiat etiam actum fauorabilem. ff. de verb. oblig. l. qui Ro
mę. §. Flauius. etiam si communis error adsit: quia lex Barbari⁹ nõ
habet locum, nisi in officiis publicis auctoritate & vtilitate: non
in priuatis altero etiam modo. ver. quia si pupillus. G. & no. ff. de
iureiu. l. iusiurandum. §. j. & l. tutor. §. prodigus. Bal. Vide s̃. §. an in-
uentarium. ¶ Clerici possunt esse legitimi tutores, nisi sint mona
chi vel episcopi. Item opponitur. G. monachus non habet vnde
soluat, nec habet bona, quæ possunt hypothecari pro administra
tione. Item habetur pro mortuo. Bal. ¶ Tutorem dat iudex origi
nis, domiciliiq; pupilli & tutoris, non alius. ver. item no. cum seq.
G. & quandoq; clericus & laicus conueniunt in dando tutorem.
Insti. de Attil. tutore. §. nos autem. in gl. ordin. Bal. ¶ Nomen legi
timi tutoris largum est, vt no. C. de excep. l. iii. Bal.

a ¶ De Curatore [a]. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Priuilegium illud valet quod non lædit alterum.*
2 *Curator potest à quocunque iudice dari.*
3 *Curator dari potest in vltima voluntate.*

¶ Curator à quibus dari possit, & à quibus non.

VISO de tutoribus, aliqua de curatoribus discutiamus, dicentes, Qui eos dent, Et quibus dentur, Quæ sit eorum potestas, Quibus cauillationibus ab agẽdo repellantur. Quibus modis constituuntur.

¶ Qui dent Curatores.

1. §. Scias ergo quòd curatores dantur ab eisdem magistratibus, à quibus & tutores. Inst. de cu. §. j. scil. à præfecto vrbis, à prætore, à præside, à proconsule, à præfecto Aegipti, & ab eo qui regit prouinciam præside mortuo, vel absente, & à magistratibus municipalibus: vt ff. de tu. & cur. da. ab his. l. j. & iii. & l. is qui. & aliis legib. & à præfecto, vel defensore ciuitatis. vel à iuridico Alexãdriæ. Inst. de Atti. tu. §. sed hoc iure. & §. seq. & decur.
§. solent. & in Auth. de defen. ciui. §. nulla. ff. de off. procon. & leg.
l. pen. Quidam autem dare prohibentur, vt dixi s̃. ti. j. §. sin autem
ver. ita quòd est datus. Et no. quòd non habet quis ius dandi tuto
res vel curatores ex eo, quòd habet merum imperium vel iurisdi
ctionem: quia is solum habet cui lex vel senatusconsultum, vel
princeps concesserit. ff. de tute. muto. §. tutores. & sunt iam dicti.
1 † ¶ Quid de his q hoc quotidie ĩpetrãt à papa vel principe, quos
Italici iudices appellant, & sunt priuatæ personæ? Dic, ꝙ poterũt
dare tutores. valet enim hoc priuilegium, cùm alterum nõ lędat.
C. de preci. Imp. off. rescripta. quæ est xxv. q. ii. & C. de prępo. sa. cu.
lib. xii. l. fi. & tales sunt ordinarii sine administratione, extra. de in
2 integ. re. causa. † Dixerũt autem quidam, curatorem posse à quo
cunque iudice dari: arg. C. de admi. tu. l. fi. in fi. & §. j. & fortè à dele
b gato & subdelegato [b]. Alii contrà. Tu dic, vt prædixi. † ¶ In vlti-
3 ma autem voluntate dari potest curator, vt in Authen. colla. viij.
c vt liceat matri & auiæ. in prin. Item curator [c] in testamento nõ da
d tur, licet dat⁹ confirmetur. ff. de ꝯfir. tu. l. j. in fin. & l. fi. C. eo. ti. l. ij. [d]

ADDITIONES.

a Vide qđ dixi super rubrica proxima. Hoc autem quod est ad vtrã
que rubricam cõmune quæro, an tutor pupilli, vel curator adulti
possit eiusdem cohęredem vel socium prouocare ad diuisionem
& ad assignationem prædiorum & rerum communium, quoad
culturam & fructus tantùm. Et vt intelligas, scire debes Canoni-
sta, quòd si duo sunt cohæredes vel socii quorrum vterque mi-
nor, neuter ad diuisionem prouocat rerum communium: si verò
alter esset maior: diuisio ad eius prouocationẽ fieri potest. Habe-
tur vtrunque. C. de præd. min. l. pe. ff. de re. eo. qui sub tut. vel cu-
rat. l. j. §. si communis. & l. si pupillum. Idem si essent duo minores,
& tertius maior: ille enim maior ad diuisionem prouocare põt, vt
ff. de auct. tut. l. antepen. & vt ibi no. p̃d. procedunt in prædiis & re
bus immobilibus, & diuisione quæ in illis fiat, quoad proprietatẽ
Ratio autem quare lex voluit per minorem diuisionem nõ quæ
ri, est, ne suam partem dissipet. Habeo quæstionem hanc ab olim
per Lamber. de Ramponibus disputatam: & incipit, in quæstione
qua quæritur. Et demum per Vianisium renouatam: & incipit,
quædam domina. quasi per eadem verba. Hoc tamen scias, quòd
secundum legem Lombardam non esset quæstio: quia etiam in-
fans prouocare & prouocari potest ad integram diuisionem, vt
ibi. lib. ii. de prohi. alien. mi. l. iij. soluerunt talem prouocationem
fieri posse. Et hoc etiam tenuit Guido. de Suza. super l. iubemus.
ij. C. de sacrosan. eccl. & super l. pen. C. de prę. mi. Sed qua via peta
tur, non expressit, nec Alb. Gal. in reprobationibus idem tenens.
Prædicti autem dixerunt id peti vtili iudicio familiæ herciscundę
vel communi diuidundo. Allegant l. antepenul. ff. de auctori. tut.
cum sua gl. & ff. famil. hercisc. l. Lucius & Titia. quę de tali diuisio
ne reddituum loqui videtur. C. de sacrosanct. eccl. l. iubemus. ij. in
prin. vbi prædia ecclesiarum diuidũtur, non ad proprietatem, sed
ad culturam & fructum. ff. de lega. ij. l. Caius. §. j. vbi vnus fundus
diuiditur, quoad culturam cõmodiorem, non quòd sint duo fun
di. Facit C. ad Treb. l. iubemus. vbi computatio fructuum differt à
solido. Item satis est iuri satisfactum, ex quo per talem diuisionẽ
non permittitur communio rei. ff. de reb. eo. qui neque in fin. Itẽ
ex quo sic expedit minori, debet cessare prohibitio. ff. de iure pa-
tro. l. adigere. §. quamuis. Imò si per illud impediretur vtilis expe-
dientia minorum, incipiet illud ius esse iniquum. ff. de vul. & pup.
subs. ex facto. in prin. cùm iudex, quod eis vtilissimum est, inspice-
re debeat. ff. commu. diui. l. iudicem in prædiis. Expedientia verò
notabilis esset, si ille cohæres vel socius esset iniuriosus & rixosus
ff. pro soc. l. si conuenerit. in fin. quod autem illa iudicia sint apta,
no solum ad proprietatis diuisionem, sed etiam ad vsumfructum
& vsum constituendum & assignandum, patet ff. fam. her. sed si
vsucapio. §. i. & l. puta. §. i. & ii. ff. cõi diuid. l. si quis. §. officio. & l. cõi
diui. §. cum de vsufru. ff. de vsuf. l. ęquissimũ. Scias ergo l. pe. de mi
nore vni⁹ ciuitatis originario, qui ibi etiam facultates suas habet,
sed quia de illis bãnitus est, habitat in ciuitate vicina, & ibi conue-
nitur: quæritur quis det sibi curatorem. l. vnica. C. vbi tu. vel cur.
pet. videtur velle, quòd iudex originis & facultatum. ibi: restitui
apud patriam, &c. Gui. de Suza. ibi tenet, ꝙ ratione necessitatis id
liceat, qđ alias non liceret. ff. de off. ꝯsul. l. vna. & ibi ꝯcordant. &
extr. de reg. iur. qđ non est. Et hic necessitas sit ibi dari, cùm sine vi
tę periculo illuc ire non possit, ipse iudex sub quo conuenitur, cu
ratorẽ dabit. Bene facit ff. ad mun. l. filii. §. relegat⁹. & l. eius. §. fi. vbi
dicitur, ꝙ relegatus eo loco, vbi arcetur, hẽt domiciliũ vbi facit ẽt
quod de vagabundo dicitur, C. de cri. agi opor. l. i.
b Subdelegato. ¶ Si dicas delegati Papę, & quoad cãm sibi ꝯmissam
hoc est approbatũ. de iud. c. vlt. li. vi. §. delegat⁹ Adde, vt plenè per
Old. ꝯs. lix. inci. vertitur in dubiũ. vbi altius q̃ Spe. decidit, ꝙ possit
dare curatorem, & an iudex originis vel litis.
c Curator. ¶ Sup. rebus.
d l. ii. ¶ Vide s̃. §. fin. ver. cæterùm. & ad fin. ver. porrò.

SVMMARIVM.

1 *Curatores dantur furiosis & prodigis,*
2 *Minoribus furiosis datur curator potius ratione ætatis, quàm furoris,*
3 *Pupillis quo casu dantur curatores,*

¶ Quibus dentur Curatores.

1 a 2.§.Dantur autem † furiosis & prodigis a, qui nec tempus, nec modum, nec finem hebent expensarum: vt ff. de cur. fur. & prodi. dan. l. j. & hoc de furiosis minori.
2 3 5. an, Inst. e. §. furiosis. † ¶ Minoribus autem furiosis datur tutor vel curator, qui intelliguntur dari ætati, potius quàm furori. ff. de
b tute. qui habet. §. j. & in præd. §. furiosis b. Dantur etiam mente
3 captis, surdis, & mutis, & morbo perpetuò laborantibus & † pupillis tutorem testamentarium vel legitimum vel datiuum non habentibus, vel minus idoneum habentibus, vel ad tempus datũ, vel infirmum, vel causa necessaria impeditum. Instit. de cur. per totum. Dantur etiam omnibus personis, quas habes ff. de postul. l. j. §. fi. & l. ij. iij. iiij. & v. & ff. de priuil. credi. l. iij. iiij. v. & vj.

ADDITIONES.

a Dantur autem furiosis & prodigis. ¶ De curatoribus horum duo rum multum plenè Azo. in summa super hac rubrica, & no. Accur. C. de episc. aud. de creationibus. quòd horum cura est legitima, aliæ sunt datiuæ.
b Furiosis, ¶ Secundum Vber. de Bona.

SVMMARIVM.

1 *Curatorum potestas quæ sit.*

a 1 3.§.Et scias a, quòd isti duo, sc. curator furiosi, & † curator prodigi habent plenam rerũ administrationem: sed curator bonorum, & curator ventris habent solam custodiam rerum, quę deteriores futuræ sunt, & vendicationem. ff. de admi. tu. inter bonorum. Et si æs alienum vrgeat, & dilatio sit dãnum creditoribus allatura. ff. ex q uib. cau. in pos. ea Fulcinius. §. adeò, & §. planè. & §. Labeo. ff. de ventre in pos. mit. l. curator ventris. §. curator. vsucapiones etiam interpellant, vt ff. de mu. & ho. l. j. §. item si periculum. ff. de cur. bo. dan. l. j. in fi. De curatore ad litem dato di-
b xi s. de syndico b. §. contra actorem. ver. puberes. & seq. & versic. porrò.

ADDITIONES.

a Et scias. ¶ Secundum Vber. de Bonacur, cuius fuit totus iste §. excepta vltima remissione,
b Syndico. ¶ Forsan à principio posuerat duos tractatus ibi sequentes sub illo titulo, quod colligo: quia prin. ti. de actore vniuersitatis allegat pro §. quem. cum ver. seq. ibi quæritur.

SVMMARIVM.

1 *Curator se dicens datum adolescenti, quibus rationibus possit impugnari.*
2 *Simpliciter constitutus, an ad omnia interpretandus sit constitutus.*
3 *Vir an possit dari curator ad litem vxori.*
4 *Curatorem se dicens furiosi, prodigi, surdi, muti, & huiusmodi, debet rem talium satisdare saluam fore.*

¶ Curatores quibus cauillationibus ab agendo repellantur.

1 4.§.Vt autem breuem dem tibi excipiendi doctrinam, scias quòd curator datur adolescenti. Datur. & de-
a menti a, Vel prodigo, Vel alteri maiori: itẽ datur bonis: itẽ ventri,
1 de quibus per ordinem prosequamur. † ¶ Si se dicit b, datum ado
b lescẽti: aut est datus generaliter, aut specialiter ad certam causam vel litem: quod fieri potest, vt s. ti. proxi. §. fin. versic. quid si quasi. Si se dicit generaliter datũ, vide à quo datus sit. & alia quæ dixi s. tit. prox. §. si autem, per totum ipsum ti. de tutore datiuo. Excipe etiam de inuentario, de sacramento, de satisdatione, & de statu, & ætate eius & pupilli. s. tit. proxi. in tutore dixi. Et quòd est datus curator habenti curatorem, & sine causæ cognitione. ff. de tute. l. j. C. qui dari tut. vel curato. pos. l. curatorem. De hoc suprà tit. proxi. §. generaliter. ver. item quòd habeũ: Et quòd non sit datus volenti & petenti & præsenti, vt iam dicam. ¶ Si verò dicat se datũ ad certam causam, vel litem, non potes tot obiicere: quia potest fortè dari à quolibet iudice, sub quo litigatur, vt s. dixi §. j. Et hoc reuocato in dubium, obiicias quòd non satisdedit. ff. rem ra. hab. l. 3. Sed hoc fortè non admittetur: quia ibi non dicit de certa litè, secundum Vber. de Bon. & de ętate finita. vt s. tit. proxi. §. fi. Item, quòd is est, & quòd non fuit datus præsenti & petenti. ff. de tute. qui habet. §. pen. Licet enim cogatur recipere curatorem: tñ ipse eum petere debet, & ad hoc cogendus est. C. qui pe. tu. vel cu. l. j.
2 Instit. de cur. §. it ẽ inuiti. ff. de min. ait prætor. §. pmittitur. † ¶ An autem constitutus simpliciter videatur ad omnia constitutus, & an curator datus ad rem vel litem certam: & ad quædam alia, faci
c at inuentarium, dixi s. de actore ab vniuersi. ver. porrò. & seq. c itẽ quòd est creditor vel debitor pupilli. C. qui da. tu. vel cur. pos. Au
d then. minor. Sed fortè illud loquit de curatore generali d. & hoc
3 iunge quod no. in præ. versi. porrò. † Sed nunquid vir potest dari
e curator ad litem vxori e? Dicunt quidam, quòd nõ: vt C. qui dare
f vel dari tu. vel. cur. pos. l. ij. f vbi indistinctè dicitur, quòd vir non potest dari curator vxori: vnde indistinctè est accipiendum: vt ff. de publ. de pretio. xix. dist. si Romanorum. extr. de priuil. quia circa. Et præterea ratio illius legis etiam ad hunc casum extenditur: quæ est, scilicet, quia maritus actione nego. gest. ab vxore non debet conueniri, ergo idem ius debet hic esse. extr. de const. transla. ff. ad leg. Aquil. illud. C. de vsufruct. antiquitas. C. de nup. si liberã. in fin. Io. verò distinguit, an maritus constituatur vniuersalis curator, quod esse non potest, vt in præ. l. an specialis. & tunc secundũ eum cessat ratio illius legis, vnde & potest esse procurator vxoris C. de procur. maritus. & potest esse ratio pro Ioan. nam maius periculũ est in curatore vniuersali, cùm habeat cuncta negotia eius gerere, & sic ex tali negotiatione magnum damnũ posset mulier sustinere: at in procuratore speciali, non potest magnum versari periculum. Præterea mulier potest reuocare procuratorem ad vnam litem datum: vt ff. de procur. l. ante litem. & l. post litem. sed vniuersalem nõ: cuius officium certis modis finitur, vt C. de neg. gest. tutori. & facit C. de excus. tut. amplissimi. & in hoc concor.
4 Iacob. Bal. † ¶ Porrò g si dicit se datum, vel prodigo, vel furioso,
g vel mente capto, surdo, muto, & huiusmodi, excipe contra eum. ꝙ non satisdedit rem furiosi vel prodigi, vel mente capti, & huiusmodi saluam fore. ff. de cur. fur. consilio. nisi sit à patre in testamẽto datus, vt C. de epis. aud. de creationib9. in prin. ¶ Item, quòd nõ iurauit Romæ coram prætore, vel in prouincia coram præsidib9, & locorum episcopis, & tribus primatibus vtilia agere, & inutilia prætermittere, & quòd non fecit inuentarium, vt in ea l. j. & C. de cur. fur. l. fin. §. sed cum antiquitas. & §. seq. ¶ Item, quòd furiosus factus est sanę mentis, vel prodigus deuenit ad sanos mores, vt in ea. l. §. tali. & ff. e. l. j. Et hoc quando furor est continuus: si verò interpellatus, non finitur eius officium. C. e. l. pe. ¶ Item, quòd causa ex qua datus est, falsa est: quia non est mente captus, nec furiosus, nec prodigus. ff. de curat. fur. obseruare. & ipse curator habet hoc probare. ff. de tut. & cur. da. ab his qui. ff. de condi. instit. quidã xlvj. dist. si habet. ff. de acquir. hæred. filium. ff. de cura. fur. l. j. extr. de suc. ab intest. c. si. C. de codi. nec codicillos. de hoc no. xvij. q. ij. Gonsaldus. ¶ Item, quòd nõ fuit legitimè data tutela, & ipse hoc probabit, vt in præd. l. obseruare. Iunge aliàs impugnationes quæ sunt j. §. proxi. Qualiter autem petantur dari curatores, vide j. de iud. §. generalia. versi. item bonis. & sequen.

ADDITIONES.

a Dementi. ¶ De isto & se. Vber. de Bonacur. posuit rubricam specialem post generalem, de qua dixi s. tit. prox.
b Dicit. ¶ Prosequitur verba Vber. de Bona. vbi de curatore.
c Et seq. Quod hic continuauerit Vbert. præd.
d Generali. ¶ Verbum Vber. præd.
e Vxori. ¶ De tutore non q̃rit: quia si vxor, ergo pubes. Adde Gui. Pap. sin. cccexxj. inci. curator datus ad litem, ibi: quòd licet marit9 non possit esse curator vxoris suæ, potest tamen sibi dari curator ad litem. Henr. Ferran.
f l. ij. ¶ Quia ratio, quæ ibi no. in §. pe. Inst. de excu. tut. scilicet, quòd si malè gereret maritus, præsumitur, quòd ex affectione vxor sibi remitteret, et si caderet in procuratore: ideo in illa non instat. Et aduerte: quia ille §. pen. videtur probare quod dari possit. Dicit enim, quòd si detur, potest se excusare. Sed dic, vt ibi no. quòd impropriè ponitur excusatio, ex quo volens non admitteret. Adde, quòd cum opin. Spec. concordat Bal. in l. ij. C. de procur. & Odof. in l. maritus. eod. tit. Bart. in l. si quis cum procuratorio. in fin. §. fi. ff. eod. Bald. in l. j. ff. de excu. tut.
g Porrò. ¶ Reassumit mistim vtrũque Vber. Adde, quòd si curator datus per iudicem, nõ iurauit, & prodigus vel minor rem alienet cum licentia dicti curatoris, & iuret prodigus, vel minor super contractum: contractus tamen non tenet, vt consuluit Bald. eius consi. cxxxviij. lib. j.

SVMMARIVM.

1 *Curatores quibus modis constituuntur, & instrumentum super cura furiosi & muti, cuius formæ debeat esse.*
2 *Mater an debeat ad curam filii vocari, sicut ad tutelam.*
Agnatis qui succedere debent, tutela defertur sicut & cura.

3 Maiores

3 *Maiores personæ prohibentur habere curatores.*
5 *Forma instrumenti curæ ad causas, qualis esse debeat.*
5 *Modus instrumenti generalis curæ faciendi ad causas & negotiá.*
6 *Curator suscipiens onus curæ, eo ipso obligat se, & sua bona, & certa actione tenetur.*
7 *Verbum decreuit, & constituit, siue dedit, potest stare in matre.*
8 *Tutelam suscipere, an quis inuitus cogatur.*
9 *Curatorem, an sufficiat adesse his quæ cum minore aguntur in causis.*
10 *Curator nolens in contestatione consentire, an cogi debeat.*
11 *Forma instrumenti curæ dandi ad lites patre absente quæ sit.*
12 *Instrumentum curæ, cum lis est impuberi mota, quale sit.*
13 *Modus faciendi instrumentum, vbi curator datur tutorem habenti.*
14 *Curator quandoque datur bonis absentis indefensi.*
15 *Curator potest dari bonis, etiam præsentis, vbi debitor cessit bonis.*
16 *Curator ad litem potest solummodo actiones tempore perituras intentare.*
17 *Curator datus ventri & occasione ventris, an datus censeatur ventri tantùm, an etiam bonis.*
Opponenda curatori dato ventri.
18 *Forma dandi curatorem infirmo, & super bonis filijfam. minore xxv. annis, patre nolente cum res gubernare.*
19 *Curator tantùm datur à iudice, tutor verò à iudice & testatore.*
20 *Confirmatio curatoris dati in testamento fit per prætorem, & in qua forma.*
21 *Dicens se officium interuentionis assumpsisse pro adulto, vel pupillo, ecclesia vel vniuersitate, in iudicium est vocandus.*

5. §. CVM autem prędictis personis datur curator, sic inchoabis instrumentum:
a ¶ Instrumenti super cura furiosi vel muti, Forma[a]. † Talis iudex,
1 qui citatis agnatis & cognatis T. furiosi vel muti, surdi, vel prodigi, filij quōdam P. ad eorum omnium approbationem & testimonium H. eius patruum, circa administrationem & curam personę & rerū dicti T. magis inuenit idoneum: idcirco eūdem H. ipsi T. constituit curatorem, qui curator promisit, & iurauit, &c. vt s. in instrumento tutelæ, nomine tutoris in curatorem mutato. Cæ-
b terùm[b], cùm de præmissis constiterit, vide si se dicit datum in testamento à patre, vel dicit se legitimum, vel datiuum. In primo casu oppone sibi, quòd nō est à iudice confirmatus. ff. de cur. fur. l. pen. C. de epi. au. de creationibus. Nec obseruauit tria, quæ sunt s. ti. prox. §. generaliter. ver. hoc autem notandum est. Si autē dicit se legitimum, & verum est: quia est agnatus proximior, vt ff. e. sæpe. & l. præced. & C. e. l. fi. §. si autem. Insti. de cur. §. furiosi. & ff. de tu. qui habet §. quia autem. tamen obiicias ei de inuentario, de satisdatione, de iuramento, vel quòd non est agnatus proximior & de ætate sua, vt dixi in tutore, legitimo, & aliis s. ti. pro. §. si verò dicit. & §. seq. Si autem dicit se simpliciter à iudice datum, oppone, quòd alius est datus in testamento, vel saltem legitimus & idoneus: & quæcunque dixi in præ. §. si autem tutor. obiicienda tutori datiuo: & etiam generaliter quæcunq; dixi s. ti. prox. §. generaliter. obiicienda tutori: quia parum ab eo distat, vt s. Item obiicias omnibus, quòd is cui datus est, nō est de illis personis, qb. curator dandus est: quas s. dixi. §. dantur. & ipse hoc probabit. ff. de condi. instit. l. iiij. vij. q. vlt. actor. extr. de causa poss. cum ecclesia. prope fi. Item, quòd est finita cura. ar. extr. de off. dele. quærenti. & c. de causis. quod dic, vt in præal. §. generaliter. ver. item, quòd tutela est finita. Item generaliter excipe de inuentario, de satisda-
2 tione, de iuramēto, de ætate, & aliis s. dictis. † ¶ Sed nunquid mater debet ad curam filij vocari: cùm & ad eius tutelam vocetur, vt s. ti. prox. §. nunc dicendum. versi. item excipitur contra matrem.
c & seq.[c] & videtur quòd non, quia officium virile est, vt C. quando mu. tu. off. fun. potest. l. j. & fœminæ ab omnibus ciuilibus officiis & publicis exemptæ sunt. ff. de re. iur. l. fœminæ. Vnde cùm sola tutela his concedatur, non debemus eis concedere curam. ar. extr. de transla. inter corporalia. extr. de deci. ad audiētiam. Sed dic contrà, propter rationes quæ sunt C. de cur. fur. l. ij. Sicut enim agnatis, qui succedere debent, tutela defertur: sic & cura. C. e. l. fi. §. sin autem testamentum. & l. nec lucramur. C. de leg. tu. Auth. si-
d cut hæreditas[d]. † Et sic præcipuè: quia matrem naturę pius amor
3 sine suspicione circa filios facit, vt in Auth. collat. vij. vt sine pro-
e hi. mat. debi. & credi. §. j.[e] ¶ Maiores autem personę prohibentur habere curatores: nam ex quo minoribus conceditur, per consequens eis interdicitur. xxv. dist. qualis. ff. de iudiciis. cùm prætor. & vide s. de actore ab vniuer. ver. puberes. ¶ Instrumentum verò curæ ad causas sic conficietur:
f INSTRVMENTI curæ ad causas, Forma[f]. † R. adultus filius
4 quondam Titij coram tali iudice constitutus in causa, quam habet vel habere intendit cum P. & generaliter in omnib⁹ aliis causis, litibus & controuersiis quas habet, vel habiturus est cum aliquo, vel aliquibus, tam in agendo quàm in defendēdo, M. ibidē præsentem sibi petiit cōstitui curatorem, quo curatore decreto ipsius iudicis cōstituto promisit ipse curator dicto adulto, & corporaliter ad sancta Dei Euangelia iurauit, omnia & singula ipsi R. in dicta causa & causis vtilia facere & inutilia ptermittere, &c. vt s. in titu. de actore ab vniuer. in instrumento actoris, vsque in fi. vbi est in ver. puberes. habes quid iuris sit de curatore ad lites: & quis esse possit, & an conficiet inuentarium. & iunge quod est j. ver. item curator ad litem. ¶ Instrumentum quoq; curæ generale ad causas & negotia sic conficietur:
5 INSTRVMENTI † generalis curę ad causas & negotia[g], Forma
g R. adultus, &c. vt s. in præcedenti, vsq;, quàm in defendendo. Iūge tam in criminalibus, quàm in ciuilibus, & omnibus eius negotiis tractandis & gerendis M. ibidem præsentem sibi decerni, & cōstitui petiit curatorem: quo curatore in prædictis & quolibet prædictorum ipsius decreto iudicis constituto, promisit ipse curator & corporaliter iurauit omnia & singula dicto adulto in causis & negotiis eius vtilia facere, & inutilia prætermittere, ipsiusque personā & res bona fide custodire & saluare, & inuentarium secundum iuris ordinem facere: & curæ atque administrationis suę cū integra restitutione, & assignatione omnium eorum quæ prædictorum occasiōe ad ipsum peruenerint, rationem reddere: saluo eo, quòd semper vti valeat veritate. Insuper H. ipsius curatoris precibus & mandato dicto R. de indemnitate omnium prædictorū extitit fideiussor. Tandem dictus iudex prædictis omnibus & singulis suam auctoritatem interposuit & decretum. Ferè tota hęc forma probatur C. de cur. fur. cùm furiosus. Nec nocet quod dicit, promisit, & iurauit: quamuis promissio non requiratur: quia eo ipso, quòd aliquis est tutor vel curator. certa actione tenetur vt ff. de tutel. & ratio. dist. per totum. Item non nocet, si promittit & iurat inuentariū facere, licet, ipso iure ad hoc teneatur: vt in præ. l. cùm furiosus. & C. de admi. tu. l. tutores. & s. in prin. huius §. de iuramento dicitur. in Auth. vt hi, qui ob. se habere perhi. res mi. in fine. Item quidam dicunt apponendum sub hypotheca bo-
6 norum suorum: sed hoc non est necesse. † Quia ipso iure obligantur bona tutoris, vel curatoris: vt in præ. l. cum furiosus. §. patrono. in fi. & C. de admi. tu. pro officio. Item bene dicitur, insuper H. seu & H. &c. hoc est enim generale in omni curatore: vt ff. rem pu. sal. fore. l. iiij. in fine. excepto testamentario: vt Inst. de tutel. in fi. & de satisda. tuto. l. ij. Fiet autem hæc promissio tabellioni stipulanti pro minore seu furioso; vel etiam minori, si fieri potest: vt
h ff. rem pub. sal. for. l. ij. ext. de vsur. in consti. Greg. X. quanquam[h]. Item videtur ponendum, quod ipse subibit defensionem pro ipso minore, seu furioso: vt C. de admi. tuto. l. fi. §. defensionem. in fin. Item bene dicit, tandem dictus iudex, &c. Debet enim interuenire decretum iudicis: quo tradat ei curam, id est, quo faciat, & det eum tutorem, vel curatorem, & ei administrationem concedat: vt in Auth. vt hi, qui oblig. se habere perhi. §. fi. Posset etiam expressius dici sic: & dictus iudex decreuit & constituit eum curatorem & ei concessit administrationem tutelæ, vel curæ. Et si dicatur, & rerum, non est absonum: quia lex dicit, res ei tradantur. & ipse res suscipiat: in præd. l. cùm furiosus. §. patrono. quasi dicat, ipsarum rerum administratio ei tradatur: & vide C. de magistr. conuen. l. final. C. arbitr. tuto. l. fina. ff. de legi. tut. legitimos. Sed certè in tutore testamentario & legitimo, videtur sufficerę quòd administratio ei solum tradatur & concedatur: vt in prædictis leg. cùm iam sint tutores: vt in l. legitimos. Et ita non constituuntur per iudicem. Argumen. tamen, quòd tutor legitimus constituatur. ff. qui

ADDITIONES.

a Forma. ¶ Rolandini fuit, sine rubrica post formam curatoris dati pupillo contra tutorem.
b Cæterùm. ¶ Reuertitur ad verba mistim vtriusque Vbert.
c Et seq. ¶ Et vide quod ibi dixi super ver. vt autem.
d Hæreditas. ¶ Dicit Vber. de Bob. vbi de tutela anomala, quod licet per totam Italiam mater non succedat filio, extantibus agnatis, imò agnati tertij gradus excludāt cognatos: per statuta locorum, per quod videtur, quod deficiēte in illis successionis iure, deficiat ius tutelæ & curę per hāc. & Inst. de l. pa. tu. in fi. Fortè hoc dat excusationem matrib⁹, sed nō remouet si tutelā volūt: sed cū sola volūtate excusetur, nō video quid valeat quod dixit de excusatiōe dicit: quod autem subdit, quod statutū nō īpedit tutelā, verū puto, nec ius cōe tollat, nisi ī expresso. Adde, an & quando defertur hereditas per statutū, deferatur tutela. Bal. cons. cxj. incipiēte statutū, quod ego vidi. li. iiij. vbi concludit, quod nō: quia mater possit eē curatrix filiorum, voluit Bal. consi. lib. cclvj. ij.
e §. j. ¶ Qui ēt de curatore loquitur. ad idem col. vi. vt hi qui. vbi æquantur tutela & cura. Item adhuc fortius permitti debet cura quam tutela: quia minus ius cōfert. ff. de app. cū in vna. §. j. Inst. de tu. §. j.
f Instri curæ ad causas, forma. ¶ Rolādini fuit, parte vij. ante mediū.
g Instri gnalis curæ ad cās & negotia, forma. ¶ Rolādini fuit continua proximæ. & quod hic dicit iunge ad formam præcedentem: quia omnia sunt verba Rol.
h Quanquam. ¶ lib. vj.

ff.qui petant tutores.diuus.§.j.Sed dic,vt ibi.Sed ad euitandã op
positionem huius legis,nõ nocet dicere,quòd iudex ipsum con
stituit tutorem:melius tamen dicitur,decreuit ipsum esse tutorẽ.
7 †¶In matre autem verbum decreuit,& verbum constituit siue
dedit,stare potest:cùm nec verè legitima, nec verè datiua sit: vt
C.quando muli.tute.off.fun. potest,Auth.matri.Sed an is, q ab-
futurus est,potest petere dari curatorẽ bonis suis? Videtur quòd
non:quia adhuc est dominus.Sed dic contrà,Inst.de excu,tuto.§
item qui Reipublicæ.& differtur huiusmodi administratio in tẽ
pus absentiæ:vt ff.de do.inter vi.& vxo,sicut.§.si.&seq.& facit in
uentarium:vt ff.de ven.in poss.mit.l.j.§.curator.Sed non satisda-
bit:quia satis est eius fides approbata à domino.Inst.de satisd.§.j.
Quid si volens adolescenti litem mouere,petit sibi dari curatorẽ
ad litem:ipse verò dicit,volo habere generalem:ille replicat, nõ
debes audiri:quia hoc dicis causa litis differendæ,vt ille generalis
habeat inducias pro inuentario faciendo,& huiusmodi.Sed is,q
datur ad litem,non tenetur facere inuentarium:vt no.s̃.de acto-
re vniuer.ver.puberes,Dicunt quidam,dandum esse generalem:
ar.C,qui pe.tu.vel cu.l.j.vbi dicitur curatores generaliter esse dã
a dos,[a] †¶Sed nunquid inuitus quis cogitur suscipere tutelam vł
8 curam ad litem?Et quidem de generali dicunt quidam, quòd te-
netur quis eam inuitus suscipere, & pupillũ vel adultum defen-
dere,vt ff.de cur.bo.dan.l.ij.§.quæritur.s̃.de reo. ver, item tutor.
Sed certè idem videtur in speciali,vt C.de admi,tu.sancimus.ver
sus prin,ibi:necessitatem habenti curatorem , &c.Ad idem ff.de
itin.actuq; priua,l.j.§.si igitur.& l.seq.Secus in curatore bonis dã
do,vt præ.§.quæritur.Item Iac.Bal.dixit eum non cogendum su
b scipere specialem[b].Nec ob.præ.l.sancimus.quę loquitur quãdo
iam susceperat administrationem:quare meritò est cogendus,vt
patet in ea,l.§.personis etiam.ibi,vel si illi noluerint,&c.Alij con
trà,per præ.l.de cu.bo.dan.quæ indistinctè dixit,tutorem & cura
torem cogendos,non distincto generali & speciali.j̃.vers.sed an
9 bonis.†¶Sed nunquid sufficit curatorem adesse his,quæ cũ mi-
nore aguntur in causis,etiam si non auctoretur, nec consentiat?
Videtur quòd sic,vt C.de auth.præs.clarum.Sed dic,quòd debet
adesse & auctori,& in ciuilibus,& in criminalibus causis,vt in ea.
l.ibi:est cautius,& melius,&c.&C,qui le.perso.l.j.& ij.Quid si no
lit auctorari vel consentire alicui actui iudiciario,puta confessio
ni?Et videtur quòd non sit cogendus,& si fiat,non valeat.vt ff.ď
auth,tu.l,j.§.fi.Sed dicunt quidam sufficere,si auctoretur in con-
10 testatione,s̃.de acto.ver.sed nunquid sufficit.†¶Sed quid si nec
in contestatione velit consentire?Respon.est cogendus: & po-
test dici,quòd præ.l.locum habet in his quę voluntariè fiunt,sed
iudicium redditur in inuitum.Cùm ergo dicit lex,cum auctorita
te tutoris agi debere,videtur concedere,quòd cogatur auctora-
ri:ar.ff.de ne,gest.at qui.§.cùm me.ff.de tutel.l.iij.Verùm si filius
familiàs habens causam , & allegans patris absentiam petat ipsi
causæ dari curatorem:quia nequit aliter in iudicio esse,vt s̃.de a-
11 ctore.ver.sed & filiusfa.sic conficiens instrumentum.†¶Instru
c menti curæ ad litem datæ patre absente[c],Forma.Talis filius P.in
præsentia talis iudicis constitutus,licet patrem habeat:tamen ab
sentiam patris allegans , petiit H:causæ quam habet, vel habere
sperat cum M.curatorem constitui & decerni:quo curatore ip-
sius decreto iudicicis confirmato,promisit ipse curator dicto T:
& corporaliter ad sancta Dei Euangelia iurauit,omnia & singula
ipsi causæ vtilia facere,& inutilia prætermittere : & quicquid ad
manus eius peruenerit , &c.vt s̃.in instrumento curæ ad causas.
¶Si verò detur curator impuberi,excedenti tamen infantiã , nõ
12 habenti tutorem,cùm ei aliqua imminet causa,sic conficies, †In
d strumenti curæ,cùm lis impuberi mouetur,Forma[d]:T.impubes
maior tamen infante,filius quondam P.tutore carens,& causam
habens vel habere intendens cum M.coram tali iudice constitu
tus sibi indicta causa H.ibidem præsentem petiit curatorem con
stitui,& decerni:quo curatore ipsius decreto iudicis confirmato
promisit idem curator dicto T.& corporaliter iurauit,&c.vt s̃.in
instrumento curę ad causas.Quandoque etiam datur curator pu
pillo habẽti tutorem non idoneum,vel absentem,vel qui se ex-
cusauit ad tempus,vt dixi,& probatur,Insti.de cu.Qui enim inu-
tilem habet,intelligitur non habere,vt extr.de trans.inter corpo
ralia.§.sed neq;.Super quo qualiter instrumentum conficiatur sa
tis patet ex antecedentibus, & sequentibus instrumentis potest
perpendi.¶Porrò si detur curator pupillo tutorem habenti,sup
negotio & causa cum ipso tutore habenda , sic conficies. Instru-
e menti [e]quando curator datur habenti tutorem,Forma.†T. pu-
13 pillus filius quondam P.quia cum M.eius tutore ad diuisionem
peruenturus est de bonis communibus inter eos , vel quia cum
eo causam habiturus est,coram tali iudice constitutus petiit sibi
H.eius patruum super dicta diuisione in dicta causa decerni ac ɔ
stitui curatorem : quo H.super prædictis curatore dicto pupillo
decreto ipsius iudicis constituto,promisit ipsi T.Si maior infan-
te fuerit, dicas , mihi tali notario pro ipso pupillo stipulanti,&c.
vt s̃.in instrumento curæ ad causas.Verùm si sit curator bonis da
tus,excipitur contra eum quòd,non est constitutus de consensu
f maioris partis creditorum[f]: & quòd non est in ea regione con-
stitutus,in qua actiones mouere intendit:& ꝙ institutus fuit inui
g tus.quod fieri non debet , nisi in magna necessitate[g]. ff. de cura.
h bon.dan.l.ij.circa prin.§.quòd si per regiones.& §.quæritur.[h]Itẽ
quòd in certis casibus concessum est,vt bonis curator detur : &
certo modo dari debet,de quibus habes ff. de tute. muto. in fi.in
Auth.liceat matri & auiæ.in princip.C.de calumn.l.ij.C. de bon.
quæ libe.l.fina.§.j.ff.de Carbo,edict.sed si is.ff.de cura.bo.dando.
per totum.ff.de hære.insti.si quis instituatur. ff.ex qui.cau.in pos
sess.ea.l.fi.Et aliquis horum casuum non euenit:nec forma serua
ta fuit.Item obiicias de inuentario.ff.de bon.autho.iud.poss.l.fi.
14 †¶Item nota,quòd quandoq; datur curator bonis absentis in-
defensi,vt ff.de cura.bo.dando.l.j.& ij.& tunc instrumentum sic
i conficietur : instrumenti curæ ad bona, Forma[i]. Cùm T.ad plu-
rium creditorum instantiam citatus à tali iudice,& eius defensio
ne legitimè proclamata.non comparuerit,nec aliter pro eo: idẽ
iudex bonis eiusdem T.absentis & indefensi P.ibidẽ præsentem
decreuit,& constituit curatorem, qui curator promisit mihi tali
notario j̃.scripto stipulanti & recipienti vice & nomine dicti T.
& bonorum eius : & corporaliter ad sancta Dei Euangelia iura-
uit,dicta bona fideliter & diligenter perquirere,& inuestigare, ď
fendere,& custodire,& saluare,& omnia & singula ipsis bonis vti
lia facere,& inutilia prætermittere,& inuentarium de ipsis bonis
facere:necnon administrationis & curæ ipsorum bonorum secũ
dum iuris ordinem reddere rationem:saluo eo quod semper vti
valeat veritate.Insuper A.ipsius curatoris precib.& mandato,mi
hi notario recipient pro ipso & bonis eius de prædictis omni-
bus & singulis, extitit fideiussor, & sub obligatione bonorum
k suorum. Cæterùm idem iudex, &c. vt s̃. ¶ Quando autem [k] &
in quib.casibus curator detur bonis, not.ff.de cur.bon.dan.super
rub. & ff.de mu.& ho.l,j.§.fi.ff.de hær.insti.si qs instituat̃.&de ca.
l & postli.reuers.l.ij.[l] Opponitur aũt ɔ̃ curatorẽ bonis datũ ad pe-
titionẽ creditorũ,ꝙ non est ɔstitutus de consensu maioris partis
eorum,

ADDITIONES.

a Dandos.¶In lib.si qui essent coram delegato,etiam papæ,nõ ꝓ-
cederet quæstio:cũ ille dari non possit,nisi ad cãm sibi cõmissam
de iudiciis.vl.c.lib.vj.Adde ad ver.seq.ibi,sed nunquid inuitus.A
lex.in l.eum qui res.in iij.no.C.de procu.vbi an tutor & curator
possint cogi inuiti exercere officium , & an possint præcisè cogi
vel causatiuè.Hen.Ferr.
b Specialem.¶Pro eo facit ff.de tut.qui habet.§.si pupillus.Ad qd
enim requireretur ei⁹ præsentia,si cogi posset,ibi de hoc,quo ad
illum cui datur.Cy.aũt vtramq; opi.recitat in l.j.C.qui pe.tu.Do
minus meus dicebat,se non videre quare non sit cogendus,cùm
officium sit publicum,& non sit exceptuatus.Adde Ol.cons.lxiij.
cuius hæc vltima verba formalia.
c Instrumenti curæ ad litem datæ,patre absente.¶Rolan.vbi s̃.
d Instrumenti curæ,cùm lis impuberi mouetur , Forma.¶Rolan.
continuatur proximæ.
e Instrumenti,quando curator datur habenti tutorem,Forma.
¶ Continuatur proximæ.
f Creditorum.¶j.ver.opponitur.allegat iura.
g Necessitate.¶Exponit ibi gl.quia non inuenitur voluntarius,&
bona dissipantur.
h Quæritur.¶Hucusque verba Vber.secundi,quæ sequuntur fue
runt Vber.primi,vsque ad ver.item no.
i Instrumenti curæ ad bona,forma.¶Hoc vbi s̃. præcedit tres pro
ximas.
k Quando autem.¶Incipiunt hic verba Alb.Gal.rub.de cur.bon.
dan.vsq; ad ver.si verò.hoc addito,quòd si essent plures curato-
res tales , non haberet inter eos locum beneficium epistolæ , vt
no.Acc.ff.e.l.iij.§.fi.
l l.ij.¶Et quomodo dari petantur,& quomodo contra magistra-
tũ agatur,qui non dedit vel dedit non idoneũ,vel satisdationẽ ñ
recepit,vel recepit,sed non idoneã,vide j̃.de iud.§.gñaliter.in vl.
col.Adde quæ requirantur in curatore dato bonis absentis:& q̃s
actiones possit intentare.Ang.cons.ciij.inci.datus fuit.& cõsilio
cxciij.inci.mortuo debitore.Bal.cõs.xxxv.inci.verba.Dy.& seq.
lib.j.& ibi per quem iudicem detur.Et an stante statuto, ꝙ detur
curator vnus ex proximioribus absentis, si extat vn⁹ ꝓximior ex
parte matris alius aliquãtũ remotior ex parte patris, quis præfe-
ratur.vide Bal.cons.xj.lib.j,cõcludentẽ ꝓximiorem admittendũ.

corum,vt ff.de cur.bon.dan.l.ij.& de bon.authen.iudi.poss.l.fin.
Item,quòd non fecit inuentarium.ff.de ven.in poss.mir.l.i.§.fina.
15 †¶Sed an bonis præsentis dari potest curator? Dic, quòd sic, quan-
do debitor cessit bonis.ff.de cur.bo.dan.l.fina.Item & quando hę
reditas delata est filiofamiliàs ex aduentitia causa,& pater repudi
at vsumfructum,vt C.de bo.quæ lib.cùm non solùm.§.vbi. Inui-
tus autem datur quis curator bonis,in Auth.vt liceat ma.& auiæ
a in prin.collat.viii.ff.de cur.bon.dan.l.ii.§.quæritur [a]. Quæ autem
differentia sit inter curatorem bonis datum, & alios curatores,
no.ff.de cur.bon.dan.l.ii.respon.i.ff.de admi.tut.inter bonorum.
16 †Item curator ad litem [b] intentat tantùm actiones tempore pe
b rituras,secundum Azo.vt no.ff.de bo.auth.iudi.pos.creditore.
Alii dicunt, quòd intentare potest omnes,& tempore perituras,
c & alias:vt ff.de cu.bo.dan.l.ii.respon.i. Tertii dicunt, & bene [c]. quòd
quando datur curator ad commodum creditorum, scilicet vt sa-
d tisfiat eis, talis curator intentat omnes [d]: alias non, nisi tempore
perituras, vt in d.l. Sed quòd talis curator interdum detur, probatur
ff.ex quib.cau.in poss.ea.Fulcinius.§.adeo.&l.si diu.ff.de cur.furr.
curator bon.& ỹ.de primo & secundo decreto. §. nunc dicamus.
ver.quòd si nullus.Curator autem bonis datus,aut est datus cum
inquisitione:& tūc non satisdat,aut nō & tūc satisdat, vt in Auth.
e vt li.mat.& auiæ.in prin.colla.viij.ff.de cu.fu.l.bonorum [e].&ff.de
17 ven.in poss.mit.l.j.§.quoties.de hoc s.tit.proxi.§.si autem.†Si ve
f rò datus est curator ventri [f],& occasione ventris:attende formam
g an sit datus ventri tantùm:an ventri & bonis.de quo legitur [g] ff.
de ven.in pos.mit.l.j.§. quoties autem.Item obiicias, quòd vēter
cui datus est,non est prægnans,nec est certum, sed per calumniā
h desiderat se mitti in possessiōem:& quòd abortiuam se fecit [h],vel
talem edidit qui est à successione repulsus,vel exhæredatus. vt ff.
eo.l.i.§.prægnante.&§.fin.& l.sed &si eum.&ff.si mulier vent.no
mi.l.i.§. & hoc edictum. Item obiicias etiam de personis quæ de-
buerunt dari:& de inuentario & aliis,vt in ea. l. ff. de ven. in poss.
mit.l.i.§.pen.& fin.Item,quòd non intentat nisi actiones tempo-
re periuras,vt s.Item contra hos duos excipe de his quę s.contra
alios curatores dixi excipienda:& de potestate istorum dixi s.eo.
tit.scias.Item specialiter istis duob. obiicias quòd leue officiū ha
bent & debile.ff.de administ. tutor. inter bonorum. Et quia rarò
i datur curator ventri [i]:ideo scienter super hoc instrumentum for-
mare omitto.ff.de leg.i.nam ad ea.& quia satis expremissis instrui
potes.Datur etiā curator cuilibet infirmo, qui perpetuo morbo
laborat,& rebus suis superesse non potest.ff.de tute.muto. §. fin.
Instit.de cur.§.ii.iiii.& v.C.de capt.& postli. reuer.l.iii.ff.de mu.&
ho.l.i.§.personæ.& bonis absentis,vt in l.muto.§.fi.& in præ.l.C.
¶Datur etiam curator quandoque bonis filiisfamiliàs minorib⁹
xxv.ann. quando pater non vult ipsorum res gubernare: & tunc
taliter scribetur:
18 FORMA.†A. accedens ad præsentiam talis iudicis, petiit bo-
nis suis P.fratrem suum dari curatorem in agendo & responden-
do:qui iudex H.patrem dicti A.vocauit,quærens ab eo, an vellet
res filii gubernare:qui facere penitùs recusauit.Dicto igitur P.iu-
rante&promittente ipsi A.stipulanti sub obligatione suorum bo
norum vtilia agere,& inutilia prætermittere:pfatus iudex cum di
ctis bonis in agendo & respondendo eum constituit procurato-
rem:pro quo L.in omnibus & per omnia extitit fideiussor.Si au
tem adultus velit agere contra curatorē,vel curator contra adul
tum super administratione curæ, concipe libellum, prout no. in
tutela.ỹ.de iudi.§.generalia.ver.sequitur.& seq.mutato tamen no
mine actionis: quia hic proponitur ex vtraque parte actio neg.
gest.C.de neg.gest.curatorem.& l.curator.& l. ob negotium. C.
19 arbitr.tu:qcqd.ff.de neg.gest.l.iii.§.si furiosi.&§.curatori.†¶Por
k rò notandum est,quòd curator datur tantum à iudice [k],tutor ve-
rò à iudice,& à testatore.Item tutor datur mulieri minori xii.ann.
& masculo minori xiiii.ann. curator verò datur & minori & ma-
iori vsque ad xxv.ann.& furioso &aliis;vt s.Quod autem dixi,cu
ratorem non dari in testamento,verum est quòd non valet per se da-
tio:sed à prætore confirmatur hoc modo:
20 FORMA rescripti.†Publicè vtile est,suprema hominum iudi
cia firma esse,& ea perduci per iudices ad effectum:ea propter cū
constet euidenter,quòd A. in suo testamento B. filio suo tribuit
H.curatorem:nec per se hoc valeat cum effectu, nisi fuerit decre
to iudiciario confirmatum: ideo ego talis iudex eandem curam
mea auctoritate confirmo,vt idem curator possit licitè suum of-
ficium exercere.Quòd si velit iudex ad cautelam quòd ille iuret:
sic dicetur:
FORMA.Accedens H.coram iudice tali testamentum A.mi-
hi ostendit,quomodo eum B.filio suo constituit curatorem.Vn
de dicto H.cauente & iurante vtilia adulto agere,& inutilia præ-
termittere,eumque defendere,dictam curam mea auctoritate ac
iudiciario decreto confirmo.De distributore verò bonorum à te
statore,vel iudice,vel etiam à iure deputato, no.ỹ.de edi. instr. §.
2 nunc verò.†¶Hoc etiam in summa no. quòd is qui interuenit
pro adulto,vel pupillo,vel ecclesia,vel vniuersitate, in iudicium
est vocandus, ex quo id officium se asserit assumpsisse. Officium
enim solum debet adimplere:& in eo contra quemlibet defendi
debet.ff.de neg.gest.l.si quis mandato.& l.mandasti.ff.de eden.si
quis ex argentariis.§. procuratori. Sed si eo solo in iudicio inter-
ueniente pronūciatum fuerit,cum legitimè ordinatum & admit-
tendum,talis sententia non præiudicat prædictis personis,vel lo-
cis.ff.de collu.de te.nullo.extra.eo. per totum. In cuius bonis sit
executioni mādanda sententia,an tutoris seu curatoris,vel pupil-
li,no ỹ.de senten.execu.§.sequitur.ver.sed pone.Item atende, an
sit talis iudex qui potuerit dare tutorem vel curatorem, vt s. §. j.
Attende etiam aduocate super omnia, ne cum falso tutore seu
curatore procedas.ff.quod cum fal.tuto.aut. l. j. in fin. Inuentarii
autem formam habes ỹ.de edi.instru.§.dicto.& ỹ.de primo decre
to.§.nunc dicamus.versi.quod si nullus.

ADDITIONES.

a Quæritur.¶Dixit hoc,& vnum casum excipit s. ver. verum si sit.
b Ad litem.¶Ver.iste est Alb. Gal.qui dixit,curator bonis datus,ne
scio quare autor mutauerit.An curator ad litem faciat inuentari-
um,vide satis plenè s.de actore vniuer.ver.puberes.
c Et bene.¶Secundum Albe.Gal.
d Omnes.¶Id est,quando datus est vt conseruet,non vt soluat. &
idem Iac.de Are.allegans ff.de iure deli.l.ait prætor.
e Bonorum.¶Et ibi not.alii duo casus,quibus non satisdat:cùm da
tus est à patre in testamento.& cùm opulentus est.
f Ventri.¶De matre quę non petiit hunc curatorem,nec possessio
nem nomi ventris,nec curatorem bonis,dixi s.tit. proxi. §. nunc
dicendum in fin. an excludatur ab illius successione. Adde quod
etiam ibi dixi.
g Legitur.¶Dicit Vber.de Bon.quia inter istos magna est differen
tia,allegat eundem §.
h Fecit.¶Dicit Vber.ij.quia abortum fecit.
i Ventri.¶Supple,& quia Rolandinus non formauit.
k Iudice. A testatore datur, sed rebus, non personæ. in Auth. vt li.
mat.& auiæ.in prin.

ADDITIONES NOVAE.

§ Dominus Segnorolus circa finem consiliorum suorum in con
silio quod incipit de intellectu l.ij.C.de edic.di.Adria.dicit quòd si cu
rator non iurauit in cura tactis sacrosanctis scripturis,quòd talis cura
non valet,vt in auth.vt his qui obl.hab.res minor. §. & enim vo-
lumus.
§ An curator puellę possit dissoluere sponsalia inter vnum iuue
nem & ipsam puellam contracta per patrem dictæ puellæ, & ip-
sam alii maritare,not.in l.sciendum.de ritu nuptia.per dominum
Argentinum.
§ Curator generalis siue ad lites non potest dari per iudicem de-
legatum.Innoc.in c.petitio.de procurat.
§ An furioso habenti lucida interualla possit dari curator Bald.
in l.furiosum.C.qui testam. facere pñt.fac.l.cū aliis.de curat.fur.
§ Nota quòd licet in instrumento tutelæ & curæ multa requirantur
tamen in his quæ dilationem non recipiunt,vel in his quæ ad cō
modum pupilli spectant,valēt gesta per tutorem etiam nō inter-
uenientibus prędictis solennitatibus,l.tutor qui repertorium.
de administ.tutor Bar.in l.legitimos.de legiti. tuto. vide ti. C. de
tuto.& cura. qui.sat.non ded.
§ In dicta l.legitimos.dicit Bar.quòd propriè decretum interpo-
nere est tutorem in quasi possessione administrationis ponere.
sic dicunt canonistę de instituto in beneficio,qui nō habet admi-
nistrationem nisi inducatur in quasi possessionē,vt ca.proposuit.
de concessione præben.per Innocen.
§ Curator qui datur ventri potest dari in testamento. glo. in l.si
mulier.quemadmod.testam.aperi.
§ Curator qui datur bonis non potest dari in testamen.glo.con-
iuncto tex.in l.Lucius.§.mœnia.ad Treb.fa.Bal.in l.cum hæredi-
tas.C.depositi.
§ De curatore qui datur bonis absentis not.in l.ab hosti.ex quib⁹
causis maiores.& c.cæterū de iuram.cal.fac.Bal.in rub.de success.
edic.& dicta l.cum hæreditas.C.depositi.
§ An curator possit dari infanti Bald.in c. j. de mili. vasall. qui fu.
contu.& dicit aliter quam Petrus.
§ An curator datus in testamento per patrem confirmabitur in
vito adulto,Bal.in l.fina.de testa.tute.& l. j. de confirma. tu. inui-
tus autem curator non cogetur gerere,l.curator.de excus.tut.
§ An tutor finita eius tutela possit esse curator, Albric. in auth.
minor.C.qui dare tuto.poss.videtur dicere quòd non.
§ Nota quòd minor potest constituere procuratorem ad peten-
dum curatorem.Bal.in l.licet.de procurat.

§ Curator datus ad litem non tenetur facere inuentarium, Angelus in l.& si tantum.de pactis. quia ei solui non potest, ideo non tenetur: quia non est quid de quo conficiat. vide s. de syndico.

§ Quod quilibet gestor tenetur reddere rationem gestionis suę, l.ij.ff.de negot.gestis: item quòd ille qui tenetur reddere ratione, debet offerre ipsas rationes legendas, text.in l.cum seruus. §.j. de condi.& demonst. ex quo sequi videtur quòd isti factores seu gestores aliorum negotiorum in reddenda ratione debent habere libros suos, & eos offerre, nec possunt dicere quòd stetur dictis libris tam pro se quàm contra se, etiam si petantur exhiberi per statutum mri, cum etiam absque statuto eos teneatur offerre, aliter si non offerant, videtur contra eos posse iurari in litem, cum eo ipso quòd non offerunt, & sic rationem non reddunt, videantur dolo facere, l.si procuratorem.§.dolo.& l.dolū.ff.mandati.& contra omnes dolos iuretur in litem de veritate secundum Bart.in.l. in actionibus.§.plane.de in litem iuran.& Ioan. An.in c.super eo. quod metus causa. pro his omnibus vide dom. Bal.in l.j.§.officio. ff.de tutel.& ratio.distra. vbi vult quòd quilibet administrator cōficere teneatur librum rationum & nisi confecerit, vel confectū non edat, potest contra eum iurari in litem, si ait contra tutorem non conficiētem inuentarium. Idem vult Ray. in dicto §. officio.

Incipit Partic.IIII.

¶ De Personis quæ nec agunt, nec defendunt. Rubrica.

OMPENDIOSE satis ac vtiliter in præmissis de personis quæ in iudicio suo vel alieno nomine agunt vel defendunt, prælibauimus: nunc autem videamus de aliis quæ nec agunt, nec defendunt, sed adminiculum causis præstant, vt sunt, Aduocati, Testes, Tabellio, Executor, Et primò de Aduocatis dispiciamus.

a ¶ De Aduocato.[a] Rubrica.

DVOCATI qui ambiugua facta causarum dirimūt suæque defensionis virib. in rebus sæpe publicis, & priuatis lapsa erigunt, fatigata reparant, non minus prouident humano generi, quam si præliis ac vulneribus patriam parentesque saluarent: milites ergo sunt Militant namq; patroni causarum, qui gloriosæ vocis confisi munimine laborantium spem, vitam & posteros defendunt. Hæc leguntur C. de aduo.diuer.iudi.aduocati. De his igitur gloriosis militibus. & eorū moribus dicendum est, & videndum, Quæ contra eos possunt obiici, Quales vestes habere debent, Qualiter se habere debent cum suis clientulis, Et qualiter cum alterius partis, vel etiam suæ aduocatis, Qualiter se habebunt, cum primò iudicem aggrediuntur, Et qualiter cum commendabunt. De exordiis, & ipsorum arēgis, De cautelis & officio eorum, scilicet, Primò de cautelis aduocati actoris. Secundò de cautelis & officio aduocati rei Tertiò de cautelis vtriusque.

ADDITIO.

a Licet quicquid est in libris practicorum, de quibus s. in procemio informationem aduocatorum respiciat, specialiter tamē de ipsis aduocatis tractat auctor, quo ad octo, in hoc principio distincta, sub octauo tria vltima includēdo. Summistę autem Az. Gof. & Host. item Tan. in sui operis v.ru. de aduo. & ipsorum officio principaliter tractant primum & octauum, & de ipsorum salariis. quod auctor ponit in ru. de salariis. Rof. bene fecit rubricam, qui possunt esse aduocati. & est vij. Vber. de Bob. in prin. & in processu plenè. & Io. de Deo post eum plenius in Cauil. li.j. de vestibus, cautelis & membris aliis tractauerunt, de primo nihil. Sed ipse Io. li. iudi.iiij. in prin. aliquid primo notauit Bonagui. in iij. rub. tract. de moribus aduocatorum: & de ipsis in ix. rubricis sequentibus ponēs in viii. xxiiii. ipsorū cautelas. Aegi. vbi de cautelis aduocatorū & idem de exordiis. Guid. de Suza. fecit duas rubricas de officio aduo. actoris, & de of. aduo. rei. sub quibus includit dimidium sui operis, sed de aduocato, quo ad septem prima membra nō tractauit. Gul. An. satis plenè tractauit sui operis char. iiii. inci. de officio aduocati. & qui possunt aduocare, de ipsorum exordiis excusationibus, prohibitionibus, honoribus, pœnis, suppletionibus & salariis, subdēdo diuersas ipsorum cautelas. Nepos de Mon. al. fecit rubricam contra aduocatos, in cuius fine posuit ad literam textum qui habetur iij.q. vij. c.j. vsque ad c. qui sine. Sed Baga. Alb. Gal. Vber. de Bona. vel alius ex. s. in procemio nominatis, de his non fecere tractatum, saluo quod Pileus parte iiij. ponit de aduocatis, qualiter debeant allegare: & quomodo incipere, quòd ponitur j. de dispu. §. ii. Secundò excusatum me fore precor, si non trado quotas omnes auctoritatum Salomonis allegatarum inferius. Suspicor enim auctorem aliquando ipsius librum communiter incognitum habuisse, & forsan posset de Seneca idem dici.

SVMMARIVM.

1 *Hæreticus vel Iudæus, vel filius infidelis non potest contra christianos aduocare.*
2 *Monachus vel canonicus regularis non potest aduocare, etiam in foro ecclesiastico, nisi id exposcat monasterij vtilitas: abbate nihilominus imperante.*
3 *Religiosi an possint pro personis miserabilibus postulare.*
4 *Clericorum non postulantium tres sunt ordines.*
5 *Clericus in sacris existens, etiam non beneficiatus, postulare non potest coram iudice seculari, nisi in tribus casibus.*
6 *Verbum coniunctis, in hac clausula, sacerdos potest pro coniunctis postulare, quomodo capiatur.*
7 *Miserabiles personæ pro quibus postulare cuilibet permittitur, quæ sint.*
8 *Nullus clericus potest in causa criminali coram iudice ciuili postulare.*
9 *Aduocatus procax, & opprobrijs certans, non ratione, admitti non debet.*
10 *Aduocatus an possit postulare in causa in qua olim fuit iudex.*
11 *Aduocatus proponens exceptionem dilatoriam, qua pœna puniri debeat.*
12 *Edictum de postulando est prohibitorium, vnde quilibet admittitur, nisi prohibitus inueniatur.*
13 *Postulare prohibitus à Iudice ad tempus, vel in perpetuum, non est audiendus.*
14 *Aduocatus idem potest esse vtriusque partis.*
15 *Postulans, nimia cupiditate pro vili stipendio, tanquam degener fiet infamis.*
16 *Minor xvij. annis non potest postulare.*
17 *Aduocans contra ecclesiam à qua est beneficiatus, non admittitur.*
18 *Beneficium habens in pluribus ecclesiis, an patrocinari possit vni contra aliam.*
19 *Clericus beneficiatus, coniunctæ personæ an possit contra ecclesiam suam patrocinari.*
20 *Clericus non debet plus diligere sanguinem suum, quam ecclesiam, quæ ipsum domino sociauit.*
21 *Clericus an possit pro suis contra aliquem de ecclesia postulare.*
Licitum non semper est honestum.
22 *Centesima vel quinquagesima œconomo monasterij data non obtinet locum beneficij, sed eleemosynæ.*
23 *Postulare an quis possit pro personis miserabilibus contra ecclesiam.*
24 *Aduocatus habens feudum à duabus ecclesiis sub pari conditione, si inter eas quæstio oriatur, vtram illarum iuuabit.*
25 *Obligatus aduocare pro aliqua ecclesia, si sit episcopus alterius, cui debeat seruire.*
26 *Abbas dans rem aliquam in feudum alicui iuris perito, vt sibi præstet patrocinium, an illo moriente possit Abbas feudum reuocare.*
27 *Feudum datum patri minoris, quo pacto reuocari possit.*
28 *Filius videns aliquem velle interficere patrem, & alium velle comburere patriam, quem iuuare debeat.*
Amor patriæ charior esse debet quàm patris.
29 *Natura facit, vt amor patris & filij præcellat amorem filij & patriæ.*
30 *Postulare non potest quis contra eum cuius est vasallus.*
31 *Aduocatus non accusat, sed defendit.*
Liberalitas quomodo probetur in contemptu suorum.
32 *Aduocatus dici non potest qui causis agendis non operatur.*
33 *Iura tractanti turpe est ius in quo versatur ignorare.*
34 *Pœnæ semper sunt restringendæ.*
Aduocatorum par esse debet distributio.

¶ Quæ contra aduocatos obiici possint.

1.§. Obiicitur contra aduocatum, quòd est surdus, vel mutus, vel cęcus, vel perpetuo furiosus, vel seru⁹, vel minor xvii. annis, vel mulier, vel in corpore suo muliebria passus, nisi fuerit vt prædonum, vel hostium stupratus, vel quod est de capitali crimine, vel de calumnia publici iudicii damnatus, vel quod operas suas locauit, vi cum bestia dentata in arena pugnaret. Hæc omnia leguntur ff. de postu. l. j. per totam l. & iij.q.iii.c.infamis.§.tria. Vnde versus: Non cuicunque datur, vt postulet: imò vetatur, Ad dictus pœnæ, seruus, puer, auctor arenæ, luminibus cassus, mulier, muliebria passus. † ¶ Item obiicitur, qd
1 est hæreticus, vel Iudæus, vel filius infidelis, vel excommunicat⁹ propter suspicionē hæresis: hi ꝯ Christianum aduocare non possunt: imò infidelis proscribitur, & in perpetuū exiliū mittit̄ de pœnitē.dist.i.nemo. vel ī foro. C.đ postu.nemo. & C.de epis. aud. nemo.ii.ext.de hæret.c.excōmunicam⁹.§.credētes. & c.si aduersus[a].
a Veruntamen

ADDITIO.

a Aduersus. Debebat auctor specificare casum illius decre. quæ aduocatos suspendit ab officio. & ad hoc quod statim sequitur, vide quòd ibi scripsi in vlt. gl.

Veruntamen quãuis aduocatus fuerit excommunicatus vel hæ
reticus, nõ ideo retractabitur sententia. Idem, si procurator fuit
talis: secus autem si fuit iudex, vel testis, vt extr. de hæretic. vergẽ
tis. secundum Vincen. qui hoc no. extr. de sent. excom. si aliquan
do. De hoc s̃. de procur. §. j. in princip. & j̃. ver. item, quòd est ex-
2 communicatus.† ¶Item, quod est monachus vel canonicus re-
gularis: etiam in foro ecclesiastico, nisi id exposcat monasterij vti
a litas[a], abbate nihilominus imperante. xvj. q. j. monachi. & c. alia ẽ
C. de episc. & cle. repetita. extr. de postu. c. ij. extr. ne cleri. vel mo
3 na. c. j. in fine. & c. non magno.† ¶Sed nunquid religiosi possunt
postulare pro miserabilibus personis, vt clerici, vt iam dicam? Vi
b cen. dicit, ꝙ sic:[b] quia opus misericordiæ eis iniungitur. lxxxvj. di.
c. fi. arg. tamen contrà, quia funesta est eorum vox, quam interdi
ci potius, quàm audiri oportet. ij. q. vij. placuit. & c. seq. Si tamẽ re
nes dictum Vincen. dicas, ꝙ hoc facient abbate imperante, & nõ
c aliter: vt in præd. c. monachi. & hoc tenet[c] H.† ¶Item, ꝙ est cleri
4 cus. Super quo nota tres esse ordines non postulantium clerico
rum. Primus, episcoporum, & aliorum superiorum, qui omnes, ꝓ
hibentur pro aliis postulare corã ecclesiastico, vel ciuili iudice:
vt xj. q. j. te qdẽ. v. q. iij. quia episcopus. lxxxviij. dist. perlatũ. Secũ
dus, sacerdotũ, qui nec corã ecclesiastico, nec corã ciuili possunt
iudice postulare, nisi ꝓ se, vel ecclesia sua, vel pro coniunctis, vel
miserabilibus personis, vel nisi necessitas immineat: vt extr. eo. c.
fi. extr. ne cleri. vel. mo. sacerdotibus. xv. q. ij. c. vnico. xiiij. q. v. de-
niq;. & in præ. c. te quidem. Necessitas autem est, si alter vel ęquè
d bonus non reperitur. Vel secundum Vincẽ.[d] Si videmus liberos
vel coniunctos nostros egere aduocatis, vel scientia nostra: &
impetuntur de seruitute. arg. ff. quod me. cau. isti quidem. §. j. & fi.
Suam quoq; ecclesiã hoc casu intelligo, si sit in ea prælatus, vel
beneficiatus vel intitulatus, vel receptus: licet nondum benefi-
cium adeptus. extr. de rescriptis. in nostra. de ele. in Genesi. Idem
fortè, si non est in ea receptus, est tñ in ea sine titulo ordinatus.
extr. de præbend. cùm secundũ. & c. episcopus. vel si in ea est ad ti
tulum sui patrimonii receptus, secundum Vincen. extr. de simo
tua. de præben. tuis. Sed si iste postulat, in quo distinguetur? Res-
pondeo, in fraterna socitate. xviii. dist. placuit. iii. q. iiii. Engeltru-
dam. & in perfectione beneficiorum ipsius patrimonii: quia ꝺ fo
5 ro ipsius ecclesiæ est: vt in p̃. c. tuis. & xvi. q. i. simpliciter.† ¶Ter-
tius ordo est clericorum in sacris existentium, etiam non benefi
ciatorum, & existentium in minoribus beneficiorum, qui non
possunt coram seculari iudice postulare, nisi pro causa sua, vel ec
clesiæ suæ, vel miserabilium personarum. extr. eo. c. i. & in præ. c.
sacerdotibus. Sed nunquid poterunt coram ecclesiastico? Et cre-
do, quòd possunt: vt xiii. q. ii. §. hoc autem, quia cum prohiber de
seculari, concedit per consequens de ecclesiastico. arg. extr. de p̃
6 sum. nonne. ff. de iudi. cùm prætor.† ¶Est quartus ordo, quem ĩ
quadam causa fecit quidam rusticus contra quendam religiosũ,
dicens ei: Tu non potes pro meo aduersario postulare. Primò, q a
es regularis. s̃. ver. item quod est monachus. Secundò, quia es in
sacris. Tertio, quia de bonis ecclesiæ vteris. Quartò, quia es sacer
dos. ¶Aduerte tamen, quia coniunctas personas in præmissis in
telligo filios & nepotes. xii. q. i. episcopus. qui filios, & alios. vsq;
ad quartum gradum. C. de episc. & cle. authen. licentiam. & C. de
aduo. diuer. iudi. petitionem. §. licentiam. extr. de consan. & affi. ñ
e debet. Dominus meus[e] hoc extendit etiam ad amicos, dummo-
do non pro pecunia fiat: vt in præ. auth. licentiã. & ad libertum &
patronum. C. de procu. exigendi. & vxorem. lxxvii. dist. libertos.
& c. seq. xlvii. distin. §. necesse. C. de procur. l. maritus. C. de re mil.
maritus quicunque. Extraneas verò intelligo, alias à domesticis.
7 not. iii. q. v. in summa.† Miserabiles[f] quoque intelligo pupillos,
f viduas & orphanos. dist. lxxxvi. c. fi. & lxxxvii. di. c. i. C. quando ĩ-
pera. inter pu. & vi. per totum. nisi sit diues & nobilis vidua. extr.
de offi. deleg. significantibus. Idem in peregrinantibus. extrà. de
cleri. peregri. c. vnico. xxiii. q. iii. si quis Romipetas. & duobus ca.
seq. lxxxvii. dist. diuinæ. Item in quolibet iniustè oppresso & de-
solato. xxiii. q. iii. non inferenda. lxxxvii. dist. desolatis. lxxxiii. dist.
error. Et generaliter in qualibet persona ecclesiastico auxilio in
digente, & propria defensione carente. lxxxvi. dist. c. fi. in fi. & prę.
c. desolatis. in prin. & in quolibet peccato ꝯmittendo. xxii. q. iiii.
8 tam sacerdos. xciii. dist. diaconi. extr. de hæredi. ca. ii.† ¶In causa
autem criminali nullus clericus postulare potest coram iudice
ciuili: vt li. dist. aliquanto. xxiii. q. viii. his, à quibus. extr. ne clerici
vel mo. sententiam. nisi vt supplicet pro accusatis. vt xxxiii. quæ.
v. c. i. & c. reos. xiiii. q. vi. si res. extr. de verbor. significat. nouimus.
Per quæ iura dixerunt quidam, eos posse pro reis postulare, & ap
pellare, & appellationem prosequi: vt ff. de appe. non tantùm. &
causas absentiæ pro eis condemnandis proponere. ff. de procura.
seruum. C. qui accu. non poss. reos. v. q. iii. reos non tamen pro ac
toribus, sed tutius est in totum abstinere. ar. in prædicto. c. sentẽ-
tiam. vt & no. in prædi. c. aliquantos. & in Summa dõmini mei, in
g tit. de postulan. §. quid pertinet. vers. illud tamen g.† ¶Item exci-
9 pitur contra aduocatum, quòd est procax, & quòd opprobriis. ñ
ratione certat, nec se ab iniuriis temperat. Nam & is damno fa-
mæ, & opinionis mulctatur, & de postu. q̃ quis. 3. q. vii. c. infamis
§. tria. vet. si quis adeò. extr. de iureiuran. veniens. Item, quòd est
nimium verbosus. ar. C. de app. l. fi. §. in refutatoriis. & C. de ve. iu.
enuc. l. i. §. nostram. quia loquacitas actorem suum coinquinat, q̃
seruire auditoribus ad vsum profectus ignorat. xlij. dist. sit rector
& ad idem j. q. j. Marchio. ar. contrà, C. de postul. quisquis. §. apud
vrbem. ibi, eo vsque liceat orare, quousque maluerit. & in præd.
h §. tria. ver. apud vrbem[h]. Item, quòd fuit assessor in causa, in qua
postulat, quod fieri non debet. C. de assesso. l. fi. in prin. ff. e. l. pen.
10 † ¶Item, quòd fuit olim iudex in causa, in qua nũc postulat. C. ꝺ
postula. l. quisquis. & ar. C. li. xii. qui mili. non poss. hi quidem. §. in
posterum. ff. ad municip. libertus. §. prescriptio. ff. de pœnis. si plu
res. C. de proxi. sacro. scrin. l. hac parte. li. x. Vel etiam eodem tem
pore hoc facit, quod dic vt s̃. de iudi. deleg. §. superest. ver. item si
fuerit. ¶Item, quòd est infamis quacunq;, & præsertim iuris infa
i mia. Inst. de excep. §. fi.[i] ff. de postu. l. i. §. hoc edicto. & l. quos pro
hiber. C. e. l. quisquis. iij. q. vij. c. j. & d. §. tria. in prin. & ver. si quis a
deò. Qui autem sint infames, in repertorio sub titulo de pœnis, ple
11 nè dixi.† ¶Item: quod post litem contestatam proposuit exce-
ptionem dilatoriam: quare puniri debet in vna libra auri C. de ex
k cep. l. penult. ¶Item quòd non habet peritiam literarum[k]: licet
sit in exercitio peritus. C. de aduo. diuer. iudi. nemini. C. de aduo.
diuer. iu. iubemus C. de va. & extraor. co. l. j. §. aduocatos. Sed nũc
admittitur eius patrocinium, licet inter aduocatos non connu-
l meretur: vt no. C. de postul. l. secunda. De hoc infrà, eod. §. versi.
12 pen.[l] † Edictum enim de post. prohibitorium est: vnde quilibet
admittitur.

ADDITIONES.

a Vtilitas. ¶Directè super hac q. vide qđ scripsi super regula, in ar-
gumentum. de re. iu. libr. vj. Adde videndum Feli. in c. cùm l. & A.
in ver. casus. in quibus. in vj. col. extr. de re iud. vbi an monachus
possit aduocare data paupertate monasterij. & ibi an de licẽtia p̃-
lati possit monachus exercere procurationem pro alio monaste
rio, & p lo. de Turre Crem. in c. nullus. ij. q. vj. vbi an monachus
possit esse procurator de mandato episcopi. Henri. Ferran.
b Quod sic. ¶Idem Io. & la. vj. q. j. de præsentium. & alios, q tenent
idem, vide de postu. c. ij. super j. gl.
c Hoc tenet. ¶T. vbi dixi super rubrica de hoc per præ. c. fi. & facit
s̃. de tutore. §. generaliter. ver. item opponitur contrà.
d Secundum Vincen. ¶per totum, quod sequitur, vsq; ad versi. iij.
no. de postulan. c. fi.
e Meus. ¶In c. fi. e. t. vt ibi scripsi super ij. gl.
f Miserabiles. ¶Adde c. ex tenore. & c. ex parte B. & quę ibi no. do.
ext. de foro comp. Item quę no. in c. super quibusdam. ext. de ver
bor. signific.
g Illud tamen. ¶Vide quod plene scripsi post eum de clerico iuris-
perito, qui fratrem accusatum defendit: ita fuit absolutus, & accu
sans decapitatus. in decr. j. de postu. super j. gl.
h Vrbem. ¶Dic vt ibi in gl. ii.
i §. fi. ¶Iste §. facit ꝯtrà: quia permittit infames procuratores esse:
cùm tamen procuratores postulent, secundum definitionem da
tam in l. i. §. i. ff. de post. solue vt ibi, & in §. hoc edicto. qui statim
sequitur. Et dic. vt ibi gl. quod distinguit infamia magna, vł parua
vel quia aduocatio est honor, procuratio delictũ, & pœna priuat
honore, sed nõ releuat ab onere. facit C. de decurio. si quis procu
ratiõe. li. xi: Guil. An. dicebat, quòd procurator versatur circa fa-
ctum, aduocati circa ius. vterq; igitur postulat, sed diuersimodè.
k Literarum. ¶Quem vocat Rofr. idiotam. Vide quod dixi s̃. ad ar
bi. differt. ver. item inferendo.
l Ver. pe. ¶Intendit de ver. item quod non p̃t, quod clarius patet
j̃. ante fi. Et honestè fecisset hos duos vniendo. Rationes pro &
ꝯtrà patẽt, hic, & ibi. Sciendum est, quòd Rofr. T. quem allegaui
in eius fine, prosequitur hanc quæstionem: & Gul. An. etiã vbi s̃.
in fin. Rofr. fatetur, quòd de consuetudine aduocant etiam illite
rati, & dant consilium facti: quòd hic sequitur, in ciuitate Veneti
arũ vidi, & audiui aduocatos vulgariter allegantes. Gul. Anglic.
admittit illiteratũ pro seipso, maximè si est inops: & verba aduo
cati aduersarii iudex illi exponet: nec ad id tenebitur aduocatus.
alleg. C. vt quæ de. aduo. l. i. & per totum. & de hoc j̃. §. nũc de ex
ordiis. in fi. Item pro alio ꝯiuncto qui non est potẽs salariare ad
uocatũ. etiã illũ admittit Alleg. ff. de procur. sed & hæ personæ.
per totam l. Si pro extraneo, distinguit an habeat experiẽtiã cau-
sarum

admittitur, nisi prohibitus inueniatur.ff.de postul.l.prima. qa qđ non est prohibitum, intelligitur concessum.extr.de translatio.c. ij.versus finem.ff.de proba.ab ea parte. dummodo habeat causarum experientiam: vt in Auth,col.vj.de iud.in prin.ff.de var.&ex traord.cogn.l.j.§.aduocatos.C.de iudiciis.certi.quæ in iudice lo-
a quuntur [a]. Fatuus tamen est imperitus literarum, qui accedit ad patrocinãdum in causis: quia culpa est, se immiscere rei ad se non pertinenti.ff.de regulis iu.culpa.extr.de ætat.& qualitate, ad aures.& inde obligatur.j.§.fi.ver.qđ si p.vnde se non intromittat de eo officio, quod aliis sentit periculosum esse, vel damnosũ.ff.ad l.Aqli.idem iuris est.§.j.extr.de homic.tua nos.in prin. Consulo igitur, vt vbi videris aduocatum imperitum cõferas secum de apicibus iuris: & sic responsionis penuria cogetur declinare certamẽ: vt xliij.dist.in mandatis. in fi. Imò imperitus matheseos aduersus mathematicos disputans risui patebit, ignorans eorum dogmata: vt xxxvij.dist.qui de mẽsa. Turpe enim est, &c. vt j.ver. pen.& vide j.§.nũc de exordiis.ver.postmodũ.in j.forma. Sed &
b si penitus illiteratus sit consulo [b] quòd iudici semper literaliter loquaris: & vt sic ille te non intelligens cõfusus recedet: vt j.§.nũc
13 de exordiis.ver.sed nunquid.† ¶Item, quòd fuit prohibitus à iudice postulare ad tempus, vel in perpetuum: vnde non debet audiri.ff.e. puto.& l.seq.C.eo.l.j.& l.fi.etiam si aduersarius id patia-
c tur. [c] ff.e.quos prætor.extr.de excep.exceptionem.ij.q.vij.c.alie-
d ni. [d] Item, quòd est præuaricator & infidelis.C.de aduo.diuer.iu. l.j.quia ꝑdit clientulos suos, qui punitur extraordinariè: vt ij.q. iij.si quem.§.notandum.ver.præuaricator.quod dic, vt j.§. nunc tractemus.ver.caueat etiam.vltra latrociniũ enim peccat, qui clientulum pro viribus non defendit: vt lxxvij.di.in religiosum. de cuius pœna vide j.§.fi.ver.quid si per imprudentiam.& seq. Vnde hodie iurare tenetur, quòd omni virtute, omnique opere id, quod verum & iustum æstimauerit: suo cliẽtulo inferre ꝓcuret,
e vt in ꝯst.Greg.X.de post.ꝓperandũ.§.j. [e] † ¶Arg.tñ.ꝙ idẽ possit
14 esse aduocatus vtriusque partis: & tunc allegabit pro ista, nũc ꝓ
f illa.xlv.di.disciplina.in fi. [f] ext.de postu.prǽl.bonæ.ij.xciij.dist.diaconi.& c.legimus. Item ꝙ est simoniacus, qa aliquem pro pretio elegit: vel fuit falsus testis pro pecunia: vel in aliquo peccauit circa suum officium. Nam talis infamis est, nec postulat: vt j.q.j.in fi.
g literæ, secundum Io.de Deo.[g] & j.ver.item, quòd recipit.† ¶Itẽ,
15 quòd nimia cupiditate rapitur: nam pro vili stipendio tanquam degener postulat, cum fit infamis.iij.q.vij.§.tria.ver.apud vrbem Item, quòd pactus est de quota parte litis cum clientulo cũ grauí eius danno. nam & fit infamis.C.e.si qui.& l.seq.§.præterea.& iij.q.vij.§.tria.& ver.arceantur.de hoc j.de salariis.§.sequitur. ver. illud autem.& seq. Item, quòd à clientulo suo res tales lite pẽdẽte emit, vel aliàs cum eo cõtraxit.C.e.quisquis.§.præterea. Item quòd est excommunicatus.xj.q.iij.excommunicatos.& c.seq.extra.de exce.exceptionem.iiij.q.j.c.j.vj.q.j.beat⁹.& c.illi.& ij.q.vij.
h alieni.& s.in princ.ver.j. [h] Item, ꝙ rectorem ecclesiæ, in cuius foro postulat, interfecit, extr.de pœ.in quibusdam. licet ibi de alio aduocato loquatur. Item, quòd recepit pecuniam ob non aduocandum, vel est cõdemnatus lege Iulia repetundarum.ff.ad l.Iul. repetundarum, eadem, in fi. quæ est j.q.j.in fine, secundum dom.
i meum [i]. Item, ꝙ scienter litem prorogat. quod dic vt j.§.fin.ver.
16 item sit cautus, ne litem.† ¶Item, quòd est minor xvij.an [k].ff.de
k postul.l.j.§.initium. licet in procuratore requirantur xxv. vt s.de
l procuratore.§.j.ver.item, quòd est minor. Et est ratio [l]: quia procurator obligatur actione mandati, & ipse etiam condemnatur: vt ff.manda.si remunerandi.§.j.ff.de neg.gest.liberto, vel amico. Vnde quia propter ista posset procurator, si esset minor, restitui: ideo non debet esse minor. In aduocato autem ista cessant, & in teste: vt §. j.ver.item excipitur, quòd impubes. Item, quòd fuit aduocatus in causa principali: vnde non debet esse in causa appellationis, pro altera parte præsertim, secundum eos, qui tenent, qđ causa appellationis eadem sit cum principali.ar.in his, quæ no.j. de teste.§.j.ver.item, quòd fuit.& j.de salariis.§.sequitur.ver.sed nunquid. Exemplum enim perniciosum esset, si is, cui causę meæ secreta mandaui, in causa appella.contra me patrocinetur, etiam si alia causa dicatur à principali. Azo.tamen contrà notauit.ff.de
m post.l.pe. [m] † ¶Item, quòd aduocat contra ecclesiam, à qua est be
17 neficiatus.extr.de postu.c.fi.vel cõtra episcopũ à quo beneficiũ habet.extr. de exces.prǽl.graue.de verb.signifi.cùm clerici. ¶Su
n per hoc autem scias [n], quòd quidam sunt beneficiati ab ecclesia, non tamen in ea: & tales non dicuntur propriè clerici ipsius ecclesiæ, à qua bñficium habent, vt sunt illi, qui habent beneficium in diœcesi. Alij sunt beneficiati ab ecclesia, & in ecclesia: & tales dicuntur clerici ecclesiæ, qui magis sunt coniuncti, quàm alij: vt sunt multi tales in ecclesiis cathedralibus, & etiam canonici carũ. Primi perdunt beneficium quod habent ab ecclesia, si postulent contra eam, vel episcopum: vt dicunt quidam, à quo habent

18 beneficium, vt prædixi, multò fortius secundi.† ¶Quid si habet beneficium in pluribus ecclesiis: nunquid patrocinabitur vni cõtra aliam? Respon. non: sed de concordia tractet.ar.in præ. decre. de postu.c.fi.& xiiij.q. v. denique. nisi esset in vna prælatus: quia tunc potest contra aliam.ar.ff.de in ius voc.quæsitũ.& ij.q.vij.c. infames.§.tria.ver.itẽ si ꝯtra patrem. Sicut aduocatus fisci postulat contra fiscum pro pupillo suo.ff.de postu.l.pe.de hoc extr. e.
o c.fi. [o] † ¶Sed nunquid clericus beneficiatus ꝯiunctæ personę poterit cõtra ecclesiam suã patrocinari, vel esse procurator? Videt̃, ꝙ sic, extr.de postu.c.fi.ibi: pro extraneis aduocatus, &c. ergo à ꝯtrario pro coniunctis poterit. Nam & decuriones postulant ꝯtra prouincias.ff.eo.hi qui. Dic contrà, secundum Vicen. & in præd. decre.supple, maximè Richard⁹ verò dicit quòd litera illa vł vel le, quòd pro coniunctis possit: licet nõ salubriter hoc fieri possit:
20 † quia non debet plus diligere sanguinem suum, quàm ecclesiã quæ ipsum domino sociauit.extr.de pœnis.c.ij. lxxxix.di.decenter.& quę mater est.xij.q.ij.qui abstulerit. Vnde dicebat, quòd patrem suum contra ecclesiam propriam non iuuaret.& pro eo facit xliij.dist.si rector.in prin.ibi: neque opposuistis vos.&c.& xxiij.q.viij.conuenior.in prin.& e.leg.in fi. Vincentius dicit, ꝙ pro patre & pro matre impotentibus potest: prius tñ obtenta licentia: aliàs non, nisi velit perdere beneficium. Pro se autem potest: quia ordinata charitas, &c.de pœnit.dist.iij.qui vult.& agris meis sitientibus alieni irrigandi non sunt. C. de serui. præses. prælatus autem neminem contra suam ecclesiam iuuabit: imò eam iuuat contra omnes, etiam si antè fuit pro alio aduocatus in causa illa, sicut & tutor.iij.q.vij.c.infames.§.tria.versi.si contra patrem. ff.de

ADDITIONES.

☞ sarum: & eũ admittit, vel nõ, & eum repellit, per l.certi.ad quam etiam j.respõdebitur. Mihi placet solutio Accurs. q̃ præcedit hîc pro qua etiam facit noua constitutio Bñdicti, quæ incipit, Decẽs & necessariũ æstimam⁹, quæ vult, apud cãcellariam annotari nomina aduocatorũ, q̃ in consistorio ꝓponere possint: dans eis ordinem in sedendo & proponendo secundum ordinem sessionis, & secundum distinctionẽ proponendorũ, causas pauperũ gratis præmittendꝫ. Vult etiam ꝙ illi & alij aduocati curiæ abstineãt à multitudine causarum, & singulis annis iurẽt: statuit de ipsorũ & procuratorũ salariis, & de pœnis transgredientium, taxans duos aduocatos pro vna causa sufficere, & de ipsorum æqua distributione, si petatur. & vide quod dicam j.ver.ij.

a Loquuntur. ¶Et secũdum Rof.& Gul.præ.fit ratio diuersitatis: quia per cõsiliarios & assessores possunt rectè iudicare. Aduocati verò per alios instrui non possunt, cùm recipiantur in instructores. Facit de edend.si quis ex argentariis.§.prohibet. Insti.de exc. tu.§.minores.

b Consulo. ¶Secundum Rof.bene.vbi s.in fine.

c Patiatur. ¶Idem Tancred.in ti.de aduocatis.

d Alieni. ¶Vide quod circa hoc distinguit j.ver.antepe.

e §.j. ¶Reuocata est, quia non est in vj.circa aduocatos curiæ Romanæ primò vult hæc constitutio præ. Benedicti circa medium, ver.ad hæc statuimus. Et aduerte, quia illa, & ista constitutio alleuiabat aduocatos in hoc, quia lex, rem nõ nouam volebat in singulis causis iurari: sed constitutiones istæ Greg.in omni foro Benedicti in curia Romana generale iuramentũ pro omnib. causis exigũt semel in anno. Illa tamen non determinabat tempus: ista determinauit personam, coram qua & tempus. Ista etiam arctat procuratores ad iurandum, sicut & illa.

f In fi. ¶Ibi de hoc, sed ibi Moyses erat medius inter iudicẽ & partem, in dec.bonæ.iudex, qui est medius inter partes licitè allegat ius vtriusque. Secus in aduocato, qui non assumpsit officiũ mediatoris, sed partis: quod etiam ex ipsius descriptiõe apparet. Canones ad hoc allegari puto: quia Hieronymus in primo extollit diaconos ꝯ presbyteros, in secundo presbyteros contra diaconos: sed primum, vt cesset oppressio, secundum, vt cesset elatio. Et vide j. §.nunc tractemus.ver.sed nunquid.

g Secundum Ioann.de Deo. ¶In ordi.iudi.lib.iiij.rub.de pœnis aduocatorum.in prin.

h Ver.j. ¶& de sen.exc.decernimus.li.vi.

i Meum. ¶In Summa e.ti.§.iiii.ad fi.

k Xvii.an. ¶Qui eos non compleuit: vt ibi Io.de Deo, vbi s.dixit đ xxv. puto, quòd errore scriptorum, qui dicunt de xviii.scil.quia non attigit.

l Est ratio. ¶Secundum Rof.cuius fuit iste ver.& seq.

m l.pen. ¶Vide j.§.nunc tractemus.in fi.

n Autem scias. ¶Secundum Pe.& Ab.qui hoc no.co.ti.c.vlt.

o c.fi. ¶Vide j.ver.quid si aduocatus.in fi.

ff.de postulan.l.fi.& ad hoc facit quod no,si.vers.quod postulat.
21 † ¶ Sed nunquid potest pro suis contra aliquẽ de ecclesia postu
a lare? Puto quod sic,secundum Vincent.[a] & etiam pro extraneis.
b secũdum do.meũ[b],nisi ille obtineret vicem vniuersitatis.arg.xij.
q.ij.qui manumittit.ff.quod cuiusque vni. no.sicut.81.dist.legi-
tur.ff.pro socio.l.nam socius.licet sit arg.contrà,extr.de of.de-
c leg.cùm R.[c] Honestè tamen faciet,si abstineat:[d] quia non omne
d quod licet honestum est. ff.de reg.iu.non omne.xj.q.j.aliud.Sed
& œconom⁹ monasterij,cui datur cẽtesima,vel quinquagesima,
potest postulare ꝯ epm̃ dãtem pro extraneo & familiari monaste
22 rij:& pro quolibet alio † q̃a cẽtesima vel quinquagesima locũ ob
tinet eleemosynę,non beneficij.12.q.2.bonę rei.ext.de don.apo
stolicæ.Præmissa aũt intellige de beneficio, rõe cui⁹ est ecclesiæ
obligatus,& qđ spũale est,vt q̃a est canonicus præbendarius,vel
rector,vel præpositus ecclesiæ.Si autem esset tale,quod iam pro
meruit,& temporale est: vt quia in seruitij remunerationem da-
ta est sibi possessio aliqua:tunc nihilominus poterit pro extrane
is contra ecclesiam postulare.xvj.quæ.j.possessiões.& q.vj.illud.
22.quæst.2.quicunque.nisi illud haberet,vt vasallus:vt j.dicam.
23 † ¶ Sed nunquid potest quis postulare pro miserabilibus per-
sonis, quæ non possunt aliàs aduocatum habere contra eccle si-
am,à qua beneficium habet? Dic.quòd sic: si tamen ecclesia bo-
nos habet aduocatos.arg.lxxxvj.distinct.ca.fi.in fin.& 3.q.vij.ca.
infames.§.tria.ver.si verò in vno.& C.de postu.prouidendum.§.
si quis verò. Et hoc,nisi habeat conscientiam,quòd ecclesia ha-
beat ius:quia tunc non cogetur: si dubiat,obediat iudici,argum.
extra.de senten.excom.inquisitioni.de restitu.spo.ex parte.xj.q.
iij.quid ergo.Prosequere,vt in Summa domini mei,eodem tit.§.
e quid pertinet.ver. sed nunquid[e]. Quid si dicit se habere consci-
entiam,quòd ius est pro ecclesia,vt coactionem euadat? Respõ-
deo:deferatur super hoc sacramentum,vel excõmunicetur hoc
modo,scilicet quòd eas defendat,nisi credat ecclesiam iustã cau
sam fouere.Quod dic secundum dominum mum, vt in e.§.vers.
f quid si cleric⁹.[f] † ¶ Quid si aduocat⁹ habet feudũ ab ecclesia sub
24 ea cõditione,vt in omni causa ipsam iuuet:postea recepit ab alia
ecclesia aliud feudũ sub eadem conditione, inter quas ecclesias
postmodum quæstio oritur: queritur quam iuuabit? Responde-
o,quæstio dominicalis est,& solutio,quòd si sciat primam eccle
siam iniquam causam fouere,iuuabit secundam.xj.q.3.vę qui di
citis.& C.de iudiciis.rem non nouam. & extra.de iureiur. vbi de
hoc:ecclesia tamen prima eum habebit pro periuro:licet ipse te
neatur sequi suã conscientiam:vt in præ.c.literas.& c.inquisitio-
ni.11.q.4.sentit.Si verò hoc ignoret, iuuet per se primam, & se-
cundam per suostitutum.arg.C.de epi.& cle.ad similitudinem.j.
de feudis.§.quoniam.ver.12.& dicas hæc iura,quæ in questione
g dominicali disputata habentur.[g] † ¶ Quid si is,qui tenetur ad-
25 uocare pro aliqua ecclesia,sit episcopus alterius? Dic,quòd ser-
uiet primæ per substitutum.Idem etiam potest vasallus facere, si
fiat claudus,vel clericus:vt no.in præ.q.ſm H.& T.& B.j.Sed nun
quid is,qui iurauit defendere ecclesiam, tenetur id facere etiam
non requisitus? Dic,quòd si est in loco,vnde pt commodè veni-
re.& scit cãm agi,& suum ꝯsiliũ esse vtile:tunc tenetur,alioquin
non: sed nec tenetur, si ecclesia sibi non seruauit fidem: vel si ei
salarium suũ subtraxerit: vel si conscientia eum remordet. Quæ
h dic vt not.ext.de iureiu.breui.[h] vel si est sibi ingrata:vt no.ext. đ
26 postu.ca.fin. † ¶ Sed pone,abbas dedit rem in feudum alicui iu-
risperito,vt sibi præstet patrocinium:demum ille moritur:abbas
autem vult illud feudum reuocare,quia dicit se ꝯcessisse ratione
personæ:hæres aduocati filius vel filia contradicit: quæritur qd
iuris? Dico,quòd si fuit dictum, quòd personæ patris dabat, non
transit feudum in hæredẽ.ar.ext.de institu.c.pen. Si verò simpli-
citer.tunc transit.arg.l.di.c.i.in fi.j.q.j.eos.in fin.extr.de consti.ex
literis.Impleta enim fuit voluntas,vt impleri potuit.arg.ad hoc.
C.de cad.tol.l.vnica.§.ne autem hoc quod.versi ĩ omnib⁹.& ser
uiet per substitutũ.argumen.de an.le.annua.in fi.C de episco.&
i cle.l.ad similitudinem.& l.quisqs.vbi de hoc[i]. Sed si esset eccle-
sia lesa,tunc restituetur.ext.de in integ.resti.c.j.secundum Vber.
de Bo.etiã hæc vera sunt,si hæres velit seruire per æquè idoneũ
substitutum,vt ff.de consti.pe.qđ autem.§.fin. & C.de na.lib.l.3.
§.fi.ff.quod me.cau.pero.§.fi.& l.seq.Secus si non sit æquè idone
us:vt in præ.§.ne autem ver. si autem.in fi.ff. de solu.inter artifi-
27 ces †.Et hoc etiam locũ habet in minore,cuius patri feudũ datũ
k fuit:& in doctore,qui vult legere per substitutum[k]. ¶ Item exci
pitur contra aduocatum,quòd est decurio:qui contra suam patri
am aduocare prohibetur,nisi pro se,vel suis: & nisi pro pupillis,
quorum tutelam gerit.ff.eod.l.pen. ¶ Sed secundum hoc, nun-
quid aduocati nostri temporis aduocabunt contra patriam suã,
puta si Respublica causam habet contra extraneum? non vide-
l tur,iuxta illud[l], Pugna pro patria. Non enim dixit contra patriã,
23.q.3.fortitudo.& q.8.omnis. & c.nulla.extr.de conuer.infid.
c.j.ff.de iusti.& iur.vt vim.Sed dic contra: & est alia ratio in decu-
rionibus.nam & eis facultatibus lapsis alimenta decerni permis-
sum est:vt ff.de decur.l.decurionibus.Consulo tamen,quòd sibi
faciant iniungi à loci magistratu,clientulo procurante, arg.ff.de
condict.inde.frater à fratre.Et sic sæpe vidi in Romana curia.Nã
papa præcipiebat aduocatis eius hoc clanculo procuratoribus,vt
agentibus contra ecclesiam Romanam,& defectum aduocatorũ
prætendentibus,in causis,assisterent contra eam. arg.ext.de re iu
28 dica.ad apostolicæ.lib.vj. † ¶ Quid si pater agit contra patriam,
vel quid si videt aliquem velle interficere patrem: alium velle ꝯ
burere patriam.queritur quem iuuabit,vel cui primò succurret?
Respondeo,dicunt quidam,quòd patriæ:arg.in præ.ꝯcord. Cha
rior est enim amor patriæ,quam patris. ff.de cap. & postli.reuer.
l.postliminium.§.filiusfa.& communis vtilitas,& c.ext.de postu.
præla.c.bonæ.j.& C.de cadu.tol.l.vnica.§.fi.Dic.contrà,arg.ff.de
iust.& iu.veluti.vbi primò ponitur in ordine literæ, parentib.&
m postmodum patriæ[m].ar.43.dist.sit rector.in fi.& C.de of.pre.vr.
l.fina.& de nouo Cod.compo.prope fi.extr.de rescriptis.cùm di
29 lecta. † Natura enim facit, vt maior amor sit inter eum & patrẽ,
quàm inter eum & patriam:vt de conse.distin.vlti.c.fin.in fi.imò
vna caro sunt.xxxv.q.2. c.contradicimus.§.hac auctoritate.& C.
de impub.& aliis sub.l.fi.& primum debem⁹ circa domesticos o-
perari.lxxxvj.dist.non satis.in prin. & excommunicandus est fili-
us patrem non honorans,seu iuuans:vt xxx.dist.ca.j. ¶ Item exci
pitur ꝙ est clericus,& domesticus iudicis.ext. de appella. ex insi-
nuatione.Item.qđ prece vel pretio falsam aduocationem instru
30 it,vel instructam defendit:vt j.§.fi.ver.item cauet ne. † ¶ Item,
quòd postulat contra eum,cuius est vasallus.argumen.22.q.vlt.
de forma.& in libro feu.qui.ca.feu.ami.c.vnico in prin.& §. præ.
& quib.mo.feu.amit.c.vnico.in prin.extra.de na.ex libe.ven.ca.
vnico. Si tamen vasallus pro coniuncta persona postulat contra
dominum,non ob hoc fortè perdet feudum:arg.extr.de postul.
ca.fina.§.clericus.ibi:pro extraneis,& c.à contrario sensu: quia ñ
intelligitur promisisse sibi fidelitatem contra se,vel suos.vt extr.
de iureiurando petitio.cum suis concor. & hi, quibus interdici-
tur postalare pro aliis personis, pro huiusmodi personis tamen
possunt.4.q.vlt.omnibus.ff.de postulan.l.j.§.fi.& l. sequen. quia
31 nullus carnem suam odit.13.q.2.non æstimemus. † Imò illa ꝓ-
banda est liberalitas: vt proximos tui seminis contemnas 86.di-
stinct.non satis.prope prin.& C.li.x.de impo.luc.descrip.l.vnica.
Et præterea aduocatus non accusat: vt ff.de bon.lib.qui cùm ma
ior.§.idem puto.Et ad hoc facit,quod nota.s. versicu.sed nunqđ
clericus.Item excipitur, quod non iurauit statim post iuramen-
tum à

ADDITIONES.

a Secundum Vin. ¶ In præ.decre.vlti.
b Do.meum. ¶ e.tit.§.4.ver.quid in dubio.
c Cùm R. ¶ Non sequitur,si propter confraternitatem in ecclesia recusatur à iudicando,vt suspectus, quòd propter id impediatur postulare.
d Si abstineat. ¶ Secundum Hostien.vbi s.Non enim est curiale facere contra fratrem spiritualem,quod non faceret contra carnalem.Alleg.de transla.c.2.xxx.q.3.c.ita diligere.
e Sed nunquid. ¶ vbi longè plenius.
f Si clericus. ¶ Vbi ostendit iuramentum defensionis vel fidelitatis,per eum ecclesiæ præstitum,non obstare:& repondet ad l.humanitatis.C.de excu.tut.
g Habentur. ¶ Quæstionem istã,& tres alias circa materiam aduocatorum vide super regula contractus.de reg.iur.li.vj. & ibi in solutione primæ inuenies quod statim sequitur.
h Breui. ¶ Vt ibi scripsi super gl.2.distingue formam iuramenti.facit de priui.porrò.ff.de transact.l.de his.
i De hoc. ¶ ff.de ver.obli.continuus.ab eo. & in vsib.feu. si de feu.cõtro.fu.si quis decesserit. & 33.q.2.latorem.& vide Iac.de Bel.super præd.l.quisquis.
k Substitutum. ¶ Vide j.de falsa.in fine. & quæstionem super regula,qui facit.de reg.iur.lib.vj.
l Illud. ¶ Catonis post prin.
m Patriæ. ¶ Tenentes primum dictum per eundem modum inducunt C.de aduo.diuer.iud.l.aduocati.vbi præponitur patria parentibus, & ibi de hoc per Cy. Per eundem modum inducuntur illa iura quando pater præcepit vnum,& patria contrarium.Pro patria inducunt præ.l.postliminium.§.filiusfa.de relig. & sumpt.fu.l.minimè. Guido de Suza in præ.l.veluti.dicit iustiori parendum:ff.ne quis eum,qui in ius vo.l.i.in fi.cum l.seq.si æquè sunt iusta,obediat patriæ,per leges pro ea allegatas.

tum à partibus præstitum, quòd non credat iustam causam foue re:& quòd quàm citò causam sentiet desperatam, discedet. hoc enim tenetur iurare: alioquin repellitur. C. de iudiciis. rem non
a nouam. Bal. tamen dixit[a] quòd vt sic iuretur, illa lege cauetur, sed hoc consuetudine non habetur. Dominus meus dicit, quòd illi iuri nulla consuetudo potest præiudicare: vt nota. extr. de fo. cō-
b pe. Romana. §. nec. libr. vj.[b] & probatur hodie in constitu. G. X. de
c postulan. properandum[c]. Item, quòd monitus à iudice, vt alicui patrocinetur, noluit parere: nec se sufficienter excusauit. 3. q. 7. d.
32 c. infames. §. si quis verò. † ¶ Item, quòd non potest dici aduocatus. Nam aduocatus est, qui omnino causis agendis quoquo studio operatur: non tamen, qui aliquid accipere solet, non causæ affuturus. ff. de va. & extraor. co. l. j. §. aduocatus. Est etiam necessarium, quòd lege quinquennio audiuerit, C. de aduoc. di. iudi. iubemus pro tempore. §. nec de cætero. & in proœmio Digestorum, §. discipuli. & quòd doctor eius iuret eum peritia iuris instructum C. e. nemini. per quod patet illiteratum non posse aduoca-
33 re. † Turpe enim est patrocinio, & ius tractanti, ius, in quo versatur, ignorare. ff. de ori. iur. l. 2. §. post hos. argu. tamen contrà. C. de iudiciis. l. pe. quia etiam cùm nō prohibeatur, admittitur. De hoc
d s. ver. item, quòd non habet[d]. Generaliter autem postulare po-
e test, qui non prohibetur. ¶ In summa nota[e], quòd cùm quis aduocare prohibetur, aut accusatur de facto, quod irrogat in famiam, aut quod non irrogat. Si de facto, quòd irrogat infamiam, vt quod est præuaricator, vel litium redemptor, & conuincitur: & propter hoc ab aduocando prohibetur, tunc in perpetuum non poterit aduocare, siue causa sit expressa in sententia, siue non: nisi fuerit à Principe vel à Senatu restitutus: vt ff. de postu. l. prima. §. ait prætor. & l. ex ea causa. Si verò de alio, quod infamiam non irrogat, & propter illud ab aduocando prohibetur. aut iudex prohibuit eū corā se postulare ad tēpus, aut in perpetuum, aut simpliciter. Si prohibet corā se postulare, tunc poterit coram eius successore: vt eo. tit. Imperator. Si verò in pepetuum, aut prohibetur cum causæ cognitione: & tunc nisi appellauerit, non potest vlterius aduocare: vt prædict. l. prima. Aut sine causæ cognitione: & tunc non tenetur stare sententiæ tempore successoris: ff. de poe. l. fi. Cæterùm si sit simpliciter prohibitus, dicunt Io. & Azo, quòd perpetuò videtur prohibitus. Nam si stipulor annua decem, hæc stipulatio pura est. ff. de verb. oblig. Stichum, aut Pamphilum. §. j. aliàs incipit. & ideo. Melius probatur l. distinc. c. primo. in fine. &
f ext. de consti. ex literis.[f] cum sui concor. Tu dic, quòd tunc solū intelligitur prohibitus durante officio iudicis prohibentis, non in tempore successoris. argumen. ff. de poe. si operis. & in prin. de
34 cre. ex literis. † Nam pœnæ restringendæ sunt. de poe. di. j. pœnæ ff. de pœnis. interpretatione. ¶ Vltimò nota, quòd ad officium iudicis pertinet, prouidere, vt par sit hincinde distributio aduocatorum: vt s. de off. iudi. §. deseruire. ante lit. De diuersis appellationibus aduocati dicam extrà, in consti. Greg. X. de postulan. prope
g randum. in prin.[g]

ADDITIONES.

a Dixit. ¶ Imperatori Federico, vt dicit Rof. Accur. ibi dicit, quòd cuidam eius iudici.
b Libro vj. ¶ Vt ibi scripsi super verbo aduocato.
c Properandum. ¶ Quam hodie non habemus. li. vj. & sic est reuocata. Vide quod dixi s. ver. item quòd est præuaricator.
d Non habet. ¶ Et ibi solutio contrarij.
e Nota. ¶ Secundum Azo. in Summa, eod. tit. de postu. versi. item per decre.
f Ex literis. ¶ Et opi. Odo. quam ibi scripsi super gl. hoc dicit: adaptatur huic casui. Et de materia hius gl. ff. de postu. l. puto. §. j. & C. e. ti. l. j. vbi etiam hæc distinctio per Cyn. qui etiam ibi in fi. no. secundū Odof. & Pet. q̄ si aduocatus, phibit⁹ appellauit, appellatione pendēte po erit postulare, p l. in fi. ff. ad Turpil. quod placet. & facit quod no. de app. sæpe. in gl. fic s. in fi. quod intellige, nisi casus esse, in quo non esset, appellatio admittenda. de appel. Romana. §. si autem. li. vj. & vide j. de ap. §. in quib.
g In prin. ¶ Quam vt prædixi, non habemus. qđ tamē ibi dixit, vocant aduocati. De hoc vide iura, quæ scripsi de postulan. sup Ru. Item togati. de poe. di. j. ca. nemo. C. de aduo. diuer. iud. l. ne quis. & l. quicquid. cum 4. seq. & j. prox. §. item causidici. C. de postu. quisquis. item patroni causarum. C. de aduo. diuer. iudi. l. j. & l. aduocati. Item honorati. C. de offic. ciui. iudi. l. j. & quandoque iudices. de elect. fundamenta. versi. iudices. lib. vj.

SVMMARIVM.

1 *Talis præsumitur quis, qualem eum indicant vestes esse, cùm tamen non semper ita sit, vt vestes indicant.*
2 *Vestis debet esse conueniens statui, ordini, & officio.*
Aduocati dicuntur sacerdotes & milites.
3 *Aduocati non debent ad iudicis conspectum accedere habitu inornato.*
Sordes in vestibus affectatæ laudem non pariunt.
4 *Cuius conuenientiæ debeant esse aduocatorum vestes.*
5 *In compositio corporis qualitatem indicat mentis.*
6 *Deferens ex humilitate, vel corporis necessitate humilem habitum, non est ideo contemnendus.*

¶ Quales vestes debent habere aduocati.

a 2. §. Sequitur videre de vestibus aduocatorum[a]. Et quidem aduocatus coram iudice accedēs ad aduocationis officium exercēdum, vestes talares habebit, & suo officio congruentes: vt C. de postu. l. fin. quæ est de pœn. dist. ne-
1 mo & probatur 23. di. ca. pen. iuxta. illud: † Vir bene vestitus, p vestibus esse peritus. Creditur à mille, quamuis idiota sit ille. Si careat veste, nec sit vestitus honestè, Nullius est laudis, quamuis
b sciat omne, quod audis.[b] Talis enim prima facie præsumit, qualem eum indicant vestes esse: vt ff. de iniuriis. item apud. §. si quis virgines. extra de sent. exc. contingit. j. ff. de iure fis. diu⁹, & l. sed si accepto. Vnde Seneca ait vxori Neronis: Indue te delicatè, carissima, non propter te, sed propter honorem Imperij. Ad quod fa. xxj. q. 4. c. j. ibi: non propter necessitatem, &c. & ad idem extra. de
2 custo. euch. c. 2. in fi. cū suis cōcord. † debet igitur vestis esse conueniens statui & ordini & officio: vt in prę. concor. & ext. de vi. & hon. cle. c. deus qui. & 21. q. 3. c. ij. & c. seq. & hoc secūdū tollitur
c contra ea. q. c. j.[c] ¶ Præterea aduocati dicuntur sacerdotes: vt ff. de iust. & iu. l. j. & sacerdotes habere debent vestes suo of. congruentes. de quib. legit C. de sacrosan. ecc. sancimus. in prin. & 23. dist. p̄terea. & 43. dist. sit rector. 8. q. j. licet. in. fi. 16. q. j. reuertimini. ext. de custo. euchari. c. 2. extr. de sacra. non iter. c. 2. quas nō debent deserere sine causa, ext. de vita & ho. cleri. clerici. in prin. & versi. sed nec alibi. 21. q. 4. fine. Sunt etiam milites C. de aduo. diuer. iudic. l. aduocati. & milites habent militaria insignia. quæ si eis detrahūtur, fiunt infames. ff. de his, qui no. infa. l. ij. Ornari ergo debent esse in vestibus, & vt illi, quibus assimilantur: quia dignum est, vt qui similem, &c. ext. de statu monachorum. recolentes. Ipsi quoq; togati à roga veste dicti sunt. C. de postu. l. pe. Deseruiāt igitur nomini quod debet esse consequens rei. Inst. de do. §. est & aliud xvj. q. j. si cupis. C. de epi. & cler. decernimus. C. de defenso.
d ci. defensores[d]. † Non ergo accedant ad iudicis conspectum, ni-
3 si in habitu ornato: vt 23. di. ca. pe. in fin. & 21. q. 4. fine ornatu. qa in domibus regum sunt, qui mollibus vestiuntur: vt 21. q. 4. ca. j. in fine. & Lucæ vij. & edictum de postulando propositum est, vt non solum ratio tuendæ dignitatis habeatur, sed etiam decoris: vt ff. de postul. l. j. respon. j. Licet enim ex ornatu vestis non sit qs iustitiam habiturus. vt xxx. di. si quis virorum. & licet vestis humilis & ornatus non coloratus laudetur: vt xlj. di. parsimoniam tamen affectatæ in vestibus sordes laudem non pariunt: vt ea di. c. j. extr. de cust. eucha. ca. ij. in fine. Sæpe enim maximè inter ignotos, vestis est causa honoris, iuxta illud: Hunc homines decorant, quem vestimenta decorant, vt s. probatum est. & quem iudex maioris ornatus inspiciet, maioris existimabit esse auctoritatis, & ei assurget salutatione delata, dicens ei: sede a dextris meis, ad quod quidem tenetur: vt C. de offi. di. iudi. l. fina. in fin. & eum
4 præ aliis honorabit: vt C. eo. tit. l. pe. † ¶ De meo ergo consilio gerant vestem suæ professioni conuenientem, non diuersi coloris, aut diuersæ partis: vt xx. q. j. cap. fina. non nimia breuitate longitudine notanda: vt extra. de vi. & hone. cler. clerici. non sericis texturis variatam, vel variis coloribus ornatam: vt Guid. de Suz.
e Mutinæ legum professor[e] 21. quæst. 4. c. primo. nō fissam: vt Iac. doct. decre. Bon. xxj. quæstione. 4. præcipimus, quia dissolutos & fractos vestibus non recipimus: vt xlj. distinctio. parsimoniam.
5 † ¶ Et in compositio corporis qualitatem indicat mentis: vt ea. distinct. cap. fina. Regionis igitur, in qua sunt, morem seruent: & his, cum quibus viuunt, se cōforment. xlj. distnct. quisquis. in pri. 12 distinct. illa. 8. dist. qui contrà. vt cùm in Italia fuerint, palliis affibulatis vtantur: cùm verò vltra montes, cappis manicatis, vel palliis

ADDITIONES.

a Sequitur videre de vestibus aduocatorum. ¶ Ab his incipit suū tractatum Vber. de Bon. & Io. de Deo. sunt verba quasi ad literā, vsque ad ver. si. ergo.
b Quod audit. ¶ Habuit à Rof. super constitutione de suffragio.
c c. j. ¶ versi. omnem quippe.
d Defensores. ¶ Hic continuabat Io. de Deo post Vber. id quod ponit autor j. §. iam nunc. versi. porrò.
e Professor. ¶ Forte cum autor ibi legit, de quo s. de tut. §. generaliter. ver. fiet hoc, quia Rheginus fuit.

palliis diffibulatis, vt domini legum Bon. vestiantur: vt no. xxx. di. si quis virorũ, & probatur in præ. decre. clerici. in fi. & ver. cappis. Sed & etiam alio ornatu se honestè gerant: puta infuluterib. frænis, sellis, pectoralibus, calcaribus, fibulis, corrigiis, & aliis ornamẽtis: vt prædi. decre. cler. C. lib. xj. nulli licere in frænis & equestrib. sellis, & c. l. vnica. & in eo. lib. de vestibus. holo. & aurat. l. nemo. &
6 xcvj. dist. Constantinus. palea est. † Volentem autem ex humilitate, vel corporis necessitate humilem ferre habitum, non con
a temno: vt P. de Combis a in Monte pessulano? vt in præ. ca. si qs virorum. & c. parsimoniam. & 23. dist. his igitur. circa medium. & 41. dist. clericus.

ADDITIO.

a Combis. ¶ Et nostris diebus Boatinus de Mantua in studio Paduano. Nunc, vt dixi, verba Vbert. de Bon. multum ampliauit Io. de Deo. cuius verba etiam ampliauit author, & ordine meliori prosequitur hic enim posuit quartum post vestes ipse Io.

SVMMARIVM.

1 *Tres sunt personæ, quibus omnimoda veritas est aperienda.*
Ignorantia facti sæpissimè peritissimos fallit.
2 *Consilium seu responsum periti, requirit veritatis omnimodam apertionem.*
3 *Aduocato expedit habere scripturam super narratione facti, quam clientulus facit.*
4 *Accusare vel agere volentes debent habere probationes paratas.*
Initijs inuentis exitus cogantur.
5 *Defendi non debet, quod ratione vti non potest.*
6 *Nemo diu gaudet, qui iudice vincit iniquo.*
Famam propriam negligens, crudelis est.
7 *Roboam regnum perdidit, quia noluit seniores & sapientes audire.*
8 *Minori sæpe reuelatur, quod maior ignorat.*
9 *Patrocinium, quod plurimorum sensibus approbatur, est integrum.*
10 *Dubius est litis euentus.*
11 *Priusquam demandatum sit alicui secretum causæ, an poterit contra alium in eadem causa esse aduocatus.*
12 *Aduocatus quondam fisci potest esse contra fiscum in alia causa in qua non dedit ei patrocinium.*
13 *Causa appellationis est alia à principali.*

¶ Qualiter aduocati se habere debeant cum suis clientulis.

3. §. Nunc tractemus qualiter aduocatus se debet habere cum clientulo, id est, cum eo, cuius causam suscepit defendendam: vt C. de iudiciis. properandum. illo proculdubio. ver. honorariis. Frustra enim aduocatum habet is, qui causam non habet. de pœn. dist. 2. si enim inquit. in 2. colum. versi. in
1 toto autem mundo. argum. j. quæst. j. multi. † ¶ Et quidem si ad
a portum salutis a peruenire desiderat, cùm is, qui litigare intendit, ad eum primò peruenerit: dicat illi. carissime, Tres sunt personæ, quibus est omnimoda veritas aperienda, & nihil est illis celandum, videlicet ꝯfessor: 22. q. 2. c. cùm humilitatis. de pœ. dist. 3. inter hæc hircum. 2. Medicus: vt ex. de pœn. & re. omnis. §. sacerdos & c. seq. ext. de homicidi. tua. xlv. dist. disciplina. in princip. iuxta illud, si causam ignores, quomodo cures. & Iurisperitus: de pœn.
2 dist. vj. c. j. versi. iudiciaria. † Quia facti ignorantia sæpe peritissimos fallit: vt ff. de iuris & fac. ignoran. l. 2. Dicas mihi igitur omnimodam veritatem, & negotij exemplum da mihi scriptum, vt ꝯgruum & verum possim tibi dare cõsilium seu responsum. C. de transa. vt responsum. & ext. de spons. de muliere. quia ex facto ius oritur. ff. ad legem Aquil. si ex plagis. §. in cliuo. ff. de iureiurando duob. §. si enim. & l. final. ff. de iur. codicil. quidam. Et sæpe breuissima facti mutatione, totum ius mutatur. ff. de excus. tuto. si is. & ff. de lega. 3. hoc legatũ. & l. fina. ff. de ꝯtrahen. emptione. si in emptione. §. penul. in fine. & l. cum ab eo. & l. qui fundum. respon. j. ff. de in diem addict. l. 3. ff. de legat. j. si quis à filio. Quod si non detur exemplum negocij, & erret in facto: dicetur ei, minus instructus est, qui te solicitum reddidit. C. de acquirend. possessio. mi-
3 nus. † ¶ Expedit enim aduocato habere scripturam super narratione facti, quam clientulus proponit, propter periculũ periurij: cùm habeat hodie iurare: & vt sine rubore & verecundia possit, cùm alter inuenerit, causam deserere, ad quod ex forma iuramẽti, quod præstat hodie in initio causæ tenetur, & vt possit euadere pœnam mutiplicem: de qua habes in Decret. Grego. X. de po-
b stu. properandum b. & quia etiam talis scriptura quandoque sibi poterit prodesse: vt patet j. de sala. §. sequitur. ver. quid si reus. Debet igitur inquirere veritatem negotij, & etiam causam eius. Vnde Seneca: Cuiusque facti causam require. † Et cùm initia inue-
4 neris, exitus cogitabis. ¶ Facto autem intellecto, si sit actor, quærat de probationibus, quales habet. Nam qui accusare, vel agere
c volunt, probationes habere debent paratas c. de eden. l. qui accusare. C. de actio. & obligatio. negantes. vj. quæst. vlt. c. actor. Si autem causas non habet, sibi non multũ expedit ius habere, ex quo deficit probatio: vt ff. de testa. tute. si duo sunt Titij. & 2. q. 7. cap. plerisque. Nam & probatione cessante, interdum vindictæ ratio conquiescit. xxxij. q. v. Christiana. Si autem habet probaiones, & factum est liquidum, dicat ei: age secure. C. de test. l. j. Sed & si reus sit, quærat si quas habet defensiones, & etiam probationes. nam oportet eum habere probatiões paratas ad suas exceptiones ꝓbandas. ff. de proba. in exceptionibus. quòd si habet, dicat ei, securè te defende. Verùm si viderit factum inefficax, vel propter se, vel propter probationis defectum: dicat ei, amice noli in huiusmodi sumptibus te vexare. ff. de inoffi. test. l. j. non enim est spes,
5 quòd debeas obtinere. ff. de inof. test. l. j. † Nec defendi debet, qđ ratione vti non potest. 24. q. 3. si habes. & xxvj. dist. deinde. lxviij. dist. cor episcopi. nec debet quis malam causam seu desperatã fouere, vel suis allegationibus colorare. C. de iudiciis. rem non nouam. §. patroni. Sæpe tamen hoc aduocati non faciunt sed dicũt sic: frater, quia euentus litis dubius est, aliquando litigantes obtinent ex industria vel astutia, vel ambitione, vel gratia, vel fraude, vel ignorantia aduersæ partis. ff. de iudicis. si filius. ff. de inof. test. posthumus. §. si quis. ff. de pec. quod debetur. ff. de euic. si per imprudentiã. ff. de fideiuss. exce. ff. de adul. denunciasse. in fi. ff. de var. & extraor. cog si iudex. ff. ad Treb. si seruus. §. cùm prætor. extra. de in integ. rest. cùm ex literis. de fide instru. inter. hoc tamen perniciosum est, quod ad animam, quæ quibuscunque rebus, & vestimentis præferenda est: vt C. de sacr. sanc. ec. sancimus. & etiam quo ad famam, quam qui negligit, crudelis est. 12. quæst. j. nolo.
6 † Quia, Nemo diu gaudet, qui iudice vincit iniquo. Vnde dic vt j. versi. caueat. Habito igitur negocij exemplo in scriptis, quia hominum memoria labilis est: vt C. de test. iubemus. xxiij. dist. Præterea. si hæsitet, non erubescat dicere, volo mecum, & cum peritis & libris deliberare. j. de libe. conce. §. ad huius. in princip. quia tempore indigemus, vt aliquid maturius agamus. l. distinct. pon-
d deret. Vnde Salomon d, Omnia cum consilio fac, & te non pœ-
e nitebit. Nam væ soli, & c. e extr. de sta. mo. ca. 2. respon. j. & 8. q. j. illud. nam & Imperator quærit consilia sapientum. ff. de fun. instr. quæsitum. in prin. Ad idem ff. de dam. infecto. si in ædibus. & pa-
7 pa dicta priorum: vt xxx. q. j. peruenit. prope princi. † Roboam
f enim regnum perdidit, quia noluit seniores, seu sapiẽtes audire f. xvj. q. j. ecclesia habet. 8. q. j. denique. & Iudas ob hoc periit. & de pœ. dist. vj. c. j. ver. ideoq;. & dist. j. is potestatis. Auditioni namq; sapientium vacandum est: vt ext. de præsump. ex studiis. & punitur qui consilia sapientum non suscipit. 84. dist. ca. j. quia vtili' est in occulto deliberare, quàm in publico succumbere, sicut docet Imperator. Hinc est, quòd si hæreditas nobis delata est, quam ꝯstat esse lucrosam, adeatur securè: si verò cõstet eam esse damnosam, repudietur apertè. Quòd si dubitetur, tempus ad deliberandum petatur: vt C. de iur. delib. l. final. respon. j. Intempore autem huius deliberationis secum sæpe deliberet: vt C. ad leg. Corn. de falsis. & si à te. Et inspiciat diligenter instrumenta & iura ad quæstionem facientia: sicut & is, qui deliberat de adeunda hæreditate: videre debet interim instrumenta hereditaria: vt ff. de iure delib. l. 1. & 2. Quòd si per se nequeat instrui, consulat peritiores. ff. de bo. pos. in bonorum. in fin. ff. quis ordo in bo. pos. serl. ii. in fin. C. de inge. & ma. l. 3. xxxvii. distin. capit. fina. & not. j. de lib. concept. §. fina. Et cum diuersis, quia quod à pluribus quæritur, facilius inuenitur. xx. distin. de quibus. in fin. & extr. de off. delega. prudentiam. in princi. Vnde commendatur, qui quatuor in condendo testamento consuluit: vt ff. de vulg. & pup. subst. cùm ex filio.
g Quod dic vt j. ver. porrò. Imò etiam quandoque cum minus pe-
8 ritis prodest conferre: vt extr. de consuet. ad nostrã g. † Quia reuelatur

ADDITIONES.

a Salutis. ¶ Fuit hoc verbum Vber. i. char. ver. in facto. Suspicor tamen per ea, quę dixi de tutore super rubrica, quòd non intellexit de salute animæ, sed de victoria causæ: & tamen ꝓsequentia videtur contrarium. tamẽ ipse idem sic exponit paulò antè. §. de offi.
b Properandum. ¶ Quam non habemus in vi.
c Paratas. ¶ De præparatoriis, quæ respiciunt iudicem & partes, habetur rub. j. parte proxima.
d Salomon. ¶ Ecclesi. c. xxxii. ad finem.
e Et cætera. ¶ Ecclesiastes 4.
f Audire. ¶ 3. Regum xii.
g Ad nostram. ¶ Et vide quod ibi scripsi super i. gl.

uelatur sæpe minori, quod maior ignorat.xcv.distin.esto.in fi.& non omnes per omnia, sed certi per certa meliores, aut deteriores inueniuntur.C.de vete.iure enuc.l.j.§.cumque hæc materia.in fi.Nec enim omniũ æqualis est gloria, nec omnes æquali prudentia vel scientia ministrant: vt de ꝯsec.dist.iiij. cum tantum. Et quærendo, opponendo & disputando, & partis aduersæ defensiones subeundo, melius veritas inuenitur.ff.de mu.& hono.munerum.prope fi.xxviij.q.j.sic enim neque.ff.de iur.pa.diu⁹.in pri.ff.de leg.3.Officiis.ff.de mu.& hono.l.fi.§.antepe.& veritas sæpius exagitata magis splendescit in lucem.xxxv.q.ix.graue. Item, delibera ieiuno stomacho.vt j.tit.de pen.senten.Et prosunt præmissa ad hoc, vt iudex inferendo sententiam debeat cum peritis deliberare.De hoc j.titul. de requi.ꝯsi.ad fin.¶Porrò si aduocato visum fuerit, quòd debeat clientulus litigare, primò ꝯueniat de salario eidem ꝯuenienti, vt dicam j.titulo, de salar.§.sequitur.ad fin.& de meo ꝯsil.sibi adiungat alium aduocatum: vt s. versic.

9 proxi.† Quia integrum est patrocinium, quod plurimorum sensibus approbatur.ext.de of.deleg.prudentiam.in prin.& per ampliores homines perfectissima veritas reuelatur.C.de fideicom.l.fi.& in fi.& in præ.cap.de quibus.lxxiiij.dist.extra.& melius est, esse duo quàm vnum.lxxxj.di.in omnibus.vij.q.j.illud.quia in ore duorum,&c.vt 2.q.4.§.j.extra.de testi.in omni.& væ soli,&c.vt in præ.c.illud.& extra.de sta.mo.cap.ij.& hoc si qualitas & difficultas causæ id exigat.Vnde dicit lex.aduocatum & aduocatos dabo: vt ff.de of.procon.nec quicquam.§.fin.ff.de postu.l.j.extr.de of.iud.cap.j.¶Caueat autem, ne clientulo victoriam repromittat, sicut faciunt medici superbè salutem pollicitantes: vt lx-

10 xxviij.dist.eiiciens.in fin.palea est.† Quia dubius est litis euent⁹.ff.de pecul.quod debetur.nec victoria in eo est, sed in iudice.ij.q.3.si quem pœnituerit, §.notandum.versi.nam facti.ff.de abol.l.j.nec semper laborem sequitur effectus, extra.de renun.nisi cum pridem.§.quippe.Nec est in medico, semper releuetur vt æger.iuxta illud: Nunquid medici resuscitabunt? de pœnit.dist.j.c.ꝯuer

a timini.§.nunquid[a].quia sæpe vitium est materiæ, non artificis.ff.ad l.Aquil.si seruus.§.si calcem.Nec debet se certum asserere.vbi certus esse non potest: vt extr.de resc.cum ꝯtingat.Prætereà iniuriam faceret iudici, quia sic quasi suam venderet sententiam.ff.de iniur.l.item apud Labeonem.extr.de pœnis.dilectus.C.de appel.procõsul.Caueat etiam ne partem suam, quę eius fidei se supposuit secreta causæ suæ quocunque modo prodat, vel reuelet.2.q.3.Euphemium.§.notandum.sed secundum pactum inter eos initum clientulum suum defendat.C.de post.quisquis.§.ante

11 omnia.† ¶Sed nunquid priusquam[b] demandasti mihi secreta

b causæ tuæ, potero contra te in eadem esse causa aduocatus? Dic quòd sic, & ita obtinuit, ar.xiij.q.j.c.ecclesias.§.quia ergo.vbi Gra.allegat pro vtraque parte.& xciij.dist.legitimus.& c.diaconi.vbi in quæstiõe super diaconorum & presbyterorum prioritate.Hieronymus allegat pro vtraque parte: alioquin nulli esset ꝯsilium

c dandum.Sed nec hoc sufficeret ad iudicem remouendum[c].not.extra.de testi.dilecto.Sæpe enim vidi ab aliquibus peti ꝯsilium, ñ vt acceptaretur: sed vt illi postea parti alteri ꝯsulere erubescat. Si aũt fui aduocatus in cã nondũ finita, ĩ aliqua pte sui ꝯ te ñ ero: alioquin crimine præuaricationis inuoluar.ff.de his, qui no.infa.athletas.§.præuaricatio.ff.de præuar.l.3.§.quod si aduocato.ij.q.3.Euphemium.§.notandum.C.de aduo.diuer.iud.l.j.nisi in casu, scilicet fauore pupillorum.Nam si aduocatus Titij contra Mæuium, Mæuio mortuo detur tutor filiis eius in eadem causa, poterit pupillus assistere cõtra Titium: vt 3.q.8.c.infames.§.tria.vers.

12 si ꝯtra patrem.ff.de postul.l.fina.† ¶Quid ergo si tibi dedi fidẽ, quòd pro te essem aduocatus in causa aliqua, & fui: lata est sentẽtia, an in causa appellationis ꝯtra te esse potero aduocat⁹? Respõdeo, sic: & hoc sæpe fit ĩ curia.nam sufficit, si cui vel in paucis,&c.

d C.de neg.ge.tutori[d].quia & aduocatus quondam fisci potest esse ꝯtra fiscum in alia causa, in qua non prẽstitit ei patrocinium.C.

13 de ad.fis.l.ij.† Prætereà causa appellationis est alia à principali, quod dic vt ij.q.vj.si quis in quacunque.Honestius tamen est abstinere: tum quia causa appellationis eadem est, secundum quosdam.cum principali: vel saltem est eius sequela: tum quia secreta causæ nouit.vnde in hac instantia multum lædere poterit, quem in priori defendit: tum quia oportebit eum asserere, quod primò negauit, vel eꝯ.quod esse non debet.j.§.proxim.in prin.Præmissa autem sunt in arg.quòd pro eodem salario non tenetur aduocatus defendere in causa app.clientulum: vt infrà, in titu.de sala. ¶Quid si aduocatus suum clientulum decipiat? dic vt j.§.fi.ver.quod si per imprudentiam,& seq.

ADDITIONES.

a Nunquid.¶Melius diceret hic, etiam.& habetur illud Psal. 87.

b Priusquam.¶Suspicor ꝙ dicere debet, postquam. Ad hoc mouent tria.Primò, quia quæstio aliàs non dubia.Secũdò, quia quæ sequuntur, plus ꝯueniunt illi tertiæ.Tertiò, quia glo.Accur.format super l.fi.suprà, de postŭ, hanc questionẽ de illo, qui reuelauit secreta causæ.& habuit ꝯsilium,& dicit sic iudicatum.& in quibusdam scriptis habeo, ꝙ omnes doctores Bonon.ꝯcordarunt, quòd poterat ꝯsultus patrocinari aduersario: tum quia aliàs nullus vellet consulere: tum quia non reperitur prohibitum: & fortè de hoc casu dicit auctor,& sic obtinuit: ego nulla ratione patrocinarer ꝯtra illud, pro quo dedissem ꝯsilium recepto salario,& maximè in scriptis: si verè in eisdem terminis, quos ꝯsului, esset causa, si ei iustè ꝯsului, iustitiam impugnare non debeo: & si errassem, honori meo parcere debeo: & de accusa.qualiter.j.

c Remouendũ.¶Vbert.de Bon.vbi de aduoca.rei.mihi nona char.ver.iure canonico.dicit, quòd si reperiretur delegatum consuluisse,& pro eo pecuniam habuisse, timẽdum est, ne sit memor pecuniæ,& consilij dati.

d Tutori.¶Et sic tenet Accursi.ff.de postul.l.vlt.& idem allegat.

SVMMARIVM.

1 *Laudandum est parcè, vituperandum parcius.*
2 *Rerum veritas latere non potest: & fructus sui quemlibet demonstrant.*
Aduocatus vnius partis quomodo commendari debeat ab aduocato alterius.
3 *Aduocati diuersorum non debent probris, sed legibus certare.*
4 *Aduocatus vnius partis potest aduocato alterius partis contradicere etiam rigorosè cum protestatione, quòd hoc non facit animo iniuriandi, sed ius suũ defendendi, quod multum operatur.*
5 *Honorem non meretur, qui non honorat.*
Ars deluditur arte.
6 *Effuso sermone, in promptum quis incidit periculum.*
7 *Lingua nostra fornax est, & lingua garrula est multum nociua.*
8 *Aduocatus ille dicitur discretus, qui in sui dicti initio suam protestatur intentionem.*
9 *Honorem, quem sibi quis cupit fieri, debet alteri impendere.*
10 *Ira impedit animum, ne possit cernere verum.*
11 *Iuniores debent in iudicio primò loqui, & maiores vltimò, vt eorum dicta speciosa, melius iudex memoriæ commendet.*
Vltimò audita efficacius retinentur.
12 *Gens, aut scientia in se diuisa desolabitur, ideo aduocati non debent adinuicẽ dissentire.*
Qualiter aduocati habere se debent cum aduocatis alterius, vel etiam suæ partis.

4.§.Iam nunc videndum est, qualiter aduocatus se habere debet cum aduocatis alterius, vel etiã suæ partis.Et quidem nihil ꝯtra aduocatum alterius partis proferat, sed eum benignè tractet: nisi alter ad aliqua inhonesta prorũpat: & cum eius dictis respondere debebit, eum commendet superficialiter, & non nimis: iuxta ꝯsilium Senecæ, de formula honestæ vi-

a tæ[a], dicentis:† Lauda parce, vitupera parcius: quia forsan ante li-

1 tis finem ꝯtinget, quòd ipsum reprehẽdere laborabit: & sic esset tanquam sibi ꝯtrarius à iudiciorum limine repellendus: vt ff.quã do app.sit.si procura.§.j.& ext.de app.solicitudinem.in fi.2 3.q.7.quod autem.Quia indignum nimis est, si quod quisque voce ꝓpria dilucidè protestatus est, in eodem casu proprio studeat testimonio infirmare.extr.de prob.per tuas.C.de nõ nu.pe.gñaliter.Cõmendet ergo eum per verba duplicia, quæ se habent ad diuersos intellectus: vt xxxvij.dist.relatum.vers.sunt enim multa,&c.

2 dicens:† Domine, rerum veritas latere non pt.C.si vt se ab hęre re.absti.l.j.vel opus laudat artificem.in auth.de monachis.§.hinc cogendũ.col.j.vel opera vestra, vel fruct⁹ vestri, vos manifestant: vt ext.de sta.mo.quod Dei.respõ.j.& de reg.iur.c.2.vel scientia vestra manifesta est,& ꝯdemnatiõe nõ eget: quia seipsam ostendit.ff.de in integ.rest.l.j.ff.de exercitor.l.j.in prin.& demõstrata ñ sunt amplius demõstrãda.ff.de dote ꝓle.l.i.§.si qs vxor.in fi.& extra.ꝺ post.c.j.& 16.dist.quod diuitis.Loquela etenim vestra vos maniestat.xciij.dist.legitim⁹.respon.j.&xcvii.dist.nobilissim⁹.Huiusmodi enim commendationes & similes duplices sunt.Poterit etiam, si vult, eum reprehendere sub quodam honestatis colore: vt patet j.§.nunc de exordiis.versi.post hoc.Verum si eum vel

ADDITIO.

a Vitæ.¶Mihi intitulatur, de quatuor virtutibus.& est in fi.primę col.aliqui intitulant de copia verborũ.& aliqui negant librũ fuisse Senecæ in Spec.histo.& manipulo florum attribuitur Senecæ & ex quo tantũ titulo instítimus, sequitur ibi quòd reprehẽsibilis est nimia laudatio, sicut immoderata vituperatio: illa quidem adulatione, ista autem malignitate suspecta est.

velit commendare, non commendet eum de aduocatione: sed de doctrina legũ, & experientia rerũ: vt dicam ĩ. §. proxi. in com-
3 mendatione iudicum. †Hoc tamen caueat, vt non probris, sed le gibus certet cum eo: nec ei vel parti contumeliam dicat, siue palàm vocãdo eum Ruffianum vel præuaricatorem, vel etiam sub dolo dicẽdo, ego non sum fur, quasi dicat, tu es talis: vt C. e. quisquis. §. j. & iij. q. vij. ca. infames. §. si quis adeo. alioquin diminutionẽ famæ patietur: & à limine iudiciorum excludetur. vt ibi, & v. quæstio. quarta. in loco. Si verò alter ei falsitatem, vel aliam turpem notam imponit, securè dicat: tu mentiris. Nam crudelis est, qui negligit famam suam. xij. q. j. nolo. quia qui dicit quod vult,
4 &c. vt iam dicam. †¶Præmissa tamen protestatione, quòd hoc non dicit animo iniuriandi, sed causa sui iuris conseruandi, quæ multum operatur. C. de iniu. si non conuitij. trigesimaprima. q. ij. Lotharius. extra. de elect. quia diligentiam. & cap. Cumana. & de censi. cùm olim. nona. quæst. iij. saluo. extr. de appel. si iustus. Sed si turpia non imponit, verbis vtatur temperatis, dicendo ei salua pace, vel reuerentia, vel honestate vestra, vel honore, vel æquipollentia. xxvj. distinctione. deinde. in princip. versicu. sed obiicitur. ff. de edend. argentariis. in fi. ff. de dolo. non debet. Item si alter aduocatus te patienter audiuit: & tu viceuersa eum audias patienter. Si te loquente strepitum fecit, vel susurrauit: & tu contra
5 eum scandalum facias, vel susurres. †Sic enim ars deluditur arte & lex æquior nulla est, quàm necis artifices arte perire sua. non enim meruit honorem, qui non honorauit. iuxta illud, Cur te habeo in principem, cùm me non habes in senatorem: vt xcv. dist. esto. & qui dicit quod vult, audiet quod non vult. xiij. quæstio. j. c. ecclesiam. §. quibus autem. xxxij. q. v. iniquum. Vnde Salomon: Qui aliena temere manifestat vitia, sua intempestiuè audiet crimina. & Martialis: Deridens alios, non inderisus abibit. & Sene-
a ca in epistolis [a]: Ab alio expecta, quòd alij feceris. Scriptum quo-
b que est [b]: patere legem, quam ipse tuleris. Vnde ver. Legem, quã tuleris, de iure tenere teneris. Si bene protuleris, iure peritus eris extr. de consti. cùm omnes. cũ suis concord. & quod quis sibi nõ vult fieri, alij facere non debet: vt in pre. §. quibus. & in procemio Decretorũ. extr. de ma. & obe. dilecti. Cautus tamen existas, vt diligenter quæcunq; alter dixerit, notes. ff. de pactis. veteribus. 24. q. iij. transferunt. xxvi. q. v. nec mirum. in fine. & quæst. Aij. c. j & ij. Nam si plura quis effundat, vix erit quin aliquod reprehensibile
6 proferat. †Ex effuso enim sermone in proptum quis incidit periculum. C. de do. præ. l. fina. in fin. & multiloquio subditus ex eo se inquinat: vt xliij. dist. sit rector. versus fi. & ex verbis inanib. cap
7 tiones insurgunt. C. qui admit. ad bo. pos. l. fi. Vnde Seneca: †Quotidiana fornax lingua nostra est. iuxta illud, Velle loqui multum, sapit omni tempore stultum: Vt scriptura docet, garrula lingua nocet. argum. in præ. c. sit rector. qui enim custodit os suũ, custodit causam suam: & qui inconsideratè loquitur, sentiet mala. v. q.
c v. c. fi. [c] Nam quod ex ore procedit, coinquinat hominem. extra. de renun. nisi cum. §. prægraui. ibi: hoc verbo, &c. & xj. q. iij. inter
d verba. in hoc verbo, &c. [d] meliusq; est tacere, quàm cum pudore loqui. iuxta prouincialium vulgare prouerbium, quo dicitur, *Mais val callar, que fol parlar*. argu. xxxvii. dist. ecclesiastica. palea est. præd. ca. si rector. & extr. de maio. & obed. illud. Et sic ex ore suo eum poteris redarguere: cùm semel emissum volet irreuocabile verbum: vt xliij. dist. c. dispensatio. §. pariter. sicut & Iudæi per su-
e os codices confunduntur: vt xlv. dist. qui syncera. Vnde illud [e], Ex ore tuo te iudico, serue nequam. Ex quo quidem lõge magis erubescet, & dicet: Heu patior telis vulnera facta meis. Habetur enim fides dicto suo contra eum, vt ff. de inter. act. de ætate. C. de li. causa. cum precum. C. de non nu. pe. generaliter. extrà. de proba. per tuas. ff. de dona. quædam. aliàs incipit, donari. §. quidam. ext. vt eccle. bene. vt nostrum. Potest etiam sic dici, frater lex, quam pro te inducis, pro nobis, & contra te est. & dicat qualiter, & in quo. vi-
f deat tamen lex, ne sagitta Ionathæ [f] retrorsum abiens, in casu si-
8 mili repercutiat eundem. †¶Ex præmissis ergo patet, quòd discretè facit aduocatus, qui in sui dicti initio protestatur, quòd in tendit pponere id, quod scit suo clientulo vtile: nec sibi præiudicet, si quid errore, vel incuria contra eum effundet. Sed & principalis persona cautè agit, qui cum instrumẽto publico dicit, quòd quæcunq; sibi vtilia aduocatus eius dixerit, rata habet, & ea vult valere, & videri quasi à se prolata. Inutilia verò respuit, & inhibet ĩ. de lit. cont. §. ij. ver. illud etiam nota, vt aliàs in procuratore dicitur. C. de procura. maritus. Et ad hoc quod de protestatione dicitur, facit ff. quib. mo. pi. vel hyp. so. l. quarta. §. si in venditione. & ff. de pac. l. iuris gentium. §. quod ferè. C. de erro. aduo. l. fin. extra. de arbit. per tuas. & de appel. cùm in causa. & capitul. significantibus. Si enim clientulus potest reuocare confessionem aduocati iam factam, multò fortius & faciendã inhibere ĩ. de confessi. §. postremò. vbi de hoc. argument. contrà: quia si approbat eum in his, quæ pro eo dixit: ergo & in his, quæ contra eum dicet debet approbare. axgum. xix. dist. si Romanorum. & in authent. col. quinta. de his, qui ingre. ad appell. §. illud. versicul. sancimus. tertia. quæstione octaua: cuius in agendo. extra. de censi. capitul. olim. ff. solu. matr. cum mulier. extra. de iureiur. quemadmodum. Sed dic protestationem prodesse: vt extr. de ele. Cumana. & cap. quod diligentia. & s̃. ver. hoc tamen. argument. tamen contrà. e. titu. solicitudinem. ff. de condi. inde. quod quis. Nec verecundetur aduocatus taliter protestari. Nam quandoque bonus dormi
g tat Homerus [g]. Item sub conditione proponat: vt ĩ. §. fin. item sit
9 cautus, ne facilè, &c. †Deferat quoque partis alterius aduocato, inquantum saluo iure suo poterit in sede & salutatione: & honorem, quem sibi cupit fieri, alteri impendat: vt ij. qu. vj. qui se sc. lxxiiij. dis. quorundam. Vulgare nanq; prouincialium refert prouerbium, *Per gent parlar, bocca non ca*. Et sãtis est, audiuisse rusticos sic dicentes. ff. de lega. iij. si chorus. Verùm si aduocatus videatur te in allegationibus superare vel deficit tibi ius, vel ratio, vel exẽpũ, quibus modis potest quis argumentari: vt extrà. de iudiciis. nouit. & de verb. signific. forus. tunc ne videaris responsionis penuria declinare certamen, prudenter eum eludas, te ad aliam materiam transferendo: sicut docet Augustinus: vt xliij. dist. in mandatis. in fine. Potes etiã, si ille sit melancholicus, aliqua indirectè & curialiter dicere, per quæ moueatur ad iram: tunc enim suum
10 nõ poterit bene ordinare sermonẽ. †Nam ira impedit animum ne possit cernere verum: & cõmotionis tempore iustum esse vĩ omne quod dixit. argument. vndecima. quæst. iij. ira enim. & cap. illa. & c. ira sæpe. ij. quæst. iij. si quis iratus. & §. notandum. ibi: & in cõsultus, &c. Porrò suæ partis etiam aduocatis moram gerat: qui plures fuerint, simul cõueniant: & simul deliberent super quolibet dubio, quis eorum, & quę proponet: quia tẽpore indigemus, &c. & quod à pluribus quæritur, &c. vt s̃. §. nunc tractemus. versicul. habito igitur. Ex hoc enim melius veritas inquiritur, & cau
11 sa salubrius dirigitur, & aduersarij terrentur, vt ibi. †¶Iuniores tamen primò proponant, & maiores vltimò, vt eorum speciosas ac efficaces allegationes melius iudex memoriæ cõmendet. Nã qui vltimò audiuntur, melius memoriæ commendãtur. de consecr. dist ij. liquido. & ĩ. de dispu. §. post hæc. in fi. & vt docet Tullius in Rhetorica, validiora argumenta sunt in fine reseruanda. Peritiores enim vltimo surgentes, melius defendent proposita: & plenius respondebunt obiectis. Alij tamẽ dixerunt, quòd vbi plures sunt aduocati vnius partis, vel etiam plures sapientes conueniunt pro aliquo consilio dando, antiquior prius dicet. ff. de iure immu. semper. C. lib. xij. de tyronibus. l. fi. & de primicerio. l. ij. prope fi. & exprefsè in ea. l. de præf. præt. l. ij. & xliiij. distinct. quando presbyteri. palea est. lxj. dist. statuimus. & xvj. dist. §. vtrum. & cap. placuit. palea est. Vnde Ec. cap. xxxij. Loquere maior natu. Decet enim te primum verbum diligenti scientia dicere. & non impedias musicam. Et hoc nisi fortè adeo in euidenti sit maior scientia iunioris, vt nulla possit de hoc hæsitatio suboriri propter prolixiora & longiora stipendia præcedentia: vt C. libr. xii. de proxi. sacr. scri. vnicuique. in princ. & l. nemo. & ff. de fide instru. l. fin. & lxxxiiij. dis. porrò. in fi. lxi. di. miramur. C. de off. magi. of. nemo. in fi. C. de decur. l. fi. in Authentica, de monachis. §. ordinatione verò abbatũ. & in concor. quæ sunt ĩ. de citatione. §. iam de citatione. versi. porrò. vel nisi minor etiam minoris scientiæ ratione dignitatis debeat prædicere. ff. de albo. scri. l. j. & C. libr. xij. vt digni. or. ser. l. j. & ij. in prin. & in concor. quæ sunt in præ. versi. porrò. Sed & si sint eiusdem scientiæ & ætatis, is præfertur, qui plures
h habet filios. ff. de decu. spurij. §. fin [h]. xlvij. dist. §. si necesse. Ego tamen credo, vt prædixi. Nec ob. præd. iura. tunc enim primum. id est, potiorem locum habent antiqui & prudentiores, cum vltimi subsequuntur vt fortiores & discretiores. Sicut etiam patet in castrorum

ADDITIONES.

a In epistolis. ¶Est in prin. Prouerbiorum.
b Quoque est. ¶In Catone post prin.
c c. fi. ¶Et prouerb. xiij. a.
d Et cætera. ¶Vt Mathæi xv.
e Illud. ¶Lucæ xix.
f Ionathæ. ¶ij. Regum j. c. in fine.
g Homerus. ¶Vide qđ scripsi de prec. c. vlt. in princ. Scire debes, ꝙ hunc ver. habuit auctor à Bonagui. tit. qualiter quis reuocet errorem suum, vel aduocati. & ab Aegi. rub. cxxx. qualiter cõfessio reuocetur. Et vterq; ipsorum dicit se non meminisse factam talem cautelam: quia talis protestatio redũdat in verecundiam aduocati. addit Aegid. quia non est aduocatus, sed hircus qui contra se & suam partem allegat.
h §. fi. ¶Secundum Vber. de Bobio.

strorum acie ordinata:vbi maiores & fortiores ad custodiã exercitus subsequuntur, vt etiam patet in ordine ecclesiasticæ profes
12 sionis. †¶Caueãt autem ne adinuicem dissentiant. Nam omnis gens & scientia in se diuisa desolabitur,xxv.qu.ij.si ea.iuxta illud, Effusa est contentio super principes: & errare fecit eos in inuio,
a & non in via.vt Psal.cvj.ᵃSed & si quis imperitus& procax fuerit inter eos,alij dicant clientulo,vt ei silẽtium imponat:quia qđ sapiens agit,fatuus destruit: ideoq; non est arandum in boue & asino.xvi.q.vltima,in noua.extrà. de elect. cùm causam,quæ inter. ¶De ordine autem allegandi,dicam j̃.in tit.de disputa. & allega. aduocatorum.§.nunc breuiter.

ADDITIO.

a Psal,cvj.¶In fi.

SVMMARIVM.

1 *Humanum est illum vereri,cuius iudicio quis nunc erigitur, nunc deprimitur.*
2 *Aduocatus stans cum iudice non sit loquax,nec ei dicatur, Garrula pica tace.*
3 *Verba dicuntur tanto magis authoritatis,quanto rationibus sunt munita.*
4 *Iudicis verba humaniter sunt audienda,& laudibus extollenda.*
5 *Orans seu postulans in iudicio,non debet sedere,sed stare.*
6 *Aduocatus coram iudice debet se,quo ad tria,maturum ostendere.*
7 *Medium in omnibus est seruandum.*
8 *Rectè laudandus est,qui suæ vtilitatis experientiam præstat.*
9 *Sermo dulcis libenter auditur,& multiplicat amicos,inimicosque mitigat.*
10 *Facundia dulcis excitat,& nutrit amorem.*
Furor & indignatio humili non tractantur sermone.
11 *Nihil plus in principe splendet recta fide.*
12 *Nihil est quod lumine clariori præfulgeat,quam humilitas.*
13 *Iusto non aduersatur quicquam malignum.*
Iustus est,qui iustitiam facit.
14 *Nemo communiter presumitur omnes virtutes habere:ideo nemo de omnibus virtutibus est laudandus.*
15 *Periculosum est,sub offenso iudice litigare.*
16 *Is qui placet si ad intercedendum mittitur,facilè ea,pro quibus intercedit. obtinet.*

¶Qualiter aduocatus habere se debet,cùm primò iudicem aggreditur,& qualiter eum commendabit.

a 5.§.Hic dicendum ᵃ est, qualiter aduocatus se debet habere, cùm primò iudicem aggreditur, & qualiter eũ cõmendabit. Et quidem in eius conspectu veniens eum reuerenter salutet.C.de officio diuer.iudic.l.fi.Si iudex est episcopus,vel rex,vel comes,& suprà,deposito bireto seu caputio,vel genibus flexis. vel vultu ad terram demisso. vel cum alio signo humilita-
1 tis:vt lxiij.dist.cùm Adrianus.& l.distinctio.c.in capite. †Humanum enim est illum vereri,cuius voluntate & iudicio quis nunc erigitur,nunc deprimitur:vt xvj. quæst. ij.visis.Si verò est archidiaconus,vel præpositus,vel miles,ei reuerenter inclinet.extra.de his quę fiunt à maio.parte capit.ex ore.Si aũt est simplex cleric⁹, capite paululum inclinato:&,consuetudo regionis in hoc seruetur.ff.de off.procon. obseruare.§.ingressum. Prælati enim magistri ac iudices sæpe salutationes quærunt in foro,ac reuerentiã sibi fieri,& Aue rabbi,sibi dici. Melius est tamen moribus prosperari quã verbis:vt xxix.dist.c.fina. Item non sedeat iuxta iudicem pro tribunali sedentẽ:vt sit delectus aliquis inter eos.In Authen. vt qui ab illustri & qui super eam digni sunt.xvij.dist.c.cõciliatio
b §.illud de clericis ᵇ. †¶Item stando non sit loquax,garrulus,sine
2 procax:vt C.de postulãdo.qsquis. iij.q.vij.infames.§.tria,versi.si quis adeò.qa loquacitas authorem suum coinquinat:vt j̃.§.proxi.versi. cautus tamẽ.ne dicat ei, Garrula pica tace. Vir enim qui fluxum seminis patitur,immũdus est:vt xliij.dist.sit rector.&dicã j̃.§.proxi.Et licet Deus dissipet omnia ossa eorum,qui hominib⁹ placent:vt in Psalmo liij. iuxta illud Apostoli, Si hominibus pla-
c cerem,seruus Christi non essem ᶜ.loquatur tamen quę credat iudici complacere:vt C.fa.ercis.in ipsius.& xlvj.dist.sunt nonnulli.
d Cautè tamen.nam sæpe displicet imprudẽs,vnde placere putat ᵈ argu.in præ.c.sit rector.versus finem.versic. quia sæpe dictorum virtus perditur.&c.quòd si eum motum videat,nõ respondeat si bi,iuxta illud, Dum furor in cursu est,currenti cede furori:&si in facto alieno quæstio iuris ibi tractetur, & scit canonem, vel legẽ determinantem illã quæstionem , vel bonum argumentum, dicat audacter, nisi partẽ timeat offendere. Nam ex hoc iudex credet magis dicto eius in propria causa, si eũ viderit in aliena peri-
e tum. Scriptum est enim ᵉ: A fructibus eorum cognoscetis eos:
3 vt j̃ §. proxi.prope princi. †Quo enim quis maiori ratione nititur,tanto maioris auctoritatis eius verba videntur esse.xx.distin. capit.primo. Si verò sit nota persona iudici,taceat, & fortè iudex
f vocabit eum ad consilium.secundum morem Lombardorum ᶠ,
g & lucrabitur salarium ᵍ:quia non potest proponere pro vna parte,quin alteram prouocet. Vnde tutius est neutram iuuare,quàm alteram offendere.arg.xiij.q.v.denique.extrà,de postu.capit.fin.
h Item non rideat coram iudice sine causa:quia,vt ait Salomon ʰ. Risus in ore stultorum, sed gestus habeat sapientis. Extrinseca enim faciunt præsumere de intrinsecis. Iuxta illud, Vultus talis
i erit,qualia mente gerit.ⁱff.de tu.& cu.da.ab his.l.his q.§.diuus.ff. de condi.insti.l.pe.respon.j.extr.de præsump.ex studiis.& incompositio corporis,&c,vt iam est dictum. Vnde versus: Sũt etenim risus,quos gratia non comitatur:Ex quibus irrisus efficietur homo.
4 mo.†¶Item humiliter audiat loquentem iudicem:& eius dicta laudibus extollat,dicens ei:Domine deus noster,quàm admirabilis est sapientia tua.Ignitum eloquium tuum vehementer: & seruus tuus dilexit illud.Letabor ego super eloquia tua,sicut qui inuenit spolia multa. Quàm dulcia faucibus eloquia tua super mel
k ori meo. Lucerna pedib.meis verbũ tuũ,& lumẽ semitis meis ᵏ. Iusticia tua sicut montes Dei,iusticia tua abissus multa:vt in Psal. xxxv. & sic quasi ceruical sub eius capite ponat:vt in eius suffultus laudibus iudex molliter cõquiescat:vt xlvj.dist.sunt nonnulli quamuis hoc non sit secundum legem animæ tutum:vt xxv.dis.
5 c.vnum orauit.§.alias ea demum.ad fin.†¶Cùm autem tempus loquendi aduenerit,quia omnia tempus habent: vt xxiij.q.iiij.si ecclesia tunc surgat:quia stare, non sedere debet,dum orat.C.de postu.quisquis.in fi.C.de off.ciui.iud.l.honorati.de consec.dist.j. Apostolica. Alio verò tempore sic: vt C. de off.diuer.iud.l.fin.& cum debita grauitate, & curialiter stet, non indiscretè , vel arroganter.xlvj.distinct.hoc habet.quia in compositio corporis qualitatem indicat mentis:vt xlj.distinct.cap.fin. Actus quoque eius seu gestus sit tardus & grauis,non præceps & celer:vt in eo.cap. ad finem. nam lenta virtus,& cunctatrix antè iudicat,quàm inspiciat, quid decorum, quid honestum sit: velox autem iniquitas, quæ ad nocendum occasionem ingerit : omnia præcipitat:vt de pœn.distinct.iij.inter hæc hircum. in versicu. velox.xj.quæsti.iii. illa. vt sic veterem & bene fundatam videatur habere peritiam. ff.de iure patr.diui fratres.Momentaneus namque aduocatus nescit habere humilitatem,nec modos personarum, nec se continere:vt xlviij.distinct. capitul.primo.at res informata priuilegio caret: vt ff.de acquiren.re dom.quicquid. xxxij. quæstio.ij. quod
6 non est formatum. & ca.Moyses. †¶Præcipuè autem circa tria exhibeat se maturum,vt sic ex ingenio suo augeat sapientiam:vt ff.de off.præsi.obseruandum.in fin.& xlj.dist.episcopus.videlicet in vultu, in gestu, & voce. In vultu,vt vultum affabilem.iucundum & benignum iudici ac astantibus ostendat, absque risu tamen indiscreto, vt prædixi.In gestu, vt caput, vel pedes non ducat indebitè:sed cuncta membra debita maturitate regat:iuxta illud: Officium teneant lingua, pedes & manus,ac etiam oculus. xxxij.distinct.si quis verò.in fi.duodecima.quæstio.j.quia tua.xli. distin.c.fi.vj.q.j.ex merito.& grauitatem,quo ad omnia, & mentis maturitatem ostendat:vt in præallegat.l.obseruandum.in fin. & in præ.capitul.episcopus.In voce, vt eam non plus debito de-
7 primat,vel exaltet.j̃.§.proxi,versicu.veruntamen.†¶In cunctis enim medium seruet.maior enim mediis gratia rebus inest:vt extra.de off.custo.capitul.j.de off.deleg.quærenti.cum suis concordan. Nam sicut exceditur in eo, quod est plus: ita in eo,quod est
l minus.lj.dist.in.qui in aliquo.xlj.di. quisquis ˡ.Et breuiter non sit vagus oculis,non effrænata lingua,aut petulantia.fluidoq; gressui incedat:sed pudorem ac verecundiam mentis simplici habitu incessuque ostendat:obscœnitatem etiam mẽbrorum.& verborum,sicut & operum,penitùs execretur.Hæc leguntur. xxij.dist. his igitur.¶Deinde post paululam moram incipiat,non ex abrupto, à iudice ac astantibus benignam audientiam etiam postulando:quæ dic j̃.§.prox.in princ,iudicisq; beneuolentiam captet: & eum

ADDITIONES.

a Hìc dicendum.¶c.fi.vide quod scripsi de ma.& obed.is qui.post prin.& de iureiu.& si Christus.post prin.in gl.arguit Hostien.
b De clericis.¶Textus est in l.j.C.de off.ciui.iudi.
c Non essem.¶Ad Gal.j.& xlvij.dist. c. vlti.in fin.
d Putat.¶Aesopus fabula xviij.
e Scriptum est enim.¶Matthæi vij.
f Lombardorum.¶Hæc intelliges j̃.de requisitione consilij.
g Salarium.¶Secundum Vber.de Bob.
h Salomon.¶Prouer.x.non ad literam.
i Gerit.¶Hiero.ad Furiam.§.speculum mentis est facies,
k Meis.¶Omnia quæ præcedunt,habentur Psal. cxviij.in Octonariis ipsius Psalm.xiij.xiiij.xviij.& xxj.& si non intelligis vide quod not.de pœnit.distinct.tertia. prima consolatio. in superscriptione:& quod totum sit in Psal.cxviij. probat epistola ad Paulinum iiij,c,post prin.
l Quisquis.¶Et in cle.de iure pa.c.j.

& eum multipliciter commendet dicens, Rectos decet collauda
tio. Te decet hymnus in Sion, & similia: & exponat te scilicet iu-
8 dicem. †Rectè enim collaudatur, qui suæ vtilitatis aliis experien
tiam præstat. C. de iudi. rem non nouam. in princ. Et hoc adaptet
iudici, coram quo loquitur. Hoc autem proferat dulci sermone,
a iuxta illud [a], Primitias mellis, id est, dulcedinem humanæ eloquē
tiæ domino offeretis: vt xxxvij. dist. capi. legimus. §. hinc etiam, &
cum humili composito ac blando sermone in suam nitatur tra-
here sententiam: vt extr. de maio. & obe. humilis. xlvj. distin. hoc
9 habet. †Qui enim dulces sunt in sermonibus, plus audiuntur: vt
de pœn. distin. ij. si enim inquit. vltra medium. ver. eos non. vnde
in Ecclesiastico c. vj. Verbum dulce multiplicat amicos, & miti-
b gat inimicos. & alibi [b]: Fauus mellis verba cōposita, dulcedo ani
mę, & sanitas ossium. Et allegationes aduocati plerunq; trahunt
iudicem ad suam sententiam. ff. de arbi. item si vnus. in fi: & l. seq.
vigesimasecunda. q. v. ca. humanæ aures. Et homines verbis fle-
ctuntur. de consecr. dist. v. non mediocriter. & humili ac blando
sermone infideles ad fidē trahuntur. xlv. dist. qui syncera. in prin.
10 & c. seq. & dicā ĵ. §. proxi. iuxta illud Pamphili, †Excitat & nutrit
c facundia dulcis amorem [c]. Furor autē & ira seu indignatio, non
tranctanť humili sermone: vt C. de of. præf. præto. Afri. in nomi-
ne. vltra medium. versi. sicut aūt. xi. qu. iij. c. illa. & c. seq. Et ideo in
d omnibus reprobať: vt l. distin. studeat. Vnde Salomon [d]: Humilis
sermo, & humilis homo triumphat in domo. & Seneca: Nobile
cor hominis contra potentiā recalcitrans, potius vult duci, quā
trahi. Vnde versus: Lac fugit blādus geminis de matribus agnus,
Tutius est astu, quā te defendere fastu. Sed nec quisquam sibi li-
cere existimet, vt pro suæ voluntatis arbitrio humilitatem sibi
11 vendicet & furorē: vt xvij. qu. iiij. frater. †¶Cōmendet aūt eum
de recta fide: quia nihil magis in principe splēdet. C. de sum. tri. in
ter claras. xxiij. q. viij. conuenior. xcvj. dist. si Imperator. Itē de sin-
gulari industria, & fide explorata. ff. de off. præ. præto. l. vnica. pro
pe fi. extr. de præsum. c. mandata. xciiij. distinct. c. j. & j. dist. in ea. ex
tra. de præb. nisi. Itē de moribus bonis, & summa probitate. ff. de
Decre. ab or. fa. l. j. ff. de nundi. l. ij. Item, de honestate & castitate.
C. de sena. con. Orfic. l. si qua. in Authent. quomodo opor. episc.
in prin. xxxij. q. j. integritas. in Authen. quib. mod. na. effi. legi. §. il-
lud quoque. coll. vj. quæ sola possibilis est Deo animas repræsen
tare, in Authen. de leonibus. §. sancimus. xxxij. qu. j. nuptiæ. xxxiij.
q. v. qui sitit. Item, de Dei timore & reuerentia. ij. q. vj. anteriorū.
§. illud quoque. in Authen. vt omnes obe. iudi. prouin. in princi.
xi. q. iij. nolite. & c. iniustam. & c. non enim. & c. seq. extr. de re iud.
cùm æterni. lib. vj. Item, de mansuetudine & benignitate & mise
ricordia: vt ij. q. vj. ca. plerunque. §. his ita respondetur. ver. vnde
bene dicitur. xxvj. q. vlt. alligant. xlv. dist. omnis qui. & c. sunt nam
que. & c. seq. & c. disciplina. ext. de pur. ca. inter solicitudines. ver.
attendentes. Item de patientia, quā debet erga aduocatos disse-
12 rentes habere. ff. de of. procon. l. nec quicquam. §. circa. †¶Item
de humilitate: nihil enim est, quod lumine clariori præfulgeat,
quàm humilitas: vt c. dist. cōtra morē. extr. de renun. nisi. in prin.
de maio. & obe. humilis. Item, de prudentia & sapientia. Nam sa-
piens nunquā inanis est: sed est semper in se habens amicum pru
dentiæ. de pœ. dist. iij. sapiens, & discretio est mater omniū virtu-
tū. extr. de off. custo. c. ij. Item de diligentia, quæ mater est omniū
13 virtutum in suo opere. lxxxij. distinc. c. nihil. †¶Item de iusticia,
quia iusto non aduersabitur quicquam malignum: vt in præ. l. in-
ter claras. & xi. q. iij. iniustum. & c. qui rectè, xlv. dist. omnis qui. di
e cens: Iustus es dñe, & rectum iudicium tuū. vt in Psal. Mirabilia [e].
Iustus aūt est, qui iusticiam facit: vt in præ. c. iniustā. dicens, ꝙ ipse
induit iustitiā, & vestiuit iudiciū, vt in præ. c. sapiens. ĵ. §. prox. vèr.
vel tali ad iusticiā. & ĵ. proxi. versi. Item de æquitate, quia ipse est
æquus, & cōmunis, & medius est: non declinans in dexterā, vel si
nistrā. extr. de accu. qualiter. j. C. ad legē Cor. de fal. vbi. extr. de ex
cep. cùm inter. & ideo vocatur sedens in medio: vt extr. de re iu-
dicata. quod ad cōsultationē. dicēs illi: Pronunciabit lingua mea
f eloquiū tuū: quia mandata tua æquitas. vt in Psal. Principes [f]. Ae
quus est enim iudex, qui seruat inter partes ęquitatē. in Authen.
col. ij. iusiurandum quod præsta. ab his, qui admi. suf. vltra mediū.
ver. æquus. extr. de transact. c. fi. C. de fruc. & lit. expen. l. fi. C. de ꝓ
xi. sacr. scri. in sacris. li. xj. & xj. q. iij. qui rectè. iij. q. ix. re vera. xxiij. q.
iiij. ea vindicta. Aliàs autē iudex, qui fauet actori, occidit reum. &
econtrà, xxiij. q. iiij. est iniusta. Tribus autem modis fit non æquꝰ
scilicet animo, causa, & ordine. xj. q. iij. audi. §. cùm ergo. & sic de
aliis ipsum cōmendet virtutibus, sicut sciet. Nam sicut ait Tulli-
us: Tales nos esse putamꝰ, vt iure laudemur. Et Iuuenalis: Nil est
quod credere de se non possit, cum laudetur diis æqua potestas.
14 †¶In hoc aūt caueat [g], ne omnes præmissas virtutes vni at-
tribuat: quia nemo omnes habet. de consec. dist. iiij. cum tantum.
sed ea, vel eas, quā vel quas sibi nouerit tribuendas. Si enim labo
ret vitio cōtrario virtuti eidē appropriatæ: sicut vulpes cōmmē
h dauit decorē corui, & dulcedinē cantus eius [h]: credet derisoriè
dictū. arg. xlj. dist. parsimoniā. & extr. de hære. c. excōmunicamꝰ.
c. quia verò. & ca. seq. & sic prouocabiť memoria eius. quod ait
i Boethius [i], nunquā tua faciet esse fortuna, quæ à te natura rerū
fecit aliena. Famæ enim detrahitur alicuius, dum plus quam ex-
pediat cōmendať, xcix. dist. ecce, Et præterea magno tristitiæ quis
stimulo pungitur, dū bonum sic attributum in eo, non reperiť: vt
xj. q. iij. inter verba. in prin. Cōmēdet igitur de virtutibus quæ in
sunt, vel quibus proximus est. Formas autem cōmendandi ali-
k quas infrà, §. proxim. ponam [k]. Insuper abstineat ab omni verbo,
ꝙ iudex

ADDITIONES.

a Illud. ¶Leuitici. ij.
b Et alibi. ¶Prouer. xvj. ad fi.
c Amorem. ¶Sequitur, & mulcens animos mitigat ipsa feras.
d Salomon. ¶In libro authoris.
e Mirabilia. ¶Imò si Psal. est in Psalmo sequenti, qui tamen est 18.
Octonarius Psalmi cxviij.
f Principes. ¶Imò sequenti, qui est vltimus Octonarius, de quo s̃.
g Caueat. ¶Secundum Vber. de Bobio.
h Eius. ¶Aesopi fabula xvj.
i Boethius. ¶Lib. ij. circa medium.
k Ponam. ¶Dicit Gul. Angli. quòd concludit, quòd ipsius cōmen
datio penna scribi, vel mēte cogitari non posset, nec in vera nar-
rando dies sufficeret, imò & nox deficeret: demùm ipse instat in
cōmendatione partis suæ, prout occurrit, scilicet de pietate, de iu
sticia, religione & paupertate, hoc respectu personæ. Item quòd
causæ, de qua informari voluit: & quia iustam inuenit, ideo pro-
mouendam, vel defendendam assumpsit. Subdit demùm excusa-
tiones aduocationis receptę: puta ex iudicis p̃cepto, vel quia aliū
habere nō poterat: vel pp meritū: quia pauper erat: vel ex debito
quia beneficia ab eo receperat, ex attinentia: quia consanguineꝰ,
vel affinis. & his similia. Subdit quæ prohibētur aduocatis, & hæc
inclusa sunt s̃. §. i. Item de honore aduocatis exhibēdo etiā p iudi
ces, & ipsorū pœna, si ꝯ faciāt. alleg. C. de aduo. di. iudic. sancimꝰ.
Itē de assertione aduocati an parti nocet: & de eius errore, & iudi
cis suppletione, ponit de salariis: & submittit xviij. cautelas, quarū
prima est, vt in principio habeať salariū. de hac ĵ. de salariis. ¶Se-
cunda, ꝙ non credat ꝓmissionib. magnatū. C. de Lati. liber. tol. l.
vna. §. similiq; modo. in fi. ¶Tertia, ꝙ sit audax, nō meticulosus.
ff. qđ met. cau. metū. ij. Nam audaces fortuna iuuat, &c. ¶Quarta
an possit possessoriū proponere. de hac ĵ. §. compendiosè. versi.
cautus etiā. ¶Quinta, ꝙ conuentus actione famosa ꝯstituat ꝓcu
ratorē. ff. de infa. furti. §. si qs. ¶Sexta, de cā exprimēda in reali: vi-
de de libel. obli. c. ij. in j. gl. & qđ ibi dixi. ¶Septima, ꝙ actionū for
mulas ꝓponat, sed factū, &c. de iud. dilecti. ¶Octaua, ꝙ ex plurib.
viis ad idē ꝯsequēdū eligat fauorabiliorē, & p q̃ plus cōsequi pos
sit. ff. de tribu. qđ in hęredem. §. eligere. ¶Nona, in petēda re, vel
æstimatiōe. de quo ĵ. de libel. cōcept. §. vlt. ver. itē no. ¶Decima
circa ꝯsideratiōem iniuriæ: an descēdat ex lege Cornelia, an ex iu
re p̃torio: de quo dicā ĵ. de iniur. ¶Vndecima, vt festinet, si iustā
cām fouet, & hēt ꝓbationes prōptas. đ hoc s̃. §. 3. ¶Duodecima
respicit Angliā. ¶Decimatertia posset valere ad euitādā refusio-
nē expēsarū. ¶Decimaquarta, offerre se paratū à lite desistere, si
reꝰ ostēdat quare. ¶Decimaquinta, ꝙ ꝓtesteť, si plures sint arti-
culi in libello, ꝙ ñ astrīgit se ad oīa ꝓbāda: sed ad ea tātū, &c. & ꝙ
saluū sit iꝰ addendi & minuēdi, & nouæ additionis faciēdæ, alleg.
C. de no. Co. fa. §. adiicientes. ¶Decimasexta, ꝙ in casu Decre. pa
storalis. de resc. iudices p̃ueniāt alios ī ꝓcedēdo. Et sic erūt ex pri
oritate potiores: sed hoc parū valet qñq;, vt ibi no. ¶Decimasep
tima, ꝙ acta cuiuscunq; diei statim scribi faciat pp memoriā, & fal
sitatē tollēdā. ¶Pro reo ponit cautelas decē. Prima ꝙ ꝓtesteť, ꝙ
per ea quę dicit vel facit, non consentit in iudicē, &c. Secunda, ꝙ
nō statim publicet se esse aduocatum rei, nec faciat illum statim
comparere: vt sic perpēdere possit, an iudex faueat parti, an verò
sit iustus. ¶Tertia, si comparet procurator, examinetur an legiti-
mè constitutus sit. ¶Quarta, circa rescriptum. an sit ibi falsa grā-
matica, vel aliud vitiosum. ¶Quinta, quia si de legalitate iudicis,
& de iusticia causæ confidit efficaciter procedat: econuersò diffe
rat & intendat compositioni. ¶Sexta, quòd propter casus fortui
tos omittat diuersas commissiones. ¶Septima, quòd allegando
iura illa non nominet, nisi fuerit requisitus, ne instruatur aduer-
sarius in responsionibus. ¶Octaua, quòd reseruet quod melius
est: quousque necessitas coget illum proponere. ¶Nona, quòd
habeat salarium suum ante exitum causæ, & propter id protelet
causam, aliàs teneat acta & processum, donec sibi satisfiat: ita ta-
men quòd non sit onerosus secundum qualitatem causæ & per
sonarum, & ipsarum substantiam. ¶Decima, ꝙ aliter coram peri-
tis alleget. quàm coram imperitis. & hęc vltima respiciunt etiam
aduocatum actoris.

quòd iudex possit ad animum reuocare, vel quo possit offendi. Nam & verbo iniuria irrogatur. Instit. de iniur. in prin. ff. eo. l. j. in prin. & l. lex Cor. de pœ. di. j. aut facta extr. de iureiur. Quintaual-
15 lis.†Res enim periculosa est, sub iudice litigare offenso. ff. de arbit. non distinguemus. §. cũ quidam. C. de iudi. apertissimi. iij. q. v. quia suspecti. extr. de excepti. cum inter. & de app. c. secundò requiris. in fin. Caueat etiam, ne quis per aliqua videatur velle eius iudicium declinare, nisi causam proponat sufficiẽtem. Ex hoc enĩ iudicem sibi constituet aduersarium. Nec appellet sine causa eui denti: quia periculosum est iudicem prouocasse, vel eius sententiam non seruare, vel eius iudicium declinasse. l. distin. si quis præ postera. C. quando prouo. non est ne. l. fi. in fin. extr. de off. deleg. suspicionis. in prin. Quòd si eum sic prouocauerit, non plenè de eo confidat: quia sæpe animi motum vultus eius detegit, vt iam
16 vidi. ff. de offic. præsi. obseruandum. in fi.†¶Studeat igitur complacere. nam dum is placet, qui ad intercedendum mittitur, tanto facilius ea pro quibus interceditur, obtinentur: vt j. q. j. Christi sacerdotes. extr. de re iudic. ad Apostolicæ. prope princ. libr. vj. & cõtrà, dum is, qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. xlvj. dist. hoc habet. §. ecce. quòd si eum viderit prouocatum, nihil ei respondeat: memor illius versus, Cùm furor in cursu, &c. vt s. versic. item stando. Item docent quidam, vt aduocatus iudici frequenter ad aurem loquatur. Pu
a tabit enim pars altera de se, vel causa ei⁹ ipsum loqui: iuxta illud[a] Conscius ipse sibi de se putat omnia dici. & eum nimis familiarẽ esse illi. extr. de off. iudi. deleg. insinuante. Et ex hoc contra eum pars altera concipiet, sicq; indignatio inter eos orietur. iii. q. v. qa suspecti. sed hæc doctrina non est secundum legem Moysi. vj. q. j. infames. ibi, qui contra innocentes, & c. xlvj. distin. hoc habet. §. ecce. ext. de homi. sicut. §. illi verò. Vnde iudex cautus non debet talibus cõfabulationibus aurẽ porrigere: imò quod in aure audit, debet publicè recitare: ne in sinistram incidat suspicionem. extr. de hæreti. cùm ex iniucto. prope princip.

ADDITIO.

a Illud. ¶Catonis post prin.

ADDITIONES NOVAE.

☞ Nota quòd mos aduocatorum est seruandus. glo. in l. Labeo. ff. de statuliberis.

☞ Aduocatus si condemnatur non est cogẽdus soluere nisi quatenus facere potest. l. miles. in prin. ff. de re iudic.

☞ Aduocatus quis cogitur esse inuitus, l. j. §. ait prætor. ff. de post. c. j. de officio iudi. & ibi per doctores.

☞ An illiteratus possit esse aduocatus not. in l. j. in prin. de postu.

☞ Aduocatus vel doctor abrasus de matricula propter delictum non debet in eadem describi sine licentia principis. Angelus de Perusio in l. si manumissus. in fi. C. de libertis, & eorum liberis.

☞ Aliquis timet ne sim aduocatus ꝯ ipsum, ostendit mihi instrumenta sua & secreta, postea accipit aliũ aduocatũ, & me modò aduersarius suus vult accipere. Dicit ille, dñe iudex nõ est equum qa vidit omnia iura mea, & secreta mea scit, an potero esse aduocatus contra ipsum, fac. quòd sic, l. j. §. aduocatos. de extraor. cog. Guid. de Suz. ponit in l. ait prætor. de postu. de honestate possum dicere sibi, si non acceperis me in aduocatum, ero aduocatus partis aduersæ.

☞ Aduocatus iurauit non præstare patrociniũ pro aliquo ꝯ ciuitatem. an pro scholari suo poterit postulare cõtra ciuitatem. Guldo de Suza. dicit ꝙ sic in l. ii. qui sisti. ff. de postu. quia aduocatus fisci potest postulare pro filio suo contra fiscũ, & doctor pt dici pater scholaris, l. j. de excusatio, artifi. libr. x. Item in generali sermone quædam tacitè excipiuntur. ergo &c.

☞ Aduocatus habens feudũ ab vna persona vt ipsum adiuuet in omni causa: postea accipit ab alia sub eadẽ cõditione: si oritur q̃stio inter ipsas, quam debet prius adiuuare. Vbertus de Bobio dicit in l. à principe. de postul. quòd debet adiuuare primam, ar. l. in operis. ff. locati.

☞ Aduocatus qui prodit secreta partis suæ vel reuelat qua pœna teneatur, Bar. in l. j. de calum.

☞ Aduocatus de multis cautelis debet sibi præcauere, primò vt de iusta causa sibi assumat litem, l. rem non nouam. C. de iudic. in qua si iusta sit põt sine peccato patrocinari, & aduersarium suum decipere, nec in hoc peccat, ar. no. xxiii. q. ij. c. dominus noster.

☞ Aduocatus rei quãdo actor aliquid protestatur in iudicio, semper solet dicere, cui protestationi reus nõ cõsentit, secũdum Io. Calde. in c. in genesi. de electione. & hac ratione glo. Io. xxvij. q. j. c. j. dicit quòd quotiescunque actor in iudicio aliquid protestatur, & reus tacet, videtur consentire.

☞ In l. nulli. de iudiciis. C. Quæro quando duo iudices inquirunt de eodem delicto, an vnus debeat remittere cognitionem ad alium, vbi non apparet de præuentione. dic ꝙ sic, alias se impediunt vnde reus debet esse cautus vt non opponat exceptionem præuentionis. Bal. vbi s.

☞ In l. properandũ. §. siquidem. de iudiciis, nota. ꝙ ille qui citat⁹ nõ comparet non dicitur contumax, nisi contumacia eius accuset per aduersariũ. Bal. vbi s. quia litera dicit, accusationis contumaciam incusante. Item ibi notatur ꝙ iudex nunquam procedit nisi ad instantiam partis: & ideo si sententia apparet lata pro præsente contra absentem & non lata ad eius instantiam non tenet. Bal. in dicto §. si quidem.

¶De Exordiis & Arengis aduocatorum. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Oratorum seu prolocutorum honesta proponendi consuetudo in multis perpenditur.*
2 *Aduocati non debent tanquam inter procellas eloquentiæ à proposito vitiosè diuagari.*
3 *Aduocatus de sola vocis magnitudine confidens, & vocis sonoritate aures ad audiendum mulcens, non laudatur.*
4 *Modus vbique laudandus est: nam modus est pulcherrima virtus.*
5 *Modus quem debet aduocatus habere in iudicijs, & qualiter se debeat habere in suis prolocutionibus.*
6 *Audaciam aduocato peroranti tribuunt septem.*
Contraria contrarium operantur effectum.
7 *Sermo perit, vbi benignus non præstatur auditus.*
8 *Multiloquio subditus, ex eo se inquinat.*
9 *Discretus esse debet aduocatus, ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat.*
10 *Multitudo verborum onerosa est, & nil habet honesti.*
11 *Opus non est verbis, quorum prolatione nullus sequitur effectus.*
12 *Iudex bene facit procacem, loquacem, vel garrulum ex officio suo tanquam sui auditorij turbatorem, excludendo.*
Est modus in rebus, sunt certi denique fines.
13 *Ordo postulantium est à iudice obseruandus.*
14 *Abstinere à blandicijs, philosophicum est temperamentum: adulationibus verò vacare, reprehensibile.*
Aduocatus rei qua forma in iudicio incipiet.
15 *Ius oritur ex facto.*
16 *Aduocatus rei aduocatum actoris debet commendare, & qua forma illi debeat contradicere.*
17 *Stare non potest, quod caret præsidio veritatis.*
18 *Scientia præfertur verbis, sicut anima corpori.*
19 *Reus quilibet quibus verbis coram iudice vti debeat.*
Humanæ aures talia verba iudicant, qualia foris sonant.
20 *Verba debet aduocatus rei coram iudice contra aduersarium replicare.*
21 *Subtilitas immoderata dum plus quam decet exercetur, actionis suæ rectitudinem ipsa confundit.*
22 *Disputandum non est de iuris apicibus, vbi bona fide agitur.*
23 *Dialectica non habet secundum philosophum vim construendi, sed studium destruendi.*
24 *Aduocato vno diuersas scientias in iudicio allegante, quid in oppositum debeat sibi contrarius respondere.*
25 *Veritatis sensus amitti solet vbi verborum proprietas attenditur.*
26 *Margaritæ ante porcos non sunt proijciendæ, quomodo intelligendum sit.*
27 *Artis hostes tot sunt quot ignorantes.*
28 *Iactantia qualibet à bonis est moribus aliena.*
29 *Aduocati vtriusque partis, quibus vti possint coram iudice præfationibus.*
30 *Precibus postulare quod de iure communi competit superfluum est.*
31 *Linguæ lubricum non est ad consequentiam pertrahendum.*
32 *Antiquitati debetur reuerentia, nec est respuendum quod antiquitati placet.*
33 *Summum in rebus bonum est, iustitiam recolere.*
34 *Iustè iudicanti nihil aduersatur.*
35 *Aduocatus coram summo pontifice proloquens, quibus verbis vti debeat.*
36 *Forma prolocutionis ab aduocato fiendæ coram imperatore conuento.*
37 *Cardinalibus iudicialiter proloquentes, quibus vti debeant verbis.*
38 *Coram quolibet iudice debet aduocatus à picturato verborũ fastu abstinere.*
39 *Ius quod finitum est & certum, variari non potest: factum autem sæpe.*
40 *Aduocati in diuersis casibus, quibus debeant in processu iudicij verbis vti.*
Lege cautum habetur, quòd prætorum edicta esse non debent elusoria.
41 *Confiteri de omnibus præsumitur quisquis iudicium subterfugere quærit.*
Præcaueri debet, quod potest vel infirmari, vel vituperari.
Oculum iudicantis oportet in qualibet iudiciorum parte cuncta rimari.
42 *Mens potius, quam verba spectari debent in iudicio.*
43 *Respondere nemo cogitur in iudicio, nisi prius quæ proponuntur intelligat.*
44 *Aduocatus cautus corã iudice illiterato, debet sic proponere, vt intelligatur: aliàs iudicare non posset.*

6.§.Nunc de exordiis & arengis aduocatorũ differamus De disputatione aũt quæ fit ante sententiã, & qualiter iudex in audiendis allegationib. se habebit, dicetur j. de dispu. ad

dispu.aduo.§.fi.&per totum.In hoc igitur §.hoc ordine procede
mus.Nam primò ibi ante omnia, &c. quædam oratorum cōmu-
nia vitia proponemus,vt patroni causarum ab illis cautius stude-
ant præcauere.Simile xxv.dis.c.vnum orarium.§.aliàs ea demùm
extr.de cri.fal.licet.Secundò verò ibi:suppositis igitur,&c.quali-
ter se in orando habebunt:& de cautelis circa hoc breuiter sup-
ponemus.Tertiò ibi:vt autem,&c.de præfationibus aduocati ac
toris.Quartò ibi:post hoc autem,&c.de præfationibus & respon
sionibus aduocati rei.Quintò ibi:postmodum verò, &c.de repli
cationibus aduocati actoris.Sextò ibi:potest quoq;,&c.de com-
munibus præfationibus vtriusq; aduocati.Septimò ibi:cum autē,
&c.de præludiis,quibus vtunt̄, quando facta arenga ad factū de-
scendunt.Octauò ibi.porrò in processu,&c.de præfationibus,qui
1 bus vterq; aduocat⁹ in diuersis articulis iudicij vti potest.†¶An
a te omnia igitur sciendum est[a], quòd quidam oratores, seu pro-
locutores ab honesta proponendi consuetudine deuiantes,sur-
gunt cum quodam fastu, seu superstitiosè ad loquendum,habē-
tes gestus dominabiles præcedentes : abstergunt faciem : crines
post aures reformant nares crebrò purgant, & guttur, speculan-
tur manus, & propria circunspiciunt indumenta, contra doctri-
nam traditam s̄.§.proxi.ver.cùm autem.& sequen. &quadrage-
sima sexta dis.habet. Alij verò trans cœlum oculos eleuant,nunc
caput demittunt, nunc crebra suspiria emittunt, nunc frontem
rugant, nunc labia comprimunt, nunc supercilia obducunt, ma-
nus maxillis affigunt : & alia mirando cogitare, vel meditari , ac
grandia concipere ingenio multiplici simulantes.contra quos j̄.
versi.post hæc.in forma noti sunt.& in forma orator.& in præd.
b versic.cùm autem.& seq.& illud[b]:Parturient montes, nascetur
ridiculus mus.Et illud Senecæ,Stulta est,& minimè conueniens
c literato viro occupatio exercendi lacertos.& dilatandi virtutē[c].
2 †Nonnulli quoque tuti inter procellas eloquentiæ nauigan-
tes periclitantur in portu. Robustè enim inter initia eloqui de-
currentes,priusquam ad conclusionis metam perueniant, defici
unt imprudenter, contra quos est nonagesimaseptima. distinct.
capitu.primo.versic.ipsa enim.xxiiij.quæstio.j.capitu.non turba-
tur.septima.quæst.j.Nouatianus.in fi.de pœn.dist.ij. multi bene.
& dist.tertia.in cassum.At econtrà quosdam rubor interloquen-
do arripit,& tremula voce loquuntur:quorum tamen timidum
initium finis robustus exornat.Pro quibus facit illud,Debile prī-
cipium melior fortuna sequetur.& vij.quæstio.j.suggestum.ibi:
Beatus qui perseuerauerit,&c.& de pœn.dist.ij.apostolus.in fin.
3 †¶Sunt etiam, qui de sola vocis magnitudine confidentes ful-
minant:& vociferantur proponendo, & boatu triumphali pro-
loquentes,vocis sonoritate moliuntur aures ad audiendum mul
cere.Contra quos facit xcij.dist.ca.j.& ij.& C. de fer.l.fin.ibi:vox
horrida conquiescat.& v.quæst.iiij.in loco. ibi,Mitissima verbo-
rum relatione proferri,&c.& j̄. versi. veruntamen. Alia quoque
plura declamatorum vitia possunt ex sequentibus & præcedenti
4 bus colligi: sed non iuncta. † Modus igitur laudādus est iuxta il-
d lud[d], Est modus in rebus,sunt certi deniq; fines,Quos vltra citra
que nequit consistere rectum.In pronunciatione itaque exerce
ri debet vocis& spiritus moderamen,corporis & linguæ motus:
vt verba non sint inflata,vel eleuata: vel in faucibus frendentia,
nec vocis immanitate resonantia, nec aspera frendentibus, vel
hiantibus labiis prolata:sed pressim & æqualiter, leniter,& clarè
pronunciata:nec ostentationis causa frangatur oratio: verùm ꝓ
locis,rebus,& causis,& temporibus oratio dispensanda est.Nam
alia simplicitate narranda sunt:alia authoritate suadenda:alia indi
gnatione depromenda: alia verò miseratione flectenda: vt sic &
5 vox & oratio semper conueniant suæ causæ.† Recta quoque sit
facies: nec labia detorqueantur,nec immoderatus hiatus,nec su
pinus vultus, nec deiecti in terram oculi, nec inclinata ceruix,
nec eleuata aut depressa supercilia: labio quoque lambere , vel
mordere deforme est.Porrò proferenda sunt submissa leniter,in
citata grauiter , inflexa verò moderatè. Item grandia granditer
proferenda sunt parua subtiliter,mediocria temperatè.In paruis
enim causis nihil grande, nihilque sublime dicendum est: sed le-
ui ac pedestri sermone loquendum. in maioribus verò , vbi de
Deo,vel hominum salute referimus, plus magnificentiæ & ful.
goris est exhibendum. Sed nec semper de magnis rebus grandi-
6 ter est dicendum.†¶In summa tamen notandum est,quòd hæc
sunt,quæ audaciam tribuunt peroranti,videlicet scientia,poten-
tentia,eloquentia,libertas,gaudium,fauor.& benignus auditus:
e & ex his ɔtraria[e] contrarium operantur effectum.quadragesima
tertia.distinct. sit rectòr.prope princip. vigesimaquinta. distinct.
primum.in fi.quinta.quæstione quarta.in loco.sexta.quæstione.
prima.ex merito.& j̄.versicu.postmodum.Suppositis igitur viti-
is communibus perorantium,dicendum est igitur qualiter gere-
re se debebunt.Et quidem cùm tempus loquendi aduenerit,sur-
gat aduocatus : quia stare debet. quod dic vt suprà , §. proximo.
versi.cùm autem.Et ascendat super ambonem,seu pulpitum,seu
locum,vbi ab hominibus videatur.arg.lxix.dist. quoniam.& ne-
minem contemnat,sed cūctos reuereri videatur:vt ff.de postu.l.
j.§.casum.& xvj.quæst.ij.cap.j.versi.humani.xlvj.dist.hoc habet.
& stet cum omni grauitate.quod plenè dic vt suprà,§.proxi.ver-
sic.est autem.Demùm extracto bireto,siue caputio incipiat non
properè:vt extrà,de excep.cùm venerabilis.circa princ.iij.quæst.
iij.induciæ.lij.distin.c.j.non properè,vel præposterè.xxiiij.quæst.
iij.de illicita.circa medium.& C.de testa.l.præposteri.non præci-
pitanter.vj.quæst.j.quæro.in fin. C.si aduer.fis.l.j.& x.quæstio.iii.
summoperè.ij.quæst.j.Deus.de pœn.distin.iij.inter hæc hircum.
j̄.versi.velox.Non inconsideratè.quinta.quæstione quinta.cap.
fin.Non syncopando verba,vel nimium transcurrendo,vel retar
dando.extr.de celeb.mis.dolentes.de consecra. dinstinct.quarta.
retulerunt.sed post paululam moram,vt gestu graui mentis gra-
uitatem ostendat.Quod dic vt in pre.ver.cùm autem.Plenè quo
que super dicendis prius deliberet,& sermonem suum ponderet
diligenter:quia tempore indigemus, vt aliquid maturius agam⁹.
quinquagesim1.distinct. ponderet.& si arduum sit negocium.in
cipiat sic:In nomine Domini,&c.vt C.de offi.præfec.præto.Afr.
l.in nomine.ext.de test.in nomine.xxiij.distin.in nomine.in prin.
vel,in nomine patris & filij & spiritus sancti.vt lxxiij.distin.in no
mine patris.& ad hoc facit xxvj. quæst.vlt.non obseruetis.& qu.
v. non liceat. Deinde supplicet iudici & aliis astantibus, vt beni-
gnam audientiam sibi præstent.ff.de his, quæ in testa.delen.l.pe.
§.quid ergo.in fin.§.Ad quod quidem iudex tenetur,donec non
habeant partes quid vltra quæstionem proponant:vt C.de offic.
præfe.annonæ.si quis prope.& trigesima.qu.v.iudicantem. ff.de
of.procon.nec quicquam.§.circa.C.de off.vica.l.ij.& dicā j̄.vers.
vel tali ad captandum.& j̄.ver.cæterum.& etiā astantes:vt v.q.3.
7 in loco.†¶Perit enim sermo, cùm benignus non præstatur au-
ditus.iuxta illud,Nemo inuito auditori libenter refert:vt vj.qu.j.
ex merito. & Eccle.c.xxxij.Vbi auditus non est,non effundas ser
monem.& in præd.c.in loco.insistat etiam iudicis commendati-
oni:vt in præ.ver.cùm autem.Deinde accedat ad negocium prin
cipale:sed præmittat præfationes aliquas breues & vtiles,vt j̄.di
cam , quibus reddat iudicem beneuolum & attentum , ne quo-
dammodo quasi illotis manibus videatur peruenire ad mensam.
Nam res non debet omnino sine præfatione procedere:vt ff.de
orig.iur.l.prima.exemplo Iurisconsulti,qui aliqua de tituli signi
ficatione præmittit, priusquam iuris perueniat ad arcana: vt ff. si
certum pet.l.prima.Proponat autem verba dulcissima:vt in præ-
dict.versic. sunt autem.nec turbet iudicem,vel eius auditorium,
8 quia erit cultus iusticiæ silentium.vt in præd.cap.in loco.†Item
abstineat à superfluis:vt ff.de offic.præfect.prætor.breuiter.& C.
de prec.Impera.offe.instrumentorum.C.de appel.l.fin.§.in refu-
tatoriis. ff.de aur. & argent. leg. pediculis. §. Labeo.ff.vt in poss.
leg.is à quo.§. fin.& infrà. vers.vel tali quæcunque.Nam multi-
loquio subditus ex eo se inquinat:vt quadragesimatertia. distin.
sit rector.circa fin.Et secundum Aug. breuitas locutionis grati-
am parit,& molestias sinistramque suspicionem fugat.Immensi
tas autem econtrà. argu.xviij.quæst.ij.diffinimus in fi.& j̄.in for-
ma,vel sic à picturato.Prolixe etenim præfationes confusionem
inducunt,& tædium generant animis auditorum:vt extrà,in pro
œmio Decre.§.sanè.C.de no.Codi.compo.versi.quibus.Nec ali
quod suffragium conferunt:vt C.de emenda.Iusti.C.ver.tollen-
dis.& penè nil immensum bonum: vt auth.vt deter. sit nu.cleri.
9 §.quæsitum.in prin.†Et priscianus in xij. Gaudent dilucida breui
tate moderni. Sit quoque discretus in silentio , ne aut tacenda
proferat, aut proferenda reticescat. Nam cùm quis inordinata
loquitur erroris vulnere audientium corda feriuntur:& sæpe vir
tus verborum perditur, cùm apud corda audientium loquacitas
incauta opportunitate læuigatur: & auctorem suum loquacitas
coinquinat:quæ seruire auditoribus ad vsum profectus ignorat.
vt hæc & alia leguntur quadragesimatertia. distinctio. sit rector.
10 † Verborum enim multitudo onerosa nil honesti habet. in
Authen.de referen.sacri pal.circa princi.colum.iij. imò est cano
nibus inimica,extrà,de præbend.quia in tantum. & de cleri.non
resid. capitul. relatum.Et melius est, pauca idoneè dicere, quàm
multis

ADDITIONES.

a Sciendum est. ¶Secundum Aegid.suo libello,char.pe.
b Et illud.¶Versus est Horatii,vltra prin.sed fabula Aesopi xxvii.
c Virtutem.¶Vide quod scripsi & remisi,ne cleri.vel mona.c.i.su-
per versi.ornamentum.
d Illud.¶Horatii charta tertia.
e Contraria.¶Hoc decidit Aegid.qui prædicta contraria exprime
bat.vbi s̄.

multis inutilibus aures hominum prægrauare:vt C.de veteri iur. enu.l.tanta.§.contrarium. Vnde Horatius: Cum quid præcipies, esto breuis.Compendium quoque approbatur,dispendio reprobato:vt extrà,de rescrip.dispendia.lib.sexto.& de accus.qualiter. ij.in fin. & de re iudic.abbate.in fine.libr.vj.Nec cum verborum multitudine Deus flecti potest:vt de conse.distinct.v. non mediocriter.Nec in multitudine sacrificiorum propitiatur.vt tertia.q. vij.in grauibus.in fin. & decimaquarta.quæst.v.c.ij.& c. scriptum est,quia verba veritatem inflant,& vulnerant charitatem.vt no-
11 nagesimanona.dist.ecce.in fin.†Vnde non est opus verbis,quorum nullus sequitur effectus:vt C.de donat.l.fin.Quia fides veritatis verborum admincula non desiderat,vt C.si vt se ab hæredi. absti.l.j.& de hoc s.§. iam nunc. versi.cautus tamen. ¶Veruntamen quidam hanc non attendunt doctrinam. Cùm enim rustici garrulitatem authoritatem putent:vt quadragesimasexta.dist.c. j.idcirco rationis defectum supplēt garrulitate clamosa,vt sic clientulo & salario satisfaciant solo vento:vt j.versic.ita notis,&c. Nam vt ait Seneca,imperitorum est vociferari de longè,quod ta
a men indecens est. Nam vt idem Seneca dicit[a], Quemadmodum viro sapienti incessus modestior conuenit, ita oratio pressa, non audax.s.versi.sunt etiam.& s.§.proxi.ver.præcipuè.tamen horū fatuitas in sapientum audacia confutatur.Coram quibus imperitus matheseos aduersus mathematicos disputans risui patet: sicut ignorans dogmata philosophorum , aduersus philosophos certans:vt trigesimaseptima.dist.qui de mensa.Non ergo sit procax,loquax,vel garrulus.quod dic vt s.§.proxi.vers.item stando.
12 † Nam iudex benè faciet , si talem ex officio suo excludat , tanquam sui auditorij turbatorem.v.q.iiij.in loco,& ar.ff.de his,quę in te.delen.l.iij.§.pe.C.de iudi.Authen.iubemus.Ar.contrà,q̄ patietur dicere & clamare aduocatos,quantū volent.iij.q. vij.infa-
b mes.§.tria.ver.apud vrbē[b].ff.de off.pconſ.nec quicquā.§.circa. & suprà,in princ.& xliiij.distin.sit rector.ibi:clama, ne cesses,&c. 30.quæst.v.iudicantē.& ibi:præbita patientia,&c.& ibi:nihil habet in quæstione,&c.Sed est modus in rebus, sunt certi denique
c fines,&c.[c] Item si aduocatus partis alterius videatur te allegationibus superare,prudenter eum elude:vt suprà,§.iam nunc. versi. verùm si.Item cautus sit,vt in cunctis allegationibus primò & vltimò validiora proponat argumenta:vt in eo.§.vers.porrò.item non certet probris,vt s.eo.eo.§. in prin. Item caueat ne cōtraria alleget:vt j.§. consequenter. in fi.Item cōsulo,quòd abstineat à falsis & cauillosis allegationibus:vt j.cod.§.fin.vers.item caueat. Item protestetur, & sub conditione proponat: vt s. §. iam nunc. ver. ex præmissis.& j.ver.aduocatus igitur.Item caueat,ne ex sua propositiōe capiatur in verbis, à quo garrulus vix cauebit: vt in eo.§.ver.cautus tamē.Item si plures sunt aduocati,simul delibe-
13 rent quis,& quæ primò proponēt:vt eo.§.ver.porrò.†Item ordo postulantium est à iudice obseruandus:vt ff.de offi. proconſ. nec quicquam.§.obseruare.ff.de iud,qui prior.Tamen si primus aduocatus cœpit orare super minima re,vel causa, & secund⁹ velit dicere de ardua,vel magna:secundus primò audietur. argu.C. de te.manu,l.fi.§. si autem. Imò quia per maiorem quæstionem præiudicium fit minori:vt iij.quæstio.xj.§.ciuili.& c.prius. Vt autem quæ hîc,&in præ.§.præmisimus,exemplo subiiciamus,& formas aliquas rudium gratia annectamus. Aduocatus igitur actoris incipiet sic:

14 FORMA.† A blanditiis abstinere philosophicum est temperamentum.in auth. quib. mo.na.effi. sui. circa medium constitu. col.vij.adulationibus verò vacare,reprehensibile:vt xvj.di.clericus xxv.dist.c.vnum orarium.§.aliàs,ea demū.prope fi.quia nil illo pastore miserius,&c.lxxxviij.dist.nihil.Considero compendium breuitatis. C.de iusti.Cod.confir. l.j.ad veritatem illuminandam adminicula verborum depello. C.si vt se ab hære.absti.l.j.& j.quæstio.j, Marchion. vsum quotidianum in causis approbo.C. de condi.indeb. incerti. & reprobo quæ proponuntur extrinsecus,& nil ad præsentem pertinent actum:veluti,arma virumque cano.ff.de verb.obl. quæ extrinsecus.vltimò me insufficientem reputo, velut Nerua. ff. de postul. l.j. §.initium.Cùm igitur ætas deficiat,scientia si qua est, delitescat & sedens in medio non curet adulationibus extolli,seu laudibus:vt j.præ.c.nihil.& quadragesimasexta.distin. sunt nonnulli. His excusatus,idem supplico vt me benignè audiat,ac veniam tribuat, si ad præsens eius commendationi,ac astantium non insisto:vt in prin.huius §.vel commendet eum,si velit.vt s.§.proxi.ver.deinde.& j.versi.vel tali ad iusticiam. De vestra igitur licentia,domine,ad præsentem venio quæstionem, quæ talis est. Proponat si quidem factum per hæc verba:Breuiter commemorare necesse est, quòd talis contraxit, &c.ff.de off.præfe.præto.l. prima.respon.primo.vel per similia, & postea ius alleget.extr.de postu.præl.bonæ.j.ff.de iur.cod.qui
15 dam referunt.extr.de sponsa,de muliere.†Nam ex facto ius oritur:vt s.§.nūc tractemus.in fine verò semper sic adiiciat: Quæso igitur domine quòd intret postulatio mea in conspectu tuo, & secundum eloquiuum tuum eripe me:vt in Psal.Principes.& iudica iudicium meum, & redime me, & propter eloquium tuum viuifica me: vt in Psalm. Clamaui. Si quid autem per me ignorantia seu incuria,vel obliuione omissum extitit,supplico vt hoc suppleat discretio iudicantis.C.vt quæ desunt aduoca.par. iudex supp.l.vnica.& in præ.Decre.bonæ.&vigesimaoctaua.distinctio. priusquam.ff.de iudic.nec quicquam.Multas alias formas vide j. versic.potest quoque. ¶Post hoc autem surgat rei aduocatus,licentia à iudice humiliter petita,& grauitatem seruet,quam diximus s.§.proxi.versicul.cum autem. & ea quæ s.in princ.huius §. sunt descripta. demùm incipiat aduocatum actoris commendare,vel etiam reprehendere: sub quodam honestatis colore. quæ
d dic[d] vt s.§.iam nunc.& j.patebit dicens sic:

16 FORMA.† Sapiens,qui paulò antè perorauit,vt cum eius pace loquar,cœmentum sine arena,vel arenam sine cæmento ligauit:vt octuagesimasexta.dist.facientis.animum vestrum,& astantiumverborum sępe refricata multitudine nimium aggrauando vt s.versi.deinde.Vnde cùm sciam prudentiam nolle verbis prosperari,sed moribus,paucis vtar. vt nonagesimanona.dist.ecce. vestræ ac astantium commendationi de vestra licentia supersedens.Si quidem partis aduersę patronus euidenter causam fouet iniquam,cur eam verbis reuelare conatur,cùm veritatis benefi-cio non iuuetur,quod in fine luce clarius apparebit, veritas vin-
17 cit:valet & inualescit:vt viij.dist.consuetudo.†Nec stare potest, quod caret præsidio veritatis:imò quod ratione caret, extirpandum est,lxviij.dist.cor.episcopi.& vbi nō est fundamentum,nullum boni operis superest ædificium,vt extr.de presb. non bap.c. iij.& j.quæstio.j,cùm Paulus.veruntamen sibi non poterit imputari,cùm sit vitium materiæ, non artificis.ff. loca.item quæritur. §.si gemmam.ff.ad l. Aquil.si seruus.§.si calicem.& j. vers.ad omnes.Diligentiam etiam contra rationem adhibet:vt videtis.ff.de off.præsi.illicitas.§.sicut.extra de homi.tua.Quæso igitur,domine,vt non verborum folia,sed veritatis radicem consideretis, vt
18 prima. quæstione prima. Marchion. †Quia sicut anima præfert corpori,sic scientia verbis:vt xxxviij.distinct.sedulò. & iuri ac rationi innitor. Aperiam in parabolis os meum,loquar propositiones ab initio:vt in Psal.lxvij.Primò enim sub compendio respondebo his,quæ pars altera ad suam proposuit intentionem fundādam. Secundò proponam ea , propter quæ pars mea est in casu absolutionis,,& altera est ei ad interesse,ac in litis sumptibus cōdemnanda.ff.de iudi.eum quem temerè. C.eo.properandum.extr.de dolo & contu.finem.¶Vel sic:

FORMA.Sapiens nunquam inanis est,sed semper in se habens amictum prudentiæ,qui potest dicere: Iuduebam iustitiam, & iudicium vestiebam. Sanè dominus talis verè sapiens est, quem scientiæ fulgor,& discretionis virtus exornant:sed quoniam homo est.decipi potuit , & ad credulitatem pertrahi falsitatis : quia filij hominum mendaces sunt in stateris, & se adinuicem decipiunt, causarum merita occultantes.de poe.dis. ij.sapiens.& j.in forma, sunt nonnulli.& s.§.nunc tractemus.in prin. ¶Vel tali præfatione reus vtatur:

19 FORMA. † Humanæ aures talia verba iudicant , qualia foris sonant:vt vigesimasecunda.quæstio.v.humanæ.Ideo namque instituta sunt,vt per ea quisque in alterius notitiā suas perferat cognitiones,non se,vt eis homines fallant:vt ea.quæ.ij.institutum. reuerende domine, si aurem credulitatis his quæ coram vobis coloratè sunt proposita præberetis , tanto magis de vobis mirarer:quando vos nosco vtriusque iuris peritia præpollere.ext.de diuor.quanto.respon.j.& in negotiis cautum esse:vt xxiij.distin. qui episcopus.in prin.Sed scio, quòd à paleis nostris grana detegere:vt ff.de acquiren.re. do.adeò.§.cum quis ex.ibi:auspiciis tuis,&c.& ij.q.j.multi.ibi:velut in messe, palea est. & de consecrat. di.v.discipulos. Vnde colorem verborum non attenderis,sed rei veritatem,quæ non consistit solùm in contētione sermonis,potius conquiretis,vt xxxvij.di.omnē vim.palea est.quo facto vmbram solam imaginariam , omni quidem effectu vacuam in eis poteritis reperire.xxxvij.dist.vnio.extr.de consue.quanto oratorique apertè dicetis: Recede,recede: loquela tua non illuminat cęcum,non sanat ęgrotum,nec tuetur cliētulum,sed impugnat, xlv.distin.recedite. Nec propter eius paleam aream vestræ rectitudinis relinquetis:vt xxiij.q.vij.c.j.imò secernētes ventilabro recti iudicij

ADDITIONES.

a Dicit.¶Epi.l.in fin.
b Vrbem.¶Ibi videas in ij.gl.
c Etc.¶Vt s.eo.§.ver.modus.
d Dic.¶Vt dixi s.§.proxi.in prin.vlt.col.& clamaui.quod statim allegatum est.xxj.Octonarius.

tri iudicij granum vestrũ ab eius paleis, vt in præ.c. multi. In fina li ei dicetis calculo, quòd palea est: vt xxxij.q.iiij.recurrant.in fin. videbunt que recti, & lætabũtur, & omnis iniquitas oppilabit os
20 suum: vt Psal.cvj.† ¶Vel tali:

FORMA. Callida quadã ac multiplici argumentatione ius no strum pars altera auferre contendit: ita vt si fides verbis adhibea tur, non verba pro verbis, sed res reportaret pro verbis. Sed Deo propicio, si verba dederunt, verba etiam reportabunt. Hęc legun tur xiij.q.j.c.ecclesias.§.ad hæc callida. licet ergo per aduocatum partis alterius multa & satis eleganter sint proposita, & authori tas me moueat proponentis: à iure non tamen dissentio. Nã & si authoritas Tuberonis excellens fuerit, tamen Iurisconsultus pro pter hoc à Seruio non dissentit. ff. de suppel.leg. Labeo. Et quidẽ partis aduersæ, &c. vt s. in forma, sapiens. ¶Vel ita:

FORMA. Noti sunt vobis, domine iudex, qui ventos de thesau ris suis producunt, nubesque ab extremo terræ educũt: vt in Psa. cxxxiiij. & xxiiij.q.j.non offeramus. Aperiunt namque fontes sciẽ tiæ: qui cùm non habeant aquam doctrinæ, promittunt imbrem velut nubes propheticæ, & turbinibus exagitantur mendaciorũ: loquuntur grandia, & totus sermo eorum falsitas est: vt de pœn. dist.ij.si enim inquit, vltra medium, ver. hi sunt fortes. & ij.q. vij. sequuti sunt. ad finem. cõtra illud, Nolite multiplicare loqui sub
a limia gloriantes. vt in Cantico, Exultauit[a]. Venientes namque in altitudinem maris, tempestas demersit eos: vt in Psa.lxxiij: posue runt enim, secundum Prophetam, mendacium spem suam, & in
b mendaciũ operis sperauerunt. C. de sum.tri. liquet.§.j.[b] Vnde qa, vt ait Ouidius, Nullum tempus fuit nobis morosum in fabulis conficiendis. & v.q.iiij.in loco. in prin. & ar. ad hoc xxxvij. dist.c.i. & 2. & c. legimus. & xxvj.q.v. nec mirum. in prin. 2. col. ver. his igi tur. quia per oblectamenta fabularum, mens incitatur ad incenti ua libidinum: vt ea. dist.c. ideo. Idcirco fabulis ex aduerso propo sitis: quia pondere carent, nec causam tangunt, non proposui re spondere: sed descendam ad ea, quæ ad causam faciunt: & quæ clientulum meum iuuant: vt ff. de verb.oblig. quæ extrinsecus. ¶Vel ita:

FORMA. Nihil omnino respõdere propositis auditorum gra tia, vtile non videtur: ne fortè credat responsionis penuria decli nare certamen, & ne in auditorũ animis contrarius vestrum qsq̃ credulitatis scrupulus relinquatur: vt xliij. dist. in mandatis. in fin. idcirco his, quæ sunt ex aduerso proposita, licet pondere careant nec ad rem faciant, respondere intendo. Et primò ad hoc, quod prius dixit, &c. Et serua modum in responsionibus, quem dixi s. ver. post hoc. in fin. & quem ponit Gratianus, xiij.q.1.d.§. ad hoc calida. & papa extrà, de verb.sig. abbate. & de re iud. abbate sanc.
c & de concessio. prę. quia cunctis[c]. & in multis aliis. & Aug. xxviij. q.1. sic enim. neque. ¶Vel ita:

FORMA. Sunt nonnulli, qui dum æstimari hebetes nolunt, sæ pe se in quibusdam inquisitionibus plusquam expediat exercen
21 tes, ex nimia subtilitate falluntur. † Subtilitas enim immodera ta, dum plus quàm decet, exercetur, actionis suæ rectitudinem i psa confundit, xlix. dist. hinc etenim. circa prin. ver. paruo autem. & ver. nasus etenim. Hos igitur talis dñs, qui paulò antè, pposuit imitat[9], volauit super pennas ventorum: vt Psal.xvij. oculos suos trans cœlum leuans, & vltra profundum terrarum & abyssi in quoddam inane demergens: vt xxxvij. dist. nonne. & stateras do losas non iure attulit, quibus non rationis, sed voluntatis arbi trio, quod voluit appendit: vt 24.q.1. non offeramus. Posuitque os suum super cœlum, lingua transeunte super terram: vt 21. di. in tantum. & in Psal.lxxii. non attendens, quòd citò sæpe ruit, q super astra volat: non attendens etiam, quòd contractus, de quo
22 agitur, sit bonæ fidei. † Et vbi bona fide agitur, non est de iuris a picibus disputandum. ff. manda. si fideiussor. §. quædam. & quòd subtilitas nimia in iure reprobatur apertè: vt extr. de iudiciis. dile cti, ergo huiusmodi ambagibus reprobatis, vt C. de compen. l. fi. ad ea, quæ de facto tetigit, & de iure sic sub epilogo respondeo. dixit enim, &c. ¶Quòd si alter p maximas dialecticales argumẽ tatus est, sic dicas:

FORMA. Locutio scripturarum secundum cuiuslibet scientię proprietatem accipienda est. Habet enim omnis scientia quædã propriæ locutionis genera, quæ cùm in aliam transferuntur, vi dentur absurda: vt 37. dist. locutio. palea est, orator ille, quem au
23 distis omnem vim inuentorum suorum in dialectica posuit. † Quæ, secundum philosophum, non habet vim constituendi, sed studium destruendi. Sed nec in ea placuit Deus pater & filius & spiritus sanctus: vt ea. di. omnem. pal. est. sine quibus nullum bo ni operis superest ædificium: vt 1.q.1. cùm Paulus. Dialecticorũ enim tendiculę phantasmata sunt, & imagines, quę citò pereunt & soluuntur: vt eą. dist. vnio. & eorum garrulitas & argumenta sophistica reprobantur: vt ea. dist.c. legimus. §. hic etiam. cum per ea sæpe viri ecclesiastici opprimuntur: vt 24. quæ. 3. transferunt. ¶Vel si allegauerit poetas, dicas sic:

FORMA. Orator ille, quẽ audistis, amatoria Buccolicorũ ver suum, seu Vergilij, vel Ouidij in suæ assertionis testimonium alle gauit, non attendens, quòd per figmenta poetarum mens exci tatur ad incentiua vitiorum: vt ea dist. ideo. quare meretur corri pi: sicut & Hieron. ob hoc ab angelo est correptus: vt ea. dist. legi mus. ¶Vel sic, si naturales libros induxit:

FORMA. Orator ille physicus, vel naturalis perscrutator, qui nempe oculos trans cœlum leuauit, & vltra profundum terrarũ & abyssi, in quoddam inane demersit, ociosis philosophorum su btilitatibus se inuoluens: cur in vanitatem sensus & mentis obs curitatem lapsus est: vt ea. dist. nonne. & c. ecclesiasticis. palea est. ¶Vel sic, si inducit multos versus:

FORMA. Orator ille, quem audistis, iam bene feruet, qui ma gnam metrorum multitudinem congerit & distinguit: vt ibidẽ.
24 † Vel si dixit de geometria, vel astronomia, vel arithmetica, vel musica, vel medicina, vel grammatica, & huiusmodi, dicas quòd licet veritatem habeant, non tamen sunt, scientiæ pietatis: vt ea. dist. si quis grammaticam. imò despecta sunt, & in desuetudinem abierunt: quia in errorem mittunt: vt ea. dist. legimus. §. hic etiã. & 26.q.2.c. sors. §. his ita. in fi. & leguntur vt repudientur: vt ea. dist. legimus. ¶Vel sic, si disputat de viribus verborum, prout fa ciunt sæpe dialectici & grammatici:

FORMA. Orator ille, quem audistis, accuratè de verborum vi ribus disputauit, non attendens, quòd indignum valde est, quod
25 iuris scientia regulis subiaceat Prisciani: vt ea. distin. indignum. † Nam dum verborum proprietas attenditur, sensus veritatis amit titur: vt extr. de verb. signifi. præterea. & verborum disputatio p tinacibus est relinquenda, secundum Tulliũ, curiosis, qui de his, quibus non expedit facilè disputant: vt extrà. de re iud. abbate sa ne. prope fi. lib. vj. Ad omnes autem præmissas formulas conclu dat sic. Sed certè excusari meretur. nam non voluntate, sed poti grauissima necessitate propter inopiam, videlicet iuris & ratio nis noscitur id fecisse: vt xxxvii. dist. qui de mensa. in fi. & c. 1. & x. dis. si in adiutorium. ¶Postmodum verò surgat aduocatus redar gutus, & dicat sic:

FORMA. Nemo rectè personam reprehensoris suscipit, nisi q suis actibus errata condemnat. lxxxj. dist. nemo. Seneca quoque vir prudentissimus & consul, vt Insti. de fideicom. habetur. §. & in Neronis. ait: Si tibi ipsi non imperasti, vt taceres: quomodo ab a lio silentium exigis? Et in Cato. dicitur: Qua libertate potes alios corripere, dum tacitè tibi respondeas eadem, quæ corrigis, com misisse. Nam malè castigat, quem sua culpa ligat. xxv. dist. c. fin. & 26. di. vna. c. si quis de. 24. dist. x. §. quod ergo. 3. q. 7. §. quod ergo. dominus ille dilatauit super me os suum, vt in Psalmo 34. & vi sus est sermonem meum redarguere de prolixitate vel imperti nentia, vel nimia subtilitate: sed si tacuisset, philosophus fuisset. Sicut dicit Horatius, de quodam minus bonos versus conficien te: Prius enim debuit à se repellere, quod in alio videbat repre hensibile. Nam iudicandus, alium iudicans, seipsum condemnat: vt de pœ. dist. vj. c. i. ver. iudicans. & seq. & xl. dist. multi. Et prius d buit de suo trabem, quam festucam de oculo educere alieno. 3. q. 7. c. infames. §. testatur. Per me etenim sufficienter, quæ circa fa ctum & ius conueniunt, facta sunt, quibus nondum responsum extitit ex aduerso. xliii. dist. in mandatis. in fi. & 23. q. 4. Nabucho donosor. respon. j. Ipse verò quod intellexit, retulit: sed quia non bene intellexit, non bene retulit, nec decenter: vt 36. q. v. nec mi rum. versus fi. per vnam col. ver. quod intellexit, &c. Imò discipli nam meam odiuit: & sermones meos retrorsum proiecit: vt in Psal. xlix. Non attendens illud Salomonis? Prius intellige: & tunc
d increpa. Priusquam scruteris, non reprehendas. 11. q. iii. eorum.[d] Vnde de plano fateor, quòd vitium animi est indignis, & non
26 intelligentibus scientiæ secreta vulgare: vt xliii. dist. c. fin. † Quia non sunt proiiciendæ margaritæ ante porcos: vt ea. distin. in mã datis. & xi. q. 3. nolite. prope fin. imò oportet eum, qui iudex allo quitur, eorum ingenio se aptare, & verborum ordinem pro au dientium capacitate dirigere: vt 8. q. 1. oportet. Cùm igitur ille nondum

ADDITIONES.

a Exultauit. ¶Sumpto de priore 2. c.

b §. 1. ¶Aliàs est sub l. inter claras. & habetur Esa. xxviii.

c Cunctis. ¶Lib. 6.

d Eorum. ¶Ad literam non habemus: sed conuenit quod habetur Ecclesi. xci.

nondum sufficienter militauerit scholasticis disciplinis, vt extrà. de elect. bonæ. 2. respon. 1. cùm oporteat in talibus prius animas & postmodum linguas fieri eruditas: vt in proœmio Digestorũ. §. illud verò satis. idcirco adhuc Donatum sectetur, & ad ostium vigilet Prisciani: vt lxxxvj. dist. cùm multa. extr. de æta. & qualita.

27 c. si. †¶Vel ita:

FORMA. Sicut ait Boethius, Tot sunt artis hostes, quot ignorantes. Orator ille, quem audistis, visus est me redarguere eo, ꝙ aliqua dicta philosophorum & poetarum vel gentilium inserui dictis meis. Sed certè eo ipso quòd hoc vituperat, se illa ignorare demonstrat. Nam vituperatio artis testis est ignorantiæ: & secundum Hiero. Nemo bene iudicat quod ignorat. & ar. 11. q. 3. eorũ Non enim malum est ab his exempla sumere. alioquin Moyses & Daniel, sapientia, & literis AEgyptiorum, & Chaldeorum nõ paterentur erudiri: nec Paulus aliquos versus poetarum suis in-

a duxisset scripturis: vt xxxvij. dist. turbat[a]. nec Hiero. de conse. dist. v. nunquam. nec Augu. 26. q. v. nec mirum. nec Iurisconsultus. ff. de re. di. in tantum. in fine. ibi: xenotrophium, &c. & Inst. de contrah. emp. §. prætium. nec Isido. extr. de ver. sig. forus. §. lis autem. nec Inn. IIII. de iureiur. quemadmodum. nec Daniel, Ananias, Misael, & Azarias doctrinam Babyloniorum didicissent, si id peccatum esse sciuissent: vt 37. dist. qui de mensa. Non ergo absurdũ est, si quis aliquid ex eruditione communi, ac liberalibus studiis, quæ fortè in pueritia attigit, ad assertionem suæ propositionis edicat: vt 37. dist. relatum. in fi. vnde si tacuisset, philosophus fuis-

28 set. †¶Vel sic:

FORMA. Sicut ait Seneca li. Declamationum, c. 2. Crescere ex mea propositit inuidia homo, qui se melius iactare, quàm defendere potest. Orator ille cùm se nequiret defendere, in meam depressionem voluit se iactare, non attendens, quòd omnis iactantia à bonis est moribus aliena: vt 6. q. j. imitare. Ignorans etiam regulam veritatis, qua prohibetur quis commendandi sui causa dicere, quo minor alius fiat: vt j. q. 3. si quis verò. Quinimò arrogãtia tentus nimia nesciuit humiliter proferre, quæ dixit: sed orando in quodam sibi videbatur culmine residere, astantes vt longè infra se positos, velut in ima conspiciendo: vt xlvj. di. habet hoc proprium. non attendens etiam illud Eccle. xxxij. ca. Importunè noli extolli in sapientia tua: qui enim postulat, alium contemnere non debet: vt s. e. §. in prin. Sed caueat: nam quanto gradus altior, tanto casus grauior. ar. de pœn. dist. 2. in prin. & 1. q. 1. pueri. ¶Vel sic:

FORMA. Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris & dolosi super me apertum est: locutus est aduersum me lingua dolosa, & sermonibus circumdedit me, & expugnauit me gratis &c. vt in Psal. cviij. Vel sic:

FORMA. Verba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum, &c. Psalmo v. Vtrum autem audietur patronus rei volens iterum replicare, dixi s. e. §. ver. ceterùm. ¶Potest quoque vtriusq; partis aduocatus sequentibus vti præfationibus, & primò sic:

29 FORMA. Quia fides veritatis verborum, &c. versi. deinde. †Et ipse legislator captiones & superfluitates verborum excludit: vt C. qui admit. ad bon. posses. verborum. & extra. in proœmio Decre. §. sane. C. de no. Co. comp. ver. quib. ideo verborum prolixitate depulsa, ad facti venio quæstionem quæ est talis, &c. ¶Vel tali ad captandam beneuolentiam:

FORMA. Ad iudicis pertinet officium in causis iusta exaudire desideria patronorum: vt dixi s. §. e. in prin. Cùm igitur iste pro iusticia siue iure, cuius vos noui electorem sedulum ab antiquo. ff. de iustit. & iur. l. j. & 12. q. 2. cùm deuotissimam. & ad quam ex debito tenemini: vt s. j. ver. vel tali ad iusticiam. scio quòd benignam mihi præbebitis audientiam, cum pro ea insisto precibus obtinẽ-

30 da. †Nam superfluum est, precibus postulare, quod de iure communi competit: vt C. li. x. de thesauris. l. vnica. Veniam igitur postulando ad principalem venio quæstionem, quæ talis est, &c. ¶Vel tali:

FORMA. Tempore indigemus, vt aliquid maturiùs agamus, l. dist. ponderet. Nam lenta virtus & cunctatrix antè iudicat, quã incipiat. de pœn. dist. iiij. inter hæc hircum. ver. velox. Reuerende domine, in conspectu vestræ prudentiæ non deberem vacuus allegationibus apparere: vt de conse. dist. j. omnis Christianus. tamen negotiis variis impeditus ad plenum deliberare nequiui: aliqua tamen intendo dicere, vt termino satisfaciã præstituto: quare supplico & obtestor, vt si quid minus competenter adiecerim

31 parti meæ, non præiudicet, nec noceat. †Nam linguæ lubricum non est ad consequentiam pertrahendum. ff. ad l. Iul. ma. famosi. ij. q. 3. si quis iratus. & precis vitium superet precantis affectus, vt de cons. dist. 4. si non sanctificatur. ¶Vel tali:

FORMA. Cùm superuacuis laboret impediis, qui solem certat facibus adiuuare, vt vj. q. 1. si omnia. nec adiectione indigeat plenitudo: vt ibi, & xcvj. dist. bene quidem. in prin. vestra industria & fides explorata, quam in causis geritis: vt ff. de officio præfecti ꝑtor. l. vnica. prope finem. adeò cunctis patet, vt nequeat non esse notoria, nec indiget commendari. ff. de in integr. restit. l. j. extr. de cohab. cleric. tua. extra. de cleric. excom. ministr. illud. in princ. de qua confisus cum vestra gratia accedo ad propositum principa-

32 le. †¶Vel tali:

FORMA. Quidam modus antiquitati placuit, cui debetur reuerentia: vt extr. de transl. quanto. & ix. q. 3. conquestus. lv. dist. in. priscis. in prin. ij. q. vj. anteriorum. ver. illud etiam. & ff. de iur. immu. semper. Nunc verò nostri nouitas temporis alium per vsum amplexa est modum, ad instar eius, quod legitur Inst. de satisd. circa prin. & §. sed hoc hodie. Antiquis enim præfationum placuit solennitas: vt ff. de ori. iur. l. j. hodiernus verò eas aspernatur vsus. vt no. s. e. §. in prin. In hac igitur parte prærogatiua fultus consuetudinis, cuius transgressio pœnam habeat: vt 11. di. in his cõmendationum de vestra gratia semotis præludiis. Ad eam, de qua pręsens versatur intentio, transitum facio ad quæstionem, quæ talis est, &c. ¶Vel tali. ad iusticiam obtinendam:

33 FORMA. †Cùm summum bonum in rebus sit, iusticiam, colere: vt 12. q. 2. cum deuotissimam. ad quod domine iudex, ex vestro tenemini officio: vt ix. q. 3. cùm scimus, quia non est iudex, nisi in eo sit iusticia: vt extr. de ver. sig. forus. & 23. q. 2. ca. 1. iuxta il-

b lud[b]. Iustè iudicate filij hominum[c]. Iustè facite iudicium. Scio, ꝙ

c tanquam iustus & rectus iudex, stateram in manibus habebitis, & lances iudicij æquo libramine appendetis: & solum Deum prę oculis habentes, omni gratia & fauore postpositis, sine personarum acceptione procedetis, non declinantes ad dexteram vel sinistram, & vnicuique quod suum est reddere studebitis. extrà. de ac. qualiter. j. de iu. nouit. §. sed forsan. & de re iud. cum æterni. li. 6. xlv. dist. omnis qui. extr. de elect. cum inter vniuersas. in fi. & In-

34 sti. de iusti. & iure. in prin. ff. e. iusticia. extrà, in proœ. Decre. † Iustè enim iudicanti non aduersabitur quicquam. C. de sum. tri. inter claras s. §. proxi. ver. item de iusticia. & sequen. quæstio igitur talis est, &c. ¶Vel sic:

FORMA. Sæpe tempus & hora non patitur plenius deliberandi sumere consilium. vt ff. de exerci. l. j. v. distin. baptizari. 26. q. vj. hi, qui. & s. in forma, vel tali tempore. Vnde mora, quæ sæpe periculosa est, me ad loquendum sine præfatione inducit. extr. de el.

d cum inter. ¶Vel tali, si fueris coram papa[d]:

35 FORMA. †Si pallet facies, si liuent labia, si lingua balbutit, si mẽbra cætera contremiscunt, si ante illum loqui pauco, qui in apostolatus cathedra, & in eminenti præeminentis ecclesiæ specula cui est omnis ligandi ac soluendi potestas, & cui obediunt imperia, & regna terrarum famulantur: mirandum non est, quia sum velut passer ante thronum Dei & agni, & sicut plumbi fistula aquam producens insipidam & turbatam. Sed cùm, pater sancte, sitis Dei & hominum mediator, & vobis curæ sit etiam de pusillis nec apud vos sit acceptio personarũ, de solita fidens clementia, ante sanctitatis vestræ conspectum loqui præsumo. Hæc probatur xix. dist. enim verò. 22. dist. c. 1. & 2. 24. q. 1. quodcunque. extr. de maio. & obe. solitæ. ad fi. 1. q. 1. si fuerit. x. dist. quoniam. extrà. de no. ope. nun. c. 2. ad fi. de renun. nisi cum pridem. §. pro graui. de iudi. nouit. §. sed forsan. lxiij. dist. sanctorum. ¶Vel tali coram Imperatore:

36 FORMA. †Serenissime Romanorum rex, Romani Imperij moderator, & semper Auguste, qui super solium gloriæ triumphali in throno Imperialis culminis fulgore mirabili rutilatis: qui etiã cuncta iura in armario vestri pectoris conseruatis, de iure & iusticia, cuius estis tam cultor quàm debitor, loqui coram maiestate vestra præsumo, suppliciter postulans, vt aures imperialis clemẽtiæ præbeatis. ff. de his quæ in test. delen. proxime. xcvij. dist. ca. 1. extr. de ma. & obed. solitæ. ¶Vel sic coram eorum vicariis, vel de legatis:

FORMA. Cùm digna vox in maiestate regnantis, vel cùm sedis Apostolicæ prouidentia vos suum vicarium constituerit: vel vobis

ADDITIONES.

a Turbat. ¶Vt satis de hoc.
b Illud. ¶Psal. lvj. dicitur rectè iud.
c Hominum. ¶Io. ij.
d Coram papa. ¶Hic de quinq; exordiis, quæ in vltima charta ponit Aegi. fecit vnum, & eius etiam sine allegatione iurium fuerũt inferiora, vsque ad ver. cum autem præmissis. posuit etiam quædam exordia discipuli, cùm est collega magistri, vel contra magistrum.

vobis causam talem ex certa scientia commiserit, & vestræ industriæ iusticiæ claues commiserit, decet vos illorum typum gerere cunctis passim iusticiam reddendo, grauatis indebitè opem ferendo, & fortiorum insolentias reprimendo, &c. C. de legi. indigna. extr. de off. deleg. c. fi. xciij. di. c. fi. xciij. dist. c. j. ext. de rescri. super literis. prope finem. ¶ Vel sic coram Cardinalibus:

37 FORMA. † Cùm præclara sitis ecclesiæ luminaria, & candelabra splendore iusticiæ radiantia. ¶ Vel sic:

FORMA. Cùm ecclesiæ Dei sitis principales bases, & columnæ vtpote qui vestrorum virtutibus meritorum vicarii Iesu Christi lateri assistitis, qui mundi cardo est: & vos exinde dicimini cardinales, quorum prouidentia & consilio mundus velut ostium cardine gubernatur, confidenter ad vos possunt recurrere, qui iusticiam alibi nequeunt obtinere. xciij. dist. diaconi sunt. in prin. & c. sacerdotes. ii. quæst. vij. accusatio. ver. hæc & alia. extra. de transla. inter. ver. non enim. & c. seq. vj. q. i. quisquis cum militibus. ext. de off. leg. c. pe. xxij. dist. sacrosancta. in fi. ¶ Vel sic generaliter coram quolibet iudice:

FORMA. Quædam mihi coram vobis audaciam tribuunt proponendi. Primum, clemētia, qua singulis benignum præbetis auditum. Secundum iusticia, qua æquali statera libratis audita. Tertium, quia in camo.[a] mansuetudinis & fræno rigoris maxillas constringitis satagentium à iure, ac rationis tramite deuiare, ipsos habenis regiminis ad viam rectitudinis reducentes. Quartum, quia iusticiam foueo, & postulare intendo, quam libenter vos colere scio. ff. de off. procon. nec quicquam. §. circa. xlv. dist. omnis. extr. de re iud. cùm æterni. lib. vj. C. de iud. l. properandum. prope prin. xij. q. ij. cùm deuotissimam. ¶ Vel sic:

38 FORMA. A picturato verborum fastu abstinens, † in simplicitate, quæ amica veritatis est, loquar, quæ ad factum nouero pertinere. Aurum nanque eloquentiæ à rubiginis scoria expurgatur, dum prolixitas abiicitur, & insistitur breuitati: hic enim dulcius humanis auribus, velut balsamus instillatur. i. q. j. c. Marchion. 38. distinct. sedulo. extr. de dolo & contumac. veritatis. xxxvii. distin. legimus. §. hinc etiam. & xlviij. distin. c. j. & s. ver. deinde. ¶ Quòd si plures aduocati sint ex altera parte, sic dicet partis alterius aduocatus:

FORMA. Causa tua multitudinis onerosæ me superare satagit machinationibus cauillosis. Sed ecce accepi & apprehendi pharetram canonum, & arcum legalem, chordamque iuris vtriusque extendi, allegationum sagittis sagittare cupiens, & ferire iuris nostri noxios inuasores: & quanquam sim in hoc certamine singularis, iustitiæ tamen clypeo præmunitus imminentium non metuo multiplicata agmina bellatorum. ¶ Si verò sint plures ex eadem parte, sic dicet vnus illorum:

FORMA. Copiosa & celebris domini P. discretio mirificè corda audientium recreauit: & velut auster perflans in hortum iuris canonici & ciuilis, fecit in gyrum illorum aromata suis flatibus redolere. Soluit enim præsentis quæstionis nodum, & plenè causam instruxit: adeò vt aliis propositionibus non sit opus. Sed vt eius paream iussionibus, pauca dicam. ¶ Si verò ei iniungatur vt prædicat, sic dicet.

FORMA. Velut balista præmittor ad allegandum conflictum, non quòd scientiæ merita exigant, vt præferar in dicendo: sed vt mei commilitones iuris in hostes gloriosius valeant triumphare Vel sic: Sed quia in castrorum acie ordinata debiliores aggressores præmittuntur, vt fortiorum vires clarius elucescāt: vt s. §. iam

39 nunc. ver. porrò. † ¶ Cùm autem præmissis exordiis patroni causarum ad factum descendere voluerint: vt super eo ius constituatur, sic poterit dicere:

FORMA. Licet ius, quod finitum est, & certum, variari non possit: vt C. de origi. iur. l. in omni. factum tamen sæpe variari potest. arg. ff. ad muni. ordine. Quare de facili posset iudicātis religio circunueniri, quantumcunque sit in iure peritus: quia facti ignorantia prudentiores sæpe fallit: vt in præce. l. in omni. & s. §. nunc tractemus. & idcirco factum ante omnia recitabo: quod tale est, &c. Vel sic:

FORMA. Quæcunque in lite fiunt, vel ad factum, vel ad ius referuntur, ad instar eius, quod legitur C. de hære. insti. cùm proponas. Nā quælibet quæstio est vel facti, vel iuris: vt ff. de vsuris. mora. Cum igitur ex facto ius oriatur: vt s. in §. nunc tractemus. in prin. idcirco prius factum breui relatione referam. quàm superædificem iura: quia vbi non est fundamentum, nullius boni operis superest edificium: vt s. e. §. ver. post hoc. Vtar tamen breuitate, vt excludā captiones & superfluitates verborū. C. qui admi. ad bonor. pos. vt verborū. C. de testa. cū antiquitas. & s. eo. ver. deinde.

40 series autem facti talis est. &c. † ¶ Porrò in processu iudicii in diuersis casibus aduocati aliquib[9] vti possunt præfationibus: de quo exempla aliqua supponamus. & primò sic:

FORMA. Lege cautum habetur, quòd edicta prætorum elusoria esse non debent: vt ff. de iudic. si prætor. extr. de cland. despon. ca. fi. §. pen. extra. de matri. contrah. contra interdi. ecclesiæ. c. j. cū suis concor. nec leges ludibrio esse debent. C. de bon. quæ li. l. fin.

b §. vbi autem. extra. de except. cùm inter. [b]& id circo ne vestrum iudicium elusorium sit, disquiratur primitùs, an tale mandatum sit sufficiens. extrà, de procur. in nostra. in fi. C. eo. licet. Vel sic cōclude: & idcirco talem, qui ad vestrū non curauit venire mandatum. animaduersione debita puniatis. extra. de do. & contuma. put. ff. si quis ius dicen. non obtem. l. vnica. C. de iudic. l. properandum.

41 FORMA. † Cùm de omnibus confiteri videatur, quisquis subterfugere iudicium quærit: vt extr. de præsum. nullus. vestra apertè videre potest prudentia, qua iuris prærogatiua pars aduersa fulciatur: quæ per excogitata quidem subterfugia retardare nititur negotium principale. ¶ Vel ita:

FORMA. Cùm id, quod infirmari, vel vituperari potest, diligenter debeat præcaueri: vt extr. de ser. non or. c. j. solicitus, domine iudex, esse debetis, vt vires mandati primitùs discutiatis: vel psonam actoris, vel rei examinetis, an cum eis iudicium valeat exerceri, ne processus in posterum iure valeat irritari: ¶ Vel sic:

FORMA. In qualibet iudiciorū parte, oculum iudicantis oportet cuncta rimari, & meditatione sedula intueri, ne in aliquo circūueniri valeat religio iudicantis. xx. q. vlti. iudicantem. extra. de fide instru. cùm Ioan. prope fi. extr. de off. dele. super quæstionum. §. nos autem. in fin. §. Et inspicere debet iudex quid euenire potest: vt ff. loca. si quis domum. §. j. & quod infirmari potest, præcauere, extra. de ser. non ordi. c. j. ideoque solicitus, domine iudex, &c. vt s. proxi. ¶ Vel ita:

c FORMA. Euidenter intelligit, qui hoc prudenter attendit: quare momentaneæ dilationes dari petuntur, quæ nullum, vel modicum petenti afferunt adminiculum, sed retardāt negotium principale. Vnde, domine iudex, vos, ad quem spectat lites dirimere: vt ff. si cer. pet. quidam. & ff. de noui ope. nuncia. l. j. §. & post operis. extra de dolo & contu. finem. & de resti. spol. frequens. lib. vj. dilationes huiusmodi denegare debetis. Quod si opponitur, q̄ à iure conceduntur: vt iij. q. iiij. c. induciæ. §. spatium. & iuris beneficium nemini est denegandum: vt in auth. colla. iiij. sed hoc. xxviij. distin. de his. extr. de secundis nup. §. pe. & fina. attendite, si placet,

42 qua mente locutus fuerit legislator: vt ff. ad exhib. l. pen. † Mens enim potius, quàm verba spectatur: vt ff. de suppel. lega. l. Labeo. xxxviij. dist. sedulo. extra de ver. sig. præterea. Malitiis ergo aduersarii obuiantis indulgendum non est, extra. de rescrip. plerunque. ¶ Vel ita:

FORMA. Iuris probata docet ratio ordinem in causis debere seruari adeo, vt si quid ex substantialibus omissum, seu præposteratum extiterit: iura decernant irritum. quod inde sequitur, & inane: vt C. de sen. & interlo. om. iudi. prolatam. C. de iura. ca. l. ii. §. sed quia veremur. extra. de lit. conte. c. vnico. ff. de fideicommis. liber. generaliter. §. si quis. quia ex his quæ inordinabiliter acta sunt, nihil potest ordinabiliter agi. extra. de accu. qualiter. j. Igitur precor vos, vt secundum iuris ordinem procedatis: vt vester processus teneat, & ne ex hoc pars nostra in aliquo lædi possit. Hæc bræuitatis causa exempli gratia sufficiat memorasse. † ¶ Sed nū quid ad- 43

uocatus in causa leges & canones allegans, debet rustico id petēti ipsas materna lingua proponere, vt ille intelligat? Et videtur q̄ sic: nam nemo respondere cogitur in iudicio, nisi prius quæ proponuntur, intelligat. v. q. ij. relatum. xi. q. iii. quid ergo Item nemo lege aliqua obligatur, nisi quę lex continet, sibi plenè referantur vt in authen. factæ no. constitutio. §. sancimus. colla. v. xviij. distinctio. c. fi. Nec etiam obligatur quis respondere ad verba nō intellecta. extr. de sponsal. ex literis. j. ff. de verbo. obliga. l. i. §. fi. Ad hoc etiam facit lxiii. dist. c. fi. ibi, vitium animi, &c. ff. de eden. l. j. ff. de inter. actio. de ætate. §. nihil. Contrà, quia ignorans ignorabitur. 37. dist. c. fi. debet enim talis quærere interpretem. ff. de verbo. oblig. l. j. in fi. lxiij. dist. Adrianus. So. dicunt H. & Bar. quòd tenetur sic al

d legare, quod à iudice & à parte [d] intelligi possit. argumen. pro eis xxviij. quæstione. j. capitu. sic enim neque. prope finem. vbi dicit

e Ang. ad Pollentium, cum quo contendebat [e]: Intelligis ne quid dicam.

ADDITIONES.

a In camo. ¶ Sumptum de Psal. xxxi.

b Cùm inter. ¶ De ele. commissa. §. porrò. lib. vj.

c Attendit. ¶ Miror quòd non allegauit de tempor. ordin. literas. in princip.

d Parte. j. ¶ hoc temperat.

e Contendebat. ¶ Et sic loquebatur pars parti, non iudici.

dicam:an in hoc explanando aliquando diligentius immorabor?
Attende vt rem ipsam explanandam tāquam in conspectu declarandam
planiori sermone ponamus. Ad idem facit xxiiij. q.j.opi.
ibi, nostris sermonibus agnoscamus,&c. & xxij. is autem. ibi, vt
eis quisque in alterius notitiam,&c. Dominicalis quæstio est lxv.
Vel dic,quòd si iudex est literatus,sufficit sibi fieri fidem,& allega
tiones exponi.arg.C.de condi.ob turpem cau.l.j.extra.de rescrip.
inter cæteras.C.si aduer.credit.l.j.ff.de probationi.l.quinquagin-
ta.Nam iudex postea exponet parti, vel aduocato idiotæ:vt C.de
litigio.auth.litigiosa.& hoc vtilius est aduocatis,vt idiotas à cau-
a sis excludant [a]. Iudex enim explanando fatigabitur: sicque illos
44 eiiciet cum pudore.† ¶Si autem iudex sit illiteratus: vt C. de iu-
di.certi.quia fortè est baro, vel comes: tunc sic debet aduocatus
proponere,vt à iudice intelligi possit. aliàs enim iudicare nō pos
set:vt de pœn.distinctione vj.capitulo,versus finem.ver. iudicia-
ria enim,&c.& xj.quæstione tertia eorum. In quibus autem cau-
sis leges vel canones sint allegandi,&an allegationes omissas pos
sit quis repetere,dic vt j̄.de dispu.aduoca.§.post hoc autem,in fi.
vbi plenius prosequere hunc tractatum.

ADDITIO.

a Excludant.¶Vt dictum est s̄.§.j.ver.item,quòd non habet.& fuit
hoc dictum Ro.rub.xix.de causa edenda,vbi distinguit vt hîc.

SVMMARIVM.

¶ De cautelis & officio aduocati actoris.

1 *Aduocatus actoris,qua ratione oporteat sagaciorem & diligentiorem esse aduocato rei.*
2 *Euangelicum illud:Neminem in via salutaueritis:quomodo actoris aduocato debeat adaptari.*
Iacula minus feriunt,quæ præuidentur.
3 *Breuiloquus esse non debet actoris aduocatus , ita vt de causæ contingentibus aliquid omittat.*
4 *Actoris aduocatus quomodo debet esse prudens sicut serpens, & simplex sicut columba.*
5 *Actoris aduocatus superstare debet generalib. tanquā inops specialium,ne eius intentio citius agnoscatur.*
6 *Nihil tam indubitatum, quod non recipiat quandam solicitam dubitationem.*
7 *Aduocus cautè recordari debet omnium,quæ in iudicio dicuntur.*
8 *Cautus esse debet actoris aduocatus,vt si possit prius agat possessorio quàm petitorio.*
9 *Studere debet actoris aduocatus per iura & replicationes destruere exceptiones.*
10 *In criminalibus quomodo debeat procedere aduocatus.*
In maioribus magis est consulendum & cautius agendum quia circa ea maius periculum vertitur.
Commendare debet actoris aduocatus personam , in quam crimen dicitur esse commissum.
11 *Rationes quæ sint, quas in sui commodum debeat aduocatus actoris iudici allegare.*

a 7.§.Consequenter de cautelis & officio aduocato-
rum petractandum est [a]. Et prius de
aduocato actoris.Secundò,de aduocato rei.Tertio,de aduocato
1 vtriusque simul discutiamus.† ¶Et quidem [b] aduocatum actoris
b qui portat pondus diei & æstus, qui etiam debet laborare ad am-
pliandum causam suam:vt iiij.q.iiij. nullus vnquam. oportet esse
sagacem,& subtiliorem & diligentiorem, quàm rei aduocatum.
Nam reus in duobus casibus obtinet : scilicet si absoluatur , vel si
non condemnetur. Actor verò in vno tantùm,scilicet si sibi reus
condemnetur.ff.de reg.iur.quoties.& l.nemo.vj.q.vlti.actor. &
c.quod autem.ff.de re iud.c.fi.de cau.pos.cum ecclesia.in fi. de fi.
instr.inter dilectos.in fi. Difficilius ergo est ad victoriam per vnā
viam,quàm per duas peruenire.arg.C. de dona.sancimus. in fi.&
xl.di.ante omnia.xxxij.di.ca.j.iiij.di.statuimus. Ad eius aūt spectat
2 officiū laborare,vt citò reus ɔdēnetur: †vn̄ iuxta pceptū Dñi di-
c cētis apostolis [c], Neminē in via salutaueritis,id est,non implicetis
vos aliis non necessariis, vel inutilibus: ne impediant iter vestrū,
seu negotium differatur in prin. medio & fine , in proponendo,
quàm in concipiendo libellum , & in formando exceptiones: &
aliàs sit breuiloquus.non concionator Italicus.v.q.v.c.fin. §.sed
aliud.Plura enim effundens instruit aduersarium:& suum propo
situm nimis explicat,quod facere nō debet:vt s̄.§.iam nunc.vers.
cautus tamen.Nam,Tela nocent leuius, visa volare prius.datq; si
bi occasionem concionandi & differendi, ac phylacteria dilatan
di.xxvj.q.v.c.j.& magnificandi fimbrias:sicque de seipso conque
ri poteris,à quo vitii causa & occasio processit.C.ad l.Iul.de adul.
l.si.ff.de min. reus.ff.de excu.tu.quinquaginta.ext.de eo,qui cog.

cons.vxo.suæ discretionem.argum.xxxij.q.v.c.j.& §.j.&c. quan-
3 to.†Non autem sit adeò breuiloquus, vt de causæ contingenti-
bus aliquid omittat : nec per nimium compendium ad magnum
veniat dispendium:vt in constitutione Digestorum, & extra. de
re iudic.abbate sane.prope finem.libr.vj.extra.de accusa.qualiter,
secundò,prope fi.& vide j̄.de libel.conceptio.§.ad huius.versi.&
in summa.Si enim plura proponat, grauat seipsum in probationi
bus:quia ei mos gerendus est.ff.de proba.circa.extr. de proba.li-
4 cet.† ¶Item habeat astutias serpentis,ne alterius insidiis supplan
tetur.vj.q.j.ex merito.in fin.xvj.q.j.si cupis.imò potius vulpinam
simplicitatem:ostendat enim se simplicem:&sic aduersarius eum
minus verebitur,& cōtra eum parum sibi prouidebit. Si enim eu
astutum existimaret,solicitus esset ad vulpeculam capiendam: vt
d extr.de purga.cano.inter solicitudines.resp.i.iuxta illud [d], Da oc-
5 casionem sapienti,& sapientior erit.xxiiij.q.vj.vides.in fin.† ¶Itē
cautus sit,vt tanquam inops specialium super stet in generalib. vt
sic simplicitas pretendatur : & ne eius intentio agnoscatur. ff. de
iur.fis.ita vtatur etiam ambiguis & duplicib. sermonib. tanquam
propriorum expers,vt possint ad diuersos trahi sensus.xxxvij. di-
stin.relatum.sicut ille, qui dixit,Reginam interficere nolite,time
re bonum est:& si omnes cōsenserint, ego non contrà dico. Hæc
enim verba possunt ad malum , & ad bonum retorqueri intelle-
ctum:& tunc accipiet verba pro eo,& eius stabitur interpretatio
ni.ff.de iudiciis. quis sis intentione ambigua.ff.de verborum obli
gatio.inter stipulantem.§.j.xxij.q.v.humanæ. extra. de sponsa. ex
e literis.j.[e] & vide in præd.vers.summa. Tales enim simulationes v-
tiles sunt,& tolerantur exēplo Iehu regis Israel,& Dauid,& alio-
rum:vt xxij.q.ij.vtilem cum suis concord.extr.quod met.cau. c.j.
6 † ¶Item caueat,ne alleget publicè legē pro eo expresse facien-
tem:sed eam iudici,cum necesse fuerit,dicat ad aurem:&per eam
ipsum informet,ne aduersarius cōtra illam sese valeat in respon-
sionibus præmunire:quia nil tam in dubitatum est,quod non re-
cipiat quandam solicitam dubitationem. In auth.colla. iiij. de ta-
bel.§.si verò indignus.versi. proinde hîc.Et leges sæpe calumniā
tur,vt C.de legi.non dubium.& cauillantur,vt ff. ad Tertul.l.ij. §.
tractari.& de regu.iur.ea est natura.& captantur.ff.ad exhib.l. pe-
nul,& possunt trahi ad diuersos intellectus,prout vnusquisque p̄
sumit:vt in præ.c.relatum.& iunge quod not.j̄.de dispu.§.porrò.
7 ver.in summa.† ¶Cautus quoque sit, vt recordetur omniū,quæ
dicuntur:vt s̄.§.iam nunc.ver.cautus tamen. ¶Studeat insuper se
f cundum [f] Vber.quantumcunque sit peritus,vt,si potest,iudicium
sine libello & sine iudiciaria solennitate procedat : vt eius inten-
tio latius procedat,& difficilius à re,vel actione, seu causa propo-
sita cadat:vt ff.si men.fal,mo.dixerit.l.prima,in prin.vers.sin autē.
& ne libelli forma longas capiat disputationes , sicut fit in curia
Romana.C.de eden.edita,extra.de iudiciis.capitulo,examina.De
his autem negotiis,quæ de plano procedunt,habes ff.de off.pro-
con.nec quicquam.§.de plano.C.de naufra.l.pen.xj.q.j. si quis cū
clerico.& no.s̄.de off.om.iudi.§.postremo.& j̄.de lib. concep. §.
nunc dicendum. & j̄.de inqui.§.quando autem.Vt autem obtine
as in causa sine libello procedi,allega,quòd boni preceptoris est
lites minuere:&.quòd parcendum est laboribus partium & expē
sis.ff.si certum pet.l,quidam.ff.fami.erc.heredes.§.de pluribus.cū
suis concord.extr.de fficio deleg.cùm te consulente.extra.de re-
stitutione spoliatorum.frequens.lib.vj. Hæc autem obtinet, nisi
sit tale negotium,exquo oriatur actio, sine qua nemo experitur.
ff. de negotiis gestis. tutori. Vtrum autem tunc sit de substantia
8 libellus,not.j̄.de libel.concept.§.vtrum. † ¶Cautus etiam sit, vt
prius agat,si potest,possessorio, quàm petitorio: quia commodi'
est possidere,quàm rem agere.Institu,de interdicto.§,retinendæ.
ex de restitutione spoliato.c.ex conquestione, & c,in literis.& c.
item cùm quis.ff.de iud.si de vi.C.de rei vend.ordinarii. & si expe
dierit in lite contestata , poterit de possessorio ad petitorium ha-
bere recursum. extrà , de cau. possess. & proprie. pastoralis. ff. de
vi & vi armata. cum qui fundum. Item cautus sit , vt aliquid co-
ram iudice reuocet in dubium , & super hoc faciat iudicem pro
reo

ADDITIONES.

a Consequenter.¶De cautelis & officio aduocatorum pertractā-
dum est.
b Et quidem.¶Secundum Vbertum de Bob.ver, cùm breuiter.mi
hi charta.v.
c Apostolis.¶Lucæ x.in prin.
d Illud.¶Prouerb.ix.cap.
e Literis.j.¶Ibi dixit exempla de verbis duplicib.& vide quod no.
xxij.q.ij.nec artificioso.ff.de pac.conuen.in glo. ij.& s̄. iam nunc.
in prin.
f Vbertum.¶Vbi s̄. in prin.

reo interloqui, ne reus eum postea valeat recusare: quod dic, vt
9 suprà in titulo de recusat. §. fit autem. † ¶Item studeat destruere exceptiones per iura, vel per replicationes. extr. de testibus. ex tenore. C. de contrahenda & committenda stipulat. optimam. extr. de his quæ fiu. à maio. part. capi. c. ex ore. Item caueat, ne sibi sit contrarius in suis petitionibus, vel appellationibus: quòd si sit, non audietur. extr. de appel. solicitudinem in fi. arg. lxxiij. dist. gesta. 23. q. 7. c. j. C. de mu. pe. professio tua. Aduocatus tamen rei variis & contrariis potest vti exceptionibus. ff. de excep. nemo. & ff. de inoffi. testa. contra veterani. §. sed nec impuberis. Tamen si aduocatus erat, proponendo contraria præiudicat domino præsenti, & non contradicenti: quod dic, vt infrà in tit. de confess. §. postremo. in prin. Item cautus sit multipliciter circa libelli oceptionem: quod dic, vt infrà de libel. conceptio. §. fin. ¶ Cæterum[a],
a
10 si † causa sit criminalis, cautè procedat: quia circa maiora maius periculum vertitur: vt 42. distinction. quiescamus. & ideo in his cautius est agendum. 7. q. 2. c. fi. & magis consulendum. ff. ad Car. l. j. §. i. & diligentius est tunc res examinanda. C. de appell. addictos. & ad hoc C. de proba. l. fi. C. ad l. Cor. de fal. vbi. Debet igitur aduocatus actoris commendare personam, in quam crimen dicitur esse commissum, arg. ff. de re mil. oẽ. §. j. ff. de pœ. aut facta. §. j. quæ est de pœ. dist. j. debet etiam notare vilitatem personæ delinquẽtis. ff. de iniur. si plures. ff. de incen. rui. nau. melius. §. j. ff. de pœnis. quædam. Item etiam magnitudinem excessus: nam atrox iniuria vulneris æstimatur. Institu. de iniur. §. atrox ex magnitudine. ff. eodem. prætor. §. fina. & qualiter est res mali exempli. Et ad hoc ff. ad l. Corne. de sic. l. 4. §. j. ff. de pœnis. si quid. §. abortionis. C. de preci. Impe. offeren. l. j. ad finem. Dicat etiam qualiter magna suadeat ratio, vt pœnæ præstentur. ff. de fideiuss. si à reo. §. pen. ff. depositi. bona fides. C. ad l. Iuliam repe. l. j. Et qualiter potestates debent esse speculum successoribus. C. de priua. carce. l. j. C. ad l. Iuliam de vi pu. l. fina. de pœnis. l. si postea: & qualiter facilitas veniæ, &c. vt extr. de vi. & ho. cler. vt clericorum. & 23. q. 4. est iniu-
11 sta. in fine. † Et qualiter innocentes tradit exitio, qui liberauit exitia cogitantem, vt ibidem. & in authentica, de man. princip. §. quod si delinquentes. C. de commer. & merc. l. 2. & qualiter, cũ impius interficitur, &c. xv. q. j. nec is, qui. Et qualiter per hoc multorum salus, &c. C. de fer. prouinciarũ. in fine. Et qualiter domini pereunt, &c. xlv. dist. sed illud. ext. de iud. cùm nõ ab homine. ibi, non possint esse perditioni, &c. Et qualiter nõ est crudelis, sed minister legis, qui malos percutit: vt 23. q. v. non est crudelis. & c. seq. & in pluribus aliis capitulis ibidem.

ADDITIO.

a Cæterùm. ¶Iste ver. ad literam fuit Alb. Gal. de acc. ver. sed qualiter. & hoc vsque ibi, qualiter cùm impius, & vide quod dicam ĩ. §. proxi. in fi.

SVMMARIVM.

¶De cautelis & officio aduocati rei.

1 *Fauorabiliores sunt rei, quàm actores contra reum.*
Tutius est condemnandum absoluere, quàm absoluendum condemnare.
2 *Rei aduocati officium quod sit.*
3 *Aduocatus rei non debet sine iudicis licentia à iudicio recedere.*
4 *Homo semel malitiæ deditus, cuncta mala conatur adinuenire.*
Aduocatus rei debet fideliter iuribus, non fraudibus, se tueri.
4 *Rei quilibet aduocatus, in quibus specialiter cautus esse debeat.*

1 8. §. Sequitur videre de aduocato rei. Et quidem ille securè clientulum defendat. Nam † fauorabiliores sunt rei, quàm actores. ff. de reg. iur. fauorabiliores. Et tutius est condemnandum absoluere, quàm absoluendum condemnare. ff. de pœ. absentem. in prin. extra de proba. ex literis. in fin. & de fide instru. ca. inter dilectos. in fin. ff. de actioni. & obliga. Arrianus. 26. q. vi. allegant. 23. q. 4. quàm magnum. & c. qui secũdum. & c. seq. non dico hoc, vt aliquem contra conscientiam iuuet: sed cùm quilibet præsumatur esse bonus, vt extr. de serui. in ordi. facien. c. vnico. Nec præsumatur esse immemor suæ salutis: vt 1. q. 7. sancimus. securè laboret, ꝙ reus absoluatur: donec contra eum fuerit probãtum. ff. de probatio. ei qui. C. eo. actor. quæ est vi q. vlt. C. de eden. qui accusare. 2. q. 8. sciant. quia non statim qui accusatur, reus est, sed qui conuincitur. xv. q. vltima. ca. fin. in fine. & C. de accusa. l. ñ. in prin. & sæpe falso crimina imponunt.
2 2. q. j. capitu. multi. in fin. † ¶ In primis ergo sciendum est, quòd officium eius est, causam extenuare, & fingere, & differre. 4. q. 4. nullus vnquam. In auth. de litig. §. omnem. collat. 8. Vnde & reus fugitiuus est: & sic in lege vocatur. C. de iudiciis. l. properãdum. §. & si quidem. Sic tamen fugiat, ne contra eum ex nimia fuga iudex præsumat: vt ix. q. 3. decernimus. in fin. ff. de euict. si ideo. Nã qui iudicium refugit, apparet eum de iustitia diffisum. xj. q. j. Chri
a stianus. in fi. extr. de præsum. nullus. ¶Item, secundum Vbert.[a] die termini non compareat mane, sed sinat aduersarium primò venire, & tãdiu expectare donec tædio affectus recedat, & tũc veniat, vel saltem vltima hora diei, iudice pro tribunali sedente: quia tota dies cedit: nisi dictum fuerit, vt certa hora diei compareat. vel aliquid agat. Insti. de verbo. obliga. §. in diem. versicu. ac nec eo. Sed & si viderit aduersarium absentem, potest tempestiuè venire, & eum iudici accusare, & priusquã veniret, redire. Cùm autem actore recedente, vel vltima parte diei venerit, præmissa qualicunq; mora de excusatione: ostendet, quasi importunè, se voluntarium & paratum in causa procedere, & de dilatione dolere: vt sic iudicem placet, non prouocet: & inter hæc suam scribi faciat comparitionem: & nisi iudex dixerit ei, quòd expectet, potest
b recedere, secundũ eum[b]. † ¶ Ego tamen dico, quòd non debet
3 sine iudicis licentia recedere: alioquin contumax est. ext. de iudi. c. j. xj. q. 3. certum. C. li. 12. de decur. si quis decurio. Licet enim apparuerit, non tamen processit: cùm tamen ad hæc duo teneatur. argumen. extra. de dolo & contu. c. cùm dilecti. Demùm præsente actore, vel recedente, petat à iudice ab instantia iudicii se absolui: quod si obtineat, cũm recedat, faciat licẽtiam & absolutionem scribi. Si verò actor instet, sedeat aduocatus rei, & taceat, & se dormire fingat: sicut sagaces sæpe faciunt aduocati: cùm iudex ei dixerit, Responde obiectis: tunc lentè & pigrè surgat, quasi excitatus à somno, & supplicet iudici pro audientia benigna: vt s. in §. nunc de exordiis. in prin. deinde iudicem commendet: &, quantum poterit, blandiatur eidem: vt s. eod. titu. §. hic dicendum. versic. cùm autem. ad fi. præmissa tamen prius protestatione, & ea iussa scribi, quòd quicquid dicet, vel faciet, salua tamen sit ei omnis exceptio tam dilatoria. quàm peremptoria: vt ext. de dilatio. c. fi. nec per ea, quæ dicit, vel proponit consentit in eum tanquam in iudicem, nec actorem, tanquam legitimum admittit: de qua protestatione habetur C. de lit. contesta. l. vnica. ff. quibus mod. pig-
c nus vel hypo. solu. si debitor. & l. fin. ff. si qs cau. l. 2. in prin.[c] ¶Verum præmissa doctrina non illuminat cæcos: nec animæ salutem informat: imò sicut scriptum est in Psalm. 36. Qui malignantur, exterminabuntur. Vnde consulo, vt compareat fideliter in ter-
4 mino: & se iuribus, nõ fraudibus, tueatur. † Quid enim est, quòd homo semel malitiæ deditus, non adinueniat: vt in authenti. colla. vj. vt hi qui obli. se perhi. ha. res mino. prope prin. Nam omnis ætas prona est ad malum. 12. q. j. omnis ætas. ideoq; potius est ad bonum quàm ad cõtrarium informanda. Item recepto libello, si ei offeratur, duas habet vias: vt notat. ĩ. de libel. concep. §. sequi-
5 tur. ver. hoc etiam no. † ¶ Item sit cautus, vt à conspectu iudicis sine aduocato actoris non discedat: ne ille aliquid in eius absentia proponat, quod iudicem mouere possit. Item iudicem sæpe moneat, ne aliqua recipiat, quæ non sint in actis. vel quæ non fuerint communiter lecta. quæ dic vt ĩ. de disputa. §. porrò. versi. & no. Item sit cautus, ne subitò, sed deliberatione præmissa respondeat, vt s. eod. §. nunc de exor. in prin. Item sit cautus, vt cùm petitionem viderit ineptè formatam, vel alium defectum in aliqua parte iudicij, propter quem debeat processus annullari taceat, & in finali calculo hoc reseruet. Vel dic, vt ĩ. de libel. conce. §. ad huius. versi. cautus etiam sis. Item sit cautus, ne partem instruat in responsionibus factis: vt ĩ. §. proxi. ver. Item sit cautus ne clanculo.
d Quæ autem his desunt, vide ĩ. de compari. interim[d].

ADDITIONES.

a Sequitur. ¶Secundum Vber. vltra medium ver. de officio. charta mihi 13.
b Secundum eum. ¶Vber. scilicet, vbi s.
c In prin. ¶Hucusque quasi ad literam Vber.
d Interim. ¶Inhonestè se habuit auctor, qui s. §. prox. in fi. specialiter instruxit aduocatum actoris in criminalib⁹ causis. & aduocatum rei vacuũ dimisit: sed imputem⁹ Alber. Gal. q non pl⁹ dixit. vbi s. In illis ergo supplẽdo dicet aduocatus rei sic dñe iudex. pondero certas regulas, q̃ in criminalibus ab vtroq; iure sumuntur. Quarũ prima talis est. ꝙ diligentior fiat examinatio, vbi de salute vel de pernicie hominis agitur. C. de ap. l. addictos supplicio. Et meritò: qa vbi maius periculũ, ibi cauti⁹ ocedẽdũ. d ele. vbi periculũ. in prin. lib. vj. ff. ad Carb. l. j. §. sed & si qs. Constat autem maius fore periculũ in parua criminali quã in magna ciuili. ff. de pœn. in seruorũ. facit 23. q. v. c. j. ¶Secunda quã dat lex, C. de pœnis. q sententiam, q̃ præcepit, in sententiis criminaliũ hoc tẽperamẽtũ teneri, vt non prius capitalis seueraq; sententia feratur in quẽq̃, nisi prius sua ꝯfessione vel certa depositione testiũ sit conuict⁹, & sic in

sic in subiecto flagitio deprehensus, vt ipse etiam vix ea, quæ cõmisit, negare sufficiat. Facit xvij.q.4.vxor felicis. & vt patet ex l. respiciendũ. ff. e. ti. ñ est in his seueritatis gloria exquirenda: imò debet iudex tẽperamentũ benignitatis legũ seueritati miscere. Cui conuenit xlv. dist. disciplina. & c. sunt nanque. & ca. seq. ¶ Tertia est, quòd ex præsumptionibus quis criminaliter dãnari ñ debet. extr. de præsumpt. literas. ff. de pœnis. absentem. vnde licet Salomon ij. Reg. 3. c. filium restitui iusserit suæ matri ex præsumptiõe violenta: non tamen subripientem de plagio damnauit. habetur hoc de præsumpt. afferte. Facit quod post Inno. & Hostiens. scripsi e. ti. qa verisimile. ¶ Quarta est, quòd damnãdum oportet pri⁹ disertissimis probationibus & luce clarioribus esse cõuictum. C. de proba. l. fi. canonizata. 2. q. 8. sciant cuncti. Ad idẽ v. q. vj. Epiphanium. & Hier. in expositione Symboli dicit, quòd magna, vt credantur, idoneis & indubitatis testibus indigent. ¶ Quinta est, maleficium non probari, nisi per testes, qui interfuerunt, & viderũt, & dicant sub suis obtuitibus maleficium fore cõmissum. 3. q. ix. testes. ff. de quæ. l. vnius facinoris. §. testes. C. de ero. mil. ann. l. pe. §. hic verò adiiciendo. lib. 12. & in aut. de testa. §. sancim⁹. col. vj. ¶ Sexta, quòd testes sint integre opinionis & famę. Si em̃ hoc in ciuili requiritur, C. de testi. l. testium facilitatem. ff. e. ti. quęsitũ in fi. & in tantum hoc requiritur, quòd sola infamia facti ipsum repellit. ff. de sena. l. Cassius. vbi de hoc. fortius igitur hoc in criminali. ext. de testi. testium. C. lib. 12. de agen. in reb. l. ex eo. Adde q̃ suprà dicta sunt verba Oldradi, furto sic trãsumpta ex eius consi. cxcij. incipi. viso diligen.

SVMMARIVM.

1 *Aduocati vtriusque partis in quibus debeant esse cauti.*
2 *Nouus aduocatus sciat se potius iuuare debere partem rei, quàm actoris.*
3 *Rei certare videntur de damno vitando, non de lucro captando.*
4 *Diligentia mater est omnium artium, negligentia verò nouerca est eruditionis.*
5 *Falsitas est immutatio veritatis.*
6 *Aduocatus an possit instruere clientulum in responsionibus facti.*
7 *Pestis nulla peior ad nocendum, quàm familiaris inimicus.*
8 *Aduocatus cautus esse debet, vt scripturam in iudicio productam ore suo non legat.*
9 *Quæcunque fiunt vel dicuntur in iudicio ab aduocato, debent à iure vel ratiõe fundamentum sumere.*
10 *Falsam legem pro vera, vel abrogatam allegans in iudicio, & iudex, qui eam recipit, falsi crimen incurrit.*
11 *Infideli totus mundus nihil est.*
Turpes lites turpiores habent aduocatos.
12 *Infidelis & falsarius in iudicio in hoc à mutis animalibus differunt, quòd ista mansuescunt alentibus: illorum rabies ipsos, à quibus est nutrita, depascitur.*
13 *Aduocatus legens falsum instrumentum, vel falsum testem, si scienter facit, debet vt falsarius puniri: & qualiter constare possit de scientia, vel ignorantia.*
14 *Pluribus intentus minor est ad singula sensus.*
15 *Consuetum est alids aduocatos iurare debere, ne causam contra cõsciẽtiam, vel desperatam reciperent.*
16 *Proponere debet aduocatus in iudicio sub conditione, seu in modum exceptionis.*
17 *Causa perdita per imperitiam aduocati, an aduocus teneatur, sicut & iudex.*
18 *Aduocatus dolo faciens, vt clientulus perdat causam, nil certius quod teneatur.*
19 *Actio de dolo quare non datur contra adultum, qui dolo fecit, quòd causa sit perdita.*
20 *Aduocatus causam prorogans ex industria, qua pœna puniatur.*
21 *Ligantur homines per verba, sicut boues per cornua.*

¶ De cautelis, & officio aduocati vtriusque.

* 1 9. §. Vtriusque * partis aduocatum esse oportet. † Et primò si sint plures ex parte vna, simul super quolibet deliberẽt dubio: vt aduersarij magis timeant, & ne quid inconsideratè depromant: vt v. q. v. c. fi. quæ dic vt s̃. e. §. iam nunc. versi. porrò. Item sit cautus, vt quærat à cliẽtulo qualem causam foueat: & quòd faciat sibi dari facti exemplum. Item quærat solicitè de probationibus: quo facto, cientulo consulat, sicut debet. Item clientulo victoriam non repromittat. Item si res exigit, alium sibi associet aduocatum. Item causæ secreta non pandat, & alia, quæ dic. vt s̃. eod. §. non tractemus. Item iudicem commendet, & sibi studeat placere, non eum prouocare, nec ꝓuocato etiam respondeat: quæ & alia dic vt s̃. eodem. §. hìc dicendum. Item cautus sit ne aduocatum, contra quem patrocinatur, conuictus irritet: sed nec eum multùm commendet: sed diligenter eius singula dicta nocet. quæ & alia dic vt suprà, eodem. §. iam nunc. Item cautus sit, vt semper consulat in causa peritiores, qđ dic vt s̃. eodem. §. nunc tractemus. & j̃. de libell. concept. §. ad huius. in prin. †
2 ¶ Sit etiã cautus, maximè aduocat⁹ nouus, vt potius iuuet partem rei, quàm actoris. Nam iura fauent reo: & citius poterit obtinere: & poterit etiam vti pluribus defensionibus ad defendendum se & causam suam. ff. de regu. iur. fauorabiliores. & l. nemo ex his. Instit. de interdic. §. retinendæ. 3. q. 9. iudicas. ff. de actioni. & obli. Arrianus. extra de proba. ex literis. & s̃. §. proxi. in prin. Et leuius est fugere, quàm impetere. Nam talibus fugitiuis
3 iura subueniunt. extr. de exceptio. cùm inter. & c. dilecti. c. vna. † Et rei videntur certare de damno vitando, non de lucro captando. Vnde eis iuris ignorantia lapsis subuenitur. C. de iur. & fac. ignoran. quamuis. Præterea periculosum est nouo aduocato esse pro actore, propter libellos formandos, & alia multa, quæ occur
a runt: quæ de facili comprehendere nequit.[a] Item cautus sit antiquus aduocatus, vt nouum timeat: qui leges & iura in promptu habet, tanquam nouiter ex studij fornace eductus. argumentum. de consecratione. distinction. secunda. liquidò. & qui tanquã inanis glorię cupidus feruet nimia diligentia in vincendo: ex quo fit, vt sæpe obtineat contra antiquos, qui vt plurimùm sunt
4 desides & remissi. † Diligentia etenim est mater omnium artium in suo opere: negligentia vero nouerca est eruditionis: vt 83. di. nihil. sed & nouus deferat antiquo, saltem propter ætatem. ff. de iure immu. semper. el. 2. q. 6. anteriorum. versi. illud etiam. Item, sit cautus, ne clanculo loquatur testibus: in quo de facili peccat: si enim testis minus dixit, aduocatus factum ignorans supplet: & sic instruit. Vnde si à te quæritur, an sibi loquutus fuerit aduocat⁹, dices quòd sic: ita in infamiam vulgi veniet: quia eum subornasse credetur. Hinc est, quòd nobiles & maiores nomina sua in ꝯtractibus inseri non patiuntur: sed aliorum nomina inscribi faciunt. ff. de auctorita. tuto. pupillus. §. penul. C. de contrahen. & commit. stipula. optimam. extra de his, quæ fiu. à præla. sine con. ca. c. quanto. in fin. nec enim decet virum honum causam suam falsi-
5 tatibus adiuuare. † Nã falsitas est immutatio veritatis: vt in auth. colla. vj. de instru. caute. & fide. in prin. & penitùs aliena est à veritate. extr. de celeb. mis. in quadam. §. cæterùm. Quærere autem à testibus, non tamen instruendo eos, quid de causa sciant, vt clientulo certum possit præbere consilium, aduocato non interdico: vt s̃. eo. §. nunc tractemus. versicul. facto autem. & vide j̃. vers.
6 item caueat ne falsam. † ¶ Sed nunquid clientulum potest in responsionibus facti instruere? Videtur quòd sic: nam & tutor & curator instruet minorem, qualiter respondeat: vt C. de aucto. præst. clarum. ergo pari ratione aduocatus, qui est quasi tutor clientuli. Sed dic, quòd dissimiles sunt: quia aduocato non est officium suum damnosum: sed tutori sic, si aliquod damnum pupillo contingat. Debet ergo principalis per se factum proponere, nisi sit omnimodè simplex: vt ext. de iudi. pastoralis. & ad factum per se respondere, sine aduocati instructione. Aduocati tamen sæpe faciunt illum cuncta negare, & sic deierare: quamuis illud non semper expediat: vt ff. de tribu. l. illud. §. penult. nec fieri debet. C. de indi. vidu. l. 2. extr. quod met. cau. cùm dilectus. Et scias, quòd contra instruentem aduocationem, vel testimonium, proditum est sena. consul. Libonianũ, de quo mentio fit ff. ad l. Corne. de fal. in rubri. Est etiam de sena. consul. Libo. & j̃. in tractatu libellorum. de fide instrumen. ad fin. Et sufficit dari pignora, vel fideiussores, vel iuramentum præstari super ipsa corruptione. dequo dic vt in lib. Rof. in tit. de senatusconsul. Libo. & infrà, in titu. de positionibus. §. 3. iuxta fin. Habet autem locum prædictum senatuscon. in instructione facti, non iuris. Nam sæpe instruim⁹ aduocatos in iure: puta, respondeas sic ad talem legẽ. licet aliter se habeat iuris veritas. Nec in senatuscõsultum incidimus. Vbi autem aduocatus instruit in facto, cùm se habeat aliter veritas rei: tunc habet locum. Falsitatem enim ꝯmittit, quæ & est immutatio veritatis: vt dixi. & j̃. vers. itẽ caueat. Potest autem docere clientulum quatuor modis respondere: vt j̃. depo. §. nono. versic. item nota.

¶ Item

ADDITIONES.

* Vtriusque. ¶ Sic permistim posuit Aegid. rubricam de cautelis aduocatorum.

a Nequit. ¶ Hæc ergo duo consilia dabat fortissima Vbert. nouo aduocato & tyroni de præeligenda parte rei: quòd si esset pro actore, in libello formando haberet consilium antiquioris omnino. Suadebat tamen id fieri secretè: vt ex victoria reportaret honorem, & contrarium attribueret consulenti, hoc vide post finitum tractatum de off. iud. ver. si tu es.

¶Item studeat aduocatus scire probōnes & iura & secreta causę partis aduersæ, vt illas possit efficacius impugnare, & se securius
7 defensare. † Quia nulla peior pestis ad nocendum, quàm familiaris inimicus: vt xciij. distin. si inimicus. C. de dona. data. de consec. distinct. 3. quomodo exaudit. versi. si autem. quo casu arbiter co-
8 gitur pronunciare. ff. de arbi. Labeo. §. j. versi. finge. † ¶Item sit cautus, vt scripturam in iudicio productam suo ore non legat: q̃a si falsa sit, ex hoc vt falsarius punietur. ff. ad leg. Corne. de fal. falsi nominis. extr. de cri. fal. ad falsariorum. extra. de exce. prel. inter dilectos. §. præterea. versi. quid si ad. & seq. Excusaretur tamen p̄textu ignorantiæ. ff. codē. impuberem. §. qui codicillos. extra. eodem, dura. & in prędicta decret. ad falsariorum. Videat prius, si est ibi rasura in loco suspecto, vel inter lineatura, vel abolitio, vel cācellatura, vel aliud huiusmodi. C. de edicto diui Adriani. tol. l. fin. extra. de capel. monacho. cùm venerabilis. de fide instrumen. inter dilectos. vel an possit redargui q̄ aliquo vitio falsitatis. Quod dic vt extra. de crimi. falsi. licet. capitulo, quàm graui. & ĩ. de edit. instrumen. §. postremò. & ĩ. de rescri. præsen. §. j. & seq. ¶ Caueat etiam, ne frustratorias postulet dilationes. 3. quæstio. 7. infamis. §. tria. ver. si quis ex litigatorib. C. de iud. properandum. §. illo procul dubio. ¶Item caueat, ne pecunia, vel prętio litem instructam defendat: alioquin pœna falsi tenebitur. ff. eod. l. falsi pœna. Nec ob pecuniam falsam aduocatum instruat: alioquin tenetur lege Cornelia. ff. eod. l. j. in prin. & s̃. ver. sed nunquid. ¶Item sit caut⁹, vt non innitatur suæ prudentiæ. extr. de cōstitu. ne innitaris. & c.
9 j. † sed quæcunque dicet vel faciet in iudicio, sumat fundamentum à iure, vel ratione. j. distinct. consuetudo. & ex scripturis sensum capiat veritatis. 37. distin. relatum. ¶ Item caueat, ne falsam legē vel canonē, cuius auctor ignoratur: vel abrogatam alleget: alioquin falsi crimen incurrit, & deportari meretur: vt ff. ad leg. Corn. de fal. l. j. & l. eos. & l. fi. & l. diuus. & C. de Iusti. Cod. confir. §. hunc igitur. & de ve. iu. enu. §. has itaque leges. & extra. in procemio Decreta. in fin. licet sit argum. contra. extra. de iud. nouit.
10 ver. quicunque lit. Sol. ibi, & xj. quæst. j. quicūque. † Qui enim falsam legem pro vera, vel abrogatam allegat, & iudex eam recipit, falsi crimen incurrit: vt in primis concordan. Caueat ergo ne à veritate discedat, ne mentiatur, ne calumniosè alleget, ne peruersè interpretetur. C. de iudici. rem nō nouam. §. patroni. C. mā da. ab Anastasio. C. de iur. calum. l. 2. respon. j. in authen. constitu. quæ adscrip. & lib. na. in prin. colla. v. extr. de deci. ad audientiam. Vile enim satis est propter salarij nummum, contemnere Deum: vt 12. q. j. duo. Quid nāque prodest homini, si vniuersum mundum lucretetur, animæ verò detrimentum patiatur? ext. de simo. Matthæus. Hinc est quod dicit lex, quòd si quis lucro pecuniaq; capiatur, veluti abiectus & degener inter vilissimos numerabitur: vt 3. q. 7. ca. infamis. §. apud vrbem. & C. de postula. quisquis.
11 & qui habet aures audiendi, audiat. † Scriptum est enim. Infideli totus mūdus nec obolus est: vt 14. q. 4. quid dicam. & qui dicit ɔtra conscientiā, ædificat ad gehennā, vt extr. de restitu. spol. literas. 28. q. j. c. j. §. ex his quia omne, quod non est ex fide, peccatum est. ext. de rescr. cap. fina. 28. q. j. ca. primo. De talib. quidem dictū
a est per Prophetā [a]: Quorū os maledictiōe & amaritudine plenū est. Et Seneca ait in libr. 2. de Ira, qualiter oriatur, vltra secundam col. turpes lites turpiores hēnt aduocatos. & ĩ. Corona pro mala causa, bona patroni voce corrupta. & infrà, Inter istos, quos togatos vides, nulla pax est: alter in alterius exitiū leui ɔpendio ducit: nulli ex alterius dāno quæstus est: felicē oderūt, infelicē ɔtēnūt, maiores grauantur, minori graues sunt: diuersis stimulantur cupiditatibus: omnia perdita ob leuem voluptatem. prædamq; cu-
12 piūt. & ĩ. † Hoc vno à mutis animalibus differunt, quòd ista mansue fiūt alētibus: illorū rabies ipsos, à quibus sest nutrita, depascit. De his loquitur propheta Esaias capit. x. Ve qui condūt leges iniquas, & conscribentes iniustitiam scripserunt, vt opprimerēt in iudicio pauperes, & vim facerent causę humiliū populi nostri: vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. Et iunge hîc, quod notatur ĩ. de exceptionibus. §. viso. versiculo, hac igitur. Quid si aduocatus legit falsum instrumentum, vel falsum testem? Respon. si facit scienter, debet vt falsarius puniri, aliàs non. vt in primis concordan. & extr. de crimine falsi. ad falsariorum. &
13 s̃. versi. item sit cautus, vt scripturam. † ¶ Sed qualiter constare poterit de scientia, vel ignorantia? Respond. ex qualitate personæ legentis. Inspicitur enim an sit persona honesta & diues, & sine suspicione: an verò sit suspecta & inops: & q̃ talia facere consueuerit gratia, odio, vel lucro. ff. de re mili. non omnes. §. à barbaris. de testibus. l. 3. in prin. C. si quis Impera. male. l. vnica. de rei. vend. in fundo. ff. de accusa. si cui. ext. de pig. illo vos. in fi. xlvj. di. sunt nonnulli. in fine. Item sit cautus, ne verbis prouocatus velit continuò se vlscisci: sed congruo expectato tempore rationis clypeo se defendat. Petat ergo tp̄s ad deliberandum: sicut quidam sapiens opprobriis lacessitus fecisse dicitur. xlvj. distinct. seditionarios. xlv. distin. & qui emendat. ¶Item cautus sit ne passim pro modico salario aduocet. Nam ex hoc vilis & d̄gener habetur: vt 3. q. 8. vij. c. infames. §. apud vrbem. Nec expedit pro modico salario alteram lædere partem. non enim fieri potest, quin lædatur, qui vincitur: quoniam intercessionis beneficio se victum arbitratur, vt 14. q. v. deniq;. ¶Item sit cautus, ne plures causas simul re-
14 cipiat. † Quia pluribus intentus, minor est ad singula sensus. ext. de cler. coniuga. diuersis. Item sit cautus, vt priusquā à iudicio recedat, quæcūq; acta fuerint, videat per manū notarij curiæ scripta. Nam si scriptum sit aliter, quàm actum fuerit, & in alio termino contradixerit, stabitur scripturæ tabellionis. ext. de probatio. quoniam contra. C. de re iud. gesta. C. de dona. in donationibus. Sæpe enim ex breui facti mutatione ius mutatur: vt s̃. §. nunc tractemus. prope prin. ¶Item si iudicium declinare intendit, omnia quæ dicet, & peret, faciat cum protestatione, scilice, saluis exceptionibus, & defensionib. suis. extr. de dilat. c. fi. ¶Item sit cautus, vt procuratoria & rescripta omnia, per quæ datur, seu fundatur iurisdictio. & breuiter omnia acta faciat iudicis auctoritate transsumi, cui transumpto stabitur. C. de testament. publicati. extr. de cōfirma. vti. vel inuti. cap. penul. Alioquin si perderet, in posterum sententiæ non staretur, si erat delegatus. quæ dic vt not. extra. de
15 offi deleg. cùm in iure. † Item etiam caueat, ne causam, contra conscientiam recipiat: sed quàm citò eam desperatam senserit, d̄serat, quod etiam olim iurare tenebatur: sed hoc ɔsuetudine non habetur. C. de iudic. rem non nouam. §. patroni. & ar. ff. de except. doli. l. j. §. item quæritur si quis. in fi. & hodie etiam iurare tenet:
b vt in constit. Grg. X. de postu. properandū [b]. & alibi sic iuret. Tutori enim imputat, & pupillo ad interesse tenet, si causam pupilli desperatam ducat. C. de administratione tutorum. si bonam. & l. non est ignotū. ff. de aministra. tut. quoties. §. sicut. Ignoscendū tamē est illi, qui bonam fidem agnouit: vt ibi, & ff. mandati. Quintus. Item sit cautus, ne facilè aliquid confiteatur allegando, sed p̄testetur: vt s̃. eo. §. iam nunc. ver. ex præmissis Eius namq; confessio, sicut & patris, nocet, nisi fuerit reuocata: vt s̃. in tit. de confes.
16 §. fin. prope prin. † Semper ergo sub conditione, seu in modum exceptionis proponat, dicens: nō est ita: & si esset, obstat tibi hoc vt extr. de exceptio. cùm venerabilis. Sic enim respondendo, seu excipiendo, non videt aduersarij intentionem simpliciter ɔfiteri: vt ibi, ꝙ ff. de except. non vtiq;. ff. qui. mo. pig. vel hypo. solu. si debitor. ĩ. de exce. §. viso. ver. cùm igitur. & seq. ¶Item sit cautus, vt nihil. dicat: seu faciat, q̄d possit iudicem prouocare. Vnde n̄ sit promptus ad eum vel recusandū, vel suum iudicem declinādum sed studeat ei placere, & sæpe sibi loquatur ad aurem: quæ dic, vt suprà. § hinc dicendum. ver. caueat etiam. & sequ. ¶Item sit cautus, ne litem ex industria protrahat: alioquin punietur in duabus libris auri. quod dic, vt ĩ. tit. d̄ exception. §. viso. prope finem. ver.
17 hanc igitur. † ¶ Quid si per imprudentiā aduocati quis causam perdat: nunquid tenetur aduocatus, sicut & iudex: vt ĩ. de requisitio. consi. prope princip. Potest dici, ꝙ imputet sibi. qui talem elegit. ĩ. de salar. §. sequitur. ver. quid si reus fuit, &c. Vel dic. secun-
c dum dominum meum [c], quòd aduocatus tenetur. siue p̄ negligētiam, siue per imprudentiam causam perdat. argu. ff. ad leg. Aquil. idem iuris. ff. lo. & con. cū in plures. §. locatio. ff. de off. p̄si. illicitas. §. sicut. extr. de ætatæ & quali. ad aures. ff. de pœnis. si quis aliquid §. quis iustum. ff. ad leg. Cor. de fal. l. j. §. is, qui. Et breuiter, secundum eum, tenetur, qualicunque ei⁹ vitio causa perdatur. arg. ff. d̄ euic. si ideo. C. eo. l. emptor. extr. de emptione & vendi. c. fina. & ff. de tabu. exhibend. l. vocum. §. condemnatio. Secus, si ex qualitate causæ, vel ob defectum probationum: quia tunc vitium est materię, non artificis: vt s̃. §. nunc de exordiis. ver. post hoc autē.
18 † Illud aūt certo certius est, ꝙ cùm aduocatus dolo malo fecit, vt clientulus perdat causam, bene tenetur. ff. de euicti. filius. arg. ext. de iniu. c. fi. l. dist. sæpe. Et hoc probatio, causa restituetur, vt d̄ ea iterū cognoscatur. C. de aduo. diuerso. iud. l. j. ff. de minoribus. minor magistrat⁹. §. j. quod verum est: cū ad hoc actū est ɔ victorem, vt causa de nouo agitetur, & p̄bata est aduocati præuaricatio. Secus si actum fuisset contra aduocatū. vt puniatur. q̃a tūc n̄ obesset victori, vt causa restitueretur, & de nouo ageretur, quia res inter alios acta, &c. vt ext. de fide instru. inter dilectos. versu fi. & C. quib⁹ res iud. nō nocet. l. 2. & ext. de re iudicata. quamuis. Alij tamen dicunt, quòd in hoc crimine, & in aliis publicis res inter alios

ADDITIONES.

a Prophetam. ¶Psal. ix.
b Properandum. ¶Reuocata: quia non est in vj. & vide s̃. §. j. ver. itē quòd non habet. cum sua remis.
c Meum. ¶In summa, e. ti. de postu. §. vlti. ver. tenetur etiam.

ter alios acta aliis præiudicat.ff. de iureiu.eum, qui.§.in popularibus.ff.de accus.si cui.§.j.& arg.ff.de præuarica.l.3.responso.j. Sed quare hoc casu retractatur iudicium.quia hoc non est in procuratione: vt ff. de iudiciis.si prætor.§.3.ff.de dolo.l.& eleganter. §.si dolo.Respon.quia contra procuratorem agitur mandati: vt
19 C.de manda.l.cum procuratore. sed ñ contra aduocatū.† ¶Itē quare non datur actio de dolo contra aduocatum, vt non retractetur iudicium?Respon.quia aduersarij deprehenditur calliditas, quæ sola sufficeret.ff.de iudiciis. Marcellus. Sed hæc ratio non placet. Nam ita bene est agendum contra aduocatum actione in factum, sicut contra iudicem, qui malè iudicauit: vt in prædic.ti.de requisit.consi.Est ergo ratio illa:quia procurator per litis contest.fit dominus litis:vt C.de procurator.neque.quare nō rescinditur iudicium.Secus in aduocato:quare rescinditur.Sed videtur etiam,quo ad aduocatum non rescindi:vt ff.de mi.minor.
20 §.j.Sol.ibi.† ¶Porrò cùm aduocatus ex industria causam prorogat,punitur in duabus libris auri,vt dixi:& nihilominus clientulus eius,ex hac dilatione læsus,potest agere contra eum.arg. C. de iudi.properandum.§. illud proculdubio. Sed quid si ex industria aduocati alterius partis sit læsus: nunquid potest agere contra eum?Respond.sic,actione de dolo:vt ff.de dolo.arbitrio.§.pe. & l.si dolo.& si ille non fuerit soluendo, clientulus ille restitueretur contra partem aduersam: ne ex dolo eius aliquid lucretur. ff.de eo,per quem fac.est.l.fina.in princi.secundum Vber. Caue etiam sit,vt vltimò proponat,si potest, & sub compendio recapitulet rationes efficaciores,& magis cogētia iura: vt iudex ea melius memoriæ commendet:vt s.§.iam nunc.versi.pen.j. de disputat.& alleg.§.post hoc.in fi.Item sit cautus,vt si videatur allegationibus superari imprudenter,eludat aduersarium:vt s.§.iā nunc. ver.verum. ¶Item cautus sit,vt si putat sententiam contra se ferri debere,non adsit eo tempore quo feretur.quod dic vt j.de ꝓlat.senten. in fi.Item debet legere literas commissionis, & libellos,& facere positiones:vt capiat aduersarium in aliqua positione,& sic obtineat.C.de confessis.l.vnica.sicut Iudæi volebant Ie-
21 sum capere in sermone. † Nam homines per verba, & boues ꝑ cornua ligantur:vt no.Insti.de oblig.in princip. Ex præmissis igit collige,quòd iurisperitus debe esse in consilio cautus.in patrocinio fidelis,in iudicio iustus:quoniam de talento sibi credito tenetur reddere rationem: vt in constitut. Gregor.X.de postu.prope-
a randum [a]. Quæ autem hic desunt,vide j.in tit. de disput. & alleg. aduoc.Item qualiter aduocati se coram consiliariis habebunt,vide j.in tit.de consil.requisitione.

ADDITIO.

a Properandum.¶ Fuerunt hæc verba in procemio primæ compilationis.

¶Bald. De Aduocato.

Videat omnis aduocatus,& hic audiat.G. cū aduocato li.iudex non debet habere cōsiliū,no.in l.prox.ff.de his quæ in test.delē. Bal. ¶Si quis aduocatus est generalis duarum ecclesiarum,& inuicē litigant,tenet̄ iuuare ius habentem:si hoc sibi ñ liquet,tenetur iuuare illā,cui primo promisit operas l.ī operis ff.locati.ver. quid si aduocatus habet.in §.j.G. ¶An qui iurauit aliquem iuuare,debet expectare requisitionem? Vide ff.de ma.conue.l.i.§.magistratus.versi.nunquid is,qui iurauit. per G dic.ꝙ non.G. ¶An salarium aduocati trāseat ad hæredes eius,ver.sed pone abbas.G. non nisi facta mentio hæredis.G. ¶Laudes faciendas ad quē doctorandum & cōmendandum,vide in §.hinc dicendum.versi.cōmendet igitur. ¶Qui comparet in termino, & ante recessum iudicis recedit illicentiatus,contumax est.Ratio,quia videtur citatus ad duo: videlicet ad comparendum,& ad procedendum : sed iste non processit:ergo,&c.in §. sequitur. versi.item secundū Vber.vide j.in tit.de appellat.ante fi.§.ille qui comparuit.& Inno. de offic.delega.c consuluit. ¶Aduocatus potest instruere clientulum suum,& testem in iure,non in facto.§.vtriusque.vers.nūquid clientulus.G.in facto:vt verum dicat,vt no.Rofr.in titu.de senatusconsul.Libo.Bal. Vide multa pulchra in hoc ti. & vide suprà de actore.§.an omnis aduocatus dicatur habere castrense peculium. ¶Quòd aduocatus non respondet positionibus,imò arcetur à conspectu,vide infr.de posi.§.aduocatus.& de confessio. aduocati,vide infrà de confess.§.confess.aduocati. ¶Quòd aduocatus debeat omnes attestationes rimari,infrà,de probationib⁹. §.aduocatus. ¶De modo aduocandi vide per totum titulum de dispu.alleg.vide suprà,de iudic.deleg.§.super causa.versi.quid e contrà.An quis possit esse aduocatus in causa, in qua fuit iudex, vide infrà,de pet.feu.per totum.& de interrog.quę fiunt in iudicio.§.fi.versi.fin.& s.de assess.§.fi.ver.fi.

a ¶De Teste [a]. Rubrica.

b NVNC de Testib. [b] aliqua ad instructionem vtilem legētium supponamus,dicentes:Quę possunt contra testes opponi.Quando,& qualiter sunt producendi, seu recipiendi. De iuramento ipsorum.De articulis. De interrogatoriis. De testium examinatione.De attestationum publicatiōe.De rubricis.De testium reprobatione.De numero testium.Quibus testibus magis fides adhibeatur.De ipsorum conpulsione. Et de renunciatione productionis testium.

ADDITIONES.

a Materiam tractant omnes Summistæ,sed ꝑ diuersa mēbra.Ex practicis Pileus in quarta parte ponit rubr.de testi.& quatuor post illam scilicet de ipsorum productione,de iuramēto, de fide, de rescript.ī instrō. ¶Bagar.tractat de his plenè charta secūda, ver.qd si testis mistim.vsq; ad finē. ¶Tancred.parte tertia fecit de materia vndecim rubricas.Rofr.nil nisi in quantū tractat de Liboniano. ¶Vbert.de Bobi.mihi charta quarta,de §.si pars aduersa. vsq; ad §.cū breuiter.satis plenè,& ibi de positionib. ¶Vber.de Bonacur.mihi. ¶Ioannes de Deo,Cauilla.v.li.post principium,posuit quatuor rubricas.&de hoc in lib.iud.parte prima,secūda.&3.sub suis rubric. ¶Bonag.parte tertia,rubrica,qualiter formēt̄ articuli ꝓbādi ꝑ testes,vsq; ad finē ipsi⁹ partis. ¶Aegi.sub decē rubricis cōtinuis,vna interposita,ꝓsequit̄ materiā,inchoās in xxix. ¶Alber.Galeo.in rubrica.de testi.multū dedit auctori cām dilatandi. ¶Nepos de Mōtealba. rubrica ꝯ testes. ¶Guido đ Suzar vbi de capitulis,sup q̄bus producūt̄ testes, & vbi de interrogationibus testium. ¶Rolād.doctor aliqd sub rubrica de ꝓbationib. ¶Gallicus sub tota rubrica de ꝓbationib⁹ vniuit duodecim quæsti.in teste.q̄ in eius ꝓductiōe reqrit,& illa eadē duodecī posuit, q illū in ordine sequit suprà in procemio in ꝯtentiōe actoris & rei,du ab.vlti.col.Minor ordinari⁹ in charta penultima. ¶Est sciendū.ꝙ ex prædictis solus Bagarot⁹,diffinire voluit, qd sit testis,dicens:ꝙ testis est veritatis adiutor,& opertorū detector.Sed multi veritatem adiuuant,& detegunt occulta,q ñ sunt testes: ipse tñ allegat C.eod.ti.l.eos.& de repu.l.ꝯsensu.In qbusdā antiquis inueni alium,cuius nomē ignoro,sic diffinientē,ꝙ testis est,qui omni gratiæ,& omni potētiæ fidem religioni iudiciariæ debitam possit ꝑponere.C.de testib⁹.l.eos canonizata.4.quæst.3.testes.Sed illa ñ est diffinitio testis.multi eñ id possent,q de facto testes ñ essent: &ideo transeam⁹ cū Sūmistis omnibus,q ñ diffinierūt,nec đ hoc membrū fecerunt. ¶Iterū,quia vtile puto,quædam titulū istum tangentia,quæ in quadā accusatione de quodā episcopo facta in curia fuerunt in dubiū deducta,cōicare dispono,plus remissioni ipsarū,quàm ꝓsecutioni vacādo.Super delatis cōmissa fuit receptio testiū ad partes.Aliqui per delatores nominatim excōicati erant:quærebat̄ an illi possent illos absoluere ꝓ dicēdo testimonio,cùm diceret,ꝙ per alios veritas haberi ñ posset.In dubiū autem esset hoc,nisi illis iudicibus fuisset cōmissum.de testib.veniens 2.in fi.Si cōmissum nō esset,videretur idē.de hoc not.de senten.excō.solet.lib.vj.& sup 3.gl.Secūdò quærebatur,an styl⁹ curiæ Romanæ haberet certū numerū testium taxatum,secūdū varietatem causarū. Ad hoc simplex Iurista respōdere ñ potest:fateri tñ oportet,ꝙ numerus quadragenarius statut⁹in decr.c.cùm causam.e.tit.nō est ordinatus.& ibi de hoc.& super gl.pe.& ff.e. ti.l.j.in fi.Tertiò,quærebat̄ an quidā testes,quos episcopus carcerauerat vt iudex,essent per hoc repellēdi?Respon. hoc iure non exp̄ssum.tñ ex hac cā minuitur fides testis.in auth.de testi.§.si verò odiosus.Quartò,quærit̄ de familiaribus episcopi ꝑ ipsum expulsis ꝓpter scelera: an sint recipiendi ꝯ ipsum episcopū? Ad qđ respondet̄,ꝙcrimina possent esse sufficiens causa repulsionis:sed quòd fuerunt familiares,no.2.quæst.7.cùm pastor.de accus.nulli episcoporū. Quintò, quæritur de laicis& mulieribus an admittātur ad testimonium cōtra episcopū.de his j §.proximo. Et ver. item quòd est mulier.cum ver.seq.Sextò,de his,qui aliquam cōtentionem,vel causam cum episcopo habuerunt.Respondeo,illos non repellendos.Instit.de exc.tut.§.item propter. & in auth. de testi.§.si verò odiosus.Septimò,de his,qui sunt de genere deferentium episcopum,vel illorum, qui contra episcopum appellarunt.Respondetur,illos admitti.C.eo.tit.parentes & liberi. cū ibi notatis.& dicetur j.post prin. non tamen sunt tantæ fidei, vt extranei.Nam si sola amicitia in aliquo detrahit fidei testis.ff.e.l. 3.§.j.fortius ꝯsanguinitas.ff.de iniu.l.lex Cornelia.cir.prin. Quærebat episcop⁹ vltimò, an in productione testium deberetur sibi amplior fauor,quàm delatoribus?Respondetur ꝙ sic, quia delatoria est illaudabilis intentio.2.quæst.7.si quis episcopus.& q̄ađ lectat papam testimoniū bonæ famæ episcorum.de accu.licet.in fi.& facit ff.đ fer.l.vl.vbi ī dilationib.pl⁹ fauetur reo quàm actori.

ADDE,quoad primum quæsitum,& an excōmunicatus possit absolu-

absolui à delegato, vt ferat testimonium. Old. consi. cclxxviij. incipiente, licet claustrales. vbi concludit, quòd sic, quando aliàs veritas patere non potest. Consilio verò cxlv. incipiente, qrit si testes. videtur transire cum ɔtraria opinione, quam dicit tenere Innoc. Hosti. & Ioannem de Imol. in c. solet. de sent. excom. Verum est quòd non aperit, an veritas possit aliter erui. Vide etiã ibi qualiter est arbitrio iudicis refrenare & ampliare numerum testium: licet decre. causam. de quadragenario loquatur. Et qualiter carcerati per episcopum contra ipsum perhibere possint testimonium, licet non tãta fides adhiberi. Et qualiter seruientes episcopo possint admitti. Et qualiter laici, bigami, & mulieres possint testes esse. In criminali successiuè de omnib. hîc dictis per Io. And. ibi: vide de verbo ad verbum. sed de dictis ɔs. cclxxviij. ipse non videtur notitiam habuisse.

b Nunc de testibus. ¶ Opponi. de hoc primò tractat opus Iaco. de Ameli. quem nominaui super rubrica de testibus. in fi. quam intitulauit de probatione testium. in quo ponderatis quę infrà sub hoc membro scribuntur, non expedit laborare.

SVMMARIVM.

1 *Inimicus non potest esse testis contra inimicum.*
Amicus non potest esse testis in causa amici.
2 *Testificari non potest pater contra filium, nec filius contra patrem.*
3 *Parentis appellatione, qui contineantur.*
4 *Conclusio, quòd pater & mater non possunt testificari pro filijs, in quibus fallit.*
5 *Pater & mater in testimonio contractus matrimonialis censentur suspecti, etiam si contrahentes sint pares.*
6 *Vir & vxor si se habeant vt excedentia & excessa, an pater vel mater possint inter ipsos pro, vel contrà testificari.*
7 *Pater vel filius, vel duo fratres, possunt simul in testamento vel negotio extranei testificari.*
8 *Frater admittitur ad testificandum: pro & contra fratem in causa ciuili.*
9 *In causa criminali, an frater admittatur pro, vel contra fratrem testificari.*
10 *Par affectionis causa suspicionem tollit in casu testimonij.*
11 *Socius pro socio, an in testem admittatur pro parte socij, non pro sua.*
12 *Domesticorum nomine qui contineantur.*
13 *Producere volens aliquem de sua familia in testem pro eo, debet ante productionem x. vel 13. dies ipsum ab eo eijcere.*
14 *Agnati & cognati: an dicantur personæ domesticæ.*
15 *Vir & vxor dicuntur domestici adinuicem.*
Pater est domesticus filio, & econuerso.
16 *Aduersarius volens vxorem testificari in causa viri, an sit ipsa admittenda.*
17 *Socius an admittatur testis in causa socij. si pars aduersa requirat.*
18 *Induci non potest testis pro rege vel comite, qui est de regno, vel comitatu: licet contrarium obseruetur.*
19 *Produci domesticum in testem si quis videat & taceat: an ille testis audiendus sit & recipiendus.*
20 *Iudices facilius inueniuntur, quàm testes.*
21 *Sacramentum repræsentat quandam speciem seruitutis.*
Seruus obligatus domino ad præstandum sacramentũ fidelitatis, an possit pro ipso domino testificari.
22 *Testificari an possit quis de collegio, vel vniuersitate in causa ipsius vniuersitatis, vel collegij.*
23 *Rector vel prælatus ecclesiæ, an possit esse testis in causa ecclesiæ.*
24 *Administrator alicuius ecclesiæ si contrahat nomine ipsius ecclesiæ: postea autem reuocatur in dubium contractus: an poterit pro illa ecclesia testificari.*
25 *Testis pro quolibet peccato mortali repellendus est à testimonio.*
26 *Testis prætextu criminis repulsus à testimonio, an repellenti poterit crimen obijcere.*
27 *Testis si post datum testimonium efficiatur criminosus, seruus, infamis, vel hæreticus, nil officit.*
28 *Excipitur contra testem, quòd est infamis, vel leuis opinionis.*
29 *Ferre testimonium est dignitas.*
30 *Periurus seu in peccato mortali constitutus, an possit dispensari, vt non repellatur à testimonio ferendo.*
31 *Excipitur contra testem, quòd est excommunicatus.*
32 *Excommunicatus contra excommunicatum, vel criminosus cõtra criminosum, vel infamis contra infamem, an possint testificari.*
Exceptiones plures contra testes.
33 *Legatarius potest de voluntate aduersarij esse iudex vel testis.*
34 *Impubes iurare non potest.*
35 *Pubes factus: an possit ferre testimonium de his, quæ vidit in pupillari ætate.*
36 *Monachus, canonicus regularis, vel conuersus, vel alius religiosus, sub obedientia positus, non potest esse testis sine eius licentia, cui subest.*
37 *Excipitur contra testem, quòd est socius criminis, seu eodem crimine irretitus.*
38 *Si quatuor homines dicantur aliquem occidisse, & constat eum occisum, an accusator possit aliquem illorum in testem producere.*
39 *Vasallo non creditur in testimonio, nisi in defectu probationis.*
40 *Adscriptitij an possint esse testes.*
41 *Præsumitur quilibet bonus: nisi contrarium ostendatur.*
42 *Probatione recepta in iudicio, si iudex pronunciabit recipiendũ, appellet is cõtra quem producitur.*
43 *Testis dicat se seruum, vel infamem: vel periurum, &c. fortè vt euitet testimonium, an eius simplici assertioni stetur?*
44 *Testis falsidicus tres personas offendit.*
45 *Crimine in vno loco commisso, an possint testes examinari in alio.*
Malum debet ibi puniri, vbi committitur.
46 *Clericus falsum testimonium dicens, qualiter puniatur.*
Arbiter non potest testem punire, sed ad iudicem competentem mittere: vt secundum delicti qualitatem puniatur.
47 *Iudex debet ex officio suo punire falsum testem pœna legis Cornel. de falsis.*
48 *Teste examinato per solum tabellione, iudice nõ præsente: si fiat scriptura, per quam testis redargui debeat à iudice testis autem negat scripta, an ipsi sit credendum.*
49 *Testis recipiens pecuniam, vt falsum testificetur, quod tamen non facit, an puniri debeat propter solam pecuniæ dationem.*
50 *Opponitur contra testem, quòd obscurè confusè loquutus est.*
51 *Interpretatio fit in dubio, vt res potius valeat, quàm pereat.*
52 *Testis debet præsens fuisse his, super quibus deponit.*
53 *Nomine visus, quilibet sensus corporis intelligitur.*
Testimonium de auditu, dicitur perhiberi de visu.
Testimonium de auditu alieno, non valet.
54 *Testimonium de auditu, in quib. casibus admittatur.*
55 *Testimonium de visu reddi debet in casibus visum exigentibus.*
56 *Cæcus an possit testis esse.*
57 *Cæcus aut videns, qua forma possint & debeant super iurisdictione alicuius testificari.*
58 *Testimonium de credulitate non valet.*
59 *Testificari non potest Iudæus, vel Paganus, vel hæreticus contra Christianum.*
60 *Testis interrogatus si non reddit causam dicti sui, vel si reddat minus sufficientem & ineptam, non est admittendus.*
Causam non videtur dare, qui dat incongruam.
61 *Attestatio sola sine causa non prodest, quantum ad probationem.*
62 *Testis deponere non debet super alio, vel aliter, quàm super quo fuit inductus.*
63 *Testis super possessorio inductus, non est super proprietate interrogandus.*
64 *Testis debet secundum interrogata respondere.*
Obreptitia probatio improbatur à lege.
65 *Interrogare testem extra capitulum, non est contra, sed præter ius, ideo non est reprobandum.*
66 *Numeratio & confessio in causa testimonij, paribus passibus ambulant.*
67 *Iudex debet secundum allegata & probata procedere.*
68 *Testis receptus pro aliquo in vna causa, potest etiam recipi contra illum in alia causa.*
69 *Testimonium vnius pro vtraque parte, an sit efficax.*
70 *Varians testis dicitur, vbi nulla causa assignata dicit contrarium eius, quod primò dixit.*
71 *Testem vacillare, quid sit.*
72 *Testi secundò inducto dicenti contrarium eius, quod primò dixit, non statur.*
73 *Contra testem verbosum præsumitur, & ideo contra illum exceptio datur.*
74 *Testis habens causam contra illum, contra quem producitur, an sit admittendus.*
75 *Conclusio, quòd aduocatus non potest in iudicio testificari, quomodo intelligatur.*
76 *Iudex quo casu possit esse testis.*
77 *Vbi sunt tres aut quinque iudices, & duo testes, quib. potius sit adhærendum, aut credendum.*
78 *Venditor an admittitur testis pro emptore vel debitore, in causa pignoris.*
79 *Iudex productus in testem, an possit ad iudicandum peti.*
80 *Iudex in testem productus, non debet remanere iudex.*
Probandi facultas non est angustanda.
81 *Testes idem in omnibus, vel similia dicentes, præsumuntur subornati.*
82 *Testes discordantes de loco, tempore & personis, vel sibi cõtrarij, non probãt.*
83 *Mulier in quibus causis possit in iudicio testificari.*
84 *Excipitur contra testem, quòd non est probatæ vitæ, vel opinionis, nec est bonæ conuersationis, &c.*
85 *Publicè pœnitentes, quodammodo sunt infames.*
86 *Infamia canonica contrahitur per peccatum, & tollitur per pœnitentiam.*
Dubitari non potest de illius emendatione, qui publicè pœnitet.
87 *Mendacium testimonio additum, ipsum testimonium decolorat.*
88 *Furiosus vel indiscretus à testimonio excipiuntur.*
89 *Actionem suam alicui ex causa donationis si quis cedat, quia non habebat testes, nisi filios an tunc cessante causa, poterunt illi testificari.*

90 Vitia, quæ opponi possunt contra testem, propter quæ non admittatur in testimonium.
91 Testis in quibus casibus debeat rogari.
92 Ad testem perfectum duo concurrere debent, quibus deficientibus, non valet quod agitur.
93 In contractibus omnia præsumuntur solenniter acta.
94 Rogare testes est eis denunciare, vt assistant.
95 Plura si in aliquo negotio requirantur probanda, non sufficit vnum tantùm probari.
96 Accusatio, testimonium & ordo, paribus in iudicio passibus ambulant.
Minori causa repellitur iudex, quàm testis.

¶ Quæ possunt contra testes opponi.

a 1.§. Opponitur autem contra [a] testem, quòd est inimi
cus.ext.e.quoties.2.q.j.in primis. ver.
sed & de personis.C.eod. si quis. & in auth. ibi posita, si dicatur.
& in cor. vnde sumitur.collat.7.titul.de teste. §.si vero dicatur.c.
testium.in prin.ext.de accus.repellantur. & c.cùm oporteat.& c.
meminimus.& de simo.licet.& c.per tuas.4.q.v.c.j.per totū.Vel
fuit olim,& tunc se vult vindicare.3.q.v.ca.j.2.& 3.Vel quòd cū
inimicis cohabitat:vt j.ver.item quòd cohabitat.& hoc,si est ca-
pitalis,vel cōspirator,qui nunquam admittūtur,vt j. Item quòd
est conspirator.aliàs autem si sit inimicus propter litem crimina
lem,añ finē litis non admittetur:sed tpe disputationis disquiritur
an sit ei credendū,vel non:vt j.ver.quid si ab vno.Inimicus ergo
b magna inimicitia repellitur[b]:secus si parua. ff.e.l.3.in fi.& l.se.&
in prę.§.si vero.de qō.l.j.§.præterea.¶ Amicus etiam non potest
esse testis.4.q.3.versi.si testes.& ver.testium fides.& hoc si maxi-
ma amicitia adstringitur:non aliter.ff.de verb.signif.latæ.De hoc
3.q.v.c.2.& in hoc concor.Iacob.Bal.arg.ff.de proc.aut affinita-
te. Dixi tamen, quòd non legitur, aliquem repelli propter ami-
c citiam, nisi inter liberos & parentes,virum & vxorem [c]. ff.de te-
stibus.l.3. in principio. Ego dico,quòd hoc legitur ibi expresse,
d extra, eodem, quoties [d], & de testib.cogend.cæterum.& capitu.
e cùm inter.& c.seq.[e] & c.fina.¶ Item,quòd non iurauit; vt dicam
j.§.sequitur.ver.& not.quòd.¶ Itē, quòd non dicit de certo tpe:
quare non plenè probat.ext.de fide inst.cùm Ioannes,circa me-
dium.& de probat.in præsentia.& arg.ff.de eden.l.j.§.editiones.
quod dic,vt j.§.iam de interrogatoriis.ver.item de tēpore.¶ Itē
quod est conspirator,vel coniurator.3.q.v.conspiratores.extra.
de accu.cùm oporteat.ext.de simo.licet Heli.& cap.per tuas.ext.
de re iud.cùm I.& A.vbi de hoc,xj.q.j.coniurationum.& ca.seq.
2 † ¶ Item quòd est parens,seu pater,qui non potest testificari cō
tra filium,vel pro eo:nec filius contra parentem,nec pro eo,etiā
f si vterque id velit[f].C.e.parentes. extr.qui mat.acc.pos.vř.in fi.4.
q.3.c.si testes.§.item in criminali.ver.parētes.& §.testis idoneus.
Idem intellige de matre,quę sub nomine parentis continetř.arg.
ff.de verb.sig.patroni,& hoc in ascendentibus & descendētib. in
infinitum.ff.de in ius voc.quinq;.§.j.siue sint ī potestate,siue sint
g emancipati [g]. † cùm parētes etiam dicantur mater & auus mater
3 nus [h].ff.de verb.significat.appellatione parentis.Remoti autem
h & collaterales volentes inter se,si volunt testificantur,non in a-
lios.3.q.v.c.j.Et est ratio:quia pater seu mater & filius,nec pro se
nec contra se admittuntur. nam vox patris,vox filij est, & econ-
trà.Insti.de inut.stip. §.ei.& §.post mortem.C.de impu.& ali.sub.
l.fi.& vna persona sunt.xxxv.q.3.hac auctoritate.in prin. & vbi ē
vnus,alter esse videtur.C.de agri,& cens. cum scimus. ꝓpe fi.lib.
4 xj.& partus pars viscerū est.de conse.dist.4. si ad matris. † Quod
autem dixi,quod pater vel mater non possunt testificari pro fili-
i is,fallit [i].Nam pater est testis in testamento filij,de pupillo testan
tis:vt iam dicam.¶ Secūdò,pater potest pro filio testificari in cau
sa religionis.xx.quæst.iij.præsens.¶ Tertiò,mater,cùm quæritur
de ætate,vel etiam genere seu cognatione filij,testatur.ff.de pro
k bationibus.etiam matris [k].¶ Quartò,fallit in causis matrimonia
libus,scilicet,cùm quæritur, vtrum matrimonium possit esse cū
eis,vel non,propter consanguinitatem,vel affinitatem.xxv.q.vj.
c.j.ext.de matrimonio contra inter.eccl.contra.ca.j.ext. qui ma.
acc.pos,videtur. ext.de re iud.tenor.ext.qui fil.sint legi.trāsmis-
sæ.& c.per tuas.Vbi autem quæritur an matrimonium sit contra
ctum,vel non, sponsa dicente fore contractum,sponso hoc ne-
gante: si ipse sit ditior,vel nobilior, vel potentior, vel honora-
bilior, pater & mater sponsæ non admittuntur: si verò par, vel
inferior sic, in fauorem matrimonij. extra. de testibus.super eo.
5 extra, de sponsalibus. sicut ex literis. † Dominus meus dicit,
quòd etiam si sint pares,pater & mater videntur suspecti. Vnde
bonus iudex hoc arbitretur.ff.de verbor. obligation. continuus
actus.in prin.de hoc no, j. qui matri.ac. pos. Sed nunquid sufficit
alterum istorum,scilicet,quòd sit ditior, vel etiam nobilior.licet
in aliis sint pares,ad hoc vt pater & mater intelligantur suspecti?
Puto,quòd sic:vt in præalleg.decreta.super eo.vbi dicit, vel ho-
6 nore.dicit enim vel,& nō dicit &. † Sed quid si vir & vxor se ha-
bent vt excedentia & excessa,scilicet,quòd vir est ditior,ipsa no-
bilior & potentior,&c.Dic, quòd iudex æstimabit quanta sit viri
paupertas,maxima, vel mediocris: & an ipsa sit multùm nobilis,
& ipse valde vilis, quo ad genus, ita quòd non est verisimile te-
stes propter suas diuitias moueri:& secundum hoc interpretabi
tur,an testimonium sit suspectum, vel non.ff.e.l.3.ver.tu ipse.&
l C.de incest.nup.l.humilem [l]. † Pater autem & filius, qui est in ei⁹
7 potestate,duo frates, qui sunt in iusdem potestate in eodem te-
stamento,vel negotio extranei,simul esse testes possunt.4.q.3.c.
m si testes.§.pater & filius.ff.e. [m] qui testamento.§.per contrarium.
In patris autem testamento non potest filius esse testis:nec pater
vel qui in eius potestate est, in testamento filij, nisi filius testa-
tor sit miles,seu de peculio castrēsi testetur:tūc enim si ante mis-
sionem fecerit testamentum,pater potest sibi testis adhiberi:vt ff.
de testam.l.qui testamento.§.per contrarium.Secus si pòst fece-
n rit. Instit.e.[n] §.in testibus.j.de instru.edit.§.compendiosè.ver.3.
ibi:item quòd testis. Vtrum autē legatarius possit esse testis,not.
j.eo.ti.§.postremò.ver.item excipiť ꝙ negotio.& seq.Vł dic,ꝙ ī
præcedēti proximo casu non filio,sed inter hæredes intelligitur
esse testis:sed in testamēto extranei,in quo Titi⁹ hęres script⁹ est,
non

ADDITIONES.

a Opponitur autem contra.¶ Et 2.vbi satis de hoc.
b Repellitur.¶ Et si de facto recipiatur, non conualescit testimo-
niū per reconciliationē secutā:vt not.in auth.e.tit.§.si verò quis
dicat.in 4.glo.Adde Bal.consil.330.j.lib.vbi dicit,quòd nec facit
indicium ad torturam. vide etiā ibi, quæ dicať magna inimicitia.
c Et vxorem.¶ Vide j.ver.sed quid de vxore.
d Quoties.¶ Vide quod ibi dixi super gl.pe. & hæc duo iura bene
exprimunt de amicitia:sed quatuor sequentia non dicūt de ami-
citia,sed de gratia.& idē l.eos.C. e.ti.vbi dixit Cy.post P. ꝙ vbi a-
micus admittitur,non facit tam plenam fidem,vt alius. Adde qđ
Bal.ꝯs.205.& 206.2.li,dicit relīquēs arbitrio iudicis,an amicitia
sit intensa.Ro.verò cons.420.tenet,alleganti magnam amicitiā
incumbere onus probandi.
e Et c.seq.¶ Vide quod dixi de iud.exhibita.super 4.gl. cum sua re
mis.Adde Oldr.cons.cclxxviij.
f Id velit.¶ Nec sufficit iudicis talem recipientis auctoritas,quæ iu
ri naturali derogare ñ pt,secundū Guido.de Suz. Allegat.ff.de fe
riis.l.j.§.si verò.Si aūt consentit aduersarius,contra quē pater fili
um,vel ecōuerso, ꝓducit,valet: qa per talē priuatorū cōsensum
de iure aliquid relaxatur,C.de tempo.ap.l.vlt.in fin.secundū eū.
qui etiam tenet in l.parētes.C.e.& in l.testes.ff.e.ti.in filiis natura
libus hanc legē locū habere.e.ti.eos per l.quinq;.in fi.l.parentes.
ff.de in ius voc.& quod plus est.etiā ī spuriis, inspecta sanguinis
rōe:& pręcipuè si in domo stant,licet ñ sint vocandi filij.in auth,
quib.mo.nat.effic.sui.§.fi.tamen, vt dicit, experientia docet eos
quandoque plus diligi,quàm legitimos naturales.Circa hoc viđ
quod scripsi de hæreticis.c.statutū.2.super v.g.in vj. Adde,ꝙ opti
mè ꝓ opin.Io.And.ꝙ spurij non admittantur, facit quod voluit
Abba.Sicu.in c.nonnulli.extr.de rescrpt.scilicet,quòd naturales
& spurij ratione sanguinis & affectionis admittantur ad agendum
pro coniuncta persona.Et quod dicitur de filiis,dic idem de filia-
stris:vt per Bar.cons.468.4.lib. & idem de patre per baptismum,
vt non possit esse pro eo testis,quem de sacro fonte leuauit:vt ꝯ
cludit Alex.post aliquos doctores in l.generaliter.ff.de in ius vo.
g Emancipati.¶ Idem Accur.in ea.ratione,in l.parentes.C.e.ti.sed
ibi refert Cynus opin ꝯ̃riam in emancipato:cuius rationi respon
det.Adde,ꝙ Pau.de Castro in l.qui testamento. tenet, ꝙ filius e-
mancipatus possit esse testis in testamento patris:quia tex.in d.l.
dicit,in potestate. Non obst. gl.in l. parentes,quia dicit ipse ꝑ illā
intelligi,quando filius vellet testificari pro patre in actiōib.inter
viuos:quo casu repelletur propter affectionē,quam pręsumitur
habere,& non minorem, quàm filius in potestate. Sed in testa-
mento non testificatur pro patre, sed pro hærede patris, licet de
facto patris.Et ita dicit esse de mente Bal.ibi,
h Maternus,¶ Supple,qui non habet filium,vel nepotem in pote
state. de conuer.infide.c.2.
i Fallit.¶ Dixit Tan.in tribus:quia non posuit secundum.
k Matris. ¶ Notat ibi Accur.ꝙ non recipitur vt testis,sed vt ex ip-
sius responso iudex inueniat melius veritatem. Azo dixerat hoc
sub dubio fortè in Summa,e.ti.2.col.ver.item inuenio.
l Humilem.¶ Vt scripsi in decreta.super eo.ponderanda est regio
nis consuetudo.In quibusda enim parum ponderatur nobilitas,
& in aliquibus multum,
m ff.e.¶ Corrigere,de testamentis,vt sequitur.
n Instit.eo.¶ De testamentis.

non poteſt ipſe Titius eſſe teſtis. Nec is, qui in eius poteſtate, nec pater eius, in cuius poteſtate ipſe eſt, nec fratres, qui ſunt in eiuſ-
a dem poteſtate. Inſtit. eo. ᵃ§. ſed neq; hæres. † ¶Sed nunquid fra-
8 ter admittitur pro fratre, vel contra eum? Reſpon. ſic, in ciuili: cùm non prohibeatur aliqua lege. ff. e. l. j. ver. ſed hi, quibus. & ar. C. qui ac cu. non poſſ. ſi ſorore. niſi habeant omnia ſua bona pro indiuiſo. j. ver. ſed nunquid ſocius. Tunc enim cauſa vnius intelligitur eſſe alterius: & ſic eſſet teſtis in cauſa ſua, quod eſſe nõ debet. iiij. q. iij. d. c. ſi teſtes. §. nullus idoneus. & ver. omnib. C. e. omnib. & niſi fortè ſint in eiuſdem poteſtate. 4. q. 3. eo. c. §. pater & filius. ſecundum Accur. vt no. C. e. parentes. minor tamen fides ſibi, quàm alij adhibetur. ff. e. l. iij. reſpon. j. ibi: ideoque. Sed vtrum
9 cogetur, dicam j. e. §. teſtium: ver. ſed nunquid. † In criminali verò cauſa non admittitur: vt 4. q. 3. c. ſi teſtes. §. item lege Iulia. arg. tamen contrà, ex. de præſumpt. literas. Sed illud in crimine hæreſis, in quo hoc poteſt fieri: vt ibi. 23. qu. 8. legi. nec etiam in cauſa criminali affinis admittitur. 3. q. ix. abſens. ij. De hoc C. eo. parentes. & in Summa Azo. eo. ti. §. fratres. Sed in cauſa criminali collaterales & conſanguinei admittuntur, volentes inter ſe poſt tertium gradum. 3. q. v. c. j. ſed vſque ad illum gradum non coguntur inter ſe teſtificari. 4. q. 3. eo. §. lege Iul. iudiciorum. & dicam il-
b losᵇ. j. §. teſtium. † Sed quid ſi teſtis in eodem gradu attinet pro-
10 ducenti, & ei contra quem producitur? Dic, quòd par affectiõis cauſa ſuſpicionem tollit. ff. de ritu nup. non ſolùm. §. j. In ciuili autem remoti & propinqui conſanguinei admittuntur inter ſe pro & contrà, & etiam inter extraneos. Hæc notãtur. 3. q. v. c. 1. & §. j. & s. ver. proxi. ar. tamen contrà, quia ſunt domeſticæ perſonæ: vt dicam j. ver. ſed nunquid agnati. Generaliter ergo excipitur contra teſtem, quòd eſt cõſanguineus: vt 3. q. v. c. j. vel affinis: vt in p.
11 c. abſens. † ¶Sed nunquid ſocius admittetur pro ſocioᶜ? Reſpõ.
c ſic, pro parte ſocij, non pro ſua: ita quòd nullum emolumentum
d alteriᵈ acquiratur: vt iam dixi. Et idem ſi incidenter ſine ſocietate ſit res communis: vt quia vnus fundus datus eſt duobus, quia licet vnus vincat, nihil ad alium redit. arg. ff. ſi pars hære. peta. l. j. §. quinimò. extr. de præb. dilecto. in fin. Aliud, ſi eſſent ſocij omniũ
e bonorum, vel illius rei, quæ petitur, quæ communis eſtᵉ, ff. pro
f ſocio cum duobus. §. fin. ᶠff. de ritu nup. illud. quaſi ſit futurum cõmune lucrum, vt ar. ff. quando app. ſit. l. j. §. in propria. 2. q. 6. biduum. De hoc no. C. eo. quoniam. & ſecundum papam. extr. e. quo-
g niamᵍ. & j. ver. item quòd eſt ſocius. ¶Item excipitur, quòd eſt domeſticus, vel familiaris, ſeu de domo actoris prodiens, qui nõ admittitur. C. eo. l. 2. extr. eo. in literis. ff. eo. l. pen. 4. q. 3. ca. 1. §. te-
h ſtes quos. ver. etiam in iure. 3. q. v. & c. j. ʰ2. & 3. extr. de accuſa. cũ Pet. C. de probat. inſtrumenta. Inſt. de teſta. §. in teſtibus. C. qui ac
i cuſ. non poſſunt. l. pen. xiiij. q. 2. §. 1. & 2. c. 1. ⁱFallit hoc C. de repudiis. l. conſenſu. circa fin. extr. de teſtib. veniens. 2. in fi. extr. q ma.
12 accuſa. poſſ. videtur. † Domeſtici autem ſunt ſeruus, colonus, libertus, & adſcriptitius producentis. C. de his, qui ad eccleſi. confu. l. fi. §. ſanè ſi ſeruus. ff. de fur. l. ſi libertus. C. de quæſtionib. pridem. Tamen ſecundũ Vbert. colonus & adſcriptitius pro domino admittuntur, maximè de conſuetudine: ſed minor fides eis adhibetur, quàm aliis. ff. e. l. 3. reſpon. 1. ibi: ideoque. Sunt etiam domeſtici, mercenarius, ſeu cliens. ff. de pœnis. l. reſpiciendũ. §. fur-
k ta. & in præ. l. ſi libertusᵏ. Hi non poſſunt eſſe teſtes pro dominis dum ſeruiunt, vt in primis concor. & C. de teſti. etiam. & l. eos. &
13 in prædi. l. ſanè. † ¶Quid ſi olim fuit eius clericus, ſeu mercenarius, vel cliens, ſed nunc nõ eſt? Dic, quòd poteſt pro eo teſtifica-
l ri. ar. ff. de poſtul. l. iiii. §. affinitatesˡ. Vnde Vber. de Bonac. conſu-
m luitᵐ, vt ſi quis velit illos pro ſe inducere, eiiciat eos à ſeruitio ſuo per decem vel per octo dies, priuſquam eos producat: & poſtea poterit inducere ipſos. Vel dic aliud, ſi ob hoc in fraudem e-
n iecceritⁿ. arg. contrà, quòd nec etiam, poſtquam à ſeruitio receſſerit, poſſit, eſſe teſtis. C. de quæſtionibus. l. ſeruos. 2. ff. eod. l. j. §. ſi
o ſeruusᵒ. Vel dic, quòd ſi ante litis conteſtationem licentiauit, poteſt eſſe teſtis: ſi poſt, non: vt in proxima lege. Sed de quo mercenario hoc intelligis? Reſp. ſtrictè accipitur pro eo, q recipit mer-
14 cedẽ: non pro eo, qui gratis ſeruit. † ¶Sed nunquid agnati & cognati, ſunt perſonæ domeſticæ? Vr ꝙ ſic. ar. C. de emend. propin. l. vnic. & ideo non videntur in teſtes admittendi. Sed dic ꝓ: quia & in hoc admittitur domeſtica perſona, tamen non compelluntur, ſed volentes dicere poſſunt. 4. q. 3. dic. §. lege Iul. iudiciorũ. Sunt etiam domeſtici omnes, qui ſunt de familia producentis, ſiue ſint liberi, ſiue non. ff. de ædil. edict. ædiles. §. familiæ. & qui sũt in eiuſdem poteſtate. Inſti. de teſta. §. in teſtibus. Et propinqui. C. de emen. ſeruorum. l. vnica. C. de verb. ſig. l. fi. in prin. Et largè dicuntur familiares omnes, qui cum aliquo cohabitant. extr. eo. in literis, vbi de hoc. & de offi. dele. inſinuante. de accu. repellantur. Pater enim domeſticus eſt filio, & econuerſò Inſt. de hære. qua. & dif. §. ſui autem. & no. s. prox. ver. & prædicti nomine familiæ continentur. C. de verb. ſig. l. fi. in prin. Affinis etiam in teſtem nõ
15 admittitur: vt s. ver. ſed nunquid frater. & ſeq. † ¶Sed quid de vxore & viro? Dic, quòd ſunt domeſtici. ar. ff. ſi quis cau. ſed & ſi. §.
p præterea. ff. de iudiciis. l. interdumᵖ. & ff. ad Syll. l. j. §. ſi vir. C. de re militari. quicunque. li. xii. & in præ. §. familiæ. Inſt. de vſu & hab. §. item his. ff. de reli. familiaria. 32. q. 6. c. ſi, xlvij. diſt. c. ſicut hi. §. ne-
q ceſſe. in prin. ar. contràᑫ. C. de quæſtionib. l. 3. & 3. q. v. c. 1. Vnde vxor non admittitur in cauſa viri. ff. e. l. pen. cùm ſint vna caro. extrà. de big. debitum. & no. 4. q. 3. ver. idonei. Et quodammodo eſt domina rerum viri, matrimonio conſtante. ff. rerum amo. l. 1. C.
r de cri. expi. hær. aduerſus. C. ad Syll. l. j. §. j. ʳPlacen. tamen eandem indiſtinctè admittit, cùm aliqua lege nõ prohibeatur. ff. e. l. j. nec probandi facultas anguſtanda ſit. C. de hære. l. quoniam. in fi. 14. q. 2. quanquam. Alij diſtinguunt, an ſit debilis naturę, quę virum timeat, vt hæc reſpuatur. Nam varium & mutabile verbum ſæpe fœmina producit: vt extr. de verb. ſig. forus. prope fi. An virago, q̃ eũ ñ timet, imò đ facili eũ verberaret, vt hæc admittat, ſi ſit als
s bõę famæ. ar. 4. q. 3. d. c. ſi teſtes. §. eos teſtes. C. e. eos vbi de hoc.ˢ
16 † ¶Quid

ADDITIONES.

a Inſt. eo. ¶De teſtamentis.
b Illos. ¶Supple, quos excipit lex illa. Adde quòd presbyter poſſit eſſe teſtis pro fratre, ſequitur Bal. conſi. lxxxviij. & cclxxxv. 4. lib. & conſ. ccv. & xxvj. 2. lib.
c Pro ſocio. ¶G. de Suza. dicit ad probandã ſocietatem eũ admitti ꝯ tertium id negantem in re communi indiſtinctè eũ repellit, cũ in ſingulis partibus partem habeat, ſcholarem autem pro ſocio in ſua propria re admitti: per l. j. ff. eo.
d Alteri. ¶Id eſt, ſibi teſti: & intellige emolumentũ, cũ vitat dãnũ.
e Cõmunis eſt. ¶Aduerte, quòd auctor diſtinguit ꝯmunionẽ ſine ſocietate, & cum ſocietate: vt primo caſu admittatur, ſecundo ñ. Sed Iac. de Aren. primo caſu ſubdiſtinguit an ſit eadẽ cauſa defenſionis vtriuſq;: & tũc, qa ſaltem præſumptiuè commodũ vł incõmodũ ſpectat ad vtrũq; repellet, ſi ñ eadẽ admittet. Allegat ff. de ap. ſi q ſeparatĩ. ad idẽ extr. de ap. c. pe. Iac. de Ra. indiſtinctè repellit ſociũ rei cõis. Pet. de Bel. illũ admittit: tñ pp qualequale præiudicium minorem fidẽ adhibet. ff. e. l. ob cãm. §. ſi de his. per Cy. in l. quoniam. C. e. ti. Adde, per Ang. conſ. ccxcv. incipiente, viſis atteſtationibus.
f §. fi. ¶Et l. Mutius.
g Quoniam. ¶Illud tamen ſcripſi. e. ti. inſuper. ſuper j. gl.
h c. j. ¶Vbi de hoc ſatis in Sum. Adde, qñ teſtis domeſticus & familiaris admittatur, Bal. in alleg. conſi. ccvj. ſcias ꝙ famulus, dummodo ſit honeſtę vitæ, admittitur, in teſtem, ſecundũ Bal. in l. 2. C. đ teſtib. ſequitur Rom. conſ. ccccxx. Old. conſ. cj.
i c. j. ¶Pileus alleg. lxxxj. diſt. cum omnibus.
k Libertus. ¶ Per has duas leges qdã ſe expediũt, dicẽtes illos domeſticos: in quos cadũt furta domeſtica. ſed Iac. de Are. ſtat illi §. ſanè. alij legi vnicę. C. de emen. ꝓpinquo. de qua ſequit. Nepos đ Mõtealba. ꝯiũgit primas duas leges, & l. idonei. & §. ſanè. vt hi dicant domeſtici. Simo. Vinc. in l. 2. C. e. ti. his recitatis, ſubdit fortè illos dici domeſticos, q in domo producẽtis ipſius expẽſis aluntr ẽt ſi liberi ſint, vel nõ adſtricti producenti: qđ Petro placere videtur, vt ponit Cy. in p̃. l. ij C. e. Multa iura, q̃ de domeſticis & familiaribus loquuntur, collegi in no. ſup decr. ſicut nobis. đ ver. ſig. li. 6. quæ facit pro hoc vltimo dicto Adde Bar. in l. qui teſtamento. ff. de concub. & ſponſa. per Alex. in addi.
l Affinitates. ¶Per eandem legem dicit idem Alb. Gal. e. tit. ante fi.
m Conſuluit. ¶Fortè verbo, vel in reportationibus: quia in opere ſuo non habetur.
n Eiecerit. ¶Idem Guido de Suza. ſed Iac. de Ra. vt refert Cy. C. e. l. 2. nõ putat fraudem in voluntate ſibi parare probationem, ꝓ cuius defectũ iuſtitia ſua perit. Allegat ff. de negotiis geſt. at q natura. §. cũ me. & vide j. e. §. ver. ſed pone. in fi. Sed ſi poſt teſtimoniũ latũ ſtatim reuertitur, tunc præſumitur familiaris manſiſſe, & iter eos ſic actum fuiſſe. Secus, ſi per interuallũ. ff. de priuilegiis cre. ſi ventri. §. fi. & l. ſeq. C. de pact. l. petẽs. Imò ipſe Guido fatet in p̃. l. 2. ꝙ teſtimoniũ domeſticorũ iudex recipere debet, vbi aliter fides haberi non poteſt. C. de repu. l. conſenſu. extr. e. ti. veniẽs. 2. ĩ fine. cum concor. Adde, vt plenè per Ale. conſ. v. & xiij. j. lib. & ꝯſ. lxxviij. eo. vol. & ibi an domeſtici in caſu innocentiæ poſſint eſſe teſtes pro domino.
o Seruus. ¶In ſeruis loquũtur: ñ in ſeruientibus mercenariis. Nec mirum, cùm in primis domini retineant patronatũ: in ſecũdis ñ.
p Interdum. ¶Per has duas leges tenuit hoc Accur. C. e. l. 2.
q Arg. contrà. ¶Iſtud contrà puto corruptum.
r §. j. ¶Per quæ iura hoc tenet Alb. Gal. e. ti. poſt prin.
s De hoc. ¶Ibi nil de hoc, ſed in l. 2. e. tit. per gl. & per Cyn. & vide etiam j. §. pen. ver. ſed nunquid vxor.

16 †¶Quid ſi aduerſarius velit, vt teſtificetur in cauſa viri? Reſpon
deo, poteſt dici eam admittendam: quia hoc in eius fauorem in-
troductum eſt, ar. C. de legibus. l. quod fauore. & quod idem dici
a poteſt[a], eadem ratione in quolibet domeſtico, vt cogatur con-
b tra domeſticũ teſtificari[b]: ſicut aliàs dicitur de aduocato alterius
partis, quem poteſt altera pars admittere, ſi velit in teſtem: vt no.
ff. eo. l. fin. & extr. eo. Romana. lib. vj. ¶Sed & patronus, & gener,
& nurus, ſunt de familia: vt in præalle. l. C. de verb. ſig. l. fi. in prin.
Ad hoc facit ff. e. pronunciatio. & C. de excu. tu. humanitatis. Inſt.
17 de teſta. §. in teſtibus. †¶Nunquid ergo ſocius debet admitti? H.
dicit, quòd non, ar. ff. ſol. matri. l. rei iudicatæ. §. fi. C. de verb. ſig. l.
fi. ff. de iniuriis. l. 1. §. item aut per ſemet. Alij contrà. quia cùm in-
uitus non cogatur: vt 4. q. 3. d. §. lege Iul. generi. reſtat, vt volens
admittatur. Sed certè omnes familiares & cohabitantes repellũ
tur, ſi ſuſpecti ſunt, habita diſtinctione affectionis: illi tamen, qui
bus à producente imperari poteſt ratione dominicæ, vel patriæ
poteſtatis, vel alia, indiſtinctè repelluntur. 3. q. 3. c. præd. ſi teſtes.
§. idonei. ff. e. idonei. extr. e. in literis. ff. ad legem Aqui. l. liber ho-
18 mo. †Ergo ſecundum hoc videtur, quòd nullus de regno, vel co
mitatu poſſit induci teſtis pro rege, vel comite: cum tamen con
c trarium obſeruetur[c]: vt j. ver. ſed nunquid vaſallus. ¶Quid ſi te-
ſtis domeſticus receptus eſt ignorante aduerſario, quòd eſſet do
meſticus. Dic, quòd dictum eius non inducit præſumptionem, vt
ex eo deferatur iuſiurandum. ar. extr. de iudiciis, at ſi clerici. ſecũ-
dum Iacob. Bal. Quid ſi tempore, quo tulit teſtimonium, erat do
meſticus: nunc autem non? Reſpondeo, dicunt quidam, ſibi eſſe
credendum. ar. l. di. ferrum. & j. ver. ſed nunquid factus. ar. cõtrà,
d ff. de teſta. ad teſtium. §. j.[d] †Quid ſi vidit teſtem domeſticum pro
19 duci, & tacuit? Dicunt quidam: quòd producens inuitus, ſtabit
dicto eius, ar. C. de procu. ita demum. Nam contrarium non eſſet
poſtulaturus. C. de ſolu. l. pen. Alij contrà, ar. ff. de poſtul. l. quos
e prohibet[e]. Quid ſi dubitetur an ſit domeſticus? Reſpondeo, tunc
fiat prout habetur C. de teſtibus. auth. ſi dicatur ſecundum Iaco.
f Bal.[f] ¶Sed nunquid vaſallus poteſt eſſe teſtis contra dominum,
vel pro eo, cui fidelitatem, & multa alia iurauit, vt extr. de iureiu.
g ego. xxij. q. vi. de forma[g]. arg. quòd non extr. e. in literis. vt lite nõ
conte. accedens. extr. de offic. deleg. cauſam, quæ. s. ver. nunquid
ergo. ſicut nec libertus contra patronum: vt j. ver. item quòd eſt
20 libertus. & contrà: licet non poſſit eſſe iudex. †Quia facilius in-
ueniuntur iudices, quàm teſtes, ſecundum Vinc. qui hoc not. in
pre. c. ego. Et aliud eſt in liberto, quẽ patronus fecit hominem[h]:
h vt C. de obſequi. liber. l. 3. & nil gratius ei dare potuit. ff. de fidei-
com. libert. l. Paulus. aliàs incipit, & ſi. §. fin. Vnde perſona patro-
ni debet liberto ſancta videri: vt ff. de obſe. à lib. patro. præſtan. li-
i ber. Vel diſtingue, an ſit magnum feudum, vt tunc non dicat.[i] An
k ſit paruum, vt tunc dicat[k]. Alij dicunt, quòd cùm quæritur vtrũ
vaſallus poſſit pro domino teſtificari: aut ille eſt obligatus domi
no ad præſtanda certa ſeruitia tantùm, & non ad fidelitatẽ: & tũc
poteſt, vt patet in illis, qui tenent ab eccleſia decimas in feudum.
extr. de deci. quamuis. Aut eſt obligatus ad præſtandum ſacramẽ
21 tum fidelitatis: & tunc non poteſt. †Quia ſacramentum repræſẽ
tat quandam ſpeciem ſeruitutis. arg. extr. de reg. iu. indignum. At
ſeruus nequit pro domino teſtificari. C. de teſtib. l. ſeruos. & facit
ad hoc extr. vt lite non conteſt. accedens. ff. quod cuiuſque vni-
l uer. ſi municeps[l]. †¶Sed nunquid in cauſa vniuerſitatis, vel col-
22 legij quilibet de collegio teſtificari poteſt? Reſpondeo, ſic. 14. q.
2. ſuper prudentia. extr. e. inſuper. & c. tuis. & c. veniens. 2. in fi. &
ff. quod cuiuſque vni. nom. l. 2. Siue ſit ciuilis, ſiue criminalis: pu-
ta accuſatio prælati ipſius eccleſiæ, vt in præ. concor. & 2. q. 7. la-
tor. extr. e. cùm nuncius. de accuſ. olim. de ſimo. licet Heli. Quod
intellige in defectum aliorum, & non aliter de iure: vt extr. de iu
reiuran. & ſi Chriſtus. in fi. & 13. q. ij. c. j. in fi. & ff. de re. diui. in tan
tum. §. j. ibi, torqueri, &c. ibi de hoc. Quidã autem ſupplent in de-
cre. & ſi Chriſtus. ibi: deficientibus, &c. maximè per decr. de teſti.
inſuper. Sed & contra ipſam vniuerſitatem, vel eccleſiam poſſũt
induci, qui ſunt de ipſa: vt no. in præ. decr. cùm nuncius. ar. cõtrà
quòd aliquis de vniuerſitate non admittatur pro vniuerſitate. In
ſti. de teſt. §. licet. C. de teſti. omnibus. 4. q. 3. c. ſi teſtis. §. omnibus.
Sol. Qui in cauſa vniuerſitatis teſtificatur, pro nullo de ipſa vni-
uerſitate hoc facit: ergo nec pro ſe. ar. 12. q. 2. qui manumittitur.
m Et hoc verum eſt indiſtinctè in ciuili cauſa[m]. In criminali verò di
ſtingue ſic: Si prælatus accuſatur, tunc ſubditi de ipſa vniuerſitate
poſſunt contra eum teſtificari: licet ab aliquo de ipſa vniuerſita-
te accuſetur. extr. de teſti. in omni. in prin. & ar. 2. q. 7. lator. extrà
de acc. ex parte. extr. de ele. per inquiſitionem. Et eſt ratio, quia nõ
magis reputantur domeſtici accuſatoris, quàm accuſati. Sed ſi ali
quis de vniuerſitate accuſat extraneum, non poteſt teſtem indu-
cere ſocium, qui eſt eiuſdem vniuerſitatis, niſi in defectũ: vt 14.
q. ij. ſuper. 3. q. v. accuſatoribus verò. & c. accuſatores. extr. de acc.
repellantur. & de hoc ſecundum dominum meum in Summa, e.
23 ti. §. 2. ſub. §. & cùm cauſa. †¶Sed nunquid rector, vel prælatus
eccleſiæ in cauſa eiuſdẽ eccleſiæ poteſt eſſe teſtis? Dico quòd ſic, & ẽ
caſus, extr. e. inſuper. vt patet ex eius ſuperſcriptione. acto tñ & te
ſtis ſimul eſſe nõ poſſunt: extr. de iur. cal. c. fi. vnde cauſam alij cõ
mittat, & ipſe ſit teſtis: vt in præd. c. inſuper. Quod dic, vt in præd.
§. & cũ cauſa. ver. ſed nunquid. Papa no. extr. de teſti. ad hoc aliàs
n incipit, præſentium. lib. vj.[n] Quod quando abbas conſtituit pro-
curatorem in cauſa monaſterij, ipſe nõ poterit eſſe teſtis in cau-
ſa. Sed ſi conuentus agit, tunc licet in inſtrumento dicatur, quòd
abbas & conuentus cõſtituunt talem procuratorem: bene pote-
rit abbas eẽ teſtis, & ẽt quilibet de cõuẽtu: licet tãquã vehemẽtiores
24 pſonæ iurauerint de veritate. †¶Sed pone quòd adminiſtrator eccl'e
noĩe ipſi' ecclæ cõhit, qui cõctus pòſt in dubium reuocat, nũquid
poterit

ADDITIONES.

a Dici poteſt. ¶Secundum Acc. C. e. l. ij. & Alb. Gal. e. ti.
b Teſtificari. ¶Vbi ſubeſt ſola ratio domeſticitatis, bñ pcedit hoc
dictum, ſed non concurrit reuerentia: at in liberto ſecus. C. eo. li-
bertorũ. Ergo idẽ in vxore, q̃ debet reuerentiã viro. 33. q. v. c. ma
nifectũ. §. ex præmiſſis. cum omnibus capitulis ſeq. ff. ſol. matr. l.
alia. in fi. Mouet ẽt, ne ſit aliqua machinatio inter eos. C. de furt.
l. eos. in fi. ſecundum Iac. de Are. & Cy. C. e. l. ij.
c Obſeruetur. ¶Et meritò, quia aliàs ſequeretur abſurdũ, vt dicit
Pet. & Cy. poſt eum C. e. l. eos. & Guido de Suz. in l. idonei. ff. e. ti.
reprehendens gl. quæ ibi nimis largè loquitur: includendo in pa
ri ratione iuriſdictionis, poteſtatis, vel obedientiæ.
d §. j. ¶Huic contrario ſtatur. & vide j. ver. quid ſi poſt. & quod in
cõtrariũ allegat̃ nõ facit ad caſum: nec erat hæc quæſtio ponẽda.
e Prohibet. ¶Primum tenet intelligendo, quòd ſtabitur dicto, eo non
obſt. quòd ſit domeſticus. Poſſet enim reprobari vt falſum. Hoc di-
co, ſiue iſte ver. intendat, quòd aduerſarius produxit cõtra me do
meſticũ meũ, & tacui. ſiue quod ego contra ipſum, & tacuit. Tẽ
pore ergo quo iurauit, ad quod citari debuit. de teſti. c. 2. debuit
obiicere & proteſtari. quod dic, vt eo. ti. præſentium. lex iſta pro
cederet in caſu, quo ius publicum læditur: & quòd etiam conſen
tiente aduerſario eſſet repellendus.
f Secundum Iacob. Bal. ¶Quòd recipietur dictum eius, ſeruandũ
in tempus diſputationis. Hoc dico, quia ibi ſunt plura dicta, quæ
vide j. ver. quid ſi ab vno.
g Forma. ¶Vide quod dicam j. ver. quid de venditore.
h Hominem. ¶Hoc intẽdit, quòd libertus eſt obnoxi' patrono ra
tione perſonæ, quã fecit liberam: ſed vaſallus eſt obnoxius ratio
ne rei feudalis: & ſic meritò ius diuerſum. ex hoc etiam ius diuer
ſum ex ingratitudine, quæ magis afficit libertum, qui reuocatur
in ſeruitutem. 12. q. 2. c. liberti. C. de liber. & eorum lib. l. 2. ſed va
ſallus perdit feudum, quod minus eſt. vt in vſib. feu. ad fi. Item ad quod
tenetur, vaſallus domino, & dominus viceuerſa vaſallo. xxiii. q. v.
de forma. non ſic in patrono & in liberto.
i Dicat. ¶Fortius, ſi totum patrimonium. extr. quod metus cã. Ad
de quod Bal. conſ. ccclij. tertio li. dicit, ſi bene cõſideres Spe. ẽ ſibi
cõrius. Nam vult, quòd ſubditus ciuis admittatur, non obſtante quòd
ei poſſit imperari, & quòd ſit domeſticus: & non vult, quòd vaſallus pro
domino poſſit eſſe teſtis. Vnde dicit ipſe, eſſe arbitriũ iudicis, vt ſi
vaſallus ſit bonæ famæ, & veriſimilia deponat: & maximè ſi coa-
diuuetur dicto aliorũ, qui non ſunt vaſalli: quod debet admitti.
k Dicat. ¶Supple teſtimoniũ. & p hac diſtinctione facit de ſimo.
& ſi poſitiones. in fi. de reſcr. ſtatutum. §. inſuper. li. vj. de reſti. ſpo.
frequens. §. illum. cum concor. eo. lib.
l Municeps. ¶Non facit. & eſt lex 2. in ti. qui allegatur in quõe ſeq.
Alb. Pap. ſuper l. libertorum. e. ti. C. & Guil. de Suz. ſuper l. ij. & ſu
per l. idonei. ff. e. tenent vaſallum, cùm liber homo ſit, nec expreſ
sè prohibitus admitti debere, per legem primam. ff. eo minor ta-
men fides ei adhibebitur: quia non caret omni ſuſpicione, ſecun
dũ l. 3. ff. e. in princ. & 4. q. 3. in prin. C. e. l. eos. Tu dic, quòd ex qualita
tibus perſonarum dñi & vaſalli poſſet ceſſare, vel eſſe ſuſpicio.
Super quo vide quod dixi de ali. iud. mu. cau. fa. c. 2. ſuper j. gl. add
proximè dicta.
m Ciuili cauſa. ¶Adde Alb. Gal. e. ti. ver. ſed nunquid. Vber. de Bo-
n. adicit ſup l. ſicut, §. ſi quid. ff. quod cuiuſque vniuer. eũ admittẽ
dũ, ſed minor fides adhibetur. Vnde Simon Vin. dicebat illi credi
cũ ad ũctis: aliter ñ. Sed oĩno vide & tene quod ſcripſi in præ. decr.
cũ nuncius. ſup j. gl. vbi diſtinguitur, an ſinguli de vniuerſitate par
ticipent commodum, nec ne: & ẽt inter vniuerſitatẽ paruam vel
magnã. Adde pulchrè per Bal. conſ. 31. j. lib. quando aliquis de ci
uitate, vniuerſitate, collegio, vel loco, poſſit p ipſa, vel ipſo ferre
teſtimonium. & conſ. cclij. 3. lib. per Ale. conſ. xliij. iiij. lib.
n Lib. vj. ¶Vt ibi ſcripſi ſuper ver. ab eiſdem. Adde, quòd dicta in
hoc ver. ſequitur Rom. conſ. ccccxx,

a poterit esse testis? quæstio dominicalis est[a].& dic, q̃ sic.ff.de iur. fisc.deferre.§.idem decreuerunt.Item opponitur quòd est crimi nosus,& in crimine perseuerat:vt j.ver.proxi.quia tunc nō valet eius dictū, siue in ciuili, siue in criminali causa. Si verò sit emendatus per pœnitētiam de crimine,nec eum sequitur infamia iuris hoc probato,admittitur in ciuili : & ēt cum de crimine ciuiliter agitur.de pœ.dist.1.agite.nisi esset tale quod infamiā irrogaret:vt dixi,& probatur 3.q.7.c.infames.§.porrò. Probabit autem hoc per sacerdotem cui confessus est,extr.de simo.nemo. l. dist.
b in capite.2.quæ.j.si peccauerit.in fi.[b]Et hoc,vbi crimen manifestum est.Nam in occultis sine probatione præsumo eum pœnituisse,& suæ salutis memorem esse.j.q.vij.sancimus.& potius præsumitur in dexteram,quàm in sinistram.ext.de re.iur.c.ij.extr. de præsumpt.c.fi.& sufficit ad id communis opinio.ff. de off. præd. Barbarius.C.de test.l. j.ff.de testi.testium.& j.ver.item quod est seruus.Si autem agitur criminaliter, siue sit manifestum siue occultum,repellitur:si aliàs de crimine conuictus extitit,vel confessus, vel nunc per exceptionem repellatur,vel si ex hoc de facto eius opinio sit grauata,vel si ei probari potest,licet egerit pœnitentiam.Hæc omnia probantur ext. e.testimonium.de accus. cū oporteat.3.q.11.neganda.ext.de excep.c.j.vj.q. j. qui crimen.32. q.v.præceptum.& j.ver.item excipitur,quòd est infamis:quod intelligit Vinc.de illis criminibus,quæ perpetuam infamiam irrogant.ar.l.di.quia tua. ibi,age pœnitentiam,&c.& c.domino.& c. ferrum.ff.de ædil.edict.quod ita.Is ergo,cui crimen in modū exceptionis opponitur,non admittitur in ciuili vel criminali,priusquam se probauerit innocentem,siue conuictus fuerit,siue non dummodo conuincatur.extr.de ord.cog c.ij.in fi.& extr.e.super eo.& c.testimonium.& de except.c.1.nisi in exceptis criminibus extr.eo.c.fi.de simo.licet.& c.per tuas.idem si sit accusatus : vt j. ver.item quòd pendet.Sed nunquid quæretur à teste,an sit criminosus? De hoc vide j.e.§.nunc videndum,ver.sed nunquid quæ-
25 retur.†¶Item excipitur,quòd est fur,raptor,adulter manifest⁹ & huiusmodi:& generaliter pro quolibet peccato mortali repellitur.4.q.3.c.si testes.extr.e.ex parte.& c.super eo.2.q. vij. testes. ff.de fur.non potes. & s.vet. prox. Nam tales sunt infames infamia canonica.6.q.1.illi qui.& c.omnes.& offendens in vno,factus est omnium reus.extr.de regulis iur.defleat.de pœn.dist.6.c. j.ff.ad Syl.si quis in graui.§.si quis.Sed si testis pro quolibet mortali repellitur:ergo nullus inuenitur testis,cùm nullus sine crimine viuat:vt extr.de renun.nisi cum pridem.§.j.& extr.de iudiciis. nouit.§. non igitur.de pœ.dist.ij.si enim , inquit.ver.conclusit.&
c di.3.adhuc instant.Dic ergo vt s.prox.ver.[c]iunge quod est j.ver.
26 item quod fuit ob crimen.& tribus.ver.seq.†¶Sed pone,quòd repello testem prætextu criminis vel defectus:nūquid ipse poterit mihi crimen obiicere,vel defectum? Respondeo,non: quia n̄
d habeo cum eo causam[d].Si tamen se velit ostendere innocentē, vel chartam manumissionis,& huiusmodi,ne grauetur eius opinio:bene hoc potest.in auth.de testi.circa medium,ti.secundum Vinc.Sed si testi crimen obiicio, nunquid aduersarius meus pōt obiicere? Non,secundum Vinc.quia causam meam ago.4. q.vlt. omnibus & me defendo.extr.de excep.delicti.Nisi obiicerem testi crimen, cuius ego particeps sum.C.de libera.causa.si libertū.
27 †¶Quid si post datum testimonium fit criminosus , vel seruus, vel infamis,vel hæreticus? Respon.nil officit.ff.eo.ad testiū. Nō enim quòd ritè factum est,debet ex alio euentu infirmari. C. de administrat.tut.l.sancimus.Nec est culpandus,qui testem idoneum induxit,si is postea sit malus,quia non potuit diuinare.ff.mā. si fideiussor.§.si debitor.ff.de doli excep.apud Celsum.§.fi.ext. vt ecclesi.bene.c.vnico.& vide j.versi. item quod est seruus. & seq. Quid si testis erat testabilis tempore quo iurauit:sed tamen tem
e pore quo eius dictum recipitur,intestabilis apparet[e]? Respōdeo dicunt quidam spectari tempus,quo iurauit. ff.qui testamen.fac. poss.ad testium.§.1.C.de testa.l.j.ext.de renun.post translationē. & de elect.dudum.j.Alij tempus,quo deponit.ar.ff.de testa. mili. l.antepen.de re milita.qui cōmeatum. Tertij distinguunt , cuius culpa,vel dolo fuit delatum,quod non deposuit.ff.de mino. ītra vtile.respon.1.& de excusa.tuto.si cùm ipse.C.ad leg.Iul.de adu. l.fina.in fin.Tu dic,quòd si crimen alicuius non est notorium,dictum eius recipietur,& in tempus disputationis reseruabitur: vt
f j.ver.sed quid si dicitur.Si verò sit notorium postquā[f]deposuit, non admittitur eius dictum propter infamiam superuenientem viij.q.3.talia.ad finem Fatuus enim esset, qui illud reciperet. arg.
g 3.q.v.constituimus.6.q.1.infames.j.ver.prox.[g]†¶Item excipi-
28 tur,quòd est infamis,& leuis opinionis:vt extr.de testib.licet ex quadam.& c.testimonium.& c.ex parte.A.ff.eo.l.iij.§.l.Iul. extr. de testi.co:præterea.de proba.licet.de verb.signif.c.forus.§.fi.de exceptionib.capitul.1.2.quæ.7.testes.& q.1.in primis,nisi in exceptis criminibus.ff.quod cuiusque vniuer.no.l.sicut.ff.de quæstionib.de minore.quia tunc admittitur,sed non sine tormento
h ff.eo.ob carmen.§.si ea.extr.de simo.licet Heli.secundum T.[h]Papa autem dicit infames , nec esse admittendos ad accusationem, vel testimonium: nisi accusatus sit malæ famæ,tunc sic, vt 2.q.1. in primis.extr.de simo.per tuas.j.Secus tamen est in denunciatione,& exceptione:vt extr.eo.quoniam.Qui autem sint infames,ī nostro repertorio,in ti.de pœnis,plenè poteris reperire: & hoc de infamia iuris. Nam infamis de facto bene admittitur in ciuili causa,vel cùm de crimine agitur ciuiliter.extr.eo. testimonium. ff.de obsequiis.l.2.Sed contrà.nam is,qui est malæ opinionis, de quo mala dicuntur,non admittitur.In auth.de testi.§. quarta. C. ad leg. Fal.auth.sed cùm testator.extr.de acc.repellantur.de testi.
i c.fi.De hoc dic,vt extr.eo.c.testimonium[i].& s.prox.ver.& versi. item quòd non est reprobatæ.& j.§.sæpe.ad fin.& C.de sum.Tri
29 ni.& fide cath.l.j in fi.†Ferre enim testimonium est dignitas.32. q.v.præceptum.& est actus legitimus: vt C. de hæret. quoniam. prope fi.At talia sunt infamibus interdicta.extr.de exces.præla.c. inter dilectos.C.de infam.l.vnica.C.lib.xij. de dignita. neque famosis.vnde periuri non admittuntur.C.de transa. si quis maior. extr.de testib.sicut.& c.testimonium.de præsump.literas. ver.fi. præter iuratoriam cautionem.& 6.q.j.quicunque.22.q.v.paruu
k li[k].tamen temerarium iuramentum non videtur repellere à testimonio.quod dic,vt extr.eo.intimauit. & secundum Papam in c.constitutus.ver.illos.& c.testimoniū.nec alij infames:vt s.versicu.proxi.Sed nunquid post mortem testis poterit eius infamia probari

ADDITIONES.

a Dominicalis est.¶Imò Venerealis.& est xlvij.& inquantum illa quæstio dicebat,quòd si ille erat canonicus,debebat admitti,per dec.cùm nuncius.e.ti.& fortius si non erat canonicus: colligo q̃ de camerario,vel simili administratore intellexit.De prælato em̄ ecclēæ collegiatæ s.pximè dixerat:in prælato aūt capellæ,ista nō procederent,adhuc prælato manente.Facit de test.relatū.2. Propter hæc Rof.bn̄ sua q.23. expresse quærebat de administratione ecclesiæ,vel ciuitatis,an finito officio produci possit in testē, super his quæ administrauit? Et tenet q̃ sic. Quicqd hîc, vel alibi dicatur,ego puto secundū terminos litiū hoc oportere iudicari. Si enim esset qō,an solēnitas.q̃ p administratorē adhiberi debuerat,& cuius omissio vitiat qđ agitur,interuenerit, n̄ reciperē administratorē in testē p parte,quę stat pro illo actu vel ꝯ,cū suspectus sit,pro reprehēsiōe vitāda,vel forsan dāno,qđ deponeret p pducēte.Vbi verò à parte altera produceret,eū admitterē.Idē si termini litis tales sint,q̃ ex facto vel omisso nil sibi adscribi pt ad damnum vel opprobriū:& tunc quæcunq; pars illum producat, illū admitterem.Facit quod scripsi s.e. in fi.& super.j.gl.& de testi.cogen.dilectorū.super j.gl.post prin.¶Adde,q̃ hanc addit. vt refert Albe.in l.deferre.sequitur Ant.de But.in consi.incipiente hæc quæstio dubia vulgaria habet.& in c.ex literis.extr.de test.& vide in c.insuper.per Panor.extr.eo.ti.
b In fi.¶Vide quod scripsi in decr.testimonium.super vl.gl.
c Prox ver.¶ Suprà proxima remissio fuit addit. intellexit autem de ver.item opponitur.
d Eo causam.¶Ista quæstio,& quæ sequitur,not.in decr.testimonium.eo.ti.in vlt.gl.& dictum Vin.quod sequitur,quod fuit etiā Io.super ea scripsi.
e Apparet.¶Ad literā,quasi fuit iste ver,Io.de Deo.in Cauil. post Vber.de Bo.lib.v.tit.de iur.testium Istū casū & cōuersum no.G. de Suz.in l.3.ff.e. Allegat iura pro principio, & pro fine , tenet q̃ non valet:cùm vtroq; tēpore debeat eē habilis.tractat ēt de hoc ff.de pig. actio.si rem alienam.§.fi.j.remittam.
f postquam.¶Si diceret,prius quàm,melius intelligeretur.
g Ver.prox.¶Inepta est hæc solutio,vt scripsi in quæstione canonici Florentini,quam vide sup regula,factū legitimè.de re.iur.& tene qđ ibi dixi in hoc casu,& in casu conuerso,vide j.§.nūc vidēdum.ver.in 4.& quod ibi dicā,vbi cum sua remis.videbis,q̃ actor ponderat tempus depositiōis.quod mihi placuit in solutione p dicta. Adde,quo tpe consideratur habilitas,vel inhabilitas testiū, Ale.consi.lxxviij.& cxxxviij.1.lib.Adde Andream Sicu. consi.cx. incip.illud referam.in medium.in 3.col.ver.nec obstat dictum.in 3.vol.vbi q̃ licet vnus testis esset suspectus:si tamen dictum eius esset conforme dicto aliorum,quod propter habilitatem aliorū testium non suspectorum sustentaretur.Hen Ferran.
h Secundum T.¶In libel.e.ti.vltra prin.
i Testimonium.¶Vide quod ibi scripsi super ver.tali modo.
k Paruuli.¶Allegat Pi.l.4.de testibus.in Longo.Bar.lib.2.quæ dic quòd qui semel periuratus fuerit, nec testis sit postea , nec ad sacramentum accedat:nec in sua causa vel vlterius iurator existat.

a probari^a? Dic, quod sic: vt C.e.l.fina.prope fin. C.de in off.testam.
b si quis filium.& ff.de iure fi.eius qui.in fine.^b † ¶Sed quæritur, v-
30 trum possit statuere seu dispensare, quòd periurus, seu constitu-
tus in mortali, non repellatur à testimonio ferendo? Respon.sic,
arg.ext.de re iud.cũ I.& A.Inst.de iur.nat.§.sed quod principi. Si-
cut cum eo dispensare potest in ordinibus.ext.de temp.ord.dile-
ctus.sicut etiam legitimare potest,& quo ad successionem & quo
ad matrimonium contrahendum, vel non contrahendum,& red
c dere aliquos habiles, vel non: sicut seruos & libertos^c. Item exci
pitur, ꝙ est remotus ab aliqua dignitate propter aliquam turpi-
31 tudinem.ff.de sena.l.prima.3.q.7.c.infamis.§.tria.in prin.† ¶Itē
quòd est excommunicatus.extr.de testi.veniens.2.3.q.v.conspi
ratores.& c.seq.extr.de hæret.excommunicamus.§.credentes.4
q.j.c.1.C.de hære.l.penul.24.q.j.miramur.& dic, vt j. ver. sed qd
si dicatur. Quid si olim fuit excommunicatus, sed nunc est abso-
d lutus? de hoc secundum Papam extr.eo.testimonium^d.& 3.q.j.
in summa. Quid de suspenso? Respon.Gof.& dominus meus di-
e cunt idem: vt de accus.olim.in prin.& de except. Apostolicæ^e. †
32 ¶Sed nunquid excommunicatus contra excommunicatum, vel
criminosus contra criminosum, vel infamis contra infamem ad-
mittentur in testes? Resp.non secundum Vber.de Bon.quia si ex
cipio, quòd non potes esse testis, quia es excommunicatus, non
potes contra me de excommunicatione replicare. ff. de except.
do.apud.§.Marcellus.ext.de excep.dilecti.& c.à nobis. ar.contrà
2.q.vij.si hæreticus.Sol.ibi,& C.de hæreti.quoniam.sed illud lo-
f quitur in casu suo^f. ¶Quid si omnes de vniuersitate sunt excom
municati, nunquid vnus in testem contra alium admittetur? Di-
cunt quidam quòd sic: vt in l.præ. l. quoniam.in fi. Nisi iudex ex
officio suo ipsum repellat: vt ff.de postu.l.quos prohibet.de hoc
g no.in auth.eo.ti.§.sancimus^g. Item quòd est talis, cum quo non
est testificatio: vel est mulier, vel impubes, vel mutus, vel surdus,
vel furiosus, vel est ei bonis interdictum vel est intestabilis, vel ē
in potestate testatoris, vel est hæres in eo testamento scriptus, vel
est lege Iulia repetundarum damnatus, vel est mulier de adulte-
rio damnata. hi enim non admittuntur in testes. Legatarius autē
& fideicommissarius,& aliæ personę eis coniunctę, quæ nō sunt
iuris, sed rei successores,& tutor in eo testamento datus, admit-
tuntur in testamentis: non si agatur de legato, vel fideicommisso
inter eos,& hæredem, sed quando quæritur cui hæreditas debea
tur. Inst.de testamen.§.testes.autem.& trib.§.§.sequen.& ff.eo.q
h testamento.per totam legem.C.eo.tit.omnibus^h. † De volunta
33 te tamen aduersarij potest legatarius esse iudex, vel testis,& ta-
men impropriè loquitur, s.cùm iuramentum defertur heredi. C.
de fideicom.l.fi.de muliere dicam j.ver.item quod est mulier. De
furioso j.ver.item quod est furiosus. De muto probatur C.qui te
sta fac.poss.mutus. Quid de surdo, de his,& aliis præmissis vide j.
§.& nunc videndum.ver.vbi autem hoc. Item excipitur, quòd ē
impubes. vt s.ver. proxi.& ff.de testib.testium.&4.q.3.si testes.§.
item lege Iul.de vi.talis enim repellitur, quia testis non valet, nisi
iuratus. C.eo.solam.& 4.q.3.§.solam.& §.iureiur.& extr.eo.nu-
34 per.& c.tuis.† ¶At impubes iurare non potest.ff.de iniur.qui iu
rasse.& de in litem iur.l.3.xxii.q.v.paruuli.vbi de hoc.& c. pueri.
nisi in casibus.ff.de li.causa.l.fi.in fin. Et hæc in causa ciuili, in qua
pubes admittitur. Nam in criminali etiam factus pubes repellit:
nisi compleuerit. xx.ann.ff.e.inuiti.2.xiiij.q.3.§.in testimonium.
i Accur.tamen no.in præalleg.l.inuiti.quod minor 20.an.^i admit-
titur ad iudicium, ne probationis facultas angustetur, quia quan
doq; admittuntur aliqui, non quãtum ad plenam fidem, sed quã
tum ad præsumptionem faciendam: vt no.ext.de re iud.cùm I.&
A.ad fin. Sed & pupillus quandoque potest recipi: maximè si do-
minus dicatur à familia occisus.ff.eo.testium.& l.inuiti.C.e.quo
35 niam.ff.ad Sylla.l.ij.§.impuberes.† ¶Sed nunquid factus pubes
k potest ferre testimonium de his, quæ vidit in pupillari ętate? Cō
l sueuit esse qō sabbathina^k,& vr̄ ꝙ fi.C.de fal.mo.l.j.in fi.ff.ꝺ test.
m l.fi.ff.de iu.& fac.ig.l.fi.^l Dic ꝯ secundum omnes^m: præsertim de
his, quæ

ADDITIONES.

a Probari. ¶Intellige hoc de teste: q iam deposuit,& cuius infamia
posset probari, si viueret. Primum dico: quia aliàs inutilis esset ꝓ
batio. Secundum dixi propter decr.præsentium.e.ti. Adde, vt per
Alex.consi.xj.j.lib.& an infamis, qui reputatur bonæ famæ, sit i-
doneus testis, per eundem consi.cxxxviij. eo.lib.

b In fi. ¶Alb.Gal.cuius ad literam fuit iste ver.alleg.quod no. e.ti.
præsentata.in vlt.gl.

c Libertos. ¶Facit de hæret.in fidei.& c.accusatus.§.licet.lib.vj. Ad
materiam facit quęstio, quam posui super regula, actus.de reg.iu.
lib.6.& remissio quam ibi dedi.in fi.

d Testimonium. ¶Et ibi plenè vide in gl.si dicas.

e Apostolicæ. ¶Hosti.hoc dixit in Summa huius ti.§.ij. sub ver. fi-
des.sed in decr.præ.olim.dixit hoc intelligi de suspenso ab hoīe,
puto autorem errasse, allegãdo gl.ex signo Gof.qđ posuit Host.
in fi.illius ver.fides.quod tamen respicit solũ vltimum dictũ.hęc
in vtriusq; summa videri possunt. Dec. Apostolicę.nō ꝓbat id, ad
qđ inducitur, qa nō loquitur de testimonio:& gl. ibi posita facit
ad ꝯriũ ante fi.sed dec.olim.intellecta, vt gl.dicit, bene facit. Dici
tamen posset, quòd ibi de iure propter litis pēdētiã, debuerãt sen
tētię relaxari, vel propter excommunicationē fuit alternatiuè đ
suspēsione subiuncta. Cōstat, ꝙ multæ sunt species suspēsionum
quas notaui in clem.de pœnis.c.cupientes. Ex illarũ igitur & cul
patũ varietate iudicari oportet, q̃ repellãt Adde, ꝙ Ab.Sic.in c.o
lim.dicit, ꝙ Io. And.hîc se remittit.sed verum est, ꝙ ratione soliꝰ
suspensionis quis à ꝓhibendo testimonio nō remouetur: cũ hoc
non iure caueatur. Ad hoc c.decernimus.de sen.exc.lib.vj.vbi tã
tùm fit mentio de excommunicatis ratione communionis, quæ
ratio cessat in suspensis. Et si suspensio est facta pp graue delictũ,
tunc repellitur à testimonio, non virtute sententiæ, sed quia per
seuerat in delicto: vt in c.testimoniũ.& ibi.dixi plenè ext.de test.

f Casu suo. ¶Adde quod habes de hære.in fidei.lib.vj.

g Sancimus. ¶Ad contextum fuit iste ver. Alb.Gal. eod.ti.ver.sed
quid.& glo.illa est prima in §.de infamibus.tamen loquitur non
de excommunicatis.

h Omnibus. ¶Idem dicit j.de instr.edit.§.postremò.aliàs, instrm.
prope fi.ver.quid de legatario. Tu distingue, an in omnem euen
tum sui testimonij debeatur legatum, vel in alterum tantùm vt
scripsi eo.ti.super j.gl.

i Xx.an. ¶Gl.ibi loquitur de impubere doli capace,& proximo
pubertati. Sed excusatur Gui.qa illud est in pubere, fortiꝰ in adul
to.& no.qa lex in testimoniũ.canoniza.4.q.3.dicit, ꝙ accusans ñ
debet facere citari in testem minorem xx.ann.p. quod dicit Gui.
de Suz.iudicem nō esse prohibitum, quin suo motu minorē xx.
saltem in defectum probationum recipere possit in testem, non
ad iudiciũ tãtũ.de quo per prius dicta non esset dubiũ. Ratiōem
quare minor 25.testificatur,& non accusat, dixi s.de actore.ver.
sed qd de pubere. Adde an minor xv.an.possit eē testis ī causa cri
minali, Ale.consi.lxiii.& xcviij.j.lib.& clxxiij.2.lib.

k Sabbathina. ¶Fuit Pilei.xiij.

l l.fi. ¶Et de corp.vitia. ex parte.j.& vide quod ibi dixi in gloss. ar-
gumen.contrà.

m Omnes. ¶Ad declarationē horũ præmittēdum est, quod no.qui
fil.sint leg.per venerabilē.in v.gl.quæ innuit præsertim, quando
que poni pro maximè: quandoq; pro tantum. Circa quod sciēdũ
est, ꝙ Azo in Summa de testi.ad fi.j.col. simpliciter dicit īpuberē
factum puberem testificari posse de his, q̃ vidit in pupillari ętate.
Idem Tan.parte quarta.rubrica de testibus. vers.prohibetur etiã
minor. Idem Host.e.ti.§.2.sub ver.ætas.& Baga.vbi tractat de te
stibus.ver.quæritur, aut in hac. Item Bonagui.inducens Azo.ꝑte
3.rubr.de interrogatorio ꝯ testes.ver.circa personas.& Iac.de A
melia, in suo tractatu de reprobatione testiũ, ver.repelluntur mi
nores. Et Nepos de Mon.al.rubrica.ꝯ testes: ver.sed quærit an.&
ſm ipsos hic præsertim ponitur pro maximè. Sed Io.arguit.3.qu.
ix.testis.quem testificari non posse de his, quæ vidit in pupillari
ætate, cùm ætas illa,&c.ipse tamen Io.tenet cũ Laur.in c.relatũ.ī
ferius allegato, eum testificari posse de his, q̃ tũc vidit, si tũc erat
doli capax. Acc.ff.e.ti.l.3.§.l.Iul.& ff.de testi.ad testium.§.j.tenet,
quòd testificari potest, nisi factũ sit tale quòd requireretur ætas
perfecta à principio: vt in prę.§.j.Alb.Gal.e.ti.in prin.admittit eũ
si qñ vidit, erat proximus pubertati: aliàs non.alleg.ff.de iuris &
fac.igno.l.fi.C.de fal.mo.l.j. Idem Dy.in l.excipiũtur.ff.ad Syl.&
secundum istos præsertim ponitur hic pro tantum. Pileus vbi s.
tenet eum, si intelligens erat,& doli capax, testificari posse: secus,
si tunc erat infans, vel infantiæ proximus. Allegat Instit.de inuti.
stip.§.pupillus. Est sciendum, quòd Acc.in præ.§.diuidit ætatem,
quæ excedit infantiam per medium: vt pars citerior dicatur pro-
xima infantiæ: vlterior proxima pubertati:& sic marem vsque ad
decimum annum & dimidium dicemus proximum infantiæ, fœ
minam vsque ad nonum & dimidium: in residuo dicemus eos ꝓ
ximos pubertati. Hoc ēt tangit Inst.de obli. quæ ex delic.nas.§.in
summa. Hoc dictum, per quod maiorem ætatem repellimus à te
stimonio eorum quæ vidit minor decem an.& dimidio, non pla
cet: nec hanc diuisionem probant iura ibi allegat. Nam Inst.qui.
mo.tu.fi.j.respon.non facit.& §.fi.qui ma.accu.non poss. de pro-
ximitate nil dicit. vñ licet Imperator circa manumissionē seruo-
rũ diuiserit per mediã ætatē, q̃ erat post 14.& j. xx.an.ex arbitrio
fecit, non ex significatione proximitatis. Item quia non habebat
ratiōē illa talis diuisio, ideo vt ibi no.iure. Authēticorũ fuit reuo
cata, vt spon.larg.§.2.colla.ix.nec reciperetur ēt illa diuisio ī aliis
materiis, in quibus proximitas attēditur, puta, in matrimonio ꝯ-
trahendo

his quæ vidit dum erat proximus pubertati, quia nō prohibetur ergo admittitur.ff.e.l.j.& l.ex eo.Scire enim potest aliqua de facto,& iure:licet non ad sui præiudicium. Nam & seruus liber factus testificatur de his quæ primò vidit.ff.de verb.sig.notionem.§.fina.& arg.ad hoc.37.di.relatum.vbi de hoc.& extr.qui ma.ac.non poss.cùm in tua.Idem dicunt quidam de his, quæ in furore vidit aliquis,vel priusquam fieret cæcus.j.e.ver.sed nunquid cæ-
36 cus.†¶Item excipitur,quòd est monachus,vel canonicus regularis,vel cōuersus, vel alius religiosus sub obedientia positus:qa non potest esse testis sine eius licentia,cui subest.ar.16.q.j.monachi.extr.de postul.c.ij.extr.ne cle.vel monac.non magno.ff.de re milit.l.3.§.in libello.xj.q.iij.quid ergo.ff.de testibus.qui falso.in prin.xiiij.q.ij.super prudentia.in fi.Funesta enim est eorū vox, quàm poti⁹ interdici,quàm audiri oportet.2.q.7.placuit.3.q.xj.si quis ex.& q.v.constituimus.in fi.C.qui accus.non poss.l.pe.& mortui sunt.C.de epis.& cler.Deo.nobis.& in auth.de mōnac.§.illud.& §.si quis autem.& in prædi.c.placuit.& xvj.q.j.c.placuit.licet quandoque imprægnent:vt extr.de homi.sicut ex literarū.etiam proprias commatres:vt 18.q.3.peruenit.Acc.tamen dicit simpliciter eos admittendos,quia non inueniuntur prohibiti.ff.eo.l.j.& ar.in auth.de monac.§.cogitandum.& extr.eod.nuper.vt no.C.eo.auth.si dicatur.In causis tamen suarum ecclesiarum
37 testificari possunt.Quod dic,vt s̄.ver.sed nūquid in cā.† ¶Item quòd est socius criminis,seu eodem crimine irretitus.4.q.3.ver.liberti.extr.e.veniens.j.& c.personas.& c.sicut.& de confessis.c.j.xv.q.iij.nemini.C.de testib.quoniam.C.de quęstionibus.sicuti.qui non auditur contra alium:nisi in casibus,quos dic,vt s̄.in tit.de accusatore.in prin.ver.item repellit qui.ibi etiam dicitur qualiter hæc exceptio debet proponi:vt no.versus:Per testem sociū sceleris simonia probatur.Muneris & sceleris testis socius probatur.vt no.in præ.c.veniens.& j̄.ver.item quod habere consimilem.& ver.prox.Quod dixi de simonia,probatur in decre.Greg.
a IX.extrauaganti,de simo.mediatores[a].¶Quid si quatuor homi-
38 nes dicantur aliquem in domo aliqua occidisse, & constat eum occisum:nunquid accusator potest aliquem ex quatuor in testē producere?Ar.quòd non.C.de procu.reum.& ff.de testi.in testimonium.& extr.eo.non debet.Nam ei non crederetur.C.de ac.l.fi.extr de confessis.c.j.Ar.contrà,edictum de testi.est prohibitorium.ff.de testi.l.j.§.2.Vber.dicit,quòd in causa ciuili potest pro-
b duci:secus in criminali.ar.extr.de confessis.c.j.[b]¶Item quòd est libertus:qui nec volens auditur contra patronum, nec cogitur.C.eo.libertorum.quæ est 3.q.iij.ver.liberti.extrà.de ser.nō ordi.3.c.3.C.qui accus.non poss.l.fi.nec etiam pro eo in ciuili,vel criminali causa.C.de quæst.pridem.Pro aliis tamen, & contra alios potest:& vide s̄.ver.sed nunquid socius.ar.C.de post.l.ij.nisi fortè in causa criminali.3.q.v.nullus.Quid de filio liberti? Respon.idem puto:vt C.de liber.& eo.lib.l.fi.licet fuerit admissus,ff.de q̄-
c stionib.maritus[c].†¶Quid de vasallo?Dic,vt s̄.ver.sed nunquid
39 vasallus.Item quòd est seruus.3.q.v.nullus.Inst.de testa.§.testes.ff.e.qui testamento.§.seruus.2.q.1.in primis.ver.sed de personis.C.de testi.auth.si dicatur.l.quoniam.extr.de ver.sig.forus.§.fi.ff.
d de re.iur.l.quantū.aliàs,quod attinet.4.q.3.ver.item liberti[d].Nisi in defectum probationum,secundum quosdam.4.q.3.ver.serui.respon.C.de hær.l.pe.in fi.14.q.2.c.fi.Nisi in criminibus exceptis:quia tunc admittuntur,si accusatus sit de crimine diffamat⁹.3.q.1.in primis.versus fin.ver.quod autem.extr.de accus.cùm P.In facto tamen suo eis quandoque creditur cum tormento,& aliis præsumptionibus.4.q.3.ver.serui neque.& in præ.ver.serui.
e respon.[e] v.q.v.isti qui. Contra dominum verò, vel patronum, eis non creditur:vt in præall.ver.serui.Neque in casibus quos habes.12.q.2.c.episcopus.§.patronos.ar.contrà,C.de ser.fu.quicū-
f que.§.fin.[f]tamē si testis tempore quo testamentum signauit,seruus erat:sed habebatur communiter ab omnibus pro libero,va-
g let nihilominus testamentū:vt in præ.c.testes.& C.de testa.l.1.[g] Quid si tantùm à maiori parte habeatur liber?Respon.idem est, ac,si ab omnibus putaretur:quia valet testamentum.ff.de re.iur.aliud.§.refert.ff.ad muni.quod maior.ff.de iuris & fa.igno.regula.§.2.ext.de his,quæ fi.à maio.par.ca.c.j.Quid si à multis,non tñ à maiori parte?Respondeo,non ita de facili dico idem.ar.ff.de insti.sed & si pupillus.ij.Quid si ab vno singulari tantùm putabatur
h liber?Respondeo,idem dico[h],si consonat cum veritate:vt ff.de acquir.hæred.cùm quidam.§.quod dicitur,secundū Vber.de Bo. Sed si proposita hac exceptione de seruitute,testis se liberum asseuat à natiuitate,recipiatur eius dictum.& reseruetur hoc in tēpore disputationis.Si verò dicat se liberum,prius ostēdat instrumentum manumissionis,quàm testetur,nisi iurauerit se alibi probationes habere:nec nunc statur eius testimonio,nisi probata libertate.C.eo.auth.si dicatur.Si verò testis dicatur inimicus propter litem criminalem.quæ est inter eum & illum,contra quem inducitur,& hoc probetur:non prius recipietur,quàm de crimine fuerit pronunciatum. Si autem propter litem pecuniariam, tunc incontinenti recipietur,& in tempus disputationis quęstio reseruabitur.C.eo.auth.si verò dicatur.de hoc extr. eo. ex parte
i A.& j.§.sæpe[i].†¶Quid de adscriptitiis, nunquid possunt esse te-
40 stes?Respon.sic,ar.C.de episc.& cler.iubemus.& auth. adscripti
k tios[k].Quid de statuliberis,quibus s.libertas est sub conditione relicta?Respon.non possunt,cùm sint serui:vt ff.de statulib.l.statuliberi.¶Quid de monacho,& conuerso,& fratre minore?Dic admitti,cùm non inueniantur repelli.ff.de testi.l.j.& ar.in auth. de monachis

ADDITIONES.

hendo.De quo dic,vt de despō.impu.continebatur.& quod ibi no.in gl.sed quando,& quod super ea dixi e.ti.attestationes.& c.fi.& quod ibi dixi super verbo,nubit.Ego,saluo quod dixi secundum Ac.admitterem adultum in testem super his,quæ impubes viderat,si talia sunt illa quę cadere poterant in ipsorum tunc impuberum intellectum.Ned obstat l.fi.ff.de iur.& fac.ig.vt ibi no.nec l.j.C.de fal.mo.quia materiam illam non facilè poterat impubes percipere,etiam si sciret illam fabricari.Nam quòd id esset prohibitum,vel quòd illa esset falsa,non cadebat in ipsius intellectum,sed si cadere poterat,nedum in impuberem,sed etiam in infantem,illum admitterem.In terminis quæritur de ætate Titij,q fuit socius meus,& mihi coætaneus,dum eramus sexto anno in eisdem scholis,vel eadem arte: ego sum xxx.annorum:& quærit de ętate illius an sit maior 25.quare ego nō admittar in testē.De tāta distantia dixi:quia si q̄reretur an sit maior xxix.annis,non putarem me idoneū:qui & modici temporis varietatē tunc p̄cipere non poterā:nisi forsan essem⁹ fratres:& ille me fuisset ītra circulū anni sequutus,& maximè aliis fratrib⁹ subsequutis. Et facit ad hoc quod dixi de infante,an possidere possit, s̄.de acto.post prī.super ver.p̄missa.Adde,ꝙ opi.Acc.sequit Bar.in l.3.§.lege Iul.ff.de testi.& quòd de his,quæ vidit in infantili ætate,non possit testificari,voluit Rom.cons.clvij.allegās inter cæteros Io.An.hîc.Adde tu,quis dicatur ꝓximus pubertati,& præsertim,quo ad maleficia,& contractus.Bal.plenè in l.nō tātū.in prin.ff.de excu.tu.

a Mediatores.¶Quæ habetur 6.sub.tit.de testibus. Adde quando socius criminis possit esse testis,Ale.cons.lxv.2.li.

b c.i.¶Hæc quæstio nō est dubia:quia si oēs accusat, cōstat ꝙ reos nō poterit inducere in testes,si vnū solū nō impedit,cū reliquos inducat.Reus autem si excipere velit,qualiter loquatur:patet remissio s̄ ver.proximo.

c Maritus.¶Sed non fecit etiam indicium sufficiens,secundum vnam lecturam ibi no.in gl.nisi præcedant.in fi.

d Item liberti.¶Per quæ iura tenet Gui.de Suz.in l. illicitas.§.illicita.ff.de off.præs.q. quòd seruus non potest esse ministralis,vel nūcius ad citationes.Nam cùm non possit esse testis:vt s̄.& tales sūt plusquam testes: quia eis solis creditur. de quo satis scripsi j̄.de cita.§.sicut.ver.sed nunquid creditur ergo,&c.Item seruus nullā habet communionem cum iure ciuili vel prætorio.ff.de testa.q testō.§.seruus.& seruitus ferè morti ꝯparatur.ff.de re.iu.l.antep.

e Serui respon.¶Quæ est lex ff.e.ti.per quam legem.ff.de ædi.edi.l.quæro.in fi.dicit Baga.in suo opere char.3.ꝙ dictū serui lex dedignatur vocare testimonium:sed illud vocat responsum.Est sciendum,quòd Gui.de Suz.super l.illa,tenet, quòd deficientibus probationibus recipiatur seruus in testem. etiam si de suo facto non interrogetur:sicut in arenario dicitur,e.tit.ob carmē.§.si ea. Vnde secundum eum l.pridem.C.de quæstio. & l. interrogari e.ti.satis expediuerant seruos pro domino,vel contra dominum.n regri,sed de suo facto interrogari.Quod ergo voluit lex illa,serui responso credendum,aliqua probatione deficiente,generali⁹ sumitur.Fatetur tamen per præd.l.qui testamento.quòd ad solēnitatem testamenti,seruus adhiberi non pt: in iudiciis autem in defectum probationum pt,per illā legem.Facit pro eo,ff.de q̄ōnib.l.diuus.Adde,quomodo debeat intelligi illud quod dicitur, quòd testes aliàs non idonei,admittuntur,vbi non sunt aliæ probationes.Alex.consi.lxiiij.1.li.& clxxxij.2.lib.

f §.fin.¶Speciale,quòd ibi seruus torquetur contra dominum:vt ibi no.in gl.no.duo.

g l.j.¶Vt dicit ibi Cy.secundum Iac.de Rauen.idē si omnes essent serui,tamen communi opinione liberi.Et idem si communis error esset in ętate,vel in sexu testium.Idem etiam esset,cùm communis opi.infamē habet ꝓ non infami,vt no.ff.de test.l.cū lege.

h Idem dico.¶Testamentum valere,vt probat l.quæ allegatur.

i §.sæpe.¶Quæstio de quodam seruo,an testificetur de eo,q̄d vidit in seruitute,expedita fuit s̄.ver.sed nunquid factus.

k Adscriptitios.¶Bene facit de Iudæ.c.2.& quod ibi no.in gl.2.& in hac quæstione,& duabus seq.concor.Acc.C.e.auth.si dicatur.cor.eo.ti.§.si verò dicatur.

a monachis.§.cogitandum[a].& extr. de testi.nuper.& de crim.fal.
b c.1.Idem dicas de conuerso,& regulari canonico,secundu Acc.[b]
41 †¶Sed quid si dicitur testis excommunicatus, vel infamis, vel fur,vel raptor:nunquid statim est recipiendus, & in fine quæritur,an fuerit excommunicatus vel infamis? Respondeo,sic.vt in
c præ.auth.si dicatur.& in præ.decr.ex parte A.[c]& e.tit.præsentiũ. & in præ.auth.si verò.Nam quilibet bonus præsumitur,nisi contrarium ostendatur.extr.de seru.in ord.facien.c.vno.de præsum. dudum.sicut quisq; præsumitur liber à natiuitate.in authen.col. vj.quib.mo.nat.effi.legiti.§.liceat igitur.secundum Vber. Arg.ꝯ, quòd non reseruatur hoc in tempus disputationis.ff.de quæstionib.l.j.§.si quis dicatur.ff.de tutel.muto.§.j.Nam & testis non est sub conditione recipiendus:quia legitimus actus,&c.ff.de regu. iur.actus.& extr.de electio.in electionibus.lib.6. Sed hîc potius est modus, quàm conditio. Quòd hîc sit actus legitimus, patet s̃.ver.item quòd est infamis.Quid ergo si præmissa obiiciens, dicit se illa incontinenti probare:vt j̃.§.sæpe.ver. hac igitur? Resp. audiendus est,si habet probationes in promptu,non aliter: vt ff. ad exhib.l.3.§.ibidem.ff.ad Trebellian.ille,à quo.extrà.de testib. ad hæc.aliàs incipit,præsentium.§.penul.lib.vj.& c.veniens.2.extrà.de restitutio.spoliat.literas.vltra medium.Si enim statim constare potest, quòd non est recipiendus, quare admittetur? vt ff. de testi.l.j.Certè superfluè admitteretur:quod fieri non debet,extrà.in Procœmio decre.§.sanè.Nec superfluo iuramento est quis
d grauandus[d].Vel distingue,& melius an mora sit periculum allatura:vt quia testes,per quos id probare intendit,sunt infirmi,vel senes,vel absfuturi,vel campestre bellum, vel mare intraturi : vt tunc recipiatur eorum dictum incõtinenti,quòd habeat eos pa
e ratos.ar.extr.vt lite non contesta.quoniam frequenter.in prin.[e] An non sit allatura,vt tunc non recipiatur priusquam deposuerit.quia videtur id causa litem protrahendi dixisse:ar.ff.de fer.l.j. §.fi.& l.fi.& ff.ad Trebel.cùm hæreditas.In receptione autem vel publicatione potest is cõtra quem producitur,protestari,quòd liceat in eius dictum,vel personam obiicere:vt j̃.ver.Item quod
42 is.pro quo secundum Vber.& G.Na.†¶Recepta autem probatione,si iudex pronunciabit recipiendum,appellet is,contra quẽ producitur.ff.qui satisd.cog.arbitro.ar.contrà,C.quorum appel.
f non recip.ante fi.[f]Si verò pronunciet non admittendum, alter appellet.Porrò in exceptione excommunicationis videtur ꝙ statim sit eius probatio propter periculum communionis admittẽda.ar.11.q.3.cum excommunicato.extr.de senten.excom.solet.
g & de except.exceptionem[g].Item etiam,vbi præsumptio est contra producentem testes,quòd velit causam prorogare,statim recipietur eius dictum:sed in tempus disputationis reseruatur.extr. de probat.licet.Idem etiam est,vbi ab initio fit protestatio de dicendo contra testes:vt extr.e.præsentium.vt no.papa,eo.ti.cùm
43 causam.†Quid si testis dicit se seruum vel infamem, vel periurum,vel furem,vel excommunicatum, fortè vt euitet testimonium? Videtur eius simplici asseuerationi standum. Et hoc tenet
h papa,vt no.extr.de accusat.inquisitionis[h]:quia non est verisimile,quòd suam tantam turpitudinem mendaciter asseueret: quia crudelis est,qui negligit famam suam.xij.q.1.nolo.ar.contrà:qa deponit non iuratus:& ideo non videtur ei credendum,vt j̃.ver. item quòd non deposuit.Ego tamen deferrem sibi iuramentũ: vel sic,vel per torturam veritatem plenariam inuenirem.argu.v. q.v.illi qui.xxx.q.v.iudicantem.& extr.de fide instrumen.c.cùm Ioannes,prope fin.Vtrum autem testis sit super huiusmodi interrogandus,dicam,infr.§.iam de interrogatoriis.ver.sed nunquid. ¶Item opponitur testi,quòd recipit à quocunque pretium, vel preces pro testimonium ferẽdo,vel non ferendo:vel ei promissum fuit,& ob hoc falsum testimonium tulit,vel fuit instructus, vnde dictum eius non valet.C.eo.si quis.in fin.& l.eos.1.quæ.1. concessionis.ff.de calcu.l.1.§.1.& l.generaliter.4.q.3.c.si testes. §.item.l.Iul.de vi.& ver.si quis testibus.ext.e.c.1.& c.sicut nobis. & de probationib.licet.j̃.proxi.ver.Et ideo fatuè agit aduocatus qui loquitur testibus ante depositionem:vt dixi s̃. de aduoc.§.vtriusque.ver.item sit cautus aduocatus.Expensas tamen potest à
i producente recipere.4.q.3.c.si testes.§.liberi testes.[i]Item, quòd corruptus falsum testimonium dixit:vt in præalleg.decret. licet.
44 C.de testi.nullum.& s̃.ver.prox.& j̃.ver.sed quid si testi.†¶Hoc autem sciendum est,quòd testis falsidicus tres personas offendit vt extr.de crimin.fal.ca.j.& ideo dignum est,vt multipliciter puniatur.extr.de re iudic.cùm æterni.in fine.32.distin.c.1.Ideoque data est cuilibet iudici facultas eum ex officio suo puniendi.C.e. nullum.prope fin.ver.data.quod intelligo de iudice ordinario. Sed quid de delegato? Respondeo,& ille habet modicam coercitionem:vt extr.de of.deleg.ex literis.& ideo potest punire:quod
k dic vt j̃.§.testium.versic.sed quis coget[k].†¶Quid si aliquis Bo
45 noniensis,& aliquis Parmensis litigant Mutini, & in causa illa ꝓ
l ducuntur testes Cremonẽ.diœcesis[l].qui in ciuitate Cremon. examinantur secundum l.C. de fide instru.iudices.& in auth. ibi posita: nunc altera pars accusat eos coram iudice Mutinẽ.de falsitate:quæritur an possit? Et videtur quòd sic:vt in præalleg.l.nullũm.quia debent secretum iudicis intrare.ar.C.eo.si quando.Ibi enim deliquisse videntur.ff.de actio.& oblig.contraxisse.Et facit
m ff.de his quibus vt indign.post legatum.§.ætati[m].ar.contrà,quia sunt alienæ iurisdictionis,& alibi deliquerunt.vnde ibi accusandi
n sunt. C.vbi de crim.agi oportet.auth.qua in prouincia[n].Vbi eñ malum contigit,ibi moriatur.2.q.1.c.si peccauerit.extr. de foro competenti. postulasti. Dicunt quidam, quòd committi debet arbitrio iudicis causæ inspecta magnitudine, & qualitate personarum,& suspicione.& no.in auth.de testi.§.hęc omnia.& auth.
46 collatio.v.vt defunc.seu funer.§.illud. † ¶Sed qualiter punitur clericus,qui dixit falsum testimonium? Dic,vt C.de episc.& cler. presbyter citra.& auth.presbyteri,& diaconi.quas habes v. quæ.
o vj.[o]Quid de arbitro, nunquid poterit testem punire? Respond.
p non:sed mittat eum ad iudicem competentem,qui eum puniat secundum delicti qualitatem:vt in prædicta l.nullum.Et hæc verasunt,cùm ꝯ eum directè & principał̃r est actũ.Quid igitur si per modũ exceptionis vel replicationis? Et qdem nõ vł̃ puniendus: licet eius dictũ non valeat,vt ff.de his q no.infa. Lucius.ff.đ mu. &ho.rescripto.§.si qs.Vber.ꝯ,vt oĩs falsitas tollatur.ff.ad leg.Iul. de adulter.

ADDITIONES.

a Cogitandum.¶Vbi idem no.& plenius quam hic respondendo ad id,quòd censetur mortuus,& an pro monasterio vel contra: & an pro alio monacho.& vide s̃.e.col.ver.item excipitur quòd ver.iste superfluit.
b Secundum.Acc.¶Superfluit iste ver.propter ver.s̃.proxim.col. versi.item excipitur,quòd est monachus.Adde Panor.in ca.cùm nuncius.extr. de testi.
c Ex parte A.¶Quicquid hîc dicatur in sequentibus ver.dic,vt ibi scripsi super gl.huiusmodi exceptiones.quam omnino videas.
d Grauandus.¶Extr.de probatio.c.2.
e In prin.¶Non fateor,quòd propter hoc prius recipiatur:sed fateor,ꝙstatim,propter id recipientur.Hoc intelliges vbi s̃.remisi.
f Ante fi.¶Solue per dec.super e.ti.de appel.
g Exceptionem.¶Facit de sent.exc.decernimus.lib.6.Idem scripsi in gl.vbi s̃.remisi.
h Inquisitionis.¶Scripsi tamen in decr.cùm causam.super gl.causam.eo.ti.
i Testes.¶De rescri.statutum.§.pe.lib.6.de quo vide j̃.§.qualiter. ver.testes.
k Coget.¶In deleg.Papæ bñ procedit,vt ibi no.Delegatus aũt ab inferiore videtur quòd remittere debeat ad delegãtem. in auth. e.ti.§.si verò ignoti.Facit de off.del.si contra.& quod no.e. ti.statuimus.2.in gl.2.lib.vj.Quid si litigarunt partes per errorem coram non suo iudice, quem etiam per consensum suum iudicem non fecerunt:an iudex ille punire poterit tales testes? Videtur ꝙ non,quia eius sententia esset nulla.de iud.at si.& sic attestatiões nullæ.Non debet ergo puniri conatus,cùm non habet effectum ff.quod quisque iuris.l.j.Econtrà videtur,quia lex illa,nullũ.tollit omne priuilegium.Simon super præ.l.nullum.dicit fortè posse distingui,an illi testes sint de iurisdictione illius,nec ne: vt primo casu illos puniat:secundo non.Facit j̃.ea.col.ver.quid si is q. Et facit ad quæstionem j̃.dicendam.ver.quid si compertum.Ade quo ad primum Ab.in c.j.extr.de crimine fal.qui sen.sequitur Io.An.hîc.
l Diœcesis.¶Non video quid mouerit Gul.ad tot diœceses đscribendas,maximè cùm Alb.Gal.à quo habuit quæstionẽ.e.ti. in fi. non descripserit,nisi duas,puta secũdũ suos terminos Mutinẽ.& Cremon.id est,locum iudicij & commissionis,& locũ receptionis & examinationis testium.
m §.ætati.¶Et §.seq.In his dicitur, quòd testis accusatoris eũ adiuuat:ergo,&c.Guid.de Suz.qui in l.idonei.ff.e.ti.tenuit hanc par. tem.Allegat ff.de off.eius,cui man.est iuris.l.j.§.qui mãdata.Et item.Allegat ff.de off.eius,cui man.est iurisf.l.j.§.qui mãdata.Et item inducit Cra,quæ dicunt illum fecisse,videri,q facit per aliũ.Itẽ inducit Cremon.fuisse nudum ministrũ.ff.de leg.2.si quis Titio.Sed ꝯriũ tenuit in auth.apud eloquentissimum.C.de fide instr.& 3.quæ.vlt. sub.M.
n In ꝓuincia.¶Hucusq; fuerũt verba Al.G.e.ti.in fi.saluo ꝙ p̃dixi.
o v.q.vi.¶Plenam remissionem de hoc vide de reg.iur. c. non est sine.li.6.in prin.quæstio.
p Punire.¶Non loquitur de arbitro,qui necessitate iuris aditur ille enim hoc posset,vt scripsit Gof.& hoc de off.del. suspicionis. super ver.omnia.

de adulter.l.2.§.si publico:in fine.quod verum potest esse extra-
ordinariè,ordinariè verò non:vt extr.de ordi,cogn.ca. 2.in fine.
vbi de hoc,extr.de confes.c.2.& iam dicam.Quid si modo prædi
cto contra testem probatur excommunicatio:nunquid vitabit?
a De hoc no.in prædic.c.de ordin.cog.[a]†¶Sed nunquid iudex fal
47 sum testem ex officio suo puniet pœna legis Cornel.de fal.vide
tur quòd sic,secundum quosdam:vt C.ad leg.Cornel.de fal.l.pe.
& ff.eo.l.j.vt prin.Sed dic,quòd extraordinariè,s.verberibus tan-
tùm eum puniet,vt iam dixi in auth.eo.§.si verò quidam.& ff.de
quæstionib.l.ex libero.& l.vnius.§.testes.C.eodem,nullum.in fi
ne.v.q.v.illi, qui.& hoc siue testis adhuc præsens sit siue de loco
recesserit.Facit enim eum requiri,sicut si accusatiõem falsi ordi-
naret.& in auth.vt nulli iudic.§.si quis verò comprehensorum.
Sed nunquid per pœnam verberum euadet pœnam legis Cor-
neliæ.de fal.Respon.non : imò adhuc ea lege poterit accusari de
falso.ff.ad legem Cornel.de falsis.l.j.in princ.& l. eos.ff.de testi.
b qui falso[b].†¶Sed pone,ecce iudex nõ interfuit,sed solus tabel-
48 lio in examinatione testis,& scripta sunt aliqua,propter quæ iu
dex vult ex officio testẽ redarguere de falso?testis negat se ea di-
xisse,quæritur cui magis credendum,an instrumento sine testib'
& sine iudicis præsentia scripto : an testi qui dicit se aliud dixisse
quàm scriptum sit?Et videtur quòd tabellioni non sit credendũ,
in auth.de instr.caute.& fid.§.hoc.& si instrumenta.Sed testi po-
tius:nam& aliàs auctoritas testium maior inuenitur,quàm tabel
lionis:vt eo.ti.§.si verò moriatur.De facto tamen statur dicto ta
bellionis:licet fortè aliud sit de iure.Si tamẽ iudex audiuisset:tũc
sine dubio crederetur tabellioni,secundum Iac. Bal. Sed & si te-
stis accusaretur de falso ad pœnam coram iudice, tunc non stare
c tur tabellioni [c].& vide ĩ.de editione instr.§.restat.ver.sed quid si
49 vnus.&versi.sed cum literis.ad fin.†¶Sed quid si testi detur pe-
cunia,vt corrumpatur,non tamen corruptus est:nũquid sufficit
sola pecuniæ datio ad hoc vt puniatur,licet corruptio nõ sequa
d tur[d]?Videtur quòd non:vt arg.in præ.l.nullum.& ar.ff.ne quisq;
iuris.l.j.§.fi.& ff.ne quid in flu.pub.l.j.§.fi.ar.tñ contrà , ff.de cal.l.
j.& l.generaliter.& c.de furt.si quis.Et hoc puto,vt pretio recep-
to,& testimonio sequuto corruptus videatur:licet secundum A
zo.videatur contrà. ff.de re iud.l.diuus Adrianus.Idem etiam pu
to,si nulla pecunia data falsum tulit testimonium:secundum Iac.
& vide s.ver.item opponitur testi.& seq.Quid si is, qui tulit testi
monium maior est eo,sub quo tulit?Dicunt quidam,quòd non
potest ab eo puniri.2 1.distin.inferior. extr.de ma.& obedien.cũ
inferior.sed mittet eum ad superiorem.Alij distinguunt,an spon
te velit se illi subijcere , vt tunc ab eo puniatur : vt ff.de iurisdict.
omnium iudic.est receptum.2.q.vij.nos si incompetenter.an ve
rò coactus,vt tunc non puniatur, sed ad superiorem remittatur.
Vel dic,quòd si eo loco alter maior est tũc ad eum mittitur:aliàs
à iudice punitur.ar.3.q. 6.c.j.secundum Iac.tamen præ.l.nullum
in fi.videtur velle.quòd indistinctè puniatur.Et no.q corrũpens
testem pari pœna punitur cum ipso falso teste.ar.C.de hæreti. l.
2.& C.de male.& math.culpa.arg.contrà,de hæreti. quicunque.
e in fi.[e]†¶Item quòd testis obscurè,vel confusè dixit.4.q.3.versi.
50 in testib.2.vnde non valet,nisi iterum deponat,& dictum suum
declaret,quod facere potest.extr.e.cùm clamor.ar.ff.de prætor.
stipula.in prætoriis.extr.de testi.cog.4.præterea.ff.qui testam.face.
post hæredes.§.1.Claritas enim approbatur in auth. de testa:im-
per.circa princ.colla.8.C.e.auth.testes bonæ.ver.nec minus.obs
curos.Quidam tamen hoc.intelligunt,cùm super crimine inqui
f ritur.Tu dic idem in ciuilibus:vt ibi nor.& in c.per tuas. [f]& tunc
interrogabitur officio iudicis:& etiam quando verbum dubium
est.eod.tit.cùm tu.& non aliàs Iudex quoq; verbum testis ambi-
51 guum potest interpretari.†Et in dubio fiet interpretatio, vt res
potius valeat,quã pereat,vt ibi.& ff.de reb. dub.quoties.extr. de
fide instrum.inter dilectos.& de verb.signific. Abbate.Fiet etiam
interpretatio pro reo & contra producentem.extr.de probat.in
præsentia.& c.ex literis.& in præ.c.inter dilectos.ff.de act.& obl.
Arrianus.Nisi in testamento,& matrimonio,& dote,& religiõe
& libertate.ff.de verb.oblig.inter stipulantem.§.j.ff.de iudiciis. si
quis intentione.ff.de reg.iur.in ambigua.extr.de rescrip.olim.ff.
de relig.sunt personæ. ff.de iure dot.in ambiguis. extr.de re iu. c.
fi.secundum quosdam.& in aliis concordan.quæ sunt ĩ §. postq̃.
versi.sed quid si tot.vbi de hoc.¶Item quòd in eius receptione,
vel quando iurauit,pars altera vocata,vel præsens non fuit, vt ĩ.
eo.§.nunc tractandum.in princi.Item.quòd causa est criminalis,
vnde testium receptio non potuit delegari.C.de fide instrumen.
g auth.apud eloquentissimum.ff.de test.l 3.§.testes.v.q.v.illi qui.[g]
¶Item quòd non perhibet testimonium de visu & auditu,s.suo:
vt ĩ.versi.item quod interrogans.& 14. qu. 2.super.extr.eodem.
cùm causam quæ, 1.& c.præterea.extr.de elect.per inquisitionem.
52 extr.de suc.ab intesta.c.fin.& de consuetud.c.2.†Debet enim p̃-
sens fuisse his,super quibus deponit,& vidisse:vt in præd.cõcor-
dan.3.q.ix.c.testes.& 3.q 4.ver.alia est.C.e.testium.C.de ero.mi.
an.per hanc.lib. 12.& intellexisse,quæ acta fuerunt.Nam aliter ñ
dicitur præsens fuisse.ff.de verb.signific.coram.quia audire,&nõ
h intelligere,negligere est:vt ait Cato.Vnde Euangelista, [h]Quod
scimus loquimur, & q̃d vidimus testamur:& testimoniũ nostrũ
verum est:extr.de celeb.mis.in quadam.& in Psal.34. Surgentes
in me testes iniqui,quæ ignorabam,ĩterrogabant me. Dicitur au
tem præsens,siue sit in eadem domo,siue alibi:dum tamen audi-
re possit.ff.ad Syllan.l.j.§.eodem tecto.vbi ergo testis auditu pro
prio percipit veritatem,vel super qua testificatur:puta,quia audi
uit verba contumeliosa,quæ contra aliquem protulisti,& de his
testificatur. Vel audiuit aliquem confiteri , & dicere talem sibi
pecuniam esse solutam : vel audiuit tonitruum , de quo fit quæ-
stio:de tali quidem auditu fiet testimonium,& valebit.C.e.auth.
rogati.3.q.9.si debitum.xxvj.q 6.de his.& c.qui recedunt.& tale
testimonium,licet auditu perceptum fuerit,dicitur perhiberi de
53 visu.†Quoniam nomine visus,omnis sensus corporis intelligi-
i tur.vt dicit Augusti.super Ioan.[i]ibi:Palpate& videte.& in Exodo
k dicit,Et videbãt voces[k].De quo dic vt ĩ.§.nũc tractãdũ.ver q̃ vi
l su.[l]Quid ergo,si viro & muliere ĩ camera clausa existẽtib', testes,
qui

ADDITIONES.

a De ord.cog.¶In gl.pe.Et vide quod super ea plenè dixi.
b Qui falso.¶Vlt.gl.in l.nullũ.quæ fuit additio , videtur idẽ velle.
sed aliqui,s.Guid.de Suza.& Cy.ibi contrà.pro quib.lxxxj.dis.pś-
byter.xiij.q.2.c.vl.de iud.at si clerici.in fi.ff.de accus.senatus.ff.de
iniur.quod Senatus.
c Tabellioni.¶In ver.quem statim allegat.dicit omnes doctores ĩ
sua priuata,in hoc concordasse.Adde vt per Ale.cõs.lxx.in j.vol.
& per Bal.pulchrè consi.cxlix.j.lib.inci.iudex.
d Non sequatur.¶Sic ponit etiam Simon in l.si quis.C.e.ti.Et sic
videtur poni contradictorium.Sed puto q intẽdunt eum non di
xisse falsum:ita q est qõ, an coniunctim requirantur corruptio
& falsitas:& est simi.qõ: an ad sententiam retractandã necesse sit
hæc duo probari,quæ no.q̃ prob.licet.in gl.2.&vide quod super
ea dixi.Petrus de Bel.Per.deridebat hanc quæstionem in l.si quis
C.eo.per.l.ij.ff.de condi.ob turpem causam.Cùm iudex corrũpi
dicatur.data etiam pecunia,vt iustè iudicet:&sic idem in teste.Fa
cit ad primum 1 1.q. 1.non licet.addebat Iac.Bal.quòd iste in l.Iu
lia repetundarum deliquit.ff.ad leg. Iuliam re.l.eadem lege.Rof.
Beneuen.satis de hoc tract.ti.de sena.con.Libo.tenens,quòd p-
missionem recipiens,& fortius si iuramentum,vel dans fideiusso
res', vel pignora recipiens corruptus esse dicatur. Et de hoc ĩ.de
fid.instr. ver.adhuc.& s.ti.prox.§.fi.ver.sed nunquid.
e In fi.¶Ibi soluitur,& de hære.excommunicamus.2.in gl.2.
f Per tuas.¶Eodẽ ti.& de probat.in præsentia.in 4.& in auth. e.ti.
§.illud in gl.imò videtur.Adde an verba testis interpretentur cõ
tra producentem Alex.consil.xx.& consi.xlij.4.vol.
g Illi qui.¶Et facit cle.de offi.del.c.vno.in prin.
h Euangelista.¶Io.3.non ad literam.Veram literam vide in §.iam
de interrogatoriis.ver.fiunt autem.
i Super Io.¶Non est in Io.sed in Luca , vltimo c. Et vides quòd in
prima auctoritate visus ponitur pro tactu,secundum intentionẽ
inducentis:in secunda pro auditu.Item pro gustu.Psal.33.Gusta
te & videte.
k Voces.¶Verba hæc inducit Io. 3.q.9.testes.sed ibi,s.Exo.20.c.di
citur:Cunctus autem populus videbat voces,& lampades, & so
nitum buccinæ.Communior tñ litera ibi habet,audiebat:quæ e-
tiam in concordantiis ponitur sub litera,populus.Tñ p prima li
tera facit,q̃d ibi sequit:Vos vidistis, quòd de cœlo loquut' sum
vobis.Abundant autẽ iura,quib.patet visum sumi,vt s.f.x.dist.c.j.
vbi:nõ visum est nobis.l.dist.de his.in prin.de ele.innotuit.versi.
multa. de ren.nisi. §.pro graui.& §.seq. in prin.& in Proœ.vj.vl-
tra medium.ibi:prout expedire vidimus.e.li.de of.ord. quamuis.
ibi:si Romano pontifici videbitur expedire,cle.de ele.ne Roma.
versic.e.tñ.in fi.de iudi.dudum.ver.quia verò.ff.de leg.2.si Titio
& Mæuio.j.respon.in fi.ibi:magis placere video,id est, intelligo.
de iniur.l.itẽ apud.ver.p̃tor ait.ibi:video dominũ iniuriarũ agere
posse.Videnẽ autẽ ista oculis cordis:vt de homi.pro humani.lib.
Adde an testis deponens de pręsentia dicatur ẽt deponere de in-
telligentia,Ale.cons.20.proximè alleg.& consi.lxx.lib.j.Et an te
stis,q deponit de visu rei,in qua cadit auditus,probet:vide Alex.
cons.xlj.secũdò lib. Et an testis debeat habere notas voces perso
narum,per eundem Alex.cons.xcix.3.vol.Et an valeat dictum te
stis deponentis de actu,quem non vidit per aliquem intermediũ
vide eundem Alex.cons.24.2.vol.
l De visu.¶Et ver.sequenti.

qui erant extr. dicunt quòd audiuerunt eos dicentes verba de p̄-
senti inter se apta ad matrimonium contrahendum? Respondeo
a dicunt quidam[a] quòd valet eorum testimonium, si prius voces
illorum notas habeant.arg.in prædi.§.eodem tecto.& probatur
b in his quæ no.in præ.c.testes.& c.præterea.[b]¶Testimonium au-
tem de auditu alieno,s.quòd audiui dici,non valet:vt 2.q.1.in pri
mis,ver.sed & de personis.extr.eo.licet ex quadam.C.e.testium.
c vbi de hoc.&in epistola ad Romanos[c]:Domine,quis credidit au
ditui nostro? Quod prosequere,vt no.22.q.v.hoc videtur. & iii.
54 q.ix.c.testes.§.de his. † In casibus tamen valet testimonium de
auditu. ¶Primus,in contractu,ad quem testis vocatus est:vt in p̄.
§.de his.sed ibi de proprio auditu dicitur. ¶Secundus cùm pro-
batur voluntas obtumescentis.26.q.6.qui recedunt.extr.de sen
ten.excommunic.à nobis. vers.vnde quodcunque.¶Tertius, in
computatione parentelæ.35.q.vj.de parentela.extr.de consang.
& affinit.tua.quod intellige,vt ext.de testi.licet ex quodā.¶Quar
tus,in probatione periurij:vt in prædi.c.hoc videtur.Quintus,in
memoria facti operis,seu in actione aquæ pluuiæ arcendæ. ff. de
probat.si arbiter.& ff.de aqua plu.arcend.l.2.§.antep.vbi de hoc.
¶Sextus,in probatione coniunctionis maris & fœminæ. extrà.
de testib.præterea.& c.cùm causam,quæ.Sed ibi de proprio audi
d tu.[d]¶Septimus,in probatione famæ & communis opinionis.qd
dic vt plenè not.j̄.de probatio.§.j.ver.vltimo quæritur,qualiter,
& sequenti.De testimonio autem credulitatis,dicam j̄.ver.item
55 quod deposuit. † ¶De testimonio quoque de visu debet reddi
in casib.illis,in quibus desideratur.visus:vt in præd.concor.& ix.
q.9.testes.v.q.2.relatum.& in prædic.l.testium.& in auth.de hæ-
red.& fal.§. si verò absunt.& de sanctis.episcop.§.nulli.Quod ve
rum est,vbi fit probatio per viuam vocem,vt ibi. Si verò per in-
e strumentum,potest adhiberi testis ignotus,& qui non vidit[e].in
auth.de testib.§.& licet.Sed contrà,quòd secundum testimoniū
de visu,vel auditu,non sit iudicandum:vt in Esaia c.xj.vbi dicitur
Non secundum visionem oculorum iudicabit,nec secundum au
f ditum auriū arguet.[f]Christi enim actio,nostra debet esse instru-
ctio:vt 12.q.1.exemplum.Sed illud non obstat si rectè intelliga
g tur.[g]Et nota,quòd testis debet dicere veritatem ex quinque sen
sib⁹, scilicet,visu,auditu,gustu,tactu,& odoratu.Quod dic vt j̄.§.
56 nunc tractādū.vers.officium.†¶Sed nunquid cæcus potest esse
testis? Vr ex præmissis,quòd non: quia non potest visu cognosce
re,licet auditu sic. Credo tn̄,ꝙ potest cùm non sit prohibitus. ff.
h eo.l.j.resp.j.[h]& ar.ext.e.præterea.maximè de his,quę vidit,prius
quam fieret cæcus.Nam factus cæcus retinet dignitatē.ff. de sta.
ho.qui furem.& ff.de iudi.cæcus. & l. cum furiosum.Quod autē
dixi,cæcum posse testificari:verum est,si prius voces contrahen-
i tium notas habuit[i].Nec obstat,si dicis,quòd in voce decipi pōt.
Nam & visus decipitur quandoque.xxvij.q.1.nec aliqua.& bre-
uiter potest cæcus testificari in stipulatione,& in actione iniuria
rum,& huiusmodi,& dicet sic:

FORMA.Ego audiui,quòd talis promisit tali per stipulationē
se daturum & soluturum centum,& præsens interfui : & tale te-
stimonium de auditu valet,& æquiparatur testimonio de visu:&
sic in actione iniuriarum & similibus.Si verò aliquis, qui non sit
cæcus,testificetur in huiusmodi,vel in aliis,dicet sic: Ego vidi, &
audiui,& præsens interfui,quòd talis promisit cētum tali:&tales
præsentes erant,qui viderunt:& audiuerunt:quia potest esse[l],ꝙ
vertebat ille oculos suos ad aliam partem: vel clausit aures,ita ꝙ
non audiret,nec videret,&sic subiret anceps periurium,quod eē
57 non debet,ff.de in litem.iur.videamus.†¶Sed qualiter testifica
bitur cæcus,vel videns super iurisdictione alicuius? Respon.sic,si
non sit cæcus:Ego vidi,& audiui,& præsens interfui , quòd talis
& talis litigabant in præsentia talis iudicis constituti auctoritate
talis domini.& vidi & audiui,quòd tunc datus fuit libellus. Item
vidi & audiui,quòd in tali villa de mandato talis domini præco-
nizatæ fuerunt tales caualcatæ, & vidi & audiui , quòd paritum
fuit ei:& sic de aliis,ar.extr.de probat.licet.& de fi.instr.c.inter di
lectos.Si verò sit cæcus,dicet in præmissis capitulis:Ego audiui,
& interfui,&c. Quod autem dixi,cæcum posse testificari fallit v-
bi testis debet cognoscere testatorem:vt ff.de testa.si non specia
li.& vbi debet cognoscere & videre hæredem:vt C. de iure deli-
berandi scimus.in 2.col.ver.si autem dubius.ibi:testibus videlicet,&c. &
in præ.§.si verò absunt,& vbi deponit de colore rei.ff.de rei ven.
si in rem.§.& si vestimenta.quia in his nequit causam reddere sui
58 dicti,quod dic vt in præd.ver.officium,& seq.†¶Item,quòd de-
posuit de credulitate,non de scientia,vnde non valet:in prædic.
k c.relatum.& c.testes.& in præd.l.testium.vbi de hoc; [k]quia non
valet testimonium de alieno auditu;vt s̄.versic.item, quòd non
prohibet,arg.contrà,extr.eo.tit.quoties.in fin.Solu.ibi:& c.licet
ex quadam. prope finem. Quandoque autem admittitur depo-
nens de credulitate:vt extr.de purgation.canon.de testibus. vbi
de hoc.& c.quoties.& ff.de ventre inspi.l.j.in princip. & auth. vt
hi,qui oblig.se perhib.hab.res minor.& de hæred.& fal.§.si verò
absunt.& in auth.de sanct.epicop.§.j.& vbicunque admittitur te
stimonium de auditu.quod dic vt iam s̄. dixi.& de hoc in præd.l.
ff.de aqua plu.arcend.& j̄.de probationibus.§.1. versi.illud autē.
Quid iuris, cùm principalis persona respondet de credulitate?
59 Vide j̄.depositionibus.§.6.versiculo,hoc tamen.†¶Item,quòd
Iudæus,vel Paganus,vel infidelis, vel hæreticus, qui non potest
contra Christianum testificari.extr.e.c.1.& c.Iudæi.& c. licet. C.
l de hæret.quoniam.& auth.ibi posita.In quibusdam libris[l],etiam
si Christianus à Christiano sit conuentus.2.q.7.si hæreticus.& c.
Pagani.

ADDITIONES.

a Quidam.¶Sc.Alb. Gal.cuius fuit iste ver.ad literam,eo.ti.
b Et c.præterea.¶Vide quod scripsi post Host.de consuet.c.2.sup
ver.audientium.& quod no.ff.de aqua plu.arcen.l.2.§. idem La-
beo.in gl.sic ergo.
c Ad Romanos.¶Transumptiuè tamen:quia inductum de Esa. c.
liij.in prin.
d Proprio auditu.¶Quod intelligas, vt ibi dixi super vl.gl.in fi.
e Non vidit.¶Quid voluerit auctor,n̄ capio:nec hoc docet.§.quē
allegat.Et si litera diceret,non viuit,esset inepta locutio,dicēdo po
test adhiberi:si dixisset,nō potuit adhiberi,procederet illa correc
tio.Tamen hæc est veritas,ꝙ ad substantiam instrumenti,ad hoc
vt valeat,nō est necessarium ꝙ testes sint noti. Et ad hoc induci
tur §.& licet.&§.si verò ignoti.e.ti.Fallit in inuentario,in quo re
quiritur,quòd sint noti.C.de iur.deli.l.fi.§.sin autem dubius.&in
auth.de hære.& fal.§.si verò absunt,in instr.in scriptis confecto
ab imperito literarum.in auth.de instr.cau.§.ex his.& §.oportet.
2.col.6.Fallit etiā,vbi esset statutum,quale Bonon.vbi in omni i̅
strumento oportet saltem vnū ex testib.in scriptis cognoscere
contrahentes.Et vt clarius recitem materiam,no.e. ti. cùm cām.
in fi.4.gl.& no.in præd.§.sin autem.& ff.de testib.l.3.§. 2. quo ad
testes in iudicio productos distingue:aut id,super quo deponūt,
recipit effectum ex facto vtriusque partis, aut alterius tantùm,
aut neutrius.Primo casu necesse est,ꝙ vtranq; partem cognoue-
rit:& hoc claret.Secūdo casu sufficit illū cognosci, dato quòd ad
uersariū,ↄ quem producitur,non cognoscat:vt si volo probare
me possedisse rem,super qua inquietor,vel emisse,vel p̄mutasse,
vel aliquid tale.& hæc duo voluit glossa p̄dicta , l.3.§.j. dicens,ꝙ
in personali testis debet cognoscere vtranq; partem:secus in rea
li.Quod dico de personali,intellige quo ad testes, qui de princi-
pali deponunt.Nā si in personali incideret qō ętatis:vt quia pars
minor dicit fuisse tempore obligationis:satis est testem, qui sup
illa deponit,habere illum notū:licet aduersarium non cognos-
cat.Idem in similibus.In tertio verò casu non est necesse ꝙ alte-
rum cognoscat.In terminis petit actor à reo moroso decem cor
bes frumēti:& quantū prius valuerunt à tēpore moræ.super tali
æstimatione deponere poterunt testes,etiā partib⁹ ignoti:oppo
nitur exceptio ↄ testem:ad illius probationem,& improbationē
produci poterunt testes partibus ignoti : habentes tamen illum
notū,de quo deponunt.Nec dicas,quòd non possit esse ignotus
producenti:quia certum est,quòd producens nominare posset
testem,quem nunquam vidit.
f Arguet.¶Sequitur,sed iudicabit in iustitia,&c.
g Intelligatur.¶Vt habes.ij.q.prima.Deus omnipotens.
h Respon.j.¶Concor.quod no.in præ.§.si verò absunt. in auth. d̄
hære.& fal.in gl.no.testimonium.
i Habuit.¶Et sic no.in præ.c.testes.3.q.9.n̄ valet,quod dicit ꝯtra
hoc Simon Vicen.Isaac deceptū per Iacob dicentem se Esau:quia
in voce non fuit decep⁹,sed in tactu:vt patet Geneseos.27.dicit
tn̄ Simō,ꝙ præsumptionē inducit.Adde an cæci dictum probet,
Ale.cons.24.2.lib.& cons.clvij.4.lib.
k Vbi de hoc.¶In gl.sic ergo & ibi plenius p Cy.in v. q.in qua po
nit dictum Iac.de Are.distinguens,an credulitas sit proxima.&ↄ
iūcta sensui,per quē veritas percipitur:& tūc probat:an separata
& tunc non probat.Secundum patet. Primum exemplificatur p
decr.præterea.eo.ti.& per decr.literas.de præsump.& per l.filiū.
ff.de his qui sui vel alie.iur. sunt.Ad idem l. antepe. C. de plagia-
riis.Adde quando testis de credulitate probet, Alexā.consi.iij.&
consi.x.& consi.xviij.& lxxij.&c.xj.4.lib.Ange.consi. 4. Adde tu
in quibus casibus testis de credulitate probet, Lanfran.in repeti.
c.quoniam contrà.extr.de probat.§.confessiones.in 7. col. item
eundem ibid.§.testium depositiones.in 4.col.ver.pręterea.item
adde Abb.Sicul.in c. 1.in ver.firmiter.&ibi apostillantes. extr.de
summa trinita.& fi.catho.
l Libris.¶Vt ibi no.in vlt.gl. Adde Alex.cons.clxxv.2.lib.& ibi, ꝙ
vnius solius non insipientis dicto stari non debet.

Pagani.hæreticus tamen, vel paganus contra hæreticum, vel pa
ganum admittitur:vt in c.si hæreticus.quod verum est,cùm here
ticus agit contra hæreticum,vel paganus contra paganum:secus,
si catholicus contra eos agit. Nam testis dicit, quòd vtraque par
te,xiiij.quęstion.v.non sanè.& argumen.C.de episcop.& cler.au
a then.sed iudex.secundum Accur.[a] & alios, & sic dicunt corrigi p̄-
b dic.cap.si hæreticus [b].vbi dicit,quòd si orthodoxus conuenit hæ
reticum , prodest dictum hæretici orthodoxo ꝯ hæreticum, vel
paganum:sed non prodest ei contra orthodoxum:nec hæreticus
potest agere contra aliquem:vt extrà,de hæretic.excommunica-
mus.j.§.credentes. Sed nunquid orthodoxus potest huic priuile
c gio [c] renunciare?Respond. vtique [d]: quia & tacita voluntas pro-
d dest.C.de test.si quis.Sed nunquid orthodoxus potest contra in-
fidelem admitti?Resp.sic.arg.præ.cap.si hæreticus. & in Nouel.e.
ti.& extrà.eodem.Iudæi.& in prædic.§.credentes.¶Itē, quòd est
60 periurus:vt s̄.§.itē excipitur,ꝙ est infamis.†¶Item, quòd inter-
e rogatus non reddit causam dicti sui[e].extra. eodem. cùm causam,
quæ.C.de fide instrumen.apochas.C.de apoch. publ. j. & ff. de li.
causa.si pariter.in authentica.de testiubs.§. & licet dudum. ibi: &
causam testimonii,&c.xxij.quę.v.hoc videtur.ff.de transact.cùm
hi.§.nihil.iiij.q.iij.versi.solam.& ver.in testibus.ij.& ar.ij.q.j. in pri
mis.ff.de suspect.tu.hæ enim.ff.de adult. denunciasse. & extra. de
fide instrumen.si cautio. Vel reddit,sed minus sufficientem & ine
ptam,extra.eo.præterea.argum.extra.de transla.c.ij.§. sed neque.
versic.sicut iuxta.quæ dic vt j̄. versi.proxi.& j̄.§.nunc tranctandū.
ver.vt autem hæc.& seq.& ver.viso. Et hoc intellige,si fuerit in-
f terrogatus de causa: aliàs valebit testimonium nudè prolatum[f]:
g vt extra.de re iudi.sicut nobis.vbi de hoc[g]. ff. de no.ope. nun. de
pupillo.§.qui opus.ver.qui nunciat.& seq.& melius in §. ibi præ-
ceden.ibi,apud iudicem quæri debere,&c.ff.de iureiu. l. iusiur. &
ad pecunias.§.qui iusiu.defert.C.de edi.diui Adria.tol.l.fi.§.si aūt.
& hoc not.C.eo.l.j.& l.iii.& l.testium.De nemine enim præsumi
tur,quòd sit immemor suæ salutis.i.q.vii.sancim⁹.Sed quid si cau
sam inseruit, sed malam vel inhabilem: puta quia dixit, scio, quia
audiui à tali. Videtur, quòd tunc causa inutilis adiecta non vitiet
h eius dictum.arg.extr.de elect.illa [h].Dic contrà: nam non videtur
causam reddere,qui incongruam reddit:vt s̄.versi.proxi. Patet er
i go ex prædictis.quòd sola attestatio sine causa [i] non prodest,quā
61 tum ad probationem:vt in præ.ver.solam. †¶Sed nunquid suffi
cit ad præsumptionem?Dicunt quidam,ꝙ non.arg.ff. de quæstio
k nib.maritus.[k]&l.i.§.ii.¶Item,ꝙ est pauper:quia non habet quin-
quaginta aureos in bonis,cōtra quem præsumitur.In authen. de
testi.§.i.& §.sancimus.ii.q.i.in primis.ver.sed & de personis.&c. p
hibetur.C.ad leg.Falci.authen.sed cum testator.& iiii.q.iii.c.si te
l stes.§.item testium [l]. Contrà,extra.e.si qui.Inst. de suspecto.tu.In
primis verò concor.de sibi cōtrario, qui saltem in criminibus nō
admittitur sine tormento. Quod dic vt v. q. v.illi, qui.Paupertas,
enim non est de genere malorum.xv.q.i.illa.in fin.&arg.C.de in
ce.nupt.humilem.Alioquin multi sancti viri, & boni religiosi re
m pellerentur,qui proprio carēt[m].¶Item,ꝙ adstruit negatiuam.ex
tra.de causa possess.& proprie.cum ecclesia.prope princi.de quo
dic vt j̄.de proba.§.i.¶Item,quòd recept⁹ est in quarta productio.
ne,vel dilatione,secundum alios,sine solennitate,quæ traditur j̄.
62 §.qualiter aūt.in prin.†¶Itē,quòd deposuit super alio q̄ sup quo
fuit inductus,vel vltra illud:& sic non iuratus dixit.ff.de petition.
hæ.si qs libertatē. §.fi.in fi.C.qui leg.per.l.fi.ext.de testi.c.de testi-
n bus [n].& de testi.co.præterea.extra.de proba.licet.extra.de offi.de
leg.cùm olim.ff.de iureiuran.si duo patroni. §. Iulianus. in fi. & l.
eum qui.circa prin.ar.C.si à non compe.iud.l.i.& iii.arg.tamen ꝯ
o trà,extra.eo.veniens.ii.vers.pars autē[o] . Vel dic[p], quòd aut testis
p deponit super dependentibus,siue cohærentibus capitulis:&tūc
valet eius dictum.ar.ff.de mu.& ho.etiam.§.ex causa.C. de appel.
per hanc. Aut super non cohærentibus, seu non dependentibus
ex illis:& tunc non valet.C.qui le.pers.l.fin.ff.de peti.hære.si quis
libertatem.§.fi.ff.de iureiu.si duo.§.idem.Cautum est igitur, vt te
q stis iuret,prout no.j̄.§.sequitur.ver.illud autem [q].Si tamen specia
liter inducitur testis,super aliquo articulo post litem contest.po-
test pars altera petere,vt super toto negotio interrogetur. quod
63 dic vt in præ.c.de testib.†¶Et sunt hæc in arg. quòd testis super
possessorio inductus, non est super proprietate interrogādus: q̄d
si factum sit,nil eius dictum in hoc proderit. Ad idem ff.de quæst.
l.j.§.iii.Quid ergo si capitula seu articuli non sunt rectè seu plenè
compositi,testis tamen plenè dicit de his,quæ ad causam faciunt?
Et videtur,quòd non valet eius dictum,nisi in eo quod in articu-
lis continetur:quia videtur in aliis renunciatum.C.de procur.ma
ritus.ff.de condi.& demon.cum ita. nec notarius debuit formam
datam excedere.C.de iure fis.l.certa.ff.communi diui. vt fundus.
64 C.de procur.si procurator. †Testis enim debet iuxta interroga-
ta respondere,&non super alio.arg.ff.de iureiuran.l.iii.in prin.Et
obreptitia probatio improbatur à lege: ideoque valere non de-
bet.C.de collu.l.i.ff.de in ius voc.sed si hac.§.iii.& in præd.l. C. g
legi.per.& in præ.l.si quis liber.Sed dic valere,cùm indefinitè de-
beat dicere pro vtraque parte quę nouit.C.de episcop.& cleri.au
then.sed iudex.Non enim refert, an testis dicat veritatem à se, an
r interrogatus.argum.ff.[r]de codicil.si in duobus.§.i.Et testis super
omnibus,quæ ad causam faciunt, videtur inductus. argumen. ff.
de iurisdic.omnium iudic.cui.& C.de agric. & censi. cùm scimus.
65 in fin.†Et interrogare testem extra capitula,non est reprobandū
cùm non sit contra ius,sed præter.argum. ff. quod met. causa.l.fi.
ff.de condit.indebit.eleganter.§.pēn. ff. de interdict.& relegat.l.
relegatorum. §. ad tempus. Nec dando articulos videtur quis re-
nunciare,si testes proferant super generalitate causæ.ff.de publi.
s l.ii.Et facit ad hanc responsionem ff.de hæredib.instituen.l.i.[s]Cō-
sulo autem,quòd testis iuret dicere veritatem super tota causa:vt
66 j̄.§.sequitur.& non tantum super articulis.†¶Sed pone,egi cō-
tra te ad decem certi condictione ex mutuo: induxisti testes qui
nil de enumeratione dixerunt:sed dixerunt, se interfuisse confes
sioni à te factæ de mutuo tibi facto : quæritur an sis propter hoc
mihi condēnandus?Et est argu. quòd sic.ff.de test.l.iii.§.eiusdem.
ibi:non

ADDITIONES.

a Accurs.¶Qui hoc no.in præ.l.quoniam.in prima gloss.ibi etiam nota,quæ sequuntur in duobus proximis versi.

b Hereticus.¶Vt ibi no.& C.de sum.trini.l.j. Vide quod no.de pœ. distinct.i.multiplex.versic.sed si super.& versicu.fidelium.

c Priuilegio.¶Quo scilicet valebat testimonium pro ipso, nō pro aduersario.

d Respond.vtique.¶Sic dixit Accur.vt proximè dixi.Sed hoc non puto:quia hoc esset dare fauorem hæretico.contra c.excommunicamus.de hæretic.eod.tit.si aduersus.

e Dicti sui.¶Id est,causam scientiæ quomodo scit quod dicit.Causam enim illius actus,de quo deponit,dicere non tenetur:licet & de illa interrogari possit.extra.de renun.super hoc.

f Prolatum.¶Et sic seruatur secundum Albe.Gal.

g De hoc.¶In gl.ii.& omnino vide quod dixi in præ.decre.cū causam.super gl.causam enim.Et idem dixit Pileus in sua quæst. lviij. Adde Alexand.consil.lxxij.j.lib.& lxxxv.ij.volu. & xxv.iiij.lib. & consil.cxxxvi.& clxi.i.lib.& Bald.cons.lxxiii.iiii.lib. Adde in nonnullos casus, in quibus deponens testimonium,debet etiam reddere causam.& primò vide Cardi.in consil.xxv.circa principi. Itē Anton.de Butr.in c. inquisitionis.in iiii.colum.quasi.in fin.extrà, de accus.Item Lanfran.in repe.c.quoniam contrà.extra. de proba.§.testium depositiones.in iii. col. versi. quæro tertio decimò. Item eundem in d.§.col.xxii.versi.si.

h De elect.illa.¶Apertius facit ff.de conditionib.&demonstr.l.falsa.& l.cùm tale.§.si. Sed illa dic procedere in legatis, quæ pēdent ex mera liberalitate testantis.Vnde ratio vel causa non ponderat ex quo ipsius voluntas apparet:sed dicta testium non in voluntate , sed in reali veritatis cognitione consistunt: quæ apparet per rationem & causam scientiæ.in authen.eo.tit.§.& licet.

i Sine causa.¶Super qua fuit interrogatus: vt s̄. ver. proxi. dicunt quidam,quòd iudex non quærens de causa,tenetur parti ad interesse,per l.si quando.C.e.tit.in fin.de offic.præfe.præto. l. si quos iudices.Quod alii restringunt,cùm dolus interuenit, vel notabilis negligentia.Facit eod.tit.per tuas.in fin.Puto,quòd his duob⁹ casibus,vel saltem in foro pœnitentiali,teneatur iudex parti,contra quam deposuit testis,non expressa causa:qua expressa dictum eius non nocuisset sibi:sed non video,quòd in foro iudiciali contra ipsum petitio interesse haberet effectum,nisi ipse reus confiteretur.quod discutiendum studiosis relinquo.Vide quod dicam j̄. §.sequitur.ad finem.

k Maritus.¶Vide s̄.versic.quid de filio.

l Item testium.¶Ibi & in decre.statim alleg.idem not.

m Proprio carent.¶Ad materiam faciunt not.de appel.constitutis. ii.in vj.gloss.& per Cy.C.de episco.& cle.si quis ad declinandam. Adde quando testis pauper admittatur, Alexand.consil.xv.iij.lib.

n De testibus.¶Vbi de hoc in gl. Bene facit de accu. inquisitionis. §.j.

o Pars autem. Non obstat quia ibi super incidenti solùm fuerant producti,nec illæ attestationes recipiuntur super principali.

p Vel dic.¶Secundum Alber.Gal.eodem titulo,&idem Guido de Suzaria,in Summa Aduocatorum,ij.rubri.in princ. Adde an testis deponens extra articulum probet, Ange.consi.lxix.Bald. consil. cxxiij.ij.lib.vbi cum dictis Spec.concordat.& consi.clx.iij.lib.

q Ver.illud autem.¶Ibi dando remissionem.

r Arg.ff.¶Corrige quemadmodum testa.aper.

s l.j.¶Bene facit,quod scripsi post Inno. de except. c. pastoralis. in gl.magna.ver.in hoc autem.

ibi:non vtrique ad vnum,&c.& extra.de renuncia.in præsentia.in princip.Hæc enim duo,scilicet numeratio,& confessio,parib.passibus ambulant.argumen.C.ad legem Falcid.l.fin.& ff.de pig.act. si rem.§.fin.Item si quis agit contra aliquem aliqua actione,& ei defertur iuramentum,nõ fit condemnatio per actionem propositam.sed p actionem in factum ex illo iuramento. ff. de iureiur. nam & postea. §.fi. sic & hic poterit fieri condemnatio per actionem in factum ex confessione, licet nõ per actionem ex mutuo. ff.de interrogat.act.l.de ætate.ff.ad legem Aquil.proinde.Ad idẽ
a extrà,de collusi.crimina.xxiiii.q.iij.ecce.a Sed dic contrà,quòd sis absoluendus,cùm testes dixerint extra intentionem meam:vt in prædic.l.si quis libertatem.Nam probare debui numerationẽ.C. de testi.testium C.de non nume.pec.si ex cautiones.C.de solut.l.
67 j.†¶Item debet iudex secundũ allegata & probata procedere.ff. de minor.in causæ.extra.de simo.licet Hely. Sed hîc nihil dictum
b fuit per me de confessione,& facit ff.communi diui.l.vt fundus.b ¶Item,quòd dixit ea,quæ non conueniunt naturæ causæ.ff.eod. ob carmen.extra.eod.c.præterea.¶Item,quòd is, pro quo aliquid dixit,protestatus fuit priusquam deponeret, se velle testem post dicti sui publicationem repellere : quare tunc de facili prodest ei quod pro eo dixit.extra eod.præsentium.De hoc dicam j.§.sæpe testes.Alii dicunt,quòd prodest cum aliis adminiculis,vel si testis
c sit honesta persona. Quòd dic vt ibi not.G.Na.c dixit, quòd si dixit sic:reseruo mihi, quòd possim dicere in dicta & personas: nec vltra processit:non nocet ei talis protestatio.argum.extra. vt lite non contesta.quoniam.in princi.versicu.ne fortè.Si verò dixit,ꝙ erat infamis vel criminosus,tunc nocet:& iudex tunc debet inquirere,quæ crimina obiicit,& contra quos:vt fiat specificatio criminum,& personæ,contra quam opponitur:vt extra.eo.ad hoc.aliàs incipit,præsentium.§.penul.lib.vj. Sed quid si hoc velit probare,priusquam testis deponat?Dic vt j.vers.quid ergo si præmissa. Post publicatas autem attestationes securè opponat in dicta & personas,quicquid placuerit,si contra eum dixerint: & audietur præstito iuramento, quòd ad hoc ex malitia nõ procedit: vt in præd. c. Vnde non consulo,quòd ante receptionem vel aperturam aliquid protestetur:quia nihilominus postea admittetur, præstito de
68 facto iuramento:fortè enim aliquid pro eo diceret.†¶Sed quid si adm ssus cum dicto iuramẽto,deficit in probatione obiectorũ? Respondeo,dicunt quidam,quòd non damnatur in expensis.Nã cùm grauaretur in vno,scilicet, quia sine iuramento non admitti tur:decens est,vt in alio,scilicet, in expensis alleuietur,arg. extra: de procura.ex insinuatione. & ideo præ.decret. præsentium.tacuit de expensis.Hoc autem certũ est,quòd contrà personam testis quem quis inducit,nõ potest aliquid opponere, nisi ex noua causa:sed cõtra eius dictum sic.Testem enim,quem pro me recipio, debeo contrà me etiam recipere.quod dic.vt infrà §.sæpe testes.
69 versic.& not & extrà.eod. præsentium. †¶Quid si pro vtraque
d parte dixit d:vt quia dixit quòd numeraui T.decem:sed dixit ꝙ ei feci pactum de non petendo quinque:quid ergo ego possum reprobare in eo,quod dixit contra me,& T.in eo quod dixit contra eum?Videtur quòd sic:nam & vtraque pars appellat à sententia,quatenus est contra eum lata. extra. de testamen. Raynutius. & c.Raynaldus. Dic contrà, quòd ex cuius persona quis lucrum capit,eius factum perhorrescere nõ debet: vt ff. de regulis iur.ex qua persona.Reprobetur ergo in totum,vel approbetur: licet dici possit,quòd nõ videtur T.aliquid ex persona testis habere: sed occasione mei producentis testem,secundum Vber. Breuiter autem tene, quòd tutius est opponere contra testes, post publicatas attestationes. quod licet, postquam fuerit protestatus. Non enim expedit reprobare ipsos, donec videat an pro ipso, an contra eum deponant. Si tamen opponit in productione, reseruabit hoc in tempus disputationis, j. versi.sed quid si dicitur.& seq.¶Item,quòd testes sunt varii,& in suis dictis vacillantes.extr.de causa poss.& proprie.cum ecclesia.& de pœnis.super his.extra.vt ecclesbene.c.vnico.iij.quæst.ix.pura.ff.eo.l.i.in princip.& l.qui falsa.& l.testium.iiii.quæst.iij.c.si testes.§. qui falso. & j. versic. item quod falso.& j.§.nunc tractandum.versic.considerare.Vel,quòd testis

ADDITIONES.

a Ecce.¶Vide quod no.&dixi infrà de acti.&pet.§.sequitur.B.ver. hoc quoque & infrà,de sentẽ.prola.§.qualiter.ver. quid si lis est.
b Fundus.¶Huic ver.conuenit quæstio Nicolai de Mata.qua quærit de actore.qui dicit reũ fuisse confessum,se ab eo recepisse centum libras in depositum.ad quarum restitutionem petit eum sibi condemnari:& producit instrumentum de tali confessione,quo cauetur, quòd confessus fuit reus recepisse ab actore centum in depositum:& promisit illud depositum restituere ad ipsius voluntatem:quærebat an sequi posset condemnatio?Et incipit quæstio Titi⁹ coram iudice.Pro actore inducit,quòd legitima est petitio, quæ continet rem certam,scilicet summam cẽtum librarum: causam legitimam , scilicet depositi: quæ causa parit actionem. ff. de pact.iuris gentium,in princ.& C. depositi. per totum. & sit plena probatio:quia per instrumentum publicum,cui statur, C. de fide instr.in exercendis:in authen. de instru.cau.& fi.§.si verò moriat. collat.vj.Conuictos autem certum est condemnari debere.C.de prohi.sequest.l.vna.de actio.& oblig.l.negantes. de execu. rei iudic.l.fi.In contrarium inducit, quòd petitio debet continere causam talem,quæ pariat actionem.ff.de procu. licet.§.ea obligatio. Institu.de verb.oblig.in princ.& ideo causa vicem actionis repræsentat:vt no.ff.de eden.l.j.&si causa non est talis,sequi non debet condemnatio.C.de transact.siue apud acta.& de rescind.vend. l. non idcirco.Hæc autem petitio non asserit,quòd receperit depositum:sed quòd confessus est se recepisse.Ex tali autem confessione extra iudicium facta,licet cum causa, nõ nascitur obligatio: & sic debet sequi absolutio.Quòd obligatio non nascatur, patet primò ex significatione verborum:quia per verba, quibus confitetur se recepisse in depositum, nõ intendit se obligare: quia verba ad hoc non adaptantur.Allegat l.ff.de verb.obligat.cum his,quæ ibi no.& per Azo.in Summa de lib.obl.Quia certi sunt modi,qui bus inducitur obligatio:vt stipulatio de iure ciuili, & contractus de iure gentium,& his similes.& iste nõ reperitur inter illos.Per hunc modum arguit lex.ff.de act. & obli.l. obligationum ferè. §. placet.& de his,qui sui vel alie.iur.sunt.l.patre. Item vnus est casus,in quo per confessionem extra iudicium factam nascitur obligatio,scilicet ex literarũ obligatione,seruata forma tradita. Insti. de literarum ob.& id ex causa mutui:ergo secus in aliis.ff.de iudi. cùm prætor.ff.de test.l.ex eo.Item nec tunc ex confessione nascitur,si pecunia numerata fuit,vel stipulatio interuenit,vt ibi patet in textu.Constat etiam,quòd alii sunt modi,quibus inducitur obligatio:& alii,quibus fit obligationis probatio,inter quos est confessio.C.de nõ nu.pe.l.generaliter.&l.in cõtrib.&de prob.cùm de indebito.§.fi.&arb.tu.l.fi.Et ideo,vt dicit gl.non dicunt,ꝙ cõfessio obliget,sed dñt ꝙ cõfessio præiudicat. Sic & scripta publica nullũ obligant,sed obligationem probant.ff.de pign.l.cõtitur.In his satis constat:& loquendo de confessione facta extra iudicium,hanc partem tenet, & maximè per l.ff.depositi.l.Publia.§.fi. sequendo sententiam Azonis in summa. de literarum obliga. Et quod ipse Azo dicit in Summa de confes.& de non nu.pec.quòd talis confessio vim habet pacti:sic intelligit, quòd propter id quasi ex contractu agi possit, qui præsumitur præcessisse, proponendo illud quasi obligatorium:& postea illud instrumentum, vel confessionem inducendo quasi probatorium. Et sic intelligit l. Lucius. ff. depositi.& l.ne satisdatio.in fi.ff.rem ra.habe.Fatetur tamẽ,quòd hæc sententia sibi agenti postea depositi,vel ex promisso,non nocebit.ff.de excep.rei iudi.l.& an eandem.in princip.& §.actiones. Hæc,quæ dicit auctor, & quæ prædixi, faciunt ad quæstionem, quã vidi de facto:Constituit Titius procuratorem ad exigẽdum à debitoribus,& quittandum.agit post tempora Titius contra vnum ex debitoribus,qui producit instrumentum, quomodo ille procurator confessus fuit sibi solutum: & illum quittauit. Inducit pro se l.pecuniæ.C.de solu.& ff.de probationi.cùm de indebito. in fi. Iudicatum fuit contrarium:quia procurator quittare non potuit nisi de soluto & exacto:per illud autem instrumentum non probatur solutio.sed confessio.Faciunt superius dicta,contraria prædicta loquuntur in domino,contra quem bene sufficeret tale instrumentum,per leges illas. Ad de decisioni Nicol. Mathe. quod idem in terminis consuluit Bald.consi.ccxxvj.ij.lib.incipiente,actum fuit depositi. Quo verò ad quæstionem formatã per Ioan. And,adde eundem Bal.consi.cxxxix.j,lib.Fede.de Senis,consi. 54. Et dicta Specu.in hoc versicu.sequitur Ange.consi.incipiente,inter dominum Micheletum.Bal.in allega.consi.& consi.cclxx.incipiente,ex themate.3.li.& consi. 53.& ccxxij.j.lib.& con.cxxiij.iij. lib.Bar.tamen contrarium tenet in l.i. §.si quis ita. de verb.oblig. vbi per Alexan.Aduerte tamen, quòd Bald.consil.clxxxviii.inci, præsupposito statuto. in fin.libr.ii.tenet,quòd si capitulatum fuit de verò de posito,& probetur solùm de confessione, quòd reus venit absoluendus.Cuius contrarium tenet in allegato consi. ccxvi.cõsil.ccvxij.in fi.iij.lib.Tenet etiam,quòd agens ex mutuo, licet probet de confessione,debet obtinere: quia per actum ciuilem probatur naturalis,licet non inducatur.
c Not.G.Na.¶Circa cuius dictum vide quod scripsi post Inn. in p. ca.præsentium, super verbo,protestatus.Adde, ꝙ inquisitus,qui non fuerit protestatus excepti.cõtra testes, ꝙ nihilominus poterit opponere excep.inimicitiæ ad perimendum, vel extenuandũ dictum testis : quia ista est exceptio mista.Ita voluit consil. cccxv-iiii.libr.
d Parte dixit.¶Nec ob.ver.j.itẽ quod deposuit.Intellige per vtrãque partem formata capitula,& super illis iuratum per testem ab altera parte productum.

testis titubauit seu dubitauit.vnde non valet eius dictum:quia titubans pro ignorante habetur.C.de condict.indebit.l.fi.ff.de liber.exhiben.l.iii.§.is qui.imò errat,nec dicit.argumen.ff.de regu-
70 lis iur.l.non debet.§.in re obscura.†Et nota, quod testis dicitur varians,cùm nulla causa assignata dicit contrarium eius,quod primò dixit.extra.de tempor.ordin.ca.dilectus. Tunc verò sibiipsi contradicit, quando duo in compassibilia dicit: vt si primò dixit contractum fuisse Romæ die tali celebratū:postea dicit se illa die fuisse Narbon.Vacillat aūt,qui timendo & dubitando variè loquitur.ff.de fal.eos qui.ff.de testib.l.ij.& l.qui falso.q̄ est iiij.q.iij.& testimonium talis non valet:imò ipse punitur.C.de testib.nullum.
a secundum papam[a].Vel dic secundum Vincen.quòd variat,qui cōfitetur vnum,& postea contrarium vacillat,prout j.dicetur:vt in præ.l.qui falso.Quandoque etiam qui simul variat & vacillat.vt
71 ext.de poen.super his.†¶Quid si dicit,vidi hîc,imò ibi?Respondeo,valet.ff.de hæred.instituen.si ita.Sed si tertiò addit,imò ibi & redit ad primum dictum,videtur vacillare, secundum Vincen. vt. not.extra.de elect.scriptum.& in prædic.cap.dilectus.& sic non valet,vt s.Iacob.Bal.dixit,quòd si postquam deposuit,dicit se malè dixisse, & aliter dicit: quod nec primo, nec secundo eius dicto credetur.Idem dicit Accur.si cum aliqua parte fuerit locutus.Alij stant secūdo dicto.ff.de questio.repeti.ff.de manu.test.Stichus ff.de hæredi.instituen.si ita scriptum. Nam posteriora derogant prioribus.extra.de rescrip.ceterum.Tertij stant priori:quia præsumitur,quòd corruptus variauerit.Ego verò dico secundos bene dicere,si testis videns se errasse, incontinenti, & priusquam parti loquatur:vel,secūdum alios,ante aperturam se correxit. extrà,de testi.fraternitatis.Tertii verò benè dicūt,si correctioni suæ interposuit interuallum,vel parti loquutus est.extrà.de testi.cog.præ-
b terea[b].¶Qualiter autem discordes testes concordentur,not.in-
72 frà.§.iam de interrogatoriis.vet.quid si vnus.&sequen.†¶Quid si idem testis secundo inductus,dicit cōtrarium eius,quod primò dixit?Respon.tunc neutri dicto eius stabitur.extra.de appellationib.solicitudinem.in fin.ff.eo.qui vana.C.de liber.cau.cùm pretium.nisi fortè sit ita,quòd primæ attestationes nō valeant,secun-
c dum Vincent.[c] Si verò testes hincinde sibi contradicunt, dic vt j. de edit.instrumen.§.restat.Quid si compertum est,primum,corā quo deposuit, iudicem non fuisse?Dic quòd valet secundum dictum,quod est priori contrarium:cùm prima depositio nulla fuerit coram non iudice facta.extra.de iudic.at si clerici.extra. de appellationib.vt debitus.in principio.ibi:idoneo, &c.quia nec præstat impedimentum,quod de iure non sortitur effectum.extr.de
73 iure patro.illud.& cap.quod autem.de elect.auditis.†¶Item, q̄ est verbosus,contra quem præsumitur.argu.C.de præci.Impera.
d offe.l.fin.& not.C.eo.solam.in fin.glos.ibi.posita[d]:& not.s.eod. ¶Item quòd est socius.¶Item,quod habet consimilem causam, vel crimen.extra.eodem.personas.iiij.q.iii.versi.liberi testes.C.e.
e cap.quoniam.& argumen.extra.de iudiciis.causam quæ[e].¶Item q̄ in alia causa criminali contra me tulit testimonium:vnde tunc non debet admitti in ista,quia præsumitur inimicus:vt extr.de ac
f cusa.meminimus[f].& c.cùm P.ff.de test.produci.& iiij.quæst.iij.c. placuit.§.item in criminali.respon.j.vbi de hoc. Quod Gratianus & Io.de Deo.& quidam alii intelligunt simpliciter in causa criminali:argumen.extrà.de appellationibus.ad hoc.j.Ioan.autem dixit,q̄ siue sit criminalis,siue ciuilis,potest contra eundem iterum
g in alia induci.Nec obstant prima iura,quę in eadem causa[g] post publicatas attestationes loquuntur,secundū eum,vel quando prius malum tulerat testimonium.¶Item,q̄ habet causam contra eum, contra quem producitur.extra.de purgat.can.cùm in iuuentute.
h prope finem.& s.eodem §.in princip.[h] argumen.cōtrà,quòd nō repellatur testis,licet habeat causam aliam contra illum.Institut.
74 de excusa.tut.§.propter litem.† Itē,q̄ fuit in eadē cā,vel in principali:si hæc est causa appellationis,iudex,vel aduocatus, vel procurator,vel assessor,vel executor,vel actor,vel arbiter.ii.quęst.vj. statuendum.extrà.eod.Romana.lib.vj.ff.eodem.l.fin.ff.de assess.l. j.iiij.quæstion.iij.cap.si testes.§.testes quos.extra.eodem.dilecto. & ca.insuper.& in authenti.eodem.collat.vii.§.quoniā.ff.ad Trebellian.ille à quo.§.penulti.C.de arbitr.ne in arbitris. §.si autem. Est enim præsumptio,q̄ diceret pro ea parte, pro qua prius fuit. Euanescit autem talis præsumptio, si prius sit testis, & postea iu-
i dex vel aduocatus,sm̄ Hug.In procur.tn̄ no.ɔ̄[i],ff.e.l.fi.per præ.§. quoniam verò.& de fid.instru.§.si vero moriantur.versi. quod si etiam.&versic.seq.collat.vi.In quibus loquitur de mediatore cō
k tractus: nos vero hîc loquimur de procuratore ad causam[k]: &
l ideo dicit eum repelli[l]. Quidam tamen ipsum admittunt contra
m dominum:vt in præ.c.Romana. Item quidam[m] dicunt, procuratorem non admitti negotio durante:sed eo finito sic. extra. eod. insuper.Et not.ff.eo.l.fin.de hoc. & an alter ex duobus compro-
n curatoribus admittatur, extra. eod. insuper. secundum papam[n].

o Quidam autem, vt Ia.dicunt,[o] aduocatos & executores volentes admitti,licet non cogantur:vt in præ.§.quoniam.de iur.om.iu.prætor.Alii dicunt contrà,quòd etiam volentes n̄ admittant̄,
75 quia simpliciter in præ.l.prohibentur.†¶Item quod dixi,aduocatum non posse esse testem:intellige verum esse,postq̄ cœperit patrocinari:sec⁹ si nō incœperit,licet d̄ salario ɔuenerit,& parat⁹
p fuerit patrocinari:vt no.ff.e.l.fi.P.qd si receperit pecuniā ab altera partium

ADDITIONES.

a Secundum papam.¶Vt scripsi de testim.c.præterea. in vlt. gloss. Adde quando testes dicantur vacillantes, & conformes.Bal.consi.cccxj.ij.lib.

b Præterea.¶ Debilitatur tamē primum dictum, & minor fides illi adhibetur,vt ibi dixi post Inn.in vlt.glo.& omnino vide quod ibi post Hosti.dixi super gl.fin. Adde an testis statim possit mutare dictum suum Alexan.consi.lxx.j.lib.Additio.vide tu Lu.Rom.singu.dccxix.inci.dicit.c.j.vbi, quòd testis metu tormentorum potest corrigere dictum suum,etiam ex longissimo interuallo.Et vide do.de Ro.decis.ccxciij.inci.si testis iuratus.in nouis.Henr. Fer.

c Vinc.¶Ipse & Io.hoc no.eo.tit.cùm causam.& hoc in gl.vlt.quæ fuit Io.per quem etiam soluitur sequens quæstio.

d Positæ.¶Ad excusationem testis, qui non expressit causam, ponit id gl.non ad culpam.

e Quæ.¶Quod ibi dixi de iudice, dic in teste, quo ad similitudinē causę.Adde ver.quid si idē testis.quid si testis vnū dixit in iudicio, aliud extra.quam fidem mereatur.Baldus consilio.ccccl xv. ij. lib.

f Meminimus.¶Vide quod ibi dixi super vlt.gl.& quod no.eo. tit. fraternitatis.in glo.ij.& quod super ea dixi.

g Eadem causa.¶Sup.& eo.c.Adde, quòd si sit lis omnium bonorum,vel maioris partis,repellitur,aliter secus:vt per Cano.in c.cū oporteat.de accus.Bald.in authen.si dicatur.C.de testim.Alexan. consil.lxxviij.j.lib.

h In prin.¶Dic,vt ibi.& pro solutione contrarii,vide quod no. de restitut.spolia.frequens.§.illum.in j.gl.lib.vi.

i Contrà.¶Scilicet,quòd admittitur:sed contrarium,scilicet quòd non admittatur,no.ff.de iur.fisc.l.deferre.§.idem decreuerunt.

k Ad causam.¶Et de procuratore ad negocia no.eodē tit. Romana.libr.vj.in iiij.gloss.

l Dum repelli.¶Ad leges reponsum:sed inducebatur ibi alia ratio: quia procurator non iurat de calumnia:quod verum est in animā domini,nisi habeat speciale mandatum,de iura.calum.c.fi. lib. vj. Sed bene iurat in animam propriam.eo.tit.c.ii. §.i. Præterea nec aduocatus iurat de calumnia,nec fit dominus litis:& tamen propter affectionem causæ repellitur: fortius ergo procurator. Vnde Iaco.Bald.multùm turbatur de illa gloss.negans illam fuisse Azonis:dicens,fortius debere repelli procuratorem, quia voluntarius,& qui etiam finito officio tenetur ex contractu.ff.de procur.l. procurator,qui pro euictione.quàm tutorē,vel curatorem,quorum officium est publicum, & necessariū: & qui finito officio nō tenetur.C.de excusat.tutorum.per totum.& facit ff.de in iusvoc. l.quæsitum.per quam patet officium publicum excusationem p̄stare,quam non præstat voluntarium.Adde quod Bal.consi.ccclliiii.lib.i.tenet,quòd procurator finito officio non prohibetur testificari in causa principali. incipit, ad euidentiam. & executores pro testamento idonei testes non sunt, secundum eundem Bald. consi.ccccxxi.lib.i.

m Item quidam.¶Alber Gal.eod.tit.ver.sed an procur.

n Secundum papam.¶Vide quod scripsi ibi in glo.vt vnus.

o Iac.dicunt.¶Non inuenio Iac.Bal.hoc dixisse super l. fin. ff. eod. super qua habeo eius scripta.Dixit tamen ibi aduocatum in defectum admitti ad probandum gesta in iudicio si per partem negentur,cùm forsan alii, quam aduocati & partes non adessent. Allegat l.consensu.C.de repu.& decre.veniens.ii.eod.titul. in fin.Nō obstat l.ne in arbitris.§.fin. quia ibi non creditur arbitro sine iuramento:hic autem iurabit,vt testis.Putat etiam aduocatum in causa proprietatis testificari posse in causa possessionis. ff. de acquiren.possessio.l. naturaliter.§.nihil.Facit s.versicu.item,quod deposuit.in fin.

p l.fin.¶Mouebatur ibi gloss.per tex.qui dicit,patrocinium præstiterunt:& illud placebat domino meo in legibus.Sed Guid.de Suzar.contrà inducens.l.ff.de var.& extraord.cog.l.i.§. aduocatos. quæ dicit illum aduocatum,qui de salario conuenit. C. de postu. quisquis.& aduocatum illum,qui in sua fide causam suscepit. Fateor,quòd couentio facit illum aduocatum:quanquam de causa se non intromiserit.Tu qui dicis eum repellendū, da textū: aliàs locus est l.primæ.ff.e.ti.Fateor ergo procedere dictū Guliel.si lex simpliciter prohiberet aduocatū, sed cum limitatione prohibet.

☞Vbi

partium, vt alteram nõ foueret? Videtur, quòd non possit esse testis.j.q.j.eadem lege. arg. contrà: quia hoc edictum prohibitoriũ
a est ff.eo.l.j. secundum dominum meum [a]. Quid si aduocatus admittitur à parte, contra quam in testem producitur? Respon. pôt
b esse testis, & cogitur: vt not.ff.eo.l.fi.[b] Sed si quis in scriptus sit testis in aliquo contractu, vel instrumento, ex quo nũc agitur, & ipse in causa patrocinatur, non poterit amplius in testem produci: nihilominus tamen per tale instrumentum probatur contractus sed nec talis inscriptio aufert sibi ius suum, si quidem habebat in re, in qua aduocabat: nisi quo ad hoc, quod nõ poterit causam, in qua aduocabat, dicere iniustam.ff.de pig.act. Caius. extra. de trãsa.ex literis. vbi de hoc secundum papam. & de proba. per tuas.
c Ar.contrà, quòd sibi præiudicet.ff.de pig. fideiussor [c]. extra. de re
d iud.quamuis [d]. quod verò dixi executor, expone, id est, apparitor, secundum Ioan. Vel secundum alios, id est, tutor, vel curator, vel syndicus, & similes: vt no.ff.eo.l.fin.& probatur extr. eo.insuper.
76 † Sed quod dixi, quòd iudex non potest esse testis, intelligunt q dam lite pendente, & super principali. Nam super actitatis coram se potest, secundum Hug.& Ber.& T.ar.extra.de app.significauerunt.de elect.cùm dilecti. Et de accu. cùm dilecti, in fin. Alii contrà, arg.ext.de proba.quoniam.resp.j. Sed dic, quòd vni iudici nõ creditur super actitatis coram se: vt in præ.c.quoniam contra.nisi sit cardinalis, vel alius magnæ auctoritatis: vt extr.de loc.& cond. c.j.& xcvij.dist.nobilissimus.& C.de sum.tri.liqueat.in fin.sed nec vt dominus Clemens papa quartus dixit, & bene, illis est de iuris rigore credendum.arg.ext.eo.licet ex. ibi: etiam si præsidiali, &c.
e De quo no.secundum papam in præ.c.cum dilecti [e]. & de fide instru.quod super his, & iunge quod no.j̃.de proba.§.videndũ.ver. quid de auditoribus. Vbi autem sunt duo, vel plures, tunc bene creditur eis: vt in præmissis concor.& extrà, de exces. præla. inter dilectos.§.præterea.& de hoc extra.de testi.cũ à nobis.Inn. IIII. not.in præ.§.præterea.& extra. de arbi. non sine. quòd non sunt interrogandi, vt testes: sed consulendi, tanquam qui fuerunt iudices.& de hoc secundum dominum meum in præ.c.Romana.& in Sum.de testi.§.ij.sub §.hi verò omnes.ver.idem iu iudice & ff.eo.
77 ob carmen. † ¶Quid si sunt tres, aut quinque iudices: credetur ne plus duob.testibus, quàm illis? Dic, quòd potius credetur testibus in præiudiciũ alterius, cùm sint iurati.iiij.q.3.c.si testes.§.item iusiurandi.extra.de testi.c.tuis. Si autem iudices ipsi iurati depone
f rent, plus crederetur eis [f], quam aliis testibus, quanto maioris essent honestatis.extra.eo.in præsentia. Quid si appelletur à iudice ante sententiam: nunquid postea poterit esse testis in eadem causa? Respondeo, non: quia iudex ex appellatione solet indignari. extra.de off.deleg.suspicionis.& l.dist.si quis præpostera.aduocatus tamen esse poterit, cùm non sit prohibitum, secundum Hug. Hoc autem certum est, quòd si is, cõtra quem fuerit procurator, vel aduocatus, vel assessor, vel executor, vel contra quẽ tulit sententiam, petit eum in testem: bene admittitur, cùm in eius fauorẽ hoc ius fuerit inductum, cui renunciare licet. quod dic vt no.ff.e.
g l.fin.& extra.e.Romana g. † ¶Quid de venditore, nunquid admit
78 tetur pro emptore, vel debitore in causa pignoris? Dic, quòd nõ [h]:
h quia propria causa eius esse videtur: cùm sit ad venditorem habẽdus regressus pro euictione. extr. de emp.& vẽd.c.fi. vsque adeò autem sua causa censetur, quòd etiam olim, sicut in propria causa biduum constituebatur: vt ff. quando appel.sit.l.ij.§.sed & si alius. ij.q.vj.biduum.ff.de app.l.iiij.§.alio.secundũ dominum meum: vt not.in præ.§.hi verò. Alii contrà, vt admittatur, sicut & legatarius admittitur in testamento: vt s̃.eo.ver. item, quòd est talis. Si autẽ non teneretur de euictione, tunc posset secundum Acc. vt no.ff.
i de testib.nullus.& C.eo.omnib.[i] ¶Quid de proxeneta? Dic, quòd cogitur testificari partibus consentientibus: vt not.in auth.eo.tit.
k §.quoniam verò [k]. † ¶Quid si impetres eum iudicem, quem vo
79 lebam producere testem? Dic eum remouendum à iudicando, & feret testimonium, arg.extr.eodem.dilecto.& c.constitutis, de testib.cogen. peruenit. Sed nũquid poteris in personam eius opponere, vt à testimonio repellatur, quem iudicẽ impetraueras? Respon.non.arg.iiij.q.iij.c.placuit.§.item in criminali. in fin. & xxxij.
l q.v.horrendus.secundum Vincen.[l] Quid si iudex statim committit vices suas alii, nihil sibi retinẽdo: nunquid poterit esse testis coram eodem? Dicit Ioan.papa, quòd nõ: quia is fungitur vice eius,
m qui delegauit. Ber.contrà: vt nota.in prædi.c.dilecto [m]. ¶Sed nunquid ordinarius potest esse testis coram officiali? Dic, quòd sic, si
80 necessitas immineat.ar.iiij.q.iij.c.si testes.§.si res exigit. † ¶Quid si iudex, qui in testem inducitur, iurat se nil scire de causa? Videtur, quòd non remanebit iudex. Nam probandi facultas non est angustanda.xiiij.q.ij.quanquam.C.de hæreti.quoniam. in fin. Item suspectus videtur eo, quòd sic se ingerit.ff.de procur.quæ omnia. Itẽ quia non creditur eius iuramento in alterius præiudicium.ex
n tra.de testi.licet ex quadam. contrà puto. [n] ¶Quid si iudex fuit vt suspectus recusatus ante litis contestationem in aliqua causa: puta propter consanguinitatem: nũquid potest esse testis in causa illa? Non videtur.ij.q.vi.statuendum.vt ibi not.Hug.& extra.de appel.postremò.& iiii.q.iii.ver. patroni quoque. Tu dic cõtrà ar. extra.de testb.dilecto.maximè si producens non habebat nisi vnicum alium testem. Nec obstant præ.iura, quæ loquuntur in iudice & aduocato facilius enim habent centum tales, quàm vnus testis. ¶Item excipitur, quòd receptus est post renũciationem vel publicationem, vel post sufficiẽtem productionem, vel postquã in eadem cã sup e.c.deposuerat: vel postquam pars didicit testificata.q̃ dic vt j̃.§.satis vtiliter.p totũ.§.& §.fi. ¶Itẽ, quòd recept⁹ est ante litis cõtestationẽ.qđ dic vt j̃..pxi. ¶Itẽ quòd est gratiosus secũdũ Io
o an.de Deo [o], iij.q.v.similiter.& c.accusatores. ¶Itẽ, quòd ẽ arenarius, vel

ADDITIONES.

☞ Vbi ergo deficit casus limitans, cessat prohibitio. Bene facit C.de postula.nemo.de pœn.distin.j.quæ ad sui pœnam requirit, ad officium aduocationis suscipi, & patrocinium præstari. Item nunqd decre.vltim.de postu.ij.respon.& in decre. si aduersus. de hæreti. sola conuentio patrocinio non præstito inducit illas pœnas: absit, cum verba id non patiantur.decreta.etiam Romana.eod. titu. lib.vi.ponit aduocatum in priori iudicio patrocinium præstitisse. Adde pro hoc, quod, voluit Roma.consilio ccccxx.incipiente, p posita quęstio.scilicet quòd vbi aliàs solicitator salariatus à domino non admittitur in testem, secundum do. de Rota. cõclusione dxlvii.quòd potest admitti, vbi non probatur, quòd sit salariatus: & dicẽti salariatum incumbit onus probandi.& quòd solicitator non salariatus admittatur in testem, sequitur Alexand.consil.lxxviii.lib.j. Vlterius adde tu, quid si sit facta conuentio de aduocatione, & sint reuelata secreta causæ, an hic aduocatus poterit esse testis. Dicas, quòd sic, per glo.not.in verbo, recusatis.in capitulo, dilecto extrà, de testi.à maioritate rationis. Nam dicit prędicta non repellere iudicẽ, in quo minor sufficit causa: ergo nec testem, in quo maior requiritur, per no.per gl.& doc.in c.insinuante.ext.de offi.deleg. Hoc etiam tenet Lanfran.in repeti.in c.quoniam contrà.§.testium depositiones.in xvij.colũ.extrà, de proba. Ad quod facit ver.quid si iudex fuit.j̃.& in versic.item secundum Goffred. j̃.in fin.huius §.

a Dominum meum. ¶Qui ad literam sic loquitur in Summa eo.ti. §.ij.ver.quid si aduocatus.

b l.fin. ¶Ista quæstio ibi non no.sed illa quando pars, contra quam fuit aduocatus, petit illũ in testem: quæ licet huic sit affinis. est tñ diuersa. Et id quod dicitur, eum cogi, procedit maximè in duob. casib. Primus ibi nota. quando pars aduersa ante receptionem officii, vel post incontinenti sibi nunciauit, quòd non reciperet aduocationem: quia volebat illum in testem, secundum iura alleg. ibi gloss. aliàs subtraheretur parti copia testium cõducendo illos in aduocatos. Secundus, quando veritas aliàs haberi non potest. facit xiiij. quæstio.ij.quanquam.de testibus cogen.c. peruenit.ii. C. de eden.l.ii.ff.si quis cautio.si eum.i.respon. & ibi concord. in vltim.gloss.facit quod not.eod.titu.si qui.in i.gloss.

c Fideiussores. ¶Soluitur in decr. ex causis. in gloss.ij. & vide quod super ea dixi.

d Quamuis. ¶Ibi de actis in iudicio, hoc extra iudicium.

e Dilecti. ¶De accusa.vt ibi scripsi super gl.simile suprà.

f Crederetur eis. ¶Sup.cæteris paribus.

g Romana. ¶Lib.vj.in gl.intelligas.

h Dic, quòd non. ¶Ob secundum Pile.ff.fini.regun.l.pen. Solue vt ibi: & vide quod dicam j̃.proxi.§.ver.xvij.

i Omnibus. ¶Idem ibi Simon Vincen.alleg.ff.de euic.l.minor.§.fi. & l.pater.in prin. & Alber.Gal.eo.tit. in prin. Guid. de Suza. dicit idem in donatore distinguẽdum: qui quando de euictione teneatur, dicam j̃.versic.sed pone, mutuaui. Quid dixerit Iaco.de Are. qui indistinctè tales repellit, dixi eo.tit.insuper.super prima gloss. in fi. Quæstionem de fideiussore vide j̃. versi.quid de fideiussore. Emphyteuta verò vel vasallus, vbi de re emphyteutica, vel feudali agitur, certũ est, quòd nec testificari possunt pro domino, nec dominus pro eis: quia mistim est propria causa.ff. quando appell. sit.l. j. §. in propria. Adde an creditor possit esse testis in causa sui debitoris, Alex.consil.lxix.lib.j. Et an venditor pro emptore, Ange.consil.lxxiiij.

k Quoniam verò. ¶Et vide quod scripsi s̃.de testi.cog. dilectorũ. super j.gl.post prin. Adde vtrum proxeneta vel mediator sint idonei testes, Alexand.consi.cxxvii.& consi.cxviij.iiij.vol.& Bal.consi.ccxvj.lib.ij. Adde plenè per Philip. in c.j. de testibus. lib. vi. vbi plurima dicit.

l Secundum Vin. ¶Idem Ber.in decre.dilecto.gl.antepenul.

m c.dilecto. ¶Pro quo facit de offi.deleg.iudex.in prin.lib.vj.

n Contrà puto. ¶Idem Ber.& Inn.in decre. dilecto. vbi vide super gl.ij.

o Ioan.de Deo. ¶Qui hoc not.in Cauil. lib. v. rubrica de testibus.

vel vilis persona, quæ sine tormentis non debet admitti. ff. eo. ob
81 carmen. §. j. † ¶ Item, quòd testes idem dicunt in omnibus, vel si
milia proferunt: quare subornati præsumuntur. ff. eo. l. testium. §.
ideoque. & C. de poenis. qui sententia. iiij. q. iij. c. si testes. §. in testi
bus. De hoc j. §. nunc tractandum. ver. cautū. & seq. ¶ Item, quòd
non nouit personas litigantium: & vide quod dixi s. eo. ver. testi-
monium autem ante finem. Nec nomina dixit. extra. eod. licet ex
quadam. in fin. C. de iure delib. sancimus. §. sin autem dubius. in fi.
arg. in authen. de testibus. §. i. & de instr. cau. & fid. circa prin. §. si qs
igitur. vult tamen speciale esse in inuentario, vt ibi dicitur. extra. de
testib. cum causam, quæ. vbi de hoc & j. prox. ver. ¶ Item, quòd huius
rei est inscius. Item, quòd ignotus: ergo verberibus subiiciendus.
a in authen. e. §. quarta [a]. ¶ Item, quòd est contra eum suspicio vio
82 lenta. ff. de accusa. alii. † ¶ Item, quòd testes discordant de loco,
tempore, & personis. iij. q. ix. nihilominus. & in præ. c. cùm causam,
quæ. xxxv. q. vi. de parentela. j. extra. e. licet, ij. quod dic vt j. §. iam
de interrogatoriis. ver. item interrogetur de loco. & seq. vel sunt
sibi contrarii, seu diuersi. quod dic vt infr. §. postquam de. ¶ Item
quòd crimen testi obiectum contingit causam, de qua agitur. ex-
tra. de excep. c. j. in fin. ¶ Item, quòd non fuerunt sigillatim & se-
cretè examinati. quod dic j. §. nunc tractandum. Item, quòd pen-
det accusatio criminis cōtra eum, nisi in exceptis criminibus. extr.
b eod. c. fi. [b] ff. eo. testium. iiij. q. iij. ver. in testimonium. & versi. testi-
um. & arg. C. de procu. reum. ij. q. vii. testes. extra. de except. deni-
que. vel etiam exceptio: vt s. ver. item opponitur, quòd crimino-
sus. ¶ Item, quòd amore, odio, vel commodo, vel timore depo-
suit. extr. eod. quoti. & de testi. cogen. cum contrà. & c. seq. & c. su
per eo. iiij. q. iij. testium. C. eo. eos. & s. eod. §. in prin. ¶ Item, quòd
cohabitat cum inimicis eius, contra quem producitur. extr. de ac
cu. repellantur. & c. cùm oporteat. ff. de testi. l. fi. C. de inoffi. testa.
quoniam liberi. in fi. ff. de dam. infec. qui bona. §. qui damnum. hi
enim repelluntur in criminalibus: sed in ciuilib. est præsumptio
c contra eos. Et vide s. eo. §. in prin. [c] ¶ Item, quòd est homicida. iij.
q. v. constitutus. & vi. q. j. infames. secundum leges autem admitti
d tur. vt no. ff. eo. l. testium. §. l. Iul. de vi. [d] ¶ Item, quòd est concubi-
narius manifestus, vel incestuosus, qui contra accusatum non au
ditur. iij. q. iiij. cōsanguineorum. Item, quòd est hermaphroditus
e iiii. q. iij. d. c. si testes. §. hermaphroditus. [e] † Item, quòd est mulier.
83 extra. de verb. sig. forus. in fi. Super hoc teneas, quòd secundum
leges mulier in causa ciuili & criminali potest esse testis: vt xv. q.
iij. ex eo. & ff. de testi. ex eo. & ff. de test. qui testamento. §. mulier.
Inst. e. ti. §. testes. nisi in testamentis tantū: vt in præ. §. mulier. & §.
f testes. [f] Quid de codicillis vel alia vltima volūtate? Dicit Accur. g
g & M. de fano [h], quòd & ibi potest: quia non est prohibitum. ff. de
h test. l. j. nam & ibi non rogati admittuntur. C. de codicil. l. fi. in fin.
Idem dicit Vber. maximè in dubio pro vltimis voluntatibus. ff. de
i inoff. test. si pars. ff. de leg. ij. Titia. §. ij [i]. Secundum canones autem
nunquam admittitur in causa criminali. xxxiij. q. v. mulierem. nisi
in criminibus exceptis. & sic intelligendum est præd. ca. forus. In
ciuilibus autem & matrimonialibus, & spiritualibus, & quibuscū
que aliis, & etiam vbi de crimine ciuiliter agitur, vt in causa inqui
sitionis vel denunciationis dicunt T. & Ber. & alii, eam admitti.
extra. de test. quoniam. & c. super eo. ij. & c. tam literis. extra. de ac
cu. super his. & c. ad petitionem. de simo. per tuas. in fi. & breuiter,
vbicunque non prohibetur expresse, vt in testamentis & crimi-
nib. Io. de Deo. & quidam alii dicunt, quòd cum eius testimoniū
sit generaliter prohibitum: vt in præ. c. forus. & in præ. c. mulierē.
non debet admitti, nisi vbi inuenitur expressum, xv. q. iij. c. fi. alias
k pe. ver. cùm enim [k]. & arg. l v. dist. si Euangelica. puta in matrimo-
niis, & cùm de crimine ciuiliter agitur. Prius dictum verius est, &
l Io. de Deo satis concedit, quòd in ciuilibus admittatur [l]. ¶ Item,
quòd est laicus, qui non admittitur contra clericum in criminali
causa. ext. eo. c. veniens. j. & ij. q. laicos. & c. seq. & per totum. ¶ Itē
quòd est clericus, qui non admittitur contra laicum. xi. q. j. nullus.
m quod intellige in criminali, vel [m] coram iudice seculari. † ¶ Item,
84 quòd no est probatæ vitæ, vel opinionis, nec bone conuersatio
nis, nec est sine suspicione, neq; sine macula manifesta, sed multa
mala de eo dicuntur: & est criminosus. ext. de fo. comp. licet. extr.
de testi. testimonium. & c. super eo. in Authen. eo. §. quia ita. & §.
quarta. C. ad leg. Fal. Auth. sed cùm testator. extra. de verb. sig. fo-
rus. §. testes autem. ii. q. vii. testes. & s. versi. itē excipitur, quòd est
infamis. ¶ Quid de portantibus crucem propter hæreticam pra-
uitatem, nunquid possint à testimonio repelli? Et vr ex pmissis, q
85 sic. † ¶ Item publicè poenitentes quodammōsunt infames. arg. l.
dist. cōfirmando. & tales non admittuntur: vt s. versi. q est infamis.
Item qui semel fuit malus, semp præsumitur esse malus. ff. de acc.
n si cui. & xliij. dist. sed illud. prope fin. [n] Item hæc publica poeniten-
tia imponitur credentibus, receptatoribus, & defensoribus hære
ticorum, & tales infames sunt: vt extra. de hæret. excommunica-
mus. §. credētes. ¶ Item omnes qui Christianę legis normā abiici
ciūt, sunt infames etiā ipso iure. vj. q. j. infames. in prin. C. de sum.
tri. l. j. iij. q. iiij. si quis. de conse. dist. iij. celebritatem. Nec ad testimo
nium admittuntur. ij. q. vij. non potest. & c. seq. iiij. q. j. c. præterea.
licet dicatur emendatus de crimine per poenitentiam, tamē eum
concomitatur infamia ex genere poenæ & delicti per sententiā
declarati irrogata: vt iii. q. vij. c. infames. §. porrò. vnde non potest
esse testis: vt exrra. eo. testimonium, Item negari non potest, quin
ex hoc apud bonos & graues eius opinio sit grauata, quod sufficit
ad hoc vt repellatur, saltem in criminali causa: vt in præ. decre. te-
stimonium. ¶ Item crimē hæreseos, cuius occasione punitus est,
est crimen publicum: vt j. dist. ius publicum. At de publico crimi-
ne condemnatus semper fit in famis: vt ff. ex quib. cau. infa. irrog.
athletas. §. calumniator. Itē pro hac parte facit C. de genera. aboli.
indulgentia: & ff. de re mili. qui cum vno testiculo. & j. ver. item
quod fuit. & s, in tit. de acc. ver. sed quid de his. & ij. q. vij. non po-
test. & c. seq. & c. si hæreticus. & iiij. q. i. c. i. arg. contrà, quòd possit
esse testis. Nam per poenitentiam incipit esse quod nō fuit: vnde
non debet in eo despici quod fuit. l. dist. ferrum. extr. de resc. eam
86 te. de poe. dist. i. agite. licet possit ad hoc responderi, † quòd per
poenitentiam tollitur infamia canonica, quæ per peccatum con-
trahitur: vt vi. q. i. illi qui. & non ciuilis, quæ per sententiam vel ip
so facto irrogatur: vt ii. q. iii. c. Euphemium. §. hinc colligitur. Itē,
cum publicè poeniteat, non potest de ipsius emendatione dubita
ri: vt l. di. in capite. vnde non est repellendus: vt in prædi. cap. testi-
monium. quia per poenitentiam omnis infamia est abolita: vt s.
Item p hac parte facit in præ. l. si cui. §. ex causa. & ff. de postu. l. i. §.
quod

ADDITIONES.

a Quarta. ¶ Fortè vult allegare, quæ itaque. sed cōiter non est §.
b c. fin. ¶ Et vide quod ibi dixi in vltim. gloss. soluendo obiectionē
fraudis, quæ in hoc procuratori nocet. Item hæc exceptio pendē
tiæ in criminalibus procedit, non in ciuilibus: vt ibi patet. Et hoc
etiam si iam damnatus esset, sed appellasset, vt ibi not. in fin. i. glo.
& fuerat hæc quæst. venerealis. xlv.
c In prin. ¶ Et per Cyn. C. eo. titu. si quis. in ix. q. Adde quod Anto.
de Butr. in d. c. repellantur. dicit intelligenda iura de cohabitatio-
ne continua, non temporali.
d De vi. ¶ Dicebat ibi Guid. de Suz. quòd si gloss. intellexisset de
damnato, falsa esset: cum publico iudicio damnatus repellatur: vt
ibi & meritò: quia est infamis. ff. de pub. iud. l. in famem. Idem Io-
an. de Deo suo libello j. q. xvj. dicens homicidam damnatum nun
quam recipi in testem, nisi restituatur. ij. q. iij. §. notandum.
e Hermaphroditus. ¶ In casu quo repellitur mulier, procedit hoc,
& distinguitur, vt ibi.
f §. testes. ¶ Fertur Iacob. de Are. tenuisse per leges istas, quòd etiā
secundum leges mulier non testificatur in criminali. Cum enim
in illa de salute hominis agatur, fortior ratio suadet illam repelli,
quam in testamētis. propter maius periculum. de elec. vbi pericu
lum. cum concord. lib. vi. & C. de appel. l. addictos. Inducit etiam
rationem Decr. forus. in fin. & leges ibi allegatas. hic de facto nō
seruatur, si æquitatē habet, quando per mares veritas non potest
haberi in ciuili foro. Adde, quādo mulier admittatur ad testificā-
dum, Ale. cons. 24. & cons. 173. ij. vol. & cons. xl. & cxiiij. j. vol. & mu
lier potest esse testis in testamentis ad pias causas, secundum Pau.
de Cast. consi. cclxiij.
g Dicit Accur. ¶ Qui hoc not. in præ. §. mulier.
h Et Mart. de Fa. ¶ super l. fin. C. de codi. & idem ibi Cy. in fi. & vltra
hic allegata. Nam inducit, quòd cùm in solo testamēto reperian-
tur prohibita, ergo, &c. alleg. Can: ex eo. alleg. s. ver. proxi. & ff. de
iud. cùm prætor. Item lex simpliciter dicit, quinque testes requiri
& non distinguit: ergo nec nos distinguamus. ff. de ri. nup. palàm.
in fin. nec debēt vno iure censeri, quæ sunt diuersa. C. de do. si idē.
Quòd sint diuersa, patet eod. ti. l. ii. C. qui testa. fac. pos. l. non codi
cillos. & reprehensi sunt dicentes codicillum partē testamēti. ff.
de iur. codic. quidam referunt. aliàs eadem ratione repellentur in
donatio. causa mortis. arg. C. de dona. causa mor. l. fi. Restringatur
ergo odium. de reg. iur. odia. lib. vj. cum concor. Est autem in his
diuersitas propter periculum. scilicet propter institutionem hęre
dis, q non fit in codicil. Adde quòd mulier possit esse testis in co-
dicillis. Bal. consil. cclxxxiij. incip. licet mu. volu. iiij.
i §. ii. ¶ Idem Guid. de Suz. in l. ex eo. ff. eod. alleg. ff. ex quibus cau.
ma. nec non. §. quod eis. C. de codicil. hæreditatem. & l. penul.
k Cum enim. ¶ Et hæc opi. no. ea. q. ex eo. in fin. vlt. gl.
l Admittatur. ¶ Hoc facit in libr. Iudicum, parte iij. de impugnatio
ne dictorum testium.
m Vel. ¶ Melius dixisset, & cum disiuncta dicat: quòd in criminali ec
clesiastici fori non admitterentur: quod est falsum. Adde, vt per
Alex. consi. lxiiij. i. vol.
n Prope fi. ¶ De regul. iur. semel malus. lib. vi.

quod si quis.C.de sent.pas.l.fi.& C.de asses.licet.C.de nup. imperialis. ¶Item, ꝙ vult testificari hoc, quod prius dixit. extra. eo.veniens.ij.§.versic. item quòd testes. & seq. ¶Item ꝙ, non ieiunus tulit testimonium,extra.e.c.j.sed hoc honestatis est,non necessi-
87 tatis.† ¶Item,ꝙ aliquid de suo addidit: quo mendatio totum testimonium decolorat.iij.q.ix.pura. ix. dist. si ad sacras. Super quo not.ꝙ si testis in dicto suo aliquando admisceat falsitatem,etiam scienter.nihilominus tamen valet eius depositio: dummodo falsitas illa non tangat substantiam,vel circunstantias negocii super quo deponit: puta : si dicat contrahentem esse aliunde quàm sit, vel alterius esse affinem quàm sit. Officium enim testis non consistit in his : quia nihil facit ad testimonium , vnde sit contrahens
a vel quorum sit affinis,& sic de similibus[a].arg.tamē contra in præce.c.si ad sacras. Vbi dicitur, quòd non valet scriptura,in qua officiosum mēdacium admiscetur.Officiosum dicitur,quia nulli ob-
b est,& alteri prodest: vt xxij.q.ij.primum.ff.de inoff.testa.l.ij.Sol.[b] Illud intelligitur, quando circa substantiam vel circunstantias negocii, de quo agitur,admiscetur: puta si inter contrahentes actū est, quòd soluatur argentea pecunia: & testis dicit de aurea, quæ melior & vtilior est vtrique contrahenti. Nam hoc mendacium licet sit pium & vtile testimonium, tamen non reddit inutile. Si verò admisceatur super substantia cōtractus,vel super circunstātiis ipsius:tunc siue scienter, siue ignorāter falsum admisceat,nō valet testimonium.Nunquam enim debet dicere,nisi quod in veritate nouit,& vidit,in quo non potest esse ignorantia:vt iij.q.ix. testes.& c.pura. Quæ autem dicta sunt in teste, intellige etiam in tabellione instrm conficiente: & vide j.de instr.edi.§.instru.vers.
c quid si aliquid[c].† ¶Item, quòd est furiosus , vel indiscretus. arg.
88 iij.q.vij.c.infamis.§.tria.iij.q.ix.indicas[d].ff.de statu homi.qui fure
d re.ff.de iu.cæcus.& l.cùm furiosus.s.vers.item quod est talis. Talis enim pro absente & ignorante habetur.ff.de acqui.poss.l.j.§. furiosus,& ff.ex qui.cau.ma.ergo.nisi habeat interualla.ff.de testa.
e qui testamento.§.eum qui[e]. ¶Item, quòd est testis in re vel causa sua:vt C.eodē,omnibus.iiij.q.iij.cap.si testes.§.nullus in re.&ver. omnib.& versi.eos.& q.v.c.j.extra.eo.insuper.ff.eod.nullus. Lex tamen fingit quādoque aliquem posse in re propria testari. C.de fideicommis.l.fin.Sed nunquid venditor erit testis pro emptore? Dic vt s.versi.quod de venditore. ¶Quid de fideiussore, nūquid erit testis pro debitore? Dicunt quidam quòd sic: cùm non inue-
f niatur prohibitus.ff.eo.l.j.Sed dic[f],quod aut debitor est soluēdo: & tunc admittitur. Aut non:& tunc non.arg.ff.de fur.itaque arg. contrà.ff.de leg.j.§.fin.& in præ.l.itaque.§.si.ff. quando app. sit.l.
g pen[g].† ¶Sed pone,mutuaui tibi decem:quod cum probare non
89 possem,nisi per duos filios meos,cessi actionem meā Pet. ex causa donationis: nunc queritur vtrum Pet.poterit probare per illos Et videtur quòd sic:nam ad eum spectat commodum & incommodum huius causę,& non ad me vel ad istos.ij.q.vj.biduum.ver siculo,palàm.ff.quando appellan.sit.l.j.§.impropria.Item,quia edictum de testibus,prohibitorium est.ff.de testi.l.j.arg.contrà:qa ego non possem illos producere : ergo ne Pet. qui eisdem iurib⁹ vti debet, quibus & ego forem vsurus.ff.de acqui.pos.Pomp.§.cū quis.Item ego iurare debeo de calumnia:vt C.de iur.cal.l.ij.§. si autem affuerit.Solutio:Si donatio actionis cœpit à pactione, tūc non poterunt esse testes:si verò cœpit à traditione, tunc sic: quia tunc nihil ad me spectat,nec de euictione teneor:vt C. de euict.
h l.ij,prout distinguitur in dote.C.de iure dot.l.j.[h] Et hoc verū est, si cessio fuerit facta bona fide.ff.de condi.ob turp.cau.l.pen.si verò mala, & in fraudem legis prohibentis filium testificari pro patre:vt C.de test. parentes. tunc secus est: verum tamen lex docet fieri talem fraudem:vt ff.fin.regun.sed & loci.§.si conuenit. ff. de nego.gest.at qui natura.§.iij.& extra de testi.insuper. De hoc s.de procura.§.fin.in fi. ¶Item,ꝙ ipse est testis & accusator: quod esse non potest,vt extra.de verbo.signifi.forus.§. in omni. Et nota, ꝙ impetrans accusationem,non admittitur in testem:secus in impetratione inquisitionis: qui admittitur in testem , in causa inquisitionis vel denunciationis,si eas non fuerit ꝓsecutus. Sic intelligitur extra.de simo.licet Heli.§.cū igitur.& ibi:qui cum ipso,vel cō
i tra ipsum,&c.[i]Item,ꝙ fuit ob carmen famosum damnatus. iiii. q. iij.d.c.si testes.§.ob carmen.ff.qui testa.face.pos.his.ff.de testi: ob carmen.& l.testium.C.eod.eos.& j.versi.proxi. ¶Item, ꝙ est publico iudicio,puta de calumnia, condemnatus,ff.eo. quæsitū. vel de adulterio.eo.ti.scio.vel repetundarum. eo.tit.repetundarum. & j.q.j.eadem lege.in fi.Idē etiam videtur,si de priuato : quod dic
k secundum papam, vt extra.eo.testimonium[k]. ¶Item,quòd in alis est reus:ergo in hoc quia delinquens in vno , in cæteris est obnoxius.ff.de bon.liber.in seruis.extr.de regu.iur.defleat.de pœn. dist.v,c.j.ff.ad Syllania.l.si quis in graui.§.si quis. ¶Itē, quòd olim fuit criminosus:& adhuc præsumitur.C.ad legem Iul.maiesta.l.qs quis.extra.de pigno.c,iij.in fi.C.de probatio.fin.ff.de pœnis capi-
l talium,secundum Iaco.Bald.argu.contrà extra.de præsump.c. fi.[l]

¶Item , ꝙ falso vel variè testimonium dixit vel vtrique parti di-
m ctum suum prodidit[m].iiii.q.iii.c.si testes.§.qui falso,vel variè.C. e.nullū. ff.e.qui falsa.ff.ad leg.Corn.de fal.eos.& vide s.ver.item
90 quòd testes sunt varii.& j.§.postquam.† ¶Item,quòd accusatus cōtra quem inducitur, cum liberauit, vel parens eius: vel ꝙ testis publico iudicio damnatus fuit,nec fuit restitut⁹:vel ꝙ in vinculis publicis seu custodia detinetur: vel ꝙ se ad pugnandum cum bestia dentata locauit,vel palàm quęstum facit,vel facit de corpore suo,vel pecuniam ob testimonium dicendum,vel non dicendū, recepit.iiii.q.iii.d.c.si testes.§.item l.Iul.de vi.& versi.in testimonium.i.q.i.concussionis.& xxx.q.iiii.meretrices.& j.ver.item quod inuitè. ¶Item,quòd nō fuit rogatus à producente:vt in Auth.de
91 testib.§.licet.xiiij.q.ij.quanquā.† Et talis est casus,in quo debuit rogari:qui plures sunt. ¶Primus est,quia contractus fuit in scriptis , & debitor vult probare per testes solutionem , quam voluit facere,vel quam fecit,vel confessionem quam creditor fecit,videlicet sibi solutum fuisse:quæ solutio facta fuit in scriptis.Oportet enim quòd sint tunc rogati : non transeuntes vel fortuiti. iij.
n quæst.ix.c.testes.§.de his.[n] C.eod. testium. & Auth. rogati. Azo tamen not.in Summa eo.tit.§.sin autem.fortè sufficeret, si creditor coram duobus testibus non rogatis, confiteretur sibi satisfactum fore.Item qualiter fiat ꝓctus in scriptis,no. C.de fide instrumen.ꝓctus. ¶Secūdus,in testamētis: vt ī p.auth.rogati.ff.de testi. hæredes.§.fina.C.eod.hac consultissima.in ptin.arg.contrà. ff. de
o testi.ad fidem[o]. Vel si testamētum aperiatur.C.quemadmo.testa. aper.

ADDITIONES.

a Similibus. ¶Puta cuius capellæ sit domus, in qua conficitur instrumentum:sicut & accidit de mea , quam notarius descripsit in parochia sancti Proculi,cum sit sancti Iac.
b l. ii. Sol. ¶Concipio literam hîc esse corruptam : sed forma verborum innuit contrarium.ibi:licet pium,&c.&ibi:si verò.Item si litera hæc diceret,Illud intelligitur, quando non circa substantialia apertius procederet cum fine huius ver.ibi not. reddit inutile: sed id solutioni contrariū non conueniret, nec etiam infrà scriptum exemplum congrueret: quia non est verum,quòd nō sit circa substantialia altera metallum pecuniæ soluēdæ: vt scripsi post Inno.& Hostien.in decre.fraternitatis.quam in fine allegabo.Itē nec est simpliciter verum,quòd aurea pecunia plus expediat vtrique, imò patet vt plurimum contrarium eius,quod vni parti expedit,proficit alteri:propter quæ nesciens aliter actorem excusare dico, quòd forsan fatigatus studio dormitauit Homerus,quod in lib. Inn.erat qualitercunque corruptum ad literam inconsideratè ponendo.
c Si aliquid. ¶Ibi vide opi.Ioan.& Bar.Brix.& quod ibi dixi. & plenè de vtroque scripsi post Innoc.& Host.de hære.c. fraternitatis.
d Indicas. ¶De suc.ab intest.cùm dilectus.de spon.dilectus.
e Eum qui. ¶Corrige,nec furiosus.
f Sed dic. ¶Secundum Alber.Gal.
g l.pe. ¶Quæ etiam est ij.in fi.non respon.contrariis: quia videtur illis standum, cùm intersit eius saltem litibus & sumptibus nō vexari.ff.de min.l.minor xxv.de arbi.c.ij.& maximè cum fideiussoribus renunciauit per modum.& no.de fideiuss.c.ij.in j.gl. lex itaq; in princip.non obstat,loquitur enim de interesse debentis agere. Ex quo enim fullò,cui furatæ sunt vestes, non est soluendo, illarum dominus agit:hîc loquimur de interesse eius,qui conueniri potest , propter quod testimonium ipsius suspectum est. Et vide quod dixi s.tit.j.scilicet de legato. §. superest. ante fi. Adde quod Bal.in d.l.sicut.dicit, quòd si principalis est soluendo, & ipse non renunciauit beneficiis sibi competentibus,quòd possit esse testis & ibi vide per Alex.
h l.i. ¶Per has duas leges, & ff. de ædil. edic.ad res donatas. & ff. de donat. Arist.dixit Gui.de Suz.colligi quando donans teneatur de euictione. quod satis patet ex hoc versi.quia tenetur,si de euictione promisit , si donatio cœpit à pactione: vel si fuit fraudulenta. His cessantibus dicebat in l.omnibus.C. eo. ipsum etiam donatorem admitti.& sic fortius filios.vide s.versi.quid de vēditore. Adde quòd hæc dicta de cedente sequitur simpliciter Angel. consil. cclxxxiiii.Sed Ro.consil.ccclxxiii.reprobat dictum Specu.& dicit quòd dato quod in nihilum teneretur cedens:tamen propter affectionem debet repelli.
i Ipsum,&c. ¶Sed vide quod ibi dixi super ver.volumus.
k Testimonium. ¶Vt ibi post eum scripsi super ver.de crimine.
l c.fi. ¶Sol.ibi de illo,quem non constat fuisse criminosum.
m Prodidit. ¶Pyleus e. ti.ante fi.intelligit hoc de illo qui vtriq;parti diuisim asseruit se scire:quia eis proderat,vt produceretur in testem vt sic productus posset alteri proficere.
n De his. ¶Aliqua de his casibus not.Ioan.ibi.
o Ad fidem. ¶Quam habes iiii.quæst.iii.sed vt vtrobique no. illud regulare,facit quod sequitur.

aper.l.ij.Et in multis testamentis,secundum quosdam.Insti.de mi li.test.§.planè.In codicillis autem,vel in donatione causa mortis,
a admittuntur fortuiti.C.de codicil.l.fi.§.fi.[a] ¶Tertius,in matrimo
b nio,vt videtur xxxj.quæst.v.c.nostrates[b].¶Quartus,in diuortio
c ff.de diuor.nullum.sed hunc casum nō admittit[c].¶Quintus, vbi quis vult cautè deponere sine scriptura tabellionis. in Authen. instr.cau.§.si quis igitur.¶Sextus, si depositarius vni ex hæredib⁹ deponentis partem reddat pecuniæ depositæ.ff.deposi.l.j. §.si qs tabulas.& §.pecuniam. Aliàs autem non requiritur, quòd testis sit rogatus.iiij.q.iij.d.c.testes.§.ad fidem.viii.q.iij.talia.xxiij.q.iiij. inter querelas.ii.q.j.scelus.xxvij. dist. de Syracusanæ. Quidam ta-
d men exigunt semper rogatos esse,per præ.Authen.rogati[d],prop ter quod dicunt prę.l.ad fidē.corrigi.Sed primum verius de iure. Vsus tamen secundum dictum amplectitur quo ad testes, qui in instrumentis adhibentur. Nam hodie in cunctis instrumentis scri
92 bitur testes fuisse rogatos:sed hoc dicitur ad cautelm.†¶Sed qd in prædictis casibus,si testis non dicit,nec negat se fuisse rogatum & in instrumento,si quod confectum fuit,hoc nō dicitur?Et certè videtur presumi rogatus:argu.de verb.oblig.sciendū.& l.quoties.Nam & pro reo est interpretandum.argum. contrà: quia cū duo sint necessaria,scilicet quòd sint testes, & quòd sint rogati: si vnum desit,non valet quod agitur.j.versi.proxi.Sed distingue,an dicit se fuisse rogatum:&tunc planum est. An dicit, Non fui rogatus:& tunc similiter planum.Vel dicit se non recordari:&tunc præsumatur rogatus. Quidam tamen dicunt, quòd si factum fuit instrumētum presente iureperito:tunc creduntur rogati,& non aliter,secundum Vbert.Quid ergo si dicitur in testamento, tales testes fuerunt præsentes:nec dicitur,quòd fuerunt rogati? Et videtur, quòd præsumentur rogati. Nam ex quo notarius ipsam scripturam nominat testamentum, creditur adhibuisse quæcunque faciunt testamentum. Aliàs enim non esset testamentum, si non essent rogati:vel si aliquid de solennibus deficeret. ff. qui satisd.cog.quoties.ff.de re iudi.si se non.§.condemnatum.ij.q.j.statutis.xxxviij.dist.quæ ipsis. Dicendo ergo testamentum, videtur dicere testes fore rogatos.arg.ff.e.quidam.in fi.ff.de iur.om.iudi. l.ij.Et præsumendum est,tabellionem verè,& ritè scripsisse.C.de contrahen.& commit.stip.optimam.extrà.de præsump. ad audi-
93 entiam. †¶Item in contractibus omnia præsumuntur solenniter acta:vt ff.de verb.oblig.generaliter.& l.Titia.§.fi.C.de contrahen.stip.l.j.Instit.de fideiusf.in fi.& de inuti.stip.§.si scriptum.Præsumetur igitur multo fortius in vltimis volūtatib.vbi etiam,quę deficiunt,pro suppletis habentur.argu.C.de fideiusf.verbum volo.ff.de leg.ij.cùm pater.§.cū imperfecta.ff.de leg.j.si in testamento.In quibus etiam fit plenior interpretatio.ff.de reg.iur.in testamentis.ff.de vsufruct.plenum.extrà. de dona. cùm dilecti. Video etiam, quòd dicit lex testes debere esse in præsentia testatoris: vt C.de testa.si non speciali.&quod testator voce propria debet nomen hæredis exprimere:vt eod.titu.iubemus.& tamen de his tabelliones non faciunt in testamentis mētionem:sed dicunt, acta sunt hæc in præsentia talium:&dicunt,talis talem instituit:nunqd ergo presumuntur solennitates huiusmodi deficere,licet in testamento non exprimantur,absit: vt ff. de reb.dub.quoties.argum. ꝫ.quia qui eos rogatos asserit,illud probet.ff.de probat.ei qui.vj. quæst.vlt.actor.Rogatio enim facti est:& quæ facti sunt, probari debent.argum.C.de proba.cum res.& l.i.de non nu. pecun. asse-
94 ueratio.§.si præterea.†¶Quid est rogare testes,nisi eis denunciare,vt assistant?At denunciatio probanda est:ergo & rogatio. arg. ff.de euict.si parentes.extrà,de iudi.nouit.in princ. Nam & qui solennitatem allegat,eam probet.ff.de publi.quęcunque.§.fin.ff.de proba.ab ea parte.ff.de fideiusf.l.fin. & l.pen.Item plures possunt dicere se audiuisse sic testantem, & tamen non valet, nisi forent
95 specialiter conuocati: vt ff.de testam. mili. l. diuus. †Et quoties duo vel plura in aliquo negocio requiruntur, non sufficit alterū tantùm probari:vt ff.de transact.cùm hi.§.si prætor.vt patet in minore,qui debet se probare minorem & deceptum.ff.de iureiur.l. nam postea.§.si minor.Et spoliato, qui debet probare se possedisse,& spoliatum esse:vt extrà,de resti.spo.c.ex transmissa.Sic &hic à simili,quòd sint septem testes,& quòd sint rogati:ergo vtrumque probandum est:quia de similibus idem est iudicium.extrà,de rescript.inter cæteras.arg.ff.ad Trebel.apud Iulianum. Sol. Omnes doctores dicunt, quòd vbi quæstio est de solennitate, illa ꝓbanda est, vt dixi:licet quidam dicant, quòd per duos testes. Alii verò,quòd per plures:vt infrà,de instr.edit.§. compendiosè. ver. quid si vnus.ergo ita est tenendum.ff.de leg.& senatuscons.minime.& ff.qui satisd.cog.inter omnes.in prin.&xix.distin.in canonicis.Nisi enim rogatio ꝓbaretur, absurditas sequeretur: quia iam non esset differentia in probatione,cùm de testamenti solennitate,vel alterius simplicis contractus quæstio verteretur:quia vtrobique vna probatio sufficeret, quod dicere, est absurdum. Nam vbi diuersa est ratio,diuersa iura sunt censenda.argum. ff. de fideiusf.generaliter.& xxix.distinct.c.fin.in fin.Ad quid plura? Lex videtur dicere, quòd testes debent esse in inuentario, qui cognoscant hæredem:& qui viderunt,quando notarius fuit de subscriptione rogatus:quasi dicat,licet scripserit,non tamen creditur,nisi
e rogatus probetur.C.de iur.deli.l.j.§.fin autem dubius.in fi.[e]Item, in causa criminali repellitur in multis casibus,quos dixi s.intit.de
96 accusatio.versic.item quod aliàs ei crimen,&c.& sequentibus.† Accusatio enim,testimonium & ordo,quo ad hæc,paribus passibus ambulant.iiij.q.iii.c.j. quod dic vt not.ij. q. vij. ipsi Apostoli. Qui autem repellantur ab ordinibus,habes vj.q.i. infames. & in
f repertorio sub tit.de æta.& quali.¶Item secundum Gof.[f] excipi potest contra testem,quicquid excipitur contra iudicem:quę dic vt s.in tit.de off.deleg.Ego tamen hoc non approbo simpliciter: nam minor causa repellit iudicem,quàm testem: quia facilius in-
g ueniuntur mille iudices, quam vnus testis[g].¶Item est artifex[h] ig
h notus,vel nimis obscurus,vel ignobilis, non diues non in dignitate,non miles,non officiatus: tamē quandoque admittitur cum
i verberibus[i] à iudice inferendis,si administrator[k] sit,in Authen.eo.
k §.si verò dicatur.& §.si verò ignoti.§.sancimus autē.col.vij.¶Itē, inuitè dixit testimonium,quare non valet testimonium.ff. de testam.qui testamento.in fin.nec contractus.ff.de duob.re. eadem. ¶Idem si liberè se ingerendo. v.quæstion.versicul.illi qui.debet enim esse rogatus. quod dic vt s.versic.item quòd non fuit. Qualiter autem formetur exceptio contra testes, not. j. §. quia sæpe. Regulariter autem quilibet potest esse, qui non prohibetur. ff.e.
l l.j.Et generaliter secundum Ioan.de Deo[l] quemcūque vitiosum repereris,potes de iuris rigore repellere.argumentum.ij.quæst.j. in primis.&3.quæstio. 5:per totum.6. quæst. 1.infamis.ij.quæst.j. prohibentur.extr.eo. ex parte.& c.super eo.ij.q.vij.testes.& c.ipsi. Quæ autem possunt obiici testi in causa matrimoniali producto,dicam j.qui matr.accu.pos.¶In summa nota,quòd quandoque testis statim totaliter excluditur,nec admittitur:puta cùm paratus sum in cōtinenti ostēdere ipsum seruū,vel inimicū capitalē quandoque nō statim excluditur,sed recipitur:& hoc in tempus disputationis

ADDITIONES.

a §.fin.¶Quæ lex destruit dictum Pilei, qui dixit eo. tit. in fi. quòd fortè vbicunque requiritur certus numerus testium, debent esse rogati.Baga.dixit hoc sine forte:vt statim dicam.
b Nostrates.¶Vbi de hoc.& vide quod scripsi de spō.ex parte.post prin. Additio. Et quòd testes debent esse rogati ad solennitatem matrimonii,tenet etiam Ludo.Ro.singu.dccix.inci.an ad solennitatem.per gloss.quam approbat,&dicit ad hoc esse singularem in. d.c.nostrates.licet Bart.Brix.reprobet illam gloss. in quadam sua quæstione. & quid in causa diuortii, an testes debent esse rogati: vide Præpo.Mediola.in d.c.ex parte.ver.antequam.ad gloss.in ii. col.hic alle. Et an &quando testes debeant esse rogati in testamē to,vide omnino Soc.in suo tract.falle.in reg.ccccxx.Henr.Fer.
c Admittit.¶In suo ord.iudi.parte tertia.respon. quòd testes in cā sufficiant in fi.& idem Pet. de Bel. vt dicit Cy. in Authen. rogati. sed Accurs. ibi, & in Authentic. de instru.cau.§. sed & si.& præd. l.nullum.& Ioann.in præd.§. de his. hunc casum enumerat: ipse tamen Accurs.in l.ad fidem.eodem titulo.ff. dicit, quòd lex, nullum. id bene non aperit. Bagarot. in opere suo ante finem enumerat primos tres,& duos hic sequentes: addit casus quibus certus numerus testium exigitur: quod etiam tangit Accurs.in prædic.l.nullum.& ideo quosdam versus,quos de hoc posuerat Gallicus,non curo.
d Rogati.¶Ibi hoc patet Guli.
e In fin.¶De materia vide j.de instr.edi.§.ij. & versi. & nota quòd. Et licet hic dicatur,nō credi eum rogatum,licet subscripserit: nō tamen dicitur sibi non credi de rogatu, si scripserit se rogatum:& sic non contradicit huic quod ibi no.
f Secundum Gofr.¶In summa ii.col.versic.item omnes illi.
g Testis.¶Non enim testis esse potest,nisi qui factum habet notū quòd non requiritur in iudice. Accidit autem interdum,quod soli duo habent facti noticiam,vbi extant centum iudices impetrabiles.
h Artifex.¶Dicit Pile.eo.tit.ante fi.quòd hodie derogatum est his per generalem consuetudinem,per quam testes hodie nō repelluntur propter aliquam artificum vtilitatem, obscuritatem , vel ignobilitatem:nisi essent serui,vel mercenarii producentis.
i Verberibus.¶Id est,tormentis.Accursi.
k Administrator.¶Id est, ordinarius,scilicet ipse torquens.
l Ioan.de Deo.¶In libro Iudicum parte iij.Rubrica de impugnatione personæ testis.

disputationis reseruatur, puta si dicitur infamis, vel fur, & huiusmodi: quod dic vt extr. de testib. ex parte. j. & s. ver. item quòd est seruus. & seq. Tutius tamen est, quòd hæc post aperturam testiũ proponantur, vt ibi not. præmissa protestatione, quòd post publicationem attestationum possit in dicta obiici & personas. quod dic plenius vt s. ver. item quod hic. pro quo aliquid dixi.

SVMMARIVM.

1 *Conclusio, quòd testes non recipiantur in iudicio ante litis contestationem, in quibus casibus fallit.*
Reus producere potest suos testes lite non contestata in contumaciam actoris.
2 *Produci potest testis lite non contestata, vbi agitur de statu & libertate ecclesiæ.*
3 *Sententia fertur lite non contestata, cùm is, qui non possidet offert se liti.*
4 *Testis produci potest ante litem contestatam, cùm impubes ex Carboniano edicto, vel mulier nomine ventris petit se mitti in possessionem, vel cum reo absente actor petit mitti in possessionem causa custodiæ, &c.*
5 *Differentia est in recipiendo testes actoris, & testes rei ante litis contestationem.*
6 *Senes quo ad actum testificationis dicuntur hi, qui sunt lxx. annorum, qui excusantur à tutela.*
7 *Iura dicentia posse lite non contestata procedi, quomodo sint intelligenda.*

¶ Quando & qualiter sunt testes recipiendi.

a 2. §. Nunc tractemus [a] quando sunt testes recipiendi. Et quidem regulariter post lit. contest. & si ante recipiantur, non valet quod agitur, extra. vt lit. non contest. c. j. & ij. & c. quoniam. Hoc autem fallit in casibus, in quib. testes ante li.
1 contest. siue lis sit cœpta, siue non, recipi possunt. † ¶ Primus, si timetur de morte testium: vt quia sunt in firmi vel senes, vel debẽt bellum campestre ingredi. ¶ Secundus, si timetur de absentia diuturna: quia fortè debent ire Romam, vel vltra mare, vel in aliam longam peregrinationem. ¶ Tertius, si agatur de electione alicuius confirmanda, vel cassanda. j. versi. xxj. ¶ Quartus, cùm agitur de matrimonio carnali: & is, qui conuenitur, se malitiosè absentat, & contumax est. ¶ Quintus, si agatur de alicuius crimine per modum inquisitionis. j. versi. xiiij. ¶ Sextus, cùm petuntur testes ad æternam rei memoriam publicari. Hos sex casus habes in præ. Decr. quoniam. Probatur etiam tertius casus, de elect. dudum. in fi. & quintus extrà, de accu. qualiter & quando. & sextus, extrà, de testi. significauit. ¶ Septimus, in causa appellationis à grauamine interpositæ secundum papam, vel etiam in alia, cùm appellatus contumax est. extrà, de appel. interposita. in fi. & c. sæpe. C. de præscrip. xxx. vel xl. ann. cũ notissimi. §. fi. C. de temp. ap. l. fi. §. fi. ij. q. vj. ei q. ¶ Octauus, quia in contumaciam actoris reus suos testes producit lite non contestata. extrà, de dol. & contu. causam quæ. C. quo modo & quando iud. Authẽ. qui semel. C. de vsur. pupilla. l. iij. Et est ratio: qui non est in eius potestate, quãdo conueniatur: vt C. de tempo. in integ. resti. petendæ. prope fi. & iij. q. iij. c. induciæ. §. spacium. versi. ei autem. & testes possunt mori, vel infames fieri: vt ff. de Carbo. l. iii. §. duæ autem. & facit ad hoc ff. de testi. curent. & ff. ad l. Aquil. l. Aquil. ¶ Nonus, cũ actor nequit agere pp interpositum iuramentum. extra, de iureiu. ad nostram. ij. ¶ Decimus, cùm minor iudicis officio ab hæreditate se abstineat. C. si vt se ab hære. absti. l. j. & Auth. ibi posita. ¶ Xj. cùm causa est merè spiritualis, & sine commodo alicuius temporalis: vt in crimine heresis. ar. xxiiii. q. ij. sanè profertur. in prin. & xxvj. q. vij. ab infirmis. & q. vi. q. recedunt. & duobus c. seq. extra de sen. excomm. c. à nobis. ¶ Xij. vbicunque publicum commodum ostenditur, vt in malo officiali. C. de pœn. ne diu. & arg. iij. q. ii. quia ea. C. de cohor. lib. xii. l. si ap-
2 paritor. † ¶ Xiii. secundum quosdam, cum agitur de statu & liber-
b tate ecclesiæ: vt extra. de testib. cùm olim [b]. ff. de fideicom. lib. in fideicommissariis. & l. hæredum. j. ver. xxviii. ¶ Xiiii. in causa denun-
c ciationis. extra. de dol. & contu. veritatatis [c]. de iudi. nouit. ¶ Xv. cùm restitutio in integrum incidenter postulatur officio iudicis. extra. de offi. iud. c. ii. & j. de resti. in integ. §. ii. versi. vlt. ¶ Xvi. in petitione legati, vel fideicommissi. ar. C. de vsu. & fruc. leg. seu fideicommis. l. ii. ibi tamen dicit in fin. post litem contest. ¶ Xvii. cùm agitur finium regundorum: vt C. fi. regun. l. iii. Vel dic, quòd ibi erat lis contestata, prout ibi not. tamen ante litis contest. fit ibi p-
d batio per agrimensorem [d]. ¶ Xviii. in Trebellianica restitutione.
e C. ad Trebel. l. pen. §. cùm autẽ [e]. ¶ Xix. in causa hæresis. Post mortem enim quis punietur sine litis contestatione: vt xxiiii. q. ii. sanè ii. C. de hære. l. iiii. ¶ Xx. cùm persona est incerta. v. q. v. quidam. ¶ Xxi. cùm agitur de aliquo possessore in beneficio obtinendo.
f ext. de eo qui mit. in pos. eum qui. [f] ¶ Xxii. in dilapidatione. arg. iii. q. ii. qui ea. & argum. C. vbi de cri. ag. opor. l. ii. ¶ Xxiii. in causa purgationis. extr. de purg. ca. cum P. & c. inter. j. vers. xxvii. ¶ Xxiiii. cũ quis est infra pubertatem, & timetur de eius variatione. ff. de Carb. edi. l. iii. §. ii. ¶ Xxv. in causa subreptionis. extra. de re iud. cũ olim. ¶ Xxvi. in notoriis, quando iudex in eis testes recipit ad cautelam. extra. de elect. bonæ. i. §. lex aũt. & j. de noto crimi. ¶ Xxvii. cùm quis deficit in purgatione, punitur lite non contestata. extra. de simo. de hoc. & c. insinuatum. & de coha. cler. & muli. tua. in fi. ¶ Xxviii. in libertate, secundum quosdam. C. de inge. ma. diffamari ¶ Xxix. vbi ante litis contest. aliquid incidenter opponitur: & probatur, ext. de testi. veniens. ii. & de app. super eo. j. sed fortè tunc lis est contestanda super incidenti: vt no. extra. de offi. deleg.
g prudentiam. §. sexta. [g] ¶ Xxx. vbicunque aliquid iudicis officio expeditur: vt extra. de spon. præterea. & de offi. iudi. c. j. C. fi. regun. l. iii. ff. de mino. in causæ. §. causa. extra. de consan. & affi. ex literis. de testi. cùm in tua. C. si vt se ab hære. absti. Authen. ibi posita. quod intellige de officio iudicis seruiente actioni: vt in expensis lite pẽdente factis, & huiusmodi: vt s. ver. prox. Secus si nõ seruiret actio-
3 ni, sed actio sibi: vt ext. de off. iud. c. ij. C. de iud. sancimus. † ¶ Xxxi. secundum Azo. cùm is, qui non possidet, liti se offert: quia & tunc
h lite non cõtestata fertur sentẽtia. ff. de rei ven. si autem [h]. ¶ Xxxij. secundum Vin, in odiosis, in quibus terminus accusatori præfigitur, in quo si non veniat, postea non audietur. extra. qui matrim. acc. poss. cum in tua. & de clan. despon. cum inhibitio. C. qui accu. non poss. si ea quę. extrà, de excep. pastoralis. ¶ Xxxiij. in exceptionibus dilatoriis & declinatoriis fori, & etiam in quibusdam perẽptoriis, scilicet cum excipitur de re iudicata, vel transacta, vel finita. iij. q. vj. c. si quis episcoporum. §. exceptio. extra. de re iud. inter monasterium. C. de proba. exceptionem. extr. de lit. contest. excep-
4 tionis. lib. vj. † ¶ Xxxiiij. secũdum Azo. cùm impubes ex Carboniano edicto, vel mulier nomine vẽtris petit se mitti in possessionem, vel cùm reo absente actor petit mitti in possessionẽ bonorum rei causa custodiæ: vel cùm quæritur an intersit actoris rem ei exhiberi: vel quando legatarius petit sibi satisdari pro legato: & quæritur an sit ei legatum relictum, vel cùm filius petit alimenta, & quæritur an sit filius: vel cum pignora capiuntur ex causa iudicati, & quæritur an sint condemnati. Hęc probantur ff. de Carb. edic. l. iii. §. causæ. & ff. de ven. in pos. mit. l. i. §. si ea. C. vbi in rem actio. l. pen. C. de bo. auto. iud. pos. Authen. & qui iurat. ff. vt in pos. leg. si is à quo. ff. ad exhi. l. i. & ij. §. sciendum. ff. de lib. agn. l. si quis à liberis. §. si vel parẽs. ff. de re iud. à diuo. §. si super. In his enim si vocatus sit contumax, possunt secundum Azo. testes recipi, & sentẽtia diffinitiua ferri. ¶ Xxxv. vbicunque agitur de iuribus, licet sup his rarò agi debeat inquirendo, nisi iusta causa subsit, secũdum pa-
i pam [i]. ¶ Xxxvj. in omnibus emergentibus, secundum quosdam, &
k breuiter vbicunque libellus non ad mittitur: quod dic vt j. de libel. concep. §. nunc dicendum [k]. aliàs autem, prẹterquam in dictis casibus specialibus: & si qui alii reperiuntur, non recipiuntur testes ex parte actoris lite non contestata, vt s. ex parte verò rei
5 sic: vt s. ver. viij. † ¶ In hoc autem est differentia: quia cùm testes actoris senes vel absfuturi recipiuntur, lite nõ contestata, non publicãtur, donec lis sit cõtestata: sed consignantur vsq; ad annũ: vt in præ.

ADDITIONES.

a Nunc tractemus. ¶ Quoniam in textu & his computatis xx. ex his casibus ibi not. in j. gl. & de his aliquid iij. q. ix. in sum.
b Cùm olim. ¶ Ibi de hoc in vlt. glo.
c Veritatis. ¶ Hostien. de hac decre. faciebat casum, quando agitur de reb. alienatis à prælato suspenso, vel excommunicato post inhibitionem. Gul. ponderauit non casum, sed modum ipse Hosti. dabat alios casus de decr. quam sit. de exces. præla. de decre. constitutus. de ap. de innouatis lite pendente, de consti. cum M. & cum vniuersali iudicio actum est post diffinitiuã. C. de peti. hær. l. j. hoc scripsi in decr. quoniam. super j. glo.
d Agrimensorem. ¶ Forsan diffinitio cum, scilicet de iudicis mandato finem ponit, quando certum est, quòd in prædio decem iugerum vnus habet sex iugera, alter quatuor.
e Cùm autem. ¶ Vide quod ibi not. in glossa penul.
f Qui. ¶ Lib. vj.
g §. sexta. ¶ Ibi gl. antiqua quæ incipit ex loco. hoc tenuit, quod in additione correxit.
h Si autem. ¶ Idem ibi act. & in l. qui se. eo. tit.
i Secundum papam. ¶ Vt post eum scripsi de iureiur. ad nostram. ij. super gloss. penul.
k Dicendum. ¶ Adde casus de offic. ord. quamuis. & de homi. pro humani. lib. vj. Item quos ponit clemẽ. de iud. dispendiosam coniuncta cum decre. sæpe. de verb. signifi.

in præ.c.quoniam.aliàs enim eis publicatis si didicisset testificata nõ posset alios producere.extra.de testib.vltra.& c.de testib.& c. fraternitatis.in Authen.eod.§.quia verò.Cùm verò testes rei recipiuntur, vt quia aliquis in hæreditate alicuius succedens, & timens sibi in posterum quæstionem moueri petit testes,de quorum fortè morte,vel absentia verisimiliter dubitatur, vel quoslibet alios [a] lite non contestata recipi:& tunc dicunt multi, taliter receptos statim publicari debere:vt extr.de testi.significauit.& c. Albericus.quæ iura in reo loquuntur.Nec obstat secundum eos præd.decre.quoniam.vbi non publicantur:quia loquitur in actore.Sed certè hoc concesso,sequeretur absurditas. Nam in partiũ fauorem inductum est, vt testes lite non cõtestata recipiantur, qñ timetur de morte,vel absentia,vel ad æternã rei memoriã,ne veritas occultetur,& probationis copia subtrahat:vt in præd.decre.quoniam.vnde non debet in eorum læsionem retorqueri.C. de legi. quod fauore.quod contingeret, si testes rei publicarentur:quia tunc nõ possent alios producere: vt iam in actore dixi. & sic copia probationis ei subtraheretur. Dic ergo, ꝙ siue actoris,siue rei testes recepti,ante litem contestatam non publicãtur, sed potius consignantur.ff.de except. si quod.& cũ hoc sit in actore, idem esse debet & in reo.arg.extr.de mutu.peti.c.fi.& extr.de excep.cùm inter.Et quia eadem ratio est vtrobique : ergo idem ius debet esse.extr.de consti.translato.Nec obstat præ.decre. significauit.vbi dicitur,quod eorũ dicta debent redigi in publica munimenta,nec decre.Albericus. vbi dicitur in publicam scripturam, quia hoc verũ est, quòd redigantur in publicã scripturam: non tamen publicabuntur vel aperient̃ attestationes partibus,donec lis fuerit contestata,& alij testes inducti,verum cùm reus citatus adest in iudicio, actor verò abest, tunc testes rei recipiuntur lite non contestat. & publicantur : & sentẽtia fertur : vt in concordant. quæ sunt s. versiculo, viij. argumentum. tamen contra præmissa in his,quæ not.j.§.satis.versi.xviij.[b] †¶Sed quos vocat
6 senes?Quo ad præmissa, videtur quòd eos, qui sunt lxx.annorũ, qui excusantur à tutela.ff.de excus.tuto.l.ij.C.qui æta.lib.x.l.vnica.& C.eod.tit. lib.x.l.fin.ff.de test.inuiti.Vel fortè centum annorum.C.de sacrosan.eccle. vt inter diuinum [c].Recipiuntur autem prædicti,cùm ciuiliter agitur:vt in præd.decre.quoniam.Quid si criminaliter?Respon.tunc no,secundum Bart. quia in criminalibus strictissimæ probationes requiruntur.v.q.vj.Epiphanium.C. de proba.l.fi.nec in eis testes coguntur.extrà.de testi.cogen.dilectorum.Vincen.contrà [d],ex quo de testium morte timetur:quia
7 iam actor ad talionem lite mota tenetur.†¶Illud autem scias,ꝙ vbi iura dicunt posse lite non contestata procedi,intelligendum est altera parte se contumaciter absentante.Si enim vtraque præsens sit, non valet processus: nisi quo ad omnia iuris ordo seruetur.Quòd dic prout not.extr. qui fil.sint leg.per venerabilem.in gloss.quæ incipit:vt ij.q.vj. Sed & si in aliquo de prædictis casibꝰ altera pars contumaciter absit. dicunt quidam ad singula litis capitula citandam. Alij verò dicunt, quòd tantum ad sententiam sit citanda. ad hoc infrà,de accus.§.viso.versi.item licet.

ADDITIONES.

a Alios.¶Non sunt ad hæc duo miscẽda,sicut miscet auctor hìc & statim ibi,vel ad æternam. Additio. & quonam pacto publicentur testes ad perpetuam rei memoriam, & de materia vide latè Alexan.consi.318.incip.super themathe ver.quantum autem.in ij.colum.in ij.vol.& per Phili.Corn. consi.clxxij.incip.primus cõsultationis articulus.in ij.volu.Soc.in trac.suo fallen.in reg.313. Henr.Frran.

b Ver.xviij.¶Et huic ꝯrio statur,vt scripsi in decre. significauit.in glo.dixit hic Inn.& super glo.ij.Et ratio supra dicta parum valet: cùm tunc sibi liceat producere quot vult. Si ergo testes absunt, per quos probari vult, differat hoc, siue sit reus, siue actor agere nõ valens:puta quia non extat dies vel conditio,quæ posset etiã in multũ tempus differri,& testes licet tunc sani & mansuri,interim deficere possunt.Et ob hoc prędixi, nõ esse miscendã receptionẽ,q̃ fit,dũ timetur mors testiũ vel absentia diuturna, cum illa,q̃ fit ad æternam memoriã, cũ primorum dicta consignẽtur,secunda publicentur.Item in secunda recipiuntur sani testes & mãsuri.Item eorũ dicta durabilia,primorum non:vt in decret.quoniam frequenter.post prin. Sed de his testibꝰ receptis ad æternã memoriam dubitatur,an valeant ꝯtra extraneos, an verò solùm contra illos,quorum fuit facta vocatio?& vt scripsi post Inn.eo. titu.significauit.in gl.dixit hic Inn.ver.vbi verò,& in decr.Albericus.in glo.quid si.versic,alij verò dicunt ꝙ aliis nec prosunt, nec obsunt.per l.C.de dona.inter dona.& ff.de iureiuran.& si possessori.in fi.cũ l.seq.Scias Dyn. in suo v.cõsilio in hypothecaria tenuisse,quòd testes recepti ad æternam memoriam super obligatione bonorum,puta inter pacem facientes,si pax frangeretur,si ante productionẽ & probationẽ illam alter paciscẽtium vẽdiderat aliqua bona & emptores ñ fuerũt vocati:illa probatio eis nõ nocebit,sed oportebit ꝯ eos de nouo probari. Verùm post probationẽ illã si fiat vẽditio,cũ illa ꝓbatio iã affecerit vẽditorẽ,&ei nocuerit,nocebit etiam emptori. Allegat C.de pigno.l.præses ꝓuinciæ.ff.de pign.l.si superatus.§.fi.ff. de excep.rei iud.si mater.§. fi.Et aduerte,quia ad prædicta non obstat l.inuitus.§.plerunq;.ff. de regul.iur.quæ vult,in petendo & defendendo eandẽ causam esse emptoris,quæ venditoris.& l.j.in eo.titu.§.j.quæ dicit,quòd non debet esse alicuius melior conditio,quàm sui actoris:& qui dicunt,quàm alienatio debitoris non facit conditionem creditoris deteriorẽ.C.de pig.debitorẽ.& de distra.pign.si debitor.&his similia: quia fateor ꝙ illa hypothecaria bene durat in rebꝰ vẽditis post ꝯtum,&ante probationẽ.quod etiam tenet Dyn.in alio articulo eiusdẽ ꝯsilij,vt statim dicã.Sed hoc solùm dico,ꝙ illa ꝓbatio non præiudicat ei,qui prius emerat,non vocato.aliàs facile esset cuilibet venditori perimere ius emptoris,præcipuè quãdo propter venditoris inopiam,vel aliàs euictionis actio esset sibi inutilis.idem tenuit Hugo de Fontana in sua quæstione,quæ ĩcipit,duo fecerũt inter se pacẽ.Et addidit idem esse in confessiõe venditoris dicẽd:vtũ s.facta ante venditionẽ præiudicet emptori:postea facta non præiudicet. Scias etiã, quòd in quæstione, & in consilio.vt declarem quod de hypothecaria dixi,ponitur thema ex duobꝰ q̃ fecerũt pacem,promittentes non ꝯfacere ad certã pœnã:& obligauerũt vicissim oĩa bona sua ad illã soluendam parti offensæ alter illorũ vendidit aliqua sua bona : post tempus fregit pacem probata coram iudice obligatione & fractione pacis.Et facta excussione bonorum frangentis,agebatur ꝯ emptores,qui emerant ante fractionem hypothecaria:qui se defendebant pro eo, ꝙ venditor non erat debitor tempore venditionis: sed incœpit esse tempore fractionis : quo tempore res exiuerat dñium frangentis.Allegabãt ff. qui pot.in pign. hab.l.j. & l.potior.j.respon.C.de iur.fis.l.j.lib.x.&de bo.damna.l.si quis.post.ff.de verb.oblig.cùm filius.§.in hac.Prædicti doctores tenuerunt ꝯriũ per l.potior.ij.resp.§.qui pot.in pign.hab.& l.qui balneum.e.tit. ff.de sol.si sub conditione.de peri.& commo.rei vend.l.necessariò.§.quod si pendente.de naut.fœn.l.nihil. & de vulg. & pupil. substi.l.fi.§.Titius.de fideiu.si à reo.§.item sub diuersis.Responsionẽ ad l.j.& l.potior.j.resp.prius allegatas,vide de rescrip.si ꝓ te. lib.vj.in & super quarta glo. Adde quomodo & quando possint examinari testes ad æternam rei memoriam,lite non contestata, Alex.consil.cc.ij.lib.

c Diuinum.¶Vide quod de hoc plenius scripsi in decr.quoniã.super verbo,senes.& de sensatis,ij.Regum xix. & in Psal.89.ibi:Anni nostri &c.

d Vincen.contrà.¶Tamen alternatiuè,vt scripsi in decret. quoniam.super tertia glossa.

SVMMARIVM.

1 *Probare volens inutile,seu impertinens,non debet admitti.*
2 *In iudicio nil agi debet occultè.*
3 *Actor non debet quam primùm reo numerum,seu nomina suorum testium producendorum dicere,ne subtrahantur.*
4 *Nomina testium exprimi iubentur post eorum attestationem publicationem.*
5 *Confessio aduersarij dicentis se credere,sicut in instrumento continetur,an valeat.*
6 *Producere volens testes in iudicio,debet eos facere vocari per iudicẽ,si enim se ingerant.sunt suspecti.*
7 *Productiones testium possunt plures fieri sub vna dilatione per iudicem assignata.*
8 *Quarta productio testium,vel dilatio,non est danda sine solemnitate legali.*
9 *Iuramentum secundò præstitum,vbi semel tantùm iurandum erat,an prodest.*
10 *Testibus productis super exceptionibus, an possit dari alia productio cum solennitate legali.*
In accessorio idem iuris est,quod in principali.
11 *Testium quinta productio nullatenus concedenda est.*
12 *Si testis iurauit in iudicio, sed nondum sunt articuli dati, vel interrogatoria, quid iuris.*
13 *Testibus debetur conductus & securitas,& omnis formido illis amputãda est.*
14 *Si quis petat testes intra terminum examinari,qui nolunt testificari,ex quo succumbit,cui imputabitur.*
15 *Testes producendi de vno loco ad alium,qua prouidentia mitti debeant.*
16 *Forma qua iudex iudici scribere debeat,vbi testes de vno ad alium mittuntur. Iudex iudici scribens non præcipiet,sed rogabit.*
17 *Delegatus papæ,vel episcopus,vel cui vniuersitas causarum est commissa,potest alteri receptionem testium committere.*
18 *Clausula illa,testes autem,& quæ habentur extrà,de testi.cog.ca.j.quomodo intelligantur.*
19 *Odium testium quomodo probetur.*
20 *Exceptio peremptoria opponi debet postquã actor suam intentionẽ fundauit.*

21 *Is cui committitur exceptio testium super principali, non debet recipere reprobationem, nisi sibi specialiter committatur.*
22 *Iudex an aliquo casu possit mittere notarium causæ, vel alium pro voluntate partium ad testes diligenter recipiendos.*
23 *Iudex ad mandatum alterius iudicis testes recipiens, qua forma rescribet.*
24 *Commissio illius, cui testium cõmissio datur, nõ valet, nisi id partes approbent.*
25 *Rescriptum, vbi committitur testium receptio intra certum tempus facienda quomodo intelligatur.*

¶Qualiter sunt testes producendi.

a 3.§. Qualiter autem [a] sint producendi testes, breuiter annotemus. Et quidem actor prius producet suos, deinde reus: & dic vt infrà, in titu. de proba. §.j. ad fin.
b actore igitur volente testes producere, dicat reus [b]: frater, dic mi
1 hi, super quo vis testes producere? † Si enim vis probare impertinens & inutile, non debes admitti. C. de probat. ad probationẽ. j. cum suis concord. extrà, de offic. leg. cum contingat. in fin. Nec etiam superflua debes probare, vel quæcunque velis, sed solùm ad causam facientia. ff. de peti. hæred. si quis libertatem. vltra medium. ff. de iureiurã. si duo. §. ij. C. qui legi. perso. l. momentaneæ. Quòd si actor dicat, non faciam: quia iudici, nõ tibi est probatio facienda, & sibi dicam quod debebo: vt C. de condi. ob turp. cau. l. j. ext. de rescrip. inter cæteras. ij. q. vij. pleriq;. ff. de prob. quinquaginta. Ad hoc reus replicet, qꝫ cùm dixerit iudici, iudex dicet ei: quia
2 nil occultè in iudicio debet agi. † Et certè dicendum est parti, q̃ aliquando plenius quam iudex discutiet, an sit talis probatio admittenda, vel non. Et probantur præmissa extrà, de testibus. ad hæc. aliàs incipit, præsentium. lib. vj. C. si per vim, vel alio modo. l. fin. extrà, de in integ. resti. tum ex literis. prope fin. C. de dila. à ꝓcedente. De quo dic vt j̃. §. nunc videndum. ver. sciendum est igitur. & seq. Deinde petat reus illud sibi in scriptis dari: quo quidẽ fieri debet, ne detur materia negandi verum, & probandi falsum. extrà, de probation. quoniam contrà. ff. eodem. quoties. §. interrogationes. ff. de edend. l. prima. §. editiones. licet sit argum. contrà in ead. l. §. edere. Iudex ergo de officio suo faciet hoc in scriptis per notarium causæ redigi, & sic parti copiam porrigi, ne veritas possit perire. ff. de testi. curent. C. de fid. instru. plures. Vel occultari, decimaquarta. quæst. ij. quanquam, vel negari. xxvij. quæ. ij. omnes fœminæ. xx. quæst. j. vidua. ff. de pig. contrahitur. & facit C. de arbi. ne in arbitris. §. sed & si ipse. quam scripturam in curia articulum appellamus, de quibus dicam in præd. §. videndum. in
3 princi. † ¶Post hoc dicit reus: Frater dic numerum & nomina testium, quos intendis producere: vt in prædict. decr. præsentium. §. testes. Actor verò dicat, non dicam, quia nescio: & si scirem, nõ dicerem: quia procuratores mihi eos subtrahere: vt extrà, eod. intimauit. & capitul. constitutis. Non enim cogor aliquid contra me dicere, vel facere. C. eod. nimis. quarta. quæst. tertia. versic. qui intendit. extrà, de proba. capitu. j. quando enim testes producentur, videbis qui sunt: & iudex eorum numerum inspiciet, & faciet suum officium. iuxta l. ff. de testi. l. prima. in fin. & extrà. eodem, cùm causam. Sed dicet reus: imò dices: quia sic est fieri consuetum: vt infrà, versic. iudex ergo. Si enim velis producere eos, qui mortui vel intestabiles sunt, non debes audiri. Et cautè etiam faciet, si quærit, an velit aliquos producere, nisi quos nominauit: & si dixerit, non faciat hoc scribi, & postea dicat iudici, quòd non est alia dilatio danda ad producendum: quia nulla fides testibus adhiberetur, vel quia sunt viles & infames. extrà, de probat. licet. ff. de testi. l. tertia. ff. ad Velle. l. aliquando. extr. de testi. testi-
c monium. Dixit autem Vber. [c] quòd de iure non tenetur quis dicere nomina testium absolutè: nisi vbi est hoc fieri consuetum, vt mutinę, & in quibusdam aliis locis: vel nisi appareat, quòd frau
d dulenter subticeat [d]: ne super his instruatur aduocatus vtriusque partis ad corrumpendum, vel impediendum testes: vt ff. de arbi. non ex omnibus. & C. de postu. l. pen. C. si pig. in causam. in l. secũda. Nec obstat præd. decret. præsentium. quæ dicit, quòd nomina testium reprobandorum exprimantur in articulis, super quibus deponent testes reprobatorii. Hoc enim ideo fit, ne sit locus variationi, volendo fortè quòd testes deponant contra eos, quib⁹ nulla exceptio fuerat opposita: quod fieri non debet. extr. de re-
e scrip. cùm in multis [e]. Aliud autem est, cùm quis in causa vult testes inducere: quia tũc non tenetur eorum numerum, vel nomina aduersario dicere: sed iudici, eo modo quo iam infrà, dicetur. Sed adhuc est contrà, extra. de accusa. qualiter. secundo. § debet
4 autem. Sed † ibi post publicationem attestationum testium no
f mina exprimi iubentur. [f] ¶Eadem † quæstio etiam & solutio fie-
5 ri potest in nomine tabellionis: qui dicitur confecisse instrumentum, quo quis vsurus est, ne detur materia fabricandi falsum. Nam solum corpus instrumenti, vel summæ, quæ petitur, edendũ est. At nomina tabellionis vel instrumenti non sunt de corpore, seu de summa ipsius debiti. argument. ff. de eden. l. prima. §. diem autem. ¶Quid ergo si fit ex aduerso talis positio: Pono, quòd si aduersarius vtatur aliquo instrumento, talis notarius illud confecit: vel tales testes fuerunt: vel fuit tale factum? Dicunt quidam respondendum esse: & consulunt vt respondeatur sic: Credo sicut in instrumento meo continetur. Nec obstat, vt dicunt, quòd per hanc responsionem incertus remanet interrogans: vt ff. de interrogato. act. de ætate. §. qui tacuit. & §. vide. quia iudex cui instrumentum ostenderetur, certus efficietur. Sufficit enim sibi fieri fidem: vt C. de eden. l. procurator. Alij dicunt non esse respondendum, ne legi obuietur. ff. de sponsa. oratio. & ff. de tuto. & curator. dat. ab his. scire. decima distinctione. vides. & vide infrà, de edit. instru. §. nunc dicamus. versicu. quid si quis. Cæterùm in hac responsione, Credo sicut in instrumento continetur. Dicunt quidam, quòd valet: quia aut interrogans habet illud instrumentum & per eius lectionem certus potest effici. Aut non habet, imò interrogatus tantùm illud habet: quo casu sufficit, si illud responde at iudici. argument. ff. de re iudic. ait prætor. §. primo. C. de eden.
6 l. fin. Insti. de leg. §. ex contrario. † ¶ Volens ergo testes producere: faciat eos per iudicem vocari. Si enim se ingerant quodammodo sunt suspecti. ff. de procurato. quæ omnia. C. de testi. Authen.
g rogati [g]. & etiam inuiti quandoque producuntur: vt j̃. eodem. §. de testium. Dabit ad hoc iudex dilationem competentem, prout traditur tertia. quæstione tertia. capitu. induciæ. §. spacium. Iudex ergo assignabit dilationẽ seu terminum, intra quem quis ꝓducat testes suos: quo facto is, qui producturus est, colligat omnes, quos poterit habere, & eos producat, & iudici repræsentet, & dicat ei: Domine, hos testes vobis represento in tali causa, pro prima productione. & postea colligat alios, & eos represẽntet, & dicat ei: Domine, hos testes vobis præsento pro secunda. Tertiò
7 colligat alios, & eos pro tertia repræsentet. † Quod totũ fiat sub
h vna dilatione, & hoc secundum Gofr. [h] & alios, qui dicunt vnam tantum dari dilationem, sub qua possunt tres fieri productiones:
i & secundum T. [i] quælibet productio debet continere vnam vel plures dies ad arbitrium iudicis. Vnde secundum dominum me-
k um [k] caueat notarius qualiter scribat: debet enim sic dicere, Assignata est dies ad faciendum primam productionem. Si enim diceret dilationem, non daretur secunda dilatio sine causæ cognitione. Vel sic planius in principio scribat, Hi sunt testes producti
l ab M. contra B. Alij, vt Ber. T. [l] & Azo, & alij, dicunt tres dari dilationes, & sub qualibet earum plures fieri posse productiones: verùm licet actor habeat tres productiones, vel dilationes ſm alios de meo tamen consilio non differat omnes testes producere in vltima: sed producat oẽs, quos habere poterit in prima & secunda, propter varia impedimenta, quæ sæpe in talibus occurrunt. Nocuit enim differre paratis. & vide quod not. infrà. de probation. in princip. Finita autem dilatione seu productione venient testes: & tunc is, contra quem inducuntur, eos videbit: & cognoscet

ADDITIONES.

a Qualiter autem. ¶Sup. & quando: vt in prin. dixit.
b Dicat reus. ¶Vsus causarum nõ recipit prolixitatem verborũ inter partes, q̃ ponit hic Guli. & quando habuit ab Vber. de Bobio charta 3. vbi incipit tractare de productione testium facta in litis contestatione, & iurato de calumnia actor non requisit⁹ format articulos, quos probare vult per positiones: & aliter si negetur, quibus negatis datur copia reo, vt opponat, vel vt interrogatoria faciat. de hoc infrà, §. ij.
c Vbert. ¶Loco in princip. huius §. allegato.
d Subticeat. ¶Ratio prioris dicti, non proximi.
e Multis. ¶Lib. vj.
f Iubentur. ¶Hostien. in Summa de dilat. §. ex quibus. vltra princi. versicul. & nota quod ad partem. quod nominandi sunt testes, al leg. etiam Authen. de testi. §. quia verò multi. de testi. cog. capitu. primo. & capitu. cùm contrà. & clausulam, testes autem, &c. quæ sæpe ponitur in literis. eodem. titul. cùm causam. Sed verum est. quòd illos, quos vult citari, oportet iudici nominare, & apud acta describi.
g Rogati. ¶Et festinare præsumũtur. vt veritatẽ corrũpant. in aut. eo. ti. §. si verò ignoti. Non obstat. C. ea. l. eos. & l. liberto. ff. e. l. Iulianus. & l. inuiti. j. & ij. & qa ibi spõtanei vel non inuiti dicũt, qui citati cõpulsionẽ nõ expectant: non tamen se offerunt. Non obstat si dicat, quòd etiam ad dignitates quis potest se offerre ĩ quo oppone & solue vt not. j. q. vj. c. vltimo.
h Secundum Gof. ¶In decr. in causis. & in summa huius tit. 3. col. ver. testes producti.
i Secundum T. ¶Tit. quando & qualiter testes sunt produ. in fin.
k Secundum dominũ meũ. ¶In Sum. de dila. §. & qlibet. post prin.
l Vt Vber. T. ¶Qui hoc no. in decr. in causis. e. tit. Et vide quod ibi dixi super j. gl. & de hoc in Auth. eo. §. quia verò.

gnoscet quod facere decet. C. de iur. del. l. fi. §. j. & considerabit an
sit talis, qui possit esse testis: vt j. in fi. huius §. Quando autem in-
cipiat currere tempus huius dilationis, & quid intra illud agendū
est. & qui dies, vel quæ alia debent de ipsa deduci, not. secundum
a papam extr. eo. vltra a. † ¶ Quarta autem productio vel dilatio se
cundum alios non dabitur sine solennitate legali, quæ talis est:

FOR. Iurabit enim is, qui eam petet, quòd non fuit percunctatus dicta testium per se vel alium puta aduocatum, vel procuratorem. Nec ea didicit, vel subtraxit: & quòd non petit quartā productionem per aliquem dolum, machinationem vel artem: sed quia nequit vti testibus, quos producere intendebat: & tunc cōcedet petenti quartam productionem, etiam postquam renunciauit. & etiam postquam aduersarius didicit testificata: ipse verò non secundum Vin. in Auth. de test. §. quia verò multi. col. vij. extra. eo. vltra. & in c. in causis. & c. significauerunt. C. de proba. Authen. at qui semel. Sed antequam renunciet productioni testium quod dicitur. quarta productio: exempli gratia dicitur: potest ēm millesimam productionem habere, ex quo non renunciauit: & si bi existimat expedire, secundum Vinc. qui hoc not. in prædict. c. significauerūt. T. verò, & Ber. not. extra. eod. in causis. quod post renunciationem nullum inducere potest. Vnde non dabitur tūc quarta dilatio: vt eod. titu. de testibus. & c. cùm venisset. De hoc j.
b §. satis. versi hoc etiam not. b Item ad hoc, quod dixi de millesima
c productione, est contra præd. Authent. at qui semel. c Cæterum
si quarta productio legitimè, id est, cum solēnitate petatur, iudex
verò nulla causa assignata eā deneget, ex hoc iustè poterit appel
d lari. quod dic secundū papam, prout not. ext. e. significauerunt. d
9 † ¶ Sed quæritur, hic iuratur, cùm iam iuratum fuerit de calum-
nia. nec debeat nisi semel iurari: vt in Authen. de his qui ingre. ad
e appel. §. fin. e Respondeo, hoc est speciale propter falsum iusiurandum: vt in Authen. de fi. instru. §. nec verò. vel ideo, quia plus solet timeri, & c. xxiij. dist. quanquam. extra. de hære. vergentis. ff. de fur. item apud. §. hoc edicto. & vbi talia iuramenta inueniuntur, specialia sunt. extr. de testi. præsentium. nam & aliàs iuramentum de calumnia ad oīa huiusmodi sufficere videtur. Sed pone, ꝙ antecessori meo cōcessæ sunt induciæ, vel tertia productio: nunquid mihi succedēti ad quartam onerosam confugiendū est? Respon. nō, nisi velim. Iure enim cōi habeo dilationem, ff. de fur. l.
f oratione. secūdū Vin. f † ¶ Sed cū super exceptionib. testes ꝓdu-
10 cant: vt extr. de testi. c. de testibus. nunquid in eis dabitur quarta
ꝓductio cū solennitate legali? Videtur quòd sic: quia idem iuris est in accessorio, quod in principali: vt extr. de offic. deleg. prudētiā. in fi. Sicut ergo in principali causa cōcedit, vt prædictum est: ergo & in exceptione, quæ est accessoria. G. Na. contrà, per præd. decre. prudentiam. §. sexta. vbi dicitur, intra terminum competē-
g tem g. Præterea huiusmodi exceptiones odiosæ sunt, & frequenter per excogitatam malitiā opponūtur: vt extra. de do. & contu. finem. & extr. de excep. pastoralis. de resti. spol. frequens. in prin. lib. vj. & patet. extr. de fid. instru. accepimus. versi. si verò. iiij. q. v. c.
11 vnico. † ¶ Quinta verò productio nullatenus cōceditur. Et hæc vera sunt, vbi in prima, secunda & tertia aliquos produxerit. Si verò fuit legitimè impeditus, vt nullū produceret: hoc probato, dabitur etiam quarta & quinta, & millesima productio. Vel secundum aliam opinionem secunda, vel tertia dilatio si necesse fuerit sine iuramēto. hoc n̄ ꝓsequor amplius: qa de hoc plenè not. in p̄. concor. & 3. q. 3. ca. induciæ. §. spacium. & in Summa domini mei in tit. de dila. §. & quibus. ¶ Testibus autem iudici præsentatis, expectabunt testes ipsi, donec deposuerint, vel saltē per quindecim dies. C. eo. si quando. C. de appel. eos. & non vltra. arg. ibi, & ff. de
12 ta. exhi. l. iij. §. exhibere. † ¶ Quid ergo, si testis iurauit. sed non-
h dum sunt articuli dati, vel interrogatoria? h Respon. Dicunt quidā, quòd expectabit per xv. dies: vt in præd. l. si quando. expensis eius, per quem stat, quo minus recipiatur. C. depo. l. fin. in fin. vel producentis: vt j. versic. proxi. primum verius. Alij dicunt, quòd recedet, & imputet sibi, qui nō dedit articulos vel interrogatoria. C. deposi. l. fi. in fin. Dic committi iudicis arbitrio, quòd pro-
i cedat vel differat, ff. de iudic. non quicquid. i ¶ Testes autem exhibendi sunt sumptibus producentis. 4. q. 3. c. si testes. §. venturis. C.
k eo. quoniam k. Recipientur etiam testes præsente altera parte, vel se contumaciter absentante: vt dicam j. eod. §. nūc tractandū. Iudex quoq; debet effrenatam testium multitudinem refrænare
13 vt dicam j. §. restat. versic. hoc etiam not. † ¶ Debet quoq; ipsis ꝯductum, & securitatem præstare, & omnem formidinē amputare: vt iij. q. ix. hortamur. Is quoq;, cui datus est terminus ad testes producendos satisfacit termino, si infra illum eos producat, & iurare faciat: licet infra illum non fuerint examinati. argumentum. C. de testibus. l. penultima. & sic seruat. Secus fortè. si datus fuit terminus ad probandum, vel ad producendum, & ad facien-
l dum illos examinari: argument. ff. de probatio. licet. in princip. l argument. contrà, extra. de offic. deleg. consuluit. Sed de hoc dic
m j. de dila. §. j. ver. sed quid si. j. m † ¶ Quid si petit testes intra termi-
14 num

ADDITIONES.

a Vltra. ¶ Quod scripsi in v. q. & vlterioribus.
b Etiam not. ¶ Et j. §. fi. per totum.
c Qui semel. ¶ Cessabit contrarium, si dicatur illam millesimam fieri inter dilationes.
d Significauerunt. ¶ Vide quod ibi plenè scripsi in gl. quicunque. & in gloss. nota quòd.
e §. fi. ¶ De hoc not. in præ. decr. vltra tertiam. in glo. ij.
f secundum Vin. ¶ In præd. c. significauerunt.
g Competētem. ¶ Et ibi hoc recitabat, vt in suis reportationib. patet. & qđ plus est, dicebat per illud singulare vnicam dilationem dandā in odiosis: qđ ꝯcedi posset in his odiosis, q̄ differunt, & nō perimunt: vt in decr. frequens, j. alleg. & de excep. pia. lib. vj. in peremptoriis in quibus maius periculum est, secus. Nam & in præ. c. de testibus. patet testes quandoq; simul super peremptoriis & principali deponere: per quod patet illa in hoc satis æquari, vt dicebatur primo.
h Interrogatoria. ¶ Non debent testes citari, nisi cùm conditio, & status causæ requirit: vt de rescript. statutum. §. penult. libr. sexto. quare malè facit sic citatus. & videtur citatio non arctare, vt ibi not.
i Quicquid. ¶ Vber. fuit iste versi. quem ponit Ioan. de Deo. Cauil. lib. v. Rub. de test.
k Quoniā. ¶ Et in præd. decre. statutum. §. pen. & vltra ibi no. in gl. antepe. f. quòd licet iuret dicere pro vtraq; parte: nō t̄n pp id cōtribuit is, ꝯ quem producitur. Sic etiam dicas, quòd propter interrogatoria, quæ dat ille, contra quem testis producitur, super quibus vult testē examinari, ipse non debeat contribuere ad expensas: quia non producit illum, & producens tenetur, vt suprà dictū est. Item & si pars non daret interrogatoria, iudex tenetur illa facere. eo. tit. cùm causam. in prin. & c. venerabili. ff. eo. l. iij. in prin. Alleuiat ergo hæc pars iudicem: nec prouocat, sed prouocatur, & ad defensionē vrget. Facit de excep. cū inter. ff. de condi. fur. & iō. & sic seruat. Itē per præ. §. pe. & iura ante illum allegata, dicim⁹ antequam iter testis arripiat, sibi ministrandas expensas pro eundo, & c. Quod intelligo, nisi producens per se, vel suū ministrum illas sibi exhibere velit. Nō obstat de censi. cū instantia. in fi. quia ibi multi singulariter erant obligati: hîc vnus producens tantùm Dico ēt n̄ haberi rationē expensarū quas domí faceret, per no. in præ. c. statutum. §. insuper. in gl. n̄ quē minores: & tūc maximè qn̄ expensas in domo lucratus fuisset. ff. ad exhi. sed & si. §. ij. & si personæ conditio id requirit, soluet ēt vecturas equorū. ff. mā. ideq;. §. item Labeo. & ff. pro socio. l. si inter fratres. §. si quis ex sociis. & de tu. & ratio. dist. l. j. §. si pupillus. in fi. etiamsi testis propriū equū duxerit, quē locare solebat. Bene facit ff. manda. si verò non. §. si mihi. Itē videtur, si locare non solebat. aliàs producens fuisset vecturam soluturus. Facit ff. de vsur. l. & in cōtraria. Item si producēs de certa summa pro die cōuenisset cū teste: soluisset pro decē diebus. ille prius expeditus residuū restituere tenetur. ff. man. creditor. §. si inter. ij. respon. & de leg. ij. l. antepe. §. j. & de ali. leg. l. pecuniæ fortem. Adde vt per modern. in l. recusare. §. si quis alio. ff. ad Trebellia.
l In princ. ¶ Datur hodie terminus ad probandum, & probatum habendum.
m Si. j. ¶ Quod ibi dr̄, non terminat hunc casum. ibi enim de testib⁹ examinatis, sed non publicatis: hîc verò de non examinatis. hoc autem forsan intellexit, quod s̄m illos, secundū quos requiritur publicatio, fortius examinatio: quasi de illa non dubitaretur: tamen vt ibi patet, dubiū publicationis restringitur ad casum decr. pia. de excep. lib. vj. quæ facit etiam pro secundo membro solutionis: quia ibi datur termin⁹ ad probandū, vt ibi scripsi super vers. octo dierū. Archi. tenet, ꝙ n̄ sufficiat intra illos testes iurasse. Ioānes de Faso. de quo mentionē feci, s. de off. iudi. §. vlt. in princ. tenet idē, principaliter, qa dilatio scd'a dāda nō est, nisi ex cā. ff. de feri. l. fi. Item lapsus termini. & qa se arctauit, obstat ei. C. qui acc. nō possunt. si ea. ff. de rei vend. nā si. itē lex, si qn̄. C. eodem titul. vbi vltra xv. dies iudex non p̄t tenere testem: principaliter inducit ꝙ iurare & deponere coniunctim requiruntur: & tunc inseparabilia, & primum fit pp s̄m. Vnde lex vult, quod iurati deponant. C. de test. l. vlt. in fin. & qui testa. fac. pos. furiosum. & quod ibi not. Nam quòd de indiuiduo non sufficit facere partē, inde est quòd imperfectum dicitur nullum. Institu. quibus mod. testam. infirm. Pro istorum opin. bene facit extrà. de senten. excom. cùm desiderес. in prin. & c. quod in dubiis. j. resp. Facit ēt optimè quod dixi in regula, non est sine. de reg. iur. lib. vj. In secunda parte quæstionis de teste, qui falsum deposuit non iuratus, fertur Dyn. tenuisse cōtrarium per l. vnicam, in fin. ff. de bonor. poss. ex testamento mi.

num examinari, sed ipsi noluerunt testificari: & sic succubuit? Dic ꝙ ei imputabitur, si non fecit eos cogi, secundum Uber. ff. de tab. exhi. locum. §. hoc interdum. siue cā sit ciuilis, siue criminalis. C. de test. si quando. ff. eod. l. j. §. j. Si autem petiit cogi, sed iudex non coegit, iudex damnum resarciet, ſm eum. ff. de mag. conue. l. j. ff. đ
a dam. inf. l. iiij. §. pen. [a] Sed nunqd testis, qui noluit iurare, tenetur?
15 Dic vt j. §. prox. ver. qd ergo si testis. † Sunt autem [b] testes produ-
b cendi de prouincia in Italiam, vel econuersò: vel de prouincia in prouinciam, vel de ciuitate in ciuitatem, si iudex id prospexerit expedire: si verò nolit, nec expediat vocare testes coram se, debet scribere iudici, sub quo degūt, vt eos recipiat, & secundū formā infrà traditam: & ille sibi mandabit quanta fides sit testibus adhibenda. Prius tamen quàm scribat, recipiat cautionem ab eo, cōtra quem inducuntur, quòd vadat vel mittat intra terminum cōpetentem ad videndum iurare testes: & hoc in ciuilibus causis. Nam in criminalibus præcisè cogentur testes venire ad iudicem, qui de causa cognoscit. Hæc probatur in Authen. de testi. §. quoniam sancimus. C. de fid. instr. iudices. extr. de fideiuss. constitutus.
c in fi. [c] & not. s. in tit. de iudi. deleg. §. iam nunc. ver. sed secundum
16 præmissa. † Scribet autem iudex iudici sub hac forma:

ADDITIONES.

☞ & maximè cum sua gl. quæ vult militē eē, & vt militē testari: licet nō sit ī numeris. Sic soluēdo ꝓriū de l. ex eo. ff. de mili. testa. quod ēt scripsi de priuil. c. pe. super j. gl. Et secūdum aliam solutionem, quam ibi scripsi, & quam veram puto, illa lex non facit: & dato quòd vera esset solutio contrarij, distinguens an sit iuratum: non tamen probat ad quod inducitur. ibi enim de commodo iurantis, quod sibi merito debetur, ex quo grauatus est iuramento: hic de commodo producētis. Fateor ergo, quòd ibi iurans miles est, & habet commoda militum: iste iurans testis est assumens illud officium, & iurando habet commoda testium, puta ius reuocandi domum, & sumptus. ff. de iudi. l. ij. §. legatis. de rescrip. statutum. §. pen. lib. vj. non per id dici potest producentem probare. Unde dominus Iaco. de But. qui in sua disputatione tenuit, quòd depositio post terminum facta valeat, illam legem non induxit, sed inter alia allegat, quòd licet productio testis spectet ad partem, examinatio tamen spectat ad iudicē, cuius debet intrare secretum. C. eodem titu. nullum. Addo, quòd etiam ad petionem eius, contra quem examinationem facere debet, vt not. in l. si quando. C. eodem titu. debuerat etiam aduersarius instare. Protelatio ergo iudicis procedat sine præiudicio producentis. ff. de iud. l. ij. §. in omnibus. Mihi placet distinctio Gul. in primo membro, & etiam in secundo: saluo quod no. ī. de dila. §. j. ver. illud quoque. in fin. Adde, quod Roma. consi. cccclxiij. incip. quo ad primum, tenet, quòd si sit statutus termin⁹ ad probandū, & testes iurauerint in termino, quòd valeat depositio facta, post terminū. Et ita dicit tenere Io. Cal. consi. j. sub rubr. de testib. Domi. de Rota conclusione ccxcij. & cccclxxi. Bar. de dam. infe. l. dāni infecti. §. Sabini. Bald. in l. si quando. C. de testib. & in rubri. C. si ex fal. instru. & l. Antistius. de acqui. hære. Anto. de But. in c. licet causam. de proba. de quo vide Bald. etiam consi. cccviij. incipiente, statuto cauetur. lib. iiij.

a §. penul. ¶ Ad literam fuit ver. ipsius Uber. de Bobi. vbi tractat de testib. circa medium.

b Sunt autem. ¶ Inchoant verba Tancre. vbi suprà, quæ prius fuerunt Azo. in Summa, versi. producendi autem sunt. except. versi. prius tamen.

c in fi. ¶ Vide quod ibi not. in glo. antepen. & quod super ea dixi. & quod not. de rescript. statutum. lib. vj. in gl. penul.

¶ Commissio receptionis testium.

TALIS tali salutem in Domino. Noueritis quòd inter talem & talem talis quæstio vertitur coram nobis, in qua actor ad suam intentionē probandam quosdam testes, vt asserit vestræ iurisdictionis producere intendit. Ne igitur iuris executio frustretur si probationis defectu, vel occultatione pereat veritas, prudentiam vestram duco attentius deprecandam, quatenus citatis his, quos idem, seu eius procurator vobis duxerit nominandos, receptoque secundum formam iuris & iudicij morem ab eis prius iuramento, super intentione, seu articulis, vel capitulis præsentibus introclusis, cogatis eos veritati testimonium perhibere, attestationes ipsas in publicam formam redactas, & nulli partium proditas, nobis sub vestro sigillo secretè inclusas per fidelē nuncium quanto citius transmissuri. Vel dic vt infra. in sequenti forma, hoc saluo: quia cum vnus iudex scribit alij, non præcipiet, sed rogabit: & is, cui sub præscripta forma scribitur, sua, non scribentis authoritate, illos examinabit: vt in præd. versic. sed secundum
a præmissa [a]. Et probatur hæc forma, extra. de fideiuss. constitutus. & C. de fid. instrum. Authen. apud eloquentissimum. Et vide simi
17 le. j. de iur. calu. §. restat. versi. quid ergo. † ¶ Potest etiam hoc cō
b mittere delegatus à papa [b], vel episcopus: vel etiam is, cui vniuersitas causarum est commissa alicui clerico, etiam in cathedrali vł collegiata ecclesia non instituto: quia constitutio ext. de rescrip.
c præsenti [c]. non extenditur ad auditores, sed iudices, prout ibi no. debet tamen esse alias persona idonea, vel discreta: vt extra. eo. si qui testium. & committet sub hac forma:

FORMA. Talis tali salutem in domino. Nouerit vestra discretio, quòd nos causam, quæ inter talem & talem super hoc vertitur ex commissione sanctissimi patris domini papæ talis, vel authoritate ordinaria, suscepimus audiendam, & fine debito terminandam. Verum lite coram nobis inter easdem partes legitimè contestata: præstitoq; de veritate dicēda, seu de calumnia iuramēto: factis quoque positionibus & responsionibus ad ea secutis, articulis etiam à partibus hincinde formatis per ea, quæ hincinde fuerunt proposita coram nobis de ipsius causæ meritis, loquere nequiuit ad plenum: quocirca discretioni vestrę, auctoritate qua fungimur in hac parte, committimus, & districtè præcipiēdo mādamus, quatenus testes, quos vtralibet pars producere curauerit coram vobis super articulis suis, quos sub nostro sigillo transmittimus vobis introclusos, vnà cum interrogatoriis partium earundem, intra spacium vnius mensis à receptione præsentium ꝯputandum per vos, aut alium, vel alios ad hoc idoneos, & neutri parti suspectos, altera parte presente, vel se per contumaciam absentate, prudenter recipere, ac eos secundum eadem interrogatoria iuxta datam à deo vobis prudentiam diligenter examinare curetis. Quod si forte alterutra partiū testes alterius reprobare voluerit, testes hincinde super reprobatione huiusmodi producendos intra quindecim dies post dictum mēsem immediatè sequentes, fideliter admittere, & examinare solicitè studeatis depositiones omnium eorundem testium cum articulis & interrogatoriis prædictis: nec non cum toto processu, quem super hoc coram vobis haberi contigerit, sub sigillis vestris fideliter introclusas, ad nostram præsentiam quanto citius transmissuri: præfixo nihilominus eisdem testibus termino peremptorio competenti, quo cum omnibus actionibus, iuribus & monumentis suis causam ipsam contingentibus per se, vel per responsalem idoneum compareant coram nobis: iustam dante Domino sententiam recepturi. Testes autē, qui fuerint nominati, si se gratia, odio, vel timore subtraxerint, per censuram ecclesiasticam cogatis veritati testimonium perhibere. Datum, &c. Et si cōmittatur duobus vel pluribus, potest addi: quòd si non omnes his exequendis interesse poteritis, alter vel duo vestrûm nihilominus exequantur. Præmissa forma probatur extrà, de proba. licet. extrà. de test. ad hoc. aliàs incipit præsentium. §. testes. & §. cæterum. lib. sexto. & capit. cùm clamor. & capitu. cum causam, quæ. j. de hoc suprà, de iudice deleg. §. sequitur. versi. quandoque etiam. Potes etiam addere clausulam illam, testes, maximè senes & valetudinarios, quos talis duxerit nominandos, admittatis: & depositiones eorum conscriptas ad nos destinare curetis: vt extra. de testib. cùm
18 olim. † ¶ Et nota, quòd in prædicta clausula, testes autem, &c. quæ habetur extra. de testi. cogend. capitul. primo. semper testes intelliguntur se subtrahere, quando non potest aliter veritas ha-
d beri, vel apparere in ciuilibus [d], in quibus cogitur quis testificari: ꝗa tunc celare veritatē, peccatum est. xj. q. iij. quisquis metu. ext. de cri. fal. c. j. nisi hāc præsumptionem alia elidat: puta quia est religiosus. & ideo magis veretur iurare: vel alia consimilia. In criminali autem, & vbi non est peccatum celare veritatem, non præsumitur se aliter subtrahere is, qui non vult testificari: ideoque cogendus non est, nisi manifestè malitia appareat: vt extra. de testi. cogend. peruenit. ij. Item in omnibus casibus, in quibus testes nō
e coguntur, cogi debent, si aliæ probationes deficiunt [e], etiam si
f non se subtrahunt gratia, odio, vel timore: vt eodem capitulo. [f]
† ¶ Sed

ADDITIONES.

a Præmissa. ¶ Vide quod ibi dixi in fine.

b Papa. ¶ Etiam si solùm datus sit ad testium receptionem, vt in cl. de off. dele. c. vno. quod dic vt ibi not. in j. gl.

c De rescrip. præsenti. ¶ Quam hodie non habemus. sed eius loco decre. statutum. eo. tit. lib. vj.

d In ciuilibus. ¶ Inchoant verba Inno. vsque ad fi. quæ vide in Decre. j. præalleg. super gl. ij.

e Deficiūt. ¶ Idem no. j. §. de testium. ver. sed nūquid frater. in fin.

f Ut e. c. ¶ Si actor dicit sibi alias ꝓbationes deficere, & re⁹ dicit ꝯriū: qs ꝓbet: dixi post Dama. de test. cog. sup gl. si qs puto vtrūq;, si velit ad ꝓbādū admitti. extrà de renū. sup hoc. vbi neuter ꝓbare velit vel possit, ñ video hoc tale ītereſſe, ꝙ stari nō debeat iuramēto dicētis, ꝙ aliter ꝓbare ñ pt. Bñ facit e. ti. vltra tertiā forti⁹ đ resc. statutum. li. 6. §. cum verò. in fi. vbi longe maius vertitur interesse aduersarij. faciunt etiam concordantiæ, quas ponit ibi glos.

19 †¶Sed quomodo tunc probabitur odium? Respon. per euidentiam, sicut & dolus. ff. de iud. si filius. Sed dici potest, quòd si testis admonitus nō vult testificari, præsumitur quòd odio, gratia, vel timore hoc facit: nisi priuilegio, vel alia ratiōe excusetur: & ideo est cogendus præsertim si apparent aliqua indicia, vel coniecturæ: vt quia testis vicinus est, qui non potest ignorare, nec vult testificari: vt in præd. c. quisquis. ¶Sed quis probabit odium? Videtur quòd qui illud allegat. C. quod met. causa. l. metum. Sed dic,
20 vt prædixi, attendendas esse circunstantias & indicia. †¶Sed opponitur ad hoc, quod s. dictum est, testes quos vtralibet pars, &c. Nam tunc demū debet quis exceptionem peremptoriam opponere, postquam actor suam intentionē fundauerit: vt C. de exce. si quidē. extr. de excep. cū venerabilis. in prin. ibi: præponere, &c. imò fatuus est, qui ante publicatas attestationes actoris, & antequam sciat illum suam intentionem probasse, exceptionem peremptoriam probat: vt no. extr. de testi. c. de testibus. & j. de exce. §. viso. ver. & not. Sed dic, quòd si reus ante apertas attestationes actoris velit probare suam exceptionem, hoc bene potest: vt in præ. c. de testibus. Et hoc cōmuniter obseruatur, gratia dirimen-
a darum litiū [a], vt tam actor quàm reus suos offerant articulos: & simul intra eundem terminum suas probationes super illis inducāt: vt extr. de proba. licet. versus princi. & extr. de test. ad hoc. aliàs incipit, præsentium, lib. vj. Et sic diximus in quæstione, quæ coram nobis inter commune ciuitatis Ariminensis ex parte vna, & archiepiscopū Rauennatem ex parte altera, super septem castris
b agitabatur [b]. De hoc j. de excep. §. dicto. ver. sed nunquid attestationibus. Vinc. no. extr. de testi. series. ꝙ si exceptio peremptoria sit talis, quæ non destruit principale, quin tenuerit: audiendus est eam proponens post publicatas attestationes: vt si probasti me tibi debere decē, possum opponere, quòd fecisti mihi pactum de non petendo: quia vtrunque potuit esse. Secus si dicit, dico ꝙ testes illi falsum dixerunt: tunc enim non auditur, nisi hoc probet per dicta testium iam productorū: vel nisi producat testes super corruptione: vt extr. de testi. sicut. ¶Sed secundum hoc qualiter agetur de falso, & qualiter testes improbabuntur? Respon. per dicta testium iam productorum, vel per instrumenta. extr. de fi. instru. cū dilectus. aliàs non nisi indirectè: vt extr. de testi. ex tenore. & in præ. c. sicut. Et sic potest intelligi C. si ex fal. instru. per totū.
c & C. de appel. per hanc. j. §. sæpe. ver. porrò [c]. †¶Sed quare oppo
21 nitur illa clausula, ꝙ si fortè alterutra, &c. Respon. quia is, cui cōmittitur, ꝙ recipiat testes super principali, non debet recipere super reprobatione, nisi sibi specialiter sit commissum: vt extr. eod. licet. iij. Nec obstat præ. §. testes. nec præd. decret. de proba. licet.
d quia ibi fuit specialiter commissum, vt ibi patet [d]. Protestationē autem super reprobatione recipere debet: aliàs sine illa nō bene procedit testium receptio. arg. ff. de iur. om. iud. l. ij. extra de offic. delega. præterea. Quandoq; etiam in Romana curia, vbi vt plurimum per procuratores litigatur, mittūtur positiones negatæ cū articulis inclusæ: vt principales super his interogentur: vt in ead. decre. præsentium. §. postea. & versic. præceden. quandoque etiam mandatur eidem, quòd videat partium instrumenta: & tunc additur sic, Et nobis significes, quanta sit fides instrumentis & testibus adhibenda. extra, de fide instru. c. iij. in fi. ff. de testi. testium.
22 §. j. †¶Potest etiam iudex [e] mittere notarium causæ, vel alium
e pro voluntate partium ad testes diligēter recipiendos, si hoc viderit expedire. extr. de test. cùm olim. de test. ca. j. puta quòd testis est infirmus, senex, vel ita pauper, quòd commodè nequit venire. extr. de testi. si qui testium. Vel est honesta mulier: vt C. de off.
f diuer. iudi. nemo [f]. Vel episcopus, aut alia sublimi præditus dignitate. vt ix. qu. j. nec honore. C. de episc. & cler. Authen. sed iudex. Vel aliàs est egregia persona. ff. de iureiur. ad personas. Quod dic vt j. §. proxi. ver. & nota quòd testis. & seq. ibi etiam nota vtrum iudex debeat mittere: si producens sit pauper, vnde versus: Si fuerit pauper testis, vetulusque remotus: Debilis egregius, aut qui
g producit egenus: Vt testentur ibi debebit mittere iudex [g]. Non tñ debet iudex nimis facilis esse ad committendum talia quādiu per se potest ea exercere: vt j. §. nunc tractandum prope principi-
23 um. †¶Cæterùm iudex, qui ad mandatum alterius testes recipit sic rescribet, & attestationes remittet:

FORMA. Talis tali salutem in Domino. Preces vestras prono exaudientes affectu, testes quos talis, de quo scripsistis, producere voluit, coram nobis citauimus, & ab eis iuxta morem recipiendorum testium prius præstito iuramento, eos super intentione transmissa, vel super articulis missis coegimus perhibere testimonium veritati: quorum depositiones per fidelem receptas notarium, vel per nos, & in formam publicam redactas, sub nostri impressione sigilli inclusas, vobis per latorem præsentium duximus destinandas. Hoc probatur in Authent. de testi. §. quoniam. C. de fid. instrum. iudices. C. de transact. l. penult. C de nonnu. pecun. l. fin. ff. de seruitu. sicut. & vide infrà, de remis. Et scias quòd is, qui testes recipit, debet rescribere, cuius authoritatis, cuius famæ, cuiusue conditionis sint, & de aliis circunstantiis: vt infrà. §. nunc
24 tractandum. versicul. hoc autem. †¶Hoc autem scias, quod si is, cui iuxta formam præmissam testium receptio commissa est, alteri id committat, non valet commissio, nisi partes id approbent expresse. Alii dicunt, quòd sufficit, si tacitè. Quæ dic secundum
h papam, & dominum meum: vt extr. eodem. causam quæ. j. [h] & tetigi j. §. nunc tractandum, versicul. debet quoque iudex. & suprà, de iudi. delega. §. iam nunc. versicu. item quid si. ¶In summa nota quòd si testes vocati coram iudice veniunt: is, contra quem producuntur, debet attendere, an sint tales, qui non possint testificari: puta quia sunt serui, infames, inimici, & huiusmodi: quæ dic vt s. §. primo. Quòd si altera pars neget illam causam esse veram, & petat testem examinari, & causæ discussio reseruetur in tempus disputationis: respondeat producens, quòd testis non est sub cō-
i ditione recipiendus [i]. De quo, & quæ sit forma proponendi huiusmodi exceptiones, dic vt s. §. j. versicu. item quòd est seruus. & seq. & eod. §. in fin. versicul. in summa. ¶Item, nota quòd in quibusdam casibus non sunt testes vlterius producendi: quod dic vt j. §. satis vtiliter. versi. hoc etiam no. Quandoq; tamen potest peti restitutio in integrū ad producendū nouos testes: vt j. de rest.
25 in integ. §. fi. versi. qd si in causa. †¶Illud quoq; non est prætermittendum, quòd cum committitur testium receptio intra certum terminum facienda: vt patet suprà, eod. §. in prima forma. sic intelligitur rescriptum, vt reus intra eundem terminum testes actoris contra se in principali producendos, si velit & possit, debeat reprobare: alioquin pòst non audietur contra illos: vt extrà, de proba. licet in princ. & j. §. sępe. versi. reus. nisi velit eos de falsitate conuincere, vt ibi: quia tunc auditur, dum tamen hoc protestatus fuerit ante productionem: aliàs enim etiam intra dictum terminum non licet: vt extra. de testi. præsentium. secundum Pe-
k trum de Samp. [k] Hoc non placet: quia bene post ipsum terminū audietur volens reprobare: vt patet extrà, eod. c. licet. iij. & infrà, de proba. in princi. quia nec tunc esset, qui recipere posset: vt suprà, versicu. sed quæritur. Nec obstat præd. Decre. de proba. licet. quia ibi terminus datus erat tam ad probandum, quàm ad reprobandum: vt patet extra. de testi. cùm causam. in princ. quæ loquitur de eadem materia cum illa. Ideoq; post terminum ibi non audiuntur reprobare volentes: vel illud fuit prouisio papę, propter præsumptionem, quæ erat contra Fauentinos: qui causa differendi negocium in testium personas obiiciebant. Irregulariter enim post attestationum publicationes fiunt reprobationes, nisi in casibus. C. de testi. Authen. si testis. & no. extrà, de test. cùm causam
l in glo. sed cùm hæc exceptio. [l]

ADDITIONES.

a Litium. ¶Et quia timent opi. Ioan. & Azo. de qua dixi eo. tit. fraternitatis. super iij. glo.
b Agitabatur. ¶Vide quod dixi de iur. calu. §. restat. versi. quid si aliquando. in fi.
c Versi. porrò. ¶Et patet in cle. eo. tit. c. ij.
d Ibi patet. ¶Et ibi post principium hoc scripsi post Inno. & Host. super versi. potuit.
e Iudex. ¶Reassumit verba Tanc. vbi s.
f Nemo. ¶Et de iudi. mulieres. in prin. lib. vj. quæ sine distinctione prædicta de mulieribus loquitur.
g Iudex. ¶Fuerunt Vincen. quos scripsi s. eod. titul. si qui testium. in fin.
h Causam, quæ. j. ¶Vt ibi plenius scripsi super gloss.
i Recipiendus. ¶Dicebat Vbert. de Bob. cuius fuerunt hæc verba, vbi suprà, vltra principium: quia actus legitimus, &c. ff. de reg. iuris. actus.
k Pet. de Samp. ¶In præ. decr. licet. sed non bene fuerunt eius verba recepta, quæ ego etiam ibi non curaui: quia non stetit in illis ponendo quod infrà sequitur. versicul. vel illud. non per disiunctiuam, vel, sed per aduersatiuam, sed. Item ibi scripseram post Innocen. & Hosti. quod habetur s. versicul. sed quare. vt ibi etiam dixi. Sed Per. dixerat, quòd si vtraque pars producat testes in principali: & actor impetret recipi intra certum terminum reprobatores, quos producere vult contra testes rei in principali productos, intelligitur ꝙ intra idem tempus reus reprobet testes actoris, si vult: aliàs non audietur. sed non stetit in hoc Petrus, vt pdixi.
l Hæc exceptio. ¶In gl. est vt s. remisi. dic vt dixi in Decr. ex parte. eo. tit. super gl. huiusmodi exceptiones.

SVMMARIVM.

1 *Forma computationis iuramenti à iudice testi faciendæ.*
Iurare cogi potest testis ad veritatem pro vtraque parte dicendam.

2 *Testis iurare cogitur à iudice, nulli parti suum testimonium reuelare.*
3 *Iudex, nec partes pati debent, testes iurare tantùm super articulis datis: quia tunc non admitterentur super contingentibus.*
4 *Testis inquisitus super crimine, aut super statu ecclesiæ, qua forma in quolibet iuramento vtatur.*
5 *Iuramentum testis fieri debet coram aduersario, nisi sit episcopus.*
6 *Testimonium à quocunque non iurato prolatum, an valeat.*
7 *Iuramento præstito scribendus est consequenter dies qua iuratum est.*

¶De Testium iuramento.

a 4.§.Sequitur [a] de testiū iuramēto videre. Iudex ergo,
cū testis iuraturus est, sic ei iuramētū cō
1 putabit. FOR. †Tu iurabis, quòd dices mihi, vel illi, cui hoc com
misero inquirendum, totam & plenam & meram veritatem, quā
credis vel scias de quæstione tali, quæ vertitur inter tales, & hoc
vsque ad finem litis quoties interrogaberis. 3.q.ix. hortatur. & in
Authen.eo.§.j.colum.vij. 35.quæst.vj. de parentela. & ca. episco-
pus. & c.seq. & tam super eo, super quo interrogaberis, quàm su-
per alio. extr. de accu. cùm dilectus.j. & c. qualiter.j. in fi. tamen ibi
loquitur in inquisitione: & quòd solam veritatem dices, non im-
miscens aliquid falsitatis. ij.q.4. nullam. 3.q 9. pura. nec aliquid de
tuo adiicies, etiam quod tibi bonum videatur. extr. de accu. quali
b ter.j. & c.seq. & hoc inuentum est, secundum dominum meum [b]:
quia cum quidam deposuisset veritatem, apposuit postea contra
rium in dicto suo: & cùm postea redargueretur de periurio, dixit
quòd non deierauerat: quia si plus erat, vtiq; tāti erat. Item, quòd
dices veritatem pro vtraq; parte. C. de episc. & cler. Authē. sed iu
dex. xi.q.j. nec honore. 14.q.v. non sanè. extra. de testi. veniens. 2.
in fi. Et qđ nec nec prece, pretio, nec amore, nec timore, nec pri-
c uato odio: secus de publico, vt quia odit opera sua [c]. 86. dist. odia.
d nec pro commodo, quod ipse vel habeat, vel habere sperat [d], te-
stimonium dicet. extr. eod. quoties. & c. licet. §. testes. xj.q.iij. qua
tuor. 4. q. 3. c. si testes. §. testium fides. extr. de testi. cog. cùm con-
trà. & c. seq. extr. de re iudi. cùm æterni. lib. vj. & in præ. c. de paren
tela. & c. episcopus, & c. seq. & ꝙ ibi dices veritatē, sicut scis. non
enim debet dicere per credulitatē, quod scit pro certo, vel econ-
trà: imò quod scit per visum, dicet de visu: & quod per auditum,
dicet de auditu: vt s̄. §.j. versi. idem quod non perhibet testimoni
um de. & versi. seq. & in præd. c. de parentela. & j̄. §. nunc tractan-
2 dum. ver. in examinatione. †¶Quidā etiā addunt, & bene, ꝙ nul-
li parti pandes testimonium tuū, donec publicatæ fuerint attesta-
tiones: vt 4.q.3. versi. qui falsò. extr. eo. fraternitatis. & ff. eod. qui
falsò. Et hoc ideo, ne ex istorum dicto alij testes, pducendi subor
nentur. extr. de testi. vltra. Si enim hoc non iuret, licet post depo-
sitionē iniungat̄ ei in virtute præstiti iuramenti, ꝙ nulli suum di-
ctū reuelet: nō tenetur ad hoc, cū hoc nō iurauerit: vt extr. de iu-
reiur. clericus. Vltimò aūt iudex dicat: Sicut ego dixi, ita obserua-
e bis: sic Deus te adiuuet, & hæc sancta Dei Euangelia [e]. Si autē in-
f ducitur ad probandum consanguinitatem [f], debet addere in iura
mento, ꝙ sic audiuit à suis maioribus, vt testificatur, & sic esse cre
3 dit: vt extr. eo. quoties. & c. licet ex quadam. †¶Illud aūt notan-
dū est, ꝙ nec iudex, nec partes pati debent, ꝙ testes iurent de veri
tate tantū super articulis datis: quia sic non valeret eorum testi-
monium super alijs, quę contingunt, sed super illis tm̄: vt s̄. §.j. ver.
item ꝙ deposuit. Sed debent iurare super articulis datis, & ēt sup
cā: & sic valebit eorum testimonium super omnib. ad cām facien
g tib. vt extrà, de testib. c. de testibus [g]. iij.q.ix. hortamur. extr. de ac-
4 cu. cùm dilectus. †¶Porrò in causa inquisitionis, aut inquiritur
super crimine, aut super statu ecclesiæ. Si super crimine, forma iu
ramenti erit talis, vt super crimine dicat plenè veritatem. ext. de
simo. licet Heli. Si verò super statu ecclesię inquiritur, duplex est
forma. Prima est, vt iuret dicere veritatē de his, quæ credit & scit
in ecclesia reformanda, exceptis occultis: vt extra, de accu. quali-
ter.j. in fi. Secunda est, vt iuret quòd ad inquisita veritatē respon
h debit: vt eo. tit. cùm dilectus. secundum Gof. [h] Ego verò talem in
hoc articulo trado formam:

FORMA. Tu iurabis, quòd super his, quæ scis, & credis in hac
ecclesia reformāda, vel etiā super aliis quibuslibet tam ciuitatis,
quàm diœcesis, & tam in capite, quā in membris quibuslibet su-
per vita & conuersatione ipsorum: & tam in spiritualibus, quàm
in temporalibus, exceptis criminibus occultis, excluso timore,
odio, vel amore, plenam & meram, quam scis, & credis mihi veri
tatem dices. & ad inquisita & interrogationes meas per ordinem
veraciter respondebis. Hoc dic plenius vt j̄. §. nunc tractandum.
prope fin. ver. porrò in causa. vsq; ad fi §. ¶Et not. quòd testis de-
i bet iurare præsente aduersario [i], vel se contumaciter absentante.
k quod dic vt j̄. §. nunc tractandum. in princ. & tactis Euangeliis. [k]
5 †Nisi sit episcopus, qui nō debet tāgere, sed inspicere. C. de epis.
& cleri. Authen. sed iudex. ix.q.j. nec honore. extr de iura calu. ca.
si. cui & debet mitti sacramentum, vt ibi. Quid de presbytero vel
diacono? Dic etiā ad eorum domum mitti: cùm sint in superiori
loco, & sint personæ egregiæ. ff. de iureiur. ad egregias. sicut fit
in iuramento calumniæ, de iura. calum. Authen. principales. Et si
l causa corā seculari iudice tractetur, iurabunt coram episcopo [l], si
cut aliàs contingit in laico, qui iurat coram suo iudice, cùm ad ali
am ciuitatem mittitur pro testimonio. C. de fid. instru. Authent.
apud eloquentissimum. & de episcopi licentia. extr. de iura. calu.
cap.j. Mittitur etiam hoc iuramentum ad senes & debiles. quod
dic vt s̄. §. prox. ver. potest etiam. Item si producens est pauper, iu
dex mittet testibus iuramentum, vel dabit eis expensas: quia tene
tur pauperib. prouidere. In Authent. de mandat. princip. extra de
exces. præla. sicut vnire. de conse. dist.j. omnes. xij.q.ii. aurum. For
tè aliud in delegato. Sufficit enim in eo, vt sibiipsi non exigat. ex-
m tra. de vit. & honest. cler. cum ab omni. & ibi secundum Vincē. [m]
6 †¶Et nota. ꝙ non valet testimonium à quocunque etiam reli-
gioso, non iurato prolatum. extr. eodem. nuper. & c. tuis. Omne
enim, quod testibus adstipulatur, verius constat, cùm id adiectio
iuratio

ADDITIONES.

a Sequitur. ¶Ponit & ampliat verba Tanc. tit. de iuramēto testiū,
& hoc vsque ad ver. porrò. coniunxerat aūt tractatum de exami-
natione, quem prosequitur j̄. §. ver. nunc tractandum.
b Secundum dominū meum. ¶In Sum. e. ti. §. qui debēt. post prin.
sed Azo in Summa huius tit. ver. est autem productoris. dicit in-
uentum esse eum, qui iurauit dicere veritatem, dixisse duo cōtra-
dictoria: & sic dixisse certum esse, quod veritatem dixit.
c Opera sua. ¶Verba Host. vbi s̄.
d Sperat. ¶Intromittit in tertia persona.
e Euangelia. ¶Quod diebus feriatis hoc iuramentū recipi non de-
bet, nisi cùm timetur mors vel absentia: vide j̄. de fer. vltra prin.
ibi: Item si fortè. & ver. quid si tunc.
f Consanguinitatem. ¶Per testimonium de auditu.
g De testib. ¶De hoc satis scripsi eod. tit. per tuas. super j. glo. & vi
de j̄. §. ij. in j. col.
h Secundum Gof. ¶In Sum. eo. tit. sub verbo, iurare debent.
i Aduersario. ¶An sufficiat vocari dnm̄, cū procurator contestat[a]
est litem. Item, & quid si ex duobus procuratoribus datis in soli-
dum cum clausula, ꝙ nō sit melior. & c. produxi testes ille qui nō
fuerat contestatus litem. scripsi eo. tit. c. ij.
k Euangeliis. ¶iij.q.ix. hortamur. & Patet id, qđ de epo sequitur. Vi
de quod de hoc & de consuetudine Italiæ not. in clem. de hæret.
c.j. §. porrò. in gl. ij. Quid si in actis scriptū est, testē corā iudice iu-
rasse partibus præsentibus, præsumitúrne vt debuit iurasse, s. cum
Euangeliorum tactura? Materiā dilatare potes per not. s̄. eod §.j.
ad fi. ver. sed qđ in prædictis. & ver. seq. & iura ibi allegata ne repe
tam, cōiter tenetur. ꝙ præsumat̄ tactura in tantū ꝙ transferat on[a]
probādi in negantē. Cū enim talis negatiua habeat coarctationē
loci & temporis, bene cadit in intellectū testis. De quo satis scrip
si de elect. bonæ. super j. gl. l. sm cursum. Facit ad id decr. prædicta,
bonæ. §. porrò. de renun. in præsentia. ff. de pac. iuris gentiū. §. qđ
ferè. C. ne vxor pro ma. l. ij. Vigor autē præsumptionis insurgit ex
persona notarij: & de hoc vbi s̄. remitto ex persona iudicis, qui ad
talia debet aduertere. de testib. c. fraternitatis. in fi. & c. tam literis.
ibi recipiatis legaliter. Itē præsentia partis, contra quā, quæ tacē-
do videtur factum approbasse, cū prohibere potuisset iuramen-
tum, si fiebat sine tactura. Facit quod not. de præsumpt. c. nónne.
Et per hæc tria fit responsum ad not. de elec. vt circa. ver. coram.
in iij. gl. in fi. lib. vj. cùm in illo iuramento hæc tria nō concurrāt.
Non obstat decr. tuis. hoc eo. titu. per quam patet, ꝙ expressa de-
bet fieri remissio iuramenti. Non enim hic loquimur de iuramē-
to, sed de forma in illo seruāda, sine qua iuramentum bene obli-
gat ad periurium: vt not. xxij.q.j. in summa. Facit qđ dixit in quæ
stione de teste non iurato, qui deposuit falsum: & super regula,
non est sine. lib. vj. Si verò de iuramento testis aliud non apparet
nisi quia in attestationibus scriptum est, Talis testis iuratus, exa-
minatus. & c. dicas illud non sufficere: tum quia assertio illa est de
præterito: nec per eam apparet præsentia iudicis, vel partis con-
tra quam, nec dies: de quibus constare debet. eod. tit. c. ij. de pro-
ba. quoniam. Non obstat lex Theopompus. ff. de dot. prælegat.
ad quam respondet, vt dixi in quæstione prædicta. parte secunda.
ver. non obstat lex. Adde ꝙ hanc addit. sequitur Alex. consil. xlii.
lib. 4. Et vide verba additionis huiusmodi circa finem, per Oldra.
consi. 323. incip. circa primum.
l Coram episcopo. ¶Vt patet 14.q.2.c. quanquam. & vide quod
ibi nota. in gl. sed qualiter.
m Secundum Vincen. ¶Qui hoc not. eo. tit. c. si qui. vt ibi scripsi su-
per gloss. sed quarè.

iurationis affirmat: vt xxij. qu. j. omne quod. Potest tamen à parte iudicis authoritate remitti: vt in præ. c. tuis. & not. C. eo. iusiuran.
a di[a]. nisi cùm agitur de matrimonio disiungendo. arg. extr. de eo, qui cogno. consan. vxo. suæ. super eo. Secus si de coniungendo. arg. extr. de clandest. desponsa. c. ij. Quid si testis deponit non iuratus: & pòst iuret quòd sic est, sicut dixit? Respon. T. & Gof. dicunt non valere. argu. pro eis C. eod. iusiurandi. Dominus meus & alij contrà, & hoc est, si est bonæ famæ. arg. pro eis de consec. dist. 4.
b si non sanctificatur. & est quæstio venerealis [b]. ¶Quid ergo si te-
c stis non vult iurare? Dicit Vbert.[c] ꝙ inde tenetur. nam testificari, munus est publicum, & necessarium. ff. quemadmo. testa. aper. l. eum. & l. sed & si quis. in prin. extr. de crimi. fal. c. j. vnde debet dānum resarcire. ff. de admi. tuto. quidam. in fin. l. tutor. C. de excus.
d tuto. quoniam [d]. Sed Ioan. de Deo [e] iura hæc intelligit in princi-
e pali persona, cuius malitia testis abfuit, vel nō iurauit. extr. de testi. cogen. peruenit. j. ext. de testib. intimauit. & c. constitutis. j. Te-
7 stes autem aliter puniet: vt dicam ĵ. eod. §. de testium. †¶Iuramẽto autem præstito subsequenter scribitur dies, qua iuratum est.

ADDITIONES.

a Iusiurandi. ¶Per quam legem Iaco. de Are. tenuit contrarium in suo opere. iij. colum.
b Venerealis. ¶ xlvj. & vide quod dixi eo. tit. c. de testi. post princ.
c Dicit Vber. ¶De Bobio, ibi de testibus tractat circa medium, vbi continuus est iste ver. quid si quis. s. §. proximo.
d Quoniam. ¶Subdit ipse Vbertus, quomodo probabitur istud interesse: quærant quos mundi labor exagitat. vide quod dixi s. e. §. j. C. ad fi. versi. sed quid si causam.
e Ioan. de deo. ¶In Cauill. lib. v. sub rub. de quarta productione.

SVMMARIVM.

¶De Articulis testium.

1 *Testes in iudicio producens, debet suam intentionem in scriptis pandere, super qua testes examinantur.*
2 *Positionibus ab actore in iudicio formatis, eodẽ modo & reus suas formabit.*
3 *Agendum est in iudicio secundum loci consuetudinem.*
4 *Admitti non debet ad probandum quod probatum non releuat causam.*
5 *Constare debet prius de facto, quàm disputetur de iure.*
6 *Agens contra possessorem ecclesiæ, vel alterius rei, debet articulos formare, & docere de iure suo, non de iure possidentis.*
7 *Causa possessionis nihil habet commune cum proprietate. & sunt diuersæ.*
8 *Pronunciare debet iudex in iudicio de illa re, de qua cognoscit, & non de alia.*
9 *Articuli obscuri in iudicio prolati super testimonijs per iudicem sunt declarandi, & coram quibus.*
In libello & articulis pauca & necessaria poni debent.
10 *Producenti testes vtile est articulos dare, super quibus intendat illos ꝓducere.*
11 *Probare volens intentum suæ productionis, quam in iudicio facit, qua verborum forma vtetur.*
12 *Mulier volens in iudicio probare contractum matrimonium cum quodam, quibus verbis probabit.*
13 *Forma probationis, qua vti debet volens se abbatem alicuius loci probare.*
14 *Probare volens testem tempore suæ depositionis fuisse inhabilem, per quæ probare debeat.*
15 *Volens se dominum alicuius fundi probare, quibus allegationibus vtetur.*
16 *Reus volens actoris testes reprobare, quos formabit articulos.*
17 *Plures occurrunt casus & negotia, quàm possint econtrà articuli formari.*
18 *Articuli per verba affirmatiua fieri debent.*
Negantis factum, aut cursum causarum, nulla est probatio.
19 *Articuli in iudicio proferendi, quo casu sub disiunctione sint formandi.*

a
1 5. §. Nunc videndum [a] à nobis est de articulis. Super quo scire debes, † quòd qui testes ꝓducit, debet suā intentionem

ADDITIO.

a Nunc videndum. ¶Sciẽdū, ꝙ ars articulādi inter causidicos summum tenet gradū in curia Romana, & maximè in beneficialibus deuolutis: & caueant curiā intrātes, quantumcunq; sint magni Iuristæ, ne suo capite in principio suo hanc artē assumant, sed antiquis aduocatis assistant: vel secum habeāt ꝓcuratores expertos. Et qa ex pdicta cā circa hunc §. instare intēdo, ipsum diuido in sex partes. ¶Prima ponit diuersa articulorū nomina, & diuersas obseruantias circa illos, inter quas ponit, ꝙ in certis formis ñ dātur. ¶Secunda ibi: siue igitur. ostēdit, ꝙ articulare est cōmune actori & reo, quandoq; simul, q̃nq; diuisim. ¶Tertia ibi: item agens. dicit articulos fundandos super iure dantis. & circa hoc vnā q̃stionē prosequitur. ¶Quarta ibi: porrò. tractat de additione & approbatione ipsorum, & approbationis effectu, vnam circa hæc quæstionem interserẽs. ¶Quinta ibi: vt autem. formas articulorum ponit super quinq; causis pro actore, sextam addendo pro reo. Sexta & vltima ibi: hoc quoque, quatuor circa hoc notanda submittit. ¶Et circa primum quare dicat articul⁹: vide qđ scripsi eodem tit. præsentium. libro sexto. super gl. articulus. Est aūt nomẽ diminutiuum, designās aliquod particulare à genere suo, per debitas circunstantias decisum. Ad hoc ff. de præscript. verb. l. naturalis. §. j. in fi. ibi explicitus est articulus ille: do vt des. Ad idem de offi. deleg. super quæstionū articulis. C. quorum appel. non reci. l. ab executore. in fi. in Auth. vt nulli iudi. §. pen. ibi: supplicia, quibus articuli dissoluūtur. ¶Refert demùm autor consuetudinem locorū, in quibus nec positiones, nec articuli dāt, sed dat petitio, Sed cōstat, ꝙ in quibusdā fit econuerso: qa ñ datur petitio, sed dātur articuli, qui tunc duplici officio fungi videntur, s. petitionis & proprie. & in illis interdū obtentū, ꝙ articuli verba generalia, vel verba iuris sicut petitiones continere possunt: vt quod poterat petitio, articulus ei succedens possit. ff. de noxal. actio. §. & si is. Insti. de act. §. fuerat antea. Si ergo in petitione talia admittuntur. ff. de rei vend. in rem actio. & patet ex not. de libel. obl. ca. ij. ergo & in tali articulo. Inquātū tamẽ de articulo iuris loquor, distinguo: quòd si simpl̃r cōtineat merū ius nullo sensu corporis ꝑ testẽ ꝑceptibile, bene repellitur: & ſm hoc procedat qđ dicitur ĵ. §. nūc tractandum. ver. quid ergo si quis. & ĵ. deposi. §. vij. vers. xiij. ¶Vbi autem quid in ariticulo continetur quod aliquo sensu coporis ꝑcipi possit, licet annectatur conclusio iuris, quę necessario ex narratis sequitur: tunc procedit articulus, & recipientur super illo testes. Recipietur ẽt talis positio. Exemplum pono, vel articulo, ꝙ possedi talẽ rẽ mobilem tali titulo, & bona fide spatio triennij in concussè: & ideo sum dominus, admittar. Deponẽt testes qualificantes hoc factum sensui submissum, ex quo ius resultat, licet in articulo expressum. Melius tamẽ videtur illud relinqui depositioni iuris: cùm de illa parte testis interrogari nō debeat. ¶Per eūdem modum defenduntur articuli super cōsuetudine fundati ꝯ obiectionem, ꝙ consuetudo est ius. j. dist. consuetudo. Nam consuetudo dicere potest tria, actum frequentatum, habitum generatum, & ius vtroq; collectum. de primo xxv. quę. ij. ita nos. C. de episc. audi. l. iij. De secundo, Instit. de rerum diui. §. pauonum. & §. seq. Feræ enim, quę redire consueuerunt, quasi alteratam & habituatam habent naturam. Et dici solet consuetudo altera natura. ff. ad Maced. l. j. in prin. ibi not. Et idem de consuetudine patrisfamiliās in loquendo & vtendo. Primum, ff. de le. j. si seruus pluriū. §. j. Secundū de optio. leg. l. ij. in fi. Ad idem de ingressu proconsulis. ff. de off. procons. l. iij. §. penult. De tertio in pręc. c. consuetudo Instit. de iur. natu. gen. & ciui. §. constat. Cùm autem sermones ad aptandi sint materiæ, vt sint vtiles: de verbor. sig. abbate. ff. loca. si vno. in prin. & fami. ercisc. & puto. §. j. C. de do. ante nup. l. fi. Et articulus, qui probandus offertur, semper referatur ad factū: Fiet de ipsa relatio ad consuetudinem facti, non iuris. ff. de verb. oblig. stipulatio ista. §. hoc quoq;. & de condi. & demon. quibus diebus. §. dominus. Sic etiam recipietur consuetudo in l. de quibus. ff. de legi. dum dicit moribus & cōsuetudine introductū. & l. cùm de cōsuetudine. illa ergo, quæ includit consuetudo longa, obseruantiam s. longi temporis, vel tanti, quod de ꝯrio non est memoria, q ẽtè, pacificè scientibus & patientibus aduersariis: ista sunt facti, & probari possunt: ergo & in positiones & articulos deduci, vt dixi suprà proximè. ¶Adhuc ꝯ articulos de consuetudine opp. eos ñ recipiendos: quia non exprimunt illam inductam de cōsensu illius, qui poterat legẽ condere. Et, ꝙ respondetur illud procedere in cōsuetudine, q̃ habet vim legis, id est, per q̃ iudicatur īter illos, inter quos nō assueuit: vt plenè scripsi extra. de consuet. c. fin. super vlt. glo. Ista procedit solùm inter præscribentẽ, & illū, ꝯ quẽ præscribitur. Et hoc est contra naturam legis vel consuetudinis, quæ habeat vim legis. ff. de legib. l. iura non ad singulas, & vide quod not. iiij. dist. c. in istis. §. leges. & benefacit ad propositū de ꝯstit, c. j. lib. vj. vt patet consuetudinem rationabilem esse posse sine papæ scientia, & ligare. ¶Adhuc opponunt aduocati, ꝙ saltẽ est necessaria illius scientia, cui per consuetudinem vel præscriptionem acquiritur. Et inducunt l. j. C. de acquir. poss. cuius verba Canonista vide extr. de præben. accedens. in j. glo. Sed respondetur, illud fallere, quādo inferior quasi ex quadam peculiari causa suo superiori præscribendo acquiret: vt ff. pro soc. l. ij. de acquir. poss. §. idem acquirimus. de vsucap. l. Labeo. pro empto. l. qui fundum. §. fi. & l. ij. §. Celsus. Cùm igitur Romana ecclesia habeat potestatis plenitudinem in omnes ecclesias. ix. q. iij. c. penult. & vlti. de vsu pal. ad honorem. de censi. cum instantia. versi. quia nos. facit ij. q. vij. puto. & not. xxj. dist. in nouo. de priuil. si papa, ver. cum enim. lib. vj. quod habent inferiores ecclesiæ, ab ipsa habent quasi in peculio separatum à rationibus dominicis domini permissu quo casu non est necessaria domini indiuidua vel specialis scientia, vel specialiū rerū expressa concessio: sed sufficit generalis: vel, quod plus est, sufficit illud non adimi. ff. de pecu. l. depositi. §. vlti.

S & l.

& l.quam Tuberonis §.sunt quidam.& l.non solũ.in prin. Pőt ẽt r̃nderi per id,quod not.j.de præscrip.ver.illud etiã.ſ.ꝙ hic ecclesiæ Romanæ nil acquiritur quod ñ haberet, vel saltem sua volũtate habere posset.Facit quod not.xvj.q.iiij. volumus. Ad primũ conuenit Ecclesiastes j.in prin. Sol occidit, & ad locum suum reuertitur:& ad locũ,vnde exeunt flumina,reuertũtur.¶Itẽ opponunt aduocati consuetudinẽ, per quã proprius ordinarius non possit punire delicta:fundari super inhonesto & dare materiã delinquendi subiectis.de sent excom.c.vt famæ.cum concord.glo. & sic nutrire peccata. & per hoc impræscriptibilis, de consuet.c. fin.Respondeo,hoc falsum,cùm sit à iure expresse approbata.de off.ordi.irrefragabilis.§.excessus.de for.compet.cum contingat. ibi:indulgentia vel consuetudine speciali.Item ecclesia Romana concedit talia per priuilegium:& sufficit.de priuileg.cũ olim.pp̃ter.& c.eod.titu.cum personæ.lib. vj. Absurdum ergo est dicere id inhonestum, quod esset apponere ecclesiæ Romanæ maculã. contra id 24.q.j.c.omnibus. 32.q.4.recurrat.in fi.& Imperio idẽ agenti.C.de priuile.schol.l.ij.libr.xij.Item æquantur priuilegium & consuetudo ad ius commune lædendum.de iudi. nouit.versi. non enim.& in præ.decre.cùm contingat. Maximè de cuius initio non est memoria.de verbo.signifi.super quibusdam.&ibi cõcordantiæ.Item sic opponunt: vbicunque consuetudo,vel præscriptio habet contrarium, ius commune concludit malã fidẽ p̃scribentis:& sic saltem nostro iure non procedit.de præscrip.c.fi na.Facit regula,qui contra.li.vj.Sed responde vt scripsi post Hosti.de censi.significauit.super prima glos.Satis enim est,quod papalis constitutio præscribi permittit illud ius.Facit xxiij.q.iiij.qui peccat. Auctoritas igitur papalis, de cuius auctoritate pendent talia,id permittens malam fidem excludit.Facit xj.quæst.iij. cuncta per mundum.& cap.per principalem. & l. bene à Zenone.C. de quadri. præscrip. Aliàs esset ecclesiæ Romanæ imponere maculam,vt proximè dixi.¶Item,vt scripsi post inno.de resti.in integ.c.ij.in vlt.col.sub ver.sed notandum.ibi:vel,quòd longo,præsumitur pro illo,qui longo tempore possedit, quòd habuerit bonam fidem.Et hoc dictum fortius procedit in præscriptione,cui⁹ principij non est memoria, qua pendente multi successores inchoantis habere potuerunt bonã fidem.de iure patr.cura.vbi de hoc.ff.pro suo.l.fi.Facit decre.j.de præscrip.in fi.lib.vj.¶Itẽ sciendum,ꝙ episcopi,qñ contra ipsos allegatur exẽptio per præscriptionem,vel aliter solent dicere intentionem suã esse fundatam, cùm exemptio præsupponat pristinam subiectionẽ. Sed ad hoc r̃ndetur per regulam,exceptionem obiiciens.lib.vj.vltrà hoc p̃dictam conclusionem tollit decr.ex ore.in prin. de priuil. vbi allegabatur à sua fundatione,monasteriũ liberum& exẽptum.Per quod rectè dr̃,ꝙ duplex est exẽptio. Vna,que tollit vinculum ꝯtractum.& hæc communis:de qua de priui.cùm olim.j. & ii. Aliã,q̃ impedit ꝯhendum:vt in præd.c.ex ore. cum concord. ff.de verb. oblig.l.decem.& de solu.l.si decem.quę ponunt eundem casum. ¶Item quando in articulo exprimuntur actus ex consuetudine procedentes,opponunt causidici,quòd non de illis,sed de actib⁹ illam inducentibus debuit formari articulus.Et videtur hoc congruè dictum prætetquam in consuetudine,vel præscriptione,cuius initij in contrarium non est memoria.Impossibile enim esset ex quo de principio non est memoria probare actus, qui principiauerunt consuetudinem.Frustrà ergo quæritur,quod inueniri natura non sinit. Insti.de inu.sti.in prin. Quid aũt in hoc casu deponere habeant testes,habetur ĩ.de proba.§.j.ver.vltimò quæritur.vsque ad finem §.Et absurdum esset, dicere illos actus necessariò in articulo ponendos, de quibus testes sm̃ ibi notata deponere non tenentur.¶Multũ etiam habent causidici curiæ in vsu qñ dr̃ de prælato præscribente,vel ꝯ quem præscriptum est, vel casu simili,facere articulum & positionem,quòd talis fuit habit⁹ & reputatus pro prælato, & pro tali se gessit,&c.Et patet ĩ.in primis articulis.&statim opponit articulũ impertinẽtem,cùm illud sic haberi & reputari nil suffragaretur proposito:quia non ꝯcludit eum fuisse talem.ff.de mort.inferen.l. longa possessio. ius sepulchri non tribuit ei,cui iure non competit.Respondet articulans duplicem nominationem & reputationem, verbalem sc. & realem.Prima in sola nominatione consistit,&aliquando multũ proficit.Insti.de adop.§. fin.C.de Lati.liber.tol.l.vna.§.similique modo.Regulariter parum ff.ad munici.l.Imperatores. & vide de proba.per tuas.in j.gl.Nam parum prosunt verborum folia.j.qu.j.Marcium.Realis autem multùm proficit.ff.de leg. iii. seruis vrbanis.j.& ij.respon.ff.de iur.fis.accepto.&ad Macedo.si pater.Cõstituit etiam eandem quasi possessionem prælaturæ canonicæ filiationis,& similium.ff.de libe.agnos.l.j.§. Iulianus de quæstio.l.j.§.ad quæstionem.C.de probat.l.non epistolis.& l.non nudis.& vtrobique de hoc. Item in materia principali ostendit scientiam aduersarii,quæ necessaria est in præscriptione incorporalium.C. de seruitu.& aqua.l.si aquam.& talem quasi possessionem reddit legitimam,quasi aduersariorum scientia roboratã. C. de acquir. poss. nemo. per quæ apparet verba illa,quæ cõmunis habet vsus in oĩ foro accedere proposito,& esse pertinentia. ¶Item solent super præscriptione exemptionis formare capitula, ꝙ per tẽpora,de quibus capitulatum est,Romani Pontifices personas illarũ ecclesiarum,monasteriorum vel capitulorũ, ex immediata subiectione visitare & corrigere consueuerunt. Statim opponitur, articulum obscurum: quia non declarat, qui fuerint illi Romani Pontifices,vel per quos visitauerint,vel quos correxerint:addentes, articulum probandum per testes super correctione non admittendũ:cùm illud probari debeat per scripturam.Inducunt.C. de man.prin.l.vna.xcvij.distin.nobilissimus.& quod ibi not.& extra.de priuileg.cùm olim.j.Sed ad hoc r̃ndetur,actus.in c.descriptos attribui dignitati,non personæ. extr. de offi.deleg.quoniam. ff.de annu.leg.l.annua.§. Titia.Pro quibus facit quod scripsi post Inn.de sen.exc.si verè.ad fi.magnæ gl. Certus ergo est articulus, cùm certa sit dignitas.Et frustra persona quæritur,cũ qđ intenditur,iam habetur.Facit ff.quemad.testamẽ.aperi.l.si in duobus. ij. resp.de verb.oblig.cùm seruus.& ibi no.Item articulus dicit,ꝙ p tempora,&c.illud per,habeat duo notare.ſ.actus perfectionem, & temporis continuationem.ff.de verb.sign.vrbana.§.pernoctare.de bonis eorum,qui sibi mor.con.l.iij.§.sinautem.& de adult. l.ij.in prin. Articulus ergo intelligitur de omni summo pontifice intra tempora capitulata:& illi sunt certi,vel ex eis multi:&sic articulus est certus.Itẽ sufficit dici factũ, vbi nõ refert quis fecerit.ff.de peti.hære.itẽ veniunt.§.petitam.&de admini.tut.l.quidã decedens.§.vlt.ff.ad Velleia.quamuis.§.planè.Facit quod not.de excep.pia.libr.vj.super verbo, nomen. Generalitas enim tũc obscuritatem parit,qñ non est vniformis conditio inclusorum sub generalitate.extr.de sponsa.c.de muliere.C.de transact.vt respõsum.Vel nõ intelligitur quid loquens senserit,cùm sermo variũ habeat intellectũ.ff. de iur.fis.ita fidei. quorum neutrum est hic. Eodem modo respondetur ad id, quod de correctione dr̃: quia non refert qualis fuerit, maximè quia non semper visitator corrigit,ſ.cùm nihil imminet corrigẽdum:vt de tutore,qui patrimonio pupilli optimè composito,nil habuit auctorizare.ff.de adm. tut.si tutor.Bene facit quod scripsi post Inn.de cape.mo.c.ii.in fi. magnæ gl.cum suis remissio.Ad id, ꝙ de scriptura subiiciunt:respondetur,illud verum,si corrigendus id petat. Eo casu loquunt̃ &procedunt allegata.Cũ autem de actu prius exercito,ad quod fuit remissus visitator,quæritur,vt hîc,testis id habens notũ de illo optimè deponit.C.de fide instru.l.emancipatione.& l.si solennibus.& de test.l.testium. ¶Interdum etiam in articulis dr̃, ꝙ sedes apostolica per tempus,cuius de contrario non est memoria, fuit in ꝯtinua possessione, vel quasi immediatæ subiectionis ecclesiæ præscriptionem allegantis. Statim opponitur illud stare ñ posse:quia cùm sit res inanimata,actum aliquem exercere nõ potest.Respondetur,ꝙ articulus non loquitur de actu exercito:sed de possessione præseruata.quod bene cadit in sedem vel ecclesiã vacantem, quo ad cõtinuandam possessionem & præscriptionẽ. ff.de vsucap.l.nũquam.§.vacuum.& l.cœptam.& l. iusto.§. nondum.& dixi continuandam:quia illã non inchoat hæres ante aditam:vt ibi. Et licet possessio non sit penes hæreditatẽ iacẽtem.ff. si quis testa.lib.es.ius.sit.l.j.§.Scæuola.& sic per solã aditionem ñ quæritur adeunti.ff.de acquiren.pos. cũ hæredes.nõ tamẽ sic est in dignitate,quæ ꝓpriè iacere non dr̃,eo ꝙ dño suo nõ moritur, sed administratori:& sic possessionẽ non perdit. De hoc satis scripsi post Inn.& Hosti de causa possess.cùm super.in magna glossa. Adde,ꝙ hucusq; ista sunt verba formalia. Ol.q̃ melius videre potes cõsilio 245.inci.ad obiectos q̃ fiũt ꝯ ep̃m Lingon. & cõsilio 254.inci.q̃a tota pars decani:vbi p̃ verba aliquantulũ diuersa eãdẽ materiã prosequitur.&consi.clxxij.inc.quia omnes ferè obiectus. ¶Nũc videndũ de articulis, quos causidici impugnationes vocant,causatis in beneficialibus causis à decr. vt circa. de elec.li. vj.Et formatur talis casus.Primus Cal.Februar. impetrauit ecclesiã sancti Petri vacantem per mortem sui rectoris. Secundus ĩpetrauit eandẽ Cal. Martij. Per appellationẽ scđi deuolata est cã ad curiã,& format ipse talẽ articulũ:Ponit T.&,p̃bare ĩtẽdit T.ꝙ A. rector quondam ecclesiæ sancti Petri,decessit tali anno post primam diem Febr. & ante primam diẽ Martii. dicit primũ articulũ non admittendũ: quia prima pars eius impugnatiua,& ex appellatione non descendit: q̃ritur quid iuris? Vr̃ vera obiectio:q̃a oĩs ille articulus impugnatiuus dr̃, qui per per se tantũ consideratus ius alteri⁹ impugnat. Et idem si alteri articulo ĩ iudicio producto adiunct⁹ id agat. Probatur hoc sm̃ præ. l. ff.de aqua plu.arcend.si aũt plures.in fi.& de flumini.l.pe. per quas patet flumẽ dici nauigabile,si per se,vel per aliud adiũctũ nauigetur.Sed sic in proposito:prima pars articuli ponit impetrationẽ primã factam de bñficio viuentis:& sic subreptitiã,quod non licet,ex quo ex appellatione non descendit. Immittit eñ in alienũ.ff.si ser.ven.l.sicut.§.

Aristo

intentionem ex petitione elicitam dare in ſcriptis, ſuper qua te-
ſtes examinentur: & vocatur illa ſcriptura: quandoque articuli:
vt extr. de teſti.cog.c.fi.& ext.eod.ad hæc.aliàs incipit, præſenti-
tium.§.teſtes.lib.vj.Quandoque capitula.extrà, eodem, cauſam
quæ.& cap.per tuas.& c. fraternitatis. Et in pleriſque locis voca-
tur intentio.Et quandoque aſſertiones,vj.quæſt. vltim. actor.ex
trà,eodem titu.ex parte A.ad fin.de quibus aliquid eſt dicēdum.
Sciendum eſt igitur,quòd ſecundum quorundam morem loco-
rum non fiunt poſitiones,nec etiam articuli: ſed ſtatim lite con-
teſtata,& præſtito iuramento,iudex loco poſitionum &articulo
rum, reum interrogat ſigillatim ſuper quolibet membro libelli:
qui ſi negauerit,interrogat eodem modo teſtes actoris, ſup quo
libet membro libelli.Sed curia Romana aliter obſeruat.Nam ibi
lite conteſta.& præſtito iuramento, actor ſuas format poſitio-
nes,quas facit de mente libelli,dicēs:ponit T.&c.vt dicemus ĩ.in
tit.de poſitio.§.v.Quòd ſi eas reus negauerit,format, & dat arti-
culos in ſcriptis ad inſtar poſitionum,dicens:Intēdit probare T.
&c.Quidam autem breuius ſe expedire volentes, dicunt ſic:Po-
nit T.& probare intēdit,&c.& tunc poſitiones negatas dant pro
articulis prędicta conſuetudo probatur in præ.decr.pręſentium.
&c.per tuas.C.de excep ſi quidem.ff.de iureiur.ſi duo. §. Iulian⁹.
2 † ¶Eodem etiam modo reus format,& dat in ſcriptis poſitiões
& articulos,ſuper eo quod ad ſuam defenſionem probare inten
dit.Expedit enim fieri articulos,&etiam verbo ꝓponi:vt appare-
at ſuper quo teſtes ꝓducētur,& deponēt:vt ſ̃.§.j.ver.item, quòd
depoſuit.& C.qui le.perſon.l.fi.ibi:obreptitia,&c.& vt melius te
ſtes examinentur,& vt videatur an ſint pertinētes, & qualiter ſu
per eis interrogatoria formanda:vt ext.de teſti.ad hoc.aliàs inci-
pit,præſentium.lib.vj.Nam quandoq; aliqua petita in genere, in
articulis ſpecificantur:vt not.ĩ.de lib.concep:§.fi.ver.cautus etiā
ſis.vnde ſæpe plura ponuntur in articulis,quàm in libellis:vt pa-
a tet ĩ.in forma articulorum[a].†¶Si tamen non dentur articuli,vbi
3 non eſt de conſuetudine,quòd dentur, non credo eſſe peccatū.
Nam ſm loci conſuetudinem iudicandū & procedendū eſt.extr.
de eo qui mit.in poſ.cauſa rei ſer.cum veniſſent.xi. diſt.in his re-
bus.12.diſt.ſcit ſancta.extr. de conſue.ad noſtram.de prob.ſicut.
Quod aūt articuli dādi ſint & in ſcriptis,dixi ſ̃. §.qualiter autem.
in prin.& ver.deinde. Siue igitur actor, ſiue reus probare inten-
dat, iudex eis terminum ſtatuet ad articulos formandos: qui-
bus exhibitis fiet parti alteri copia, vt videat an ſint pertinentes,
vel non & vtrum contingat negotium,de quo agitur:vt extr.de
proba.cū cauſam.quæ. quod dic ſecundum papā, vt vt in præ. c.
4 per tuas.& ſ̃.§.qualiter aūt.in prin.†Non enim debet quis ad ꝓ-
bandū admitti,quod probatum non releuet cauſam ſuam. C. de
proba.ad probationem.j.ext.de off.dele.cùm contingat.in fi. cū
ſuis concor.Quandoque tamen cauſa litis abbreuiandæ,cùm ar-
ticuli ſunt obſcuri,vel longam recipiunt diſputationem,iudices
eos admittunt,ſaluo iure impertinentium:ſicut & poſitiones,vt
b dominus meus in præ.ca.per tuas.Bononiæ[b] tamen non fit par-
ti,ſed ſolùm iudici,ſeu tabellioni copia articulorum.quos inten-
tionem vocant:ſed ſolum verbo parti dicitur:ad quam quidem
intentionem ſibi verbo tenus dictam formāt interrogatoria hi,
contra

ADDITIONES.

☞Ariſto.& cùm vltima pars,ſcilicet, ꝙ deceſſit ante primam diem Martij,ſufficiat ad ius ſuū:hoc demonſtrat primā ſimpliciter nocuam:& ſic repellendā.ff.de aqua plu.arcenda.l.j.§.item aiunt.& §.denique.& de leg.præſtan.de bo.poſſ.virilis.§.2.Inducitur ēt l.3.§.ſi duo.ff.ad Carb.vbi ſi ex duob.alter dicit ſe ſolū filium:& alter dicit & ſe filium, primus non patitur, ſed facit ſtatus controuerſiam.Per prædicta patet, ꝙ non diceretur articulus impugnatiuus in his terminis: cùm ad epiſcopum & capitulum ſpectaret beneficii collatio:epiſcopus excommunicatus fuit Cal. Martij:& capitulū illud mihi contulit die ſequenti:quo audito ep̄s illud cō tulit Titio:cā ēt p meā appellationē deducta ad curiā: bene pote ro ego formare articulū, epiſcopū fuiſſe excommunicatum Cal. Martij.vel eſſe excōicatū xi.ipſi⁹ mēſis: q̃a hoc expedit iuri meo. Per quod apparet ſolū capitulū mihi potuiſſe cōferre ne ſe. vac. c.vno.lib.vi.licet ergo id mihi.C.de iud.l.quot.ff.đ libe.lega.l.ante pe.in fi.Nec iniuriā facit opponens,quem excuſat conſeruatio ſui iuris.ext.de elect.cùm eccleſia.vbi concordantiæ in gl.3 Probatur hoc,quia omnis obiectus aut eſt in perſonam,aut in formā vt in decre.vt circa.Sed iſte in neutrum cadit:quia in aduerſarij ꝑſonam nil dico,nec in formam:quia non dico excōicatum ep̄m, cùm contulit illi: ſed excōicatum cùm collatio facta fuit mihi:licet ex facti accidentia ſit, ꝙ excōicatio vtrunque tēpus includit. vnde ſcripſi in decre. conſtitutione clemen. de electio. in princ. V. G decret.vt circa.lo cum non habere cū dico ius eligendi,vel conferendi deuolutū ad electorē,vel collatorem meū.Et iſte eſt caſus nr̄, cū dico deuolutū ad vnū de altero duorū,vel de duob. ꝯſortibus:dico alterum effectū inhabilē,ita ꝙ alter ſolus ius corporale habet exercere.ff.de bo.poſ. contra tabu. l. ſi poſt mortē. §.liberi.ff.de ſti.ſer.l.j.§.ſi cōis.& l.proinde.in fi.cū l.ſeq.Cōcludo igitur, ꝙ ſecundum decre.clemen.ꝯſtōnē.de elec.vitiat rigorem decre.vt circa.qui ſolū immittēdo iuri ſuæ perſonæ,vel eccleſię, appellat à prouiſione.Primū ſcilicet perſonæ prouiſæ conſiſtit ĩ iuſtificādo iure ſuo, ſine quo deficeret,etiam ſi cōpetitorem vel obiectorem non haberet:ſecundū quod requirunt ꝑſonæ habilitas,ꝯferētis poteſtas, & modi ꝯgruitas ad rē collatā.huic ꝯcor. ff.de confirma.tuto.l.naturali.§.j.& fi.ext.de ſimo. & ſi q̃ſtiones. Hæc enim ſunt canonizantia actum,qui ſine his comitantib.eſſe non p̄t.&ſic directè & proprie ſunt de iure ipſius: facit de re iudica.abbate.ad fi.lib.vj.& ff.đ vſufru.l.2.ff.de le.j.ſi fundū.§.qui fundū.in fi.Quæ igit̃ directè alterū horū reſpiciunt,ñ ſunt impugnātia,qñ non iſta,ſed illa,proprie immittunt in alium.Et lex dicit, ꝙ quiſq; in ſuo ſolo facere p̄t,quòd vult:licet per id ali⁹ damnificetur,dūmodo in alium nō ĩmmittat ēt fragmēta.ff.ſi ſerui vendi.l. ſicuti.§.Ariſto.& de dam.infec.l.Procul⁹. Talis ergo defenſionē ſibi permiſſam trahit ad alterius impugnationē prohibitā, cōtra decre.cùm inter.ĩ fi.de excep.Facit ff.ad Carbo.l.3.§.ſi duo alie. ſ̃. Bene facit ad hoc ſolutio contrarietatis duarū legum.ff.de accuſ.l.ſeruos.& C.de adult.quoniam Alexandrū.Prima dicit, ſeruo accuſato,ēt à domino,omnem defenſionē cōpetere, ac ſi daretur libero.Secunda dicit, ꝙ dn̄o eū accuſante de adulterio,ipſe nō excipit de lenocinio.Huic ꝯtrario datur ſolutio,quòd ſibi cōceditur defenſio,quæ ipſum tueatur & defendat, vt verbū ſonat: ſed non q̄ alterum aggrauet,qualis eſt illa lenocinij:vt ff.de adul. l.j. §.ſi publico.& C.eo.l.ita pudor.aliàs,ita nobis.Adde,vbi hanc ſecundā addi.inuenies.Oldr.cōſi.116.inci.Titius impetrauit 15. die Februarij.vbi Old.dicit ita fuiſſe ſententiatum per do.Ber.Rolandi.in palatio Apoſtolico.Viſo de perſona prouiſa,dicamus de perſona opponente,quæ appellauit,quia cōtēpta: opponitur illi, ꝙ ſeruauit decreta.vt circa,quę requirit ſeruari,vbi opponitur in perſonā vel formā,ſed iſtud eſt in forma:ergo,&c.Sed hoc eſt falſum: quia peccatum in forma reddit electionē nullā: ſed ñ ſic in cōtēptu vocādi.de elec.eccleſia.2.q̃a nec etiā annullandā illā reddit:niſi hoc petēte ꝯtēpto, qui tñ ratificare poſſet.de elec.q̃đ ſicut.de preben.cū in eccleſiis.lib.vj.cū cōcor.ff.ſi ſer.ven.l.2.Eſt autē iſtud ius propriū contēpti,pro quo ſibi cōpeteret confeſſoria,vel quaſi.de quo ſatis ſcripſi poſt Inno.de verb.ſignifi.abbate. ſuper i.gl.in qua habet quis de ſuo iure,non de alieno docere.ff. ſi vſufru.pet.l.vti frui. Item is,qui dicit aliquid ad ſe ſpectare ratione perſonæ,vel officij,delator nō eſt:ſed cām ꝓpriā agit de ꝑſona.C.de delato.l.j.lib.x.De officio,ff.de iure fiſ.fiſcus in quæſtione.§.j.Proſequens aūt ſuū contemptū,eſt talis: quia dicit ad ſe &ſuū officiū pertinere colligere.ergo ꝓpriam cauſam agit.Item eligere eſt fructus quaſi poſſeſſiōis iuris canonicalis, vt poſt Inn. ſcripſi de reſti.ſpol.in literis.in prin.& de reli.do.cùm dilectus.in gl.hoc ſatis.opponens ergo contemptum, fructū rei ſuæ defendit.Quis igitur negare p̄t,quin propriā cauſam agat.Hæc ſint dicta ad robur eius,quod notaui in clem.conſtitutionē.in prin.v.gl. vbi exemplū poſui de cōtemptu.Adde Old.cōſ.183.incip.quòd proſequens contemptū. vbi, verba ſuprà dicta inuenies. Et quia ĩ.ver.ſiue igitur.dicit auctor, ꝙ iudex ſtatuit terminū ad articulādum, q̄ro nunquid poſt terminū articulare volēs,audiat̃? Diſtinguūt q̃dā.an ſit ad id,vel non ſit, peremptorius terminus aſſignatus:vt audiatur,ſi non fuit peremptorius:ſi fuit,talis non adudiat̃ de iure cōmuni per beneficium reſtitutionis ſic:de reſtit.in inte. coram.Alij diſtinguunt cauſam criminalē à ciuili: & in criminali accuſatorē diſtinguunt ab accuſato:vt accuſator poſt terminum non audiatur: cùm accuſatio ſit genus illaudabillis intētionis. 2. q.3.ſi quis epiſcopus.Facit C.qui accu.non poſ.ſi ea lege.ff.de accu.l.cùm Titia.Nec hìc eſt locus reſtitutioni.ff.de min.l.auxiliū. Bene facit quòd etiam de excipiente ſcripſi poſt Cōpo.de elect. quod ſicut.circa prin vltimæ col.verſi.ſed pone ſicut.In articulis autem accuſati reuolueretur hæc ratio.Facit ĩ.đ accuſa.licet.ſed diſtinctio peremptorij expreſſe non videtur procedere: cū poſt litē ꝯteſtatam dicatur oēm terminum haberi pro peremptorio. Sed in hoc auctor noſter variat,vide ſ̃.de dilat.§.j.verſi.& not. & §.videndum.poſt princip.& verſi. quid ſi data.cum ſua remiſſione.Adde,vbi plenius hanc addi.inuenies,Old conſi.clxvij.incipien.ante omnia conſiderandum eſt.

a Articulorum.¶Et clemen.de ver.ſig.ſæpe.ver.& quia.dicit articulos dari ad clariorem probationem.

b Bononiæ.¶In foro ſeculari,dixit Aegid.ea. l.de eccleſiaſtico dixit contrarium.Sed poſſibile eſt,quòd ſic ſeruabatur ſuo tempore: ſed hodie ſeruatur contrarium in vtroque foro: quia dantur articuli in ſcriptis parti,contra quam, vt formet interrogatoria.

contra quos testes inducuntur. Et no. quòd articuli & positiones vtriusque partis debent simul procedere: & tamen vna pars dicit articulos suos esse probatos: & ideo partis alterius articulos non esse admittendos, non audietur imò admittetur ad probãdum illos: dum tamen ei non obstet testium publicatio, vel aliud huiusmodi: vt infrà, §. satis. versi. nec etiam. & ver. quòd autem. In tempore disputationis iudex videbit, cuius partis validiores erunt ꝓbationes. C. de edic. diui Adria. tol. l. fin. circa medium. & in auth. de testi. §. si verò. colla. 7. vbi dicitur, procedat quidẽ testatio: hoc
5 autem in tempus disputationis reseruetur. † Prius enim debet ꝯstare de facto, quàm disputetur de iure: vt ȷ̃. de disputa. & allega. §. nunc videndum. in prin. ¶ Quod si ille dicat, quòd licet articuli partis alterius pertinentes sint, ipse tamen alia probabit, vel incontinenti offeret se probaturum, per quę quasi totum determinatur negociũ, propter quod probat per eum circa suam exceptionem tantum cognoscendũ, & tractandum esse. Respondebit, quòd hoc locum haberet, si sic allegans confiteretur intentionẽ & articulos alterius partis: vt C. de excep. si quidem. vbi dicitur. Si verò de hac confitendo te exceptiones: munitum proponas: de hac tantùm agi conuenit. Ad idem extr. de excep. cùm venerabilis. ver. intelleximus. secus si negat. Si enim per talem modum excluderentur articuli partis alterius, sic approbarentur proba-
a tiones istius circa negotium principale [a]. quod quidem fieri non debet, nisi in sententiæ probatione: & sequeretur etiam inconueniens, quia ante conclusionem, & ante diffinitiuam per interlocutoriam negotium principale determinaretur: cùm tamen iudex nulla diuulgatione debeat promere animi sui motum circa negotij decisionem añ sententiam: vt C. ad l. Cor. de fal. vbi. Cæterùm vbi articuli dicuntur esse impertinentes, & propter hoc repellendi: si iudex inuenerit sic esse, eos cassabit: vt in præd. l. ad probationem. & in præ. decre. cùm contingat. ff. de interrog. act. si sine. §. si peculio. & l. filius cum patre. & tunc diffinitiua sententia
6 secundum iuris tramites subsequetur. † ¶ Item agens contra possessorem ecclesiæ, vel alterius rei, debet articulos formare, & docere de iure suo. nec potest articulos, vel positiones facere cõtra reum possessorem super iure illius: quia & si ille nullum iꝰ habeat, tamen absoluetur actore non probante: vt vj. q. vlt. actor. extra. de cau. pos. & proprie. cum ecclesia. & de iureiur. c. fi. Vnumquemque enim de iure suo, non de alieno experiri oportet. ff. si
b ser. ven. loci corpus. §. competit. ff. si vsusfr. pet. l. vti frui [b]. ext. de concess. præben. post electionem. vbi obtinuit ille H. quia possi-
c debat: & aliter non ostendit de iure suo [c]. † ¶ Sed pone, ago con
7 tra te possessorio, quia me ecclesia spoliasti: do ĩ cã articulos, qualiter illam ecclesiam possidebam, & qualiter me illa spoliasti: & ad colorandam meam possessionem do articulũ ꝙ eam possidebam ex collatione talis episcopi, & sic tango petitorium: quæritur, an sit talis articulus admittendus. Et videtur, quòd non. C. q legi. perso. l. fi. quia causa possessionis nihil habet commune cum proprietate: & diuersæ sunt. ff. de excep. rei iud. & an eãdem. ff. de acqui. pos. naturaliter. §. nihil commune. & l. permisceri. Item cũ non agatur de proprietate, etiam si ea non staret, super ea non ꝓnunciabitur. vt dicam. Ergo nõ debet ad probandum admitti, qđ probatũ non prosit, vt dixi. Sæpe tamen de mandato domini Clementis papæ IIII. tales articulos admittimus ad possessorium colorandum. arg. extr. de prob. licet. non ad alium effectum: quia ñ
8 ad aliud, scilicet ad proprietatem, est actum. † ¶ Et de qua re iudex cognouit, de illa, & non de alia pronũciabit. ff. de iudi. de qua re. ext. de simo. licet Heli. Maximè autem hoc locum habere potest in beneficiis, quæ non possunt possideri sine canonica institutione. ext. de instit. ex frequentibus. 2. q. j. legũ. extr. de his, qui mit. in poss. eum qui. li. vj. Ad hoc facit, quod no. s̃. §. j. ver. item ꝙ deposuit. & seq. imò etiam dicunt quidam, ꝙ non debet in beneficiis ecclesiasticis fieri restõ: nisi is, qui petit restitui, prius ostendat de sua canonica institutione, siue de titulo suo: vt 3. q. j. c. Deus. argum. §. patet. & in proxima cõcor. licet aduersarius ei de ꝓprietate referens quæstionem audiendus non sit: vt ext. de restit.
d spol. in literis. vbi de hoc secundum papã [d]. Approbatis enim articulis & examinatis, dabit pars aduersa interrogatoria contra testes, de quibus ȷ̃. proxim. §. dicam. Porrò articuli, ex quo in curia Romana probati sunt ei, cui testium receptio super his committitur secundum formam traditam, s̃. e. §. qualiter. versi. potest etiam. nullam super his contradictionem, vel disputationem, admittet: vt in prę. decr. pręsentium. §. postea. argu. C. de testam. omnium. 35. q. 9. Apostolicæ. extr. de iudici. cùm venisset. 24. q. j. arrecta. ext. de confirm. vti. c. j. & 3.
9 † ¶ Sed pone, auditor generalis palatij domini papæ interlocutus est remissionem in aliqua causa faciendam in Hispaniam, vel aliò super probatione alicuius exceptionis peremptoriæ, vel etiã negotij principalis: vt in præ. decre. præsentium. & de proba. licet. dati sunt articuli, & conuentũ est de loco, & de iudicibus inter partes: post hoc is, contra quem dati sunt articuli, dicit eos obscuros & declarãdos per iudices interrogationum: vt ext. de fide instru. cùm Ioannes. prope fin. Respondetur, quòd auditor non potest amplius interrogare, argu. ext. de off. deleg. in literis. Sed coram examinatoribus testium declarabuntur: dic quòd hæc coram auditore ipso fient, qui claros & examinatos debet articulos mittere. nec examinator testium super his aliquam disputationem admittet, vt prædixi: & sic obtinuit. & argum. hoc in præ. c. cùm Ioannes. ꝓpe fin. & ff. de testi.
e curent [e]. Consulo autem, quòd in libello & articulis pauca necessaria ponantur: vt quis à probationis superfluæ onere releuetur: & quæ probabilia videbuntur: quæ dic, vt ȷ̃. de libel. concep. §. fi.
10 versic. & in summa. † ¶ Est autem vt plurimum vtile producenti testes, dare articulos, super quibus intendit eos producere. Nõ enim iudex, nec etiam sunt semper testes ita instructi & de facto & de iure, quòd sciant de omnibus necessariis respondere. Ei autem, contra quem producuntur, non est multum vtile, nisi quo ad hoc: quia eis scriptis melius sciet interrogatoria formare, & contra intentionem producentis se discretius præmunire. Horum etiam articulorum seu capitulorum præbendorum expedit fieri copiam partibus: ne postea passim audiantur, dicentes fortè quòd testes super eis deponere, seu interrogari non debuerunt. Sed licet id non fiat, nihilominus valet eorum receptio. Audiatur tamen liberè contradicens, & disputans super eorum impertinentia. Vt autem, quæ diximus, exemplo subiiciamus, nota, ꝙ
f quandoque [f] quis vult probare, quòd aliqua ecclesia est ei subiecta, vel debet sibi subesse. Quandoque mulier vult probare matrimonium: quia contraxit cum Titio, quem petit in virum. Quandoque aliquod monasterium vult probare, quòd bona Titij spectant ad ipsum eo, quòd est, vel fuit monachus, & professus eius. Quandoque quis vult probare exceptionem, quam proposuit contra testes. Quandoque agit quis rei vendicatione ad rem: & sic de aliis exemplis. In quolibet ergo casuũ præmissorum articulum formemus. In primo autem casu concipe libellum vt no. ȷ̃. de maio. & obed. versi. episcopus autem. super quo titulo articuli sic formantur:

11 FORMA articulorum. † Intendit probare talis episcopus Bituren. seu procurator eius, contra P. quòd ipse habetur ab omnibus habitatoribus eisdem diœcesis pro episcopo. Item, quòd possidet iura episcopatus, administrat, & agit, & ꝑhit vt eṕs: sed
g de his duobus non est vis [g]. Item intendit probare, ꝙ dictus P. se gerit pro rectore talis ecclesiæ. Itẽ, ꝙ dicta ecclesia est intra fines Bitu. diœcesis sita. Itẽ intẽdit ꝓbare, ꝙ dictus P. ꝓdecessores eius, qui pro tempore ibi fuerunt, cõsueuerũt eidem episcopo, & eiꝰ prædecessoribus, qui fuerunt pro tempore, manualẽ obedientiã facere. Item, quòd episcopus Bituren. ibi consueuit rectorem instituere & destituere. Item, ꝙ ipse P. & alij, qui fuerunt pro tempore rectores eisdem ecclesiæ cõsueuerunt accedere ad synodũ Bituriensem temporibus consuetis. Item, quòd ibi consueuerũt venire

ADDITIONES

a Principale. ¶ Et manifestaret iudex per eum esse probatum.

b Vti frui. ¶ Ad idem ff. fa. ercis. l. his consequenter: & ibi no. & ff. si ag. vecti. l. 2. ff. qui po. in pig. ha. l. si prior. §. si simpliciter. & ext. de rescrip. olim. & vide s̃. de loc. §. fi. ver. 66.

c Iure suo. ¶ Ver. iste debet intelligi, quãdo articuli, quos format actor de iure possessoris, ñ fortificãt ius actoris. Eo enim casu, quo fortificãt, certũ est ꝙ licite format articulos super eo. Pone exẽplum antequã collatũ esset actori bñficiũ, quo possessor fuerat à iure, vel homine priuatus, sup hoc habet necesse formare articulos per quos appareat beneficiũ vacasse, cùm aliàs sibi facta collatio non tenuisset, de conces. præ. c. 2.

d Papam. ¶ Et e. tit. ex parte. vbi scripsi in gl. quasi dicat vltra medium. & vide quod no. in cle. đ causa pos. c. vno. in vlt. gl. Adde per Io. And. in rub. de rest. spol. in addi. & Lapum alleg. 25. Et an sufficiat ad restitutionem confessio aduersarij titulum ꝯfitentis, do. de Rota. conc. 401. & 405. tenent, quòd sic, in odium spoliãtis: & quòd petens se restitui, non sit audiendus, nisi doceat de canonica institutiõe, voluit Old. cons. j. Adde tu quòd in causa spirituali non restituitur spoliatus, nisi probet titulũ coloratũ. Do. de Rota in antiq. decisio. dclxxix. Item adde, quòd spoliatus restituetur hoc casu probãdo sibi possessionem traditam per clauium traditionem. Idem do. de Rot. in antiquis decisi. 717.

e De testi. curent. ¶ Depositionibus, vide, idem ȷ̃. de positioni. §. v. versi. item scias.

f Quandoque. ¶ Secundum Bonagui. & Aegid. quorum fuerunt exempla quæ sequuntur.

g Non est vis. ¶ Et Bonagui. illos non posuit. & vide quòd s̃. dixi. ver. multum etiam.

venire pro scripturis, pro chrismate, pro baptismo, & pro capitu lo celebrandis. Item, quòd tanto tempore venerunt, quòd de eius contrario memoria non existit. Item intendit probare, quòd sententias excommunicationis, suspensionis, & interdicti in dictum rectorem, & eius prędecessores, & ecclesiam ipsam latas pro tempore à dicto episcopo & eius prædecessoribus, consueuerūt inuiolabiliter obseruare. Item, quòd iidem episcopi ibi consueuerunt corrigere, reformare, visitare, procurationes recipere absque aliqua contradictione: & sic de aliis. Item intendit probare

a quòd de præmissis omnibus & singulis est publica vox & fama[a]. Hæc probatur ext. de maio. & obedi. his quæ. ext. de offi. ordi. cōquerente. ext. de capellis mona. c. 2. & in multis aliis. ext. de resti. spo. olim inter. Et aduerte, quia quoties immutatur genus articu

b lorum, toties repetūtur illa verba, Itē intendit probare[b]. † ¶ In

12 secundo verò casu concipe libellum, vt j. de spons. §. sequitur. & sic formabit articulos. Intendit probare Berta, quòd die talis anni, ipsa & Titius in domo, vel loco tali conuenerunt: in quo tales & tales erant præsentes. Item intendit probare, quòd idē Titius eam desponsauit per verba de præsenti. Item, quòd eam subarrahauit, annulum in eius digitum immittendo. Item, quòd contraxit matrimonium cum ea. Item, ꝙ dixit in hunc modum: accipio te in meam vxorem, & quòd ipsa immediatè respondit: & ego te recipio in meum virum. Item intendit probare, quòd de his est publica vox & fama. Præmissa ꝓbantur extra. de sponsa. si inter. & c. cùm in tua. & c. ad id. extra. de despon. impu. c. fi. ext. de re iudi. tenor. ext. de spon. duorum. ca. j. & c. licet. ¶ Si verò Berta velit agere possessorio: vt j. de sponsa. §. porrò. formet articulos qualiter ipsa fuit in possessiōe, vel qua si ipsius viri: & qualiter ipse vir eam traduxit ad domum: & eam vt vxorem tractauit in domo, lecto, & mensa: & de tempore cohabitationis: & qualiter se nominabant, & communiter, habebātur vir & vxor: & qualiter eam à se abiecit. & qualiter ꝯmodo huius possessionis eam destituit, siue spoliauit: & qualiter diu coha-

13 bitauerunt, vt dixi. † ¶ In tertio quoque casu sic formabit. Intēdit probare talis, quòd ipse est abbas Villæ magnæ. Item, quòd habetur communiter ab omnibus pro abbate. Item, quòd agit, cōtrahit, & administrat, vt abbas. Sed istæ non erunt necessariæ, nisi de hoc contra ipsum exciperetur. Item intendit probare, quòd T. fuit monachus eisdem monasterij. Itē, quòd illud fuit ingressus. Item, quòd ibi professionem fecit in manibus prioris vel abbatis. Item, quòd ibi vixit vt monach⁹, & habitum monachalem gestauit. Item intēdit probare, ꝙ in ipso ingressu se & sua omnia expressè obtulit Deo, & ipsi monasterio. Item intendit probare, quòd tempore sui ingressus, talis fundus ab eo possidebatur. Item, quòd ipse eum tunc, vt proprium possidebat. Item intendit probare, quòd de prædictis omnib⁹ & singulis est publica vox & fama. Præmissa probantur ext. de renuncia. ex transmissa. C. de sacrosanct. eccle. authen. ingressi. xix. q. vltima. si qua. ext. de succes. ab intesta. c. fina. de probationibus. in præsentia. ext. de regu-

14 la. cùm scimus. & cap. porrectum. † ¶ In quarto sic formabit: de

c quo habes infra, eo. §. sæpe[c]. Intendit probare, quòd talis testis ɪ-

d tra se inductus erat tempore depositionis[d] excommunicatus. Item, quòd erat pauper. Item, quòd era propter paupertatem suspectus. Item, quòd causam istam reputabat suam propriam. Et sic de aliis exceptionibus suprà, in §. j. positis, cùm suis concordā.

15 † ¶ In quinto concipe libellum, vt infrà, de causa possessio. & proprieta. §. notandum. versi. aliæ sunt. & tunc sic formabit articulos: Intendo probare quòd talem fundum à Titio emi. Item, ꝙ tali tempore emi. Item quod pro tanto pretio. Item, ꝙ talibus talibus præsentibus. Item, quòd idem Titius mihi eum vendidit. Item, quòd eum mihi tradidit. Item intēdo probare, ꝙ ipse est pater familias. Item, quòd est talis persona, quę potuit vendere. Item, ꝙ dictum feudum tenui & possedi. Item, ꝙ eum detines. Vel potes probare tibi fuisse datum, vel præscripsisse: vel ad te ex patris successione pertinere: & sic de similibus. Hæc probantur infrà,

16 §. nunc tractandum. ver. viso. & sequent. † ¶ Reus quoque, qui vult testes actoris reprobare, sic formabit articulos: Intendit probare P. quòd A. & B. testes contra eum ab H. in causa tali producti sunt, & erant infames tempore suæ depositionis. Item, quòd erant infames ex tali causa. Item, quòd erāt periuri. Item, quòd deierauerunt in tali causa, vel non compleuerunt quod iurauerunt & sic de aliis: vt infrà, sæpe. versicu. hac igitur. Et hoc sufficiat exempli gratia posuisse: nec enim est hic amplius immorandum.

17 † Nam cùm plura sint negotia, quàm vocabula: vt ff. de præscriptis verbis. naturalis. & extrà, in procemio. in principio: non possumus in singulis casibus articulos formare. Et infrà, per totum tractatum libellorum positiones inuenies formatas, quę in modico ab articulis distāt, vt prædixi. De quibus etiam positionibus tractatus j. subiicietur specialis: & secundum negotiorum varietatem studiosus aduocatus articulos variabit, & minuet, & addet

18 prout negotio viderit expedire. † Hoc quoque animaduertendum

e dum est[e], quòd articuli per verba affirmatiua fieri debent, non ꝑ negatiua: quia negantis factum, aut cursum causarum, nulla est directa probatio. extr. de electio. bonæ. j. ext. de probatio. quoniam contra. de renunciat. super hoc. in fin. vj. quæstione vltima. a...tor. quæ est C. de probatio. quod dic vt j. de probatio. §. primo. Hoc etiam not. quòd articulis & probationib. possum declarare, colorare, specificare, & ampliare quæ in petitione continentur, substantia non mutata. arg. ext. de appel. constitutis. prope fin. & de fide instru. cùm Ioannes. & de re iud. abbate sanè. §. fi. lib. vj. & s.

f ver. sed pone. cum multis similibus[f]. † Itē articuli non sunt sub

19 disiunctione formandi: nisi fortè vbi agit̃ de alieno facto, in quo probabilis est ignorantia: vt ff. de iuris & facti ignoran. regula. tūc enim possunt sub conditione formari. argumen. ext. de in integ. restit. constitutus. Et no. secundum papam extr. de rescri. ex parte. & de præscri. auditis. Illud autem non est omittendum. nam si de disti articulos, super quibus testes debent examinari: & aliquis ex illis articulis dolo seu incuria iudicis sit omissus, quòd præsumitur ex eo quòd super illo testes non deposuerunt: publicatis attestationibus possunt te petente iterum testes super illo requiri. Nec obst. testium publicatio: nam nouus censetur articulus, & non vetus. argument. extra. de testibus. per tuas. vt infrà, §. satis vtiliter. versicul. nec etiam. & versic. quod ergo. Si autem ex certa causa

ADDITIONES.

a Et fama. ¶ De hoc articulo omisso in examine, vide quod dicam in fine.

b Probare. ¶ Et concord. j. §. proxi. ver. is quoque. De hac dictiōe item, disputauit Iac. de Bel. quod vide in authē. vt cum. de appel. cog. in 3. membro quæstionis.

c §. sæpe. ¶ Versi. hac igitur via.

d Depositionis. ¶ No. hoc verbū quod pluries repetitur in versi. s. proxi. allega. & j. versi. 2. qđ facit ad quæstionem notatam. s. §. ij. ver. quid si testis. Et pro solutione mea, ad quam ibi remisi. Item non putes, quòd in hac exceptione vel intentione sufficiat ista generalis locutio: licet facienda sit specificatio. Et videbis j. de except. §. viso. ver. sed quoniam. & j. de positio. §. v. post prin.

e Animaduertendum est. ¶ Secundum ipsum Bonagui. & Aegid.

f Similibus. ¶ plus dico, ꝙ q per lapsum termini articulos nouos dare nō potest, datos poterit declarare. Nil enim nunc dat, qui datū declarat. ff. de testa. hęredes. §. j. & ibi concor. in vlt. gl. Facit ex. de dila. literæ. Sic et videmus in iudice, qui suā sententiā reuocare non potest. C. sen. rescr. nō posse. l. j. & de sent. & interlo. l. post sententiā. quā tñ declarare & interpretari potest. Et de hoc in p̄. §. j. in gl. pen. De hoc extr. de postul. c. j. in gl. nota qđ & scripsi de ver. sig. olim. s. ver. aperiendū. Et id verū, durāte officio, vt scripsi e. ti. ex parte. tertiò. in vlt. gl. Plus dico, ꝙ etiam illa declaratio hic est implicita articulo, ꝙ vna cū illo fingit̃ manasse. Bene facit ff. de hęre. inst. l. asse toto. vbi nominatus in codicillis cēsetur in priori testamento institutus. & ibi quære concordantias in vlt. gl. & l. si ita scripsero. ff. de cond. & dem. Bene facit in auth. de filiis ante do. instr. na. ante fi. vbi interpretatio respicit ius interpretatum Hinc est, ꝙ declaratio ꝯstitutionis, ad tēpus constitutionis refertur: in ꝓrogatione sec⁹. Sufficiat decr. ꝯstitutionē. de regu. i. resp. lib. vj. Siue igitur declarans dicat̃ implicitū declarato, siue dicatur connexum & vnitum, siue dicat̃ cōsequēs vel depēdēs, omni casu dicet̃ tempore primi responsi emanasse. Et ad hæc tria facit 8. dist. quo iure. in vl. gl. cum iuribus ibi allegatis. Resumēdo primū de implicito, bene facit ff. si ex nox. cau. aga. l. fi. de pact. iuris gētiū §. dolo malo. in fi. de iureiur. si duo patroni. §. si qs iurauerit. & §. seq. Ad secundū de cōnexo & vnito, ext. de ꝯsti. trāslato. ext. de appel. c. pe. C. de diuer. rescrip. l. j. Bñ facit C. de nat. liber. auth. itē si quis. ff. de dam. infect. l. si finita. §. ex hoc edicto. Ad tertium de consequente, vel pendente facit de ꝯsti. nam cōcupiscentiam. vbi ꝯcordātię in gl. ar. ff. de acq. hæ. si qs hæres. j. resp. in fi. ibi: sunt em̄ appendentiæ, &c. & C. de lati. lib. tol. l. vna. §. si quis hominum. Ex his concluditur, quòd prędictorum quodcūque sumatur hic declaratum, nō dicitur habere temporis diuisionem à. j. resp. sed cēsebitur tunc factum. Simile de temp. ord. literas. & quę dicta sunt de articulis, dicta etiam circa positiones intelligas. Adde, quòd pro hoc facit quod consuluit Ang. cons. ccvj. incip. inter ordinamenta. quod si per aliquam ciuitatem ordinatū sit imponere imprestantias pro tribus vel quatuor annis futuris, secundum quod eueniet, absque declaratione: & imposita prima impstantia antè q̃ veniat secūda, aliquis decedens bona sua relinquat pio loco: ꝙ si deinde fiat declaratione dictarum impræstantiarum, quòd nihilominus bona sunt obligata imprætantiis: quia hæc declaratio trahitur ad tempus, in quo impositæ fuerunt imprætantiæ: licet in confuso. alleg. & ipse l. asse toto. & l. hæredes palàm. & l. institutio talis. de condi. & demon.

ta causa iudex omittit interrogare, puta quia non debet: tunc etiam si pars ab initio super capitulis seu articulis eos interrogare petiit, nō tñ iterabitur interrogatio. Sed si capitula ipsa essent partib. presentib. approbata, & postmodum aliqua essent omissa, bñ
a iteraretur interrogatio super illis, vt dixi [a]. De interrogationib9 autem, quæ fiunt super circunstantiis non contingentib. principale negotium, si omittantur, quid iuris sit, dicam j. §. proximo, ver. item cautè. Qualiter autem in causa inquisitionis formabitur inquisitorium, dicam j. §. nunc tractandum. ad finem.

ADDITIO.

a Vt dixi. ¶Disputauit dominus meus in legib. de accusatore, qui duos articulos formauit contra accusatum. Primum super crimine per eum commisso: secundū super fama. Testes deposuerunt super primo tantùm, super quo solo fuerunt interrogati testes ĩ fine dicti sui, dicentes se nil plus scire: post publicationem accusator petit eos interrogari super secundo articulo de fama. opponitur, quòd per illa verba quib. dixerant se nil plus scire, videtur deposuisse super articulo famæ: quærebatur quid iuris? Et tenuit illos interrogari debere. Faciunt supradicta alle. ff. de arbit. quadem. §. sed si de plurib. & l. quid tamen, in prin. sicut etiam iteratò deponit, qui obscurè deposuit. ext. e. tit. cum clamor. Ad contrarium respondet, ꝙ per illa gñalia verba nō pt dici deposuisse sup eo, de quo non fuit interrogatus. Intelliguntur ergo dixisse non plus scire, s. de veritate criminis, super quo deponebant. Nō obst. quòd allocuti fuerint producētem: quia illud procedit, cùm primum dictum corrigunt. s. §. j. ver. item, ꝙ testes. hic autē supplent omissum. Nec obstat timor subornationis, qui procedit propter publicationem examinatiōis, & interrogatoria examinata: vt dixi eo. ti. fraternitatis. in 7. q. hic verò super illo capitulo examinatio non est facta: vnde non plus timetur subornatio, quàm in prima productione, cū quo ad illud ista verè sit prima. Ad casum facit quod nota. j. parte 3. de noto. cri. §. fama. in fi.

SVMMARIVM.

1 *Articulis in iudicio datis, petere debet is, contra quem testes super eis examinari debent, terminum ad danda interrogatoria.*
Interrogatoria quæ sint.
Iuris necessitati non subijcitur, quicquid iudicis potestati permittitur.
2 *Iudicis religio debet supplere, quod à lege censetur omissum.*
3 *Dilatione ad danda interrogatoria habita, debet aduocatus illius, cōtra quem agitur, articulorum copiam contra se datorum habere.*
4 *Interrogatoriorum super articulis quorundam agentium in §. nunc videndum de teste de scriptis forma.*
5 *Interrogatorium in casu quo agitur de contractu matrimonij, quomodo possit formari.*
6 *Interrogandi modus, vbi agitur de venditione, quis sit.*
7 *Quæstionum genera sunt duo.*
8 *Interrogatoria generaliter fiunt in omnibus causis circa personas & dicta.*
9 *Danielis exemplum de interrogando de loco, in quo id, de quo agitur, factum sit.*
10 *Interrogatio facienda est de tempore, quo id, de quo agitur, actum sit.*
11 *Testes deponentes de facto successiuo, non habent necesse ad idem tempus se referre.*
12 *Testes probare & concordare debent de tempore, vbi tempus est de substantia contractus.*
13 *Probare volens iurisdictionem, & per testes eam exercuisse, licet discordent in tempore, loco, & causis, &c. non nocet.*
14 *Recordari tenetur testis de loco & persona melius & expressius, quā de tpe.*
15 *Iudex omnibus modis debet inuestigare veritatem & falsitatem.*
16 *Testes diuersi sunt concordandi, si fieri potest.*
17 *Testimonium de diuerso tempore vel loco nocet, vbi factum est irreiterabile.*
18 *Consona interrogationi quæ sint.*
19 *Interrogatoria circa personas testium quomodo fieri debeant.*
20 *Testis interrogādus de alicuius percussione, de qbus fieri debeat interrogatio.*
21 *Dans interrogatoria, mutare debet verba, quoties mutatur genus articulorū.*
22 *Testis an possit de proprio vitio interrogari, videlicet an sit peccato irretitus, per quod testificari non possit.*
23 *Principalis interrogatus de infamia testis, quem produxit, an respondere teneatur.*
24 *Iudex debet astutiam quorundam aduocatorum, testium dicta annihilare volentium, repellere.*

¶De Interrogatoriis.

6. §. Iam de interrogatoriis videndum restat. Sunt autem interrogatoria, interrogationes, quas pars vult fieri super negotiis, circunstantiis, testibus contra se inductis, ext. eo. ad hæc. aliàs incipit. præsentiū. §. testes. lib. vj. & cap. per tuas. & de his non debet dari copia parti testes producēti, propter periculū
a subornationis, secundum Vbert. [a] Vinc. & dominus meus idem
b notant in præd. cap. per tuas [b]. Potest etiam esse & alia ratio: quia ipsa dātur ad instructionem examinatoris: qui si interrogauerit super alio quàm debet, non fit in hoc partibus præiudicium. arg.
c ff. de interro. l. fi. Papa dicit, quòd si iudex [c] faciat parti copiam, nō peccat: sed facere non tenetur. Secretè ergo dabuntur iudici, & iudex per se, vel p assessorem eas corriget, & superfluas resecabit:
d vt iam j. versic. fin. & si qua illis desint, ex officio suo supplebit, [d] argu. C. vt quæ desunt aduoc. par. iu. sup. l. vnica. ext. de postula. p̄la. bonæ. j. Ad officium enim eius specialiter pertinet testem interrogare, & de circunstātiis veritatem inquirere diligenter: vt j.
1 eod. §. proxi. per totum. † ¶Datis igitur articulis, de quibus s. p̄xi. diximus: is, contra quem testes super eis debent examinari, petat terminum ad danda interrogatoria, & talis dilatio ei dāda est:
e quia sic est de consuetudine introductum [e]: quæ est legum interpres, ext. de consuetu. cùm dilectus. ff. de legib. l. si de interpretatione. xj. distinct. in his rebus. licet hoc non sit expresè iure cautū. Nō enim quicquid iudicis potestati permittitur, iuris necessitati
2 subiicitur. ff. de iudi. l. non quicqd. † Imò quod à lege omittitur, à iudicis religione suppletur: vt ff. de re iudi. si se non obtulit. §. si quis. & extr. de exce. exceptionem. Vel dic, quòd satis talis dilatio à iure dari conceditur, ex ex quo facultas dandi interrogatoria
f suadetur: vt in præd. concor. ad hoc [f]. & c. per tuas. Nec enim in mora modici temporis est periculum. ff. de iud. l. si debitori. Modi
g ca tamen erit, ne pars producens grauetur in exhibendo [g] testes & huiusmodi. Quandoq; tñ articuli formantur, & interrogatoria dantur, priusquā testes producantur: & tūc non est periculum, ꝙ malitiosa mora fiat in interrogationibus formandis. & sic in cu-
3 ria Romana seruatur. † ¶Habita ergo dilatione huiusmodi, aduocatus eius, contra quem testes seu articuli dantur, habeat copiam articulorum contra se datorum. s. §. prox. versi. siue igitur. & eos
h velut speculum diligenter intueatur [h]: & ex his sua formet interrogatoria: sicut & arbiter compromissum intueri debet, ne quid vltra illud faciat ff. de arb. non distinguemus. §. de off. & §. arbiter. Si enim super aliis, quę ad causam non faciunt, interrogari petat, vt sæpe vidi fieri, non auditur, nec valeret: quia super hoc testes deponerent non iurati. ext. de testi. c. de testibus. Imò iudex illud ex suo officio, & quicqd superuacuū repererit, cancellabit: vt 77. dist. huius. ne frustra membranas occuparet. xix. dist. si Romanorum. & omnis superfluitas est resecanda: vt C. de sent. ex breuicu. reci. l. 2. ext. in Procemio Decretalium. §. sanè. C. de no. Cod. fac. l. j. C. de prob. ad probationem. ext. eod. causam. & omnis imper-
4 tinentia: vt ex. de testi. præsentium. libr. vj. † ¶Interrogatorium autem super articulis. s. §. prox. formatis, sic scribetur & concipietur. Forma interrogatorij: Hoc est interrogatorium cōtra testes P. Istud erit loco suprascriptiōis. deinde subiiciat: Domine iudex, ad vestrum spectat officiū diligenter cuncta rimari, & rerum ordinem plena inquisitione discutere. 30. qu. vlt. iudicantem. extra. de fide instrumentor. cùm Ioannes. prope finem. Proinde vobis supplico, vt testes partis alterius diligenter non perfunctoriè, examinetis: & ab eis prudēter sup quolibet articulo q̄ratis de singu
i lis circunstantiis. 23. q. 8. occidit. & extrà, cap. cùm causam, quæ [i]. vicelicet

ADDITIONES.

a Secundum Vbert. ¶ vbi sæpius s. dixi in 3. col.
b Per tuas. ¶ Vbi satis dixi super j. gl. Iac. de Ame. in fine sui operis, interrogatoria dixit edēda per l. j. §. edenda. ff. de eden. vbi dicit, illa omnia edenda, quæ quis apud iudicem editurus sest. Sed dic. vt sequitur, quòd ad instructionem examinatoris dantur. item, edēt cum attestationibus.
c Si iudex. ¶In. non sic expressit de iudice: vnde Host. putat eum dixisse de parte. vide vbi suprà.
d Supplebit. ¶Per rationem quæ sequitur, licet Vber. dixerit ɔtrarium, scilicet, quòd debet minuere, ñ addere: quia illud esset supplere de facto. Hoc dictum Vber. non posuit Io. de Deo in cauil. de testi. ad fi. lib. v. quia sibi non placuit.
e Introductum. ¶ Verba fuerunt Vber. de Bonagui. vbi s. & idem no. c. ti. præsentium. lib. vj. in gl. interrogatoria.
f Ad hoc. ¶Id est, præsentium. e. tit. lib. vj. & ante illam nō habebamus textum, quòd pars contra quam produceretur, tūc daret interrogatoria. & decr. per tuas. quæ sequitur, non probat hoc, quę loquitur de articulis producentibus testes.
g Exhibendo. ¶Id est, procurando.
h Intueatur. ¶ Verbum Bonagui.
i Causam quæ. ¶Id est de circunstantiis. ergo super articulis, ad q̄ probanda producuntur, ab eis quærendum est sed non debet interrogatorium continere nouum capitulum pro aduersario puta cum produco testes ad probandum mutuum: tu petis illos interrogari, an solueris. De hoc enim habes facere capitula, & ego interrogatoria super illo.

videlicet de causis,loco,tempore,auditu, visu, scientia , creduli-
tate,fama,certitudine,& aliis:vt in præ.c.cùm causam, quæ. quæ
ratis ēt de fide testium & conditione:an sint nobiles. vel plebeij:
infames,vel irreprehensibiles:diuites,vel egeni, & suspecti:an lu
cri causa deponant:an sint amici vel inimici alterius partis: an de
visu,vel de auditu deponant.4.q.3.c.si testes.§.testium.& 2.q.j.in
primis.vers.sed & de personis.Quęratis etiam de rei confinibus.
ext.de lib.obla.c.2.ff.de cen.forma.Quæratis etiam,vtrùm sit de
iurisdictione,vel de familia,vel commensalis, vel consanguine⁹
producentis: & vtrum doctus vel instructus fuerit testificari,
& quam partem mallet obtinere,& de eius ætate:& an concorda
uerit cùm aliis testibus sic dicere: & de omnibus circunstantiis,q̄
possunt & debent animum iudicantis mouere: & de quibus iura
dicunt & concernunt à testibus esse quærendum.qui nota.C. de
testibus.auth.rogati.& de his& aliis iam j̃.dicetur.¶Ad speciem
etiam descendatis sic.Super primo genere articulorum primi ca
sus,si testes dicant dictum episcopum communiter haberi à sub-
ditis pro episcopo,quæratis quomodo sciunt,& qualiter sciunt,
quòd administret,possideat,agat & contrahat vt episcopus:& v-
bi,quando,& in quo eum viderunt haberi & administrare,possi-
dere,agere, & contrahere vt episcopum. Item quibus præsenti-
bus, & quot arg.vt s̃. de actore.ver.item contra prælatum.& se.
¶Item super secundo genere, si testesdicerent dictam ecclesiam
esse intra fines diœcesis Biturens. quæratis qualiter hoc sciunt,
quęratis etiam de limitibus diœcesis, qui &vbi sint.¶Item super
tertio genere , si dicant manualem obedientiam fuisse episcopo
præstitam:quæratis qualiter hoc sciunt,&quid sit manualis obe-
dientia: & quando,& vbi,& quibus,à quibus,& quibus præsenti
bus præstita fuit: & an nomine dictæ ecclesiæ, vel alterius præsti
ta fuit,& vbi,& quando,& à quibus,& per quos chrisma,vel alia
petita,vel facta fuerunt,quæ in eodem genere continentur,&an
nomine dictæ ecclesiæ, vel alterius.Si verò dicant se audiuisse,q̄-
ratis à quo,vbi quādo,& quibus præsentibus,& à quibus,& quo-
ties audiuerunt.¶ Item super quarto genere,quæratis de senten
tiis,à quo,& ex qua causa,& in quos,quando & qualiter: an ī scri
ptis,vel sine,&an causa expressa,vel non,vel quibus pręsentibus
latæ fuerūt,& vbi & qualiter & quando,& à quib.fuerunt obser
uatæ:& quis episcopus,quos vel quem,vel quando correxit,vel
reformauerit in dicta ecclesia , & qualiter hoc sciunt. Item si di-
xerit esse consuetum,vel consuetudinem:quæratis quid sit con-
suetudo,& qualiter inducatur, & qualiter dignoscatur , & an idē
sit consuetudo,quod lex scripta.Item quæ est causa , vel ratio ip-
sius consuetudinis , & an hodie sit, vel cesset dicta consuetudo,
& quot actus eam inducant,& an,& quoties fuit pronunciatum
secundum eam,& vbi,& per quos.¶ In quinto genere,si dixerit
de hoc fore famam publicam:quæratis à quo , & vbi,& quoties
audiuit,& an illi erant amici vel inimici , & an bonæ vel malæ fa-
mæ,& quid sit fama publica, & quot homines eam inducant , &
vbi sit publica fama,& an fuit fama publica ante motā litem , vel
post.¶Quid iuris autem sit , cùm testis diffinit notorium, vide j̃.
5 de noto.cri.§.iam de notorio.ver.si verò sint notoria aliis.†¶In
secundo verò casu,cùm agitur de contractu matrimonij , sic po-
test interrogatorium formari:

FORMA.Domine iudex,&c.vt suprà in præcedenti forma, vs
que ibi:super primo genere articulorum,&c.Iunge,si dicit quòd
ad talem domum , vel locum conuenerunt , q̄ratis qualiter hoc
scit,& qua hora,& quo anno,& quo die,& in qua & in cuius do-
mo,vel qua parte domus,vel loci,vel in qua camera: & an dom⁹
illa haberet solarium, vel esset terranea. Quæratis etiam de con-
finibus domus,vel loci.Queratis etiam qui fuerunt pręsentes,&
an fuerunt plures,quàm ipse nominauerit.Si verò dicat extra do
mum fuisse ɔ̄ctum matrimoniū,quæratis an in via,vel in inuio [a].
a Et;si dixerit in via,quæratis in qua,de qua parte,vel latere viæ, &
de eius circunstantiis.Si dicat.quòd in platea,quęratis in qua,vel
qua eius parte,& de eius confinibus,& sic de aliis.¶ Super secū-
do verò genere , si dixerit ꝙ eam desponsauit per verba de præ-
senti:quæratis quomodo scit,vtrum visu,vel auditu.Et si dixerit
quòd visu,quæratis vtrum in ipso actu desponsationis starent,vl
sederent contrahentes:& quibus vestibus erant induti:quæratis
etiam qua manu,& in quo digito immisit annulum,&an esset au
reus,vel argenteus,vel qualis,an cum lapide, vel sine , & an ipse,
vel alius immisit.Si dixerit quòd audiuit:quęratis vbi,&à quibus
vel quibus pręsentibus,& quando:vtrum ante litem motam,vel
pòst audiuit. Quæratis etiam de verbis, quibus dicunt per verba
de præsenti contractum esse:& quæ sint verba præsentis tempo-
ris,quæ futuri.& quis eorum prius interrogauit,vir,an mulier:&
& an in ipso instanti interrogationem secuta fuit responsio: &
an animo contrahendi,vel carnalem copulam extorquendi, vel
ludendo verba ipsa prolata ferunt:& an aliquis tractatus de ma-
trimonio contrahendo præcesserat verba illa & an metus vel co
actio intercesserit,vel sponte id fecerunt:& an semel vel pluries
contraxerint,& quo anno,& quo mēse,quo die.& qua hora di-
ei:& an nouerit tunc,vel modo agnoscit contrahētes.Quod dic,
vt s̃.§.proxi.versicul.item quòd non nouit. Et adde quod est j̃.in
versicu.hoc etiam not.& quis erat episcopus tunc , vel Potestas,
seu rector loci.Si respondit,quòd decem anni sunt:quęratis quo
modo scit. Interrogetur etiam an alius contractus de præsenti p̄
cesserit illa verba: & an testis sciret aliquod impedimentum tūc
fore inter contrahentes:& an ipse rogatus fuit vt veniret videre
quod fiebat.¶Super tertio verò genere,quæratis an inuitus,vel
volens eam traduxerit,vel cum ea perseuerauerit : & an eam te-
nuerit pro concubina vel vxore : an sit impedimentum consan-
guinitatis , vel affininitatis,vel aliud inter eos. & secundum hoc
in aliis casibus subtilitatis aduocatus formabit interrogatoria,
6 prout viderit expedire , & negotiorum natura requirit. † ¶ In
quinto autem casu,vbi agitur de venditione,interrogetur vbi,&
per quem,& coram quibus,& pro quanto,& quo anno , mense:
& die contracta fuit venditio , & an coram testibus fuit facta : &
an hoc sciunt per credulitatem,vel famam:vel hoc viderunt seu
audiuerunt.ext.de fide instrumen.cùm Ioannes,& de aliis quę di
7 cam plenè j̃.proxi.§.versiculo , quid ergo si quis. † ¶ In summa
a nota [b],quòd duo sunt genera quæstionum.¶Primum,quod fit
ad destruendum dictum testis:puta cùm quæritur de causis & cir
cunstantiis:vt j̃.de scientia & causa scientiæ,& huiusmodi:vt s̃.§.
j.versi.item quod interrogatus. Secundum , quod fit ad fundan-
dam intentionem producentis,exceptione eius contra quem ꝓ
ducitur.debet enim dicere pro vtraque parte,nisi super certo ar-
ticulo sit receptus.C.de episcop.& cler.auth.sed iudex. 14.q.v. n̄
sanè.Hoc etiam nota,ꝙ vbi dicitur de consanguinitate, testis in-
terrogari debet de auditu,scilicet vbi,quando,à quo, vel à qbus,
quibus præsentibus:& an illi,à quibus audiuit , fuissent bonæ fa-
mæ,vel infames,amici,vel inimici, & graues vel leues,ante mo-
tam litem vel post,& quoties audiuit.&sic de similibus:vt ext.de
8 testib.quoties.&c.licet ex quadam.†¶Fiunt autem generaliter
in omnibus causis interrogatoria,& circa dicta,& circa personas
de quo vide j̃.ver. porrò. Circa dicta fiunt , vt interrogentur su-
per quolibet articulo,& super quolibet dicto suo , de causa dicti
sui,scilicet,quomodo scit id, quod dicit.quod dic vt s̃.§.j.ver. itē
quod non reddit.& j̃.§.proxi.ver.vt autem hoc.& se.Quæri etiā
debet à teste,an ipse pręsens fuit.nam aliter non probat,quia ne-
c scit [c].C.e.testium.3.q.9.testes.& c.nihilominus.Si verò respōdet
ꝙ sic,quæratur an viderit.Potest enim esse ꝙ interfuit , & tamen
non vidit:vnde tunc non potest secundum quosdam testificari.
quæ dic vt s̃.§.j.ver.item ꝙ non perhibet. ¶ Item q̄ri debet de re
cordatione sua,maximè si dicit,quòd non est verisimile ipsum sci
d re,iuxta illud Euangelij [d]: Quinquaginta annos nondum habes,
e & Abraham vidisti.vigesimasecunda.quæstione.2.capitulo.fin.[e]
Item

ADDITIONES.

a Inuio.¶Bonagui.cuius fuerunt hæc interrogatoria, dixit in viri-
dario.
b In summa nota.¶Vber.de Bob.cuius fuit iste ver.in tra.de testi.
2.col.& per Io.de Deo.lib. v.e.ti.in prin.
c Quia nescit.¶Io.2.Quod scimus,loquimur:quod vidimus,testa
mur.
d Eangelij.¶Io.8.in fi.
e §.fi.¶Sunt ibi verba Christi,ad q̄ demùm fuit illa responsio secu
ta,quæ in textu non est propter illos , q deponunt , quod videre
vel percipere non potuerunt.Ponam hic quæstionem Nicol. de
Mathe.prolixam,& de facto , q̄ talis fuit : Actor produxit instru-
mentum confectum,secundum scripturam nunc sunt xx.an.cō-
tra illud reus probauit per testes iam publicatos notarium mor-
tuum iam sunt 22.ann. Actor autem format duo capitula , scili-
cet,quòd notarius viuebat, iam sunt anni 21. & ꝙ testes rei erāt
minores 22.annis.Reus format capitula, ꝙ notarius erat mortu
us,iam sunt 23.anni,& quòd testes sui erant maiores 34.annis: q̄
rebat an dictæ probationes, vel ipsarum aliqua sint admittendæ.
Dubium facit illa publicatio attestationum,de qua in q̄ōe soluit
distingendum in c.de morte & vita & ꝙ si capitulum rei fuit su-
per eo formatum , & de illo testes deposuerunt post publicatas
attestationes,super directè contrariis:non licebit testes produce
re.Sufficiat cle.eod.titu.testib.Si verò capitulum nō erat de hoc,
sed illa verba testium rei fuerunt ad aliud expressa: forsan in red-
ditione causæ scientiæ,poterit actor testes ꝓducere ɔ̄ illos, quia
nec nouit occulta,nec poterat diuinare.Ad hoc,eo.tit.ibi dixi.&
cap.series.Aduerte,quia licet hoc dictum fatear in se verum,nō
videtur ꝙ huic casui adaptetur secundum membrū distinctionis.
☞ Nam

Item quæratur an nouerit eum,per quem, vel cōtra quem indu
9 citur:vt §.j.ver.item quod non nouit.† ¶Item interrogetur de
a loco,in quo id,de quo agitur,actum sit,exemplo Danielis [a].3.q.
9.nihilominus.ext.eod.cùm causam,quæ.& s.§.j.ver. item quòd
testes.locus tamen non est ad angulum restringendus.ar.ff.de vi
b & vi arma.l.j.§.vbi autem contra.s. vers.in secundo [b]. An instru-
mentum debeat locum contractus continere,vide j.in titu.de e-
dit.instru.§.instrumentum ergo.versi.quid si locus.& vide infrà,
10 vers.proxi.† ¶Item de tempore:vt in præ.ca.cùm causam,quæ.
eod.tit.ex tenore.3.q.9.nihilominus.4.q.3.c.si testes.§.in testib9.
2.&ext.de fide instr.cùm Ioannes.2.q.vlti.c.per scripta.§.libello
rum.ff.ad Sylla.l.prius. Quod exaudio, vbi quæritur de priorita-
te vel posterioritate actus vel contractus:vt si volo probare pri-
us me cum Berta, quam cum Titia contraxisse, vel ipsa econtra-
riò.ext.de sponsa.si inter.& de eo,qui dux.in ma.quam po.per a-
dult.veniens. Vel prius me cognouisse Titiam consanguineam
Bertæ,quæ me petit in virum quàm contraxerim cum ipsa Ber-
ta.ext.de præsumpt.tertio,extrà,de regu.veniens.de eo,qui cog-
11 no.consanguin.vxo.super eo. & sic de aliis contractibus.† ¶Li-
c cet autem testis interrogatus de anno,die,mense,hora [c]. vel con
sule initi contractus non recordetur,nihilominus tamen probat
contractum:vt in præ.§.libellorum.& ff.de arbit.si arbiter.& ff.d
aqua plu.arcen.l.ij.§.antepen.vbi de hoc:& in præd.c.cùm Ioan-
nes.vbi secundum illos testes, qui de his non recordabantur,fu-
it pronunciatum:licet quidam dicant ibi,ideo eis credi , quia de
hoc per partium confessionem constitit Sed quod prius dixi, est
verius: veruntamen licet tunc probet ɔtractum,non tamen tem
pus eius. Vnde si velit probare tempus contractus,debet testis de
tempore contractus dicere:vt in præ.concor. & C. de contrahē.
stip.optimam.ext.de test.ex tenore.¶ An instrumentum debeat
tempus continere? dicam in prædic. §.instrumentum ergo.versi.
item quòd non est verum.¶Si vnus dicit aliquid factum esse tali
tempore,alius expresè dicat contrà,tunc eis non creditur, quia
discordant:vt in primis concord.Licet autem dixerim valere dic-
tum testis,quamuis nil dixerit de tempore:hoc verum est,nisi sit
tale negotium,in quo scientia diei,vel horæ exigatur.ff.quod vi
aut clàm.l.autem.§.j.& in præ. l. optimam. & vbi qui prior esset,
potior esset,ext.de iur.pat.cùm autem.vel vbi posterius deroga-
ret priori.ff.de leg.sed & posteriores.ff.loc.ī operis.ff. de pignor.
si fundus.in fi.ff.de don.inter vir.& vxo.cùm hic status.C.de pac.
pacta nouissima.ext.de cele.miss.cùm Matthæ.§.cæterum.& 13.
12 q.vlti.† ¶Et breuiter scias secundum papam [d],quòd tunc demū
d testes necesse habent probare & concordare de tempore,quan-
do tempus est de substantia ɔtus: & sic intelligitur 3.qu.9.nihi-
lominus.xxxv.q.vj.de parentela.vt patet,si quis eum,qui in ɔtra-
ctu,vel instrumento interfuisse dicitur.velit probare illo tempo-
re alibi fuisse.C.de contrahen.& commit.stipul.optimam.ext.de
testib.series.& c.ex tenore.Et patet etiam in eo,qui debet proba
re se tempore deiectionis possedisse. ff.de vi & vi ar.l.j.§. interdū.
In aliis autem,in quibus tempus , vel locus non sunt de substan-
tia,non est necesse quòd testes probent,vel in causis scientiæ cō
cordent:quod dic plenè,vt j.de inquisi. §. nunc tractemus. versi.
13 quod si ille.ibi:item sufficit , siue eodem,&c.† ¶ Hinc est quòd
si quis vult probare iurisdictionem , & per aliquos testes proba-
re exercuisse iurisdictionem in loco,de quo agitur:licet in causis
discrepent, & in loco, & in tempore, & in personis, non nocet.
Verbi gratia:quæritur à teste, Quomodo scis , quòd talis iurisdi-
ctionem exercuerit:& respondet testis.quia vidi quòd ipse suspē
dit Ioannem die Lunę. Alius verò testis dicit,quia vidi quòd cog
nouit de tali causa die Mercurij,& sic de aliis.Idem est etiam,quā
do decimæ petuntur:& vnus testis dicit se vidisse , quando actor
collegit nomine decimæ tritici, alter dicit hordeum, alter fabas
De hoc j.de inquisit.§.j.vers.quid si vnus. Idem etiam est in præ-
scriptione , & in omnibus similibus , & etiam in contractibus:
quia si testes discordent de tempore & loco initi contractus,nō
valent:quia quasi de substantia sunt contractus,& eius concomi
tantia,ext.de sent.& re iud.abbate sanè.in fin.lib. vj. Sed si discor-
darēt in causis,vel circunstantiis : puta quòd vnus testis dicit,scio
quòd talis est in possessione iurisdictionis, quia vidi, quando ta-
lis fecit talem iustitiam : & alius dicit de alio die , & etiam de alia
persona iustitiata:bene probat,quia vterque bonā causam sui te-
stimonij reddit:vt in præ.versiculo. quòd si ille. Alij verò dicunt
contrà,scilicet,quòd vbicunque aliquis tenetur aliquid probare
nisi testes de loco,tpe,personis,& aliis omnibus concordent,nō
habentur pro pluribus testibus: vt in prædict. capitul. nihilomi-
nus,& omnes sunt in suis testimoniis singulares. extra. de elect.
14 cùm dilecti.† ¶ Et notat.quòd expressius & melius tenetur te-
stis recordari de loco & persona,quàm de tempore,quia illa me-
lius tenentur memoriæ. Tempus enim facilè à memoria excidit,
argu.7.q.2.capit.fin. Hæc notat Papa.extra.de accusa.qualiter.2.
e prope princ.[e] De temporis verò qualitate:puta , an esset serenū,
vel nebulosum,dies,vel nox.vel de vestium qualitate & colore,
quærendum non est.2. q.7.d.§.libellorum.ff.de proba. si arbiter.
nisi testis iudici suspectus sit:tunc verò fit.ff.de testi.l.3. §.ideoq;.
& 4.q.3.d.§.in testib.2. Nam & tunc potest quæri de formis ho-
minum & circunstantiis,& de modo loquendi, & quæ verba di-
cta fuerunt:& an simul vel separatim peruenerunt ad locum : &
quis prius, & quis posterius recessit:& an contrahentes starent,
vel sederent:quis esset tunc Papa,vel Imperator,vel Rex,vel Co
mes,& similia:& sic in sermone capiantur,& ore proprio conui-
cantur.v.quæstio.v.cap.qui ambul.§.sed aliud: quo casu iudex e-
os puniet:vt dixi s.§.j.ver.item opponitur testi , quòd recipit. &
15 seq.† Iudex enim quibuscunque modis potest , debet laborare
ad veritatem,& etiam falsitatem inuestigandam. xxx.q.vlti.iudi-
cantem.C.de eden.is apud quem.xxxj.q.ix.grauem.20.q.2.pſens
extra.de fide instru.cùm Ioan.prope fin.Ideo autem interrogan-
tur de loco & tempore,& de circunstantiis,& huiusmodi:quia si
inueniuntur varij,nō valet eorum dictum.quod dic,vt s.§. j. ver.
item quòd testes discordant.¶Quid si vnus testis dicit se vidisse
& interfuisse per decem annos:alter dicit per xx.vel vnus dicit se
vidisse Bononiæ, alter mutinæ? Respondeo , non sunt contrarij
16 cū factū tale est, quod de sui natura recipit iterationē.† ¶ Quid
si vnus testis dicit actum, vel contractum fuisse de dominica ho-
f ra tertia,vel Biterris: alius hora nona , vel Narbonæ [f]. dic , quòd
testes

ADDITIONES.

☞Nam reus reprobare volens instrumentum hoc casu,vt falsum,
necesse habuit exprimere,ꝙ mortuus erat tempore quo diceba-
tur instrumentū confectum:nec fuisset recepta ipsius probatio,
dicentis simpľr eum mortuum:qa impertinens, & nō releuabat.
Procederet autem,si simpliciter dixisset instrumentum falsum si
ne specificatione,& fuisset ad probandum admissus,& testes pro
causa scientiæ expressissent mortē notarij præcedētem.Sic puto
intellexisse Nico.& plus ad propositū de ætate testiū tenuit acto
rē ad ꝓbandū illū articulū admittendū:cùm illud ñ sit deponere
super articulis publicatis,sed est reprobare ꝑsonas testiū vt ñ ido
neas,vel dicta ex ꝑsonis,in qb. impossibile erat cadere sciētiā rei,
de qua testātur, ꝙ impedimentum ēt per ɔsensum partium tolli
ñ potuit cum deficiat substantia testimonij,s.scientia,non qdem
simpľr,sed per impossibile.Per qd apparet ipsius nullitas,sicut cū
in priuato deficit iurisdictio & in pupillo.C.de iurisd.om.iud. pri
uatorū.ff.de iud.cùm pretor.proter quem defectum actus iudici
arius nullus est q̄ nullitas omni tempore opponitur. C. si à non
comp.iudic.l.j.& vlt.sic in temonio,cnius subiectum est scientia
& presentia.C.e.l.testiū. Adde tu,ꝙtestes non tenentur scire sub
tilitates disputationis.sed rude factum: vt not Azo in Summa e.
ti.& no.in l.stipulatio ista.§.hi quoque.ff.de ver.oblig. Bal.nota-
biliter in l.cum mulier.in xv.colum.ff.solu.matri.

a Danielis.¶13.c.Adde,quādo diuersitas loci repellat testem,Bal.
cons.cclxx.4.libr.

b In secundo.¶Dic,quòd secundum qualitatem testium fit inter-
dum strictior examinatio:vt j.ver.& nota quòd.

c Mense,hora.¶ Quòd dies & hora sint exprimenda, arguit Simō
Vinc.sup l.iurisiur.e.tit.C.per l.ff.de liber.& posth.Titius.§.j.& p
l.prius.ad Sylla.secundum literam ꝙ in anno,vt ibi not. Adde, ꝙ
si testis interrogatus de tempore,respondit non recordari:quod
tamen probat,secundum Innoc.in c. qualiter & quando.ext.de
accu.Bar.in l.si librarius.ff.de regula.sequitur Alex.cons.cix. li.4.
Adde tu,ꝙ vbi testes deponunt de facto successiuo, nō est neces
se vt referant se ad idem tempus:vt voluit Car.in cōs.ix.in 2.col.
post Inno.in c.qualiter & quando.el 2.circa prin de accus.&gl.in
l.ob carmen.§.si testes.ff.de testib.

d Secundum papam.¶Qui id not.de acc.qualiter.2.vt sequitur,&
ibi scripsi in gl.hoc potest colligi.Adde Bal.consil.lxxiiij.lib.4.A-
lex.consi.clxxij.lib.2.& 3.& 4.

e Prope princ.¶Vide in gl.præd.ante fi.ver.& notandum.quando
omnes testes dicunt,quòd non recordantur de tempore,contra
eos præsumitur:vt scripsi de testibus.ex parte. in gl.quærendum.

f Vel Narbonæ.¶ Incautè posuit hîc auctor singulare, prout po-
suerat Bonagui.rubr.de inrerroga.ɔtra testes. Absit enim quòd
vno teste deponente de matrimonio contracto,vel adulterio ɔ.
misso certo loco vel hora,si alius deponat ad idem de alio loco,
vel hora,quòd sint probata matrimonium vel adulterium : licet
fatear,quòd vbi propter iterationem actus,non sit contrarietas,
est tamen ibi singularitas:vt in c.nihilominus. cum concor. Non
obst. ca. cùm tu. quia ibi plures erant concordantes in tempore
vno,& alij plures in alio. Adde,quòd dictum Spec. videtur posse
saluari per id,qd volunt Oldr.Bart.& Bal.in l.fi.C.si vnus ex plu-
rib.appella. per l.qui sententiam. de pœn.scilicet quòd satis est,
quòd testes concordent in vnum rei finem , vt dicantur conte-

☞stes:nec

testes diuersi concordandi sunt, si fieri potest: vt extr. eo. cùm tu. de poe. dist. j. periculosè. Vnde iudex tunc inspiciet, an sit talis act⁹, qui recipiat reiterationem: vt matrimonium, qđ potest bis de facto contrahi: vel adulterium, quod potest pluries committi: vel sententia excommunicationis pluries ferri, & huiusmodi: & tũc talis diuersitas non nocet: imò debet interpretatio fieri: vel quòd bis, vel in diuersis locis fuit matrimonium contractum, vel adulterium commissum, vel sententia lata: ne testes de periurij rea-
a tu notentur. vt in præ. concor. Cautè tamen reus faciet [a], si faciat iudicem ex officio suo interrogare actorem: an matrimonium, vel adulterium, de quo agitur, semel tantum, vel vno loco tantũ fuerit commissum: quod si confiteatur, restat quòd nequeunt ꝯ-
b cordari [b]. † ¶ Si vero factum sit irreiterabile: vt quia dictum est,
17 Titium occisum fuisse [c]: tunc diuersitas temporis & horæ, vel lo-
c ci nocet: quia non potest quis diuersis temporib. interfici, siue locis: nisi eum contingeret diuino miraculo resuscitari. Ideo autẽ dixi, temporis & horæ. Nam si vnus dicit de die dominica, neque dicit aliquid de hora: alter verò dicit de eadem die, de hora tertia isti bene possunt concordari: quia primi dictum trahitur ad dictum secundi. Eodem etiam modo in facto durabili non nocet varietas horarum: vt si vnus dicat quòd vidit missam hora tertia ce-
d lebrari, alter verò dicit hora nona: quia tãtùm qñq; durat missa [d]: nec nocet etiam in solutione rerum, quæ fit ex eadem causa: vt si volo probare perceptionem decimæ: & vnus dicit quòd vidit solui decimam de fabis, alter dicit de hordeo. ¶ Debent ergo te-
18 stes concordare in his, quæ hoc ver. continentur: † Res perso-
e na, locus, gradus, hæc sint consona tempus [e]. Vnde si vnus dicit de vno loco vel gradu cõsanguinitatis, seu affinitatis, vel tempore: alter de alio, non probat. Et est ratio: quia quilibet testis est in suo dicto singularis, vnde eius testimonium non valet. de ele. bonæ. j. & c. cùm dilecti. & c. in Genes. de probat. licet causam, quæ. ff. de in litem iur. l. videamus. ff. rerum amo. Marcellus. De re vel contractu probatur. 2. q. 8. c. præscripta. §. libellorum. 3. q. 9. indicas ext. de app. significantibus. ff. de rei ven. si in rem. De persona probatur ext. de test. series. De loco s̃. dixi. De gradu. xxxv. q. 6. de parentela. De tempore, s̃. dixi, quæ plenius prosequere prout ab omnib. sunt notata. Qualiter deponent testes inducti ad probandum interesse commune, vel singulare, vel etiam expensas. j̃. de fruc. & interes. §. viso. versi. j. & ver. sed qualiter. & seq. ¶ Item circa dicta debent testes interrogari, an concordauerint omnes testes idem dicere? vt s̃. §. j. item quòd testes. Idem & de multis aliis
19 de quibus dixi suprà, §. j. † ¶ Porrò circa personas testium debẽt interrogatoria fieri, vt ĩterrogetur testis de sua ętate: vt s̃. §. j. ver. item excipitur, quòd est impubes. Item, quantum habet ĩ bonis:
f vt s̃. §. j. versi. item est pauper [f]. ¶ Item an prece vel pretio testificetur: & an ei fuerit aliquid datum, vel promissum, vel aliquam spem habet ꝙ sibi detur, vt sic testificetur: vt s̃. §. j. ver. item opponitur testi, quod recipit. ¶ Itẽ an speret habere lucrum, vel damnum ex causa hac, seu de victoria alicuius partis: vt s̃. §. i. versi. itẽ quòd est testis in re. ¶ Item an est amicus, vel inimicus alicuius partis: & an vnquam mala verba cum aliqua parte habuit. ¶ Item quam partem magis diligit, vel mallet obtinere. suprà, §. primo. & versiculo, item quod amore. ¶ Item an sit honestus. 4. quæst. 3. capitul. si testes. §. si testes. Et breuiter testis interrogari debet de omni eo, propter quod repelli potest. Quod dic multipliciter vt s̃. §. j. & generaliter in omnibus quæ possunt iudicis animum mouere, scilicet ad sententiandum. extr. de re iudic. sicut. ¶ Qui ñ ad vnam speciem probationis tantùm, sed ad multas applicat mẽtem suam, & ex multis coniecturis motum animi sui informat. extr. de renun. in præsentia. de re iudic. causam, quæ. 4. q. 3. dic. §. si testis. ff. de test. l. ob carmen. §. fin. & super his vide plenè j̃. in prin. proxi. §. vers. vt autem hoc, & seq. ¶ Caueat tamen iudex, ne indifferenter interroget de odio, lucro, & similibus, quæ non sunt de negotio principali, sed solũ de substantialibus causæ: puta de causis, personis, loco & tempore: vt præmisi. Sed nec testis est de facto alieno interrogandus. ff. rer. amo. Marcellus. §. j. C. de accu. l. fi.
g sm Bagaro. [g] † ¶ Si igitur testis dicit se præsentem fuisse & vidis-
20 se quando T. percussit P. quæri debet de quo percussit, & qua parte corporis. & qua dic, loco & hora, & quibus præsentibus: & huiusmodi. Si verò dicit se non affuisse. sed audiuisse ab aliis dici, non sunt prædictæ interrogationes faciendæ, sed solùm quæ pertinent ad auditum: puta quando, & vbi, & à quo audiuit: & sic
21 de aliis sensibus corporis, vt j̃. §. prox. versi. vt autem hæc. † ¶ Is quoque qui dat interrogatoria, quoties mutatur genus articulorum, repetat hæc verba, & similia super primo, vel secundo, vel tertio articulo primi, vel secundi, vel tertii, vel quarti generis. Interrogetur testis super hoc: sed & in quolibet articulo siue membro ponat aliquod signum diuisiuum: puta item, vel iterum dicens: Domine iudex quæratis de loco. Item de confinibus, item de causa: & sic de similibus. Et hoc ideo, vt hæc clarius liqueant,
h ac melius inhereant memoriæ iudicantis [h]. item cautè facit aduocatus exhibens interrogatoria, si ea in scriptis redigat, & sic præsente notario iudici porrigat, & eum requirat, quòd quærat à testibus, prout in interrogatoriis continetur. Nam iudices sępe actoribus fauentes non examinant testes iuxta interrogatoria: post aperturam attestationum videat, an secundum interrogatoria testes examinauerit: quòd si non fecerit dolo, vel negligentia petat iterum eos interrogari & examinari, etiam attestationib⁹ publicaris, vt extr. eod. per tuas. licet illud posset intelligi de articulis principalibus. & arg. C. eod. l. j. ff. de quæstio. l. repeti. 8. distinct. quæ contra. Nam & si aliqua res non fuit diuisa. diuidatur, manẽtibus aliis in sua diuisione. ff. communi diuidun. l. 4. §. j. de hoc s̃. §. proxi. in fin. Sed & si aliquod verbum dubium protulit, potest peti vt declaret. extr. eod. cùm clamor. ff. de reg. iur. in ambiguis.
22 † ¶ Sed nunquid quæretur ab eo, an sit criminosus, vel aliquo
i mortali peccato irretitus, vel talis, qui non possit testificari [i]? Videtur quòd sic, s̃. §. j. ver. item excipitur, quòd est fur. C. de ser. fugiti. quicunque. ff. de interrog. actio. si defensor. §. illud. & ext. de testi. testimonium. ibi: vel confessus. & c. fin. 2. q. 7. ipsi apostoli. & c. testes. l. distin. ext. pœnitentibus. ff. de probatio. in prob. quia sic exoneratur is, contra quem testis producitur à probatiõe criminis. ext. e. super eo. arg. ext. de excep. c. j. in fi. arg. contrà, de poe. dist. j. c. quis aliquando. §. his auctoritatib. ibi: non tibi dico, & c. 2. qu. j. si peccauerit. & in auth. de testi. §. si verò tibi. quia nec debet deponere, nisi super principali. C. si à non competen. l. 2. & 3. nec super eo, super quo non iurauit. Bart. not. ext. cùm causam. q. j. ꝙ de his quæ continentur 4. qu. 3. §. si testis. potest interrogari: & tenetur respondere, & non de aliis. Sed tamen, secundum eum, de consuetudine non interrogantur: & satis honestum est. argu. ext. de accu. inquisitionis. §. j. Vincen. & dominus meus. & Roffr. & Papa dicunt simpliciter esse interrogandum, nec ipse crimen suum, vel conditionem in specie, vel genere tenetur prodere: si
k tamen confitetur, non sibi. sed producenti præiudicat [k]. extr. de ord. cog. c. 2. in fi. ff. de iureiur. si duo. §. idem Iulianus. & de pe. hære. si quis libertatem. in casu tñ, scilicet in cã inqsitionis, sm Vinc. testis tenẽ dicere crimẽ suũ, & ꝯfess⁹ ĩcurrit pœnã ordinariã. ext. de cler. ꝑ inquisitionẽ. & de ꝯcess. ꝑben. c. 2. vbi de hoc secundum Papam

ADDITIONES.

Testes: nec est præsumendum, quòd speciale senserint. Nam similiter dicunt docto. ad probandum quem vsurarium. si vnus deponat, quòd Biterris mutuauit ad vsuras, alius quòd Narbonæ: licet isti videantur singulares, tamen sunt concordes: quia concordãt in vnum rei finem, scilicet ad probandum illum vsurarium. Et ꝙ testes non dicantur singulares, quando concludunt in eundem rei finem voluit etiam Bal. consil. cclxxviij. lib. j. & consi. 131. lib. 3. & consil. 402. lib. 2. vbi ponit qualiter intelligatur quod testes concludunt ad eundem rei finem, & quãdo dicantur singulares.

a Reus faciet. ¶ Et Bonag. vbi s̃. dicit pluries hoc fecisse, & obtinuisse: & ideo dicit, de iudice, quia pars sibi prouidere non potest ꝑ positionem, quòd semel tantùm fuerit ꝯtum, quia tunc constaret per confessionem eius.

b Concordari. ¶ De fide instr. cùm Io. & vide quod ibi scripsi super vers. vnica tantùm venditio.

c Fuisse. ¶ Verbum Pilei vbi s̃. rubr. 4. in fi.

d Durat missa. ¶ Idem in quouis actu probando per visum, quãdo plures testes successiuè illud viderunt per foramen arctum intãtum, quod simul videre non potuerũt, quod probat Iac. de Aret. per l. cùm antiquas. C. de testi. & capitulum factum in instanti nõ dicetur singulariter actum, per l. illam. Et vno contextu dicuntur facta, quorum vnum reliquum consequitur. de elec. quia ꝓpter. & c. cùm post. Ad idem ff. de verb. oblig. continuus. & simul nati sunt gemini, quorum tamen alter prius natura egreditur. ff. de stat. ho. Arethusa. & de hoc per Cy. C. eod. titu. l. testium. sub v. quæstione.

e Consona tempus. ¶ Hunc ver. posuit Innoc. eod. tit. ca. 2. Tancr. sub rubrica de exami. testi.

f Pauper. ¶ Ang. huic tentat respondere. vide infrà versi. sed nunquid. in fi. vbi de hoc dixi.

g Secundum Baga. ¶ In fine operis sui.

h Iudicantis. ¶ Idem s̃. §. prox. ver. in primo. l. fi. Bonag. alleg. de fil. presby. c. pe. & vl. facit de procur. c. 2. lib. vj. de priuil. si Papa. c. lib. cùm simi.

i Testificari. ¶ An ad tales positiones factas parti de se respondere teneatur, vide j̃. de positionib. §. 7. vers. xix. Adde ver. item cautè. Alex. consi. clxxij. ij. li.

k Præiudicat. ¶ Innuit quòd sibi credatur, de quo datur remissio, j̃. ver. prox.

Papam.& secundum Vinc.si testis extraneus est, quæri potest ab eo, vnde venit & vnde est,&an sit liber vel seruus, vel monach[a], vel fugitiuus, xvij.quæst.2.si quis ignotus.42.dist.quiescamus.in auth.eo.§.nos igitur. & 3.q.6.leges.De hoc vide s̃.§.j.ver.item opponitur,quod est criminosus.& seq.arg.contrà.ff.de off.præto.Barbarius.extr.de iudi.cùm deputati.Quidam dicunt, quòd si sit grauata opinio testis apud bonos & graues, pōt quæri ab eo de crimine,non in genere,sed in specie.ff.communia præd.in tra
a dendis.Alij dicunt [a], ꝙ potest quæri non in specie, sed in genere sic:Frater,es talis,quod possis testificari,vel cōmisisti aliquod crimen,quod infamiam irroget.Vel es diues,vel es pauper:& similia. Tamen ad hoc vltimum fortè non tenetur respondere, nisi euidens sit paupertas.C.quando & quibus quarta pars ex bo.de
b cur,l.2.[b]lib.x.¶Sed quid si testis dicit crimen suū nunquid ei cre
23 detur?De hoc s̃.§.j.ver.quid si testis.† ¶Quid si principalis interrogetur,an testis quem producit,sit infamis?Dicunt quidam, eū non cogendum respondere per sacramentum calumnię.Rof.ꝯ: nam cùm in iuramento calumniæ adiiciatur,quòd iurans non onerabit aduersarium:vt probatur C.de iura.cal.auth.in hoc sacramento.ergo debet respondete de sua, vel testis infamia.¶ Quid si principalis interrogetur per sacramentum, an omnes testes verum dixerunt:vel an vnus bene dixerit tantùm.Respondeo,dicit Rof.& alij,eum non cogendum respondere,maximè ante aper
24 turam & scientiam attestationū.† ¶In summa caueat iudex[c], &
c repellat astutiam quorundam aduocatorum,statuentium, dicta testiū etiam verba de ponentium annichilare,hoc modo: in fine enim sui interrogatorij ita dicunt,Item quæratur,an credant ea, quæ deposuerunt ; & si dixerint se credere , sicut vulgares communiter respōdent:arguunt eorum testimonium non valere: vt s̃.§.j.ver.item quod deposuit de credulitate.& j̃.prox. ver.fideles Talis ergo interrogatio, vel alia captiosa est per iudicem cancel
d landa:vt s̃.in prin.huius §.[d]

ADDITIONES.

a Alij dicunt.¶ Vt Io.2.q.7.quærendum.in fi.in gl.pro eo facit 8, q.3.Artaldus.

b Decur.l.2.¶Gui.de Suza.in l.testium.C.e.tit.tenet, ꝙ respondere non tenetur ad ea,quæ suam turpitudinē detegunt,vt crimen infamia,& excōicatio.C.de trasact.l.transactione.Ad alia,vt paupertas,inimicitia,& similia,respondere tenetur.ff.eo,tit.l.3.Vide quod scripsi e.ti.cùm causam,super gl. causam enim. ad fi.cū sua remissi.Adde tu, ꝙ testis interrogatus.an sit infamis, nō tenetur ad hoc respondere. gl.ordin.in auth.de testi.§.sancimus.colla.7. Refert & sequitur Bal.in l.ad testium.§,conditionem.ff. de testa.

c Caueat iudex.¶Secundum Aegi.vbi s̃.c.54.

d Huius §.¶Vt scripsi de accus.inquisitionis.ad fi.super verbo, credulitatem.fortius cancellādum interrogatorium,an sciant ex auditu,an ex credulitate.in quo fortior est captio.

SVMMARIVM.

1 *Interrogationibus & examinationi testium an possit interesse qualibet pars, pro quorum actu fit ipsa interrogatio.*
2 *Iudex per seipsum potest testimonium alicuius actus inquirere,non excluso notario qui eorum dicta scribat.*
3 *In examinatione testium,quomodo sit procedendum.*
4 *Vultus,pallor,seu rubor,aut titubatio testis in sui examinatione, reddunt ipsum minus fidelem.*
5 *Testes,vel instrumenta de mandato alterius recipiens debet testium conditiones seu circunstantias rescribere.*
6 *Modus, quo testis in interrogatione vacillat, est per iudicem seu tabellionem in scriptis exprimendus.*
7 *Is,cui testium committitur examinatio,debet articulos,interrogatoria,& huiusmodi examinare.*
8 *Examinator testium , debet dictum cuiuslibet testis integrè in scriptis facere redigi.*
9 *Testium plurium in causa simul productorum , simul iurantium , simul deponentium,& simul interrogatorum,an valeat testimoniū, & an valeat quod sic agitur.*
10 *Examinator testium solicitus debet esse de veritate, ne animæ suæ detrimentum patiatur.*
11 *Tabellio quomodo se habere debeat in scriptis,titulis,seu articulis.*
12 *Tabellio quibus verbis vti debeat,vbi à teste de causa scientiæ, vel de circunstatiis extra principalem articulum,& cætera interrogatoria,quæritur.*
13 *In testium examinatione consideranda sunt quatuor.*
14 *Testimonium de visu,quo casu requiratur.*
15 *Testis dicens,Scio,quia scio,an det sufficientem causam suæ scientiæ,*
16 *Testis interrogatus de audiu u,& respondens de visu,non probat.*
17 *Mutus an aliquo casu possit ferre testimonium.*
18 *Ratio naturalis pro lege est habenda,*
19 *Testimonium de tactu,quo casu reddatur.*
20 *Os olet ex nimia ingurgitatione,ex quo ferri potest testimonium de odoratu. Omnia membra non eundem actum habent, nec vnius officium est alteri attribuendum.*
21 *Testium examinator attendere debet verba,& personæ qualitatem.*
22 *Fidelis debet esse testium examinator , vt fideliter inscriptis veritatem redigi faciat.*
23 *Testimonium illius,qui iurauit super tota causa veritatem dicere , an sit sufficiens in casu,quo vnus petit fundum rei vendicatione,altero cōtradicente.*
24 *Aduocatus testis iuris est: alij testes sunt facti testes.*
25 *Testis,dicens,vidi ipsum dominum esse,vel tale,non probat.*
26 *Testis simpliciter dicens,se scire talem esse ebriosum,vel iracundum,&c.nō nocet:si autem sufficienter suæ scientiæ rationem adiungat,tunc valet eius testimonium.*
27 *Verbum iustè,adiunctum verbis possessiuis,dicitur aliquid iuris habere.*
28 *Iuueni quibus casibus sit potius credendum,quàm seni.*
29 *Forma inquisitorij, per quod testis in causa inquisitionis examinetur, quæ esse debeat.*
30 *Testis interrogatus de statu ecclesiæ,tam de capite,quàm de membris,iurare debet se veritatem dicturum super his quæ scit, & credit, exceptis occultis criminib.quæ licet non debeat reuelare,occultas tamen circunstantias manifestorum criminum tenetur manifestare.*

¶De Testium examinatione.

7.§.Nunc tractandum qualiter in testium examinatione sit procedendum. Et quidem iudex hac via ꝓcedat.Exiget enim à teste iuramentum:vt s̃.§. sequitur. & hoc ꝑsente parte,contra quam producuntur , vel se contumaciter ab
a sentante [a].ext.e.c.2.C.e.si quando [b].In auth.eo.§.sancimus. & §.
b pen.& 3.q.9.chartæ.C.de fide iustru.iudices.Demùm ipsum sup articulis datis secretè ac sigillatim examinabit diligenter,exēplo
c Danielis [c] testes, qui contra Susannam inducti fuerunt examinātis.& arg.ext.de elec.quia ꝓpter. ext.e.venerabili.C.e.nullū.ext. de accusa.inquisitionis.§.j.de pœn.& re.omnis.j̃. vers. sed pone. Si enim simul dicerent seu examinarētur,vnus alium instrueret, & vnus sciret quid alter diceret, & eius dictum sequeretur : sicq; non posset de facili veritas deprehendi.In auth.eod.§.& qa verò
1 multi.† Quidam tamen,vt Io.Theu.& Accur.dicunt, quòd quęcunque pars velit interesse interrogationibus , & examinationi,
d potest.C.eo.si quando.l.sed cùm oporteat.in fi.[d] & auth.sed & si quis.ff.e.curēt.& 2.q.j.in primis.ver.quia igitur,Stephan[a],vbi de
e hoc.& ext.e.c.2.[e] quia pars,quæ nouit causæ circunstantias,melius interrogabit. ff.de adulter.si postulauerit, §. quæstio. Sed ibi non loquitur de vero teste:& prædicta iura intelliguntur, quòd potest & debet interesse in præstatione iuramenti:non in examinatione,quæ secretè fit,vt prędixi:& sic de facto seruatur vbique
f & bene [f].Ideoque sic est tenendum.ff.de legi.si de interpretatione.extra.de consue,cùm dilectus,Alioquin testis non liberè contra illum præsentem testificaretur:nec debitas negotij circunstātias rei de qua queritur,exprimeret.Nec obst.quòd dicunt interrogationes melius fieri per partes. Nam articuli & interrogatoria dantur in scriptis:vt s̃.§.proxi.ver.item cautè. & §.nunc videndum. & sic iudex plenè per seipsum inquirere potest. Licet autē
2 dixerim hoc secretè debere fieri : † non tamen propter hoc excludo notarium, qui eorum dicta scribit:nec iudex hoc officium in quo tota vis causæ est,notario cōmittat:sicut in curia faciunt auditores,secūdū ea quæ no.j̃.ver.hoc autē.ibi:sed scribere, &c. sed per

ADDITIONES.

a Absentante. ¶ An sufficiat hoc casu esse citatum : distingue vt scripsi super regula,præsumitur,de reg.iur.lib.vj.3.q.

b Si quando.¶Per quam legem dixit. Gui.de Suz. super l.iusiurādi.e.ti.quod etiam si procedat iudex ex officio,necesse est vocari partem,contra quam procedit,vide j̃.de inquis.§.quādo autem. ver.vt autem.vsque ad fi,& §.seq.

c Danielis.¶ 13.c.

d Oporteat.¶ In fine, ibi ponit Accurs. hoc dictum : sed approbat quod infrà sequitur.

e c.2.¶ Vide quod ibi scripsi super 4.gl.adde quod statim dicam.

f Et bene.¶ Quod placet, Pyleo hoc tit.rub.2.dicit tamen, quòd quando testes sunt recessuri,vel moritur,tunc parte vtraque pręsente deponunt , vel altera tantùm , si reliqua requisita non venerit,per §.hoc verò.in authen.eodem titul.Sed hoc est falsum. & ad §.respondetur. in præ.gloss.decr.2.eod.titulo,quę gloss.innuit doc.tenere, §.illum loqui in casu publicationis, quod audire possit testes deponentes.quæ opinio dato quòd esset vera,falsum tamen esset id locum habere in testibus.morituris vel recessuris,quorū dicta consignantur:vt in decr.quoniā. in prin. vt lit.

☞non cont

ſed per ſeipſum examinet.ff.eodem.l.iii.§.item diuus.& l.mulier. vbi de hoc.C.de iudi.authen.ad hoc. & in authent. colla.v.vt defuncti ſeu ſu.eorum.§.illud.vbi dicitur, quòd non debent iudices per conſiliarios teſtes recipere.arg.tamen contrà, extrà, de teſti.
a co.c.i.[a] niſi vt dixi s̃.§.qualiter autẽ.verſ. poteſt etiam iudex. Vel
b dic ſecundum Vin.[b] quòd in ciuili, vel eccleſiaſtica cauſa, poſſunt iudices per alios recipere teſtes. In criminali verò non, ſed tantùm per ſe: niſi ſolus papa.in authen.de fi.inſtr. extr. de teſti. cùm olim. vbi committuntur in remotis partib. Papa tamen etiam in criminalibus poteſt per alium teſtes recipere.ar.xiii.q.iiii.ille gladium.ſicut poteſt per alium pronunciare.extra.de teſta. Raynutius.& §.illud obtinet. cùm teſtes præſentes ſunt: quo caſu melius eſt hoc per iudices expediri. Vbi autem committit, conſulo quòd quando ſibi tradet interrogatoria, iniungat ei ſub pœna excommunicationis, & ſub interminatione diuini iudicii, & periculo famæ ſuæ, quod bene & legaliter ſuper quolibet articulo, iuxta ipſa interrogatoria examinet ipſos teſtes. Vtrum autẽ poſſit commit-
3 tere, vide s̃.de iud.del.§.iam nunc.ver.ſed nunquid.†¶In examinatione ergo ſic procedet:

FORMA. Vocabit enim quemlibet teſtem ad ſe ſecretè & ſigillatim, vt dixi, & dicet ei: Amice, falſificus teſtis tribus perſonis eſt obnoxius, ſcilicet Deo, cuius præſentiam, cùm ſit vbique, contẽnit. Item iudici, quem mentiendo, fallit. Tertiò, innocenti, quem falſo teſtimonio lædit. Teſtis quoque, qui veritatem, quam nouit, occultat: & etiam is, qui mendacium dicit, reus eſt. Primus, q̃a prodeſſe nõ vult: Secundus, quia nocere deſiderat. Hæc leguntur extr.de cri.fal.c.i.& xi.quæſtio.iii.quiſquis metu. Proinde cùm iuraueris dicere veritatem, per illud iuramentum obſecro te, quòd animam tuam ſalues, & quod ſcis de tali negotio, plenè dicas. Inter talem enim & talem ſuper hoc quæſtio ventilatur: & tu in teſtem induceris. Intendit enim talis probare, &c. legat ſibi planè articulum de verbo ad verbum, & exponat eum ſibi diligenter: vt j.ver.fidelis.& ipſe reſponſiones eius ſuper ſingulis articulis diligenter audiat, & in ſcriptis per notariũ, vel per duos viros ad hoc deputatos: vt C.de teſti.nullum.extra.eod.venerabili.extra.de ꝓba quoniam contra.ſingula verba quemadmodum proferuntur, redigi faciat.xxij.q.v.humanæ.extra.eo. cùm cauſam, quæ, & infrà, verſi.cautum quoque.& redacta teſti.iterum legat: vt ſe poſſit corrigere, & ſi ipſe vel ſcriptor errauit: vt extra.de teſti.co. præterea. Quibus autem verbis teſtis vtatur, dic vt s̃.§.j. ver. item quod nõ prohibet. & ſeq. Et ſic ſuper ſingulis articulis eum interroget
c de his, quæ s̃.§.proxi.ſunt notata: hac tamen cautela adhibita[c], vt quandoque interroget de primo articulo, quãdoque de vltimo, quandoque de mediis: nec hic ſcripturæ ſeruet ordinem, licet aliàs quandoque ſit ſeruandus: vt xliiij.diſtin.ſit rector.in fi.& extra. de reſcrip.cum dilecta.cum ſuis cõcor. Ioannes autem ſic præpoſterè dixit quærendum: vt facilius apprehendat, an fuerit ſuborna
d tus teſtis, vel non[d]: vt s̃.§.j.verſic.item quòd teſtes idem. Et an dicat vera vel veriſimilia. vel negotio de quo agit, apta. vt 4.quæſt. iij.c.ſi eum.§.ſi teſtes. Diligenter ergo teſtem interroget, non ſuadendo ei, nec eum inducendo vt aliquid certum dicat: ſed quod in genere veritatem quærat.ff.de quæſtionib.l.j.§.quæſtionem. Nec inducat eum ad dicendum ſe ſcire quod credit, vel econtrà: vt verſic.fidelis. Cõſiderare etiam debet, an teſtis vacillet in dicto ſuo: vt s̃.§.j.verſic.item quòd teſtes ſunt. Et an cum trepidatione, vel conſtantia deponat.ff.de quæſtio.de minore. Et ſi eum viderit pallidum & trepidantem, vel vacillãtem, tormentis efficiat, & timorem ſibi incutiat.C.de teſti.nullum.in fi.v.q.v.illi qui. niſi ſit presbyter: vt C. de epiſc. & cler. l. presbyteri. & auth. presbyter.
e quas habes v.q.vj. Vnde, ſicut ait Marcus Tullius in topic.[e] Sępe†
4 pallor vultus, rubor & titubatio faciunt vt minus fidei alicui ha
f beatur. iuxta illud[f]: O quàm difficile eſt crimen non prodere vultu. Diciturideoque iudici, Tu magis ſcire potes, quanta ſit fides teſtibus adhibenda.ff.eod.l.iii.§.i.extra.de fideiuſſ. conſtitutus. in
5 fin.†¶Hoc autem ſcias, quòd is, qui teſtes & inſtrumenta de mãdato alterius recipit, debet reſcribere, cuius auctoritatis, cuius famæ, cuiúſue conditionis ſint, & de aliis circunſtantiis.vt ext.de fideiuſſ.conſtitutus.in fin.extra.de teſti.cauſam quæ.extr.de probatio.licet.verſi.quanquam. Et debet in actis etiam inſerere quanta ſit fides eis adhibenda, vt dicunt quidam: vnde ipſo teſte præſente & audiente dicet, & ſcribi faciet per tabellionem, qui depoſitiones ſcribit, quòd ipſum reputat vacillantẽ, & huiuſmodi. s̃. §.j.verſic. item quòd teſtes ſunt. Et ipſe teſtis poterit etiam contradicere, quia eius intereſt, cùm ex hoc ſit puniẽdus.extrà, de pœnis. ſuper his. Nec obſtat extra.de ordi.cog.cap.ij. Ibi enim non conſtabat de malitia teſtis per teſtes, quia iudice abſente recepti fuerũt, & ideo puniti non fuerunt: hic autem ipſe iudex vidit malitiam teſtis, & ideo eum punit. Imò etiam dicunt quidam, quòd teſte non intelligente, hæc ſcribi poſſunt: partem autem non oportet eſſe præſentem, nec talia ſcire. Sed certè non videtur, quòd tabellio hoc debeat ſcribere, vel dicere, ſeu interſerere in atteſtationibus, niſi ipſi teſtes videant, & recognoſcant ſe vacillare. Dicunt q̃dam quòd ſi ſolus iudex in receptione teſtis, dicat eum vacillare, ei credendum eſt: & tabellio ad dictum eius debet hoc ſcribere, licet ipſe nullam titubationẽ vel vacillationem videat. ipſe enim nullam habet auctoritatem in recipiendo teſtem, ſed ſolum modo in ſcribendo: iudex verò ſic, qui poteſt teſtem capere & ligare vt in præ.c.ſuper his.& eod.tit.dilectus.extra.de probatio. quoni
g am contra.in fi.[g] de teſti.nullum. Sicut ergo tabellio debet ſcribere ea, quæ dixit teſtis, & non aliud: ſic etiam fideliter debet ſcribere ea, quæ ad iudicis officium pertinẽt, ſcilicet de quibus interro
6 gauit: & ſi cautus eſſet tabellio, hoc inter cætera ſcriberet.†Et talis iudex, qui dictum teſtẽ examinabat, mihi notario dixit, quòd teſtis vacillabat, & quòd hoc ſcriberem: maioris tamẽ authoritatis erit, & plus valebit, ſi notarius adiiciat, Et mihi videtur quòd vacillaret. Hæc tamen debent ſic ſcribi, dum teſtis deponit, & nõ poſtea: quia poſtea iudici non crederetur, vt in præ.decr.quoniã. in princip.& in fi. Hoc etiam ſcias, quòd iudex & tabellio quantũcunque poſſunt, debent in ſcriptis exprimere modum vacillandi ſcilicet quia dubitando vel tremendo, vel ſudando præ nimio timore loquebatur, vel pallidus efficiebatur, & huiuſmodi. Patet igitur, quòd ad officium receptoris teſtiũ pertinet, diſcernere q̃ta ſit fides teſtibus adhibẽda: & hoc ipſum reſcribere iudici, vt ſuprà, quod ſi omiſerit, nihilominus poſt factam remiſſionem atteſtationum hoc facere tenetur ad mandatum iudicis ſiue ſuperioris: cuius mandato teſtes recepit, non tamen proprio motu: vt ſuprà. Et ſic fieri fecimus, cùm eſſemus in Tuſcia, in cauſa, quæ coram nobis agitabatur ſuper quibuſdam caſtris inter archiepiſcopum Rauennatem, & commune Forliuii. Et credetur fortè examinatori, quo ad hoc, etiam ſi ſolus ſit, propter mandatum ei factum: quia creditur in facto ſibi commiſſo. arg ff.de reb. eorum, qui ſub tu.vel cur.ſunt.l.mag.s̃.§.ne tamen.ij.q.v. quæ de cauſa.licet ſit arg.contrà in ead.l.§.item prætor.ver.nec nimium. & extr.
h de prob.quoniam contra.in prin.[h]†¶Item ad officium ipſius re
7 ceptoris pertinet articulos & interrogatoria, & alia huiuſmodi examinare: & hoc nulli committere poteſt: ſecundum papam: ſicut nec teſtis receptionem, quia in hoc eius induſtria eſt electa, vt extra.de officio legat.cap.fina. Sed ſcribere atteſtationes bene cõmittit alteri: & hoc frequentamus. quia hic potius eligitur opera, quàm induſtria, arg.extra.de appellatio.cùm cauſam. Tabellio ſecundum hoc examinabit teſtes, & ad mandatum receptoris exequetur etiã in abſentia receptoris: & etiamſi aliqua adiiciat factũ contingentia, & etiam ſibi reſpondeatur, bene, valebit: vt nota.ſe
i cundum papam, extra.de re iudic.cùm Bertoldus[i]. Hoc tamen reprobo: vt s̃. prope principium huius §. ibi, licet auem dixerim.
8 †¶Cautiorem quoque examinatorẽ eſſe oportet, vt dictum cuiuſlibet teſtis integrè in ſcriptis faciat redigi, quod quidã non faciunt. nam ſcripto dicto primi teſtis, dicunt quòd ſecundus vel tertius idem dixit per omnia, ſicut primus: quod quidem curia reprobat.arg.C.de vete.iur.enuc.l.j.§.fina. Et dominus Clemens papa quartus tale teſtimonium non admittebat. Poſſet enim replicari, ſi teſtes dicunt idem: ergo non valent: videntur enim ſubornati, quia vnum eundemq́ue ſermonem proferunt: vt s̃.§.j. verſicu. item quòd teſtes.idem licet ſcribens ſe ad mentem retulerit, non ad verba. Hoc proſequere plenius ſecundum dominum meum: vt nota.extra.eodem, cùm cauſam, quæ.j. & de verbor.ſignificat. nihil

ADDITIONES.

a c.j.¶ Ibi ſoluitur in vltim. gloſſ.& idem in verſicul. ſtatim allegato.
b Secundum Vinc. ¶Qui hoc nota.in capitulo, cùm olim. ſtatim allegat.
c Adhibita.¶Secundum Pyle.rub.iij.ver.ſed bonus.& Bonagui.rubri.pen.
d Vel non.¶Vt quia doctus eſſet: & qualiter ſuper primo, & qualiter ſuper ſecundo, & ſic de reliquis, reſpondere deberet.
e Tullius in topicis.¶Hoc inducit Azo in ſumma hui⁹ tit.ver.hos autem omnes.
f Illud. Ouidii Metamor.ij.lib.
g In fi.¶Et hoc ibi ſcripſi poſt Innocent. & Hoſtien. in gloſſ.nota. quòd ex quo. vltra medium. verſicul. ille etiam qui teſtes.vſque ad finem.
h In prin.¶Solutionẽ collige ex no.de app. cùm parati.& hic quæ ibi dixi ſuper iii.gl.& vide quod dixi de proba.poſt gloſ.& vide j. de re mili.§.vtilæ.ver.ſed nunquid.
i Bertoldus.¶Ibi plenius dixi ſuper glo.ſed qualiter.

a nihil obstat[a]. †¶Sed pone produxi in causa tres testes, qui simul
9 iurauerunt simul deposuerunt, simul interrogati fuerunt: quæri
tur an valeat, quod agitur? Et videtur q sic, quia non inuenitur
prohibitum.ff.e.l.j.ergo videtur concessum.extr.de transla.inter
corporalia.C.de religio.& sump.fu.statuas.ff.ex quib.caus.maio.
necnon. §.j.ar.contra:quia vnum eundemq; præmeditatum ser-
monem dixisse videntur:vt s. Debent enim testes examinari se-
creté:vt s.in princi.huius §.& hoc verius est, vt ibi probat.Item
diligentius iudex in arduis & grauibus examinet, quàm in leuib.
& vilibus, quia circa maiora maius periculum vertitur:vt xlij.dis.
b quiescamus.ff.de Carbo.edict.l.j.§.3.Et ideo in eis cautius est[b] a-
gendum.7.q.2.c.2.lxj.di.miramur.in auth.de mand.prin.in prin.
§.sit tibi.colla.3.extr.de procura.querela.&diligentius examinet
leues, q graues personas: vt s.ver.considerare.& arg. xlvj. distin.
sunt nonnulli.in fi.Sit etiam cautus, vt si viderit articulos esse pro-
batos, testium refrænet multitudinem:cauté tamen.quod dic vt
10 s.restat. vers.pen. †¶Examinator quoque fideliter se habeat in
inquirenda veritate, ne damnet animam suam, vt quidam faciũt
quia à testibus partis, quam obtinere volunt, nõ quærunt de cau-
sa scientiæ:ab aliis verò quærunt, non solùm de causa sciẽtiæ, ve
rumetiam de causa causæ, vt testes capiant in sermone:quod fie-
11 ri non debet, nisi vbi sunt suspecti. †¶Tabellio autẽ sic se habe-
bit.nam scriptis titulis seu articulis, hoc modo:

FORMA. Anno & mẽse & die tali, talis articulos exibuit infra
scriptos, super quibus petiit testes suos interrogari. Articuli ve-
rò sunt hi: Intendit probare, &c. deinde recepto etiam sacramen
to testium, & die, qua iuratum est, scribat eorum depositiones
hoc modo:

FORMA. Anno, mense, & die talibus, P. testis iuratus super pri
mo articulo sibi lecto & exposito, quod incipit, Intendit proba-
c re talis contra Titium, &c.[c] dixit vera esse, quæ in ipso articulo cõ
tinentur. Interrogatus quomodo sciret, respondit, quòd inter-
fuit electioni de illo factæ in ecclesia Biterensi, & etiam consecra
tioni eius: & quia vidit eum agere & contrahere, vt episcopum,
in rebus episcopalibus, & ab omnibus pro episcopo haberi. Item
super tali articulo, qui sic incipit: & c. sibi lecto & exposito, dixit,
&c. Et sic super omnibus articulis interrogetur, vt prædictum ẽ:
& quæratur de causa secundum formam interrogatoriorum, s.
§.proxim.positorum. Responsiones, qualescunque fuerint, re-
digantur in scriptis sub prædicta forma. Quo facto alij testes eo-
dem ordine super eisdem articulis eodem modo examinentur,
12 & eorum dicta in scriptis similiter redigantur. †¶Et aduerte dili
genter, quia vbi à teste de causa scientię, vel de circunstantiis ali-
quibus extra principalem articulum ex officio, vel iuxta partis, cõ
quam testis producitur, interrogatoria queritur: his verbis tabel
lio debet vti, Requisitus vel interrogatus, quomodo sciret, vel
de hoc quomodo scit: respondit sic. ar. ext. eo. cùm causam, quę.
& c. ad hoc. li. vj. aliàs incipit, præsentium. 4. q. 3. c. si testes. §. item
serui respon. Vbi verò super articulo principali deponet: tũc nõ
vtatur his verbis, sed dicat: Talis iuratus super tali articulo sic di-
xit. extr. de probatio. tertio. Nam hic nulla fit quæstio, seu inter-
rogatio: vnde non est necessaria responsio, sed solùm legitur te-
sti articulus, vbi est certa facti positio siue assertio, quam sequi de
bet dictum simplex: vt 3. quęst. 9. c. pura. extrà eodem. quoties. &
cap. cùm tu. & ca. veniens. & c. significauit. & c. cùm clamor. Siue
depositio: vt eodem tit. cùm venisset. cùm in tua. Albericus. licet
ex quadam. & c. pręsentata. extr. de probatio. quoniam contra. Si
ue vltranea asseueratio: vt extr. eo. series. & in prædi. c. iij. non de-
bet examinator super articulo principali quærere, vel aliquid fa
cere, per quod testis valeat informari, vt iam dictum est arg. con-
d trà. quòd super eo debeat testis interrogari. extra. eod. per tuas[d].
13 †¶ Vt autem hoc plenius caueat, nota secundum papam, & do-
e minum meum [e], quòd in testium examinatione quædam consi-
deranda sunt circa examinatorem testium: quædam circa ipsos
testes: quædam circa eorum dicta. Circa examinatorem hoc attẽ
dendum est, vt sit prudens & expertus, diligens & attentus: fide-
lis & cautus. Prudens & expertus, ideo dixi, vt prudenter & dis-
creté attendat, quod sit testis officium, & quæ eius verba, & ipsius
qualitatem & vultum. Officium namque testis quod primo iu-
dex attendere debet, est, dicere plenam veritatem sine adiectiõe
falsitatis super eo, super quo producitur, & hoc iurat. quod dic vt
s. eo. §. sequitur. Debet autem testis eam veritatem dicere super
articulo, super quo inducitur, quam quinque sensibus percipere
f potest, s. visu, auditu, gustu, tactu, & odoratu[f]. †De visu probatur
14 s. §. primo. ver. item quod non prohibet. quod fiet sic: Si enim
quæstio est inter aliquos, an aliquis rem aliquam tenuerit, vel cu
ius coloris sit, tunc debet testis deponere de visu, & dicet sic: Ego
vidi q P. de facto tenuit talem rem: nec est necesse vlterius quæ-
rere causam scientiæ, vel sui dicti, cùm iam reddiderit eam: nec a-
liam bonam valeat assignare: non tamen est inutile de aliis circũ
stantiis quærere ab eo, puta, vbi eras quando vidisti, & quãdo au
diuisti, & qui erant tunc tecum, & de similibus. Hæc tamen non
sunt causæ dicti sui, sed circunstantiæ ad veritatem plenius inda-
gãdam. Si verò testis dicat simpliciter, P. tenuit de facto talem rẽ:
nec dicat, vidi, adhuc valet eius dictum sine causæ redditione, p-
latum, si non fuit de illa interrogatus. Quod dic vt s. §. primo.
ver. item quod interrogatus. & j. eo. ver. viso. Præsumendum em
est pro teste, quòd illam reddidisset, si interrogatus fuisset. prima
quæstio. vij. c. sancimus. sed nec ipse debet esse iudici nimis verbo
sus. s. §. j. ver. item quòd est verbosus. Vtile tamen est tunc quæri
de causa dicti sui: nam si dicit, Scio quòd nullus dubitat, vel quia
15 sic omnes dicunt: †Vel scio, quia scio: insufficiens causa est: vnde
non valet eius dictum. sed si dicit, Scio quia vidi: tunc bona est. I-
dem quoque est quando quæritur de colore. ideoque cæcus ne
quit in talibus testificari, quia ibi non potest bona ratio per eum
reddi, nisi visu: quo sensu cæcus caret. quæ dic vt in præalleg. ver.
item quòd non prohibet. & sequen. ¶ De auditu quoque is qui
audit potest testificari. si enim quæritur, an quis habeat vocem al
tam vel submissam, & planam grossam vel gracilem, bonam vel
malam: hic reddenda est ratio de auditu, nec alia sufficiens esse
potest. Potest quoque reddi ratio de auditu, cũ quæritur, de qua
materia aliquis prędicauit, vel legit, vel concionatus est. Idem ẽt
est, quando quæritur de venditione rei, vel de obligatione cuius
cunque alterius contractus inter aliquos initi, in quibus nulla su
16 ficiens ratio reddi potest, nisi de auditu. †Nam si tunc diceret:
Scio, quia vidi, falsum dicit: quia vox vel verbum videri nequit,
g sed audiri sic: quamuis Aristoteles dixerit[g], quòd voces aliæ albę
aliæ nigræ. Idem etiam est de aliis sensibus, qui tali actui congrue
re nequeunt. ¶Hinc est, quòd omnino surdus, quantumcunque
oculatus & linguosus, nequit de hoc testificari. Inst. de testa. §. te-
stes. Sed in primis casibus, in quibus non de auditu, sed de visu cã
quæritur, bene potest surdaster: tamen qui difficulter audit, si nõ
17 sit omnino surdus, potest etiã in his testificari. †¶ Quid de mu-
to? Non videtur, quòd aliquo casu possit ferre testimonium: vt
in præ. §. testes. & C. qui testam. fa. pos. mutus. nisi forsan, exem-
h plo Zachariæ[h], sciret literas: & per scripturam redderet testimo
nium, vel quia signa indubitata haberet, per quæ ad plenũ intel-
ligi posset. C. eodem titulo. l. discreti. ff. de leg. 3. l. nutu. extrà. de
spon. cùm apud. & c. tuæ. arg. tamen contrà, quòd testimonium
nequeat per scripturam proferri. extrà, qui ma. ac. poss. à nobis. v.
quæst. 2. c. relatum. 3. quæst. 9. testes. & ca. chartæ. extrà, de coha.
cler. & mu. tua. Sed illa vera sunt in his, qui fari possunt. extrà, de
spon. tuæ. tunc enim de se loquatur. de consec. distinctio. 4. cùm
pro priuil. Sed nec tunc sufficit, nisi per iudicem examinentur, q
considerare habet vocem testis & pallorem: vt dixi suprà eodẽ §.
versicul.

ADDITIONES

a Nihil obstat. ¶Ibi plenè scripsi super j. gl. sequens ver. ad literam
fuit Alber. Gal. eo. ti. versi. pone quæstionem. & per errorem ibi
duplicatum est. Adde, quòd domi. Ant. & Ab. in d. c. nihil obstat,
tenent opi. Clementis, & do. Ant. in c. 2. de regular. Bal. no. in l. fi.
§. refutatoriis. C. de app. non damnat, sed dicit quòd notarij me-
lius facerent extensè scribere. & idem facit Host. in d. c. nihil. vt i-
bi refert Abbas. De teste verò, qui dicit, dico vt ille dixit, vide eũ
dem Bal. in l. testium. C. de testibus.
b Agendum. ¶De elec. vbi periculum. lib. 6.
c Titium, &c. ¶Respicit articulum positum. in §. nunc videndum.
ver. in primo.
d Per tuas. ¶Nullum absurdum, licet dicatur super tali articulo in
terrogatus testis, &c. & sic seruatur.
e Et do. meum. ¶Qui hoc no. in decre. cùm causam. e. ti. illa tamen
ibi dicendo, hic remisi.
f Et odoratu. ¶Adde quòd quæ nõ claudũtur sub aliquo ex quin
que sensibus, non cadunt directè in testimonio. Bal. in l. qui testa
mento. §. & veteres. ff. de testamen. Additio. Et qualiter testes de
ponant super his, quæ magis percipiuntur intellectu, quàm sen-
su, vide Bal. consi. cclxxxvj. incip. Thema proponitur. versi. supe-
rest igitur. in col. pen. in 2. vol. Hen. Ferran.
g Dixerit. ¶Hoc dixit in lib. Topicorum. & intelligit, quòd est vox
clara, & obtusa vel acuta, vel grauis. & vide s. §. j. & ver. item quòd
non prohibet. in fine.
h Zachariæ. ¶Lucæ 1. c.

a versicul. ꝯsiderare etiam [a]. ¶Si dicas, cùm edictũ de testibus prohibitorium sit: cæcus, surdus, & mutus ex præmissis admitterentur, quia expresse non prohibentur. ff. eod. l. j. Respondeo, prohibiti inueniuntur: vt in præd. §. testes. & ff. de testa. l. qui testamen-
18 to. Sed & si non inuenirentur prohibiti, † habeo tamen veram & naturalem rationem, qua impediuntur. ff. de iudiciis. cùm prætor. §. non autem omnes. Et talis ratio pro lege seruanda est. 1. distinctio. consuetudo. Instit. de iure natura. §. quod verò naturalis ratio. Et scias, quòd quandoque de auditu auditus: quæ dic vt in præd. vers. item quòd non paribus. & seq. ¶De gustu etiam testis deponere debet: vnde si quæratur de aliqua re, an dulcis fuerit, vel amara: necesse habet reddere testimonium de sensu, qui ei congruit, s. de gustu. Si ergo asserat rem talem esse, nequit cãm scientiæ reddere sufficientem, nisi de gustu: vt dicat, Scio, quia gustaui: nec aliquis aliorum sensuum hic aptus esse potest. Vnde Iob trigesimo quarto, Auris verba probat, & guttur escas gustu diiudi-
19 cat. † ¶De tactu testimonium reddetur: vnde si quæritur, an res aliqua aspera sit, vel lenis, vel suauis, vel mollis, vel dura, non potest reddi testimonium, nisi de tactu. Asperitas enim rei corporalis, vel suauitas non comestibilis, nec videri, nec audiri, nec gustari, nec odorari potest. Hic ergo vtile est quærere causam dicti, quæ non est sufficiens, nisi vna, vt dicat, scio, quòd est aspera vel lenis, quia eam tetigi seu palpaui. arg. 21. q. 4. c. j. in fin. ibi: Palpate
b & videte [b], &c. ¶De odoratu etiam testis deponit. Vnde si quæratur, an aliqua res odorifera, vel fœtida sit: hic nõ potest reddi causa dicti, nisi vna, s. de odoratu, vt dicat, Scio, quia odoratus fui eam 23. q. 4. Nabuchodonosor. in princip. extr. de sacra vnction. c. vnico. §. ad exhibendum. Potest tamen iudex ad circunstantias procedere, & quærere, an aliæ res essent vicinæ, ex quibus malus vel bonus odor posset exhalare: & an tempore, quo odoratus fuit species, esset ingurgitatus vino, vel cibo vsque ad crapulam: vt
20 sic potius ex seipso, quàm ex speciebus fœtor euaporaret. † Nã ex nimia ingurgitatione olet os. ff. de ędil. edict. l. qui clauum. §. is cui. Vtile est igitur talia, & his similia, hoc casu, & pcedentib. quęrere. Nam non omnia membra idem habent officium, nec vnius officium est alteri attribuendũ: vt 89. di. singula. ext. de hær. cùm ex iniuncto. Et laborabit iudex quibuscunque modis potest ad veritatem & falsitatem inuestigandam: vt suprà eodem. §. proxi. ver. item de tempore. dum tamen congrua sint, & pertinentia, & quæ possint negocio adaptari. extrà. de test. ad hoc. aliàs incipit, præsentium. lib. vj. Si tamen omittatur, non minus valet dictum
21 testis: vt s. ver. de visu. † ¶Debet ergo iudex seu examinator esse diligens, vt verba testis attendat, & eius qualitatem: vt j. ver. viso & sequent. & vultum: vt s. eodem §. versi. considerare. & locum, & tempus, causas, personas, & circunstantias, & alia, quæ dic vt s. §. proxim. dixi. Attendere debet etiam præsumptiones: nam attestationes, quæ non valent, quandoque ratificãtur per expressum consensum, & etiam per tacitum. arg. 4. quæstion. 3. c. si testes. §. si quis testibus. licet aliud sit in substantialibus in litis contestatione, & simili: extrà, de lit. contest. capit. vnico. Attestationes enim vires sumunt ex partium pactione, ita vt si alterutra partium opponat attestationes non valere: quia nõ sunt in hoc iudicio productæ: talem exceptionem tollet replicatio pacti. arg. extr. de testibus veniens. 2. & ff. de re iudic. si conuenerit. ff. commun. diui. iudicem. ff. de no. ope. nunc. l. j. §. & post operis. & sequen. Et hac ratione considerata, dicunt quidam, quòd is, cui commissa est testium examinatio, potest eam alij delegare, si partes expresse cõsentiant: vt tetigi s. eodem. §. qualiter autem. versic. hoc autem.
22 † ¶Fidelis etiam & cautus debet esse, vt fideliter in scriptis veritatem redigi faciat, sicut proferetur à teste, nihil mutando, vel detrahendo: & diligenter vulgare in Latinum interpretetur: nec dicat testem dixisse, credo: vbi dixit, scio, vel ecõtrà: s. §. 1. ver. item quòd deposuit. & s. eo. §. sequitur. prope prin. Taliter enim poterit dictum testis in scriptis redigere, quod aufert ius habẽti: quo
c casu ad restitutionem obligabitur [c]. Extensiuè ergo scribat: nec dicat, talis dixit per omnia sicut primus: vt sup. ver. cautum. ¶Viso quæ circa examinatorem consideranda sunt: sequitur videre, quæ circa personas testium sunt attendenda. Et quidem attendẽdum est, an sit inimicus, vel mulier, vel minor, vel infamis, & sic de aliis. quæ prosequere, vt s. §. j. Non enim debet aliquid dicere odio, vel amicitia, vel timore, vel prece, vel precio: vt s. §. sequit. & §. 1. ver. item quod amore. Circa eorum dicta, etiam considerandum est, an aptam causam sui dicti reddant: vt s. ver. vt autem
23 hoc. & seq & s. §. j. versi item quòd non reddit. † ¶Quid ergo, si quis petit fundum rei vendicatione, & testis. qui iurauit super tota causa dicere veritatem, dicat sic: scio quòd P. est dominus rei petitæ: nũ quid est sufficiens tale testimonium? Respondeo, non: imò reus absoluetur, nisi actor aliud probet: quia talis testis non
d reddit testimonium de facto, sed de iure, quod ei non licet [d]: nec
24 necessarium est, cùm ius certum & limitatũ sit. † Alius enim est testis iuris vt aduocatus: & alius testis facti, vt testis de quo hic loquimur. Debet ergo testis interrogari qualiter scit ꝙ actor sit dominus, & ex qua causa habuit dominium. extr. de fide instr. ca. cùm Ioannes. Et si respondeat, quòd ex causa emptionis, vel alterius contractus, interrogetur à quo emit: quia nec omnes vendere possunt. xij. q. 2. alienationes. Interrogetur etiam de quãtitate precij, & an res fuerit tradita, quia sine rei traditione non acquiritur dominium. Instit. de rerum diui. §. per traditionem. & §. vendítæ. C. de pactis. l. traditionibus. Et an hoc vidit, & præsens fuit. ext. de consuet. cap. 2. & s. §. j. versic. item quòd non paribus. Et an in totum, vel pro parte, & pro quota parte emerit: & de multis aliis
25 quæ occurrere possunt: vt s. §. proxi. ver. in quinto. † ¶Item nõ bene dicitur, Vidi ipsum dominum esse: vt ff. de interro. actio. ꝗa
e plerunque [e]. Veruntamen si testis dicit, Vidi quòd talis gessit se pro domino talis rei tanto tempore, intelligit quòd sufficiat ad præscriptionem: bene probat vtile dominium, etiamsi non reddat causam, quia ab eo non quæritur. ar. C. de præscrip. 30. annorum. si quis emptionis. Attendat etiam iudex an testis dicat veritatem de his, quæ quinque sensibus corporis percipi possunt, vt s. dixi. Vnde non quærat: vt quidam faciunt, an P. sit dominus talis rei, & an sit iracundus, vel ebriosus: ad hoc enim & similia non tenetur respondere. Nam secundum papam & dominum meũ,
f nullo sensu corporis [f] apprehendi potest, quòd P. sit dominus alicuius rei, vel quòd sit iracundus, vel ebriosus: sed oculo mentis tantùm, s. ratione: vt extr. de sacra vnctione. c. vnico. §. quia verò. & ver. in vertice hoc apprehendi potest. Ipsa etenim ratio ex his quæ mediantibus corporis sensibus apprehendit, bene pt ipsum P. ebriosum, vel iracundum, vel dominum iudicare: ipse tamen ñ adducitur in iudicem, sed in testem, non iuris, sed facti, ergo non assumat partes aduocati: vt iam s. dixi. Quod si fecerit, non præiudicat eius dictũ, neque valet, nisi vltra procedat, vt videlicet sufficientem causam sui testimonij reddat, sic dicens: Scio P. dominum talis panni: quia vidi & præsens fui, quando ipse emit lanam de qua facit pannum. Hoc enim casu probat dominum, non ratione

ADDITIONES.

a Versicul. considerare etiam. ¶Dixit ergo Alber. Galea eod. titul. versicu. penult. quòd si testis scriberet dictum suum, concludens & iurans sic esse, prout scripsit, non valeret testimonium. 3. quæ. ix. testes. v. quæst. 2. relatum. Idem Gof. eo. tit. ante fi. & Hostien. eod. titul. §. super quibus. ad finem. vers. quid si testis scribat. & de hoc dixi eod. tit. c. de testibus. in princ.

b Videte, &c. ¶Luc. vj. Adde quòd testis deponens de visu, debet deponere de visu corporeo, & non mentali: & reddere rationẽ ex inspectione intẽtiua, & nõ speculatiua. Bal. in l. j. ff. de his, quæ in testa. delen. Item adde, quòd testis interrogatus quare sciat, & dicat, quia vidi: eius dictum non probat. Bal. in l. j. ff. de his, quæ in test. delen. in 2. col. in prin.

c Obligabitur. ¶Vide quod scripsi de proba. quoniam. in gl. no. ꝙ ex quo. vltra medium. ver. ille etiam.

d Licet. ¶De iure intellige vt dixi supra, §. nunc videndum. in principio.

e Plerunque. ¶Rof. Bene. vbi tractat de confessoria, plenè prosequtur in 2. col. & Io. de Bla. vbi tractat de rei vend. in fi. dicens testes qui deponunt aliquem esse dominum rei mobilis, quia emit & per triennium cõtinuè possedit: vel immobilis. quia emit, & per decem vel viginti annos continuè possedit: videri falsos, quia deponunt, quod impossibile est eos scire. Aut enim de ciuili, aut de naturali possessione loquuntur: ciuilis consistit in animo. C. de acquir. poss. nemo ambigit. qui animus per testem sciri, vel videri non potuit. Testis autem deponere debet de eo, quod scit. C. e. ti. l. testium. ergo reprobandum eius dictum si deponit de naturali illud idem: quia impossibile est illum cõtinuè decem vel xx. annis. pedib. insedisse possessioni rei immobilis. vel continuò tenuisse per triennium rem mobilem animo possidendi. Item ex pte testis impossibile est eum continuè id vidisse: & sic non diuertisse à loco, nec dormiuisse. Ad vtranque etiam possessionem dictum eorum referri non potest, quia naturalis & ciuilis simul nõ potest esse continua, propter naturalem, vt est dictum. & facit ff. de seruit. l. seruitutes. 4. Ex quib. concluditur per tales testes, nec directum dominium per vsucapionem, nec vtile per præscriptionem esse probatum: cum non cadat in intellectum continua possessio. Ad hanc cauillationem responde per id quod no. j. de proba. §. j. ad fi. ver. sed quæritur qualiter. Adde quomodo per testes probetur possessio, Ale. cons. li. & cx. lib. 1.

f Corporis. ¶Solo, vt statim subdit.

tione primæ partis dicti sui, in qua dicit eum dominum, quod videre non potuit, sed iudicare tantùm, vt dictum est: imò ratione tantùm secundæ partis, in qua dixit, quòd vidit & præsens fuit, & cætera. vt supra. in qua reddit causam iustam & sufficientem sui iudicij. Nec est malum, si testis, vel ratio bene & verè iudicat ex his, quæ sensibus corporis apprehendit, quod iudex concordet cum eo, ex quo sufficientem causam reddit, aliter non. ¶Idē
26 etiam sentias, si sic dicit: Scio † istum hominem ebriosum esse, qa fui cum eo multis annis conuersatus, & quolibet die me præsente & vidente bibebat vinum purum sine aqua, & in tanta quantitate, quòd vix transibat diem sine ebrietate, quia ita soporabatur quòd non intelligebat se ad plenum, nec vti poterat ratione. Valet enim tale testimonium, non ratione primę partis, in qua dixit ipsum ebriosum: sed ratione secundæ partis, in qua sufficientem causam sui testimonij siue iudicij sui reddidit, vt prædixi. ¶Idem quoque est si sic dicit: Scio P. iracundum, quia multo tempore steti cum eo, & vidi, & audiui, quòd de facili mouebatur, & irascebatur sine iusta causa, & specialiter cum suis malè respondendo, vultum atrocem, & quandoque pallidum, quandoque rubeum ostendendo, maledicendo, comminando, percutiendo, & seipsū dilacerando. Hoc enim valet testimonium, non ratione primæ, sed secundæ partis, vt præmissum est: & idem est in similibus obseruandum. extr. de rescrip. inter cæteras[a]. † ¶Hoc quoq; notan-
27 dum est, quòd quædam sunt, quæ non solùm ad iudicium rationis sed etiam testimonium ad sensum corporis trahi possunt: vt si testis dicit: Scio quòd P. talem rem tali tempore possidebat, vel iustè possidebat. Nam possessio, maximè quando adiungitur iustè, aliquid iuris habet. ar. in hoc quod no. extr. de conces. præbē. proposuit. §. auditor. ad fi. habet & multūm facti: vt ibidem. Vnde & dictum testimonium sic est intelligendum, possidebat, id est, d̄ facto tenebat, & ei corporaliter incumbebat, quia talis est communis intellectus huius verbi, quem sequi debemus. arg. extr. de spons. ex literis. j. extr. de verbor. sign. intelligentia. Sed dices, à simili dicendum est, quòd ad iudicium rationis spectat, an P. bene vel malè, cauet: & an res sit odorifera, vel fœtida: & sic de similibus. Respondeo, non est ita: quia hæc tantùm sensibus corporis propriè apprehendi possunt. licet in his secundum quod sensus magis vel minus in hominibus vigent, possit vnus melius & fortius apprehendere, quàm alius. Et ideo magis vel minus ei credē dum est in hac parte: & hoc in sensu visus manifestè apparet. Aliquis enim habet curtiorem visum, quàm alter: ideoq; magis creditur ei, qui habet curtiorem de visu ad propinqua, quàm illi qui habet longiorem de visu ad remota. Vnde & in testimonio sensum sæpe ratio iuuat, & adminiculum præstat: quare etiamsi de testimonio visus seu inspectionis agatur, magis credendum est il-
28 li testi, qui perspicacius & subtilius videt, quàm alij. † ¶Hinc est, quòd in talibus magis credendum est iuueni, qui habet perspicacem & subtilem visum, quàm seni, qui visum habet obtusum. Puta, quando agitur, vel quæritur, vtrum mulier arcta sit, vel apta ad viriles amplexus, quod per mulierum inspectionem perpēditur ac iudicatur: vt extr. de fri. & malefi. fraternitatis. in princ. & c. fin. de probatio. c. penulti. xxvij. q. j. nec aliqua. aliquæ mulieres in talibus expertiores & peritiores sunt aliis: vnde eis magis credendum est. l. di. vt constitueretur. ibi: experto cre. & c. & in tali casu sufficit, ꝙ testis dicat, Vidi & palpaui eam arctam: quia solo sensu corporis, scilicet visu & tactu, hoc apprehenditur. Et hoc est, quod dicitur, Sæpe manus, vel oculus fallitur obstetricum: vt in prædic. concordan. idem est, secundum Innocen. papam, cùm q̄ritur, an quis frigidus sit, & impotens ad coeundum: sed tamen n̄ videtur, quòd hoc de facili apprehendi possit per solam inspectionem. Vnde secundum quosdam, & hic requiritur alia certa solennitas, priusquam matrimonium dissoluatur: vt extr. de frigi. c. fi. Sed dominus meus dicit, quòd illa solennitas est seruanda, q̄n agitur de maleficio. Frigiditas autem, vel alia impotentia, quandoque per solam inspectionem probari potest: vt ipse no. ext. de frigi. & male. c. j. & c. laudabilem. super quibus autem iudex interrogabit testem, dictum est s̄. §. proximo. ¶Porrò in causa inquisitionis capitula, vel articuli fiunt, super quibus testes examinant: vt extr. de accus. qualiter. 2. §. debet. Vt autem expertos vtiliter in talibus instruamus, formam inquisitorij, secūdum quod testis
b in causa inquisitionis examinetur, supponamus[b].
29 ¶FORMA inquisitionis. † Quæro à te, an scis vel credis, vel fama est, episcopum vel clericum aliquem ciuitatis vel diœcesis fecisse concessionem super quacunq; re spirituali pro pecunia, vel alia re temporali data, vel promissa, vel retenta, vel ex pacto seu conuentione. 1. q. 2. quàm pio. extr. de simo. c. cùm ecclesia. Item an scis, vel credis, vel fama est, quòd aliquis dederit aliquid episcopo pro eo quòd est incontinens, vel pro eo: quòd habet, vel habuit concubinam, vel sustinuerit eum pro aliquo alio commodo temporali. extr. de vita & honesta. cleri. ca. vt clericorum. §. prælati. extr. de simo. nemo. Item, an scis, vel credis, vel fama ē, quòd episcopus aliquid receperit, & habuerit per se, vel per aliū tacitè, vel expressè vel clericus aliquid dederit, vel promiserit ꝑ se, vel per interpositam personam pro beneficio ecclesiastico obtinendo, vel vt eligeretur, vel precibus illud contulerit. 1. q. 1. reperiuntur. & c. sunt nonnulli. extr. de simo. c. ad hæc. c. sicut. extrà de æta. & quali. c. tuam. Item an scis, vel credis, vel fama est, quòd episcopus monuerit clericos suos super vita & honestate, & diligentia in diuinis officiis, & aliis: & quod delinquentes puniuerit, vt in præ. c. vt clericorum. respon. j. xij. dist. de his extr. de censi. §. sanè. lib. 6. Item an scis, vel credis, vel fama est, aliquem clericum cuiuscunque status, vel ordinis concubinam habere, vel ei cohabitare, vel eam suis expēsis in domo vel extra tenere, vel ad aliquam accedere, vel ad se venire, vel cum aliqua suspecta muliere consortium vel colloquium habere. extr. de cohabi. cleric. & mu. c. 1. 2. & seq. C. de episc. cleric. auth. episcopus. 32. dist. presbyter. lxxxj. dist. Item igitur an scis, vel credis, vel fama est aliquem eorum aleatorem esse. extr. de vi. & hone. cleric. extr. ne cler. vł mo. c. j. C. de episco. & cler. authen. interdicimus. vel blasphemū. extr. de elect. male. c. 2. xxv. distin. c. vnum orat. §. aliàs, ea demum. in fi. & c. seq. xxj. dist. deniq;. 24. q. 3. si igitur. & c. seq. vel vsurariū. xlvij. dist. non licet. & c. sequen. extr. de vsuris. præterea. vel coniuratorem seu conspiratorem. xj. q. j. coniurationum. & c. seq. extrà, de re iudic. cùm I. & A. de iud. c. exhibita. vel alienatorem rei ecclesiasticæ. xij. q. 2. monemus. & tribus c. seq. extrà. de reb. eccl. alie. vel non. si quis presbyterorum. vel obligatorem. extr. de pi. c. j. & 3. C. de episcop. & cle. sancimus. primo. in prin. vel malè administrantem, vel res ecclesiasticas dilapidantem, & consumentem, vel malè dispensantem. xxviij. dist. de Syracusanæ. extr. de simo. licet Heli. 3. q. 2. quia ea. extr. de accus. c. fin. extr. de offic. del. venerabilis. Item, an scis, vel credis, vel fama est, quòd sacrista, vł thesaurarius, vel custos vasa vel vestimenta, & alias res vel ornamenta ecclesiæ: puta libros, vel alia diuino cultui dedicata bene seruauerit: & si aliqua de mobilibus diminuta sunt, & per quem, & quare, & quando, & qualiter. extr. de offic. sacri. ca. vnico. & de offi. cust. c. vnico xxv. dist. perlectis. in fi. & de off. arch. ea quæ. 12. q. 2. c. alienationes. & sic quære super singulis officiis de his, quæ ad quemlibet eorum noueris pertinere. quod dic vt in præ. c. perlectis. & 21. dist. cleros. & extr. in ti. de officiis. Item, an scis, vel credis, vel fama est, quòd officia diuina deuotè horis competentib[9], & solenniter celebrentur: & an in singulis ecclesiis mos ecclesiæ diœcesanæ, vel metropolitanæ in diuinis seruetur. extr. de celeb. miss. c. j. & c. dolentes. 12. dist. de his. & de consec: dist. 2. institutū. Et an intersunt exequiis mortuorum: & an tenent ecclesias vel cœmiteria, vel eucharistiam, vel reliquias, & alia huiusmodi mūdè & lautè. extr. eo. cum creatura, respon. j. & c. sanè. de custo. eucharistiæ. ca. 1. & 2. Et qualiter baptizant, vel pœnitentias iniungunt: & an ad hæc facienda prompti sint, vel negligentes: & an aliqui ob hoc sine pœnitentia vel baptismo decesserint. extr. de bapti. c. j. de consecr. dist. 4. de catechumenis. & c. ne quod absit. ext. de pœni. & re. c. fi. xvj. q. vj. si quis presbyter. & c. seq. Item, an scis, vel credis, vel fama est, aliquem esse in ciuitate, vel diœcesi, hæreticum, vel suspectum de hæresi, vel conuenticula per tales fieri: vel an scis domum, vel prædium, vel antrum, vel locum vbi conueniant: vel an scis, vel credis, vel fama est, aliquem esse receptorem, vel fautorem, vel credentem, vel defensorem, vel laudatorem, vel vice eorum ministrantem eis, quo ad victum vel vestitum, & alia necessaria. extrà. de hæret. excommunicamus. primo. §. credentes. & cap. si aduersus. & c. sequen. in princ. C. de sum. tri. l. secunda, & 3. C. de episcop. & cler. conuenticula. 30. dist. si quis ex. & c. sequen. C. de hære. cuncti. & l. Arriani. & l. seq. & authent. creden

ADDITIONES.

a Inter cęteras. ¶Hoc ergo intendit per superiora distinguere iudicium à testimonio. Dicere ergo, Ita iudico: vel, ita mihi videtur: n̄ valet in his, quæ solo sensu corporis percipiuntur. In illis autem quæ ratione mentis percipiuntur, licet causata ab aliquo sensu corporis, illo expresso bene procedit talis ratio dicti in teste. Adde huic additionem quam scripsit Ale. cons. ix. xv. & cons. 74. lib. j. & cons. xlvij. & lxxxij. lib. 4. & cons. cxlv. lib. 2. Adde tu, quòd testis deponens quoad oculum intellectus, nisi reddat rationem eius, quod per sensum percipitur, non probat. Bal. in l. j. ff. de his, quæ in testa. delen.

b Supponamus. ¶In inquisitorium autem, quòd fit ipsis inquisitis cū generaliter in capite, & in membris inquiritur de statu ecclesiæ, vide j̄. de inquisitio. §. nunc tractemus. ver. licet autem.

credentes.35.q.vj.episcopus in synodo. Item, an episcopi & clerici sint assidui in officiis: & an surgāt ad matutinas horis competentibus, & anintrent chorum honestè, cū cappis, vel sine cappis, cum superpelliciis, vel sine: si dormiunt in cōi dormitorio, & comedunt in communi mensa: si acceperunt aliqua de possessionibus ipsius ecclesiæ, auctoritate propria: si episcopi vel capituli negligentia aliqua de possessionibus ecclesiæ sunt alienata. extr. de vit. & ho. cle. quoniam. cum suis concor. Item, an scis, vel fama est, aliquos esse simoniacos, periuros, dilapidatores. extra. de simon. licet. de re iudic. cùm I. & A. Item quæratur de singulis, in quibus consistit honestas clericorum. Quę dic vt extra. ne cleri. vel mo. c. j. vigesimatertia. distinct. de his igitur. & dixi in reperto. in tit. de vita & ho. cler. & de aliis, sicut inquisitoris diligentia viderit expedire. videlicet, an aliqui sint adulteri, vel incestuosè coniuncti: & sic de similibus. iij. q. iiij. consanguineorum. xxv. q. ij.
3 8 c. ij. & vj. qu. j. infames. † ¶ Ex præmissis ergo patet, cùm inquiritur de statu ecclesiæ, & tā de capite, quàm de membris iurant testes super omnibus his, quæ sciunt vel credunt in sua ecclesia reformanda, tam in capite, quàm in membris, exceptis occultis criminibus, meram & puram dicere veritatem: vt extrà, de accusa-
a tio. qualiter. j. §. fin. [a] & c. cùm dilecti. Adde siue fuerit interrogatus, siue nō. Addunt etiā quidam, ꝙ non reuelabunt dictū suū alicui, donec testes fuerint publicati: vt s. sequitur. Est & alia forma, quę nō seruatur, scilicet. quòd non respondebunt veritatē ad inquisita: vt præ. c. cùm dilecti. Sed hoc potest prestari ab eo, contra quē inquiritur: precedeus verò à testibus. Quidam autem, vt omnem fraudem excludant, vtrumque iuramentum faciunt præstari, tam ab his, contra quos inquiritur, quàm à testibus. De hoc vide s. §. sequitur. Vbi autem inquisitio sit super certo crimine, nō debent testes deponere de occultis, vel manifestis, nisi de his solùm, de quibus facta est copia infamato: vt eodem. titul. qualiter. ij. §. debet.

ADDITIO.

a §. fin. ¶ Et ibi in fine scripsi, ꝙ licet non debeant occulta crimina reuelare, occultas tamen circunstantias manifestorum criminū reuelare tenentur.

SVMMARIVM.

1 *Iudex non debet attestationes partibus non vocatis publicare.*
2 *Publicatio attestationum qua forma fieri debeat.*
Postquam renunciatum est testium productioni, vel conclusum in causa, non possunt alij testes induci.
3 *Attestationibus publicatis, non sunt alij testes super eisdem articulis producendi: & in quibus casibus fallat hæc regula.*
4 *Petēs post attestationum publicationē, testem interrogari, an obtinere debeat.*
5 *Testes iidem an sæpe possint ante attestationum publicationem induci.*
6 *Testes recepti ad æternam rei memoriam, & secūdum formam iuris publici, si post attestationum publicationem producuntur, recipiuntur solùm ad defensionem, non ad actionem.*
6 *Nouus articulus quatuor modis dici potest.*
8 *Articulus nouus dicitur. qui dependet à veteri.*
9 *Testes quo pacto petantur in iudicijs iterato recipi.*
10 *Attestationibus publicatis, an possint in causa criminali testes induci.*
11 *Reo audiente si testes actoris deponant, vel econtrà, quid iuris.*
12 *Testibus publicatis, si perdantur attestationes, possunt ipsi iterum produci.*

¶ De attestationum publicatione.

8. §. Satis vtiliter & compendiosè docuimus qualiter sint testes examinandi: nunc autem dicamus qualiter
examina
a examinati sint publicandi [a]. Et quidē testibus productis
tis partes debent renunciare testium productioni. Cautè tamen, postulent attestationes publicari, vel saltem
vt j. §. fin. quo facto
1 pars producens: & hoc redigatur in actis. † ¶ Iudex igitur volens
attestationes publicare, vocabit partes: quia eis non vocatis, non
debet aperire, vel publicare, extr. de re iudi. c. cū I. & A. ff. de min.
in cāæ, §. j. ff. ad le. Iul. de adult. si postulauerit. §. de quæst. maximè
ea ꝯ q̃ sunt ꝑducti: q̃ fortè, imò sine fortè, in aperitione volet ali-
quid ꝓtestari: vt extr. de testi præsentiū. & j. §. prox. in prin. Fis er-
go præsentibus, vel per cōtumaciā absentibus. quia fortè tūc ha-
bentur pro præsentibus: vt extra. de testi. in nomine. & C. de iudi.
properandum. cùm autem. extra. de do. & contu. veritatis. in fi. &
de eo qui mit. in pos. causa rei ser. eum qui. præcipiat notario, ꝙ
legat coram se, & coram partibus publicè in iudicio dicta testiū
b in tali causa receptorum, vel ipsemet legat [b]. Et si sunt multè at-
c testa, vel prolixę, sufficit vnā ꝓ omnib. legere [c], quo facto, dicat iu
dex: Hæc sunt tales attestationes, habeatis eas pro publicatis, vel
2 eas publico, & hoc totū redigatur in actis. † ¶ Publicatio autem
scribetur sic:

FORMA. Lectæ & publicatæ sunt hæ attestationes coram tali iudice, vtraq; parte præsente, & testium productioni renunciante. Hoc autē verum est, nisi aliqua partium aliquid rationabile ꝓposuerit, quare non debeant publicari: puta quia nō fuit facta legitimè remissio ab his, quib. commissa fuit testiū examinatio vel huiusmodi. Hoc autē no. quòd postquam renunciatum est testium productioni, vel conclusum in causa, nō possunt alij testes induci: quòd dic, vt j. §. fi. Item non sunt testes inducēdi postquam sufficiens productio facta est: vt s. eo. §. qualiter autem. vers. quar-
3 ta. & seq. nec postquā dilatio lapsa est: vt in eo. §. † ¶ Nec etiā attestationibus publicatis super eisdē articulis sunt testes producēdi regulariter: vt e. ti. intimauit. & c. fraternitatis. hoc fallit in casibus. ¶ Primus, si inter alias personas agaē: vt extra c. cōstitutus. & ca. præsentata. Quid si à sentētia lata inter me & te, tertia persona appellat, vel contradicit executioni: vt extr. de re iud. cùm super. nūquid post illā testes in causa appellatiōis super antiquis articulis producere poterit? Argu. ꝙ sic. extra. eod. c. veniens. ij. extr. de præben. dilecto. in fi. ext. de fide instru. §. instrumentum quoque.
d & in præd. capit. cùm super [d]. Vinc. dicit [e] quòd non, nisi præsens
e fuit in priori iudicio, & tacuit: nec sibi negata fuit licentia de suo iure docendi. ff. de re iudic. sæpe. extr. eod. quāuis. secus si ignorauit causam ad se spectātem agi. arg. ff. de accus. si cui. §. iisdem. ext. de his. ¶ Secūdus, si sit diuersus modus agendi: vt extr. c. veniens. ij. & ca. cùm in tua. ¶ Tertius, si sit nouus articulus diuersus pendens ex veteri, eod. tit. fraternitatis. Quod dic vt not. eod. tit. tam literis. secundum papā. Quartus, si primæ attestationes sunt amissæ: vt infrà versicu sed quid. ¶ Quintus, si mutatur iudicium. & id velit is contra quem producuntur. extra. eod. præsentata. C. eod. l. fi. ¶ Sextus, si obscurè & cōfusè deposuerunt, eod. tit. cùm cla-
f mor [f]. † ¶ Quid ergo, si peto post publicationem testem interro-
4 gari? Respondeo, videtur fieri debere. ff. de quæstio. repeti. ar. cōtrà. ff. eo. produci. Dic de iure non debere fieri parte præsente, sed de consuetudine, & etiam ad postulationem iudicis, sic. & tunc non vt addat, sed vt etiā dictorum rationem dicat, secundum Al-
g beri. Gal. [g] De hoc not. in authen. eo. §. quia vereor. & §. nunc vi-
5 dendum. † ¶ Sed nunquid ante publicationem possunt iidem testes sæpe induci? Argum. quòd sic. extra. eod. constitutus. ij. in fin. ca. cùm causam. Arguitur tamen quòd sit in optione rei, an velit eundem testem denuò recipi, an ex prędictis attestationibus procedi. eod. tit. præsentata. C. eo. l. fi. §. si autem. Et hoc puto, vt nunquam idem testis denuò possit, nisi ex causa induci: vt si fortè primò non fuit de omnibus recordatus: in auth. eo. §. quoniā verò multi. colla. vij. ff. de quęstio. repeti. vel si non fuit plenè examinatus: vt in præ. c. cùm clamor. & c. per tuas. aliàs tanquam suspect⁹ repellitur. quarta. quęstione tertia. si testes. §. produci. ¶ Septim⁹, si testis synodalis deposuit coram capitulo, deponat iterum coram delegato. extra. de test. cog. præterea. ¶ Octauus, si examinator neglexerit interrogare super aliquibus articulis sibi datis: vt s. §. nunc videndum. in fi. ¶ Nonus in causa matrimoniali secundum quosdam indistinctè. eod. tit. series. & j. ver. in causa. ¶ Decimus, si detur in integrum restitutio, vt iterum producantur. De quo dic, vt j. de restitu. in integr. §. vlt. versi. quid si in causa. ¶ Xj. in absentia probanda. extr. de testi. ex tenore. in fin. ¶ Xij. in causa appellationis. extr. de fide instrument. cùm Ioannes. & not. C. de except. exceptionem. in authent. ibi posita. ¶ Xiij. in crimine falsi. extr. de testi. sicut. & de proba. licet. & j. §. proxim. ¶ Xiiij. in adiectione pro valore & deceptione. extr. de test. cùm causam. ¶ Xv. si nondum didicit quis testificata, quamuis fuerint publicata: vt iam dicam. ¶ Xvj. secūdum quosdam, si iudex indiscretè publicauit: &

ADDITIONES.

a Publicādi. ¶ Tāc. fecit rubricam de testiū publicatione & reprobatione, cuius verba multum ampliat auctor, & secundum eam prosequitur infrà §. ij.
b Ipsemet legat. ¶ De facto seruatur, qđ legiē aliquid de vna attestatione in principio, & de vna in processu, & de vna in fine: sine hoc tñ satis est iudicē ꝓnūciare illas ꝓ publicatis haberi: & tunc ñ dicentur lectæ, &c. sed dicetur, ꝙ iudex pronuncianit partibus præsentibus attestationes pro apertis, & publicatis haberi, & decreuit ipsarum copiam partibus fieri.
c Omnibus legere. ¶ Et dicebat Aegid. sic seruari Bononiæ.
d Cùm super. ¶ Vide quod ibi dixi post Inno. in gl. magna ante medium. ver. & si publicatæ.
e Vincen. dicit. ¶ In præ. c. veniens.
f Clamor. ¶ Adde tu, an testis declarādo dictum suum debeat hoc facere cum nouo iuramento. Item an hoc debeat fieri vocatis, seu citatis partibus: vide Bal. in l. hæredes palàm. §. sed si notam. ff. de testamen.
g Arber. Gal. ¶ eo. tit. ver. sed pone volo. & Aegi. eo. lib.

uit:&sic intellige extr.eo.series.quia hoc debet volenti produce
6 re,præiudicare.†¶Xvij.si testes sunt recepti ad æternam rei memoriam,& publicati secũdum formam traditam, extr.de testi.significauit.Nam tunc solùm recipiuntur ad defensionem,& non ad actionem:vt not.ibi.& secundum papam eod.titu. Albericus. Et probatur iste casus eo.tit.veniens.ij.prope fin. maximè si nullus fuit tunc vocatus ad videndum iurare testes, nec aliqua solennitas adhibita:vt in præd.ca.significauit.& eod.titu.in nomine.& sic obtinuit. Aliqui dixerunt esse tunc in optione eius cõtra quẽ producti sunt, an velit primis attestationibus stare, an velit testes,vbi viuunt, iterum examinari: vt eodem titulo. præsentata. & ca.veniens.secundo.& C.eodem.l.fin.Quod non placet:quia ad aliud tunc fuerunt inducti, & nunc ad aliud: vt præmisi.extra. eo.cùm causam,quæ.& extra iudicium: & fortè inter alias personas:vt in prædict.cap.veniens.extr.de fide instr,inter.§.instrumẽtum quoq;.& s.dixi. Argu.tamen contra prædicta s.§.nunc tractemus. prope finem, ibi; sed certè hoc. De publicatione autem, quæ fit ad æternam rei memoriam,not.j.de edit.instru. §. ostenso.versicu.quoniam.& seq.& §.vt autem.versicul.fine scriptura. ¶Xviij.si princeps id expressè per rescriptum suum cõcedit:vt j. de in integ.restitu.§.vlti.versi.quid si in causa.¶Xix. quia publicatis testib.possunt testes reprobatorios producere, in authẽ.eod. tit.§.si verò.j.§.proximo.¶Xx.in causa inquisitionis. Sic intelligunt quidam extra. eod. cùm clamor. Dic vt ibi not. secundum
a papã a. De hoc j.de inquisition.§.nunc tractemus. versi.sed nunquid.¶Xxi.quia publicatis attestatiõibus,potest exceptio peremptoria proponi & probari:vt suprà.§.qualiter autem.versicu.sed
7 opponitur.†¶Illud autem notandum est,quòd quatuor modis potest dici nouus articulus. ¶Primò,si in causa principali petii à te equum:in causa verò appellationis peto bouem,& super hoc volo testes producere,& tunc non sum audiendus:quia hic articulus est penitus alienus, & separatus à primo: vt nota. in prædi. ca.cùm Ioannes.& extr.de testib.cap. fraternitatis. ¶Secundò,si quis super re litigiosa priuilegium impetrat, super quo similiter nullus auditur,quia non valet priuilegium tale:vt eodem titulo, causam quæ.& extrà,de lite penden.ca.fin.¶Tertiò,vt si egi contra te,qui succidisti arbores meas,ex l.xij.tab. de arboribus succi. siue ex lege Aquilia;&post in causa appellationis velim agere interdicto,quod vi aut clàm.nouus est articulus:quia ab eodem dependet.ff.de iureiu.duobus.§. colonus. Vel si primò egi locati,& pro arboribuus incisis,propono arborum furtim cæsarum.ff.locati.l.si merces. Vel si egi primò furti pro rapina, in causa appellationis possum proponere vi bonorum raptorum,quia est coniũcta primæ.ff.vi bono.rapto.l.j.in princ.xiiij.quæstion.v. pœnale. Sed hoc,quod in prædict.decre.dicitur,non habet hic locum,scilicet,quòd testes noui vel antiqui recipiantur:quia postquam actum fuit vna via, altera excluditur: vt ff.de tribut. quod in hæredem.§.eligere.Quod dic,vt j. in tit.de ac. seu pe. §.j.versi.si verò plures. ¶Quartò.dicitur nouus articulus.id est,de nouo propositus:prius tamen competebat,sed oritur ex veteribus:&de tali loquitur prædict.cap.fraternitatis.Ille autem articulus quandoque proponitur à reo, & quandoque ab actore. A reo proponitur in causa appellationis. Verbi gratia,agis contra me vt tradam quod tibi vendidi: excipio quòd non teneor, quia de præcio non satisfecit:condemnor.appello:in causa appellationis occurrit articulus vetus,hic scilicet non tradere:assero tamen quoddam nouũ, scilicet quòd non purè,sed conditionaliter vendidi,nec conditio est completa:vt in prædict.capitul.cùm Ioannes.circa princi.Vel si vis facere quartam productionem testium,iudex nõ admittet: appellas.ego appellatus propono nouum casum dependentem ex veteri,scilicet quòd non debent testes recipi:&quod ideo nõ fuit quarta productio admissa,vt effrænata testium multitudo vitaretur:vt extr.de testi.capit.significauerunt.Vel sic:Tutor datus se excusat,dicens se gerere tres tutelas:quare excusatur à quarta: condemnatur:appellat.in causa appellationis ad excusationem asserit nouum, scilicet se gerere vnam tutelam, ita negotiosam & diffusam,vt loco trium habeatur,ff.de excusa.tut.tria.j. & ij.& l.si is,qui tres.§.eum,qui.Vel sic:Agis contra me, dicens quòd in minori ætate mihi prædium vendidisti sine decreto : ideoque non valere.Ego dicebam à maiore factam: demùm condemnatus,in causa appellationis dico à te maiore ratam habitam : vt C. si maior fac.ra.ha.l.fin.
8 †¶Cæterum ab actore proponitur nouus articulus dependens ex veteri: vt verbi gratia, obligasti mihi Digestum pro centum,quæ tibi mutuaui, secundò obligasti illud Titio tertiò,nouasti mihi obligationem:ego ex illa nouatione petii illud pignus : opponit se secundus creditor dicens, quod sibi prius fuit obligatum,quàm nouatio huiusmodi facta esse: succũbo,&appello:in causa appellationis propono articulum, qui tamen prius competierat,dicens quòd debeo potior esse,quia mihi prius pignus fuerat obligatum:&super hoc possum nouos te

b stes b producere, vel antiquos: secundum præalleg.decre.fraternitatis.Hæc probantur ff.qui po.in pign.hab.l. iij. in prin.Vel sic, Agebam contra te, & tu condemnaris:iudex tamen omittit condemnationem expensarum,quia illas non petiit:appellas à sentẽtia in causa appellationis peto expensas: ecce nouus articul⁹, qui primò competebat dependens ex prioribus. C. quando prouo. non est ne.l.fi.Vel sic:Aliqua ecclesia petit decimas à templariis, qui opponunt priuilegium de non dandis decimis: ecclesia succumbit:&in causis appellationis proponit,quòd priuilegiũ non obstat, quia tanto tempore decimas perceperit, quod iam contra priuilegium est præscriptum:& super hoc nouo articulo probando,quod prius competebat,& depẽdebat etiam ex antiquis: testes admittuntur in causa appellationis.extr. de priui.accedentibus.
9 †¶Et breuiter nota quòd cùm testes petuntur recipi iteratò:aut hoc petitur in causa appellationis,aut in causa principali.Si in causa appellationis, aut est renunciatum testibus in principali,vel attestationes publicatæ,quæ paria sunt:vt extr.eod.cùm venissent.§.quæstiones aut non. Si est renunciatum, vel sunt publicatę:tunc super nouis duntaxat articulis dependentibus ex priorib.possunt noui & antiqui produci, dummodo deponant iurati:vt in præ.cap.fraternitatis.De hoc in auth.eo.ti.§.quia.ver.sæpe.Si verò est renunciatum,nec attestationes sunt publicatę:tũc possunt admitti in causa appellationis, tam super nouo articulo, quàm super principali: vt in eod. ca.ad fi.à contrario sensu.Si autem hoc petitur in causa principali:aut agitur super vna re,aut super pluribus:si super vna,& est renunciatum,vel attestationes publicatæ, nequeunt vlterius produci. quod verum est, nisi in casibus positis,vers.nec etiam.Si verò super pluribus:si sit super vna renunciatum,nihilominus recipientur in alia, & illi, & alij : vt in præ.c.cùm venissent.in fi.Quod autem dixi,quòd publicatis attestationib.testes nõ recipiantur de nouo:intellige si iam testificata partes didicerunt:vt eo.tit.veniens.ij.§.pars autem.siue quis di dicerit dicta suorum,siue aduersarij:vt not.in authen.eod.§.quia
c verò.in gl.vna,&c.& secundum papam c extra.eod.vltra.Quid si publicatæ sunt attestationes, nondum tamen altera pars testificata didicit? Dic quòd adhuc potest producere,nisi renunciauerit testiũ productioni:licet etiã altera pars didicerit. in auth.eod. §.quia verò multi.argu.in præd.§. pars autem. & c.constitutis.ij.
d vbi de hoc. d Audiui tamen dominum Clementem in relatione cuiusdã negotij contrariũ asserentẽ.arg.extr.eo.tit.causam quæ. cap.cùm venisset.quia sufficit ita scriptum esse.ff.qui & à quibus ma.li.non fin.prospexit.vj.q.iij.scriptum est.Et idem videtur sentire dominus meus in Summa eod.ti.§.&vtrum.versic.dicas igitur.Prius tamen dictum verius videtur:quia tunc cessat causa ꝓ
10 hibitionis.Ad hoc j.§.fin.ver. quid si renũcians. †¶In causa autem matrimoniali disputant doctores, an publicatis attestationibus possint testes induci:vt not.iiij.q.ij.d.§.si testibus. extra.eod. ti.series.& ca.ex tenore.& de probatio.iurauit. Et seruam⁹, ꝙ super eisdem capitulis nõ admittantur:in aliis autẽ causis super nouis capitulis pendẽtibus ex veteribus,possunt:sed non super eisdem, vt eod.tit.fraternitatis.vbi de hoc.& ca.causam quæ.& hoc tam in eodẽ iudicio,quàm etiã in causa app.vt ibi.& C. de temp.
e app.per hanc.quæ prosequere plenius in præ.concor. e †¶Quid
11 si reo audiente testes actoris, vel econtra deponunt? quod fieri potest secundum quosdam: vt §. nunc tractandum. in principio.
f nunquid reus poterit adhuc producere testes? dixit Baga. f quòd sic,argument.in authen.de testibus.§.quia verò.argument.contrà,extr.eodem.fraternitatis.& capit.vlti.& capi. veniens.ij.& in præ.§.quia verò. Hoc vltimum tenet Ioan. vt not.ij.quæ.j.in primis.

ADDITIONES.

a Secundum Papam. ¶Et ibi satis scripsi post eum,& Hosti.in glo. apud iudicem.

b Nouos testes. ¶Adde an post publicationẽ potero ꝓbare de prioritate tẽporis:puta meã donationẽ alteram præcessisse. Bart.in l.j.circa fi. versi.quæro.C.de iure fis.libr.x.dicit quòd sic,nisi prius fuisset articulatum de tempore.

c Secundum papam. ¶et Hostien.

d Vbi de hoc. ¶ Vltima gl. & super ea dixi, & remissiones dedi ad decret.intimauit.& decre.cùm venisset.eo.tit.Adde,quòd dicta Io. And.in d.c.constitutus.sequitur Pet.de Ancha. cons.ccxxiiij. incipiente, Ad euidentiam præmitto.Dixit autem Ioan. And.ibi contra,quòd quando publicatio est facta parte inscia,vel inuita, nõ sufficit quin super eisdem capitulis possint produci testes de nouo.aliàs secus.

e In præd.concordã. ¶Tene quod dixi in decre.series.& in decre. cùm in tua.super vlt.gl.

f Dixit Bagarot. ¶Suo tractatu,charta penult.tractat.de renunciatione tacita.

12 mis.† ¶ Sed quid si testibus[a] publicatis perduntur attestationes? Dicunt quidam hoc casu iterum posse testes produci: vt extr. de probatio. c. fi. Alij dicunt, quòd aut perduntur apud iudicem, vel notarium, vel aliam publicam personam: & tunc ipse resarciet totum damnum causæ, & punietur. C. de app. ne causas. C. de testi. si quando. Aut apud eum, contra quem producuntur: & tunc ille resarciet expensas, & iterum publicantur. ff. de inoffi. test. nihil. §. fi. & ff. si omis. causa te. quid autem. §. non simpliciter. aut apud eũ per quem producuntur, & tunc ille sibi imputet: quia reus absoluetur. nec ipse amplius testes producet. Alioquin daretur ei occasio negandi & dicendi se perdidisse, vt iterum alios posset inducere subornatos, quod esse non debet. ff. de iureiur. ait prætor. §. j. ff. de edendo. l. j. §. editiones. extr. de testi. constitutus. vbi dicitur, quòd si archidiaconus habuit testes apud se, sit illis contentus. Si tamen probauerit se acta iudicij casu sine culpa perdidisse, ei succurritur. ff. de edendo. si quis ex argentariis. §. fi. & l. fi. extr. de priuil. cùm olim. j. Videtur tamen, quòd in primo casu, s. cum per iudicem perduntur, quòd possit iterum producere, quia periculosum est litigare cum iudice, & difficile probare interesse: vel ꝙ saltem restituatur ex generali clausula, si qua iusta causa, &c. vel aliqua speciali. Sed si testes mortui sunt, & tunc iudex soluat interesse. Sed quomodo probabitur damnum seu interesse? Respon. sacramento producentis. ff. quod vi aut clàm. l. semper. §. hoc. C. vnde vi. si quando. extr. quod met. cau. c. fi. & no. extr. de foro compet. dilecti. & j. de fruct. & interes. §. sequitur. & j. de editio. instr. §. restat. ver. illud quoque.

ADDITIONES.

a Si testibus. ¶ Vers. iste, vsque ad fin. §. fuit Vbert. de Bob. vbi de testibus tractat in fin. de quo etiam Ioan. de Deoin cauil. lib. v. eod. tract. in fin. sed Vber. plenius.

SVMMARIVM.

1 *Attestationibus publicatis rubricæ sunt faciendæ.*
2 *Terminus reo ad actoris testes repellendos dandus, debet esse competens, & sufficiens ad deliberandum, inspecta qualitate scripturæ.*
3 *Modus Romanæ curiæ pro lege seruari debet, quo ad dilationes temporum.*
4 *Iudex si in aliquo hæsitet dabit partibus terminum ad faciendas rubricas.*
5 *Diuersorum generum articulos in rubricis connectere non expedit.*
6 *Rubricæ de statuto iudicis scriptæ ipsi iudici in termino ad hoc statuto dari debent.*
7 *Verba in articulo contenta probari possunt, ipso articulo non probato.*

¶ De rubricis.

1 9. §. Publicatis autem† attestationib. rubricæ sunt faciendæ. quod fiet hoc modo: Nam iudex assignabit terminum partibus, intra quem attestationum copiam recipiant. quod facere tenetur, extr. de proba. quoniam cõtra. C. vt lite pend. l. 2. C. de re iud. gesta. etiam in causa inquisitionis: vt extr. de accu. olim. §. si verò. & c. qualiter. 2. §. debet. ff. de eden. l. j. vt super eis disputetur seu allegetur. Originalia autem remaneant penes iudicem, vel notarium, ne possit fabricari falsum extr. de prob. c. fi. & c. quoniam. & ff. de tab. exhi. l. fi. Sic enim debet fieri de qualibet scriptura in iudicio exhibita, vt ibi. Quid si tabellio dicit, volo ꝙ originalia acta penes me sint: vt in c. quoniã. iudex verò dicit, imò apud me erunt: in prædicto c. fin. Dicunt quidam tabellionem præferendum: cui posset imminere periculum
a si de suo officio dubitaretur[a]. Quid si dicat testis producens, Ego volo habere orginalem scripturam: quia nolo duplici damno, seu honore affici. ff. ad leg. Rho. de iact. l. nauis. §. cùm autem. Respon. super hoc ꝯsuetudo seruetur. Prius tamen de iure obtinet, vt tabellio seruet, vel iudex. Et sic curia seruat. De hoc j. de edic. instrumento. §. nunc dicamus. ver. & scias. Habita igitur copia, iudex iterum dabit alium terminum reo, intra quem testes actoris repellat, si potest: & econtrà. post quem non audientur: vt extrà, de probat. licet. Reus autem acceptis induciis deliberet, an possit quicquam opponere contra personas, vel dicta testium: vt extrà vt lite non contest. quoniam. iuxta prin. & adueniente termino
2 excipiat coram iudice, vt dicam j. §. proximo. † ¶ Terminus autẽ prædictus debet esse competẽs, vt possit deliberare, inspecta qualitate scripturæ. j. de dilatio. §. videndum. ver. vbi autem. Deinde
b [b]ad requisitionem partium dabit iudex alium terminum ad disputandum super dictis testium, intra quem aduocatus cuiuslibet
3 partis† secundum modum laudabilem curiæ Romanę, q pro lege, saltem quo ad hoc, seruari debet: vt ff. de legi. l. si de interpretatione. & j. distinct. mos autem. xj. dist. c. 2. & c. fi. & Inst. de satisd. §. fi. extrà, de re iud. in causis. faciet super dictis testium suas rubricas, vt tam ipsi, quàm iudices, facilius ad indaginẽ perueniant veritatis: ad quod hac via peruenietur. Habita enim attestationum copia, vtriusq; partis causidicus videat diligenter suorum depositiones testium, & aduertat, an intentio vel exceptio sit plenè probata, seu articulus datus, vel semiplenè: deinde aduocatus, qui testes induxit, signet per crucem, vel per literam, vel aliud signum in margine factum quemlibet articulum per suos testes probatum, & concordantias testium: ita videlicet, quòd super articulo ponat crucem, vel literam, vel simile signum, vel literam ponat in omnibus locis attestationum, quæ faciunt ad probationem vel concordantiam illius articuli. Quòd si plures, & diuersi sint articuli, diuersificet etiam signa sua: vt per singulorum diuersitatem appareat, qui articuli sunt probati: & in quibus testes concordãt. Et studeat eos concordare, si poterit: vt j. in titu. de disput. & alle. aduo. §. nunc videndum. Ecõntrà quoque aduocatus, cõtra quẽ testes producuntur, studeat discordantias & contrarietates testium per eadem signa, vel similia denotare: vt tempore disputationis, & cùm opus fuerit, habeat eas in promptu. arg. ad præmissa: extr. de prob. licet. & de simo. per tuas. & vt sic testes valeat clarius impugnare: vt j. de disputa. §. post hoc. Sed & vterque aduocatus genera articulorũ diligenter notet, & distinguat, vt ea facilius & prõptius valeat reperire, faciẽdo sup primo articulo primi generis, in princ. §. & scribendo in margine A. Item super primo articulo secundi generis in princip. faciendo. §. & scribendo in margine B. & sic de aliis. Adueniente igitur temino, disputent super dictis testium: & producens testes, eos studeat concordare, vt dixi. Is autem, contra quem producuntur, studeat in contrarium, ꝑ
4 ut mos iudiciorum communiter tenet. † ¶ Quòd si iudex in aliquo hæsitet, vel super variis articulis contentio oriatur, dabit par
c tibus terminum ad faciendum rubricas: [c] & tunc aduocatus eius, qui testes produxit, eas faciat: & testes in hac forma concordet. Scribet enim in aliqua charta: & vtatur verbis articuli dati. De quo habes s. §. nunc videndum. ver. in primo. dicens sic, quòd talis sit episcopus Biteren. & quòd communiter habeatur pro episcopo ab omnibus habitatoribus eiusdem diœcesis, & possideat iura episcopatus. & administret, & agat & contrahat vt episcopus probatur per talem & talem testes in locis, vbi est litera talis, vel signum tale: & ponatur litera ipsa vel signum, prout erit in articulo, & in dictis testium, secundum s. dicta descriptum. Et hæc est vna rubrica. Idem quoque fiat de quolibet alio articulo sub aliis signis. ff. ad l. Aquiliam, ita vulneratus. & distinctè scribat ipsas rubricas distantia competenti. Et nota, quòd duos, tres aut plures articulos eiusdẽ generis potest coniungere subvna rubrica, si ex
5 pediat: vt patet in exemplo iam posito: vt in præ. ver. in primo. † ¶ Diuersorum autem generum articulos connectere non expedit, vt xvj. quæst. 7. in vna. xxxij. q. v. horrendus. Eodem quoque modo rei aduocatus discordantias & cõtrarietates earum per rubricas notabit. Dicit enim sic, talis testis & talis ita dicit, vel dicũt in locis illis, vbi est tale signum, vel litera talis: & ponat signum vel literam, qualem posuerat in attestationibus, vt s. dictum est: & idem testis vel iidem testes in eadem serie sibi contradicit, vel contradicunt sibi, vbi est aliud tale signum, vel litera talis: & ponat ipsum signum vel literam. Item talis est in dicto suo singularis: & sic faciat de aliis discordantiis, & contrarietatibus. ar. ad hoc ext. de testib. ad hoc. aliàs incipit, præsentium lib. vj. & de prob. licet. Item talis non reddit causam dicti sui interrogatus. Item talis nihil dixit de scientia, & sic de aliis. Quòd si hæc non prosint, tunc opponat contra dicta testium & personas. quod dic vt s. §. primo
6 & §. nunc tranctandum. vers. vt autem hæc, & seq. † ¶ Hæ autem rubricæ scribantur per se in aliqua schedula, & iudici porrigatur in termino ad hoc statuto. Post hoc iudex ipse diligenter inspiciet, an rubricæ actoris sint probatæ, & an rubricæ rei contineant veritatem. Quòd si ipse vacare nequeat, tradat eas aliquibus discretis viris ad expensas partium examinandas: ex quib. examinationib. plurimi in curia nostro tpe sunt ditati. Veruntamen quoniã aduocati partium nunquã asserũt probatũ esse, quod non est & ecõuersò: & ideo laboriosum esset rubricas per eos formatas examinare: ideo quidã iudices faciunt eas formari per præfatos
7 examinatores deputatos ad hoc. † ¶ Hoc autẽ diligẽter animaduertat iudex seu examinator, quia rubrica qñq; cõtinet duo, vel plura membra: vnde licet vnũ ꝓbetur, nõ ideo simpliciter cẽsenda est esse probata, nisi aliàs probẽtur: sic aliàs dici in positionib. faciendis

ADDITIONES.

a Dubitaretur. ¶ Vide quod ibi scripsi in præ. decr. quoniam. in gl. ergo si iudex super ver. apud scriptores.
b Deinde. ¶ Verba Bonagui. deinceps.
c Rubricas. ¶ Secundum Aegid. c. lix.

facien dis consueuit extr.de testi.ad hoc.aliàs incipit,præsentium
ibi:posita sigillatim,&c.li.vj.Nõnũquã etiã cõtingit,ꝙ licet ver-
ba cõtenta in articulo,vel rubrica probari videãtur:nõ tamen ar
ticulus probatur,prout ponitur, vel rubrica:quod totũ debent fi
deliter in suis respõsionib.seu diffinitionibus examinatores desi
gnare.Et nota,quòd aut probasti,vel non.quod dic vt j.in tit. de
prob.§.nunc dicendum.& illud iunge hic.

SVMMARIVM.

1 *Forma protestationis faciendæ in iudicie circa testium reprobationem.*
2 *Falsitas testium quibus probatur.*
3 *Testium dicta quomodo possint post publicationem per alios testes reprobari.*
4 *Forma excipiendi contra testes.*
5 *Reus potest actoris testes per alios reprobare,& econuersò.*
6 *Testem,quem quis inducit pro se,tenetur recipere contra se.*
7 *Reprobare an possit quis testes suos.*
8 *Testes,quos passus est quis semel contra se induci,an postea illos poterit repro bare.*
9 *Testis reprobatus à iudice in vna causa,an in alia possit induci.*

¶ De testium reprobatione.

10.§.Sæpe testes non legitimi de facto recipiuntur:ideo
que videndum est,qualiter recepti reproben
tur.Super quo est sciendum,quòd ante testium publicationem,
& post tam dicta,quàm personæ testium possunt per alios testes
legitimos reprobari,dummodo id ante sententiã fiat:vt ext.e.ad
hoc.aĩs incipit,pręsentium.lib.6.& c.series.de excep.c.j.de prob.
licet.Hac tamen distinctione seruata:vt qui post publicatas atte-
stationes personas voluerit reprobare,sine distinctione audiri đ
bet,si hoc ante publicationem protestatus fuerit: quæ protesta-
tio fiet hoc modo.
1 †FORMA.Ego P.protestor,quòd mihi saluum sit obiicere con
tra personas & dicta testium producendorum contra me, ex par
te.D.in causa,quam secum habeo coram tali iudice,& ante aper
turam & post: & mihi expresse reseruo.Aliàs autem audiri non
debet,nisi iuret quòd ad hoc ex malitia non procedit:vel ꝙ post
publicationem didicit id, quod nunc eis obiicit:vt extr. de testi.
a præsentium[a].Et si sic admissus probauerit testes,quos reprobare
intẽdit seruos esse,vel infames,criminosos,vel famosos,vel cor-
ruptos,vel alio modo illegitimos,vt dixi in §.j.s̃.pro non recep
tis habentur:nec dicto eorum fides adhibetur:vt extra.de testib.
super eo.& c.ex parte.de exce.c.j.de ord.cog.c.2.in fi.quæ prose-
quere plenius,vt s̃.§.j.versi.item quòd is, pro quo aliquid. Qui-
dam autem dicunt indistinctè,quòd si volo probare tuos testes
esse famosos,possum hoc etiam publicatis attestationibus. ar. in
præ.c.series.& c.licet.ext.e.c.causam. C.si ex fal.instr.per totum.
Alij dicunt quòd vbi agitur ad rescissionem prioris sententię:nũ
quam post publicationem debent principaliter admitti proba-
tiones contra dicta priorum testium:vt no.Vin.in præ.c. causam
2 quæ.†¶Sed qualiter probatur falsitas,no.Vinc.in præd.c.series.
b quòd per dicta aliorum producendorum,[b]& per instrumenta.
extr.de fi.instr.c.cùm dilectus.aliàs non,nisi indirectè:vt extr.eo.
ex tenore.& C.de contrahen.stip.optimam.& sic intelligitur C.
si ex fal.instru.per totum.& C.de tem.appel. per hanc.Sed nun-
quid possunt dicere contra testes inscriptos in instrumẽto: sicut
& contra productos?Respondeo,sic:si enim condemnatus de a-
dulterio inscribitur in instrumento non valet.ff.de testi.scio. cõ
tra.Nam sufficit tempore inscriptionis testes fuisse bonæ opinio
3 nis.C.de testa.l.j.& fi.§.j.ver.quod si testis erat.†¶Porrò dicta te-
stium reprobari possunt per alios testes post publicationẽ, hoc
modo:Dixerunt testes Titium contraxisse cum Bertha in ciuita
te Bonon.in Calendis Ianuarij nuper transactis:si probatum fue-
rit per testes omni exceptione maiores,ipsum T.eodem die fuis
se Parisiis in Francia: non adhibetur fides dicto priorum. extr.c.
ex tenore.& c.series.C.de contrahend.stipul.l.optimam.Et is est
quidam modus probandi negatiuam:consulo tamen,vt si potes
potius dicta quàm personas impugnes.ar.extr.de accusa.licet.in
fine. Si verò vides quòd dicta valeant,tunc obiicias in personas:
vtrumq;etenim licet,s.probare,& repellere.4.q.3.c.si testes.§.si
quis testibus.& dixi suprà §.iam de interrogatoriis. ver.fiunt au-
tem.& §.seq.ver.debet quoque.& ver.viso.Sed non omnia quę
licent,quandoque expediunt,nec honesta sunt.ff.de reg.iur. nõ
omnia.xj.q.1.aliud.Vincen.no.extr.de excep.c.j.quòd in dicta te
stium possum dicere per alia dicta aliorum iam productorũ, sed
non per nouos testes,ex quo didici testificata.in authen.de test.
§.illud.s̃.§.qualiter.ver.sed opponitur.Sed per instrumentũ pos
sum bene dicere contra dicta testium:vt ext.de fide instr.cùm di-
lectus.ar.contrà,extr.de testi.ex tenore.vbi per nouos testes im
pugnantur dicta iam publicata.Solue,vt ibi nota.secundum Vin.
c [c]Hac igitur via potest in personas testium obiici. Præmissa enim
protest

ADDITIONES.

a Præsentium.¶An post publicationem attestationum reprobari
possent testes,vel aliter personæ deponentium, sumus per hoc
breuiter expediti.quod tamen intelligas de illis exceptiõib⁹,q̃ re
mitti possunt exp̃ssè vł tacitè ab eo,contra quem producuntur:
vt qa erat ꝓducẽtis frater,ↄsanguineus,affinis,cõiunx,vasall⁹,li-
bertus,domesticus,socius,vẽditor criminosus,vel ei,ↄ̃ quẽ ꝓdu
cebat̃ inimicus,ↄspirator,vel aliàs suspectus:secus in his, quæ re
mitti non possunt:vt quia hæreticus,excommunicat⁹,pagan⁹,Iu
dæus.Non obst.s̃.§.j.ver.sed nunquid orthodoxus.vt ibi dixi.fu-
riosus,impubes.& vide j̃.de excep.§.2.ver.sed quæro de his.Nũc
videamus & transeamus ad dicta,& quando vitiantur: quia sin-
gularia,vel non reddentia causam,vel quia cõmunia de his nihil
ad propositum:quia ĩ his & similibus non venit ꝓbatio facti,sed
allegatio,vel ostẽsio dictorum.Probãdũ autem venit, qñ oppo-
nitur,aut de nullitate,aut de falsitate directè cũ corruptiõe, aut
de falsitate indirectè.Et hæc ẽt per testes probari possunt. nulli-
tas esset,cùm non iurauerunt,vel iurarũt parte nõ p̃sente,nec ci-
tata:vt eo.ti.c.2.vel iurarunt,sed deposuerunt super non iuratis,
vel in quarta dilatione data sine solennitate.sup.eo.§.j.ver. item
quòd deposuit super.& sup.versi.esset etiam nullitas.vt dixi in §.
iam de interrogatoriis.ver.item quæri debet, qñ publicatis atte-
stationibus opponitur testem deposuisse de sentẽtia in tempore
quo nondũ natus erat.quod supponit impossibilitatẽ,vt ibi dixi:
& sic nullitatem licet,& falsitatẽ.De falsitate & corruptione pa-
tet extr.de probat.licet.vbi satis de hoc in gl.2.Idem de sola cor-
ruptione,vt scripsi super gl.prædicta.& vide sup.eo.§.j. versi. sed
quid si testi.& quod ibi dixi.De falsitatę directè est aduertendum
ꝙ raro ista probatio procedet, nisi ex culpa iudicis non facientis
fieri debitam specificationem.Exemplum in terminis:quos dedi
in præ.ver.item quæri debet.opposuisti instrumentum, quod ꝓ
duxerã,esse falsum:admissus ad probãdũ,probasti notariũ fuisse
mortuũ tempore confectionis:peroptimè admittar ad probãdũ
directè contrarium,quod tũnc viuebat.qđ si iudex hãc falsitatis
cãm in capitulis exprimi fecisset ante publicationẽ,id ꝓbari de-
buisset:vt in cle.testibus.de testi.& vide qđ scripsi eodẽ ti.frater-
nitatis.in v.q.Aliud exemplum est:opponebas electo quòd erat
homicida,specificatione nõ facta:probasti infamiam,probastiq;
occiderat Petrum: peroptimè poterit probari directè ↄ̃riũ post
aperturam,s.se bonæ famæ,vel probando illum Petrum viuere,
vel fuisse occisum à Titio absque eo,quòd illum occidisset,etiãsi
pñs fuisset:vt minus subintremus indirectè.&hic venit mr̃ia ne-
gatiuæ coarctatæ,q̃ cadit in intellectũ,de qua,de electiõe,bonæ.
j.Vltimò de falsitate indirecta ↄstat illã ꝓbari ẽt ꝑ testes post aper
turã:vt in præ.c.ex tenore.& l.optimã.C.de ↄ̃h.&com.stip.& de
hoc statim ĩ ver.porrò.& adde qđ ibi dicã.Hic aduerte, ꝙ sicut ñ
debitè specificatus articulus admittit quandoq; ꝓbationẽ directę
falsitatis post aperturã,vt nũc dixi:sic vltra debitũ specificatus qñ
que post aperturã nõ admittit indirectã,vt post Inn.scripsi eo. ti.
ex tenore.in prin.Adde ꝙ licet nõ sim protestatus ius mihi esse
opponẽdi ↄ̃ p̃sonas,& dicta testiũ,tñ potero opponere,ꝙ est ini
micus meus,prout voluit Bal.cons.ccxvj.li.4.
b Producẽdorũ.¶Debet dicere ꝓductorũ:vt patet etiam s̃.§. qua
liter.ver.sed opponitur.& j̃.ver.2.in quibus sunt verba Vincen.
Adde ver:sed nunquid possunt.quod si testis non habilis,& non
fide dignus rogatus in instrumento admittitur,probat,quia vide
tur approbatus,ꝓut voluit gl.in l.inuiti.ff.de testib.& in auth. de
testib.§.& licet.in fi.in verbo,suppliciis.
c Secundũ Vin.¶Qui pertinaciter ibi tenuit testiũ dicta post publi
cationem per testes reprobari nõ posse, ẽt indirectè. Dixit ergo
quòd ibi mulier incontinenti voluit probare,si intellexit, id est,
ante publicationem.Textus ibi contradicit, vel fm eũ speciale ĩ
causa matrimoniali.Potissimũ motiuũ Vin.fuit,quia sic timetur
subornatio in probatione indirecta.Sed ad hoc responde per id
quod scripsi e.ti.fraternitatis.in eo quo subdebat, quòd ob ean-
dem causam,s.subornationis timore, non eduntur instrumenta
cum die & consule.de quo vide no.de fid.instr.c.Gul.perpetuus.
ad fi.gl.vlt.Sed tu responde,vt ibi no.quòd bene illa eduntur, si
redarguitur de falso.Ad prædictam pertinaciam defendendam,
inducit ꝙ sicut ego producens non possum postquã testificata
didici,ꝓbare præsentiã:sic nec tu absentiã.Sed primum nego,vt
in præalleg.c.ex tenore.no.in vlt.gl.quã ẽt ipse posuit:post tñ di
cebat etiã non licere reo publicatis attestationibus,per quas pro
batum est,eum cum agente contraxisse,probare per testes prius
se aliud matrimoniũ ↄ̃xisse.Istud ẽt nego ꝑ decre.de testib.eo.ti.
Subdebat,ꝙ ideo ↄ̃ instr̃m licet producere testes, qa producens
poterit illud iurare per testes.Quæ ratio cessat in testi.publicatis
q cũ iuuari non possint,ergo nec impugnari.Et si dicatur,ꝙ secũ
dũ id non poterit contra testes agi de falso:cuius ↄ̃rium patet de,
probati.licet.Responde,ꝙ poterit directè,& tunc variato iudicio
☞ licet

protestatione ante aperturam,quod vis in personas obiicere potes,vt dictum est:& habita copia attestationum in termino tibi à iudice dato ad dicendum contra testes:vt s.proximè in princ.sic poteris excipere contra eos.

4 † ¶FORMA [a] excipiendi ɔ testes: Coram vobis, domine iudex
a ego talis constitutus in modū exceptionis propono cōtra testes per talem contra me inductos in tali causa, ꝙ nulla vel modica ē eis fides adhibenda:imò sunt à testimonio repellendi. Nā omnes & singuli sunt in suis testimoniis singulares. Item talis testis est, & erat tpe suæ depositiōis leuis opinionis,& vitæ suspectæ,&infamis infamia canonica &ciuili.Itē,talis est periurus,&in tali causa fuit de piurio cōuictus.Item talis est, & erat tempore depositionis adulter,fornicator,& de adulterio cōdemnatus.Item talis est pauper,& suspectus.Item talis est inimicus. Item talis est precio corruptus & falsum testimonium tulit in hac causa,dicēs me tali die Bononię ɔxisse,cùm eadē die Parisiis essem: & sic de aliis.
b q̄ dic vt s.§.j.[b]lunge si vis[c]:Has aūt exceptiones alternatiuè ꝓpo
c no,&eas admitti peto:vt j.de exce.§.viso.ver.porrò.nec valet talis appl̄o : appello,ne recipiāt̄ isti testes,quos volo ꝓbare criminosos, nisi statim se offerat ꝓbaturū:vt ext.d̄ testi.ex parte A.vbi de hoc fm papam. Quandoq; tn̄ talia ante depositionē obiiciuntur:vt in præ.ver.item is,pro quo.Et tūc excipiens potest adiicere,Et hoc offero me incōtinenti probaturū:vt s.§.j.ver.item ꝙ ē seruus.ibi:sed quid si dicit̄.& seq.Hæc forma proponēdi & crimina specificandi,probatur ext.de testi.ad hoc.aliàs incipit, Presen
d tium[d].& ff.eo.l.j.§.adhiberi.extr.de simo.licet.& c.per tuas.&eo ipso ꝙ se offert incōtinenti probaturū: dicūt quidā eū admittendum:vt in præ.ver.item ꝙest seruus.Et scias ꝙ testis quandoque totaliter statim excludit̄:qñq;verò id in tempus disputationis re
5 seruatur.q̄d dic vt ibi:& eo.§.ad fi. ver.in summa.†¶Reus verò, contra quē testes ꝓducūtur , eos poterit reprobare ꝑ alios.Item actor testes rei reprobatorios poterit per testes alios reprobare, facta simili specificatione criminū contra eos:vt in eadē decr.vl.
e trà aūt non licet testes reprobare:vt in e.c.licet dilectus[e].Veruntamē,si intra terminū ad reprobandū datū,quis nō reprobauerit vlterius non audietur.extr.de proba.licet.Imò iudex refrænabit infinitatē.ff.de testib.l.j.in fi.extr.de rescr.cū in multis.li.6.Quod dic vt s.§.nunc tractemus.ver.fi.Et nota,ꝙ testē, quē induco pro me,teneor recipere contra me:nisi ostendā inimicitias postmodum inter eum & me exortas:vt 4.q.3.d.§.item si quis testibus.si cut & instrumentū ꝑ me inductū,extr.de cēsi.cùm olim.C.de fi.
6 instr.auth.ad hæc.†¶Sed quid si eū produxi,sed nō sum eo vs⁹: nūquid eū potero repellere,si de nouo inducit̄ cōtra me? Quod videtur,ar.in præ.l.si quis testib.ibi:vsus fuerit,&c.Ex eo q̄d dici-
f tur vsus[f].& ar.ff.ad l.Cor.de Fal.qui falsam. & C.e.tit.de fal.si falsos.& extr.de cri.fal.ad falsariorū.respon.j.& ff.de eden.l.j.§.edēda.ar.contrà.extr.decri.fal.dura.& ff.quod quisq; iur.l.3.respon.
g j.& de postul.j.§.bestias.Distingue[g].vtrū ideo non fui vsus, quia nolui:quo casu potero eum recusare:an ideo quia nō potui,quia nihil pro me dixit:quo casu nō potero,recusare.Si verò eū nō induxi, possum reprobare:vt s.§.j.ver.item q̄d is, pro quo aliquid.
h Quid si pro vtraq; parte dixit?Dic vt ibi[h].†¶Sed nunquid testes
7 meos possim reprobare?Distingue:quia aut id facere volo ex superuenienti causa,aut nō.De hoc no.in auth.e.§.qui verò. &plenè secundū papā.extr.de exceptioni.c.cùm venerabilis[i]. Quid si
i produxi ɔ te decem testes,qui sibi contradicunt:nūquid possum dicere in dicta quorundam per alios?Respon.sic:licet vtrosq; ꝓduxerim.Secus in instrumentis,quæ sibi fidem derogant.extr.de
k fi.instr.imputari[k].Quid si produxi testem,& volo probare quòd tu eum corrupisti:nūquid possum eum repellere,cùm eum produxerim?Respō.sic,4.q.3.c.si testes.§.item si quis testibus. Quid
l si produxi testem infamem cōtra te,[l]at tu nunc in alia causa illū producis cōtra me?Respondeo,non possum eum repellere pre-
m textu eorum,quæ commisit priusquam ego illum produxi:[m]sed prætextu postea commissorum sic.extr.de iureiurand. quemad-
8 modum.&in præ.§.si quis testib.C.de testa.l.prima.†¶Sed quid si produxi cōtra te testes aliquos,in quorum personas poteras obiicere,si volebas,sed facere non curasti:de nouo induco eos cōtra te in alia causa,vis eos repellere:nunquid potes?Non videtur quia semel passus es eos contra te induci,nec aliquid contra eos obiecisti,& sic eos approbasti:3 2.q.v.horrendus.extr.de accusa. nulli.Dic contra,secundum Iac.Bal.C.de pac.si accusationem.ff.
n de excusa.tu.& tē.ea sed reprobari[n].† Quid si testis reprobatus
9 est in vna causa à iudice:nunquid ego possum illum in alia causa inducere?Respondeo,refert an iudex illum simpliciter repudiauerit,dicens:Non adhibeo ei fidē:& tunc ego , & quilibet alius potest eo in alia causa vti.arg.ff.de compensa.quod in diem.& ff. de nego.gest.si autem.§.pen.An expressè dixit eum falsum,vel ī famem: & tunc non possum.ar.2.quæst.3.cap.si quem.§.notandum.extr.de elect.super eo.tales enim nō admittuntur. ff.eod.l. 3.secundum Vber.Tu dic.quòd testis obiectu criminis aliàs à testimonio repulsus,si ex hoc eius opinio de facto grauata est, nō admittetur,cùm criminaliter agitur in alia causa:vt extr. de testibus.c.testimonium.In causa verò ciuili,vel etiam cùm de crimine ciuiliter agitur:distingue,vt iam dictum est.tunc enim non repelletur in aliis,eo quòd sibi probatum est crimen,& ob hoc repulsus est in alia causa:vt ext.de or.cog.c.2.in fi.de exce.c.primo ff.de hisqui no.infa.Lucius.nisi iudex eum pronunciasset falsum & infamem,& ad hoc directè actum fuisset.& de hoc dic vt s.§.j. ver.item excipitur,quòd est infamis.

ADDITIONES.

☞licet testiș damnetur,non retractaretur sententia.Contra producentem autem agi non posset,nisi probaretur corruptio. eo. ti.si cut.& in præ.decre.licet.Hæc quia non placebant,in decr. ex tenore.non posui.ad quæ etiam hìc ponenda inuitus vel quasi,manum apposui.
a FORMA.¶Quam posuit Bonagui.& Aegid.e.lib.x.
b §.j.¶Ponebāt Aegi.& Bonag.itē ꝙ hāc causam reputat suā propriam & specialē dās eū:tūc repellitur à testimonio,ac si propria causa deposuisset.ff.e.ti.l.nullus.Subdebant se has nominasse q̄a sæpius occurrūt Causidici tn̄ has vl̄ aliàs proponēt,prout ipsorū sollicitudo,& causæ natura dictabit.Adde tu ad id,q̄d dr̄,ac si in ꝓpria:quia testis sentiens commodum siue explicitum, siue implicitum repellitur:Bal.in l.qui in testamento.ff.de testam.
c Si vis.¶Secundum eundem Bonagui.
d Præsentium.¶Lib.vj.
e Licet dilectus ¶Ibi scripsi in vltima:an duæ solæ reprobationes instrumenti fiant per testes.Itē an id,q̄d dicitur secundos reprobatorios non posse reprobari:non procedit in reprobatione dictorum,sed solùm in reprobatione personarum:vt scripsi e.t.c.2. lib.6.in gl.no.secundum Innoc.
f Dicitur vsus.¶ Sed ꝙ n̄ dicit litera vsus attestationib.dicā ꝙ testibus vtitur,qui illos producit. Adde ꝙ dictū Sp.sequit̄ Ale.in d.l.si quis testibus.in apostil.vbi vide aliquas remissiones.
g Distingue.¶Secundum Ia.Bal.hæc distinctio non placet Iac. & Pet.vt dixi e.ti.dicendum super j.gl.
h Dic vt ibi.¶Si quis quærebat,an quod dicit lex:si quis habeat locum etiam in eo,ɔ quē n̄t productio:cùm testis aliq̄d dixit ꝓ eo, quo ipse vtitur,remissio nil docet in hoc.Ia.Bal.dixit ꝙ sic. aliàs. l.illud.ff.ad l.Aquil.Alij distinguūt,an ex eo,quod vtat̄,habuerit victoriā,aliàs nō habiturus:& tunc procedit , q̄d dixi.an verò eā al's habitur⁹ fuisset:& tūc reprobari possit,hoc ponit Cy.in l.si qs.
i Cùm venerabilis.¶Ibi vide in nouel.in gl.quasi dicat.post princip.2.ver.sed & hoc notandum.
k Imputari.¶Diuersitatis ratio ibi no.& hoc eo.ti.præsentium.& c.seq.
l Contra te.¶Videtur accedere opiniōi,quā tenet Gui.de Suz.sup l.si quis.q̄ habet ,ꝙ licet testem ɔ te produxi, productum à te in alia causa reprobare non possum:si ꝓducatur ab alio,bene possū quia quo ad alium eum nō approbaui,& res inter alios acta,&c. C.de re inter alios ꝑ totum.Inn.apertè tenet contrariū in versi. sed & hoc notandum.quem allegaui ver.s.3.Pro quo facit:quia text.īpersonaliter loq̄tur. & bn̄ facit lex,in d.§.hæc pœna.ff. q̄d quisq; iu.Ia.Bal.q tenet idem,allegat ff.de iud.l.2.§.sed & si agāt. Dicit tn̄ Inn.id procedere in cā prouenięte à me,q produxi: sec⁹ si à te,q nūc producis:puta,quia tu⁹ filius:vl̄ huic simile. ibi vide.
m Produxi.¶Etiam si illa tunc ignorabam secūdū Iac. Bal. cùm lex excipiat solùm superueniētia. Alle.ff.de iud.cùm ꝑtor.Sed hoc n̄ placet,vbi ignorāti afuerit probabilis:cùm sint paria non esse,& non apparere.ff.de ɔhen.emp.in lege.& est satis expressum de electi.nulli.lib.vi.ff.de ɔfir.tu.l.in confirmando.Bn̄facit ff.de iud.l. 2.in prin.aliàs ęquè dici posset,ꝙ cùm lex solas inimicitias supuenientes excipiat,propter alias causas repelli non possum: cuius ɔtrarium ibi notant Acc.& Io.
n Reprobari,¶Est hic simile quod scripsi de resc.dilectus. 2.super ver.propositum.facit C.de excu.tu.l.voluntariè.de his qui spon. mu.sube.l.2.lib.x.

SVMMARIVM.

1 Testes plures quàm duo,in quibus casibus requirantur.
2 In donatione causa mortis requiruntur plures testes,quàm duo.
3 Regula,quòd in testamento septē testes sunt necessarij,in quibus casibus fallat.
4 Sufficiunt testes tres,vbi testator dicit,quòd vult stare priorem voluntatem.
5 Duodecim testes requiruntur in purgatione episcopi.
6 Ventris inspiciendi gratia tres obstetrices sunt vocandæ.
7 Vnus solus testis,quāquā,legitimus,nunquam sufficit ad causam terminandā.
8 Vnius testis dicto in quibusdam casibus credatur.

9 *Sacerdoti dicenti aliquem pœnituisse, creditur.*
10 *Executori dicenti se denunciasse, vel citasse, credendum est.*
11 *Reuelanti conspirationem, seu insidias papæ factas, creditur: sic & in crimine læsæ maiestatis.*
12 *Vni soli sæpe fides adhibetur extra iudicium.*
13 *Iudex nullo signo debet suam mentem denudare.*
Ad iudicis officium spectat lites abbreuiare.
14 *Producere si quis velit xl. testes, index verò non vult recipere, nisi decem, vel xx. an poterit appellare.*

¶ De numero testium.

II. §. Restat de numero testium videre. Et quidem regulare est, quòd ĩ qualibet causa duo testes sufficiant. nisi expressè dicatur in lege, vel canone, plures in aliqua causa necessarios esse: vt ij. q. iij. c. j. & sequen. & xxxv. q. vij. c. fin. & iiij. q. iij. si quis testes. §. vbi numerus. ff. de testi. vbi. extra. eodem.
1 in omni. & c. licet vniuersis. † ¶ In quibusdam tamen casibus plu-
a res quàm duo requiruntur[a]. ¶ Primò, vbicunque accusatur clericus ecclesiæ Romanę: nam si est episcopus cardinalis, non cõuincitur, vel deponitur, nisi lxxij. testibus, si est presbyter cardinalis, non nisi xliiij. Si est diaconus cardinalis, non nisi xxvj. Si est subdiaconus, vel acolythus, & cæteri non, nisi septem: vt ij. quæstio. iiij. præsul. & cap. nullam. Gratianus tamen illud videtur intelligere de personis suspectis: vt ea. q. cap. final. ¶ Item cùm quis vult probare solutionem debiti in scriptis contenti, quinque sunt necessarii. C. de testibus. testium. ¶ Item in probatione confessionis factæ solutionis, quinque saltẽ non rogati sunt necessarii: quia duo rogati sufficerent: vt C. eod. titu. auth. rogati. dic vt ibi no. ¶ Item in contractu, qui excedit libram auri, si fit in ciuitate, quinque: vt C. si certum pet. authen. sed nouo. & l. final. in authent. de fide instrument. §. oportet. ij. ¶ Item in codicillis, quinque sunt necessa-
2 rii. C. de codici. l. fi. in fine. † ¶ Item in donatione facta causa mortis, quinque. C. de donatio. causa mortis. l. final. ¶ Item in testamẽtis ordinandis, septem. C. de testa. l. hac consultissima. in princi. & l. final. Institut. eodem. in fi. vbi de hoc. & infrà, de edi. instru. §. cõpendiosè. ver. iij. Quando verò testator nescit literas, nec subscribit, sunt octo necessarii: vt in ea. l. quod si. Vel etiam si sit cecus: vt
3 in prædi. l. hac consultissima. §. final. † ¶ Quod autem dixi, in testamento septem fore necessarios, fallit in casibus. ¶ Primus, in relictis ad pias causas: vbi duo cum presbytero sufficiunt, siue in testamento, siue in codicillis. de testa. cùm esses. & cap. relatum. quod dic, vt præ. §. compendiosè. versi. verum. ¶ Secundus, quando valet testamentum minus solenne cum duobus vel tribus inter nepotes & filios: vt in præ. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. & §. final. C. de fideius. l. final. C. famil. ercis. l. final. ¶ Tertius, quia in villis & municipiis, vbi est hominum raritas, valet testamentum in
4 præsentia quinque testium factum. C. de testa. l. final. † ¶ Quart⁹, quando testator dicit, ꝙ nõ vult stare priorem voluntatem: quia tunc tres sufficiunt. C. eod. sancimus. & in auth. vt lice. ma. & auię §. his. Idem si velit eam declarare: vt not. ff. de testa. hæredes. §. j.
b ¶ Quintus, in testamentis conditis à militibus Reipublicę[b]. Sufficiunt quandoque duo, quandoque vnus: sed hos milites hodie
c non habemus[c]: quare illud cessat, vt Insti. de testa. militis. in prin. & §. planè. C. eod. milites. vbi de hoc. ff. eo. Lucius. ¶ Sextus, in testamento in præsentia Imperatoris, precibus sibi oblatis condito,
5 in quo nullus est necessari⁹. C. de testa. omnium. † ¶ Item in purgatione episcopi requiruntur duodecim. ij. q. v. omnib. in fi. ¶ Itẽ in purgatione presbyteri, septem: vt eadem q. si legitimi. ¶ Item in purgatione diaconi tres: vt in eo. c. si legitimi. ¶ Item in pecunię depositione, vel alterius rei, si depositum excedit libram auri, vel etiam contractus tres. in auth. de instr. cau. & fide. §. si quis igitur, colla. vj. C. qui po. in pi. ha. auth. si quis vult. Item in scriptura per manum priuatam facta, tres. C. eo. tit. scripturas. Ar. contrà, ꝙ duo sufficiunt: vt extra. de proba. quoniam contra. cui hodie stat. Sed si per publicam, duo sufficiunt: vt in auth. de instr. cau. & fide. §. igitur instrumentum. ¶ Item in interruptione præscriptionis, tres. C. de an. excep. vt perfectius. in fi. & xv. q. iij. c. placuit. §. hæc. de præscriptionibus, in fi. versi. ¶ Item in renunciatione Velleiani, tres. C. ad Vellei. antiquæ, §. ne autem. ¶ Item in inuentarii cõfectione absentib. quos res tangit, tres. in auth. de hære. & Fal. §. si verò absunt. & §. sancimus. C. de iure deliber. sancimus. §. si verò dubius. ¶ Item cùm fit cõparatio ex chirographo, vel alio instrumento non publico, tres. C. de fide instr. comparationes. ¶ Item cùm aliquis promouendus est inter agentes in rebus, quindecim vt C. de proximis sacr. scri. vnicuique. li. xij. circa prin. ¶ Item in inspectione priuilegiorum debet esse quis contentus numero duo
6 denõ. extra. de fide instru. accepimus. in fine. † ¶ Item tres obstetrices vocantur ad ventrem inspiciendum: & tamen duæ probãt prægnantem. ff. de ven. inspi. l. j. in prin. vel etiam vna, si se prægnã
d tem confitetur: vt ea. l. §. de inspiciendo[d]. ¶ Item ad ostium cameræ, vbi mulier paritura est, decem testes ponũtur: & tempore partus, decem liberæ, & sex ancillæ in conclaue mittuntur: vt ea. l. §. in quo. & §. seq. Mos tamen regionis in hoc attenditur: vt eadem l. §. fin. ¶ Item cùm per epistolam datur libertas: vel etiam inter amicos: vt C. de Lat. lib. tollen. l. vnica. §. i. & ij. & §. ille etiam. ¶ Itẽ in diuortio, septem. ff. de diuor. nullum. ¶ Item quandoque decẽ.
7 C. de erogati. mili. anno. lib. xij. l. pen. §. hoc verò. † ¶ Licet autem vt præmissum est, quædam sint speciales causæ quæ plures quàm duos testes exigant: nulla tamen est, quæ vnius testimonio quam uis legitimo, terminetur: vt extra. eodem. licet vniuersis. in fi. etiã si præsidiali præfulgeat dignitate: vt eo tit. licet ex quadam. C. eo. iureiur. iiij. q. iij. c. si testes. §. iurisiurandi. quia vox vnius, vox nulli us: vt in præd. concor. & arg. ff. de quæstionibus. l. antepen. & l. j. §. item Cornelius. & vnius testimonium nec iustificat, nec condem
8 nat. xxxiii. q. ij. admonere. † ¶ Hoc tamen fallit in quibusdam casibus, in quibus creditur dicto vnius. ¶ Et primò probat quis reuocationem mandati per vnum testem, & cum suo iuramento: extr. de procur. ex insinuatione. vbi de hoc. ¶ Secundò, si dubitetur de instrumento, an sit publicum, solus tabellio facit fidem: vt C. ad l. Corne. de fal. si quis decurio. in auth. de instru. caut. §. sed & si instru. colla. vj. ¶ Tertiò, statur iuramento creditoris tantum super eo, quod superfluum est in precio rei venditæ. C. de iure do. im pe. l. fin. §. si verò. ¶ Quartò, statur vnius testimonio, cùm testator ita præcipit. ff. de dote præle. Theopompus. ¶ Quintò, quando quis habuit probabilem causam ignorantiæ. extrà, de senten. ex-
e com. c. si verò. ij. arg. contrà, extra. de præsum. c. j.[e] ¶ Sextò, credit̃ dicto vnius abbatis contra episcopũ, qui vicini messem ante missarum solennia exarauit. lxxxvj. dist. tãta. ¶ Septimò, creditur vni extra iudicium, seu tãquam socio. xxij. quæst. iiij. innocens. ¶ Octauò, creditur vni cum iuramento principalis personæ C. de re. credi. in bonæ. extrà, de probati. sicut. Quandoque tamen hoc fallit: vt no. extrà, de iureiuran. mulieri. ¶ Nonò, vbi non fit alicui præiudicium: puta, cùm dubitatur an quis sit baptizatus, vel an ecclesia sit consecrata, & huiusmodi. de conse. distin. iiij. cùm itaque. & c. paruulos. & dist. j. solennitates. ¶ Decimò, cùm dubitatur de voluntate obmutescentis seu morientis: vt argum. xxvj. quæst. vj. q recedunt. & ca. sequent. ¶ Vndecimò, propter dictum vnius, sigil lum suum in testamento appositum redditur dubium. ff. quemad mo. te. aperi. l. j. §. final. ¶ Duodecimò, in terminis appositis statur determinationi venditoris. ff. fin. regun. eos. secundum vnam lecturam. ¶ Xiij. vnus impedit matrimonium contrahendum. ext. de testi. super eo. extra. de spons. præterea. ij. ¶ Xiiij. vnus facit in-
f dici purgationem, extr. de pur. can. c. dudum[f]. ¶ Xv. creditur dicto
9 vnius, cùm sibi defertur iuramentũ. extra. de iureiur. c. fi. † ¶ Xvj. creditur sacerdoti dicenti aliquem pœnituisse. extr. de simo. c. nemo. & argum. extrà, de testi. testimonium. & de poe. & re. c. omnis. ¶ Xvij. creditur vni tanquam recitatori, propter eius fidem indu
10 bitatam. viii. q. iii. talia. & xxviii. distinct. de Syracusanæ. † ¶ Xviii. creditur executori dicenti se citasse, vel denunciasse. extr. de app. cùm parati. & ff. de rebus eorum, qui sub tu. vel cura. sunt. magis. §. illud. versi. nec tamen. & j. de cita. §. sequitur. & j. de accusa. §. i. ad fi. ¶ Xix. creditur cardinali, vel alii excellenti, dicenti se legatum, vel aliquid afferenti: licet id non probet. quod dic vt s. §. i. versic. item quòd fuit in. ¶ Xx. creditur patri dicenti filium inuitum mo
11 nachum esse factum. xx. q. iii. præsens. † ¶ Xxi. creditur vni reuelanti insidias factas esse Papæ, seu conspirationẽ: & idẽ in crimine lese maiestatis. lxxix. dist. si qs papa. vi. q. i. c. sunt plurimi. §. verum. ¶ Xxii. credit̃ soli epo. xi. q. i. qcũq;. sed illud antiquũ ẽ & tollit̃ p
g priora iura[g]. & 6. q. 1. si tantum. & c. seq. ¶ Xxiij. vnus testis inducit præsumptionem. ff. quemadmo. test. aper. l. 2. in fi. & ff. de dote preleg. Theopompus. aliàs incipit, Pomponius. & in omnibus
h præced. concord. argum. contrà, ff. de quæstionibus. l. antepen.[h]
¶ Xxiiij

ADDITIONES.

a Requiruntur. ¶ Aliquos ex his enumerauit Tan. in rubri. quot testes in causa sufficiunt. & Baga. in sui operis charta pe.
b Militibus Reipub. ¶ Qui sunt in expeditione.
c Habemus. ¶ Nã in illis requiruntur sex. quæ no. in l. pe. ff. ex quib. cau. ma. & vide s. de procur. §. i. ver. item quòd est miles.
d Inspiciendo. ¶ Quãdo se ingerit, se suspectam reddit, vt ibi no. & ideo maior numerus requiritur, quàm quando negat.
e c. i. ¶ Ibi non erat probabilis causa.
f Dudum. ¶ Puto quòd allegare vult c. cùm in iuuentute.
g Priora iura. ¶ s. alleg. in prin. huius §. Adde tu ꝙ illud potest intelligi etiam hodie esse verum, secundum dispositionem. c. oẽs. qđ sequitur ead. cau. & q. videlicet vt valeat testimonium solius epi, quando illud fuit repromissum ab vtraque parte. & hoc tene.
h l. antepen. ¶ Quæ incipit, maritus. Solue vt dixi post Gof. & Hostien. de procur. ex insinuatione. super gloss. argum. quod. & vide j. §. proxim. versic. si verò.

¶ Xxiiij. vbi consensus partium in hoc interuenit, cùm etiam testimonio aduersarij stari possit. C. de sent. passis. l. fi. & C. de fideicom. l. fi. ¶ Xxv. creditur vni testi cum fama: vt not. dominus meus
a extr. de testibus. praeterea. §. j.[a] & secundum alios, eodem tit. tam literis. & 4. q. 3. d. c. si testes. §. item saepe siue. & infrà, de noto. cri. §. fama. ¶ Xxvi. vnus proficit, sed ñ sufficit: vt in milite ab hostibus remisso, cuius assertioni creditur suffragantibus meritis vitae prioris. ff. de re mil. desertorem. §. primo. is qui ad. & l. non omnes. §. à barbaris. ¶ Xxvij. creditur iuramento dicentis se res per violentiam perdidisse, violentia primò probata. ext. quod met. causa. ca. fin. C. vnde vi. si quando. quod dic vt j. de fru. & inter. §. viso. prope fi. ¶ Xxviij. creditur iuramento alicuius circa fraudem aduersarij. ext. de in integ. rest. ex literis. de re iud. cum Bertoldus. ¶ Xxix. creditur vni testi in causa denunciationis. extr. de testi. c. in omni. & de iudic. nouit. ¶ Xxx. vnus testis facit semiplenam probatio-
12 nem: quod dic vt j. de probat. §. fi. ver. vlt. † ¶ Praemissi autem casus sunt speciales. Teneas ergo, quòd saepe vni fides adhibetur extra iudicium: vt praedictis concor. puta vbi nullius agitur praeiudicium: vt suprà versi. nono. In iudicio verò praesumptionem inducit. s. ver. 23. non condemnationem. vt in primis concor. Hoc etiam nota, quòd ad iudicis spectat officium, multitudinem testium refraenare. ff. de testi. l. j. puta si iam sint xl. producti. extr. de testi. significauerunt. & c. seq. & c. de testib. vel etiam si videt producentis intentionem per pauciores esse probatam. ar. extr. de off. dele.
13 cùm te. j. c. §. fi. in princ. † ¶ Sed quomodo id faciet, cũ nullo signo debeat suam mentem denudare: vnde non debet ei dicere, ꝓbasti: vt C. ad l. Cor. de falsis. vbi. & ff. de off. praesi. l. obseruandum. in fi. Respondeo si videt producentem suam intentionẽ probasse, potest sibi dicere: Frater, tu iam produxisti decem testes: attende vtrum hi, quos vis producere, melius nouerint veritatem: quia si probari possit satis videtur, quòd per decẽ possit probari. Ideo moneo te, quòd me frustra nõ facias laborare: non ob hoc dico, quin paratus sim recipere: sed pro Deo ducas eos, qui nouerint melius veritatem: & parcas mihi & tibi. Et etiam debet illum potius terrere, q̃ spem sibi aliquam dare: vt possit partes ad ꝯpositionem inducere, dicendo fortè probari, & fortè non. Item fortè obtinebis, & fortè non. Hoc no. dominus meus in Summa in tit. de dila. §. & quib. ver. sed si vide. Vel dicat, quòd ideo facit. Nã ad suum officium spectat lites abreuiare. ff. si cer. pe. quidam. in fi. ext. de dolo & contu. finem. extr. de restit. spol. frequens. in prin. lib. vj. & de re iud. iurgantium. prudenter tamen iudex faciet, si ad refraenationem huiusmodi non procedat, nisi prius faciat renunciare partem, contra quam producuntur, quòd nil dicet in testes Vel nisi ea admissa ad dicendum, appareat testes non esse reprobatos per testes reprobatorios, qui contra primos inducuntur: quod fieri potest, arg. extr. de proba. licet. resp. j. & §. j. & ext. eo. c.
b ad hoc. aliàs incipit, praesentium. §. pe. & fi.[b] ne sibi probandi adimat facultatem. 14. q. 2. c. super. Potest tamen partes cogerere signare productioni: vt j. eo. §. fin. De hoc plenè secundam papam
14 eod. tit. causam quae. † ¶ Quid si aliquis velit producere quadraginta testes: iudex verò non vult recipere nisi decem, vel 20. nunquid ille poterit appellare? Videtur quòd sic: vt in prae. c. cùm causam, quae. Dic contra: nec in prae. c. ponitur ius, quo ad hoc: sed papa ibi sic fieri voluit, secundum G. Na.

ADDITIONES.

a §. j. Vide quod ibi dixi s. vltima gl. Adde, quòd fama per se posset esse ita vehemens, quòd probaret: vt voluit Bart. cons. incip. Domino Paci. Adde tu, quòd fama quantũcunque diuulgatissima ñ facit probationem. c. ex literis. & ibi Abb. ext. de iureiur. Sed quòd faciat fidem cum vno teste, habes gl. in c. j. ext. de app. gl. in verbo possessiones. in c. placuit. el 2. 16. q. 3. Car. in cons. 9. circa fi. Bal. in l. Gallus. §. fi. ff. de li. & posthu. Idem Bal. in l. 2. ff. de excu. tu.
b Et fi. ¶ Lib. vj.

SUMMARIUM.

1 *Testis sibijpsi contrarius, vt quia verum in vno, & falsum in alio dicit, non est credendus.*
2 *Plures testes, si pluribus testibus contradicant, quibus sit fides adhibenda.*
3 *Testes producti ad probandam famam alicuius, quorum vnus dicit se audiuisse ab vno, & alter ab alio, quid iuris.*
4 *Testes ab vtraque parte inducti si concordant, sequenda sunt eorum dicta.*
5 *Pluralitati testium statur, si sint omnes eiusdem, conditionis & honestatis.*
6 *Veritas maior praesumitur, vbi maior est testium numerus.*
6 *Testes in humaniorem sententiam declinantes potius sunt sequendi.*
8 *Fauor in dubio & paritate operatur.*

¶ Quae fides sit testibus adhibenda.

12. §. Postquam de testibus tam plenè disseruimus: ꝯsequens est, vt quae fides eis adhibẽ-
a da sit discutiamus.[a] Super quo nota breuiter, quòd cùm ex vna parte tantùm producuntur: aut idem testis sibijpsi cõtradicit, aut
1 vnus alij: aut vnus pluribus, aut plures pluribus. † ¶ Et quidem si vnus testis sibipsi contrarius inuenitur: vt quia dicit sibi cõtraria, vel aduersa, vel varia, vel verum in vno, & falsum in alio, repellitur: nec valet eius dictum. 4. q. 3. c. si testes. §. qui falsa, vel variè. ff. de regu. iur. vbi duo. 3. q. 9. pura. extr. de proba. licet. ext. de app. sollicitudinem. in fine. C. de liberali causa. cùm precum. & ff. eodem, militis. & de transactio. cum hi. & suprà, §. j. ver. item qui falsos. 9. distinct. si ad sacras. 24. q. 3. alienus. Si verò tantùm duo producti sunt: & vnus alij contradicit, neutri statur. Nã quilibet est in suo dicto singularis. ext. de proba. licet. & de elect. bonae. j. & c. cùm dilecti. & quia vni non creditur, vt s. §. proxi. Quid si alter aptiora negocio dicit? Resp. non prodest, nisi quo ad praesumptionẽ. ff. de
b quaest. l. antepen.[b] Si autem vnus pluribus contradicit: tunc vox vnius, vox nullius: vt s. §. proxi. ver. licet autem. ext. de testi. in nostra. nisi ipse scriptus sit cũ eis in aliquo instrumento. ff. quemad-
2 mo. test. aperi. l. j. in fine. † ¶ Quid si plures testes pluribus contradicãt: aut inducuntur ab vna parte tantùm, aut ab vtraque parte. Si quidẽ ab eadem parte plures inducũtur, & ꝯcordant, & negocii qualitas & motus animi iudici cum his cõcurrit, sequẽda sunt eorum dicta, & secundum ea est pronunciandũ. ff. eo. ob carmen. §. fin. 4. q. 3. ca. si testes. §. si testes. Sed si sibi adinuicem ꝯdicunt, licet in pari numero: statur eorum dictis, qui naturae negotij conueniunt, & qui omni carent suspicione. Et formabit iudex motũ animi sui ex argumentis & testibus, quae causae aptiora compererit. Nec enim ad multitudinem testium semper respici oportet: sed ad synceram fidem eorum, vt ibidem extr. c. in nostra. & cap. veniens. ext. de proba. licet causam. Sed & si testes diuerso modo factum narrant, bene creditur eis. Quod dic vt ext. de verbor. significa. c. nihil. de poeni. distinct. j. periculosè. Quod vnus dicit de decem, alter de 15. alter de 20. non videntur adinuicem contraria dicere. argumen. C. de fideicom. l. si quis in suorum. versicul. nos
c autem. s. de arbitr. §. sequitur. prope princip. versi. notare.[c] Item cùm testes dicunt, Nos vidimus talem ecclesiam semper in tali loco percipere decimas: intelligẽdum est in horis competentibus. extr. de praeben. significãte. de consec. distin. v. nunquam. in prin-
3 cip. † ¶ Quid si testes producuntur ad probãdum famam, & vnus dicit se audiuisse ab vno, alter ab alio? Vel quid si volunt probare quòd aliquis habet merum imperium in aliquo castro, vel quòd aliquis fundus est alicui ecclesiae decimalis, & deponunt de diuer-
4 sis actibus? De hoc j. de inquisi. §. j. ver. quid si vnus. † ¶ Porrò[d] cũ
d ab vtraque parte plures testes inducuntur: si concordãt, sequẽda sunt eorum dicta: vt & praedictum est, quando ab vna parte tantùm inducuntur. Si autem sibi sunt contrarij, vel diuersi, iudex debet eos concordare, si potest, vt valeat eorum dictum. extr. eodẽ cùm tu. de poeniten. distinctio. j. periculosè. ff. de verbor. obliga. stipulatio ista. §. eum qui ita. Sed si non potest concordare, quia prorsus contraria dicunt: iudex ex motu animi sui scire poterit,
e quibus potius sit fides adhibenda:[e] ita tamen, vt potius credat ingenuo, quàm libertino: seniori, quàm iuueni: honorato, quàm inferiori: nobili, quàm ignobili: masculo, quam foeminae, decurioni, quàm plebio: honesto, quàm infami: & locupleti, quàm egeno: magis alij, quàm valde amico, vel inimico: veridico, quã men-
f daci: morigerato, quã prodigo, vel luxurioso: graui, quã leui.[f] ff. de testib. l. testium. C. eo. authentic. si dicatur. & l. seruus. 4. quaestio. 3. d. c. si testes. §. testium. ff. de fide instr. l. fi. ff. de sta. hom. l. in multis. ext

ADDITIONES.

a Discutiamus. ¶ Materia huius §. habetur 4. q. 3. si testes. & ext. eo. tit. in nostra. Recepit autem auctor notabilem partem huius §. à Tan. tit. vj. de quo super rubrica: & à Baga. sui operis vltima char.
b l. antep. ¶ Bagar. cuius fuerunt haec verba, per eandem l. dicebat, quòd non proderat, etiam quo ad praesumptionem, ex qua deberet deferri iuramentum. lex illa habet diuersas lecturas, vt ibi no. in gl. nisi procedant. & gl. penul. Vincen. tenet ex hoc deferri posse, vt scripsi in decre. in nostra. sup j. gl. post princip. & dedi remissionem s. §. proxi. sub ver. 23.
c Ver. notare. ¶ Vide quod scripsi de arbitr. c. j. lib. vj. in vlt. gl.
d Porrò. ¶ Tan. fuit iste versi.
e Adhibenda. ¶ Lõbarda inducit eis pugnam. scilicet, vni pro parte & renuens succumbit: vt e. ti. si duo. & l. vl. in fi. lib. 2.
f Quàm leui. ¶ Habenti dignitatem, quàm non habenti. in authẽ. e. ti. §. sancimus. & ibi de hoc duplex ratio no. in gl. no. maiorem, scilicet, quia honesti ad ea solent assumi, & quia minus timẽt potentatum.

tis.extr.eodem.in nostra.ext.de verb.signific.forus.ad fi.C.de in-
offi.testa.filia.ff.de sena.l.j.ibi:quia maiori,&c.C.de testib.iurisiu-
randi.extr.de elect. ecclesia.secundo.& c.dudum.ff.si certum pe-
tatur.l.3.2.q.j.c.in primis.arg.ff.de dolo.non debet.ff. sol.matr. si
a cùm dotem.§.si eo tēpore.ff.de nupt.si pater.3.q.v. per totū.[a]Itē
ei,qui est bonæ famę magis,quàm ei,qui est leuis opinionis. ext.
de proba.licet.Et si testes partis alterius sint numero plures,& e-
is potius lux veritatis assistit, qui etiam aptiora negocio & vero
proximiora dicūt, illis magis creditur:vt in c.licet.§.idem quoq;.
Si verò plures testes sunt ex vna parte,quàm ex altera:illi tamen
inter se dicunt diuersa,vel aduersa:tunc testes partis alterius, qui
magnæ præeminentiæ sunt,præferuntur: quia non oportet tan-
tùm testium multitudinem respicere:imò etiam eorum qualita-
tem,& fidem,& testimonia,quibus potius lux veritatis assistit.&
b ext.de testi.in nostra.[b]ff.eo.ob carmen.§.si testes.4.q.3.ver.si te-
5 stes.† ¶ Quid si omnes sunt eiusdem cōditionis,vel honestatis,
& fidei? Respondeo,tunc statur pluralitati,vt in præ.ca.in nostra.
quia pluribus creditur,ext.de electio.ecclesia vestra.2.argumen.
in authentica,de testibus. §.si verò quidam.& §.licet.& ff.de arb.
l.item si vnus. §.item.& l.diem.§.si plures.ff.de ventr.inspicien.l.
j.in princi.lxv.distin.cap.j.2.& 3.ff.quemadmod.testa. ape. sed &
6 si maior.† Quia vbi maior est numerus, maior præsumitur veri-
tas,& in præd.c.ecclesia vestra.2.ext.de offic.deleg. prudentiam.
prope princip.quia quod à pluribus quæritur,facilius inuenitur.
20.distinct.de quibus.Sed quid si tot sunt pro vna parte,quot ex
alia,& æquè boni? Vel quid si ex vna parte sunt plures, ex altera
digniores, ita vt dignitas possit numero adæquari? Respondeo,
tunc iudex absoluat reum:vt in prædic.decret.in nostra. & ff.eo-
dem. ob carmen. quia promptiores esse debemus ad absoluen-
dum,quàm ad condemnandum.extr.de probat.ex literis.ff. de a-
7 ctio.& oblig. Arrianus.26. quæst. vlti.allegat. † Sequendi enim
sunt potius testes,qui in humaniorē declinant sententiam.argu-
men.ff.de pact.maiorem.C.qui bonis cedere possunt.l.fin. quod
verum est, nisi actor sit fauorabilior:vt quia stat pro libertate, ꝓ
dote,pro testamento,pro legitimatione,pro pupillo, pro vidua,
pro orphano,pro fisco,pro ecclesia, vel aliàs pro alia re, seu per-
c sona fauorabili[c]: quia tunc est pro actore sententiandum. ff. de
re iudi,inter pares.in fi.ff.de inoffi.testament.si pars iudicantium.
C.quando Impe.inter pup.& vi.l.vnica.C.de sacrosanct.eccles.l.
antepen.ext.de re iudic.c.fin.Vnde versus:

Stant testamentum,libertas,coniugiumque,
Si sunt æquales,qui producuntur vtrinque.

De hoc s.§.j.ver.item quòd testes obscurè. Quid si fauor hincin
de contingat? Quid etiam si plures testes dicunt contra fauorabi
lem personam eiusdem potestatis & probitatis,& pauciores pro
fauorabili? Respondeo hæc prolixitatem generant & iudicem
ambiguum reddunt: quare tutius est iudicare pro reo: vt in præ-
d dict.concord.secundum Baga.[d]quod non credo[e].ext.de testi.in
e nostra.ext.de elect.eccle.2. † Fauor enim in dubio & in paritate
8 operatur:non autem vbi ex aduerso plenius probatur.ext.de iu-
dic.nouit.§.sed forsan.3.q.9.necesse.in fi.extr.de re iudic.cùm æ-
terni.ibi.nihil fauor vsurpet.lib.vj.2.q.7.sicut inquit.xj.q.3. qua-
tuor. Vtrum attestationes in vno iudicio ordinario, vel extraor-
dinario habitæ fidem faciunt in alio:no.extr.eo. præsentata.& c.
causam quæ.

ADDITIONES.

a Per totum. ¶ Hucusque Tan.qui subdebat,non intelligas,quòd
his q superantur omnino fides subtrahatur. sed qa in dubiis ma-
gis creditur potiori & digniori.quod prius dixerat Pil.e.tit.quar-
ta rubrica.circa medium.
b In nostra. ¶ Vide quòd ibi no.in vlt.gl.& quod super ea dixi.
c Fauorabili. ¶ Sic ponunt Pil.Tan.& Baga.hos casus vbi s.in prin.
tit.huius.& §.dixi.
d Secundum Baga. ¶ Vbi s.
e Non credo. ¶ Et bene,ex quo ponitur parilitas in meritis. & ex-
cessus in numero:vt s.versi.quid si omnes.

SVMMARIVM.

1 *Frater an possit in causa ciuili cogi testificari contra fratrem.*
2 *Vxor an in causa ciuili possit cogi contra maritum testificari.*
3 *Testes rogati duntaxat sunt cogendi,non transeuntes,seu fortuiti.*
4 *Cogendi non sunt testes in criminalibus,sed monendi:secus in ciuilibus.*
5 *Iuramentum de testimonio non dicendo temerarium est,nec obligatorium.*
Celare veritatem peccatum est.
6 *Testis simplex licet non plenè probet, iurare tamen non debet se non testificaturum.*
7 *Cogere testem alterius iurisdictionis,cuius interest.*
8 *Clausula illa,testes autem qui fuerint,&c.apponi solet in commissionibus à se- de apost.emanantibus,præterquam in quibusdam casibus hic expressis.*

¶ De testium compulsione.

13.§.De testium compulsione aliquid iudicis gratia dictu-
ri,videamus qui se excusare possunt à ferendo te-
stimonio nec coguntur.Et quidem se excusant valetudinarij, se-
nes,vt maiores lxx. annis.C.qui ætate.l.j.miles:& hoc propter sa
cramentum: & hi,qui cum magistratu Reipublicæ causa absunt:
& hi, quibus in vrbem venire non licet: vt quia de militia igno-
minię causa missi sunt:publicanus,qui abest ex probabili & neces
saria causa,non detractandi testimonij causa:is,qui conduxit præ
bendam vehendam exercitui,& pupillus.ff.eod.inuiti.j.& 2.& 4.
q.3.c.si testes inuiti.& sequ. Item excusatur gener, ne dicat con-
tra socerum,& econtra. Victricus contra priuignum,& econtrà:
sobrinus contra sobrinum,vel sobrinam, vel contra natos ex eis
& econtrà:vel contra eos,qui in propinquiori sunt gradu: liber-
tus contra patronum:filij ipsius contra ipsum patronum: libertꝰ
etiam parentum ipsius patroni contra patronum:libertus viri cō
tra vxorem & econtrà:libertus patroni contra patronum,& ecō
trà. libertus contra conlibertum: nec libertus etiam volens ad-
mittitur contra patronum.4.q.3.d.capit.si testes.§.lex Iulia iudi-
ciorum.ff.eod.l.4.C. eodē.aduersus. Quidam tamen hoc intelli-
gunt in criminali causa. Alij,vt Baga.Iaco.& Accur.in ciuili & cri
minali:quia prędicta lex indistinctè loquitur:arg. extr.de transla.
inter corporalia.2.quæst.v.consuluisti. arg.ff.de aleato.l.j.§.2.Isti
a tamen licet non cogantur,volentes admittuntur.[a]3.q.v.cap.j.&
no.s.§.j.ver item quod est parens.& seq.& ff.eo.inuiti.2. Cogun
tur etiam vbi aliàs veritas nequit haberi,secundum quosdam. A
1 lij contra,quod dic vt no.in præ.c. j. & l.inuiti. † ¶ Sed nunquid
frater cogetur in causa ciuili testificari contra fratrem.Ioan.vide
tur dicere quod sic,in his,quæ not.3.q.5.c.j.& s.§.j.versi. sed nun
quid frater.& seq.arg.tamen ꝯ in præd. §.lege Iul.cū suis concor.
b prout intelligitur in ciuili criminali: vt iam dixi. [b] Sed in maiori-
bus criminibus,secundum do.meum,cogitur frater cōtra fratrē:
non tamen in magnis.C.qui acc.non pos.si magnum.& l,si soro-
rem.nisi in exceptis,23.q.8.si audiens.& c.legi.ext,de præsum.li-
teras.Et hoc in defectum probationum.C.de hęreti.quoniam.in
fi.14.q.2.quanquam.Item proxeneta,qui non cogitur,nisi vtra-
que parte consentiente.in authen.de fide instr. §.si verò moriat̄.
versi.quod si etiam.& seq.& in auth. de testibus. §. quoniā. ¶ Itē
excusatur clericus multò fortius,quàm prædicti.2. q. 6.statuen-
dum.xvj.q.j,testamentum.& in prædi.c.quanquam.2.q.v.si quis
presbyter.xv.q.j.generaliter.ext.de testib.cogend.per totū. ¶ Itē
episcopus.xj.qu.j.nec honore. ¶ Item no.do.meus in Summa de
c testi.cog.[c] quòd omnes præmissi coguntur,si aliàs veritas ñ pos-
d sit haberi:aliàs non. Quod prosequere vt ibi,& iam suprà tetigi.[d]
† ¶ Sed

ADDITIONES.

a Admittuntur. ¶ Et tunc tutum est consilium, & secundum quos
dam necessarium,quòd protestaretur,quòd sponte id faciūt per
auth.presbyteros.2.mihi incipit,presbyter.C.de episco.& cle.
b Iam dixi. ¶ Dicebat Iac.de Are.vt dicit Cy.in l.parēs.C.eo.etiā in
ciuilibus eū non cogi:qa testificari est munꝰ publicū:sed tutela,q̄
est munus publicū,remittit̄ alicui,ne sit ꝯ fratrem.C.de excus.tu.
humanitatis.ergo,&c.Sed respōderi potest illud ꝓcedere fauore
pupilli:vt ibi patet.Itē facilꝰ habebit̄ alter tutor,q̄ testis,vt d̄ iudi
ce dicit̄ s.§.j.& ver.sed nunqd vasallus.ad fi.ver,itē secundū Gof.
c Testi.cog. ¶ Super §.j.
d Suprà tetigi. ¶ In ver.& no.quòd alle.j̄.de ꝓc.in fi.Acc.in l.inui-
ti.j̄.ff.eo.tenet contrarium cū Azo. & Guid.de Suza.in ead.l. te-
net illos,de qbus illa lex loquitur,cogi in eum casum.Et idem di
cit de his,de quibus in l.Iulianus:Excipit libertum.C.e.l.liberto-
rū.& socerū,q parētis loco habentur.ff.sol.ma.l.quia.Inducit iu-
ra,quæ faciūt ꝓ veritate inquirenda.C.de eden.is apud.ff.si quis
cau.si eum.j.resp.auth.vt defunct.seu fu.in prin. Additio. Adde
tu Lud.Roma.sing.393.inci.Tu habes.vbi ꝙ licet certæ personę
non cogantur ad testificandum illud est verum, quādo potest ꝑ
alios probari: aliàs secus.Et dicit istud esse singulare dictum Host.
& Io.An.c.j.d̄ testi.cog.Et qd si aliqui eximerentur à testimonio,
non quia essent priuilegiati,seu aliter inhabiles:an etiam in auxi-
lium veritatis admitterentur:vide Fel.in c.j.ver.item inquātum.
col.fi.ext.de testi.cog.vbi dicit ꝙ nō quādo materia est talis, q̄ de
sui natura aliter sciri posset per gl.fi.in l.inuiti.la j.ff.de testi.Et an
& quando quis teneat̄,& possit cogi ad testificādum,vide plenis-
simè Ioan.de Turre cre.2.quæst.v.in summa.Et an & quando pri
uilegiatus posset cogi testificari in criminalibus.etiam in foro ca
nonico,vide latè Soc.in tracta.suo fallen. in reg.417.Et per Car-
din.Zaba.in c.dilectorum.extr.de testi.Henr.Ferrand.

2 †¶Sed nunquid vxor cogenda est testificari in ciuili causa con-
tra virum, mota propter inopiam probationum. Et videtur quòd
sic, iudicis officio implorato. ff. de tabu. exhib. locum. §. hoc edi-
cto. ff. quemadmo. test. ape. cum ab initio. C. de testib. quoniam.
& l. si quando. in prin. nullo enim iure prohibetur cogi, & quicū-
que non repellitur, vel excusatur, cogi debet: vt. ff. de testibus. l. j.
& ff. de proc. mutus. §. j. ff. ex qui. cau. ma. necnon. §. quod eis. Item
propter inopiam probationis admittitur, qui aliàs nō admittere-
tur. C. de sum. trini. l. j. in fin. Arg. tamen contra. C. de testi. l. ij. & in
a his quæ not. s̄. §. j. versic. sed quid de vxore. & seq.[a] De clausula il-
la, Testes autem, qui se gratia, vel odio, &c. vide s̄. §. qualiter. ver.
3 & not. quòd. †¶Item dicit Baga.[b] solos rogatos esse cogendos:
b non fortuitos, vel transeuntes: cùm neque quis aliquem iudica-
re cogatur. ff. de condictio. ob turp. cau. idem. §. si. ff. de præscr. ver.
solent. ff. de furt. falsus. nisi quando causa habēdæ quæstionis aga
tur, vt socios indicet. ff. ad exhib. l. fin. Ego credo omnes cogen-
dos, qui non sunt in hoc priuilegiati ratione sui vel causæ. ij. q. j.
scelus. xxiij. q. iiij. inter querelas. viij. q. iij. talia. & extr. de collu. cri-
4 mina. xxiiij. quest. iii. ecclesi. extr. de furtis. qui cum fure. †¶In cri
minalibus autem secundum canones non sunt testes cogendi,
sed monendi: vt extra. eo. ex parte A. in fi. Quod qualiter intelliga
tur, plenè traditur extra. de testi. cog. dilectorum. & secundum pa
pam eod. tit. c. j. secundum leges verò sic, extra. eo. super eo. in fin.
C. eo. si quando. ff. eo. l. j. iiij. q. iij. d. §. lex Iul. & per totum. nisi pro-
ut. s̄. & in prin. huius §. dictum est. In ciuilibus autem regulariter
omnes coguntur, si se odio gratia, vel timore, vel fauore subtra-
xerint: vt extra. eod. c. j. & per totum. arg. contrà, ff. de bon. lib. qui
cum maior. §. ij. & ff. de his, quib. vt indig. post legatum. §. an liber-
tus. Sed ibi spōte dixit, nec coactionem expectauit. Et cùm de cri
mine ciuiliter agitur, compelluntur. extra. eo. peruenit. ij. & c. sup
his. & c. fi. Item cùm in criminibus non cogatur, iudex interim de
bet facere caueri de damno infecto, & de aliis periculis: ne dilatio
ne testium damnum possit euenire. ff. de damno infecto. l. iij. §. pe
nult. Quid si testis non vult iurare? Dic vt s̄. §. sequitur. Vtrum co-
getur, cùm crimen opponitur ordinando vel consecrādo: vel eti
am in modum exceptionis, vide j̄. de crimi. in modum exce. pro-
5 positæ. in fi. †¶Quid si quis iuramento se adstrinxit ad non dicē-
dum testimonium? Respon. iuramentū temerarium est: quia cela
re veritatem peccatum est. vt xj. q. iij. quisquis. extr. de crimi. fal. c.
j. Et ideo potest venire contra, etiam auctoritate propria. extr. de
iureiur. sicut nostris. xxii. q. iiii. in malis. extra. eo. intimauit. vbi de
hoc extra. de elect. venerabilem. Vel dic, quòd superioris auctori-
tate veniet contra illud. & vide s̄. de off. deleg. §. nunc ostēdendū.
6 ver. xxxiiij. †Quid si sit tantùm vnus testis, & iurat non testificari?
Dic quòd est temerarium. Licet enim non plenè probet, valet ta-
men ad semiplenam probationem, & iuramenti dilationem: vt s̄.
§. restat. ver. licet autem. & j̄. de dela. iur. Sed qualiter cogentur te
stes? Dic quòd per censuram ecclesiasticam, vt extra. de testi. cog.
cum contrà. & c. seq. per quam intellige excōmunicationem, su-
spensionem, & interdictum. extr. de verb. sig. quærenti, quid per
censuram. deberet autē prius moneri: quia hæ sententię non sunt
sine monitione ferendæ, extr. de sent. excom. c. sacro. extr. de app.
reprehensibilis. & c. cùm speciali. Debent igitur prius moneri, q̄
cogi. ext. de testi. co. super eo. secundum vnum intellectum eius.
xii. q. ii. indignè. & ff. de tabu. exhib. locum. §. hoc interdictum. &
§. seq. Cogentur etiam per mulctæ indictionem, arg. ff. si quis ius
dicen. non ob. l. vnica. vel captis pignoribus. C. de fide instru. iudi-
ces. ff. de testi. curent. Et hoc ad exemplum tutorum & curatorum
satisdare volentium, quorum officium publicum est: vt etiam te-
c stium[c]. arg. Insti. de satisda. tu. §. fi. & de execu. tuto. respon. i. & arg.
ad hoc, ff. de lib. agno. si quis à liberis. §. si quis. & de vent. inspi. l. j.
7 §. cogenda. †¶Sed quis coget testem, qui est alterius iurisdictio-
nis? Respon. in delegato papæ planum est, cui causa committitur
cum illa clausula, Testes autem, &c. quia potest quemlibet coge
re. sed & si illa clausula deesset, posset quoscunque cogere dicere
veritatem. omnia sibi enim commissa intelligutur, sine quibus iu
risdictio explicari non potest: vt extra. de offi. deleg. præterea. &
omnia accessoria. extra. de dote post di. restit. de prudentia. & ex-
tra. de offi. deleg. prudentia. in fin. & arg. ext. de testi. cùm causam.
§. fin. Quòd licet ordinarius, ex quo vocatus testis coram compa-
ruit, cogere potest eum, & punire si falsa dicat, cessante quolibet
priuilegio. C. de testi. nullum. & s̄. §. j. ver. item opponitur testi, q̄
d recepit[d]. Et est ratio, ne probationum copia angustetur. C. de
hær. c. quoniam. in fi. xiiij. q. ij. quanquā. Quisquis ergo Bonon. in
uenitur, per iudicem Bononiæ cogetur: & si necesse fuerit, punie
tur. Arg. tamen contra: quia licet renunciauerit suo priuilegio,
quo ad hoc, vt deponeret coram eo, non tamē in aliis, scilicet vt
puniri possit: debet enim ei spōtaneus motus nocere: vt C. de ex-
e cu. tut. voluntariæ.[e] Illud autem notandum est, quòd secundum
vsum curiæ Ro. in quibusdam chartulariis annotatum, clausula il
la, Testes autem, qui fuerint, &c. regulariter ponitur in cōmissio-
nibus, quæ à sede Apostolica emanant: vt extra. de testi. cog. c. i. &
8 c. cùm contra. †Fallit autem hoc in quibusdam casibus, in quibus
non opponitur. ¶Primus est, cùm literæ Apostolicæ impetrant
super pignore & vsuris contra quascunque personas ecclesiasti-
cas vel religiosas, pro quibus est præsumptio, non contra eas: vt
extra. de no. oper. nuncia. c. i. §. super eo. & etiam si agatur contra
clericos & laicos simul: vel contra clericos tantùm. ¶Secundus,
in causis matrimonialibus, quando videlicet vir dicitur propria
auctoritate dimisisse vxorem, vel ecclesiam: & alteri inhærere: &
etiam vbi dicitur, quòd quis nō vult traducere eam, cum qua cō
traxit matrimonium. ¶Tertius, vbi dicitur quòd quis excommu
nicatus existens celebrauit. extr. de appel. ad præsentiam. ¶Quar-
tus, vbi de crimine agitur: vt s̄. ¶Quintus, vbi agitur de inquisitio
f ne: sed contra de testi. cog. super his.[f] ¶Sextus, vbi quis venisse di-
citur contra proprium iuramētum. i. q. vii. sancimus. ¶Septimus,
cùm sententia diffinitiua petitur confirmari. ¶Octauus, quando
abbas de obedientia & reuerentia à monachis negata conqueri-
tur: secus si alius prælatus de sibi subditis conqueratur. Quo casu
dicitur. Mandamus, quòd partibus conuocatis, &c. ¶Nonus, quā
do scribitur in appellationis causa: Legitimè procedentes, senten
tiam cōfirmare vel infirmare curetis. ¶Decimus, cùm arbitrium
confirmari mandatur. Tamen in præcedentibus duobus casibus
non refert ponatur, vel non: nec propter hoc literæ præscribunt.
¶Vndecimus, cū dicitur, sicut in literis inde cōfectis, &c. ¶Duo-
decimus, cùm dicitur quòd A. & B. clerici. C. excommunicatum
recipiunt ad diuina. ¶Decimustertius, in literis impetratis super
iniectione manuum contra clericum, vel religiosum, vel etiam si
mul contra eos & laicos: etiam si apponatur in literis clausula il-
la, Preterea super possessionibus, &c. sed contra laicos tantùm be
ne opponitur, secundum quosdam. extr. de testi. cog. peruenit. ii.
¶Decimusquartus, cùm dicitur, quòd facere indebitè cōtradicit,
prout in instrumēto exinde confecto plenius videtur contineri:
quia sufficiens est probatio per instrumentum. ¶Decimusquin-
tus, cùm impetratur super beneficio, ad cuius collationem se ali-
g quis per patentes literas obligauit[g]. ¶Decimussextus, secundū
quosdam, quando prælatus conqueritur, q̄ subditi ei nolunt sol-
uere procurationem ratione visitationis debitam, prauam cōsue
tudinem allegantes. Eo enim ipso, quòd sunt in eius diœcesi, ad
hoc tenentur: nisi se dicant exemptos. extra. de offic. ord. conque
rente. Sed ne præmissi casus faciant te errare, vide quod no. s̄. se-
cundum papam, extra. de testi. cog. c. j.

ADDITIONES.

a Vxore. & seq. ¶Et omnino vide quod ibi dixi post Iaco. de Are.
b Item dicit Baga. ¶Vbi s̄. prope finem.
c Etiam testium. ¶De hoc s̄. §. sequitur. versi. penul.
d Quòd recipit. ¶Et versi. seq.
e Voluntariæ. Tribus modis legitur lex illa: vt ibi no. in j. & ii. glo.
Dic q̄ licet habens excusationem, qui suscipit tutelam, non per-
dat beneficium excusationis circa alias, & circa susceptam tantū
priuilegio non vtitur. Facit c. de episco. & cle. authent. presbyter.
& vtriusque casum vide j̄. de priuile. accedentibus.
f Super his. ¶Vide quod ibi dixi super vltima glo.
g Obligauit. Hodie super hoc non darentur literæ. de concess. præ-
ben. c. ij. lib. vj.

SVMMARIVM.

1 *In renunciatione testium productioni, qua forma, & quo ordine sit procedendum.*
2 *Renunciatio productioni testium discretè & cautè est facienda.*
3 *Expressa renunciatio potest dici conclusio.*
4 *Renuncians testium productioni, si nondum didicit testificata, an sibi noceat.*

¶De renunciatione testium productioni.

14. §. Postremo dicendum est de renunciatione te-
stium productioni, ad quā hoc or-
dine proceditur. Partibus enim coram iudice præsentibus dicet
eis: Vos produxistis testes vestros super articulis per vos exhibi-
tis, ad quod habuistis primam, secūdam, & tertiā dilationem: vul-
tisne plures producere? Et si dixerint quòd sic, dabitur quarta di-
latio cum solennitate, quæ habetur s̄. §. qualiter. versi. iiij. Si verò
reponderint quòd non, tunc dicet iudex: Vos ergo renunciatis
productioni testium in hac causa? Et ipsi dicent, Renunciamus: &
hoc redigatur in actis hoc modo.

1 †FOR

1 †FORMA. Dic tali,&c.P.&H.vel tales syndici, vel procuratores interrogati per talem iudicem, an vellēt in cā, quæ inter eos vertitur super hoc coram ipso, producere plures testes, responderūt quòd non dicentes q ipsi liberè, purè & sponte renunciabant productioni testium in dicta causa, & renunciauerunt. Sed quid faciet iudex, si videt producentis intentionem probatam esse, & ad huc vult producere plures testes. De hoc s.§.restat. ver. sed quomodo. Sed & si iudex viderit multos testes esse productos, potest partes cogere ad renunciandum productioni. extra. de testib. cū causam. C. eo.l.fi. Si tñ credit minus bene fore probatum, adhuc sibi faciat fidem fieri.xxx.q.v.iudicantem.& §.econtrà.in fin. & c. incerta.xxxiii.di.habuisse.xxxv.q.vj.si duo. Vel det quartam productionem cum solennitate: vt s. vel deferat iusiurandum actori, si est pro eo præsumptio, vel reo, si est bonæ famæ: extra. de iure-
2 iur.c.fi.arg.j.q.vii.sancimus.&j.de dela.iura.†¶Item no.quòd renunciatio productioni testium cautè facienda est, vt videlicet nō renuncietur omnibus probationib.in genere, ne fortè nō possit postmodum instrumenta sua, vel priuilegia producere. Illa enim est alia renunciatio, de qua dicam j.in ti.de conclu.& renuncia. Si enim generaliter & indefinitè fieret, videretur omni generi probationis, & etiam positionibus, quæ succedunt in locum probationum, renunciatum.j.versi. proxi. Quod dic vt j. de positio. §. quarto. ver. item quod expresè. ergo & specialiter renuncietur
3 testium productioni.†¶Et no.quòd expressa renunciatio potest
a conclusio dici, secūdum Baga.[a] in auth.de testib.§. quia verò mul
b ti[b]. Postquam autem renunciatum, vel conclusum est, non possunt alii testes inducendi. ext.e.veniens.ij.& c.cum venisset.& c.de testib.in auth.vt cum.de appel.cog.§.licet. Tu dic, quòd licet possit dici conclusio, quo ad articulum producendorum testium, non
4 tamen quo ad negocium principale.s.§.proximo.†¶Quid si re-
c nuncians nondum didicit testificata? Dicit Azo[c] solam renunciationem non nocere.arg.in auth.de testibus.§ quia verò.&§.illud tamen. Arg.contrà in præallega.c.cùm venisset.in prædict.c.de testib.in fin.& eodem tit.constitutus.ij.in fin. Dic vt s. §. satis vtili-
d ter.versi.quid si publicatæ[d]. Item quid si is, qui renunciauit nullū produxit? Respon. amplius non admittetur, quāuis nullum produxerit, arg.prædict.c.cùm venisset. in fi. cum suis concor. multò minus si aliquos produxit, vt in prædict. c. de testi. ¶Quid si vna pars renunciat, altera non renunciante, quod potest, vt C.de iudi. auth.iubemus. Respon. pars renuncians amplius nequit producere: alter verò sic: licet sit contra argumen.C. de tempo. in integr.
e resti. pe. l. petendæ. ad fi. [e]Consulo igitur, vt cautè semper cum hac protestatione renuncies: scilicet, renuncio productioni, si altera pars renunciet.

ADDITIONES.

a Secundum Baga.¶ vbi tractat de testibus.ante medium.
b Verò multi.¶ Vt ibi patet ex textu.& gl.
c Dicit Azo.¶ In Summa e.tit.ante finem.
d Publicatæ.¶ Ibi remissionem dedi.
e Petendæ.ad fi.¶ Ibi, actor participans dilationi, quæ datur reo, nō renunciauit expresè.

ADDITIONES NOVAE.

§ Inn.in c.cum I.& A.de sen.& re iud.in fi.dicit, q inimici repelluntur à testimonio non solum qui habent odium in mente, sed etiam qui inimicitiæ causas habent & habere possunt. & qualiter probetur inimicitia, Bal.in l.liberi.C.de inoffi.test.

§ An frater possit esse testis pro fratre, Bal.in l.j.C.de epis.& cler. dicit q si simul habitant non possunt testificari vnus pro alio. allegat l.cum allegas.de castr.pec.lib.12. Guil.de Cu.in l.cui.§.affinitates.de postu.qui dicit, q non potest esse frater pro fratre, nec pro vxore fratris. Inn.in c.insinuatione.de of.del.fac.l.parentes.C.de testi.& 2.q.5.c.1.de præsump.c.literis. contrarium not.in l. lege Iulia.ff.e.& l.si fœmina.C.ad Turp.Bal.in d.l.parentes. vbi multa bona dicit, vide illum.

§ Vsque ad quem gradum quis repelletur à testificando, dic vsq; ad quartū gradū, sm ius ciuile computandum.l.lex cornelia.in prin. de iniur.& l.petitionem.§.egredientem.de aduo.diuer.iu.

§ De filio emancipato, Bar.in l.qui testamento.ff.de testa.

§ Quid de filio naturali an possit esse pro patre, & econtra, Gui. de Suz.in l.testis idoneus.de testi.

§ Quid de patre spirituali, qui tenuit ad baptismum, Bal.in d.l.parentes.C.de testi.dicit q sic, quia lege non reperitur prohibitum.

§ Quid de patre nutritio, Bald.in l.etiam.C.de testi.melius in d.l. parentes.& tenet q domesticitate durante non potest esse testis.

§ An coniunctus inter duos æqualiter coniunctos possit esse testis.in l.qui testamento.ff.de testa.tenet quòd sic.

§ Quid si inquiritur contra potestatē, q non tenuit familiā tempore regiminis sui: testes deponunt q ipsam tenuit, interrogati de scientia dicunt quia nos vidimus quando ipse comedebat, ipsi famuli seruiebant ei, an probent, in l. si quis ita legauerit.de condi.& dem.tenet q sic.Bal.ibid.

§ An testes æstimantes rem diuersis pretiis sint contrarij, Bar.ff.de leg.2.l.fi.§.1.Iac.Bu.in l.diem proferre.§.si plures.de arbi. tenent quòd sunt singulares.

§ An si testes deposuerunt super certa æstimatione rei post publicationem, iterum possint super maiore æstimatione produci, Bar.in l.cum furti.de in lit.iur.tenet q sic. fac.quod not.in c.cum causam.de testib.

§ Testis dicit q vidit valere quinque, alter decem. Iac. Butr. in l. diem.§.si plures.de arbi.dicit q sunt singulares, & ideo repelluntur: non autē sunt concordes si sine determinatione loci & temporis deposuere: sed si cum determinatione loci & temporis negauerunt, quia vnus dicit quod quinque, & non plus: alius dicit decem, & non minus, tunc sunt contrarij, Bartol. in l.final.§.j. de leg.2.fac.quod not.Bal.in l.1.C.de testa.

§ De teste qui dicit q talis possedit decem annis, alius dicit quòd possedit xx.alius xxx.Bal.in d.l.j.de testa.Archidia. in c.nihilominus.2.q.9.

§ Testis deponens & reddens rationem per aliquem sensum corporis, an probet, vide Bal.in rub.si ex fal.instru.

§ Testes omni exceptione maiores dicuntur illi qui aliqua exceptione repelli non possunt, c.1.ext.de consan.& affinit. l.optimam.C.de contrah.& comm.stip.

§ An pater possit esse testis in causa in qua filius suus est procurator, Bar.q sic in l.qui testamento.ff.de test. cum de facto filij non quæratur: secus si de facto filij quæreretur.

§ Nota q licet constitutio prohibeat testimoniū reprobari, hoc intelligitur quoad dicta testiū, sed contra psonā testiū bñ pt obiici, quia de idoneo teste intelligitur lex, non de inhabili, ar.l. vt gradatim. ff.de mu.& ho.& l.quidam ferunt.de iure codic.l.si quæramus.ff. de testa.l.generaliter.de sacros.ec. Item si non sunt solenniter & rite recepti, bene potest obiici contra dicta eorum: quia non est obiectum de falsitate, sed de defectu solēnitatis formæ, l.qui Romæ.§.flauius Hermes.de verb.ob.arg.l.diuus.in fi.de testa.mil.& in clem.testibus.de testib.Bal.

§ An frater possit testificari, dic aut est testis instrumentarius, rogatus ab vtraque parte, & est testis idoneus, quia rogatio est approbatio: & non solum idoneus, immo inuitus cogitur. pro hoc gl.in auth.de testib.§.& licet.in fi.gl.vbi gl.not.super ver. suppliciis, q etiam non fide digno creditur ex quo est rogatus. ad hoc facit gl.in l.inuiti.la j.in fi.gl.aut est testis testamentarius, & idem, quia rogatus à testatore, cui inest plena auctoritas conficiendi actum suum, l.qui testamenta.de testa.aut est testis iudiciarius, qui interfuit actui, de quo deponit: & si quidem constat q interfuit rogatus, est idem quod suprà, dummodo actus non sit criminalis quia in criminalibus non rogatur testis: aut non interfuit rogatus, & tunc aut est productus contra fratrem, & potest testificari pro fratre, quia persona est approbata per producentem, l.si quis testibus.C.de testi.& idem si est productus per iudicem inquirentem, c.literis. de præsumpt.aut est productus per fratrem contra alium, & tunc aut simul habitant, & repellitur, nisi sit tale quid probandū in quo domestici fides non sit suspecta.not.in l.etiam matris.de prob.& idem in vxore, vt no.C.quando & quibus quarta pars deb.lib.x.l.2. vbi glo. dicit quòd vxor patefacit res viri. ad hoc extra.de testib.c.veniens.in fi.l.consensus.de repud.aut seorsum habitant: & tunc aut est quæstio ciuilis parua, & est testis idoneus, si sit persona grauis & honesta: aut ciuilis & magna seu ardua vel crimanalis, & non admittitur ad testificandum pro fratre ad alterius impugnationem, quia naturalis affectus reddit eum suspectum, l. humanitatis. de excusa. tuto. quia frater offenditur in persona fratris offensi & in omnibus transuersalibus vsque ad minimum gradum, l.lex Cornelia.in princip. de iniuriis. aut non testificatur ad alterius impugnationem, sed ad solam defensionem fratris, & tunc frater est testis idoneus, & si fisco noceat tale testimonium in obuiando pœnis quærendis, vt d. c. literis, vbi frater purgat fratrem de hæresi.nec debet fiscus conqueri, pœnæ enim non irrogatæ indignatio solam duritiem continet, l.seruus ea. de seruis expor.& quę sunt ardua, & quę non.no.in l.propter litem. de excusa.tuto.Bal.in dicta l.parentes.de testi.& l.j. C. de episco. & cleri.

§ An socius & amicus pro socio & amico possit esse testis, gloss. in authen.de monachis.§. cogitan. tenet quòd sic: tamen minor fides eis adhibetur gl.contraria in l.quoniam liberi.de testi.Bal.in l.sciant.de probat de amico Cyn. in l.eos.de testib. & dicit Petrus q est in arbitrio iudicis.Bal. in l. eos. dicit q iudex debet arbitrari quòd sit idoneus, nisi alia causa quam sola amicitia sit, quia dicit quòd hoc

quòd hoc nomen amicitiæ non est expulsiuum. allegat l. sciendum ff. de vsuris. Iaco. Butrig. in l. iij. ff. de testib. dicit ꝙ detrahitur eis fides nisi sit in dignitate vel authoritatis vel notę fidei. vide Innocen. in c. quoniam. de testib.

¶ An sponsa dicat̃ de familia spõsi. no. in l. à patre. in princi. ff. qđ falso tuto. ꝯ no. in l. qui testamento. de testi. nũqd spõsa dicat̃ domestica. Bal. in l. etiam. tenet quòd sic. idem in concubina.

¶ In l. etiam. de testi. qui dicant̃ domestici. domestici dicunt̃ illi q sunt de eadem familia, & stantes in eadem domo, & participantes in eadem domo dicũtur igitur tribus modis, vel quia subsunt, vel qa præsunt, vel quia circunstant. ij non testificãtur de per se, sed si esset quęstio de vno ad alium, bene reciperet̃ corũ testimonium. l. quoniam. de hæreticis. & hoc est verum in testibus iudiciariis, secus in instrumentariis. nam cum vtraque pars eos adhibuerit, valet eorum testimonium, l. sciendum. de vsur. & etiam si non sit aliquid de domesticitate exceptũ, si tamen de hoc liquet ex actis puta quia interrogatus, non adhibetur fides. sed tamen Inn. dicit ꝙ familiares bonæ famæ possunt testificari, in c. literis. de offi. del. & in c. insinuante. eo. tit. hoc ponit Bald. in l. etiam. & in l. qui testamento. §. quicunque. de testamen.

¶ An baruarii potestatis possint testificari contra potestatem, dicit ꝙ sic, quia ꝯ domesticum possunt produci: tamen si dicant partim pro, & partim ꝯ, non posset diuidi fides testimonii, vt in glo. posita hic. an potestas possit eos producere ꝓ se in syndicatu suo. videt̃ ꝙ sic, cum nõ sint amplius familiares sui, ergo possunt testificari, dummodo no sint tam viles ꝙ sint suspecti ex vilitate vitæ, l. affines. de in ius vocan. & hoc si vere ab eo recesserant, alias nõ. Bal. in dicta l. etiam. nam si sunt nõ recessuri, adhuc durat familiaritas. & fac. l. j. C. si quęcunque præditus potestate. & l. j. C. si rector prouinciæ. fac. Inn. ext. de testi. C. & Bal. in dicta l. qui testamento.

¶ Testis dr̃ cognouisse tale qd, & cognitio q̃ habet testis est multiplex, alia mẽtalis, alia actualis, alia verbalis, alia visibilis. đ his no. domi. Segnerolus in secũda parte cõsiliorũ. in cõsilio qđ incipit, Testimonium est reductum in publicum instrumentum.

¶ An piurus repellatur à testimonio. not. in l. Lucius. de his qui not. infa. l. iij. §. lex Iulia. đ testi. & 6. q. 1. c. qcũq;. & xxij. q. 5. c. si qs.

¶ An condemnatus de falso repellat̃ à testimonio, dic vt dicto §. lege. Item quia est infamis dicta l. j. de falsis. §. fina. & extra. de testi. c. ex parte. & c. licet. de prob.

¶ An piur⁹ habeat̃ ꝓ falso, Bal. ĩ l. iuramẽti. de iureiu. & d. l. Luci⁹.

¶ An testes teneantur deponere de die, vide hoc iii. q. ix. & extra. de testi. c. cum causam. el j. per Innocen. & in l. testimoniũ, de testib. per Albricum. de hoc etiam in l. j. §. idem Labeo. de aqua pluuia. arcen. & c. cum Ioannes heremita. de fide instrum.

¶ Quid cõsortes de vno genere, seu de vna domo, seu de castro, an possint testificari? Cynus in l. vnic. de rapt. virgin. dicit ꝙ non põt testificari pro consorte suo. Albric. in l. lege Iulia. ff. eo. tit.

¶ Qui dicant̃ testes fide digni, not. extra. de hæreti. c. filii. lb. vj. & de electio. c. quia papa. per Archidi. & ij. q. vij. c. non potest. & c. testis. & ca. testimonium. de testib. in auth. de testib. §. sīmus. & c. super eo. de eo qui cogno. consan. vxo. suæ.

¶ Quid si testis tempore quo deposuit erat domesticus, nunc aũt non, Bar. in l. j. §. seruum. cũ lege sequenti. de quæstio. & Bal. in l. etiam. de testi. tenet quòd non.

¶ Accusaui aliquem ꝙ cognouit aliquã mulierem per violentiã testes dicunt ꝙ cognouit eam violenter, an probent, Bar. in l. filiusfami. de testament. dicit quòd non.

¶ In l. j. C. de testib. pone, ꝙ testi obiicit̃ infamia: ille q obiiciebat, non dicit ꝙ habebatur publicè pro infami: an ista exceptio sit aptè apposita. Bar. dicit ꝙ ineptè, quia publica infamia requirit̃, nõ priuata, l. cũ lege. de testi. sed verius dici põt, aut exprimit̃ causa infamiæ specialiter, & tunc est ritè opposita, vt c. ꝓsentiũ. de testib⁹. li. 6. nec ẽ necesse dicere ꝙ habebat̃ ꝓ infami. qa ꝓsumit̃, ex quo debebat haberi. si autem opponat̃ sine cã. tunc ineptè opponeretur: quia vbi obiicitur de crimine, non sufficit obiici in genere, sed in specie, vt dicto c. præsentium. Bal. in dicta l. j.

¶ In eadem l. si testis dicit, ꝙ talis omnium opinione & ꝯsensu habebat pro libero, sit falsus. nam deponit impossibile ꝙ omnes habebant opinionem, fac. glo. in l. j. C. de senten. quæ pro eo quod interest. in glo. super ver. subtiliter. dic ꝙ non, quia refertur ad ꝓximos & vicinos qui multi esse præsumuntur. facit quod not. in simili in l. inter omnes. qui satis. cogant. Bal.

¶ An tutor possit esse testis in cã pupilli, Bar. in l. q testã. de testa.

¶ An iudex ex officio possit testem infamẽ repellere, Guiliel. de cu. in l. in arena. C. de inoffi. testam.

¶ Quid si testis tempore quo deposuit erat infamis, postea restitutus est, an possit modo testimonium ferre: fac. ꝙ sic l. j. §. seruus. de quæstio. & l. ij. de senato. fac. quod no. Iaco. Butri. in l. furti. ff. de his qui no. infamia.

¶ An infamis de facto repellatur à testimonio, gl. in l. j. C. de sum. trin. videtur dicere ꝙ nõ. glo. in l. Cassius. de senator. tenet cõtrarium. Bar. in dicta l. j. no. & prædicta habent locum in infamia nota. sed quid in infamia occulta, q̃ opponit̃ ipso facto ĩ teste. est gl. in l. cũ lege. de testa. in tabellione. no. in auth. de tabellion. §. pen. quæ dicit ꝙ inter ignorantes tenent instrumenta. & ita consuluit Bal. quid de vsurario? Albric. in l. in testibus. & l. testium. de testib. & Bal. in l. improbum. C. de infam.

¶ Excõmunicatus si cõmuniter nõ habebat̃ pro excõmunicato, an valeat eius dictum. Innoc. in c. ad proban. de re iudicata.

¶ Testis dicit, tale est quid pro certo qualiter debet intelligi pro certo. Bal. in l. filium. ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris. Bar. in l. si quis ita dixerit. de testamen. tut.

¶ Quando & quibus casibus testimonium de credulitate admittatur, Bar. in l. in secunda. ff. de aqua pluuia. arcend.

¶ Nota ꝙ si vnus infamis iuuetur ab altero non infame facit plenam probationem l. si quis ex argentariis. §. ij. de edendo, Bal. in l. j. C. de summa trinitate.

¶ Testis dicit, possedit decẽ annis tantũ, qđ operet̃ tãtũ. Bar. in l. j. si qs ius dicẽti non obtẽ. fac Bal. in l. qui aliena. ff. de acquir. hære.

¶ Stipendiarij nostri temporis an possint esse testes Ray. in l. ij. §. fi. de his qui no. infa. videtur dicere quòd non.

¶ Testis in articulo mortis dicit se dixisse testimonium falsum in tali causa, an hęc confessio præiudicet. Bar. in l. si quis moriens. ad Sillan. no. in c. sicut. de test. & Bal. in authen. si dicatur. de testi. c. literis, de præsumptio. & in l. Seia. ad Sillan.

¶ Testis extra iudiciũ dicit vnũ, postea in iudicio dicit ꝯriũ, Bar. in l. eos. ff. de fal. bal. in l. testium. de testi. Bernar. in c. cũ causam. el ij. de testi. in glo. fina. & in c. cũ in tua. eo. titu. in fi. Ioan. And. in c. pręterea. de testi. cogen. & c. per tuas. de proba. & ibi per Inno. & c. cũ omnem. de accusa. Albr. in authen. q semel. de prob. & l. qui filio. de testi. Bar. in l. generaliter. de nõ nume. pe. Inno. in c. veniens. de testi. Cynus in l. si quis decurio. C. de falsis.

¶ Testis aliqua testificatus est postea extra iudiciũ dicit se falsum dixisse. & deposuisse: ista confessio nihil præiudicat. Iac. Butri. in l. generaliter. de non nume. pec. Bar. ibi & in l. eos. de fal. allegat ca. sicut. extra de testi.

¶ Testis dicit talis possedit tot annos. de hoc no. ĩ l. Mæuia. de manumiss. testa. per Dynum.

¶ Testis dicit ꝙ vidit aliquẽ possidere ꝑ annos, Guiliel. đ Perusio dicit ꝙ ꝓbat đ duob⁹. ꝑ l. libertus. §. post annos. de manumis. testa.

¶ Testis reddit rationem sui dicti, qa sic credit. Bar. in l. j. si tabu. testa. nul. extra. dicit ꝙ non valet, sed debet dicere qa vidi, vel audiui, vel aliquẽ sensum corporis allegare. Inn. in c. cũ causam de testi.

¶ Testis sic dicit ꝙ talis possedit, vel tale quid fuit prout sibi videtur, quid operentur hæc verba. Bar. in l. quid tamen. §. si arbiter. de arbitris. fac. l. duo fratres. de libera. causa. & l. hæres absens. §. proinde. de iudici. & l. j. §. quæri põt. ad Trebelli. Tancredus format istam quæstionem in compendiosa sua, qui dicit ꝙ hęc quæstio põt solui ex his quę no. Innoc. in c. cũ causam. & videtur ꝙ potius ferat iudicium animi sui quàm testimonium. Bar. in l. j. de vent. inspici. in dicto §. si arbiter.

¶ Testis dicit, talis possedit iam sunt decẽ anni, & ad huc non sunt completi decem anni, an probet. Guiliel. de Purusio in l. ita fuerit libertas relicta. de manumi. testa.

¶ Testis dicit ꝙ vidit Titium semper possidere per xxx. annos. ꝓbatur Titium fuisse absentem aliquo tempore, an ex hoc reddit̃ falsus. not. in l. j. soluto matri. Bar in l. j. §. j. de aqua quo. & æst. Bal. in j. consti. C. §. hæc quæ necessario.

¶ Quid si dominus alicuius ciuitatis vel loci habeat causam cum aliquo, an homines suæ ciuitatis vel loci possint pro eo testes esse. Cynus ꝙ sic in l. eos. de testi. & c. causam quæ. de offi. dele. per Innocen. fac. Albric. in l. in tantum §. vniuersitatis. de rerum diuisi. ff. & Raynal. in l. idonei. ff. eo.

¶ Soci⁹ criminis recipit̃ ĩ testẽ quo ad ꝓsumptionẽ, In. ĩ c. j. đ testi.

¶ An minor viginti annis admittat̃ ad testimonium, Iacob. Butri. in l. inuiti. de testib. dicit, ꝙ licet accusator ipsum in testem producere non possit, tamen iudex ex officio suo põt in testem producere. Bar. in l. maritus. de quæstio. & l. patri. §. impubes. ad Silla. & no. in l. etiam matris professio. & l. cum probatio. de prob.

¶ An monachus & frater minor possint esse testes, dominus Segnorolus dicit ꝙ sic in prima par. consiliorum. in consilio quod incipit, Instrumentum præsupponitur tenoris instrumenti. in probatione eorum quæ sunt de iure gẽtium: sed in probatione eorũ quæ sunt de iure ciuili, quæ no. in l. ex hoc iure. de iustitia & iure. non possunt. ar. l. deo nobis. de episco. & cleri. fac. l. qui testã. §. seruus qui testa. vide de monacho in authen. de monach. §. cogitan. & in dicta l. in tantum. §. vniuersitatis. de rerum diuisi.

¶ An in testamento possint esse testes religiosi, dictus dñs Segnorolus plene in secũda parte cõsiliorũ, & incipit, factũ sic se habet. & tenet ꝙ sic. & disputauit & terminauit ꝙ sic. & collegium Mri

determinauit quòd frater minor non possit esse testis in testamēto.ar.clemen.exiui de paradiso.de ver.sig.& idē consuluit do.Bal.

Testes qualiter possint testificari probando aliquem furiosum Bal.in l.furiosum.C.qui testamen.face.pos.vbi dicit quòd difficile est probare,nec creditur testi sine redditione causæ,secundum Inn.in c.cū causam.el ii.& idem est vbicunq; volunt probare priuationem sensus vel intellectus in aliquo,vt l.testiū. de testib.facit ꝙ no.Bar.in l.mutū.de acqui.here.& de bono.possessio.qui in fan.furio.l.j.&l.nec codicillos.de codicillis.Bal.in dicta l.furiosū.C.qui testa.face.pos.fac.Bal.in l. si cum dotem. §. si maritus. solu. matr.Bar.in tracta.de teste.Bar.in suo tracta.de teste.

Testis vnus dixit in hostio,& alter extra hostium,Bar.in l. si statua.ff.de iniuriis.

Testes sunt inducti ad probādum de alieno animo & de aliena scientia,videlicet quòd quis fuerit sciens vel ꝙ scienter tale quid fecerit:an possint super dicto articulo probare, & an valeat eorū dictum de iure.Inn.ꝙ non,quia alicuius animus & aliena scientia soli deo est nota,extr. de renunciationibus.cap.super.licet anim⁹ alicuius in aliquibus possit probari certis modis, l.fulcinius. extr. qui.ex cau.in pos.ea.&c.significasti.de homi.& l.si non conuicii. de iniuri, & in cap, j. de præsumptio. Bald. in l. conuenticula, de episcop. & cleri. vide in vers.qualiter testes.

Testis dicit ꝙ testator instituit Titiū heredem suū mox Seium, postea Gaium:quis eorum erit hæres?Bal.in l.fructus,solu.matri.

Testis dicit,ita dicunt omnes,debet intelligi,scilicet qui verisimiliter debent habere cognitionem huius rei,vt no.in l.cum quidam.de acquiren.hæredit.

An testimonium excommunicati,qui non habetur communiter pro excommunicato valeat. dic ꝙ sic in c. ad probandum, de re iudica.& in authen.de tabellio.

Testes qui deposuerant coram vno iudice de casu fortuito, faciunt fidem coram alio iudice.Bar.in l.j.C.de nauic.lib.xj.

Dictum testis si irritatur propter periurium , an iterum poterit testificari,& stari debeat eius attestationi,gl.quòd sic in c.cū causam,de testib.Bal,consuluit cōtrarium per c.testimonium. eo.tit. Bal.ponit in l.quid tamen.de arbit.

Testes dicunt se non dixisse ea que tabellio scripsit. Innoc. ponit in c, cum Ioannes,de fide instr.& de testi,c. cum causam. & in quæstio.Bartho.Brix.37.q.Iac.Bur,in l.qui falsa. de testi.& no.in c.ad audien.extra.de rescrip.Alb.in l.qui fal,de testi.

Tabellio an possit reprobari per duos vel tres testes contrariū deponentes sine redditione causæ? certum est eum qui testimonium reprobatorum producit non requirere causam,si testes nō interrogatur in his quæ sunt facti sensibilis , non dico in his quæ sunt iuris,in quibus ratio debet esse coniuncta,alias nō fit probatio,vt no,Inno, in c.cum causam.de testi.Iaco.butri.dicit quòd testis non interrogatus non reddens causam, non ita plene probat sicut ille qui reddit causam, Item testes contrarii reddentes rationem præualent secundum eum.apparet ergo ꝙ duo testes reddētes legitimam rationem,præponderant totidē testibus dicentib⁹ vera esse,non interrogatis de causa: quia vera redditio causæ præ ponderat præsumptioni.In his autem in quibus concludit̄ per vi am rationis & iuris , certū est ꝙ sine redditione causæ nō resultat probatio,dicto cap.cū cām.Bal.in l.presbyteri.de episcop.& cle.

Testis dicit ꝙ illud argentum erat purum,& sine aliqua mixtione,vel librum corruptum quia vidit,an hoc est sufficiens testimonium ?Bar.in l.si quando,de auro & argē.leg.dicit quòd sic. item si testis dicat negatiuam,vt si dicat,talis res non habet vitium,qa vidi.& ponit Bar.in tracta.de teste.

In l.testium.de testibus,Bal.querit an ad probandum publicam opin.sufficiat si testis dicat,Scio,quia sic publicè dr̄ Bal.dicit ꝙ nō in l.Labeo.de supellecti,lega.& l.de minore.§.tormenta.de quæstio.quia non reddit rationem per aliquem sensum corporis. Tu dic cōtrarium.nam ad id quod loquitur ratio sequitur.nam si publicè dicitur,presumitur audiuisse sæpius in probatione famæ, vt l.iii.de testi.& ita consuluit Dynus & ita tenet domi.Bartholo.de Salice.in l.ea quidem.de accusa.in repetitio.& ita dicit fuisse decisum Bononiæ.bal.in l.de quibus.in fine,de legibus.

Testis inductus ad probandum publicam vocem & famam, dicit publicam famā eē: interrogatus quomodo scit, dicit, quia sic publice dicitur,vel sic publicè audiuit.Bar.ī l.de minore.§.tormēta.ff.de quæstio.dicit vt ꝫ.

In c.fina.de proba.dicit Ioan,monachus quòd si sunt plures iudices,quidam possunt esse testes in eadem causa.

Aduocatus facit articulum quòd talis possedit talem rem titulo pro suo tanto tempore, an sit probatum, si testes dicant biduū eum laborare,& similia.Bar.in l.j.pro suo.

Testis dicit , talis possedit talem rem decem annis & plus , glo. in l.ab hoste.ex quib.cau.ma.& ibi Iaco.Butrig. & l.& si post tres, si quis cautio.per Bal.in repeti.dictæ legis,& in l. cum furti. de in litem iurando,& l.si quis in suo.de inoffi.test.vbi tenent quòd dicto plus operatur modicum tempus.

Testibus duobus affirmantibus,plus creditur quàm decem negantibus.prob.in l.dum proferre.§.si plures.de arbi.&l.j.§.notan. de vent. inspic.& Bar.in dicto §.si plures.in l.habere palam.de testa.Bal.in l.cum hi. §. si integri. de trans. qui hoc verum esse ait si negantes non reddunt rationem sufficientem.

Testes duo in aliquo negotio dicunt quòd sic,vnus dicit cōtrarium an sit probata intentio actoris,Bar.in l.j.de ven.ins.&l.j.circ. finem,de procurato.& l.in bonæ fidei.de iureiuran.

Testes quomodo debent deponere volentes probare quem fore.negligentem,not.in dicto.§.& veteres.per bar.

Testes deponentes de valore rei qualiter deponent. Bar.in.l.filiusfami.§.si quid alicui.de leg.j.& l.pretia.ad legem fal.Bal.in l.ij. de rescindend.vendit.& l.fina.de prædiis & ali. nauicula. lib. xj. & sufficit ꝙ dicat de opinione seu credulitate. Bar. in tractatu de teste,quem fecit & in l.si quid ex pamphila.de leg.ij.

Testis dicitur diues si habet tantum in bonis quantum est id super quo testificatur,vt in auth.de hæred.&fal.§.verò absunt.quis autem dicatur diues vel pauper vniuersaliter notatur in authen. præterea.vnde vir & vxor.& l.fin.de fur.& ser.corrup.

An per testes possint probari acta iudiciaria. Inn.in c.quoniam contra fal.ext.de prob.tex.quòd sic in l.quotiens.§.si.ff.de proba.

Testis interrogatus super vno articulo,dicit se dubitare, & vel le tps ad deliberandum.dr̄ ꝙ debet dari per l.si debitor. de pe.hæ.

An valeat dictum testis qui deposuit non citatus,Bar.in l.scire oportet,§.fina.de tutori.& curato. dat. ab his.

Sed pro quo debet interpretari dictum testis ambiguum? Bart. in l.inter stipulantem.§.j.de verb.obl.in c.causam quæ.de rescrip. Bar.in l.si ita.de man.tes.no.in c.in præsentia.de prob.&in melio rem partem debet interpretari.no.in l.fi.de prætori.stipulati. Bal. in l.quotiens.§.si duo.ff.de hære.inst.

Nota quòd si nō probetur valor rei per testes, iudex ex officio suo debet æstimare rem.Bar.in l.si quid ex Pamphila.de leg.ij.fac. quod not.in tracta.de teste.

Testis interrogatus dixit quòd erat vinum,quia vidit,dic quòd probat,Bar.in dicto tractatu,

Testis dixit quòd vidit tradi vinum quod erat bren.vj.non pro bat secus si dicat vidisse tradi,bren,vj.vini bar.in dicto tracta.

Ago certi condictione ex mutuo, non probo de vera numeratione sed de confessione:an sequatur condictionem condēnatio sed quid si produco instrumētum quod solum attestatur de confessione,nō de vera numeratione,Bal. in l.si stipulatus. §.Chrysogonus.de verbo,obli.& l.certi cōdictio, §,quoniam.si certum peta.& l.si absentis.C.eo.tit.

Testis dicit vidi Titium possidere isto anno,vel quid si dicat vidi possidere ꝑ annū vel iam est ann⁹, nunqd intelligatur de toto anno in casibus supra scriptis. Bart.in l.j. §. quod autem. de aqua quot.& æsti.& l.celsus.de vsuc.& l.licet.ext.de proba.ꝑ Io.An.in nouella,vbi distinguit an dicat à decē annis citra,an à decē annis, & citra:qa primo casu non ꝓbat,continue possedisse,secundo sic.

Testis in dicto suo dicit de tēpore , sed in ratiōe dicti nō refert de tēpore,dic ꝙ tacite debet fieri relatio tēporis,ne testis ꝓsumat̄ varius & falsus.Bar.ī l.Labeo.de supellect,lega.bal.in.l. apud antiquos.de fur.C.

Testis deposuit ꝓ vna parte:interrogat⁹ ꝓ altera dixit,nolo respōdere:an adhibeat̄ sibi fides?Bal.ꝙ nō in l.is apud quē. C.de edē. in l.nullū. de testi.Bal.qd si iudex dicat notario,scribe ꝙ iste testis vacillat notari⁹ dicit,dn̄e ego scribā sua verba,sed si istud ē vacillare,ego nescio:an notarius debeat scribere.Respōdeo ꝙ notarius tenetur scribere ꝙ iudex ita dicit,sed non quòd ita sit.

Testis interrogatus sup vno articulo,dicit ꝙ sunt bene decē anni,ali⁹ dicit ꝙ sunt fere x.anni:an isti testes sint ꝯrii? Cy.in l.tanta. C.de.vet.iur.enu.bal.in l.i.C.de testa.Archi.ij.q.9.c.nihilominus. Bal.in l.fi.§.j.de leg.ij.Iac.But.& Bal.in l.diem proferre.de arbi.

Testis dicit ꝙ vidit Titiū & Seiū exire de tali loco simul,ali⁹ dicit ꝙ vidit Titiū,&in ꝯtinēti Seiū exire de dicto loco,an dicant̄ ꝯrii.Guiliel.de cu.in l.Antoninus.de fideicommiss.libert.

Testis quando possit corrigere,Bar.in l. si postulauerit. §. sed si negauerit.de adulte.& l.quicquid adstringen. de verbo.obli.Bar. in l.eos. de fal.& no.ꝫ.eo.

Aliqs ponit ꝙ toto isto anno vsq; ad Calēdas Februarii possedit aliquē fundū:ꝓducit testes, q dicunt tm̄ de sex men.an ꝓbent possessionem,Bar. in l.possideri.de acquirenda possessio.

Testis dicit,vidi talem possidere iam sunt clapsi 30.anni,an probatur ipsum continuè possedisse.ar.ꝙ sic,l.nunquam. §.taxaui.de acquiren,rerum domi. ¶ Quid si dixit,vidi ipsum possidere donec vixit,certe &hic continue dicitur possedisse,l. Gaio.§.scio.de alimen.legat, ¶ Quid si dicat, vidi ipsum possidere xxx. annis, &hic præsumitur continuè possedisse.l.j.§.ij.de itine.act.priuato.

¶ Quid

¶Quid si dicat, scio ipsum possidere à tempore talis regis? dic idē l. si quis officium in prouincia. de ritu nupti. §. fin. ¶Quid si dicat, vidi semper possidere? Respondeo continue & semper perpetuo videtur possedisse, l. fi. de parricid.

§ Quid si dicat, vidi ipsum possidere diu? Respondeo vt ff. loca. l. cum domini. & l. fideicom. §. Aristo. ff. qui & à quibus. Iac. Bal.

§ Testis studiosè rederis rationē dicti sui, non cōcludendo; tenetur pœna falsi sicut si deponeret tacita veritate, l. presbyteri. de episco. & cle. secus si simplicitate, vt l. Lucius. de his qui not. infa. Bal. in dicta l. presbyteri.

§ Nota ꝙ affinis in causa criminali nō admittitur in testem 3. q. 4. c. absens. Si produco inimicum in testem an aduersarius poterit ipsum repellere, dic quòd non, vt no. in l. sciendum. de vsur.

§ Testis interrogatus dicit se nō recordari, de quo certū ē ipsum recordari debere. Inn. in c. qualiter & quando. de accusat. dicit ꝙ magis debet recordari de loco & personis quam de die. vnde testis est excusabilis, dicens se non recordari de tempore. Bal. in dicta l. presbyteri.

§ Testis bis deponens cui debet stari, vide auth. at qui semel. de testi. & de testi. cog. & præterea Inn. in c. cum dilecti. de accus.

§ Testis deposuit dictū suū, postea cepit esse aduocatus cāæ, dicit Iac. de Aret. ꝙ dictū eius vitiatur, arg. l. quædam. de re. dub. sed dictū eius nō est verum: quia ritè factum ab initio, &c. sed iudex quanta videbit sit fides testibus adhibēda, ar. l. j. ff. e. ti. & quid si aliquis aduocatus fuit testis in aliquo instrumēto, postea agitur ex illo instrō, & in causa est aduocatus, an per instrumentum illud probabitur. Inn. in c. ex literis. de trans. dicit quòd sic, dummodo instrumentum falsum non probetur.

§ Notarius q scribit, & postea effectus est procurator in cā illius instri, an possit esse testis, Iac. But. in l. ob cām. §. si testis. ff. de testi.

§ Qualiter testis debeat deponere de qualitate animi, Bar. in l. j. §. j. de tutori. & curat. dat. ab his. vide not. in l. possessio. §. qui in alieno. de acquiren. possessio. an autē sit facti vel iuris. Bar. in l. si quid earum. de leg. iij. adde not. in l. si quis filiabus. de testa. tute. & not. s. ver. testes sunt.

§ Si testis dicit quòd vidit homines tales viuere iam sunt decem anni. non sequitur hodie viuunt. Bart. l. ij. ff. iudicat. sol. & l. si quidem. C. solu. matrimo.

§ An notarius qui scripsit acta causæ, possit esse testis. Io. And. in c. præsentiū. de testib. lib. vj.

§ An iudex qui delegat causam poterit testificari, Inn. in c. dilecto. de testi. & tenet quòd non.

§ Testis dicit ꝙ talis fuit pcussus gladio simpliciter, & in accusatione cōtra. ꝙ fuerat percussus. cum gladio foritorio à galono. an debeat in dubio intelligi dictū eius secundum accusationem. dic vt not. in l. si præses. de pœnis, secundum Nicolaum de neapo.

§ Vendidi tibi vnum fundū, Gaius fecit examinare testes ad ęternā rei memoriā ꝙ iam sunt duo anni ꝙ sibi donaui istū fundum: vult postea agere cōtra emptorē, & probat sibi fundū esse donatum per me. per dictos testes, an hoc possit, Bar. in l. senatus. §. itē si rem. de exceptio. rei iudica. dicit quòd sic secundum Dynum.

§ An donator in cā euictionis poterit esse testis, ēt si pro euictione obligatus nō sit: de hoc per Cynum in l. & si adito. C. de fals. & tenet ꝙ nō, cū saltem ratione affectionis eius intersit vt res eius non euincatur. vide etiam eundem Cynū in l. omnib⁹ C. de testi.

§ Testis accipiēs pecuniam etiam vt dicat verum committit falsum, l. j. in princi. de fal.

§ Creditor an possit esse testis in causa sui debitoris, not. in l. non solum. §. quæritur. de procur. Iac. Butri.

§ Nota quòd illud quod dr̄ debere saluari testes, & reducere eos ad cōcordiā, intelligendū est de actu reiterabili, sed de actu nō reiterabili impossibile est quòd deponentes contrarium saluentur l. j. C. qui accu. non pos. Bal. in j. consti. C. §. quibus.

§ Nota quòd testium concordia non est facienda nisi in pari numero. Inn. in c. de offic. deleg.

§ An possit fideiussor esse testis pro debitore, Bart. in l. si quis ita. de re. dub. & l. sicut legatum, §. fi. de leg. j. & in l. dictantibus. de testamen. per Cynum.

§ Nota quòd si prohibetur aliquis esse testis prohibentur etiā illi de familia sua, insti. de testam. §. testes. & ff. eo. l. qui testamento.

§ In l. j. in princi. de his qui sunt sui vel alieni iuris. not. qui nescit probare vnū, nescit probare reliquū. vnde si testis interrogatus dicit fuisse de nocte: interrogatus qualiter sit facta dies, dicit nescio, non pt̄ probare ꝙ noctis tempore fuerit. sed si dicat dies est facta sicut lumē. & nox sicut tenebræ, licet non det propriam demonstrationē, tamē per quandā circūlocutionē apparet ipsum habere intellectū rei, & ideo probat: Et idem si testis dicat ꝙ Titius est malæ famæ: interrogatus qd intelligit per bonā famā, dicit ignoro, constat eū nō intelligere suū cōtrariū, & sic non probat. sed si dicat bona fama est laus bonorum hominū, & infamia est blasmū malorum virorū; tunc probat, & non deficit ei iudicium, nec sensus. in teste enim consideramus magis quandam descriptionem glossam, quam plenam & completam totius rei diffinitionem, l. stipulatio ista. §. hoc quoque. de verbor. oblig. Bald. vbi suprà.

§ In l. siue possidetis. C. de prob. dicit testis se ꝓ certo credere: an probet præsumptiuè, dic ꝙ nō: nisi adiiciat originem istius credulitatis per sensum corporis, c. tertio loco. & c. literis. de præsumptionibus. & l. diem. §. si plures. ff. de arbi. Bal. vbi s.

§ In l. cū apud compromissarios. de testib⁹, vtrū ista l. in eo ꝙ dicit, aduersario petente testes iterū recipi, &c. habeat locū si testes sunt recepti in vero iudicio. Nico. mata. dicit ꝙ tunc standum est attestationibus si sunt legitimè receptæ & publicatæ in quacunque instantia, & in quocunq; iudicio ad eundem effectū. l. gesta. de re iudi. sed si nō sunt publicatæ, valent corā susceptore & corā successore, & nō corā alio. & ideo per aliū nō pñt publicari. & hoc tenet Iaco. de Areti. in l. properandū. §. fina. C. de iudici. Quid de testibus receptis ab arbitratore, an in his habeat locū hæc lex? & quid de testibus receptis corā bonis viris & honestis, an testes in vno iudicio valeant coram arbitro, & an aduersarius eligens possit variare. dic quòd non. l. si fundū. §. eleganter. de lege commisso. Sed an testes qui coram iudice repetunt possint dicere. dico & testificor prout dixi in alia testificatione. Bart. quòd sic l. legata inutiliter. de leg. j. & l. eos. de fal. Bald. dicit quòd iterato debent deponere clarè, nec sufficit ista depositio confusa. alias ista lex esset frustratoria. Tamen fateor quòd si vult dilationem ad videndum id quod primò deposuerat, quòd debet ei dari. quia etiam in bonis viris cadit obliuio, & de facili possent capi in verbis. hoc intellige verum nisi essent testes suspecti: quia tunc iudex debet conari eos capere in verbis, non dare dilationem ad suam malitiam instruendam. notat Azo in summa. Bal. vbi s.

§ An procurator seu sollicitator causæ seu coadiutor possit testificari in causa? Bernar. & Cōpostella, in c. statuimus. de electio. & allegant l. fi. ff. de testi. nota. in l. deferre. §. item. de iure fis. Bal. in l. omnibus. C. de testib. Cynus in l. quoniam. C. de testib. & ij. qu. vj. statuendum, Inn. in c. ii. de arb. & iiij. qu. iij. testimonij. circa princ. & l. ne in arbit. C. de arbit. per Iacob. Butrig. & Albric. plene de hoc de solicitatore. in l. post legatum. §. is vero. de his qui. vt ind.

§ An sit testis idoneus in causa illa cuius victoria facit aliqualiter pro testificante. not. quòd non, in l. quoniam liberi. C. de testi. quod intellige vt ibi not.

§ Testes dicunt se vidisse per foramen duos commiscentes in camera: quod foramen erat ita paruum quòd non poterat inspicere nisi vnus. modo vnus primo inspexit, & vidit, deinde alius similiter inspexit & vidit: an isti possint dici contestes, an sint singulares in dicto suo. doctores dicunt quòd non sunt singulares in depositione facta per ipsos super actu de quo quæritur, licet circa tempus videantur esse singulares, l. ob earum. §. si teste. & ibi Iac. Butri. de testi. domin. Ray. in lectu. sua in l. quærebatur. de testamen. milij. in gl. & illa simul intelliguntur fieri quorum vnum sine interuallo fit post aliud. De hoc iij. qu. ix. c. nihilominus. & l. antiqui. ver. sed alius. ff. si pars hæredi. pe. in gl. super versi. eodem tempore, non eodem momento Bal. Iac. Bu. in l. testium. j. e. Cynus in hac lege consultissima. C. de testam.

§ An perempta instantia pereant attestationes publicæ, & non publicæ. Bal. in l. gesta. de re iu. & an attestationes factæ in vna cā faciant fidem in alia. Bald. vbi s. & in l. fi. C. de testi. Bart. in l. cum lite mortua. ff. iudi. sol.

§ An perempto compromisso pereant attestationes & confessiones factæ coram arbitris. Bald. in l. penultim. C. de arbit. dicit quòd non.

§ Quis puniat testem falsum deponentem, Albri. in l. nullum. C. de testi. & l. produci.

§ Testis qui non debuit examinari & est examinatus vel est examinatus parte non citata an valeat. Bar. in l. maritus. ff. de quęstio.

§ Duo testes dicunt se audiuisse ab vno, an probent, Albric. in l. si arbiter. de prob.

§ Testes quomodo debeant deponere volentes deponere quē fore dominum. Bar. in l. qui testes. §. & veteres. de test. & l. solam. de testi & l. j. de his quæ in testamen. delen. & de condition. insti. l. quidā in suo. per Bal. & l. cum res. & l. proprieta. de prob. & l. iudicia. de rei vendica Bar. in l. Celsus. de vsucapi. & l. rem alienam. de pignoratitia actio.

§ Testis qui dicit se tantum scire an deponat affirmatiuè, Bal. in l. cum scire. ff. solu. mat.

§ Testis qui dicit se recordari quia sic scripserat in suo memoriali, probat. Bal. in l. iubemus. C. de testa. §. sed ne aliqua.

§ Vide ad saluanda dicta testium id quod notat Bal. in j. constitu. C. §. quibus.

§ Testis inutilis productus, id est non expediens sibi nec nocens aduersario

aduerſario, an poſſit accuſari de falſo. Bal. quòd ſic in l. iudicati. C. ſi ex fal. inſtr. per tex. in l. iij. j. reſp. eo. tit.

§ Quid de mercenario, an poſſit eſſe teſtis, gl. in l. reſpiciendum. §. furta. ff. de pœnis.

§ An arbiter vel iudex poſſit eſſe teſtis in cauſa coram ſe ventilata, Bal. in l. ne in arbitris. C. de arb. & etiam ibi Cynus.

§ An concubina poſſit eſſe teſtis, nota. in l. ſi ſeruus. §. primo. de verb. ſignifi.

§ De teſte qui depoſuit ſe vidiſſe mediante cortina, vel pariete. Bal. in l. ſi non ſpeciali. C. de teſta. & in l. ij. §. idem Labeo. de aqua pluuia. arc. & Bal. in l. conuenticula. C. de epiſ. & cler.

§ Nota ꝙ locus à cõmuniter accidentibus habet locũ in teſtib⁹. & ideo licet dictũ teſtis nõ cõcludat de neceſſitate. tamẽ ſi cõmuniter accideret, dictũ eius teneret. Bal. in l. neq; natales C. de ꝓb.

§ Teſtis dicit ꝙ præceſſit interrogatio, & ſecuta fuit reſponſio, niſi dicat quòd ſecuta fuit in continenti, non probat. Bal. in l. ſi vn⁹, §. ſi pactus. ff. de pac. & etiam ibi Bar.

§ Nota ꝙ dictũ teſtis approbaẽ in iuramẽto ſolo quod eſt indiuiduũ: & ideo dictũ teſtis nõ p̄t pro parte approbari, & ꝓ parte reprobari. Bartol. in l. Aurelius. §. idem quæ ſunt. de libera. legat. & quod not. in l. ſi ex filiis. de tran. & ix. diſ. c. ſi ad ad ſcripturas.

§ Teſtis vnus dicit ꝙ tale quid audiuit à tali perſona, & à plurib⁹ aliis, & in tali loco, & pluribus aliis, & tali die & pluribus aliis: propter generalem additionem præſumet iudex cum aliis concordare. ita Ioa. An. in c. qualiter & quãdo. de accu. & c. contumacia. de teſti. ſecundum illud caput fac. contrarium.

§ Si teſtis dicit ſe audiuiſſe aliquid à teſtatore, niſi dicat ꝙ fuit rogatus, non præſumitur, nec facit probationem. Bal. in l. diuus. de teſt. mi. fallit in teſta. in quo ſunt inſtituti liberi. no. Bald. in auth. quod ſine. C. de teſta.

§ Nota quòd dictum teſtis ambiguum interpretatur vt res potius valeat quam pereat, Bal. in l. fructus. ff. ſolu. mat.

§ De proteſtatione contra teſtes & dicta teſtium, Albr. in l. ſi quis teſtibus. C. de teſtib.

§ Nota quòd concordia teſtium non eſt facienda niſi in numero pari. Bal. in l. inſula. ff. ſolu. matri. cum ſimili.

§ An ille qui debuit portaſſe aliquid alicui, Bar. & Bal. in l. omnibus. de teſti. & ff. de iure fiſ. l. deferre. §. idem decreuerunt. contra fac. l. ſi is cui. de fur. nam tenetur vtrique vt ibi not. & ſic licet ſit liberatus ab vno non eſt liberatus ab alio. & quod not. Ang. & Iaco. Butr. in l. Lucius. de infa, & Albri. in rubri. de teſti, & l. Lucius. Bald. in l. ſi ex falſis. de tranſact. & l. prima, de his quæ in teſta. delen. per Bal.

§ An dicto vnius teſtis credatur. Albric. in l. iureiuran. C. de teſti, Spe. de teſte. §. reſtat. ver. licet autem. & quod not. in l. Theopompus. de dote prælega.

§ Teſtis deponens de valore rei ſatis eſt quòd deponat de credulitate ſeu de opinione: de quo Bar. in l. fi. C. de pred. & aliis reb. naiucula. lib. xj.

§ Teſtis deponens ſuper ſanitate corporis, vel alia re ſuſpecta vel vitioſa, Barto. in l. j. mendic. valid. lib. x. & l. j. C. de canone frumen. lib. xj.

§ Nota ꝙ teſtis nõ debet interrogari extra capitula, Albric. in l. ſi quis libertatis. de petit. hæredi. plures teſtes interrogati dixerunt ſe interfuiſſe teſtamẽto, tamẽ quia nõ fuerunt interrogati, vnus nõ nominat aliũ, an ꝓbẽt. Albr. in l. ob carmẽ. §. ſi teſtis. ff. de teſti.

§ Nota ꝙ dictũ teſtis trahiẽ ad tempus iuramẽti. vt in clemẽ. j. de offi. & pote. iudi. deleg. & l. ſi quando. de teſti. Bal. in l. ſi vero. de teſtamen. mili. & quid ſi tempore iuramenti erat habilis, & tẽpore depoſitionis erat inhabilis, dicit quòd nõ valet. facit quod notat Bald. in in l. ſecunda. vt lite pendent. & in l. ij. C. de ſacroſan. eccle. vide Bar. in l. damni. §. ſabini. ff. de dam. infec. vide ĩ. verſi. antiſtes iurans, &c.

§ Teſtis ſine redditione cauſæ probat, ſi deponit ſuper facto: ſecus, ſi ſuper iure, vt ſuper dominio vel ſuper eo qđ ſtat ĩ iudicio. vt not. in c. cum cauſam. de teſti. Item teſtis aſſerens negatiuã ſine reditione cauſæ, nõ probat, quia nagatiua non cadit in ſenſũ. ita Bal. in l. cum hic. §. ſed integri, de tranſa. & per hoc dat intellectum ad l. ad diem. §. ſi plures. ff. de arbi.

§ An dictum teſtis ſine redditione cauſæ valeat, Bald. in d. l. cum his. §. ſed integri.

§ An teſtes deſcripti in teſtamento præſumantur rogati, no. in l. hæredes palã. §. in teſtamẽtis. ſi teſtamẽta. & l. ſciendum. de verb. oblig. quid ſi dicitur, rogatus, & nõ dicitur ad hæc. Bar. in l. ij. §. homines ff. vi bono. rap. Cynus in l. hac conſultiſſima. de teſta. Bald. in authen. rogati. de teſti. per quæ verba apparebit de rogatione. Quid ſi teſtes erant in eodem loco, an præſumanẽ rogati, ſicut p̄ſumitur rogatus tabellio. Et dicitur ꝙ ſic, ſi eſt deſcriptũ in inſtrumẽto, quia paciendo ſe deſcribi cõſenſiſſe vr̃. l. cum oſtendimus. §. fi. de fideiuſſor. mino. alias ſecus. facit quod nota. in l. ſciendũ. de verb. oblig. Quærit etiam ibidem Bald. quid ſi duo teſtes probant de vero actu enumerationis, & tres de confeſſione, an ſit ꝓbatum mutuum per quinque teſtes. & videtur quòd ſic, quia cõſonant in eundem finem, & ſi non in facto, ſaltem in iure. Contrariũ tenet ipſe per c. cum dilectus. ext. de ſucceſſ. ab inteſ. & hoc quia deponunt de diuerſo, nõ de eodem: non tamen nego quin faciant maiorem fidem quam vnus ſolus teſtis, quia cõfeſſio eſt vnica coniectura veritatis. Bal.

§ Quando teſtes petuntur publicari ad æternã rei memoriã, tũc nõ ſuificit aduerſariũ citari ad domũ, niſi perueniat in eius notitiam. de quo not. in l. iiij. §. toties. ff. de dam. infe. per Bar. & l. cum vero. §. euocari. ff. de leg. 2. per eund. Bar. in auth. ſed ſi quis ab aliquo. de teſt. & nota quòd quando petitur teſtis recipi debet hoc peti coram illo iudice qui eſſet iudex illius cauſæ, ſi ageretur. ita no. in l. cum hi. §. tranſ. ff. de tranſ. per Bar. & Inn. in c. ſignificauit. ext. de teſti. vbi ſic dicit, interdum petitur per illum qui non habet actionem, nec habere ſperat, & tunc publicantur & recipiuntur, vt hic, & l. curẽt. ff. de teſti. ¶ Interdũ petiẽ per illũ qui nõ habet actionẽ, ſed habere ſperat, & etiã loquitur l. j. ff. ad legẽ Aquiliam. ſed ibi ſpeciale propter odium delinquentis, & timorẽ interitus probationis. Interdũ petitur per illum qui habet actionem, ſed timor ẽ ne pereat ex dilatione legali, & tũc loquiẽ l. 3. §. duæ. ff. de Carbonia. edic. interdum petiẽ ab illo qui habet actionẽ cũ præſenti exercitio cum teſtes prius ſint abſumpti quàm poſſint recipi, tunc examinanẽ, ſed nõ publicanẽ tunc, ſed poſtea ſuo tẽpore, vt c. quoniam frequenter. extr. vt lite nõ conteſt. niſi teſtes velint ſtatim publicari. nota tamẽ ꝙ ex publicatione non oritur actio. l. ſed & ſi poſſeſſor. §. penult. de iureiurã. Bal. ſed an requiratur citatio perſonalis cum teſtes extraordi. requiruntur. Inn. ponit in d. c. ſignificauit.

§ In rub. de fide inſtrum. C. Bal. ibi dicit ꝙ teſtiũ alij ſunt teſtamẽtarij, alij inſtrumentarij, alij ſine aliqua confectione ſcripturæ. de primis an ſit neceſſe quòd ſint rogati, Nicol. mata. quòd ſic. quia alias non poteſt ſcire tabellio de auditu & viſu eorum niſi ſint admoniti. quod idem eſt dicere quod rogati, & dicit quòd licet ſint in inſtrumento deſcripti, tamen non præſumuntur rogati. Bal. in vtroque contradicit.

§ Item quærit an notari⁹ poſſit cõficere inſtrumẽtũ de eo quod eſt præter ius puta de cõfeſſione facta ad obligandũ abſente parte, vel de ſtipulatione facta alteri: & tenet ꝙ ſic. Item quærit vtrũ notarius cõputeẽ, in numero teſtium: & de hoc not. in l. hac cõſultiſſima. C. de teſtamẽ. & C. qui teſtamẽ. fac. poſ. & ſi dicas quomodo deponit vt teſtis, quia non fuit rogatus vt teſtis. Reſpondeo imo fuit rogatus vt teſtis, eo ipſo quòd fuit adhibitus ad audiendum & ſcribẽdum id quod teſtator ordinabat: & authoritas tabellionis non diminuit teſtimonium, ſed auget, l. filia, §. j. ff. de condit. & demonſt.

§ In l. nimis graue. de teſtib vtrũ ſi produco teſtes pro me poſſis illos re producere pro te. Reſpondeo quòd ſic: ſed cuius expenſis not. hic per Bal. & c. ſtatutum. de reſcrip. lib. vj.

§ An iudex ex officio ſuo poſſit recipere teſtes in cauſa ciuili à parte non productos, Bal. in l. presbyteri. C. de epiſ. & cler. & Inn. in c. ad noſtram. el ij. ff. de iureiur.

§ Teſtis productus fuit in iudicio, nõ tamẽ fuit citatus, nec monitus: iurauit & depoſuit, an valeat eius dictũ. gl. ꝙ ſic in l. poſt legatũ. §. his verò. ff. de his qui. vt ind. nã eo ipſo ꝙ iudex ei detulit iuramẽtũ, videẽ tacitè eum monere quod deponat verũ. de iuramento autem conſtat ſi per notariũ atteſtetur. l. Theopõpus. de dote prælega. Bal. in dicta l. presbyteri. & auth. ſed nouo iure. C. ſi certum petatur. per ipſum. vbi ſic dicit.

§ Nota teſtes apertè eſſe producendos, & ex quo ſunt producti ſtari debet eis ſpõte iurantibus: ſecus ſi nõ ſint producti. ita debet intelligi gloſſ. in l. poſt legat. vide Bal. in ca. j, quæ fuit prima cauſa beneficij amittẽ. col. x.

§ Quid ſi teſtis à caſu eſt ad bancum, & pars facit ei deferri ſacramentum per iudicem, an ſufficit. Nicola. de Neapo. in l. iij. §. armis deiectum. & §. plus dicitur. ff. de vi & vi arma.

§ Teſtis deponens falſum in cauſa criminali punitur pœna talionis, vt not. ij. q. j. c. j. & l. j. ff. ad leg. Corne. de ſica. & ibi Bart. ꝙ eadem pœna tenetur poteſtas cõpellens teſtes ad dicendũ falſum & adde quod not. in l. lege. §. fi. ff. ad l. Iuliam pecu. vbi eſt text. ꝙ ptãs non admittens defenſiones iuris, perinde punitur ac ſi non admitteret defenſio. Innoc. Bal. in dicta l. presbyteri.

§ In l. nõ ex omnibus. ff. de arb. no. quòd qui intendit vti teſtibus nõ teneẽ edere nomina teſtiũ antequã producat, quia poſſent ſubornari & impediri ab aduerſario. Guil. de cu. de hoc in l. edend. C. de eden. Bal. in l. fina. C. eo. ti. de eden. allegat gl. in l. j. §. editiones. ff. eo. ti. Inn. in c. ex parte. de arb. quid de teſtibus inſtrumenti. glo. in l. j. prædicta. Sed nunquid ille qui producit libellum accuſatorium teneatur in ipſo inſerere teſtes veritas eſt qđ nõ. Arch.

vj.q.ix.præscripta.& 3.q.3.spatium. Albri.in dicta l.non ex omnibus.& l.3.§.lege Iulia. de testi.

Statutus est terminus parti ad producēdū testes,an elapso termino poteri producere. Bart.in l.mancipiorum.ff.de optio.lega. & capit pastoralis.de excep.Cynus in l.si ea. C. qui accu.non po.

An testis iurans in termino,licet nō deponat, valeat postea eiꝰ dictum.domi.Segnorolus in consiliis hoc disputauit.Iac.Butrig. & Bal.in l.si quando.de testi.Bar.in l.damni.§.sabini.ff.de dam.in fec.Archi.extr.de excep.c.pia.lib.vj.& dicit Bar.ꝙ imputatur parti si non deponit:nec præsumitur stare per iudicem.consuluit ergo Bar.ꝙ statim præstito iuramento per testes pars eos petat examinari,& infra terminum deponant.Iaco.de Aret.in l.ij.§.quinquennium.de collu.detegen.Bal.in l.prima.si ex fal.instrum.& l. clericus de epis.& cle.Ioan.Andre.in additio.Specul. hoc titulo. §.qualiter.Dynus tenet quòd possent deponere post terminum, per l.j.in fine.de bon.possess.ex testamen.milit.ita consuluit ipse. sed Io.facoli consuluit contrarium.fa. quod no.Bald.in l.j.§.eod. ff.de fer.vide s̄.nota quòd dictum testis trahitur,&c.&ȷ̄.ver.in l.si quando.de testi.circa medium illius ver.

Quis debeat publicare testes alibi receptos, an recipiens,an iudex qui iussit eos recipi.Bar.idem in l.sed&si quis.ff.quemadmo. testa.ape.quòd iudex qui iussit recipi.Bal. idem in l. iudices.de fide instrumen.C.

Nota quod ille cui committitur receptio testium , non potest committere vices suas alij,nisi de consensu partium.Innoc.in ca. cum causam.de testi.& c.cum Bertoldus.de re iudi.per Ioan. An. & clemen.j.de off.delega.& in spec.de teste.§.nunc tractandum. & in specu. de iudice deleg.§.j.

De cōfessione & remissione testiū nota in c.præsentiū.de test. lib.vj.& Albri.in l.j.de offi.assesso.& quærit cum dicta testium debeant mitti sigillata & clausa, quid si sint missa aperta dicit ꝙ nihilominus valent,quia est modica solennitas.& in auth.apud elo quētissimū.de fide instr.vbi quærit Bal.nunquid in criminalibus possit fieri commissio receptionis testium. vide clemen.iudices. de offi.& pote.iudic.deleg.quæ videtur tenere quòd non.& hoc videtur tenere Cynus.Iaco.de Aret.tenet ꝙ possit fieri cōmissio ne pereat facultas probandi.Nicolaus mata.tenet ꝙ p̄t fieri commissio nō solū propter necessitatē,sed propter publicam occupationem. nam iste cui committitur est minister committentis. & hoc tenet Bal. quia etiam illa quæ sunt meri imperij propter absentiam committuntur. vt l.j. de officio eius cui est mand. iurisd. cum ergo isti testes absint à iudice,quia sunt in alio territorio,patet commissionem fieri posse:& sic seruat consuetudo. Inn.& Io. And.in c.cum Bertoldus.de re iudi.& in Spec.de teste.§.nunc tractan.& in titu.de iudi.deleg.§.j.

An iudex possit punire testem falsum deponentem coram illo,si sibi hoc liquet,nisi ipsum sup hoc primo citet. Bal. in l.presbyteri.C.de episc.&cler.tenet quòd non.allegat l.iij.§.si ad diem. ff.de re mili.

Si testis confitetur se homicidium fecisse, non tamen iudex ex hac ꝯfessione p̄t ip̄m punire.tenet Bal.vbi s̄.&gl.3.q.5.c.quippe.

An testis qui non vult comparere ad testificandum, vt veritas occultetur,possit puniri de falso.Inn.in c.j.de crimine fals.Bal.in l.presbyteri.de episc.&cleri.dicit ꝙ nō,sed punitur crimine stellionatus,& ciuiliter tenetur parti vel reipu.per actio.de dolo. Bar. in l.j.de fal.qui videtur dicere contra.

Protestans ꝯ testes,potest vti dictis eorū ad excludendā intentionem aduersarij,non ad intentionem protestantis, quia esset sibi contrarius: sed si protestans petit eos examinari etiam ipse videt̄ à ꝓtestatiōe decessisse.de hoc per Inn.ī c.p̄sentiū.extr.de tes.

An parte non citata valeret dictum testis.facit quod not.Bart. in l.si maritus.de quæsti.

Quod vnus testis cum aliis adminiculis probat.c. fin. extra.de succe.ab intest.

Testes iurauere in præsentia partis,& publicati sunt in absentia partis ꝯtumacis,an p̄iudicabunt in alio iudicio?dic ꝙ sic. quātum ad easdē personas:quātū ad alias p̄iudicat examinatio,sed nō publicatio: & an testes recepti inter quosdam , faciant fidem inter alias personas,in l.si mater.§.si de except.rei iudi.& l.ij.iudi.sol.& l.sed & si possessori.§.si.cum l.sequen. de iureiuran.Inn. in c.causam.de testi.& Dynus consulit.

Nota.ꝙ Bal.in auth.qui semel.C.de prob.dicit ꝙ testes qui obscure dixerunt,iudex p̄t ex officio suo repetere:est verum nisi foret cōclusum in causa quod not. idem foret in decreto causarum ciuilium illustris domini D.n̄ri.tamen quando cōclusum esset in cā iudex posset deferre iuramentum ad declarationem retro actorum.vt nota.in c.cum Ioannes heremita.de fide instru hoc dicit Bal.in l.in bonæ fidei.de iureiuran.Iaco. Butri.in authē.at qui semel.& l.fin.C.de testib.& ibi Barto.& in l.repeti. de quæstio.& l.eos.de fal.per Bartol.

Nota ꝙ dictū testis religiosi etiam sine iuramēto facit p̄sumptionem.Inno.in c.nuper. ext.de testi.Bar.& Bal in l.solā C.de test.

Quid si testis primò deponit,deinum iurat. Io. And. Inno.in c. de testibus.extra de testi.dicit ꝙ cautela est ꝙ iterum iuret,vel ꝙ specificè repetat.Bar.in l.iureiurandi.C.de tes.dicit quòd hoc est verum si fiat incontinenti,secus si ex interuallo.

Nota quòd receptio testium potest fieri ad cautelam parte nō citata.Hosti.in c.bonæ.extr.de electio.

Testis primò interrogatus delato sibi iuramento dicit se nihil scire, postea iteratò interrogatus dicit se scire:an dicatur periurꝰ? not.in l.qui bona.§.si quis stipulatus.ff.de damno infecto. domi. Argentinus.

Testis repetitus ad declarandum dictum suum, an de nouo iurabit.not.vbi s̄.

Testes an possint iurare in ecclesia vel examinari, Bal. de hoc in l.nemo martyres.C.de sacrosan.eccle.

In l.duobus.§.si de iureiur.nota ex hoc §.ꝙ si tuus testis sit contrarius meo,puta meus dicit me possedisse, & allegat causam:tuus dicit non possedisse,neuter de falso debet puniri propter dubium.Bal.vbi s̄.Bar.in l.eos.C.de fals.

Clericis coram laicis iurare sunt prohibiti,ij. q.v. c.si quis presbyter.& C.de episc.& cleri.l.cum clericis.debet ergo iurare cum authoritate iudicis sui superioris,qui habet iuramentum recipere vel alicui committere: tamen si iurant valet eorum processus & testimonium.c.j.de iuramen.calum.

Quid si in attestationibus non continet̄ expressè qua die testis iurauit,tñ dr̄ talis testis iuratꝰ & examinatus corā tali iudice. Tancredus in cōpendiosa sua. Bar.in l.theopompus.de dote præleg.

Quando interrogat̄ pars si vult vti testibus quia dubitat̄ an sint falsi, debet r̄ndere non reputo hoc instr̄m vel hunc testem mihi necessarium.ideo de hoc non curans credo vsui.Bal.in l.iudicati. C.si ex falsis instrumentis.vide Bar.in l.diuus.ff.de falso.

Quid si in attestationibus testis simpliciter continetur,sic iuratus &c.an præsumatur eidem delatum per iudicem iuramentum. in l.ait prætor.§.j.de iureiur.& dicit ꝙ non.Bal.in l.iureiurā.quærit quid si reperitur in actis talis iuratus deposuit sic,an præsumatur iuratum solenniter vt requiritur in teste. Dicit Bal.aut iste testis fuit examinatus per iudicem in tali tempore quòd potuit iurare legitimè , & præsumitur solenniter iurasse. & valet eius dictum,alias non.Bal.vbi s̄.

Nota ꝙ iudex non debet pati ꝙ testis examinetur super articulis impertinentibus.Bar.in l.si duo.§. idem Iulianus. de iureiur.& gl.in l.ij.§.quod obseruari.C.de iura.calumniæ.

In l.iureiurandi.C.de testibus.vtrum credatur dicto cardinalis non iurati.dicitur quòd sic in c.cum olim.de priuileg.in commissis sibi per papam.

Sed nunquid dicto papæ credatur?dic ꝙ sic,tamen si non recordatur,debet ei reduci ad memoriam.vt extr.de testi. c.cum à nobis.Ioan.Andre.in nouel.

Qualiter ꝓbabit quē fuisse negligētem in accedēdo ad aliquē locū,& potuisse citius accedere & debuisse,qualiter articuli formabuntur,& qd teneātur testes ꝓbare.Bar.in l.continuus.§.cum ita.de verb.oblig.& l.qui testamento.§.veteres.ff.de testamen.

An sit bona practica aduocatorum volentiū probare negatiuā,facere capitula affirmatiuè:verbi gratia, volunt probare ꝙ talis nō fuit in tali loco, & ipsi capitulant ꝙ cessauit esse in tali loco,vel dicūt ꝙ est absq; eo ꝙ fuerit in tali loco.& sic dicunt,non videri intentari negatiuam.Bar.in l. inter stipulationē. de verbo. oblig.& l.actor.C.de probatio.Bal.in l.j.de bon.possess.s̄m tabulas.sic dicit.quæro quomodo p̄t probari hæc negatiua.nēpe ꝙ testamētum nō sit verū.Respondeo per testes hoc deponentes q̄bus creditur,licet nō sint rogati, quia ad probandū testimonium nō reprobandū requirunt̄ esse rogati,& testes quando deponūt negatiuè,debēt remouere actū à sensu,non sensum ab actu:hoc est debēt dicere,talis actꝰ nō fuit factus,& hoc scio per sensum& per scientiā meam,quia tali loco & tempore, vbi & quando dicitur esse celebratus,ego interfui,& vere tunc ille actus nō fuit celebratus nec potuisset celebrari quin vidissem & audissem: nā sicut in facto proprio cadit vera scientia propositionis negatiuæ.l. Pantonius.§.rei perduellionis.ff.de acquiren.hęredit.ita in facto alieno sic coarctato quòd virtus intuitiua vel sensitiua clarè percipit negatiuam.l.ij.C.de errore aduocator.per Cynum.& l.i.§.i. de itinere actúque priuato. item negatiua potest probari directè per instrumentum.ergo & per testes.l.in exercendis.C.de fide instrumento. & ideo si testes affiruatiue se referant ad instrumentum,& negatiue ad illud idē,cum per eandem causam reddant rationem,æquè potest probari negatiua sicut affirmatiua.dicta l.si. C.de rebus creditis.si autem testes negando remouerent eorum sensum, ab actu, quod est quando dicunt non recordari vel non interfuisse,tunc nihil probāt, quia qui nihil scit nihil potest pro-

 bare,

bare,l.quædam.in princ.de fur.&l.iij.§.duæ.ff.de carboniano edi.

§ Si testis deponat de sua præsentia, etiam videtur deponere de sua scientia & sensu,quia requiritur in tali actu,licet non specificet de ipso:secus si deponat de præsentia tertij, quia talis depositio non includit scientiam,vt l.j.in fi.de aucto.tuto. per Bar.& ex hoc si testis dicat scio quia sensi,licet non specificet per quẽ sensum sensit,probat: sed hoc non credo verũ,quia verbũ sensus aliquando ponit̃ pro intellectu.&ideo talis ratio ẽ incerta:quia qđ pluribus modis exponitur,eius veritas ignoratur,secundum Boetium.Bal.vide Albricum in l.ij.de probationibus.qui secundum Iac.Butri.dicit quòd capitula sunt negatiua.vide Hosti.in summa de prob.§.quis debet probare,per totum.

§ Nota quòd si obiicitur testi homicidium ad repellendum ipsũ attestatio non debet obiici in specie,nec sufficit obiici in genere Bal.in l.& si pepererit.de liber.& post.fac.c.pia.extr.de except.& c.præsentium.de testi.lib.vj.

§ In l.diem proferre.§.si plures.ff.de arbi.in gl.nã maiori,&c.ibi, proponuntur, Oldradus dicit hoc verum esse quando testes negant corũ actuũ super quibus producuntur agnitionem,secus si deponunt ɔ̃triam assertionẽ,nã tunc distinguit,aut deponunt super eo quod cõsuluit in iudicio rationis artis peritia, & tunc potest probari negatiua sicut affirmatiua:sicut est in medicis qui deponunt ꝙ non remanebit citatrix:& in obstetricib.quę deponũt mulierem non esse prægnantem,vt l.j.de ventre inspic. si autem negatiua consistit in solius facti accidentia,nec habet commisceri cum iudicio rationis, tunc aut est negatiua probabilis, & tunc statur testibus verisimiliora deponẽtibus & pluribus numero. l. ob causam.§.fi.ff.de testi. aut nõ est probabilis,& tunc quia testis nõ p̃t reddere causam,quia non entiũ non sunt causæ,statur affirmantibus secundũ Oldradũ.fac.l.si quis. C.de fabricen.lib.xj.per Cynum in l.ij.C.de erro.aduoca.& de itiner. actúque priua.l.j.§.j. Ioan.And.in c.j.de presc·ip.lib.vj.Archid. 8.q.3.c.artaldus.Bal.in dicto §.si plures.Inn.in cap.veniens.de verb.sign.& c.cum Ioannes.de fi.instrum.

§ In l.si quando.C.de testibus.pone procurator fuit litem cõtestatus,dominus verò fuit citatus ad audienda iuramenta testium vtrũ valeat ista citatio.dominus Lamber.de Rãmponibus disputauit istam quæstionẽ,& dixit quod quia ista citatio est ad prosequendũ.s.ad processum causæ,& qa processus est in procuratore & in eo residet ius instantiæ, ideo dicit istam citationem nõ valere.& hoc tenet Ioan.And.in nouella. in c.in nomine domini.extr.de testi.licet enim euentus sit domini, tamen litigare,examinare & procedere est procuratoris. l.j.C.de sent.& interlocu.omn. iudi.nisi procurator cederet ius domino instantiæ.l.in causæ.§.fi. ff.de procurat.

§ Item quæro sunt duo procuratores constituti cũ clausula ꝙ ñ sit melior cõditio occupantis,modo vnus vnus est litẽ contestatus, alter verò produxit testes vel fuit citatus in productione aduersæ partis,an valeat.Mar.similiter disputauit,& dixit ꝙ valebat patiente aduersario,non contradicente.hoc refert Ioan. And.in c.in nomine domini.licet enim non desinat esse funditus procurator per alterius occupationem, tamen apparet ipsum non esse intimum contradicente aduersario,quod no.

§ Item pone ꝙ pupillus cum tutoris authoritate est litem contestatus,postea solus tutor produxit testes vel est citatus an valeat, istam quæsti.disputauit Petrus de Ciuit,& dixit valere per casum l.si ideo.ff.de euicti.

§ Quæro quid in patre, pone ꝙ filius cum auctoritate patris est litẽ contestatus,& postea solus pater producit testes,vel solus citatur ad id:an valeat. Respõdeo refert an pater consenserit in signum legitimæ administrationis,&valet.vt dicta l.si ideo.an in signum repudiationis vsusfructus,& tunc non valet:quia tunc pater ex illo processu, non habet ius. similis distinctio est in l.filius. qui satis.cogan.Bal.

§ Quod interrogatoria possint fieri testibus de iure ciuili probat tex.in l.si postulauerit,§.quæstioni.ff.de adul.

§ In Auth.sed iudex.de epis.& cle.no.ꝙ interrogatoria illius cõtra quem testes producunt̃,non debent admitti,si sufficiat nouũ ca.pro eo verbi gratia.peto à te x.volo producere testes:tu petis interrogari an solueris ista decem:hęc interrogatio nõ est admittenda cum sufficiat nouum capitulum pro te. Guid.de suza.

§ In c.cum causam.extr.de testibus.Ioan.Andr.dicit ꝙ si pars det interrogatoria,& dicat ꝙ testes interrogent̃ de causa scienciæ & testes interrogati non fuerunt,quòd nõ valet dictum suũ. quod no,& hoc practicatur per me vbi dantur interrogatoria.

§ Si cõtentio sit inter episcopum & abbatem de aliqua iurisdictione,& testes episcopi deponant pro ipso episcopo,& testes abbatis deponant pro ipso abbate,præferentur testes episcopi qui dicunt verisimiliora,quia iuri cõmuni consonant dummodo sit in aliis paritas.ita no.Inn.in c.auditis.de rescrip.

§ Nota ꝙ testis qui vult deponere de vulnere & cicatrice alicui facta,debet de necessitate ipsum prius cognouisse.l.j.ver.verè,v-sufruc.quemad.caueat.Iac.de But.

§ Quando dicatur pars didicisse testificata, Bal.in authen.qui semel.de proba.

§ Testis deponens de delicto commisso de nocte,quomodo ꝓbet.Bal.in l.Arethusa.ff.de stat.homi.

§ De teste qui interserit falsum ĩ dicto suo, in speculo de teste de hoc in §.j.circa fin. ver. item ꝙ aliquid de suo addit.& ibidẽ Ioan. And.in additio.Inn.& Ioan.An,in c.fraternitatis.de hær.& c.qualiter & qñ.el ij.de acc. & an debeant reduci ad concordiam no.in Spec.de teste.§.iam de interrogatoriis.circa medium.Bald. in l.si ex filiis.ff.de tran.

§ An cõpater possit esse testis vel iudex pro compatre. Guiliel. in l.generaliter.de in ius vocando. Spec.in tit. de rela.§.qualiter.

§ Testis deponens de valore rei non reddita ratione an probet, Bar.in tractatu de teste,quem fecit,dicit ꝙ non in re immobili& idem in equis & similibus,secus in blado& vino:tamen iudex ex officio suo debet ipsum examinare facere.Bartol. in l. si quid ex Pamphila.de leg.ij.

§ In auth.si dicatur.de testibus. quæritur ibi an testis possit interrogari de propria conditione personæ,videlicet an sit seruus vel liber, amicus vel inimicus, & similia.Nicola. mata.quòd sic,licet Odofredus contra,& ratio est, quia ista veniunt in consequentiam.facit quod no.in l.testium.C.de testib.& l.prima. ff.ad Sillan. & no.in l.x.de verb.obli.fac.c.inquisitionis de accus.Bal.vbi s̃.

§ An dñium possit probari ꝑ testes,Bal.in l.j.de his q̃ in testa.del

§ Testis interrogatus,dicit vera esse,quia pręsens fuit,an ista redditio causæ sit sufficiens.videt̃ ꝙ sic.l.testiũ. C.de testi. per Bal.in ɔ̃trariũ fac. quia potuit esse pñs sed non vidisse. ita dicit Bald.in capitul.præsentium.de testi.lib.sexto.Nicol.mata.dicit ꝙ ista est bona redditio causæ.& si dicatur potuit esse pñs,&nõ vidisse,respõdeo hoc nõ p̃t esse verũ,quia testis ɔ̃rium asseuerat.nam verbũ præsentiæ includit sensũ cũ intellectu,l.corã.de verb.signi.& l.dictũ.§.corã.de arbi.ff.vt dicit Arist. in proble. vbi nõ ẽ intellectus nõ est sensus.sic enim ait, Itellectus videt, in intellectus audit,quia ista est virtus animæ per organa. & ideo si quis est vehementer percussus in capite,quia anima perdit virtutem,oculus ñ videt, auris non audit, nec aliquod aliud membrorum habet effectum naturalem vt pater.

§ Modo quæritur,si vnus testis dicit de præsentia alterius,& ille alter negat se fuisse præsentem,vtrum sint contrarij testes? & dicitur ex ꝙ sic ɔ̃rietate sermonum.Bar.in contrarium in l.j.ff.de auctor.tuto. quia cum de alio testis loquitur non de se,non intelligitur loqui de pręsentia intellectiua,sed de corporali,quæ subiacet oculis:testis iste potest ergo dicere verum,&fuit presens corpore:& ille potest dicere verum,quia non fuit presens animo. & ad hoc facit glossa.hic posita,quæ dicit quòd si dico aliquem pręsentem,non tamen dico quòd ille viderat.nam hoc ignoro:quia sępe quis est in loco & non videt nec audit quid fit in loco.sed si verba referantur ad præsentiam localem,alter dicit falsum.vnde si testis inductus dicat,ego nõ interfui in loco illo, necesse est vt alter mentiatur,&datur iudici materia inquirendi in alterutrum l.si duobus.§.fi.ff.de iureiur. Si autem sermo possit referri ad præsentiam mẽtalem, & ad absentiam, tunc dico ꝙ non apparet cõtrarietas, tamen ratione suspicionis est inquirẽdum.Bal.vbi s̃.in l. testium.fac.ad id quod notat Bald.in l.conuenticula, C. de episco.& cleric.

§ In l.final.in fin.de periculo nominatorum.lib.xj.ibi in tex.manus iur̃ porrigi, nota quòd intelligitur manus porrectio intellectualiter magis quam corporaliter. & sic est argument. quòd interrogatus testis quomodo scit,dicit quia titigi cum manibus,cũ non esset res tangibilis,quòd referatur ad sensum congruum illius rei.Bar.vbi s̃.

§ In l.solam.C.de testi.quid si testis prius dat rationem quam dictum,vel simul miscet:verbi gratia,dicit se vidisse hoc vel se tantũ scire, quia vidit, & iudex interrogat adhuc ipsum quomodo scit an teneatur vlterius loqui, & respondere. Dicit quod non, quia per redditionem causę semel est functus officio suo.fac.l.j.in fine in ratione sui.ff.de dote prælega.& l.fun.di Trebatiani.de vsufru. lega.Specu.in titu.de teste.§.nunc tractan.versicu.de visu probatur.& ideo testis restringit dictum suum,vt l.hæc actio.ff.de cal.

§ An testis debeat interrogari specialiter an tale delictum commiserit, quod si commisisset ad testimonium nõ deberet admitti.de hoc no.in l.di.§.testes.& c.quęrendũ.& xxx.q. v.iudicantes. & sexta.q.aliàs xj.q.quisquis & 15.q.fin.ca.j.& penult,& xxxv.q. vj.si duo.In contrarium fa.de pœni.di.j.§.his authoritatibus.pro hoc fac. l.j.ff.si quæstionem.de quæstio.fac. quod not.Inno.in c. inquisitionis.de accusat.& l. quicunque.ad fin.C.de seruis fugit. & l.si quis libertatem.de petione hæredit.Bartol.in l.Marcellus.

rerum

rerum amotarum.

§ Pone quòd potestas habet arbitrium procedēdi absque aliqua solennitate, an poterit ad condemnandum vel absoluendum ex depositione non iuratorum testium. Bartol. in l. filius. ff. de donatio. tenet quòd sic. Bald. in l. presbyteri. C. de episco. & cleri. tenet contrarium. nam debet constare de facto. l. diuus. de militari test. sed non constat nisi testis sit iuratus, quia iuramentum in teste est magis substantia & materia quam solennitas. fac. ad hoc quod no. clemen. sæpe. extr. de verb. sign. vbi gl. in simili Bal. vbi s.

§ An iudex qui examinat testes possit dicere testi literato φ dictū suum scribat, & sibi det in scriptis. Bar. φ sic in l. Theopompus. de dote prælega. Goffr. in secunda de testi. extr. de testi. tenet φ non. idē tenet Hostiē. in summa de testib. §. super quibus. quid si testis scribat testimoniū, Bald. in l. iusiur. dicit φ si testis dictū suū legit iudici potest habere locum opinio Bart. si verò non legit, sed dat dictum suum in scriptis sub sigillo suo, nō valet. allegat quod no. in c. de testibus. extr. de testi. in nouel. & in c. per tuas. extr. eo. tit. vide ĩ. ver. quid si testis tradat scripturam.

§ Nota φ si testis affirmat capitulum. & adducat rationem dubiā probat. Bar. in l. Labeo ff. de supellec. lega. Bartol. in l. de tutela. C. de in inte. rest. dicit quòd etiam dictum testis in ratione non releuat probationem. c. in præsentia. de prob.

§ Nota φ mulier nō pt esse testis in testamēto. l. qui testamento. §. mulier. ff. de testa. sed an admittatur contra testamentum, & ad ipsum impugnandum. Albri. in dicto §. mulier. dicit φ non, & sic dicit fuisse terminatum Paduæ: & ita dicit Dy. tenere: & φ omne aliud instrumentum confectum coram masculis non posset reprobari per mulieres quod no. nisi essent multo plures numero, & notæ authoritatis & fidei.

§ In l. si quando. la 2. C. de bo. vacan. lib. x. in text. sigillatim. nota ad statuta dicentia in maleficiis non valere dictum testis nisi sigillatim deponat de loco: quia si dicit de loco in inquisitione ꝓtento, vel accusatione non dicitur sigillatim deponere. cum sigillatim & singulariter expressionem importet, vt hic, & l. si quis ita. de bonis proscr. & ita non est singularis expressio, quamuis referatur ad illud, ergo &c. vide ĩ. de prædiis curial. lib. x. l. j. per Ange. de hoc ver. not. in c. de testi. lib. x. vide in tex.

§ In l. si quando. C. de testi. Baldus quærit. assignatus est mihi terminus ad proban. x. dierū, an testes possint produci in isto termino aduersario vlterius non citato. vř φ sic. cū dies interpellet ꝓ homine. Contrarium tenet Bald. in l. quoniam ante Kalendas. de verb. oblig. fac. gl. in clemen. quamuis. de appella. Alibi tamen addit Bar. φ si in vltima die fit productio, non est necessaria alia citatio partis, quia vltima die quælibet pars videtur admonita. ita notauit in l. item illa. de consti. pec. nec expectabo extremitatem vltimæ diei, quia sufficit quacunque hora diei, vt notatur in dicta clement. quamuis. de appel. Ioan. Andre. in additio. & Pau. de Leaza. & ideo cauti aduocati faciunt assignari terminum & admoneri partes quòd assistant singulis diebus & horis, quod maxime est necessariū, si pars habeat habitationē in partibus remotis.

§ Item quęritur, quid si iurant in termino, sed deposuit post terminum. Bar. in l. damnum. §. sabini. de dam. infec. & ideo caue ne producas testes vltima die termini, ita quod volendo instare nō possis cum quacunque instantia facere testes examinari. sed Ioann. Andre. in additio. Specul. dicit quòd vtraque pars potest instare quòd iudex examinet, & cum examinatio sit in iudice, & non in parte, quòd neutra pars potest alteri obiicere culpam, cum vtraque pars sit in culpa. & hoc verum si sit statutus terminus ad opponendum, quia tunc non valet depositio postea facta tex. est in capitu. præsentium coniuncta glos. de testi. quo casu habet notarius necesse scribere diem depositionis, nec sufficit scribere diem iuramenti: quia quando aliquid potest valere vno die non alteiuro, de necessitate debet scribi dies. capitulo, abbate sane. de re iudica. lib. sexto. & aduerte si dispositio testis non traheretur ad iuramentum, cum in depositione pars non sit præsens nec citata ad audiendum deponi, & ipsa depositio sit maximi præiudicij, de necessitate sequeretur quòd dictum non valeret. oportet ergo de necessitate dictum à iuramento sustentari, & ad ipsum trahi. & hæc est subtilis ratio & noua Bald. fac. quod nota. Bald. in l. secunda. C. vt lite penden.

§ Testis interrogatus quomodo scit, respondet quia certum est, pcerte non probat, quia non deponit per sensum corporeum. potest enim certum esse ex vehementi opinione quę potest esse falsa, vt l. cum quidam. §. quod dicitur. de acquiren. hæredi. Bart. in l. si quis ita. ff. de testa. tutel.

§ Testis deposuit talem possedisse talem fundum: interrogatus de causa dicit quia vidi, an sufficit. fac. gl. in l. ob causam. §. fin. ff. de testi. quòd sic. & Inno. c. cum causam. extr. de testi. sed quid si dicit talis tenuit de facto talem, an probet? ibi dicit quòd sic. sed quid si interrogatus de causis scienciæ dicit quia vidi, an probet? Inno. vbi s. quòd sic.

§ Testis qualiter debeat interrogari & deponere super dominio alicuius rei, nota. Bar. in l. qui testamēto. §. & veteres. ff. de testam. & l. j. ff. de his quæ in testa. delen. Ray. in l. Titię. de solutio. & l. quidam in suo. de conditioni. insti.

§ An in publicatione testium debeant iterū esse alij testes quā illi quorum testimoniū publicatř? Bal. in l. iureiu. de testi. dicit φ sic. allegat ad hoc glossam in l. solum. de testi. & remittit ad nota. per ipsum in l. gesta. de re iudic.

§ An possint produci etiam post aperturam & publicationē vbi dicta ipsorum sunt nota iudici, non parti. no. in c. cum clamor. de testi. & gl. in l. cum de indebito. in prin. ff. de probat. Bar. in repetitio. auth. at qui semel. de probat.

§ Iudex vel notarius qui manifestat dicta testium partibus antequam sint publicata, incidit in pœnam falsi. l. j. §. is qui depositam de falsis. Dynus & Iaco. de Are.

§ Quomodo quis possit testificari de officio suo, Inn. in c. non sine. de arbi. Bart. in l. deferre. §. j. de iure fisci.

§ An vsurarius possit eē testis in testamento, Bal. in l. j. C. de testa.

§ An per testes singulares possit probari quem fore vsurarium manifestum, Bal. vbi s.

§ An ille qui accepit pecuniam mutuo ab vsurario possit contra eum testificari, Bal. in l. dictantibus. C. de testa.

§ In l. solam. C. de testi. an sit bona redditio causæ scio quia scio, vel scio quia ita est. Respondeo quòd non, quia per ipsum nihil habem᷒ vltra dictum. vnde dicere est est, vel non non, non est aliud dicere nisi simpliciter sine ratione, cap. & si Christus. de iureiuran. fa. l. pro hærede. & l. seq. de petitio. hæredi. vbi dotalem doctrinam, quod omnis causa siue ratio aut est à priori, id est ab initio, aut à posteriori, id est ab effectu, aut est ex quadam continuatione, vt in præscriptione. oratio ergo quæ significat causam est quædam propositio non denotata per simplicem affirmationē, vel negationem.

§ Quæro nūquid de æstimatione rei credatur testi sine redditione causæ & rationis: loquor quando nō est interrogatus de causa. Bal. in l. ij. de rescindē. vendi. de hoc Barto. in tractatu suo testiū dicit φ quandoque creditur quandoque non creditur. nā vbi requiritur diligens inquisitio & ꝑspicax examinatio de æstimatione, vt puta de æstimatione fundi vel domus, nō creditur sine redditione causæ: si autē non requiritur diligens inquisitio Sed talis examinatio cadit in capite cuiuslibet generosi hominis, vtpote valor furti vel aliarū rerū, tunc creditur φ probat sine redditione causæ: vnde si dicit talem rem communiter valuisse tantum in tali tempore, licet non adiiciat φ viderit tanti emi vel vendi, communiter statur testimonio eius, secundum eum.

§ Item quęritur vtrum testis qui dicit se vidisse aliquem pręscripsisse probat præscriptionem. Bar. dicit quòd si testis dicat se vidisse tanto tempore possidere quod est præscriptum, probat. si talis est præscriptio, in qua non requiritur titulus: aliàs secus. ego dico quòd præscriptio non probatur ex ratione testis, sed ex ratione legali. vnde testis probat precium quod est facti, præscriptio autem probatur per visum testis, quia est inuisibilis, sed ex præsumptione resultat. vnde incongruè dicit se vidisse præscribi, nisi ponatur visus pro intellectu: & tunc potius est iudicium quàm testimonium. si ergo dicit se vidisse possidere longo tempore, probat possessionem talem: sed si dicat se vidisse præscribi nō expresso de possessione, non probat, quia deponit non de iure sed de facto. facit quod notatur in l. stipulatio. §. ij quoque. ff. de verbo. obli. & cap. fraternitatis. extr. de testib. per Ioan. Andre. in nouel. cum ibi nota.

§ Quæro quomodo potest probari ciuilis possessio per testes, cū nō possit ratio scientiæ visciue, reddi, cū ciuilis possessio nō videatur. Respōdeo inuisibilia cognoscuntur per ea quę vidētur. vnde per actus congruentes tali possessioni probatur talis qualitas eius. vt extr. de priuileg. c. cum olim. per Inno. l. litibus. C. de agrico. & censi. l. Titia. de solutio. vij. quæst. j. pontificem. l. ij. de seruitu. & aqua.

§ Quid si testis reddit causam per credulitatē, an probet? Respōdeo si talis credulitas est causata à sensu inferente credulitatem, probat: alias nō. l. j. de vent. inspi. c. literis. ext. de præsumptionib᷒. ex hoc no. quòd hoc verbum credo non destruit testimonium cui adiūnatur alia congrua ratio.

§ Quid si testis prius annectit rationem quàm dictum, dic vt suprà dictum est.

§ Item quæritur an per rationem visus possit reddi ratio de quolibet sensu, Dicunt quidam quòd sic, quia sensus visiuus ponitur pro quolibet sensu. vt l. testium. ĩ. eo. & idem dicit Bar. in ratione scio quia tetigi. nam tactus ponitur pro omni sensu exlcōi vsu loquendi. ergo si testis dicit φ fuit post terrium sonū campanæ interrogatus quomodo scit respondet, quia vidit vel quia tetigit, per talem rationem probatur sonus: & sic per vnum sensum probatur alius sensus, & comprehenditur differentia & notitia sen-

suum; quod est ꝯ naturalem rationem: quia cuilibet sensui respõdet proprium sensibile siue obiectum, vt not. Inno, in dicto cap. cum causam. & not. Barto. in l. diuus. de militari testamento. fac. l. qui testamento. §. fina. ff. de testa. si tamen est sensus multum affinis sensui visus, & de quo homines communiter loquerentur ita tunc potest testimonium sustineri, quia tunc ratio posset adaptari.

§ Quid si testis dicat aliquem fecisse aliquid ad sui defensionem, & non fuit interrogatus de causis scientiæ, an probet. & videtur quòd non, quia istud non potest constare testi de plano, sed per multas circunstantias, vt notatur in l. j. C. vnde vi. Barr. consuluit contrarium. nam sese defendere est quædam necessitas quam testis potuit videre inesse per coarctationem loci & temporis & per imminens periculum. vnde istud non est iudicium intellectus, quia visus est causa proxima & immediata huius iudicii, & oculata fide apprehenditur. quare huic dicto statur per gl. huius legis. & ita tenet Bar. in consiliis suis in consilio quod incipit, quidam masiolus.

§ Item dubitatur de teste qui super ætate interrogatus rñdet per aspectum corporis. Bar. ꝙ nõ probat, quia in aspectu potest quis decipi, & quia potius ē iudiciū quā testimonium. ita dicit in consilio lxxxv. quod incipit, In quæstione. & hoc tene, sed meliori ratione, quia si sententia lata ex aspectu non probat plene, nec ergo testimonium ex aspectu. l. minor 25. annis ex aspectu. ff. de minori. facit quod not. Bart. in l. de ætate. C. de mino. vide circa hoc Ioann. Andre. in titulo de teste. vbi ponit ab probandum ætatem consilij mei.

§ Item testis deponens de negligentia quia villa neglexit capere malefactorem, & interrogat de causa, an probet. Barr. quòd non, quia negligentia non sentitur nec videtur: vnde exponens testis non deponit de aliquo sensibili, nec per aliquod sensibile: ergo non probat. ita dicit Bart. in cõsilio sexagesimotertio. quod incipit, charissime domine. Circa hoc vide Bal. in l. cum hi §. si integ. de transac. & Io. An. in c. cum causam. de testi. In cõtrariū fac. qđ no. ṡ. e. l. fi. gl. dum dicit simpliciter affirmatio, &c. sed non ob. quia leges allegatæ non loquuntur in teste: quod est notabile. Item scias quòd suspecta ratio suspectum facit dictum ext. de causa possessio. cum ecclesia.

§ Quæro quando iudex habet arbitrium de iure & de facto, an possit credere testi malam vel nullam causam reddenti. Credo ꝙ non, quia bonus vir esse debet, licet cum arbitrio, & non temerarie, non fundans se in ratione. ff. de verb. obli. l. continuus. §. cum ita. si tamen ratio non esset plena, tamen persuasiua potest cõscientia sua inhærere non ratione arbitrij. ar. c. statutū. de rescript. c. cum æterni. Istud etiā arbitriū operatur vt possit recipere testes die feriata & iuris ordine prætermisso. hoc enim operantur illa verba de iure & de facto, quasi dicat ad istar arbitratoris à lege deputati. arg. not. per Inno. in c. quintauallis. de iureiuran. & clem. j. de offi. deleg. Barto. in l. filiusfam. ff. de donatio. Ba. vi ṡ. vide etiam ad hoc ea quæ notauit Bald. in l. conuenticula. C. de episcop. & cleric.

§ In l. testium. ff. de testibus. Quid si testis interrogatus dicit vera esse, interrogatus quomodo scit, dicit quia vidit, & tamen est talis actus qui non potest videri: vt sermo hominis, vel quod consistit in odore. vel gustu, an sit legitimum testimonium? videtur ꝙ non, quia talis causa & ratio est inepta & impertinens, quia non est expressa per talem sensum qualis requiritur. In contrarium videtur, quia dicunt doctores quòd nomen visus est generale pro omni sensu: & est ratio, quia continetur discretio quæ inest cuilibet sensui. vnde dici potest quod genus sit visus quod repræsentatur in qualibet specie sensuum. Quidam tenent quòd hoc verbum visus probet non solum in eo quod videtur, sed & in eo qđ per ipsam discretionem sentitur. dici potest quod in actu in quo visus & alius est coniunctus sensus est, bona ratio & causæ redditio, vt in stipulatione vbi videre personam stipulantis est coniunctum cum verbo audire: sed vbi est omnimoda differentia. tunc secus: quia de vno separatorum non infertur ad aliud, l. si maritus de dona. inter virum & vxor. vnde per verbum visus non redditur ratio gustus, quia sunt omnino differentia. Quid si dicat, scio, quia sensi vel percepi per sensum corporeum. videtur quòd ista sit bona ratio, si vlterius non est interrogatus, quia videtur intellexisse de sensu congruo & apto ad talem apprehensionem veritatis. Contrarium dico ratione nimiæ generalitatis & obscuritatis, & idem dico si testis dicit vera esse per tactum, quia tactus est in omni sensu. nam dicit Aristot. quòd omnis sensus est tactus, in 2. de anima, vbi loquitur propriè de obiecto tangibili. & Inn. in c. cum causam. extr. de testi. Bal. etiam dicit in l. j. ff. de his quæ in testa. delentur. quòd triplex est visus.

§ Quid si minor post publicationem testium petat se restitui, vt testes producat, Bar. in l. j. §. nunciatio, ff. de oper. no. nunti. & l. minor. ff. de minor. & l. vbi. de eden. ponit & quærit an possit. Quid de rustico & muliere, not. in l. j. Quid si minor restituitur, an eodem modo aduersarius suus maior poterit etiam ipse producere, Bar. vbi ṡ.

§ Quid si publicatis attestationibus reperitur omnes testes dixisse se nihil scire, an non obstãte publicatione poterit iterato pars alios testes producere, Videtur quòd non, per Nicola. de Neapo. decima. collatio. titulo. quid sit inuestitura. qui dicit quòd sic, per illum text.

§ In l. Celsus. de vsucap. quid si testis dicit quòd talis possedit à x. annis citra. dic quòd non probat. l. j. §. quod autem. de aqua quotidi. & æstiua. secus si diceret à decem annis, & citra, vt ca. licet. de prob. per Hostien. & Ioan. And. in nouel. super verbo, & citra. idē est si testis dicat possedit istis decem annis proximis. nam ista propositio etiam verificabitur si vna die dicti temporis possederit. & sic non probat, vt dicto §. quod autem. debet ergo testis dicere à decem annis citra, & per ipsum tempus: vel possedit per tempus decem annorum proximè præteritorum. hoc enim dicto perfectionem totius temporis significat. vt l. vrbana. §. pernoctare. ff. de verb. signifi. idem si testis dicat, talis possedit iam sunt decem anni, iste non concludit quòd modo possideat de necessitate, sed consequenter eodem modo quo supra dixi: quia ipso allegante possessionem, præsumitur continua possessio ciuilis, vt dixi ṡ. Itē tu reus qui inducis præscriptionem ad tui defensionem, facias articulum quòd tu possedisti per decem annos proximè elapsos & finitos tali mense & die, ita quòd concludat tempus elapsum ante litis cõtestationem vel ante litem motam. nam si aliter formaretur, & testis post litem cõtestatam diceret talem possedisse per 10. annos proximè elapsos, intelligeretur à die redditi testimonij, & sic concluderetur tempus quod post litis contestationem fluxit, nec esset probata præscripsio. dicebat Goffredus ꝙ si testis diceret possedit per decem annos & vltra, quòd istud vltra importaret illud tempus iudicij, ar. l. hæc adiectio. de verb. signific. & in hoc residet Io. An. in dicto c. licet. de probatio. quod non placet quia cum hæc adiectio vltra, & plus, sit incerta in teste, nihil operatur, l. cum furti. ff. de in litem iuran. Aduertat etiam aduocatus actoris qui allegat præscriptionem ad fundandam suam intentionem, cum articuletur se possedisse per decem annos finitos tali tempore, vel inchoatos tali tempore, vt sic se ad certum tempus referat; alias si testis diceret vidi possidere per tempus decem ann. non constaret qui essent illi decem anni. potuit enim esse ꝙ illi testes senserunt de decem annis ante titulū, vel vnus de decē & alius de aliis, & sic probatio dubia releuat probantem, vt in ca. præsentia, de prob. & l. inter stipulantem. §. j. de verb. oblig. Bart. in dicta l. Celsus.

§ Testis productus in causa ciuili an possit ab eisdem articulis produci in causa criminali, & econtra, & nunquid alii testes super eisdem articulis in causa criminali produci debeant. Bar. in l. ij. §. hæredes. vi bonorum rapto.

§ Dicta testium sunt interpretanda in mitiorem partem. Innoc. in c. eam. de rescri. & in dubio contra producentes, vt ibidem per Hosti. in c. dudum. de electio. fac. l. fi. de prætor. stip.

§ Nota quòd post mortem testium possumus opponere contra personas ipsorum. Innoc. in ca. quoniam frequenter. vt lite non contestat.

§ An testes debeant cognoscere ꝯtrahentes. not. in auth. de instrumen. caute. §. si quis, &c. & l. iij. de testi. & ca. cum causam. de testi. Bal. in l. fi. §. sin autem. C. de iure delib.

§ Nota quòd si plures sunt testes non idonei, vel non multū boni quòd multitudo supplere debet quod in fide deficit. l. 3. §. eiusdem. de testi.

§ An valeant testes recepti per aliquem iudicem contra absentē citatum tamen ad domum. sed non comparentem. Io. An. in nouella, in reg. præsumitur. de re. iu. lib. vj.

§ Nota ꝙ postq̄ pars induxit testes ad reprobationē testium alterius, non p̄t pœnitere producens: nā cum pro vtraq; parte iurēt, 14. q. 5. nõ sane potest esse ꝙ ea dicerēt isti testes reprobatorij q̄ potius facerent ad cõfirmationem suorum testium quam ad reprobationem. ita no. Inn. in c. præsentium. ext. de testi.

§ Item nunquid ille qui protestatus est se velle dicere contra testes possit à tali protestatione recedere. no. ibid.

§ Quæ differentia est vtrum dicam testes corruptos falsum dixisse, an dicam solum falsum dixisse. Bartol. in l. diuus. de re iudica, & l. si cui. de fund. instruct. & instrum. leg. Bald. in l. prima. C. de condit. indebi.

§ Queritur, pone ꝙ quidam petit se in integrū debere restitui, ꝯ sententiam, allegans dolum, & corruptionē, puta quia testes dicit corruptos falsum dixisse: modò probat de falsitate, sed non de corruptione, an sufficiat. Bar. dicit quòd non sufficit alterum probare, & subdit quòd tunc videtur se adstringere quādo loquitur per adiect

peradiectiua, quia dixit corruptos falsum dixisse, secus si loquatur pro copulam. vt si dicat ꝙ fuerunt corrupti & falsi, quia tunc nō deducit cōnexè, sed copulatiue, secuudū eū. sed Io. An. in dicto c. licet. in nouella dicit, ꝙ cōnectere & copulare idē sunt. Tu dic ꝙ nō videtur se adstringere, l. scio. & l. appellatio. & de prob. l. circa. nō obs. c. licet. quia ibi erat astrictio legis & hominis nā si nō excepisset, & verū nō fuisset admisū ad opponendū cōtra personas, cum iam per papā esset interlocutū cōtrariū, & sic nō obstat obiectio cū de corruptione est obiectū in psonā etiā est obiectio de falso, & obiectio in dictū, vt l. si quis. de testib. vbi do tibi istam regulā, ꝙ ad qualitatē probādam nō astringit se nisi tunc vbi qualitas vitiat speciem actus vel exceptionē, vel facit aliquē admitti ad id ad quod alias nō admitteret. Item do tibi aliā regulam, ꝙ quando plura requirunt loco causę finalis vnius, tunc omnia sunt probanda connexim, vt in authent. de fideiussor. §. hic si quis. versic. ex vtroque: secus si resideant plures causæ finales, vt not. in capitul. vt circa. de electio. lib. vj. in versicul. probare. nota quòd in criminali se astringens ad ea quæ non sunt de natura punitionis nihil agit, vt dicto cap. licet causam. in glossa. credi. Bal.

§ Quomodo & quando possim reprobare testes per me productos. Inn. in c. cum venerabilis de excep.

§ In l. quoniā liberi. de test. Bal. quærit quomodo p̄t probari cōiuratio. Respōdeo hoc casu ꝓbabit p socios. c. fi. extr. de test, cog.

§ An testes recepti in causa ciuili valeant in causa criminali, not. in l. si quis ad se. ad l. Iul. de vi. C.

§ In l. imperator Adria. de sta. hom. quærit Bal. an mulier p̄gnans cogatur venire ad testificandum: dicit ꝙ non, allegat l. ij. §. si verò propter valetudinem ff. si quis cautio. hoc verum, si propter iter est periculum quod deponat partum aliàs secus.

§ An eadem ratione coram iudice comparere teneatur. Ia. Butr. vbi s. & dicit quod non.

§ Quid si testis iurat se nihil scire de causa, an debeat admitti? Nicola. de Neapo. in l. si victum. de re iudi.

§ An liceat iudici recipere testes volentes corrigere errorē suū, in l. si postulauerit. §. ideo. de adul. & l. repeti. in prin. ff. de quæsti. & l. quicquid astringendæ. de verb. obl. per Bar. Ia. de Butri. in l. fi. C. de test. & auth. at qui semel. eo. ti. Bal. ibi. in dicta auth.

§ De testibus singularibus plene no. Bal. in l. testiū. de testi. & in l. de quibus. de legi. vbi quęrit an per testes singulares probetur iurisdictio, vel cōsuetudo. & nota ꝙ illi sunt singulares qui nō possunt in suis depositionibns simul iungi: & hoc contingit propter diuersitatem quę potest contingere in omnibus prædicamentis: sed illi non sunt singulares quorum depositiones licet diuersæ, possunt tamē simul iungi ad vnū quid probandū. Et primo ponitur exemplum in prædicamēto qualitatis, vt vnus dicit purè, ali⁹ sub conditione: vnus singulariter, alter subalternatiue: & apud legistas qualitas est quicquid inducit alternationem subiecti siue loci siue temporis siue quodcunque accidens, l. aut facta. §. qualitas. de pœnis. Et in cæteris prędicamentis ponit exemplum. Item quęrit quid si testes deponunt idem dictum, sed sunt varij in ratione an sint singulares. Bal. vbi s. Iaco. Butri. in l. ob carmen. §. fin. de testi. item quando testes inducuntur ad probandum vnum quid certum, si est ita quòd non possint esse plura facta, sed vnū solum, vt homicidiū, & tunc sunt contrarij ratione connexitatis. idem in probatione iurium, si testimonia sint incompatibilia. c. licet causam. extra. de probat. secus si possunt esse plura facta. nam tunc ex differentiis istis & similibus efficiuntur singulares. not. Bar. in l. Labeo. de supellect. leg. & l. j. in fi. ff. quemadmodum test. aperi. & subdit ꝙ in quolibet prædicamēto p̄t reddi ratio entis & nō entis. & si testes cōgrua interpretatione verborū possunt interpretari nō præsumūt esse singulares, sed si interpretatio est cū quadā suppletione, licet nō præsumatur falsitas, tamen nō probant, vt c. cum tu. de testi. In prædicamēto carentię l. ij. C. quando fiscus vel priua. & iste nihil habet quod non sensu, sed opinione vicinorū probat: vnde fama probat inopia. Item maleficium in obscuritate noctis commissum est difficilis probationis, vt l. si cū except. §. in hac. ff. quod met. caus. & præcipuè quando subiacet omnium sensui, vt puta visus, auditus, tactus, odoratus & gustus. Bal. vbi suprà. Cynus in l. fina. C. quæ sit long. consuet. & l. j. C. de emanci. lib. & in Specu. de inquisi. §. primo. versi. quid si vnus testis. Gofr. extr. de testi. §. sed quid si agatur. & in Specu. de inquisitio. §. nunc tractemus. versi. quod si vnus testis dicit Iaco. Butri. & Cynus in l. testium. Bald. in dicta l. prima. C. de testi. & Iacob. Butri. in l. ob. carmen. §. fina. ff. de testi. vide eundem Bald. in l. prima. C. de testamen.

§ Quando opponitur testi quòd est infamis, debet adiici quòd tempore quo deposuit sic habebatur & reputabatur, nec sufficit simpliciter opponere, & dicere ꝙ tempore quo deposuit erat infamis Bar. de hoc in l. j. C. de testa. idem dicit de exceptione quæ fit contra iudicem vbi s.

§ An notarius cōputet in numero testiū, nota. in l. Domitius ff. de testa. & l. hac cōsultissima. C. qui testam. face. po. Bal. sic dicit ꝙ vbique requiritur numerus testium, si probatio debet fieri per ipsos testes, & non per scripturam, tabellio debet esse in numero testiū. & ita debet intelligi l. Domitius. si aūt ꝓbatio debet fieri p ipsam scripturam, tunc tabellio non est in numero testium. Bald.

§ Si testis nō vult venire ad deponēdū in aliqua causa, forsan criminali, ad instantiā alicuius, vel forte timore iudex potest procedere ꝯ ipsum testē ꝙ accepit pecuniā ob testimoniū nō deponēdum: & ob hoc poterit condemnari de falso, & sic timore veniet ad testificandum. Bar. in l. j. in prin. ff. de falso.

§ In l. nullū. de testi. dicit Bal. ꝙ varians & vacillans debet puniri: quod debet intelligi quando variat in iudicio dicendo modò aliquid se scire, modo nescire, modò plus scire, modò minus scire, l. qui varia ff. e. sed quid si extra iudiciū dicit vnū, & in iudicio dicit aliud, Bar. dicit ipsum puniri, in l. eos. de fal. gl. in dicto c. cum causam. extr. de testi. dicit quòd dictum in iudicio valet quicquid extra iudicium dixerit. hoc tenet Bal.

§ Item no. ꝙ testis quandoq; cōmittit fraudem, & quandoq; cōmittit falsum: primū cōmittit in tacendo, vel in loquendo versutè nō dicendo plenè factū, vt l. Lucius. de his qui not. infa. secundum committitur in loquendo, & vtrobique debet puniri, vt hic & l. presbyteri C. de epis. & cle.

§ Item nota ꝙ testis periurus punit ex officio ex eadem instantia & quærit gl. an poterit iterato accusari de falso. gl. dicit quòd sic, & idem Bal. licet Cynus contra.

§ Item nota ex verbo intrando secretū, ꝙ testes sunt examinādi in secreto. sed in publico sunt publicandi, l. solā. C. e. dicit Nicol. mata. ꝙ in factis arduis cōsiliū ē ꝙ examinent testes corā personis fide dignis. pro hoc fac. l. curent. ff. eo. quod prodest ne possit dubitari an notarius scripserit verū necne: tn̄ isti testes debent iurare tenere secretū, ar. l. si quis aliquid. §. iusta. ff. de pœnis. sed qd si in publico aliquid ē factū, & est iuratū tenere secretū, quomodo poterit illud probari. Ioā. An. in c. literas. de prob. dicit quòd ille qui vult illud probare aut est falsus quia mētitur, aut periurus quia reuelat, & ideo ei non creditur.

§ Quæro quomodo poterunt puniri clerici à iudice laico, Rn̄deo est speciale quia delinquendo in iudicio adstringūt se foro.

§ Quid si iudex Perusinus coram quo vertit quæstio de necessitate iuris, remiserit examinationē testiū iudici florentino, de consensu partium, & is qui testis receptus est florentię commisit falsum, modò quærit quis iudex eū puniet. dicic Bal. ꝙ iudex Perusinus p̄t eū punire etiam inquirendo, nā testimoniū istius testis etiam aures iudicis Perusini offendit, & hoc operatur fictio. scilicet ꝙ delictum commissum sit in territorio perusino. Item nunquid punitio facta à iudice perusino excludat iudicem florētinū. Iaco. de Bel. disputauit in simili, & tenuit quòd sic, de quo Cynus in l. j. C. vbi de crimine agi oportet.

§ Item quęrit quid de nūcio qui retulit se citasse extra territoriū cum non citauerit, nūquid poterit puniri extra, si est intus. Bal. dicit quòd non. vide ipsum qui multa dicit.

§ Vide circa materiam testiū not. per Bal. in auth. sed iudex. cū l. presbyteros. & l. conuenticula. C. de epis. & cler. vbi multa de testibus, & Bar. in tracta. de teste.

§ Nota ꝙ impuberes possunt esse testes nō ad puniendū, sed ad inquirēdū. notat ī l. fi. C. ad Sillan. Bar. in l. maritus. ff. de quæstio.

§ An periurus habeatur pro falso, Bal. in l. iureiurandi. de iureiu. & dicta l. Lucius. Albri. in dicta l. iij. §. lege.

§ Nota ad saluandū aliquando dicta testiū qui loquunt obscurè & impropriè, Albri. in l. sed & si possessori. §. itē si iurando, de iureiu. Bar. in l. ij. de his qui ex publicis ratioci. lib. x.

§ An producens testes de alia iurisdictione teneat eos nominare. Albric. in l. nō ex oīb. de arbi. not. ī l. iii. §. lege Iulia ff. de testib.

§ Testis debet deponere de veritate, & nō de credulitate, & pro vtraq; parte debet deponere. & Bar. in l. his ipse. de acquir. hære. & quis dicatur credere, & quæ sit iusta causa credulitatis, Bal. in l. cum quidam. §. j. de acquir. hære.

§ Quid de vsurario periuro & criminoso, Alb. in l. testamentum. & l. in testibus. ff. de testib.

§ Testis dicit verū est ꝙ est cōsuetudo, interrogat⁹ de rōne, dicit quia sic vidit practicari, id est audiuit. interrogatus si potuisset fieri ꝙ nesciret: dicit ꝙ sic, an probet, Bar. ꝙ sic in l. de quib. de legi.

§ Testis vn⁹ dicit ante guerrā, alius verò post guerrā: de hoc per Bar. in l. ij. si cer. pe. & l. qui ante Kalendas. de verb. obli. Bal. super cōmo. circa fin. de pace Constā. dicit ꝙ dictū Bar. est trufa. Bal in l. insulā. solu. mat. dic ꝙ concordia testium est facienda solum eo casu quando sunt in pari numero, per Inno.

§ Testis primus dicit ꝙ tale quid fuit in præsentia quinq; testium & nominat ipsos. Deinde secundus dicit ꝙ fuit in præsentia pluriū, sed nō nominat ipsos, an præsumātur illi testes qui fuere no-

mi nati per primum.Ioan.An.in c.qualiter & quando. de accu.& idem Inno.ibidem.

So Testis reddit rationē,q̃a sum vicin⁹,valétne,Bal.in l.cōuēticula.de epis.& cle.vbi aliter dicit quā Bar.& no.in l.j.ff.si certū pet.

So An proxeneta possit esse testis in causa sui officij,gl. in auth.de testi.§.quoniā vero.& c.j.de testi.lib.vj.Bal.in l.omnibus.C.de testi. & Cynus in l.C.de fals.

So Testis deponens de credulitate an probet,Albr.in l.ob carmē.in fi.ff.de testi.& l.si arbit.ff.de probat.

So Quando testes dicunt vnū eundemq́; præmeditatū sermonē,Bal.in j.consti.C.§ fin.Albri.in l.testium.§.idemque.ff.eo.ti.Bal.in constitutione de pace constan.limi.hoc.

So Testis secundus deposuit sic,dico p̄ oīa vt dixit primus, an probet.Albri.in l.ædiles.§.loquuntur ædiles.de ædil.edic.& l.fi.C.de precib.Impe.offe.& l.j.de condi.indeb.licet Spec.teneat cōtrarium.de hoc per Albri.in l.deinde.de liberis exhibē.& Albri.in l.de minore.§.tormēta de quæsti.& in l.iurisiurandi.C,de testi.Dominus Val.in cōmēto suo quod fecit super pace constā,circa fin.Bal.in l,ex facto.in fi.de vulg.& pup.Spe.in ti.de teste.Bal.in l.ampliorem §.pen.de app.Io.An.in c.Archid.ob.dever.sig.in nouel.

So Quid si testis tradat scripturā in qua sit testimoniū suum,& dicat,sic ista est veritas,in c.per tuas.de test.tenet quòd hoc non valet. vide s̃.ver.an iudex qui examinat,&c.

So Testis primò dixit vnū,deinde in eodem iudicio vel in alio dixit cōtrariū cui dicto debet stari?Inn.in c.veniens.extr.de testi.in vltima colūna,videt̃ dicere ꝙ nulli stet̃ & vt falsarius puniat̃.Cōtrarium videtur sentire ꝙ stetur secundo dicto, ext.de accusatio.ca.cum oporteat.in fine.secundæ columnæ. sed ꝙ videatur stari primo dicto,& non secundo ,videtur sentire gl.in c.per tuas.ext.de testi.& Albric.in l.qui falsa.de testi.& quòd no.in auth.qui semel. de probat.

So Testes asserentes vidisse vno ictu Titium committere adulterium, licet viderint successiue vnus post alium,non dicuntur deposuisse falsum,arg.l.Arethusa.ff.de stat.homi.quia simul dicitur parere,licet pariat vnum post alium.

So An post publicationem testium, ante tamen didicita testificata possint produci testes super eisdem capitulis vel directo contrariis.Ioan.And. quòd non in clementi.testi.de testi.& respondet gloss.in capitul.constitu.el ij.de testib.idem videtur dicere in cap.fraternitatis.nona.quæstione tertia.in nouel.Bar.videtur tenere contrarium in authent.qui semel.C.de prob.vide Ioann.de Lign.in dicta clemen.testi.& Inn.in c.vltra tertiam.de testi.

¶Bald.de Teste.

SI tēpore iuramēti testis est habilis,tēpore depositionis inhabilis,vel ꝯ:quid quid iuris? R̃ndeo: Conditio testis duobus tēporibus inspicitur,s.tempore iuramēti, pp̄ solennitatē: & tēpore depositionis,pp̄ veritatem: sed media tempora non nocent. arg.ff.de hær.inst.l.sed & si in cōditione.§.solemus.ff.ad Carb.l.j.§.duæ causę.ver.q̃d si testis erat.in §.j.huius ti.G.¶Sex differētiæ faciūt testē singularem,persona,res,cā,locus,tempus: sed est diuersitas in istis.Itē circūstantiæ,vbi testis debet interrogari de eis. §.tā dicendū.ver.q̃d si vnus.G.¶Et tā testes actoris debēt recipi,q̃ rei.j̃.de ꝓb.§.testes.& nomina testiū ñ tenet̃ qs dicere aduersario.j̃.de īstr.ed.§.duplex.& casus in quibus ñ valet ꝓbatio,vide j̃.de instr.edi.§. casus. si testis dicit se nihil scire de veritate & fama.Et ideo postea deponendo super fama, refertur ēt ad articulos non probatos:vide j̃.de sen.ad fi.ver.illud no.ꝙ testis.Et aliam quæstionē de teste deponente super fama vide j̃.§.fi. ¶An testes examinati super prima causa, non tamen aperti, possint aperiri per iudicem appłonis,anverò potius pereāt,vide j̃.de app.ver.an testes examinati. ¶Frater in cā fratris p̄t testificari in ciuili:sec⁹ in criminali,& secus si habitarent simul:quia oēs cohabitantes excluduntur.Nā omnes cohabitantes dicuntur domestici.ver.sed nunquid frater.& ver.largè dicuntur. G.Et secus, si agitur iniuriarum: quia iniuria cōmunis est toti⁹ agnationis.ff.de iniur.l.lex Cornelia.in prī.& C.si rector prouin.l.j.Bal.circa cohabitationē, vide Inn.in c.in literis.de testi.Cy.&Me.C.eo.l.parentes.¶In causa vniuersitatis admittuntur singuli de vniuersitate in defectum aliorum testiū.versic.sed nunquid in causa.G.hoc verum,si causa est vniuersitatis proprietate & vtilitate.ff.de contrahend.emp.l.sed Celsus.Si autem vtilitate est singulorum: vt vsus nemoris, villæ:tunc non est idone⁹ testis ille, qui hoc commodo vti debet:quia causa sua est.Facit quod no.ff.quod cuiusq; vniuer.l.sicut.per gloss.& in l.non tantùm.ff.de rerum diui. ¶Procurator contractus potest testificari pro domino.ff.de iure fisci.l.deferre.§.idem decreuerūt.Idem in procuratore iudicij,finito officio.Vide eo.§.ver.sed pone quòd administrator. G.Quod procurator contractus possit esse testis:adde Bal in l.qui testamento.§.quæcunque.ff.de testa. ¶Impubes non potest testificari ad solennitatem actus,sed fact⁹ pubes potest testificari ad veritatem de eo, q̃d cecidit in sensum impuberis.ver.item excipitur, quòd est impubes.G.Item ad testimonium impuberis procedit iudex ad inquirēdum:& facit semiplenum iudicium.C.ad Syl.l.fi.quod no.Bal.¶Religiosus nō potest esse testis sine licentia superioris.ver.itē excipitur,ꝙ est monachus.& ver.itē ꝙ est.ver.& mo.¶Si testis dicit se infamē,elidit testimoniū suum,licet non sit iuratus sup hoc:vt not.Inn. ext.de accu.c.inquisitionis.dicit Spec.ꝙ cautus est,q̃ sibi sup hoc defert iuramētū.ver.quid si testis.G.Itē ꝙ tenetur quis respōdere, an sit infamis.secūdum Iac.§.iam de. per G.¶Si causa est coram iudice Perusino , & testis examinatus in ciuitate Senarū ex remissione deponit falsum ibi:an iudex Perusin⁹ puniet eū:Dic ꝙ sic:quia ipse videtur offendi, qui habet exinde iudicare.vers. quid si aliquis Bononien. G.Vide j̃.de iura.calum.§. si iudex. ¶Si iudex cōmisit notario,ꝙ reciperet testes,& testis ab eo recept⁹ accusatur de falso:qui testis dicit se nō dixisse quod scriptum est,an quo ad condemnationē falsi stetur dicto notarij?Et dicit ꝙ nō. ver.sed pone ecce.G.Tu dic vt p̄ Cy.C.de fal.si quis decurio.quia si iudex fuisset præsens,magis præsumitur ꝓ scriptura.arg.C.de testa.l.oīum.Facit quod no.in l.j.in fi.ff.quemadmo.testa.ape.per Iac.Bal.¶Visus,est quasi sensus generalis.Idem Cyn.& Iac.in l.testiū.C.de testi.& l.nomen. Visus omnes sensus cōprehendit. Itē & ratio intelligitur.ver.item quod perhibuit.¶Iuramentum testis extenditur ad dependentia & connexa,non ad extranea capitula.vers.itē quod depo.G.¶Super articulis malè formatis non potest apertè ꝓbare,nec supplere defectū articulorū.ver. quid ergo capitula.G.j̃.§.positio.¶Si ago ex mutuo, & testes nō probāt de numeratione mutui,sed de cōfessione,nō probāt.ver.sed pone egi.G.Et facit q̃d no.Accur.ff.depo.l. publia.in fi.in gl.j.no.Et ideo in libello nō est intentanda sola numeratio,sed numeratio & cōfessio,secūdū G.&hoc verū in mutuo:quia in ipso confessio est species:id est,modus & forma cōtractus p̄ se:sed in aliis est species ꝓbationis: quia in aliis ꝯtibus non oritur actio ex cōfessione, sed ꝓbatio:aliàs esset frustra:& species ꝓbationis nō est necesse ꝙ in libello exprimatur,sed species cōtractus sic,cōtra facit ff.de ver.ob.l.si ita stipulatus.§.Chrysogonus.Sol.ibi nō negabatur cōfessio,sed numerationē factā fuisse. Bal. Cōfessio enim est ꝓbatio: & q̃ ꝓbat confessionē, ꝓbat ꝓbationē ꝓbationis immediatæ ad ipsum factū.Vñ aliud est,ꝓbare cōfessionē,& aliud ꝓbare p̄ ꝯfessionē.Et ita intelligo illū tex.Assumitur ergo nouus mod⁹ & casus,videlicet ꝙ si notari⁹ debitore approbāte scripsit,q̃d debitor cōfitetur se ab eo mutuū recepisse,non probatur numeratio, sed mutuum ciuile tātùm:nisi addiderit illa verba: & idē habuit & recepit:vt no.j.gl.in l.si ex precio.si cer.peta.&l.iuris gentium.§.q̃d scire.ff.de pac.& l.si ex cautio.C.de nō nu.pec.Hæc autem verba & habuit,& recepit:bene probāt numerationem notario testante.Sec⁹ aūt si sola pars in sua scriptura domestica hoc dicat: puta,q̃a scribit sua manu se habuisse & recepisse,& ꝙ habuit & recepit Nam inculcatio verborū est:& sola probatur cōfessio: vt l.Cai⁹.§.fi.ff.de vsur.&Bar.in d.l.si ex cautione.Attende etiam,ꝙ illa verba,habuisse & recepisse,licet sint præteriti plusquam perfecti:tamen solum ad tempus conditi instrumenti referuntur. Casus est ibi,s.in §.Chrysogonus. Et si aliud diceremus, nunquam debitor posset probare pecuniā numeratā non esse:quia adstrueret negatiuam nō coarctatam loco & tēpore. Vnde omnis testis volens eā ꝓbare,diceret falsum,secūdū Inno.in c.cùm ecclesia Sutrina.de cau.pos.& ꝓpr.¶Qñ dicatur testis variare,no.& in ver.& no.ꝙ dr̃ testis variare.G.Vide not.per Bar.C.de testa.l.hac cōsultissima.§.penult.¶Testis,q̃ deponit corā iudice incōpetenti.p̄t p̄riū deponere coram competenti.ver.sed quid si cōpertum. G.Vide simile s̃.de rescrip.præsen.§.primò igitur.ver.item excipitur ꝯ rescript.G.¶Si testis admiscet falsum circa id quod tangit medullam facti,vel variat effectum,non valet in aliquo dictū suum:sec⁹ si in tali falso nō mutatur effectus.vers. item ꝙ aliquid de suo.G.Vide j̃.de lit.cōtesta.§.ij. ¶An filij cedentis possint testificari pro cessionario.ver.sed pone,mutuaui.G. ¶Nō præsumitur testis rogatus,nisi deponat de rogatu ver.sed quid in p̄dictis. & vers.quid ergo. sub §.j.G. Testes rogare,nil aliud est,quā denūciare,vt assistant. ver.quid ergo.G.ff.de testa.mili.l.diuus.¶Si scriptura testamenti,vel depositio testium, dicit testes fuisse præsentes, sed nō dicit eos fuisse rogatos:an valeat testimonium?not.in ti.de teste.§.j.ver.quid ergo,si dicatur in testamento. G. ¶An de consuetudine sit necesse,ꝙ testes instrumenti sint rogati.vers. item quòd non fuit. Dicit G. quòd licet de consuetudine generali ponatur, tamen ad cautelam fieri intelligitur. vide j̃.de instru.edi.§.j. ¶An officio iudicis possint recipi probationes lite nō cōtestata? sic in mercenario: secus in nobili,si tendit ad cōdemnationē,vel æquipollens.§.nunc tractemus.ver.xxx.G.¶Vbicunq; iura dicūt posse ꝓcedi lite ñ ꝯtestata,intelligitur altera parte absente:sed vtraque parte p̄sente exigitur ordo iudiciorū:eodē §. ver.illud aurē. Alleg.gl.ext.qui filij sint leg.c.per venerabilē.G.¶ Valet hæc responsio,

ſponſio,ſi qs interrogat⁹ reſpondeat,credo vt in tali inſtrumẽto ꝯtinet,in §.qualiter.ver.quid ergo.& ver.ſeq.G.& vide ĩ.de inſtr. edi.§.ita reſponſio.¶Ante aperturam teſtium p̃t fieri milleſima productio teſtiũ,niſi iudex refrenet ratione numeri teſtiũ,vel niſi pars renunciauerit vlteriori productioni.in §.qualiter.verſi. 4. autem.ſecundum Vincen.G.¶Termino dato ad producẽdos teſtes,ſatis ſit,ſi teſtes iurant.verſi.is quoq;.¶Poſitiones& articuli ſunt ſumẽdi de mẽte libelli.in §.ſeqtur.verſi.ſciẽdũ.G.Et hoc videtur verũ in actore:ſecus in reo.vt ĩ.de poſſeſ.§.forma.vide ĩ.đ dila.§.j.¶Debet dari parti copia articulorũ,verſ.ſiue igitur.& ibi tractat đ termino ad articulandũ.G.¶Articuli impertinẽtes ſunt repellẽdi.verſ.& no.ver.cæterũ aũt.G.Vide ĩ.de reg.§.ꝓbatio.& ĩ.de li.ꝯteſt.§.2.¶Ad colorandum poſitionem in poſſeſſorio p̃t fieri capitulum proprietatis.ver.ſed pone ago.G.dicit Spec.conſulo,quòd in libellis & articulis pauca & neceſſaria ponantur.C. de appell.l.ampliorem.ver.ſed pone auditor.G.¶Poſitio poteſt fieri verbis negatiuis,quia fit ad interrogandum partem:ſed articuli debent fieri verbis affirmatiuis, quia fiunt ad interrogãdum teſtem:& ad probandum. melius & apertius ꝓbatur affirmatiua, q̃ negatiua.ver.hic quoq; aduertendũ.G.¶Quid ſint articuli, vide Io.An.in c.cũ eccleſia Sutrina. Et de differentia inter poſitiones & articulos,vide ĩ.depoſi.§.poſitio.&: vide ĩ.đ ſentẽtia.§.ſed pone,ꝙ poſt ſentẽtiã.& ſ̃.e.§.ſup articulis.¶ An articuli poſſint formari diſiũctiuè:ver.item articuli.¶ An teſtis examinatus ſup vno capitulo,omiſſo aliquo ſuper illo,ſit reexaminandus.ver.illud aũt ñ eſt.G.¶ Semp qñ vis formare interrogatoria teſtium, vide §.iã de interrogatoriis.ver.habita ergo.G.¶Interrogatoriũ teſtis eſt formandum ſuper capitulis.eo.§.& ver.G. ¶ Teſtis debet interrogari de omni eo,per qđ repelli p̃t.dicto §.iam.verſ. & breuiter.G.¶Teſtis debet interrogari de tẽpore,nõ de qualitate tẽporis:niſi pſona ſuſpecta.dicto §.iã.ver.itẽ de tẽpore. Et qd de loco,vide ĩ.de inſtru.edi.§.an locus ſit.¶Sufficit teſtem probare factũ ſine tpe,niſi ſit quæſtio de tẽpore:vt in pręſcript.& in aliis. ver.itẽ de tẽpore.G.¶Teſtes variãtes ſuper tpe,ñ intelligũtur ꝯtrarij.ſed plura facta intelliguntur,ſi factũ eſt reiterabile:niſi pars in interrogatorio dixerit, ꝙ hoc ſemel tãtũ factũ eſt.Si aũt factum eſt reiterabile,ſunt ꝯtrarij.ver.quid ſi vnus.G.Si autem nõ eſt factum inſtantaneum,ſed ſucceſſiuũ,vt guerræ,nuptiæ , & ſimilia: tũc etiam intelligendo de eodem facto,poſſunt teſtes ſaluari: vt no.ff.ſolut.matrim.l.inſulam.per Iaco.& l.2.§.veluti.ff.ſi certum petatur.per Bar.& hoc vbi agitur đ ꝓbãdo ſpecifico facto. Si aũt agitur de probãdo facto & in genere,puta hæreſim:nõ nocet diuerſitas tẽporis,vel loci.Facit qđ no.ff.de teſti.l.ob carmẽ.§.ſi.ſecundũ Iac.Butr.¶An ſi teſtis quod primò aſſeruit, poſtea ſe credere dicat,vitietur dictũ eius? Dic ꝙ ñ,ſi cauſam ſcientiæ adiecit: aliàs ſic.Vide e.§.verſi.in ſumma.G.Quia cauſa & rõ viuificat dictum:vt l.ſolã.C.e.¶Qualiter teſtis examinetur ſup v.ſenſib. corporis,& qualiter ſuper dñio,vide plenè in §.nũc tractãdũ. p tres columnas.vbi declarat Inn.ext.e.c.cũ cãm.& hoc ibi omnino vide.G.¶Omne teſtimoniũ aut eſt de dictis,aut de factis, aut de rebus.De primis p auditũ : de ſecundis per viſum : de tertio p alios tres ſenſus redditur ratio. Bal. Et teſtis productus ad probationẽ dominij,debet deponere ſuper facto,nõ ſuper iure.C.de probat. l.cùm tres.per Cyn.De probatione poſſeſſionis,vide ĩ.de proba. §.continua.¶ Quando teſtis loquitur per verba iuris , poteſt interrogari de diffinitione.§.iam de hoc.verſ.item ſuper tit.G.ff.de ver.obli.l.ſtipula.§.quia.Bal.¶Forma,qualiter teſtes ſint examinandi ſuper inquiſitione.e.§.ver.porrò.& de forma inquiſitiõis. ¶Quod dicatur nouum capitulum,& qualiter intelligatur l.per hanc.C.de tempo.appell.§.ſatis vtiliter.verſi.illud autem.& ĩ. de appel.§.id,in quo.cum ſeq. ¶Poteſt pars capituli probari,tamen totum capitulum non probatur.in §.publicis.ver.pen.G.¶ Si atteſtationes ſunt perditę,quid iuris.ver.ſed quid de teſtibus.¶Renunciare teſtibus,eſt ꝯcludere,quo ad teſtes producendos , non quo ad alia.§.ſi.verſi.itẽ nota. vide in §.ſi vna. ¶ Etiã mille teſtes ſingulares non probant,niſi ſemiplenè.Spe.de inquiſi.§.nunc dicendum. ver.ſi autem.G.Dixit Placen.ſe,nunquam legiſſe,quod vnus teſtis ſemiplenam faciat probationem.Nã hoc verbũ Semiplena,non reperitur in textu aliquo: bñ tamẽ reperitur quod facit indicium.ff.de proba.l.cùm probatio.Sed illa lex loqtur in teſte non integro.ſed G.allegat contrà Placen.l.Theopompus. de dot.præle.quæ non dicit hoc: quia ibi facit plenam fidẽ. Nã fides eius ibi erat approbata à teſtatore:& ſic ab eo, qui totum poteſt. De hoc ĩ.de ꝓbatio.§.ſi.verſi.vltimo nota.G.Finaliter dic,vt dixi in l.admonendi.ff.de iureiur.in criminali.Dic vt l.marit⁹. ff.de q. per Barto.vide ĩ.de inquiſitio.§.teſtes ſingulares.& ſ̃.§. ſex differentiæ.¶Si vna pars renunciat teſtibus,altera non, an dilatio tũc erit communis? Dicit Azo quòd ſic:quia non nocet renunciatio. Itẽ in inſtrumentis , & ideo talis renunciatio non habet vim concluſionis in cauſa.C.de iudic.auth.iubemus,per Azon.Spec. dicit contrà,argumen.ff.de cõtratabu. l.ſi poſt mortem.§.ſi.ver. penulti.& ſi.Tunc autem dicitur concludi,quãdo omnibus peractis renunciatur allegationibus iuris: vt not.in d.auth. ſecundũ Azo.Si autem renunciatio non eſt generalis , ſed eſt renunciatũ tali inſtrumento,valet talis renunciatio:quia fit ſuper certo.C.de fide inſtru.l.3.Bal.¶Lata ſententia ex cauſa famoſa,ſi teſtis,q appellauit,interim tulit teſtimonium,deinde appellationem deſeruit, vel proſequẽdo ſuccubuit:an medium teſtimonium valeat? Dic vt nota.ff.de infami.l.furti.§.j.per Accur.& Gul.& Iaco.¶In actis ſi nõ reperitur aliter, ꝙ teſtis iurauerit,niſi ꝙ in actis dicitur, Talis iurat⁹ ſic depoſuit:an pręſumatur iuraſſe? Dicit Accur.ꝙ ſic. ff.de dote præ.l.Theopõpus.In cõtrariũ videtur:quia facit mentionem de alterius documento,de quo nõ apparet.Itẽ quo ad iuramentũ ſcriptura nõ habet diẽ,neq; conſulem.Bal.¶Nunquam reperitur,quòd notarius poſſit recipere iuramenta teſtiũ ſine cõmiſſione iudicis.Ita dicit Accurſius,C.de teſtamen.l.hac conſultiſſima.§.penul.in gl. ordinaria. Nec etiam inſtrumenta vel confeſſiones.C.de liberali cauſa.l.iubemus.in gl.ord.Recipere enim pertinet ad iudicem: ſcribere verò tantùm ad tabellionem. Vide in glo.3.l.2.vel 3.C.de iure fiſ.lib.x.Bal. ¶Valet dictum teſtis, licet nõ ſit citatus,ſed ſponte comparuit, ſi aliàs eſſet fide dignus: quia citatio teſtis ñ eſt de ordine iudiciorum,nec requiritur,ſi teſtis eſt præſens.ff.de his,qui.vt indig.l.poſt legatum.§.is verò. in gl.ordi.Vide ſ̃.de reo,§.præſumitur. & ĩ.de cita.§.præſens. ¶ An magis credatur teſtibus affirmantibus,quàm negantibus.ff.de ar. l.diem proferre:§.ſi plures.& in c.j.de præben.lib. vj.vide Innoc. de verbo.ſignifica.cap.quid ſit nouale.¶An magis credatur vicinis,quàm aliis , dic quòd ſic in his quæ vicini melius ſcire præſumuntur.C.quando fiſ.vel priua.l.2.in gl.ff.de quæſt.l.de minore. §.j Dic vt dixi poſt Bar.in l.2.ff.ſi certum petatur.Bal.¶Teſtis ꝓductus ab vna parte,officio iudicis cogitur iurare pro vtraq; parte:& productus ſuper vno capitulo,officio iudicis poteſt cogi iurare ſuper tota cauſa.C.de eden.l.2.per gl.Bal.Vide ĩ.de proba.§. aduocatus.¶Clauſula,de teſti.cogendis, non ſemper apponitur in literis.§.penulti.verſi.illud autem.G.¶Iudex non debet committere notario id,in quo tota vis cauſæ eſt.in §.non tractandum de inimicitia.vide omnino de re iudi.cùm I.& A.per Inn.

¶De Tabellione. Rubrica.

CIRCA tabellionem,nil ad pręſens tractare intendimus. Nam quis eſſe poſſit tabellio,& qualiter,& per quos,& vbi creetur,&c. Ad hanc materiam pertinentia dicem⁹ ĩ.in ti.de edi.inſtru.§.reſtat.& §.poſtremò. Præterea qualiter ſuũ debeat exercere officium per totum hunc librum plenius informatur.

a ¶De Executore [a], Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Executor multis modis dici poteſt, & qui non poſſint huius officium expedire.*
Executoris officium eſt publicum,nec per ſeruum poteſt expediri.
2 *Executoris officium permittitur in cauſis eccleſiaſticis per clericos expediri.*
3 *Officium executoris eſt quæ ſibi ſunt iniuncta implere.*
4 *Miniſterialis falſam referens ambaſiatam,qualiter,& quo iure puniatur.*
5 *Executor vim inferens,an teneatur de crimine concuſſionis.*
6 *Præſcriptio interrumpitur executoris conuentione.*
7 *Executoris conuentio habetur pro litis conteſtatione.*

* NVnc de executore * pauca videamus, dicentes , Quid ſit executor.Quis eſſe poſſit.A quo eligendus,ſeu conſtituẽdus ſit.
b Quod ſit eius officium.Et quis executionis ſuæ effectus [b].Eſt aũt executor officialis p quẽ litis executio, & ipſi⁹ cãæ p̃paratio iubẽte ſuo iudice expeditur.C.de accuſ.ea quidẽ.4.q.4.c.nullus.§.aliquãdo.ext.de app.cùm parati.Exequitur enim lites,& eas pręparat,quia facit partes in iudicio comparere,& teſtes cõuenit,& reliqua facit,quę cauſis expediendis proficiunt vſq; ad earum finẽ: vt C.de iudiciis.l.antepe.& l.fin.C.de ſportulis.l.j.in authent.col. vj.de iudiciis.§. his qui cauſas p̃parãt.Vocatur aũt in iure diuerſi.
c modè vt no.ĩ.de cita.§.ſeqtur. ꝓpe princi. ver.qñq; per nũciũ [c].

† ¶Poteſt

ADDITIONES.

a Habetur in libro authenticorũ rubrica de executoribus q̃ nõ mireris in hoc viro ñ eſſe allegatam : quia membra inferiora nil inſtruit,ſaluo quod dicã ſuper quarto mẽbro. nec Azo ibi de materia ꝓſeqtur:ſed in Rucrica C.de ſportu. & ſump. &c. ſequitur de executorib⁹ litiũ. & ibi in prin.proſequitur aliqua de mẽbris quæ hic ponũtur.& vide ĩ.verſi.ſi officium.& duos vltimos ver.
* Nũc de executore.¶Effect⁹ pp breuitatẽ nõ diuidit,vt ſolet,p §.
b Eſt autem.¶Sciendum,ꝙ diuerſæ ſunt ſpecies executorum:aliqui litium,de quib.hic:de aliis dicam in fine.
c Nuncium.¶Et per Azo. in Summa de ſportu.in princip.

3 †¶Potest autẽ executor esse is,q liber est,& ñ seruus:quia publi
cũ est eius officiũ,qđ per seruum non expedit.ff.de regu.iur.ĩ his
officiis.& arg.C.tab.& scri.l.3.§.fi.ff.de test.in testamẽto.§.seru⁹.
Ipse enim est quasi testis,imò plus:qa sibi soli credit: vt 4.q.4.§.a
liquãdo.& j̃.de accus.§.j.vers.fi.& seruus non potest esse testis,in
auth.de testibus.§.si verò dicat.4.q.3.c.si testes.§.item secũdũ.Si
tñ seru⁹ de facto ad hoc electus est,& publicè pro executore ha
bitus:dũ pro libero habetur,gesta p eum valẽt.ar.ff.de of.pt.Bar-
bari⁹.3.q.7.c.infamis.§.tria,ꝑpe prin.arg.ꝯ.C.quib.cau.in integ.
a rest.ñ ẽ nec.si tutor a.Item pt executor esse maior 25.ann.nõ mi
nor.arg.ff.de mu.& hono.ad rẽ.Sicut etiam in decuriõe ꝯtingit.
ff.de decu.spuriũ.§.fi.& l.nõ em.Sed videt,quòd sufficit ætas 20.
anno.sicut in arbitro:vt de arbi.cũ lege.& fortè sufficit,ꝙ sit ma-
ior 17.ann.ff.de postu.l.j.§.pueritiã.¶Itẽ ꝙ possit esse minor. est
arg.ff.de re iud.quidã.& ar.ff.de testa.qui ætate.C.qui testam. fa.
pos.si frater tu⁹.ff.de testi.l.testium.§.lex Iulia.quæ est 4.q.3.ca.si
testes.& hoc quidã tenent vt sufficiat in ministeriali ætas 14. an-
no.ad similitudinẽ testis:vt in præ.§.lex Iulia.¶Item mascul⁹, nõ
b fœmina.ff.de tut.fœminæ b.¶Itẽ laic⁹,nõ clericus C.de test.ꝯsul
2 ta.ext.ne cle.vel mo.c.2.&4.†¶Quandoq; tñ videm⁹in qbusdã
c locis , in causis ecclesiasticis hoc officium per clericos expediri.c
¶Est autem eligẽdus p magistrum scholarum, vel p magistrum
scriniorũ sacrorũ:vel vbi est de cõsuetudine p officiales ciuitatũ.
Item talis,q ẽt sit locuples,& vitæ probatæ : vt non sit verisimile
eum velle peccare:aliàs nõ ipse,sed eius elector posset pro eo te
neri.in auth. de iud.§.is qui causas pparat.aliàs est versi.sub §.nul
lo.Nam mala electio est ĩ culpa. ff.ad mu.qd ergo.ff.de neg.gest.
nã & seru⁹.§.fi.& generaliter qlibet iudex potest eũ eligere.extr.
d de appel.cùm parati.& de offi.delega.prudentiã.respon.j.d Offici
um aũt ei⁹ est implere, quæ sibi iniuncta sunt:siue decreta fuẽrit
circa lites expediẽdas p iudicẽ,cui fuerit deputatus.in auth.de đ-
e fen.ciuita.§.ex ꝓuincia.& de iudi.§.is qui e.Itẽ de officio eius,vi-
de j̃.de accu.§.j.ad fi.ver.hæc autem.Præmissa vera sunt in execu-
tore litis,nõ in executore sententiæ:de quo habetur j̃.de execu.
sen.& de app.§.in quib.ver.v.Et no.ꝙ fas est iudicib⁹, & maiores
pœnas,&corporales maculas imponere executorib.si malè fue-
rint circa lites versati:vt sciant causas non esse deludendas nec lu
f cri gratia aliquod eis vitium imponendum:vt C.de spor.l.j.in fi.f
4 †¶Sed quæritur,qualiter & quo iure punietur ministerialis fal
sam referẽs ambasiatã. Et potest dici ꝙ teneatur lege Cor.de fal.
Nã falsitas est immutatio veritatis : vt ĩ auth.de instr.cau.in prin.
ff.ad l.Cor.de fal.Paul⁹.& probatur e.ti.l.j.versi.sed si quis ob re
nunciandum.cuius legis pœna est in ea l.§.fi.& eligẽs etiã teneri
videtur:vt s̃ ver.est autem.& facit ff.de custo.reo.diu⁹. Vel dic ꝙ
si pecuniam recepit,vt falsam ambasiatam renũciaret:tunc tene
tur lege Corn.de fal.vt in prin.vers.sed si quis ob renunciãdũ.Si
verò nõ pecunia corruptus,sed aliàs id fecit:tenetur actiõe in fa-
ctum ad interresse: vt ff.ad leg. Corne. de fal.qui nomine præto-
ris. Sic & in iudice refert, an ferat precio, vel gratia sententiam:
vt C.quando prouo.nõ est necess.venales.quę est.2.q.6.c.ei qui.
§.diffinitiua.ff.ad Trebel.seruo inuito,§.cùm prætor.Vel dic hãc
dubitationem expediri p præ.l.de sportul.vbi dicitur.si malè fue
rint versati,&c.q falsũ cõmitit, malè versatur. Vtrũ executor
possit vim inferre.& quid iuris sit circa hoc,no. secũdum papam
g ext.de priuile.cùm olim g.†¶Sed nunquid tenet de crimine cõ-
5 cussionis:vt ff.de concuss.l.j.&2.q.j.eadem leg.& l.concussionis.
Sed dic.quòd non obst.hoc quod retulit se citasse,cùm ñ citaue-
rit:sed si occasiõe sui officij aliquid recepit,tũc sic: vt in præalleg.
6 concor.& 33.q.j.c.militare.in fi.†¶Executoris autem ꝯuentio-
ne interrumpitur præscriptio: licẽt hoc nõ faciat simplex postu-
latio corã iudice ꝓposita:vel libelli oblatio,vel pcũ porrectio,ẽt
facta corã principe.pterquã in actionibus annalibus. C.de præsc.
30.vel xl.an.sicut.& l.cùm notissimi.in prin.& §.illud ẽt procul-
dubio.C.qñ li.prin.da.lit.con.fac.l.j.Sed nũqd hoc est verũ,etiãsi
h libelli oblatio ñ pcesserit?Respon.Vtiq; h:qa p̃ leges hic ñ distin-
7 guũt,sed simpliciter loquũt.†Executoris em ꝯuẽtio pro lit.cõ-
test.habetur.ff.đ act.& ob.ꝯstitutionib⁹.Vel dic necesse esse libel
lũ præcedere, sicut & libell⁹ pcum præcedere debet rescriptũ su-
per hoc ab Imperatore cõcessum.ad hoc vt annales actiones fa-
ciat ppetuas.C.qñ rib.prin.da.l.2.Itẽ lit.ꝯte.sine libello facta,nul
lam faceret interruptionẽ,cùm pinđ sit ac si facta ñ esset.in auth.
de exhi.& intro.reis.vñ multò min⁹ id faciet illa executoris ꝯuẽ-
i tio.ar.in præal.§.illa ꝓculdubio.Quidã tñ ꝯ̃i,& in lit.cõtest.& in
k executoris ꝯuẽtione k.¶Sed nunquid extenditur hic effectus ñ
tantùm ad actiones in rem,verum etiam ad actiones in personã?
Respõ.sic.arg.præalleg.l.sicut.cuius principium in omnibus acti
onib⁹ loquit:vnde facit totam legẽ generalẽ.& ar.ff.de pub.de p̃
cio.cum suis ꝯcor.Quia eadem ratio est in vtrisq;: vnde idẽ i⁹ est
censendum.ff.ad l.Aquil.illud.extr.de consti.translato.Alij tamẽ
contra.ar.ff.de eo,per quẽ factũ est.l.fi.Itẽ est alius effectus: quia
l facit rem litigiosam:vt C.de litigio.auth.litigiosa l.Itẽ ppetuat iu
dicis iurisdictionem.ext.de off.deleg.gratum.& c.relatum.& de
m appe. vt debitus m. De executore ad ꝓuidẽdum alicui deputato,
n no.j̃.de act.seu pe.§.super actionibus n.Item de executore testa-
menti,j̃.de edi.instr.§.nunc verò.

ADDITIONES.

a Si tutor.¶Solue quòd hæc lex loquitur in errore singulari: præ-
cedentia iura in errore communi.
b Fœminæ.¶Et ff.de reg.iur.fœminæ.lib.2.
c Expediri.¶Multum hoc seruat curia Rauenas,& Venetiarum.
d Respon.j.¶Et arbiter etiam,quo ad causam, de qua in eum com
promissum est.ff.de arbit.sed si interpellatur.§.j.
e Is qui.¶Potest ẽt nudã cautionẽ ab actore recipere de lite cõte-
standa intra duos mẽses:aliàs damnum rei in duplo resarciet.De
hoc quomodo satisdatio ista hodie ñ est in vsu,viđ j̃.đ satisda.§.j.
f In fi. ¶ Vbi ponitur triplex distinctio iudicũ circa pœnas istorũ.
g Olim propter.¶Vt ibi post eũ,& hoc scripsi sup verbo.portarũ.
h Respon. Vtiq;.¶Secundum Accur.in præd.l.sicut.C.de pscr.30.
an.sed vt ibi no.gl.p executionem. Mart.tenuit opi. contrariam
quæ sequitur distinctionem Iac.de Aret.&dictum Pet.de Bel.ibi
vide per Cyn.
i Quidam tamen contrà.¶Vt Otto Papien.dicit Pil.rubr.per quas
perso.fiat contestatio.
k Conuẽtione.¶Quod sic libelli obla. faciãt interruptionẽ, đ his.
C.de lit.ꝯte.auth.offerat.in vlt.gl.vide 3.q.3.c.induciæ.§.offerat.
in gl.fi.& in ꝯcor.de exhi.& intro.§.illud.in gl.f.reo.e.in gl.q̃tum
ad hoc illa pars distinctionis. Iac.de Are.ad quam remisi,quod in
præscriptione solum odiosa procedat hęc opinio contraria,satis
placet,vt sic executoris executio sine libello,& litis etiam conte
statione interrumpant illam in suæ negligentiæ odium præcedẽ
tis:cum satis p prædicta pateat euigilatũ actorem,& non negligẽ
tem. & hoc maximè indubitatum , quando citatio talis fuisset, q̃
fecisset rem litigiosam.per cle.de qua statim dicam:tamen secun
dum canones illa præscriptio cum mala fide 30.vel xl. annorum
non ꝓcedit.de præscri. vigilanti.& c.fi.& sic inforo ecclesiastico
illud membrum distinctionis non procederet. Adde , quòd per
citationem interrumpatur præscriptio.Bal.cõsi. cxlvj.lib.j.Adde
tu,quòd per denunciationem factam domino à colono, interrũ
pitur præscriptio.c.quoniã frequẽter.§.si super.ext.vt lite nõ cõ
testa.Item per denuntiationem extraiudicialem interrumpatur
præscriptio:vide do.Abb.Sicu.in c.2.ext.de præscrip.quòd non.
l Litigiosa.¶Quod intellige, vt in cle.vt lite pen.c.2.
m Vt debitus.¶s̃.tit.de ele.§.restat.in 3.co.& quod dixi s̃. de dele.
§.finitur.in prin.
n Actionibus.¶ ver.in summa.vsq; ad fi.§. Et isti dicunt executo-
res.gratiarũ:&diuersas ipsorũ formas plurimas scripsi đ ꝯcess. pb.
si soli.in prima gl.lib.vj.& Imol.no.in fi.vltimæ gl.de ipsarũ effec
tibus.Item sunt executores sentẽtiarum.& de his j̃. parte 2. ante
fi.rubr.de sen.execu.& vide quod no.C.de execu.rei iud.l.pen.

¶Bal.de Executore.

MAIOR 14.annis potest esse nuncius publicus. ver. post autẽ.
G.ff.de iud.l.fi.¶Qua pœna teneatur nũcius faciens falsam rela
tionẽ,& ver.sed quæritur.C.de spor.l.2.& de cust.reo.l.diuus.G.
¶An per citationẽ,non præcedẽte aliqua petitione interrumpi
tur præscritio:sentit quòd non:quia non apparet sup quo inter-
rumpatur,si libellus non est porrect⁹ iudici.versi.sed nũquid hic.
G.In contrarium:quia lis incipit ab in ius vocando.Inst.de pœna
teme.litigan.in fi. Ergo prius est citatio. Sed lex dicit interrumpi
per citationem:vt l.sicut.&l.cùm notissimi.C.de præscriptio.30.
anno.Si autem libellus offeratur parti præsenti,nõ est necessaria
citatio.ff.de adul.l.miles.§.sexaginta.sed per libellum oblatũ soli
iudici,regulariter nõ fit interruptio.C.qñ libel.prin.da.l.2.qa nil
geritur cũ reo.& qđ no.in l.2.ff.de in ius vo.in gl.ord.Bal.¶Præ-
scriptio centũ annorũ non potest probari per testes.in auth.hæc
constitutio.in prin.col.8.Bal.

a ¶De Salariis a. Rubrica.

PRælibatum est de personis in iudicio interuenientibus:sed qa
frequenter de ipsarũ salariis disceptatur idcirco consequens
est,vt

ADDITIO.

a De diuersis salariis dat auctor remissionem ad Rof.Beneuen.j̃.§.
3.in fi.vide ibi.Et de salario assessorũ remittit j̃.§.j.in fi.Et est sciẽ
dum,quòd ex xj. practicis, quos nominauit auctor in proœmio,
ver.cæterũ.2.inuenio decem ex eis, quos vidi tractasse generali-
ter de salariis , præter ipsum Rofre. specialiter de salariis aduoca-
torum & assessorum,sub rubrica de assesso.& aduocatis aliqd tra-
ctauit Tan.Io.de Deo de præmiis aduocatorum & procuratorũ
diuisim tractauit,& modicum libr. Iudicum quarto.& de salario
assessorum.lib.j.chart.vltima.Aegid.c.64.& duob⁹ seq.tractat de

est,vt aliqua de salariis disseram. Primò igitur discutiamus de salariis iudicum. Secùdò, de salariis procuratorum,& notariorum. Tertiò, de salariis aduocatorum. Quartò, de salariis medicorum, & aliorum.

☞ salario iudicum notariorum & assessorum. ¶Gui. An. posuit specialem rubricam de salariis aduocatorum. ¶De salariis Magistrorum plenè per Host. in Summa de magistris. §. vtrum. & j. e. ti. de magistris. vide libellos.

SVMMARIVM.

¶ De salariis iudicum.

1 *Exigi debent ab agentibus expensæ iudicum, secundum eorum iudicum distinctionem.*
Iudex vel legatus occasione causæ magnum damnum incurrens, puta si equus moritur, vel spoliatur, &c. an hoc possit à partibus petere.
2 *Partes an debeant communiter procurare iudicem.*
3 *Iudex in domo, vel in ciuitate sua iudicans nihil prorsus in suo nomine pro expensis obtinebit.*
4 *Pedaneus quid secundum leges habere debeat.*
5 *Delegatus aliquid exigens & extorquens, an crimine concussionis teneatur.*
6 *Scholaris Parisijs, vel alibi commorans, si à sede Apostolica delegationem alicuius causæ recipiat, an à partib. possit salarium petere.*
7 *Papa nunquam intendit per suum rescriptum alicui præiudicium inferre.*
8 *Ordinarius cùm ad aliquem locum suæ iurisdõnis vadit, an habebit expensas.*
9 *Ordinarius debet in consecratione ecclesiæ expensas habere.*
10 *Agere non dicitur quis ante litis contestationem.*
Litis contestatio est litis initium.
11 *Delegatum dari ab ordinario quomodo possit distingui.*
12 *Expēsę ordinario, vel suo delegato factę, quo pacto possint, vel nō possint repeti.*
13 *Consuetudo, quòd ab ordinarijs, vel eorum delegatis aliquid certum percipiatur, in quibus valeat.*
14 *Personæ quę debent salaria percipere, debent ea ante calculū sententiæ exigere.*
15 *Concluso in negotio, si partes ante sententiæ prolationem componunt, an eas poterit iudex cogere ad satisfaciendum assessori.*

1. §. Dicturi ergo de salariis iudicum, breuiter distinguamus: quoniam iudicū alij sunt delegati, alij
a ordinarij[a]. Si est iudex delegatus, distingue: quia aut est delegatus à principe, aut ab ordinario. Si à principe, aut proficiscitur extra domicilium, aut non. Si est delegatus à principe, & alibi, quam vbi degit, ad iudicandum proficiscitur, exigere potest à partib[us] expensas, quas fecit in victu, & in vecturis equorum, & similibus: non tamen salarium. extr. de vi. & ho. cle. cùm ab omni. xij. quæst.
b 2. charitatem[b]. quia nemo cogitur suis stipendiis militare. 28. q. 1. iam nunc. in fi. extr. de præscript. cùm ex officij. & munera, non sumptus prohibentur. 1. q. j. iudices. ff. de off. præ. plebiscito. Hoc credo, licet d. m. dixerit, quòd habentes beneficia sufficientia, quibus causæ à sede apostolica delegantur, recipiendo expensas peccant: vt in præ. c. cùm ab omni. Petent autem moderatos sumpt[us] & non delicatos. extr. de sequestr. pos. c. j. ff. de damn. infec. inter quos. §. fi. & l. seq. & ar. ff. de pig. ac. si seruos. in fi. & quales consueuerunt in domo sua facere. ff. ad exhiben. sed & si hæreditas. §. j. ff. de pet. hær. & l. sed & si lege. §. alium. & de rei ven. res. nec ob. q[uo]d minores facere potuissent. ff. man. si quis. 2. §. impendia. & vide j.
1 de expensis. §. fi. ver. & nota, quòd extr. † ¶Quid si aliquis equus occasione causæ moritur: vel iudex ipse cappa spoliatur, vel eius familia infirmatur: sicque eum oportet facere moram longiorē? dicunt quidam, quòd hoc non potest à partib. petere. ff. man. iter
c causas. §. non omnia[c]. Alij, vt dominus meus, dicūt, quòd potest quatenus plusquam in propria domo expedit. ar. ff. de incen. rui. nau. l. j. §. ex incendio. extr. de procu: cum pro causa. Ad hoc facit ff. fami. erc. ex parte. in prin. & de neg. gest. l. si communes. ff. pro
d socio. cum duobus. §. damna[d]. Hæc quæstio tangitur in procuratore, extr. de elec. vt in præteritæ. & in præ. c. cum p[ro] causa. † ¶Sed
2 nunquid partes procurabunt communiter iudicem? Resp. si ad petitionem alterius partis iuit vltra duas dietas: ab ea sola habebit expensas. ar. ff. de eden. prætor ait. in fi. & no. ext. de rescriptis.
e nonnulli[e] Si verò j. duas dietas iuit, dicit B. q[uod] habebit expensas ab actore, qui eum duxit, nisi de cōsensu partium fuerit impetratus. ar. 4. q. 3. c. si testes. §. venturis. extr. de rescriptis. c. cæterum. §. fi. & not. extr. de rescri. dispendia. in prin. libr. vj. Ego credo quòd siue de partium consensu, siue per alteram partem tantùm fue-
f rit impetratus, ex quo j. duas dietas [f]citat. communiter procurabitur: quia eius officium commune est. xiiij. quæstio. v. non sanè.
3 † ¶Porrò si in domo seu ciuitate sua iudicat, nihil prorsus suo nomine pro expensis vel alio obtinebit: ne dum sumptus quæritur, prędo grassetūr. 23. q. 1. militare. & in præ. c. cū ab omni. Imò
g etiam, vt quidam dicunt[g], expensæ quas facturus esset in domo, deduci debent de expensis, quas fecit, cùm extr. locū suū pergit: vt in præ. l. sed & si lege. §. q[uo]d aūt. & ff. fami. ercis. ex parte. in auth. de mād. prin. §. illud. & §. si tibi. quoq;. colla. 3. & de iudi. §. ne aūt. col. 6. Sed hos duos §§. alij intelligunt in ordinario. in authent. vt
4 nulli iud. colla. 9. † ¶Secundum leges tamen pedaneus debet habere sportulas, s. duos aureos in principio, & duos in fine causæ, cum summa litis excedit centum aureos. quod Accu. extendit tā ad ordinarios iudices, quàm etiam delegatos. in authē. col. vj. de
h iudicibus. §. ne autem[h]. 3. q. 3. c. induciæ. §. offeratur. in princ. † ¶
5 Sed quid si delegatus aliquid exegit & extorsit[i]? Respond. aut id fecit nomine assessorum. de quo dic vt s̄. in ti. de assessore. §. salarium. versi. hoc tamen. aut vt sibi retineat: quo casu tenetur crimine concussionis. quod dic vt j. ver. sed nunquid. ibi, aut per extorsionem, &c. Si autem aliquid spontè offertur per modum xenij: si sit moderatum, recipere potest, xviij. dist. de eulogiis. in fin. extr. de simo. dilectus. in fi. Moderatum autem intelligo esculentum & poculentum, quod intra dies proximos consumitur. ff. de off. præsi. plebiscito. idque trahi nequeat ad muneris qualitatem. Inhumanum enim valde est à nemine accipere: sed passim, vilissimum, & auarissimum: vt ibi. & ff. de offi. procu. solent. §. fi. Vel dic, q[uod] hæc attenduntur secundum qualitatem personæ dantis, & cui dantur. extra. de simo. & si quæstiones. Multum autem seu magnum non debet recipere: vt in præ. concor. quod æstimo, si excedit summam centum aureorum, à quocūq; mittatur. ff. ad l. Iul. repe. eadem. in fi. Vel secundum qualitatem personarum, vt præmisi. Hodie tamen iudex qui recipit salarium à publico, sumptus nō debet recipere: quia ea ratione videtur, q[uod] nec ordinarius, qui habet administrationem, vt tangitur in præ. §. ne autem. Præmissa p[ro]bantur in auth. col. 2. scriptum exemplar. ij. §. sicut enim. & in prędecr. cùm ab omni. 1. q. 2. sicut. ext. de simo. c. j. secus si nō recipit: vt in præd. l. plebiscito. & l. solent. & in hoc dico eas non corrigi. Si verò datur iudici pecunia, vt iniquè iudicet, dic vt extr. de re iu
6 dic. cùm æterni. lib. vj. † Quid si alicui scholari Bonon. vel Parisiis commoranti causa aliqua à sede Apostolica delegatur: nunquid ille poterit à partibus expensas exigere, licet eum non oporteat ciuitatem exire? Respon. non videtur: cùm nullas faciat occasione ipsius causæ: vt s̄. ver. porrò. Nam nec testis habet, nisi cum eū proficisci oportet extra domicilium. 4. q. 3. d. §. venturis. Contrà, quia ipse studeret, vel corrigeret, cùm oportet eum causam audire: & sic damnificatur, quod esse non debet. extr. de fideiusso. puenit. de renun. sanè. nec tenetur de suo beneficium facere. x. q. ij. precariè. nec quis cogitur suis stipendiis militare. extr. de præscr.
7 cùm ex officij. † ¶Nec dominus papa per suum rescriptum intēdit alicui inferre pīudicium. extr. de off. or. licet. de ma. & obe. cū inferior. in fi. & de vsu pal. ex tuarum. nec debet alteri per alterū iniqua conditio afferri. ff. de leg. j. l. nemo. Super hoc dicunt quidam, quòd non debet habere de stricto iure: licet sit argumentū contrà. xij. q. ij. charitatem. nisi cùm eo proficisci oportet: vt s̄. in prin. veruntamen delegati quotidie de consuetudine recipiunt: & malè

ADDITIONES.

a Ordinarij. ¶De arbi. dicam in fi. huius §.
b Charitatem. ¶ Hæc & quædam ex sequentibus sunt expedita p[er] dec. statutum. de rescriptis. lib. 6. §. insuper. & sequentibus.
c Omnia. ¶Per hunc §. & quia decr. præ. statutū. §. insuper, solas expēsas permittit, in q[ui]bus non includunt damna, puta dānorū cappæ p[er]ditæ, & equi mortui rationem habere: si verò plus p[ro]p[ter] infirmitatē eum stare oportuit, & sic plus expēdit: illud, moderatū t[ame]n deberi videtur. Ad prædicta facit extr. de iniur. in nostra.
d §. damna. ¶Et §. seq. sed in socio loquuntur, vt dixi in decre. cùm pro causa. super j. gl.
e Nonnulli. ¶In 4. gl. & de exc. olim. in j. gl. & vide quod no. in §. insuper in glos. hic non habet. & quod super ea dixit.
f Duas dietas. ¶Hodie vnam, per præ. decr. statutum.
g Quidā dicūt. ¶Q[uo]d mihi non placet, vt no. in præ. §. insup. in glo. no. quam minore. Additio. An delegati ad vnam causam possint aliquid petere à partibus pro eorū laboribus, vide Guid. Papæ in q[uæsti]ōnibus suis, q. 68. inci. dominus Petrus. in ver. crederem etiā. Et adde videndum Io. de Tur. cre. in c. vendentes. 1. q. 3. vbi dicit, q[uod] delegatus si esset pauper, vel si oporteret eum facere labores & expēsas, vel si p[ro]p[ter] insufficientiā suam oportet eum cōducere assessores, p[otes]t petere expēsas ad huiusmodi necessarias, & nihil vltra modo tamen nullā partē propter hoc acceptet, nec aliquid faciat in fraudē. Et quid si papa alicui prælato causam delegauit, an talis d[e]legatus possit petere expensas? Et q[uid] de iudice ordinario, an possit aliq[ui]d exigere à partibus? vide plenissimè per eūdē d[e] Turre cremata, ibi. & pulchrè per eūdē in c. qui rectè. 11. q. 3. Hen. Ferran.
h Ne autem. ¶Vbi de hoc in j. gl.
i Extorsit. ¶Hodie non solùm extorquentes, sed etiam à volentibus recipientes contra decr. statutum. tenentur ad restitutionē. nec valet eis remissio: vt ibi, §. si quid.

&malè, secundum quosdam, si habet beneficia, vnde possint cōmodè sustentari: vt s. dixi. Sed & si sint sine beneficio, possunt et
a salarium recipere, secundum Aegid.[a] extr. de præscr. cùm ex offi-
b cij. qđ non placet: sed expensas sic[b]. † ¶Si aũt sit delegatus ab or-
8 dinario, quid iuris sit, j. dicam. Si verò est ordinarius iudex, etiam expensas, quas fecit in victu, & in equitaturis, & similibus, cũ ad aliquem locum suæ iurisdictionis vadit, non habebit: vt in præd. c. cùm ab omni. & x. q. 3. illud. ne alienum iurgium putet suam es
c se prædam. C. ad l. Iul. repetunda. l. omnes. iuxta illud[c]. Estote contenti stipendiis vestris. lxxxvj. dist. non satis. circa fi. 23. q. j. parat[o]. in fine. & c. militare. Nec enim licet eis vendere iustitiam, xj. q. iij. non licet, in fi. & in præd. c. cùm ab omni. Potest tamen habere ꝙ datur apparitoribus, vel scriptoribus, qui scribunt acta causæ; & huiusmodi: & cogere partes, vt prædictis personis satisfaciant in talibus: quæ olim sportulæ vocabantur, & hodie etiã vocari possunt: vt in auth. de litig. §. ad excludendas. col. viij. & in præ. auth. offeratur. 14. q. v. non sanè. Sed nec sportulas habebit, si litigantes pauperes sint, vt in præal. §. si tibi. & in præd. c. cùm ab omni.
9 † ¶Habet etiam expensas ordinarius, cum ꝯsecrat ecclesiam. ex-
d tra de simo. cùm sit Romana[d]. & cùm visitat ecclesias. extr. de cē. cùm Apostolus, & ca. sopitæ. & per totum. Salarium autem non ꝑcipiet: vt in præ. decr. cùm ab omni. Nisi fortè secundum Accur.
e quatuor aureos, vt prædixi.[e] Clerici quoq; præstãt ordinariis qua-
f tuor siliquas[f]. C. de episc. & cle. authen. sed hodie nulla, vel medium Byzantium: vt eo. tit. omnes qui. §. executoribus. Consuetudo tamen vniuscuiusq; fori in hoc seruetur: vt j. dicam, quæ secundum locorum varietatem variatur. Nam in patrimonio beati Petri, & in prouincia Romaniolæ statim post litem cōtest. dan-
g tur de libra xij. denarij Bononię decima pars[g], & alicubi vigesima vt in præ. decr. cùm ab omni. In terris comitissæ Mathildæ medietas. Et reprobo quarũdam ecclesiarum abusum, vbi ex quo pars aliquem terminum recepit, huiusmodi salaria exiguntur, etiam
10 ante lit. contestat. † Quia litis contestatio est litis initium, & ante illam non dicitur quis agere, sed agere velle. Ad idem facit ij. q. 6. si quis libellos. in authen. de litig. §. omnem. Argumentum tamen contra pro tali vsu. C. de litig. auth. litigiosa. extr. de offic. de delegati. gratum. & in consti. Greg. x. de electio. quamuis. §. cæte-
h rùm.[h] Pacisci autem de certa parte litis, prohibitum est: vt in præ.
i decr. cùm ab omni. Tanc. autem notat in libello suo[i] in ti. de satisda. rei. quòd licet prelati ecclesiarum decimam, vel aliam partem litis non possint recipere, vt in decr. cùm ab omni. tamen moderatas expensas, & pro eis pignora recipere possunt. Debentur enĩ eis expensæ, sicut & testibus: vt s. præal. §. venturis. quia nemo cogitur suis stipendiis militare: vt s. quod non credo in ordinario, nisi vt dictum est. Assessor verò iustè salarium, & pro eo pignora recipiet: vt s. in ti. de assessore. Idem etiam dicit T. de iudice eccle
11 siastico, qui de bonis ecclesię non sustentatur. ¶Porrò si ordinarius det delegatum, subdistinguæ, quia aut est delegatum ad vniuersitatem causarum, aut ad vnam specialiter. Si ad vniuersitatem causarum: tunc idem est, quòd in ordinario, cùm idem sit consistorium: vt extr. de app. Romana. in princip. lib. 6. imò ordinarius illi dabit expensas: vt extr. de off. or. inter cætera. in auth. vt nulli iu. §. nulli. colla. ix. & de man. princi. §. illud tamen. quamuis hoc in quibusdã locis malè seruet, vbi indifferẽter expẽsas recipiunt.
12 † ¶Sed nunquid posset ab eo vel ab ordinario repeti, quod receperit? distingue: nam aut dati sunt sumptus scienter: & tunc non potest. ff. de re. iur. cuius per errorem. Aut ignoranter. & tunc pt: in ea. l. & extr. de magis. prohibeas. & de cens. procurationes. in fine. Item aut gratis: & tunc non potest: vt in præd. ca. de eulogiis. Aut per extorsionem: & tunc in quadruplum restituuntur, ĩ authen. col. 2. scriptum exemplar. ij. §. sicut enim. & xviij. dist. quoniam quidam. C. de cri. concussio. l. fi. j. q. vij. sancimus. in fi. & q. j.
13 in eum. † ¶In præmissis autem potest consuetudo valere vt aliquid certum percipiatur. in auth. col. 2. vt iudi. sine quoquo suf. §. hęc autem omnia. ver. nam etiam. & §. sic igitur. ver. sciat enim. arg. extr. de offi. or. dilectus. & ar. ff. de publica. & vec. sic publicanus. Si verò sit delegatus ad specialem causam, & ordinarius ei malitiose causam committit, idem vt pridem: quia non petet tales expensas. ar. extr. de offi. dele. pastoralis. si verò sine fraude cōmittit volens fortè parcere laboribus partium & expensis: tunc fortè posset dici id, quod in delegato à principe s. dixi: ne officiũ
k suum sit illi damnosum. & hoc tenet Vin.[k] ar. 4. q. 3. d. §. venturis.
14 & in præ. c. non sanè. extr. de off. dele. cùm te consulente. Item † nota, quòd personæ, quæ debent salaria recipere, debent ea ante calculum sententiæ exigere. Partes nanque fallacibus aduocatorum promissionibus elusæ se in causa victores fore existimantes ad sententiam properant, & libenter salaria soluunt: quod nō fa-
15 cerent condemnatæ. Quid † si concluso in negotio partes ante sententiæ prolationem componunt: nunquid iudex poterit partes cogere, vt satisfaciant assessori? Dicit Gui. Na. quòd sic, arg. in his quæ no. j. §. sequitur. ver. sed pone, quòd hoc casu. De assesso-
l rum autem salario dixi s. de assel. §. salarium[l].

ADDITIONES

a Secundum Aegi. ¶Char. lxiiij. de salario iudicum.
b Expensas sic. ¶ Quando propter causam domicilium egreditur proprium. Et sic est terminatum in præ. §. insuper.
c Iuxta illud. ¶Luc. 3. c. Adde tu, an ordinarius possit recipere, quẽadmodum delegatus secundum dispositionem ca. statutum. §. in super. ext. de resc. lib. 6. Vide Ab. in c. & si quæstiones. ext. de sim. vbi etiam no. infert. Secus etiam in legatis & cæteris præal. nisi fiat in fraudem. ibi vide.
d Sit Romana. ¶Vt ibi dixi. non sic, cum reconciliat.
e Prædixi. ¶In ver. porrò.
f Siliquas. ¶De his satis dixi in decr. cùm ab omni. super 2. gl.
g Decima pars. ¶Hodie sublata: nec olim exigebatur, nisi cùm forensis agebat.
h Cæterùm. ¶Exquisita contraria fuerunt ista: quæ ad hoc extendunt, quia in eis non attenditur litis contestatio.
i Libello suo. ¶Parte ij.
k Tenet Vin. ¶in dec. cùm ab omni. Adde ver. in præmissis tñ, ꝙ licet Io. And. in d. c. statutum. tenet contrarium, quòd tamen Pet. de Anc. tenet opi. Spec. eius cons. ccxviij. inci. iuxta ordinem, vbi etiam ponit, an notariis debeantur sportulæ.
l Salarium. ¶Restat videre de salario arbitrorum. Mar. de Fano. de hoc composuit magnam gl. in qua tenet quòd arbiter à ꝯpromittentibus salariũ exigere pt. & dicit de hoc videri casum esse C. li. xij. de proxi. sac. scri. l. in sacris. secunda. circa prin. & de prin. agen. in rebus. l. vlt. circa fi. In quibus expressè dicitur, ꝙ si causa est corã arbitro, potest pro suo salario vnum solidũ exigere, & solidus ponit ꝓ aureo. Inst. de pœna te. lit. §. fi. de quibus lxxij. faciunt libram auri. C. de suscept. & ar. l. quoties. lib. x. Inducit §. ne autem. in auth. de iudicibus. s. sæpius allegatum. & quòd ibi not. quo ad quotam in j. gl. Nam si id licet iudicibus, ergo & arbitris. ff. de arbitr. l. j. Inducit etiam multa similia, in qbus iudices & arbitri conueniunt. quæ vide s. de arbitro. §. differt. ver. porrò. & sequentib. & patent extr. eodem ti. cùm dilectus. in gl. 2. Ergo & in isto conueniũt: cùm diuersitatis ratio reddi non possit. Nã rō quare iudices exigunt est, ne laborent frustra, s. compendij nil laturi: vt in §. ne aũt. sed tantũdẽ & amplius laborant arbitri. Amplius dico: qa iudices se alienant committendo, qđ ñ possunt arbitri. ff. de arbi. non distinguemus. §. quæsitum. Item sæpe arbitri à litigantibus ĩfamantur, quos punire non possunt. ff. de arb. sed si in seruum. cũ l. sequent. & l. licet quod iudices possunt. ff. si quis ius dicen. non obtempe. l. j. ext. de poe. dilectus. Non obstat, secũdũ eum, si dicatur, ꝙ arbiter recipiendo compromissum sine ꝓuisiōe salarij sibi habet imputare. ff. de transf. qui cum tutoribus. & ff. cōmo. in cōmodato. sicut respōdet Pet. e. ti. l. j. & de commo. si is q. s. quod sæpe extra id quod agitur tacita obligatio nascitur. & de desp. imp. c. vno. lib. vj. & tale tacitum pactum haberi debet ꝓ expresso. ff. si cer. pet. l. cùm quid. quod in similibus inuenitur, vt in aduocato qui nulla cōstituta mercede patrocinatur, est salarium extraordinem ordinatum pro labore & causæ quantitate, & fori consuetudine. ff. de var. & extraord. cog. l. j. & l. in honorariis. Idem in aliis præceptoribus artium, vt ibi in princip. & in mensore. ff. si mens. fal. mo. di. l. j. in prin. Item & si lege non caueretur, æquitas suadet remunerari laborem. ergo sequenda & præponenda rigori, C. de iud. placuit. ff. de aqua plu. arc. l. ij. §. item variis. in fi. Et si hoc dicatur absurdum, ex contrario sequetur absurdius: quia recusabũtur compromissa, & sic non finientur discordiæ, quod maximè fuit ꝑtoris propositum. ff. de arb. l. iij. §. si sic. De minoribus & fœminis dicitur, quòd non semper restituũtur: quia sic videretur eis interdici commercium. ff. de min. quod si minori. §. non semper. & ad Velleia. l. si mulier.

SVMMARIVM.

1 *Salarium seu merces incertæ pollicitationis peti non potest.*
Offerens salarium cum certa verborum prolatione, dicendo sic: Fac, & sic faciam, nulla interrogatione præcedente: pollicetur salarium.
2 *Subdistinctio quæ possit fieri super promissione salarij nudo pacto.*
3 *Salarium procuratoris seu aduocati non debet excedere centum aureos.*
4 *Cum tabellionibus quomodo procedendum sit, quo ad eorum salaria.*
5 *Scriptura extraiudicialis quæ sit, & à quibus debeat expediri.*
6 *Dominus tenetur procuratori ad expensas in negotio, vel iudicio factas.*
7 *Salarium quando debeat solui procuratori.*

¶De salariis procuratorum & tabellionum.

2.§.Nunc de procuratorū, seu aliena negotia gerētium, & tabellionum salariis disputemus. Super quo breuiter est notandum, quòd salarium seu merces incertæ pollicitationis peti non potest. C. mandati. salarium. solutum tamen
1 teneri potest. † Pollicetur autem quis, cùm nulla interrogatione præcedente, salarium offert: dicens, subitò facias hoc: & sic faciam tibi. ff. de pollicita. pactum. Et huiusmodi pollicitis diues q-
a libet esse potest [a]. In hoc tamen distingue: quia aut quod promittitur, est incertum re & genere: aut incertum re tantùm, sed certum genere: aut est certum re & genere. Si est incertum re & genere: puta dixi, bene faciam tibi: vel recognoscam hoc seruitium vel tibi plenè retribuam: tunc peti non potest, vt in præced. l. salarium, & ff. eodem. qui mutuam. §. salarium. Si verò re tantùm sit incertum, sed certum genere: puta, promitto equum vel vestes in genere, vel faciam te militem. nec dicit quem, vel quales, vel quādo, vel etiam quantum pro militia daret: tunc non est penitùs incerta promissio: ideoque peti potest. argumen. C. manda. l. j. & ageretur præscriptis verbis. Taxabitur autem hoc arbitrio boni viri. ff. de præscrip. verb. l. si tibi polienda. ff. pro socio. si societatem. ff. de leg. 2. l. j. in fi. ff. de leg. 3. si filię. Si autem certum & re & genere promittetur: puta, promitto tibi talem equum, vel talem vestem, vel quòd te taliter in tali die faciam militem, & tantùm pro militia tibi dabo, sub distingue: quia aut deductum fuit hoc in stipulationem: & tunc certi conditione petitur quod promissum est. Institut. de verbo. oblig. in princip. vbi de hoc. ff. si cer. peta. si quis certum. Sed si incertum esset promissum: tunc repetetur per
2 actionem ex stipulatu, vt ibi. † Aut non fuit deductum in stipulationē quod certum est, sed solùm nudo pacto promissum: & tūc iterum subdistingue. Nam aut promittitur in ipso contractu, seu mandato, vel incontinenti ante mandatum, vel post: aut ex interuallo. Si incontinenti, aut erat aliàs facturus, aut non. Si erat aliàs facturus, tunc petitur actione ex eo contractu, scilicet contraria
b mandati informata. Hæc probantur C. manda. l. j. in fine [b]. & ff. e. salarium. C. de pac. petens. ff. de duob. reis. duos. §. fin. Tunc enim vestitur nudum pactum cohærētia contractus. C. de pact. in bonæ. Si verò nō erat aliàs facturus, aut est tale factum quod consueuit locari ab ipso procuratore: & tunc agitur locati. ff. manda. l. j. & Insti. e. §. mandatum. Aut non consueuit: & tunc est contractus innominatus: & agitur actione præscriptis verbis. ff. de præscrip. verbis. naturalis. §. at cùm do. Si autem ex interuallo, s. postquam cōtrahentes se ad alia negotia diuerterunt, & erat aliàs facturus: tūc petitur promissum iudicis officio seu extraordinariè. ff. mand. salarium. Hic etiam no. quòd procurator non potest de certa parte litis, puta media, vel quota pacisci: alioquin nō valet, imò punitur. ff. eodem. salarium. & l. si remunerādi. §. Maurus. C. de postulan. quisquis. ff. de var. & extraordi. cog. l. j. §. aduocatos.
3 † ¶ Sed nunquid salarium procuratoris potest excedere cētum aureos? Respon. non: quia ne aduocati. ff. de var. & extraor. cog. l. j. §. licita. Nam & procurator dicitur aduocatus, vt 3. q. 7. c. j. & e contrà, vt v. q. 3. quia episcopus. Et quandoque hęc duo æquiparantur, vt extr. de fo. compe. Romana. libr. vj. §. neque etiam. Hodie autem procurator in quacunque causa non potest nomine salarij vltra xij. libras Turo. recipere: qui etiam debet iurare, quòd quàm citò causam malam esse nouerit, ipsam deseret: & alia plura: alioquin multipliciter punitur: quod dic vt in consti. Greg. X.
c de postulando. properandum [c]. † ¶ Sed quid erit in tabellionib⁹,
4 qui vt plurimum inhumani sunt in salariis exigendis? Respon. aut est scriptura forēsis, seu iudicialis: aut est extraiudicialis. Si est forensis, vt sunt acta iudiciorum, vel emācipationes, protestationes, & huiusmodi quæ coram iudicibus fiunt, & notarius immoderatum exigit salarium ad officium iudicis, coram quo acta est, pertinet partes releuare à grauamine curialiū & expensis. de pœ di. j. nemo. vel in foro: extr. de off. de leg. cùm te. de dolo & cont. finem. & cuncta quæ litem seu litigatores impediunt, emendare j. q. j. emendari. ext. de off. de leg. præterea. &c. suspicionis & c. j. & tales improbos exactores punire, vt C. de offic. præfec. præto. Afri. in nomine. versus finem. §. hoc etiam decernimus. & in auth. scriptum exemplar. in auth. vt liti iurent. §. ex hoc quoq;. in auth. de iudi. §. nullos. in authen. vt diffe. iudic. §. fi. & §. sed etiam. vbi dicitur quomodo punientur. C. de re mili. l. fi. §. vt autem. Debet er
d go moderari [d] quid dabitur pro termino scribendo, quid pro exceptione, quid pro citatione, quid pro litis cōtestatione, quid pro positione, quid pro articulo, quid pro depositiōe testis, quid pro exemplatione instrumenti, quid pro interlocutoria, vel præcepto, vel sententia, vel appellatione: & sic de aliis. & hoc inspecta & considerata conditione & qualitate litigatorum & causæ, & fori cōsuetudine. Nos verò quandoque scripta nostrorum notariorum facimus per alios notarios in talibus expertos, & fideles ta-
5 xari. † ¶ Si verò sit extraiudicialis scriptura, puta instrumentum depositi, vel solutionis, vel venditionis, vel procurationis, & huiusmodi: debet hoc per loci ordinarium expediri. qui nisi conuētum sit de certo salario, inspecta conditione litigatorum & consuetudine fori, & qualitate causæ, hoc taxabit, vel faciet p viros expertos taxari. arg. ff. de var. & extraord. cog. l. j. & in præ. consti. properandum. 3. q. 7. c. infames. §. apud vrbem. extra. de simo. c. j. & j. quæst. 2. sicut. x. qu. 2. hoc ius porrectum. versi. quòd si nolit. Et vidimus aliquas curias satis bene in talib⁹ ordinatas: & nos dū essemus auditor generalis causarum palatij domini papæ, satis be
e ne, quo ad hoc, salarium ipsum procurauimus ordina. [e] Sed & dū patrimonium beati Petri temporaliter & spiritualiter gereremus inter plura etiam statuta ciuilia, & ecclesiastica, quæ ibi edidimus super officialium salariis: pœnalem ordinationem fecimus gene
6 ralem. † ¶ In summa nota, q̄ dominus tenetur procuratori ad expensas moderatas in negotio, vel iudicio factas: vt ext. de procu.
7 cùm pro causa. & de ele. vt præteritæ. † Sed quando debet solui salarium procuratori? Respond. papa not. extr. de loc. & con. cap. propter. quòd si quis locauerit operas suas pro aliquo opere faciendo, vel exercendo de nouo, vel etiam si salarium promisit aduocato, vel medico, vel procuratori, vel in aliis similibus casib⁹, tantùm finito opere debitum est soluendum. argumen. C. de suf
f fra. l. vnica. & j. §. proxi. versi. sed quando [f] j. de loc. §. postquam. ver. sed quæritur.

ADDITIONES.

a Esse potest. ¶ Ouidius de Arte amandi, char. 3. & præcedit, Promittas facito: quid enim promittere lædit?
b In fine. ¶ Vbi no. quod sequitur hoc, & in duobus ver. sequētib⁹. & ibi vide Cyn. qui cū Pet. improba hoc dictum de actione informata. quod tenet ibi gl. & vide remissionem quam dabo j. ti. 2. §. 2. ver. quod autem dixi.
c Properādū. ¶ Hodie reuocata: quia ñ est in 6. tñ per benedictum 12. fuerūt postea taxata salaria in cōsti. quæ incipit, Decens & necessariū. vltra mediū ver. in salariis. de qua dixi s. de aduocato. §. j. super ver, item quòd non habet. & duobus versi. ibi sequentibus.
d Moderari. ¶ Secundum Aegid. c. lxv. Adde tamen, quia hoc videtur expressum in c. statutum. §. notarium. ibi notat ext. de rescriptis. lib. vj.
e Ordinari. ¶ De qua ordinatione loqui puto decret. Io. cùm ad sacrosanctæ. §. circa.
f Quando. ¶ Ibi plenè de aduocato.

SVMMARIVM.

1 *Aduocato licitum est patrocinium vendere, & iurisperito iustum consilium.*
2 *Stipulari potest aduocatus aliquid nomine palmarij.*
3 *Salaria aduocatis olim dabantur de publico, quæ non excedebant centum aureos.*
4 *Is qui de salario pactus est, intercedente stipulatiōe, potest illud petere per certi condictionem.*
5 *Promissio salarij facta lite pendente non tenet.*
6 *Aduocati malitiosi quomodo soleant salaria cautè exigere.*
7 *Pactum inter litigatorem & aduocatum de salario factum est tenendum. Iustè stipendium consequitur, qui pro tempore suum reperitur præstitisse obsequium.*
8 *Assessor præside mortuo recipere potest salarium.*
9 *Aduocatus aliquo casu impeditus aduocare, si non stat per eum, an sibi sit imputandum quo minus habeat salarium.*
10 *Præmium & honor debetur aduocato pro suo seruitio.*
11 *Aduocatus in causa appellationis an teneatur pro eodem salario patrocinari. Condemnatus non censetur, qui appellat.*
12 *Causa appellationis eadem est cum principali.*
13 *Appellatione facta ante sententiam, vel in integrum restitutione petita, an debeat in causa aduocatus pro eodem salario patrocinari.*
14 *Salarium aduocatis quando soluatur.*
15 *Pacto inter litigatorem & aduocatū nomine palmarij facto an si aduocatus aliquando succumbit, aliquando vincit, totum habere debeat.*
16 *Causa de vno auditorio ad aliud translata, an aduocatus sequi debeat causam.*
17 *Reo ab inepta actione absoluto, vel contra iura condēnato, an aduocatus possit pro eodem salario patrocinari.*
18 *Res mobilis si datur pro salario, sola traditio sine scriptura sufficit ad dominij translationem: secus de re immobili.*
19 *Causa appellationis, si coram metropolitano vertitur, an ipse poterit partes cogere coram se respondere super salarijs procuratorum & aduocatorum.*
20 *Clericus præstans patrocinium personis concessis an possit salarium exigere.*
21 *Aduocato moriente, an ab hæredibus eius possit salarium habitum repeti.*
22 *Aduocatus causam vt desperatam deserens, quo casu sibi imputetur.*

De sala

¶De salario aduocatorum.

1 3.§.Sequitur de aduocatorū salario videre.¶Ante om
nia igitur notandum est, † quòd licet ad-
uocato vendere patrocinium,& iurisperito iustum consilium:vt
a xi.quæst.3.non licet.a& 14.q.v.non sanè.Gandulfus tamen dixit
quòd aduocatus, aut iurisperitus non debet vendere consilium,
vel patrociniū,arg.pro eo,15.q.3.c.j. Nam si causa est iniusta,nō
debet eam assumere,imò susceptam debet deserere:vt C.de iudi.
b rem non nouam.ext.de postu.in consti. G.x. properandum. b Si
est iusta,gratis debet consulere,vel patrocinari,quia veritas cùm
non defensatur,opprimitur.82.dist.error.& dixi præd.c.nō sanè.
& prę.c.non licet.loqui secundum leges.Ego verò talem rigorē
reprobo cum Ioan.argumentum præ.c.& 15.q.3.c.obseruand.§.
hoc aūt.& ff.de var.& extraor.co.l.j.§.in honorariis.Potest ergo
tales operas locare,ff.locati. qui operas. & præmium recipere ꝓ
labore.12.q.2.charitatem. & ca.ecclesiasticis. Nam nemo de suo
cogitur facere beneficium:vt x.q.2.precari.Nec suis stipēdiis mi-
c litare ext.de præscri.cùm ex officij.veruntamen si absque labore c
& reuolutione librorum consulere potest:satis potest dici quòd
teneatur gratis subuenire,maximè pauperibus.87.dist.de salariis.
& c.seq.ext.de vsu. consuluit.quia scriptum est,Gratis accepistis
gratis date:vt ext.de magistris.c.2 Sed ego eum ad hoc nō coge-
rem. ¶Illud autem certum est, quòd aduocato non licet pacisci
de certa parte litis,scilicet de quota,puta decima,vel quinquage
d sima,vel centesima: d quod si fecerit, interdici debet ei forus, &
est à communione aliorum patronorum remouendus. C.de po
stulando.l.si qui.3.quæ.7.c.infames.§.arceantur.De quanta tamē
licet,dummodo non transgrediatur legitimum modum,scilicet
summam centum aureorum,quantacunque sit causa,etiam de v
no regno In minoribus autem pro aduocati facundia,causæ qua
e litate,e & fori consuetudine:vt in præ.§.in honorariis.& ea.l.§. li
2 cita.† Quia nomine palmarij,id est victoriæ,potest aliquid stipu
lari.ff.de var,& extraordi.cog.l.j.§.sed & si nomine & §.licita.C.
de postulan. quisquis. In istis autem centum aureis computatur
etiam,quòd nomine palmarij sibi promissum est:puta, si vicero,
dabo tibi x.præter salarium tuum.vt in prę.§.sed & si.&§.si licita.
f ¶Quid si cū agente de hereditate f paciscitur aduocatus de certa
g re eiusdem hæreditatis?De hoc dic vt no.in ꝑdi.l.si qui.g† ¶Sed
3 & id quod dicitur de summa centum aureorum non excedenda
olim habebat locum cùm salaria aduocatorum de publico dabā-
tur,& par distributio aduocatorum fiebat à iudice.vt 3.quæst. 8.
c.infames.§.si verò in vno.C.de postulando.prouidendum.Tūc
enim salarium ꝯstituebātur aduocatis pro modo litis,& aduoca
ti facundia,& fori consuetudine:dum tamen summam cētum au
reorum non excederet,vt in præ.§.in honorariis.& §.seq.Hodie
verò pacisci potest de quanta non tamen de quota parte litis, vt
dixi.Sed hodie iure nouissimo aduocatus nomine salarij non po
test in quacunque causa recipere vltra 20.libras Turo.Et si vltra
receperit, non transit in eius dominium:imò tenetur ad restituti
onem,in tantùm quòd ei remitti non potest,vt in constitu.Gre-
gorij decimi,de postulan.properādum.§.cęterum.vbi de hoc di-
h cemus.h † ¶Is quoque qui de salario pactus est, stipulatione in-
4 tercedente,potest illud petere ꝑ certi ꝯditionem, si certum pro-
missum est,vt Institu.de ver.obli,§.primo.ff.si certum pe. si quis.
Si verò incertum,per actionem ex stipulatu:vt s.§.prox.versic.si
autem.Si verò non intercessit stipulatio, sed nudo pacto promis
sum est,aget condictione ex illa lege.C.de suffra.l.vnica.respon.
i primo.ibi:sponsione,&c.vbi de hoc.i Hoc enim casu speciale est,
secundum leges,vt ex nudo pacto agatur:& vt salarium incertæ
pollicitationis petatur:licet aliud sit in procuratore,C.man.sala-
rium.Et dixi s.§.proxi. quòd vbi nihil certum pactus est,nec eti-
am stipulatio intercessit, potest tunc iudicis officium implorari,
vt pro modo facundiæ,& negotij qualitate,& secundum fori cō
suetudinem salarium constituatur,vel reddatur: vt in præd. §. in
5 honorariis.& in præ.ca.non sanè.† ¶Et scias,quòd salarium pe
titur , cùm ante litem contestatam , vel ea finita promissum est.
Pendente enim lite,promissio facta non tenet:vt C.de postulan.
quisquis.§.præterea.ff.de var.& extraordin.cog.l. prima. §. si cui.
Quod in initio litis possit de salario conuenire,probatur C.de iu
di.properandum. §. penulti sicut fit , cùm de pensione soluenda
tractatur. ff.loc.sed addes.§.si quis cùm in annum.Si igitur aduo-
catus vel medicus in initio litis vel morbi,de certo cōuenerit sa
lario totius litis vel morbi, alia cōuentio postmodum facta non
tenet:secus,si non ꝯuenerit de toto,licet receperit salarium pro
consilio vnius diei.Quod dic secundum papam, prout not.extr.
k de postulando,cap.primo.k † ¶Et nota,quòd malitiosi aduoca-
6 ti videntes causam desperatam,paciscuntur de salario cum clien
tulo,more medici de vita desperantis infirmi:qui dicit,Si vixeris,
dabis mihi tantum:si morieris,tantum:sic & hi de causa faciunt d
sperata.14.q.v.non sanè.de pœn.dist.7.c.si.prope fi.23.q.4.§.cū
l superna.ad.fi.Quidam tamen aduocati contra faciūt:l quia si suc
cubuerint,faciunt sibi maius salariū promitti: si obtinuerint, mi-
nus,recompensantes honorem victoriæ cum minoratione sala-
7 rij,& vituperium amissionis causæ cū augmēto salarij. † ¶Quid
ergo,si litigator promisit dare centum aduocato,si vinceret:si ve
rò non obtineret,quinquaginta?Respon.Pacta seruentur.ext.de
pac.c.primo.C.e.l.j.& 2.ff.de var.& extraord.cogni.l. prima. §. si
m cui.m ¶Sed pone,quòd hoc casu litigator ipse trāsegerit cum ad
n uersario:nunquid aduocatus habebit integra centum? n Et vide
tur quòd sic:quia per eum non stat, quo minus vincat.ff.locati.q
operas.& l.sed addes.§..fi.ff.manda.l.fi ff.de condit.& demon.iu-
re ciuili. & C. de condict.ob causam datorum.l.aduocationis.Si
autem non stat per eum,videtur impleta conditio. ff. de reg.iur.
l.iure ciuili.& obtinuisse videtur.ff.manda.l.fin.Iustum est enim,
vt consequatur stipendium, qui pro tempore suum reperitur ꝑ.
8 stare obsequium, 12. q. 2. charitatem. † Nam & assessor præside
mortuo,totius anni salarium recipiet ff.de assessor.l.diem. Idē in
aduocato. C.de aduo.diuer.iud.post duos.argumentum contrà.
Nam negotio transacto , fideiussor non cogitur reum iudicio si-
stere.ff.si quis cautio.l.2.Item constat , quòd promissa sunt cen-
tum sub illa conditione,si obtineret:at non obtinuit , ergo nihil
obtinebit.C.de conditione insertis.legatum.ff.de conditio.& de
mon.l.municipibus.extra,de condit.appo.de illis.Item iniquum
esset,si totum sine labore haberet. 13.quæst.2.c.vbicunque.§.qa
ergo.versic.sed nunquid de eo,vnde non habebit.Nam quoties
sine captione aliquid fieri non potest , fieri debet quod minimū
habet iniquitatis.ff.de regu.iur.quoties.So.H.& Bar.& Ac.& O-
o doff.& dominus meus dicunt o,ꝙ totum habebit ipse,vel heres
eius eo

ADDITIONES.

a Licet.¶Vbi nota quod sequitur.
b Properandum.¶Dic vt s.§.proximo.
c Labeo.¶Ergo si cum labore,ñ teneatur gratis.Ex hac rōe sequi-
tur,quòd ego,qui vltra quinquaginta annos laboraui in studio,
per quod cum modico nūc labore studij præsentis,querētē expe
dio,ero deterioris cōditionis,quàqui parū laborauit in studio,&
modicū prouectus,qui habet nūc vt respōdeat, laborare: quare
constanter dico in his non solùm præsentis,sed &præteriti labo
ris rationem habendam.
d Centesima.¶Accedat opinioni Accur.in l.si qui. cōtra Mar.qui
dicebat de quota circa dimidiam posse pacisci.
e Qualita.¶Per hoc dixit Rof. quòd si causa est de quinquaginta,
non possent promitti aduocato viginti.licet Io.contra, vt not.in
l.sumptus,in fi.ff.de pac,Putat autem quòd congrua pactio esset
de quinque vel sex.
f Hæreditate.¶Vel feudo.Rof.
g Si qui.¶Et notatur eadem vel similis q.ff.de pact.l.sumpt9. & in
l.condit.videtur tenere ꝙ valeat,ex quo ñ sub nomine quote in
alia l.Digestorum tenet contrarum cum Azo.quod Rof.& Pet.
videtur verius: quia ita moueretur ad calumniam pro relictis, si-
cut pro quota.& ipse Accur.idem tenet.ff.manda.si remuneran-
di.ad fin.& in l.seq.quæ incipit,salarium.Contrarietas autem Ac
cur.sic excusari potest:prima gloss.C. loquitur in pacto rei hære
ditariæ,cùm petitur hæreditas,in quo iudicio vniuersali non ve
nit expressio rerum in libello,processit,vel sententia: cuius con-
trarium est in generali,& in singulari iudicio de his.ext.de libelli
ob.c.2.in gloss.2.Videbatur ergo de re posse pacisci, de qua non
cognoscitur ante sententiam. Item lex dicit , quòd non propriè
in vna re pars hæreditatis intelligit.ff.si quis omis.causa tes.l.quā
uis.Et videtur hoc probabile dictum,si rationabilis timor.s.calli-
ditatis & calumniæ non obstaret.
h Dicemus.¶De qua dic dixi s.§.proxi. versi.sed nunquid.in fine.
i De hoc.¶Et in l.salarium.ff.man. Vide distinctionem, quam po-
nit Cyn.in l.vna.C.de suffr.in j.q.
k Postul.¶c.j.Et ibi scripsi post eum,& Host.in gl.notandum.
l Faciunt.¶Dicit Rof.se vidisse multos tales.
m Si cui.¶ Vbi patet nomine palmarij posse aliud plus stipulari. &
idem Rof.& patet s.vers.illud.
n Centum.¶Hanc quæstionem plenius vide super regula,contra
ctus.de reg.iur.lib.vj.& ē ibi q.Adde tu præsertim,quo ad assesso
rem.quòd licet partes ad ꝯpositione deuenerint,tamen ei debe-
tur salarium,vt per gl,& scribentes,& precipuè Phil.in c.statutū.
§.assessorem.ext.de rescrip.lib.sexto. & sic inferri potest , quo ad
aduocatum,ratione similitudinis,vt facit hic auctor.
o Et dominus meus.¶in Summa de postul.in fin.

eius eo mortuo.C.de aduocat.diuer.iudic. post duos. & est quæ-
stio dominicalis lxxij. Vber.& alii dicunt hoc verum esse de iure,
de æquitate tamen habebit pro rata. arg.ff.de le.ii.qui solidum.§.
j.Si tamen aduocatus duxerit ad bonam compositionem, nō per
det quicquam.Cōsuluit ergo,vt de promissione fiat scriptura,ne
in dubium vergat. extra,de fide instr.si cautio.xx.q.j.vidua.Videt̄
tamen contra ad dictum H.& Bar.quia si agit ex ea clausula,quia
obtinuisti:dicetur ei,non potes agere:quia eo quòd non obtinui
sti,videris succubuisse.argum.ff.de inoffi.testament.contra vete-
rani.§.meminisse.Si verò agit ex illa clausula,quòd succubuit, di-
a cetur ei:Hoc non apparet:& sic non videtur quòd possit petere[a].
Vnde distingue ad concordandas opiniones, an clientulus tran-
sfegerit fraudem eius: vt tunc totum salarium habeat, quasi per
eum non stet:an bona fide, vt quia lis erat dubia,& tunc pro rata
seruitii sua facundia cōsiderata: nisi aliud factum fuerit inter eos.
9 †¶Quid si aduocatus aliquo casu impeditus,non potest aduoca
re, non tamen stat per eum? Respond. Non videtur quòd sibi sit
imputandum,quominus habeat suum salarium. argument. ff. de
var.& extraordina.cognit. l.prima.§. diuus. xlvij. distin. quod ad
nos.& de pœnit.distinct.j.dixi.vbi de hoc.aliàs incipit,magna. 17.
quæst.j.c.qui bona.§.si ergo.extrà,de eo, qui mit.in poss.causa rei
ser.capit.j.ff.loca.ex conducto.§. item si.& l.qui operas.§.aduoca
ti.& argu.ff.de conditio.& demonst.quamuis.ff.ad l.Rho.de iact,
qui leuandæ. §.si vehendo. Et sunt hæc in argumentum, quòd si
aduocatus vel magister sit infirmus,nihilominus habeat salarium.
& argumen.ad hoc ff.de statulib.cùm hæres.§.si Stichus.ij. extra,
de cleric.egro.ex parte. Argumen.contra.C.de iudi.properandū.
§.illo proculdubio.De hoc infrà,eod.§.versic.in summa.& infrà
10 §.proxim.versicul.quid in rectore.†¶Et nota generaliter secun
b dum Ioan.de Deo[b],quòd aduocato debetur pro seruitio præmi
um & honor.xij.quæst.ij. ecclesiasticis. Vnde si aliqua sint ei pro-
missa,tenetur promissor:vt ibi.& ea.q.quicunque suffragio. & q.
v.quia Ioannes.etiam si non defendat:dummodo non per aduo
catum:sed per clientulum stet, quò minus patrocinetur, vt dixi.
11 †¶Sed nunquid aduocatus in causa appellationis tenetur pro
c eodem salario patrocinari[c]?Videtur quòd sic.Non enim videtur
condemnatus,qui appellauit.ff.de pœn.l.ij.§.si.ff.ad sena.consul.
Turpilian.l.j.in fin. Nec dicitur esse actum, dum aliquid superest
ad agendum.C.de his quibus vt indig.l.pen.in fi.Nec perfectum,
12 nisi perfectionis ordine sit perfectum:vt vij.q.j.c. nihil. †Præte-
rea causa appellationis eadem est cum principali:vt ij.q.vj. si quis
in quacunque.C.de procur. ita demum. At ipsi debent vsque ad
terminum causam finire:vt in præ.§.illo proculdubio.& argumē
tum ad hoc C.de app.si actor.& ff.de euict. Herennius. C. de reb.
cred.l.antepen.Contrà: nam causa appellationis alia est à princi-
pali.vj.q.iiij.Osius.circa prin.& ij.q.vj.si episcopus.ibi:renouetur,
&c.Præterea procurator ad causam principalem datus,non cogi
tur prosequi appellationem.C.de procur.inuitus.extra.eod.non
iniustè. in fine. ergo nec aduocatus. Nam & aduocatus procura-
tor dicitur:vt s̄.§.prox.ad fin.ne in infinitum teneatur. ff. de dam.
infect.qui bona.§.si.& l.sequenti.& l.si finita.in prin. extra. de re-
script. cùm in multis. Et ad hoc facit ff. de procur. qui proprio.§.
item quæritur.ff.manda.si procuratorem.§.si ignor.Sol. Dic secū
d dum Pile.[d] & Bar.& Azo.& Accursium,& alios,quòd non tene-
tur.Et licet dicatur eadem causa,id est,idem negotium:tamen ali
ud est iudicium,cùm alii sint iudices: & sic non obstat. C. ne lice.
in vna eademque causa.l. vnica. Et hoc potest verum esse, cùm à
13 diffinitiua appellatur.†¶Sed quid si ante sententiam appellatur
vel in integrum restitutio petitur, nūquid debet in causa illa pro
eodem salario patrocinari?Hic potest allegari pro & contrà,vt in
præcedē: i quæstione.Sed dic,quòd tenetur.ff.de procur.qui pro
prio.§.ij.Quod verum puto,si causa tractetur eo loco,vel saltem
prope,vbi fuit principalis questio agitata,vt infrà.ver.quid si cau
e sa[e].†¶Sed quando soluetur salarium aduocatis?Et videtur,quòd
14 causa finita,& patrocinio præstito,vel si per eum nō steterit.C.de
f suffrag.l.vnica.in principio.ibi:quę optauerit,consequetur[f].& ff.
de verborum obligatio.l.qui qui hoc anno. Et hoc videtur papa
sentire,vt not.extrà,de loca.propter.imò videtur quòd ante sen-
tentiam.C.de iudi.properandum.§.illo proculdubio.versi.in ho-
g norariis.Et hoc tenent Ioannes de Deo,& Azo.Accursius dicit[g],
quòd in principio statim cùm patrocinabitur,vt in prædicto ver-
sic.in honorarii.C.de condictio.ob causam.l.fi.& ff. loc. qui ope-
ras.§.i.& hoc etiā tenet Odof.& arg.ff.de var.&extraordina.cog.
l.j.§.proinde.ibi:qui in ingressu,&c.& §.in honorariis.ibi:si fidem
suspectam exhibere paratus est,&c.&arg.C.quando di.le.ce.l.j.&
ff.de an.leg.in singulos.&ar.ff.communia præ.venditor.§.si con-
h stat[h].& hoc in aduocato priuati.Nam aduocatus fisci, non nisi in
medio litis consequatur:vt C.de aduoc.diuerso.iud.l.per hanc.§.
centum. Ego dico in hoc fori consuetudinem spectandam, si i i
sit:vt in præ.§.in honorariis.& de pœ.dist.j.nemo.vel in foro:vel
si nulla est,statuat aduocatus diem qua, vel intra quam soluatur:
puta statim in initio medietatem:in fi. aliam medietatem, prout
in Romana curia fieri consueuit: quod si non fecerit, statim for-
tè debetur:vt s̄.Instit.de verb. obli.§. omnis stipulatio. ver. pure.
Nec obstat præ.§.proinde.& §.in honorariis. quia loquuntur de
salarii conuentione, non de solutione: tamen clientulus cautè
aget,si petat sibi caueri de præstando fideliter vsque in finem cau
sæ patrocinio,vbi in initio de toto salario satisfecit.arg.ff. locati.
15 insulam.§.fi.& de condi.& demonstr.quib.dieb.§. finali. †¶Sed
pone. quòd nomine palmarii, id est, victoriæ, aduocatus pactus
est aliquid sibi dari:vt s̄.vers.illud.& vers.quid ergo.& cùm plura
sint causæ capitula, in aliquib. succumbit, & in aliquibus vincit:
quæro an totum habebit?Dic,quòd sic.argument.ff.de var.& ex
traord.cog.l.j.§.illicita.& ff.de ann.le.filiæ meæ. Et est aliàs simi-
le: quia qui aurem tetigit, totum hominem tetigisse videtur. de
pœ.distinct.j.cap.vulgatis. Et si quis partem fundi alieni aqua in-
fluxerit,totum vsurpare videtur.ff.quemadmo.ser.amit.si locus.
i §.fi.& l.si in partem.Verum est enim eum vicisse[i],ad instar disiun
ctarum:vbi si quid est verum,totum videtur verum.argumen. ff.
de rebus dub.si is qui ducenta. §.vtrum.& argu.ff.de leg. iij. cùm
k filium.§.hæresi.Alii dicunt[k],pro rata deberi.arg.C.de transactio.
si ex falsis.& l.etiā.§.ex causa.Tertii,quòd nihil.argu.ff.verb.obli.
l in executionibus.§.pe.C.de distra.pigno.quandiu[l].Quarti dicūt,
quòd si capitulum,in quo vicit,maius est cæteris,& præualet,to-
tum consequitur:aliàs nihil habebit:vt ff.de cōtrahenda emptio.
m domum. & l.in modicis.ff.de in integrum restitu scio[m].Sed pri-
us dictum verius est,licet sit ar.contrà: quia nil videtur esse actū,
&c.vt s̄. versicu. sed nunquid aduocatus. & facit ad hoc infrà, de
16 expensis.§.nūc videdū,ver.fi. †¶Quid si causa de vno auditorio
trāsfert̄ ad aliud? Videt̄ ꝙ aduocatus nō tenet̄ seq cām, vel in ea
pro eod

ADDITIONES.

a Petere.¶Proposito congruit quod pulchrè ponit Aulus Gellius lib.v.Noctium Atticarum.&vide in Spe.Histori.lib.iiij.c.lv.dicēs quòd Euathlus discipulus Protagoræ ad discēdam eloquentiam in causis orandis conuenit sibi dare centum ea die, qua causam apud iudices orasset,& vicisset: qui cùm abundè perfecisset causas,non recipiebat. Magister coram iudicibus centum ab illo petens lite contestata,sic ait ad illum:si contra te pronunciatur,solues centum ex sententia,qua vici:si pro te,mihi centum ex pacto debentur,quia vicisti.quod discipulus retorquebat in illū dicens: Si pro me iudicatur, propter sententiam nil debeo, quia vici. Si contra me,nil ex pacto debeo,quia non vici.Iudices vidētes hoc inexplicabile, causam ad diem longissimum distulerunt. De iure tamen videtur contra discipulum iudicandum.de reg.iur.cōstat. lib.vi.ff.eo.titu.in iure ciuili.& l.in omnibus causis.

b Secundū Ioan.de Deo.¶Qui hoc dicit in ordine iud.lib.iiij.post principium.

c Patrocinari.¶Hanc quęstionem prosequor super prædicta regula,contractus.& est q.ij.

d Secundum Pile.¶q.sua xxvi.& Bar.Brix. q. Venereali lv. Azo in Summa de suffra.§.pe.Accur.eo.tit.l.vna.in vlt.glo. & contrariū quod no.C.vt causæ post pubert.adsit tu.l.j.dicit arguendo.

e Quid si causa.Et vide quod de procura.scripsi post Innoc.& Hosti.de procur. l.non iniustè.in vlt.gl.

f Consequetur.¶Vide quod super illo verbo not.Accur.pro quo facit quod no.qui ma.ac.pos. insuper. in j. glo. & dicebat Roffre. quòd ex alio intellectu sequeretur, quòd victus non solueret salarium:cùm non consequatur quod optat: tunc ergo consequit̄ optatum,scilicet patrocinium aduocati: cùm ille ꝓmittit sibi patrocinari.

g Accurs.dicit.¶In prædicta l.vnica.C.de suffragio.in iij.gl.Azo in Summa ipsius tit.§.antepen.Additio.Adde tu,quòd cum Spe.tenet Alex.in l.diem functo.ver.& licet nonnulli.in ij.col.ff.de off. assesso.vbi dicit,quòd verior videtur opinio,quòd salarium debeat solui aduocato ab initio.Contrarium tamen tenent Innoc.Ioan.And.Ant.de Bu.& alii communiter in c.propter sterilitatem. de locato.Hen.Ferran.

h Si constat.¶Vbi dicitur prius soluendum salarium,quàm lapidicinæ cædantur.& ibi hoc arguit gl.& Roff.per illam l. hoc tenet. vbi allegatur finis huius §.

i Eum vicisse.¶Hac ratione tenuit hîc Azo & Accur.ambo sub dubio fortè in Summa,& in præ.l. vna.C.de suffra.

k Alii dicunt.¶Gul.de Suz.ibi per easdem leges idem de æquitate dicunt ibi Iac.de Ra.Pet.alleg.l.ꝗ de tota. ff.de rei ven.& de leg.ij. qui solidum.§.i.

l Quandiu.¶Inducunt isti,quòd indefinita æquipollet vniuersali. materia not.extra. de elect.vt circa.lib.vj.

m Scio.¶Facit ff.de pac.l.maiorem.& de rest.spol.frequens. lib. vj.

pro eodem salario patrocinari.ar.ff.de procur.sed & hæ person ç.
a §.non solùm [a].ff.de arbit.si cùm dies.§.si arbiter.C.de aduo.diuer-
sorum iud.sancimus.ibi:in eo duntaxat loco,& c. argu. contra. ff.
de ope.li.quod nisi. Videtur enim conuenisse ibi præstare patro-
cinium,vbi de salario conuenit,&non alibi:nisi specialiter actum
sit.argum.ff.de arbitris.quid tamen.§. penult.& ff.de actio.& obl.
contraxisse.ff.de bo.autho.iud.poss.l.iij.ff.de iu.hæres.§.j.Nec ob-
star.ff.de annu.leg.l.j.quia illud speciale est fauore vltimæ volun-
tatis.Vel distingue,an modicum distet aliud auditorium.ff.de an-
b nuis leg.Mæuia.§.fin. in fine [b]. Et hæc quæstio etiam potest locũ
habere,cùm in vno loco ab interlocutoria appellatur,& alibi da-
tur iudex in causa appellationis.vt s.vers.sed quid si ante.& etiam
cùm appellatur à diffinitiua,secundum illos qui dicunt,quòd cau
sa appellationis est eadem cum principali,&quòd aduocatus pro
eodem salario tenetur in vtraque patrocinari:vt s.versi.sed nun-
quid aduocatus.Potest etiam tertiò locùm habere in Lombardia
vbi quandoque malitiosè partes, omnes sapientes ciuitatis dant
suspectos: sicque oportet extra ciuitatem pro consiliariis recur-
sum haberi,coram quibus debent aduocati proponere & allega-
re,& ipsos informare.vt j.de consil.requisit.ver. tu igitur. & seq.
c & versic.quid est [c].Quidam tamen hìc aliter distinguunt,scilicet,
an salarium erat magnum: vt tunc aduocat[us] cogatur pro eodem
salariũ ciuitatem exire:quia ea,quæ sunt moris & consuetudinis,
d &c.[d] ff.de redhibito.actio.quòd si nolit.§.quia assidua. An modi-
e cum,& tunc non.nam sufficit,si cui vel in paucis,&c. [e] C.de neg.
17 gest.tutori.in prin.†¶Quid si re[us] fuit absolutus ab inepta actio-
ne:vel quid si reus fuerit contra iura condemnatus: nunquid ad-
uocatus debet præstare patrocinium in actione aptè instituta, si-
ue in defensione rei pro eodem salario?Potest dici,quòd si aduo
catus actoris ineptã proposuit actionem, sibi imputet,qui talem
aduocatum elegit.ff.commo.qui non tam idoneum. & ff. locati.
videamus.& ff.si mens.fal.mo.di.l.j.§.hęc actio. Vel dic,quòd si id
per imprudentiam aduocati contingit: tunc duocatus tenetur ꝓ
eodem salario id facere.argumentum in his,quæ notan.j.de req
si.consi.prope prin.Si verò actor eum deceperit in proponendo
factum : quia aliquid omisit, vel falsum suggessit, tunc de seipso
queratur.Sed & si aduocatus rei succumbens idoneam proposuit
defensionem:tũc non tenetur eum iuuare pro eodem salario.ar.
ff.ind.sol.cũ qrebat.cũ noua res,&alia cã esse incipiat.C.ad exhi.l.
iij.l.di.ferrum.aliàs secus:vt j.ver.quid si aduocatus.Item si aduo-
catus rei tot proposuit exceptiones,quòd repellat agentem,inte
18 grum salarium habebit.C.de iureiur.propter calum.dan.l.j.†¶Il
lud etiam notandum est,quòd si res mobilis detur pro salario, so
la traditio sine scriptura sufficit ad dominii translationem:si verò
f sit immobilis,tunc est scriptura necessaria:vt C.de suffra.l. vnica[f].
Sed pone,quòd aduocatus ipsam rem immobilem sine vitio na-
ctus est,nec dicta solennitas interuenit:nunquid se poterit excep
tione tueri?Videtur quòd sic:cùm enim habeat actionem,multò
fortius habebit exceptionem.ff.de superfic.l.j.§. quod ait. Itẽ do-
lo facit, qui petit qđ restituturus est.ff.excep.doli.l.doli.argumẽ-
tum contra:quia dominium non discessit ab ipso clientulo: vt C.
de sacrosan.eccles.iubemus.& facit ff. si certum pet. eius qui. §. j.
19 primum verius secundum Alber.Papien.¶†Hoc quoque notã
dum est, quòd si coram Metropolitano causa appellationis verti
tur, non potest ipse partes cogere coram se respondere super sa-
lariis procuratorum & aduocatorum:vt extrà,de foro compete.
Romana.§.nec etiam.lib.vj.Ad ordinarii tamen spectat officium,
vt salaria faciat exhiberi patronis causarũ , ne hoc prætextu lites
valeant prorogari:vt C.de iudiciis.properãdum.§.pen.vers.in ho
20 norariis.†¶Quid si clericus præstet patrocinium personis con-
cessis?quod dic,vt suprà,in titulo de aduocatis.§.j.nũquid potest
salarium exigere?Videtur,quò I non:imò si egerit,est sicut vsura
g rius deponendus.xv.q.ii.c.vnico.Sed dic [g].quòd illud abiit in de-
suetudinem:nec est moribus vtentium approbatum:vt iiii.dist.c.
in istis.§.leges. Nemo enim cogitur de suo facere beneficium. x.
q.ii. precarie. nec suis stipendiis militare. extra. de præscrip. cùm
ex officii.&dignum est vt recipiat emolumentum, qui prẽstat ob
sequium.xii.q.ii.charitatem. vel loquitur de regularibus: vt pro-
batur eadem q.c.si xvi. q.i. monachi. Et nota, quòd si aduocatus
videat suum clientulum iure debere contendere,vt dixi s. in titu
lo,de aduocat.§.nunc tractemus.tunc, vt pinguius extorqueat sa
larium,dicat ei:Amice,ius est pro te,solicita tamen eges defensio
ne.Sæpe enim quis moreretur,nisi medicaretur: vt de pœn. dist.
vii.c.fina. non tamen eum inhumanius euacuet , vt plerique im-
piè faciunt:sed cum eo de salario conueniat congruenti.iij.q. vij.
c. infames.§.tria.Si verò causam iniquam nouerit,eam deserat.s.
h de aduoca.§.fin.versic.item etiam caueat.& salarium restituat,se-
i cundum Goff. [h]Sed dominus meus dicit, quòd illud [i] habebit ꝓ
k labore,quod fortè bona fide suscepit.De hoc dicam extr.de po-
21 stulando.in constitutione Grego.X. properãdum[k].¶ In summa
nota,quòd mortuo aduocato non potest ab hęredibus eius sala-
rium habitum repeti:quia per eum non stetit quo minus causam
ageret:vt ff. de var.& extraordi.cogn.l.j.§.diuus. & C. de aduoca.
diuersorum iudicũ post duos.§.j.ff.de legatis primo. l. legatus an
tequam.§.finali.Super quo distingue.Nam aut stetit per eum vin
centem:& tunc non petit salarium,imò solutũ reddent hæredes.
l C.de condi.ob causam.l.fi.[l] Aut mortuus est:& tunc obtinent pri
ma iura,etiamsi nihil fecerit.Idem est,si sit infirmus,vel aliàs legi-
timè impeditus:ita quòd per eum nõ stetit,vt s.ver.quid si aduo-
catus.Quidam tamen distinguunt in actore,an fuerit in mora cõ-
testandi litem,vel procedẽdi:& tunc obtinet præ.§.diuus. & simi
lia:aliàs autem de æquitate reddent hæredes.In reo autem dicunt
indistinctè sibi reddi: nisi nihil factum erat:& hoc de æquitate.Et
pro eis facit ff.de condi.ob cau. si pecuniam. Si tamen per casum
fortuitum ex persona clientuli stetit, quo minus causam ageret,
non tenetur reddere: puta si res petita interierit:ita quòd reus nõ
m tenetur,vt ff.de rei vend.vtique.§.non enim [m]. †¶Quid si aduo-
22 catus causam deserat, vt desperatam?Respondeo , aut deserit ex
causa,quam prius poterat preuidere:&tunc sibi imputetur,quòd
imperitè vidit. Aut ex aliqua noua & repentina causa : puta quia
clientulus contra se aliquid confessus est,& tunc nihilominus sa
larium habebit:vt ff.de vaca. mu.l.pen. Sed quo iure coerceretur
clientulus ad solutionem salarii. &c. Quæ hic circa hanc materi-
am de sunt,vide in libr.Rofr.in ti.constitutio de suffragio. & in ti.
de offic.iud.quo petitur salarium.

ADDITIONES.

a Non solùm.¶Vbi de hoc.
b In fine.¶Supple,& tunc tenetur.An verò multùm distet:&tũc
si casus talis est,quòd hoc euenire possit,debuit cogitare,& tene
tur,& sibi imputet.ff.de euictio.l.si fundum. Aut id scire, vel cogi
tare non debuit : & tunc locus erit distinctioni , quæ sequitur de
quantitate salarii secundũ Iac.&Pe.vt ponit Cy.in præ.l.vnic.ĩ fi.
c Si est.¶Omni tamen casu,quo aduocatus pergit propter causam
expensas habebit:sicut de teste dicitur,& de delegato.C.de test.l.
quoniam.de rescrip.statutum.§.insuper.&§.pen.li.vi.C.de appel.
eos.§.si quis autem. cùm nullus cogatur suis stipẽdiis militare.de
præscrip.cùm ex officii.& aduocati militant.C.de aduo.diuer. iu.
l.aduocati.
d Consuetudinis,&c.¶In bonæ fidei iudiciis debent venire.
e Paucis,&c.¶Amici labore consulitur.
f l.vnica.¶Et est casus specialis contra l.traditionibus.C.de pact.in
ductus,ne aduocati decipiant clientulos.C.de postul. l. quisquis.
&iste cum aliis not.in decr.j.de censi.lib.vj.an verò sufficiat vnica
scriptura,an requirantur duæ,ibi no. sed plenius per Rof. in titu.
hìc alle.in fin.ver.iiij.quod ibi tractat,an sufficiat alteram esse pu
blicam.
g Sed dic,¶Secundum Ioan.qui hoc quod sequitur, ibi not.in sol.
quæstionis.
h Secundum G ¶In summa,de postul.§.caueant autem.
i Quòd illud. ¶Host,dixit,quòd aliquid in summa de postul.§.quid
pertinet,versi. item ad officium.
k Properandum,De qua dic,vt s.§.ij.ver.sed nunquid in decre.præ
al.recitatis prædictis opinionibus & allegat pro & contrà.Ipse te
net, quòd pro rata temporis,quo bona fide seruiuit,habebit sala-
rium,pro alio verò tempore non : vt dicit in possessore. ff. de rei
ven.l.fructus,& l.in fundo. C.eo.tit.l.certum.Facit xij.q.ij.charita
tem.ibi pro tempore,quo suum prẽstiterunt obsequium.Et hoc
forsan voluit Host.vt s.proximè dixi.
l l.fi.¶Dicit Guil. An. ti. de sala. aduo. & pro rata peti , vel retineri
posset.ff.de condi,ob cau.l.si pecuniam.j.alleg.
m Non enim. ¶Per hanc l.& ff.de admi.re.ad ciui. perti. l. ij. §. si eo
tempore.& C.de pi.acti.l.quæ fortuitis,dixit Guil.An.vbi s.idem
in omni casu fortuito,non ex persona clientuli. Adde tu vlterius,
quid si quis fuerit remotus ab officio aduocandi propter culpam
suam, an debeat habere salarium? Dicas , quòd non: quia vbi ali-
quis remouetur ab officio ex culpa sua, non debet habere salari-
um.Bal.in l.Nesennius per illum text.ff.de excu.tuto.

SVMMARIVM.

¶De Salariis medicorum,& aliorum.

1 *Medicus de certa mercede cũ infirmo conueniens præstanda post liberationem, si liberatur,demùm reincidat, an ille medicus teneatur ægrotum pro eodem salario curare.*
2 *Medicus neminem debet gratis curare,nec de suo cogendus est beneficiũ facere*
3 *Pignori incumbere quandoque tutius est,quàm in personam agere.*
4 *Infirmus præsumitur furiosus,qui prohibet medicinam sibi dari.*
5 *Medicus curans monachum alibi studentem cum pacto salarij, si demùm moritur monachus,à quo debeat illud repetere.*
6 *Medicus tenetur gratis curare.*

7 *Rectore ciuitatis mortuo:an habita salaria restituentur.*
8 *Doctor promittens scholaribus legere si postea ex aliqua causa recedit,an possit per substitutum æquè bonum legere.*

4.§.Postremo loco, aliqua de salariis medicorum & aliorum dicenda sunt. Licet enim medici non sint maioris authoritatis,quàm sint obstetrices,vt C. commu.de leg.l.fin.circa prin.tamen vtile est,vt de eis aliqua disseramus. Nam plerunque in ordine propositionis præferuntur
1 patronis causarum,vt 14.q.v.non sanè. †¶Pone ergo,quòd medicus cum infirmo de certa mercede conuenit præstanda post liberationem,liberatus est,demùm reincidat:quæritur an in recidiuo tenetur ægrotum pro eodem salario curare? Et videtur quòd sic:nam non videtur ægritudo recessisse,quę incontinenti rediit. de pœn.distinct.j.diuortium.& ff. de diuor. diuortium. & medici est centies infirmum curare & sanare.de pœn.distin.iij.adhuc instant.Nec enim plenè liberatur,qui totaliter non liberatur,vt ea. distin.sunt plures.ff.de interro.ac.de ætate.§.nihil. extra. de bapt. maiores.§.sed adhuc quæritur. ibi, qui totum hominem sanauit. & argumentum in his quæ no.s̃.proxi.ver. sed nunquid aduocatus.Languor enim prolixior grauat medicum:breuem verò languorem præcidit medicus,vt in Ecclesiastico c.x. Et hoc etiam in contrarium facit,& secundum Aug. sæpe enim est qui moreret, nisi medicaretur:non tamen statim sanatur.languet victurus qui prius erat moriturus,vt de pœn.distin.vij.ca.fi.ad fi.argumentum contrà: quia obligatio semel extincta non reuiuiscit. ff. de solu. qui res. §. aream. non enim semel adepta sanitas perditur, nisi ex proprio facto,vt de conse.distin.iiii.quæris.ver.non autem.ibi,& ideo semel, &c. & ideo factum eius non debet medico nocere. Nam peccata suos debent tenere auctores. extra. de his quæ fi.à ma.par.ca.quæsiuit.C.de pœn.sancimus,& arg.ff.de dam. infect.
a l.damni infecti.§.si is qui ædes.cum suis concor.Sol. Pet. [a] distinguit,an incontinenti redierit ægritudo,& tunc teneatur:an ex interuallo,& tunc non teneatur, vt in præ. l. diuortium. & optimè probatur extra. de cleri. percuss. c. ij. & de homici. presbyterum. Vel dic, quòd si culpa ægroti recidiuauit, non tenetur: quia talis euentus non debet ei imputari,vt j̃.dicam:alioquin sic. ff. de reg.
b iur.quod quis ex culpa.Dominicalis quæstio est[b]. †¶Quid si in-
2 firmus diues est,&nihil vult medico dare? Non vr̃,quòd eum debeat gratis curare:nam licitè potest mercedem recipere. 14. q. v. non sanè.nec de suo cogitur beneficium facere. x, q. ij. precariè. nec suis stipendiis militare.extra.de præscript.cum ex officii. Sed dic,quòd tenetur eum suis sumptibus curare.arg.lxxxvj. distinct. pasce fame.& si conualuerit,repeter expensas,vt in præ.c.non sanè.quia vtiliter eius negotium gessit.ff.de neg.gest.Pomponius. extra.de procur.quia in causis.& etiamsi moriatur.Nam euentus mortalitatis ei non debet imputari : quia non est in medico semper reueletur vt æger,vt ff.de of.præsi.illicitas.§.si cui.lxxxviij.di. quoniam non cognoui in fin.palea est.extra. de ætate & qualitate.ad aures. Nec enim potest medicus suscitare mortuum, vt in Psalmo lxxxvij.nec semper sequitur laborem effectus.extra.de re
3 nun. nisi cum.§. quippe. †¶Sed quandoque in talibus tutius est pignori incumbere,quàm in personā agere,vt Inst.de oblig.quæ ex deli.nascun.§. furti autem. Ideo dum dolet infirmus, medicus
c sit pignore firmus[c].argum.C.de iud.properandum.§.pe. †¶Sed
4 quid si infirmus prohibet, ne sibi aliqua medicina detur? Dico, quòd talis præsumitur furiosus.ff.de condi.institu.quidam.extra. de success. ab intest. c. fi. vnde inuitus poterit curari. Nam multa bona prestantur inuitis.xxiij.q.j.paratus.&q.v.non vos.ff.de neg. gest.soluendo.xlv.distin & qui emendat.& expressè v.quæst.v.c.
d j.& ij.De hoc [d] nota.lxxxiij.distinct.c.j.¶Sed nunquid poterit repetere quæ expendit? Dicunt quidam quòd non.C.de neg.gest.l. fin.& ff.mand.qui fidem,& l. si cùm pro te. Nam videtur dedisse.
e Institut. de rerum diuisio. §. cùm in suo solo. Io. contra innuit[e].
5 †¶Quid si monachum Bononiæ studentem ægrum factum aliquis curauit:animo tamen repetendi expensas,quas ipse fuit etiam protestatus: demùm mortuus est monachus : nunquid poterit petere ab abbate,an verò à patre naturali? Et hæc quæstio procedit quando ille de abbatis voluntate tacita vel expressa erat in
f studio:aliàs non esset quæstio [f],arg.ff.de re milit, desertores. §. iii. ff.de neg.gest. siue hæreditaria. Et dato, quòd constet de abbatis voluntate,quòd abbas teneatur,nullo iure cauetur:arg.C.de col. illam.ff.de neg.gest.si pupilli.§.idem.Præterea pater tenetur eum hæredem instituere & alere, vt C. de episc. & cler. Deo. & paria sunt hæc.ff.de lib.agno.si quis à liberis. arg. contrà. quia non potest dici inops filius,cùm habet monasterium locuples, à quo viuere debet,vt ext.de preben.cùm secundum Apostolum,in prin. & in præ.l.si quis contrà. Aduersus abbatem facit: quia monach[9]
e ius seruus dicitur.in auth.de monach.§.j. liiij.distinct.c.fin. vnde ipsum alere tenetur.ff.de neg.gest.seruum.Item abbas est vsufructuarius:quia ei acquiritur ex re sua vel operis,vt xviij.q. j. ca.j. & vsufructuarius tenetur. ff. de vsufruct. hactenus.& l. si quid. §.ij. ff.de verb.sig.verbo victus.Sol. Negari non potest, quin negotium sit vtriusque Sed distingue cuius contemplatione factum sit, vt ille teneatur.arg.ff.de neg gest.si pupilli.§.si ego.ff.manda. qui fidem.Sed si gratia vtriusque teneatur vterque, vt in l.qui fidem.
6 †In dubio ex personis dicta pensemus.arg.C.si quis Impe.ma'e. l.ij.¶Ex premissis autem patet,quòd medicus tenetur gratis pauperem curare. Et probatur extra.de sent.excom.quantæ. & lxxxiij.distin.ca.j. Nam plus debet apud illum vita illius,quàm sua pecunia in bursa valere.xxxvj.dist.non satis.imò videtur quòd ab aliquo non debet aliquid pro conferenda sanitate recipere,vt j.q. j.qui studet.Sed dic,vt ibi not.& ad idem xxiij.distin.his igitur.Ibi, pro beneficiis medicinæ Dei munera non accipiant : sed illud de
g medicinis animę,id est,sacramentis,intelligitur[g].†Quid in rectore
7 ciuitatis,vel assessore,vel doctore vel magistro mortuis,an restituentur salaria habita? Respondeo non:imò habēda eius hæredes repetent,ex quo per eos non stat,vt in concord.quę sunt s̃. §.pro xi.versi.quid si aduocatus. & prope finem.versic. in summa. & ff. loca.qui operas.& ff.de conditio.ob cau.si pecuniam.ibi,& cum per te,&c.ff.de sta.lib.cùm hęres.§.Stichus.Nec potest dici,quòd
8 alios pro se substituat,vt j̃.versic.proxim.† ¶Quid si doctor promisit scholaribus aliquem librum,vel vno,seu duabus annis legere,& post recedit ex aliqua causa: nunquid poterit per suum sub-
h stitutum æquè bonum legere? Hæc quæstio est dominicalis [h].&
i videtur quòd sic.C.de epi.&cle.l.quisquis.& l.ad similitudinem[i]. Dic contrà,quia personæ industria est electa.ff.de solu.inter artifices.C.de cadu.tol.l.vnica.§.ne autem.vers.sin autem.ff. de lega. iii.fideicommissa.in fin.extra.de off. deleg.c.fi.secundum Baga.& Odofr.Et eadem quæstio est,& solutio de potestate,qui vult per alium regere:&de scriptore qui vult per alium scribere,Sed Pileus distinxit,quòd ex iusta causa potest recedere,& substituere:aliàs non.ff.ad legem Iul.repet.l.fi.ff.si quis cautio. quoties. Sed hæ leges in necessariis obligationib.loquuntur: ideoque non est mirum,si ex causa iusta alium sibi substituant: secus autem in voluntariis, ad quas nemo ex necessitate, sed sola voluntate inducitur. C.de action. & obligationib. sicut. Et ideo sola impossibilitas non

ADDITIONES.

a Sol.Pet.¶Pile.in suæ q.xij.
b Quæstio est. ¶lxxxiij. quam vide super præd.regula,contractus. sub q.ij.
c Firmus. Habuit à Io. de Deo. lib. j. Cauil. vbi de salario aduocati. Vbert. in prima causa ponebat,dum dolet accipere. & Rof. dicit, quòd est aphorismus medicorum, quod non credo textualiter, realiter bene. Plinius Iunior in prin.sui libri sic loquitur contra medicos:Frequenter mihi in peregrinationib.accidit,vt aut propter meam , aut meorum infirmitatem varias medicorū fraudes experirer, quibusdam vilissima remedia ingentibus preciis vendentibus:aliis quæ curare nesciebāt,cupiditatis causa suscipientibus : quosdam verò comperi hoc genere grassari , vt languores, qui paucissimis diebus , vel etiam horis , possent repelli , in longum tempus extraherent, & ægros suos diu haberent in reditu, sæuioresque ipsis morbis existerent.
d De hoc.¶Supple,& de eo quod dicitur suprà,in proxim. versic, & sequent.
e Contra innuit. ¶Vbi s̃. Melendus dabat vtilem actionem negotiorum gestorum,cùm illa detur etiam illi,qui animo deprædandi negotia mea gessit in eo, quòd factus sum locupletior. ff. de neg.gest.l.si pupilli.§.sed & si quis.
f Esset quæstio.¶Tu dic,quòd non sufficit tacita:ne cle. vel mo. c. ij.lib.vj.
g Intelligitur.¶Vt ibi nota.
h Dominicalis.¶lxx.& vide quod scripsi super regula qui facit. de re.iur.lib.vj.Adde tu plenè de hoc per Abb.Sic.in c.j.extr.de sum. trin.& fi.cath.in iij.co.ver.nota.Item eundem in c. cum M. Ferra. in ij. col. in ver. no. ibi consueuit. iuncta glo. Item eundem in c. cùm dilecta.in iiii.col.de rescrip.& ibi per apost.Item eundem in c.j.de precar. in iij.not.& ibi refert Bar. in l.nemo. ff. de duob. re. Item adde Fran.Aret.in d.c.cùm M.in notabilib.vbi quàm plurima ad propositum.
i Similitudinem.¶Super qua Guil.de Suz.tenuit eum ex iusta causa substituere posse ęquè bonum,alias non.ff.de consti.pe.qui autem.§.pen.

non difficultas hanc obligationem immutat.ff.de verb.obl.continuus.§.cùm ita.& vide ĩ.de causa possess.& proprie.§.notandum igitur.versi.quid si promisit.& ĩ de statu mon.versic.xxix.¶Item quid de quolibet alio operas suas locante? De hoc dic, vt ff.loca.si vno.§.item cùm quidam.¶Qualiter autem libelli super salariis
a concipiantur,dicetur ĩ.in tit.de magistris[a].

ADDITIO.

a Magistris. ¶Ibi ponit libellos, quos Rofr. posuerat, vbi s. in fin. proxi.§.

ADDITIONES NOVAE.

§ Si statuto cauetur quod iudex debet habere decem ab vtraque parte quòd possit accipere decem à qualibet parte. in auth.de iudic.§.ne autem.& l.si duas.§.est autem.de excu.tut.in gloss.quæ incipit.grammaticum & physicum.

§ Pone quòd officialis vel doctor fuit cōductus à communi pro certo salario sine deductione alicuius gabellæ, & statutum erat in ciuitate quòd massarius nullam solueret pecuniam sine detractione decem denariorum pro libra, an hinc detrahentur.Bar.in l.qui dotem. de dote præleg. dicit quòd debent detrahi, & quòd officialis habet regressum contra commune ad id quod detrahit. fac.l.x.ff.de fideicom.liber.

§ In l.diem functo. de officio assess.ff.an iudices possint accipere salarium à priuatis,& dicitur quòd non,vbi habent salarium à publico.vt in authen.vt diff.iudi.§.fin. secus si non habent de publico,vt in auth.scriptum exemplar. ¶Sed nunquid posset recipere à partibus delegati.videtur quòd sic in auth. de iudi.§.ne autem.

§ Quid si ordinario delegat quæstio,an debet inspici vt causa delegata,vt sic possit recipere salarium,& videtur quòd nō,quia potior est ordinaria potestas.l. apertissimi. de iudici. ergo quod est potius debet inspici.arg.l.quæritur,hermaphrodi.de sta.hom.Itē quia accidētaliter euenit delegatio,ergo potius debet inspici ordinaria,arg.l.j.de offi.vic.econtra videtur quòd magis attendatur accidentale quam originale. ar.l.j.§.bestie.de postu. & ar.l. si pater.§.qui duos.ff.de reb.dub.pro prima parte.fac.in auth.de man.prin.§.illud. cum hac modificatione si plus nō expendit occasione dictæ causæ quam esset expensurus. arg.l. ex parte.ff.fam.ercsc. Albric.

§ An si aduocatus moriatur ante finem causæ debeat habere salarium ꝓ tota causa,no.in l.qui stipēdia.de re mili.lib.x. ꝑ doctores.

§ In l.neque petitionis.de operis liber facit in arg.quòd si statuto caueatur quod aduocatus pauperū debeat esse contentus salario suo à cōmuni statuto,& quod non possit aliquid à pauperib⁹ petere:modò aliqua persona dat sibi aliquid ex voluntate, certe non videtur aliquid recipere vltra statutum:per legem istam,quæ dicit patronos non posse recipere mercedem pro operis ab inuitis libertis, sed à volentibus bene potest. & fac. pro officialibus qui aliquid recipere non debent. tamen à volentibus sponte dare possunt. Rich.malum.In contrarium l.omnis.& auth.sed hodie.C.de epis. & cle.

§ Nota quòd medicus debet recipere salarium pro dieb. itineris. bar.in l.si suo victu. de oper.liber.non tamen si quis de sero discedit totum tempus vel diē computat. l.ij.de an.leg.bal.in l.liberti. de operi.liberto.

§ Quid si officialis infirmatur, & loco illius ali⁹ subrogatur, quis ipsorum debet habere salarium , dixi in l. si quos. de offi. præfec. prætor.orien. quòd si infirmus liberatur ipse debet habere salarium.& redire ad officium.fac.l.ii.de decuri. Albric. in dicta l. diem functo.

§ Quid si in vno officio consueuit esse vnus tantum, deputantur plures, an quilibet habebit idem salarium quod habebat ille sol⁹ nota.in l.restitutionem.de aduoca.diuerso.iudi.

§ Nota quòd si dominus vel commune conduxit aliquos stipendiarios & facta est certa præstantia ex qua emerēt arma & equos pro se & cum parati essent ad equitandum fuit eis dictum quòd non erat necesse quòd equitarent,vnde dominus vel commune vult repetere ab eis prestātiam factam,an possit:terminatum fuit quòd nō.per l.si pecuniam.de condict. caus. da.Cynus in additio. in dicta lege.

§ In l.Scire.in fin.ff.de excu.tuto. allegatur ille finis,quòd officialis remotus ab officio suo propter delictum suum non debet habere salarium,vt notatur in l.diem functo.ff.de offi.assesso.Archi. in c.nonnulli de rescript.lib.vj.

§ Doctor debet iurare docere fideliter not.in l.j. §. sed an filio.ff. de variis & extraordi.cognit.

§ An doctor antiquus possit seruire per substitutum, Bar. in l. non est.de duo.re.Io.And.in reg.iure qui facit.de reg.iu.lib.vj.

§ Quid si datum est certum salarium ambasiatorib⁹ pro certo tēpore ipsi reuertuntur citius, an teneantur residuum salarii restituere.Bar.in l.de diuisione.sol.ma.Quid si capiantur,an pro tempore quo stabunt capti habebunt salarium , & an commune teneatur eis resarcire damnum. not.in l.inter causas.§.non omnia. ff.mandati. & l.stipendia. ff.de re mil.lib.xj.bar.in l.si seruus communis.§.si secus.de seruis fu.Item vide l.miles.ex qui.cau.ma.vbi dicit Bal.per illam legem. arg.quòd ambasiatores debent incipere habere salarium quam cito ascendunt equos,item in eundo & redeundo.vt in versi.sequen.Item pro eo tempore quo erunt infirmi in itinere : quia videntur esse in ambasiata. vt in eadem l. si cui.in fine.Albric.in materia statutormm,in prima parte. q. 123.

§ In capite veniens. de iureiurando. deciditur quæstio de aduocatis qui iurati sunt duabus ecclesiis seruire , & illæ inuicem litigant,quòd teneantur primam defendere. fac. c. eam te. de ætate & qual.& Ioan. An.in c.j.de postulan.in nouel.& in glo.fin.

§ Nota quòd officium aduocationis non cadit sub locatione, quia possunt cogi ad aduocandum.l.j.§.ait prætor.de postu.& istud no.domi.Bal.in l.i.C.de suffrag.

§ Nota quòd ex nullo pacto debetur salarium aduocato , sed quia non cadit sub aliquo de quatuor contractibus innominatis necesse est agi condictione ex lege.no.Bal.vbi s.

§ Item salarium debetur cum inceperit , licet non peregerit, vt ibi not. bal. & transmittit ad hæredem & si salarium est promissum , vtrum sufficiat in vna vice & quid si transegit pars an aduocatus consequatur patrocinium, & si clientulus succubuit culpa sua,an teneatur patrocinari in causa appellationis,& nunquid teneatur exire prouinciam.Bal.vbi.s.

¶Bald.de Salariis.

QVIS taxet salarium notariorum.§.nunc.versi.sed erit.G.¶De salario iudicum,assessorum,aduocatorum,procuratorum,& medicorum , & doctorum , vide hic per G. ¶Vacuum tempus non nocet assessori,quin salarium prosequatur.de assesso. l. diem functo.G.

Finis Libri primi.

colorchecker CLASSIC

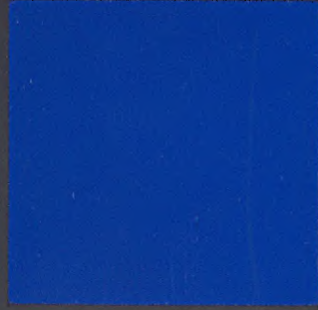

calibrite

mm